

Bundel van de Politieke Avond van 19 juni 2019

Agenda bijlagen

Raadskamerindeling 19 juni 2019

Agenda (besluitvorming) 19 juni 2019

Stemmingen 19 juni 2019

Getekende besluitenlijst 19 juni 2019

- 1 16.00 uur - 17.45 uur: Informatieve/meningsvormende vergadering
- 1.1.RZ 16.00 uur - 17.45 uur: Onderzoeksrapport Rekenkamer Arnhem: "De Schuldenva"
Fase: informatief/meningsvormend (1)
Locatie: Raadszaal
- Behandeladvies 19 juni 2019, informatieve behandeling
  - Behandeladvies 19 juni 2019, meningsvormende (1) behandeling
  - Raadsvoorstel "De Schuldenva"
  - Bijlage 1 - 'De Schuldenva' - bestuurlijke nota
  - Bijlage 2 - 'Evaluatie schulddienstverlening in Arnhem'- rapport van bevindingen
  - Bijlage 3 - 'Rekenkamer Arnhem trekt indringende conclusies uit het onderzoek naar schulddienstverlening' - persbericht
  - Behandelresultaat 29 mei 2019, informatieve behandeling
- 1.2.RS 16.00 uur - 16.45 uur: Agenderingsverzoek "Overlast door nieuwbouw bij de Van Verschuerstraat en omgeving"
Locatie: Rijnstroom
- Behandeladvies 19 juni 2019
  - Memo van wethouder Bouwkamp - Overlast door bouwwerkzaamheden Oldenbarneveldtstraat - Van Verschuerstraat - d.d. 03-06-2019
  - Bijlage 1 - Overzicht klachten Verschuerstraat e.o.
  - Bijlage 2 - Ontheffing oneigenlijk gebruik openbare grond
  - Bijlage 3 - Handhavingplan Fysieke Leefomgeving 2011-2014
  - Bijlage 4 - Monitoringsplan
  - Bijlage 5 - Tijdelijke verkeersmaatregelen B.P. van Verschuerstraat
  - Verleende omgevingsvergunning
  - Agenderingsverzoek "Overlast door nieuwbouw bij de Van Verschuerstraat en omgeving" van de fractie SP
  - Behandelresultaat 8 mei 2019
  - Behandelresultaat 19 juni 2019
- 1.3.LF 16.00 uur - 16.45 uur: Vaststellen Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park Lingezege
Fase: meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival
- Behandeladvies 19 juni 2019, meningsvormende (1) behandeling
  - concept-amendement "Park Lingezege, niet oppotten op kosten van gemeenten" van de fractie SP
  - Raadsvoorstel "Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park lingezege"
  - Bijlage 1 - Jaarrekening 2018 park Lingezege
  - Bijlage 2 - Begroting 2020 Park Lingezege
  - Bijlage 3 - Raadsinformatiebrief grondtransacties januari 2019
  - Bijlage 4 - Zienswijzebrief
  - Raadsbrief "Informatiebrief over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege", d.d. 15-01-2019

Bijlage 1 - De informatiebrief raden

Bijlage 2 - De bijbehorende kaart van Park Lingezege

Bijlage 3 - Voortgangsrapportage Park Lingezege 2018

Begeleidende mail "Concept Jaarrekening 2018 en Begroting 2020 Park Lingezege", d.d. 20-03-2019

Park Lingezege - Jaarstukken 2018

Park Lingezege - Concept-begroting 2020

Art. 44-vragen inzake "Raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Park Lingezege", d.d. 23-05-2019

Beantwoording Art.44-vragen inzake "Raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Park Lingezege", d.d. 11-06-2019

Raadskameradvies "Vaststellen Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park Lingezege" t.b.v. de besluitvormende behandeling op 03-07-2019

1.4.RS 16.45 uur - 17.45 uur: Volkshuisvestelijk kader 2019-2022

Fase: meningsvormend (1)

Locatie: Rijnstroom

Behandeladvies 19 juni 2019, 2e meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Volkshuisvestelijk kader 2019-2022"

Bijlage - Volkshuisvestelijk kader 2019-2022

De Arnhemse Woonprincipes 2025

Inspraakbijdrage van mw. T. Bosvelt

Raadsbrief "Woonbehoefte-onderzoek 2019 Woonwagenebewoners Arnhem", d.d. 21-05-2019

Bijlage - Woonbehoefteonderzoek woonwagenebewoners Arnhem

Behandelresultaat 29 mei 2019, meningsvormende (1) behandeling

Memo wethouder Paping m.b.t. toezeggingen Volkshuisvestelijk kader

Behandelresultaat 19 juni 2019, 2e meningsvormende (1) behandeling

1.5.LF 16.45 uur - 17.45 uur: Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp- Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 De Connectie

Fase: meningsvormend (1)

Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 19 juni 2019, meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp- Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 De Connectie"

Bijlage 1 - Zienswijze

Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief Ontwerp MJPB 2020-2023 De Connectie

Bijlage 3 - Ontwerp MJPB 2020-2023 De Connectie

Bijlage 4 - 1e Bestuursrapportage 2019 De Connectie

Raadskameradvies "Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp- Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 De Connectie" t.b.v. de besluitvormende behandeling d.d. 03-07-2019

2 17.45 uur - 18.30 uur: Gezamenlijke maaltijd

3 18.30 uur - 19.30 uur: Informatieve/meningsvormende vergadering

3.1.RZ 18.30 uur - 19.30 uur: Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten

Fase: meningsvormend (1)

Locatie: Raadszaal

Behandeladvies 19 juni 2019, meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten"

Bijlage - Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten

Aangenomen motie "Begroting" (17M75) van de fracties ChristenUnie, GroenLinks, PvdA en CDA

Rekenkamerbrief "Navolgbaarheid coalitieakkoord"

Raadsvoorstel "Rekenkamerbrief navolgbaarheid coalitieakkoord"

Bijlage 1 - Nota van Bevindingen Navolgbaarheid Coalitieakkoord 4-10-2018

Bijlage 2 - Analyse Coalitieakkoord Arnhem Rekenkamer 30-9-2018 (excelversie 20-11-18)

Brief auditcommissie d.d. 14-06-2019 "Doorontwikkeling van de cyclusdocumenten" t.b.v. behandeling van het plan van aanpak

Raadskameradvies "Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten" t.b.v. de besluitvormende behandeling d.d. 03-07-2019

3.2.RS 18.30 uur - 19.30 uur: Vaststellen ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018

Fase: meningsvormend (1)

Locatie: Rijnstroom

Behandeladvies 19 juni 2019, meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018"

Bijlage 1 - Begroting ODRA 2020

Bijlage 2 - Jaarstukken ODRA 2018

Bijlage 3 - Brief aan DB ODRA

Behandelresultaat 19 juni 2019, meningsvormende (1) behandeling

Raadskameradvies "Vaststellen ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018" t.b.v. de besluitvormende behandeling op 03-07-2019

3.3.LF 18.30 uur - 19.30 uur: Vaststellen Arnhemse Taxiverordening 2019

Fase: meningsvormend (1)

Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 19 juni 2019, meningsvormende (1) behandeling

Brief van Horeca Nederland & Ondernemers Vereniging Korenmarkt "Taxi's in Arnhem", d.d. 18-06-2019

Raadsvoorstel "Vaststellen Arnhemse Taxiverordening 2019"

Bijlage 2 - De motie Arnhemse Taxiverordening (16 M106) van SP, Arnhem Centraal en Arnhemse Ouderen Partij (26 september 2016)

Bijlage 3a - Concept Reglement Taxikeurmerk SKTA

Bijlage 3b - Concept statuten SKTA

Bijlage 4a - Concept Jaarplan

Bijlage 4b - Begroting SKTA

Bijlage 5 - Schema Taximarkt

Bijlage 6 - Brief hr. Rasulli (AB taxi) en 50 andere medeondertekenaars

Behandelresultaat 12 juni 2019, informatieve behandeling

Insprekersbijdrage informatieve behandeling (rondetafelgesprek) 12 juni 2019

Behandelresultaat 19 juni 2019, meningsvormende (1) behandeling

4 19.30 uur - 20.15 uur: Rondvraag en mededelingen

5 20.15 uur - 20.30 uur: Pauze

6 20.30 uur - 23.15 uur: Besluitvormende vergadering

6.1 Opening en mededelingen

6.2 Stemmen over het interpellatieverzoek "De beoogde bouw van de nieuwe biomassacentrale op IPKW tegen het licht van de recente uitspraak van de Raad van State over de PAS" van de leden Hegge en Elfrink

Interpellatieverzoek van de leden Hegge en Elfrink inzake "De beoogde bouw van de nieuwe biomassacentrale op IPKW tegen het licht van de recente uitspraak van de Raad van State over de PAS"

Brief van dhr. J.G.Vollenbroek - Mobilisation for the environment inzake "Veolia Industriediensten B.V. Kleefsewaard te Arnhem/Verzoek tot intrekking van de natuurvergunning/Verzoek tot actualisatie van omgevingsvergunning", d.d. 17-06-2019

Mail Arnhemspeil Achtergrondinformatie bij debat over biomassacentrale Kleefse Waard

Bijlage bij Mail-arnhemspeil-template-actualisatieverzoek-omgevings-en-natuurvergunning-veolia-biomassacentrale-ipkw-arnhem

Inspraaktekst de heer M. Bosch, werkgroep Behoud Bomen Arnhem

Inspraaktekst mevr. M. Mulder namens Veolia d.d. 19-06-2019

Inspraaktekst mevr. M. Spaander namens stichting Arnhems Peil & Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven

Verworpen motie "Stop biomassacentrale Kleefse Waard" (19M61) van de fracties Partij voor de Dieren, SP, PVV en Arnhemse Ouderen Partij

6.3 Herdenken van oud-raadslid de heer Jan Soek

6.3 Herdenken van oud-raadslid/oud-wethouder de heer Cees Jansen

- 6.4 Beëdiging van de heer Christiaan Zevenbergen als fractievolger voor de fractie van de PvdA
- 6.5 Vaststellen van de agenda en spreektijdsverdeling
- 6.6 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 5 juni 2019
Getekend raadsbesluit
Besluitenlijst PA 5 juni 2019
Raadsvoorstel "Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 5 juni 2019"
- 6.7 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad
Getekend raadsbesluit
Raadsvoorstel "Vaststellen van de lijst van ingekomen stukken voor de raadsvergadering van 19 juni 2019"
Lijst van Ingekomen stukken (29 mei 2019 tot en met 7 juni 2019)
- 7 Onderwerpen welke voor debat en besluitvorming worden voorgedragen
- 7.1 Evaluatie Visie op Transformatie
Raadskameradvies "Evaluatie Visie op Transformatie" t.b.v. de besluitvormende behandeling op 19-06-2019
Motie "Transformeren met heldere kaders" (19M57) van de fracties D66, ChristenUnie en Partij voor de Dieren
Raadsvoorstel "Evaluatie Visie op Transformatie"
Bijlage - Infographic 'Transformaties actualisatie 2015 tm 2018'
Visie op Transformatie (definitieve versie 2015)
- 7.2 Vaststellen Toekomstbeeld stedelijk OV en HOV actieplan
Raadskameradvies "Vaststellen Toekomstbeeld stedelijk ov en HOV actieplan" t.b.v. de besluitvormende behandeling op 19-06-2019
Raadsvoorstel "Vaststellen toekomstbeeld stedelijk ov en HOV actieplan"
Bijlage 1 - Toekomstbeeld stedelijk openbaar vervoer
Bijlage 1A - investeringsopgave Arnhem
Bijlage 1B - gewenst stedelijk HOV Arnhem, doorkijk 2030
Bijlage 2 Samenwerken aan hoogwaardig OV (HOV Actieplan)
Bijlage 3 - Brief Regio Arnhem Nijmegen aan Statenfracties huidige exploitatiebudget OV naar verwachting ontoereikend voor ambities HOV Actieplan Toekomstbeeld
Behandelresultaat 22 mei 2019, meningsvormende (1) behandeling
- 7.3 Motie vreemd aan de agenda "Meer schulden voorkomen" (19M19)
Motie vreemd aan de agenda "Meer schulden voorkomen" (19M19) van de fracties D66, GroenLinks, PvdA, Partij voor de Dieren, DENK Verenigd Arnhem, SP, VVD en CDA
- 7.4 Motie vreemd aan de agenda "Een ambitieus en innovatie plan voor bos in Arnhem" (19M20)
Motie vreemd aan de agenda "Een ambitieus en innovatie plan voor bos in Arnhem" (19M20) van de fracties Partij voor de Dieren en DENK Verenigd Arnhem
- 7.5 Vaststellen Jaarstukken 2018 (inclusief nota Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)
De Financiële Jaarrapportage Projecten 2018 ligt ter inzage op de griffie.
Raadskameradvies "Vaststellen Jaarstukken 2018 (inclusief nota Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)" t.b.v. de besluitvormende behandeling op 19-06-2019
amendement "Geen nieuw beleid in Jaarstukken" (19A30) van de fracties D66, SP, VVD, ChristenUnie, PVV en Arnhem Centraal
Raadsvoorstel "Jaarstukken 2018 (inclusief Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)"
Bijlage 1 - Jaarstukken 2018
Bijlage 2 - Accountantsverslag 2018 Deloitte
Bijlage 3 - Begrotingswijziging Financiële Jaarrapportage Projecten 2018
Bijlage 4 - Jaarstukken 2018 in één oogopslag
Raadsbrief "Turap-1 2019", d.d. 23-04-2019
Bijlage - Turap-1 2019
Inrichtingsplan Jongerenperspectieffonds (JPF) Arnhem d.d. 14-01-2019
Bundel technische vragen & antwoorden Jaarstukken 2018
Bundel technische vragen & antwoorden Turap-1 2019

Behandelresultaat 8 mei 2019, meningsvormende (1) behandeling
Behandelresultaat 22 mei 2019, 2e meningsvormende (1) behandeling
Behandelresultaat 29 mei 2019, 3e meningsvormende (1) behandeling
Memo "Toezegging risico's Zorgdomein", d.d. 22-05-2019
Memo "Uitwerking toezegging taakstelling armoedebudget", d.d. 20-05-2019
Memo "Toezegging 473 Jaarstukken 2018 - risicoprognoses 2018 sociaal domein", d.d. 13-06-2019
Memo van wethouder Van Dellen "Afdoen Toezeggingen"

- 7.6 Vaststellen Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park Lingezege (onder voorbehoud besluitvorming raadskamer)
- Behandeladvies 19 juni 2019, meningsvormende (1) behandeling
Raadsvoorstel "Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park lingezege"
Bijlage 1 - Jaarrekening 2018 park Lingezege
Bijlage 2 - Begroting 2020 Park Lingezege
Bijlage 3 - Raadsinformatiebrief grondtransacties januari 2019
Bijlage 4 - Zienswijzebrief
Raadsbrief "Informatiebrief over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege", d.d. 15-01-2019
Bijlage 1 - De informatiebrief raden
Bijlage 2 - De bijbehorende kaart van Park Lingezege
Bijlage 3 - Voortgangsrapportage Park Lingezege 2018
Begeleidende mail "Concept Jaarrekening 2018 en Begroting 2020 Park Lingezege", d.d. 20-03-2019
Park Lingezege - Jaarstukken 2018
Park Lingezege - Concept-begroting 2020
Art. 44-vragen inzake "Raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Park Lingezege", d.d. 23-05-2019
Beantwoording Art.44-vragen inzake "Raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Park Lingezege", d.d. 11-06-2019
- 8 Onderwerpen direct ter besluitvorming
- 8.1 Vaststellen Aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018
- Raadskameradvies "Aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018" t.b.v. de besluitvormende behandeling op 19-06-2019
Raadsvoorstel "Aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018"
Bijlage 1 - Raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018"
Bijlage 2 - Aanvraagformulier vangnetuitkering 2018 Arnhem
- 8.2 Vaststellen Zienswijze gemeenteraad Arnhem inzake Ontwerpbegroting 2020 Gelders Archief
- Getekend raadsbesluit
Raadskameradvies "Zienswijze gemeenteraad Arnhem inzake Ontwerpbegroting 2020 Gelders Archief" t.b.v. de besluitvormende behandeling op 19-06-2019
Raadsvoorstel "Zienswijze Ontwerpbegroting 2020 Gelders Archief"
Bijlage 1 - Aanbiedingsbrief Begroting 2020 Gelders Archief
Bijlage 2 - Begroting 2020 Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Bijlage 3 - Zienswijze Begroting 2020 Gelders Archief
- 8.3 Vrijstellingsregeling voor medisch afval
- Raadskameradvies "Vrijstellingsregeling voor medisch afval" t.b.v. de besluitvormende behandeling op 19-06-2019
Raadsvoorstel "Vrijstellingsregeling voor medisch afval"
Schriftelijke reactie Apcg inzake "Vrijstellingsregeling voor medisch afval"
- 9 Moties vreemd aan de agenda
- 9.1 Motie vreemd aan de agenda "Neem verantwoordelijkheid voor de bewoners van Camping Arnhem" (19M27)
- Motie vreemd aan de agenda "Neem verantwoordelijkheid voor de bewoners van Camping Arnhem" (19M27) van de fractie SP
- 9.2 Motie vreemd aan de agenda "Correct inschrijven" (19M29)

Motie vreemd aan de agenda "Correct inschrijven" (19M29) van de fracties Arnhemse Ouderen Partij, SP en ChristenUnie

9.3 Motie vreemd aan de agenda "Geen caravan maar een huis voor Arnhemmers" (19M46)

Motie vreemd aan de agenda "Geen caravan maar een huis voor Arnhemmers" (19M46) van de fractie SP en Arnhemse Ouderen Partij

9.4 Motie vreemd aan de agenda "Bouw woningen als er toch al wordt gewoond" (19M47)

Motie vreemd aan de agenda "Bouw woningen als er toch al wordt gewoond" (19M47) van de fracties SP en Arnhemse Ouderen Partij

9.5 Motie vreemd aan de agenda "Voorkom pijnlijke en dure rechtszaken huishoudelijke hulp" (19M54)

Motie vreemd aan de agenda "Voorkom pijnlijke en dure rechtszaken huishoudelijke hulp" (19M54) van de fractie SP

9.6 Motie vreemd aan de agenda "12 punten voor het Songfestival naar Arnhem" (19M51)

Motie vreemd aan de agenda "12 punten voor het Songfestival naar Arnhem" (19M51) van de fractie DENK Verenigd Arnhem

9.7 Motie vreemd aan de agenda "Stop gebruik fossiele brandstoffen" (19M52)

Motie vreemd aan de agenda "Stop gebruik fossiele brandstoffen" (19M52) van de fractie Arnhemse Ouderen Partij

9.9 Motie vreemd aan de agenda "Nieuwe standaard consumpties gemeente Arnhem" (19M53)

Motie vreemd aan de agenda "Nieuwe standaard consumpties" (19M53) van de fracties Arnhemse Ouderen Partij en GroenLinks

Raadskamerindeling Politieke Avond

19 juni 2019

Raadszaal	Rijnstroom	Landgoed/Festival
16.00 uur - 16.45 uur (45) Onderzoeksrapport Rekenkamer Arnhem: "De Schuldenva!" (i)	16.00 uur - 16.45 uur (45) Agenderingsverzoek "Overlast door nieuwbouw bij de Van Verschuerstraat en omgeving"	16.00 uur - 16.45 uur (45) Vaststellen Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park Lingezegen (m1)
-----	Rijnstroom	Landgoed/Festival
16.45 uur - 17.45 uur (60) Onderzoeksrapport Rekenkamer Arnhem: "De Schuldenva!" (m1)	16.45 uur - 17.45 uur (60) Volkshuisvestelijk kader 2019- 2022 (m1)	16.45 uur - 17.45 uur (60) Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp Meerjaren- programmabegroting 2020- 2023 De Connectie (m1)
17.45 uur - 18.30 uur: Pauze		
Raadszaal	Rijnstroom	Landgoed/Festival
18.30 uur - 19.30 uur (60) Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten (m1)	18.30 uur - 19.30 uur (60) Vaststellen ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018 (m1)	18.30 uur - 19.30 uur (60) Vaststellen Arnhemse Taxiverordening 2019 (m1)
Raadszaal		
19.30 uur - 20.15 uur (45) Rondvraag en Mededelingen		
20.15 uur - 20.30 uur: Pauze		
Raadszaal		
20.30 uur - 23.15 uur (165) Besluitvormende vergadering		

Agenda Politieke Avond
19 juni 2019

- 1 16.00 uur – 17.45 uur: Informatieve/meningsvormende vergadering
- 1.1.RZ 16.00 uur – 17.45 uur: Onderzoeksrapport Rekenkamer Arnhem: "De Schuldental"
- 1.2.RS 16.00 uur – 16.45 uur: Agenderingsverzoek "Overlast door nieuwbouw bij de Van Verschuerstraat en omgeving"
- 1.3.LF 16.00 uur – 16.45 uur: Vaststellen Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park Lingezege
- 1.4.RS 16.45 uur – 17.45 uur: Volkshuisvestelijk kader 2019–2022
- 1.5.LF 16.45 uur – 17.45 uur: Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020–2023 De Connectie
- 2 17.45 uur – 18.30 uur: Gezamenlijke maaltijd
- 3 18.30 uur – 19.30 uur: Informatieve/meningsvormende vergadering
- 3.1.RZ 18.30 uur – 19.30 uur: Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten
- 3.2.RS 18.30 uur – 19.30 uur: Vaststellen ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018
- 3.3.LF 18.30 uur – 19.30 uur: Vaststellen Arnhemse Taxiverordening 2019
- 4 19.30 uur – 20.15 uur: Rondvraag en mededelingen
- 5 20.15 uur – 20.30 uur: Pauze
- 6 20.30 uur – 23.15 uur: Besluitvormende vergadering
- 6.1 Opening en mededelingen

- 6.2 **Stemmen over het interpellatieverzoek "De beoogde bouw van de nieuwe biomassacentrale op IPKW tegen het licht van de recente uitspraak van de Raad van State over de PAS" van de leden Hegge en Elfrink**
- 6.3 **Herdenken van oud-raadslid/oud-wethouder de heer Cees Jansen**
- 6.4 **Herdenken van oud-raadslid de heer Jan Soek**
- 6.5 **Beëdiging van de heer Christiaan Zevenbergen als fractievolger voor de fractie van de PvdA**
- 6.6 **Vaststellen van de agenda en spreektijdverdeling**
- 6.7 **Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 5 juni 2019**
- 6.8 **Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad**
- 7 **Onderwerpen welke voor debat en besluitvorming worden voorgedragen**
- 7.1 **Evaluatie Visie op Transformatie**
- 7.2 **Vaststellen Toekomstbeeld stedelijk ov en HOV actieplan**
- 7.3 **Motie vreemd aan de agenda "Meer schulden voorkomen" (19M19)**
- 7.4 **Motie vreemd aan de agenda "Een ambitieus en innovatie plan voor bos in Arnhem" (19M20)**
- 7.5 **Vaststellen Jaarstukken 2018 (inclusief nota Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)**
- 7.6 **Vaststellen Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park Lingezege (Onder voorbehoud besluitvorming raadskamer)**
- 8 **Onderwerpen direct ter besluitvorming**
- 8.1 **Vaststellen Aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018**
- 8.2 **Vaststellen Zienswijze gemeenteraad Arnhem inzake Ontwerpbegroting 2020 Gelders Archief**

- 8.3 **Vrijstellingsregeling voor medisch afval**

- 9 **Moties vreemd aan de agenda**

- 9.1 **Motie vreemd aan de agenda "Neem verantwoordelijkheid voor de bewoners van Camping Arnhem" (19M27)**

- 9.2 **Motie vreemd aan de agenda "Correct inschrijven" (19M29)**

- 9.3 **Motie vreemd aan de agenda "Geen caravan maar een huis voor Arnhemmers" (19M46)**

- 9.4 **Motie vreemd aan de agenda "Bouw woningen als er toch al wordt gewoond" (19M47)**

- 9.5 **Motie vreemd aan de agenda "Voorkom pijnlijke en dure rechtszaken huishoudelijke hulp" (19M54)**

- 9.6 **Motie vreemd aan de agenda "12 punten voor het Songfestival naar Arnhem" (19M51)**

- 9.7 **Motie vreemd aan de agenda "Stop gebruik fossiele brandstoffen" (19M52)**

- 9.8 **Motie vreemd aan de agenda "Carnivoor? Geeft het door!" (19M53)**

Voor
Tegen

34 *Interpellatieverzoek over "De beoogde bouw van de nieuwe biomassacentrale op IPKW tegen het licht van de recente uitspraak van de Raad van State over de PAS"*

0

GROENLINKS

6 0

Coenders

Prinsen

Navis

Dolsma

Gemici

Simonis

van der Loo

Arnhemse
Ouderen
Partij

1 0

Wiggers

ChristenUnie 2 0

Becker

Nede

VVD
ARNHEM

6 0

Combée

Pape

Kalthoff

van Es

Maref

Loos

CDA
Arnhem

2 0

van Burgsteden

van Dillen

DENK

Vereenigd
Arnhem

1 0

Usta

Bal

D66

4 0

Andeweg

Loor

Dijk

Venhoek

van Ommen

Arnhem Centraal

2 0

van der Laak

Manders

Kraaijenbrink

Partij voor
de Dieren
Gemeenteraad Arnhem

2 0

de Groot

Hegge

PvdA

3 0

Greving

van Nunen

Bouma

de Vries

SP

3 0

Elfrink

Çetintaş

Dobbe

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID

2 0

Verheij

Sanders

Totaal

34

Voor **13** *Stop biomassacentrale Kleefse Waard (19M61)*

Tegen **22**

GROENLINKS 0 6

Coenders
Prinsen
Navis
Dolsma
Gemici
Simonis
van der Loo

 1 0

Wiggers

ChristenUnie 0 2

Becker
Nede

 0 6

Combée
Pape
Kalthoff
van Es
Maref
Loos

 0 2

van Burgsteden
van Dillen

  0 2

Usta
Bal

D66 4 0

Andeweg
Loor
Dijk
Venhoek
van Ommen

 1 1

van der Laak
Manders
Kraaijenbrink

 2 0

de Groot
Hegge

PvdA 0 3

Greving
van Nunen
Bouma
de Vries

SP 3 0

Elfrink
Çetintaş
Dobbe

 2 0

Verheij
Sanders

Totaal **35**

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN DE
RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM OP WOENSDAG 19 juni 2019

De voorzitter: de heer Marcouch

De raadsgriffier: de heer Kersten

Aanwezig de leden: mevrouw Andeweg (D66), de heer Bal (DENK Verenigd Arnhem), de heer Becker (ChristenUnie), de heer Bouma (PvdA), mevrouw Van Burgsteden (CDA), de heer Çetintaş (SP), de heer Coenders (GroenLinks), de heer Combée (VVD), mevrouw van Dillen (CDA), mevrouw Dobbe (SP), mevrouw Dolsma (GroenLinks), de heer Elfrink (SP), de heer Van Es (VVD), mevrouw Gemici (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer De Groot (Partij voor de Dieren), mevrouw Hegge (Partij voor de Dieren), mevrouw Kalthoff (VVD), de heer Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer Loor (D66), de heer Loos (VVD), mevrouw Manders (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Navis (GroenLinks), mevrouw Nede (ChristenUnie), mevrouw Van Ommen (D66), mevrouw Pape (VVD), de heer Sanders (PVV), mevrouw Simonis (GroenLinks), de heer Usta (DENK Verenigd Arnhem), de heer Verheij (PVV), de heer Venhoek (D66), mevrouw De Vries (PvdA), de heer Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Afwezig de leden: de heer Dijk (D66), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), mevrouw Van Nunen (PvdA), de heer Prinsen (GroenLinks)

Begintijd vergadering : 20.30 uur

Eindtijd vergadering : 00:15 uur

BESLUITEN:

Agendapunt:

6.2 Stemmen over het interpellatieverzoek "De beoogde bouw van de nieuwe biomassacentrale op IPKW tegen het licht van de recente uitspraak van de Raad van State over de PAS" van de leden Hegge en Elfrink

Het verzoek is met algemene stemmen toegelaten.

6.6 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 5 juni 2019

Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.

6.7 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad

Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.

7a Interpellatie van de leden Hegge en Elfrink over "De beoogde bouw van de nieuwe biomassacentrale op IPKW tegen het licht van de recente uitspraak van de Raad van State over de PAS"

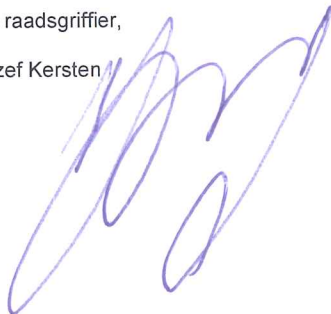
De motie "Stop biomassacentrale Kleefse Waard" (19M61) van de fracties Partij voor de Dieren, SP, PVV en Arnhemse Ouderen Partij is met 13 stemmen voor en 22 stemmen tegen verworpen.

8.2 Vaststellen Zienswijze gemeenteraad Arnhem inzake Ontwerpbegroting 2020 Gelders Archief

Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.

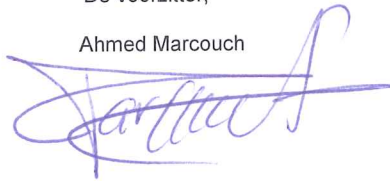
De raadsgriffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Ahmed Marcouch

Titel/onderwerp: **Onderzoeksrapport Rekenkamer Arnhem:
"De Schuldenva!"**

Raadsadviseur: Petra Wielaard   Telefoonnr: 3774836   petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	Rekenkamer	Secretaris rekenkamer/ ambtenaar	Paul Bosch / Astrid Sleiderink
Portefeuillehouder:	Martien Louwers	Telefoonnr:	3773721 / 3774772
		E-mailadres:	paul.bosch@arnhem.nl astrid.sleiderink@arnhem.nl
Doel activiteit	Gesprek bestuur Sociale Wijkteams - informatief		
Toelichting	<p>Raadsvoorstel: Het raadsvoorstel kent twee besluiten: 1. De conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer over te nemen; 2. Het college opdracht te geven om uitvoering te geven aan de aanbevelingen en binnen een termijn van drie maanden hiervoor een plan van aanpak aan de raad aan te bieden.</p> <p>Aanleiding De afgelopen maanden heeft de Rekenkamer onderzoek verricht naar de wijze waarop schuldhelpverlening in Arnhem wordt uitgevoerd. Dit als gevolg van het overleg tussen raad en Rekenkamer in het voorjaar van 2018 waarbij dit thema als een belangrijk onderzoeksonderwerp naar voren is gebracht. De vragen hierbij vanuit de raad waren: Worden inwoners met (dreigende) problematische schulden goed bereikt en geholpen? Worden deze inwoners er uiteindelijk zelfredzamer door? Welke succes- en faalfactoren zijn er?</p> <p>"Met voorliggend onderzoek is nagegaan hoe binnen de gemeente (Arnhem) het schulddienstverleningsbeleid wordt uitgevoerd". In het onderzoek is niet alleen het oplossen van schulden meegenomen maar ook het voorkomen en beheersen van schulden. De Rekenkamer trekt op basis van de onderzoeksresultaten conclusies ten aanzien van het beleid, uitvoering, bereik, kosten en ervaringen van inwoners.</p> <p>Op van het onderzoek heeft de Rekenkamer de volgende aanbevelingen voor het college van B&W geformuleerd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Versterk de intake bij potentiële schuldhelpverleningssituaties. 2. Ga beter en gericht registreren. 3. Zorg voor borgin van regiefunctie van de wijkcoach. 4. Besteed meer aandacht aan ondernemers. 5. Evalueer de afspraken over berekening "vrij te laten bedrag". 6. Definieer wat nazorg moet inhouden en beleg deze beter. <p>Voor de gemeenteraad heeft de Rekenkamer de volgende aanbevelingen geformuleerd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Versterk het inzicht. 2. Zie toe op aanpak en vervolg. <p>Auditcommissie De Auditcommissie heeft op 13 mei geadviseerd het onderzoeksrapport 'De Schuldenva!' naar de raad door te sturen en stelt voor om een toelichting op het rapport te laten verzorgen door de onderzoekers.</p> <p>Reactie college De bestuurlijke reactie van het college is aan de Bestuurlijke nota toe gevoegd. De</p>		

	<p>Rekenkamer heeft haar nawoord hieraan toegevoegd.</p> <p>Essay Sociale wijkteams en schulddienstverlening: reflectie op de 'Arnhemse Route'</p> <p>In aanvulling op het onderzoeksrapport heeft de heer Vasco Lub (socioloog), op verzoek van de Rekenkamer, een essay (visie) geschreven ter verdieping van de resultaten van het onderzoek vanuit zijn expertise op het gebied van wijkteams en wijkgericht werken. Het essay is opgenomen in de Bestuurlijke nota.</p>
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Te beslissen of het rapport kan worden doorgeleid naar de meningsvorming 1.
Spreekrecht publiek	Nee
Behandeladvies	<p>De behandeling op 19 juni bestaat uit een rondetafelgesprek met het bestuur van de Sociale Wijkteams Arnhem over het voorliggende Rekenkamerrapport.</p> <p>De behandeling vindt plaats in één termijn, hierbij is een afwisseling van het stellen van informatieve vragen en het uitwisselen van gedachten toegestaan. Interrupties zijn toegestaan.</p>
Bijlagen	
Raadsvoorstel bij onderzoeksrapport 'De Schuldenva'	
Bestuurlijke nota 'De Schuldenva':	
Rapport van bevindingen: 'Evaluatie schulddienstverlening in Arnhem'	
Persbericht: 'Rekenkamer Arnhem trekt indringende conclusies uit het onderzoek naar schulddienstverlening'	
Behandelresultaat informatieve behandeling 29 mei 2019	

Titel/onderwerp: **Onderzoeksrapport Rekenkamer Arnhem:
"De Schuldenva!"**

Raadsadviseur: Petra Wielaard   Telefoonnr: 3774836   petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	Rekenkamer	Secretaris rekenkamer/ ambtenaar	Paul Bosch / Astrid Sleiderink
Portefeuillehouder:	Martien Louwers	Telefoonnr:	3773721 / 3774772
		E-mailadres:	paul.bosch@arnhem.nl astrid.sleiderink@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend 1		
Toelichting	<p>Raadsvoorstel: Het raadsvoorstel kent twee besluiten: 1. De conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer over te nemen; 2. Het college opdracht te geven om uitvoering te geven aan de aanbevelingen en binnen een termijn van drie maanden hiervoor een plan van aanpak aan de raad aan te bieden.</p> <p>Aanleiding De afgelopen maanden heeft de Rekenkamer onderzoek verricht naar de wijze waarop schuldhelpverlening in Arnhem wordt uitgevoerd. Dit als gevolg van het overleg tussen raad en Rekenkamer in het voorjaar van 2018 waarbij dit thema als een belangrijk onderzoeksonderwerp naar voren is gebracht. De vragen hierbij vanuit de raad waren: Worden inwoners met (dreigende) problematische schulden goed bereikt en geholpen? Worden deze inwoners er uiteindelijk zelfredzamer door? Welke succes- en faalfactoren zijn er?</p> <p>"Met voorliggend onderzoek is nagegaan hoe binnen de gemeente (Arnhem) het schulddienstverleningsbeleid wordt uitgevoerd". In het onderzoek is niet alleen het oplossen van schulden meegenomen maar ook het voorkomen en beheersen van schulden. De Rekenkamer trekt op basis van de onderzoeksresultaten conclusies ten aanzien van het beleid, uitvoering, bereik, kosten en ervaringen van inwoners.</p> <p>Op van het onderzoek heeft de Rekenkamer de volgende aanbevelingen voor het college van B&W geformuleerd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Versterk de intake bij potentiële schuldhelpverleningssituaties. 2. Ga beter en gericht registreren. 3. Zorg voor borgin van regiefunctie van de wijkcoach. 4. Besteed meer aandacht aan ondernemers. 5. Evalueer de afspraken over berekening "vrij te laten bedrag". 6. Definieer wat nazorg moet inhouden en beleg deze beter. <p>Voor de gemeenteraad heeft de Rekenkamer de volgende aanbevelingen geformuleerd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Versterk het inzicht. 2. Zie toe op aanpak en vervolg. <p>Auditcommissie De Auditcommissie heeft op 13 mei geadviseerd het onderzoeksrapport 'De Schuldenva!' naar de raad door te sturen en stelt voor om een toelichting op het rapport te laten verzorgen door de onderzoekers.</p> <p>Reactie college De bestuurlijke reactie van het college is aan de Bestuurlijke nota toe gevoegd. De</p>		

	<p>Rekenkamer heeft haar nawoord hieraan toegevoegd.</p> <p>Essay Sociale wijkteams en schulddienstverlening: reflectie op de 'Arnhemse Route'</p> <p>In aanvulling op het onderzoeksrapport heeft de heer Vasco Lub (socioloog), op verzoek van de Rekenkamer, een essay (visie) geschreven ter verdieping van de resultaten van het onderzoek vanuit zijn expertise op het gebied van wijkteams en wijkgericht werken. Het essay is opgenomen in de Bestuurlijke nota.</p>
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de volgende fase in het besluitvormingsproces: meningsvorming 2 of de besluitvormende fase.
Spreekrecht publiek	Nee
Behandeladvies	<p>Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld.</p> <p>Bedoeling van de meningsvormende (1) fase is om partijen te laten aangeven hoe zij over het voorstel denken (voorlopige mening), om te verkennen welke essentiële politieke informatie en/of toezeggingen van het college de fracties missen om hun definitieve standpunt te bepalen. Daartoe kunnen woordvoerders ook vragen stellen aan het college en aan elkaar.</p> <p>Uitkomst van de meningsvormende (1) behandeling kan zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase, of 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	
Raadsvoorstel bij onderzoeksrapport 'De Schuldenva'	
Bestuurlijke nota 'De Schuldenva':	
Rapport van bevindingen: 'Evaluatie schulddienstverlening in Arnhem'	
Persbericht: 'Rekenkamer Arnhem trekt indringende conclusies uit het onderzoek naar schulddienstverlening'	
Behandelresultaat informatieve behandeling 29 mei 2019	

Zaaknummer 273186

ONDERWERP: De Schuldenval

Voorstel

De Rekenkamer stelt de gemeenteraad voor om de conclusies en aanbevelingen over te nemen die de Rekenkamer heeft geformuleerd in het onderzoeksrapport “De Schuldenval” van 9 mei 2019 en met het college in debat te gaan over de uitvoering van de aanbevelingen van de Rekenkamer.

Inleiding

In het voorjaar van 2018 is met de raad besproken welke onderzoeksonderwerpen de raad graag opgepakt zag worden door de Rekenkamer Arnhem. Als één van de allerbelangrijkste gaf de raad het onderwerp “schuldhulpverlening” aan.

De afgelopen maanden is dat onderzoek uitgevoerd. Dat is gedaan door niet alleen werkwijze en systemen en processen van de betrokken professionals te analyseren, maar ook door 27 huishoudens in Arnhem te interviewen over hun soms onmogelijke positie en hun ervaringen met hulp- en dienstverleners in Arnhem. Zij hebben met hun openhartige, soms verbijsterende, soms treurige en soms ook weer optimistisch makende verhalen een bijzondere inkijk in de problematiek gegeven.

Beoogd effect

De Rekenkamer Arnhem geeft met dit onderzoek de gemeenteraad inzicht in de wijze waarop schuldhulpverlening in Arnhem wordt uitgevoerd. Dat leidt tot conclusies en aanbevelingen waarmee - indien uitgevoerd – de schuldhulpverlening in Arnhem effectiever kan worden uitgevoerd.

De Rekenkamer beveelt aan de intake bij potentiële schuldhulpverlening te versterken, beter en gericht te registreren door de sociale wijkteams, te zorgen voor een betere regiefunctie vanuit de wijkteams, meer aandacht aan ondernemers te besteden, de afspraken over de berekening van het vrij te laten bedrag te evalueren en de nazorg te versterken.

Argumenten

De overall conclusies die uit het rapport getrokken worden, zijn indringend.

Het komt vaak voor dat mensen lang in hun schuldenval gevangen blijven. Dat wordt in belangrijke mate veroorzaakt doordat veel hulpverlening binnen de wijkteams weinig doel- en resultaatgericht is. Vele wijkcoaches kunnen vanuit hun warme betrokkenheid rekenen op grote waardering van hun cliënten. Dat is waardevol en moet behouden blijven.

De opdracht van de wijkteams is “doen wat nodig is”. Dat mag de algemene doelstelling zijn, ten aanzien van de langjarige schuldenproblematiek (die bij velen steeds toeneemt naarmate ze langer in

de schuldenval zitten) is hij niet effectief genoeg. De wijkteams registreren niet hoeveel mensen met welke schulden bij hen komen en ze pakken de problematiek niet doelgericht genoeg aan. Het maken van een plan en het voeren van de regie op de complexe processen die aan schuldenproblematiek ten grondslag liggen wordt onvoldoende strak aangestuurd en is in de analysefase (wat is het probleem en wat zou de oplossingsrichting kunnen zijn) niet doorwrocht genoeg. Daardoor wordt te weinig snelheid gemaakt.

Triage (het bepalen welke hulp nodig is) vergt specifieke vakkennis. Wij zien die niet altijd goed, tijdig en snel ingezet worden. Meer specifiek is de kennis ten aanzien van ondernemers/zzp'ers die met schulden bij de gemeente aankloppen onvoldoende. Vaak is er een ingewikkeld juridische en fiscale problematiek die specifieke kennis vraagt.

Omdat de afspraken met Rijnstad en PLANgroep ten aanzien van hun doelen en meetbare resultaten strak ingekaderd zijn, zijn de resultaten hier helderder. Ben je als schuldenaar eenmaal zo ver dat je daar terecht komt – maar dat is voor velen een lange, kronkelige en moeizame weg – dan word je meestal goed en effectief geholpen.

Kanttekeningen

Het essay van Vasco Lub dat hij op verzoek van de Rekenkamer heeft geschreven gaat indringend in op de vraag hoe degelijk de onderbouwing van het beleid van Arnhem ten aanzien van wijkteams en meer specifiek hun rol in de schuldhulpverlening is ingeregeld. Zijn kijk versterkt ons advies aan uw raad om te zorgen dat college en organisatie met veel sterker onderbouwd beleid ten aanzien van schuldhulpverlening komen.

Financiën en uitvoering

Het ware verstandig in de MJPB specifiek de beoogde resultaten en verwachte inzet in tijd en geld van de schuldhulpverlening op te nemen om daarmee de sturing door de raad te versterken.

Communicatie

Persbericht

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- 'De Schuldenval' - bestuurlijke nota
- 'Evaluatie schulddienstverlening in Arnhem'- rapport van bevindingen
- 'Rekenkamer Arnhem trekt indringende conclusies uit het onderzoek naar schulddienstverlening' - persbericht

Zaaknummer

273186

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen de het onderzoek van de Rekenkamer Arnhem "De Schuldenva!" dd 9 mei 2019 en het voorstel van de Rekenkamer Arnhem van 9 mei 2019 zaaknummer: 273186

besluit:

1. De conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer over te nemen;
2. Het college opdracht te geven om uitvoering te geven aan de aanbevelingen en binnen een termijn van drie maanden hiervoor een plan van aanpak aan de raad aan te bieden.

De griffier,

De voorzitter,

De Schuldenvaai

R e k e n
k a m e r
A r n h e m

Bestuurlijke Nota

Rekenkameronderzoek naar de
schulddienstverlening in Arnhem

R e k e n
k a m e r
A r n h e m
● ● ● ● ●

Inhoudsopgave

R e k e n
k a m e r
A r n h e m

Bestuurlijke nota

1. Inleiding	3
2. Conclusies	4
2.1 Overzicht conclusies	4
2.1.1 conclusies ten aanzien van beleid	4
2.1.2 conclusies ten aanzien van de uitvoering	4
2.1.3 conclusies ten aanzien van bereik en kosten	5
2.1.4 conclusies ten aanzien van ervaringen van inwoners	5
2.2 Overall beeld	6
3. Aanbevelingen	7
3.1 Voor het College van B&W	7
3.2 Voor de raad	8
4. Reactie college van B&W	9
5. Nawoord Rekenkamer	12

Bijlage: Essay - Vasco Lub - sociale wijkteams en schulddienstverlening: reflectie op de 'Arnhemse route'

Bijlage: Rapport 'Evaluatie schulddienstverlening in Arnhem'

1. Inleiding

Voor u ligt het rapport van de Rekenkamer Arnhem naar de schulddienstverlening in Arnhem. Dit rapport gaat over de situatie waarin mensen met schulden kunnen verkeren en hoe zij geholpen worden daarmee om te gaan.

Dit rapport is het tweede in een serie rapporten die de Rekenkamer Arnhem de komende jaren wil opleveren over het Sociaal Domein. Het eerste ging over informatiebeveiliging in het Sociaal Domein. In voorbereiding is een onderzoek naar jeugdhulp in Arnhem, en op langere termijn willen wij onder andere ook PGB- en zorgfraude en laaggeletterdheid onderzoeken. Wij hopen over enkele jaren een "satéprikker" door deze rapporten te kunnen steken en daarmee een bijdrage te kunnen leveren aan een samenhangend en effectief sociaal beleid voor de inwoners van Arnhem.

De Rekenkamer Arnhem dankt alle betrokkenen voor hun medewerking aan dit rapport. In de allereerste plaats de 27 huishoudens in Arnhem die we hebben geïnterviewd over hun soms onmogelijke positie en hun ervaringen met hulp- en dienstverleners in Arnhem. Zij hebben ons met hun openhartige antwoorden en soms verbijsterende, soms treurige en soms ook weer optimistisch makende verhalen een bijzondere inblik in de problematiek gegeven. Maar ook alle andere betrokkenen die de onderzoekers hebben mogen spreken (ambtenaren, de sociale wijkteams, Rijnstad en PLANgroep) en andere hulpverleners zeggen wij veel dank voor hun openhartigheid, eerlijkheid en de bereidheid om informatie uit- en op te zoeken en aan te leveren.

Deze bestuurlijke nota bevat alleen de hoofdlijnen van de conclusies en de aanbevelingen van het onderzoek. De basis hiervoor ligt in de nota van bevindingen, het feitelijke en door de ambtelijke organisatie gevalideerde onderzoeksrapport. Dat rapport is als bijlage bij deze bestuurlijke nota gevoegd. U kunt volstaan met het lezen van deze bestuurlijke nota.

Dat laatste zou overigens zonde zijn. Naar de mening van de Rekenkamer Arnhem heeft het onderzoek een rapport opgeleverd dat het verdient in zijn geheel gelezen te worden. Wij danken de onderzoekers voor hun grondige werk en goed geschreven rapport.

2. Conclusies

Op basis van het onderzoek trekt de Rekenkamer Arnhem conclusies. U vindt deze uitgebreid beschreven in hoofdstuk 7 van de Nota van Bevindingen. Per onderdeel van het onderzoek zijn daar de onderzoeksvragen beantwoord en zijn de punten benoemd die goed gaan, en die voor verbetering vatbaar zijn.

Wij geven u in 2.1 het overzicht van die punten, en sluiten in 2.2 af met een overall beeld.

2.1 Overzicht conclusies

2.1.1 Conclusies ten aanzien van beleid

- Aan het beleid t.a.v. schulddienstverlening ligt een onderbouwde probleemanalyse ten grondslag.
- Er zijn concrete maatregelen geformuleerd om de gestelde doelen te realiseren.
- De doelen en maatregelen zijn in lijn met de probleemanalyse.
Het beleid geeft een goede invulling aan de Wgs.
- Er zijn voor Rijnstad en Plangroep meetbare doelen opgesteld. Periodiek is er met de gemeente overleg over de realisatie van deze doelen.

Verbeterpunt voor het beleid is:

- Er zijn geen meetbare doelen t.a.v. schulddienstverlening geformuleerd voor de Sociale Wijkteams. De Wijkteams hebben hun registratie inmiddels wel enigermate uitgebreid.

2.1.2 Conclusies ten aanzien van de uitvoering

- De gemeente voert actief regie op de taakuitvoering en samenwerking.
- Indien een persoon zich tot de gemeente wendt voor schulddienstverlening, vindt binnen vier weken het eerste gesprek plaats waarin de hulpvraag wordt vastgesteld.
- Indien er sprake is van een bedreigende situatie vindt binnen drie werkdagen het eerste gesprek plaats, waarin de hulpvraag wordt vastgesteld.
- De overdracht van inwoners van Rijnstad naar PLANgroep verloopt over het algemeen goed.

Verbeterpunten in de uitvoering zijn:

- Het effect van wat wijkteams doen is thans onduidelijk. Er is geen helder beeld over het aantal cliënten, de bestede tijd en geld en het bereikte effect, noch over de doorlooptijd. De registratie is niet op orde.
- De taakopvatting en kennis van wijkcoaches ten aanzien van schulddienstverlening verdient blijvende aandacht. De doortastendheid waarmee inwoners met problematische schulden nu worden geholpen verschilt per coach.
- De overdracht van wijkteam naar Rijnstad verdient aandacht. Met name de financiële gegevens vragen extra aandacht. Zo zijn de ervaringen met de berekening van het vrij te laten bedrag wisselend.

- De regierol van de wijkcoach na overdracht aan Rijnstad en PLANgroep moet beter worden geborgd. Als de wijkcoach uit positie raakt kan deze ook geen regie voeren.
- Gedurende de ondersteuning moet meer aandacht besteed worden aan het verhogen van de financiële zelfredzaamheid, om te voorkomen dat inwoners na het beëindigen van de dienstverlening opnieuw in de problemen komen.
- De nazorg moet explicieter worden belegd. Onder andere: binnen een jaar na het beëindigen van de dienstverlening contact opnemen om te informeren of inkomsten en uitgaven nog steeds in evenwicht zijn.

2.1.3 Conclusies ten aanzien van bereik en kosten

- Naar schatting maakte in 2017 per 10.000 Arnhemmers er tussen de 130 en 194 gebruik van schulddienstverlening. Dit is hoger dan in gemeenten van vergelijkbare omvang in dat jaar (110) en dan het landelijk gemiddelde (92). Een verklaring hiervoor is dat Arnhem ten opzichte van gemeenten met een vergelijkbare omvang, meer huishoudens heeft die moeten rondkomen van een laag inkomen.
- De gemeente heeft maatregelen genomen op belangrijke factoren die de toegankelijkheid van de schulddienstverlening kunnen belemmeren.
- Arnhem geeft meer geld uit aan schulddienstverlening dan het landelijk gemiddelde. Arnhem besteedt 1.574 euro per 100 inwoners, landelijk is dat 1.190 euro per 100 inwoners.
- Er is overigens geen inzicht in de kosten die wijkteams maken ten aanzien van schulddienstverlening.

Verbeterpunten met betrekking tot bereik en kosten zijn:

- Inzicht in de omvang en samenstelling van de doelgroep inwoners met problematische schulden en welk gedeelte hiervan wordt bereikt.
- Inzicht in hoeveel mensen worden geholpen met de hulp van het wijkteam. Inmiddels is de registratie hierop uitgebreid. De komende tijd moet blijken of deze het gewenste inzicht oplevert.

2.1.4 Conclusies ten aanzien van ervaringen van inwoners

- Inwoners weten hun weg naar het wijkteam snel te vinden.
- De ervaringen met wijkcoaches zijn positief. Mensen voelen zich gehoord door hun coach. Zij hebben het gevoel dat de coach aan hun kant staat en voor hun belang opkomt. Dat betekent niet per sé dat daarmee iets bereikt wordt.
- Het kan lang duren voordat schulddienstverlening echt op gang komt.
- Het duurt regelmatig lang voordat er duidelijkheid is over inkomen, uitgaven en schulden. Het duurt ook regelmatig lang voordat duidelijk is wel traject het meest passend is. Stabilisatietrajecten verlopen zelden in een rechte lijn. De meeste trajecten kennen hick ups. Alledaagse zaken kunnen leiden tot onduidelijkheid en tot vertraging.
- De hulp aan ondernemers met schulden moet worden verbeterd. Duidelijk moet worden hoe het Bureau bijstandverlening zelfstandigen het best kan worden betrokken bij de Arnhemse route.

2.2 Overall beeld

De overall conclusies die uit het rapport getrokken worden, zijn indringend.

Het komt vaak voor dat mensen lang in hun schuldenval gevangen blijven. Dat wordt in belangrijke mate veroorzaakt doordat veel hulpverlening binnen de wijkteams weinig doel- en resultaatgericht is. Vele wijkcoaches kunnen vanuit hun warme betrokkenheid rekenen op grote waardering van hun cliënten. Dat is waardevol en moet behouden blijven.

De opdracht van de wijkteams is "doen wat nodig is". Dat mag de algemene doelstelling zijn, ten aanzien van de langjarige schuldenproblematiek (die bij velen steeds toeneemt naarmate ze langer in de schuldenval zitten) is hij niet effectief genoeg. De wijkteams registreren niet hoeveel mensen met welke schulden bij hen komen en ze pakken de problematiek niet doelgericht genoeg aan. Het maken van een plan en het voeren van de regie op de complexe processen die aan schuldenproblematiek ten grondslag liggen wordt onvoldoende strak aangestuurd en is in de analysefase (wat is het probleem en wat zou de oplossingsrichting kunnen zijn) niet doorwrocht genoeg. Daardoor wordt te weinig snelheid gemaakt.

Triage (het bepalen welke hulp nodig is) vergt specifieke vakkennis. Wij zien die niet altijd goed, tijdig en snel ingezet worden. Meer specifiek is de kennis ten aanzien van ondernemers/zzp'ers die met schulden bij de gemeente aankloppen onvoldoende. Vaak is er een ingewikkeld juridische en fiscale problematiek die specifieke kennis vraagt.

Omdat de afspraken met Rijnstad en PLANgroep ten aanzien van hun doelen en meetbare resultaten strak ingekaderd zijn, zijn de resultaten hier helderder. Ben je als schuldenaar eenmaal zo ver dat je daar terecht komt – maar dat is voor velen een lange, kronkelige en moeizame weg – dan word je meestal goed en effectief geholpen.

3. Aanbevelingen

De Rekenkamer formuleert aanbevelingen voor zowel het college als voor de raad van Arnhem. Deze worden in afzonderlijke paragrafen gepresenteerd.

3.1 Voor het college van B&W

1. *Versterk de intake bij potentiële schuldhulpverleningssituaties*

De problematiek ter zake van schulden is vaak zo complex dat een zware "triage" noodzakelijk is. Omdat de intakefase een belangrijk onderdeel is van de Arnhemse route dient daarin altijd een wijkcoach betrokken te worden die specialistische kennis heeft over schulddienstverlening. Dit om:

- Sneller tot een goed overzicht te komen van inkomsten, uitgaven en schulden.
- Met de inwoner sneller te bepalen welk traject de beste perspectieven biedt.
- De inwoner (eventueel) sneller naar de volgende fase in de Arnhemse route te begeleiden.

Op dit moment kan het lang duren (soms zelfs jaren) voordat een schuldhulpverleningstraject wordt gestart. De interviews met inwoners hebben geleerd, dat zij ook sneller willen weten waar zij aan toe zijn. Dat betekent: goed registreren (efficiënt en effectief, zonder in bureaucratische overdoses te vervallen), en het maken van scherpe en diepe analyse van de problematiek en de bijzondere omstandigheden van de cliënt door een gespecialiseerde professional, zodat een gericht plan kan worden gemaakt.

2. *Ga beter en gericht registreren*

Om in beeld te krijgen hoeveel Arnhemmers een beroep doen op schulddienstverlening, moet de registratie van de schuldhulpvraag onderdeel worden van het intakeproces. Duidelijk moet worden hoeveel Arnhemmers een beroep doen op schulddienstverlening; hoe zij worden geholpen; en, wat de doorlooptijd van hulptrajecten is. Er is inmiddels gestart met registratie door de Sociale Wijkteams. Komend jaar moet duidelijk worden of dit ook het gewenste inzicht geeft. Het geeft geen pas dat er geen helder inzicht is in het aantal cliënten, hun hulpvraag en de bij de hulp gerealiseerde effecten en gemaakte kosten.

3. *Zorg voor borging van regiefunctie van de wijkcoach*

De regiefunctie van de wijkcoach moet beter worden geborgd. Bij overdracht van een inwoner aan Rijnstad of PLANgroep moeten Sociale Wijkteams en schuldhulpverleners altijd afspreken wat de regiefunctie concreet zal gaan inhouden (casus- en/of procesregie). Bijvoorbeeld moet per inwoner worden afgesproken met welke frequentie c.q. op welke momenten de wijkcoach op de hoogte wordt gesteld over de voortgang.

4. *Besteed meer aandacht aan ondernemers*

De hulp aan ondernemers met problematische schulden verdient meer aandacht. Wanneer een ondernemer zich vanwege schulden meldt bij het Bureau bijstandverlening zelfstandigen, dan wel bij het Wijkteam, moet sneller worden bepaald wat de beste route is. Voorkomen moet worden dat betrokkene over en weer wordt doorverwezen.

5. *Evalueer de afspraken over berekening "vrij te laten bedrag"*

De wenselijkheid om de berekening van het 'Vrij te laten bedrag' onderdeel te laten zijn van de intakefase moet opnieuw geëvalueerd worden. De huidige situatie functioneert volgens meerdere betrokkenen niet goed. Bepaal in deze lijn eventueel opnieuw wat de meest effectieve taakafbakeningen tussen de wijkcoaches en Rijnstad zijn en wat het beste overdrachtsmoment is.

R e k e n
k a m e r
A r n h e m
● ● ● ● ●

6. *Definieer wat nazorg moet inhouden en beleg deze beter*

Het moet explicieter worden wat onder nazorg wordt verstaan. Vervolgens moet deze nazorg expliciet worden toebedeeld aan één van de partners van de Arnhemse route.

3.2 Voor de raad

1. *Versterk het inzicht*

Het inzicht inzake de effecten van schuldhulpverlening is nu nog te vaag. Wij adviseren u ervoor te zorgen, dat de Meerjarenbegroting te meten en te controleren doelen ter zake bevat, en dat in het jaarverslag daarover gerapporteerd wordt.

2. *Zie toe op aanpak en vervolg*

Verzoek het college om binnen drie maanden na besluitvorming van dit rapport in de raad met een plan van aanpak te komen voor de implementatie van de aanbevelingen die gericht zijn aan het college.

4. Reactie College van B&W

Aan Rekenkamer Arnhem
t.a.v. de heer A.H. Teeuw, voorzitter
Koningstraat 38
6811DG ARNHEM

Datum : 23 april 2019
Zaaknummer : 356405
Contactpersoon : Astrid Sleiderink
Telefoonnummer : 026 3774772

Onderwerp: Bestuurlijke reactie Schulddienstverlening in Arnhem

Geachte heer Teeuw,

De Rekenkamer Arnhem heeft ons college uitgenodigd een reactie te geven op de bestuurlijke nota 'Schulddienstverlening in Arnhem' (versie d.d. 3 april 2019). In deze nota heeft de rekenkamer conclusies en aanbevelingen geformuleerd op basis van het onderzoeksrapport 'Evaluatie schulddienstverlening in Arnhem' (versie d.d. 29 maart 2019). In de vergadering van 23 april 2019 is de volgende bestuurlijke reactie vastgesteld.

Algemene reactie

Wij bedanken de rekenkamer voor het onderzoek naar de schulddienstverlening in Arnhem. Er ligt een goed en prettig leesbaar rapport en bestuurlijke nota met heldere conclusies en aanbevelingen die we gaan gebruiken voor verdere verbetering van de schulddienstverlening in Arnhem. Het rapport komt op een gunstig moment, omdat de schulddienstverlening dit jaar opnieuw wordt aanbesteed.

Reactie op conclusies

Ons college erkent de meeste conclusies van de rekenkamer, maar wil bij enkele conclusies een aantal kanttekeningen plaatsen:

- Ook wij zijn van mening dat mensen (te) lang in hun schuldenval gevangen blijven. De conclusie die de rekenkamer trekt dat dit in belangrijke mate wordt veroorzaakt door de hulpverlening binnen de wijkteams, vinden we niet voldoende onderbouwd.
- We erkennen dat er verbetermogelijkheden zijn voor uitvoering van de schulddienstverlening in Arnhem: in het bijzonder bij de sociale wijkteams. We vinden het zorgelijk dat verschillen in taakopvatting, kennis en doortastendheid van wijkcoaches de uitvoering negatief beïnvloeden. Dit aandachtspunt is eerder gesignaleerd waarop de wijkteams actie hebben ondernomen (o.a. het instellen van aandachtsfunctionarissen en het organiseren van bijscholing). Helaas heeft dat tot onvoldoende resultaat geleid.
- De conclusie dat er geen meetbare doelen voor de sociale wijkteams zijn geformuleerd, willen we graag toelichten. De opdracht voor de sociale wijkteams vanuit de gemeente is helder: doen wat nodig is. Binnen deze integrale opdracht voeren zij voor schulddienstverlening de aanmelding en intake uit. Dat zij deze hulp tot voor kort niet registreerden is het gevolg van keuzes die in het verleden door de gemeente zijn gemaakt. Dit om de administratieve last bij wijkteams zoveel mogelijk te beperken. Inmiddels zijn gemeente en wijkteams tot de conclusie gekomen dat cijfers onmisbaar zijn om inzicht te krijgen in het bereik van de doelgroep en de resultaten. Er zijn dan ook afspraken gemaakt over de registratie.

- Ons college is van mening dat er in Arnhem veel aandacht is voor het verhogen van de financiële zelfredzaamheid. Het is de kern van het beleid en de uitvoering van de stabilisatiefase door Rijnstad. Daarbij erkennen we dat er wellicht te veel financiële zelfredzaamheid wordt gevraagd van inwoners aan het begin van een traject. Het kan wenselijk zijn om pas te gaan werken aan het verhogen van de financiële zelfredzaamheid zodra er schuldenrust is gecreëerd bij de inwoner.

Reactie op aanbevelingen voor het college

Wij nemen de aanbevelingen als volgt over.

- *Versterk de intake bij potentiële schuldhulpverleningssituaties.* De rekenkamer constateert dat de problematiek bij schulden vaak zo complex is dat zware triage (het bepalen welke hulp nodig is) noodzakelijk is. Hiervoor is specialistische kennis nodig. De conclusies van de rekenkamer over de uitvoering geven aanleiding om de taakverdeling tussen integraal werkende coaches en specialistische schuldhulpverlener opnieuw te bekijken en te herijken.
- *Ga beter en richter registreren.* De sociale wijkteams zijn sinds 1 oktober 2018 begonnen met registratie. Wij onderschrijven de noodzaak om inzicht te hebben in wie worden bereikt en wat de resultaten zijn van hulp bij schulden.
- *Zorg voor borging van de regiefunctie van de wijkcoach.* De regie voor hulpverlening ligt bij de inwoner en de sociale wijkcoach. Dat de regiefunctie beter geborgd moet worden onderschrijven we. Hiervoor is het nodig dat duidelijke afspraken gemaakt worden over wat regie inhoudt en wat dat concreet betekent voor de taken, rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende partners. Dit vraagt niet alleen wat van de sociale wijkteams, maar van alle partners die betrokken zijn bij schulddienstverlening.
- *Besteed meer aandacht aan ondernemers.* Hoe we schulddienstverlening in Arnhem voor ondernemers en ZZP'ers hebben georganiseerd werkt in de praktijk kennelijk onvoldoende. Wij onderschrijven dat dit meer aandacht vraagt.
- *Evalueer de afspraken over berekening "vrij te laten bedrag".* De berekening van het vrij te laten bedrag is onderdeel van de intakefase en wordt nu uitgevoerd door de sociale wijkteams. Dat deze afspraak opnieuw geëvalueerd moet worden is in lijn met de aanbeveling dat de intake versterkt moet worden en dat daarmee kritisch gekeken moet worden wat de meest effectieve taakafbakening is tussen de integraal werkende wijkcoach en de specialistisch werkende schulddienstverleners.
- *Definieer wat nazorg moet inhouden en beleg deze beter.* Uit het onderzoek van de rekenkamer blijkt dat nazorg niet goed gedefinieerd is en niet expliciet belegd is. Wij vinden het belangrijk dat dit alsnog gebeurt in het belang van de inwoners.

Wat gaat ons college doen met de conclusies en aanbevelingen uit dit onderzoek?

- In de aanbesteding van de schulddienstverlening die nu loopt en vanaf 1-1-2020 van kracht wordt, houden we rekening met de aanbevelingen uit het rekenkamerrapport.
- We gaan de taakverdeling tussen de integraal werkende wijkcoaches en specialistische schulddienstverlening bekijken en aanpassen.
- We zien erop toe dat er duidelijke afspraken komen tussen alle partijen over de regiefunctie van sociale wijkcoaches.
- We willen dat de registratie bij de sociale wijkteams zo snel mogelijk leidt tot betrouwbare cijfers over bereik en resultaten. Hierbij zijn zij afhankelijk van de systemen van de gemeente die registratie bemoeilijken.
- We gaan de nazorg beter beleggen bij één van de partijen.

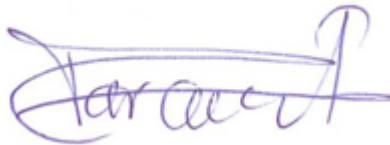

- We gaan meer aandacht geven aan schulddienstverlening voor ZZP'ers en ondernemers. We gaan vast stellen wat hiervoor meer nodig is dan wat nu geregeld is en we komen met een plan van aanpak om dit te realiseren.
- Op basis van de onderzoeksresultaten wil ons College kijken of de doorlooptijd van schulddienstverlening verkort kan worden. Dit willen wij enerzijds doen door kritisch te kijken naar de uitvoering zoals hierboven gemeld, maar ook door te kijken of andere instrumenten ingezet kunnen worden zoals een saneringskrediet.
- De rekenkamer constateert dat in verhouding met andere gemeenten de kosten van schulddienstverlening in Arnhem hoog zijn. Dit vraagt wat ons betreft om een verkenning waardoor dit verschil wordt veroorzaakt. Wij streven daarbij naar een zo effectief mogelijke inzet van middelen.

Reactie op aanbevelingen voor de raad

De rekenkamer heeft twee aanbevelingen voor de raad opgenomen: versterk het inzicht en zie toe op aanpak en vervolg. Wij zijn bereid de raad jaarlijks informatie te verstrekken hoeveel inwoners bereikt worden met schulddienstverlening en wat daarvan de resultaten zijn. Wij komen binnen drie maanden met een plan waarin de aanbevelingen van de rekenkamer zijn verwerkt.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

5. Nawoord

De Rekenkamer waardeert de bestuurlijke reactie van het College en de daarin gedane toezeggingen dat

- a. de conclusies en aanbevelingen al op korte termijn betrokken gaan worden bij de aanbesteding van de schulddienstverlening en
- b. er binnen drie maanden een plan zal liggen waarin de aanbevelingen van de rekenkamer zijn verwerkt.

Wij willen slechts één opmerking maken naar aanleiding van de reactie van het College. Wij hebben geconcludeerd: "Het komt vaak voor dat mensen lang in een schuldenval gevangen blijven. Dat wordt in belangrijke mate veroorzaakt doordat veel hulpverlening binnen de wijkteams weinig doel- en resultaatgericht is". Het College geeft aan dat wij niet voldoende onderbouwd zouden hebben dat de mensen te lang in de schuldenval gevangen blijven door de hulpverlening in de wijkteams.

Wij zijn van mening dat een belangrijke factor voor de langdurigheid van het proces te wijten is aan de organisatie van de hulpverlening (de triage, het gebrek aan doelgerichtheid, het niet altijd inzetten van ter zake kundigen), maar niet aan de mensen die de hulpverlening verstrekken. Aan hun intenties en inzet twijfelen we niet.

De Rekenkamer vertrouwt er op dat er op basis van het onderzoek een goed debat gevoerd gaat worden in de gemeenteraad en er gewerkt kan worden aan een verdere verbetering van de schulddienstverlening in Arnhem

Bijlage: Essay - Vasco Lub

Sociale wijkteams en schulddienstverlening: reflectie op de 'Arnhemse route'

Vasco Lub

Vasco Lub is socioloog en heeft in de vorm van het Bureau voor Sociale Argumentatie een eigen onderzoeks- en adviespraktijk. Hij is daarnaast via een gastvrijheidsovereenkomst verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, afdeling Bestuurskunde & Sociologie. De Rekenkamer heeft Vasco Lub gevraagd een essay te schrijven ter verdieping van de resultaten van het onderzoek vanuit zijn expertise op het gebied van wijkteams en wijkgericht werken.

Enkele jaren geleden publiceerde ik met Silke van Arum het artikel *Wat gemeenten van sociale wijkteams verwachten* (2014) in het online vakblad *Beleidsonderzoekonline*. De verwachtingen over de wijkteams waren destijds hooggespannen. Menig gemeente zag hun inzet als dé nieuwe oplossing in de aanpak van sociale problematiek, vooral in aandachtswijken. In het artikel analyseerden we 32 gemeentelijke beleidsnota's, waarbij we nagingen wat gemeenten nu precies met de wijkteams beoogden, waar hun meerwaarde uit zou moeten bestaan naar kwetsbare burgers, en in hoeverre gemeenten via de wijkteams kleur en inhoud gaven aan de decentralisatie van zorg- en welzijnstaken. De analyse gaf – op zijn zachtst gezegd – aanleiding voor kritische kanttekeningen. Zo bleken de gemeentelijke plannen nogal cosmetisch en eenvormig, werden doelen en doelgroepen van de wijkteams zelden geëxpliciteerd, en bleef veelal onduidelijk hoe de samenwerking met andere instanties 'in de keten' efficiënt en ordelijk zou moeten verlopen. Kortom, het leek er vijf jaar geleden op dat de meeste gemeenten met het optuigen van de wijkteams vooral een beleidsmode achterna liepen, maar vergaten na te gaan waarom zij het fenomeen überhaupt omarmden.

Kritische blik

In Arnhem zijn binnen de zogenoemde 'Arnhemse route' van schulddienstverlening de wijkteams verantwoordelijk voor informatie en advies naar schuldenaren alsook de intake van burgers met schulden, en voeren zij formeel de regie van de dienstverlening ten opzichte van andere instanties. In de recent verschenen evaluatie van de uitvoering van de schulddienstverlening in Arnhem uitgevoerd door de Arnhemse Rekenkamer, komen de wijkteams er echter niet goed uit. Het rapport brengt stevige tekortkomingen aan het licht over hun sturing, efficiëntie en doelmatigheid. Het is daarom opportuun om enkele bevindingen van de evaluatie na te lopen en te voorzien van een kritische blik, ook met het oog op de risico's van de onduidelijkheid over de inzet van wijkteams die wij vijf jaar geleden al voorzagen. Niet om extra zout in de wond te strooien, maar om op basis van de conclusies van de Rekenkamer te reflecteren op hoe het beter kan. Ik heb me daarbij vooral gericht op het gebrek aan goed doordacht beleid. Mijns inziens is dat een dieperliggende oorzaak van veel van de door de Rekenkamer geconstateerde obstakels en tekortkomingen.

Over beleidsontwerp: voordelen voorkomt nadenken

Een eerste aspect dat opvalt uit het rapport, is de invloed van het onderliggende beleidsontwerp ten aanzien van schulddienstverlening, of eerder gezegd het ontbreken daarvan. Via 'beleid' geeft een bestuurslaag aan welke keuzes waarom worden gemaakt¹. Beleid geeft dus inhoud aan de wijze waarop een gemeente lokale problemen – in dit geval burgers met schulden – tracht te sturen, te beïnvloeden en op te lossen. Hoewel de gemeente Arnhem via de 'Arnhemse route' de keuzes voor de

schulddienstverlening expliciteert (een samenwerking met een specifieke taakafbakening tussen de wijkteams, welzijnsinstelling Rijnstad en PLANgroep), is het de vraag of daarmee het beleid ten aanzien van schulddienstverlening ook inhoudelijk is onderbouwd, zoals de Rekenkamer concludeert. Beleid moet niet alleen gaan over praktische speerpunten (het hoe), maar ook – en vooral – over de argumentatie over de inhoudelijke keuzes daarachter (het waarom). Wat is precies de meerwaarde van de Arnhemse route? Waarom is er voor deze weg gekozen, en niet voor een andere? Waarom is de regie neergelegd bij de wijkteams? En wat legitimeert de taakafbakening tussen de verschillende instanties? Dit zijn vragen die onbeantwoord blijven. Het ontbreken van een dergelijke onderbouwing vormt al een eerste obstakel naar een effectieve dienstverlening omdat de inhoudelijke beweegredenen voor die keuzes vaag blijven.

Georganiseerde discontinuïteit

Duiken we wat dieper in de keten van dienstverlening, dan blijkt ook uit het evaluatierapport dat het gebrek aan beleidsonderbouwing negatief doorwerkt in de dienstverlening van instanties. Welzijnsorganisatie Rijnstad is verantwoordelijk voor de 'stabilisatie', wat betekent dat zij de schuldenaar helpt uitgaven en inkomsten met elkaar in balans te brengen zodat er geen nieuwe schulden bijkomen. Rijnstad moet ook bepalen welk specifiek schulddienstverleningstraject het meeste perspectief biedt. Schuldhulpverleningsinstantie PLANgroep is vervolgens verantwoordelijk voor het feitelijke budgetbeheer en het minnelijk traject met schuldeisers. Als derde partij is de wijkcoach van het wijkteam verantwoordelijk voor de intake en moet er samen met de schuldenaar voor zorgen voor dat alle inkomsten, uitgaven en schulden in beeld worden gebracht, dat hierbij duidelijk wordt hoe financiële problemen samenhangen met andere problemen, en dat er een plan van aanpak wordt opgesteld. Onduidelijk blijft waarin deze drie verantwoordelijkheden en takenpakketten inhoudelijk nu precies van elkaar verschillen, zodanig dat zij een afzonderlijke inzet vereisen van drie verschillende instanties, en wat deze aanpak nu precies 'integraal' maakt. Het 'in balans brengen van uitgaven en inkomsten' (taak Rijnstad) heeft nogal wat raakvlakken met 'budgetbeheer' (taak PLANgroep), en het opstellen van een plan van aanpak (taak Wijkteam) overlapt met de bepaling van een specifiek schulddienstverleningstraject (taak Rijnstad). Deze operationele overlapping en ongedefinieerde taakafbakening tussen de drie instanties is mogelijk een belangrijke oorzaak van de geconstateerde tekortkomingen en ervaren belemmeringen van schuldenaren in de dienstverlening. Binnen de Arnhemse route ontstaat hierdoor een risico van 'georganiseerde discontinuïteit'ⁱⁱ, waarbij het samenspel tussen instanties in plaats van doelmatig, rommelig, verwarrend en onbevredigend uitpakt.

De invloed van financiering

De wijze waarop de sociale wijkteams thans worden gefinancierd, draagt eveneens niet bij aan een doelmatige inzet. Het Rekenkamerrapport vermeldt dat de wijkteams hun activiteiten in het kader van de schulddienstverlening verrichten vanuit een lumpsum die zij krijgen voor alle taken die zij moeten uitvoeren. Schulddienstverlening is dus slechts één van de dingen die de wijkteams doen. Hoewel vanuit de integrale taakstelling van de wijkteams een dergelijke financiering misschien voor de hand ligt, wordt daarmee wel veel vrijheid gegeven aan de wijkteams. De wijkteams maken waarschijnlijk ook zelf een prioritering van hoe zij hun middelen het beste kunnen besteden en voor welke problematiek zij die inzetten. Er zal dan ook gedetailleerder moeten worden gekeken naar de werkbelasting van de professionals binnen de wijkteams, de domeinen waarop zij worden geacht een bijdrage te leveren, en hoeveel prioriteit schuldhulpverlening binnen dat totale takenpakket zou moeten krijgen. Wellicht is het

een beter idee de gemeentelijke budgetten voor zorg en welzijn niet aan organisatietypen of specifieke instanties te koppelen, maar deze thematisch te ordenen, en te verbinden met specifieke beleidsdoelenⁱⁱⁱ.

Meetbare doelen

Het rapport constateert dat er geen meetbare doelen zijn geformuleerd voor de sociale wijkteams, en dat de wijkteams hun intakes en al dan niet geboekte resultaten gebrekkig registreren. Mijns inziens hangt deze bevinding nauw samen met het eerder aangestipte on-onderbouwde beleidsontwerp ten aanzien van de Arnhemse schulddienstverlening. Het streven naar meetbare doelen en registraties maakt het ontwikkelen van een gemeentelijke visie op schuldenproblematiek des te noodzakelijker. Zonder visie, geen doelen. Zonder doelen, geen evaluatie. En zonder evaluatie, geen zicht op 'wat werkt'. Die visie en doelen moeten dan wel een zekere mate van concreetheid hebben, anders verzandt de beoordeling van de werkzaamheid van beleid alsnog in vrijblijvendheid. Vijf jaar geleden bleek bijvoorbeeld dat de meeste gemeenten de 'doelen' van wijkteams vooral formuleerden in termen van *output* (wat er wordt gedaan) in plaats van *outcome* (wat er wordt bereikt). Als er bijvoorbeeld X procent minder doorverwijzingen zijn door de inzet van wijkteams, of Y procent burgers doet hun schuldsanering sinds hun inzet op 'eigen kracht', dan kan worden berekend hoeveel in de nieuwe situatie bespaard is ten opzichte van eerdere professionele inzet. Maar dergelijke informatie wil natuurlijk niet zeggen dat daarmee ook de schuldenproblematiek van de doelgroep is opgelost (efficiency staat niet gelijk aan effectiviteit). Om dat vast te stellen is empirisch onderzoek nodig. Wanneer de doelen van sociale wijkteams vaag blijven, kunnen bovendien bepaalde gewenste uitkomsten (bijvoorbeeld X% minder doorverwijzingen) als een succes worden gelabeld, zonder dat duidelijk is of er een verband is tussen de inzet van wijkteams en minder schuldenproblematiek. Het is dus van belang dat scherp wordt gekeken naar de instrumentele doelmatigheid van sociale wijkteams. Zijn burgers met de wijkteams beter af dan voorheen? En waar is hun werkzaamheid van afhankelijk?

Ten besluit

In het genoemde artikel over sociale wijkteams dat ik schreef met Van Arum in 2014, besloten we onze analyse met de vaststelling dat het wrang zou zijn als we 'over een aantal jaren tot de conclusie komen dat de inzet van sociale wijkteams onvoldoende effectief is gebleken.' Hoewel we voorzichtig moeten zijn met het generaliseren van de Arnhemse casus, is het niet ondenkbaar dat andere gemeenten met soortgelijke problemen kampen. Het illustreert hoe belangrijk het is dat er een visie wordt ontwikkeld op sociale problemen zoals schuldhulpverlening. Zeker nu door de decentralisaties de Rijksoverheid naar de achtergrond is verdwenen en gemeenten hun eigen beleidsboontjes moeten doppen. Hoewel het op korte termijn zinvol is de intake van wijkteams te versterken, hen beter en gericht schuldenaren te laten registreren en de regiefunctie van de wijkcoach te versterken (aanbevelingen uit de Bestuurlijke nota), is het de vraag of dit op de lange termijn de fundamentele tekortkomingen van Arnhemse schulddienstverlening oplost. Het is iets te gemakkelijk om de door de Rekenkamer geconstateerde tekortkomingen van de wijkteams in de schulddienstverlening ook louter die partij te verwijten en daar de oplossingen te willen zoeken, een geval van *shooting the messenger*.

Op de korte termijn is het raadzaam de wijkteams enkel een signaleringsfunctie te laten vervullen (intake), en de regie vervolgens bij Rijnstad neer te leggen en die intensief te laten samenwerken met PLANgroep. Zij zijn inhoudelijk gezien de meest relevante instanties. Op de lange termijn is het evenwel zaak dat de gemeente beter van tevoren aangeeft wat het belangrijk vindt in de aanpak van schulden van Arnhemse burgers en de rol van overige instanties hierin (het waarom van het

schulddienstverleningsbeleid), zodat de inzet van specifieke instanties zich daarnaar kan verhouden (het hoe van het schulddienstverleningsbeleid). We zijn in Nederland gewend geraakt door een procedurele bril naar schuldenproblematiek te kijken en zien dan regels, inzet van professionals en protocollen^{iv}. Maar wellicht zijn er ook andere manieren om met schulden om te gaan. In hoeverre de wijkteams hierin een rol hebben te vervullen, zal moeten blijken. Maar dat beter over hun inzet moet worden nagedacht, is evident. Onduidelijkheid van beleid zet de deur open naar willekeur in de uitvoering.

Noten

ⁱ Bekkers, V. (2012). *Beleid in beweging. Achtergronden, benaderingen, fasen en aspecten van beleid in de publieke sector*. Den Haag: Boom Lemma.

ⁱⁱ Ewijk, H. van, Scheijmans, I., Vliet, K. van, & Waal, V. de (2008). *Samenspel in de buurt. Burgers, sociale professionals en beleidsmakers aan zet*. Amsterdam: SWP

ⁱⁱⁱ Zie ook Lub, V. (2018). *Tussen territoriumdrift en burgerkracht. Actiepunten voor een weerbare wijkaanpak*. Utrecht: LSA.

^{iv} Verhagen, S. e.a. (2014). *Verlossing van schuld en boete. Onorthodoxe oplossingen voor betaalde rekeningen*. Amsterdam: Van Gennip.

R e k e n
k a m e r
A r n h e m

Colofon

De Rekenkamer Arnhem neemt een onafhankelijke positie in binnen de gemeente. Op basis van artikel 182 van de Gemeentewet onderzoekt de Rekenkamer de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door het gemeentebestuur gevoerde bestuur. In Arnhem bestaat de Rekenkamer uit drie externe leden, waaronder de voorzitter. Zij worden ondersteund door een ambtelijk secretaris-onderzoeker en een junior onderzoeker.

Voorzitter Leden

Dhr. drs. A. Teeuw
Dhr. drs. H. Verdellen
Mw. drs. L. Zwier-Kentie

Secretaris-onderzoeker Junior onderzoeker

Dhr. drs. P. Bosch
Mw. M. de Lange MSc

Contact

Postbus 9029
6800 EL Arnhem
026 - 377 3721

rekenkamer@arnhem.nl
paul.bosch@arnhem.nl
meriam.de.lange@arnhem.nl
www.rekenkamerarnhem.nl

zaaknummer

273186

Evaluatie schulddienstverlening in Arnhem

Eindrapport, 29 maart

Colofon

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Rekenkamer van Gemeente Arnhem

29 maart 2019

Auteurs:

Guido Brummelkamp

Geerten Kruis

Silvia Bunt

Inhoud

1. Inleiding	5
1.1 Hulp bij schulden in Arnhem	5
1.2 Doel en vraagstelling van het onderzoek	5
1.3 Afbakening van het onderzoek	6
1.4 Onderzoeksaanpak	7
2. Schulddienstverlening in Arnhem	9
2.1 Basis van het Arnhemse beleid	9
2.2 Activerende schulddienstverlening: de Arnhemse route	10
2.3 Hulp aan zelfstandig ondernemers	13
2.4 Onderzoek Nationale ombudsman	14
3. Uitvoering	17
3.1 Sociale Wijkteams	17
3.2 Rijnstad	26
3.3 PLANgroep	31
4. Bereik en kosten	39
4.1 Context: armoede en schulden in Arnhem	39
4.2 Bereik van de schulddienstverlening	40
4.3 Kosten	46
5. Ervaringen van inwoners	49
5.1 Het eerste contact	49
5.2 Intake	51
5.3 Stabilisatiefase	52
5.4 Overdracht aan PLANgroep	56
5.5 Ondernemers	56
6. Toetsing normenkader	59
7. Conclusies	63
Bijlage 1: Casussen van inwoners	73
Bijlage 2: Arnhemse route	76
Geïnterviewde personen	78
Schriftelijke bronnen	79

1. Inleiding

1.1 Hulp bij schulden in Arnhem

Hoewel de Nederlandse economie sinds 2013 elke kwartaal is gegroeid, zijn er nog steeds veel huishoudens die gebukt gaan onder schulden. Afgaande op de laatste twee landelijke onderzoeken naar de omvang van dit probleem, heeft 15% tot 20% van de huishoudens te maken met (dreigende) problematische schulden (Westhof e.a., 2015; Pommer & Boelhouwer, 2017). Het probleem van schulden werkt binnen huishoudens vaak breed door. Schulden hebben vaak een negatieve invloed op gezondheid, welzijn en arbeidsmarktperspectieven. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (CPB) stelde in 2017 vast dat huishoudens die ermee te maken hebben, tweeënhalf keer zo vaak een beroep doen op sociaaldomeinvoorzieningen (Pommer & Boelhouwer, 2017). Schulden zijn daarmee bij uitstek een probleem dat gemeenten aan gaat, nog los van de verplichtingen die gemeenten in het kader van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) zijn opgelegd.

Het belang van goede schulddienstverlening wordt door Gemeente Arnhem al lang onderkend. De gemeente heeft al geruime tijd voorzieningen om mensen met problematische schulden te helpen. Centraal in het huidige beleid staat de wens om de mens die hulp vraagt centraal te stellen en niet diens schulden. In deze visie moet schulddienstverlening verder gaan dan het wegwerken van schulden, er moet vooral ook worden gekeken naar omstandigheden, om na te gaan hoe mensen met hun eventuele achterliggende problemen geholpen kunnen worden.

1.2 Doel en vraagstelling van het onderzoek

Met voorliggend onderzoek is nagegaan hoe binnen de gemeente het schulddienstverleningsbeleid wordt uitgevoerd. Directe aanleiding waren vragen uit de gemeenteraad. Zij wil weten of inwoners met (dreigende) problematische schulden goed worden bereikt en geholpen; of zij er uiteindelijk zelfredzamer door worden, en; welke succes- en faalfactoren er zijn. Deze vragen zijn door de Rekenkamer uitgewerkt in dertien deelvragen. Deze vragen zijn geordend rond vier hoofdvragen.

Wat is het beleid, hoe verhoudt dat zich tot de landelijke normen?

- Wat is het huidige Arnhemse beleid voor schulddienstverlening?

- Hoe verhoudt het Arnhemse beleid zich tot de Wgs en landelijk (NVVK) beleid?

Hoe verlenen de ketenpartners hun diensten?

- Hoe verloopt het proces van schulddienstverlening, inclusief de samenwerking en overdracht tussen de verschillende partners?

- Hoe is de afstemming tussen Sociale Wijkteams, Rijnstad en PLANgroep? Zijn er werkbare afspraken en criteria t.b.v. overdracht van inwoners?

- Wat zijn de effecten van het hebben van verschillende schakels in het dienstverleningsproces?

- Wachtlijsten en doorlooptijden: hoe lang duurt het voordat een burger met (dreigende) problematische schulden wordt geholpen? Welke doorlooptijden zijn er vervolgens?

- Signaleren en doorverwijzen: zijn de Sociale Wijkteams voldoende toegerust met expertise over schulddienstverlening kunnen zij schulden tijdig signaleren?

Hoeveel mensen worden bereikt, wat zijn de kosten?	- Wat zijn in het gemeentelijke uitvoeringsbeleid aan te wijzen succes- en faalfactoren voor een effectieve schulddienstverlening? - Hoe is de nazorg georganiseerd om te voorkomen dat mensen terugvallen en opnieuw schulden maken? - Worden de mensen die schulddienstverlening nodig hebben, bereikt? - Wat zijn de resultaten van de gemeentelijke schulddienstverlening (prestaties in aantallen, effecten, en kosten)?
Wat zijn de ervaringen van mensen die zijn aangewezen op schulddienstverlening?	- Wat zijn ervaringen van inwoners (schuldenaren inclusief ondernemers en schuldeisers) met (de verschillende instrumenten binnen) de schulddienstverlening en wat ervaren zij als succes- en faalfactoren voor een effectieve schulddienstverlening? - Wat zijn de oorzaken van door inwoners genoemde succes- en faalfactoren voor een effectieve schulddienstverlening?

1.3 Afbakening van het onderzoek

In lijn met het wettelijke uitgangspunt van integrale ondersteuning en de ambitie van de gemeente om activerende schulddienstverlening te bieden, hanteren wij in dit onderzoek een brede definitie voor schulddienstverlening. Hierbij kijken wij niet alleen naar het oplossen van schulden, maar ook naar het voorkomen en beheersen ervan. Deze evaluatie beperkt zich evenwel tot de partijen die onderdeel zijn van de Arnhemse route. De in dit onderzoek gehanteerde definitie van schulddienstverlening luidt als volgt: *‘Het uitvoeren van diensten door schuldhulpverlenende organisaties (en Sociale Wijkteams) gericht op het voorkómen, oplossen of beheersen van problematische schulden.’*

De focus in dit onderzoek ligt op het in beeld brengen van ervaringen van inwoners en op de drie partijen waarbij de schulddienstverlening is belegd:

- de Sociale Wijkteams : verantwoordelijk voor informatie & advies, aanmelding en intake en regie;
- Rijnstad: verantwoordelijk voor financiële stabilisatie;
- PLANgroep: verantwoordelijk voor schuldregelingen (inclusief budgetbeheer), en toeleiding naar Wsnp.

In het verlengde kijken we in het onderzoek naar de inhoud en effectiviteit van de dienstverlening van deze drie partijen en naar de wijze waarop deze drie partijen onderling samenwerken. Hiermee ontstaat zicht op de integraliteit van de dienstverlening en de wijze waarop wordt gewerkt aan het voorkomen, beheersen en vroegtijdig signaleren van schulden. De inhoud van ondersteuning die door diverse organisaties op aanpalende leefdomeinen (zoals verslavingszorg of reclassering) wordt geboden, behoort niet tot het onderwerp van dit onderzoek.

Ook ondersteuning die wel in bredere zin tot de ‘Arnhemse route voor financiële oplossingen’ behoort, maar in het beleid van de gemeenten niet tot de schulddienstverlening wordt gerekend (bijvoorbeeld beschermingsbewind en derdenbetalingen door de afdeling Werk en Inkomen) valt buiten de afbakening van dit onderzoek. Dit geldt ook voor de projecten Budgetondersteuning op Maat (BooM) en Vroeg Eropaf. Ten aanzien van BooM geldt dat het dienstverlening is die in de eerste plaats bedoeld is voor mensen die beperkt financieel zelfredzaam zijn. Het is een

alternatief voor het beschermingsbewind en valt daarmee in een ander kader dan schulddienstverlening. Voor dit onderzoek zijn geen inwoners of medewerkers gesproken die bij deze projecten zijn betrokken. Voor zover ze in dit rapport aan de orde komen, is dat gebaseerd op wat er in de marge van de interviews over is gezegd en op evaluaties die de afdeling Onderzoek en Statistiek van de gemeente de afgelopen jaren heeft uitgevoerd.

1.4 Onderzoeksaanpak

De belangrijkste bron van voorliggend onderzoek zijn gesprekken met mensen die dagelijks direct betrokken zijn bij schulddienstverlening in Arnhem. In de eerste plaats zijn dat de inwoners die er op dit moment een beroep op doen. Wij spraken met 27 inwoners die worden geholpen door een wijkteam, Rijnstad en/of PLANgroep. Met 17 inwoners hebben wij via de Sociale Wijkteams contact gelegd. Deze mensen hebben wij bij hen thuis geïnterviewd. Tien inwoners hebben wij via Rijnstad benaderd. Deze mensen zijn op een kantoor van Rijnstad geïnterviewd.

Verder spraken wij met de coaches van de Sociale Wijkteams, hun teamleiders en met de hulpverleners (schuldhulpverleners en sociaal raadslieden) en managers van Rijnstad en PLANgroep. Aanvullend spraken wij met Humanitas en Over Rood over flankerende dienstverlening die door vrijwilligers wordt geleverd. Ten slotte spraken wij met de mensen die bij de gemeente adviseren over het beleid en die verantwoordelijk zijn voor de regie ten aanzien van Sociale Wijkteams, Rijnstad en PLANgroep. Onderstaande tabel geeft een overzicht. In de bijlage is dit overzicht verder uitgewerkt.

Tabel 1: Overzicht van het veldwerk

<i>Partijen</i>	<i>Functie</i>	<i>Aantal</i>
Gemeente	Wethouder	1
	Beleidsadviseurs	3
	Controllers	2
	Jurist	1
Sociale Wijkteams (Presikhaaf, Noord-Oost, Centrum, Malburgen)	Teamleiders/Bestuurders	4
	Wijkcoaches	11
Rijnstad	Manager, projectleider	2
	Schuldhulpverleners	3
	Sociaal Raadslieden	3
PLANgroep	Manager en coördinatoren	3
	Schuldhulpverleners	2
	Budgetbeheerder	1
Overige partijen	Iriszorg	1
	Humanitas	1
	Over Rood	1
Inwoners	via de Sociale Wijkteams	17
	via Rijnstad	10
<i>Totaal</i>		<i>66</i>

Naast interviews hebben wij literatuur, beleidsstukken, jaarverslagen en managementrapportages betrokken in het onderzoek. Het betreffen zowel openbare stukken als interne documenten. Voor zover de stukken openbaar zijn, zijn deze opgenomen in de literatuurlijst.

2. Schulddienstverlening in Arnhem

Hoofdpijnen

- Gemeente Arnhem staat een activerende schulddienstverlening voor. Dit houdt in dat zij van de coaches verlangt dat zij inwoners niet louter helpen bij het wegwerken van schulden, maar vooral werken aan de aanpak van achterliggend problemen. Hulpverlening moet erop gericht zijn de zelfredzaamheid van de betrokken inwoners te vergroten.
- Het Arnhemse beleid geeft goed invulling aan de eisen die in de Wgs aan gemeentelijke schulddienstverlening worden gesteld.
- Het beleid is verder in lijn met de gedragscode schulddienstverlening van de NVVK. De NVVK modules komen terug in de Arnhemse route, het proces waarlangs inwoners met (dreigende) problematische schulden worden geholpen. De route is opgebouwd uit drie fases: aanmelding, activering en schuldregeling.
- De 'aanmelding' wordt gedaan door de Sociale Wijkteams. Deze is laagdrempelig, iedere inwoner kan er zonder enige voorbehoud terecht. De Sociale Wijkteams worden daarnaast geacht het gehele vervolgtraject betrokken te blijven als regisseur (zie een-na-laatste aandachtsstreepje)
- De *activerende* schulddienstverlening, wordt uitgevoerd door de Rijnstad, en wordt indien nodig opgevolgd door een *schuldregeling* die wordt uitgevoerd door PLANgroep. In hoofdstuk 4 wordt verder ingegaan op bereik en resultaten.
- De gemeente geeft inhoud aan de wettelijke eis dat schulddienstverlening integraal moet zijn, door de intake door de coaches van de Sociale Wijkteams te laten doen. De coaches worden geacht het hele traject van schulddienstverlening als regisseur betrokken te blijven. Bij de aanmelding en gedurende het traject gaan zij na of ook ondersteuning geboden is op andere domeinen.
- Er wordt gewerkt aan een registratie waaruit kan worden afgeleid hoeveel inwoners door de wijkteams geholpen worden bij schulddienstverlening. Deze getallen moeten op termijn een helder beeld geven. Dat beeld bestaat nu nog niet.

2.1 Basis van het Arnhemse beleid

Iedere burger die zich in Nederland bij zijn gemeente meldt vanwege problematische schulden moet geholpen worden. Dit is vastgelegd in de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs). Onder meer is bepaald dat er binnen vier weken een gesprek moet plaatsvinden waarin de hulpvraag van de betreffende burger wordt vastgesteld. Indien er sprake is van een bedreigende situatie – bijvoorbeeld een acute dreiging van huisuitzetting – dan moet zo'n gesprek binnen drie dagen kunnen plaatsvinden. Verder verplicht de Wgs gemeenten een beleidsplan te maken, waarin zij beschrijven hoe zij mensen met schulden helpen. Hoewel gemeenten vrij zijn te bepalen wat dat beleid inhoudt, schrijft de wet wel voor dat ondersteuning een integraal karakter moet hebben. Dit betekent dat er niet alleen aandacht moet zijn voor het oplossen van financiële

problemen, maar ook voor persoonlijke omstandigheden.¹ Het kan bijvoorbeeld gaan om psychosociale problemen, relatieproblemen, woonsituatie, gezondheid of verslaving. De gedachte hierachter is dat voor een structurele oplossing er ook moet worden gewerkt aan het wegnemen van onderliggende oorzaken. De Wgs is sinds 1 juli 2012 van kracht, tot die tijd bestond er geen ander wettelijk kader dan de algemene zorgplicht van gemeenten op basis van de Gemeentewet (Baan, Louwes, & Oostveen, 2016).

Hoewel Gemeente Arnhem in haar beleid ten aanzien van schulddienstverlening verwijst naar de Wgs, werd de basis voor het beleid al eerder gelegd. Gemeente Arnhem voerde al eerder 'preventiegesprekken' met burgers over hun schulden; zij had al eerder een team 'bedreigende situaties' voor hulp bij dreigende huisuitzetting of afsluiting van energie, en; zij probeerde al eerder met ketenpartners af te stemmen ten behoeve van hulp voor achterliggende problemen (Gemeente Arnhem, 2011).

De Wgs leidde in Arnhem niet zozeer tot nieuw beleid, maar heeft destijds wel bijgedragen aan bijstelling van het beleid. Op het titelblad van de 'Meerjarenagenda Schulddienstverlening' die een half jaar voor de invoering van de Wgs verscheen, wordt deze bijstelling al meteen kernachtig geformuleerd: het beleid moet meer activerend zijn. Hulp moet er niet zozeer gericht zijn op het wegwerken van de schulden maar vooral op het versterken van de zelfredzaamheid van de schuldenaar. Arnhem wil vooral mensen met schulden helpen zichzelf te helpen.

2.2 Activerende schulddienstverlening: de Arnhemse route

Net als in verschillende andere gemeenten spreekt de gemeente Arnhem in haar beleid niet van schuldhulpverlening, maar van schulddienstverlening, of activerende schulddienstverlening. Met deze term wordt uitdrukking gegeven aan het belang dat de gemeente hecht aan de financiële zelfredzaamheid van inwoners. Het uitgangspunt is dat de gemeente geen verantwoordelijkheden overneemt, maar oplossingsrichtingen aanreikt. Het doel is dat inwoners zelf – al dan niet met hulp van familie of vrienden hun financiën op orde kunnen houden.

Het betekent dat een inwoner met schulden niet zonder meer meteen wordt geholpen om zijn schulden weg te werken. Er wordt eerst gekeken naar de omstandigheden en de mogelijkheden om inwoners – eventueel ondersteund door hun eigen netwerk – te activeren om er in ieder geval voor te zorgen dat er geen nieuwe schulden bijkomen. De dienstverlening voor inwoners met problematische schulden bestaat uit drie onderdelen:

- Aanmelding en intake: het betreft eerstelijns hulp welke wordt geboden door generalistische coaches van de Sociale Wijkteams. Deze coaches bezoeken inwoners, die zich hebben gemeld vanwege schulden of andere problemen, thuis.
- Activering (stabilisatie): hulp ten behoeve van activering wordt aangeboden door schuldhulpverleners. Deze helpen inwoners bij wie problematische schulden zijn vastgesteld, grip te krijgen op hun financiën. Zij helpen de inwoner om de uitgaven in balans te brengen met de inkomsten en een overzicht te krijgen van alle schulden. Dit traject wordt voorgesteld als het beklimmen van een 'ladder' met zeven sporten. De cliënt bepaalt – ondersteund door de coach – zijn positie op die ladder en de te zetten

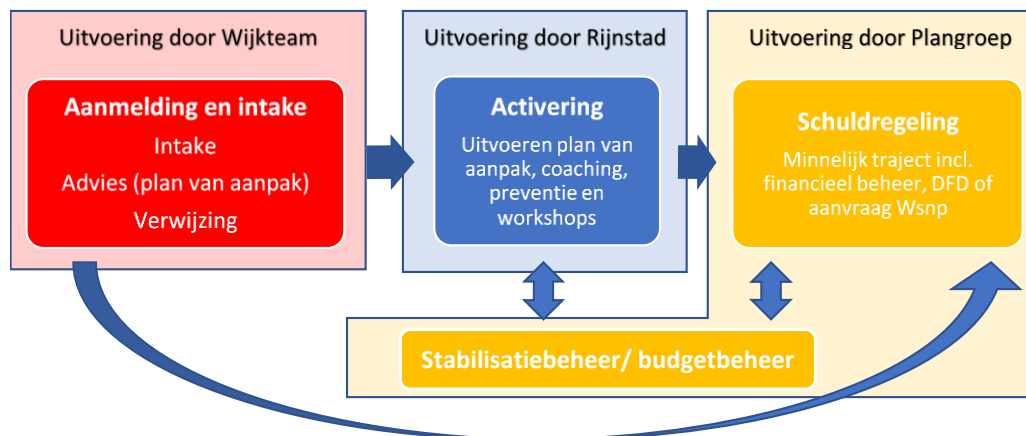
---

¹ Memorie van toelichting Wet gemeentelijke schulddienstverlening, paragraaf 3.

stappen. De coach helpt de inwoner om zicht te krijgen op dat wat nodig is, geeft de kaders aan en helpt de inwoner te reflecteren op bereikte resultaten. Zo krijgt de cliënt zicht op eventuele kennis die mist of vaardigheden en belemmeringen waaraan ook gewerkt moet worden (Gemeente Arnhem, 2011).

- Schuldregeling: pas wanneer de uitgaven in balans zijn gebracht met inkomsten, wanneer er zicht is op alle schulden en er geen zogenaamde technische belemmeringen zijn voor een schuldregeling², komt een inwoner in aanmerking voor een schuldregeling, zoals een schuldsanering volgens het minnelijke traject.

Figuur 1: Overzicht uitvoering Arnhemse schulddienstverlening

Bron: *Beleidsnota doorontwikkeling Armoedeagenda en Schulddienstverlening (Gemeente Arnhem, 22 maart 2016, p.10). (aangepast aan uitvoeringspraktijk)*

Het proces dat een inwoner met schulden doorloopt, is verder uitgewerkt in een stroomschema, welke wordt aangeduid als de Arnhemse route. Het volledige overzicht van deze route is opgenomen in bijlage 2.

Gemeente Arnhem sluit met haar beleid verder aan bij de Gedragscode Schulddienstverlening van NVVK. De modules van schulddienstverlening die de NVVK onderscheidt, zijn ondergebracht in de eerder genoemde drie onderdelen. Deze onderdelen zijn belegd bij: Stichting wijkteams Arnhem, Rijnstad en PLANgroep.

- Onder *Stichting wijkteams Arnhem*³ vallen acht wijkteams waar ruim 200 wijkcoaches werken. Elk team bedient vanuit een eigen vestiging een eigen wijk/gebied. De wijkcoaches werken generalistisch, wat inhoudt dat zij inwoners in het kader van uiteenlopende hulpvragen helpen. Onderwerpen waarop zij inwoners bijstaan, zijn o.a. opvoeding, eenzaamheid, lichte psychiatrie, verstandelijke beperking,

² Voorbeelden van technische belemmeringen zijn: niet-saneerbare CJIB boetes, een echtscheiding die in de planning ligt maar nog niet bij de rechtbank is aangevraagd, of er is nog sprake van verslavingsproblematiek waarvoor iemand nog niet in behandeling is. In dergelijke gevallen dienen de belemmeringen voor schulddienstverlening eerst te worden weggenomen, alvorens er een traject kan worden opgestart.

³ In dit rapport worden de Sociale Wijkteams ten behoeve van de leesbaarheid regelmatig ook aangeduid als wijkteams.

woningaanpassingen en schulden. Het gaat onder meer om verwijzing naar hulp in het kader van de Wgs, Wmo en Jeugdwet. Ten aanzien van schulddienstverlening is afgesproken dat wanneer een wijkteam vaststelt dat meer specialistische hulp nodig is, wordt verwezen naar een schulddienstverlener van Rijnstad als stabilisatie nodig is, of rechtstreeks naar PLANgroep als iemand al geschikt is voor een schuldregeling. Het werk van de Sociale Wijkteams wordt vanuit de gemeente op lumpsum basis gefinancierd. Het budget bedroeg in 2017 15 miljoen euro. Dit bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd.

- *Rijnstad* is een organisatie voor welzijn en maatschappelijke dienstverlening. Ten opzichte van de Sociale Wijkteams werken de coaches van Rijnstad vanuit een specialisme, zoals voor jongerenwerk, kinderwerk, maatschappelijk werk en schulddienstverlening. Rijnstad verleent schulddienstverlening op basis van een onderhandse aanbesteding. Gemeente Arnhem heeft de schulddienstverlening in 2015 voor een periode van 4 jaar aan Rijnstad uitbesteed. De gemeente stelt vanaf 2017 jaarlijks een bedrag van €859.747⁴ beschikbaar, hiervoor dient Rijnstad 750 trajecten per jaar uit te voeren en aanvullend diverse preventieactiviteiten.
- *PLANgroep* is een landelijk bedrijf gespecialiseerd in schulddienstverlening. Gemeente Arnhem heeft de financiële onderdelen van de schulddienstverlening – o.a. schuldregeling, budgetbeheer en toeleiding tot Wsnp – aan haar uitbesteed. Dat gebeurde in 2015 voor een periode van twee jaar. Na deze periode is twee keer gebruik gemaakt van de optie om de overkomst met een jaar te verlengen.

Aanvankelijk waren er enkele medewerkers van Rijnstad gedetacheerd bij de Wijkteams. In de afgelopen jaren is dit losgelaten. In 2017 zijn de gedetacheerde medewerkers van Rijnstad in dienst gekomen van de Sociale Wijkteams. Een andere verandering ten opzichte van het beleidsplan van 2016 is dat inwoners bij het opstellen van hun plan van aanpak ('Mijn plan, Ons plan') niet worden ondersteund door een coach van Rijnstad maar door hun wijkcoach.

Tabel 2: Verdeling van taken van de Arnhemse partners afgezet tegen de indeling van NVVK modules

<i>Uitvoerders</i>	<i>Fase</i>	<i>NVVK modules</i>
Sociale Wijkteams	Aanmelding en intake (inclusief crisisinterventie), informatie en advies, nazorg (niet expliciet belegd)	Informatie en advies Crisisinterventie Aanmelding en intake Flankerende hulp Nazorg
Rijnstad	Deel intake, stabilisatie, betalingsregelingen, flankerende hulp	Stabilisatie Budgetcoaching
PLANgroep	Schuldregeling (schuldbemiddeling, saneringskrediet)	Budgetbeheer 100% betaling Schuldregeling (saneringskrediet, schuldbemiddeling)

⁴ Eén van de verplichtingen uit de Overeenkomst 2015 was het leveren door Rijnstad van 10,7 fte formatie aan de (sociale) wijkteams te Arnhem. Met ingang van 2017 is deze verplichting komen te vervallen. Als gevolg hiervan is het beschikbare budget voor activerende schulddienstverlening verlaagd met € 780.253,- van € 1,64 min naar € 859.747,- vanaf 2017.

Zowel gemeente als de drie uitvoerders onderkennen dat de betrokkenheid van drie partijen bij de schulddienstverlening aan individuele inwoners een groot beroep doet op afstemming. De gemeente benadrukt dat er gewerkt moet worden volgens het adagium 'Eén gezin, één plan, één regisseur'. De manier waarop hier op het niveau van de individuele inwoner met een hulpbehoefte invulling aan wordt gegeven, wordt beschreven in hoofdstuk 3. Op management- en beleidsniveau wordt afgestemd via overleg. Er zijn twee soorten overleg, algemeen overleg en regulier overleg:

- Algemeen overleg: de gemeente spreekt ongeveer zeven keer per jaar met de drie uitvoerende partijen gezamenlijk.
- Regulier overleg: het betreft bilateraal overleg tussen gemeente en de afzonderlijke uitvoerende partijen. De frequentie en het moment van overleg sluit doorgaans aan op de planning- en control cyclus. Met PLANgroep vindt bijvoorbeeld per kwartaal een overleg plaats naar aanleiding van kwartaalcijfers. Met Rijnstad vindt vier à vijf keer per jaar overleg plaats, waarin de maandcijfers worden betrokken. Met Sociale Wijkteams wordt met ongeveer dezelfde frequentie gesproken.

In 2015 is gekozen voor de huidige opzet. Voordien werd schulddienstverlening door de gemeente zelf en deels door Rijnstad uitgevoerd. De gemeente had daarvoor het Budgetadviescentrum (BAC) met eigen schuldhelpverleners en budgetbeheerders. Door deze diensten uit te besteden verwachtte de gemeente beter regie te kunnen voeren. 'Het is makkelijker een externe partij aan te spreken over de kwaliteit van dienstverlening dan mensen van de eigen organisatie' aldus één van de bestuursadviseurs. Ook op andere terreinen heeft de gemeente om deze reden diensten uitbesteed.

Bij de uitbesteding van de schulddienstverlening is een deel van de medewerkers van het BAC overgegaan naar Rijnstad. Een aantal van hen werd vervolgens gedetacheerd bij de Sociale Wijkteams ter versterking van de kennis van de Sociale Wijkteams over schulddienstverlening. Van een dergelijke detachering is nu geen sprake meer.

2.3 Hulp aan zelfstandig ondernemers

In principe staat de Arnhemse route ook open voor ondernemers. Ook zij kunnen terecht bij de wijkteams. De Route is voor hen echter wel beperkt, zo komen ondernemers niet in aanmerking voor de schuldregelingen die PLANgroep uitvoert. In plaats daarvan heeft de gemeente voor zelfstandig ondernemers met problematische schulden het Bureau bijstandverlening zelfstandigen. Dit bureau voert het landelijke 'Besluit bijstandverlening zelfstandigen' uit (Bbz). Onder voorwaarden kunnen ondernemers met financiële problemen daar op verschillende manieren geholpen worden. Er kan bijvoorbeeld een lening (saneringskrediet) worden gegeven om ondernemers ruimte te bieden een regeling te treffen met schuldeisers. Ten opzichte van de dienstverlening voor particulieren worden ondernemers strakker gehouden aan toelatingscriteria. Onder andere moet de ondernemer aantonen dat zijn bedrijf levensvatbaar is. Verder is bepaald dat de kosten voor ondersteuning uiteindelijk door de ondernemer zelf moet worden betaald. Arnhem sluit hiermee aan op de praktijk in veel andere gemeenten.

De ondersteuning aan ondernemers met schulden is in Arnhem in ontwikkeling. De afgelopen tijd is onder meer gewerkt aan een richtlijn voor de financiering van accountantskosten. Deze richtlijn is per 1 juli 2017 van kracht. Zij voorziet in een vergoeding, van max €500,- per boekjaar, voor ondernemers die hun boekhouding op

orde moeten brengen ten behoeve van een Bbz-aanvraag, maar niet de middelen hebben om daarvoor een accountant in te huren. Deze richtlijn moet ook ondernemers helpen die hun bedrijfsboekhouding willen afsluiten om in aanmerking te komen voor particuliere schuldhulp.

Tevens wordt gewerkt aan een richtlijn om ondernemers tegemoet te komen die het – ondanks een saneringskrediet - niet is gelukt tot een regeling te komen met schuldeisers. De tegemoetkoming kan inhouden dat de gemeente de kosten voor het regelen het saneringskrediet op zicht neemt, dan wel kwijtscheldt.

Bij de hulp aan ondernemers met schulden wordt regelmatig Stichting Over Rood betrokken. Over Rood is in Arnhem op 1 april 2016 gestart. Er werken ongeveer 20 vrijwillige trajectmanagers en 5 vrijwillige administratieve ondersteuners. Over Rood ondersteunt ondernemers met schulden bij het in balans brengen van de inkomsten en uitgaven; het op orde brengen van de administratie en de belastingen; het begrijpen van cijfers; het uitleggen van de verschillende mogelijkheden om de schulden aan te pakken; het indienen van een Bbz-aanvraag, en; eventueel het bieden van ondersteuning bij het treffen van betalingsregelingen.

2.4 Onderzoek Nationale ombudsman

In 2018 deed de Nationale ombudsman onderzoek naar de toegankelijkheid van gemeentelijke schulddienstverlening (Tuzgöl-Broekhoven, Atalikyayi, Berge, Berg, & Hanse, 2018). In een verdiepend vervolgonderzoek werden tien gemeenten en een gemeenschappelijke regeling nader bekeken. Gemeente Arnhem was één van de gemeenten die in het onderzoek werden betrokken. Aan de hand van een schriftelijke vragenlijst werd het Arnhemse beleid vergeleken met een normenkader bestaande uit 14 onderdelen. Een beschrijving van wat het Arnhemse beleid nu precies kenmerkt blijft in het rapport achterwege, noch wordt ingegaan op de achtergronden van het Arnhemse beleid en de keuzes die daarbij zijn gemaakt. Op basis van het normenkader stelde de ombudsman ten tijde van het onderzoek dat de Arnhemse schulddienstverlening op drie onderdelen voor verbetering vatbaar was (Tuzgöl-Broekhoven, Ten Berge, Van den Berg, & Hanse, 2018):

- Dat een persoonlijk aanmeldgesprek altijd wordt gevoerd door iemand met (basis)kennis van het schulddienstverleningstraject;
- Dat altijd aan een inwoner wordt meegedeeld wanneer zijn/haar aanvraag voor schuldhulp wordt afgewezen;
- Dat altijd wordt meegedeeld wanneer een aanvraag voor schuldhulp wordt toegewezen.

De gemeenteraad is over de beide rapporten van de Nationale Ombudsman met twee afzonderlijke brieven geïnformeerd. Eén d.d. 6-3-2018 en één d.d. 30 oktober 2018. De bevindingen van de ombudsman waren geen aanleiding om het beleid te wijzigen. In de laatste brief d.d. 30 oktober 2018, geeft het College de gemeenteraad daarover een toelichting. Ten aanzien van het eerste onderdeel stelt zij dat de gemeente al langer met de Sociale Wijkteams spreekt over de wenselijkheid en mogelijkheden om de kennis over schulddienstverlening onder wijkcoaches te versterken. Aanleiding daarvoor was een evaluatie die de Sociale Wijkteams al eerder op eigen initiatief uitvoerden. Het rapport van deze evaluatie 'Een onderzoek naar de activiteiten van wijkcoaches voor inwoners met financiële problemen' was ook al eerder aan de Gemeenteraad gestuurd (Van

Dongen, 2016). Onder andere heeft het de Sociale Wijkteams ertoe aangezet wijkcoaches op het onderdeel schulddienstverlening aanvullend te trainen.

Met betrekking tot het tweede onderdeel wordt aangegeven dat over een afwijzing altijd een beschikking wordt afgegeven maar dat het vrijwel niet voorkomt dat een inwoner door het wijkteam wordt geweigerd. Ten aanzien van het derde onderdeel deelt het College de Raad mee dat de Sociale Wijkteams sinds 1 januari 2018 altijd schriftelijk mededeelt als een aanvraag voor schulddienstverlening is toegewezen. In de beschikking wordt aangegeven welke organisatie de schulddienstverlening gaat realiseren. In afstemming met deze organisatie wordt bepaald welke vorm wordt ingezet.

3. Uitvoering

3.1 Sociale Wijkteams

Hoofdpijnen

- Sociale Wijkteams verzorgen de eerste fase van de Arnhemse route. Zij verzorgen met generalistische coaches een integrale intake, wat inhoudt dat wordt nagegaan welke problemen er spelen, hoe deze samenhangen, en bij welke (eventueel specialistische) hulp een inwoner gebaat is. Dit kader sluit aan bij het beleid en het wettelijke kader dat in de Wgs is gegeven.
- De opdracht aan de Sociale Wijkteams is echter algemeen geformuleerd als: 'Doen wat nodig is'. Onder meer leidt dat ertoe dat wijkcoaches verschillend invulling geven aan hun rol en dat zij verschillend prioriteren. Daar waar de ene coach zich sterker richt op financiële problemen kan de aandacht van de andere coach vooral uitgaan naar bijvoorbeeld participatie en re-integratie.
- Vanwege de algemene opdracht is niet goed te bepalen of de Sociale Wijkteams doen wat nodig is als het gaat om financiële problemen. Ten aanzien van schulddienstverlening wordt er ook geen registratie bijgehouden. Hieraan wordt wel gewerkt.
- De gemeente voert met de Sociale Wijkteams en de andere partners gesprekken over de uitvoering van de Arnhemse route. Overdracht en doorlooptijden zijn terugkerende gespreksonderwerpen (zie volgende punten).
- Er zijn geen wachtlijsten bij de Sociale Wijkteams. Met inwoners die zich melden (al dan niet vanwege een crisissituatie) wordt direct een afspraak gemaakt voor een eerste gesprek (keukentafelgesprek).
- Overdracht aan een gespecialiseerde schulddienstverlener van Rijnstad kan lang duren. Niet elke inwoner laat zich in de eerste fase makkelijk helpen, sommige inwoners zien op tegen schuldhulp of zijn er nog niet aan toe. Niet elke coach is even doortastend met het in beeld helpen te brengen van de volledige financiële situatie. Ook verschillen de coaches in de mate waarin zij bij een inwoner aansturen op een schulddienstverleningstraject.
- Het risico op uitval is groot. De oorzaak daarvan ligt meestal bij de inwoner. Het vergt van een coach dat hij outreachend is: actief contact onderhoudt. Coaches verschillen op dit punt onderling.
- Hoe lang het duurt voordat inwoners worden overdragen is onbekend vanwege de ontbrekende registratie. Sinds kort wordt dit wel geregistreerd.
- De kennis van de coaches over schulddienstverlening wisselt. Dit wordt door de Sociale Wijkteams al langer onderkend en is aanleiding geweest om aanvullende trainingen te organiseren en de aandachtsfunctionarissen schulden een duidelijk plek te geven in het proces, waarlangs inwoners met schulden geholpen worden (o.a. ten behoeve van de berekening van het vrije te laten bedrag). Betrokkenen binnen en buiten de Sociale Wijkteams geven aan dat er de afgelopen twee jaar goede stappen zijn gezet. De op handen zijnde NVVK-certificering bevestigt dat beeld.
- Als regisseur kan de Wijkcoach in principe ook verantwoordelijk worden gehouden voor de nazorg. Hier zijn echter geen expliciete afspraken over gemaakt met gemeente of partners.

In het kader van de omvattende doelstelling om bij te dragen aan zelfredzaamheid, kan elke Arnhemmer met een hulpvraag terecht bij het wijkteam. Om de ondersteuningsvragen op verschillende leefdomeinen in samenhang op te kunnen pakken, is het terrein waarop het Sociale Wijkteam werkt, breed. De ondersteuning die de wijkcoaches bieden, loopt uiteen van het adviseren over en regelen van woningaanpassingen in het kader van de Wmo tot aan opvoedondersteuning.

Het Sociale Wijkteam heeft de opdracht integraal te werken. Dat houdt in dat wanneer de situatie van een inwoner daarom vraagt, meerdere disciplines in de ondersteuning worden betrokken. Die ondersteuning kan gegeven worden door de eigen wijkcoach, of door te verwijzen naar een algemene of specialistische voorziening van een andere organisatie. Deze integrale werkwijze is nauw verbonden met het uitgangspunt 'Eén gezin, één plan, één regisseur', waarbij elke wijkcoach verantwoordelijk is voor de hulp die aan een inwoner wordt geboden. Als meer hulpverleners betrokken zijn, dan coördineert de wijkcoach de afstemming tussen de hulpverleners. Het is een uitgangspunt dat ook in andere gemeenten wordt gehanteerd (Arum & Schoorl, 2015; Van Eijkel, Gerritsen, & Vermeulen, 2019).

Eén van de teamleiders met wie in het kader van dit onderzoek is gesproken, gaf aan dat 'goed kunnen luisteren' een belangrijke vaardigheid van coaches van het Sociale Wijkteam moet zijn. Een coach moet bepalen wat de hulpvraag precies inhoudt (welke vraag achter de vraag zit) en of er specialistische hulp nodig is. Voor specialistische hulp verwijst het Sociale Wijkteam door naar instellingen als Rijnstad (o.a. schulddienstverlening), Iriszorg (o.a. voor verslavingszorg, opvang en begeleid wonen), de huisarts of de gemeente (o.a. ten behoeve van inkomensondersteuning in het kader van de Participatiewet).

Ten behoeve van de toegankelijkheid en nabijheid zijn de Sociale Wijkteams verspreid over Arnhem. Zij opereren vanuit acht locaties: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Malburgen, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Schuytgraaf en Elderveld, Elden en De Laar, en Vredenbrug/Kronenburg/Rijkerswoerd.

In 2017 zochten 7.400 inwoners contact met een wijkteam. In totaal onderhouden zij met ruim 20.100 Arnhemmers (en hun huisgenoten) contact⁵ (Stichting Sociale Wijkteams Arnhem, 2018). Het betreft ongeveer 13% van alle inwoners en 26% van alle huishoudens. Kanalen waarlangs inwoners het wijkteam kunnen vinden zijn: internet, gespecialiseerde instellingen voor maatschappelijk werk en welzijnszorg, huisartsen, scholen en gemeente (deze opsomming is niet uitputtend).

Binnen dit brede kader kunnen inwoners ook vanwege financiële problemen bij het wijkteam terecht. Hoeveel mensen er jaarlijks vanwege financiële problemen een beroep doen op het wijkteam is niet bekend. Cijfers daarover ontbreken. Afgelopen jaar is het registratiesysteem aangevuld. De Sociale Wijkteams verwachten vanaf oktober 2019 inzicht in te kunnen geven.

Rol van het wijkteam in schulddienstverlening

Ten aanzien van inwoners met problematische schulden vervullen de Sociale Wijkteams drie functies:

---

⁵ Het betreffen 'actieve dossiers'.

- Aanmelding: de Sociale Wijkteams vormen de toegang tot de Arnhemse schulddienstverlening. Elk traject start in principe met een aanmelding bij het Wijkteam⁶. Ten behoeve van het aanmelden, beschikken de wijkteams over een Serviceteam. Via het Serviceteam wordt een afspraak gemaakt voor een huisbezoek (keukentafelgesprek). Dat bezoek wordt afgelegd door twee wijkcoaches uit de wijk van de betreffende inwoner. De wijkcoaches krijgen voorafgaand aan het bezoek enkele persoonsgegevens en, in het kort, de hulpvraag. Inwoners kunnen overigens ook direct naar een locatie van een wijkteam gaan voor hulp (dus niet via het Serviceteam).
- Intake: het doel van de intake is om een volledig beeld te krijgen van de financiële situatie van een inwoner. Dat beeld moet dusdanig compleet zijn dat het zogenoemde 'vrij te laten bedrag' kan worden berekend (zie tekstvak p. 20). Tijdens de intake maken inwoner en wijkcoach samen een plan van aanpak ('Mijn plan, ons plan').
- Regie: in de derde plaats speelt het wijkteam tijdens het gehele traject van schulddienstverlening een regierol, ook wanneer deze is overgedragen aan Rijnstad of PLANgroep. Bepaald is dat het wijkteam bij een overdracht aan Rijnstad of PLANgroep een dossier niet sluit, maar de inwoner blijft volgen en waar nodig aanvullend helpt met achterliggende/aanpalende problemen.

Bij de intakefunctie moet worden opgemerkt, dat een huisbezoek en eventuele vervolgafspraken op voorhand lang niet altijd meteen als 'intake voor schulddienstverlening' worden herkend. Regelmatig komt het voor dat pas na enkele gesprekken duidelijk wordt dat er financiële problemen zijn waarvoor specialistische schulddienstverlening nodig is. Dit beeld komt ook naar voren in de gesprekken die wij met inwoners hebben gevoerd. Bijvoorbeeld bij een vrouw die zich in eerste instantie met een burn out vanwege een echtscheiding bij het wijkteam meldde en waarbij pas na enkele gesprekken bleek dat zij schulden had en gebaat was bij hulp om een regeling te treffen met de schuldeisers. Pas nadat deze inwoner was overgedragen aan Rijnstad werd met terugwerkende kracht duidelijk dat de eerste huisbezoeken de intake vormden voor het schulddienstverleningstraject. Omgekeerd komt het ook voor dat een aanmelding vanwege een vraag over schulden, niet leidt tot een verwijzing c.q. schulddienstverleningstraject. Dat was bijvoorbeeld het geval bij een inwoner die van een hypotheekschuld af wilde zonder dat deze problematisch was.

De intake is vooral een oriëntatie op een hulpvraag. Soms leidt dat tot schulddienstverlening. Het wijkteam streeft ernaar altijd breed te kijken. Met de inwoner wordt nagegaan welke zorgen en problemen er precies zijn, hoe deze samenhangen en hoe deze – in samenhang – kunnen worden opgepakt en of daarbij specialistische hulp nodig is. Het wijkteam sluit hiermee aan op de wettelijke bepaling over integrale dienstverlening (Wgs, artikel 2, lid 1.) en op het uitgangspunt van Gemeente Arnhem om niet zozeer de schulden centraal te stellen maar in de eerste plaats de persoon achter de schulden. Men wil niet alleen de schulden wegwerken maar ook de eventuele achterliggende problemen helpen aan te pakken.

---

⁶ Inwoners die onder bewind zijn gesteld, hoeven niet eerst langs het wijkteam en kunnen door hun bewindvoerder rechtstreeks aangemeld worden bij PLANgroep voor een schuldregeling (zie paragraaf 3.4).

Om breed te kunnen kijken, verlangt het wijkteam van de coaches dat zij zich opstellen als generalisten. Zij worden geacht te letten op meerdere leefdomeinen. Eén coach moet daarom kennis hebben over uiteenlopende gebieden. Zij moeten op verschillende domeinen problemen kunnen herkennen en moeten kunnen inschatten of hulp nodig is. Om de kennis van een coach op de uiteenlopende leefgebieden op niveau te krijgen, wordt er binnen de Sociale Wijkteams gewerkt met aandachtsfunctionarissen. Dit zijn coaches die vanwege hun opleiding en achtergrond meer weten van een domein en voor hun collega-coach als vraagbaak kunnen dienen. Binnen elk wijkteam werken op dit moment één, twee of drie aandachtsfunctionarissen voor schuldenproblematiek. Dit zijn vaak medewerkers die eerder bij Rijnstad of het Budgetadviescentrum (BAC) van de gemeente werkten als schuldhulpverlener of budgetbeheerder.

Overdracht aan Rijnstad

Wanneer blijkt dat voor een inwoner een stabilisatietraject passend is, wordt een inwoner overgedragen aan Rijnstad. Er is de afgelopen jaren veel te doen geweest over deze overdracht en nog steeds is overdracht een belangrijk onderwerp van gesprek, zowel op het niveau van de individuele coaches als op management- en beleidsniveau. De gesprekken spitsen zich toe op de kwaliteit van de intake en de volledigheid van de informatie die met een inwoner van het wijkteam overgaat naar Rijnstad. Centraal staat hierin de berekening van het 'Vrij te laten bedrag' (VTLB). Deze taak is vanaf juni 2018 belegd bij de Sociale Wijkteams. Onlangs hebben Sociale Wijkteams, Rijnstad en gemeente afgesproken dat een inwoner kan pas worden overgedragen wanneer de berekening helemaal compleet is. De ervaringen van de wijkcoaches hiermee zijn wisselend. Daar waar de berekening door de ene coach wordt afgedaan als een formaliteit die betrekkelijk makkelijk kan worden uitgevoerd, geven anderen aan dat het juist lang kan duren en veel inspanning kan vergen voordat alle gegevens die nodig zijn, boven tafel zijn (zie tekstkader). Wij spraken met een aantal coaches die er zelf niet aan beginnen en de berekening standaard overlaten aan een aandachtsfunctionaris. Afgaande op wat op beleids- en uitvoerend niveau wordt gezegd over de berekening, is duidelijk dat het laatste er nog niet over gezegd is. Veel betrokkenen vinden dat de berekening het best door Rijnstad kan worden gedaan. Schuldhulpverleners hebben beter zicht op welke gegevens relevant zijn, daarnaast voert Rijnstad regelmatig zelf opnieuw de berekening uit, onder andere omdat er in de tussentijd financiële zaken kunnen veranderen bij een inwoner.

Vrij te laten bedrag

Het Vrij te laten bedrag is het bedrag dat noodzakelijk is voor schuldenaren om te kunnen voorzien in de kosten van levensonderhoud en vaste lasten. De volgende gegevens zijn nodig de berekening te kunnen maken:

- Personalia van schuldenaar en eventuele partner
- Gegevens kinderen
- Inkomensgegevens (en die van eventuele partner): loon uit arbeid, uitkeringen, heffingskortingen, pensioen, belastingteruggaven,
- Toeslagen (en die van eventuele partner): huurtoeslag, zorgtoeslag, kindgebonden budget, alimentatie
- Uitgaven (en die van eventuele partner): huur, hypotheek, zorgverzekering, kinderopvang, reiskosten

Doorlooptijden

Omdat door de Sociale Wijkteams tot voor kort beperkt werd geregistreerd, zijn er geen cijfers over de gemiddelde doorlooptijd tussen het moment dat een inwoner zich bij het wijkteam meldt met een problematische schuld en de verwijzing naar Rijnstad. Wij stellen op basis van de gesprekken vast dat het lang kan duren voordat een inwoner wordt overgedragen. Dit wordt aangegeven door zowel de Sociale Wijkteams zelf, als door Rijnstad. Het komt ook naar voren in de gesprekken die wij hebben gevoerd met inwoners. Bij enkele inwoners duurde het zelfs enkele jaren voordat zij werden overgedragen (zie overzicht casussen in bijlage 1). Uit de gesprekken blijkt dat het lang kan duren voordat een hulpvraag is vertaald naar een gestructureerd overzicht. Ook kost het tijd voordat bij alle betrokkenen zich een beeld uitkristalliseert van het meest passende en kansrijke traject om iemand uit de schulden te helpen. Het wijkteam hanteert het adagium 'Doen wat nodig is', maar het blijkt echter in de praktijk regelmatig lastig te zijn om te bepalen wat precies nodig is en of de inwoner ook in staat is een traject te doorlopen en het ziet zitten. Regelmatig is het pas achteraf te zien dat zaken sneller of anders hadden gemoeten. Veel genoemde oorzaken van lange trajecten zijn:

- **Uitval:** in de eerste plaats is het risico op uitval groot. Uit de gesprekken met wijkcoaches komt naar voren dat het intakeproces kwetsbaar is. Regelmatig is dit het gevolg van een beperkt begrip of beperkte doortastendheid van inwoners. Niet elke inwoner laat zich makkelijk helpen, niet elke bewoner grijpt de geboden ondersteuning aan, en niet elke inwoner is in staat om zaken op te pakken. Regelmatig moeten intake-trajecten op initiatief van de wijkcoach opnieuw worden geactiveerd, omdat de inwoner niet meer van zich laat horen, niet op een afspraak komt, of niet thuis is op het moment van een gepland huisbezoek. Ook komt het regelmatig voor dat het de inwoner niet lukt ten behoeve van een afspraak voorwerk te doen, bijvoorbeeld de administratie te ordenen. Een wijkcoach: 'je moet soms heel outreachend zijn en inwoners blijven volgen. Ik help nu een jonge vrouw. Aanvankelijk gaf zij aan het allemaal zelf te willen regelen. Toen ik na twee weken na ons eerste gesprek nog niets had gehoord, heb ik gebeld. Ze gaf toen aan dat het haar toch niet lukte en hulp nodig heeft. Volgende week ga ik daarom weer bij haar langs.'
- **Angst voor het opgeven van controle over eigen leven:** Wat ook bijdraagt aan uitval is angst, met name voor schuldhulpverleners, voor de confrontatie met schuldeisers en voor het regime van een traject (minnelijke traject / Wsnp). Een wijkcoach zegt hierover: 'men is vaak bang op z'n donder te krijgen, bang voor het oordeel en voor verwijten'. 'Er doen in de omgeving van sommige inwoners ook allerlei verhalen de ronde over wat je allemaal moet opgeven; over de bijzonder krappe bestedingsruimte; over inwoners die na een lijdensweg toch weer opnieuw deurwaarders aan de deur kregen en over schuldhulpverleners die zich niet aan de afspraak houden en mensen zelfs verder in de schulden helpen'. In het kader van dit onderzoek werd op dit punt meerdere malen verwezen naar het voormalige Budgetadviescentrum (BAC) van de gemeente. Het BAC heeft bij een aantal inwoners een slechte naam. Wijkcoaches kunnen deze verhalen niet allemaal ontkrachten. Ook zij zijn bekend met de lastige trajecten, de eisen die worden gesteld, de vergaande impact op de persoonlijke levenssfeer van trajecten en de discipline die het vergt om in een traject te komen en dat traject vervolgens door te komen.

- (veronderstelde) Zwaarte van trajecten: Terughoudendheid onder inwoners komt regelmatig voort uit het idee dat er in een schuldhulptraject geen ruimte meer is om te financieel te rommelen. Er is geen ruimte meer om het ene gat met het andere te vullen. ‘Mensen worden strak aan de afspraken gehouden, doormodderen is er niet meer bij’ aldus een aandachtsfunctionaris van een wijkteam. Het traject voor schulddienstverlening vergt buitengewoon veel discipline van de schuldenaar. Dit wordt ook bevestigd in de gesprekken die wij voerden met inwoners. Zij moeten – afhankelijk van de samenstelling van het huishouden – rondkomen van 50 tot 70 euro per week. Een wijkcoach: ‘Wanneer er een eigen bijdrage wordt gevraagd voor een medicijn bij de apotheek, of wanneer er iemand jarig is, zit je meteen klem. Zonder traject kan je vaak nog wel een cadeautje kopen van de net uitbetaalde huurtoeslag. Als je in een traject zit, heb je die speelruimte niet.’ Sommige schuldenaren hebben geleerd om met hun schulden te leven, voor hen is een schulddienstverleningstraject een groot onbekend en bedreigend perspectief.’ Hierbij merken schuldhulpverleners wel op dat een traject ook kan leiden tot wat meer bestedingsruimte, omdat de beslagvrije voet er af gaat. Het vrij te laten bedrag geeft schuldenaar doorgaans iets meer ruimte.

- Kennis van coaches: ook wordt de kennis over wettelijke voorwaarden voor schulddienstverlening onder wijkcoaches als zwakke schakel genoemd. Deze factor wordt met name benoemd door medewerkers van Rijnstad, maar ook uit de gesprekken met inwoners komt naar voren dat het al heel snel moeilijk is om te bepalen hoe iemand precies geholpen kan worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de inwoner met problematische schulden die als ZZP’er werkt en een woonruimte heeft; of de inwoner die schulden heeft die voortkomen uit fraude of verkeersboetes. Het vergt – volgens coaches van Rijnstad - kennis en ervaring om te kunnen bepalen welke mogelijkheden er zijn en wat een inwoners precies te doen staat om toegelaten te worden tot een traject. De interviews met inwoners leren dat deze al snel tussen verschillende instanties worden doorverwezen, trajecten lang duren en inwoners nauwelijks vooruitkomen. Bij meerdere inwoners die wij spraken kwam het traject meerdere malen tot stilstand en zat men zo nu en dan tussen wal en schip. Dat er al snel gespecialiseerde kennis nodig is, wordt door de Sociale Wijkteams onderkend. Het was voor hen in 2015 aanleiding een onderzoek te laten uitvoeren naar de kennis van wijkcoaches over schulddienstverlening. Uit het onderzoek komt naar voren dat de kennis onder coaches over schulddienstverlening sterk uiteenloopt. Zonder de juiste kennis wordt niet op essentiële zaken doorgevraagd, worden niet de juiste berekeningen gemaakt, wordt niet de juiste specialistische voorziening ingezet en kan ook geen correct beeld over schulddienstverlening aan de inwoner worden gegeven (Van Dongen, 2016). In gesprekken die in het kader van dit onderzoek o.a. met Rijnstad zijn gehouden is naar voren gebracht dat de coach nog steeds een bepalende factor is voor adequaatheid van hulp. Of een inwoner goed/snel geholpen wordt, is afhankelijk van het kennisniveau van de coach die hem is toegewezen. Het onderzoek van Van Dongen (2016) is al aanleiding geweest om zaken te verbeteren. Zo hebben aandachtsfunctionarissen voor schulddienstverlening een duidelijker plek gekregen in de hulp aan mensen met schulden. Zij worden nu eerder betrokken wanneer een collega-coach constateert dat er problematische schulden zijn en zij spelen ook altijd een rol bij de overdracht van een inwoner naar Rijnstad. In de vier Sociale Wijkteams die in dit onderzoek zijn betrokken controleert de aandachtsfunctionaris bij overdracht

of een dossier compleet is. In het bijzonder wordt nagegaan of de berekening van het vrij te laten bedrag goed is uitgevoerd. Stappen ter versterking van de kennis en hulp zijn ook gezet in het kader van de NVVK-certificering. De Sociale Wijkteams verwachten begin 2019 deze certificering te ontvangen.

Het kennisniveau van Sociale Wijkteams over schulddienstverlening is overigens een aandachtspunt dat ook voor Sociale Wijkteams van andere gemeenten geldt. Zo constateerde de Inspectie SZW in 2017 dat bij een derde van de gemeente die kennis tekort schiet. De Inspectie constateert voorts dat gemiddeld 20% van de mensen met problematische schulden geen schulddienstverlening krijgt. Overigens niet alleen vanwege een gebrek aan kennis maar ook omdat Sociale Wijkteams ervoor kiezen om de hulpverlening eerst op andere problemen te richten, bijvoorbeeld verslaving (Inspectie SZW, 2017).

Casus 1: voorbeeld van inwoner met een lange intakeperiode

Een vrouw meldt zich bij het wijkteam vanwege schulden. Naast een schuld van ruim honderdduizend euro bij de bank als gevolg van een gedwongen verkoop van haar huis, is er een substantiële schuld bij de Belastingdienst. Deze laatste schuld kwam voort uit het bedrijf van de vrouw. Het wijkteam verwijst de vrouw door naar het ondernemersloket van de gemeente. Via dit loket wordt een specialist ingehuurd die vaststelt dat het bedrijf niet levensvatbaar is en het best opgegeven kan worden om verdere aanwas van schulden te voorkomen. Pas daarna zou de vrouw in aanmerking komen voor de reguliere gemeentelijke schulddienstverlening. Het is een lastige beslissing onder andere omdat de vrouw gebonden is aan een huurcontract van haar winkel. Nadat het bedrijf is beëindigd, duurt het nog lang voordat alle schulden in beeld zijn gebracht. Ook is er onduidelijkheid over de verdien capaciteit van de vrouw en het inkomen van haar nieuwe partner die als ZZP'er werkt en met wie zij inmiddels samenwoont. Ook haar partner heeft schulden. Na enkele jaren van minder en meer contact met het wijkteam, wordt het stel overgedragen aan Rijnstad. Daar wordt het traject opnieuw vertraagd vanwege een instabiele financiële situatie. Het blijkt lastig om geen nieuwe schulden te maken, er is onduidelijkheid over schulden en er bestaat onduidelijkheid over de verdien capaciteit. Er wordt meer verwacht van beide schuldenaren als het gaat om het terugbetalen van schuldeisers.

Beperkt zicht op wat de Sociale Wijkteams doen in kwantitatief opzicht

Een aandachtspunt dat vooral op management- en beleidsniveau speelt, is het gebrek aan zicht op wat de Sociale Wijkteams doen. Het is een gebrek dat betrokkenen binnen en buiten de Sociale Wijkteams onder andere toeschrijven aan het uitgangspunt dat destijds werd gehanteerd bij de introductie van de Sociale Wijkteams om de administratieve lasten zoveel mogelijk te beperken. Door beperkingen in de administratie kan nu niet goed worden bepaald hoe de Sociale Wijkteams concreet invulling geven aan het uitgangspunt 'doen wat nodig is'. Met name de gemeente wil in het kader van het armoedebeleid en schulddienstverlening weten hoeveel mensen er door de Sociale Wijkteams worden geholpen en vooral ook of die mensen daar wat aan hebben. Gegevens over hulp bij schulden beperken zich tot de inwoners die zijn overgedragen aan Rijnstad. Het is niet duidelijk hoeveel inwoners met schulden zich bij de Sociale Wijkteams

hebben gemeld; hoeveel er op een andere manier dan door overdracht aan Rijnstad zijn geholpen, en; hoeveel mensen voor een eventuele overdracht zijn uitgevallen, afgehaakt of bij wie de hulpverlening is stopgezet. Zoals eerder aangegeven is vorig jaar de registratie van de wijkteams op dit onderdeel aangevuld.

In het kader van dit onderzoek is aan de wijkcoaches gevraagd hoeveel mensen zij in hun caseload hebben die enige vorm van begeleiding ten behoeve van hun financiën ontvangen. De aantallen variëren tussen drie en tien. Daarbij moet worden opgemerkt dat geen van de coaches direct een concreet aantal kon noemen, onder ander omdat lang niet altijd helder aan te geven is of iemand nu primair vanwege zijn financiën wordt geholpen. De hulpvragen waarmee Sociale Wijkteams worden benaderd zijn daarvoor vaak te omvattend en hebben teveel samenhang met andere domeinen. Tevens is er een groot gedeelte inwoners dat niet behoort tot de actieve caseload. 'Er zijn inwoners met een eenvoudige vraag. Zij willen bijvoorbeeld een taxi-pas. Tijdens het huisbezoek informeren we wel verder, ook bellen we doorgaans na een maand nog even of het allemaal werkt. Maar met zo'n inwoner hebben we vervolgens geen actieve relatie. Tot op het moment dat hij/zij zich opnieuw meldt natuurlijk.' Het zicht op wat Sociale Wijkteams doen wordt ook beperkt omdat er ten aanzien van veel inwoners die zich melden, niet wordt gewerkt met een registratie van gevallen waarbij inwoners uit zichzelf afhaken.

De regierol van de wijkcoach wordt niet altijd erkend/gezien

Hoewel steeds wordt gesproken van een overdracht van inwoners van Sociale Wijkteams naar Rijnstad, is het niet de bedoeling dat een wijkteam het dossier sluit op het moment dat Rijnstad de inwoner heeft overgenomen. Uitgangspunt in de Arnhemse schulddienstverlening is dat de wijkcoach het gehele traject betrokken blijft, ook wanneer een inwoner van Rijnstad wordt overgedragen aan PLANgroep. In dit kader spreekt men ook wel van de regiefunctie van de wijkcoach.

Casus 2: voorbeeld inwoner die beroep doet op de regierol van zijn wijkcoach

Nadat een man met succes het stabilisatietraject bij Rijnstad heeft doorlopen, werd hij overgedragen aan PLANgroep voor een minnelijk traject. Het lukt PLANgroep in korte tijd afspraken te maken met de schuldeisers, op één na. De betreffende schuldeiser weigert na een telefoongesprek met de schuldhulpverlener om mee te werken. De inspanningen die van hem verwacht worden, staan volgens hem niet in verhouding tot het bedrag dat hem wordt toegezegd. PLANgroep informeert de inwoner dat een schuldeiser, na meerdere pogingen, niet mee wil werken en biedt aan om een dwangakkoord (inclusief Wsnp) aan te vragen. Het zal daardoor weer langer duren. De inwoner belt daarop met zijn wijkcoach, met wie hij contact is blijven houden. Samen met de wijkcoach belt hij vervolgens de schuldeiser, in het gesprek draait deze bij en ziet uiteindelijk helemaal af van de vordering. Het minnelijk traject kon daarop worden voortgezet.

Bij de inwoners die wij via het wijkteam hebben geïnterviewd, stellen wij vast dat de regiefunctie wordt waargemaakt. Bij alle 17 inwoners bleef de wijkcoach betrokken ook na overdracht naar Rijnstad. Die betrokkenheid werd ook altijd op prijs gesteld. De

inwoners ervoeren de wijkcoach als iemand die aan *hun* kant staat. Zij vertrouwden hun wijkcoach, en durfden zaken open te bespreken. Het beeld dat over het algemeen naar voren komt is dat een coach in de eerste plaats helpt en meedenkt vanuit het perspectief en belang van de inwoner en minder de rol van controleur of handhaver speelt vanuit het perspectief van regels en beleid. Soms namen inwoners contact op met hun wijkcoach als er iets niet goed liep bij Rijnstad of PLANgroep. De wijkcoach fungeerde dan als een soort back up: iemand op wie je altijd een beroep kunt doen. Een voorbeeld daarvan is opgenomen als casus 2. Ook waren de meeste geïnterviewde inwoners (die geholpen werden door het wijkteam) positief over de bereikbaarheid van hun coach. 'Ik hoef maar een berichtje te sturen en <naam wijkcoach> neemt contact met mij op.

Bij deze positieve bevindingen moet worden opgemerkt dat onze waarnemingen zich beperken tot inwoners die door de Sociale Wijkteams zelf voor het onderzoek zijn aangedragen. Het betreffen waarschijnlijk inwoners die een actievere relatie onderhouden met hun wijkteam. Uit de gesprekken die wij voerden met wijkcoaches en de coaches van Rijnstad blijkt dat er ook inwoners zijn met wie het contact snel verwatert en die na één of twee contacten helemaal uit het zicht verdwijnen. Een voorbeeld hiervan, dat uit een gesprek met een wijkcoach naar voren kwam is opgenomen als casus 3.

Casus 3: voorbeeld van een inwoner die buiten beeld is geraakt

Op een gegeven moment komt het wijkteam in contact met een jongen van midden twintig. Het lukt hem niet goed om op zichzelf te wonen en hij heeft € 20.000 schuld. De schuld hangt ook samen met zijn vader, die een tijdje bij hem inwoonde. Hun relatie is problematisch. Wat meespeelt, is dat de jongen autistisch is. De wijkcoach heeft 4 a 5 keer contact met de jongen. Duidelijk is dat de schulden niet zomaar kunnen worden weggewerkt. Twee maanden geleden was er voor het laatst contact. De jongen is uit beeld geraakt bij het wijkteam. De coach zegt hierover: waarschijnlijk komt hij een keer terug...als hij zijn kamer uitgezet wordt bijvoorbeeld. Misschien wil hij op een gegeven moment weer gaan studeren.

Dit voorbeeld onderstreept het belang om 'outreaching' te zijn. Deze term is binnen en buiten de Sociale Wijkteams vaak gevallen. Het verwijst naar het gegeven dat veel inwoners met financiële problemen terughoudend zijn met het zoeken naar hulp en vaak moeite hebben zaken zelf op te pakken en eventueel ingezette trajecten op de rails te houden. Een belangrijk aspect van de regierol (wellicht zelfs het belangrijkste) is het 'houden van een vinger aan de pols'. Uit de gesprekken met Sociale Wijkteams, Rijnstad en PLANgroep komt naar voren dat deze rol lang niet altijd wordt gespeeld. Dat komt vooral ook doordat de coaches van Rijnstad en PLANgroep de wijkcoach niet altijd actief betrekken c.q. informeren over hoe het traject met een inwoner loopt. De inwoners met wie wij spraken en die na overdracht naar Rijnstad/PLANgroep terug moesten vallen op hun wijkcoach, deden dat vooral op eigen initiatief. Zij trokken op een gegeven moment zelf aan de bel bij het wijkteam omdat zij dreigden vast te lopen in het schulddienstverleningstraject. Wijkteams en Rijnstad geven aan dat het goed zou zijn per inwoner afspraken te maken over de momenten waarop over een klant wordt

teruggekoppeld. Bij een oeverdracht zou bijvoorbeeld vastgelegd kunnen worden dat Rijnstad na drie of zes maanden sowieso contact legt om de wijkcoach te informeren over hoe het loopt.

Wij spraken met een inwoner bij wie het traject bij Rijnstad was beëindigd omdat hij zijn afspraken niet nakwam. De wijkcoach kwam daar pas achter toen de man zich opnieuw bij het wijkteam meldde. De coach heeft toen zelf met de man de financiën op orde gebracht, waarna hij direct van wijkteam naar PLANgroep is overgedragen voor een minnelijk traject. Een voorbeeld waarbij PLANgroep naliert een beroep te doen op de regierol van de wijkcoach is beschreven als casus 2.

3.2 Rijnstad

Hoofdpijnen

- Rijnstad heeft met de gemeente de 'Overeenkomst Activerende Schulddienstverlening' gesloten. Activerende schulddienstverlening houdt in dat Rijnstad inwoners helpt inkomsten en uitgaven met elkaar in balans te brengen. Inwoners worden begeleid door schuldhulpverleners, regelmatig aangevuld met ondersteuning door vrijwillige budgetcoaches.
- De gemeente stelt aan Rijnstad € 860.000 beschikbaar voor schulddienstverlening.
- In 2016 t/m 2018 stroomden er respectievelijk 643 (2016) 564 (2017) en 413 inwoners (2018) bij Rijnstad in (zie ook tabel 6 in hoofdstuk 4). Rijnstad rapporteert maandelijks aan de gemeenten de hand van kengetallen over instroom. Er vindt vier à vijf keer per jaar overleg plaats.
- De overdracht van Wijkteam naar Rijnstad is een terugkerend onderwerp van gesprek. Het kwam regelmatig voor dat van een overgedragen inwoner nog geen volledig beeld bestond van diens financiële situatie. De berekening van het vrij te laten bedrag ontbrak of was onvolledig. De afspraken hierover zijn sinds kort aangescherpt.
- De gemiddelde doorlooptijd van de stabilisatietrajecten, bedraagt acht maanden. De NVVK-module stabilisatie hanteert een periode van vier maanden met de mogelijkheid tot verlenging met vier maanden.
- Er lijkt draagvlak te bestaan om enkele onderdelen van de intake – met name de berekening van het vrij te laten bedrag - onder te brengen bij Rijnstad.

Rijnstad is een organisatie voor maatschappelijke dienstverlening. De hulp die zij biedt, loopt uiteen van persoonlijk advies en ondersteuning, bijvoorbeeld ten behoeve van opvoeding, weerbaarheid, of financiën, tot aan de ondersteuning van inwoners die initiatieven willen nemen om de leefbaarheid in hun wijk te verbeteren. Rijnstad heeft vestigingen verspreid over de gehele gemeente. Het betreffen centra voor kind- en jongerenwerk en wijkcentra waar mensen onder andere terecht kunnen voor een spreekuur met een maatschappelijk werker of een sociaal raadsman. Waar de wijkcoaches generalisten zijn met een brede opdracht, zijn de schuldhulpverleners van Rijnstad specialisten met een afgebakende taak. Met de gemeenten zijn afspraken gemaakt over welke diensten precies geboden worden en het budget dat daarvoor

beschikbaar is. Naast Arnhem biedt Rijnstad haar diensten aan, aan de gemeenten Duiven, Rozendaal, Westervoort, Lingewaard, Rheden, Doesburg en Zevenaar.

Het werk van Rijnstad begint waar dat van de wijkcoach ophoudt. Zodra de wijkcoach heeft vastgesteld dat een inwoner gebaat is bij schuldhulp; samen met de inwoner de gehele financiële situatie in beeld heeft gebracht, en; er een plan van aanpak is opgesteld, vindt overdracht aan Rijnstad plaats. De ondersteuning van de schulddienstverlener van Rijnstad heeft tot doel om stabiliteit en evenwicht te brengen in de inkomsten en uitgaven ten einde er minimaal voor te zorgen dat er geen nieuwe schulden bij komen. Ten opzichte van de wijkcoaches hebben de schulddienstverleners een nadrukkelijker focus op financiën. Vragen waar de schulddienstverlener zich over buigt zijn:

- Zijn alle schulden en schuldeisers in beeld?
- Zijn bij een eventuele echtscheiding de financiële zaken goed afgewikkeld? Komen toeslagen bij de juiste persoon terecht? Zijn schulden juist toebedeeld?.
- Zijn er schulden die betwistbaar zijn?
- Wordt gebruik gemaakt van eventuele mogelijkheden voor kwijtschelding van vorderingen?
- Benut de schuldenaar zijn verdien capaciteit voldoende (voorwaarde voor toelating tot een minnelijk traject of Wsnp)?

In het kader van de Arnhemse route - heeft Rijnstad met Gemeente Arnhem een aparte overeenkomst gesloten: de Overeenkomst Activerende Schulddienstverlening. Aanvankelijk ging men ervan uit dat Rijnstad op jaarbasis zo'n 750 mensen zou helpen met schulddienstverlening. Het beschikbare budget is vastgesteld op € 860.000. Op basis van de huidige aantallen trajecten, heeft Rijnstad omgerekend 17 uur per hulptraject te besteden. In de praktijk wordt vanuit Rijnstad overigens vaak meer tijd besteed aan een inwoner. Rijnstad zet namelijk regelmatig vrijwilligers in voor extra begeleiding en sociaal raadslieden die financiële en juridische vragen van inwoners beantwoorden.

Overdracht door Wijkteam

Het belang van een generalistische intake wordt door vrijwel alle medewerkers van Rijnstad die wij in het kader van dit onderzoek spraken, onderkend. Om een inwoner met schulden goed te kunnen helpen, is het belangrijk overzicht te hebben over alle leefdomeinen. De gelegenheid die de Arnhemse aanpak biedt om direct al aan het begin van een hulpverleningstraject eventuele achterliggende problemen te betrekken, wordt als een sterk punt gezien. Ook wordt er veel belang gehecht aan het landelijke adagium van de decentralisaties in het sociaal domein: 'Eén gezin, één plan, één regisseur'. Het is volgens schulddienstverleners belangrijk dat een inwoner gedurende het gehele traject wordt begeleid door één persoon (of instantie), die dichtbij staat en die een vinger aan de pols houdt, iemand waarop eventueel kan worden teruggevallen.

Het lukt op dit moment echter nog niet altijd deze twee uitgangspunten door te voeren in de praktijk. Met name Rijnstad acht verbeteringen wenselijk. Dat komt omdat de voortvarendheid waarmee Rijnstad na de intake van start kan met activering/stabilisatie, voor een belangrijk deel afhankelijk is van de kwaliteit van het werk van de wijkcoach. De suggesties die schuldhulpverleners en sociaal raadslieden doen, hebben zowel betrekking op de intake, overdracht, als op de regiefunctie van de wijkcoaches.

- Intake: de intake van inwoners ten behoeve van een schulddienstverleningstraject is voor verbetering vatbaar, al zien meerdere schulddienstverleners dat de Sociale wijkteams de afgelopen tijd goede stappen hebben gezet. De zorg is evenwel blijven bestaan of Sociale wijkteams alert en doortastend genoegd zijn om schulden (snel) te herkennen en of zij inwoners wel voldoende stimuleren om ermee aan de slag te gaan. Rijnstad ziet dat het lang kan duren voordat een inwoner aan hen wordt overgedragen. Het is kostbare tijd, waarin schulden snel kunnen oplopen. Rijnstad ziet soms grote verschillen tussen wijkcoaches in de snelheid waarmee zij handelen, de snelheid waarmee zij vaststellen dat iemand gebaat is bij specialistische hulp en de mate waarin zij inwoners weten te overtuigen om met hun financiën aan de slag te gaan. Het beeld bestaat dat veel inwoners te lang blijven doormodderen zelfs ook wanneer een wijkcoach al lang aan boord is. Het beeld bestaat soms dat sommige wijkcoaches de verantwoordelijkheid voor het verzamelen van gegevens te veel neerleggen bij de inwoner.

- Overdracht: de kwaliteit van het dossier van een overgedragen inwoner is al langere tijd onderwerp van gesprek tussen Rijnstad en sociale wijkteams, al geldt ook hier dat schuldhulpverleners zien dat het verbetert. Tot voor kort moesten de schuldhulpverleners van Rijnstad regelmatig extra werk verrichten om alsnog de benodigde informatie bij elkaar te krijgen met extra tijdsbelasting van dien. Om meer inzicht te geven in deze extra belasting is Rijnstad vanaf september 2017 de kwaliteit van de aanmeldingen door de Sociale wijkteams gaan meten door in hun registratiesysteem te noteren of de aanmelding wel of niet compleet is (op basis van de eisen van de NVVK-module aanmelding en intake). Van de in 2017 afgeronde casussen waren er 23% niet compleet. Van de gestarte casussen vanaf september 2017 waren er 27% niet compleet. Rijnstad heeft dit probleem begin 2018 bij de gemeente aangekaart en gevraagd of er compensatie mogelijk was voor de extra uren die het aanvullen van de niet-complete intakes met zich meebracht. Toen dit niet mogelijk bleek, heeft Rijnstad aangekondigd om vanaf juni 2018 niet volledige intakes terug te gaan sturen aan de Sociale wijkteams, met het verzoek binnen twee weken de ontbrekende informatie aan te vullen. Hiermee houdt Rijnstad zich aan de oorspronkelijke opdracht die de organisatie vanuit de gemeente had gekregen. Opvallend genoeg is het aantal aanmeldingen bij Rijnstad door de Sociale wijkteams vanaf dat moment flink gezakt, van gemiddeld 51 per maand in de eerste 5 maanden van 2018 tot gemiddeld 22 in de periode juli-december.⁷ Het baarde de gemeente zorgen en was aanleiding voor overleg met Sociale wijkteams en Rijnstad.

- Regie: Medewerkers van Rijnstad geven aan dat de regiefunctie door wijkcoaches wisselend wordt ingevuld. Sommige coaches gaan met de inwoner altijd mee naar het intakegesprek bij Rijnstad en blijven vervolgens actief betrokken, door de voortgang van het traject bij Rijnstad te volgen. Anderen komen pas weer in beeld als de inwoner zelf weer contact opneemt.

---

⁷ Kerncijfers Rijnstad 2018.

Wacht- en doorlooptijd

In het meest recente jaarverslag meldt Rijnstad dat er in 2017 geen wachtlijsten waren voor schulddienstverlening. Ook in 2018 waren die wachtlijsten er niet, volgens de medewerkers die wij spraken. Er is voldoende capaciteit om de inwoners die door de Sociale wijkteams worden overgedragen, binnen twee weken uit te nodigen voor een intake. In de praktijk duurt het soms langer, omdat het lastig kan zijn de agenda's van inwoner, wijkcoach, en schuldhulpverlener op elkaar af te stemmen.

De gemiddelde doorlooptijd van de stabilisatietrajecten, bedraagt acht maanden. De NVVK-module stabilisatie hanteert een periode van vier maanden met de mogelijkheid tot verlenging met vier maanden.

Rijnstad zou zelf de gemiddelde doorlooptijd willen in korten van acht naar zes maanden. Dit is immers prettiger voor de inwoner en wenselijker om aanwas van schulden te beperken. Zeker ook als na de stabilisatiefase nog een schuldregeling (door PLANgroep) wordt opgestart, is anders de totale doorlooptijd voor de inwoner erg lang.

Om de doorlooptijd te verkorten zou Rijnstad in de eerste plaats direct na de intake een inwoner vaker willen zien en intensiever willen begeleiden. De schuldhulpverlener zou daar beter aan toe komen wanneer hij een lagere caseload zou hebben c.q. meer tijd kan besteden aan een inwoner.

Overdracht aan PLANgroep

Een stabilisatietraject kan leiden tot overdracht aan PLANgroep voor budgetbeheer of een schuldregeling. De overdracht van inwoners loopt over het algemeen genomen naar tevredenheid. Er is voor Rijnstad binnen PLANgroep één vast aanspreekpunt voor schuldregeling en één voor budgetbeheer. Dit werkt volgens betrokkenen goed.

Dat er een knip bestaat tussen het stabilisatietraject van Rijnstad en een schuldregeling (door PLANgroep) ervaren de geïnterviewde schuldhulpverleners van Rijnstad noch de sociaal raadsliden als een probleem. Hierbij wordt door hen aangegeven dat ook als stabilisatie en schuldregeling door één organisatie worden uitgevoerd, zoals in sommige andere gemeenten het geval is, het vaak toch door twee aparte afdelingen wordt opgepakt, omdat beide typen werk andere competenties vereisen.

De overdracht van inwoners van Rijnstad naar PLANgroep vindt plaats met een vast inlichtingenformulier, dat door de medewerker van Rijnstad met de hand moet worden ingevuld. Daarnaast zijn veel bewijsstukken nodig. Hiervoor gebruikt men een checklist, het is daardoor helder wat er moet worden aangeleverd. Ook moet een budgetplan worden meegestuurd. In principe houdt het contact van Rijnstad met de inwoner op na de overdracht aan PLANgroep. Soms krijgt de medewerker van Rijnstad wel het nieuws van PLANgroep dat de schuldeisers akkoord zijn gegaan met het voorstel voor de schuldregeling, maar dat is op eigen initiatief van PLANgroep, het is geen vaste afspraak.

De schuldhulpverleners van Rijnstad constateren wel dat de begeleiding van naar PLANgroep overgedragen inwoners beperkt is. De functie van PLANgroep is vooral een administratieve. Na overdracht aan PLANgroep stopt in principe de coaching, tenzij die door het Wijkteam wordt opgepakt. Voor sommige inwoners is dat een probleem (zie bijvoorbeeld casus 2), maar niet altijd. Volgens de schulddienstverleners van Rijnstad zijn de meeste overgedragen inwoners in staat het traject zelfstandig af te ronden. Door

Rijnstad is voor aanmelding bij PLANgroep immers al een schifting is gemaakt tussen mensen die het beheer van hun financiën inmiddels zelf kunnen en degenen die moeite blijven hebben met het beheer van hun financiën. Deze laatsten krijgen een schuldregeling mét budgetbeheer.

De sociaal raadslieden geven aan dat zij de mensen die in een schuldregeling zitten, vaak ondersteunen bij de voorbereiding op hun jaarlijkse controle⁸ bij PLANgroep. Daar moeten ze namelijk behoorlijk wat papierwerk voor op orde hebben.

Medewerkers van Rijnstad zijn in algemene zin tevreden over de samenwerking met PLANgroep. Als aandachtspunten benoemen zij dat het voorkomt dat het wel eens lang duurt voordat budgetbeheer wordt opgestart en een bankrekening is geopend waarop alle inkomsten en uitgaven binnenkomen. Verder noemden medewerkers van Rijnstad het punt dat er in veel gevallen niemand mee gaat naar de rechter bij een Wsnp-aanvraag. Dat maakt dat klanten vaak alleen gaan, terwijl dit erg lastig kan zijn omdat zij ingewikkelde vragen kunnen krijgen. Dit aandachtspunt is ook naar voren gekomen in de gesprekken met inwoners. De mensen in een Wsnp-traject die wij spraken zagen erg op tegen de zitting. Hier zijn nog geen concrete maatregelen of afspraken over gemaakt en het is nu niet in de opdracht aan PLANgroep opgenomen. PLANgroep adviseert wel aan de klant om iemand mee te nemen naar de zitting, zoals een familielid, kennis, begeleider of wijkcoach.

---

⁸ Deze jaarlijkse controle is normaliter geen face to face gesprek. Stukken worden aangeleverd. De controle wordt administratief gedaan en teruggekoppeld aan de klant. Indien de situatie vraagt om een gesprek, wordt dit wel gepland.

3.3 PLANgroep

Hoofdpijnen:

- PLANgroep is op verschillende momenten in de Arnhemse route betrokken en werkt met veel verschillende partijen samen. Medewerkers geven aan dat de samenwerking de afgelopen jaren is verbeterd.
- Bij 92 procent van de aanmeldingen lukt het om een schuldregeling te treffen of wordt er een aanvraag voor de Wsnp ingediend. De uitval bij PLANgroep is laag (4 procent op jaarbasis) en medewerkers vermoeden dat deze lage uitval mede het gevolg is van eisen die al in het voortraject worden gesteld.
- Er zijn geen wachttijden en de gemiddelde tijd waarin een schuldregeling tot stand komt, bedraagt 115 dagen. Bij complexe dossiers en wanneer er sprake is van schulden bij een bank, kan het voorkomen dat de norm van 120 dagen die hiervoor staat, wordt overschreden.
- Voor ongeveer de helft van de inwoners die door Rijnstad worden aangemeld, verzorgt PLANgroep budgetbeheer. Ook bij de andere helft wordt schuldeisers zekerheid verschaft door direct een gedeelte van het inkomen te reserveren voor aflossing (financieel beheer).
- Medewerkers van PLANgroep verschillen van mening of er voor alle inwoners voldoende begeleiding beschikbaar is tijdens de schuldregeling. Een aandachtspunt is dat budgetcoaching doorgaans lang voor het eind van de schuldregeling plaatsvindt, terwijl mensen vaak baat hebben bij begeleiding tegen het einde van een traject (om te voorkomen dat zij terugvallen).

PLANgroep verzorgt in Arnhem het technische gedeelte van de schulddienstverlening. Het meest omvangrijke onderdeel hiervan is het treffen van schuldregelingen, oftewel het met schuldeisers tot een akkoord komen over aflossing en gedeeltelijke kwijtschelding van schulden. Maar dit is niet de enige taak die PLANgroep in Arnhem uitvoert. PLANgroep kan op meerdere momenten betrokken worden. Bijvoorbeeld aan de voorkant van het traject bij de inzet van een moratorium bij dreigende crisissituaties. Andere belangrijke producten zijn budgetbeheer en Budgetondersteuning op Maat (BooM). Onderstaande tabel geeft een overzicht van de producten die PLANgroep in Arnhem aanbiedt.

Tabel 3: Overzicht diensten PLANgroep in Arnhem

		Afgerond in 2017
Schuldregelingen (minnelijke regeling)	Met schuldeisers wordt een regeling getroffen om tot aflossing en/ of (gedeeltelijke) kwijtschelding van schulden te komen.	352
Budgetbeheer	Beheren van een aparte rekening waarop het inkomen van de inwoner binnenkomt teneinde schulden te beheersen en nieuwe schulden te voorkomen (wordt ingezet bij inwoners voor wie een schuldregeling is getroffen).	256
Budgetondersteuning op Maat (BooM)	Combinatie van budgetbeheer en financiële coaching voor inwoners zonder problematische schulden die moeite hebben om zelfstandig hun financiën te regelen maar dit op termijn	27

	mogelijk wel weer kunnen (lichter alternatief voor beschermingsbewind).	
Duurzame financiële dienstverlening (DFD)	In evenwicht brengen en houden van inkomsten en uitgaven van inwoners waarvan bestaande schuldproblemen door persoonlijke omstandigheden nog niet duurzaam opgelost kunnen worden.	16
Heronderzoeken	Inwoners voor wie een schuldregeling is getroffen dienen gedurende de looptijd van deze regeling jaarlijks stukken aan te leveren ter controle.	400
Dwangakkoorden	Als één of meerdere schuldeisers weigeren akkoord te gaan met een schuldregeling kan middels een kort geding worden geprobeerd om medewerking af te dwingen.	25
Aanvragen Wsnp	Als het treffen van een minnelijke schuldregeling niet mogelijk blijkt, kan via de rechter een aanvraag worden gedaan om toegelaten te worden tot de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp).	133
Moratorium	Bij dreigende crisissituaties wordt de woningcorporatie ⁹ gedwongen om tijdelijk haar vordering op te schorten teneinde een adempauze te krijgen om aan het regelen van de schulden te gaan werken.	

Bron: Jaarverslag PLANgroep 2017 & interview met management PLANgroep.

Aanmeldingen

Meer dan de helft van de inwoners voor wie PLANgroep een schuldregeling probeert te treffen, heeft niet de Arnhemse route doorlopen, maar is aangemeld door een bewindvoerder. In 2018 werden 220 inwoners aangemeld door een bewindvoerder en 212 inwoners door Rijnstad. Daarnaast wordt een beperkt aantal inwoners direct (zonder tussenkomst van Rijnstad) aangemeld door de Sociale Wijkteams.

Over 2017 was het aantal meldingen via bewindvoerders en Rijnstad nog ongeveer gelijk en was het aantal meldingen via Rijnstad bovendien toegenomen ten opzichte van 2016. In haar jaarverslag gaf PLANgroep hier destijds over aan dat dit een positieve ontwikkeling is en dat dit 'kan betekenen dat inwoners meer de weg naar de Sociale wijkteams vinden en doorverwezen worden volgens de Arnhemse route.' In 2018 is het aantal meldingen – en de meldingen via Rijnstad in het bijzonder – weer afgenomen en is de situatie weer ongeveer vergelijkbaar met 2016.

Tabel 4: Aanmeldingen voor een schuldregeling bij PLANgroep.

	2016 ¹⁰	2017	2018
Sociale Wijkteams	20	15	10
Rijnstad	180	231	212
BooM	0	2	0
Beschermingsbewindvoerders	235	233	220
Totaal	435	481	442

Bron: Jaarverslag PLANgroep 2017, Kwartaalverslag PLANgroep vierde kwartaal 2018.

Aanmeldingen komen via mail bij PLANgroep binnen: PLANgroep ontvangt een mail met de NAW-gegevens van de betreffende inwoner en stuurt vervolgens een aanmeldpakket

⁹ In Arnhem wordt het moratorium alleen ingezet om woningontuimingen te voorkomen en niet bij dreigende afsluiting van gas, elektriciteit of water of opschorting van de ziektekostenverzekering (andere wettelijke gronden voor het toepassen van het moratorium).

¹⁰ Cijfers over 2016 en 2017 hebben betrekking op afgeronde meldingen, cijfers over 2018 hebben betrekking op meldingen.

terug. In dit aanmeldpakket moeten onder andere informatie en documenten worden gevoegd over de inwoner en zijn schulden. Het belangrijkste is een schuldenlijst, een overzicht van de schulden. Verder moeten documenten over het inkomen en vaste lasten worden aangeleverd en een berekening van het vrij te laten bedrag (zie paragraaf 3.1). Daarnaast moet de verwijzer een overdracht aanleveren in de vorm van een korte tekst over de voorgeschiedenis en ook een eigen verklaring van de inwoner over het ontstaan van de schulden.

Nadat het aanmeldpakket compleet is geretourneerd, wordt er een afspraak ingepland voor een aanmeldgesprek. Er zijn geen wachtlijsten en inwoners worden altijd binnen vijf werkdagen uitgenodigd voor een startgesprek. Tijdens dit gesprek wordt uitleg gegeven over het traject bij PLANgroep. Ook wordt de overeenkomst schuldregeling ondertekend waarmee de wederzijdse verplichtingen¹¹ van de inwoner en PLANgroep worden vastgelegd. Hierna gaat de schuldhulpverlener aan de slag met de schuldregeling.

Voor sommige inwoners is het startgesprek niet de enige keer dat zij door PLANgroep worden uitgenodigd voor een gesprek. Zo worden inwoners bijvoorbeeld ook uitgenodigd bij het opstarten van budgetbeheer of op het moment dat een traject mislukt.

Bewindvoering en BooM

Indien iemand vanwege zijn fysieke of lichamelijke toestand, of door problematische schulden niet in staat is om zelf zijn financiële belangen te behartigen, kan er door de rechter een bewindvoerder worden aangesteld.¹² Dit wordt ook wel beschermingsbewind genoemd. Als deze persoon de kosten voor de bewindvoerder niet kan betalen, kan hier bij de gemeente bijzondere bijstand voor worden aangevraagd.

De afgelopen 10 jaar is het aantal onderbewindgestelden met meer dan 150 procent gestegen¹³, waardoor gemeenten te maken hebben met hoge kosten bijzondere bijstand. Vanwege deze hoge kosten – en omdat beschermingsbewind een zwaar en ingrijpend instrument is voor inwoners – hebben gemeenten de afgelopen jaren lichtere en goedkopere alternatieven voor beschermingsbewind ontwikkeld. In Arnhem wordt sinds 2014 het product Budgetondersteuning op Maat (BooM) aangeboden. Dit is een combinatie van budgetbeheer en financiële coaching. In 2015 is deze werkwijze in Arnhem geëvalueerd. Hieruit kwam naar voren dat BooM leidt tot kostenbesparingen ten opzichte van beschermingsbewind en een geschikt middel is om personen financieel zelfredzaam te maken (Gemeente Arnhem, Afdeling Onderzoek en Statistiek, 2015).

---

¹¹ Voor inwoners houden deze verplichtingen bijvoorbeeld in dat zij verklaren een volledig juiste opgave te hebben gedaan van inkomsten, uitgaven, bezittingen en schulden, dat zij zich zullen inspannen om hun huidige inkomen te behouden of verhogen en dat zij gedurende de looptijd van de regeling geen nieuwe schulden zullen maken. PLANgroep committeert zich middels de overeenkomst eraan de belangen van de inwoner te zullen behartigen (NVVK (2015) Module schuldregeling).

¹² Art 1:431 e.v. BW.

¹³ Raad voor de Rechtspraak (2017) Weer meer mensen onder bewind.

Hoewel BooM geen onderdeel is van schulddienstverlening en daarmee buiten dit onderzoek valt, is het wel op verschillende momenten aan de orde gekomen tijdens de gesprekken. Enerzijds wordt hierbij het beeld uit de evaluatie van de pilot bevestigd dat het instrument BooM geschikt is als lichter alternatief voor beschermingsbewind. Anderzijds wordt aangegeven dat het lastig is om inwoners hiervan daadwerkelijk gebruik te laten maken. Samenwerking met bewindvoerders om hen te bewegen om inwoners uit te laten stromen richting BooM is niet goed van de grond gekomen. Ook geven wijkcoaches aan weinig personen bij BooM aan te melden omdat volgens hen slechts een beperkte doelgroep hiervoor in aanmerking komt.

Sinds 2018 wordt BooM uitgevoerd door PLANgroep. Uit het jaarverslag 2017 van PLANgroep komt naar voren dat er hieraan voorafgaand in 2017 92 overdrachtsgesprekken zijn gevoerd en 27 aanmeldingen zijn overgedragen die nog verwerkt moesten worden. Om tot een nadere duiding van het aantal personen te komen dat gebruik maakt van BooM en de achtergronden hiervan, is aanvullend onderzoek nodig.

Schuldregelingen

Bij een minnelijke schuldregeling wordt een akkoord gesloten met schuldeisers over aflossing en/ of gedeeltelijke kwijtschelding van de schulden. De looptijd van een dergelijke regeling is in veel gevallen drie jaar. Tijdens deze periode moet de inwoner leven van een minimumbedrag voor levensonderhoud. Dat bedrag wordt berekend op basis van het vrij te laten bedrag (Vtlb). Het deel van het inkomen boven het vrij te laten bedrag, wordt gebruikt voor aflossing van de schuldeisers. Aan het eind van de drie jaar wordt het restant van de schuld kwijtgescholden en is de inwoner weer schuldenvrij.

Een minnelijke schuldregeling komt alleen tot stand als alle schuldeisers akkoord gaan met het betalingsvoorstel. Voor het treffen van een schuldregeling leggen schuldhulpverleners van PLANgroep eerst schriftelijk contact met de schuldeisers, om hen te verzoeken te stoppen met invorderingsmaatregelen en renteberekening en het saldo van de schuld op te vragen. De schuldhulpverlener doet vervolgens een betalingsvoorstel aan alle schuldeisers voor terugbetaling van een deel van de schuld.

Als een of enkele schuldeisers niet akkoord gaan is het mogelijk in een kort geding middels een dwangakkoord medewerking te proberen af te dwingen. Als blijkt dat een oplossing in het minnelijke traject uiteindelijk niet haalbaar is kan voor de inwoner een aanvraag worden ingediend om toegelaten te worden tot de Wsnp (Wet schuldsanering natuurlijke personen). De aanvraag voor toelating tot de Wsnp wordt onder mandaat van de gemeente uitgevoerd door PLANgroep. De uitvoering van de Wsnp valt niet onder de verantwoordelijkheid van de gemeente. Mocht een inwoner gebruik maken van budgetbeheer, dan mag dit wel blijven lopen tijdens de Wsnp periode.

In de meeste gevallen lukt het de schuldhulpverleners van PLANgroep om tot een akkoord te komen met de schuldeisers.¹⁴ In 2017 werd bij 246 van de 346 gestarte

---

¹⁴ Jaarverslag PLANgroep 2017

bemiddelingen¹⁵ een akkoord bereikt. In 4 van deze gevallen is dit middels het toewijzen van een dwangakkoord afgedwongen en bij 16 dossiers kon een dwangakkoord uiteindelijk worden ingetrokken omdat de schuldeisers voorafgaand aan het kort geding alsnog instemden met de schuldregeling. Daarnaast deed PLANgroep voor 73 inwoners met succes een aanvraag om toegelaten te worden tot de Wsnp. Het percentage inwoners waarvoor een oplossing wordt bereikt komt daarmee uit op 92 procent.

Uitval en doorlooptijd

In 2017 zijn van de 1.251 dossiers er 56 met een negatieve oorzaak gesloten. Dit betekent dat het uitvalpercentage 4 procent op jaarbasis bedraagt. Medewerkers van PLANgroep merken hierbij op dat inwoners voordat zij bij PLANgroep terechtkomen al veel informatie en documenten hebben moeten verzamelen en al op verschillende afspraken bij het wijkteam en Rijnstad moesten komen. Het laatste stapje lukt dan meestal ook wel. Medewerkers van PLANgroep hebben geen zicht op hoeveel personen aan de voorkant bij de Sociale Wijkteams en PLANgroep uitvallen maar vermoeden dat de uitval hier groter zal zijn. “Wij vragen veel van inwoners aan de voorkant, bijvoorbeeld om complete stukken te hebben, terwijl dit nou juist iets is waar de doelgroep niet zo goed in is.” Omdat PLANgroep sinds 2016 actief is in Arnhem en een schuldregeling doorgaans 3 jaar loopt, zijn er vooralsnog geen cijfers beschikbaar over het uitvalpercentage gedurende de gehele regeling.

De gemiddelde doorlooptijd die de schuldhulpverleners van PLANgroep nodig hebben om tot een akkoord te komen met de schuldeisers (of tot de conclusie dat dit niet mogelijk is) bedraagt 115 dagen. Dit betekent dat de doorlooptijd gemiddeld binnen de normen uit het kwaliteitsmodel van branchevereniging Nvvk (het 120-dagenmodel) blijft. In individuele gevallen wordt de 120-dagentermijn soms wel overschreden. Medewerkers van PLANgroep geven hierover aan dat dit niet alleen in Arnhem speelt, maar ook landelijk en voornamelijk het gevolg is van de toegenomen complexiteit van dossiers. Met name als er sprake is van een schuld bij een bank, kan het vaak lang duren voordat zij akkoord gaan.

Budgetbeheer

Voor inwoners die worden aangemeld voor een schuldregeling (en die niet onder bewind zijn gesteld) verzorgt PLANgroep financieel beheer of budgetbeheer. Dit betekent dat zij PLANgroep machtigen om hun inkomen te ontvangen en een rekening op hun naam te openen. Op deze rekening wordt gespaard voor aflossing van de schuldeisers en worden betalingen voor de inwoner voldaan. Hierdoor wordt de situatie van de inwoner gestabiliseerd en wordt schuldeisers zekerheid verschaft over het te ontvangen bedrag. Er zijn drie pakketten variërend van licht tot zwaar:

- Financieel beheer: bij financieel beheer ontvangt PLANgroep het inkomen en wordt alleen het bedrag dat gespaard moet worden voor de schuldeisers op een aparte

---

¹⁵ Naast 246 schuldbemiddelingen deed PLANgroep in 2017 ook drie aanvragen voor een saneringskrediet bij de Sociale Bank Gelderland Centraal. Deze organisatie is sinds 1 januari 2018 overgenomen door Kredietbank NL. Bij een saneringskrediet wordt de schuld aan het begin van de looptijd van de schuldregeling overgenomen, waardoor de inwoner meteen schuldenvrij is en gedurende de looptijd van de regeling aflost op het saneringskrediet.

rekening gereserveerd. Het restant gaat naar de inwoner en deze moet hiervan al zijn uitgaven (inclusief vaste lasten) zelf voldoen.

- Budgetbeheer plus: Maandelijks rekeningen voor huur, gas, water, licht en ziektekosten worden voldaan en er wordt gespaard voor aflossing schuldeisers. Alle overige lasten (dus bijvoorbeeld ook incidentele zorgkosten i.v.m. het eigen risico zorgverzekering) moet de inwoner zelf voldoen.
- Budgetbeheer compleet: Alle vaste lasten en reserveringen worden voor de inwoner verzorgd en er wordt een weekbedrag aan hem uitgekeerd.

In het vierde kwartaal van 2018 maakten 194 inwoners gebruik van financieel beheer en 222 van budgetbeheer plus of budgetbeheer compleet.¹⁶ De schuldhulpverlener van Rijnstad bepaalt aan de hand van de zelfredzaamheid van de inwoner welk pakket passend is.¹⁷ Medewerkers van PLANgroep geven hierover aan dat deze inschatting over het algemeen goed is. In de gevallen dat er toch een zwaardere variant nodig blijkt, wordt hierover contact opgenomen met Rijnstad en overlegd. Ook wanneer gedurende de looptijd van de schuldregeling – bijvoorbeeld op aanwijzing van wijkteam of Rijnstad, of bij een heronderzoek (zie volgende paragraaf) - wordt geconstateerd dat zaken niet goed gaan kan er worden opgeschaald naar een zwaarder pakket.

Het opstarten van budgetbeheer kost tijd en het is daarom belangrijk dat dit al tijdens de stabilisatiefase bij Rijnstad gebeurt en hier niet mee te wachten tot de inwoner aan PLANgroep is overgedragen. Zo wordt ervoor gezorgd dat bij overdracht aan PLANgroep inkomen en uitgaven stabiel zijn en er meteen kan worden begonnen met het treffen van een schuldregeling. In de afgelopen periode zijn er afspraken tussen PLANgroep en Rijnstad gemaakt om dit te verbeteren en ervoor te zorgen dat budgetbeheer tijdig wordt opgestart.

Begeleiding, coaching en nazorg

PLANgroep is in Arnhem niet verantwoordelijk voor begeleiding en verzorgt (in principe) alleen het technisch/ financiële gedeelte van de ondersteuning. Als een inwoner door Rijnstad wordt overgedragen aan PLANgroep houdt daarmee ook de begeleiding van Rijnstad op. De schuldhulpverleners van PLANgroep spreken doorgaans alleen tijdens het startgesprek face-to-face met de inwoner. Het contact hierna verloopt via mail of telefoon.

Wanneer er toch begeleiding nodig blijkt, dan gebeurt dit door de wijkcoach. De wijkcoach is gedurende het hele traject de regiehouder en kan - als hier aanleiding toe is – worden ingeschakeld. Een voorbeeld hiervan is wanneer het de schuldhulpverlener van PLANgroep niet meer lukt om contact met een inwoner te krijgen. Het wijkteam kan hier dan achteraan gaan, kijken wat er aan de hand is en eventueel bij iemand thuis langsgaan. Ook als er bijvoorbeeld nog aanvullende stukken moeten worden verzameld voor een aanvraag Wsnp en de inwoner lukt dit niet zelf, dan kan de wijkcoach worden ingeschakeld.

---

¹⁶ Kwartaalrapportage PLANgroep 2018 vierde kwartaal.

¹⁷ Inwoners die worden aangemeld door een bewindvoerder maken geen gebruik van of budgetbeheer. De bewindvoerder is in dit geval verantwoordelijk voor het beheer van inkomsten en uitgaven.

Over de vraag of deze begeleiding 'op afroep' voldoende is voor de doelgroep lopen de meningen van de medewerkers van PLANgroep uiteen. Sommigen geven aan dat de meeste inwoners met schulden nadat zij door Rijnstad zijn gestabiliseerd geen structurele begeleiding meer nodig hebben en relatief zelfstandig het schuldregelingstraject kunnen doorlopen. Anderen zien het wel als een omissie dat structurele begeleiding wegvalt als iemand door Rijnstad wordt aangemeld bij PLANgroep en vinden het wenselijk dat iemand blijft opletten of hulp nodig is.

Daarnaast worden door medewerkers van PLANgroep vraagtekens geplaatst bij de wijze waarop de financiële coaching in Arnhem is georganiseerd. Coaching richting financiële zelfredzaamheid is belegd bij Rijnstad en vindt doorgaans plaats voorafgaand aan het tot stand komen van een schuldregeling wordt door Rijnstad. Omdat het tot stand komen en doorlopen van een schuldregeling meer dan 3 jaar duurt is er nu een erg lange periode tussen het moment waarop de financiële coaching plaatsvindt en het moment dat de inwoner schuldenvrij is en zijn financiën weer (volledig) zelfstandig moet gaan regelen. In gemeenten waar PLANgroep ook zelf de begeleiding en coaching uitvoert kiest men er daarom voor om pas in het tweede jaar van de schuldregeling te beginnen met financiële coaching. Dan komt langzaam het einde in zicht en kan men gaan nadenken hoe men een en ander wil gaan inrichten nadat de regeling is afgerond. Hier voegt men aan toe dat de inwoner op dit moment doorgaans ook minder stress heeft dan voordat zijn schulden zijn geregeld, waardoor het leervermogen toeneemt.

Een aantal medewerkers van PLANgroep merkt hierbij op dat inwoners wel op het einde van de regeling kunnen worden voorbereid door de zwaarte van het pakket budgetbeheer af te bouwen. Inwoners moeten hierdoor al meer zelf gaan doen. Ook kan de budgetbeheerder de inwoner in het laatste jaar van de schuldregeling nog naar de cursus Uitkomen met inkomen van Rijnstad verwijzen.

PLANgroep verzorgt in Arnhem geen nazorgtrajecten. Als een schuldregeling is afgerond ontvangt de inwoner hierover een brief en gaat er een signaal hiervan naar het wijkteam.

Samenwerking

Doordat medewerkers van PLANgroep op verschillende momenten in het proces zijn betrokken (zie het begin van deze paragraaf), werken zij ook met veel verschillende ketenpartners samen. Naast de samenwerking met Sociale Wijkteams en Rijnstad is er contact met beschermingsbewindvoerders, Iriszorg, Voedselbank, woningbouwverenigingen, rechtbank Zutphen, formulierenbrigade en Wsnp-bewindvoerders (PLANgroep, Jaarverslag 2017).

PLANgroep-medewerkers zijn positief over de samenwerking met Rijnstad. Zij geven aan dat er korte lijnen zijn en dat medewerkers van Rijnstad goed op de hoogte zijn van hoe dossiers moeten worden aangeleverd. Naast dat schuldhulpverleners van Rijnstad en PLANgroep overleggen over individuele dossiers, schuiven leidinggevenden van PLANgroep ook twee keer per jaar aan bij overleggen van schuldhulpverleners van Rijnstad. Daarnaast wordt het contact vergemakkelijkt doordat PLANgroep in Arnhem is gevestigd in een gebouw waar ook schuldhulpverleners van Rijnstad werken. Vanaf het najaar van 2019 zal dit echter niet meer het geval zijn en zullen er geen medewerkers van Rijnstad meer op deze locatie werkzaam zijn.

Een aandachtspunt bij de samenwerking met de Sociale Wijkteams betreft de bereikbaarheid van wijkcoaches. Medewerkers van PLANgroep geven aan dat er vaak veel gemaïld en gebeld moet worden om contact te krijgen met wijkcoaches. Als dit contact eenmaal is gelegd, verloopt de samenwerking over het algemeen goed en weet de betreffende wijkcoach bij een volgende inwoner dan ook weer eerder de weg naar PLANgroep te vinden.

Er wordt aangegeven dat de samenwerking met Sociale Wijkteams en Rijnstad de afgelopen jaren is verbeterd en dat ook het overleg dat periodiek op gemeenteniveau wordt gevoerd tussen Sociale Wijkteams, Rijnstad, PLANgroep en gemeente hieraan heeft bijgedragen. Hier worden praktische zaken en knelpunten besproken. Zo is er naar aanleiding van dit overleg een overdrachtsformulier aangepast zodat altijd duidelijk is welke Wijkcoach iemand heeft en er sneller contact kan worden opgenomen. Ook heeft PLANgroep tijdens dit overleg enkele keren aangekaart dat het beter zou zijn om coaching plaats te laten vinden tijdens de schuldregeling in plaats van hieraan voorafgaand.

4. Bereik en kosten

Hoofdpijnen

- In Arnhem is relatief veel armoede. 13,6 procent van de huishoudens moet maandelijks rondkomen van een laag inkomen. Een andere indicator dat armoede en schulden een groot probleem zijn, is dat Arnhemmers vaker (2,7 procent) een grote betalingsachterstand op hun zorgverzekering hebben dan het landelijk gemiddelde (1,7 procent).
- De gemeente heeft beleid ontwikkeld op belangrijke factoren die bereik van de schulddienstverlening kunnen belemmeren. Er is aandacht voor vroegsignalering, een laagdrempelige toegang in de wijk, begeleiding voor niet-zelfredzame schuldenaren en er zijn alternatieve voorzieningen voor doelgroepen die niet aan de toegangseisen voor een reguliere schuldregeling voldoen.
- Het aantal inwoners dat gebruik maakt van schulddienstverlening van Rijnstad en PLANgroep is in de periode 2016-2018 met ongeveer een vijfde toegenomen. Het aantal nieuwe aanmeldingen bij deze organisaties nam af. Hoeveel personen met schulden er door de Sociale Wijkteams werden ondersteund is niet geregistreerd.
- In lijn met de hoge cijfers over armoede en wanbetalers zorgpremie, is ook het gebruik van schulddienstverlening in Arnhem relatief hoog. Per 10.000 inwoners maken er naar schatting 130 tot 194 gebruik van schulddienstverlening. Voor gemeenten van gelijke grootteklasse bedraagt dit cijfer 109 en landelijk 92. Omdat er geen compleet beeld is van de doelgroep en het aantal inwoners dat gebruik maakt van schulddienstverlening is het lastig om eenduidige conclusies te trekken over het bereik.
- De kosten per inwoner die gebruik maakt van schulddienstverlening zijn vergelijkbaar met andere gemeenten en de budgetten voor de drie uitvoerende organisaties worden niet overschreden.

4.1 Context: armoede en schulden in Arnhem

Er bestaan geen exacte cijfers of schattingen over het totale aantal Arnhemmers met problematische schulden. Wel is bekend dat relatief veel Arnhemmers maandelijks van een laag bedrag moeten rondkomen. Dit is 13,6 procent van de in totaal 69.200 Arnhemse huishoudens, (zie figuur 2). Landelijk bedraagt dit percentage 8,2 procent en Arnhem is daarmee na Rotterdam, Groningen, Amsterdam en Den Haag de vijfde gemeente als het gaat om armoede. Bij 6,2 procent van de Arnhemse huishoudens is er zelfs al langdurig (4 jaar of langer) sprake van een laag inkomen. Het is een bekend gegeven dat bij een langdurig laag inkomen tekorten kunnen oplopen waardoor de kans op problematische schulden toeneemt (zie o.a.: CBS, 2017).

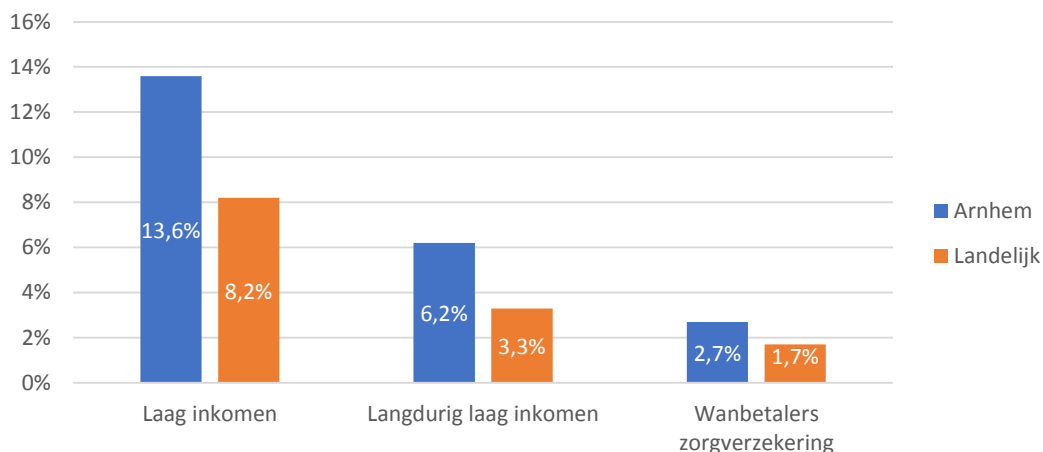
Een andere belangrijke indicator voor het bestaan van schulden zijn de cijfers die door het CAK worden bijgehouden over het aantal personen met een betalingsachterstand op hun zorgpremie.¹⁸ Ook hierbij steekt Arnhem ongunstig af bij het landelijke beeld. 2,7

---

¹⁸ CBS (2017) Maatwerktabel Wanbetalers zorgverzekering naar gemeente.

procent van de Arnhemmers heeft al ten minste 6 maanden geen premie betaald voor hun zorgverzekering, terwijl dit percentage landelijk op 1,7 procent ligt. Het aantal wanbetalers van de zorgpremie is in recente jaren wel iets aan het dalen in Arnhem en dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door samenwerking tussen de gemeente en zorgverzekeraars op dit gebied.¹⁹

Figuur 2: Aandeel huishoudens met een (langdurig) laag inkomen (in 2016) en wanbetalers zorgpremie (in 2017)²⁰.

Bron: CBS (2017) Maatwerktabel laag en langdurig laag inkomen naar gemeente; CBS (2017) Wanbetalers zorgverzekering naar gemeente.

Ook in de politiek wordt onderkend dat armoede en schulden een groot probleem zijn in Arnhem. In het coalitieakkoord (2018-2022) zijn daarom verschillende maatregelen op dit gebied opgenomen. De focus hierbij ligt onder andere op het omlaag brengen van het aantal kinderen dat in armoede opgroeit en het tegengaan van de effecten van het leven in armoede. Ook is er extra budget beschikbaar gesteld voor vroegsignalering (Vroeg Eropaf). Al in 2007 werden er maar liefst vier Arnhemse wijken op de lijst met 40 probleemwijken van minister Vogelaar geplaatst: Klarendal, Presikhaaf, Arnhemse Broek en Malburgen/ Immerloo. Ook uit recentere cijfers van de Afdeling, Informatie, Onderzoek en Statistiek komt naar voren dat er in deze wijken veel armoede en uitkeringsafhankelijkheid is (Gemeente Arnhem, 2017).

4.2 Bereik van de schulddienstverlening

Niet iedereen met schulden wordt hiervoor ondersteund door de gemeente. Naar schatting heeft bijna 1 op de 5 Nederlandse huishoudens risicovolle of problematische

¹⁹ De gemeente Arnhem maakt gebruik van de Regeling Uitstroom Bronheffing (RUB). Hierbij kunnen bijstandsontvangers hun betalingsachterstand aflossen doordat er maandelijks een bedrag op hun uitkering wordt ingehouden.

²⁰ Het CBS hanteert een lage-inkomensgrens die is gebaseerd op bijstandsniveau van een alleenstaande in 1979. In 2017 bedraagt is de lage inkomensgrens 1.040 euro per maand voor een alleenstaande en 1.960 euro per maand voor een paar met twee kinderen.

schulden (Westhof, De Ruig, & Kerckhaert, 2015). Het grootste gedeelte van hen maakt geen gebruik van formele schulddienstverlening.

De afgelopen jaren zijn er verschillende rapporten gepubliceerd waaruit oorzaken naar voren komen waarom veel schuldenaren geen gebruik maken van schulddienstverlening. In de eerste plaats zien huishoudens schulddienstverlening vaak als allerlaatste redmiddel dat zij zo lang mogelijk uit willen stellen en proberen zij eerst zelf een oplossing te zoeken.²¹ Onder andere schaamte en negatieve beeldvorming over schulddienstverlening en de eisen die hierbij worden gesteld spelen hierbij een rol. Daarnaast wordt erop gewezen dat de toegang tot de schulddienstverlening in veel gemeenten niet laagdrempelig is en dat er vaak onvoldoende begeleiding beschikbaar is waardoor niet-zelfredzame burgers afhaken. Een laatste oorzaak waarom burgers met schulden geen gebruik maken van schulddienstverlening zijn formele toegangseisen die door gemeenten worden gehanteerd, bijvoorbeeld voor zelfstandigen, inwoners met een fraudeschuld of inwoners waarvoor recent al een keer een schuldregeling is getroffen.

In tabel 5 is een samenvatting gegeven van deze factoren die een rol spelen bij het bereik van de schulddienstverlening en de maatregelen die de gemeente Arnhem hierop heeft genomen. Hieruit komt naar voren dat de gemeente Arnhem op al deze factoren beleid heeft ontwikkeld. Voor een uitgebreidere toelichting op deze instrumenten verwijzen wij naar de paragrafen waarin deze worden behandeld.

Tabel 5: Maatregelen gemeente Arnhem ten aanzien van bepalende factoren bereik schulddienstverlening.

<i>Factoren</i>	<i>Maatregelen Gemeente Arnhem</i>
Terughoudendheid om (in een vroeg stadium) hulp te zoeken	Samenwerking met woningcorporaties, energiebedrijven en zorgverzekeraars om inwoners met schulden in een vroeg stadium op te sporen en crisissituaties te voorkomen (Vroeg Eropaf, zie paragraaf 3.2) Brede uitvraag door Sociale Wijkteams, waardoor ook bij inwoners die voor een andere vraag komen schuldenproblematiek kan worden vastgesteld (zie paragraaf 3.1)
Laagdrempelige toegang	Toegang tot de schulddienstverlening in de wijk via de Sociale Wijkteams (zie paragraaf 3.1)
Begeleiding voor niet-zelfredzame burgers	Wijkcoaches die gedurende het gehele traject een regiefunctie hebben en inwoners waar nodig begeleiden (zie paragraaf 3.1) Samenwerking met vrijwilligersorganisaties (Humanitas en SWOA) en vrijwilligers van Rijnstad om inwoners te ondersteunen bij het op orde brengen van hun administratie (zie paragraaf 3.2). Samenwerking met Iriszorg bij daklozen en schuldenaren met verslavingsproblematiek (zie paragraaf 3.2)
Formele toegangseisen	Aanbieden alternatieve vormen van schulddienstverlening voor personen die niet voor een schuldregeling in aanmerking komen, zoals budgetcoaching en Duurzame Financiële Dienstverlening (DFD) (zie paragraaf 3.2 en 3.3). Ook kunnen zij gebruik maken van BooM (zie paragraaf 3.3). Daarnaast zorgt de gemeente ervoor dat inwoners gebruik kunnen maken van de Regeling Uitstroom bronheffing, waarmee bijstandsgerechtigden hun betalingsachterstand zorgpremie aflossen doordat er maandelijks een bedrag op hun uitkering wordt ingehouden.

²¹ Zie o.a. De nationale ombudsman (2016) Burgerperspectief op schulddienstverlening, De nationale ombudsman (2018) Een open deur, Inspectie SZW (2017) Toegankelijkheid schulddienstverlening en Panteia (2015) Huishoudens in de rode cijfers.

Ondersteuning ondernemers met schulden door het Bureau zelfstandigen.
Jongerenperspectieffonds biedt aan jongeren met perspectiefwensen én schulden, maar zonder inkomen (anders dan DUO)²² onder voorwaarden een vorm van sanering dan wel herfinanciering wordt aangeboden.

In een raadsbrief van 6 maart 2018²³ is door de gemeente nader ingegaan op de toegang tot de schulddienstverlening in de stad. In de brief wordt geconcludeerd dat de toegang voldoet aan aanbevelingen die door De Nationale Ombudsman zijn gedaan op dit gebied.²⁴ Hierbij wordt onder andere verwezen naar de keukentafelgesprekken die door de wijkcoaches worden gevoerd, de ondersteuning voor ondernemers en ZZP-ers en vroegsignalering in het project Vroeg Eropaf. Ook wordt in de brief een aantal verbeteringen benoemd die zijn doorgevoerd naar aanleiding van een rapport uit 2016 over de uitvoering van de schulddienstverlening door de Sociale Wijkteams (Van Dongen, 2016). Hierbij wordt onder andere verwezen naar acties ten aanzien van het op peil houden van de kennis van wijkcoaches, aandacht voor de zelfredzaamheid van inwoners en de vindbaarheid van de Sociale Wijkteams (zie ook paragraaf 2.4).

Aantal aanmeldingen en klanten schulddienstverlening

Tot voor kort werd er niet geregistreerd hoeveel Arnhemmers zich met schuldenproblematiek bij de Sociale Wijkteams meldden. Er bestaat derhalve geen compleet beeld van het totale aantal inwoners dat in het recente verleden gebruik maakte en/ of werd aangemeld voor schulddienstverlening.²⁵ Over inwoners die worden aangemeld of ondersteund door Rijnstad en PLANgroep zijn wel cijfers beschikbaar.

Het aantal inwoners dat gebruik maakt van de schulddienstverlening van Rijnstad en PLANgroep is in de periode 2016-2018 met ongeveer een vijfde toegenomen tot 2.086. De meerderheid hiervan betreft inwoners die worden ondersteund door PLANgroep en het aantal dossiers bij PLANgroep nam in deze periode met bijna de helft toe. Naar verwachting zal het aantal dossiers in de komende periode gaan stabiliseren omdat de instroom bij PLANgroep afneemt en vanaf 2019 de eerste personen die (vanaf 2016) bij PLANgroep zijn aangemeld hun schuldregeling zullen afronden. Tot en met 2018 bestond

---

²² Voor jongeren is het vaak niet mogelijk toegelaten te worden tot een reguliere schuldregeling omdat zij niet beschikken over voldoende inkomen (bijvoorbeeld omdat zij niet genoeg inkomen uit arbeid verwerven of een opleiding volgen).

²³ Raadsbrief toegang schulddienstverlening, 6 maart 2018 (zaaknummer 224796).

²⁴ Deze aanbevelingen van De Nationale Ombudsman zijn: 1 Ga naar een burger met problematische schulden toe en breng in een face-to-face-gesprek in kaart wat diens persoonlijke situatie is; 2 Sluit geen doelgroepen op voorhand uit. Verzamel voor het nemen van een beslissing alle relevante informatie, kijk naar de omstandigheden van de schuldhulpvrager en weeg de verschillende belangen tegen elkaar af. Zorg ervoor dat de uitkomst niet onredelijk is; 3 Geef op iedere aanvraag een duidelijke, begrijpelijke, goed gemotiveerde beslissing op schrift, zodat burgers weten waar zij aan toe zijn en hun rechtsbescherming gewaarborgd is.

²⁵ Aanmeldingen bij de wijkteams die met een lichtere vorm van schulddienstverlening (dan een schuldregeling bij PLANgroep) geholpen konden worden, of waarvoor het niet is gelukt om hen door te laten stromen naar een stabilisatietraject bij Rijnstad zijn derhalve niet in de cijfers in tabel 6 opgenomen.

de uitstroom bij PLANgroep (naast een beperkt percentage uitval) uitsluitend uit dossiers die door PLANgroep van het BAC waren overgenomen.

Tabel 6: Aantal inwoners, aanmeldingen schulddienstverlening en geslaagde schuldregelingen bij Rijnstad en PLANgroep (2016-2018).

	2016	2017	2018	%Δ 2016-2018
Inwoners				
Rijnstad	1.021	1.006	792	-22%
PLANgroep	940	1.251	1.397	+49%
<i>Totaal (unieke inwoners) *</i>	<i>1.711</i>	<i>2.017</i>	<i>2.086</i>	<i>+19%</i>
Aanmeldingen				
Rijnstad	643	564	413	-36%
PLANgroep**	618	479	401	-35%
<i>Totaal (nieuwe aanmeldingen) ***</i>	<i>1.011</i>	<i>803</i>	<i>635</i>	<i>-37%</i>
Geslaagde schuldregelingen				
PLANgroep	197	246	237	+20%

Bron: Analyse op basis van: Kerncijfers Rijnstad 2018; Kwartaalverslag PLANgroep q4 2018; Jaarverslag PLANgroep 2017.

* Deze rij betreft het aantal unieke inwoners dat gebruik maakte van schulddienstverlening van Rijnstad en PLANgroep. Doordat sommige personen in het betreffende jaar door zowel Rijnstad als PLANgroep werden geholpen, tellen de aantallen van deze organisaties niet op tot het totaal.²⁶

** De cijfers in deze rij betreffen het aantal afgeronde aanmeldingen dat PLANgroep daadwerkelijk heeft overgenomen. Dit wijkt af van de gegevens uit tabel 4 (hoofdstuk 3) waarin ook aanmeldingen zijn opgenomen die uiteindelijk niet doorkomen.

*** Deze rij betreft het aantal nieuwe aanmeldingen bij Rijnstad en PLANgroep. Personen die door Rijnstad bij PLANgroep werden aangemeld zijn hier derhalve niet in opgenomen.²⁷

Waar het aantal dossiers bij PLANgroep de afgelopen periode toenam, daalde het aantal inwoners dat werd aangemeld bij en ondersteund door Rijnstad met respectievelijk 36 procent en 22 procent (zie paragraaf 3.3 voor de achtergronden van deze daling). Het aantal nieuwe aanmeldingen bij Rijnstad en PLANgroep tezamen daalde met 37 procent. Dit is inclusief het aantal inwoners dat door een bewindvoerder werd aangemeld voor een schuldregeling bij PLANgroep. De daling van het aantal aanmeldingen is opvallend omdat uit cijfers van branchevereniging NVVK juist naar voren komt dat er landelijk sprake is van een stijgende trend wat betreft de aanmeldingen (NVVK, 2017), van 89.300 in 2016 tot 94.200 in 2017. Wel dient bij de dalende Arnhemse cijfers aangemerkt te worden dat dit voor een gedeelte is veroorzaakt doordat het aantal aanmeldingen bij PLANgroep in 2016 uitzonderlijk hoog was, vanwege het overnemen van dossiers van het BAC en aanmeldingen die in 2015 zijn aangehouden tot er een nieuwe aanbieder was.

²⁶ Het aantal unieke inwoners is berekend door het aantal inwoners dat is ondersteund door Rijnstad en het aantal inwoners dat is ondersteund door PLANgroep bij elkaar op te tellen en hier het aantal personen dat door beide organisaties is ondersteund (doorstroom van Rijnstad naar PLANgroep) van af te trekken.

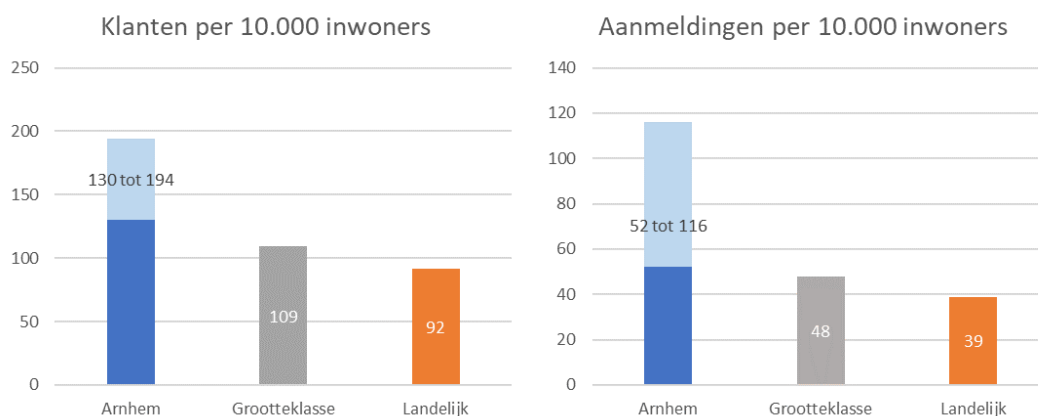
²⁷ Het aantal unieke aanmeldingen is berekend door de aanmeldingen bij Rijnstad en PLANgroep bij elkaar op te tellen en hier het aantal personen dat door Rijnstad bij PLANgroep werd aangemeld (doorstroom van Rijnstad naar PLANgroep) van af te trekken.

Het aantal geslaagde schuldregelingen lag in 2017 en 2018 in Arnhem ongeveer 20 procent hoger dan in 2016. In paragraaf 3.3 is nader ingegaan op het aandeel inwoners waarvoor het PLANgroep lukt om een schuldregeling te treffen.

Aanmeldingen en klanten in vergelijking met andere gemeenten

In lijn met het hoge armoedecijfer in Arnhem, is ook het aantal gebruikers en aanmeldingen voor schulddienstverlening relatief hoog in de stad. In 2017 maakte per 10.000 Arnhemmers er tussen de 130 en 194 gebruik van schulddienstverlening. Dit is hoger dan bij gemeenten van gelijke grootteklasse (109) en dan het landelijk gemiddelde (92). Ook het aantal aanmeldingen bij de schulddienstverlening ligt in Arnhem (52 tot 116 per 10.000 inwoners) hoger dan bij gemeenten van vergelijkbare omvang (48) en het landelijk gemiddelde (39).

Figuur 3: Aantal klanten en aanmeldingen schulddienstverlening in 2017 (per 10.000 inwoners) in Arnhem, gemeenten van gelijke grootteklasse en landelijk.

Bron: Analyse op basis van: Divosa (2017) Benchmark armoede en schulden; Kerncijfers Rijnstad 2017; Jaarverslag PLANgroep 2017.

De gegevens in figuur 3 zijn afkomstig uit de Benchmark Armoede en schulden van Divosa, aangevuld met berekeningen op basis van cijfers van Rijnstad en PLANgroep:

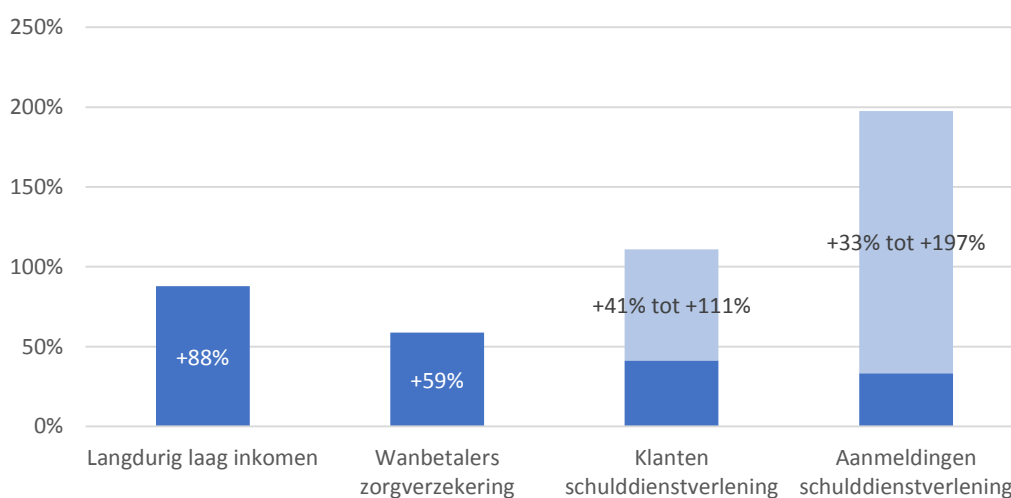
- Voor dit rekenkameronderzoek zijn de cijfers die voor de gemeente Arnhem in de Divosa-benchmark zijn opgenomen (een schatting op basis van het verleden) aangepast en is er uitgegaan van een bandbreedte. Hiervoor is gekozen omdat het cijfer dat de gemeente Arnhem in de benchmark heeft opgegeven (een schatting van het aantal aanmeldingen op basis van het verleden), hoog lijkt wanneer dit wordt afgezet tegen gegevens uit de registraties van Rijnstad en PLANgroep. De schatting van de gemeente bedraagt 1.800 aanmeldingen (116 per 10.000 inwoners) terwijl bij Rijnstad en PLANgroep in 2017 er 803 personen (zie vorige paragraaf, tabel 6) zijn aangemeld (52 per 10.000 inwoners). De schatting van de gemeente is als bovengrens opgenomen in figuur 3 en de gegevens uit de registraties van Rijnstad en PLANgroep (deze zijn exclusief de personen die zich met problematische schulden bij het wijkteam hebben gemeld, maar niet zijn doorgestroomd naar Rijnstad en/ of PLANgroep) als ondergrens.
- Ook bij het aantal gebruikers is uitgegaan van de schatting uit de benchmark als bovengrens (3.014, 194 per 10.000 inwoners) en de registraties van Rijnstad en PLANgroep als ondergrens (2.017, 130 per 10.000 inwoners, zie tabel 6).

- De gegevens uit de benchmark Armoede en Schulden hebben betrekking op het jaar 2017. Zoals uit de vorige paragraaf naar voren komt is in 2018 het aantal aanmeldingen in Arnhem afgenomen en het aantal gebruikers iets toegenomen.
- Zowel de wijze waarop de schulddienstverlening is georganiseerd als de manier waarop er wordt geregistreerd verschilt sterk tussen gemeenten onderling, wat het maken van vergelijkingen tussen gemeenten bemoeilijkt.

Bereik van de doelgroep

Om tot een nadere duiding van het bereik van de Arnhemse schulddienstverlening te komen is in figuur 3 samengevat hoe de Arnhemse cijfers over armoede en schulddienstverlening zich verhouden ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Hieruit blijkt dat Arnhemmers 88 procent vaker een langdurig laag inkomen hebben en 59 procent vaker een grote betalingsachterstand op hun zorgverzekering dan het landelijk gemiddelde. Het aantal inwoners dat gebruik maakte van schulddienstverlening lag in 2017 41 tot 111 procent hoger dan het landelijk gemiddelde en het aantal aanmeldingen schulddienstverlening lag 33 tot 197 procent hoger. In grote lijnen ligt het aantal klanten en aanmeldingen schulddienstverlening in Arnhem hiermee min of meer in lijn met wat op basis van het aantal Arnhemmers met een langdurig laag inkomen en wanbetalers zorgverzekering verwacht kan worden. Vanwege de grote bandbreedte van de schattingen is het echter lastig om eenduidige conclusies te trekken.

Figuur 4: Aandeel huishoudens met langdurig laag inkomen, wanbetalers zorgverzekering, klanten en aanmeldingen schulddienstverlening in Arnhem ten opzichte van het landelijk gemiddelde.

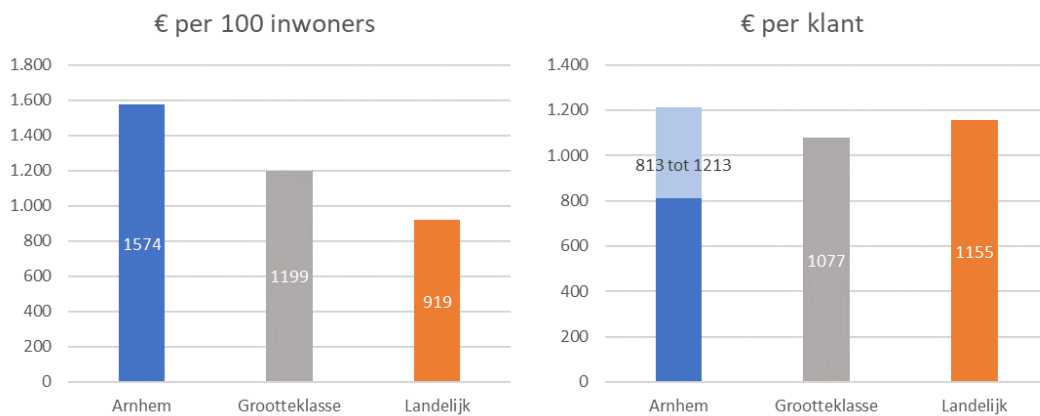

Bron: Analyse op basis van Divosa (2017) Benchmark armoede en schulden; Rijnstad (2018) Kerncijfers 2017; PLANgroep (2018) Jaarverslag 2017; CBS (2017) Maatwerktabel laag en langdurig laag inkomen naar gemeente; CBS (2017) Wanbetalers zorgverzekering naar gemeente.

4.3 Kosten

Sinds de schulddienstverlening in 2015 is uitbesteed, zijn de kosten hiervoor door de gemeente vastgesteld op 2,4 miljoen euro.²⁸ Uit de benchmark Armoede en Schulden komt naar voren dat dit per 100 inwoners een bedrag is van 1.574 euro (zie figuur 5). Dit is hoger dan bij gemeenten van gelijke omvang (1.190 euro per 100 inwoners) en ook hoger dan het landelijk gemiddelde (919 euro per 100 inwoners). Omdat het aantal personen dat gebruik maakt van schulddienstverlening niet exact bekend is in Arnhem, kan ook het bedrag dat per klant wordt besteed niet exact worden bepaald. Naar schatting²⁹ ligt dit bedrag tussen de 813 en 1.213 euro. Dit is rond het bedrag dat gemeenten van vergelijkbare omvang besteden (1.077 euro per klant) en het landelijk gemiddelde (1.155 euro per klant).

Figuur 5: Kosten schulddienstverlening in Arnhem (per 100 inwoners en per klant) ten opzichte van gemeenten van gelijke grootteklasse en het landelijk gemiddelde.

Bron: Analyse op basis van: Divosa (2017) Benchmark armoede en schulden; Kerncijfers Rijnstad 2017; Jaarverslag PLANgroep 2017.

Het geraamde bedrag van 2,4 miljoen euro voor schulddienstverlening wordt jaarlijks niet overschreden:

- De Sociale Wijkteams kregen in 2017 een totaal bedrag (lumpsum) van 15 miljoen euro voor het uitvoeren van al hun taken. Een niet-geoordeeld bedrag van 780.000 euro hiervan was voor de taken op het gebied van schulddienstverlening.
- Rijnstad krijgt jaarlijks budget om 750 stabilisatietrajecten en preventie uit te voeren voor de gemeente Arnhem. Bij Rijnstad stroomden in 2017 564 inwoners in voor een stabilisatietraject. In datzelfde jaar werden 627 trajecten afgerond (Rijnstad, Jaarrapportage 2017). Afsproken is dat het overgebleven budget moet worden besteed aan activiteiten gericht op extra preventieactiviteiten. In 2017 is het 'slechts beperkt gelukt'³⁰ om vrijgekomen budget in te zetten op preventie. Rijnstad geeft hierbij aan dat er per traject gemiddeld 22 uur wordt besteed, terwijl zij voor het

²⁸ Gemeente Arnhem heeft in het kader van dit rekenkameronderzoek per e-mail (13 februari 2019) aangegeven dat het budget voor schulddienstverlening sinds 2015 jaarlijks 2,4 miljoen euro bedraagt.

²⁹ Hierbij is ervan uitgegaan dat in 2017 er 2017 tot 3014 inwoners gebruik maakten van schulddienstverlening (zie paragraaf 3.2).

³⁰ Controleverklaring en rapport activerende schulddienstverlening over 2017 van Stichting Rijnstad.

bedrag dat men krijgt slechts 17 uur ondersteuning per traject kan bieden (zie ook paragraaf 3.2).

Met PLANgroep heeft de gemeente een budgetplafond afgesproken dat ieder kwartaal wordt gemonitord. Tot op heden blijven de kosten voor de gemeente ruim onder dit budgetplafond. Per 1 oktober 2017 zijn de afspraken over de facturering veranderd en krijgt PLANgroep niet alleen meer een bedrag voor het uitvoeren van een schuldregeling, maar ook wanneer een aanmelding uiteindelijk niet doorkomt een lager bedrag kan factureren voor de gemaakte kosten (registratie, uitnodiging, rappelleren etc.). Het totaalbedrag per klant bleef gelijk.

5. Ervaringen van inwoners

Hoofdpijnen:

- Inwoners weten de weg naar het wijkteam goed te vinden. Zij vinden het wijkteam regelmatig zelf door te zoeken op internet of worden ernaar toe doorverwezen door gemeente of zorg- en/of welzijnsinstellingen.
- Inwoners moeten vaak wel een drempel over. Zij voelen schroom. Het eerste gesprek wordt altijd als prettig ervaren. Mensen voelen zich gehoord, ervaren dat de wijkcoaches aan hun kant staan.
- Er bestaan vervolgens wel grote verschillen in de doortastendheid waarmee zaken worden opgepakt. Dit blijkt uit de chronologie van de ondersteuning die na het eerste gesprek werd geboden.
- Een rode lijn in de verhalen van inwoners is het verlangen om duidelijk te krijgen wat hun positie precies is, waar zij voor in aanmerking komen, wat ze daarvoor moeten doen en laten, en hoe lang het dan duurt voordat zij overal van af zijn. Men wil weten waar men aan toe is.
- Uit de gesprekken komt echter ook naar voren dat het heel lang kan duren voordat schuldhulpverleners duidelijkheid (kunnen) geven. Kijkend naar de afzonderlijke verhalen van inwoners, blijkt dat de meest alledaagse zaken kunnen leiden tot onduidelijkheid en tot vertraging van het proces.

In dit hoofdstuk belichten wij de schulddienstverlening vanuit het perspectief van de inwoner die er een beroep op doet.

5.1 Het eerste contact

In het jaarverslag geven de Sociale Wijkteams aan dat een derde van de inwoners die zij helpen hen benadert via website, een derde via het Serviceteam (telefoonnummer) en een kwart via een maatschappelijke (partner)instelling (Stichting Sociale Wijkteams Arnhem, 2018). Dit beeld komt min of meer terug in de gesprekken die wij met de betrokken inwoners voerden. In volgorde van frequentie vonden onze respondenten het wijkteam via:

- Internet (zelf gevonden door te zoeken met Google),
- Op aanraden van familie of vrienden,
- Gemeente (doorverwezen door Werk en Inkomen),
- Specialistische zorg (zoals Rijnstad, Iriszorg, Pro Persona,...),
- Maatschappelijk middenveld (Humanitas, Leger des Heils),
- PLANgroep.

Geen van de inwoners met wie wij spraken, kon zich herinneren lang gezocht te hebben naar het juiste telefoonnummer. Wel bestond er schroom om de stap naar het wijkteam te zetten. Deze schroom kwam voort uit: schaamte, angst voor verlies van zelfbeschikking en/of gelatenheid. We lichten dit toe:

- Schaamte over de schulden: hoewel de meeste inwoners te maken hadden met omstandigheden waarin schulden makkelijk ontstaan, onderkennen de meesten ook een eigen aandeel erin, zoals nalatigheid, onhandigheid, of onvoorzichtigheid: de

kinderopvangtoeslag liep door terwijl de kinderen al niet meer op de opvang zaten, er werden verplichtingen aangegaan die bij voorbaat niet konden worden nagekomen, verkeersboetes werden niet op tijd betaald, er werd ten onrechte huurtoeslag of een uitkering van UWV/gemeente ontvangen. Een wijkcoach zegt hierover 'ondanks het gegeven dat de omstandigheden waaronder veel inwoners moeten functioneren heel lastig kunnen zijn, hebben mensen altijd een belangrijk aandeel in het ontstaan van schulden'. In een literatuurstudie naar het ontstaan van schulden van WWR komt dat ook naar voren. De studie benoemt drie centrale factoren: zelfcontrole, overtuiging en belasting en stress (Tiemeijer, 2016). Het leidt er toe dat mensen niet altijd een handelingsperspectief zien en uiteindelijk vaak niet datgene doen wat rationeel voor de hand ligt, zoals hulp zoeken. Een wijkcoach merkt hierover op: 'veel mensen zien ertegenop om hulp te vragen. Als mensen bij ons komen zijn ze regelmatig bang voor het oordeel'.

- Angst voor verlies van controle over eigen leven: ongeveer een derde van de inwoners die wij spraken, was aanvankelijk bang voor schulddienstverlening. Deze angst werd bij hen met name gevoed door verhalen van kennissen of familie over 'instanties' en eisen die binnen trajecten worden gesteld. Schulddienstverlening werd door hen aanvankelijk niet als een aantrekkelijk perspectief (of een oplossing) gezien maar vooral als een bedreiging: hulpverleners die bepalen wat je wel en niet mag, hulpverleners die zich bemoeien met jouw leven, het vooruitzicht geen enkele ruimte meer te hebben voor persoonlijke uitgaven.
- Gelatenheid/gebrek aan vertrouwen in hulpverlening: negatieve verhalen over hulpverlening droegen bij inwoners ook bij aan gelatenheid en het idee dat hulp toch tot niets zou leiden. Enkele inwoners spraken daarbij ook uit eigen ervaring. Het betroffen inwoners die eerder aan een traject waren begonnen dat werd afgebroken voordat de schuldenproblematiek was opgelost. Drie inwoners die wij spraken zaten eerder in een Wsnp-traject (en moesten derhalve sowieso enkele jaren wachten tot zij weer in aanmerking kwamen).

Meestal waren financiële problemen niet de enige reden om het wijkteam op te zoeken. Regelmatig waren het wel financiële problemen die het zoeken naar hulp onvermijdelijk maakten, bijvoorbeeld omdat er geen geld meer was voor het primaire levensonderhoud of omdat huisuitzetting dreigde. Dit gold bijvoorbeeld voor de inwoner die lange tijd geen overzicht had over financiële problemen omdat haar man dit grotendeels voor haar verborgen hield. De concrete aanleiding om het wijkteam te bellen, was een brief waarin de huurbaas met huisuitzetting dreigde. Deze inwoner was aanvankelijk bang dat bemoeienis van bijvoorbeeld het wijkteam veel zou los maken, onder andere bij haar man. Ook was zij bang dat de kinderen mogelijk uit huis zouden worden geplaatst.

Casus 4: voorbeeld van een inwoner die aanvankelijk bang is voor hulp

Mevrouw A. is begin 20 en in verwachting van haar tweede kind. Sinds kort woont zij op zichzelf. Daarvoor had zijn een relatie die veel stress opleverde. De schulden die A. heeft, komen uit die tijd. De betalingen liet zij destijds over aan haar man. Zij vond echter op een dag in een kast onbetaalde rekeningen. Onder andere bleek er een huurachterstand te zijn van € 5.000. Ze realiseerde zich toen dat het niet meer verder ging en dat zij hulp nodig had. Ze kon niet zomaar op zichzelf gaan wonen omdat ze zelf geen inkomen had, tegelijkertijd kwam ze niet in aanmerking voor een uitkering omdat ze niet op zichzelf woonde. Via Google

zoekt A. naar hulp. Ze komt uit bij het wijkteam. Het duurt even voordat zij de stap naar het wijkteam zet. Ze is bang dat als haar situatie bij instanties bekend wordt haar kinderen mogelijk uit huis geplaatst zullen worden. Bij het eerste gesprek voelde het contact meteen al zo goed aan. Ze speelt meteen open kaart. Vervolgens zijn de wijkcoaches (bij het eerste gesprek waren het er twee) meteen gaan bellen met woningcorporatie om de huisuitzetting te voorkomen (er lag al een vonnis van de rechtbank) en is men bezig gegaan om ervoor te zorgen dat ze een bijstandsuitkering zou krijgen. Voorafgaand hieraan heeft de wijkcoach gezorgd dat A. een maand lang 50 euro per week in een enveloppe kreeg van Caritas (Parochiële caritasinstelling – PCI). Ook krijgt mevrouw een bewindvoerder om rust te creëren voor de aankomende bevalling en worden voorbereidingen getroffen voor een schuldregeling.

5.2 Intake

Voor zover de intake plaatsvond in de afgelopen twee jaren kunnen alle inwoners met wie wij spraken zich het eerste huisbezoek van de wijkcoaches nog goed herinneren. Ondanks de eerder beschreven aanvankelijke schroom ervaart iedereen het als een prettig gesprek. Voor vrijwel elke inwoner gold dat hij de wijkcoach ervaart als iemand die aan zijn kant staat, die er is voor zijn of haar belang. Vanaf het eerste gesprek hebben vrijwel alle inwoners het gevoel dat zij hun coach kunnen vertrouwen en dat zij open kaart kunnen spelen. Hetzelfde beeld ontstaat uit de gesprekken met de wijkcoaches. Wanneer hen gevraagd wordt naar hun taakopvatting, blijkt dat men primair het belang van de inwoner centraal stelt, men wil vooral in het gesprek nagaan met welke ondersteuning de inwoner het best gebaat is. Voor vrijwel elke wijkcoach waarover inwoners ons vertelden geldt dat die de functie van luisterend oor goed vervulde. Alle inwoners voelden zich van meet af aan gehoord en begrepen.

Er bestaan vervolgens wel grote verschillen in de doortastendheid waarmee zaken worden opgepakt. Dit blijkt uit de chronologie van de ondersteuning die na het eerste gesprek werd geboden. Het kan lang duren voordat duidelijk is wat de financiële situatie is van een inwoner en het kan lang duren voordat duidelijk is wat er nu precies moet gebeuren. Dat laatste komt omdat voor de meeste inwoners schulden niet op zichzelf staan maar samenhangen of voortkomen uit andere problemen, zoals depressie/burn out, relationele problemen, een beperkt verstandelijk vermogen of beperkte administratieve vaardigheden. Uit de gesprekken wordt duidelijk dat coaches hier verschillend mee omgaan. Daar waar sommige coaches al snel inzoomen op de financiën en eventuele schulden, richten anderen zich sneller op het welzijn van eventuele inwonende kinderen, psychische problemen (zoals bijvoorbeeld een burn out), of zoeken naar mogelijkheden om de participatie/re-integratie te bevorderen. Coaches verschillen ook in de mate waarin zij voor zichzelf een concreet handelingsperspectief zien en overgaan tot actie (en/of de inwoner daartoe aanzetten). Daar waar de ene coach snel conclusies trekt over wat er gedaan moet worden, neemt de andere coach langer een oriënterende houding aan. Eén van de inwoners schetste dat verschil heel expliciet. Zij kreeg op een gegeven een nieuwe coach en zag duidelijke verschillen. ‘<Jolanda³¹> liet weinig van zich horen. Ze was vaak ziek. Aan <Marjolein> heb ik meer. Die is meer

---

³¹ In dit citaat worden gefingeerde namen gebruikt.

actiegericht. <Jolanda> kwam altijd langs met een kladblokje waar ze van alles in opschreef. Het duurde altijd heel lang voordat je er weer wat van hoorde. <Marjolein> neemt altijd haar laptop mee. Ze pakt zaken meteen op. Laatst heeft ze dus meteen hier van achter haar laptop verlenging aangevraagd voor de Voedselbank.'

De meeste inwoners met wie wij spraken konden zich niet herinneren een plan van aanpak te hebben gemaakt. Ook het begrip 'Mijn Plan, Ons Plan' zei de meeste inwoners niets. De Sociale Wijkteams geven evenwel aan dat zo'n plan in principe altijd wordt gemaakt en dat dat ook een voorwaarde is voor overdracht aan Rijnstad. Dat inwoners zich het plan niet kunnen herinneren hangt mogelijk samen met het vrije format dat wordt gehanteerd of met het feit dat het plan grotendeels wordt opgesteld door de wijkcoach en niet door de inwoner.

5.3 Stabilisatiefase

De overdracht aan Rijnstad kunnen de meeste inwoners met wie wij spraken zich minder goed herinneren dan het eerste gesprek met de wijkcoaches. Opvallend is dat voor enkele inwoners het onderscheid tussen Rijnstad en wijkteam onduidelijk is. In de gesprekken werden wijkcoach en schuldhulpverlener dikwijls met elkaar verwisseld. Hierbij moet worden opgemerkt dat wij de meeste (17 van de 27) inwoners via de Sociale Wijkteams hebben benaderd. Het betroffen mensen die door zowel wijkteam als Rijnstad werden geholpen. Zoals in hoofdstuk 3 is aangegeven is dat niet bij iedereen het geval.

Naast het in evenwicht brengen en houden van inkomsten en uitgaven van de inwoner is het doel van de stabilisatiefase ook om rust te creëren voor de inwoner, zodanig dat op gedragsverandering kan worden ingezet. In de praktijk blijkt het creëren van rust en overzicht lastig. Vragen waar inwoners mee zitten zijn bijvoorbeeld: Heb ik recht op alimentatie? Hoort die ene schuld wel bij mij (of hoort hij bij mijn ex partner)? Wat behoort tot mijn boedel? In hoeverre is die andere schuld betwistbaar, wat kan ik tegen de schuldeiser ondernemen?

Zonder uitzondering hadden alle inwoners met wie wij spraken een sterke behoefte aan rust en overzicht. Een rode lijn in de verhalen van inwoners is de wens om duidelijk te krijgen wat hun positie precies is, waar zij voor in aanmerking komen, wat ze daarvoor moeten doen en laten en hoe lang het dan duurt voordat zij overal van af zijn. Men wil weten waar men aan toe is.

Uit de gesprekken komt naar voren dat het lang kan duren voordat schuldhulpverleners die duidelijkheid (kunnen) geven (zie ook: bijlage 2). Kijkend naar de afzonderlijke verhalen van inwoners, blijkt dat de meest alledaagse zaken kunnen leiden tot onduidelijkheid en tot vertraging van het proces: met oplopende schulden, frustratie en regelmatig ook wanhoop tot gevolg. Zelfs voor goed ingevoerde schuldhulpverleners blijkt het soms lastig om het hulpverleningstraject in gang te houden en stappen te zetten. We geven hier een aantal voorbeelden van situaties - waarover inwoners ons vertelden - die leidden tot vertraging in het proces:

- 'Mijn schulden zijn onder andere ontstaan door nalatigheid van mijn bewindvoerder. Besloten is deze bewindvoerder aansprakelijk te stellen. We moeten daarom de uitspraak van de rechter afwachten.'

- 'Mijn accountant die de boekhouding deed voor mijn bedrijf, is spoorloos. Er ontbreken daardoor allerlei gegevens, die Rijnstad nodig heeft. We weten niet hoe we verder moeten'
- 'Wij betalen per maand € 850 huur. Mijn man verdient netto € 1.300. Rijnstad zegt dat we eerste een goedkopere woning moeten zoeken. We staan op de wachtlijst maar het schiet niet op.'
- 'Ik had zeven scooters op mijn naam staan, met allemaal boetes. Ik kon daardoor niet in een traject bij Rijnstad.'
- 'Ik werk als ZZP'er. Ik verzorg een man van 80 met een Persoonsgebonden Budget. Ik moest mij eerst uitschrijven bij de KVK en in dienst treden bij de man die ik verzorg.'

Casus 5: voorbeeld van een inwoner met vorderingen bij verschillende overheden

A. is begin twintig, heeft een Wajong uitkering en woont sinds 1,5 jaar op zichzelf. Hij deelt met drie anderen een woning. Daarvoor woonde hij in een begeleid wonen project via RIBW. A. is al langer in beeld bij het wijkteam, onder andere vanwege de hulp die hij nodig heeft om zijn persoonlijke financiën op orde te krijgen. A. heeft schulden bij verschillende instanties. Allereerst bij het CAK. CAK dacht destijds dat de hulp die hij krijgt via de Wet langdurige zorg (Wlz) liep, dat was niet het geval, het werd bekostigd vanuit de WMO. Hierdoor is er van alles fout gegaan waardoor hij met een schuld bleef zitten. Daarnaast heeft A. een OV-schuld omdat hij zijn ov-kaart niet op tijd heeft ingeleverd toen hij stopte met school, maar deze is hij blijven gebruiken. Ook liep de studiefinanciering 2 maanden te lang door. En heeft hij schulden bij UWV (Wajong) en belastingdienst (toeslagen). Hij heeft toen hij op de groep woonde wel een keer gevraagd aan een begeleider of alle bedragen die hij van deze instanties ontving, wel klopten, maar dit is toen niet goed nagezocht. Hij voegt hieraan toe dat hij zelf ook beter op had kunnen letten.

Op een enkeling na, hadden alle inwoners met wie wij spraken last van hick-ups. Het beeld komt naar voren dat een stabilisatietraject zelden op de routine van de schuldhulpverlener kan worden doorlopen. Het leidt ertoe dat de duidelijkheid waar alle schuldenaren naar verlangen regelmatig lang op zich laat wachten. De inventarisatie van casussen die in bijlage 1 is opgenomen, leert dat het soms lang duurt. Afgezien van de wanhoop die dat regelmatig tot gevolg heeft bij inwoners, leidt het tot een ongewenste aanwas van schulden.

Waarom kan het lang duren?

- Inwoner kan of wil zelf niet direct volledig inzicht geven in zijn financiële situatie, waardoor niet meteen de urgentie van ondersteuning duidelijk wordt. Bij veel inwoners wordt stapje voor stapje duidelijk welke inkomsten er zijn, en welke verplichtingen, betaalachterstanden en schulden. Uit de gesprekken met inwoners komt naar voren dat zelfs na enkele maanden van stabilisatie bij Rijnstad opeens tot dan toe onbekende / vergeten schulden kunnen opduiken. Het komt regelmatig voor dat schulden lange tijd buiten beeld van de inwoner zijn gebleven omdat zij zijn gemaakt door een (ex) partner.

- Beperkte zelfredzaamheid inwoner: Uit de gesprekken komt naar voren dat e.e.a. aan de inwoners zelf wordt overgelaten. De wijkcoach wordt vaak niet proactief betrokken als het niet lukt. In een aantal gevallen (zie bijlage 1) kwam de wijkcoach pas in beeld nadat een traject was gestrand. In een enkel interview ontstond het beeld dat een inwoner alleen werd gelaten met zijn probleem, omdat de hulpverlening ook niet meer wist hoe verder moest.
- Een inwoner is er nog niet klaar voor: voor enkele inwoners geldt dat schulddienstverlening niet aan de orde kan zijn omdat zij zelf nog niet de nodige stappen (willen) zetten om hun financiële positie te stabiliseren. Een voorbeeld is de vrouw die een beroep doet op schulddienstverlening maar tegelijkertijd zelf geen inspanning wil doen (o.a. haar verdienvermogen wil benutten) om schuldeisers te betalen omdat de schulden door haar man zijn gemaakt. Een ander voorbeeld is de man zonder woonadres, die al langere tijd onbereikbaar/onzichtbaar is voor schuldeisers en derhalve niet meer weet welke schuldeisers er zijn.
- Een inwoner voldoet niet aan de voorwaarden: bij meerdere inwoners liet ondersteuning (lang) op zich wachten omdat men niet aan de voorwaarden voldeed. Onder de inwoners met wie wij spraken waren er drie die lang moesten wachten omdat zij eerder in een Wsnp-traject hadden gezeten en wettelijk is bepaald dat je hierna 10 jaar lang niet opnieuw kunt worden toegelaten tot een schuldregelingstraject. Verder blijkt ondernemerschap een belangrijke vertragende factor, omdat de reguliere schulddienstverlening niet openstaat voor mensen met een eigen bedrijf. Het kan soms lang duren voordat mensen afstand willen of kunnen doen van hun bedrijf (zie bijvoorbeeld casus 1.)
- Een inwoner raakt buiten beeld: in het kader van de laagdrempeligheid die de Sociale Wijkteams voorstaan, is de ondersteuning die zij bieden vrijblijvend. Of hulp wordt geboden hangt in de eerste plaats af van de wens en motivatie van de inwoner om de hulp te ontvangen. Uit de gesprekken met de wijkcoaches komt naar voren dat het risico op uitval groot is. Veel inwoners haken af door niets meer van zich te laten horen en kunnen zich na enige tijd opeens weer melden, bijvoorbeeld omdat er opnieuw een deurwaarder voor de deur stond, of omdat er acute financiële nood is. Uit de interviews met inwoners blijkt dat dit risico voor sommige inwoners met schulden ook na overdracht aan Rijnstad blijft bestaan.
- Wijkcoach onvoldoende gespitst op schulden: over het algemeen wordt de kennis over schulddienstverlening onder wijkcoaches niet door de inwoners zelf ter discussie gesteld (althans meestal niet door de inwoners met wie wij spraken). Wel is dit punt naar voren gebracht door medewerkers van Rijnstad (schuldhulpverleners en sociaal raadslieden) en PLANgroep.
- In een aantal gevallen zijn door schulddienstverleners fouten gemaakt. Onder de inwoners met wie wij spraken zijn er vier die naar eigen zeggen destijds door het Budgetadviescentrum (BAC) niet goed zijn geholpen, wat soms leidde tot meer schulden.

Casus 6: voorbeeld van een traject dat misloopt

Door woningaanpassingen ten behoeve van een gehandicapt kind heeft A. schulden. Wanneer het niet goed gaat met het huwelijk van A. wordt besloten om te scheiden. Hierbij is in goed overleg afgesproken dat alle schulden op zijn conto komen, omdat hij het hoogste inkomen heeft. Wanneer A. echter vanwege rugklachten wordt afgekeurd en te maken krijgt met een inkomensterugval, wordt het voor hem onmogelijk om deze schulden af te lossen. A. raakt in een neerwaartse spiraal, verliest de regie over zijn leven en wordt dakloos. Met hulp van instanties lukt het A. uiteindelijk om zijn leven opnieuw op te bouwen. Onder andere wordt hij geholpen bij het vinden van huisvesting. Voor schuldhulp komt A. bij het BAC terecht. Er gaan dingen mis. Zo is het BAC op een gegeven moment het dossier kwijt, waardoor A. alles opnieuw moest aanleveren. A: "Maar toen ik eindelijk toegang had tot een regeling begon de ellende pas echt. Ik had een budgetcoach van de gemeente en een bewindvoerder die niet goed samenwerkten. Ik heb drie jaar lang van weekgeld geleefd. Maar toen de regeling na 3 jaar eigenlijk bijna afgerond zou moeten zijn, kwam ik er achter dat de regeling al anderhalf jaar geleden was beëindigd (bewindvoerder had dit niet doorgegeven aan de budgetcoach). De schuld was toen opgelopen van 40.000 euro naar 80.000 euro." Na een hoog oplopend conflict met de gemeente komt A. uiteindelijk bij een wijkcoach terecht die ervoor zorgt dat er opnieuw een schuldregeling voor hem kan worden opgezet. Inmiddels is deze regeling bijna volledig doorlopen en is hij weer bijna schuldenvrij.

Ondanks dat het lang kan duren, wordt de deskundigheid van de schuldhulpverleners door de meeste inwoners niet in twijfel getrokken. Veel inwoners zijn zich ook bewust van het eigen aandeel in complexiteit en vertraging. 'Ze <de schuldhulpverlener van Rijnstad> weet veel en is erg aardig. Ze vraagt of ik dingen wil doen. En als het me niet lukt of ik ben bang dat het misgaat dan doet zij het. Bij het bellen van alle schuldeisers heeft zij bijvoorbeeld gevraagd of zij iedereen moest bellen of dat ik ook de helft wilde doen. Ik vind het belangrijk om goed mee te helpen en daarom heb ik toen ook de helft van de schuldeisers gebeld.' Een andere inwoner 'Ik vind het fijn dat ik samen met iemand kan werken en dingen kan oppakken. Ik kom hierdoor uit een negatieve spiraal. Ik begin mijzelf weer belangrijker te vinden en belangrijker om dingen goed te regelen.'

Er wordt in een traject bij Rijnstad veel van inwoners zelf verwacht. Zij moeten in ieder geval hun afspraken nakomen en hun administratie op orde houden. Het vergt voor sommige inwoners een substantiële gedragsverandering. Uit de gesprekken komt naar voren dat de meeste inwoners daarbij hulp nodig hebben. Het maakt de hulpverlening van Rijnstad afhankelijk van derden. Zij maakt in dit kader regelmatig gebruik van vrijwillige budgetcoaches.

In het beleid van de gemeente is bepaald dat de wijkcoach betrokken moeten blijven (in de hoedanigheid van regisseur), om de voortgang van het proces te bewaken. In de praktijk is dat regelmatig het geval, maar de gesprekken met inwoners leren ook dat de betrokkenheid van de wijkcoach als regisseur beter geborgd moet worden. In ieder geval zou bij een overdracht van wijkteam naar Rijnstad afgesproken moeten worden met

welke frequentie (of op welke momenten) de wijkcoach door de schuldhulpverlener van Rijnstad op de hoogte wordt gehouden over de voortgang van het traject.

5.4 Overdracht aan PLANgroep

De schuldhulpverleners van PLANgroep onderhandelen met schuldeisers om tot een regeling te komen. Vanuit de inwoners bezien, staat PLANgroep op afstand. Hoewel PLANgroep door het hele traject een belangrijke rol speelt omdat zij de voorwaarden bepaalt voor toelating tot budgetbeheer, een minnelijke traject of aanmelding voor Wsnp, staan de schulddienstverleners altijd buiten beeld van de schuldenaar. Het contact verloopt in principe schriftelijk, en alleen als er onduidelijkheden zijn, is er eventueel telefonisch contact. Een inwoner vertelt daarover: 'Hun halen elke maand 69 van het loon af. Dan krijgen wij de rest gestort. Wij moeten er voor zorgen dat de rest netjes wordt betaald, huur gas en licht. We moeten alles netjes betalen. Vakantiegeld mogen we zelf houden. Eén keer per jaar moeten we alle bankafschriften laten zien van oktober tot oktober. Hun gaan dan alles controleren of het goed is.' 'Krijgen jullie daarbij hulp?' 'Ja, we gaan dan naar <Johan³² (van het wijkteam)> of net wie er is. Die maken alle kopietjes voor ons, die gaan dan naar de PLANgroep.' De sociale raadslieden van Rijnstad gaven aan dat zij veel mensen helpen bij de voorbereiding op hun jaarlijkse controle-gesprek bij PLANgroep, omdat zij dit moeilijk vinden en er tegenop zien.

Het beeld over PLANgroep dat uit de gesprekken naar voren komt, is dat van een organisatie met geformaliseerde processen, die ervoor zorgt dat de afspraken worden nagekomen. De inwoners die wij spraken hebben ook geen specifieke verwachtingen ten aanzien van PLANgroep.

5.5 Ondernemers

De schuldregelingen die in het kader van de Arnhemse Route door PLANgroep worden aangeboden, staan *niet* open voor ondernemers. Schuldhulp voor ondernemers is in Arnhem, net als in veel andere gemeenten, in beginsel geregeld via de Bbz-regeling. Zoals beschreven in het tweede hoofdstuk wordt de Bbz-regeling in Arnhem uitgevoerd door het Bureau bijstandsverlening zelfstandigen. In principe staat dit bureau buiten de Arnhemse Route.

Aan de Bbz- regeling kleven een aantal nadelen voor ondernemers, waardoor steeds meer gemeenten, bijvoorbeeld Amsterdam en Den Haag, aanvullende ondersteuning aan deze groep zijn gaan bieden. Dit neemt niet weg dat ondernemers wel gebruik maken van de dienstverlening van de Sociale Wijkteams. Van de 27 inwoners met wie wij spraken hadden er zeven (ooit) een eigen bedrijf.

Deze casussen leren dat de schulden van ondernemers niet altijd bedrijfsgerelateerd zijn (bijvoorbeeld voortkomen uit een investering die niet rendeert) maar regelmatig worden opgelopen door privéomstandigheden. Het betekent dat het Bureau bijstandsverlening zelfstandigen vaak alle hulp kan bieden die een ondernemers soms nodig heeft. Het Bureau kan beoordelen of het nodig is om een bedrijf op te heffen en kan bepalen binnen welk wettelijk kader de schuldsituatie het best kan worden opgelost. Enkele inwoners

---

³² Gefingeerde naam

met wie wij spraken waren daarnaast ook gebaar bij hulp van bijvoorbeeld het wijkteam of een gespecialiseerde maatschappelijke instelling als Rijnstad.

Dat gold bijvoorbeeld voor de zelfstandig bouwvakker die de impact van een scheiding niet te boven kwam, een huurachterstand opliep, verkeersboetes niet betaalde en uiteindelijk een paar jaar een zwervend bestaan leidde. Een ander voorbeeld is de inwoner met een kledingwinkel. Deze winkel leverde onvoldoende op om een restschuld te voldoen die was ontstaan na de gedwongen verkoop van een huis na een echtscheiding. Het derde geval betrof een inwoner die een handelsbedrijf had in goud, met een schuld die voortkwam uit een terugvordering van de Belastingdienst vanwege onterecht ontvangen kinderopvangtoeslag en vanwege uitval als gevolg van een depressie.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de herkomst van de schulden van de (ex) ondernemers met wie wij in het kader van het onderzoek spraken.

Tabel 7: bedrijfsgerelateerde schulden versus privéschulden

<i>Aard van bedrijf</i>	<i>Bedrijfsschuld</i>	<i>Privéschuld</i>
Restaurant	√	
Handel in goud		√
Kledingwinkel		√
Beveiligingsbedrijf	√	
Zelfstandig bouwvakker		√
Kapperszaak	√	
Café	√	√

Een sterk punt van de Arnhemse Route is dat deze ondernemers er niet geheel van worden uitgesloten. Zij kunnen altijd terecht bij de wijkcoach. De hulp stagneerde vervolgens wel altijd vanwege het ondernemerschap. Al snel was onduidelijk welk traject het meeste perspectief zou bieden. Voor ten minste zes inwoners is de schuldhulp uiteindelijk geboden in het reguliere traject (nadat zij hun bedrijf hadden opgegeven), maar wel met vertraging en oplopende schulden van dien. Soms kwam die vertraging voort uit gebrek aan kennis, ervaring en/of afstemming tussen hulpverleners en werden inwoners tussen instanties doorverwezen zonder dat zij verder kwamen. In deze gevallen bleek de wijkcoach moeite te hebben de regie te voeren. Soms kwam die vertraging ook voort uit de moeite die het kan kosten afstand te doen van een bedrijf. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de inwoner met een beveiligingsbedrijf die ondanks slechte bedrijfsresultaten het niet wilde opgeven en opdrachten bleef aannemen. En dat gold ook voor de eigenaar van de kledingwinkel die er lang over moest doen om de winkel daadwerkelijk te sluiten. Het was voor deze mensen problematisch en contra-intuïtief om vanwege schulden afstand te doen van hun bron van inkomsten (en ook van een dagbesteding).

6. Toetsing normenkader

Om tot een oordeel te komen over de Arnhemse schulddienstverlening is bij de uitvoering van het onderzoek gewerkt met een toetsingskader met normen. In onderstaand schema zijn de bevindingen binnen dit kader geplaatst. Per norm is een oordeel gegeven. VN staat daarbij voor ‘voldoet aan norm’; VVV staat voor ‘voor verbetering vatbaar’.

Normen samenhangend met onderzoeksvragen 1&2 (over beleid)		
<i>Normen</i>	<i>Bevindingen</i>	<i>Oordeel</i>
Aan het beleid ligt een onderbouwde probleemanalyse (van de doelgroep) ten grondslag	Gemeente Arnhem staat een activerende schulddienstverlening voor. Dit houdt in dat zij van de schulddienstverleners verlangt dat zij inwoners niet louter helpen bij het wegwerken van schulden maar vooral werken aan de aanpak van achterliggend problemen. Hulpverlening moet erop gericht zijn de zelfredzaamheid van de betrokken inwoners te vergroten.	VN
Er zijn meetbare doelen geformuleerd.	Voor Rijnstad en PLANgroep zijn meetbare doelen opgesteld. De Sociale wijkteams opereren vanuit de algemene opdracht ‘Doen wat nodig is’ (moeilijk meetbaar).	VVV
Er zijn concrete maatregelen geformuleerd om de gestelde doelen te realiseren. & De doelen en maatregelen zijn in lijn met de probleemanalyse.	Schulddienstverlening is neergelegd bij drie partijen: Sociale wijkteams, Rijnstad en PLANgroep. Zij vormen samen de Arnhemse Route. Deze is opgebouwd uit drie fases: aanmelding, activering en schuldregeling. De ‘aanmelding’ wordt gedaan door de Sociale wijkteams. Deze is laagdrempelig, iedere inwoner kan er zonder enige voorbehoud terecht. De Sociale wijkteams worden daarnaast geacht het gehele vervolgtraject betrokken te blijven als regisseur. De activerende schulddienstverlening, wordt uitgevoerd door Rijnstad, en wordt indien nodig opgevolgd door een schuldregeling die wordt uitgevoerd door PLANgroep. De gemeente geeft verder inhoud aan de wettelijke eis dat schulddienstverlening integraal moet zijn, door de intake door de coaches van de Sociale wijkteams te laten doen. De coaches worden geacht het hele traject van schulddienstverlening als regisseur betrokken te blijven. Bij de aanmelding en gedurende het traject gaan zij na of ook ondersteuning geboden is op andere domeinen.	VN
Met het beleid geeft Arnhem een goede invulling aan de Wgs en landelijk beleid.	Het Arnhemse beleid geeft goed invulling aan de eisen die in de Wgs aan gemeentelijke schulddienstverlening worden gesteld. Zo is er een beleidsplan opgesteld; wordt het beleid tenminste iedere 4 jaar door de gemeenteraad vastgesteld; heeft de ondersteuning een integraal karakter; worden inwoners binnen de in de Wgs gestelde intaketermijn geholpen; en, er zijn geen wachtlijsten.	VN
Het Arnhemse beleid kan zich meten met de ‘de modeldienstverlening’ zoals NVVK dat voorstaat.	Het beleid is in lijn met de gedragscode schulddienstverlening van de NVVK. De NVVK-modules komen terug in de Arnhemse Route, het proces waarlangs inwoners met (dreigende) problematische schulden worden geholpen.	VN

Normen samenhangend met onderzoeksvragen 3 t/m 9 (over proces en uitvoering)		
<i>Normen</i>	<i>Bevindingen</i>	<i>Oordeel</i>
<p>Met uitvoerders binnen en buiten de gemeentelijke organisatie zijn duidelijke afspraken gemaakt over hun taken.</p> <p>&</p> <p>De afspraken met uitvoerders zijn consistent met het geformuleerde beleid.</p> <p>&</p> <p>Uitvoerders vervullen hun taken conform de gemaakte afspraken.</p>	<p>Sociale wijkteams</p> <p>De opdracht aan de Sociale wijkteams is algemeen geformuleerd als: 'Doen wat nodig is'. Dat leidt ertoe dat wijkcoaches verschillend invulling geven aan hun rol en dat zij verschillend prioriteren. Daar waar de ene coach zich sterker richt op financiële problemen kan de aandacht van de andere coach vooral uitgaan naar bijvoorbeeld participatie en re-integratie.</p> <p>Vanwege de algemene opdracht is niet goed te bepalen of de Sociale wijkteams doen wat nodig is als het gaat om financiële problemen. Ook werd er tot voor kort geen registratie bijgehouden van inwoners die zich meldden met een financiële vraag en de hulp die zij krijgen.</p> <p>Rijnstad</p> <p>Rijnstad heeft met de gemeente de 'Overeenkomst Activerende Schulddienstverlening' gesloten. Activerende schulddienstverlening houdt in dat Rijnstad inwoners helpt inkomsten en uitgaven met elkaar in balans te brengen. Inwoners worden begeleid door schuldhelpverleners, regelmatig aangevuld met ondersteuning door vrijwillige budgetcoaches. Er is onlangs voor gekozen om de Sociale wijkteams explicieter verantwoordelijk te stellen voor een volledige intake.</p> <p>PLANgroep</p> <p>Gemeente Arnhem heeft het technische gedeelte van de schuldhelpverlening uitbesteed aan PLANgroep. Dit bestaat onder andere uit Budgetbeheer, Minnelijk traject en aanvragen Wsnp. Deze producten worden uitgevoerd conform de gedragscode van de NVVK.</p> <p>Bij 92 procent van de aanmeldingen lukt het om een schuldregeling te treffen of wordt er een aanvraag voor de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) ingediend. De uitval bij PLANgroep is laag (4 procent op jaarbasis) en dit is waarschijnlijk het gevolg van eisen die al in het voortraject worden gesteld.</p>	VVV
<p>Er zijn adequate afspraken en criteria geformuleerd ten aanzien van de overdracht van inwoners.</p> <p>&</p> <p>Indien een persoon wordt overgedragen aan een andere instantie, wordt duidelijk gemaakt binnen welke termijn dat gebeurt.</p> <p>&</p> <p>De snelheid van dienstverlening (en eventuele overdracht) is zodanig dat het risico op</p>	<p>De gemeente voert met de Sociale wijkteams en de andere partners gesprekken over de uitvoering van de Arnhemse Route. Overdracht en doorlooptijden zijn terugkerende gespreksonderwerpen.</p> <p>Overdracht van Wijkteam aan een gespecialiseerde schulddienstverlener van Rijnstad kan lang duren. Niet elke inwoner laat zich in de eerste fase makkelijk helpen, sommige inwoners zien op tegen schuldhelp of zijn er nog niet aan toe. Niet elke coach is even doortastend met het in beeld helpen te brengen van de volledige financiële situatie. Ook verschillen de coaches in de mate waarin zij bij een inwoner aansturen op een schulddienstverleningstraject.</p> <p>De in- en doorstroom van inwoners met problematische schulden bleven achter, op het aantal dat de Gemeente in 2015 voor ogen had jaarlijks te helpen. De afgelopen jaren zijn initiatieven genomen om in- en doorstroom te bevorderen. Arnhem is aangesloten bij Vroeg Eropaf. Binnen de Sociale wijkteams hebben coaches aanvullende training</p>	VVV

het ontstaan van nieuwe schulden tot een minimum wordt beperkt.	gevolgd ten behoeve van signaleren, hulp en overdracht van inwoners met problematische schulden.	
De gemeente voert regie op de taakuitvoering en samenwerking.	De gemeente voert met de Sociale wijkteams, Rijnstad en PLANgroep frequent overleg over de uitvoering van de Arnhemse Route. Er is zowel bilateraal overleg als overleg waar alle betrokken partijen gezamenlijk aan deelnemen.	VN
Indien een persoon zich tot de gemeente wendt voor schulddienstverlening vindt binnen vier weken het eerste gesprek plaats waarin de hulpvraag wordt vastgesteld. & Indien er sprake is van een bedreigende situatie vindt binnen drie werkdagen het eerste gesprek plaats waarin de hulpvraag wordt vastgesteld.	Er zijn geen wachtlijsten bij de Sociale wijkteams. Met inwoners die zich melden (al dan niet vanwege een crisissituatie) wordt direct een afspraak gemaakt voor een eerste gesprek (keukentafelgesprek).	VN
De medewerkers van de Sociale wijkteams zijn goed toegerust om schulden te signaleren. & De medewerkers van de sociale wijkteams hebben voldoende kennis over schulddienstverlening om adequaat te kunnen doorverwijzen.	De kennis van de coaches over schulddienstverlening wisselt. Dit wordt door de Sociale wijkteams al langer onderkend en is aanleiding geweest om aanvullende trainingen te organiseren en de aandachtsfunctionarissen schulden een duidelijk plek te geven in het proces, waarlangs inwoners met schulden geholpen worden (o.a. ten behoeve van de berekening van het vrij te laten bedrag). Betrokkenen binnen en buiten de Sociale wijkteams geven aan dat er de afgelopen twee jaar goede stappen zijn gezet. De op handen zijnde NVVK-certificering bevestigt dat beeld.	VVV
Gedurende de ondersteuning wordt aandacht besteed aan het verhogen van de financiële zelfredzaamheid, om te voorkomen dat inwoners na het beëindigen van de dienstverlening opnieuw in de problemen komen.	Zelfredzaamheid en financiële stabiliteit zijn voorwaarden om uiteindelijk toegelaten te worden tot de laatste fase van de Arnhemse route (een schuldregeling). Het leidt ertoe dat veel schuldregelingen slagen. Het leidt er echter ook toe dat mensen er lang over kunnen doen om de aanmeldingsfase en stabilisatiefase te doorlopen. Een consequentie van het beleid waarin het doel van zelfredzaamheid centraal is gesteld, is dat het traject lang kan duren. Een ander aandachtspunt is dat de coaching voornamelijk aan het begin van het traject plaatsvindt. Gedurende de schuldregeling is er niet standaard financiële coaching om de inwoner erop voor te bereiden dat hij zijn financiën weer zelf ter hand moet gaan nemen.	VVV
Binnen een jaar na beëindigen van dienstverlening wordt contact opgenomen om te informeren of inkomsten en uitgaven nog in evenwicht zijn.	Kijkend naar de definitie van de regierol van de wijkcoach, dan hoort de nazorg bij deze coach. Over de nazorg zijn echter geen expliciete afspraken gemaakt.	VVV

Normen samenhangend met onderzoeksvragen 10 t/m 12 (over bereik en kosten)		
<i>Normen</i>	<i>Bevindingen</i>	<i>Oordeel</i>
De gemeente heeft inzicht in de omvang en samenstelling van de doelgroep inwoners met problematische schulden en welk gedeelte hiervan wordt bereikt.	Net als in andere Nederlandse gemeenten, is er geen compleet beeld van de omvang van de doelgroep inwoners met schulden. Wel zijn er indicatoren die erop duiden dat problematische schulden in Arnhem relatief vaak voorkomen (o.a. het aantal huishouden met een langdurig laaginkomen en het relatief hoge aantal inwoners met een betalingsachterstand op hun zorgpremie). Doordat er tot voor kort door de Sociale Wijkteams niet werd geregistreerd welke inwoners zich met een financiële vraag bij hen meldden, bestaat er geen inzicht in het bereik van de doelgroep. Wel heeft de gemeente beleid ontwikkeld op belangrijke factoren die het bereik van de schulddienstverlening kunnen belemmeren. Er is aandacht voor vroegsignalering, een laagdrempelige toegang in de wijk, begeleiding voor niet-zelfredzame schuldenaren en er zijn alternatieve voorzieningen voor doelgroepen die niet aan de toegangseisen voor een reguliere schuldregeling voldoen.	VVV
De gemeente informeert haar burgers actief over de mogelijkheid voor hulp bij problematische schulden.	Inwoners weten de weg naar het Wijkteam goed te vinden. Zij vinden het Wijkteam regelmatig zelf door te zoeken op internet of worden ernaar toe doorverwezen door gemeente of zorg- en/of welzijnsinstellingen. Ook is er aandacht voor vroegsignalering (Vroeg Eropaf).	VN
De gemeente heeft inzicht in de ingezette instrumenten (aantallen), doorlooptijden, effecten en de kosten van schulddienstverlening.	De Gemeente heeft goed zicht op wat Rijnstad en PLANgroep doen. Zij wil meer inzicht hebben in wat de Sociale wijkteams doen. De Sociale wijkteams werken nu aan een aanvullende registratie.	VVV
Geformuleerde doelen op het gebied van schulddienstverlening worden behaald.	Het aantal inwoners dat gebruik maakt van schulddienstverlening van Rijnstad en PLANgroep is in de periode 2016-2018 met ongeveer een vijfde toegenomen. Het aantal nieuwe aanmeldingen bij deze organisaties nam af met ruim een derde. Hoeveel personen met schulden er door de Sociale wijkteams werden ondersteund is niet geregistreerd. De gemeente beoogt meer mensen te helpen dan tot nu toe jaarlijks wordt gerealiseerd. In dit kader zijn nadere afspraken gemaakt met de partners over signaleren en overdracht. Het aantal stabilisatietrajecten dat Rijnstad verzorgt blijft echter ruim achter bij de doelstellingen van 750 trajecten per jaar.	VVV
De resultaten van de schulddienstverlening zijn vergelijkbaar met of gunstiger dan in vergelijkbare gemeenten.	In lijn met de hoge cijfers over armoede en wanbetalers zorgpremie, is ook het gebruik van schulddienstverlening in Arnhem relatief hoog. Per 10.000 inwoners maken er naar schatting 130 tot 194 gebruik van schulddienstverlening. Voor gemeenten van gelijke grootteklasse bedraagt dit cijfer 109 en landelijk 92. Omdat er geen compleet beeld is van de doelgroep en het aantal inwoners dat gebruik maakt van schulddienstverlening is het lastig om eenduidige conclusies te trekken over het bereik. De kosten per inwoner die gebruik maakt van schulddienstverlening zijn vergelijkbaar met andere gemeenten en de budgetten voor de drie uitvoerende organisaties worden niet overschreden.	VN

7. Conclusies

7.1 Ten aanzien van het beleid

Hoofdpijnen

Samenvattend kan over de uitvoering gesteld worden:

- Aan het beleid t.a.v. schulddienstverlening ligt een onderbouwde probleemanalyse ten grondslag.
- Er zijn concrete maatregelen geformuleerd om de gestelde doelen te realiseren.
- De doelen en maatregelen zijn in lijn met de probleemanalyse.
- Het beleid geeft een goede invulling aan de Wgs.
- Er zijn voor Rijnstad en Plangroep meetbare doelen opgesteld. Periodiek is er met de gemeente overleg over de realisatie van deze doelen.

Punt ter verbetering in het beleid is:

- Er zijn geen meetbare doelen geformuleerd voor de Sociale Wijkteams. De Wijkteams hebben hun registratie inmiddels wel uitgebreid (zie volgende paragraaf).

Vraag 1a: Wat is het huidige beleid voor schulddienstverlening?

Arnhemse Route

Sinds 2015 heeft Gemeente Arnhem haar schulddienstverlening neergelegd bij drie partijen: Sociale wijkteams, Rijnstad en PLANgroep. Zij vormen samen 'de Arnhemse Route'. Dit is een traject bestaande uit drie onderdelen: intake, activering en schuldregeling. De sociale wijkteams zijn verantwoordelijk voor de intake. Zij zorgen er samen met de inwoner voor dat alle inkomsten, uitgaven en schulden in beeld worden gebracht, dat duidelijk wordt hoe financiële problemen eventueel samenhangen met andere problemen en dat er een plan van aanpak wordt opgesteld. Tevens heeft het Wijkteam een regiefunctie, wat inhoudt dat zij de gehele Arnhemse Route bij een inwoner betrokken blijft. Rijnstad is verantwoordelijk voor stabilisatie, zij helpt de inwoner uitgaven en inkomsten met elkaar in balans te brengen zodat er geen nieuwe schulden bijkomen. Tevens gaat zij na welk schulddienstverleningstraject het meeste perspectief biedt. PLANgroep is vervolgens verantwoordelijk voor de uitvoering van o.a. budgetbeheer, minnelijk traject en voorbereiding Wsnp.

Nadruk op activering en een integrale aanpak

Kern van de Arnhemse Route is dat schulddienstverlening niet alleen is gericht op het aflossen en kwijtschelden van schulden, maar ook op het versterken van de zelfredzaamheid van inwoners. Belangrijk hierbij is dat schulden niet als een geïsoleerd probleem worden gezien en worden aangepakt in samenhang met problemen die inwoners op andere leefdoelgebieden ervaren. Alleen door aandacht te besteden aan onderliggende problemen (bijvoorbeeld op het gebied van psychosociale factoren, relatieproblemen, woonsituatie, gezondheid verslaving of gezinssituatie) kan uiteindelijk worden bereikt dat inwoners op termijn zelf – al dan niet met hulp van familie of vrienden - hun financiën op orde kunnen houden.

De wijze waarop Arnhem de schulddienstverlening heeft ingericht is in lijn met dit kernpunt van haar beleid en er zijn concrete maatregelen geformuleerd die hierop aansluiten. Voordat er wordt geprobeerd om een regeling te treffen met schuldeisers, doorlopen schuldenaren een stabilisatietraject waarbij hen gelijktijdig ook financiële coaching wordt aangeboden om hun zelfredzaamheid te vergroten. Inwoners die zich melden met schulden worden tijdens een intakegesprek breed uitgevraagd door een wijkcoach en zo nodig worden er voorliggende voorzieningen ingezet op andere leefdomeinen.

Vraag 1b: Hoe verhoudt het Arnhemse beleid zich tot de Wgs en landelijk (NVVK) beleid?

Het beleid voldoet aan wettelijke kaders en landelijke kwaliteitscode

De Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) geeft een ruim kader waarbinnen gemeenten hun beleid zelf kunnen vormgeven. Gemeente Arnhem voldoet aan de bepalingen die in deze wet zijn opgenomen, bijvoorbeeld dat er een beleidsplan moet zijn, beleid tenminste iedere 4 jaar door de gemeenteraad moet worden vastgesteld en de ondersteuning een integraal karakter moet hebben. Ten aanzien van de uitvoering stellen wij vast dat inwoners binnen de in de Wgs gestelde intaketermijn worden geholpen. Er zijn geen wachtlijsten.

Daarnaast wordt in het beleid³³ verwezen naar de Gedragscode en modelwerkwijze (onderverdeeld in modules) van branchevereniging NVVK. Deze vormen de basis om de kwaliteit en uniformiteit van de dienstverlening te waarborgen. Twee van de drie partijen die in Arnhem de schulddienstverlening uitvoeren (Rijnstad en PLANgroep) zijn NVVK-gecertificeerd. De Sociale wijkteams verwachten op korte termijn deze certificering te ontvangen. De audit hiervoor heeft recent plaatsgevonden.

7.2 Ten aanzien van het proces en de uitvoering

Hoofdpijnen

Samenvattend kan over de uitvoering gesteld worden:

- De gemeente voert actief regie op de taakuitvoering en samenwerking.
- Indien een persoon zich tot de gemeente wendt voor schulddienstverlening, vindt binnen vier weken het eerste gesprek plaats waarin de hulpvraag wordt vastgesteld.
- Indien er sprake is van een bedreigende situatie vindt binnen drie werkdagen het eerste gesprek plaats, waarin de hulpvraag wordt vastgesteld.
- De overdracht van inwoners van Rijnstad naar PLANgroep verloopt over het algemeen goed.

Verbeterpunten in de uitvoering zijn:

- Het effect van wat wijkteams doen is thans onduidelijk. Er is geen helder beeld over het aantal cliënten, de bestede tijd en geld en het bereikte effect, noch over de doorlooptijd. De registratie is niet op orde.

---

³³ Gemeente Arnhem (2016) Beleidsnota doorontwikkeling armoedeagenda en schulddienstverlening (p. 11).

- De taakopvatting en kennis van wijkcoaches ten aanzien van schulddienstverlening verdient blijvende aandacht. De doortastendheid waarmee inwoners met problematische schulden nu worden geholpen verschilt per coach.
- De overdracht van wijkteam naar Rijnstad verdient aandacht. Met name de financiële gegevens vragen extra aandacht. Zo zijn de ervaringen met de berekening van het Vrij te laten bedrag wisselend.
- De regierol van de wijkcoach na overdracht aan Rijnstad en PLANgroep moet beter worden geborgd. Als de wijkcoach uit positie raakt kan deze ook geen regie voeren.
- Gedurende de ondersteuning moet meer aandacht besteed worden aan het verhogen van de financiële zelfredzaamheid, om te voorkomen dat inwoners na het beëindigen van de dienstverlening opnieuw in de problemen komen.
- De nazorg moet explicieter worden belegd. Onder andere: binnen een jaar na het beëindigen van de dienstverlening contact opnemen om te informeren of inkomsten en uitgaven nog steeds in evenwicht zijn.

Vraag 2a: Hoe verloopt het proces van schulddienstverlening, inclusief de samenwerking en overdracht tussen de verschillende partners?

Algemene opdracht leidt tot verschillen in uitvoering

De opdracht aan de Sociale wijkteams is algemeen geformuleerd als: 'Doen wat nodig is'. Onder meer leidt dat ertoe dat wijkcoaches verschillend invulling geven aan hun rol en dat zij verschillend prioriteren. Daar waar de ene coach zich sterker richt op financiële problemen kan de aandacht van de andere coach vooral uitgaan naar bijvoorbeeld participatie en re-integratie. Vanwege de algemene opdracht is niet goed te bepalen of de Sociale wijkteams doen wat nodig is als het gaat om financiële problemen. Ten aanzien van schulddienstverlening registreren wijkcoaches wel hoeveel personen zij naar Rijnstad doorverwijzen, maar hoeveel ondersteuningstrajecten zij zelf bieden. Hieraan wordt wel gewerkt. Zowel gemeente als de andere partners willen hiermee ook zicht krijgen hoeveel Arnhemmers met een lastige financiële situatie nu eigenlijk worden bereikt.

Rijnstad heeft met de gemeente de 'Overeenkomst Activerende Schulddienstverlening' gesloten. Activerende schulddienstverlening houdt in dat Rijnstad inwoners helpt inkomsten en uitgaven met elkaar in balans te brengen. Inwoners worden begeleid door schuldhelpverleners, regelmatig aangevuld met ondersteuning door vrijwillige budgetcoaches. Rijnstad geeft zelf aan omgerekend gemiddeld 17 uur per stabilisatietraject beschikbaar te hebben. Vanwege deze begrensde tijd, wordt veel van de betrokken inwoners verlangd. Zij moeten in ieder geval hun afspraken nakomen en hun administratie op orde houden. Uit de gesprekken komt naar voren dat de meeste inwoners daarbij hulp nodig hebben. Het maakt de hulpverlening van Rijnstad afhankelijk van derden. Zij maakt in dit kader regelmatig gebruik van vrijwillige budgetcoaches.

De uitvoering van de schuldregelingen zoals Budgetbeheer, Minnelijk traject en voorbereiding Wsnp door PLANgroep loopt goed. Bij 92 procent van de aanmeldingen lukt het om een schuldregeling te treffen of wordt er een aanvraag voor de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) ingediend. De uitval bij PLANgroep is laag (4 procent op jaarbasis) en medewerkers vermoeden dat deze lage uitval mede het gevolg is van eisen die al in het voortraject worden gesteld.

Vraag 2b: Hoe is de afstemming tussen wijkteams, Rijnstad en PLANgroep?

Uitvoering door 3 partijen vergt afstemming en regie op individueel en organisatieniveau
Omdat in Arnhem de schulddienstverlening door drie verschillende partijen wordt uitgevoerd, moet er onderling veel worden afgestemd. Op individueel niveau is het belangrijk om uitval bij overdracht van de ene organisatie naar de andere zoveel mogelijk te voorkomen. De wijkcoach wordt geacht hierin de regie te voeren. Soms roepen medewerkers van Rijnstad en PLANgroep de hulp in van een wijkcoach als een traject dreigt vast te lopen maar dat gebeurt niet altijd. De rol van de wijkcoach wordt regelmatig door Rijnstad en PLANgroep over het hoofd gezien. Uit gesprekken met inwoners komt naar voren dat zij vaak zelf het initiatief moeten nemen om gedurende hun traject bij hun wijkcoach aan te kloppen voor extra ondersteuning. Uit deze gesprekken en die met hulpverleners blijkt dat begeleiding belangrijk is en de regiefunctie daarom meer aandacht behoeft. Veel trajecten blijken, vanwege het risico op uitval, kwetsbaar.

Ook op organisatieniveau is het belangrijk dat werkafspraken helder zijn en processen goed op elkaar zijn afgestemd. De gemeente neemt hierbij de regie door naast bilaterale overleggen met de afzonderlijke organisaties ook gezamenlijke overleggen te organiseren waarbij met alle betrokken organisaties wordt afgestemd. Betrokkenen geven aan dat mede door deze overleggen de samenwerking tussen partijen de afgelopen jaren is verbeterd.

Vraag 2c & 2f: Zijn er werkbare afspraken en criteria t.b.v. overdracht van klanten? Wat zijn in het gemeentelijke uitvoeringsbeleid aan te wijzen succes- en faalfactoren voor een effectieve schulddienstverlening?

Minder doorstroom na een striktere naleving werkafspraken

Met de uitvoerende partijen zijn duidelijke afspraken gemaakt over de afbakening van hun taken. In de praktijk werd hier in het verleden bij de overdracht van inwoners van sociale wijkteams aan Rijnstad echter vaak van afgeweken. Rijnstad geeft hierover aan dat de kwaliteit van de dossiers die de sociale wijkteams hen aanleverden in veel gevallen onvoldoende was en zij veel inwoners overnamen die nog geen compleet plan van aanpak (inclusief een berekening van het vrij te laten bedrag) hadden. Hierdoor nam Rijnstad in feite ook een gedeelte van de werkzaamheden over die formeel bij de sociale wijkteams waren belegd. Rijnstad stelt dat mede hierdoor de tijd die men per inwoner kwijt is, hoger is dan de norm waarop de vergoeding die zij van de gemeente ontvangen is gebaseerd. Sinds Rijnstad om deze reden heeft besloten om de werkafspraken strikter toe te passen en alleen nog complete dossiers over te nemen, is het aantal personen dat instroomt in een stabilisatietraject sterk afgenomen.

De overdracht van inwoners van Rijnstad naar PLANgroep verloopt over het algemeen goed.

Vraag 2d: Signaleren en doorverwijzen: zijn de wijkteams voldoende toegerust met expertise over schulddienstverlening kunnen zij schulden tijdig signaleren?

Specialistische taken voor generalistische wijkcoaches

Met de striktere toepassing van afspraken zijn partijen zich er bewuster van geworden dat de wijkcoaches verantwoordelijk zijn voor een cruciaal onderdeel van de schulddienstverlening. Het woord 'intake' dekt de lading eigenlijk niet goed, omdat van wijkcoaches aanzienlijk meer wordt verwacht dan alleen het opnemen van gegevens. Zij dienen met de inwoner een volledig zicht te krijgen op alle inkomsten, uitgaven en schulden en te komen tot een plan van aanpak.

Het roept vragen op – met name ten aanzien van de complexere zaken – omdat de meeste wijkcoaches geen schulddienstverleningsachtergrond hebben. De afgelopen tijd wordt binnen de Sociale wijkteams daarom gewerkt aan de versterking van de intake-functie, onder andere door scholing en deskundigheidsbevordering en de inzet van de 'aandachtsfunctionarissen schulddienstverlening'. Dit zijn coaches met een achtergrond in de schulddienstverlening die hun collega-wijkcoaches met kennis kunnen ondersteunen. In enkele Sociale wijkteams, wordt elke overdracht aan Rijnstad nu door zo'n aandachtsfunctionaris begeleid. Of dit tot de gewenste verbetering leidt, moet de komende tijd blijken.

Vraag 2e: Hoe lang duurt het voordat een burger met (dreigende) problematische schulden wordt geholpen? Welke doorlooptijden zijn er vervolgens?

Geen wachttijden en een beperkt zicht op doorlooptijden

Bij alle drie de organisaties zijn er geen wachttijden en kan er als inwoners zich aanmelden op korte termijn een eerste gesprek worden ingepland. Er zijn geen cijfers over de totale tijd die het kost vanaf het moment dat een inwoner zich meldt totdat er een oplossing voor hem wordt bereikt. Rijnstad en PLANgroep monitoren de doorlooptijden van hun eigen organisatie, maar een overkoepelend beeld ontbreekt. De doorlooptijd van een stabilisatietraject bij Rijnstad bedraagt 8 maanden en zou men graag terugbrengen naar 6 maanden. Rijnstad geeft aan dat de caseload per medewerker en het overnemen van taken van het wijkteam (zie voorgaande) bepalend zijn voor de relatief lange doorlooptijd. Schuldhulpverleners van PLANgroep hebben gemiddeld 115 dagen nodig om een regeling te treffen met schuldeisers. Bij complexe dossiers en wanneer er sprake is van schulden bij een bank, kan het voorkomen dat de NVVK-norm van 120 dagen die hiervoor staat wordt overschreden.

Voor de Sociale wijkteams worden er geen cijfers over de doorlooptijd bijgehouden. Uit gesprekken met inwoners komt het beeld naar voren dat deze soms lang is, in uitzonderlijke gevallen zelfs enkele jaren. Dit komt door het handelen van de inwoner zelf, zoals een beperkte doortastendheid, begrip en terughoudendheid om zaken uit handen te geven. Maar ook de kennis van Wijkcoaches over de voorwaarden en mogelijkheden om toegelaten te worden tot een schuldregeling (bijvoorbeeld voor ondernemers of in het geval van een fraudevordering) wordt benoemd als een belemmerende factor.

Vraag 2g: Hoe is de nazorg georganiseerd om te voorkomen dat mensen terugvallen en opnieuw schulden maken?

Nazorg formeel niet belegd

De NVVK-module 'nazorg' heeft aandacht. Hoewel in de praktijk wijkcoaches hiervoor verantwoordelijk lijken, is deze module formeel bij geen van de drie partijen belegd. Wijkcoaches zijn regiehouder en sluiten dossiers ook niet af nadat een schuldregeling is afgerond. Maar er is niet vastgelegd welke ondersteuning zij na afloop van het traject bieden.

7.3 Ten aanzien van het bereik en de kosten

Hoofdpijnen

Samenvattend kan over bereik en kosten gesteld worden:

- Naar schatting maakte in 2017 per 10.000 Arnhemmers er tussen de 130 en 194 gebruik van schulddienstverlening. Dit is hoger dan in gemeenten van vergelijkbare omvang in dat jaar (110) en dan het landelijk gemiddelde (92).
- Een verklaring hiervoor is dat Arnhem ten opzichte van gemeenten met een vergelijkbare omvang, meer huishoudens heeft die moeten rondkomen van een laag inkomen.
- De gemeente heeft maatregelen genomen op belangrijke factoren die de toegankelijkheid van de schulddienstverlening kunnen belemmeren.
- Arnhem geeft meer geld uit aan schulddienstverlening dan het landelijk gemiddelde Arnhem besteedt 1.574 euro per 100 inwoners, landelijk is dat 1.190 euro per 100 inwoners.
- Er is overigens geen inzicht in de kosten die wijkteams maken ten aanzien van schulddienstverlening .

Verbeterpunten zijn:

- Inzicht in de omvang en samenstelling van de doelgroep inwoners met problematische schulden en welk gedeelte hiervan wordt bereikt.
- Inzicht in hoeveel mensen worden geholpen met de hulp van het wijkteam. Inmiddels is de registratie hierop uitgebreid. De komende tijd moet blijken of deze het gewenste inzicht oplevert.

Vraag 3a: Worden de mensen die schulddienstverlening nodig hebben, bereikt?

Geen compleet beeld van het bereik

Omdat sociale wijkteams tot nu toe niet registreerden hoeveel inwoners met schuldenproblematiek zich bij hen meldden, bestaat er geen compleet beeld van het totale aantal inwoners dat in de afgelopen jaren gebruik maakte van schulddienstverlening. Naar schatting maakte in 2017 per 10.000 Arnhemmers er tussen de 130 en 194 gebruik van schulddienstverlening. Dit is hoger dan in gemeenten van vergelijkbare omvang in dat jaar (110) en dan het landelijk gemiddelde (92). En dit is in lijn met het relatief hoge armoedecijfer in Arnhem. In 2018 nam het aantal dossiers bij

PLANgroep toe ten opzichte van 2017, maar het aantal aanmeldingen bij Rijnstad nam af (zie conclusies ten aanzien van het proces en de uitvoering).

Of Arnhem een groter deel van de doelgroep inwoners met problematische schulden weet te bereiken dan andere gemeenten is op basis van de beschikbare informatie niet te zeggen. Wel komt uit de gesprekken en een analyse van het Arnhemse beleid naar voren dat de gemeente maatregelen heeft genomen op belangrijke factoren die de toegankelijkheid van de schulddienstverlening kunnen belemmeren. Zo wordt er samengewerkt met woningcorporaties, energiebedrijven en zorgverzekeraars om schulden in een vroeg stadium op te sporen, is er laagdrempelige toegang in de wijk en er is begeleiding voor niet zelfredzame burgers. Ook zijn er aparte voorzieningen voor groepen die niet aan de formele toegangseisen voor een schuldregeling voldoen (bijvoorbeeld zelfstandigen en jongeren).

Vraag 3b: Wat zijn de resultaten van de gemeentelijke schulddienstverlening (prestaties in aantallen, effecten, en kosten?)

Succespercentage schuldregelingen hoog, geen zicht op uitval in voortraject

In 2017 is er door de schuldhulpverleners van PLANgroep voor 246 Arnhemmers een regeling getroffen met hun schuldeisers. De meeste van hen zullen na drie jaar weer schuldenvrij zijn (het uitvalpercentage bij PLANgroep is 4 procent op jaarbasis). Inclusief aanmeldingen voor de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp), lukt het de schuldhulpverleners van PLANgroep – zoals eerder aangegeven in de vorige paragraaf – voor 92 procent van de inwoners die bij hen worden aangemeld om tot een oplossing te komen.

Bij deze percentages dient aangemerkt te worden dat er geen goed beeld bestaat op de uitval in het voortraject. Waarschijnlijk wordt de lage uitval ook voor een belangrijk gedeelte veroorzaakt doordat er in het voortraject al relatief veel van inwoners wordt gevraagd.

Grip op de kosten

Sinds de schulddienstverlening in 2015 is uitbesteed, zijn de kosten hiervoor door de gemeente vastgesteld op 2,4 miljoen euro. De kosten voor de uitvoerende organisaties blijven jaarlijks binnen de hiervoor vastgestelde budgetten. De wijkteams verrichten hun activiteiten in het kader van de schulddienstverlening vanuit een lumpsum die zij krijgen voor alle taken die zij moeten uitvoeren. Het bedrag dat Rijnstad ontvangt is vanaf 2015 voor een periode van 4 jaar vastgelegd. PLANgroep krijgt een vast bedrag per inwoner die zij ondersteunen of bij hen wordt aangemeld en de kosten hiervan blijven jaarlijks ruim binnen het vastgestelde budgetplafond.

Arnhem geeft meer geld uit aan schulddienstverlening dan het landelijk gemiddelde. Arnhem besteedt 1.574 euro per 100 inwoners, landelijk is dat 1.190 euro per 100 inwoners. Gemeenten van gelijke omvang besteden 1.190 euro per 100 inwoners. Dit is in lijn met het feit dat armoede en schulden in Arnhem relatief frequent voorkomen. Het bedrag per persoon die wordt ondersteund door de schulddienstverlening ligt in Arnhem tussen de 813 en 1.213 euro en dit is rond het bedrag dat gemeenten van vergelijkbare omvang besteden (1.077 euro per inwoner) en het landelijk gemiddelde (1.155 euro per inwoner).

7.4 Ten aanzien van de ervaringen van inwoners

Hoofdpijnen

Samenvattend kan over ervaringen van inwoners gesteld worden:

- Inwoners weten hun weg naar het wijkteam snel te vinden.
- De ervaringen met wijkcoaches zijn positief. Mensen voelen zich gehoord door hun coach. Zij hebben het gevoel dat de coach aan hun kant staat en voor hun belang opkomt. Dat betekent niet dat daarmee iets bereikt wordt.
- Het kan lang duren voordat schulddienstverlening echt op gang komt.
- Het duurt regelmatig lang voordat er duidelijkheid is over inkomen, uitgaven en schulden. Het duurt ook regelmatig lang voordat duidelijk is wel traject het meest passend is.
- Stabilisatietrajecten verlopen zelden in een rechte lijn. De meeste trajecten kennen hick ups. Alledaagse zaken kunnen leiden tot onduidelijkheid en tot vertraging.
- De hulp aan ondernemers met schulden moet worden verbeterd. Duidelijk moet worden hoe het Bureau bijstandverlening zelfstandigen het best kan worden betrokken bij de Arnhemse route.

Vraag 4a & 4b: Wat zijn ervaringen van inwoners (schuldenaren inclusief ondernemers en schuldeisers) met (de verschillende instrumenten binnen) de schulddienstverlening en wat ervaren zij als succes- en faalfactoren voor een effectieve schulddienstverlening? Wat zijn de oorzaken van door klanten genoemde succes- en faalfactoren voor een effectieve schuldhulpverlening?

Inwoners hebben vertrouwen in hun wijkcoach, doortastendheid varieert

Uit de 27 gesprekken die wij voerden met Arnhemmers met schulden komt naar voren dat geen van hen er lang over heeft gedaan om erachter te komen waar zij zich konden aanmelden voor hulp. Wel bestond er vaak schroom om de eerste stap naar hulp te zetten; vanwege schaamte, angst om de regie kwijt te raken, of gelatenheid. Wanneer mensen eenmaal over deze schroom zijn heengestapt, ervaart vrijwel iedereen dat zij hun wijkcoach kunnen vertrouwen en voelt men zich meteen gehoord en begrepen. Dit neemt niet weg dat inwoners verschillen ervaren in de voortvarendheid waarmee zaken door de wijkcoach worden opgepakt. Het duurt soms lang voor de situatie in kaart is gebracht en het kan lang duren voordat duidelijk is hoe een inwoner geholpen kan worden en ook voordat er daadwerkelijk actie wordt ondernomen om tot oplossingen te komen.

Tevredenheid over deskundigheid schuldhulpverleners Rijnstad ondanks soms lange duur stabilisatietrajecten

Ook tijdens de stabilisatiefase bij Rijnstad ervaren inwoners dat het lang kan duren voordat duidelijk is waar zij aan toe zijn. Stabilisatietrajecten verlopen zelden in een rechte lijn en op een enkeling na had iedereen met wie wij spraken op een zeker moment last van hick ups. Kijkend naar de afzonderlijke verhalen van inwoners, blijkt dat de meest alledaagse zaken kunnen leiden tot onduidelijkheid en tot vertraging van het proces. Bijvoorbeeld omdat de inwoner ondernemer is/was, een betwistbare schuld heeft, onduidelijk is of hij zijn verdien capaciteit wel voldoende benut of omdat er tijdens de intake een schuldeiser over het hoofd is gezien.

Desondanks zijn inwoners over het algemeen positief over de deskundigheid van de schuldhulpverleners van Rijnstad. In veel gevallen wijten inwoners de vertraging aan oorzaken die bij hen zelf of hun situatie liggen, bijvoorbeeld dat er tijdens het traject nieuwe schulden opdoken of dat men nog niet bereid was om noodzakelijke stappen te zetten. In sommige gevallen geven komt uit de verhalen ook naar voren dat voor minder zelfredzame inwoners het een probleem kan zijn dat er veel aan hen zelf wordt overgelaten. Schuldhulpverleners van Rijnstad hebben beperkt tijd per inwoner en de wijkcoach heeft weliswaar de rol van regiehouder gedurende het gehele traject, maar wordt lang niet altijd proactief betrokken als er stagnatie of uitval dreigt.

PLANgroep wordt door de inwoners die wij hebben gesproken ervaren als een organisatie die meer op afstand opereert. Zij hebben geen specifieke verwachtingen van PLANgroep, anders dan dat gemaakte afspraken worden nagekomen en zijn hier tevreden over.

De ondersteuning voor ondernemers verdient extra aandacht

In Arnhem worden ondernemers als aparte doelgroep onderscheiden binnen de schulddienstverlening. Hulp is voor hen in principe geregeld in het kader van de Bbz regeling. Deze regeling wordt uitgevoerd binnen de gemeente door het Bureau bijstandsverlening zelfstandigen. De steun die zij biedt is louter financieel van aard. De praktijk leert echter dat ook bij ondernemers financiële problemen vaak niet op zich zelf staan, ook zij blijken behoeften te kunnen hebben aan hulp op ook andere terreinen. Dit blijkt uit de gesprekken die wij met 27 inwoners voerden. Zeven van hen waren ondernemer. Bij tenminste vier kwamen de financiële problemen niet zozeer voort uit hun bedrijf maar hingen vooral samen met privéomstandigheden. Zij deden uiteindelijk een beroep op het wijkteam. Hoewel ondernemerschap de weg naar het wijkteam niet in de weg staat, vormde het ondernemerschap wel een belemmering voor het oplossen van de schulden. Deze hulp stagneerde vervolgens altijd vanwege het ondernemerschap. Al snel was onduidelijk welk traject het meeste perspectief zou bieden, met vertraging tot gevolg. Soms kwam die vertraging voort uit gebrek aan kennis, ervaring en/of afstemming tussen hulpverleners en werden inwoners tussen instanties doorverwezen zonder dat zij verder kwamen. In deze gevallen bleek de wijkcoach moeite te hebben de regie te voeren. Voor ten minste zes van de zeven geïnterviewde ondernemers is de schuldhulp uiteindelijk geboden in het reguliere traject, nadat zij hun bedrijf hadden opgegeven, met vertraging en oplopende schulden van dien. Voor enkelen bleek het opgeven van het bedrijf een lastig proces. Ook is het de vraag of het in deze gevallen altijd nodig was geweest het bedrijf op te heffen. Sommige gemeenten, zoals Den Haag of Amsterdam, vergoeden de kosten van schulddienstverlening aan ondernemers, waardoor er meer mensen in aanmerking kunnen komen voor een saneringskrediet (Bbz) om hun schulden op te lossen of ondernemers kunnen kiezen voor een spaarsanering.

Bureau zelfstandigen wil de dienstverlening aan ondernemers met schulden graag verder uitbreiden om deze groep beter van dienst te kunnen zijn. Mogelijke uitbreiding qua dienstverlening kan bijvoorbeeld bestaan uit: projecten voor preventie van schulden bij ondernemers, een betere begeleiding van ondernemers bij het indienen van de Bbz-aanvraag (bijvoorbeeld door te kijken of er aanvullende inkomsten zijn te genereren) of de inkoop van meer nazorg (bijvoorbeeld budgetteringsgesprekken) na het toekennen van een Bbz-krediet. Kortom: hoewel er de afgelopen tijd duidelijke verbeteringen zijn gerealiseerd in het beleid voor ondernemers met schulden, zijn verdere verbeteringen

mogelijk. Een nadere verkenning naar diverse verbeteropties en bijbehorende kosten is wenselijk.

Bijlage 1: Casussen van inwoners

In november en december 2018 spraken wij met 27 inwoners over hun ervaringen met de hulp die zij kregen vanwege problematische schulden. In onderstaand overzicht geven wij per inwoner - rekening houdend met hun privacy - een globaal beeld van de situatie en het verloop van het hulptraject.

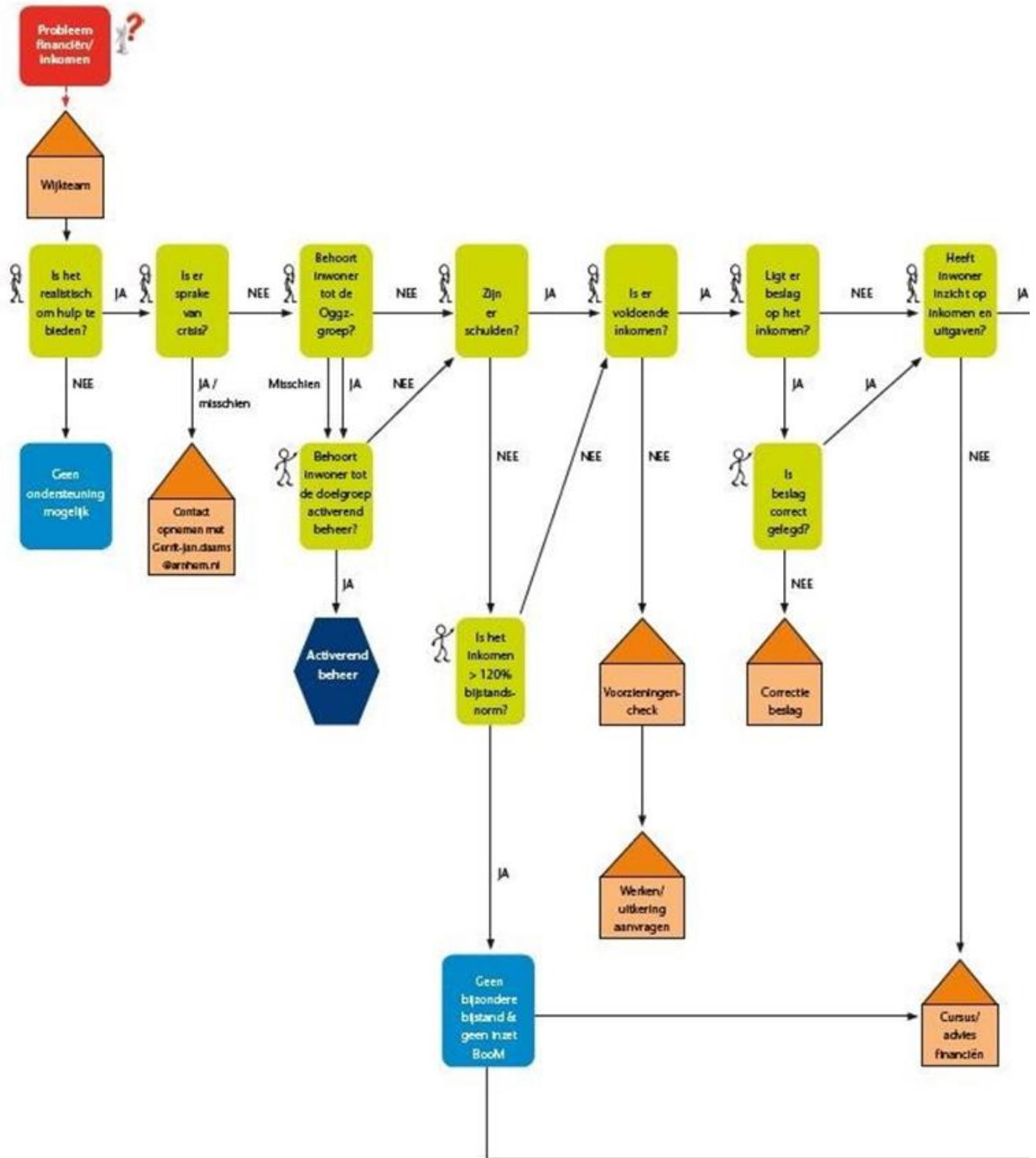
Nr.	Inwoner	Hoe lang geleden meldde de inwoner zich voor schuldhulp?	Hoe staat het er nu voor?
1	Vrouw, twintiger, samenwonend met een kind	4 jaar	Stabilisatie gaat moeizaam, vrouw woont met haar gezin in een te duur huis (staat op wachtlijst), man verdient minimum loon, vrouw heeft geen inkomen, noch uitkering, ziet voor zichzelf geen rol weggelegd om schulden af te lossen (die zijn door haar man gemaakt).
2	Man, veertiger, alleenwonend	1,5 jaar	Is recent gestart met minnelijk traject bij PLANgroep. Hulp stagneerde eerder bij Rijnstad vanwege boetes en stagneerde later ook nog een keer bij PLANgroep vanwege een schuldeiser die niet mee wilde werken.
3	Vrouw, veertiger, alleenstaand met twee kinderen	7 maanden	Heeft last van depressie, het lukt nog steeds niet om zelf de post open te maken. Daarnaast moet een rechtszaak worden afgewacht tegen een bewindvoerder die nalatig zou zijn geweest en oplopende schulden heeft veroorzaakt (er zijn enkele vorderingen die worden betwist).
4	Vrouw, veertiger, samenwonend	3 jaar	Schulden komen voort uit een winkel en een gedwongen verkoop van een huis. Vrouw wordt eerst geadviseerd door het Bureau Zelfstandigen van de gemeente. Onduidelijk was hoe deze vrouw geholpen moest worden. Heeft binnenkort weer een gesprek met Rijnstad. Er is nog geen plan.
5	Vrouw, twintiger, alleenwonend	7 maanden	Kampt met een burn out, heeft nog steeds moeite zaken op te pakken. Zit in een stabilisatietraject bij Rijnstad, een minnelijke regeling bij PLANgroep lijkt nabij.
6	Man vijftiger, samenwonend	7 jaar	Zit in een minnelijke regeling bij PLANgroep, duurde lang. Man was ondernemer, werkte aanvankelijk niet goed mee in stabilisatiefase, is door wijkcoach weer in het traject geholpen. De man en zijn vrouw zijn al langer afhankelijk van verschillende Wmo-voorzieningen.
7	Vrouw, dertiger, alleenstaand met twee kinderen	2 jaar	Zit bijna een jaar in een minnelijk traject bij PLANgroep. Het loopt goed. Inwoner heeft het op orde.
8	Man, vijftiger, alleenwonend	6 jaar	Zit sinds een week in Wsnp. Leidde een tijdje een zwervend bestaan. Woont nu in een zorgcentrum.
9	Vrouw, twintiger, alleenstaand met drie kinderen	7 jaar	Is licht verstandelijk beperkt, heeft duurzaam ondersteuning nodig. Zit sinds 2 maanden bij

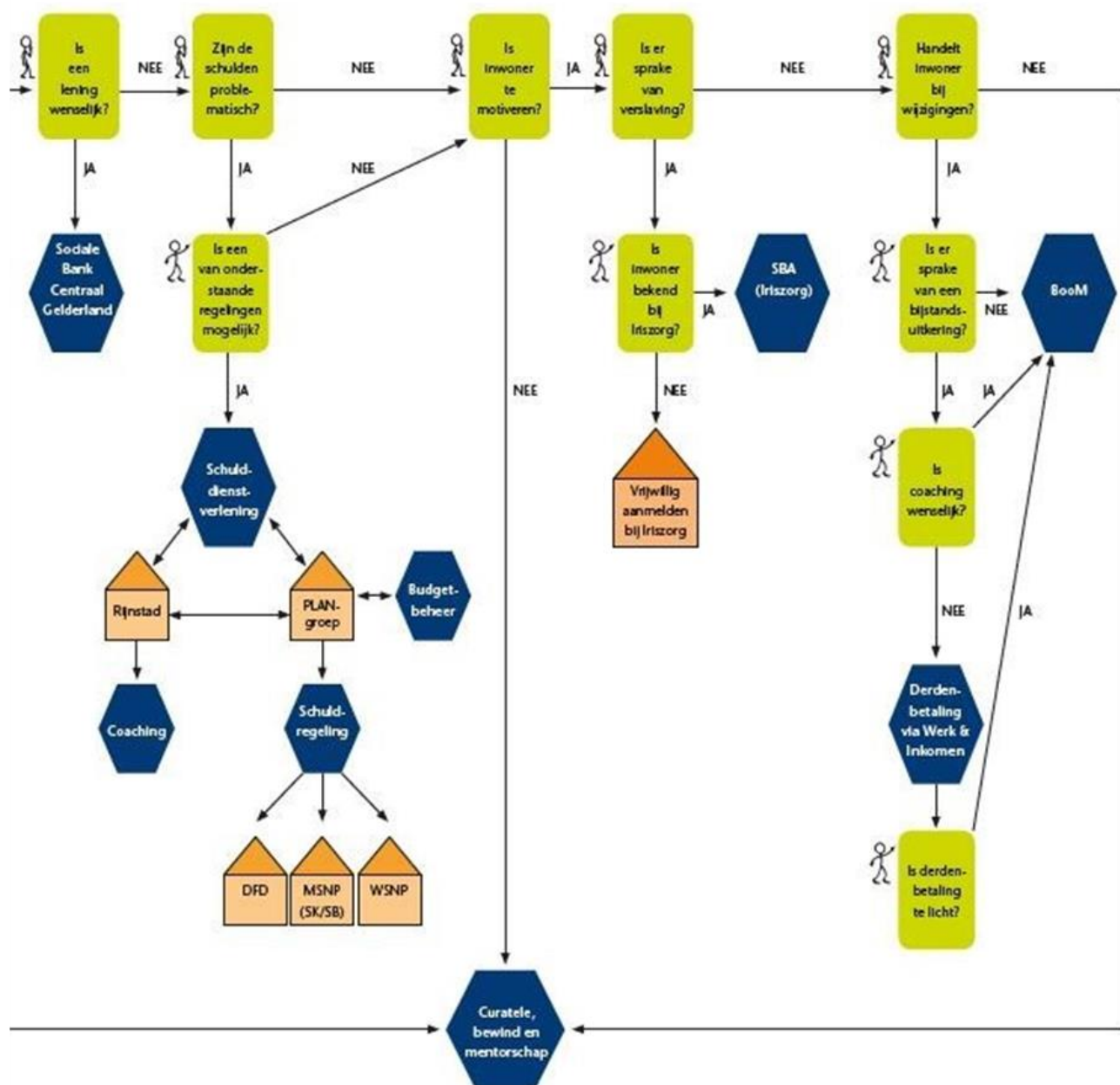

			PLANgroep. Er zijn echter nieuwe schulden gevonden.
10	Man, vijftiger, alleenwonend	3 maanden	Is aangemeld bij Rijnstad, wacht op eerste gesprek daar. Had vanwege ontslag (faillissement werkgever) inkomensterugval. Is nu stabiel (geen nieuwe schulden)
11	Man, twintiger, alleenwonend (op een kamer)	1,5 jaar	Inwoner heeft Wajong-uitkering. Woonde tot anderhalf jaar geleden in een begeleid wonen project. Was aangemeld bij Rijnstad, maar is weer teruggevallen. Inwoner wordt wellicht geholpen met beschermingsbewind.
12	Man, vijftiger	10 jaar	Na scheiding meldt een man zich voor hulp. Hij wordt geholpen bij het vinden van huisvesting en bij zijn schulden. Het loopt niet goed. BAC raakte dossier kwijt. Bewindvoerder en budgetcoach werkten niet goed samen.
13	Vrouw, twintiger, alleenstaand moeder, met een kind en zwanger van een tweede kind	7 maanden	Wacht op rechterlijke uitspraak toewijzing bewindvoerder, die aan de slag gaat met stabilisatie voor schuldregeling. Er zijn juridische complicaties i.v.m. scheiding, twijfel of ze wel 3 jaar van beperkt leefgeld kan rondkomen.
14	Vrouw, vijftiger alleenstaand	2 jaar	Is via PLANgroep bij wijkteam terecht gekomen. Zat bij PLANgroep maar dat mislukte. Nu wordt ze met haar financiën geholpen door zowel wijkteam als Rijnstad. Mevrouw heeft het helemaal uit handen gegeven. Meldt zich een deurwaarder dan belt ze het wWijkteam
15	Vrouw, zestiger, alleenstaand	Langere tijd (heeft destijds hulp van BAC ontvangen)	Wspn werd afgewezen door rechter. Is begin 2018 opnieuw naar Rijnstad gegaan. Heeft nu intakegesprek bij PLANgroep.
16	Vrouw, twintiger, alleenstaand	2 jaar	Mevrouw had een eigen zaak, waar schulden uit zijn ontstaan. Heeft te maken met een malafide schuldeiser (haar voormalig franchisegever) die geen eenduidig zicht geeft in de vordering. Zeer complexe zaak. Vrouw is in beeld bij wijkteam, Rijnstad en Over Rood. Niemand weet echter goed wat te doen. Vrouw is radeloos.
17	Vrouw, vijftiger samenwonend met kind	Langer dan 10 jaar	Gezin wordt op meerdere terreinen ondersteund, o.a. met Jeugdzorg. Zijn destijds in een Wspn-traject gestrand (klachten over BAC), maar zitten nu al weer ruim 2 jaar in een Wspn-traject, met ondersteuning van wijkcoach gaat dat nu goed.
18	Man, veertiger, alleenstaand	3 jaar	Was tot 3 jaar geleden dakloos, heeft nu een huurhuis. Zit sinds 1,5 jaar bij Rijnstad. Heeft volgende week intake bij PLANgroep
19	Man, zestiger samenwonend met kind	Langer dan 10 jaar	Man heeft meer dan € 350.000 schuld door gedwongen verkoop huis na scheiding. In 2008 werd Wspn afgewezen, man moest 10 jaar wachten. Man leeft al 10 jaar alleen van beslagvrije voet.
20	Vrouw, dertiger, alleenstaand met kind	2 jaar	Vrouw zit in de crisisopvang. Schulddienstverlening kwam niet direct op gang omdat de perspectieven op stabilisatie onduidelijk waren. Rijnstad stelde aanvankelijk

			als voorwaarde dat mevrouw een eigen woning had.
21	Vrouw, veertiger, alleenstaand met twee kinderen	2 jaar	Woonde tot één jaar geleden een jaar in een crisisopvang. Schulden ontstaan o.a. door ten onrechte ontvangen uitkering. Is niet tevreden over wijkcoach, wel over Rijnstad.
22	Vrouw, twintiger, alleenstaand met twee kinderen	?	Vrouw is door energiebedrijf bij Vroeg Eropaf aangemeld. Pas na gesprekken met de schuldhulpverlener realiseert de vrouw zich dat de schulden veel hoger zijn. Wijkteam is niet in beeld.
23	Man, vijftiger	1,5 jaar	Heeft schulden overgehouden aan een café dat hij bezat. Inwoner heeft ook medische klachten en is afhankelijk van bijstand.
24	Man alleenstaand, vijftiger	2,5 jaar	Is via Vroeg Eropaf bij Rijnstad gekomen. Man was eerder 10 jaar dakloos, heeft eerder in een andere gemeente al in een schuldhulpverleningstraject gezeten, heeft moeite om de post open te maken.
25	Vrouw, twintiger, inwonend bij familie	1 jaar	Heeft mentale (PTS) en fysieke klachten, ontvangt WW. Schulden zijn ontstaan in een huwelijk, dat inmiddels is beëindigd. Wordt geholpen door Rijnstad. Heeft zich direct bij Rijnstad gemeld. Vrouw kende Rijnstad vanwege de hulp die zij eerder ontving (i.v.m. met haar relatieproblemen).
26	Man, zestiger, alleenstaand, gescheiden	4 maanden	Ging over van een WW-uitkering naar een IOAW uitkering. Moest 7,5 week wachten op beschikking. Kreeg tegelijkertijd een vordering van Belastingdienst en had nog een consumptief krediet bij de bank. Werd door bank verwezen naar gemeente. Werd door gemeente doorverwezen naar wijkteam. Zit nu bij Rijnstad.
27	Man veertiger, alleenwonend, gescheiden	1 jaar	Is gedetineerd geweest, is via reclassering bij wijkteam gekomen, is nu gevorderd in het stabilisatietraject bij Rijnstad.

Bijlage 2: Arnhemse route

Geïnterviewde personen

Inwoners die gebruik maken van schulddienstverlening		
	Benaderd via Sociale Wijkteams	17 inwoners
	Benaderd via Rijnstad	10 inwoners
Gemeente Arnhem		
	Wethouder	Martien Louwers
	Bestuursadviseur (opdrachtgever schulddienstverlening voor Sociale Wijkteams, Rijnstad en PLANgroep)	Astrid Sleiderink
	Juridisch Adviseur	Marijn van Wolfen
	Bestuursadviseur Armoede en Schulden	Liesbeth Gerritsen-Menkveld
	Senior Bestuursadviseur (opdrachtgever Sociale Wijkteams)	Sella Meijs
	Business controller	Egon Zweers
	Business controller	Carlo Verhoef
Sociale Wijkteams		
	Bestuur Sociale Wijkteams en Teamleider Wijkteam Noord-Oost	Han van Burken
	Bestuur Sociale Wijkteams en Teamleider Wijkteam Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek	Els Bouwman
	Bestuur Sociale Wijkteams en Teamleider Wijkteam Malburgen	Mirjam Otten
	Bestuur Sociale Wijkteams, Teamleider Presikhaaf	Andy Kwakman
	Wijkcoach Wijkteam Presikhaaf	Sofie Janssen
	Wijkcoach Wijkteam Presikhaaf	Karin Jansen
	Wijkcoach Wijkteam Malburgen	Maya Prins
	Wijkcoach Wijkteam Malburgen	Marleen Hissink
	Wijkcoach Wijkteam Centrum	Marcel Roelofs
	Wijkcoach Wijkteam Centrum	Laura Koning
	Wijkcoach Wijkteam Noord-Oost	Martijn Vos
	Wijkcoach Wijkteam Noord-Oost	Henk Jan Kastein
Rijnstad		
	Operationeel Manager	Wendy Peters
	Projectleider Schulddienstverlening	Sanne Dekkers
	Schuldhulpverlener	Manon Visser
	Schuldhulpverlener	Hanneke Bisperink
	Schuldhulpverlener	Elske van der Borgh
	Sociaal Raadsman	Bart Houkes
	Sociaal Raadvrouw	Anita Peters
	Sociaal Raadvrouw	Iris Kryszat
PLANgroep		
	Operationeel Manager	Annemiek Swart
	Regiocoördinator	Tom Appelboom
	Schuldhulpverlener	Lisanne Mokveld
	Schuldhulpverlener	Elisabeth van de Glind
	Teamcoördinator	Nayanne Geefhuizen
	Budgetbeheerder	Bart Zinnemers
Overige partijen		
	Iriszorg, Hoofdbegeleider regio Arnhem en Achterhoek	Inez Berentsen
	Humanitas, Coördinator Thuisadministratie Arnhem	Kees Spruit

Schriftelijke bronnen

- Algemene Rekenkamer. (2016). *Aanpak problematische schulden*. Den Haag.
- Arum, S., & Schoorl, R. (2015). *Sociale (wijk)teams in vogelvlucht*. Utrecht: Movisie.
- Baan, A., Louwes, K., & Oostveen, A. (2016). *Evaluatierapport Wet gemeentelijke schulddienstverlening*. Utrecht: Berenschot (in opdracht van ministerie van SZW).
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018). *Armoede en sociale uitsluiting, 2018*. Den Haag.
- Gemeente Arnhem. (2011). *Beleidsplan Activerende Arnhemse Schulddienstverlening*.
- Gemeente Arnhem. (2012). *Beleidsregels schulddienstverlening gemeente Arnhem*. decentrale.regelgeving.overheid.nl.
- Gemeente Arnhem. (2016). *Beleidsnota doorontwikkeling Armoedeagenda en Schulddienstverlening*.
- Gemeente Arnhem. (2017). *Arnhem in cijfers, Overzicht van de gemeente Arnhem in cijfers en grafieken*. Arnhem: Onderzoek & Statistiek.
- Gemeente Arnhem. (sd). *De Arnhemse route voor financiële oplossingen (stroomschema)*.
- Gemeente Arnhem. (november 2014). *Samen Actief tegen Armoede, Arnhemse Armoedeagenda 2015 – 2018*.
- Gemeente Arnhem, Afdeling Onderzoek en Statistiek. (2015). *Evaluatie Budgetondersteuning op Maat - Boom*.
- Geuns, R. v., Jungmann, N., & Weerd, M. d. (2011). *Klantprofielen voor schulddienstverlening*. Amsterdam, Utrecht: Regioplan, Hogeschool Utrecht.
- In 't Veld, R., Westerbeek, J., & Winters, R. (2016). *Een Onbemind Probleem, Voorstudie maatschappelijke kosten-batenanalyse schuldenproblematiek*. Tilburg, Den Haag, Rotterdam: Universiteit van Tilburg, Kwink, Rebel Group.
- Inspectie SZW. (2017). *Toegankelijkheid Schulddienstverlening*. Den Haag: Programma Participatie en Financiële Zelfredzaamheid.
- Jungmann, N., & Kruis, G. (2014). *Het verhaal achter de cijfers, De doorstroming van de minnelijke schulddienstverlening naar de wettelijke schuldsanering*. Hogeschool Utrecht, Regioplan, NVVK.
- Jungmann, N., Wesdorp, P., & Schruer, E. (2017). *De eindjes aan elkaar knopen, Cruciale vragen bij financiële problematiek in de wijk*. Den Haag: Platform 31.
- Ministerie van SZW. (2017). *Kamerbrief over diverse onderwerpen van het schuldenbeleid*. Den Haag.
- NVVK. (2014). *Gedragscode schulddienstverlening*.

- NVVK. (sd). *Jaarverslag 2017*. Utrecht.
- PLANgroep. (sd). *Jaarverslag 2017*. Culemborg: PLANgroep.
- Pommer, E., & Boelhouwer, J. (2017). *Burgers (de)centraal, Overall rapportage Sociaal domein 2016*. Den Haag: SCP.
- Putten, B. v., & Schoot Uterkamp, T. (2017). *Schulddienstverlening in Nederland, Een inventarisatie van beschikbare gegevens over schulddienstverlening in Nederland*. Groningen: KWIZ.
- Rijnstad. (2018). *Jaarrapportage Rijnstad, Activerende Schulddienstverlening*. Arnhem: Rijnstad.
- Rijnstad. (2018). *Rijnstad Produktwijzer*.
- Stichting wijkteams Arnhem. (2018). *Jaarverslag 2017, Doen wat nodig is vanuit kracht en vermogen*. Arnhem.
- Tiemeijer, W. (2016). *Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden*. Den Haag, Amsterdam: WRR, Amsterdam University Press.
- Tuzgöl-Broekhoven, A., Atalikyayi, R., Berge, E. t., Berg, W. v., & Hanse, D. (2018). *Een open deur? Een onderzoek naar de toegang tot de gemeentelijke schulddienstverlening*. Den Haag: Nationale Ombudsman.
- Tuzgöl-Broekhoven, A., Ten Berge, E., Van den Berg, W., & Hanse, D. (2018). *Een open deur? Het vervolg, Onderzoek naar de toegang tot de gemeentelijke schulddienstverlening onder 251 Nederlandse gemeenten*. Den Haag: Nationale Ombudsman.
- Tuzgöl-Broekhoven, A., Van den Berg, W., Govers, E., & Hanse, D. (2016). *Burgerperspectief op schulddienstverlening, Een onderzoek naar de ervaringen van burgers met gemeentelijke schulddienstverlening*. Den Haag: Nationale Ombudsman.
- Van Dongen, L. (2016). *Wijkteams Arnhem, een onderzoek naar activiteiten van wijkcoaches voor inwoners met financiële problemen*. Amsterdam: Bureau PENG.
- Van Eijkel, R., Gerritsen, S., & Vermeulen, W. (2019). *De wijkteam-benadering nader bekeken, Het effect van de inzet van wijkteams op Wmo-zorggebruik*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Westhof, F., De Ruig, L., & Kerckhaert, A. (2015). *Huishoudens in de rode cijfers*. Zoetermeer: Panteia.

Betreft: Persbericht

9 mei 2019

Persbericht

"Rekenkamer Arnhem trekt indringende conclusies uit het onderzoek naar schulddienstverlening"

De Rekenkamer heeft het rapport "De Schuldental" aan de gemeenteraad van Arnhem aangeboden.

In dit onderzoek stond de situatie van de Arnhemse inwoner met schulden centraal en hoe deze geholpen wordt daar mee om te gaan. Het onderzoek omvatte zowel de uitvoering door de sociale wijkteams als door Rijnstad en PLANgroep.

De Rekenkamer Arnhem geeft met dit onderzoek de gemeenteraad inzicht in de wijze waarop schuldhulpverlening in Arnhem wordt uitgevoerd. Dat leidt tot conclusies en aanbevelingen waarmee - indien uitgevoerd - de schuldhulpverlening in Arnhem effectiever kan worden uitgevoerd. Op basis van de resultaten concludeerde de Rekenkamer Arnhem dat met name de manier waarop de hulpverlening in de wijkteams is georganiseerd snelle en adequate hulpverlening in de weg staat.

De overall conclusies die uit het rapport getrokken worden, zijn indringend.

Het komt vaak voor dat mensen lang in hun schuldental gevangen blijven. Dat wordt in belangrijke mate veroorzaakt doordat veel hulpverlening binnen de wijkteams weinig doel- en resultaatgericht is.

Vele wijkcoaches kunnen vanuit hun warme betrokkenheid rekenen op grote waardering van hun cliënten. Dat is waardevol en moet behouden blijven.

De opdracht van de wijkteams is "doen wat nodig is". Dat mag de algemene doelstelling zijn, ten aanzien van de langjarige schuldenproblematiek (die bij velen steeds toeneemt naarmate ze langer in de schuldental zitten) is hij niet effectief genoeg. De wijkteams registreren niet hoeveel mensen met welke schulden bij hen komen en ze pakken de problematiek niet doelgericht genoeg aan. Het maken van een plan en het voeren van de regie op de complexe processen die aan schuldenproblematiek ten grondslag liggen wordt onvoldoende strak aangestuurd en is in de analysefase (wat is het probleem en wat zou de oplossingsrichting kunnen zijn) niet doorwrocht genoeg. Daardoor wordt te weinig snelheid gemaakt.

Triage (het bepalen welke hulp nodig is) vergt specifieke vakkennis. Wij zien die niet altijd goed, tijdig en snel ingezet worden. Meer specifiek is de kennis ten aanzien van ondernemers/zzp'ers die met schulden bij de gemeente aankloppen onvoldoende. Vaak is er een ingewikkeld juridische en fiscale problematiek die specifieke kennis vraagt.

Omdat de afspraken met Rijnstad en PLANgroep ten aanzien van hun doelen en meetbare resultaten strak ingekaderd zijn, zijn de resultaten hier helderder. Ben je als schuldenaar

eenmaal zo ver dat je daar terecht komt – maar dat is voor velen een lange, kronkelige en moeizame weg – dan word je meestal goed en effectief geholpen.

De Rekenkamer beveelt aan de intake bij potentiële schuldhulpverlening te versterken, beter en gericht te registreren door de sociale wijkteams, te zorgen voor een betere regiefunctie vanuit de wijkteams, meer aandacht aan ondernemers te besteden, de afspraken over de berekening van het vrij te laten bedrag te evalueren en de nazorg te versterken.

=====

Noot voor de redactie, niet voor publicatie:

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot de voorzitter van de Rekenkamer Arnhem, de heer A.H. Teeuw (06 46 141 252) of per mail tot de secretaris van de Rekenkamer Arnhem, de heer P. Bosch: paul.bosch@arnhem.nl

Voor de pers: De Rekenkamer is maandagavond 13 mei om 19.30u aanwezig in het Stadhuis, commissiekamer Festival, om desgewenst toelichting te geven op dit rapport.

Graag ontvangen wij van tevoren bericht over uw aanwezigheid.

BEHANDELRESULTAAT

INFORMATIEVE BEHANDELING 29 mei 2019

Raadsvoorstel "De Schuldenval"

Zaaknummer: 273186

Portefeuillehouder: M. Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: Kalthoff (VVD), Çetintaş (SP), Van den Broek (CDA), Van Nunen (PvdA), Sanders (PVV), Usta (DENK-Verenigd Arnhem), Tujeehut (Arnhemse Ouderenpartij), Andeweg (D66), Becker (ChristenUnie), Navis (GroenLinks). De fracties van Arnhem Centraal en de Partij voor de Dieren waren niet vertegenwoordigd.

Verder aanwezig: Teeuw (voorzitter Rekenkamer), Zwiers (Rekenkamer), Brummelkamp (onderzoeker).

Raadskamerbespreking

De voorzitter van de Rekenkamer geeft een toelichting op het voorliggende onderzoeksrapport. Vervolgens is de raadskamer in de gelegenheid gesteld om vragen over het onderzoeksrapport aan de leden van de Rekenkamer (en onderzoeker) te stellen.

Conclusie

De voorzitter concludeert met instemming van de raadskamer dat het voorstel verder doorgeleid kan worden naar de volgende fase in het proces.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

B. van Es

Titel/onderwerp: **Agenderingsverzoek Overlast door nieuwbouw Van Verschuerstraat e.o.**

Raadsadviseur: B. Kranenburg   Telefoonnr: 3775956   bas.kranenburg@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Patricia Twente/Floor Riethorst
Portefeuillehouder:	Mw. C. Bouwkamp	Telefoonnr:	3773529/3774661
		E-mailadres:	patricia.twente@arnhem.nl floor.riethorst@arnhem.nl
Doel activiteit	De bespreking van het onderwerp stelt de raadskamer in staat om het door het college gevoerde beleid te controleren.		
Toelichting	<p>Aanleiding De fractie van de SP heeft een agenderingsverzoek ingediend over de overlast door de nieuwbouw aan de Van Verschuerstraat (achter het vm. Mozaiekcollege aan de Boulevard Heuvelink). De fractie heeft diverse signalen van bewoners ontvangen over schade (verzakkingen, scheuren) en geluidsoverlast. Ook de Gelderlander heeft een artikel aan de situatie gewijd.</p> <p>Inhoud Het agenderingsverzoek is als bijlage bij dit advies gevoegd.</p> <p>Proces De situatie gaat verschillende betrokkenen/belanghebbenden aan. Voorafgaand aan de behandeling van het agenderingsverzoek op 8 mei is een ronde tafelgesprek georganiseerd met bewoners, vertegenwoordigers van de ontwikkelaar (Klokgroep) en een vertegenwoordiger van woningbouwcorporatie Volkshuisvesting. De raadskamer heeft veel vragen aan de wethouder en de insprekers gesteld over de communicatie tijdens de bouw, de registratie van meldingen en klachten en het toezicht op de naleving van de vergunningvoorschriften. Een aantal vragen konden tijdens de behandeling niet beantwoord worden, de wethouder heeft daarvoor een aantal toezeggingen gedaan. De raadskamer heeft aangegeven een vervolgbehandeling te willen als de antwoorden op de toezeggingen van de wethouder bekend zijn.</p>		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Er is geen vervolgbehandeling voorzien. Een eventueel vervolg hangt af van het initiatief dat een of meerdere fracties neemt.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	De leden van de raadskamer worden uitgenodigd te reageren op de (schriftelijke) beantwoording van de wethouder op de toezeggingen. Daarnaast kunnen vragen m.b.t. het agenderingsverzoek gesteld worden. Het college wordt in de gelegenheid gesteld te reageren. De behandeling vindt plaats in één termijn, hierbij is een afwisseling van het stellen van informatieve vragen en het uitwisselen van gedachten toegestaan. Interruptions zijn toegestaan.		
Bijlagen			
Agenderingsverzoek n.a.v. overlast door nieuwbouw bij de Van Verschuerstraat en omgeving			
Behandeladvies t.b.v. behandeling op 8 mei 2019			
Behandelresultaat bespreking 8 mei 2019			
Behandeladvies t.b.v. behandeling op 29 mei 2019			

Memo

Datum : 3 juni 2019
Aan : De gemeenteraad
Kopie aan : Yvonne vd Graaf, Leo den Uil, Floor Riethorst
Van : Cathelijne Bouwkamp
Betreft : Overlast door bouwwerkzaamheden Oldenbarneveldtstraat - Van Verschuerstraat

---

Tijdens het rondetafelgesprek en de behandeling door de raad daarna op 8 mei jl. zijn de volgende vragen gesteld en toezeggingen gedaan. Hieronder puntsgewijs een inhoudelijke reactie.

Beleidskader

Hoe en welk toezicht de ODRA houdt bij bouwprojecten, is vastgelegd in het Handhavingsplan Fysieke Leefomgeving 2011-2014 (bijlage) van de gemeente. Hierin staan de prioriteiten beschreven waarop de ODRA controleert. Overlast door bouw heeft daarin geen prioriteit. In de tabel op pagina 4 staat de prioritering aangegeven en in pag. 3.3 wordt dit verder uitgewerkt.

Het beleidsplan richt zich alleen op het slopen van asbest en niet op normale sloop. Normale sloop heeft dus geen prioriteit. Gelet op het feit dat de wettelijke landelijke geluidsnormen van het Bouwbesluit enorm hoog zijn, worden deze vrijwel nooit overschreden. Daarom wordt slechts bij extreem geluid gemeten. Een voorbeeld van extreem geluid is het trillen van damwanden.

1. De wethouder vraagt bij de ODRA na welk toezicht is gehouden op de naleving van de normen omtrent geluid en trillingen. Ook vraagt zij bij de ODRA naar het aantal binnengekomen meldingen van klachten tijdens het bouwproces;

Bij wet zijn er normen vastgesteld voor geluid en voor trillingen. De aannemer is verplicht hieraan te voldoen en schade te beperken tijdens de bouwwerkzaamheden. Belangrijk om te stellen is dat schade alleen achteraf geconstateerd kan worden. Bij het project Verschuerstraat zijn door de ODRA de afgelopen periode twee geluidsmetingen uitgevoerd:

- Tijdens het intrillen van de damwanden door de ODRA; het gemeten geluid viel binnen de toegestane normen. De waarneembare trillingen waren verklaarbaar gezien de aard van de werkzaamheden. Ook deze trillingen ook die vielen binnen de wettelijke normen.
- Tijdens de bouw voor de gevel van woningen in de B.P. van Verschuerstraat. Het gemeten geluid heeft de wettelijke normen niet overschreden. Overigens zijn er bij dit project trillingsmeters geplaatst op omliggende gebouwen. Bij een overschrijding op het gebied van trillingen krijgt de aannemer tijdens de uitvoering een signaal zodat hij zijn werkzaamheden direct kan stilleggen.

Er zijn 27 geregistreerde klachten bij de ODRA. Al deze klachten heeft de ODRA voorzien van een reactie. (zie bijlage)

Noot: de wettelijke normen voor geluid worden niet overschreden maar de binnenstedelijk overlast kan als fors ervaren worden door omwonenden.

2. De wethouder gaat na of de voorschriften uit het monitoringsplan goed zijn nageleefd, ook bij afwijkingen van dit plan;

Bij de aanvraag voor een omgevingsvergunningen kan de ODRA vragen om een monitoringsplan. Het monitoringsplan was in dit geval een vereiste bij de omgevingsvergunning en is dan ook aangeleverd door de aannemer (bijlage).

Het monitoringsplan is o.a. bedoeld om bepaalde maximale streefwaarde van trillingen vast te leggen. Daarmee is vastgesteld welke maximale trillingen er mogen optreden bij naburige panden. Dit zijn wettelijke normen.

Op basis van dat plan van de betrokken aannemer kan er een inschatting worden gemaakt of (periodiek) toezicht noodzakelijk is. Het aangeleverde Monitoringsplan gaf geen aanleiding tot meer toezicht. Dit binnen de vastgestelde gemeentelijke kaders ten aanzien van toezicht en handhaving ('Handhavingsplan Fysieke Leefomgeving 2011-2014')

Van de metingen, voortvloeiend uit het monitoringsplan, is een rapportage gemaakt die 7 jaar bewaard wordt. De aannemer is gevraagd deze rapportage zo snel mogelijk én tijdens de bouw, naar de ODRA toe te sturen.

3. De wethouder gaat na of m.b.t het gebruik van de openbare ruimte de juiste procedures zijn gevolgd.

Ja, de juiste procedures zijn gevolgd.

De aannemer heeft een aanvraag ingediend voor het afsluiten van een fietspad en een aanvraag voor een ontheffing oneigenlijk gebruik van de openbare grond.

Op 7 januari 2019 is de Ontheffing oneigenlijk gebruik openbare grond verleend (bijlage) en op 19 april 2019 is het verkeersbesluit in de Staatscourant gepubliceerd (bijlage). Er zijn geen bezwaren ontvangen op beide besluiten van betrokkenen.

Verdere vragen:

4. Hoe zijn klachten binnen gekomen en behandeld?

Bij de ODRA komen klachten van bewoners binnen via de klantenservice van de gemeente of via het klachtenloket van de provincie (S@men). Dat kan via internet of telefonisch. De bouwklachten zijn door de ODRA onderzocht. Met alle klagers, bij dit project, is er contact geweest, hetzij telefonisch hetzij per email over de afhandeling.

5. Hebben we de overlast kunnen voorzien?

Bouwen en ontwikkelingen in binnenstedelijk gebied kan altijd in meer of minder mate leiden tot overlast. Maar overlast is nog geen overtreding van de wettelijke normen. Bij metingen is gebleken dat de trillings- en geluidsoverlast die ervaren werd, nog wel binnen de landelijk geldende normen uit het Bouwbesluit valt.

6. Zijn de plannen inderdaad complexer geworden?

Nee. De werkzaamheden zijn conform de verleende omgevingsvergunning uitgevoerd.

7. Is er sprake van compensatie voor vergunninghouders (parkeren)?

Nee. De gemeente Arnhem heeft getoetst of er voldoende parkeerplaatsen aanwezig zijn in de wijk. Dit was het geval.

8. Wat zijn de afwegingen geweest om de aannemer ontheffing te verlenen om na 19.00 te werken?

De werkzaamheden waarvoor ontheffing was verleend hadden betrekking op geluid. Deze werkzaamheden waren bouwtechnisch noodzakelijk op dat moment. De werkzaamheden zijn binnen de regelgeving uitgevoerd, nadat hiervoor een ontheffing is aangevraagd.

9. Wat leren we hier van en wat nemen we mee voor de toekomst?

Bouwen en ontwikkelingen in binnenstedelijk gebied kan altijd in meer of minder mate leiden tot overlast. Bij grote projecten zoals deze nabij een woongebied is het draagvlak essentieel. Dit vanwege de langdurige blootstelling aan overlast zoals geluid, trilling, stof, en andere zaken. Tijdens de bouwwerkzaamheden is de aannemer verplicht te voldoen aan de wettelijke normen en de opgenomen voorschriften in de vergunning. Daarnaast heeft hij een inspanningsverplichting om (continu) met de omwonenden te communiceren (over de overlast). In dit geval had de aannemer de planning van de werkzaamheden en de tijdstippen met extra overlast kunnen voorzien en actiever kunnen communiceren met het bevoegd gezag en omwonenden. Wederzijds begrip en duidelijkheid over wanneer wat gaat gebeuren is van essentieel belang.

Daarnaast is het bij dit project van belang om te constateren dat er een verschil is tussen de ervaren overlast door omwonenden en de wettelijke normen voor trillingen en geluid die gelden.

Nu en in de toekomst moet de gemeente Arnhem (teams leefomgeving) en de ODRA een nadrukkelijk rol blijven spelen in de reductie van de overlast waar dit kan volgens de geldende wet- en regelgeving.

De gemeente gaat onderzoeken of een actualisatie nodig is van het Handhavingsplan Fysieke Leefomgeving 2011-2014.

Bij (grote) binnenstedelijke bouwprojecten gaan we bekijken hoe partijen (aannemer, gemeente, ODRA, bewoners) meer aan elkaar kunnen verbonden kunnen worden. De gemeente en de ODRA nemen een pro-actievere houding aan ten opzichte van een aannemer als het gaat om communicatie met omwonenden, ook al heb je niet altijd een juridische basis.

Op 4 juni vindt een gesprek plaats tussen de aannemer DraismaKlok en de gemeente om werkafspraken te maken voor de resterende periode van de bouw.

Zaaknummer	Datum	Adres	Naam	Klacht	Behandeling	Behandelaar
195296748	29-4-2019			Hinder bouwradio	Gebeld	J. Meijer
195295114	11-4-2019			Geluidsoverlast steigerbouwers	Klacht doorgezet naar R. Akkerman	J. Meijer
195293299	25-3-2019			Zeer grote bouwoverlast	Gebeld. Meter geplaatst.	N. Hoekstra
195292758	19-3-2019			Zeer grote bouwoverlast	Gebeld. Meter geplaatst.	N. Hoekstra
195289079	8-2-2019			Klacht radio bouwvakkers	Contact aannemer over radio's.	J. Meijer
195277593	11-10-2018			Licht en geluidsoverlast	Nogmaals gebeld.	J. Meijer
195271729	26-7-2018			Geluidsoverlast bouwput	Aannemer gebeld en mevrouw eveneens.	J. Blokland
195271317	20-7-2018			Geluidsoverlast bouwmachines	Gebeld en contact met aannemer opgenomen over bouw tijden	J. Meijer
195270267	5-7-2018			Geluidsoverlast bouw en vrachtwagens	Gebeld	J. Meijer
195269674	27-6-2018			Overlast bouw tijden + scheur in wegdek door bouw	Gebeld	J. Meijer
195211553	5-1-2016			Geluidsoverlast in de vroege ochtend	Voicemail	N. Hoekstra
195278800	25-10-2018			Geluidsoverlast in de nacht werken	Gebeld en aannemer gebeld	J. Meijer
195278768	25-10-2018			Geluidsoverlast in de nacht werken	Voicemail ingesproken over ontheffing	J. Meijer
195278755	25-10-2018			Geluidsoverlast in de nacht werken	Gebeld en aannemer gebeld	J. Meijer
1952267870	4-6-2018			Geluidsoverlast werken op zaterdag	Per mail gereageerd	G. Mengers-Albers
195212760	1-2-2016			Overlast toegenomen slopen school. Trillingen en	E-mail gemeente Arnhem over contact aannemer	N. Hoekstra

				scheuren aan deel huis		
195260597	1-3-2018			Trillingen in de vroege ochtend	Gebeld	J. Meijer
195286287	14-1-2019			Lichthinder bouwlampen. Lampen hele nacht aan	Gebeld en ook aannemer gebeld	J. Meijer
195286234	11-1-2019			Lichthinder bouwlampen. Lampen worden meermaals de hele nacht angelaten	Gebeld en ook aannemer gebeld	J. Meijer
195260912	6-3-2018			Overlast klopgeluiden bouwlocatie (compressor of pomp)	Voicemail ingesproken	J. Meijer
195231831	12-12-2016			Vanaf 04:00 uur last van trillingen (iedere nacht)	Gebeld	W. Abbes
195213474	15-2-2016			Overlast sloopwerkzaamheden en trillingen in huis	-	-
195277702	10-10-2018			Overlast bouwwerkzaamheden in de nacht	E-mail dat het meegenomen wordt in toezicht	G. Mengers-Albers
195281961	28-11-2018			Geluidsoverlast werkzaamheden na 22.00u. Ook overlast bouwlampen	Gebeld	J. Meijer
195281760	28-11-2018			Overlast geluid en licht bouwlampen kraan	Voicemail, later teruggebeld.	J. Meijer
195212017	12-1-2016			Geluidsoverlast in de vroege ochtend + trillingen. Horen knappen van	-	-

				elementen in eigen plafond		
195289109	11-2-2019			Geluidsoverlast om half 7 in de ochtend en op zaterdagen	Via mail contact opgenomen	J. Meijer

VOF DraismaKlok
Paramariboweg 100
7333PB APELDOORN

Datum : 7 januari 2019
Uw kenmerk :
Ons kenmerk :
Zaaknummer : 315434
Contactpersoon : Randy van de Rhee
Telefoonnummer : 0900 - 1809

Onderwerp: Ontheffing oneigenlijk gebruik openbare grond

Geachte heer Doppenberg,

Op 6 december 2018 hebben wij uw aanvraag ontvangen voor een ontheffing oneigenlijk gebruik openbare grond zoals bedoeld in artikel 2.1.5.1 van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem, verder te noemen APV. De aanvraag betreft het plaatsen van een kraan en vrachtwagen (t.b.v. damwanden trekken, op te stellen op de weg) in 3 losse fases welke 4 dagen per fase zal zijn in de periode 8 januari 2019 tot en met 29 maart 2019, op de B.P. van Verschuerstraat 2 t/m 102 en Van Oldenbarneveldtstraat 19 t/m 33 te Arnhem.

Naar verwachting zullen de werkzaamheden zoals genoemd in de aanvraag geen onevenredige hinder voor de omgeving opleveren en zal er geen schade ontstaan aan de openbare ruimte.

Besluit

Gelet op artikel 2.1.5.1 derde lid, van de APV besluiten wij u de gevraagde ontheffing te verlenen voor de periode van 8 januari 2019 tot en met 29 maart 2019, het betreft hier 3 losse fases van 4 dagen. Tevens besluiten wij dat uw aanvraag d.d. 6 december 2018 en overige bijlagen die bij deze ontheffing zijn bijgevoegd onderdeel uitmaken van deze ontheffing.

Aan deze ontheffing verbinden wij de volgende voorschriften:

1. De aanwijzingen van de politie, brandweer en toezichthouders van de gemeente Arnhem, te geven in het belang van de openbare orde en veiligheid, dienen stipt en onmiddellijk te worden opgevolgd.
2. De ontheffinghouder dient te zorgen voor een veilige afzetting. De gemeente Arnhem hanteert hierbij de publicatie 96b van het CROW.
3. De ontheffing dient voor de politie, brandweer en toezichthouders van de gemeente Arnhem onmiddellijk toonbaar te zijn.
4. Eventuele brandkranen moeten worden vrijgehouden voor blusvoertuigen en wel zodanig dat hiervan onbelemmerd gebruik kan worden gemaakt.

5. Op het trottoir dient minimaal 1,5 meter ruimte over te blijven voor de veilige doorgang van voetgangers.
6. In geval van calamiteiten dient de rijbaan of het fietspad vrijgemaakt te worden.
7. Ingangen, (nood)uitgangen en vluchtwegen dienen te allen tijde over de minimaal vereiste breedte te zijn vrijgehouden van obstakels. Dit geldt eveneens voor het als verlengstuk van de vluchtwegen aan te merken gedeelte.
8. Het is niet toegestaan op enigerlei wijze voorwerpen, draden of touwen te bevestigen aan bomen, pennen te bevestigen in de bestrating noch anderszins handelingen te verrichten die schade kunnen veroorzaken aan eigendommen van de gemeente dan wel van derden.
9. U dient de voorwaarden in de bijlage "Werken rond Bomen" in acht te nemen.
10. De kraan dient zodanig afgezet te worden dat publiek zich niet binnen de draaicirkel van de kraan kan begeven.
11. Dienen de verkeersplannen opgesteld door Van Amerongen precies nageleefd te worden.
12. Afsluiting van genoemde locaties is akkoord buiten de spijstijden (07:30 - 09:30 en 16:00 - 18:00), zoals besproken met de doorstroommanager van de gemeente Arnhem.
13. Wanneer er een definitieve datum/dag bekend is waarop de plaatsing en afsluiting plaats gaat vinden, dient dit kenbaar te worden gemaakt aan de doorstroommanager van de gemeente Arnhem de heer R. Zilstra (ries.zilstra@arnhem.nl).
14. Dienen aanwonende te worden geïnformeerd over de plaatsing en afsluiting.
15. De ontheffinghouder dient te zorgen dat de bestrating schoon blijft en dat bij verontreiniging dit direct wordt schoon gemaakt.
16. Dient de ontheffinghouder maatregelen te nemen om schade aan de openbare ruimte te voorkomen.

De ontheffinghouder is verantwoordelijk voor alle schade die als gevolg van de plaatsing van een kraan en vrachtwagen (t.b.v. damwanden trekken, op te stellen op de weg) ontstaat aan enig goed welke in eigendom is van de gemeente Arnhem dan wel van derden.

Bezwaar

Indien u het niet eens bent met deze beschikking, kunt u op grond van artikel 8:1 juncto 7:1 van de Algemene wet bestuursrecht binnen 6 weken na dagtekening van deze brief een bezwaarschrift indienen bij het college van burgemeester en wethouders van Arnhem, Postbus 9029, 6800 EL Arnhem.

Tevens kunt u, nadat bezwaar is gemaakt, op grond van artikel 8:81 van de Algemene wet bestuursrecht een verzoek om voorlopige voorziening indienen bij de voorzieningenrechter van de Rechtbank Gelderland, Afdeling Bestuursrecht, Postbus 9030, 6800 EM Arnhem. Voor het indienen van een verzoek om voorlopige voorziening bent u griffierecht verschuldigd.

Leges

Op grond van de Legesverordening van de gemeente Arnhem bent u voor het in behandeling nemen van deze aanvraag een bedrag van € 101,00 verschuldigd. Hiertoe zal u een factuur worden gezonden. Indien u het niet eens bent met de hoogte van de leges, kunt u binnen 6 weken na dagtekening van deze brief een bezwaarschrift indienen bij het cluster Intern advies, afdeling Sociaal Zekerheids- en Omgevingsrecht, Postbus 9029, 6800 EL Arnhem. Het indienen van een bezwaar tegen de leges heeft geen opschortende werking.

Informatie

Voor meer informatie kunt u bellen met 0900-1809 (lokaal tarief).

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
namens het college,

P.C.C. Marres
Hoofd van de afdeling Vergunning en Handhaving

- Bijlage(n):
1. Aanvraag met zaaknummer 315434
  2. Verkeersplan door Van Amerongen voor de B.P. Verschuerstraat
  3. Verkeersplan door Van Amerongen voor de Van Oldenbarneveldtstraat
  4. Werkplan voor het trekken van damwanden

Datum: 7 januari 2019
Ons kenmerk:
Pagina: 4

5. Werkplan voor aanvullen en trekken damplanken
6. Boombescherming op bouwlocaties

i.a.a.: Administratie (8401.407.11053.W31)

Gemeente Arnhem Handhavingsplan Fysieke Leefomgeving 2011 - 2014

Inhoudsopgave Handhavingplan Fysieke Ruimte 2011-2014

Deel I: Handhavingplan

	Samenvatting	3
	Inleiding	5
	Leeswijzer	6
1	Uitgangspunten en doelstellingen handhaving	7
	1.1 Algemene beleidsuitgangspunten	8
	1.2 Doelstellingen	
2	Organisatie van de handhaving	
	2.1 Organisatie van toezicht en handhaving	11
	2.2 De takenmatrix	12
	2.3 Kwaliteitscriteria	12
	2.4 Klachten en piket	13
	2.5 Integrale handhaving en amenwerkingsvormen	13
3.	Probleemanalyse en prioritering	
	3.1 Factoren bij de prioritering	14
	3.2 Inhoudelijke probleemanalyse	15
	3.3 Prioritering handhaving bedrijven en bodem	15
	3.4 Prioritering handhaving bouwen en wonen	18
	3.5 Prioritering handhaving brandveiligheid	19
	3.6 Prioritering handhaving openbare ruimte	20
	3.6.1 Vergunninggericht toezicht	20
	3.6.2 Gebiedsgericht toezicht	21
	3.6.2.A Overlast	21
	3.6.2.B. Planologisch gebruik	23
	3.6.3 Parkeren	25
4.	Monitoring en evaluatie	
	4.1 Periodieke rapportage en verantwoording	26
	4.2 Indicatoren	26
5	Middelen en bezuinigingen	28

Deel II: Programma 2011-2014

- Milieu en bodem
- Bouwen
- Brandveiligheid
- Openbare ruimte
- Toezicht en preventie
- Parkeren

Bijlagen

Vast te stellen

1. Handhavingstrategieën

Kennisnemen van

2. Overzicht betrokken beleidsplannen bij prioritering
3. Rapportage gevoelens leefbaarheid en veiligheid per wijk (veiligheidsmonitor 2010)
4. Reeds vastgesteld beleid met betrekking tot toezicht en handhaving
5. Ontwikkelingen

Samenvatting

Het 'Handhavingplan Fysieke Ruimte 2007-2010' liep eind 2010 af. Naar aanleiding daarvan is een nieuw plan voor de periode 2011-2014 opgesteld. Hierin zijn wederom alle handhavingstaken op het gebied van Milieu, Bouwen, Openbare Ruimte, Brandveiligheid en Parkeren bijeengebracht. Dit nieuwe plan is onder meer gebaseerd op de jaarlijkse evaluaties van het oude plan, een probleemanalyse, input vanuit de verschillende beleidsdisciplines en het bedrijfsleven.

Het is een **wettelijke plicht** om handhavingbeleid vast te stellen en ter kennisname te brengen aan de Raad.

Onderdeel van dit beleid is in elk geval een beschrijving van de doelen die worden nagestreefd, en er moet een probleemanalyse worden opgesteld waaruit de handhavingsprioriteiten voortvloeien.

Verder moet inzichtelijk worden gemaakt op welke wijze toezicht wordt gehouden en op welke wijze wordt gehandhaafd: met andere woorden, hoe treedt de gemeente op tegen overtredingen. Een dergelijk plan kan voor meerdere jaren worden vastgesteld.

Wij doen dat voor een periode van 4 jaar.

Bij het plan is tevens, in de vorm van excelschema's, een uitvoeringprogramma voor de jaren 2011-2014 gevoegd. Hierin wordt aangegeven hoeveel uren aan welke taak worden besteed. Het programma is een uitvloeisel van het plan.

Het programma moet volgens de wet jaarlijks worden vastgesteld en ter kennisname aan de Raad worden gebracht.

Jaarlijks wordt het programma kort geëvalueerd en voor het volgende jaar bijgesteld als daarvoor aanleiding is.

Beleid in plan

Wettelijke plicht vaststellen plan en programma

Doelen

Handhaving van gestelde regels heeft vooral betrekking op de volgende doelen:

- fysieke veiligheid: brandveilig gebruik van openbare gebouwen, constructieve veiligheid van bouwwerken, externe veiligheid bij opslag en transport van gevaarlijke stoffen, veiligheid bij evenementen;
- (volks)gezondheid: beperken emissies naar lucht, bodem en water;
- natuurschoon en bescherming van het milieu: bescherming bodem, dumping afval, gedragsregels in parken etc.;
- kwaliteit leefomgeving: verbeteren van de leefbaarheid en subjectieve gevoelens van veiligheid, tegengaan van verloedering (parkeeroverlast, zwerfafval, illegale bouw, beheer openbare ruimte, behoud beeldkwaliteit) én bestrijding hinder.
- economische schade: bodemverontreiniging.

Veiligheid, gezondheid en kwaliteit leefomgeving

Prioriteiten

Met het plan wordt duidelijk hoe de gemeente haar prioriteiten stelt en waar en op welke thema's de inzet van toezichtcapaciteit plaatsvindt. Het plan is in hoofdlijnen een voortzetting van het beleid dat ook in het plan 2007-2010 is neergelegd. De prioriteiten zijn gebaseerd op het lente-akkoord 2010-2014, een analyse van de problemen per taakveld en de ervaringen van de handhavers in de praktijk. In het plan is in hoofdstuk 3 een uitgebreide probleembeschrijving per taakveld gegeven. Deze beschrijving is noodzakelijk om te kunnen voldoen aan de wettelijke verplichting dat de prioriteiten moeten voortvloeien uit een probleemanalyse. In het volgende overzicht wordt samengevat aan welke onderwerpen wel en geen prioriteit wordt gegeven.

Wat wel, en wat niet?

Thema	Wel prioriteit	Geen of minder prioriteit
Milieu en bodem	Asbestsloop	Verwijdering kleinschalige asbest toepassingen , overige sloop
	Bodemsaneringen , toepassingen grond, ketentoezicht grond	Tijdelijk uitname grond, grondverzet door particulieren
	Nazorglocaties bodemsaneringen	
Bouwen en wonen	Bedrijven met milieurisico's, vuurwerkverkooppunten	Bedrijven met beperkte milieurisico's
	Geluidontheffingen bij grootschalige evenementen	Overige geluidontheffingen
	Complexe bouwwerken en thema's constructieve veiligheid en brandveiligheid	Aan- en uitbouwen bij woningen, verbouw woning, illegale reclame
Brandveiligheid	Woongebouwen voor verminderde en niet zelfredzame mensen, cellingebouwen en logiesfuncties meer dan 50 personen	Winkelfunctie minder dan 250 personen, sportfunctie minder dan 50 personen
Openbare ruimte <i>Vergunninggericht</i>	Kamerverhuur	
	Grootschalige evenementen, illegale kap, horeca in binnenstad en bij klachten, vergunde sexinrichtingen	Kleine evenementen, horeca in wijken
	Aanpak wijken, preventiewijken (honden, parkeren, (zwerf)afval, jeugd, etc)	Overige wijken
Openbare ruimte <i>Gebiedsgericht: overlast</i>	Bouwen en aanlegactiviteiten in buitengebied. Illegale bouw en reclame in binnenstad en beschermd stadsgezicht. Parkeren in voortuinen beschermd stadsgezicht. Bijgebouwen in voortuinen	Reclame en parkeren in voortuinen in overige wijken, bijgebouwen op achtererf
Openbare ruimte <i>Parkeren, verkeer</i>	Betaald parkeren, vergunninghoudersplaatsen, rijden in de binnenstad, foutparkeren in wijken voor zover overlast wordt veroorzaakt	Foutparkeren zonder overlast

De prioriteiten in het kort

Financiën

De uitvoering van het plan en het programma wordt gerealiseerd binnen de bestaande budgetten van de betrokken afdelingen. In hoofdstuk 5 van het handhavingplan wordt nader ingegaan op de voor handhaving beschikbare middelen en de gevolgen van de voorgenomen bezuinigingen. Daarbij is vooral van belang dat de bezuinigingen grote gevolgen hebben voor het toezicht in de openbare ruimte.

De afdeling Handhaving, onderdeel openbare ruimte moet 4,7 fte inleveren. Dit betekent dat het toezicht in de wijken op afvaldumping, hondenoverlast, jeugdoverlast etc met 6500 uren wordt verminderd ten opzichte van de 2011.

De GSO- en GSB gelden waarmee de inzet van ongeveer 15 van de 25 medewerkers bij de afdeling Toezicht en Preventie werd gefinancierd, vallen weg. Omdat wij van mening zijn dat de inzet van medewerkers Toezicht en Preventie zeer succesvol is en in belangrijke mate bijdraagt aan de leefbaarheid in de wijken, zoeken wij nog naar andere mogelijkheden van financiering voor de inzet van de medewerkers. Binnen de betrokken diensten (IZ, MO en SB) wordt nog nagegaan hoe de financiering plaats kan vinden.

Grote gevolgen bezuinigingen voor toezicht in de openbare ruimte

Onderdeel	Voor bezuiniging t/m 2012	Na bezuiniging
Handhaving openbare ruimte	11, 7fte vast + 2 fte tijdelijk	9 fte
Toezicht en preventie	25 fte	25 fte (<i>onder voorbehoud van financiering</i>)
Totaal	38, 7 fte	34 fte

Inleiding

Voor u ligt het Handhavingplan Fysieke leefomgeving 2011-2014, de opvolger van het plan 2007-2010.

Het handhavingplan bestaat uit twee delen: deel 1 is het plan zelf; deel 2 bevat het uitvoeringsprogramma.

2 delen

In deel 1 is beschreven:

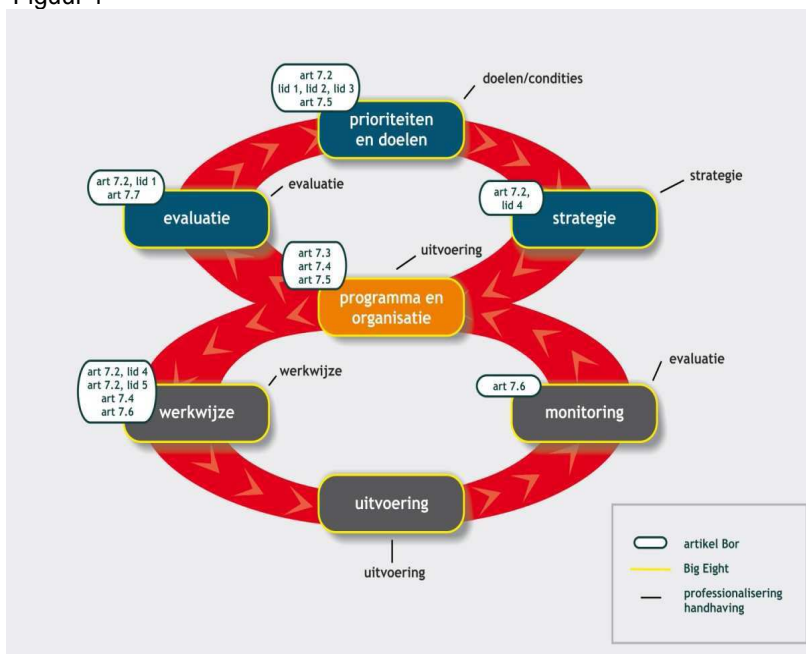
- wat de visie is van de gemeente Arnhem op handhaving van de regels die gelden voor de fysieke leefomgeving en welke algemene beleidsuitgangspunten zij daarbij hanteert;
- welke doelen en prioriteiten worden gesteld;
- welke activiteiten in de komende jaren worden ondernomen om deze doelen te bereiken;
- op welke wijze de werkelijke inzet wordt gemonitord zodat op basis daarvan kan worden geëvalueerd in hoeverre aan de doelen is voldaan;

De handhavingstrategieën die gemeente Arnhem hanteert om deze doelen te bereiken (de nalevings-, toezicht-, sanctie-, en gedoogstrategie) zijn opgenomen in bijlage 1 bij het plan.

De in deel 1 beschreven onderdelen zijn gebaseerd op de processtappen die moeten worden gezet in het kader van professionele handhaving. Deze stappen zijn wettelijk verankerd in het Besluit omgevingsrecht. In figuur 1 – de zogenaamde Big Eight van professionele handhaving – zijn de processtappen en het bijbehorend wettelijk kader opgenomen.

Big Eight

Figuur 1

In deel 2 vindt u het handhavingprogramma voor de periode 2011-2014. Hierin is aangegeven welke controle activiteiten worden verricht en hoeveel uren en producten (controles, processen verbaal) worden geraamd voor de verschillende handhavingssacties.

Programma

Leeswijzer

Deel 1 van het plan is opgebouwd op basis van de eisen die worden gesteld in het 'Besluit omgevingrecht'.

Hoofdstuk 1 gaat in op de visie, uitgangspunten en doelen van toezicht en handhaving.

Hoofdstuk 2 van het plan beschrijft de handhavingsorganisatie.

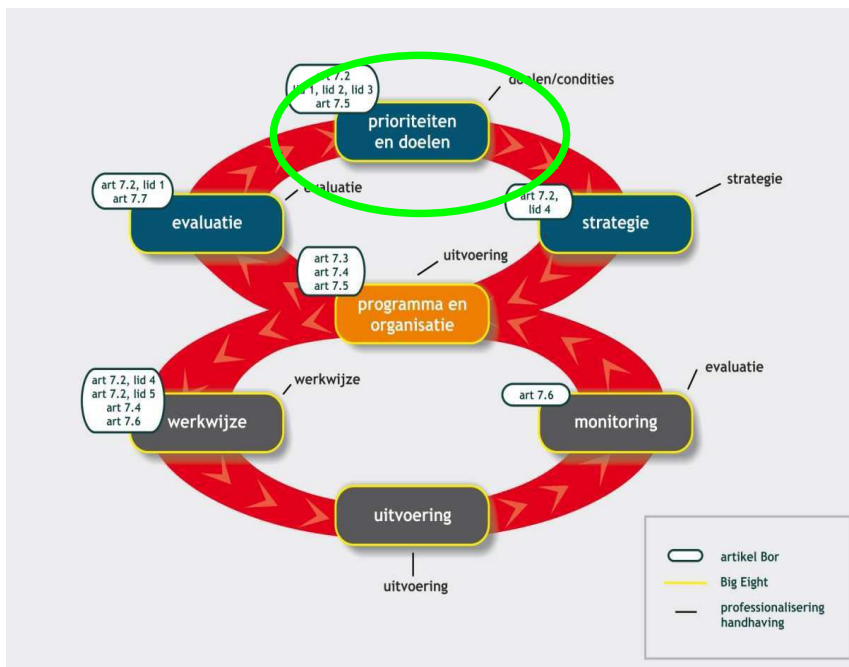
Hoofdstuk 3 bevat de kern van het plan en gaat in op de probleemanalyse en de daaruit voortvloeiende prioritering van handhavingsactiviteiten. Met de probleemanalyse is binnen de verschillende handhavingsdisciplines nagegaan bij welke activiteiten van burgers en bedrijven de meeste risico's optreden als niet wordt toegezien op de naleving van regelgeving en niet wordt gehandhaafd. Op basis daarvan wordt de beschikbare personele capaciteit optimaal ingezet.

Hoofdstuk 4 gaat in op de wijze van evalueren van het handhavingsplan en het programma, mede omdat in de wet is vastgelegd dat jaarlijks een evaluatie ter kennisname moet worden gebracht aan de Raad.

Tenslotte wordt in hoofdstuk 5 kort aangegeven welke invloed de bezuinigingen hebben op het programma voor de komende jaren. De bezuinigingen hebben vooral grote invloed voor het toezicht in de openbare ruimte en daarmee op de overlastaspecten in de wijken.

**Probleem-
analyse**

**Bezuinigingen
grote invloed
op toezicht
openbare
ruimte**

1.1 Algemene beleidsuitgangspunten

De gemeente Arnhem **zorgt samen met betrokken partijen voor een leefbare en aantrekkelijke leefomgeving**. In het stadsprogramma 'verbeteren woon- en leefomgeving' is de volgende ambitie verwoord: "het versterken van de positie van Arnhem als een prettige stad om te wonen met een gevarieerd woningaanbod voor een gevarieerde bevolking". Om de doelstellingen te bereiken zet de gemeente verschillende instrumenten in. Eén daarvan is het toezicht op en de handhaving van regelgeving die tot doel heeft om de leefomgeving veilig, leefbaar en aantrekkelijk te houden.

Arnhem als prettige stad

Het college van Burgemeester en Wethouders is belast met de zorg voor de naleving van wet- en regelgeving. Het gaat veelal om de bestuursrechtelijke handhaving van wetten en regels voor de terreinen ruimte, milieu, wonen, werken en bouwen. Dit is veelal landelijke regelgeving. Daarnaast heeft de gemeente in diverse verordeningen zelf regels gesteld die tot doel hebben om bijvoorbeeld het gebruik van de openbare ruimte op een goede wijze te reguleren of regels te verbinden aan horeca-instellingen. Ook deze regels moeten worden gehandhaafd. Dit scala aan wet- en regelgeving wordt ook wel de regels met betrekking tot de fysieke leefomgeving genoemd.

Naast de gemeente zijn er diverse externe instanties die zich bezig houden met handhaving van de fysieke leefomgeving, denk aan de provincie, de waterschappen, de politie en het Openbaar Ministerie. Met hen wordt in veel gevallen samengewerkt. De gemeente hanteert bij de uitvoering van de handhaving een aantal algemene beleidsuitgangspunten. Deze vloeien deels voort uit de algemeen landelijk gangbare praktijk en deels uit eigen keuzes. Deze uitgangspunten vormen de grondslag voor de wijze waarop de handhaving wordt geprioriteerd en uitgevoerd en zijn daarom in dit hoofdstuk opgenomen.

Handhaving van de fysieke leefomgeving

a) Prioritering

Handhaving vindt plaats op basis van een vastgesteld handhavingprogramma dat is gebaseerd op de prioriteiten die bestuurlijk zijn vastgesteld. In het programma wordt duidelijk aangegeven op welke onderwerpen en in welke gebieden handhavingcapaciteit wordt ingezet. Dit programma is tevens de basis voor het afleggen van verantwoording aan de Raad. Het programma is mede gebaseerd op de Stadsprogramma's, het integraal Veiligheidsbeleid en de Meerjarenprogramma begroting.

Bestuurlijk vastgestelde prioritering

b) Werken volgens een vaste handhavingstrategie

Professionele bestuursrechtelijke handhaving kenmerkt zich door consequente tenuitvoerlegging en gelijke behandeling bij gelijke gevallen. Eén keer schriftelijk waarschuwen gevolgd door bestuursrechtelijk optreden (sanctiebeschikking voor dwangsom of bestuursdwang) geeft de overtreder de kans om zijn gedrag aan te passen en/of maatregelen te nemen. De overtreder wordt daarmee in staat gesteld zijn eigen verantwoordelijkheid te nemen. Aan de andere kant duurt de overtreding niet onevenredig lang voort en weet elke potentiële overtreder vooraf precies waar hij of zij aan toe is. Afhankelijk van de situatie en de omstandigheden kan besloten worden een extra keer te waarschuwen of onmiddellijk een beschikking of een proces verbaal op te leggen. De criteria daarvoor zijn vastgelegd in de handhavingstrategie (bijlage 1) .

**1 x
waarschuwen****c) Vermindering toezichtslast**

Arnhem streeft er naar om de toezichtlast voor bedrijven en instellingen op een zo laag mogelijk, maar ook verantwoord niveau te houden. Dat betekent dat wij ons zullen inspannen om daar waar mogelijk het toezicht in frequentie omlaag te brengen. Bedrijven die de regels structureel goed naleven krijgen een lagere controlefrequentie. Daar waar mogelijk wordt toezicht tegelijkertijd en/of gecombineerd door verschillende partijen uitgevoerd. We willen de toezichtlast ook op een andere wijze naar beneden brengen. Dat betekent onder andere dat we niet in alle gevallen hercontroles willen uitvoeren nadat overtredingen zijn vastgesteld. In een aantal gevallen willen we bedrijven de mogelijkheid geven om ons zelf te berichten dat de overtredingen zijn opgeheven en we willen dit steekproefsgewijs controleren. Tenslotte willen we experimenteren met een vorm van zelfcontrole waarbij bedrijven en instellingen aan de hand van checklisten een eigen controle uitvoeren.

**Niet altijd
hercontroles
uitvoeren heeft
instemming
van
bedrijfsleven**

Daarmee sluiten we aan op het credo: *vertrouwen geven waar het kan*. De hoofdlijnen van deze veranderde werkwijze zijn besproken met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven die de voorstellen met enthousiasme ontvingen. De veranderende werkwijze betekent ook dat bedrijven en burgers meer hun eigen verantwoordelijkheid nemen (zie ook onder d). Een uitgewerkt voorstel voor de andere werkwijze wordt in 2011 aangeboden.

**Vertrouwen
geven waar het
kan.****d) Eigen verantwoordelijkheid burgers en bedrijven**

We ontvangen van burgers, bedrijven en organisaties regelmatig verzoeken om handhavend op te treden of klachten te behandelen op gebieden die niet als prioritair onderwerp in het programma zijn opgenomen. Dat levert een spanning op met de gestelde prioriteiten en de beschikbare capaciteit. Dat betekent ook dat we niet alle verzoeken om handhaving of klachtenbehandeling automatisch honoreren. Daar waar burgers of bedrijven ook andere mogelijkheden hebben om de problematiek op te lossen en vooral het eigenbelang in het geding is zullen we terughoudend zijn met de inzet van toezichtcapaciteit. Dit om de bestuurlijk bekrachtigde prioriteiten niet te doorkruisen maar ook om de eigen verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven te stimuleren.

**Nieuw:
sommige
klachten zelf
oplossen****e) Toezicht op gemeentelijke inrichtingen / activiteiten**

Het toezicht op de eigen inrichtingen en activiteiten heeft minimaal dezelfde prioriteit als het toezicht op inrichtingen en activiteiten van derden. Overtredingen van regelgeving door de gemeente hebben een ongunstige uitstraling naar burgers en bedrijven. Als niet met dezelfde of zelfs grotere (voorbeeldfunctie) voortvarendheid tegen overtredingen wordt opgetreden wordt de geloofwaardigheid van de gemeente als handhavende instantie aangetast. Dat betekent dat op activiteiten en inrichtingen van de gemeenten met dezelfde frequentie toezicht wordt gehouden als op overige inrichtingen en activiteiten. Voor de wijze van handhaven bij eigen inrichtingen/activiteiten is de nota 'Handhaving eigen overtredingen' opgesteld die in 2004 door het college is vastgesteld.

**Ook toezicht
op eigen
activiteiten****1.2 Doelstellingen**

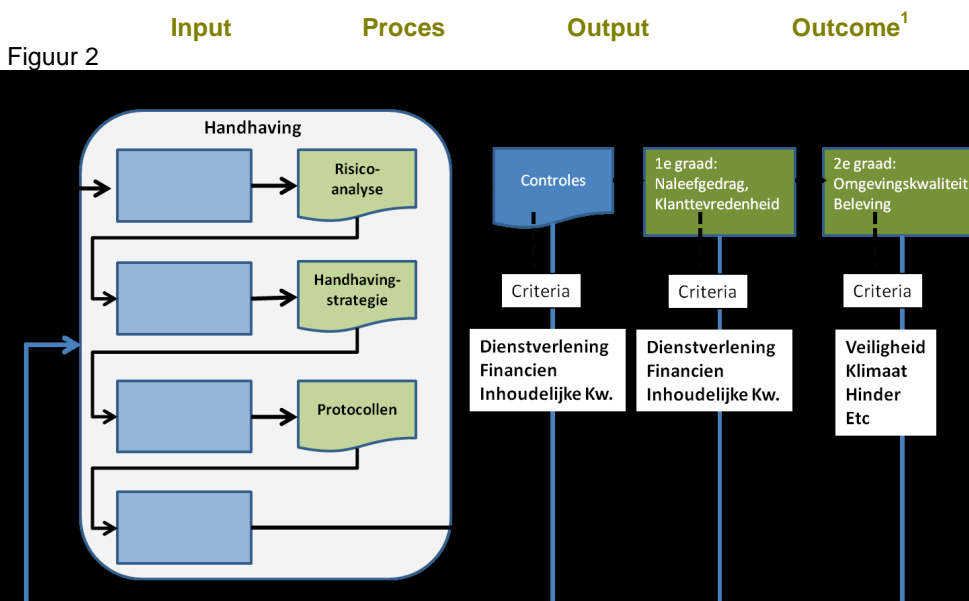
Op grond van de hoofddoelstelling 'het zorgdragen voor een aantrekkelijke, leefbare en veilige leefomgeving' is onze inzet gericht op het toezicht en de handhaving van de regels die betrekking hebben op de bescherming van de veiligheid en kwaliteit van de leefomgeving. Handhaving is daarbij geen doel op zich. Handhaving is een van de instrumenten om een leefbare en veilige leefomgeving te creëren. Door toe te zien op de naleving van regelgeving wordt een bijdrage geleverd aan de verschillende doelen van de gemeente op het gebied van de veiligheid en leefbaarheid. In het schema op de volgende pagina wordt de relatie tussen de inzet van handhaving (input) en de gemeentelijke doelen (outcome) uiteengezet.

**Handhaven is
geen doel op
zich**

Relatie input-outcome

De input bestaat de inzet van tijd, middelen en kennis. Dit zijn ondermeer de uren en budgetten die beschikbaar worden gesteld voor toezicht en handhaving. Deze vindt u in deel 2, het handhavingsprogramma. Het proces bestaat het opstellen van de risicoanalyses en de handhavingstrategie waarmee wordt bepaald op welke zaken het toezicht zich richt en op welke wijze het toezicht wordt uitgevoerd. Dit leidt tot output: controles, sancties die als doel hebben om het naleefgedrag (outcome 1^e graad) te verbeteren. Het uiteindelijke doel is het bereiken van een goede omgevingskwaliteit (outcome 2^e graad).

**Input, output
en outcome**

De outcome kan niet altijd worden gezien als een direct effect van toezicht en handhaving. Immers, een schone leefomgeving hangt ook af van andere factoren en beleidsimpulsen zoals de wijze waarop het ophalen van het (zwerf)afval is georganiseerd of de inspanningen op het gebied van voorlichting en preventie. Omdat over het algemeen veel meer instrumenten worden ingezet ter verbetering van die omgevingskwaliteit is het bijna niet mogelijk om *specifiek* voor handhaving outcome-effecten op het gebied van de omgevingskwaliteit te formuleren. Concreet betekent dit dat voor de handhaving op verschillende beleidsterreinen geen specifieke (omgevings)doelen worden gesteld. Handhaving levert via inzet van toezichturen en optreden bij overtredingen een bijdrage aan de algemene doelen zoals het verhogen van de veiligheidsgevoelens van bewoners in de wijken en het bereiken van een basisniveau voor onderhoud (waarin bijvoorbeeld ook normen zijn opgenomen voor vervuiling door hondenpoep). Dat betekent dat in dit handhavingsplan en het programma vooral wordt aangegeven welke input en output wordt geleverd.

**Veiligheids-
gevoelens**

Doelstellingen

In zijn algemeenheid wordt een bijdrage geleverd aan de volgende omgevingsdoelen:

- Het waarborgen van de veiligheid en kwaliteit van de bouwkundige staat van gebouwen en objecten zoals vastgelegd in het landelijk Bouwbesluit en de Welstandsnota alsmede het behoud van cultuurhistorische waarden. Voor het thema veiligheid is de doelstelling dat geen bouwwerken of gedeelten van bouwwerken instorten of zodanig verzakken dat daardoor de fysieke veiligheid in het geding komt of aanzienlijke schade ontstaat. Er zijn geen specifieke doelstellingen voor de onderdelen welstand en monumenten geformuleerd.

**Niet instorten
of verzakken**

¹ **Outcome** wordt gedefinieerd als de maatschappelijke effecten en de maatschappelijke doelstellingen die we (onder andere door inzet van toezicht en handhaving) willen bereiken, bijvoorbeeld een schone leefomgeving.

b) Het waarborgen van het planologisch vastgelegd gebruik van gebouwen en gronden in bestemmingsplannen. Dit komt vooral tot uiting in gebiedsgericht toezicht. Er zijn geen specifieke doelstellingen voor dit onderwerp geformuleerd

c) Het waarborgen van de kwaliteit van de openbare ruimte door vergunninggericht en gebiedstoezicht in de openbare ruimte. Doelstelling daarbij is een bijdrage te leveren aan de geformuleerde basisniveaus voor de wijken voor met name hondenpoep, (zwerf)afval en wildplakken.

Hondenpoep

d). Het bestrijden van verloedering en overlast en het vergroten van gevoelens van veiligheid van burgers. Dit gebeurt door inzet van blauw op straat: toezichthouders en opsporingambtenaren in de wijken die toezien op het gebruik van de openbare ruimte en samen met de politie overlast bestrijden. We leveren een bijdrage aan de doelstellingen in het integraal Veiligheidsplan en het veiligheidsprogramma zoals op gesteld door de dienst Maatschappelijke Ontwikkeling voor :

'Blauw op straat'

- *Verloedering*: de doelstelling voor verloedering is om in 2014 op het gemiddelde niveau van de grote gemeenten in Nederland uit te komen. Daarvoor wordt het kengetal **4.1** gehanteerd. Het gemiddelde voor Arnhem ligt nu op 4.4 en voor de krachtwijken op 5.1 Hoe hoger het kengetal des te meer verloedering wordt waargenomen.

Verloedering

- *Leefbaarheid*: de doelstelling voor 2014 voor leefbaarheid ligt op **7.1**. Dit komt overeen met het huidige gemiddelde in Arnhem. De leefbaarheid in de krachtwijken zit op dit moment op de score 6.2

- *Subjectieve veiligheid*: voor wat betreft de gevoelens van veiligheid wordt gestreefd naar een toename van 75% naar **79%** voor de eigen buurt. Voor de krachtwijken ligt het percentage nu op 68%, voor de GSO wijken op 77% en voor de overige wijken ligt het al op 79%. Voor de stad als geheel wordt gestreefd naar een toename van het veiligheidsgevoel van 66% naar **70%**.

Gevoelens van Veiligheid

e) Het realiseren van een hoge mate van (brand)veiligheid en milieukwaliteit bij werken (zoals saneringslocaties/nazorglocaties), gebouwen en milieu-inrichtingen. Het gaat hier vooral om regelmatig toezicht bij bedrijven en object- en locatiericht toezicht.

Veiligheid en milieukwaliteit

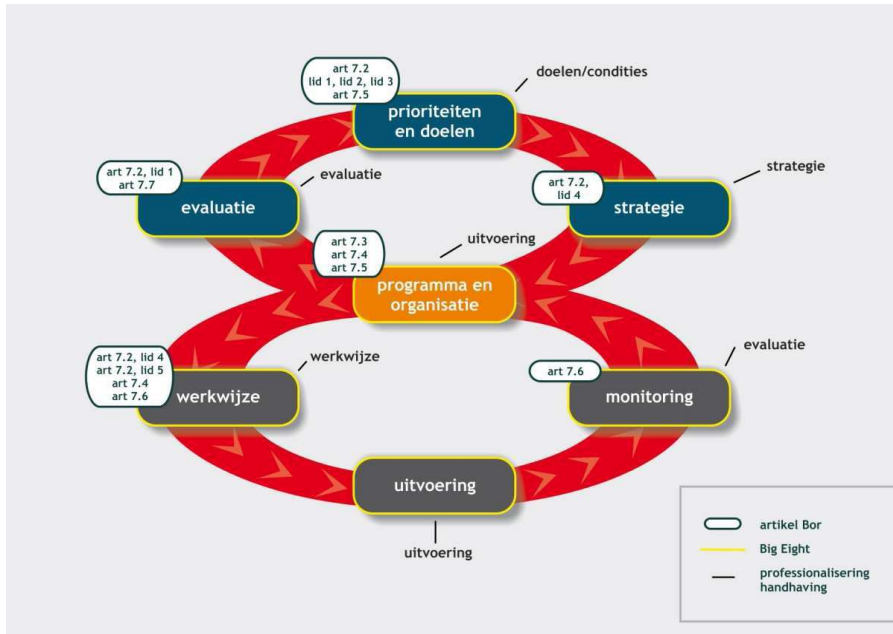
Een belangrijke doelstelling hierbij is het vergroten van het naleefgedrag bij bedrijven en instellingen. Indien sprake is van een goed naleefgedrag kan en mag er van worden uitgegaan dat de milieubelasting binnen aanvaardbare normen blijft en er sprake is van een aanvaardbaar niveau van brandveiligheid. Hieraan wordt inhoud gegeven door de bedrijven en instellingen met een vastgestelde bezoekfrequentie te controleren. Op basis van de ervaringen van voorgaande jaren en het gestelde in de Meerjarenbegroting 2011-2014 streven wij voor 2011 en 2012 naar een nalevingspercentage van **65%** bij de 1^e controle voor milieureggeving en van **50%** voor brandveiligheid.

Naleefgedrag vergroten

f) Betaalbaarheid bij parkeren. Als doelstelling geldt dat **94%** van de parkeerders aan de betaalplicht heeft voldaan.

Betaalbaarheid

In diverse gemeentelijke nota's en beleidsplannen is al meer specifiek vastgelegd op welke wijze handhaving een bijdrage levert aan het bereiken van de verschillende beleidsdoelen. Een overzicht daarvan treft u aan in bijlage 2. De inhoud van deze plannen is meegenomen in de prioritering voor de inzet van handhaving.

2.1 Organisatie van toezicht en handhaving

De handhaving van de fysieke leefomgeving is grotendeels ondergebracht in de sector Vergunningen en Handhaving van de dienst Stadsbeheer. Bij de dienst Stadsbeheer is een volledig organisatorische scheiding doorgevoerd tussen vergunningverlening en handhaving, hetgeen ook wettelijk verplicht is. Binnen de sector Vergunningen en Handhaving wordt door 2 afdelingen toezicht en handhaving uitgevoerd; de afdelingen 'Handhaving' en 'Toezicht en Preventie'. De afdeling Handhaving bestaat uit drie teams die respectievelijk verantwoordelijk zijn voor het toezicht op de milieuwetgeving, de regelgeving met betrekking tot bouwen, bestemmingsplannen, monumenten, wonen en brandveiligheid en het toezicht op de openbare ruimte. Conform het collegebesluit van 13 september j.l. maakt het toezicht op foutparkeren in de wijken waar het parkeren niet is gereguleerd, onderdeel uit het van het toezicht in de openbare ruimte.

Scheiding van petten verplicht

De uitvoering van het toezicht op brandveiligheid bij bedrijven en instellingen heeft de afdeling Handhaving uitbesteed aan de Veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM) maar gebeurt onder verantwoordelijkheid van die afdeling. Doordat een groot deel van het toezicht binnen Arnhem in één afdeling is ondergebracht wordt bevorderd dat integraal wordt gewerkt en dat informatie wordt uitgewisseld.

De afdeling Toezicht en Preventie is een afdeling die een tweeledige doelstelling kent. De medewerkers binnen deze afdeling zijn in Arnhem woonachtige uitkeringsgerechtigden op grond van de Wet werk en bijstand. De eerste doelstelling van de afdeling is om uitkeringsgerechtigden, middels een leerwerktraject op te leiden tot ten minste de functie van medewerker toezicht en veiligheid. In die gevallen waarbij is gebleken dat de deelnemer over meer dan gemiddelde capaciteiten beschikt wordt deze opgeleid tot Buitengewoon Opsporingsambtenaar (BOA). Het doel is dat de medewerkers uitstromen naar reguliere duurzame arbeid, bij voorkeur in de functie waarvoor zij het leerwerktraject hebben gevolgd. De tweede doelstelling is om meer 'lichtblauw' in Arnhem op straat in te zetten, met name in de aanpak- en preventiewijken.

Twee doelstellingen

Het toezicht op betaald parkeren, het gebruik van de vergunninghoudersplaatsen en het foutparkeren in de wijken waar gereguleerd parkeren is, is ondergebracht bij het parkeerbedrijf dat valt onder de dienst Stadsontwikkeling.

2.2 De takenmatrix

Het onderstaande schema laat zien hoe de handhavingstaken, op hoofdlijnen, over de betrokken afdelingen en teams zijn verdeeld.

Dienst	Sector / afdeling	Team (fte*)	Handhavingstaken op hoofdlijnen
Dienst Stadsbeheer, Sector Vergunningen & Handhaving (V&H)	Afdeling Handhaving	Bouwinspectie (9 fte)	Bouw-, monumenten- en sloopvergunningen, illegale bouw, gebruiksbepalingen bestemmingsplannen, gebruiksmeldingen kamerverhuurbedrijven, klachtenafhandeling bouw,
		Openbare ruimte (11,74 fte vast + 2 fte tijdelijk geld)	Toezicht in de wijken, de parken en in de binnenstad. Op afval, wildplakken, wildplassen, gebruik openbare ruimte, foutparkeren in de wijken (niet gereguleerd) hondenoverlast, horecaregeling, evenementen, terrassen, kap- en aanlegvergunningen en klachtenafhandeling openbare ruimte
		Bedrijven en bodem (8,55 fte)	<u>Bedrijven</u> : Integraal milieutoezicht bij bedrijven: regulier en projectmatig, afhandeling klachten en milieu-incidenten bedrijven (piketdienst), Controles voor regio gemeenten. <u>Bodem</u> : besluit bodemkwaliteit (hergebruik), bodemsaneringen, ondergrondse tanks, asbestsloop
	Afdeling Toezicht en Preventie	(20 a 30 fte)	Oog- en oorfunctie en assistentie in de openbare ruimte t.b.v. team Openbare ruimte en Politie, politiehuiskamer Klarendal, verwijderen fietsen en aanhangers (gesubsidieerde arbeid, WWB)
Veiligheid- en gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM)	Brandweer, bureau Preventie	(2,5 fte)	Controle op brandveilig gebruik bij bedrijven en instellingen (in opdracht afdeling handhaving).
Dienst Stadsontwikkeling (SO)	Parkeerbedrijf	(13,7 fte)	Handhaving foutief parkeren in wijken waar gereguleerd parkeren is (Wet Mulder) en betaald parkeren(fiscaal)

*De genoemde formatieruimte geldt per 1 januari 2011

2.3 Kwaliteitscriteria

Voor een handhavende organisatie gelden verschillende kwaliteitscriteria. In de wet zijn enkele criteria vastgelegd met betrekking tot het handhavingproces. Daarnaast zijn voor de uitvoering van de zogenaamde WABO taken door adviesbureau KPMG kwaliteitscriteria ontwikkeld. De KPMG-criteria hebben betrekking op het minimale kwaliteitsniveau voor toezicht en handhaving. Concreet zijn eisen gesteld aan het opleidingsniveau en de noodzakelijke ervaring van het personeel maar ook aan de minimale omvang van de formatie voor bepaalde taken. Deze KPMG-criteria zijn door VROM, IPO en VNG erkend en vormen daarmee een richtlijn voor de organisatie. Die criteria zullen, naast de wettelijke criteria, in de toekomst worden gebruikt door de interbestuurlijk toezichthouder, de Provincie om na te gaan of de gemeente haar taken op een goede wijze uitvoert. Voor verschillende onderdelen voldoen we op dit moment niet aan de criteria. Dit is mede de reden dat voorstellen zijn gedaan om taken over te dragen aan een Regionale uitvoeringsdienst.

2.4 Klachten en piket

De afdeling Handhaving behandelt klachten die binnen komen over bedrijven waarvoor de gemeente bevoegd gezag is, klachten op het gebied van bouwen en wonen en klachten met betrekking tot de regelgeving in de openbare ruimte. Conform de gemeentebrede afspraken worden melders binnen 3 dagen geïnformeerd over de afwikkeling van hun klacht. Per jaar worden zo'n 2000 klachten behandeld met betrekking tot bouwen, milieu en de openbare ruimte. Daarvan heeft ongeveer 2/3 betrekking op de openbare ruimte. Ook na kantoortijd worden spoedeisende klachten op het gebied van milieu en bouwen en wonen in behandeling genomen. Daarvoor heeft de afdeling een piketdienst die 24 uur via de meldkamer van de brandweer oproepbaar is. Klachten met betrekking tot betaald- en gereguleerd parkeren worden afgewikkeld door het parkeerbedrijf.

2000 klachten
per jaar

2.5 Integrale handhaving en samenwerkingsvormen

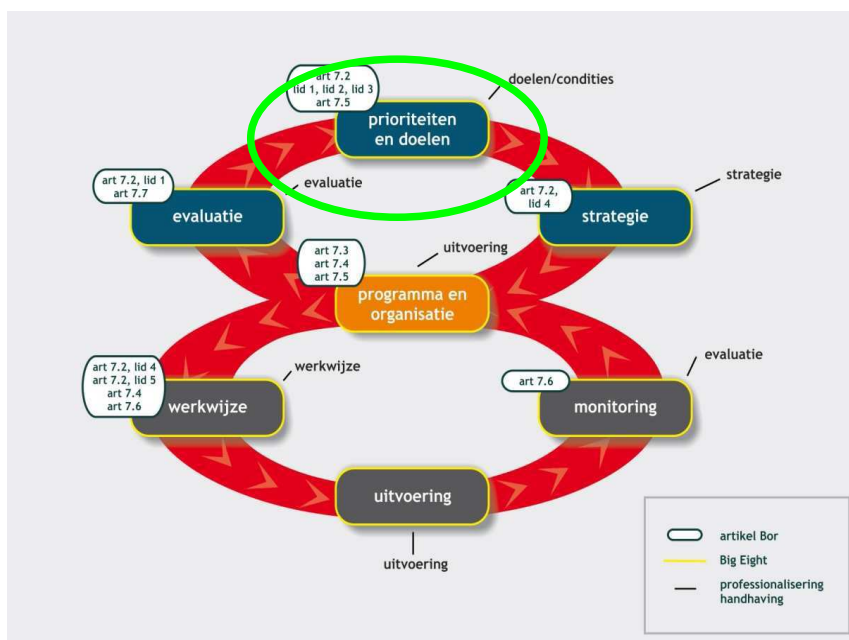
Uitgangspunt is het zoveel mogelijk integraal uitvoeren van het toezicht en de handhaving. Voor de invulling daarvan wordt van verschillende vormen van toezicht gebruik gemaakt:

- *Controleren met elkaar.* Vanuit de diverse beleidsvelden gezamenlijk een integrale controle uitvoeren waardoor bedrijven maar met 1 controlemoment te maken krijgen en afstemming plaats kan vinden. Dit vindt vooral plaats in situaties die zo complex zijn dat het noodzakelijk is dat specialistische toezichthouders samen een controle uitvoeren. Overdracht van taken ligt hier niet voor de hand of is niet mogelijk. Voorbeelden hiervan zijn de controles bij de complexere milieu-inrichtingen die zowel vanuit het milieu- als vanuit het brandveiligheidsaspect als prioritair zijn aangemerkt.
- *Controleren na elkaar.* Verschillende toezichthouders voeren op verschillende momenten een controle uit met hetzelfde object of bedrijf. Dit gebeurt als controles plaatsvinden over een relatief langere periode met verschillende aandachtspunten waarvoor verschillende specialisaties nodig zijn.
- *Controleren voor elkaar.* Hierbij voert één toezichthouder de integrale controle uit van de diverse betrokken beleidsvelden. Dit speelt bij situaties met een geringe complexiteit. Voorbeelden hiervan zijn het meenemen van milieuaspecten door de brandweer voor de milieuhandhaving en andersom.
- *Signaleren voor elkaar.* Facetcontrole door één toezichthouder. Deze toezichthouder neemt tijdens de controle aspecten van de andere beleidsvelden mee. Het voordeel van deze aanpak is dat toezichthouders overtredingen in een eerder stadium kunnen signaleren.

Daarnaast kennen we een aantal specifieke samenwerkingsvormen voor toezicht en handhaving waarin we met verschillende partners samenwerken op het gebied van de handhaving:

- Convenant integrale handhaving overheidshandhaving: binnen het convenant wordt samengewerkt tussen de gemeente Arnhem, Justitie en de belastingdienst. Controles waaraan een bijdrage wordt geleverd zijn vooral controles op kamerverhuur/matrasverhuur, overlast panden, ernstig achterstallig onderhoud, brandveiligheid en horecacontroles.
- MRA: binnen de milieuregio Arnhem wordt intensief samengewerkt op het gebied van de milieuhandhaving. Dat betekent dat gezamenlijk controles worden uitgevoerd bij bepaalde branches of bepaalde thema's. Verder wordt gewerkt aan uniformiteit in optreden en onderlinge afstemming. Ook worden gezamenlijk cursussen en opleidingen gevolgd.
- Overleg blauw op straat: in de vier aanpakwijken wordt via het structurele overleg "blauw op straat" samengewerkt tussen de wijkagenten, de opsporingsambtenaren van de gemeente en de medewerkers toezicht en preventie die een signalerende rol vervullen. In het overleg worden de problemen in de wijk besproken, informatie uitgewisseld en wordt voor het oplossen van de problemen de onderlinge taakverdeling afgesproken. Het overleg richt zich vooral op de overlast en verloederings- en openbare orde aspecten.
- Gelderse handhavingsweek: Arnhem doet elk jaar mee met de Gelderse handhavingsweek. In deze week gaan de handhavers van verschillende organisaties en van verschillende 'kleursporen' met elkaar op pad om verschillende thema's te controleren en van elkaar te leren.

Hoofdstuk 3 Probleemanalyse en prioriteiten

3.1 Factoren bij de prioritering

Vanzelfsprekend noopt de beperking van de middelen (capaciteit) die voor handhaving beschikbaar is tot het maken van keuzes. De reguliere werkvoorraad aan handhavingstaken is zo groot dat het onmogelijk is om de naleving van *alle* regelgeving te controleren en te handhaven of met *dezelfde intensiteit* te controleren en handhaven. Voor een duidelijk en weloverwogen handhavingbeleid is het stellen van prioriteiten daarom noodzakelijk. De prioriteitsstelling met betrekking tot de reguliere werkvoorraad is gebaseerd op de het lente-akkoord 2010-2014 (met name het onderdeel alle buurten schoon, heel en veilig), het behalen van de doelstellingen zoals geformuleerd in paragraaf 1.2 en een inschatting van de risico's die aan verschillende activiteiten verbonden zijn.

Keuzes maken

Bij het stellen van de prioriteiten is van belang in hoeverre en in welke mate de volgende effecten kunnen optreden als geen toezicht plaats vindt en regels worden overtreden;

- Fysieke veiligheid: bestaat er kans op letsel
- Kwaliteit van de leefomgeving: welk nadelig gevolg ontstaat er voor de kwaliteit van de (leef) omgeving;
- Financieel-economische maatschappelijke schade; welke schade treedt op;
- Verlies van of schade aan natuurschoon;
- Schade aan de (volks)gezondheid;
- Schade aan het bestuurlijke imago/bestuurlijk belang.

Effecten van niet naleven

Gelet op de uitgangspunten en de handhavingdoelstellingen die eerder zijn geformuleerd kan worden vastgesteld dat bij de uitvoering van de handhavingstaak het meeste belang wordt gehecht aan:

- Beschermen fysieke veiligheid inwoners;
- Verbeteren kwaliteit van de leefomgeving;
- Voorkomen schade aan de (volks)gezondheid.

Handhavingsbelangen

Handhavingstaken die gericht zijn op de bescherming van deze belangen en een bijdrage leveren aan de doelen genoemd in hoofdstuk 1.2 hebben prioriteit. In de tabel op de volgende pagina is op hoofdlijnen uitgewerkt welke handhavingstaken onder deze 3 aspecten kunnen worden geschaard. De handhavingstaken die in deze tabel zijn opgenomen zijn opgenomen in het handhavingprogramma. Hierna is in paragraaf 3.2 meer concreet uitgewerkt welke problemen zich binnen de verschillende taakvelden/gebieden voordoen en hoe de prioriteiten concreet worden ingevuld.

Beschermen fysieke veiligheid		Kwaliteit leefomgeving verbeteren		Volksgezondheid	
Doelstelling	Prioriteit	Doelstelling	Prioriteit	Doelstelling	Prioriteit
Bouwkundig constructief veilig	Controle op bouwkundige staat van gebouwen en objecten	Voorkoming van milieurisico's	Controle bij inrichtingen met een potentiële milieubelasting	Voorkomen van asbest in het milieu	Controle op verwijdering van asbest uit gebouwen en bouwwerken
Brandveilig gebruik	Controle op brandveilig gebruik van kamerverhuur	Welstand	In strijd met welstand bouwen	Voorkomen gezondheidsschade door vervuilde grond	Controle op bodemsaneringen, nazorglocaties
	Controle op brandveilig gebruik van gebouwen en instellingen en tijdens evenementen	Geen overlast door geluid	Controle geluidontheffingen, geluid afkomstig van inrichtingen en horeca, sluitingstijd bedrijven, terrassen en evenementen		Controle op toepassen (vervuilde) grond
Externe veiligheid	Controle op BRZO-bedrijven	Geen overlast door geur	Onderzoeken klachten	Veilig uitgaan	Bestrijden illegaliteit gokactiviteiten
	Controle op vuurwerkverkooppunten	Geen overlast door verkeer	Controle op verkeerd geparkeerde voertuigen en te grote voertuigen in woonwijken		Juiste beheerder in horeca-inrichtingen aanwezig?
	Opslag gevaarlijke stoffen	Geen overlast in de openbare ruimte, tegengaan verloedering	Controle hondenpoep, Verkeerd aanbieden /dumpen afval inclusief folderdump en wildplakken		Sluitingstijd horeca-inrichtingen
Verkeersveiligheid	Gevaarlijk geparkeerde voertuigen		Verkeerd gebruik openbare ruimte, obstakels, fietsverbod (stallen/rijden)		Controle vergunde sexinrichtingen
		Behoud flora en fauna	Toezicht in parken en bossen		

3.2 Inhoudelijke probleemanalyse

We hebben er voor gekozen om binnen de beleidsvelden milieu, bouwen, brandveiligheid en openbare ruimte in het kort te beschrijven wat de problemen en risico's zijn en vandaar uit de prioriteiten te beschrijven. Het is naar onze mening niet mogelijk om de verschillende beleidsvelden op een zinvolle wijze met elkaar te vergelijken en prioriteiten te stellen tussen de beleidsvelden. In de paragrafen 3.3 tot en met 3.6.3 vindt u daarom een korte probleemanalyse en een beschrijving van de prioriteiten per handhavingdiscipline. Daarbij hebben wij ons voor het toezicht in de openbare ruimte vooral gebaseerd op de rapporten over leefbaarheid en veiligheid die in 2009 en 2010 zijn verschenen.

Probleemanalyse

3.3 Prioritering milieutaken (bedrijven en bodem)

Regulier toezicht op (asbest)sloopactiviteiten

Het toezicht op asbestsloop heeft als doel om te voorkomen dat asbest bij verwijdering in het milieu terecht komt en daarmee gevolgen kan hebben voor de volksgezondheid. Het toezicht richt zich op de juiste verwijdering van het asbest: wordt het asbest volledig verwijderd en gebeurt dit zodanig dan het tijdens de verwijdering niet (diffuus) in het milieu terecht komt. Omdat een juiste wijze van verwijdering kostbaar is, is de kans op overtreding van de regelgeving groot. Met het op onjuiste wijze verwijderen van asbest is met andere woorden veel geld te verdienen. Onze ervaring is dat het naleefgedrag op deze regelgeving matig is. Landelijk wordt onderscheid gemaakt in diverse klassen asbestslopen. De volgende klassen worden onderscheiden: meldingen, klasse I, klasse II en klasse III.

Asbest verwijderen is duur!

De prioriteit ligt bij de meest risicovolle slopen (klassen III en II). Deze slopen worden altijd gecontroleerd. Steekproefsgewijs worden vergunningen uit klasse I gecontroleerd. Meldingen van particulieren die tot 35 m² of 10 m³ sloopaafval zelf mogen verwijderen, worden over het algemeen niet gecontroleerd.

Prioriteit sloop: klassen II en III

Geen prioriteit: verwijdering kleinschalig toepassingen door particulieren

Regulier toezicht op geluidontheffingen

Geluidontheffingen worden verleend bij evenementen en bij werkzaamheden aan infrastructurele werken (spoor/wegen). Het gaat dan om toestemming voor het maken van meer geluid in de avond- en nachtelijke uren dan volgens de reguliere regelgeving toegestaan is. Het blootstaan aan een forse geluidbelasting, zeker in de avond- en nachturen kan effect hebben op de gezondheid en het welbevinden van burgers.

**Geluid schaad
gezondheid**

Prioriteit: geluidontheffingen bij grootschalige evenementen en werken waarbij veel geluidoverlast kan ontstaan

Geen prioriteit: overige geluidontheffingen

Regulier toezicht op meldingen en beschikkingen in het kader van bodemsaneringen en het toepassen van grond.

Het toezicht heeft als doel om na te gaan of verontreinigde grond op een juiste wijze wordt verwijderd dan wel op een locatie mag worden toegepast en of de juiste voorzieningen of maatregelen daarvoor zijn aangebracht. Net als met asbest is met het toepassen van verontreinigde grond veel geld te verdienen en is de naleving van de regelgeving matig te noemen. Binnen deze taak worden nagenoeg alle saneringen en toepassingen van grondverzet gecontroleerd met uitzondering van de tijdelijke uitname van grond, grondverzet van kleine partijen grond, grondverzet door particulieren, of saneringen van zeer beperkte omvang. In het verlengde van de lokatiecontroles wordt ketentoezicht uitgevoerd. Dat betekent dat met andere partners de herkomst of de verwijdering van de grond in de keten wordt onderzocht. Een project dat in 2011 en 2012 bijzondere aandacht krijgt is het grondverzet rond de aanpassing van de A12 binnen de gemeente Arnhem.

**Bodem-
sanering en
grondverzet**

Prioriteit: controle saneringbeschikkingen, toepassingen grond, ketentoezicht en A12

Geen prioriteit: tijdelijk uitname, grondverzet kleine partijen, grondverzet door particulieren en saneringen van zeer beperkte omvang

Regulier toezicht nazorglocaties

Nazorglocaties zijn gebieden waar een bodemsanering is uitgevoerd en waar gebruiksbepalingen zijn opgelegd aan de eigenaren en gebruikers van de gronden. De gebruiksbepalingen zijn opgelegd ter bescherming van de voorzieningen (aanleg leeflaag) die daar zijn aangebracht om zo een gezond leefklimaat te kunnen borgen. Op dit moment wordt gewerkt aan een uitwerking van een toezichtprotocol. Zolang het toezichtprotocol nog niet is geformaliseerd wordt binnen deze taak geen prioritering aangebracht. Elke nazorglocatie die is gebaseerd op een saneringsbeschikking wordt jaarlijks gecontroleerd.

**Gebruiks-
beperking**

Prioriteit: elke nazorglocatie

Regulier toezicht milieu-inrichtingen

Het toezicht op bedrijven heeft als doel om de fysieke veiligheid te garanderen en milieubelasting vanuit de bedrijven naar de leefomgeving te voorkomen. Het toezicht dient regelmatig plaats te vinden om zo structureel zicht te houden op de naleving van de milieuvoorschriften. Afhankelijk van de risico's met betrekking tot de fysieke veiligheid en/of milieukwaliteit die een bedrijf veroorzaakt, wordt een bedrijf ingedeeld in een bepaalde milieucategorie. De feitelijke onderbouwing van deze werkwijze is neergelegd in het document 'Waarop handhaven' dat in 2004 is vastgesteld. Arnhem kent op basis van deze werkwijze 5 categorieën, waarbij categorie 0 staat voor een laag risico voor de fysieke veiligheid en/of milieukwaliteit en categorie 4 voor een aanzienlijk risico voor de fysieke veiligheid en/of milieukwaliteit. De indeling in de milieucategorie bepaalt in welke mate een bedrijf wordt gecontroleerd; hoe hoger het risico, hoe frequenter een bedrijf wordt gecontroleerd. Hieronder is de basistoezichtfrequentie aangegeven. Bedrijven die de regels structureel goed naleven krijgen een lagere bezoekfrequentie. Dit geldt overigens niet voor de zwaarste categorie van bedrijven (de BRZO bedrijven) omdat wij voor die bedrijven een jaarlijkse controle het minimum vinden.

Regelmatig toezicht

Categorie	Categorie 0	Categorie 1	Categorie 2	Categorie 3	Categorie 4
Frequentie	Alleen projectmatig of n.a.v. klachten	Alleen projectmatig of n.a.v. klachten	1 x per 3 jaar	1 x per twee jaar	1 x per jaar
Voorbeelden			Horeca	Tankstations	BRZO bedrijven, vuurwerkverkoop-punten

De methodiek voor de risico-indeling van de bedrijven is feitelijk aan een actualisatie toe. Echter, omdat in het kader van het formeren van de regionale uitvoeringsdiensten wordt toegewerkt naar een uniforme indeling van bedrijven voor wat betreft de risico-indeling en de bezoekfrequentie, is er voor gekozen om in 2011 de huidige systematiek en indeling te blijven hanteren. Voor het opstellen van het programma voor 2012 zal een gewijzigde systematiek worden voorgesteld.

Wijziging systematiek In 2012

Prioriteit: BRZO, vuurwerkverkooppunten, categorie 4 en 3 inrichtingen
Minder prioriteit: categorie 2 inrichtingen
Geen prioriteit categorie 1 en 0 inrichtingen

Projectmatig toezicht milieu-inrichtingen

Binnen het team Bedrijven en Bodem is via projectmatig toezicht de mogelijkheid gecreëerd om naast de bedrijven die regulier worden bezocht op een projectmatige wijze aandacht te besteden aan andere bedrijven of bepaalde thema's bij bedrijven. Deze vorm van toezicht wordt geborgd door hiervoor in het handhavingprogramma elk jaar beperkt capaciteit vrij te maken. Elk jaar wordt via het handhavingprogramma aangegeven welke projecten in dat jaar in uitvoering worden genomen. Dit kunnen projecten zijn die voortvloeien uit wensen van de eigen organisatie (naar aanleiding van het naleefgedrag op bepaalde aspecten of vanwege nieuwe wetgeving) dan wel vanuit de regio (MRA/provincie) of prioriteiten vanuit het landelijke overleg milieu (LOM). Onderdeel van het projectmatig toezicht is in elk geval het toezicht op het aspect afvalwater. Op grond van het gemeentelijk rioleringsplan is formatie beschikbaar gesteld om specifiek op dit onderdeel controles uit te voeren. De controle richtten zich vooral op het lozen van vetten, oliën en andere stoffen die het riool aantasten. Vooral op de Korenmarkt worden grote problemen ondervonden door ophoping van vetten in het riool.

Prioriteit voor toezicht op lozen op riool

Voor 2011 en 2012 worden met de Milieusamenwerking regio Arnhem (MRA) de volgende activiteiten uitgevoerd:

- toezicht op legionella/natte koeltorens
- ketentoezicht op asbest (tevens LOM prioriteit);
- ketentoezicht op bodem- grondstromen (tevens LOM prioriteit);
- toezicht op aardgasmeet- en regelstations;
- handhavingswEEK Gelderland, met handhavingpartners gezamenlijk controles uitvoeren op een aantal thema's.

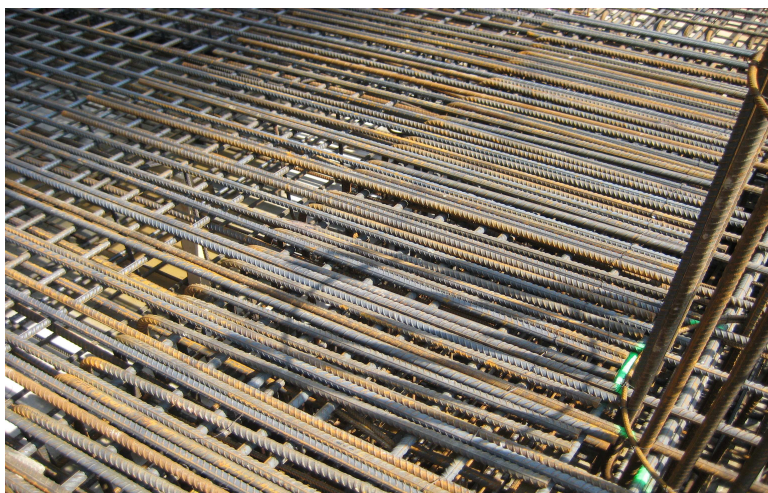
Project - matig toezicht met de MRA

Prioriteit : toezicht op afvalwater en MRA projecten

3.4 Prioritering handhaving bouwen en wonen

Het toezicht op verleende bouwvergunningen heeft als doel om de fysieke veiligheid te garanderen maar ook de kwaliteit van de bouwwerken te behouden. De basis voor de prioritering van het reguliere toezicht tijdens de bouw wordt nog altijd gevormd door het Bouwbeleidsplan dat in 2007 door het college is vastgesteld. Het bouwbeleidsplan richt zich op het toezicht op nieuw- en verbouw van panden. Hierbij zijn 10 gebouwtypen gedefinieerd en per type is aangegeven met welke frequentie en welke diepgang een bouwonderdeel wordt gecontroleerd. Dit is vastgelegd in de toezichtsprotocollen en deze worden toegepast. Het bouwbeleidsplan is gebaseerd op een landelijke richtlijn voor bouwtoezicht. Voor wat betreft de onderdelen waarop het toezicht zich richt worden de aspecten constructieve- en (gebruiks)veiligheid nog als de belangrijkste zaken gezien. Bij incidenten (met slachtoffers) blijkt constructieve- en brandveiligheid vaak de cruciale factor te zijn en daarom blijft de aandacht voor veiligheid de komende jaren de grootste prioriteit.

Bouwbeleid

Afspraken met Brandweer

Het is dus van belang om tijdens de bouw en bij oplevering van een gebouw na te gaan of de constructie- en de brandveiligheidsvoorschriften worden nageleefd. Voor controle op de brandveiligheid zijn afspraken gemaakt tussen de dienst Stadsbeheer en VGGM (brandweer). Dit betekent dat de brandweer bij oplevering van een gebouw, op verzoek van en samen met Stadsbeheer, toezicht uitvoert op de brandveiligheidsaspecten; indien nodig wordt ook tussentijds, op verzoek van Stadsbeheer, tijdens het bouwproces toezicht uitgevoerd. Hieronder vindt u weergegeven met welke frequenties de verschillende typen bouwwerken worden gecontroleerd.

Type bouwwerk	Aanloop	Onder-bouw	Boven-bouw	Gevel/dak	Afbouw
1. aan/uit/bijgebouw bij woning (zonder woonfunctie)		1			1
2. aan/uit/bijgebouw bij woning (met woonfunctie)		1			1
3a. (ver)bouw woning	2	2	1	1	1
3b. (ver)bouw woningen (per blok)	2	2	2	1	1
4. (ver)bouw woongebouw	3	3	2	2	2
5. (ver)bouw industrie- of bedrijfspand	2	2	1	1	1
6. (ver)bouw winkels en horeca	1	1	1	1	1
7. (ver)bouw utiliteitsgebouw (zonder nachtverblijf)	2	2	3	2	2
8. (ver)bouw utiliteitsgebouw (met nachtverblijf)	2	2	3	2	3
9. (ver)bouw multifunctioneel publiekstoegankelijk bouwwerk	2	2	2	1	2
10. (ver)bouw grote bouwwerken geen gebouw zijnde	2	3	3	-	1

Op dit moment is er geen aanleiding om de prioriteiten aan te passen, maar verwacht mag worden dat de verdere ontwikkeling en bredere toepassing van klimaatbeheersingssystemen in gebouwen (met als gevolg bouwfouten zoals in de uitbreidingswijk de Nadorst in Amersfoort), maar ook de aandacht voor het thema duurzaamheid en energiezuinig bouwen extra aandacht voor deze aspecten zal vragen.

Prioriteit: complexe bouwwerken en thema's (constructieve veiligheid en brandveiligheid)

Geen prioriteit: aan- en uitbouwen bij woningen, verbouw woning, illegale reclame uitingen

3.5 Prioritering handhaving brandveiligheid tijdens gebruik

Maar niet alleen tijdens de bouw; vooral ook tijdens het *gebruik* van onder andere gebouwen is toezicht en handhaving noodzakelijk om te bepalen of dit ook brandveilig gebeurt. Immers, tijdens het gebruik kunnen situaties snel. Sinds de invoering van het Gebruiksbesluit in 2009 is de handhaving op het veilig *gebruik* van gebouwen landelijk geregeld. Het accent is van de vergunningverlening meer naar het toezicht verplaatst. In 2009 is een Plan toezicht brandveiligheid opgesteld om het brandveiligheidsniveau in de gemeente Arnhem te waarborgen en te bepalen waar de prioriteiten van het toezicht liggen. Dit plan is in november 2010 herzien. Uitgangspunt is dat het niet nodig is om alle controles met dezelfde diepgang uit te voeren bij alle gebouwen of evenementen. Om kwaliteit te kunnen leveren en efficiënt te werken, wordt maatwerk geleverd. De controle is afgestemd op het risico dat in een gebouw of bij evenement aanwezig is. De gebouwen zijn daarvoor ingedeeld in 4 risicocategorieën: zeer hoog risico, hoog risico, gemiddeld risico, en beperkt risico. Voor de indeling in de 4 categorieën zijn drie factoren bepalend: de functie van het gebouw, het aantal personen dat zich in het gebouw kan bevinden én de zelfredzaamheid van die personen.

Veilig gebruik

Prioriteit: onder andere:

- woongebouwen voor verminderde en niet zelfredzame bewoners;
- cellengebouwen;
- logiesfuncties meer dan 50 personen.

Minder prioriteit: onder andere:

- onderwijsinstellingen meer dan 50 personen;
- kantoorfunctie meer dan 50 personen;
- industrie functie meer dan 50 personen;
- winkelfunctie meer dan 250 personen;
- sportfunctie meer dan 50 personen.

Geen prioriteit: onder andere:

- winkelfunctie minder dan 250 personen;
- sportfunctie minder dan 50 personen.

Uitgangspunt is dat alle gebouwen minimaal 1 x per twee jaar worden gecontroleerd op brandveiligheid gebruik maar de meeste gebouwen worden 1 maal per jaar gecontroleerd. Daarnaast krijgt de differentiatie in aanpak vorm door toepassing van verschillende soorten controles. Van volledig en diepgaand toezicht bij 'zeer hoog risico' naar een quickscan bij 'beperkt risico'.

Van quickscan tot diepgaand

Kamerverhuur

Kamerverhuurpanden hebben een hoge prioriteit als het gaat om toezicht op de brandveiligheid. Dat is ook niet voor niets. Regelmatig is in het nieuws dat brand is uitgebroken in een kamerverhuurpand. Het betreffen vaak doorgangspanden met wisselende en soms te veel bewoners die zich ook minder verantwoordelijk voelen voor het pand en voor elkaar. Daarnaast voelen niet alle huisbazen zich even verantwoordelijk voor de brandveiligheid in het pand. Dit maakt een jaarlijkse controle noodzakelijk. Voor de ons bekende kamerverhuurpanden is in 2009 en 2010 een omvangrijke inhaalslag uitgevoerd. Dat wil zeggen dat deze panden allemaal een vergunning hebben of een melding hebben ingediend en zijn gecontroleerd. We hebben een goed zicht op deze panden en het naleefgedrag is hier redelijk tot goed te noemen. In 2011 zal verder gewerkt worden aan het uitvoeren van jaarlijkse controle bij deze panden en wordt bezien of deze jaarlijkse controle nog in alle gevallen noodzakelijk is.

Wisselende bewoners

De risico's zitten nu vooral in de panden met een onduidelijke status. Bij het nagaan of een pand zicht ontwikkelt tot kamerverhuurpand (minimaal 5 personen) zijn we afhankelijk van de gemeentelijke basis administratie (GBA) Echter de BA voor personen is nooit 100% actueel. Dat betekent dat in panden altijd meer mensen kunnen wonen dan het GBA aangeeft. Daarnaast komt het regelmatig voor dat als een huiseigenaar van ons een aanschrijving ontvangt omdat in zijn pand 5 personen wonen, dit aantal tijdelijk naar 4 wordt teruggebracht. Dit zijn de zogenaamde 'jojo-panden'. Deze panden worden in het kader van projectmatige handhavingsacties onder het 'Convenant integrale overheidshandhaving' gecontroleerd.

GBA nooit actueel

Prioriteit: alle kamerverhuurpanden

3.6 Prioritering handhaving openbare ruimte

Binnen het toezicht op de openbare ruimte onderscheiden we het vergunninggerichte toezicht, het gebiedsgerichte toezicht en het toezicht op parkeren.

3.6.1. Vergunninggericht toezicht

Binnen het vergunninggericht toezicht hebben drie onderwerpen prioriteit:

Toezicht op horeca en de vergunde sexinrichtingen

De horeca in Arnhem is belangrijk en zorgt ervoor dat Arnhem een aantrekkelijke stad is om te vertoeven en uit te gaan. Het is ook belangrijk dat dit op een veilige wijze gebeurt en dat geen overlast wordt ondervonden van de horeca.

Ditzelfde geldt ook voor de vergunde sexinrichtingen.

Toezicht op de horeca werd enige jaren geleden nog uitgevoerd door de Politie, afdeling Bijzondere Wetten. In 2008 is het toezicht overgedragen aan de gemeente. Daarvoor is destijds 1 fte beschikbaar gesteld.

Van Politie naar gemeente

Het gemeentelijk toezicht richt zich nu op de volgende aspecten:

- is in de inrichting een beheerder met de juiste (horeca)papieren aanwezig?;
- zijn de activiteiten binnen de inrichting vergund?;
- houdt de inrichting zich aan de sluitingstijden?;
- wordt het eventuele terras tijdig gesloten?;
- houdt de inrichting zich aan de wet op de kansspelen?

Prioriteit; veroorzakers klachten, horeca omgeving korenmarkt

Minder prioriteit : overige horeca-inrichtingen

Geen prioriteit: paracommerciële instellingen

Toezicht tijdens evenementen

Vooraf tijdens de grote evenementen is toezicht noodzakelijk om het evenement veilig en ordelijk te laten verlopen. Het toezicht heeft daarom betrekking op diverse aspecten zoals het aantal bezoekers (crowdmanagement), de opbouw van podia en andere constructies die tijdens evenementen worden gebruikt, op de brandveiligheid en daarmee de inrichting van het evenemententerrein, de geluidsoverlast afkomstig van evenementen maar ook op de vraag of de organisator zich houdt aan een aantal afspraken die in de vergunning staan (beperking aantal tappunten, podia, gebruik eco-bekers e.d). De diverse toezichthoudende afdelingen werken samen bij het toezicht op de evenementen.

Prioriteit: grootschalige evenementen zoals bijvoorbeeld Koninginnedag, Rijnfestijn,

Geen prioriteit: overige evenementen

Toezicht op kap- en aanlegvergunningen

Tenslotte wordt prioriteit gegeven aan het optreden tegen illegale kap. In Arnhem wordt veel waarde gehecht aan de instandhouding van het groen in de stad. Via het systeem van het verlenen van kap- en aanlegvergunningen, dan wel in de toekomst via een mogelijk bomenlijst, wordt afgewogen of bomen, groen of houtopstanden mogen worden gekapt of verwijderd. Daar waar dit in strijd met de regels gebeurt wordt dit met het uitvaardigen van een proces-verbaal gesanctioneerd.

Kappen

Prioriteit: illegale kap

Vergunning
nodig?

3.6.2 Gebiedsgericht toezicht

3.6.2.A. Overlast

De inzet van de toezichthouders in de openbare ruimte is vooral gericht op het in stand houden van een goede kwaliteit van de leef- woon- en werkomgeving en het vergroten van de leefbaarheid in de wijken. In het lente-akkoord heeft het wijkgericht werken en de bestrijding van de kleine ergenissen in de wijken via de inzet van handhaving een belangrijk plaats gekregen. Een aanzienlijk deel van de capaciteit voor het toezicht in de openbare ruimte wordt dan ook besteed aan het bestrijden van deze vorm van overlast. Onderwerpen die hierbij in alle wijken spelen zijn: dumping van afval, verkeerd aanbieden van afval, zwerfvuil, en hondenpoep. Daarnaast spelen zaken als het in gebruik nemen van de openbare weg, gebruik van fietspaden door brommers, wildplassen, wildplakken, (geluids)overlast door jeugd etc. Het toezicht op deze aspecten is wijkgericht georganiseerd.

Gebieds-
gerichte
overlast-
bestrijding

Krachtwijken en preventiewijken

De veiligheidsmonitor 2009 en de wijkmonitor 2010 zijn bepalend voor de keuze in welke wijken wij de meeste toezichtcapaciteit inzetten. In de wijkmonitor 2010 wordt aangegeven hoe het is gesteld met de leefbaarheid in de wijken. De leefbaarheid is vastgesteld door het kental verloedering en daarnaast door het rapportcijfer dat inwoners hebben gegeven voor de leefbaarheid in de buurt. Binnen Arnhem zijn grote verschillen tussen wijken te zien. In alle krachtwijken wordt meer verloedering waargenomen dan gemiddeld. Vooral in Malburgen-West, Presikhaaf-West en Klarendal scoort verloedering hoog. Ook in de zogenaamde GSO-III wijken wordt meer verloedering ervaren dan in overige wijken.

Kracht- en
Zuidwijken

De afstand tot de geformuleerde doelstellingen ten aanzien van de subjectieve veiligheid, de leefbaarheid en de verloedering zijn in de krachtwijken en de GSO wijken ook het hoogst. Het beeld dat in de wijkmonitor wordt geschetst komt overeen met de verdeling van klachten en meldingen die wij uit de wijken ontvangen. Ook daaruit blijkt dat de kracht- en GSO III wijken oververtegenwoordigd zijn. In bijlage 3 vindt u een overzicht van de cijfers voor verloedering, leefbaarheid en subjectieve gevoelens van veiligheid per wijk.

Op grond van deze gegevens is de keuze gemaakt om de beschikbare capaciteit voor toezicht in de openbare ruimte vooral in te zetten in de krachtwijken en in de GSO III wijken. Voor 2011 is nog extra capaciteit toegekend voor deze wijken vanuit de 'Vogelaargelden en de GSO III-gelden (zuidwijken). De inzet van de uren per wijk vindt u terug in het handhavingssprogramma, onderdeel toezicht openbare ruimte. Uit de veiligheidsmonitor en de stadsfoto Arnhem 2010 die onlangs zijn verschenen blijkt dat de onderwerpen hondenpoep, rommel op straat en parkeeroverlast de belangrijkste aspecten zijn die invloed hebben op de beleving van buurtproblemen. Deze onderwerpen hebben daarom prioriteit en worden zoveel mogelijk projectmatig aangepakt. Per wijk worden op basis van de stadsfoto, ingekomen klachten, het overleg blauw op straat, bestaande wijkprogramma's (zoals het programma voor de zuidwijken en het overlast programma voor Presikhaaf) en de beheertaak, nadere prioriteiten gesteld.

**Dumpen bij
verzamel-
containers**

Overige wijken

Voor de overige wijken hebben wij een beperkte hoeveelheid uren gereserveerd om sporadisch surveillancerondes uit te voeren, een specifiek project te kunnen uitvoeren en klachten te kunnen behandelen. Voor het project "sporen in Arnhem" dat in 2011 wordt uitgevoerd hebben wij apart uren geraamd omdat de ervaringen in 2010 ons geleerd hebben dat vooral de verkeersveiligheid en het innemen van openbare grond de nodige aandacht vragen.

Binnenstad

De binnenstad neemt een bijzondere positie in binnen het gebiedsgericht toezicht. De binnenstad is een van de visitekaartjes van de stad Arnhem en het is een belangrijke economische motor voor de stad. Een aantrekkelijke binnenstad waar het goed toeven is en waar burgers in een prettige omgeving kunnen winkelen en recreëren is dan ook van groot belang. Naast de bezoekers zijn er ook bewoners van de binnenstad. Voor hen en voor de gemeente is het belangrijk dat ondanks alle evenementen die in de binnenstad plaatsvinden en de ondanks de concentratie van de horeca in de binnenstad, de binnenstad ook geschikt blijft als gebied om te wonen. Het toezicht in de binnenstad richt zich daarom op: aanbieden van afval buiten de aangewezen tijden, fietsen in de binnenstad, rijden (auto's, brommers, fietsers) in de binnenstad, wildplassen, flyeren en het plaatsen van uitstallingen. Ook de wijze van het aanbieden van afval, zowel door bedrijven als door burgers, is een belangrijk onderwerp.

**Visite-
kaartje van
de stad**

Bossen en parken

Naast de wijken en de binnenstad wordt toezicht gehouden in de bossen en parken van de gemeente. In de bossen en parken gelden regels met het oog op de bescherming van de flora en fauna. Daarnaast zijn regels gesteld die als doel hebben om bezoekers ongestoord van de rust en het natuurschoon te laten genieten. Het toezicht in de bossen richt zich vooral op stroperij, het betreden van gebieden waarvoor een verbod geldt en het aanlijngedood voor honden in verband met het verstoren van het wild. Het toezicht in de parken richt zich op: visserij, zwerfvuil en dumpingen, vandalisme, brommers en snorfietsen, wild kamperen, parkeren, open vuur en barbecueën en honden.

Prioritaire gebieden:

- krachtwijken, preventiewijken, binnenstad,
- bossen, parken Sonsbeek, Meinderswijk en Immerloo

Minder prioritaire gebieden:

- overige wijken
- overige parken

Prioritaire thema's; stroperij, toegangsverboden, aanbiedgedrag afval, zwerfafval, hondenoverlast, parkeeroverlast, rijden in de binnenstad (auto's , brommers, fietsen) brommers in parken

Minder prioritaire thema's illegaal plakken, overige overlast in parken

3.6.2.B.Planologisch gebruik

Het gaat hierbij om illegale bouw en gebruik (bestemmingsplannen) van gronden en opstallen. De aandacht vanuit het 'oude' bouw- en woningtoezicht heeft zich in de laatste 10-15 jaar vooral gericht op het toezicht tijdens de bouw: het controleren van verleende bouwvergunningen. De bestaande woningvoorraad, maar ook de industrie panden, werden niet systematisch bekeken. De controle op illegale bouw en het gebruik van gebouwen en percelen werd niet gestructureerd aangepakt.

**Ook naar
bestaande
gebouwen
kijken**

Door een combinatie van deze factoren is er een "achterstand" in het handavingsniveau ontstaan en deze achterstand is in sommige wijken zo groot dat deze niet eenvoudig valt in te halen. Hierbij valt op dat het niet gaat om grote projecten, daarvoor wordt wel een vergunning aangevraagd. Het gaat vooral om (kleine) verbouwingen bij woningen en reclameuitingen (vlaggen, spandoeken en borden) op bedrijfspanden en om strijdig gebruik. Met name de veelvuldige verbouwingen bij de woningen leiden tot een afname van de beeldkwaliteit in de wijken. Om het toezicht op bestemmingsplannen (illegale bouw en het gebruik van gronden en panden) een duidelijke plaats te geven is een probleemanalyse gemaakt door met medewerkers van verschillende vakafdelingen te inventariseren welke problemen zij ervaren in de verschillende wijken ten aanzien van illegale bouw en illegaal gebruik. Op grond van het criterium "kwaliteit van de leefomgeving" zijn de prioritaire thema's bepaald, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen Arnhem Noord en Arnhem Zuid.

Arnhem Noord

Het buitengebied in Arnhem Noord heeft vooral te maken met illegaal kappen en illegale aanlegactiviteiten. Voorbeelden hiervan zijn het aanleggen van paardenbakken en het verharderen van wegen. In de 19e eeuwse wijken zoals St. Marten en Klarendal worden woningen en terreinen regelmatig in strijd met de regels gebruikt. Zo ontstaan zonder vergunning kantoren aan huis, worden bedrijven in woningen (en ook andersom) gerealiseerd en worden garages gebruikt als bedrijfs- of woonruimte. Ten aanzien van bedrijventerreinen wordt vastgesteld dat functies anders dan oorspronkelijk bestemd, zich een plek verwerven.

Prioriteit Arnhem Noord:

- illegale aanleg- en kapactiviteiten;
- illegale bouw van stallen en erfafscheidingen in het buitengebied;
- illegale reclameobjecten in de binnenstad en beschermd stadsgezichtwijken.

Minder prioriteit: parkeren in voortuinen beschermd stadsgezicht, BGB traject of gebied welstandniveau zwaar.

Geen prioriteit:

- parkeren auto's in voortuinen overige gebieden;
- illegale reclame overige gebieden;
- schuttingen op achterpaden.

Arnhem-Zuid

De aandachtspunten voor Arnhem Zuid zijn minder divers en concreet dan voor Arnhem Noord. Duidelijk is geworden dat de stedenbouwkundige opzet van Arnhem Zuid risico's in zich bergt die afhankelijk van de levenscyclus van een wijk tot problemen leiden. Daarbij vallen vooral de aanbouwen aan de voorkant van woningen op die de beeldkwaliteit van de woonwijken beïnvloeden. In sommige delen van wijken is dit gemeengoed geworden. Veel situaties bestaan al jaren zonder dat hiertegen handhavend is opgetreden. Voor deze gebieden (delen van Elderveld en Kronenburg/Vredenburg) moet maatwerk worden verricht. Voor de relatief jonge wijken willen we soortgelijke situaties voorkomen.

Beeld-
kwaliteit in
Zuid

Prioriteiten Arnhem Zuid

- illegale bouwwerken in voortuinen bij woningen;
- het gebruik van garages en garageboxen als bedrijfsruimte met risico's op milieuschade.

Minder prioriteit: parkeren in voortuinen behoudens beschermd stadsgezicht of BGB traject, gebied welstandniveau zwaar.

Geen prioriteit

- parkeren auto's in voortuinen overige gebieden;
- illegale reclame;
- schuttingen op achterpaden.

Naast de inhoudelijke prioriteiten is gekeken naar de doelstellingen binnen de verschillende gebieden. Daarom wordt in deze paragraaf als onderdeel van de probleemanalyse een relatie gelegd naar de bestemmingsplannen. Deze relatie is van belang om te concretiseren aan welke gebieden we prioriteit geven. Wanneer naar de doelstellingen van de bestemmingsplannen wordt gekeken in relatie tot het gebiedsgericht werken kunnen we de plannen in een aantal categorieën verdelen zoals hieronder is gedaan onder de categorieën A tot en met G. Vervolgens hebben we dit afgezet tegen het wijkgericht werken waarbij een extra inzet plaatsvindt op de aanpak- en preventiewijken.

Indeling bestemmingsplannen en beleid	Indeling wijkgerichte benadering		
	Aanpakwijken	Preventiewijken	Beheerwijken
A. De beschermde stadsgebieden (geitenkamp, deel alteveer craneveld, delen klarendal, spijker-boulevard kwartier, verschuerwijk, binnenstad en singels)	+	+	+
B. De groene gebieden (parken, hoofdstructuur, buitengebied) .	+	+	+
C. De gebieden met een hoge potentie (welstandsniveau zwaar).	+	+	0
D. De gewone gebieden (beheersituatie).	+	+	-
E. De gebieden met een verleden (gebieden met ruimtelijke structuren die hebben geleid tot moeilijk te handhaven niet vergunde situaties)	0	0	-
F. De nieuwe schone gebieden.	nvt	nvt	+
G. De bedrijventerreinen.	0	0	-

+ = actief toezicht

0 = actief toezicht op een lager niveau

- = geen actief toezicht, maar alleen reageren op klachten en meldingen.

Mate van inzet in de wijken

3.6.3 Parkeren

De parkeerhandhaving dient om het gewenste parkeergedrag op basis van de parkeerregelgeving af te dwingen: parkeren alleen daar waar het mag. En als parkeerbelasting verschuldigd is, moet deze betaald zijn. De handhaving heeft ook als doel het bevorderen van de leefbaarheid, veiligheid en bereikbaarheid van de stad en voorkomen van overlast in de wijken.

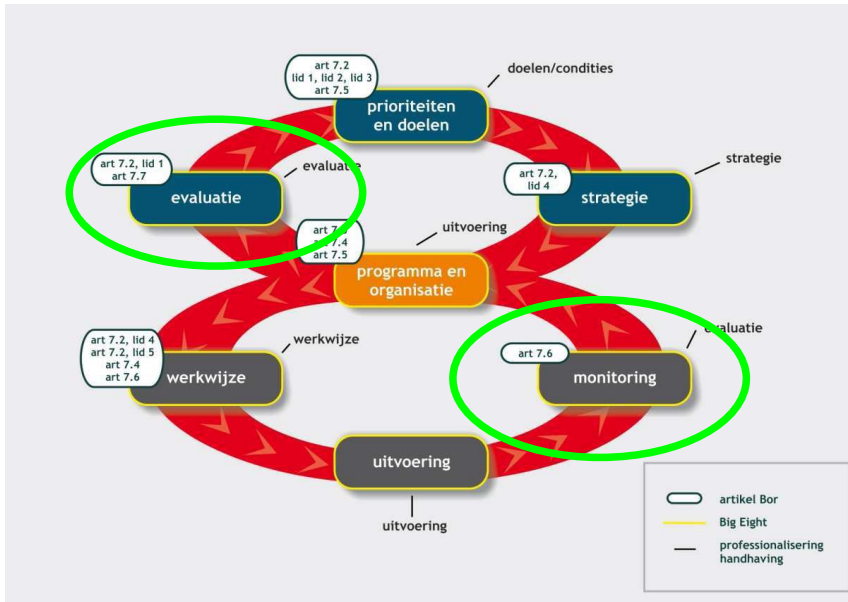
Het foutparkeren is een grote bron van ergernis van in vele wijken. Met name in de vooroorlogse wijken bestaat een grote parkeerdruk waardoor het foutparkeren aan de orde van de dag is.

Het toezicht richt zich daarom op:

- Het betalen van parkeerbelastingen;
- Foutparkeren (vergunninghoudersplaatsen, parkeer- en stopverboden, parkeren op trottoirs en fietspaden, laad- en losstroken);
- Rijden in voetgangersgebied (expeditietijden voetgangersgebied binnenstad, toegang tot voetgangersgebied).

Parkeren grote bron van ergernis

Prioriteit: betaald parkeren, parkeren op vergunninghoudersplaatsen, foutief en gevaarlijk parkeren in de wijken, rijden in de binnenstad
Minder prioriteit: verkeerd parkeren in de wijken met overlast (waaronder te grote voertuigen)
Geen prioriteit: verkeerd parkeren in de wijken zonder dat overlast wordt veroorzaakt

4.1 Periodieke rapportage en verantwoording

De programma's 2011-2014 worden jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld. Bij de evaluatie geven wij aan of de voorgenomen handhavingsactiviteiten zijn uitgevoerd en leggen wij verantwoording af op grond van de gegevens in het programma (deel 2) en de hieronder genoemde monitoringsgegevens. Tevens geven wij aan of zich relevante beleidsontwikkelingen of veranderingen in de probleemanalyse of prioritering hebben voorgedaan, of worden verwacht. Tenslotte wordt aangegeven of het programma voor het volgende jaar moet worden bijgesteld op basis van nieuwe inzichten of ontwikkelingen. De evaluatie en bijstelling vinden in het eerste kwartaal van elk jaar plaats en worden ter kennisname gebracht aan de Raad.

Jaarlijks
evalueren

4.2 Handhavingsindicatoren voor de monitoring

Monitoring gaat over de vragen: wat hebben we gedaan en wat levert het op? De indicatoren die voor de evaluatie worden gebruikt zijn in dit plan vastgelegd en deels vastgelegd in het programma. De monitoring dient verschillende doelen. Het belangrijkste doel is sturing: met informatie over de voortgang kan de handhaving geëvalueerd en bijgestuurd worden. Daarnaast gebruiken we monitoring voor verantwoording: met het presenteren van de uitgevoerde acties laat de gemeente aan bestuur en burgers zien op welke manier middelen zijn toegepast. Tenslotte kunnen we met monitoring informeren: de gemeente geeft de bewoner inzicht in de resultaten van de handhaving.

Doel:
sturing

Indicatoren

De indicatoren zijn benoemd per handhavingstaak. De monitoring bestaat uit de registratie van inputgegevens (groen), outputgegevens (blauw) en effect op de doelstellingen (outcome) (geel).

Bij de kleinere handhavingstaken (in tijdsbesteding) is de monitoring beperkt tot de registratie van de inspanning (input) en de output (aantal waarschuwingen, bezoeken, processen verbaal etc.). Voor een aantal omvangrijkere taken worden ook de bereikte effecten en waardering ervan in beeld gebracht. Bijvoorbeeld: het kwaliteitsniveau van de openbare ruimte door middel van de schouwmethodiek en de bewonerstevredenheid (stadsenquêtes) als het gaat om gevoelens over veiligheid en verloedering. Omdat handhaving slechts één van de instrumenten is die wordt ingezet om de doelen te bereiken, kan een effectindicator niet gebruikt worden om de effectiviteit van alleen handhaving te beoordelen: veiligheidsgevoelens en gevoelens over verloedering worden door veel meer factoren beïnvloed. Wel geeft een effectindicator weer hoe goed of slecht het gaat met het betreffende beleidsveld.

Metten is
weten

In onderstaand schema zijn de ambities voor 2011 verwerkt.

Indicatoren monitoring	Milieu	Bodem /asbest	Openbare ruimte	Bou-wen	Parke-ren	Brand-veilig-heid
Uren per handhavingstaak	Zie programma					
Aantal gecontroleerde bedrijven/ bouwwerken/instellingen/ locaties per type categorie/taak	Zie programma					
Aantal hercontroles bedrijven / instellingen	72	-	-	-	-	90
Aantal opgelegde dwangsbeschikkingen	10	2	10	10	-	10
Aantal geïnde dwangsommen	2	0	5	2	-	0
Aantal bestuursdwang-beschikkingen	0	2	2	8	-	0
Aantal keren toegepaste bestuursdwang	0	0	2	0	-	0
Aantallen processen verbaal	-	-	1150	-	29000	-
Aantal behandelde klachten	400	-	1500	200	-	-
Naleefgedrag bedrijven/ instellingen	70%	-	-	-	-	50%
Resultaten schouw openbare ruimte voor thema's vervuiling in relatie tot ambitie basisniveau voor vervuilingsthema's	-	-	X	-	-	-
Kengetal verloedering (stadsenquête)	-	-	4.1	-	-	-
Kengetal leefbaarheid	-	-	7.1	-	-	-
Kengetal subjectieve veiligheid	-	-	79%	-	-	-
Betalingsbereidheid parkeren	-	-	-	-	94%	-

De
indicatoren

Hoofdstuk 5 Middelen en bezuinigingen

In het programma is aangegeven welke formatie beschikbaar is voor de verschillende handhavingsactiviteiten. De bijbehorende personele middelen zijn in de sectorplannen en werkbegroting vastgelegd. Daarnaast wordt structureel budget beschikbaar gesteld voor eventuele uitbesteding van toezicht voor specialistische taken, voor calamiteiten, de piketdienst, aanschaf van (meet)apparatuur, dienstauto's en het nemen van (bodem)monsters.

De formatie en de middelen passen binnen de bestaande budgetten.

Bestaande budgetten

Bezuinigingen openbare ruimte

De bezuinigingen hebben vooral grote gevolgen voor het toezicht in de openbare ruimte. In de planperiode wordt het aantal formatieplaatsen binnen het team openbare ruimte van de afdeling Handhaving verminderd met 2,7 fte, waarvan 2,3 fte door het aanemen van het amendement met betrekking tot de taakstellende bezuiniging op de afvalwerking. Een deel van de handhavingsuren in de wijken wordt namelijk gedekt uit de afvalbegroting. Daarmee wordt 23 % bezuinigd op de van de vaste formatie (11,7) van het team. Omdat daarnaast de tijdelijke gelden die beschikbaar waren gesteld voor de krachtwijkenaanpak en toezicht in de preventiewijken wegvallen waarmee in 2010 en 2011 nog eens 2 fte werd gefinancierd, komt de totale vermindering voor het team op 4,7 fte. Dit betekent dat het toezicht in de wijken op afvaldumping, hondenoverlast, jeugd etc met 6500 uren wordt verminderd ten opzichte van de 2011.

Gevolgen bezuiniging en Toezicht in openbare ruimte.

Voorts valt de bijdrage vanuit de dienst MO weg voor inzet van toezichthouders vanuit de Wet werk en bijstand. Het betreft hier GSB en GSO gelden voor de inzet van blauw op straat. Daarmee zou de huidige afdeling Toezicht en Preventie die bestaat uit circa 25 medewerkers alleen in zeer afgeslankte vorm (circa 10 medewerkers) kunnen blijven voortbestaan.

Met het budget dat de dienst zelf nog beschikbaar heeft, kan een afdeling met slechts circa 10 medewerkers worden gefinancierd.

Dit heeft niet alleen gevolgen voor kansen van mensen in een langdurige uitkeringssituatie op reguliere arbeid, maar ook voor de aanwezigheid van 'blauw' in de wijken: er zouden zo'n 15 toezichthouders minder in de wijken en in het centrum aanwezig zijn.

Wij zijn van mening dat de inzet van medewerkers Toezicht en Preventie zeer succesvol is en de inzet in belangrijke mate bijdraagt aan de leefbaarheid in de wijken. Daarom zoeken wij nog naar andere mogelijkheden van financiering voor de inzet van de medewerkers. Ons streven is derhalve om de capaciteit van de afdeling Toezicht en Preventie, ondanks het wegvallen van de GSO en GSB gelden, op het huidige peil te houden.

Voortbestaan T&P in huidige vorm belangrijk

Onderdeel	Voor bezuiniging t/m 2012	Na bezuiniging
Handhaving openbare ruimte	11, 7fte vast + 2 fte tijdelijk	9 fte
Toezicht en preventie	25 fte	25 fte (onder voorbehoud van financiering)
Totaal	38, 7 fte	34 fte

Overige bezuinigingen

In het kader van de bezuinigingen is voor enkele andere deelgebieden besloten de formatie te verminderen. De formatie voor bodemhandhaving zal per 2013 met 0,43 fte worden verminderd. Dit gaat ten koste van de controles op toepassingen van vervuilde grond.

De formatie voor bouwtoezicht zal per 2014 met 0,3 fte worden verminderd. Dit gaat dan ten koste van de handhaving op illegale reclame-uitingen buiten de binnenstad en de beschermde stadsgezichten.

Overige bezuinigingen

De bezuinigingen zijn in de programma's 2012 tot en met 2014 verwerkt.

Deel II Programma

Opdrachtgever:
VOF Draisma Klok
Postbus 40018
6540AA Nijmegen
t.a.v. de heer Wim Doppenberg

Opsteller:
Vermeer Expertise BV
Matensestraat 60a
6669 CJ Dodewaard
Ing. Erik L.A.W. Goris

Inhoudsopgave

Inleiding	3
<i>Risicovolle Werkzaamheden</i>	3
Risicoanalyse	3
Monitoringwerkzaamheden	3
<i>Doelstelling van de monitoring.</i>	3
<i>Uit te voeren monitoringswerkzaamheden</i>	3
Trillingsmetingen	3
Toetsingskader: Richtlijn SBR A (Schade aan gebouwen)	4
<i>Indeling in Categorie:</i>	5
Categorie I:	5
Categorie II:	5
Categorie III:	5
<i>Soort trillingen</i>	6
Herhaald Kortdurend:	6
Kortdurend:	6
Continue:	6
<i>Soorten metingen volgens SBR</i>	6
Indicatieve meting	6
Beperkte meting	6
Uitgebreide meting	6
<i>Grenswaardes</i>	7
<i>Duur meting</i>	7
<i>Rapportage</i>	7
Maatregelen bij overschrijden grenswaarde	7
Ontmantelingsplan	8
Communicatieplan	8
<i>Interne projectorganisatie</i>	8
<i>Externe projectorganisatie</i>	8

Inleiding

Vanwege de uitvoering van diverse werkzaamheden in verband met de nieuwbouw van Project Boulevard Heuvelink te Arnhem hebben wij een monitorings-/beheersmaatregelenplan opgesteld.

Risicovolle Werkzaamheden

- Het inbrengen van damwanden

Risicoanalyse

Om u een zo goed mogelijk advies te geven hebben wij voor het opstellen van monitoringsplan een risicoanalyse uitgevoerd. Hierbij hebben wij gekeken naar de omgeving en de werkzaamheden. Het werkgebied ligt aan de Boulevard Heuvelink te Arnhem.

De ouderdom en kwaliteit van de bebouwing is divers. De panden, die wij hieronder hebben aangemerkt als panden waaraan permanent wordt gemeten tijdens het plaatsen van de damwanden dienen te worden ingedeeld in categorie 3. B.P. van Verschuerstraat 15 Arnhem is een monument, het daaraan grenzende pand aan Oostzijde is in slechte staat.

Monitoringwerkzaamheden

Doelstelling van de monitoring.

De doelstellingen van de monitoring zijn voor dit project:

- Vroegtijdig signaleren (teneinde maatregelen te kunnen nemen) en daardoor voorkomen van:
  - Schade als gevolg van trillingen, welke mogelijk vrijkomen bij het uitvoeren van de werkzaamheden.
- Goede betrekkingen houden met de omgeving en misverstanden voorkomen door open en heldere communicatie over de projectvoortgang.

Uit te voeren monitoringswerkzaamheden

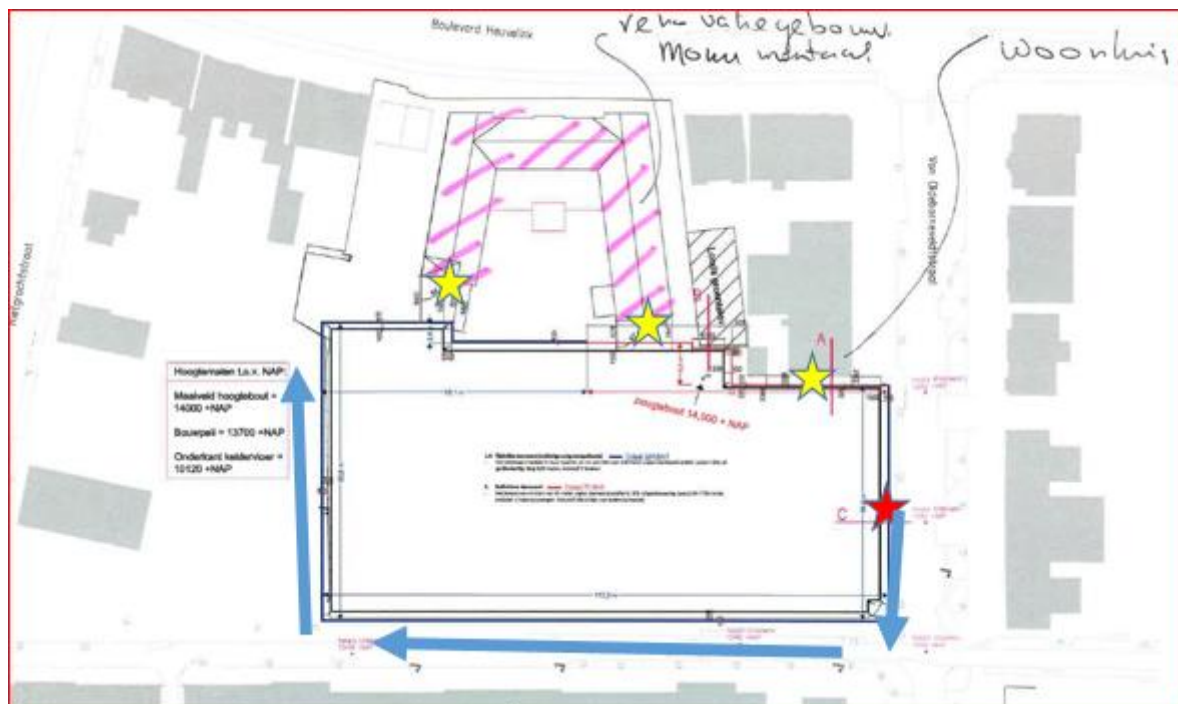
Om schade, overlast en misverstanden tijdens de bouwwerkzaamheden te voorkomen dienen er verschillende monitoringswerkzaamheden plaats te vinden, te weten:

- Trillingsmetingen;

Wij hebben uitgeschreven op welke wijze de monitoring ingericht wordt.

Trillingsmetingen

Tijdens de werkzaamheden worden er trillingsmetingen uitgevoerd. We zullen twee permanente systemen aan de B.P. van Verschuerstraat 15/Boulevard Heuvelink 48 aanbrengen en 1 aan het direct naastgelegen pand aan Oostzijde. Een vierde systeem zal tijdens het vorderen van het werk in overleg worden mee verplaatst, de categorie-indeling zal in het werk worden bepaald en ingesteld.

Er dient conform de SBR-richtlijn A gemonitord te worden.

Toetsingskader: Richtlijn SBR A (Schade aan gebouwen)

Met betrekking tot schade aan gebouwen, wordt gebruik gemaakt van de in 2002 door de Stichting Bouwresearch (SBR) gepubliceerde richtlijn deel A. Dit deel gaat over het meten en beoordelen van trillingen met het oog op mogelijke schade aan een gebouw. Onder schade wordt niet alleen het (gedeeltelijk) instorten van een bouwwerk verstaan, maar ook een vermindering van draagkracht van een bouwwerk of vermindering van de economische waarde door bijvoorbeeld scheurvorming in afwerkklagen. De richtlijn is bedoeld om een trillingssterkte (verkregen door meting) te beoordelen. Voor het meten van de trillingssterkte hebben wij gebruik gemaakt van een gekalibreerde trillingsmeter Vibra SBR+. De sterkte van de trilling wordt uitgedrukt in de trillingsnelheid, waarbij met name de hoogste trillingsnelheid in de tijd (V_{top} in mm/s) een belangrijke rol speelt. Daarnaast is ook het bepalen van de dominante frequentie van belang.

Ondanks het gebruik van goede meetapparatuur blijft er altijd een bepaalde onzekerheid bestaan over het meetresultaat. In deel A is hiermee rekening gehouden door het toepassen van veiligheidsfactoren op zowel het meetresultaat als op de toetswaarden. Door toepassing van een veiligheidsfactor op het meetresultaat wordt het type meting in rekening gebracht. Bij een indicatieve meting (één meetpunt voor het gehele gebouw) bestaat namelijk een grotere kans dat niet de maximale trillingssterkte van een bouwwerk is gemeten dan bij een beperkte meting (minimaal 2 meetpunten) of uitgebreide meting (veel meetpunten). Het meetresultaat van een indicatieve meting wordt daarom met een factor 1,6 vermenigvuldigd, alvorens een beoordeling kan

plaatsvinden. In ons speciale computerprogramma zijn deze veiligheidsfactoren automatisch ingesteld.

Ook bij de grenswaarden geldt een veiligheidsfactor. Deze factor brengt het type trilling in rekening. Er bestaat onderscheid tussen kortdurende trillingen (botsingen of explosies), herhaald kortdurende trillingen (heiwerkzaamheden en passages door rail- en wegverkeer) en continue trillingen door machines. De grenswaarde wordt gedeeld door de veiligheidsfactor. De veiligheidsfactor is voor verwerking van de meetresultaten automatisch ingesteld in ons computerprogramma. In de getoonde grafieken zijn alle veiligheidsfactoren dus reeds verwerkt.

De grenswaarden zijn niet voor alle gebouwen hetzelfde. Er bestaat onderscheid tussen de constructiewijze en staat van het bouwwerk. Categorie 1- bouwwerken (gewapend beton en hout) kennen de hoogste grenswaarden, omdat deze gebouwen het sterkst zijn. Categorie 2 bouwwerken (metselwerk en niet gewapend beton) kennen lagere grenswaarden, categorie 3 (monumentale panden of beschadigde bouwwerken) heeft de laagste grenswaarden. De grenswaarde is verder afhankelijk van de frequentie van de trillingen. Over het algemeen geldt: hoe lager de frequentie, hoe lager de grenswaarde.

Overschrijding van de grenswaarde hoeft niet per definitie tot schade te leiden. Pas bij een zekere mate van overschrijding neemt de kans op daadwerkelijke schade toe. Als de grenswaarde niet wordt overschreden, is de kans op schade aanvaardbaar klein (minder dan 1%).

Indeling in Categorie:

Het instellen van de grenswaarde gebeurt conform de SBR-richtlijn waarbij de volgende categorieën onderscheiden worden:

Categorie I:

- In goede staat van onderhoud verkerende onderdelen van de draagconstructie, indien deze bestaat uit gewapend beton of hout;
- Onderdelen van een bouwwerk, die geen deel uitmaken van de draagconstructie (bijvoorbeeld scheidingsconstructies), indien deze bestaan uit gewapend beton of hout;
- Draagconstructies van bouwwerken, geen gebouw zijnde, welke bestaan uit metselwerk zoals pijlers van viaducten, kademuren en dergelijke constructies.

Categorie II:

- In goede staat verkerende onderdelen van de draagconstructie van een gebouw, indien deze bestaat uit metselwerk;
- In goede staat verkerende onderdelen van een gebouw, die niet tot de draagconstructie behoren, zoals scheidingsconstructies, die bestaan uit niet-gewapend beton, metselwerk of uit brosse steenachtige materialen.

Categorie III:

- Onderdelen van oude en monumentale gebouwen met grote cultuurhistorische waarde;
- In slechte staat verkerende gebouwen uit metselwerk of in slechte staat verkerende onderdelen van gebouwen.

Soort trillingen

Als gevolg van de werkzaamheden zullen er naar verwachting voornamelijk continue trillingen vrijkomen bij de uit te voeren werkzaamheden. Volgens de SBR-richtlijn kennen we drie type trillingen, uitgangspunt is te meten volgens onderstaande:

Herhaald Kortdurend:

Bronnen die herhaalde kortdurende trillingen veroorzaakt bij een stootvormige excitatie. Hieronder worden verstaan bronnen, die zodanig vaak voorkomen, dat met vermoeiingseffecten in bouwmaterialen, te rekenen valt.

Voorbeelden zijn heiwerkzaamheden, weg- en railverkeer.

Kortdurend:

Bronnen die incidenteel voorkomende kortdurende trillingen veroorzaken, ten gevolge van een stootvormige excitatie. Het aantal malen dat het trillingsverschijnsel voorkomt is zo gering dat niet met vermoeiingseffecten van constructiemateriaal te rekenen is.

Voorbeelden zijn, explosies en botsingen.

Continue:

Bronnen die continue trillingen veroorzaken. Hieronder worden verstaan alle bronnen die niet onder de voorgaande twee types kunnen worden ingedeeld. Resonanties en / of vermoeiingseffecten in de onderdelen van een bouwwerk kunnen optreden. Bijvoorbeeld machines met roterende onderdelen, vibratoren, verdichtingswerk door middel van trilwalsen, het inbrengen fundatiepalen en damwanden door middel van trilblokken.

Soorten metingen volgens SBR

Indicatieve meting

Bij de indicatieve meting wordt slechts in een meetpunt gemeten. Dit meetpunt komt op begane grondniveau in een stijf punt van de draagconstructie op de kortste afstand tot de werkzaamheden. In het meetpunt wordt in verticale en in twee onderling loodrechte horizontale richtingen gemeten.

Beperkte meting

Bij de beperkte meting wordt ten minste in een meetpunt op begane grondniveau en tenminste in een meetpunt op de hoogste verdieping van het gebouw gemeten, beide in een stijf punt van de draagconstructie op de kortste afstand tot de huidige werkzaamheden. In het meetpunt op de begane grond wordt in verticale en in twee onderling loodrechte horizontale richtingen gemeten. In het meetpunt op de hoogste verdieping wordt in twee onderling loodrechte horizontale richtingen gemeten.

Uitgebreide meting

Bij de uitgebreide meting wordt gemeten op begane grondniveau en op de verdieping(en). De meetpunten op begane grondniveau moeten gekozen worden in stijve punten van de draagconstructie van het gebouw op de kortste afstand naar de huidige werkzaamheden met onderlinge afstanden van kleiner of gelijk aan 10m. In deze meetpunten wordt in verticale richting en in twee onderling loodrechte horizontale richtingen gemeten.

Bij de indicatieve- en beperkte meting worden minder trillingsopnemers gebruikt dan bij de uitgebreide meting. Hierdoor is het minder zeker dat ook op de plaats wordt gemeten waar de grootste trillingswaarden optreden. Deze onzekerheid leidt ertoe dat een grotere veiligheidsfactor op de meetresultaten wordt gezet voordat deze beoordeeld kunnen worden.

Grenswaardes

De grenswaardes is afhankelijk van de frequentie. Het systeem berekend automatisch de relevante grenswaarde bij de dominante frequentie. De dominante frequentie bij de werkzaamheden zal doorgaans 10-35 Hz zijn.

Duur meting

De trillingsmetingen vinden plaats vanaf de start van de werkzaamheden tot aan van einde van het werk. Dit betreft het plaatsen van de damwanden. Alle data wordt gedurende deze periode opgeslagen.

Rapportage

Vermeer Expertise zal deze data gedurende 7 jaar bewaren. Na afronding van de volledige meting zal er een rapportage opgesteld worden, hierin wordt in grafiekvorm aan gegeven welke trillingen zijn opgetreden. Indien in geval van overschrijdingen het noodzakelijk is dat er eerder een rapportage wordt opgesteld zullen wij deze op verzoek van de opdrachtgever opstellen. Op basis van beschikbaarheid kunnen meetsystemen ingezet worden, die dagelijks grafieken genereren.

Maatregelen bij overschrijden grenswaarde

Tijdens het monitoren zijn er twee waardes van belang: de signaalwaarde en de interventiewaarde. Hieronder is per te monitoren onderdeel weergegeven wat de signaalwaarde is en wat de interventiewaarde is. Tevens staat er per te monitoren onderdeel welke actie ondernomen moet worden bij het bereiken van die waarde.

De te ondernemen acties zijn met goedkeuring van de opdrachtgever vastgesteld.

In de meeste gevallen is de signaleringswaarde vastgesteld op 80% van de interventiewaarde. Hiermee wordt voldaan aan de CUR 223.

Wanneer de signaleringswaarde wordt bereikt zal er een email en sms gestuurd worden naar de projectleider. Een kopie van deze mail wordt gestuurd aan Vermeer Expertise BV. Distributie van deze alarmmeldingen kunnen in overleg met de opdrachtgever worden aangepast.

<i>Omschrijving</i>	<i>Signaal- waarde</i>	<i>Actie</i>	<i>Interventie- waarde</i>	<i>Actie</i>
<i>Trillingsmeting</i>	80 % SBR	Melden bij opdrachtgever, overleg over werkwijze	100% SBR	Werk stopzetten, overleg opdrachtgever en constructeur

Ontmantelingsplan

Na afronding van de risicovolle werkzaamheden wordt de meetapparatuur verwijderd.

Communicatieplan

Interne projectorganisatie

Duidelijke afspraken over de verdeling van verantwoordelijkheden binnen de projectorganisatie is van groot belang. In de CUR 223 wordt hiertoe een aanbeveling gedaan. Deze hebben wij voor zover mogelijk en wenselijk opgevolgd.

Omschrijving	Verantwoordelijke	Contactpersoon	Telefoonnummer	Email
Gehele monitoring	Opdrachtgever			
Uitvoering metingen	Opdrachtnemer	Ing. Erik L.A.W. Goris	06-22119544	egoris@vermeerexpertise.nl
Communicatie van de metingen	Opdrachtgever			
Bewaken van de metingen	Opdrachtnemer	Ing. Erik L.A.W. Goris	06-22119544	egoris@vermeerexpertise.nl
Presentatie van de metingen	Opdrachtnemer	Ing. Erik L.A.W. Goris	06-22119544	egoris@vermeerexpertise.nl
Interpretatie van de metingen	Constructeur / ontwerper Opdrachtnemer	Ing. Erik L.A.W. Goris	06-22119544	egoris@vermeerexpertise.nl
Handelen bij overschrijden grenswaardes	Opdrachtgever			

Externe projectorganisatie

Het verdient de aanbeveling om de communicatie met de omgeving over de monitoringsactiviteiten onderdeel te laten zijn van de totale projectcommunicatie. De opdrachtgever is hierbij primair verantwoordelijk voor de communicatie.

Naast de algemene communicatie zal opdrachtnemer communiceren over de verschillende monitoringswerkzaamheden die gaan plaatsvinden. Hierbij wordt een bewoner geïnformeerd over de op hand zijnde monitoringsactiviteiten.

Gemeente Arnhem - B.P. van Verschuerstraat tijdelijke verkeersmaatregelen

Aan de B.P. van Verschuerstraat in Arnhem vinden in het kader van een nieuwbouwproject bouwwerkzaamheden plaats. De B.P. van Verschuerstraat is een belangrijke fietsroute, die ook intensief door doorgaande brom- en snorfietzers gebruikt wordt. Ongewenst gedrag levert geregeld verkeersonveilige situaties op tussen de brom- en snorfietzers en het bouwverkeer/de bouwmedewerkers. We vinden het daarom dringend noodzakelijk om de verkeersveiligheid te verbeteren. Omdat uit ervaring blijkt dat het lastig is om het ongewenste gedrag van brom- en snorfietzers te corrigeren, besluiten wij om tijdelijke verkeersmaatregelen te treffen. De tijdelijke verkeersmaatregelen dragen er daarnaast aan bij dat de bouwmedewerkers minder worden gehinderd bij de uitvoering van hun werkzaamheden.

De in onderstaand verkeersbesluit genoemde verkeersmaatregelen strekken tot de volgende in artikel 2 van de Wegenverkeerswet 1994 (WvW 1994) genoemde belangen:

- het verzekeren van de veiligheid op de weg;
- het in stand houden van de weg en het waarborgen van de bruikbaarheid daarvan;
- het voorkomen of beperken van door het verkeer veroorzaakte overlast, hinder of schade alsmede de gevolgen voor het milieu, bedoeld in de Wet milieubeheer;

De tijdelijke werkzaamheden zouden in strijd met het in artikel 2 van de WvW genoemde belang van het verzekeren van de vrijheid van het verkeer kunnen worden geacht. Wij beseffen dat de tijdelijke verkeersmaatregelen een beperking van die vrijheid opleveren omdat er omgereden moet worden om bestemmingen te bereiken. De eerdergenoemde belangen uit artikel 2 van de WvW als het verzekeren van de veiligheid op de weg, de bruikbaarheid van de weg en het beperken van overlast, hinder en schade wegen voor ons echter zwaarder. Het feit dat er tijdelijk moet worden omgereden is naar onze mening niet onevenredig in verhouding tot het doel van de tijdelijke verkeersmaatregelen.

We hebben het nodige gedaan om de hinder van de tijdelijke verkeersmaatregelen zoveel mogelijk te beperken. Zo blijft de B.P. van Verschuerstraat te gebruiken door voetgangers, aanwonenden en bouwverkeer en geldt de geslotenverklaring voor het overige verkeer alleen op werkdagen tussen 06.00 en 17.00 uur. Verkeersregelaars zorgen ervoor dat bewoners, voetgangers en hulpdiensten tot de B.P. van Verschuerstraat toegang hebben.

Genoemde wegen zijn in beheer bij de gemeente Arnhem.

Er heeft overleg plaatsgevonden met de Korpschef Politie Nederland, Regio Oost Nederland, afdeling DROS.

Op grond van het voorgaande komen wij tot het volgende besluit.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelet op:

- artikel 18, eerste lid, onderdeel d van de WvW 1994,
- het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 (RVV 1990),
- het bepaalde in artikel 12 van het Besluit administratieve bepalingen inzake het wegverkeer
- het bepaalde in artikel 15 van de WvW 1994;

mede gelet op het:

- Algemeen Mandaat-, Volmacht- en Machtigingsbesluit gemeente Arnhem 2017,
- Algemeen ondermandaat-, ondervolmacht- en ondermachtigingsbesluit gemeentesecretaris gemeente Arnhem 2017,

b e s l u i t e n :

Van 29 april 2019 tot en met 30 augustus 2019, op werkdagen, dat wil zeggen van maandag tot en met vrijdag, tussen 06.00 en 17.00 uur de volgende verkeersmaatregelen te treffen:

1. door het plaatsen van borden overeenkomstig model C1 van bijlage 1 van het RVV 1990 de B.P. van Verschuerstraat in beide richtingen gesloten te verklaren voor alle voertuigen, ruiters en geleiders van rij- of trekdieren of vee;
2. onder de borden C1 onderborden te plaatsen met de tekst: "uitgezonderd bouwverkeer en aanwonenden"

Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

namens het college,

P.C.C. Marres

Hoofd van de afdeling Vergunning en Handhaving

Datum besluit 17 april 2019

Zaaknummer: 354403

Als u het met deze beslissing niet eens bent, kunt u op grond van de Algemene wet bestuursrecht binnen zes weken na de dag waarop deze beslissing is bekendgemaakt een bezwaarschrift indienen. Uw bezwaarschrift moet u motiveren en ondertekenen en sturen naar:

Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem

Postbus 9200

6800 HA Arnhem

Als u de werking van dit besluit daarnaast wilt laten opschorten kunt u de rechter verzoeken om een voorlopige voorziening te treffen, op grond van artikel 8:81 van de Algemene wet bestuursrecht. Uw verzoek om voorlopige voorziening stuurt u in tweevoud naar:

De voorzieningenrechter van de rechtbank Gelderland

Afdeling bestuursrecht

Walburgstraat 2-4

Postbus 9030

6800 EM Arnhem

Retouradres: Postbus 3066, 6802 DB Arnhem

Klokgroep Bouw en Ontwikkeling B.V.
De heer P.H.J. Boonman
Postbus 40018
6504 AA NIJMEGEN

Onderwerp
Besluit vergunningaanvraag

Geachte heer Boonman,

Op 21 juli 2017 ontvingen wij uw aanvraag namens Stichting Spoorweg Pensioenfonds, voor een omgevingsvergunning. Het betreft de aanvraag voor het bouwen van wooneenheden met parkeerkelder op eigen terrein, gelegen aan de B.P. van Verschuerstraat 55, 55-1 t/m 83-1, 55-2 t/m 83-2, 101, 103, 105, 107, 55-3 t/m 83-3, 109, 11, 113, 115, 55-4, 69-4, 71-4, 73-4 t/m 83-4, 55-5, 69-5, 71-5, 73-5, 55-6, 69-6, 71-6 en 73-6 en Van Oldenbarneveldtstraat 22, 24-1 t/m 24-7, 24-11 t/m 24-18, 24-21 t/m 24-28 en 24-31 t/m 24-37, kadastraal bekend gemeente Arnhem, sectie: Q nr. 9252.

Uw aanvraag is geregistreerd onder zaaknummer 195246285.

Wij hebben uw aanvraag inhoudelijk beoordeeld. Wij willigen uw aanvraag in. We verlenen voor de voorgelegde activiteiten een vergunning. Wij vermelden het concrete besluit hieronder.

Besluit

Burgemeester en wethouders besluiten, gelet op artikelen 2.1 en 2.2 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht de omgevingsvergunning **te verlenen**.

De omgevingsvergunning wordt verleend voor de volgende activiteiten:

- het (ver)bouwen van een bouwwerk
- het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan, een beheersverordening, een exploitatieplan, regels gesteld door Rijk of Provincie of een voorbereidingsbesluit
- het maken, hebben of veranderen van een uitweg of het gebruik daarvan veranderen

De omgevingsvergunning wordt verleend op basis van de toegevoegde documenten, die deel uitmaken van het besluit. Deze digitale documenten ontvangt u separaat.

Datum
19 maart 2018

Pagina
1 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Behandeld door
J. Elbrecht

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem

Postbus 3066
6802 DB Arnhem

T 026 – 377 16 00
E postbus@odra.nl
www.odregioarnhem.nl

KvK 57137528
IBAN NL92BNGH0285158813
BTW NL 8524.52.998.B.01

Betaling leges

U bent leges verschuldigd voor het in behandeling nemen van uw aanvraag. Het gaat om een bedrag van € 337.675,76.

Voor de legesrekening hebben wij de bouwkosten vastgesteld op € 19.372.500,00. Voor toelichting verwijzen wij u naar de Verordening op de heffing en de invordering van leges 2017.

U ontvangt een factuur. Op de factuur is vermeld hoe u bezwaar kunt aantekenen tegen de hoogte van het legesbedrag en de gehanteerde grondslagen. Dit is een andere procedure dan onder "rechtsmiddelen" staat aangegeven.

Publicatie

Het besluit publiceren wij op www.overheid.nl.

Inwerkingtreding

De beschikking treedt in werking met ingang van de dag na de bekendmaking.

Rechtsmiddelen

Tegen dit besluit kan door belanghebbenden bezwaar of beroep en een verzoek om voorlopige voorziening ingediend worden. Daarover informeren wij u in de bijlage.

Toelichting

De gevolgde procedure, voorschriften, aandachtspunten, overwegingen en rechtsmiddelen leest u in de bijlagen.

De omgevingsvergunning is verleend onder in de bijlagen opgenomen voorschriften. Als u niet aan de gestelde voorschriften voldoet kunt u geen gebruik maken van deze omgevingsvergunning.

Datum
19 maart 2018

pagina
2 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Vragen

Vragen over deze brief kunt u stellen aan mevrouw J. Elbrecht, telefoonnummer: (026) 377 31 39.

U heeft uw aanvraag ingediend via het Omgevingsloket. Wij verzoeken u eventuele aanvullende documenten via het Omgevingsloket in te dienen.

Datum
19 maart 2018

pagina
3 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Hoogachtend,
Namens burgemeester en wethouders van Arnhem,

R.M. Vlaander
Afdelingshoofd
Omgevingsdienst Regio Arnhem

Bijlagen:

- Procedure
- Voorschriften en aandachtspunten
- Overwegingen
- Rechtsmiddelen
- 3105437_1500644157706_BB2012_Rapportage
- 3105437_1500645158054_MKS10692_B4.950
- 3105437_1500645998908_publiceerbareaanvraag
- 3105437_1500557462980_Akoestisch_Onderzoek_2017-06-30
- 3105437_1500558142689_2017-06-30_EPC-berekening
- 3105437_1500558339043_voorlopig_fundatieadvies
- 3105437_1500558780053_EC_01
- 3105437_1500558912021_A-1_20170710
- 3105437_1500559115713_DO_constructie
- 3105437_1500559240843_Palenplan
- 3105437_1500559315444_Constructie_overzicht_kelder
- 3105437_1500559355901_Constructie__BG_-_kelderdek
- 3105437_1500559402598_Constructie_overzicht_1e
- 3105437_1500559473802_Constructie_overzicht_2e
- 3105437_1500559549697_Constructie_overzicht_3e
- 3105437_1500559639842_Constructie_overzicht_5e
- 3105437_1500559679971_Constructie_overzicht_6e
- 3105437_1500559731800_Constructie_overzicht_7e_-_dak
- 3105437_1500639866731_ROB_48_2017-07-19
- 3105437_1500639984153_B1_-_Besluitgebied_1
- 3105437_1500640019562_B1_-_Besluitgebied_2
- 3105437_1500640064309_B2_-_Toets_Ladder
- 3105437_1500640110948_B3_-_
- _Onderzoek_wegverkeerslawaaai_2
- 3105437_1500640145584_B3_-_
- _Onderzoek_wegverkeerslawaaai_1
- 3105437_1500640175577_B4_-_Luchtkwaliteitonderzoek
- 3105437_1500640216625_B5_-_
- _QS_bedrijven_en_milieuzonering
- 3105437_1500640288372_B6_-_Ext_veiligheidonderzoek
- 3105437_1500640333075_B7_-_QS_natuur

- 3105437_1500640390269_B8_-_Voortoets_Natura_2000
- 3105437_1500640452564_B9_-_Notitie_bodem
- 3105437_1500640495529_B10_-_Archeologisch_bureauonderzoek
- 3105437_1500640527246_B11_-_Bouwhistorisch_onderzoek
- Nuts leidingen tpv inrit_pdf
- B4150_pdf
- inrit-B4002_PDF
- Huisnummerbesluit
- Mail geen kap nodig
- 10692_B6.101 1e verd 20180305
- 10692_B6.1-1
- 10692_B6.100 begane grond 20180305
- 10692_B6.102 2e verd 20180305
- 10692_B6.103 3e verd 20180305
- 10692_B6.104 4e verd 20180305
- 10692_B6.105 5e verd 20180305
- 10692_B6.106 6e verd 20180305
- 10692_B6.107 dak 20180305
- 10692_B6.202 gevel blok C 20180305
- 10692_B6.203 gevel blok D 20180305
- 10692_B6.300 doorsneden 20180305
- 10692_B6.700B details 20180305
- 20161002 Brandveiligheidsconcept 20180111
- PDL10692_Heuvelink_Projectdocumentenlijst_05032018

Datum
19 maart 2018

pagina
4 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Bijlage: Procedure

Datum
19 maart 2018

Procedure

De besluitvormingsprocedure is uitgevoerd overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.10 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.

De aanvraag is beoordeeld voor het (ver)bouwen van een bouwwerk aan artikel 2.10, voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan, een beheersverordening, een exploitatieplan, regels gesteld door Rijk of Provincie of een voorbereidingsbesluit aan artikel 2.12 en voor het maken, hebben of veranderen van een uitweg of het gebruik daarvan veranderen aan artikel 2.18 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Verder is de aanvraag getoetst aan het Besluit omgevingsrecht en de Ministeriele regeling omgevingsrecht.

pagina
5 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Crisis en herstelwet

Op dit besluit is afdeling 2 van hoofdstuk 1 van de Crisis- en herstelwet van toepassing.

Verklaring van geen bedenkingen

Voor het aspect het handelen in strijd met het geldende bestemmingsplan moet op grond van artikel 2.27 Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en artikel 6.5 Besluit omgevingsrecht (Bor) een (ontwerp-)verklaring van geen bedenkingen worden verleend door de raad van de gemeente Arnhem.

Op 18 december 2017 hebben wij van de raad van de gemeente Arnhem een verklaring ontvangen waaruit blijkt dat er, gelet op het belang van een goede ruimtelijke ordening, geen bedenkingen zijn tegen het verlenen van de gevraagde vergunning. De inhoud van de verklaring van geen bedenkingen behoort bij en maakt onderdeel uit van de omgevingsvergunning.

Zienswijze

Het ontwerpbesluit van de omgevingsvergunning is gepubliceerd op www.overheid.nl, de Staatscourant en www.ruimtelijkeplannen.nl en heeft met bijbehorende stukken van 18 januari tot 1 maart 2018 ter inzage gelegen.

Tegen het ontwerpbesluit zijn geen zienswijzen ingediend en het ontwerpbesluit is ongewijzigd overgenomen.

Voorschriften en aandachtspunten

Datum
19 maart 2018

Voor het (ver)bouwen van een bouwwerk geldt het volgende:

pagina
6 van 15

Voorschriften

De volgende voorschriften zijn van toepassing:

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Aanleveren aanvullende gegevens

dat tenminste 3 weken voordat met de desbetreffende handeling wordt gestart, de onderstaande gegevens en bescheiden ter beoordeling en goedkeuring zijn ontvangen:

- Gegevens en bescheiden met betrekking tot belastingen en belastingcombinaties (sterkte en stabiliteit) en de uiterste grenstoestand van alle (te wijzigen) constructieve delen van het bouwwerk alsmede van het bouwwerk als geheel, voor zover het niet de hoofdlijn van de constructie dan wel het constructieprincipe betreft.
Hieronder is begrepen:
  - o Palenplan, waarop aangegeven:
    - rapportnummer geotechnisch rapport;
    - plaats van de sondeerpunten;
    - gemaatvoerde paallocaties;
    - de rekenwaarden van de paalbelastingen;
    - paalpuntniveaus en het bouwpeil in m+NAP;
    - type en afmetingen van funderingspalen;
    - paalkopdetail met aansluiting op de fundering.
  - o Kalenderstaten of resultaten met conclusies van akoestische doormetingen van palen (afhankelijk van het type palen);
  - o Overzichtstekening van de fundering;
  - o Wapeningsberekeningen en-tekeningen van in het werk gestorte of prefab funderingsbalken, -stroken, -poeren en -palen;
  - o Wapeningsberekeningen en - tekeningen van in het werk gestorte en geprefabriceerde betonconstructies;
  - o Detailberekeningen en - tekeningen van staal-, hout-, steen- en glasconstructies;
  - o Nadere uitwerking van het Bouwveiligheidsplan, waarin maatregelen ten behoeve van de veiligheid van de weg, de in de weg gelegen werken, de weggebruikers, de naburige bouwwerken, open erven en terreinen en hun gebruikers nader worden uitgewerkt.
Het plan moet de volgende onderdelen bevatten:
    - één of meerdere tekeningen waaruit de bouwplaatsinrichting blijkt:
    - de ligging van het te bebouwen perceel en de omliggende wegen, bouwwerken e.d.; de situering van het bouwwerk;
    - de aan- en afvoerwegen;
    - de laad-, los- en hijszones;
    - de plaats van de bouwketen;
    - de grenzen van het bouwterrein waarbinnen alle bouwactiviteiten, inclusief het laden en lossen, plaatsvinden;
    - de in of op de bodem van het perceel aanwezige leidingen;
    - de plaats van ander hulpmaterieel en opslag van materialen;
- Het leidingplan en aansluitpunten van riolering en hemelwaterafvoeren;

- Een onderzoeksrapport betreffende verontreiniging van de bodem, gebaseerd op onderzoek dat is uitgevoerd door een persoon of een instelling die daartoe is erkend op grond van het Besluit bodemkwaliteit.
- De monsters te overleggen van de verschillende materialen, kleuren, stenen, metselwerk, stucwerk, kozijnen qua profilering en materialisering en afgewerkt houtwerk.

Datum
19 maart 2018

pagina
7 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Melden werkzaamheden

U moet het storten van beton uiterlijk één dag van tevoren melden. De melding kan, onder vermelding van uw zaaknummer, per mail worden verzonden naar postbus@odra.nl. Voor meer informatie over het melden van de door u voorgenomen of beëindigde werkzaamheden verwijzen wij u naar de brochure aandachtspunten (ver)bouw, deze brochure staat op www.arnhem.nl.

Aandachtspunten

Nader te overleggen gegevens

- De in de voorschriften genoemde gegevens en bescheiden moeten uiterlijk drie weken voor de start van de uitvoering van de betreffende handeling ter goedkeuring aan de Omgevingsdienst Regio Arnhem worden overlegd.
- Wij verzoeken u de documenten zoveel mogelijk digitaal in te dienen, onder vermelding van het kenmerk. Dit kunt u doen via postbus@odra.nl.

Melding start bouw

- Elk van de volgende onderdelen van het bouwproces moet u uiterlijk twee dagen voor de uitvoering daarvan met vermelding van het kenmerk melden:
  - De aanvang van de werkzaamheden, waaronder ontgravingwerkzaamheden;
  - De aanvang van het inbrengen van de funderingspalen, waaronder het slaan van proefpalen;

Melding start storten beton

- U moet het storten van beton uiterlijk één dag van tevoren (bij voorkeur per mail) melden.

Melding einde bouw

- De beëindiging van de bouwwerkzaamheden waarvoor een vergunning is verleend worden ten minste op de dag van beëindiging door de houder van de vergunning gemeld.

Melden werkzaamheden

- De meldingen kunnen, onder vermelding van het kenmerk bij het onderwerp, digitaal worden gestuurd naar postbus@odra.nl.

Brandtechnische opmerkingen vanuit Bouwbesluit 2012

- Deuren in vluchtroutes moeten voldoen aan het gestelde in de publicatie "Brandbeveiligingsinstallaties" van de Nederlandse Vereniging voor Brandweezorg en Rampenbestrijding;
- De droge blusleiding naast het gestelde in artikel 6.29 van het Bouwbesluit tevens te voldoen aan het gestelde en de publicatie "Brandbeveiligingsinstallaties" van de Nederlandse Brandweer Federatie;

- De benodigde brandslanghaspel moet naast het gestelde in artikel 6.28 lid 4 van het Bouwbesluit, zijn uitgevoerd overeenkomstig NEN-EN 671-1 en moet zijn aangesloten op een voldoende zware waterleiding. Indien de brandslanghaspel achter deuren worden aangebracht moet deze overeenkomstig artikel 6.33 van het Bouwbesluit, aangeduid worden middels een pictogram overeenkomstig NEN 3011;

Datum
19 maart 2018

pagina
8 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Constructie

Dat voor de constructieve bescheiden nog een aantal aanvullende voorwaarden gelden:

- Berekeningen en tekeningen van een zelfde onderdeel of onderdelen moeten gelijktijdig worden ingediend;
- Bij indiening moeten de volgende gegevens duidelijk vermeld worden:
  - o onderdeel / onderdelen waarop de indiening betrekking heeft;
  - o indien van toepassing: wijk-, veld-, blok-, kavel- en/of typeaanduiding;
- Alle berekeningen, tekeningen en rapportages moeten door de respectieve opstellers ondertekend dan wel gewaarmerkt zijn;
- De samenhang tussen de verschillende onderdelen en de samenhang in relatie tot de totale constructie moet duidelijk uit de ingediende bescheiden blijken;
- Bij wijzigingen dient de aard van de wijzigingen ten opzichte van een eerder ingediende versie duidelijk op tekening te worden aangegeven;

Uitwerking Bouwveiligheidsplan

- Hierbij dienen de volgende uitgangspunten te worden gehanteerd:
  - o trillingen tijdens bouwwerkzaamheden, zoals inbrengen van funderingspalen of damwanden, dienen beperkt te worden overeenkomstig het gestelde in het SBR-rapport "Schade aan gebouwen, meet- en beoordelingsrichtlijn, deel A";
  - o de grenswaarden voor trillingen dienen vooraf te worden vastgesteld op basis van hoofdstuk 10 van dit SBR-rapport;
  - o dat de grondwaterstand buiten de bouwput niet zover verlaagd mag worden, dat de veiligheid van naburige bouwwerken geschaad wordt of dat hieraan ontoelaatbare vervormingen optreden;
  - o de verticale bouwputbegrenzingsgrenzen mogen niet zodanig vervormen, dat de veiligheid van belendende bouwwerken of in de weg gelegen kabels en leidingen geschaad wordt of dat hieraan ontoelaatbare vervormingen optreden;
  - o de vervormingsgrenzen voor belendingen, vastgelegd als zettingen en relatieve rotaties, dienen vooraf te worden vastgesteld op basis van de aard van de belending;
  - o de bedoelde vervormingsgrenzen dienen in overleg met Bouwtoezicht te worden vastgesteld;
  - o er dient van alle in de nabijheid gelegen bouwwerken een opnamerapportage te worden gemaakt waarin tenminste de volgende aspecten zijn vastgelegd:
    - foto's van de diverse gevels;
    - een beschrijving van de hoofdstructuur van het pand;
    - de bouwkundige staat van het pand;
    - reeds aanwezige schade of vervorming;
    - de aanlegdiepte- en breedte van de fundering of;

- de soort en inheidiepte van funderingspalen palen;
- o er dient tijdens de uitvoering dagelijks constructief deskundig toezicht op het werk aanwezig te zijn, dat namens de vergunninghouder gemachtigd is handelend op te treden;

Datum
19 maart 2018

pagina
9 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Riolering

- Dat voor het aansluiten van de benodigde (tijdelijke) riolaansluiting(en) op het gemeenteriool minimaal drie weken tevoren een melding dient te worden ingediend bij de gemeente.

Bodem

- Dat indien er grond op de bouwlocatie wordt toegepast van buiten de bouwlocatie dit minimaal één week voor de daadwerkelijke toepassing moet worden gemeld aan de afdeling Handhaving bouw, bodem en vuurwerk van de Omgevingsdienst Regio Arnhem via(0900-1809);
- Dat als de bouwer bij de grondwerkzaamheden duidelijk afwijkend (bodem)materiaal en/of verontreiniging waarneemt, hij de volgende acties onderneemt:
  - o het bevoegd gezag, in deze de afdeling Handhaving bouw, bodem en vuurwerk van Omgevingsdienst Regio Arnhem, in kennis stellen via (0900-1809);
  - o het werk op de betreffende plaats stilleggen;
  - o het afwijkende bodemmateriaal apart houden en dit te laten onderzoeken. Op grond hiervan kan de verwerking/ verwijdering bepaald worden;
- Dat indien het een vermoedelijk geval van ernstige bodemverontreiniging betreft de verontreiniging gemeld dient te worden op basis van artikel 28 van de Wet Bodembescherming bij de afdeling Handhaving bouw, bodem en vuurwerk van de Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Dat de aanwijzingen van de toezichthouder Wbb opgevolgd dienen te worden;
- Dat voor informatie over de te ontgraven grond en eventueel grondverzet verwezen wordt naar de website van uw gemeente;

Uitzetten bouwplannen

- Dat voor het uitzetten van de gevellijnen contact opgenomen dient te worden met de gemeente Arnhem, telefoon 026 – 377 3647, contactpersoon de heer Gerrits;

Voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan, een beheersverordening, een exploitatieplan, regels gesteld door Rijk of Provincie of een voorbereidingsbesluit geldt het volgende:

Voorschriften

Voor deze activiteit zijn geen voorschriften van toepassing.

Aandachtspunten

Voor deze activiteit zijn geen aandachtspunten van toepassing.

Voor het maken, hebben of veranderen van een uitweg of het gebruik daarvan veranderen geldt het volgende:

Datum
19 maart 2018

Voorschriften

pagina
10 van 15

De volgende voorschriften zijn van toepassing:

Zaaknummer
195246285

- Voor de aanleg van de betreffende uitweg wordt u verzocht contact op te nemen met de heer H. de Braal van de gemeente Arnhem, afdeling Stedelijk Onderhoud, telefoonnummer (026) 377 42 55.
- Het is niet toegestaan deze uitweg zelfstandig aan te leggen. De grond waarop de uitweg moet worden aangelegd is in eigendom van gemeente Arnhem. Nadat u contact heeft opgenomen met de heer H. de Braal ontvangt u op korte termijn een factuur voor het aanleggen van de uitweg. De uitweg zal daadwerkelijk worden aangelegd, zodra de aanlegkosten door u zijn voldaan.

OLO-nummer
3105437

Aandachtspunten

- Indien u gebruik maakt van deze vergunning zonder dat de uitweg daadwerkelijk door of namens het cluster Openbare Ruimte van de gemeente Arnhem is aangelegd of op een andere wijze is aangelegd dan vermeld staat in de Nota Buiten Gewoon Basis (door de Raad vastgesteld op 14 november 2002) en waarmee de gemeente Arnhem niet kan instemmen, dan zal de eventueel ontstane schade worden hersteld en de kosten zullen op de vergunninghouder worden verhaald.

Overweging(en)

Datum
19 maart 2018

Voor het (ver)bouwen van een bouwwerk geldt het volgende:

Bij het nemen van het besluit hebben wij het volgende overwogen:

pagina
11 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Bestemmingsplan

- dat gebleken is dat het project (op onderdelen) in strijd is met het ter plaatse vigerende bestemmingsplan " Spijkerkwartier – Boulevardkwartier – Spoorhoek".
- dat de strijdigheid kan worden opgeheven indien medewerking kan worden verleend aan de planologische afwijking die voor de realisering van dit project noodzakelijk is;
- dat voor de verleende medewerking aan de planologische afwijking naar de hieronder opgenomen deeltoestemming wordt verwezen.

Welstand

- dat het Team Welstand en Monumenten het volgende advies heeft uitgebracht:

Toetsingskader

Het plan is getoetst aan de criteria zoals omschreven in de gemeentelijke welstandsnota. Het van toepassing zijnde welstandsniveau is 'lichte' toets. De criteria beperken zich in hoofdzaak tot de vanaf de openbare weg zichtbare delen.

Beoordeling

Het Team geeft aan hoofdzakelijk positief te zijn over de verdere uitwerking van het plan. De eerdere gemaakte opmerkingen zijn opgepakt.

De gevels aan de Oldenbarneveldstraat (blok C), overhoeks de zuidgevel (B.P. van Verschuerstraat) en de westgevel aan de Parkzijde (blok A), overhoeks de zuidgevel (B.P. van Verschuerstraat), worden aan de straat kant van een hoge plinten/banden in een donkere steenkleur voorzien. Tevens wordt bij de oostgevel, Van Oldenbarneveldstraat (blok D) een muurtje van 60 cm hoog toegepast om de buiten ruimte af te bakenen bij het complex. Uit de aanvraag blijkt nog onvoldoende duidelijkheid hoe en waar de hoge donkere plint toegepast wordt. Met name de uitvoering en de exacte plaatsaanduiding van de aansluitingen van de plint/banden op de lichte gevels (kopgevels en binnenterrein) geven tijdens de bespreking nog onduidelijkheid in de gevelbeelden. Verder worden er donkere of lichte stenen gebruikt voor de balkons op de 1ste verdieping. Aan de aanwezige architect wordt gevraagd beter in beeld te brengen waar welke steen toegepast wordt en hoe wordt omgegaan met de overgangen.

De balkons maken nu onderdeel uit van de doorgetrokken verdiepingsvloeren, daardoor ontstaat er een duidelijke schijfverdeling in de gevels. Het binnenterrein heeft een rustig beeld met in het midden (blok B) een wit gestuct wooncomplex. Het Team geeft nogmaals aan dat de kunststof kozijnen zo slank mogelijk moeten worden uitgevoerd. Zij dringt aan op de keuze voor een zogenaamd renovatieprofiel, dat de profilering van aluminium zo dicht mogelijk benadert.

Conclusie

Gelet op het ontwerp en de situering voldoet het plan, op zichzelf en in samenhang met de omgeving, aan redelijke eisen van welstand onder de voorwaarden dat er tekeningen aangeleverd worden met een volledige uitwerking van alle gevels qua kleur en detaillering. De tekeningen zijn ontvangen en geven voldoende duidelijkheid van de uitwerking en overgang van de verschillende gevels.

Het Team vraagt verder monsters te overleggen van de verschillende materialen, kleuren, stenen, metselwerk, stucwerk, kozijnen qua profilering en materialisering en afgewerkt houtwerk.

- dat ons college zich conformeert aan het uitgebrachte welstandsadvies;

Bouwbesluit 2012

- dat uit de aanvraag is gebleken dat het aannemelijk is dat het project voldoet aan het Bouwbesluit 2012.

Voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan, een beheersverordening, een exploitatieplan, regels gesteld door Rijk of Provincie of een voorbereidingsbesluit geldt het volgende:

Bij het nemen van het besluit hebben wij het volgende overwogen:

Bestemmingsplan

Grote planologische afwijking

- dat in het ter plaatse vigerende bestemmingsplan "Spijkerkwartier – Boulevardkwartier – Spoorhoek" aan het onderhavige perceel de bestemming 'Maatschappelijke doeleinden' is toegekend en dat ingevolge artikel 2.5 van de regels behorende bij het bestemmingsplan dat deze locatie het gebruik van de gronden ten behoeve van woningbouw niet toe staat;
- dat derhalve het project in strijd is met het van kracht zijnde bestemmingsplan;
- dat deze strijdigheid in aanmerking komt voor de toepassing van de grote planologisch afwijkingsmogelijkheid;
- dat op basis van de ruimtelijke onderbouwing het stedenbouwkundig aanvaardbaar wordt geacht medewerking te verlenen aan de planologische afwijking van het bestemmingsplan.

Datum
19 maart 2018

pagina
12 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Voor het maken, hebben of veranderen van een uitweg of het gebruik daarvan veranderen geldt het volgende:

Bij het nemen van het besluit hebben wij het volgende overwogen:

Op grond van artikel 2.1.5.3, derde lid, van de Algemene plaatselijke verordening kan een vergunning worden geweigerd in het belang van:

- de bruikbaarheid van de weg;
- het veilig en doelmatig gebruik van de weg;
- de bescherming van het uiterlijke aanzien van de omgeving;
- de bescherming van groenvoorzieningen in de gemeente.

In artikel 2.1.5.3, vierde lid, van de Algemene plaatselijke verordening voor Arnhem staat dat een vergunning moet worden geweigerd indien als gevolg van de aanleg van de uitweg voor wat betreft het gebruik van de aan de uitweg grenzende gronden strijdigheid met het geldende bestemmingsplan optreedt.

Bestemmingsplan

In het ter plaatse geldende bestemmingsplan "Spijkerkwartier – Boulevardkwartier – Spoorhoek" is het perceel bestemd ten behoeve van "Maatschappelijke doeleinden". Het bestemmingsplan verzet zich niet tegen het aanleggen van een uitweg binnen deze bestemming.

Verkeer

De afdeling Productbeheer is om advies gevraagd met betrekking tot de bruikbaarheid van de weg en het veilig en doelmatig gebruik van de weg. De betreffende verkeersfunctionaris heeft geen bezwaar tegen het aanleggen van de uitweg.

Uw aanvraag is getoetst aan bovenstaande criteria. Uit deze toetsing is gebleken, dat het realiseren van de uitweg wel voldoet aan de regels van de Algemene Plaatselijke Verordening en derhalve de omgevingsvergunning moet worden verleend.

Datum
19 maart 2018

pagina
13 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Bijlage: Rechtsmiddelen

Datum
19 maart 2018

Beroep

Tegen het besluit kan beroep worden aangetekend bij de rechtbank door de belanghebbende, waaronder de aanvrager of derde-belanghebbende, wiens belang rechtstreeks bij het besluit is betrokken. De termijn voor het indienen van het beroepschrift start met ingang van de dag na waarop het besluit ter inzage is gelegd. Voor de datum van de terinzagelegging wordt verwezen naar de gemeentepagina op www.overheid.nl, de Staatscourant of ruimtelijkeplannen.nl. Het beroepschrift moet ingediend worden bij:

pagina
14 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Rechtbank Gelderland
Team Bestuursrecht
Postbus 9030
6800 EM Arnhem

Op grond van artikel 6:5 van de Algemene wet bestuursrecht dient het beroepschrift ten minste te bevatten:

- de naam en het adres van de indiener;
- de dagtekening;
- een omschrijving van het besluit waartegen het beroepschrift is gericht, samen met het zaaknummer zoals vermeld in het briefhoofd van ons besluit;
- de gronden van het beroep.

Op dit besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat belanghebbenden in hun beroepschrift moeten aangeven welke bezwaren zij hebben tegen het besluit. Na afloop van de beroepstermijn kunnen geen nieuwe beroepsgronden worden aangevoerd.

Voor de ontvankelijkheid van het beroep is het gelet op artikel 6:13 van de Algemene wet bestuursrecht van belang dat er tijdig zienswijzen zijn ingebracht tegen het ontwerpbesluit.

De beschikking treedt in werking met ingang van de dag na afloop van de termijn voor het indienen van een beroepschrift. Het indienen van een beroepschrift schorst de werking van het besluit niet. Hebben u of derdebelanghebbenden er veel belang bij dat dit besluit niet in werking treedt, dan kan een voorlopige voorziening worden aangevraagd op grond van het bepaalde in artikel 8:81 van de Algemene wet bestuursrecht.

Een verzoek om voorlopige voorziening kan worden ingediend bij:
Rechtbank Gelderland
Afdeling Bestuursrecht
Postbus 9030
6800 EM ARNHEM

Wanneer een verzoek om voorlopige voorziening wordt toegewezen, treedt de beschikking pas in werking nadat hierover een beslissing is genomen.

Voor de ontvankelijkheid van het verzoek een voorlopige voorziening te treffen, is het van belang dat:

- een afschrift van het beroepschrift wordt toegezonden;
- er gelet op de betrokken belangen sprake is van onverwijlde spoed.

Het verzoekschrift dient aan dezelfde vereisten als het beroepschrift te voldoen (artikel 6:5 van de Algemene wet bestuursrecht).

Datum
19 maart 2018

pagina
15 van 15

Zaaknummer
195246285

OLO-nummer
3105437

Van: Sarah Dobbe

Verzonden: zondag 7 april 2019

Onderwerp: Agenderingsverzoek nav overlast door nieuwbouw bij de Van Verschuerstraat en omgeving

Geachte griffie,

24 maart heb ik namens de SP-fractie het verzoek tot mondelinge vragen ingediend over de overlast door de nieuwbouw aan de Van Verschuerstraat in Arnhem. Inmiddels heeft de SP-fractie uitvoerig gesprekken gevoerd en vele signalen van buurtbewoners ontvangen mbt schade en overlast, informatie over hoe dit project is verlopen en zorgen over de toekomst. Daarom verzoek ik de mondelinge vragen om te zetten in een agenderingsverzoek.

Op 22 maart beschrijft de Gelderlander 1):

‘Omwonenden van de nieuwbouw aan de Van Verschuerstraat in Arnhem klagen steen en been. [...] Verzakte woningen, scheuren in muren en plafonds, vallende keukentegels, klemmende deuren en ramen en langdurige geluidsoverlast.

Ruim twintig omwonenden van het nieuwbouwproject achter de voormalige ambachtsschool aan de Boulevard Heuvelink in Arnhem hebben zich bij deze krant gemeld met klachten over geluidshinder en trillingsschade, die volgens hen het gevolg zijn van de bouwwerkzaamheden.’

De SP-fractie wil daarom van gedachten wisselen over de volgende vragen:

- 1) Is het college college eens dat dit deze overlast onaanvaardbaar is?
- 2) Waarom is de bouw niet stilgelegd toen de gevolgen voor omwonenden bekend werden?
- 3) Wat gaat het college doen om er voor te zorgen dat omwonenden niet meer in onaanvaardbare overlast zitten en dat alle schade volledig wordt vergoed?

Met vriendelijke groeten,

Sarah Dobbe, namens de SP fractie

1) <https://www.gelderlander.nl/arnhem/nieuwbouw-trekt-spoor-van-vernieling-door-arnhemse-buurt-alsof-we-in-groningen-wonen~a34bc947/>

BEHANDELRESULTAAT

AGENDERINGSVERZOEK 8 mei 2019

GEMEENTE
Arnhem

Agenderingsverzoek: 'Overlast door nieuwbouw Van Verschuerstraat e.o.'

Documentnummer:

Zaaknummer:

Portefeuillehouder:

Mw. C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Loos (VVD), van Dillen (CDA), Loor (D66), Hegge (PvdD), Prinsen (GL), van Nunen (PvdA), van Plateringen (Arnhemse Ouderenpartij), Sanders (PVV), Becker (CU) en Dobbe (SP).

De fractie van DENK/Verenigd Arnhem was niet bij de behandeling aanwezig.

Ronde tafelgesprek

Voorafgaand aan de behandeling van het agenderingsverzoek van de fractie van de SP is een ronde tafelgesprek gehouden met de insprekers de heren Gerritsen en Wieland namens de Klokgroep, de heer Alers van Volkshuisvesting en de heren Beumkes, Shoolbred en Vredevelt en mw. Van der Wart, bewoners uit de buurt, allen op persoonlijke titel en/of namens meerdere bewoners.

De bewoners hebben o.a. klachten naar voren gebracht m.b.t. de communicatie vanuit de ontwikkelaar/bouwer, de afwijkingen van vergunningen en procedures, ontstane schade en inbreuk op woongenot. De vertegenwoordigers van de Klokgroep hebben hun mening daarover naar voren gebracht. De vertegenwoordiger van Volkshuisvesting heeft de positie en rol van de corporatie als eigenaar en huurdersvertegenwoordiger toegelicht.

Agenderingsverzoek

Tijdens de behandeling van het agenderingsverzoek zijn er vanuit de raadskamer veel vragen gesteld over de communicatie met de bewoners, de registratie van en het aantal meldingen en klachten en het toezicht op de naleving van vergunningvoorschriften. Ook zijn vragen gesteld aan de wethouder m.b.t. de rol van de gemeente v.w.b. toezicht in brede zin op de naleving van (verplichte) vergunningsvoorwaarden.

Toezeggingen

De wethouder heeft een aantal toezeggingen gedaan:

- De wethouder vraagt bij de ODRA na welk toezicht is gehouden op de naleving van de normen omtrent geluid en trillingen. Ook vraagt zij bij de ODRA naar het aantal binnengekomen meldingen van klachten tijdens het bouwproces;
  - De wethouder gaat na of de voorschriften uit het monitoringsplan goed zijn nageleefd, ook bij afwijkingen van dit plan;
  - De wethouder gaat na of m.b.t. het gebruik van de openbare ruimte de juiste procedures zijn gevolgd.
- De wethouder heeft aangegeven binnen 2 weken op deze toezeggingen terug te zullen komen.

Conclusie

Gelet op de vragen, die bij de raadskamer leven over de naleving van vergunningsvoorwaarden c.a., die de wethouder nu nog niet kan beantwoorden, wordt geconstateerd dat een vervolghandeling van het agenderingsverzoek noodzakelijk is.

De voorzitter concludeert dat de beraadslaging niet is afgerond en er een vervolghandeling nodig is.

BEHANDELRESULTAAT

AGENDERINGSVERZOEK 8 mei 2019

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

E. Greving

BEHANDELRESULTAAT

AGENDERINGSVERZOEK (2^e behandeling) 19 juni 2019

GEMEENTE
Arnhem

Agenderingsverzoek: 'Overlast door nieuwbouw Van Verschuerstraat e.o.'

Documentnummer:

Zaaknummer:

Portefeuillehouder:

Mw. C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Loos (VVD), van Dillen (CDA), Loor (D66), Hegge (PvdD), Dolsma (GL), Greving (PvdA), Nede (CU), Aydemir (DENK/Verenigd Arnhem) en Dobbe (SP).

De fracties van de Arnhemse Ouderenpartij en de PVV waren niet bij de behandeling aanwezig.

Agenderingsverzoek

Voorafgaand aan de (vervolg)behandeling van het agenderingsverzoek heeft de heer Beumkes (deelnemer aan het ronde tafelgesprek van 8 mei) een petitie aangeboden namens een groot aantal buurtbewoners over de overlast die de bouw heeft veroorzaakt.

De wethouder heeft aangegeven welke stappen zij heeft gezet om de communicatie tussen de verschillende betrokkenen te verbeteren.

Tijdens de behandeling van het agenderingsverzoek zijn er vanuit de raadskamer veel vragen gesteld over de controle en handhaving door/namens de gemeente en of de overlast voor de buurt binnen de (wettelijke) grenzen is gebleven.

Conclusie

Gelet op de onduidelijkheid die is blijven bestaan of de overlast binnen de wettelijke grenzen is gebleven, beraadt de SP als indienende fractie zich over een vervolg.

De voorzitter concludeert dat de beraadslaging over het agenderingsverzoek voor nu is afgerond.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

L.R. Manders

Titel/onderwerp: **Begroting 2020 en jaarrekening 2018 en Park Lingezege**

Raadsadviseur: E.J.S. Dirksen   Telefoonnr: 3774712   elsebee.dirksen@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Suzanne Hesseling
Portefeuillehouder:	Ronald Paping	Telefoonnr:	026-3775124
		E-mailadres:	Suzanne.hesseling@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend 1		
Toelichting	<p>Voorstel Het college stelt u voor om: - Het Dagelijks Bestuur van Park Lingezege te vragen om in beeld te brengen wat de consequenties zijn van de grondtransacties in 2019 voor de doorontwikkeling van het beheerfonds in 2020. - Het Dagelijks Bestuur te vragen om af te zien van indexering van de jaarlijkse beheerbijdragen in 2020. - De hiervoor aangegeven punten op te nemen in een zienswijze en deze kenbaar maken aan het Dagelijks Bestuur van Park Lingezege.</p> <p>Achtergrond Jaarlijks wordt door het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege aan de raden van de vier deelnemende gemeenten (Arnhem, Nijmegen, Lingewaard en Overbetuwe) de mogelijkheid geboden om een zienswijze in te dienen met betrekking tot de jaarrekening en de begroting van het park.</p> <p>Toelichting Eind 2018, begin 2019 heeft definitieve besluitvorming plaats gevonden over de laatste grondtransacties, 140 ha grond van de provincie is verkocht aan de parkorganisatie en gedeeltelijk doorverkocht aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. De grotere eenheden natuur en evenemententerrein, in deelgebied De Park (60 ha), blijven eigendom van de parkorganisatie, in lijn met de eerdere wensen van Arnhem. De financiële situatie van Park Lingezege lijkt, na de grondtransacties in 2019, niet goed verwoord in de begroting 2020. De parkorganisatie is van plan om de jaarbijdrage van de gemeenten weer te gaan indexeren. Als dit gebeurt levert dit geen problemen op voor de begroting van de gemeente Arnhem.</p> <p>Kanttekeningen De uiterste aanleverdatum van de zienswijze voor gemeenteraden was 7 juni. Deze datum is niet gehaald. Het college heeft daarom de concept-zienswijze alvast kenbaar gemaakt aan het DB. <i>(Het DB en AB van Park Lingezege vergaderen op respectievelijk 21 juni en 12 juli.)</i> Over het te laat aanleveren van het raadsvoorstel m.b.t. de zienswijze Park Lingezege zijn op 25 mei j.l. artikel 44 vragen gesteld.</p>		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende fase.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<p>Het betreft een eerste meningsvormende behandeling (M1). Bedoeling van deze fase is om partijen te laten verkennen welke essentiële politieke informatie en/of toezeggingen van het college, de fracties missen om hun definitieve standpunt te bepalen. Daartoe kunnen woordvoerders vragen stellen aan het college en aan elkaar, bedoeling is dat fracties hun (voorlopige) mening over het voorstel kenbaar maken en daarover van gedachten wisselen met de overige fracties. Uitkomst van de meningsvormende (1) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase, of</p>		

	2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming II, waar deze besproken zullen worden. <i>Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld.</i>			
Bijlagen				
Raadsvoorstel " Begroting 2020 en jaarrekening 2018 Park Lingezege				
Jaarrekening 2018 Park Lingezege				
Begroting 2020P Park Lingezege				
Zienswijzebrief				
Raadsbrief 'Informatiebrief over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege [d.d. 15-1-19] incl. 3 bijlages				
Begeleidende Mail directeur Park Lingezege (Ingekomen stuk 21 maart 2019)				
Art 44 vragen SP Raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Park Lingezege [25 mei 2019]				

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park Lingezege
Amendement van het lid	Gerrie Elfrink (SP)
Titel Amendement	Park Lingezege, niet oppotten op kosten van gemeenten
Nummer / zaaknummer	19A29 367297
<p>De ondergetekenden stellen het volgende amendement voor Beslispunt 2:</p> <p>‘2. Het dagelijks bestuur vragen om af te zien van indexering van de jaarlijkse beheerbijdrage in 2020.’</p> <p>Te schrappen en te vervangen door de volgende tekst:</p> <p>‘2. Het dagelijks bestuur te vragen om de komende drie jaar geen beheerbijdragen in rekening te brengen.’</p>	
<p>Toelichting:</p> <p>De begroting laat zien dat Park Lingezege ruim in de financiële middelen zit. Er een aanzienlijk bedrag in het beheerfonds is opgenomen. Door drie jaar geen beheerbijdrage te rekenen worden de deelnemende gemeenten financieel ontlast. Het beheer van het Park komt niet in gevaar.</p>	
Gerrie Elfrink (SP)	

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 367297

Onderwerp: begroting 2020 en jaarrekening 2018 park lingezegen

Vorstel

1. Het dagelijks bestuur van park Lingezege vragen om in beeld te brengen wat de consequenties zijn van de grondtransacties in 2019 voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in 2020.
2. Het dagelijks bestuur vragen om af te zien van indexering van de jaarlijkse beheerbijdrage in 2020.
3. De hiervoor aangegeven punten op te nemen in een zienswijze en deze kenbaar te maken aan het Dagelijks Bestuur van park Lingezege

Inleiding

Jaarlijks wordt door het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege aan de raden van de 4 betrokken gemeenten, waaronder Arnhem, de mogelijkheid geboden om een zienswijze in te dienen met betrekking tot de jaarrekening en de begroting van het park.

In de jaarrekening 2018 is aangegeven dat er minder is uitgegeven dan aanvankelijk begroot, dit komt omdat diverse investeringen niet gerealiseerd zijn of doorgeschoven zijn naar 2019.

Eind 2018, begin 2019 heeft de parkorganisatie voor 2,7 mln. gronden overgenomen van de provincie Gelderland. Delen daarvan zijn voor 1,65 mln. doorverkocht aan Lingewaard en Overbetuwe. De consequenties van deze grondtransacties voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in 2020 zijn niet in beeld gebracht in de nu voorliggende begroting.

De begroting 2020 is de eerste begroting die zich volledig richt op het beheer van het park. Hiervoor wordt -ook voor het eerst- een beroep gedaan op het beheerfonds. Volgens de laatste berekeningen is dit fonds voldoende, in combinatie met de jaarlijkse beheerbijdrage van de 4 betrokken gemeenten, om het beheer voor de komende 40 jaar te kunnen financieren.

Wel wordt er in de begroting 2020 van park Lingezege voorgesteld om met ingang van 2020, de jaarlijkse beheerbijdrage weer te indexeren. De hoogte van het beheerfonds (6,8 mln.) geeft echter geen aanleiding om de voorgestelde indexering nu al toe te passen.

Voorgesteld wordt om het voorgaande aan te geven in een zienswijze aan het Dagelijks Bestuur van park Lingezege.

Het indienen van een eventuele zienswijze door uw raad is mogelijk tot 7 juni 2019.

De deadline voor het indienen van een zienswijze wordt niet gehaald. Besluitvorming over de jaarrekening 2018 en begroting 2020 door uw raad is nu (naar verwachting) voorzien op 19 juni a.s. Vooruitlopend op definitieve besluitvorming door uw raad heeft ons college de concept zienswijze alvast kenbaar gemaakt aan het dagelijks bestuur van Park Lingezege.

Het Dagelijks en het Algemeen Bestuur van Park Lingezege vergaderen pas op 21 juni respectievelijk 12 juli over de nu voorliggende jaarrekening en begroting. Definitieve besluitvorming over de nu

voorliggende stukken (inclusief zienswijze) door uw raad heeft (naar alle waarschijnlijkheid) dan al plaatsgevonden.

Beoogd effect

Uw raad te informeren over de jaarstukken 2018 en de ontwerpbegroting 2020 van de Gemeenschappelijke Regeling park Lingezege en uw zienswijze te geven op deze stukken, zodat u, uw controlerende rol adequaat kunt uitoefenen en tijdig kunt bijsturen.

Argumenten

1.1 De financiële situatie van het Park, na de grondtransacties in 2019, lijkt niet goed verwoord in de begroting 2020

De jaarrekening 2018 laat zien dat er € 0.6 mln. minder is uitgegeven dan aanvankelijk begroot voor 2018. Dit komt hoofdzakelijk omdat diverse investeringen niet gerealiseerd zijn in 2018 en doorgeschoven zijn naar 2019 en door keuzes die de uitvoering van het Park goedkoper maken.

Zoals bekend heeft eind 2018, begin 2019 definitieve besluitvorming plaatsgevonden over de laatste grondtransacties. De provincie Gelderland had eerder aangegeven 140 ha grond -deel uitmakend van de zogenaamde basisruiting van het park- te willen verkopen. De Parkorganisatie heeft deze 140 ha voor 2,7 mln. overgenomen van de provincie Gelderland en delen daarvan doorverkocht aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard (voor totaal 1,65 mln.). Dit bedrag zou geheel ten goede komen aan de verdere doorontwikkeling van het park ((zie ook bijlage Raadsinformatiebrief 15 januari 2019). De grotere eenheden natuur (vlakgroen) en het evenemententerrein in deelgebied De Park (totaal 60 ha) blijven in eigendom van de parkorganisatie. Deze laatste overdracht was geheel in lijn met de eerdere wensen vanuit Arnhem. Voor Arnhem zijn de ontwikkelingen in deelgebied De Park namelijk van groot belang, gelet op de zeer nabije ligging van o.a. de wijk Schuytgraaf.

In de nu voorliggende begroting is niets vermeld over de grondtransacties die in 2019 hebben plaatsgevonden. Het Dagelijks Bestuur heeft bij de behandeling van de concept begroting 2020 gevraagd om voor de behandeling van deze begroting in het Algemeen Bestuur een overzicht te geven van wat er in het lopende jaar (2019) nog aan geld in- en uitgaat. Dit overzicht is echter nog niet ontvangen. Wij vragen het Dagelijks Bestuur van park Lingezege in beeld te brengen wat de consequenties van de grondtransacties in 2019 zijn voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in de begroting van 2020.

De nu voorliggende concept begroting voor 2020 is de eerste begroting die volledig is gericht op het beheer van het park. Zoals aangegeven in de inleiding is immers vanaf eind 2019 de realisatiefase van het Park afgesloten -dat wil zeggen dat de basisruiting gerealiseerd is- en zijn alle investeringen afgerond.

Vanaf 2020 zal voor het beheer van het park een beroep gedaan worden op het beheerfonds van het Park. Het beheerfonds is volgens de laatste berekeningen voldoende gevuld om, in combinatie met de jaarlijkse bijdrage van de deelnemende gemeenten het beheer voor de komende 40 jaar te kunnen bekostigen.

1.2 *De parkorganisatie is voornemens om de jaarbijdrage van de gemeenten weer te indexeren*
In de Begroting voor 2020 is aangegeven dat met ingang van 2020 de parkorganisatie voornemens is om de jaarbijdrage weer te willen indexeren.
De hoogte van het beheerfonds (6,8 mln.) geeft ons geen aanleiding om de voorgestelde indexering nu al toe te passen.

Kanttekeningen en risico's

1.2 *Indexering levert geen probleem op voor begroting Gemeente Arnhem*

De afgelopen jaren heeft geen indexering plaatsgevonden. In verband met de economische crisis en op nadrukkelijk verzoek van de deelnemende gemeenten is dit niet gebeurd. Onze jaarlijkse bijdrage zou met de nu voorgestelde indexering stijgen van €240.000 naar € 249.500 p/j. In de begroting van de gemeente Arnhem is voor de jaarlijkse beheerbijdrage een bedrag gereserveerd van € 257.102. De voorgestelde indexering leidt dus niet tot begrotingsproblemen in Arnhem.

Financiën

De jaarrekening 2018 laat zien dat er € 0.6 mln. minder is uitgegeven dan aanvankelijk begroot voor 2018. Dit komt hoofdzakelijk omdat diverse investeringen niet gerealiseerd zijn in 2018 en doorgeschoven zijn naar 2019 en door keuzes die de uitvoering van het Park goedkoper maken. De begroting 2020 levert geen problemen op. Het Beheerfonds van 6,8 mln., aangevuld met de jaarlijkse gemeentelijke bijdragen, is voldoende om het beheer de komende 40 jaar uit te voeren.

Uitvoering

n.v.t.,

Communicatie

n.v.t.,

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Jaarrekening 2018 park Lingezen
- Begroting 2020 Park Lingezen
- Raadsinformatiebrief grondtransacties januari 2019

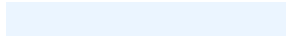
- Zienswijzebrief

Ter inzage stukken voor gemeenteraad

-

Besluit van

Zaaknummer

367297

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 28 mei 2019, Cluster SBR nummer: 367297;

gelet op artikel 35 van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen en artikel 19 en 20 van de Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege;

besluit:

1. Het dagelijks bestuur van park Lingezege te vragen om in beeld te brengen wat de consequenties zijn van de grondtransacties in 2019 voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in 2020.
2. Het dagelijks bestuur te vragen om af te zien van indexering van de jaarlijkse beheerbijdrage in 2020.
3. De hiervoor aangegeven punten in een zienswijze kenbaar te maken aan het bestuur van park Lingezege, conform bijgevoegde zienswijzebrief.

De griffier,

De voorzitter,

Park Lingezen

Jaarstukken 2018

6 februari 2019

Inhoudsopgave

1	Jaarverslag	3
2	Programmaverantwoording	5
2.1	Programma.....	5
2.2	Uitgangspunten van het beleid ten aanzien van de algemene dekkingsmiddelen.....	6
2.3	Aanwending van de post onvoorzien.....	6
2.4	Paragrafen	6
2.4.1	Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	6
2.4.2	Financiering	7
2.4.3	Bedrijfsvoering	7
2.4.4	Verbonden partijen	8
2.4.5	Grondbeleid.....	8
2.4.6	Rechtmatigheid	8
2.4.7	BTW	8
3	Jaarrekening	10
3.1	Algemeen	10
3.2	Balans Park Lingezen	12
3.3	Toelichting op de balans	13
3.3.1	Toelichting algemeen	13
3.3.2	Toelichting op de activa	13
3.3.3	Toelichting op de passiva	15
3.4	Overzicht van baten en lasten 2017 Park Lingezen.....	16
3.4.1	Toelichting op het overzicht van baten en lasten	16
3.5	Overige gegevens	20
3.5.1	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	20

1 Jaarverslag

Het openbaar lichaam Park Lingezege is opgericht om Park Lingezege te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Het openbaar lichaam is operationeel sinds 1 december 2010.

De realisatie van Park Lingezege is vastgelegd in de bestuursovereenkomst d.d. juli 2008. In het uitvoeringsprogramma Park Lingezege zijn de uit te voeren projecten beschreven. De huidige tijdsplanning van het Park Lingezege gaat ervan uit dat de laatste werkzaamheden aan het park in 2018 worden uitgevoerd. Aan het einde van de looptijd van het project wordt een beheerfonds gevormd uit de middelen die overblijven. Het beheerfonds wordt gebruikt om de kosten van het beheer langjarig te dekken. In een later stadium worden de beheerkosten in een aparte begroting opgenomen en ter goedkeuring aangeboden. In een bijbehorend masterplan is het ruimtelijk ontwerp vastgelegd dat wordt gebruikt als toetsingskader bij de ruimtelijke invulling. Het ontwerp vanuit het masterplan is nader uitgewerkt in een structuurvisie. Tot op heden heeft de parkorganisatie de uitvoering en realisatie van het uitvoeringsprogramma tot taak evenals de coördinatie van het beheer van gerealiseerde onderdelen van Park Lingezege.

De parkorganisatie functioneert als een zelfstandige openbaar lichaam. De dagelijkse operationele aansturing wordt verzorgd door de Parkdirecteur. De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het openbaar lichaam ligt bij het Dagelijks Bestuur en bij het Algemeen Bestuur.

De partners die samenwerken in het openbaar lichaam zijn: provincie Gelderland, gemeente Lingewaard, gemeente Overbetuwe, gemeente Nijmegen, gemeente Arnhem en waterschap Rivierenland.

Het park is opgedeeld in vijf deelgebieden die elk een eigen karakter krijgen. In het uitvoeringsprogramma worden de deelgebieden gescheiden uitgewerkt. Per zogenaamd 'element' is reeds inzichtelijk gemaakt wat en door wie één en ander gerealiseerd kan worden evenals tegen welke kosten. Ook is in een uitvoeringsstrategie een plan voor realisatie op hoofdlijnen uitgezet.

Programma verantwoording 2018

2 Programmaverantwoording

2.1 Programma

Belangrijkste doelstellingen en activiteiten

De doelstelling van het programma is de realisatie van Park Lingezege. Voor het afgelopen begrotingsjaar waren de belangrijkste doelstellingen en activiteiten:

Doelstellingen en Activiteiten		Raming 2018	Realisatie 2018
Doelstelling	Activiteit	(x € 1)	(x € 1)
Inrichting De Park	Uitvoering projecten	€ 1.498.949	€ 433.340
Inrichting Waterrijk	Uitvoering projecten	€ 1.755.661	€ 1.813.647
Inrichting Landbouwland/De Woerdt	Uitvoering projecten	€ 538.144	€ 374.182
Algemeen	Uitvoering projecten	€ 1.429.938	€ 513.435
Subtotaal:		€ 5.222.692	€ 3.134.604
Grondverwerving	Aankoop van grond	€ -	€ 30.700
Planontwikkeling	Opstellen van de plannen en voorbereidend onderzoek	€ -	€ 242.051
Organisatie	Projectmanagement en ondersteuning	€ 960.441	€ 1.233.080
Beheerkosten	Beheer van ingerichte gebieden	€ 316.795	€ 307.541
Subtotaal:		€ 1.277.236	€ 1.813.372
Totaal:		€ 6.499.928	€ 4.947.976

Bereikt

In 2018 is de uitvoering van de realisatie van Park Lingezege verder vormgegeven. De Park, Landbouwland en het Waterrijk zijn nagenoeg volledig afgerond. In 2018 is bovendien gestart met de aanleg van de spoorwegkruising in De Park en het inrichten van een strook naast de A15 in De Woerdt. Dat zijn de laatste activiteiten voor de beide gebieden en afronding staat gepland in 2019. In de realisatie is te zien dat in 2018 de raming uitging van een inrichting voor ruim 5,2 miljoen Euro. De realisatie zit daarbij op ruim 3,1 miljoen Euro. Het gaat hier om een verschuiving van activiteiten in vooral De Park en onder algemeen. Daar was in de raming een bedrag van ruim 1 miljoen Euro opgenomen voor de doorontwikkeling. De realisatie op de doorontwikkeling was 0,35 miljoen Euro.

Hieronder staat per doelstelling een korte verklaring.

Uitgevoerde activiteiten

Grondverwerving

In 2018 heeft de parkorganisatie nog enkele kleine strookjes grond aangekocht.

Planontwikkeling

Onder planontwikkeling vallen ook in 2018 kosten voor OCE en voor het uitwerken van de plannen, waaronder die voor het verder ontwikkelen en beheer. Voor OCE en archeologie zijn ook in 2018 activiteiten verricht.

Organisatie

In 2018 is de uitvoeringsorganisatie verder afgebouwd, zij het minder snel dan verwacht in verband met de uitloop van uitvoerende projecten. De beschikbare capaciteit volgt het niveau van de activiteiten in het park en de afbouw gaat door tot op het punt dat alleen een beheerorganisatie overblijft.

Inrichting De Park

De Park is afgerond op de spoorwegkruising na. We kunnen constateren dat De Park ruim binnen begroting wordt opgeleverd.

Inrichting Waterrijk

Het zwaartepunt van de werkzaamheden in het Waterrijk lag in 2017. De afronding is op een paar onderdelen vertraagd. Definitieve afronding zal zijn in 2019.

Inrichting Landbouwland/Buitens/De Woerd

In de deelgebieden Landbouwland/Buitens/De Woerd zijn alle activiteiten afgerond, op de zone A15 na. Die activiteiten worden afgerond in 2019.

Toelichting

In de realisatie loopt de parkorganisatie achter ten opzichte van de begroting. Dit is met name veroorzaakt door een gewijzigde timing van activiteiten en het nog niet kunnen invullen van de wensen rondom doorontwikkeling.

2.2 Uitgangspunten van het beleid ten aanzien van de algemene dekkingsmiddelen

De baten liggen lager dan opgenomen in de begroting. In 2018 heeft de een subsidie ontvangen voor OCE. Die subsidie was niet in de begroting opgenomen. De opbrengsten bestaan verder uit bijdragen voor beheer, uit doorgegeven BTW (transparantiemethode) en uit pacht. In 2018 was een verkoop van grond geprognoseerd. De Parkorganisatie heeft die gronden echter nog in bezit. Verkoop van de gronden is voorlopig niet nodig om de taken uit te kunnen voeren.

Algemene dekkingsmiddelen	Raming 2018 (x € 1)	Realisatie 2018 (x € 1)
Saldo van de financieringsfunctie	€ -	€ -
Overige algemene dekkingsmiddelen	€ 2.148.115	€ 1.268.447
Totaal:	€ 2.148.115	€ 1.268.447

2.3 Aanwending van de post onvoorzien

De post onvoorzien is in het jaar 2018 niet ingezet.

Onvoorzien	Raming 2018 (x € 1)	Realisatie 2018 (x € 1)
Park Lingezege	€ 424.938	€ -
Totaal:	€ 424.938	€ -

2.4 Paragrafen**2.4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing**

De parkorganisatie vormt alleen reserves die vrij aanwendbaar zijn. De parkorganisatie kent geen formeel weerstandsvermogen, aangezien de begroting over de totale looptijd van het project sluitend en taakstellend is. Eventuele tegenvallers leiden over de volledige looptijd van het project daarom tot keuzes. Risico's worden opgevangen in de exploitatie wanneer ze de post onvoorzien

overschrijden. Vanuit de behoefte te kunnen blijven sturen op uitgaven is een fasering tussen deelgebieden van het park aangebracht. Op die manier kan aan meer bepalende elementen van het park uitvoering worden gegeven door eventueel minder bepalende elementen niet uit te voeren. De volledige inrichting van Park Lingezege lukt nog altijd binnen de randvoorwaarden van de oorspronkelijke projectbegroting uit 2010.

Het vermogen van de parkorganisatie was aan het begin van 2018, na het besluit van het algemeen bestuur het resultaat van 2016 te onttrekken aan de algemene reserves, € 15.947.329. De algemene reserves van de parkorganisatie worden afgebouwd gedurende de realisatie van het park. Afname van de algemene reserves loopt zo parallel met afname van de risico's. Na goedkeuring van de jaarrekening stellen wij voor het resultaat over 2018 (-/- € 3.679.529) ten laste te brengen van het eigen vermogen. Hiermee komen de algemene reserves uit op € 12.267.800.

De parkorganisatie voert risicomanagement uit op de deelprojecten en op het totale park. In afzonderlijke, actief beheerde, risicoregisters zijn de belangrijkste risico's geïnventariseerd, (kwalitatief) gewogen en waar nodig voorzien van de benodigde beheersmaatregelen. In periodiek overleg over de deelgebieden en in de verschillende vergaderingen van de parkorganisatie worden de risico's en de voortgang van de beheersmaatregelen besproken.

Kengetallen BBV	2018		2017
	begroot	realiteit	realiteit
netto schuldquote	nvt	-968%	-912%
netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	nvt	-968%	-912%
Solvabiliteitsratio	nvt	98%	97%
Structurele exploitatieruimte	-203%	42%	40%

De financiering van de parkorganisatie gebeurt volledig door de deelnemers aan de parkorganisatie. Zij hebben met elkaar in een bestuursovereenkomst afgesproken hoeveel middelen elke deelnemer bijdraagt aan de ontwikkeling en inrichting van het park. Alle middelen zijn na oprichting van het park beschikbaar gesteld. Omdat de financiering gebeurt door het storten van middelen bij de start van de parkorganisatie is geen alternatieve financiering noodzakelijk. Middelen om tot alternatieve financiering te komen zijn daarom vooralsnog uitgesloten. De parkorganisatie heeft een treasurystatuut opgesteld, in overeenstemming met haar verordeningen en de relevante wet- en regelgeving. In het treasurystatuut is onder andere opgenomen dat het de parkorganisatie niet is toegestaan langlopende financiering aan te trekken.

2.4.3 Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering van de parkorganisatie is volledig operationeel. Sinds de oprichting per 1 december 2010 is de organisatie op sterkte gebracht en is de volledige planning- en control cyclus ingericht. De bedrijfsvoering is aangepast aan de overgang naar een meer op uitvoering gerichte organisatie. De parkorganisatie kent de volgende organisatievorm:

Algemeen Bestuur

Het algemeen bestuur bestaat uit zes leden vanuit de deelnemende partijen aan de parkorganisatie. Het algemeen bestuur is uiteindelijk verantwoordelijk voor het beleid van de parkorganisatie. In 2018 heeft het algemeen bestuur zes keer vergaderd.

Dagelijks Bestuur

Het dagelijks bestuur bestaat uit drie leden vanuit de deelnemende partijen aan de parkorganisatie. Het dagelijks bestuur is in 2018 vijf keer in vergadering geweest en staat dichterbij de bedrijfsvoering van de parkorganisatie en het inrichten van de deelgebieden.

Operationele organisatie

De operationele aansturing van de parkorganisatie is de verantwoordelijkheid van de (door het algemeen bestuur aangestelde) parkdirecteur. Hij heeft een team beschikbaar dat bestaat uit gedetacheerde en ingehuurde medewerkers op de aandachtsgebieden operationele uitvoering, juridisch, financieel, communicatie en ondersteuning. De parkorganisatie heeft geen vaste medewerkers in dienst. De verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke besluitvoering ligt bij het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van de parkorganisatie. ICT is volledig uitbesteed.

2.4.4 Verbonden partijen

De Parkorganisatie kent geen verbonden partijen.

2.4.5 Grondbeleid

De parkorganisatie is opgericht voor het realiseren van het Park Lingezen. Realisatie van het park bestaat uit het inrichten van natuur. De grond waarop de natuur wordt ingericht is grotendeels reeds verworven.

Het grondbeleid van het park is gericht op het verwerven van de basisuitrusting en het inrichten van de basisuitrusting. Naast de basisuitrusting bestaat ook nog een streefbeeld. Het streefbeeld is echter geen onderdeel van dit project. Grond die wordt aangekocht en niet bij de basisuitrusting hoort wordt in principe geruild tegen grond die wel tot de basisuitrusting hoort, of wordt verkocht.

2.4.6 Rechtmatigheid

De parkorganisatie heeft geen herziene begroting gemaakt, maar werkt vanuit een oorspronkelijke begroting. De realisatie wijkt af van de begroting. Per afwijking is een verklaring gegeven. In 2018 zijn door de controller van de parkorganisatie interne audits uitgevoerd op gevolgde procedures. De audits hebben geen onrechtmatigheden opgeleverd.

2.4.7 BTW

De Parkorganisatie komt zelf niet in aanmerking voor BTW compensatie. Door middel van de transparantiemethode wordt de BTW echter doorgegeven aan de deelnemende partijen (gemeenten en provincie). De verdeelsleutel is afgestemd met de belastingdienst. De te compenseren BTW wordt via een factuur verrekend met de deelnemende partijen. De BTW positie is in de jaarrekening verantwoord onder 'vorderingen op openbare lichamen'.

Jaarrekening **2018**

3 Jaarrekening

3.1 Algemeen

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De volgende grondslagen, waarop de waardering van de activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd, zijn bedoeld als leidraad voor een juiste interpretatie van de financiële overzichten. De jaarrekening is opgesteld volgens de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (hierna: BBV).

Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Voor zover het BBV niet anders voorschrijft, zijn de baten en lasten toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Vorraden

De parkorganisatie heeft geen waarde toegekend aan de gronden die zij bezit. Deze gronden zijn verworven en volledig afgewaardeerd.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voor mogelijk oninbare vorderingen is een voorziening dubieuze debiteuren opgenomen.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn tegen nominale waarde opgenomen in de balans.

Gerealiseerd resultaat

Het gerealiseerde resultaat is het resterende resultaat na reeds bestemde mutaties in de reserves. Het gerealiseerde resultaat wordt ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur.

Vlottende passiva

De vlottende passiva zijn tegen nominale waarde opgenomen in balans.

Borg- en garantstellingen

Buiten de balanstelling wordt - voor zover van toepassing - het bedrag genoemd waarvoor er borg- of garantstellingen zijn afgegeven.

Verordeningen

Het openbaar lichaam heeft verordeningen opgesteld conform artikel 216, 217 en 217a van de Provinciewet. Deze verordeningen organiseren het financiële beleid van de parkorganisatie. Het algemeen bestuur heeft Keystone Accountants B.V. opdracht gegeven de controle van de jaarrekening te verzorgen.

Normenkader en controletolerantie

Naast de verschillende wet- en regelgeving wordt het normenkader gevormd door de verschillende verordeningen, het treasury-statuuat en de door de parkorganisatie ingerichte (financiële) processen met bijbehorende procedures en werkinstructies. De verordeningen die relevant zijn werden vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur op 1 december 2010. Het normenkader wordt gevormd door:

Programma/ product	Specifieke activiteit	Wetgeving extern	Regelgeving intern
Algemeen bestuur en ondersteunende processen	Samenwerking	<ul style="list-style-type: none"> - Grondwet - Burgelijk wetboek - Algemene wet bestuursrecht - Wet gemeenschappelijke regelingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Bestuursovereenkomst - Regeling voorschriften mandatering bevoegdheden van het dagelijks bestuur en de voorzitter (Regeling mandatering)
	Algemeen financieel middelenbeheer	<ul style="list-style-type: none"> - Burgerlijk wetboek - Provinciewet - Besluit begroting en verantwoording - Besluit accountantscontrole provincies en gemeenten - Besluit BTW compensatiefonds - Wet gemeenschappelijke regelingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Verordening 216 - Verordening 217/217a - Regeling mandatering
	Treasury	<ul style="list-style-type: none"> - Wet financiering decentrale overheden - Regeling Uitzettingen en derivaten decentrale overheden 	<ul style="list-style-type: none"> - Treasurystatuut
	Arbeidsvoorwaarden en Personeelsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - Ambtenarenwet - Fiscale wetgeving - Sociale verzekeringswetgeving - Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector 	<ul style="list-style-type: none"> - Overige personeelsregelingen - Detacheringsovereenkomsten
	Inkopen en contractbeheer	<ul style="list-style-type: none"> - Europese aanbestedingsrichtlijnen 	<ul style="list-style-type: none"> - Regeling inkopen en aanbesteding - Regeling mandatering

Voor de controletolerantie wordt aangesloten bij de maximale goedkeuring- en rapportagetoleranties, zoals die wettelijk in het Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden (BADO) zijn vastgesteld, te weten 1% van de lasten voor fouten en voor onzekerheden in de controle 3% van de lasten. Deze toleranties gelden zowel voor de getrouwheid als voor de rechtmatigheid.

3.2 Balans Park Lingezege

ACTIVA	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Vlottende activa		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer - vorderingen op openbare lichamen		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd kleiner dan één jaar		
- vorderingen op openbare lichamen	2.830	6.636
- overige uitzettingen	-	-
- Rekening courant verhouding met het Rijk	9.682	9.729
Liquide middelen		
- bank- en giroaldi	58	53
<i>Totaal vlottende activa</i>	<i>12.570</i>	<i>16.418</i>
Totaal activa:	12.570	16.418

PASSIVA	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Vaste Passiva		
Eigen vermogen		
- Algemene Reserve	15.947	18.336
- Gerealiseerd resultaat	-3.680	-2.388
<i>Totaal vaste passiva:</i>	<i>12.268</i>	<i>15.947</i>
Vlottende Passiva		
Netto vlottende schulden met een retetypische looptijd kleiner dan één jaar		
- overige schulden	164	225
Overlopende passiva		
- verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	139	246
<i>Totaal vlottende passiva</i>	<i>303</i>	<i>470</i>
Totaal Passiva:	12.570	16.418

	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Garantstellingen	-	-
Gewaarborgde geldleningen	-	-

3.3 Toelichting op de balans

3.3.1 Toelichting algemeen

De parkorganisatie heeft een eenvoudige balans. Daarbij beschikt de parkorganisatie over middelen die worden gebruikt om het park te realiseren en straks te onderhouden. De activa bestaan uit vorderingen en middelen in de schatkist. Aan de passiva zijde van de balans heeft de parkorganisatie alleen Eigen vermogen en kortlopende schulden (crediteuren). De belangrijkste posten zijn hierna toegelicht.

3.3.2 Toelichting op de activa

Vlottende Activa (x € 1.000)

Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Vorderingen op openbare lichamen	2.830	6.636
Overige uitzettingen	-	-
Rekening Courant verhouding met het Rijk	9.682	9.729
Totaal:	12.512	16.365

De vorderingen op openbare lichamen bestaan uit een post BTW (€ 583.219) die aan de deelnemende partijen wordt gefactureerd. De afspraken voor deze doorbelasting zijn gemaakt met de fiscus en de deelnemende partijen. Het overige bedrag (€ 2.246.958) bestaat voornamelijk uit een vordering op de provincie Gelderland. De rekening courant verhouding met het Rijk bedraagt per eind 2018 € 9.682.107.

Liquide middelen:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Bank- en girosaldi	58	53
Totaal:	58	53

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de parkorganisatie en zijn voor het grootste deel ondergebracht op een aan schatkistbankieren gekoppelde bankrekening.

De Parkorganisatie maakt gebruik van schatkistbankieren. De overtollige middelen boven een drempelbedrag (voor de parkorganisatie 250.000 Euro) moeten onder schatkistbankieren worden aangehouden in een aan de schatkist gekoppelde rekening. Uit het verloopoverzicht van de middelen blijkt dat de parkorganisatie voldoet aan die vereiste.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
Verslagjaar					
(1)	Drempelbedrag	250			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	198	48	53	118
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	52	202	197	132
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
Verslagjaar					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	6.500			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	6.500			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	250			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	17.834	4.340	4.897	10.829
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	198	48	53	118

3.3.3 Toelichting op de passiva**Vaste Passiva (x € 1.000)**

Eigen vermogen:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Algemene reserve	15.947	18.336
Resultaat na bestemming	-3.680	-2.388
Totaal:	12.268	15.947

Het resultaat wordt, na besluit van het algemeen bestuur, onttrokken aan de algemene reserve.

Vlottende Passiva

Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd kleiner dan één jaar

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Schulden aan openbare lichamen	-	57
Crediteuren	164	171
Nog te ontvangen facturen	139	269
Totaal:	303	497

Overlopende passiva

De overlopende passiva bestaat voornamelijk uit crediteuren en een post voor facturen die betrekking hadden op 2018 maar zijn ontvangen in 2019.

Langlopende financiële verplichtingen

De parkorganisatie heeft geen langlopende financiële verplichtingen.

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

Er is geen sprake van gebeurtenissen na balansdatum met een materiële impact op de jaarrekening.

3.4 Overzicht van baten en lasten 2018 Park Lingezege

	Raming begrotingsjaar Bedragen X € 1.000,--			Realisatie begrotingsjaar Bedragen X € 1.000,--		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Programma's:						
Park Lingezege	-	6.075	-6.075	-	4.948	-4.948
<i>Subtotaal programma's</i>	-	6.075	-6.075	-	4.948	-4.948
Algemene dekkingsmiddelen:						
Saldo Financieringsfunctie	-	-	-	-	-	-
Overige algemene dekkingsmiddelen	2.148	-	2.148	1.268	-	1.268
<i>Subtotaal algemene dekkingsmiddelen</i>	2.148	-	2.148	1.268	-	1.268
Onvoorzien	-	425	-425	-	-	-
Gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten	2.148	6.500	-4.352	1.268	4.948	-3.680
<i>mutaties reserves</i>	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerd resultaat	2.148	6.500	-4.352	1.268	4.948	-3.680

De begroting heeft niet dezelfde indeling als dit overzicht van baten en lasten. De afwijking wordt veroorzaakt doordat de inrichting van de basisuitrusting Park Lingezege feitelijk een projectbegroting kent.

3.4.1 Toelichting op het overzicht van baten en lasten*Belangrijkste verschillen tussen de raming en de realisatie:*

De belangrijkste verschillen tussen de realisatie en de raming worden veroorzaakt door verschuiving van activiteiten over jaargrenzen en door keuzes die de uitvoering van Park Lingezege goedkoper maken. Inschattingen voor de verdeling van de middelen voor de jaren worden vanuit de opzet van de gemeenschappelijke regeling ruim elf maanden voorafgaand aan een realisatiejaar gemaakt. De kans op een afwijkende realisatie is daardoor groter. De opzet van het openbaar lichaam is zo dat het openbaar lichaam zonder tussenkomst van de deelnemende partijen zelfstandig in staat is financieel te sturen. De belangrijkste verschillen tussen realisatie en de laatste prognose in dit overzicht van baten en lasten zijn:

LASTEN PROGRAMMA LINGEZEGEN*Grondverwerving*

In 2018 zijn nog enkele kleine stroken grond die nodig waren voor inrichting verworven.

Inrichting

De kosten voor inrichting zijn lager dan begroot. Dat heeft te maken met verschuiving van werkzaamheden.

Planontwikkelingskosten

De planontwikkelingskosten liggen hoger dan de laatste prognose. Dat hangt vooral samen met de vertraging in de uitvoering van de spoorwegovergang en onderzoeken naar de doorontwikkeling van het park.

Beheer

De kosten voor beheer vallen iets lager uit dan begroot.

Analyse begrotingsrechtmatigheid

In dit overzicht van baten en lasten is sprake van begrotingsrechtmatigheid. In de realisatie van de uitgaven hebben we een onderschrijding ten opzichte van de oorspronkelijke begroting en de laatste prognose.

De parkorganisatie werkt met een taakstellende begroting op het programma Park Lingezege. Binnen het programma zijn de middelen vrij te verdelen over jaargrenzen, categorieën en deelgebieden. Uitvoering van activiteiten of verwerving van gronden vindt steeds plaats op basis van besluiten van het dagelijks en/of van het algemeen bestuur. De onderschrijding in 2017 binnen het programma leidt tot een herverdeling van de middelen over de resterende jaren.

Apparaatskosten OL

De centrale organisatie is begonnen met de afbouw. Het aantal FTE wordt daarbij aangepast aan de afnemende activiteit bij de realisatie van het park. In de realisatie is op 2018 nog wel een overschrijding op organisatie. Die overschrijding is vooral het gevolg van communicatie en een iets tragere afbouw dan oorspronkelijk voorzien.

Overige kosten

De overige kosten hebben voornamelijk betrekking op de post onteigening, BTW en onvoorzien. De raming voor de BTW is op basis van de uitgaven bijgesteld. De post onvoorzien wordt op basis van de realisatie in dit jaar weer naar beneden bijgesteld voor de begroting.

Beheerkosten

De beheerkosten betreffen de kosten van tijdelijk beheer van gronden welke voor het park al beschikbaar zijn, maar nog niet zijn ingericht.

DEKKINGSMIDDELEN PROGRAMMA LINGEZEGEN

Ingebrachte middelen

De ingebrachte middelen bestaan uit de beheerbijdragen van de verschillende deelnemers in de gemeenschappelijke regeling.

Grondverkopen

In 2018 is een opbrengst geboekt (€ 44.860) op basis van een onderlinge grondruil tussen de Provincie, SBB en de parkorganisatie.

Overige opbrengsten

De overige opbrengsten bestaan uit activiteiten die de parkorganisatie vanuit een onderaannemersrol vervult en uit pacht opbrengsten.

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Omdat de parkdirecteur geen vaste dienstbetrekking heeft bij de parkorganisatie geldt voor hem de WNT norm van € 189.000.

De topfunctionarissen die werkzaam zijn voor de parkorganisatie zijn:

Leden van het algemeen bestuur:

- Mevrouw J.P.M. Meijers (provincie Gelderland)
- De heer W. Hol (gemeente Overbetuwe)
- De heer T. Janssen (gemeente Lingewaard)
- De heer M. Gremmen (waterschap Rivierenland)
- De heer R. Paping (gemeente Arnhem)
- Mevrouw H. Tiemens (gemeente Nijmegen)

Leden van het dagelijks bestuur:

- Mevrouw J.P.M. Meijers (provincie Gelderland)
- De heer W. Hol (gemeente Overbetuwe)
- De heer T. Janssen (gemeente Lingewaard)

De leden van het algemeen bestuur en dagelijks bestuur ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden voor de parkorganisatie.

De directeur van de parkorganisatie

- De heer J.W. Kamerman (provincie Gelderland)

De heer Kamerman is vanuit de provincie gedetacheerd bij de parkorganisatie. In 2017 was hij het hele jaar actief in zijn positie als parkdirecteur.

Naam	Functie
J.P.M. Meijers	Voorzitter
W. Hol	Lid AB/DB
T. Janssen	Lid AB/DB
M. Gremmen	Lid AB
R. Paping	Lid AB
H. Tiemens	Lid AB
J.W. Kamerman	Directeur

Topfunctionarissen

bedragen x € 1	J. W. Kamerman
Functiegegevens	Parkdirecteur
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor in fte	0,36
Gewezen topfunctionaris?	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	nee
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 37.096
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -
<i>Subtotaal</i>	€ 37.096
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 68.040
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	nvt
Totale bezoldiging	€ 37.096
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	nvt
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor 2017 in fte	0,89
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 104.302
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -
Totale bezoldiging 2017	€ 104.302

De heer Kamerman is op detacheringsbasis actief bij de parkorganisatie. De berekende vergoeding over 2018 is gebaseerd op het over 2018 gefactureerde bedrag.

3.5 Overige gegevens

3.5.1 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

PARK
LINGEZEGEN
MOOI DICHTBIJ!

Openbaar Lichaam Park Lingezegen

Begroting 2020

6 februari 2019

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Algemeen.....	4
3.	Begroting	5
4.	Toelichting bij de begroting.....	7
	LASTEN.....	7
	BATEN	8
	DEKKINGSSTAAT TEKORT.....	9
	BEHEERFONDS	9
5.	Paragrafen	10
	a. Weerstandsvermogen	10
	b. Financiering.....	10
	c. Bedrijfsvoering.....	11
	d. Verbonden partijen	11
	Bijlage 1: Risico plot en beheersmaatregelen	13

CONCEPT

1. Inleiding

Het openbaar lichaam Park Lingezen is opgericht om Park Lingezen te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Voor een juiste planning van middelen en verantwoording over de verstrekte middelen heeft het openbaar lichaam besloten een begroting op te stellen.

Dit document bevat de begroting, een meerjarenperspectief, een toelichting op de begroting en een uitwerking van een aantal essentiële paragrafen op financieel beleid. De begroting past in het financieel beheer zoals beoogd door het openbaar lichaam. Dit is de eerste begroting die volledig is gericht op het beheer. De laatste activiteiten die te maken hebben met de inrichting worden nog in 2019 afgerond.

CONCEPT

2. Algemeen

Het openbaar lichaam Park Lingezege is opgericht om Park Lingezege te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Het Openbaar Lichaam is operationeel sinds 1 december 2010.

De realisatie van Park Lingezege is vastgelegd in de bestuursovereenkomst d.d. juli 2008. In het uitvoeringsprogramma Park Lingezege zijn de uit te voeren projecten beschreven. De tijdsplanning van het Park Lingezege gaat ervan uit dat de laatste werkzaamheden aan het park in 2019 worden uitgevoerd. Aan het einde van de looptijd van het project is voorzien in een beheerfonds dat wordt gebruikt om de kosten van het beheer langjarig te dekken. Vanaf 2020 gaat de parkorganisatie over in een beheerorganisatie, die de coördinatie van het beheer in Park Lingezege op zich neemt.

Het park is opgedeeld in 5 deelgebieden die elk een eigen karakter zullen krijgen. In het uitvoeringsprogramma worden de deelgebieden gescheiden uitgewerkt. Per zogenaamd 'Element' is reeds inzichtelijk gemaakt wat en door wie e.e.a. gerealiseerd kan worden evenals tegen welke kosten. Ook is in een uitvoeringsstrategie de hoofdroute naar realisatie op hoofdlijnen uitgezet.

De begroting is opgesteld voor 2020. Het park is eind 2019 voor wat betreft uit te voeren maatregelen afgerond. De laatste activiteiten in 2019 betreft uitloop van uit te voeren werkzaamheden in het Waterrijk en het realiseren van een brug over het spoor in de park. Deze begroting sluit op een uitgave van 151 k Euro. Vanaf 2019 wordt een beroep gedaan op het beheerfonds. In het meerjarenperspectief zijn de gevolgen daarvan zichtbaar. Het beheerfonds is volgens de laatste berekeningen voldoende om (bij ongewijzigde omstandigheden) 40 jaar vooruit te kunnen.

3. Begroting

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN			
Bedragen * € 1.000,--		Bedragen * € 1.000,--	
Lasten		Baten	
Omschrijving	2020	Omschrijving	2020
Inrichting - Infrastructuur	-	Bijdragen ontwikkeling deelnemers GR	-
Inrichting - Water	-	Subsidies	-
Inrichting - Natuur	-	Grondverkopen	-
Inrichting - Recreatie	-	Renteopbrengsten	-
Beheer De Park	219	Overige opbrengsten	-
Beheer Waterrijk	60	Bijdragen deelnemers GR	998
Beheer Landbouwland	106		
Beheer De Buitens	96		
Beheer De Woerd	124		
Overige kosten	28		
Projectmanagement	86		
Beheerkosten park	372		
Administratie en toezicht	58		
Totaal Lasten:	1.149	Totaal Baten:	998
Overschot/-tekort			-151

Meerjarenperspectief:

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN									
Bedragen * € 1.000,--					Bedragen * € 1.000,--				
Lasten					Baten				
Omschrijving	2020	2021	2022	2023	Omschrijving	2020	2021	2022	2023
Inrichting - Infrastructuur	-	-	-	-	Bijdragen ontwikkeling deelnemers GR	-	-	-	-
Inrichting - Water	-	-	-	-	Subsidies	-	-	-	-
Inrichting - Natuur	-	-	-	-	Grondverkopen	-	-	-	-
Inrichting - Recreatie	-	-	-	-	Renteopbrengsten	-	-	-	-
Beheer De Park	219	225	232	239	Overige opbrengsten	-	-	-	-
Beheer Waterrijk	60	61	63	65	Bijdragen deelnemers GR	998	1.028	1.059	1.091
Beheer Landbouwland	106	103	104	116					
Beheer De Buitens	96	99	102	105					
Beheer De Woerd	124	128	132	136					
Overige kosten	28	29	29	30					
Projectmanagement	86	89	92	94					
Beheerkosten park	372	384	395	407					
Administratie en toezicht	58	59	61	63					
Totaal Lasten:	1.149	1.177	1.210	1.255	Totaal Baten:	998	1.028	1.059	1.091
Overschot/-tekort						-151	-149	-151	-164

Financiële kengetallen BBV:

Kengetallen BBV				
	2020	2021	2022	2023
netto schuldquote	nvt	nvt	nvt	nvt
netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	nvt	nvt	nvt	nvt
Solvabiliteitsratio	nvt	nvt	nvt	nvt
Structurele exploitatieruimte	-15%	-14%	-14%	-15%

CONCEPT

4. Toelichting bij de begroting

LASTEN

<i>Beheer de Park</i>	<u>219.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Park.	
<i>Beheer Waterrijk</i>	<u>60.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in het Waterrijk. In deze post is rekening gehouden met een verlaging van de kosten door de aanvraag van SNL subsidie door SBB.	
<i>Beheer Landbouwland</i>	<u>106.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in het Landbouwland.	
<i>Beheer de Buitens</i>	<u>96.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Buitens.	
<i>Beheer de Woerdt</i>	<u>124.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Woerdt.	
<i>Overige kosten</i>	<u>28.000,--</u>
Deze post bestaat nagenoeg volledig uit de kosten die de parkorganisatie draagt voor het niet kunnen compenseren van een deel van de BTW. Het gaat dan om BTW die niet via de transparantiemethode wordt doorgegeven aan de deelnemende partijen.	
<i>Projectmanagement</i>	<u>86.000,--</u>
Dit zijn de kosten van het aansturen van de beheerorganisatie en de secretariële ondersteuning.	
<i>Beheerkosten Park</i>	<u>372.000,--</u>
Onder deze post zijn de algemene beheerkosten die niet aan de deelgebieden zijn toe te wijzen opgenomen. Voorbeelden hiervan zijn de kosten voor sociaal beheer, handhaving en toezicht en de vervanging van parkmeubilair.	
<i>Administratie en toezicht</i>	<u>58.000,--</u>
Dit zijn de verwachte uitgaven voor het voeren van de administratie en de rol van project control.	

BATEN

Bijdragen deelnemers GR

998.000,--

De deelnemers aan de GR storten jaarlijks een beheerbijdrage. De basisbeheerbijdrage is EUR 240.000,00 per deelnemer. In deze begroting is de bijdrage voor het eerst sinds een aantal jaar weer geïndexeerd.

CONCEPT

DEKKINGSSTAAT TEKORT

De begroting sluit voor de jaren 2020 t/m 2023. Aan het eind van 2023 is volgens de laatste meerjaren prognose nog een bedrag van kEur 6.459 over. In dat bedrag zit kEur 1.650 die beschikbaar komt voor de grond die is doorverkocht aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. Bovendien beschikt de parkorganisatie op dat moment nog over grond die voor een geraamd bedrag van kEUR 1.188 te verkopen is. Wanneer die grond wordt verkocht komen de totale middelen die beschikbaar zijn dus op kEur 7.647. De middelen zijn beschikbaar voor het beheerfonds (kEur 5.997), dat hieronder verder is uitgewerkt, en voor de doorontwikkeling (kEur 1.650).

Schematisch ziet het verloop van de beschikbare middelen er als volgt uit:

			* € 1.000
Startsaldo eind van vorig jaar	2018		12.268
Toe/afname lopend jaar:	2019		-5.194
Toe/afname 1e begrotingsjaar	2020		-151
Toe/afname 2e begrotingsjaar	2021		-149
Toe/afname 3e begrotingsjaar	2022		-151
Toe/afname 4e begrotingsjaar	2023		-164
Saldo middelen na 4e begrotingsjaar	2024		6.459

BEHEERFONDS

Bij de oprichting van de Gemeenschappelijke Regeling is afgesproken het beheer langdurig te financieren. De dekking voor het beheer moet komen uit een beheerfonds. Het beheerfonds wordt gevormd door een gecreëerd overschot aan het einde van de looptijd van het project. Voor het beheerfonds storten de verschillende deelnemers aan de Gemeenschappelijke Regeling bovendien jaarlijks een bijdrage aan de parkorganisatie. Het beheerfonds was per eind 2018 kEur 6.800. Vanaf 2019 is gestart met het onttrekken van middelen aan het beheerfonds om het verschil tussen beheerkosten en de beheerbijdragen op te vangen (dat is, niet geïndexeerd, om en nabij de 150 kEur per jaar). De stand van het beheerfonds aan het einde van de meerjaren prognose is kEur 5.997. Dat staat gelijk aan de beginstand van kEur 6.800 minus 5 jaren dekking van het tekort (kEur 803).

Met het beheerfonds is op basis van de huidige gegevens voldoende aan middelen beschikbaar om (bij ongewijzigde omstandigheden) ruim 40 jaar vooruit te kunnen.

5. Paragrafen

a. Weerstandsvermogen

Definitie:

Onder weerstandsvermogen wordt verstaan “het vermogen om niet-structurele risico’s op te vangen teneinde de taken te kunnen voortzetten”.

Weerstand capaciteit:

Hiermee worden de middelen bedoeld die kunnen worden aangewend om financiële tegenvallers (risico’s) op te vangen. Deze capaciteit is van belang om, ingeval één of meerdere risico’s zich voordoen, toch het voorgenomen programma tot uitvoering te brengen.

De weerstand capaciteit kan zowel de exploitatie als het vermogen betreffen. In de exploitatiesfeer is te denken aan een raming voor onvoorziene uitgaven. In de vermogenssfeer gaat het om de (vrij aanwendbare) reserves.

De Parkorganisatie heeft een vrij aanwendbaar Eigen Vermogen. Een risico dat leidt tot een tegenvaller moet primair worden opgevangen via de exploitatie. In de begroting is voor het ondervangen van potentiële risico’s een post van meegenomen als onvoorzien. Deze post lijkt, met het afnemen van de risico’s binnen de begroting, nog altijd ruim te zijn. De ontwikkeling van de weerstandscapaciteit van de parkorganisatie is als volgt:

Weerstandscapaciteit:			* € 1.000
Startsaldo	2018		8.315
Saldo na lopende jaar	2019		6.836
Saldo na begrotingsjaar	2020		6.772
Saldo na begrotingsjaar +1	2021		6.625
Saldo na begrotingsjaar +2	2022		6.473
Saldo na begrotingsjaar +3	2023		6.294

Het grootste risico voor de begroting zijn stijgende kosten in lijn met de GWW index. Omdat een verschil zit tussen de uitgaven en de inkomsten per jaar (geen rekening houdend met indexering is dit verschil ongeveer 150 kEur per jaar) heeft elke procent dat de GWW index stijgt als gevolg dat 1,5 kEur extra aan kosten wordt onttrokken aan het beheerfonds. Dit risico vraagt niet direct om maatregelen, aangezien het huidige beheerfonds ruim 40 jaar aan beheer mogelijk maakt. De oorspronkelijke doelstelling was 20 jaar.

Met het projectteam is een uitgebreide risicoanalyse uitgevoerd. Risico’s zijn opgenomen in een plot en voor de belangrijkste risico’s zijn beheersmaatregelen vastgesteld. Tegenvallers die vanuit deze risico’s komen zijn voldoende op te vangen vanuit de weerstandscapaciteit. Plot en beheersmaatregelen zijn als bijlage bij deze begroting opgenomen.

b. Financiering

De financiering van het Openbaar Lichaam is gebeurd door middel van bijdragen van de deelnemers in de gemeenschappelijk regeling. De bijdragen van de deelnemers zijn opgenomen in het Eigen Vermogen van de parkorganisatie. Dat eigen vermogen is voldoende voor de realisatie van het park.

c. Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering omvat de hele organisatie van het openbaar lichaam. Het succes van de uitvoering van Park Lingezen is afhankelijk van een goede bedrijfsvoering en scherpe planning en control op de uit te voeren projecten.

Bestuur

Voor de dagelijkse bedrijfsvoering kent het Openbaar Lichaam een bestuur. Het bestuur wordt gevormd door een dagelijks bestuur en een algemeen bestuur. De parkorganisatie wordt aangestuurd door een parkdirecteur die bevoegdheid heeft te handelen namens het Algemeen en Dagelijks Bestuur.

Personeel

In het Openbaar lichaam is in totaal een bezetting van 3,5 FTE voorzien voor 2020. De Benodigde functionarissen worden geleverd door de verschillende deelnemende partijen, conform bijlage bij de bestuursovereenkomst.

Planning en Control

Voor het Openbaar lichaam wordt ter ondersteuning van de bedrijfsvoering gebruik gemaakt van een volledige planning en control cyclus. De Administratieve organisatie wordt inclusief controle maatregelen beschreven en voor de juiste inrichting wordt gebruik gemaakt van de verordeningen 216 en 217 zoals die ook voor provincies (en als artikelen 212 en 213 ook voor gemeenten) gelden, inclusief een treasury statuut.

Financiële administratie

Het openbaar lichaam voert een financiële administratie die in staat is gedetailleerde rapportages op te leveren over voortgang van de uitgaven afgezet tegen de begroting.

d. Verbonden partijen

Het Openbaar Lichaam heeft geen bestuurlijke of financiële belangen in een andere rechtspersoon.

Vaststelling van de begroting 2020

Aldus besloten in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van de gezamenlijke regeling Park Lingezen, gehouden op .....

Het algemeen bestuur voornoemd,

De voorzitter:

De parkdirecteur:

J.P.M. Meijers

J.W. Kamerman

CONCEPT

Bijlage 1: Risico plot en beheersmaatregelen

Kans van optreden:	Hoog	Afspraken BO niet nagekomen	Beheer leidt niet tot beoogde natuurbeheertypes	
		Deel subsidie vanuit provincie niet uitgekeerd (max 600k)		
	Middel	Beroepen van bewoners/omwonenden op de bestemmingsplannen Brug/Tunnel	Bestuurlijke discussie over besteding overschot	
		Onverwachte bodemverontreiniging		
		Meerwerk op aangenomen werk hoger dan ingeschat		
		Businesscase investeringskrediet sluit niet		
		Kosten voor het fysieke beheer vallen hoger uit dan geraamd		
		Kosten sociaal beheer vallen hoger uit dan geraamd		
	Laag	Niet (volledig) ontvangen van subsidie op OCE		
		Verkoop van grond (AM Wonen) brengt minder op dan ingeschat.	Procedurele fouten.	De fietsbrug kan niet worden aangelegd
		Wegvallen van bestuurlijk commitment door deelnemende partijen.		
		Optreden van planschade door aanleg van het park.		
		kans		
		Verkrijgen vergunning probleem voor inrichting door aanwezigheid van onbekende flora en fauna		
		Aantrekking nieuwe (ongewenste) flora en fauna		
		Vertraging in verkrijgen van vergunning		
		Laag	Middel	Hoog

Gevolgschade:

Nr	Risico	Oorzaak	Consequenties (gevolg)	Actie/ Beheersmaatregel
58	Beheer leidt niet tot beoogde natuurbeheertypes	- verkeerde aanleg; - verkeerd beheer	- geen SNL subsidie - park niet in lijn met doelstellingen kwaliteit	- duidelijkheid over eigenaarschap en beheer; - onderhoudsplan opstellen; - jaarlijkse beheerrapportages opstellen

Aan de gemeenteraad

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Contactpersoon : Suzanne Hesseling
Telefoonnummer : 026 3775124

Onderwerp: Informatiebrief over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van bijgevoegde informatiebrief (inclusief bijbehorende kaart) over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege. Deze brief is gestuurd door de voorzitter van zowel het dagelijks- als algemeen bestuur van Park Lingezege (Josan Meijers).

Inleiding

Sinds de ondertekening van de Bestuursovereenkomst Park Lingezege (2010) en het bijbehorende Masterplan, is hard gewerkt aan de realisatie van de zogenaamde basisuitrusting, ook wel 'de ruggengraat' van het Park Lingezege. De realisatie/inrichting van het park zal medio 2019 gereed zijn, daarna treedt de beheerfase in van het park.

Op enkele plekken is afgeweken van het oorspronkelijk Masterplan, omdat dat beter of mooier was of omdat de kosten anders te hoog zouden oplopen. Ook ten aanzien van het eigenaarschap van de grond en het beheer ervan zijn sinds de vaststelling van het Beheerplan en beheervisie (2015) belangrijke veranderingen opgetreden.

Naast aanpassing van (een deel van) het Beheerplan uit 2015 zijn er sinds 2017 bestuurlijke gesprekken gevoerd over het eigenaarschap van gronden, die deel uit maken van de basisuitrusting van Park Lingezege. De provincie Gelderland, eigenaar van deze gronden (ongeveer 140 ha: snippergroen, grotere eenheden natuur en een evenemententerrein), heeft deze gronden in 2017 voor € 2,7 mln. te koop aangeboden aan de parkorganisatie. Later hebben ook de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard aangegeven de gronden te willen kopen van de provincie.

Het afgelopen jaar heeft veelvuldig bestuurlijk overleg tussen de vier betrokken gemeenten en de provincie plaatsgevonden. Deze gesprekken waren gericht op het bereiken van overeenstemming over de grondverkoop (met name wie de nieuwe eigenaar wordt) en over de wijze waarop het park in de beheerfase zijn vervolg krijgt. De provincie heeft daarbij aangegeven dat zij de verkoop van de gronden geregeld wil hebben voor 1-1-2019.

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Pagina : 2

Het komen tot overeenstemming over genoemde zaken bleek een lastig en daarmee langdurig proces. Uiteindelijk is eind 2018 een bestuurlijk akkoord bereikt. In bijgevoegde informatiebrief van de voorzitter van zowel het dagelijks als algemeen bestuur van Park Lingezegen, gedeputeerde Josan Meijers, zijn de laatste ontwikkelingen in Park Lingezegen en de resultaten van de hiervoor aangegeven grondtransacties weergegeven.

De brief van de voorzitter is tegelijkertijd verstuurd naar de colleges van de andere betrokken gemeenten: Nijmegen, Overbetuwe en Lingewaard en verder naar het college van GS en het dagelijks bestuur van het Waterschap Rivierenland.

Informatiebrief

Met deze informatiebrief van Park Lingezegen worden de gemaakte bestuurlijke afspraken over de grondtransacties schriftelijk vastgelegd en openbaar gemaakt.

Uit bijgevoegde informatiebrief met bijbehorende kaart blijkt duidelijk welke delen van de -van de provincie -aangekochte 140 ha in eigendom blijven van de parkorganisatie en welke gronden doorverkocht worden aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. Belangrijk onderdeel van de gemaakte afspraken is dat de grotere eenheden natuur (vlakgroen) en het evenemententerrein in deelgebied De Park in eigendom bij de parkorganisatie blijven. Dit sluit aan bij de eerdere wensen vanuit Arnhem. Voor Arnhem zijn de ontwikkelingen in dit gebied nl van groot belang, gelet op de zeer nabije ligging van o.a. de wijk Schuytgraaf.

Zoals al aangegeven in de inleiding was het proces rondom de grondtransacties lastig en langdurig. Concreet betekende dit, ondanks eerdere toezeggingen aan uw raad, dat ons college u hierover niet eerder kon informeren. Nu er een definitief besluit is genomen over de grondtransacties en de daadwerkelijke grondtransactie inmiddels heeft plaatsgevonden (1-1-2019), is het moment daar om hiermee naar buiten te treden. Reden voor de parkorganisatie om bijgevoegde informatiebrief te sturen naar de colleges van de bij Park Lingezegen betrokken gemeenten: Nijmegen, Overbetuwe, Lingewaard en Arnhem. Gelet op de eerdere toezeggingen aan uw raad, is dit tevens het moment om u hierover te informeren. Tijdens het bestuurlijk overleg van 1 november 2018 is afgesproken om de gemeenteraden van de vier betrokken gemeenten gelijktijdig door middel van één gezamenlijke informatiebrief vanuit Park Lingezegen te informeren.

Ons college ziet gelet op de hiervoor aangegeven afspraken de toekomst van Park Lingezegen met vertrouwen tegemoet.

Communicatie

De verdere communicatie hierover verloopt via Park Lingezegen.

Hoogachtend

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris,

de burgemeester,

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Pagina : 3

Bijlage(n)

- De Informatiebrief en bijbehorende kaart van Park Lingezen
- Voortgangsrapportage Park Lingezen 2018 (ter kennisname)

Aan het bestuur van Park Lingezege
De Park 10
6661 NW Elst

Datum : ..... juni 2019
Uw kenmerk :
Ons kenmerk :
Contactpersoon : Suzanne Hesseling
Telefoonnummer : 5124

Onderwerp : Zienswijze jaarrekening 2018 en begroting 2020
Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege

Geacht Bestuur,

Naar aanleiding van uw email van 20 maart 2019, delen we u mee dat uw (ontwerp)jaarrekening 2018 en (ontwerp) begroting 2020 behandeld zijn in de raadsvergadering van ..... juni 2019.

Ten aanzien van de (ontwerp) jaarrekening 2018 en (ontwerp) begroting 2020 heeft de raad van onze gemeente de volgende zienswijze:

De raad heeft kennisgenomen van de hiervoor aangegeven stukken en heeft de volgende opmerkingen:

- Het Dagelijks Bestuur van park Lingezege wordt gevraagd om in beeld te brengen wat de consequenties van de grondtransacties in 2019 zijn voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in de begroting van 2020.
- De hoogte van het beheerfonds (6,8 mln) geeft de Gemeenteraad van Arnhem geen aanleiding om de voorgestelde indexering nu al toe te passen.

Hoogachtend
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage: raadsbesluit van .....juni 2019.

Aan de gemeenteraad

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Contactpersoon : Suzanne Hesseling
Telefoonnummer : 026 3775124

Onderwerp: Informatiebrief over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van bijgevoegde informatiebrief (inclusief bijbehorende kaart) over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege. Deze brief is gestuurd door de voorzitter van zowel het dagelijks- als algemeen bestuur van Park Lingezege (Josan Meijers).

Inleiding

Sinds de ondertekening van de Bestuursovereenkomst Park Lingezege (2010) en het bijbehorende Masterplan, is hard gewerkt aan de realisatie van de zogenaamde basisuitrusting, ook wel 'de ruggengraat' van het Park Lingezege. De realisatie/inrichting van het park zal medio 2019 gereed zijn, daarna treedt de beheerfase in van het park.

Op enkele plekken is afgeweken van het oorspronkelijk Masterplan, omdat dat beter of mooier was of omdat de kosten anders te hoog zouden oplopen. Ook ten aanzien van het eigenaarschap van de grond en het beheer ervan zijn sinds de vaststelling van het Beheerplan en beheervisie (2015) belangrijke veranderingen opgetreden.

Naast aanpassing van (een deel van) het Beheerplan uit 2015 zijn er sinds 2017 bestuurlijke gesprekken gevoerd over het eigenaarschap van gronden, die deel uit maken van de basisuitrusting van Park Lingezege. De provincie Gelderland, eigenaar van deze gronden (ongeveer 140 ha: snippergroen, grotere eenheden natuur en een evenemententerrein), heeft deze gronden in 2017 voor € 2,7 mln. te koop aangeboden aan de parkorganisatie. Later hebben ook de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard aangegeven de gronden te willen kopen van de provincie.

Het afgelopen jaar heeft veelvuldig bestuurlijk overleg tussen de vier betrokken gemeenten en de provincie plaatsgevonden. Deze gesprekken waren gericht op het bereiken van overeenstemming over de grondverkoop (met name wie de nieuwe eigenaar wordt) en over de wijze waarop het park in de beheerfase zijn vervolg krijgt. De provincie heeft daarbij aangegeven dat zij de verkoop van de gronden geregeld wil hebben voor 1-1-2019.

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Pagina : 2

Het komen tot overeenstemming over genoemde zaken bleek een lastig en daarmee langdurig proces. Uiteindelijk is eind 2018 een bestuurlijk akkoord bereikt. In bijgevoegde informatiebrief van de voorzitter van zowel het dagelijks als algemeen bestuur van Park Lingezegen, gedeputeerde Josan Meijers, zijn de laatste ontwikkelingen in Park Lingezegen en de resultaten van de hiervoor aangegeven grondtransacties weergegeven.

De brief van de voorzitter is tegelijkertijd verstuurd naar de colleges van de andere betrokken gemeenten: Nijmegen, Overbetuwe en Lingewaard en verder naar het college van GS en het dagelijks bestuur van het Waterschap Rivierenland.

Informatiebrief

Met deze informatiebrief van Park Lingezegen worden de gemaakte bestuurlijke afspraken over de grondtransacties schriftelijk vastgelegd en openbaar gemaakt.

Uit bijgevoegde informatiebrief met bijbehorende kaart blijkt duidelijk welke delen van de -van de provincie -aangekochte 140 ha in eigendom blijven van de parkorganisatie en welke gronden doorverkocht worden aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. Belangrijk onderdeel van de gemaakte afspraken is dat de grotere eenheden natuur (vlakgroen) en het evenemententerrein in deelgebied De Park in eigendom bij de parkorganisatie blijven. Dit sluit aan bij de eerdere wensen vanuit Arnhem. Voor Arnhem zijn de ontwikkelingen in dit gebied nl van groot belang, gelet op de zeer nabije ligging van o.a. de wijk Schuytgraaf.

Zoals al aangegeven in de inleiding was het proces rondom de grondtransacties lastig en langdurig. Concreet betekende dit, ondanks eerdere toezeggingen aan uw raad, dat ons college u hierover niet eerder kon informeren. Nu er een definitief besluit is genomen over de grondtransacties en de daadwerkelijke grondtransactie inmiddels heeft plaatsgevonden (1-1-2019), is het moment daar om hiermee naar buiten te treden. Reden voor de parkorganisatie om bijgevoegde informatiebrief te sturen naar de colleges van de bij Park Lingezegen betrokken gemeenten: Nijmegen, Overbetuwe, Lingewaard en Arnhem. Gelet op de eerdere toezeggingen aan uw raad, is dit tevens het moment om u hierover te informeren. Tijdens het bestuurlijk overleg van 1 november 2018 is afgesproken om de gemeenteraden van de vier betrokken gemeenten gelijktijdig door middel van één gezamenlijke informatiebrief vanuit Park Lingezegen te informeren.

Ons college ziet gelet op de hiervoor aangegeven afspraken de toekomst van Park Lingezegen met vertrouwen tegemoet.

Communicatie

De verdere communicatie hierover verloopt via Park Lingezegen.

Hoogachtend

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris,

de burgemeester,

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Pagina : 3

Bijlage(n)

- De Informatiebrief en bijbehorende kaart van Park Lingezen
- Voortgangsrapportage Park Lingezen 2018 (ter kennisname)

Informatiebrief voor de Colleges van B&W van de gemeenten Arnhem, Lingewaard, Nijmegen en Overbetuwe, GS van Provincie Gelderland en Dagelijks bestuur van Waterschap Rivierenland.

Uw brief van --	Uw kenmerk --	Ons kenmerk 20181207-001/kb	Datum 7-12-2018
Onderwerp Realisatie en de toekomst van Park Lingezegen	Behandeld door J.W. Kamerma	Telefoonnummer 088 0109333	Bijlage(n) --

Graag brengen we u met deze brief op de hoogte van de realisatie en de toekomst van Park Lingezegen.

Aanleg bijna voltooid

In 2008 ondertekenden wij (provincie Gelderland, gemeente Arnhem, Lingewaard, Nijmegen en Overbetuwe, Waterschap Rivierenland, Staatsbosbeheer en de Stadsregio) samen de bestuursovereenkomst Park Lingezegen. Sindsdien is er hard gewerkt aan de realisatie van Park Lingezegen. Nu, eind 2018, is de aanleg bijna voltooid en maken vele mensen dagelijks gebruik van het nieuwe landschapspark. De laatste werkzaamheden, waaronder de brug over het spoor Arnhem-Nijmegen, worden medio 2019 afgerond.

Park Lingezegen gaat daarmee een volgende fase in, namelijk de gebruiksfase. Iedereen kan in het landschapspark fietsen, wandelen, kanoën, zwemmen, noem maar op. Ook ontwikkelt de natuur zich steeds verder; de bomen die als kleine stekken in de grond zijn gezet groeien uit tot grote bomen, er groeien steeds meer kruiden op de graslanden die langzaam verschrallen, vogels vinden er een nieuwe plek om te wonen en broeden.

Realisatie afronden, beheer en doorontwikkeling voorbereiden

Het bestuur van Park Lingezegen heeft de tijd genomen om de volgende fase goed voor te bereiden. De realisatiefase moet zorgvuldig worden afgerond. Ondertussen moeten beheer en doorontwikkeling voor de verre toekomst worden gestart. Op 7 december 2018 heeft het Algemeen Bestuur ten aanzien van het beheer en doorontwikkeling een aantal belangrijke besluiten genomen. Deze worden hieronder toegelicht.

Budget voor realisatie

Park Lingezegen is grotendeels gerealiseerd zoals in het masterplan was vastgelegd, binnen het afgesproken budget. Op enkele plekken is van het masterplan afgeweken omdat dat beter of mooier was, of omdat de kosten anders te hoog zouden oplopen. Zo is bijvoorbeeld de oorspronkelijke fietstunnel in deelgebied De Park vervangen door een prachtige fietsbrug.

In de realisatiefase ontstonden ook een paar onvoorziene problemen. Zo kwam eind 2010 een deel van de financiering te vervallen doordat de rijksregeling ILG (Investeringsbudget Landelijk Gebied) plots werd

ingetrokken. Hierdoor ontstond een gat in de begroting van € 10,5 miljoen. De provincie Gelderland dichtte het gat met een even grote subsidie, zodat de oorspronkelijke plannen toch uitgevoerd konden worden.

Toekomstig beheer: jaarlijkse bijdragen gemeenten en beheerfonds

Het spreekt voor zich dat het belangrijk is om het landschapspark nu en in de toekomst goed te beheren. Dat betekent bijvoorbeeld dat de bomen op tijd worden gesnoeid, bermen en graslanden worden gemaaid, maar ook dat het park schoon wordt gehouden, versleten parkmeubilair wordt hersteld en de doorgaande fietspaden worden gestrooid als het gesneeuwd heeft.

Voor de beheerkosten van Park Lingezegen is afgesproken dat de gemeenten Arnhem, Lingewaard, Nijmegen en Overbetuwe elk jaarlijks een bijdrage betalen, omdat met name uw inwoners gebruik maken van Park Lingezegen. Daarnaast beschikt Park Lingezegen over een beheerfonds van € 6,8 miljoen (inclusief inleg provincie van € 2 miljoen), waaraan jaarlijks een deel van de beheerkosten wordt onttrokken. Zo blijven de beheerbijdragen van de gemeenten zo laag mogelijk, en zijn de beheerkosten voor Park Lingezegen toch voor de komende 30 jaar gedekt.

Naast het fysieke beheer, hebben we ook te maken met sociaal beheer. Daar valt bijvoorbeeld de boa onder die toezicht houdt in Park Lingezegen en de communicatie, zoals het verstrekken van informatie aan gebruikers en afhandelen van meldingen.

Doorontwikkeling: beheer, recreatie, energie, landbouw

Gelukkig ontstaan er nog steeds nieuwe ideeën voor het gebruik en beheer. Dit noemen we doorontwikkeling. Een paar voorbeelden:

- agrariërs of natuurverenigingen die willen meehelpen met het beheer van weilanden of wegbermen,
- ondernemers die de recreatie willen ondersteunen met een theehuis, fietsverhuur, het organiseren van bedrijfsuitjes of de verkoop van streekproducten,
- nieuwe ontwikkelingen in samenwerking met kennisinstellingen zoals energiewinning uit oppervlaktewater, nieuwe methoden voor landbouwgewassen of bodemherstel.

Eigendom van de gronden

Ten aanzien van eigenaarschap en beheer van de gronden is in de loop van de tijd een belangrijke verandering opgetreden.

Het Waterrijk naar Staatsbosbeheer

Oorspronkelijk zouden alle natuurgronden - om niet - door de provincie worden overgedragen aan Staatsbosbeheer. Dat bleek echter op basis van EU-regels niet meer mogelijk. Uiteindelijk heeft Staatsbosbeheer de natuurgronden in deelgebied Het Waterrijk gekocht. Voor de overige gronden had Staatsbosbeheer geen belangstelling meer omdat deze gronden niet goed passen in hun beleid om grote eenheden aaneengesloten natuur te beheren.

Basisuitrusting naar Park Lingezegen

We willen voorkomen dat het grondbezit in Park Lingezegen te veel versnipperd raakt. Ook willen we kunnen garanderen dat de basisuitrusting van Park Lingezegen tot in de verre toekomst behouden blijft.

Daarom koopt Park Lingezege de gronden die behoren tot de basisuitrusting buiten Het Waterrijk van de provincie Gelderland voor een marktconform bedrag. Het overgrote deel van de basisuitrusting in deelgebied De Park wordt blijvend eigendom van Park Lingezege. Het gaat hier om de weilanden en het evenemententerrein, in totaal ruim 60 ha. Zie ook bijgevoegde kaart.

Doorverkoop aan Lingewaard

De gronden binnen de gemeente Lingewaard worden eind 2019 door de parkorganisatie verkocht aan de gemeente Lingewaard voor een marktconform bedrag van € 1,2 miljoen. De opbrengst van de verkoop van de grond zal worden ingezet voor de toekomstige ontwikkeling van Park Lingezege.

Doorverkoop aan Overbetuwe

Met uitzondering van de weilanden in De Park en het evenemententerrein worden de gronden in Overbetuwe die deel uitmaken van de basisuitrusting verkocht aan de gemeente Overbetuwe, voor een marktconform bedrag van € 0,45 miljoen. Ook hier geldt dat de opbrengst van de verkoop aan de gemeente Overbetuwe ten goede zal komen aan de doorontwikkeling van Park Lingezege. Mocht de parkorganisatie in de toekomst toch besluiten om de grote groene delen te verkopen, dan worden deze als eerste aangeboden aan de gemeente Overbetuwe. Omgekeerd zullen gronden binnen de basisuitrusting die nu worden aangekocht door de gemeenten en die de gemeenten zouden willen verkopen eerst aan Park Lingezege aangeboden. Vanzelfsprekend zullen alle gronden die in eigendom zijn van de gemeenten worden beheerd volgens het beheerplan voor Park Lingezege.

Kleine beheerorganisatie, grotere netwerkorganisatie

Voor het uitvoeren van diverse beheertaken blijft binnen de bestaande gemeenschappelijke regeling (Wgr) een kleine beheerorganisatie in stand. Hierbij denken wij aan een formatie van 3-3,5 fte. Deze voert ook het 'sociaal beheer' uit, zoals handhaving. Hiervoor zal een boa worden aangesteld. Na verloop van tijd zal worden bezien of het nodig is om een nieuwe, eenvoudiger Wgr op te richten.

Om de doorontwikkeling van Park Lingezege mogelijk te maken wordt een netwerkorganisatie opgezet waarvoor naast overheden ook bedrijfsleven, kennisinstututen en gebruikers worden uitgenodigd. Daar wordt vanaf begin 2019 een start mee gemaakt.

Ik hoop dat ik u met deze brief voldoende heb geïnformeerd over de ontwikkelingen van Park Lingezege. Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u zich richten aan uw bestuurlijk vertegenwoordiger in Park Lingezege.

Met vriendelijke groet,

Josan Meijers,

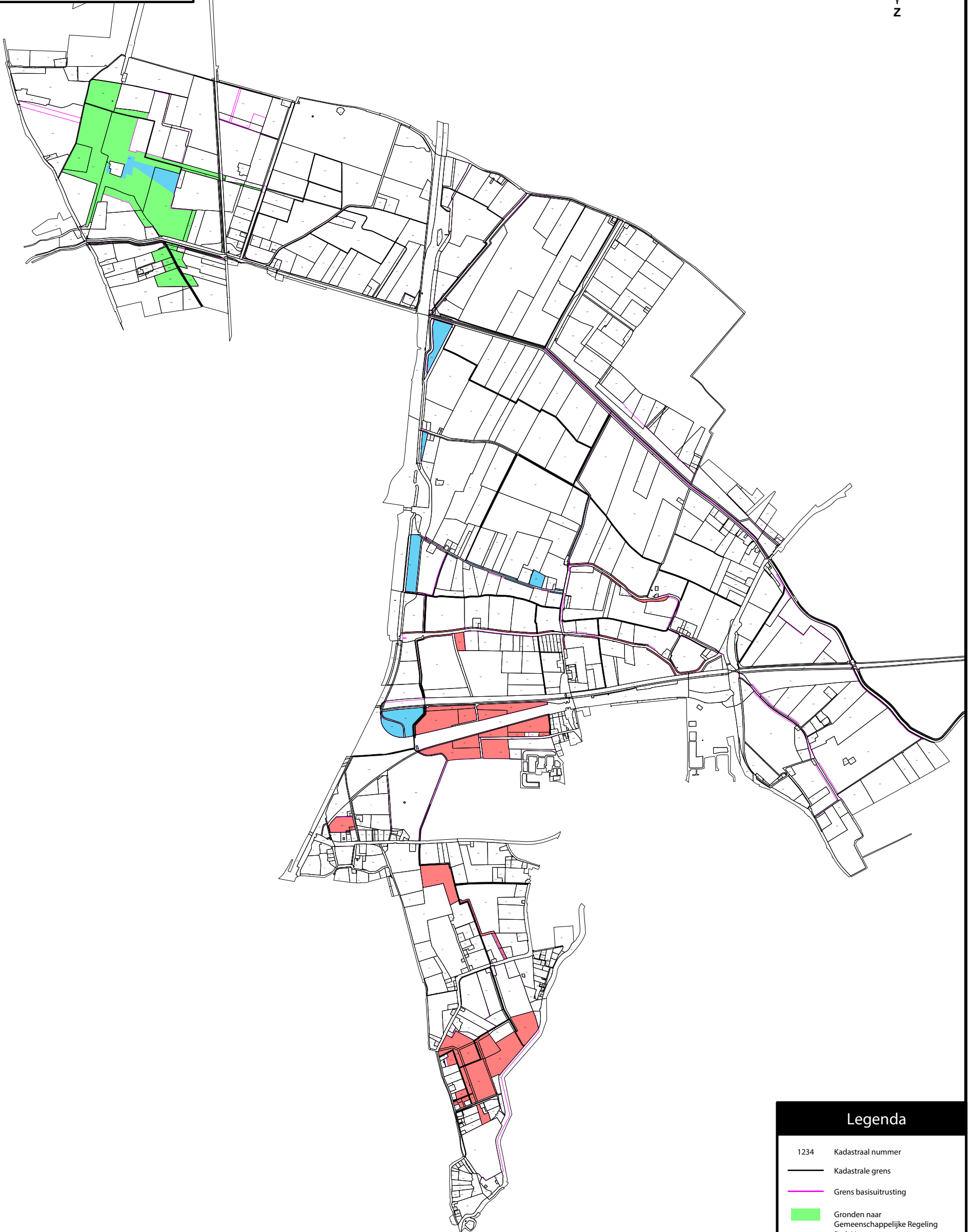
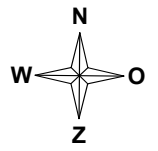
Voorzitter Algemeen en Dagelijks Bestuur Park Lingezege

Parkorganisatie Lingezege

Basisuitrusting

Overeenkomst

Datum 19-12-2018 Schaal 1:30.000 op A3

Legenda

- 1234 Kadastraal nummer
- Kadastrale grens
- Grens basisuitrusting
- Gronden naar Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege
- Gronden die worden doorgeleverd naar gemeente Overbetuwe
- Gronden die worden doorgeleverd naar gemeente Lingewaard

ROGEO
Sturen op geo-informatie

ROGeo BV t. 088 - 700 60 00
www.rogeo.nl info@rogeo.nl

Voortgangsrapport

September 2018

Dit rapport is een uitgave van:
Park Lingezegen
De Park 10
6661 NW ELST
september 2018
parklingezegen.nl

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	6
De Park	7
Het Waterrijk	8
Het Landbouwland	10
De Buitens	12
De Woerdt	13
Beheer	15
Bestemmingsplannen	17
Q-team/Supervisie	19
Private Initiatieven	22
Communicatie	24
Evenementen	27
Meldpunt	31
Handhaving	33
Archeologie en OCE	34
Recreatieve routes	37
Doorontwikkeling	38

Park
Lingezegen
Stand van
zaken
2018

INLEIDING

Jan Willem Kamerman, parkdirecteur

Het aanleggen van de basisuitrusting van Park Lingezegen vordert enorm. Verreweg het grootste deel is inmiddels aangelegd en wordt al volop gebruikt door met name fietsers en wandelaars. Nog een klein jaar en laatste delen van Het Waterrijk zijn ook ingericht en dan is de brug over het spoor in De Park ook klaar.

In de aangelegde gebieden zien we de natuur zich ontwikkelen. Ook vinden we nieuwe planten en dieren die er eerst niet zaten. Door gericht beheer zorgen we er voor dat wat we hebben aangelegd zich ook goed kan ontwikkelen. Soms laten we ons bij het beheer helpen door bijvoorbeeld schapen en koeien (lakenvelders) zoals in deelgebied De Park.

In voorliggende voortgangsrapportage kunt u lezen wat er de afgelopen jaren allemaal is gerealiseerd. Om een duidelijk beeld te geven hebben we er voor gekozen om vooral veel plaatjes te gebruiken en weinig tekst. Maar Park Lingezegen is natuurlijk het mooist in 'het echt'. Kom dus vooral een keer kijken om te zien hoe het geworden is!

Deze voortgangsrapportage 2018 is opgesteld in opdracht van het Bestuur van Park Lingezegen en bedoeld om de verbonden partijen te informeren over voortgang van de ontwikkeling van Park Lingezegen.

In de voortgangsrapportage 2018 wordt per deelgebied beschreven welke werkzaamheden zijn uitgevoerd, welke delen nog moeten worden aangelegd en wanneer dit zal gebeuren. Ook lichten we een aantal onderwerpen toe, te weten; financiën, beheer, bestemmingsplannen, handhaving, supervisie, private initiatieven, meldingen, communicatie, evenementen, doorontwikkeling, handhaving, archeologie en opsporen conventionele explosieven toe.

DE PARK

Anton de Kleijn, projectleider

Voortgang realisatie

De basisuitrusting van De Park is gereed. Het Romeins Lint ten noorden en zuiden van de Linge met fietspad en watergangen is aangelegd en wordt veelvuldig gebruikt. Momenteel grazen hier koeien en schapen en wordt de optimale beheervorm bepaald. De zuidelijke laan is gereed, de contouren van het kasteelterrein zijn duidelijk zichtbaar. Het evenemententerrein is klaar en is in september 2017 geopend. De oostelijke laan, de Notenlaan, is volledig 'in ere hersteld'. Ieder najaar is het weer druk aan de Notenlaan, want walnoten rapen is een erg leuk uitje.

Zuidelijke deel Romeins lint

De gemeente Overbetuwe heeft de grond verworven waarop de fietsverbinding vanuit Elst Noord komt te liggen. De fietsverbinding is vervolgens aangelegd en inmiddels feestelijk geopend.

Spoorwegovergang

De Notenlaan moet een belangrijke ontsluitingsweg worden voor fietsers en voetgangers om De Park te bereiken. Hiervoor is het nodig dat zij de spoorlijn Arnhem/Nijmegen kunnen kruisen. Na grondig onderzoek en uitvoerige overwegingen heeft het AB besloten tot een spoorbrug. In samenwerking met de gemeente Overbetuwe en ProRail is gestart met de voorbereiding van een fietsbrug. Inmiddels is het bestemmingsplan onherroepelijk en de aanbestedingsprocedure gestart. In samenspraak met ProRail is het definitief technisch ontwerp geaccordeerd. De vervolgstap is het uitwerken van het uitvoeringsontwerp. In overleg met ProRail zijn vijf aannemers geselecteerd die bekend zijn met de bouw van een stalen brug en waar ProRail en Park Lingezegen vertrouwen in hebben. De gemeente Overbetuwe is aangehaakt en wordt op regelmatige basis meegenomen in de planning en de status van de werkzaamheden. De brug wordt medio september 2019 opgeleverd.

HET WATERRIJK

Joop Eilander, projectleider

In Het Waterrijk zijn de werkzaamheden gestart in het voorjaar van 2014. Het Waterrijk-Oost is eind 2016 opgeleverd, en de oplevering van Het Waterrijk-West gebeurt eind 2018.

De provincie Gelderland heeft een verkoopovereenkomst gesloten met Staatsbosbeheer voor deelgebied Het Waterrijk. Overdracht zal naar verwachting binnenkort plaatsvinden. Gelijktijdig zullen ook het fietspad en de waterlopen worden overgedragen aan de gemeente en waterschap.

Het Waterrijk-Oost

Eind 2016 is Het Waterrijk-Oost opgeleverd. In het najaar van 2018 wordt nog een klein stukje beplanting aangebracht en worden wat inboetwerkzaamheden verricht. In overleg met Staatsbosbeheer worden nog enkele minimale aanpassingen in het terrein aangebracht: een klein stukje voetpad en een stortplaats voor maaiafval. Staatsbosbeheer realiseert zelf, samen met de Stichting Nederlands Cultuurlandschap, nog een oeverwaluwand.

Het Waterrijk-Oost is voor het beheer overgedragen aan Staatsbosbeheer, behalve het beheer van de waterberging, dat is overgedragen aan het waterschap. Alleen voor het rietland heeft de aannemer nog een onderhoudsplicht tot najaar 2019.

Het Waterrijk-West

In Het Waterrijk-West bevinden de werkzaamheden zich in een afrondende fase. Nog een klein deel van de grond moet worden afgevoerd. Bruggen, steigers en het vlonderpad zijn gereed. Het fietspad en de wandelpaden worden momenteel aangelegd en afgewerkt. Eindoplevering vindt plaats in december 2018. In het voorjaar van 2019 wordt nog een klein gedeelte van het riet aangeplant. De onderhoudstermijn voor het riet loopt tot 2022 (3 jaar na aanleg).

Samen met de gemeente Overbetuwe wordt gekeken of dit jaar nog een tweede brug over de Linge kan worden gerealiseerd. Indien dit lukt, lopen de werkzaamheden hoogstwaarschijnlijk uit tot in het eerste kwartaal van 2019.

Na oplevering wordt het beheer van Het Waterrijk-West per direct overgedragen aan Staatsbosbeheer.

HET LANDBOUWLAND

Janet Holland, projectleider

Park Bredelaar

Het beheer van Park Bredelaar is door de gemeente Overbetuwe gegund aan Stichting Park Bredelaar. Deze stichting is speciaal hiervoor opgericht en heeft als doelstelling het beheren en exploiteren van Park Bredelaar, maar ook het steunen en promoten van eerlijke en duurzame voedsel- en landbouwsystemen. Deze beheerafspraken zijn vastgelegd voor de periode 2016 tot en met december 2021. Verder zijn de beheerders de samenwerking aangegaan met stichting Philadelphia. Door krachten te bundelen kunnen zij gezamenlijk een breed aanbod van activiteiten en werkzaamheden bieden zoals continuïteit in het dagelijks beheer, ondersteuning bij evenementen en het ontvangen van bezoekers in pocketpark De Bredelaar.

In 2018 vindt er een evaluatie plaats over de huidige inrichting van pocketpark De Bredelaar in relatie tot het huidige beheer en onderhoud door de stichting.

Pocketpark De Bredelaar is een mooi voorbeeld van hoe het toekomstige beheer en onderhoud van Park Lingezege er uit kan zien.

Herontwikkeling locatie AM, Breedlersestraat te Elst

Sinds 2011 heeft Park Lingezege de locatie AM aan de Breedlersestraat in eigendom. Op dit moment worden deze gronden jaarlijks in pacht uitgegeven. De achterste opslagloods is in bruikleen gegeven aan een carnavalsvereniging. De voorste ligboxenstal zal medio 2018 worden gesloopt in verband met aanwezig asbest.

Vanuit het park bestaat de behoefte om de locatie te saneren en te ontwikkelen. In de afgelopen jaren zijn er diverse initiatiefnemers geweest voor deze locatie, waaronder een kangoeroefarm, rondestallen en een ecodorp. Geen van deze alternatieven is tot ontwikkeling gekomen. Op dit moment zijn er gesprekken gaande met een initiatiefnemer om deze locatie te herontwikkelen. Dit initiatief wordt in samenspraak met de gemeente Overbetuwe en de parkorganisatie nader onderzocht en uitgewerkt.

Berg Idylle (Elsterbrug)

De Berg Idylle is volledig afgerond. De toekomstige eigenaar neemt ook de exploitatie van de urnenmuur op zich. Deze is op dit moment nog niet in gebruik.

DE BUITENS

Janet Holland, projectleider

De Poel

Pocketpark De Poel is definitief opgeleverd en geopend.

Bomen van de toekomst

De 'zone A15', tussen de A15 en de Betuweroute, is grotendeels gerealiseerd met de aanleg van paden en een brug. Voor het bosgedeelte startte initiatiefnemer De Stilstichting samen met Wageningen Environmental Research het project 'Bomen van de toekomst'. Daarin wordt van verschillende boomsoorten onderzocht hoe de verschillende variëteiten het beste kunnen worden ingezet wanneer de klimaatverandering doorzet. Elders zijn al experimenten aan de gang op zandgronden, en hier willen ze een experiment uitvoeren op kleigrond.

De Stilstichting heeft daarom het verzoek ingediend om binnen de basisuitrusting van Park Lingezege een stuk grond van 1 à 2 hectare te mogen beplanten met verschillende soorten/ras bomen. Het experiment duurt circa 25 jaar. Aan het eind van deze periode laat de Stilstichting een bos van 1 à 2 hectare achter in het park. De aanplant vindt plaats in de winter van 2018-2019.

DE WOERDT

Joop Eilander, projectleider

Kasteelterrein / Bos Idylle

Het kasteelterrein Ressen is inmiddels volledig gesaneerd en opgeruimd. In nauwe samenspraak met de Vereniging Dorpsbelangen Ressen is een ontwerp gemaakt voor de Bos Idylle (het kasteelterrein). Momenteel wordt het ontwerp technisch uitgewerkt. De realisatie van de idylle is gepland in het najaar van 2018, met mogelijk een kleine uitloop naar het eerste kwartaal van 2019.

Parkwal Bemmell

In de afgelopen twee jaar heeft de parkorganisatie samen met Rijkswaterstaat (RWS) gewerkt aan een ontwerp voor de Parkwal. Afgelopen voorjaar is gebleken dat dat ontwerp niet gerealiseerd kan worden vanwege de aanwezigheid van een hoofdgasleiding. Momenteel is het wachten op de ontwerpaanpassing van RWS voor de geluidswal en het snelfietspad. Zodra we daar over beschikken kunnen we een nieuw ontwerp maken. Dan zal ook een nieuwe bestuursovereenkomst worden opgesteld. De kans dat dat ontwerp nog in 2018 tot uitvoering komt is gering. Gezien de beperkte ontwerpruimte zijn de financiële consequenties waarschijnlijk ook gering.

Voor het deel van het gebied buiten de Parkwal geldt dat realisatie dit najaar waarschijnlijk kan worden afgerond, met mogelijk een kleine uitloop naar het eerste kwartaal van 2019.

FINANCIËN

Jan Heinen, controller

De werkzaamheden in Park Lingezege zijn grotendeels uitgevoerd. Voor de rest van 2018 en een deel van 2019 wordt voornamelijk nog gewerkt aan de afronding van Het Waterrijk en aan het realiseren van de spoorbrug in De Park. Die spoorbrug valt qua investering wel hoger uit dan de oorspronkelijke ramingen. Dat komt onder andere door de sterk gestegen staalprijs en de lagere beschikbare capaciteit voor het uitvoeren van werken. Hoeveel hoger de kosten uitvallen is op het moment van deze rapportage nog niet bekend, maar dit wordt geraamd op maximaal 0,9 miljoen euro. De hogere kosten zijn vanuit de reserves van de parkorganisatie op te vangen en hebben geen invloed op de hoogte van het beheerfonds. Dat blijft op het niveau van 6,8 miljoen euro. Bovendien blijft nog altijd een bedrag beschikbaar voor de doorontwikkeling van Park Lingezege. De hoogte van dat bedrag kan wel worden beïnvloed door de uiteindelijke kosten van de spoorbrug.

Een deel van de middelen die de parkorganisatie ter beschikking had voor de realisatie van Park Lingezege bestaat uit een subsidie vanuit de Provincie Gelderland. Deze subsidie moet nog worden afgewikkeld na de uiteindelijke realisatie.

In 2017 zijn de volgende belangrijke ontwikkelingen geweest op financiën:

- Realisatie - In de verschillende deelgebieden is voor ruim 4 miljoen euro aan maatregelen gerealiseerd.
- Onvoorzien - Vanuit de post onvoorzien is ruim 0,4 miljoen euro vrijgevallen omdat we geen onvoorziene uitgaven hadden.

BEHEER

Hans Hendriks, projectleider beheer

In 2017 heeft de parkorganisatie gewerkt aan de besteding van het beheer van Park Lingezege. De bestaande beheercontracten zijn gecontinueerd en waar nodig bijgesteld.

Beheer De Park

Het onderhoudsbestek voor deelgebied De Park is verlengd tot eind 2018. De grote weides zijn nog steeds in pacht uitgegeven; beweiding met koeien (1 per hectare) helpt een fauna- en florarijk grasland te vormen. In de Notenlaan verzorgt een schaapherder met schapen het onderhoud van het grasland.

Beheer De Woerd

De bestaande beheercontracten zijn gecontinueerd en waar nodig bijgesteld. Het huidige beheercontract loopt tot eind 2018.

Beheer Het Landbouwland en De Buitens

De bestaande beheercontracten zijn gecontinueerd en waar nodig bijgesteld. Het huidige beheercontract loopt tot eind 2018.

Beheer Het Waterrijk

De provincie Gelderland heeft een verkoopovereenkomst gesloten met Staatsbosbeheer voor deelgebied Het Waterrijk. Overdracht zal naar verwachting binnenkort plaatsvinden. Het beheer van Het Waterrijk-Oost is nu al in handen van Staatsbosbeheer. Op dit moment is Het Waterrijk-West nog werkgebied van de aannemer. Zodra Het Waterrijk-West is gerealiseerd komt ook daar het beheer in handen van Staatsbosbeheer.

Beheer Berg Idylle en Water Idylle

De bestaande beheercontracten zijn gecontinueerd en waar nodig bijgesteld. Het huidige beheercontract loopt tot eind 2018. Voor wat betreft de urnenmuur (bij de Berg Idylle) zal de toekomstige eigenaar afspraken moeten maken over het toekomstig gebruik van deze urnenmuur.

Beheer Voedselbossen

Er zijn afgelopen jaar twee nieuwe voedselbossen aangelegd in deelgebied De Park: de Santackergaard en Appelland. In totaal zijn er nu vijf voedselbossen in dit deelgebied. Met de vijf particuliere beheerders zijn afspraken gemaakt over het beheer en onderhoud in een bruikleenovereenkomst. Appelland is begin 2018 feestelijk geopend, De Santackergaard op 8 september 2018.

Beheer Park Bredelaar

Stichting Pocketpark Bredelaar is met het beheer op de goede weg. Het zijn enthousiaste mensen die gebruik maken van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Stichting Philadelphia werkt hier ook op het terrein. Ook organiseren ze een aantal evenementen per jaar. Er zal eind dit jaar een evaluatie worden gehouden over de huidige inrichting van pocketpark De Bredelaar.

Beheerregister

Voor een goede overdracht naar de toekomstige beheerorganisatie is het wenselijk dat er een contracten- en beheerregister wordt aangelegd. Concreet betekent dit dat alle bestaande contracten worden gekoppeld aan het bestaande Planview-systeem. Dat maakt per perceel de betreffende beheergegevens inzichtelijk. Ook geeft dit een overzicht van welke contracten wanneer aflopen, zodat hier tijdig op kan worden ingespeeld. Uitgangspunt hierbij is het vastgestelde Beheerplan van december 2015.

BESTEMMINGSPLANNEN

Jaap Roest, jurist

In 2011 en 2012 zijn de bestemmingsplannen Park Lingezen Lingewaard, Park Lingezen Overbetuwe en De Park 10 Overbetuwe in werking getreden. Hoewel binnen deze bestemmingsplannen het basisontwerp van Park Lingezen kon worden gerealiseerd, moesten toch enkele herzieningen van deze plannen plaatsvinden.

Inmiddels is een aantal herzieningen onherroepelijk geworden, bijvoorbeeld in de gemeente Lingewaard voor een aantal perceelsgebonden locaties. Er is nog een bestemmingsplanherziening voor Overbetuwe (brug Notenlaan) in procedure.

Spookkruising Notenlaan De Park

Het spoor Arnhem-Nijmegen zou volgens het Masterplan en de Intergemeentelijke Structuurvisie worden gekruist door een tunnelverbinding. In het geldende bestemmingsplan is daartoe ook een aanduiding 'tunnel' opgenomen. Later zijn de mogelijkheden van een brug over het spoor nader onderzocht. Daarom is aan de gemeenteraad van Overbetuwe voorgesteld om het bestemmingsplan te herzien door daarin de aanduiding 'brug' op te nemen. Het ontwerp-bestemmingsplan heeft ter inzage gelegen. Er zijn geen zienswijzen ingediend, waardoor het bestemmingsplan ongewijzigd ter vaststelling wordt voorgelegd aan de gemeenteraad. In het najaar van 2018 is het bestemmingsplan dan onherroepelijk.

Meerdere locaties Lingewaard

In de gemeente Lingewaard is voor meerdere locaties binnen het bestemmingsplangebied Park Lingezen het bestemmingsplan inmiddels herzien. Voor een locatie aan de Vossepels is tegen de herziening met succes beroep ingesteld. De verwachting is dat de gemeente een reparatie van die herziening zal voorbereiden.

Gemeenschappelijke regeling

De Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege is opgezet voor twee taken: om Park Lingezege te realiseren én om het beheer te coördineren. De parkorganisatie heeft die eerste taak bijna volbracht, waardoor dat gedeelte van de GR niet meer hoeft te worden uitgevoerd. De afgelopen jaren is er veel veranderd aan het beeld dat in 2010 leefde bij het aangaan van de regeling. Daarnaast willen partijen mogelijk doorontwikkelen in het gebied. Hiervoor is geen ruimte opgenomen in de huidige GR. De GR moet worden aangepast. Hoe dit vorm moet krijgen, wordt in de tweede helft van 2018 uitgewerkt.

Q-TEAM/SUPERVISIE

Sylvia Karres en Michaël van Buuren

De supervisor van Park Lingezege (landschapsarchitect Sylvia Karres) geeft het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van Park Lingezege gevraagd en ongevraagd advies over de ruimtelijke kwaliteit van Park Lingezege. Zij richt zich daarbij zowel op de aanleg van de basisuitrusting als op het beheer en de doorontwikkeling. De supervisor woont de vergaderingen van het DB en het AB bij. De gemeenten binnen Park Lingezege betrekken haar bij de kwalitatieve beoordeling van belangrijke (nieuwe) ontwikkelingen binnen het park. Bij haar advieswerk wordt Sylvia bijgestaan door secretaris Michaël van Buuren, die onderdeel uitmaakt van de parkorganisatie. Hieronder de voornaamste adviezen en activiteiten van de supervisor uit het afgelopen jaar.

Afronding basisuitrusting

De supervisie voor het afronden van de basisuitrusting was in 2017 vooral gericht op verschillende projecten rond het buurtschap Ressen. De supervisor heeft – mede op verzoek van de gemeente Lingewaard – een notitie uitgebracht waarin de gehele ruimtelijke ontwikkeling van Ressen en omgeving in samenhang is beschouwd. Dit gaf een kader voor de uitwerking van twee elementen uit de basisuitrusting: de Kasteelplaats en de Parkwal A15. Tegelijkertijd zijn daarbij ook andere ontwikkelingen en initiatieven in Ressen aan de orde gekomen. De herontwikkeling van een voormalige viskwekerij voor drie nieuwe woningen en een parkstrook is daarvan het voornaamste voorbeeld.

Sylvia Karres heeft overleg gevoerd met de ontwerpers van de Bos Idylle: Berdie Olthof en Herman Verkerk over de materialisatie en uitwerking van het ontwerp, dit is vervolgens teruggekoppeld met de projectleider Joop Eilander. Verder heeft zij geadviseerd over de brug over de spoorlijn in de Notenlaan, aanvulling van het parkmeubilair en het opheffen van verschillende 'missing links' tussen bestaande woonwijken en Park Lingezege (met name de verbinding van het circuit in De Park met de Mozartstraat, die in 2017 is gerealiseerd).

Beheer

Een belangrijk aandachtspunt voor de supervisor is het beheer van het park, en dan met name de basisuitrusting. Naast een zorgvuldig ontwerp en dito aanleg, is het voor de ruimtelijke kwaliteit van het park ook belangrijk zorg te dragen voor continuïteit van een hoogwaardig beheer. In 2016 heeft zij de aandacht specifiek gericht op het beheer van de weiden binnen het circuit van De Park en van de Voedselbossen die in het park zijn aangelegd.

In dit kader voerde zij ook overleg over de gerealiseerde opstallen bij de nieuwe voedselbossen in het deelproject De Park. Deze voldoen niet geheel aan de gestelde randvoorwaarden. Voorgesteld is om vooralsnog de status quo te accepteren en dit punt in 2019, als er een evaluatie van de voedselbossen wordt gehouden, nader aan de orde te stellen.

Doorontwikkeling

In 2015 is afgesproken om voor de borging van de ruimtelijke kwaliteit van Park Lingezege, de supervisor en haar secretaris te betrekken bij alle initiatieven voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen binnen Park Lingezege. Twee thema's staan daarbij centraal:

- Verkeer. Mede op instigatie van de supervisor is gewerkt aan een Verkeersvisie voor Park Lingezege en omgeving. Deze richt zich op de (toekomstige) ontwikkeling van het verkeer binnen, naar en uit het gebied. Het doel daarvan is om – vanuit de ambities van betrokken overheden en Park Lingezege – een kader te scheppen voor verschillende verkeersprojecten die relevant zijn voor het park. De Visie wordt afgerond in 2018.
- Duurzame energie. Park Lingezege wil ruimte bieden aan (innovatieve) initiatieven voor duurzame energie. Op die manier kan het park bijdragen aan de doelen van de energietransitie en het klimaatakkoord. Ter voorbereiding daarop is een werkbijeenkomst georganiseerd met als resultaat een notitie waarin aanzetten zijn gegeven voor duurzame energie in het park.

Mede naar aanleiding van voorgaande zijn adviezen gegeven over de volgende zaken:

- Het ontwerp van een ongelijkvloerse kruising van de 1e Weteringsewal met de spoorlijn Arnhem-Nijmegen
- De verkeerssituatie in deelgebied De Woerdt, met name over de zogenaamde Dorpssingel
- Het Landschapsplan en het Esthetisch Programma van Eisen voor het doortrekken van de A15
- De ontwikkeling van een snelfietsroute langs de door te trekken A15
- De situering en landschappelijke inpassing voor een initiatief voor een zonneakker in deelgebied Het Landbouwwand

Voorts zijn adviezen gegeven over de volgende initiatieven en onderwerpen:

- De herontwikkeling van de zogenaamde AM-locatie aan de Breedlersestraat in deelgebied De Buitens
- De ontwikkeling, het ontwerp en de landschappelijke inpassing van een crematorium aan de Karstraat in deelgebied De Buitens
- De herontwikkeling van een erf aan de 1e Weteringsewal in het deelgebied Het Waterrijk
- De herontwikkeling van een erf aan de Grote Molenstraat in het deelgebied De Park
- De aanleg van een natuurspeelplaats op het erf van De Landerij in deelgebied De Park
- De situering van hectares natuurcompensatie in het park in verband met het doortrekken van de A15 op de voormalige Jabro-locatie aan de Karstraat
- De aanvullende inrichting van het voedselbos van Ecovrede in deelgebied De Park (aanleg sawah)
- Ook nam de supervisor deel aan de Ruimtelijke Ateliers regio Arnhem-Nijmegen over grootschalige energieopwekking in het kader van de energietransitie.

PRIVATE INITIATIEVEN

Janet Holland, projectleider

Voor Park Lingezege zijn vijf grootschalige ontwikkelingen voorzien die een bijdrage kunnen leveren aan de identiteit en het functioneren van het landschapspark. Deze thema's zijn:

- recreatie
- natuur
- (stads)landbouw
- strategisch waterbeheer
- duurzame energie

Private initiatiefnemers worden uitgenodigd om invulling te geven aan de ontwikkelrichtingen. Op het moment dat initiatieven zich melden die in de lijn liggen met deze grootschalige ontwikkelingen, dan worden deze begeleid. Hiervoor is een procedure opgesteld, waarbij het Q-team advies geeft vanuit de parkorganisatie.

Er heeft afgelopen jaar een verschuiving plaatsgevonden van kleine particuliere initiatieven naar grote initiatieven op het gebied van landbouw, recreatie, en duurzaamheid. Deze grotere initiatieven hebben meer ruimtelijke en kwalitatieve impact op Park Lingezege dan de kleinere initiatieven die we in eerdere jaren binnenkregen.

Het gaat hierbij om de volgende initiatieven:

- Ecodorp (gerealiseerd buiten het park)
- Ecorecreatie (realisatiefase)
- Drijvende zonnepanelen (idee)
- Minirondeel (onderzoeksfase)
- Farm Models educatie landbouw (locatie buiten het park)

- Zonnepark Lingewaard (Heuvelsestraat) (ontwerpfase)
- Hondenloopgebieden Lingewaard (deels gerealiseerd)
- Schaapskudde binnen De Park (gerealiseerd)
- Natuurcamping (onderzoeksfase)
- Duurzame mengvorm landbouw en veeteelt (agroforestry) (onderzoeksfase)
- Kleinschalige biologische plantenkwekerij (zoekt nog geschikte locatie/ onderzoeksfase)
- Kunstwerkplaats KW37 binnen Park Lingezege (gerealiseerd buiten het park)

COMMUNICATIE

Kristel Kleinhesselink, projectleider communicatie

Communicatieboodschap

De afgelopen jaren lag de nadruk in de communicatie over Park Lingezege bij de plannen en de werkzaamheden. Nu de werkzaamheden grotendeels zijn afgerond, ligt de focus vooral op het vergroten van de bekendheid bij de huidige en toekomstige gebruikers. We communiceren over recreatiemogelijkheden, feestelijke openingen en evenementen om mensen te enthousiasmeren voor het landschapspark en om te laten zien dat het een mooi gebied is met volop mogelijkheden. Ook worden er steeds vaker activiteiten georganiseerd door organisaties en ondernemers. Ook hierover communiceert Park Lingezege.

Vraagbaak en servicepunt

Sinds 2016 neemt het aantal berichten en vragen via sociale media toe. Behalve via de infobox en het contactformulier op de website, komen er vooral via Facebook veel vragen, ideeën en meldingen binnen. We treden de laatste jaren actiever in contact met de bezoekers door ze (online) op weg te helpen. Naast de inzet van de 'gewone' communicatie, worden we steeds meer een servicepunt voor alle mensen die Park Lingezege bezoeken en daar iets willen ondernemen. De service is niet 24/7, maar veel recreatieve vragen die via Facebook binnen komen worden ook in het weekend beantwoord.

Communicatiemiddelen

We zetten een breed scala van communicatiemiddelen in. Dit zijn:

- website
- blogs
- sociale media: Facebook, Twitter, YouTube en Instagram
- Lingezege-app (iOS en Android) met alle recreatiemogelijkheden in Park Lingezege
- digitale nieuwsbrief (maandelijks)
- informatiepagina in de lokale huis-aan-huiskranten (4x per jaar)

- recreatiekaart (jaarlijkse herziene editie)
- diverse folders van ommetjes en fietsroutes (ook i.s.m. RBTKAN, Klompenpaden)
- advertenties op Facebook, in magazines (bijvoorbeeld Vierdaagse Magazine) en specials bij lokale kranten
- excursies, informatiestands, informatiepanelen

Cross mediale inzet

De communicatie gebeurt inmiddels zoveel mogelijk cross-mediaal, via een combinatie van kanalen, zodat de boodschap op verschillende manieren bij de diverse doelgroepen aankomt. Vaak zetten we de boodschap ook uit via de communicatiekanalen van maatschappelijke organisaties, ondernemers en de samenwerkingspartners. Door samen te werken met ondernemers en organisaties in Park Lingezege, bereiken we een bredere doelgroep. Dat zal de komende jaren alleen maar sterker worden.

Communicatieplan

Met de overgang naar de nieuwe fase heeft Park Lingezege eind 2015 de inzet van communicatie onderzocht. Hoe waarderen de doelgroepen (bewoners en omwonenden in het bijzonder) de verschillende manieren waarop Park Lingezege communiceert? Daarnaast is in kaart gebracht hoeveel mensen bekend zijn met Park Lingezege en met de mogelijkheden die het park biedt voor onder meer recreatie en ondernemen. De resultaten van het onderzoek uit 2015 zijn meegenomen in het communicatieplan 2017-2018.

Werkwijze en organisatie

De projectleider communicatie coördineert de communicatie over Park Lingezege. Zij werkt nauw samen met Laura Ramaker, evenementencoördinator. Voor de productie van de communicatiemiddelen wordt samengewerkt met externe bureaus. Er is ook afstemming met de communicatieadviseurs van de samenwerkingspartners. Er is regelmatig bilateraal overleg over bijvoorbeeld de woordvoering bij evenementen, de promotie van activiteiten en het ter inzage leggen van documenten en over werkzaamheden. De projectleiders van de deelgebieden overleggen op adhocbasis met de projectleider communicatie over werkzaamheden en opleveringen.

EVENEMENTEN

Laura Ramaker, evenementencoördinator

Doordat Park Lingezege bijna klaar is, worden er steeds meer evenementen georganiseerd. In 2017 is ook het evenemententerrein geopend, tijdens het Foot & Food Festival. Dit trekt nog meer evenementen.

Park Lingezege wordt steeds bekender en populairder. Qua evenementen, teamuitjes, familie-uitjes en dergelijke, maar ook qua recreëren. Steeds meer groepen komen fietsen of (hard)lopen met gids of gezellig met elkaar. Ook ondernemers beginnen elkaar te vinden om evenementen en uitjes te organiseren. Als park krijgen wij steeds meer een rol als meedenker over uitjes en evenementen. Wij organiseren nog een paar evenementen, maar initiatiefnemers beginnen het park goed zelf te ontdekken.

Evenementen georganiseerd door Park Lingezege

Ondernemersochtend

In 2017 hebben wij een begin gemaakt met ondernemersochtenden. Wij hebben de ondernemers in en rondom Park Lingezege aangeschreven en die zijn in gesprek gegaan met elkaar. Hieruit zijn leuke initiatieven naar voren gekomen, zoals aantrekkelijke arrangementen. Nu zijn we bezig om een ondernemersplatform op te zetten. De ondernemers zijn hier goed bij betrokken en zij willen dit langzamerhand ook zelf gaan trekken.

Openingen

Er zijn in 2017/2018 een aantal openingen geweest. Wij hebben de Berg en Water Idylle geopend. Daarbij hebben we een rondleiding georganiseerd door de twee idyllen en daarna een drankje en hapje aangeboden. Bij de opening van de ruiterroutes verrichte ... de officiële openingshandeling en was er daarna een hapje en drankje bij Landerij De Park. Het fietspad bij het Amadeuspad is geopend door een stukje te fietsen over het circuit met aansluitend een hapje en drankje voor de aanwezigen.

Lezingen

In samenwerking met erfgoedcentrum Arnhem en ArcheoHotspots hebben wij een aantal lezingen verzorgd. In het Rozet zijn twee lezingen geweest, beiden over archeologie. De ene lezing ging over Romeinen en de vondsten uit het park, die ook een tijdlang tentoongesteld zijn in het Rozet. De tweede lezing ging over de Tweede Wereldoorlog. Bij deze lezing hebben wij ook Martien van Hemmen van Exodus betrokken. Ook is een lezing georganiseerd in de bibliotheek van Kronenburg. Hier hebben we een algemeen verhaal verteld over Park Lingezege, over recreëren in het park en over de archeologie.

Nationale archeologiedagen

Tijdens de Nationale Archeologiedagen 2017 hebben wij een processie georganiseerd vanaf Landerij De Park naar het Tempelmuseum in Elst. De kralenketting uit de Romeinse tijd welke is gevonden in De Park, is toen symbolisch overgedragen aan het Tempelmuseum. In het museum kon men ook een rondleiding krijgen in kerk en in het museum.

Foot & Food Festival

In 2017 was de vierde editie van de estafettewedstrijd Lingezege loop. Omdat het aantal aanmeldingen in 2016 tegenviel hebben we er dit jaar een festival omheen georganiseerd. Dit hebben wij samen met een evenementenbureau gedaan. Diezelfde dag is ook het evenemententerrein officieel geopend door burgemeester Toon van Asseldonk (Overbetuwe). Het festival was erg leuk, helaas regende het heel hard (vooral bij de opbouw en start van de Lingezege loop). Desondanks waren de aanwezige mensen allemaal enthousiast en ook de ondernemers waren enthousiast en betrokken.

Op 22 september 2018 werd voor de tweede keer het Foot & Food Festival georganiseerd. De vijfde Lingezege loop is hier onderdeel van. Door de slechte weersomstandigheden hebben we de streekmarkt, kidsplay-

ground, de band en sport & spel moeten annuleren. De Lingezege loop, muziek van de dj en de foodtrucks gingen wel door.

Evenementen waarin we hebben geparticipeerd

Parklopen

In De Park is begonnen met Parklopen, elke derde zondag van de maand. Dit is een initiatief van de Atletiekunie samen met Henk Bruggeman van hardloopvereniging De Loper. Wij hebben hierbij geholpen door onder andere mee te denken met de route en door te helpen met communicatie. Doordat het Parklopen in De Park een succes is, is het ook opgezet in Bemmelen, ditmaal als initiatief van de Atletiekunie samen met BOD De Sprinters, op elke eerste zondag van de maand. Onze rol was wederom meedenken met routes, tips geven over de omgeving en helpen met communiceren.

Opening Het Appelland

De opening van boomgaard het Appelland (februari 2018) is georganiseerd door de ondernemer. Hij heeft verschillende spelen georganiseerd en voor een hapje en drankje gezorgd. Wij hebben met hem meegedacht en gezorgd voor communicatie.

Meedenken

Excursies en uitjes

Bij een aantal excursies en uitjes hebben wij tips gegeven over het programma. Ook denken we mee en hebben we mensen in contact gebracht met gidsen en ondernemers in Park Lingezege. Er is een excursie

geweest van een delegatie Chinezen, gemeente Tilburg, Larenstein, provincie (EZ), pusinessleaders en de gemeente Lingewaard.

Dag van Park Lingezege

De Dag van Park Lingezege is de laatste jaren georganiseerd door de Gebruikersraad. Wij hebben een aantal keer met hen gezeten en meegedacht. De Gebruikersraad heeft de dag met hun uitgebreide netwerk van organisaties en ondernemers zelf georganiseerd. De laatste Dag van Park Lingezege vond plaats in juni 2016; op basis van een evaluatie met de deelnemende ondernemers en organisaties is besloten de dag niet meer te organiseren.

Toekomst

Nationale Archeologiedagen

Op 13 oktober 2018 organiseren wij een publieke opgraving en een archeozandbak. Dit wordt gedaan bij de stapsteen bij het Vierdaagsebos in Elst. Hier is een hoge verwachting van vondsten, waardoor dit een goede plek is. Het publiek kan zelf graven en meekijken hoe een opgraving in zijn werk gaat. Daarnaast is voor de kinderen een archeozandbak waar zij kunnen graven naar bijvoorbeeld scherven.

Opening Park Lingezege

Het is nog niet duidelijk wat we gaan doen met de feestelijke en officiële opening van Park Lingezege. Momenteel zijn we druk met brainstormen en het opstellen van een programma. De opening staat gepland voor het voorjaar van 2019.

MELDPUNT

Karin van den Berg

In 2018 werd er veel gebruik gemaakt van de info-mailbox. Er zijn tot nu toe (peildatum 3 september 2018) 61 meldingen geregistreerd.

Ideeën

Sommige mensen komen met ideeën over bijvoorbeeld het inzaaien van akkerranden, de voedselbossen en het opruimen van zwerfafval in Park Lingezege. Ook zijn er vragen als 'Waarom wordt de fundering van het Kasteel in de Notenlaan niet zichtbaar gemaakt?'.

Meldingen

Ook houdenmelders het welzijn van de planten en dieren in Park Lingezege goed in de gaten; denk aan het melden van een dode zwaan, de jacht, een plas met weinig water voor de vissen, te weinig drinkwater of genoeg schaduw tijdens warm weer voor de koeien. Aparte vogel- en plantensoorten worden vol trots gemeld, mensen sturen foto's naar het projectbureau.

De eikenprocessierups werd gesignaleerd in De Woerd. Of beheerszaken worden gemeld: een kapot hekwerk bij de koeien dichtbij het projectbureau, paden die gemaaid moeten worden en dergelijke.

Klachten

Mensen maken soms een melding of dienen een klacht in omdat ze vinden dat er overmatig veel mest wordt uitgereden in sommige weilanden of vinden dat er te veel/te vroeg/te weinig gemaaid wordt.

Met het gebruik van Park Lingezege, wordt er vaker afval gedumpt. Soms zijn er nog wat kleine aanvaringen tussen ruiters, hardlopers en loslopende honden die eigenlijk aan de lijn moeten. Dat lijkt echter minder te worden.

Vragen

Er wordt regelmatig gevraagd of de parkorganisatie kan helpen bij het organiseren van excursies (onder andere voor studenten). Deze studenten hebben vaak later weer vragen aan onze projectleiders. Ook zoeken mensen regelmatig een leuke locatie voor een trouwerij, familiefeest, kinderfeest of organiseren ze een feest voor hun vriendengroep. Ze vragen onze hulp en wij denken mee en geven tips/adviezen.

Ook zijn er mensen die graag gebruik willen maken van Park Lingezege om er in te sporten; bootcamp, handbal, aanspanning te paard, het starten van een wandelgroep. Of ze vragen of Park Lingezege voor een scootmobiel toegankelijk is.

Tot slot werden ook particuliere initiatieven aangemeld, bijvoorbeeld mogelijkheden voor een kleine natuurkampeerplaats en een kleine biologische plantenkwekerij.

Alle vragen en opmerkingen worden doorgezet naar de projectleider die daarover gaat.

HANDHAVING

Projectleider Janet Holland

Handhaver vacature

Sinds augustus 2015 was er een boa (buitengewoon opsporingsambtenaar) werkzaam in Park Lingezege. De huidige boa is medio 2017 vertrokken naar een andere gemeente. Inmiddels is er een vacature opgesteld voor een nieuwe handhaver Domein II die vanuit de gemeente Lingewaard zal worden aangesteld met als werkgebied Park Lingezege.

Rol en taken boa

De boa is een gastheer/-vrouw en vraagbaak voor gebruikers en bezoekers van Park Lingezege. Zijn (of haar) opstelling en houding zijn dan ook open, proactief en laagdrempelig. De boa signaleert onregelmatigheden en ongewenst gedrag en spreekt de mensen daar op aan. Indien noodzakelijk treedt de boa handhavend op. Het uitschrijven van een proces verbaal is echter geen doel op zich, maar meer een middel om ongewenst gedrag binnen Park Lingezege beperkt te houden.

De zaken waar de boa binnen Park Lingezege onder meer mee geconfronteerd wordt, zijn voornamelijk het dumpen van zwerfafval, loslopende honden en hangjeugd. Deze overlast is verspreid over het hele park. Er zijn geen specifieke overlastgebieden aan te wijzen. Ook drugsafval binnen Park Lingezege is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Deze meldingen worden doorgezet naar de politie.

ARCHEOLOGIE EN OCE

Arno Schuring, projectleider OCE en Harry Pape, archeoloog

Algemeen

De afgelopen twee jaren heeft er veel archeologisch onderzoek plaatsgevonden, maar is er ook veel naar buiten getreden met de archeologische resultaten. Zo zijn er meerdere goed bezochte lezingen gegeven, bijvoorbeeld tijdens de Romeinenweek in mei 2017 in de bibliotheken van Rozet, Kronenburg (Arnhem) en Mariënborg (Nijmegen). In oktober 2017 is er een processie gelopen tijdens de Nationale Archeologiedagen, om een doosje Merovingische kralen vanaf De Park via het Amadeuspad naar het Tempel | Kerk Museum Elst te brengen. Deze kralen waren een bijzondere vondst tijdens de aanleg van het fietspad van Elst naar De Park.

Voor de Romeinenweek in mei 2018 was er een fietsexcursie voor vrijwilligers van Park Lingezege langs archeologische vindplaatsen in het park meegenomen waarin ze het verhaal achter de vondsten te horen kregen.

In oktober 2018 is er een publieksopgraving bij de Stapstenen (De Buitens) in het kader van de Nationale Archeologiedagen.

Het publieksboek Archeologie Park Lingezege wordt naar verwachting in het tweede kwartaal van 2019 aangeboden. In dit boek zijn alle archeologische vondsten uit de Tweede Wereldoorlog beschreven. Op het gebied van OCE (Opsporen Conventionele Explosieven), hebben de laatste benaderingswerkzaamheden in 2017 plaats gevonden. Naast de brug over het spoor en enkele kleine extra werkzaamheden zijn de OCE-werkzaamheden in Park Lingezege gereed.

De Park

Ten zuiden van De Park is de verbinding met Elst-Noord tot stand gekomen middels het Amadeuspad. Hiervoor is een bureau-, boor- en proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Ook voor de toekomstige spoorbrug in het verlengde van het Notenlaantje is een bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Voor de verdere werkzaamheden aan de brug is geen vervolgonderzoek nodig, anders dan een passieve archeologische begeleiding bij het graven van enkele sloten. De vroegmiddeleeuwse kralen die per toeval werden ontdekt kwamen eveneens uit De Park. De gemeente Overbetuwe gaat een brug aanleggen in de 1e Weteringsewal. Als parkorganisatie staan we de gemeente bij met raad en daad.

Het Waterrijk

In dit deelgebied is de basisuitrusting gereed. Sporadisch wordt nog OCE-onderzoek uitgevoerd, waarbij archeologische vondstmeldingen gedaan zullen worden als dit van toepassing is. Van alle tot nu toe aangetroffen artefacten bij OCE-onderzoek is in 2016 een catalogus verschenen (Greenhouse Advies, GRA-rapport 2016.05, Hordijk/Pape/Osinga 2016), waarbij het gros van het materiaal uit Waterrijk kwam.

Het Landbouwland

Park Bredelaar ligt in Het Landbouwland, op de grens met De Buitens. Onlangs hebben we akkoord gekregen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om verticale drainage in Park Bredelaar toe te passen. Met deze aanpassing kunnen we de wateroverlast tegengaan op dit archeologische monument.

De Buitens

Het overgrote deel van het archeologische monumentencomplex langs de Breedlersestraat ligt in De Buitens. Het archeologisch rapport, ter plaatse van Park Bredelaar, langs de Kattenlegerstraat en langs de Stapstenen is onlangs afgerond. Er zijn veel archeologische resten aangetroffen van meerdere nederzettingen, en een

grafveld langs de Kattenlegerstraat. Dit onderzoek kan als de 'kers op de taart' worden beschouwd voor de archeologie in Park Lingezege en omgeving, vanwege de uniekheid van de vondsten. Bij het rietveenmoeras, knooppunt Ressen (langs de A 15), isproefsleuvenonderzoek uitgevoerd, waarbij een Romeinse mantelspeld en artefacten uit WO2 zijn aangetroffen.

De Woerd

In deelgebied De Woerd wordt op het voormalige kasteelterrein van Ressen een idylle gerealiseerd, waarvoor archeologisch bureau- en booronderzoek is uitgevoerd. Het muurwerk van het middeleeuwse kasteel ligt waarschijnlijk op circa 3 meter diepte. Omdat er geen diepe bodemingrepen zijn gepland, zal geen verder onderzoek nodig zijn. Langs de A15 is in het kader van de voorbereiding van de parkwal ten zuiden van de A15 een bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Een deel van het terrein komt in aanmerking voor vervolgonderzoek, dit zal zeer waarschijnlijk door Rijkswaterstaat worden opgepakt in het kader van de doortrekking van de A15.

RECREATIEVE ROUTES

Janet Holland, projectleider

In de basisinrichting van Park Lingezege is de aanleg van wandel-, fiets- en ruitersporen opgenomen. Daarvoor heeft de parkorganisatie bij de provincie subsidie aangevraagd en ontvangen. Deze wandel-, fiets- en ruiterroutes zijn inmiddels afgerond. De routes worden gemarkeerd in het veld en zijn ook digitaal te raadplegen via internet. Dit vergroot het gebruik van de aangelegde routes en stimuleert ook de lokale economie door bijvoorbeeld horecagelegenheden aan te doen.

Cijfers

Via Wandelnet is bekend dat de NS-wandelroute door Park Lingezege in de eerste helft 2017 ruim 12.000 keer is gedownload. De overige wandelroutes zijn op de website van Wandelnet in de periode van januari tot en met augustus 2017 32.000 bezocht en 6.000 keer gedownload. Dit is volgens Wandelnet een zeer goede score.

Naast de wandel-, fiets- en ruiterroutes zijn er op verzoek van initiatiefnemers ook skeelerroutes gerealiseerd. Binnen het Romeins Lint in deelgebied De Park zijn hardlooperoutes bewegwijzerd. Verder is vanaf 2017 in samenwerking met de Atletiekunie het project Parklopen gestart in deelgebied De Park. Vanwege het succes en de belangstelling is Parklopen in 2018 ook in het zuidelijk deel De Woerd gestart. Onlangs is het verzoek binnengekomen om tussen Arnhem en Nijmegen in het landschapspark een mountainbikeroute te realiseren.

DOORONTWIKKELING

Jan Willem Kamerman, parkdirecteur

De basisuitrusting is grotendeels aangelegd. Toch zal het tot 2019 duren totdat het resterende deel, zoals het rietmoeras in Het Waterrijk, gereed is. Ondertussen is Park Lingezege al volop in gebruik en ontstaan er nieuwe ideeën en initiatieven voor gebruik en inrichting. De parkorganisatie neemt de tijd om initiatiefnemers te helpen bij het uitwerken en realiseren van nieuwe initiatieven, mits deze passen binnen de bestaande doelen van Park Lingezege. Deze doelen zijn: recreatie, (stads)landbouw, waterbeheer, natuur en duurzame energie.

Rich Water World

In samenwerking met onder andere de Radboud Universiteit en Wageningen University & Research is het project Rich Water World uitgevoerd en inmiddels afgerond. Het project omvatte het op veldschaal aanleggen, testen en verbeteren van een biocascade (waterzuivering) en het ontwikkelen van een watermanagementtool. De resultaten van het project waren positief; ze worden op www.richwaterworld.com uitvoerig toegelicht. Een vervolg op dit project is in voorbereiding.

Voedselbossen

Inmiddels zijn in samenwerking met vijf initiatiefnemers vijf voedselbossen aangelegd. De start was lastig voor de voedselbossen omdat de grond nog erg verstoord was. De natuur herstelt zich goed en de bomen, struiken en planten zijn mede door de goede zorg van de initiatiefnemers goed aangeslagen. De eerste appels, noten en bessen zijn geoogst. De ontwikkeling van de voedselbossen wordt nauwgezet gemonitord en regelmatig worden er rondleidingen georganiseerd om het publiek kennis te laten maken met de voedselbossen.

Proefen vezelhenep, triticale en boom van de toekomst

In samenwerking met twee agrariërs van de lokale afdeling van LTO is in 2016 op drie percelen vezelhenep verbouwd als experiment in het kader van de Green Deal Natuurvezels, waarin onder andere het Ministerie van LNV en de provincie Gelderland deelnemen. Vezelhenep biedt mogelijkheden als grondstof voor kleding, bouwstoffen, veevoer en biocomposieten. Vezelhenep kan wellicht worden gebruikt als derde gewas in de rotatiecultuur.

In 2017 is door dezelfde agrariërs triticale geteeld om te onderzoeken of dit gewas geschikt is om op te nemen in de wisselteelt.

In de winter van 18/19 zal op de percelen het experiment 'Boom van de toekomst' starten. Met dit experiment dat in opdracht van de Stilttestichting door de Wageningen UR wordt uitgevoerd, wordt nagegaan welke bomen/rassen zich het beste kunnen aanpassen aan de klimaatverandering.

Verzonden: woensdag 20 maart 2019

Onderwerp: Concept Jaarrekening 2018 en Begroting 2020 ter inzage

E-mail in opdracht van Jan Willem Kamerman

Goedemorgen,

Als bijlage bij deze e-mail de concept Jaarrekening 2018 en de begroting 2020 ter inzage. Eventuele zienswijzen dienen 2 weken voor het DB van 21 juni, dus vrijdag 7 juni, bij ons te worden aangeleverd. De stukken worden in de periode van dinsdag 2 april tot en met maandag 13 mei voor iedereen ter inzage gelegd aan de balie van jullie organisatie, op de Parkorganisatie en via onze website. Willen jullie er zorg voor dragen dat de balie hiermee bekend is? De publicatie van de stukken vindt aanstaande zaterdag 23 maart plaats in de plaatselijke kranten/huis aan huis bladen.

Termijnen:

23 maart: Publicatie ter inzage legging
    Stukken worden officieel toegestuurd aan raad en college, AB en DB en

PS en GS

2 april tot 13 mei: Officiële ter inzage legging voor belangstellenden

7 juni: Uiterste aanleverdatum zienswijze Raden, AB en PS

Een ieder mag inzien, maar men mag geen reactie geven op de stukken (dit kan/mag alleen de raad, AB en PS doen).

Zouden jullie deze mail willen doorsturen binnen jullie organisatie? Alvast bedankt.

Met vriendelijke groet,

Jan Willem

Secretary | Projectbureau | T 088-0109304 | www.parklingezeigen.nl

Projectbureau Park Lingezegen

De Park 10

6661 NW Elst

Park Lingezen

Jaarstukken 2018

6 februari 2019

Inhoudsopgave

1	Jaarverslag	3
2	Programmaverantwoording	5
2.1	Programma.....	5
2.2	Uitgangspunten van het beleid ten aanzien van de algemene dekkingsmiddelen.....	6
2.3	Aanwending van de post onvoorzien.....	6
2.4	Paragrafen	6
2.4.1	Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	6
2.4.2	Financiering	7
2.4.3	Bedrijfsvoering	7
2.4.4	Verbonden partijen	8
2.4.5	Grondbeleid.....	8
2.4.6	Rechtmatigheid	8
2.4.7	BTW	8
3	Jaarrekening	10
3.1	Algemeen	10
3.2	Balans Park Lingezen	12
3.3	Toelichting op de balans	13
3.3.1	Toelichting algemeen	13
3.3.2	Toelichting op de activa	13
3.3.3	Toelichting op de passiva	15
3.4	Overzicht van baten en lasten 2017 Park Lingezen.....	16
3.4.1	Toelichting op het overzicht van baten en lasten	16
3.5	Overige gegevens	20
3.5.1	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	20

1 Jaarverslag

Het openbaar lichaam Park Lingezege is opgericht om Park Lingezege te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Het openbaar lichaam is operationeel sinds 1 december 2010.

De realisatie van Park Lingezege is vastgelegd in de bestuursovereenkomst d.d. juli 2008. In het uitvoeringsprogramma Park Lingezege zijn de uit te voeren projecten beschreven. De huidige tijdsplanning van het Park Lingezege gaat ervan uit dat de laatste werkzaamheden aan het park in 2018 worden uitgevoerd. Aan het einde van de looptijd van het project wordt een beheerfonds gevormd uit de middelen die overblijven. Het beheerfonds wordt gebruikt om de kosten van het beheer langjarig te dekken. In een later stadium worden de beheerkosten in een aparte begroting opgenomen en ter goedkeuring aangeboden. In een bijbehorend masterplan is het ruimtelijk ontwerp vastgelegd dat wordt gebruikt als toetsingskader bij de ruimtelijke invulling. Het ontwerp vanuit het masterplan is nader uitgewerkt in een structuurvisie. Tot op heden heeft de parkorganisatie de uitvoering en realisatie van het uitvoeringsprogramma tot taak evenals de coördinatie van het beheer van gerealiseerde onderdelen van Park Lingezege.

De parkorganisatie functioneert als een zelfstandige openbaar lichaam. De dagelijkse operationele aansturing wordt verzorgd door de Parkdirecteur. De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het openbaar lichaam ligt bij het Dagelijks Bestuur en bij het Algemeen Bestuur. De partners die samenwerken in het openbaar lichaam zijn: provincie Gelderland, gemeente Lingewaard, gemeente Overbetuwe, gemeente Nijmegen, gemeente Arnhem en waterschap Rivierenland.

Het park is opgedeeld in vijf deelgebieden die elk een eigen karakter krijgen. In het uitvoeringsprogramma worden de deelgebieden gescheiden uitgewerkt. Per zogenaamd 'element' is reeds inzichtelijk gemaakt wat en door wie één en ander gerealiseerd kan worden evenals tegen welke kosten. Ook is in een uitvoeringsstrategie een plan voor realisatie op hoofdlijnen uitgezet.

Programma verantwoording 2018

2 Programmaverantwoording

2.1 Programma

Belangrijkste doelstellingen en activiteiten

De doelstelling van het programma is de realisatie van Park Lingezege. Voor het afgelopen begrotingsjaar waren de belangrijkste doelstellingen en activiteiten:

Doelstellingen en Activiteiten		Raming 2018	Realisatie 2018
Doelstelling	Activiteit	(x € 1)	(x € 1)
Inrichting De Park	Uitvoering projecten	€ 1.498.949	€ 433.340
Inrichting Waterrijk	Uitvoering projecten	€ 1.755.661	€ 1.813.647
Inrichting Landbouwland/De Woerdt	Uitvoering projecten	€ 538.144	€ 374.182
Algemeen	Uitvoering projecten	€ 1.429.938	€ 513.435
Subtotaal:		€ 5.222.692	€ 3.134.604
Grondverwerving	Aankoop van grond	€ -	€ 30.700
Planontwikkeling	Opstellen van de plannen en voorbereidend onderzoek	€ -	€ 242.051
Organisatie	Projectmanagement en ondersteuning	€ 960.441	€ 1.233.080
Beheerkosten	Beheer van ingerichte gebieden	€ 316.795	€ 307.541
Subtotaal:		€ 1.277.236	€ 1.813.372
Totaal:		€ 6.499.928	€ 4.947.976

Bereikt

In 2018 is de uitvoering van de realisatie van Park Lingezege verder vormgegeven. De Park, Landbouwland en het Waterrijk zijn nagenoeg volledig afgerond. In 2018 is bovendien gestart met de aanleg van de spoorwegkruising in De Park en het inrichten van een strook naast de A15 in De Woerdt. Dat zijn de laatste activiteiten voor de beide gebieden en afronding staat gepland in 2019. In de realisatie is te zien dat in 2018 de raming uitging van een inrichting voor ruim 5,2 miljoen Euro. De realisatie zit daarbij op ruim 3,1 miljoen Euro. Het gaat hier om een verschuiving van activiteiten in vooral De Park en onder algemeen. Daar was in de raming een bedrag van ruim 1 miljoen Euro opgenomen voor de doorontwikkeling. De realisatie op de doorontwikkeling was 0,35 miljoen Euro.

Hieronder staat per doelstelling een korte verklaring.

Uitgevoerde activiteiten

Grondverwerving

In 2018 heeft de parkorganisatie nog enkele kleine strookjes grond aangekocht.

Planontwikkeling

Onder planontwikkeling vallen ook in 2018 kosten voor OCE en voor het uitwerken van de plannen, waaronder die voor het verder ontwikkelen en beheer. Voor OCE en archeologie zijn ook in 2018 activiteiten verricht.

Organisatie

In 2018 is de uitvoeringsorganisatie verder afgebouwd, zij het minder snel dan verwacht in verband met de uitloop van uitvoerende projecten. De beschikbare capaciteit volgt het niveau van de activiteiten in het park en de afbouw gaat door tot op het punt dat alleen een beheerorganisatie overblijft.

Inrichting De Park

De Park is afgerond op de spoorwegkruising na. We kunnen constateren dat De Park ruim binnen begroting wordt opgeleverd.

Inrichting Waterrijk

Het zwaartepunt van de werkzaamheden in het Waterrijk lag in 2017. De afronding is op een paar onderdelen vertraagd. Definitieve afronding zal zijn in 2019.

Inrichting Landbouwland/Buitens/De Woerdt

In de deelgebieden Landbouwland/Buitens/De Woerdt zijn alle activiteiten afgerond, op de zone A15 na. Die activiteiten worden afgerond in 2019.

Toelichting

In de realisatie loopt de parkorganisatie achter ten opzichte van de begroting. Dit is met name veroorzaakt door een gewijzigde timing van activiteiten en het nog niet kunnen invullen van de wensen rondom doorontwikkeling.

2.2 Uitgangspunten van het beleid ten aanzien van de algemene dekkingsmiddelen

De baten liggen lager dan opgenomen in de begroting. In 2018 heeft de een subsidie ontvangen voor OCE. Die subsidie was niet in de begroting opgenomen. De opbrengsten bestaan verder uit bijdragen voor beheer, uit doorgegeven BTW (transparantiemethode) en uit pacht. In 2018 was een verkoop van grond geprognoseerd. De Parkorganisatie heeft die gronden echter nog in bezit. Verkoop van de gronden is voorlopig niet nodig om de taken uit te kunnen voeren.

Algemene dekkingsmiddelen	Raming 2018 (x € 1)	Realisatie 2018 (x € 1)
Saldo van de financieringsfunctie	€ -	€ -
Overige algemene dekkingsmiddelen	€ 2.148.115	€ 1.268.447
Totaal:	€ 2.148.115	€ 1.268.447

2.3 Aanwending van de post onvoorzien

De post onvoorzien is in het jaar 2018 niet ingezet.

Onvoorzien	Raming 2018 (x € 1)	Realisatie 2018 (x € 1)
Park Lingezen	€ 424.938	€ -
Totaal:	€ 424.938	€ -

2.4 Paragrafen

2.4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

De parkorganisatie vormt alleen reserves die vrij aanwendbaar zijn. De parkorganisatie kent geen formeel weerstandsvermogen, aangezien de begroting over de totale looptijd van het project sluitend en taakstellend is. Eventuele tegenvallers leiden over de volledige looptijd van het project daarom tot keuzes. Risico's worden opgevangen in de exploitatie wanneer ze de post onvoorzien overschrijden. Vanuit de behoefte te kunnen blijven sturen op uitgaven is een fasering tussen

deelgebieden van het park aangebracht. Op die manier kan aan meer bepalende elementen van het park uitvoering worden gegeven door eventueel minder bepalende elementen niet uit te voeren. De volledige inrichting van Park Lingezege lukt nog altijd binnen de randvoorwaarden van de oorspronkelijke projectbegroting uit 2010.

Het vermogen van de parkorganisatie was aan het begin van 2018, na het besluit van het algemeen bestuur het resultaat van 2016 te onttrekken aan de algemene reserves, € 15.947.329. De algemene reserves van de parkorganisatie worden afgebouwd gedurende de realisatie van het park. Afname van de algemene reserves loopt zo parallel met afname van de risico's. Na goedkeuring van de jaarrekening stellen wij voor het resultaat over 2018 (-/- € 3.679.529) ten laste te brengen van het eigen vermogen. Hiermee komen de algemene reserves uit op € 12.267.800.

De parkorganisatie voert risicomanagement uit op de deelprojecten en op het totale park. In afzonderlijke, actief beheerde, risicoregisters zijn de belangrijkste risico's geïnventariseerd, (kwalitatief) gewogen en waar nodig voorzien van de benodigde beheersmaatregelen. In periodiek overleg over de deelgebieden en in de verschillende vergaderingen van de parkorganisatie worden de risico's en de voortgang van de beheersmaatregelen besproken.

Kengetallen BBV	2018		2017
	begroot	realiteit	realiteit
netto schuldquote	nvt	-969%	-912%
netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	nvt	-969%	-912%
Solvabiliteitsratio	nvt	98%	97%
Structurele exploitatieruimte	-15%	-46%	-13%

2.4.2 Financiering

De financiering van de parkorganisatie gebeurt volledig door de deelnemers aan de parkorganisatie. Zij hebben met elkaar in een bestuursovereenkomst afgesproken hoeveel middelen elke deelnemer bijdraagt aan de ontwikkeling en inrichting van het park. Alle middelen zijn na oprichting van het park beschikbaar gesteld. Omdat de financiering gebeurt door het storten van middelen bij de start van de parkorganisatie is geen alternatieve financiering noodzakelijk. Middelen om tot alternatieve financiering te komen zijn daarom vooralsnog uitgesloten. De parkorganisatie heeft een treasurystatuut opgesteld, in overeenstemming met haar verordeningen en de relevante wet- en regelgeving. In het treasurystatuut is onder andere opgenomen dat het de parkorganisatie niet is toegestaan langlopende financiering aan te trekken.

2.4.3 Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering van de parkorganisatie is volledig operationeel. Sinds de oprichting per 1 december 2010 is de organisatie op sterkte gebracht en is de volledige planning- en control cyclus ingericht. De bedrijfsvoering is aangepast aan de overgang naar een meer op uitvoering gerichte organisatie. De parkorganisatie kent de volgende organisatievorm:

Algemeen Bestuur

Het algemeen bestuur bestaat uit zes leden vanuit de deelnemende partijen aan de parkorganisatie. Het algemeen bestuur is uiteindelijk verantwoordelijk voor het beleid van de parkorganisatie. In 2018 heeft het algemeen bestuur zes keer vergaderd.

Dagelijks Bestuur

Het dagelijks bestuur bestaat uit drie leden vanuit de deelnemende partijen aan de parkorganisatie. Het dagelijks bestuur is in 2018 vijf keer in vergadering geweest en staat dichterbij de bedrijfsvoering van de parkorganisatie en het inrichten van de deelgebieden.

Operationele organisatie

De operationele aansturing van de parkorganisatie is de verantwoordelijkheid van de (door het algemeen bestuur aangestelde) parkdirecteur. Hij heeft een team beschikbaar dat bestaat uit gedetacheerde en ingehuurde medewerkers op de aandachtsgebieden operationele uitvoering, juridisch, financieel, communicatie en ondersteuning. De parkorganisatie heeft geen vaste medewerkers in dienst. De verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke besluitvoering ligt bij het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van de parkorganisatie. ICT is volledig uitbesteed.

2.4.4 Verbonden partijen

De Parkorganisatie kent geen verbonden partijen.

2.4.5 Grondbeleid

De parkorganisatie is opgericht voor het realiseren van het Park Lingezege. Realisatie van het park bestaat uit het inrichten van natuur. De grond waarop de natuur wordt ingericht is grotendeels reeds verworven.

Het grondbeleid van het park is gericht op het verwerven van de basisuitrusting en het inrichten van de basisuitrusting. Naast de basisuitrusting bestaat ook nog een streefbeeld. Het streefbeeld is echter geen onderdeel van dit project. Grond die wordt aangekocht en niet bij de basisuitrusting hoort wordt in principe geruild tegen grond die wel tot de basisuitrusting hoort, of wordt verkocht.

2.4.6 Rechtmatigheid

De parkorganisatie heeft geen herziene begroting gemaakt, maar werkt vanuit een oorspronkelijke begroting. De realisatie wijkt af van de begroting. Per afwijking is een verklaring gegeven. In 2018 zijn door de controller van de parkorganisatie interne audits uitgevoerd op gevolgde procedures. De audits hebben geen onrechtmatigheden opgeleverd.

2.4.7 BTW

De Parkorganisatie komt zelf niet in aanmerking voor BTW compensatie. Door middel van de transparantiemethode wordt de BTW echter doorgegeven aan de deelnemende partijen (gemeenten en provincie). De verdeelsleutel is afgestemd met de belastingdienst. De te compenseren BTW wordt via een factuur verrekend met de deelnemende partijen. De BTW positie is in de jaarrekening verantwoord onder 'vorderingen op openbare lichamen'.

Jaarrekening **2018**

3 Jaarrekening

3.1 Algemeen

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De volgende grondslagen, waarop de waardering van de activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd, zijn bedoeld als leidraad voor een juiste interpretatie van de financiële overzichten. De jaarrekening is opgesteld volgens de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (hierna: BBV).

Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Voor zover het BBV niet anders voorschrijft, zijn de baten en lasten toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Vorraden

De parkorganisatie heeft geen waarde toegekend aan de gronden die zij bezit. Deze gronden zijn verworven en volledig afgewaardeerd.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voor mogelijk oninbare vorderingen is een voorziening dubieuze debiteuren opgenomen.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn tegen nominale waarde opgenomen in de balans.

Gerealiseerd resultaat

Het gerealiseerde resultaat is het resterende resultaat na reeds bestemde mutaties in de reserves. Het gerealiseerde resultaat wordt ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur.

Vlottende passiva

De vlottende passiva zijn tegen nominale waarde opgenomen in balans.

Borg- en garantstellingen

Buiten de balanstelling wordt - voor zover van toepassing - het bedrag genoemd waarvoor er borg- of garantstellingen zijn afgegeven.

Verordeningen

Het openbaar lichaam heeft verordeningen opgesteld conform artikel 216, 217 en 217a van de Provinciewet. Deze verordeningen organiseren het financiële beleid van de parkorganisatie. Het algemeen bestuur heeft Keystone Accountants B.V. opdracht gegeven de controle van de jaarrekening te verzorgen.

Normenkader en controletolerantie

Naast de verschillende wet- en regelgeving wordt het normenkader gevormd door de verschillende verordeningen, het treasury-statuuat en de door de parkorganisatie ingerichte (financiële) processen met bijbehorende procedures en werkinstructies. De verordeningen die relevant zijn werden vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur op 1 december 2010. Het normenkader wordt gevormd door:

Programma/ product	Specifieke activiteit	Wetgeving extern	Regelgeving intern
Algemeen bestuur en ondersteunende processen	Samenwerking	<ul style="list-style-type: none"> - Grondwet - Burgelijk wetboek - Algemene wet bestuursrecht - Wet gemeenschappelijke regelingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Bestuursovereenkomst - Regeling voorschriften mandatering bevoegdheden van het dagelijks bestuur en de voorzitter (Regeling mandatering)
	Algemeen financieel middelenbeheer	<ul style="list-style-type: none"> - Burgerlijk wetboek - Provinciewet - Besluit begroting en verantwoording - Besluit accountantscontrole provincies en gemeenten - Besluit BTW compensatiefonds - Wet gemeenschappelijke regelingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Verordening 216 - Verordening 217/217a - Regeling mandatering
	Treasury	<ul style="list-style-type: none"> - Wet financiering decentrale overheden - Regeling Uitzettingen en derivaten decentrale overheden 	<ul style="list-style-type: none"> - Treasurystatuut
	Arbeidsvoorwaarden en Personeelsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - Ambtenarenwet - Fiscale wetgeving - Sociale verzekeringswetgeving - Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector 	<ul style="list-style-type: none"> - Overige personeelsregelingen - Detacheringsovereenkomsten
	Inkopen en contractbeheer	<ul style="list-style-type: none"> - Europese aanbestedingsrichtlijnen 	<ul style="list-style-type: none"> - Regeling inkopen en aanbesteding - Regeling mandatering

Voor de controletolerantie wordt aangesloten bij de maximale goedkeuring- en rapportagetoleranties, zoals die wettelijk in het Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden (BADO) zijn vastgesteld, te weten 1% van de lasten voor fouten en voor onzekerheden in de controle 3% van de lasten. Deze toleranties gelden zowel voor de getrouwheid als voor de rechtmatigheid.

3.2 Balans Park Lingezege

ACTIVA	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Vlottende activa		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer - vorderingen op openbare lichamen		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd kleiner dan één jaar		
- vorderingen op openbare lichamen	2.830	6.636
- overige uitzettingen	-	-
- Rekening courant verhouding met het Rijk	9.682	9.729
Liquide middelen		
- bank- en giroaldi	58	53
<i>Totaal vlottende activa</i>	<i>12.570</i>	<i>16.418</i>
Totaal activa:	12.570	16.418

PASSIVA	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Vaste Passiva		
Eigen vermogen		
- Algemene Reserve	15.947	18.336
- Gerealiseerd resultaat	-3.680	-2.388
<i>Totaal vaste passiva:</i>	<i>12.268</i>	<i>15.947</i>
Vlottende Passiva		
Netto vlottende schulden met een retetypische looptijd kleiner dan één jaar		
- overige schulden	164	225
Overlopende passiva		
- verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	139	246
<i>Totaal vlottende passiva</i>	<i>303</i>	<i>470</i>
Totaal Passiva:	12.570	16.418

	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Garantstellingen	-	-
Gewaarborgde geldleningen	-	-

3.3 Toelichting op de balans

3.3.1 Toelichting algemeen

De parkorganisatie heeft een eenvoudige balans. Daarbij beschikt de parkorganisatie over middelen die worden gebruikt om het park te realiseren en straks te onderhouden. De activa bestaan uit vorderingen en middelen in de schatkist. Aan de passiva zijde van de balans heeft de parkorganisatie alleen Eigen vermogen en kortlopende schulden (crediteuren). De belangrijkste posten zijn hierna toegelicht.

3.3.2 Toelichting op de activa

Vlottende Activa (x € 1.000)

Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Vorderingen op openbare lichamen	2.830	6.636
Overige uitzettingen	-	-
Rekening Courant verhouding met het Rijk	9.682	9.729
Totaal:	12.512	16.365

De vorderingen op openbare lichamen bestaan uit een post BTW (€ 583.219) die aan de deelnemende partijen wordt gefactureerd. De afspraken voor deze doorbelasting zijn gemaakt met de fiscus en de deelnemende partijen. Het overige bedrag (€ 2.246.958) bestaat voornamelijk uit een vordering op de provincie Gelderland. De rekening courant verhouding met het Rijk bedraagt per eind 2018 € 9.682.107.

Liquide middelen:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Bank- en girosaldi	58	53
Totaal:	58	53

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de parkorganisatie en zijn voor het grootste deel ondergebracht op een aan schatkistbankieren gekoppelde bankrekening.

De Parkorganisatie maakt gebruik van schatkistbankieren. De overtollige middelen boven een drempelbedrag (voor de parkorganisatie 250.000 Euro) moeten onder schatkistbankieren worden aangehouden in een aan de schatkist gekoppelde rekening. Uit het verloopoverzicht van de middelen blijkt dat de parkorganisatie voldoet aan die vereiste.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
Verslagjaar					
(1)	Drempelbedrag	250			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	198	48	53	118
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	52	202	197	132
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
Verslagjaar					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	6.500			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	6.500			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	250			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	17.834	4.340	4.897	10.829
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	198	48	53	118

3.3.3 Toelichting op de passiva**Vaste Passiva (x € 1.000)**

Eigen vermogen:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Algemene reserve	15.947	18.336
Resultaat na bestemming	-3.680	-2.388
Totaal:	12.268	15.947

Het resultaat wordt, na besluit van het algemeen bestuur, onttrokken aan de algemene reserve.

Vlottende Passiva

Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd kleiner dan één jaar

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Schulden aan openbare lichamen	-	57
Crediteuren	164	171
Nog te ontvangen facturen	139	269
Totaal:	303	497

Overlopende passiva

De overlopende passiva bestaat voornamelijk uit crediteuren en een post voor facturen die betrekking hadden op 2018 maar zijn ontvangen in 2019.

Langlopende financiële verplichtingen

De parkorganisatie heeft geen langlopende financiële verplichtingen.

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

Er is geen sprake van gebeurtenissen na balansdatum met een materiële impact op de jaarrekening.

3.4 Overzicht van baten en lasten 2018 Park Lingezege

	Raming begrotingsjaar Bedragen X € 1.000,--			Realisatie begrotingsjaar Bedragen X € 1.000,--		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Programma's:						
Park Lingezege	-	6.075	-6.075	-	4.948	-4.948
<i>Subtotaal programma's</i>	-	6.075	-6.075	-	4.948	-4.948
Algemene dekkingsmiddelen:						
Saldo Financieringsfunctie	-	-	-	-	-	-
Overige algemene dekkingsmiddelen	2.148	-	2.148	1.268	-	1.268
<i>Subtotaal algemene dekkingsmiddelen</i>	2.148	-	2.148	1.268	-	1.268
Onvoorzien	-	425	-425	-	-	-
Gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten	2.148	6.500	-4.352	1.268	4.948	-3.680
<i>mutaties reserves</i>	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerd resultaat	2.148	6.500	-4.352	1.268	4.948	-3.680

De begroting heeft niet dezelfde indeling als dit overzicht van baten en lasten. De afwijking wordt veroorzaakt doordat de inrichting van de basisuitrusting Park Lingezege feitelijk een projectbegroting kent.

3.4.1 Toelichting op het overzicht van baten en lasten*Belangrijkste verschillen tussen de raming en de realisatie:*

De belangrijkste verschillen tussen de realisatie en de raming worden veroorzaakt door verschuiving van activiteiten over jaargrenzen en door keuzes die de uitvoering van Park Lingezege goedkoper maken. Inschattingen voor de verdeling van de middelen voor de jaren worden vanuit de opzet van de gemeenschappelijke regeling ruim elf maanden voorafgaand aan een realisatiejaar gemaakt. De kans op een afwijkende realisatie is daardoor groter. De opzet van het openbaar lichaam is zo dat het openbaar lichaam zonder tussenkomst van de deelnemende partijen zelfstandig in staat is financieel te sturen. De belangrijkste verschillen tussen realisatie en de laatste prognose in dit overzicht van baten en lasten zijn:

LASTEN PROGRAMMA LINGEZEGEN*Grondverwerving*

In 2018 zijn nog enkele kleine stroken grond die nodig waren voor inrichting verworven.

Inrichting

De kosten voor inrichting zijn lager dan begroot. Dat heeft te maken met verschuiving van werkzaamheden.

Planontwikkelingskosten

De planontwikkelingskosten liggen hoger dan de laatste prognose. Dat hangt vooral samen met de vertraging in de uitvoering van de spoorwegovergang en onderzoeken naar de doorontwikkeling van het park.

Beheer

De kosten voor beheer vallen iets lager uit dan begroot.

Analyse begrotingsrechtmatigheid

In dit overzicht van baten en lasten is sprake van begrotingsrechtmatigheid. In de realisatie van de uitgaven hebben we een onderschrijding ten opzichte van de oorspronkelijke begroting en de laatste prognose.

De parkorganisatie werkt met een taakstellende begroting op het programma Park Lingezege. Binnen het programma zijn de middelen vrij te verdelen over jaargrenzen, categorieën en deelgebieden. Uitvoering van activiteiten of verwerving van gronden vindt steeds plaats op basis van besluiten van het dagelijks en/of van het algemeen bestuur. De onderschrijding in 2017 binnen het programma leidt tot een herverdeling van de middelen over de resterende jaren.

Apparaatskosten OL

De centrale organisatie is begonnen met de afbouw. Het aantal FTE wordt daarbij aangepast aan de afnemende activiteit bij de realisatie van het park. In de realisatie is op 2018 nog wel een overschrijding op organisatie. Die overschrijding is vooral het gevolg van communicatie en een iets tragere afbouw dan oorspronkelijk voorzien.

Overige kosten

De overige kosten hebben voornamelijk betrekking op de post onteigening, BTW en onvoorzien. De raming voor de BTW is op basis van de uitgaven bijgesteld. De post onvoorzien wordt op basis van de realisatie in dit jaar weer naar beneden bijgesteld voor de begroting.

Beheerkosten

De beheerkosten betreffen de kosten van tijdelijk beheer van gronden welke voor het park al beschikbaar zijn, maar nog niet zijn ingericht.

DEKKINGSMIDDELEN PROGRAMMA LINGEZEGEN

Ingebrachte middelen

De ingebrachte middelen bestaan uit de beheerbijdragen van de verschillende deelnemers in de gemeenschappelijke regeling.

Grondverkopen

In 2018 is een opbrengst geboekt (€ 44.860) op basis van een onderlinge grondruil tussen de Provincie, SBB en de parkorganisatie.

Overige opbrengsten

De overige opbrengsten bestaan uit activiteiten die de parkorganisatie vanuit een onderaannemersrol vervult en uit pachtopbrengsten.

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Omdat de parkdirecteur geen vaste dienstbetrekking heeft bij de parkorganisatie geldt voor hem de WNT norm van € 189.000.

De topfunctionarissen die werkzaam zijn voor de parkorganisatie zijn:

Leden van het algemeen bestuur:

- Mevrouw J.P.M. Meijers (provincie Gelderland)
- De heer W. Hol (gemeente Overbetuwe)
- De heer T. Janssen (gemeente Lingewaard)
- De heer M. Gremmen (waterschap Rivierenland)
- De heer R. Paping (gemeente Arnhem)
- Mevrouw H. Tiemens (gemeente Nijmegen)

Leden van het dagelijks bestuur:

- Mevrouw J.P.M. Meijers (provincie Gelderland)
- De heer W. Hol (gemeente Overbetuwe)
- De heer T. Janssen (gemeente Lingewaard)

De leden van het algemeen bestuur en dagelijks bestuur ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden voor de parkorganisatie.

De directeur van de parkorganisatie

- De heer J.W. Kamerman (provincie Gelderland)

De heer Kamerman is vanuit de provincie gedetacheerd bij de parkorganisatie. In 2017 was hij het hele jaar actief in zijn positie als parkdirecteur.

Naam	Functie
J.P.M. Meijers	Voorzitter
W. Hol	Lid AB/DB
T. Janssen	Lid AB/DB
M. Gremmen	Lid AB
R. Paping	Lid AB
H. Tiemens	Lid AB
J.W. Kamerman	Directeur

Topfunctionarissen

bedragen x € 1	J. W. Kamerman
Functiegegevens	Parkdirecteur
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor in fte	0,36
Gewezen topfunctionaris?	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	nee
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 37.096
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -
<i>Subtotaal</i>	€ 37.096
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 68.040
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	nvt
Totale bezoldiging	€ 37.096
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	nvt
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor 2017 in fte	0,89
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 104.302
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -
Totale bezoldiging 2017	€ 104.302

De heer Kamerman is op detacheringsbasis actief bij de parkorganisatie. De berekende vergoeding over 2018 is gebaseerd op het over 2018 gefactureerde bedrag.

3.5 Overige gegevens

3.5.1 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

PARK
LINGEZEGEN
MOOI DICHTBIJ!

Openbaar Lichaam Park Lingezegen

Begroting 2020

6 februari 2019

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Algemeen.....	4
3.	Begroting	5
4.	Toelichting bij de begroting.....	7
	LASTEN.....	7
	BATEN	8
	DEKKINGSSTAAT TEKORT.....	9
	BEHEERFONDS	9
5.	Paragrafen	10
	a. Weerstandsvermogen	10
	b. Financiering.....	10
	c. Bedrijfsvoering.....	11
	d. Verbonden partijen	11
	Bijlage 1: Risico plot en beheersmaatregelen	13

CONCEPT

1. Inleiding

Het openbaar lichaam Park Lingezen is opgericht om Park Lingezen te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Voor een juiste planning van middelen en verantwoording over de verstrekte middelen heeft het openbaar lichaam besloten een begroting op te stellen.

Dit document bevat de begroting, een meerjarenperspectief, een toelichting op de begroting en een uitwerking van een aantal essentiële paragrafen op financieel beleid. De begroting past in het financieel beheer zoals beoogd door het openbaar lichaam. Dit is de eerste begroting die volledig is gericht op het beheer. De laatste activiteiten die te maken hebben met de inrichting worden nog in 2019 afgerond.

CONCEPT

2. Algemeen

Het openbaar lichaam Park Lingezege is opgericht om Park Lingezege te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Het Openbaar Lichaam is operationeel sinds 1 december 2010.

De realisatie van Park Lingezege is vastgelegd in de bestuursovereenkomst d.d. juli 2008. In het uitvoeringsprogramma Park Lingezege zijn de uit te voeren projecten beschreven. De tijdsplanning van het Park Lingezege gaat ervan uit dat de laatste werkzaamheden aan het park in 2019 worden uitgevoerd. Aan het einde van de looptijd van het project is voorzien in een beheerfonds dat wordt gebruikt om de kosten van het beheer langjarig te dekken. Vanaf 2020 gaat de parkorganisatie over in een beheerorganisatie, die de coördinatie van het beheer in Park Lingezege op zich neemt.

Het park is opgedeeld in 5 deelgebieden die elk een eigen karakter zullen krijgen. In het uitvoeringsprogramma worden de deelgebieden gescheiden uitgewerkt. Per zogenaamd 'Element' is reeds inzichtelijk gemaakt wat en door wie e.e.a. gerealiseerd kan worden evenals tegen welke kosten. Ook is in een uitvoeringsstrategie de hoofdroute naar realisatie op hoofdlijnen uitgezet.

De begroting is opgesteld voor 2020. Het park is eind 2019 voor wat betreft uit te voeren maatregelen afgerond. De laatste activiteiten in 2019 betreft uitloop van uit te voeren werkzaamheden in het Waterrijk en het realiseren van een brug over het spoor in de park. Deze begroting sluit op een uitgave van 151 k Euro. Vanaf 2019 wordt een beroep gedaan op het beheerfonds. In het meerjarenperspectief zijn de gevolgen daarvan zichtbaar. Het beheerfonds is volgens de laatste berekeningen voldoende om (bij ongewijzigde omstandigheden) 40 jaar vooruit te kunnen.

3. Begroting

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN			
Bedragen * € 1.000,-		Bedragen * € 1.000,-	
Lasten		Baten	
Omschrijving	2020	Omschrijving	2020
Inrichting - Infrastructuur	-	Bijdragen ontwikkeling deelnemers GR	-
Inrichting - Water	-	Subsidies	-
Inrichting - Natuur	-	Grondverkopen	-
Inrichting - Recreatie	-	Renteopbrengsten	-
Beheer De Park	219	Overige opbrengsten	-
Beheer Waterrijk	60	Bijdragen deelnemers GR	998
Beheer Landbouwland	106		
Beheer De Buitens	96		
Beheer De Woerd	124		
Overige kosten	28		
Projectmanagement	86		
Beheerkosten park	372		
Administratie en toezicht	58		
Totaal Lasten:	1.149	Totaal Baten:	998
Overschot/-tekort			-151

Meerjarenperspectief:

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN									
Bedragen * € 1.000,-					Bedragen * € 1.000,-				
Lasten					Baten				
Omschrijving	2020	2021	2022	2023	Omschrijving	2020	2021	2022	2023
Inrichting - Infrastructuur	-	-	-	-	Bijdragen ontwikkeling deelnemers GR	-	-	-	-
Inrichting - Water	-	-	-	-	Subsidies	-	-	-	-
Inrichting - Natuur	-	-	-	-	Grondverkopen	-	-	-	-
Inrichting - Recreatie	-	-	-	-	Renteopbrengsten	-	-	-	-
Beheer De Park	219	225	232	239	Overige opbrengsten	-	-	-	-
Beheer Waterrijk	60	61	63	65	Bijdragen deelnemers GR	998	1.028	1.059	1.091
Beheer Landbouwland	106	103	104	116					
Beheer De Buitens	96	99	102	105					
Beheer De Woerd	124	128	132	136					
Overige kosten	28	29	29	30					
Projectmanagement	86	89	92	94					
Beheerkosten park	372	384	395	407					
Administratie en toezicht	58	59	61	63					
Totaal Lasten:	1.149	1.177	1.210	1.255	Totaal Baten:	998	1.028	1.059	1.091
Overschot/-tekort						-151	-149	-151	-164

Financiële kengetallen BBV:

Kengetallen BBV				
	2020	2021	2022	2023
netto schuldquote	nvt	nvt	nvt	nvt
netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	nvt	nvt	nvt	nvt
Solvabiliteitsratio	nvt	nvt	nvt	nvt
Structurele exploitatieruimte	-15%	-14%	-14%	-15%

CONCEPT

4. Toelichting bij de begroting

LASTEN

<i>Beheer de Park</i>	<u>219.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Park.	
<i>Beheer Waterrijk</i>	<u>60.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in het Waterrijk. In deze post is rekening gehouden met een verlaging van de kosten door de aanvraag van SNL subsidie door SBB.	
<i>Beheer Landbouwland</i>	<u>106.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in het Landbouwland.	
<i>Beheer de Buitens</i>	<u>96.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Buitens.	
<i>Beheer de Woerdt</i>	<u>124.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Woerdt.	
<i>Overige kosten</i>	<u>28.000,--</u>
Deze post bestaat nagenoeg volledig uit de kosten die de parkorganisatie draagt voor het niet kunnen compenseren van een deel van de BTW. Het gaat dan om BTW die niet via de transparantiemethode wordt doorgegeven aan de deelnemende partijen.	
<i>Projectmanagement</i>	<u>86.000,--</u>
Dit zijn de kosten van het aansturen van de beheerorganisatie en de secretariële ondersteuning.	
<i>Beheerkosten Park</i>	<u>372.000,--</u>
Onder deze post zijn de algemene beheerkosten die niet aan de deelgebieden zijn toe te wijzen opgenomen. Voorbeelden hiervan zijn de kosten voor sociaal beheer, handhaving en toezicht en de vervanging van parkmeubilair.	
<i>Administratie en toezicht</i>	<u>58.000,--</u>
Dit zijn de verwachte uitgaven voor het voeren van de administratie en de rol van project control.	

BATEN

Bijdragen deelnemers GR

998.000,--

De deelnemers aan de GR storten jaarlijks een beheerbijdrage. De basisbeheerbijdrage is EUR 240.000,00 per deelnemer. In deze begroting is de bijdrage voor het eerst sinds een aantal jaar weer geïndexeerd.

CONCEPT

DEKKINGSSTAAT TEKORT

De begroting sluit voor de jaren 2020 t/m 2023. Aan het eind van 2023 is volgens de laatste meerjaren prognose nog een bedrag van kEur 6.459 over. In dat bedrag zit kEur 1.650 die beschikbaar komt voor de grond die is doorverkocht aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. Bovendien beschikt de parkorganisatie op dat moment nog over grond die voor een geraamd bedrag van kEUR 1.188 te verkopen is. Wanneer die grond wordt verkocht komen de totale middelen die beschikbaar zijn dus op kEur 7.647. De middelen zijn beschikbaar voor het beheerfonds (kEur 5.997), dat hieronder verder is uitgewerkt, en voor de doorontwikkeling (kEur 1.650).

Schematisch ziet het verloop van de beschikbare middelen er als volgt uit:

			* € 1.000
Startsaldo eind van vorig jaar	2018		12.268
Toe/afname lopend jaar:	2019		-5.194
Toe/afname 1e begrotingsjaar	2020		-151
Toe/afname 2e begrotingsjaar	2021		-149
Toe/afname 3e begrotingsjaar	2022		-151
Toe/afname 4e begrotingsjaar	2023		-164
Saldo middelen na 4e begrotingsjaar	2024		6.459

BEHEERFONDS

Bij de oprichting van de Gemeenschappelijke Regeling is afgesproken het beheer langdurig te financieren. De dekking voor het beheer moet komen uit een beheerfonds. Het beheerfonds wordt gevormd door een gecreëerd overschot aan het einde van de looptijd van het project. Voor het beheerfonds storten de verschillende deelnemers aan de Gemeenschappelijke Regeling bovendien jaarlijks een bijdrage aan de parkorganisatie. Het beheerfonds was per eind 2018 kEur 6.800. Vanaf 2019 is gestart met het onttrekken van middelen aan het beheerfonds om het verschil tussen beheerkosten en de beheerbijdragen op te vangen (dat is, niet geïndexeerd, om en nabij de 150 kEur per jaar). De stand van het beheerfonds aan het einde van de meerjaren prognose is kEur 5.997. Dat staat gelijk aan de beginstand van kEur 6.800 minus 5 jaren dekking van het tekort (kEur 803).

Met het beheerfonds is op basis van de huidige gegevens voldoende aan middelen beschikbaar om (bij ongewijzigde omstandigheden) ruim 40 jaar vooruit te kunnen.

5. Paragrafen

a. Weerstandsvermogen

Definitie:

Onder weerstandsvermogen wordt verstaan “het vermogen om niet-structurele risico’s op te vangen teneinde de taken te kunnen voortzetten”.

Weerstand capaciteit:

Hiermee worden de middelen bedoeld die kunnen worden aangewend om financiële tegenvallers (risico’s) op te vangen. Deze capaciteit is van belang om, ingeval één of meerdere risico’s zich voordoen, toch het voorgenomen programma tot uitvoering te brengen.

De weerstand capaciteit kan zowel de exploitatie als het vermogen betreffen. In de exploitatiesfeer is te denken aan een raming voor onvoorziene uitgaven. In de vermogenssfeer gaat het om de (vrij aanwendbare) reserves.

De Parkorganisatie heeft een vrij aanwendbaar Eigen Vermogen. Een risico dat leidt tot een tegenvaller moet primair worden opgevangen via de exploitatie. In de begroting is voor het ondervangen van potentiële risico’s een post van meegenomen als onvoorzien. Deze post lijkt, met het afnemen van de risico’s binnen de begroting, nog altijd ruim te zijn. De ontwikkeling van de weerstandscapaciteit van de parkorganisatie is als volgt:

Weerstandscapaciteit:			* € 1.000
Startsaldo	2018		8.315
Saldo na lopende jaar	2019		6.836
Saldo na begrotingsjaar	2020		6.772
Saldo na begrotingsjaar +1	2021		6.625
Saldo na begrotingsjaar +2	2022		6.473
Saldo na begrotingsjaar +3	2023		6.294

Het grootste risico voor de begroting zijn stijgende kosten in lijn met de GWW index. Omdat een verschil zit tussen de uitgaven en de inkomsten per jaar (geen rekening houdend met indexering is dit verschil ongeveer 150 kEur per jaar) heeft elke procent dat de GWW index stijgt als gevolg dat 1,5 kEur extra aan kosten wordt onttrokken aan het beheerfonds. Dit risico vraagt niet direct om maatregelen, aangezien het huidige beheerfonds ruim 40 jaar aan beheer mogelijk maakt. De oorspronkelijke doelstelling was 20 jaar.

Met het projectteam is een uitgebreide risicoanalyse uitgevoerd. Risico’s zijn opgenomen in een plot en voor de belangrijkste risico’s zijn beheersmaatregelen vastgesteld. Tegenvallers die vanuit deze risico’s komen zijn voldoende op te vangen vanuit de weerstandscapaciteit. Plot en beheersmaatregelen zijn als bijlage bij deze begroting opgenomen.

b. Financiering

De financiering van het Openbaar Lichaam is gebeurd door middel van bijdragen van de deelnemers in de gemeenschappelijk regeling. De bijdragen van de deelnemers zijn opgenomen in het Eigen Vermogen van de parkorganisatie. Dat eigen vermogen is voldoende voor de realisatie van het park.

c. Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering omvat de hele organisatie van het openbaar lichaam. Het succes van de uitvoering van Park Lingezen is afhankelijk van een goede bedrijfsvoering en scherpe planning en control op de uit te voeren projecten.

Bestuur

Voor de dagelijkse bedrijfsvoering kent het Openbaar Lichaam een bestuur. Het bestuur wordt gevormd door een dagelijks bestuur en een algemeen bestuur. De parkorganisatie wordt aangestuurd door een parkdirecteur die bevoegdheid heeft te handelen namens het Algemeen en Dagelijks Bestuur.

Personeel

In het Openbaar lichaam is in totaal een bezetting van 3,5 FTE voorzien voor 2020. De Benodigde functionarissen worden geleverd door de verschillende deelnemende partijen, conform bijlage bij de bestuursovereenkomst.

Planning en Control

Voor het Openbaar lichaam wordt ter ondersteuning van de bedrijfsvoering gebruik gemaakt van een volledige planning en control cyclus. De Administratieve organisatie wordt inclusief controle maatregelen beschreven en voor de juiste inrichting wordt gebruik gemaakt van de verordeningen 216 en 217 zoals die ook voor provincies (en als artikelen 212 en 213 ook voor gemeenten) gelden, inclusief een treasury statuut.

Financiële administratie

Het openbaar lichaam voert een financiële administratie die in staat is gedetailleerde rapportages op te leveren over voortgang van de uitgaven afgezet tegen de begroting.

d. Verbonden partijen

Het Openbaar Lichaam heeft geen bestuurlijke of financiële belangen in een andere rechtspersoon.

Vaststelling van de begroting 2020

Aldus besloten in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van de gezamenlijke regeling Park Lingezen, gehouden op .....

Het algemeen bestuur voornoemd,

De voorzitter:

De parkdirecteur:

J.P.M. Meijers

J.W. Kamerman

CONCEPT

Bijlage 1: Risico plot en beheersmaatregelen

Kans van optreden:	Hoog	Afspraken BO niet nagekomen	Beheer leidt niet tot beoogde natuurbeheertypes	
		Deel subsidie vanuit provincie niet uitgekeerd (max 600k)		
	Middel	Beroepen van bewoners/omwonenden op de bestemmingsplannen Brug/Tunnel	Bestuurlijke discussie over besteding overschot	
		Onverwachte bodemverontreiniging		
		Meerwerk op aangenomen werk hoger dan ingeschat		
		Businesscase investeringskrediet sluit niet		
		Kosten voor het fysieke beheer vallen hoger uit dan geraamd		
		Kosten sociaal beheer vallen hoger uit dan geraamd		
	Laag	Niet (volledig) ontvangen van subsidie op OCE		
		Verkoop van grond (AM Wonen) brengt minder op dan ingeschat.	Procedurele fouten.	De fietsbrug kan niet worden aangelegd
		Wegvallen van bestuurlijk commitment door deelnemende partijen.		
		Optreden van planschade door aanleg van het park.		
		kans		
		Verkrijgen vergunning probleem voor inrichting door aanwezigheid van onbekende flora en fauna		
		Aantrekking nieuwe (ongewenste) flora en fauna		
		Vertraging in verkrijgen van vergunning		
		Laag	Middel	Hoog

Gevolgschade:

Nr	Risico	Oorzaak	Consequenties (gevolg)	Actie/ Beheersmaatregel
58	Beheer leidt niet tot beoogde natuurbeheertypes	- verkeerde aanleg; - verkeerd beheer	- geen SNL subsidie - park niet in lijn met doelstellingen kwaliteit	- duidelijkheid over eigenaarschap en beheer; - onderhoudsplan opstellen; - jaarlijkse beheerrapportages opstellen

Van: SP fractie in de gemeenteraad van Arnhem

Aan: het college van B&W

Betreft: schriftelijke vragen conform artikel 44 rvo

Onderwerp: raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Park Lingezen

Arnhem, 23 mei 2019

Geachte voorzitter,

Op 20 maart jl. ontving uw raad de jaarrekening en de conceptbegroting van Park Lingezen. In het begeleidend schrijven is duidelijk aangegeven dat de gemeenteraden tot 7 juni 2019 gelegenheid hebben een zienswijze in te dienen¹. In de vergadering van 27 maart heeft uw raad besloten de voorbereiding van de besluitvorming om te komen tot een Arnhemse zienswijze in handen te stellen van uw college². Tot op heden heeft de gemeenteraad geen raadsvoorstel mogen ontvangen.

Hierbij stelt de SP fractie de volgende vragen aan het college:

1. Waarom heeft u het besluit van de gemeenteraad van Arnhem niet uitgevoerd?
2. Waarom heeft u de gemeenteraad daarover niet geïnformeerd?
3. Bent u van plan om alsnog met een raadsvoorstel voor een zienswijze te komen?
4. Zo ja, wanneer kunnen wij die verwachten? En hoeveel tijd resteert de raad dan nog om tot besluitvorming te komen? Acht u die tijd voldoende om te komen tot zorgvuldige besluitvorming? Zo ja, hoe rijmt u dat met de ruime tijd die u als college zelf heeft genomen voor uw besluitvorming?
5. Indien u dat niet van plan bent; waarom ontnemt u de gemeenteraad van Arnhem de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen?
6. Acht u deze gang van zaken in het belang van de gemeente Arnhem?
7. Welke beterschap kunt u beloven voor de toekomst?

De fractie van de SP verzoekt u deze vragen per ommekeer te beantwoorden.

Hoogachtend,

G. E. Elfrink

---

¹ Zie ingekomen stukken 21 maart 2019

² Besluitenlijst gemeenteraad 27 maart 2019

Aan de leden van de raad

Datum : 11 juni 2019
Zaaknummer : 372582
Contactpersoon : Suzanne Hesseling
Telefoonnummer : 026 3775124

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo inzake "Raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Jaarrekening 2018 en begroting 2020 Park Lingezege".

Geachte voorzitter en leden,

Het raadslid G.E.Elfrink van de fractie SP heeft ons bij brief, ingekomen 23 mei 2019, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 over "raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Jaarrekening 2018 en begroting 2020 Park Lingezege". De brief is als bijlage toegevoegd aan deze reactie.

Ter beantwoording van de vragen delen wij u het volgende mee:

- Op 20 maart jl. ontving de raad de jaarrekening en de conceptbegroting van Park Lingezege. In het begeleidend schrijven is duidelijk aangegeven dat de gemeenteraden tot 7 juni 2019 gelegenheid hebben een zienswijze in te dienen. In de vergadering van 27 maart heeft de raad besloten de voorbereiding van de besluitvorming om te komen tot een Arnhemse zienswijze in handen te stellen van uw college. Tot op heden heeft de gemeenteraad geen raadsvoorstel mogen ontvangen. Waarom heeft u het besluit van de gemeenteraad van Arnhem niet uitgevoerd?*

Antwoord: Wij hebben het besluit van de gemeenteraad uitgevoerd. Op 28 mei jl. hebben wij tijdens de collegevergadering, de jaarrekening 2018 en de begroting 2020 van Park Lingezege besproken inclusief bijbehorend voorstel aan uw raad en concept zienswijzebrief.

Het indienen van een eventuele zienswijze door uw raad is mogelijk tot 7 juni 2019. Definitieve besluitvorming over de jaarrekening 2018 en begroting 2020 van park Lingezege door uw raad is nu voorzien op 19 juni a.s. Vooruitlopend op de definitieve besluitvorming door uw raad hebben wij de concept zienswijze op 3 juni al toegezonden aan Park Lingezege.

Het Dagelijks- en het Algemeen Bestuur van Park Lingezege vergaderen pas op 21 juni respectievelijk 12 juli over de nu voorliggende jaarrekening en begroting. Definitieve besluitvorming over de nu voorliggende stukken (inclusief zienswijze) door uw raad heeft (naar alle waarschijnlijkheid) dan al plaatsgevonden. Uw definitieve standpunt zullen wij vóór de besluitvorming in zowel het DB als AB van park Lingezege kenbaar maken aan het DB en AB van Park Lingezege. Bij de toezending van de concept zienswijze op 3 juni jl. hebben wij ook al aangegeven dat het definitieve besluit van uw raad

Datum : 11 juni 2019
Zaaknummer : 372582
Pagina : 2

wordt toegezonden voordat de definitieve besluitvorming in DB en AB over de jaarrekening 2018 en begroting 2020 plaatsvindt.

2. *Waarom heeft u de gemeenteraad hierover niet geïnformeerd?*

Antwoord: Het voorstel aan uw raad en de bijbehorende concept zienswijze "jaarrekening 2018 en begroting 2020 park Lingezegen" zijn geagendeerd voor de meningsvormende raad van 12 juni a.s. en de besluitvormende vergadering van 19 juni a.s. (zie ook het antwoord op vraag 1)

3. *Bent u van plan om alsnog met een raadsvoorstel voor een zienswijze te komen?*

Antwoord: Hiervoor verwijzen wij naar onze beantwoording bij de vragen 1 en 2.

4. *Zo ja, wanneer kunnen wij die verwachten? En hoeveel tijd resteert de raad dan nog om tot besluitvorming te komen? Acht u de tijd voldoende om te komen tot zorgvuldige besluitvorming? Zo ja, hoe rijmt u dat met de ruime tijd die u als college zelf heeft genomen voor uw besluitvorming?*

Antwoord: Hiervoor verwijzen wij naar onze beantwoording bij de vragen 1 en 2.

5. *Indien u dat niet van plan bent; waarom ontnemt u de gemeenteraad van Arnhem de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen?*

Antwoord: niet van toepassing en zie ons antwoord bij de vragen 1 en 2.

6. *Acht u deze gang van zaken in het belang van de gemeente Arnhem?*

Antwoord: niet van toepassing en zie ons antwoord bij de vragen 1 en 2.

7. *Welke beterschap kunt u beloven voor de toekomst?*

Antwoord: niet van toepassing en zie ons antwoord bij de vragen 1 en 2.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:
– Brief met artikel 44 vragen

cc: Raadsleden en fractievolgers

Datum : 11 juni 2019
Zaaknummer : 372582
Pagina : 3

Begroting 2020 en jaarrekening 2018 park Lingezegen

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.: 3 juli 2019

Zaaknummer:

Portefeuillehouder: R. Paping

Aan de gemeenteraad,

19 juni 2019

Aanwezige woordvoerders:

De heer van der Loo (GL), de heer N. Wiggers (AOP) de heer Venhoek (D66) De heer van Es (VVD) de heer G. Elfrink (SP). De overige fracties waren niet vertegenwoordigd.

Verloop

Het raadsvoorstel inclusief het concept-amendement van de heer Elfrink (SP) "Park Lingezegen, niet oppotten op kosten van gemeenten" is besproken in de raadskamer.

Daarbij wordt (op verzoek van de heer Venhoek, D66) aangetekend dat dit niet is gebeurd op basis van voldoende quorum zoals ons reglement van orde voorschrijft.

Toezegging:

Wethouder Paping zegt toe het signaal over de onveilige situatie(s) van het Rijn-Waal-fietspad [oversteek Ressensestraat] aan de orde te stellen in het AB van Lingezegen en in de gemeentelijke organisatie.

Conclusie:

De voorzitter concludeert dat de meningsvormende fase is afgerond. Het voorstel wordt met instemming van de raadskamer doorgeleid naar de besluitvormende fase.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

V.L. Bouma

Titel/onderwerp: **Volkshuisvestelijk kader 2019-2022**

Raadsadviseur: B. Kranenburg

Telefoonnr: 3775956 bas.kranenburg@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Mira Jansen
Portefeuillehouder:	R. Paping	Telefoonnr:	3775861
		E-mailadres:	Mira.jansen@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (I), 2 ^e behandeling		
Toelichting	<p>Het college biedt de raad het voorstel: 'Volkshuisvestelijk kader 2019-2022' aan, om vast te stellen.</p> <p>Inhoud In 2015 heeft de raad de Woonprincipes 2015 vastgesteld, een strategische visie voor de stad op het gebied van wonen. Deze Woonprincipes zijn ook nu nog van kracht. Deze strategische visie is in 2016 uitgewerkt in een volkshuisvestelijk kader 2016-2019, waarin een aantal thema's en prioriteiten zijn vastgesteld. Het volkshuisvestelijk kader vormt op zijn beurt weer de basis voor de jaarlijkse prestatieafspraken tussen de gemeente en de in Arnhem werkzame woningbouwcorporaties. Het volkshuisvestelijk kader uit 2016 had een looptijd tot 2019. In het nu voorliggende voorstel stelt het college aan uw raad voor een volkshuisvestelijk kader 2019-2022 vast te stellen, met daarin een aantal (nieuwe) thema's en prioriteiten. Ook dit kader zal weer de basis vormen voor de prestatieafspraken met de corporaties. Het nu voorliggende volkshuisvestelijk kader is tot stand gekomen in samenspraak met de 3 grote corporaties (Volkshuisvesting, Vivare en Portaal) en hun huurdersorganisaties (HOVAR, de HOP en de Brug).</p> <p>Proces Tijdens de 1^e meningsvormende (1) behandeling op 29 mei 2019 zijn er veel vragen gesteld aan de wethouder over de inhoud van het kader, de relatie met de Arnhemse Woonprincipes en de wijze van tellen van de kernvoorraad sociale huurwoningen. De wethouder heeft daarover een 2-tal toezeggingen gedaan.</p>		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de volgende fase in het besluitvormingsproces: meningsvorming 2 of de besluitvormende fase.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<p>Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld.</p> <p>Bedoeling van de meningsvormende (1) fase is om partijen te laten aangeven hoe zij over het voorstel denken (voorlopige mening), om te verkennen welke essentiële politieke informatie en/of toezeggingen van het college de fracties missen om hun definitieve standpunt te bepalen. Daartoe kunnen woordvoerders ook vragen stellen aan het college en aan elkaar.</p> <p>Uitkomst van de meningsvormende (1) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase, of 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.</p>		
Bijlagen			
Raadsvoorstel "Volkshuisvestelijk kader 2019-2022"			
Bijlage - Volkshuisvestelijk kader 2019-2022			
De Arnhemse Woonprincipes 2025			
Inspraakbijdrage van mw. T. Bosvelt			
Raadsbrief "Woonbehoefte-onderzoek 2019 Woonwagewoners Arnhem", d.d. 21-05-2019			
Bijlage - Woonbehoefteonderzoek woonwagewoners Arnhem			
Behandeladvies 29 mei 2019, meningsvormende (1) behandeling			
Behandelresultaat 29 mei 2019, meningsvormende (1) behandeling			

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 356145

Onderwerp: Volkshuisvestelijk kader 2019-2022

Voorstel

1. Het volkshuisvestelijk kader 2019-2022 vast te stellen.

Inleiding

In december 2015 zijn de Woonprincipes 2025 vastgesteld. De woonprincipes 2025 geven de woonvisie van de gemeente Arnhem weer. De visie is een strategische weergave waar de stad naar toe gaat op het gebied van wonen.

Naast de Woonprincipes 2025 is in april 2016 het eerste volkshuisvestelijk kader vastgesteld. Dit kader is een meer specifieke uitwerking voor woningcorporaties en huurdersorganisaties werkzaam binnen de gemeente Arnhem. Het vorige kader had een looptijd tot 2019. Dit volkshuisvestelijk kader is de basis voor de prestatieafspraken.

Beoogd effect

Het vaststellen van het volkshuisvestelijk kader geeft meer richting aan de prioriteiten die door Arnhem worden gesteld op het gebied van volkshuisvesting en dan met name voor de sociale huursector. Dit kader wordt door de woningcorporaties en huurdersverenigingen gebruikt om een bod te doen voor de prestatieafspraken voor de komende jaren.

Door bij het opstellen van het volkshuisvestelijk kader 2019-2022 de drie grote woningcorporaties (Volkshuisvesting Arnhem, Vivare en Portaal) en de bijbehorende huurdersorganisatie (HOVAR, de HOP en de Brug) te betrekken is er ook breed draagvlak voor dit kader ontstaan.

Argumenten

- 1.1 *Het volkshuisvestelijk kader is de basis voor het maken van prestatieafspraken.*
Ieder jaar maakt de gemeente Arnhem met de in Arnhem werkzame woningcorporaties en huurdersorganisaties prestatieafspraken. Via de prestatieafspraken werken we samen aan de volkshuisvestelijke opgave van de stad Arnhem.

Kanttekeningen en risico's

- 1.1 *Van woonprincipes via een kader naar prestatieafspraken*
De Arnhemse woonprincipes 2025 zijn eind 2015 door de raad vastgesteld als visie op het wonen in de brede zin. De woonprincipes gaan over de woning, woonomgeving, voorzieningen in de omgeving,

bereikbaarheid, veiligheid en sociale samenhang. Het betreft een *strategisch* beleidskader voor de gemeente Arnhem op de woonopgave.

Voor de uitvoering van deze beleidsvisie is het van belang prestatieafspraken te maken met de woningcorporaties over hun investeringen in Arnhem. Het betreft tevens prestatieafspraken met de huurdersorganisaties. In het geactualiseerde Volkshuisvestelijk kader geven we aan wat de verwachtingen zijn ten aanzien van het presteren van de corporaties op de verschillende thema's. Dit is een meer gedetailleerde, *tactische* uitwerking van de vastgestelde woonprincipes.

Financiën

Geen financiële consequenties.

Uitvoering

Na vaststelling van het volkshuisvestelijk kader wordt deze naar alle in Arnhem werkzame woningcorporaties gestuurd en naar de diverse Arnhemse huurdersorganisaties. Op deze manier kan het kader de komende jaren gebruikt worden voor het maken van prestatieafspraken.

Communicatie

Niet van toepassing.

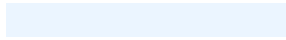
Bijlage

Stukken voor gemeenteraad

- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022

Besluit van

Zaaknummer

356145

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 14 mei 2019, Cluster Strategie, beleid en regie nummer: 356145;

gelet op artikel .147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het volkshuisvestelijk kader 2019-2022 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

Concept 16-5-2019

De Arnhemse Woonprincipes 2025 Volkshuisvestelijk kader 2019-2022

Inhoud

Inleiding.....	3
Woningwet 2015.....	5
Thema's en prioriteiten.....	6
Thema 1 Duurzaam betaalbaar.....	6
Thema 2 Levensloopgeschikt wonen.....	6
Thema 3 Aantrekkelijke woonstad.....	6
Thema 4 Wijken met identiteit.....	7
Thema 5 Duurzaamheid.....	7
Bijdrage.....	8

Inleiding

Woonprincipes 2025

'De Arnhemse Woonprincipes 2025' zijn vastgesteld op 14 december 2015. De woonprincipes geven de visie op wonen in Arnhem weer voor de lange termijn (2015-2025). In de woonprincipes 2025 zijn de belangrijkste opgaven op het gebied van wonen kernachtig geformuleerd. Het document bevat de strategische koers die er voor moet zorgen dat Arnhem ook in de toekomst een woonstad is waar het voor iedereen aantrekkelijk is om te wonen, te leven, te leren en te werken.

De thema's uit de Arnhemse woonprincipes 2025 zien wij nog steeds als de juiste aandachtsgebieden. Het nieuwe volkshuisvestelijk kader volgt dan ook de thema's van de woonprincipes 2025 (zie tempelfiguur op de volgende pagina).

Prestatieafspraken

Een uitwerking van de woonprincipes is het volkshuisvestelijk kader. Het volkshuisvestelijk kader is de basis om te komen tot prestatieafspraken met de woningcorporaties en huurdersorganisaties.

Samenspraak

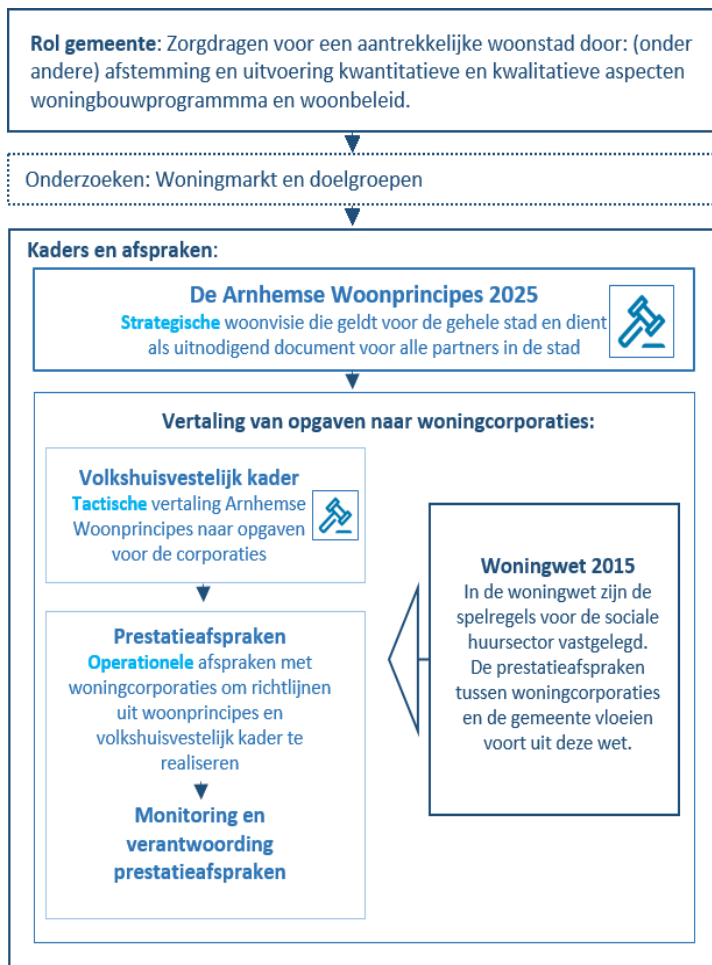
Het kader dat voorligt, is anders van vorm dan het vorige kader, namelijk korter en bondiger. Er worden minder prioriteiten beschreven maar het belang van die prioriteiten is wel groot. In overleg met de woningcorporaties Volkshuisvesting Arnhem, Vivare, Portaal en de huurderorganisaties HOP Arnhem (Portaal), De Brug (Vivare) en HOVAR (Volkshuisvesting Arnhem) is gekozen om dit kader en de prestatieafspraken korter en krachtiger te maken waardoor er meer tijd en ruimte ontstaat om te kijken wat in de uitvoering echt goed werkt (en ook door anderen gebruikt kan worden). Elke corporatie heeft haar eigen beleid en werkwijze. We gaan op zoek naar de beste passende werkwijze die niet voor iedere corporatie hetzelfde hoeft te zijn. Het volkshuisvestelijk kader 2019-2022 geldt voor alle in Arnhem werkzame woningcorporaties. Het nieuwe kader is gemaakt in samenspraak met de eerder genoemde corporaties en huurdersorganisaties. Het kader wordt door de gemeente Arnhem vastgesteld.

Regionale afspraken

In maart 2018 is de subregionale woonagenda vastgesteld (Arnhem, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden en Rozendaal). In december 2018 is de regionale woonagenda (regio Arnhem-Nijmegen) vastgesteld. In deze woonagenda's staan afspraken benoemd die voor de woningcorporaties van belang kunnen zijn.

Nieuwe onderzoeken

Naast het kader wordt ook een nieuw woningbehoefteonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek zal ook deels laten zien welke woningen

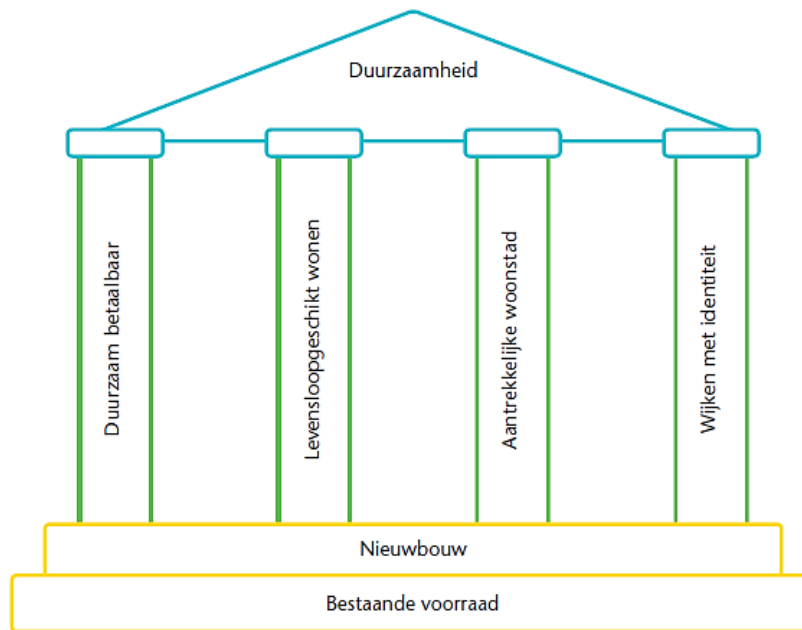
= kader wordt vastgesteld door gemeenteraad

in welke prijsklassen er nodig zijn in Arnhem. Samen met het voorliggende kader geeft het woningbehoefteonderzoek richting aan waar we naar toe willen met de sociale woningvoorraad.

Naast het woningmarktonderzoek volgt er ook nog een doelgroepenonderzoek. Het doel van het

onderzoek is om meer zicht te krijgen op het aanbod van wonen en zorg voor kwetsbare doelgroepen.

Mochten de onderzoeken aanleiding geven voor aanpassingen van de prioriteiten of prestatieafspraken dan is hier ruimte voor.

Woningwet 2015

De woningwet uit 2015 is bedoeld om duidelijk te maken wat de spelregels zijn voor woningcorporaties en sociale huur.

Op 22 februari 2019 is er door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een brief verstuurd naar de voorzitter van de Tweede Kamer over de te nemen maatregelen naar aanleiding van de evaluatie. Daaropvolgend is door de G40 ook een brief gestuurd waarin gepleit wordt voor enkele veranderingen die meer ruimte bieden.

Als de evaluatie van de Woningwet leidt tot meer ruimte voor lokale differentiatie, meer ruimte voor het bedienen van middeninkomens en meer ruimte voor leefbaarheid, dan zal in het najaar besproken worden welke consequenties dit heeft voor de prestatieafspraken.

Wanneer corporaties door deze ruimte hun taak nog beter kunnen uitvoeren, biedt dat ruimte aan de gemeenten om aan de opgaven op het gebied van wonen te kunnen voldoen.

Taak woningcorporaties: het bouwen, verhuren en beheren van sociale huurwoningen aan mensen met een laag inkomen of aan mensen die om andere redenen moeilijk passende huisvesting kunnen vinden. In het verlengde hiervan mogen ze specifiek omschreven maatschappelijk vastgoed en bepaalde diensten voor leefbaarheid als 'diensten van algemeen economisch belang' (daeb) verrichten.

Bron: In vogelvlucht De Woningwet 2015 Nieuwe spelregels voor de sociale huursector (Rijksoverheid)

Thema's en prioriteiten

Thema 1 Duurzaam betaalbaar

Voor een deel van de mensen is het elke maand moeilijk om alle woonlasten goed te kunnen betalen. De verhouding tussen wat er binnenkomt (inkomen) en wat er uitgaat (onder andere de woonlasten) is niet passend. De gemeente Arnhem wil graag dat iedereen in Arnhem kan wonen maar ook dat het inkomen van mensen klopt met de woonlasten die zij betalen. Daarom is het belangrijk dat er voldoende sociale huurwoningen beschikbaar zijn voor de mensen die van deze woningen afhankelijk zijn.

Prioriteiten

1. We realiseren een gedifferentieerd woningaanbod met voldoende woningen in het goedkope en betaalbare segment. Dit doen we door het toevoegen van minimaal 30% sociale huurwoningen bij de te realiseren projecten. Daarover maken we afspraken met de projectontwikkelaars. We realiseren sociale woningen zowel in het goedkope als het betaalbare segment en leggen dit vast in de prestatieafspraken met de woningcorporaties. Hierbij houden we rekening met een gedifferentieerde opbouw van de wijken.
2. Mensen kunnen op basis van wijzigingen in het inkomen, grootte van het huishouden, of verandering van levensfase een passende woning vinden. Het gaat hierbij om sociale huurwoningen maar ook woningen met een middeldure huurprijs (doorstroming).
3. Voldoende beschikbare woningen voor elke doelgroep met als uitgangspunt een kernvoorraad van minimaal 21.602 woningen (Voor Vivare, Portaal en Volkshuisvesting Arnhem, op 1 januari 2019 bedroeg de kernvoorraad 21.044 woningen). Voor de overige corporaties geldt het handhaven van het aantal

woningen dat zij in bezit hebben op 1 januari 2019.

Thema 2 Levensloopgeschikt wonen

In Arnhem zijn diverse groepen kwetsbare mensen. De gemeente Arnhem wil deze groepen mensen een goede kans geven om in Arnhem een passende woning te vinden. Op deze manier kunnen mensen in Arnhem zo lang en zoveel mogelijk zelfstandig wonen.

Prioriteiten

1. Gemeente en corporaties werken samen aan het uitvoeringsprogramma Wonen-zorg-welzijn en de implementatie daarvan. We gaan uit van een integrale visie en aanpak, waardoor de doelgroepen goed (zelfstandig) kunnen wonen in de stad en wijken. Naast wonen gaat het ook om woonomgeving, verlenen van zorg, vergroten draagvlak voor (zorg)doelgroepen in de wijk e.d.
2. Gemeente en corporaties spannen zich actief in om - op basis van beschikbare cijfers en informatie - te komen tot een goede match tussen vraag en aanbod (woningzoekenden/ woning). Hiermee geven we met de corporaties invulling aan de opgave voor passende huisvesting van zorgdoelgroepen.

Thema 3 Aantrekkelijke woonstad

Arnhem wil een aantrekkelijke woonstad zijn voor iedereen: Jong, oud, elke levensfase en elke (bijzondere) woonvorm. Het kan hier gaan om bewoners die al in Arnhem wonen maar ook bewoners die graag in Arnhem willen komen wonen. Arnhem is een stad met veel voorzieningen, werkgelegenheid maar ook met een prachtige groene omgeving.

Prioriteiten

1. Ruimte en aandacht voor woonwagens. Het ministerie van BZK heeft in de zomer

van 2018 een beleidskader ontwikkeld op het gebied van woonwagens. Dit betekent dat het aantal woonwagenplaatsen passend moet zijn bij de behoefte die er is. Aangezien de standplaatsen voor woonwagens in het bezit zijn van een aantal corporaties ligt hier een taak voor de gemeente en de woningcorporaties. Dit wordt verder uitgewerkt in een nieuwe bijlage die wordt toegevoegd aan de Woonprincipes 2025.

2. Voldoende woningen voor studenten in Arnhem. Met de Hogeschool Arnhem-Nijmegen, Artez, Van Hall Larenstein en een groot aanbod aan MBO opleidingen heeft Arnhem veel studenten. Een deel daarvan wil graag wonen in Arnhem. Arnhem wil deze studenten graag een plek om te wonen bieden tijdens de studententijd maar ook daarna. Op basis van de studentenmonitor wordt de behoefte in de gaten gehouden en worden er indien nodig woningen toegevoegd.
3. Wij vragen de corporaties om aandacht te hebben voor goed onderhoud van de woningen. Hiermee wordt gezorgd voor een positieve en kwalitatieve uitstraling van de wijk en de buurt.

Thema 4 Wijken met identiteit

Iedere wijk heeft zijn/ haar eigen opzet en cultuur. In Arnhem zijn sinds 2016 de wijkteams leefomgeving aan het werk. De wijkteams leefomgeving nemen besluiten over groenonderhoud, speelvoorzieningen, veiligheid, welzijn, participatie, sport en cultuur in de wijk. Daarnaast zijn er in Arnhem ook sociale wijkteams aan het werk. Zij hebben de contacten met de hulpverleningsinstanties om mensen op allerlei manieren daarin bij te staan.

Prioriteiten

1. Gezamenlijke wijkvisie per wijk van gemeente, bewoners en corporaties samen. Welke wijk wil je zijn en ben je daar al of heb je nog wat nodig om daar te komen. Onderwerpen als wonen (bijvoorbeeld middeldure huur en

differentiatie in wijken), leefomgeving, duurzaamheid kunnen allemaal opgenomen worden in de wijkvisie.

2. Gemeente en corporaties werken samen aan het voorkomen, beperken en oplossen van (concentraties van) overlast en huisuitzettingen en gebruiken en ontwikkelen daarvoor relevante instrumenten. Aandachtspunt is ook de samenwerking met zorgpartijen en afspraken over hun inzet hierin.

Thema 5 Duurzaamheid

We doen het samen, eerlijk en duurzaam en de inwoners van Arnhemse wijken spelen daarbij een belangrijke rol. De noodzakelijke energietransitie (van aardgas naar duurzame energiebronnen en CO2 neutraliteit uiterlijk in 2050) zien wij als kans om energiearmoede tegen te gaan en innovaties van Arnhemse bedrijven in te zetten. Arnhem streeft naar een goede en tijdige betrokkenheid van inwoners bij de grote opgave van de energietransitie. Waar wijken zich niet spontaan organiseren rond energie- en klimaatvraagstukken, zal de gemeente zelf initiatief nemen om bewoners bij elkaar te brengen.

Prioriteiten

1. Gemeente Arnhem en de woningcorporaties werken samen met overige stakeholders aan de herijking van Nemia 2020-2030, de warmteverkenning 2019 en de transitievisie warmte 2021 (het kiezen van een warmteoptie per wijk en per wanneer deze wijk van het aardgas af gaan). Hiernaast werken zij samen aan de gedetailleerde uitvoeringsplannen en het sluiten van wijkconvenanten met overige stakeholders.
2. Gemeente Arnhem, woningcorporaties en huurdersorganisaties werken samen aan een huurdersaanpak gericht op energiebewustwording en een aanpak voorkomen energie-armoede.
3. Bij renovatie van woningen deze gelijk klaar te maken voor een duurzame (aardgasvrije) warmtevoorziening (minimaal label B).

Bijdrage

Welke bijdrage kan de woningcorporatie leveren aan de door Arnhem opgestelde thema's en prioriteiten? De gemeente Arnhem ziet de bijdrage graag tegemoet. Ook ontvangt de gemeente Arnhem graag een aanbod op het gebied van monitoring van de afspraken.

De Arnhemse Woonprincipes 2025

wonen made in **Arnhem**

Datum 13 oktober 2015
Titel Woonprincipes
Opdrachtgever Gemeente Arnhem
Auteur(s) Bram Klouwen & Roy Nieuwenhuis
Projectnummer 202.110

Inhoud

1	Arnhemse Woonprincipes	5
2	Vertrekpunt Arnhem	8
3	De principes voor duurzaam wonen in Arnhem	10
4	Duurzaam betaalbaar	11
5	Levensloopgeschikt wonen	15
6	Aantrekkelijke woonstad	20
7	Wijken met identiteit	24

Bijlagen

1	<i>Begrippenlijst</i>
2	<i>Wijken met identiteit: wijkbeschrijvingen</i>
3	<i>Arnhemse Woonprincipes – opbrengsten uit de stad</i>
4	<i>Verslag Marktkennerscafé 15 april 2015</i>
5	<i>Bestaand beleid en onderzoek</i>
6	<i>Overzicht data en onderzoeken</i>

1 Arnhemse Woonprincipes

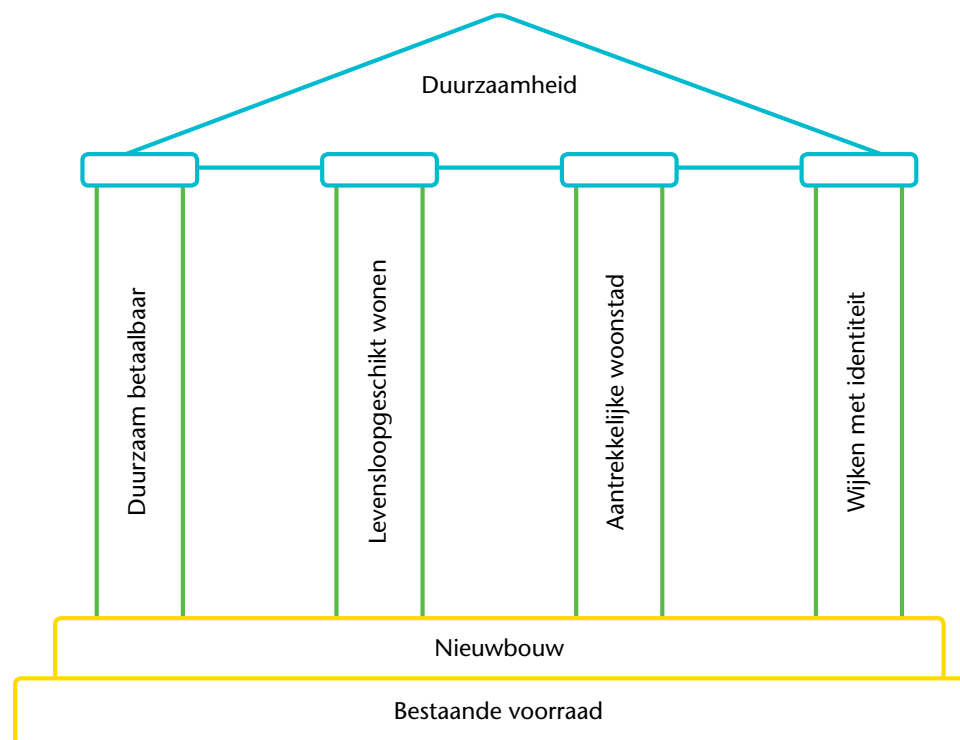
Dit is de Arnhemse Woonvisie 2025, nieuwe stijl. We formuleren kernachtig de hoofdpogaven van het wonen, in woonprincipes. De principes bestaan uit vier pijlers waar het thema duurzaamheid onderdeel vanuit maakt. Tezamen vormen de woonprincipes de actualisering van de huidige woonvisie en bevat het de strategische koers die er voor moet zorgen dat Arnhem ook in de toekomst een woonstad is waar het voor iedereen aantrekkelijk is om te wonen, te leven, te leren en te werken. De Arnhemse Woonprincipes 2025 vervangen de Arnhemse Woonvisie 2015 en de daarbij behorende Arnhemse Woonagenda 2011-2015.

Arnhemse Woonprincipes: vier pijlers en een timpaan

Samen met de stad zijn we op zoek gegaan naar de opgaven voor de woonvisie. Uit gesprekken, gevraagde en ongevraagde adviezen (van inwoners), trendbeschrijvingen, de woonconferentie en interviews met stakeholders hebben we informatie opgehaald. Op grond daarvan hebben we een selectie gemaakt van een viertal centrale pijlers voor het wonen in Arnhem, namelijk:

1. *Duurzaam betaalbaar;*
2. *Levensloopgeschikt wonen;*
3. *Aantrekkelijke woonstad;*
4. *Wijken met identiteit.*

Deze 'pijlers' vormen de ruggengraat van de Arnhemse Woonprincipes en zijn de leidraad voor de ontwikkeling van het wonen tot 2025. Overkoepelend daarbij is het thema duurzaamheid. Duurzaamheid komt terug in alle pijlers van het wonen. Daarmee ontstaat een bouwwerk van vier pijlers en een overkoepelende timpaan. Het

fundament van het wonen in Arnhem ligt in de bestaande woningvoorraad, en de aanvullende nieuwbouwopgave.

Doel van de Arnhemse Woonprincipes

Het doel van de Arnhemse woonprincipes is driedelig:

- een door partners (inwoners, corporaties, andere verhuurders, instellingen en ondernemers) en gemeente

gedragen visie op de gewenste woonkwaliteiten van de stad en de wijken in 2025.

- concretisering van die principes in een gemeentelijke uitvoeringsagenda, met houvast richting partners voor hun activiteiten in de stad en de wijken.
- een uitnodiging aan partners om concreet bij te dragen aan de gewenste woonkwaliteiten.

De woonprincipes bevatten gedeelde ambities van de partners en de gemeente. Aan de totstandkoming heeft een uitgebreid samenwerkingsproces ten grondslag gelegen.

Karakter van de woonprincipes

Met de woonprincipes brengen we de aspecten van het wonen samen in een lange termijn perspectief tot 2025. Ze geven aan waar de meest urgente woonopgaven liggen. In de uitvoeringsagenda wordt aangegeven waaraan de eerste jaren uitvoering gegeven wordt. Deze agenda wordt jaarlijks geactualiseerd met een concrete uitwerking van de principes op de korte termijn (elk jaar: 1 jaar concreet, 3 jaar vooruitblik).

De woonprincipes dragen bij aan een brede bewustwording over de woonopgaven voor de stad, zeker waar het gaat om duurzaamheid, betaalbaarheid en levensloopgeschiktheid.

Uitnodiging aan inwoners en maatschappelijke partners

Arnhem heeft een gidsfunctie en traditie als het gaat om de inbreng van bewoners bij de ontwikkeling van hun wijk. In Arnhem komen vernieuwende initiatieven van de grond. Daarmee loopt Arnhem op kop in de verandering naar een participatieve samenleving. Deze verandering kost tijd. Zij vraagt gewenning en bewustwording bij overheid, maatschappelijke partners, markt en inwoners.

De rol van de gemeente is meestal niet de rol van de uitvoerder, maar steeds meer die van ondersteuner / facilitator. Behalve daar waar concrete instrumenten beschikbaar zijn. In dat geval neemt de gemeente het initiatief.

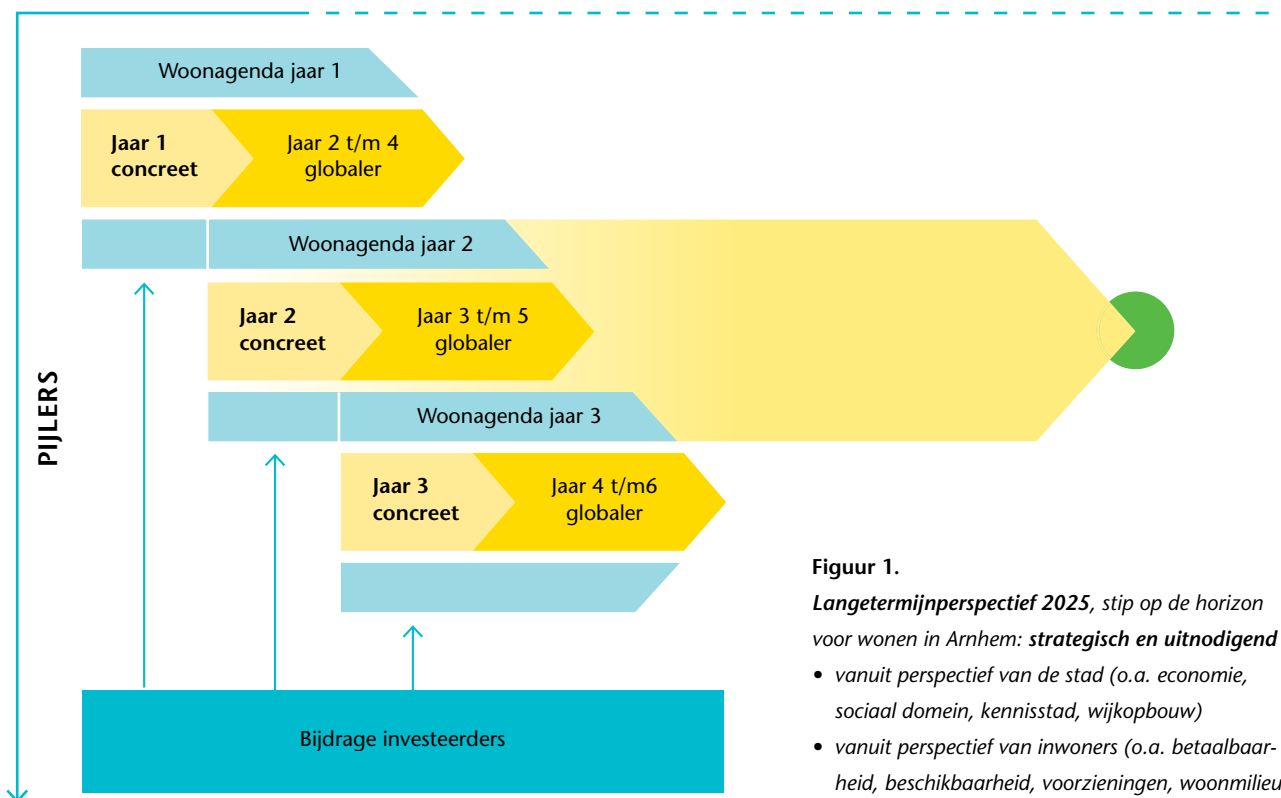
De gemeente heeft op basis van alle inbreng in de woonprincipes een koers uitgezet. Ze neemt hierbij een uitnodigende houding aan, maar moet vervolgens ook ruimte bieden aan het initiatief van inwoners en partners. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van deze woonprincipes ligt daarmee grotendeels bij inwoners en partners.

De woonprincipes zijn bovenal een uitnodiging aan de stad. Neemt u als inwoner, bewonersgroep /-initiatief, vereniging van eigenaren, corporatie, zorginstelling, maatschappelijke partner, projectontwikkelaar, bouwbedrijf, belegger, energieleverancier de uitdaging aan?

De uitwerking van de pijlers hebben we als uitnodiging in de 'wij'-vorm geschreven, omdat we samen willen werken aan de Arnhemse woonprincipes.

Volkshuisvestingskader: van Woonprincipes naar prestatieafspraken

Onze woningcorporaties zijn een belangrijke partner. De Woningwet 2015 versterkt dit partnership. Via een proces van woonvisie (woonprincipes) en prestatieafspraken werken we, gemeente, corporaties en huurdersorganisaties, samen aan de realisatie van de volkshuisvestingsopgave in Arnhem. De insteek van de wet is dat de gemeente hiertoe haar beleid

Figuur 1. Langetermijnperspectief 2025, stip op de horizon voor wonen in Arnhem: **strategisch en uitnodigend**

- vanuit perspectief van de stad (o.a. economie, sociaal domein, kennisstad, wijkopbouw)
- vanuit perspectief van inwoners (o.a. betaalbaarheid, beschikbaarheid, voorzieningen, woonmilieus)

bepaalt en de corporaties aan de realisatie hiervan (naar redelijkheid) bijdragen. **Wat** we in deze samenwerking willen bereiken beschrijven we in deze woonprincipes, en in een nog te ontwikkelen aanvullend volkshuisvestelijk kader. **Hoe** we dat willen bereiken is onderwerp van de (jaarlijkse) prestatieafspraken. Op basis hiervan brengen de corporaties jaarlijks een bod uit, met voornemens hoe zij hieraan uitvoering willen geven.

Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk start met een korte beschrijving van het Arnhemse vertrekpunt voor de woonprincipes. Het geeft de kaders weer waarbinnen de woonprincipes tot stand zijn gekomen. In hoofdstuk 3 richten we ons op duurzaam wonen. We geven weer wat we hieronder verstaan en schetsen de uitgangspunten voor de ontwikkeling van het wonen in Arnhem. Dit vertaalt zich vervolgens in vier gelijkwaardige pijlers. Hoofdstuk 4 beschrijft de pijler Duurzaam betaalbaar, hoofdstuk 5 de pijler Levensloopgeschikt wonen, hoofdstuk 6 de pijler Aantrekkelijke woonstad en hoofdstuk 7 de pijler Wijken met identiteit. Elk van de pijlers hebben we uitgewerkt aan de hand van een drietal speerpunten. In het najaar verwerken wij dit in gezamenlijkheid tot een uitvoeringsagenda en volkshuisvestingskader met prioriteiten.

Tot slot zijn er een aantal bijlagen toegevoegd. Bijlage 1 bevat een begrippenlijst ter verduidelijking van de woonprincipes. In bijlage 2 vindt u wijkbeschrijvingen als aanzet voor het gesprek met inwoners en andere partners over hun wijken. Dit om de identiteit van wijken voldoende tot hun recht te laten komen. In de overige bijlagen 3 tot en met 6 vindt u onderzoeken en verslagen (ter verantwoording van gemaakte keuzes en het proces).

In Arnhem komen vernieuwende initiatieven van de grond. Daarmee loopt Arnhem op kop in de verandering naar een participatieve samenleving.

2 Vertrekpunt Arnhem

Met de woonprincipes gaan we in op de maatschappelijke opgaven waarvoor Arnhem nu staat. Deels zijn dat landelijke opgaven die zich ook in Arnhem voordoen, deels ook de specifieke Arnhemse opgaven. Vooraf geven we vanuit deze maatschappelijke opgaven de richtingen die we in deze woonprincipes verder uitwerken.

Ontwikkelprogramma's voor Arnhem

Arnhem positioneert zich nadrukkelijk als *een vitale economische stad en het bestuurlijk en cultureel centrum van Oost-Nederland*. Wij dragen deze potentie uit en benutten die in Nederland en Noordrijn-Westfalen. Dit heeft de gemeente vastgesteld in haar perspectiefnota en de nieuwe programma's 'Van Wijken Weten' en 'Stad op de kaart'.

- **Toekomst is aan de stad:** In de perspectiefnota constateert Arnhem dat de toekomst aan de stad is. De trek naar de stad is groot, maar ook de concurrentie tussen steden. Steden waar maatschappelijke partners intensief samenwerken profiteren van deze trend. De nauwe samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven (Triple Helix) in de regio Arnhem Nijmegen past perfect binnen deze ontwikkeling. Net als een initiatief als Innovatiefabriek Arnhem, waarin hoger onderwijs, woningcorporaties en partners zoals De Kempenaer, Luxor, Coehoorn Centraal en Casa de positie van Arnhem versterken als aantrekkelijke stad om in te wonen en te werken.
- **Van wijken weten:** minder gemeente, meer wijk, anders doen. Dat is samengevat het motto van het programma "van wijken weten". In Arnhem kennen we een lange traditie van wijkenaanpak en buurtinitiatieven. Wij zien hierin een enorme kans én uitdaging

om ook andere zaken die wij nu nog centraal uitvoeren, naar het wijkniveau te brengen. Uitgangspunt voor ons handelen wordt dan ook dat we alles op decentraal wijkniveau gaan doen, tenzij op basis van argumenten blijkt dat dat niet mogelijk is. Arnhem kiest een *fundamentele wijkenadering*. Vanuit de wijk wordt aangegeven wat nodig is om zo de lijnen tussen inwoners en overheid te verkorten en efficiënter te werken. Dit nieuwe programma noemen we "Van Wijken Weten".

- **Stad op de kaart:** Het versterken van de stad in sociaal economisch opzicht is het doel van het programma "Stad op de Kaart". Dit door in te zetten op minder werkloosheid, minder schooluitval, meer gerealiseerde duurzaamheidsambities, een hoger cijfer voor de positie van de binnenstad en het verzilveren van onze ligging aan de Rijn. De binnenstad is daarbij een toplocatie voor wonen met gezicht op de Rijn en versterkt de aantrekkelijkheid van de stad.

Arnhem en de regio

Als centrumstad heeft Arnhem ook verschillende verbindingen met de gemeenten rondom. Dan gaat het om woon-werkrelaties, gebruik van Arnhemse voorzieningen door inwoners uit de regio, en andersom gebruik van het groen in omliggende gemeenten door Arnhemmers

(bijvoorbeeld De Veluwe en Park Lingezege). Daarnaast willen mensen steeds meer in of nabij de stad wonen.

De regio biedt op dit moment een palet aan woonmilieus, waarin Arnhem haar eigen duidelijke positie heeft. Dit betekent bijvoorbeeld dat verhoudingsgewijs veel mensen met een laag inkomen of ondersteuningsbehoefte naar Arnhem komen. Arnhem pakt dit op, maar het vraagt wel afstemming met buurgemeenten; om te komen tot een gezond regionaal evenwicht van lusten en lasten. Andersom wil de stad in de toekomst meer midden- en hoge inkomens aan zich binden. Dit krijgt onder meer gestalte in de gezamenlijke afstemming over voldoende en juiste nieuwbouw in Arnhem en omgeving.

De Ladder voor Duurzame Verstedelijking dwingt ons daarbij kritisch na te denken over de toevoeging van woningen, zowel in aantallen als in kwaliteit. Maar ook over de keuze voor (nieuwe) woonlocaties. Regionale afstemming is vanuit de Ladder een vereiste. Dit vraagt om een strategische visie op woningbouw en transformatie en om nauwe samenwerking met onze buurgemeenten. Gezamenlijk willen we invulling geven aan de regionale woonbehoeften.

Arnhemse woonopgaven

Arnhem is een aantrekkelijke groene stad, gelegen tussen het rivierengebied en de Veluwe, met goede voorzienin-

---

De regio biedt op dit moment een palet aan woonmilieus, waarin Arnhem haar eigen duidelijke positie heeft.

gen en een groot cultuuraanbod. Door differentiatie in de woningvoorraad en de gezonde mix van bevolkings- en inkomensgroepen, willen we Arnhem ook in de toekomst aantrekkelijk houden om te wonen. Er is hierbij een verschuiving gaande van aanbodgericht naar vraaggericht bouwen. De behoeften van de woonconsument staan steeds meer centraal. Door de bestaande en nieuwe woningvoorraad en het woonmilieu af te stemmen op deze behoeften ontstaat er een voorraad met toekomstwaarde. Dit draagt bij aan sociaal, fysiek en economisch sterke wijken waarbinnen het voor iedere portemonnee goed wonen en leven is.

De vier pijlers in deze woonprincipes geven verdere invulling aan deze Arnhemse woonopgaven. We lichten ze hier kort toe.

- **Betaalbaarheid leidend bij afwegingen:** Inwoners van Arnhem kunnen een woning vinden die naar prijsstelling past bij hun inkomen. De betaalbaarheid van het wonen heeft dan ook prioriteit. De afgelopen jaren stonden in het teken van het verbeteren van wijken met een kwalitatieve achterstand, zoals Malburgen, Presikhaaf, 't Broek en Klarendal. Dergelijke grootschalige aanpakken zijn de komende jaren niet meer gewenst; enerzijds omdat de resterende opgave voor het verbeteren van de woonkwaliteit kleinschalig van aard is, anderzijds omdat de resterende goedkope woningen nodig zijn voor de laagste inkomens.
- **Participeren en langer zelfstandig:** Mensen in Arnhem vinden een woning in een omgeving waar zij zich thuis voelen. Hierdoor zijn ze betrokken bij elkaar en kunnen ze blijven wonen, ook wanneer er behoefte is aan zorg en ondersteuning. Mensen zijn hiervoor primair zelf verantwoordelijk. In haar Wmo-beleid gaat Arnhem in eerste instantie uit van de eigen verantwoordelijkheid en mogelijkheden die mensen zelf hebben.

Maar niet iedereen redt zichzelf of beschikt over mensen in hun directe omgeving waarop zij kunnen en willen terugvallen. Voor hen is professionele hulp en ondersteuning nodig.

Maar niet iedereen redt zichzelf of beschikt over mensen in hun directe omgeving waarop zij kunnen en willen terugvallen. Voor hen is professionele hulp en ondersteuning nodig. Daarbij komt dat door het scheiden van wonen en zorg meer mensen met een zorg- of hulpvraag zelfstandig blijven wonen in de wijk. Voor hen is een geschikte woning in een geschikte woonomgeving een belangrijke voorwaarde, met aandacht voor fysieke veiligheid in iedere levensfase. Maar denk ook aan een sociaal veilige omgeving met bewoners die elkaar kunnen helpen.

- **Vestigingsklimaat Arnhem via woonmilieus met aantrekkingskracht:** Arnhem biedt bijzondere woonmilieus voor inwoners van Arnhem en nieuwkomers; zowel in de binnenstad als in de woonwijken. Dit maakt het ook voor bedrijven aantrekkelijk om zich in Arnhem te vestigen. De groene ligging tegen de Veluwe, aan de Rijn en dichtbij de Duitse grens, geeft Arnhem charme. Met ruim 150.000 inwoners combineert Arnhem stedelijke allure met de menselijke maat. De stad kent volop onderwijs- en zorginstellingen, sport- en ontspanningsfaciliteiten en winkelcentra. En dat steeds met de natuur nabij.
- **Wijken met identiteit en verscheidenheid:** Arnhem staat voor het versterken van identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken.

Dan gaat het voor een groot deel over de bestaande wijken. De wijken hebben een duidelijk profiel; inwoners voelen zich dan ook vooral bewoner van hun wijk. Een belangrijk uitgangspunt is dat mensen zich thuis voelen in hun wijk. Naast een prettige omgeving (schoon, heel en veilig) gaat het dan ook om mensen waarbij je je thuis voelt.

In beginsel moeten alle huishoudens, ook lage inkomens, keuzemogelijkheden hebben als het gaat om wonen. Dat kan onder druk staan bij te eenzijdige wijken, wat versterkt wordt door maatregelen als 'passend toewijzen'. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen, biedt ruimte aan het maken van wooncarrière in de wijk. Deze diversiteit is een stimulans voor de wijk economie en het voorzieningenniveau, en zorgt daarmee voor een duurzame betrokkenheid bij de wijk.

3 De principes voor duurzaam wonen in Arnhem

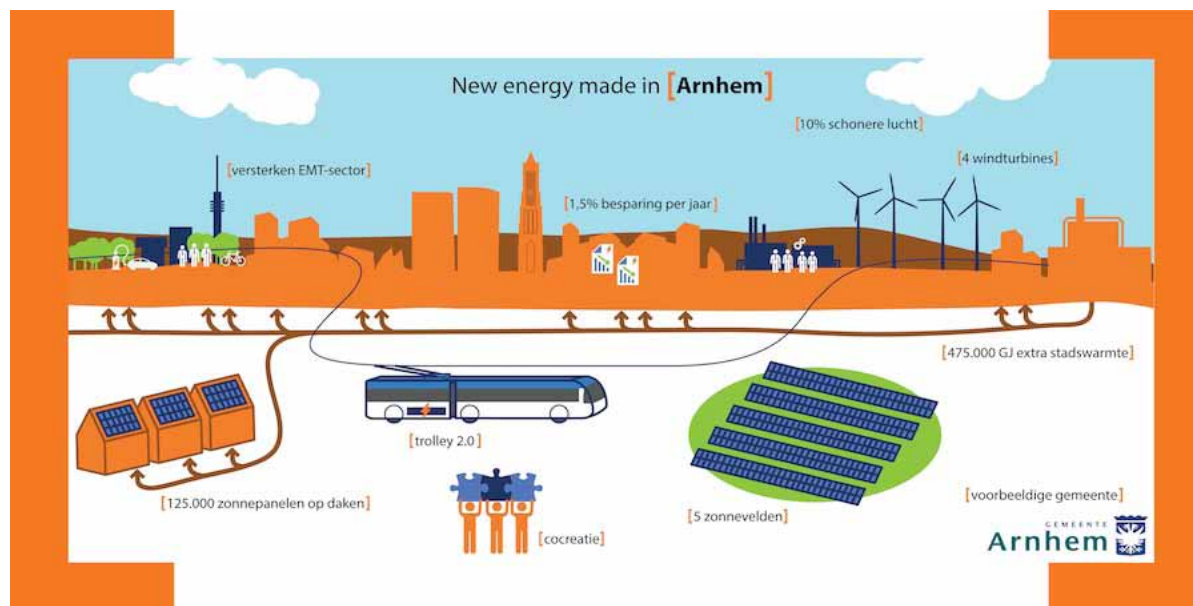
Inwoners die we tijdens een van de bijeenkomsten of op de markt spraken over wonen in Arnhem zijn bijna allemaal zeer gehecht aan de stad en de wijken. Zij zijn trots op het nieuwe station, Modekwartier, groen in de omgeving en de verschillende evenementen. Toch maken mensen zich ook zorgen. Zij zien de huurprijzen omhoog gaan, terwijl inkomens niet meestijgen. En vragen zich af of er in de toekomst nog zorg aan huis is, of dat zij het allemaal zelf moeten organiseren? Mensen willen hierbij wel initiatief nemen, maar weten soms niet hoe, en hebben behoefte aan hulp.

De woonprincipes dragen bij aan een antwoord op deze en andere vragen. Het gaat om principes die de koers bepalen bij keuzes en investeringsbeslissingen. Voor de gemeente zijn deze principes de leidraad voor het te voeren woonbeleid in de wijken. Wij nodigen onze partners uit om mee te werken aan deze principes, zodat we gezamenlijk richting geven aan de ontwikkeling van de stad.

Duurzaam Arnhem

Arnhem is een groene duurzame gemeente. Dat krijgt invulling in de verschillende pijlers. In een duurzame woning en een prettige woonomgeving is het in alle levensfasen gezond, comfortabel, betaalbaar en veilig wonen. Elke levensfase brengt eigen risico's met zich mee, waarvan bewoners, bedrijven, ontwikkelaars en andere professionals zich bewust van zijn. Op deze risico's wordt ook geanticipeerd.

Duurzaamheid komt terug in alle aspecten van het wonen: in woonlasten (bijvoorbeeld door besparing op energiekosten), in gebruikskwaliteit en gezondheid van woningen en woonomgeving, in de toekomstkwaliteit van de stad en de openbare ruimte (groen, schoon, heel

en veilig), en in het nemen van eigen initiatief in wijken, omdat dit de plek is waar je je thuis voelt. Arnhem besteedt veel aandacht aan het thema duurzaamheid. Waar het gaat om energieverbruik heeft de gemeente met haar programma New Energy made in Arnhem haar visie op duurzaamheid reeds gegeven; waarbij één van de lange termijn doelen is: energieneutraliteit in 2050.

Duurzaam wonen vraagt bewustwording en verantwoordelijkheid

De sleutel tot duurzaam wonen ligt hoofdzakelijk bij bewoners, maatschappelijke partners en marktpartijen. Zij geven invulling aan het wonen in de stad. Dit vraagt om een actieve houding van (samenwerkende) inwoners, om professionals die in dienst van de samenleving vraaggericht werken, en om organisaties die over hun grenzen durven te kijken. Partijen nemen samen verantwoordelijkheid

voor de ontwikkeling van Arnhem. Dat betekent voor de gemeente en haar partners een andere opstelling.

Duurzaam wonen is ...

- Gezond
- Veilig
- Comfortabel
- Onderhoudsarm
- Flexibel aanpasbaar
- Energiezuinig
- Geschikt voor meerdere levensfasen
- In een prettige (sociale) omgeving
- Met woonlasten die in verhouding staan tot de woningkwaliteit

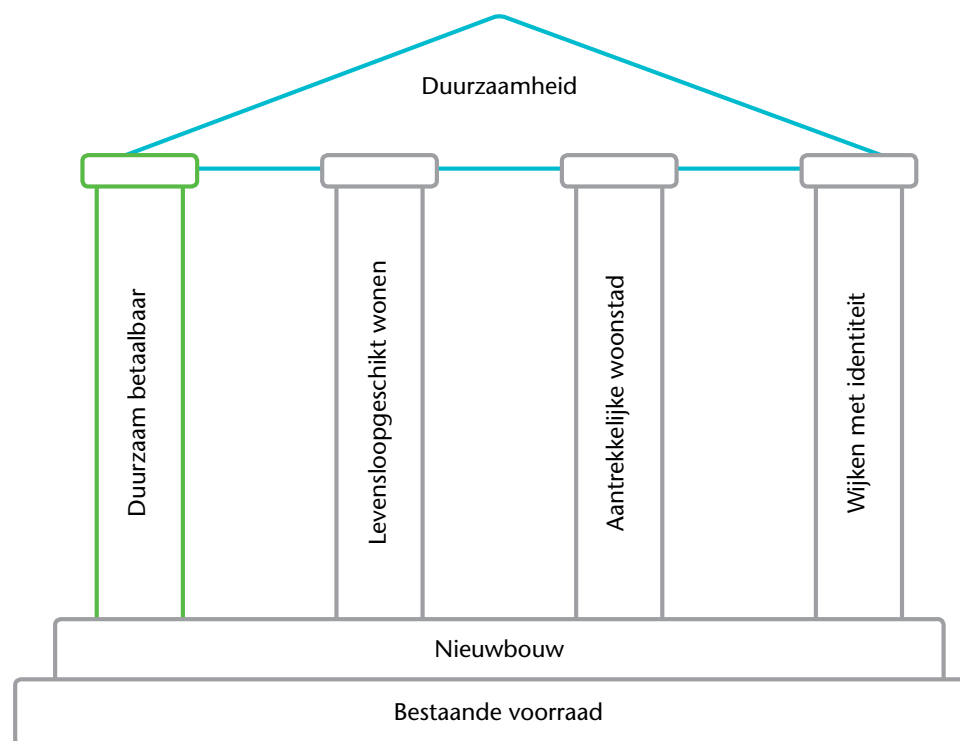
4 Duurzaam betaalbaar

Missie: Een passende betaalbare woning; met een prijs die uitdrukking geeft aan de kwaliteit van de woning. Energielastenreductie is een belangrijk middel binnen deze missie.

Door stijgende woonlasten staat de betaalbaarheid onder druk. Dat geldt niet voor alle huishoudens. Er is ook een (grote) groep mensen die al lang in hun woning wonen en hun hypotheek nagenoeg afgelost hebben, of die een huur betalen die verhoudingsgewijs heel laag is (goekope scheefheid). De afgelopen jaren is door herstructurering goedkoop woningaanbod verloren gegaan. Daarvoor zijn kwalitatief goede, maar duurdere woningen teruggekomen.

Wat speelt er?

- Aan sociale huur is in Arnhem veel behoefte. Er ligt een opgave om in deze behoefte te voorzien. (Bron: Woningmarktonderzoek 'We hebben elkaar nodig', 2014, SAN)
- De betaalbaarheid van het wonen staat onder druk. In de huursector heeft 33% van de Arnhemse huishoudens een betaalbaarheidsrisico. Voor hen liggen de genormeerde uitgaven voor levensonderhoud en de overige uitgaven hoger dan het huishoudensinkomen. (Bron: Betaalbaarheid Wonen in Beeld, SAN, 2014)
- Binnen de sociale huursector wordt 23% van de woningen bewoond door huishoudens met een inkomen boven de inkomensgrens voor sociale huur. Dit wordt ook wel goedkope scheefheid genoemd en leidt tot een hogere vraagdruk in het sociale segment. (Bron: Betaalbaarheid Wonen in Beeld, SAN, 2014)

- Op basis van inkomen behoort 53% van de Arnhemse huishoudens tot de doelgroep voor sociale huur. (Bron: Betaalbaarheid Wonen in Beeld, SAN, 2014)
- De slaagkans binnen de sociale huursector bedroeg een kleine 10% in 2014. De slaagkans voor ouderen / doorstromers was daarbij groter dan die voor jongeren / starters. (Bron: Gemeente Arnhem, 2014)
- Woningverduurzaming kan bijdragen aan het verlagen van de woonlasten door besparing op energie uitgaven. Het gemiddeld energielabel in Arnhem bedraagt op dit moment C. Circa 48% van de woningen heeft energielabel D of minder. Voldoende ruimte voor verbetering. (Bron: energielabelatlas.nl, 2015)

Beschikbaar voor alle inkomens

- In Arnhem komen voldoende betaalbare huur- en koopwoningen beschikbaar voor lage, midden en hoge inkomens. Naast voldoende beschikbaarheid is er een variatie in prijssklassen en spreiding over de wijken. Voor de beschikbaarheid van huurwoningen onder de aftoppingsgrenzen is deze spreiding over de stad noodzakelijk, omdat anders de keuzemogelijkheden voor laagste inkomens beperkt zijn tot enkele buurten. Voor het huisvesten van de laagste inkomens is de omvang van de kernvoorraad op peil.

- We bevorderen doorstroming uit schaarse huurwoningen door verleiding en aanbod van goede alternatieven.
- De prijs van (bestaande) huurwoningen moet in verhouding staan tot de kwaliteit. Waar gewenste kwaliteiten (zoals energiebesparing) onvoldoende in de prijs tot uitdrukking gebracht kunnen worden, zoeken we alternatieve investeringsstrategieën.
- We experimenteren met flexibele huurcontracten, ten behoeve van stabiele en evenwichtige prijs-kwaliteitverhoudingen in de toekomst.
- We werken aan een gezamenlijke vastgoed-strategie per wijk; ten aanzien van verkoop, herstructurering en inzet van leegstaand vastgoed.

Toekomstbestendige woonkwaliteit

- De Arnhemse woningvoorraad is toekomstbestendig. Dit betekent dat de woningvoorraad een goede basiskwaliteit heeft (veilig en gezond) en in 2050:
  - volledig 'nul-op-de-meter' is (met op termijn duurzaam lage woonlasten);
  - losgekoppeld is van het gasnet;
  - in hoge mate toegankelijk en geschikt is voor verschillende doelgroepen.
 Om dit te kunnen bereiken moeten we nu stappen zetten in het verbeteren van de Arnhemse woningen.

- We investeren in energiebesparende maatregelen via aansluiting op stadswarmte en loskoppelen van gas; en koppeling met de stedelijke energietransitieopgave.
- We informeren inwoners over maatregelen rond energiebesparing en toegankelijkheid.
- We bevorderen veiligheid in de woning en woon-omgeving door inzet van het Politiekeurmerk.
- We spreken kwetsbare woningeigenaren en VVE's aan en helpen zo nodig bij het goed omgaan met hun onroerend goed.

Gevarieerde wijken

- Arnhem kent binnen wijken geen concentraties van mensen met een zeer laag inkomen. Dit kan de wijk namelijk in een neerwaartse spiraal brengen. Wel is het zo dat betaalbaarheid van het wonen extra onder druk staat voor mensen met een laag inkomen; zeker als dit inkomen jaren achtereen laag is (door bijvoorbeeld werkloosheid of arbeidsongeschiktheid). Voor hen bieden we binnen verschillende wijken voldoende betaalbare en gevarieerde huisvestings-mogelijkheden. Dit vergroot keuzemogelijkheden en voorkomt (ongewenste) concentratie.

- We werken aan prijsdifferentiatie per wijk (zie gezamenlijke vastgoedstrategie).
- We investeren in wijken met een hoge werkloosheid in leefbaarheidsprojecten gericht op arbeidsparticipatie en scholing.

Beschikbaar voor alle inkomens

- Vanaf 2018 heb je als actief woningzoekende in Arnhem binnen anderhalf jaar een woning. Het streven is deze termijn te verkorten.
- De slaagkansen voor verschillende inkomensgroepen zijn binnen de primaire doelgroep gelijk verdeeld (primaire doelgroep = inkomen tot € 34.911, prijspeil 2015 verdeeld in: bijstandsgerechtigden, huurtoeslag-ontvangers en overig primair).
- Er is meer gevarieerd betaalbaar aanbod in woonconcepten en geclusterde woonvormen voor jong en oud.

- Toewijzing aan de primaire doelgroep (< € 34.911, prijspeil 2015)
- Inzet is om woningen passend toe te wijzen volgens de Woningwet 2015 (huisvestingsverordening)
- Monitoring slaagkansen in Enserve.
- Schuldhulpverlening.
- Individuele ondersteuning aan zorgdoelgroepen door diverse organisaties.

Prestatieafspraken over:

- Beschikbaarheid en slaagkansen per inkomensgroep, huurprijsklasse en bijzondere doelgroepen
- Huurbeleid
- Verkoop huurwoningen, afspraken gewenste effecten en monitoring gerealiseerde effecten.
- Afstemming voorraadstrategie (bestaand en nieuwbouw).
- Nieuwe afspraken over voorkomen van huurschulden en huisuitzettingen.
- Snel ingrijpen bij schrijnende gevallen.

Toekomstbestendige woonkwaliteit

- In 2020 is het gemiddelde energielabel van alle corporatiehuurwoningen B, 80% van de particuliere huursector heeft energielabel C.
- Vermindering energieverbruik door woningverduurzaming met 1,5% per jaar t/m 2020. Naar 2050 is de energiebesparing in woningen 50% ten opzichte van 2014.
- Woningen en wijken zijn veilig en gezond.
- De particuliere woningvoorraad en VVE's hebben voldoende bouw- en woontechnische toekomstkwaliteit.
- Vanaf 2020 wordt energieneutraal gebouwd. Nul-op-de-meter is hiervoor het uitgangspunt.

- Bij nieuwbouw inzetten op energieneutraal, en indien niet mogelijk op bijna energieneutraal (BENG)
- Afspraak gemeente-corporaties verduurzamen huurwoningen: € 2,5 miljoen tot en met 2018
- Maatregelen Energy made in Arnhem
- Pilot VVE-aanpak
- Realiseren duurzame wijk Schuytgraaf, veld 3
- Nul-op-de-meter projecten/ Stroomversnelling
- Aanpak luchtkwaliteit.

- Bewustwording stimuleren ten behoeve van verduurzamen en aanpassen eigen woning.
- Pilots voor woningverbetering in de particuliere voorraad en het faciliteren van VVE's, vooral gericht op VVE's die niet op eigen kracht verbeteren.

Gevarieerde wijken

- Vermijden van concentratie van lage inkomens binnen wijken.
- De vergunninghouders komen in verschillende wijken terecht.
- Door een diversiteit aan inkomens is de wijk economie versterkt.
- Er is een goede match tussen vraag en aanbod in huur of koop in verschillende prijsklassen.

- Stimuleren en faciliteren (collectief) particulier opdrachtgeverschap.
- Starterslening.
- Minima-beleid.
- Uitvoering participatiewet en toeleiding naar werk.
- Maatschappelijke opvang aandachtsgroepen.

- Wijksturing: effect hoe we omgaan met inwoners en bewonersinitiatieven. Aandacht voor dure scheefheid (mensen met een laag inkomen in een dure huurwoning).

Wanneer zijn we tevreden?

Waar zijn we al mee bezig?

Wat gaan we nu doen?

Welke voorbeelden inspireren ons?

Nul-op-de meterwoning

Behoud goedkope huurwoningen, zoals in Lombok

Renovatie met behoud lage woonlasten

Energienotuloze woningen Malburg

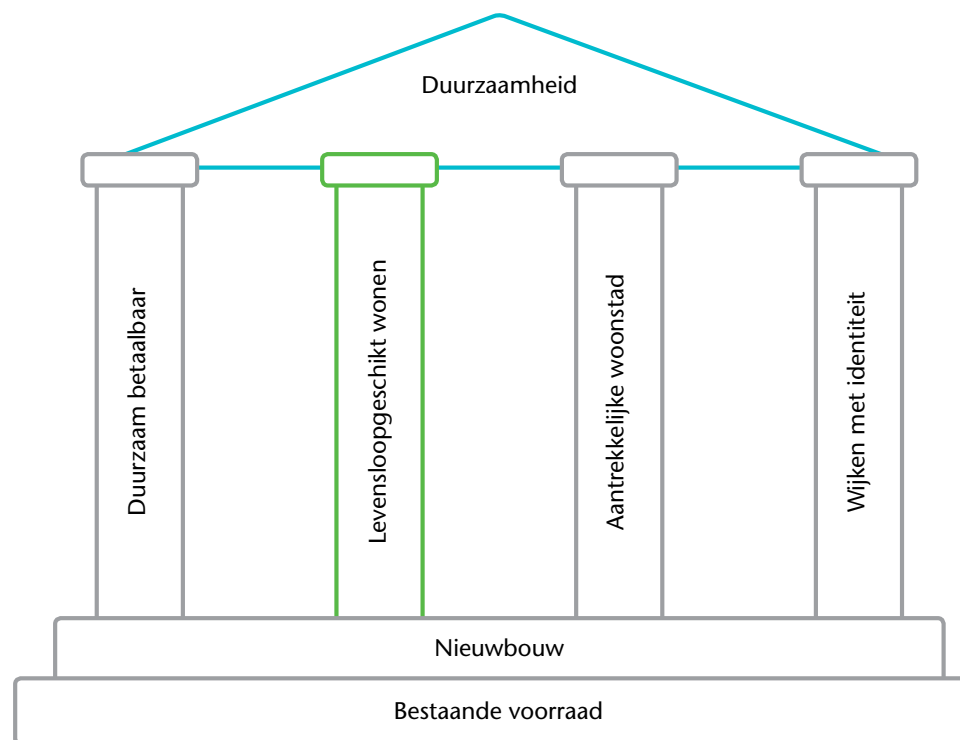
5 Levensloopgeschikt wonen

Missie: Arnhem biedt mensen in verschillende fasen van hun leven een passende woonplek. Passend bij de studie- en werkcarrière, gezinscarrière (jong-gezin-senior) en zorgcarrière.

Arnhem kent een gevarieerd aanbod van wonen: woningen, woonmilieus, omgeving en voorzieningen. Maar dat geldt niet voor de afzonderlijke wijken. Sommige uitbreidingswijken zijn behoorlijk eenzijdig; naar bebouwing en naar functies. Daar kunnen mensen niet alle fasen van hun leven wonen. Deels is dat geen probleem. Een student wil bijvoorbeeld het liefst dichtbij het centrum wonen en niet in een uitbreidingswijk. Voor anderen is het juist wel gewenst om in de eigen omgeving te kunnen blijven wonen in verschillende levensfasen. Dan kun je terugvallen op je omgeving (oppas, zorgtaken, etc.).

Wat speelt er?

- Arnhem kent een grote verhuisdynamiek. Vanuit Arnhem is er (per saldo) een uitstroom van huishoudens in de leeftijd 30-65 jaar naar de omliggende gemeenten. (Bron: Woningmarktonderzoek 'We hebben elkaar nodig', 2014, SAN)
- De vraag naar wonen met zorg in de periode 2014-2024 bedraagt voor ouderen +1.150 woningen verzorgd wonen complexgewijs en +1.600 woningen zorg aan huis. (Bron: Gemeentelijke Woonmonitor, Gemeente Arnhem)
- Voor mensen met een verstandelijke handicap en voor mensen met psychiatrische problematiek bedraagt de vraag respectievelijk +30 en +70 woningen verzorgd wonen in de periode 2014-2024. (Bron: Gemeentelijke Woonmonitor, Gemeente Arnhem)

- Van de Arnhemse woningen is 77% eenvoudig geschikt te maken. Dit aandeel verschilt per wijk. (Bron: Gemeentelijke Woonmonitor, Gemeente Arnhem)

Samenleving redt zichzelf

- Mensen nemen verantwoordelijkheid voor zichzelf en voor hun omgeving. Zelfredzaamheid is makkelijker mogelijk als mensen in verschillende levensfasen in hun wijk kunnen wonen. In een geschikte woning en omgeving die past bij hun inkomen, woonvoorkeuren, levensfase en hulpvraag. Onze inwoners kunnen hun wooncarrière zoveel mogelijk vormgeven in de eigen wijk.
- Mensen kennen en accepteren elkaar. De wijken nodigen uit tot ontmoeting.
- We accepteren dat er wijken zijn die moeilijk volledig levensloopgeschikt te maken zijn.

- We zorgen voor een variatie van voldoende passende en geschikte woningen voor jong en oud in dito woonomgeving; te denken valt aan jongerenhuisvesting (studerend of werkend), seniorenwoningen, bijzondere woonconcepten, beschermd wonen, etc.
- We verkennen de mogelijkheden voor de transformatie van leegstaande panden naar levensloopgeschikte woonvormen.
- Bij nieuwbouw geven we ontmoeting een plek in het stedenbouwkundig ontwerp; mits het schaalniveau zich hiervoor leent.
- We richten de openbare ruimte zo in dat het ontmoeting op een natuurlijke manier ondersteunt.

Bewustwording en preventie

- Als mensen minder mobiel worden ondersteunt een toegankelijke woning en woonomgeving de zelfredzaamheid. Tijdig (preventief) aanpassen van de woning bevordert dat mensen duurzaam langer zelfstandig en gezonder kunnen blijven meedoen aan de samenleving. Primair is dit de eigen verantwoordelijkheid van mensen. Dat vraagt wel bewustwording van veranderingen in de persoonlijke situatie en de risico's die hiermee samenhangen. Denk aan levensfase gebonden risico's in de fysieke vormgeving en de sociale samenstelling in de buurt. Gemeente en partners faciliteren de bewoners bij het bewust worden van en het beperken van risico's.
- We lichten bewoners actief voor over het preventief investeren in het tijdig veiliger en geschikt maken van de woning voor latere levensfasen. Dit stimuleert bewustwording om ongelukken in huis te voorkomen.
- We ondersteunen mensen die hun woning aanpassen voor het leven met (lichamelijke) beperkingen. Deels met Wmo-gelden, maar ook in de uitvoering en begeleiding.
- Bij nieuwbouw zetten we in op levensloopgeschikt bouwen.
- We werken aan een woonomgeving die veilig en (rolstoel) toe- en doorgankelijk is.
- We richten de openbare ruimte zo in dat zij uitnodigt tot bewegen en gezond gedrag.

Ondersteuning van kwetsbare mensen

- Arnhemmers kunnen zich zoveel mogelijk zelf en binnen hun eigen omgeving redden. Ze kunnen en willen een beroep doen op familie, burens of vrijwilligers. Inwoners die zich niet (meer) zelf kunnen redden vanwege een hulp- of ondersteuningsvraag en geen netwerk hebben, krijgen hulp van de gemeente en instellingen. Dat geldt ook voor mensen met soms afwijkend gedrag, door bijvoorbeeld een (verstandelijke) beperking of psychiatrische aandoeningen.
- We voegen (ver)nieuwe(nde) verzorgd en beschermd wonen concepten toe.
- We werken samen in wijkteams en met (groepen van) bewoners aan de integratie van zorgdoelgroepen in de wijk. We spreken elkaar aan op onze verantwoordelijkheden.
- We stimuleren het samenleven in de wijken en zetten in op (digitale) wijknetwerken. Dit voor het behoud van sociale contacten en ondersteuning van zorgbehoevende medebewoners.
- We zorgen ervoor dat voorzieningen vanuit alle wijken bereikbaar zijn; door infrastructuur en collectief vervoer.

Samenleving redt zichzelf

Wanneer zijn we tevreden?

- Arnhemmers voelen zich veilig en thuis in hun woning en woonomgeving.
- Mensen kunnen hun eigen woonvorm kiezen, passend bij hun leefstijl en vraag, waaronder voldoende aanbod geschikte woningen.
- Wijken bieden voldoende ruimte voor ontmoeting. Door ontmoetingsplaatsen in de openbare ruimte of ontmoetingsplekken. Maar ook door (digitale) wijknetwerken.
- De stad biedt met haar woningaanbod naar type, prijs en toegankelijkheid voor elk wat wils in de verschillende wijken. Dit in lijn met het karakter van de wijk zoals beschreven bij de pijler 'Wijken met identiteit'.

Waar zijn we al mee bezig?

- Randvoorwaarden rondom levensloop-geschiktheid in het woningbouwprogramma
- Het stellen van randvoorwaarden rondom levensloopgeschikt bouwen en het aanleggen van een toegankelijke woonomgeving (obstakelvrij en gebruiksvriendelijk voor ouderen/gehandicapten) bij nieuwbouw.

Bewustwording en preventie

- Het zelf preventief aanpassen van de woning is 'normaal'.
- Wijken beschikken over een rolstoel en rollatorvriendelijke woonomgeving, zonder onnodige obstakels in de openbare ruimte.
- Er zijn voldoende rustplekken (bankjes) in de omgeving.

- Woningverbetering in de bestaande voorraad ten behoeve van levensloopgeschiktheid.
- Procesplan langer zelfstandig wonen in Arnhem uitvoeren.
- Verstrekkingen vanuit de Wmo passend maken bij de persoonlijke situatie
- Stimuleren veilige woning en woonomgeving door inzet Politiekeurmerk.
- Bevorderen van een veilige woonomgeving door het opstellen van risicoplannen in het samenwerkingsverband van de veiligheidsregio Gelderland Midden.

Ondersteuning van kwetsbare mensen

- Er zijn in verschillende wijken verspreid over de stad 'woonconcepten' beschikbaar voor mensen met een ondersteuningsbehoefte.
- In alle wijken zijn alle zorgdoelgroepen als burens geaccepteerd. Waar nodig ondersteunen bewoners elkaar.
- Er zijn voldoende collectieve vervoers-, fiets- en autoverbindingen naar de voorzieningenclusters Kronenburg, Binnenstad en Presikhaaf, Rijnstate en andere belangrijke voorzieningen in de stad.

- Meer aanbod van beschutte of beschermde woonvormen.
- Gedifferentieerde toepassing van parkeernormen.
- Ontheffingsbeleid betaald parkeren voor zorgverleners bij het huis van cliënten.
- Lege kamers in zorginstellingen worden omgezet naar zelfstandige woonruimten.

Samenleving redt zichzelf

- Zicht krijgen op variatie aan woonbehoeften, ook van groeiende groep alleenstaanden.
- Prestatieafspraken over aanpassen van de woningvoorraad in de meest vergrijzende wijken.
- Volgen van de GGD-werkwijzer gezondheid in planvorming voor de thema's: groen, beweging, binnenmilieu en klimaat, sociale veiligheid en sociale kwaliteit.
- We vragen onze inwoners om burens te ondersteunen; variërend van bijvoorbeeld het bijhouden van een huishoudboekje tot hulp bij de belastingaangifte of het doen van boodschappen.

Bewustwording en preventie

- Informatiecampagne voor langer zelfstandig wonen en tijdig aanpassen van woningen.
- Woning die zijn aangepast met Wmo-geld worden beschikbaar gehouden voor mensen met een beperking. We maken prestatieafspraken over toewijzing.
- Samen met maatschappelijke partners, brandweer en politie bewoners bewust maken van risico's die gepaard gaan met langer zelfstandig wonen en verminderde zelfredzaamheid.

Ondersteuning van kwetsbare mensen

- Vormen van "gezinsvervangend *thuis*".
- Slim gebruik maken van leegkomend zorgvastgoed.
- Tussenvormen van beschut en verzorgd wonen. \ Te denken valt aan onder andere concepten als "Kamers met Kansen" voor 18- en 18+.
- Maatwerk toepassing parkeernormen voor wonen in bijzondere woonvormen.

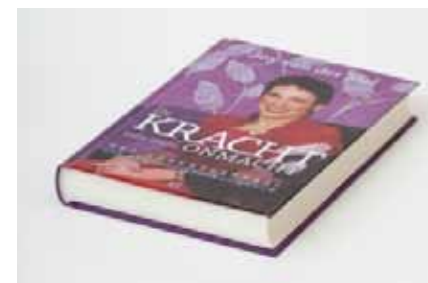
Welke voorbeelden inspireren ons?

Gecombineerd wonen starters en zorgbehoevenden

Bewustwordingscampagne voor inwoners en professionals

Bethaan, mix van koop, huur en begeleid wonen, incl. voorzieningen

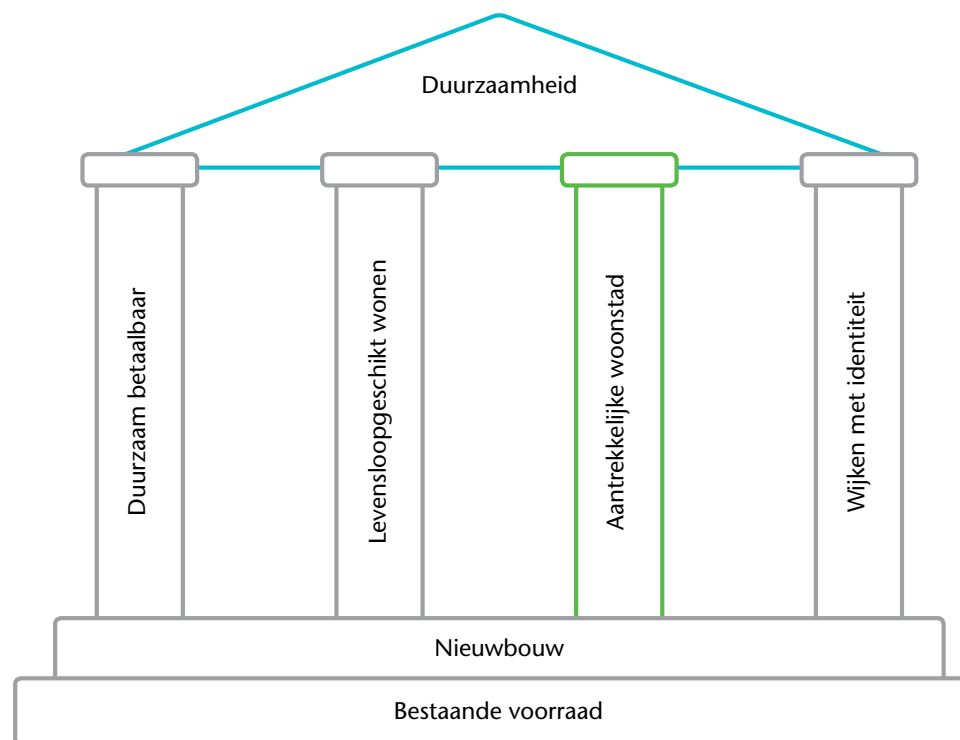
De Herbergier in Spijkerkwartier

6 Aantrekkelijke woonstad

Missie: Arnhem biedt een uitstekend leefklimaat voor de eigen inwoners, de belangrijkste ambassadeurs van Arnhem. En ook heeft de stad een goed vestigingsklimaat voor nieuwe inwoners met nadruk op midden en hoge inkomens en bedrijven. Verder wil zij dat er meer studenten in Arnhem studeren en wonen. Arnhem heeft als stad, met haar ommeland, een belangrijke vestigingsfunctie voor nieuwe inwoners en bedrijven. De aantrekkingskracht van Arnhem houdt niet op bij de gemeentegrenzen; ook plaatsen rondom de stad horen gevoelsmatig bij Arnhem. Kenmerkend voor Arnhem zijn de parken, en de ligging ten noorden en zuiden van de Rijn. De economische structuur profiteert van enkele dragende bedrijven als Tenna, Nuon, Liander, Arcadis en bestuurlijke functies als de rechtbank en provincie. Belangrijk voor de stad zijn ook de centrumvoorzieningen als het winkelgebied, stadsschouwburg en Musis Sacrum. Voor anderen is juist het Gelredome met Vitesse en de nabijheid van Papendal belangrijk.

Wat speelt er?

- Voor de periode 2014-2024 bedraagt de nieuwbouwopgave circa 7.900 woningen. (Bron: Woningmarktonderzoek 'We hebben elkaar nodig', 2014, SAN)
- Er is in Arnhem grote behoefte aan centrumstedelijk wonen. In de periode 2014-2020 is de gewenste nieuwbouw +1.750 woningen in dit segment. (Bron: Woningmarktonderzoek 'We hebben elkaar nodig', 2014, SAN)
- Midden en hoge inkomens in Arnhem wonen in woonmilieus net buiten het centrum (64%) en in groen stedelijke woonmilieus (32%). Dit zijn ook de woonmilieus waar zij bij een verhuizing naar zoeken. (Bron: WoON, 2012)

Benutten onderscheidende kwaliteiten

- De woonmilieus in Arnhem hebben een hoge woonaantrekkelijkheid voor de huidige en nieuwe inwoners. De bijzondere ruimtelijke kwaliteiten van de stad zijn daarbij zichtbaar: aan de rand van de Veluwe en Betuwe, met de Rijn en groene lobben (de stadsparken); en haar groene wijken. Maar ook met karakteristieke bebouwing en onderscheidende architectuur. Met de binnenstad en de Rijn als toplocaties om te wonen en recreëren. De combinatie wonen, werken en verblijven maakt de stad vitaler. De Rijn vormt de verbinding tussen Zuid en Noord.
-
- We versterken de groene uitstraling van de wijken, in lijn met het karakter van de wijk. Elke wijk heeft haar eigen 'groene' kwaliteit. Waar wenselijk gebruiken we lege plekken voor de toevoeging van deze groene kwaliteit.
  - We versterken de 'huiskamerfunctie' van de binnenstad, door uitgaansfuncties, verblijfsklimaat en festiviteiten, conform aanpak Binnenstad / Rijnoud. Verder versterken we de woonaantrekkelijkheid in de binnenstad. Ook voor minder valide inwoners.
  - We behouden en versterken de karakteristieke bebouwing en onderscheidende architectuur in de wijken.
  - We versterken het karakter van Arnhem als studentenstad.

Wervende woonmilieus

- Een economisch vitale stad is een levensvatbare duurzame stad. Het woonaanbod versterkt het economisch profiel van Arnhem. Zij biedt ook mensen met een hoger inkomen een woning en woonomgeving met onderscheidende kwaliteiten ten opzichte van elders in Nederland. Unieke locaties bieden een woonkwaliteit van internationale klasse; zowel in / nabij de binnenstad als in de meer landschappelijke woonmilieus aan de rand van de natuurgebieden rond Arnhem.
-
- We voegen woonmilieus toe voor midden- en hogere inkomens, in koop- en vrije huursector. Dit betekent toevoeging van woningen met een aanvullende en onderscheidende kwaliteit (vraaggericht en toekomstbestendig). Zowel binnen de stad als aan de randen.
  - In regionaal verband zoeken we nauwe samenwerking met onze buurgemeenten. De toevoeging van woningen door nieuwbouw of transformatie stemmen we regionaal af, conform de Ladder voor Duurzame Verstedelijking.
  - We bieden ruimte aan kleinschalige ontwikkelingen in het topsegment, door gefaseerde ontwikkeling op nader te bepalen toplocaties.
  - We bieden ruimte aan stedelijke woonvormen in de binnenstad, met stedelijke wooninnovaties.
  - We bieden ruimte voor meer functiemenging in wijken door bedrijvigheid in de wijken te stimuleren.

Vernieuwende woonconcepten

- Arnhem biedt ruimte aan initiatiefnemers van (ver)nieuwe(nde) woonconcepten, eventueel in combinatie met andere functies, zoals werken, recreatie of cultuur. Dit is het handelsmerk van Arnhem. Hergebruik van bestaand vastgoed en de eigen inzet van inwoners hebben hierbij prioriteit.
-
- We nodigen inwoners en ondernemers uit om vernieuwende woonconcepten te realiseren: wooncoöperaties, (collectief) particulier opdrachtgeverschap.
  - We benutten leegstaand vastgoed voor het toevoegen van nieuwe functies, mede bepaald door de locatie. Waar het gaat om wonen, betekent dit toevoeging van kwalitatief goede woningen die aansluiten bij de vraag vanuit de markt. Hiermee voorkomen we eenzijdig aanbod.
  - We bieden ruimte aan alternatieve woonvormen.

Benutten onderscheidende kwaliteiten

Wanneer zijn we tevreden?

- Bewoners houden van hun wijk en waarderen deze met minimaal een 8.
- Zowel inwoners van Noord als Zuid bezoeken de Arnhemse binnenstad
- Het aantal studenten groeit mede door goede studentenhuisvesting en -voorzieningen
- In Presikhaaf is een kenniscampus, waar studenten en starters wonen en werken.

Waar zijn we al mee bezig?

- Platform31 experiment verbetering aanloopstraten
- Parken Sonsbeek en Meinerswijk
- Fashion Festival Arnhem, Market Garden, Living Statues, Sprookjesfestival, Immerloo Park Festival
- City marketing: Arnhem als woon- en studentenstad
- Regionale afstemming van woningbouw, gedifferentieerd aanbod woningen in de nieuwbouw

Wat gaan we nu doen?

- Groene infrastructuur versterken.
- Inrichten kennis / informatiecentrum voor energiebesparende maatregelen (Kern-kenniscentrum).
- Ontwikkelen Presikhaaf als een campus voor de HBO-opleidingen HAN en VHL; waar studenten wonen, studeren en werken.
- Organiseren van 'karaktercampagnes': een gesprek met de wijken over identiteit en eigenheid. Hieraan koppelen we per wijk acties. Zie ook pijler 'Wijken met Identiteit'.
- Stimuleren dat verhuurders, hogescholen en studenten samenwerken aan één loket voor studentenhuisvesting.

Wervende woonmilieus

- Het aantal midden- en hoge inkomens in Arnhem groeit.
- Enkele onderscheidende topprojecten met elk een eigen unieke kwaliteit zijn gerealiseerd.
- In de binnenstad en langs de Rijn zijn onderscheidende woningen gerealiseerd.
- Bijzondere gebouwen zijn bestemd voor monumentaal wonen.

- Diverse locaties voor nieuwbouw: Schuytgraaf, Saksen Weimar en Nieuwe Kadewartier.
- Paradijs en Bartok
- Grote Broer
- Transformatie van leegstaande gebouwen bevorderen.

- Toplocaties zoeken.
- Stimuleren transformatie bijzondere gebouwen naar monumentaal wonen.
- Wonen in de binnenstad verder uitbreiden. Ontwikkeling zuidelijke Binnenstad voor wonen.

Vernieuwende woonconcepten

- Verschillende inwonerscoöperaties hebben hun woondroom gerealiseerd.
- Er zijn diverse projecten in (collectief) particulier opdrachtgeverschap gerealiseerd.
- Leegstaand vastgoed is onder andere hergebruikt voor wonen.

- Herbenutten leegstaand vastgoed / transformatieteam
- Ruimtekoers
- Projecten voor particulier opdrachtgeverschap in Sint Marten, Schuytgraaf en Gaardenhage.

- Coöperatieve initiatieven helpen we verder
- Kansen voor cocreatie en cofinanciering zoeken
- Faciliteren van (Collectief) Particulier Opdrachtgeverschap

Welke voorbeelden inspireren ons?

Sonsbeekpark

Groen bij de stad: Meinerswijk

Ontwikkeling Nieuwe Kadewartier

Burgemeesterswijk

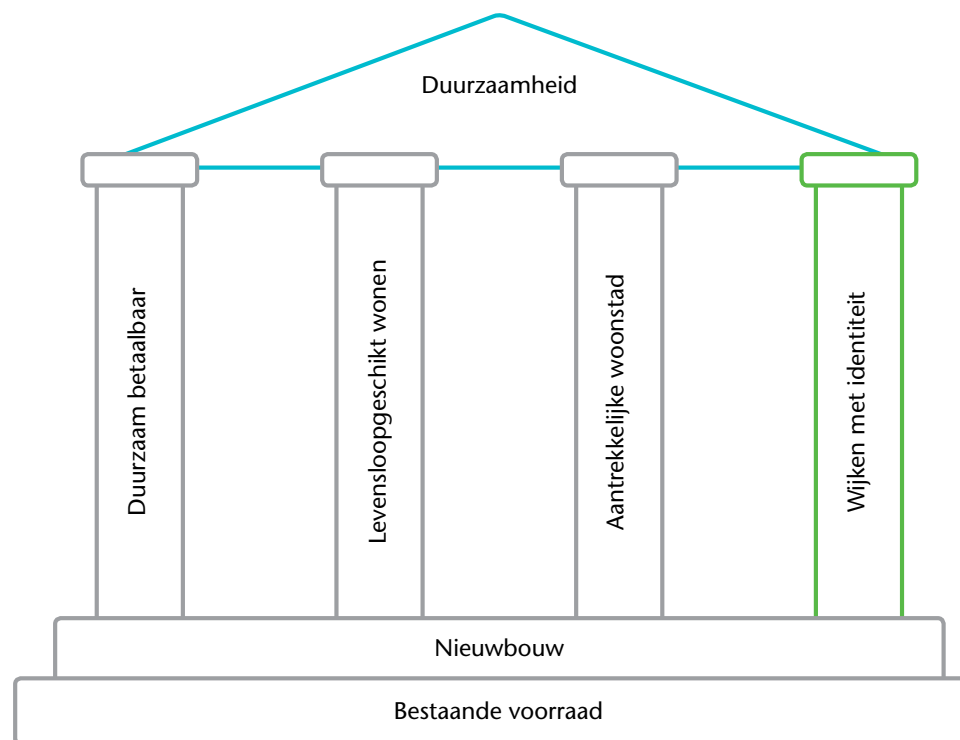
7 Wijken met identiteit

Missie: De wijken vormen in hun onderlinge samenhang de ‘united colors of Arnhem’. Profilering en ontwikkeling van de wijken krijgt invulling op basis van kwaliteiten van wijken in dit palet, waarbij de huidige inwoners als primair belanghebbenden de hoofdrol spelen.

Eigen aan Arnhem is dat mensen zich primair inwoner van hun wijk voelen. Zij zijn Klarendaller of inwoner van Malburgen of Elden. Er is dan ook een palet aan bepalende identiteiten binnen de stad. Arnhem heeft een geschiedenis in een wijkgerichte aanpak; wat momenteel prioriteit krijgt in het programma “Van wijken weten”. In dit programma zal anders dan de afgelopen periode het accent niet zozeer liggen op een brede aanpak voor grote wijken (aandachtswijkenaanpak), maar steeds meer op kleinschalige situaties in buurten en straten. Wijken zijn zelf aan zet

Wat speelt er?

- Bijna 90% van de Arnhemmers beoordeelt de buurt waarin ze wonen als (zeer) prettig. (Bron: Staat van de Stad, 2014 / Bewonersconsultatie Woonvisie, 2015)
- Circa 60% van de Arnhemmers is zeer gehecht aan de buurt en is hier ook trots op. (Bron: Staat van de Stad, 2014 / Bewonersconsultatie Woonvisie, 2015)
- 63% van alle inwoners vindt dat elke wijk in Arnhem een sterke en eigen identiteit nodig heeft. (Bron: Bewonersconsultatie Woonvisie, 2015)

Wat willen we in 2025 bereiken?

Identiteit benoemen en gebruiken

- Nog meer dan nu zijn Arnhemmers in de eerste plaats inwoner van hun wijk. Elke wijk heeft zijn eigen duidelijke identiteit: sociaal, economisch en fysiek. Met deze variëteit wil de stad inzetten op een woonomgeving met voor elk wat wils. Bewoners zijn trots op hun wijk en voelen zich er thuis. De eigen identiteit geeft richting aan ontwikkelingen en investeringen in de wijk, met als vertrekpunt onze bewoners. Het palet van identiteiten draagt bij aan de aantrekkingskracht van Arnhem.

Wat gaan we in elk geval hiervoor doen?

- We bieden met de wijkenbeschrijving (bijlage 1) een voorzet om te komen tot een wijkidentiteit die bewoners aanspreekt. Vanuit wijksturing vullen we de kaart verder in; zowel sociaal als economisch of fysiek. Dit is de basis voor investeringen in wijken. We bieden ruimte aan deze investeringen in wijken.
- We stellen een norm (ten aanzien van misstanden, overlast, discriminatie) voor wat we acceptabel vinden en waar we prioriteit aan geven.
- Nieuwbouw in wijken sluit aan bij de identiteit.

Wanneer zijn we tevreden?

- Elke wijk heeft een herkenbare identiteit die recht doet aan de beleving van haar inwoners.
- De identiteit wordt door instanties als leidraad genomen bij hun afwegingen en investeringen in de wijk.
- Misstanden en overlast buiten de gestelde norm worden aangepakt.
- Wijken zijn schoon, heel en veilig

Van wijken weten

- Inwoners nemen verantwoordelijkheid voor hun eigen leefomgeving. Maatschappelijke partners werken in dienst van de bewoners, vooral ten aanzien van opgaven die de mogelijkheden van inwoners te boven gaan. Dit past bij het gegeven dat de groot-schalige vernieuwingsopgaven afgerond zijn.
- Bewoners hebben zelf meer zeggenschap over wat er in hun wijk gebeurt. Dit vraagt decentralisatie van gemeentetaken naar wijken.

- We geven ruimte aan initiatieven en nodigen inwoners uit om initiatief te nemen.
- We sluiten met professionele inzet aan op deze initiatieven, gericht op de opgaven die niet door inwoners zelf opgepakt kunnen worden.

- Inwoners waarderen hun wijk en nemen initiatief.
- Inwoners zijn zich bewust van risico's en kansen in de fysieke en sociale context van hun wijk.
- Bewoners en professionals werken in de wijk gelijkwaardig samen en vertrouwen elkaar.
- De samenwerking op wijkniveau leidt tot een duurzame natuurlijke wijkvernieuwing.

Stedelijke opgaven wijkgericht aanpakken

- Stedelijke opgaven krijgen een wijkgerichte aanpak die vraagt om maatwerk. Overeenkomstige bouwperioden zorgen voor vergelijkbare opgaven per wijk, in termen van verbeteren en aanpassen van de bestaande woningvoorraad, de energieprestaties, de toegankelijkheid, het voorzieningenniveau en de uitstraling van wijken en buurten. Sommige opgaven krijgen daarbij invulling van bovenaf, terwijl andere juist vragen om een bottom-up benadering.

- We werken wijkgericht aan verbetering van energetische kwaliteit en toegankelijkheid.
- We versterken het woongenot door het verbeteren van de belevings- en gebruikswaarde van de openbare ruimte. We geven hierbij vanuit de Structuurvisie op korte termijn prioriteit aan wijken uit de jaren '70 / '80 (Elderveld, Vredenburg-Kronenburg, De Laar).

- Wijkgerichte uitwerking programma's voor aanpassing van bestaande woningen.
- De waardering voor de belevings- en gebruikswaarde van de openbare ruimte is gestegen in wijken met een gemiddeld lage waardering.

Waar zijn we al mee bezig?

Wat gaan we nu doen?

Waar zijn we al mee bezig?

- Wijkactieplannen: per wijk een plan. Samengesteld met bewoners en instellingen via wijkgesprekken.
- Het DNA, zoals per wijk is vastgelegd in de Structuurvisie, geeft mede richting aan de ontwikkelingen in de wijk.
- Uitwerken Geitenkamp Gildenwijk.

- Wijksturing: stroomlijnen van de aanpak voor wijken met identiteit.
- Wijkenkaart met bewoners uitwerken.
- Start van de wijkteams (sociaal en leefbaarheid).

Van wijken weten

- De gemeente start in november 2015 in twee pilotwijken met de nieuwe opzet van de wijkteams in Arnhem. Vanaf 2016 wordt dit uitgebreid naar alle wijken van de gemeente Arnhem.

- Afhankelijk van het verloop van de pilots.

Stedelijke opgaven wijkgericht aanpakken

- Afronden vernieuwing Malburgen.
- Afronden vernieuwing Presikhaaf.

- Via de wijkteams in contact komen met de wijken om na te gaan waar de opgaven en mogelijkheden liggen.

Welke voorbeelden inspireren ons?

Kluswoningen Sint Marten

Stadseiland, Malburgen, Dijkwoningen / wonen in de uiterwaarden

Wijkcentrum De Nieuwe Hommel, St. Marten/Sonsbeek

Muurschildering, modekwartier Klarendal

Colofon

*Redactie en begeleiding totstandkoming
Woonprincipes:*

Gert van Putten

projectleider voor de woonvisie,
gemeente Arnhem

Bram Klouwen

adviseur Companen

Roy Nieuwenhuis

adviseur Companen

Bijlage 1

Begrippenlijst

Bijlage 1. Begrippenlijst

Betaalbaarheidsrisico	Wanneer de genormeerde uitgaven voor levensonderhoud en de overige uitgaven hoger liggen dan het huishoudensinkomen.
Decentralisatie	Overdracht van taken en verantwoordelijkheden naar een lager bestuurlijk niveau. Bijvoorbeeld van Rijk naar gemeente.
Duur scheefwonen	Het huren van een sociale huurwoning met een huurprijs die relatief hoog is in verhouding tot het inkomen (zie ook scheefheid / scheefwonen).
Europese inkomensnorm	De inkomensgrens tot waar woningbouwcorporaties 90% van hun bezit dienen toe te wijzen (tot €34.911 belastbaar huishoudensinkomen per jaar, prijspeil 2015).
Goedkoop scheefwonen	Het huren van een sociale huurwoning met een huurprijs die relatief laag is in verhouding tot het inkomen (zie ook scheefheid / scheefwonen).
Kernvoorraad	De kernvoorraad betreft de voorraad huurwoningen van de woningcorporaties met een zodanige huurprijs dat deze woningen geschikt zijn voor de primaire doelgroep. Het betreft alle huurwoning in de sociale sector tot €710,68 (prijspeil 2015).
Ladder voor Duurzame Verstedelijking	Doel van de ladder voor duurzame verstedelijking is een goede ruimtelijke ordening in de vorm van een optimale benutting van de ruimte in stedelijke gebieden. Met de ladder voor duurzame verstedelijking wordt een zorgvuldige afweging en transparante besluitvorming bij alle ruimtelijke en infrastructurele besluiten nagestreefd. De ladder kent drie treden die bij nieuwe stedelijke ontwikkelingen dienen te worden doorlopen: 1. Bepalen van de regionale behoefte, 2. Vaststellen of de ontwikkeling binnen bestaand stedelijk gebied kan worden opgevangen (inbreidingslocatie), 3. Wanneer ontwikkelingen niet binnen bestaand stedelijk gebied kunnen worden opgevangen wordt bepaald of er een multimodaal ontsloten locatie buiten bestaand stedelijk gebied beschikbaar is.
Particulier	Vorm van woningbouwontwikkeling waarbij de kopers (al dan niet collectief met anderen) zelf hun grondkavel kopen en een architect kiezen om zo met maximale invloed hun woning te realiseren.
Opdrachtgeverschap	Vanaf 2016 moeten corporaties bij minimaal 95% van de toewijzingen aan huishoudens met recht op huurtoeslag een woning onder de aftoppingsgrens toewijzen (€ 576 voor 1- en 2-persoonshuishoudens, € 618 voor meerpersoonshuishoudens, prijspeil 2015).
Pilot	Een proef die een aanwijzing moet opleveren over omvang, inpassing en haalbaarheid van een project.
Primaire doelgroep	Huishoudens met een inkomen tot €34.911, de doelgroep voor de sociale huursector.
Scheefheid/scheefwonen	Dit betreft huishoudens niet behorend tot de doelgroep voor sociale huurwoningen (inkomen tot €34.911 belastbaar per jaar) gehuisvest in een sociale huurwoning. Hierbij wordt nog onderscheid gemaakt naar inkomens tussen €34.911 en €43.000 en boven €43.000. In het laatste geval wordt scheefheid breed als onwenselijk gezien.
Scheiden wonen en zorg	De situatie waarin wonen en zorg apart gefinancierd wordt. De cliënt betaalt zelf voor het wonen via huur of koop. De zorg wordt apart gefinancierd via de verzekeringswet, Wmo, AWBZ en eventueel via eigen middelen. Gedachte is dat bewoners van intramurale zorglocaties hierdoor meer keuzevrijheid krijgen en de diversiteit in wonen wordt vergroot.
Slaagkans	Geeft een indicatie van beschikbaarheid van sociale huurwoningen. De slaagkans wordt berekend door het aantal toewijzingen te delen door het aantal actief woningzoekenden.
Sociale huurwoning	Huurwoning die wordt verhuurd door een sociale verhuurder (toegelaten instelling) met een huurprijs van maximaal €710,68 (Prijspeil 2015)
Starter	Een woningzoekende die bij het betrekken van een nieuwe woningen geen zelfstandige woning achterlaat.
Starterslening	Een aanvullende lening voor starters bovenop een reguliere hypotheek met een gunstig rente- en aflossingsregime. Bedoeld om de koopmogelijkheden voor starters te vergroten.

Verzorgd wonen	Bij verzorgd wonen is zorg 24 uur per dag op afroep beschikbaar. Nodig zijn: geschikte / aangepaste woningen, dienstverlening, een zorgunit in de omgeving of binnen het complex (zorgverleners moeten immers voortdurend paraat zijn). Het wonen kan individueel of samen zijn.
VVE	Afkorting van Vereniging Van Eigenaren van een appartementencomplex.
Woningaanpassing	Ingrepen of voorzieningen in de woning om deze geschikt te maken voor mensen met een functiebeperking, zoals de aanleg van een hellingbaan of installatie van een traplift.
Woonconcepten	Een ontwerp of plan voor een te realiseren woonvorm die afwijkt van een gebruikelijke woning, zoals een appartement en eengezinswoning.
Wooncoöperatie	Een Wooncoöperatie is een woonbedrijf van de bewoners zelf. De Woningwet 2015 stelt huurders in staat een deel van het bezit van de woningcorporatie over te nemen. Zij zijn de gezamenlijke eigenaar van de coöperatie; binnen die coöperatie kopen of huren zij hun woning, en ze zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het beheer van hun woning en woonomgeving. De Wooncoöperatie is een organisatie die activiteiten verricht van en voor leden van de doelgroep van beleid, richt zich niet op het maken van winst en is er dus primair in het belang van de volkshuisvesting.
Woonmilieu	Een typering voor een woongebied gebaseerd op ruimtelijke en sociaal-culturele kenmerken. Voorbeelden zijn centrumstedelijk, dorps of landelijk.

Bijlage 2

Wijken met identiteit: wijkbeschrijvingen

Bijlage – Wijken met identiteit: wijkbeschrijvingen

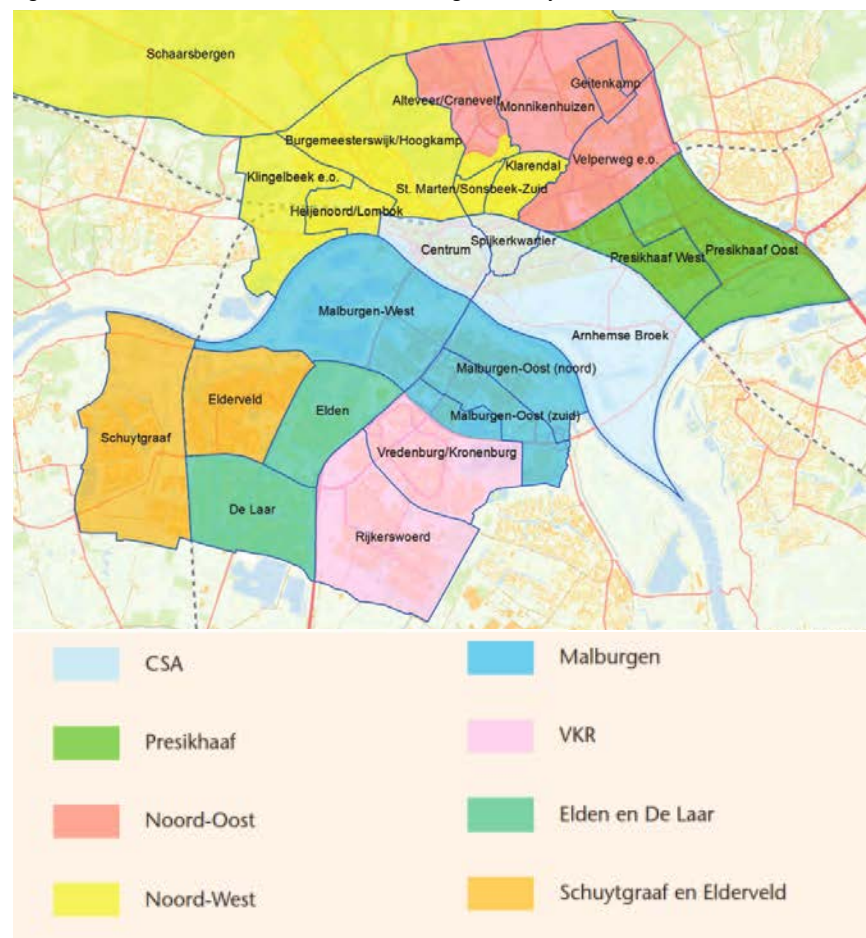
Per wijk zijn de belangrijkste kenmerken beschreven. Enerzijds vanuit de instellingen. Gemeente en de drie grote corporaties hebben de wijken waarin zij overwegend bezit hebben nader besproken, vooral vanuit sociaal-fysiek oogpunt. Voor die wijken hebben zij de belangrijkste noties aangegeven. Anderzijds vanuit de bewoners. Met een digitaal panel en door straatgesprekken met bewoners en bezoekers zijn de karakteristieken per wijk opgehaald. In een woordwolk zijn de meest benoemde karakteristieken vanuit het digipanel en de straatgesprekken per wijk samengevat. De bedoeling is om op basis van de onderstaande beschrijvingen het gesprek aan te gaan met de wijken. Dit moet leiden tot gedragen wijkbeschrijvingen.

Acht stadsdelen

De wijken zijn ingedeeld op basis van de acht stadsdelen zoals die zijn beschreven in 'Staat van de Stad 2014'. De 24 wijken zijn als volgt verdeeld over de verschillende stadsdelen:

1. **CSA:** Centrum, Spijkerviertel, Arnhemse Broek
2. **Presikhaaf:** Presikhaaf West, Presikhaaf Oost
3. **Noord-Oost:** Alteveer / Cranevelt, Monnikenhuizen, Geitenkamp, Velperweg e.o.
4. **Noord-West:** Sint Marten / Sonsbeek-Zuid, Klarendal, Burgemeesterswijk / Hoogkamp, Heijenoord / Lombok, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o.
5. **Malburgen:** Malburgen-West, Malburgen-Oost (Noord), Malburgen-Oost (Zuid)
6. **VKR:** Vredenburg / Kronenburg, Rijkerswoerd
7. **Elden en de Laar:** Elden, De Laar
8. **Schuytgraaf en Elderveld:** Schuytgraaf, Elderveld

Figuur 1.1: Gemeente Arnhem. Verdeling van de wijken over de acht stadsdelen.

Stadsdeel CSA

Centrum

De huiskamer van Arnhem. Met een mix van functies die leidt tot levendigheid en dynamiek. Dit maakt het gebied aantrekkelijk voor met name jonge huishoudens en studenten. Met haar winkelaanbod en haar voorzieningen is zij de aanjager van de Arnhemse economie. Mede omdat zij mensen van buiten de stad trekt en daarmee zorgt voor groei. Toch zijn er aandachtspunten. Het winkelen is veranderd en daarmee ook de wijk. Ook overschaduwde de sterke focus op het economisch belang dikwijls de overige thema's, waaronder wonen. Vaak wordt er gedacht vanuit de gebruiker in plaats van vanuit de bewoner. En worden bewoners nog maar mondjesmaat betrokken bij de ontwikkelingen in de wijk. Kansen zijn er voor nieuwe woonmogelijkheden, met 'Wonen Boven Winkels' en 'Paradijs' als sprekende voorbeelden. Ook transformatie van leegstaande panden en winkelruimten biedt kansen.

Spijkerkwartier

Zusje van het centrum. Zelfredzaamheid is hier het gidsprincipe: actieve bewonersgroepen werken samen aan een duurzame ontwikkeling van de wijk. Het Spijkerkwartier is levendig door haar gevarieerde mix van wonen, werken, detailhandel en horeca. Het huisvest overwegend jonge huishoudens en studenten. De corporaties houden woningen aan in de wijk om de keuze voor lage inkomens te spreiden. De omgeving rond station Velperpoort heeft echter behoefte aan wat extra aandacht. Veiligheidsproblemen in dit gebied leiden tot verminderde leefbaarheid in het Spijkerkwartier.

Arnhemse Broek

Onder de Arnhemmers beter bekend als 'Het Broek'. Een echte handelswijk die synoniem staat voor het karakteristieke gevoel van het oude Arnhem. Met veel binnentuinen en hofjes en een breed en zeer betaalbaar woningaanbod. Getypeerd door een gevarieerde mix van bewoners, in leeftijd en in cultuur. Deze diversiteit leidt tot een groot adaptief vermogen en maakt de profilering als multi-etnische wijk kansrijk. Ook aansluiting bij de centrumwijken kan bijdragen aan imagoverbetering. De parel van de wijk is het Van Verschuierplein, een plek waar de bewoners trots op zijn. Toch speelt er het een en ander. Zo kent de wijk relatief veel armoedesituaties. Ook zijn er de nodige leefbaarheidsproblemen rond de Buysstraat en de Witte Woningen. Deze problematiek maakt de wijk kwetsbaar.

Stadsdeel Presikhaaf

Presikhaaf-West

De meest multi-etnische wijk van Arnhem waar men rustig woont in een toch stedelijke omgeving. De wijk kenmerkt zich door een afwisseling van hoog- en laagbouw, vooral in het bezit van de corporaties. Presikhaaf-West is de laatste jaren flink aangepakt en voor de komende jaren staat er nog veel meer op de planning. In fysieke zin is de situatie sterk verbeterd. Het complex Volkerakstraat (winkelstrip) vraagt echter nog om aandacht. Sociaal gezien zijn er nog opgaven in de wijk. Zo maakt de multi-etnische samenstelling integratie tot een blijvend vraagstuk en kent de wijk relatief veel armoede.

Presikhaaf-Oost

Het leerpark van Arnhem. De aanwezigheid van onderwijsinstellingen is typerend voor de wijk. Presikhaaf-Oost is ruim opgezet, heeft veel groen, biedt goede mogelijkheden voor recreatie en beschikt over een mix van laagbouw en hoogbouw. Het kenmerkt zich als burgerlijke en nette wijk. Het winkelcentrum in Presikhaaf-Oost heeft historische waarde: Arnhem was namelijk de eerste gemeente met een winkelcentrum. Toch heeft het op dit moment te kampen met leegstand en vormt daarmee een zorgpunt voor de wijk. Een ander zorgpunt ligt er rond de onderwijsinstellingen. Deze functioneren nog te vaak los van elkaar, terwijl verbinding juist kansen biedt voor profilering van de wijk en het aantrekken van jongeren en studenten. Tot slot heeft de wijk te maken met een recente toename van kleine criminaliteit en overlast.

Stadsdeel Noord-Oost

Alteveer / Cranevelt

De betere middenklassewijk van Arnhem. Bewoners van Alteveer / Cranevelt zijn tevreden over hun woonomgeving, de leefbaarheid en de voorzieningen. Er lijkt daarmee weinig aan de hand. Slechts enkele straten vragen om onderhoud. Desondanks heeft de wijk te maken met een sterke vergrijzing. Hoewel dit al enkele jaren speelt, is de verwachting dit in de toekomst doorzet. Daarbij komt dat oudere bewoners honkvast zijn en daarmee de doorstroming voor jonge gezinnen in de wijk belemmeren. Ook de levensloopbestendigheid van de bestaande woningvoorraad vraagt om de nodige aandacht.

Monnikenhuizen

Een wijk met veel differentiatie en eigen buurtjes. Bewoner van de wijk zijn zeer tevreden over hun woonomgeving. Met de nieuwbouw op het terrein van de Saksen-Weimar-kazerne zal de bevolking verder groeien. Kenmerkend voor de wijk is sportcomplex Valkenhuizen, met haar regionale aantrekkingskracht als pluspunt. Desondanks is het complex aan vernieuwing toe. Renovatie van Valkenhuizen biedt kansen als het gaat om de ontwikkeling van de wijk. Ook liggen er kansen op het gebied van duurzaamheid. Verduurzaming van de wijk draagt bij aan het verbeteren van het woongenot.

Geitenkamp

Gildewijk. Gelegen tegen een heuvel, de 'Geitenbult', ligt een karakteristiek gemengde arbeiders- en middenklassewijk uit de periode 1920-1930. De wijk wordt gekenmerkt door een bijzondere architectuur en structuur, met het marktplein als kloppend hart. Bewoners wonen er vaak al generaties lang, want: 'een echte Geitenkamper vertrekt niet uit de Geitenkamp'. Kamp & Geit, MFC en de Binnentuin zorgen voor sterke sociale samenhang in de wijk. Ruim 90% van de woningen is in bezit van de corporaties. Zij willen hiervan een deel verkopen. Onduidelijk is wat dit betekent voor verbanden in de wijk. Fysiek gezien ligt de Geitenkamp er goed bij. Slechts een paar straten behoeven aandacht en krijgen die ook. Sociaal gezien speelt er het een en ander. Zo is er sprake van problematiek achter de voordeur. Hoewel deze problematiek bekend is bij de instellingen vormt dit een blijvende opgave. Daarnaast is de vitaliteit van het marktplein een wezenlijk vraagstuk. Steeds meer ondernemers vertrekken waardoor het voorzieningenaanbod terugloopt en de leegstand toeneemt.

Velperweg e.o.

Een wijk gekenmerkt door een veelheid aan buurten. Vooral bestaande uit oude villabebouwing. Met een groene kwaliteit door landgoederen als Angerenstein en Bronbeek. Met veel bedrijvigheid rondom de Velperweg, de oostelijke invalsroute van Arnhem die de wijk doorsnijdt. En met een sterke zorginfrastructuur door instellingen als Insula Dei, Vreedenhoff en Regina Pacis. Die er eveneens toe bijdragen dat de wijk een overwegend oude bevolking kent. Bewoners van de wijk zijn overwegend tevreden over hun leefomgeving, de leefbaarheid en het voorzieningenniveau. Het belangrijkste vraagstuk in de wijk concentreert zich rond de gronden die zijn uitgegeven in erfpacht, vooral in de buurt Paasberg.

Stadsdeel Noord-West

Sint Marten / Sonsbeek-Zuid

Een wijk met twee karakters. Enerzijds gekenmerkt door folklore en de traditionele bewoners die er al jaren wonen. Anderzijds door de 'hippe' bevolking, de mensen die verhuizen naar de wijk vanwege haar ligging ten opzichte van het centrum en het groen, vooral het Sonsbeekpark. Qua oppervlakte en bebouwing is het de kleinste en dichtst bebouwde wijk in Arnhem. De wijk is open en naar buiten gericht en bewoners kunnen er oud worden. Duurzaamheid is het speerpunt als het gaat om de ontwikkeling. Aandachtspunten liggen rond achterstallig woningonderhoud en parkeerproblematiek.

Klarendal

Het modekwartier van Arnhem. Gekenmerkt door een gemengd leefmilieu met relatief veel bedrijvigheid. De start van het Modekwartier leidde tot een opmars van de creatieve sector in de wijk. Hierdoor zijn tegenwoordig twee typen bewoners te onderscheiden, namelijk nieuwe en oude Klarendallers. De wijk kenmerkt zich door behulpzaamheid en cohesie. Er is veel onderlinge zorg en mensen kijken om naar elkaar. Opgaven liggen vooral in het woningaanbod voor ouderen. Er zijn weinig geschikte ouderenwoningen, waardoor de doorstroming stagneert. Ook zijn lang niet alle woningen levensloopbestendig. Wat eveneens aandacht behoeft is het behoud van de oorspronkelijke voorzieningen. De traditionele middenstand kan steeds moeilijker het hoofd boven water houden, met de paardenslager als meest sprekende voorbeeld.

Burgemeesterswijk / Hoogkamp

Een gegoede wijk aan de noordwestkant van Arnhem. Met de Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk als statige middenstandsbuurt en Gulden Bodem, Sterrenberg en Hoogkamp als de gegoede buurten. Mede vanwege haar ligging nabij het Sonsbeekpark en Park Zijpendaal kan de wijk als zeer groen getypeerd worden. Bewoners zijn zeer tevreden over hun woonomgeving. Er zijn nauwelijks opgaven, de wijk redt zichzelf. Voor de komende jaren is het zaak deze kwaliteit te behouden.

Heijenoord / Lombok

Een wijk met twee gezichten. Ten noorden van het spoor Heijenoord, ten zuiden Lombok. Heijenoord bestaat vooral uit gezinswoningen en biedt een aantrekkelijk woonklimaat voor jonge gezinnen die willen wonen bij de stad. In Lombok staan vooral appartementen die de vraag van de kleinere huishoudens bedienen. Bewoners in de wijk zijn tevreden over hun woonomgeving, de leefbaarheid en de voorzieningen en voelen zich veilig in hun eigen buurt. Opgave voor de komende jaren is het behoud van deze kwaliteiten en het behoud van dit aantrekkelijke woonmilieu.

Klingelbeek e.o.

Een kleine en gemêleerde wijk in Arnhem-Noord. Kenmerkend voor de wijk is Het Dorp, Mariëndaal. Een 'woondorp' voor mensen met een ernstige lichamelijke of meervoudige handicap. Ook is er de buurt Klingelbeek. Een ruim opgezette en groene woonbuurt aan de rand van de stad. De opgave voor de komende jaren is het omgaan met de gevolgen van vergrijzing. Het aantal ouderen in de buurt neemt toe. Een trend die zich richting de toekomst doorzet.

Schaarsbergen e.o.

Wonen in Schaarsbergen is wonen op stand nabij de natuur. Naast het dorp Schaarsbergen is er vanaf de jaren '60 een duurdere woonwijk ontwikkeld tussen de Bakenbergseweg en de Kemperbergweg. Hier kan men anoniem wonen in een groene en bosrijke omgeving. Samen met de bewoners uit de wijk Burgemeesterswijk / Hoogkamp, zijn inwoners van Schaarsbergen e.o. het meest tevreden over hun woonomgeving. De wijk kent geen 'echte' opgaven en redt zichzelf.

Stadsdeel Malburgen

Malburgen-West

Pionierswijk in het zuiden van Arnhem. Met 'De Plantage' als meest sprekende voorbeeld van succesvolle stadsvernieuwing. Een wijk die door de juiste mix van nieuwbouw en renovatie in een opwaartse spiraal zit. Met haar uitgebreide woningaanbod en een gunstige prijs-kwaliteitverhouding vervult zij een essentiële functie in de Arnhemse woningvoorraad. De wijk heeft een aantal actieve wijkverenigingen, met bewoners die zich betrokken voelen bij het wel en wee van hun woonomgeving. De Drieslag vervult er een belangrijke centrumfunctie. Opgaven liggen op het gebied van veiligheid. Ook zijn de woonmogelijkheden voor ouderen beperkt. Zij zijn daardoor honkvast en belemmeren de doorstroom voor jonge huishoudens. Tot slot zijn er een paar sociaal zwakkere straten die de nodige aandacht behoeven en is het beheer, in delen van de wijk waar huurwoningen zijn verkocht, kwetsbaar.

Malburgen-Oost (Noord)

Een multiculturele wijk met uitdagingen. Een wijk waar veel wordt gedaan om de bestaande woningen en de openbare ruimte op te knappen, met Stadseiland als meest recente toevoeging. Malburgen-Oost (Noord) heeft een overwegend jonge bevolking en huisvest veel kleine huishoudens. Het wordt dikwijls beschouwd als 'springplankwijk', omdat het jongeren de kans biedt er een eerste stap in hun wooncarrière te zetten. Fysiek ligt de wijk er goed bij, sociaal speelt er het nodige. Hoewel de instellingen voldoende aanknopingspunten hebben en er al veel gebeurt, bijvoorbeeld met het programma Sociale Bouwstenen, vraagt deze problematiek de komende jaren om aandacht. Ook telt de wijk relatief veel lage inkomens en bijstandsgerechtigden. Armoede vormt een risico.

Malburgen-Oost (Zuid)

Een wijk met een divers karakter. Vooral gekenmerkt door een enorme variëteit in culturen. Fysiek ligt de wijk er goed bij. Het groene karakter van 't Duifje, Park Immerloo en de Immerlooplas zijn sterke punten. Toch zijn er een aantal opgaven. Net als in Malburgen-Oost (Noord) is er sprake van sociale problematiek. Vooral rond de Immerlooflats doet zich een stapeling van problemen voor. Ook kent de wijk relatief veel eenoudergezinnen en is het aandeel werkzoekenden en bijstandsgerechtigden het hoogst van heel Arnhem. Voldoende aanknopingspunten voor de komende jaren.

Stadsdeel VKR

Vredenburg / Kronenburg

Centrum van het Zuiden. Met als trekpleister het winkelcentrum Kronenburg. Een wijk met een groen karakter en een mix van woningtypen. Met haar variatie in hoog- en laagbouw kan de buurt Kronenburg bestempeld worden als unieke hoogstedelijke bloemkoolwijk. Bewoners van Vredenburg / Kronenburg zijn over het algemeen tevreden met hun woonomgeving. De kwaliteit van de (stenige) openbare ruimte is echter een blijvend punt van aandacht. Wijkbreed gezien kan de kwaliteit van de openbare ruimte beter. Door de sterke concentratie van kleine huishoudens in de wijk liggen er kansen in het laten aansluiten van de openbare ruimte op de behoeften van deze groep. Ook heeft de wijk een klimaatprobleem. De buurt Kronenburg kan bestempeld worden als hitte-eiland als gevolg van sterke verstening. Tot slot heeft Kronenburg te maken met sociale problematiek die om aandacht vraagt.

Rijkerswoerd

Moderne en anonieme gezinswijk. Rijkerswoerd is een echte woonwijk. Er wonen vooral gezinnen en het merendeel van de voorraad bestaat uit eengezinskoopwoningen. De prijs-kwaliteit verhouding van de woningen is gunstig: bewoners krijgen veel 'wonen' voor hun geld. De ligging nabij de snelweg zorgt voor een goede ontsluiting. Bewoners zijn positief over de leefbaarheid en de veiligheid van hun wijk, maar verwachten voor de komende jaren achteruitgang. Verder krijgt de wijk in de komende jaren te maken met een teruglopende bevolking. Ook heeft het maar weinig voorzieningen ten opzichte van andere wijken in Arnhem. Toch kent Rijkerswoerd weinig grote opgaven.

Stadsdeel Elden en De Laar

Elden

Het dorp in de stad. Door het dorpse karakter heeft de wijk een sterke sociale structuur en een rijk verenigingsleven. Men kijkt naar elkaar om en er zijn weinig sociaal-maatschappelijke problemen. Er is een duidelijk onderscheid in de bewoners, namelijk de oorspronkelijke dorpsbewoners en mensen die er nadien zijn komen wonen. De sterke zorginfrastructuur is een pluspunt van de wijk. Hiermee hangt samen dat de wijk een relatief oude bevolking kent en daarom de komende jaren moet omgaan met de gevolgen van vergijzing. Dit vraagt om aanpassingen in de bestaande woningvoorraad en het tegengaan van het teruglopende voorzieningenaanbod.

De Laar

Rustig wonen in een stedelijke omgeving. De Laar is een overwegend groene wijk die bestaat uit twee buurten: De Laar-Oost en De Laar-West. Variatie en diversiteit zijn begrippen die de wijk kenmerken. Er is een breed aanbod huur- en koopwoningen. In de buurten van De Laar is het redelijk anoniem wonen. Enkele straten zijn vrij kwetsbaar en vragen de komende jaren om aandacht. Bewoners willen graag oud worden in de wijk, maar de woningen en voorzieningen hiervoor zijn er (nog) niet. Problemen die spelen op individueel niveau blijven onzichtbaar. Kansen in de wijk liggen er op het gebied van participatie, maar bewoners voelen tot op heden nog weinig urgentie om dit op te pakken.

landelijk
mensen woningen
groen
karakter
staddorps

mogelijkheden
prettig
kronenburg winkelcentrum
bewoners karakter gemengde
netjes elkaar onderhouden
contact gezinnen kindvriendelijk
overlast mensen wonen woonboulevard
groot parkeren wijkvereniging
buren eigen groen scholen
tuin saai plas oudere
controle slaapwijk rust identiteit
doorsnee jeugd water ruim auto's
winkels voorzieningen gemiddelde
zwerfvuil hondenpoep zeelandbuurt
bijzonderheden

Stadsdeel Schuytgraaf en Elderveld

Schuytgraaf

Een wijk in ontwikkeling. De jongste wijk van Arnhem, zowel in bouw als in bewoners. In de wijk is het goed wonen in een groene omgeving met veel water. Bewoners van de wijk zijn positief over de leefbaarheid en de veiligheid, maar negatief over de voorzieningen. Het voorzieningenaanbod in de wijk krijgt het laagste cijfer van heel Arnhem. Bewoners uit Schuytgraaf zijn initiatiefrijke en het inzetten op samenwerking en een sterke sociale infrastructuur heeft daarmee een goede kans van slagen. Echte opgaven zijn er niet in de wijk en het is zaak om de komende jaren deze kwaliteit te behouden.

Elderveld

In Elderveld is het groen en verzorgd leven. Openbaar groen vormt de verbindende schakel in de wijk. Het voorzieningenniveau van de wijk is goed tot zeer goed te noemen. Er zijn voldoende winkels en sport- en recreatievoorzieningen. De aanwezigheid van het verzorgingstehuis en het servicecentrum en het brede aanbod seniorenwoningen bieden goede mogelijkheden voor de doorstroming van ouderen, ook vanuit de Laar. Kansen liggen rond het vestigen van de thuiszorg in de wijk. Ondanks de grote hoeveelheid gezinswoningen in Elderveld, vergrijsst de wijk snel. Dit zal de nodige opgaven met zich meebrengen. Ook spelen er op een tweetal pleinen veiligheidsproblemen. De inzet van buurtpreventie wordt hierbij als kans gezien.

Bijlage 3

Arnhemse Woonprincipes – opbrengsten uit de stad

Arnhemse Woonprincipes – opbrengsten uit de stad

1 Inleiding

Om input op te halen voor de Arnhemse Woonprincipes zijn bewoners van de stad bevraagd op wat er goed is en wat er beter kan aan het wonen in Arnhem. Hiertoe is gebruik gemaakt van het digipanel van de gemeente Arnhem. In dit digitale panel hebben 2.200 Arnhemmers hun mening gegeven ten aanzien van verschillende stellingen en vragen over de vier pijlers:

- Wijken met identiteit;
- Betaalbaarheid en een eerlijke prijs;
- Levensloopgeschikt wonen;
- Aantrekkelijke woonstad.

Naast het gebruik van het Arnhemse digipanel hebben we op 24 maart in het Bruishuis gesproken met bewoners over woonopgaven in de stad en is de gemeente de straat op gegaan om mensen te bevragen over het wonen in de stad. In Winkelcentrum Kronenburg en in de binnenstad bij het Stadhuis zijn bijna 100 gesprekken gevoerd met voorbijgangers, bestaande uit zowel bewoners als bezoekers van de stad. In de volgende hoofdstukken is de opbrengst uit de stad per pijler uitgewerkt. Hoofdstuk 2 start met een beschrijving van de onderzoeksgroepen van het digipanel, bewonersbijeenkomst en de straatgesprekken.

2 De onderzoeksgroepen

2.1 Digipanel

Tabel 2.1. Gemeente Arnhem. Opbouw onderzoeksgroep digipanel: naar stadsdeel, leeftijd en huishoudenssamenstelling

	Respondenten		Arnhem (2014)
	Aantal	Aandeel	
Totaal	2.200	100%	100%
Woonlocatie			
Arnhem-Noord	1.276	58%	52%
Arnhem-Zuid	896	41%	48%
Onbekend	28	1%	
Leeftijd			
16-25 jaar	18	1%	16%
26-39 jaar	307	14%	26%
40-54 jaar	564	26%	27%
55-64 jaar	462	21%	14%
65-74 jaar	319	15%	10%
75 jaar en ouder	59	3%	7%
Onbekend	471	20%	
Huishoudenssamenstelling			
Alleenstaand	532	24%	48%
Alleenstaand met kind(eren)	109	5%	7%
Samen met partner	945	43%	24%
Samen met partner en kind(eren)	463	21%	21%
Anders	37	2%	
Onbekend	114	5%	

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Arnhem in Cijfers, 2015

De omvang van de totale onderzoeksgroep in het digipanel bedraagt 2.200 respondenten. Van de respondenten is de meerderheid woonachtig in Arnhem-Noord. In vergelijking met de verdeling in Arnhem is Arnhem-Noord in de onderzoeksgroep licht oververtegenwoordigd. Wanneer we kijken naar leeftijd valt het op dat de jongeren (16-39) ondervertegenwoordigd zijn ten opzichte van de gehele stad, terwijl de ouderen (55-75) juist oververtegenwoordigd zijn. Wat betreft de verdeling naar huishoudenssamenstelling blijken de alleenstaanden ondervertegenwoordigd en de paren zonder kinderen oververtegenwoordigd.

Figuur 2.1. Gemeente Arnhem. Verdeling van de respondenten uit het digipanel over de wijken.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015

De bovenstaande figuur biedt een weergave van de verdeling van de respondenten uit het digipanel over de wijken. Wat opvalt is dat de wijken Burgemeesterswijk/Hoogkamp, Rijkerswoerd, de Laar en Velperweg e.o. verhoudingsgewijs sterk vertegenwoordigd zijn (allen boven de 7% ten opzichte van het totaal van de respondenten). De wijken Elden, Klingelbeek, Geitenkamp en Schaarsbergen e.o. zijn minder sterk vertegenwoordigd (allen een aandeel van 2% of minder ten opzichte van het totale panel).

2.2 Straatgesprekken

Tabel 2.2. Gemeente Arnhem. Opbouw onderzoeksgroep straatgesprekken: naar interview- en woonlocatie.

	Respondenten	
	Abs.	%
Totaal	98	100%
Interviewlocatie		
Binnenstad	41	42%
Winkelcentrum Kronenburg	57	58%
Woonlocatie		
Woonachtig in Arnhem	70	71%
Woonachtig buiten Arnhem	28	29%

Bron: Straatgesprekken Arnhem, 2015

In totaal zijn er 98 straatgesprekken gehouden. Omdat de gesprekken zijn gehouden op winkellocaties zijn er naast bewoners ook mensen aangesproken die van buiten Arnhem komen. Hen is gevraagd wat zij van Arnhem vinden, waarom zij de stad bezoeken en of zij in Arnhem willen wonen. Deze groep wordt verder toegelicht bij de pijler Aantrekkelijke Woonstad.

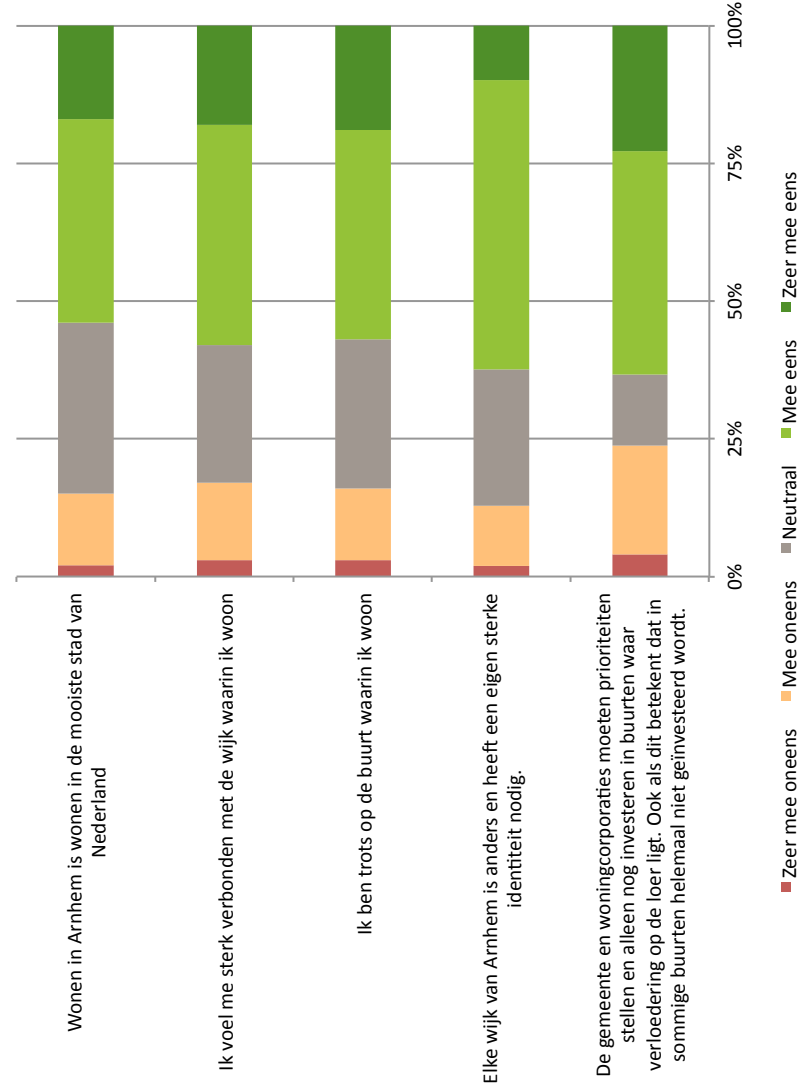

3 Wijken met identiteit

3.1 Digipanel

Aan het digipanel zijn verschillende stellingen over de pijler 'Wijken met identiteit' voorgelegd. Onderstaand zijn de resultaten uitgewerkt. Hierbij zijn ze beschreven op het niveau van Arnhem en is er voor een aantal stellingen onderscheid gemaakt naar de wijken.

Figuur 3.1. Gemeente Arnhem. Wijken met identiteit: uitkomsten stellingen digipanel.

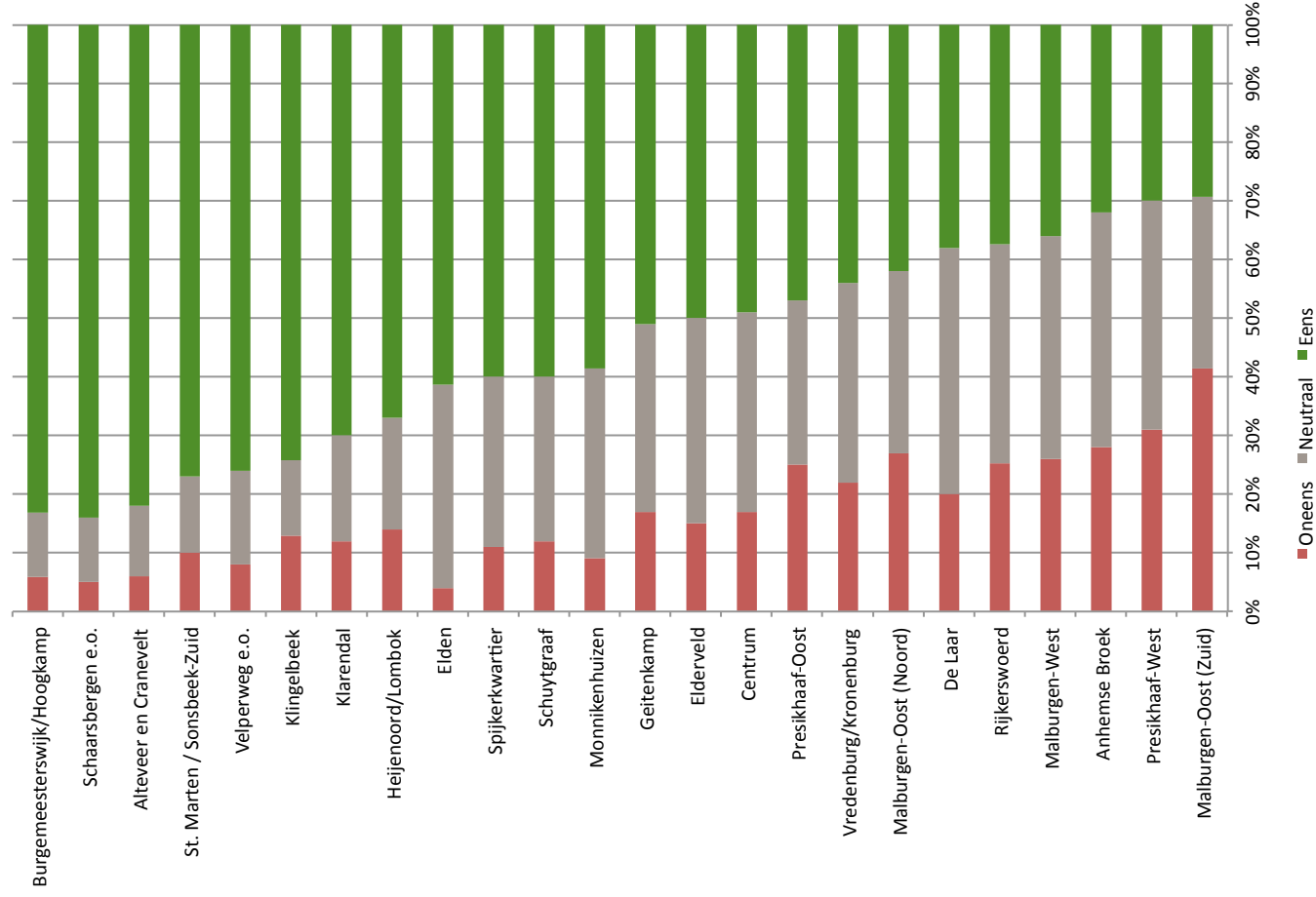

Bron: Digipanel Arnhem, 2015

Stadsbreed geven de respondenten overwegend aan trots te zijn op Arnhem en trots te zijn op de buurt waarin zij wonen. Meer dan de helft van de respondenten voelt zich daadwerkelijk verbonden met de buurt waarin zij woont. Volgens ruim 60% van de respondenten zou elke wijk daarom een eigen identiteit moeten hebben. Wat betreft het investeren in de wijken, geeft tweederde van de respondenten aan dat de gemeenten en woningcorporaties vooral moeten investeren in wijken waar verloeding op de loer ligt. Ook als dit betekent dat er dan in sommige buurten minder of helemaal niet meer geïnvesteerd wordt.

Wanneer de stellingen worden uitgesplitst naar wijkniveau blijken er verschillen te bestaan tussen de wijken. Onderstaand is dit uitgewerkt voor de stellingen rond trots, verbondenheid en een eigen identiteit voor elke wijk.

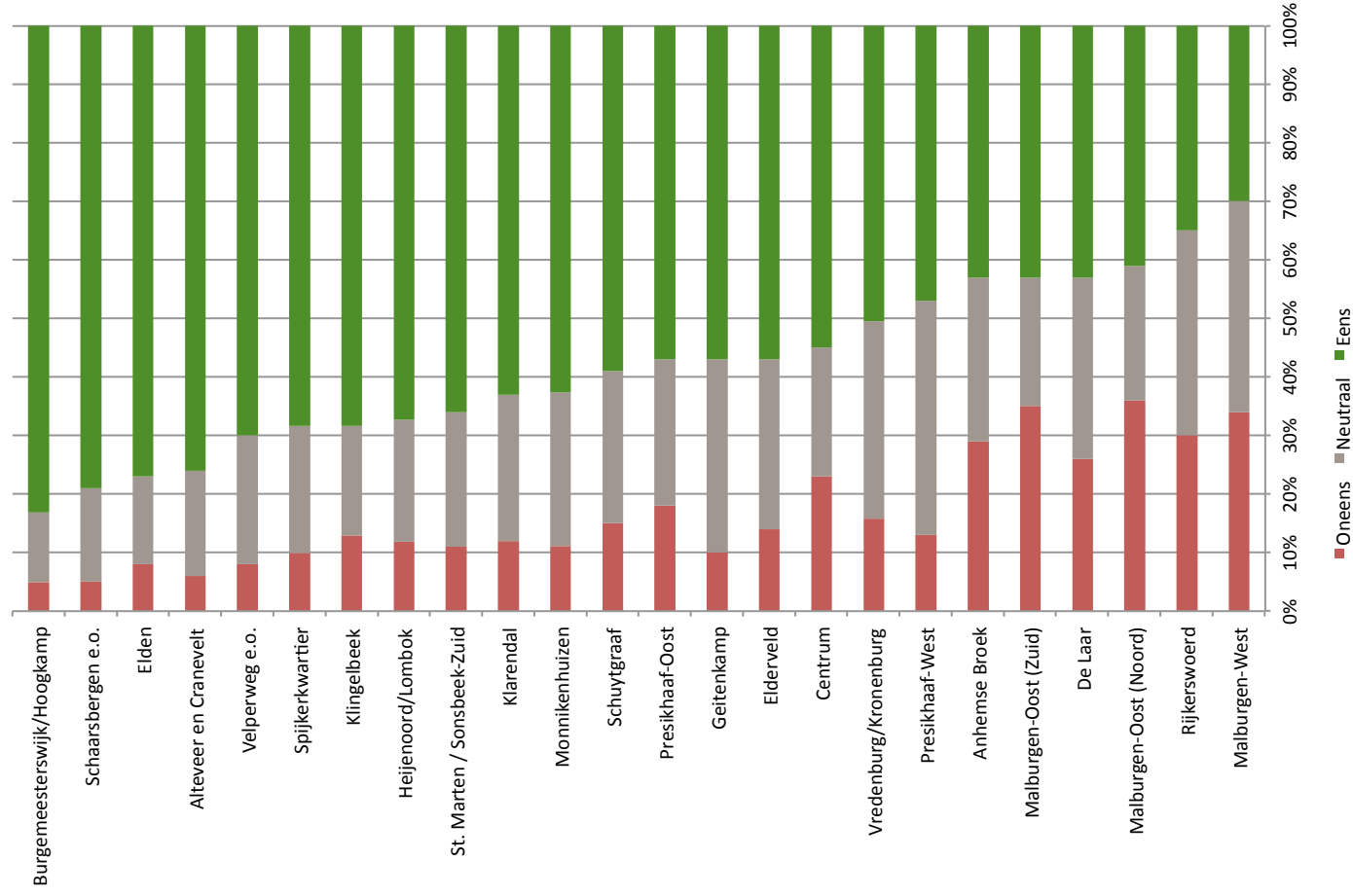
Figuur 3.2. Gemeente Arnhem. Wijken Arnhem – stelling: 'Ik ben trots op de buurt waarin ik woon.'

Bron: Digipanel Arnhem, 2015

Wanneer de stellingen worden uitgesplitst naar wijkniveau valt het op dat er verschillen bestaan tussen wijken in de mate waarin men trots is op de buurt waar zij wonen. Vooral de groenere wijken Burgemeesterswijk/Hoogkamp, Schaarsbergen e.o. en Alterveer/Cranevelt scoren hoog, maar ook in de wijken St. Marten, Klarendal, Elden en Schuytgraaf is men over het algemeen trots op de buurt. De wijken Malburgen, Presikhaaf en Arnhemse Broek kennen verhoudingsgewijs het grootste aandeel respondenten dat niet trots is op de buurt. Opvallend is dat ook in Rijkerswoerd meer dan een kwart aangeeft niet trots te zijn op de buurt waarin zij woont.

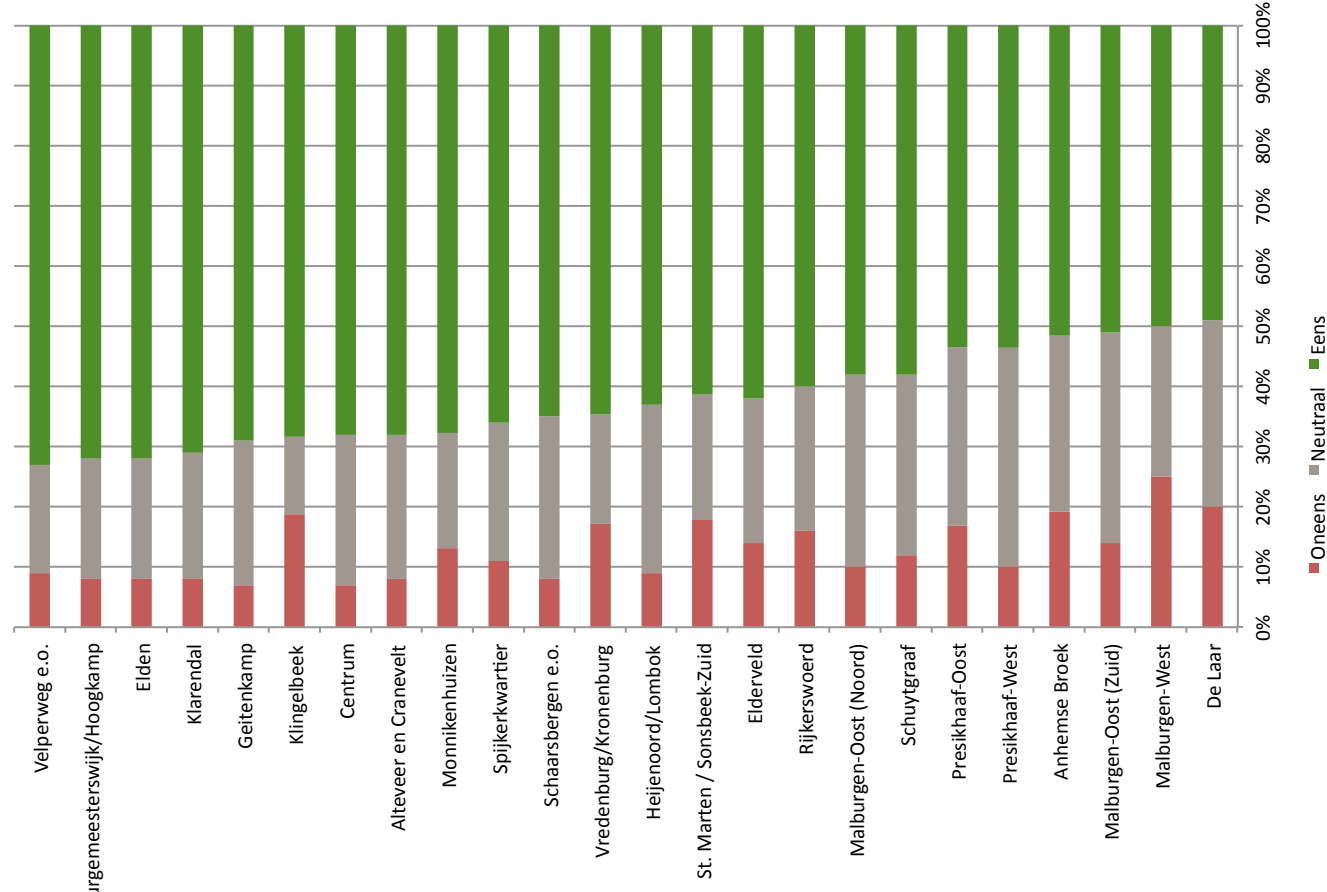
Figuur 3.3. Gemeente Arnhem. Wijken Arnhem – stelling: 'Ik voel me sterk verbonden met de buurt waarin ik woon'

Bron: Digipanel Arnhem, 2015

Voor verbondenheid geldt dat wederom de wijken Burgemeesterswijk/Hoogkamp, Schaarsbergen e.o. en Alterveer/Cranevelt hoog scoren. Ook bewoners van Elden voelen zich sterk verbonden met de wijk waarin zij wonen. De wijken die het minst scoren zijn Malburgen en Arnhemse Broek. Ongeveer 35% van de bewoners in deze wijken is het oneens met de stelling. Verder scoren Rijkerswoerd, Centrum en De Laar minder. Ongeveer een kwart van de bewoners in deze wijken geeft aan dat zij zich niet sterk verbonden voelen met de buurt.

Figuur 3.4. Gemeente Arnhem. Wijken Arnhem – stelling: 'Elke wijk van Arnhem is anders en heeft een sterke eigen identiteit nodig.'

Bron: Digipanel Arnhem, 2015

Voor elke wijk geeft minimaal de helft van de respondenten aan dat iedere wijk in Arnhem haar eigen identiteit nodig heeft. In de vragenlijst is het voorbeeld van Klarendal als Modekwartier toegevoegd. Uit de resultaten blijkt dat bijna driekwart van de respondenten uit deze wijk het eens is met de stelling. De uitschieter aan de andere zijde is Malburgen-West. Een kwart van de respondenten uit deze wijk geeft aan dat een eigen identiteit voor iedere wijk niet nodig is. De Laar kent het kleinste aandeel respondenten dat het eens is met de stelling.

3.2 Karakter van de wijk

Bewoners is gevraagd welke wijkkenmerken bepalend zijn voor het karakter van de wijk. Omdat hierop uiteenlopende antwoorden worden gegeven is ervoor gekozen om de meest genoemde karakteristieken op te nemen in woordwolken. De resultaten van het digipanel en de straatgesprekken zijn hiervoor gecombineerd. Onderstaand zijn de karakteristieken per wijk uitgewerkt.

Figuur 3.5 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Alteveer & Cranevelt.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.6 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Arnhemse Broek.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.7 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Burgemeesterswijk & Hoogkamp.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.8 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Centrum.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.9 Gemeente Arnhem. Karakteristieken De Laar.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.10 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Elden.

landelijk
mensen woningen
groen
karakter
staddorps

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.11 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Elderveld.

bloemkoolwijk
slaapwijk
diversiteit woonwijk achteruit
scholen karakter
stad omgeving bewoners
gezinnen water kindvriendelijk
groen
parken prettig
elkaar ruim rust winkelcentrum
identiteit winkels meinerswijk openbaar
iedereen ouderen voorzieningen

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.12 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Geitenkamp.

heuvels
dorp marktplein
elkaar gezellig
stadligging
groen
stijl karakter
oud burens volkswijk
architectuur

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.13 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Heijenoord & Lombok.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.14 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Klarendal.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.15 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Klingelbeek.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.16 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Malburgen Oost – Noord.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.17 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Malburgen Oost – Zuid.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.18 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Malburgen West.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.19 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Monnikenhuizen.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.20 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Presikhaaf Oost.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.21 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Presikhaaf West.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.22 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Rijkerswoerd.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.23 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Schaarsbergen.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.24 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Schuytgraaf.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.25 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Spijkertwarter.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.26 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Sint Marten / Sonsbeek Zuid.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.27 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Velperweg e.o.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.28 Gemeente Arnhem. Karakteristieken Vredenburg / Kronenburg.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.32 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Centrum.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.33 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen De Laar.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.34 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Eiden.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.35 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Elderveid.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.36 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Geitenkamp.

Figuur 3.37 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Heijenoord & Lombok.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.38 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Klarendal.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.39 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Klingelbeek.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.40 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Malburgen Oost – Noord.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.41 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Malburgen Oost- Zuid.

boomgaard
koppelt hobbit **rijn** kerk dijk
winkelcentrum kronenburg
boerderij t duifje
ohra plas
drieslag park
geiredome
immerloopark

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.42 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Malburgen West.

plantage
groen uiterwaarden
spiegelredome
dijk
park

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.43 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Monnikhuizen.

saksen weimar
omroep gelderland **klarenbeek**
vitesse
kerk **angeren** stein
bos
marktplein
groen
vijver
geitenkamp

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.44 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Presikhaaf Oost.

bungalows
middachtensingel
flats **mfc centrum**
park rijn ijssel
scholen
lange water
han
hoek
winkelcentrum
rijkswaterstaat

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.45 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Presikhaaf West.

Figuur 3.46 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Rijkerswoerd.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.47 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Schaarsbergen

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.48 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Schuytgraaf

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.49 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Spijkerkwartier

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.50 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen St. Marten & Sonsbeek-Zuid

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.51 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Velperweg e.o.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

Figuur 3.52 Gemeente Arnhem. Meest aansprekende plekken en gebouwen Vredenburg & Kronenburg.

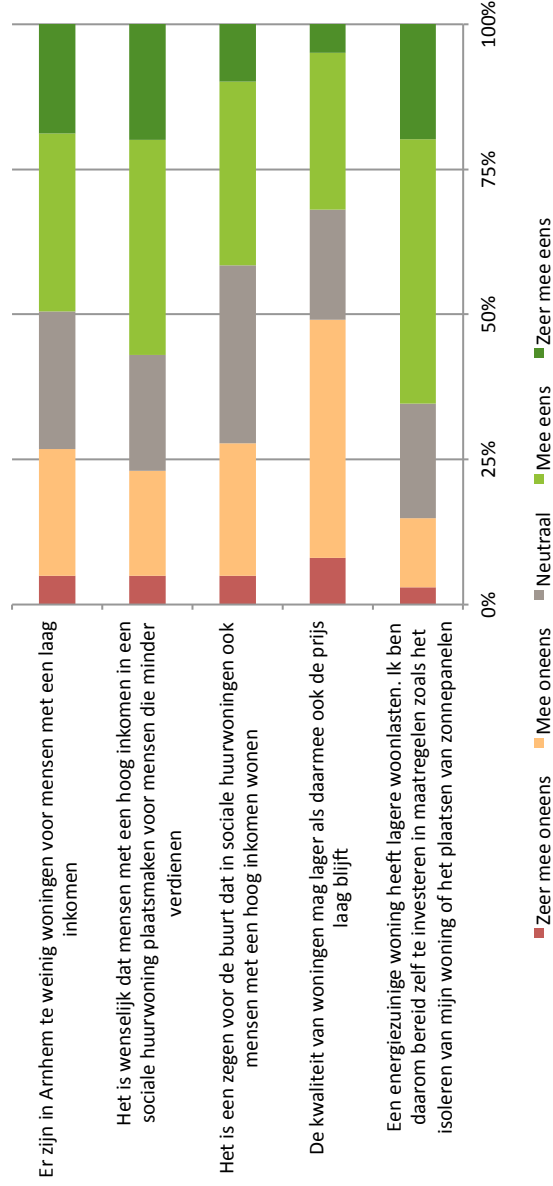

Bron: Digipanel Arnhem, 2015 & Straatgesprekken Arnhem, 2015

4 Betaalbaarheid en een eerlijke prijs

4.1 Digipanel

Figuur 4.1. Gemeente Arnhem. Betaalbaarheid en een eerlijke prijs: uitkomsten stellingen digipanel.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015

Het beeld dat de respondenten hebben van de betaalbaarheid van wonen in Arnhem is wisselend. Slechts een kwart van de respondenten is het eens met de stelling dat Arnhem voldoende woningen biedt voor mensen met een laag inkomen. De meerderheid van de respondenten is het ermee eens dat mensen met hoog inkomen plaats moeten maken voor de lagere inkomens wanneer zij in een sociale huurwoning wonen. Daartegenover staat dat een kleine minderheid het eens is met de stelling dat de aanwezigheid van hoge inkomens in sociale huurwoningen een zegen voor de buurt is. Het bevorderen van doorstroming lijkt daarmee gevonden voor de betaalbaarheid van het wonen. Als het gaat om de kwaliteit van het wonen zijn de respondenten over het algemeen van mening dat deze niet verlaagd mag worden als dat de huurprijs ten goede komt. Het sleutelen aan de prijs-kwaliteit verhouding van de goedkoopste woningen als instrument om de betaalbaarheid te verbeteren lijkt daarmee niet gesteund te worden. Wanneer het gaat om het investeren in verduurzaming van de woning geeft tweederde van de respondenten aan bereid te zijn zelf te investeren om zijn / haar woning energiezuiniger te maken.

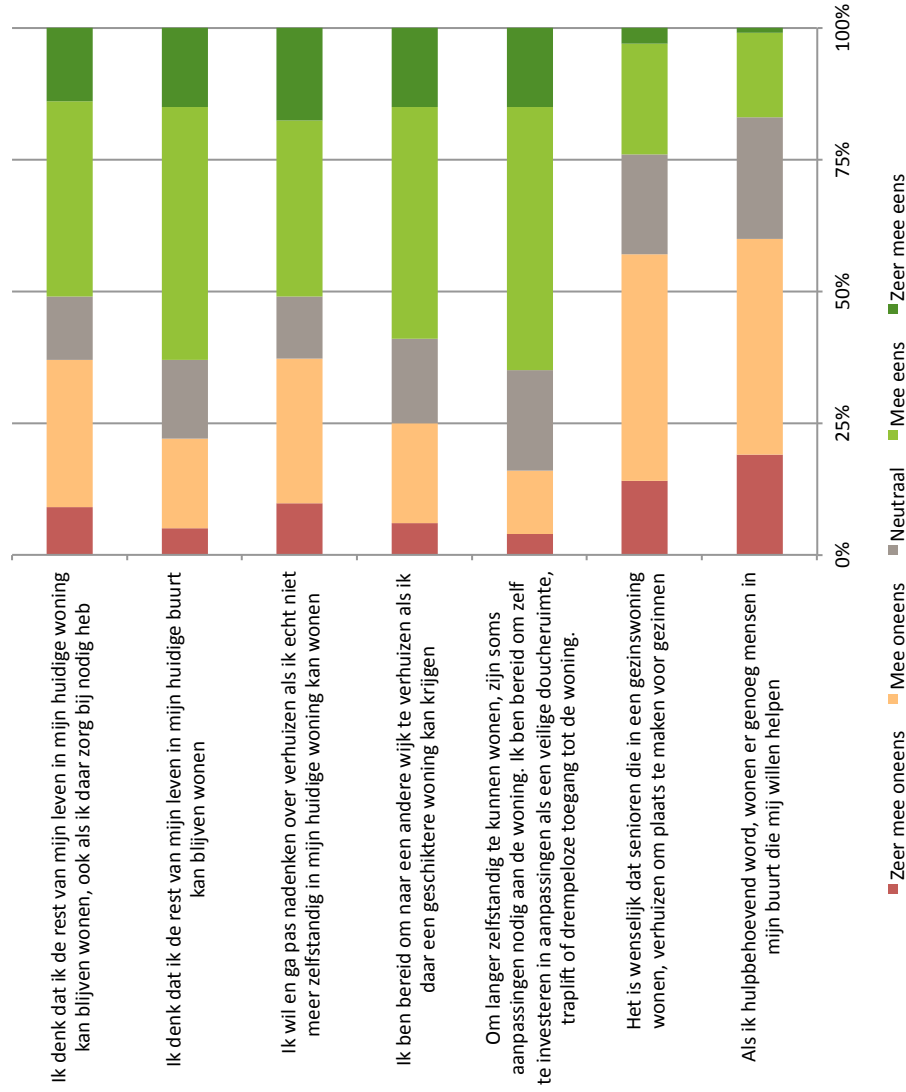
4.2 Straatgesprekken

Aanvullend op het digipanel kan ook uit de straatgesprekken informatie worden opgehaald rond betaalbaarheid. Betaalbaarheid is een belangrijk aandachtspunt voor bewoners. Uit de straatgesprekken komt rond vooral naar voren dat Arnhem te weinig betaalbaar aanbod heeft voor minima en starters. Vooral de betaalbaarheid van het startersaanbod in Noord is volgens een aantal bewoners te beperkt. Een quote die dit illustreert: *‘met uitzondering van de wijken Arnhemse Broek en de Geitenkamp biedt Noord te weinig voor starters. Dit leidt tot een scheiding tussen Noord en Zuid.’*

5 Levensloopgeschikt wonen

5.1 Digipanel

Figuur 5.1. Gemeente Arnhem. Levensloopgeschikt wonen: uitkomsten stellingen digipanel.

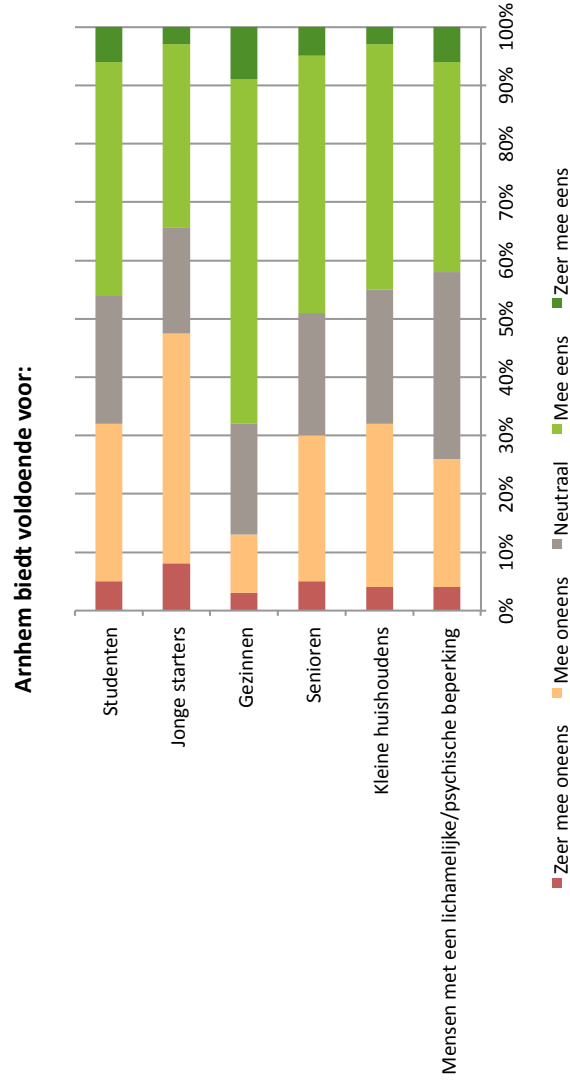

Bron: Digipanel Arnhem, 2015

Als het gaat om levensloopgeschikt wonen geeft meer dan de helft van de respondenten aan te verwachten dat zij de rest van hun leven in hun huidige buurt en huidige woning kunnen blijven wonen. Dit kan deels verklaard worden door het feit dat de helft van de respondenten pas gaat nadenken over een mogelijke verhuizing wanneer zij echt niet meer zelfstandig kunnen blijven wonen. Met betrekking tot het aanpassen van de woning geeft minder dan 25% van de respondenten aan dat zij zelf bereid zijn om aanpassingen te doen. Deze groep bestaat naar verwachting uit twee typen, namelijk

- de mensen die liever verhuizen dan hun woning aanpassen;
  - de mensen die niet bereid zijn om zelf te investeren in het geschikt maken van hun woning, maar bijvoorbeeld van mening zijn dat dit een taak is van de gemeente of de woningcorporatie.
- Wanneer men gaat verhuizen vanwege een geschikte woning lijkt er over het algemeen weinig bezwaar te bestaan om hiervoor naar een andere wijk te verhuizen. Tot slot zijn er maar weinig respondenten die verwachten op hun buurt te kunnen rekenen wanneer zij hulpbehoevend worden.

Figuur 5.2. Gemeente Arnhem. Levensloopgeschildt wonen: uitkomsten stellingen digipanel.

De respondenten is gevraagd in welke mate Arnhem voldoende woningaanbod heeft voor verschillende doelgroepen. Uit de resultaten komt naar voren dat respondenten over het algemeen van mening zijn dat Arnhem voldoende biedt voor gezinnen. Bijna 70% van de respondenten is het hiermee eens. Het aanbod voor starters wordt het minst beoordeeld. Bijna de helft van de respondenten is het oneens met de stelling dat Arnhem voldoende aanbod heeft voor deze doelgroep. Hierop volgen het aanbod voor kleine huishoudens (32% oneens) en het aanbod voor studenten (32% oneens).

5.2 Straatgesprekken

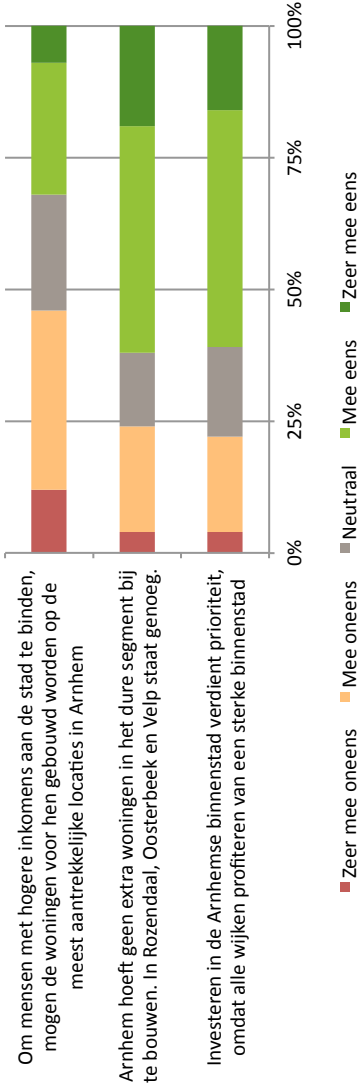
In de straatgesprekken is bewoners gevraagd of zij denken dat zij hun hele leven in Arnhem blijven wonen en of dit kan in hun eigen wijk. De meeste bewoners geven aan dat zij verwachten dat dit wel kan: *'Ja, de wijk (De Laar West) biedt hier voldoende mogelijkheden voor', 'De wijk (Rijkerswoerd) heeft voldoende aanbod voor alle leeftijden' of 'We wonen in een fijne woning die is aan te passen als er wat beperkingen komen. We willen hier zo lang mogelijk blijven wonen. Als het echt niet meer gaat dan pas ondernemen we actie voor een verhuizing'.* Sommige bewoners verwachten niet hun hele leven in Arnhem te blijven: *'Wellicht verhuis ik naar Velp, dat is net iets goedkoper dan Arnhem' of 'Als ik een huurwoning kan vinden die voor mij betaalbaar is. Ook is het afhankelijk waar ik aan de slag kan op de arbeidsmarkt en of de reistijd goed te overbruggen is. Zo ja, dan blijf ik in Arnhem wonen'.*

6 Aantrekkelijke Woonstad

6.1 Digipanel

Figuur 6.1. Gemeente Arnhem. Aantrekkelijke woonstad: uitkomsten stellingen digipanel.

Bron: Digipanel Arnhem, 2015

De meest opvallende bevinding uit de bovenstaande figuur is de constatering dat ruim 60% van de respondenten het eens is met de stelling dat Arnhem geen extra woningen in het dure segment hoeft bij te bouwen. Betekent dit dat de regionale woningmarkt voldoende biedt voor de hogere inkomens? Hiermee hangt samen dat minder dan een kwart van de respondenten het eens is met de stelling dat de meest aantrekkelijke woonlocaties in Arnhem bebouwd mogen worden voor de hogere inkomens. Als het gaat om de binnenstad, lijkt de gedeelde mening te zijn dat ontwikkeling van dit gebied prioriteit verdient. Mede omdat alle wijken profiteren van een sterke binnenstad. Ruim 60% van de respondenten is het hier mee eens.

Figuur 6.2. Gemeente Arnhem. Aantrekkelijke woonstad: redenen voor vestiging in Arnhem volgens het digipanel

Bron: Digipanel Arnhem, 2015

De redenen voor vestiging in Arnhem lopen zeer uiteen. Zoals de woordwolk laat zien zijn er een aantal redenen die eruit springen. Vooral de vestiging vanwege werk of opleiding zijn redenen die veel genoemd worden. Ook het groene karakter van de stad en de voorzieningen worden veel genoemd.

Ook is bewoners van Arnhem tijdens de straatgesprekken gevraagd in welke wijken zij niet willen wonen. Vooral de wijken Malburgen, Arnhemse Broek, Presikhaaf en Geitenkamp scoren minder als het gaat om aantrekkelijkheid. Uit de toelichting blijkt dat de achteruitgang van deze wijken een belangrijke reden is om niet in deze wijken te willen wonen. Hierbij is zowel sociale als fysieke achteruitgang benoemd. Van de centrumwijken scoren vooral het centrum zelf en Klarendal minder.

Tot slot is de bezoekers van Arnhem gevraagd of zij in Arnhem willen wonen en waarom. De antwoorden zijn wisselend. Een aantal bezoekers geeft aan wel in Arnhem te willen wonen. Vooral het stads wonen, de voorzieningen en de ligging (aan de Rijn en in Nederland) zijn kenmerken van de stad die aantrekkelijk zijn. De bezoekers die er niet willen wonen geven aan dat zij geen stadsmens zijn en het dorpse karakter van hun huidige woonplaats waarderen. Een tweetal bezoekers geeft aan dat zij eerder in Nijmegen gaan wonen dan in Arnhem. Dit komt vooral door het voorzieningenaanbod en het karakter van de stad.

Bijlage 4

Verslag Marktkennerscafé 15 april 2015

datum 24-04-2015

PROJECTNUMMER 202.110

OPDRACHTGEVER Gemeente Arnhem

Verslag Marktkennerscafé 15 april 2015

Locatie: De Coehoorn, Arnhem
Tijd: 14.00 uur – 17.00 uur
Dagvoorzitter: Bram Klouwen (Companen)
Bijlagen: Deelnemerslijst
Presentatie Paul van Roosmalen
Presentatie Companen

Boulevard Heuvelink 104
6828 KT Arnhem
Postbus 1174
6801 BD Arnhem
info@companen.nl

www.companen.nl

(026) 351 25 32

@Companen

BTW NL001826517B01

IBAN NL95RABO0146973909

KVK 09035291

Opening

Wethouder Gerrie Elfrink opent het marktkennerscafé. De wethouder heet iedereen van harte welkom en benadrukt het belang van de nieuwe woonprincipes in Arnhem. De bestaande woonvisie is verouderd en doet geen recht meer aan de huidige situatie. Er is bewust gekozen voor de term ‘woonprincipes’. Het gaat om concrete uitgangspunten die richting geven aan de toekomst van het wonen in Arnhem en die houvast moeten bieden aan alle partijen die hieraan werken. Om dit op te kunnen stellen is de inbreng van deze partijen een belangrijke voorwaarde. Het marktkennerscafé is hiervoor een eerste aanzet, maar is ook vooral een bijeenkomst om elkaar te leren kennen en te weten te komen wie zich waar mee bezig houdt in Arnhem.

Paul van Roosmalen, directeur van Woningbouwstichting de Gemeenschap uit Nijmegen en oud-inwoner van Arnhem geeft een prikkelende inleiding op trends voor het wonen in Arnhem en de ontwikkeling daarvan tot op heden.

Workshoprondes

Na de opening wordt de groep gesplitst in twee subgroepen die elk met een ander thema aan de slag gaan. De twee thema's die centraal staan zijn:

- Betaalbaarheid tegen elke prijs – onder leiding van Bram Klouwen (Companen) en Jan Provoost (Jan Provoost Advies)
- (T)huis voor Jan en alleman – onder leiding van Gert van Putten (gemeente Arnhem) en Paul van Roosmalen (Woningbouwstichting de Gemeenschap)

Betaalbaarheid tegen elke prijs

Workshopronde 1 (14.40 uur – 15.40 uur)

De workshopronde wordt ingeleid door Jan Provoost. Jan Provoost stelt dat Arnhem een goede woningmarkt heeft waar in theorie niets mis mee is. In de praktijk blijkt toch dat een derde van de bewoners een betaalbaarheidsrisico heeft. Om de discrepantie tussen theorie en praktijk aan te pakken oppert Jan: 'doen is het nieuwe denken'. De achtergrond hierbij is dat er op dit moment veel op de woningmarkt afkomt, maar dat de middelen om dit grootschalig op te lossen ontbreken. De oplossing moet daarom gezocht worden in kleinschalige projecten. Jan noemt hierop zijn twee woonprincipes:

1. Vele kleintjes maken een grote;
2. Probeer alles en behoud het goede.

Hierop wordt de deelnemers de vraag gesteld: wat gaat u doen?

Het eerste aandachtspunt is de doorstroming van ouderen binnen de huursector. Om ouderen te stimuleren door te stromen vanuit hun gezinswoning, moet de 'perfecte woning' voor ouderen gerealiseerd worden. De kosten voor realisatie van deze woningen zou kunnen worden opgevangen door een eventuele huurprijsverhoging van de woning die de ouderen achterlaten. Door een project te verbreden en hieraan ook de revenuen die je op andere plekken behaalt te verbinden, krijg je eerder een sluitende businesscase. De kunst is om kosten en opbrengsten van investeringen meer met elkaar in verband te brengen; ook tussen organisaties (split incentives voorkomen). Van belang is om de huurprijs van deze seniorenwoningen gelijk te stellen aan de huurprijs die zij op dit moment betalen. Dit maakt de financiële stap om te verhuizen minder groot. Als keerzijde is gesteld dat mensen niet per definitie in een levensloopbestendige woning willen wonen. Ze zoeken vooral naar een wooncarrière binnen de wijk. Mensen zijn immers gehecht aan hun woonomgeving. Het formele en informele netwerk van mensen speelt hierbij een belangrijke rol.

Wat betreft starters wordt gesteld dat zij vanwege de stagnatie van de doorstroming, en met het oog op de toekomst, vaker meteen kiezen voor een eengezinswoning, en dus geen start maken in een appartement. Kansen om later door te stromen zijn dan te beperkt.

Het tweede aandachtspunt is betaalbaarheid voor midden- en hoge inkomens. De deelnemers benadrukken dat Arnhem betaalbaarder is dan bijvoorbeeld Utrecht. Toch maakt dit de concurrentiepositie van Arnhem niet veel sterker. Je gaat in Arnhem wonen vanwege persoonlijke redenen, en niet vanwege de prijs. De meeste kopers in het hogere segment komen uit Arnhem of hebben een binding met Arnhem.

Duurzaamheid is het derde punt van discussie. Voor een sluitende businesscase rondom duurzaamheid moet niet alleen de investering, maar ook de besparing worden meegenomen. Vanuit het oogpunt van betaalbaarheid kan duurzaamheid aan de woonlasten gekoppeld worden; niet alleen voor de korte termijn, maar juist voor de lange termijn. Door duurzaamheid als toekomstwaarde van de woning te zien, ontstaat er op termijn verdien capaciteit. Voor de korte termijn blijkt dit namelijk in de praktijk lastig, omdat gedrag van bewoners sterk het energieverbruik en daarmee de woonlasten bepalen; en dus niet zozeer de kwaliteit van de woningen. Voor de lange termijn is er wel degelijk winst te behalen. Duurzaamheid is een mix van energiebesparing, luxe en comfort. Vaak ontbreekt nog goede toegankelijke kennis over de mogelijkheden. Kern-kennisorganisatie wil die kennis beter gaan ontsluiten, in samenwerking met corporaties en eigenaar-bewoners. Dat vraagt inspiratie uit goede voorbeelden en redeneren vanuit total cost of ownership. Ook de rol van banken moet daarbij worden

betrokken. Zij kunnen de noodzakelijke investeringsruimte bieden. De deelnemers benadrukken dat uit het verleden is gebleken dat banken op dit vlak in beweging komen door druk vanuit de politiek.

Ter afsluiting van de discussie vat Bram Klouwen de belangrijkste punten samen. Dit zijn: het verbreden van plannen, zodat effecten (kosten en opbrengsten) van investeringen meer met elkaar gematchd kunnen worden, het centraal stellen van woonlasten en het delen van informatie en kennis over energetische maatregelen. In het onderstaande kader zijn nog een aantal aanvullende aandachtspunten vanuit de workshop opgenomen.

Aandachtspunten: Wat vindt u belangrijk voor de Arnhemse Woonprincipes

Na 2025: bouwen in de stad of bouwen in het weiland?, VVE's kunnen hulp gebruiken, voorzieningenniveau belangrijk voor de keuze van de wijk.

Workshopronde 2 (16.00 uur – 16.45 uur)

Vraag in de tweede ronde is of Arnhem als stad aantrekkelijk en betaalbaar is voor een brede doelgroep (lage, midden en hoge inkomens). Antwoord is: ja, maar dat ligt niet aan de prijs, maar aan de variatie en diversiteit in wijken die van belang is voor aantrekkelijk wonen. Variatie in gebruik en doelgroepen is gewenst in de wijken. Dan niet alleen vanuit traditionele huishoudenskenmerken, maar ook op basis van andere kenmerken. Te denken is aan woonvormen voor ZZP-ers, groepswonen, atelierwoningen, etc. De laatste jaren zijn wijken steeds eenzijdiger geworden. Het mengen van functies leidt tot levendigheid, maar heeft als keerzijde dat overlast op de loer ligt; geluid, parkeren, etc. De gemeente moet dit accepteren en niet te bang zijn voor de klagers. Uiteindelijk maakt menging van functies en groepen de stad levendiger. Klarendal is hiervan een goed voorbeeld.

De deelnemers benadrukken dat als het gaat om menging de kansen in Arnhem-Noord groter zijn en dat Arnhem-Zuid zich juist onderscheidt door rustig wonen.

Als het gaat om de Arnhemse woningmarkt bestaat er volgens de deelnemers een goede variëteit in de koopsector. Er zijn voldoende verschillende typen woningen in verschillende prijsklassen aanwezig.

Een belangrijk aandachtspunt is er in de huursector rond de groep bewoners die tussen de sociale en liberale sector vallen. Deze groep wordt op dit moment onvoldoende bediend, ook omdat de grondprijzen het bouwen in deze prijsklasse bemoeilijkt. De deelnemers opperden dat de gemeente meer variatie moet aanbrengen in grondprijzen om verschillende groepen te kunnen bedienen, ook (of juist) in het centrum.

Een ander aandachtspunt betreft de huurprijzen in Arnhem. Op dit moment bestaat er een duidelijk verschil in huurprijzen die mensen betalen voor dezelfde type woningen. Dit is een gevolg van oude huurcontracten die relatief beperkt stijgen. Als deze mensen willen verhuizen, moeten zij fors hogere huren gaan betalen. Dit werkt de doorstroming in de huursector tegen. Voor een deel betreft het scheefwonders / scheefbetalers; mensen met een hoger inkomen (boven €34.000) die in goedkope woningen wonen. De deelnemers benadrukken hierbij dat de scheefheidsproblematiek in Arnhem meevalt. Het overgrote deel van de scheefwonders verdient slechts een fractie meer dan de €34.000-grens. Temeer daar dit ook bijdraagt aan gevarieerde wijken. Het aandeel dat echt 'grof' scheefwoont wordt geschat op 5%.

Tot slot wordt het betrekken van bewoners als belangrijk aandachtspunt benoemd. Bewoners hebben vaak creatieve ideeën die voortkomen uit een soort van burgerlijke ongehoorzaamheid. De gemeente zou dit soort ideeën meer moeten faciliteren, vanuit de houding: ja, we doen mee en zullen de

eventuele problemen die we tegen komen samen oplossen. Een houding die gedragen wordt vanuit alle afdelingen van de gemeente. Het meer loslaten en het faciliteren van mensen die willen investeren in de stad, door geld en ideeën, is een taak waar de gemeente in de komende jaren aan moet werken.

Ter afsluiting van de discussie vat Bram Klouwen de belangrijkste punten samen. Dit zijn: meer aandacht voor diversiteit in wijken en vooral ruimte bieden aan (ver)nieuwe(n)de initiatieven, en een ruimhartig faciliterende opstelling van de gemeente die ruimte biedt aan initiatieven van investeerders en mensen met ideeën.

(T)huis voor Jan en alleman

Workshopronde 1 (14.40 uur – 15.40 uur)

Op de vraag wat Arnhem aantrekkelijk maakt, worden verschillende antwoorden gegeven. De diversiteit aan wijken en woonmilieus is een aantrekkelijk punt, maar ook het groen in de stad (met uitzondering van de binnenstad), het Modekwartier Klarendal en het vernieuwde Spijkerkwartier worden als sterke punten benoemd.

Naast de sterke punten van de stad zijn er aandachtspunten. Zo bestaat er een duidelijk onderscheid tussen Noord en Zuid. Arnhem-Zuid mist het levendige dat in Noord wel aanwezig is, zoals restaurants en cafés. Voor de leefbaarheid en de veiligheid in Zuid zou het goed zijn om meer reuring te realiseren. Het mengen van functies die plaatshebben op verschillende tijden van de dag is hiervoor van belang. De vraag die hierbij is opgeworpen is of dit te bedenken valt of dat dit meer vanzelf zou moeten ontstaan.

Een tweede aandachtspunt is dat Arnhem te weinig aanbod heeft voor kleinschalig wonen. Doelgroepen als starters, alleenstaanden, ouderen, bijzondere doelgroepen en ook studenten hebben weinig mogelijkheden in de stad. De laatste jaren is er vooral gebouwd in de dure sector en dit is een gemiste kans. De komende jaren vragen de goedkope koop- en huursector daarom meer aandacht. Een bijkomend verschijnsel is dat er hoge inkomens zijn die bewust klein en goedkoop willen wonen. Zij wonen nu in de goedkopere woningen waardoor er minder aanbod beschikbaar is voor de lagere inkomensgroepen. Het bevorderen van doorstroming in de eigen wijken van mensen lijkt daarom wenselijk. De aanwezige ontwikkelaars benadrukken hierbij de focus op de eigen wijk. Mensen zoeken in hun eigen omgeving en het zwaartepunt moet daarom liggen op inbreiding en minder op uitleglocaties. Daarnaast gaat het om de omgeving waar de woning staat. We moeten daarom niet zozeer denken in het woonproduct, maar meer in de context van de plek.

Een volgend aandachtspunt, de diversiteit van wonen, sluit hier direct op aan. Diversiteit gaat verder dan wonen alleen. Het gaat om de samenhang van de woning met de omgeving en de voorzieningen in de omgeving. In het terugbrengen van diversiteit in woonmilieus ligt een opgave voor de toekomst. Vooral het aantrekkelijk maken van wijken als vestigingsplaats voor voorzieningen is hierbij belangrijk. Kijk hierbij per wijk wat er nodig is om de diversiteit aan woonmilieus te bevorderen.

Een vierde aandachtspunt richt zich op de ontwikkeling van de Arnhemse binnenstad. Als het gaat om het stimuleren van wonen is het proces van besluitvorming te stroperig. Er zijn teveel regels en het duurt te lang. Bewoners zitten hier niet op te wachten. De bestuurlijke slagkracht moet daarom verbeteren en de gemeente zou meer los moeten laten. In breder perspectief lijkt tijdelijkheid het toverwoord te zijn als het gaat om sneller ontwikkelen. Zodra iets tijdelijk ontwikkeld kan worden is er minder administratieve rompslomp. Hierbij wordt de vraag opgeworpen in hoeverre tijdelijkheid

mogelijkheden biedt voor de wooncarrière van inwoners. Met een tijdelijk woonproject is het lastig om een wooncarrière vorm te geven.

Met betrekking tot de levensloopgeschiktheid van woningen wordt de vraag gesteld of elke wijk aanbod moet hebben voor iedereen. De meningen hierover zijn enigszins verdeeld. Sommige deelnemers benadrukken dat elke wijk voor iedereen in de woonbehoefte moet voorzien. Anderen benadrukken dat de verschillende groepen zich aanpassen aan wat een wijk te bieden heeft, bijvoorbeeld dat studenten zich vestigen in de levendige binnenstad, terwijl gezinnen kiezen voor een rustiger woonomgeving.

Wat betreft het wonen met zorg is het belangrijk om te realiseren dat er naast ouderen ook andere bijzondere doelgroepen zijn die een plek moeten krijgen in de stad, zoals mensen met een verstandelijke beperking. De eerste workshopronde wordt afgesloten met een rondvraag waarbij de deelnemers is gevraagd wat ze willen meegeven voor de woonprincipes. In het onderstaande kader is dit puntsgewijs weergegeven.

Aandachtspunten: Wat vindt u belangrijk voor de Arnhemse Woonprincipes

Kwaliteit van groen in de stad, WMO-proof bouwen, geef tafelekken een kans, biedt mogelijkheden voor kleinschalig wonen, geschikte woningen in gemengde buurten, flexibiliteit, loslaten (regelgeving en planologie), doorstroming in de eigen wijk, Arnhem is al goed, versterk de bestaande kwaliteiten, diversiteit, betrek bewoners, ruimte voor eigen inbreng bewoners, minder regie, anticipeer op krimp, tijdelijkheid als toverwoord voor ontwikkelen, aanpassen bestaande voorraad.

Workshopronde 2 (16.00 uur – 16.45 uur)

Ook in de tweede workshopronde krijgt het Noord-Zuid verhaal de nodige aandacht. De levendigheid en kwaliteiten in Zuid ontbreken volgens de deelnemers. Voor wonen in Zuid is vooral de prijs doorslaggevend. Verder is het een kwestie van imago. Zuid wordt in de ogen van veel Arnhemmers niet beschouwd als onderdeel van de stad Arnhem. De Rijn vormt letterlijk een fysieke barrière. Het creëren van meer levendigheid in Arnhem-Zuid is een opgave voor de komende jaren.

Dit hangt samen met het versterken van de diversiteit van wijken, wat overigens ook voor Arnhem-Noord geldt. Eenvormigheid van wijken moet voorkomen worden. Het gaat om een gezonde mix van wonen, werken, voorzieningen, recreatie, etc. die een wijk levendig maakt. Het gaat niet alleen om de woning, maar juist ook om de plek waar de woning staat. Het realiseren van diverse wijken van goede kwaliteit en met voldoende voorzieningen in elke wijk maakt Arnhem aantrekkelijk voor mensen van buiten.

Er moet daarnaast ingezet worden op het toegankelijk maken van de bestaande voorraad voor verschillende doelgroepen. De markt regelt zichzelf en mensen kiezen zelf waar ze willen wonen. Vanuit de woonprincipes moet gezorgd worden dat de voorwaarden voor een divers aanbod in elke wijk aanwezig zijn. Arnhem wordt volgens de deelnemers al wel gezien als woonstad, waarbij vooral het groen een sterke kwaliteit van de stad is.

In de startnotitie is gesteld dat de binnenstad moet functioneren als de huiskamer van Arnhem. De deelnemers geven aan dat dit niet opgaat voor de inwoners van Arnhem-Zuid. De mensen uit Zuid, met uitzondering van Malburgen, komen weinig in de binnenstad en dit is een gemiste kans als het gaat om economisch potentieel. De bereikbaarheid van de binnenstad vanuit Zuid is hierbij een belangrijk knelpunt.

Voor de binnenstad zelf geldt dat dit gebied de afgelopen jaren sterk is achteruit gegaan. Het is een lege plek geworden. Dit heeft volgens de deelnemers grotendeels te maken met het imago van Arnhem. De stad als plek om te winkelen straalt weinig gemoedelijkheid uit en is daarmee niet aantrekkelijk voor met name het oudere winkelend publiek. Wat betreft het uitgaan in de stad kent Arnhem een agressief imago. Dit stoot het uitgaanspubliek (vooral jongeren) van binnen en buiten de stad af. Dit is schadelijk voor het economisch gewin in de binnenstad en daarmee voor Arnhem als geheel.

Hierop is de vraag gesteld hoe de woonprincipes ingezet kunnen worden om economisch gewin te bevorderen. Allereerst lijkt een aantrekkelijke binnenstad hiervoor een vereiste. Economische ontwikkeling van de binnenstad slijpelt door naar de wijken. Het huisvesten van dynamische groepen, zoals studenten, is een voorwaarde voor een aantrekkelijke stad. Mede gezien het feit dat de meest aantrekkelijke steden de studentensteden zijn. Arnhem biedt in dat opzicht te weinig professioneel aanbod in de zin dat de woningen voor studenten te klein dan wel te duur zijn. Dit leidt ertoe dat organisaties in Arnhem weinig voedingsbodems zien als het gaat om studenten, zo verplaatst de HAN volgens de deelnemers bijvoorbeeld steeds meer HBO-opleidingen richting Nijmegen. Het uitgebreide HBO-aanbod dat Arnhem op dit moment rijk is biedt overigens wel kansen voor het aantrekken van studenten. De SSH is op dit moment al bezig met het realiseren van meer goedkoop aanbod voor studenten. Een ander aandachtspunt is het wegtrekken van werkgelegenheid uit de stad. Arnhem en Nijmegen zouden meer moeten samenwerken om de werkgelegenheid op regionaal niveau vast te houden.

Met betrekking tot leegstand wordt gesteld dat leegstaande panden ingezet kunnen worden om de woonwensen in de stad op te vangen. Vooral met betrekking tot de goedkope voorraad en kleinschalige woonvormen kunnen leegstaande panden uitkomst bieden.

Tot slot is het betrekken van bewoners een belangrijk aandachtspunt voor het realiseren van een aantrekkelijke woonstad. Bewoners maken van Arnhem een thuis. Onder de mensen leven voldoende ideeën en er moet meer ingezet worden op het faciliteren hiervan. Ook de tweede workshopronde is afgesloten met een rondvraag. In het onderstaande kader is dit puntsgewijs weergegeven.

Aandachtspunten Rondvraag: Wat vindt u belangrijk voor de Arnhemse Woonprincipes

Levensloopbestendig wonen, meer kleine en goedkope woningen, betrek bewoners, gezond wonen, klimaatbestendige stad, diversiteit in aanbod, meer woningaanbod voor minima, investeer waar kansen liggen, aandacht voor groepen met acute woningnoodsituatie, gebruik leegstaande panden voor nieuwe woonvormen, wijgerichte voorzieningen, divers aanbod voor elke wijk, schep voorwaarden voor diversiteit, luister naar initiatieven van bewoners, laaggeschooldheid en integratie als aandachtspunt in Zuid, beschouw wonen niet op zich, gebruik burgerparticipatie, zet in op collectieve initiatieven voor transformatie, gebruik leegstand om de bestaande woonwensen op te vangen.

Afsluiting

In de plenaire afsluiting hebben Paul van Roosmalen en Jan Provoost de belangrijkste bevindingen uit de workshoprondes benoemd.

Voor de workshop 'Betaalbaarheid tegen elke prijs' is dit:

- Het leveren van maatwerk. Gemeenten en corporaties zouden regelgeving moeten durven loslaten en per persoon en per woning moeten kijken wat passend is;
- Corporaties moeten een gedifferentieerd aanbod aanbieden;

- Woonlasten moeten centraal gesteld worden in de betaalbaarheidsdiscussie;
- Veel creatieve ideeën komen voort uit een vorm van burgerlijke ongehoorzaamheid. Dit soort ideeën moeten gefaciliteerd worden.

Voor de workshop '(T)huis voor Jan en alleman' benoemt Paul van Roosmalen als belangrijkste bevindingen:

- Praat met de wijk en luister naar bewoners. Er leven vaak goede ideeën onder bewoners;
- Creëer ruimte voor creativiteit;
- Er bestaat een duidelijk onderscheid tussen Arnhem-Noord en Arnhem-Zuid. De opgave voor de komende jaren is om van Zuid een meer levendig stadsdeel te maken;
- Voorkom eenvormigheid van wijken en streef diversiteit na om wijken leefbaar te houden;
- Biedt voldoende woonmogelijkheden voor kwetsbare doelgroepen.

Tot slot is Jan Provoost en Paul van Roosmalen gevraagd wat zij de gemeente Arnhem willen meegeven ten aanzien van de woonprincipes en het wonen in Arnhem in het algemeen. Jan Provoost geeft aan dat het koesteren van investeerders belangrijk is. Hierbij gaat het nadrukkelijk niet alleen om financiële investeerders, maar juist ook om sociale investeerders en mensen die ideeën inbrengen. De gemeente zou hen moeten faciliteren en de ruimte moeten bieden voor hun ideeën. Paul van Roosmalen benadrukt het belang van het verhaal van de stad. Laat kunstenaars en andere creatievelingen het verhaal van de stad vertellen en geef de plek weer betekenis. Hiermee bedoelt Paul nadrukkelijk niet het gebruik van citymarketing.

Vervolg

In het vervolgproces worden de woonprincipes verder uitgewerkt. Er volgen nog een aantal verdiepingsbijeenskomsten voor een aantal thema's die, onder andere naar aanleiding van het marktkennerscafé, worden geacht voor het wonen in Arnhem. Eén van deze thema's is levensloopgeschiktheid, die behandeld wordt tijdens 'De dag van het levensloopgeschikt wonen' na de zomer. Verder gaat de gemeente de markt op om bewoners van Arnhem te vragen naar hun mening. Dit vindt plaats op zaterdag 25 april in winkelcentrum Kronenburg en op 2 mei bij het stadhuis. Ook is de website www.meedoeninarnhem.nl/woonprincipes vanaf 15 april online. Op deze website kunnen mensen hun mening geven over het wonen in Arnhem en reageren op stellingen. De definitieve woonprincipes zullen naar verwachting in het najaar door de gemeenteraad vastgesteld worden.

Bijlage 5

Bestaand beleid en onderzoek

Pijler 1. Duurzaam Betaalbaar

Ontwerp Meerjarenprogrammabegroting 2015-2018

Uitvoerende partij: Gemeente Arnhem

Jaar van uitgave: 2014

Belangrijke punten

- Met een vraaggestuurde aanpak koersen op sociaal, fysiek en economisch sterke wijken waarbinnen het voor iedere portemonnee goed wonen en leven is.
- Het thema 'wonen' wordt specifiek opgenomen in de integrale wijkvisie van preventiewijken. Op basis van de wijkvisies wordt gestart met de gebieds-/ wijkontwikkeling.
- Samen met de partners uit het Convenant Energie made in [Arnhem] werken aan de energietransitie en daarmee het terugdringen van energieverbruik.

Betaalbaarheid Wonen in beeld

Uitvoerende partij: Stadsregio Arnhem Nijmegen & Companen

Jaar van publicatie: 2014

Belangrijke punten

- De betaalbaarheid van het wonen in de regio is de laatste jaren meer onder druk komen te staan.
- Op basis van inkomen behoort 53% van de Arnhemse huishoudens tot de doelgroep voor sociale huur.
- In de huursector heeft 33% van de Arnhemse huishoudens een betaalbaarheidsrisico.
- In Arnhem ligt de goedkope scheefheid op 23%.
- Woningverduurzaming kan bijdragen aan betaalbaarheid door besparing op energielasten. Dit vraagt om maatwerk.
- Betaalbaarheid van het wonen is vooral een verdelingsvraagstuk binnen de bestaande voorraad.
- Of de omvang van de sociale voorraad voldoende is hangt samen met de economische groei. Beschikbaarheid verdient hierbij aandacht.

Woningmarktonderzoek en Woonagenda: We hebben elkaar nodig!

Uitvoerende partij: Stadsregio Arnhem Nijmegen & Atrivé

Jaar van publicatie: 2014

Belangrijke punten

- Aan sociale huur is in Arnhem veel behoefte. In de periode 2014-2020 is de gewenste nieuwbouw +2.800 woningen in de gemeente Arnhem.
- Er ligt een opgave om in de behoefte aan sociale huurwoningen te voorzien. In het portefeuillebeleid van de verhuurders is daarom een groter accent op betaalbaarheid gewenst.
- Voor het tekort aan duurdere sociale huur is nieuwbouw een optie.
- Ondanks de grote behoefte aan sociale huur wordt leegstand en sloop voorzien. Bepaalde woningen of buurten zijn zo ongewild dat men hier ondanks schaarste niet wil wonen. Dit duidt op een kwalitatief vraagstuk.
- Er is een mismatch tussen vraag en aanbod in het segment sociale huur.

Pijler 2. Levensloopgeschied wonen

Wat vertellen bestaand beleid en recent onderzoek ons?

Ontwerp Meerjarenprogrammabegroting 2015-2018

Uitvoerende partij: Gemeente Arnhem

Jaar van uitgave: 2014

Belangrijke punten

- Aandacht voor de scheiding van wonen en zorg. Mensen blijven langer zelfstandig wonen. Zorg wordt zoveel mogelijk aan huis geleverd en zo min mogelijk in instellingen. Dit vereist een gerichte aanpak per wijk.
- Concreet inzetten op het maken van afspraken met corporaties over levensloopbestendige woningen en het aanbod van zorg en welzijn.
- Het uiteindelijke doel is dat bewoners prettig, goed en langer zelfstandig kunnen wonen en leven.

Gemeentelijke Woonmonitor

Uitvoerende partij: gemeente Arnhem

Jaar van publicatie: 2015

Belangrijke punten

- Van 2014 tot 2024 is de vraag naar verzorgd wonen in Arnhem:
Verpleging&verzorging: +1.152 woningen verzorgd wonen complex-gewijs en +1.611 woningen zorg aan huis individueel.
Verstandelijk gehandicapten: +28 woningen verzorgd wonen.
- De opgave bij zorgdoelgroepen met een lichte zorgvraag zit vooral in het regelen van zorg en ondersteuning aan huis en in woningaanpassing.
- Mensen verhuizen minder snel naar een geschikte woning.
- Betaalbaarheid is een belangrijk aandachtspunt voor het wonen met zorg.
- 77% van de Arnhemse woningen is geschikt te maken. Dit aandeel verschilt per wijk en is sterk afhankelijk van de woningvoorraad.

Gezondheid in planvorming

Uitvoerende partij: GGD

Jaar van publicatie: 2015

Belangrijke punten

- Ontmoetingsplekken bevorderen sociale contacten en het woonplezier.
- Functiemenging zorgt voor beter bereikbare voorzieningen, levendigheid en sociale veiligheid.
- Sociale veiligheid verhoogt het welbevinden en woonplezier en stimuleert sociale bindingen. Als mensen zich veilig voelen gaan ze sneller buitenshuis activiteiten ondernemen en bewegen.
- Voldoende variatie in bevolking en woningtype zorgt voor afwisseling en een prettiger leefomgeving.

Pijler 3. Aantrekkelijke woonstad

Wat vertellen bestaand beleid en recent onderzoek ons?

Ontwerp Meerjarenprogrammabegroting 2015-2018

Uitvoerende partij: Gemeente Arnhem

Jaar van uitgave: 2014

Belangrijke punten

- Door inzet op differentiatie in de woningvoorraad, de bevolkingsopbouw en de inkomensgroepen willen we graag dat Arnhem ook in de toekomst aantrekkelijk is om te wonen.
- Meer ruimte bieden aan (Collectief) Particulier Opdrachtgeverschap.
- Versterken van de Arnhemse Binnenstad als plek om te wonen, werken, winkelen en vrije tijd te besteden.
- Arnhem als groene stad waarborgen en uitbreiden en actief inzetten op het invullen van leegstand en het (her)bestemmen van bestaande bouw.

Woningmarktonderzoek en Woonagenda: We hebben elkaar nodig!

Uitvoerende partij: Stadsregio Arnhem
Nijmegen & Atrivé

Jaar van publicatie: 2014

Belangrijke punten

- Arnhem en Nijmegen zijn de motor van de regio. Zij trekken jongeren aan.
- Wonen is in Arnhem vooral een kwalitatief vraagstuk. Kwantitatief voorzien de plannen in de behoefte.
- In de periode 2014-2020 is de gewenste planvoorraad voor de subregio Arnhem e.o. +11.000 woningen.
- Er is in Arnhem een grote behoefte aan centrumstedelijk wonen. In de periode 2014-2020 is de gewenste nieuwbouw +1.750 woningen in dit segment in de subregio Arnhem e.o. Het grootste deel hiervan landt in de stad
- Aan de noordkant van Arnhem zijn goede kansen voor nieuwbouw in bestaand stedelijk gebied. Hier bevinden zich de onderscheidende woonmilieus.
- Bij economisch herstel liggen er kansen in de vrije sector huur.

Pijler 4. Wijken met identiteit

Wat vertellen bestaand beleid en recent onderzoek ons?

Ontwerp Meerjarenprogrammabegroting 2015-2018

Uitvoerende partij: gemeente Arnhem

Jaar van uitgave: 2014

Belangrijke punten

- Woonbeleid baseren op de lange termijn: wat streeft Arnhem op het gebied van wonen na en wat zijn de komende vier jaar de meest urgente opgaven?
- Wijkactieplannen gebruiken om de opgaven per wijk te bepalen. Gemeente, corporaties, bewoners en andere partners hebben hierin elk hun eigen aandeel en gedeelde verantwoordelijkheid.
- De gemeente en organisaties werken samen wijkgericht.
- Er wordt ingezet op samenwerking tussen gemeente, bewoners en partijen.
- Professionals inzetten op wat nodig is in de wijk. De vraag van bewoners staat centraal.

Staat van de stad 2014

Uitvoerende partij: gemeente Arnhem

Jaar van uitgave: 2014

Belangrijke punten

- Arnhemmers zijn gemiddeld redelijk positief over hun woonomgeving, vooral rond leefbaarheid en de voorzieningen in eigen buurt.
- Bijna 90% van de Arnhemmers vindt hun buurt zeer prettig en ruim 60% is hier zeer gehecht aan.
- De waardering van de woonomgeving is het hoogst in de wijken Schaarsbergen, Alteveer en Cranevelt en Burgemeesterswijk / Hoogkamp. Arnhemse Broek, Presikhaaf-West, Geitenkamp en Malburgen scoren hierop het laagst.
- Rijkerswoerd kent het grootste aandeel bewoners dat de komende jaren achteruitgang verwacht. Gevolgd door Vredenburg/Kronenburg, Malburgen-Oost (Z), Geitenkamp en Presikhaaf-Oost.

Digitaal panel en straatgesprekken voor de Arnhemse Woonprincipes

Uitvoerende partij: gemeente Arnhem & Companen

Jaar van uitgave: 2015

Belangrijke punten

- 57% van de Arnhemmers is trots op de buurt waarin zij wonen.
- 58% van de Arnhemmers voelt zich sterk verbonden met de wijk.
- 63% van de bewoners vindt dat elke wijk in Arnhem een sterke en eigen identiteit nodig heeft.
- De gradaties van bovenstaande uitspraken verschillen per wijk.
- Buurten waar verloedering op de loer ligt verdienen prioriteit. Ook wanneer dit betekent dat er in andere wijken minder geïnvesteerd wordt
- Elke wijk heeft haar eigen karakter en aansprekende plekken.

Bijlage 6

Overzicht data en onderzoeken

Overzicht gebruikte/beschikbare data/onderzoeken t.b.v. Arnhemse woonprincipes

Voor pijler betaalbaarheid:

- div landelijke rapportages (o.a. Rigo, en planbureau voor leefomgeving, kwetsbaarheid van regionale woningmarkten, financiële risico's van huishoudens en hun toegang tot de woningmarkt: zie <http://themasites.pbl.nl/balansvandeleeftomgeving/2014/wonen-en-vastgoed/betaalbaarheid-conclusies/betaalbaarheid-betaliriscos> -nadere informatie O&S/Astrid Sleiderink en regionaal rapport over betaalbaarheid van Wonen door Companen rapportages corporaties, nadere informatie bij Portaal, Vivare en Volkshuisvesting
- zonneatlas, overige gegevens energieverbruik (nadere informatie bij Omgevingskwaliteit/Marc v.d. Burcht)
- prijsopbouw huurwoningen bij toewijzing (info Enserve op te vragen)
- Enserve mutaties in de regio
- rijksbeleid/voornemens: Herziening Woningwet 2015, Besluit toegelaten instellingen volkshuisvesting, Woningwaarderingstelsel, passend toewijzen sociale huurwoningen, huursombenadering.

Voor pijler levensloopgeschikt wonen

- regionale en plaatselijke woon/zorg analyse Companen(Monitor investeren in de toekomst) en Landelijke publicatie ABF (nadere informatie O&S/Astrid Sleiderink)
- Rigo methode toetst geschiktheid woningvoorraad door O&S (nadere informatie O&S/Astrid Sleiderink)
- regionale rapportage Atrivé vraag/aanbod woningmarkt (regionale woonagenda, EIB rapportage info starters/doorstromers/voorraad)
- evt. ontwikkeling bewoning verzorgingstehuizen en verpleegtehuizen en andere institutionele huishoudens (nadere informatie O&S/Astrid Sleiderink)
- Arnhem in cijfers O&S
- hittestcan (nadere informatie bij Omgevingskwaliteit/Hans v. Ammers)
- div literatuur, o.a. over gezondheid en gezond ontwerpen, veiligheid
- adviezen APCG en Seniorenraad over levensloopgeschikt wonen

Voor pijler aantrekkelijke stad

- onderzoek woonbehoefte midden- en hoge inkomens en geschikte locaties (in uitvoering)
- regionaal gehanteerde indeling woonmilieus
- Economische informatie over de Arnhem en regio en ontwikkeling. (Zie http://www arnhem.nl/Politiek_en_organisatie/Onderzoek_en_cijfers/Publicaties en <http://www.gelderse-economie.nl>, (nadere informatie bij O&S/José Nieuwenstein en WIECC)
- Atrivé onderzoeken woningbehoefte onderzoeken/duurzaamheidsladder
- Jaarlijkse Planningslijsten/stoplichtmodel woningbouwplannen
- onderzoek verhuisbewegingen regio
- structuurvisie
- informatie over ontwikkelingen MBO/HBO (O&S/Feite van der Veen)
- studentenhuusvesting, landelijke monitor Kences 2014: uitbreiding met Hogeschool VHL nodig
- prognose werkgelegenheid (www.gelderse-economie.nl: met prognose werkgelegenheid Arnhem en omliggende gemeenten. Nadere informatie: O&S/Jose Nieuwenstein)
- binnenstadsvisie van februari 2015 en binnenstadmonitor (O&S/ Danielle van Haard)
- Leefbaarheid en veiligheid in Arnhem in vergelijking met andere grote steden en Nederland. Zie http://www arnhem.nl/Politiek_en_organisatie/Onderzoek_en_cijfers/Publicaties en AD-misdaadmeter. Nadere informatie O&S/ Astrid Sleiderink).
- Woonaantrekkelijkheid vanuit Atlas voor gemeenten (Vooral economisch gericht; bereikbaarheid van banen) Nadere informatie: O&S/Astrid Sleiderink

Voor pijler wijken met identiteit

- De div wijkmonitoren/wijkprofielen en Arnhem in cijfers
- gebruik uitkomst Maptable sessie corporaties
- structuurvisie
- Wijkinformatie vanuit openbare ruimte/BGB
- Leefbarometer

- Rapportage over de toekomstwaarde van woningen door Companen
- rapportage opbrengst digipanel/straatinterviews
- wijkactieplannen (informatie bij wijkregisseurs)

Voor duurzaamheid

- Programma New Energy made in Arnhem, programma 2015-2020
- Zonneatlas (nadere informatie omgevingskwaliteit/Marc v.d. Burcht)
- Maptable, o.a. informatie huurprijzen en verkoopbeleid corporatie en energieverbruik per wijk/buurt/straat (via Informatiemanagement/Paul Getz)

Arnhem, 24 juli 2015
Gert van Putten

Colofon

*Redactie en begeleiding totstandkoming
Woonprincipes:*

Gert van Putten

projectleider voor de woonvisie,
gemeente Arnhem

Bram Klouwen

adviseur Companen

Roy Nieuwenhuis

adviseur Companen

Inspreektekst :

Dank u, voorzitter.

Geacht college, raadsleden en toehoorders,

Allereerst onze dank voor de mogelijkheid om in te kunnen spreken bij zo een belangrijk onderwerp als het Volkshuisvestelijk Kader.

Belangrijk omdat iedereen zo prettig mogelijk wil en kan wonen.

Ook zo voor de woonwagenebewoners in Arnhem. Ook wij willen zo prettig mogelijk wonen, wonen in familieverband waarbij de zorg voor elkaar centraal staat, wonen waar het brandveilig is, wonen waar onze kinderen veilig kunnen spelen, wonen waar we ontmoetingsplaatsen hebben, voor huiswerkbegeleiding voor onze jongeren en het kunnen maken van muziek en andere culturele uitingen.

In oktober vorig jaar hebben wij, de Huurdersvereniging Woonwagenebewoners Arnhem i.o. een presentatie gegeven, waarbij alle raadsleden werden uitgenodigd. Het was voor ons hartverwarmend om te zien dat de belangstelling vanuit de raad en de wethouder 'Wonen', de heer Paping, groot en positief was.

Hartverwarmend, omdat wij eindelijk het gevoel kregen dat er naar ons werd geluisterd. Immers....al decennia lang was/ is er geen aandacht voor ons, de woonwagenebewoners .

In relatie met het Volkshuisvestelijk Kader wil ik u graag het volgende meegeven:

Al sinds 2013 zijn we al bezig voor uitbreiding standplaatsen. Zo is al in 2015 onze eigen Woonvisie aan de gemeente Arnhem overhandigd en werd deze in afgeslankte vorm in de prestatie-afspraken 2016 vermeld. Kortom: al zo lang proberen wij om met de raad en wooncorporaties in gesprek te komen.

Anno 2019 lijken we de wind mee te krijgen. Na het rapport 'Woonwensen-onderzoek Arnhem', kwam er een advies van het Ministerie Binnenlandse Zaken, in samenwerking met het Europees Hof voor de rechten van de mens, het College voor de Rechten van de Mens en de Nationale Ombudsman. Hen advies was duidelijk; het beleidskader dat werd ontwikkeld bij de intrekking van de Woonwagenwet voldoet niet meer. Er is behoefte aan een nieuw kader voor een gemeentelijk woonwagen- en standplaatsenbeleid.

In het behandeladvies 'Volkshuisvestelijk kader' willen wij graag worden opgenomen. En niet in afwachting blijven, zoals vermeld in 'Woonprincipes 2025, Volkshuisvestelijk Kader, 2019-2022, (pagina 7/8) op een bijlage.

Als Huurdersvereniging hebben wij een ongevraagd advies 'Toewijzingsbeleid standplaatsen' geformuleerd en verzonden naar de gemeente Arnhem en wooncorporaties. Helaas tot op heden geen reactie mogen ontvangen. Helaas staan al enkele maanden twee standplaatsen vrij. Dat kan toch niet de bedoeling zijn.

Ook op het gebied van het sociaal domein zijn we, ook al zeg ik zelf, al goed bezig. Met name op het gebied van leefbaarheid, schulden, laaggeletterdheid en een project scholing voor onze jongeren. Dit laatste project 'Stichting Lerend Werken Woonwagenebewoners' is bedoeld voor jongeren die niet passen in het regulier onderwijs en een diploma Vakbekwaamheid in de bouw willen behalen. In de pauze wil ik graag uw vragen hierover beantwoorden.

Voor nu: ik wil graag afsluiten met de vraag; denkt u ook aan ons bij het behandelen van het Volkshuisvestelijk Kader?

Dank u voor uw tijd.

Heeft u nog vragen?

Aan de gemeenteraad

Datum : 21 mei 2019
Zaaknummer : 356513
Contactpersoon : Dennis Kilsdonk
Telefoonnummer : 026 3773507

Onderwerp: Woonbehoefte-onderzoek 2019 Woonwagengewoners Arnhem

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van het Woonbehoefte-onderzoek woonwagengewoners in Arnhem.

Inleiding

De gemeente Arnhem wil al haar inwoners op een gelijke manier behandelen. In de afgelopen tijd zijn er veel berichten in de landelijke media verschenen waaruit blijkt dat woonwagengewoners in Nederland zich niet gelijk behandeld voelen. De Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie heeft een aantal rapporten uitgebracht waarin Nederland te horen heeft gekregen dat het Nederlandse beleid met betrekking tot woonwagengewoners discriminerend is. De nationale ombudsman heeft dit opgepakt en heeft dit geadresseerd bij het ministerie. Minister Ollongren heeft vervolgens op 12 juli 2018 het nieuwe landelijke 'Beleidskader gemeentelijk standplaatsenbeleid' gepresenteerd. Dit beleidskader reikt gemeenten de kaders aan waarmee zij het lokale woonwagengebeleid binnen het mensenrechtelijke kader kunnen ontwikkelen. Het biedt bouwstenen die gemeenten kunnen gebruiken om invulling te geven aan het gemeentelijke huisvestingsbeleid voor woonwagengewoners. Uitgangspunt hierbij blijft dat huisvestingsbeleid een primaire verantwoordelijkheid van de gemeente is.

De kern van het nieuwe beleid is dat woonwagengewoners een eigen culturele identiteit hebben die samenhangt met hun manier van wonen. Meer concreet brengt dit de verplichting voor lokale overheden met zich mee om voor een afgewogen woonbeleid te zorgen, zodat de doelgroep volgens hun tradities en culturele identiteit kan leven. Om invulling te kunnen geven aan een beleidskader heeft de gemeente Arnhem onderzoek gedaan naar de woonbehoefte onder woonwagengewoners in Arnhem.

Uitkomsten woonbehoefteonderzoek

Voor het woonbehoefteonderzoek zijn alle woonwagenlocaties bezocht en zijn bijna alle woonwagengewoners gesproken. De huidige stand van zaken is in beeld gebracht en er is onderzocht welke woonbehoefte woonwagengewoners hebben. Uit dit onderzoek blijkt dat er onder woonwagengewoners een sterke behoefte is aan extra standplaatsen en (huur)woonwagens. Deze behoefte leeft onder woonwagengewoners die nu inwonen bij familieleden op een woonwagenlocatie, of

Datum : 21 mei 2019
Zaaknummer : 356513
Pagina : 2

bij mensen die van oorsprong woonwagenbewoner zijn en zich verplicht voelen om in een reguliere woning te wonen.

De resultaten in het kort:

- In Arnhem zijn momenteel 128 standplaatsen;
- Naast de gezinnen die wonen op deze 128 standplaatsen zijn 45 personen inwonend die zelf in aanmerking willen komen voor een woonwagenstandplaats.
- Ongeveer 45 woonwagenbewoners zijn (verplicht) gaan wonen in een regulier woonhuis;
- Onderzoek wijst uit dat 98 huishoudens in aanmerking willen komen voor een woonwagenstandplaats;
- De huidige bouwtechnische situatie met betrekking tot de woonwagens in Arnhem, is in sommige gevallen zorgelijk. Door het plaatsen van grotere woonwagens, en door de huidige situering van een aantal wagens is er een situatie ontstaan van ruimtegebrek. De woonwagens staan door hun grootte en wijze van plaatsing op de standplaats te dicht op elkaar, dit kan leiden tot brandonveilige situaties. In veel gevallen staan de woonwagens minder dan een meter van elkaar af.

Vervolg

De gemeente Arnhem neemt de regie om samen met de woningcorporaties Vivare, Portaal en Volkshuisvesting te komen tot een plan van aanpak op de volgende onderdelen:

- in beeld brengen van samenwerkingspartners die dit kunnen en willen realiseren
- ruimtelijke en planologische aspecten: In beeld brengen van locaties waarop uitbreiding mogelijk kan plaatsvinden
- financiële aspecten: de kosten/investeringen verbonden zijn aan de uitbreiding voor de verschillende partijen en de mogelijkheden voor subsidie.
- een verdere onderbouwing van de woonbehoefte
- verbeteren van de brandveiligheid in bestaande en nieuwe situatie en zorgen dat bij eventuele uitbreiding de brandveiligheid ook gegarandeerd is.

We werken de volgende stappen uit:

- Mogelijke uitbreiding woonwagenlocaties op de korte termijn (1 tot 2 jaar);
- Mogelijke uitbreiding woonwagenlocaties op de middellange termijn (2 tot 4 jaar);
- Mogelijke uitbreiding woonwagenlocaties op de lange termijn (4 – 10 jaar).

De gemeente onderhoudt de samenwerking met een vertegenwoordiging van alle woonwagenbewoners in Arnhem.

We zullen u in de tweede helft van 2019 informeren over de voortgang en het plan van aanpak voorleggen aan de raad.

Hoogachtend

Datum : 21 mei 2019
Zaaknummer : 356513
Pagina : 3

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage

- Woonbehoefteonderzoek woonwagenbewoners Arnhem

WOONBEHOEFTEONDERZOEK

Woonwagenebewoners Arnhem

Dennis Kilsdonk
Dennis.kilsdonk@arnhem.nl

Inhoud

Managementsamenvatting	2
1. Inleiding	3
2. Landelijk beleidskader	4
2.1. Arnhemse Woonprincipes en woonwagens.....	5
3. Opdracht.....	6
4. Methode.....	7
4.1. Gesprekken met bewoners	7
4.2. Vragenlijsten.....	7
4.3. Woonwensenpeiling van het huurdershuis	8
4.4. Deskresearch	8
5. Peiling woonbehoefte	9
5.1. Objectieve meting	9
5.2. Subjectieve woonbehoeften	9
5.3. Woonwagencultuur.....	9
5.4. Standplaatsen en locaties.....	10
5.4. Meer dan woonbehoefte	10
5.5 Zorg & Participatie.....	11
5.6 Veiligheid	11
6. Technisch onderzoek en planologische QuickScan	12
6.1. Huidige situatie.....	12
6.2 Brandveiligheid.....	12
6.3 planologische QuickScan	12
7. Vervolgstappen.....	13
7.1 Doorlooptijd	13
Korte termijn	13
Middellange termijn.....	14
Lange termijn.....	14
7.2 Financiën	14
7.3 Organisatie	14

Managementsamenvatting

De gemeente Arnhem heeft een woonbehoefteonderzoek onder woonwageneigenaren uitgevoerd. De gemeente heeft hiervoor alle woonwageneigenaren bezocht en nagenoeg alle woonwageneigenaren gesproken. De huidige stand van zaken is in beeld gebracht en er is onderzocht welke woonbehoefte woonwageneigenaren hebben. Uit dit onderzoek blijkt dat er onder woonwageneigenaren een sterke behoefte is aan extra standplaatsen en (huur)woonwagens. Deze behoefte leeft onder woonwageneigenaren die nu inwonen bij familieleden op een woonwageneigenarenlocatie, of bij mensen die van oorsprong woonwageneigenaar zijn en zich verplicht voelen om in een reguliere woning te wonen.

De resultaten in het kort:

- In Arnhem zijn momenteel 128 standplaatsen;
- Naast de gezinnen die wonen op deze 128 standplaatsen zijn 45 personen inwonend die zelf in aanmerking willen komen voor een woonwageneigenarenlocatie.
- Ongeveer 45 woonwageneigenaren zijn (verplicht) gaan wonen in een regulier woonhuis;
- Onderzoek wijst uit dat 98 huishoudens in aanmerking willen komen voor een woonwageneigenarenlocatie;
- De huidige bouwtechnische situatie met betrekking tot de woonwagens in Arnhem, is in sommige gevallen zorgelijk. Door het plaatsen van grotere woonwagens, en door de huidige situering van een aantal wagens is er een situatie ontstaan van ruimtegebrek. De woonwagens staan door hun grootte en wijze van plaatsing op de standplaats te dicht op elkaar, dit kan leiden tot brandonveilige situaties. In veel gevallen staan de woonwagens minder dan een meter van elkaar af.

Op basis van het onderzoek wordt voorgesteld om een plan van aanpak 'Uitbreiding woonwageneigenarenlocaties in Arnhem' op te stellen in samenwerking met de woningcorporaties waarin we de volgende 3 scenario's uitwerken:

- Mogelijke uitbreiding woonwageneigenarenlocaties op de korte termijn (1 tot 2 jaar);
- Mogelijke uitbreiding woonwageneigenarenlocaties op de middellange termijn (2 tot 4 jaar);
- Mogelijke uitbreiding woonwageneigenarenlocaties op de lange termijn (4 – 10 jaar).

1. Inleiding

De gemeente Arnhem wil al haar inwoners op een gelijke manier behandelen. In de afgelopen tijd zijn er veel berichten in de landelijke media verschenen waaruit blijkt dat woonwageneigenaren in Nederland zich niet gelijk behandeld voelen. De Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie heeft een aantal rapporten uitgebracht waarin Nederland te horen heeft gekregen dat het Nederlandse beleid met betrekking tot woonwageneigenaren discriminerend is. De nationale ombudsman heeft dit opgepakt en heeft dit geadresseerd bij het ministerie. Minister Ollongren heeft vervolgens op 12 juli 2018 het nieuwe landelijke 'Beleidskader gemeentelijk standplaatsenbeleid' gepresenteerd. Dit beleidskader reikt gemeenten de kaders aan waarmee zij het lokale woonwageneiland binnen het mensenrechtelijke kader kunnen ontwikkelen. Het biedt bouwstenen die gemeenten kunnen gebruiken om invulling te geven aan het gemeentelijke huisvestingsbeleid voor woonwageneigenaren. Uitgangspunt hierbij blijft dat huisvestingsbeleid een primaire verantwoordelijkheid van de gemeente is.

De kern van het nieuwe beleid is dat woonwageneigenaren een eigen culturele identiteit hebben die samenhangt met hun manier van wonen. Meer concreet brengt dit de verplichting voor lokale overheden met zich mee om voor een afgewogen woonbeleid te zorgen, zodat de doelgroep volgens hun tradities en culturele identiteit kan leven. Om invulling te kunnen geven aan een beleidskader heeft de gemeente Arnhem onderzoek gedaan naar de woonbehoefte onder woonwageneigenaren in Arnhem.

Deze rapportage geeft weer hoe de woonbehoefte onder woonwageneigenaren is in Arnhem. Daarnaast is op hoofdlijnen onderzocht hoe de bouwtechnische situatie is op de huidige locaties, wat de planologische mogelijkheden zijn voor uitbreiding en welke vervolgstappen nodig zijn.

2. Landelijk beleidskader

In 1999 is de Woonwagenwet ingetrokken en werd het woonwagenbeleid gedecentraliseerd. De afgelopen jaren heeft zich een aantal instanties uitgesproken over het mensenrechtelijk kader dat voor woonwagenbewoners geldt. Zij stellen dat het beleidskader dat ontwikkeld is bij de intrekking van de Woonwagenwet niet meer voldoet. In mei 2017 heeft de Nationale ombudsman een rapport uitgebracht waarin hij stelde dat het Rijk en de gemeenten het recht van woonwagenbewoners om te leven volgens hun culturele identiteit onvoldoende erkennen en faciliteren.

Dit beleidskader reikt gemeenten de kaders aan waarmee zij het lokale woonwagenbeleid binnen het mensenrechtelijke kader kunnen ontwikkelen. Het biedt bouwstenen die gemeenten kunnen gebruiken om invulling te geven aan het gemeentelijke huisvestingsbeleid voor woonwagenbewoners. Uitgangspunt hierbij blijft dat huisvestingsbeleid een primaire verantwoordelijkheid van de gemeente is.

De gemeente is bij uitstek de bestuurslaag die lokaal afwegingen kan maken op basis van de lokale behoefte.

De visie die ten grondslag ligt aan dit nieuwe beleidskader heeft als kern inzake huisvesting het beschermen van woonwagenbewoners tegen discriminatie, het waarborgen van hun mensenrechten en het bieden van rechtszekerheid en duidelijkheid.

Concreet betekent dit:

- De gemeente stelt het beleid voor woonwagens en standplaatsen vast als onderdeel van het volkshuisvestingsbeleid;
- Het beleid dient voldoende rekening te houden met en ruimte te geven voor het woonwagenleven van woonwagenbewoners;
- Hiervoor is nodig dat de behoefte aan standplaatsen helder is;
- Corporaties voorzien in de huisvesting van woonwagenbewoners voor zover deze tot de doelgroep behoren;
- De afbouw van standplaatsen is niet toegestaan (behoudens uitzonderlijke omstandigheden) zolang er behoefte is aan standplaatsen;
- Een woningzoekende woonwagenbewoner die dit wenst, heeft binnen een redelijke termijn kans op een standplaats.

De gemeente is verantwoordelijk voor het lokale woonbeleid, neergelegd in een woonvisie. Om goede redenen zijn de meeste gemeentelijke woningbedrijven in de vorige eeuw omgezet in woningcorporaties. Het daadwerkelijk realiseren en exploiteren van (sociale) woonruimten (in welke vorm dan ook) is geen kerntaak van gemeenten. De gemeente is natuurlijk wel verantwoordelijk voor de ruimtelijke ordeningskant van het standplaatsenbeleid. Via het bestemmingsplan (in de toekomst het omgevingsplan) wordt vastgelegd waar de kavels voor standplaatsen liggen en hoeveel dat er zijn. Ook is de gemeente verantwoordelijk voor het beheer van de openbare ruimte en voor handhaving van bijvoorbeeld bouwvoorschriften (brandveiligheid).

Woonwagenbewoners die een huishoudinkomen hebben tot aan de inkomensgrenzen, genoemd in artikel 48 van de Woningwet, behoren tot de doelgroep van woningcorporaties. Het ontwikkelen, verhuren en exploiteren van woonwagenlocaties, standplaatsen en woonwagens behoort daarmee tot de kerntaak van de woningcorporaties.

2.1. Arnhemse Woonprincipes en woonwagens

Voorafgaand aan de totstandkoming van de huidige woonvisie van de gemeente Arnhem en in de periode daarna zijn er diverse verkennende gesprekken gevoerd tussen vertegenwoordigers van de woonwagenbewoners uit Arnhem en medewerkers van de corporaties, gemeenteambtenaren en betrokken wethouder. De vertegenwoordigers hebben met partijen gesproken over hun noden en wensen ten aanzien van een toekomstbestendig woonbeleid voor de woonwagenlocaties in Arnhem. Naar aanleiding daarvan hebben woningcorporaties Volkshuisvesting, Vivare en Portaal besloten om, met instemming en goedkeuring van de huurderbelangenverenigingen, een onderzoek in te stellen naar de woonbehoeften van woonwagenbewoners in Arnhem. In een overeengekomen addendum aan prestatieafspraken 2017 is dit vastgelegd.

3. Opdracht

Het onderzoek behelst de inventarisatie van de woonbehoefte onder de Arnhemse woonwagenbewoners, op hoofdlijnen een bouwtechnisch onderzoek op de huidige woonwagenlocaties en een planologisch onderzoek naar mogelijke uitbreiding. Dit onderzoek vormt de grondslag voor het bepalen van de behoefte aan uitbreiding van standplaatsen in Arnhem en vormt de basis voor toekomstig beleid.

De opdracht is gericht op een goede communicatie met de woonwagenbewoners. De gemeente wilde hen nadrukkelijk betrekken bij het ontwerp. In Arnhem zijn 15 woonwagenlocaties, waarvan 14 in eigendom zijn van de woningcorporaties Portaal, Vivare en Volkshuisvesting. Op deze locaties staan 128 standplaatsen waarvan er 4 in particulier eigendom zijn. In de opdracht werd verwezen naar een recent uitgevoerd onderzoek naar de woonbehoeften van de woonwagenbewoners in Arnhem door het Huurdershuis en naar een aanbevelingsrapport van de Nationale ombudsman. De gemeente Arnhem heeft de wens om de woonbehoefte meer objectief in beeld te krijgen.

Concrete vragen zijn:

- Wat is de objectieve behoefte naar extra standplaatsen?
- Wie is de woningzoekende woonwagenbewoner?
- Hoe worden woningen toegewezen als er extra standplaatsen komen?
- Hoe is de onderhoudstoestand van het openbaar fysiek domein op dit moment?
- Hoe is het gesteld met de brandveiligheid?
- Wat is het standpunt van de corporaties met betrekking tot huurwoonwagens?
- In hoeverre kan de gemeente Arnhem tegemoet komen aan de mogelijke uitbreidingsbehoefte?

4. Methode

De projectleider heeft dit woonwensenonderzoek uitgevoerd in samenwerking met alle woonwagenbewoners in Arnhem. Er zijn gesprekken gevoerd, er is een schriftelijke vragenlijst ingevuld, er is gebruik gemaakt van een recente woonwensenpeiling en er is een deskresearch uitgevoerd.

4.1. Gesprekken met bewoners

Om tot een representatieve weergave van de woonwensen van de woonwagenbewoners te komen is er aan elke woonwagenbewoner in Arnhem gevraagd wat zijn of haar wensen zijn.

In samenwerking met de woonwagenbewoners is er een gelaagdheid aangebracht in de communicatie met de bewoners:

1. De projectleider had als eerste aanspreekpunt 3 vertegenwoordigers van verschillende locaties die al jarenlang betrokken zijn bij de gesprekken tussen de woonwagenbewoners en de gemeente Arnhem.
2. In 2018 hebben de woonwagenbewoners in Arnhem een huurdersvereniging met 220 leden opgericht. Het bestuur van deze vereniging is het tweede aanspreekpunt voor de projectleider. De overgrote meerderheid van alle woonwagenbewoners uit Arnhem zijn lid van deze vereniging. Het bestuur heeft het vertrouwen van de bewoners en spreekt namens hen.
3. Het derde aanspreekpunt voor de projectleider zijn vertegenwoordigers van alle locaties in Arnhem. Iedere locatie heeft één of twee vertegenwoordigers aangewezen die namens die locatie het woord voeren en het aanspreekpunt per locatie zijn voor de gemeente:

De projectleider is samen met een vertegenwoordiger van de woonwagenbewoners op alle woonwagenlocaties geweest om kennis te maken met de bewoners. Tijdens deze kennismaking heeft de projectleider de situatie goed kunnen zien. De bewoners hebben per locatie uitgelegd hoe het is om daar te wonen. Tijdens de gesprekken is aan bod gekomen welke knelpunten er zijn en wat de woonbehoefte is. Bewoners hebben zich tijdens deze gesprekken opgegeven als aanspreekpunt van de betreffende locatie.

4.2. Vragenlijsten

Tijdens dit onderzoek hebben de woonwagenbewoners een huurdersvereniging opgericht. Om hiertoe te komen zijn alle bewoners van alle locaties uitgenodigd voor een voorlichting. De projectleider was bij deze voorlichtingsavonden aanwezig en heeft op deze wijze veel van de woonwagenbewoners ontmoet.

Het bestuur van de huurdersvereniging heeft een belangrijke rol gespeeld in dit onderzoek: zij hebben vragenlijsten rondgestuurd onder alle bewoners met daarop vragen die inzicht moesten geven in de woonwensen. De aanspreekpunten per locatie hebben bewoners geholpen als er onduidelijkheden bestonden. Ook was de projectleider voor alle bewoners telefonisch bereikbaar voor als er vragen waren.

Uiteindelijk hebben alle bewoners de vragenlijsten ingevuld.

4.3. Woonwensenpeiling van het huurdershuis

In opdracht van de gemeente Arnhem en de woningcorporaties Volkshuisvesting, Vivare en Portaal heeft Mw. Sylvita Meertens van stichting Het Huurdershuis, een eerste woonwensenpeiling uitgevoerd onder de woonwagenbewoners in Arnhem. De woonwensenpeiling was zeer uitgebreid en de projectleider heeft hier veel informatie uit kunnen halen.

4.4. Deskresearch

In de afgelopen jaren zijn er al zeer veel activiteiten uitgevoerd door de gemeente Arnhem rondom het wonen van woonwagenbewoners in Arnhem. Deze informatie is meegenomen in dit onderzoek.

5. Peiling woonbehoefte

Door middel van een schriftelijke peiling onder alle woonwagenebewoners in Arnhem en onder een grote groep inwoners van Arnhem die zich woonwagenebewoner voelen maar noodgedwongen in een 'burgerwoning' wonen, is inzichtelijk geworden dat er een grote behoefte is naar uitbreiding van het huidige aantal standplaatsen.

5.1. Objectieve meting

Onderstaand wordt een tabel weergegeven die het woonwensenonderzoek samenvat. In deze tabel wordt aangegeven of mensen in aanmerking willen komen voor een huurwoonwagen op een huurstandplaats (huren – huren), een eigen wagen op een huurstandplaats (kopen – huren) of een eigen wagen op een koopstandplaats (kopen – kopen).

	Huren - Huren	Kopen - Huren	Kopen - Kopen
Situatie nu	20	122	6
Gewenste situatie	109	85	83

Na het ontdoen van dubbelingen worden er in totaal **98** extra standplaatsen gevraagd.

5.2. Subjectieve woonbehoeften

Een groot aantal woonwagenebewoners die tijdens dit onderzoek gehoord zijn, geven aan in een woonwagen te willen wonen. Een andere woonvorm wordt niet gewenst. Sterker nog, een deel van de bewoners is zelfs tegen andere woonvormen. Dit heeft er enerzijds mee te maken dat zij al eeuwenlang in een woonwagen wonen en dat zij van mening zijn dat dit onlosmakelijk verbonden is aan hun cultuur. Anderzijds wordt er ook gesproken over een gebrek aan vertrouwen in de overheid en in instanties: Deze groep woonwagenebewoners heeft de angst dat andere woonvormen dan woonwagens een verkapt vorm van uitsterf beleid zou kunnen zijn. Als er Tiny houses of stenen chalets gebouwd worden op woonwagenlocaties, dan zouden er ook andere burgers van Arnhem in aanmerking kunnen komen voor zo'n woning. Dat zou afbreuk doen aan de saamhorigheid van de woonwagenebewoners en aan hun cultuur. Een kleinere groep woonwagenebewoners, meestal jongeren, geven aan dat zij graag in een andere woonvorm willen wonen, zolang dit maar wel op de woonwagenlocatie is. De nabijheid van hun familie en andere aspecten van de woonwagencultuur vinden zij zeer belangrijk en daarom willen ook de jongeren zeer graag op de woonlocaties blijven wonen. Saamhorigheid en het bij familie wonen wordt vaker genoemd dan het daadwerkelijk wonen in een woonwagen. De woonvorm blijft een punt van zorg bij de woonwagenebewoners en zij willen hierover in gesprek met de gemeente en de woningcorporaties.

5.3. Woonwagencultuur

In de omschrijving van de woonwagencultuur wordt verwezen naar de sterke verbinding met de woonwagengeschiedenis. Het reizen en de verschrikkelijke gebeurtenissen in de tweede wereldoorlog zijn nog immer dagelijks voelbaar in het huidige woonwageneleven.

Woonwagenebewoners voelen zich vaak gediscrimineerd. Er lijkt een tegenstelling te bestaan tussen het woonwageneleven en het burgerleven. Op woonwagenlocaties voelen woonwagenebewoners zich thuis en geaccepteerd. De bewoners zijn wel zeer gastvrij. De projectleider heeft zich altijd welkom gevoeld en er worden ook veel voorbeelden genoemd van buurtkinderen of kinderen uit dezelfde klas als de kinderen van woonwagenebewoners, die regelmatig op het kampje komen spelen.

De zorg voor kinderen en de controle over de kinderen is anders georganiseerd als bij burgers. De kinderen komen nauwelijks van de woonwagenlocaties af, anders dan dat zij naar school gaan. Dit komt voornamelijk voort uit een gevoel van veiligheid en geborgenheid. Door de hechte onderlinge band blijft dit gevoel ook bestaan als de kinderen ouder worden.

Uit de sterke onderlinge band komt ook een gevoel van zorg. Woonwagenbewoners zorgen voor elkaar en mantelzorg is dan ook de normaalste zaak van de wereld. Oudere woonwagenbewoners gaan vrijwel nooit naar een verzorgingstehuis of iets dergelijks. De familie zorgt voor elkaar tot het overlijden.

5.4. Standplaatsen en locaties

In het onderzoek van Het Huurdershuis is uitgebreid onderzoek gedaan naar de huidige standplaatsen, de demografie, het natuurlijk verloop en de verdeling van het bezit. In deze rapportage worden de belangrijkste conclusies uit dit onderzoek weergegeven.

- De gemiddelde huidige standplaats in Arnhem is nu tussen de 150 en 200m²;
- De gewenste grootte ligt tussen de 250 en 400m²;
- Alle woonwagenbewoners geven aan dat zij vinden dat er te weinig standplaatsen in Arnhem zijn;
- Tussen nu en 15 jaar komen er maximaal 9 standplaatsen vrij door natuurlijk verloop;
- Tussen de 15 en 35 jaar komen er maximaal 26 standplaatsen vrij door natuurlijk verloop;
- Tussen nu en 35 jaar komen er dus maximaal 35 standplaatsen vrij door natuurlijk verloop;
- Daar waar er aan woonwagenbewoners gevraagd wordt naar wat zij denken dat er gebeurt met een standplaats die vrijkomt geeft de meerderheid van de bewoners aan dat zij denken dat de vrijkomende standplaats zal vervallen door uitsterf beleid of dat deze naar 'vreemden' (lees: burgers) gaat;
- De overgrote meerderheid geeft, daarnaar gevraagd, aan dat zij zouden wensen dat een vrijkomende standplaats naar familie zou gaan;
- Daarnaar gevraagd antwoorden de bewoners over de verdeling van standplaatsen van een eventuele nieuwe woonwagenlocatie in veel gevallen dat deze ook naar familie zou moeten gaan, en dan meer expliciet naar mensen die verplicht zijn 'gaan wonen'.
- Daarnaar gevraagd geven de bewoners antwoord op de vraag naar de onderhoudssituatie van de woonwagen, de standplaats, de berging en het groen. Bijna iedereen is ontevreden over de staat van onderhoud;
- 90% van de woonwagenbewoners heeft behoefte aan een huurwoonwagen. Toch heeft 44% de behoefte aan het kopen van een woonwagen en of standplaats. Dit lijkt te worden ingegeven door het ontbreken van de mogelijkheid tot het kopen van een standplaats.

5.4. Meer dan woonbehoefte

Tijdens de gesprekken met de woonwagenbewoners over de woonbehoefte zijn ook een aantal belangrijke punten van woonwagenbewoners naar voren gekomen waar zij graag verbetering in zouden willen zien:

- Zij willen dat de fysieke ruimte wordt aangepakt door de gemeente. Er zijn locaties waar bijvoorbeeld het groenonderhoud te wensen overlaat;
- Het onderhoud aan de wagens en de bergingen blijft achter;
- De bestrating vertoont achterstallig onderhoud (zoals bijvoorbeeld op de Huissensedijk);
- Er wordt op sommige locaties te hard gereden door zowel bewoners, als bezoekers en bijvoorbeeld postbezorgers. Men maakt zich zorgen om de kinderen en zou graag zien dat er maatregelen genomen worden zoals bijvoorbeeld verkeersdrempels;

- Zij willen graag een multifunctioneel centrum waar zij kunnen samenkomen om bijvoorbeeld maatschappelijke activiteiten kunnen worden ontplooid zoals huiswerkbegeleiding voor de kinderen;
- Zij willen gezien worden als volwaardig lid van de Arnhemse maatschappij en zouden graag zien dat er een bredere acceptatie van hun cultuur in Arnhem was;
- Zij willen minder vaak gediscrimineerd worden;
- Zij vragen aan de gemeente en de politie om hun taak op te pakken. Er zijn voorbeelden te noemen waarbij er sprake is van ernstige vervuiling en dumpingen van afval op en vlak naast de locaties. Het verzoek is om hier handhavend tegen op te treden.

5.5 Zorg & Participatie

Woonwagenebewoners zijn een zeer zorgzame gemeenschap. Men zorgt zeer goed voor elkaar en daarmee zijn zij een goed voorbeeld. In sommige gevallen kan het helpen om ondersteuning te ontvangen van een vakspecialist van de gemeente of van een professional van een zorgaanbieder. Het is in ieder geval goed om met elkaar periodiek overleg te voeren over de juiste zorg.

De bewoners geven zelf aan de handschoenen op te willen pakken op het gebied van huiswerkbegeleiding en opvang van de kinderen in een multifunctioneel centrum.

De woonwagenebewoners geven aan dat er sprake is van veel werkloosheid onder hen. Zij zouden dit graag anders zien. Vakspecialisten van Sociale zaken zouden kunnen ondersteunen in de aanpak van werkloosheid.

De huurdersvereniging geeft aan hierin te willen meedenken en er bestaan allerlei ideeën om ook bij de realisering van eventuele nieuwe woonwagens en standplaatsen, Arnhemse jongeren van zowel de woonwagenebevolking als burgermensen te laten participeren.

5.6 Veiligheid

De bewoners hebben aangegeven dat zij sociale hygiëne en het naleven van bijvoorbeeld verkeersregels zeer belangrijk vinden.

6. Technisch onderzoek en planologische QuickScan

6.1. Huidige situatie

Na de opsplitsing van het woonwagenkamp bij IJsseloord / Velperbroek, zijn er uiteindelijk vijftien woonwagenlocaties in Arnhem gerealiseerd. De woonwagenstandplaatsen zijn in 2000 overgedragen aan corporaties vanwege het vervallen van de Woonwagenwet in 1999. De laatste jaren is er een toenemende trend waar te nemen waaruit blijkt dat woonwagenbewoners hoger en groter bouwen. De bestemmingsplannen en alle documenten die ter aanvulling en ondersteuning zijn opgesteld, hebben er niet toe geleid dat de woonwagenbewoners overeenkomstig het beleid van de gemeente hebben gebouwd. Er zijn illegale situaties ontstaan en er is niet gehandhaafd.

De bouwtechnische situatie met de woonwagens in Arnhem, omvat vooral het zonder of in afwijking van het bestemmingsplan (ver)bouwen. Hierbij kan gedacht worden aan het plaatsen van nieuwe woonwagens, het vergroten en verhogen door middel van een kap of een dak, het plaatsen van caravans en bijgebouwen en het innemen van groenzones die van de gemeente zijn. Door het plaatsen van grotere woonwagens, is er een situatie ontstaan van ernstig ruimtegebrek. De woonwagens staan door hun grootte en wijze van plaatsing op de standplaats te dicht op elkaar, wat leidt tot brandonveilige situaties. In veel gevallen staan de woonwagens dichter dan één meter op elkaar.

6.2 Brandveiligheid

Net als een woning is een woonwagen bouwkundig gezien brandveilig als deze voldoet aan de bouwtechnische eisen voor bestaande bouw van het Bouwbesluit 2003. De brandveiligheidseisen in dit Besluit bepalen de weerstand die een bouwwerk moet kunnen bieden tegen brand en de tijd voordat de brand kan overslaan naar een ander bouwwerk. Er is een belangrijk verschil tussen de eisen voor bestaande woningen en bestaande woonwagens. Daar waar het Bouwbesluit eisen stelt aan de brandwerendheid tussen bestaande woningen (brandoverslag), stelt het Besluit geen eisen aan de brandoverslag tussen bestaande woonwagens. Op bouwtechnische gronden kan dus niet altijd voorkomen worden dat een brand van de ene woonwagen kan overslaan naar de andere. Dit kan wel voorkomen worden door voldoende afstand tussen de woonwagens aan te houden. (VROM Inspectie, 2009)

Bij de brandveiligheid van woonwagenlocaties is dus de afstand tussen de woonwagens zeer belangrijk. Als de afstand te klein is kan een brand via de ramen, deuren en soms zelfs via de wanden eenvoudig overslaan van de ene naar de andere woonwagen. Voorschriften over de afstand tussen woonwagens kunnen opgenomen zijn in het bestemmingsplan. In de praktijk noemt men een afstand van ongeveer vijf meter brandveilig genoeg. In Arnhem zijn er bijna geen woonwagens te vinden die 5 meter of meer uit elkaar staan. De situatie in Arnhem verdient aandacht als het gaat om brandveiligheid.

6.3 Planologische QuickScan

Er is een quickscan gemaakt van de planologische implicaties en mogelijkheden van uitbreidingen op de huidige locaties. Een eerste inventarisatie leert ons dat verplaatsing en uitbreiding op bestaande locaties kan, maar dat hier de procedure voor het wijzigen van het bestemmingsplan voor nodig is.

7. Vervolgstappen

Concluderend dat er een behoefte aan uitbreiding van standplaatsen van maximaal 98 is en op een aantal locaties de brandveiligheid niet op orde is komen we tot de volgende vervolgstappen:

De gemeente Arnhem neemt de regie om samen met de woningcorporaties Vivare, Portaal en Volkshuisvesting te komen tot een plan van aanpak op de volgende onderdelen:

- in beeld brengen van samenwerkingspartners die dit kunnen en willen realiseren
- ruimtelijke en planologische aspecten: In beeld brengen van locaties waarop uitbreiding mogelijk kan plaatsvinden
- financiële aspecten: de kosten/investeringen verbonden zijn aan de uitbreiding voor de verschillende partijen en de mogelijkheden voor subsidie.
- een verdere onderbouwing van de woonbehoefte
- verbeteren van de brandveiligheid in bestaande en nieuwe situatie en zorgen dat bij eventuele uitbreiding de brandveiligheid ook gegarandeerd is.

De gemeente onderhoudt de samenwerking met een vertegenwoordiging van alle woonwageneigenaren in Arnhem.

7.1 Doorlooptijd

Gedacht wordt aan korte, middellange en lange termijn

- Mogelijke uitbreiding woonwagelocaties op de korte termijn (1 tot 2 jaar);
- Mogelijke uitbreiding woonwagelocaties op de middellange termijn (2 tot 4 jaar);
- Mogelijke uitbreiding woonwagelocaties op de lange termijn (4 – 10 jaar).

Korte termijn

Op korte termijn zal er een start gemaakt moeten worden om de woonwagelocaties na te lopen op brandveiligheid. De afstand tussen de meeste wagens is in veel gevallen klein. De meest eenvoudige start van dit project zal zijn om een nieuwe locatie te vinden waar 15 of meer nieuwe standplaatsen gebouwd zullen worden. Indien deze standplaatsen gerealiseerd zijn, kunnen deze standplaatsen gebruikt worden als 'wisselplaatsen'. Zodra de gemeente Arnhem zal starten met een bestaande locatie dan heeft de gemeente plaats nodig om mensen tijdelijk te huisvesten. Op de bestaande locatie kunnen dan nieuwe standplaatsen gerealiseerd worden met daarom heen extra nieuwe standplaatsen. Op deze wijze kunnen er standplaatsen gerealiseerd worden van voldoende grootte plus uitbreiding. Zodra de locatie gereed is, kunnen de bewoners terug naar hun oude locatie, op de nieuwe standplaatsen.

Alternatieven zouden kunnen zijn:

- Het afbreken van bestaande wagens, het tijdelijk huisvesten van bewoners in wisselwoningen en de aanschaf van nieuwe wagens, na realisatie van de nieuwe standplaatsen. Aandachtspunt hierbij is de eigendomssituatie;
- Het tijdelijk opslaan van de oude wagens, het tijdelijk huisvesten van bewoners in wisselwoningen en de aanschaf van nieuwe wagens, na realisatie van de nieuwe standplaatsen.

Middellange termijn

Op de middellange termijn worden er in Arnhem 25 nieuwe woonwagenstandplaatsen gerealiseerd. In dat geval kan elke woonwagenlocatie aangemerkt worden als brandveilig. Per locatie kunnen er dan 4 woonwagens verplaatst worden en wellicht enkele woonwagenstandplaatsen extra worden aangelegd. In dit scenario zijn de woonwagenstandplaatsen van voldoende grootte en maken inwonende kinderen binnen een redelijke termijn, een redelijke kans op een woonwagen.

In dit scenario heb je ook één of twee uitwijk locaties nodig. Als er geen ruimte is om te schuiven, kun je nooit ruimte maken op de huidige locaties.

Lange termijn

Op de lange termijn maakt iedere woningzoekende woonwagenbewoner binnen een redelijke termijn een redelijke kans op het vinden van een woonwagen (standplaats) inclusief de 'wonenden'. Er zouden dan nog ongeveer 35 standplaatsen gerealiseerd moeten worden.

7.2 Financiën

Voor het plan van aanpak gaan we, samenhangende met de aanpak, de kosten voor diverse partijen in beeld brengen en wie deze kosten gaat dragen. Dit is afhankelijk van zeer veel factoren. Als we kijken naar een vergelijkbaar project, bijvoorbeeld in de gemeente Zeist, dan kunnen we vaststellen dat het hier om een grote investering gaat. In Zeist is de woonwagenlocatie Beukbergen ingrijpend geherstructureerd en uitgebreid met 50 standplaatsen naar een totaal van 220 standplaatsen. Dit heeft in totaal 24 miljoen euro gekost. Een exacte berekening is niet te maken. Maar uitgaande van de gegevens van Zeist is een eerste indicatie dat de totale kosten per standplaats ongeveer €140.000,- euro zullen bedragen.

Dit bedrag wordt opgebouwd uit:

- Verwerven van grond;
- Bouwrijp maken van grond;
- Aanleg van standplaatsen;
- Verplaatsen of plaatsen van woonwagen / chalet.

Dit zijn investeringen die door verschillende partijen (bewoners, corporaties, gemeente, provincie, Rijk en Europa) gedragen moeten worden, waarvan het grootste deel uiteraard voor rekening komt van de bewoners en de verhuurder. Daarnaast wordt gekeken naar subsidiemogelijkheden. Dit alles krijgt een uitwerking in het plan van aanpak.

7.3 Organisatie

De gemeente Arnhem neemt de regie om samen met de woningcorporaties Vivare, Volkshuisvesting en Portaal te komen tot een plan van aanpak.

Het plan van aanpak wordt ter beoordeling en besluitvorming voorgelegd aan het college en raad. Er zal een werkgroep geformeerd worden met daarin vertegenwoordigers van de gemeente en de woningcorporaties. De portefeuillehouder Wonen vormt samen met de directies van de corporaties een stuurgroep op dit onderwerp. Partijen committeren zich door het beschikbaar stellen van personeel en voelen zich verantwoordelijk voor het gezamenlijk opstellen van het plan van aanpak.

De gemeente onderhoudt de samenwerking met een vertegenwoordiging van alle woonwagenebewoners in Arnhem.

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, meningsvormende (1) bijeenkomst 29 mei 2019

GEMEENTE
Arnhem

Volkshuisvestelijk kader 2019-2022

Zaaknummer:	356145
Portefeuillehouder:	R. Paping
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig

De raadsleden/fractievoorgangers Manders (AC), de Groot (PvdD), Nede (CU), Greving (PvdA), Loos (VVD), Coenders (GL), Dijk (D66), van Dillen (CDA), Elfrink (SP), Wiggers (AOP) en Verheij (PVV). De fractie van DENK/Verenigd Arnhem was niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Insprekers

Voorafgaand aan de meningsvormende behandeling is ingesproken door mw. Tonnie Bosvelt namens de Huurdersvereniging Woonwageneigenaren Arnhem i.o. Zij geeft aan graag de inbreng van de woonwageneigenaren, bijv. bij het toewijzingsbeleid, terug te willen zien in het Volkshuisvestelijk kader. De wethouder verwijst in zijn reactie o.a. naar het Woonbehoefte-onderzoek 2019 Woonwageneigenaren Arnhem", de beleidsregels van BZK en de rol van de corporaties hierin.

Bespreking

De raadskamer is gestart met de meningsvormende (1) behandeling. Er zijn vragen gesteld waarom een aantal issues uit de Arnhemse Woonprincipes niet terugkomen in het Volkshuisvestelijk kader. Veel vragen zijn gesteld over de telling van het aantal sociale huurwoningen in de zg. kernvoorraad van de gemeente. Ook de verhouding tussen Volkshuisvestelijk kader en de prestatieafspraken en de rol van resp. de gemeente en de corporaties komt aan de orde.

Toezeggingen

Wethouder Paping heeft toegezegd:

- inzicht te geven in de wijze van tellen van de kernvoorraad sociale huurwoningen in verband met zelfstandige en onzelfstandige woningen.
- een overzicht te geven van de monitor van de prestatieafspraken 2017-2018.

Conclusie

De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat de m1-behandeling niet is afgerond en een volgende keer wordt voortgezet.

De raadsadviseur,

B. Kranenburg

De voorzitter,

V.L. Bouma

Toezeggingen volkshuisvestelijk kader 29-05-2019

Toezegging 477

Wethouder Paping heeft toegezegd inzicht te geven in de wijze van tellen van de kernvoorraad sociale huurwoningen in verband met zelfstandige en onzelfstandige woningen.

Tot en met 2016 zijn er bij de prestatieafspraken geen duidelijke afspraken gemaakt of de kernvoorraad uit alleen zelfstandige of ook onzelfstandige woningen bestaat. Vanaf 2017 is deze afspraak (kernvoorraad is: e zelfstandige sociale huurwoningen tot de 2^e aftoppingsgrens) gemaakt en wordt ook bijgehouden hoeveel zelfstandige en onzelfstandige woningen de 3 grote corporaties (volkshuisvesting Arnhem, Vivare en Portaal) in Arnhem bezitten. Bij de cijfers tot 2017 is deze splitsing tussen zelfstandig en onzelfstandig niet gemaakt, hier kunnen ook onzelfstandige woningen mee geteld zijn. Bij de cijfers tot 2017 is het niet meer mogelijk om de onzelfstandige woningen eruit te filteren.

Toezegging 478

Wethouder Paping heeft toegezegd een overzicht te geven van de monitor van de prestatieafspraken 2017-2018. *De monitor is nog niet bestuurlijk door de partijen vastgesteld en kan daardoor op dit moment nog niet gedeeld worden. Op 29 augustus a.s. is het eerstvolgende bestuurlijk overleg met de corporaties. Bij dat overleg wordt de monitor geagendeerd voor vaststelling. Na vaststelling kan de monitor aan de raad verstrekt worden.*

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, meningsvormende (1) 2^e bijeenkomst 19 juni 2019

GEMEENTE
Arnhem

Volkshuisvestelijk kader 2019-2022

Zaaknummer:	356145
Portefeuillehouder:	R. Paping
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig

De raadsleden/fractievoorgangers Manders (AC), de Groot (PvdD), Nede (CU), Greving (PvdA), Loos (VVD), Coenders (GL), Loor (D66), van Dillen (CDA), Dobbe (SP), Wiggers (AOP), Aydemir (DENK/Verenigd Arnhem) en Verheij (PVV).

Bespreking

De raadskamer is verder gegaan met de meningsvormende (1) behandeling. De raadskamer heeft nog steeds veel vragen over de wijze van tellen van de kernvoorraad. De indruk bestaat dat de kernvoorraad in de afgelopen jaren is afgenomen, ondanks de voornemens deze te laten stijgen. Ook de relatie tussen de Arnhemse Woonprincipes, het Volkshuisvestelijk kader en de prestatieafspraken met de corporaties is besproken. Het Volkshuisvestelijk kader is voor de corporaties het uitgangspunt om hun voorstel voor de prestatieafspraken te formuleren.

Toezeggingen

Wethouder Paping heeft de volgende toezeggingen gedaan:

- Bij de vaststelling van een nieuw volkshuisvestelijk kader (in 2022) is de monitor/ evaluatie van het oude volkshuisvestelijk kader (2019-2022) afgerond en beschikbaar voor de raad.
- De monitor prestatieafspraken wordt jaarlijks naar de raad gestuurd.
- De wethouder probeert de monitor van de prestatieafspraken voor de zomer aan de raad te verstrekken.

Conclusie

Besluitvorming op het voorstel Volkshuisvestelijk kader 2019-2022 op 3 juli is gewenst vanwege de relatie met de prestatieafspraken met de corporaties. Met instemming van de raadskamer stelt de voorzitter vast dat de behandeling van het voorstel de volgende keer - zo mogelijk 26 juni - wordt voortgezet met een m2-behandeling. De Partij voor de Dieren en D66 hebben (concept-) amendementen aangekondigd.

De raadsadviseur,

B. Kranenburg

De voorzitter,

V.L. Bouma

Titel/onderwerp: **Zienswijze 1^e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp-meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 De Connectie**

Raadsadviseur: B. Kranenburg   Telefoonnr: 3775956   bas.kranenburg@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Carlo Verhoef
Portefeuillehouder:	J. van Dellen	Telefoonnr:	3773741
		E-mailadres:	Carlo.verhoef@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend I		
Toelichting	<p>Het college biedt de raad het voorstel: "Zienswijze 1^e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp-meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 De Connectie' aan, om vast te stellen.</p> <p>1^e bestuursrapportage De Connectie heeft ervoor gekozen uw raad deze bestuursrapportage later aan te beiden dan feitelijk vereist omdat in deze rapportage de uitkomsten van de onderzoeken naar de ICT-omgeving zijn verwerkt. Uw raad is al eerder over deze onderzoeken geïnformeerd. De uitkomsten van de onderzoeken geven aan dat maatregelen noodzakelijk zijn; de basis is niet op orde. Daarom bevat deze 1^e Bestuursrapportage een voorstel tot wijziging van de begroting 2019, welke een verhoging van de Arnhemse bijdrage met ca. € 2,5 mln. inhoudt.</p> <p>Ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 Het bestuur van de Connectie heeft in de 1^e bestuursrapportage kaders vastgesteld, die (deels) structureel doorwerken naar 2020 e.v. Ook in 2020 zullen maatregelen genomen moeten worden om de ICT op orde te krijgen. De financiële consequenties van die maatregelen zijn nog niet opgenomen in deze ontwerp-meerjarenprogrammabegroting. Wel stelt het bestuur van De Connectie al wel voor de geplande taakstelling op het taakveld ICT terug te draaien.</p> <p>Zienswijze Het college stelt uw raad voor in de zienswijze het bestuur van de Connectie dringend te verzoeken komende rapportages tijdig aan te bieden. M.b.t. de doorwerking van een aantal ICT maatregelen in 2020 wordt aan de Connectie gevraagd deze inzichtelijk te hebben aan het einde van 2019 en deze op te nemen in de 1^e bestuursrapportage 2020. Ook stelt het college uw raad voor in de zienswijze aan te geven dat uw raad het schrappen van de taakstelling op ICT voor de komende 2 jaar accepteert, maar daarbij wel de voorwaarde te stellen dat na 2 jaar wordt geëvalueerd of besparingen op de ICT of elders alsnog mogelijk zijn.</p>		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende fase.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<p>Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld.</p> <p>Bij de behandeling van dit voorstel wordt uitgegaan dat het aantal mogelijke sprekers zeer beperkt zal zijn (tot max. 2). Daarom is afgezien van een aparte informatieve behandeling. Niettemin is inspreken, voorafgaand aan de meningsvormende bespreking, wel degelijk mogelijk. Als zich meerdere (>2) sprekers aanmelden, kan worden overgegaan tot een separate informatieve behandeling.</p> <p>Bedoeling van deze meningsvormende (1) fase is om partijen te laten verkennen welke essentiële politieke informatie en/of toezeggingen van het college de fracties missen om hun definitieve standpunt te bepalen. Daartoe kunnen woordvoerders vragen stellen aan het college en aan elkaar.</p>		

	Uitkomst van de meningsvormende (1) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase, of 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase meningsvorming II, waar deze besproken zullen worden.			
Bijlagen				
Raadsvoorstel "Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 De Connectie"				
Bijlage 1 Zienswijze				
Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief Ontwerp MJPB 2020-2023 De Connectie				
Bijlage 3 - Ontwerp MJPB 2020-2023 De Connectie				
Bijlage 4 - 1e Bestuursrapportage 2019 De Connectie				

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 364430

Onderwerp: **Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 De Connectie**

Voorstel

1. Kennis te nemen van de 1^e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 van De Connectie.
2. In te stemmen met de zienswijze op de 1^e Bestuursrapportage 2019 en de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 van De Connectie zoals geformuleerd in bijgaande concept zienswijze.

Inleiding

Op 30 april jl. ontvingen wij een brief met de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2020-2023 van De Connectie met het verzoek om een eventuele zienswijze in te dienen. Daarnaast is de 1^e Bestuursrapportage 2019 aangeboden. Het bestuur wil de Bestuursrapportage en de MJPB in zijn vergadering van 18 juli aanstaande vaststellen.

1e Bestuursrapportage 2019

Het bestuur van De Connectie rapporteert voor 1 maart en 1 september van het lopende boekjaar over de voortgang van de uitvoering van de begroting inclusief te verwachten ontwikkelingen voor het desbetreffende jaar. Bovendien worden in de Bestuursrapportage de te verwachten ontwikkelingen voor het daaropvolgende jaar opgenomen, om zo de gemeenten in staat te stellen daar in de begrotingscyclus op te anticiperen. De 1^e Bestuursrapportage 2019 is na 1 maart 2019 aangeboden omdat in deze rapportage de uitkomsten van het onderzoek naar de ICT-omgeving zijn uitgewerkt. Over de uitkomsten van dit onderzoek bent u in de vergadering van 20 februari 2019 geïnformeerd door bestuurder van De Connectie.

De 1^e Bestuursrapportage 2019 bevat een voorstel tot wijziging van de begroting 2019, die leidt tot een verhoging van de gemeentelijke bijdrage aan De Connectie. Deze voorgenomen begrotingswijziging wordt conform de bepalingen in de Gemeenschappelijke Regeling voor zienswijze aan uw raad voorgelegd.

De ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023

De ontwerp-MJPB 2020-2023 is de tweede begroting van De Connectie, die voortborduurt op de 1^e Bestuursrapportage 2019. Deze begroting is gebaseerd op het realiseren van het Bedrijfsplan 2017-2020 en verwerkt autonome ontwikkelingen (zoals loon- en prijsontwikkelingen) waarmee De Connectie geconfronteerd wordt.

Beoogd effect

Met dit voorstel wordt beoogd uw raad in de gelegenheid te stellen een zienswijze te geven op de begrotingswijziging behorende bij de 1e Bestuursrapportage 2019 en de ontwerp-MJPB 2020-2023.

Argumenten

1.1 De raad wordt in de gelegenheid gesteld om een zienswijze kenbaar te maken over de 1e Bestuursrapportage 2019 en de ontwerp MJPB-begroting 2020-2023.

1^e Bestuursrapportage 2019

Zoals aangekondigd in de 2^e Bestuursrapportage 2018 heeft in de 2e helft van 2018 een onderzoek plaatsgevonden 'onder de motorkap' van de ICT-afdeling. Daarnaast heeft de gemeente Arnhem een onderzoek laten uitvoeren naar de totale IV-keten. De conclusie vanuit beide onderzoeken is eensluidend. De basis is niet op orde en behoudens de dagelijkse ongemakken nemen de risico's op significante problemen alleen maar toe. Dit zijn risico's op onder meer uitval, het oplopen van achterstanden in beheer en onderhoud en een afnemende informatieveiligheid.

De grootste opgave om de basis weer op orde te brengen ligt bij De Connectie. Inmiddels is aan de hand van de uitkomsten van de onderzoeken een inschatting gemaakt van wat er moet gebeuren en de kosten die daar mee zijn gemoeid. Daarnaast is de taakstelling die aan het ICT-domein is verbonden niet realistisch gebleken en maakt nu dus ook onderdeel uit van het (financiële) knelpunt.

Deze ontwikkelingen leiden tot een voorgenomen begrotingswijziging 2019 en structureel hogere kosten voor de gemeente Arnhem.

Begrotingswijziging 2019

De begrotingswijziging bij de 1^e Bestuursrapportage 2019 is opgebouwd uit een aantal onderdelen. Hierbij is onderscheid te maken tussen correcties in het financieel kader, knelpunten en aanvullende interne maatregelen.

Ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023

De financiële kaders in de ontwerp-MJPB zijn gebaseerd op de beleidsmatige en financiële kaders, zoals vastgesteld door het bestuur bij de 1^e Bestuursrapportage 2019. Een deel van deze wijzigingen werkt structureel door naar 2020 en verder.

ICT

De Connectie heeft aangekondigd extra middelen nodig te hebben om de basis binnen de ICT-omgeving op orde te krijgen. Daarover bent u in de raadsvergadering van 20 februari 2019 door de heer van Dellen als bestuurder van De Connectie geïnformeerd. Ten aanzien van ICT zal in 2020 verder opvolging plaatsvinden om de basis op orde te krijgen. De financiële vertaling hiervan is nog niet terug te vinden in de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting. Daarvoor zullen aanvullende voorstellen volgen.

Basisregistraties

De uitvoering van het plan van aanpak 'Basis op Orde Basisregistraties' zal in de komende jaren leiden tot extra uitgaven, die op dit moment nog niet meerjarig inzichtelijk zijn gemaakt. In de ontwerp- Meerjarenprogrammabegroting is rekening gehouden met fase 1 van de Basis op Orde (voldoen aan wettelijke verplichtingen) voor basisregistraties. Na uitvoering hiervan zal fase 2 van het plan (standaardisering, harmonisering en digitalisering) in 2020 en 2021 worden uitgewerkt. De financiële effecten van het totale plan van aanpak zijn op dit moment nog niet inzichtelijk.

Loon- en prijsontwikkeling vanaf 2020

In de 1^e Bestuursrapportage 2019 is rekening gehouden met hogere loonkosten vanaf 2019 als gevolg van landelijke premiestijgingen. Hetzelfde geldt voor de prijsontwikkelingen. Prijsstijgingen als gevolg van hercontractering ICT hebben geleid tot hogere lasten. Dit is verwerkt in de 1^e Bestuursrapportage 2019.

De verwachting is dat ook in de komende jaren sprake zal zijn van verdere loon- en prijsontwikkelingen. In de ontwerp MJPB van De Connectie is hiervoor een bedrag opgenomen. Het risico bestaat dat de lonen en prijzen de komende jaren harder stijgen dan waarmee rekening is gehouden in de Meerjarenprogrammabegroting.

Taakstelling

Het bestuur van De Connectie stelt voor om, gelet op de opgave waar de ICT-keten voor staat, de taakstelling op het taakveld ICT terug te draaien. De taakstellingen op de andere taakvelden blijven wel in stand. De gemeente Arnhem kan dit voorstel volgen, maar stelt hierbij wel als voorwaarde dat na 2 jaar wordt geëvalueerd of besparingen op dit taakveld of andere taakvelden binnen De Connectie alsnog mogelijk zijn.

Kanttekeningen en risico's

1.1 De gemeenteraad wordt in de gelegenheid gesteld om een zienswijze kenbaar te maken over de 1^e Bestuursrapportage 2019 en de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023.

De risico's die door De Connectie in de ontwerp-MJPB zijn beschreven, zijn in aantal en omvang gestegen ten opzichte van de vorige begroting. Aangezien De Connectie niet beschikt over een eigen vermogen om deze risico's, indien deze zich voordoen, financieel af te dekken, wordt bij het opstellen van de MJPB 2020-2023 van de gemeente Arnhem beoordeeld of in het weerstandsvermogen voldoende rekening is gehouden met deze risico's. Het verder beheersen van de risico's en het uitwerken van oplossingsrichtingen is een eerste belangrijke stap die gezet zou kunnen worden. Daarnaast is een strakke sturing en monitoring gewenst op de voorgestelde verbeterpaden om de ICT-omgeving op orde te krijgen en te houden.

De Wet gemeenschappelijke regelingen kent termijnen waarbinnen een verbonden partij zoals De Connectie de financiële stukken en bestuursrapportages moet indienen bij de deelnemende gemeenten. Te constateren is dat de voorgeschreven termijn voor het aanleveren van de meerjarenprogrammabegroting is gehaald, maar dat de termijn voor het aanleveren van de bestuursrapportage niet is gehaald door De Connectie. In de zienswijze wordt dan ook gevraagd om

ervoor zorg te dragen dat vanaf heden de aanlevering van financiële stukken en bestuursrapportages zal plaatsvinden binnen de gestelde termijnen. Dit maakt het eenvoudiger om tijdig keuzes te maken die een effect hebben op elkaars kaders en begrotingen.

Financiën

De financiële gevolgen van de 1^e Bestuursrapportage 2019 en de ontwerp-MJPB 2020-2023 zorgen voor een hogere structurele bijdrage voor de gemeente Arnhem aan De Connectie. Deze financiële effecten zijn meegenomen in de Perspectiefnota 2020-2023 en worden verwerkt in de MJPB 2020-2023 van de gemeente Arnhem.

Uitvoering

De zienswijze op de 1^e Bestuursrapportage 2019 en de ontwerp-MJPB 2020-2023 zal na besluitvorming door de raad hierover aan het bestuur van De Connectie worden aangeboden.

Communicatie

Na besluitvorming in de raad wordt de definitieve zienswijze verstuurd aan het bestuur van De Connectie.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Ontwerp MJPB 2020-2023 De Connectie;
- Zienswijze;
- Aanbiedingsbrief Ontwerp MJPB 2020-2023 De Connectie;
- Ontwerp MJPB 2020-2023 De Connectie;
- 1^e Bestuursrapportage 2019 De Connectie.

Besluit van

Zaaknummer

364430

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 29 mei 2019, Cluster Bedrijfsvoering nummer: 364430;

gelet op artikel 35 van de Wet gemeenschappelijke regelingen het verzoek van De Connectie;

besluit:

1. Kennis te nemen van de 1^e Bestuursrapportage 2019 en ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 van De Connectie.
2. In te stemmen met de zienswijze op de 1^e Bestuursrapportage 2019 en de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 van De Connectie zoals geformuleerd in bijgaande concept zienswijze.

De griffier,

De voorzitter,

Bestuur uitvoeringsorganisatie De Connectie

Datum :
Zaaknummer : 364430
Contactpersoon : Stef Schuijt
Telefoonnummer : 026 377 3293

Onderwerp: Zienswijze gemeenteraad Arnhem 1^e Bestuursrapportage 2019 en
Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 De Connectie

Geacht bestuur,

Uw bestuur heeft aan de raad van de gemeente Arnhem de 1^e Bestuursrapportage 2019 met daarin een begrotingswijziging 2019 en de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2020-2023 van de Bedrijfsvoeringsorganisatie De Connectie aangeboden. De raad heeft kennis genomen van de Bestuursrapportage en de MJPB 2020-2023, die aanleiding geven tot de volgende zienswijze.

1^e Bestuursrapportage 2019

De 1^e Bestuursrapportage 2019 bevat naast de beleidsmatige en financiële kaders tevens een voorstel tot wijziging van de begroting 2019, die leidt tot een verhoging van de gemeentelijke bijdrage aan De Connectie. Deze voorgenomen begrotingswijziging is, conform de bepalingen in de GR, om een zienswijze aan de raad voorgelegd.

In 2019 ligt de focus van De Connectie op het op orde krijgen van de basis. Twee onderzoeken hebben aangetoond dat majeure investeringen in ICT nodig zijn om enerzijds risico's te beheersen en anderzijds het gewenste niveau van dienstverlening te kunnen bereiken. Om de basis op orde te krijgen zijn een aantal verbeterpaden ontwikkeld. We vragen het bestuur van De Connectie strak op de voorgestelde verbeterpaden te sturen en de voortgang te monitoren en ons tijdig hierover te informeren.

Op grond van de bepalingen in de gemeenschappelijke regeling rapporteert het bestuur van De Connectie voor 1 maart en 1 september van het lopende boekjaar over de voortgang van de uitvoering van de begroting. We moeten constateren dat de 1^e Bestuursrapportage na 1 maart is aangeboden. Gelet op het feit dat de resultaten van de onderzoeken in de Bestuursrapportage uitgewerkt diende te worden, hebben we begrip voor de latere toezending, maar vragen wij het bestuur om de 2^e Bestuursrapportage uiterlijk 1 september van dit jaar aan ons voor te leggen.

Ontwerp- MJPB 2020-2023

De financiële kaders in de ontwerp- MJPB zijn gebaseerd op de beleidsmatige en financiële kaders, zoals vastgesteld door het bestuur bij de 1^e Bestuursrapportage 2019. Een deel van deze wijzigingen

Datum :
Zaaknummer : 364430
Pagina : 2

werkt structureel door naar 2020 en verder, maar voor een aantal onderdelen (vooral ICT) ontbreekt de structurele financiële vertaling nog.

Wij vragen het bestuur om deze financiële vertaling voor het einde van dit jaar scherp te hebben en op te nemen in de 1^e Bestuursrapportage 2020 en de MJPB 2021-2024.

Uw bestuur stelt voor om, gelet op de opgave waar de ICT-keten voor staat, de taakstelling op het taakveld ICT terug te draaien. De taakstellingen op de overige taakvelden blijven wel in stand. Wij kunnen dit voorstel volgen, maar vragen hierbij wel als voorwaarde op te nemen dat na 2 jaar wordt geëvalueerd of besparingen op dit taakveld of andere taakvelden binnen De Connectie alsnog mogelijk zijn.

Hoogachtend,

De raad van de gemeente Arnhem
de griffier,

de voorzitter,

Aan de raden van de gemeenten Arnhem,
Renkum en Rheden

Datum : 30 april 2019
Contactpersoon : Maurits Boersma
Telefoonnummer : 026 377 2410

Onderwerp: Aanbiedingsbrief ontwerp-MJPB 2020-2023 De Connectie

Geachte raadsleden,

Bijgaand treft u de door het bestuur van De Connectie op 29 april 2019 vastgestelde ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2020-2023.

Volgens de Gemeenschappelijke regeling (GR) moet het bestuur de ontwerp-MJPB voor 1 mei toezenden aan de raden van de gemeenten. De raden hebben vervolgens 8 weken om hun zienswijze kenbaar te maken. Wij vragen u daarom om uiterlijk op 27 juni 2019 uw zienswijze kenbaar te maken.

In de bestuursvergadering van 28 juni 2019 behandelen wij de zienswijzen van de drie gemeenten. De ontwerp-MJPB wordt daarna, onder bijvoeging van de zienswijzen, de reactie van het bestuur hierop en een eventuele nota van wijziging, opnieuw aan de raden verzonden. Uiterlijk 18 juli 2019 stellen wij de MJPB definitief vast zodat deze voor 1 augustus 2019 aangeboden kan worden aan de Provincie.

Met vriendelijke groet,

Namens het bestuur van De Connectie,
T.A.F.A. Klomberg, voorzitter

De Connectie

Meerjaren- programmabegroting 2020-2023

Versie 30 april 2019

Voorwoord

Geacht bestuur van De Connectie,

Dit is de meerjarenbegroting 2020-2023. In de eerste bestuursrapportage over 2019 hebben de gemeenten Arnhem, Renkum, Rheden en De Connectie keuzes gemaakt. In gezamenlijkheid is bepaald wat er nodig is voor de doorontwikkeling van De Connectie en op welke onderdelen in eerste instantie wordt ingezet. Hierbij zijn de organisatiedoelstellingen op het gebied van kwaliteit, kwetsbaarheid, kosten en kansen, ofwel de 4K's, nadrukkelijk in ogenschouw genomen.

Gemaakte keuzes financieel afgestemd op en met gemeenten

Bij het maken van de keuzes is maximaal rekening gehouden met de financiële context waarin de gemeenten zich bevinden. De leereffecten van het jaarverslag 2018 en de structurele effecten van de eerste bestuursrapportage 2019 zijn verwerkt in deze meerjarenbegroting. Hierdoor heeft De Connectie een evenwichtige maar sobere begroting opgesteld. Duidelijk is dat De Connectie, net als de gemeenten, scherp aan de wind moet varen. Daarnaast is in deze meerjarenbegroting nadrukkelijk aandacht gegeven aan inzicht in de risico's. Hier hebben ook de gemeenteraden expliciet naar gevraagd.

Focus aanbrengen en basis op orde

De komende jaren wordt er door De Connectie focus aangebracht. Focus op het ketengericht werken, het van buiten naar binnen werken en op professionaliteit door ontwikkeling van medewerkers. Daarnaast wordt geïnvesteerd in de vitaliteit van medewerkers. De Connectie brengt in nauwe samenwerking met de gemeenten de basis op orde. Samen zetten we een stap voorwaarts naar De Connectie als dé partner in bedrijfsvoering.

Bernard Fransen
Directeur De Connectie

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
	1.1. Inleiding	4
	1.2. Leeswijzer	4
2.	Missie en doelen	5
	2.1. Missie	5
	2.2. Doelen	5
3.	Programmaplan	6
	3.1. Programma Bedrijfsvoering gemeenten	6
	3.2. Programma Belastingen gemeenten	11
	3.3. Programma Bedrijfsvoering De Connectie	13
	3.4. Overzicht algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	16
	3.5. Bedrag heffing vennootschapsbelasting	16
4.	De Paragrafen	17
	4.1. Weerstandsvermogen en risicobeheersing	17
	4.2. Financiering	22
	4.3. Bedrijfsvoering	24
5.	Overzicht van baten en lasten en toelichting	26
	5.1. Uitgangspunten voor de begroting	26
	5.2. Grondslagen voor de ramingen	27
	5.3. Financieel kader	28
	5.4. Baten en lasten per programma	29
	5.5. Bijdragen gemeenten	30
	5.6. Incidentele baten en lasten	32
6.	Financiële positie en toelichting	33
	6.1. Geprognoseerde eindbalans	33
	6.2. Investeringsprogramma	35
	6.3. EMU-saldo	36
	6.4. Financiering	37
	6.5. Stand en verloop van de reserves	37
	6.6. Jaarlijks terugkerende arbeidskosten met een vergelijkbaar volume	37
7.	Bijlagen	38
	Bijlage 1: Taakvelden	38
	Bijlage 2: Resumé eerste bestuursrapportage	39

1. Inleiding en leeswijzer

1.1. Inleiding

Voor u ligt de Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 (MJPB 2020-2023) van De Connectie. Een belangrijk uitgangspunt voor deze begroting is de eerste Bestuursrapportage over 2019 waarin het bestuur besluiten heeft genomen over de te verwachten ontwikkelingen en de algemene financiële en beleidsmatige kaders voor het komende jaar. De effecten van deze besluitvorming zijn vertaald in de voorliggende MJPB 2020-2023 en verwerkt in het financieel beeld.

1.2. Leeswijzer

De begroting ontleent haar indeling in grote mate aan de voorschriften uit het Besluit Begroting en Verantwoording voor Provincies en Gemeenten (BBV). Het beleidsmatige deel van de begroting bestaat uit het programmaplan en de, voor De Connectie, verplichte paragrafen. Deze vindt u in de hoofdstukken 3 en 4. De financiële begroting bestaat uit een overzicht van baten en de uiteenzetting van de financiële positie. De zijn opgenomen in de hoofdstukken 5 en 6. In de bijlagen is de verplichte indeling van de begroting naar taakvelden opgenomen.

2. Missie en doelen

2.1. Missie

De Connectie biedt bedrijfsvoeringsdiensten aan onder andere de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden. De Connectie doet dat op een efficiënte manier zodat de gemeenten hun primaire taken uit kunnen voeren tegen lagere kosten met behoud van kwaliteit. Wat voor de gemeenten een randvoorwaarde is, is hoofdzaak voor De Connectie. De Connectie wil een moderne, professionele organisatie zijn, aantrekkelijk om voor en mee te werken.

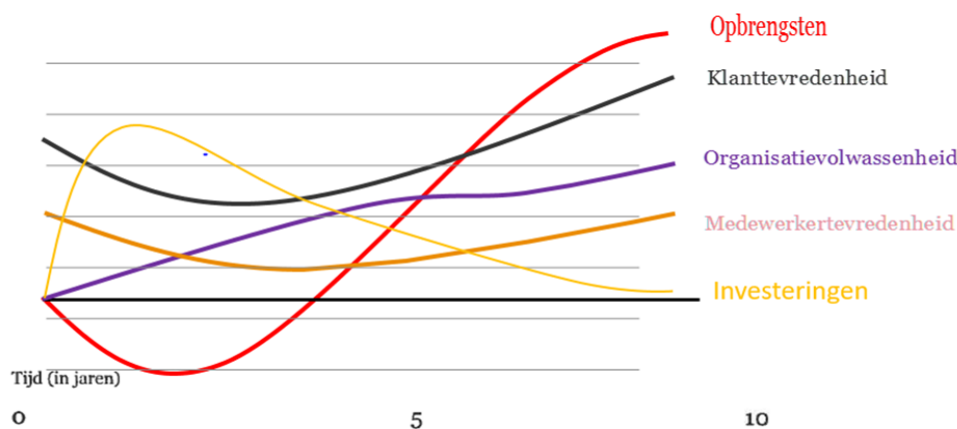
2.2. Doelen

De doelen van De Connectie zijn in het bedrijfsplan 2017-2020 verwoord aan de hand van de zogenaamde 4 K's.

- De Connectie vermindert de kwetsbaarheid van de gemeenten op bedrijfsvoeringsgebied.
- De Connectie levert minimaal dezelfde kwaliteit tegen minimaal 4% lagere kosten.
- De Connectie biedt kansen aan medewerkers.

In de 2e helft van 2018 zijn een tweetal onderzoeken¹ uitgevoerd om de stand van zaken binnen De Connectie en de informatievoorzieningsketen als geheel in kaart te brengen. Beide onderzoeken onderschrijven elkaars resultaten en plaatsen de doelen uit het bedrijfsplan in een andere context.

Uit onderzoek² blijkt o.a. dat bij samenwerking binnen de gemeentelijke context het 3 tot 5 jaar kost (afhankelijk van de beginsituatie) om weer op het startniveau te komen in termen van opbrengsten, klanttevredenheid, organisatievolwassenheid en medewerkertevredenheid (figuur 1). Bij de start van De Connectie is geen rekening gehouden met deze zogenaamde 'servicedip'.

Figuur 1: gebruikelijke ontwikkeling bij shared service centra, rekening houdend met de factor tijd

Het Bestuur heeft met de eerste bestuursrapportage 2019 aan De Connectie een veranderopdracht meegegeven. De Connectie werkt samen met de opdrachtgevers een ontwikkelstrategie met focus op harmonisatie en standaardisatie uit voor de periode 2020 – 2024. Hieruit volgt voor het zomerreces een plan van aanpak met de effecten op de 4 K's. De financiële effecten kunnen de gemeenten meenemen in de begrotingsvergaderingen van Colleges van B&W en de Raden.

¹ PWC: Samen professionaliseren in de IV-keten, februari 2019 en Arlande: Nulmeting ICT, februari 2019

² PWC: Samen professionaliseren in de IV-keten, februari 2019

3. Programmaplan

3.1. Programma Bedrijfsvoering gemeenten

Wat willen we bereiken?

In 2020 continueert De Connectie de dienstverlening aan de gemeenten op de terreinen ICT, inkoop en aanbesteding, managementsupport, documentaire informatievoorziening, administratie en beheer, basisregistraties, facilitaire zaken en frontoffice zoals in 2019 met de 1e bestuursrapportage 2019 is overeengekomen. De harmonisatie, standaardisatie en digitaliseren van werkprocessen komt later op gang. De Connectie blijft stappen zetten in de harmonisaties en standaardisaties van haar producten en dienstverlening, echter de eerder geplande afronding in 2019 zal langer doorlopen tot in 2024. Zoals aangegeven in de 1e bestuursrapportage 2019 staat de doorontwikkeling onder grote druk. Deze doorontwikkeling kan pas starten nadat de basis op orde is voor wat betreft de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening aan de gemeenten.

De wijze waarop de producten en diensten tot stand komen en/of worden geleverd zal in 2020 wijzigen. De harmonisaties en standaardisaties moeten vanaf 2020 geleidelijk aan gaan leiden tot een vermindering van de kosten en kwetsbaarheid. De Connectie houdt de doelstelling 'dé partner in bedrijfsvoering' te willen zijn, in het vizier. Dé dienstverlenende partner met een producten- en dienstenportfolio dat naadloos aansluit op de behoefte van de gemeente waarmee de gemeenten jaarlijks afspraken maken over de te leveren producten, diensten, inclusief meetbare kwaliteit en de kosten, die rapporteert over hetgeen is geleverd, en verstoringen snel en professioneel oplost.

Wat gaan we daarvoor doen?

ICT

Voor ICT is het uitgangspunt om te komen tot een betrouwbare dienstverlener naar de klanten op basis van een veilige IT-infrastructuur waarbij de continuïteit is geborgd en de beweging van reactief naar proactief gemaakt wordt. Daarnaast wil ICT ervoor zorgen dat de basis infrastructuur op orde komt en een start wordt gemaakt met de harmonisatie van de verschillende IT-domeinen.

In 2020 zal verdere opvolging plaatsvinden van het plan van aanpak als gevolg van de bevindingen uit het Arlande en PWC rapport. Het doel is hierbij dat De Connectie op CMM2 level (Capability Maturity Model) zal uitkomen. Dat houdt in dat processen duidelijk en voorspelbaar zijn. Hiervoor zullen we moeten komen tot:

- één gemeenschappelijke infrastructuur
- door leveranciers ondersteunende en geaccordeerde oplossingen
- goede documentatie van de infrastructuur en processen
- invulling van vacatures door interne vakbekwame mensen

Extra aandacht hierbij is dat de basis op orde moet zijn om dit te kunnen realiseren. Waar in 2019 een plan van aanpak en een eerste aanzet is gegeven, zal in 2020 de basis op orde moeten zijn om de volgende stap te kunnen zetten.

In 2020 zullen de businessprojecten tot een haalbaar en overzichtelijk niveau moeten worden gebracht, zodat nieuwe aanvragen binnen een acceptabele tijd kunnen worden afgehandeld. Wat de acceptabele tijd bedraagt zal in de maatwerkovereenkomst worden besproken en vastgelegd.

In 2019 en doorloop in 2020 zijn Oracle, Citrix en SQL-omgevingen geharmoniseerd en gemigreerd naar GemICT. Hiermee is de basis gelegd voor de harmonisatie en rationalisatie van het applicatielandschap van de drie gemeenten vanaf 2020. Hierin zal De Connectie zorgen voor een veilige en betrouwbare ICT-infrastructuur en de aangesloten gemeenten met De Connectie benodigde bemensing en middelen leveren, zoals deelprojectleiders, project- en testmedewerkers, applicatielijsten, testplannen en het doorvoeren van deze testplannen.

In de eerste bestuursrapportage is rekening gehouden met de middelen die in 2019 aanvullend nodig zijn om te innoveren en de ICT-omgeving naar CMM2 level te kunnen brengen. In 2020 zal hier een nog een vervolg aan moeten worden gegeven. De uitwerking van dit verbetertraject zal meelopen in de, van het Bestuur verkregen veranderopdracht. Een voorzichtige inschatting, op basis van het rapport van Arlande, is dat hier in 2020 additioneel nog € 3,5 mln. voor nodig is, in 2021 € 2,0 mln. en vanaf 2021 € 1,8 mln. structureel. Bij de eerste bestuursrapportage 2020 en de MJPB 2021-2024 zal hier op terug worden gekomen.

Autonome ontwikkelingen

Er worden extra inzet verwacht voor informatiebeveiliging in verband met nieuwe wetgeving, zoals de Omgevingswet (2021) en de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (2020).

Documentaire Informatievoorziening

Recente ontwikkelingen en koerswijzigingen in het huidige zaakstelsel vragen om herziening van de manier waarop onze klanten en DIV het zaakgericht werken ingericht hebben. Het biedt de kans om de informatiestromen, de werkprocessen en eventuele (nieuwe) systemen opnieuw in te richten en elkaar daarin aan te vullen vanuit ieders verantwoordelijkheid en expertise (3G samen met De Connectie). De noodzaak om de processen bij DIV hiervoor geharmoniseerd te krijgen wordt alleen maar groter. DIV participeert en adviseert in diverse werkgroepen bij Arnhem, Renkum en Rheden en doet een eigen verkenning van ontwikkelingen op de markt. In 2020 heeft DIV de koers van onze klanten helder op dit thema en onze eigen behoefte zo vertaald dat een migratie naar een (waarschijnlijke) nieuwe omgeving (nieuw zaakstelsel) gestart kan worden.

In 2020 zal DIV doorontwikkelen in haar adviserende rol bij het digitaal werken. Hiervoor werkt DIV vanaf 2020 meer geautomatiseerd. Het aan de voorkant slimmer inrichten van ons werkproces vraagt dan om andere kennis en kunde. Hierbij horen ook andere vaardigheden. Deze nieuwe taken en rollen worden vanaf 2020 ingevoerd.

Autonome ontwikkelingen

E-depot ontwikkeling volgt DIV via het Gelders archief. Het Gelders Archief werkt aan een aanpak en voorstel voor hun deelnemende gemeenten. DIV toetst of dit voldoet en gaat voorzien in de behoefte van onze klanten en of overbrenging van archieven hierdoor sneller en beter kan. Mocht daarnaast ook nog de vernieuwing van de Archiefwet leiden tot inkorting van bewaartermijnen dan maakt DIV hiervoor in 2020 realisatieplannen en leggen deze voor aan de drie gemeenten. Alle jaarblokken die dan (eventueel) nog eerder overgebracht moeten worden, worden projectmatig aangepakt. Deze werkvoorraad, in verschillende tijdvlakken en hoeveelheden, ligt bij iedere gemeente.

Facilitaire Zaken en Frontoffice

In 2020 wil de afdeling Facilitaire Zaken en Frontoffice zich verder ontwikkelen in haar rol als partner in business. In samenwerking met haar opdrachtgevers wordt verder gewerkt aan gestandaardiseerde dienstverlening door gebruik te maken van best 'practices'.

De afdeling Facilitaire Zaken en Frontoffice is ondersteunend aan het primaire proces van de partner organisaties. Er wordt proactief gestuurd op klantcontact en informatieverstrekking. Waarna deze op een eenduidige wijze verwerkt wordt in het Facilitair Management Informatie Systeem (FMIS). Op deze wijze kunnen we alle belanghebbenden, binnen en buiten De Connectie optimaal informeren. De dienstverlening op de verschillende locaties wordt op een éénduidige wijze ingericht. Op elke hoofdlocatie binnen de gemeente is één servicepunt ingericht.

Bij aanbesteding van producten en diensten zal conform het beleid van de partnerorganisaties ingekocht worden. De producten en diensten zullen verder geharmoniseerd worden. Waarbij een optimale balans tussen in- en uitbesteding wordt nagestreefd. Bij aanpassingen in de dienstverlening worden klanten in het proces meegenomen. Bij de start van De Connectie zijn budgetten overgekomen van de gemeenten betreffende dienstverlening die vraag gestuurd is. De Connectie kan, als uitvoeringsorganisatie, niet sturen op het volume van deze vraag. In dat kader is besloten dat er gewerkt wordt met gespecificeerde opdrachten.

Autonome ontwikkelingen

Er zijn voor de afdeling Facilitaire Zaken en Frontoffice geen autonome ontwikkelingen voorzien die van directe invloed zijn op de dienstverlening en de begroting.

Inkoop en aanbesteding

De afdeling Inkoop en Aanbesteding zal ook in 2020 samen met de drie gemeenten verder inzetten op het standaardiseren, harmoniseren en digitaliseren van de inkoopprocessen. Rechtmatigheid en doelmatigheid spelen hierbij een belangrijke rol. Inkoop en Aanbesteding richt zich steeds meer op samenwerking met de 3 gemeenten en in aansluiting op maatschappelijke ontwikkelingen zal de aandacht bij inkoop- en aanbestedingstrajecten uitgaan naar thema's als circulair inkopen, duurzaamheid en duurzame inzetbaarheid.

De ontwikkeling van digitale instrumenten ter ondersteuning van inkoopactiviteiten is een belangrijk speerpunt voor 2020. Deze activiteit zal nog concreet worden ingevuld op basis van een uit te werken business case en bijbehorende besluitvorming door de drie gemeenten en De Connectie.

Daarnaast wordt ook in 2020 ingezet op bewust en slimmer inkopen door vernieuwende aanbestedingsvormen. Samen met de strategische inkoopfunctie bij de gemeenten zal gestuurd worden op het verder vergroten van het inkoopbewustzijn. De adviseurs van de afdeling Inkoop en Aanbesteding zullen afhankelijk van de wens van de klant hun expertise hiervoor inzetten en de klantorganisatie adviseren bij de te nemen verbeteracties. Tevens wordt ingezet op duurzaamheid in aanbestedingen van producten en diensten; bij aanbestedingen wordt duurzaamheid, circulair inkopen en duurzame inzetbaarheid van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt meegenomen. Er liggen veel kansen voor meer samenwerking tussen de drie gemeenten door inkoop gezamenlijk op te pakken en te bundelen. De adviseurs van Inkoop en Aanbesteding zullen samen met de strategische inkoopfunctie bij de gemeenten hierop proactief adviseren naar opdrachtgever.

Alle inkopen dienen contractueel onderbouwd te zijn. Ook in 2020 zijn activiteiten gericht op het juist uitvoeren van deze afspraken. Daarbij wordt een zichtbare relatie gelegd tussen het contractbeheer, de verplichtingenadministratie en facturatieproces. Dit komt ten goede aan de inkoop control en aan een rechtmatige en efficiënte administratieve afwikkeling van facturen. Ook deze activiteiten zullen samen met de drie gemeenten worden opgepakt.

Autonome ontwikkelingen

De arbeidsmarkt voor inkoop- en aanbestedingsadviseurs is en blijft ook in 2020 naar verwachting krap. Temeer is van belang dat de gemeenten, samen met de adviseurs van de afdeling Inkoop en Aanbesteding, tijdig de inkoopbehoefte voor 2020 bepalen, zodat de afdeling haar beschikbare uren goed in kan plannen. Hiermee wordt het risico vermindert dat verzoeken om ondersteuning en advisering niet kunnen worden ingevuld dan wel hiervoor meerwerk moet worden afgesproken. De instelling van een inkoopboard bij de gemeenten kan hieraan een goede bijdrage leveren en zal dan ook met de strategische inkoopfunctie van de gemeenten worden opgepakt.

Basisregistraties

Nadat Basisregistratie in 2019 de basis op orde heeft gebracht (fase 1 van het plan van aanpak), zal fase 2 van het plan van aanpak, met de gemeenten, worden voorbereid. Het betreft hier de aanpak voor de standaardisering, harmonisering en digitalisering gedurende de jaren 2020 en 2021. Harmonisatie van de systemen vindt plaats vanaf 2020. Daarin zal samengewerkt worden met Belastingen waardoor ketengericht werken verder wordt geïmplementeerd.

Autonome ontwikkelingen

Relevante autonome ontwikkelingen voor de afdeling Basisregistraties zijn de implementatie van de vernieuwing Wet Kenbaarheid Publiekrechtelijke beperkingen (WKPB 2020), de invoering van de Omgevingswet (2021) en Common Ground, de ontwikkeling van een nieuwe, toekomstbestendige, ICT-infrastructuur voor de uitwisseling van gegevens binnen en tussen gemeenten.

In 2018 is een onderzoek uitgevoerd naar de impact van de Omgevingswet (2021) voor de afdeling. Met de uitvoering van de aanbevelingen uit dit rapport wordt gestart in 2020. Per 1 januari 2020 treedt de vernieuwde Wet Kenbaarheid Publiekrechtelijke beperkingen in werking. De huidige registratiesystematiek houdt uiterlijk 31 december 2020 op te bestaan. Het jaar 2020 is het overgangsjaar voor de transitie, waarin alle beperkingenbesluiten aangeleverd moeten worden aan de openbare registers (van het Kadaster). Vanaf 2021 wordt de dienstverlening van Basisregistraties uitgevoerd volgens de nieuwe werkwijze.

De VNG Realisatie ontwikkelingen betreffende "Common Ground" worden actueel bij de aanbesteding van nieuwe software in 2021. Voor deze ontwikkelingen geldt dat de effecten hiervan op het benodigde financiële kader, op een later moment aan het bestuur worden voorgelegd.

Administratie en Beheer

Het standaardiseren, digitaliseren en harmoniseren van financiële processen zijn belangrijke randvoorwaarden om het rendement van samenwerking zo optimaal mogelijk te laten zijn. Met ingang van 2020 is één nieuw financieel systeem voor de gemeenten en De Connectie in gebruik genomen.

Het nieuwe systeem vormt de basis om ook de andere ambities uit het bedrijfsplan waar te maken: het leggen van een relatie met het inkoopproces, het optimaliseren van het verplichtingengebruik en het terugdringen van de betaaltermijnen voor facturen. Het nieuwe systeem voorziet in de mogelijkheid tot vastleggen van verplichtingen. Het optimaliseren en verplicht stellen van het gebruik van de verplichtingenadministratie wordt projectmatig opgepakt.

De drie gemeenten maken gebruik van één systeem voor personeelsinformatie, salarisadministratie en E-HRM. Zowel 2019 als 2020 staat in het teken van het stimuleren en ondersteunen van het gebruik van de veelheid aan selfservice modules die het systeem kent. Ook wordt ingezet op verdere automatisering van standaarddienstverlening en de digitalisering van de personeelsdossiers.

Autonome ontwikkelingen

Door voortdurend wijzigende regelgeving speelt fiscaliteit binnen gemeenten een steeds grotere rol. Zowel kansen als bedreigingen op fiscaal vlak worden substantieel hoger.

Managementsupport

De afdeling Management Support zet in op een verdere ontwikkeling van haar dienstverlening teneinde onze klanten goed te kunnen bedienen bij de maatschappelijke opgaven die de drie gemeenten hebben.

De komende jaren staan in het teken van doorontwikkeling en modernisering van de afdeling Management Support. Kwaliteit en continuïteit zijn belangrijke begrippen voor de dienstverlening aan onze opdrachtgevers. Hiervoor wordt, evenals in 2019, in 2020 ingezet op het realiseren van een goede aansluiting tussen de vraag van de opdrachtgever en de dienstverlening die we aanbieden, het organiseren van vervanging bij ziekte en verlof en op de juiste balans tussen vast en flexibel personeel om fluctuaties in de dienstverlening op te kunnen vangen. Ook wordt toegewerkt naar een goed geoutilleerde afdeling die digitaal goed kan werken. Dit betekent ook dat de medewerkers de juiste middelen tot hun beschikking hebben ter ondersteuning van het werk.

Autonome ontwikkelingen

Er zijn voor de afdeling Management Support geen autonome ontwikkelingen voorzien die van directe invloed zijn op de dienstverlening en de begroting.

Beleidsindicatoren

Als gevolg van wijzigingen in de BBV maken beleidsindicatoren verplicht deel uit van begroting en verantwoording. Hiermee wordt het beter mogelijk om de prestaties van gemeenten onderling met elkaar te vergelijken. Het merendeel van de beleidsindicatoren van De Connectie vallen onder het taakveld Bestuur en Ondersteuning en worden vanuit praktische overwegingen onder het programma Bedrijfsvoering De Connectie gepresenteerd.

Wat mag het kosten?

	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN						
Lasten	33.849	34.452	30.491	29.800	29.796	29.796
Baten	-1.813	-11	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	32.036	34.441	30.491	29.800	29.796	29.796
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-	-732	-	-	-	-
Saldo na reserves	32.036	33.709	30.491	29.800	29.796	29.796

3.2. Programma Belastingen gemeenten

Wat willen we bereiken?

Het voor de deelnemende gemeenten realiseren van een zo volledig mogelijke gewenste belastingopbrengst middels een optimale dienstverlening en tegen zo laag mogelijke kosten. Dit geldt ook voor de uitvoering van nieuwe belastingsoorten.

Wat gaan we daarvoor doen?

In 2020 is de taxatieomgeving volledig geharmoniseerd. De werkzaamheden vinden vanaf dan gebiedsgericht en gestandaardiseerd plaats. Dat maakt de geplande taakstelling van 2 fte taxateurs haalbaar.

Uitgangspunt bij de start van de aanbesteding van het belastingstelsel was ingebruikname van een geharmoniseerde omgeving per 1-1-2020. Het goed meewegen van eisen en wensen van opdrachtgevers maakt dat dit proces vertraging oploopt. Planning is nu om medio 2020 een geharmoniseerde omgeving te realiseren.

Bij het aanbesteden van het belastingstelsel wordt ook ingezet op verdere digitalisering van belastingproducten (ontsluiting van producten via een webportaal). Via deze digitalisering en met daarbij de inzet van kanaalsturing, worden de werkprocessen gestandaardiseerd en geoptimaliseerd. Dat moet leiden tot een werkomgeving waarbij doelmatig (nieuwe) diensten kunnen worden verleend aan opdrachtgevers en inwoners. Vanaf dat moment kan bijvoorbeeld de voorinzage over de aanstaande WOZ-waardering via een taxatieverslag als extra dienstverlening worden aangeboden.

Voor het optimaliseren van werkprocessen wordt in 2020 en 2021 verder gewerkt aan kwaliteitsplannen voor verschillende teams van afdeling Belastingen. Voor de teams zijn dan digitale handleidingen, planningen, werkprocessen, controleprotocollen beschikbaar. Daarin zal samengewerkt worden met Basisregistraties waardoor ketengericht werken kan worden gestimuleerd.

In 2019 wordt samen met opdrachtgevers en de adviseurs de gewenste standaard dienstverlening rondom de invordering (met aandacht voor positie van vroegsignalering) bepaald. Doel is daarbij een geoptimaliseerd invorderingsproces te realiseren met een voldoende sociaal karakter. De keuze die gemaakt wordt is de opmaat voor een aanbesteding van het dwanginvorderingsproces. Deze staat gepland voor 2020 en vindt idealiter plaats nadat de belastingomgeving is geharmoniseerd. Het borgt het goed en eenvoudig aansluiten van het dwanginvorderingsproces.

Autonome ontwikkelingen

Een belangrijke autonome ontwikkeling betreft de overgang van inhoud naar oppervlakte waardering. Vanaf 1 januari 2022 dienen de WOZ-taxaties van woningen gebaseerd te zijn op de gebruiksoppervlakte. In 2019 is gekozen om voor deze ontwikkeling geen incidentele financiële dekking te vragen. Deze overgang moet derhalve planmatig, gestructureerd en getemporeerd plaats gegeven worden binnen de huidige werkprocessen.

Met ingang van 2020 wordt voor Arnhem de toeristenbelasting uitgevoerd. Daarvoor zijn alle voorbereidingen getroffen en werkzaamheden ingepland. Voor vroegsignalering wordt per 2020 maatwerk verleend.

Door de vertraging van de aanbesteding van het belastingstelsel kan belastingen pas vanaf 2021 doelmatig (nieuw) maatwerk aanbieden. Voor Arnhem kan het bieden van maatwerk voor de differentiatie van de tarieven afvalstoffenheffing (Diftar systematiek) een uitdaging worden. In het meest nadelige scenario dient dit zowel in de huidige omgeving als in de nieuwe omgeving te worden ingericht. Over de impact hiervan wordt overleg gevoerd met de opdrachtgever Arnhem.

Beleidsindicatoren

Als gevolg van wijzigingen in de BBV maken beleidsindicatoren verplicht deel uit van begroting en verantwoording. Hiermee wordt het beter mogelijk om de prestaties van gemeenten onderling met elkaar te vergelijken. Het merendeel van de beleidsindicatoren van De Connectie vallen onder het taakveld Bestuur en Ondersteuning en worden vanuit praktische overwegingen onder het programma Bedrijfsvoering De Connectie gepresenteerd.

Wat mag het kosten?

	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming 2021	meerjarenraming 2022	meerjarenraming 2023
Bedragen x 1.000 euro						
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN						
Lasten	3.670	3.840	3.759	3.566	3.566	3.566
Baten	-509	-348	-308	-308	-308	-308
Saldo baten en lasten	3.161	3.492	3.452	3.258	3.258	3.258
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-	-	-
Saldo na reserves	3.161	3.492	3.452	3.258	3.258	3.258

3.3. Programma Bedrijfsvoering De Connectie

Wat willen we bereiken?

De belangrijkste doelstellingen voor de bedrijfsvoering van De Connectie vormen voor 2020 de volgende: een bedrijfsvoering die in control is, informatievoorziening die bijdraagt aan de digitale uitdagingen van onze organisatie en waarin veiligheid en privacy gewaarborgd zijn. Daarbij wil De Connectie compliant zijn aan de geldende wet- en regelgeving en stelt zich ten doel de ontwikkeling en inzetbaarheid van medewerkers te vergroten. Het model voor demand management moet bijdragen aan het met onze klanten afgesproken niveau van de dienstverlening van De Connectie. Vanuit het bedrijfsbureau van De Connectie wordt invulling gegeven aan deze doelstellingen.

Deze doelstellingen zijn ambitieus! Hoewel de doorontwikkeling en de beheersing van de bedrijfsvoering van De Connectie onder grote druk staan en nog onvoldoende in control is, zoals ook gemeld met de 1e bestuursrapportage 2019, zet De Connectie zich hier voor 2020 en verder op in.

Wat gaan we daarvoor doen?

Informatievoorziening, -veiligheid en privacy

Uit onderzoek is gebleken dat de kwaliteit van de informatieketen onvoldoende is. Om deze reden is in samenwerking met de gemeenten een verbetertraject hiervoor opgestart, waarvoor ook in 2020 nog de nodige inspanningen verricht zullen worden. De Connectie blijft de ontwikkelingen op het gebied van informatiebeveiliging nauwlettend volgen, zodat we tijdig de noodzakelijke acties kunnen bepalen en nemen.

Eerder al is een Informatievisie (I-visie) vastgesteld en de uitvoering hiervan opgestart teneinde bij te dragen aan de doorontwikkeling en digitalisering van de processen binnen De Connectie. Ook in 2020 zal dit verder worden vormgegeven.

Financiën en control

De Connectie is op dit moment nog onvoldoende in control. Teneinde onze bedrijfsvoering voldoende in control te brengen, zal er een verdere doorontwikkeling plaats vinden van de planning- en controlcyclus, auditing en risicomangement. Het jaar 2020 zal een opmaat worden naar ISAE 3402 rapportages met betrekking tot de geharmoniseerde bedrijfsvoeringsprocessen, voor De Connectie en voor de deelnemende gemeenten. Dit betreft een groeipad van enkele jaren.

Het lopende traject voor de optimalisatie van de managementinformatie zal ook in 2020 in samenwerking met de gemeenten Arnhem verder vorm worden gegeven. De Connectie ontwikkelt in 2020 het model van een integrale kostprijsberekening door, waarmee we verder invulling geven aan outputfinanciering en -verrekening met de deelnemers.

Demand- en supplymanagement

In 2020 zal het ingerichte instrumentarium (PDC, leveringsovereenkomsten, rapportages) ter ondersteuning van het proces van vraag en aanbod worden ingezet op basis van gemaakte afspraken over de kwaliteit en kwantiteit van de dienstverlening. Waar nodig zal het instrumentarium worden doorontwikkeld; outputsturing en bekostiging wordt verder uitgewerkt. Ten aanzien van de derde partijen zullen eveneens de noodzakelijke instrumenten voor de contractering en doorbelasting op basis van kostprijzen worden opgesteld en ingevoerd. Van belang voor onze dienstverlening is dat we steeds in het belang van onze opdrachtgevers een juiste afweging maken over wat we zelf doen, wat we uitbesteden en hoe we deze zaken slim organiseren.

Compliance

Voor De Connectie is het voldoen aan de geldende wet- en regelgeving een uitgangspunt. De afgelopen periode is veel inspanning verricht om te voldoen aan de regelgeving rondom de AVG en is er gewerkt aan de inrichting van een normen- en toetsingskader waarmee compliance wordt gerealiseerd en periodieke controles plaats gaan vinden om dit blijvend te borgen. Aan dit laatste traject zal ook in 2020 nog de nodige aandacht worden besteed.

Communicatie

De Connectie heeft drie verschillende digitale portalen. Namelijk: service.connectie.nl, info.connectie.nl en www.connectie.nl. De portalen blijven continue in ontwikkeling zodat ze duurzaam aansluiten bij de wensen en behoeften van de verschillende gebruikers. Voor de harmonisatie naar één intranet hebben de gemeenten Arnhem, Renkum, Rheden en De Connectie een gezamenlijk project opgestart; de implementatie hiervan verwachten we in het voorjaar van 2020 af te ronden.

Personeel en organisatie

In 2020 zal actief invulling worden gegeven aan de K van kansen door middel van het programma leren en ontwikkelen. Leidinggevenden maken afspraken met medewerkers over hun bijdrage aan de organisatieontwikkeling en hun eigen persoonlijke ontwikkeling. Deze afspraken worden vastgelegd in zogenaamde resultaat- en ontwikkelplannen, die in lijn zijn met de plannen van de afdeling waartoe zij behoren.

Hoewel het ziekteverzuim sinds de start van De Connectie een dalende lijn laat zien, kent De Connectie nog steeds een bovengemiddeld verzuim. De actieve aanpak van het hoge verzuim bij de start van De Connectie heeft op een aantal plekken al geleid tot resultaat. We zullen hier actief op blijven sturen en verwachten het verzuim daarmee verder terug te kunnen brengen. Daarnaast wordt ingezet op preventiebeleid waarbij aandacht is voor vitaliteit, de gezonde werkplek en een veilige werkomgeving.

Het verzuim heeft onder meer tot gevolg dat De Connectie veel extra personeel moet inhuren. Krapte op de arbeidsmarkt leidt tot hogere tarieven en lastig invullen van vacatures. Dit vergroot het risico op overschrijding van het reguliere personeelsbudget. De Connectie stuurt deze ontwikkeling bij door meer structurele vacatures open te stellen en actief te sturen op het terugdringen van het ziekteverzuim.

Autonome ontwikkelingen

Ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving hebben niet alleen effect op de dienstverlening van De Connectie aan haar klanten, maar ook op de bedrijfsvoering van De Connectie zelf. Deze autonome ontwikkelingen, onder andere op het gebied van informatiebeveiliging en de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (2020), volgen we nauwlettend, zodat we tijdig de noodzakelijke acties kunnen bepalen en nemen.

Beleidsindicatoren

Onderstaand wordt inzicht gegeven in de beleidsindicatoren van De Connectie conform BBV vereiste. Dit biedt de mogelijkheid voor een betere onderlinge vergelijkbaarheid van prestaties van gemeenten. Het merendeel van de beleidsindicatoren van De Connectie vallen onder het taakveld Bestuur en Ondersteuning en worden vanuit praktische overwegingen onder het programma Bedrijfsvoering De Connectie gepresenteerd.

Eenheid		De Connectie	Bron
Beleidsindicatoren			
Formatie	FTE per 1.000 inwoners	1,43	Eigen gegevens
Bezetting	FTE per 1.000 inwoners	1,22	Eigen gegevens
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	€ 174,04	Eigen begroting
Externe inhuur	Kosten als % van de totale loonsom inclusief inhuur	1,2%	Eigen begroting
Overhead	% van de totale lasten	89,3%	Eigen begroting

Formatie

Het gaat om de toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari, dus niet om de werkelijke bezetting. Het gaat om formatieplaatsen ongeacht of die worden ingevuld door iemand met een vaste aanstelling, een tijdelijke aanstelling of nog openstaan in de vorm van een vacature. Fte is het equivalent van een 36-urige werkweek. De toegestane formatie, peildatum 1 januari 2020, daalt ten opzichte van 2019 conform vastgesteld formatieplan.

Bezetting

Het gaat om het werkelijk aantal fte dat werkzaam is, dus niet om de toegestane formatieve omvang. Het is niet gebruikelijk om de werkelijke bezetting voor een toekomstig begrotingsjaar in te schatten. Derhalve is uitgegaan van de werkelijke bezetting in fte op 1 januari van het vorige begrotingsjaar (i.c. 1 januari 2019).

Apparaatskosten

Dit betreffen de noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen) en materieel voor de uitvoering van de organisatorische taken. Het betreft dus alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de organisatie.

Externe inhuur

Dit betreft de begrote kosten voor het uitvoeren van werkzaamheden door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt.

Overhead

Onder overhead wordt verstaan, alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Voor De Connectie zijn dit vrijwel alle kosten. Enige substantiële uitzondering zijn de kosten voor de Belastingdienstverlening. Deze vallen onder een ander taakveld.

Wat mag het kosten?

	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE						
Lasten	5.042	5.482	6.143	3.542	3.546	3.391
Baten	-40.774	-42.472	-39.966	-36.467	-36.467	-36.467
Saldo baten en lasten	-35.731	-36.990	-33.824	-32.925	-32.921	-33.076
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-155	-155	-155	-155	-155	-
Saldo na reserves	-35.886	-37.145	-33.978	-33.080	-33.076	-33.076

3.4. Overzicht algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

De algemene dekkingsmiddelen bestaan uit de reguliere bijdragen vanuit de deelnemende gemeenten, zonder een specifieke bestemming. Hiervan is het volgende overzicht te geven:

	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN ONVOORZIEN						
Lasten	334	275	275	-	-	-
Baten	-40.774	-42.394	-39.889	-36.389	-36.389	-36.389
Saldo	-40.440	-42.119	-39.614	-36.389	-36.389	-36.389
Toevoeging aan reserves						
Onttrekkingen aan reserves						
Saldo na reserves	-40.440	-42.119	-39.614	-36.389	-36.389	-36.389

Naast de reguliere bijdragen vanuit de deelnemende gemeenten, staan ook opbrengsten van derden onder de algemene dekkingsmiddelen worden verantwoord. Het karakter van deze opbrengsten is niet anders dan de reguliere bijdragen vanuit de deelnemende gemeenten, namelijk als dekkingsmiddel voor de reguliere dienstverlening.

De post onvoorzien (€ 275.000) wordt ingezet voor noodzakelijke en onvermijdbare kosten die niet elders in de begroting zijn opgenomen.

3.5. Bedrag heffing vennootschapsbelasting

Samenwerkingsverbanden zijn vrijgesteld voor de vennootschapsbelasting, ingeval aan drie cumulatieve voorwaarden is voldaan:

1. De activiteiten van het samenwerkingsverband moeten worden verricht voor de onmiddellijk of middellijk participerende publiekrechtelijke rechtspersonen;
2. De activiteiten zouden bij de participanten in het samenwerkingsverband niet tot belastingplicht hebben geleid of zouden zijn vrijgesteld als zij de activiteiten zelf zouden hebben verricht;
3. De participanten moeten naar evenredigheid van de afname van de activiteiten van het samenwerkingsverband bijdragen in de kosten van het samenwerkingsverband. Bij een gemeenschappelijke regeling wordt geacht hieraan te zijn voldaan.

Nadrukkelijk is deze vrijstelling bedoeld voor activiteiten aan of ten behoeve van de deelnemers aan een samenwerkingsverband en niet voor activiteiten ten behoeve van of aan een derde partij. De vrijstelling heeft alleen betrekking op de winst die wordt gerealiseerd door levering aan de deelnemende gemeenten. Wanneer er winst wordt gerealiseerd in verband met de levering aan derden moet hierover Vpb betaald worden.

In 2018 is gestart met het rechtstreeks leveren van diensten aan derden. Vanaf 2019 zullen dienstverleningsovereenkomsten met alle derden worden afgesloten. In beginsel is deze dienstverlening dan Vpb-belast. Hier wordt echter geen winst over gerealiseerd, aangezien de in rekening gebrachte kosten zijn gebaseerd op de werkelijk (begrote) kostprijzen, zonder (risico-) opslagen.

4. De Paragrafen

4.1. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het doel van het weerstandsvermogen is het bepalen of tegenvallers die zich kunnen voordoen opgevangen kunnen worden zonder dat de normale bedrijfspgang daardoor wordt verstoord. Hiervoor is het van belang dat er periodiek een inventarisatie plaatsvindt van risico's die zich kunnen voordoen. In de aanloop naar het opleveren van het bedrijfsplan voor De Connectie is een brede inventarisatie gemaakt van risico's. Deze risico-inventarisatie heeft er uiteindelijk toe geleid dat de belangrijkste risico's in het bedrijfsplan zijn opgenomen. Periodiek houden wij het beeld van deze risico's actueel.

De Connectie onderschrijft de principes van het risicogestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Risicomanagement zal de komende periode verder worden ontwikkeld waarbij dit onderwerp integraal deel gaat uitmaken van de planning- en controlcyclus. Hiermee wordt het risicobewustzijn verhoogd en het zicht op de uitvoering van beheersmaatregelen cyclisch geborgd.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit van De Connectie bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover beschikt kan worden om niet-voorzien uitgaven (tegevallers) te dekken. Mogelijke onderdelen van de weerstandscapaciteit zijn de Algemene reserve, de aan specifieke risico's gelieerde bestemmingsreserves, het resultaat over het boekjaar en de post onvoorzien.

In de onderstaande tabel is de begrote weerstandscapaciteit (per jaar) in beeld gebracht.

	Rekening	Begroting	Begroting	meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Weerstandscapaciteit						
Algemene reserve	-	-	-	-	-	-
Saldo exploitatie	689	-56	36	21	21	21
Frictie ivm afbouw	-	350	300	-	-	-
Onvoorzien	-	275	275	-	-	-
Totaal	689	569	611	21	21	21

De Connectie heeft vooralsnog niet de beschikking over een eigen algemene reserve waarmee algemene risico's kunnen worden opvangen. Het (voorlopig) resultaat over het boekjaar 2018 bedraagt € 689.000 voor bestemming.

Daarnaast beschikt De Connectie voor een periode van 3 jaar wel over een post voor personele fricties als gevolg de voorziene afbouw van formatie. Ook is er nog een post voor onvoorzien kosten beschikbaar gedurende een periode van 4 jaar. Een gedeelte van deze post is vanaf 2019 functioneel begroot.

Het saldo van de bestemmingsreserve voor de financiële effecten van het sociaal plan zijn niet meegenomen in de berekening van de weerstandscapaciteit. Verwacht wordt dat de extra kosten van (spaar-)verlof, salarisgaranties en persoonlijke toelagen als gevolg van het sociaal plan, gelijke tred houden met de begrote onttrekkingen uit deze reserve.

Inventarisatie risico's

Het risicoprofiel is bij de eerste bestuursrapportage 2019 geactualiseerd. De laatst bekende ontwikkelingen die mogelijk van invloed zijn op de dienstverlening en de bedrijfsvoering van De Connectie zijn geïnventariseerd en meegenomen in de actualisatie. Daarnaast zijn de getroffen (beheers)maatregelen mee gewogen in dit risicoprofiel. Bij deze risico-inventarisatie zijn alleen risico's meegenomen met een financiële impact. Risico's die al zijn afgedekt door een bestemmingsreserve, een voorziening of verzekering zijn niet meegenomen in deze inventarisatie. Dit geldt ook voor begrotingsrisico's. In onderstaande tabel staan de belangrijkste geactualiseerde risico's met een financiële impact.

Nr.	Risico/ gebeurtenis	Kans	Impact	MJPB 2020-2023
1.	Er is onvoldoende veranderkracht binnen De Connectie voor de harmonisatie, standaardisatie en digitalisering van werkprocessen.	Zeer groot	Groot	€ 675.000
2.	Achterstanden in de kwaliteit van de overgekomen dienstverlening.	Zeer groot	Zeer groot	€ 1.350.000
3.	De Connectie is afhankelijk van (duurdere) inhuur voor het continueren van de dienstverlening.	Groot	Gemiddeld	€ 263.000
4.	Er wordt door de gemeenten in kwantitatieve en kwalitatieve zin, meer van De Connectie verwacht, dan wat er op basis van de ingebrachte middelen kan worden geleverd.	Groot	Groot	€ 525.000
5.	Door het ontbreken van een goed functionerende governance, komt de opgave van De Connectie onder druk komt te staan.	Zeer groot	Zeer groot	€ 1.350.000
6.	Het ontvlechten en uittreden van derden leidt tot een dalende volume-afname bij De Connectie.	Groot	Gemiddeld	€ 263.000
7.	Totdat interventies in ICT geëffectueerd zijn, zijn de continuïteitsrisico's groot.	Groot	Zeer groot	€ 1.050.000
	TOTAAL			€ 5.476.000

De risicoscore is tot stand gekomen door de kans en impact van het risico met elkaar in verband te brengen. Hiervoor zijn de kansen en risico's onderverdeeld in de volgende categorieën:

Kans			Impact		
Categorie	Klasse	Gemiddeld	Categorie	Klasse	Gemiddeld
zeer klein	0 - 20%	10 %	zeer klein	€ 0 - € 100.000	€ 50.000
klein	20 - 40%	30 %	klein	€ 100.000 - € 250.000	€ 175.000
gemiddeld	40 - 60%	50 %	gemiddeld	€ 250.000 - € 500.000	€ 375.000
groot	60 - 80%	70 %	groot	€ 500.000 - € 1.000.000	€ 750.000
zeer groot	80 - 100%	90 %	zeer groot	> € 1.000.000	€ 1.500.000

Oorzaken

Ad 1.

Veel innovatiekracht (in personele zin) is achtergebleven bij de gemeenten, doordat de focus lag op uitvoerende bedrijfsvoeringstaken. Ook het beschikbaar stellen van de formatie voor het bedrijfsbureau is een moeizaam proces geweest. In materiële zin wordt het risico gelopen dat de veranderbudgetten (incl. het transitiebudget) onvoldoende blijken te zijn om de transitie te kunnen vervolmaken. Dit kan enerzijds worden veroorzaakt door verkeerde inschattingen, anderzijds zijn ook niet alle benodigde transitiekosten in het bedrijfsplan gekwantificeerd.

Nadrukkelijk is gebleken dat het bedrijfsbureau formatief onvoldoende is toegerust. Hierdoor staat de doorontwikkeling en de beheersing van de bedrijfsvoering van De Connectie onder druk. De harmonisatie, standaardisatie en digitaliseren van werkprocessen komt later op gang en loopt hiermee langer door. Kansen blijven onbenut. Beheersmaatregelen moeten worden gezocht in samenwerking met gemeenten. Tot nu verloopt dit proces moeizaam.

Ad 2.

Doordat er geen 'foto' kon worden gemaakt van de kwaliteit van de overgedragen dienstverlening per 1 juli 2017, wordt het risico gelopen dat er discussies ontstaan ten aanzien van kwalitatieve achterstanden. Deze achterstanden hebben o.a. betrekking op de kwaliteit van het (contract-)beheer, van beheersingsmaatregelen in processen, van geautomatiseerde systemen en met name ook op de ICT-omgeving.

Initiatieven tot samenwerking met de gemeenten om de kwalitatieve achterstanden in te lopen en te herstellen, zijn genomen. Hier zijn in veel gevallen aanvullende investeringen voor nodig. Het is lastig om hier de benodigde dekking voor te organiseren. Een goed voorbeeld hiervan is het plan van aanpak voor Basisregistraties om de basis op orde te krijgen. Het eerder goedgekeurde plan van aanpak komt, gezien de financiële omstandigheden bij de gemeenten, toch weer ter discussie te staan.

Ad 3.

In de aanloop naar De Connectie is beschikbare vacatureruimte vaak niet ingevuld met vast personeel. De 'knip' in de taken en werkzaamheden van medewerkers hebben er eveneens toe geleid dat de taken en werkzaamheden wel zijn overgekomen en de desbetreffende medewerker niet. Ook is op een aantal terreinen nog sprake van een hoog en langdurig ziekteverzuim. Dit maakt dat De Connectie afhankelijk is van (duurdere) inhuur in een krappe arbeidsmarkt. Hierop wordt gestuurd door meer structurele vacatures open te stellen. Ook wordt zeer actief gestuurd op het terugdringen van het ziekteverzuim.

Ad 4.

Op het moment van overdracht hadden de gemeenten geen zicht op de hoeveelheden producten en diensten die geleverd konden worden voor het overgedragen budget. In de praktijk leidt dit tot discussies op over de kosten van maat- en meerwerk ten opzichte van de basisdienstverlening. Deze discussie wordt versterkt doordat de gemeenten verschillende kwaliteitsniveaus hebben ingebracht. Ook bestaat het risico dat de (financiële) impact van autonome ontwikkelingen op de dienstverlening tot discussies met de gemeenten leiden, doordat de bedrijfsvoering op meer afstand tot de gemeenten is komen te staan.

Beide risico's hebben zich in de praktijk voorgedaan. Dit heeft enerzijds geleid tot lastige discussies ten aanzien van de zowel de eindafrekening over 2018, kadercorrecties, als van de compensatie van autonome prijsontwikkelingen. Nog explicieter doet deze problematiek zich voor bij ICT-businessprojecten. In sommige gevallen moet hier, alleen al met het oog op continuïteit en informatieveiligheid, uitvoering aan worden gegeven. Daarbij zijn discussies over de gemaakte kosten en de dekking hiervan achteraf onwenselijk.

Voor 2019 is afgesproken dat maat- en meerwerk, alleen worden uitgevoerd wanneer vooraf overeenstemming is bereikt over dekking van de kosten. Dit geldt dus expliciet ook voor businessprojecten, die centraal zullen worden geprioriteerd. Met deze MJPB wordt voorgesteld om met een algemeen prijsindexcijfer te werken, om hiermee discussies over prijsontwikkelingen van individuele contracten te voorkomen en over de jaren te egaliseren.

Ad 5.

Door het ontbreken van een goed functionerende governance, komt de opgave van De Connectie onder druk te staan. In de tweede bestuursrapportage 2018 is al geconstateerd dat er een grote vraag is naar businessprojecten, zowel vanuit de gemeenten als vanuit De Connectie. Een juiste inrichting van de besluitvorming en verantwoordelijkheden rondom interne en externe businessprojecten is cruciaal voor de prioritering en beheersing hiervan. Hiermee kan de samenhang in projecten, de prioritering en businessrelevantie en niet in de laatste plaats het capaciteitsbeslag bij de afdelingen die belast zijn met de uitvoering worden geborgd. Bij De Connectie zijn dit vaak de afdelingen ICT en Inkoop & aanbesteding. Begin 2019 zal het portfoliomanagement worden ingericht.

Voor het slagen van de opgave van De Connectie is samenwerking met en tussen de gemeenten van essentieel belang. Het risico bestaat dat de wenselijkheid van maatwerk prevaleert boven het harmoniseren en standaardiseren van de dienstverlening. Hiermee wordt het risico gelopen dat het collectieve opdrachtgeverschap onvoldoende van de grond komt, terwijl dit randvoorwaardelijk voor de opgave van De Connectie.

In de praktijk blijkt inderdaad dat het harmoniseren en standaardiseren van de dienstverlening geen sinecure is. Voorbeelden zijn te vinden bij opgaves op het gebied van Belastingen, DIV en Administratie & beheer. Voorafgaand aan de uitvoering van dergelijke opgaven is harmonisatie van de uitgangspunten van het beleid noodzakelijk. Hier spelen de gemeenten, als collectief opdrachtgever, een cruciale rol in. Het bestuur heeft uitgesproken hier aan de gemeentelijke zijde meer sturing op te geven.

Ad. 6

Het uittreden van derden leidt tot dalende volume-afname bij De Connectie. Gevolg hiervan is een herverdeling van de overhead; de structurele lasten worden relatief hoger. Deze stijging werkt door in de integrale kostprijs per af te nemen product voor de deelnemende gemeenten. In 2019 zullen met alle, van de gemeenten overgenomen, derden rechtstreekse dienstverleningsovereenkomsten worden afgesloten. Daarbij zullen deze derden de dienstverlening tegen werkelijke kostprijzen krijgen aangeboden. Wijzigingen in de kosten van de dienstverlening kunnen van invloed zijn op voornoemde ontwikkeling. Met de gemeenten is afgesproken hier samen sturing aan te geven.

Ad. 7

Totdat interventies in ICT geëffectueerd zijn, zijn de continuïteitsrisico's groot. Deze interventies komen tot uitdrukking in de uitgezette verbeterpaden naar aanleiding van de onderzoeken van Arlande (ICT: onder de motorkap) en PWC (IV-keten). Vanaf 2019 worden hier, naar verwachting, aanvullende middelen voor beschikbaar gesteld en de taakstelling op ICT teruggedraaid. Gezien de financiële situatie bij de gemeenten is echter nog steeds onzekerheid over de toereikendheid van middelen om de ICT weer op het niveau krijgen dat nodig is om een stabiele en veilige ICT-omgeving te kunnen waarborgen. Daarnaast kost de uitvoering van dergelijke interventies tijd.

Gevolgen

Voornoemde risico's hebben tot gevolg dat:

1. De harmonisatie, standaardisatie en digitalisering van processen mogelijk niet of later binnen de daarvoor beschikbare budgetten kan worden afgerond;
2. Hiermee ook de daaraan gekoppelde besparing mogelijk niet of later zal worden behaald.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen drukt de mate uit waarin de organisatie in staat is om met de beschikbare risicodekking (weerstandscapaciteit) de benodigde risicodekking te matchen. De huidige inventarisatie van de weerstandscapaciteit leidt tot een beschikbare risicodekking van € 689.000 (voorlopig resultaat jaarrekening 2018).

De geïnventariseerde risico's tellen op tot een risicoscore van € 5.476.000. De Connectie heeft vooralsnog niet de beschikking over een eigen algemene reserve waarmee algemene risico's kunnen worden opvangen. Tot het moment dat er evenwicht is tussen weerstandscapaciteit en risicoprofiel, geldt dat wanneer risico's zich voordoen waar geen weerstandscapaciteit tegenover staat, de gemeenten hiervoor moeten worden aangesproken. Dit betekent dat de gemeenten hiervoor, pro rata, weerstandscapaciteit moeten organiseren. De ontwikkeling van het weerstandsvermogen zal periodiek met de gemeenten, op ambtelijk en bestuurlijk niveau, worden besproken, met als doel grip te houden op de aard en omvang hiervan.

Ratio's kengetallen

	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Financiële kengetallen						
Netto schuldquote	13,94%	20,21%	14,72%	12,45%	9,54%	6,66%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	13,94%	20,21%	14,72%	12,45%	9,54%	6,66%
Solvabiliteitsratio	5,63%	5,60%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Structurele exploitatieruimte	-1,78%	0,82%	0,06%	0,09%	0,06%	0,06%

De paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing bevat op basis van de nieuwe verantwoordingsregels vijf financiële kengetallen. Van deze vijf financiële kengetallen zijn er drie van toepassing op De Connectie. Op basis van deze kengetallen wordt de financiële positie van De Connectie geanalyseerd. De VNG heeft een aantal normen ontwikkeld om een grofmazige waardering te geven aan deze indicatoren.

Netto schuldquote: dit cijfer geeft inzicht in het niveau van de totale schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft een indicatie van de mate waarin de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie drukken. Een laag percentage is gunstig. Begin 2018 zijn een 4-tal leningen aangegaan ten behoeve van de financiering van de, van de gemeenten, overgenomen activa.

Solvabiliteit: dit cijfer geeft de mate aan waarin de bezittingen (balanstotaal) zijn gefinancierd uit eigen middelen (eigen vermogen). De VNG hanteert als richtlijn een minimum omvang van 20% als norm. De Connectie scoort hier laag op gezien de beperkte omvang van het eigen vermogen. Hiertegenover staat dat de eigenaren, conform GR, ervoor dienen te zorgen dat De Connectie altijd in staat moet zijn om aan haar financiële verplichtingen kunnen te voldoen.

Structurele exploitatieruimte: dit cijfer helpt mee om te beoordelen welke structurele ruimte een organisatie heeft om (structurele) tegenvallers op te vangen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Een positief percentage betekent dat incidentele lasten deels uit structurele middelen worden gedekt. Hoe hoger het percentage, des te beter. Een negatief percentage betekent dat structurele lasten deels uit incidentele baten worden gedekt. Bij De Connectie zijn in 2018 structurele lasten deels uit incidentele veranderbudgetten bekostigd. Met de eerste bestuursrapportage van 2019 is de begroting hiervoor gecorrigeerd.

4.2. Financiering

Beleidsvoornemen financieringsfunctie

De financieringsfunctie van De Connectie is enkel gericht op ondersteuning van de publieke taak. Het beheer heeft uitsluitend een voorzichtig en risicomijdend karakter. In het geval financiering nodig is, vindt de uitvoering daarvan plaats binnen de kaders van de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) en hetgeen door het bestuur van De Connectie aan kaders is vastgesteld in de financiële verordening. Zo worden voor het aantrekken van financieringen met een looptijd van langer dan één jaar tenminste twee prijsopgaven bij verschillende financiële instelling gevraagd en wordt geen gebruik gemaakt van financiële derivaten als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Wet Fido.

In overeenstemming met het advies van de accountant zal De Connectie in 2019 een treasury statuut opstellen om zo de wettelijke regels te vertalen naar beleidsrichtlijnen waarmee de organisatie kan werken.

Risicoprofiel

De begroting van De Connectie wordt goeddeels door de deelnemende gemeenten gedragen. Afspraken over de bevoorschotting voor het lopende jaar zijn erop gericht om de kortlopende liquiditeitsbehoefte af te dekken en liquiditeitsoverschotten zoveel mogelijk te voorkomen. Door het matchen van de inkomende en uitgaande geldstromen zal de financieringsbehoefte en het daarmee samenhangende renterisico gering zijn. Investerings van De Connectie worden deze gefinancierd met geldleningen, die qua looptijd zoveel mogelijk overeenstemmen met de levensduur van de activa. Gezien de aard en activiteiten van De Connectie is het risicoprofiel beperkt.

Omslagrente

In de BBV is een wijziging doorgevoerd ten aanzien van het berekenen van de omslagrente. De omslagrente wordt berekend door de werkelijk aan de taakvelden toe te rekenen rente te delen door de boekwaarde per 1 januari van de vaste activa die integraal zijn gefinancierd. De omslagrente moet vervolgens op consistente en eenduidige wijze worden toegerekend aan de individuele activa. Het bij de begroting gecalculerde omslagrentepercentage mag binnen een marge van 0,5% worden afgerond. In de MJPB 2020-2023 is de omslagrente afgerond naar 1%.

Leningenportefeuille

	Rekening	Begroting	Begroting	meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Leningportefeuille						
Looptijd						
1 jaar	2.060	-	-	-	-	-
3 jaar	840	560	280	-	-	-
5 jaar	2.920	2.336	1.752	1.168	584	-
10 jaar	4.900	4.410	3.920	3.430	2.940	2.450
Totaal	10.720	7.306	5.952	4.598	3.524	2.450

Voor de financiering van de van de gemeenten overgedragen activa is begin 2018 een aantal leningen afgesloten. In bovenstaande tabel is de ontwikkeling van de huidige leningenportefeuille weergegeven. In het gepresenteerde verloop is nog geen rekening gehouden met eventuele herfinanciering. De komende periode zal de meer structurele financieringsbehoefte van De Connectie in beeld worden gebracht. Hier zal de leningenportefeuille op worden afgestemd.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet geeft aan hoeveel De Connectie kort mag financieren als percentage van de begroting. De toegestane kasgeldlimiet bedraagt 8,2%³ van het begrotingstotaal. Voor 2020 betekent dit dat De Connectie gemiddeld per kwartaal, maximaal € 3,3 miljoen aan kortlopende gelden mag opnemen. Komt de netto vlottende schuld voor een periode langer dan één kwartaal boven dit bedrag, moet dit worden omgezet in een langlopende geldlening.

	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Kasgeldlimiet						
Begrotingstotaal (euro's)	42.561	42.226	40.393	36.908	36.908	36.753
Toegestaan kasgeldlimiet (%)	8,2%	8,2%	8,2%	8,2%	8,2%	8,2%
Toegestaan kasgeldlimiet (euro's)	3.490	3.463	3.312	3.026	3.026	3.014
Vlottende schuld	2.060	-	-	-	-	-
Vlottende middelen	7.416	-	-	-	-	-
Netto-vlottende schuld	-5.356	-	-	-	-	-
Ruimte (+) c.q. overschrijding (-)	8.846	3.463	3.312	3.026	3.026	3.014

Naar verwachting zal De Connectie de kasgeldlimiet niet overschrijden, maar biedt nog voldoende ruimte voor kortlopende financiering.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een instrument voor de beheersing van het risico van een rentewijziging bij herfinanciering. Over de langlopende schuld mogen de jaarlijkse aflossingen en renteherzieningen niet meer bedragen dan 20%⁴ van het begrotingstotaal.

	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Renterisiconorm						
Toegestaan renterisico (%)	20%	20%	20%	20%	20%	20%
Toegestaan renterisico (euro's)	8.512	8.445	8.079	7.382	7.382	7.351
Bedrag waarover renterisico wordt gelopen	0	2.900	1.354	1.074	1.074	490
Ruimte (+) c.q. overschrijding (-)	8.512	5.545	6.725	6.308	6.308	6.861

Het renterisico beperkt zich tot de jaarlijkse aflossing op de huidige leningenportefeuille. De renterisiconorm zal de komende jaren niet worden overschreden.

³ Art 2 lid 1d uitvoeringsregeling wet FIDO

⁴ Art. 2 lid 2d uitvoeringsregeling wet FIDO

4.3. Bedrijfsvoering

In de paragraaf bedrijfsvoering wordt inzicht gegeven in de stand van zaken en de realisatie van de beleidsvoornemens ten aanzien van de bedrijfsvoering. De bedrijfsvoering van De Connectie zelf wordt ten dele verzorgd door medewerkers van het bedrijfsbureau. Daarnaast maakt De Connectie gebruik van de diensten van haar eigen afdelingen (m.u.v. de afdeling Belastingen).

Organisatiestructuur

De Connectie kent een structuur waarin professionals een team vormen en werken aan het leveren van goede producten en diensten. Daarbij wordt uitgegaan van het principe dat medewerkers zoveel mogelijk zelf de regie nemen. De Connectie heeft vak georiënteerde afdelingen die worden aangestuurd door een vakinhoudelijke manager. Daarnaast beschikt De Connectie over een bedrijfsbureau. Dit bedrijfsbureau levert diensten aan de afdelingen van De Connectie en adviseert/ondersteunt de directie.

De Connectie wil een compacte en zakelijke organisatie zijn voor de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden. De bedrijfsvoering van De Connectie wordt zo (kosten-)efficiënt mogelijk ingericht en toegerust met de disciplines die cruciaal zijn voor de opgave waarvoor zij staat (sturing op resultaten). Van groot belang is dat De Connectie een eigenstandige organisatie is met een eigen identiteit die werkt op basis van haar kernwaarden. Deze kernwaarden (betrokken, integer en professioneel) zijn de rode draad in de sturing.

Sturing op het bedrijfsplan

Het realiseren van het bedrijfsplan gebeurt onder regie van de directie. De afdelingen hebben ROP's (Resultaat- en ontwikkelplannen) opgesteld waarin de activiteiten zijn benoemd die bijdragen aan de realisatie van de opgaven. Het management van De Connectie geeft gezamenlijk sturing aan deze realisatie onder regie van de directie.

Personeelsbeleid

Bij de vormgeving van het P&O-beleid staat het ontwikkelen van kansen voor medewerkers centraal. Hiertoe kent De Connectie het programma Leren & Ontwikkelen. Dit programma heeft als doel om invulling te geven aan de 'K' van Kansen en om de organisatieontwikkeling te ondersteunen. Uitgangspunt daarbij is om het leren te koppelen aan de dagelijkse praktijk van de medewerker.

De Connectie geeft ruimte en verantwoordelijkheid en investeert in mensen. Omgekeerd zijn de medewerkers zich bewust van hun talenten en competenties (en die van elkaar) en blijven die ontwikkelen om de dienstverlening van De Connectie te optimaliseren. Het doel is dat iedereen zoveel mogelijk op de juiste plek zit. Hoe meer het werk past bij iemands talenten en ambitie, hoe groter het werkplezier en hoe beter de prestaties. Medewerkers en managers kijken samen wat de juiste plek is voor de medewerker en hoe daar te komen. Daarnaast willen we ook inzetten op de ontwikkeling van medewerkers wiens functies en rollen veranderen of zelfs helemaal verdwijnen.

Er wordt gestuurd op duurzame inzetbaarheid van mensen. Onder andere door leren en ontwikkelen, ruimte en verantwoordelijkheid en vitale medewerkers. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van managers door teamgerichte trainingen en maatwerkafspraken.

De opgave waar De Connectie voor staat, vraagt om een kostenefficiënte organisatie die mee kan bewegen met de ontwikkelingen aan de vraagkant. Om continuïteit én flexibiliteit te garanderen, is vacatureruimte waar nodig en mogelijk flexibel ingevuld.

Administratieve organisatie

Procedures en werkwijzen zijn bij de start van De Connectie as-is overgenomen van de gemeenten. Al eerder is gebleken dat de beschikbaarheid van een beschrijving van de opzet van processen in de meeste gevallen ontbreekt. Het is van belang om processen goed vast te leggen en te formaliseren. Deze professionaliseringslag van de administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB) laten wij gelijk op lopen met de harmonisatie en standaardisatie van de processen zoals deze zijn overgekomen van de gemeenten.

In aanloop naar de implementatie van het nieuw financieel systeem worden de financiële werkprocessen geharmoniseerd en geformaliseerd. De opzet, het bestaan en de werking van de interne controles zal worden getoetst door een externe accountant. Hierbij wordt jaarlijks een ISAE 3402, type 2 verklaring afgegeven. Hiermee toont De Connectie aan in hoeverre zij voldoet aan de gestelde eisen. ISAE 3402 is een internationale standaard die door de nationale beroepsorganisaties wordt gehanteerd. Dit maakt dat de accountants van de klantorganisaties kunnen steunen op deze verklaring. Dit leidt tot een efficiënt controleproces bij zowel De Connectie, als bij de klantorganisaties.

Demand- en supplymanagement

De Connectie gaat werken met outputsturing en -besteding. Dat wil zeggen dat De Connectie producten en diensten levert die gebaseerd zijn op een met de gemeenten overeengekomen PDC. Hierin is vastgelegd wat er geleverd wordt en van welke kwaliteit. De PDC en leveringsovereenkomsten zijn ingevuld en worden doorontwikkeld; outputsturing en -besteding wordt verder uitgewerkt. De visie op dienstverlening aan derden wordt nader uitgewerkt.

Huisvestingsbeleid

De Connectie maakt in eerste instantie gebruik van de huisvesting van de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden. Hiervoor zijn huurovereenkomsten gesloten tussen De Connectie en de gemeenten. Hierin zijn zowel het aantal werkplekken als de prijs per werkplek in opgenomen. De huisvestingskosten van De Connectie gaan integraal deel uitmaken van de kostprijzen per product. Onderzocht wordt hoe de toekomstige huisvesting van De Connectie eruit moet zien en of er op huisvesting bespaard kan worden. Doel is om op termijn zelfstandige huisvesting voor De Connectie te realiseren.

Informatievoorziening

De afdelingen binnen De Connectie hebben te maken met verschillende informatiestromen. Een goede en betrouwbare informatievoorziening is essentieel voor De Connectie. De infrastructuur harmonisatie kent grote uitdagingen, eind 2018 is door Arlande een nulmeting uitgevoerd die de nodige aandachtspunten aan het licht heeft gebracht. De komende jaren wordt gewerkt om te komen tot de noodzakelijke verbeteringen. Dit is ook noodzakelijk op het vlak van projectsturing en governance op de informatieketen, zoals gerapporteerd in het rapport van PWC.

Informatieveiligheid en privacy

Vanaf 1 januari 2020 geldt de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), die de verouderde Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten opvolgt. De basis voor de in de BIO voorgestelde aanpak is het uitvoeren van risicoanalyses en het op basis daarvan nemen van maatregelen. Het huidige informatiebeveiligingsbeleid wordt in samenwerking met de gemeenten op basis van de BIO aangepast en vormt een belangrijk kader voor de te nemen maatregelen.

Juridische zaken

De Connectie hecht er groot belang aan om zich zeker te stellen dat ze voldoet aan alle vigerende wet- en regelgeving. Indien De Connectie niet compliant is, kan dit financiële-, juridische- en imagozaken met zich meebrengen. Derhalve is het beleid erop gericht om permanent actueel inzicht te hebben in de vigerende wet- en regelgeving en de naleving hiervan cyclisch te borgen.

Communicatie

De Connectie kent drie pijlers op het gebied van communicatie; corporate- interne- en marketingcommunicatie. Deze worden zowel offline als online toegepast. De relatie en dialoog met opdrachtgevers en klanten staat centraal. De interne communicatie richt zich op medewerkers om hen te informeren en te verbinden. Door hen te enthousiasmeren, te faciliteren en waar mogelijk deelgenoot te maken van het proces wordt de organisatiecultuur van De Connectie versterkt.

5. Overzicht van baten en lasten en toelichting

5.1. Uitgangspunten voor de begroting

Het belangrijkste uitgangspunten voor de MJPB 2020-2023 zijn het Bedrijfsplan van De Connectie, het reeds bekende financiële meerjarenbeeld zoals deze is opgenomen in de MJPB 2019-2022 en de besluiten die het bestuur bij de eerste bestuursrapportage 2019 heeft genomen over de algemene financiële en beleidsmatige kaders voor het komende jaar. Aanvullend hierop zijn de volgende uitgangspunten relevant:

Loonontwikkelingen

De loonkostenbudgetten worden aangepast op basis van de reële loonkostenontwikkeling op grond van CAO-afspraken.

Prijsontwikkelingen

De effecten van (autonome) prijsontwikkelingen worden niet automatisch toegekend, tenzij dit deel uitmaakt van het gemeentelijk beleid. De indexerings van materiele budgetten wordt bepaald aan de hand van specifieke (prijs-)ontwikkelingen van leveranciers voor diensten en producten.

Omslagrente

De omslagrente wordt berekend door de werkelijk aan de taakvelden toe te rekenen rente te delen door de boekwaarde per 1 januari van de vaste activa die integraal zijn gefinancierd. De omslagrente moet vervolgens op consistente en eenduidige wijze worden toegerekend aan de individuele activa. Het bij de begroting gecalculerde omslagrentepercentage mag binnen een marge van 0,5% worden afgerond. In de MJPB 2020-2023 is de omslagrente afgerond naar 1%.

Verrekeningsystematiek

De bijdrage van de deelnemers voor de basisdienstverlening is gebaseerd op de verdeelsleutel zoals deze in de financiële onderbouwing van het bedrijfsplan is opgenomen. Grondslag voor de verdeling is de inbreng van de gemeenten in De Connectie. Omdat de bijdragen per jaarschijf (pro-rata) enigszins verschillen komt de verdeelsleutel voor 2020 uit op:

Arnhem: 72,10%

Renkum: 10,75%

Rheden: 17,15%

In de context van het toewerken naar outputsturing- en verrekening, zullen in 2020 zoveel mogelijk producten en diensten worden afgerekend op basis van werkelijk verbruik. In gevallen waar dit niet mogelijk is zal worden teruggegrepen op bovenstaande verdeelsleutel.

Maat- en meerwerk

De financiële effecten van structureel maat- en meerwerk worden verwerkt in het begrotingjaar volgend op het jaar waarin de maat- of meerwerk overeenkomst tot stand is gekomen.

5.2. Grondslagen voor de ramingen

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het BBV en de verordening ex artikel 212 Gemeentewet, waarin door het bestuur de uitgangspunten voor het financiële beleid, alsmede de regels voor het financiële beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

Activa worden gewaardeerd op basis van de verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en de bijkomende kosten. Op de activa wordt lineair afgeschreven. Over investeringen gedurende het lopende boekjaar worden een half jaar afgeschreven. De afschrijvingstermijnen zijn vastgelegd in de verordening ex artikel 212 Gemeentewet. Samengestelde activa met een verkrijgingsprijs < € 10.000 worden niet geactiveerd. In 2017 vormden de overgenomen activa van de gemeenten hier een uitzondering op.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen.

5.3. Financieel kader

De ontwikkeling van de baten en lasten ten opzichte van de MJPB 2019-2021 wordt gedomineerd door de correcties die nog moesten worden aangebracht omdat er nog een substantieel aantal omissies in het kader zaten dat van de gemeenten is overgekomen. Met deze begroting worden de nu zichtbare omissies hersteld.

	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
			2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro					
MJPB 2019-2022					
Totaal lasten	38.643	37.774	34.246	34.246	34.091
Totaal baten	-38.587	-37.810	-34.267	-34.267	-34.113
RESULTAAT	56	-36	-21	-21	-21
Mutaties 1e bestuursrapportage 2019 lasten					
Kadercorrecties	1.092	463	463	463	463
Knelpunten	3.641	3.193	3.016	3.016	3.016
Aanvullende maatregelen	-1.150	-1.037	-817	-817	-817
	3.583	2.619	2.662	2.662	2.662
Mutaties 1e bestuursrapportage 2019 baten					
Kadercorrecties	-1.092	-463	-463	-463	-463
Knelpunten	-3.641	-3.193	-3.016	-3.016	-3.016
Aanvullende maatregelen	1.150	1.037	817	817	817
	-3.583	-2.619	-2.662	-2.662	-2.662
Totaal lasten	42.226	40.393	36.908	36.908	36.753
Totaal baten	-42.170	-40.429	-36.929	-36.929	-36.774
RESULTAAT NA 1e BESTUURSRAPPORTAGE	56	-36	-21	-21	-21
Mutaties MJPB 2020-2023					
Mutaties lasten	-	-	-	-	-
Mutaties baten	-	-	-	-	-
SALDO BATEN EN LASTEN	-	-	-	-	-
MJPB 2020-2023					
Totaal lasten	42.226	40.393	36.908	36.908	36.753
Totaal baten	-42.170	-40.429	-36.929	-36.929	-36.774
RESULTAAT NA MUTATIE RESERVES	56	-36	-21	-21	-21

Mutaties eerste bestuursrapportage

Met het vaststellen van de eerste bestuursrapportage over 2019 zijn een aantal belangrijke wijzigingen in het financieel kader vastgesteld. Het betreft hier kadercorrecties, correcties als gevolg van knelpunten in de begroting en de maatregelen die zijn genomen om deze knelpunten (gedeeltelijk) op te vangen binnen de eigen begroting. Een groot deel van deze wijzigingen werkt structureel door naar 2020 en verder. Voor een inhoudelijke toelichting wordt verwezen naar desbetreffende rapportage. Het resumé hiervan van is opgenomen in bijlage 2.

Mutaties MJPB 2020-2023

Vooralsnog zijn de mutaties MJPB 2020-2023 nihil. Het uitgangspunt voor de in de begroting geraamde loonkostenbudgetten is compensatie op basis van de reële loonontwikkeling. Op dit moment zijn CAO-onderhandelingen tussen de vakbonden en de VNG gaande. Zodra de uitkomsten hiervan bekend zijn, zullen de gemeenten met de eerstvolgende bestuursrapportage worden verzocht structureel bij te dragen aan deze loonontwikkeling. Dit geldt eveneens voor de effecten van autonome prijsontwikkelingen die volgen uit hercontractering.

5.4. Baten en lasten per programma

	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
PROGRAMMA GEMEENTEN						
Lasten	33.849	34.452	30.491	29.800	29.796	29.796
Baten	-1.813	-11	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	32.036	34.441	30.491	29.800	29.796	29.796
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-	-732	-	-	-	-
Saldo na reserves	32.036	33.709	30.491	29.800	29.796	29.796
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN						
Lasten	3.670	3.840	3.759	3.566	3.566	3.566
Baten	-509	-348	-308	-308	-308	-308
Saldo baten en lasten	3.161	3.492	3.452	3.258	3.258	3.258
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-	-	-
Saldo na reserves	3.161	3.492	3.452	3.258	3.258	3.258
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE						
Lasten	5.042	5.482	6.143	3.542	3.546	3.391
Baten	-40.774	-42.472	-39.966	-36.467	-36.467	-36.467
Saldo baten en lasten	-35.731	-36.990	-33.824	-32.925	-32.921	-33.076
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-155	-155	-155	-155	-155	-
Saldo na reserves	-35.886	-37.145	-33.978	-33.080	-33.076	-33.076
Totaal saldo baten en lasten	-535	944	119	133	133	-21
Totaal saldo na reserves	-689	57	-36	-21	-21	-21

Bovenstaand overzicht is de resultante van de begrotingswijzigingen zoals deze zijn toegelicht in hoofdstuk 5.3.

Verloop van de taakstelling

	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Verloop taakstelling						
Aflossing transitiebudget	369	1.643	2.354	-	-	-
Bijstelling bijdrage agv structurele taakstelling	-	-	750	4.067	4.067	4.067
Totaal	369	1.643	3.104	4.067	4.067	4.067
Mutaties						
Temporiseren aflossing transitiebudget	-275	-275	-275	825	-	-
Temporiseren structurele taakstelling De Connectie	-	-	-145	-825	-	-
Bijstellen taakstelling Belastingen	-	-	-	-456	-456	-456
Terugdraaien taakstelling ICT	-	-1.783	-2.183	-2.183	-2.183	-2.183
Totaal	-275	-2.058	-2.603	-2.639	-2.639	-2.639
Verloop taakstelling na mutaties						
Aflossing transitiebudget	94	1.368	2.079	825	-	-
Taakstelling De Connectie	-	-1.783	-1.578	603	1.428	1.428
Totaal	94	-415	501	1.428	1.428	1.428

De aflossing van het transitiebudget is 'hard' begroot. Nadat het transitiebudget terugbetaald is, gaat het kader van De Connectie structureel met € 4,067 mln. omlaag (oorspronkelijk vastgesteld met bedrijfsplan 2017). Door het eerder bijstellen van de taakstellingen bij belastingen (MJPB 2019-2022) en nu bij ICT wordt de structurele aanpassing van het kader € 1,428 mln. De terugbetaling van het transitiebudget is met een jaar getemporeerd en om dezelfde reden wordt het niveau van de structurele taakstelling een jaar later behaald.

5.5. Bijdragen gemeenten

De bijdrage van de deelnemers voor de basisdienstverlening is gebaseerd op de verdeelsleutel zoals deze in de financiële onderbouwing van het bedrijfsplan is opgenomen. Omdat de bijdragen per jaarschijf (pro-rata) enigszins verschillen wordt de verdeelsleutel jaarlijks aangepast. De bijdragen van de gemeenten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Arnhem

	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
			2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro					
Arnhem					
Bijdrage cf. MJPB 2019-2020	26.427	25.905	23.598	23.598	23.598
Mutaties					
Mutaties 2e bestuursrapportage 2018	-70	-70	-70	-70	-70
Mutaties 1e bestuursrapportage 2019	2.556	1.991	2.022	2.022	2.022
Mutaties MJPB 2020-2023	-	-	-	-	-
Totaal na mutaties	28.913	27.826	25.550	25.550	25.550

Renkum

	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
			2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro					
Renkum					
Bijdrage cf. MJPB 2018-2021	3.939	3.859	3.539	3.539	3.539
Mutaties					
Mutaties 2e bestuursrapportage 2018	-	-	-	-	-
Mutaties 1e bestuursrapportage 2019	334	250	255	255	255
Mutaties MJPB 2020-2023	-	-	-	-	-
Totaal na mutaties	4.274	4.110	3.794	3.794	3.794

Rheden

	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
			2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro					
Rheden					
Bijdrage cf. MJPB 2018-2021	6.298	6.163	5.622	5.622	5.622
Mutaties					
Mutaties 2e bestuursrapportage 2018	-	-	-	-	-
Mutaties 1e bestuursrapportage 2019	531	378	385	385	385
Mutaties MJPB 2020-2023	-	-	-	-	-
Totaal na mutaties	6.829	6.541	6.007	6.007	6.007

Derden

	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
			2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro					
Bijdragen derden					
ODRA	1.064	1.064	1.064	1.064	1.064
Sportbedrijf Arnhem	150	-	-	-	-
Werkplein Arnhem Noord	185	185	185	185	185
Totaal	1.399	1.249	1.249	1.249	1.249

De dienstverlening aan derden betreft in hoofdzaak de continuering van de dienstverlening van de gemeente Arnhem aan deze derden. De reguliere dienstverlening aan het Sportbedrijf is vanaf 2019 beëindigd (m.u.v. gebouwgerelateerde diensten en de ICT-infrastructuur). Vanaf 2019 worden met alle derden rechtstreekse dienstverleningsovereenkomsten afgesloten en worden de opbrengsten apart inzichtelijk gemaakt en begroot.

5.6. Incidentele baten en lasten

	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Totaal lasten	42.561	43.774	40.393	36.908	36.908	36.753
Totaal Baten	-43.095	-42.831	-40.274	-36.774	-36.774	-36.774
Totaal mutaties in reserves	-155	-887	-155	-155	-155	-
SALDO TOTALE BATEN EN LASTEN	-689	56	-36	-21	-21	-21
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN						
Lasten	54	3.520	-	-	-	-
Baten	-	-	-	-	-	-
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN						
Lasten	35	22	-	-	-	-
Baten	-	-	-	-	-	-
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE						
Lasten	155	155	155	155	155	-
Baten	-	-	-	-	-	-
TRANSITIEBUDGET						
Lasten	334	-	-	-	-	-
Baten	-334	-	-	-	-	-
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN ONVOORZIEN						
Lasten	308	625	575	-	-	-
Baten	-1.701	-3.478	-575	-	-	-
SALDO INCIDENTELE BATEN EN LASTEN	-1.149	844	155	155	155	-
MUTATIES IN RESERVES						
Reserves toevoeging	-	-	-	-	-	-
Reserves onttrekking	-155	-844	-155	-155	-155	-
SALDO INCIDENTELE MUTATIES RESERVES	-155	-844	-155	-155	-155	-
Totaal incidentele lasten	885	4.322	730	155	155	-
Totaal incidentele baten	-2.034	-3.478	-575	-	-	-
Totaal incidentele mutaties in reserves	-155	-844	-155	-155	-155	-
SALDO INCIDENTELE BATEN EN LASTEN	-1.304	-	-	-	-	-
Totaal structurele lasten	41.675	39.452	39.663	36.753	36.753	36.753
Totaal structurele baten	-41.061	-39.353	-39.699	-36.774	-36.774	-36.774
Totaal structurele mutaties in reserves	-	-43	0	0	0	-
SALDO STRUCTURELE BATEN EN LASTEN	614	56	-36	-21	-21	-21

Volgens het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is het verplicht om een overzicht te presenteren van de incidentele baten en lasten. Op die manier kan beoordeeld worden of en in hoeverre er sprake is van een sluitende begroting. Uitgangspunt is dat incidentele lasten zoveel als mogelijk gedekt worden door incidentele baten.

De Commissie BBV adviseert in haar, onlangs uitgebrachte, Notitie Structurele en incidentele baten en lasten, de financiële verordening (artikel 212 Gemeentewet) op te nemen vanaf welke omvang incidentele baten en lasten afzonderlijk gespecificeerd worden in het overzicht incidentele lasten en baten. Hiertoe zal nog een voorstel worden gedaan aan het bestuur. De hierboven gepresenteerde incidentele baten en lasten kunnen als volgt worden toegelicht:

Het verschil in incidentele lasten tussen 2019 en 2020 bij het programma Bedrijfsvoering gemeenten heeft betrekking op de in 2019 incidenteel begrote kosten voor onder andere de ICT-opgave, de uitvoering van het plan van aanpak voor Basisregistraties en de implementatie van het nieuw financieel systeem. Hier staan baten onder Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien tegenover. Ook wordt een deel van deze kosten gedekt uit de onttrekking uit de Bestemmingsreserve veranderopgave.

Bij het programma Bedrijfsvoering De Connectie bestaan de incidentele lasten uit de financiële effecten van het sociaal plan. De middelen ter dekking van deze kosten zijn toegevoegd aan de daarvoor bestemde reserve en vallen gedurende 5 jaar incidenteel vrij. Daarnaast is ook de post frictiekosten en de post onvoorzien als incidenteel aan te merken. Deze posten staan verantwoord onder Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien.

6. Financiële positie en toelichting

6.1. Geprognostiseerde eindbalans

ACTIVA	Realisatie		Begroting	Begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro							
Vaste activa							
Materiele vaste activa (ec.nut)	8.381	7.470	12.697	12.833	9.945	7.648	6.364
Financiële vaste activa	2	3	-	-	-	-	-
- Uitzettingen met een rentetypische looptijd > 1 jr.	2	3	-	-	-	-	-
Totaal vaste activa	8.384	7.473	12.697	12.833	9.945	7.648	6.364
Vlottende activa							
Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar	7.458	11.387	-	-	-	-	-
- Uitzettingen in 's Rijks schatkist	7.445	6.239	-	-	-	-	-
- Vorderingen op openbare lichamen	11	4.737	-	-	-	-	-
- Overige vorderingen	2	411	-	-	-	-	-
Liquide middelen	21	1.177	-	-	-	-	-
Overlopende activa	6.229	3.198	-	-	-	-	-
Totaal vlottende activa	13.708	15.762	-	-	-	-	-
TOTAAL ACTIVA	22.092	23.235	12.697	12.833	9.945	7.648	6.364

Volgens het BBV bevat de uiteenzetting van de financiële positie een geprognosticeerde eindbalans, die tenminste de posten bevat om het EMU-saldo te berekenen (paragraaf 6.3).

Voor de prognose van de ontwikkeling van de balans, wordt doorgaans gebruik gemaakt van historische gegevens. Deze ontbreken voor De Connectie nog in belangrijke mate. De ontwikkeling van de omvang van de materiële vaste activa (MVA) is geprognosticeerd aan de hand van het meerjareninvesteringsprogramma (MIP) en de huidige staat van activa.

PASSIVA	Realisatie		Begroting	Begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro							
Vaste passiva							
Eigen vermogen	774	1.308	408	345	176	21	21
- <i>Algemene reserve</i>	-	-					
- <i>Bestemmingsreserve effecten soc. plan</i>	774	619	464	309	155	-	-
- <i>Resultaat voor bestemming</i>	-	689	-56	36	21	21	21
Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	-	152	-	-	-	-	-
Netto vaste schulden met een rentetypische looptijd > 1 jr	-	8.660	7.306	5.952	4.598	3.524	2.450
- <i>Onderhandse leningen</i>	-	8.660	7.306	5.952	4.598	3.524	2.450
Totaal vaste passiva	774	10.121	7.714	6.297	4.774	3.545	2.471
Vlottende passiva							
Netto vl. Schulden met een rentetypische looptijd < 1 jr	13.644	8.769	-	-	-	-	-
- <i>Onderhandse leningen</i>	-	2.060	-	-	-	-	-
- <i>Schulden aan openbare lichamen</i>	11.621	4.821	-	-	-	-	-
- <i>Overige schulden</i>	2.023	1.888	-	-	-	-	-
Overlopende passiva	7.674	4.345	-	-	-	-	-
Totaal vlottende passiva	21.318	13.114	-	-	-	-	-
TOTAAL PASSIVA	22.092	23.235	7.714	6.297	4.774	3.545	2.471

Ook voor de prognose van de passiva-zijde van de balans ontbreken historische gegevens. De ontwikkeling van de bestemmingsreserve voor de effecten van het sociaal plan kan wel worden geprognosticeerd; hier is uitgegaan van een gelijkmatige afname over een periode van 5 jaar; dit is ook de periode waarvoor de financiële effecten van het sociaal plan door de gemeenten is afgekocht. Het begrotingsresultaat is tevens meegenomen in de balans.

De ontwikkeling van de huidige leningenportefeuille kan eveneens worden geprognosticeerd op basis van de looptijd van de lening delen. Hierbij is geen rekening gehouden met eventuele herfinanciering.

6.2. Investeringsprogramma

Afdeling	Activumgroep	Begroting	Begroting	meerjarenraming		
		2019	2020	2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Meerjaren investeringsprogramma						
A&B	Software	1.421	-	-	59	-
BEL	Software	700	-	49	-	36
BR	Gereedschappen	21	-	41	-	-
BR	Software	175	12	12	-	-
DIV	Inrichting gebouwen en inventaris	16	-	-	-	46
DIV	Software	105	-	9	-	65
FZF	Gereedschappen	84	-	-	-	-
FZF	Inrichting gebouwen en inventaris	-	578	68	377	1.555
FZF	Personenautos	33	11	138	15	68
FZF	Scooters	16	-	-	-	-
FZF	Software	-	82	-	-	-
I&A	Software	45	-	-	-	-
ICT	Hardware	5.999	2.586	203	-	133
ICT	Mob App (tablets/labtops/smartphone)	218	146	282	172	146
ICT	Software	19	318	23	675	128
ICT	Telecommunicatievoorzieningen	273	689	-	-	-
Totaal vaste activa		9.125	4.421	825	1.297	2.178

Het investeringsprogramma houdt nadrukkelijk rekening met vervangingsinvesteringen wanneer bestaande activa economisch zijn afgeschreven. In de eerste bestuursrapportage 2019 is het Investeringsprogramma (IP) geactualiseerd. Daarbij is rekening gehouden met het doorschuiven van investeringen naar latere jaren én de beweging van capital expenditures (CAPEX) naar operational expenditures (OPEX) en vice versa.

6.3. EMU-saldo

		2019	2020	2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Omschrijving						
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves	943	119	133	133	-21
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	2.074	2.302	2.443	2.443	2.443
3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie minus de vrijval van de voorzieningen ten bate	-	-	-	-	-
4	Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	9.125	4.421	825	1.297	2.178
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en	-	-	-	-	-
6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord	-	-	-	-	-
7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de	-	-	-	-	-
8	Baten bouwgrondexploitatie voor zover transacties niet op de exploitatie verantwoord	-	-	-	-	-
9	Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betrekken	-	-	-	-	-
10	Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande	-	-	-	-	-
11	Verkoop van effecten:					
a	Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
b	Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?	-	-	-	-	-
Berekend EMU-saldo		-6.108	-2.000	1.751	1.279	244

In het BBV is de verplichting opgenomen dat gemeenschappelijke regelingen ramingen van het EMU-saldo dienen te verstrekken over het voorafgaande jaar, het actuele begrotingsjaar en de drie jaren volgend op het begrotingsjaar. Het EMU-saldo heeft het karakter van een resultaatbepaling op kasbasis. Het begrotingstekort van de gehele overheid mag volgens Europese normen niet hoger zijn dan 3%. Dit geldt niet alleen voor het tekort van de Rijksoverheid maar voor het saldo van alle overheden bij elkaar, ook die van gemeenten en gemeenschappelijke regelingen.

Het negatieve EMU-saldo bedraagt in 2020 4,9% ten opzichte van de begroting. Dit ligt incidenteel hoger dan de norm van 3%. De ontwikkeling van het EMU-saldo laat met ingang van begrotingsjaar 2021 een positief saldo zien als gevolg van een forse daling van de geplande investeringen ten opzichte van 2019 en 2020. Bij gelijkblijvende afschrijvingskosten en toenemende investeringsactiviteiten, tendeert het EMU-saldo in begrotingsjaar 2023 richting nihil.

6.4. Financiering

	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Leningportefeuille						
Looptijd						
1 jaar	2.060	-	-	-	-	-
3 jaar	840	560	280	-	-	-
5 jaar	2.920	2.336	1.752	1.168	584	-
10 jaar	4.900	4.410	3.920	3.430	2.940	2.450
Totaal	10.720	7.306	5.952	4.598	3.524	2.450

Voor de uitvoering van de taken zijn financieringsmiddelen nodig. Investerings in materiële vaste activa kennen een lange levensduur en de financieringsbehoefte die daaruit voortvloeit moet dan ook meerjarig worden afgedekt. Voor de financiering van de van de gemeenten overgedragen activa is begin 2018 een aantal leningen afgesloten. In dezelfde financieringsaanvraag zijn ook de gedane investeringen in 2017 betrokken. In bovenstaande tabel is de ontwikkeling van de huidige leningenportefeuille weergegeven.

In het gepresenteerde verloop is nog geen rekening gehouden met eventuele herfinanciering. De verwachting is dat de komende jaren nog aanvullende leningen afgesloten zullen moeten gaan worden voor de uitvoering van het investeringsprogramma.

6.5. Stand en verloop van de reserves

	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	meerjarenraming		
				2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
Bestemmingsreserves						
Bestemmingsreserves	619	464	309	155	-	-
Totaal	619	464	309	155	-	-

De Bestemmingsreserve effecten sociaal plan is ontstaan uit de afspraken die over de financiële effecten van het sociaal plan zijn gemaakt in het Opdrachtgeversoverleg (OGO) en het Bestuur. De rechten die door het sociaal plan zijn meegekomen naar De Connectie, zijn door de gemeenten in 2017, voor een periode van 5 jaar, ineens afgekocht. In de begroting wordt ervan uitgegaan van een benodigde onttrekking uit deze reserve voor eveneens vijf jaar (1/5 deel per jaar).

6.6. Jaarlijks terugkerende arbeidskosten met een vergelijkbaar volume

De BBV schrijft voor dat afzonderlijk aandacht moet worden besteed aan jaarlijkse terugkerende arbeidskosten met een vergelijkbaar volume. Zoals uit de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling blijkt, wordt voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. Alle arbeidskosten gerelateerde verplichtingen zijn in de exploitatiebegroting verwerkt.

7. Bijlagen

Bijlage 1: Taakvelden

Taakvelden	Arnhem	Renkum	Rheden	Totaal baten	Arnhem	Renkum	Rheden	Totaal Lasten	Saldo begroting 2020
Bedragen x 1.000 euro									
0. Bestuur en ondersteuning									
0.2 Burgerzaken	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0.4 Overhead	-28.817	-4.293	-6.856	-39.966	25.997	3.873	6.185	36.056	-3.911
0.5 Treasury	-	-	-	-	59	9	14	81	81
0.61 OZB woningen	-	-	-	-	2.627	391	625	3.644	3.644
0.62 OZB niet-woningen	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0.64 Belastingen overig	-222	-33	-53	-308	-	-	-	-	-308
0.8 Overige baten en lasten	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0.10 Mutaties reserves	-112	-17	-27	-155	-	-	-	-	-155
0.11 Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Saldo				-40.429				39.780	-648
1. Veiligheid									
1.2 Openbare orde en veiligheid	-	-	-	-	14	2	3	20	20
Saldo								20	20
6. Sociaal domein									
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-	-	-	-	427	64	102	593	593
6.5 Arbeidsparticipatie	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Saldo								593	593
Resultaat				-40.429				40.393	-36

Bijlage 2: Resumé eerste bestuursrapportage

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
MJPB 2019-2022		I/S			
Totaal lasten		38.643	37.774	34.246	34.091
Totaal baten		-38.587	-37.810	-34.267	-34.113
RESULTAAT		56	-36	-21	-21
Kadercorrecties agv omissies in het kader					
Kapitaalslasten AV-middelen	S	33	33	33	33
Bankkosten	S	-19	-19	-19	-19
Schoonmaak bijgebouwen Rheden	S	-26	-26	-26	-26
Verwerken personele mutaties in MPZ	S	-13	-13	-13	-13
Aanstelling preventiemedewerker	S	69	69	69	69
Budgetten vervanging scooters	S	pm	pm	pm	pm
Budgetten voor vervanging hoog-volume-apparatuur repro	S	pm	pm	pm	pm
Evenementencoördinatie	S	pm	pm	pm	pm
Budgetten vervanging meubilair gemeente Rheden	S	pm	pm	pm	pm
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming					
Huisvesting	S	pm	pm	pm	pm
Social Intranet	S	31	31	31	31
Aanpassing en uitbreiding takenpakket Basisregistraties	S	111	111	111	111
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	S	131	167	167	167
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	I	545	-	-	-
Kadercorrecties agv dienstverlening aan derden					
Sportbedrijf	I	150	-	-	-
Levering storage	I	12	-	-	-
Kadercorrecties agv Maat- en Meerwerk					
Laptops versnellingsteam W&I	S	9	9	9	9
Levering apparatuur HNW	I	19	-	-	-
Pilot "Mylex"	I	7	-	-	-
Regiesysteem Sociaal Domein MOGuide	I	12	-	-	-
Uitvoeren toeristenbelasting	I	22	-	-	-
Uitvoeren toeristenbelasting vanaf 2020	S	-	101	101	101
		1.092	463	463	463

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Knelpunten					
Loon- en prijsontwikkelingen	S	542	537	528	528
Implementatie nieuw financieel systeem	S	-	304	304	304
Implementatie nieuw financieel systeem	I	763	24	-	-
<i>-/- Vrijval BR veranderingopgave tbv nieuw financieel systeem</i>	I	-732	-	-	-
Taakstelling A&B	I	-	145	-	-
Opgave ICT	I	2.100	-	-	-
<i>-/- Restant transitiebudget tbv ICT-opgave</i>	I	-816	-	-	-
Taakstelling ICT	S	1.783	2.183	2.183	2.183
		3.641	3.193	3.016	3.016

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Aanvullende maatregelen					
Inkoop & aanbesteding	S	-64	-64	-64	-64
ICT					
<i>- uitzetten applicaties</i>	S	-100	-100	-100	-100
<i>- reductie multifunctionals</i>	S	-56	-56	-56	-56
<i>- reductie aantal vaste telefoons</i>	S	-	-17	-17	-17
<i>- werkplekrationalisatie</i>	S	-25	-25	-25	-25
<i>- temporiseren IP 2019</i>	S	-200	-220	-	-
Facilitaire zaken en Frontoffice	S	-160	-160	-160	-160
Administratie en beheer	I	-150	-	-	-
Belastingen					
<i>- niet invullen vacatureruimte kwaliteitsmedewerker</i>	S	-65	-65	-65	-65
<i>- beperken marktanalyse voor waardebeoordeling</i>	S	-30	-30	-30	-30
Managementsupport	S	-300	-300	-300	-300
		-1.150	-1.037	-817	-817

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Totaal lasten		42.226	40.393	36.908	36.753
Totaal baten		-42.170	-40.429	-36.929	-36.774
RESULTAAT NA EERSTE BESTUURSRAPPORTAGE		56	-36	-21	-21

Eerste Bestuursrapportage 2019

Voorwoord

Geachte leden van het bestuur van De Connectie,

Dit is de eerste bestuursrapportage van 2019. Door een grote ICT-storing begon het jaar 2019 zeer onaangenaam voor zowel onze klanten als De Connectie. In de eerste week van januari is er dag en nacht doorgewerkt met als doel: onze inwoners weer van dienst zijn. De storing is opgelost door een goede samenwerking met onze klanten waaronder de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden.

Twee verschillende onderzoeken, dezelfde conclusie

Eind 2018 concludeerde twee verschillende onderzoeken dat er nog veel werk te verzetten is om de basis op orde te krijgen in het ICT-domein. Een deel van de constatering uit de onderzoeken hebben betrekking op de gehele De Connectie, zoals de positionering van De Connectie ten opzichte van onze klanten. Hoe wordt De Connectie dé partner in bedrijfsvoering? Dit gaat niet lukken door de capaciteit die we hebben in te zetten puur en alleen op productie. Het valt samen met advisering, ontwikkeling en realisatiekracht op het gebied van bedrijfsvoering. Hoe we dit gaan organiseren? Door samen te werken net als tijdens de storing. Het gaat niet alleen om middelen of om capaciteit. Het gaat ook om verschuivingen binnen de partnerketen. Zie het als een puzzel, door de juiste stukken met elkaar te verbinden komt er één geheel dat goed aansluit op elkaar.

Bestuursrapportage

De eerste bestuursrapportage van het jaar gaat voornamelijk over de afwijkingen ten aanzien van de meerjarenbegroting 2019 – 2022. Een deel van de afwijkingen is het gevolg van eerder genomen besluiten. Daarnaast is een deel het gevolg van voortschrijdend inzicht en autonome ontwikkelingen. In het jaarverslag wordt teruggeblikt op de resultaten van het jaar 2018. Zowel de leereffecten van het jaarverslag als de structurele effecten die opgenomen zijn in deze bestuursrapportage worden verwerkt in de meerjarenbegroting 2020 – 2023.

Het is een hele puzzel geweest om de financiële gevolgen van onder andere de eerdergenoemde onderzoeksresultaten in te passen in deze bestuursrapportage. Deze bestuursrapportage is de resultante van intensief overleg tussen de gemeenten en De Connectie. Binnen het bestaande begrotingskader van De Connectie is onderzocht wat maximaal kan worden geabsorbeerd. Als gevolg daarvan worden de risico's binnen De Connectie groter en staan de doelen (de 4 K's) verder onder druk. Ondanks de maximale inspanning zijn extra middelen nodig om de basis op orde te krijgen.

De basis op orde in 2019

Dit wordt het jaar waarin De Connectie een aantal grote stappen voorwaarts moet maken. Dit is het jaar om daadwerkelijk de basis op orde te krijgen. Als het gaat om ICT heeft De Connectie als doel gesteld om een niveau te stijgen in het Capability Maturity Model (CMM). Dit model geeft aan op welk niveau een organisatie zich bevindt als het gaat om hoe goed het gedrag, de praktijken en de processen van een organisatie op betrouwbare en duurzame wijze de gewenste resultaten kunnen produceren.

Het management van De Connectie heeft door middel van verschillende thema's een strategische bedrijfsvoeringsagenda opgesteld. Dit jaar is ook het jaar waarin we stappen zetten in het harmoniseren van onze producten en dienstverlening. Er komt één financieel systeem voor alle organisaties. In december 2018 is op basis van onder andere een externe audit op het project door PWC besloten om de live-gang uit te stellen. De aanbesteding voor het zogenaamde taxatiepakket wordt afgerond, waardoor de afdeling Belastingen voor drie gemeenten op dezelfde wijze hun taxaties kunnen uitvoeren en verwerken. De afdeling Basisregistraties gaat dit jaar hun werkprocessen harmoniseren en er volgt een inhaalslag op kwaliteit.

Het ziekteverzuim laat sinds de start van De Connectie een dalende lijn zien. Dit jaar wordt de inhuur van medewerkers naar beneden gebracht. Daarbij zorgt De Connectie ervoor dat medewerkers getraind of opgeleid worden waardoor ze nu en in de toekomst de vakinhoudelijke specialisten zijn en blijven. We starten met het meten van de gemaakte afspraken over onze dienstverlening door middel van KPI's en waar mogelijk stellen we deze KPI's samen met onze klanten op. Ook wordt het demand- en supplymanagement geëvalueerd.

Het wordt een jaar waarin veel gaat en staat te gebeuren. We zetten er gezamenlijk onze schouders onder zodat De Connectie ook daadwerkelijk dé partner in bedrijfsvoering wordt.

Bernard Fransen
Directeur De Connectie

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en leeswijzer	4
1.1.	Inleiding	4
1.2.	Leeswijzer	4
2.	Afwijkingen Programmaplan	5
2.1.	Programma Bedrijfsvoering gemeenten	5
2.2.	Programma Bedrijfsvoering Belastingen	6
2.3.	Programma Bedrijfsvoering De Connectie	7
3.	Ontwikkelingen MJPB 2019-2022	8
3.1.	Ontwikkelingen Financieel kader	8
3.1.1	Kadercorrecties omissies kader	9
3.1.2	Kadercorrecties n.a.v. besluitvorming	9
3.1.3	Kadercorrecties agv dienstverlening aan derden	10
3.1.4	Maat- en meerwerk	11
3.2.	Knelpunten begroting 2019-2022	12
3.2.1	Loon- en prijsontwikkelingen	12
3.2.2	Implementatie Nieuw Financieel Systeem	12
3.2.3	ICT: in de keten en onder de motorkap	13
3.3.	Aanvullende interne maatregelen	14
3.4.	Verwachte voor- en nadelen per programma	16
3.5.	Incidentele (verander-)budgetten	20
3.6.	Transitiebudget	20
3.7.	Investeringsplanning	23
3.8.	Effecten bijdrage per gemeente	24
4.	Ontwikkelingen van het risicoprofiel	26
5.	Bijlage 1: Specificaties effect bijdrage per gemeente	30

1. Inleiding en leeswijzer

1.1. Inleiding

Voor u ligt de eerste bestuursrapportage van De Connectie over 2019.

De bestuursrapportage is een afwijkingenrapportage ten opzichte van de Meerjarenprogramma-begroting (MJPB) 2019-2022. Het accent ligt dan ook op de ontwikkelingen binnen de programma's en de voorliggende opgaven en de knelpunten die we hierin voorzien. Een nadere uitwerking en vertaling van de eerste bestuursrapportage vindt plaats in de MJPB 2020-2023.

1.2. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt gerapporteerd over de te verwachten beleidsmatige ontwikkelingen. Dit gebeurt aan de hand van het programmaplan en de doelen en resultaten die hierin zijn opgenomen (3 W's). In hoofdstuk 3 gaan we uitgebreid in op de ontwikkelingen in het financieel kader en de voorziene knelpunten in de begroting.

2. Afwijkingen Programmaplan

Voor 2019 ligt de focus van De Connectie op 'de basis op orde' krijgen. Dit wordt het jaar waarin een aantal grote stappen voorwaarts moet worden gemaakt.

Op het in de MJPB 2019-2022 vastgestelde programmaplan doen zich ontwikkelingen voor, welke mogelijk majeure afwijkingen veroorzaken in de uitvoering van de afgesproken dienstverlening naar de klanten en de bedrijfsvoering van De Connectie. Deze te verwachten afwijkingen worden in de volgende paragrafen per programma toegelicht. De ontwikkelingen waaraan wordt gerefereerd zijn het gevolg van eerder genomen besluiten, voortschrijdend inzicht en autonome ontwikkelingen. Voor een nadere uiteenzetting van deze ontwikkelingen wordt verwezen naar hoofdstuk 3 in deze bestuursrapportage.

Onderstaand wordt inzicht gegeven in de prognose van de verwachte impact van de ontwikkelingen op de programma's van De Connectie aan de hand van de drie w-vragen.

2.1. Programma Bedrijfsvoering gemeenten

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 continueert De Connectie de dienstverlening aan de gemeenten zoals in 2018 is overeengekomen. Op dit moment worden daarin geen wijzigingen voorzien. De wijze waarop de producten en diensten tot stand komen en/of worden geleverd zal wel wijzigen doordat De Connectie in 2019 de, in haar bedrijfsplan 2017 – 2020, geplande harmonisaties en standaardisaties afrondt. Eind 2019 wil De Connectie verder op weg zijn om de vanzelfsprekende dienstverlener voor de gemeenten te zijn. Een dienstverlener met een producten- en dienstenportfolio dat aansluit op de behoefte van de gemeente waarmee de gemeenten jaarlijks afspraken maken over de te leveren producten, diensten, inclusief meetbare kwaliteit en de kosten, die rapporteert over hetgeen is geleverd, en verstoringen snel en professioneel oplost.

Wat verwachten we te bereiken in 2019?

In 2019 ligt de focus van De Connectie op de basis op orde krijgen voor wat betreft de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening aan de gemeenten. De doorontwikkeling staat onder grote druk. De harmonisatie, standaardisatie en digitaliseren van werkprocessen komt later op gang. De Connectie blijft stappen zetten in de harmonisaties en standaardisaties van haar producten en dienstverlening, echter de eerder geplande afronding in 2019 zal langer doorlopen. De Connectie houdt de doelstelling 'dé partner in bedrijfsvoering' te willen zijn, in het vizier.

Wat doen we hiervoor in 2019?

Begin 2019 werden onze klanten (waaronder de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden) en De Connectie geconfronteerd met een grote ICT-storing. In de eerste week van januari is er dag en nacht doorgewerkt met als doel: onze inwoners weer van dienst zijn. En dat is gerealiseerd.

Zoals ook aangekondigd in de tweede bestuursrapportage 2018 heeft in het 2e halfjaar 2018 een nulmeting plaatsgevonden op de ICT-afdeling. Door het externe adviesbureau Arlande is 'onder de motorkap' gekeken om een goed beeld te krijgen van de huidige situatie. Dit omhelst naast hard- en software (inclusief vervangingen, indicatie kosten plus tijdslijn) en de status van processen ook zaken als architectuur, status informatiebeveiliging, volwassenheidsniveau etc. Daarnaast is in dezelfde tijdperiode, in opdracht van de gemeente Arnhem, een onderzoek uitgevoerd door PWC naar de informatievoorzieningsketen (IV-keten) binnen de gemeente Arnhem en De Connectie. Achtergrond hiervan is dat het samenspel tussen gemeente en De Connectie verbetering behoeft. Dit in het licht van sterk veranderende digitale ontwikkelingen in de toekomst.

De uitkomsten van beiden onderzoeken laten zien dat zowel de ICT-processen en ICT-infrastructuur niet voldoen aan de daaraan te stellen eisen. Er is sprake van achterstallig onderhoud in de ICT-infrastructuur en de basisprocessen die nodig zijn voor een goede ICT-dienstverlening zijn niet aanwezig of niet goed ingericht. Om de continuïteit te borgen zijn investeringen noodzakelijk in Governance & Organisatie, ICT en Innovatie/vernieuwing. Om tot een minimaal noodzakelijk volwassenheidsniveau te komen (het zogenaamde CMM 2 niveau), wordt een plan van aanpak opgesteld.

In de benodigde middelen is deels voorzien door middel van de voorgestelde begrotingswijziging. Het niet voorziene deel weegt mee in het risicoprofiel van De Connectie.

Zoals ook gemeld in de tweede bestuursrapportage 2018 is er een grote vraag naar businessprojecten, zowel vanuit de klantorganisaties als vanuit De Connectie. Een juiste inrichting van de besluitvorming en verantwoordelijkheden rondom interne en externe businessprojecten is cruciaal voor de prioritering en beheersing hiervan. Begin 2019 wordt het portfoliomanagement ingericht. Hiermee is de samenhang in projecten, de prioritering in businessrelevantie en het capaciteitsbeslag bij de afdelingen (vaak ICT en Inkoop & Aanbesteding) geborgd. Het opdrachtgeversoverleg (OGO) is het gremium waar de businessprojecten worden geprioriteerd binnen de daarvoor beschikbare capaciteit/middelen. Met de uitkomsten van het PWC-onderzoek naar het zaakgericht werken en het zaakstelsel als onderlegger, gaat DIV samen met de gemeente Arnhem kijken welke verbeterpunten opgepakt kunnen worden en welke inzet en ondersteuning daarbij nodig is vanuit DIV. Met de andere partners wordt ook gekeken naar verbeteringen en waar mogelijk delen we kennis van zaakgericht werken en het slim inrichten van het stelsel met elkaar.

Dat leidt allemaal nog niet tot de gewenste harmonisatie naar 1 zaakstelsel voor de gemeenten Arnhem, Rheden, Renkum en De Connectie, zoals we dat met elkaar wel voor ogen hadden en waarop de formatiereductie bij de afdeling DIV is gebaseerd. De consequenties van die uitgestelde harmonisatieopdracht moet dit jaar met de gemeenten samen in kaart gebracht worden.

De focus van Basisregistraties ligt in 2019 op harmonisatie van de werkprocessen. Daarbij wordt een inhaalslag gemaakt op de kwaliteit. Voor de doorontwikkeling van het stelselbeheer en de harmonisatie van de software volgt in 2019 een document ter besluitvorming aan het bestuur. Kosten die hiermee samenhangen kunnen nog niet worden gekwantificeerd en zijn derhalve nog niet in de begroting opgenomen.

De implementatie van één financieel systeem voor alle organisaties is deels uitgesteld naar 1 januari 2020. Hierdoor lopen alle bijbehorende optimalisatieprocessen vertraging op. De landelijke E-factureringsdatum van 18 april 2019 wordt niet gehaald. Uit oogpunt van kostenbesparing is de keuze gemaakt om dit in het nieuwe financiële systeem in te regelen en niet in het huidige financiële systeem.

2.2. Programma Bedrijfsvoering Belastingen

Wat willen we bereiken in 2019?

Het voor de deelnemende gemeenten realiseren van een zo volledig mogelijke gewenste belastingopbrengst tegen zo laag mogelijke kosten. Dit geldt ook voor de uitvoering van nieuwe belastingsoorten.

Wat verwachten we te bereiken in 2019?

De verwachting is dat de in de MJPB 2019-2022 vastgestelde doelen zullen worden gerealiseerd.

Wat doen we hiervoor in 2019?

In de MJPB 2019-2022 is gemeld dat Belastingen verdere digitalisering van producten en kanaalsturing onderzoekt. Het visiedocument dat zou volgen in het 4e kwartaal 2018, betreft feitelijk het aanbestedingsdocument voor het belastingpakket.

In tegenstelling tot wat de MJPB 2019-2022 aangeeft, wordt de voorinzage over de aanstaande WOZ-waardering via een taxatieverslag nog niet als extra dienstverlening aangeboden. Dit wordt meegenomen als eis bij de aanbesteding van het nieuwe belastingpakket.

De uitvoering van de reclamebelasting is nog niet overgedragen door de gemeente Renkum. Voor de Gemeenten Arnhem en Rheden is de invoer van 'vroegsignalering' gewenst. Dit betreft een project van voornoemde gemeenten om vroegtijdig schulden te signaleren. Hier wordt in 2019 een offertetraject gestart voor maatwerk.

2.3. Programma Bedrijfsvoering De Connectie

Wat willen we bereiken in 2019?

De belangrijkste doelstellingen voor de bedrijfsvoering van De Connectie zijn voor 2019 de volgende: een bedrijfsvoering die in control is, informatievoorziening die bijdraagt aan de digitale uitdagingen van onze organisatie en waarin veiligheid en privacy gewaarborgd zijn. Daarbij wil De Connectie compliant zijn aan de geldende wet- en regelgeving en stelt zich in 2019 ten doel de ontwikkeling en inzetbaarheid van medewerkers te vergroten. Het model voor demandmanagement moet bijdragen aan het met onze klanten afgesproken niveau van de dienstverlening van De Connectie. Vanuit het bedrijfsbureau van De Connectie wordt invulling gegeven aan deze doelstellingen.

Wat verwachten we te bereiken in 2019?

De doorontwikkeling en de beheersing van de bedrijfsvoering van De Connectie staat onder druk. Dit heeft tot gevolg dat informatievoorziening onvoldoende is doorontwikkeld en achterblijft op de digitale uitdagingen van onze organisatie, de informatieveiligheid en privacy onvoldoende waarborgen kent en De Connectie onvoldoende compliant is aan de geldende wet- en regelgeving.

Wat doen we hiervoor in 2019?

In het eerste trimester van dit jaar worden afspraken gemaakt met de individuele medewerkers over hun ontwikkeling; nu en in de toekomst. Die afspraken worden vastgelegd in zogenaamde resultaat- en ontwikkelplannen, die in lijn zijn met de plannen van de afdeling waartoe zij behoren.

Hoewel het ziekteverzuim sinds de start van De Connectie een dalende lijn laat zien, kent De Connectie nog steeds een bovengemiddeld verzuim. De actieve aanpak van het hoge verzuim bij de start van De Connectie heeft op diverse plekken al geleid tot resultaat. We zullen hier actief op blijven sturen en verwachten het verzuim daarmee verder terug te kunnen brengen. Daarnaast wordt ingezet op preventiebeleid waarbij aandacht is voor vitaliteit, de gezonde werkplek en een veilige werkomgeving.

Het verzuim heeft onder meer tot gevolg dat De Connectie veel extra personeel moet inhuren. Het gegeven dat we te maken hebben met krapte op de arbeidsmarkt, heeft ertoe geleid dat de tarieven voor externe inhuur de afgelopen jaren flink zijn gestegen. Dit laatste leidt er ook toe dat de vacatures die we hebben, lastig in te vullen zijn en ook dit leidt tot meer inzet van externen. Al deze factoren leiden tezamen tot een overschrijding op het reguliere personeelsbudget. De Connectie stuurt deze ontwikkeling bij door meer structurele vacatures open te stellen en actief te sturen op het terugdringen van het ziekteverzuim.

Zoals ook gemeld in de MJPB 2019-2022 volgt De Connectie de ontwikkelingen op het gebied van informatiebeveiliging nauwlettend, zodat we tijdig de noodzakelijke acties kunnen bepalen en nemen. We borgen dat daaruit voortvloeiende noodzakelijke kostenverhoging van onze dienstverlening tijdig bekend worden gemaakt in de reguliere planning- en controlcyclus. Op die manier willen we voorkomen dat onze opdrachtgevers voor verrassingen komen te staan. In de tweede bestuursrapportage 2018 is gemeld dat veel capaciteit is ingezet op het stabiliseren van de ICT-omgeving en het bevorderen van de informatieveiligheid. Directe aanleiding daarvoor was het onderzoek van de Rekenkamer van de gemeente Arnhem naar privacy en informatieveiligheid. In 2019 zullen de maatregelen die in 2018 zijn doorgevoerd voor de gemeente Arnhem en De Connectie ook bij de gemeente Renkum en gemeente Rheden doorgevoerd moeten worden. Dit om aanzienlijke veiligheidsrisico's af te wenden en te voldoen aan de wettelijke eisen conform BIG (Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten).

3. Ontwikkelingen MJPB 2019-2022

3.1. Ontwikkelingen financieel kader

We onderscheiden een aantal soorten kadercorrecties, te weten correcties die het gevolg zijn van omissies in het kader, correcties naar aanleiding van bestuurlijke besluitvorming en correcties als gevolg van maat- en meerwerk.

	Lasten	Baten	Resultaat	S/I
Bedragen x 1.000 euro				
Begroting 2019-2022				
Totaal primitieve begroting	38.643	-38.657	-14	
Primitieve begroting	38.643	-38.657	-14	
Mutaties 2e bestuursrapportage 2018	-	70	70	
Begroting na mutaties	38.643	-38.587	56	
Mutaties				
<i>Kadercorrecties agv omissies in het kader</i>				
Kapitaalslasten AV-middelen	33	-33	-	S
Bankkosten Rheden	-8	8	-	S
Bankkosten Renkum	-12	12	-	S
Schoonmaak bijgebouwen Rheden	-26	26	-	S
Verwerken personele mutaties in MPZ	-13	13	-	S
Aanstelling preventiemedewerker	69	-69	-	S
Evenementencoördinatie	pm	pm	pm	S
Budgetten vervanging meubilair gemeente Rheden	pm	pm	pm	S
<i>Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming</i>				
Huisvesting	pm	pm	pm	S
Social intranet	31	-31	-	S
Aanpassing en uitbreiding takenpakket Basisregistraties	111	-111	-	S
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	131	-131	-	S
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	545	-545	-	I
<i>Kadercorrecties agv dienstverlening aan derden</i>				
Sportbedrijf	150	-150	-	I
Levering storage	12	-12	-	I
<i>Kadercorrecties agv Maat- en Meerwerk</i>				
Laptops versnellingsteam W&I	9	-9	-	S
Levering apparatuur HNW	19	-19	-	I
Pilot "Mylex"	7	-7	-	I
Regiesysteem Sociaal Domein MOGuide	12	-12	-	I
Uitvoeren toeristenbelasting	22	-22	-	I
Uitvoeren toeristenbelasting vanaf 2020	-	-	-	S
	1.092	-1.092	-	
Saldo baten en lasten	39.735	-39.679	56	

3.1.1 Kadercorrecties omissies kader

De eerste bestuursrapportage van 2018 stond met name in het teken van het corrigeren van omissies in het kader van De Connectie; gebleken is namelijk dat er nog een aanzienlijk aantal omissies in het kader zaten. De kaderwijzigingen waar ambtelijk overeenstemming over was, zijn verwerkt in de begroting 2019-2022. Posten die nog nader onderzoek vragen, werden bijgehouden op een zogeheten 'parkeerlijst'. Hierover is inmiddels goeddeels overeenstemming bereikt. Daarnaast is er een beperkt aantal nieuwe omissies aan het licht gekomen. Deze omissies én de omissies waar nog geen overeenstemming is bereikt, worden in het hiernavolgende toegelicht.

Aanstelling preventiemedewerker ad € 69.000 (\$)

Op 1 juli 2017 is de vernieuwde Arbowet in werking getreden. De focus ligt op preventie: voorkomen dat mensen ziek worden, vastlopen of anderszins uitvallen. Op basis van deze vernieuwde wetgeving is de werkgever verplicht om een preventiemedewerker aan te stellen. De Connectie heeft dit tot op heden niet gedaan en handelt hiermee in strijd met de wet- en regelgeving. Dit vergt een formatieve uitbreiding van 1 fte met ingang van 2019 op het huidige personeelskader. Met de OR is afgesproken dat we zo spoedig mogelijk deze functie vacant gaan stellen.

In het P&O-netwerk van de vier organisaties is verkend of gezamenlijk invulling gegeven kon worden aan deze wettelijke taak. De gemeenten Renkum en Rheden hebben ervoor gekozen om deze taak in eigen huis in te vullen om snel aan hun wettelijke verplichtingen te kunnen voldoen. De Connectie heeft vervolgens onderzocht of zij konden aansluiten bij Arnhem. Gebleken is dat de capaciteit in Arnhem echter niet voldoende was om aan hun eigen wettelijke verplichtingen te voldoen. Daarop is afgesproken met Arnhem dat De Connectie gebruik maakt van de beleids-capaciteit van Arnhem en Arnhem gebruik maakt van de uitvoeringscapaciteit van De Connectie. Doordat het gebruik maken van elkaars capaciteit kunnen de worden kosten verdeeld over de deelnemende partijen.

Evenementencoördinatie (pm)

Voor het team evenementen coördinatie is budget overgekomen voor één fte om de dienstverlening uit te voeren. In het verleden werden door de gemeente naast deze ene fte boven formatieve uren en een managementassistentie ingezet om de dienstverlening uit te kunnen voeren. Deze inzet is niet overgekomen naar De Connectie. Dit heeft tot gevolg dat er te weinig formatie is om te kunnen voldoen aan de gevraagde inzet. Om deze omissie op te heffen wordt een voorstel voorbereid om een deel van het huidige materiële budget voor evenementen (open-einde-financiering) in te zetten voor formatie ten behoeve van evenementencoördinatie. Over de uitgaven van het resterende deel van dit budget wordt vanaf 2019 periodiek verantwoording afgelegd waardoor de opdrachtgever hierop kan sturen.

Budgetten vervanging meubilair gemeente Rheden (pm)

De materiële vaste activa, waaronder het meubilair, is met terugwerkende kracht per 1 januari 2017 aan De Connectie overgedragen. De gemeente Rheden had echter het meubilair in het verleden ineens ten laste van de exploitatie gebracht, waardoor deze met de transactie van de materiële vaste activa niet zijn overgedragen. Het gevolg hiervan is dat de formele overdracht nog niet heeft plaatsgevonden én dat De Connectie geen kader heeft meegekregen om het huidige meubilair aan het einde van de technische levensduur te vervangen. Een inventarisatie van het huidige meubilair moet alsnog leiden tot overdracht van het hierbij behorende investerings- en kapitaalslastenbudget.

3.1.2 Kadercorrecties n.a.v. besluitvorming

Huisvesting (pm)

De Connectie maakt in eerste instantie gebruik van de huisvesting van de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden. Aan het gebruik van de huisvesting van de drie gemeenten waren in 2017 geen kosten verbonden. Ook voorzien de gemeentelijke bijdragen niet in de dekking van huisvestingskosten. Het bestuur heeft in december 2017 besloten dat met de gemeenten huurovereenkomsten worden gesloten voor het gebruik van werkplekken door De Connectie. Deze lijn is in 2018 ingezet op basis van de aantallen werkplekken uit het bedrijfsplan van De Connectie en reële kostprijzen per werkplek. Vanaf 2019 zal worden uitgegaan van het werkelijk aantal in gebruik zijnde werkplekken door De Connectie. Hierbij zal ook rekening worden gehouden met de formatieve effecten uit deze bestuursrapportage. Om de huurkosten te kunnen voldoen moet een budget voor huisvesting worden toegevoegd aan het beschikbare kader van De Connectie. Financieel gezien is de transactie derhalve budgettair neutraal. Op een later moment van dit jaar wordt de huur-overeenkomst over 2019 aan het bestuur voorgelegd ter ondertekening en zijn de financiële effecten daarvan bekend.

Social Intranet ad € 31.000 (S)

In het OGO is besloten tot het opzetten van een nieuwe geharmoniseerde intranetomgeving. Dit vraagt enerzijds incidenteel middelen voor de implementatie en anderzijds structurele middelen om hierop beheer te kunnen voeren. De implementatiekosten ad. € 44.000 zijn voorzien in het Transitiebudget. Daarnaast is Functioneel Beheer noodzakelijk voor een juist gebruik en optimale inzet van het intranet voor onze organisatie en voor de deelnemende gemeenten. De benodigde formatie ad. 0,4 fte wordt conform afspraak volgens de vastgestelde verdeelsleutel betaald door de deelnemende gemeenten. Het voorstel is deze formatie en daarmee samenhangend loonkostenbudget toe te voegen aan het kader van De Connectie. Dit leidt tot een structureel hogere bijdrage van de deelnemende gemeenten met ingang van 2019.

Aanpassing en uitbreiding takenpakket Basisregistraties ad € 111.000 (S)

Op 29 juni 2018 heeft het bestuur van De Connectie om akkoord te gaan met de voorgestelde aanpassing en uitbreiding van het takenpakket voor de afdeling Basisregistraties bij De Connectie. De taken op het gebied van de Basisregistratie Personen (BRP) zijn hierbij beperkt tot het kwaliteitsbeheer van de BRP, als integraal onderdeel van het kwaliteitsbeheer van het stelsel van basisregistraties. Daaraan is toegevoegd het voeren van de regie over de datadistributie van alle basisregistraties, inclusief de basisregistraties waarvan de gemeenten geen bronhouders zijn. Ook zijn de adviestaken voor het beheer en gebruik van de basisregistraties (BAG, BGT, WOZ, en de WKPB) toegevoegd aan het takenpakket van De Connectie. De impact op het applicatielandschap wordt nog in beeld gebracht.

De wijzigingen in het takenpakket hebben geleid tot een structurele uitbreiding van de personele formatie met 1,43 fte. Hier wordt inmiddels ook op ingezet. Het betreft hier een verschuiving van taken van de gemeente naar De Connectie. Middelen van eenzelfde omvang zouden daar vrij moeten vallen.

PvA Basisregistraties: 'Basis op orde' ad € 131.000 (S: 2019) € 167.000 (S: 2020) en € 545.000 (I)

Op 6 december 2018 heeft het bestuur ingestemd met de uitvoering van de acties die in het Plan van aanpak Ontwikkelingen 2019-2021, afdeling Basisregistraties zijn benoemd voor 2019 'basis op orde'. Voor deze acties is een structurele formatie-uitbreiding nodig van 2,2 fte en een incidenteel werkbudget in 2019 van € 545.000. De volgende stappen in het genoemde plan van aanpak zijn de doorontwikkeling van het stelselbeheer en de harmonisatie van de software. De besluitvorming hiervoor wordt in 2019 voorbereid.

De in 2019 geplande activiteiten in het genoemde Plan van aanpak zijn gericht op het op orde krijgen van de basis. Hieronder wordt verstaan: het formaliseren van de huidige werkzaamheden en voldoen aan wettelijke eisen, het harmoniseren van werkprocessen voor de drie gemeenten en het geven van invulling aan het kwaliteitsbeheer van de registraties. Het uitvoeren van dit Plan van aanpak is noodzakelijk. Basisregistraties en de beschikbaarheid daarvan moet kwalitatief op orde zijn en blijven. Deze noodzaak volgt uit de wet- en regelgeving en de informatiebehoeften van de gemeenten ten behoeve van de binnengemeentelijke werkprocessen. Dit betreft vrijwel alle werkvelden, zoals beleidvorming, beheer openbare ruimte, handhaving en openbare orde en veiligheid.

3.1.3 Kadercorrecties n.a.v. besluitvorming

In 2018 verliep de dienstverlening aan derden nog via de gemeenten. Vanaf 2019 sluit De Connectie zelf dienstverleningsovereenkomsten af met derden. Dit heeft in beginsel geen effect op het kader van De Connectie, maar wel op de bijdragen van de gemeenten (zie paragraaf 3.8). Echter, de dienstverlening aan derden is niet op een consistente verwerkt in het overgedragen kader. Daarnaast gaat De Connectie deze derden ook belasten tegen werkelijke kostprijzen. Het exacte effect op het kader en de begroting als gevolg van het zelfstandig afsluiten van dienstverleningsovereenkomsten met derden wordt de komende periode inzichtelijk gemaakt. Ingeval van nieuwe dienstverlening aan derden is er echter sowieso sprake van een kaderwijziging. Dat doet zich onder andere voor in het hiernavolgende geval.

Sportbedrijf ad. € 150.000 (I)

In het bedrijfsplan van De Connectie is rekening gehouden met de ontvlechting van Sportbedrijf Arnhem vanaf 1 januari 2019. Dan vallen zowel kosten en opbrengsten ook uit het kader van De Connectie. Sportbedrijf Arnhem is ook feitelijk verzelfstandigd per genoemde datum. De dienstverlening aan Sportbedrijf Arnhem door De Connectie blijft echter voor een deel bestaan. Dit spitst zich enerzijds toe op diensten die gebouw gerelateerd zijn (met name facilitair); een belangrijk deel van Sportbedrijf Arnhem maakt namelijk gebruik van werkplekken in het Stadskantoor. Anderzijds maakt Sportbedrijf Arnhem gebruik van locaties waar het netwerk wordt gedeeld met dat van de gemeente Arnhem; om die reden neemt Sportbedrijf Arnhem ook nog de dienst netwerkbeheer af van De Connectie.

3.1.4 Maat- en meerwerk

Maat- en meerwerkopdrachten leiden per definitie tot kaderwijzigingen. Zowel de kosten als de opbrengsten maken geen deel uit van de begroting en het kader. Elke maat- en meerwerkopdracht moet schriftelijk zijn overeengekomen. Het effect op het kader wordt meegenomen in de eerstvolgende bestuursrapportage. Onderstaand worden de grootste overeengekomen maat- en meerwerkopdrachten toegelicht en opdrachten met een bijzonder karakter.

Uitvoeren toeristenbelasting ad. € 22.000 (I) en € 101.000 (S)

De uitvoering van de Toeristenbelasting komt voort uit het coalitieakkoord van de gemeente Arnhem, zoals ook gemeld in het programmaplan Belastingen Gemeenten, MJPB 2019-2022. Ondanks dat er geen nog maatwerkovereenkomst is, worden hier al wel kosten voor gemaakt. Het betreft € 22.000 aan incidentele voorbereidingskosten in 2019 en vanaf 2020 voor € 85.000 aan structurele personeelskosten (1,5 fte) en € 16.000 aan structurele kosten voor controle toeristenbelasting. Impliciet is de opdracht derhalve verstrekt, maar voor de uitvoering van de toeristenbelasting zal alsnog een maatwerkovereenkomst moeten worden afgesloten.

Daarnaast ligt er een verzoek van de gemeenten Arnhem en Rheden voor de invoer van 'vroegsignalering'. De kosten voor de implementatie en uitvoering zijn nog niet bekend. Ook hiervoor zal een maatwerkovereenkomst worden gesloten.

3.2. Knelpunten begroting 2019-2022

In deze paragraaf zijn de knelpunten als gevolg van bekende en voorziene ontwikkelingen weergegeven. Daarbij is gekozen voor een clustering naar de aard van de knelpunten en waar mogelijk een voorstel gedaan op het knelpunt op te lossen. Een knelpunt kan worden gedefinieerd als een beleidsinhoudelijke en/of financiële afwijking ten opzichte van de in de MJPB 2019-2022 vastgestelde kaders.

	Begroting		Meerjarenraming	
	2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro				
Begroting 2019-2022				
Totaal lasten	38.643	37.774	34.246	34.246
Totaal baten	-38.587	-37.810	-34.267	-34.267
Primitieve begroting	56	-36	-21	-21
Totaal lasten na kadercorrecties	39.735	38.237	34.709	34.709
Totaal baten na kadercorrecties	-39.679	-38.273	-34.730	-34.730
Primitieve begroting na kadercorrecties	56	-36	-21	-21
Knelpunten				
Loon- en prijsontwikkelingen	542	537	528	528
Implementatie nieuw financieel systeem	763	328	304	304
<i>-/- Vrijval BR verandering opgabe tbv nieuw financieel systeem</i>	-732	-	-	-
Taakstelling A&B	-	145	-	-
Opgave ICT	2.100	-	-	-
<i>-/- Restant transitiebudget tbv ICT-opgave</i>	-816	-	-	-
Taakstelling ICT	1.783	2.183	2.183	2.183
Totaal	3.641	3.193	3.016	3.016
MJPB 2019-2022				
Totaal lasten	43.376	41.430	37.725	37.725
Totaal baten	-43.320	-41.466	-37.746	-37.746
Saldo baten en lasten	56	-36	-21	-21

3.2.1 Loon- en prijsontwikkelingen

In de MJPB 2019-2022 zijn afspraken gemaakt over de aanpassing van de gemeentelijke bijdragen als gevolg van loon- en prijsontwikkelingen; indexering van loonkostenbudgetten vindt plaats o.b.v. de reële loonkostenontwikkeling. De indexering van materiële budgetten wordt niet automatisch toegekend, maar wordt bepaald a.d.h.v. specifieke (prijs-)ontwikkeling van leveranciers.

Loonontwikkelingen als gevolg van landelijke premiestijgingen ad € 173.000 (S)

De landelijke premiepercentages als grondslag voor de berekening van de salariskosten zijn gestegen ten opzichte van de met de MJPB 2019-2022 gehanteerde premiepercentages. De pensioenpremies zijn met 1,4 %-punt gestegen, de premies voor de werkhervattingskas met 0,08%-punt, de WAO-premie met 0,21 %-punt en de premies voor de Zvw met 0,05%-punt. Als gevolg hiervan stijgen de salariskosten vanaf 2019 structureel. Hierdoor ontstaat er in 2019 een financieel tekort van € 173.000.

Prijsontwikkelingen als gevolg van hercontractering ad € 369.000 (S)

In de tweede bestuursrapportage 2018 is in het risicoprofiel rekening gehouden met zichtbare structurele prijsstijgingen bij ICT-leveranciers. Deze hebben zich nu ook daadwerkelijk voorgedaan bij het afsluiten van nieuwe contracten voor Citrix, netwerkonderhoud, lijncapaciteit (incl. hogere bandbreedte) en uitwijkomgeving AKZO (incl. uitbreiding capaciteit). Hiermee ontstaat een tekort op de huidige exploitatiebudgetten.

3.2.2 Implementatie Nieuw Financieel Systeem

In de tweede bestuursrapportage is reeds melding gemaakt van het besluit van de gemeente Arnhem om de livegang van het financieel systeem voor hun organisatie uit te stellen tot 1 januari 2020. Eind 2018 is in het opdrachtgeversoverleg besloten dat de overige gemeenten, De Connectie en DRAN eveneens niet live gaan per 1 januari 2019. Daarnaast is besloten om de implementatie van het nieuw financieel systeem programmatisch vorm te geven in 2019. Dit heeft ertoe geleid dat naast het project Implementatie nieuw financieel pakket ook twee nieuwe projecten zijn opgestart, namelijk het project Managementinformatie en project Procesharmonisatie en verandering. Deze projecten worden programmatisch, vanuit De Connectie aangestuurd. Het uitstel en de verbreding van de scope brengt met zich mee dat er aanvullende dekking nodig is om de implementatie vorm te geven.

	Incidenteel		Structureel		Investing 2018/2019
	2019	2020	2019	2020	
Bedragen x 1.000 euro					
Implementatie nieuw financieel pakket	22	24	-	388	2.158
Management informatie	183	-	-	10	-
Project procesharmonisatie en verandering Administratie & Beheer	251	-	-	45	-
Programmamanagement & borging	308	-	-	-	-
	763	24	-	443	2.158
Dekking uit Kapitaallastenbudget	-	-	-	-139	-1.100
Totaal	763	24	-	304	1.058

In het OGO van 19 maart jl. is het programmaplan (en het programmabudget) geaccordeerd. Dit geldt ook voor de onderliggende projectplannen. In 2019 kan De Connectie voor een deel in de dekking van de projectkosten voorzien door het inzetten van het niet-bestede deel van de incidentele veranderbudgetten 2018 (€ 732.000). De financiële effecten van deze besluitvorming worden nu meegenomen, inclusief de gevolgen voor de taakstelling die pas een jaar later kan worden gerealiseerd (v.a. 2021). In de projectbegroting is nadrukkelijk rekening gehouden met vervangende capaciteit voor medewerkers die worden ingezet op het project. In het OGO is besloten altijd eerst intern verkend wordt of er mogelijkheden zijn om meerkosten voor inhuur te voorkomen.

Als gevolg van de temporisatie van het in gebruik nemen van het nieuwe financieel systeem zal de bezuinigingstaakstelling van 2,8 fte van 2020 ook met één jaar getemporeerd worden. Dit levert een eenmalig knelpunt op van € 145.000.

3.2.3 ICT: in de keten en onder de motorkap

Zowel in de MJPB 2019-2022 als in de tweede bestuursrapportage van 2018 trekt ICT een zware wissel op het risicoprofiel. In de laatste rapportage is ook aangekondigd dat er een nulmeting wordt gestart op de ICT-afdeling. Hierin wordt 'onder de motorkap' gekeken om een goed beeld te krijgen van de huidige situatie. Dit omhelst naast hard- en software (inclusief vervangingen, indicatie kosten plus tijdslijn) en de status van processen ook zaken als architectuur, status informatiebeveiliging, volwassenheidsniveau etc. Daarnaast is vermeld dat in dezelfde tijdperiode, in opdracht van de gemeente Arnhem, een onderzoek uitgevoerd door PWC naar de informatievoorzieningsketen (IV-keten) binnen de gemeente Arnhem en De Connectie. Achtergrond hiervan is dat het samenspel tussen gemeente en De Connectie verbetering behoeft. Dit in het licht van sterk veranderende digitale ontwikkelingen in de toekomst. Deze meting vindt plaats op een hoger abstractieniveau dan de inhoudelijke ICT-nulmeting binnen de ICT-afdeling zelf.

De afgelopen periode hebben de externe adviesbureaus Arlande en PWC de opdracht gekregen om deze onderzoeken uit te voeren. Voor beide onderzoeken geldt dat volgens een gestructureerde methodiek vastgesteld is op welke deelonderwerpen de ICT voldoet aan de te stellen eisen, waar de ICT niet voldoet aan de te stellen eisen en waar nog een inrichting moet plaatsvinden. De uitkomsten laten zien dat zowel de ICT-processen en ICT -infrastructuur niet voldoen aan de daaraan te stellen eisen. Er is sprake van achterstallig onderhoud in de ICT-infrastructuur en de basisprocessen die nodig zijn voor een goede ICT-dienstverlening zijn niet aanwezig of niet goed ingericht. Om de continuïteit te borgen zijn aanvullende investeringen noodzakelijk.

Op basis van het onderzoek heeft Arlande aangegeven welke projecten, en bijbehorende middelen, nodig zijn om tot een minimaal noodzakelijk volwassenheidsniveau te komen (het zogenaamde CMM 2 niveau). Hiervoor verwijzen wij op dit moment inhoudelijk naar de presentatie van de onderzoeksresultaten zoals deze in februari 2019 met u is gedeeld.

	Begroting		Meerjarenraming	
	2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro				
Benodigde middelen (incidenteel)				
Governance & Organisatie	397	372	104	-
ICT	1.827	848	48	17
Cultuur	-	-	-	-
	2.224	1.220	152	17
Noodzakelijke innovatie/ vernieuwing	30	131	63	-
Totaal	2.253	1.351	215	17
Benodigde middelen (structureel)				
Governance & Organisatie	1.078	1.616	1.615	1.614
ICT	-	263	523	518
Cultuur	-	-	-	-
	1.078	1.879	2.138	2.132
Ongedaan maken taakstelling	1.783	2.183	2.183	2.183
Noodzakelijke innovatie/ vernieuwing	-	210	418	414
Dekking reguliere begroting	-755	-755	-755	-755
Totaal	2.106	3.517	3.984	3.973
Totaal generaal	4.359	4.867	4.199	3.990

Op basis van het onderzoek heeft Arlande aangegeven welke projecten, en bijbehorende middelen, nodig zijn om tot een minimaal noodzakelijk volwassenheidsniveau te komen (het zogenaamde CMM 2 niveau). Hiervoor verwijzen wij op dit moment inhoudelijk naar de presentatie van de onderzoeksresultaten zoals deze in februari 2019 met u is gedeeld.

Voorgesteld is om in 2019 niet het gehele bedrag als knelpunt op te voeren, maar alleen dat deel dat nodig is om in 2019 te kunnen starten met de noodzakelijke interventies. Het gaat hier om een gefundeerd geschat bedrag van € 2.100K, het overige deel schuift door naar 2020. In het OGO van 8 maart jl. is afgesproken dat voor 2019 een plan van aanpak wordt opgesteld en voorgelegd aan het OGO.

Daarnaast is uit de onderzoeken gebleken dat de taakstelling op ICT irreëel is. Het is noodzakelijk dat de taakstelling op ICT (2019: € 1.783K.) structureel ongedaan wordt gemaakt. Het nog niet geoormerkte deel van het transitiebudget (€ 816.000) kan nog in mindering worden gebracht op de ICT-opgave. Hiermee is de transitiebudget volledig bestemd.

3.3. Aanvullende interne maatregelen

Om zelf tegemoet te komen in de dekking van de voornoemde knelpunten heeft het bestuur De Connectie laten onderzoeken welke aanvullende interne maatregelen zouden kunnen worden getroffen en wat de impact hiervan is op de dienstverlening aan de gemeenten. De onderstaande maatregelen hebben in grote mate ambtelijk draagvlak ontvangen.

	Begroting 2019	2020	Meerjarenraming 2021	2022
Bedragen x 1.000 euro				
Begroting 2019-2022				
Totaal lasten	38.643	37.774	34.246	34.246
Totaal baten	-38.587	-37.810	-34.267	-34.267
Primitieve begroting	56	-36	-21	-21
Totaal lasten na kadercorrecties	39.735	38.237	34.709	34.709
Totaal baten na kadercorrecties	-39.679	-38.273	-34.730	-34.730
Primitieve begroting na kadercorrecties	56	-36	-21	-21
Totaal lasten na kadercorrecties	43.376	41.430	37.725	37.725
Totaal baten na kadercorrecties	-43.320	-41.466	-37.746	-37.746
Primitieve begroting na knelpunten	56	-36	-21	-21
Aanvullende maatregelen				
Inkoop & aanbesteding	-64	-64	-64	-64
ICT	-381	-418	-198	-198
- uitzetten applicaties	-100	-100	-100	-100
- reductie multifunctionals	-56	-56	-56	-56
- reductie aantal vaste telefoons	-	-17	-17	-17
- werkplekrationalisatie	-25	-25	-25	-25
- Temporiseren IP 2019	-200	-220	-	-
Facilitaire zaken en Frontoffice	-160	-160	-160	-160
Administratie en beheer	-150	-	-	-
Belastingen	-95	-95	-95	-95
- niet invullen vacatureruimte kwaliteitsmedewerker	-65	-65	-65	-65
- beperken marktanalyse voor waardebeoordeling	-30	-30	-30	-30
Managementsupport	-300	-300	-300	-300
Totaal	-1.150	-1.037	-817	-817
MJPB 2019-2022				
Totaal lasten	42.226	40.393	36.908	36.908
Totaal baten	-42.170	-40.429	-36.929	-36.929
Saldo baten en lasten	56	-36	-21	-21

Inkoop & aanbesteding

Deze maatregel betreft het niet invullen van de direct beschikbare vacatureruimte (0,9 fte). Dit leidt tot minder beschikbare capaciteit van deze afdeling voor de gemeenten (Arnhem plm 800 uur, Renkum en Rheden plm 60 uur). Dit kan uiteindelijk gevolgen hebben voor het aantal te begeleiden trajecten of voor de intensiteit van de ondersteuning. Ingeval alsnog externe adviseurs moeten worden ingehuurd, leidt dit tot hogere kosten voor de gemeente (meerwerk).

ICT

De afdeling ICT stelt een viertal maatregelen voor. De eerste betreft het uitzetten van alle applicaties zonder functioneel beheer/ eigenaar en alle applicaties waar langer dan 3 maanden niet op is ingelogd. Dit kan mogelijk leiden tot productieverstoringen door het ontbreken van een functionaliteit. Om dit risico te beperken zal het uitzetten plaatsvinden na afstemming met demandmanagers, waardoor risico wordt beperkt.

Een andere maatregel betreft het reduceren van het aantal multifunctionals (MPF's) per locatie. Hierdoor zullen eindgebruikers meer moeten lopen voor hun print- en kopieerwerk. In de reductie van 160 naar 120 MFP's was reeds voorzien in het projectplan. Met deze maatregel worden naar rato nog eens 18 MFP's minder ingezet (Arnhem 16 en Rheden 2). De gemeente Renkum heeft in de lopende aanbesteding het aantal MFP's al substantieel teruggebracht.

De derde maatregel betreft het reduceren van het aantal vaste telefoons naar maximaal één telefoon per blok/ruimte. Als randvoorwaarde voor deze maatregel is door de gemeenten gesteld dat iedere medewerker persoonlijk bereikbaar is, vast of mobiel. Dit betekent dat de huidige flexplekstrategie wordt verlaten door specifieke werkplekken te creëren voor medewerkers die mobiel bereikbaar zijn (zonder vaste telefoon). Met de gestelde randvoorwaarde is besparing mogelijk vanaf 2020 in verband met de benodigde tijd voor de implementatie.

Daarnaast stelt de afdeling ICT voor om alle dubbele devices (laptop én Ipad) in te nemen. Een medewerker heeft maximaal één mobiele device. Voor de 78 medewerkers met dubbele devices levert dit enig ongemak op. Daarnaast hebben laptopgebruikers ook toegang tot een thin client (1200), waarmee zou ook het aantal thin clients gereduceerd kunnen worden. Tot deze laatste maatregel is echter niet besloten. Het genoemde besparingspotentieel is gebaseerd op de mobiele devices.

Tot slot zal de uitvoering van de Investeringsprogramma 2019 (IP 2019) worden getemporiseerd, waarmee een deel van het daarvoor beschikbare kapitaalslastenbudget tijdelijk kan worden vrijgespeeld.

Facilitaire zaken en Frontoffice

Deze maatregel betreft het taakstellend inboeken van aanvullende besparingen op materiële kosten. Dit blijkt mogelijk als structurele doorwerking van het resultaat uit 2018 en resultaten uit recent aanbestede contracten. De maatregel heeft geen directe impact op de dienstverlening.

Administratie & beheer

De maatregel bij Administratie en beheer betreft het halveren van de begrote vervangingscapaciteit voor de inzet van medewerkers bij de implementatie van het nieuw financieel systeem. Deze maatregel (incidenteel 2019) gaat ten koste van de reguliere dienstverlening. De gemeenten moeten rekening houden met langere doorlooptijden en mogelijke afname van de kwaliteit van de reguliere dienstverlening.

Belastingen

De afdeling Belastingen stelt voor om de vacature kwaliteitsmedewerker Belastingen (1 fte) niet in te vullen. Hierdoor is er geen capaciteit beschikbaar voor het opstellen en beheersen van (interne) beleidsregels. Dat kan mogelijk leiden tot een toename van het aantal procedures en het risico dat de Waarderingskamer zijn oordeel aanpast. Een tweede maatregel betreft het beperken van de marktanalyse voor de waardebepaling. Het verzenden en daarna verwerken van marktanalyseformulieren woningen wordt overgeslagen; de analyse beperkt zich tot algemeen beschikbare informatie. De kwaliteit van de modelmatige waardebepaling neemt hierdoor af. Het risico is laag dat de inwoners merken dat de kwaliteit van de beschikking wordt beïnvloed. Het risico bestaat wel dat de Waarderingskamer zijn oordeel aanpast.

Managementsupport

Deze maatregel betreft het niet invullen van direct beschikbare vacatureruimte (7 fte). Het betreft een niet-wettelijke taak, waardoor het mogelijk is om hier te reduceren. Hierdoor is er minder directe capaciteit beschikbaar voor de gemeenten. Bij een volledige bezetting betekent dit voor Arnhem plm. 4300 uur managementassistent en 3000 uur secretaresse, Renkum plm 580 uur managementassistent en 400 uur secretaresse, Rheden plm. 980 uur managementassistent en 680 uur secretaresse. Er wordt derhalve een groter appèl gedaan op selfservice van het management. Onvoldoende gedragsverandering bij de managers leidt mogelijk tot (discussies over) maat- en meerwerk. De implementatie van deze maatregel vraagt om een zorgvuldige afstemming met de gemeenten. De ondersteuning op het bestuur zal zoveel mogelijk worden ontzien.

3.4. Verwachte voor- en nadelen per programma

	Begroting		Meerjarenraming	
	2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro				
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN				
Lasten	29.138	27.765	27.031	27.027
Baten	-3.322	-3.380	-3.396	-3.396
Saldo baten en lasten	25.816	24.385	23.636	23.632
<i>Mutaties 2e bestuursrapportage 2018</i>				
Totaal lasten na kadercorrecties	29.138	27.765	27.031	27.027
Totaal baten na kadercorrecties	-3.322	-3.380	-3.396	-3.396
Begroting na mutaties	25.816	24.385	23.636	23.632
Lasten				
Kadercorrecties agv omissies in het kader	-25	-25	-25	-25
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming	818	309	309	309
Kadercorrecties agv dienstverlening aan derden	162	-	-	-
Kadercorrecties agv maat- en meerwerk	46	9	9	9
<i>Knelpunten</i>				
Loon- en prijsontwikkelingen	369	369	369	369
Implementatie nieuw financieel systeem	763	328	304	304
<i>-/- Vrijval BR veranderingopgave tbv nieuw financieel systeem</i>	-732	-	-	-
Taakstelling A&B	-	145	-	-
Opgave ICT	2.100	-	-	-
<i>-/- Restant transitiebudget tbv ICT-opgave</i>	-816	-	-	-
Taakstelling ICT	1.783	2.183	2.183	2.183
<i>Aanvullende maatregelen</i>				
Inkoop & aanbesteding	-64	-64	-64	-64
ICT	-381	-418	-198	-198
Facilitaire zaken en Frontoffice	-160	-160	-160	-160
Administratie en beheer	-150	-	-	-
Managementsupport	-300	-300	-300	-300
	3.413	2.377	2.428	2.428
MJPB 2019-2020				
Lasten	32.551	30.142	29.459	29.455
Baten	-3.322	-3.380	-3.396	-3.396
Saldo baten en lasten	29.229	26.762	26.063	26.059

	Begroting 2019	2020	Meerjarenraming 2021	2022
Bedragen x 1.000 euro				
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN				
Lasten	3.914	3.755	3.562	3.562
Baten	-348	-308	-308	-308
Saldo baten en lasten	3.566	3.447	3.254	3.254
<i>Mutaties 2e bestuursrapportage 2018</i>				
Totaal lasten na kadercorrecties	3.914	3.755	3.562	3.562
Totaal baten na kadercorrecties	-348	-308	-308	-308
Begroting na mutaties	3.566	3.447	3.254	3.254
Lasten				
Kadercorrecties agv maat- en meerwerk	22	101	101	101
<i>Knelpunten</i>				
Loon- en prijsontwikkelingen	-	-	-	-
Wettelijke ontwikkelingen	-	-	-	-
Harmonisatie-opgaven	-	-	-	-
<i>Aanvullende maatregelen</i>				
Belastingen	-95	-95	-95	-95
	-73	6	6	6
MJPB 2019-2020				
Lasten	3.841	3.761	3.567	3.567
Baten	-348	-308	-308	-308
Saldo baten en lasten	3.493	3.453	3.260	3.260

	Begroting 2019	2020	Meerjarenraming 2021	2022
Bedragen x 1.000 euro				
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE				
Lasten	5.429	6.091	3.653	3.657
Baten	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	5.429	6.091	3.653	3.657
<i>Mutaties 2e bestuursrapportage 2018</i>				
Totaal lasten na kadercorrecties	5.429	6.091	3.653	3.657
Totaal baten na kadercorrecties	-	-	-	-
Begroting na mutaties	5.429	6.091	3.653	3.657
Lasten				
Kadercorrecties agv omissies in het kader	69	69	69	69
<i>Knelpunten</i>				
Loon- en prijsontwikkelingen	173	168	159	159
	242	237	228	228
MJPB 2019-2020				
Lasten	5.672	6.328	3.881	3.885
Baten	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	5.672	6.328	3.881	3.885

	Begroting		Meerjarenraming	
	2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro				
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN ONVOORZIEN				
Lasten	163	163	-	-
Baten	-34.832	-34.037	-30.479	-30.479
Saldo baten en lasten	-34.669	-33.874	-30.479	-30.479
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-155	-155	-155	-155
Saldo na reserves	-34.824	-34.029	-30.634	-30.634
<i>Mutaties 2e bestuursrapportage 2018</i>				
Totaal lasten na kadercorrecties	163	163	-	-
Totaal baten na kadercorrecties	-34.762	-33.967	-30.409	-30.409
Begroting na mutaties	-34.599	-33.804	-30.409	-30.409
Baten				
<i>Kadercorrecties agv omissies in het kader</i>	-44	-44	-44	-44
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming	-818	-309	-309	-309
Kadercorrecties agv dienstverlening aan derden	-162	-	-	-
Kadercorrecties agv Maat- en Meerwerk	-68	-110	-110	-110
<i>Knelpunten</i>				
Loon- en prijsontwikkelingen	-542	-537	-528	-528
Implementatie nieuw financieel systeem	-763	-328	-304	-304
<i>-/- Vrijval BR veranderingopgave tbv nieuw financieel syteem</i>	732	-	-	-
Taakstelling A&B	-	-145	-	-
Opgave ICT	-2.100	-	-	-
<i>-/- Restant transitiebudget tbv ICT-opgave</i>	816	-	-	-
Taakstelling ICT	-1.783	-2.183	-2.183	-2.183
<i>Aanvullende maatregelen</i>				
Inkoop & aanbesteding	64	64	64	64
ICT	381	418	198	198
Facilitaire zaken en Frontoffice	160	160	160	160
Administratie en beheer	150	-	-	-
Belastingen	95	95	95	95
Managementsupport	300	300	300	300
	-3.583	-2.619	-2.662	-2.662
MJPB 2019-2020				
Lasten	163	163	-	-
Baten	-38.345	-36.586	-33.071	-33.070
Saldo baten en lasten	-38.182	-36.423	-33.071	-33.070
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-155	-155	-155	-155
Saldo na reserves	-38.337	-36.578	-33.226	-33.225

Totalen per programma

	Begroting 2019	2020	Meerjarenraming 2021 2022	
Bedragen x 1.000 euro				
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN				
Lasten	32.551	30.142	29.459	29.455
Baten	-3.322	-3.380	-3.396	-3.396
Saldo baten en lasten	29.229	26.762	26.063	26.059
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN				
Lasten	3.841	3.761	3.567	3.567
Baten	-348	-308	-308	-308
Saldo baten en lasten	3.493	3.453	3.260	3.260
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE				
Lasten	5.672	6.328	3.881	3.885
Baten	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	5.672	6.328	3.881	3.885
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN ONVOORZIEN				
Lasten	163	163	-	-
Baten	-38.345	-36.586	-33.071	-33.070
Saldo baten en lasten	-38.182	-36.423	-33.071	-33.070
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-155	-155	-155	-155
Saldo na reserves	-38.337	-36.578	-33.226	-33.225
Totaal saldo baten en lasten	211	119	134	134
Totaal saldo na reserves	56	-36	-21	-21

3.5. Incidentele (verander-)budgetten

In de tweede bestuursrapportage 2018 is aangegeven dat het van belang is dat incidentele (verander-) budgetten beschikbaar blijven voor het doel waarvoor deze beschikbaar zijn gesteld, het vormgeven van de veranderopgave en het adequaat begeleiden van de medewerkers hierbij, door middel van scholing en training. Het verwachte resultaat op deze budgetten bedraagt € 1.508.000.

Incidentele (verander-)budgetten	Begroting 2018	Resultaat 2018	Saldo 2018
Bedragen x 1.000 euro			
Veranderbudgetten			
Veranderkosten ICT	275	-	275
Veranderkosten DIV	25	-	25
Veranderkosten Belastingen	541	-	541
Veranderkosten Management Support	0	-	-
Saldo	841	-	841
Veranderbudgetten -> frictiebudget			
Frictiebudget	200	-	200
Saldo	200	-	200
Incidentele budgetten voor scholing			
Kosten opleidingen en trainingen ICT	85	49	36
Kosten opleidingen en trainingen DIV	20	4	16
Kosten opleidingen en trainingen Belastingen	75	35	40
Kosten opleidingen en trainingen MAS	17	1	17
Saldo	197	89	108
Structureel opleidingsbudget			
Kosten opleidingen en trainingen	370	11	359
Saldo	370	11	359
Totaal saldo	1.608	100	1.508

Het voordeel op de veranderkosten kan door het bestuur in 2019 als dekkingsinstrument worden ingezet ter financiering van knelpunten, voor zover dit past binnen het jaarrekeningresultaat.

3.6. Transitiebudget

In het bedrijfsplan 2017 – 2020 zijn afspraken gemaakt over het budget voor de oprichting van De Connectie. Ten behoeve van de start van De Connectie is een transitiebudget beschikbaar gesteld van € 4,4 mln. Ten aanzien van de besteding van de middelen is destijds het volgende concreet vastgesteld:

- A. voor de ontvlechting van de afdelingen uit de drie gemeenten en voor de vorming van de nieuwe organisatie is € 3,9 mln. nodig.
- B. het restant van het transitiebudget ad. € 0,5 mln. is beschikbaar voor de harmonisatieopgave van De Connectie.

Transitiebudget 2016 t/m heden

	Begroot voor transitie- periode	2016/2017 (realisatie)	2018 (realisatie)	Totaal	Saldo
Bedragen x 1.000 euro					
Begroting 2019-2022					
A. Ontvlechting uit 3G en vorming De Connectie	3.900	2.967	-5	2.962	938
<i>Projectorganisatie</i>	1.799	2.264	-	2.264	-465
<i>Communicatie</i>	150	162	-	162	-12
<i>Investerings</i>	792	598	-	598	194
<i>Fricctie-/desintegratiekosten vorming Connectie</i>	-	-	-	-	-
1. Fricctiekosten	Neutraal	-	-	-	-
2. Kosten Sociaal statuut	Neutraal	-	-	-	-
3. Desintegratiekosten 3G	400	-	-	-	400
4. Desintegratiekosten De Connectie	300	-	-	-	300
<i>Post onvoorzien / overig</i>	459	-	9	9	450
<i>Ontvangsten</i>	-	-56	-14	-70	70
B. Harmonisatieopgave De Connectie	500	129	493	622	-122
<i>Investerings</i>	500	129	171	300	200
<i>Desintegratiekosten</i>	-	-	322	322	-322
Saldo baten en lasten	4.400	3.096	488	3.584	816

Afgezet tegen het bedrijfsplan blijkt dat tot op heden minder kosten zijn gemaakt voor de ontvlechting en de vorming van de nieuwe organisatie. In het bedrijfsplan was € 3,9 mln. geraamd (incl. 0,7 mln. voor desintegratie van systemen), terwijl in werkelijkheid € 3,0 mln. is besteed.

Voor de harmonisatie-opgave is € 0,6 mln. van de hiervoor beschikbare 0,5 mln. uitgegeven c.q. heeft een bestemming gekregen. Ultimo 2018 is er binnen het transitiebudget derhalve nog € 0,8 mln. beschikbaar voor de harmonisatieopgave van De Connectie.

Toelichting uitgaven transitiebudget

A. Ontvlechting uit 3G en vorming De Connectie

Projectorganisatie

De kosten voor de projectorganisatie ad. € 2.264k bestaan voor een belangrijk deel uit de kosten van de kwartiermakersorganisatie en van de hiervoor ingehuurd specifieke expertise zoals (programma)management en HR-expertise ter ondersteuning van de reorganisatie. De gevolgen van de vertraging van een halfjaar van de feitelijke start van De Connectie heeft op onderdelen extra kosten met zich meegebracht (met name extra inzet tijdelijk personeel).

Communicatie

De kosten voor de communicatie ad. € 162k bestaan grotendeels uit kosten die zijn gemaakt voor communicatie-uitingen zoals huisstijl, intranet en internet, maar ook voor bijeenkomsten met (toekomstige) medewerkers.

Investeringsen

De post investeringen van € 598k bestaat uit kosten die samenhangen met de ontvlechting van de taken en werkzaamheden uit de gemeentelijke organisatie. Het betreft hier o.a. investeringen die zijn gedaan in ICT-systemen, P-systemen, maar ook kosten die samenhangen met de inrichting van HR21 en het plaatsingsproces van medewerkers.

Frictie- en desintegratiekosten

Medio 2017 is in het OGO besproken de € 700k desintegratiebudget en ruimere bestemming te geven in de gehele transitie- en harmonisatieopgave. Sinds 2018 is er voor € 322k aan kosten gemaakt vanuit dit budget. Hiervan betreft € 221k kosten voor extra ondersteuning bij ICT. Daarnaast zijn uit dit budget de kosten gedekt voor het aandeel van De Connectie in de aanbesteding van het Social Intranet (besluit OGO 30 oktober 2018) en in de ontwikkeling van managementinformatie. Vanwege de herbestemming van dit budget zijn de uitgaven op deze post in voornoemde tabel opgenomen onder de Harmonisatieopgave De Connectie.

Overige kosten

De post onvoorzien is nagenoeg niet aangesproken. Daarentegen is er nog € 70k aan subsidie-opbrengsten gerealiseerd, welke zijn toegevoegd aan het transitiebudget.

B. Harmonisatieopgave De Connectie

Investeringsen

De € 300k heeft betrekking op investeringen in de harmonisatie-opgave, onder andere in de aanbesteding en implementatie van één Facility Management Informatiesysteem (FMIS) en de aanbesteding van één nieuw financieel systeem.

Desintegratiekosten

Hier wordt verwezen naar de toelichting opgenomen onder frictie- en desintegratiekosten.

3.7. Investeringsplanning

Afdeling	Activum omschrijving	Begroting				Doorgeschoven investeringen		Extra investeringen	Begroting			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2019	2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro												
A&B	Software	-	-	-	59	60	-	1.361	1.421	-	-	59
BEL	Software	-	-	49	-	700	-	-	700	-	49	-
BR	Gereedschappen	-	-	41	-	21	-	-	21	-	41	-
BR	Software	-	12	12	-	175	-	-	175	12	12	-
DIV	Inrichting gebouwen en inventaris	-	-	-	-	16	-	-	16	-	-	-
DIV	Software	-	-	9	-	105	-	-	105	-	9	-
FZF	Gereedschappen	29	-	-	-	55	-	-	84	-	-	-
FZF	Inrichting gebouwen en inventaris	-	578	68	377	-	-	-	-	578	68	377
FZF	Personenautos	33	11	138	15	-	-	-	33	11	138	15
FZF	Scoters	-	-	-	-	-	-	16	16	-	-	-
FZF	Software	-	82	-	-	-	-	-	-	82	-	-
I&A	Software	-	-	-	-	45	-	-	45	-	-	-
ICT	Hardware	4.008	1.241	203	-	1.991	1.345	-	5.999	2.586	203	-
ICT	Mob App (tablets/labtops/smartphone)	218	146	282	172	-	-	-	218	146	282	172
ICT	Software	19	318	23	675	-	-	-	19	318	23	675
ICT	Telecommunicatievoorzieningen	24	34	-	-	249	655	-	273	689	-	-
Totaal vaste activa		4.332	2.421	825	1.297	3.417	2.000	1.376	9.125	4.421	825	1.297

In de tweede bestuursrapportage is het Investeringsprogramma (IP) geactualiseerd. Aan deze geactualiseerde begroting zijn ook de vervangingsinvesteringen toegevoegd. De gepresenteerde mutaties in het IP hebben uitsluitend betrekking op 1. Het doorschuiven van investeringen vanuit 2018 naar 2019 en 2. investeringen welke samenhangen met de kadercorrecties en knelpunten uit hoofdstuk 3. Bij de MJPB 2020-2023 zal de investeringsplanning in zijn geheel worden geactualiseerd.

De nu geplande investeringen bestaan voor € 7,9 mln. uit reguliere vervangingen van bedrijfsmiddelen die zijn afgeschreven. Dit betreft hoofdzakelijk investeringen in hardware. Daarnaast staat ook de vervanging van de telefooncentrale op de planning. De verwachting is dat deze vervangingsinvesteringen ook daadwerkelijk in 2019 gerealiseerd worden. In 2019 staan initiële investeringen begroot voor € 3,2 mln. Een belangrijk deel heeft betrekking op de investering in het nieuw financieel systeem (zie par. 3.2.2). Ook zal er worden geïnvesteerd in de harmonisatie van het belastingstelsel waarvan de aanbesteding op dit moment loopt. Daarnaast vinden investeringen plaats in een nieuwe gemeenschappelijke ICT-omgeving.

3.8 Effecten bijdrage per gemeente

In de navolgende tabellen zijn de financiële effecten voor de gemeenten opgenomen van de in de bestuursrapportage opgenomen kadercorrecties en knelpunten. Voor het bepalen van het financieel effect per gemeente, zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. De kadercorrecties als gevolg van omissies in het kader zijn toegerekend aan de gemeente waar deze betrekking op hebben. Alleen de aanstelling van de preventiemedewerker is op basis van de verdeelsleutel verdeeld over de gemeenten.
2. De kadercorrecties als gevolg van bestuurlijke besluitvorming zijn, voor zover gekwantificeerd, op basis van de verdeelsleutel verdeeld over de gemeenten.
3. De kadercorrecties als gevolg van maat- en meerwerk zijn toegerekend aan de gemeente waar deze betrekking op hebben.
4. De knelpunten als gevolg van (wettelijke) autonome ontwikkelingen zijn op basis van de verdeelsleutel verdeeld over de gemeenten.
5. De knelpunten ICT, Implementatie nieuw financieel systeem én Harmonisatie-opgaven zijn, voor zover gekwantificeerd, op basis van de verdeelsleutel verdeeld over de gemeenten.
6. De effecten van de aanvullende maatregelen zijn toegerekend aan de gemeenten op basis van waar de maatregelen hun effect hebben.

Arnhem

		Begroting 2019	meerjarenraming		
			2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Arnhem	I/S				
Primitieve begroting		26.357	25.835	23.528	23.528
Mutaties kadercorrecties	S	293	420	420	420
Mutaties kadercorrecties	I	447	-	-	-
Mutaties knelpunten	S	1.706	2.218	2.212	2.212
Mutaties knelpunten	I	965	124	-	-
Mutaties aanvullende maatregelen	S	-744	-771	-610	-610
Mutaties aanvullende maatregelen	I	-110	-	-	-
Totaal		28.913	27.826	25.550	25.550

Renkum

		Begroting 2019	meerjarenraming		
			2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Renkum	I/S				
Primitieve begroting		3.939	3.859	3.539	3.539
Mutaties kadercorrecties	S	22	26	26	26
Mutaties kadercorrecties	I	54	-	-	-
Mutaties knelpunten	S	232	301	300	300
Mutaties knelpunten	I	131	17	-	-
Mutaties aanvullende maatregelen	S	-90	-93	-71	-71
Mutaties aanvullende maatregelen	I	-15	-	-	-
Totaal		4.274	4.110	3.794	3.794

Rheden

		Begroting	meerjarenraming		
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Rheden		I/S			
Primitieve begroting		6.298	6.163	5.622	5.622
Mutaties kadercorrecties	S	11	17	17	17
Mutaties kadercorrecties	I	103	-	-	-
Mutaties knelpunten	S	388	505	504	504
Mutaties knelpunten	I	220	28	-	-
Mutaties aanvullende maatregelen	S	-166	-173	-136	-136
Mutaties aanvullende maatregelen	I	-25	-	-	-
Totaal		6.829	6.541	6.007	6.007

Totaal

		Begroting	meerjarenraming		
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Kader Begroting Connectie 2019-2022		I/S			
Primitieve begroting		36.594	35.857	32.689	32.689
Mutaties kadercorrecties	S	326	463	463	463
Mutaties kadercorrecties	I	604	-	-	-
Mutaties knelpunten	S	2.325	3.024	3.016	3.016
Mutaties knelpunten	I	1.315	169	-	-
Mutaties aanvullende maatregelen	S	-1.000	-1.037	-817	-817
Mutaties aanvullende maatregelen	I	-150	-	-	-
Begroting na mutaties		40.016	38.477	35.351	35.351

4. Ontwikkeling van het risicoprofiel

Inventarisatie risico's

Het risicoprofiel uit de tweede bestuursrapportage 2018 is geactualiseerd. De laatst bekende ontwikkelingen die mogelijk van invloed zijn op de dienstverlening en de bedrijfsvoering van De Connectie zijn geïnventariseerd en meegenomen in de actualisatie. Daarnaast zijn de getroffen (beheers)maatregelen mee gewogen in dit risicoprofiel. Bij deze risico-inventarisatie zijn alleen risico's meegenomen met een financiële impact. Risico's die al zijn afgedekt door een bestemmingsreserve, een voorziening of verzekering zijn niet meegenomen in deze inventarisatie. Dit geldt ook voor begrotingsrisico's. In onderstaande tabel staan de belangrijkste geactualiseerde risico's met een financiële impact, afgezet tegen de risicoscore in de tweede bestuursrapportage 2018:

Nr.	Risico/ gebeurtenis	Kans	Impact	Risicoscore Berap-2	Risicoscore JR 2018
1.	Er is onvoldoende veranderkracht binnen De Connectie voor de harmonisatie, standaardisatie en digitalisering van werkprocessen.	Zeer groot	Groot	€ 675.000	€ 675.000
2.	Achterstanden in de kwaliteit van de overgekomen dienstverlening.	Zeer groot	Zeer groot	€ 1.350.000	€ 1.350.000
3.	De Connectie is afhankelijk van (duurdere) inhuur voor het continueren van de dienstverlening.	Groot	Gemiddeld	€ 263.000	€ 263.000
4.	Er wordt door de gemeenten in kwantitatieve en kwalitatieve zin, meer van De Connectie verwacht dan wat er op basis van de ingebrachte middelen kan worden geleverd.	Groot	Groot	€ 525.000	€ 525.000
5.	Door het ontbreken van een goed functionerende governance, komt de opgave van De Connectie onder druk komt te staan.	Zeer groot	Zeer groot	€ 187.500	€ 1.350.000
6.	Het ontvlechten en uittreden van derden leidt tot een dalende volume-afname bij De Connectie.	Zeer groot	Gemiddeld	€ 263.000	€ 263.000
7.	Totdat interventies in ICT geëffectueerd zijn, zijn de continuïteitsrisico's groot.	Groot	Zeer groot	-	€ 1.050.000
	TOTAAL			€ 3.263.500	€ 5.476.000

De risicoscore is tot stand gekomen door de kans en impact van het risico met elkaar in verband te brengen. Hiervoor zijn de kansen en risico's onderverdeeld in de volgende categorieën:

Kans			Impact		
Categorie	Klasse	Gemiddeld	Categorie	Klasse	Gemiddeld
zeer klein	0 - 20%	10 %	zeer klein	€ 0 - € 100.000	€ 50.000
klein	20 - 40%	30 %	klein	€ 100.000 - € 250.000	€ 175.000
gemiddeld	40 - 60%	50 %	gemiddeld	€ 250.000 - € 500.000	€ 375.000
groot	60 - 80%	70 %	groot	€ 500.000 - € 1.000.000	€ 750.000
zeer groot	80 - 100%	90 %	zeer groot	> € 1.000.000	€ 1.500.000

Oorzaken

Ad 1.

Veel innovatiekracht (in personele zin) is achtergebleven bij de gemeenten, doordat de focus lag op uitvoerende bedrijfsvoeringstaken. Ook het beschikbaar stellen van de formatie voor het bedrijfsbureau is een moeizaam proces geweest. In materiële zin wordt het risico gelopen dat de veranderbudgetten (incl. het transitiebudget) onvoldoende blijken te zijn om de transitie te kunnen vervolmaken. Dit kan enerzijds worden veroorzaakt door verkeerde inschattingen, anderzijds zijn ook niet alle benodigde transitiekosten in het bedrijfsplan gekwantificeerd.

Dit risico heeft zich in 2018 De Connectiebreed voorgedaan. Nadrukkelijk is gebleken dat het bedrijfsbureau formatief onvoldoende is toegerust. Hierdoor staat de doorontwikkeling en de beheersing van de bedrijfsvoering van De Connectie onder druk. De harmonisatie, standaardisatie en digitaliseren van werkprocessen komt later op gang en loopt hiermee langer door. Kansen blijven onbenut. Beheersmaatregelen moeten worden gezocht in samenwerking met gemeenten. Tot nu verloopt dit proces moeizaam. De risicoscore blijft daardoor onveranderd ten opzichte van de tweede bestuursrapportage 2018.

Ad 2.

Doordat er geen 'foto' kon worden gemaakt van de kwaliteit van de overgedragen dienstverlening per 1 juli 2017, wordt het risico gelopen dat er discussies ontstaan ten aanzien van kwalitatieve achterstanden. Deze achterstanden hebben o.a. betrekking op de kwaliteit van het (contract-)beheer, van beheersingsmaatregelen in processen, van geautomatiseerde systemen en met name ook op de ICT-omgeving.

Dit risico doet zich in 2018 voor bij zowel het Programma Bedrijfsvoering Gemeenten als het programma Bedrijfsvoering Belastingen. Initiatieven tot samenwerking met de gemeenten om de kwalitatieve achterstanden in te lopen en te herstellen, zijn genomen. Hier zijn in veel gevallen aanvullende investeringen voor nodig. Het is lastig om hier de benodigde dekking voor te organiseren. Een goed voorbeeld hiervan is het plan van aanpak voor Basisregistraties om de basis op orde te krijgen. Het eerder goedgekeurde plan van aanpak komt, gezien de financiële omstandigheden bij de gemeenten, toch weer ter discussie te staan. Ook voor dit risico geldt dat de risicoscore ongewijzigd blijft aan de bestuursrapportage 2018.

Ad 3.

In de aanloop naar De Connectie is beschikbare vacatureruimte vaak niet ingevuld met vast personeel. De 'knip' in de taken en werkzaamheden van medewerkers hebben er eveneens toe geleid dat de taken en werkzaamheden wel zijn overgekomen en de desbetreffende medewerker niet. Ook is op een aantal terreinen nog sprake van een hoog en langdurig ziekteverzuim. Dit maakt dat De Connectie afhankelijk is van (duurdere) inhuur in een krappe arbeidsmarkt.

Dit risico doet zich in 2018 Connectie-breed voor. De invulling van de vacatureruimte door (duurdere) inhuur laat een overschrijding zien op het reguliere personeelsbudget. Hierop wordt gestuurd door meer structurele vacatures open te stellen. Ook wordt zeer actief gestuurd op het terugdringen van het ziekteverzuim. Deze maatregelen meewegende kan ook hier de risicoscore op het niveau van de tweede bestuursrapportage worden gehandhaafd.

Ad 4.

Op het moment van overdracht hadden de gemeenten geen zicht op de hoeveelheden producten en diensten die geleverd konden worden voor het overgedragen budget. In de praktijk leidt dit tot discussies op over de kosten van maat- en meerwerk ten opzichte van de basisdienstverlening. Deze discussie wordt versterkt doordat de gemeenten verschillende kwaliteitsniveaus hebben ingebracht. Ook bestaat het risico dat de (financiële) impact van autonome ontwikkelingen op de dienstverlening tot discussies met de gemeenten leiden, doordat de bedrijfsvoering op meer afstand tot de gemeenten is komen te staan.

Beide risico's hebben zich in 2018 voorgedaan. Dit heeft enerzijds geleid tot lastige discussies ten aanzien van de zowel de eindafrekening over 2018, kadercorrecties, als van de compensatie van autonome prijsontwikkelingen. Nog explicieter doet deze problematiek zich voor bij ICT-businessprojecten. In sommige gevallen moet hier, alleen al met het oog op continuïteit en informatieveiligheid, uitvoering aan worden gegeven. Daarbij zijn discussies over de gemaakte kosten en de dekking hiervan achteraf onwenselijk.

Voor 2019 is afgesproken dat maat- en meerwerk, alleen worden uitgevoerd wanneer vooraf overeenstemming is bereikt over dekking van de kosten. Dit geldt dus expliciet ook voor businessprojecten, die centraal zullen worden geprioriteerd. Met de MJPB 2020-2023 zal worden voorgesteld om met een algemeen prijsindexcijfer te werken, om hiermee discussies over prijsontwikkelingen van individuele contracten te voorkomen en over de jaren te egaliseren. Vooral nog wordt de risicoscore op het niveau van de tweede bestuursrapportage gehouden.

Ad 5.

Door het ontbreken van een goed functionerende governance, komt de opgave van De Connectie onder druk komt te staan. In de tweede bestuursrapportage 2018 is al geconstateerd dat er een grote vraag is naar businessprojecten, zowel vanuit de gemeenten als vanuit De Connectie. Een juiste inrichting van de besluitvorming en verantwoordelijkheden rondom interne en externe businessprojecten is cruciaal voor de prioritering en beheersing hiervan. Hiermee kan de samenhang in projecten, de prioritering en businessrelevantie en niet in de laatste plaats het capaciteitsbeslag bij de afdelingen die belast zijn met de uitvoering worden geborgd. Bij De Connectie zijn dit vaak de afdelingen ICT en Inkoop & aanbesteding. Begin 2019 zal het portfoliomanagement worden ingericht.

Voor het slagen van de opgave van De Connectie is samenwerking met en tussen de gemeenten van essentieel belang. Het risico bestaat dat de wenselijkheid van maatwerk prevaleert boven het harmoniseren en standaardiseren van de dienstverlening. Hiermee wordt het risico gelopen dat het collectieve opdrachtgeverschap onvoldoende van de grond komt, terwijl dit randvoorwaardelijk voor de opgave van De Connectie.

In de praktijk blijkt inderdaad dat het harmoniseren en standaardiseren van de dienstverlening geen sinecure is. Voorbeelden zijn te vinden bij opgaves op het gebied van Belastingen, DIV en Administratie & beheer. Voorafgaand aan de uitvoering van dergelijke opgaven is harmonisatie van de uitgangspunten van het beleid noodzakelijk. Hier spelen de gemeenten, als collectief opdrachtgever, een cruciale rol in. Het bestuur heeft uitgesproken hier aan de gemeentelijke zijde meer sturing op te geven.

Gezien de ervaring uit 2018 wordt de kans van dit risico verhoogd van gemiddeld naar zeer groot. Dit geldt ook voor de impact hiervan gezien het taakstellende karakter van de harmonisatie-opgave.

Ad. 6

Het uittreden van derden leidt tot dalende volume-afname bij De Connectie. Gevolg hiervan is een herverdeling van de overhead; de structurele lasten worden relatief hoger. Deze stijging werkt door in de integrale kostprijs per af te nemen product voor de deelnemende gemeenten. In 2019 zullen met alle, van de gemeenten overgenomen, derden rechtstreekse dienstverleningsovereenkomsten worden afgesloten. Daarbij zullen deze derden de dienstverlening tegen werkelijke kostprijzen krijgen aangeboden. Wijzigingen in de kosten van de dienstverlening kunnen van invloed zijn op voornoemde ontwikkeling. Met de gemeenten is afgesproken hier samen sturing aan te geven. Vooral nog wordt de risico uit de tweede bestuursrapportage aangehouden.

Ad. 7

Totdat interventies in ICT geëffectueerd zijn, zijn de continuïteitsrisico's groot. Deze interventies komen tot uitdrukking in de uitgezette verbeterpaden naar aanleiding van de onderzoeken van Arlande (ICT: onder de motorkap) en PWC (IV-keten). Vanaf 2019 worden hier, naar verwachting, aanvullende middelen voor beschikbaar gesteld en de taakstelling op ICT teruggedraaid. Gezien de financiële situatie bij de gemeenten is echter nog steeds onzekerheid over de toereikendheid van middelen om de ICT weer op het niveau krijgen dat nodig is om een stabiele en veilige ICT-omgeving te kunnen waarborgen. Daarnaast kost de uitvoering van dergelijke interventies tijd.

Gevolgen

Voorname risico's hebben tot gevolg dat:

1. De harmonisatie, standaardisatie en digitalisering van processen mogelijk niet of later binnen de daarvoor beschikbare budgetten kan worden afgerond;
2. hiermee ook de daaraan gekoppelde besparing mogelijk niet of later zal worden behaald.

5. Bijlage 1: specificatie effect bijdrage per gemeente

Arnhem

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Arnhem	I/S				
Bijdrage cf. MJPB 2019-2022		26.427	25.905	23.598	23.598
<i>Mutaties 2e bestuursrapportage 2018</i>					
Systeemboekingen	S	-42	-42	-42	-42
Advieskosten brandverzekering	S	-28	-28	-28	-28
Begroting na mutaties		26.357	25.835	23.528	23.528
Kadercorrecties agv omissies in het kader					
Kapitaalslasten AV-middelen	S	33	33	33	33
Aanstelling preventiemedewerker	S	51	51	51	51
Budgetten vervanging scooters	S	pm	pm	pm	pm
Budgetten voor vervanging hoog-volume-apparatuur repro	S	pm	pm	pm	pm
Evenementencoördinatie	S	pm	pm	pm	pm
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming					
Huisvesting	S	pm	pm	pm	pm
Social Intranet	S	23	23	23	23
Aanpassing en uitbreiding takenpakket Basisregistraties	S	81	81	81	81
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	S	96	123	123	123
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	I	400	-	-	-
Kadercorrecties agv Maat- en Meerwerk					
Laptops versnellingsteam W&I	S	9	9	9	9
Levering apparatuur HNW	I	19	-	-	-
Pilot "Mylex"	I	7	-	-	-
Uitvoeren toeristenbelasting	I	22	-	-	-
Uitvoeren toeristenbelasting vanaf 2020	S	-	101	101	101
		740	420	420	420
Totaal		27.097	26.255	23.948	23.948

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Arnhem	I/S				
Begroting na kadercorrecties					
		27.097	26.255	23.948	23.948
Knelpunten					
Loon- en prijsontwikkelingen	S	398	394	387	387
Implementatie nieuw financieel systeem	S	-	223	223	223
Implementatie nieuw financieel systeem	I	560	18	-	-
-/- Vrijval BR veranderopgave tbv nieuw financieel systeem	I	-537	-	-	-
Taakstelling A&B	I	-	106	-	-
Opgave ICT	I	1.540	-	-	-
-/- Restant transitiebudget tbv ICT-opgave	I	-598	-	-	-
Taakstelling ICT	S	1.308	1.601	1.601	1.601
		2.670	2.342	2.212	2.212
Totaal		29.767	28.597	26.160	26.160

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Arnhem	I/S				
Begroting na knelpunten		29.767	28.597	26.160	26.160
Aanvullende maatregelen					
Inkoop & aanbesteding	S	-54	-54	-54	-54
ICT		-282	-309	-148	-148
- uitzetten applicaties	S	-80	-80	-80	-80
- reductie multifunctionals	S	-48	-48	-48	-48
- reductie aantal vaste telefoons	S	-	-12	-12	-12
- werkplekrationalisatie	S	-8	-8	-8	-8
- Temporiseren IP 2019	S	-147	-161	-	-
Facilitaire zaken en Frontoffice	S	-117	-117	-117	-117
Administratie en beheer	I	-110	-	-	-
Belastingen		-70	-70	-70	-70
- niet invullen vacatureruimte kwaliteitsmedewerker	S	-48	-48	-48	-48
- beperken marktanalyse voor waardebeoordeling	S	-22	-22	-22	-22
Managementsupport	S	-220	-220	-220	-220
		-854	-771	-610	-610
Totaal		28.913	27.826	25.550	25.550

Renkum

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Renkum	I/S				
Bijdrage cf. MJPB 2019-2022		3.939	3.859	3.539	3.539
Begroting na mutaties		3.939	3.859	3.539	3.539
Kadercorrecties agv omissies in het kader					
Bankkosten	S	-12	-12	-12	-12
Aanstelling preventiemedewerker	S	7	7	7	7
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming					
Huisvesting	S	pm	pm	pm	pm
Social Intranet	S	3	3	3	3
Aanpassing en uitbreiding takenpakket Basisregistraties	S	11	11	11	11
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	S	13	17	17	17
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	I	54	-	-	-
		76	26	26	26
Totaal		4.016	3.885	3.565	3.565

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Renkum	I/S				
Begroting na kadercorrecties		4.016	3.885	3.565	3.565
Knelpunten					
Loon- en prijsontwikkelingen	S	54	53	53	53
Implementatie nieuw financieel systeem	S	-	30	30	30
Implementatie nieuw financieel systeem	I	76	2	-	-
-/- Vrijval BR veranderopgave tbv nieuw financieel systeem	I	-73	-	-	-
Taakstelling A&B	I	-	14	-	-
Opgave ICT	I	209	-	-	-
-/- Restant transitiebudget tbv ICT-opgave	I	-81	-	-	-
Taakstelling ICT	S	178	217	217	217
		362	318	300	300
Totaal		4.378	4.203	3.865	3.865

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Renkum	I/S				
Begroting na knelpunten		4.378	4.203	3.865	3.865
Aanvullende maatregelen					
Inkoop & aanbesteding	S	-4	-4	-4	-4
ICT		-30	-34	-12	-12
- uitzetten applicaties	S	-10	-10	-10	-10
- reductie aantal vaste telefoons	S	-	-2	-2	-2
- werkplekrationalisatie	S	-0	-0	-0	-0
- Temporiseren IP 2019	S	-20	-22	-	-
Facilitaire zaken en Frontoffice	S	-16	-16	-16	-16
Administratie en beheer	I	-15	-	-	-
Belastingen		-9	-9	-9	-9
- niet invullen vacatureruimte kwaliteitsmedewerker	S	-6	-6	-6	-6
- beperken marktanalyse voor waardebeoordeling	S	-3	-3	-3	-3
Managementsupport	S	-30	-30	-30	-30
		-105	-93	-71	-71
Totaal		4.274	4.110	3.794	3.794

Rheden

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Rheden	I/S				
Bijdrage cf. MJPB 2019-2022		6.298	6.163	5.622	5.622
Begroting na mutaties		6.298	6.163	5.622	5.622
Kadercorrecties agv omissies in het kader					
Bankkosten	S	-8	-8	-8	-8
Schoonmaak bijgebouwen Rheden	S	-26	-26	-26	-26
Verwerken personele mutaties in MPZ	S	-13	-13	-13	-13
Aanstelling preventiemedewerker	S	12	12	12	12
Budgetten vervanging meubilair gemeente Rheden	S	pm	pm	pm	pm
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming					
Huisvesting	S	pm	pm	pm	pm
Social Intranet	S	5	5	5	5
Aanpassing en uitbreiding takenpakket Basisregistraties	S	19	19	19	19
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	S	22	28	28	28
Plan van aanpak Basisregistraties: 'Basis op orde'	I	91	-	-	-
Kadercorrecties agv Maat- en Meerwerk					
Regiesysteem Sociaal Domein MOGuide	I	12	-	-	-
		114	17	17	17
Totaal		6.412	6.180	5.639	5.639

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Rheden	I/S				
Begroting na kadercorrecties		6.412	6.180	5.639	5.639
Knelpunten					
Loon- en prijsontwikkelingen	S	91	90	88	88
Implementatie nieuw financieel systeem	S	-	51	51	51
Implementatie nieuw financieel systeem	I	127	4	-	-
-/- Vrijval BR veranderopgave tbv nieuw financieel systeem	I	-122	-	-	-
Taakstelling A&B	I	-	24	-	-
Opgave ICT	I	351	-	-	-
-/- Restant transitiebudget tbv ICT-opgave	I	-136	-	-	-
Taakstelling ICT	S	298	365	365	365
		608	533	504	504
Totaal		7.020	6.714	6.143	6.143

		Begroting		meerjarenraming	
		2019	2020	2021	2022
Bedragen x 1.000 euro					
Rheden	I/S				
Begroting na knelpunten		7.020	6.714	6.143	6.143
Aanvullende maatregelen					
Inkoop & aanbesteding	S	-5	-5	-5	-5
ICT		-69	-75	-38	-38
- uitzetten applicaties	S	-10	-10	-10	-10
- reductie multifunctionals	S	-8	-8	-8	-8
- reductie aantal vaste telefoons	S	-	-3	-3	-3
- werkplekrationalisatie	S	-17	-17	-17	-17
- Temporiseren IP 2019	S	-33	-37	-	-
Facilitaire zaken en Frontoffice	S	-27	-27	-27	-27
Administratie en beheer	I	-25	-	-	-
Belastingen		-16	-16	-16	-16
- niet invullen vacatureruimte kwaliteitsmedewerker	S	-11	-11	-11	-11
- beperken marktanalyse voor waardebeoordeling	S	-5	-5	-5	-5
Managementsupport	S	-50	-50	-50	-50
		-191	-173	-136	-136
Totaal		6.829	6.541	6.007	6.007

Zienswijze 1^e bestuursrapportage 2019 en ontwerp- meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 De Connctie

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.: 3 juli 2019

Zaaknummer:

Portefeuillehouder: R. Paping

Aan de gemeenteraad,

19 juni 2019

Aanwezige woordvoeders:

De heer Van der Loo (GL), de heer Verhoek (D66), de heer Eliëns (PvdD), de heer Dilekçi (Denk/VA), de heer Venhoek (D66), de heer Engelaar (PVV). De overige fracties waren niet vertegenwoordigd.

Verloop:

De raadskamer heeft het raadsvoorstel besproken. De fractie van Denk/VA heeft een richtinggevende motie aangekondigd met als titel "Cloud tenzij".

D66 heeft aangekondigd een amendement te overwegen.

Toezegging:

Wethouder van Dellen zegt toe volgend jaar (maart 2020) de raad opnieuw uitvoeriger (los van de bestuursrapportages) bij te praten over de voortgang van de ontwikkelingen bij De Connectie.

Conclusie:

Na instemming van de raadskamer concludeert de voorzitter dat de Meningsvormende fase is afgerond en dat de aangekondigde motie en het aangekondigde amendement tijdens de besluitvormende vergadering van 3 juli zullen worden behandeld.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

B. van Es

Titel/onderwerp:

Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten

Raadsadviseur:

K. Vons

Telefoonnr:

377408

katinka.vons@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	P. Blij
Portefeuillehouder:	R. Paping	Telefoonnr:	3775688
		E-mailadres:	Priska.blij@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvorming 1		
Toelichting	<p>Het college biedt de raad het voorstel Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten aan ter vaststelling. Hierbij gaat het om de wijzigingen 1. in de opbouw van de programma's in de jaarstukken en de begroting, 2. inzicht in de doelen van beleid, 3. de financiële toelichting in de cyclusdocumenten en 4. de grafische weergave en 5. het stappenplan.</p> <p>Aanleiding In de MeerJarenProgrammaBegroting (MJPB) 2019-2022 is aangegeven om in gezamenlijke ambitie - zowel bestuurlijk als ambtelijk - de komende jaren te komen tot een andere opzet van de begroting. Vorig jaar is gebleken uit interviews met raadsfracties in het kader van het doorontwikkelen van het strategisch proces en de verbeterde opzet van de MJPB dat de leesbaarheid en de toegankelijkheid nog verder kunnen worden vergroot. Met de MJPB 2019-2022 zijn stappen gezet, maar nog niet voldoende. Dat bleek ook uit het onderzoek van de rekenkamer naar de "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord".</p> <p>Motie 17M75 Daarnaast heeft de raad de wens uitgesproken in de motie 17M75 d.d. 6 november 2017, om de begroting SMART (SMART is een model om een goed geformuleerde doelstelling op te stellen, zodat de kans groter is dat er in werkelijkheid ook wat van terecht komt vorm te geven, de afkorting staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdsgebonden). Afgesproken is om in de volgende begrotingen: ☐ de doelen en de afspraken nog concreter en meetbaarder te formuleren ☐ de koppeling met middelen te verbeteren. Hierdoor wordt voor een ieder inzichtelijker welk geld en welke capaciteit horen bij welke opgaven. Dit geeft meer transparantie voor de lezer.</p> <p>Samenhang met Raadsvoorstel behandeling Rekenkamerbrief "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord" De raadskamer heeft op 13 maart gesproken over de Rekenkamerbrief "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord" en besloten niet over te gaan tot een inhoudelijke bespreking van het voorstel en besloten dat de behandeling van de rekenkamerbrief en het raadsvoorstel dient te worden voortgezet met een informatieve bespreking met de Rekenkamer. Op 20 maart heeft de informatieve behandeling met de Rekenkamer plaatsgevonden en is besloten dit raadsvoorstel door te geleiden naar de meningsvorming 1. De vervolg behandeling van dit raadsvoorstel zal i.v.m. de samenhang meegenomen worden met de behandeling van het voorliggende raadsvoorstel "Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten".</p> <p>Proces Auditcommissie In de auditcommissie is een aantal keren dit onderwerp aan de orde geweest. Ambtelijk is er een toelichting geweest op het proces. De auditcommissie heeft in een schriftelijke reactie haar advies aan de raad kenbaar gemaakt. Dit advies treft u bij de stukken aan.</p>		

Voorgesteld resultaat van de bespreking	<p>1. Beslissen of het voorstel "Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten" kan worden doorgeleid naar de meningsvormende (2) of besluitvormende fase.</p> <p>2. Beslissen of het voorstel behandeling Rekenkamerbrief "Navolgbaarheid Coalitieakkoord" door geleid kan worden en zo ja op welke wijze.</p>			
Spreekrecht publiek	Ja, indien gewenst.			
Behandeladvies	<p>Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld.</p> <p>Het voorstel is voor een meningsvormende behandeling (m1) geagendeerd. Bedoeling van deze (meningsvormende) fase is om partijen te laten verkennen welke essentiële politieke informatie en/of toezeggingen van het college de fracties missen om hun definitieve standpunt te bepalen. Daartoe kunnen woordvoerders vragen stellen aan het college en aan elkaar.</p> <p>Uitkomst van de meningsvormende (I) behandeling kan zijn:</p> <p>1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase, of</p> <p>2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase meningsvorming II, waar deze besproken zullen worden.</p>			
Bijlagen				
Raadsvoorstel plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten				
Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten				
Schriftelijk reactie Auditcommissie (volgt z.s.m.)				
Motie 17m75 d.d. 6 november 2017				
Rekenkamerbrief "Navolgbaarheid Coalitieakkoord" 4-10-2018				
Raadsvoorstel behandeling Rekenkamerbrief "Navolgbaarheid Coalitieakkoord" 12-10-2108				
Nota van Bevindingen "Navolgbaarheid Coalitieakkoord" 4-10-2018				
Analyse Coalitieakkoord Arnhem Rekenkamer 30-9-2018				

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 371516

Onderwerp: Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten

Voorstel

1. De verbetervoorstellen voor aandachtsveld 1 vast te stellen: de opbouw van de programma's in de cyclusdocumenten (jaarstukken en begroting)
2. De verbetervoorstellen voor aandachtsveld 2 vast te stellen: inzicht in de doelen van beleid (overzicht doelen, inspanningen en middelen)
3. De verbetervoorstellen voor aandachtsveld 3 vast te stellen: financiële toelichting in cyclusdocumenten
4. De verbetervoorstellen voor aandachtsveld 4 vast te stellen: grafische weergave/toelichting
5. Het stappenplan vast te stellen waarin staat aangegeven welke verbeteringen in 2019 worden gerealiseerd en welke de komende jaren.

Inleiding

In de MeerJarenProgrammaBegroting (MJPB) 2019-2022 is aangegeven dat de gezamenlijke ambitie - zowel bestuurlijk als ambtelijk - is om de komende jaren te komen tot een andere opzet van de begroting. Vorig jaar is gebleken uit interviews met raadsfracties in het kader van het doorontwikkelen van het strategisch proces en de verbeterde opzet van de MJPB dat de leesbaarheid en de toegankelijkheid nog verder kunnen worden vergroot. Met de MJPB 2019-2022 zijn stappen gezet, maar nog niet voldoende. Dat bleek ook uit het onderzoek van de rekenkamer naar de "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord".

Daarnaast heeft de raad de wens uitgesproken in de motie 17M75 d.d. 6 november 2017, om de begroting SMART (SMART is een model om een goed geformuleerde doelstelling op te stellen, zodat de kans groter is dat er in werkelijkheid ook wat van terecht komt vorm te geven, de afkorting staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdsgebonden).

Afgesproken is om in de volgende begrotingen:

- de doelen en de afspraken nog concreter en meetbaarder te formuleren
- de koppeling met middelen te verbeteren.

Hierdoor wordt voor een ieder inzichtelijker welk geld en welke capaciteit horen bij welke opgaven. Dit geeft meer transparantie voor de lezer.

Eind vorig jaar en begin dit jaar is met de auditcommissie gesproken over de aanpak en inhoud van de doorontwikkeling. De ambtelijke werkgroep heeft verschillende interviews gehouden en een benchmark bij 13 gemeenten uitgevoerd. Vanuit de gemaakte stakeholdersanalyse is geconstateerd dat er op een viertal aandachtsvelden doorontwikkeling is te realiseren:

1. Opbouw programma's in cyclusdocumenten (jaarstukken en begroting)

2. Inzicht in doelen van beleid (overzicht doelen, inspanningen en middelen)
3. Financiële toelichting in cyclusdocumenten
4. Grafische weergave/toelichting

In de uitwerking van de verbetervoorstellen op de 4 genoemde aandachtsvelden zijn de aanbevelingen van de rekenkamer, op basis van haar onderzoek naar de "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord" meegenomen:

1. Vraag om een begroting die "klip en klaar" aangeeft hoe de doelen in het coalitieakkoord gerealiseerd worden en wat dat gaat kosten (zie argument 2.1).
2. Houd het simpel. Vraag om een begroting die uitgaat van één programma-indeling die duidelijk maakt "wat we willen bereiken", "wat we daarvoor gaan doen" en "wat dat mag kosten" (zie argument 1.1.)
3. Kijk of de in Rotterdam gekozen benadering van de "theory of change" * ook in de Arnhemse begroting een goed alternatief kan bieden om complexe maatschappelijke opgaven samen met netwerkpartners en samenleving op te pakken, ook wanneer deze niet in concrete cijfers en indicatoren te vatten zijn (zie argument 2.1).

Zie voor een nadere toelichting wat wordt bedoeld met de met 'theory of change' het bijgevoegde Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten".

Beoogd effect

Het realiseren van de in de MJPB 2019-2022 aan gegeven ambitie om de komende jaren te komen tot leesbaarder en toegankelijker cyclusdocumenten. De inzet van deze doorontwikkeling is om de sturing en verantwoording te vereenvoudigen.

Argumenten

1.1 Opbouw van de programma's in de cyclusdocumenten

In de huidige MJPB zijn 23 programma's opgenomen. Het gaat hier om vijf veranderopgaven, 10 stedelijke programma's en 8 wijkprogramma's. Zoals de rekenkamer aangeeft in haar rapport "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord" zorgt deze veelheid van programma's en verschillende sturingslijnen voor een complexe begroting. De opgave is om begroting minder complex op te bouwen. In het bijgevoegde plan van aanpak wordt toegelicht welke benaderingen er zijn voor de opzet van een programmabegroting.

Voorgesteld wordt om te kiezen voor een variant van de BBV-indeling, waarbij rekening is gehouden met de portefeuillestructuur en de omvang van de programma (bijvoorbeeld het huidige programma R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning).

Voorgestelde indeling

Programma	Onderdelen
1 Veiligheid	Crisisbeheersing en brandweer, openbare orde en veiligheid
2 Bereikbare stad	Mobiliteit, wegenonderhoud
3 Vitale economie	Economie, van bedrijven weten, recreatie toerisme en evenementen
4 Ruimtelijke ontwikkeling	Omgevingswet, ruimtelijke ordening, grond

5	Aantrekkelijke woonstad	Wonen, groen, afval en riolering
6	Klimaat en energie	Duurzaamheid en milieu
7	Onderwijs	Onderwijshuisvesting, onderwijsbeleid en leerlingenzaken, volwasseneneducatie
8	Doorbraak naar werk	werk, inkomen, participatie, schulden, armoede
9	Meedoen in Arnhem	inclusie, welzijn, integratie, inburgering, opvang
10	Zorg dichterbij	WMO, jeugdzorg
11	Gezond & Fit	Sport, gezondheid
12	Bruisende stad	Kunst, cultuur en erfgoed
13	Open en verantwoord bestuur	Bestuur, publieke dienstverlening, bedrijfsvoering en financiën

Prioriteiten in programma's in plaats van veranderopgaven

De huidige begroting bevat veranderopgaven die de belangrijkste politieke prioriteiten bevatten. Deze zijn in 2012 geïntroduceerd met het idee dat het accent in de MJPB moest komen te liggen op de veranderopgaven. De goingconcern taken (standaardtaken, zoals het verstrekken van paspoorten, onderhoud) en dergelijke zouden globaler worden beschreven of zelfs in een bijlage opgenomen worden. Er zou jaarlijks een herverdeling plaatsvinden van middelen over het geheel van de opgaven (veranderopgaven én stedelijke programma's). Dit bleek een weerbarstig proces.

Om de MJPB te kunnen versimpelen, is het voorstel om de belangrijkste bestuurlijke prioriteiten niet meer in veranderopgaven weer te geven, maar binnen de hierboven voorgestelde programma's en wijkprogramma's. Een samenvatting van deze prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1 van de MJPB.

Handhaven huidige 8 wijkprogramma's in begroting

In 2020 zal een evaluatie naar 'Van Wijken Weten' gehouden worden. Voorgesteld wordt om de vertaling van 'Van Wijken Weten' en de koppeling met de P&C-documenten een plek in deze evaluatie te geven.

2.1 Inzicht in de doelen van beleid

In de MJPB 2017- 2020 is gekozen voor een nieuwe opzet voor de sturing van de beleidsdoelen. Vanuit de gemeenteraad (motie 17M75 van 6 november 2017), de rekenkamer (aanbeveling 1 "Vraag om een begroting die "klip en klaar" aangeeft hoe de doelen in het coalitieakkoord gerealiseerd worden en wat dat gaat kosten") en de auditcommissie is aangegeven dat het aantal doelen te omvangrijk is. De voorkeur wordt gegeven aan minder doelen met daarbij heldere indicatoren en activiteiten (SMART).

In de programma's in de cyclusdocumenten staan de 3W-vragen centraal:

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we daarvoor doen?
- Wat mag het kosten?

Er zal per programma een gestructureerde verzameling van doelen, te verrichten activiteiten en zo mogelijk indicatoren weergegeven worden, zodat de eerste 2 W-vragen helder beantwoord worden.

Een wens is om ook de 3e W-vraag (wat mag het kosten) te koppelen aan de doelstellingen. Hierdoor kan duidelijk worden of door de beschikbare budgetten de doelstellingen worden bereikt. Er zal onderzocht worden hoe dit geleidelijk aan steeds beter inzichtelijk gemaakt kan worden.

Het doorontwikkelen van de cyclusdocumenten is een meerjarig proces. Bij het verder door ontwikkelen van de doelenboom, en het kunnen volgen van de doelrealisatie kan op termijn worden bekeken of de 3^e aanbeveling van de rekenkamer naar aanleiding van het onderzoek "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord", waaronder de in Rotterdam gekozen benadering van de 'theory of change' (zie voor een nadere toelichting het bijgevoegde " Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten") ook bruikbaar is in Arnhem.

3.1 Financiële toelichting in de cyclusdocumenten

In de huidige MJPB 2019-2021 wordt een financieel overzicht gegeven met baten en lasten en onttrekkingen/toevoegingen reserves. Daarbij wordt een "sluitende" verklaring gegeven op nieuw beleid mutaties en bestaande mutaties.

Het voorstel is om de financiële toelichting uit te breiden, om meer inzicht te bieden in de opbouw en beïnvloedbaarheid van de begroting.

De volgende punten worden uitgewerkt;

- Per programma wordt een toelichting gegeven uit welke 'herkenbare (portefeuille)onderdelen' de programma's zijn opgebouwd. Hierbij wordt aangegeven uit welke middelen deze 'herkenbare onderdelen' bestaan. Hierdoor ontstaat inzicht in de daadwerkelijke opbouw van de begroting.
- Per programma wordt weergegeven uit welke kostensoorten de financiële onderdelen bestaan. Door dit inzicht te geven, ontstaat meer inzicht in de beïnvloedbaarheid van de budgetten.
- In de financiële analyse blijft ingezet worden op een "sluitende" verklaring (bestaand beleid/nieuw beleid).
- De financiële overzichten worden op de website zo veel mogelijk in grafische weergaven aangegeven om de inzichtelijkheid te vergroten.

4.1 :Grafische weergave/toelichting

Tijdens de behandeling van de jaarstukken 2017, kwam vanuit de gemeenteraad de wens om de cyclusdocumenten grafischer weer te geven. Om aan deze wens tegemoet te komen, is voor de MJPB 2019-2022 dan ook een infographic gemaakt. Voor de jaarstukken 2018 is vervolgens als pilot, naast de infographic, een animatie ontwikkeld.

Een animatie en infographic zijn bedoeld om lastige onderwerpen op een makkelijke manier te presenteren. De P&C-documenten worden op deze manier op een grafische, levendige en leuke manier gepresenteerd aan de inwoners van Arnhem.

Voorgesteld wordt om een animatie/infographic als vast onderdeel van de cyclusproducten te gebruiken.

Kanttelingen en risico's

Ondanks dat de basis van de Arnhemse cyclusdocumenten stevig staat en een goede basis biedt voor het kunnen kiezen, sturen en verantwoorden op gemeentelijk beleid en financiën is het verbeteren van deze documenten nooit af. Zowel in-als externe ontwikkelingen brengen nieuwe doelstellingen met zich mee en vragen om een nieuwe manieren van het presenteren van informatie.

Met de hier voorgestelde verbeteringen doen we weer een stapje vooruit.

Alle verbeteringen kunnen echter niet in één keer worden gerealiseerd.

De hiervoor genoemde verbetervoorstellen zijn dan ook in een stappenplan gezet. In dit stappenplan wordt aangegeven welke verbeteringen in 2019 al worden gerealiseerd en welke in de komende jaren.

	Opbouw programma's	Doelenboom	Financiële toelichting	Grafische weergave
MJPB 2020-2023	<ul style="list-style-type: none"> - Programma-indeling is conform afgeleide BBV; - Hoofdstuk 1 geeft samenvatting ambities en hoofdlijnen beleid; - politieke prioriteiten worden niet meer in veranderopgaven weergegeven	<ul style="list-style-type: none"> - Start maken met doelen en inspanningen op programmaniveau weer geven	<ul style="list-style-type: none"> - Start maken met tekstuele toelichting per programma in 'herkenbare onderdelen'; - Per programma kostensoorten zichtbaar maken; - Vasthouden aan de lijn om de financiële overzichten grafisch weer te geven	<ul style="list-style-type: none"> - Infographic en animatie realiseren
MJPB 2021 en verder	<ul style="list-style-type: none"> - Aanbevelingen en conclusies uit evaluatie 'Van Wijken Weten' over de wijkprogramma's in de P&C-documenten verwerken.	<ul style="list-style-type: none"> - Budgetten koppelen aan doelen/ inspanningen	<ul style="list-style-type: none"> - 'Herkenbare onderdelen' voor alle programma's uitwerken op gewenst/ haalbaar detailniveau.	<ul style="list-style-type: none"> - Meer infographics in P&C-documenten om meer grafisch hoofdlijnen van programma's weer te geven.

Financiën

Niet van toepassing

Uitvoering

De uitkomsten van de raadsbespreking over dit voorstel worden uitgewerkt in een voorbeeld dummybegroting, die begin september ter informatie aan uw raad wordt aangeboden. De eerste verbeteringen worden verwerkt in de MJPB, die in oktober 2019 aan u wordt voorgelegd.

Communicatie

Niet van toepassing

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten

Besluit van

[Redacted]

Zaaknummer

371516

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 4 juni 2019, Cluster Bedrijfsvoering nummer: 371516;

gelet op artikel 186 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De verbetervoorstellen voor aandachtsveld 1 vast te stellen: de opbouw van de programma's in de cyclusdocumenten (jaarstukken en begroting)
2. De verbetervoorstellen voor aandachtsveld 2 vast te stellen: inzicht in de doelen van beleid (overzicht doelen, inspanningen en middelen)
3. De verbetervoorstellen voor aandachtsveld 3 vast te stellen: financiële toelichting in cyclusdocumenten
4. De verbetervoorstellen voor aandachtsveld 4 vast te stellen: grafische weergave/toelichting
5. Het stappenplan vast te stellen waarin staat aangegeven welke verbeteringen in 2019 worden gerealiseerd en welke de komende jaren.

De griffier,

De voorzitter,

Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten

Samenvatting

In de MJPB 2019-2022 is aangegeven dat de gezamenlijke ambitie - zowel bestuurlijk als ambtelijk - is om de komende jaren te komen tot een andere opzet van de begroting. Daarnaast heeft de raad de wens uitgesproken in de motie 17M75 d.d. 6 november 2017, om de begroting SMART vorm te geven. Uit een onderzoek 'navolgbaarheid van het coalitieakkoord' van de rekenkamer blijkt dat de wens leeft dat de begroting simpeler wordt. Medio 2019 is gestart met het project 'doorontwikkeling P&C-cyclus'. Vanuit een gemaakte stakeholdersanalyse is geconstateerd dat er op een viertal aandachtsvelden doorontwikkeling is te realiseren:

1. Opbouw programma's in cyclusproducten (jaarstukken en begroting)
2. Inzicht in doelen van beleid (overzicht doelen, inspanningen en middelen)
3. Financiële toelichting in cyclusproducten
4. Grafische weergave/toelichting

Opbouw programma's

In de huidige MJPB zijner 23 programma's opgenomen. Het gaat hier om vijf veranderopgaven, 10 stedelijke programma's en 8 wijkprogramma's. Deze veelheid van programma's en verschillende sturingslijnen zorgt voor een complexe begroting. De inzet van deze doorontwikkeling is dan ook om de sturing en verantwoording te vereenvoudigen. De opgave is om begroting minder complex op te bouwen.

Stedelijke programma's

In de analyse is geconstateerd dat er grofweg een tweetal benaderingen worden gehanteerd voor de programma-indeling. Dit zijn:

- het leidend laten zijn van de taakvelden van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) in zowel de indeling als benaming van de begrotingsprogramma's;
- de maatschappelijke opgaven worden als uitgangspunt genomen.

De voorkeur bestaat voor een variant van de BBV-indeling. Een BBV-indeling naar taakvelden zorgt dat de financiële structuur (taakvelden) en beleidsstructuur goed op elkaar aansluiten en de vergelijkbaarheid met de voorgaande begroting gehandhaafd. De voorkeur gaat hierbij wel uit naar een aangepaste variant op de BBV structuur, waarbij rekening is gehouden met de portefeuillestructuur en de omvang van de programma (bijvoorbeeld het huidige programma R6 Participatie en werk).

Er wordt niet gekozen voor een programma-indeling die aansluit bij de maatschappelijke opgaven. Een indeling vanuit maatschappelijke opgaven is integraler dan een BBV-indeling. Een dergelijk indeling sluit goed aan bij de opgaven waar Arnhem voor staat (en de programmastructuur binnen de ambtelijke organisatie). Deze indeling is echter minder vergelijkbaar met de vorige bestuursperiode. Geredeneerd vanuit de politieke speerpunten biedt een dergelijke indeling relatief weinig plaats voor de reguliere taken (zoals het verstrekken van paspoorten, onderhoud) van de gemeente. Daarnaast sluit de financiële structuur (taakvelden) en beleidsstructuur minder goed op elkaar aan. De taakvelden moeten worden verdeeld over de programma's.

Voorgestelde indeling

	Programma	Onderdelen
1	Veiligheid	Crisisbeheersing en brandweer, openbare orde en veiligheid
2	Bereikbare stad	Mobiliteit, wegenonderhoud
3	Vitale economie	Economie, van bedrijven weten, recreatie toerisme en evenementen
4	Ruimtelijke ontwikkeling	Omgevingswet, ruimtelijke ordening, grond
5	Aantrekkelijke woonstad	Wonen, groen, afval en riolering
6	Klimaat en energie	Duurzaamheid en milieu
7	Onderwijs	Onderwijshuisvesting, onderwijsbeleid en leerlingenzaken, volwasseneneducatie
8	Doorbraak naar werk	werk, inkomen, participatie, schulden, armoede
9	Meedoen in Arnhem	inclusie, welzijn, integratie, inburgering, opvang
10	Zorg dichterbij	WMO, jeugdzorg
11	Gezond & Fit	Sport, gezondheid
12	Bruisende stad	Kunst, cultuur en erfgoed
13	Open en verantwoord bestuur	Bestuur, publieke dienstverlening, bedrijfsvoering en financiën

Veranderopgaven

De huidige begroting bevat veranderopgaven die de belangrijkste politieke prioriteiten bevatten. Deze zijn in 2012 geïntroduceerd met het idee dat het accent in de MJPB moest komen te liggen op de veranderopgaven. De goingconcern activiteiten (zoals het verstrekken van paspoorten, onderhoud) zouden globaler worden beschreven of zelfs in een bijlage opgenomen worden. Er zou jaarlijks een reallocatie van middelen plaatsvinden over het geheel van de opgaven (veranderopgaven én regulier). Dit bleek een weerbarstig proces.

Om de MJPB te kunnen versimpelen, is het voorstel om de belangrijkste politieke prioriteiten niet meer in veranderopgaven weer te geven. De belangrijkste politieke ambities zullen weergegeven worden binnen de stedelijke en wijkprogramma's met de daarbij behorende budgetten. Binnen deze programma's zullen deze ook verder uitgewerkt worden. Daarnaast blijven de 'going concern zaken' ook een plek houden binnen de programma's. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1 van de MJPB. Hierdoor geeft hoofdstuk 1 een goed overzicht van de prioriteiten.

Wijkprogramma's

In 2016 zijn de wijkprogramma's toegevoegd aan de MJPB 2017-2020. Arnhem wil hiermee aangeven hoe zij gaat sturen op de samenhang in de stad met de wijken. In de begroting is dit vertaald in acht wijk/gebiedsprogramma's. Vanuit de stedelijke programma's zijn budgetten overgeheveld naar de wijkprogramma's. In 2020 zal een evaluatie naar 'Van Wijken Weten' gehouden worden. Een aanbeveling is om de vertaling van 'Van Wijken Weten' en de koppeling met de P&C-documenten een plek in deze evaluatie te geven. De afweging hoe de wijkprogramma's in de P&C-documenten komen is dan onderdeel van integrale conclusies en aanbevelingen.

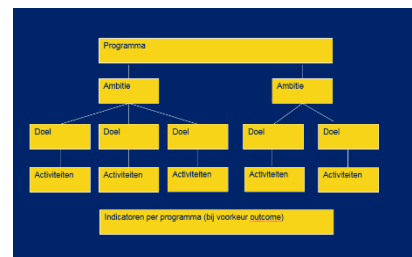
Doelenboom

In de MJPB 2017- 2020 is gekozen voor een nieuwe opzet voor de sturing van de beleidsdoelen. Vanuit de gemeenteraad, auditcommissie en rekenkamer is aangegeven dat het aantal doelen te omvangrijk is. De voorkeur wordt gegeven aan minder doelen met daarbij heldere indicatoren en activiteiten (SMART).

In de programma's in de cyclusdocumenten staan de 3W-vragen centraal:

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we daarvoor doen?
- Wat mag het kosten?

Er zal per programma een gestructureerde verzameling van doelen, te verrichten activiteiten en zo mogelijk indicatoren weergegeven worden, zodat de eerste 2 W-vragen helder beantwoord worden.

Een wens is om ook de 3^e W-vraag te koppelen aan de doelstellingen. Hierdoor kan duidelijk worden of door de beschikbare budgetten de doelstellingen worden bereikt. Er zal onderzocht worden hoe dit geleidelijk aan steeds beter inzichtelijk gemaakt kan worden.

Financiële toelichting

In de MJPB 2019-2021 wordt een financieel overzicht gegeven met baten en lasten en onttrekkingen/toevoegingen reserves. Daarbij wordt een "sluitende" verklaring gegeven op nieuw beleid mutaties en bestaande mutaties.

Het voorstel is om de financiële toelichting uit te breiden om meer inzicht te bieden in de opbouw en beïnvloedbaarheid van de begroting. De volgende punten worden uitgewerkt;

- Per programma wordt een toelichting gegeven uit welke 'herkenbare (portefeuille)onderdelen' de programma's zijn opgebouwd. Hierbij wordt aangegeven uit welke middelen deze 'herkenbare onderdelen' bestaan. Hierdoor ontstaat inzicht in de daadwerkelijke opbouw van de begroting.
- Per programma wordt weergegeven uit welke kostensoorten de financiële onderdelen bestaan. Door dit inzicht te geven, ontstaat meer inzicht in de beïnvloedbaarheid van de budgetten.
- De financiële overzichten worden op de website zo veel mogelijk in grafische weergaven aangegeven om de inzichtelijkheid te vergroten.
- In de financiële analyse blijft ingezet worden op een "sluitende" verklaring (bestaand beleid/nieuw beleid).

Infographic/animatie

Met een animatie en infographic worden lastige onderwerpen op een makkelijke manier gepresenteerd en worden P&C-documenten op een grafische, levendige en leuke manier gepresenteerd aan de inwoners van Arnhem. Tijdens de behandeling van de jaarstukken 2017, kwam vanuit de gemeenteraad de wens om de cyclusdocumenten grafischer weer te geven. Om aan deze wens tegemoet te komen, is voor de MJPB 2019-2022 dan ook een infographic gemaakt. Voor de jaarstukken 2018 is vervolgens als pilot een animatie en infographic ontwikkeld.

Het voorstel is om een animatie/infographic als vast onderdeel van de cyclusproducten te gebruiken.

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Aandachtsvelden voor doorontwikkeling P&C-documenten	8
1 Aandachtsveld 1: Opbouw programma's in cyclusproducten (jaarstukken en begroting)	9
1.1 De programma-indeling, waar komen we vandaan	9
1.2 Wat willen we bereiken met de doorontwikkeling van de programma-indeling	11
1.3 Voorstel vervolg	13
1.4 Bestuurlijke prioriteiten in de cyclusdocumenten, waar komen we vandaan	14
1.5 Wat willen we bereiken met het vertalen van de bestuurlijke prioriteiten in de cyclusdocumenten	14
1.6 Voorstel vervolg	14
1.7 Wijken in de cyclusdocumenten, waar komen we vandaan	14
1.8 Wijken, wat willen we bereiken	15
1.9 Voorstel vervolg wijken	15
1.10 Leesbaarheid en toegankelijkheid	15
2 Aandachtsveld 2: Sturing van beleidsdoelen (overzicht doelen, activiteiten en middelen)	16
2.1 Waar komen we vandaan	16
2.2 Wat willen we bereiken met de doorontwikkeling	16
2.3 Voorstel vervolg	18
3 Aandachtsveld 3: Financiële toelichting in cyclusproducten	19
3.1 Waar komen we vandaan	19
3.2 Wat willen we bereiken met de doorontwikkeling in de financiële toelichting	20
3.3 Voorstel vervolg	21
4 Aandachtsveld 4: Grafische weergave/toelichting	22
4.1 Waar komen we vandaan	22
4.2 Wat willen we bereiken met de doorontwikkeling	22
4.3 Voorstel vervolg	22
5 Planning	23
5.1 Planning uitwerking plan van aanpak doorontwikkeling P&C-cyclus	23
5.2 Hoe verder	23

Bijlage

Bijlage 1	Benchmark tussen 13 gemeenten	24
Bijlage 2	Voorbeelden programma- indeling gemeenten afgeleide BBV	30
Bijlage 3	Programma-indeling versus organisatiestructuur	31
Bijlage 4	Voorbeelden programma- indeling gemeenten op basis van maatschappelijke opgaven	33
Bijlage 5	Programma-indeling versus organisatiestructuur	34
Bijlage 6	Voorgestelde begrotingsindeling met bestuurlijke verantwoordelijkheid	35
Bijlage 7	Voorstel indeling stedelijk programma.....	36
Bijlage 8	Kostensoorten en uitgangspunten voor beïnvloedbaarheid	38
Bijlage 9	Stakeholderanalyse	40

Inleiding

In de MJPB 2019-2022 is aangegeven dat de gezamenlijke ambitie - zowel bestuurlijk als ambtelijk - is om de komende jaren te komen tot een andere opzet van de begroting. Vorig jaar is gebleken uit interviews met raadsfracties in het kader van het door ontwikkelen van het strategisch proces en de verbeterde opzet van de MJPB dat de leesbaarheid en de toegankelijkheid nog verder kunnen worden vergroot. Met de MJPB 2019-2022 zijn stappen gezet, maar nog niet voldoende. Dat bleek ook uit het onderzoek van de rekenkamer naar de navolgbaarheid van het coalitieakkoord.

Daarnaast heeft de raad de wens uitgesproken in de motie 17M75 d.d. 6 november 2017, om de begroting SMART (SMART is een model om een goed geformuleerde doelstelling op te stellen, zodat de kans groter is dat er in werkelijkheid ook wat van terecht komt vorm te geven, de afkorting staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdsgebonden) vorm te geven. Afgesproken is om in de volgende begrotingen:

- de doelen en de afspraken nog concreter en meetbaarder te formuleren.
- de koppeling met middelen te verbeteren. Hierdoor wordt voor een ieder inzichtelijker welk geld en welke capaciteit horen bij welke opgaven. Dit geeft meer transparantie voor de lezer.

Vier aandachtsgebieden

Eind vorig jaar en begin dit jaar is met de auditcommissie gesproken over de aanpak en inhoud van de doorontwikkeling. De ambtelijke werkgroep heeft verschillende interviews gehouden en een benchmark bij 13 gemeenten ([bijlage 1](#)) uitgevoerd. Vanuit de gemaakte stakeholdersanalyse ¹ ([bijlage 9](#)) is geconstateerd dat er op vier aandachtsvelden doorontwikkeling is te realiseren:

1. Opbouw programma's in cyclusdocumenten (jaarstukken en begroting)
2. Inzicht in doelen van beleid (overzicht doelen, inspanningen en middelen)
3. Financiële toelichting in cyclusdocumenten
4. Grafische weergave/toelichting

Deze vier aandachtsvelden worden in deze notitie verder uitgewerkt.

Beslispunten

- Instemmen met de verbetervoorstellen per aandachtsgebied.
- Instemmen met het stappenplan waarin staat aangegeven welke verbeteringen in 2019 worden gerealiseerd en welke de komende jaren.

---

¹ - Gesprekken met fractievoorzitters en raadsleden (vanuit evaluatie MJPB);
- Gesprekken met auditcommissie;
- Sessies onderzoek rekenkamer ihkv onderzoek navolgbaarheid coalitieakkoord in MJPB;
- Afzonderlijke gesprekken collegeleden (staven);
- Interviewronde programma- en clustermanagers;
- Benchmark 13 'vergelijkbare' gemeenten (bijlage

Aandachtsvelden voor doorontwikkeling P&C-documenten

Zoals in de inleiding al aangegeven, is er in de afgelopen maanden in diverse verbanden over de ontwikkeling van de P&C-cyclus gesproken. Er staan vier aandachtsvelden doorontwikkeling centraal:

1. Opbouw programma's in cyclusdocumenten (jaarstukken en begroting)
2. Inzicht in doelen van beleid (overzicht doelen, inspanningen en middelen)
3. Financiële toelichting in cyclusdocumenten
4. Grafische weergave/toelichting

In de volgende onderdelen zijn de bevindingen verwoord en is een aantal verbetervoorstellen gedaan. Er wordt een schets gegeven van de huidige situatie, aangegeven wat wij willen bereiken met de doorontwikkeling en tenslotte het voorgestelde vervolg geschetst.

Uitgangspunt

Dit plan van aanpak is in eerste instantie gericht op verbeteringen in de MJPB en jaarstukken. In het vervolg wordt gekeken hoe dit toegepast kan worden op andere cyclusproducten (zoals tussenrapportages en perspectiefnota), zoals benoemd in onze Verordening Financieel beleid en beheer.

Vervolg

In het proces is aangegeven dat de uitwerking van het plan van aanpak schriftelijk met de auditcommissie wordt gedeeld. De auditcommissie bepaalt of zij hierover nog specifiek wil spreken, voordat het plan van aanpak wordt besproken in de raad. De uitkomsten van de raadsbespreking worden uitgewerkt in een dummybegroting, die begin september aan de raad wordt aangeboden. De eerste verbeteringen worden verwerkt in de MJPB, die in oktober aan de raad wordt voorgelegd.

1 Aandachtsveld 1: Opbouw programma's in cyclusproducten (jaarstukken en begroting)

1.1 De programma-indeling, waar komen we vandaan

De huidige indeling van de begroting stamt uit 2012. Indertijd is het strategisch proces anders ingestoken en daarmee in samenhang zijn de sturingsinstrumenten voor de raad, de perspectiefnota en de meerjarenprogrammabegroting aangepast. Er werd geworsteld met de eerder geïntroduceerde stadsprogramma's, die de lange termijn ambities van waaruit werd gestuurd omvatten. Ze waren erg breed geformuleerd en vooral de verbinding met de dagelijkse praktijk was niet duidelijk. Om goed op die dagelijkse praktijk te kunnen sturen en beter tegemoet te komen aan datgene waar de raad op wilde sturen is een onderscheid gemaakt tussen de taken die zich richten op de uitvoering door de gemeente zelf als ook door anderen ('goingconcern') en de veranderopgaven.

Het accent in de MJPB moest komen te liggen op de veranderopgaven. De goingconcern (standaardtaken, zoals het verstrekken van paspoorten, onderhoud) activiteiten zouden globaler worden beschreven of zelfs in een bijlage opgenomen worden.

Vanuit de stedelijke programma's was het de bedoeling om specifieke, concrete tijdelijke veranderopgaven te formuleren met een looptijd van minimaal 1 en maximaal 4 jaar. Tussen de programma's waarin de goingconcernactiviteiten plaatsvinden en deze veranderopgaven zou jaarlijks een reallocatie van middelen plaatsvinden over het geheel van de opgaven (programma's én regulier). Dit bleek een weerbarstig proces.

In 2016 zijn de wijkprogramma's toegevoegd aan de MJPB 2017-2020. Arnhem geeft hiermee aan, hoe zij gaat sturen op de samenhang in de stad met de wijken. In de begroting is dit vertaald in acht wijk/gebiedsprogramma's. Vanuit de stedelijke programma's zijn budgetten overgeheveld naar de wijkprogramma's. Dit betreft alle budgetten/voorzieningen waar een logische koppeling kan worden gelegd met wijken/bewoners en waarbij er geen sprake is van een evidente stedelijke voorziening, worden per wijk geregistreerd. Dit geldt ook voor budgetten:

- die niet (eenvoudig) kunnen worden beïnvloed. Op die manier wordt een zo volledig mogelijk inzicht gegeven in het geld dat in een wijk omgaat.
- voor taken die zijn ondergebracht bij verzelfstandigde bedrijfsonderdelen of bij gesubsidieerde instellingen, en waarvoor de gemeente opdrachtgever is.
- Wanneer is gebleken dat wijksturing evident niet efficiënt is, dan zijn deze budgetten als stedelijk aangemerkt.
- Daarnaast zijn ook de budgetten van de Sociale Wijkteams in deze programma's opgenomen.

Tenslotte is ook in 2016 besloten de landelijke voorgeschreven taakveldenbegroting als producten te vertalen binnen de Arnhemse reguliere programma's.

Complex

Op dit moment wordt de begroting van de gemeente Arnhem als complex ervaren. In de gesprekken met alle fracties wordt de indeling van de MJPB met verander- en stedelijke, en wijkprogramma's als niet helder ervaren. Dit komt vooral door het ontbreken van middelen aan de veranderprogramma's en onduidelijkheid over de relaties tussen de stedelijke programma's en wijkprogramma's.

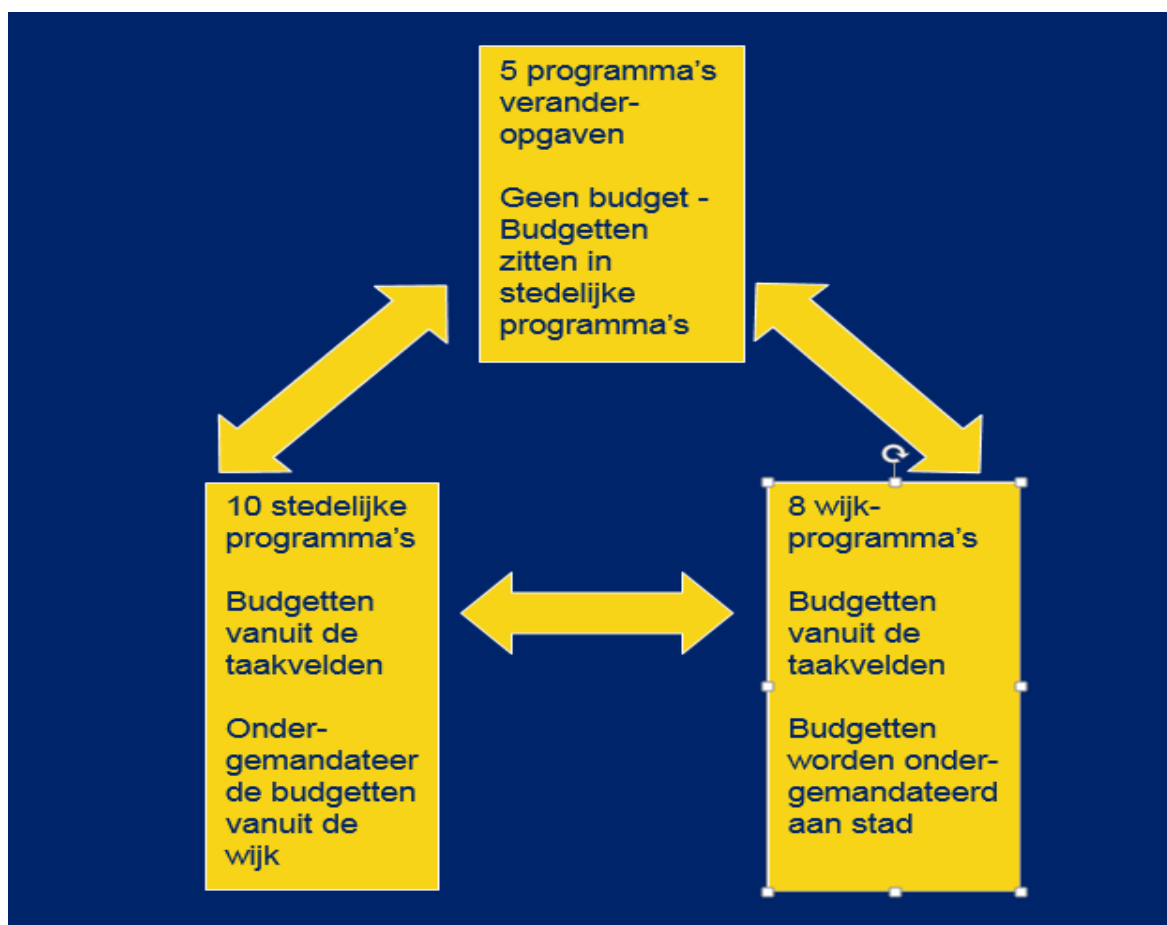
Ook de rekenkamer geeft in haar onderzoek naar de navolgbaarheid van het coalitieakkoord aan dat in hun optiek de huidige opzet van de MJPB te complex is. Zij geven aan dat er in de huidige opbouw van de begroting geen duidelijke keuze is gemaakt voor een leidend sturingsconcept.

Programmasturing, lijnsturing, inputsturing en netwerksturing lopen in de programma's door elkaar. Zij vinden daarnaast de drie soorten programma's (veranderopgaven, stedelijke programma's en wijkprogramma's) wringen, omdat het in al deze programma's over dezelfde soort maatschappelijke opgaven gaat, telkens vanuit een andere invalshoek:

- De veranderopgaven schetsen de leidende uitdagingen en ambities gemeentebreed, komen niet 1-op-1 overeen met de centrale thema's in het coalitieakkoord en zijn niet voorzien van budgetten.
- In de wijkprogramma's staan de in de wijken opgehaalde opgaven centraal, die ook gaan over gemeentebrede thema's als leefbaarheid, duurzaamheid en sociale participatie.
- Bij de stedelijke programma's gaat het om het om doelen en beleid op gemeentelijk niveau met beleidsonderwerpen die nauw samenhangen met de veranderopgaven en de wijkprogramma's.

Het is volgens de rekenkamer in de huidige indeling moeilijk te volgen met welk beleid de realisatie van welke doelen beoogd wordt en wat dat kost. In de optiek van de rekenkamer kan en moet het simpeler en heeft de voorkeur om te kiezen voor één sturingsconcept.

De huidige programma-indeling ziet er nu als volgt uit:

1.2 Wat willen we bereiken met de doorontwikkeling van de programma-indeling

Om de sturing en verantwoording te vereenvoudigen, zal de begroting minder complex opgebouwd moeten worden.

Waar moet een programmabegroting aan voldoen

Het Besluit begroting en verantwoording (BBV) schrijft in artikel 7 en 8 voor dat de begroting ten minste moet bestaan uit een de beleidsbegroting en een financiële begroting.

De beleidsbegroting bestaat uit een het programmaplan² en de paragrafen.

Een programma wordt in de BBV omschreven als een samenhangend geheel van activiteiten.

Gemeenten hebben de ruimte om zelf invulling aan te geven en begroting aan te passen aan de lokale context. Ze mogen dan ook zelf de programma's en het aantal bepalen.

De namen en de aantallen verschillen dan ook per gemeente (zie ook [bijlage 1](#)).

Gemeenten geven hun geld uit aan een breed scala aan deelterreinen, variërend van bijvoorbeeld onderwijshuisvesting, tot de gemeentelijke plantsoendienst of de jeugdzorg. Om te zorgen dat deze uitgaven geaggregeerd en vergeleken kunnen worden tussen gemeenten is een uniforme set van 48 eenheden gedefinieerd. Deze eenheden noemen we de 'taakvelden' en deze kunnen weer geclusterd worden in 9 hoofdstukken, of hoofdtaakvelden. De taakvelden zijn vastgelegd in de regeling taakvelden en verstrekking informatie voor derden

In artikel 66 van het BBV staat aangegeven dat gemeenten verplicht zijn om zowel in de begroting als jaarstukken een totaaloverzicht van de geraamde baten en lasten per taakveld weer te geven.

Gemeenten zijn vrij in het indelen van deze taakvelden naar programma's. Ze moeten wel in zowel de begroting als de jaarstukken het verdelingsprincipe waarmee de taakvelden over de programma's zijn verdeeld weergeven.

Benchmark

Op basis van de benchmark (zie [bijlage 1](#)) die is gemaakt over een 13-tal begrotingen van andere gemeenten kan worden geconstateerd dat er grofweg een tweetal benaderingen worden gehanteerd voor de programma-indeling. Er wordt ofwel gekozen voor het leidend laten zijn van de taakvelden van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) in zowel de indeling als benaming van de begrotingsprogramma's of de maatschappelijke opgaven worden als uitgangspunt genomen.

---

² Het programmaplan bevat:

- a. de te realiseren programma's;
- b. een overzicht van de algemene dekkingsmiddelen;
- c. een overzicht van de kosten van overhead;
- d. het bedrag voor de heffing voor de vennootschapsbelasting, en
- e. het bedrag voor onvoorzien.

BBV-indeling

De BBV-indeling (2016) ziet er als volgt uit;

R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverl
R1 Veiligheid
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat
R3 Economie
R4 Educatie
R5 Cultuur, recreatie en sport
R6 Participatie en Maatschappel Ondersteun
R7 Gezondheid en Milieu
R8 Wonen en Ruimte

Gemeenten kiezen ook wel voor een afgeleide van de BBV indeling, waarbij programma's zijn opgeknipt in relatie tot de portefeuille indeling en waarbij benamingen wat meer passen bij de plaatselijke dynamiek, zoals bijvoorbeeld Amsterdam, Emmen en Nijmegen. Zie [bijlage 2](#) voor de programma-indeling van deze gemeenten.

Voor- en nadelen BBV

- Een BBV-indeling naar taakvelden zorgt ervoor dat de financiële structuur (taakvelden) en beleidsstructuur goed op elkaar aansluiten.
  - De programma's zijn relatief goed te vergelijken met begrotingen van andere gemeenten gebaseerd op een BBV structuur.
  - De vergelijkbaarheid met de voorgaande begroting blijft gehandhaafd.
  - Gemiddeld tussen de 9 en 13 programma's.
  - De indeling is wat 'star' en wellicht niet flexibel (genoeg) om aansluiting te vinden bij de Arnhemse opgaven.
  - De indeling sluit niet geheel aan bij de ambtelijke organisatiestructuur (functionele MJPB-programma's versus integrale teams).
- In [bijlage 3](#) is opgenomen op welke wijze deze zich tot elkaar verhouden.

Maatschappelijke opgaven leidend voor de Programmatische indeling

Een gemeente kan ook voor een programma-indeling kiezen waar de maatschappelijke opgaven leidend zijn voor de programma-indeling. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een duidelijke koppeling tussen de thema's in het coalitieakkoord en de programma's in de begroting. Ook kan gekozen worden voor een koppeling met de ambtelijke organisatiestructuur (integrale programma's vanuit opgaven uit de stad). Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld Dordrecht, Enschede en Tilburg. Zie [bijlage 4](#) voor de programma-indeling van deze gemeenten.

Voor en nadelen

- Een programma-indeling naar maatschappelijke opgaven sluit goed aan op de opgaven.
- Een dergelijke indeling geeft echter minder herkenning met de vorige bestuursperiode.
- Geredeneerd vanuit de politieke speerpunten biedt een dergelijke indeling relatief weinig plaats voor de reguliere taken van de gemeente. De regels van de BBV voor dat de programmabegroting (en daarmee dus ook indeling) de totale begroting van politieke speerpunten alsook reguliere taken dient te bevatten. Bij een indeling volledig naar politieke kernopgaven kan dit dan ook een zekere disbalans in de beleidsmatige en financiële grootte van de programma's tot gevolg hebben.

- De programma's zijn integraler.
- Er zijn vaak minder programma's dan in de BBV variant.
- De financiële structuur (taakvelden) en beleidsstructuur sluiten minder goed op elkaar aan. De taakvelden moeten worden verdeeld over de programma's. De indeling kan beter aansluiten bij de ambtelijke organisatiestructuur. Zie [bijlage 5](#) de uitwerking van integrale teams versus integrale programma-indeling.

1.3 Voorstel vervolg

Op basis van diverse gesprekken is gebleken dat de voorkeur bestaat voor een variant van de BBV-indeling. De argumenten hiervoor zijn dat een BBV-indeling naar taakvelden ervoor zorgt dat de financiële structuur (taakvelden) en beleidsstructuur goed op elkaar aansluiten en de vergelijkbaarheid met de voorgaande begroting gehandhaafd. De voorkeur gaat hierbij wel uit naar een aangepaste variant op de BBV structuur, waarbij rekening is gehouden met de portefeuillestructuur en de financieel-beleidsinhoudelijke omvang van de programma (bijvoorbeeld het huidige programma R6).

Onderstaand wordt een voorstel gedaan voor een programma-indeling gebaseerd op de BBV, waarbij rekening is gehouden met de Arnhemse portefeuille indeling. Het voorstel is om deze indeling voor de MJPB 2020-2023 verder uit te werken,.

	Programma	Onderdelen
1	Veiligheid	Crisisbeheersing en brandweer, openbare orde en veiligheid
2	Bereikbare stad	Mobiliteit, wegenonderhoud
3	Vitale economie	Economie, van bedrijven weten, recreatie toerisme en evenementen
4	Ruimtelijke ontwikkeling	Omgevingswet, ruimtelijke ordening, grond
5	Aantrekkelijke woonstad	Wonen, groen, afval en riolering
6	Klimaat en energie	Duurzaamheid en milieu
7	Onderwijs	Onderwijshuisvesting, onderwijsbeleid en leerlingenzaken, volwasseneneducatie
8	Doorbraak naar werk	werk, inkomen, participatie, schulden, armoede
9	Meedoen in Arnhem	inclusie, welzijn, integratie, inburgering, opvang
10	Zorg dichterbij	WMO, jeugdzorg
11	Gezond & Fit	Sport, gezondheid
12	Bruisende stad	Kunst, cultuur en erfgoed
13	Open en verantwoord bestuur	Bestuur, publieke dienstverlening, bedrijfsvoering en financiën

Projecten maken net als in de huidige begroting integraal onderdeel van de verschillende programma's. Aangezien projecten veelal een beperkte doorlooptijd hebben is het niet gewenst om een project als specifiek programma in de begroting op te nemen. Verantwoording over het project wordt afgelegd in het programma waar het project onder valt. In [bijlage 6](#) is per programma de bestuurlijke verantwoordelijkheid uitgewerkt.

1.4 Bestuurlijke prioriteiten in de cyclusdocumenten, waar komen we vandaan

Zoals al eerder vermeld, bevatten in de huidige begroting de veranderopgaven de belangrijkste politieke prioriteiten. Deze zijn in 2012 geïntroduceerd met het idee dat het accent in de MJPB moest komen te liggen op de veranderopgaven. De goingconcern activiteiten zouden globaler worden beschreven of zelfs in een bijlage opgenomen worden. Er zou jaarlijks een reallocatie van middelen plaatsvinden over het geheel van de opgaven (veranderopgaven én regulier). Dit bleek een weerbarstig proces.

1.5 Wat willen we bereiken met het vertalen van de bestuurlijke prioriteiten in de cyclusdocumenten

Om de MJPB te kunnen versimpelen, is het voorstel om de belangrijkste politieke prioriteiten niet meer in veranderopgaven weer te geven. Er zijn twee mogelijkheden genoemd om de belangrijkste prioriteiten in de begroting een plek te geven:

1. Thema (prioritaire hoofdlijnen van beleid) in eerste hoofdstuk
2. Onderdeel van programma (hoofdlijnen van beleid) samenvatting

1 Thema's

De belangrijkste politieke prioriteiten (hoofdlijnen van beleid) worden niet meer als programma gepresenteerd worden, maar als thema's. Deze thema's zullen uitgebreid beschreven worden met daarbij de daarbij behorende doelstellingen en inspanningen (zie ook paragraaf doelenboom). Hierbij wordt inzichtelijk gemaakt welke budgetten uit de stedelijke programma's hiervoor ingezet worden (zonder dat deze budgetten daadwerkelijk 'overgeheveld' worden).

2 Samenvatting

De belangrijkste politieke ambities worden weergegeven binnen de stedelijke en wijkprogramma's met de daarbij behorende budgetten. Binnen deze programma's worden deze ook verder uitgewerkt. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1 van de MJPB. Hierdoor geeft dit samenvattende hoofdstuk 1 een goed overzicht van de prioriteiten.

1.6 Voorstel vervolg

De bestuurlijke ambities worden onderdeel van de wijk- en stedelijke programma's. De veranderopgaven komen daarmee te vervallen. In ieder programma wordt duidelijk gemaakt wat de bestuurlijke prioriteiten zijn en deze worden samengevat weergegeven in hoofdstuk 1 in de MJPB.

1.7 Wijken in de cyclusdocumenten, waar komen we vandaan

In 2016 zijn de wijkprogramma's toegevoegd aan de MJPB 2017-2020. Arnhem wil hiermee aangeven hoe zij gaat sturen op de samenhang in de stad met de wijken. In de begroting is dit vertaald in acht wijk/gebiedsprogramma's. Vanuit de stedelijke programma's zijn budgetten overgeheveld naar de wijkprogramma's.

1.8 Wijken, wat willen we bereiken

In 2020 zal een evaluatie naar 'Van Wijken Weten' gehouden worden. Wij vinden het wenselijk om de vertaling van 'Van Wijken Weten' en de koppeling met de P&C-documenten een plek te geven in deze evaluatie. De afweging hoe de wijkprogramma's in de P&C-documenten komen wordt dan onderdeel van integrale conclusies en aanbevelingen.

1.9 Voorstel vervolg wijken

De indeling van de wijkprogramma's een onderdeel te laten zijn van de evaluatie 'Van Wijken Weten'. In de aankomende begroting blijven de acht wijkprogramma's dan ook bestaan.

1.10 Leesbaarheid en toegankelijkheid

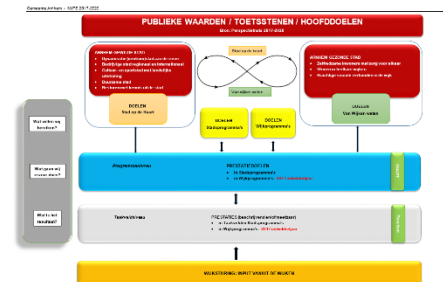
De P&C-cyclus, met de Perspectiefnota als jaarlijks startpunt, is van essentieel belang voor het sturen op maatschappelijke doelen en effecten alsook op de financiële positie van de gemeente. Echter, de specifieke (wettelijke) eisen aan en de veelomvattendheid van de P&C-producten geven het risico dat de vorm meer dan de inhoud voorop kan komen te staan. Juist hierom is gestart met het vereenvoudigen en optimaliseren van deze producten. Denk hierbij aan het digitaliseren van de cyclus. Er zal nog verder ingezet worden om deze zo toegankelijk mogelijk te maken. Ook wordt gekeken dat in de digitale begroting zo grafisch mogelijk

Ook zijn de teksten van de beleidsprogramma's flink onderhanden zijn genomen. Door het bondiger en helderder (lees: minder ambtelijk) schrijven van de P&C-producten, winnen deze aan waarde als sturingsinstrument en bieden zij betere ondersteuning in het debat tussen raad en college. In [bijlage 7](#) staat een voorstel voor de indeling van een stedelijk programma opgenomen.

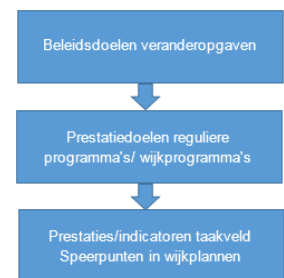
2 Aandachtveld 2: Sturing van beleidsdoelen (overzicht doelen, activiteiten en middelen)

2.1 Waar komen we vandaan

In de MJPB 2017- 2020 is gekozen voor een nieuwe opzet voor de sturing van de beleidsdoelen. Aan de hand van de perspectiefnota 2017-2020 zijn hoofddoelen geformuleerd. Vervolgens zijn de doelen van de veranderopgaven, wijkprogramma's en reguliere opgaven opgesteld. Deze hebben veel relaties met elkaar. Binnen de taakvelden zijn prestaties opgenomen. Deze opzet is in de volgende MJPB's doorgezet.

In MJPB 2019-2021 is gestart om de doelen te koppelen aan de paragraaf 'wat we willen bereiken' en de doelen scherper te stellen. Ook is gekozen om de doelenboom minder complex te maken.

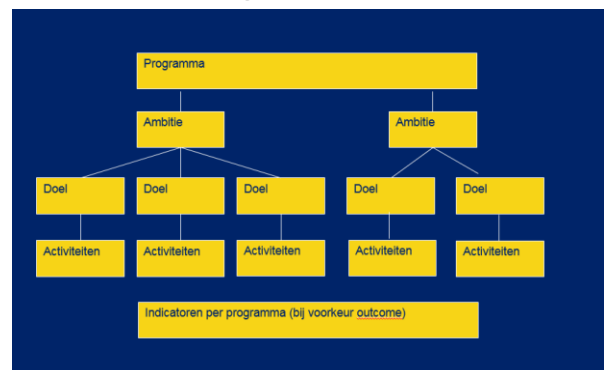
Vanuit de gemeenteraad, auditcommissie en rekenkamer is aangegeven dat het aantal doelen te omvangrijk is. De voorkeur wordt gegeven aan minder doelen met daarbij heldere indicatoren en activiteiten (SMART).

2.2 Wat willen we bereiken met de doorontwikkeling

In de programma's in de cyclusdocumenten staan de 3W-vragen centraal:

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we daarvoor doen?
- Wat mag het kosten?

Er zal per programma een gestructureerde verzameling van doelen, te verrichten activiteiten en zo mogelijk indicatoren weergegeven worden, zodat de eerste 2 W-vragen helder beantwoord worden.

Beperkt aantal doelen per programma

Het uitgangspunt zal zijn dat het aantal doelen per programma beperkt zal blijven. Ze zullen duidelijk en zo smart mogelijk geformuleerd worden. Uit de geformuleerde doelen zal duidelijk moeten blijken waar de politiek op wil sturen. Hierbij is een aandachtspunt dat het formuleren van doelen en het komen tot de juiste indicatoren een lastige opgave is. Niet elk beleidsveld is hetzelfde. Verschillen in soorten producten en dynamiek hebben invloed op de doelen die haalbaar zijn en de soort indicatoren die daarbij horen. Ook is het belangrijk hier realistisch bij te blijven; niet altijd zijn concrete doelen te stellen of is het handelen van een gemeente direct te koppelen aan het bereiken van de gestelde doelen. Er zal de komende tijd verkend worden op welke wijze de doelenboom op de beste wijze ingevuld kan worden.

Doelstelling

- Specifiek: Is deze voldoende concreet?
- Meetbaar: Kunnen we het meten?
- Acceptabel: Is er draagvlak voor?
- Realistisch: Is het haalbaar?
- Tijdgebonden: Wanneer willen we het doel bereikt hebben?

De sturing op doelen zal centraal staan bij de uitwerking van de wijk- en stedelijke programma's.

- In de stedelijke programma's komen de hoofdlijnen/speerpunten van beleid en hierin zullen de ambities (hoofddoelen) benoemd worden. Deze zullen verder uitgewerkt worden in de bijbehorende (sub-)doelen en inspanningen.
- In de stedelijke programma's worden verder de goingconcern-activiteiten omschreven. Bij de goingconcern zaken horen ook doelen en activiteiten. Het gaat om doelstellingen die niet elke keer weer opnieuw opgesteld hoeven worden. Deze vrij statische doelen en inspanningen zullen ook kort opgenomen worden in de MJPB.
- In de wijkprogramma's staan op dit moment de doelen al centraal. In de wijkactieplannen staat beschreven welke activiteiten worden ondernomen. In de wijkprogramma's wordt een koppeling gemaakt met deze wijkactieplannen.

Verschillende doelen en inspanningen kunnen een relatie met elkaar hebben. Zo kunnen bijvoorbeeld activiteiten in de wijk een bijdrage leveren aan het behalen van een doel in een stedelijke programma. Getracht gaat worden om deze relaties inzichtelijk te krijgen, zonder dat de MJPB vol staat met verwijzingen.

Indicatoren

Om te meten of doelstellingen behaald zijn, is het van belang goede indicatoren te benoemen. Vanuit de BBV zijn er een aantal verplichte indicatoren die opgenomen moeten worden in de cyclusproducten. Verder is de gemeente vrij om indicatoren op te nemen in de P&C-documenten. Er zal ingezet worden om bij wijk- en stedelijke programma's een kleine set indicatoren te benoemen. De voorkeur hebben 'outcome indicatoren'. Hierbij zal aangegeven worden in welke mate de gemeente invloed heeft op de behaalde resultaten.

Het door ontwikkelen van de cyclusproducten is een meerjarig proces. Bij het verder doorontwikkelen van de doelenboom, en het kunnen volgen van de doelrealisatie kan op termijn worden bekeken of de *aanbeveling van de rekenkamer*, waaronder de in Rotterdam gekozen benadering van de 'theory of change' ook bruikbaar is in Arnhem.

Wat wordt bedoeld de theory of change

De theory of change is een methodiek die een oplossing geeft, wanneer er niet in de vorm van indicatoren of een andere cijfermatige rapportage kan worden weergegeven of de doelen worden gehaald. Dit komt vooral voor bij processen die samen met partners worden opgepakt. In deze netwerksamenwerkingen versmelten de organisatiedoelen en organisatiewaarden van individuele deelnemende organisaties. Daarbij is het resultaat van een netwerk amper toe te schrijven aan één speler in het netwerk, zoals de gemeente. In plaats van meteen te focussen op wat je als gemeente doet (inspanningen), ga je eerst kijken met al je partners (netwerk) naar wat je wil bereiken (resultaten). Met de partners is commitment gevormd om samen het probleem aan te pakken vanuit een gezamenlijk perspectief. Om dan te kunnen bekijken wat je hebt gerealiseerd gebruik je andere meetmethoden dan indicatoren. Je kijkt bijvoorbeeld met storytelling of beeldmateriaal of doelen worden gerealiseerd.

Budgetten koppelen aan doelstellingen

Een wens is om budgetten te koppelen aan de doelstellingen. Hierdoor kan duidelijk worden of door de beschikbare budgetten de doelstellingen worden bereikt. Dit betekent dat in het financiële systeem een koppeling wordt aangebracht tussen budgetten en doelen. Er zal onderzocht worden hoe dit geleidelijk aan steeds beter inzichtelijk gemaakt kan worden.

In de huidige P&C-documenten zijn de activiteiten (prestaties) gekoppeld aan de taakvelden. In de komende documenten zullen de doelen en activiteiten alleen op programmaniveau inzichtelijk gemaakt worden. Dit is immers het niveau waarop de raad stuurt.

Bovenstaande zal ook gevolgen hebben voor de opbouw van de website van de P&C-documenten.

2.3 Voorstel vervolg

- Bij de MJPB 2020-2023 wordt een start gemaakt met het opstellen van heldere doelen met daarbij activiteiten en zo mogelijk indicatoren.
- In de toekomstige uitwerkingen kan hierbij worden gekeken naar de theory of change.
- De website zal deels op een andere wijze vormgegeven worden.
- Het zichtbaar maken welke budgetten ingezet worden om doelen binnen thema's en wijken te bereiken wordt onderzocht.

3 Aandachtsveld 3: Financiële toelichting in cyclusproducten

3.1 Waar komen we vandaan

In de MJPB wordt een presentatie gegeven van baten en lasten. Tevens worden de verschillen op verschil jaarschijf t en t+1 van bestaand beleid en nieuw beleid gegeven. In tegenstelling tot veel gemeenten geven wij een sluitende verklaring. Andere gemeenten geven een niet optelbare tekst.

Regulier programma 0. Algemeen bestuur							
Regulier programma 0. Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	Rekening	Begroting 2018		Begroting		Meerjarenraming	
	2017	Geamendeerde Raad (03-7-1)	2019	2020	2021	2022	
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	-11.482	-11.692	-12.262	-12.728	-12.324	-11.910	-11.910
Baten	5.051	3.684	4.024	3.968	3.959	3.961	3.965
Saldo van baten en lasten	-6.431	-8.007	-8.238	-8.760	-8.364	-7.949	-7.945
Toevoegingen aan reserves	-16	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	28	21	21	21	21	21	21
Mutaties reserves	12	21	21	21	21	21	21
Resultaat	-6.419	-7.986	-8.217	-8.739	-8.343	-7.928	-7.924

Toelichting mutaties 2019 i.o.v. 2018 (im Raad 3 juli 2018)	Bedrag
Bedragen x € 1.000	
Lasten	
Bestedings- en bezuinigingsvoorstellen	
- Nominale indexatie budgetten presentiegelden Rekenkamer	-2
- Uitbreiding formatie w eelhouders met 0,4 fte tov vorige coalitieperiode	-60
- Volumetoewijking door stijging aantal inwoners verhoging contributie VNG	-22
- Secretariatsfunctie gemeenschappelijke organen Arnhem-Nijmegen	-60
- Inzet op diverse regionale uitvoeringsprogramma's	-236
- Algemene Uitkering Extra middelen Basis Registratie Personen (BRP) voor uitvoering beleid	-300
- Ontw. ijkering kapitaallasten MP	-12
Bestaand beleid	
- Incidenteel budget verkiezingen (Rb 13-11-2017, MJPB 2018-2021)	85
- Verlaging budget VNG (Rb 13-11-2017, MJPB 2018-2021)	249
- Overig bestaand beleid	-108
Totaal lasten	-466
Baten	
Bestedings- en bezuinigingsvoorstellen	
- Daling submunt leges paspoorten doordat geldigheid paspoort van 5 naar 10 jaar gaat (CA-fb)	-56
Bestaand beleid	
-	0
Totaal baten	-56
Totaal mutaties van baten en lasten	-522
Mutaties reserves in 2019	
Bedragen x € 1.000	
Toevoegingen	
-	0
Totaal toevoegingen	0
Onttrekkingen	
- AR uitgaven verkiezingen (Rb 13-11-2017, MJPB 2018-2021)	21
Totaal onttrekkingen	21
Totaal mutaties reserves	21

In de MJPB 2019-2022 is verder gegaan met grafische weergaven van de financiële tabellen (met name op de website). Er is toen ook naast de cijfermatige weergave ook een grafische weergave van lasten verdeeld naar taakvelden opgesteld.

3.2 Wat willen we bereiken met de doorontwikkeling in de financiële toelichting

Vanuit de gesprekken met de stakeholders is gebleken dat we voor wat betreft de financiële toelichting moeten:

1. Vasthouden aan het opstellen van een "sluitende" financiële verklaring tussen jaarschijf t en jaarschijf t+1
2. Naast de onderverdeling in taakvelden, er een onderverdeling plaats moet vinden in logische financiële brokken
3. Meer inzicht in de beïnvloedbare budgetten voor de raad
4. Op de website zo veel mogelijk cijfers grafische weergeven om de inzichtelijkheid te vergroten.

Detailmatige financiële verklaring

Voorgesteld wordt om vast te houden aan een "sluitende" financiële verklaring.

Onder andere in de auditcommissie is aangegeven dat men de mutaties in budgetten goed willen kunnen volgen. De huidige verklaring geeft dit inzicht. Het verdient dan ook niet de voorkeur, zoals een aantal andere gemeenten dit doet, om op hoofdlijnen te verklaren. Zowel in de MJPB's als in de jaarstukken 2018 is gekozen om de belangrijkste afwijkingen te verklaren. Hierbij is gekozen voor thema's/ financiële brokken die herkenbaar zijn. Er is wordt dus geen verklaring op taakvelden gegeven, maar op relevante mutaties. In de jaarrekening wordt de verklaring niet met een post overige sluitend gemaakt.

Onderverdeling in financiële brokken

Vanuit de gesprekken met de diverse stakeholders is aangegeven dat het overzicht op taakveldniveau nuttige informatie bevat in relatie tot verplichte tabel van lasten en baten per taakveld. Het geeft echter niet het juiste inzicht uit welke programma-onderdelen een programma bestaat gerelateerd aan bijvoorbeeld de portefeuille indeling. Zo is bijvoorbeeld uit het huidige stedelijke programma participatie en maatschappelijke ondersteuning niet te herleiden hoeveel er is begroot voor het onderdeel armoede. Er zal verder onderzocht moeten worden in welke mate van detail de onderverdeling van de budgetten wenselijk/ haalbaar is.

In de toekomstige begrotingen willen we meer inzicht geven uit welke bestuurlijke (portefeuille) onderdelen /budgetten het programma bestaat.

In de vergelijking t/ t-1 (financiële analyse) ontbreekt inzicht in welke onderdelen wat omvat qua uitgaven. De onderverdeling in taakvelden geeft onvoldoende informatie.

Er zijn meerdere oplossingen om deze informatie weer te geven. Onderstaand een voorbeeld van de gemeente Amsterdam (vanuit programma Veiligheid):

Lasten

De lasten in dit programmaonderdeel zijn € 79,0 miljoen. Deze lasten bestaan uit:

- Apparaatslasten van € 3,5 miljoen;
- De bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland (VrAA) van € 73,5 miljoen;
- De lasten voor de uit te voeren activiteiten van de Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR) van € 1,6 miljoen;
- De lasten voor de uitvoering van taken voor regiogemeenten in het kader van rampenbestrijding en crisisbeheersing en voor het Beleidscentrum ten behoeve van veiligheid rondom evenementen van € 0,4 miljoen.

Een andere optie betreft een weergave van de brokken in een tabel of een grafische weergave. Hiervoor moet echter de administratie ook op een dergelijke manier zijn ingericht.

Meer inzicht in beïnvloedbare budgetten voor de raad

Om een goed beeld te krijgen van de mogelijkheden die Arnhem heeft om de uitgaven te beïnvloeden, zal deze beoordeeld moeten worden. Om hier inzicht in de begroting in te geven, is inzicht in de kostensoorten wenselijk. De termijn waarin budgetten beïnvloedbaar zijn, heeft veelal een directe relatie met de kostensoort. Een aantal kostensoorten is namelijk alleen op langere termijn te beïnvloeden, denk hierbij aan kapitaallasten, rente, salariskosten. In [bijlage 8](#) is een overzicht opgenomen van de door ons gehanteerde kostensoorten en de mate waarin deze te beïnvloeden zijn.

Grafische weergaven

De in de MJPB 2019-2022 ingezette lijn om de financiële overzichten op de website zo veel mogelijk in grafische weergaven aan te geven wordt doorgezet, hiermee wordt de inzichtelijkheid vergroot.

3.3 Voorstel vervolg

- In MJPB wordt een financiële verklaring gegeven op detail
- In de toekomstige begrotingen willen we meer inzicht gegeven uit welke bestuurlijke (portefeuille) onderdelen /budgetten het programma bestaat.
- In MJPB wordt meer inzicht gegeven in de mate van beïnvloedbaarheid van de budgetten in de begroting. Hiervoor worden grafische overzichten van de kostensoorten opgenomen.
- Het vasthouden aan de ingezette lijn in de MJPB 2019-2020 om de financiële overzichten op de website zo veel mogelijk in grafische weergaven aan te geven om de inzichtelijkheid te vergroten.

4 Aandachtveld 4: Grafische weergave/toelichting

4.1 Waar komen we vandaan

Tijdens de behandeling van de jaarstukken 2017, kwam vanuit de gemeenteraad de wens om de cyclusdocumenten grafischer weer te geven. De begrotingswebsite van de gemeente Enschede ([koers 053](#)) werd als mooi voorbeeld genoemd, want hierbij wordt grafisch weergegeven op basis van vier thema's wat er in hoofdlijnen moet worden bereikt, hoe ze dit aan gaan pakken en wat dit gaat kosten.

Om hier aan tegemoet te komen, heeft de wethouder financiën een toezegging gedaan om hier mee aan de slag te gaan. Voor de MJPB 2019-2022 is dan ook voor de eerste keer een infographic gemaakt. Deze is goed ontvangen. Gezien de korte tijd om deze op te stellen, was dit een cijfermatige weergave van de inkomsten en uitgaven in de stad. Bij de inkomsten is specifiek ingezoomd op de belastingen en wat dit betekent voor de individuele burger. Er is op dat moment voor gekozen om niet in te steken op beleid.

4.2 Wat willen we bereiken met de doorontwikkeling

Gezien de wens (naar Enschedees voorbeeld) om enerzijds de belangrijkste beleidsthema's grafisch weer te geven en anderzijds dit op een meer interactieve manier te laten zien, is gekeken naar de mogelijkheden van een animatie in samenhang met een infographic te maken.

Met een animatie en infographic kan je lastige onderwerpen op een makkelijke manier presenteren. Het komt tot leven en wordt leuker om te volgen. Een animatie en infographic kunnen gemakkelijk verspreid worden via bijvoorbeeld linkedin en twitter.

4.3 Voorstel vervolg

- Bij de jaarstukken wordt een eerste pilot gedaan met het opstellen met combinatie van een animatie en een infographic.
- In de animatie (een kortdurend filmpje van 2 minuten, 300 woorden) wordt ingezoomd op de belangrijkste beleidsthema's voor de inwoners van Arnhem.
- In de infographic wordt een cijfermatige weergave van inkomsten en uitgaven gegeven, met daarbij een weergave van de hoofdlijnen van beleid.
- Na behandeling van de jaarstukken zal aan de gemeenteraad worden gevraagd of de infographic en animatie zijn bevallen. Op basis hiervan kan worden bepaald of een animatie/infographic als vast onderdeel van de cyclusproducten worden gebruikt.

5 Planning

5.1 Planning uitwerking plan van aanpak doorontwikkeling P&C-cyclus

De hiervoor genoemde verbetervoorstellen kunnen in een stappenplan worden gezet. In dit stappenplan wordt aangegeven welke verbeteringen in 2019 al worden gerealiseerd en welke in de komende jaren. Alle verbeteringen kunnen immers niet in één keer worden gerealiseerd.

	Opbouw programma's	Doelenboom	Financiële toelichting	Grafische weergave
MJPB 2020-2023	<ul style="list-style-type: none"> - Programma-indeling is conform afgeleide BBV; - Hoofdstuk 1 geeft samenvatting ambities en hoofdlijnen beleid; - politieke prioriteiten worden niet meer in veranderopgaven weergegeven	<ul style="list-style-type: none"> - Start maken met doelen en inspanningen op programmaniveau weer geven	<ul style="list-style-type: none"> - Start maken met tekstuele toelichting per programma in 'herkenbare onderdelen'; - Per programma kostensoorten zichtbaar maken; - Vasthouden aan de lijn om de financiële overzichten grafisch weer te geven	<ul style="list-style-type: none"> - Infographic en animatie realiseren
MJPB 2021 en verder	<ul style="list-style-type: none"> - Aanbevelingen en conclusies uit evaluatie 'Van Wijken Weten' over de wijkprogramma's in de P&C-documenten verwerken.	<ul style="list-style-type: none"> - Budgetten koppelen aan doelen/ inspanningen	<ul style="list-style-type: none"> - 'Herkenbare onderdelen' voor alle programma's uitwerken op gewenst/ haalbaar detailniveau.	<ul style="list-style-type: none"> - Meer infographics in P&C-documenten om meer grafisch hoofdlijnen van programma's weer te geven.

5.2 Hoe verder

Na besluitvorming door de raad over dit plan, zullen de hierboven genoemde verbetervoorstellen met betrekking tot de MJPB 2020-2023 worden toegepast. Dit gebeurt in de vorm van een 'dummy-begroting'. Onder de 'dummy-begroting' wordt nadrukkelijk geen volledig omgewerkte MJPB 2020-2023 verstaan. Deze zal in september aan de raad worden aangeboden.

Vervolgens zal bovenstaande zo veel mogelijk uitgewerkt worden in de MJPB 2020-2023 'nieuwe stijl'. Financieel zal wel alles worden vertaald naar de nieuwe opzet. Inhoudelijk zal als voorbeeld een kleine selectie van wijken en stedelijke programma's worden uitgewerkt. Deze zal in oktober aan de raad worden aangeboden.

Bijlage 1 Benchmark tussen 13 gemeenten

	Aantal programma's	Omvang teksten programma's	Taakvelden	Doelenboom	Indicatoren	Financiën	Aantal paragrafen	Infographic (en inhoud hiervan)	Pdf-versie aanwezig	Overige bijzonderheden
Gemeente Amersfoort https://amersfoort.begroting-2019.nl/	6 hoofdprogramma's: 1. Duurzame en groeiende stad (met 4 subprogramma's), 2. Inclusieve en veilige stad (met 2 subprogramma's), 3. Lerende, werkende en dynamische stad (met 4 subprogramma's), 4. Bestuur en dienstverlening, 5. Financiën en belasting, 6. Bedrijfsvoering. Analyse van financiën en doelen etc vindt plaats op subprogrammaniveau	Lengte lijkt vergelijkbaar met Arnhem. Meeste tekst zit in de doelen en activiteiten (zie hiernaast)	Als bijlage opgenomen. Hierbij wordt opgemerkt dat deze door de programma's heen lopen en dat één op één aansluiting niet te maken is.	- De beschrijving van de doelen en activiteiten neemt een grote plek in binnen de subprogramma's. Er wordt alleen een korte inleiding gegeven en verder wordt de doelenboom opgenomen.	- De verplichte indicatoren zijn opgenomen in de programma's	- Er wordt een verschillenverklaring gegeven. Deze gebeurt op een eigen onderverdeling van de programma's. Voorbeeld: Stedelijk beheer en milieu wordt onderverdeeld in: - energietransitie; - duurzaamheid; - Luchtkwaliteit; - Milieu; - Stedelijk beheer klimaat en groen. Toelichting op een vrij hoog niveau, geen aansluiting in verschillenanalyse, bijv. afwijking op 1.1. energietransitie, L -7000 verklaar -4000. Er wordt wel aangegeven of afwijking I of S is. - geen onderscheid in bestaande afwijkingen en nieuwe - Geen grafische weergave van de financiën aanwezig.	7 paragrafen Subsidies zit in de bijlagen	Begroting in één oogopslag: https://amersfoort.begroting-2019.nl/#popup-3424557941854beb96beb5fdc057d9b5 - alleen financieel: baten en lasten Wat betaal ik als inwoner gemiddeld: https://amersfoort.begroting-2019.nl/#popup-338590864f02448387446f15c3d825ed Verschillende heffingen voor éénpersoonshuishouden en meerpersoonshuishouden.	Pdf is een tabblad op de website.	- Investerings worden per programma weergegeven - Er is per programma een top 3 van financiële risico's opgenomen. - Er is een disclaimer opgenomen.
Gemeente Nijmegen https://nijmegen.begroting-2019.nl/	12 programma's: 1. Bestuur en organisatie 2. Veiligheid 3. Economie en toerisme 4. Welzijn, wijkontwikkeling en zorg 5. Werk en inkomen 6. Onderwijs 7. Bereikbaarheid 8. Wonen en stedelijke ontwikkeling 9. Openbare ruimte 10. Cultuur en cultureel erfgoed 11. Sport 12. Financiën	Lengte lijkt vergelijkbaar met Arnhem	Taakvelden worden per programma weergegeven. Met name financiële baten en lasten. Er wordt een opsomming gegeven welke taken onder een product vallen.	- Doelenboom is niet herkenbaar terug te vinden op de site.	Indicatoren worden uitgebreid grafisch weergegeven in een dashboard. Indicatoren en BBV worden ook in de bijlage gegeven.	Overzicht zowel in tabelvorm (onderverdeling in taakvelden op lasten-baten) als grafisch lasten en baten in staafdiagram - Er wordt een verschillenverklaring gegeven onderverdeeld in de taakvelden. Het is vooral een beschrijvende verklaring (kopie; wat verandert er in de begroting), die niet naadloos verklaart waarom bijvoorbeeld de lasten op een taakveld afnemen.... Voorbeeld: taakveld Bestuur Voor de realisatie van de doelstellingen van het Programma Bestuur en Organisatie - taakveld 0.1 Bestuur - wordt voor 2019 e.v. jaren een bedrag	8 paragrafen (extra investeringen) Subsidies zijn in de bijlagen opgenomen	Infographic; https://nijmegen.begroting-2019.nl/#popup-e1a439e233b9477eb0805220a18075b8 Inhoudelijke infographic - met opgaven lange termijn, wat gaan we zien	Geen pdf op de begrotingswebsite opgenomen.	- Het raadsvoorstel is op de webpagina opgenomen

	Aantal programma's	Omvang teksten programma's	Taakvelden	Doelenboom	Indicator en	Financiën	Aantal paragrafen	Infographic (en inhoud hiervan)	Pdf-versie aanwezig	Overige bijzonderheden
						begroot van € 5 miljoen. Dit budget bestaat voor € 1 miljoen uit materieel budget van het programma en voor € 4 miljoen uit directe uitvoeringslasten. De kosten van ondersteuning door het ambtelijk apparaat én de kosten van de centrale overhead zijn ondergebracht bij het taakveld 0.4 Overhead. Dit is dan ook de verklaring voor de afname van het budget van € 8,7 miljoen naar € 5 miljoen.				
Gemeente Apeldoorn https://apeldoorn.begroting-2019.nl/	Er wordt gestart met 4 strategische doelen en 3 tophema's. Er wordt aangegeven welke programma's een bijdrage leveren aan deze doelen/thema's. Ze willen nog kijken hoe ze dit beter laten aansluiten. 9 programma's: 1. Bestuur, (wijk)organisatie, burgerzaken en financiën; 2. Veiligheid 3. Openbare ruimte 4. Milieu 5. Jeugd en onderwijs 6. Apeldoorn activeert 7. Maatschappelijke ondersteuning 8. Cultuur, erfgoed, evenementen en sport 9. Buitenstad.	Lijkt vergelijkbaar met Arnhem	Bij de programma's worden de taakvelden benoemd. En de budgetten (inkomsten en uitgaven worden per taakveld weergegeven. Verder geen inhoudelijke informatie over de taakvelden in de programma's.	- Doelenboom is belangrijk onderdeel in programma. Hoofdoelen, doelstellingen, prestaties en indicatoren worden weergegeven.	Indicator en worden grafisch weergegeven.	- Apeldoorn rapporteert onder het kopje budgetten, alleen over de lasten en baten op taakveldniveau in 2019, en de mutaties van de reserves, vanaf 2020 presenteert zij saldi. - je kunt klikken op een taakveld en dan zie de lasten, baten 2019 en voor de overige saldi per product. - Er wordt geen verklaring op de mutaties binnen de programma's weergegeven.	9 paragrafen (extra Vastgoed en Demografie)	Geen Infographic op de site	Pdf is een tabblad op de website	- Op homepage aanbieding door de wethouder met link naar het persbericht - Er is een uitgebreide leeswijzer opgenomen - De risico's worden per programma weergegeven (vanuit Lias)
Gemeente Groningen - begroting 2019 staat nog niet op de site https://begroting2018.groningen.nl/	De site start met een overzichtspagina - bio - programma's - paragrafen Zij starten met een aanbestedingsbrief met daarin speerpunten, soort combi van bij ons hoofdstuk 1 en hoofdstuk 2			Zij kennen een meerjarige kerngegevens pagina met daarin - aantal inwoners - bevolkingsprognose - sociaal economische cijfers omtrent werkgelegenheid - ruimtelijke kerngegevens - aantal woningen - financiële gegevens, waaronder omvang uitkering gem.fonds		De lasten en baten worden gepresenteerd op deelprogrammaniveau - per deelprogramma wordt een verklaring gegeven. - de verklaring is vooral beschrijvend. -Er ligt geen relatie met de taakvelden	9 paragrafen (extra 1 Integraal gebiedsgericht werken, 2 Duurzaamheid)	Begroting in oogopslag in de vorm van staafdiagram per programma	Pdf te downloaden via begrotingsite	

	Aantal programma's	Omvang teksten programma's	Taakvelden	Doelenboom	Indicatoren	Financiën	Aantal paragrafen	Infographic (en inhoud hiervan)	Pdf-versie aanwezig	Overige bijzonderheden
				Reserveomvang, ratio weerstandsvermogen En belastingopbrengsten						
Gemeente Enschede https://www.enschede.nl/bestuur/koers-053	4 programma's: 1. Samenleving en bestuur (5 doelen) 2. Duurzaam wonen, leven, werken (3 doelen) 3. Vitaal en sociaal (4 doelen) 4. Financiën en organisatie (2 doelen)	De hoofdstukken zijn lang.	Bij de programma's worden de taakvelden niet benoemd. In de financiële begroting is een overzicht met de taakvelden opgenomen.	Doelenboom staat in het programma bovenaan. Met subdoelen, indicatoren en acties. Deze worden verder in het programma uitgewerkt.	Wettelijke indicatoren worden in de programma's in tabel weergegeven.	Lasten en baten mutaties reserves in tabelvorm - verschillenverklaring wordt weergegeven op beschrijvend niveau voorbeeld Voor het begrotingsprogramma Samenleving en Bestuur stijgt het begrotingsresultaat met ruim 1 miljoen euro. De belangrijkste mutaties zijn: •In het coalitieakkoord is er eenmalig in 2019 een intensivering beschikbaar gesteld voor het Enschede akkoord; •Vanaf 2019 is er een sterke daling zichtbaar bij de inkomsten en uitgaven van publieksdienstverlening in verband met de gewijzigde geldigheidsduur van de reisdocumenten; •Voor openbare orde en veiligheid is er in het coalitieakkoord een intensivering beschikbaar gesteld voor handhaving en veiligheid en vanaf 2020 voor een verbindingssambtenaar; •In 2019 worden er 3 verkiezingen op twee verschillende momenten georganiseerd; •Bij stadsdeelmanagement komen de in 2018 beschikbare middelen voor "Impuls wijkgerichte aanpak" te vervallen in 2019 en zijn de wijkbudgetten structureel verlaagd. Conform het bij de zomernota 2017 aangenomen Amendement C 'wijkbudgetten ook vanaf 2018 op peil houden'. Voor een verdere toelichting op de cijfers verwijst u naar hoofdstuk 6.4. - grafische weergaven van totaal lasten per product Producten hebben geen link met taakvelden.	8 Paragrafen (extra Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken)	Start van de site weergegeven - koers 053 (wel minder uitgebreid dan vorig jaar) Ook inhoudelijk aan de hand van de 3W vragen	Geen pdf op de website	- In de bijlagen zijn de aangenomen moties en amendementen weergegeven - Ze werken met stadsdeelaganda's. Hierin worden per thema aangegeven wat er in de verschillende stadsdelen speelt.
Gemeente Emmen Let op alleen een pdf, geen website https://gemeente.emmen.nl/sites/default/files/Begroting2019_definitief.pdf	10 programma's: 1. Inwoners en Bestuur 2. Economie en werkgelegenheid 3. Veiligheid 4. Onderwijs en jeugd 5. Bouwen, wonen en milieu 6. Inkomensondersteuning	Vergelijkbaar met Arnhem	Taakvelden worden in de programma's benoemd en ook de financiële overzichten zijn	Doelenboom staat centraal in kopje wat willen bereiken en wat gaan we doen.	Per programma zijn eigen indicatoren benoemd.	Binnen de programma's wordt geen toelichting op de mutaties gegeven.	8 Paragrafen (extra demografische ontwikkeling)	Infographic in pdf - financieel	Alleen pdf, geen website	- ze starten hoofdstukken programma's met trends en ontwikkeling en

	Aantal programma's	Omvang teksten programma's	Taakvelden	Doelenboom	Indicatoren	Financiën	Aantal paragrafen	Infographic (en inhoud hiervan)	Pdf-versie aanwezig	Overige bijzonderheden
	7. Openbare ruimte & Verkeer en vervoer 8. Sport en cultuur 9. Sociaal domein 10. Bedrijfsvoering en inkomstenbronnen		per taakveld ingericht.							
Gemeente Leeuwarden https://inancieel.leeuwarden.nl/begroting/2019-2022/	Werken vanuit vier domeinen: - sociaal - bestuur en middelen - veiligheid - fysiek Hieronder vallen verschillende thema's/ onderdelen	Kort (maar linken naar verdiepende teksten werken niet)	Taakvelden worden niet bij de verschillende programma's benoemd.	Op domeinniveau zijn doelen opgenomen.	Op domeinniveau zijn indicatoren opgenomen (ook vanuit BBV)	Overzichten baten en lasten binnen de onderdelen. Geen toelichting op de mutaties	Onduidelijk aangegeven; maar denk 9 paragrafen (extra Leeuwarden Duurzaam en Investeringsprogramma)	Overzicht baten en lasten op de homepage	Niet op de website	- Leeuwarden heeft voor andere opbouw website gekozen (volgens mij geen Lias) met weinig tekst. - Voor meer informatie over de tekst bij onderdelen/paragrafen wordt naar een verdiepende pdf verwezen (maar deze werkt niet)
Gemeente Maastricht	10 programma's: - Veiligheid - Verkeer, vervoer en waterstaat - Economie - Onderwijs - Sport, cultuur en recreatie - Sociaal domein - Volksgezondheid en milieu - Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing - Bestuur en ondersteuning	Lang (doordat teksten taakvelden/thema's ook in het boekwerk zijn opgenomen.	De taakvelden worden bij de verschillende programma's benoemd. In het boekwerk zit per taakveld wat willen we bereiken, wat gaan we doen, wat mag het kosten, indicatoren en verbonden partijen opgenomen. Binnen aantal programma's worden nog met thema's gewerkt. Hierbij wordt aangegeven dat dit volgend jaar conform taakvelden zal zijn.	Doelenboom is in de programma's /taakvelden opgenomen.	De indicatoren BBV zijn per programma opgenomen. Ook zijn er aparte Maastrichtse indicatoren benoemd.	Er worden overzichten van baten en lasten gegeven. Daarbij zit een toelichting op belangrijke ontwikkelingen.	7 Paragrafen	Uitgebreide infographic (met ook veel tekeningen/kegetallen)	Alleen in pdf	- Start met brief aan raad door college - Er is recent gekeken hoe de MJPB verbeterd kan worden. Ze willen zoveel mogelijk aansluiten op BBV.
Gemeente Tilburg https://programmabegroting-2019.tilburg.nl/	4 programma's: 1. Inclusieve stad (7 subprogramma's)	Lijkt vrij lang, subprogramma	- Taakvelden zijn in de bijlage	- In de subprogramma's neemt	BBV-Indicatoren	- Er wordt een verklaring op mutaties weergegeven.	9 Paragrafen (extra	Infographic op de site	Geen pdf op de begrotingsw	- Bij de inleiding ook aantal

	Aantal programma's	Omvang teksten programma's	Taakvelden	Doelenboom	Indicatoren	Financiën	Aantal paragrafen	Infographic (en inhoud hiervan)	Pdf-versie aanwezig	Overige bijzonderheden
	2. Duurzame stad (6 subprogramma's) 3. Vitale stad (8 subprogramma's) 4. Samen en dichtbij (5 subprogramma's) Onder deze programma's vallen verschillende 'subprogramma's'. Bedrijfsvoering is een apart programma.	ma's worden uitgewerkt.	opgenomen. Geen onderdeel van de programma's	doelenboom belangrijke plek in met doelen en indicatoren. - Er is een aparte bijlage waarin staat aangegeven of doelen verder aangescherpt moeten worden, goed zijn of geschrapt worden. Dit is een traject met de raad.	worden per programma aangegeven. Ook worden andere indicatoren aangegeven.	- Verder niet grafisch weergegeven	Subsidies en inzicht financiële status en weerbaarheid, geen bedrijfsvoering)	Met inhoudelijke teksten	ebsite opgenomen	kerngegevens van de stad genoemd. - Raadsbesluit wordt op de website aangegeven.
Gemeente Dordrecht https://dordrecht.begroting-2019.nl/	8 programma's: 1. Samenwerkend en verbindend Dordrecht 2. Leefbaar en veilig Dordrecht 3. Groen en ruimtelijk Dordrecht 4. Sociaal en zorgzaam Dordrecht 5. Lerend en ondernemend Dordrecht 6. Gezond en levendig Dordrecht 7. Duurzaam en innovatief Dordrecht 8. Bouwend en bereikbaar Dordrecht Financiën van Dordrecht is apart weergegeven (met andere layout)	Korte teksten	Als bijlage opgenomen. Verder niet in de programma's genoemd.	- Doelenboom belangrijk onderdeel in programma's. Doelen met activiteiten benoemd.	- De verplichte BBV-indicatoren zijn in de bijlage opgenomen	Inkomsten en uitgaven grafisch weergegeven. Daarbij uitsplitsing op kostensoort. Geen verklaring op mutaties gegeven.	7 Paragrafen	- Geen infographic op de site	Geen pdf op de begrotingssite opgenomen.	- Bij de inleiding ook aantal kerngegevens van de stad genoemd. - Bij overzicht collegeleden ook verbonden partijen genoemd. - disclaimer opgenomen
Gemeente Zwolle https://zwolle.begroting-2018.nl/	De strategische opgaven worden bij de inleiding genoemd. 10 programma's: 1. Samenleving 2. Inwonersondersteuning 3. Opvang en bescherming 4. Inkomen 5. Ondernemende en levendige stad 6. vitale wijken 7 Toekomstgerichte stad 8. Bestuurs- en inwonerszaken 9 Dienstverlening en bedrijfsvoering 10 Algemene dekkingsmiddelen	Kort (programma's gericht op doelenboom)	Als bijlage opgenomen. Verder niet in de programma's genoemd.	- doelenboom heel belangrijk onderdeel in de programma's. Doelen met activiteiten en indicatoren benoemd.. Koppeling met budgetten.	- De verplichte BBV indicatoren zijn in de bijlage opgenomen.	Alleen financieel overzicht per programma. Geen toelichting op de mutaties	7 paragrafen	- Geen infographic op de site	Geen pdf op de site opgenomen.	- Ze beginnen met een hoofdstuk 'van perspectief naar begroting.

	Aantal programma's	Omvang teksten programma's	Taakvelden	Doelenboom	Indicator en	Financiën	Aantal paragrafen	Infographic (en inhoud hiervan)	Pdf-versie aanwezig	Overige bijzonderheden
Gemeente Utrecht https://utrecht.begroting-2018.nl/	17 programma's - Bewoners en bestuur - Duurzaamheid - Openbare ruimte en groen - Werk en inkomen - Maatschappelijke ondersteuning - volksgezondheid - Cultuur -Vastgoed - Overhead - Stedelijke ontwikkeling - Bereikbaarheid - Economie - Onderwijs - jeugd - Veiligheid - Sport - algemene middelen en onvoorzien	Kort (programma's gericht op doelenboom)	Taakvelden zie ik niet terug	- Doelenboom belangrijk onderdeel van programma's. budgetten zijn gekoppeldn aan de doelen.	- Indicator en zijn in de programma's opgenomen	Financieel overzicht met korte toelichting	8 paragrafen (extra weerbaarheid en wendbaarheid)	- Geen infographic op de site	Geen pdf op de site opgenomen	- Bij algemeen is er een korte samenvatting van alle programma's opgenomen.
Gemeente Amsterdam https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/financien/begroting-2019/	12 programma's (excl bestuur en organisatie) - Veiligheid - Verkeer, vervoer en waterstaat -Economie - Kunst, cultuur en erfgoed - Onderwijs - Sport - Werk, inkomen en participatie - Volksgezondheid, jeugd en zorg - Duurzaamheid en ruimtelijke ordening - Grond - Wonen en groen - Moderne open overheid - Bestuur en organisatie	Lange teksten	Programma's zijn opgebouwd aan de hand van taakvelden	In de inleiding staat aangegeven dat in begroting 2019 de doelenboom 2018 is opgenomen. Ze zijn bezig met het opstellen van een nieuwe doelenboom, waarbij de doelen gekoppeld worden aan budgetten.	- Verplichte indicatoren zijn opgenomen in de bijlage. Geen indicatoren opgenomen in de programma's.	De baten en lasten worden uitgewerkt in 'logische brokken'. Er wordt geen verklaring gegeven van mutaties in budgetten.	10 paragrafen (verplichte paragrafen en stedelijk mobiliteitsfonds, investering sparagraaf en subsidieoverzicht)	Infographic aanwezig (zowel financieel als beleidsmatig)	Alleen pdf-versie	- Per programma weergave van risico's - In de programma's 'plaatjes' opgenomen - Per programma subsidies weergegeven.

Bijlage 2 Voorbeelden programma- indeling gemeenten afgeleide BBV

Amsterdam

1. Veiligheid
2. Verkeer, vervoer en waterstaat
3. Economie
4. Kunst, cultuur en erfgoed
5. Onderwijs
6. Sport
7. Werk, inkomen en participatie
8. Volksgezondheid, jeugd en zorg
9. Duurzaamheid en ruimtelijke ordening
10. Grond
11. Wonen en groen
12. Moderne open overheid
  - Algemene dekkingsmiddelen
  - Bestuur en organisatie

Emmen

1. Inwoners en Bestuur
2. Economie en werkgelegenheid
3. Veiligheid
4. Onderwijs en jeugd
5. Bouwen, wonen en milieu
6. Inkomensondersteuning
7. Openbare ruimte & Verkeer en vervoer
8. Sport en cultuur
9. Sociaal domein
10. Bedrijfsvoering en inkomstenbronnen

Nijmegen

1. Bestuur en organisatie
2. Veiligheid
3. Economie en toerisme
4. Welzijn, wijkontwikkeling en zorg
5. Werk en inkomen
6. Onderwijs
7. Bereikbaarheid
8. Wonen en stedelijke ontwikkeling
9. Openbare ruimte
10. Cultuur en cultureel erfgoed
11. Sport
12. Financiën

Bijlage 3 Programma-indeling versus organisatiestructuur

Variant: Integrale teams en functionele MJPB-programma's

Verantwoording		Indeling in de MJPB (vaste indeling)				
		Programma 1 (functioneel)	Programma 2 (functioneel)	Programma 3 (functioneel)	Programma 4 (functioneel)	Programma 5, 6 etc.
Flexibele indeling	Programmteam Veranderopgave A (integraal)	X		X	X	
	Programmteam Veranderopgave B (integraal)		X		X	X
	Programmteam Veranderopgave C (integraal)	X		X	X	
	Programmteam Reguliere opgave D (integraal)	X	X			
	Programmteam Reguliere opgave E (integraal)		X		X	
	Programmteam Reguliere opgave F (integraal)	X	X	X		
	Programmteam Reguliere opgave G (integraal)	X		X		
	Cluster etc. (= uitvoerende clusters en de wijkteams)			X	X	X
	Sturing					

Uitleg:

- De kolommen geven de indeling van de MJPB weer (verantwoording in programma's)
- De regels geven de manier weer waarop het werk wordt aangestuurd (programmateams, uitvoerende clusters en wijkteams)

Kenmerken:

- Alle programmateams zijn integraal georganiseerd
- De indeling van de MJPB is functioneel (verkeer, onderwijs etcetera) (de huidige indeling of de nieuwe landelijke - maar niet verplichte - indeling)
- Programmateams kunnen budgetten hebben binnen meerdere functionele programma's

Voor/nadelen:

- + Integrale programmateams voor de programma's:
  - stimuleert integraal werken en denken
  - maakt dat opgaven programmatisch (doelen!) worden aangepakt
- + Indeling van de programmateams is nu flexibel, want er is geen directe relatie met de (vaste) indeling van de MJPB
- Portefeuilleverdeling college sluit redelijk aan op programma's, maar niet bij de programmateams omdat de MJPB functioneel is ingericht

- Gedeelde ambtelijke verantwoordelijkheid voor een MJPB-programma (is nu ook zo, en wordt als een probleem ervaren!)

Bijlage 4 Voorbeelden programma- indeling gemeenten op basis van maatschappelijke opgaven

Dordrecht

1. Samenwerkend en verbindend Dordrecht
2. Leefbaar en veilig Dordrecht
3. Groen en ruimtelijk Dordrecht
4. Sociaal en zorgzaam Dordrecht
5. Lerend en ondernemend Dordrecht
6. Gezond en levendig Dordrecht
7. Duurzaam en innovatief Dordrecht
8. Bouwend en bereikbaar Dordrecht

Enschede

1. Samenleving en bestuur
2. Duurzaam wonen, leven, werken
3. Vitaal en sociaal
4. Financiën en organisatie (2 doelen)

Tilburg

1. Inclusieve stad
2. Duurzame stad
3. Vitale stad
4. Samen en dichtbij
5. Bedrijfsvoering

Bijlage 5 Programma-indeling versus organisatiestructuur

Variant: Integrale teams en integrale MJPB-programma's

Verantwoording		Indeling in de MJPB (vaste indeling)				
		Programma 1 (integraal)	Programma 2 (integraal)	Programma 3 (integraal)	Programma 4 (integraal)	Programma 5, 6 etc.
Flexibele indeling	Programmteam Veranderopgave A (integraal)	A				
	Programmteam Veranderopgave B (integraal)		B			
	Programmteam Veranderopgave C (integraal)			C		
Vaste indeling	Programmteam Reguliere opgave 1 (integraal)				X	
	Programmteam Reguliere opgave 2 (integraal)					X
	Programmteam Reguliere opgave 3 (integraal)					X
	Programmteam Reguliere opgave 4 (integraal)					X
	Cluster 5,6 etc. (= uitvoerende clusters en de wijkteams)	X		X		X

Uitleg:

- De kolommen geven de indeling van de MJPB weer (verantwoording in programma's)
- De regels geven de manier weer waarop het werk wordt aangestuurd (programmateams, uitvoerende clusters en wijkteams)

Kenmerken:

- Alle programmateams zijn integraal georganiseerd
- De indeling van de MJPB komt overeen met de indeling van de programmateams
- De programma's in de MJPB zijn dus integrale programma's
- De programmateams zijn budgethouder van de aangewezen budgetten uit de programma's, verantwoordelijkheid budget en programma

Voor/nadelen:

- + Integrale programmateams voor de integrale opgaven:
  - stimuleert integraal werken en denken
  - maakt dat de opgaven programmatisch (obv doelen!) worden aangepakt
- + Duidelijk wie verantwoordelijk is voor een MJPB-programma
- +/- Portefeuilleverdeling in het college sluit hierbij niet aan
- Indeling MJPB-programma's wellicht minder lang houdbaar, want gebaseerd op sturing vanuit de organisatie / wijkt af van meer gebruikelijke functionele indeling

Bijlage 6 Voorgestelde begrotingsindeling met bestuurlijke verantwoordelijkheid

	Programma	Onderdelen	Portefeuillehouder
1	Veiligheid	Crisisbeheersing en brandweer, openbare orde en veiligheid	Marcouch
2	Bereikbare stad	Mobiliteit, wegenonderhoud	Van der Zee, Bouwkamp
3	Vitale economie	Economie, van bedrijven weten, recreatie toerisme en evenementen	Van Dellen, De Vroome
4	Ruimtelijke ontwikkeling	Omgevingswet, ruimtelijke ordening, grond	Bouwkamp
5	Aantrekkelijke woonstad	Wonen, groen, afval en riolering	Paping, Van der Zee, Bouwkamp
6	Klimaat en energie	Duurzaamheid en milieu	Bouwkamp
7	Onderwijs	Onderwijshuisvesting, onderwijsbeleid en leerlingenzaken, volwasseneneducatie	De Vroome
8	Doorbraak naar werk	werk, inkomen, participatie, schulden, armoede	Louwers, Paping
9	Meedoen in Arnhem	inclusie, welzijn, integratie, inburgering, opvang	Louwers, Bouwkamp, Van der Zee
10	Zorg dichterbij	WMO, jeugdzorg	De Vroome, Van der Zee
11	Gezond & Fit	Sport, gezondheid	Van Dellen, Van der Zee
12	Bruisende stad	Kunst, cultuur en erfgoed	De Vroome
13	Open en verantwoord bestuur	Bestuur, publieke dienstverlening, bedrijfsvoering en financiën	Van Dellen, Paping

Bijlage 7 Voorstel indeling stedelijk programma

Ambitie

Aan de hand van de -er doelen wordt de ambitie binnen het programma beschreven. - Deze komen vanuit de doelenboom

Wat willen we bereiken

Per thema in het programma:

Aan de hand van de doelen (gekoppeld aan er-doelen), wordt aangegeven wat we willen bereiken. Bij elk doel wordt een korte toelichting gegeven wat we precies met het doel bedoelen. - Deze zijn opgenomen in de doelenboom

Als de doelen niet 'volledig de lading' van het programma dekken, dan voegen we teksten toe.

Wat gaan we doen

Aan de hand van de activiteiten/inspanningen (gekoppeld aan de doelen), geven we aan wat we gaan doen. - Deze zijn opgenomen in de doelenboom.

Als de inspanningen uit de doelenboom de 'lading niet dekken' dan worden er teksten toegevoegd.

Wat mag het kosten

Overzicht van baten en lasten (tabel)

Overzicht van mutaties (tabel)

Overzicht van onderdelen begroting (beschrijvend)

Overzicht van kostensoorten (grafiek)

Met wie werken we samen

Overzicht van verbonden partijen met een link naar de kaart waarop de doelstelling en overige informatie is opgenomen

Overweging: Overige partners is op dit moment een onsamenhangende lijst. We moeten duidelijk omschrijven welke partners we hier terug willen zien - alleen partners die een duidelijke bijdrage leveren aan bovenstaande doelen/inspanningen.

Indicatoren

Overzicht van de verplichte BBV-indicatoren.

Als er vanuit de doelen andere indicatoren van belang zijn, dan worden deze hier ook genoemd (met een koppeling naar het doel).

Beleidskaders

Overzicht van relevante beleidskaders met zo mogelijk een link naar het document. Hierbij ook zorgen voor duidelijkheid wat we in deze lijst op willen nemen.

Voorstel hierbij is alleen Arnhemse nota's die aangeboden/vastgesteld door de raad.

Overweging: Lijst met Raadsonderwerpen komend jaar weglaten. Als er nieuwe nota's komen, dan zullen deze waarschijnlijk wel bij de inspanningen/activiteiten benoemd worden.

Portefeuillehouders

Overzicht van betrokken portefeuillehouders

Overweging: Hier ook bij aangeven welke portefeuilles ze hebben in het kader van het programma

Overige overwegingen:

- Gaan schrijven in 'we-stijl' om de schrijfstijl actiever te maken
- Een schrijfinstructie voor website gericht schrijven.

Bijlage 8 Kostensoorten en uitgangspunten voor beïnvloedbaarheid

Hieronder volgt een toelichting op de kostensoorten en de uitgangspunten die gehanteerd worden bij de analyse van de beïnvloedbare ruimte in de Arnhemse begroting.

Volledig te beïnvloeden

Personeel van derden

Op deze kostensoort wordt de inhuur van extern personeel verantwoord. Inhuur van externen is een breed begrip: het kan gaan om de inhuur van een vervanger van een medewerker met een langdurige ziekte of die met zwangerschapsverlof is (capaciteit) of inhuur van een medewerker met specifieke kennis die binnen de organisatie niet voorhanden is. Door niet in te huren kan direct worden bespaard. Derhalve is deze kostensoort aan te merken als volledig te beïnvloeden

Beperkt te beïnvloeden

Salarissen

Op deze kostensoort worden de salariskosten en de sociale lasten verantwoord van al het personeel dat in dienst is bij de gemeente Arnhem. Bij het beëindigen van een activiteit kunnen op basis van de vigerende wet- en regelegeving de salariskosten van deze medewerkers pas op termijn worden afgebouwd. Er ontstaan Friciekosten.

Energie

De kosten voor het gebruiken van nutsvoorzieningen worden op deze kostensoort geboekt. De hoeveelheid af te nemen product is door het nemen van energiebesparende maatregelen beperkt beïnvloedbaar. De prijs van het af te nemen product is veelal vastgelegd in contracten en derhalve beperkt te beïnvloeden.

Overige goederen en diensten

Op deze kostensoort worden kosten geboekt, zoals de door de gemeente te betalen motorrijtuigenbelasting, OZB, waterschapsbelasting, huren en pachten, kantoorartikelen, drukwerk, arbokosten, onderhoudskosten etc. Aan de afname van deze producten en diensten liggen veelal contracten ten grondslag, derhalve zijn de kosten hiervan beperkt te beïnvloeden.

Subsidies en gemeenschappelijke regelingen

Dit betreffen de subsidies die wij verstrekken en de bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen. Subsidies en bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen zijn niet zomaar af te bouwen. Voor subsidies geldt dat middelen pas alternatief kunnen worden aangewend op het moment dat de subsidiebeschikking afloopt. Op de hoogte van subsidies kan de gemeente via de verordening grotendeels zelf sturen. Voor jaarlijks terugkerende subsidies wordt een extra jaar als niet beïnvloedbaar aangemerkt. De instelling kan zo tijdig op wijzigingen inspelen. De kosten beperkt zijn beïnvloedbaar. Bijdragen aan samenwerkingsverbanden kunnen niet zonder extra kosten eenzijdig door de gemeente worden afgebouwd (tenzij de afspraken hiervoor specifieke mogelijkheden bieden).

Uitkeringen

Dit betreffen de uitkeringen die Arnhem verstrekt voor leerlingenvervoer, de WWB, de WMO en onderdelen van de bijzondere bijstand. Door middel van gemeentelijk beleid kan er enigszins gestuurd worden. Aangezien het veelal op te heffen regelingen betreffen, is de afhankelijkheid van extreme factoren, zoals de economische omstandigheden groot. Derhalve zijn deze uitgaven beperkt te beïnvloeden.

Nauwelijks te beïnvloeden

Niet in te delen lasten

Dit betreffen vooral stelposten in de begroting, waaraan nog in te vullen bezuinigingstaakstellingen ten grondslag liggen. Dit zijn al reeds besloten bezuinigingen en derhalve niet te beïnvloeden.

Rentelasten

Op deze kostensoort worden de rentekosten geboekt die betrekking hebben op aangetrokken leningen. Deze leningen zijn over het algemeen in het verleden aangetrokken en derhalve zijn de rentekosten pas weer beïnvloedbaar op het moment dat er geherfinancierd moet worden of een nieuwe lening wordt getrokken.

Leges

Dit betreffen met name de leges die wij betalen aan het rijk voor o.a. paspoorten, identiteitskaarten en rijbewijzen. Deze zijn door de gemeente niet te beïnvloeden.

Kapitaallasten (investeringen)

Investeringen leiden tot kapitaallasten (rente en afschrijving). Bij het bepalen van de beïnvloedbaarheid van deze lasten onderscheiden we twee soorten kapitaallasten. In de eerste situatie heeft de investering reeds plaatsgevonden en zijn de lasten niet meer te beïnvloeden. In de tweede situatie betreffen het investeringen waarvoor een bestuurlijk voornemen bestaat. Bij deze voorgenomen investeringen is er alleen beïnvloedbare ruimte indien er nog geen contractuele verplichtingen zijn aangegaan en de reeds begrote middelen alternatief aangewend kunnen worden.

Verrekeningen met de balans

Dit betreffen met name dotaties aan voorzieningen. Dit zijn veelal periodieke bedragen die in een voorziening worden gestort met als oogmerk het saldo op enig moment in de toekomst aan te wenden voor het doel waar de voorziening oorspronkelijk voor gevormd.

Bijlage 9 Stakeholderanalyse

Thema's	Onderdelen thema's	Gemeenteraad (vanuit interviewronde)	Auditcommissie (verslag december 2018)	Rekenkamer (vanuit onderzoek coalitieakkoord in MJPB)	College (nog geen gezamenlijk collegegesprek hierover plaatsgevonden, dit is gehoord in gesprekken met afzonderlijke collegeleden)	Organisatie (vanuit gesprekken programmamangers, clustermanagers en directie)	Benchmark gemeenten
Inhoud programma's							
						Documenten P&C-cyclus kunnen korter	
	Algemeen	Het huidige boekwerk is te dik. In de documenten P&C-cyclus meer feiten, cijfers en grafische weergaven opnemen	De documenten P&C-cyclus zijn in de loop van de jaren verbeterd.	De programmastructuur is te ingewikkeld. De documenten hoeven niet korter (behoefte aan informatie), het gaat om leesbaarheid	Niet tevreden over de huidige opbouw van de documenten	De vraag is of we de begroting/documenten P&C-cyclus niet veel te complex hebben gemaakt. Het moet veel simpeler kunnen.	De meeste gemeenten hebben ook een vrij lange MJPB, vergelijkbaar met Arnhem.
						De leesbaarheid en toegankelijkheid moeten vergroot worden.	
	Digitaal	Digitale versie wordt nog niet veel gebruikt. Er moet hierover meer kennisoverdracht over plaatsvinden (hoe is de opbouw en hoe is digitale versie te gebruiken). Een aantekenfunctie binnen de website is nodig.	Op website nog meer mogelijkheden opnemen om door te klikken (bijvoorbeeld taartdiagrammen)			Het is de vraag of de inzet die je moet plegen om digitale stukken te maken, opweegt ten opzichte van het gebruik ervan.	De meeste gemeenten hebben ook digitale site. Aantal gemeenten alleen een pdf-versie.
	Coalitieakkoord		Coalitieakkoord goed terug te vinden (mogelijk te goed).	Coalitieakkoord lastig terug te vinden in MJPB 2019-2022 (volgbaarheid van de doelen).	De items (afspraken) uit het coalitieakkoord zijn bewaard niet consequent zichtbaar gemaakt in de MJPB.		Aantal gemeenten hebben coalitieakkoord in de inleidende hoofdstukken van de MJPB in beeld gebracht.
	Opbouw producten	Indeling huidige programma's zijn helder, mits aan de veranderopgaven ook de bijbehorende middelen worden gekoppeld	Zo inrichten dat alle info over één onderwerp bij elkaar staat (en niet verdeeld over opgaven/programma's). Houd de tekst bij de financiële onderbouwing	Er is gekozen voor verschillende sturingslijnen (vanuit opgaven, programma's en wijken). Dit maakt de documenten lastig leesbaar. Voorkeur heeft om voor één manier van sturing, dus één soort programma te kiezen. Als voorbeeld halen zij de gemeente Dordrecht met 8 programma's aan.	Het aantal programma's wordt als veel ervaren.	Programma's cyclus sluiten niet aan op manier van programmatisch werken binnen de organisatie. Verschillende programma's uit de begrotingscyclus bestaan uit onderdelen van interne programma's. Hierdoor is sturing op de programma's (P&C en intern) lastig.	Arnhem heeft veel programma's in vergelijking met andere gemeenten. Wijkprogramma's kennen andere gemeenten niet.
						Taakvelden sluiten niet aan op manier van werken binnen de organisatie. Verschillende taakvelden zijn onderdeel van verschillende interne programma's	Veel gemeenten zijn de taakvelden alleen in de bijlage financieel opgenomen. Arnhem heeft in vergelijking met de andere gemeenten taakvelden uitgebreid (inhoudelijk) uitgewerkt (alleen de gemeente Maastricht doet dit ook).
	Veranderopgaven	Aan veranderopgaven financiële middelen toekennen.	In hoofdstuk 2 (MJPB) en veranderopgaven zitten veel dubbelingen. Kiezen voor een hoofdstuk met alle prioriteiten van beleid.	Zie opbouw producten.	Vraag of veranderopgaven vorig college voldoende aansluiten bij thema's coalitieakkoord	Koppelen van financiële middelen aan veranderopgaven.	Een aantal gemeenten werkt met hoofdprogramma's die verder worden uitgewerkt in deelprogramma's. Andere gemeenten noemen strategische opgaven in de inleiding. Andere gemeenten kennen geen veranderopgaven zoals in de vorm van Arnhem.

Thema's	Onderdelen thema's	Gemeenteraad (vanuit interviewronde)	Auditcommissie (verslag december 2018)	Rekenkamer (vanuit onderzoek coalitieakkoord in MJPB)	College (nog geen gezamenlijk collegegesprek hierover plaatsgevonden, dit is gehoord in gesprekken met afzonderlijke collegeleden)	Organisatie (vanuit gesprekken programmamanagers, clustermanagers en directie)	Benchmark gemeenten
Inhoud programma's							
	Wijken	Meer inzicht in de wijze waarop de wijken de speerpunten aanpakken is gewenst	Wijkprogramma's hebben geen toegevoegde waarde. Deze kunnen naar een bijlage.	Zie opbouw producten.	Het sturingsvraagstuk rondom de wijken speelt.	Vanuit wijken is er geen overall programma.	Andere gemeenten kennen geen wijkprogramma's. Gemeente Enschede werkt met stadsdeelagenda's.
			Binnen de wijken alleen de budgetten opnemen waar zij zelf invloed op hebben. De discussie over wijksturing moet gaan over die zaken waar zij echt op sturen. Is uit de begroting en rekening voldoende te halen waar de wijken op sturen of kunnen deze budgetten beter op de stedelijke programma's staan.				Wanneer er wel over wijken wordt gesproken, dan bevinden de budgetten zich in de reguliere begroting.
			Budgetten die naar de wijken gaan benoemen in de stedelijke programma's			Het is de vraag of de wijksturing goed werkt in het kader van de ondergemandateerde budgetten. Evaluatie is belangrijk en deze kan mogelijk gevolgen hebben voor begrotingsopbouw.	
Doelenboom							
		Het ontbreekt aan scherpheid in de doelen. Liever minder doelen en heldere indicatoren	De doelen zo smart mogelijk proberen weer te geven.	Doelen SMART weergeven.	Doelen zijn lastig te volgen.	Doelen in doelenboom worden niet altijd herkend en doelenboom is te omvangrijk	Bij veel gemeenten is de doelenboom een belangrijk onderdeel van de programmateksten (niet binnen taakvelden). Hierbij staan prestaties en indicatoren bij de meeste gemeenten ook aangegeven.
						De doelen willen we zo goed mogelijk koppelen aan wat we willen bereiken en we willen de doelen scherper opstellen, concreter en meetbaarder formuleren. Koppeling met middelen.	
						Koppeling met (interne) programmaplannen.	
			Koppeling van de doelen met de beschikbare financiële middelen.			Doelenboom alleen in de programma's opnemen en niet in de taakvelden.	Eén gemeente heeft de doelen gekoppeld aan budgetten (gemeente Utrecht). De rest van de gemeenten niet.

Thema's	Onderdelen thema's	Gemeenteraad (vanuit interviewronde)	Auditcommissie (verslag december 2018)	Rekenkamer (vanuit onderzoek coalitieakkoord in MJPB)	College (nog geen gezamenlijk collegegesprek hierover plaatsgevonden, dit is gehoord in gesprekken met afzonderlijke collegeleden)	Organisatie (vanuit gesprekken programmamanagers, clustermanagers en directie)	Benchmark gemeenten
Financien							
		Meer inzicht in welke budgetten beïnvloedbaar zijn en welke niet		In de begroting is nu niet duidelijk welke budgetten beïnvloedbaar zijn.	Het blijkt niet duidelijk uit de toelichtingen wat de financiële onderdelen binnen een programma zijn. Er wordt bijv. in de begroting alleen ingezoomd op mutaties (verplicht bbv) maar niet op onderdelen	De controlorganisatie is niet volledig op de programmastructuur ingericht, waardoor het lastig is analyses te maken op totaal programmaniveau	Arnhem heeft een vrij uitgebreide toelichting met onderscheid tussen nieuw beleid en bestaande ontwikkelingen. Veel gemeenten lichten de financiële mutaties woordeeljk en niet volledig toe. Er wordt alleen ingezoomd op hoofdmoten. Een aantal gemeenten licht deze hoofdmoten wel toe aan de hand van producten, al dan niet de taakvelden. Er zijn ook nog gemeenten waar een volledige toelichting ontbreekt.
Infographic							
		Enschede wordt als mooi voorbeeld genoemd.	Handig. Leuk voor de stad.			Infographic is nu vooral heel financieel getint. Mogelijk uitbreiden met beleid op hoofdlijnen/speerpunten.	De meeste gemeenten hebben een infographic.
			Mogelijk uitbreiden van aantal infographics.			Mogelijk uitbreiden met animatie.	De meeste gemeenten geven financiële informatie in de infographic. Een aantal geeft ook de inhoudelijke opgaven aan.

CDA

Motie

Begroting

De raad,

Overwegende,

- Dat de begrotingssystematiek de afgelopen jaren drastisch is gewijzigd;
- Dat er door deze wijziging steeds minder beleid SMART is opgesteld, waardoor doelen, aanpak en middelen niet of niet helder voorgesteld worden;
- Dat er regelmatig voorgenomen beleidsplannen genoemd worden zonder dat daar al middelen voor beschikbaar zijn en andersom; dat er middelen begroot worden voor nog te ontwikkelen beleid;
- Dat hiermee de raad in feite vastzit aan intenties en/of aan begrote bedragen;

Van mening,

- Dat de Begroting een van de belangrijkste instrumenten van de raad is om kaders te stellen en om achteraf te kunnen controleren;
- Dat hiervoor SMART-geformuleerd beleid – waarbij doelen, aanpak en financiën helder zichtbaar aan elkaar gekoppeld worden – nodig is;
- Dat beleid alleen door de raad kan worden vastgesteld als plannen en dekking beiden helder zijn;

Draagt het college op,

Om met ingang van de volgende begrotingscyclus de begroting dusdanig (SMART) vorm te geven dat het voor de raad helder is hoe aanpak en financiële middelen op welke termijn welk doel beogen. ~~En daarbij te voorkomen dat er voor nog niet ontwikkeld beleid al wel financiële middelen wordt gereserveerd, of andersom, dat er beleidsplannen voorgesteld worden waarvoor nog geen financiën beschikbaar zijn;~~ *7*

En gaat over tot de orde van de dag,

Daniël Becker,

Cathelijne Bouwkamp,

Martien Louwers,

Gerben Karrenberg

ChristenUnie Arnhem

GroenLinks

PvdA

CDA

AANGENOMEN

Voor **29** Motie "Begroting" (17M75)

Tegen **9**

D66

0 8

Andeweg
Kemperman
Loor
de Vroome
Venhoek
Güven
Kaatee
Hamersveld

4 0

Combée
Kalthoff
van der Zee
Keldeman

2 0

Manders
van der Laak

Totaal

38

SP.

8 0

J. Elfrink
van Geffen
Kusters
Lenting
Lunter
van Sprang
Çetintas
Noordzij

GROENLINKS

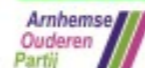
4 0

Bouwkamp
de Groot
Peters
Coenders

ChristenUnie

2 0

Becker
Broersma

PvdA

5 0

Louwers
de Vries
A-Kum
Greving
Aylward-Straatsma

3 0

Karssenbergh
Montfrooy
van Dillen-Koorn

0 1

Bal

1 0

de Groot

Navolgbaarheid coalitieakkoord

Rekenkamerbrief

4 oktober 2018

Zaaknummer: 273031

1 Inleiding

Na de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2018 hebben de fracties GroenLinks, VVD, D66 en PvdA in Arnhem gezamenlijk een nieuw College van B&W gevormd. Op 25 mei presenteerden deze fracties het coalitieakkoord 2018-2022. In de totstandkoming hebben de coalitiepartijen met de andere raadsfracties, maatschappelijke organisaties en burgers overlegd om te komen tot een breed gesteund coalitieakkoord. Op 30 mei 2018 is het nieuwe coalitieakkoord besproken in de Arnhemse raad.

De Rekenkamer Arnhem heeft besloten een beknopt onderzoek uit te voeren dat antwoord geeft op de vraag hoe raad en burgers de realisatie van de doelen in het coalitieakkoord 2018-2022 kunnen volgen. Dit onderzoek is in lijn met het lopende onderzoek naar rol van de raad in netwerksturing en het voorgenomen onderzoek naar de informatiepositie van de raad in de P&C-cyclus.

De Rekenkamer realiseert zich dat we aan het begin van een nieuwe bestuursperiode staan en dat het coalitieakkoord geen dichtgetimmerd programma is. Dit betekent dat het beleid, in overleg met stakeholders zoals de raad en netwerkpartners in de komende periode verder ontwikkeld zal worden. Een consequentie is dat we niet mogen verwachten dat het coalitieakkoord en de meerjarenbegroting op dit moment al heel concreet zijn over de beoogde doelen, prestaties en middelen.

Tegelijk is het daarom des te relevanter om juist nu al te weten wat de informatiewaarde van het coalitieakkoord en de MJPB is zodat u als raad kunt bepalen welke informatie u nodig heeft om uw kaderstellende en controlerende taak naar behoren uit te oefenen.

De begroting is de spil in allocatie- en autorisatie van beleid. Daarin kunnen beleid en budget samenkomen. Om een antwoord te vinden op de vraag of de realisatie van de doelen navolgbaar is, hebben we daarom zowel het coalitieakkoord als de MJPB onder de loep genomen, met als centrale onderzoeksvraag: *In hoeverre zijn de geformuleerde doelen in het coalitieakkoord concreet en transparant, toetsbaar en/of in hoeverre is duidelijk dat de opgave middels netwerksturing gerealiseerd wordt? Op welke wijze is dit verwerkt in de begroting 2019?*

2 Bevindingen

Voordat we ingaan op onze bevindingen, lichten we kort toe hoe de gemeente Arnhem de koppeling legt tussen het coalitieakkoord en de begroting. Omwille van de transparantie en continuïteit heeft het nieuwe college ervoor gekozen om in de MJPB 2018-2022 de opbouw van de vorige begrotingsperiode te volgen. Centraal daarin staat de Arnhemse doelenboom die de doelen van de veranderopgaven als basis neemt.¹

Op basis van onze analyse van het coalitieakkoord en de MJPB 2018-2022 stellen wij vast dat het college goed op weg is met het resultaatgericht maken van haar ambities en het transparant maken van de middelen die daarvoor ingezet worden. Het begin is er. Meer specifiek nemen we het volgende waar:

---

¹ Voor een verdere toelichting en uitgebreide beschrijving van de bevindingen verwijzen we naar de Nota van bevindingen.

Onderzoeksvraag	Bevinding
Welke doelstellingen staan beschreven in het coalitieakkoord?	Het coalitieakkoord geeft al veel richting. Er staan 54 doelen beschreven in het akkoord. Van de 67 prestatievelden ² hebben er 54 een geformuleerd doel.
In hoeverre zijn de doelen in het coalitieakkoord concreet en meetbaar beschreven?	Een goede start is gemaakt. Na concretisering van de doelen in de aankomende beleidsfase, zijn meer concrete en meetbare resultaten wenselijk.
In hoeverre is inzichtelijk gemaakt dat het om een opgave gaat die middels netwerksturing zal worden gerealiseerd?	De inzet van netwerksturing is diffuus en niet overal benoemd.
In hoeverre zijn de doelen vertaald in concrete, meetbare acties en is er budget gereserveerd?	Een begin is gemaakt. Met de verdere uitwerking van de doelen van het coalitieakkoord kan en moet het aantal volledig geformuleerde prestatievelden flink toenemen.
In hoeverre is duidelijk hoe de raad in geval van netwerksturing zal worden geïnformeerd en in staat wordt gesteld om te controleren?	Dit is niet duidelijk.
In hoeverre bevat de Begroting 2019 de doelen van het coalitieakkoord en in hoeverre kan het Jaarverslag 2019 licht op de realisatie van deze doelen werpen?	Doordat de huidige begroting voortbouwt op de indeling van de MJPB 2017-2021 is er geen heldere koppeling met de doelen in het coalitieakkoord. Met een opbouw in vijf veranderopgaven, acht wijkprogramma's en tien stedelijke programma's is het überhaupt lastig om doelen, prestaties en middelen goed te kunnen volgen. In de verdere beleidsvorming wordt dit, mede in overleg met netwerkpartners, nader geconcretiseerd in een aanpak en/of uitvoeringsprogramma's.
Welke informatie heeft de raad nodig om inzicht te hebben in de voortgang van en de realisatie van de gestelde doelen van het coalitieakkoord?	De inhoud van de veranderprogramma's vraagt om verschillende soorten informatie. Raadsleden kunnen zich een beeld vormen van welke informatie nodig is om diverse domeinen inzichtelijk te krijgen. Bijvoorbeeld door voor alle opgaven een veranderaanpak vast te stellen met concrete acties en beoogde resultaten. ³
Welke informatie is nodig om uitspraken te doen over effecten voor de stad van de doelen in het coalitieakkoord (outcome)?	Veranderopgaven met een nog niet vastgesteld of nog vast te stellen resultaat vereisen andere informatie. Van cijfermatig sturen naar storytelling. Van rapportages achteraf naar dialoog in het werk. Van controleren naar <i>'learning by doing'</i> .

3 Conclusies

Samenvattend concluderen wij dat de eerste stappen zijn gezet met het navolgbaar maken van de realisatie van de doelen in het coalitieakkoord. Tegelijk stellen we vast dat de MJPB nog beperkt informatie biedt over de concreet beoogde prestaties en effecten, de daarvoor te nemen maatregelen en het daarvoor beschikbare budget. We zien twee verklaringen:

² Een prestatieveld is in dit onderzoek het geheel van geformuleerd doel, met bijbehorend(e) resultaat en actie(s).

³ Zie voor een verdere uitwerking de Nota van bevindingen.

1. Op dit moment, bij aanvang van een nieuwe bestuursperiode, is het nog te vroeg gebleken om specifiek te kunnen zijn over de vertaling van het coalitieakkoord in concrete doelen. Dit moet de komende bestuursperiode samen met verschillende stakeholders, verder invulling krijgen.
2. Met de keuze om de systematiek van de vorige MJPB (2017-2021) te volgen is het niet duidelijk hoe de doelstellingen van het huidige coalitieakkoord hun vertaalslag vinden in de veranderopgaven en programma's.

Er is dus werk aan de winkel. Een kanttekening die we hierbij plaatsen is dat in onze optiek de huidige opzet van de MJPB te complex is. Crux is dat er in de huidige opbouw geen duidelijke keuze is gemaakt voor een leidend sturingsconcept: programmasturing, lijnsturing, inputsturing en netwerksturing lopen door elkaar. Daarnaast is sprake van veranderopgaven, stedelijke programma's en wijkprogramma's. Dit wringt omdat het in al deze programma's over dezelfde soort maatschappelijke opgaven gaat, telkens vanuit een andere invalshoek:

- De veranderopgaven schetsen de leidende uitdagingen en ambities gemeentebreed, komen niet 1-op-1 overeen met de centrale thema's in het coalitieakkoord en zijn niet voorzien van budgetten.
- In de wijkprogramma's staan de in de wijken opgehaalde opgaven centraal, die ook gaan over gemeentebrede thema's als leefbaarheid, duurzaamheid en sociale participatie.
- Bij de stedelijke programma's gaat het om het om doelen en beleid op gemeentelijk niveau met beleidsonderwerpen die nauw samenhangen met de veranderopgaven en de wijkprogramma's.

Het is, kortom, in de huidige indeling moeilijk te volgen met welk beleid de realisatie van welke doelen beoogd wordt en wat dat kost. In onze optiek kan en moet het simpeler. Wij hebben begrepen dat het college aan de slag gaat met het toegankelijker en resultaatgerichter maken van de MJPB. Dat is op onderdelen ook reeds terug te zien in de MJPB 2019-2022.

4 Aanbevelingen

Het lezen en begrijpen van een begroting is niet eenvoudig. Het is onmogelijk om een begroting van zevenhonderd miljoen euro in korte tijd te doorgronden. We geven daarom als suggestie mee om te overwegen de vereenvoudiging van de begrotingsopzet gezamenlijk (college, organisatie en raad) op te pakken, om zo de samenhang tussen wijk, stad en veranderopgave duidelijker in de financiële besturing te krijgen en daarmee een beter zicht te geven op de knoppen waaraan daadwerkelijk door de raad gedraaid kan worden.

Dit gezegd hebbende geven wij op basis van onze bevindingen en conclusies drie aanbevelingen die de raad helpen om de realisatie van de doelen in het coalitieakkoord beter te kunnen volgen:

1. Vraag om een begroting die "klip en klaar" aangeeft hoe de doelen in het coalitieakkoord gerealiseerd worden en wat dat gaat kosten.
2. Houd het simpel. Vraag om een begroting die uitgaat van één programma-indeling die duidelijk maakt "wat we willen bereiken", "wat we daarvoor gaan doen" en "wat dat mag kosten".
3. Ga na welke doelen/opgaven samen met netwerkpartners/stakeholders moeten worden gerealiseerd en hoe dat zou kunnen. Maak bij het volgen van doelrealisatie onderscheid in korte termijn resultaten/acties en lange termijneffecten en of deze in netwerksturing uitgevoerd moeten worden. De in Rotterdam gekozen benadering van de "theory of change" biedt een goed alternatief om complexe maatschappelijke opgaven samen met netwerkpartners en samenleving op te pakken, ook als deze niet in concrete cijfers en indicatoren te vatten is.

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **273031**

ONDERWERP: **Rekenkamerbrief navolgbaarheid coalitieakkoord**

Voorstel

De Rekenkamer stelt de gemeenteraad voor om de conclusies en aanbevelingen over te nemen die de Rekenkamer heeft geformuleerd in de Rekenkamerbrief navolgbaarheid coalitieakkoord van 4 oktober 2018 en met het college in debat te gaan over de uitvoering van de aanbevelingen van de Rekenkamer.

Inleiding

De Rekenkamer Arnhem heeft een beknopt onderzoek uitgevoerd dat antwoord geeft op de vraag hoe raad en burgers de realisatie van de doelen in het coalitieakkoord 2018-2022 kunnen volgen. Daarbij heeft de Rekenkamer zich gerealiseerd dat we aan het begin van een nieuwe bestuursperiode staan en dat het coalitieakkoord geen dichtgetimmerd programma is. Dit betekent dat het beleid, in overleg met stakeholders zoals de raad en netwerkpartners in de komende periode verder ontwikkeld zal worden. Een consequentie is dat we niet mogen verwachten dat het coalitieakkoord en de meerjarenbegroting op dit moment al heel concreet zijn over de beoogde doelen, prestaties en middelen.

Tegelijk is het daarom des te relevanter om juist nu al te weten wat de informatiewaarde van het coalitieakkoord en de MJPB is zodat u als raad kunt bepalen welke informatie u nodig heeft om uw kaderstellende en controlerende taak naar behoren uit te oefenen.

Om een antwoord te vinden op de vraag of de realisatie van de doelen navolgbaar is, hebben we daarom zowel het coalitieakkoord als de MJPB onder de loep genomen, met als centrale onderzoeksvraag: *In hoeverre zijn de geformuleerde doelen in het coalitieakkoord concreet en transparant, toetsbaar en/of in hoeverre is duidelijk dat de opgave middels netwerksturing gerealiseerd wordt? Op welke wijze is dit verwerkt in de begroting 2019?*

Beoogd effect

De Rekenkamer Arnhem geeft met dit onderzoek inzicht in hoe gemeenteraad en burgers de realisatie van de doelen in het coalitieakkoord 2018-2022 kunnen volgen.

Argumenten

In de Rekenkamerbrief wordt kort ingegaan op de bevindingen, de conclusies en aanbevelingen.

Samenvattend concludeert de Rekenkamer dat de eerste stappen zijn gezet met het navolgbaar maken van de realisatie van de doelen in het coalitieakkoord. Tegelijk stellen zij vast dat de MJPB nog beperkt

informatie biedt over de concreet beoogde prestaties en effecten, de daarvoor te nemen maatregelen en het daarvoor beschikbare budget.

Er is dus werk aan de winkel. Een kanttekening die we hierbij plaatsen is dat in onze optiek de huidige opzet van de MJPB te complex is. Crux is dat er in de huidige opbouw geen duidelijke keuze is gemaakt voor een leidend sturingsconcept: programmasturing, lijnsturing, inputsturing en netwerksturing lopen door elkaar. Daarnaast is sprake van veranderopgaven, stedelijke programma's en wijkprogramma's. Dit wringt omdat het in al deze programma's over dezelfde soort maatschappelijke opgaven gaat, telkens vanuit een andere invalshoek:

- De veranderopgaven schetsen de leidende uitdagingen en ambities gemeentebreed, komen niet 1-op-1 overeen met de centrale thema's in het coalitieakkoord en zijn niet voorzien van budgetten.
  - In de wijkprogramma's staan de in de wijken opgehaalde opgaven centraal, die ook gaan over gemeentebrede thema's als leefbaarheid, duurzaamheid en sociale participatie.
  - Bij de stedelijke programma's gaat het om het om doelen en beleid op gemeentelijk niveau met beleidsonderwerpen die nauw samenhangen met de veranderopgaven en de wijkprogramma's.
- Het is, kortom, in de huidige indeling moeilijk te volgen met welk beleid de realisatie van welke doelen beoogd wordt en wat dat kost. In onze optiek kan en moet het simpeler. Wij hebben begrepen dat het college aan de slag gaat met het toegankelijker en resultaatgericht maken van de MJPB. Dat is op onderdelen ook reeds terug te zien in de MJPB 2019-2022.

Het lezen en begrijpen van een begroting is niet eenvoudig. Het is onmogelijk om een begroting van zevenhonderd miljoen euro in korte tijd te doorgronden. De Rekenkamer geeft daarom als suggestie mee om te overwegen de vereenvoudiging van de begrotingsopzet gezamenlijk (college, organisatie en raad) op te pakken, om zo de samenhang tussen wijk, stad en veranderopgave duidelijker in de financiële besturing te krijgen en daarmee een beter zicht te geven op de knoppen waaraan daadwerkelijk door de raad gedraaid kan worden.

Dit gezegd hebbende, geeft de Rekenkamer op basis van haar bevindingen en conclusies drie aanbevelingen die de raad helpen om de realisatie van de doelen in het coalitieakkoord beter te kunnen volgen:

1. Vraag om een begroting die "klip en klaar" aangeeft hoe de doelen in het coalitieakkoord gerealiseerd worden en wat dat gaat kosten.
2. Houd het simpel. Vraag om een begroting die uitgaat van één programma-indeling die duidelijk maakt "wat we willen bereiken", "wat we daarvoor gaan doen" en "wat dat mag kosten".
3. Ga na welke doelen/opgaven samen met netwerkpartners/stakeholders moeten worden gerealiseerd en hoe dat zou kunnen. Maak bij het volgen van doelrealisatie onderscheid in korte termijn resultaten/acties en lange termijn effecten en of deze in netwerksturing uitgevoerd moeten worden. De in Rotterdam gekozen benadering van de "theory of change" biedt een goed alternatief om complexe maatschappelijke opgaven samen met netwerkpartners en samenleving op te pakken, ook als deze niet in concrete cijfers en indicatoren te vatten is.

Kanttekeningen

Geen.

Financiën en uitvoering

Indien uw raad besluit de aanbevelingen van de Rekenkamer over te nemen, dan adviseert de Rekenkamer u het college te verzoeken binnen een termijn van drie maanden een plan van aanpak inclusief de financiële consequenties aan de raad aan te bieden. In het plan van aanpak dient het college aan te geven op welke wijze de aanbevelingen van de Rekenkamer uitgevoerd zullen worden. De Rekenkamer kan in een nazorgonderzoek nagaan op welke wijze de aanbevelingen zijn uitgevoerd en de raad hierover informeren.

Communicatie

De Rekenkamer licht de Rekenkamerbrief aan uw raad toe tijdens informatieve raadskamervergadering.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

Rekenkamerbrief navolgbaarheid coalitieakkoord van 4 oktober 2018, de bijbehorende Nota van Bevindingen en een Excel file met de analyse.

Ter inzage stukken voor gemeenteraad

n.v.t.

Zaaknummer

224789

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen de Rekenkamerbrief en het voorstel van de Rekenkamer Arnhem van 16 mei 2018 zaaknummer: 224789

besluit:

1. De conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer over te nemen;
2. Het college opdracht te geven om uitvoering te geven aan de aanbevelingen en binnen een termijn van drie maanden hiervoor een plan van aanpak aan de raad aan te bieden.

De griffier,

De voorzitter,

Zaaknummer: 273031

1 Inleiding

Aanleiding, doel en opzet van het onderzoek

Na de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2018 hebben de fracties GroenLinks, VVD, D66 en PvdA in Arnhem gezamenlijk een nieuw College van B&W gevormd. Op 25 mei presenteerden deze fracties het coalitieakkoord 2018-2022. In de totstandkoming hebben de coalitiepartijen met de andere raadsfracties, maatschappelijke organisaties en burgers overlegd om te komen tot een breed gesteund coalitieakkoord 2018-2022. Op 30 mei 2018 is het nieuwe coalitieakkoord besproken in de Arnhemse raad.

De Rekenkamer Arnhem heeft besloten dat zij voor de raad aanbevelingen wil opstellen over het coalitieakkoord. Deze aanbevelingen gaan over de navolgbaarheid van de geformuleerde doelen in het coalitieakkoord en de mogelijke weergave van resultaten gaande de tijd. Als strategisch adviseur van de raad en werkend vanuit een burgergeoriënteerde houding wil de Rekenkamer bijdragen aan de kaderstellende en controlerende rol van de raad. Een advies over het goed en transparant kunnen volgen van de geformuleerde doelen in het coalitieakkoord, de concreetheid hiervan en de mogelijke toetsing van resultaten ligt in lijn met de uitgangspunten van de Rekenkamer. Ook ligt een dergelijk onderzoek goed in lijn met het momenteel lopende rekenkameronderzoek naar de rol van de raad in netwerksturing en het voorgenomen onderzoek naar informatiepositie van de raad in de P&C-cyclus.

In het nu nog lopende onderzoek naar de rol van de raad in netwerksturing wordt uiteengezet dat in geval van netwerksturing geen sprake kan zijn van door de raad opgelegde kaders bestaand uit meetbare output, taakstellende budgetten of SMART-afspraken. In geval van netwerksturing zullen de kaders dynamisch moeten zijn en in samenspraak met de netwerkpartners opgesteld. Het is belangrijk voor de raad om expliciet te besluiten dat een opgave samen met netwerkpartners wordt uitgevoerd en duidelijke afspraken te maken over onder andere de informatievoorziening van het netwerk aan de raad. Idealiter wordt in het collegeakkoord geduid welke opgaven met andere partijen worden opgepakt en hoe en wanneer de raad geïnformeerd wordt.

In het onderzoek naar de informatiepositie van raad wil de Rekenkamer de planning en control documenten (Begroting-jaarverslag en tussentijdse rapportages) onderzoeken en de mate waarin de raad aan de hand van deze informatie kan sturen op financiën en indicatoren/beleidsresultaten. Idealiter geven de komende gemeentebegrotingen en jaarverslagen ook inzicht in de doelen uit het coalitieakkoord en in de voortgang van de realisatie van deze doelen.

Dit onderzoek is, zeker bij een breed gedragen coalitieakkoord, niet politiek van aard is. Het gaat meer om de vraag hoe de raad en de burgers het bereiken van geformuleerde doelen in het coalitieakkoord kunnen volgen, ongeacht wat de inhoud van de doelen is.

De Rekenkamer denkt dat een advies (door middel van een rekenkamerbrief) over het kunnen volgen van de doelen in het coalitieakkoord van toegevoegde waarde is voor de gemeenteraad. Daarnaast is het advies bedoeld als handreiking waar het stadsbestuur zijn voordeel mee kan doen richting het zichtbaarder maken van zijn bestuursambities en doelstellingen aan burgers, belangenorganisaties, instellingen en bedrijven. Het gaat er immers niet alleen om dat de raad ziet wat er bereikt wordt, maar ook om de maatschappelijke effecten van het beleid voor de stad en dat de burgers goed kunnen zien wat er bereikt wordt.

Vraagstelling van het onderzoek

In dit onderzoek staan de volgende onderzoeks- en deelvragen centraal:

‘In hoeverre zijn de geformuleerde doelen in het coalitieakkoord concreet en transparant, toetsbaar en/of in hoeverre is duidelijk dat de opgave middels netwerksturing gerealiseerd wordt? Op welke wijze is dit verwerkt in de begroting 2019?’

Onderzoeksvragen:

1. Welke doelstellingen staan beschreven in het coalitieakkoord?
2. In hoeverre zijn de doelen in het coalitieakkoord concreet en meetbaar beschreven? Of in hoeverre is inzichtelijk gemaakt dat het om een opgave gaat die middels netwerksturing zal worden gerealiseerd?
3. In hoeverre zijn de doelen vertaald in concrete, meetbare acties en is er budget gereserveerd? Of in hoeverre is duidelijk hoe de raad in geval van netwerksturing zal worden geïnformeerd en in staat wordt gesteld om te controleren?
4. In hoeverre bevat de Begroting 2019 de doelen van het coalitieakkoord en kan het Jaarverslag 2019 licht op de realisatie van de doelen werpen?
5. Welke informatie heeft de raad nodig om inzicht te hebben in de voortgang van en de realisatie van de gestelde doelen van het coalitieakkoord?
6. Welke informatie is nodig om uitspraken te doen over effecten voor de stad van de doelen in het coalitieakkoord (outcome)?

Methoden en afbakening van het onderzoek

Om de bovengenoemde onderzoeksvragen te beantwoorden zijn de volgende activiteiten uitgevoerd (zie ook figuur 1):

1. Analyse van coalitieakkoord: doelen, verwachte prestaties, transparantie en meetbaarheid, onderbouwing door budget,
2. Analyse van de Begroting 2019, de doelen en de mogelijkheden om resultaten weer te geven in het jaarverslag. In hoeverre is het mogelijk om het bereiken van de doelen te volgen aan de hand van begroting-jaarverslag.
3. Inzichten uit eerdere onderzoeken in den lande naar coalitieakkoorden en meetbare doelstellingen.
  - a. Voorbeelden waar dit al opgepakt is door college/raad/rekenkamer of PR/GR/provinciale rekenkamer.
  - b. Inzicht in proces, voordelen en nadelen ervan.

Figuur 1: het onderzoeksproces

Om de resultaten van deze analyse in het juiste perspectief te plaatsen, worden enkele kanttekeningen geplaatst. De eerste kanttekening is dat het coalitieakkoord een andere functie heeft dan de Meerjarenprogrammabegroting (MJPB). Het doel van het coalitieakkoord is het weergeven van de politieke agenda voor 2018-2022. De MJPB heeft als doel om de financiële huishouding van de gemeente Arnhem weer te geven. Dit is een fundamenteel verschil. Desondanks is het wenselijk om de financiële impact van de politieke doelen te kunnen herleiden in de MJPB. Door dit te doen wordt het coalitieakkoord met concrete doelen, budgetten en acties navolgbaar voor burgers en gemeenteraadsleden.

De tweede kanttekening is de huidige beleidsfase. De huidige periode is de fase vlak na de vorming van het coalitie en het coalitieakkoord. De gemeente Arnhem is in deze fase bezig met het oriënteren op beleid en de bijbehorende beleidsdoelen. De resultaten van deze analyse moeten dan ook bekeken worden vanuit het idee dat zij kunnen bijdragen aan het verscherpen van de al geformuleerde doelen, resultaten en acties.

Analyse

In onze analyse staan doel, resultaat en actie centraal staan. Het geheel van een geformuleerd doel, bijbehorende resultaten en acties noemen we een prestatieveld (zie figuur 2). Een geformuleerd doel doet een uitspraak over waar de coalitie over vier jaar zou willen staan. De doelstellingen zijn richtinggevend en bieden het kader waarin verdere uitwerking van acties plaatsvindt.

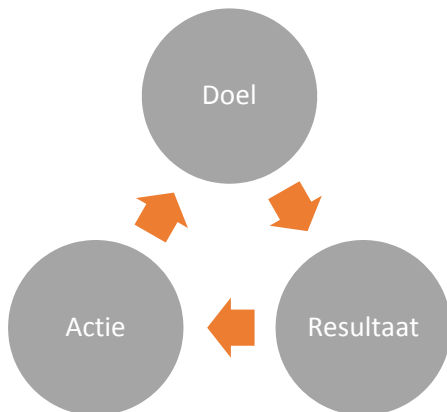
De geformuleerde resultaten zijn afgeleid van het doel en bepalen waarop gestuurd gaat worden. Aan de hand van de resultaten kan inzicht verkregen worden of de ontwikkelingen op koers liggen. De resultaten van alle inspanningen worden uitgedrukt in prestatie-indicatoren. De prestatie-indicator verwoordt op een toetsbare wijze hoe het doel in het coalitieakkoord tot stand komt. De prestatie in de indicator kan vier verschillende aspecten meten: kwaliteit, kwantiteit, tijd of offers. Hierbij is het belangrijk dat de indicator realistisch is en dat er eenduidigheid bestaat over de definitie. Door deze eenduidigheid is een onderlinge vergelijking mogelijk.

Belangrijke vragen over de basis van het resultaat kunnen zijn:

- Sluit de prestatie-indicator aan bij het doel in het coalitieakkoord?

- Meten we resultaten? Of zijn het inspanningsindicatoren?
- Ligt de indicator wel in de eigen invloedssfeer?
- Hebben we de juiste balans in de indicatoren om het doel in het coalitieakkoord te bereiken?
- Gaat het resultaat ook echt gemeten worden?

Acties vormen de kern in het bereiken van de resultaten en daarmee de geformuleerde doelen. Acties dienen dus bij te dragen aan het behalen van het doel. Om te weten of de acties het gewenste resultaat hebben is er een prestatie-indicator nodig. Deze indicatoren zijn daarmee richtinggevend, maar niet ambitiebepalend, de doelstellingen in het coalitieakkoord zijn dat wel.

Figuur 2: relatie van doel, resultaat en actie in een prestatieveld

In dit onderzoek hebben we het coalitieakkoord en de MJPB 2019-2022 geanalyseerd op de aanwezigheid van doelen, resultaten en acties, en hun onderlinge relatie. Tabel 1 is een fictief voorbeeld van een prestatieveld.

Doel 2022 (wat willen we bereiken)	Resultaat 2022 (wanneer zijn we tevreden)	Actie 2022 (wat gaan we doen)
Korte wachttijd senioren passende woning	Daling doorlooptijd (kwartaalmeting) in 2022 (30%)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Knelpunten inventariseren (Q4-2018) 2. Aanpak van concrete knelpunten (Q1-2019) 3. In samenspraak met belanghebbenden 'out-of-the-box'-oplossingen formuleren (Q2-2019) 4. Implementatie van oplossingen (Q3-2019) 5. Evaluatie van aanpak (Q2-2020) 6. Enzovoort...

Tabel 1: Voorbeeld van een prestatieveld

In dit voorbeeld van een prestatieveld is het beoogde doel een kortere wachttijd voor een seniorenwoning. Om dit doel te bereiken worden enkele acties uitgevoerd. Sommige acties hebben op korte termijn effect en anderen hebben een langere looptijd. Aan deze acties wordt een budget toegewezen. Hierdoor is het inzichtelijk welk budget wordt besteed aan de actie en daarmee ook aan het

achterliggende doel. Het resultaat van de acties wordt meerdere keren per jaar gemeten via een prestatie-indicator. Zo wordt het resultaat van een actie navolgbaar voor de gemeenteraad en burgers. Zij herleiden aan het resultaat of de afgesproken doelstellingen gehaald gaan worden binnen de afgesproken periode en budget.

Consistentie en samenhang tussen coalitieakkoord en MJPB

In de analyse van het coalitieakkoord en MJPB wordt onderscheid gemaakt tussen **consistentie** en **samenhang**. Consistentie is de doorvertaling van de doelen in het coalitieakkoord naar de MJPB. Dit is de directe vertaling van de thema's in het coalitieakkoord naar de MJPB. Hierbij kan de vraag gesteld worden 'komen alle prestatievelden uit het coalitieakkoord voor in de MJPB?'.

Samenhang is de horizontale afstemming tussen de beleidsdoelen in het coalitieakkoord en de acties in de MJPB. Samenhang is de onderlinge afstemming van beleid (beleidscoördinatie) en dit voorkomt 'dubbelwerk'. Dit kan bevraagd worden met: 'zijn de veranderopgaven die tot uiting komen binnen de verschillende domeinen navolgbaar?'. Een voorbeeld is het onderwerp burgerparticipatie. Dit onderwerp komt in het sociaal domein, de ruimtelijke ordening en het thema economie voor. Maar hoe kan de voortgang binnen het thema burgerparticipatie gevolgd worden? Welke resultaten zijn geformuleerd en welke acties worden georganiseerd om het thema binnen alle domeinen te versterken, vernieuwen of te verbeteren?

2 Bevindingen

In het onderstaande gaan we in op onze bevindingen. Eerst wordt kort aandacht besteed aan de Arnhemse doelenboom. Vervolgens komen per onderzoeksvraag de bevindingen aan bod.

Doelenboom

In de gemeente Arnhem wordt gebruik gemaakt van een doelenboom (zie figuur 3). In de doelenboom zijn de doelen van de veranderopgaven opgenomen. De doelenboom is opgebouwd uit de prestatiedoelen in de stedelijke programma's en de prestatiedoelen in de wijkprogramma's. Deze prestatiedoelen zijn afgeleid van de strategische beleidsdoelen. Beoogd is om de prestatiedoelen in de reguliere programma's te vertalen naar prestaties en/of prestatie-indicatoren per taakveld. De prestatiedoelen in de wijkprogramma's worden verder uitgewerkt in de plannen van de wijken. Uit de analyse blijkt dat de verbinding van deze doelen en prestaties in de praktijk lastig navolgbaar zijn. Ook ontbreken meetbare prestatie-indicatoren om op het niveau van het coalitieakkoord iets te concluderen over de voortgang op het beleidsdoel. De uitwerkingen van bepaalde beleidsdoelen zijn mogelijk niet in de MJPB opgenomen. Regelmatig zijn deze doelen en acties terug te vinden in specifieke veranderprogramma's. De analyse is dan ook niet volledig. De specifieke documentatie is niet gebruikt in het onderzoek.

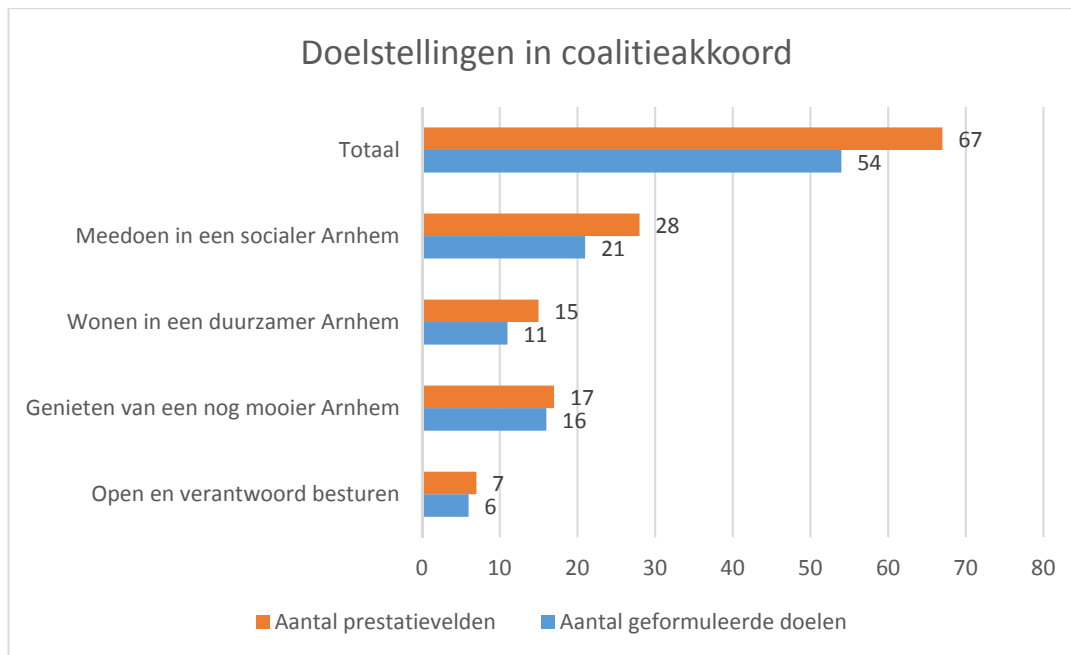
Figuur 3: de Arnhemse doelenboom

In het coalitieakkoord zijn concrete afspraken geformuleerd. Deze afspraken worden weergegeven in blauwe vlakken. Deze afspraken zijn meegenomen in de analyse, maar niet apart vermeld. Deze afspraken zijn als acties, maar ook als doelstelling in de prestatievelden opgenomen.

Onderzoeksvraag 1: Welke doelstellingen staan beschreven in het coalitieakkoord?

In het coalitieakkoord staan 54 doelen. Het akkoord geeft al veel richting.

Het coalitieakkoord kent vier hoofdthema's. In de hoofdthema's zijn 67 prestatievelden vastgesteld. Dit zijn velden waarin een doel, een resultaat of een actie is geformuleerd (zie ook excel bijlage). Idealiter moet een prestatieveld dus bestaan uit een doel, een resultaat met norm en bijbehorende acties.

54 van de 67 prestatievelden bevatten een geformuleerd doel. Het formuleren van een doel in een prestatieveld is noodzakelijk om te weten waar de acties aan bijdragen. Ook wordt de prestatie-indicator afgeleid van het beoogde doel. De onderstaande opsommingen geven de doelen in het coalitieakkoord weer.

Hoofdstuk 1. Doelstellingen 'Meedoen in een socialer Arnhem':

- Inwoner staat centraal
- Met samenwerkingspartners maatwerk leveren
- Ondersteunen van inwoners van vinden van werk door middel van innovaties, kennis uit de stad en denken buiten de kaders
- Sociaal domein heeft goed contact met werkgevers om mensen vanuit bijstand te begeleiden
- Arnhemmers kunnen zo zelfstandig mogelijk meedoen in de maatschappij
- Uitvoeren van participatiewet op basis van vertrouwen
- Medewerkers van de gemeente hebben ruimte voor maatwerk in de participatiewet in het belang van bijstandsgerechtigden
- Schooluitval voorkomen
- Passend onderwijsaanbod is samenwerking met ondernemers en onderwijsinstellingen
- Gemeente doet zaken met lokale ondernemers
- Faciliteren van kansen door samenwerking organisaties 'Jeugd en onderwijs' in Arnhem
- Ontwikkelen van vroegsignalering en preventie voor zorg en welzijn
- Juiste hulp en zorg op maat krijgen
- Bereikbare sociale wijkteams
- 1ste lijn professionals hebben de tijd, het vertrouwen en de ruimte om te doen wat nodig is
- Verdere ontwikkeling van transformatie in samenspraak met huisartsen, andere zorgaanbieders en teams leefomgeving
- Controle op uitgaven sociaal domein
- Signaleren van eenzaamheid bij ouderen
- Sociale wijkteams kunnen maatwerk bieden

- Op peil brengen armoedebudget
- Gelijkwaardige behandeling (VN-Verdrag)

Hoofdstuk 2. 'Wonen in een duurzamer Arnhem':

- Voorbeeld zijn in duurzaamheid voor andere steden en vliegwielen voor bedrijven
- Wijkenergietransitieplan samen met bewoners voor alle inkomensgroepen
- Koppelen van energietransitie en acties aan overige maatschappelijke opgaven
- Gemeente verduurzaamt scholen, sportaccommodaties en andere gemeentelijke gebouwen
- Circulaire inkoop voor gemeente
- Iedereen moet beschikbaar en betaalbaar kunnen wonen in Arnhem
- Vergroten van kwaliteit en variatie van het groen in de stad
- Bevorderen van de biodiversiteit en leefomgeving van dieren in de stad
- Aantrekkelijke parken
- Ontwikkelen van integrale kijk op groen in omgevingsplan en omgevingsvisie
- Omgevingswet zorgt voor verbeteringen in de leefomgeving, gezondheid, veiligheid en behoud van leefbare stad

Hoofdstuk 3. Genieten van een nog mooier Arnhem:

- Werkwijze gemeente, sociale wijkteams en wijkteams leefomgeving door ontwikkelen
- Arnhemmers kunnen elkaar ontmoeten
- Aandacht voor verenigingsleven in wijken met betaalbare en toegankelijke voorzieningen voor bewoners
- Verbeteren van samenwerking tussen politie en gemeente
- Aanpak van huiselijk geweld
- Aanpak ondermijning
- Handhaving in wijken
- Lokale en regionale economie stimuleren
- Verbinding leggen tussen grote bedrijven en lokale MKB-Bedrijven en startups
- Citymarketing & samenwerking met regio, Food Valley, Nijmegen en Nordheim-Westfalen
- Economisch sterke (binnen)stad
- Bereikbare en aantrekkelijke stad
- Schoon stadsdistributiesysteem
- Arnhem als culturele hoofdstad van het Oosten
- Gunstig werk woon- en werkklimaat voor kunstenaars en creatieve ondernemers
- Arnhem is een aantrekkelijke stad voor studenten

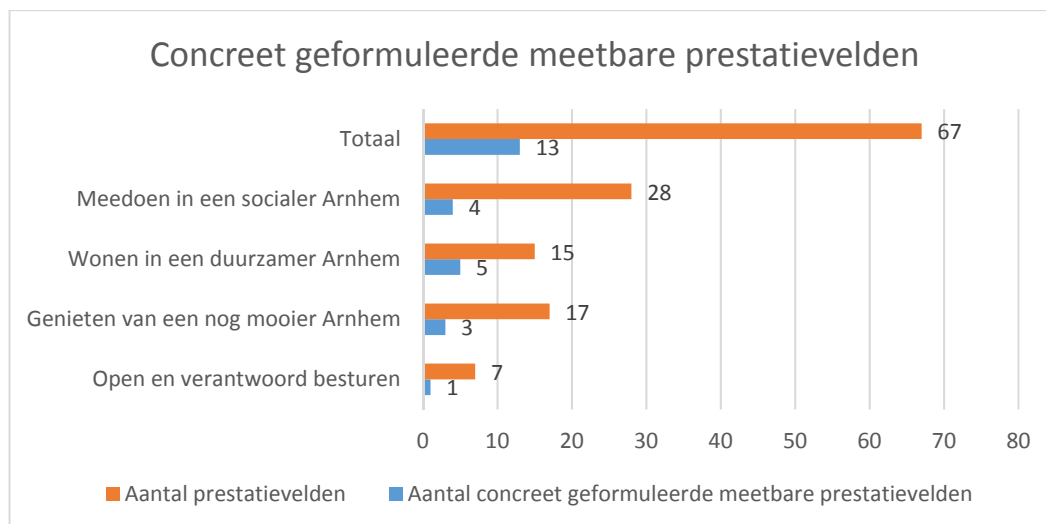
Hoofdstuk 4. Open en verantwoord besturen:

- Arnhem is een aantrekkelijke stad voor studenten
- Vroegtijdig met inwoners in gesprek
- Opzetten inspraakcyclus
- Bevorderden bewoners- en vrijwilligersinitiatieven
- Politieke beslissingen verantwoorden
- Stimuleren onafhankelijke lokale media
- Schuldenlast gemeente verminderen

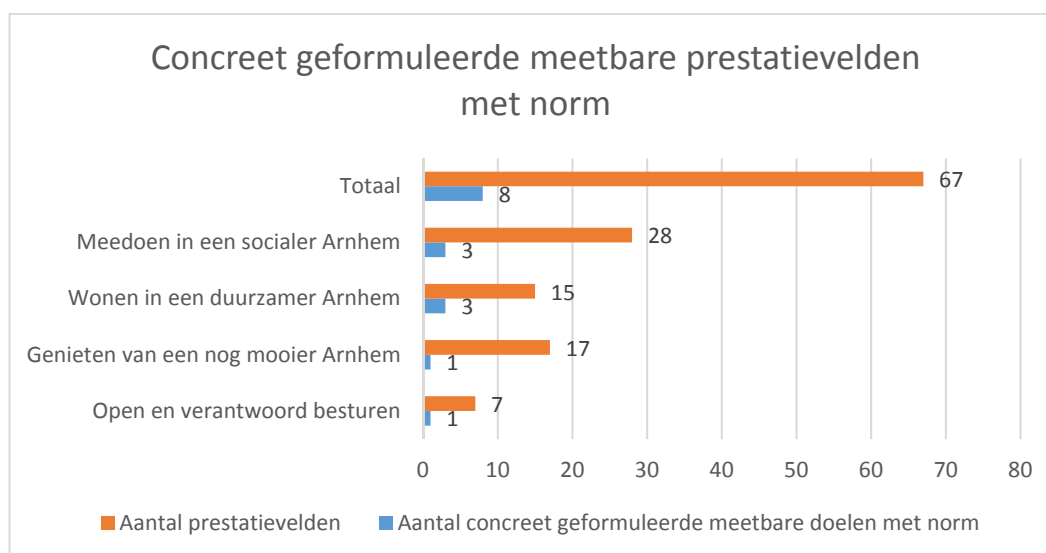
Onderzoeksvraag 2: In hoeverre zijn de doelen in het coalitieakkoord concreet en meetbaar beschreven?

Een goede start is gemaakt. Na concretisering van de doelen in de aankomende beleidsfase, zijn meer concrete en meetbare resultaten wenselijk.

Het coalitieakkoord kent in totaal 13 prestatievelden met een concreet meetbaar resultaat.

Idealiter heeft een concreet geformuleerd meetbaar resultaat ook een norm. Deze norm geeft weer welk concreet resultaat bereikt moet zijn aan het einde van de coalitieperiode. Tussentijdse resultaten voor deze norm geven weer hoe de voortgang is op de prestatievelden.

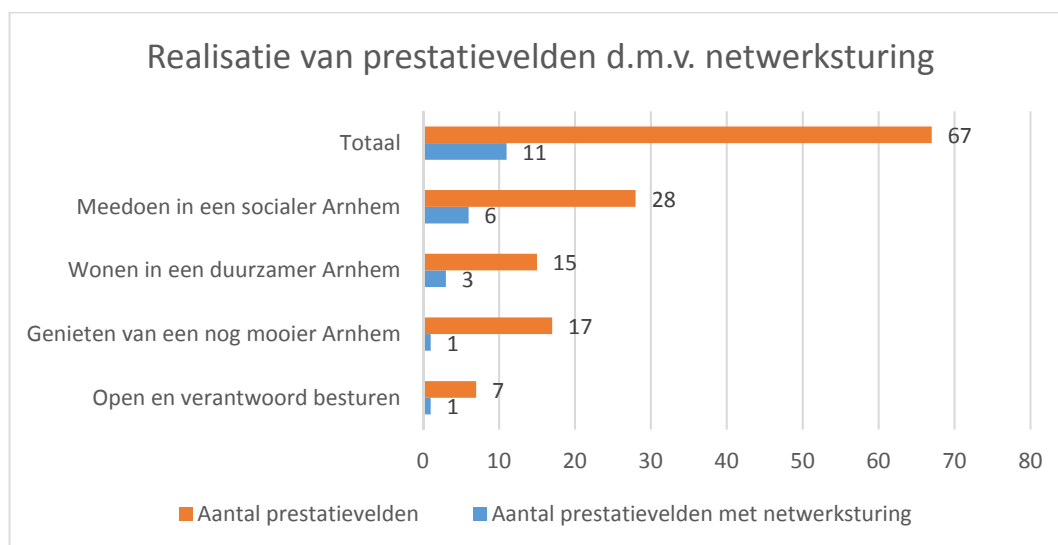

Uit de analyse blijkt dat 8 van de 67 prestatievelden een concreet en meetbaar geformuleerd doel en resultaat heeft.

Deelvraag: In hoeverre is inzichtelijk gemaakt dat het om een opgave gaat die middels netwerksturing zal worden gerealiseerd?

De inzet van netwerksturing is diffuus. Benoem een apart hoofdstuk over netwerksturing waarin de ambities, doelen en bijbehorend budget zichtbaar is.

In het coalitieakkoord zijn 11 prestatievelden geformuleerd waarin netwerksturing of kenmerken van netwerksturing worden genoemd.

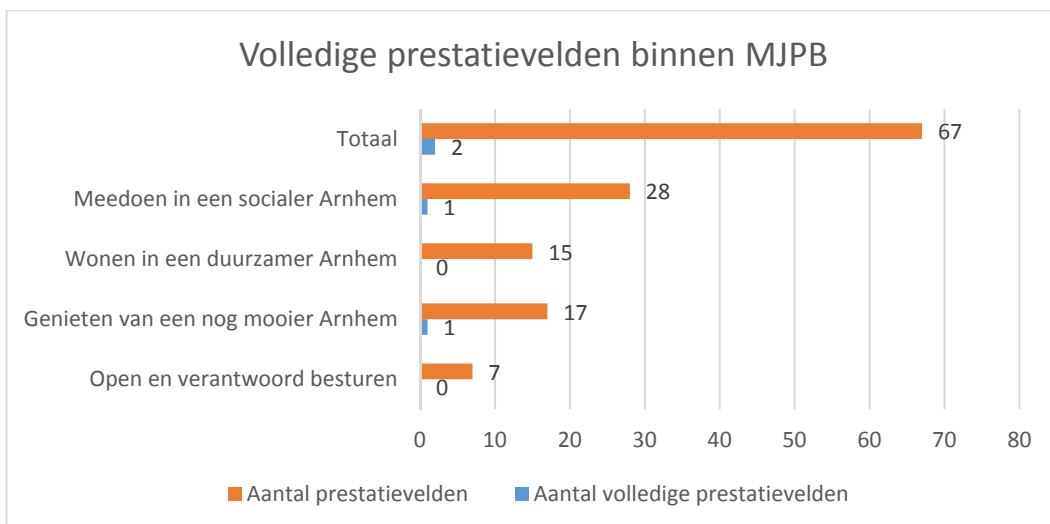

Onderzoeksvraag 3: In hoeverre zijn de doelen vertaald in concrete, meetbare acties en is er budget gereserveerd?

Een begin is gemaakt. Met de verdere uitwerking van de doelen van het coalitieakkoord kan en moet het aantal volledig geformuleerde prestatievelden flink toe te nemen.

In het coalitieakkoord zijn 2 prestatievelden volledig beschreven. Dit betekent dat er een doel, een resultaat met norm, acties en een budget geformuleerd is. In de overige 65 prestatievelden ontbreekt (nog) een doel, een resultaat met norm of bijbehorende acties om het doel te bereiken. Echter kunnen de bijbehorende normen wel in de bijbehorende verandernota's opgenomen zijn. De afspraken in deze nota's zijn niet inzichtelijk in de begroting. Door de combinatie van deze factoren bestaat er (nog) geen transparant en navolgbaar beeld over de status en/of het bestede budget binnen dit prestatieveld.

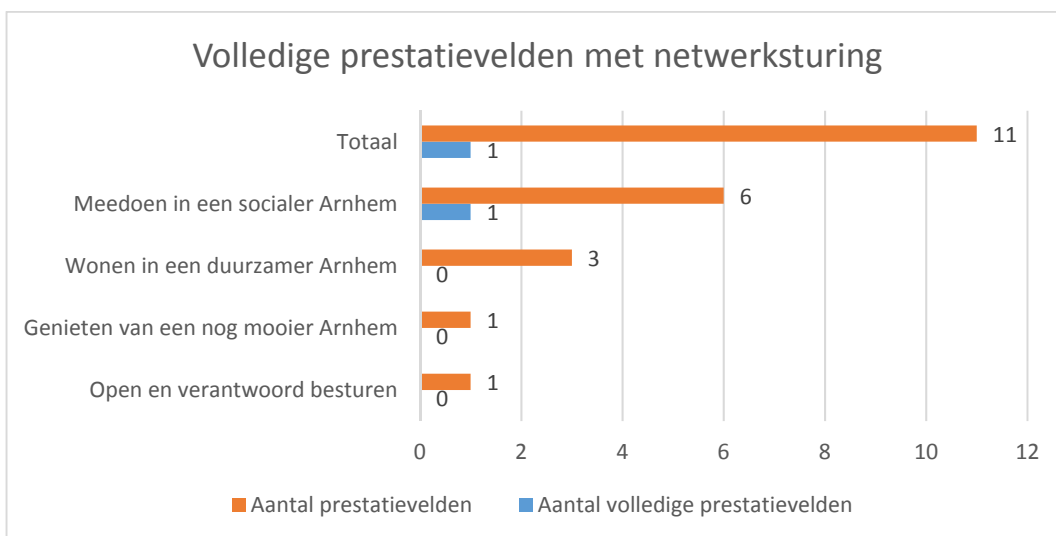
Een voorbeeld hiervan is prestatieveld 47. In staat prestatieveld is de doelstelling 'Arnhemmers kunnen elkaar ontmoeten. Het bijbehorende resultaat is 'Alle wijken hebben voldoende voorzieningen, afgestemd op de wijk'. De afspraken over wat voldoende is en welk budget gemoeid is met deze opgave is niet in de MJPB te vinden. De plannen zijn op wijkniveau uitgewerkt en budgetten zijn ook op dat niveau gereserveerd. Om de voortgang van deze afspraak uit het coalitieakkoord te volgen moet meer informatie worden opgevraagd dan het coalitieakkoord en de MJPB.

Deelvraag: In hoeverre is duidelijk hoe de raad in geval van netwerksturing zal worden geïnformeerd en in staat wordt gesteld om te controleren?

Dit is niet duidelijk.

Eén prestatieveld met netwerksturing is volledig ingevuld. In de overige tien prestatievelden is het niet mogelijk om de voortgang van de acties te volgen, omdat de benodigde budgetten, acties en/of het resultaten (nog) ontbreken.

Onderzoeksvraag 4: In hoeverre bevat de Begroting 2019 de doelen van het coalitieakkoord en in hoeverre kan het Jaarverslag 2019 licht op de realisatie van deze doelen werpen?

Een heldere koppeling tussen MJPB en coalitieakkoord ontbreekt.

Er is (nog) geen directe koppeling tussen het coalitieakkoord en de MJPB. De MJPB kent een andere opbouw en indeling van de thema's dan het coalitieakkoord. Het coalitieakkoord bestaat uit vier thema's, de MJPB uit meer thema's en verschillende indelingslogica. De MJPB is opgebouwd uit veranderopgaven, programma's voor de stad en programma's voor de wijk. Ook wordt in de MJPB gesproken over een beleidsbegroting, maar dit kent andere accenten dan het coalitieakkoord. Doordat de directe relatie

tussen beide ontbreekt, is het coalitieakkoord (nog) niet direct navolgbaar in de MJPB. Uit de interviews blijkt dat de huidige opzet van de begroting in een transitiefase zit. De MJPB is opgebouwd met bepaalde kenmerken van de oude structuur en er zijn nieuwe elementen toegevoegd om een eerste stap te zetten richting een transparante en navolgbare begroting. Gezien de transitiefase is het begrijpelijk dat de begroting nog niet volledig navolgbaar is, toch kan niet voorbijgegaan worden aan het feit dat voor 2019 het coalitieakkoord beperkt navolgbaar en transparant is.

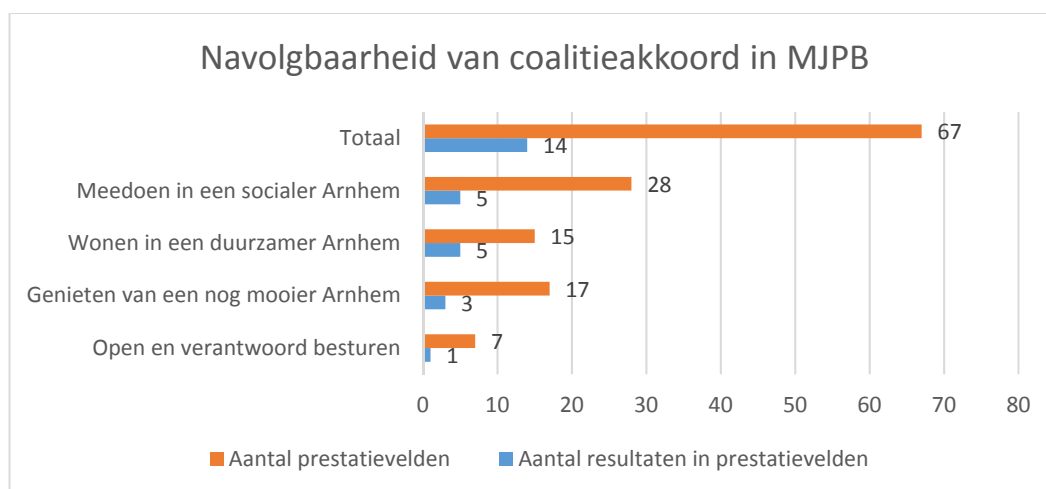
In de MJPB lopen meerdere sturingsparadigma's door elkaar. Zo zijn kenmerken van programmasturing, lijnsturing, inputsturing en netwerksturing te vinden in de MJPB. Dit heeft een vertroebelend effect op de navolgbaarheid van zowel de MJPB als de relatie tussen de MJPB en het coalitieakkoord. Hierdoor is de samenhang en de consistentie tussen beide documenten beperkt. Sommige programmaonderdelen zoals 'in samenwerking met de inwoner' komt in veel verschillende hoofdstukken terug, maar een overkoepelend hoofdstuk over dit coalitiethema ontbreekt.

Om toch uitspraken te kunnen doen over de mate waarin de doelen van het coalitieakkoord in de MJPB zitten, hebben de onderzoekers de analyse ook anders ingestoken. In deze 'omgekeerde analyse' kijken we welke doelen, resultaten en acties redelijkerwijs gekoppeld kunnen worden aan de thema's in het coalitieakkoord. Om als gemeenteraad of burger te kunnen volgen hoe de voortgang is van het beleidsdoel, is het noodzakelijk dat een concreet en tussentijds meetbaar resultaat bestaat.

Deze omgekeerde analyse richt zich op de resultaten in de 'veranderopgaven' en in 'programma stad'. De wijkprogramma's zijn buiten deze analyse gelaten omdat de mate van versnippering van de thema's te groot is. Iedere wijk geeft een eigen invulling aan bepaalde thema's waardoor de koppeling achteraf niet betrouwbaar is.

In de analyse worden de 67 prestatievelden gehanteerd, omdat een resultaat in de 'veranderopgave' of in het 'programma stad' genoemd zou kunnen worden. Toch bestaat de mogelijkheid dat een prestatieveld invulling krijgt binnen zowel de 'veranderopgave' als binnen het 'programma stad'. Dit wordt aangemerkt als slechts een resultaat.

Uit de analyse blijkt dat 14 van de 67 prestatievelden uit het coalitieakkoord een resultaat kent binnen de 'veranderopgaven' of 'programma stad'.

Onderzoeksvraag 5: Welke informatie heeft de raad nodig om inzicht te hebben in de voortgang van en de realisatie van de gestelde doelen van het coalitieakkoord?

De inhoud van de veranderprogramma's vraagt om verschillende soorten informatie. Raadsleden kunnen zich een beeld vormen van welke informatie nodig is om diverse domeinen inzichtelijk te krijgen.

Door voor alle opgaven een veranderaanpak vast te stellen met concrete acties en beoogde resultaten kan Arnhem (meer) inzicht geven in de voortgang van de realisatie van de doelen. Gezien het bovenstaande kunnen enkele kenmerken van goede informatievoorziening genoemd worden:

- **Toerekenbaar:** De informatievoorziening moet in gegevens voorzien waaruit blijkt wat het effect van inzet van de gemeente is. Concreet betekent dit dat resultaten of doelen worden geformuleerd waar de gemeente zelf invloed op kan uitoefenen. De output/outcome is hierdoor toerekenbaar aan de gemeentelijke acties (en budget) eventueel veroorzaakt door inzet van derden of externe factoren.
- **Relevant:** De informatie moet relevant zijn voor het beoogde doel. Voorbeelden hiervan kunnen zijn dat gegevens weergeven wat de impact (economisch, politiek en/of maatschappelijk) is en wat de kosten (budget in begroting) zijn.
- **Meetbaar:** De aangereikte gegevens zijn meetbaar. Zo is het mogelijk om het resultaat van de acties vast te stellen. Voorbeelden zijn indicatoren die gaan over kosten, kwaliteit of kwantiteit. De gegevens hoeven enkel aan te geven of er koers gehouden wordt.

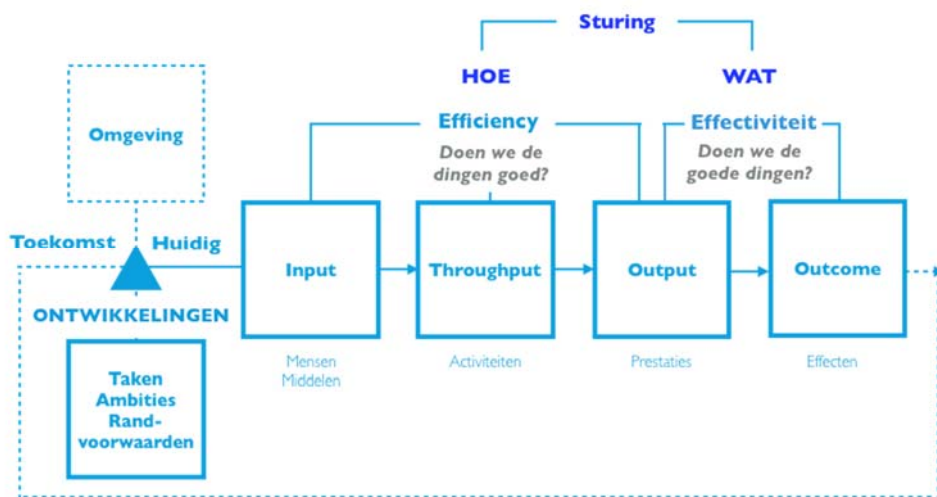
De aard van de beleidsterreinen bepaalt welke van de bovenstaande kenmerken het sterkst moet zijn. Een voorbeeld hiervan vormt het sociaal domein. Dit domein heeft met haar transitie en transformatie een ontwikkelpad afgelegd waarin al veel concrete prestatie-indicatoren zijn geformuleerd. Het ruimtelijk domein daarentegen kent nieuwe uitdagingen, zowel met de invoering van de omgevingswet, maar ook met de energietransitie. Op dit laatste onderwerp is het lastig om prestatie-indicatoren te formuleren, omdat niet voorzien kan worden wat bereikt zal worden binnen een bepaalde periode. Ook bevinden veel netwerksamenwerkingen binnen de energietransitie zich nog in een ontdekkende en aftastende fase. Te scherp geformuleerde prestatie-indicatoren kunnen binnen dit domein perverse prikkels opleveren en het realiseren van uit uiteindelijk doel beschadigen.

Concreet betekent dit, dat als het gaat om het sociaal domein mogelijk andere prestatie-indicatoren en bijbehorende informatie nodig en gewenst is dan wanneer het gaat om het ruimtelijk domein. Binnen het ruimtelijk domein kunnen mogelijk prestatie-indicatoren geformuleerd worden die een abstracter beeld geven. Deze indicatoren geven weer of de juiste bewegingen en effecten worden bereikt met het beleid. Om toezicht te kunnen houden op de voortgang van de doelen moet de gemeenteraad een duidelijk beeld voor zichzelf vormen over deze verschillende behoeftes om te weten met welke informatie zij de diverse fases inzichtelijk kunnen maken.

Onderzoeksvraag 6: Welke informatie is nodig om uitspraken te doen over effecten voor de stad van de doelen in het coalitieakkoord (outcome)?

Veranderopgaven met een nog niet vastgesteld of nog vast te stellen resultaat vereisen andere informatie. Van cijfermatig sturen naar storytelling. Van rapportages achteraf naar dialoog in het werk. Van controleren naar '*learning by doing*'.

Om 'in control' te zijn, zijn verschillende informatiestromen voor verschillende momenten geschikt. De meest gebruikte methode van outputsturing is een cijfermatige sturing waarbij rapportages worden opgemaakt en gesproken wordt over de bereikte resultaten. Om tot informatie over outcome te komen is een andere aanpak noodzakelijk. Bij outputsturing kijkt men naar het resultaat dat bereikt moet worden, bij outcome sturing wordt gekeken welk breder effect bereikt wordt. Vaak wordt outcome gevat in het benoemen van bepaalde publieke waarden of het opstellen van een beoogd effect.

Figuur 4: Informatiebronnen per fase

Het idee van publieke waarden gaat ervanuit dat de overheid veelvormig is en dat beleidsdoelen worden gerealiseerd met veel verschillende partijen. In deze netwerksamenwerkingen versmelten de organisatiedoelen en organisatiewaarden van individuele deelnemende organisaties. Daarbij is het resultaat van een netwerk amper toe te schrijven aan één speler in het netwerk. Ook ontstaan tijdens het realiseren van het beleid botsingen tussen verschillende publieke of organisatiewaarden. Deze individuele waarden kunnen bepalend zijn in het resultaat van het beleidsproces. Deze complexiteit van botsingen en samenvoegingen van waarden kunnen niet weergegeven worden in een cijfermatige rapportage over voorgestelde beleidsdoelen. Cijfermatige sturing is daardoor niet voldoende.

Welke informatie is dan nodig om uitspraken te doen over de effecten van het coalitieakkoord? Een eerste stap kan zijn dat de informatievoorziening verschuift van cijfers naar scherpe gesprekken over voorbeeldcasussen, filmbeelden en praktijkervaringen van professionals. In deze gesprekken staat het beoogde effect (outcome) voor de stad centraal. Het voeren van deze gesprekken maakt het mogelijk om inzicht te krijgen over de stappen en afwegingen tijdens de samenwerking. De opgedane inzichten vormen de basis voor wederzijds begrip, en kennis over of het juiste werk wordt gedaan.

Een interessant voorbeeld is de aanpak van ondermijnende criminaliteit in Nederland. Sturing op basis van een resultaat (output) is lastig want er zijn geen betrouwbare cijfers over de omvang van de ondermijnende criminaliteit in Nederland. Dus kunnen we zeggen dat er goed werk wordt verricht in de aanpak? En dat de inzet in verhouding staat tot het resultaat dat geboekt wordt? Dit zijn vragen die niet beantwoord kunnen worden vanuit de cijfermatige benadering.

Bij het volgen van doelrealisatie bestaat er een onderscheid in korte termijn resultaten/acties en lange termijn effecten. De in Rotterdam gekozen benadering van de "theory of change" biedt een alternatief

voor het volgen van complexe maatschappelijke opgaven die samen met netwerkpartners en samenleving worden opgepakt. De bouwstenen van deze benadering staan in figuur 5.

Figuur 5: Bouwstenen van de 'theory of change'

Om tot een navolgbare structuur te komen voor het waarnemen van effect, nemen we de aanpak van de ondermijnende criminaliteit in Rotterdam-Zuid als voorbeeld. In 2014 kreeg burgemeester Aboutaleb de opdracht om de langdurige en hardnekkige georganiseerde misdaad in Rotterdam-Zuid aan te pakken. De aanpak begon op wijkniveau, maar al snel sluiten het Openbaar Ministerie, de Politie, de Belastingdienst en het RIEC zich aan bij de samenwerkingsstructuur. Gezamenlijk formuleren zij het doel van hun samenwerking, namelijk: eerlijk, veilig en maatschappelijk integer en rechtvaardig Rotterdam-Zuid waarin het plezierig leven, wonen en werken is.

Om tot een inzicht te komen of er gewerkt wordt met het gewenste resultaat formuleert dit hele samenwerkingsverband een '*theory of change*'. Deze theorie schetst de context en de doelstellingen voor korte, middellange en langere termijn. In deze doelstellingen is een mix gevonden van individuele organisatiewaarden en -doelstellingen (zie figuur 6). In deze aanpak is het formuleren van prestatie-indicatoren niet opgepakt. In het samenwerkingsverband is de commitment gevormd om samen de ondermijning aan te pakken vanuit een gezamenlijk perspectief. Om toch te kunnen praten over de bereikte resultaten wordt gebruik gemaakt van storytelling en beeldmateriaal. Deze verhalen werken direct ook motiverend om met nieuwe en bestaande partners de volgende stap te zetten.

In deze *theory of change* zitten een aantal veronderstellingen hoe ondermijning aangepakt wordt. Deze veronderstellingen leiden ertoe dat bepaalde acties worden ingezet, afhankelijk van de plaats, context en tijdstip. Verantwoording over deze acties wordt gedaan door te kijken naar de effecten op korte en lange termijn en niet in opgelegde prestatie-indicatoren waarin het eventueel falen van één actie zichtbaar is. Dit geeft organisaties en professionals het vertrouwen om het maximale effect te bereiken door *out-of-the-box* oplossingen te kunnen verzinnen.

Ondermijning op Zuid

Theorie van verandering

Wat is onze doelstelling?

Een eerlijk, veilig, maatschappelijk integer en rechtvaardig Rotterdam-Zuid waarin het plezierig leven, wonen en werken is.

Figuur 6: Een voorbeeld van een 'theory of change'

Om de voortgang (effecten) van het coalitieakkoord te kunnen volgen schieten enkel prestatie-indicatoren te kort. De prestatie-indicatoren zijn niet in staat om de complexiteit van netwerken en maatschappelijke uitdagingen te kunnen begrijpen. Een gedeelte van de oplossing zit in de informatievoorziening. Andere media kunnen op meerdere momenten tijdens het proces een beter beeld over de complexiteit van de veranderopgave vormen.

Door vaker en op interactievere manieren de voortgang te bespreken wordt er ingespeeld op plausibiliteit van de acties en het beoogde effect op korte termijn. Hierdoor ontstaat een zeer concreet inzicht wat gedaan wordt met de budgetten. Voor de langere termijn is een effectmonitoring interessant. Met dit instrument is het mogelijk om de causaliteit van de acties en het gerealiseerde effect te analyseren. Ook wordt hierbij een mogelijkheid tot beleidsevaluatie gecreëerd.

Aan de gemeenteraad

14 juni 2019

Zaaknummer: 371516

Onderwerp: Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten

Geachte collega raadsleden,

Op 7 juni j.l. is de auditcommissie geïnformeerd over het voorstel voor de doorontwikkeling van de verschillende cyclusdocumenten. De afgelopen periode zijn we als commissie regelmatig bijgepraat over dit proces, zoals ook te lezen is in bijlage 9 van het plan van aanpak. Hoewel aanvankelijk de bedoeling was het plan van aanpak te bespreken in de auditcommissie alvorens het voor te leggen aan de raad, is dat vanwege de vertraagde besluitvorming in het college over dit onderwerp niet gebeurd. Daarom zijn wij niet in de gelegenheid geweest het college onze kanttekeningen kenbaar te maken alvorens een voorstel aan de raad werd gedaan.

Naar aanleiding van het raadsvoorstel heeft de auditcommissie een aantal opmerkingen, die wij u graag voorafgaand aan de behandeling willen meegeven, zodat u deze bij de beraadslagingen kan betrekken.

Naamgeving programma's

Het college stelt een wijziging van de programmastructuur voor. De auditcommissie kan zich in de wijziging en de inhoudelijke verdeling van onderwerpen vinden. Het valt ons echter op dat de programma's in het voorstel politiek gekleurde titels hebben. De commissie is van mening dat in de gekozen structuur de titels van programma's objectief moeten zijn. De begroting is (na vaststelling) van de hele raad en de programma's moeten meerdere periodes dezelfde naam kunnen houden. Het is dan vreemd als de titels van programma's een koppeling suggereren met ambities van het huidige college of met het coalitieakkoord. Voor dergelijke ambities biedt het voorgestelde inleidende hoofdstuk voldoende ruimte. Een alternatieve benaming die wij ons kunnen voorstellen zou de volgende zijn:

- 1 Veiligheid
- 2 Bereikbaarheid
- 3 Economie
- 4 Ruimtelijke ontwikkeling
- 5 Wonen en leefomgeving
- 6 Klimaat en energie
- 7 Onderwijs
- 8 Participatie en armoedebestrijding
- 9 Inclusie
- 10 Zorg
- 11 Gezondheid
- 12 Cultuur
- 13 Bestuur en dienstverlening

We geven u in overweging het voorstel op dit punt de amenderen.

Structuur raadsbesluit

De structuur van het voorgestelde besluit zou vragen op kunnen roepen. Er wordt expliciet voorgesteld om verbetervoorstellen voor vier aandachtsvelden vast te stellen. Het is ons onduidelijk waarom deze vier velden ieder afzonderlijk moeten worden vastgesteld. We hebben in het voorstel geen andere aandachtsvelden kunnen vinden die niet vastgesteld worden.

Uitwerking programma's bepalend voor kwaliteit begroting

De kwaliteit van de MJPB in nieuwe vorm staat of valt bij de begrijpelijkheid van de programma's. Lukt het om daarin de belangrijkste prioriteiten op de voorgrond te houden en om de gewenste diepgang in SMART geformuleerde doelen te halen? Een voorbeelduitwerking van één programma uit de vorige MJPB zou kunnen helpen om dit inzichtelijk te maken. Mogelijk kan dit in de dummy-begroting, die volgens het plan na de zomer moet verschijnen, worden meegenomen. Op basis van deze dummy-begroting moet de raad dan nog knelpunten kunnen aangeven, opdat uiteindelijk dit najaar een werkbare begroting voorligt. Mogelijk kan het college deze nadere uitwerking aan u toezeggen.

Minder doelen of betere doelen?

Het plan spreekt de ambitie uit om het aantal doelen te beperken. Wat ons betreft kan het opnemen van een beperkt aantal doelen nooit een doel op zich zijn. Te brede doelstellingen maken het immers weer moeilijker deze SMART te formuleren. De kwaliteit van de geformuleerde doelen is belangrijker dan het beperken van de kwantiteit. Het is wat ons betreft nadrukkelijk van belang dat in het jaarverslag van ieder doel een resultaat benoemd kan worden, zelfs als dit resultaat het gevolg is van netwerksturing. Verantwoording in de vorm "we hebben gedaan wat we altijd al deden, en daarom het doel bereikt" dekt met de ambities die nu voorliggen zeker de lading niet meer.

Knelpunt verantwoordelijkheid per programma

In het voorstel wordt een belangrijke kanttekening uit het plan van aanpak niet benoemd. In bijlage 3 bij het plan van aanpak is vermeld dat er in de voorgestelde structuur sprake is van een gedeelde ambtelijke verantwoordelijkheid voor een programma en dat dit als probleem wordt ervaren (pagina 32). Dit komt doordat de gemeentelijke organisatie met integrale teams werkt, terwijl de programma's inhoudelijk gestuurd zijn. Dit is overigens op dit moment ook al het geval. Het is ons niet duidelijk hoe het knelpunt dat meerdere integrale programmateams gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor één programma wordt opgelost, zonder het integraal werken te verminderen.

Voor het overige kan de auditcommissie zich vinden in de verandering die wordt voorgesteld, omdat deze een meer overzichtelijke structuur geeft aan de cyclusproducten en omdat hiermee invulling wordt gegeven aan de wens van de raad om meer inzicht in de relatie tussen doelen en resultaten te krijgen.

Namens de auditcommissie,

Met vriendelijke groet,

Mattijs Loor
Voorzitter Auditcommissie

Vaststellen Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.: 3 juli 2019

Zaaknummer:

Portefeuillehouder: R. Paping

Aan de gemeenteraad,

25 juni 2019

Aanwezige woordvoerders:

Mevrouw M. Hegge (Partij voor de Dieren), de heer L. Combée (VVD), mevrouw T. Gemiçi (GroenLinks), mevrouw R. de Vries (PvdA), mevrouw S. Andeweg (D66), de heer K. Bal (DENK/Verenigd Arnhem), de heer C. Verheij (PVV), de heer G. van Plateringen (Arnhemse Ouderen Partij) en mevrouw van Burgsteden (CDA). De fracties van de SP, Arnhem Centraal en de ChristenUnie.

Samenhang met raadsvoorstel behandeling Rekenkamerbrief "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord"

Het raadsvoorstel "Plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten" is in samenhang met de Rekenkamerbrief "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord" meningsvormend 1 behandelt. Hier zijn geen toezeggingen en moties of amendementen op aangekondigd. De raadskamer heeft geconcludeerd dat de aanbevelingen voldoende zijn meegenomen in het plan van aanpak doorontwikkeling cyclusdocumenten en dat derhalve dit raadsvoorstel van de agenda kan worden afgevoerd.

Toezegging

- De wethouder zegt toe, om met de dummy-begroting eerst langs de auditcommissie te gaan. En de rol en de planning van de auditcommissie te respecteren.
- De wethouder zegt toe, dat er een overzicht komt (bij de MJPB) met de belangrijkste verschillen.

Notitie auditcommissie

De raadskamer spreekt haar dank uit voor het advies van de auditcommissie.

Moties en amendementen

In het advies van de auditcommissie wordt een voorstel gedaan voor een andere formulering van de programma's. De raadskamer omarmt dit wijzigingsvoorstel. De fracties van de PvdA en van GroenLinks nemen het voortouw om hier een amendement voor te maken.

Conclusie

De voorzitter concludeert dat de meningsvormende I fase is afgerond. Het voorstel wordt met instemming van de raadskamer als debatstuk doorgeleid naar de besluitvormende fase.

De raadsadviseur,

K. Vons

De voorzitter,

H. van Nunen

Titel/onderwerp: **ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018**

Raadsadviseur: B. Kranenburg

Telefoonnr: 3775956 bas.kranenburg@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Leo den Uil
Portefeuillehouder:	Mw. C. Bouwkamp	Telefoonnr:	3774309
		E-mailadres:	leo.den.uil@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend I		
Toelichting	<p>Het college biedt de raad het voorstel: "ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018" aan, om vast te stellen.</p> <p>Inleiding Op grond van de WGR heeft de ODRA de jaarstukken 2018 ter kennisname aan de raad gestuurd. Ook is de begroting 2020 toegestuurd. Uw raad is bevoegd m.b.t. de begroting een zienswijze in te dienen.</p> <p>Jaarstukken 2018 De accountant van de ODRA heeft een goedkeurende verklaring afgegeven. Het boekjaar is afgesloten met een klein positief saldo.</p> <p>Begroting 2020 Voor het eerst heeft de ODRA de begroting volgens het principe van outputfinanciering opgesteld. Vanaf de start van de ODRA is dit opzet geweest en is nu dus gerealiseerd. A.g.v. de toepassing van dit principe, de indexering van de tarieven en de geraamde kosten, die samenhangen met de invoering van de Omgevingswet, stijgt de benodigde bijdrage van de gemeente Arnhem. Deze verhoogde bijdrage wordt gecompenseerd door een hogere (geraamde) opbrengst bouwleges. De ODRA geeft in de begroting aan een aantal bestaande (financiële) knelpunten, waartegen de gemeente Arnhem eerder (tevergeefs) zienswijzen heeft ingediend, te zullen opnemen in de meerjarenbegroting.</p> <p>Kanttekeningen In de begroting signaleert de ODRA zelf een aantal mogelijke risico's, die samenhangen met de Omgevingswet, de transitie naar output-sturing, cao-gevolgen en risico's m.b.t. ICT en huisvesting. De ODRA zegt toe deze risico's te blijven volgen en ontwikkelingen te zullen signaleren.</p>		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende fase.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<p>Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld.</p> <p>Het betreft een eerste meningsvormende behandeling (m1). Bedoeling van deze fase is om partijen te laten verkennen welke essentiële politieke informatie en/of toezeggingen van het college de fracties missen om hun definitieve standpunt te bepalen. Daartoe kunnen woordvoerders vragen stellen aan het college en aan elkaar. Uitkomst van de meningsvormende (I) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase, of 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase meningsvorming II, waar deze besproken zullen worden.</p>		
Bijlagen			
Raadsvoorstel ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018.pdf			
Bijlage 1 - Begroting ODRA 2020			
Bijlage 2 - Jaarstukken ODRA 2018			
Bijlage 3 - Brief aan DB ODRA			

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 370615

Onderwerp: ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018

Voorstel

1. Geen zienswijze in te dienen op de begroting ODRA 2020
2. Geen zienswijze in te dienen op de jaarstukken ODRA 2018
3. Instemmen met de bijgevoegde brief aan het Dagelijks Bestuur ODRA

Inleiding

Arnhem is een belangrijke deelnemer aan de Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem (GR ODRA) en heeft veel vergunning- en toezichttaken op het gebied van bouwen, wonen en milieu ondergebracht bij de ODRA. Jaarlijks brengt ODRA een begroting en een jaarrekening uit. ODRA vraagt de deelnemende partners te reageren op de begroting 2020 en de jaarrekening 2018. Arnhem kan een zienswijze op de begroting indienen bij ODRA en een zienswijze op de jaarrekening bij het ministerie van Binnenlandse zaken.

De begroting is voor het eerst volgens het principe van outputfinanciering opgesteld. ODRA heeft daarvoor de complete productenstructuur opnieuw moeten opstellen en tal van kostenberekeningen moeten maken. In overleg met het Algemeen Bestuur ODRA is vorig jaar gekozen voor een planning die resulteert in een relatief laat moment van opleveren van de begroting.

ODRA voorziet op de voorliggende begroting een tekort van €235.000, door de invoering van een nieuw zaakstelsel. De businesscase voor deze operatie laat zien dat dit verlies over enkele jaren zal zijn ingelopen. ODRA zet de algemene reserve in om dit tekort op te vangen en zal de algemene reserve in latere jaren weer aanvullen met de gerealiseerde besparingen.

ODRA is een belangrijke partner voor Arnhem in de implementatie van de Omgevingswet. Arnhem en ODRA trekken samen op in het uitwerken van de veranderingen in de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht.

Beoogd effect

Alle deelnemers aan de GR kunnen een zienswijze op de begroting indienen, met het oog op een effectieve en efficiënte invulling van de aan ODRA gemandateerde taken in vergunningverlening en handhaving.

Argumenten

1.1 De begroting is gebaseerd op outputfinanciering

ODRA legt voor het eerst een begroting voor waarin een groot deel van de producten zal worden afgerekend op basis van outputfinanciering. De producten die onder dit principe vallen hebben een vaste prijs en worden niet meer afgerekend op daadwerkelijk gemaakte uren. De afspraak om op termijn over te stappen op outputfinanciering is in 2013 bij de oprichting van de ODRA gemaakt. De omschakeling naar outputfinanciering betekende onder meer dat de productencatalogus van ODRA grondig is herzien. Het volume van de Arnhemse opdracht aan ODRA is ongeveer gelijk gebleven.

1.2 Het voor Arnhem begrote bedrag zal als voorstel worden overgenomen in de MJPB

Het budget voor Arnhem stijgt ten opzichte van de vorige ODRA begroting, de eerste begrotingswijziging 2019, van € 5,199 mln. naar € 5,453 mln. Dit komt met name door herverdeeleffecten als gevolg van de outputfinanciering (€64K) en indexering van tarieven (€121K). Daarnaast stijgen de kosten voor de voorbereiding op de Omgevingswet en het verbod asbest daken (€69K).

In de Arnhemse MJPB zal het door ODRA begrote bedrag worden overgenomen. De stijging in de MJPB zal groter zijn omdat in vorige jaren niet de volledige door ODRA verwachte omvang aan werkzaamheden in de bouw is overgenomen. Sinds de bouw enkele jaren geleden is aangetrokken is het Arnhemse budget niet opgehoogd. Dat wordt dit jaar rechtgetrokken. Ook zal een bedrag voor reeds bestaande structurele knelpunten worden opgenomen in de begrotingsposten in de MJPB. Het gaat om €122K aan knelpunten waarvoor Arnhem in eerdere jaren zienswijzen had ingediend, die niet zijn gehonoreerd.

2.1 De jaarrekening is goedgekeurd door de accountant

De accountant van ODRA heeft een goedkeurende verklaring afgegeven. ODRA heeft het boekjaar afgesloten met een klein positief saldo. De jaarrekening geeft verder geen aanleiding tot opmerkingen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Het voor Arnhem begrote bedrag is gestegen

Hierboven is gemeld dat het voor Arnhem begrote bedrag stijgt naar € 5,453 mln. In de Arnhemse MJPB zullen wij voorstellen het begrote bedrag voor ODRA op te hogen tot in totaal dit bedrag. Aan de inkomstenkant zal een ophoging doorgevoerd worden op de verwachte leges bouw, in lijn met de gerealiseerde resultaten van de laatste jaren. De hoogte van de legesinkomsten is afhankelijk van het aantal en soort bouwaanvragen en laat zich moeilijk voorspellen. De cijfers van de laatste jaren laten zien dat het reëel is om in de MJPB de kostenstijgingen op te vangen met hogere legesinkomsten. De in de MJPB op te nemen begrotingswijziging zal daarom budgettair neutraal zijn.

1.2 De begroting bevat een relatief grote risicoparaagraaf

ODRA onderkent in de begroting een aantal substantiële risico's. De belangrijkste risico's hangen samen met de invoering Omgevingswet, de transitie naar outputsturing, Cao-onderhandelingen, ICT en huisvesting. Waar mogelijk zal ODRA mitigerende maatregelen treffen. ODRA zal de ontwikkelingen volgen en rapporteren aan haar partners.

Financiën

In de op te stellen Arnhemse MJPB zal het door ODRA voor Arnhem opgenomen bedrag worden overgenomen. Dit betekent dat de begrote lasten zullen stijgen. Doordat ook het bedrag aan verwachte legesinkomsten zal worden verhoogd zal de wijziging budgettair neutraal zijn.

Uitvoering

ODRA biedt de begroting voor 1 augustus 2019 aan aan het ministerie van Binnenlandse zaken. Mogelijk hebben dan niet alle partners van ODRA het stuk tijdig kunnen behandelen. ODRA geeft aan dat als na deze datum zienswijzen binnenkomen die leiden tot aanpassing van de begroting, deze opnieuw kan worden ingediend bij Binnenlandse zaken. Besluitvorming daarover zal dan plaatsvinden in het Algemeen Bestuur (AB) ODRA. In het AB hebben de portefeuillehouders van de deelnemende gemeenten en de provincie zitting.

Communicatie

Niet van toepassing

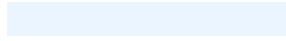
Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Begroting ODRA 2020
- Jaarstukken ODRA 2018
- Brief aan DB ODRA

Besluit van

Zaaknummer

370615

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 4 juni 2019, Cluster SBR, nummer: 370615;
gelet op artikel 58 van de wet Gemeenschappelijke regelingen;

besluit:

1. Geen zienswijze in te dienen op de begroting ODRA 2020
2. Geen zienswijze in te dienen op de jaarstukken ODRA 2018
3. Instemmen met de bijgevoegde brief aan het Dagelijks Bestuur ODRA

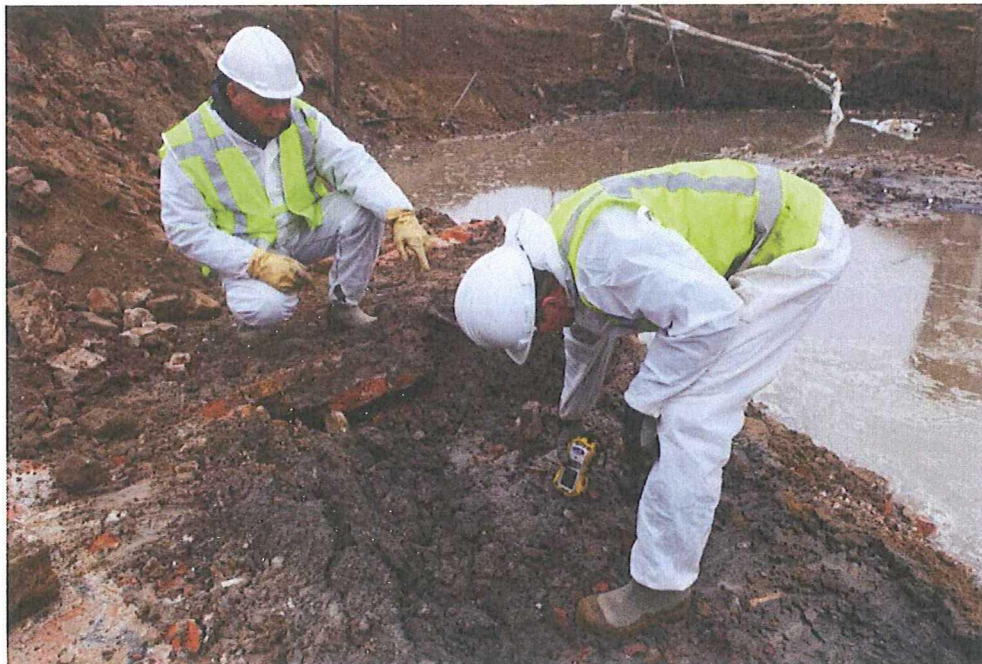
De griffier,

De voorzitter,

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Begroting 2020

Versie 1.0

dd. 16 mei 2019

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Transitie naar outputsturing	3
1.3 Ontwikkelingen wet- en regelgeving	4
1.4 Vraag vanuit de markt / ontwikkelingen	4
1.5 Doelstellingen en ambities	5
1.6 Financieel resultaat	6
Hoofdstuk 2: Ontwikkelingen ODRA (meerjarig)	8
2.1 Externe ontwikkelingen	8
2.2 Kwantitatieve vertaling meerjarige ontwikkelingen	11
Hoofdstuk 3: Begroting 2020	12
3.1 Uitwerking kaders van de begroting	12
3.2 Begroting 2020 in hoofdlijnen	14
3.3 Programma's (begroting en toelichting)	14
Hoofdstuk 4: Toelichting op de begroting en balans	20
4.1 Programma begroting	20
4.4 Overhead	25
4.5 Geprognostiseerde balans 2020	26
4.6 Bedrijfsvoering	31
Hoofdstuk 5: Meerjarenbegroting	33
Hoofdstuk 6: Risicoparagraaf	35
6.1 Transitie naar outputsturing	35
6.2 Organisatie ontwikkeling	36
6.3 Stijgende kosten	36
6.4 Risicobeheersing	37
Ondertekening	38
Bijlage 1: Overzicht bijdragen per partner	39
Toelichting op bijlage 1:	40
Bijlage 2: Overzicht van kengetallen en kostprijzen	41
Bijlage 3: Overzicht van diensten	42

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Inleiding

Voor u ligt de initiële begroting voor het jaar 2020 van Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA). ODRA is op 1 april 2013 gestart als gemeenschappelijke regeling van de gemeenten in de regio Arnhem en provincie Gelderland. Omgevingsdienst Regio Arnhem bewaakt en bevordert, namens de aangesloten gemeenten en provincie, de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Wij willen een cruciale schakel zijn in het zorgen voor een veilige, gezonde en duurzame leefomgeving en dat doen door samen met onze partners voor burgers en bedrijven passende oplossingen te bieden.

ODRA is volop in ontwikkeling. De dynamiek van het werkveld vraagt om flexibiliteit en wendbaarheid. Samen met onze partners staan we voor een aantal belangrijke veranderingen zoals de transitie van inputfinanciering naar outputsturing, de implementatie en borging van de Omgevingswet, het ondersteunen bij de energietransitie en de overgang naar een nieuw VTH-systeem met betere informatievoorziening.

Deze veranderingen hebben grote invloed op de begroting 2020 – 2023. Ze vormen samen belangrijke uitgangspunten, maar ook de risico's. Bij het opstellen van deze begroting zijn (niet limitatief) de volgende ontwikkelingen meegenomen:

- Transitie naar outputsturing; wijzigingen in de PDC, werkprogramma en kostprijsmethodiek)
- Wijzigende wet- en regelgeving
- Vraag vanuit de markt / trends en ontwikkelingen
- Doorontwikkeling van de organisatie (doelstellingen en ambities)

1.2 Transitie naar outputsturing

Vanaf de start van ODRA is er op basis van inputfinanciering gewerkt. In het najaar 2018 heeft het Algemeen Bestuur besloten om met ingang van 1 januari 2020 een beheerste vorm van outputfinanciering in te voeren. Het 'beheerste' houdt in dat er in de financiering onderscheid wordt gemaakt tussen 3 groepen van producten en diensten. Voor elke groep is een eigen financieringsregime afgesproken:

- Circa 63% van de omzet wordt gerealiseerd door de levering van producten tegen een vaste productprijs. Dit geldt voor producten die veel afgenomen worden en een betrouwbaar kengetal hebben. U kunt hierbij denken aan (eenvoudige) milieucontroles en het afhandelen van vergunningaanvragen bouw en milieu.
- Circa 26% van de activiteiten van ODRA blijft bestaan uit diensten. Deze worden geleverd op basis van gerealiseerde uren.
- 8% van de activiteiten zijn collectieve diensten. Deze worden bekostigd met een vaste prijs op basis van een vaste verdeelsleutel.
- De overige omzet wordt gerealiseerd uit doorberekening van materiële kosten (zoals Wabo).

Eind 2018 is ODRA gestart met de voorbereiding voor de overgang naar outputsturing. In het voortraject is meerdere malen met de partners op ambtelijk en bestuurlijk niveau gesproken over de effecten van outputsturing. Medio april 2019 heeft dit geleid tot een aantal bestuurlijke afspraken die in deze begroting als grondslag zijn gehanteerd. Deze zijn:

- Er is een akkoord op een PDC met 76 items (in plaats van 150 in 2019), waarin producten zijn samengevoegd en herformuleerd. Het resultaat van het product / dienst en het kwaliteitsniveau is expliciet beschreven.

- Er zijn vastgestelde kengetallen voor de 36 producten in de PDC. Deze kengetallen zijn bepaald vanuit een gewogen gemiddelde van de oude producten in combinatie met ervaringscijfers uit 2018 en procesinformatie.
- Er zijn (concept) werkpakketten voor 2020 vastgesteld op basis van de nieuwe PDC. Deze vormen de omzetkant van de begroting 2020.
- Er is een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld voor alle collectieve diensten, met uitzondering van klantadvies BRIKS. Deze bestaat uit de gecombineerde verhouding tussen inwoner aantallen (60%) en stemverhouding, zoals in de GR opgenomen (voor 40%). Voor klantadvies BRIKS geldt 100% inwoneraantal.
- Er is een methodiek voor de kostprijs opbouw vastgesteld. ODRA gaat daarbij uit van een referentiekader voor de opbouw van het uurtarief, zijnde de 'Handleiding overheidstarieven'. Dit geeft een vast inrichtingsprincipe en een vaste categorisering in de kostprijsopbouw. Dit structurele karakter leidt ertoe dat ODRA de komende jaren haar kostprijs kan benchmarken met de kosten van de modale overheidsorganisatie. In de methodiek is ook bepaald dat ODRA haar begroting indexeert met de CPB-index.

Bovenstaande grondslagen zijn in de begroting verder uitgewerkt. In hoofdstuk 3 wordt daarvan het resultaat beschreven.

1.3 Ontwikkelingen wet- en regelgeving

De omgeving waarin partners en ODRA zich verder ontwikkelen blijft turbulent. Op het gebied van wet- en regelgeving komt een groot aantal ontwikkelingen op ons af die bepalend zijn voor onze werkzaamheden de komende jaren. We staan daarbij gezamenlijk voor dezelfde uitdagingen, die een investering in tijd en geld van ons vragen. Concrete uitdagingen zijn onder meer:

- Omgevingswet
- Privatisering bouwtoezicht
- Asbestdakenverbod
- Energie (transitie)

1.4 Vraag vanuit de markt / ontwikkelingen

In 2016 keerde het economisch tij. Dat werd onder meer zichtbaar door de toename van het aantal vergunning- aanvragen (bouw) en meldingen (milieu). De bedrijvigheid, zowel door bedrijven als particulieren, in de regio nam toe. Dat resulteerde voor ODRA in een significante toename van werkzaamheden die, waar mogelijk, binnen de werkprogramma's en bestaande budgetten zijn uitgevoerd. Voor een aantal partners gold dat het uitvoeren van milieutaken niet meer binnen de inputfinanciering uitgevoerd kon worden. Daarmee is vanaf medio 2017 (in de bijgestelde begrotingen 2017 en 2018) al rekening gehouden. We verwachten dat de bedrijvigheid in 2020 verder toeneemt. Dit geldt echter niet voor alle partners in dezelfde mate. Samen met de opdrachtgevende partners zijn trends en ontwikkelingen vertaald in het werkprogramma 2020.

U kunt hierbij denken aan ontwikkelingen op het gebied van:

- de risicogestuurde aanpak van ondermijning;
- handhaving op illegale asbestsanering en illegaal grondverzet;
- de groei van de circulaire economie;
- doorontwikkeling risicogestuurd toezicht en handhaving;
- de verdere implementatie van de landelijke handhavingsstrategie.

1.5 Doelstellingen en ambities

Omgevingsdienst Regio Arnhem staat samen met haar partners voor het bewaken en verbeteren van de fysieke leefomgeving. Dat doen wij door:

- het in de praktijk brengen van onze kernwaarden: vakmanschap, verantwoordelijkheid, vertrouwen en samenwerken;
- door het kwalitatief goed uitvoeren van taken;
- het leveren van integrale adviezen;
- een expertisecentrum op het gebied van onder meer bodem, geluid, lucht, licht, externe veiligheid, constructieve veiligheid en metingen te zijn;
- de werkprogramma's te realiseren;
- binnen de financiële kaders, gesteld door onze opdrachtgevers, te werken;
- zoveel mogelijk te voldoen aan de KPMG Kwaliteitscriteria 2.2;
- te investeren in kwaliteit;
- een sparringpartner voor burgers, bedrijven en (keten)partners te zijn;
- samen met de andere 6 Gelderse Omgevingsdiensten op te trekken, kennis te delen en krachtig met elkaar samen te werken;
- een goede samenwerking met de Veiligheidsregio, de waterschappen, de politie, het OM, de Inspectie Leefomgeving, de NvWA en andere ketenpartners.

ODRA startte in 2017 met het traject 'stepping stones'. Het betreft een gefaseerde aanpak om bovenstaande missie te bereiken. In 2019 zijn de bestaande 'stones' herijkt en verder geconcretiseerd. Voor 2019 en 2020 heeft ODRA vier speerpunten gedefinieerd.

1. Implementatie van outputsturing / outputfinanciering per 1 januari 2020.
2. Basis op orde (de in gebruik name van een nieuw VTH systeem per juli 2020).
3. Medewerker van de toekomst (koppeling met de Omgevingswet).
4. Faciliteiten van de toekomst (nieuw bedrijfsvoeringssysteem in 2019 en huisvesting mogelijk vanaf 2021).

Hieronder worden deze speerpunten verder toegelicht.

1.5.1 Implementatie van de outputsturing

Deze begroting is het eerste tastbare product van de transitie naar outputsturing. De veranderingen in de Producten en Diensten Catalogus hebben geleid tot herverdeelde effecten in de bekostiging door partners. De wijziging van de verdeelsleutel voor de collectieve diensten heeft eenzelfde effect. Outputfinanciering houdt ook in dat afrekening op basis van afgenomen volumes per product plaatsvindt. Vandaar dat tijdens de voorbereiding op deze begroting veel aandacht is besteed aan het in kaart brengen van het aantal af te nemen producten per partner.

Met deze begroting is de transitie naar outputsturing nog niet afgerond. De tweede helft van 2019 gebruikt ODRA om outputsturing administratief te faciliteren (implementatie van een nieuw bedrijfsvoeringssysteem) en, samen met de partners, een outputgerichte sturingscyclus op te starten. Dit betekent een accentverschuiving in de (account)gesprekken richting kwaliteit en resultaat (outcome).

1.5.2 Basis op orde

ODRA gaat in juli 2020 over op een ander VTH systeem. De voorbereidingen zijn in 2019 gestart met de aanbesteding en een 'proof of concept' (haalbaarheid). De inrichting van het systeem en de migratie van het huidige S4O naar het nieuwe systeem zijn gepland in het eerste halfjaar 2020. Als voorwaarde voor de implementatie geldt dat het gegevensmanagement, archivering en het Digitaal Stelsel Omgevingswet op orde zijn. Met name het op orde krijgen van de startdossiers, de gegevenskwaliteit en het vraagstuk over

archivering vragen nog veel aandacht. We pakken dit samen met de partners op. Zowel partners als ODRA hebben hierin verantwoordelijkheid.

1.5.3 Medewerker van de toekomst

Op 1 januari 2021 treedt de Omgevingswet in werking. Dit heeft grote impact op de werkwijze van medewerkers en organisatie(structuur) van ODRA. In 2020 wordt het project 'Omgevingswet' verder geïntensiveerd. Er zal een opleidingstraject worden uitgevoerd. We ontwikkelen kennis, competenties en vaardigheden. Dit doen we in samenwerking met de collega-diensten van het Gelders Stelsel. De Omgevingswet vraagt om meer integraal werken en denken vanuit initiatieven. De uitvoering van de VTH- en adviestaken wijzigt. Ook de manier waarop processen lopen wijzigen. ODRA zal haar partners veel intensiever bij besluitvorming betrekken.

Het is op het moment van het opstellen van deze begroting nog te vroeg om al de organisatorische consequenties voor ODRA te duiden. We verwachten dat de omgevingsgerichte (locatie gebonden) werkwijze gaat leiden tot synchronisatie van de organisatiestructuur.

1.5.4 Faciliteiten van de toekomst

Onder dit speerpunt vallen onder meer de huisvesting en het bedrijfsvoeringssysteem (ERP).

Huisvesting

In 2023 loopt het huurcontract in het stadskantoor Arnhem af. ODRA moet uitzien naar andere huisvesting. Ook om andere redenen wenst ODRA een andere huisvesting. Knelpunten rond parkeren, bereikbaarheid, faciliteiten en de huidige kosten hoopt ODRA vanaf 2021 te kunnen oplossen.

ERP – nieuw systeem voor financiële en personele administratie

Bij het ERP gaat het om het nieuwe systeem waarin financiën, tijdschrijven en personeelszaken zijn ondergebracht. De implementatie van financiën en urenregistratie startte in 2019. In 2020 ronden we de transitie van het personele gedeelte af.

1.6 Financieel resultaat

ODRA begroot voor 2020 een tekort van € 236.000. Dit tekort ontstaat door de invoering van een nieuw VTH-systeem. Er worden in 2020 en 2021 dubbele kosten voorzien met betrekking tot licentiekosten, afschrijving en beheer. In 2020 zijn er twee systemen actief om de migratie goed te kunnen vormgeven. De eenmalige investering met betrekking tot de inrichting en procesverbetering zal worden geactiveerd.

De businesscase voor het VTH-systeem is positief. De besparing van circa € 400.000 per jaar wordt vanaf 2022 gerealiseerd. In de (meerjaren)begroting is aangegeven dat het negatieve saldo 2020 wordt bekostigd uit de Algemene Reserve. De reserve wordt vanaf 2022 weer aangevuld.

Risico's

De overgang naar outputfinanciering brengt een aantal risico's met zich mee.

Kengetallen nieuwe producten

De belangrijkste betreft de berekening van de kostprijs (kengetallen) voor 2020 van de nieuwe producten. Er zijn voor een aantal producten nog onvoldoende ervaringscijfers om dit goed te staven. We hebben er niet voor gekozen om voor deze producten een marge in te bouwen, omdat de bijdrage vanuit de partners hierdoor verhoogd zou moeten worden.

Ontwikkelingen en onzekere factoren

Daarnaast is er een aantal ontwikkelingen en onzekere factoren in de markt die een risico inhouden voor de uiteindelijke exploitatie. ODRA ziet de druk op de kosten steeds groter worden. Zo zijn de prijsstijgingen hoger dan de indexering die ODRA jaarlijks toepast. Het meest manifest zijn de personeelskosten van externen (duur door schaarste), van salariskosten (hogere cao-eisen door de bonden) en stijgingen van kosten bij huisvesting, stelseltaken en secundaire arbeidsvoorwaarden.

Organisatieontwikkeling

ODRA is een organisatie in verandering. De afgelopen jaren is al een aantal veranderingen in gang gezet richting toekomst. De speerpunten van ODRA (zie volgende paragrafen) leiden er toe dat er veel (interne) capaciteit nodig om dit in gang te zetten. Dit komt de productiviteit niet ten goede. Daarnaast gaat ODRA fors investeren in de Omgevingswet. Naast de opleidingscapaciteit zal er een groter beslag komen te liggen op de coördinatoren en afdelingshoofden om de veranderende werkwijzen en noodzakelijke cultuur (competentie) aanpassingen door te voeren. Ook ziet ODRA dat de druk (vraag naar capaciteit) op de staf en bedrijfsvoering toeneemt. Vraagstukken op het gebied van archief, kwaliteitsverbetering, control en HR moeten worden beslecht en geven een opwaartse druk op de overhead.

Meerjaren risico's

Bovenstaande risico's zijn geen risico's voor sec 2020. Ze manifesteerden zich al in 2018 en 2019. Door maandelijks te monitoren en strak op de kosten en baten te sturen, hebben wij in 2018 een positief resultaat geboekt. Een deel van de extra kosten is opgevangen door incidentele meevallers en door het gebruiken van de marges die over het algemeen in de begroting (zoals de post Onvoorzien) aanwezig zijn. Deze zijn nu in de begroting 2020 niet meer opgenomen.

In hoofdstuk 5 zijn bovenstaande risico's verder uitgewerkt, en zijn de mitigerende maatregelen die ODRA voorstaat, beschreven.

Hoofdstuk 2: Ontwikkelingen ODRA (meerjarig)

2.1 Externe ontwikkelingen

Voor de werkprogramma's zijn de landelijke en regionale trends en ontwikkelingen in kaart gebracht, gekwantificeerd en vertaald in concept werkprogramma's 2020 per partner. Dit zijn ontwikkelingen op het gebied van een risicogestuurde aanpak van ondermijning, klimaat en duurzaamheid, handhaving op illegale asbestsanering en illegaal grondverzet, de groei van de circulaire economie en de verdere implementatie van de landelijke handhavingstrategie. Op het gebied van wet- en regelgeving komt een groot aantal ontwikkelingen op ons af. Deze trends en ontwikkelingen bepalen deels onze werkzaamheden de komende jaren. We staan daarbij gezamenlijk voor dezelfde uitdagingen:

- Omgevingswet
- Aantrekken economisch tij
- Circulaire economie
- Privatisering bouwtoezicht
- Wet Verbetering VTH
- Asbest
- Energie
- Complexe handhaving
- Risico gericht toezicht

2.1.1 Omgevingswet

Voorsorteren op de Omgevingswet is de grootste uitdaging voor de komende jaren. Zowel voor de partners, als voor ODRA. Het brengt een grote mate van gezamenlijke ontwikkeling met zich mee. De Omgevingswet leidt ertoe dat partners een Omgevingsvisie en een Omgevingsplan moeten opstellen die uiteindelijk om uitvoering vragen, onder meer door ODRA.

Voor ODRA betekent de Omgevingswet dat er (intern) geïnvesteerd gaat worden op de competenties van vergunningverleners en toezichthouders. Dat betekent voor toezicht in elk geval een doorontwikkeling van het klassieke toezicht (op basis van vooraf vastgestelde controlefrequenties en controle op de regels) naar risico- en informatie gestuurd toezicht dat is gericht op het bereiken van de doelen achter de regels (effecten). Voor vergunningverleners geldt dat er integraler naar de aanvraag gekeken moet worden, in relatie tot de Omgevingsvisie van de partner. De samenwerking met de collega's van de gemeentelijke afdelingen Ruimtelijke Ordening en Economische zaken zal intensiever en proactiever worden.

2.1.2 Aantrekken economisch tij

In 2016 keerde het economisch tij. Dat werd onder meer zichtbaar door de toename van het aantal vergunningaanvragen (bouw) en meldingen (milieu). Dit resulteerde voor ODRA in een significante toename van werkzaamheden die binnen de werkprogramma's en via aanvullende opdrachten zijn uitgevoerd. We verwachten dat de bedrijvigheid in 2020 stabiliseert, dit geldt echter niet voor alle partners in dezelfde mate. Afhankelijk van lokale ontwikkelingen en plannen kan de vraag toenemen. Hierop is geanticipeerd in de concept werkprogramma's 2020.

2.1.3 Circulaire economie

De komende jaren zullen de implicaties van de klimaatopgave en de groei van de circulaire economie onze aandacht vragen. Vraagstukken zijn bijvoorbeeld de initiatieven die duurzame energie met behulp van biomassa installaties willen opwekken, de impulsen om te komen tot energie neutrale gebouwen, de ontwikkelingen rondom de duurzame recycling van

elektrische apparaten (zogenoeten "Wheelabex") en de mogelijkheden in de wet- en regelgeving om afvalstoffen als grondstoffen te gebruiken.

2.1.4 Privatisering bouwtoezicht

Dit wetsvoorstel regelt de invoering van een nieuw stelsel van kwaliteitsborging voor het bouwtoezicht. De verantwoordelijkheid komt nog nadrukkelijker bij de aannemer te liggen. Bij de oplevering van het bouwwerk moet de aannemer aantonen dat aan de regelgeving is voldaan. Aannemers moeten voldoen aan strenge eisen van een publieke toelatingsorganisatie. Dit betekent overigens zeker niet dat het toezicht door gemeenten op bouwwerken verdwijnt. De toetsing tijdens het bouwproces kan in een aantal gevallen minder worden, bij oplevering van een gebouw blijven gemeenten een nadrukkelijke rol spelen.

2.1.5 Wet Verbetering VTH

De wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (Wet VTH) is op 14 april 2016 van kracht geworden. In 2017 is deze wet geëvalueerd met een besluit verbetering vergunningverlening, toezicht en handhaving als uitkomst. Daar is een aantal uitdagingen uit voortgekomen, zowel voor de partners als voor ODRA. Zoals het verbeteren van informatiebeheersystemen. Er is aandacht nodig voor een goede verbinding van de beleidscyclus met de uitvoeringscyclus, oftewel tussen het bevoegd gezag en de omgevingsdiensten. ODRA maakt hier – samen met de andere omgevingsdiensten in het stelsel – reeds volop werk van via I-GO en samenwerkingsafspraken met de Veiligheidsregio, politie en OM. De Wet VTH zal, samen met het onderliggende besluit en de onderliggende regeling, via de Invoeringswet opgaan in de Omgevingswet. Hierbij is het uitgangspunt dat dit beleidsneutraal plaatsvindt.

2.1.6 Asbest

Asbest blijft een prioritair thema waarvan afgelopen jaar nadrukkelijk is aangegeven dat de regulering van asbest hoort bij omgevingsdiensten. ODRA deed op dit punt al het nodige; opsporing van illegale saneerders en regulier toezicht op gemelde saneringen. ODRA continueert deze activiteiten in 2020.

Daarnaast is er een verbod op asbestdaken per 1 januari 2025 aangekondigd, waardoor dak-eigenaren er een grote opgave bijhebben om voor verwijdering te zorgen. ODRA gaat de coördinerende rol bij de uitvoering van de regionale versnellingsaanpak op zich nemen. Het succes van de uitvoering is mede afhankelijk van de actieve participatie van de gemeente. De gezamenlijke versnellingsaanpak ambieert een versnelling van 31% (huidig tempo) naar 60%. De provincie bekostigt de versnellingsaanpak in 2019, de gemeentelijke partners gezamenlijk de aanpak in 2020.

2.1.7 Energie

Vanuit het Rijk en binnen de Provincie Gelderland (Gelders Energieakkoord – GEA) wordt richting gegeven aan de energietransitie. In Gelderland wordt met het GEA ingezet op 'klimaatneutraal zijn' in 2050. Voor de doelgroep 'bedrijfsleven' is de doelstelling geformuleerd dat per jaar 1,5% energiebesparing met een totale energiebesparing van 7,5% in 2020 gerealiseerd moet zijn. Een ambitieuze doelstelling waarvoor een samenhangende aanpak nodig is van gemeenten, provincie, omgevingsdiensten en bedrijven.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) kan met haar VTH-takkenpakket en vanuit haar positie in de samenleving (de oren en ogen in het veld), een belangrijke bijdrage leveren aan de geformuleerde doelstellingen. Een rol die ODRA samen met haar opdrachtgevers en partners in de regio invulling geeft, bijvoorbeeld door:

- signalering van het energieregime bij bedrijven;
- werken aan bewustwording bij bedrijven;
- het stimuleren van bedrijven tot energiebesparingsmaatregelen;
- middels toezicht en handhaving energiebesparing afdwingen;

- fungeren als kenniscentrum in de regio.

Programma Energie 2020

In 2020 zal de kern van het Programma Energie bestaan uit de laatste fase van de versnellingsactie EML-controles, waardoor 20% van de midden- en grootverbruikers gecontroleerd is. Verder wordt gewerkt aan het breed borgen van de in 2019 ontwikkelde producten en competenties, zoals het toepassen van BENG-normen bij VTH-taken, energie als onderdeel van milieuvergunningen voor bedrijven en toezicht op bodemenergie. Tot slot staat 2020 in het teken van het intern voorbereiden van de organisatie voor de toename van vergunningsaanvragen voor duurzame energieopwekking en infrastructuur als onderdeel van de Regionale Energiestrategie (RES).

2.1.8 Complexe handhaving

Omgevingsdienst Regio Arnhem heeft in het Gelders Stelsel de taak om de complexe handhaving te coördineren. In het kader van deze taak voert ODRA in elk geval de volgende werkzaamheden uit:

- Afstemming binnen het stelsel over de complexe handhaving;
- Coördineren programmatisch toezicht complexe handhaving (melden en registreren, meten en registreren, E-PRTR en het project bouwen en RO);
- Coördinatie stelsel-brede handhavingsprojecten;
- Uitvoering toezicht complexe inrichtingen.

Net als eerdere jaren, voert ODRA in 2020 toezicht uit bij complexe bedrijven bij drie omgevingsdiensten in De Vallei, Noord-Veluwe en de regio Veluwe IJssel.

Ontwikkeling stelseltaak complexe handhaving

Naast bovenstaande taken, werkt ODRA aan de ontwikkeling van de stelseltaak. Ter verbetering van de complexe handhaving, hebben het AB Voorzittersoverleg en de Opdrachtgeversboard in 2019 hun voorkeur uitgesproken om te gaan werken met 'programmasturing voor provinciale en gemeentelijke complexe inrichtingen'. Na besluit van Gedeputeerde Staten van Provincie Gelderland, is begin 2019 de implementatie van programmasturing voor provinciale complexe inrichtingen gestart, onder leiding van een kwartiermaker. Doelen van de implementatie zijn verbetering van kwaliteit -waaronder een beter level playing field voor bedrijven- en efficiëntie.

In praktijk gaat dit betekenen dat er één programmamanager onder de verantwoordelijkheid van één directeur, één uitvoeringsprogramma, en één pool van toezichthouders komt waarbinnen geprioriteerd wordt. Tevens zal er gewerkt worden met één PDC en zaakstelsel. Ook wordt geïnvesteerd in kennisuitwisseling. De ambitie is om vanaf 1 januari 2020 daadwerkelijk met programmasturing voor provinciale complexe inrichtingen te gaan werken.

Voor wat betreft de gemeentelijke complexe inrichtingen, is de verwachting dat er na 1 januari 2020 met implementatie gestart wordt, om vervolgens vanaf 1 januari 2021 ook voor deze inrichtingen met programmasturing te gaan werken. Concreet betekent het voor ODRA een verzwaring van de provinciale stelseltaak complexe handhaving.

2.1.9 Risico- en informatie gestuurd toezicht

In de huidige informatiemaatschappij is het kunnen beschikken over goede data van grote waarde om (dreigende) omgevingsproblemen te ontdekken en daar op te kunnen handelen. De problematiek rondom ondermijning is daar een goed voorbeeld van. Door slim en effectief gebruik te maken van diverse data kunnen we een hoger rendement voor de omgeving bereiken. Het gaat hierbij vooral om de verschuiving van reactief en incidentgericht handhaven naar proactief delen van kennis. Vaak is de informatie die we nodig hebben al

beschikbaar, maar wordt die informatie onvoldoende gedeeld met collega's of handhavingpartners die actie kunnen ondernemen. Door meer en betere informatie te verzamelen, krijgen we meer inzicht in de kansen en risico's. Dan kunnen we de beschikbare handhavingcapaciteit effectiever en preventiever benutten.

Onderdeel hiervan is een actueel en volledig inzicht in risico's van bedrijfsmatige activiteiten. In 2014-2015 hebben de partners daartoe een gezamenlijk beleidskader vastgesteld, met een looptijd van 4 jaar. In 2019 wordt het geactualiseerd. Ook geeft het bestaande kader onvoldoende ruimte voor innovatie, flexibiliteit en maatwerk.

De actualisatie voorziet in meer ruimte voor innovatie, flexibiliteit en maatwerk. Immers, alhoewel het 'klassieke', toezicht aan de hand van vooraf bepaalde controlefrequenties altijd noodzakelijk zal blijven in verband met de preventieve werking die van dit toezicht uit gaat, zal het accent wel worden verlegd naar andere vormen van toezicht: meer keten- en informatie gestuurd, meer recherchematig. De beschikbare middelen zijn echter niet oneindig. Voorbeelden: branchegericht toezicht, thematisch toezicht en vormen van zelfcontrole.

2.2 Kwantitatieve vertaling meerjarige ontwikkelingen

De afgelopen jaren heeft ODRA een geleidelijke groei gekend in het aantal medewerkers en omzet. Deze groei zet zich in lichte mate voort in 2020 door bovenstaande ontwikkelingen, en zet zich naar verwachting ook tot in 2021 door. Een deel van de groei komt voort uit de toename van nieuwe taken en opdrachten die partners bij ODRA neerleggen. Het inrichtingenbestand heeft sinds de oprichting in 2013 ook een substantiële groei doorgemaakt, maar is nu gestabiliseerd.

Hieronder is aangegeven welke impact, in kwantitatieve zin, bovenstaande ontwikkelingen hebben voor ODRA en de meerjarenbegroting.

- Bij voortzetting van de huidige groei van de Nederlandse economie zal het aantal initiatieven (vergunningaanvragen, ruimtelijke initiatieven etc.) een kleine groei per jaar geven. De aanvragen zullen meer en meer multidisciplinair worden, er is een groei in de vraag van adviezen op basis van expertises geluid, bodem, lucht enz.
- Het aantal zienswijzen, bezwaar- en beroepzaken zal in lijn met de verwachte economische groei eveneens een zekere toename van enkele procenten laten zien.
- Er is een trend zichtbaar waarbij sprake is van een groei van het aantal complexe/maatschappelijke relevante dossiers die vragen om een projectmatige en integrale benadering. Reële verwachting is dat een groter deel van ODRA-werkzaamheden bij zogenaamde aandachtsbedrijven komt te liggen.
- Voor asbest zal het aantal controles de komende jaren stijgen gezien het aangekondigde verbod op asbestdaken en het feit dat ODRA in toenemende mate gevraagd wordt (en in staat is) om illegale asbestsaneringen op te sporen.
- De aandacht voor duurzaamheid en energie leidt tot een toename van energiecontroles.
- De inschatting is dat de komende jaren meer projecten voor ODRA-partners gezamenlijk uitgevoerd gaan worden, en dat er specifieke projecten (zoals de ontwikkeling van bedrijventerreinen, verlenging van snelwegen (A15)) worden opgestart.

In de bijlage zijn bovenstaande ontwikkelingen op ODRA niveau gekwantificeerd. Het is op dit moment nog niet mogelijk om op partnerniveau dit inzichtelijk te maken.

Hoofdstuk 3: Begroting 2020

3.1 Uitwerking kaders van de begroting

In de inleiding zijn de uitgangspunten en de grondslagen voor de begroting 2020 geformuleerd. Hieronder zijn deze uitgewerkt en vertaald in concrete kaders en normen voor de begroting en bedrijfsvoering.

3.1.1 Werkprogramma's 2020

De batenkant van de begroting wordt nagenoeg geheel bepaald door de (concept) werkprogramma's 2020. In maart 2019 zijn hierover met alle partners de gesprekken afgerond. De werkprogramma's zijn gebaseerd op alle volume ontwikkelingen, de transitie naar outputfinanciering en de herverdeling van de collectieve diensten.

Bij het vaststellen van de volume ontwikkelingen is nauwgezet gekeken naar de realisatie 2018 en de verwachte veranderingen op product & dienst niveau voor 2019/2020.

De ambitie is om ook de meerjarige ontwikkelingen te kwantificeren. Dit is maar ten dele gelukt. De input is nog te weinig concreet om dit door te vertalen in een meerjarig programma's per partner.

3.1.2 Kostprijs en uurtarief

Voor het vaststellen van de kostprijzen van de producten en uurtarief (voor diensten) heeft ODRA haar methodiek consistent gemaakt op de principes van outputfinanciering en de vastgestelde kostprijsmethodiek.

De kostprijs van een product wordt bepaald door het kengetal (= verwachte gemiddelde tijdsbesteding voor de realisatie van het product) te vermenigvuldigen met het standaard uurtarief. De vastgestelde kengetallen en de begrote aantallen producten, zijn in de bijlage opgenomen. Tot en met de begroting 2019 werd het uurtarief van ODRA bepaald door het totaal van de kosten te delen door het aantal productieve (= declarabele) uren. Vanaf 2020 hanteren we een kostprijsofbouw vanuit het referentiekader 'handleiding overheidstarieven' met een vaste indexering. Er wordt in 2020 met deze methodiek gestart met het uurtarief 2019 als beginpunt. Voor 2019 geldt een tarief van € 89,-. De index voor 2020 is 2,24%. Voor 2020 is het uurtarief € 91,-.

ODRA past in 2020 nog geen tariefdifferentiatie toe, dat zou de overgang naar outputfinanciering extra compliceren. Dat betekent dat alle producten en diensten tegen hetzelfde uurtarief worden aangeboden. Nadat er meer ervaringscijfers zijn opgebouwd over de kengetallen en in te zetten expertises per product, kan ODRA onderzoeken of tariefdifferentiatie per product nodig wordt.

Tarief opbouw	begroting 2020	Handleiding	Verschil
Directe loonkosten	€ 61	€ 53	€ 8
- huisvesting & facilitair	€ 6	€ 7	-€ 1
- ict	€ 8	€ 3	€ 4
- overige kosten	€ 2	€ 1	€ 1
Overhead	€ 15	€ 11	€ 4
Ondersteunende organisatie	€ 15	€ 3	€ 11
Beleidsruimte		€ 23	-€ 23
Totaal	€ 91	€ 91	€ 0

Vanaf 2020 gaat ODRA werken met de referentiemethodiek. Vanuit de benchmark met de 'handleiding overheidstarieven' ontstaat er inzicht in de tariefsopbouw op onderdeelniveau,

bijvoorbeeld de huisvesting -en ICT kosten per fte/werkplek, en kosten van het salarisgebouw. Dit biedt voor ODRA aanknopingspunten om beleid te formuleren op de onderdelen waar ODRA afwijkt van de benchmark.

De afwijking met de benchmark is in de bovenstaande tabel opgenomen op de regel 'beleidsruimte'.

3.1.3 Indeling van de begroting / normeringen

De uitgangspunten bij de totstandkoming van deze initiële begroting 2020 zijn:

- De transitie naar outputfinanciering leidt tot drie productgroepen in deze begroting: producten, diensten en collectieve diensten. Voor elk van de drie productgroepen geldt een specifieke financieringsafspraken: producten op basis van de kostprijs, diensten op basis van nacalculatie van de uren, collectieve diensten met een vaste prijs (op basis van een algemeen geldende verdeelsleutel).
- De programma-indeling die in het Gelders Stelsel van omgevingsdiensten wordt gebruikt, is leidend. Daarnaast wordt er per programma onderscheid gemaakt per taakveld.
- De BBV richtlijnen zijn toegepast, ondermeer inhoudende:
  - de personele en materiele kosten worden direct toegerekend aan de programma's en taakvelden op basis van verrichte activiteiten;
  - de kosten voor de overhead (kosten van de afdelingen 'staf' en 'bedrijfsvoering', het team 'ICT/administratieve ondersteuning' en het Management Team) worden separaat in de begroting vermeld, en toegerekend aan de programma's op basis van de verhouding van de directe kosten;
  - de kosten van coördinatie van productieve teams worden niet tot de overhead gerekend en worden toegerekend aan de programma's op basis van de verhouding van de directe kosten.
- Er is een normering gehanteerd voor de kosten:
  - de loonkosten zijn gebaseerd op de gemiddelde loonkosten per functie. Daarmee is een relatie aangebracht tussen het werkprogramma en de daarvoor benodigde capaciteit en kwaliteit/ functieniveau en de loonkosten;
  - de opleidingskosten en algemene personeelskosten zijn begroot als percentage van de loonsom, respectievelijk 3% en 3,5%;
  - voor de overheadkosten (huisvesting, facilitair en ICT) geldt dat deze zijn begroot op basis van de werkelijke contractwaarde (voornamelijk met de gemeente Arnhem/De Connectie), met de afgesproken CPB index.

3.1.4 Meerjarige ontwikkeling

Ten opzichte van de begroting 2019 (1^e wijziging) is in deze begroting wel meer accent gelegd op de meerjarige ontwikkeling van de kosten. Er is een aantal organisatorische ontwikkelingen in gang gezet die gaan leiden tot kostenreductie in de overhead. De belangrijkste zijn de nieuwe aanbesteding van het bedrijfsvoeringssysteem (medio 2019), de vervanging van het zaakstelsel in 2020, en mogelijke andere huisvesting.

3.2 Begroting 2020 in hoofdlijnen

Hieronder treft u de initiële begroting 2020 van Omgevingsdienst Regio Arnhem weergegeven in productiedoelen per taakveld. De toelichting en de indeling op de programma's is vanaf paragraaf 3.3 weergegeven.

Totaal baten / kosten x € 1.000	aantal producten	uren diensten	omzet prod & diensten	materiële baten/kosten	totaal
- bouw	5.685	3.806			
- milieu	6.843	30.056			
- algemeen (milieu en bouw)	766	13.988			
Totaal producten en diensten	13.294	47.850	€ 14.754	€ 1.783	€ 16.537
Compl vergunningen				€ 59	€ 59
Totaal baten			€ 14.754	€ 1.842	€ 16.596
Kosten					
directe kosten personeel			€ 11.308		€ 11.308
directe kosten materieel (Wabo en bur milie				€ 390	€ 390
toegerekende overhead				€ 5.134	€ 5.134
Totaal kosten			€ 11.308	€ 5.524	€ 16.832
Saldo			€ 3.446	-€ 3.682	-€ 236

Het totaal overzicht van de begroting (programma's / taakvelden en categoriale indeling) leest u in hoofdstuk 4.

3.3 Programma's (begroting en toelichting)

3.3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk leest u per programma:

- wat we willen bereiken
- wat we ervoor doen
- welke indicatoren gelden
- welke kosten de uitvoering met zich meebrengt

De programma-indeling van de begroting (en werkprogramma's, tussentijdse rapportages en jaarrekening) is:

- Programma: Vergunningverlening
- Programma: Handhaving
- Programma: Advies
- Programma: Stelseltaken
- Programma: Algemeen & projecten

3.3.2 Programma Vergunningverlening

Voor alle partners van ODRA verzorgen we de vergunningverlening milieu.

Vergunningaanvragen en meldingen beoordelen we op juistheid en volledigheid. We zorgen ervoor dat ze binnen de wettelijke termijnen worden afgehandeld. Wabo-procedures behandelen we zoveel mogelijk integraal. Als schakel in de keten zoeken wij daarbij nadrukkelijk aansluiting op de 'loketten' van de partners.

Voor de gemeenten Arnhem, Lingewaard, Renkum en provincie Gelderland verzorgt ODRA de meldingen en vergunningverlening die te maken hebben met bouwtaken. Daarbij geven we ook adviezen op het gebied van constructietechniek, de welstandstoets en monumentenzorg. Bij planologische afwijkingen zoeken we afstemming met de partners. Voor de gemeenten Renkum en Lingewaard behandelen we ook de bezwaar- en beroepsprocedures.

Ons uitgangspunt is dat we de burger en ondernemer professioneel en effectief willen ondersteunen bij de voorbereiding van zijn (bouw)planontwikkeling. In de voorbereiding leveren we advies over de te zetten stappen. Vervolgens beoordelen we de aanvragen op juistheid en volledigheid. We zorgen ervoor dat deze aanvragen binnen de wettelijke termijnen afgehandeld zijn, meldingen beoordelen we op juistheid en volledigheid.

Te bereiken resultaten - output en kosten / baten

Programma Vergunningen	Beoogd resultaat	Bereikt resultaat 2018	Doel 2020
Productie	95-105% van de werkprogramma's + aanvullende opdrachten gerealiseerd	130% producten 110% uren	95-105%
Tijdigheid	Verlenen vergunningen (Wabo) binnen de wettelijke termijn	89,1%	90%
Klanttevredenheid	ODRA heeft tevreden klanten en scoort minimaal een 7 bij interview of 80% (zeer) tevreden bij digitale bulk uitvraag	84,0%	80%
Financiële realisatie	Binnen budget		Ja
	- kosten (x € 1.000)	€ 4.419	€ 4.076 saldo
	- baten (x € 1.000)	€ 4.022	€ 4.008 € -68

1. Vergunningverlening	aantal producten	uren diensten	omzet prod & diensten	materiële baten/kosten	totaal
baten / kosten x € 1.000					
- meldingen (o.a. sloop/vuurwerk/enz)	1.883				
- vergunningen en besluiten Briks	1.891				
- vergunningen en besluiten milieu	223				
- vooroverleg bouw en milieu		3.973			
- overig (beoordelingen/beroep/advies)		2.544			
Totaal producten en diensten	3.997	6.517	€ 3.949		€ 3.949
Wabo en milieu Metingen/ compl vergunningen				€ 59	€ 59
Totaal baten			€ 3.949	€ 59	€ 4.008
Kosten					
directe kosten personeel			€ 2.777		€ 2.777
directe kosten materieel				€ 59	€ 59
toegerekende overhead				€ 1.240	€ 1.240
Totaal kosten			€ 2.777	€ 1.299	€ 4.076
Saldo			€ 1.172	-€ 1.240	-€ 68

Toelichting

De belangrijkste producten in dit programma zijn de behandeling van diverse meldingen en het verstrekken van vergunningen, met name bouw. Daarnaast worden er voor circa 4,5 fte (advies)diensten, het merendeel in de vorm van 'vooroverleg' .

In het Gelders Stelsel is afgesproken dat de complexe vergunningverlening wordt uitgevoerd door Omgevingsdienst Regio Nijmegen (ODRN). De kosten daarvan worden doorbelast op outputbasis conform de kostprijs van ODRN.

In de werkprogramma's specificeren we de te leveren producten naar partners en op activiteitsniveau. De realisatie van programma Vergunningverlening is vooraf niet eenduidig aan te geven. Het maken van vergunningenproducten is vraaggestuurd en grotendeels afhankelijk van de economische situatie in de regio en in Nederland.

3.3.3 Programma Handhaving

Voor al onze partners voeren we het milieutoezicht bij bedrijven uit en behandelen we eventuele klachten over bedrijven. Het toezichtprogramma, zoals opgenomen in de werkprogramma's, is leidend. Toezicht en handhaving is een cruciale schakel in de

reguleringsketen. Preventief toezicht op (bedrijfsmatige) activiteiten in de leefomgeving, verkleint de kans op ongevallen, incidenten of zelfs rampen aanzienlijk. Onze inzet is erop gericht om het naleefgedrag van bedrijven te verbeteren. Daarmee zorgen we voor een verbetering van de veiligheid en leefbaarheid. We toetsen de wettelijke voorschriften, zijn oplossingsgericht en bij een overtreding volgen we de vastgestelde sanctiestrategie.

Naast werkzaamheden voor onze ODRA partners voeren we ook toezicht uit bij complexe bedrijven voor drie andere omgevingsdiensten (Omgevingsdienst Veluwe IJssel, Omgevingsdienst Noord-Veluwe en Omgevingsdienst De Vallei). We zijn gespecialiseerd in de uitvoering van toezicht bij complexe bedrijven binnen het Gelders Stelsel. Vanaf 2020 is ODRA eindverantwoordelijk voor toezicht en handhaving bij de complexe bedrijven die onder het provinciaal bevoegd gezag plaatsvinden. ODRA stuurt het programma provinciebreed aan en is verantwoordelijk voor de kwaliteitsontwikkeling van de provinciale pool toezichthouders.

Te bereiken resultaten- output en kosten / baten

We werken in overeenstemming met de vastgestelde strategie voor handhaving van onze partners. We staan voor het realiseren van normconform gedrag bij inrichtingen die onder toezicht staan.

We zorgen ervoor dat we zorgvuldig informatie registreren. De informatie gebruiken we voor het maken van analyses voor het verder verbeteren van de veiligheid en leefbaarheid van de leefomgeving. We voeren onze controles zodanig uit dat we altijd een externe auditor mee kunnen laten kijken. We volgen trends en ontwikkelingen, zodat we voldoende geëquipeerd zijn om bedrijven aan te spreken en/of te adviseren.

Programma Toezicht & handhaving	Beoogd resultaat	Bereikt resultaat 2018	Doel 2020
Productie	95-105% van de werkprogramma's + aanvullende opdrachten gerealiseerd	133% producten 105% uren	95-105%
Tijdigheid	% van de klachtmeldingen is binnen 2 weken afgehandeld	85,5%	80%
Klanttevredenheid	Nvt		Nvt
Financiële realisatie	Binnen budget		Ja
	- kosten (x € 1.000)	€ 5.059	€ 7.762
	- baten (x € 1.000)	€ 6.449	€ 7.729
			saldo € -33

Toelichting op onderstaande tabel

De belangrijkste producten zijn de controle rapporten bouw en milieu. Onder de controle rapporten milieu zijn nu 118 rapporten inzake complexe bedrijven opgenomen. Deze zijn vooralsnog geplaatst onder het programma toezicht, mogelijk dat ze 'verhuizen' naar stelseltaken.

Daarnaast wordt er voor circa 3 fte diensten, de belangrijkste zijn de juridische procedures handhaving en beroep en specialistische controles.

2. Toezicht en Handhaving baten / kosten x € 1.000	aantal producten	uren diensten	omzet prod & diensten	materiële baten/kosten	totaal
- beoordelingen	2.487				
- controle rapporten Briks	1.690				
- controle rapporten milieu/asbest/bodem	1.686				
- handh. Besluiten/invorderingen/enz	1.176				
- preventief controle	2.214				
- beroep en zienswijzen handhaving		2.391			
- specialistische controle rapporten		1.080			
- overig (inning/voorz.)		619			
Totaal producten en diensten	9.253	4.089	€ 7.397	€ 332	€ 7.729
Wabo en milieu Metingen/ compl vergunningen			-	-	-
Totaal baten			€ 7.397	€ 332	€ 7.729
Kosten					
directe kosten personeel			€ 5.040		€ 5.040
directe kosten materieel				€ 331	€ 331
toegerekende overhead				€ 2.391	€ 2.391
Totaal kosten			€ 5.040	€ 2.722	€ 7.762
Saldo			€ 2.357	-€ 2.390	-€ 33

Om het moment van schrijven van deze begroting is er nog geen besluit genomen over de financieel administratieve afhandeling (onderling tussen de betrokken omgevingsdiensten) van de complexe handhaving.

3.3.4 Programma Advies

ODRA beschikt over bijzondere expertises om partners en andere opdrachtgevers gericht en gedegen te adviseren. ODRA levert adviezen op basis van expertise op het gebied van geluid, trillingen, licht, emissies naar lucht, luchtkwaliteit, externe veiligheid en integrale omgevingsadviesing.

ODRA verstrekt adviezen aan partners veelal op basis van concrete adviesvragen (vraag gestuurd). Een deel van de advisering voert ODRA op programmabasis uit. Te denken valt daarbij aan de uitvoering van emissiemetingen bij bedrijven met een zware milieubelasting. Een deel van de advisering door experts betreft interne advisering (binnen ODRA). Dat betekent dat een expert indien nodig over bodemaspecten, geluid etc. in relatie tot aanvragen omgevingsvergunningen adviseert en inbreng levert in zaken rond toezicht en handhaving. Deze uren maken onderdeel uit van het kengetal van de betreffende producten.

Te bereiken resultaten- output en kosten / baten

Programma Advies	Beoogd resultaat	Bereikt resultaat 2018	Doel 2020
Productie	90% uren is geleverd	94% uren	90%
Klanttevredenheid	ODRA partners beoordelen de kwaliteit van adviezen gemiddeld met een zeven		Cijfer 7
Financiële realisatie	Binnen budget		Ja
	- kosten (x € 1.000)	€ 4.430	€ 1.804
	- baten (x € 1.000)	€ 1.983	€ 1.703
			saldo € -101

Toelichting op onderstaande tabel

De belangrijkste diensten binnen het programma advies zijn Advisering milieu-expertise Meetadvies en Omgevingsadvies.

3. Advies baten / kosten x € 1.000	aantal producten	uren diensten	omzet prod & diensten	materiële baten/kosten	totaal
- meetadviesrapporten		9.230			
- milieu expertise rapporten		7.360			
- overige adviezen		2.124			
Totaal producten en diensten	geen	18.714	€ 1.703		€ 1.703
Wabo en milieu Metingen/ compl vergunningen			-	-	-
Totaal baten			€ 1.703	-	€ 1.703
Kosten					
directe kosten personeel			€ 1.277		€ 1.277
directe kosten materieel				€ 527	€ 527
toegerekende overhead					
Totaal kosten			€ 1.277	€ 527	€ 1.804
Saldo			€ 426	-€ 527	-€ 101

3.3.5 Programma Stelseltaken

Omgevingsdienst Regio Arnhem is de coördinerende omgevingsdienst als het gaat om de complexe handhaving binnen het Gelders Stelsel. Dit is al toegelicht in paragraaf 2.1.8

Programma Stelseltaken	Beoogd resultaat	Bereikt resultaat 2018	Doel 2020
Productie	90% van het aantal begrote producten én 90% uren is geleverd (KPI 1 &2)		😊 😊
Klanttevredenheid	OD's beoordelen de kwaliteit van adviezen gemiddeld met een zeven		Cijfer 7 😊
Financiële realisatie	Binnen budget		Ja 😊
	- kosten (x € 1.000)	€ 498	€ 164 saldo
	- baten (x € 1.000)	€ 488	€ 155 € -9

4. Stelseltaken baten / kosten x € 1.000	aantal producten	uren diensten	omzet prod & diensten	materiële baten/kosten	totaal
- ontwikkeling en afstemming DAT	geen	775	€ 155		€ 155
- ontwikkeling en afstemming LMA		930			
Totaal baten		1.705	€ 155	-	€ 155
Kosten					
directe kosten personeel			€ 116		€ 116
directe kosten materieel				€ 48	€ 48
toegerekende overhead					
Totaal kosten			€ 116	€ 48	€ 164
Saldo			€ 39	-€ 48	-€ 9

3.3.6 Programma Algemeen & projecten

In het programma algemeen en projecten zijn de belangrijkste projecten van ODRA opgenomen.

Te bereiken resultaten - output en kosten / baten

Programma Projecten, Algemeen en Juridisch	Beoogd resultaat	Bereikt resultaat 2018	Doel 2020
Productie	90% van het aantal begrote producten én 90% uren is geleverd (KPI 1 &2)	87% producten 85% uren	90% 😊
Juridische kwaliteit	% bezwaren en beroepen die ongegrond zijn verklaard, danwel zijn ingetrokken.	81,4% beroep % bezwaar	90% 😊
Klanttevredenheid	Nvt		Nvt
Financiële realisatie	Binnen budget		Ja 😊
	- kosten (x € 1.000)	€ 801	€ 3.026 saldo
	- baten (x € 1.000)	€ 2.277	€ 3.000 € -25

5. Algemeen en Projecten baten / kosten x € 1.000	aantal producten	uren diensten	omzet prod & diensten	materiële baten/kosten	totaal
- rapportbeoordeling afsteeklijst vuurwerk	25				
- Wob-verzoekafhandeling	19				
- projectleiding		6.292			
- beleids en bestuursondersteuning		3.245			
- besluiten op bezwaar		4.137			
- partner specifiek zaken en overig		3.151			
Totaal producten en diensten	44	16.825	€ 1.549	€ 1.451	€ 3.000
Wabo en milieu Metingen/ compl vergunningen			-	-	-
Totaal baten			€ 1.549	€ 1.451	€ 3.000
Kosten					
directe kosten personeel			€ 2.098		€ 2.098
directe kosten materieel					
toegerekende overhead				€ 928	€ 928
Totaal kosten			€ 2.098	€ 928	€ 3.026
Saldo			-€ 548	€ 523	-€ 25

Toelichting

Het programma Algemeen & Projecten heeft reguliere resultaten en projectresultaten, die zijn vastgelegd in projectplannen.

De reguliere producten en diensten in de PDC 2020 zijn: beleids- en bestuursondersteuning, projectleiding en -ondersteuning, besluit Wob-verzoek, partner specifieke werkafspraken en inbreng en afstemming ODRA-expertises.

De projecten betreffen: Omgevingswet, Energie, Asbestdakenverbod (asbestdaken eraf regio Arnhem), Illegale asbestsaneringen

Hoofdstuk 4: Toelichting op de begroting en balans

In dit hoofdstuk wordt de begroting 2020 vanuit een aantal invalshoeken belicht.

Achtereenvolgens komen aan de orde:

- de programma begroting: hierin worden de opbrengsten per programma / projecten weergegeven in relatie tot de realisatie 2018 en begroting 2019. Het betreft een totaal overzicht van de in hoofdstuk 3 vermelde productie en kosten per programma;
- de staat van baten en lasten en de toelichting op de categoriale begroting;
- de overhead;
- De geprognosticeerde balans 2020 en de toelichting op de reserves, andere balansposten en kengetallen.

4.1 Programma begroting

De in hoofdstuk 2 beschreven output en activiteiten zijn op basis van de uitgangspunten van output financiering omgerekend in verwachte baten en kosten in de zgn programmabegroting. In onderstaande tabel zijn tevens de taakvelden weergegeven en een vergelijk gemaakt met de realisatie 2018 en begroting 2019.

In 2020 is door de transitie naar outputfinanciering (andere PDC) een trendbreuk in de historische opbouw van de begroting. De vergelijkbaarheid met 2018 en 2019 kan daardoor niet volledig worden gemaakt. Met name bij de kosten voor Toezicht en Handhaving en Projecten wijken af van voorgaande jaren.

In de PDC 2020 heeft ook een herplaatsing van de producten en diensten in de programma's plaatsgevonden. Ze zijn zuiverder gepositioneerd, met name diensten in de programma's Projecten irt Advies.

Baten x € 1.000	realisatie 2018	begroting 2019	Specificatie taakveld			
			bouw	milieu	algemeen	totaal 2020
1. Vergunningverlening	4.021,5	4.665,7	2.727,1	1.189,4	91,6	4.008,1 24%
2. Toezicht en Handhaving	6.448,5	6.576,2	2.320,2	4.243,5	1.165,6	7.729,3 47%
3. Advies	1.982,6	2.032,7		1.702,9		1.702,9 10%
4. Stelseltaken	487,6	151,7		155,2		155,2 1%
5. Algemeen en Projecten	2.277,3	2.440,0	13,8	2.079,1	907,5	3.000,4 18%
Baten	15.217,5	15.866,3	5.061,1	9.370,0	2.164,7	16.595,9
- verhouding			30%	56%	13%	

Kosten x € 1.000	realisatie 2018	begroting 2019	Specificatie taakveld			
			bouw	milieu	algemeen	totaal 2020
1. Vergunningverlening	4.418,6	4.666,8	2.731,2	1.247,9	97,0	4.076,1 24%
2. Toezicht en Handhaving	5.058,5	6.410,0	2.335,6	4.223,1	1.203,1	7.761,9 46%
3. Advies	4.430,3	2.037,9		1.803,9		1.803,9 11%
4. Stelseltaken	497,5	144,1		164,4		164,4 1%
5. Algemeen en Projecten	800,9	2.539,2	13,2	2.051,3	961,2	3.025,8 18%
Kosten	15.205,8	15.798,0	5.080,1	9.490,5	2.261,4	16.832,0
Saldo	11,7	68,3	-18,9	-120,5	-96,7	-236,1

ODRA hanteert in de begroting 3 taakvelden. Bouw, Milieu en Algemeen. Het taakveld Algemeen is in 2020 13% van de begroting. Het betreffen producten en diensten die voor beide taakvelden gelden, zoals de juridische diensten (handhaving). In de begroting heeft de splitsing vanwege het onvoorspelbare karakter niet kunnen plaatsvinden; in de realisatie zal (op zaakniveau) de splitsing wel gemaakt kunnen worden.

De bekostiging van de programma's vindt plaats door de partners en overige klanten. ODRA hanteert daarbij een tweetal contracttypen:

- Het reguliere werkprogramma (gesplitst in milieu, bouw en algemeen); Voor 2020 zijn met alle partners een concept wp-2020 opgesteld.
- Aanvullende opdrachten: gedurende het begrotingsjaar kunnen door partners in overleg met ODRA extra opdrachten worden ingepland, die niet waren voorzien in het werkprogramma. ODRA stelt dan een opdrachtformulier op. Daarin worden de condities van kwantiteit en kwaliteit van de aanvullende opdracht expliciet beschreven. Omdat het (per definitie) over onvoorzienbare activiteiten gaat, zijn deze niet meegenomen in de begroting.

Voor de omgevingsdiensten geldt dat ook met hen een werkprogramma wordt afgesproken. Dat gebeurt in het najaar 2019. Dit werkprogramma bestaat in hoofdlijn uit twee onderdelen: complexe handhavingsactiviteiten (voor OVIJ- OddV – ODNV) en specifieke dienstverlening.

Baten x € 1.000	realisatie 2018	begroting 2019	Specificatie taakveld			
			bouw	milieu	algemeen	totaal 2020
Partners	13.508,5	14.823,6	4.886,1	8.531,2	2.103,9	15.521,2 94%
Omgevingsdiensten	835,8	803,1	33,0	673,6	53,9	760,5 5%
Derden	203,5	239,6	142,0	149,4	6,9	298,2 2%
overig / balans	669,7			15,9		15,9 0%
Baten	15.217,5	15.866,3	5.061,1	9.370,0	2.164,7	16.595,9
- verhouding			30%	56%	13%	

4.2 Staat van baten en lasten (per categorie)

De 11 partners dragen voor 94% bij aan de omzet, totaal afgerond € 15,5 miljoen. In de bijlage is de omzet per partner per product/dienst gespecificeerd.

Samengevat:

- Levering producten; € 9,9 miljoen; 64% van de omzet; aantal producten 12.782
- Levering diensten; € 3,8 miljoen; 24% van de omzet; 41.750 uur
- Collectieve diensten; € 1,4 miljoen; 9% van de omzet

Aan een aantal partners worden materiële kosten in rekening gebracht voor Wabo en complexe vergunningverlening ad € 0,4 miljoen (3%). In de bijlage is de specificatie per partner weergegeven.

De 6 omgevingsdiensten in Gelderland dragen voor circa 5% bij aan de omzet van ODRA (totaal 0,7 miljoen). Het aandeel diensten in relatie tot producten is groter dan bij de partners (€ 0,3 miljoen voor producten en € 0,4 miljoen voor diensten).

ODRA genereert een klein deel van haar omzet bij derden. Dit betreft vooral specifieke diensten op gebied van geluid en emissie metingen. De 'derden' klanten zijn vooral gemeenten en omgevingsdiensten buiten onze regio.

De dienstverlening aan derden is op dit tijdstip moeilijk in te schatten. Dit betreft veelal ad-hoc en incidentele opdrachten metingen. Op basis van ervaringscijfers gaat ODRA uit van een omzet van € 0,3 miljoen.

Staat van baten en lasten (categoriaal) x € 1.000	realisatie 2018	begroting 2019	% tov	
			begroting 2020	realisatie 2018
Totaal baten	15.217,5	15.866,3	16.595,9	9%
Kosten				
Personeel				
medewerkers ODRA	9.812,7	9.859,4	10.849,6	11%
externe inhuur	1.679,9	1.834,2	1.851,4	10%
opleidingen	210,4	233,9	381,0	81%
alg. personeelskosten	413,4	584,7	427,2	3%
harmonisatie/detacheringen	-143,1	-75,0	-76,4	-47%
Personeel	12.105,1	12.437,2	13.432,9	11%
- huisvesting & facilitair	847,9	955,9	1.084,9	28%
- ict	1.107,7	1.302,0	1.340,8	21%
- stelselkosten bedrijfsvoering	322,1	237,0	327,7	2%
- overige kosten	230,2	365,0	255,8	11%
- onvoorzien		79,3		
Programma kosten	592,8	421,6	389,9	-34%
Totaal kosten	15.205,8	15.798,0	16.832,0	11%
Saldo	11,7	68,3	-236,1	

4.3 Toelichting op de kosten

De begrote kosten liggen hoger dan de te realiseren baten. ODRA begroot een negatief resultaat in 2020 van € 236.000. Dit tekort wordt geheel veroorzaakt door de investering en dubbele kosten in verband met de aanschaf van een nieuw VTH systeem. Bij de toelichting op de ict-kosten wordt dit verder toegelicht.

4.3.1 Toelichting personeelskosten

De personeelskosten worden bepaald door de capaciteit in de werkprogramma's te vertalen naar functies en kwaliteitsniveau. Voor elk product uit de PDC is bepaald welke functies dit normaliter uitvoeren, deze corresponderen met de loonschalen.

Salariskosten internen en inhuur derden

Vanuit de werkpakketten is er 129,0 fte (ad 1380 uur per fte = 178.000) geraamd. Daarnaast is de indirecte formatie voor 2020 geraamd op 31,5 fte. Totaal 160,5 fte.

Op basis van de huidige bezetting en de arbeidsmarkt is een inschatting gemaakt van het aandeel extern in te huren capaciteit. Dit betreft 15% van het totaal, voor 2020 verwachten we een capaciteit van omgerekend 19,4 fte aan te trekken op flexibele basis. Een deel van de externe capaciteit bestaat uit 'uitbesteed werk'. Op outputbasis wordt de realisering van producten bij externen belegd.

Formatie bezetting en personele kengetallen	realisatie 2018			begroting 2019			begroting 2020		
	intern	extern	totaal	intern	extern	totaal	intern	extern	totaal
Formatie bezetting									
Productief	108,8	11,1	119,9	107,6	19,0	126,6	109,7	19,4	129,0
Niet productief	21,7	5,1	26,8	28,7		28,7	31,5		31,5
Totaal bezetting en formatie	130,5	16,2	146,7	136,3	19,0	155,3	141,2	19,4	160,5
Loonkosten x € 1.000	9.812,7	1.416,0	11.228,7	9.859,4	1.834,2	11.693,6	10.849,6	1.851,4	12.701,1
Gemiddelde kosten /fte (in €)	75.193	87.407	76.542	72.322	96.553	75.285	76.850	95.653	79.117
% van de loonsom	87%	13%		84%	16%		85%	15%	
% stijging gemid loonkosten tov 2018				-4%	10%	-2%	2%	9%	3%

Ten opzichte van 2018 en begroting 2019 zijn de volgende ontwikkelingen te zien:

- De totale formatie 2020 stijgt met 5,2 fte ten opzichte van 2019. Dit vloeit deels voort uit volume effecten die in de werkpakketten zijn geraamd.
- De staf/bedrijfsvoering (niet productief) groeit met 2,8 fte. Dit heeft betrekking op de speerpunten (basis op orde) en de ingang gezette verbeteringen in de organisatie.
- De gemiddelde loonkosten per fte stijgen ten opzichte van 2018 met 2%. Er is nog geen rekening gehouden met de looneisen van de bonden voor een nieuwe cao, die enkele procenten hoger ligt, en mogelijk met terugwerkende kracht wordt vastgesteld.
- De loonkosten stijgen met iets meer dan € 1,0 miljoen ten opzichte van de begroting 2019. Hiervan wordt € 0,4 miljoen veroorzaakt door de hogere bezetting en € 0,6 miljoen door aanpassing van het loonniveau.
- ODRA gaat uit bij de raming voor de externe inhuur van een kostenverhoging van 9% ten opzichte van 2018. De krappe arbeidsmarkt en de hierdoor stijgende tarieven zijn hier debet aan.

De loonkosten zijn inclusief de bedragen die ODRA uitbetaalt aan medewerkers die recht hebben op een harmonisatietoelage. Deze toelagen worden conform afspraak of bij de in 2013 latende organisaties in rekening gebracht dan wel onttrokken uit de daarvoor ingestelde voorziening. Deze kosten zijn separaat geraamd. (€ 76.000 begroot in 2020).

Opleidingskosten

De opleidingskosten worden begroot als percentage van de loonsom. Sinds de oprichting van ODRA wordt een percentage van 2% aangehouden. Afgelopen jaren is gebleken dat dit voldoende is om de reguliere opleidingskosten te dekken. De reguliere kosten bestaan vooral uit het op peil houden van de VTH-kwaliteitseisen.

In 2020 is er een extra opleidingsinspanning nodig, namelijk voor de omgevingswet. Met het algemeen bestuur is afgesproken dat (eenmalig in 2020) het opleidingsbudget wordt verhoogd met 1,5% van de loonsom.

Algemene personeelskosten

De algemene personeelskosten bestaan uit een variabel gedeelte gekoppeld aan het aantal medewerkers (zoals vergoedingen, woonwerk reiskosten) en vaste componenten (arbo contracten, werving en selectie). De variabele loonkosten worden begroot als percentage van de loonsom, zijnde 3,5%. De vaste component wordt op verplichtingenbasis begroot.

In 2020 komen de kosten iets hoger uit dan de realisatie 2018. Dit is vooral gerelateerd aan de stijging van het aantal fte's.

4.3.2 Toelichting materiële kosten

Huisvesting en facilitaire kosten (gastheer)

ODRA is gehuisvest in het Stadskantoor van de gemeente Arnhem. In de dienstverleningsovereenkomst die is afgesloten, is een bedrag per werkplek afgesproken. In 2018 huurden wij 101 werkplekken. Vanaf 2019 betaalt ODRA voor 121 werkplekken en 50 parkeerplekken. Deze uitbreiding was nodig om de groei van de organisatie te kunnen faciliteren. De meerkosten voor huisvesting worden ook veroorzaakt door het wegvallen van het kortingspercentage dat tussen ODRA en gastheer gemeente Arnhem bij de oprichting in 2013 is afgesproken.

ODRA heeft ook een huurcontract voor technische ruimtes op de markt voor de meetdienst. De kosten hiervan worden doorbelast aan de provincie.

ODRA heeft een contract met de Connectie voor de facilitaire diensten. Vrijwel alle ondersteunende taken worden door hen uitgevoerd; Hieronder vallen o.a. de taken van de personeels- en salarisadministratie, de financiële administratie, en de postverwerking.

Voor 2020 is een bedrag geraamd van afgerond € 1,1 miljoen voor huisvesting en facilitair. Circa € 130.000 meer dan in 2019 is begroot.

De huisvestingskosten sec bedragen € 0,63 miljoen; deze bedragen € 270,- per vierkante meter en € 5.150 per werkplek. In 2018 waren de kosten respectievelijk € 212 per vierkante meter en € 4.150 per werkplek.

ICT (gastheer en overig)

De ICT kosten zoals de standaard werkplek, licentiekosten, hardware en technisch applicatiebeheer worden, op basis van een DVO met de Connectie, bij ODRA in rekening gebracht.

Daarnaast heeft ODRA ook eigen kosten ICT. Dit betreft licenties voor o.a. het zaakstelsel S40, Digitale Checklisten, Cyclorama, Cognos en andere specifieke ODRA-gerelateerde licenties. Verder bepaalt de eigen mobiele ICT apparatuur een klein deel van de kosten.

In 2020 ontstaan er extra eenmalige ICT-kosten. In 2019 wordt gestart met de aanbesteding van een nieuw VTH-systeem. Hiervoor is een (positieve) businesscase opgesteld. ODRA verwacht naast grote kwalitatieve verbeteringen een kostenbesparing van structureel € 0,4 miljoen te kunnen realiseren vanaf 2022.

Hiervoor is een investering nodig. Deze investering bestaat enerzijds uit implementatiekosten (herinrichting processen / migratie en projectleiding). Anderzijds uit extra kosten voor licenties en beheer. Extra kosten zijn er omdat in 2020 zowel het nieuwe systeem als S40 draait. Dit is een noodzakelijke randvoorwaarde voor de migratie. Financieel technisch: ODRA gaat de implementatiekosten ad € 0,6 miljoen activeren en afschrijven vanaf medio 2020. Dit is echter niet mogelijk voor de dubbele beheer- en licentiekosten. Deze kosten drukken in 2020 extra op de begroting. Het gaat om € 236.000. Deze kosten worden als negatief saldo in de begroting opgenomen en komen ten laste van de Algemene Reserve. Vanaf 2022 wordt het vermogen weer aangevuld met de positieve baten uit de businesscase.

Stelselkosten

In het Gelders Stelsel is afgesproken dat iedere omgevingsdienst een stelseltaak uitvoert. ODRA voert de complexe handhaving uit (de kosten en baten hiervan zijn begroot bij de programma's), de andere OD's voeren veel taken uit die de (gezamenlijke) bedrijfsvoering faciliteren.

De kosten van deze taken worden opgebracht (via een verdeelsleutel) door alle Gelderse Omgevingsdiensten. Het betreft activiteiten als: Portaal, Ketentoezicht, HRM Coördinatie en kwaliteit en I-GO.

Afgelopen jaren zijn de kosten van de stelseltaken toegenomen. Voor 2020 wordt wederom een kostenstijging geraamd. Deze stijging heeft vooral betrekking op I-GO, ondermeer door afbouw van de investeringssubsidie van de provincie.

Overige kosten en programmakosten

Onder de overige kosten vallen de volgende kosten:

- Accountant en overige advieskosten: de accountant is begroot voor een bedrag van € 30.000. Daarnaast worden hier ook de kosten van adviezen voor organisatie, juridisch en financiële aard begroot. Totaal € 155.000.
- Overige uitgaven: betreft alle reguliere kosten die niet direct onder bovenstaande categorieën valt. Zoals structurele kosten voor wagenpark, representatie, zaalhuur enz. Ook incidentele kosten worden hier op verantwoord, bijvoorbeeld begeleiding van medewerkers in het kader van mobiliteit. Raming € 100.000.
- De programmakosten betreffen de materiële kosten die worden doorbelast. Begroot zijn de kosten voor de partners Arnhem en Lingewaard in het kader van de Wabo en voor de provincie voor het bureau milieumetingen (team meten & advies).
- Ook materiële kosten door meldingen (piket) worden (onder deze post) doorbelast aan de betreffende partners. De kosten zijn incident gedreven en dus lastig te voorspellen. Derhalve als PM in de begroting opgenomen.
- Voorheen werden ook de materiële kosten voor ORM (overleg regionaal milieuplatform) en Rvmk (Regionale verkeer – en milieu kaart) apart bij de programmakosten opgenomen. In het kader van de outputsturing zijn deze onderdelen integraal onderdeel uit gaan maken van de werkprogramma's, namelijk onder het onderdeel collectieve diensten.

Onvoorzien

Conform de richtlijnen (BBV) kan ODRA een post onvoorzien opnemen in de begroting, ter dekking van kosten in de bedrijfsvoering of tegenvallers in het primaire proces.

Voor 2019 is nog 0,5% van de omzet begroot.

In 2020 is de ruimte om een post onvoorzien op te nemen niet aanwezig.

4.4 Overhead

In onderstaande tabel zijn de overheadkosten van ODRA weergegeven. De overhead bestaat uit personele - en materiële overhead.

De personele overhead bestaat uit de kosten voor de indirecte (niet of gedeeltelijk productieve afdelingen en teams van ODRA, namelijk bedrijfsvoering, staf, ICT/ administratieve ondersteuning en management.

De materiële overhead bestaat uit kosten voor de huisvesting, ICT en overige uitgaven, voor zover deze geen 100% causaal verband hebben met de directe activiteiten.

Overhead specificatie (indirecte kosten) x € 1.000	realisatie overhead 2018	begroting overhead 2019	overhead 2020		directe kosten 2020	totaal kosten 2020
Personeel	2.192,2	1.966,2	2.200,0	13%	11.308,2	13.508,1
Overige overhead						
- huisvesting & facilitair	847,7	955,9	1.084,9			1.084,9
- ict	1.096,7	1.302,0	1.340,8			1.340,8
- stelselkosten bedrijfsvoering	238,1	237,0	328,9			328,9
- onvoorzien		79,3	0,0			0,0
- overige kosten	224,0	365,0	179,3		389,9	569,3
Subtotaal overige overhead	2.406,5	2.939,2	2.933,9	17%	389,9	3.323,9
Totaal	4.598,7	4.905,4	5.133,9		11.698,1	16.832,0
totale kosten	15.205,8	15.798,0	16.832,0			
% van de totale kosten	30,2%	31,1%		30,5%	69,5%	

De overhead van ODRA stijgt in absolute zin (van € 4,9 miljoen in 2019 naar € 5,1 miljoen in 2020). In relatieve zijn blijft het percentage overhead nagenoeg gelijk op 30%. De overhead groeit in gelijke mate mee met de groei van ODRA als geheel.

4.5 Geprognostiseerde balans 2020

De onderstaande balans (prognose ultimo 2020) is voornamelijk gebaseerd op de jaarrekening 2018, aangevuld met de verwachte balansmutaties boekjaar 2019, aangevuld met de prognose balansmutaties 2020.

Activa x € 1.000	realisatie 31-12-2018	prognose 31-12-2019	prognose 31-12-2020
Vaste activa			
Immateriële vaste activa		200	512
Materiële vaste activa	66	99	123
Financiële vaste activa	0		
Vaste activa	66	299	635
Vlottende activa			
Voorraden			
Uitzettingen met looptijd < 1 jaar	5.092	557	664
Liquide middelen	509	746	67
Onderhanden werk			100
Vlottende activa	5.600	1.303	831
Totaal activa	5.666	1.602	1.466
Passiva			
Passiva x € 1.000	realisatie 31-12-2018	prognose 31-12-2019	prognose 31-12-2020
Vaste passiva			
Algemene reserve	431	442	442
Bestemmingsreserves	341	269	201
Resultaat boekjaar	12		-236
Voorzieningen	676	479	442
Vaste passiva	1.459	1.190	849
Vlottende passiva			
Vlottende schulden < 1 jaar	3.694	312	517
Overlopende passiva	277	100	100
Vooruitontvangen middelen	237		
Vlottende passiva	4.208	412	617
Totaal passiva	5.666	1.602	1.466

4.5.1 Toelichting op de geprognosticeerde balans

Vaste activa

ODRA gaat de investering in het VTH systeem activeren. Verwacht wordt een investering van implementatie en projectkosten van € 585.000 gedurende najaar 2019 en voorjaar 2020. Het systeem wordt in juli 2020 in gebruik genomen, daarna start de afschrijving. ODRA schrijft gedurende 4 jaar de investering af. (in 2020 derhalve € 73.000).

De materiële vaste activa betreffen de bedrijfsauto's. De bussen voor de meetdienst worden in 5 en 10 jaar afgeschreven, de overige bedrijfsauto's niet. ODRA is in 2018 overgegaan op leasing van personenauto's. ODRA beschikt over 10 bedrijfsauto's die voornamelijk worden gebruikt door toezichthouders en de meetdienst.

Categorie	Subcategorie	Afschrijftermijn
Vervoer	personenauto's	5 jaar
	materieel voertuigen	10 jaar
Apparatuur	Hardware	4 jaar
	Meet apparatuur	5 tot 10 jaar
	inventaris	5 jaar
Software	immateriele activa	4 jaar

In 2019 en 2020 wordt geïnvesteerd in de auto's en aanwezige meetapparatuur. Hiervoor is een meerjarig investeringsplan opgesteld. De afschrijfkosten worden conform afspraak met de Provincie ten laste gebracht van het bestemmingsfonds 'provinciale taken'.

De financiële activa betreft het fietsplan. Dit wordt in 2019 volledig afgeschreven.

Flottende activa

Eind 2018 was er een hoog debiteurensaldo in verband met de afrekening met partners. De voorschotten waren veel lager dan de eindafrekening 2018, mede doordat het aanvullend werk niet met voorschotten wordt gefactureerd.

Door de investering in het VTH-systeem zal er naar verwachting aan het eind van 2020 een lage liquiditeit zijn. ODRA onderzoek nog de mogelijkheden om (samen met de partners) de voorschot facturering (nu begin van het kwartaal) te vervroegen.

Onderhanden werk: De overgang naar outputfinanciering gaat gevolgen hebben voor de wijze waarop de eindafrekening plaatsvindt. Nu wordt aan het eind van het jaar de gemaakte uren afgerekend, ongeacht of het product al is gerealiseerd. Outputfinanciering houdt in dat pas nadat het product is gerealiseerd, de rekening wordt opgemaakt.

Op dit moment is nog moeilijk in te schatten hoe hoog het aandeel 'onderhanden werk' zal zijn dat ultimo 2020 op de balans wordt geplaatst. Het vormt in ieder geval een extra aandachtspunt in de liquiditeit en het werkkapitaal van ODRA.

Vaste passiva

De Algemene Reserve zal door het negatieve resultaat in 2020 dalen naar € 206.000. Het vermogen wordt vanaf 2022 weer aangevuld met de baten uit de businesscase VTH-systeem (zie meerjaren begroting).

Reserves x € 1.000	realisatie 31-12-2018	mutaties 2019	prognose 31-12-2019	mutaties 2020	prognose 31-12-2020
Algemene reserve	430,5	11,7	442,2	-236,1	206,1
BR Provincietaken	91,8		91,8		91,8
BR Bureau milieumetingen	207,5	-66,9	140,6	-68,1	72,6
BR RVMK	41,5	-5,0	36,5		36,5
Reserves	771,3	-60,2	711,1	-304,2	406,9

In de bestemmingsreserve Bureau milieumetingen vinden mutaties plaats in verband met de afschrijvingskosten van de investeringen bij de meetdienst.

Met de bestemmingsfondsen Provincietaken en RVMK zijn nog geen concrete plannen. Deze zijn dan ook niet groot.

De voorzieningen betreffen 2 voorzieningen; de harmonisatie voorziening en een voorziening voor voormalige medewerkers. In 2019 zal deze laatste (ad € 160.000) volledig worden aangewend voor de dekking van de personeels- en mobiliteitskosten.

De harmonisatievoorziening, ter dekking van toelagen van medewerkers die bij de oprichting van ODRA zijn overgekomen van de provincie Gelderland, heeft een 'looptijd' tot na 2030.

Voorzieningen x € 1.000	realisatie 31-12-2018	mutaties 2019	prognose 31-12-2019	mutaties 2020	prognose 31-12-2020
Harmonisatietoelage Prov. Ge	515,5	-36,5	479,0	-37,0	442,0
Personele kosten	160,0	-160,0			
Voorzieningen	675,5	-196,5	479,0	-37,0	442,0

Vooruit ontvangen middelen: op de balans van ODRA staat ultimo 2018 een bedrag van afgerond € 0,2 miljoen. Betreft met name vooruit ontvangen subsidies voor geluidsaneringsprojecten voor de gemeente Arnhem. Met de gemeente Arnhem is afgesproken dat met ingang van 2019 de subsidiegelden via hun administratie loopt in plaats van de administratie van ODRA. Derhalve zal deze post komende jaren richting 'nihil' gaan.

4.5.2 Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen geeft aan in welke mate ODRA in staat is tegenvallers op te vangen. Hiervoor is een risico-inventarisatie opgesteld. In de jaarstukken 2018 is een risico beschrijving in algemene zin opgenomen op basis van het type risico dat kan optreden. Hieronder een samenvatting.

in hoofdstuk 5 wordt specifiek ingegaan op de risico's in 2020 – 2021. Deze zijn in onderstaande inschatting meegenomen.

ODRA onderscheidt vier type risico's:

- Risico's met betrekking tot de exploitatie. Dit betreft tegenvallers uit de normale bedrijfsvoering, door onvoorziene gebeurtenissen, prijsstijgingen die uitstijgen boven de toegepaste indexering in de begroting, dan wel tegenvallende inkomsten. De transitie naar outputfinanciering valt onder deze laatste categorie; minder afname van producten dan begroot, cq een te lage kostprijs.
ODRA investeert komend jaar in een nog scherpere monitoring en scenario-ontwikkeling rond de kostenontwikkeling in het kader van outputfinanciering. De geschatte omvang van het risico is € 250.000.
- Risico's met betrekking tot de taakuitvoering: ODRA kan aansprakelijk worden gesteld voor fouten in de reguliere taakuitvoering en bedrijfsvoering. Betreft vooral een bestuurlijk en imago risico. De omvang van het financiële risico beperkt zich tot het "overdoen" van het werk dan wel betalen van kleine schade vergoedingen. Geschatte omvang is maximaal € 50.000.
- Het risico van frictiekosten: ontstaat bij majeure aanpassingen in de organisatie (structuur), ingegeven door wets- wijzigingen of majeure wijzigingen in de werkpakketten voor partners. In 2020 is dit een reëel risico (zie hoofdstuk 5). De implementatie van de Omgevingswet zal organisatorisch herschikkingen met zich meebrengen en een omvangrijk cultuur- en opleidingstraject. Ook de capaciteit bij staf en leidinggevenden zal groter worden.
De omvang van het financiële risico kan oplopen van € 0,1 tot € 0,5 miljoen. Zeker als er ook frictiekosten gaan ontstaan. Er is tijdens de oprichting van ODRA bij het bepalen van het bedrijfsvoeringsmodel geen rekening gehouden met een dergelijke post.
- Het risico om niet te voldoen aan algemene wet- en regelgeving, zoals belastingwetten, AVG en internationale verordeningen. Het risico is vooral bestuurlijk en imago, en niet zozeer kwantitatief.

ODRA heeft op basis van bovenstaande een weerstandsvermogen nodig van € 0,4 tot € 0,8 miljoen.

In onderstaande tabel is aangegeven dat de Algemene Reserve ultimo 2020 naar verwachting circa € 200.000 bedraagt. Samen met de bestemmingsreserves is het weerstandsvermogen gelijk aan de minimale inschatting vanuit de geïnventariseerde risico's.

Weerstandsvermogen x € 1.000	stand 31-12-2018	stand 31-12-2019	stand 31-12-2020
Algemene Reserve	431	442	442
- onverdeeld resultaat	12	0	-236
Bestemmingsreserves			
- Provincietaken	92	92	92
- Bureau milieumetingen	208	141	73
- RVMK	42	37	37
totaal bestemmingsreserves	341	269	201
Onvoorzien	0	0	0
Totaal	783	711	407
Omzet	15.218	15.866	16.596
- percentage omzet	5,1%	4,5%	2,5%

4.5.3 Kengetallen

Het doel van de financiële kengetallen is inzicht te geven in de balanspositie van ODRA en/of de begroting structureel en duurzaam in evenwicht is.

Kengetallen	realisatie 2018	Prognose 2019	prognose 2020
Netto schuldquote	-9,2%	-5,6%	-1,3%
Netto schuldq. (verstrekke leningen)	-9,2%	-5,6%	-1,3%
Solvabiliteit	13,8%	44,4%	27,7%
Structurele exploitatieruimte	0,0%	0,0%	0,0%
Liquiditeit	75,1%	31,6%	74,3%
Grondexploitatie	nvt	nvt	nvt
Belastingcapaciteit	nvt	nvt	nvt

De netto schuld quote (wordt negatief weergegeven omdat het credit is) geeft inzicht in de verhouding van het vrije vermogen (+ reserves minus vaste activa) ten opzichte van de omzet. Het vermogen en de bestemmingsreserves zijn ultimo 2020 € 0,8 miljoen. De investeringen in activa € 0,6 miljoen. De schuldquote neemt door de investering in het VTH-systeem verder af.

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin ODRA in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het percentage is in 2018 relatief laag. Dit komt met name door een hoog bedrag aan kortlopende passiva. De prognose voor 2019 en 2020 is een sterke verbetering.

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt het onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. Ondanks de inputfinanciering en het commitment van partners in de Gemeenschappelijke Regeling, is er geen meerjarige toezegging van omzet.

Financiering / liquiditeit

Het financieringsvraagstuk van ODRA was de afgelopen jaren van ondergeschikt belang. Door het aanwezig zijn van vermogen en voorzieningen, en door de voorschotrekeningen aan de partners aan het begin van het kwartaal, was er vrijwel altijd voldoende saldo om lopende verplichtingen te betalen.

Door afname van het vermogen, de voorzieningen en reserves én door de investeringen wordt de liquide positie van ODRA een groter aandachtspunt.

Rente risicobeheer / norm

De treasury functie is gebaseerd op de Wet Fido. Een belangrijk element daarbij is het meer zicht krijgen op de ontwikkeling van de financieringspositie, zowel op korte als lange termijn. Dit betreft dan met name het in beeld brengen van de behoefte aan financieringsmiddelen, gerelateerd aan de investeringsplanning en de inzet van vrijvallende dan wel beschikbaar komende financieringsmiddelen.

Schatkistbankieren is eind 2013 in werking getreden. Decentrale overheden dienen vanaf december 2013 banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekeningcourant bij het ministerie van Financiën. Voor ODRA bedraagt de drempelwaarde in principe € 250.000, maar middels een specifieke afspraak met het ministerie van Financiën en de BNG is dit opgehoogd naar € 1,75 miljoen.

ODRA zet in 2020 geen leningen of deposito's uit te zetten die de renterisiconorm van de wet Fido zal overschrijden.

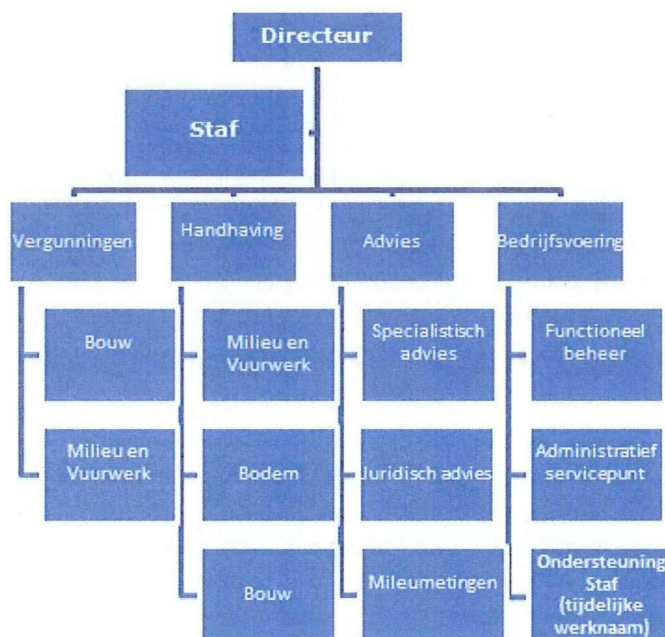
Kasgeldlimiet

Met de kasgeldlimiet is in de wet Fido een norm gesteld voor het maximum bedrag waarop de organisatie haar financiële bedrijfsvoering met kortlopende middelen (looptijd < 1 jaar) mag financieren. Deze norm bedraagt 8,2% van het begrotingstotaal. ODRA komt in 2020 niet boven deze norm uit.

4.6 Bedrijfsvoering

Deze paragraaf gaat over de sturing en beheersing van de primaire en ondersteunende processen van ODRA. Van belang zijn onder andere: organisatiestructuur, huisvesting, personeel, medezeggenschap en ICT.

Organisatiestructuur

ODRA is georganiseerd in vier afdelingen waarbij de afdelingshoofden integraal verantwoordelijk zijn voor de producten van hun afdeling. De afdelingsstructuur loopt grotendeels parallel aan de programma's, maar zijn niet volledig overlappend; producten in het programma toezicht en handhaving worden ook geleverd door de afdeling advies. De teams Functioneel beheer en het team Administratief servicepunt worden (tijdelijk) aangestuurd door het afdelingshoofd Vergunningen, maar werken voor alle afdelingen. Team bodem wordt tijdelijk aangestuurd door het afdelingshoofd Advies. In het organisatie ontwikkeltraject wordt de structurele positie meegenomen.

Bestuurlijk

Er worden in 2020 op bestuurlijk vlak geen bijzonderheden verwacht. Wisselingen in het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur zijn in 2018 en 2019 gerealiseerd in verband met de gehouden verkiezingen.

Verbonden Partijen

ODRA heeft geen bestuurlijke en financiële belangen in privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties.

Huisvesting en Het Nieuwe Werken

ODRA is gehuisvest in het stadskantoor van de gemeente Arnhem. Een centrale locatie is belangrijk voor de herkenbaarheid en identiteit van ODRA, voor zowel de medewerkers als voor de opdrachtgevers en externe partijen. Huisvesting moet daarbij een bijdrage leveren aan het werkproces en meer zijn dan een kostenpost. De ambitie van ODRA is om plaats- en tijdonafhankelijk werken zoveel mogelijk te stimuleren en mogelijk te maken.

ODRA onderzoekt in hoeverre de huisvesting beter kan aansluiten bij haar ambities waarbij uitgangspunt is dat zowel de huisvesting zelf, als de dienstverlening er om heen onder betere regie moet en tegen lagere kosten moet kunnen. Met hulp van een externe adviseur loopt sinds 2018 een traject om de mogelijkheden te onderzoeken.

Medezeggenschap

Voor de medezeggenschap is een Ondernemingsraad (OR) ingesteld met daarbij een gemandateerde WOR-bestuurder. Tussen de gemandateerde bestuurder en de OR vindt eens per drie weken overleg plaats. De OR behartigt de personele belangen in de context van de (ontwikkelingen) binnen de organisatie. De OR van ODRA is betrokken bij de organisatie. Er is sprake van constructief overleg.

Medewerkers

De medewerkers van ODRA vormen de stuwende kracht van de organisatie. In hun dagelijkse werk worden ze in meer of mindere mate geconfronteerd met de complexiteit van de leefomgeving, waarbij het werk binnen een politiek-bestuurlijke omgeving voor een extra dimensie zorgt. Medewerkers zijn productverantwoordelijk. Vakmanschap, vertrouwen, verantwoordelijkheid en samenwerken vormen de basis voor de werkhouding van de medewerkers. Het is dan ook van belang dat de taken in een veilige en professionele omgeving uitgevoerd kunnen worden. De kwaliteit van de medewerkers vormt de basis voor het functioneren van de organisatie. Medewerkers moeten voldoen aan de kwaliteitscriteria. In 2019 wordt een medewerkersonderzoek uitgevoerd. Eventuele verbeteracties worden lopende 2019 en 2020 uitgezet.

ICT en I-GO

ODRA hanteert S4O van Centric als zaakstelsel voor het uitvoeren van haar taken. Dit systeem doet technisch wat verwacht mag worden, maar scoort op de punten gebruiksvriendelijkheid, kosten en koppelbaarheid beduidend minder. ODRA startte daarom een aanbestedingstraject voor een nieuw VTH systeem. Volgens planning zal het nieuwe systeem juli 2020 operationeel zijn.

Binnen het Gelders Stelsel wordt het centraal raadpleegbare bedrijvenbestand doorontwikkeld (kernregistratie I-GO). Deze Gelderse kernregistratie is de bron voor het aanleveren van bedrijfsgegevens aan Inspectieview Milieu (inclusief informatie over handhaving en vergunningverlening). De bijdrage van de omgevingsdiensten bestaat voor een deel uit het beschikbaar stellen van capaciteit en voor een deel uit het beschikbaar stellen van een financiële bijdrage

Kwaliteit

De scholingsinspanningen en het selectieve wervingsproces leidden er toe dat ODRA in toenemende mate voldoet aan zowel de robuustheids- als procescriteria van de kwaliteitscriteria. Verder is er volop aandacht voor de kwaliteit van de gegevens in de systemen door digitalisering, toetsing en actualisatie van het inrichtingenbestand. Op de verbeteracties betreffende de kwaliteit, wordt integraal regie gevoerd vanuit een Gelders kwaliteitsprogramma.

Hoofdstuk 5: Meerjarenbegroting

In hoofdstuk 2 zijn de meerjarige ontwikkelingen beschreven. In de onderstaande tabel zijn deze gekwantificeerd op ODRA niveau. Het is nog niet mogelijk de ontwikkelingen op partnerniveau uit te werken.

Bij de berekening is uitgegaan van de volgende aannames (deels ontleend aan de kerncijfers CPB) en beleidslijnen:

- De volume ontwikkelingen zijn als totaal nagenoeg neutraal ten opzichte van het concept werkpakket 2020. Op onderdelen verwacht ODRA wel verschuivingen. Zo is er een toename te verwachten van werkzaamheden rond asbest en energie. In het kader van de

Omgevingswet is er een toename te verwachten van adviesdiensten. Ook is een daling van het aantal (kleine) vergunningen niet uitgesloten. Er wordt meer naar de omgeving als geheel gekeken en er is meer ruimte voor het ontwikkelen van initiatieven.

- Mogelijke effecten van de intensivering van de complexe handhaving zijn nog niet in de meerjarenbegroting opgenomen.
- Aan de kostenkant heeft ODRA rekening gehouden met de meerjarige verplichtingen en de businesscase voor het nieuwe VTH systeem.
- Eventuele nieuwe huisvesting is nog niet meerjarig meegenomen. De plannen zijn nog niet concreet genoeg om dit cijfermatig te duiden.
- De tarieven en de materiële kosten zijn geïndexeerd met de vastgestelde CPB -index.

baten per programma	2020	2021	2022	2023 toelichting
1. Vergunningverlening	4.008	3.903	3.800	3.701 invloed Omgevingswet
2. Toezicht en Handhaving	7.729	7.764	7.799	7.834 invloed Omgevingswet
3. Advies	1.703	2.025	2.407	2.862 invloed Omgevingswet
4. Stelseltaken	155	159	163	167
5. Algemeen en Projecten	3.000	3.075	3.152	3.231
	16.596	16.926	17.322	17.795
% verandering		2,0%	2,3%	2,7% volume- en prijsindex

kosten	2020	2021	2022	2023 toelichting
Personeelskosten	13.433	13.699	14.019	14.402
<i>volume</i>		-0,5%	-0,2%	0,2%
<i>prijspeil</i>		2,5%	2,5%	2,5% loonindex
Bedrijfsvoering	3.009	2.813	2.616	2.631
- huisvesting & facilitair	1.085	1.074	1.062	1.062 obv marktverkenning
- ict	1.341	1.141	941	941 obv business case VTH
- overige kosten	583	598	613	628
Programmakosten	390	400	410	420
	16.832	16.912	17.044	17.454

resultaat	2020	2021	2022	2023 toelichting
Baten ODRA				
bijdragen partners	15.663	15.975	16.349	16.795
omzet overige klanten	933	951	974	1.000
Baten ODRA	16.596	16.926	17.322	17.795
Kosten				
personeelskosten	13.433	13.699	14.019	14.402
dir. materieel (proj)	390	400	410	420
bedrijfsvoering	3.009	2.813	2.616	2.631
Kosten	16.832	16.912	17.044	17.454
Saldo	-236	15	278	342

ODRA begroot meerjarig vanaf 2022 een positief saldo. Het saldo zal in eerste instantie aangewend worden om het eigen vermogen aan te vullen dat in 2020 wordt belast voor de investering in het VTH systeem.

Hoofdstuk 6: Risicoparagraaf

In hoofdstuk 1 en 4 is beschreven dat ODRA drie groepen en vier typen van risico's onderscheidt voor de begroting 2020-2022. Hieronder wordt ingegaan op de concrete risico's die ODRA ziet in de bedrijfsvoering. Het betreft:

- risico's voortkomend uit de transitie naar outputsturing en -financiering
- risico's met betrekking tot de organisatie ontwikkeling en veranderende wet- en regelgeving (omgevingswet)
- risico's van stijgende kosten, die uitstijgen boven de gangbare inflatie en gehanteerde index in de begroting.

In dit hoofdstuk worden ze nader geduid en beschreven welke mitigerende maatregelen ODRA gaat uitwerken.

6.1 Transitie naar outputsturing

Het belangrijkste risico betreft de juistheid van de kostprijs. De kostprijs van de producten is gebaseerd op de kengetallen van de PDC 2018. Er zijn nog geen ervaringscijfers voor de nieuwe producten die vanwege de transitie zijn samengevoegd of waarvan het proces is aangepast. Van de 36 producten zijn er circa 10 producten waar dit risico prominent aanwezig is. De overige producten kennen ten opzichte van 2018 een voldoende stabiel niveau. De betrouwbaarheid van het kengetal is daarbij hoger. Het risico bestaat eruit dat ODRA haar producten onder de kostprijs 'verkoopt' en in 2020 eindigt met een negatief exploitatie saldo.

Om dit risico te mitigeren gaat ODRA haar processen via een Lean aanpak bekijken en vormgeven. Deze actie is ondergebracht in het project 'nieuw VTH-systeem'. Voor dit traject is het eveneens nodig om de processen te beschrijven en te verbeteren. Dit wordt in het najaar 2019 opgestart. Het resultaat hiervan is tweeledig: er ontstaat meer kwaliteit in het proces (eenduidig en gestructureerd) en meer zekerheid over de benodigde capaciteit (kengetal), zodat beter op de kostprijs is te sturen.

Het doel van outputfinanciering is de invoering van het profijtbeginsel voor de klanten. De kosten zijn recht evenredig verbonden met de producten die worden afgenomen. Voor ODRA brengt dat het risico van de wisselende vraag met zich mee. Dalende vraag kan leiden tot frictiekosten als de personele capaciteit moet worden teruggebracht. Een plots stijgende vraag brengt op dit moment, in de krappe arbeidsmarkt, het risico met zich mee dat ODRA de capaciteit niet of alleen tegen hoge kosten kan leveren.

ODRA ontwikkelt als mitigerende maatregel een zogenoemd strategisch personeelsplan, waarin de aspecten van de markt, personeelsbestand, expertises en scenario's rond de vraag worden samengebracht.

In de praktijk betekent dit dat ODRA zal blijven werken met een flexschil van externe expertise. Deze is kostprijs verhogend, maar heeft weer als voordeel dat er beter ingespeeld kan worden op fluctuerende vraag.

Aan de partners wordt gevraagd om in de concept werkprogramma's alle voorzienbare trends en benodigde expertises nauwkeurig op te nemen. Vanaf 2020 is al in het voorjaar 2019 (vroeger dan ooit) inzicht in de benodigde capaciteit. ODRA kan daardoor tijdig aan de invulling van de capaciteit voldoen.

Een derde risico dat in de rapporten over de transitie naar outputsturing is genoemd, betreft de herverdeeleffecten. In de voorbereiding voor deze begroting heeft het Algemeen Bestuur in

diverse vergaderingen alle effecten besproken. In de vergadering van 18 april 2019 zijn de besluiten hierover genomen. Het risico is daarmee grotendeels gemitigeerd.

6.2 Organisatie ontwikkeling

ODRA bereidt zich voor op de Omgevingswet die per 1 januari 2021 ingaat. Er is een aantal elementen in deze transitie die voor ODRA financiële risico's met zich meebrengt.

De Omgevingswet houdt onder meer in dat het VTH-werk van ODRA nog meer multidisciplinair wordt. Participatie van belanghebbenden wordt belangrijk bij (beoordeling van) initiatieven. Er zal ook meer differentiatie ontstaan per partner. Zij stellen Omgevingsvisies en –plannen vast die als kader voor de uitvoering gelden. Voor ODRA betekent dit concreet een verdergaande samenwerking / integratie van specialistische adviezen in het standaard werk. Advisering naar klanten wordt een belangrijke competentie. Immers, er zal meer maatwerk - afgestemd op de omgevingsvisie van de partner - worden geleverd. Er zal veel meer (capaciteit) van leidinggevenden gevraagd worden om deze transitie vorm te geven.

ODRA is in 2017 al gestart met de voorbereidingen voor de Omgevingswet. Er zijn pilots gedefinieerd om ervaring op te doen. In 2020 heeft ODRA een opleidingstraject gepland voor alle medewerkers gericht op het verder ontwikkelen van kennis en competenties. Het opleidingsbudget is hiervoor éénmalig verhoogd met 1,5%.

De hele transitie legt een groot beslag op de organisatie, zowel in het begeleiden van medewerkers en het investeren in samenwerken als in het aanpassen van systemen en sturing van de organisatie. Ook dit verhoogt de financiële druk op ODRA.

In 2018 is het MT gestart met nadenken over de toekomstige organisatie (structuur) en ontwikkeling. Er zijn vier speerpunten zijn geformuleerd: *outputsturing*, *basis op orde*, *medewerker van de toekomst* en *faciliteiten van de toekomst*. Deze speerpunten vergen extra capaciteit van staf, bedrijfsvoering en functioneel beheer/administratieve ondersteuning. Afgelopen jaren zijn er disciplines bijgekomen. De capaciteit is uitgebreid om de speerpunctactiviteiten uit te kunnen voeren. De personele overhead van ODRA is afgelopen jaar in absolute zin gestegen door de groei die ODRA aan de productieve kant heeft doorgemaakt. Het percentage van de overhead in de totale kosten is nagenoeg gelijk gebleven. Het risico voor 2020 – 2023 is dat conform de geschetste ontwikkelingen (hoofdstuk 2) stabilisatie optreedt in de omzetontwikkeling, waardoor de voorziene groei in de personele overhead niet synchroon loopt.

Als mitigerende maatregel gaat ODRA in het hierboven genoemde organisatie-ontwikkelingstraject ook de positie van de staf en bedrijfsvoering herdefiniëren, waarmee er beter inzicht komt in de structurele behoefte aan kader stellende -en ondersteunende staf versus de incidentele capaciteitsbehoefte (ten behoeve van de organisatieontwikkeling). Op basis daarvan kan de financiële sturing beter worden vormgegeven.

6.3 Stijgende kosten

ODRA hanteert vanaf 2020 de CPB-index voor het opvangen van kostenstijgingen. Dit is bepaald in de nieuwe kostprijsmethodiek. Hiermee loopt de indexering parallel aan de indexering van de gemeentelijke budgetten vanuit het gemeentefonds. Bovendien biedt het handvatten om te benchmarken.

Er is echter een aantal ontwikkelingen die kostenstijgingen veroorzaken die boven de index van 2,24% dreigen uit te stijgen.

- *Personeelskosten:* ODRA gaat als gevolg van de WNRA vanaf 1 januari 2020 de gemeentelijke CAO volgen. De VNG en de bonden zijn op dit moment in onderhandeling. De bonden hebben looneisen geformuleerd die procenten hoger liggen dan de afgesproken index. ODRA heeft nauwelijks invloed op dit traject. De eventuele meerkosten vormen een risico voor de begroting. Op korte termijn is er geen ruimte om dit op te vangen.
- *Huisvestingskosten:* In het contract met de gemeente Arnhem is bepaald dat de korting die ODRA vanaf de oprichting heeft ontvangen, wordt afgebouwd. Dit is al gestart in 2019. Pas in 2022 dalen de kosten weer, omdat dan een wijziging plaatsvindt in de algemene huurkosten van het stadskantoor. ODRA oriënteert zich op andere huisvesting. Dit is niet alleen financieel gedreven, maar ook functioneel.
- *ICT-kosten:* In de meerjarenbegroting is uitgegaan van een substantiële besparing door de implementatie van een nieuw VTH-systeem. De businesscase is zorgvuldig en met behulp van externe experts opgesteld. Desondanks is er bij dergelijke trajecten altijd een risico op overschrijding van kosten en tijd. De mitigerende maatregel is dat ODRA een scherpe focus legt op het projectmanagement. Er zijn risicoanalyses opgesteld. De projectorganisatie zal strak worden ingericht en het MT stuurt kort cyclisch op afwijkingen van het projectplan.
- *Kosten stelseltaken:* De samenwerking in het Gelders Stelsel wordt intensiever. Een belangrijke samenwerking betreft I-GO. Er is een gezamenlijk projectplan, waarvoor aan ODRA een stijgende bijdrage wordt gevraagd. ODRA heeft in het directeurenoverleg gevraagd om een beter inzicht in de benefits van I-GO.

6.4 Risicobeheersing

De initiële begroting 2020 is gebaseerd op de door de deelnemende partners geformuleerde vraag en de bestaande begrotingskaders.

Vanuit bovengenoemde risicoparagraaf is echter te concluderen dat er voor de begroting 2020 relatief veel onzekere factoren bestaan. In de begroting 2020 is al een aantal van bovengenoemde risico's gekwantificeerd en opgenomen. Een aantal risico's is goed te kwantificeren en vormen een verplichting (bijvoorbeeld huisvesting). ODRA heeft van het Algemeen Bestuur de opdracht gekregen om de overgang van input- naar outputbegroting in principe budgetneutraal te maken. Dit betekent dat een kostenstijging in principe alleen door een volumestijging veroorzaakt kan worden.

Er is een aantal kostenstijgingen die veelal door externe factoren is ingegeven, desalniettemin heeft ODRA de financiering die hiervoor nodig is, binnen de bestaande kaders gezocht. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de verhoging van het opleidingsbudget met 1,5% voor de omgevingswet. Deze stijging hebben we in onderliggende begroting gehele uit eigen middelen gedekt. Dit betekent dat de ruimte die logischerwijs in een begroting is opgenomen voor (externe) ontwikkelingen, volledig is gealloceerd. Zo bevat de begroting 2020 geen post 'onvoorzien' meer.

De risico's rond organisatieontwikkeling en de transitie naar outputsturing zijn op dit moment moeilijk te kwantificeren, en dus nog niet opgenomen in de begroting. Dat vereist derhalve uitvoering van tijdige en degelijke financiële impactanalyses en bestuurlijke afstemming over financiële effecten.

ODRA zal scherp aan de wind moeten sturen. De budgettaire ruimte is krap. ODRA gaat hierover in gesprek met het bestuur om samen oplossingen voor de mogelijke financiële risico's te vinden.

Ondertekening

Aldus vastgesteld in de vergadering van het Algemeen Bestuur van Omgevingsdienst Regio Arnhem van 16 mei 2019.

De voorzitter

Dhr. J. Maouche

De secretaris,

Mevr. C. Smelik

Bijlage 1: Overzicht bijdragen per partner

Baten per klant x € 1.000	Bouw producten x tarief	Milieu producten x tarief	Algemeen producten x tarief	Totaal producten x tarief	Bouw uren x tarief	Milieu uren x tarief	Algemeen uren x tarief	Totaal uren x tarief	Collectieve diensten				Wabo / Milieu- metingen	Complexe VV	Totaal	%	aantal producten	uren diensten
									Alle partners *)	Deel partners **)	Algemeen ***)	Totaal						
Arnhem	2.558,2	1.270,4	445,4	4.274,0	109,1	218,8	226,0	553,9	152,8	373,5	69,0	595,3	25,6	4,6	5.453,2	35%	5.353	6.086
Doesburg	0,0	78,4	3,5	81,9		16,6	4,4	20,9	14,1	5,3	6,2	25,7			128,5	1%	119	230
Duiven	16,4	142,8	6,5	165,6		46,5	6,6	53,1	23,9	8,9	11,0	43,8			262,6	2%	200	584
Lingewaard	1.010,6	515,2	214,8	1.740,6	125,4	441,5	375,8	942,7	65,4	119,3	26,1	210,8	95,1	20,5	3.009,8	19%	2.108	10.360
Overbetuwe	12,0	604,0	54,3	670,3	33,6	165,7	37,8	237,1	49,4	18,5	22,9	90,8		13,7	1.011,8	7%	833	2.605
Provincie Gelderland	22,4	1.084,1	30,7	1.137,1		1.097,9	360,1	1.458,0	62,5		17,6	80,1	211,4		2.886,7	19%	1.486	16.022
Renkum	732,1	173,5	68,9	974,5	41,9	51,8	180,6	274,3	46,8	73,0	18,5	138,3			1.387,1	9%	1.224	3.015
Rheden	51,3	291,7	28,0	371,0		39,5	27,1	66,7	47,2	17,7	21,2	86,1		6,8	530,6	3%	773	732
Rozendaal	0,8	9,6		10,4		1,3	1,4	2,6	7,3	2,9	3,0	13,2			26,2	0%	15	29
Westervoort	4,1	45,7	3,5	53,3		10,0	2,3	12,3	16,7	6,3	7,3	30,2			95,9	1%	88	135
Zevenaar	11,2	436,8	3,5	451,5	36,4	119,4	22,7	178,5	46,7	17,5	20,9	85,2		13,7	728,9	5%	583	1.961
Subtotaal partners	4.419,1	4.652,0	859,2	9.930,4	346,3	2.209,1	1.244,7	3.800,1	532,8	642,9	223,7	1.399,5	332,1	59,2	15.521,2	100%	12.782	41.760
% van de omzet				64%				24%				9%		3%				
OD Achterhoek	1,4	5,3	4,9	11,6		46,6		46,6	4,4			4,4			62,5		27	512
OD De Vallei	1,4	154,5	18,7	174,5		81,0	11,3	92,3	6,2			6,2			273,0		140	1.014
OD Nijmegen	28,9	16,7		45,7		110,0		110,0	4,4			4,4			160,1		63	1.209
OD Noord-Veluwe	1,4	11,1	2,9	15,4		50,1	2,8	52,9	4,4			4,4			72,6		13	581
OD Rivierenland						100,0		100,0	4,4			4,4			104,4			1.099
OD Veluwe IJssel		30,1	3,2	33,3		40,1	10,1	50,2	4,4			4,4			87,9		41	552
Subtotaal OD's	33,0	217,8	29,7	280,5		427,8	24,2	452,0	28,0			28,0			760,5		284	4.967
Montferland										7,5		7,5			7,5			
Nijmegen		43,7	2,9	46,6		0,6	4,0	4,6							51,2		33	51
TMA						97,6		97,6							97,6			1.072
Overig	142,0			142,0	142,0			142,0		9,1	6,8	15,9			157,9		195	
Subtotaal derden	142,0	43,7	2,9	188,6	142,0	98,2		244,2		16,6	6,8	23,4			314,2		228	1.123
Totaal klanten	4.594,1	4.913,5	891,8	10.399,4	488,3	2.735,1	1.268,9	4.496,3	560,8	659,5	230,6	1.450,9	332,1	59,2	16.595,9		13.294	47.850
% van de omzet				63%				27%				9%		2%				

gemiddeld kengetal 8,6

*) betreft gegevensbeheer, ketentoezicht, ontwikkeling en afstemming strafrecht, klantadvies milieu en piketdienst

**) betreft RVMK, ORM, asbest en klantadvies BRIKS

***) betreft projectleiding/ondersteuning Omgevingswet, Energie, GUOV en asbest

Toelichting op bijlage 1:

De bijdragen van de partners zijn gebaseerd op de concept werkpakket per partner. Vanuit de realisatie 2017 en 2018 blijkt dat gedurende het jaar er diverse opdrachten bovenop het werkpakket aan ODRA worden gevraagd. Er zijn echter geen stelposten opgenomen voor aanvullende opdrachten, omdat omvang lastig is in te schatten.

De producten en diensten die ODRA levert, zijn verdeeld in driegroepen: Producten / diensten en collectieve diensten.

- De producten worden afgerekend op de kostprijs. Deze zijn in bijlage 2 opgenomen.
- Diensten worden op nacalculatie basis afgerend, conform de bestede uren. Het tarief is vast en bedraagt € 91,- per uur.
- Voor de collectieve diensten/producten geldt een algemeen geldende verdeelsleutel. Dit betreft een mix van de verhouding tussen inwoneraantallen (60%) en stemverhouding (40%). Alléén voor de klantenservice Bouw geldt een uitzondering op de sleutel. De kosten van deze collectieve dienst worden gedragen door de drie bouw-partners op basis van de verhouding inwoner aantal. De kosten worden als materiële kosten in rekening gebracht (itt voorgaande jaaren, waain ze als uren zichtbaar waren)

klant	inwoners		stemverhouding		sleutel 60% inw. 40%		sleutel klantensdesk briks	
Arnhem	153.818	33%	22	22%		29%	153.818	67%
Doesburg	11.336	2%	3	3%		3%		
Duiven	25.433	6%	3	3%		4%		
Lingewaard	45.950	10%	16	16%		12%	45.950	20%
Overbetuwe	47.002	10%	8	8%		9%		
Renkum	31.254	7%	12	12%		9%	31.254	14%
Rheden	43.824	10%	8	8%		9%		
Rozendaal	1.498	0%	3	3%		1%		
Westervoort	15.001	3%	3	3%		3%		
Zevenaar	43.135	9%	8	8%		9%		
Provincie Gelderland	* 41.825	9%	16	16%		12%		
	460.076	100%	102	100%		100%	231.022	100%

* gemiddelde van de 10 partners

- Materiële kosten voor de Wabo en Team Meten en Advies zijn apart zichtbaar gemaakt. Deze worden één op één doorbelast, zonder opslag). Dit geldt ook voor kosten voortkomend uit de piket. De personele inzet voor deze activiteiten is opgenomen in het basis werkprogramma. RvmK en ORM zijn onderdeel geworden van het werkpakket.
- Een aantal diensten uit het werkprogramma worden gefinancierd met middelen uit de balans van ODRA; dit zijn (bestemmings)fondsen die in het verleden zijn gevormd cq (subsidie)middelen die in eerdere jaren zijn ontvangen.

Bijlage 2: Overzicht van kengetallen en kostprijzen

Productnaam	Kengetal	kostprijs	Aantal producten	Baten per product x € 1.000
Programma 1. Vergunningverlening				
Actualisatierapport omgevingsvergunning milieu	12	€ 1.092	21	€ 22,9
Beoordeling melding Activiteitenbesluit en BLBI	10	€ 910	413	€ 375,8
Beoordeling melding brandveilig gebruik	2	€ 182	140	€ 25,5
Beoordeling melding slopen	1	€ 91	1.230	€ 111,9
Beoordeling melding vuurwerk	6	€ 546	100	€ 54,6
Besluit ontbrandings toestemming	19	€ 1.729	72	€ 124,5
Intrekkingsbesluit omgevingsvergunning bouw	4	€ 364	17	€ 6,2
Intrekkingsbesluit omgevingsvergunning milieu	13	€ 1.183	8	€ 9,5
Maatwerkvoorschriften milieu	14	€ 1.274	63	€ 80,3
Omgevingsvergunning BRIKS regulier enkelvoudig	9	€ 819	1.354	€ 1.108,9
Omgevingsvergunning BRIKS regulier meervoudig	80	€ 7.280	10	€ 72,8
Omgevingsvergunning BRIKS regulier meervoudig en uitgebreid	23	€ 2.093	499	€ 1.044,4
Omgevingsvergunning milieu regulier	28	€ 2.548	35	€ 89,2
Omgevingsvergunningen milieu uitgebreid	100	€ 9.100	24	€ 218,4
Overige vergunningen BRIKS	11	€ 1.001	11	€ 11,0
Totaal (+ gemiddelden)	9,2	€ 840	3.997	€ 3.355,9
Programma 2. Toezicht en Handhaving				
Beoordeling milieumelding bedrijf	2	€ 182	1.593	€ 289,9
Beoordeling rapportageverplichting milieu	4	€ 364	538	€ 195,8
Beoordelingsrapport saneringsevaluatie bodem	5	€ 455	275	€ 125,1
Besluit handhavingsverzoek	15	€ 1.365	81	€ 110,6
Controlerapport asbest	9	€ 819	224	€ 183,5
Controlerapport bodemsanering	16	€ 1.456	409	€ 595,5
Controlerapport BRIKS Cat. 1 bouwsom < € 100.000	8	€ 728	1.400	€ 1.019,2
Controlerapport BRIKS Cat. 2 bouwsom > € 100.000 < € 1.000.000	23	€ 2.093	200	€ 418,6
Controlerapport BRIKS Cat. 3 bouwsom > € 1.000.000	48	€ 4.368	90	€ 393,1
Controlerapport grondstromen & bodem	9	€ 819	265	€ 217,0
Controlerapport milieu complexe inrichting	25	€ 2.275	118	€ 268,5
Controlerapport preventief milieutoezicht	9	€ 819	2.214	€ 1.813,3
Controlerapport toezicht vuurwerkevenement	12	€ 1.092	115	€ 125,6
Handhavingsbesluit	22	€ 2.002	325	€ 650,7
Handhavingscontrolerapport	10	€ 910	129	€ 117,4
Intrekkingsbesluit handhavingsbeschikking	3	€ 273	206	€ 56,2
Invorderingsbesluit	7	€ 637	106	€ 67,5
Klachtafhandelingrapport	2	€ 182	410	€ 74,6
Vervolgcontrolerapport milieu	6	€ 546	555	€ 303,0
Totaal (+ gemiddelden)	8,3	€ 759	9.253	€ 7.025,1
Programma 5. Algemeen en Projecten				
Rapportbeoordeling afsteeklijst vuurwerk	2	€ 182	25	€ 4,6
Wob-verzoekafhandeling	8	€ 728	19	€ 13,8
Totaal (+ gemiddelden)	4,6	€ 418	44	€ 18,4
Totaal producten	8,6	€ 782	13.294	10.399,4

- Er zijn in het programma Vergunningen 15 producten in de PDC opgenomen. Er worden 3.997 producten (begroot) afgenomen. De gemiddelde kostprijs bij vergunningen is € 840 per product. Gemiddeld een kengetal van 9,2 uur.
- Bij Toezicht en Handhaving: afname 9.253 producten op 19 productitem. Gemiddelde kostprijs is € 759 euro met gemiddeld kengetal van 8,3 uur per product.
- Bij Advies en stelseltaken zijn geen producten aanwezig. Bij algemeen twee; met geringe omzet.

Bijlage 3: Overzicht van diensten

Naam dienst	Aantal uren	Baten per dienst x € 1.000
Programma 1. Vergunningverlening		
Advies vergunningen en meldingen milieu	204	€ 18,6
Adviesrapport zienswijze vergunning	281	€ 25,6
Beoordeling BRIKS aspect	1.068	€ 97,2
Beoordeling kabels en leidingen	80	€ 7,3
Beroep vergunning	617	€ 56,2
Omgevingsvergunning milieu complex ODRA	185	€ 16,8
Voorlopige voorziening vergunning	109	€ 9,9
Vooroverleg BRIKS	2.658	€ 241,9
Vooroverleg milieu	1.315	€ 119,7
Totaal	6.517	€ 593,0
Programma 2. Toezicht en Handhaving		
Adviesrapport zienswijze handhaving	757	€ 68,9
Beroep handhaving	1.634	€ 148,7
Bestuursdwanguitvoering	338	€ 30,8
Controlerapport milieuincident	100	€ 9,1
Controlerapport specialistisch milieutoezicht	980	€ 89,2
Inning	135	€ 12,3
Voorlopige voorziening handhaving	146	€ 13,2
Totaal	4.089	€ 372,1
Programma 3. Advies		
Adviesrapport milieuexpertise	7.360	€ 669,7
Beheer kaarten en zones milieuexpertise	474	€ 43,1
Geluidssaneringen weg- en railverkeer	100	€ 9,1
Meetadviesrapport	9.230	€ 839,9
Omgevingsadviesrapport	1.550	€ 141,1
Totaal	18.714	€ 1.702,9
Programma 4. Stelseltaken		
Ontwikkeling en afstemming DAT	775	€ 70,5
Ontwikkeling en afstemming LMA	930	€ 84,6
Totaal	1.705	€ 155,2
Programma 5. Algemeen en Projecten		
Beleids- en bestuursondersteuning	3.245	€ 295,3
Besluit op bezwaar handhaving	3.315	€ 301,7
Besluit op bezwaar vergunning	822	€ 74,8
Inbreng en afstemming ODRA-expertises	2.723	€ 247,8
Partnerspecifieke werkafspraken	428	€ 38,9
Projectleiding en -ondersteuning	6.292	€ 572,6
Totaal	16.825	€ 1.531,1
Totaal uren	47.850	€ 4.354,3

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Jaarstukken 2018

dd. 16 mei 2019

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Jaarverslag	6
2.1	Inleiding	6
2.2	Programma vergunningen.....	6
2.2.1	Terugblik 2018.....	6
2.2.2	Resultaten programma vergunningen	7
2.3	Programma toezicht en handhaving.....	8
2.3.1	Terugblik 2018.....	8
2.3.2	Resultaten programma toezicht en handhaving.....	9
2.3.3	Projecten van toezicht en handhaving	10
2.4	Programma advies.....	10
2.4.1	Terugblik 2018.....	11
2.4.2	Resultaten programma advies	11
2.5	Programma algemeen en projecten.....	12
2.5.1	Terugblik 2018.....	12
2.6	Stelseltaken.....	14
2.6.1	Complexe handhaving.....	15
2.6.2	Complexe vergunningverlening.....	15
2.6.3	Overige stelseltaken (uitgevoerd door OD's).....	15
3	Bedrijfsvoering	17
3.1	Inleiding	17
3.2	Uitgangspunten bedrijfsvoering en bekostiging	17
3.3	P&C-cyclus.....	18
3.4	Medewerkers (sociaal jaarverslag)	18
3.5	Facilitaire diensten	23
3.6	Financiële weerbaarheid en risico's.....	24
3.7	Governance	26
3.8	Overige bedrijfsvoering (verplichte paragrafen BBV).....	27
4	Jaarrekening	27
4.1	Grondslagen bij het opstellen exploitatieresultaat.....	27
4.2	Staat van baten en lasten; programma indeling.....	28
4.3	Financiering.....	32
4.4	Staat van baten en lasten; categoriale indeling.....	33
4.5	Toelichting op de staat van baten en lasten.....	34
4.5.1	Personeelskosten	34
4.5.2	Huisvesting, ICT- en facilitaire kosten.....	37
4.5.3	Baten	38
5	Balans per 31 december 2018	38
5.1	Waarderingsgrondslagen	38
5.2	Balans	39
5.2.1	Vaste activa	40
5.2.2	Vlottende activa	40
5.2.3	Vaste passiva	41
5.2.4	Vlottende passiva (met looptijd korter dan jaar)	42
5.3	Niet uit de balans blijvende verplichtingen.....	43
6	Ondertekening	44

7	Bijlage 1: Specificatie baten per partner	45
	Bijlage 2: Organogram.....	51
	Bijlage 3: VTH Dashboard	52
	Bijlage 4: Controleverklaring	53

1 Inleiding

Samen werken en wonen in een gezonde, veilige en duurzame leefomgeving. Dat is waar onze ruim 150 medewerkers elke dag weer hun bed voor uit komen. De vakmensen van ODRA hebben in 2018 met de inzet van hun deskundigheid en expertise een belangrijke bijdrage geleverd aan het oplossen van maatschappelijke dilemma's rondom ondernemen in de leefomgeving.

Dynamiek in ons werkveld

Ook in 2018 stonden de maatschappelijke ontwikkelingen niet stil. De overheid en uitvoeringsinstellingen bereiden zich steeds nadrukkelijker voor op de Omgevingswet. Technologische ontwikkelingen en innovaties gaan snel, maar de klimaatdoelstellingen vragen om nog meer tempo. De wet- en regelgeving loopt vaak achter de feiten aan. Het aantal en de intensiteit van klachten van omwonenden over overlast rond bedrijfsmatige activiteiten nemen toe.

Het jaar 2018 zijn we gestart met ambitieuze doelstellingen. We definieerden project – en programmaresultaten. We hadden belangrijke gesprekken met onze partners te voeren. Onder meer over de manier van financiering van werkzaamheden. Maar ook over extra taken zoals Energiebesparing, Asbest en pilots in het kader van de Omgevingswet.

Nu we bijna 6 jaar bestaan, willen we voor alle opdrachtgevers een volledige uitvoering van het werkprogramma kunnen realiseren. Dat is gelukt: voor vrijwel alle partners hebben we de afgesproken werkzaamheden uitgevoerd. Daarnaast is er een flinke extra groei in vergunningaanvragen verwerkt. Ook zijn op verzoek extra controles of (deel)projecten uitgevoerd.

In een krappe arbeidsmarkt stonden we voor de uitdaging om nieuwe medewerkers te vinden om samen met de bestaande club de doelstellingen te bereiken. Daarbij stonden niet alleen de organisatiedoelstellingen centraal, maar ook de doelstellingen van het Gelders Stelsel en van de medewerkers zelf. Ruimte krijgen om te ontwikkelen, leren, groeien: dat hoort bij goed werkgeverschap. Dat werken bij een omgevingsdienst dynamisch is, kreeg in 2018 nog meer gestalte dan de jaren ervoor. De economische groei zette door en resulteerde in meer activiteit (meldingen, vergunningaanvragen, advisering, toezicht). Er gebeurde ook veel buiten de reguliere VTH-werkzaamheden. Dumpingen van drugsafval, mogelijk instortingsgevaar van de zogenoemde bollenvloeren, illegale asbestsaneringen, illegaal grondverzet en ondermijning. Met de inzet van onze kennis en expertise hebben we onze partners kunnen adviseren en ondersteunen. Een aantal aandachtsdossiers vroeg in 2018 veel inzet van ODRA. We hebben circa 2.800 klachten over overlast van geur, geluid of bedrijfsactiviteiten behandeld. Ook daarin zien we de dynamiek van ons werkveld terug.

Het is aan ODRA en haar partners om werkzaamheden zo transparant mogelijk te maken. Onze belangrijkste indicator is de klanttevredenheid. In 2018 hebben we de tevredenheid over de diensten van de afdeling vergunningen gemeten. Met een respons van 36% is gebleken dat 84% tevreden is, waarvan 30% zeer tevreden. Het belangrijkste verbeterpunt dat uit het onderzoek naar voren is gekomen betreft de informatievoorziening aan onze klanten.

Resultaten 2018

ODRA wil verantwoord met overheidsgeld omgaan en een transparante en gezonde financiële huishouding presenteren. ODRA heeft het jaar met een klein positief resultaat afgesloten. Op een omzet van € 15,1 miljoen is een positief resultaat van € 11.736 behaald.

Vooruitblik 2019

Ook in 2019 staan we weer voor de uitdaging werkprogramma's voor onze partners uit te voeren. Dat doen we met deskundige en gemotiveerde medewerkers, die staan voor hun vak. De facilitering en ondersteuning van medewerkers met goede en toegankelijke informatie moeten beter. Daarom zetten we in op een verbetering van de informatiehuishouding. We bereiden ons verder voor op de Omgevingswet. Dat doen we samen met onze partners, dichtbij en in de keten. De Omgevingswet is een gezamenlijke opgave. In 2019 geven we 'kwaliteit' een extra impuls. We breiden onder meer het klanttevredenheidsonderzoek uit naar de afdeling handhaving. We gaan ook de medewerkerstevredenheid meten. Per januari 2020 starten we met outputfinanciering. Voor de meest voorkomende producten van ODRA geldt dan een vaste prijs en een resultaat- en kwaliteitsdoelstelling. Zo wordt onze bijdrage aan een gezonde, veilige en duurzame leefomgeving nog zichtbaarder. De voorbereidingen hierop vergen aanpassingen in onder meer het financiële systeem. We werken aan de projecten 'Ondersteuning op orde', 'Medewerker van de toekomst' en 'Faciliteiten van de toekomst' om de basis van onze organisatie te verstevigen. Ik kijk met vertrouwen uit naar de resultaten van de uitvoering van onze plannen in 2019.

Over het jaarverslag

Dit jaarverslag toont u de resultaten van de uitvoering van onze VTH-taken in 2018. U vindt informatie terug over projecten zoals Energie en Omgevingswet. In hoofdstuk 3 leest u over de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering in 2018. Daarna vindt u informatie over de uitvoering van ons sociaal beleid in het afgelopen jaar.

Heeft u na het lezen van het jaarverslag vragen? Stel ze dan via communicatie@odra.nl
Ik beantwoord uw vragen graag.

Cora Smelik,
directeur Omgevingsdienst Regio Arnhem

2 Jaarverslag

2.1 Inleiding

Via de maandelijkse partnerrapportages (gestart in april 2018) informeerde ODRA in 2018 haar partners over de gerealiseerde productie en bestede uren, aan de hand van de vastgestelde werkprogramma's en aanvullende opdrachten. Op deze wijze is ODRA het gesprek gestart met de partners over de voortgang van het werkpakket en geleidelijk ook over de kwaliteit van de geleverde prestaties. Hierdoor is er meer sturing en grip ontstaan op de programma's.

De werkprogramma's 2018 zijn in overleg met de partners opgesteld. De basis daarvoor is de producten en dienstencatalogus 2018.

Dit hoofdstuk brengt de resultaten, kosten en baten over het jaar 2018 per programma in beeld. Bij deze verantwoording zijn de programma's, zoals afgesproken in het Gelders Stelsel, als leidende indeling gebruikt.

Om te voldoen aan het Besluit Begroting en Verantwoording is in dit jaarverslag verantwoording afgelegd over de realisatie van de productie ten opzichte van zowel de programmabegroting 2018 als de begroting op basis van kostencategorieën.

2.2 Programma vergunningen

Voor alle partners van ODRA verzorgen we de vergunningverlening milieu. Vergunningaanvragen en meldingen beoordelen we op juistheid en volledigheid. We zorgen ervoor dat ze binnen de wettelijke termijnen worden afgehandeld. Wabo-procedures behandelen we zoveel mogelijk integraal. Als schakel in de keten zoeken wij daarbij nadrukkelijk aansluiting op de 'loketten' van de partners.

Voor de gemeenten Arnhem, Lingewaard, Renkum en provincie Gelderland verzorgt ODRA de meldingen en vergunningverlening die te maken hebben met bouwtaken. Daarbij geven we ook adviezen op het gebied van constructietechniek, de welstandstoets en monumentenzorg. Bij planologische afwijkingen zoeken we afstemming met de partners. Voor de gemeenten Renkum en Lingewaard behandelen we ook de bezwaar- en beroepsprocedures. Ons uitgangspunt is dat we de burger en ondernemer professioneel en effectief willen ondersteunen bij de voorbereiding van zijn (bouw)planontwikkeling. In de voorbereiding leveren we advies over de te zetten stappen. Vervolgens beoordelen we de aanvragen op juistheid en volledigheid. We zorgen ervoor dat deze aanvragen binnen de wettelijke termijnen afgehandeld zijn, meldingen beoordelen we op juistheid en volledigheid.

2.2.1 Terugblik 2018

De economie draaide op volle kracht. Dat merkten wij aan het aantal vergunningaanvragen, meldingen en constructie- en welstandsadviezen. Daarvoor hebben we extra capaciteit ingezet om aan de toegenomen vraag te voldoen.

Steeds minder bedrijven hebben een omgevingsvergunning voor het onderdeel milieu nodig. Zelfs bedrijven met een aanzienlijke milieubelasting, kunnen in veel gevallen volstaan met een melding. Denk hierbij bijvoorbeeld aan betoncentrales, ziekenhuizen en intensieve veehouderijen. Dat maakt de beoordeling van de melding complexer. Maatwerkvoorschriften zijn vaker opgelegd om uitvoering te geven aan lokaal beleid. Dit was ook nodig omdat de

algemene voorschriften uit het Activiteitenbesluit niet in alle situaties voldoen om hinder of milieuschade in voldoende mate te voorkomen.

De productie en de werkgelegenheid in de bouw bleven groeien. Veel burgers en bedrijven pakten kleine en grote (bouw)projecten op. Onze medewerkers hadden ook in 2018 deskundigheid, kwaliteit en tijdigheid in hun vizier. Onze vergunningverleners deden onder meer nieuwe kennis van duurzame technologie en gewijzigde wetgeving op. Hiermee anticipeerden zij op de ontwikkeling van het meer duurzaam bouwen en verbouwen.

We vinden het belangrijk dat burgers en bedrijven snel duidelijkheid over hun aanvragen en meldingen krijgen. Zodat men weet waar men aan toe is. Daar waar ODRA in korte tijd een aanvraag kan behandelen, doet zij dat. Een voorbeeld is de flitsvergunning. Aanvragers krijgen, bij het correct aanleveren van de stukken, binnen twee weken uitsluitel over hun vergunningaanvraag. De reacties op de vlotte en deskundige dienstverlening zijn positief. Voor een versnelling van uitgebreide procedures wordt het vooroverleg ingezet. In dit vooroverleg staat een integrale benadering van de aanvraag centraal. Ook communicatie met de omgeving maakt hiervan onderdeel uit. Het zogenoemde Initiatievenberaad van gemeente Arnhem en Regiekamer-overleggen bij de gemeenten Renkum, Lingewaard en Overbetuwe wierpen door de multidisciplinaire aanpak vruchten af bij het behandelen van aanvragen. In 2018 is er veel beroep gedaan op onze constructie-adviseurs. Bijvoorbeeld voor de inzet van hun expertise op het gebied van 'bollenvloeren' en de inzet van expertise bij de aanpassing van de Willemstunnel in Arnhem. Ook collega-omgevingsdiensten maakten in 2018 gebruik van onze ervaring en kennis.

Voor de afdeling vergunningen geldt dat in 2018 meer producten zijn gerealiseerd dan geraamd in de werkprogramma's. De klanttevredenheid, gemeten via het klanttevredenheidsonderzoek, is gestegen van 81% naar 84%. De tijdsdruk was soms hoog. Dat resulteerde in druk op de kwaliteit van het product. We investeerden in scholing en opleidingen. Met het ontwikkelen van een nieuwe frisse, aanpak voor arbeidsmarktcommunicatie (www.werkenbijgelderseomgevingsdiensten.nl) heeft ODRA de krappe arbeidsmarkt benaderd. Resultaat: zes nieuwe, deskundige collega's voor de afdeling vergunningen.

2.2.2 Resultaten programma vergunningen

Programma Vergunningen	Beoogd resultaat	Norm KPI	Bereikt resultaat	Real. KPI
Productie	95-105% van de werkprogramma's + aanvullende opdrachten gerealiseerd	95-105%	130% :producten 110% uren	😊
Tijdigheid	Verlenen vergunningen (Wabo) binnen de wettelijke termijn	90%	89,1%	😊
Klanttevredenheid	ODRA heeft tevreden klanten en scoort minimaal een 7 bij interview of 80% (zeer) tevreden bij digitale bulk uitvraag	80%	84,0%	😊
Financiële realisatie	Binnen budget	Ja		😊
	- kosten (x € 1.000)	€ 3.904	€ 4.419	
	- baten (x € 1.000)	€ 3.966	€ 4.022	

Toelichting op de verschillen tussen doel en realisatie

- *Toelichting op productie / output:* De productie heeft de raming in de werkprogramma's 2018 overschreden. Dankzij de economische groei is het aantal vergunningaanvragen bouw in 2018 weer toegenomen. Door de (soms ongeplande) toename is de productie onder grote druk tot stand gekomen, waardoor kwaliteit en tijdsbesteding niet binnen de begrote kengetallen zijn geleverd.

Realisatie producten	milieu producten		bouw producten	
	begroot	realisatie	begroot	realisatie
Vergunningen	54	63	1.477	1.867
Sloopmeldingen			920	1.370
Beoordelingen bouw			328	588
Melding activiteiten besluit	367	436		
Vuurwerk	110	92		
Overige producten	137	177	472	424
Totaal vergunningen	668	768	3.197	4.249

- *Toelichting op de tijdigheid:* In het algemeen zijn de aanvragen omgevingsvergunningen binnen de gestelde wettelijke termijnen behandeld. In een aantal gevallen werden procedures verlengd door de uitvraag naar aanvullende gegevens.
- *Toelichting op de klanttevredenheid:* Klanten van de afdeling vergunningen zijn actief benaderd om hun mening over de dienstverlening van de afdeling. Het resultaat van de in 2018 uitgevoerde onderzoeken leidt tot een score van 84% (zeer) tevreden klanten. Positieve reacties hadden vaak betrekking op snelheid in afwikkeling en communicatie (meedenkend, oplossingsgericht, behulpzaam, duidelijk). Het aantal respondenten dat aanduidde niet tevreden te zijn (16%) gaf aan dat voornamelijk te zijn over de doorlooptijd en communicatie. Het opvolgen van de verbetertips is in de organisatie geborgd.
- *Toelichting op de kosten en baten:* De kosten voor de programma's bestaan uit de personeelskosten gerelateerd aan de programma's én de toegerekende overhead. De baten betreffen voornamelijk de gerealiseerde uren op de programma's. De kosten zijn hoger uitgevallen dan begroot. Een van de oorzaken is de hogere tijdsbesteding bij de realisatie van de producten in dit programma.

2.3 Programma toezicht en handhaving

Voor al onze partners voeren we het milieutoezicht bij bedrijven uit en behandelen we eventuele klachten over bedrijven. Het toezichtprogramma, zoals opgenomen in de werkprogramma's, is leidend. Toezicht en handhaving is een cruciale schakel in de reguleringsketen. Preventief toezicht op (bedrijfsmatige) activiteiten in de leefomgeving, verkleint de kans op ongevallen, incidenten of zelfs rampen aanzienlijk. Onze inzet is erop gericht om het naleefgedrag van bedrijven te verbeteren. Daarmee zorgen we voor een verbetering van de veiligheid en leefbaarheid. We toetsen de wettelijke voorschriften, zijn oplossingsgericht en bij een overtreding volgen we de vastgestelde sanctiestrategie.

Naast werkzaamheden voor onze ODRA partners voeren we ook toezicht uit bij complexe bedrijven voor drie andere omgevingsdiensten (Omgevingsdienst Veluwe IJssel, Omgevingsdienst Noord-Veluwe en Omgevingsdienst De Vallei). We zijn gespecialiseerd in de uitvoering van toezicht bij complexe bedrijven binnen het Gelders Stelsel.

2.3.1 Terugblik 2018

De toename van het aantal vergunningaanvragen en meldingen resulteerden in een groei van werkzaamheden voor toezicht en handhaving. Het lukte de werkprogramma's toezicht en handhaving volledig uit te voeren waardoor we een goede bijdrage aan het duurzaam en veilig houden van onze regio en Gelderland leverden. Daarnaast behandelde ODRA circa 2.800 klachtmeldingen.

Ondermijning

Terugkijkend op 2018 werd duidelijk dat klassiek programmatisch toezicht niet afdoende is. Er is meer nodig. Zo heeft ODRA afgelopen jaar veel ondersteuning geleverd op het thema ondermijning bij verschillende partners. Hoe hebben we dat gedaan? Door aan de voorkant mee te denken over hoe ODRA hier adequaat op kan acteren. Onder meer met behulp van het zogeheten barrièremodel, door (op verzoek) controles uit te voeren en meer samen te werken met ketenpartners. Deze aanpak is een voorbeeld van de verschuiving van klassiek naar informatie gestuurd toezicht.

Lokale prioriteiten

Dit jaar heeft ODRA ook lokale prioriteiten (risico's) opgepakt.

U kunt hierbij denken aan kamerverhuurcontroles en controles van uitkragende betonconstructies. Dergelijk risicogericht toezicht, in 2018 alleen nog uitgevoerd in opdracht van de gemeente Arnhem, krijgt in 2019 navolging bij de andere gemeentelijke bouwpartners.

Landelijke handhavingsstrategie

Tijdens de uitvoering van de toezichttaak kwamen, ook in 2018, de toezichthouders regelmatig voor dilemma's te staan: Welke speelruimte laat ik de ondernemer versus zijn omgeving? Hoe verhouden de bouw- en milieuregelgeving zich tot elkaar? En hoe acteer ik als toezichthouder op deze dilemma's? De in 2018 geïmplementeerde Landelijke Handhaving Strategie (LHS) bood (en biedt) hier een bruikbaar kader. Daarnaast investeren we in samen kijken en samenwerken.

Dat had in 2018 bijvoorbeeld tot resultaat dat we dankzij samen optrekken, niet zichtbare overtredingen met schade voor het milieu achterhaalden en konden aanpakken. Een voorbeeld hiervan is het zich ontdoen van afvalstoffen als bouwstof.

Een ander voorbeeld is de ketensamenwerking. Voorbeelden hiervan zijn de uitgevoerde transportcontroles met de politie en de jaarlijkse Handhavingsdag. Op die dag voerden toezichthouders van onder meer politie, brandweer, RWS, ILT en Gelderse Omgevingsdiensten samen controles uit.

2.3.2 Resultaten programma toezicht en handhaving

Programma Toezicht & handhaving	Beoogd resultaat	Norm KPI	Bereikt resultaat	Real. KPI
Productie	95-105% van de werkprogramma's + aanvullende opdrachten gerealiseerd	95-105%	133% :producten 105% uren	😊
Tijdigheid	% van de klachtmeldingen is binnen 2 weken afgehandeld	80%	85,5%	😊
Klanttevredenheid	Nvt	Nvt		
Financiële realisatie	Binnen budget	Ja		😊
	- kosten (x € 1.000)	€ 6.486	€ 5.059	
	- baten (x € 1.000)	€ 6.594	€ 6.448	

Toelichting op de verschillen tussen doel en realisatie

- *Toelichting op productie / output:* In 2018 hebben we meer dan de begrote productie gerealiseerd vanwege onder meer extra her controles, extra controles als gevolg van klachten en nieuwe inrichtingen. Door efficiënt te werken, hebben we de urenbesteding onder de norm kunnen houden.

Realisatie producten Handhaving	milieu producten		bouw producten	
	begroot	realisatie	begroot	realisatie
Klachten	1.089	2.306	337	497
Controles (briks - b1/b2/c1)	1.663	1.799	2.557	2.774
Aspect- vervolgcontroles (incl asl)	1.086	1.271	667	1.026
Rapportage verplichting	418	834	1.778	2.099
Meldingen behandelen	877	1.470		
Overige producten	505	563	105	166
Totaal (ex. hh-besluit)	5.638	8.243	5.444	6.562
		146%		121%

- *Toelichting op de tijdigheid:* Norm ruim gehaald doordat er expliciet aandacht aan is besteed.
- *Toelichting op de klanttevredenheid:* Over de producten en diensten van toezicht en handhaving is in 2018 geen klanttevredenheidsonderzoek gehouden. In 2019 worden deze wel betrokken in het periodieke onderzoek.
- *Toelichting op de kosten en baten:* De kosten zijn lager dan begroot, vooral door efficiency op de controles en meevallende inkoopkosten. Een tweede verklaring is van begroting technische aard; de kosten van het team bodem is in de begroting opgenomen bij handhaving, in de realisatie bij programma advies.

2.3.3 Projecten van toezicht en handhaving

In 2018 zijn voor meerdere partners maatwerkproducten geleverd. Zo voerde ODRA in opdracht van de provincie Gelderland bij een aantal van de inrichtingen die onder haar bevoegd gezag vallen naast milieu- ook controles op bouwen, brandveiligheid en ruimtelijke ordening uit. ODRA voerde ook themacontroles uit bij relevante bedrijven (zowel onder provinciaal als gemeentelijk bevoegd gezag) op het gebied van melden en meten en registreren. Naast deze meer programmatische (jaarlijks terugkerende) taken hebben we in 2018 een groot aantal projecten uitgevoerd. De belangrijkste:

- EED-verplichting; het aanschrijven op het aanleveren van de vereiste rapportage voor deze Europese verplichting en het beoordelen ervan;
- EML (Erkende Maatregelen Lijst energie) controles uitvoeren voor de partners;
- toezicht op overlastpanden en kamerverhuurbedrijven / illegale verhuur in Arnhem;
- de inventarisatie asbestdaken;
- het opsporen van bedrijven die onterecht geen melding maken van verwerking en/of afvoer van afvalstoffen (ondermijning);
- transportcontroles gericht op correct vervoeren van stoffen;
- riolering; controleren van vetafscheiding;
- risico-gericht toezicht.

Daarnaast lag in 2018 de focus op zgn. 'aandachtbedrijven' inzake toezicht en handhaving. De belangrijkste bedrijven zijn Vink, Parenco en Groen Gas Gelderland.

2.4 Programma advies

ODRA beschikt over bijzondere expertises om partners en andere opdrachtgevers gericht en gedegen te adviseren. ODRA levert adviezen op basis van expertise op het gebied van geluid, trillingen, licht, emissies naar lucht, luchtkwaliteit, duurzaamheid en externe veiligheid. Ook worden omgevingsadviezen verstrekt.

ODRA verstrekt adviezen aan partners veelal op basis van concrete adviesvragen (vraag gestuurd). Een deel van de advisering voert ODRA op programmabasis uit. Te denken valt daarbij aan de uitvoering van emissiemetingen bij bedrijven met een zware milieubelasting. Een deel van de advisering door experts betreft interne advisering (binnen ODRA). Dat

betekent dat een expert indien nodig over bodemaspecten, geluid etc. in relatie tot aanvragen omgevingsvergunningen adviseert en inbreng levert in zaken rond toezicht en handhaving.

2.4.1 Terugblik 2018

Integraal omgevingsadvies

Vergunningaanvragen, meldingen, toezicht en handhaving: de medewerkers van afdeling Advies zorgen voor inbreng van hun expertise in de primaire VTH-werkzaamheden. De afgelopen twee jaren heeft de vraag naar integrale milieuadviezen door onze partners een vlucht genomen. Wij zijn blij met deze vragen, want daarmee neemt de kwaliteit van onze producten toe. Wij kunnen onze kennis en ervaring op veel gebieden én integraal inzetten. Zo adviseerden wij in 2018 over de realisatie van windturbines. Daarvoor moest een bestemmingsplan worden aangepast. De specialisten van ODRA adviseerden over onder meer milieuzonering, geluid, externe veiligheid, natuur en bodem. ODRA adviseerde over de mogelijkheden. Daar waar knelpunten werden geconstateerd boden we een doorkijk op eventuele voorwaarden.

Bij een aantal partners zagen we in 2018 overlegvormen zoals de Regiekamer en het Initiatievenberaad ontstaan. Daarbij staat multidisciplinaire benadering van vraagstukken voorop. ODRA is bij een aantal partners als advies- en sparringpartner aangesloten.

Toename inzet juridisch experts

In 2018 constateerden wij een toename van de vraag naar juridische advisering. Een aantal complexe gemeentelijke en provinciale dossiers vroeg (en vraagt) om meer inzet vanuit onze juridische expertise. Bij een aantal aandachtsdossiers zijn onze juristen nauw betrokken geweest. Dat heeft geleid tot een verdere professionalisering van de inzet van vereiste expertises bij complexe vraagstukken. Het aanstellen van een projectleider / casemanager bracht voor de partners de nodige transparantie. De communicatielijnen werden gecentraliseerd en korter.

Team meten & advies: accreditatie verlengd

In 2018 is de accreditatie voor team meten & advies verlengd. Team meten & advies voert onder meer geluid-, licht- en emissiemetingen uit. De emissiemetingen, bij provinciale inrichtingen, leverden waardevolle informatie op over de uitstoot van stoffen en het voldoen aan de wettelijke normen. Vanuit onze gezamenlijke doelstelling om bij te dragen aan een gezonde, veilige en duurzame leefomgeving sluiten we 2018 af met een 'missie' voor 2019: met elkaar in gesprek gaan over het uitvoeren van metingen bij complexe gemeentelijke inrichtingen.

2.4.2 Resultaten programma advies

Programma Advies	Beoogd resultaat	Norm KPI	Bereikt resultaat	Real. KPI
Productie	90% van het aantal begrote producten én 90% uren is geleverd (KPI 1 &2)	90%	83% :producten 94% uren	
Klanttevredenheid	ODRA partners beoordelen de kwaliteit van adviezen gemiddeld met een zeven	Cijfer 7		
Financiële realisatie	Binnen budget	Ja		
	- kosten (x € 1.000)	€ 2.371	€ 4.430	
	- baten (x € 1.000)	€ 2.406	€ 1.983	

Toelichting op de verschillen tussen doel en realisatie

- *Toelichting op productie / output:* In zijn algemeenheid valt op, dat de realisatie van een aantal producten aanzienlijk afwijkt van de begrote productie. Adviesproducten zijn

(sterk) vraaggestuurd van aard én adviesproducten zijn in de regel als maatwerk aan te merken, waarbij sprake is van grote(re) verschillen in de urenbesteding.

Realisatie producten	milieu producten		bouw producten	
	begroot	realisatie	begroot	realisatie
- Omgevingsadvies verstrekken	73	91		
- Geluidsadvies verstrekken	56	57		
- Rapport beoordeling lucht	90	84		
- Onderzoek & advies lucht	73	42		
- Bodem advies	389	342		
Overige producten	350	239		
Totaal advies	1.031	855	83%	nvt

- Het aantal uitgevoerde onderzoeken en advies lucht is fors achtergebleven bij de planning. Vooral de feitelijke vraag tot uitvoering van onderzoek bleek gedurende 2018 beperkter van omvang te zijn. Onderzoek is vooral uitgevoerd bij complexe inrichtingen (bevoegd gezag provincie Gelderland).
- De verwachte toename van het aantal verstrekte omgevingsadviezen is uitgekomen. Deze toename houdt verband met de groei van het aantal ruimtelijke initiatieven in combinatie met de behoefte aan integrale milieuidvisering. Een verdere groei naar de vraag naar dit product wordt voorzien in verband met de komst van de Omgevingswet.
- *Toelichting op de kosten en baten:* De kosten zijn hoger dan begroot. De oorzaak betreft de kosten van het team bodem. In de begroting opgenomen bij handhaving, in de realisatie bij programma advies. Daarnaast wordt er vanuit advies in grote mate bijgedragen aan de realisatie van producten binnen vergunningen en handhaving. De (personeels)kosten worden verantwoord bij advies, terwijl de opbrengsten verantwoord zijn bij de betreffende programma's.

2.5 Programma algemeen en projecten

In het programma algemeen en projecten zijn de belangrijkste projecten van ODRA opgenomen, evenals de juridische werkzaamheden door ODRA, zoals behandeling van zienswijzen, bezwaar, voorlopige voorziening en beroep en handhavingsbesluiten (formeel programma toezicht en handhaving).

2.5.1 Terugblik 2018

Projecten, algemeen en juridische producten; resultaten

Programma Projecten, algemeen en Juridisch	Beoogd resultaat	Norm KPI	Bereikt resultaat	Real. KPI
Productie	90% van het aantal begrote producten én 90% uren is geleverd (KPI 1 & 2)	90%	87% :producten 85% uren	☹️
Juridische kwaliteit	% bezwaren en beroepen die ongegrond zijn verklaard, danwel zijn ingetrokken.	90%	81,4% beroep % bezwaar	☹️
Klanttevredenheid	Nvt	Nvt		
Financiële realisatie	Binnen budget	Ja		😊
	- kosten (x € 1.000)	€ 2.060	€ 801	
	- baten (x € 1.000)	€ 2.092	€ 2.195	

Toelichting op de verschillen tussen doel en realisatie

- *Productie / output:* Bij de 'juridische' producten bezwaar behandelen, handhavingsbesluit nemen en zienswijzen behandelen is opvallend, dat de productie (sterk) achtergebleven is

bij de raming daar waar het gaat om het taakveld milieu, en bij taakveld bouwen juist te zien is dat de productie de raming aanzienlijk heeft overtroffen. Aard maar vooral de omvang van de bouwactiviteiten zijn daar debet aan.

Realisatie producten Projecten en algemeen	milieu producten		bouw producten	
	begroot	realisatie	begroot	realisatie
Juridische producten				
- Handhavingsbesluit (program	121	87	169	213
- Beroep behandelen	39	14	24	24
- Bezwaar behandelen	44	28	58	95
- Zienswijzen behandelen	65	25	225	151
Overige producten	10	12	14	19
Totaal projecten & algemeen	279	166	490	502
		59%		102%

- *Toelichting op de juridische kwaliteit:* Het streven van 90% voor wat betreft het aantal ongegronde of ingetrokken beroepszaken is niet gehaald, reden om nog weer te investeren in de kwaliteit van (primaire) besluiten. Daarnaast is een traject gestart om de juridische kwaliteit van onze producten nog verder te verbeteren. Vanaf 2019 wordt ook bijgehouden het percentage (on)geronde bezwaarzaken.
- *Toelichting op de kosten en baten:* De kosten in dit programma betreffen alleen de kosten van de projecten. De kosten van juridische producten zijn verantwoord onder advies.

Omgevingswet

De Omgevingswet is een gezamenlijke, integrale opgave. ODRA wil ruim voor 1 januari 2021 gereed zijn om de Omgevingswet uit te voeren volgens de visie en het beleid van de provincie en gemeenten. Onze betrokkenheid bij de invoering van de Omgevingswet - in de vorm van advieskracht kennis, expertise en ervaring - heeft in 2018 meer vorm gekregen. Wat hebben we onder meer gedaan?

- Deelgenomen aan pilots (6) bij en met partners. Geoefend met het werken binnen de Omgevingswet.
- Een bestuurders dag over de Omgevingswet, samen met Omgevingsdienst De Vallei en VGGM, georganiseerd. Unanieme reactie van bestuurders: "dit moeten we vaker doen".
- Met medewerkers van ODRA de Serious Game 'bestuurlijke afwegingsruimte' gespeeld. Twee games (uitrol in 2019) in samenwerking met de andere Gelderse Omgevingsdiensten laten ontwikkelen.
- Informatie en kennis gedeeld via bijeenkomsten en intranet.

GUOV

ODRA voerde ook in 2018 voor de gemeentelijke partners taken voor externe veiligheid (omgevingsveiligheid) uit. Deze taken betroffen structurele wettelijke taken en het subsidieprogramma 'Gelders Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid 2015-2018 (GUOV)'. In 2018 is een groot verschil gebleken in het aantal afgenomen producten tussen partners . Wat hebben we onder meer gedaan?

- Branchegericht project grote ammoniakkoelinstallaties.
- Werkzaamheden provinciale risicokaart.
- Adviseren partners over externe veiligheid.
- Informeren partners over ontwikkelingen op EV-gebied.

De ontvangen subsidie bedroeg € 124.930,- in 2018. De kosten bedroegen in 2018 € 138.900 Het verschil met de subsidie komt ten laste van de exploitatie ODRA.

Saneringsprojecten verkeerslawaaï

Ook in 2018 voerde ODRA projecten geluidssaneringen weg- en railverkeer uit, waarvoor subsidies van Bureau Sanering Verkeerslawaaï (BSV) zijn verkregen. Wat hebben we onder meer gedaan?

- Subsidieaanvragen bron-, gevel- en/of scherm maatregelen begeleid.
- Saneringsprogramma's voor een aantal wijken in Arnhem opgesteld en ingediend.
- Geadviseerd bij en over EU- geluidskaarten en actieplannen, zoals het EU-actieplan van gemeente Arnhem.
- Maatregelen MJPG- weg en rail beoordeeld.

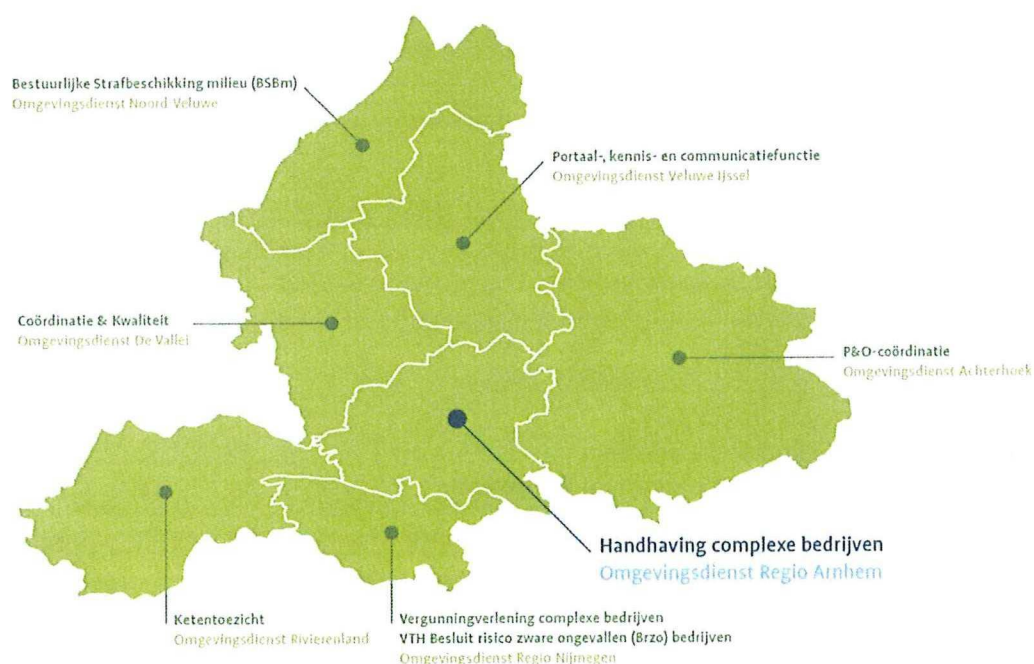
Regionale Verkeers- en Milieu Kaart (RVMK)

Voor het opstellen en onderhouden van de regionale Verkeers- en Milieukaart voerden de specialisten van ODRA in 2018 de regie op een aantal werkzaamheden uit, zoals het updaten van milieumodellen, geluidsmodellen beheer milieukaart en uitvoering van een verkeerstelprogramma. De kosten zijn via een aparte bijdrage in rekening gebracht bij de deelnemende partners en gemeenten. Totale kosten afgerond € 110.000. Het budget bedroeg € 105.000,- in 2018. De resterende € 5.000 wordt bekostigd uit het bestemmingsfonds RVMK.

2.6 Stelseltaken

Binnen het stelsel van Gelderse Omgevingsdiensten is afgesproken dat iedere omgevingsdienst een stelseltaak uitvoert. Dit houdt verband met efficiency en robuustheid (voldoen aan kwaliteitscriteria). ODRA staat opgesteld voor complexe handhaving. De uitvoerende omgevingsdienst brengt de kosten voor het uitvoeren van de stelseltaak in rekening bij de andere omgevingsdiensten.

De kosten van de stelseltaken die ODRA uitvoert, worden in rekening gebracht bij de andere Gelderse Omgevingsdiensten. Hieronder leest u een toelichting op de stelseltaken in 2018.

2.6.1 Complexe handhaving

Omgevingsdienst Regio Arnhem is de coördinerende OD als het gaat om de complexe handhaving binnen het Gelders Stelsel. In het kader van deze taak voert ODRA in elk geval de volgende taken uit:

- afstemming binnen het stelsel over de complexe handhaving;
- coördineren programmatisch toezicht complexe handhaving (melden en registreren, meten en registreren, E-PRTR en het project bouwen en RO);
- coördinatie stelsel-brede handhavingsprojecten;
- uitvoering toezicht complexe inrichtingen.

In 2018 voerde ODRA net als eerdere jaren toezicht uit bij complexe bedrijven bij drie omgevingsdiensten in De Vallei, Noord-Veluwe en de regio Veluwe IJssel. Daarnaast heeft ODRA de uitvoering van het programmatisch toezicht gecoördineerd en geëvalueerd.

Ontwikkelingen coördinatietaak

Afgelopen jaar onderzocht de provincie samen met de Gelderse Omgevingsdiensten op welke wijze de complexe handhaving kan worden verbeterd. De provincie is namelijk niet tevreden over de kwaliteit van de dienstverlening. Begin 2019 zal het voorkeurscenario bekend worden. De verwachting is dat er programmasturing op de complexe inrichtingen komt, in eerste instantie voor de provinciale inrichtingen maar op een later moment ook voor de gemeentelijke inrichtingen. De programmasturing houdt onder meer in dat er regie komt op de prioritering en wijze van uitvoering. Bovendien willen we informatie en kennisuitwisseling beter stroomlijnen. In 2019 gaat daartoe een kwartiermaker complexe handhaving aan de slag. Doel: een effectieve en kwalitatief hoogwaardige uitvoering van het complex toezicht en handhaving, level playing field op Gelders niveau en een betere informatievoorziening richting de provincie.

2.6.2 Complexe vergunningverlening

Omgevingsdienst Regio Nijmegen voert als gespecialiseerde omgevingsdienst de vergunningverlening voor complexe inrichtingen onder provinciaal en gemeentelijk gezag uit. ODRN borgt dat voor alle milieuaspecten voldaan wordt aan de kwaliteitscriteria. De complexe inrichtingen zijn IPPC-inrichtingen en inrichtingen ingedeeld in de categorie 4.2 en hoger van de VNG-publicatie 'Bedrijven en milieuzonering'.

2.6.3 Overige stelseltaken (uitgevoerd door OD's)

Ketentoezicht

Met het Programma Ketentoezicht, belegd bij Omgevingsdienst Rivierenland, richten de OD's zich samen op milieucriminaliteit en calculerend gedrag in de afvalstoffenketens. Het gaat daarbij om gedrag waarbij sprake is van (beoogd) geldelijk gewin en (een hoog risico op) grote milieuschade. Bij de ketenaanpak houden we rekening met het Dreigingsbeeld Oost Nederland en met de specifieke regionale situatie.

In het programma 2018 van Ketentoezicht stonden:

- meewerken aan opstellen Omgeving risicobeeld Oost Nederland;
- participate pilots I-GO & Inspectie view Milieu;
- ketenaanpak asbest;
- ketenaanpak verontreinigde grond;
- ketenaanpak AEC bodem-as;
- pilot analyse met Politie op problematiek dumping en productie synthetische drugs in Zuid Gelderland.

Portaal GO

Omgevingsdienst Veluwe IJssel voert de stelseltaak Portaal GO uit. Deze taak bundelt de functies Portaal (verbinding en afstemming met interne en externe partners), Kenniscentrum en Communicatie. Portaal GO functioneert hiermee veelal als scharnierpunt tussen de Gelderse Omgevingsdiensten en de "externe partners". In 2018 gaf Portaal GO onder meer uitvoering aan het Tactisch Overleg Overijssel Gelderland (TOOG) en Operationeel Overleg Overijssel Gelderland (OOOG). Samenwerking in de keten staan bij deze overleggen centraal. Portaal GO heeft in 2018 de Gelderse Omgevingsdag georganiseerd: een dag waarbij alle medewerkers van de Gelderse Omgevingsdiensten bij elkaar komen, elkaar ontmoeten, leren en kennis delen.

HRM

Omgevingsdienst Achterhoek is verantwoordelijk voor de stelseltaak HRM. Het gezamenlijk oppakken van HRM-vraagstukken, de coördinatie van de HRM-stelseltaak en de advisering van het CGO maken deel uit van de werkzaamheden die vallen onder deze stelseltaak. In 2018 is er volop aandacht aan arbeidsmarktcommunicatie besteed. Resultaten hiervan zijn onder meer www.werkenbijgelderseomgevingsdiensten.nl en een nieuwe, frisse look & feel van vacatures bij de Gelderse Omgevingsdiensten.

Bestuurlijke strafbeschikking milieu (BSBm) en BOA-coördinatie

Omgevingsdienst Noord-Veluwe draagt binnen de stelseltaak BSBm de verantwoording en zorg voor de juridische toetsing van BSBm's en voor de doorgeleiding daarvan naar het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB). ODNV is daartoe gemandateerd door de directeurs van de overige Gelderse Omgevingsdiensten.

ODRA had ook in 2018 twee BOA's in dienst, die daarvoor 600 uur beschikbaar hebben. In 2018 hebben we geïnvesteerd in het implementeren van de landelijke handhavingstrategie en de samenwerking met het openbaar ministerie. De capaciteit voor de inzet van strafrecht bleek te krap voor de opgave. Dankzij de BOA-poule in het Gelders Stelsel kunnen we de ergste nood lenigen maar nu de LHS is geïmplementeerd, neemt het aantal zaken waarbij strafrecht een rol speelt aanzienlijk toe. In het laatste kwartaal 2018 zijn wij begonnen volgens de LHS te werken bij milieu- en bodemtoezicht. Dit heeft geresulteerd in 14 zaken waarbij de BOA is betrokken door toezicht. Hiervan zijn 8 zaken strafrechtelijk onderzocht waarbij er inmiddels 3 keer regulier proces verbaal is opgemaakt en ingezonden naar het OM. Eén keer is een BSBm opgemaakt en 2 zaken zijn afgedaan met een strafrechtelijke waarschuwing. Eén zaak is nog in behandeling en bij vijf zaken was het toezicht niet volledig, correct en/of de toepassing LHS niet juist gedaan.

Coördinatie en kwaliteit

Omgevingsdienst De Vallei is verantwoordelijk voor de stelseltaak 'Coördinatie en kwaliteit van het Gelders Stelsel'. Het doel van deze stelseltaak is om het Gelders Stelsel blijvend op een kwalitatief goed niveau te laten functioneren.

In 2018 is veel aandacht besteed aan de doorontwikkeling van het Gelders Stelsel. Deze doorontwikkeling volgde op de evaluatie van de werking van het Gelders Stelsel. De ambitie en strategische doelen van de Gelderse Omgevingsdiensten zijn op ambtelijk en bestuurlijk niveau herijkt.

Daarnaast werd er onder meer ondersteuning bij het uitvoeren van de klanttevredenheidsonderzoeken (gezamenlijke aanpak) verleend.

In 2018 voerden alle omgevingsdiensten in Nederland een collegiale toets uit. De collegiale toets houdt in dat omgevingsdiensten in groepjes van drie een kijkje in elkaars keuken

nemen. Het delen van kennis over de VTH- en bedrijfsvoeringprocessen en het delen van ervaringen staan hierbij centraal. De VTH Kwaliteitscriteria 2.1 geven richting in de onderwerpen van gesprek. ODRA is getoetst door Zuid-Holland-Zuid (OZHZ) en de Regionale Uitvoeringsdienst Zuid-Limburg (RUD ZL). De toets leverde ODRA waardevolle informatie. Er is nog veel van elkaar te leren. Maar ook te concluderen: de bestuurlijke samenwerking hebben we goed op orde. Daarom staat de collegiale toets (samen met Omgevingsdienst IJsselland en Omgevingsdienst Haaglanden) ook in 2019 op het programma.

3 Bedrijfsvoering

3.1 Inleiding

ODRA streeft een transparante, eenvoudige en doelmatige bedrijfsvoering na. In 2018 is een groot aantal stappen gezet. Er zijn goede resultaten behaald op het speerpunt 'basis op orde' en vanuit het 'verbeterplan control' zijn de P&C-cyclus, de administratieve organisatie en de informatievoorziening aan de partners, het MT en bestuur opgezet en verbeterd. In 2019 zet ODRA nog drie belangrijke stappen om een doelmatige bedrijfsvoering te realiseren. Dat betreft de voorbereiding op de outputsturing, implementatie van een ERP-systeem en het op orde brengen van het zaakstelsel.

3.2 Uitgangspunten bedrijfsvoering en bekostiging

De bedrijfsvoering en inrichting van de administratieve organisatie zijn gebaseerd op de uitgangspunten die gelden voor de bekostiging van ODRA (conform gemeenschappelijke regeling). ODRA werd voor de milieutaken bekostigd conform het model van inputfinanciering / fixed-price, in combinatie met tal van bilaterale afspraken. Dit gaf tijdens het opstellen van de jaarrekening 2017 veel onduidelijkheid en verwarring.

In de zomer van 2018 besloot het bestuur om het bekostigingsmodel aan te passen. Er is gekozen om voor de jaren 2018 en 2019 over te stappen op bekostiging via nacalculatie op uren. Hiermee uniformeren we het grote aantal verschillende (bilaterale) afspraken en doen we recht aan de verhouding kosten versus afname. Deze vorm van bekostiging is de eerste stap naar outputfinanciering in 2020.

Voor de abonnementen geldt een uitzondering op deze generieke bekostigingsafspraken. Hier voor geldt een fixed-price, op basis van het aantal begrote uren per partner.

Op weg naar outputsturing en -financiering

Het Algemeen Bestuur besloot oktober 2018 om per 1 januari 2020 een beheerste vorm van outputfinanciering in te voeren. Dit houdt in dat er in de bekostiging drie stromen gaan ontstaan:

- producten worden bekostigd op basis van een vaste kostprijs;
- diensten worden bekostigd op nacalculatiebasis;
- collectieve diensten (waaronder de abonnementen) op basis van een fixed-price met verdeelsleutel over de deelnemende partners.

Outputfinanciering is een afgeleide van outputsturing. ODRA zet in op een transitie om te gaan sturen op output en outcome. Het Algemeen Bestuur heeft aan ODRA gevraagd om de effecten van de overgang naar output in de reguliere begrotingscyclus 2020 op te nemen, zodat de Raden en Staten van de partners hierover in het voorjaar 2020 kunnen beslissen.

3.3 P&C-cyclus

Afstemming P&C cyclus met partnerbegroting

In 2018 is de P&C-cyclus afgestemd op de cycli van de partners. De begroting 2019 is afgelopen jaar in twee fasen tot stand gekomen. In mei 2018 is een initiële begroting opgesteld. In oktober 2018 is de 1^e begrotingswijziging 2019 opgesteld. Deze begroting is volledig gebaseerd op de werkpakketten 2019 van de partners, die in augustus 2018 samen zijn opgesteld.

Verbetering rapportages

ODRA is in april 2018 gestart met de maandelijkse partnerrapportage. Ook de omgevingsdiensten ontvangen een periodieke rapportage (per kwartaal) over de voortgang van het werkpakket. In de overgang naar outputsturing verschuift geleidelijk de focus van bestede uren naar resultaat en de kwaliteit van de producten. De maandrapportage blijkt een bruikbaar instrument, dat de transparantie vergroot. Ook voor de interne bedrijfsvoering, met name voor de verbetering van de kwaliteit van tijdschrijven, werkt de maandelijkse monitoring adequaat.

ODRA is in juli 2018 ook gestart met maandelijkse monitoring in het MT en periodieke rapportages aan het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur. Deze rapportages monitoren naast de productie en urenbestedingen (= voortgang op de werkprogramma's) ook de andere aspecten van de bedrijfsvoering, zoals financiën, bezetting, KPI's, speerpunten en risico's). Dit geschiedt aan de hand van een dashboard, vormgegeven op basis van een Balanced Score Card.

Bedrijfsvoering algemeen

In 2018 heeft ODRA haar visie op bedrijfsvoering herzien. ODRA heeft strak regie gevoerd op de uitvoering van verbeterpunten. Verbeterpunten die door ODRA, partners en de accountant in de voorbije jaren zijn gesignaleerd. Zoals een meer transparante en overzichtelijke informatievoorziening om voortgang en sturing te laten zien. Ook gaf de beperkte regie op de ICT systematiek van gemeente Arnhem (uitbesteed aan De Connectie) en de huisvesting aanleiding tot het doen van een grondige studie naar onze behoeften op deze gebieden. Over de jaarrekening 2017 heeft de accountant een beperkende verklaring inzake de rechtmatigheid afgegeven. Dit betrof fouten (boven de tolerantiegrens) inzake de Europese aanbestedingswet. Dit was mede aanleiding voor ODRA om haar inkoop- en aanbestedingsbeleid te herzien. Vanaf 1 juli 2018 is het nieuwe beleid van kracht.

Organisatieontwikkeling

De Omgevingswet (ingangsdatum 2021) en de invoering van outputsturing vragen om een andere ondersteuning van de organisatie. In 2018 is er onderzoek uitgevoerd naar het optimaliseren van de ondersteuning. Een resultaat daarvan is dat ODRA in 2018 al een deel van de administratieve taken zelf uitvoerde. Hiermee nam ODRA ook al een voorschot op de invoering van een ERP-systeem (enterprise resource planning). Ook de voorbereidingen voor de aanbesteding van een nieuw zaakstelsel zijn gestart. Een organisatieontwikkeling betrof ook het aantal medewerkers van ODRA. Het aantal medewerkers nam toe. Daarom is in 2018 de huisvestingscapaciteit uitgebreid. ODRA startte in 2018 eveneens de oriëntatie op mogelijkheden voor andere huisvesting.

3.4 Medewerkers (sociaal jaarverslag)

Het sociaal beleid van ODRA is gericht op goed werkgeverschap, zodat medewerkers in staat zijn zich optimaal te ontwikkelen en te ontplooiën. Die ontwikkeling staat niet stil. Het is een

continu proces, waarbij ODRA zich blijft aanpassen aan de dynamische omstandigheden in de arbeidsmarkt en de vraag van de partners naar expertises en kwaliteitsverbetering. Dat vraagt om constante aandacht voor professionaliseren en ontwikkelen. Flexibiliteit en samenwerken zijn voor alle medewerkers vereiste competenties. Duurzame inzetbaarheid en vitaliteit zijn daarbij de randvoorwaarden.

Professionalisering en ontwikkeling

Bij het verder professionaliseren en ontwikkelen van ODRA en haar medewerkers zijn de uitgangspunten:

- de klant staat centraal;
- ODRA is een lerende organisatie;
- we leveren kwalitatief hoogwaardige producten en diensten;
- onze medewerkers zijn taakvolwassen (dé professional);
- onze medewerkers werken met plezier;
- verantwoordelijkheid, vakmanschap, samenwerken en vertrouwen zijn de kernwaarden.

Werken aan ontwikkeling

Het managementteam heeft, samen met een coach, gewerkt aan de thema's: verbinding, persoonlijk leiderschap en organisatieontwikkeling. Op team- en afdelingsniveau zijn trainingen (samenwerken, communicatie, financieel rechercheren) gevolgd.

VTH Kwaliteitscriteria

ODRA wil voldoen aan de VTH Kwaliteitscriteria 2.1. Ook in 2018 rapporteerde ODRA over zowel de procescriteria als de kritieke massa ('vliegreuven'). Alle medewerkers moeten voldoen aan de VTH Kwaliteitscriteria 2.1. In de praktijk is 100% voldoen aan de criteria niet realistisch. Denk hierbij aan starters die hun opleidingen nog aan het afronden zijn en de benodigde ervaring (vliegreuven) nog niet hebben opgedaan.

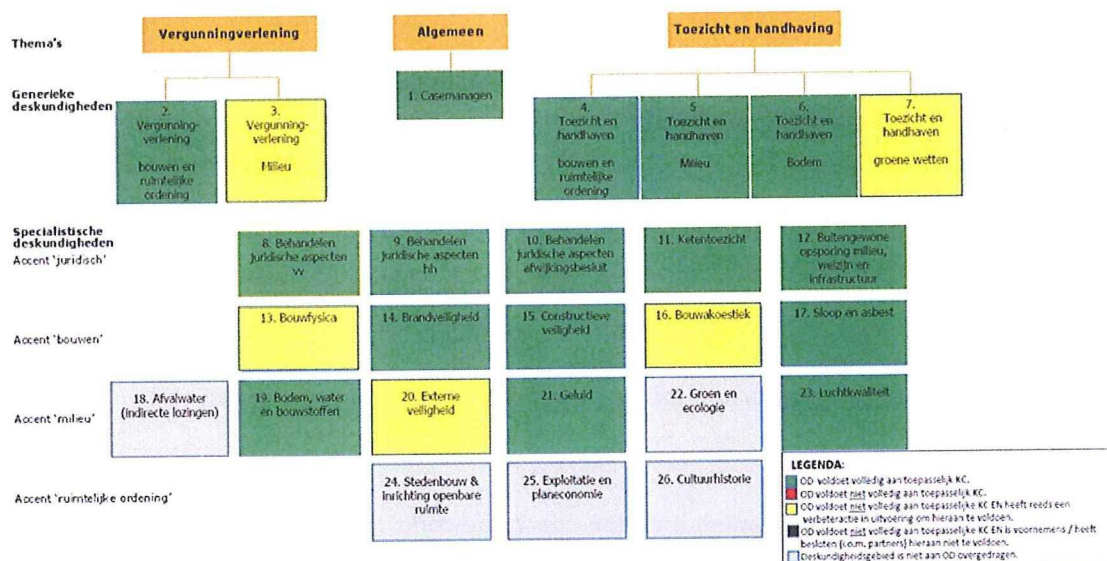
ODRA is goed op weg om volledig robuust te zijn op de VTH Kwaliteitscriteria 2.1.

Voor wat betreft de procescriteria scoren we groen op 12 van de 19 gebieden. Bij de deskundigheidsgebieden van de kritieke massa zijn dat er 16 van de 21.

Vijf van de in totaal 26 deskundigheidsgebieden zijn niet aan ODRA overgedragen. Er zijn meerdere verbetertrajecten gestart om robuuster te worden op de kwaliteitscriteria.

Er is geïnvesteerd in trainingen en opleidingen. Het opleidingsbudget ad € 224.000 is in 2018 nagenoeg geheel besteed. Voor wat betreft de procescriteria is er onder meer besloten om de kritieke prestatie indicatoren te synchroniseren met die van de omgevingsdiensten in het Gelders Stelsel. Dat helpt om onze prestaties kwalitatief met andere OD's te vergelijken en van elkaar te leren.

BEHAALDE RESULTATEN 2018 Omgevingsdienst Regio Arnhem

In bijlage 3 zijn de VTH KC 2.1 Procscriteria opgenomen.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid

Het belangrijkste kapitaal van ODRA zijn de medewerkers. Daarom vindt ODRA het belangrijk te investeren in de vitaliteit, gezondheid en duurzame inzetbaarheid van de medewerkers. Jong en oud.

Gezondheid

Ook in 2018 konden de medewerkers en leidinggevenden gebruik maken van IZA-bedrijfszorg. Naast de tweedelijnszorg, zoals psycholoog en fysiotherapeut, kunnen medewerkers bij IZA onder meer terecht voor een vitaliteitsgesprek en online voor kortdurende psychologische zorg of langdurende herstelbegeleiding (fysiek).

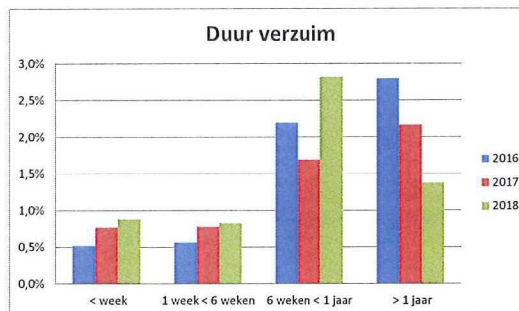
Gedeelde verantwoordelijkheid

Duurzame inzetbaarheid is een gedeelde verantwoordelijkheid. Het primaire belang van de medewerker is om aansluiting te houden met het werk en de arbeidsmarkt. Tegelijkertijd heeft de organisatie de behoefte om goede, fitte en gemotiveerde medewerkers aan zich te binden, die optimaal bijdragen aan een flexibele en productieve organisatie.

Verzuim

Het verzuim is in 2018 toegenomen. Er is een afname van het aantal medewerkers dat geen verzuim heeft (42% in 2018). Echter, de gemiddelde verzuimduur is toegenomen. Dit betreft vooral de categorie 'middellang' verzuim (van 6 weken tot een jaar). Sinds 2016 neemt het lange verzuim (> 1 jaar) af.

Verzuim in %	2016	2017	2018
Verzuimpercentage	0,1	0,1	0,1
Meldingsfrequentie	0,8	0,9	1,0
Gemid. verzuim duur (in dagen)	25,6	26,0	30,1
Aantal nul-verzuimers	info niet beschikbaar	70,0	58,0
Aantal interne fte's		119,9	139,5
- gemiddeld %		58%	42%

Ziektewet- en WW-uitkering

ODRA is eigen risicodragers van uitkeringen voor de ziektewet en werkloosheid. Medewerkers met een tijdelijke aanstelling die (ziek) uit dienst gaan, ontvangen een (ziektewet)uitkering. Deze uitkering wordt betaald door ODRA. In dit verband en vanuit risicomanagement worden tijdelijke vacatures sinds 2018 ingevuld via een payroll constructie. In 2018 waren tien medewerkers via payroll binnen de organisatie werkzaam.

ODRA is ook verantwoordelijk voor de re-integratie van de zieke medewerker (al dan niet naar een passende functie in eerste spoor binnen de eigen organisatie). In het tweede jaar van ziekte dient ook het zogenaamde 2e spoor, passende functie buiten de eigen organisatie, door ODRA te worden ingezet. ODRA is eigen risicodragers voor de WW (met eventueel bovenwettelijke uitkering). In 2018 is voor één medewerker een vervroegd 2e spoor ingezet. Daarnaast zijn twee lopende 2e spoortrajecten met de instroom in de WIA beëindigd.

Wet arbeid en zorg

De Wet Arbeid en Zorg regelt het recht op verschillende verlofsoorten. In 2018 namen acht medewerkers ouderschapsverlof op. Daarnaast waren er vijf medewerkers met kort- en of langdurend zorgverlof.

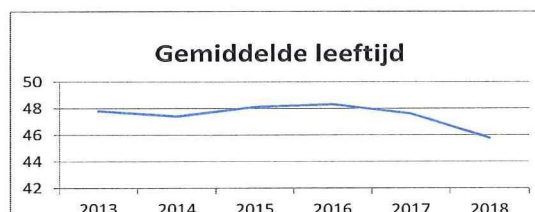
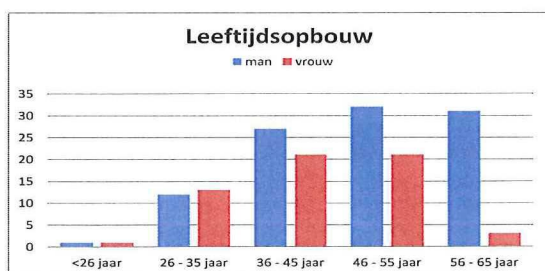
Bedrijfsarts en IZA-bedrijfszorg

In 2018 hebben elf medewerkers gebruik gemaakt van het Arbo-spreekuur van de bedrijfsarts. Voor het ergonomisch instellen van de eigen werkplek hebben twee medewerkers een beroep gedaan op de IZA-bedrijfszorg. Er zijn vier consulten bij de vertrouwenspersoon geweest.

Regionale Bezwarencommissie Personele Aangelegenheden

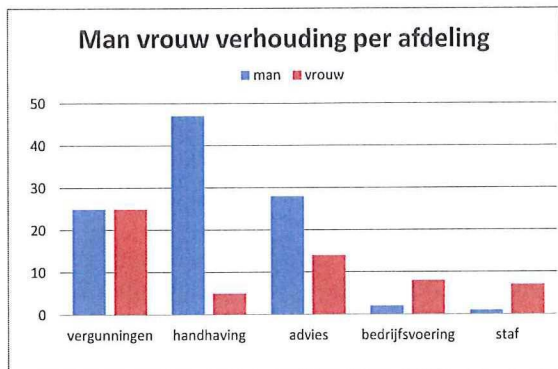
Twee medewerkers dienden een bezwaar in tegen een genomen besluit en trokken dit bezwaar vervolgens in.

Leeftijdsopbouw / gender

In de werving- en selectieprocedures heeft ODRA extra aandacht besteed aan de groepen young professionals en kandidaten met een carrièreswitch naar VTH-competenties. Er zijn vier

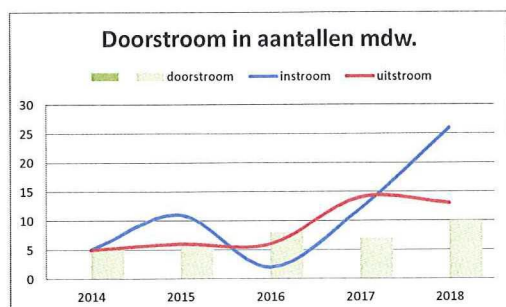
nieuwe medewerkers uit deze groepen aangetrokken. Zij doorliepen een individueel VTH-opleidingsprogramma. De gemiddelde leeftijd is iets gedaald. Een aandachtspunt voor ODRA is de uitstroom vanwege pensionering van deze veelal specialisten en het waarborgen van de aanwezige kennis.

De verhouding mannen versus vrouwen kent geen evenwichtige samenstelling. Handhaving en toezicht is een 'mannenclub', terwijl bedrijfsvoering en staf grotendeels uit vrouwen bestaan.

Het medewerkersbestand van ODRA is nog geen afspiegeling van de samenleving. Het aandeel mannen is 64% (103) versus 36% vrouwen (59).

Instroom, doorstroom en uitstroom

jaar	werk erva- ringsplaats	detachering	doel- groepen	stage
2014	2	0	0	0
2015	2	1	0	0
2016	2	2	0	0
2017	1	2	3	2
2018	0	1	2	3

ODRA heeft kent sinds 2017 hoge instroom- en uitstroom cijfers. In 2018 zijn 13 mensen uitgestroomd (circa 10%) en 26 in gestroomd. De netto instroom hangt samen met de groei van de organisatie (meer vraag vanuit de werkpakketten) en het beleid om het aandeel externe inhuur te verminderen vanwege de kosten.

De tabel laat zien dat ODRA ook beter haar maatschappelijke rol pakt. Het aantal medewerkers vanuit specifieke doelgroepen en het aantal stagiaires is toegenomen. Ook kende ODRA, vanuit het mobiliteitsbeleid, een toename van coaching- en loopbaantrajecten van individuele medewerkers in 2018:

- loopbaan coaching: 3 medewerkers
- extern coachingstraject: 2 medewerkers
- Dag van de Mobiliteit: 2 medewerkers
- Mobiliteitstraject: 4 medewerkers

Detachering

- gedeeltelijke detachering zonder intentie tot structureel dienstverband: 1 medewerker
- uitvoeren opdracht bij partners: 7 medewerkers

Arbeidsmarkt

In 2018 is het ODRA gelukt om de interne bezetting te laten groeien ten opzichte van de externe inzet. Desondanks is het lastig om de goede expertise op tijd in huis te hebben. Met de partners wordt dan ook afgesproken om zoveel mogelijk voorziene capaciteit in het werkpakket op te nemen, opdat we tijdig werving kunnen starten. Desondanks blijft het moeilijk (of tegen hele hoge kosten) om specialisten te werven.

3.5 Facilitaire diensten

ODRA huurt kantoorruimte inclusief daarbij behorende facilitaire dienstverlening van gastheer Arnhem. ODRA beschikte per 1 januari 2018 over 2.000 m² kantoorruimte en vergaderruimtes (101 werkplekken).

Huisvesting	Ultimo 2017	gemiddeld 2018	Per 1 jan 2019	Vershil
Gehuurd ruimte in m2	1.979	2.143	2.371	
- aantal werkplekken	101	109	121	
Kosten huur in euro's	346.715	402.262	502.419	155.704
Kosten huur (all-in) per m2 : euro's	175,2	187,8	211,9	21%
Aantal fte's (intern & extern)	137,7	146,7	155,3	13%
Kosten per fte	€ 2.518	€ 2.742	€ 3.235	

Per 1 juli 2018 heeft ODRA haar kantoorruimte uitgebreid. De bezetting was gegroeid naar circa 145 fte in het voorjaar van 2018. Op 101 werkplekken gaf het serieuze knelpunten. Er zijn daarom per 1 juli 20 werkplekken extra gehuurd. De huisvestingskosten zijn hierdoor toegenomen.

Ook in 2018 nam ODRA facilitaire dienstverlening af van de gemeente Arnhem. Het ging daarbij om de receptie, bewaking en parkeerplaatsen. Daarnaast handelde gemeente Arnhem personeelsadministratie en enkele financiële taken (debiteuren, crediteuren en voorbereiding BNG handelingen) voor ODRA af. In 2017 droeg gemeente Arnhem een belangrijk deel van de dienstverlening over naar de nieuw gevormde organisatie De Connectie. Gemeente Arnhem blijft verantwoordelijk voor de huisvesting.

ODRA is voor het juist uitvoeren van haar taken sterk afhankelijk van geautomatiseerde informatieverwerking. Het informatiesysteem dat ODRA voor haar primaire processen gebruikt is Suite for Omgevingsdiensten (S4O) van Centric. Voor de secundaire processen zoals tijdschrijven, financiën en werkplekautomatisering gebruikte ODRA het systeem Decade en de ICT-omgeving van gastheer Arnhem/De Connectie.

Vervoer en wagenpark

Per 1 januari beschikte ODRA over 9 bedrijfswagens. Er is 1 auto verkocht. Er zijn twee auto's vanwege technische gebreken en stormschade uit de vloot genomen. Er is 1 nieuwe auto aangeschaft en er zijn 3 auto's op leasebasis toegevoegd.

Voor team meten & advies en de piketdienst beschikte ODRA over 6 speciaal ingerichte bussen.

3.6 Financiële weerbaarheid en risico's

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen geeft aan in welke mate ODRA in staat is financiële tegenvallers in de toekomst op te vangen. In de gemeenschappelijke regeling (GR) is bepaald welke vermogensbestanddelen ODRA kan aanhouden. Deze bestaan uit een Algemene Reserve en bestemmingsreserves. De Algemene Reserve is gemaximeerd tot € 0,5 miljoen. (3,3% van de jaarmzet 2018). Daarnaast kan ODRA bestemmingsreserves aanhouden voor kosten in de toekomst. Deze worden qua inhoud en omvang door het Algemeen Bestuur bepaald.

Weerstandsvermogen x € 1.000	stand 1-1-2017	stand 31-12-2017	stand 31-12-2018
Algemene Reserve	500,0	505,8	430,5
- Resultaat		-83,4	11,7
Bestemmingsreserves			
- Provincietaken	91,8	91,8	91,8
- TMA	202,7	207,5	207,5
- RVMK		49,6	41,6
totaal bestemmingsreserves	294,5	348,9	340,9
Onvoorzien	59,5	0,0	0,0
Totaal	854,0	771,3	783,1
Omzet		13.833,6	15.213,4
- percentage omzet		5,6%	5,1%

Het weerstandsvermogen als percentage van de omzet is met 0,5% gedaald.

ODRA acht het weerstandsvermogen van totaal € 766.000 voldoende om de huidige risico's af te dekken.

In onderstaande paragraaf is aangegeven welke risico's er zijn geïnventariseerd; de schatting komt uit op circa € 500.000.

Risico-inventarisatie en -beheersing

ODRA onderkent risico's in vijf categorieën:

1. Een nadelig saldo in de exploitatie. Kan veroorzaakt worden doordat enerzijds begrote inkomsten niet gerealiseerd worden, anderzijds doordat kosten tegenvallen dan wel dat er onvoorziene gebeurtenissen optreden.
  - *Als belangrijkste beheersmaatregel is in 2018 de P&C-cyclus aangepast, waardoor er tijdig (op maandbasis) kon worden bijgestuurd. Zo is er strak gestuurd op het realiseren van de afgesproken werkprogramma's en zijn de economische trends tijdig onderkend.*

De P&C-cyclus sluit niet alle risico's uit. Er blijft een toekomstig 'restrisico' van € 200.000. Dat moet worden afgedekt met het weerstandsvermogen.
2. De risico's van de taakuitvoering. ODRA kan aansprakelijk worden gesteld voor fouten in de reguliere taakuitvoering en bedrijfsvoering. Bijvoorbeeld doordat gedelegeerde bevoegdheden onduidelijk zijn en niet helder zijn vastgelegd. Dit betreft vooral een bestuurlijk en imago probleem.
  - *ODRA is gestart met het verbeteren van de DVO's en mandaatregelingen met de partners. De omvang van het toekomstige financiële risico betreft het opnieuw uitvoeren van taken en wordt ingeschat op € 100.000.*
3. Het risico van frictie (kosten). Betreft risico's die ontstaan door noodzakelijke aanpassingen in de organisatie. Bijvoorbeeld naar aanleiding van taakstellingen, nieuwe inhoudelijke wetgeving, maatschappelijke veranderingen of het terughalen van taken door partners.
  - *De niet voorzienbare omvang van het risico is beperkt. Grote wijzigingen leggen we via de P&C-cyclus (middels een wijziging van de begroting) aan de partners voor.*

In 2018 zijn er frictiekosten ontstaan vanuit individuele mobiliteitstrajecten. Deze zijn opgevangen binnen de exploitatieruimte. ODRA heeft geen structurele ruimte in de begroting voor dit type risico (circa € 150.000 per jaar).

4. Het risico om niet te voldoen aan algemene wet- en regelgeving, zoals belastingwetten, privacy, Europese en nationale verordeningen.
  - *In 2018 is het risico beperkt gebleven. Er is geen wijziging opgetreden in de belastingplicht (omgevingsdiensten zijn vrijgesteld van vennootschapsbelasting). De belangrijkste wetswijziging betrof de AVG. Deze is op 25 mei 2018 ingegaan. De aanpassingen aan de bedrijfsvoering zijn door ODRA in de reguliere exploitatie opgevangen.*
  - *Ook hier geldt dat er geen structurele ruimte in de begroting is opgenomen, waardoor tegenvallers op dit gebied vanuit het vermogen moeten worden gedekt. Geschatte omvang is maximaal € 50.000.*
5. Liquiditeit. Het werkkapitaal van ODRA wordt gevormd door het vermogen, de beschikbare voorzieningen en de voorschotten die partners betalen voor de dienstverlening. Bij uitblijven van betalingen van de voorschotten is er een risico op het niet kunnen voldoen van salarissen, loonheffing, premies, btw en crediteuren. Hiervoor is een maandelijks saldo van minimaal € 1 miljoen per maand nodig. Het weerstandsvermogen op zich is onvoldoende om deze liquiditeitsbehoefte te dekken.

Financiële kengetallen

Kengetallen	2017	begroting	
		2018	2018
netto schuldquote	-10,7%	-9,5%	-49,4%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-10,7%	-9,5%	-49,4%
solvabiliteitsrisico	19,8%	29,2%	-13,6%
structurele exploitatieruimte		1,0%	pm
liquiditeit	163,1%		
grondexploitatie	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
belastingcapaciteit	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Doel van bovenstaande kengetallen is inzicht geven in de structurele evenwichtigheid en duurzaamheid van de begroting.

- De netto schuld quote en de netto schuld quote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen (er waren geen leningen in 2018) geven inzicht in het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. In de toelichting op de balans zijn de schulden en eigen vermogen gespecificeerd. De schuldquote is negatief: ODRA financierde haar lopende verplichtingen met kortlopende tegoeden. Concreet betekend dit: op balansdatum stond de betaling aan De Connectie (ad € 1,9 miljoen) nog open. Deze middelen waren 'gestald' in de Rijksschatkist (zie liquiditeit).
- De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin ODRA in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het percentage is negatief (zie toelichting hierboven).
- Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt het onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. ODRA is in 2018 overgegaan op bekostiging van uren op nacalculatie. Ondanks het aanwezig zijn van verplichte winkelnering op de basis milieutaken, zijn er geen toezeggingen op een meerjarige omzet.
- Grondexploitatie en belastingcapaciteit zijn bij ODRA niet van toepassing.

Financiering, treasury en schatkistbankieren

In het treasury statuut van ODRA (vastgesteld door het bestuur eind 2016) zijn de doelstellingen geformuleerd en geconcretiseerd naar de verschillende deelgebieden van treasury, namelijk rente risicobeheer, financiën en kasbeheer.

Het financieringsvraagstuk van ODRA is van beperkte omvang. Dit heeft vooral te maken met het feit dat de meeste onderdelen van de bedrijfsvoering worden afgenomen van gemeente Arnhem. Eigen investeringen (bijvoorbeeld in gebouwen of ICT-hardware) zijn niet gedaan. Er is in 2018 alleen geïnvesteerd in het wagonpark.

ODRA heeft verplichte deelname aan het schatkistbankieren. Eind 2013 is dit in werking getreden. Alle banktegoeden boven de drempelwaarde (€ 1,75 miljoen; specifiek voor ODRA afgesproken bedrag met het ministerie) worden verplicht gestort op een rekening-courant bij het Ministerie van Financiën. De liquide middelen, ultimo 2018 € 3,6 miljoen, zijn grotendeels daar ondergebracht. De overige liquiditeit zijn rekening-courant tegoeden, ondergebracht bij de BNG.

In de financieringsovereenkomst (op 8 november 2018 herijkt voor 2019) met de BNG is tevens een kredietlimiet afgesproken. Deze bedraagt maximaal € 1,0 miljoen.

De huidige financiële positie geeft geen aanleiding om op de korte termijn maatregelen voor te stellen. Eventuele leningen voor investeringen lopen eveneens via de Rijksschatkist. ODRA heeft geen leningen gevraagd in 2018.

ODRA heeft in 2017 geen leningen of deposito's uitgezet, anders dan via schatkistbankieren. Er zijn geen renterisico's opgetreden.

Met de kasgeldlimiet is in de wet Fido een norm gesteld voor het maximum bedrag waarop de organisatie haar financiële bedrijfsvoering met kortlopende middelen (looptijd < 1 jaar) mag financieren. Deze norm bedraagt voor ODRA 8,2% van het begrotingstotaal. ODRA komt hier niet boven.

3.7 Governance

In de gemeenschappelijke regeling van ODRA is de bestuurlijke structuur beschreven en geborgd. In 2018 is een wijziging van de Gemeenschappelijke Regeling voorgesteld naar aanleiding van conclusies uit de evaluatie Gelders Stelsel van Omgevingsdiensten in 2016. De wijziging heeft betrekking tot de definitie 'complexe taken', een tekstuele wijziging naar de operationele situatie provinciale vergunningverlening door ODRN en wijziging bevoegdheden Algemeen Bestuur van de Omgevingsdienst. De verwachting is dat deze wijzigingen (na zienswijzen van de Raden en Staten van de partners) formeel in 2019 worden vastgesteld.

Het Algemeen Bestuur (AB) neemt besluiten op basis van de stemverhouding, die is vastgelegd in de gemeenschappelijke regeling (GR). De belangrijkste bevoegdheden zijn het vaststellen van de begroting en jaarrekening van ODRA. Zij vervullen de opdrachtgeversrol richting ODRA. Elke deelnemer beslist afzonderlijk over het mandaat dat zij verleent aan ODRA.

Het AB benoemt uit de leden een Dagelijks Bestuur (DB). Het DB komt zo vaak bijeen als nodig wordt geacht. In de praktijk betekent dit circa zes maal per jaar. Het DB is bevoegd en verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering en de operationele besluitvorming. Zij vervullen de eigenaarsrol. De voorzitter is voorzitter van het AB en DB.

Het Dagelijks Bestuur (DB) van ODRA bestaat uit vertegenwoordigers van de deelnemende partners. In 2018 is het DB zeven keer bijeengekomen en het AB vijf keer. De hogere frequentie was met name nodig voor de besluitvorming over de outputsturing.

In 2018 zijn er gemeenteraadsverkiezingen geweest. Voor ODRA betekende dit dat 7 leden van het Algemeen Bestuur en 2 leden van het Dagelijks Bestuur in mei/juni 2018 zijn gewisseld.

Het bestuur geeft gevraagd en ongevraagd alle informatie aan de gemeenteraden en provinciale staten die nodig is voor een juiste beoordeling van het door het bestuur te voeren en gevoerde beleid. ODRA heeft geen audit comité. De toezichtrol ligt bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Aan het hoofd van de interne organisatie staat de directeur. De directeur is bevoegd voor het nemen van operationele besluiten. De directeur wordt ondersteund door 4 afdelingshoofden. In de bijlage is het organogram van ODRA opgenomen.

3.8 Overige bedrijfsvoering (verplichte paragrafen BBV)

Er is in de BBV een aantal verplichte onderdelen benoemd die moeten worden genoemd. Dit betreft:

- lokale heffingen: ODRA heft geen leges of heeft geen andere inkomsten uit hoofde van vergunningverlening dan wel handhaving;
- verbonden partijen: bij ODRA zijn er geen verbonden partijen;
- grondbeleid: ODRA heeft geen grondbeleid, dit behoort niet tot haar takenpakket;
- vennootschapsbelasting: er is door de omgevingsdiensten een collectieve afspraak gemaakt met de Belastingdienst. ODRA was over het boekjaar 2018 vrijgesteld voor de vennootschapsbelasting.

4 Jaarrekening

In dit hoofdstuk licht ODRA de exploitatie 2018 toe. Achtereenvolgens wordt ingegaan op:

1. de grondslagen en uitgangspunten van de jaarrekening. Deze worden voornamelijk bepaald door de richtlijnen van het BBV;
2. staat van baten en lasten op basis van de, door het Gelders Stelsel afgesproken programma indeling. Deze bestaat uit:
  - vergunningen
  - toezicht en handhaving
  - advies
  - stelseltaken
  - algemeen en projectenOp verzoek van de partners worden ook de taakvelden milieu en bouw onderscheiden.
- de BBV schrijft voor dat de overhead apart gespecificeerd moet worden. In de jaarrekening 2018 is dit opgenomen als onderdeel van deze staat van baten en lasten.
- categoriale staat van baten en lasten. Deze is vormgegeven op basis van een hoofdindeling: personeel, huisvesting, ICT, algemene kosten en specifieke projectkosten.

De analyse en de toelichtingen zijn in deze jaarrekening met name op de categoriale staat van baten en lasten toegespitst.

4.1 Grondslagen bij het opstellen exploitatieresultaat

Bij het opstellen van de jaarrekening zijn de volgende grondslagen en uitgangspunten gehanteerd:

- De jaarrekening is opgesteld conform de richtlijnen van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) provincies en gemeenten en de Financiële verordening Omgevingsdienst Regio Arnhem 2012, alsmede de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).
- Op bovenstaande is een uitzondering gemaakt met betrekking tot de initiële begroting 2018. Deze hoort opgenomen te worden in de stat van baten en lasten. De initiële

begroting is echter opgesteld (en vastgesteld door AB) zonder toerekening op programmaniveau. Derhalve is deze niet opgenomen.

- De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Alle baten en lasten die betrekking hebben op het boekjaar en ten tijde van het opstellen van de jaarrekening bekend waren, zijn in het betreffende jaar verwerkt.
- Opbrengsten dienstverlening: de bijdragen van de deelnemende gemeenten en de provincie, de bijdrage van overige partners, subsidies en overige inkomsten voor diensten die toegerekend worden, verantwoordt ODRA in het jaar waarin de diensten zijn verricht.
- Lasten: betreft de personeelskosten van de medewerkers van ODRA, alsmede de kosten voor inhuur, adviezen, huisvesting, facilitair en materiële kosten voor projecten.
- Overhead kosten bestaan uit de loonkosten voor indirect personeel, huisvesting, ICT en facilitair. Deze kosten worden toegerekend aan de programma's op basis van de verhouding opbrengsten tot de programma's
- Voorzieningen worden berekend op basis van het financiële risico / toekomstige kosten voor zover deze tijdens het opstellen van de jaarrekening konden worden vastgesteld.
- Exploitatieresultaat: het verschil van baten, lasten en dotatie/onttrekking aan voorzieningen. Het exploitatie resultaat wordt na afsluiten van het boekjaar gemuteerd op de Algemene Reserve en bestemmingsreserves.
- ODRA mag een Algemene Reserve vormen van maximaal 5% van de jaarlijkse exploitatielasten met een maximum van € 500.000. Het Algemeen Bestuur kan besluiten tot het instellen van bestemmingsreserves. Mocht er na het verrekenen van het exploitatieresultaat 2018 met de Algemene Reserve en/of bestemmingsreserves nog een saldo resteren, dan wordt dit op basis van stemverhouding afgerekend.

Het boekjaar 2018 van ODRA is met een positief resultaat van € 11.736 afgesloten (na verwerking van € 11.844 uit de bestemmingsfondsen, zijnde de projectsaldi RVMK en Bureau milieumetingen (team meten & advies)).

4.2 Staat van baten en lasten; programma indeling

ODRA hanteert de in het Gelders Stelsel afgesproken programma indeling als hoofdingeling. Daarnaast geldt een taakveld indeling (milieu en bouw). De kosten en baten die niet specifiek zijn gelabeld of een algemeen karakter hebben zijn ondergebracht bij de milieutaken. Veelal vinden die taken daar hun oorsprong.

In de staat van baten en lasten is onderscheid gemaakt tussen drie klantcategorieën: de partners, omgevingsdiensten in Gelderland en derden. ODRA heeft enkel publiekrechtelijke organisaties als klant.

Staat van baten en lasten Programma's x € 1.000	begroting 2018				directe realisatie 2018					Verschil met begroting
	bouw & bodem- vuurwerk	milieu	alge- meen	totaal	baten milieu	baten bouw	directe kosten	over- head	totaal realisatie 2018	
Vergunningen										
- kosten	1.965,1	734,6	1.204,7	3.904,4			3.082,1	1.336,5	4.418,6	514,2
- baten partners	2.873,2	1.093,2		3.966,4	1.080,7	2.863,1			3.943,7	-22,7
- baten OD's en derden				0,0	0,0	77,8			77,8	77,8
Saldo vergunningen	908,1	358,6	-1.204,7	62,0	1.080,7	2.940,8	-3.082,1	-1.336,5	-397,1	-459,1
Handhaving										
- kosten	1.828,6	2.562,8	2.094,8	6.486,2			3.495,0	1.563,4	5.058,5	-1.427,7
- baten partners	2.755,2	3.838,6		6.593,8	3.082,2	2.830,2			5.912,4	-681,4
- baten OD's en derden				0,0	517,0	19,1			536,1	536,1
Saldo handhaving	926,6	1.275,8	-2.094,8	107,6	3.599,2	2.849,3	-3.495,0	-1.563,4	1.390,0	1.282,4
Advies										
- kosten advies		1.671,7	698,8	2.370,5			3.090,2	1.340,1	4.430,3	2.059,8
- baten partners		2.406,4		2.406,4	1.735,3	0,0			1.735,3	-671,1
- baten OD's en derden				0,0	247,3	0,0			247,3	247,3
Saldo advies	0,0	734,7	-698,8	35,9	1.982,6	0,0	-3.090,2	-1.340,1	-2.447,7	-2.483,6
Stelseltaken										
- kosten			236,9	236,9			347,0	150,5	497,5	260,6
- baten omgevingsdiensten				0,0	487,6				487,6	487,6
Saldo stelseltaken		0,0	-236,9	-236,9	487,6	0,0	-347,0	-150,5	-9,9	227,0
Algemeen										
- kosten algemeen	271,4	1.175,4	613,5	2.060,3					0,0	-2.060,3
- baten partners	409	1.682,9		2.091,9	1.186,6	451,2			1.637,8	-454,1
- baten OD's en derden				0,0	43,1	0,0			43,1	43,1
Saldo algemeen	137,6	507,5	-613,5	31,6	1.229,7	451,2	0,0	0,0	1.680,9	1.649,3
Projecten (programma budgetten) *										
- kosten Wabo en TMA				0,0	340,1		340,1	208,2	888,5	888,5
- RVMK, omg. Wet, ORM, Guov, EED				0,0	240,7		252,5		493,2	493,2
- baten partners				0,0	381,5				381,5	381,5
- baten subsidies / derden				0,0	132,7				132,7	132,7
Saldo programma's en projecten	0,0	0,0	0,0	0,0	332,0	0,0	592,6	208,2	867,5	867,5
Totaal				totaal						
- kosten	4.065,1	6.144,5	4.848,7	15.058,3			10.607,0	4.598,7	15.205,7	147,4
- baten	6.037,4	9.021,1	0,0	15.058,5	8.711,7	6.241,3	252,5	0,0	15.205,6	147,1
Saldo	1.972,3	2.876,6	-4.848,7	0,2	8.711,7	6.241,3	-10.354,5	-4.598,7	-0,1	
Dekking uit bestemmingsreserve RvmK en Bur. Milieu (na balansdatum)					11,8				11,8	
Resultaat					8.723,6	6.241,3	-10.354,5	-4.598,7	11,7	
overhead percentage perc. Per taakveld					57%	41%	2%	30%		

Toelichting op de staat van baten en lasten

Het Algemeen Bestuur heeft de begroting op 14 december 2017 besproken en op 17 mei 2018 formeel (na de ingediende zienswijzen door de Raden en Staten) vastgesteld. Het betrof een zgn. begrotingswijziging. De initiële begroting 2018 is door het Algemeen Bestuur besproken op 7 juni 2017. De totale omvang bedroeg destijds € 14,1 miljoen. De bijstelling was € 0,95 miljoen. Deze wijziging is toegelicht bij de categoriale staat van baten en lasten.

Toerekening kosten en baten aan programma's en taakvelden

In de realisatie 2018 zijn de baten bepaald op basis van de facturering naar partners. Deze heeft in tegenstelling tot 2017 plaatsgevonden op nacalculatie van uren. In de begroting is nog uitgegaan van bekostiging op inputbasis. Dit maakt dat het vergelijk op een aantal punten moeilijker.

Er zijn ten opzichte van de begroting relatief grote afwijkingen in de realisatie. Voor een deel is dit veroorzaakt doordat begroting en realisatie qua structuur niet synchroon lopen (op inputbasis (deels fixed price) begroot, op nacalculatie realisatie).

Ook inhoudelijk is er een aantal redenen voor afwijking. Bij vergunningen zijn de kosten en baten van bouw fors toegenomen. De grondslag hiervoor lag in de aantrekkende economie. Bij handhaving zijn vanwege de toename in de bouw ook de hieraan gerelateerde controles toegenomen.

Overhead specificatie

Aan de programma's wordt over 2018 een bedrag van € 4,6 miljoen aan overheadkosten toegerekend. Hieronder is de opbouw van de overhead weergegeven. De totale overhead bedraagt 30% (begroot was 32%).

Er is een stijging van 1% ten opzichte van 2017. Deze stijging is toe te schrijven aan de gestegen kosten voor inhuur externen en adviesdiensten bij bedrijfsvoering en staf (organisatieontwikkeling en het op orde krijgen van de bedrijfsvoering).

Overhead specificatie (indirecte kosten) x € 1.000	realisatie 2017	begrote overhead 2018	Realisatie overhead 2018	verschil met begroot	directe kosten 2018	totaal realisatie
Personeel						
- salariskosten	1.506,0	1.446,9	1.774,2	327,3	8.038,6	9.812,8
- inhuur externen	191,8	91,2	173,5	82,3	1.506,4	1.679,9
- overige personeelskosten	531,2	706,8	211,0	-495,8	412,8	623,8
- voorziening/detachering/harmonisatie	-80,4	-31,3	33,5	64,8	-44,7	-11,2
Subtotaal personeel	2.148,6	2.213,6	2.192,2	-21,4	9.913,0	12.105,2
Overige overhead						
- huisvesting & facilitair	877,6	838,2	847,7	9,5	0,1	847,9
- ict	1.078,2	1.302,5	1.096,7	-205,8	11,0	1.107,7
- overige kosten	134,4	185,1	224,0	38,9	6,3	230,2
- stelsel kosten bedrijfsvoering		236,9	238,1	1,2	84,0	322,1
- projecten			0,0	0,0	592,6	592,6
Subtotaal overige overhead	2.090,2	2.562,7	2.406,5	-156,2	694,0	3.100,5
Totaal Overhead	4.238,8	4.776,3	4.598,7	-177,6	10.607,0	15.205,7
totale kosten	13.917,0	15.058,3	15.205,7			
% van de total kosten	30%	32%	30%		70%	

Specificatie programma's en projecten

ODRA voerde ook in 2018 projecten/programma's uit voor partners. Deze projecten waren in de initiële begroting 2018 voor een deel meegenomen. In de actuele begroting zijn deze aangevuld.

Programma's & projecten x €1.000	begroot 2018	Voorschot factuur	Kosten (uren)	kosten (mat)	totaal kosten	Saldo	bekostiging verschil
Wabo Arnhem	50,0	50,0	0,0	19,1	19,1	-30,9	nacalculatie gefactureerd
Wabo Lingewaard	123,0	123,0	0,0	107,4	107,4	-15,6	
Milieumetingen provincie	206,8	206,8	0,0	213,6	213,6	6,8	uit bestemmingsfonds
Beheer Milieukaart (RVMK)	105,5	105,5	25,3	85,2	110,5	5,0	uit bestemmingsfonds
Overleg reg. Milieu	71,3	71,3	0,0	33,2	33,2	-38,2	balans tbv 2019
Implementatie omgevingswet	75,1	0,0	93,2		93,2	93,2	gefactureerd via WP
Externe veiligheid (GUOV)	125,0		138,9		138,9	13,9	opgevangen in expl. ODRA
Energie (algemeen gedeelte)			82,6	7,0	89,7	89,7	gefactureerd
- EML controles			134,3		134,3	134,3	gefactureerd
EED besteding middelen 2017	66,7		42,5		42,5	-24,2	verrekend met energie prog
BSV projecten (arnhem)			21,0	11,8	32,8	32,8	vooruitontvangen subsidie
Overig (piket / vink / divers)				115,3	115,3	115,3	gefactureerd
Totaal	823,4	556,6	537,9	592,6	1.130,6	382,3	

Toelichting op de projecten

- *Wabo*: de kosten voor de gemeente Arnhem en Lingewaard zijn lager dan begroot. De oorzaak is een onvoldoende realistisch ingeschat kostenpatroon. Het saldo is gerestitueerd aan de partners.

- *Team meten & advies (tbv provincie)*: de kosten zijn hoger uitgevallen dan begroot. Het saldo van de programmakosten milieumetingen is afgerond € 6.825 negatief. We stellen voor dit ten laste te brengen van het bestemmingsfonds.
- *RVMK*: ten behoeve van de Regionale Verkeer Milieu Kaart voert ODRA werkzaamheden uit bij alle partners exclusief provincie Gelderland en extra bij gemeente Montferland. De kosten worden op basis van een bijdrage per inwoner in rekening gebracht. Er is een negatief saldo van € 5.019 in 2018. Er wordt voorgesteld deze ten laste te brengen van de bestemmingsreserve ten behoeve van RVMK.
- *ORM*: in de vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 14 oktober 2016 is besloten dat ODRA de uitgaven en inkomsten van de Overlegstructuur Regionale Milieusamenwerking (ORM) in haar begroting zal opnemen voor een bedrag van € 71.000. In 2018 is een bedrag van afgerond € 33.000 aan kosten gerealiseerd. Het saldo wordt gebruikt in 2019 voor het onderzoek 'risicogericht toezicht'.
- Implementatie Omgevingswet: er is een bedrag van € 75.000 voor de voorbereiding op de Omgevingswet begroot. Er is afgerond € 93.000 besteed. Naar mate de implementatiedatum dichterbij komt, nemen de inspanningen van ODRA toe. De meerkosten zijn op basis van de algemene afspraak op nacalculatiebasis aan de partners gefactureerd.
- Externe veiligheid (GUOV): vanuit de provincie is er een subsidie beschikbaar gesteld van € 124.930. De kosten zijn afgerond € 14.000 hoger uitgevallen eveneens vanwege een hogere inzet. Meerkosten zijn ten laste gekomen van het exploitatiesaldo.
- EED: de middelen die in 2017 niet zijn besteed, zijn in 2018 deels aangewend. Het restant is verrekend met de partners.
- BSV: ODRA heeft voor Arnhem de projecten Amsterdamsestraatweg, Apeldoornseweg, Trans en W. van Pontlaan uitgevoerd. ODRA heeft hiervoor in voorgaande boekjaren al de subsidie ontvangen. Kosten zijn daaruit bekostigd.
Met de gemeente Arnhem is afgesproken dat met ingang van 2019 de subsidies voor de uitvoeringskosten voor maatregelen tegen geluidsoverlast, niet meer via de begroting van ODRA lopen, maar rechtstreeks naar Arnhem gaan.
Voor de Rijksweg in Duiven en Dorpstraat Westervoort zijn geluidsaneringstrajecten in voorbereiding.

Stelseltaken

Er zijn in het Gelders Stelsel afspraken gemaakt over de verrekening van de stelsteltaken en de afrekening van de dienstverlening inzake complexe handhaving en (door ODRN uitgevoerd) complexe vergunningen.

Stelseltaken x € 1.000	Begroot 2018	Kosten (materieel)	Kosten (personeel)	Baten	Saldo
- I-GO		22,2			22,2
- Kennis en Portaal	89,4	137,9			137,9
- Ketenhandhaving	56,5	82,5			82,5
- Kwaliteit en coördinatie	23,1	38,3			38,3
- Stelseltaak P&O	20,6	39,7			39,7
- BSBm	7,1	1,5			1,5
Kosten	196,7	322,1		0,0	322,1
Complexe handhaving		24,5	278,1	439,8	-137,2
Complexe vergunningen		37,8	6,7	47,8	-3,3
Totaal	196,7	384,4	284,8	487,6	181,5

De kosten zijn fors hoger dan begroot op vrijwel alle onderdelen. Kennis en portaal is toegenomen vanwege toegenomen coördinatie in het stelsel. Ketenhandhaving nam toe

vanwege de intensivering transportcontroles en P&O onder meer vanwege de nieuwe cao en WNRA voorbereiding. De kosten voor I-GO waren niet begroot. De kosten hiervoor zullen de komende jaren toenemen.

De kosten voor complexe vergunningen (uitgevoerd door ODRN ad € 37.500) zijn 1 op 1 in rekening gebracht bij de betreffende partners.

ODRA heeft 2.500 uur besteed aan toezicht en handhaving bij complexe inrichtingen.

Daarnaast hebben enkele aandachtscdossiers een eenmalige inspanning met zich meegebracht van 2.650 uur. De totale omzet voor ODRA is € 487.600 in het kader van de stelseltaken.

4.3 Financiering

In onderstaande tabellen is respectievelijk aangegeven (conform vereiste BBV):

- Overzicht van de dekkingsmiddelen.

ODRA kent drie financieringsstromen die gerekend worden tot de algemene dekkingsmiddelen: baten van partners, baten omgevingsdiensten in Gelders Stelsel, baten van derden.

Er zijn geen rentebaten/lasten (= saldo financieringsfunctie) in 2018. Er is geen dividend geweest; ODRA heeft geen beleggingen.

ODRA int geen lokale heffingen en kent geen uitkeringen uit algemene fondsen.

Algemene dekkingsmiddelen x € 1.000	initiële begroting 2018			vastgestelde begroting 2018			realisatie 2018		
	baten	lasten	saldo	baten	lasten	saldo	baten	lasten	saldo
Totaal kosten			0,0	15.058,3	-15.058,3		15.205,7	-15.205,8	
Overzicht van dekkingsmiddelen			0,0			0,0			0,0
- lokale heffingen	-		0,0	-		0,0	-		0,0
- algemene uitkeringen	-		0,0	-		0,0	-		0,0
- dividend	-		0,0	-		0,0	-		0,0
- saldo financieringsfunctie	-		0,0	-		0,0	-		0,0
- overige algemeen dekkingsmiddelen			0,0	15.058,3		15.058,3	-15.217,5		15.217,5
Saldo	0,0	0,0	0,0	15.058,3	-15.058,3	0,0	-15.217,5	15.205,7	11,7

- Overzicht van financiering uit reserves: het nadelig saldo uit boekjaar 2017 is ten laste gebracht van de reserves. We stellen voor dat het positieve saldo van € 11.700 wordt toegevoegd aan de Algemene Reserve.

De bestemmingsreserves RVMK en Provincietaken worden belast met de nadelige saldi van deze projecten.

Mutaties reserves x € 1.000	initiële begroting 2018			vastgestelde begroting 2018			na bestemming saldi 2018		
	toev.	onttr.	saldo	toev.	onttr.	saldo	toev.	onttr.	saldo
Algemene reserve			505,8	-75,3		430,5	11,7		442,2
BR Provincietaken			91,8			91,8			91,8
BR bureau milieumetingen			207,5			207,5		-6,8	200,7
BR RVMK			49,6	-8,1		41,5		-5,0	36,5
Saldo	0,0	0,0	854,7	-83,4	0,0	771,3	11,7	-11,8	771,2

- Overzicht incidentele kosten en baten: de afspraken met de partners over de milieutaken zijn te beschouwen als structurele taken. Voor de meeste geldt dat hiervoor dat deze (verplicht) zijn belegd bij ODRA. Voor bouwtaken geldt dat niet, maar toch zijn ze te zien als structureel. Ook de Wabo en het team meten & advies zijn structurele activiteiten. Partners hebben de verantwoordelijkheid om de benodigde capaciteit en kwaliteit die ODRA hiervoor moet aanwenden in stand te houden (dan wel verantwoord af te bouwen bij majeure verandering van taken).

Incidenteel zijn de opdrachten aan derden en gesubsidieerde projecten (GUOV – EED – BSV). Een aantal kent een langlopend karakter.

Overzicht incidentele baten en lasten x € 1.000	initiële begroting 2018			vastgestelde begroting 2018			realisatie 2018		
	baten	lasten	saldo	baten	lasten	saldo	baten	lasten	saldo
- opdrachten derden		niet berekend			niet berekend		70,8		70,8
- projecten en subsidies				125,0	125,0	0,0	132,7	138,9	-6,2

4.4 Staat van baten en lasten; categoriale indeling

Initiële en actuele begroting 2018

De initiële begroting 2018 is door het Algemeen Bestuur besproken op 7 juni 2017. De totale omvang bedroeg destijds € 14,1 miljoen. De bijstelling was € 0,95 miljoen.

De bijstelling tussen de initiële begroting en 1^e begrotingswijziging betrof de volgende punten:

- De definitieve werkprogramma's (opgesteld in najaar 2017) met de partners gaven aanleiding tot een uitbreiding van de formatie met 12,67 fte ten opzichte van de initiële begroting. De vraag naar producten en diensten was groter dan waarmee in het voorjaar 2017 rekening was gehouden. Vooral de aantrekkelijke economie zorgde voor een stuwende werking.
- Een tweede aanpassing betrof een afname van de formatie met 2,4 fte door de overheveling van complexe vergunningverlening provinciale inrichtingen naar ODRN.
- De per saldo 10 fte uitbreiding staat equivalent aan de begrotingstoename.

Op 16 mei 2018 heeft het Algemeen Bestuur de meerjarenbegroting 2018 – 2021 van ODRA vastgesteld. Het betrof een sluitende begroting, met een omvang van € 15,1 miljoen euro.

De exploitatie was berekend op basis van de volgende uitgangspunten:

- formatie: 147,2 fte, waarvan 115,3 productieve fte's en 31,9 fte staf en bedrijfsvoering;
- 117,2 fte interne medewerkers met een kostprijs van afgerond € 75.000 per fte;
- 30,1 fte externe inhuur met een gemiddeld tarief van € 81.500 per fte;
- het begrote aandeel inhuur externen: 22 % van de totale salarislasten;
- uurtarief: € 80,60;
- opleiding: 2% van de loonsom;
- huisvesting, facilitair en ICT: ingehuurd bij gemeente Arnhem.
- aantal productieve (= declarabele uren) per medewerker = 1380. Totaal begrote declarabele uren = 176.288.

Begroting en Realisatie 2018 (categoriaal)

Overzicht van lasten en baten ODRA 2018					
x € 1000	realisatie 2017	initiële begroting 2018	aangepaste begroting 2018	realisatie kosten 2018	verschil begroting
Kosten					
- Salarissen	7.914,8	8.759,8	8.759,8	9.812,7	1.052,9
- Inhuur derden / uitbesteed wer	1.654,7	1.497,4	2.447,4	1.679,9	-767,5
- Algemeen personeelskosten	721,7	482,7	482,7	413,4	-69,3
- Opleidingskosten	207,6	224,1	224,1	210,4	-13,7
- Dotatie voorziening	207,3	0,0		131,8	131,8
- / -Dekking personeelskosten	-349,8	-31,3	-31,3	-143,0	-111,7
Personeelskosten	10.356,2	10.932,7	11.882,7	12.105,1	222,4
Huisvesting en facilitair *	860,7	872	871,8	847,9	-23,9
ICT *	1.137,1	1.303	1.302,5	1.107,7	-194,8
Overige kosten	702,6	460	460,4	552,3	91,9
Projectkosten *	860,4	541	540,9	592,6	51,7
Totaal kosten	13.917,0	14.108	15.058,3	15.205,7	147,4

* zie specificatie

Inkomsten x € 1.000	real. 2017	begroting 2018	aangepaste begroting 2018	realisatie baten 2018	verschil begroting
Baten					
- Bijdrage derden	-140,0	-156,4	-156,4	-70,8	85,6
- Bijdrage Omgevingsdiensten	-861,4	-843,0	-843,0	-835,8	7,2
- Bijdrage Partners	-11.955,3	-12.421,3	-13.371,3	-13.496,7	-125,4
- Subsidies		-207,8	-207,8	-132,7	75,1
Baten dienstverlening	-12.956,7	-13.628,5	-14.578,5	-14.535,9	42,6
Doorberekening projectkosten	-876,9	-379,8	-379,8	-504,7	-124,9
Dotaties en ontrekkingen				-32,8	-32,8
Overige inkomsten		-100,0	-100,0	-14,4	85,6
Onverdeeld / overige				-117,9	-117,9
Inkomsten x € 1.000	-13.833,6	-14.108	-15.058,3	-15.205,6	-147,4
Saldo voor dekking uit bestemmingsf	-83,4	0,0	0,0	-0,1	-0,1
Dekking uit bestemmingsreserve (na balansdatum)				-11,8	
Resultaat	-83	0	0,0	11,7	0

4.5 Toelichting op de staat van baten en lasten

4.5.1 Personeelskosten

Loonkosten

Onder de loonkosten worden de salariskosten van internen en de inhuur van externe capaciteit verstaan. In onderstaande tabel zijn de interne, externe capaciteit en de gerelateerde kosten in 2018 weergegeven.

Formatie bezetting en personele kengetallen	begroot 2018			realisatie 2018			verschil
	intern	extern	tot	intern	extern	tot	
Formatie (na 1e wijziging) en bezetting							
-Productief	100,7	28,9	129,6	108,8	11,1	119,9	-9,7
- Bedrijfsvoering/staf	16,5	1,1	17,6	21,7	5,1	26,8	9,2
	117,2	30,0	147,2	130,5	16,2	146,7	-0,5 fte
Kosten intern en extern			€ 11.207	€ 9.813	€ 1.680	€ 11.493	-€ 285 nadelig
- af: uitbesteed werk					€ 264	€ 264	
Loonkosten bezetting x € 1.000	€ 8.760	€ 2.447	€ 11.207	€ 9.813	€ 1.416	€ 11.229	-€ 21 nadelig
gemid. kosten per fte x € 1.000	€ 74,7	€ 81,6	€ 76,1	€ 75,2	€ 87,3	€ 76,5	-€ 0,4 nadelig
% van de loonsom	78%	22%		87%	13%		
Bezettingsverschil in euro's							€ 37,3 voordelig
Prijsverschil in euro's							€ -58,6 nadelig

De totale loonkosten zijn € 285.000 hoger dan begroot. Dit is inclusief € 264.000 aan uitbesteed werk (dat geen bezetting betrof). De loonkosten van de bezetting (intern en extern) waren € 11,2 miljoen.

De totale bezetting was 0,5 fte lager dan begroot. Gemiddeld is de loonsom € 399,- per fte hoger uitgekomen dan begroot. Met name de kosten van externen hoger zijn dan begroot. Dit is een gevolg van de krapte op de arbeidsmarkt.

Salariskosten

Vanaf 1 januari 2017 krijgen medewerkers naast het salaris ook een vrij besteedbaar budget: het Individueel Keuze Budget (IKB). Het IKB sluit aan bij de wens voor meer keuzevrijheid voor de medewerker. Daarmee is een stap gezet in de richting van de modernisering van de arbeidsvoorwaarden voor de sector. Medewerkers die tijdens de oprichting van ODRA zijn overgekomen van de provincie Gelderland, gemeente Arnhem, Lingewaard en Renkum krijgen hun harmonisatietoelagen vergoed. Voor de provincie uit de gevormde voorziening, de gemeenten op basis van nacalculatie. De inkomsten zijn opgenomen als dekking van de salariskosten.

Inhuur derden

In 2018 waren de inhuurkosten € 1,6 miljoen: € 770.000 lager dan begroot. De externe bezetting was ook veel lager dan begroot. ODRA heeft een beleid gevoerd om meer medewerkers aan te trekken. De inhuur is nu nog 13% van de loonsom (9% lager dan begroot).

ODRA heeft per 1 juli haar inkoopbeleid aangescherpt om te kunnen voldoen aan de (Europese) aanbestedingsrichtlijnen. Er is in het eerste halfjaar 2018 sprake geweest van inhuur externen, onder contracten die in 2017 zijn afgesloten, die ten onrechte niet Europees zijn aanbesteed. Het betreft twee contracten met een totale besteding van € 319.000 in 2018 (op kasbasis).

Opleidingskosten

Het totale budget voor opleidingskosten bedroeg in 2018 € 224.000. Dit is 2% van de totale loonsom (eigen personeel en inhuur derden). Er is afgerond € 210.000 aan opleidingskosten uitgegeven (1,8%), met name aan de VTH opleidingen.

Algemene personeelskosten

Het budget (€ 483.000) voor de algemene personeelskosten is overschreden. Er is € 62.000 meer uitgegeven. De belangrijkste oorzaak zijn kosten voor voormalige medewerkers. Deze kosten waren niet begroot.

Er is een voorziening getroffen ter dekking van toekomstige kosten in het kader van mobiliteit van medewerkers in totaal voor € 131.000. ODRA heeft geen structurele ruimte in de begroting voor het opvangen van mobiliteitskosten en organisatie ontwikkeling (en de daaruit ontstane frictiekosten).

WNT (wet normering topinkomens)

Het bestuur van ODRA bestaat uit vertegenwoordigers (wethouders en gedeputeerde) van de partners van ODRA. Zij oefenen hun bestuurstaak uit, uit hoofde van hun functie. Voor hun bestuurstaak bij ODRA wordt geen vergoeding verstrekt. De kosten die bestuursleden maken worden door de desbetreffende gemeenten / provincie vergoed.

In juli 2018 is de helft van het Algemeen Bestuur en Dagelijks Bestuur gewisseld. Er zijn nieuwe wethouders benoemd na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018.

De andere bestuurder die in het kader van de WNT getoetst worden betreft de directeur van ODRA. Voor de directeur geldt dat het inkomen en vergoedingen in 2018 onder de norm van de WNT zijn gebleven. Het bezoldigingsmaximum in 2018 voor ODRA is € 189.000.

Bedragen x € 1	Mw. C.W. Smelik	Dhr. J.B.H. Robben
Functie gegevens	Directeur	Directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12	
Omvang dienstverband (deeltijdfactor in fte)	1,0	
Gewezen topfunctionaris?	Nee	
Dienstbetrekking?	Ja	
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 99.457	
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 14.339	
<i>Subtotaal</i>	€ 113.796	
Individueel toepasselijke bezoldingsmaximum	€ 189.000	
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	nvt	
Totale bezoldiging 2018	€ 113.796	
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	nvt	
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	nvt	
Gegevens 2017		
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/09 - 31/12	01/01 - 30/09
Omvang dienstverband (deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 32.294	€ 85.729
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 5.990	€ 10.216
<i>Subtotaal</i>	€ 38.284	€ 95.945
Individueel toepasselijke bezoldingsmaximum	€ 60.449	€ 135.378
Totale bezoldiging 2017	€ 38.284	€ 95.945

Naam Topfunctionaris	Functie	Periode
Dhr. J. Maouche	Voorzitter (DB & AB)	05-07-2018 t/m 31-12-2018
Dhr. T. Janssen	Bestuurslid (DB & AB)	01-01-2018 t/m 31-12-2018
Dhr. M. Scheffer	Bestuurslid (DB & AB)	01-01-2018 t/m 31-12-2018
Dhr. T. Spaargaren	Bestuurslid (DB & AB)	01-01-2018 t/m 31-12-2018
Dhr. H. Breunissen	Bestuurslid (AB)	01-01-2018 t/m 31-12-2018
Mw. C. Bouwkamp	Bestuurslid (DB & AB)	05-07-2018 t/m 31-12-2018
Mw. M. Albricht	Bestuurslid (AB)	05-07-2018 t/m 31-12-2018
Dhr. D. Horsthuis - Tangelder	Bestuurslid (AB)	05-07-2018 t/m 31-12-2018
Mw. B. van Veldhuizen	Bestuurslid (AB)	05-07-2018 t/m 31-12-2018
Dhr. D. Klomberg	Bestuurslid (AB)	05-07-2018 t/m 31-12-2018
Mw. C. Koers	Bestuurslid (AB)	09-01-2018 t/m 31-12-2018
Bestuursleden tot juli 2018		
Mw. W. Ruwhof	Voorzitter (DB & AB)	01-01-2018 t/m 04-07-2018
Dhr. G. Ritsema	Bestuurslid (DB & AB)	01-01-2018 t/m 04-07-2018
Mw. N. Olland	Bestuurslid (AB)	01-01-2018 t/m 04-07-2018
Dhr. F. Jansen	Bestuurslid (AB)	01-01-2018 t/m 04-07-2018
Dhr. G. van Gorkum	Bestuurslid (AB)	01-01-2018 t/m 04-07-2018
Dhr. B. Ross	Bestuurslid (AB)	01-01-2018 t/m 04-07-2018
Dhr. P. Putman	Bestuurslid (AB)	01-01-2018 t/m 08-01-2018
Mw. T. van der Werf	Bestuurslid (AB)	01-01-2018 t/m 08-01-2018

4.5.2 Huisvesting, ICT- en facilitaire kosten

Voor huisvesting, (financieel) administratieve dienstverlening en verbruikskosten voor porti en telefonie, betaalde ODRA in 2018 in totaal € 848.000. Het geheel is ondergebracht binnen het 'gastheerschap Arnhem'. De gemeente Arnhem brengt via vier voorschotnota's deze kosten in rekening bij ODRA.

Huisvesting & facilitair x € 1.000	real. 2017	real. 2018	Vershil
Huisvesting in stadskantoor	346,7	402,3	16%
Facilitair stadskantoor	236,6	235,9	0%
Overige huurkosten	20,6	15,1	-27%
Kosten parkeren / fietsen / wagenpark	61,9	38,6	-38%
Huisvestingskosten	665,9	691,8	
Kosten personeels administratie	99,9	98,7	-1%
Kosten financiële administratie	80,1	88,7	11%
Kosten facilitaire diensten (post/kopie)	22,3	25,8	16%
Facilitaire kosten	202,3	213,2	
- toegerekend aan programma's	-7,5	-57,2	
Totaal	860,7	847,9	-1%
Kengetallen in euro's			
- administratiekosten per fte	€ 1.307	€ 1.277	

ICT-kosten

De kosten voor ICT als geheel zijn in 2018 € 1.108.000 (inclusief de doorbelastingen aan projecten). Ten opzichte van 2017 zijn de kosten gedaald met € 50.000. Dit is grotendeels het gevolg van minder maatwerk op Cognos overzichten en S4O in 2018 en het eindigen van het gebruik van Squit XO.

De kosten per fte zijn met € 770 afgenomen (dalende kosten / hogere bezetting).

ICT-kosten x € 1.000	real. 2017	real. 2018	Vershil
Werkplek kosten	62,4	68,1	9%
Licentiekosten	381,7	296,5	-22%
Hardware	206,1	219,3	6%
Functioneel en Applicatiebeheer	510,5	524,4	3%
- toegerekend aan programma's	-23,6	-0,6	
Totaal	1.137,1	1.107,7	-3%
 Kengetallen			
- werkplek kosten per fte	€ 8.258	€ 7.550	€ -707

Inhuur adviesdiensten

Naast de inhuur van derden (capaciteit) wordt er voor specialistische taken en organisatieontwikkeling gebruik gemaakt van externe adviesbureaus. ODRA heeft in 2018 afgerond € 183.000 uitgegeven aan inhuur van advies. Dit is € 83.000 meer dan begroot. Dit is met name het gevolg van hogere accountantskosten voor de jaarrekening 2017 en kosten voor de organisatieontwikkeling (voorbereiding op outputsturing, huisvesting en ERP).

4.5.3 Baten

De baten zijn toegelicht in paragraaf 4.2 bij de staat van baten en lasten per programma. In bijlage 1 zijn de baten per klant gespecificeerd.

De inkomsten van programma's en projecten zijn bij de toelichting op de staat van baten en lasten en bij de specificatie van de stelseltaken en projecten toegelicht.

Overige inkomsten

- Doorberekening projectkosten: de belangrijkste betreffen de kosten voor Wabo en team meten & advies. Deze zijn bij de projectkosten toegelicht.
- Dotaties en onttrekkingen: betreft de BSV-projecten, waarvoor in voorgaande jaren subsidie is ontvangen en de kosten van 2018 uit zijn bekostigd.
- Overige inkomsten: betreft de doorbelaste piketkosten en kosten voor gezamenlijke vergaderingen (met de OD's). Daarnaast zijn er inkomsten inzake uitkering van WAO- en ziekengelden en verkoop van inventaris.

5 Balans per 31 december 2018

5.1 Waarderingsgrondslagen

Besluit Begroting en Verantwoording: de jaarrekening is opgesteld met inachtneming van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de Financiële verordening Omgevingsdienst Regio Arnhem 2016.

Vaste activa

- Immateriële vast activa: zijn bij ODRA niet aanwezig.
- Materiële vaste activa: de materiële vaste activa met economisch nut zijn geactiveerd tegen de verkrijgingsprijs, verminderd met de ontvangen subsidies die direct gerelateerd zijn aan het actief, de jaarlijkse afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen worden onafhankelijk van het resultaat in aanmerking genomen. Deze worden lineair afgeschreven op basis van de economische levensduur.

- Financiële vaste activa: deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, verminderd met de ontvangen subsidies die direct gerelateerd zijn aan het actief, de jaarlijkse afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen worden onafhankelijk van het resultaat in aanmerking genomen.

Vlottende activa

- Voorraden zijn niet van toepassing bij ODRA.
- Uitzettingen met rente looptijd korter dan een jaar. Hieronder vallen onderhanden werk: de "onderhanden werken" zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend. De vorderingen en overlopende activa: deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde;
- Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Vaste passiva

- Eigen Vermogen: onder het Eigen Vermogen zijn opgenomen de Algemene Reserve, de Bestemmingsreserves en het saldo van de rekening van baten en lasten (resultaat).
- Voorzieningen: ODRA kent twee type voorzieningen namelijk de harmonisatie- en verlofstuwmeer voorzieningen. Deze zijn gevormd bij de oprichting van ODRA in 2013 ter dekking van toekomstige kosten van werknemers die door ODRA van de betreffende gemeenten en provincie zijn overgenomen. Daarnaast bestaan voorzieningen voor kosten van voormalige medewerkers. Beiden zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Vlottende Passiva

- Hier vallen de passiva met rentelooptijd korter dan een jaar onder, zoals de vooruit ontvangen betalingen (hebben betrekking op programma's / projecten die in het boekjaar nog niet volledig zijn afgerond). Deze zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde na aftrek van de gemaakte kosten. De overige schulden en de overlopende passiva; deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

5.2 Balans

Activa	31-12-2018	31-12-2017
x € 1.000		
Vaste activa		
Immateriële vaste activa		
Materiële vaste activa	66,0	70,7
Financiële vaste activa	0,1	0,7
	<hr/>	<hr/>
Vaste activa	66,2	71,4
Vlottende activa		
Voorraden		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd < jaar	5.091,5	3.319,7
Liquide middelen	508,7	502,1
	<hr/>	<hr/>
Vlottende activa	5.600,2	3.821,8
Totaal activa	5.666,4	3.893,2

Passiva	31-12-2018	31-12-2017
x € 1.000		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	430,5	505,8
Bestemmingsreserves	340,8	348,9
Gerealiseerd resultaat	11,7	-83,4
Voorzieningen	675,6	779,2
	<hr/>	<hr/>
Vaste passiva	1.458,7	1.550,5
Vlottende passiva		
Netto vlottende schulden met looptijd < jaar	236,7	622,6
Overige schulden	3.693,8	989,6
Overlopende passiva	277,1	730,6
	<hr/>	<hr/>
Vlottende passiva	4.207,7	2.342,8
Totaal Passiva	5.666,4	3.893,2

5.2.1 Vaste activa

Materiële vaste activa x € 1.000	Boekwaarde 1-1-2018	Investe- ringen	Desinveste- ringen	afschrij- vingen	Bijdragen van derden	Afwaarde- ringen	Boekwaarde 31-12-2018
<i>Investerings in openbare ruimte met economisch nut</i>							
Vervoermiddelen	53,5	10,8		-12,1			52,2
Machines, apparaten en installaties	17,2	0,0		-3,4			13,8
Overige materiële vaste activa	0,0	0,0		0,0			0,0
Materiële vaste activa	70,7	10,8	0,0	-15,5	0,0	0,0	66,0

In paragraaf 3.5 is het wagenpark van ODRA toegelicht. In 2018 is er één nieuwe auto's gekocht. Drie andere nieuwe zijn geleased.

Van de 10 auto's zijn er 5 geactiveerd. Dit betreffen drie Mercedes bussen (afschrijftermijn 5 jaar) en één Ford Transit (afschrijftermijn 10 jaar) en de gekochte personenauto's. De personenauto's zijn in het verleden niet geactiveerd.

Machines en apparatuur: geactiveerd is de apparatuur in de meet- en regel voertuigen. Deze worden als volgt afgeschreven:

- Apparaten: 10 jaar
- Hardware: 4 jaar
- Inventaris: 5 jaar

Financiële vaste activa x € 1.000	Boekwaarde 1-1-2018	Investe- ringen	Desinveste- ringen	afschrijving/ aflossingen	Afwaarde- ringen	Boekwaarde 31-12-2018
Regeling werknemers (fietsplan)	0,7	0,0		0,6		0,1
Financiële vaste activa	0,7	0,0	-	0,6	-	0,1

Er is in 2018 € 600 afgeschreven in verband met de invoering IKB. De afschrijving loopt voor nog een klein deel door in 2019. Ultimo 2019 zullen er geen financiële vaste activa meer zijn in het kader van deze regeling.

5.2.2 Vlottende activa

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar x € 1.000	Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 31-12-2017	Voorziening oninbaarheid	Stand 31-12-2018
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	435,7	6,9		3.662,4
Vorderingen op openbare lichamen	2.462,8	1.322,8		1.355,1
Overige vorderingen	280,4	1.990,1		74,0
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	3.178,9	3.319,7	-	5.091,5

Het grote verschil bij de uitzettingen is veroorzaakt doordat ODRA de middelen heeft ondergebracht bij de Rijksschatkist. Het saldo is hoog omdat de grootste crediteur (gemeente Arnhem) haar factuur nog niet had verstuurd.

De post overige vorderingen betreft een vordering op een particulier.

Liquide middelen x € 1.000	Stand 1-1-2018	Stand 31-12-2018
BNG betaalrekening	502,1	508,7
Liquide middelen	502,1	508,7

ODRA maakt gebruik van twee bankrekeningen: BNG en een rekeningcourant bij het Rijk (schatkistbankieren). De liquiditeitspositie ultimo 2018 is nagenoeg gelijk aan vorig jaar.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)				
Verslagjaar				
(1) Afgesproken drempelbedrag *	1750			
	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2) Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	372	687	1.170	1.318
(3a) Ruimte onder het drempelbedrag	1.378	1.063	580	432
(3b) Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag	Verslagjaar			
(4a) Begrotingstotaal verslagjaar	15.058			
(4b) Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	15.058			
(4c) Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(4d) Berekend drempelbedrag * '(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	250			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	Kwartaal 1			
	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4	
(5a) Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	33.468	62.473	107.608	121.219
(5b) Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - Rijks schatkist aangehouden middelen	372	687	1.170	1.318

Toelichting op het drempelbedrag:

Volgens de berekening is het drempelbedrag voor ODRA € 250.000. (zie regel 4d). Er is echter een specifieke afspraak (25-9-2013) gemaakt met het ministerie van Financiën. Daarin is vastgelegd dat de limiet op € 1.75 miljoen is vastgesteld.

5.2.3 Vaste passiva

Reserves

Het resultaat van 2017 (€ 83.400 negatief) is onttrokken aan de Algemene Reserve en bestemmingsreserve RVMK. Het Algemeen Bestuur van 17 mei 2018 heeft daartoe besloten.

Reserves x € 1.000	Saldo 1-1-2018	Resultaat- bestemming 2017	Toevoegingen 2018	Rente- toerekening 2018	Onttrekkingen 2018	Verminderings i.v.m. afschrijving	Saldo 31-12- 2018
Algemene reserve	505,8	-75,3					430,5
BR Provincietaken	91,8						91,8
BR Bureau milieumetingen	207,5						207,5
RVMK	49,6	-8,1					41,5
Resultaat 2017	-83,4						
Onverdeeld resultaat 2018			11,7				11,7
Reserves	771,3	-83,4	11,7	0,0	0,0	0,0	783,0

Het resultaat van 2018 (€ 11.736) positief kan worden toegevoegd aan de Algemene Reserve. Daarnaast kunnen de overschrijdingen van de kosten Bureau milieumetingen (team meten &

advies) (ad € 6.180) en RVMK (ad € 5.019) ten laste worden gebracht van de bestemmingsreserves.

Na accordering van dit voorstel zal dit na balansdatum worden verwerkt.

Bestemmingen van de fondsen

- Bestemmingsreserve Provincie taken: in 2013 is een aantal werkzaamheden voor provincie Gelderland niet uitgevoerd. Het Algemeen Bestuur heeft destijds besloten tot het instellen van deze bestemmingsreserve. In overleg met de provincie Gelderland zal komend jaar nadere invulling worden gegeven aan de besteding van deze reserve.
- Bestemmingsreserve Bureau milieumetingen: ten behoeve van dekking van toekomstige kosten van het Bureau milieumetingen (team meten & advies) heeft het Algemeen Bestuur in 2014 besloten om deze bestemmingsreserve in te stellen. De toekomstige kosten betreffen vooral de investeringen die moeten worden gedaan voor apparatuur ten behoeve van de metingen. Deze gaan vanaf 2019 plaatsvinden.
- Bestemmingsreserve RVMK: de MRA, waar RVMK was ondergebracht, is in 2016 geliquideerd. Op de balans van MRA stond een reserve RVMK. Deze reserve is in 2016 overgeheveld naar ODRA en draagt fors bij aan het positieve resultaat op het onderdeel RVMK. In het Algemeen Bestuur van 13 april 2017 is besloten om toekomstige overschrijdingen op de budgetten RVMK hiermee op te vangen.

Voorzieningen

Voorzieningen x € 1.000	Saldo 1-1-2018	Vrijgevallen bedragen	Toevoe- gingen	Aanwen- dingen	Saldo 31-12- 2018
Harmonisatietoelage Prov. Gelderland	571,9	56,3		0,0	515,5
Stuwmeer verlof Prov. Gelderland					
Reiskosten woon-werk Prov. Gelderland					
Personele kosten	207,3	178,6	131,4		160,1
Voorzieningen	779,2	234,9	131,4	0,0	675,6

De voorzieningen stuwmeerverlof en reiskosten zijn in 2017 geheel vrijgevallen. Er zijn geen medewerkers meer waarvan de kosten hieruit gefinancierd moeten worden. Uit de voorziening harmonisatietoelagen is € 56.300 vrijgevallen en aangewend. Er is nog een bedrag van afgerond € 515.000 nodig om de toekomstige kosten te dekken. Er is bij de berekening een index van 1,4% kostenstijging tot 2030 (laatste persoon, in deze voorziening met pensioen) gehanteerd.

Aan de voorziening personele kosten is zowel onttrokken en gedoteerd ter dekking van kosten van voormalige medewerkers waaruit mobiliteit en detachingskosten worden betaald.

5.2.4 Vlottende passiva (met looptijd korter dan jaar)

Vooruit ontvangen bedragen

Vooruitontvangen betalingen x € 1.000	Saldo 1-1- 2018	Ontvangen bedragen	Vrijgevallen bedragen	Terugbeta- lingen	Saldo 31-12- 2018
Geluidsanering					
- Amst. straatweg Arnhem voorbereiding	74,0		25,6	48,4	0,0
- Amst. straatweg Arnhem uitvoering	0,0	73,3	18,0		55,3
- Saneringsproject Trans eo VBT	21,5	0,0	16,7		4,8
- Project W.van Pontlaan Arnhem	102,0		25,7	72,2	4,0
- Apeldoornseweg Arnhem	0,0	36,2	1,7		34,5
- Spijkerkwartier Arnhem	5,1		5,1		0,0
- ISV-geluid Gemeente Arnhem	420,0			420,0	0,0
Overig					
- Provincie GLD complexe HH	0,0	100,0			100,0
- ORM	0,0	38,2			38,2
Vooruitontvangen betalingen	622,6	247,6	92,8	540,6	236,7

De vooruit ontvangen middelen hebben betrekking op geluidssaneringsprojecten waarvan enkele al in 2015 en 2016 zijn gestart. Er zijn middelen in de exploitatie vrijgevallen ter dekking van kosten. Met gemeente Arnhem is afgesproken dat de middelen ISV-geluid worden teruggestort in 2018.

De provincie heeft € 100.000 vooruit betaald inzake de ontwikkeling complexe handhaving. In het partneroverleg is afgesproken dat de niet bestede ORM-voorschotten worden aangewend in 2019 voor het onderzoek naar risicogericht toezicht.

Overige schulden

Overige schulden x € 1.000	Boekwaarde 1-1-2018	Boekwaarde 31-12-2018
BTW	255,3	350,5
Loonheffing	522,1	605,9
Premies IP/OP/NP /FPU	114,2	132,9
Crediteuren	14,8	2.316,7
Crediteuren privaat	80,5	284,1
Onderhanden werk	0,0	
Diversen (publ. Rechtelijk)	0,0	
Diversen	2,7	3,7
Overige schulden	989,6	3.693,8

Overlopende passiva x € 1.000	Boekwaarde 1-1-2018	Boekwaarde 31-12-2018
Afrekening DVO Gemeente Arnhem	50,1	-56,7
Nog te betalen facturen 2018-> 2017	407,2	0
Nog te betalen facturen 2019 -> 2018		108,1
Nog te betalen BSV		120,6
Milieumeting		6,3
Afrekening partners	206,4	74,5
OD NL EED nog te verrekenen	66,9	24,4
Overlopende passiva	730,6	277,1

De ultimo standen van de afdrachten aan BTW, loonheffing en premies zijn ten opzichte van vorig jaar iets gestegen, door hogere omzet in laatste kwartaal en afrekening IKB in december. De crediteurenstand kende ultimo 2018 een hoge stand. Dit heeft te maken met de eindafrekening van de gemeente Arnhem voor de huisvesting en facilitaire diensten. Deze rekening wordt in 2019 betaald.

5.3 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

ODRA heeft de volgende niet uit de balans blijvende verplichtingen, zijnde doorlopende contracten met een looptijd langer dan één jaar:

Bedrijf	Wat?	Looptijd eindigt	2018 x € 1.000
Ambting car expert	3 maal kia picanto lease	t/m 1-4-2021	9,4
Contract Centric	Onderhoud MVV / S40		105,0
Arbo Unie BV	Verzuimbegeleiding en arbo	1-mrt-19	25,1
Provincie Gelderland	Huur pand Markt 23	1-mrt-19	11,8
Provincie Gelderland	Service en onderhoud Markt 23	1-mrt-19	2,8
Gemeente Arnhem	Huur Stadskantoor incl service		328,8
Gemeente Arnhem	gebouw gebonden diensten De Connectie		1.496,4
Totaal			1.979,2

Diversen

- De openstaande verlofrechten (stuwmeer) zijn niet gekapitaliseerd. Dit is geen verplichting in het BBV.
- Dit geldt ook voor afspraken rond het generatiepact.

Gebeurtenissen na balansdatum

- Er lopen geen juridische claims tegen ODRA. Eveneens geen garantstellingen en borgstellingen.
- Er zijn geen andere relevante gebeurtenissen na balansdatum.

6 Ondertekening

Aldus vastgesteld in de vergadering van het Algemeen Bestuur van Omgevingsdienst Regio Arnhem van 16 mei 2019,

De voorzitter,

De heer J. Maouche

De secretaris,

Mevrouw C. Smelik

7 Bijlage 1: Specificatie baten per partner

Toelichting:

In de begroting 2018 is geen zuiver onderscheid gemaakt tussen bouw en milieu. De programma's zijn begroot onder de taakvelden milieu, bouw, algemeen en b-b-v (bouw, bodem en vuurwerk). De facturering aan partners heeft plaatsgevonden vanuit de primaire splitsing in de taakvelden bouw en milieu (vanwege de verschillende financieringsafspraken op de taakvelden).

Bij de specificaties van de projecten zijn enkele negatieve bedragen opgenomen. Dit betreffen subsidies en/of financieringen uit andere bronnen, die in mindering zijn gebracht op de bijdrage die aan de partners is gevraagd.

Overzicht per klantgroep / overzicht per partner per programma en taakveld

Totaal alle klanten

Totaal klanten	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	1.416,7	2.525,4		3.942,1	738,6	1.827,9	173,0		2.739,5	1.128,5	2.940,8		4.069,3
- Handhaving	2.060,0	2.528,2		4.588,1	2.714,1	2.780,3			5.494,4	4.039,0	2.849,3		6.888,3
- Advies	1.784,2			1.784,2	1.649,3		153,0		1.802,3	1.982,6	-		1.982,6
- Algemeen & projecten	3.974,7			3.974,7	1.765,6		75,0		1.840,6	1.229,7	451,2		1.680,9
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)									-				-
Totaal werkpakket	9.235,5	5.053,6	0,0	14.289,1	6.867,6	4.608,2	401,0		11.876,8	8.379,7	6.241,3	-	14.621,0
Specificatie alg. & projecten													
Overige										205,9			205,9
- rvmk					105,0				105,0	100,5	-		100,5
- omgevingswet					75,0				75,0	in 2018 onderdeel WP			-
- EED					117,1				117,1	-7,8			-7,8
- ORM					71,3				71,3	71,3			71,3
- Wabo					206,0		173,0		379,0	206,8	129,6		336,4
- subsidie GUOV					124,9				124,9	-138,6			-138,6
- extra taken										-44,5			-44,5
- complex vergunningen										37,8			37,8
- vink										24,5			24,5
Totaal	9.235,5	5.053,6	0,0	14.289,1	7.581,9	4.608,2	1.391,3		13.581,4	8.835,6	6.370,9	0,0	15.206,5

Totalen per klantgroep

Totaal partners	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	1.354,1	2.699,5		4.053,6	1.066,2	2.428,9	-	-	3.495,1	1.128,5	2.863,1	-	3.991,5
- Handhaving	3.126,1	2.147,2		5.273,3	3.437,2	2.428,5	-	-	5.865,7	3.752,9	2.830,2	-	6.583,0
- Advies	1.567,9	-		1.567,9	1.573,2	-	-	-	1.573,2	1.735,3	-	-	1.735,3
- Algemeen & projecten	846,4	284,2		1.130,7	1.089,5	220,8	-	-	1.310,3	1.186,6	451,2	-	1.637,8
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	2,8	0,0		2,8	1.182,6	1.418,6	-	-0,1	2.601,1				
Totaal werkpakket	6.897,3	5.130,9	0,0	12.028,2	8.575,6	6.685,0	0,0	-0,2	14.845,4	7.803,2	6.144,4	-	13.947,7
Specificatie alg. & projecten													
- algemeen													0,0
- RVMK			96,8	96,8	-	-	-	97,3	97,3	97,3	0,0	-	97,3
- omgevingswet			75,0	75,0	-	-	-	-	-	-	0,0	-	0,0
- EED			117,1	117,1	-	-	-	-	-	-7,8	0,0	-	-7,8
- ORM			16,5	16,5	-	-	-	71,3	71,3	71,3	0,0	-	71,3
- Wabo			320,9	320,9	-	-	-	379,8	379,8	206,8	135,7	-	342,5
- subsidie GUOV			124,9	124,9	-	-	-	-	-	-138,6	0,0	-	-138,6
- extra taken					-	-	-	535,2	535,2	-44,5	0,0	-	-44,5
- complex vergunningen					-	-	-	-	-	25,3	0,0	-	25,3
- vink					-	-	-	-	-	24,5	0,0	-	24,5
- Afrekening aandachtsbedrijf aan OD			71,8	71,8	-	-	-	-	-	-230,9	0,0	-	-230,9
Totaal	6.897,3	5.130,9	823,0	12.851,2	8.575,6	6.685,0	0,0	1.083,4	15.929,0	7.806,7	6.280,1	-	14.086,8
Totaal OD's													
- Vergunningen		32,1		32,1		46,8			46,8	0,0	77,4	0,0	77,4
- Handhaving	292,0			292,0	312,7	12,4			325,1	255,2	19,1	0,0	274,3
- Advies	80,7			80,7	413,7				413,7	206,8	0,0	0,0	199,1
- Algemeen & projecten	91,8			91,8	57,6			-0,2	57,4	43,1	0,0	0,0	43,1
- Prov. Gelderland	234,7	0,4		235,1					-	12,5			12,5
Totaal werkpakket	699,2	32,5	0,0	731,7	784,0	59,2	0,0	-0,2	843,0	517,5	96,5	0,0	606,4
Specificatie alg. & projecten													
- toezicht en handhaving aandachtsbedrijf			129,7	129,7					-	230,9			230,9
Totaal	699,2	32,5	129,7	861,4	784,0	59,2	0,0	843,0	784,0	748,4	96,5	-	837,3
Totaal Derden													
- Vergunningen		5,4		5,4		3,7			3,7	-	0,4		0,4
- Handhaving	4,8			4,8	43,8				43,8	30,9	-		30,9
- Advies	0,2			0,2	197,9				197,9	40,5	-		40,5
- Stelseltaken										-	-		-
- Algemeen & projecten	69,4			69,4	35,5			-0,1	35,4	-	-		-
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	-16,0	-5,4		-21,4					-				-
Totaal werkpakket	58,4	0,0	0,0	58,4	277,2	3,7	0,0	-0,1	280,8	71,4	0,4	-	71,8
Specificatie alg. & projecten													
- rvmk			8,2	8,2					8,2	8,2			8,2
Totaal	58,4	0,0	54,8	113,2	277,2	3,7	0,0	8,1	289,0	79,6	0,4	-	80,0

Overzicht per partner

Arnhem	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	326,3	1.615,1		1.941,5	266,4	1.111,5			1.377,9	303,9	1.594,1		1.898,0
- Handhaving	842,0	1.387,4		2.229,4	775,0	1.485,5			2.260,5	957,1	1.703,5		2.660,7
- Advies	238,1	-		238,1	215,9				215,9	301,0	0,0		301,0
- Algemeen & projecten	166,1	40,7		206,8	326,3	93,9		-0,1	420,1	212,9	76,6		289,5
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	-96,9	0,0		-96,9					-				
Totaal werkpakket	1.475,7	3.043,2	0,0	4.518,9	1.583,6	2.690,9	0,0	-0,1	4.274,4	1.774,9	3.374,2	0,0	5.149,1
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			35,5	35,5				35,8	35,8	35,8			35,8
- omgevingswet			26,2	26,2					-				0,0
- EED			46,2	46,2					-	27,1			27,1
- ORM			6,0	6,0				26,2	26,2	26,2			26,2
- Wabo			19,0	19,0				50,0	50,0		9,4		9,4
- subsidie GUOV										-9,3			-9,3
- extra taken								535,2	535,2	-32,8			-32,8 *
- complex vergunningen										5,2			5,2
Totaal	1.475,7	3.043,2	144,0	4.662,9	1.583,6	2.690,9	0,0	647,1	4.921,6	1.827,1	3.383,6	0,0	5.210,8
										* financiering uit balans			42,1

Doesburg	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	11,8	3,9		15,7	27,1				27,1	14,7	7,7		22,4
- Handhaving	37,8	0,8		38,6	59,5				59,5	48,5	4,6		53,1
- Advies	13,4			13,4	16,4				16,4	17,0	-		17,0
- Algemeen & projecten	5,5			5,5	16,2			-0,1	16,1	17,4	0,1	-	17,4
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	-3,2			-3,2					-				
Totaal werkpakket	65,3	4,7	0,0	70,0	119,2	0,0	0,0	-0,1	119,1	97,5	12,4	-	109,9
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			2,6	2,6				2,6	2,6	2,6			2,6
- EED			2,7	2,7					-	0,8			0,8
- ORM			0,4	0,4				1,9	1,9	1,9			1,9
- subsidie GUOV									-	-3,2			-3,2
Totaal	65,3	4,7	6,1	76,1	119,2	0,0	0,0	4,4	123,6	99,6	12,4	-	112,0

Duiven	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	32,3			32,3	36,1				36,1	32,8	2,1		34,9
- Handhaving	61,1	8,0		69,1	89,9	12,9			102,8	66,9	16,1		83,1
- Advies	13,8			13,8	21,0				21,0	66,9	-		66,9
- Algemeen & projecten	5,7			5,7	12,7				12,7	32,7	0,2		33,0
- Breedplaatvloeractiviteiten	-3,2			-3,2					-				
Totaal werkpakket	109,7	8,0	0,0	117,7	159,7	12,9	0,0	0,0	172,6	199,3	18,5	-	217,8
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			5,9	5,9				5,9	5,9	5,9			5,9
- EED			6,4	6,4					-	0,6			0,6
- ORM			1,0	1,0				4,3	4,3	4,3			4,3
- subsidie GUOV									-	-37,3			-37,3
Totaal	109,7	8,0	14,1	131,8	159,7	12,9	0,0	10,2	182,8	172,9	18,5	-	191,4

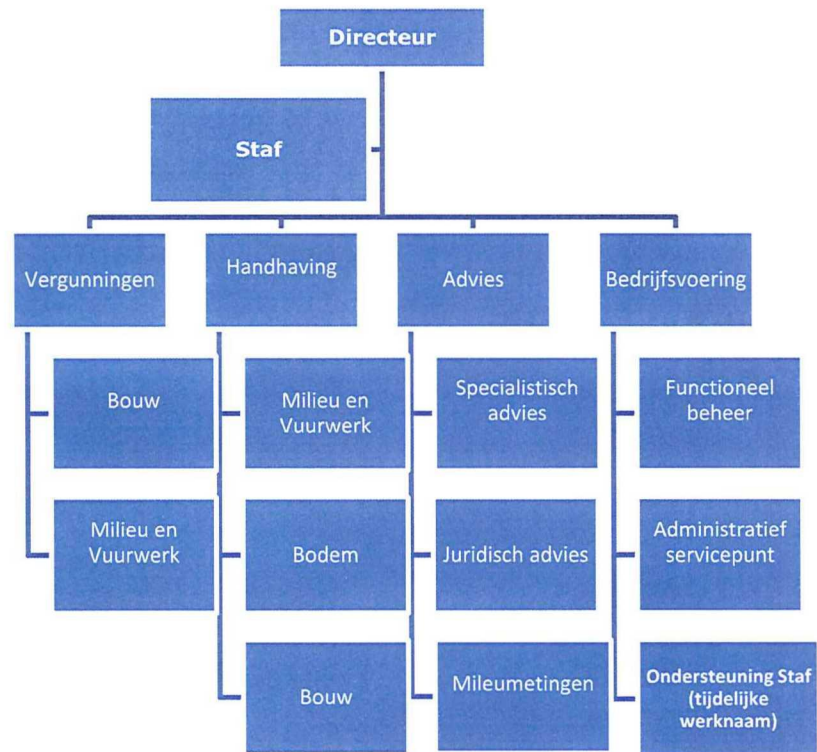
Lingewaard	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	167,3	599,7		767,0	163,0	693,6			856,6	167,2	735,0		902,2
- Handhaving	357,3	412,2		769,5	412,2	523,9			936,1	392,6	543,8		936,4
- Advies	264,6			264,6	233,5				233,5	235,2	-		235,2
- Algemeen & projecten	108,6	124,0		232,6	214,2	188,2		-0,1	402,3	118,4	233,3		351,8
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	71,9			71,9					-				
Totaal werkpakket	969,7	1.135,9	0,0	2.105,6	1.022,9	1.405,7	0,0	-0,1	2.428,5	913,4	1.512,1	-	2.425,5
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			10,6	10,6				10,7	10,7	10,7			10,7
- EED			11,8	11,8					-	-1,0			-1,0
- ORM			1,8	1,8				7,8	7,8	7,8			7,8
- subsidie GUOV				-					-	-17,3			-17,3
Totaal	969,7	1.135,9	137,7	2.243,3	1.022,9	1.405,7	0,0	141,4	2.570,0	913,7	1.638,3	-	2.552,0
Overbetuwe	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	159,2	25,9		185,1	107,3	24,2			131,5	170,4	29,8		200,1
- Handhaving	329,8	10,9		340,7	453,1	19,3			472,4	407,6	22,3		429,8
- Advies	103,1			103,1	111,7				111,7	155,7	-		155,7
- Algemeen & projecten	23,3			23,3	57,6				57,6	40,9	1,0		41,9
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	-90,6			-90,6					-				
Totaal werkpakket	524,8	36,8	0,0	561,6	729,7	43,5	0,0	0,0	773,2	774,5	53,0	-	827,5
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			10,9	10,9				11,0	11,0	11,0			11,0
- EED			14,2	14,2					-	-1,1			-1,1
- ORM			1,8	1,8				8,0	8,0	8,0			8,0
- subsidie GUOV				-					-	-38,4			-38,4
- complex vergunningen				-					-	16,3			16,3
Totaal	524,8	36,8	30,2	591,8	729,7	43,5	0,0	19,0	792,2	770,4	53,0	-	823,4
Renkum	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	60,7	435,0		495,6	43,1	545,6			588,7	53,6	441,3		494,9
- Handhaving	106,2	290,1		396,3	124,8	330,1			454,9	125,8	445,1		570,9
- Advies	30,0	-		30,0	31,0				31,0	31,5	-		31,5
- Algemeen & projecten	55,9	114,7		170,6	73,6	126,9			200,5	65,3	124,2		189,5
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	78,2	-		78,2					-				
Totaal werkpakket	330,9	839,8	0,0	1.170,7	272,5	1.002,6	0,0	0,0	1.275,1	276,2	1.010,6	-	1.286,8
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			7,3	7,3				7,3	7,3	7,3			7,3
- EED			10,0	10,0					-	-0,2			-0,2
- ORM			1,3	1,3				5,3	5,3	5,3			5,3
- subsidie GUOV				-					-	-4,6			-4,6
Totaal	330,9	839,8	28,6	1.199,3	272,5	1.002,6	0,0	12,6	1.287,7	284,0	1.010,6	-	1.294,6

Rheden	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	84,7	-		84,7	73,4	32,2			105,6	76,5	22,7		99,2
- Handhaving	212,2	17,9		230,0	255,9	32,7			288,6	249,0	47,1		296,1
- Advies	30,1	-		30,1	35,5				35,5	39,3	-		39,3
- Algemeen & projecten	36,2	-		36,2	52,1			0,1	52,2	32,7	0,5		33,2
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	65,0	-		65,0					-				
Totaal werkpakket	428,2	17,9	0,0	446,1	416,9	64,9	0,0	0,1	481,9	397,6	70,3	-	467,8
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			10,1	10,1				10,2	10,2	10,2			10,2
- EED			11,4	11,4					-	0,5			0,5
- ORM			1,8	1,8				7,5	7,5	7,5			7,5
- subsidie GUOV				-					-	-10,7			-10,7
- complex vergunningen										0,6			0,6
Totaal	428,2	17,9	26,8	472,9	416,9	64,9	0,0	17,8	499,6	405,7	70,3	-	476,0
Rozendaal	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	5,9	-		5,9	3,5				3,5	4,8	-		4,8
- Handhaving	6,8	0,5		7,3	8,5	1,9			10,4	0,6	6,8		7,4
- Advies	2,1	-		2,1	1,2				1,2	3,8	-		3,8
- Algemeen & projecten	4,1	-		4,1	6,2			0,1	6,3	12,7	-	-	12,7
Totaal werkpakket	15,0	0,5	0,0	15,5	19,4	1,9	0,0	0,1	21,4	21,9	6,8	-	28,7
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			0,4	0,4				0,3	0,3	0,3			0,3
- EED			0,6	0,6					-	0,1			0,1
- ORM			0,1	0,1				0,3	0,3	0,3			0,3
- subsidie GUOV				-					-	-1,3			-1,3
Totaal	15,0	0,5	1,1	16,6	19,4	1,9	0,0	0,7	22,0	21,3	6,8	-	28,1
Westervoort	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	4,9	-		4,9	6,0				6,0	5,5	-		5,5
- Handhaving	41,8	0,0		41,8	33,4	1,3			34,7	26,0	2,7		28,7
- Advies	10,1	-		10,1	18,1				18,1	9,7	-		9,7
- Algemeen & projecten	4,8	-		4,8	15,5				15,5	13,2	-		13,2
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	-6,2	-0,0		-6,2					-				-
Totaal werkpakket	55,3	0,0	0,0	55,3	73,0	1,3	0,0	0,0	74,3	54,5	2,7	-	57,2
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			3,5	3,5				3,5	3,5	3,5			3,5
- omgevingswet			0,4	0,4					-	in 2018 onderdeel WP			-
- EED			3,1	3,1					-	-0,2			-0,2
- ORM			0,6	0,6				2,6	2,6	2,6			2,6
- subsidie GUOV				-					-	-2,7			-2,7
Totaal	55,3	0,0	7,6	63,0	73,0	1,3	0,0	6,1	80,4	57,7	2,7	-	60,4

Zevenaar	Realisatie 2017				Begroting (ab) naar taakveld b-m					Realisatie 2018			
	Milieu	Bouw	Overige	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Overig	Totaal	Milieu	Bouw	Materieel	Totaal
- Vergunningen	74,6	0,4		75,0	129,9				129,9	153,3	18,0		171,3
- Handhaving	136,1	10,3		146,4	329,7	16,1			345,8	319,9	22,9		342,8
- Advies	46,7	-		46,7	68,2				68,2	91,6	-		91,6
- Algemeen & projecten	9,1	-		9,1	38,2				38,2	46,8	1,2		48,0
- Onverdeeld (ivm fin. afspraken)	-1,9	-		-1,9					-				
Totaal werkpakket	264,5	10,7	0,0	275,1	566,0	16,1	0,0	0,0	582,1	611,6	42,0	-	653,7
Specificatie alg. & projecten													
- RVMK			7,5	7,5				10,0	10,0	10,0			10,0
- omgevingswet			1,9	1,9					-	in 2018 onderdeel WP			-
- EED			8,1	8,1					-	5,1			5,1
- ORM			1,3	1,3				7,4	7,4	7,4			7,4
- subsidie GUOV				-					-	-13,8			-13,8
- complex vergunningen										15,6			15,6
Totaal	264,5	10,7	19,9	295,0	566,0	16,1	0,0	17,4	599,5	635,9	42,0	-	677,9
Provincie Gelderland													
- Vergunningen	365,9	19,5		385,4	210,4	21,8			232,2	145,6	12,5		158,1
- Handhaving	860,9	8,7		869,7	895,2	4,8			900,0	1.042,2	15,2		1.057,4
- Advies	802,8	-		802,8	820,7				820,7	783,8	-		783,8
- Algemeen & projecten	409,9	4,9		414,8	503,8				503,8	593,4	14,2		607,5
- Meet en Advies	0,0	0,0		0,0					-				
Totaal werkpakket	2.439,6	33,1	0,0	2.472,7	2.430,1	26,6	0,0	0,0	2.456,7	2.564,9	41,9	-	2.606,8
Specificatie alg. & projecten													
- algemeen			-	-					-				-
- RVMK									-				-
- omgevingswet			15,9	15,9					-	in 2018 onderdeel WP			-
- EED									-	2,8			2,8
- Wabo			206,0	206,0				206,8	206,8	206,8	-		206,8
- subsidie GUOV			124,9	124,9					-	-			-
- complex vergunningen									-	-12,5			-12,5
- vink									-	24,5			24,5
- Afrekening Vink aan ODDV			53,3	53,3					-	-230,9			-230,9
Totaal	2.439,6	33,1	400,1	2.872,8	2.430,1	26,6	0,0	206,8	2.663,5	2.555,6	41,9	-	2.597,5

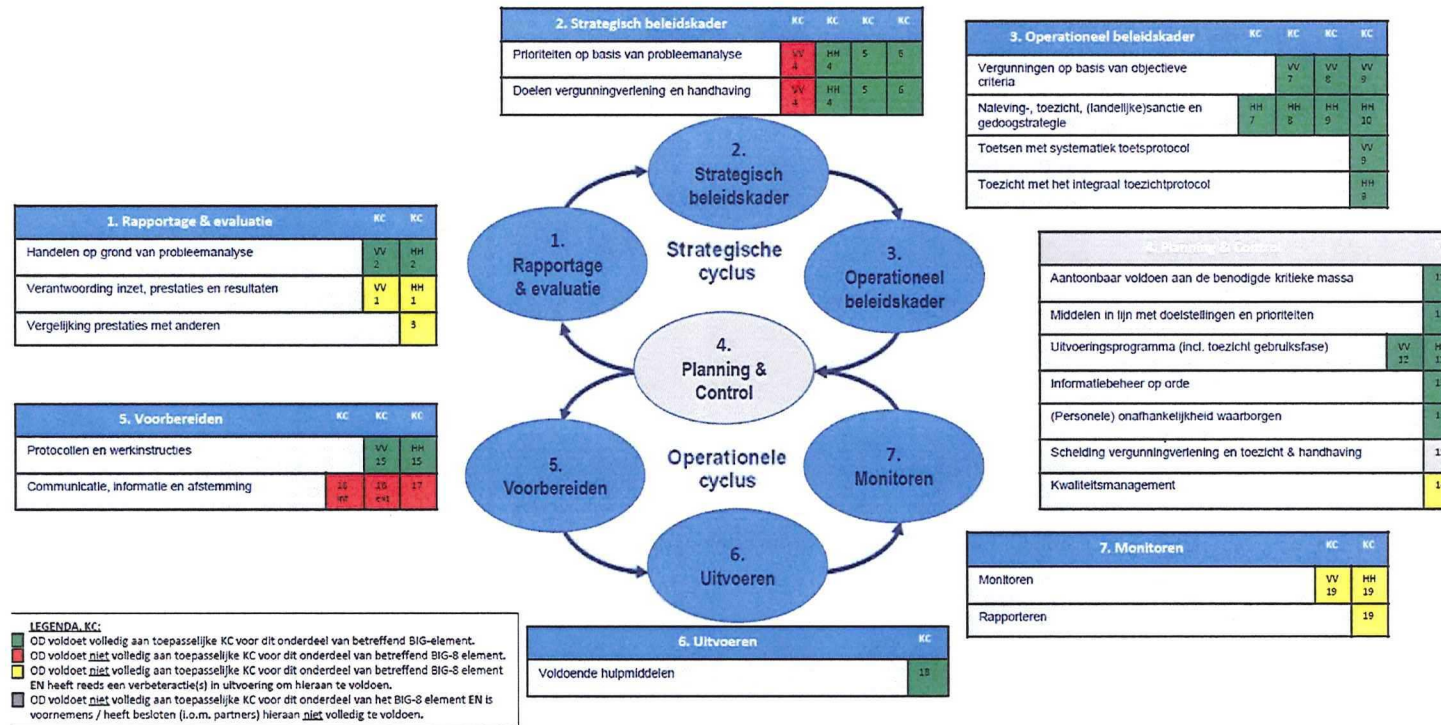
Bijlage 2: Organogram

NB: de afdelingen Functioneel beheer en Administratief servicepunt behoorden in 2018 formeel bij de afdeling bedrijfsvoering. In de praktijk werden deze aangestuurd vanuit de afdeling Vergunningen.

Bijlage 3: VTH Dashboard

BEHAALDE RESULTATEN 2018: ONDERDELEN BIG-8 ELEMENTEN Omgevingsdienst Regio Arnhem

Toelichting

ODRA is goed op weg om volledig robuust te zijn op de VTH Kwaliteitscriteria 2.1. Voor wat betreft de procescriteria scoren we groen op 12 van de 19 gebieden. Op het gebied van rapportage en evaluatie, maar ook kwaliteitsmanagement en monitoring zijn er verbeterinitiatieven gestart in 2018.

Bijlage 4: Controleverklaring

de Jong & Laan

Accountants
Belastingadviseurs

adres Pascalweg 2
6862 NX Elst (Gld.)
telefoon 0481-463534
e-mail elst@jonglaan.nl
internet www.jonglaan.nl

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Algemeen Bestuur van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de in de jaarstukken 2018, op pagina 26 tot en met 43, opgenomen jaarrekening 2018 van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2018 een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem per 31 december 2018 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de bepalingen van en krachtens de Wet nommering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten als mede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2018;
- 2 het overzicht van baten en lasten over 2018; en
- 3 de toelichtingen met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het door het algemeen bestuur vastgestelde Controleprotocol en het Controleprotocol WNT 2018 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdrachtrelevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Paragraaf betreffende overige aangelegenheden

Wij brengen de toelichting onder de alinea "Inhuur derden" op pagina 34 van de jaarrekening onder uw aandacht. In deze alinea is verwoord dat in 2018 sprake is van lasten uit hoofde van contracten die in 2017 ten onrechte niet Europees zijn aanbesteed. Deze bevinding heeft in de controleverklaring 2017 geleid tot een beperking ten aanzien van de rechtmatigheidseis. Vanwege de toelichting van deze contracten in de jaarrekening 2018 leiden de lasten uit hoofde van deze contracten in de controleverklaring bij de jaarrekening 2018 niet tot een aanpassing van ons oordeel ten aanzien van de rechtmatigheidseis.

deJong&Laan

Materialiteit

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves. Op basis van artikel 2, lid 7 Bado is deze goedkeuringstolerantie door het algemeen bestuur vastgesteld. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de toleranties gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken het jaarverslag, bestaande uit de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat
- alle informatie bevat die op grond van het in Nederland geldende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten volgens de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV en de bepaling van en krachtens de WNT.

Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, zoals opgenomen in het normenkader.

Het dagelijks bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur afwegen of de Gemeenschappelijk Regeling in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het dagelijks bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het dagelijks bestuur het voornemen heeft om de Gemeenschappelijk Regeling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Gemeenschappelijk Regeling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

deJong&Laan

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol vastgesteld door het algemeen bestuur, het controleprotocol WNT 2018, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte rechtmatigheidscriteria en van de redelijkheid van de door het dagelijks bestuur gemaakte schattingen;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening de onderliggende transacties en gebeurtenissen zonder materiële afwijkingen weergeeft.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Elst, 16 mei 2019

De Jong & Laan Accountants B.V.

Origineel getekend door N.C. van der Wolf MSc RA

Dagelijks Bestuur ODRA
Postbus 3066
6802 DB Arnhem

Datum : 03-07-2019
Zaaknummer : 370615
Contactpersoon : Leo den Uil
Telefoonnummer : 026 3774309

Onderwerp: Begroting 2020

Geachte heer, mevrouw,

Op 20 mei 2019 ontving de gemeente Arnhem van u de jaarstukken 2018 en de begroting 2020. Deze documenten zijn behandeld in de raadsvergadering van 3 juli 2019.

De raad van de gemeente Arnhem is tevreden over het feit dat het, na een lange aanloopperiode, gelukt is om een begroting op basis van outputfinanciering op te stellen. Wij gaan er van uit dat dit gaat bijdragen aan een transparante en efficiënte bedrijfsvoering. ODRA heeft nog geen praktische ervaring opgedaan met outputfinanciering. Wij vragen u dan ook om in de loop van 2020 via de gebruikelijke kanalen regelmatig te rapporteren over knelpunten, gewenste - en mogelijk ongewenste effecten van deze werkwijze.

In uw begroting 2020 is een uitgebreide risico-paragraaf opgenomen. Wij waarderen het feit dat alle gesignaleerde risico's voor ODRA en haar partners hier worden toegelicht. De omvang en het aantal risico's geven ook reden tot zorg. Wij vragen u de ontwikkeling van deze risico's goed te monitoren en hierover geregeld te rapporteren aan de partners.

Hoogachtend,
De griffier,

De voorzitter,

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, meningsvormende (1) bijeenkomst 19 juni 2019

GEMEENTE
Arnhem

ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018

Zaaknummer: 370615

Portefeuillehouder: Mw. C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig

De raadsleden/fractievoorgangers Obma (AC), Becker (CU), Greving (PvdA), Loos (VVD), Simonis (GL), Loor (D66) en van Dillen (CDA).

De fracties van de Arnhemse Ouderenpartij, DENK/Verenigd Arnhem, de Partij voor de Dieren, de SP en de PVV waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking

De raadskamer heeft aan de wethouder vragen gesteld over de systematiek van outputfinanciering en de gewenste flexibiliteit om (incidentele) werkzaamheden daarin onder te brengen. Daarnaast zijn vragen gesteld over de klanttevredenheid v.w.b. afdoeningstermijnen, communicatie over klachten en verbeteringen daarvan.

Toezeggingen

Wethouder Bouwkamp heeft toegezegd:

- schriftelijk antwoord te geven op de vraag over het overzicht van bestemmingsplannen, waarvan de geldigheidstermijn is overschreden;
- info vanuit de ODRA met de raad te delen;
- een halfjaar na de invoering van het systeem van outputfinanciering daarover een rapportage naar de raad te sturen;
- motie 17M35 en amendement 16A22, beiden betrekking hebbend op de ODRA, te zullen afdoen.

Conclusie

De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat de m1-behandeling is afgerond en dat het voorstel als debatstuk kan worden voorgelegd ter besluitvorming.

De raadsadviseur,

B. Kranenburg

De voorzitter,

L.R. Manders

ODRA begroting 2020 en jaarstukken 2018

Zaaknummer: 370615

Portefeuillehouder: Mw. C. Bouwkamp

Aan de gemeenteraad,

07 juni 2019

Het dagelijks bestuur van de Agendacommissie heeft besloten dit voorstel toe te voegen aan de agenda van de besluitvormende vergadering. Het db heeft hierbij overwogen dat:

- De begroting is opgesteld volgens het principe van outputfinanciering, wat altijd al de bedoeling is geweest
- In de begroting stijgt de bijdrage van Arnhem, maar de stijging wordt gedekt door verhoogde legesinkomsten
- De jaarrekening is goedgekeurd door de accountant
- De risicoparagraaf is relatief groot, maar de ODRA heeft de risico's benoemd en geeft aan ontwikkelingen tijdig te zullen signaleren.

De griffier,

J.G.M. Kersten

De voorzitter,

D. Becker

Titel/onderwerp: **Vaststellen Arnhemse Taxiverordening**

Raadsadviseur: B. Kranenburg

Telefoonnr: 3775956 bas.kranenburg@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Suzanne Hesseling
Portefeuillehouder:	R. van der Zee	Telefoonnr:	3775124
		E-mailadres:	Suzanne.hesseling@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend 1		
Toelichting	<p>Aanleiding Al enige jaren is de kwaliteit van het Arnhemse taxivervoer onderwerp van discussie in de raad. Al in 2012 zijn er pogingen ondernomen om te komen tot een Arnhemse taxiverordening om e.e.a. te reguleren. In 2016 is er met dezelfde strekking een motie in de raad aangenomen. Belangrijk vraagpunt in de gevoerde discussies was altijd het nut van een aparte Arnhemse taxiverordening. De taxibranche zelf geeft bij monde van de Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem in oprichting (SKTA) aan dat een kwaliteitskeurmerk zonder verordening niet werkt. In overleg met de taxibranche heeft het college nu bijgaand voorstel ontwikkeld.</p> <p>Voorstel Bedoeling van het voorstel is om de kwaliteit van het Arnhemse taxivervoer te verbeteren. Met de verordening kan de gemeente eisen stellen aan bestuurders van taxi's door een Arnhemse taxivergunning verplicht te stellen. Het gaat daarbij niet over contract- en beltaxi's, zoals Uber. De kwaliteit wordt (mede) gewaarborgd door het in het leven roepen van een keurmerkorganisatie, die toeziet op het naleven van de kwaliteitsregels door de chauffeurs, het behandelen van klachten en het verder toezien op naleving van de Arnhemse kwaliteitseisen. Het is de bedoeling dat SKTA deze rol als keurmerkorganisatie gaat invullen. Belangrijk is de gemeentelijke handhaving, omdat de nieuwe verordening met een vergunningstelsel werkt.</p> <p>Kanttekeningen - De verordening is geen oplossing voor problemen met de belmarkt, omdat de verordening daarop niet van toepassing is. - De begroting van SKTA moet sluitend zijn. - Het beschikbare aantal uren voor handhaving lijkt minimaal te zijn.</p> <p>Politiek Avond 12 juni 2019 Op 12 juni heeft een informatieve behandeling in de vorm van een rondetafelgesprek plaats gevonden. (zie bijgevoegd behandelresultaat).</p>		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de volgende fase in het besluitvormingsproces: meningsvorming 2 of de besluitvormende fase.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<p>Bedoeling van deze meningsvormende (1) fase is om partijen te laten verkennen welke essentiële politieke informatie en/of toezeggingen van het college de fracties missen om hun definitieve standpunt te bepalen. Daartoe kunnen woordvoerders vragen stellen aan het college en aan elkaar, bedoeling is dat fracties hun (voorlopige) mening over het voorstel kenbaar maken en daarover van gedachten wisselen met de overige fracties.</p> <p>Uitkomst van de meningsvormende (1) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase, of 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Deze worden voorafgaand aan de meningsvormende (2) behandeling in concept ingediend.</p>		

	Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase meningsvorming (2), waar de concepten besproken zullen worden.		
Bijlagen			
Raadsvoorstel "Vaststellen Arnhemse Taxiverordening 2019"			
Bijlage 2 - De motie Arnhemse Taxiverordening (16 M106) van SP, Arnhem Centraal en Arnhemse Ouderen Partij (26 september 2016)			
Bijlage 3a - Concept Reglement Taxikeurmerk SKTA			
Bijlage 3b - Concept statuten SKTA			
Bijlage 4a - Concept Jaarplan			
Bijlage 4b - Begroting SKTA i.o. 2019-2021			
Bijlage 5 - Schema Taximarkt			
Bijlage 6 - Brief hr. Rasulli (AB taxi) en 50 andere medeondertekenaars			
Behandelresultaat informatieve behandeling 12 juni 2019			

Gemeente Arnhem
t.a.v. de Arnhemse gemeenteraad
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Betreft: Taxi's in Arnhem

Arnhem, 18 juni 2019

Geachte fracties/raadsleden,

Wij hebben vernomen dat u woensdag a.s. met elkaar gaat praten over de kwaliteit (of het ontbreken daarvan) van onze taxi's.

Via de leden van Koninklijke Horeca Nederland en die van de Ondernemers Vereniging Korenmarkt bereikt ons in toenemende mate de volgende klacht.

Terwijl wij het toejuichen dat onze gasten gebruik maken van het Openbaar Vervoer of de taxi's. Vernemen wij steeds vaker, dat zij vanuit Arnhem Centrum voor korte ritten niet worden meegenomen. Er moeten buitenproportionele bedragen geboden worden eer de taxichauffeur welwillend is de gast voor deze korte rit mee te nemen.

Bovendien worden gasten van buiten de stad met enige regelmaat via een omweg naar hun bestemming gebracht, waardoor zij een veel te hoog bedrag voor de rit betalen. Een rit vanaf Gelredome gaat dan bijvoorbeeld via Elst en Bommel naar de binnenstad van Arnhem.

Een keurmerk voor taxichauffeurs is dus wenselijk, mits het bijdraagt aan de gastvrijheid van Arnhem en er op structurele basis handhaving plaatsvindt.

Wellicht dat een constructief gesprek hierover met de branche bijdraagt aan het verbeteren van de gastvrijheid van de stad.

Hoogachtend,
Namens het bestuur van KHN Arnhem en regio

Namens het bestuur van OVK

Jan van Hooijdonk

Liesbeth de Zoete

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 367163

Onderwerp: Vaststellen Arnhemse Taxiverordening 2019

Voorstel

1. Vast te stellen de Taxiverordening Arnhem 2019

Inleiding

De kwaliteit van het Arnhemse straattaxivervoer is al enige jaren een zorgpunt. In 2012 was dit aanleiding voor een aantal Arnhemse taxiondernemingen om de gemeente Arnhem te benaderen met het verzoek om gebruik te maken van de mogelijkheden die de Wet Personenvervoer (2000) biedt aan lokale overheden. Gemeenten kunnen op basis van deze wet in een taxiverordening kwaliteitseisen stellen aan taxi's en chauffeurs. Het initiatief is in 2012 gestrand omdat o.a. de organisatiegraad van de taxibranche te laag was om met de branche afspraken te kunnen maken.

Op 26 september 2016 heeft de raad een motie van de SP, Arnhem Centraal en de Arnhemse Ouderenpartij aangenomen, waarin het college wordt verzocht om in samenwerking met de Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem in oprichting (SKTA) zo spoedig mogelijk met een uitgewerkt voorstel te komen tot vaststelling van een taxiverordening (zie bijlage 2). Aanleiding hiervoor waren diverse klachten over de taxibranche (o.a. weigeren van taxiklanten, agressief gedrag van taxichauffeurs en rijden en parkeren op plekken waar dat niet mag).

In overleg met de SKTA is een ontwerp van een taxiverordening opgesteld en heeft SKTA het bijbehorende kwaliteitskeurmerk nader uitgewerkt (zie bijlage 3). Bij het opstellen van de Arnhemse Taxiverordening zijn de ervaringen van de gemeenten Den Bosch, Utrecht en Breda met een dergelijke verordening en kwaliteitskeurmerk betrokken. Ook is gekeken naar de conclusies van het – in opdracht van het ministerie van I&M – in mei 2017 gepubliceerde rapport "Evaluatie gemeentelijke bevoegdheden kwaliteitssturing taximarkt".

In juni 2017 is het (vorige) college geïnformeerd over de laatste stand van zaken. Verordening en kwaliteitskeurmerk konden op dat moment nog niet ter vaststelling voorgelegd worden aan college en raad, omdat zowel de in- als externe financiering nog niet geregeld was. Intern had dat vooral te maken met de kosten van handhaving van de gemeentelijke verordening (capaciteit en financiering daarvan). Extern: de begroting van SKTA was niet sluitend, aan de gemeente werd een bijdrage (opstartkrediet) gevraagd. De raad heeft tijdens de behandeling van het MJPB 2018-2021 een structurele bijdrage voor handhaving (€ 22.000) beschikbaar gesteld en een eenmalige bijdrage aan SKTA (€ 50.000) toegezegd, mits een sluitende begroting werd ingediend. Overigens heeft het college destijds richting raad aangegeven nut en noodzaak niet in te zien van een gemeentelijke taxiverordening. Het college was van mening dat de taxibranche zelf verantwoordelijk was voor de geconstateerde problemen. Enige extra handhaving (handhaving openbare orde) vanuit de gemeente was wel mogelijk.

SKTA heeft in 2017 aangegeven dat een kwaliteitskeurmerk zonder gemeentelijke verordening niet werkt. Bovendien werd aangegeven dat zij hun achterban niet meer mee kregen als de gemeente niet bereid was om een verordening vast te stellen.

Kortom sinds eind 2017 is er sprake van een impasse tussen gemeente en Arnhemse taxibranche. Wel is er het afgelopen jaar (2018-2019) gehandhaafd (openbare orde) door de gemeente. Met het opstartkrediet voor SKTA is tot op heden niets gedaan.

Het college heeft de afgelopen maanden contact gezocht met de taxibranche, mede naar aanleiding van vragen vanuit de raad (art.44) en een klachtenbrief ondertekend door 50 Arnhemse taxibedrijven. Dit heeft geresulteerd in de nu voorliggende concept Arnhemse Taxiverordening (zie bijlagen). Daarmee beschouwd het college de motie "Arnhemse Taxiverordening" van 26 september 2016 als afgedaan.

Beoogd effect

Met de taxiverordening wordt beoogd een instrument te bieden om de kwaliteit van de Arnhemse taxivervoer vanaf (taxi)standplaatsen en het taxivervoer na het aanhouden op de weg (opstapmarkt) aanzienlijk te verbeteren.

Argumenten

1.1 De kwaliteit van het Arnhemse taxivervoer (opstapmarkt) zal naar verwachting aanzienlijk verbeteren met de invoering van een taxiverordening (vergunning en nadere regels) in combinatie met gemeentelijke handhaving en een door SKTA af te geven taxikeurmerk.

Artikel 82a van de Wet personenvervoer (2000) biedt gemeenten de mogelijkheid om via een verordening aanvullende kwaliteitseisen aan het taxivervoer te stellen. De gemeente Arnhem kan met een dergelijke verordening eisen en verplichtingen stellen aan de bestuurders van taxi's, aan de herkenbaarheid van taxi's en aan de wijze van indiening en verwerking van de klachten over taxivervoer.

Voorwaarde voor het opstellen van een gemeentelijke verordening is dat de kwaliteit van het taxivervoer (in navolging van de ervaringen in o.a. Den Bosch en Utrecht) zoveel mogelijk door de taxibranche zelf wordt bevorderd. De taxiverordening biedt hiervoor de nodige handvatten en stelt hieraan de nodige eisen.

Er is in goede samenwerking met de Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem (in oprichting) een start gemaakt met een concept van de Arnhemse taxiverordening en een kwaliteitskeurmerk.

Het bijgevoegde ontwerp (bijlage) van de taxiverordening is een raamwerkregeling: deze bevat niet zelf de kwaliteitseisen. De verordening bevat een vergunningsstelsel en geeft het college de bevoegdheid nadere regels vast te stellen. In de nadere regels worden vervolgens de concrete kwaliteitseisen opgenomen.

A. Vergunningsstelsel

De vergunningsplicht voor taxichauffeurs geldt alleen voor de (taxi)standplaats- en de opstapmarkt (zie bijlage 5). Taxichauffeurs (naar schatting 120 chauffeurs) hebben een Arnhemse taxivergunning nodig voor het taxivervoer vanaf elke standplaats: dus niet alleen vanaf de officiële, met "taxi" aangeduide plaatsen, maar ook vanaf een parkeerplaats (bijv. evenementenlocaties) waar op passagiers wordt gewacht. Daarnaast is de Arnhemse taxivergunning nodig voor het taxivervoer na het aanhouden op de weg. De contract- en beltaximarkt voor taxichauffeurs (bijv. doelgroepenvervoer en vervoer op telefonische of elektronische bestelling) zijn uitgezonderd van de vergunningsplicht. De

taximarkt die door Uber wordt verricht betreft de belmarkt en niet het taxivervoer vanaf taxistandplaatsen. Uber valt dus niet onder de Arnhemse verordening; hieraan is ook geen behoefte. Deze taximarkt is onderworpen aan de landelijke regelgeving.

Om in het bezit te komen van een Arnhemse taxivergunning moet de chauffeur aan een aantal door het college vastgestelde kwaliteitseisen (zie hieronder) voldoen. Dit wordt door een Arnhemse keurmerkorganisatie bijvoorbeeld SKTA (zie hieronder punt 1.2) getoetst, die daarvoor aan een taxichauffeur een keurmerkcertificaat afgeeft. In principe kan iedere taxichauffeur (uit elke plaats in Nederland) een Arnhemse taxivergunning aanvragen. Een keurmerkcertificaat dat bijvoorbeeld door een Bossche of Utrechtse keurmerkorganisatie is afgegeven, is in Arnhem niet geldig.

B. Nadere regels

Het college zal ter uitvoering van de taxiverordening kwaliteitsregels (nadere regels) vaststellen voor:

- taxi's, taxichauffeurs met een Arnhemse taxivergunning en klachtenbehandeling. Het accent ligt hierbij op de professionaliteit van de dienstverlening.
- een keurmerkorganisatie, die door het college wordt aangewezen. De nadere regels hebben betrekking op de onafhankelijkheid, de taken, werkwijze en bevoegdheden van de keurmerkorganisatie. SKTA is op dit moment de enige organisatie die in aanmerking kan komen als Arnhemse keurmerkorganisatie. In de toekomst kunnen mogelijk ook andere organisaties hiervoor in aanmerking komen. Als er door deze organisatie maar aan de Arnhemse kwaliteitseisen wordt voldaan! Het is immers niet de bedoeling om de Arnhemse branche of markt enigerlei vorm van protectie te bieden;
- de wijze waarop een keurmerkorganisatie beoordeelt en toetst of een taxichauffeur voldoet aan de kwaliteitsregels voor taxichauffeurs (denk hierbij aan het afnemen van examens);
- het verstrekken, schorsen of intrekken van een keurmerkcertificaat door een keurmerkorganisatie;
- de behandeling van klachten van consumenten over taxivervoer door een keurmerkorganisatie.

C. Handhaving

De verordening werkt met een vergunningensysteem. Als de taxichauffeur niet aan de kwaliteitseisen voldoet (als bijvoorbeeld het kwaliteitskeurmerk geweigerd of ingetrokken is), of de regels van de verordening overtreedt, kan het college de Arnhemse taxivergunning weigeren, schorsen of intrekken. Gemeentelijke handhaving (BOA's) speelt hierbij een grote rol. Controles zullen met name tijdens de uitgaansavonden (donderdag- tot en met zondagavond) plaats moeten vinden en tijdens grote evenementen bij bijvoorbeeld het Gelredome.

1.2 Er is in goede samenwerking met de Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem i.o. een start gemaakt met een kwaliteitskeurmerk en een Arnhemse taxiverordening.

Voorwaarde voor het opstellen van een gemeentelijke verordening is dat de kwaliteit van het taxivervoer zoveel mogelijk door de taxibranche zelf wordt bevorderd. Daarom is er in overleg met de Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem (SKTA) een reglement taxikeurmerk (kwaliteitstaxi keurmerk) door SKTA opgesteld (zie bijlage 3). In dit reglement is aangegeven waaraan de professionele taxichauffeur minimaal moet voldoen. Tevens is in het reglement aangegeven hoe de taxichauffeur het betreffende keurmerk (ATx) kan aanvragen, wat de kosten zijn van een dergelijk kwaliteitskeurmerk en waar de chauffeur eventueel een klacht of bezwaar kan indienen als het keurmerk niet verstrekt wordt door SKTA.

Naast een reglement taxikeurmerk, heeft SKTA ook een Reglement Maatregelen taxikeurmerk opgesteld. Hierin is aangegeven dat er een onafhankelijke Sanctiecommissie benoemd wordt. Dit orgaan is belast met het toezicht op de taxikeurmerken. Bij overtredingen van de taxikeurmerkgeregels door chauffeurs, zal deze commissie sancties op gaan leggen (bijvoorbeeld opleggen geldboetes of intrekken taxikeurmerk).

In een jaarplan/ begroting zijn de te verwachten werkzaamheden en kosten door SKTA aangegeven (zie bijlage 4).

De gemeentelijke verordening is van toepassing op het gehele grondgebied van de gemeente Arnhem. Alleen taxichauffeurs met een kwaliteitskeurmerk (ATx) kunnen een vergunning aanvragen bij de gemeente. Vervolgens kunnen alleen chauffeurs in het bezit van een vergunning klanten werven (laten opstappen en vanaf de officiële taxistandplaatsen) in de stad. Voor niet vergunninghouders blijft er een aanzienlijke taximarkt bestaan, deze beperkt zich echter tot het contractvervoer en de beltaximarkt (zie het schema in de bijlage 5).

1.3 Bij de behandeling van de MJPB 2018-2021 heeft uw raad een structurele bijdrage voor handhaving en een eenmalige bijdrage voor SKTA beschikbaar gesteld.

In het financieel beeld van de MJPB 2018-2021 (behandeling in de raad eind 2017) is € 22.000 structureel gereserveerd voor handhaving (600 uur p/j) en € 50.000 eenmalig gereserveerd voor een bijdrage aan opstartkosten van SKTA.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Een taxiverordening kan de kwaliteit van de opstartmarkt verbeteren, maar biedt geen oplossing voor de problemen met de belmarkt in Arnhem

De huidige opstapmarkt (m.n. bij de korenmarkt) heeft veel last van taxi's die niet achteraan de rij aansluiten (gebruikelijk gang van zaken bij de opstapmarkt), maar voordringen en aangeven gebeld te zijn door een klant (belmarkt). Dit leidt de laatste tijd tot veel problemen tussen de taxiondernemers (zie ook bijlage 6; de brief van de heer Rasulli, mede namens 50 andere taxibedrijven).

Als de verordening en het bijbehorende keurmerk van kracht zijn, biedt dat de volgende mogelijkheden:

- Het serviceteam van SKTA controleert straks de eigen leden, die in het bezit zijn van een taxikeurmerk. Bij wangedrag van eigen leden kunnen zij ingrijpen en het keurmerk intrekken en eventueel boetes opleggen. Tegen de belmarkt kunnen zij niet optreden, maar problemen alleen melden bij de gemeente.
- De BOA's van de gemeente Arnhem, hebben als de verordening en bijbehorend keurmerk van kracht zijn, meer bevoegdheden dan het serviceteam van SKTA. Op dit moment zijn er al BOA's aan het handhaven vooral op en rond de Korenmarkt (Nieuwe Plein). Omdat er op dit moment nog geen taxiverordening is, kunnen zij slechts beperkt handhaven (openbare orde, fout parkeren e.d.). Als de verordening en het keurmerk van kracht zijn, hebben de BOA's meer bevoegdheden. Naast de huidige taken (met name handhaving openbare orde) kunnen zij dan ook taxivergunningen intrekken en op basis van de verordening hogere boetes opleggen. Wel is geconstateerd dat het huidige aantal uren handhaving aan de krappe kant is. Het gaat nu om 600 uur handhaving per jaar. Omdat men in koppels werk, effectief dus maar 300 uur per jaar, concreet zo'n 6 uur per uitgaansweekend (donderdag t/m de zondagavond). Om als gemeente de taken behorend bij deze verordening goed te kunnen uitvoeren zou minimaal een verdubbeling van het aantal uren (van 600 naar 1200 uur per jaar) gewenst zijn.

Maar ook hier geldt: optreden tegen de belmarkt (überachtige taxi's) is niet mogelijk op basis van de verordening: zij mogen laden en lossen en klanten ophalen als ze tevoren telefonisch besteld zijn.

Een oplossing zou kunnen zijn om de strook bij de korenmarkt volledig aan te wijzen als taxistandplaats voor de opstapmarkt (en dat kan wel op basis van de verordening).

De problemen met de belmarkt en dan met name met de überachtige taxibedrijven, is overigens geen specifiek Arnhems probleem, maar speelt in veel steden. Het ministerie van I&W is een onderzoek gestart naar de problemen met de taxibranche en is hierover al in gesprek met diverse steden, waaronder Arnhem. Zodra hierover meer bekend is, zullen we u informeren.

1.2 *De begroting van SKTA dient sluitend te zijn.*

Uit het "Concept jaarplan en begroting SKTA 2019-2021" (bijlage 4) blijkt dat de begroting van SKTA sluitend is. In het concept jaarplan en begroting zijn de o.a. volgende kosten opgenomen:

- Opstartkosten (statuten en reglementen voor o.a. oprichting keurmerkorganisatie, reglement Kwaliteitskeurmerk, ontwikkelen website, reglement sanctiecommissie e.d.).
- Structurele kosten (o.a. organisatorische kosten, kosten sanctiecommissie). Het is de bedoeling dat deze structurele kosten volledig gedekt zullen worden door de maandelijkse bijdrage van deelnemende chauffeurs aan SKTA.
- Examenkosten. Om het keurmerk certificaat te behalen moeten chauffeurs een mondeling examen afleggen. Deze kosten komen volledig voor rekening van de chauffeurs en worden daarmee ook gedekt.

SKTA had in 2017 de gemeente Arnhem een bijdrage van € 70.000 gevraagd voor het opstarten van de keurmerkorganisatie. Inmiddels heeft uw raad een eenmalige bijdrage beschikbaar gesteld van € 50.000, bij een sluitende begroting. De begroting van SKTA die aanvankelijk niet sluitend was aangezien men op een gemeentelijke bijdrage van € 70.000 had gerekend, is nu aangepast aan de gemeentelijke bijdrage van € 50.000 en sluitend. Dit is conform de afspraken zoals die gemaakt zijn tijdens een bestuurlijk overleg met de gemeente Arnhem op 13 mei jl. De aanpassing van hun begroting heeft ertoe geleid dat SKTA het serviceteam (eigen handhaving) minder in kunnen zetten. Maar gelet op de beperkte bevoegdheden van het serviceteam in vergelijking met de bevoegdheden van de gemeentelijke BOA's is de vraag of dat een probleem is.

Financiën

Zoals hiervoor al aangegeven heeft de raad in 2017 € 22.000 structureel beschikbaar gesteld voor handhaving (600 uur per jaar) en € 50.000 beschikbaar gesteld als bijdrage voor SKTA. Het afgelopen jaar (2018/2019) is door de gemeente al gehandhaafd, maar niet op basis van een taxiverordening, maar op basis van handhaving openbare orde. Van het opstartkrediet is door SKTA nog geen gebruik gemaakt. Tijdens het gesprek op 13 mei jl. is afgesproken dat SKTA hun nog niet sluitende begroting actualiseert, dit is inmiddels gebeurd (zie bijlage 4). Een taxiverordening (en bijbehorend kwaliteitskeurmerk) staat of valt met goede handhaving. Met het huidige aantal uren handhaving is de verordening uitvoerbaar, wel is geconstateerd door de afdeling handhaving dat het huidige aantal uren handhaving (600 uur p/j) minimaal is.

Uitvoering

Aan de vaststelling van de verordening is een evaluatie gekoppeld. Het doel van deze evaluatie is om inzicht te krijgen in hoeverre de invoering van een taxiverordening (met bijbehorend kwaliteitskeurmerk) de kwaliteit van het Arnhemse taxivervoer verhoogt. De uitvoering van de evaluatie wordt verzorgd door de afdeling Informatie (onderzoek & statistiek).

De afdeling Vergunning en Handhaving van de gemeente zal belast worden met het verlenen van de Arnhemse Taxivergunningen. De BOA's zorgen voor de handhaving. SKTA regelt de verstrekking van keurmerkcertificaten aan taxichauffeurs, toezicht en klachtenafhandeling.

Na vaststelling van de verordening door de raad, zal in overleg met SKTA en Vergunning en Handhaving een definitieve datum vastgelegd worden voor de daadwerkelijke inwerkingtreding van de verordening en het keurmerk. Dit heeft te maken met SKTA. De oprichting en verdere inrichting (examencommissies, serviceteams etc.) vraagt nog de nodige tijd. SKTA heeft hiermee gewacht omdat oprichting en inrichting van een keurmerkorganisatie geen zin had zonder gemeentelijke taxiverordening en -handhaving.

Communicatie

Als uw raad instemt met de verordening zal hierover gecommuniceerd worden met de taxibranche (SKTA) en zal een gezamenlijk persbericht opgesteld worden ook i.v.m. de daadwerkelijke inwerkingtreding op een later tijdstip.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

Bijlage 1: de Arnhemse Taxiverordening 2019 en de toelichting (onderdeel van raadsbesluit)

Bijlage 2: De motie Arnhemse Taxiverordening (16 M106) van SP, Arnhem Centraal en Arnhemse Ouderen Partij (26 september 2016)

Bijlage 3: Concept Reglement Taxikeurmerk SKTA en Concept statuten SKTA

Bijlage 4: Concept Jaarplan en begroting SKTA i.o. 2019-2021

Bijlage 5: Schema Taximarkt

Bijlage 6: Brief hr. Rasulli (AB taxi) en 50 andere medeondertekenaars

Besluit van

Zaaknummer

367163

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 28 mei 2019, Cluster SBR nummer: 367163;

gelet op artikel 149 van de Gemeentewet en de artikelen 77, 78, 82, 82a, 82c en 87 van de Wet personenvervoer 2000;

besluit:

vast te stellen de navolgende verordening:

Taxiverordening Arnhem 2019

Artikel 1 Begripsomschrijvingen

Voor de toepassing van deze verordening wordt verstaan onder:

- a. Arnhemse taxivergunning: een vergunning als bedoeld in artikel 2, eerste lid;
- b. chauffeurskaart: de chauffeurskaart als bedoeld in artikel 1 onder h van het Besluit personenvervoer 2000;
- c. college: het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem;
- d. keurmerkcertificaat: een door een keurmerkorganisatie afgegeven bewijs waaruit blijkt dat de taxichauffeur aan de nadere regels als bedoeld in artikel 7 onder a en b voldoet en met een keurmerkorganisatie hierover een overeenkomst is aangegaan;
- e. keurmerkorganisatie: een door het college aangewezen onafhankelijke organisatie die is belast met de uitvoering van de kwaliteitsregels taxivervoer Arnhem;
- f. kwaliteitsregels taxivervoer Arnhem: de nadere regels als bedoeld in artikel 7;
- g. taxichauffeur: een bestuurder van een auto waarmee taxivervoer wordt verricht;
- h. taxivervoer: het taxivervoer als bedoeld in artikel 1 van de Wet personenvervoer 2000;

Artikel 2 Arnhemse taxivergunning

1. Het is een taxichauffeur zonder vergunning van het college verboden om taxivervoer aan te bieden of te verrichten anders dan op basis van een schriftelijke overeenkomst of een telefonisch of elektronisch tot stand gekomen bestelling.
2. Het college kan aan een Arnhemse taxivergunning voorschriften verbinden.
3. De Arnhemse taxivergunning wordt verleend voor onbepaalde tijd. Het college kan een Arnhemse taxivergunning ook voor bepaalde tijd verlenen.
4. Een Arnhemse taxivergunning staat op naam van de taxichauffeur en is niet overdraagbaar.

5. De vergunninghouder dient een schorsing of intrekking van zijn chauffeurskaart, keurmerkcertificaat of rijbewijs, schriftelijk aan het college te melden, uiterlijk binnen drie werkdagen na de schorsing of intrekking.
6. De Arnhemse taxivergunning vervalt van rechtswege bij intrekking van de chauffeurskaart of rijbewijs.

Artikel 3 Aanvraagformulier

Voor het indienen van een aanvraag om een Arnhemse taxivergunning dient gebruik te worden gemaakt van het door het college vastgesteld aanvraagformulier.

Artikel 4 Indieningsvereisten

Voor het in behandeling nemen van een aanvraag om een Arnhemse taxivergunning dient de aanvrager in ieder geval:

- a. het aanvraagformulier volledig of juist te hebben ingevuld;
- b. in het bezit te zijn van een geldige chauffeurskaart;
- c. in het bezit te zijn van een geldig keurmerkcertificaat;
- d. te beschikken over een vaste woon- of verblijfplaats.

Artikel 5 Weigeren Arnhemse taxivergunning

Het college kan een Arnhemse taxivergunning weigeren indien:

- a. de aanvraag niet aan de in artikel 3 en 4 omschreven eisen voldoet;
- b. naar het oordeel van het college niet wordt of kan worden voldaan aan de eisen gesteld bij of krachtens deze verordening, waaronder begrepen het niet zullen of kunnen naleven van de in artikel 7 genoemde kwaliteitsregels taxivervoer Arnhem;
- c. in een periode korter dan 24 maanden voor de aanvraag, een aanvraag van de aanvrager om een Arnhemse taxivergunning is geweigerd, of een Arnhemse taxivergunning van aanvrager is ingetrokken, met uitzondering van de situatie dat door vergunninghouder zelf om intrekking is verzocht.

Artikel 6 Wijziging, schorsing, of intrekking Arnhemse taxivergunning

Het college kan een Arnhemse taxivergunning geheel of gedeeltelijk wijzigen, schorsen of intrekken indien:

- a. ter verkrijging van de Arnhemse taxivergunning onjuiste of onvolledige gegevens zijn verstrekt;
- b. de in deze verordening opgenomen verplichtingen of de aan de Arnhemse taxivergunning verbonden voorschriften niet worden nageleefd;
- c. de vergunninghouder niet meer aan de in artikel 4 omschreven indieningsvereisten voldoet;
- d. de vergunninghouder zijn verplichtingen voortvloeiend uit de Wet personenvervoer 2000 niet naleeft.

Artikel 7 Kwaliteitsregels taxivervoer Arnhem

Het college kan nadere regels vaststellen over:

- a. de herkenbaarheid van een auto waarmee taxivervoer op de gemeentelijke openbare weg wordt aangeboden;
- b. de eisen en verplichtingen te stellen aan taxichauffeurs;
- c. de indiening en behandeling van klachten van consumenten over taxivervoer;
- d. de wijze waarop wordt aangetoond dat aan de ingevolge de onderdelen a tot en met c gestelde regels wordt voldaan.

Artikel 8 Keurmerkorganisatie

1. Het college kan een of meer rechtspersonen als keurmerkorganisatie aanwijzen. Het college kan het aanwijzingsbesluit intrekken.
2. Het college kan nadere regels stellen waaraan een keurmerkorganisatie moet voldoen.
3. Het college kan nadere regels stellen over de wijze waarop een keurmerkorganisatie beoordeelt en toetst of een aanvrager om een keurmerkcertificaat voldoet aan de nadere regels als bedoeld in artikel 7 onder a en b genoemde kwaliteitsregels taxivervoer Arnhem.
4. Het college kan nadere regels stellen over het verstrekken, schorsen of intrekken van een keurmerkcertificaat.
5. Een keurmerkorganisatie dient met elke taxichauffeur die in staat is aan de nadere regels als bedoeld in artikel 7 onder a en b genoemde kwaliteitsregels taxivervoer Arnhem te voldoen en bereid is met de keurmerkorganisatie een overeenkomst inzake het gebruik van het keurmerk hiervan af te sluiten, een overeenkomst aan te gaan, conform een door het college goedgekeurd model.
6. Een keurmerkorganisatie dient de in vorige leden genoemde nadere regels na te leven.

Artikel 9 Aanwijzing handhavingsambtenaren

Behalve de in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering genoemde ambtenaren zijn met de handhaving van deze verordening en de zorg voor de naleving van de daarin bedoelde strafbare feiten de personen of categorieën van personen belast die door het college zijn aangewezen.

Artikel 10 Tonen en inhouden bescheiden

1. De houder van een Arnhemse taxivergunning dient op eerste vordering van een opsporingsambtenaar, of de in artikel 9 bedoelde personen of categorieën van personen, zijn Arnhemse taxivergunning en keurmerkcertificaat ter inzage af te geven.
2. De in het eerste lid bedoelde ambtenaren zijn bevoegd, zijn Arnhemse taxivergunning of zijn keurmerkcertificaat in te nemen en in te houden.

Artikel 11 Strafbepaling

Een gedraging in strijd met artikel 2 van deze verordening is een strafbaar feit in de zin van artikel 1, onder 4 van de Wet op de economische delicten.

Artikel 12 Inwerkingtreding

Deze verordening treedt in werking op een door het college te bepalen tijdstip.

Artikel 13 Citeertitel

RAADSVORSTEL

Deze verordening kan worden aangehaald als: Taxiverordening Arnhem 2019.

Aldus besloten in de openbare vergadering van de raad gehouden op <datum>.

De griffier,

De voorzitter,

Toelichting bij de Taxiverordening Arnhem 2019

1. Wet personenvervoer 2000

Op 1 oktober 2011 is de Wet Personenvervoer 2000 gewijzigd. Het doel van deze wetswijziging is de bevordering van de kwaliteit van het taxivervoer. Toetreding voor aanbieders tot de markt is in principe vrij, zolang aan bepaalde basisregels wordt voldaan op het gebied van onder andere tarifiering, voertuig, chauffeur en vervoerder. Deze wet stelt sindsdien landelijke regels voor het taxivervoer in Nederland. Daarnaast biedt de wet gemeenten de mogelijkheid aanvullende regels te stellen over de gewenste kwaliteit van het taxivervoer op het eigen grondgebied, waardoor een gemeente specifieke problemen op de lokale taximarkt kan aanpakken. Op grond van artikel 82a van de Wet personenvervoer 2000 kan de gemeente eisen en verplichtingen stellen aan de bestuurders van taxi's, aan de herkenbaarheid van taxi's en aan de wijze van indiening en verwerking van klachten over taxivervoer.

2. Taxiverordening Arnhem 2019

Met de Taxiverordening Arnhem 2019 wordt beoogd een instrument te bieden om de kwaliteit van de Arnhemse taxivervoer vanaf (taxi)standplaatsen en het taxivervoer na het aanhouden op de weg (opstapmarkt) te verbeteren.

De verordening is van toepassing op het gehele grondgebied van de gemeente. Alleen houders van een Arnhemse taxivergunning mogen klanten werven (laten opstappen) vanaf (taxi)standplaatsen of na het aanhouden op de weg. Voor niet-vergunninghouders blijft er een aanzienlijke taximarkt bestaan, zoals het contractvervoer en de beltaximarkt. Het contractvervoer en de beltaximarkt valt niet onder werking van deze verordening.

De verordening werkt met een vergunningstelsel. Als een bestuurder niet aan de door het college vastgestelde kwaliteitsregels voldoet, of die regels overtreedt, kan het college de Arnhemse taxivergunning weigeren, schorsen of intrekken.

Om een taxivergunning van het college te krijgen, dient de chauffeur onder meer in het bezit te zijn van een keurmerkcertificaat van de door het college aangewezen keurmerkorganisatie.

De keurmerkorganisatie toetst of chauffeurs, die zich aanmelden voor een keurmerkcertificaat, aan de Arnhemse kwaliteitsregels taxichauffeurs kunnen voldoen. In de hiernavolgende artikelsgewijze toelichting wordt hierop nader ingegaan.

Als die toets met goed gevolg wordt afgelegd, wordt door de keurmerkorganisatie een keurmerkcertificaat verstrekt.

De keurmerkorganisatie toetst voorts of de chauffeur kan aantonen op welke wijze hij voldoet aan zijn uit artikel 77 Wet personenvervoer 2000 voortvloeiende verplichting (klachtenregeling). Een chauffeur is verplicht (via zijn onderneming) een klachtenregeling te hebben, waarbij een klacht van een klant op correcte wijze in behandeling wordt genomen. Indien de klant daarna nog ontevreden is, kan deze zich in tweede instantie wenden tot een onafhankelijke Geschillencommissie. De taxionderneming dient lid te zijn van deze geschillencommissie.

2. Toezicht en handhaving

Het toezicht op de vergunningsvoorwaarden en de handhaving van de kwaliteitsregels wordt uitgevoerd door de Bijzondere Opsporingsambtenaren van de afdeling Vergunning en handhaving van de gemeente Arnhem, in samenwerking met de politie en met de door het college aan te wijzen keurmerkorganisatie.

Op basis van de verordening is schorsing, wijziging en intrekking van een gemeentelijke taxivergunning mogelijk indien de regels van de verordening worden overtreden.

Schorsing betekent dat sprake is van intrekking van de taxivergunning voor een bepaalde duur. De taxichauffeur kan in of na die periode de gelegenheid krijgen alsnog aan de gemeentelijke kwaliteitsregels te voldoen.

Bij het toezicht op de vergunningsvoorwaarden en de handhaving van de kwaliteitsregels werken de gemeente en de keurmerkorganisatie nauw samen. Een belangrijk onderdeel van die regels zijn de Kwaliteitsregels taxivervoer Arnhem (artikel 7). De controle op de naleving van die kwaliteitsregels is in eerste instantie een verantwoordelijkheid van de keurmerkorganisatie. Als er sprake is van een minder ernstige overtreding is de keurmerkorganisatie bevoegd om het keurmerkcertificaat te schorsen of in te trekken. Als de keurmerkorganisatie constateert dat er sprake is van een ernstige overtreding, zal zij dit melden aan het college, en adviseren de taxivergunning voor langere tijd te schorsen of in te trekken. Het college toetst zelfstandig of de geconstateerde overtredingen een schorsing of het intrekken van de taxivergunning rechtvaardigen. Tegen deze beslissing staat bezwaar en beroep open.

Het aanbieden van straattaxivervoer zonder vergunning is een strafbaar feit in de zin van de Wet economische delicten. Op deze overtreding kan ook strafrechtelijk worden gehandhaafd.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 1: Begripsomschrijvingen

In dit artikel wordt een aantal begrippen, dat in de verordening wordt gehanteerd, nader gedefinieerd.

- chauffeurskaart:

De chauffeurskaart is een landelijke taxivergunning dat door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu wordt verstrekt aan chauffeurs die voldoen aan de voorwaarden van het rijk om taxichauffeur te kunnen worden. Het gaat onder andere om eisen aan het voertuig (o.a. taximeter). De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) ziet toe op het blijven voldoen van chauffeurs en hun voertuig aan deze voorwaarden.

- keurmerkcertificaat:

Het keurmerkcertificaat is een bewijs dat een taxichauffeur kan voldoen aan de kwaliteitsregels taxivervoer en is aangesloten bij een keurmerkorganisatie. Het certificaat kan de vorm van een raamkaart hebben.

- keurmerkorganisatie:

Het college wijst een onafhankelijke organisatie aan die is belast met de uitvoering van de kwaliteitsregels taxivervoer Arnhem. Deze organisatie moet onafhankelijk kunnen opereren van gemeente, taxiondernemers of andere belangenorganisaties.

Artikel 2: Verbod- en gebodbepalingen

Zonder vergunning mag een taxichauffeur op de openbare weg geen taxivervoer aanbieden. Dit betreft de zogeheten opstapmarkt. Dit geldt ook bij (tijdelijke) evenementen.

Een chauffeur zonder Arnhemse taxivergunning staand op een parkeerplaats in het grondgebied van de gemeente Arnhem moet kunnen aantonen dat vervoerde klanten een telefonische reservering of met een app hebben gedaan (beltaxi) of dat sprake is van contractvervoer.

Een Arnhemse taxivergunning is voor onbepaalde tijd geldig. Het college kan ook voor een kortere periode een Arnhemse taxivergunning verstrekken. Dit kan zinvol zijn als een chauffeur wiens vergunning eerder is ingetrokken na 24 maanden een nieuwe vergunning aanvraagt, en er twijfels zijn of de taxichauffeur de regels goed zal naleven.

Artikel 3: Aanvraagformulier

Een taxichauffeur dient door invulling van een door het college vastgesteld aanmeldingsformulier een aanvraag Utrechtse taxivergunning in.

Voor het in behandeling nemen van een aanvraag voor een taxivergunning zijn leges verschuldigd. De hoogte daarvan wordt bepaald in de legesverordening.

Artikel 4: Indieningsvereisten

Een taxichauffeur die een vergunning aanvraagt dient onder meer te beschikken over een door een keurmerkorganisatie verstrekt keurmerkcertificaat waaruit blijkt dat de taxichauffeur voldoet aan, dan wel in de periode na afgifte van het keurmerkcertificaat, heeft voldaan aan de gestelde kwaliteitseisen. De taxichauffeur moet ook in het bezit te zijn van een landelijke taxivergunning.

Artikel 5: Weigeren Arnhemse taxivergunning

In dit artikel zijn weigeringsgronden opgesomd op basis waarvan het college een Arnhemse taxivergunning kan weigeren. Een belangrijke weigeringsgrond is het niet (meer) in het bezit hebben van een geldig keurmerkcertificaat.

De keurmerkorganisatie kan het keurmerkcertificaat weigeren te verstrekken (of schorsen of intrekken) als de taxichauffeur niet aan de kwaliteitsregels voldoet, of de kosten die zijn verbonden aan het keurmerkcertificaat niet tijdig aan de keurmerkorganisatie waarbij hij is aangesloten betaalt. De vergunninghouder beschikt dan niet over een keurmerkcertificaat.

Het college baseert haar oordeel of de taxichauffeur aan de kwaliteitsregels kan voldoen mede op een toets van een keurmerkorganisatie. Indien de keurmerkorganisatie concludeert dat een taxichauffeur niet voldoet

aan de keurmerkeisen, zal het college dit advies meewegen bij haar beslissing wel of geen Arnhemse taxivergunning te verstrekken.

Artikel 6: Wijziging, schorsing of intrekking Utrechtse taxivergunning

In dit artikel is aangegeven op welke gronden het college een Arnhemse taxivergunning kan wijzigen, schorsen of intrekken. Het college kan een Arnhemse taxivergunning wijzigen, bijvoorbeeld als het wenselijk is voorschriften aan te scherpen. Met het schorsen van een Arnhemse taxivergunning wordt bedoeld dat er voor een bepaalde duur geen gebruik gemaakt mag worden van de Arnhemse taxivergunning. Het intrekken van een Arnhemse taxivergunning betekent dat van de Arnhemse taxivergunning geen gebruik meer kan worden gemaakt. Het college kan een Arnhemse taxivergunning ook schorsen of intrekken als een keurmerkorganisatie een negatief advies verstrekt aan het college. Dit kan een keurmerkorganisatie doen op basis van waarneming tijdens surveillance op taxistandplaatsen, een periodieke toets door 'mystery guests', of naar aanleiding van een klacht van een klant of een andere chauffeur. Schorsen of intrekken van de Arnhemse taxivergunning is een bevoegdheid van het college. Het college maakt steeds, de omstandigheden van het geval meewegend, een zelfstandige beslissing.

Artikel 7: Kwaliteitsregels taxivervoer

Het college stelt nadere kwaliteitsregels vast voor het gedrag dat taxichauffeurs in acht moeten nemen wanneer zij als taxichauffeur in de Arnhemse opstapmarkt werkzaam zijn.

Hierbij kan worden gedacht aan regels over:

- a. De professionaliteit van de dienstverlening;
- b. Het gedrag van taxichauffeurs tegenover passagiers;
- c. Het gedrag van taxichauffeurs tegenover andere taxichauffeurs;
- d. Het verstrekken van informatie over tarieven voor taxivervoer;
- e. Het beschikken over goede kennis van de lokale verkeerssituaties, van de straten, van belangrijke locaties en places of interest in de stad, ten behoeve van de passagiers;
- f. De herkenbaarheid van de taxi;
- g. Het schoonhouden van de taxi;
- h. De klachtenprocedure ten behoeve van de passagiers.

Het college kan nadere regels vaststellen over de indiening en behandeling van klachten over het taxivervoer (klachtenregeling).

Een keurmerkorganisatie speelt een rol bij de klachtenafhandeling door een taxichauffeur. De taxichauffeur moet ter registratie een binnengekomen klacht van een klant melden aan een keurmerkorganisatie. De keurmerkorganisatie geeft periodiek deze gegevens aan de gemeente door.

Klachten die bij het college binnenkomen of door gemeentelijke toezichthouders geconstateerde overtredingen van de kwaliteitsregels, zullen in eerste instantie door de keurmerkorganisatie in behandeling worden genomen richting betreffende taxichauffeur.

Indien een klant na afhandeling van de klacht door de taxichauffeur van mening is dat de klacht niet goed is afgehandeld, kan de klager zich wenden tot de onafhankelijke Geschillencommissie, als bedoeld in art. 77 van de Wet Personenvervoer.

Artikel 8: Keurmerkorganisatie

Het college wijst de keurmerkorganisatie aan die toetst of de taxichauffeurs voldoen aan de gemeentelijke kwaliteitseisen. In nadere regels wordt door het college aangegeven aan welke eisen een keurmerkorganisatie moet voldoen. De keurmerkorganisatie toetst vooraf of de taxichauffeur aan de Arnhemse kwaliteitseisen voldoet door het afnemen van een examen. De keurmerkorganisatie kan taxichauffeurs advies geven hoe zij moeten voldoen aan de kwaliteitseisen.

De keurmerkorganisatie verstrekt op basis van het met goed gevolg afgelegde examen een keurmerkcertificaat. Onder andere op basis van dit keurmerkcertificaat verleent het college een Arnhemse taxivergunning.

Voorts toetst de keurmerkorganisatie periodiek of taxichauffeurs aan wie een vergunning is verleend aan de kwaliteitseisen voldoen. Zij zet daarbij ook steekproefsgewijs 'mystery guests' in.

Als de keurmerkorganisatie van mening is dat een taxichauffeur niet meer aan de kwaliteitseisen kan voldoen, schorst zij haar keurmerkcertificaat of trekt het in. Daarbij verstrekt de keurmerkorganisatie aan het college het advies de Arnhemse taxivergunning te schorsen of in te trekken. Het college toetst zelfstandig of zij van oordeel is of de vergunning moet worden geschorst of ingetrokken.

Artikel 9: Aanwijzing handhavingsambtenaren

Het college zal in eerste instantie alleen buitengewone opsporingsambtenaren (BOA's) aanwijzen als toezichthouder. Het college kan ook andere (categorieën) van personen als toezichthouder aanwijzen.

Artikel 10: Tonen en inhouden bescheiden

De vergunninghouder dient op eerste vordering van een opsporingsambtenaar, of de in artikel 9 bedoelde BOA's, zijn Arnhemse taxivergunning ter inzage af te geven.

Deze ambtenaren zijn bevoegd, een Arnhemse taxivergunning en een keurmerkcertificaat in te nemen en zo nodig in te houden.

Artikel 11: Strafbepaling

Het niet naleven van de in de verordening genoemde voorschriften, of beperkingen die aan een Arnhemse taxivergunning zijn verbonden, is een strafbaar feit op grond van de Wet op de economische delicten.

Motie: Arnhemse taxiverordening

De gemeenteraad van Arnhem, in vergadering bijeen op 26 september 2016, bij de behandeling van het agendapunt; Moties vreemd aan de agenda.

Constaterende dat,

- . Het aantal zelfstandige taxichauffeurs sinds begin dit jaar met 50% is toegenomen.
- . Sinds 1 januari 2016 de vakbekwaamheidseis voor ondernemers in de taxibranche is geschrapt.
- . Er eind 2011 een aanpassing is gemaakt in de landelijke taxiwet (Wet personenvervoer 2000), waardoor gemeenten met een eigen taxiverordening aan de slag zouden kunnen voor de zgn. opstapmarkt.
- . In tegenstelling tot andere steden Arnhem geen taxiverordening heeft.
- . Er onvoldoende taxistandplaatsen in de (binnen)stad zijn waardoor taxi's parkeren op plekken waar dit niet mag.
- . Er taxichauffeurs zijn die het niet zo nauw nemen met regels en wetten, de goede lijden onder de kwade.

Overwegende dat,

- . Een taxiverordening zorgt voor duidelijkheid en betrouwbaarheid van de chauffeur naar de klant.
- . Taxichauffeurs die voldoen aan de in de verordening gestelde eisen als zodanig herkenbaar zijn.
- . Een taxiverordening goede handhaving mogelijk maakt.
- . Taxichauffeurs die voldoen aan de in de verordening opgestelde eisen privileges kunnen krijgen die anderen niet hebben. Denk hierbij aan: standplaatsen en rijden op plekken waar anderen dat niet mogen.
- . Deze privileges ingetrokken kunnen worden bij overtreding van de in de verordening opgestelde regels.
- . Een taxiverordening Arnhem een betrouwbaarder en positief imago geeft m.b.t. vervoer in de stad naar zowel de bewoners als ook toeristen.

Verzoekt het college:

In samenwerking met de stichting Kwaliteitstaxi Arnhem z.s.m. met een uitgewerkt voorstel voor een taxiverordening voor Arnhem e.o. te komen.

En gaat over tot de orde van de dag.

AANGENOMEN

SP

Gedeon Noordzij

Arnhem Centraal

Lea Manders

Arnhemse Ouderen Partij

Anton van Beers

Motie: Arnhemse taxiverordening

De gemeenteraad van Arnhem, in vergadering bijeen op 26 september 2016, bij de behandeling van het agendapunt; Moties vreemd aan de agenda.

Constaterende dat,

- . Het aantal zelfstandige taxichauffeurs sinds begin dit jaar met 50% is toegenomen.
- . Sinds 1 januari 2016 de vakbekwaamheidseis voor ondernemers in de taxibranche is geschrapt.
- . Er eind 2011 een aanpassing is gemaakt in de landelijke taxiwet (Wet personenvervoer 2000), waardoor gemeenten met een eigen taxiverordening aan de slag zouden kunnen voor de zgn. opstapmarkt.
- . In tegenstelling tot andere steden Arnhem geen taxiverordening heeft.
- . Er onvoldoende taxistandplaatsen in de (binnen)stad zijn waardoor taxi's parkeren op plekken waar dit niet mag.
- . Er taxichauffeurs zijn die het niet zo nauw nemen met regels en wetten, de goede lijden onder de kwade.

Overwegende dat,

- . Een taxiverordening zorgt voor duidelijkheid en betrouwbaarheid van de chauffeur naar de klant.
- . Taxichauffeurs die voldoen aan de in de verordening gestelde eisen als zodanig herkenbaar zijn.
- . Een taxiverordening goede handhaving mogelijk maakt.
- . Taxichauffeurs die voldoen aan de in de verordening opgestelde eisen privileges kunnen krijgen die anderen niet hebben. Denk hierbij aan: standplaatsen en rijden op plekken waar anderen dat niet mogen.
- . Deze privileges ingetrokken kunnen worden bij overtreding van de in de verordening opgestelde regels.
- . Een taxiverordening Arnhem een betrouwbaarder en positief imago geeft m.b.t. vervoer in de stad naar zowel de bewoners als ook toeristen.

Verzoekt het college:

In samenwerking met de stichting Kwaliteitstaxi Arnhem z.s.m. met een uitgewerkt voorstel voor een taxiverordening voor Arnhem e.o. te komen.

En gaat over tot de orde van de dag.

AANGENOMEN

SP

Gedeon Noordzij

Arnhem Centraal

Lea Manders

Arnhemse Ouderen Partij

Anton van Beers

Voor **37** Motie "Arnhemse Taxiverordening" (16M106)

Tegen **0**

D66 8 0

- Andeweg
- Kemperman
- Loor
- de Vroome
- Venhoek
- Güven
- Kaatee
- Hamersveld

VVD ARNHEM 3 0

- Combée
- Kalthoff
- van der Zee

Arnhem Centraal 2 0

- Manders
- van der Laak

Totaal
37

SP. 8 0

- J. Elfrink
- van Geffen
- Kusters
- Lenting
- Lunter
- van Sprang
- Çetintas
- Noordzij

GROENLINKS 4 0

- Bouwkamp
- de Groot
- Peters
- Coenders

ChristenUnie 2 0

- Plieger-Bos
- Becker

Arnhemse Ouderen Partij 1 0

- van Beers

PvdA 4 0

- Louwers
- de Vries
- A-Kum
- Greving

CDA 3 0

- Karssenbergh
- Montfrooy
- van Dillen

Verenigd Arnhem 1 0

- Bal

Partij voor de Dieren 1 0

- de Groot

Reglement ATx

Versie 3, mei 2019

Inhoudsopgave

1. Doel en inleiding ATx
2. Aanmelden
3. Mondelinge toets
4. (Aanvraag) Vrijstelling
5. Normen en waarden protocol ATx
6. ATx kwaliteitslabel
7. Klachtenregeling ATx chauffeurs
8. Vereisten daklicht ATx chauffeurs
9. Klachten-, bezwaar- en geschillenprocedure toetsorganisatie en/of SKTA
10. Controles
11. Maatregelen
12. Slotregeling

1 Doel en inleiding ATx

1.1 Wat is het ATx?

Het ATx is een Arnhemse kwaliteitslabel waarmee kwaliteitstaxi's zich op een positieve wijze kunnen onderscheiden binnen de taximarkt in de regio Arnhem. Het ATx staat voor betrouwbaarheid, klantgerichtheid, gastvrijheid en alle andere zaken en factoren die het imago van de taxibranche in Arnhem op een positieve wijze beïnvloeden. Het doel van het Arnhemse kwaliteitslabel is het aantonen aan consumenten dat de taxidienst voldoet aan bepaalde kwaliteitseisen die zijn vastgelegd in dit Reglement.

1.2 Voor wie is ATx bedoeld?

Voor alle chauffeurs die het ATx onderschrijven en die zichzelf willen onderscheiden door het leveren van kwalitatief hoogstaand taxivervoer.

1.3 Wie is verantwoordelijk voor het ATx?

Stichting KwaliteitsTaxi Arnhem (SKTA) is verantwoordelijk voor het ontwikkelen, het verlenen en het bewaken van het ATx. De Stichting is opgericht met steun van de gemeente Arnhem en de landelijke brancheorganisatie voor taxiondernemers KNV.

SKTA is eindverantwoordelijk voor de financiële en administratieve processen binnen ATx.

1.4 Hoe verkrijgt een chauffeur het ATx kwaliteitslabel?

De belangrijkste onderdelen van het ATx kwaliteitslabel zijn:

- Mondelinge toets stads/stratenkennis/normen en waarden protocol Arnhem
- Onderschrijven van het normen en waarden protocol ATx (zie hoofdstuk 5) via het ondertekenen van de ATx overeenkomst (zie bijlage 1)

Voor het verkrijgen van het ATx kwaliteitslabel moet een chauffeur de mondelinge toets met voldoende resultaat afleggen en de ATx overeenkomst ondertekenen, waarmee de chauffeur aangeeft zich te zullen houden aan de reglementen van ATx. Daarnaast moet de chauffeur aan een aantal aanvullende voorwaarden voldoen, die zijn opgenomen in hoofdstuk 6.

2 Aanmelden

De chauffeur moet zich eerst aanmelden bij het secretariaat SKTA door een inschrijfformulier in te vullen. Dat kan via de site van SKTA dan wel via email of post. Via de site kan de chauffeur zich vervolgens aanmelden voor de mondelinge toets. Aan het afleggen van de mondelinge toets zijn kosten verbonden die vóór afname van de toets door de chauffeur moeten zijn voldaan.

3 Mondelinge toets

Voor de eisen aan, de samenstelling en inhoud van, het inschrijven voor, de betaling van, het afnemen van, de regels bij deelname aan en fraude en onregelmatigheden rond de mondelinge toets wordt verwezen naar het examenreglement met de titel '*Reglement van toepassing op de mondelinge toets voor het verkrijgen van het ATx certificaat*'.

Het afnemen van de toetsen wordt verzorgd door onafhankelijke examinatoren (toetsorganisatie), waarmee het bestuur van SKTA contractuele afspraken heeft gemaakt.

Het beheer en het actualiseren van de leerstof (het zgn. ATx werkboek) dat de basis vormt voor de toets is een verantwoordelijkheid van het bestuur van SKTA. De opzet en wijze van afnemen van de mondelinge toets is de verantwoordelijkheid van de toetsorganisatie. De toetsorganisatie baseert zich hierbij op de leerstof die SKTA heeft ontwikkeld.

Het secretariaat van SKTA ontvangt van de toetsorganisatie alle documentatie die gebruikt is tijdens het afnemen van een mondelinge toets.

Een kandidaat kan in totaal maximaal vier (4) toetsen per jaar doen. Slaagt de kandidaat niet voor de toets, dan kan deze pas na een jaar (365 dagen gerekend vanaf de datum van afleggen van de eerste toets) opnieuw doen.

Bij de toets wordt naast de stads/stratenkennis van Arnhem ook getoetst in hoeverre de chauffeur beschikt over:

- de gewenste sociale vaardigheden en uitstraling
- voldoende kennis van de Nederlandse taal (niveau B1)
- voldoende kennis van de taxiwetgeving
- voldoende kennis van het normen en waarden protocol ATx

4 (Aanvraag) vrijstelling

Een chauffeur kan een verzoek doen om vrijstelling te krijgen voor de voor ATx benodigde toets. De chauffeur dient een verzoek om vrijstelling (met redenen omkleed en voorzien van aantoonbare onderbouwing) schriftelijk in bij het bestuur van SKTA. Het bestuur beslist binnen 14 dagen na ontvangst van het verzoek over de gevraagde vrijstelling.

Het verzoek om vrijstelling kan gehonoreerd worden indien de chauffeur middels schriftelijke bewijsstukken heeft aangetoond dat hij direct voorafgaand aan de datum waarop het desbetreffende verzoek is ingediend minimaal zeven jaar aaneengesloten, welke periode éénmaal gedurende een termijn van maximaal zes maanden onderbroken mag zijn geweest, in de regio Arnhem werkzaam is geweest als chauffeur. De voornoemde bewijsstukken kunnen onder meer, maar niet uitputtend, bestaan uit een rittenadministratie, gegevens betreffende inschrijving in het Handelsregister van de Kamer

van Koophandel, loonstroken, een verklaring van KIWA aangaande de historie betreffende de chauffeurskaart, of een combinatie daarvan. Het bestuur kan, nadat de chauffeur bewijsstukken heeft aangeleverd, nog nader bewijs verlangen en/of nader onderzoek verrichten om vast te kunnen stellen of de chauffeur voldoet aan de elementen die worden getoetst in het examen. Indien toepassing van deze regel tot onbillijkheden van overwegende aard leiden voor de chauffeur die het vrijstellingsverzoek heeft ingediend, is het bestuur bevoegd om in specifieke gevallen daaraan tegemoet te komen.

Chaufeurs werkzaam bij een bedrijf dat beschikt over een geldig TX keurmerk, zijn vrijgesteld van het doen van de voor ATx benodigde toets. Wel zal voor deze chauffeurs een informatiebijeenkomst gehouden worden waaraan deelname verplicht is. Volgen de chauffeurs deze bijeenkomst niet, dan zijn zij niet vrijgesteld van het doen van de voor ATx benodigde toets. Over de precieze invulling en opzet van de bijeenkomst beslist het bestuur.

5 Normen en waardenprotocol ATx

Onderstaand Normen en waardenprotocol ATx maakt onderdeel uit van de vereisten om in aanmerking te komen van het ATx Kwaliteitslabel:

1. De klant is de belangrijkste persoon voor de bedrijfstak. De Arnhemse chauffeur is zich er van bewust dat hij niet alleen zichzelf maar de gehele bedrijfstak vertegenwoordigd.
2. Het handelen van de Arnhemse chauffeur is er op gericht om de klant het gevoel te geven dat hij welkom is in de stad, zich veilig voelt op de taxistandplaats en kan rekenen op betrouwbaar vervoer. De Arnhemse chauffeur houdt zich aan de geldende verkeersregels.
3. De Arnhemse chauffeur zorgt er voor dat de klant altijd via de meest voordelige weg wordt vervoerd en overlegt met de klant over de route in geval van twijfel of file.
4. De Arnhemse chauffeur spreekt en verstaat de Nederlandse taal goed en bezit over een goede lokale stads- en stratenkennis.
5. De Arnhemse taxi is herkenbaar middels een daklicht dat voldoende onderscheidend is en dat voorzien is van de naam van de taxiorganisatie waar de chauffeur voor rijdt.
6. De Arnhemse taxi is schoon, netjes en schadevrij.
7. De Arnhemse chauffeur weigert geen ritten.
8. Arnhemse chauffeurs benaderen elkaar respectvol en helpen (elkaar) in levensbedreigende en gevaarlijke situaties. Hun optreden is er op gericht dat bij problemen de situatie niet escaleert, maar de-escaleert.
9. De Arnhemse chauffeur respecteert de keuzevrijheid van de klant, die zelf kiest met welke taxi hij vervoerd wil worden.
10. De Arnhemse chauffeur gebruikt de taxistandplaats om zich aan te bieden voor werk, overschrijdt niet het aantal plaatsen op de taxistandplaats en sluit netjes aan in de rij.

In bijlage 2 is opgenomen wat onder elke bepaling meer in detail/concreet wordt verstaan.

6 ATx Kwaliteitslabel

Het bestuur van SKTA verstrekt het ATx kwaliteitslabel als de kandidaat aan alle voorwaarden heeft voldaan. Deze voorwaarden zijn:

- Beschikt over een geldige landelijke chauffeurskaart taxi
- Beschikt over een geldig legitimatiebewijs
- Beschikt over (dan wel de onderneming waarvoor de chauffeur werkt) een klachtenregeling, welke voldoet aan de vereisten zoals bedoeld in hoofdstuk 7
- Is aangesloten (dan wel de onderneming waarvoor de chauffeur werkt) bij de landelijke geschillencommissie of beschikt over een eigen geschillencommissie die minimaal voldoet aan de bepalingen als bedoeld in artikel 77 van de Wet personenvervoer 2000
- Maakt gebruik van een daklicht dat de naam van de onderneming bevat, of een afkorting daarvan en dat zich onderscheidt van het daklicht van andere taxiondernemers in de Arnhemse opstapmarkt (zoals nader is omschreven in hoofdstuk 8)
- Heeft met voldoende resultaat de mondelinge ATx toets behaald
- Ondertekent de ATx overeenkomst, waarmee de chauffeur onder andere verklaart zich te houden aan het Normen en waardenprotocol

Als bewijs ontvangt de kandidaat het bijbehorend ATx certificaat. Tevens krijgt de chauffeur een geplastificeerde kaart van SKTA met daarop een pasfoto, naam van de chauffeur en een uniek ATx nummer. Op de achterzijde van het kaartje is het logo van SKTA aangebracht en ook het ATx nummer. Misbruik van het ATx certificaat en/of ATx kaart leidt tot onmiddellijke intrekking van het ATx kwaliteitslabel.

De ATx chauffeur is verplicht de ATx kaart zichtbaar achter de voorruit te voeren, zodra deze werkzaam is op de Arnhemse opstapmarkt.

6.1 Aanvraag afgifte ATx kwaliteitslabel

Door een email te sturen naar SKTA meldt een chauffeur zich aan om in aanmerking te komen voor het kwaliteitslabel ATx. De chauffeur voegt bij de aanmelding een kopie van zijn geldige legitimatiebewijs en een kopie van zijn geldige landelijke chauffeurskaart. Het secretariaat van de SKTA controleert het verzoek met de aanwezige informatie. Als blijkt dat er niet voldaan is aan de eisen om in aanmerking te komen voor het ATx komt de chauffeur niet in aanmerking voor het kwaliteitslabel ATx.

Als aan alle voorwaarden is voldaan voor het ATx kwaliteitslabel, wordt met de desbetreffende chauffeur een afspraak gemaakt om de ATx overeenkomst te ondertekenen, waarmee de chauffeur aangeeft zich te zullen houden aan de reglementen van ATx en bijbehorend ATx certificaat/ATx kaart in ontvangst te nemen. Het ATx kwaliteitslabel heeft een geldigheid van 5 jaar.

Het ATx kwaliteitslabel komt in onderstaande gevallen automatisch te vervallen:

- Bij beëindiging van het werk als chauffeur
- Door opzegging door de chauffeur
- Bij wanbetaling aan SKTA of wanbetaling aan een door SKTA gecontracteerde organisatie
- Indien de chauffeur niet langer over een geldige chauffeurskaart beschikt.

Tegen het automatisch vervallen van het ATx kwaliteitslabel kan geen bezwaar worden gemaakt.

6.2 Kosten behoud ATx kwaliteitslabel

Het bestuur van SKTA is gerechtigd om voor het in stand houden van SKTA en het ATx kwaliteitslabel een maandelijkse vergoeding te vragen van de ATx chauffeurs. De hoogte van deze vergoeding is afhankelijk van de kosten die gemoeid zijn met het in stand houden van SKTA en het ATx kwaliteitslabel. Het bestuur stelt jaarlijks een begroting vast op basis waarvan de vergoeding wordt bepaald. Deze zal worden afgestemd met de Arnhemse taxibranche, via het periodieke overleg dat SKTA heeft met de ATx kwaliteitslabelhouders. Voor de jaren 2020 en 2021 bedragen de maandelijkse bijdragen resp. 22,50 en 32,50 euro per chauffeur, per maand.

Het bestuur informeert de chauffeurs die in het bezit zijn van het ATx kwaliteitslabel met bijbehorend certificaat/kaart over de jaarlijkse vergoeding. Indien de chauffeur deze vergoeding niet (langer) wenst te betalen, vervalt de geldigheid van zijn ATx kwaliteitslabel.

Indien een ATx chauffeur kiest voor een gespreide betaling, wordt de maandelijkse bijdrage met 5% verhoogd.

Indien de ATx chauffeur in loondienst werkt van een taxionderneming, draagt deze er zorg voor dat de taxionderneming waar deze werkzaam voor is, de maandelijkse bijdrage aan de SKTA betaald.

Voor taxiondernemingen met loondienstchauffeurs, die werkzaam zijn in de Arnhemse opstapmarkt, geldt een nog nader, door het bestuur, te bepalen maximum staffel voor wat betreft de maandelijkse bijdrage.

6.3 Registratie en publicatie ATx chauffeurs

Het secretariaat van SKTA zorgt voor het registeren van alle met een ATx kwaliteitslabel gecertificeerde chauffeurs en voor het publiceren van de namen van de gecertificeerde chauffeurs op de website. Een ATx chauffeur geeft SKTA toestemming door middel van ondertekenen van de ATx overeenkomst en het ontvangst nemen van het ATx certificaat/kaart om zijn gegevens op de website te publiceren.

Het ATx kwaliteitslabel geeft recht op het gebruik van het logo/beeldmerk van het ATx kwaliteitslabel/SKTA conform de licentiebepalingen als vermeld op de website.

Het secretariaat van SKTA houdt een register bij van alle goedgekeurde daklichten en taxivoertuigen (kentekens) waarmee ATx chauffeurs taxivervoer aanbieden op de openbare weg.

7 Klachtenregeling ATx chauffeurs

1. De ATx chauffeur/onderneming waar hij voor rijdt, dient het voor de klant te allen tijde mogelijk te maken een klacht in te dienen over het taxivervoer. Dat kan door middel van een klachtenformulier (papier of digitaal), waarin de volgende elementen minimaal terugkomen:
  - a. De naam en contactgegevens van de klager;
  - b. De datum, het tijdstip en de locatie waar de klacht betrekking op heeft;
  - c. Een inhoudelijke beschrijving van de klacht;
  - d. De naam van chauffeur waarop de klacht betrekking heeft.

2. De ATx chauffeur/onderneming waar hij voor rijdt, dient medewerking te verlenen aan de afhandeling van klachten, die zijn binnen gekomen bij het college of het Landelijk Klachtenmeldpunt Taxivervoer.
3. De ATx chauffeur/onderneming waar hij voor rijdt, maakt gebruik van de Algemene Vervoersvoorwaarden Taxi (of vergelijkbaar).

De ATx chauffeur/onderneming waar hij voor rijdt, heeft een eigen klachtenregeling waarin tenminste de volgende onderdelen zijn opgenomen:

1. De wijze waarop de klager is geïnformeerd over de verdere behandeling van de klacht (de schriftelijke communicatie met de klager vindt plaats per e-mail tenzij de klager geen mailadres heeft, dan vindt de schriftelijke communicatie plaats per post);
2. De datum waarop een ontvangstbevestiging van de klacht is verzonden; de ontvangstbevestiging wordt binnen twee dagen na ontvangst van de klacht verstuurd naar de klager
3. De naam van de persoon die de klacht heeft behandeld. Met de afhandeling van de klachten is < naam persoon / functie > belast, hij zorgt ook voor invulling van de klachtenformulieren;
4. De naam van de persoon die een eventuele maatregel tegen de aangeslotene heeft genomen;
5. Een beschrijving van de afhandeling van de klacht;
6. De klager ontvangt de wijze waarop de klacht is afgehandeld uiterlijk binnen vier weken na ontvangst van de klacht.
7. De eventuele maatregel die is opgelegd naar aanleiding van de klacht;
8. De motivatie bij het besluit wel of niet een maatregel op te leggen.

8 Vereisten daklicht ATx chauffeurs

De ATx chauffeur voert tijdens het verrichten van taxivervoer in de Arnhemse opstapmarkt een daklicht, dat minimaal aan de volgende punten voldoet:

- a. Het daklicht bevat de naam (voluit of afkorting) van de taxionderneming waar deze vervoer voor verricht;
- b. De naam van de taxionderneming wordt voor de leesbaarheid minimaal aan de voorzijde van het daklicht geplaatst en is op een afstand van 20 meter duidelijk leesbaar;
- c. het daklicht wordt met interne verlichting uitgerust. De verlichting brandt indien er geen reizigers worden vervoerd. De verlichting is uit indien er wel reizigers worden vervoerd;
- d. het daklicht moet naar oordeel van het bestuur van SKTA wat betreft kleur, vormgeving en naamgeving van de taxionderneming voldoende onderscheidend zijn ten opzichte van daklichten waarvan andere ATx chauffeurs gebruik maken.

9 Klachten-, bezwaar- en geschillenprocedure toetsorganisatie en/of SKTA

9.1 Indienen van een klacht

Indien een chauffeur het niet eens is met de gang van zaken rondom het afnemen van de mondelinge toets dan dient hij dat schriftelijk kenbaar te maken bij de toetsorganisatie.

Indien een chauffeur een klacht wenst in te dienen die betrekking heeft op andere aspecten die betrekking op SKTA, kan hij een schriftelijke klacht indienen bij het bestuur van SKTA. De klacht dient binnen twee weken na het voorval ingediend te worden. De klacht dient te worden gemotiveerd bij gebreke waarvan deze niet in behandeling wordt genomen.

Anoniem ingediend klachten worden niet in behandeling genomen.

9.2 Afhandelen van een klacht

De klachten worden zorgvuldig en op correcte wijze behandeld. De reactie op de klacht wordt schriftelijk medegedeeld aan de chauffeur.

9.3 Geschil

Indien een chauffeur het niet eens is met de afhandeling van zijn klacht door het toetsorganisatie kan hij schriftelijk het geschil kenbaar maken bij het bestuur van SKTA, binnen twee weken na de schriftelijke reactie op de klacht. Het geschil dient schriftelijk ingediend te worden en voorzien van een motivatie, bij gebreke waarvan deze niet in behandeling wordt genomen. De geschillenprocedure is nader uitgewerkt in '*Reglement Geschillen ATx*'.

9.4 Bezwaar

Indien een ATx chauffeur het niet eens is met een opgelegde maatregel, kan hij schriftelijk bezwaar maken bij de bezwaarcommissie ATx, binnen twee weken nadat het besluit over een te nemen maatregel aan chauffeur kenbaar is gemaakt. Het bezwaar dient schriftelijk ingediend te worden en voorzien van een motivatie, bij gebreke waarvan deze niet in behandeling wordt genomen. De bezwaarprocedure is nader uitgewerkt in het '*Reglement bezwaarcommissie ATx*'.

10 Controles

Binnen Het ATx kwaliteitslabel worden twee typen controles onderscheiden:

- Onaangekondigde (straat)controles door het serviceteam: deze vinden onder andere plaats op taxistandplaatsen en bij overige in- en uitstapgelegenheden, door een door het bestuur van SKTA aangewezen of gecontracteerde persoon of organisatie;
- Mystery guests: een door het bestuur van SKTA aangewezen of gecontracteerde persoon of organisatie die zich voordoe als klant en gedurende een rit de ATx chauffeurs ongemerkt controleert

Het bestuur van SKTA is belast met de inzet (aard en frequentie) van deze controles. De verdere werkwijze van deze controles is nader uitgewerkt in het '*Reglement serviceteam en mystery guests*'.

11 Opleggen van een maatregel

Als de Sanctiecommissie van SKTA constateert (op basis van bijvoorbeeld bevindingen van (gemeentelijke) toezichthouders (waaronder mystery guests) of leden van het serviceteam) dat een chauffeur niet of niet meer voldoet aan de reglementen van ATx (of op enigerlei andere wijze de goede naam van ATx/SKTA schaadt), kan de commissie besluiten de chauffeur een maatregel op te leggen.

Indien een ATx chauffeur door een mystery guest met een onvoldoende wordt beoordeeld, moet de chauffeur de kosten van de mystery gestrut vergoeden aan SKTA.

Indien een ATx chauffeur een maatregel opgelegd krijgt, dan maakt het bestuur van SKTA hier melding van bij de gemeente Arnhem. SKTA zal daarbij ingaan op hetgeen is voorgevallen en op welke wijze zij tot het opleggen van een maatregel is gekomen. Immers, de gemeente Arnhem heeft in haar Taxiverordening opgenomen dat de chauffeurs een vergunning krijgen indien zij beschikken over ATx.

Het verwerken (doorgeven) van persoonsgegevens is in eerdergenoemd geval noodzakelijk voor de behartiging van een gerechtvaardigd belang.

De verdere werkwijze is nader uitgewerkt het '*Reglement Maatregelen ATx*'.

12 Slotregeling

In alle gevallen waarin dit Reglement niet voorziet, beslist het bestuur van SKTA. Dit Reglement treedt in werking op XX.

BIJLAGE 1

ATx OVEREENKOMST CHAUFFEUR

Ondergetekende, hierna te noemen 'Chauffeur', verklaart hierbij op **< datum >** van Stichting KwaliteitsTaxi Arnhem (SKTA) het ATx certificaat/kaart gekregen te hebben. De chauffeur is vanaf eerder genoemde datum ATx chauffeur en gecertificeerd door SKTA.

Door middel van ondertekening van deze overeenkomst:

- Geeft chauffeur SKTA toestemming zijn/haar gegevens (naam, SKTA/ATx nr) zolang hij/zij rechtsgeldig over het certificaat beschikt te plaatsen op de website van SKTA.
- Geeft chauffeur SKTA respectievelijk de gemeente Arnhem toestemming zolang hij/zij rechtsgeldig over het certificaat beschikt gegevens uit te wisselen.
- Verklaart chauffeur kennis te hebben genomen van het ATx reglementen en de inhoud daarvan te begrijpen.
- Verklaart chauffeur zich zolang deze rechtsgeldig over het certificaat beschikt onvoorwaardelijk en zonder enig voorbehoud strikt aan de regels uit het ATx reglement te houden (zoals deze op eerder genoemde datum gelden of in de toekomst zullen luiden), en in geval van twijfel aangaande de uitleg en/of toepassing van enige bepaling terstond in contact te treden met SKTA.

Het aan chauffeur uitgereikte ATx certificaat/kaart is persoonlijk en niet overdraagbaar.

Datum en plaats : .....

Naam chauffeur : .....

Nummer legitimatiebewijs : .....

SKTA/ATx nummer : .....

Handtekening chauffeur
.....

Handtekening voorzitter SKTA
.....

BIJLAGE 2

Nr	Omschrijving	Detailtering en concretisering
1	De klant is de belangrijkste persoon voor de bedrijfstak. De Arnhemse chauffeur is zich er van bewust dat hij niet alleen zichzelf maar de gehele bedrijfstak vertegenwoordigd.	a. Chauffeur draagt dichte schoenen, een schone donkergekleurde broek en een schoon (over)hemd met korte of lange mouwen b. Chauffeur rookt niet in de taxi
2	a. Het handelen van de Arnhemse chauffeur is er op gericht om de klant het gevoel te geven dat hij welkom is in de stad, zich veilig voelt op de taxistandplaats en kan rekenen op betrouwbaar vervoer. b. De Arnhemse chauffeur houdt zich aan de geldende verkeersregels.	a. Chauffeur is in de buurt van zijn voertuig. b. Chauffeur schoolt niet samen met andere chauffeurs op de standplaats c. Chauffeur verwelkomt een klant die met hem mee wil. d. Chauffeur houdt de deur open, helpt zo nodig de klant met instappen en bergt bagage op in de daarvoor bestemde vakken/ruimtes. e. Chauffeur houdt zich te allen tijden aan de in Nederland geldende verkeersregels.
3	De Arnhemse chauffeur zorgt er voor dat de klant altijd via de meest voordelige weg wordt vervoerd en overlegt met de klant over de route in geval van twijfel of file.	a. Chauffeur maakt op basis van waar de klant heen wil van tevoren duidelijk welke route hij zal nemen en wat de ritprijs zal worden (max. marge 10%). b. Chauffeur overlegt van tevoren met de klant over een alternatieve route als er file blijkt te zijn of als er andere redenen zijn (wegwerkzaamheden bijv.) waardoor de chauffeur een andere route moet nemen
4	De Arnhemse chauffeur spreekt en verstaat de Nederlandse taal goed (a) en bezit over een goede lokale stads- en stratenkennis (b).	a. Chauffeur beschikt over een geldig ATx certificaat. b. Chauffeur voert ATx kaart zichtbaar achter de voorruit. c. Chauffeur kan tijdens de rit een praatje maken met de klant (indien gewenst) d. Chauffeur kan tijdens de rit wat over de stad Arnhem en de bezienswaardigheden vertellen (indien gewenst)
5	De Arnhemse taxi is herkenbaar middels een daklicht dat onderscheidend is en is voorzien van de naam van de taxiorganisatie waar de chauffeur voor rijdt	a. Chauffeur voert bij verrichten van taxivervoer op de opstapmarkt het daklicht dat aan hem of de onderneming waar hij voor rijdt is gekoppeld.
6	De Arnhemse taxi is schoon (a), netjes (b) en schadevrij	a. Het voertuig is schoon wil zeggen dat deze aan de buitenkant

	(c).	<p>niet onder het vuil of modder zit</p> <p>b. Het voertuig is netjes wil zeggen dat deze aan de binnenkant opgeruimd is, en er geen losse spullen of documenten aanwezig zijn, maar dat deze netjes zijn opgeborgen in vakken of de bagageruimte</p> <p>c. Het voertuig is schadevrij wil zeggen dat er geen grote deuken te zien zijn</p>
7	De Arnhemse chauffeur weigert geen ritten	<p>a. Chauffeur neemt elke klant die op de standplaats zijn taxi wil nemen of op straat zijn hand opsteekt mee naar de gewenste bestemming. Ongeacht de lengte van de rit.</p> <p>b. Chauffeur weigert geen hulphonden.</p>
8	<p>a. Arnhemse chauffeurs benaderen elkaar respectvol en helpen (elkaar) in levensbedreigende en gevaarlijke situaties.</p> <p>b. Hun optreden is er op gericht dat bij problemen de situatie niet escaleert, maar de-escaleert.</p>	<p>a. Chauffeur gaat geen discussies aan met collega chauffeurs over onderwerpen die gevoelig liggen.</p> <p>b. Chauffeur helpt een collega als deze in moeilijkheden zou komen in het verkeer of met een lastige klant (agressief, niet willen betalen). Voor wat betreft het laatste treedt de chauffeur de-escalerend op en past daarbij het principe van PAMAN toe.</p> <p>c. Chauffeur scheldt niet, maakt geen kwetsende handgebaren en gaat geen vechtpartij aan</p>
9	De Arnhemse chauffeur respecteert de keuzevrijheid van de klant, die zelf kiest met welke taxi hij vervoerd wil worden.	<p>a. Chauffeur verwijst een klant die met hem mee wil niet naar een andere taxi door.</p> <p>b. Chauffeur werft op de standplaats of in de directe omgeving daarvan niet actief klanten</p>
10	De Arnhemse chauffeur gebruikt de taxistandplaats om zich aan te bieden voor werk (a), overschrijdt niet het aantal plaatsen op de taxistandplaats (b) en sluit netjes aan in de rij (c)	<p>a. Chauffeur gebruikt de standplaats alleen als deze zich aanbiedt voor werk. Afzetten of oppikken van besteld werk gebeurt niet op de standplaats.</p> <p>b. Chauffeur neemt zodanig standplaats in dat hij daarmee ander verder of collega's niet hindert</p> <p>c. Chauffeur respecteert het aantal vakken dat gereserveerd is voor taxi. Als er bijv. 2 vakken zijn, staan er dus maximaal 2 taxi's.</p> <p>d. Chauffeur schuift netjes aan achteraan de rij en dringt niet voor.</p>

		e. Chauffeur schuift netjes en tijdig op als de taxi voor hem opschuift. En zorg er zo voor dat er geen gaten in de rij vallen.
--	--	---

CONCEPT

CONCEPT STATUTEN

Naam en vestigingsplaats

Artikel 1

1. De stichting is genaamd: **Stichting KwaliteitsTaxi Arnhem**. De verkorte naam van de stichting is SKTA.
2. De stichting is gevestigd te Arnhem.
3. De stichting is opgericht voor onbepaalde tijd.

Doel

Artikel 2

1. De stichting heeft ten doel het bevorderen van de kwaliteit in de Arnhemse taxibranche, en in het bijzonder het taxivervoer dat wordt aangeboden op de openbare weg, de zogenaamde opstapmarkt. Daarnaast wil de stichting de reputatie van het taxivervoer in Arnhem verbeteren en de aantrekkelijkheid ervan bevorderen.
2. De stichting tracht haar doel onder meer te bereiken door:
  - a. Het ontwikkelen van het kwaliteitslabel ATx en het stimuleren van de aansluiting daarbij. Hiertoe zal de stichting documenten (doen) opstellen en beheren, alsmede al hetgeen hiermee verband houdt bij de organisatie en invoering hiervan, of hiertoe bevorderlijk is.
  - b. Het geven van voorlichting en informatie ter zake van onder a van dit artikel omschrevene.
  - c. Het doen toekennen van ATx aan taxichauffeurs, welke voldoen aan door de stichting vast te stellen criteria.
  - d. Het toezien of doen toezien of taxichauffeurs waaraan het ATx is toegekend voldoen aan de door de stichting vast te stellen criteria, alsook het eventueel (al dan niet tijdelijk) doen intrekken van een aan een taxichauffeur verleend ATx.
3. De stichting heeft het maken van winst uitdrukkelijk niet ten doel.

Vermogen

Artikel 3

Het tot verwezenlijking van het doel van de stichting bestemde vermogen wordt gevormd door:

- a. Subsidies en andere bijdragen
- b. Schenkingen, erfstellingen en legaten
- c. Alle andere verkrijgingen en baten

Bestuur; samenstelling

Artikel 4

1. Het bestuur van de stichting bestaat uit tenminste drie natuurlijke personen.
2. De bestuursleden mogen geen zakelijke belangen hebben in de taximarkt in Arnhem. Niet tot bestuurslid benoembaar zijn personen die in dienst zijn of werkzaam zijn ten behoeve van de stichting.
3. Het bestuur stelt met algemene stemmen een profiel op, waaraan nieuw te benoemen bestuursleden moeten voldoen. Dit profiel wordt ter kennis gebracht van de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid Taxivervoer Nederland.
4. Bestuursleden worden benoemd door de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid Taxivervoer Nederland.
5. Bestuurders worden benoemd voor een periode van ten hoogste drie jaar. Bestuurders treden af volgens een door het bestuur op te maken rooster; een volgens rooster aftredende bestuurder is onmiddellijk herbenoembaar. Een tussentijds benoemd bestuurslid neemt op het rooster de plaats in van zijn voorganger.
6. Het bestuur wijst uit haar midden een voorzitter, een secretaris (tevens vicevoorzitter) en een penningmeester aan. De functies van secretaris en penningmeester kunnen gezamenlijk door één bestuurder worden uitgeoefend.
7. Bij het ontstaan van een vacature in het bestuur zullen de overblijvende bestuursleden

met algemene stemmen binnen twee maanden na het ontstaan van de vacature een voordracht voor een benoeming doen aan de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid Taxivervoer Nederland.

8. Een bestuurder verliest zijn functie:
  - a. Door zijn overlijden
  - b. Door zijn faillissement of het ten aanzien van hem van toepassing verklaren van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen of doordat hij surseance van betaling aanvraagt
  - c. Door zijn onder curatele stelling of de onderbewindstelling van zijn gehele vermogen
  - d. Door zijn vrijwillig aftreden
  - e. Door zijn ontslag door de rechtbank
  - f. Door zijn ontslag gegeven door de benoemende partij
  - g. Door het verstrijken van de periode waarvoor hij is benoemd
  - h. Indien het bestuur als gevolg van vacatures bestaat uit één of twee bestuurders
  - i. Door zijn ontslag door de voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken van het gebied waar de stichting statutair is gevestigd op verzoek van iedere belanghebbende
  - j. Indien niet langer wordt voldaan aan de vereisten als opgenomen in lid 2 van dit artikel.
9. Een bestuurder kan door de overige bestuurders gezamenlijk en/of door de benoemende partij worden geschorst. De betrokken bestuurder wordt in de gelegenheid gesteld zich ter vergadering te verantwoorden. De schorsing van een bestuurder vervalt indien het schorsende orgaan niet binnen drie maanden na de schorsing besluit tot ontslag of tot opheffing dan wel handhaving van de schorsing. Een schorsing kan voor ten hoogste drie maanden worden gehandhaafd.

Bestuur; taken en bevoegdheden; vergoedingen

Artikel 5

1.
  - a. Het bestuur is belast met het besturen van de stichting.
  - b. Elke bestuurder is tegenover de stichting gehouden tot een behoorlijke invulling van de hem opgedragen taak.
2. Het bestuur is verplicht van de vermogenstoestand van de stichting en van alles betreffende de werkzaamheden van de stichting, naar de eisen die voortvloeien uit deze werkzaamheden, op zodanige wijze aan administratie te (laten) voeren en de daartoe behorende boeken, bescheiden en andere gegevensdragers op zodanige wijze te (laten) bewaren, dat te allen tijde de rechten en verplichtingen van de stichting kunnen worden gekend.
3. Het bestuur is niet bevoegd tot het sluiten van overeenkomsten tot het verkrijgen, vervreemden of bezwaren van registergoederen en tot het sluiten van overeenkomsten, waarbij de stichting zich als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt, zich voor een derde sterk maakt of zich tot zekerheidstelling voor een schuld van een derde verbindt.
4. De bestuursleden genieten geen andere vergoeding dan vacatiegeld en reiskostenvergoeding voor het bijwonen van de bestuursvergaderingen zoals bedoeld in artikel 7. Het bestuur stelt de hoogte van de bedragen vast en stelt de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid Taxivervoer Nederland hiervan in kennis.

Bestuur; vertegenwoordiging

Artikel 6

1. Het bestuur vertegenwoordigt de stichting.
2. De vertegenwoordigingsbevoegdheid komt bovendien toe aan de voorzitter handelend tezamen met de secretaris of penningmeester, alsmede aan deze twee laatsten gezamenlijk handelend, voor zover deze functies niet door één en hetzelfde bestuurslid

worden uitgeoefend.

3. Het bestuur kan besluiten tot de verlening van volmacht aan één of meer bestuursleden, alsook aan anderen, zowel gezamenlijk als afzonderlijk, om de stichting binnen de grenzen van die volmacht te vertegenwoordigen.

Bestuur; werkwijze

Artikel 7

1. Alle bestuursleden zijn gelijkelijk bevoegd een vergadering van het bestuur bijeen te roepen.
2. De bijeenroeping van de vergaderingen van het bestuur geschiedt door de in het voorgaande lid bedoelde personen, dan wel namens dezen door de secretaris, schriftelijk (dat kan ook per e-mail zijn), met inachtneming van een termijn van ten minste zeven dagen, de dag van bijeenroeping en die van de vergadering niet meegerekend, onder opgave van de dag, het aanvangstijdstip en de plaats van de vergadering alsmede de te behandelen onderwerpen (agenda).
3. De vergaderingen van het bestuur worden gehouden te Arnhem of omgeving, of indien alle bestuursleden daarmee instemmen elders.
4. Een geschorst bestuurslid heeft geen toegang tot de vergaderingen van het bestuur en hoeft daartoe derhalve ook niet te worden uitgenodigd.
5. Indien werd gehandeld in strijd met lid 2 van dit artikel kan het bestuur niettemin rechtsgeldige besluiten nemen, mits ter vergadering alle bestuursleden aanwezig of vertegenwoordigd zijn.
6. Een bestuurslid kan zich door een andere bestuurslid ter vergadering schriftelijk doen vertegenwoordigen. Een bestuurslid kan niet meer dan één medebestuurder ter vergadering vertegenwoordigen.
7. In de vergaderingen van het bestuur heeft ieder (niet geschorst) bestuurslid één stem. Voorzover in deze statuten geen grotere meerderheid is voorgeschreven, worden alle besluiten van het bestuur genomen met volstrekte meerderheid van de uitgebrachte stemmen. Bij staking van stemmen is de stem van de voorzitter doorslaggevend.
8. Alle stemmingen ter vergadering geschieden mondeling, tenzij de voorzitter een schriftelijke stemming gewenst acht of één der stemgerechtigden dit vóór stemming verlangt. Schriftelijke stemming geschiedt bij ongetekende, gesloten briefjes.
9. Blanco stemmen worden beschouwd als niet te zijn uitgebracht.
10. In alle geschillen omtrent stemmingen, niet bij de statuten voorzien, beslist de voorzitter.

Leiding van de vergaderingen; notulen; besluitvorming buiten vergadering

Artikel 8

1. De voorzitter leidt de vergaderingen van het bestuur; bij zijn afwezigheid leidt de secretaris de vergadering.
2. De voorzitter van de vergadering bepaalt de wijze waarop de stemmingen in de vergaderingen worden gehouden.
3. Het bestuur kan in een vergadering alleen dan geldige besluiten nemen indien de meerderheid van zijn in functie zijnde leden in de vergadering aanwezig of vertegenwoordigd is.
4. Besluiten aangaande het kwaliteitslabel ATx kunnen eerst rechtsgeldig genomen worden nadat er aantoonbaar en schriftelijk afstemming dienaangaande heeft plaatsgevonden tussen het bestuur en een overeenkomstig de bepalingen in het huishoudelijk reglement op te richten commissie bestaande uit een delegatie van ATx labelhouders.
5. Het door de voorzitter van de vergadering ter vergadering uitgesproken oordeel omtrent de uitslag van een stemming is beslissend. Hetzelfde geldt voor de inhoud van een genomen besluit, voorzover werd gestemd over een niet schriftelijk vastgelegd voorstel.
6. Van het verhandelde in de vergaderingen van het bestuur worden notulen gehouden door de secretaris of door de daartoe door de voorzitter van de vergadering aangewezen

persoon. De notulen worden vastgesteld in dezelfde of in de eerstvolgende vergadering en ten blijke daarvan door de voorzitter en de notulist van die vergadering ondertekend.

7. Het bestuur kan ook op andere wijze dan in een vergadering besluiten nemen (bijvoorbeeld via telefoon of e-mail), mits alle bestuurders zich schriftelijk vóór het voorstel hebben verklaard. Van een aldus genomen besluit wordt onder bijvoeging van de ingekomen antwoorden door de secretaris een relaas opgemaakt, dat na medeondertekening door de voorzitter bij de notulen wordt gevoegd.

Boekjaar; verslaggeving

Artikel 9

1. Het boekjaar van de stichting is het kalenderjaar.
2. De penningmeester sluit per de laatste dag van het boekjaar de boeken van de stichting af en maakt daaruit zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk binnen vijf maanden na afloop van het boekjaar, een balans en een staat van baten en lasten op over het verstreken boekjaar. De penningmeester zendt deze stukken vóór het einde van de in de voorgaande zin bedoelde termijn aan alle bestuurders. Deze stukken worden door het bestuur in een vergadering, te houden binnen zes maanden na afloop van het boekjaar, vastgesteld en ten blijke daarvan door alle bestuurders ondertekend.
3. Het bestuur zal, alvorens tot de vaststelling van de balans en de staat van baten en lasten over te gaan, deze stukken doen onderzoeken door een door hem aan te wijzen registeraccountant of accountants-administratieconsulent dan wel door aan andere onafhankelijke, ter zake kundige persoon. Deze brengt omtrent zijn onderzoek verslag uit aan het bestuur en legt, zo hij daartoe bevoegd is, daaromtrent een verklaring af.

Reglementen

Artikel 10

1. Het bestuur kan een of meer reglementen vaststellen waarin al hetgeen naar zijn oordeel regeling of nadere regeling behoeft, wordt opgenomen. Een reglement wordt schriftelijk vastgelegd. Het bestuur kan reglementen wijzigen of intrekken.
2. De vaststelling, wijziging en opheffing van enig reglement geschiedt met algemene stemmen en wordt ter kennis gebracht van de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid Taxivervoer Nederland.

Overleg met ATx labelhouders

Artikel 11

1. Het bestuur voert minimaal twee keer per jaar overleg met de ATx labelhouders over het gevoerde en te voeren beleid van de stichting ter verwezenlijking van het doel van de stichting.
2. De bijeenroeping van de overleggen geschiedt door de voorzitter of secretaris van het bestuur, schriftelijk, met inachtneming van een termijn van ten minste zeven dagen, de dag van bijeenroeping en die van de vergadering niet meegerekend, onder opgave van de dag, het aanvangstijdstip en de plaats van de vergadering alsmede de te behandelen onderwerpen (agenda).
3. De overleggen worden gehouden te Arnhem of omgeving.
4. De voorzitter leidt de overleggen; bij zijn afwezigheid leidt de secretaris de vergadering.
5. Van het verhandelde in de overleggen worden notulen gehouden door de secretaris of door de daartoe door de voorzitter van de vergadering aangewezen persoon. De notulen worden vastgesteld in dezelfde of in de eerstvolgende vergadering en ten blijke daarvan door de voorzitter en de notulist van die vergadering ondertekend.
6. Een geschorst bestuurslid heeft geen toegang tot de overleggen en hoeft daartoe derhalve ook niet te worden uitgenodigd.

Statutenwijziging

Artikel 12

1. Het bestuur is bevoegd deze statuten te wijzigen. Het besluit daartoe moet worden genomen met algemene stemmen in een vergadering, waarin alle bestuursleden aanwezig of vertegenwoordigd zijn, zonder dat in het bestuur enige vacature bestaat. Een wijziging van de statuten dient ter kennisgeving te worden medegedeeld aan de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid Taxivervoer Nederland.
2. De wijziging moet op straffe van nietigheid bij notariële akte tot stand komen.
3. De bestuursleden zijn verplicht een authentiek afschrift van de wijziging, alsmede de gewijzigde statuten neer te leggen ten kantoren van het handelsregister, gehouden door de Kamer van Koophandel.

Ontbinding en vereffening

Artikel 13

1. Het bestuur is bevoegd de stichting te ontbinden. Op het daartoe te nemen besluit is het bepaalde in artikel 12 lid 1 van toepassing.
2. De stichting blijft na haar ontbinding voortbestaan voor zover dit tot vereffening van haar vermogen nodig is.
3. De vereffening geschiedt door het bestuur.
4. De vereffenaars dragen er zorg voor, dat van de ontbinding van de stichting inschrijving geschiedt in het register, bedoeld in artikel 12 lid 3.
5. Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van deze statuten zoveel mogelijk van kracht.
6. Een eventueel batig saldo van de ontbonden stichting wordt besteed overeenkomstig het doel van de stichting.
7. Na afloop van de vereffening blijven de boeken en bescheiden van de ontbonden stichting gedurende de wettelijke termijn berusten onder de jongste vereffenaar.

Slotbepaling

Artikel 14

Voor alle gevallen waarin zowel de wet als deze statuten niet voorzien, beslist het bestuur.

CONCEPT JAARPLAN EN BEGROTING SKTA 2019/2020 en 2021

Stichting KwaliteitsTaxi Arnhem (SKTA) heeft ten doel het bevorderen van de kwaliteit in de Arnhemse taxibranche. En richt zich daarbij specifiek op de Arnhemse opstapmarkt (taxi's die werken vanaf standplaatsen of die klanten meenemen die op straat hun hand opsteken om een taxi aan te houden). De stichting tracht dit doel onder meer te bereiken door:

1. Het ontwikkelen van en stimuleren van de aansluiting bij het kwaliteitslabel ATx. Hiertoe zal de stichting documenten (doen) opstellen en beheren, alsmede al hetgeen hiermee verband houdt bij de organisatie en invoering hiervan, of hiertoe bevorderlijk is.
2. Het geven van voorlichting en informatie ter zake van onder 1 omschrevene
3. Het doen toekennen van ATx aan taxichauffeurs, welke voldoen aan door de stichting vast te stellen criteria.
4. Het toezien of doen toezien of taxichauffeurs waaraan het ATx is toegekend voldoen aan de door de stichting vast te stellen criteria, alsook het eventueel (al dan niet tijdelijk) doen intrekken van een aan een taxichauffeur verleend ATx.

SKTA is al enkele jaren in oprichting en heeft altijd aangegeven dat zij haar werk alleen kan doen als de gemeente Arnhem een taxiverordening¹ maakt. Medio 2016 is door de gemeenteraad unaniem een motie aangenomen die het college verzoekt over te gaan tot de invoering van een taxiverordening. De SKTA wil, net als de gemeente, de inhoud en uitvoering van die taxiverordening gezamenlijk vormgeven.

Om invulling te geven aan hetgeen van SKTA verwacht wordt, is dit jaarplan (business plan) met bijgesloten begroting opgesteld. Het jaarplan en de begroting bevat vier onderdelen:

- Opstart-/initiële werkzaamheden
- Structurele werkzaamheden
- Structurele maandbijdrage van de taxichauffeurs/ondernemers
- Examinering

Per onderdeel wordt toegelicht wat SKTA wil gaan doen². SKTA gaat er hierbij van uit dat medio 2019 de taxiverordening door de gemeenteraad van Arnhem wordt vastgesteld en na een bepaalde overgangstermijn in werking treedt. SKTA schat in dat zij minimaal 6 maanden nodig heeft om haar werkzaamheden uit te kunnen voeren.

Er is in dit plan van uitgegaan dat er 90 ATx chauffeurs zullen zijn. SKTA gaat bewust uit van een mogelijk wat te laag aantal. Meer chauffeurs betekent meer dekking door de maandelijkse bijdragen, maar valt dat toch tegen, dan loopt SKTA wel financiële risico's. Verder wordt geschat dat er een verloop is van ongeveer 10 chauffeurs per jaar (m.a.w.: het totaal aantal chauffeurs blijft 90, maar geschat wordt dat er 10 chauffeurs stoppen en 10 nieuwe chauffeurs instromen).

Opstart-/initiële werkzaamheden

Opstarten stichting en invoering kwaliteitslabel ATx

Zodra de taxiverordening in gaat, zal elke chauffeur die op de Arnhemse opstapmarkt (werk vanaf standplaatsen en reizigers oppikken die hun hand opsteken op straat) een vergunning nodige hebben van de gemeente.

---

¹ De taxiverordening richt zich op de zgn. opstapmarkt en dus niet op de bestelmarkt of het contractvervoer.

² Van start gaan met de SKTA werkzaamheden zal afhangen van het definitief besluit van de gemeenteraad t.a.v. de verordening en de benodigde gemeentelijke handhaving en wanneer de taxiverordening in werking zal treden.

Eén van de voorwaarden om een vergunning te krijgen zal zijn dat de chauffeur over het ATx kwaliteitslabel beschikt. Om het ATx te kunnen krijgen zal een chauffeur een mondelinge toets met voldoende resultaat moeten hebben afgelegd en instemmen met de normen en waarden. Een en ander is verder uitgewerkt in het Reglement ATx.

SKTA zal dus daadwerkelijk opgericht moeten worden en het ATx moet verder worden vormgegeven. Ook in het informeren van de chauffeurs over de regels die gelden ziet de stichting een rol weggelegd.

SKTA zet daarom in op de volgende activiteiten:

- *Ontwikkelen van SKTA*: de stichting is momenteel nog in oprichting. Deze zal formeel opgericht moeten worden door het passeren van de akte van oprichting bij de notaris en inschrijving bij de KvK. Gelet op het standpunt van de gemeente (die wil dat het bestuur van SKTA onafhankelijk is en geen binding heeft met de lokale bedrijfstak) zal nagedacht moeten worden over de bestuursamenstelling. Koninklijk Nederlands Vervoer (KNV Zorgvervoer en taxi) is bereid om kandidaten met relevante kennis en ervaring (doch zonder commerciële binding met de lokale/regionale opstapmarkt) voor te dragen. Benoeming zou, na overleg met, of instemming van, door KNV kunnen gebeuren. Het bestuur onderhoudt contacten met de lokale branche en de gemeente.
- *Ontwikkelen van ATx*: er zal een aantal reglementen opgesteld moeten worden, waarin de inhoud van de eisen van ATx terugkomen en de wijze van controle en toezicht daarop. Ook zal een ATx werkboek gemaakt moeten worden, moet een toetsorganisatie aangesteld worden, het examen moet vorm gegeven worden en er moet een certificaat/kaart komen waarmee ATx chauffeur kunnen aantonen over het ATx te beschikken.
- *Ontwikkelen van informatiemateriaal voor chauffeurs en reizigers*: hierin komt terug wat ATx is, welke normen en waarden gelden in Arnhem en wat de reiziger mag verwachten van een Arnhemse taxichauffeur. Ook wordt een flyer ontwikkeld voor de chauffeurs waarin de rol van het toezicht vanuit SKTA (door inzet van een serviceteam en mystery guests) terugkomt. En zal er materiaal ontwikkeld moet worden t.b.v. het werk van de serviceteams.
- *Website*: Om chauffeurs, reizigers en andere partijen goed te kunnen informeren over SKTA en ATx zal de stichting een website inrichten. Op deze site is informatie over wat SKTA en ATx is terug te vinden. Er zullen nieuwsberichten op worden geplaatst, die ook aan de chauffeurs gestuurd kunnen worden. En chauffeurs kunnen zich via de site aanmelden (evt. met betaling via iDeal) voor de mondelinge toets en het aanvragen van het ATx certificaat. Met het draaiend houden van de site zijn kosten gemoeid. Enerzijds met het bouwen van de site, anderzijds met de inhoud van de site en de daaraan gekoppelde database. Ook zijn kosten verbonden aan het maken van een duidelijk en aansprekend logo voor ATx/SKTA.

2019/2020

Uitgaven	
Stichtingskosten	€ 390
Opstart website	€ 9.000
Opstart drukwerk/hesjes	€ 750
Ontwikkelkosten	€ 3.920

Totaal	€ 14.060
---------------	-----------------

Structurele werkzaamheden

Organisatorische kosten en overhead

Met het draaiende houden van SKTA/ATx zijn diverse kosten gemoeid, zoals bestuurskosten, bankkosten, verzekeringen, secretariële werkzaamheden, onderhoud/hosting website en moet de financiële boekhouding gedaan worden.

SKTA is voornemens het inhoudelijke (administratieve) werk niet zelf te doen, maar dat onder te brengen bij een externe partij. Hierbij wordt gedacht aan het secretariaat van KNV/TX keur (dat naast de backoffice voor het landelijke taxikeurmerk TX keur, ook het secretariaat doet voor het Haagse HTx en werkzaamheden voor het Eindhovense ETx/TTO's en Bossche BTx doet).

2019/2020

Uitgaven	
Secretariaatskosten	€ 12.310
Bestuurskosten	€ 10.500
Totaal	€ 22.810

2021

Uitgaven	
Secretariaatskosten	€ 8.910
Bestuurskosten	€ 8.180
Onderhoud website	€ 2.500
Onderhoud drukwerk	€ 500
Totaal	€ 20.090

Controle en toezicht

Om het eerder genoemde doel van SKTA te bereiken is extra toezicht op en controle van de ATx chauffeurs van belang. Hiertoe zullen serviceteams en mystery guests moeten worden ingericht, alsmede een orgaan (sanctie commissie) dat ATx chauffeurs die zich niet houden aan de vereisten een maatregel op kan leggen. Op voorhand is moeilijk in te schatten in hoeveel gevallen er door SKTA een maatregel opgelegd zal moeten worden.

Voor 2020 is 600 uur aan inzet van serviceteams voorzien en 125 mystery guest onderzoeken. Voor 2021 verwacht SKTA het aantal uren inzet serviceteams terug te kunnen brengen naar 200 uur. Het aantal mystery guest onderzoeken wordt teruggebracht naar 50.

Voor deze werkzaamheden zal SKTA externe partijen benaderen.

2020

Uitgaven	
Serviceteams	€ 17.790
Mystery guest ritten	€ 9.840
Sanctie commissie	€ 5.450
Totaal	€ 33.080

2021

Uitgaven	
-----------------	--

Serviceteams	€ 5.930
Mystery guest ritten	€ 3.940
Sanctie commissie	€ 4.840
Totaal	€ 14.710

Structurele maandbijdrage van de taxichauffeurs/ondernemers

Om te kunnen voorzien in inkomsten om de meer structurele kosten te kunnen opvangen zal aan de ATx chauffeurs een maandelijkse bijdrage³ gevraagd worden (22,50 euro per maand in 2020 en 32,50 euro per maand in 2021. Daarmee worden niet alle kosten direct gedekt. Vanaf 2022 zal de bijdrage verder door moeten groeien.

Omdat voor de chauffeurs en ondernemers het van wezenlijk belang is dat zij de meerwaarde van de taxiverordening gaan ervaren, stelt SKTA voor om de bijdrage per maand van jaar tot jaar verder te verhogen. Om dat meteen in het eerste jaar te doen is niet verantwoord. De komst van de taxiverordening heeft lang op zich laten wachten. Bovendien zijn er Infrastructurele wijzigingen in de gemeente doorgevoerd waardoor er minder faciliteiten zijn voor taxi. Dat heeft het draagvlak onder chauffeurs en ondernemers danig doen afbrokkelen. Door de bijdrage fasegewijs te verhogen, kan SKTA uiteindelijk kostendekkend werken, maar heeft de branche ook de ruimte mee te groeien en de positieve effecten van de invoering van een verordening kunnen ondervinden.

2020

Inkomsten	
Bijdrage ATx chauffeurs	€ 24.300
TOTAAL	€ 24.300

2021

Inkomsten	
Bijdrage ATx chauffeurs	€ 35.100
TOTAAL	€ 35.100

Examinering

Mondelinge toets⁴

Om het ATx certificaat te behalen moet een chauffeur een mondelinge toets met een voldoende resultaat afleggen. De toets bestaat enerzijds uit het afnemen van een toets waarmee taalvaardigheid en stads/stratenkennis wordt beoordeeld en anderzijds om de kennis en vaardigheden rondom en normen en waarden protocol mee te bepalen. Voor het afnemen van de mondelinge toets zal een externe partij gezocht worden die deze zal afnemen. De kosten voor het doen van de mondelinge toets (incl. enkele administratieve kosten) komen voor rekening van de chauffeur (€ 180).

Elke chauffeur die voldoet aan de vereisten krijgt het ATx certificaat/kaartje en een kopie van de reglementen.

2019/2020

Inkomsten		Uitgaven	
Examens	€ 16.200	Kosten examens	€ 11.780

³ Voor grote bedrijven met loondienstchauffeurs wordt voorgesteld met een staffel te werken, om voor deze bedrijven de totale gevraagde bijdragen niet te zwaar te laten worden. Deze staffel is in het jaarplan en de begroting nog niet verwerkt.

⁴ Er is een mogelijkheid voor het verkrijgen van vrijstelling van de mondelinge toets.

		Secretariaatskosten examens	€ 3.810
TOTAAL	€ 16.200		€ 15.590

2021

Inkomsten		Uitgaven	
Examens	€ 1.800	Kosten examens	€ 1.310
		Secretariaatskosten examens	€ 400
TOTAAL	€ 1.800		€ 1.510

Subsidie gemeente Arnhem

Zoals uit dit plan blijkt moet de SKTA het nodige werk gaan verzetten om tot een goede invoering van het ATx te komen. Daarnaast vergt het ook het nodige van de Arnhemse taxichauffeurs. Zij zullen een mondelinge toets moeten doen (en betalen) en gaan daarnaast een jaarlijkse (oplopende) bijdrage betalen om het werk van SKTA mogelijk te maken.

Op basis van de oorspronkelijk opgestelde begroting van SKTA, kwam de stichting tekort. De gemeente heeft aan SKTA inmiddels €50.000 opstartkrediet toegekend. Gelet op de benodigde kosten zoals deze in eerste instantie waren begroot, had SKTA nog €20.000 extra gevraagd, met name om voldoende handhaving vanuit SKTA in te kunnen richten. Inmiddels is duidelijk dat dit aanvullende bedrag niet vanuit de gemeente verstrekt zal worden op basis waarvan de begroting ook is aangepast (zie eerder genoemde bedragen en de bijlage). Wel heeft de gemeente aangegeven het toezicht door de gemeentelijke handhaving te willen verhogen. De handhaving (middels eigen service teams en mystery guests) door SKTA kon daardoor ook lager worden. Voldoende handhaving is wel noodzakelijk om er een succes van te maken. Het is daarom van belang dat die uitbreiding van de gemeentelijke handhaving er ook daadwerkelijk en structureel komt.

In de bijlage zijn de nieuwe begrotingen voor 2019/2020 en 2021 opgenomen.

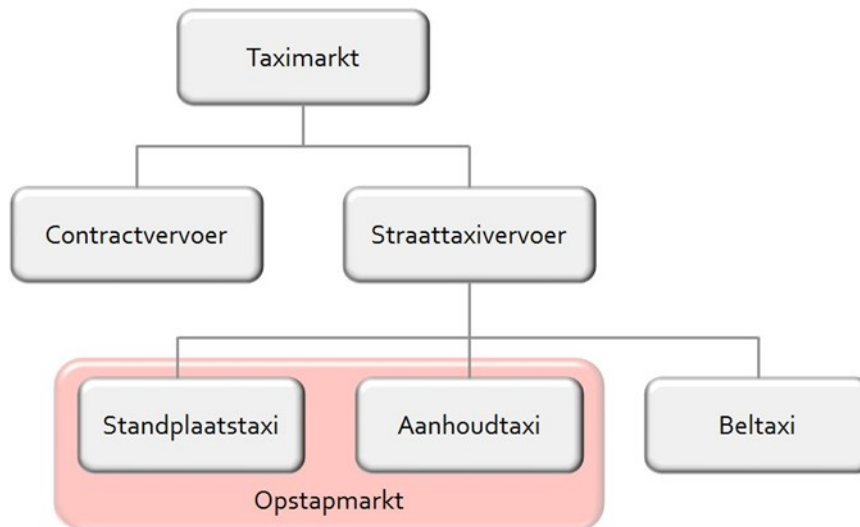
BIJLAGE

<i>aantal chauffeurs per 1 januari 2020</i>	<i>90</i>		
Begroting Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem najaar 2019/2020			
Inkomsten		Uitgaven	
Examens chauffeurs	€ 16.200,00	Kosten examens	€ 11.780,00
		Secretariaatskosten examens	€ 3.810,00
Bijdrage ATx chauffeurs	€ 24.300,00	Secretariaatskosten	€ 12.310,00
		Ontwikkelkosten	€ 3.920,00
		Bestuurskosten	€ 4.650,00
		Bestuurskosten overig	€ 5.850,00
		Stichtingskosten	€ 390,00
		Serviceteams	€ 17.790,00
		Mystery guest ritten	€ 9.840,00
		Sanctie commissie	€ 5.450,00
		Website	€ 9.000,00
		Drukwerk	€ 750,00
		Onvoorzien	€ 4.000,00
Subtotaal	€ 40.500,00		€ 89.490,00
Bijdrage gemeente Arnhem	€ 50.000,00		
Subtotaal	€ 90.500,00		€ 89.490,00
De maandelijkse bijdrage per ATx chauffeur is 22,50 euro.			
Verschil inkomsten-uitgaven:	€ 1.010,00		
<i>NB: Voor het slagen van het geheel is voldoende structurele handhaving cruciaal.</i>			
<i>Uit gesprekken met de gemeente is gebleken dat de gemeentelijke handhaving verhoogd zal worden.</i>			
<i>Op basis daarvan heeft SKTA in haar begrotingen het eigen toezicht (service teams/mystery guest) dan ook verlaagd.</i>			

<i>aantal chauffeurs per 1 januari 2021</i>		90		
Begroting Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem 2021				
Inkomsten			Uitgaven	
Examens chauffeurs	€	1.800,00	Kosten examens	€ 1.310,00
			Secretariaatskosten examens	€ 400,00
Bijdrage ATx chauffeurs	€	35.100,00	Secretariaatskosten	€ 8.910,00
			Bestuurskosten	€ 2.330,00
			Bestuurskosten overig	€ 5.850,00
			Serviceteams	€ 5.930,00
			Mystery guest ritten	€ 3.940,00
			Sanctie commissie	€ 4.840,00
			Website	€ 2.500,00
			Drukwerk	€ 500,00
			Onvoorzien	€ 2.000,00
Subtotaal	€	36.900,00		€ 38.480,00
<i>Verschil inkomsten-uitgaven:</i>	€	-1.580,00		
De maandelijkse bijdrage per ATx chauffeur is 32,50 euro.				

Schema Taximarkt

In de straattaximarkt kunnen drie deelmarkten worden onderscheiden: (1) taxivervoer vanaf taxistandplaatsen (standplaatstaxi), (2) taxi's die door de klant aangehouden wordt op straat (aanhoudtaxi) en (3) taxi's die door de klant telefonisch wordt besteld (beltaxi). Deelmarkten 1 en 2 gecombineerd worden de opstapmarkt genoemd¹. Onderstaand figuur geeft de opbouw van de taximarkt grafisch weer.

Aan:

burgemeester A. Marcouch
wethouder R. van der Zee

Arnhem, 13 maart 2019

Onderwerp: **Er moet NU wat gebeuren!**

Geachte burgemeester en wethouder,

De taxiondernemers actief in de Arnhemse taximarkt, doen hierbij dringend een beroep op u!

Via o.a. SKTA (de Arnhemse stichting die zich inzet voor verbetering van de kwaliteit voor taxi's) zijn we **al acht jaar bezig** om tot verbeteringen te komen. Het wachten is op de komst van een Arnhemse Taxiverordening, waardoor een hoop problemen de kans zouden krijgen om opgelost te worden. Iedereen zal vast goede bedoelingen hebben, en wij steunen ook dat er een Taxiverordening komt, **maar wij zien er op straat maar bar weinig van terug.**

Het aantal taxi's in Arnhem is de afgelopen jaren toegenomen, terwijl het aantal voorzieningen voor taxi's (vooral het aantal taxi standplaatsen, maar ook gebruik van alle busbanen) alleen maar is vermindert.

Daarnaast zien we dat ondernemers, die het niet zo nauw nemen met de regels, en deze aan de laars lappen. Wij staan netjes te wachten op aangewezen standplaatsen en opstelstrook, voorzien onze voertuigen van de juiste apparatuur, zijn in het bezit van de juiste papieren en documenten en zien vervolgens collega's voordringen, klanten slecht bedienen en veel te veel rekenen voor een rit. Dat komt de taxibranche in Arnhem duur te staan. Als je als klant zo'n ervaring hebt, stap je niet zo snel opnieuw in een taxi. Wij kunnen hier zelf niks tegen doen. In onze ogen is de gemeente aan zet. Dit moet de gemeente zelf ook willen aanpakken. Taxivervoer in het centrum, met name op de uitgaansavonden, is immers noodzakelijk om klanten snel weer veilig thuis te brengen. **Die klant moet er op kunnen vertrouwen dat de chauffeur het visitekaartje van de stad is.**

Wat ons momenteel vooral stoort is dat **ter hoogte van de Ijssalon bij de ingang van de korenmarkt** (op een plek waar je eigenlijk helemaal niet mag staan) **taxichauffeurs standplaats innemen** en net zo lang wachten tot een klant vanaf de Korenmarkt aan komt lopen en naar een bestemming ver weg wil. De korte ritjes weigeren ze domweg. De chauffeurs die op de standplaats staan, hebben het nakijken. Als wij deze chauffeurs op hun gedrag aanspreken, levert dat niks op, behalve gedoe, woorden en soms zelfs handgemeen. **Dit heeft ertoe geleid dat er inmiddels aangiftes zijn gedaan bij de politie van mishandeling door collegas tegen andere collegas.**

Deze problematiek is de afgelopen jaren op allerlei manieren al bij de gemeente en toezichthouders (denk aan handhaving en politie) kenbaar gemaakt. Het enige dat wij horen en zien is dat iedereen instemmend knikt en zegt 'het is toch wat', maar niemand daadwerkelijk de leiding neemt om tot actie over gaat.

Wat ons betreft kan het zo niet langer. **Dit moet snel opgelost worden.** En met voldoende toezicht is het ook op te lossen. Het is een kleine groep ondernemers die de problemen veroorzaakt, wie het zijn is zo te achterhalen.

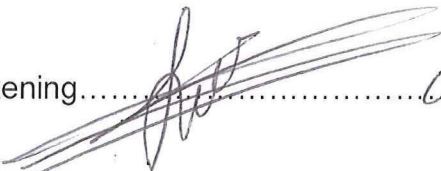
Wij doen dan ook een dringend beroep op **u** om er nu **echt werk van te maken** en de problemen bij de ijssalon op te lossen. Graag gaan we hierover in gesprek met u.

Mochten wij op onze brief **binnen twee weken** geen reactie ontvangen, dan beraden we ons op vervolgstappen, waaronder eventuele **acties**, om onze noodkreet kracht bij te zetten.

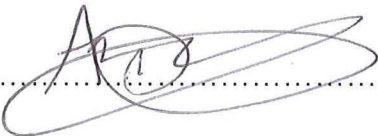
Met vriendelijke groet,

namens de Arnhemse Taxibranche

Naam bedrijf: Ab Taxi .....

Handtekening..... 06 400 20009 .....

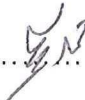
Naam bedrijf: Taxi De Veluwe Arnhem..... 06 415 25 61 72 .....

Handtekening..... .....

Naam bedrijf: Taxi De Kroon Arnhem..... 06 21 62 35 10 .....

Handtekening..... .....

Naam bedrijf: NH Taxi Arnhem..... 06 34 37 69 99 .....

Handtekening..... .....

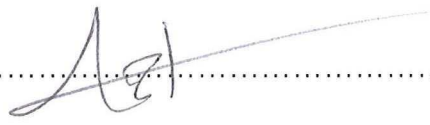
Naam bedrijf: City Taxi Arnhem..... 06 19911137.....

Handtekening.....

Naam bedrijf: Taxi Arnhem Comfort..... 06 29446686.....

Handtekening.....

Naam bedrijf: Dutch Taxi..... 06 42586830.....

Handtekening.....

Naam bedrijf: Take A Taxi..... 06-53844144.....

Handtekening.....

Naam bedrijf: Taxi Beer.....

Handtekening.....

Naam bedrijf: Taxi Arnhem..... 026-266060.....

Handtekening.....

Naam bedrijf: Taxi Soon.....

Handtekening..... 06 2509 0692

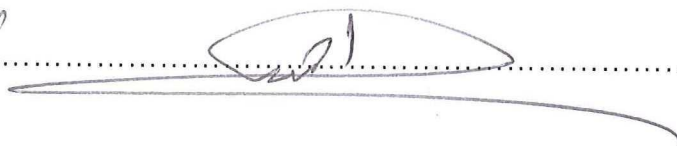
Naam bedrijf: Kees Taxi Arnhem..... 06 3383 2920

Handtekening.....

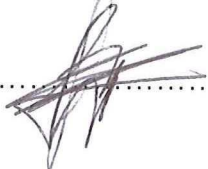
Naam bedrijf: Taxi Arnhem ABC..... 06 2759 7352

Handtekening.....

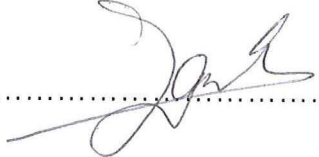
Naam bedrijf: Taxi Arnhem ABC..... 06 46 91 22 28

Handtekening..... 06

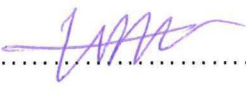
Naam bedrijf: Taxi Arnhem ABC..... 026-2600016

Handtekening.....

Naam bedrijf: Taxi Arnhem ABC.....

Handtekening.....

Naam bedrijf: Taxi Arnhem .....

Handtekening.....

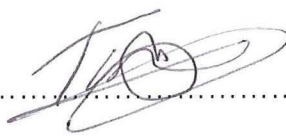
Naam bedrijf: Taxi Arnhem .....

Handtekening.....

Naam bedrijf: Taxi Arnhem .....

Handtekening.....

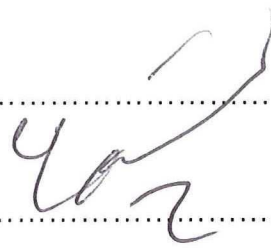
Naam bedrijf: Taxi Arnhem BlueCabs.....

Handtekening..... 026-6666666

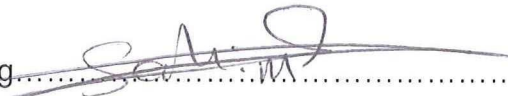
Naam bedrijf: Taxi DTC .....

Handtekening..... 06.11736666

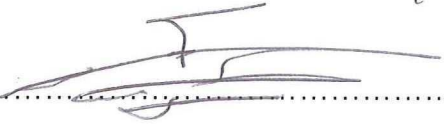
Naam bedrijf: Taxi Arnhem Centrale .....

Handtekening..... 06.48203614

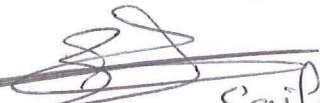
Naam bedrijf: Taxi Vlam ..... 06 13888922 .....

Handtekening..... .....

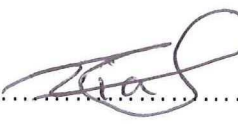
Naam bedrijf: Taxi Flexible Arnhem..... 064 7475780 .....

Handtekening..... .....

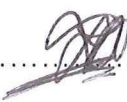
Naam bedrijf: ASE Taxi Arnhem..... 061 3465109 .....

Handtekening..... saifudin .....

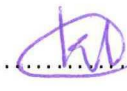
Naam bedrijf: High Taxi Arnhem..... 0622656353 .....

Handtekening..... .....

Naam bedrijf: Taxi Parel..... 0626783621 .....

Handtekening..... .....

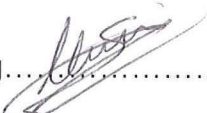
Naam bedrijf: Taxi Bijzonder..... 06 38601141 .....

Handtekening..... K. Tahtabas .....

Naam bedrijf... Taxi Ceylan 06 111 28 81

Handtekening... A. Özkan

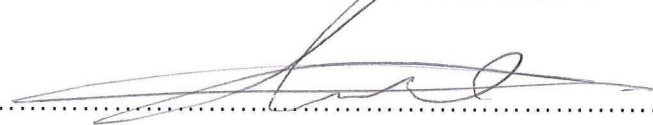
Naam bedrijf... Taxi Class 06 15 82 96 35

Handtekening... Deniz E.

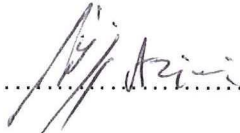
Naam bedrijf... Taxi Class 06 36 22 19 32

Handtekening... M. Demir

Naam bedrijf... Mo's Taxi Service

Handtekening...

Naam bedrijf... Taxi Paşman

Handtekening... 06 34 22 67 98

Naam bedrijf... Space Taxi

Handtekening... Nazir 06 21 56 75 78

Naam bedrijf... Wizz Taxi

06 17 15 11 23

Naam bedrijf... Taxi Soon.....

Handtekening.....

Naam bedrijf... ~~Westerhijzen~~ Taxi Banne.....

Handtekening... 026-2060009.....

Naam bedrijf... ATS.....

Handtekening... ~~ATS~~ 0627035395.....

Naam bedrijf... ATS.....

Handtekening... ~~ATS~~ 0621956647.....

Naam bedrijf... ATS.....

Handtekening... ~~ATS~~ 0642120454.....

Naam bedrijf... ATS.....

Handtekening... ~~ATS~~ 0624512474.....

Naam bedrijf... ATS.....

Handtekening... ~~ATS~~ 0653529078.....

Naam bedrijf... ATS.....

Handtekening... ~~ATS~~ 0625326883.....

Naam bedrijf... C Taxi 06 31495555.....

Handtekening... ~~Mustafa~~.....

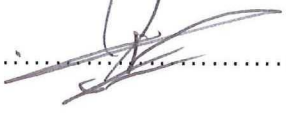
Naam bedrijf... Taxi Exact Arnhem.....

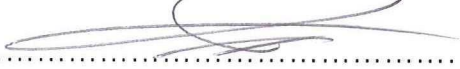
Handtekening... ~~Taxi~~.....

Handtekening.....

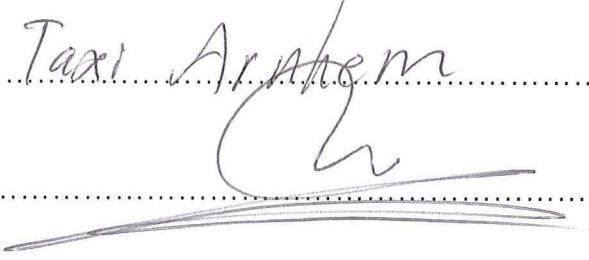
Naam bedrijf..... *Diya Taxi Arnhem*.....

Handtekening..... *06 47044 888*.....

Naam bedrijf..... *Taxi Noran*.....

Handtekening.....

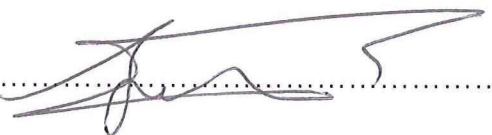
Naam bedrijf..... *Direct Taxi Arnhem*.....

Handtekening.....

Naam bedrijf..... *Taxi Ambus Schiphol*.....

Handtekening.....

Naam bedrijf..... *Taxi 026 Arnhem*.....

Handtekening.....

BEHANDELRESULTAAT

INFORMATIEVE BEHANDELING 12 juni 2019

Raadsvoorstel "Vaststellen Arnhemse Taxiverordening 2019"

Zaaknummer:

Portefeuillehouder:

R. van der Zee

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievoorgangers: Wiggers (Arnhemse Ouderenpartij), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Engelaar (PVV), Van Es (VVD), Usta (DENK - Verenigd Arnhem), Nede (ChristenUnie), Van Loo (GroenLinks), Bouma (PvdA), Van den Broek (CDA), Venhoek (D66), Dobbe (SP), De Groot (Partij voor de Dieren).

Rondetafelgesprek

Ten behoeve van het ronde tafelgesprek waren de volgende organisaties die betrokken zijn bij de totstandkoming en/of uitvoering van de Arnhemse Taxiverordening 2019 vertegenwoordigd: mevrouw Vochteloos (KNV Taxi en Zorgvervoer), de heer Vegter (SKTA i.o.), de heer Muslem (Taxi Arnhem ABC), de heer Rassuli (AB Taxi).

Tijdens het ronde tafelgesprek wordt er onder andere gesproken over de vindbaarheid en de omgeving van de taxistandplaats op het Centraal Station, de uitbreiding/vernieuwing/verplaatsing van standplaatsen, handhavingproblematiek, tariefstelling, taxistandplaatsen en betrokkenheid bij evenementen, herkenbaarheid, keurmerk, het verschil tussen de opstapmarkt en de bestelmarkt.

Conclusie

De voorzitter concludeert met instemming van de raadskamer dat de informatieve behandeling is afgerond en het voorstel kan worden doorgeleid naar de meningsvormende fase (I).

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

C. Prinsen

Tekst Inbreng sprekers bij Rondetafel gesprek met de Raad 12 juni 2019 over invoering van Arnhemse Taxiverordening

Inbreng 1:

Het is goed dat er nu een taxiverordening ligt. Ook wij hopen dat er zo stappen te zetten zijn om de problemen die er zijn op te lossen. Wat daarbij wel van belang is, is een **goede taxi infrastructuur** in de stad. We hebben de afgelopen jaren gezien dat er eerder minder plek voor taxi in de stad is gekomen dan meer, dat er na werkzaamheden zaken zijn aangepast, waardoor het voor ons lastiger is geworden om ons werk te kunnen doen. Denk aan Arnhem Centraal en Willemsplein-Nieuw Plein, voor de taxiondernemers dé belangrijkste plekken om hun werk te kunnen doen. Wat de ondernemers ook dwars zit is dat wij daarbij onvoldoende tot niet worden gehoord. Zelfs via SKTA niet. Daardoor heeft het vertrouwen van de ondernemers wel een deuk opgelopen.

Het is dus goed om te lezen dat de gemeente het punt van de taxi infrastructuur in het Raadsvoorstel zelf ook al aanhaalt: de strook bij de Korenmarkt aanwijzen als taxistandplaats voor de opstapmarkt. Daarmee zouden problemen die de chauffeurs nu ondervinden bij de Ijssalon ook zijn opgelost.

Een goede infrastructuur is echt belangrijk om een goede service te kunnen leveren en om ook de extra kosten die door invoering van de taxiverordening op de ondernemers afkomen, weer terug te kunnen verdienen. Daarom ga ik daar nu verder op in.

De branche heeft de volgende wensen:

- Goede bebording op Arnhem Centraal met juiste en duidelijke aanduiding waar de taxistandplaats is te vinden nu echt eens definitief realiseren.
- Problematiek van wildplassers op de taxistandplaats bij Arnhem Centraal aanpakken. Wordt veelvuldig gedaan, zeker bij warm weer geeft dat stankoverlast. Na 21 uur is alleen de invaliden wc beschikbaar. Taxibranche zou graag voor de chauffeurs betere toiletvoorziening willen bij de taxistandplaats Arnhem Centraal. Desnoods iets afsluitbaars waar ze zelf verder verantwoordelijk voor zijn.
- Oplossen van de rook/stankoverlast op de standplaats bij Arnhem Centraal en de lekkage die tot lakschade aan de taxi's leidt.
- Eigenlijk moet de standplaats bij Arnhem Centraal helemaal naar een andere plek toe, naar de plek waar de bussen staan, beter in het zicht voor de klanten.
- Bij Rozet/Holiday: meer plek voor taxi (één taxistandplaats zou al voldoende zijn)
- Mogelijkheid om vanaf de Van Muijlwijkstraat rechtdoor en dan linksaf te kunnen rijden, richting Airborne plein. Daar hangt nu een onderbord dat de taxiontheffing niet geldig is en het dus niet mag. Scheelt ook richting klanten namelijk heel veel omrijtijd, waardoor een klant dus ook niet meer hoeft te betalen dan nodig. Ook in belang van milieu.
- In combinatie met de vorige bullet: graag weer 2 plekken terug bij Musis. Een aantal jaar geleden was er ook een taxi standplaats (taxi's konden er toen alleen niet goed komen), maar dat is weggehaald, branche wil die graag weer terug.
- Mede gelet op de boulevard die vanaf station naar de binnenstad voor voetgangers gelegd wordt: graag een taxistandplaats ter hoogte van Luxor – Rabobank. De vorige wethouder heeft daar al eens op gezinspeeld, deze plek zou welkom zijn.
- Daar waar er laad/losplekken zijn, graag mede gebruik mogelijk maken voor taxi's, vanaf 18 uur en op donderdag vanaf 21 uur (op sommige plekken is dat al zo trouwens)
- Exclusieve toegang voor chauffeurs die voldoen aan de Taxiverordening bij evenementen bij Gelredom, bijvoorbeeld te realiseren door het plaatsen van een slagboom.
- En de situatie Willemsplein en Nieuw Plein, is niet ideaal. Er is gelukkig wel verbreding gekomen, maar de situatie is er door het plaatsen van paaltjes bij het Willemsplein weer slechter op geworden.

Deze punten zijn niet nieuw en hebben wij al diverse keren bij de gemeente kenbaar gemaakt. **We roepen de Raad op om de wethouder te vragen samen met de branche concrete stappen te zetten om tot een goede taxi infrastructuur in Arnhem te komen.** Vooral óók in het belang van de klant.

Inbreng 2:

In de verordening is voorzien dat de gemeente handhaaft en dat SKTA handhaaft. Dat is ook echt nodig.

De gemeente handhaaft momenteel al, via de inzet van 2 BOA's die op jaarbasis 600 uur beschikbaar zijn. Als je dat omrekent, betekent dat ong. 6 uur per week. Maar, omdat het veelal uren in de weekenden zijn en 's nachts drukt dat zwaarder op het budget, waardoor (en dat is onze inschatting) er mogelijk maar 4 uur per week beschikbaar is. Dat is iets, maar niet veel, en eigenlijk (veel) te weinig. De belangrijkste dagen voor taxi zijn de donderdag t/m zondagavond. En de evenementen bij Gelredome. Het is goed om te lezen dat de gemeente toe wil naar een verdubbeling van de inzet van de BOA's, naar 1200 uur. **Wat de branche betreft is meer handhaving echt nodig. Er moet vanuit de gemeente de garantie komen dat die uitbreiding er ook daadwerkelijk komt. Eigenlijk, zeker in het eerste jaar dat de verordening van kracht is, zou nóg meer handhaving nodig zijn. En er zou, vooruitlopend op de daadwerkelijke ingangsdatum van de taxiverordening, nu al méér handhaving moeten komen.** Als dat er niet komt vanuit de gemeente, overwegen de ondernemers dat zelf maar te gaan doen, hoewel we daar niet toe bevoegd zijn.

Ook is het belangrijk dat de BOA's zichtbaar op straat zijn voor de ondernemers. We weten dat er nu handhavers actief zijn, maar we zien ze momenteel niet tot weinig. Daarnaast is het belangrijk dat niet alleen BOA's actief zijn, maar dat ook de politie en de landelijke inspectie ILT er bij betrokken worden. Gezamenlijk kan er veel meer worden bereikt.

Het invoeren van nieuwe regels is één, maar het valt of staat straks wel met effectieve en voldoende handhaving op straat. Dat is ook wat de Arnhemse ondernemers verwachten. Nieuwe regels invoeren, zonder dat het toezicht echt goed is geregeld heeft wat ons betreft geen zin. De huidige problemen, zoals standplaats innemen bij de Ijssalon, het voordringen op de standplaats, het weigeren van ritten en onveilig gedrag, moeten echt opgelost worden.

We roepen de Raad op om meer financiële middelen vrij te maken voor handhaving, óók vooruitlopend op de daadwerkelijke datum van inwerking treden van de verordening. En dat er gezamenlijke afspraken worden gemaakt over de handhaving met politie en ILT.

Inbreng 3:

SKTA (Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem) is blij dat de taxiverordening er nu is. We zijn de afgelopen 6 jaar bezig geweest om op dit punt te komen. En we zijn blij dat het huidige college heeft gezegd: we gaan wel voor die taxiverordening en leggen het nu voor aan de Raad. Er zijn immers problemen in de Arnhemse taximarkt en het is goed dat er, in samenwerking tussen branche, SKTA en gemeente, nu stappen gezet kunnen worden om tot verbeteringen te komen.

We hebben de afgelopen jaren geregeld overleg gehad met de gemeente. Zeker in de periode direct nadat de motie in de Raad eind 2016 was aangenomen, is er intensief gewerkt aan een tekst voor een Arnhemse taxiverordening. Ook hebben we geregeld gesproken met handhaving, politie en de infrastructurele mensen van de gemeente. Eigenlijk zijn al deze contacten altijd prettig en in een constructieve sfeer verlopen. **Maar hadden wel één nadeel: het was steeds aankloppen bij 'verschillende loketten'. We missen één duidelijk aanspreek/coördinatiepunt vanuit de gemeente voor de taxibranche en SKTA. Noem het een projectleider, met daadkracht en beslissingsbevoegdheid. Dat is wel van belang om de uitvoering van de verordening tot een succes**

te maken. We vragen de Raad dan ook om er voor te zorgen dat er bij de gemeente één 'loket' wordt gerealiseerd, waar de branche en SKTA met al haar taxizaken terecht kan.

Dan wil ik graag nog op een paar punten terugkomen uit de stukken, te weten: de opstapmarkt versus de bestelmarkt, de kosten van SKTA en de ingangsdatum van de verordening.

Wat de bestelmarkt betreft: in de stukken komt terug dat de Arnhemse taxiverordening de zogenaamde opstapmarkt raakt, maar niet die van de bestelmarkt. Ondernemers die dus vooraf bestelde ritten uitvoeren, kunnen dat gewoon blijven doen en hoeven niet te voldoen aan de verordening. **Om eventuele problemen in de uitvoering op straat te voorkomen, is het belangrijk dat handhaving een plan opstelt hoe ze tegen chauffeurs die zeggen besteld vervoer te doen (maar dat eigenlijk niet doen) op gaat treden. Een oplossing kan ook zijn dat de gemeente op straat duidelijk aangeeft waar welke taxi's hun werk wel en niet mogen doen.** Ook kan de gemeente van andere instrumenten gebruik maken, denk bijvoorbeeld aan het invoeren van een register voor alle taxi's die in de gemeente werkzaam zijn. Deze problematiek speelt ook in andere steden, dus houd als gemeente hierover ook contact met het ministerie en andere gemeenten.

Wat de kosten van SKTA betreft: de stichting is blij dat uw Raad eerder al instemde met de opstartsubsidie van 50.000 euro. We hadden eigenlijk om 70.000 euro gevraagd. Ik kan me de vraag voorstellen: waarom betaalt de branche zelf niet alle kosten? Dat is ook de insteek op de wat langere termijn, dat de stichting zichzelf in de lucht houdt. Als de verordening een succes wordt is dat ook haalbaar. Echter, zoals ik al zei zijn we vanaf 2012 al bezig om tot een verordening te komen, zijn, zoals een vorige inspreker al zei, er eerder minder voorzieningen voor taxi in de stad gekomen dan meer, waardoor het vertrouwen van de branche in de gemeente, maar ook in de stichting een flinke deuk heeft opgelopen. We zullen dat met elkaar weer terug moeten zien te winnen en dat moet met kleine stapjes. U heeft in de stukken kunnen zien dat we starten met een maandelijkse bijdrage van 22,50 euro die een jaar later verder verhoogd wordt. **Als de ondernemers op straat ook zien dat de verordening positieve resultaten oplevert, dan is er echt wel bereidheid om meer bij te dragen. Maar je kunt niet in 'één keer van de kelder op de hooizolder springen'. Dat zal geleidelijk aan moeten, met evaluaties tussentijds waarbij we zien dat invoering van de verordening ook zin heeft gehad.**

Omdat we in plaats van de gevraagde 70.000 euro nu 50.000 euro toegezegd hebben gekregen, hebben we de begroting aangepast en **zal SKTA wel (helaas) minder kunnen doen aan eigen toezicht via serviceteams/hosts en mystery guest onderzoek. En met name dat laatste is erg jammer, omdat invoering van een taxiverordening er uiteindelijk voor is bedoeld de kwaliteit van het vervoer ten gunste van de klant te verbeteren. Dus moet deze ook goed betrokken zijn en op de hoogte zijn van de regels die in Arnhem gaan gelden.**

En dan als laatste de ingangsdatum van de verordening: we zijn blij dat in de stukken staat dat deze in gezamenlijk overleg tussen gemeente en stichting bepaald zal worden. We hebben namelijk nog tijd nodig. Enerzijds zal de gemeente nog met nadere regels komen voor SKTA, de keurmerkorganisatie, en haar eigen activiteiten (vergunning afgifte, handhaving krijgt extra bevoegdheden) op moeten zetten. Anderzijds heeft de stichting nog het nodige te doen, om er voor te zorgen dat de chauffeurs kunnen worden gecertificeerd. We schatten in dat onze stichting zeker minimaal 6 maanden nodig heeft. Als een chauffeur door SKTA is gecertificeerd, zal deze vervolgens een vergunning moeten aanvragen bij de gemeente. Een opmerking bij dat laatste: het kunnen voldoen aan het keurmerk en de verordening vraagt de nodige inzet van de chauffeurs, ook qua kosten. **Onze achterban zou het erg waarderen als de gemeente bij het verlenen van de vergunning en met name het doorrekenen van leges daar rekening mee zou willen houden.**

Tot slot: **we moeten ons realiseren dat invoering van een Arnhemse taxiverordening een gezamenlijke inspanning is, die tijd vraagt en waarbij kleine stappen gezet moeten worden. Het zal het nodige vragen van de ondernemers, SKTA, de gemeente, de handhavers en ook van Gelredome om er een succes van te kunnen maken.** Maar ik heb er vertrouwen in dat het zal lukken.

Inbreng 4:

KNV (Koninklijk Nederlands Vervoer) is de **landelijke branche organisatie voor zorgvervoer en taxi.** We vertegenwoordigen op basis van omzet/aantallen werknemers ongeveer 70% van de bedrijfstak en hebben ook in de regio Arnhem een aantal leden.

KNV is vanaf 2008 nauw betrokken geweest bij de landelijke analyse van de problemen in de opstapmarkt en de daarvoor benodigde oplossingen. Dat heeft uiteindelijk geleid tot aanpassing van de wet personenvervoer in 2011, waardoor gemeenten meer bevoegdheden kregen om eigen taxibeleid voor de opstapmarkt te kunnen voeren. Omdat de opstapmarkt en dan met name de problematiek in Amsterdam beeldbepalend is voor de gehele Nederlandse bedrijfstak, besteedt KNV naar verhouding veel tijd en inzet aan dat deel van de markt. Zo ook in gemeenten waar, op verzoek van leden en/of gemeente, men over wil gaan op het invoeren van een eigen taxiverordening. En zo is het ook hier begonnen begin 2012 in Arnhem, toen een aantal ondernemers zag dat er problemen waren, waar wat aan gedaan zou moeten worden.

Momenteel zijn er taxiverordening in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Eindhoven, Den Bosch, Tilburg en Breda. Arnhem is nu de volgende in dat rijtje. In een aantal andere steden zijn er ook lokale stichtingen actief, die belast zijn met het certificeren van chauffeurs. **Veelal zijn we als KNV in deze stichtingen bestuurlijk actief, maar ook in de uitvoering er van.** KNV doet dat bewust, om zo richting gemeenten ook wat comfort te kunnen bieden, dat de landelijke brancheorganisatie er achter staat en actief in is. Ook is KNV zowel bestuurlijk als uitvoerend nauw betrokken bij het landelijk keurmerk TX-keur. Wij hebben tot nu toe het werk van SKTA ondersteund en ook de eventuele kosten van SKTA voor onze rekening genomen.

Zoals ik al zei zijn in enkele andere gemeenten al wat langer taxiverordeningen van kracht. Een aantal gemeenten is bezig met een evaluatie en ook het ministerie van I&W heeft de nieuwe bevoegdheden voor gemeenten geëvalueerd. **De ervaring is dat door invoering van een verordening niet 'ineens' alle problemen zijn opgelost. Het vergt tijd en inzet van alle betrokkenen, continue overleg en evaluatie en ook inspelen op ontwikkelingen en waar nodig aanscherpen van de spelregels. Het positieve effect van een verordening is sowieso dat alle ondernemers in beeld zijn, waardoor het maken van afspraken gemakkelijker is en men ook eenvoudiger ergens op is aan te spreken. En de chauffeurs met de slechtste kwaliteit van de opstapmarkt geweerd kunnen worden.**

Wat door eerdere insprekers al is aangehaald, zien wij wel overal dat het valt of staat met voldoende en effectieve handhaving (**waarbij niet alleen de taxi's die een lokale vergunning hebben worden gecontroleerd, maar juist óók de groep daarbuiten**), **nauwe bestuurlijke betrokkenheid en voldoende financiële middelen.** Dan kan de invoering van een taxiverordening baat hebben.

BEHANDELRESULTAAT

MENINGSVORMENDE 1 BEHANDELING 19 juni 2019

Raadsvoorstel "Arnhemse Taxiverordening 2019"

Zaaknummer: 367163

Portefeuillehouder: R. van der Zee

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: Van den Broek (CDA), Van Es (VVD), Venhoek (D66), Bouma (PvdA), Nede (ChristenUnie), Wiggers (Arnhemse Ouderenpartij), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Van der Loo (GroenLinks), Engelaar (PVV), Usta (DENK Verenigd Arnhem), De Groot (Partij voor de Dieren), Elfrink (SP).

Verder aanwezig: wethouder Van der Zee, Hesseling (bestuursadviseur)

Toezeggingen

1. De wethouder zal voordat de verordening in werking treedt de raad informeren over de uitkomsten van het geprek met betrokken partijen over de mogelijkheden om de infrastructuur en fysieke ruimte bij het Centraal Station, Willemsplein en de ijssalon aan te passen.
2. De wethouder zegt toe dat de verordening twee jaar na in werkingtreding zal worden geevalueerd op basis van de vijf doelen die in het raadsvoorstel zijn benoemd.
3. De wethouder zegt toe dat er voorafgaand aan de inwerkingtreding van de verordening een nulmeting wordt uitgevoerd.
4. De wethouder zegt toe om in het najaar bij de begrotingsbehandeling met een voorstel te komen ten behoeve van de uitbreiding van de handhaving en handhavingcapaciteit.
5. De wethouder zegt toe om tijdens een regulier overleg met het Gelredome de wens van de taxichauffeurs te bespreken om een slagboom te realiseren bij het Gelredome ten behoeve van de taxisopstapplaats.
6. De wethouder zal de mogelijkheid onderzoeken om voor zowel reizigers als taxichauffeurs één meldpunt in te richten.

Wijzigingsvoorstellen

1. De fractie van de PvdA kondigt een amendement aan om 'Utrecht' in artikel 3 en 6 van de verordening te wijzigen in 'Arnhem'.
2. De fractie van de SP kondigt een motie aan over de gelijkwaardige behandeling van chauffeurs.
3. De fractie van het CDA overweegt een motie om het volledige budget vrij te spelen voor handhaving.

Conclusie

De voorzitter constateert met instemming van de raadskamer dat de meningsvorming 1 is afgerond, het voorstel kan doorgeleid worden naar de meningsvorming 2.

De raadsadviseur,
P. Wielaard

De voorzitter,
C.J.M. Kalthoff

Aan de voorzitter van de raad

Betreft: het verzoek tot het houden van een interpellatie debat (conform art. 40 rvo)

Onderwerp: De beoogde bouw van de nieuwe biomassacentrale op IPKW tegen het licht van de recente uitspraak van de Raad van State over de PAS

Geachte voorzitter,

Naast andere gemeenten zoals Zaanstad, Zutphen en Diemen is er ook in Arnhem onrust ontstaan over de beoogde komst van een biomassacentrale, op het Industrierrein Kleefse Waard. Zo is er inmiddels een petitie tegen deze biomassacentrale gestart en zijn er bij de Provincie 180 bezwaarschriften ingediend tegen verdere uitbouw.

Op 29 mei 2019 is door de Raad van State uitgesproken dat het Programma Aanpak Stikstof (PAS) niet als basis voor toestemming van activiteiten mag worden gebruikt.

Daarnaast zijn de vergunningen die in 2016 voor de biomassacentrale zijn afgegeven inmiddels achterhaald. Zoals in de WABO staat is de gemeente in de positie om het bevoegd gezag (in dit geval de provincie Gelderland) opdracht te geven de vergunning i te trekken of te wijzigen.

Daarnaast is inmiddels duidelijk geworden dat het stoken van hout, houtpellets, houtkorrels of hout chips vervuilender is en met meer CO₂, stikstofoxiden en andere emissie gepaard gaat dan met aardgas en met steenkool. Arnhemse burgers maken zich dan ook terecht zorgen over de luchtkwaliteit, het effect op hun gezondheid en het effect op de natuur. In de aanvraag van Viola ging het om hoogwaardig hout in de gedroogde en geperste vorm van chips en niet om lokaal snoeiafval, bladeren of gras van gazons.

Het is een verkeerde rekensom geweest om het stoken van hout tot milieu neutraal te bestempelen zoals de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen in haar Visiedocument over Biobrandstof concludeert. Er wordt gesteld dat het stoken van hout niet aan vermindering van CO₂-uitstoot bijdraagt en dus niet geschikt is als middel voor de transitie naar duurzame energievoorziening.

Daarom verzoeken wij u de raad toestemming te geven voor het houden van een interpellatiedebat Art. 40 rvo.

Wij hebben de de volgende vragen aan u:

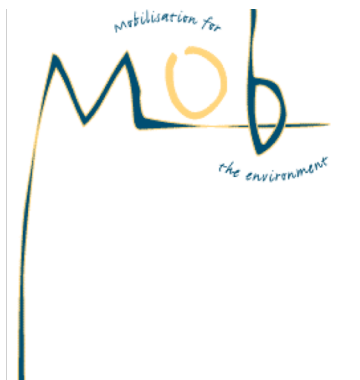
1. Het college heeft kennis kunnen nemen van de recente uitspraak van de Raad van State waarin gesteld wordt dat de PAS geen basis voor toestemming van nieuwe activiteiten kan bieden en daarom ook niet toegestaan is deze op de biomassacentrale in Arnhem van toepassing te laten zijn? Welke conclusies trekt u hieruit?
2. Is het college voornemens de inmiddels achterhaalde vergunningen aan Viola uit 2016 te actualiseren?

3. In het amendement “Geen CO2 uitstoot door biomassa” , zoals aangenomen op 17 april 2019 wordt gesteld dat Arnhem geen biomassa toestaat, tenzij dit kleinschalige toepassing betreft en niet leidt tot meer CO2 uitstoot en NOx. Hoe rijmt het college dit met de beoogde biomassacentrale?

4. In de beantwoording van de mondelinge vragen van Groen Links (5 juni 2019) gaf u aan dat de nieuwe biomassacentrale zou gaan draaien op lokaal snoeiafval. In De Gelderlander van 11 juni 2019 zegt u dat Viola van plan is het best gekwalificeerde hout op te gaan stoken. Welke van die antwoorden is nu u uw antwoord? Waar zou dat beste gekwalificeerde hout vandaan moeten komen?

5. Is het college bereid de conclusies van het advies van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen over te nemen en zich dus uitsluitend inzetten om de overgang naar werkelijk duurzame energiebronnen te bevorderen?

Mieke Hegge
Partij voor de Dieren

Gerrie Elfrink
SP

post@gelderland.nl
Provincie Gelderland
Postbus 9090
6800 GX Arnhem

per post wegens ontbreken van emailadres

Gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Uw referentie:

Onze referentie: VeoliaVerzoekactenIntrekking

Betreft: Veolia Industriediensten B.V. Kleefsewaard te Arnhem/Verzoek tot intrekking van de natuurvergunning/Verzoek tot actualisatie van omgevingsvergunning

Nijmegen, 17 juni 2019

Geacht college,

Mede namens gemachtigden, zie pagina 6, dienen wij beide bovengenoemde verzoeken in.

Inleiding

De provincie heeft in het verleden zowel omgevingsvergunningen als natuurvergunningen, soms gecombineerd, verleend aan Veolia, Kleefsewaard te Arnhem. Recent is vergunning verleend voor de bouw van een biomassacentrale met een geraamde doorzet van circa 30.000 ton hout/jaar en een vermogen van 14.9 MWth.

Dit is bepaald niet duurzaam. In plaats van dat de CO2-emissie in Arnhem omlaag zou moeten gaan is het tegengestelde het geval. De biomassacentrale gaat juist leiden tot een toename van de CO2-emissie en leidt daarmee tot een versterking van het broeikas effect c.q. klimaatverandering.

Omgevingsvergunning

Wij hebben alle stukken opgevraagd en geconstateerd dat sprake is van een onoverzichtelijke vergunnings situatie. Het oudste deel dateert nog van 29 november 2007.

Voor de inrichting zijn eerder de onderstaande vergunningen verleend dan wel meldingen geaccepteerd:

SOORT VERGUNNING	DATUM	KENMERK	ONDERWERP
Revisievergunning	29 december 2007	MPM9856/2007-002740	Warmtekrachtcentrale met afvalwaterzuivering.
Milieuneutrale verandering	10 juni 2008	MPM14227	plaatsing van een leidingenbrug en een machinekamer voor koel- en persluchtvoorziening
Milieuneutrale verandering	10 december 2008	MPM15034/2008-018150	Verwerken van destillatieresidu in AWZI
Veranderingsvergunning	12 februari 2009	MPM15623/2008-017180	Wijzigen van voorschriften
Veranderingsvergunning	30 november 2012	MPM25626/2012-015659	Vervangen opslag en losplaats voor natronloog
Veranderingsvergunning	18 april 2014	MPM27288/2013-011379	Tijdelijk toestaan uitbreiding draaiuren ketel 13 (tot 1 januari 2015)
Veranderingsvergunning	4 november 2015	23634	Uitbreiding draaiuren ketel 13 (volcontinue in plaats van de WKC)
Milieuneutrale verandering	16 september 2016	W.Z16.102823.01	Oprichten van een biomassa gestookte ketel 14 ter vervanging van ketel 13.
Milieuneutrale verandering	31 maart 2017	195233607	Wijzigen aantal draaiuren ketel 9

Daarna zijn er aanvullingen en wijzigingen geweest. Van 20 maart 2018 dateert een wijziging van de omgevingsvergunning (zonder natuurdeel) waar Ketel 15 (7,5 MW) wordt vergund.

Betekent dit dat nu de volgende eenheden zijn vergund:

1. Ketel 9 (WKC, 140 MW)
2. Ketel 10 (AWZI, ...? MW?)
3. Ketel 13 (31 MW)
4. Ketel 14 (BMC, 14,9 MWth)
5. Ketel 15 (7,5 MWth)

Graag correctie en/of aanvulling van de lijst indien we een document gemist hebben.

Onder andere op Ketel 14 is het Activiteitenbesluit van toepassing. De emissienormen in het Activiteitenbesluit voldoen qua stof en NO_x-emissie niet aan BBT. U bent dus verplicht om zelf een toetsing uit te voeren en passende emissienormen voor te schrijven op grond van art. 5.4 lid 2 van de Bor:

“Indien op een activiteit of op een type productieproces binnen de inrichting, waarvoor een vergunning is aangevraagd, geen BBT-conclusies of informatiedocumenten als bedoeld in het eerste lid van toepassing zijn, of indien de van toepassing zijnde BBT-conclusies of informatiedocumenten niet alle mogelijke milieueffecten van de activiteit of het proces behandelen, stelt het bevoegd gezag de beste beschikbare technieken vast”.

Wij verzoeken u hierbij om de omgevingsvergunning te actualiseren (i.c. een revisievergunningprocedure te starten) (1) met emissienormen die sporen met BBT én de natuurvergunning (zie verderop), en (2) leiden tot een overzichtelijke vergunnings situatie.

Vergunning Natuurbeschermingswet c.q. natuurvergunning

Van 6 september 2016 dateert een besluit Natuurbeschermingswet waarin Ketel 14 is opgenomen.

Uit de voortoets van 4 mei 2016 staat op pagina 10/17 dat cumulatie is meegenomen in de Passende Beoordeling van het PAS, dat recent door de Raad van State als inadequaats is beoordeeld.

Uit de Aerius berekeningen blijkt dat:

1. De werking van de inrichting (105,5 ton NO_x/jaar) leidt tot forse stikstofdeposities van meer dan 1 mol/jaar op zowel Rijntakken als delen van de Veluwe.
2. Ook de verschilberekening op enkele Natura 2000-gebieden een toename van de stikstofdeposities laat zien.

Uit andere stukken blijkt dat Ketel 14 over een DeNO_x beschikt. In deze vergunning was de ammoniakemissie per abuis niet meegenomen.

Dit is kennelijk gecorrigeerd in de natuurvergunning van 10 juli 2018, zie situatie 2.

Totale emissie	Situatie 1	Situatie 2	Vershil
NO _x	105,53 ton/j	40,64 ton/j	-64,89 ton/j
NH ₃	< 1 kg/j	1.003,40 kg/j	1.003,00 kg/j

Zie ook de specificatie op de volgende bladzijde. Wij verzoeken u om in detail aan te geven hoe de NO_x-vracht in de tabel op de volgende pagina tot stand is gekomen. Op grond van welke emissienormen (eventueel rechtstreeks voortvloeiend uit het Activiteitenbesluit), aantal draaiuren, etc. zijn de individuele gesommeerde bijdragen berekend van elk van de stikstofbronnen?

Immers, het is evident dat de omgevingsvergunning veel hogere emissies toestaat dan de natuurvergunning. Hoe kan dat?

Ketel 9 is kennelijk definitief buiten gebruik gesteld in de natuurvergunning, maar mag volgens de omgevingsvergunning nog wel in bedrijf zijn. Dit ondersteunt nog eens ons verzoek tot actualisatie van de omgevingsvergunning.

Emissie Wijziging K15		Bron Sector	Emissie NH ₃	Emissie NO _x
1	⚡	Ketel 10 (AWZI) Energie Energie	-	301,40 kg/f
2	⚡	Ketel 13 Energie Energie	-	6,521,00 kg/f
3	⚡	Ketel 15 Energie Energie	-	4.619,00 kg/f
4	⚡	Biomassa 7500 uur Energie Energie	1.003,00 kg/f	29,08 ton/f
5	⋮	Vrachtwagen biomassa Wegverkeer Binnen bebouwde kom	< 1 kg/f	61,94 kg/f
6	⋮	aanvoer afvalwater Wegverkeer Binnen bebouwde kom	< 1 kg/f	47,11 kg/f

ontwikkelingsruimte Vergunde situatie RfNhYdF7npXh (28 februari 2018)
Wijziging K15 pagina 5/64

AERIUS CALCULATOR

Benodigde
ontwikkelingsruimte

Bron Sector	Emissie NH ₃	Emissie NO _x		
7	⋮	Personeel Wegverkeer Binnen bebouwde kom	< 1 kg/f	3,11 kg/f

Met het introduceren van de nieuwe Ketel 14 (BMC) en Ketel 15 en het schrappen van Ketel 9 zijn de activiteiten van het bedrijf ingrijpend veranderd en kan niet meer worden volstaan met een verschiltoets. Ook zijn er nieuwe emissienormen geïntroduceerd.

Verder blijkt uit de stukken niet hoe de lay-out van de rookgasreiniging van Ketel 14 is. Is er inderdaad voorzien in een SCR/SNCR? Is voorzien in een doekenfilter met voorafgaande insputting van bicarbonaat? Of wordt volstaan met alleen een elektrofilter? Wij troffen deze informatie niet aan zodat de gasreiniging een soort van black box lijkt te zijn. Deze informatie is van cruciaal belang.

Er is een forse wijziging in de lay-out van de installatie is opgetreden, hetgeen een nieuwe toetsing op de effecten van de centrale op Natura 2000-gebieden noodzakelijk maakt. Zie hiervoor de uitspraak van het Europese Hof van 7 november 2018, waarin wij (MOB) één van de eisende partijen zijn.

Uit de uitspraak:

“Artikel 6, lid 3, van richtlijn 92/43 moet aldus worden uitgelegd dat een periodieke activiteit zoals het op of in de bodem brengen van meststoffen, waarvoor naar nationaal recht toestemming was verleend vóór de inwerkingtreding van die richtlijn, voor de toepassing van deze bepaling kan worden aangemerkt als één en hetzelfde project waarvoor geen nieuwe toestemmingsprocedure hoeft te worden doorlopen, mits het daarbij gaat om één enkele verrichting die zich kenmerkt door een gemeenschappelijk doel, continuïteit en volledige overeenstemming, met name wat betreft de plaatsen waar en de voorwaarden waaronder de activiteit wordt uitgevoerd. Ook al is voor een dergelijk project een vergunning verleend voordat de beschermingsregeling van die bepaling toepasselijk werd op het betrokken gebied, de uitvoering van dat project kan toch onder artikel 6, lid 2, van die richtlijn vallen.”

De lay-out is met de nieuwe BMC fors aangepast evenals de emissienormen, zodat het evident is dat er niet meer kan worden gesproken van *“één enkele verrichting die zich kenmerkt door een gemeenschappelijk doel, continuïteit en volledige overeenstemming”*, en een nieuwe, maar dan nu wel adequate en volledige natuurtoets (Passende Beoordeling) moet worden uitgevoerd. Dat is hier niet gebeurd.

Uit het arrest van het Hof blijkt verder dat een project alleen mag worden vergund *“wanneer na een grondige en volledige toetsing van de wetenschappelijke deugdelijkheid van die beoordeling kan worden gegarandeerd dat er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel bestaat dat geen van de plannen of projecten schadelijke gevolgen heeft voor de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied, hetgeen door de nationale rechter moet worden nagegaan”*.

In art. 6 lid 3 Hrl ligt het voorzorgbeginsel besloten, dat vereist dat er *zekerheid* is dat de natuurlijke kenmerken niet aangetast worden. Die zekerheid kan hier niet worden geboden.

Daarnaast benadrukt het arrest dat aan een passende beoordeling zeer hoge eisen gesteld worden. Een dergelijke passende beoordeling is pas in overeenstemming met art. 6 lid 3 Hrl, wanneer na *een grondige en volledige toetsing van de wetenschappelijke deugdelijkheid van die beoordeling kan worden gegarandeerd dat er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel bestaat dat geen van de plannen of projecten schadelijke gevolgen heeft voor de natuurlijke kenmerken van het gebied*.

Uit de beoordeling moet volgen dat de betrokken totale hoeveelheid stikstofdepositie verenigbaar is met de instandhoudingsdoestellingen. Zie r.o. 104 en het dictum onder 3. Daarbij mag deze beoordeling geen leemten vertonen en moet zij *volledige, nauwkeurige en definitieve constatering en conclusies bevatten die elke redelijke wetenschappelijke twijfel over de gevolgen van de plannen of projecten voor het betrokken beschermde gebied wegnemen (r.o. 98). Projecten, die op basis van het programma vergund worden, mogen met zekerheid niet de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied aantasten (r.o. 99). Art. 6 lid 2 en 3 Hrl beogen, wanneer de te beschermen gebieden zich niet in een gunstige staat van instandhouding bevinden, deze in elk geval in de toekomst in een gunstige staat van instandhouding te brengen* (zie r.o. 36 arrest Sweetman ECLI:EU:C:2013:220).

Zie in dit verband ook punt 59 van de Conclusie van de Advocaat-Generaal in de onderhavige PAS-zaken C-293/17 en C-294/17).

Dit is van belang voor de betrokken natuurgebieden rond de centrale waarvan van de meesten kan worden gesteld dat de staat van instandhouding grotendeels ongunstig is. Een gunstige staat van instandhouding betekent dat de kwalificerende habitattypen op lange termijn behouden blijven (zie r.o. 102 in het onderhavige arrest van 7 november 2018 en punt 59 van de Conclusie van de Advocaat-Generaal – AG). Daarmee verdraagt zich niet een blijvende overbelasting door stikstofdepositie en fluoriden. Dit brengt immers het risico met zich mee dat beschermde habitattypen en soorten verloren gaan (zie punt 59 Conclusie AG).

Ook volgens de prognoses van het PAS blijven veruit de meeste beschermde habitats overbelast. Dit betekent dat de kritische depositiewaarde (KDW) van de te beschermen habitats wordt overschreden. Het is uitgesloten dat een dergelijk blijvend hoog niveau van belasting, als totale hoeveelheid stikstofdepositie, verenigbaar is met de eisen op grond van art. 6 lid 2 en 3 Hrl. Een aanvaardbare totale hoeveelheid stikstofdepositie zal niet hoger kunnen zijn dan de KDW's van de betrokken natuurgebieden die al lange tijd zijn blootgesteld aan te veel stikstofdepositie.

Een nieuwe, maar dan complete toets, conform de bovengenoemde criteria zal moeten uitwijzen of Ketel 14 wel in bedrijf mag gaan wanneer de bouw is afgerond.

Op dit moment treft een eventueel verzoek tot handhaving nog geen doel. Dat is wel het geval wanneer de centrale in werking zal gaan. Op dat moment kan elke belanghebbende verzoeken om de centrale stil te laten leggen op grond van het ontbreken van een passende natuurvergunning en/of toets waaruit conform de door het Europese Hof geformuleerde bovengenoemde wetenschappelijke criteria moet gaan blijken dat Ketel 14 in werking mag gaan zonder schade aan Natura 2000-gebieden. Wij troffen een dergelijke vergunning en/of toets niet aan.

Ook zal deze geaccumuleerde hoeveelheid stikstof moeten worden verminderd of weggewerkt, voordat de habitats zich conform de instandhoudingsdoelstellingen kunnen ontwikkelen.

Het is hier daarom nodig nog minder stikstofdepositie toe te staan dan conform de KDW. Zie de punten 62 en 63 van de Conclusie van de AG.

Ook in het arrest bevestigt het Hof dat in de omstandigheden van het hoofdgeding, dat wil zeggen met een overbelasting aan stikstofdepositie (zie r.o. 27 en 28), wanneer de staat van instandhouding van een natuurlijke habitat ongunstig is, de mogelijkheden om een vergunning te verlenen voor activiteiten die in een later stadium een nadelige invloed kunnen hebben op de ecologische situatie van de betrokken gebieden, gering zijn (r.o. 103).

Onze conclusie is dat de natuurvergunning op onjuiste gronden is verleend.

Zoals u bekend zal zijn is het PAS sinds 29 mei jl. niet meer van kracht. Ook is het zo dat er op dit moment geen uitzicht is op het onderschrijven van de KDW's van de kwalificerende habitats in de betrokken natuurgebieden, ook niet op (langere) termijn, en er zelfs geen uitzicht is op het in de toekomst beëindigen van de bestaande sterke overbelasting. Daarom kan gesteld worden dat het vergunnen van de biomassacentrale met de hier vergunde stikstof- en fluoride-emissies onverenigbaar is met de instandhoudingsdoelstellingen van de natuurgebieden.

De biomassacentrale kan dus niet worden gebouwd en zal dus ook niet op mogen gaan starten als de bouw gereed is.

Natuurvergunning niet onaantastbaar

Het gegeven een natuurvergunning als onherroepelijk wordt bestempeld betekent niet dat de vergunning dan onaantastbaar is. Dat geldt wellicht wel voor een Wabovergunning maar niet voor een natuurvergunning.

De provincie blijft ongewijzigd verantwoordelijk voor de belangen die zijn vastgelegd in de Wet natuurbescherming. Indien dwingende redenen moeten worden vastgesteld waarom de vergunning niet in stand kan blijven en dient te worden ingetrokken c.q. dient te worden aangescherpt dan is de provincie verantwoordelijk om de intrekking dan wel aanscherping ervan te overwegen.

Wij noemen in dit verband met name artikel 5.4 Wnb.

In aanvulling hierop memoreren wij ook artikel 2.4 Wnb:

1. Gedeputeerde staten leggen, indien dat nodig is voor een Natura 2000-gebied, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen, aan degene die in hun provincie een handeling verricht of het voornemen daartoe heeft, een verplichting op om:
  - a. informatie over de handeling te verstrekken;
  - b. de nodige preventieve of herstelmaatregelen te treffen;
  - c. de handeling overeenkomstig daarbij gegeven voorschriften uit te voeren, of
  - d. de handeling niet uit te voeren of te staken.
2. Ingeval in het belang van de bescherming van een Natura 2000-gebied een onverwijlde tenuitvoerlegging van een besluit als bedoeld in het eerste lid noodzakelijk is, kunnen gedeputeerde staten het besluit bekendmaken door mondelinge mededeling aan degene die de handeling verricht of het voornemen daartoe heeft. Gedeputeerde staten stellen het besluit zo spoedig mogelijk alsnog op schrift en zenden dit toe of reiken dit uit aan de belanghebbenden.

Duidelijk is dat de provincie deze bevoegdheid heeft. Uit de Habitatrichtlijn volgt dat de provincie actie dient te ondernemen om ervoor te zorgen dat de stikstofdeposities op natuurgebieden omlaag gaan. Ervoor zorgen dat de stikstofdepositie niet omhoog gaat is allang niet meer voldoende.

In een arrest van 14 januari 2016 stipte het Hof van Justitie aan dat zelfs wanneer toestemming is gegeven voor een project vooraleer een gebied is aangewezen als beschermd Natura 2000-gebied, de algemene verslechteringsverplichting uit artikel 6, lid 2 van de Habitatrichtlijn alsnog van toepassing blijft. In bepaalde gevallen kan dit de lidstaat verplichten tot het uitvoeren van een ex-post beoordeling, waarbij ook reeds uitgevoerde en in gebruik genomen constructies weer ter discussie moeten worden gesteld. Dit bevestigt nog eens dat een Wnb-vergunning niet onaantastbaar is.

Artikel 6 lid 2 Hrl bepaalt:

“2. De lidstaten treffen passende maatregelen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de speciale beschermingszones niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect zouden kunnen hebben”.

De emissies van Ketel 14 leiden tot een verslechtering van de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de speciale beschermingszones en er treden als gevolg daarvan storende factoren op voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen, als gevolg waarvan gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect optreedt.

Gegeven die vaststelling wordt voldaan aan de voorwaarde van lid 2 van artikel 5.4 Wnb, en geldt imperatief de verplichting om de Nbw/Wnb-vergunning(en) aan te scherpen dan wel in te trekken.

Standstill onvoldoende om verdere aantasting van Natura 2000-gebieden te voorkomen

Uit diverse rapportages van Nederland naar de Europese Unie blijkt dat driekwart van de beschermde soorten en bijna alle habitattypen vallend onder de Europese Habitatrichtlijn een zeer ongunstige tot matig ongunstige staat van instandhouding hebben. Een standstill van de stikstofdepositie gaat een nog langer voortdurende te hoge stikstofdepositie op onze Natura 2000-gebieden niet tegen. De Natura 2000-gebieden zullen nog verder degenereren en dit zal niet of onvoldoende met herstelmaatregelen c.q. end-of-pipe maatregelen kunnen worden opgelost. De stikstofemissie en van daaruit de stikstofdepositie moet dus fors omlaag. Een standstill waarvan u uitgaat is zwaar onvoldoende en in strijd met de habitatrichtlijn.

Biomassacentrale leidt tot hogere CO2-emissies

De 14,9 MWth centrale zal gaan leiden tot circa tweemaal zoveel CO2-emissie vergeleken met het stoken op aardgas. Dit is niet acceptabel.

Verzoeken

Wij verzoeken u:

1. Om de revisieprocedure in gang te zetten van alle vergunningvoorschriften in de omgevingsvergunning zodat weer een overzichtelijk geheel zal gaan ontstaan, én daarbij tevens de vergunningnormen in de omgevingsvergunning aan te scherpen middels nieuwe maatwerkvoorschriften op die punten waar nu niet aan BBT wordt voldaan. Vergunde emissies in omgevingsvergunning en in de natuurvergunning dienen met elkaar in overeenstemming te zijn.
2. De natuurvergunning met betrekking tot Ketel 14 (biomassacentrale) in te trekken omdat deze op onjuiste PAS-gronden is verleend en de biomassacentrale leidt tot extra stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden en vandaar tot schade aan prioritaire habitats. Er dient eerst een Passende Beoordeling te worden gemaakt voordat tot bouw en inbedrijfstelling kan worden overgegaan. De biomassaketel leidt ook tot een hogere CO2-emissie en vandaar ook tot vergroting van de effecten van klimaatverandering.

Deze brief wordt u gestuurd mede namens Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven en Stichting Arnhem Peil/Marloes en Jeroen Spaander, werkgroep Behoud Bomen Arnhem/Mark Bosch.

Hoogachtend,

Drs. Johan G. Vollenbroek

Bijlagen:

1. Machtigingen worden rechtstreeks nagestuurd
2. Uittreksel KvK van MOB

Kopie naar griffie@arnhem.nl

Beste raadslid,

Komende woensdagavond heeft u een debat over de komst van de biomassacentrale. Er worden veel uitspraken gedaan over de biomassacentrale. Belangrijk is dat deze uitspraken ergens op gebaseerd zijn. Stichting Arnhems Peil heeft daarom een maand lang gemiddeld 6 uur per dag besteed aan het ordenen, lezen en analyseren van de honderden beschikbare nieuwsartikelen, onderzoeksrapporten en officiële documenten die te maken hebben met de komst van de biomassacentrale op de Kleefse Waard in Arnhem. Deze zijn allemaal zorgvuldig geordend te vinden op:

<https://www.arnhemspeil.nl/petitie.html#index>

U kunt in bovenstaande index zelf zoeken naar belangrijke en relevante documenten. Wij hebben echter ook meerdere artikelen geschreven waarin uiteen wordt gezet wat er in al die bronnen te lezen valt (uiteraard inclusief alle bronverwijzingen). Dit is een goede voorbereiding op het debat van woensdagavond. De artikelen zijn zeer omvattend en kunnen u veel uitzoektijd besparen. U kunt ze in de volgende links vinden:

<https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-06-16-arnhemspeil-analyse-artikel-stentor-hoogleraar-bomenkap-is-niet-oorzaak-van-het-verdwijnen-van-bos-maar-de-natuurwet.pdf>

<https://www.arnhemspeil.nl/petitie.html#tegen-biomassacentrale-arnhem>

Op 17 april 2019 heeft de gemeenteraad van Arnhem met 30 stemmen vóór het amendement "[Geen CO2-uitstoot door biomassa](#)" aangenomen. In dat amendement staat dat het toepassen van biomassa moet leiden tot minder CO2- en stikstofuitstoot. Gebeurt dit niet, dan werkt de gemeente niet mee. Op 17 juni 2019 heeft het MOBilisation for the Environment berekend dat de biomassacentrale van Veolia [veel meer stikstof en CO2 zal uitstoten dan de huidige op gas gestookte ketels doen](#). Dit zou al reden genoeg moeten zijn om opdracht te geven tot actualisatie of intrekking van de verstrekte vergunningen.

Afgelopen weken hebben al [2600 Arnhemmers](#) de petitie getekend om de biomassacentrale een halt toe te roepen. Daarnaast zijn er meer dan [150 bezwaren](#) ingediend bij de Provincie Gelderland tegen de bouw van een bijgebouw van de centrale (het meeste aantal bezwaren ooit ingediend voor één onderwerp). Vandaag zijn we een [e-mailcampagne](#) gestart waarbij Arnhemmers een gepersonaliseerde email kunnen sturen aan de gemeenteraadsleden en de leden van de Provincie Gelderland met het verzoek om de vergunningen te laten actualiseren of in te trekken. Op het moment van verzenden van deze mail staat het aantal verzonden e-mails op 2565. Wij zullen deze morgen aan het einde van de middag aanbieden bij de griffie van gemeente Arnhem en van Provincie Gelderland.

Als bijlage hebben we [een template](#) voor jullie toegevoegd waarmee jullie heel eenvoudig en op de juiste gronden het college van burgemeester en wethouders van Arnhem en de Provincie Gelderland kunnen verzoeken om de vergunningen te laten actualiseren en/of in te laten trekken. Wij willen jullie vragen om deze in te vullen en op te sturen.

Alvast hartelijk dank en met vriendelijke groet,

Marloes & Jeroen

Namens Stichting Arnhems Peil

www.arnhemspeil.nl

Verzenden naar:

email: post@gelderland.nl

post: Provincie Gelderland Postbus 9090 6800 GX Arnhem

email: voltallige college van burgemeester & wethouders

post: Gemeente Arnhem Postbus 9029 6800 EL Arnhem

Geachte college,

U ben volgens [Artikel 2.29 Wet algemene bepalingen omgevingsrecht](#) gemachtigd om de vergunningen voor de bio massacentrale van Veolia in Arnhem te wijzigen of in te trekken.

Ik wil u verzoeken:

1. Om de revisieprocedure in gang te zetten van alle vergunningvoorschriften in de omgevingsvergunning zodat weer een overzichtelijk geheel zal gaan ontstaan, én daarbij de vergunningsnormen in de omgevingsvergunning aan te scherpen middels nieuwe maatwerkvoorschriften op die punten waar nu niet aan BBT wordt voldaan. Vergunde emissies in omgevingsvergunning en in de natuurvergunning dienen met elkaar in overeenstemming te zijn.
2. De natuurvergunning met betrekking tot Ketel 14 (biomassacentrale) in te trekken omdat deze op onjuiste PAS-gronden is verleend en de biomassacentrale leidt tot extra stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden en vandaar tot schade aan prioritare habitats. Er dient eerst een Passende Beoordeling te worden gemaakt voordat tot bouw en inbedrijfstelling kan worden overgegaan. De biomassaketel leidt ook tot een hogere CO₂-emissie en vandaar ook tot vergroting van de effecten van klimaatverandering.

Het betreft de natuurvergunning m.b.t. de [natuurbeschermingswet 1998 - zaaknummer 2016-006709](#) en de omgevingsvergunning m.b.t. [Wet algemene bepalingen en omgevingsrecht - zaaknummer 195225606](#)

De vergunningen zijn op meerdere punten niet meer toereikend gezien de ontwikkelingen op het gebied van de technische mogelijkheden tot bescherming van het milieu en de ontwikkelingen met betrekking tot de kwaliteit van het milieu. Voor de technische omschrijving van die punten wil ik graag naar het volgende document verwijzen:

<https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-06-17-mob-verzoek-tot-intrekken-natuurvergunning-en-actualisatieverzoek-omgevingsvergunning-veolia-biomassacentrale-ipkw-arnhem.pdf>

Hieronder zijn de overige redenen om de vergunning te herzien of in te trekken uiteengezet:

De gevaren voor de gezondheid

De centrale op de Kleefse Waard produceert nu elektriciteit en warmte uit aardgas. [Gas verbrandt schoner](#) dan vaste brandstoffen zoals biomassa en steenkool. De belangrijkste negatieve milieu- en gezondheidseffecten van het verbranden van biomassa bestaan uit de [emissie van schadelijke stoffen](#), waaronder stikstof en (ultra)fijnstof en zware metalen naar de lucht.

Het gevaar van stikstof op de volksgezondheid is nu dermate bekend dat de door de [World Health Organization](#) aanbevolen luchtconcentraties de helft zijn van wat Veolia in haar vergunningaanvraag aanhoudt. Bovendien geven de [Europese normen](#) de halve hoeveelheid uitstoot van fijnstof aan als toegestane waarde vergeleken met het luchtkwaliteitsonderzoek van Veolia. Veel van de nationale normen voor luchtkwaliteit komen direct uit Europese richtlijnen. Ze zijn vastgelegd in de Wet milieubeheer. Wettelijke grenswaarden en actiedrempels zijn vaak [een compromis](#) tussen haalbaarheid en gezondheid. De PM₁₀ norm die de World Health Organisation aanhoudt is met 20µg/m³ de helft van de Europese norm.

Luchtverontreiniging is ook schadelijk als de concentraties stikstofdioxiden en fijnstof onder de normen liggen. Blootstelling aan luchtverontreiniging leidt tot een [levensduurverkorting van naar schatting dertien maanden voor de gemiddelde Nederlander, waarvan negen maanden door fijnstof](#). Langdurige blootstelling aan fijnstof kan

leiden tot blijvende gezondheidseffecten zoals verminderde longfunctie, verergering van luchtwegklachten en vroegtijdige sterfte door met name luchtwegklachten en hart- en vaatziekten.

Aangescherpte normen

Sinds 12 november 2018 zijn er [aangescherpte normen](#) van kracht. In de vergunning voor de biomassacentrale in Arnhem zijn ten onrechte geen emissienormen opgenomen voor zoutzuur, zwaveldioxide, fluorwaterstofzuur, ammoniak, zware metalen en dioxinen en furanen.

[Dioxinen](#) zorgen bijvoorbeeld voor problemen met de voortplanting, ontwikkeling, immuunsysteem en kunnen zelfs kanker veroorzaken. In de vergunning voor de biomassacentrale in Arnhem ontbreken adequate monitoringvoorschriften en is bovendien onduidelijk hoe er gefilterd gaat worden op die schadelijke stoffen.

MER-onderzoek

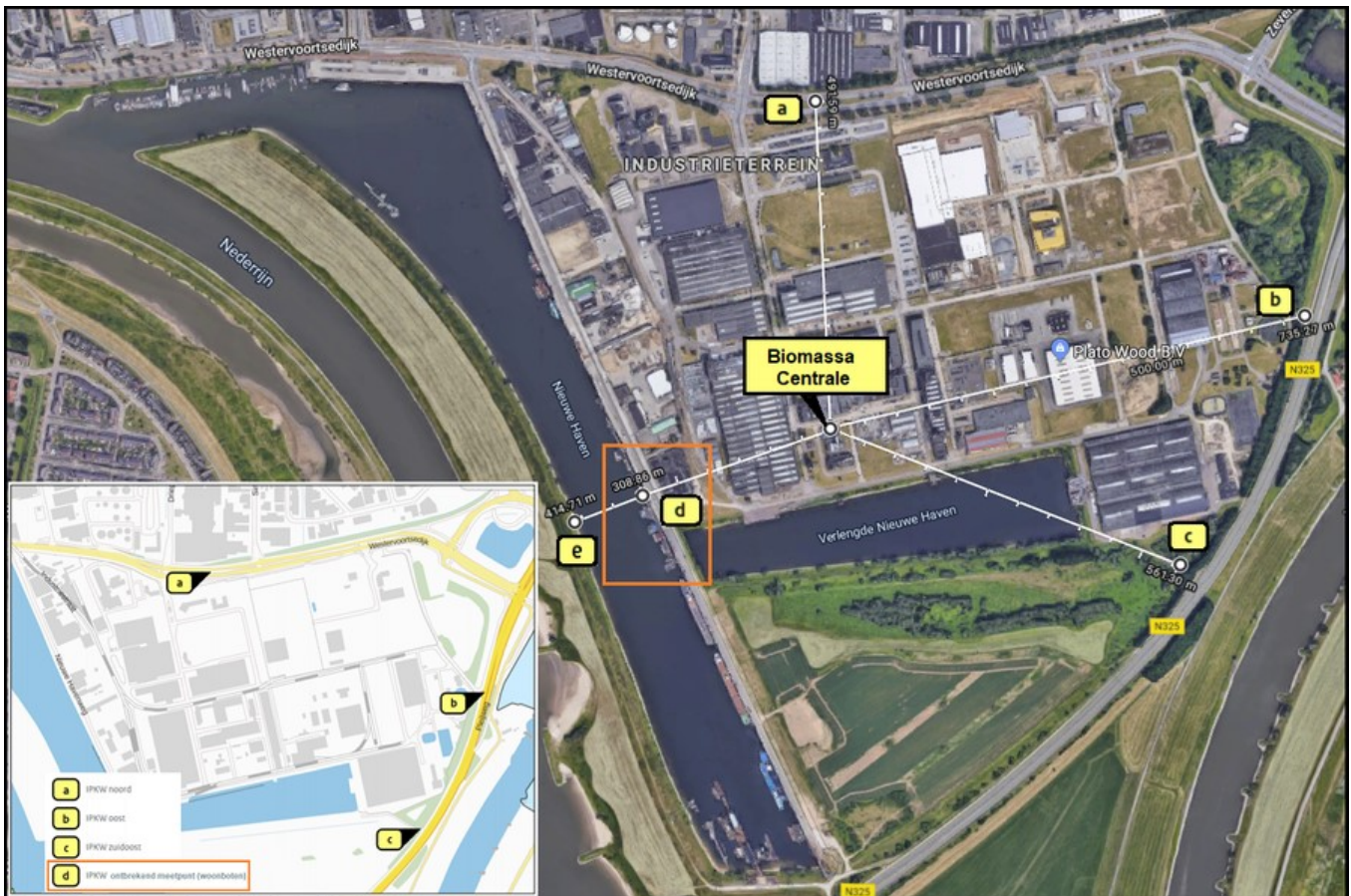
In de startnotitie van 22 februari 2012 zijn drie redenen opgenomen om een MER-onderzoek uit te voeren:

- De biomassacentrale zal meer dan 100 ton per dag aan niet gevaarlijke afvalstoffen verwerken.
- De afstand van 490 meter tot de dichtstbijzijnde woningen m.b.t. het luchtkwaliteit onderzoek. (de woonbotensteiger die op 310 meter van de pijp van de biomassacentrale ligt is echter niet meegenomen).
- De effecten op Natura 2000-gebieden zijn op voorhand niet uit te sluiten.

Op 3 maart 2012 heeft de Provincie Gelderland officieel melding gemaakt een voornemen te hebben ontvangen in het kader van de Wet Milieubeheer voor het opstellen van een milieueffectrapportage voor de biomassacentrale op het IPKW. Het MER-onderzoek heeft echter nooit plaatsgevonden ondanks dat hier in meerdere zienswijzen om gevraagd is.

De omgevingsvergunning

De omgevingsvergunning beschermt de burgers niet genoeg. [Ten westen van de centrale](#) is geen meting gedaan in het luchtkwaliteitsonderzoek. Daar ligt op 308 meter afstand van de biomassacentrale aaneengesloten woonbebouwing. (de woonbotensteiger in de Nieuwe haven) In het [luchtkwaliteitsonderzoek \(laatste pagina\) van Veolia](#) is er over de woningen de legenda geplaatst van het kaartje met de beoordelingspunten waar de lucht gemeten is. Deze woningen liggen 183 meter dichterbij de biomassacentrale dan meetpunt **a** (het meest nabijgelegen meetpunt welke gebruikt is in de vergunning).

Deze afbeelding laat zien dat er geen meting is gedaan ten westen van de biomassacentrale (d: woonbotensteiger Nieuwehaven). Ook kunt u hier het broedgebied van de Wulp zien. (e: beschermt broedgebied)

De natuurvergunning

De natuurvergunning beschermt de natuur niet genoeg. De beslissing van de Raad van State van het ongeldig verklaren van het "[Programma Aanpak Stikstof \(PAS\)](#)" wijst hierop. In de [natuurvergunning van Veolia](#) staat dat Artikel 5, vijfde en zesde lid van de Regeling PAS de grondslag vormt voor de bepaling van de feitelijk veroorzaakte stikstofdepositie. Dat betekent dat de door de Raad van State ongeldig verklaarde PAS toegepast is bij het verstrekken van deze vergunning.

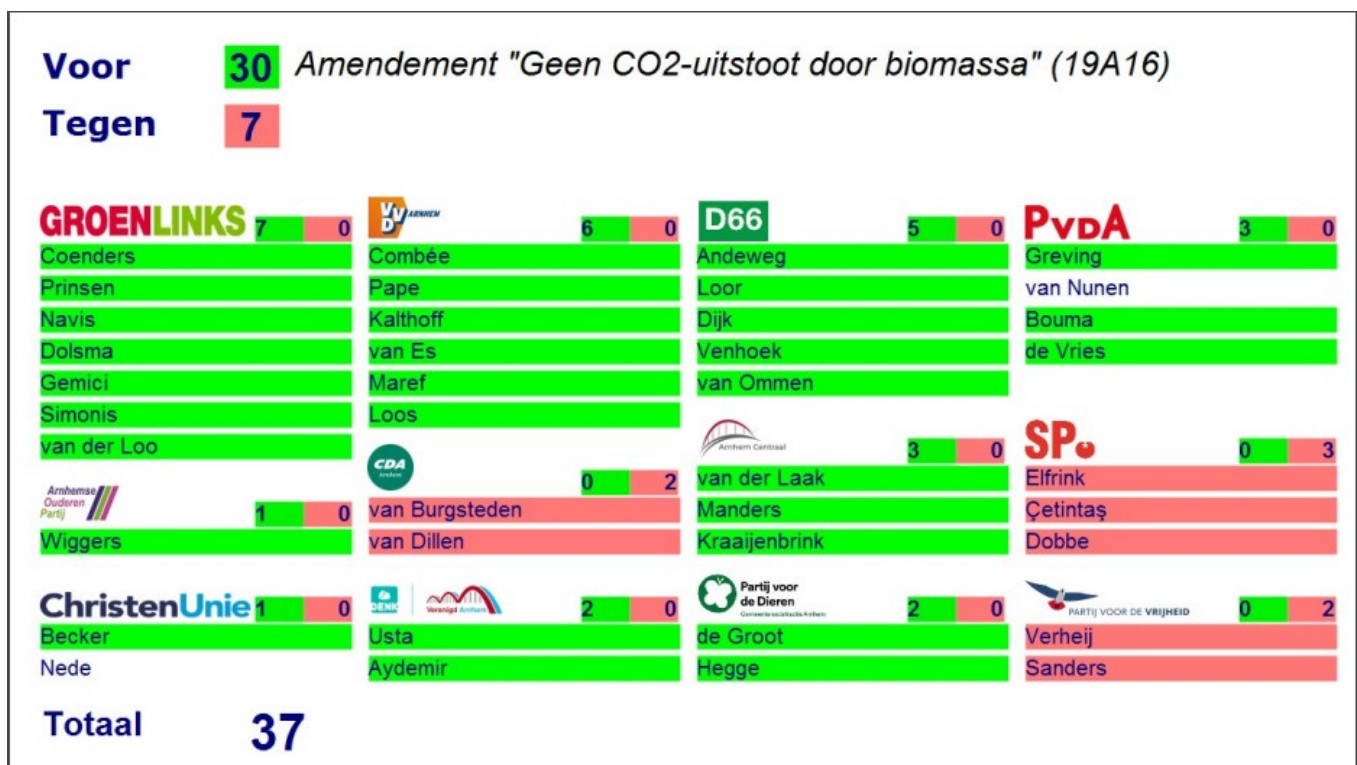
Daarnaast is de stikstofemissie niet goed gemeten aangezien in het "[luchtkwaliteitsonderzoek](#)" het stationair draaien van de vrachtwagens niet meegenomen is (AERIUS-berekening).

Ook is er niet gekeken naar de invloed van de biomassacentrale op het natuurgebied [ten westen van de Kleefse Waard](#), waar de beschermde inheemse vogel [de Wulp broedt](#). Net als alle andere vogels die van nature in het wild in Nederland voorkomen zijn wulpen beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn en op grond van de Nationale Wet Natuurbescherming. Nu wil het ook nog zo zijn dat [2019 het jaar van de wulp is](#).

De Politiek

Ook de politiek in Arnhem is tegen de uitstoot die komt kijken bij biomassacentrales. Op 13 februari 2019 heeft de gemeenteraad de nota "[Naar een schonere lucht in 2025](#)" vastgesteld waarin meerdere amendementen zijn opgenomen om de normen voor een gezonde leefomgeving vast te stellen.

Op 17 april 2019 heeft de gemeenteraad van Arnhem met 30 stemmen voor het amendement "[Geen CO2-uitstoot door biomassa](#)" aangenomen.

Overzicht stemresultaat gemeenteraad Arnhem amendement "Geen CO2-uitstoot door biomassa" (19A16)

De Arnhemmers

Veel Arnhemmers hebben bezwaar tegen de komst van de biomassacentrale, de [bijkomende uitstoot van schadelijke stoffen](#), de [gevaaren voor de gezondheid](#) en [massale bomenkap](#) die erbij komt kijken.

Binnen een paar dagen tijd hebben [meer dan 2600 Arnhemmers via de petitie](#) laten weten tegen de komst van de biomassacentrale van Veolia te zijn. Er zijn afgelopen week meer dan [150 bezwaarschriften](#) ingediend bij de Provincie Gelderland tegen de bouw van een bijgebouw van de biomassacentrale in Arnhem. Op de eerste dag van de email-campagne met het verzoek tot actualisatie of intrekken van de vergunningen zijn [2164 e-mails](#) verzonden aan de raadsleden van de gemeente Arnhem en de leden van de Provincie Gelderland.

Bomen

De ovens van de biomassacentrale worden gestookt met 'schone wood chips'. Die 'wood chips' worden zowel van vers als van verwerkt hout gemaakt. Het verse hout dient voornamelijk uit de [Nederlandse bossen](#) rondom de centrale vandaan gehaald te worden. De rest wordt [geïmporteerd uit het buitenland](#).

Er worden hele bomen ([van 10 tot 50 cm doorsnede](#)) door de wood chipper gehaald om die 'schone wood chips' te maken. Ook in het [SDE-verificatieprotocol voor biomassa](#) uit 2019 is aangegeven dat het hier niet enkel takken of top hout betreft. Ook de wood chips & pellets die we importeren uit het buitenland blijken van hele bomen gemaakt te worden. ([zie filmpje Zembla halverwege de pagina](#)). Op de website van Stichting Arnhems Peil zijn 30 filmpjes te zien waaronder die van Staatsbosbeheer, waarin te zien is [dat bomen in het geheel](#) in de chippers verdwijnen.

CO2-reductie

Medewerkers van [Staatsbosbeheer](#) en daarnaast vele [wetenschappers](#) geven aan dat het [verbranden van bomen als biomassa](#) geen goede methode is om CO2-uitstoot tegen te gaan.

Een boom neemt in de eerste 10 jaar relatief weinig CO2 op. In de jaren daarna loopt de [opname van CO2](#) steeds verder op en pas na ongeveer 80 jaar (afhankelijk van de boomsoort) begint die opname dusdanig weer af te nemen dat het rendabel is om de boom te vervangen. De bomen worden nu veel te vroeg gekapt waardoor de jaren van de meest gunstige CO2-opname niet benut worden.

Om de CO2-uitstoot tegen te gaan zou je die boom pas na 80 jaar moeten kappen en dan alleen om daar houtproducten van te maken (voor bijvoorbeeld de bouw). Daarmee wordt de grootste hoeveelheid CO2 onttrokken aan de lucht en blijft de CO2 opgeslagen als vast en bruikbaar materiaal. Iedereen is het er over eens dat het verbranden van houtige biomassa juist [meer CO2 uitstoot produceert](#).

Gas brandt schoner dan biomassa

De biomassacentrale van Veolia vervangt gedeeltelijk 1 van de nu op gas gestookte ketels op het IPKW. De gasgestookte ketels zullen naast de biomassaketel in gebruik blijven. De verbranding van gas levert [veel minder schadelijke uitstoot op dan het verbranden van biomassa](#). Op 17 april 2019 heeft de gemeenteraad van Arnhem met 30 stemmen voor het amendement "[Geen CO2-uitstoot door biomassa](#)" aangenomen. In dat amendement staat dat gegarandeerd moet worden dat de toepassing van biomassa leidt tot minder CO2- en stikstofuitstoot. Als dit niet het geval is dan werkt gemeente Arnhem er niet aan mee. Op 17 juni 2019 heeft [het MOB berekend](#) dat de biomassacentrale van Veolia veel meer stikstof- en CO2-uitstoot zal produceren dan de huidige op gasgestookte ketels doen.

Ons verzoek aan u

We willen u vragen om de vergunningen van de biomassacentrale van Veolia in Arnhem te wijzigen dan wel in te trekken.

Het betreft de natuurvergunning m.b.t. de [natuurbeschermingswet 1998 - zaaknummer 2016-006709](#) en de omgevingsvergunning m.b.t. [Wet algemene bepalingen en omgevingsrecht - zaaknummer 195225606](#)

Hartelijk dank,

Met vriendelijke groet,

Naam:

Datum:

Adres:

Handtekening:

Arnhem, 19 juni 2019,

Geachte raadsleden en leden van het college,

Zoals u bekend zijn wij bezig de biomassacentrale op de Kleefse Waard een halt toe te roepen. De vraag die elke keer weer naar boven komt: waar bent u, op enkele verstandige raadsleden na, in vredesnaam mee bezig? Waarom neemt u geen maatregelen om de leefbaarheid van bewoners van Arnhem te verbeteren? Hoe komt het toch dat er bij de meesten van u nog altijd geen voortschrijdend inzicht is?

Recent is een vergunning verleend aan Veolia voor de bouw van een biomassacentrale in de nabijheid van de stad met een doorzet van 30.000 ton hout per jaar en een vermogen van 14,9 MWh.

Ons stedelijk milieu, en daarmee het klimaat, is er niet mee gediend als de onzalige plannen van dit college worden uitgevoerd. Om een voorbeeld te noemen; GroenLinks, die begin dit jaar pleit om in onze stad het stoken in houtkachels aan banden te leggen, maar ondertussen instemt met een **gigantische houtkachel** op de Kleefse Waard. Iets met bio-boter op het hoofd of zo? Wij volgen u niet meer!

Waarom trekken andere gemeenten zich het lot van haar inwoners wel aan? Deze steden nemen op tal van terreinen maatregelen die het milieu ten goede komen, zodat de leefbaarheid verbetert. Deze verstandige colleges dringen het gebruik van auto's in hun stadscentrums terug, beperken het aantal parkeerplaatsen, planten meer bomen **en strijden actief tegen de komst van milieuvervuilende biomassacentrales!**

Het Arnhemse college doet precies het tegenovergestelde.

D'66 heeft in april 2019, samen met PvdD en GroenLinks, een voorstel gedaan om geen biomassa toe te staan, **tenzij** de tijdelijke **kleinschalige** toepassing daarvan leidt tot minder CO₂- en stikstofuitstoot, en **gegarandeerd** is dat de herkomst van biomassa duurzaam is en bijdraagt aan een gesloten/circulaire afvalstoffenketen. Daarmee is ingestemd door de meerderheid van de raad.

Hoe kan men dan, met de wetenschap van nu, instemmen met de komst van de biomassacentrale van Veolia? Het gaat niet om een kleinschalige toepassing, dus hoezo; minder CO₂- en stikstofuitstoot? De biomassacentrale leidt juist tot meer stikstofuitstoot, wat een directe bedreiging is voor de Veluwe. **En dat voor een periode van 12 jaar!**

Hoezo kleinschalig? 30.000 ton hout per jaar, 8 vrachtwagens per dag.

Is dat kleinschalig? **Nee, dat is industrieel!**

Hoezo duurzaam? Hoezo afvalstoffenketen? Zijn levende bomen afvalstoffen? En wat bedoelt men dan eigenlijk met circulair? Dat je de bomen uit het bos trekt en opstookt; **is dat circulair?** Is in dit opzicht nagedacht over de bomenkap in Scandinavië en de VS?

Sjoerd Dijk van D66 stuurde ons met trots recent het bericht 'Kijk, ik heb dit amendement gemaakt en met Groen Links en PvdD ingediend'. Als we hem vervolgens laten weten dat hij dan dus direct kan gaan beginnen met het sluiten van het grote **bomencrematorium** van Veolia op de Kleefse Waard blijft het vervolgens ijszig stil.

Tijdens de vragenronde van Muriel Simonis van GroenLinks hoopten wij dat zij vurig zou strijden tegen het bomencrematorium van Veolia. Maar dat gebeurde helaas niet. Eerst een motie tegen houtstook voor burgers indienen, daarna een amendement tegen CO2 uitstoot van biomassa en dan vervolgens akkoord gaan met een megagrote houtkachel van Veolia in onze stad! Gekker kan het niet worden. Groener wel. Hoe is het in godsnaam mogelijk dat, terwijl alle wetenschappers en milieuorganisaties het erover eens zijn dat biomassa in feite een leugenachtig en giftig goedje is en dat de stook ervan boordevol stikstof zit, dit college toch wil doorgaan met die troep?

De VVD beweert dat het intrekken van de vergunning, afgegeven door de Provincie, onomkeerbaar is. Hiermee heeft de wethouder van VVD-meneer Van Dellen de burgers van Arnhem, maar ook zijn collega's in de raad, **onjuist geïnformeerd!** Het intrekken van de natuurvergunning is wel degelijk mogelijk! **Andere gemeenten gingen Arnhem voor!**

Het welzijn van de bevolking van Arnhem gaat boven alles. Daar moet een flink budget naar toe, bijvoorbeeld de 76 miljoen subsidie die de Provincie nu beschikbaar stelt om bomen op te willen stoken. Wij burgers geven niet op en hopen, geachte raadsleden, dat u dit onzalige plan van Veolia, mede mogelijk gemaakt door de provincie Gelderland, herroept! Dus, **geacht college en raadsleden ga op sterke benen staan en verzoek de provincie de oude natuurvergunning in te trekken!** Dank u wel namens de burgers van Arnhem!

Mark Bosch, werkgroep Behoud Bomen Arnhem, met 2400 leden.

Inspreekmoment interpellatiedebat
Veolia 19-6-2019

Geachte raadsleden,

In de afgelopen weken heeft het biomassa project dat Veolia ontwikkelt op het IPKW terrein de nodige aandacht gekregen die weinig positief is. Ook veel van de uitspraken die er worden gedaan zijn onjuist en onterecht.

Veolia wil u graag iets meer inzage geven in haar proces en ook de intentie die achter haar project ligt.

Veolia heeft in september 2014 de bestaande utility centrale overgenomen met als doel om samen te onderzoeken, hoe we het energieverbruik kunnen reduceren van zowel onze klanten alsmede onze eigen installaties, maar ook hoe we de energievoorzieningen/opwek stapsgewijs kunnen verduurzamen.

Toen we als Veolia zijn begonnen op IPKW stotten we ongeveer 50% meer CO2 uit ten opzichte van de huidige situatie. We hebben onze efficiëntie en bedrijfsvoering dus al substantieel verbeterd in de afgelopen jaren wat betreft de milieu impact.

Binnen alle maatregelen en activiteiten die wij als Veolia ontplooiën op het IPKW terrein is er ook gekozen om een biomassa installatie toe te voegen aan ons installatiepark om te voorzien in de basislast van stoom en warmte die nodig is voor de bedrijven op het IPKW terrein. Daarnaast functioneert de Veolia energiecentrale op IPKW ook als back-up voorziening voor de stadsverwarming van Arnhem. Deze inpassing komt tegemoet aan het overheidsbeleid om het aardgasverbruik in Nederland te verlagen, dit beleid is vorig jaar middels de Wiebes brief ook nog eens bevestigd. Voor de volledigheid, Veolia heeft deze brief ook ontvangen.

Wij zien de inpassing van biomassa als een stap binnen de energietransitie die bijdraagt aan de reductie van de milieu-impact voor de korte/middellange termijn, maar Veolia onderzoekt en ontwikkelt ook verder aan nieuwe technologische oplossingen om de energievoorziening verder te verduurzamen en de beschikbaarheid te garanderen op de lange termijn.

Ten eerste willen wij vermelden dat onze biomassa installatie volledig voldoet aan alle geldende wet- en regelgeving en dat op deze basis wij mogen aannemen dat onze vergunningen rechtmatig zijn afgegeven.

De Biomassa installatie vervangt de huidige WKC centrale (ook wel ketel 9 genoemd) op het terrein. Deze WKC draait op aardgas, heeft een te grote capaciteit (140MWth), is dus een onrendabele installatie met een te grote milieu impact. Wij hebben momenteel dan ook een vergunning voor deze installatie waarin staat dat we deze maximaal 500 uur per jaar mogen gebruiken. Op dit moment is deze nog nodig als back-up voor onze energiecentrale, daar wij aan leveringsverplichtingen moeten voldoen, maar met het in bedrijf nemen van de biomassa installatie kan deze uit bedrijf genomen worden.

Een paar kengetallen van de nieuwe biomassa installatie:

De capaciteit van de Biomassa installatie is 14,9 MWth.

CO2 uitstoot: vermindering gemiddeld 20.000 ton CO2 per jaar, t.o.v. de huidige situatie
Stikstof (NOx): 44,27 ton per jaar minder, dit is 29,55% minder t.o.v. de huidige situatie

Aan fijnstof stoten wij maximaal 5mg/m³ rookgas uit wat in onze vergunning is opgenomen en volgens de geldende wetgeving is vereist, maar wij verwachten dat dit nog lager is door de inzet van onze rookgasfilterinstallaties. In verhouding stoot een open haard 10x meer uit, daar zij niet beschikken over filterinstallaties en de mogelijkheden om het hout tot de juiste kwaliteit te brengen zodat er een optimale verbranding wordt gewaarborgd.

De biomassa voor de installatie wordt geleverd door Bio Enerco BV. Bio Enerco is een joint venture van vier producenten van houtige biomassa. Deze bedrijven zijn actief in Nederland en betrekken de biomassa in Nederland. De grondstof voor de brandstof zijn houtige materialen, vooral takken en toppen van bomen die vrijkomen bij het beheer van bos, natuur en landschap. Bio Enerco werkt volgens het Better Biomass certificaat waarvan de onderliggende duurzaamheidscriteria zijn geborgd in de norm NTA 8080.

De biomassa installatie verbruikt per jaar ongeveer 45.000 ton snoeihout.

Dit levert ongeveer 7 vrachtbewegingen per dag op, op reguliere werkdagen. Om tegemoet te komen aan zorgen uit de omgeving inzake vrachtbewegingen in het weekend heeft Veolia ervoor gekozen te investeren in een biomassa opslag. Hiermee kunnen wij 3 dagen overbruggen, waardoor er dus geen vrachtbewegingen noodzakelijk zijn voor de biomassa aanvoer op weekenddagen.

Om zo efficiënt mogelijk te zijn bouwt Veolia allerlei technologische oplossingen in binnen haar installaties om energieverlies zoveel mogelijk te voorkomen. Er is bijvoorbeeld een warmteterugwinningsinstallatie binnen de rookgasfilterinstallatie van de biomassa installatie toegevoegd om voedingswater voor te verwarmen wat er weer toe leidt dat we minder energie verbruiken om dit water te verwarmen.

Er wordt binnen Veolia ook onderzoek gedaan naar CO2 afvang vanuit biomassa installaties en deze technologie willen we op termijn gaan toetsen op de IPKW casus. Wij hebben dit proces maar ook andere projecten momenteel stil gelegd in afwachting van het verloop van de huidige discussies.

Veolia stelt zichzelf nu de vraag, wat er nu eigenlijk van haar wordt verwacht. Wij zijn van mening dat Veolia de juiste stappen zet in de energietransitie en ook de juiste haalbare oplossingen implementeert op het IPKW terrein conform de geldende wet- en regelgeving en het beleid dat wordt opgelegd door de overheid aan het bedrijfsleven.

18 juni 2019, Arnhem

U heeft volgens het Algemeen Burgerlijk Wetboek de plicht om voor een veilige en gezonde leefomgeving voor de Arnhemmers te zorgen. We willen u dan ook vragen om hier uw prioriteit neer te leggen. We hebben deze afgelopen maand 200 rapporten geanalyseerd, we zijn hier 30 dagen lang dagelijks urenlang mee bezig geweest. We hebben veelvuldig contact met de Mobilisation for the European Environment en De Gelderse Natuurfederatie. U heeft allemaal in uw mail de analyses van de bronnen ontvangen. Meerderen van jullie hebben ons laten weten deze stukken te gaan lezen als voorbereiding op dit debat. Wij zijn ervan overtuigd dat wanneer u dit allemaal gelezen hebt, ook u niet anders zult kunnen dan concluderen dat de biomassacentrale geen goed idee is voor de natuur en de mens en dat het niet meevalt met het aantal bomen dat ervoor gekapt zal worden in binnen- en buitenland. Leden van de raad en van het college geven aan dat er niks meer aan te doen is om te voorkomen dat de centrale in gebruik genomen wordt.

Dit klopt niet.

De verstrekte vergunningen zijn ondertussen achterhaald. De omgevingsvergunning moet worden geactualiseerd en de natuurvergunning moet worden ingetrokken.

Ik noem de belangrijkste punten waarom dit zo is.

-gezondheidsgevaaren: Sinds 2016 zijn op Europees niveau en op wereldwijd niveau de normen voor de luchtconcentraties van schadelijke stoffen zoals stikstof, fijnstof en zware metalen gehalveerd. Blootstelling aan luchtverontreiniging leidt tot een [levensduurverkorting van gemiddeld dertien maanden](#). Langdurige blootstelling aan fijnstof kan leiden tot gezondheidsproblemen zoals verminderde longfunctie, verergering van luchtwegklachten en vroegtijdige sterfte aan met name luchtwegklachten en hart- en vaatziekten.

-Sinds 12 november 2018 zijn er aangescherpte normen van kracht voor biomassacentrales. De vergunning voor de biomassacentrale in Arnhem komt uit 2016, waardoor er ten onrechte geen emissienormen opgenomen voor zoutzuur, zwaveldioxide, fluorwaterstofzuur, ammoniak, zware metalen en dioxinen en furanen. Ter illustratie: [Dioxinen](#) zorgen voor problemen met de voortplanting, ontwikkeling, het immuunsysteem en kunnen zelfs kanker veroorzaken. In de vergunning voor de biomassacentrale in Arnhem ontbreken adequate monitoringvoorschriften en is bovendien onduidelijk hoe er gefilterd gaat worden op die schadelijke stoffen.

-De omgevingsvergunning beschermt de burgers niet genoeg. In het luchtkwaliteitsonderzoek is een meting gedaan ten noorden, ten oosten en ten zuiden van de centrale. [Ten westen van de centrale](#) is geen meting gedaan. Daar ligt op [308 meter](#) afstand van de biomassacentrale aaneengesloten woonbebouwing. Dit zijn de woonboten in de Nieuwe haven. In het onderzoek is er over deze woningen de legenda geplaatst van het kaartje met de beoordelingspunten. Deze woningen liggen [183 meter](#) dichterbij de biomassacentrale dan het meest nabij gelegen meetpunt.

-De natuurvergunning beschermt de natuur niet genoeg. Onlangs heeft de Raad van State het "[Programma Aanpak Stikstof \(PAS\)](#)" ongeldig verklaard. De PAS heeft de basis gevormd voor deze vergunning. De uitstoot van stikstof zal volgens onderzoek van het MOB, in de nieuwe centrale 2 keer groter zijn dan in de huidige centrale. Dit is schadelijk voor de Veluwe en de natuur langs de Rijn. Ook is er niet gekeken naar de invloed van de biomassacentrale op het natuurgebied [ten westen van de Kleefse Waard](#), waar de beschermde vogel [de Wulp broedt](#). Wulpen zijn beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn en op grond van de Nationale Wet Natuurbescherming. Nu wil het ook nog zo zijn dat [2019 het jaar van de wulp is](#).

Europees onderzoek laat zien dat in heel Europa de financiële schade door stikstof tot 320 miljard euro per jaar bedraagt. Daarnaast is door het gebruik van de verkeerde berekening de stikstofemissie niet goed gemeten in het [luchtkwaliteitsonderzoek](#).

- Volgens het [SDE-verificatieprotocol voor biomassa](#) uit 2019 worden er hele bomen gebruikt voor het maken van de wood chips. Het gaat niet alleen om resthout, top hout, of snoeiafval. Snoeiafval is juist niet gewenst want daar zitten blaadjes aan die niet in de verbrandingsoven mogen. De 'wood chips' worden zowel van vers als van verwerkt hout gemaakt. In de natuurvergunning staat duidelijk aangegeven dat [verbranding van hout van de gele lijst niet kan worden uitgesloten](#). Hout van de gele lijst kan verf, lak, geïmporteerd of gelamineerd materiaal bevatten. Dit is dus geen schoon hout.

-Het [verbranden van bomen als biomassa is](#) geen goede methode om CO₂-uitstoot tegen te gaan. Een boom neemt in de eerste 10 jaar relatief weinig CO₂ op. In de jaren daarna wordt de [opname van CO₂](#) steeds groter en pas na ongeveer 80 jaar begint die opname dusdanig af te nemen dat het rendabel is om de boom te vervangen. Na de kap is de beste oplossing om er houtproducten van te maken (voor bijvoorbeeld de bouw). Op die manier wordt de grootste hoeveelheid CO₂ onttrokken aan de lucht en blijft de CO₂ opgeslagen als vast en bruikbaar materiaal.

-De centrale op de Kleefse Waard is op dit moment een gascentrale. De verbranding van [gas levert veel minder schadelijke uitstoot](#) op dan het verbranden van biomassa. Biomassa levert dus veel meer schadelijke uitstoot dan er nu al is.

Het is tijd dat u [daad bij woord voegt](#) en opkomt voor de burgers die u vertegenwoordigt. Er zijn 180 bezwaarschriften ingeleverd bij de provincie, de petitie heeft al meer dan 2500 handtekeningen en we hebben al meer dan 1000 actualisatieverzoeken van burgers klaarstaan om naar de politieke partijen te sturen.

We willen u dan ook vragen om opdracht te geven aan de Provincie om de natuurvergunning van Veolia in te laten trekken en de omgevingsvergunning te laten actualiseren.

Marloes Spaander

namens

[Stichting Arnhems Peil](#)

&

[Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven](#)

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	Woensdag 19 juni 2019
Ter bespreking van	Interpellatie Biomassacentrale IPKW
Motie van	Hegge (Partij voor de Dieren) Elfrink (SP) Verheij (PVV) Wiggers (AOP)
Titel motie	Stop biomassacentrale Kleefse Waard
Nummer Zaaknummer	19M61

De Raad,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat;
er nieuwe feiten bekend zijn geworden over de uitstoot van biomassacentrales,

overwegende dat;

de vergunningen nooit op deze manier hadden mogen worden afgegeven als deze feiten destijds bekend waren geweest,

van mening dat,
de komst van deze biomassacentrale op de Kleefse Waard als onwenselijk moet worden beschouwd,

draagt het college op,
er zoveel mogelijk aan te doen om de komst van deze biomassacentrale te verhinderen,

er bij de provincie op aan te dringen de verleende vergunning te heroverwegen op basis van de kennis van vandaag,

en gaat over tot de orde van de dag,

VERWORPEN

Hegge (Partij voor de Dieren)

Elfrink (SP)

Verheij (PVV)

Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Besluit van

19 juni 2019

Zaaknummer

375087

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie van 13 juni 2019, Griffie nummer: 375087

besluit:

De concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 5 juni 2019 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN DE
RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM OP WOENSDAG 5 juni 2019

De voorzitter: de heer Marcouch

De raadsgriffier: de heer Kersten

Aanwezig de leden: mevrouw Andeweg (D66), de heer Bal (DENK Verenigd Arnhem), de heer Becker (ChristenUnie), de heer Bouma (PvdA), mevrouw Van Burgsteden (CDA), de heer Çetintaş (SP), de heer Coenders (GroenLinks), de heer Combée (VVD), mevrouw van Dillen (CDA), mevrouw Dobbe (SP), mevrouw Dolsma (GroenLinks), de heer Elfrink (SP), de heer Van Es (VVD), mevrouw Gemici (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer De Groot (Partij voor de Dieren), mevrouw Hegge (Partij voor de Dieren), mevrouw Kalthoff (VVD), de heer Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer Loor (D66), de heer Loos (VVD), mevrouw Manders (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Navis (GroenLinks), mevrouw Nede (ChristenUnie), mevrouw Van Nunen (PvdA), mevrouw Van Ommen (D66), mevrouw Pape (VVD), de heer Prinsen (GroenLinks), de heer Sanders (PVV), mevrouw Simonis (GroenLinks), de heer Usta (DENK Verenigd Arnhem), de heer Verheij (PVV), de heer Venhoek (D66), mevrouw De Vries (PvdA), de heer Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Afwezig de leden: de heer Dijk (D66)

Begintijd vergadering : 20.00 uur

Eindtijd vergadering : 23:45 uur

BESLUITEN:

Agendapunt:

3.2 Stemmen over het interpellatieverzoek "Integriteit" van de leden Elfrink, Wiggers en Verheij	Het verzoek is met algemene stemmen toegelaten.
3.3 Stemmen over het interpellatieverzoek "Bethaniënstraat" van de leden Elfrink, Cetintas en Dobbe	Het verzoek is met 35 stemmen voor en 3 stemmen tegen toegelaten.
3.5 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 15 mei 2019	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
3.6 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
4.a Interpellatie van de leden Elfrink, Wiggers en Verheij over "Integriteit"	De motie "Gedragscode" (19M58) van de fractie SP, PVV en Arnhem Centraal is met 12 stemmen voor en 26 stemmen tegen verworpen.
4.b Interpellatie van de leden Elfrink, Cetintas en Dobbe over "Bethaniënstraat"	De motie "Rooien, saneren en planten" (19M55) van de fracties ChristenUnie en SP is met 29 stemmen voor en 9 stemmen tegen aangenomen.
4.3 Vaststellen Zienswijze MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland (gewijzigde) begroting 2019 en 2020	Het amendement "Geen oneindig overschot" (19A28) van de fracties VVD en D66 is met 36 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel is met 36 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen.
4.4 Vaststellen Zienswijze Jaarverslag 2018 en Begroting 2020 Regio Arnhem-Nijmegen	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.1 Vaststellen Zienswijze gemeenteraad Arnhem inzake concepten jaarstukken 2018, gewijzigde begroting 2019 en begroting 2020 GR Presikhaaf Bedrijven	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.2 Invoeren reinigingsrecht voor bedrijfsafval en verbod op zakkeninzameling bedrijfsafval in binnenstad Arnhem	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.

De raadsgriffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Ahmed Marcouch

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer

375087

ONDERWERP: Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 5 juni 2019

Voorstel

De Agendacommissie stelt u voor de concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 5 juni 2019 vast te stellen.

Bijlage

- concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 5 juni 2019

Besluit van

19 juni 2019

Zaaknummer

375087

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie van 13 juni 2019, Griffie nummer: 375087

besluit:

De concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 5 juni 2019 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

Besluit van

19 juni 2019

Zaaknummer

375087

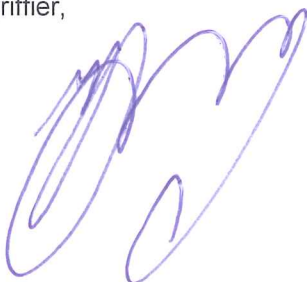
DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie, d.d. 13 juni 2019, zaaknummer: 375087

besluit:

De "Lijst van ingekomen Stukken" van 29 mei 2019 tot en met 7 juni 2019 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **375087**

ONDERWERP: Vaststellen van de lijst van ingekomen stukken voor de raadsvergadering van 19 juni 2019

Voorstel

De Agendacommissie stelt u voor de "Lijst van Ingekomen Stukken" van 29 mei 2019 tot en met 7 juni 2019 vast te stellen.

Als raadslid kunt u de ingekomen stukken inzien via het Bestuurlijk Informatiesysteem (iBabs).

Bijlage

- Lijst van Ingekomen stukken (29 mei 2019 tot en met 7 juni 2019)

Besluit van

19 juni 2019

Zaaknummer

375087

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie, d.d. 13 juni 2019, zaaknummer: 375087

besluit:

De "Lijst van ingekomen Stukken" van 29 mei 2019 tot en met 7 juni 2019 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

Lijst van Ingekomen stukken (29 mei 2019 tot en met 7 juni 2019)				
Datum	Afzender	Zaaknummer	Titel	Advies
29-05-2019	Dhr. A. Gevers		Buitenproportionele bijdrage geluidsbelasting	Voor kennisgeving aannemen
31-05-2019	VNG		Ledenbrief Bekendmaking nieuwe moties en amendement	Voor kennisgeving aannemen
31-05-2019	Griffie gemeente Druten		Aangenomen motie m.b.t. Regionale Energie Strategie (RES) Arnhem-Nijmegen	Voor kennisgeving aannemen
05-06-2019	VNG		Ledenbrief Moties, amendement en preadviezen bestuur ALV 5 juni 2019	Voor kennisgeving aannemen
05-06-2019	Apcg		Opmerkingen Apcg bij Perspectiefnota 2020 - 2023	Betrekken bij de behandeling op de Politieke Avond
07-06-2019	Gemeente Duiven		Afschrift motie gemeente Duiven over tekorten Sociaal Domein	Voor kennisgeving aannemen
07-06-2019	R. Barends - Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen		'Democratische legitimatie: last of fijne opdracht?	Voor kennisgeving aannemen

Lijst van Ingekomen stukken (29 mei 2019 tot en met 7 juni 2019)				
Datum	Afzender	Zaaknummer	Titel	Advies

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, meningsvormende (1) bijeenkomst 22 mei 2019

GEMEENTE
Arnhem

Evaluatie Visie op Transformatie

Zaaknummer:	324640
Portefeuillehouder:	Mw. C. Bouwkamp
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig

De raadsleden/fractievoorgangers Manders (AC), Bouma (PvdA), van Es (VVD), Prinsen (GL), Dijk (D66), de Groot (Partij voor de Dieren), Engelaar (PVV), Zijlstra (ChristenUnie), Hutten (CDA), Tujeehut (Arnhemse Ouderenpartij) en Aydemir (DENK/Verenigd Arnhem).

De fractie van de SP was niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking

De vragen uit de raadskamer hebben zich toegespitst op de mogelijkheden om te sturen op (woon)kwaliteit en in hoeverre de goede elementen uit de Visie op Transformatie overeind blijven. De wethouder heeft geantwoord dat dat laatste het geval is, hoewel het begrip 'goede elementen' subjectief is. Zij benadrukt het uitgangspunt om maatwerk te kunnen leveren.

Conclusie

De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat het onderwerp als debatstuk kan worden doorgeleid naar de besluitvorming.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

M. Loor

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	5 juni 2019
Ter bespreking van	Evaluatie Visie op Transformatie
Motie van	Mattijs Loor (D66) Daniël Becker (CU) Leo de Groot (Partij voor de Dieren)
Titel motie	Transformeren met heldere kaders
Nummer Zaaknummer	19M57 324640
<p>De Raad,</p> <p>Gehoord de beraadslaging,</p> <p>Constaterende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De afgelopen jaren vele tienduizenden vierkante meters overbodige kantoren zijn omgebouwd tot woningen en dat de Visie op Transformatie daarmee een groot succes is gebleken; - Het tekort aan betaalbare woningen in Arnhem groot is; - In delen van Arnhem nog steeds behoefte bestaat om panden een andere bestemming te geven (te transformeren); - Het college in de raadskamer heeft benadrukt middels maatwerk open te blijven staan voor transformaties. <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Initiatieven voor transformatie een grotere kans van slagen hebben als de gemeente uitdrukkelijk uitspreekt hiervoor open te staan en vooraf helder is aan welke voorwaarden moet worden voldaan; - Het bij de beoordeling van initiatieven van belang is om te sturen op kwaliteit en door de raad vastgestelde beleidskaders als uitgangspunt te hanteren. <p>Spreekt uit:</p> <p>Vast te willen houden aan een aantal positieve aspecten van de Visie op Transformatie, te weten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het meewerken aan transformaties om toekomstbestendig gebruik van panden mogelijk te maken en langdurige leegstand te voorkomen; - De bestaande financiële prikkel tegen leegstand in OZB en de rioolheffing niet-woningen;	

- De integrale en multidisciplinaire behandeling van transformatie-initiatieven binnen de gemeentelijke organisatie.

En verzoekt het college:

- Initiatiefnemers uitdrukkelijk te blijven uitnodigen tot transformatie van aantoonbaar minder toekomstbestendige functies naar aanbod dat aantoonbaar wel toekomstbestendig is;
- Initiatieven tot transformatie positief te benaderen, mits:
  - o Tenminste voldaan wordt aan:
    - Bouwverordening
    - Algemene Plaatselijke Verordening
    - Arnhemse Woonprincipes
    - Welstandsnota
    - Groenvisie
    - Horecavisie
    - Detailhandelsvisie
    - Regionaal Programma Werklocaties
    - En eventueel toekomstige door de raad vast te stellen kaders
  - o Deze bijdragen aan de kwaliteit van de fysieke en/of sociale leefomgeving;
- Vast te houden aan een zo veel mogelijk integrale en multidisciplinaire behandeling van transformatie-initiatieven binnen de gemeentelijke organisatie;
- De positieve grondhouding en bovenstaande kaders proactief onder de aandacht van mogelijke initiatiefnemers te brengen.

en gaat over tot de orde van de dag

Mattijs Loor (D66)

Daniël Becker (CU)

Leo de Groot (Partij voor de Dieren)

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 324640

Onderwerp: Evaluatie Visie op Transformatie

Voorstel

1. Het beleid vanuit de Visie op Transformatie te beëindigen.
2. De volgende overgangsregeling vast te stellen:
De Visie op Transformatie blijft van toepassing op aanvragen:
  - a. die op de datum van dit raadsbesluit in behandeling zijn;
  - b. waarvan de indiener gedurende zes maanden vanaf 14 mei 2019 kan aantonen dat deze op deze datum in voorbereiding was.

Inleiding

In Arnhem bestaat al een aantal jaren leegstand in kantoren, winkels en andere bedrijfsruimten. Sinds 2013 werkt de gemeente daarom met een Transformatieteam, dat aan de slag is gegaan om de voorwaarden voor een nieuwe vulling van leegstaande panden te inventariseren en een herziene werkwijze voor te stellen. Dit heeft geleid tot de opstelling van een Visie op Transformatie, die door de gemeenteraad in november 2015 is vastgesteld. In dit beleid zijn vier zones aangegeven waarbinnen eigenaren hun (kantoor)panden zonder meer mogen transformeren: de binnenstad, Velperweg, Presikhaaf en Kronenburg. Door tijdelijk toe te staan dat bij de transformatie van leegstand soepeler wordt omgegaan met beleidsuitgangspunten en kwaliteitseisen, hebben marktpartijen de gelegenheid gekregen deze ruimte naar andere functies om te bouwen. Het accent ligt hierbij op het verbouwen van kantoorruimte tot woningen, omdat vooral hieraan behoefte is.

In 2017 is deze visie tussentijds geëvalueerd. Conclusie was dat de Arnhemse aanpak succesvol is en dat de inzet van het Transformatieteam daarom, met wat kleine aanscherpingen, twee jaar kon worden gecontinueerd. Afgesproken is de visie in 2019 opnieuw te evalueren.

Nu blijkt dat er van 2015 t/m 2018 107.000 m² is omgezet naar andere functies. Het doel van 10.000 m² per jaar is hiermee ruimschoots gehaald. Op basis van de actuele cijfers kunnen we daarom de conclusie trekken dat het transformatiebeleid succesvol is geweest.

Beoogd effect

Achterliggend doel van de Visie op Transformatie is het meer in balans brengen van vraag en aanbod van bedrijfsruimte.

Argumenten

1.1 *Het gestelde doel van 10.000 m2 per jaar is ruimschoots bereikt.*

Door de transformatie van 167.000 m2 (incl. 60.000 m2 in 2013-2014) is de balans op de kantorenmarkt, in combinatie met de opleving van de economie, voor een groot deel hersteld. Op korte termijn staat er bovendien nog eens 102.000 m2 in de planning om te worden getransformeerd. De nog resterende kantoorruimte voorziet in een behoefte.

1.2 *Het transformatiebeleid heeft ook een aantal keerzijden laten zien.*

Zo kan er niet gestuurd worden op woonkwaliteit en transformeert de omgeving van het pand niet altijd mee. Dit gaat onder meer ten koste van de duurzaamheid en de leefkwaliteit. Verder verdwijnt er ruimte voor maatschappelijke functies en ontstaat er verkleuring op bedrijventerreinen. Het laatste is in het huidige economisch tij overigens minder urgent geworden door nieuwe vraag naar bedrijfsruimte. Tot slot raken, door de aanwijzing van prioriteitsgebieden, andere gebieden buiten beeld.

2.1 *Ontwikkelaars hebben geïnvesteerd in nieuwe transformatie-initiatieven. Deze kunnen niet van de ene op de andere dag worden stopgezet.*

Om lopende initiatieven niet te belemmeren, blijft het beleid nog wel van toepassing op lopende aanvragen en op aanvragen waarvan de indiener kan aantonen dat ze in voorbereiding waren op de datum van het beëindigen van het transformatiebeleid. De overgangsregeling heeft een werking van zes maanden na de beëindiging. Deze periode begint te lopen met ingang van de datum van het collegebesluit. Met een goede ruimtelijke onderbouwing blijft transformatie na beëindiging van de visie uiteraard in incidentele gevallen mogelijk. Dit wordt van geval tot geval bekeken.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Er zijn nog steeds leegstaande gebouwen waarbij het de markt niet lukt om deze gevuld te krijgen.*

Maatwerk blijft mogelijk waarbij er wel, anders dan in de afgelopen jaren, vanuit vigerend beleid gestuurd zal worden op kwaliteit en duurzaamheid.

Financiën

De werkzaamheden die de ambtelijk betrokkenen in dit kader uitvoeren, passen binnen de werkwijze als vastgelegd in de Economische Koers en worden binnen bestaande middelen uitgevoerd.

Uitvoering

Eigenaren, initiatiefnemers, beleggers en makelaars weten het Transformatieteam goed te vinden. Zij zijn zeer positief over de begeleiding en snelheid waarmee aanvragen worden afgehandeld. Ook de gegeven duidelijkheid door het aanwijzen van prioriteitsgebieden wordt als erg positief ervaren. Deze aanpak willen we daarom continueren, ook zonder Visie op Transformatie en zonder Transformatieteam. We willen deze zelfs uitbreiden naar alle binnenkomende initiatieven voor ruimtelijke ontwikkeling, door ook deze op een integrale, eenduidige en snelle werkwijze te beoordelen op wenselijkheid en haalbaarheid.

Beëindiging van het transformatiebeleid in zijn huidige vorm betekent niet dat er geen leegstand meer kan worden omgezet naar andere functies, wel dat er maatwerk kan worden geleverd per aanvraag. Dit maakt een betere sturing op kwaliteit mogelijk, waardoor ook de duurzaamheid van transformaties zal toenemen. De ervaringen die zijn opgedaan met korte lijnen tussen initiatiefnemers en coördinatoren van het Transformatieteam, zorgen ervoor dat initiatieven ook in de toekomst vergelijkbaar zullen worden behandeld, maar dan ingebed in de reguliere organisatie.

Communicatie

De evaluatie heeft plaatsgevonden met stakeholders (voormalige klankbordgroep transformatie, deels voortkomend uit voormalig Aanjaagteam Aanpak Leegstand Kantoren, plus eigenaren, beleggers, makelaars en collega's). Er is draagvlak voor de voorgestelde keuzes. Een persbericht is inmiddels uitgegaan. Hierin is het raadsvoorstel tot beëindiging van de Visie op Transformatie gemeld en is tevens de periode van het overgangsrecht aangegeven.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Infographic 'Transformaties actualisatie 2015 t/m 2018'
- Persbericht (concept volgt nog)

Besluit van

Zaaknummer

324640

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 14 mei 2019, Cluster Strategie, Beleid en Regie nummer: 324640;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De bij raadsbesluit van 2 november 2015 vastgestelde Visie op Transformatie te beëindigen.
2. De volgende overgangsregeling vast te stellen:
De Visie op Transformatie blijft van toepassing op aanvragen:
  - a. die op de datum van dit raadsbesluit in behandeling zijn;
  - b. waarvan de indiener gedurende zes maanden vanaf 14 mei 2019 kan aantonen dat deze op deze datum in voorbereiding was.

De griffier,

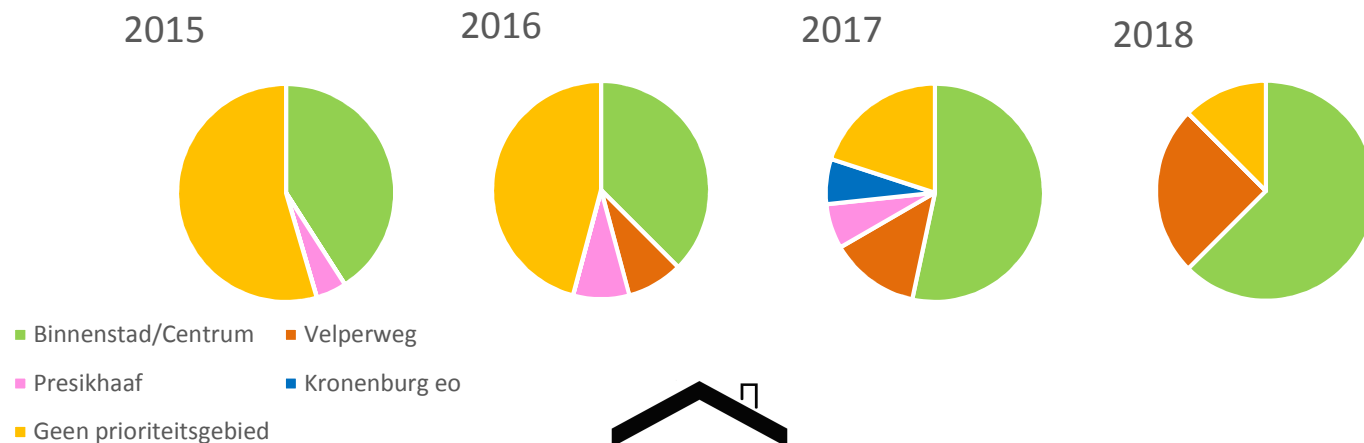
De voorzitter,

TRANSFORMATIES ACTUALISATIE 2015 T/M 2018

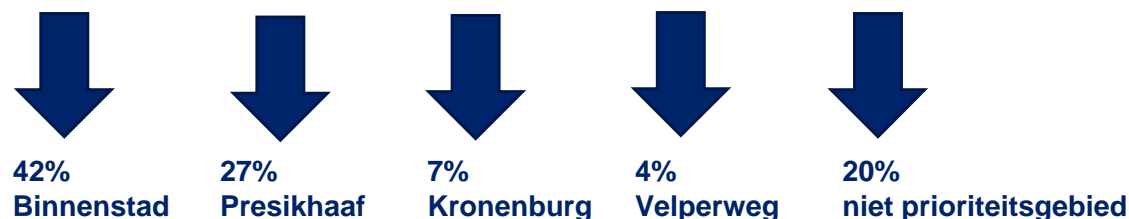
Bronnen: Transformatieteam

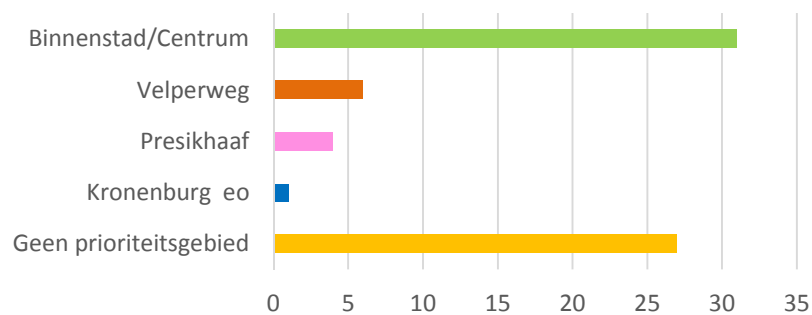
Realisatie aantal transformaties per gebied per jaar

Sinds 2015 transformaties naar ongeveer 1750 nieuwe wooneenheden/woningen, waarvan:

61% van de transformaties in prioriteitsgebieden

- Doelstelling is 10.000m² transformeren per jaar
- Vanaf 2015 t/m 2018 is 107.000m² getransformeerd waarvan 68.000m² in prioriteitsgebied
- Er is steeds meer focus komen te liggen op de prioriteitsgebieden
- De meeste transformaties vinden plaats in de binnenstad/centrum
- De meeste transformaties vinden plaats naar wonen

NIEUWE FUNCTIES VOOR ARNHEMSE LEEGSTAND

Visie op transformatie

Transformatieteam gemeente Arnhem, juli 2017

Schoolstraat 35 • gebouw is getransformeerd van school naar kamerverhuur.

INHOUD

1	Leegstand als uitdaging	5
1.1	Inleiding	5
1.2	Leegstand in Arnhem	5
1.3	Negatieve en positieve effecten van leegstand	7
1.4	Succesvolle transformaties	7
1.5	Veel transformaties in Arnhem	7
2	Rol gemeente	9
2.1	Inleiding	9
2.2	Preventie	9
2.3	Het goede voorbeeld	10
2.4	Tijdelijke invulling	10
2.5	Kansen benutten	11
3	Prioriteitsgebieden	13
3.1	Prioriteitsgebieden	13
3.2	Niet-prioriteitsgebieden	19
3.3	Aanpak per type gebied	19
4	Transformatieteam	23
5	Middelen	25
6	Geplande activiteiten	27
7	Gewenste resultaten	29
	Bijlage 1: Ondersteunende instrumenten	31
	Bijlage 2: Politieke aandacht	32
	Bijlage 3: Transformaties 2013 en 2016	33
	Bijlage 4: Belangrijkste wijzigingen ten opzichte van Visie op Transformatie vastgesteld 2015	36

Kantoor Bergstraat stond 8 jaar leeg. Nu appartementen voor 92 studenten.

Statenlaan: Wonen en werken in voormalig Stedelijk Gymnasium.

Voormalig kantoor Cito werd hotel.

Paleis op de Heuvel: herenhuizen in voormalige gymzaal.

Airborne at the Bridge: getransformeerd van functie horeca naar bezoekerscentrum Slag om Arnhem.

Weverstraat 16: getransformeerd van muziekschool naar woningen.

In november 2015 is de Visie op Transformatie vastgesteld door de gemeenteraad. De visie is een dynamisch document dat telkens aan de veranderde omstandigheden wordt aangepast. We monitoren doorlopend of de aanpak nog steeds werkt of bijsturing behoeft. Om die reden treft u hierbij de aangepaste visie aan. In de visie zijn diverse aanpassingen aangebracht en kijkt de gemeente vooruit tot en met 2019.

In bijlage 4 is weergegeven wat de belangrijkste wijzigingen zijn ten opzichte van de in 2015 vastgestelde visie.

De visie is opgesteld door het Transformatieteam van de gemeente Arnhem onder supervisie van de programmamanager 'Arnhem groene en duurzame stad' en de verantwoordelijk wethouders Economische Zaken en Ruimtelijke Ordening.

Verschillende in- en externe partijen (eigenaren, gebruikers, beheerders, creatieve ondernemers, adviesbureaus, makelaars, ontwikkelaars, ondernemersvereniging, architecten, corporaties, provincie, Platform 31 en ministeries) hebben actief bijgedragen aan de discussie rondom de dilemma's die in de visie aan de orde komen en aan de tussentijdse evaluatie.

Daarnaast is de input uit moties gebruikt, die de gemeenteraad van Arnhem in de afgelopen jaren over dit onderwerp indiende (zie bijlage 2).

Student Simon Kok sprak voor zijn Masterthesis Planologie rond de jaarwisseling 2014/2015 een aantal betrokkenen bij Arnhemse transformatieprojecten. In de tekst zijn in een opvallend lettertype enkele quotes van hen opgenomen. De volledige interviews staan in de thesis van Simon Kok.

1. LEEGSTAND ALS UITDAGING

1.1 Inleiding

De tijd dat er grootschalige nieuwe woningen, bedrijvenlocaties en winkelcentra werden gebouwd, is (op dit moment) voorbij. De aandacht ligt meer op het benutten van lege ruimte en panden in bestaande gebouwde gebieden. Er komt om uiteenlopende redenen vooral veel kantoor- en winkelruimte vrij, maar dat geldt steeds vaker ook voor maatschappelijk vastgoed zoals scholen en kerkgebouwen. Leegstand heeft vaak een negatieve invloed op de omgeving, maar biedt tegelijk mogelijkheden om nieuwe vitaliteit in gebieden te brengen en met verrassende concepten te komen. De rol van gebouweigenaren, huurders, de gemeente en andere betrokkenen verandert. Deze nota laat zien welke rol de gemeente bij het bestrijden van leegstand kan en wil spelen.

1.2 Leegstand in Arnhem

De behoefte aan kantoren, winkels en bedrijfsruimte is veranderd. De economische crisis heeft bestedingen beperkt en de vraag naar gebouwde ruimte verminderd. Daarnaast zijn er structurele veranderingen: door de opkomst van winkels via internet hebben veel traditionele winkelformules het moeilijk en sluiten de deuren. Bedrijven bieden medewerkers de mogelijkheid om meer flexibel te werken en zzp'ers zijn in opkomst. De juiste techniek is beschikbaar om het nieuwe werken mogelijk te maken. Verder verhuizen bedrijven naar nieuwe locaties als hun bestaande pand qua duurzaamheid, techniek, indeling of functionaliteit niet meer bij hun eisen past. Ook slechte uitstraling of een matige bereikbaarheid kunnen redenen zijn om te vertrekken. Zeker als een bedrijf ruimte huurt, is verhuizen aantrekkelijk: er zijn geen zorgen over het pand dat leeg achterblijft. Het zijn voorbeelden van ontwikkelingen waardoor de behoefte aan panden verandert.

Srijbosch Thunnissen monitort elk half jaar de leegstand. Dit zijn de cijfers per 1 januari 2015:

- Kantoren ca. 17% of 181.000 m² bruto vloeroppervlak.
- Winkels binnenstad ca. 8% of 9.800 m² winkelvloeroppervlak.
- Bedrijfsruimte ca. 8-10% of 80.000 m² bruto vloeroppervlak.

Cijfers per 1 januari 2017:

- Kantoren ca. 19% of 182.747 m² bruto vloeroppervlak.*
- Winkels 9,1% of 10.740 m² winkelvloeroppervlak.**
- Bedrijfsruimte: 5,5% of 44.074 m² bruto vloeroppervlak.

- * Uit de cijfers blijkt dat de leegstand van kantoren ten opzichte van 2015 met 1700 m² is toegenomen. Dit komt voornamelijk door het nieuwe werken en het inkrimpen van organisaties waardoor er extra groei is ontstaan in leegstaande kantoorpanden. Zonder de transformaties zou de leegstand echter bijna twee keer zo groot zijn.
- ** de stijging van de leegstand in winkels wordt voornamelijk veroorzaakt door de leegstand van het (voormalige) Esprit pand (ruim 2.500m²).

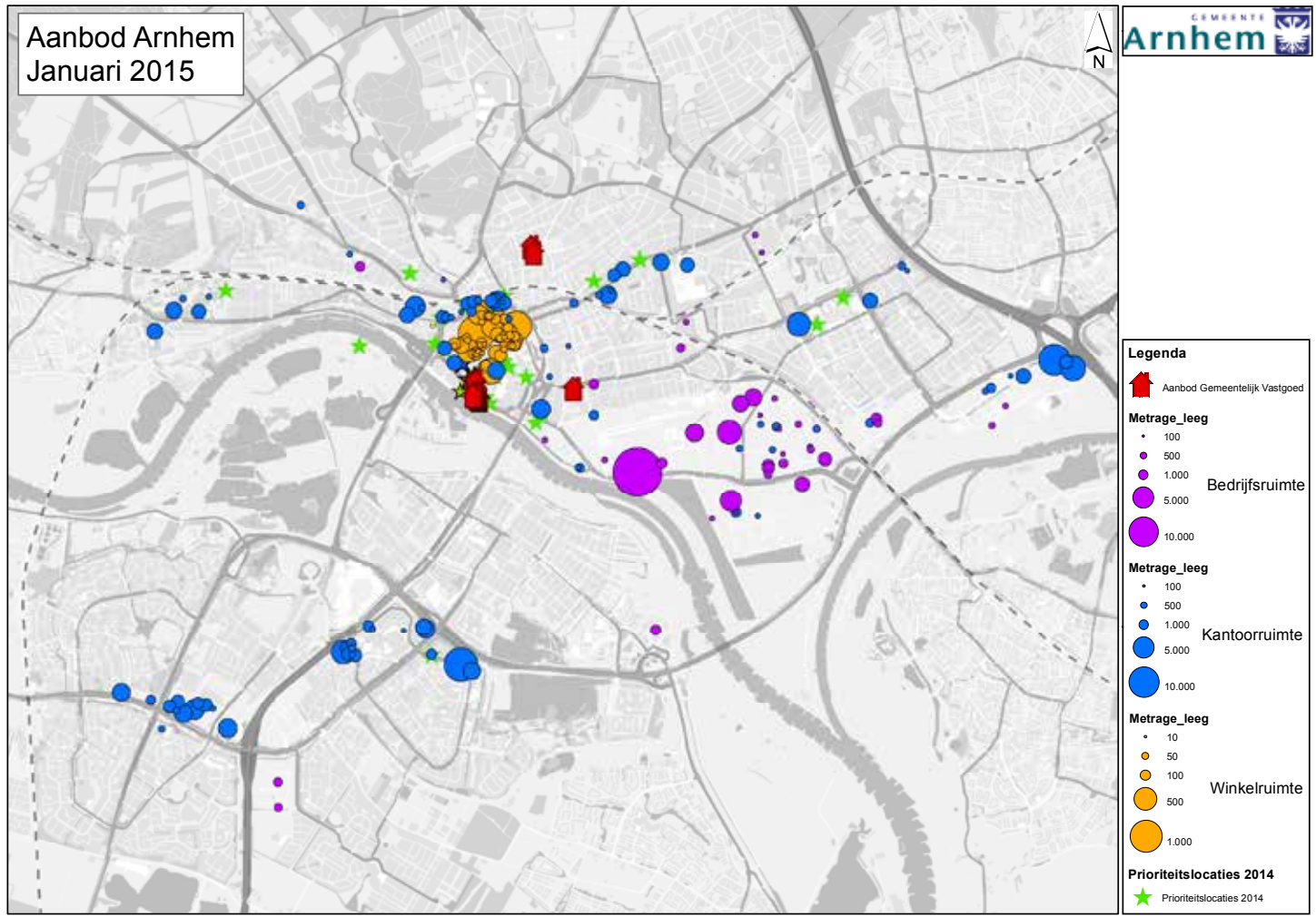
Succesvolle aanpak leegstand

Sinds 2013 werkt de gemeente Arnhem met een Transformatieteam. In november 2015 is door de gemeenteraad het beleid over de aanpak van transformaties en leegstand vastgesteld.

Het transformatieteam werkt nu al enige jaren, met groot succes met deze aanpak.

Vele panden in de stad zijn geslaagd getransformeerd, wat vaak leidt tot nieuwe en aanvullende initiatieven in de directe omgeving van een getransformeerd pand. Transformatie draagt dus positief bij aan de leefbaarheid van de stad.

Arnhem wordt landelijk als een goed voorbeeld gezien en is zelfs koploper op het gebied van transformaties naar wonen. Om die reden wordt het Transformatieteam geregeld gevraagd om tijdens bijeenkomsten of media-uitingen wat te vertellen over de succesvolle aanpak die Arnhem hanteert ten aanzien van leegstand. Om de komende periode succesvol te blijven is de Visie op Transformatie in juni 2017 op enkele punten aangepast, naar aanleiding van de resultaten uit de tussenevaluatie.

Figuur 1: Leegstand kantoren (vanaf 250 m²), winkels, bedrijfsruimte (vanaf 250 m²) en gemeentelijk vastgoed. De gegevens worden halfjaarlijks geactualiseerd. Er zijn concentraties in de binnenstad en aan de randen, langs de Velperweg, in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en op werklocaties het Broek, IJsseloord 2 en Gelderse Poort.

1.3 Negatieve en positieve effecten van leegstand

Leegstand kan een slechte invloed hebben op een gebied, zeker als panden lang leeg staan. Gebieden met veel structurele leegstand, hebben een groot risico om in een negatieve spiraal te komen. Het wordt steeds minder aantrekkelijk om in het gebied te werken, er ontstaat zichtbare verloedering en mogelijk onveiligheid. Investeerders trekken zich terug en huurders verhuizen als ze de kans krijgen. Leegstand is slecht voor de eigenaar van het pand, want er zijn kosten waar geen inkomsten tegenover staan. Bovendien is de kans groot dat de waarde van het pand vermindert. Leegstand biedt ook kansen, want herontwikkeling en transformatie zijn goede manieren om de stad duurzaam en toekomstvast te vernieuwen. Het is vaak een duurzame oplossing, omdat minder bouw materiaal nodig is. Het gebruik van een bestaand casco kan bovendien voor een kortere bouw tijd en lagere bouw kosten zorgen. Wel is het proces van transformatie vaak taaier dan dat van nieuwbouw. Wanneer een pand een bijzondere architectuur heeft of een cultuurhistorische waarde, draagt transformatie bij aan het behoud van cultureel erfgoed. Als Arnhem succesvolle transformaties uitvoert en hierover communiceert, draagt het bij aan een positief imago voor de stad.

1.4 Succesvolle transformaties

Er zijn verschillende factoren die invloed hebben op het succes van transformaties. De duur van de leegstand speelt een rol: hoe langer een pand leeg staat, hoe groter de bereidheid bij eigenaren om over transformatie na te denken. Daarnaast speelt de aard van het gebouw een rol: is het relatief eenvoudig te moderniseren voor het huidige gebruik, dan ligt transformatie minder voor de hand. En hoeveel moeite kost het om er een nieuwe functie in onder te brengen? Is het gebouw flexibel van opzet, dan vergroot dat de mogelijkheden.

De gemeente Amsterdam heeft uitgezocht welke factoren transformatieprojecten kansrijk of kansarm maken:

Kansrijk	Kansarm
Multifunctionele locaties	Monofunctioneel
Multimodale ontsluiting	Snelweglocatie
Groot verschil tussen huidige en potentiële waarde	Klein verschil tussen huidige en potentiële waarde
Relatief lage boekwaarde	Relatief hoge boekwaarde
Icoongebouwen	Doorsnee-kantoor
Ruime bestemmingsmogelijkheden	Bepaalde bestemmingsmogelijkheden
Goede fysieke aanpasbaarheid	Inflexibel gebouw
Solitaire kantoren in woonwijken	Solitaire kantoren op bedrijventerrein

Figuur 2: factoren die transformatieprojecten kansrijk of kansarm maken (gemeente Amsterdam).

1.5 Veel geslaagde transformaties in Arnhem

In Arnhem hebben de laatste jaren veel verschillende gebouwen een nieuwe functie gekregen. In 2013 en 2014 veranderde zeker 37.000 m² van functie. In 2015 was dit circa 29.000m² en in 2016 zelfs circa 34.000 m². Dat gebeurde met heel verschillende objecten. Zo werd een winkel omgebouwd tot appartementen. Kantoren zijn nu woningen, een hotel, zorgappartementen, een fysiotherapiepraktijk en een verpleegruimte. Kerken werden veranderd in woningen en zorgvoorzieningen of kregen een maatschappelijke functie. En scholen zijn nu mooie woningen, een gezondheidscentrum een atelierruimte en een winkel met werkruimte. De verbouwing van het voormalige kantoor De Enk tot woningen laat zien dat transformatie het behoud kan zijn van waardevolle gebouwen: het is nu een Rijksmonument.

Dit is slechts een greep uit de uitgevoerde projecten. Bijlage 3 geeft een uitgebreid overzicht.

Eén van de vele 'Te huur borden' aan de Velperweg.

2. ROL GEMEENTE

2.1 Inleiding

De tijd van grootschalige nieuwbouwprojecten is (in ieder geval op de korte termijn) voorbij. Gebiedsontwikkelingen worden opgeknipt in kleinere, beter behapbare delen waarbij investeringen de markt volgen. En bij stadsvernieuwing zijn grootschalige sloop- en nieuwbouwprojecten vervangen door transformaties, herontwikkelingen, renovaties en gerichte ingrepen in de buurt. Bij deze ontwikkelingen speelt de gemeente een belangrijke rol vanuit haar verantwoordelijkheid om onder andere leefkwaliteit en leefbaarheid te bevorderen. Bovendien kan de gemeente als partner bij ontwikkelingen en vanuit wettelijke bevoegdheden ontwikkelingen sturen. De gemeente wil een rol spelen bij het beperken van leegstand en het voorkomen van de negatieve effecten van leegstaande panden. Op het gebied van transformaties heeft Arnhem in diverse geslaagde en niet-geslaagde projecten lessen geleerd. De gemeente put uit haar eigen ervaringen en benut zeker ook de ervaring van anderen. Arnhem werkt op verschillende manieren aan het beperken van leegstand. Dit hoofdstuk gaat daar op in.

'Sommige leegstaande panden moet je gewoon afbreken natuurlijk, bijvoorbeeld langs snelwegen' (Martijn Slegers, Merin-Holiday Inn Express)

2.2 Preventie

Eén van de oorzaken van leegstand is dat er nog steeds wordt gebouwd. Voor de gebruiker van een kantoor die behoefte heeft aan een ander type gebouw of omgeving, is de drempel om naar een nieuw gebouw te verhuizen relatief laag. In veel gevallen is hij huurder, zonder verplichtingen ten opzichte van het oude pand. Dat blijft na de verhuizing vervolgens in veel gevallen lang leeg staan. De gemeente is daarom kritisch bij aanvragen voor nieuwbouw. Initiatiefnemers moeten goede argumenten hebben waarom de nieuwbouw noodzakelijk is en aantonen dat het niet mogelijk is bestaand vastgoed te gebruiken. Daarbij moeten ze ook de regio rondom Arnhem betrekken. Als invulling van een pand niet voor een voldoende lange periode gewaarborgd wordt, moeten de initiatiefnemers een plan indienen voor de periode na het eerste gebruik. Nieuwe gebouwen hebben bij voorkeur een flexibele opzet, zodat ze zonder grote ingrepen geschikt kunnen worden gemaakt voor een andere functie.

'Er is te weinig vraag en te veel aanbod. Je kunt proberen het zoveelste bouwproject in de markt te zetten en maar afwachten. Maar je kunt ook onderscheidend zijn door je bijvoorbeeld te richten op zorg of energieneutraal te bouwen. Zodat mensen zeggen: daar wil ik wonen' (Dick Bruil, Bruil-Eusebiusbuitensingel 38)

De gemeente heeft de afgelopen jaren gezorgd dat het aantal m2 kantoren en detailhandel is verminderd. Op verschillende locaties zijn de vestigingsmogelijkheden beperkt. In een aantal gevallen kon de gemeente hier zelf over beslissen, in andere gevallen is dat in samenwerking met rechthebbende partijen gegaan. Het gaat bijvoorbeeld om ca. 130.000 m2 bvo aan afgeboekte kantoorplannen (o.a. Schuytgraaf, Coehoorn, Gelredome) en ca. 60.000 m2 winkel vloeroppervlak in de detailhandel (o.a. Zuidelijke binnenstad, Gelredome). Gebouweigenaren hebben in veel gevallen flink op de waarde van panden afgeboekt, om de kansen op transitie te vergroten.

Naar verwachting wordt de stad in de toekomst compacter. Daar anticipeert Arnhem nu al op door sloop aan de randen van het stedelijk gebied te bevorderen, door in nieuwe bestemmingsplannen het aantal te bouwen vierkante meters te beperken en in te zetten op meer toegevoegde waarde en de juiste plek voor een aangetoonde behoefte. Daarnaast stimuleert de gemeente dat het hart van winkelgebieden sterk blijft, door bedrijven te verleiden om vanuit de randen naar het hart te verhuizen. Aan de randen komt dan ruimte vrij voor andere functies.

2.3 Het goede voorbeeld

De gemeente bezit veel vastgoed en kan daardoor het goede voorbeeld geven. Door een strategische inzet van eigen vastgoed kunnen we de katalysator zijn in de transformatie van een gebied of straat. Dit kan betekenen dat we in sommige gevallen genoeg nemen met een weinig rendabele, eventueel tijdelijke functie, omdat het effect van de transformatie op de omgeving groot is. In dit kader heeft de gemeente al verschillende gebouwen beschikbaar gesteld voor ander functies, namelijk: Trans, Broerenstraat en experimenteergebied Coehoorn Centraal.

Naast de nodige tijdelijke initiatieven heeft de gemeente de afgelopen periode minimaal een 14-tal panden verkocht en getransformeerd. Dit betreft veelal markante gebouwen die de schoolfunctie hebben verloren en doorgaans gelegen zijn op prominente plekken in de stad. Voorafgaand aan de verkoop is in samenwerking met beleidsafdelingen en de makelaar onderzoek gedaan naar mogelijke nieuwe, passende functies van de gebouwen. Door dit onderzoek vooraf adequaat uit te voeren ontstaat een effectief verkoopproces wat na jaren leegstandsbeheer tot mooie, nieuwe invullingen leidt.

Deze succesvolle aanpak kenmerkt zich door het grijpen van het momentum en een goede voorbereiding. In de huidige tijd is het belangrijk om op het moment van contact met een aspirant-koper goed voorbereid te zijn. Zoals de makelaar het treffend verwoordde: 'de klant moet met antwoorden naar huis gaan en niet met meer vragen'. Hierdoor kan de aspirant-koper zich concentreren op de mogelijkheden.

Als de interesse gewekt is, moet er daadkrachtig doorgepakt worden om de koop te sluiten. De onderstaande elementen helpen om het momentum vast te houden: volledige informatie en transparantie, centrale coördinatie (één boodschap), korte lijnen en samenwerking makelaar - regiegroep, strakke screening en financieringsanalyse. De huidige aanpak bevat alle ingrediënten om in de huidige markt succesvol te blijven transformeren. Het college gaat door op de ingeslagen weg en met deze werkwijze.

Daarnaast is gebleken dat gemeentelijke inspanningen en investeringen in het kader van gebiedsontwikkeling bijdragen aan het transformeren van leegstaand bezit van derden in de directe omgeving. Dit doet zich duidelijk voor in de zuidelijke binnenstad: in het gebied rondom Rozet, Paradijs en Kerkplein.

De gemeente stelt zich voortdurend de vraag of het tijdelijk beheer van haar leegstaandegebouwen uitbesteed kan worden aan organisaties die herontwikkeling of tijdelijk hergebruik als oogmerk hebben.

2.4 Tijdelijke invulling

Als panden niet direct een nieuwe functie kunnen krijgen, is een tijdelijke invulling een goede optie om het straatbeeld aantrekkelijk te houden. Er zijn veel tijdelijke functies denkbaar, zoals popup-stores, expositieruimten of tijdelijke werkruimten voor ZZP'ers. Niet zelden zijn tijdelijke invullingen zo succesvol, dat ze uiteindelijk permanent worden. De gemeente vindt tijdelijke invullingen net zo goed als structurele. Vaak hebben ze als voordeel dat ze makkelijker kunnen worden gerealiseerd dan structurele invullingen. Dankzij wetswijzigingen kan er tegenwoordig voor tijdelijke functies 10 jaar van het bestemmingsplan worden afgeweken. Bij tijdelijke initiatieven gaan we soepel om met de vergunningverlening. In prioriteitsgebieden werken we standaard mee aan tijdelijke initiatieven. Daarbuiten eveneens, tenzij er alternatieven zijn (zie ook hoofdstuk 3).

'In het contact is de 'waarom-vraag' heel belangrijk: je moet kunnen uitleggen waarom je iets doet. Als je dat uit kunt leggen, snappen mensen het en accepteren ze het eerder' (Kees Stunnenberg, SSHN-RWS-toren)

2.5 Kansen benutten

Een succesvolle transformatie van panden vraagt om enthousiasme en doorzettingsvermogen bij alle partijen die er bij betrokken zijn: initiatiefnemers die voor impulsen en levendigheid zorgen, ondernemers met ondernemersgeest, vastgoedeigenaren met durf en realisme en een overheid die samenbrengt, faciliteert en regels hanteert in de geest van de wet. Dat betekent niet dat Arnhem automatisch elk initiatief voor transformatie ondersteunt: eventuele negatieve effecten voor bijvoorbeeld de omgeving moeten acceptabel zijn.

Uit gesprekken met de verschillende partijen die bij de aanpak van leegstand betrokken zijn, blijkt dat er vooral behoefte is aan een overheid die ontwikkelingen mogelijk maakt. En tegelijk aan samenwerking met de overheid op basis van gedeelde doelstellingen en uitgaande van vertrouwen. De gemeente moet volgens de gesprekspartners kaders scheppen en verbinden en inspireren met visies en strategieën. Bovendien moet Arnhem ruimte bieden aan initiatieven en experimenten. De kaders moeten gericht zijn op kwaliteit en flexibel zijn. Tegelijk verwacht de gemeente van eigenaren, initiatiefnemers, financiers e.d. een actieve rol. Anders is het realiseren van transformaties nagenoeg onmogelijk. De gemeente vindt het voor de hand liggen dat corporaties, leegstandsbeheerders en andere bemiddelende, verbindende en ondersteunende partijen gezien hun maatschappelijke taak meewerken aan het voorkomen en beperken van leegstand.

We nemen in beginsel alle initiatieven serieus. We denken mee, adviseren en verbinden partijen. Ambtenaren delen hun contacten, kennis en subsidie-expertise. Daarbij zijn we gericht op de lange termijn, want een intensieve aanpak van leegstand vraagt om een langjarige investering en verbondenheid. De gemeente toetst plannen niet op (financiële) haalbaarheid: initiatiefnemers maken uiteindelijk zelf de afweging of ze willen investeren in transformatie.

Bij onze inzet maken we verschil tussen prioriteitsgebieden en overige gebieden (zie hoofdstuk 3). In prioriteitsgebieden werken we alleen in uitzonderingsgevallen niet mee aan functieverandering. Buiten deze gebieden blijven we kritisch op de behoeften, de aard van het omliggende gebied en de bijdrage die de verandering heeft op de gehele stad.

Plannen voor de uitbreiding van detailhandel en horeca bekijken we kritisch, gezien hun bijdrage aan het voorzieningenniveau en veiligheids-

aspecten. De kritische blik ten aanzien van uitbereiding van detailhandel en horeca geldt voor zowel prioriteitsgebieden als overige gebieden. Hierbij wordt ook rekening gehouden met overige gemeentelijk en provinciaal beleid (oa. detailhandelsvisie, horecavisie en Regionaal Programma Werklocaties (RPW)).

We zijn er van overtuigd dat het bestrijden van leegstand meer gebaat is bij samenwerking tussen de betrokken partijen, dan bij het uitoefenen van dwang. Daarom zetten we bij voorkeur geen middelen zoals de Leegstandswet in. Wel hebben we een financiële prikkel ingevoerd, namelijk de verschuiving van een deel van de OZB (75%) en rioolheffing (50%) voor niet-woningen van gebruikers naar eigenaren.

Dat betekent voor de houding van de gemeente:

- Voor ambtenaren moet het denken in mogelijkheden en de samenwerking met initiatiefnemers centraal staan. Daar is een cultuuromslag voor nodig, die de komende jaren moet worden gemaakt;
- De gemeente vindt transformatie-initiatieven waardevol voor de verdere ontwikkeling van de stad. Arnhem kan het zich niet permitteren om (haalbare) initiatieven te blokkeren als daar geen zwaarwegende redenen voor zijn;
- Redenen om niet aan een transformatie mee te werken zijn met name onveiligheid, belemmerende wetgeving (strijdigheid bestemmingsplannen en/of de ladder voor duurzame verstedelijking), conflicterende belangen voor bestaande functies (aantasting van rechtsposities en voorzieningsstructuur) en milieuschade;
- We zorgen voor een integrale en multidisciplinaire aanpak, gericht op verschillende soorten en combinaties van leegstand en vanuit verschillende invalshoeken en achtergronden;
- We zetten bij voorkeur geen dwingende instrumenten zoals de Leegstandsverordening in, omdat we betere resultaten verwachten van samenwerking met initiatiefnemers.

'Het is onmogelijk op ieder beleidsveld een 10 te scoren, want beleidsvelden zijn altijd strijdig met elkaar. Om transities te laten slagen, zul je het bestaande los moeten laten. De essentie zit niet in denken, maar in doen' (Henk van Ramshorst, Volkshuisvesting-Van Oldenbarneveldtstraat 90-92)

Holiday Inn Express • voormalig kantoorgebouw getransformeerd in hotel.

3. PRIORITEITSGEBIEDEN

3.1 Prioriteitsgebieden

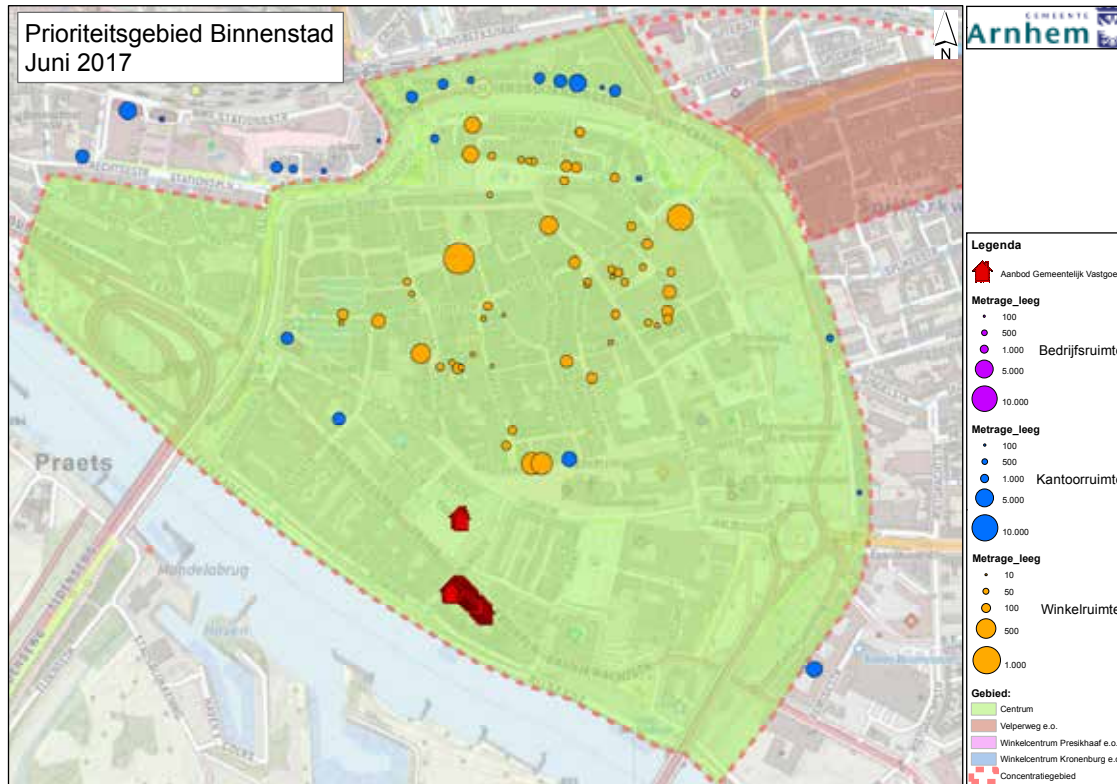
De behoefte aan een nieuwe invulling van bestaande panden met bestaande functies is beperkt en de gemeente wil die schaarse behoefte zo effectief mogelijk benutten voor de stad. Daarom stelt Arnhem prioriteitsgebieden in. We vinden het tegengaan en bestrijden van leegstand in deze gebieden belangrijker dan elders in de gemeente, omdat het de meest toekomstvaste locaties in de stad zijn, of plekken waar leegstand het meest pijnlijk/zichtbaar is.

Initiatiefnemers krijgen binnen prioriteitsgebieden alle ruimte, medewerking en vrijheid die nodig is om een pand te transformeren. Hierin gaan we ver. Alleen als de ontwikkeling niet veilig is, tegen wetgeving indruist, conflicterende belangen heeft met bestaande functies of milieuschade veroorzaakt, kunnen we transformatieverzoeken weigeren.

'Bij een transformatie moet je altijd denken: wat ga je met het pand doen als blijkt dat het niet meer geschikt is voor de functie die ik het nu geef. Je moet altijd vooruit denken' (Marc Willemsen, Willemsen-De Koning, Bergstraat 280)

De prioriteitsgebieden zijn:

1. Binnenstad en Randen

De binnenstad is het visitekaartje van Arnhem en leegstand is negatief voor het imago. Bovendien werkt leegstand snel als een olievlek. Daardoor krijgt het tegengaan van leegstand in de binnenstad de allerhoogste prioriteit. De binnenstad biedt goede kansen om panden te laten transformeren naar andere functies.

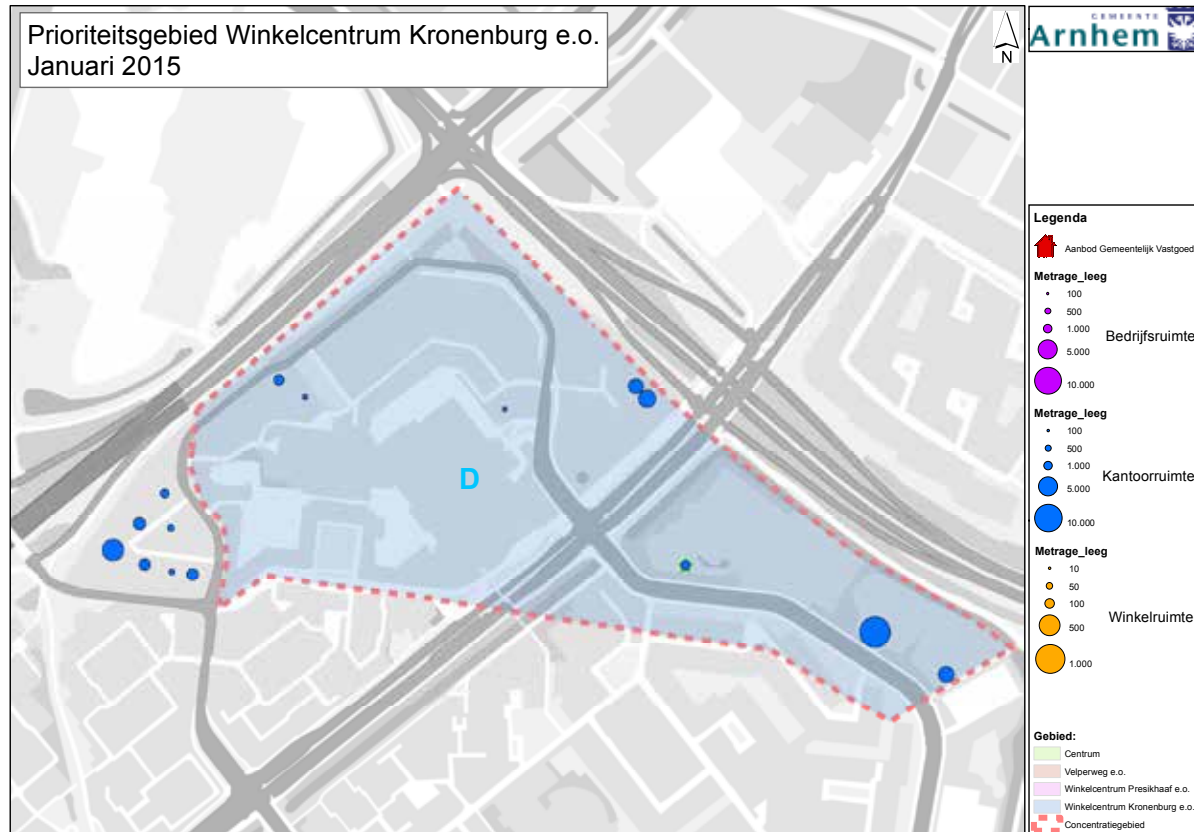
'Als mensen twee auto's hebben, moeten ze het zelf maar zien op te lossen. Of zeggen: je alleen mag ontwikkelen als er een deelautosysteem is'
(Henk van Ramshorst, Volkshuisvesting-Van Oldenbarneveldtstraat 90-92)

2. Winkelcentrum Presikhaaf e.o.

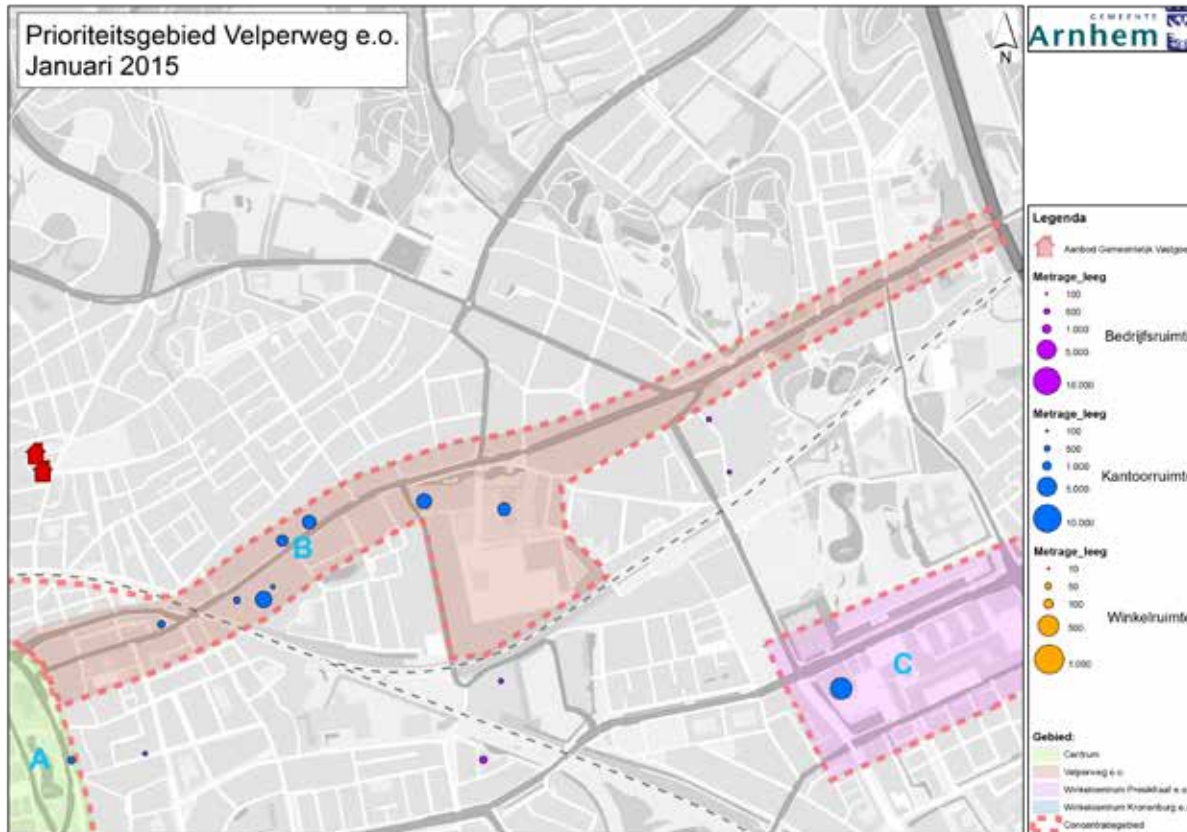
Het winkelcentrum ligt prominent in dit gebied. Het vormt samen met diverse kantoorgebouwen een belangrijk voorzieningencluster voor dit deel van de stad. Bovendien is het van groot belang voor de uitstraling naar onder meer de Hogeschool Arnhem Nijmegen. De aantrekkelijkheid van Arnhem als studie- en studentenstad wordt mede bepaald door de aantrekkelijkheid van dit winkelcentrum en omgeving.

3. Winkelcentrum Kronenburg e.o.

Dankzij een sterk winkelcentrum, de omliggende zakelijke omgeving en de goede bereikbaarheid is dit een kansrijk gebied voor transformatie in Arnhem-Zuid. Het voorzieningencluster heeft een aanzuigende werking op andere functies en is daarom kansrijk voor transformatie.

4. Velperweg e.o.

De Velperweg heeft een multifunctioneel karakter met een combinatie van kantoren, wonen en zorg. Daardoor onderscheidt het zich als een kansrijke omgeving voor transformatie. De unieke combinatie van groot- en kleinschaligheid kenmerkt dit gebied.

Gele Rijdersplein 15 • getransformeerd van kantoor naar mix van wonen en horeca.

3.2 Niet-prioriteitsgebieden

Werklocaties buiten de prioriteitsgebieden

Werklocaties, zoals Het Broek, Rijnpark (voorheen Westervoortsedijk), IJsseloord 2 en Gelderse Poort, krijgen vanuit de gemeente geen prioriteit bij de aanpak van leegstand. Ten opzichte van de prioriteitsgebieden zijn er kleinere kansen voor transformatie en is de pijn van leegstand minder voelbaar en zichtbaar.

Voor Het Broek en Rijnpark lijken de kansen voor transformatie vrij eenzijdig en beperkt tot vooral perifere detailhandel en 'maatwerk'-panden. Transformaties zijn hier vaak ingegeven door financiële redenen en de gemakkelijke bereikbaarheid. Het zijn relatief goedkope en gemakkelijke locaties. Ook is de kans groot dat bij transformaties verdringing plaatsvindt van de oorspronkelijke functie als bedrijventerrein voor 'zwaardere' milieucategorieën.

Momenteel trekt de vraag naar bedrijfsruimte weer aan en is het van belang de ruimte beschikbaar te houden voor bedrijven dit aangewezen zijn op bedrijventerreinen voor de vestiging van hun bedrijf. Herontwikkeling en renovatie van panden lijkt in deze gebieden meer toekomst te hebben dan transformatie van functies. Daarbij kennen we regionaal een overaanbod aan ruimte voor perifere/grootschalige detailhandel ten opzichte van de vraag. Hierdoor is motivering van de Ladder voor Duurzame Verstedelijking lastig te onderbouwen.

IJsseloord 2 biedt ook zonder transformaties voldoende mogelijkheden om meer voorzieningen toe te voegen, waaronder andersoortige functies ter vergroting van het multifunctionele karakter.

Gelderse Poort is een relatief jonge kantoorgedomineerde werklocatie, die vooral door een gezamenlijke aanpak (met onder andere de Vereniging van Eigenaren) streeft naar onderscheidend vermogen.

'Om permanente leegstand van een bedrijventerrein op te lossen, zal je als gemeente meer functie mening moeten bevorderen. Als je meer functies toelaat, krijg je meer levendigheid. Je wilt werken in een omgeving waar wat gebeurt'
(Brian Abraham, Cocon Vastgoed-Den Enk)

3.3 Aanpak per type gebied

In Arnhem zoeken we actief contact met eigenaren van groot langdurig leegstaand vastgoed. De eigenaren worden 1 maal per jaar uitgenodigd voor een gesprek met Burgemeester, de wethouder met de portefeuille transformatie en het transformatieteam. In **prioriteitsgebieden** zoeken we actief contact met eigenaren van leegstaand vastgoed om mee te denken over mogelijke transformaties. Het is de uitdaging om afhankelijk van het gebied of initiatief flexibel te zijn, de meest effectieve rol en houding aan te nemen en de goede instrumenten in te zetten.

In **niet-prioriteitsgebieden** werken we mee aan de aanpak van leegstand als de initiatieven een toegevoegde waarde c.q. kwaliteitsverbetering kennen voor Arnhem en voldoen aan de Ladder voor duurzame verstedelijking (wettelijke eis).

Onze voorwaarden zijn:

- Er is een aangetoonde regionale behoefte aan de nieuwe functie;
- De nieuwe functie conflicteert qua aard en omvang niet (onacceptabel) met bestaande functies in bestaand stedelijk gebied;
- Er zijn geen alternatieve locaties beschikbaar in het beoogde bestaande stedelijke verzorgingsgebied. daarbij gaat het om locaties die direct voorhanden zijn of die binnen drie maanden door bijvoorbeeld een verbouwing of herinrichting geschikt te maken zijn, of die binnen drie maanden door een afwijkingsprocedure op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingswet (WABO) van het bestemmingsplan beschikbaar kunnen komen.;
- Locaties die met diverse vormen van vervoer bereikbaar zijn.
- De Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen wordt gevraagd advies uit te brengen bij (min of meer) controversiële situaties op de open bedrijventerreinen.

Voor bedrijventerreinen Het Broek, Rijkerswoerd, IJsseloord 1, De Overmaat, Rijnpark (voorheen Westervoortsedijk) en Bakenhof de planvorming in onderling samenhang te ontwikkelen volgens het nieuwe plandenken. Het nieuwe plandenken houdt in dat de gemeente de bedrijvenlijst loslaat en kiest voor een 'ja-tenzij'-aanpak. Een 'ja-tenzij'-aanpak betekent dat er niet langer wordt gewerkt met een lijst van bedrijven die zijn toegestaan, maar zal worden gewerkt met een omschrijving van wat op de betreffende locaties niet is toegestaan. Het doel is de knellende bepalingen weg te nemen en te versoepelen zodat het bestemmingsplan vraaggericht wordt ingevuld.

Transformaties naar functie Wonen

De afgelopen jaren zijn, wegens het succesvolle beleid op transformaties in Arnhem, erg veel gebouwen getransformeerd naar de functie wonen. Voor transformaties naar wonen geldt dat wij dit in het prioriteitsgebied Binnenstad nog steeds van harte toejuichen aangezien dit ook past binnen onze Binnenstadsvisie.

Voor transformaties naar wonen in het prioriteitsgebied Binnenstad en Randen zijn de beleidsregels woningsplitsing 2016 van toepassing. Deze zijn te vinden via onderstaande link op internet. www.arnhem.nl/Inwoners/bouwen_en_verbouwen/omgevingsvergunning/woning_splitsen

In zijn algemeenheid geldt dat voor elke wijk in Arnhem variatie gewenst is en daarom wordt ook de doelgroep, koop/ huur, prijsklasse meegenomen in de weging of een plan kwaliteit toevoegt. Ook de wijkteams en de buurt kunnen betrokken worden bij ontwikkelingen om een breed draagvlak voor plannen te creëren.

Transformatie van wonen naar andere functies

Voor transformatie van wonen naar een andere bestemming is een woning-onttrekkingsvergunning nodig. Meer informatie hierover is te vinden via de onderstaande link op internet.

www.arnhem.nl/Inwoners/bouwen_en_verbouwen/omgevingsvergunning/woning_voor_andere_doeleinden_gebruiken

Samengevat kiest Arnhem voor de volgende inzet:

	Binnen prioriteitsgebied	Buiten prioriteitsgebied	
Motto	Ruimte voor transformatie staat voorop	Behoud van kwaliteit staat voorop	
Verantwoordelijkheid gemeente	We voelen ons medeverantwoordelijk voor het tegengaan van leegstand	We beschouwen leegstand veel minder als 'ons probleem'	
Afweging	Het tegengaan van leegstand is belangrijker dan de functie die een pand vervult.	De functie weegt zwaarder. We werken alleen mee bij kwaliteitsverbetering.	
Bestaande bestemmingsplannen	We werken in principe mee aan wijziging van de bestemming. We herzien bestemmingsplannen op transformatievriendelijkheid.	We wijzigen de bestemming alleen bij kwaliteitsverbetering. We geven geen prioriteit aan het herzien van bestemmingsplannen vanwege leegstand.	
Houding ten opzichte van initiatieven	Initiatieven krijgen volop ruimte en maximale ondersteuning.	We blijven kritisch op transformatie-initiatieven. Kwaliteit staat voorop.	
Regelgeving	Regels moeten kunnen wijken om transformatie mogelijk te maken. Alleen veiligheid, wetgeving, conflicten met bestaande functies en milieuschade kunnen een reden zijn om niet mee te werken	Duurzamere kwaliteit krijgt meer gewicht. Veiligheid, wetgeving, conflicten met bestaande functies en milieuschade kunnen een argument zijn om niet mee te werken	
Transformatieteam	Zetten we in	Geen inzet	

'Je zal soms als gemeente, binnen de mogelijkheden, praktisch met de regelgeving om moeten gaan. Kijk naar de mogelijkheden om iets mogelijk te maken in plaats van naar de redenen waarom iets niet gerealiseerd zou kunnen worden' (Brian Abraham, Cocon Vastgoed-De Enk)

**ALS ER VEEL
LEEGSTAND IS
IS ER RUIMTE
VOOR VAN ALLES**

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem www.loesje.nl

4. TRANSFORMATIETEAM

Er is bij partijen in de stad behoefte om transformaties creatief en slagvaardig aan te pakken en initiatiefnemers te faciliteren. Daarom heeft de gemeente in juli 2013 een transformatieteam opgericht. Het team is de 'smeerolie' bij het stimuleren van transformaties in de stad. De medewerkers verbinden, faciliteren en passen de beschikbare instrumenten transformatievriendelijk toe. Het is een integraal team vanuit o.a. Economische Zaken, Vastgoed, Vergunningen (ODRA), Ruimtelijke Juridische zaken, Stedenbouw, Wonen, Verkeer.

Het team houdt zich bezig met:

- Verbinden benodigde partijen (vastgoedeigenaren, ondernemers, initiatiefnemers, corporaties, etc.), zowel voor structurele als tijdelijke initiatieven;
- Dienstverlening/informatievoorziening aan initiatiefnemers en toegang geven tot contacten en kennis;
- Initiatieven snel en goed door de gemeentelijke organisatie leiden;
- Transparantie bieden in procedures en de voortgang van transformaties laten zien;
- Contact met (inactieve) eigenaren om ze te verleiden leegstand tegen te gaan;
- Bestuurders inzetten als 'breekijzer', bijvoorbeeld bij het actief benaderen / aanspreken van eigenaren;
- Knopen doorhakken in nauwe bestuurlijke afstemming met de wethouders Economie en Ruimte. Eventuele dilemma's beargumenteerd voorleggen met een besluitvormend advies.
- Positieve communicatie in samenwerking met eigenaren rondom geslaagde en lopende transformaties;

'De gemeente heeft een quick scan gedaan voor het bestemmingsplan en de vergunning. Daardoor wisten wij vrij snel of het wel of geen haalbare kaart was. Als zij hadden gezegd: dit willen we niet, dan waren we er ook niet ingestapt' (Martijn Slegers, Merin-Holiday Inn Express)

Koningstraat 26/37 • voormalige bibliotheek is getransformeerd naar kantoor, detailhandel en horecafunctie (Building 026).

5. MIDDELEN

De gemeente heeft met het bestemmingsplan en de omgevingsvergunning belangrijke middelen in handen om ontwikkelingen te reguleren. Veel bestemmingsplannen zijn voor de economische crisis geschreven en blokkeren soms ontwikkelingen die nu gewenst zijn. De gemeente gaat bestemmingsplannen die gewenste transformaties blokkeren op korte termijn herzien.

In nieuwe bestemmingsplannen en nog af te geven vergunningen voor commercieel vastgoed sturen we op kansen die zich aandienen en geven we alleen aan welke functie we beslist niet op een locatie willen. We zijn soepel bij het afgeven van vergunningen en beperken de proceduredtijd zo veel mogelijk.

Dankzij een wijziging van het Besluit omgevingsrecht (Bor) is het makkelijker om tijdelijke activiteiten te realiseren. De gemeente kan een omgevingsvergunning afgeven die het mogelijk maakt voor maximaal 10 jaar van het bestemmingsplan af te wijken. Ons standpunt is hierbij: hoe langer de termijn, des te zwaarder de motiveringsplicht.

In de procedures richten we ons op de initiatiefnemer: we vragen ons af aan welke informatie de initiatiefnemer behoefte heeft en zoeken gezamenlijk naar oplossingen. We houden bij de details die we vragen rekening met de fase van planvorming en zijn duidelijk over het verloop van de procedure. De initiatiefnemer heeft bij de gemeente met één aanspreekpunt te maken.

We willen af van het in sommige gebieden versnipperde beleid, waarbij het soms nauwelijks is uit te leggen waarom de ene functie wel wordt toegestaan en de andere niet. Daarom herzien we het kruimelgevallenbeleid. We laten onze beoordeling voortaan vooral afhangen van de vraag waaraan in de toekomst behoefte is.

Het bestemmingsplan/omgevingsplan is het belangrijkste ruimtelijk instrument van de gemeente. In 2019 wordt het bestemmingsplan vervangen door het omgevingsplan, met een bredere invalshoek. Het omgevingsplan gaat niet alleen over het gebruik van de grond, maar maakt per gebied een integrale afweging over de fysieke omgeving. Ook doorlopende vernieuwing en actualisatie, het verruimen van gebruiksmogelijkheden en ruimte voor maatwerkafspraken zijn er onderdeel van. Arnhem wil ze als eerste in prioriteitsgebieden (zie hoofdstuk 3) inzetten.

Initiatiefnemers kunnen via één procedure en één aanspreekpunt een omgevingsvergunning aanvragen. De Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) verleent de vergunningen namens de gemeente. Arnhem geeft daarbij advies.

Overige middelen

De gemeente kan ook gebruik maken van ondersteunende instrumenten, zoals het faciliteren van subsidieaanvragen en het verruilen en verevenen van eigendomsrechten. De mogelijkheid om deze middelen te gebruiken hangen sterker af van de medewerking van derden. Bijlage 1 geeft een overzicht.

Mariëburgstraat 12/13 • pand getransformeerd van maatschappelijke doeleinden naar appartementen.

6. GEPLANDE ACTIVITEITEN

Arnhem zet zich op veel manieren in om leegstand aan te pakken. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de geplande activiteiten.

Acties	Wie	Wanneer
Beschikbaar stellen (sectoraal) markt/behoefte-onderzoek, lopende/gerealiseerde transformatie-initiatieven, kaartbeelden leegstand, kennis	Transformatieteam	Doorlopend
Uitbouwen contacten netwerk (leegstaand) vastgoed	Transformatieteam	Doorlopend
Monitoren overzicht van partijen die mogelijk willen investeren in herontwikkeling	Transformatieteam	Doorlopend
Matchen / Bemiddelen / Doorverwijzen van potentiële ruimtegebruikers aan aanstaand/leegstaand aanbod en vice versa	Eigenaren, assetmanagers, makelaars, vastgoed, Transformatieteam	Doorlopend
Organiseren workshops met eigenaren (als sparringspartner)	Eigenaren, Transformatieteam	Doorlopend
Verstrekken 'warm bad' voor transformatie-initiatieven en actieve begeleiding van transformatieprocessen	Transformatieteam	Doorlopend
Positief communiceren over transformaties dmv diverse communicatiemiddelen	Marktpartijen, Transformatieteam, communicatie	Doorlopend
Matchen transformatie-initiatieven en subsidieadvies	Intergemeentelijk samenwerkingsverband, Transformatieteam	Doorlopend
Organiseren leegstandsbijeenkomsten en leegstandsdebat	Marktpartijen, Transformatieteam	2-3 keer per jaar
Monitoren ontwikkeling leegstand (in % en m2) en transformaties (in m2)	Makelaars, Statistiek, Transformatieteam	Halfjaarlijks
Uitwisselen kennis met makelaars	Makelaars, vastgoed, Transformatieteam	Jaarlijks
Verkennen instellen aanmoedigingsbonus/prijs voor grootste/meest aansprekende transformatie per jaar	Transformatieteam	2017
Deelname Pilot Ontslakken	Transformatieteam	Afgerond
Deelname Experiment Aangename Aanloopstraten	Transformatieteam	2017
Deelnemen Leerkring Kantoren- en winkelleegstand Platform31	Transformatieteam	Afgerond
Uitbrengen voortgangsrapportage Transformatieteam	Transformatieteam	Jaarlijks
Delen uitkomsten afstudeeronderzoek succes- en faalfactoren transformaties in Arnhem	RU Nijmegen, Transformatieteam	Afgerond
Proactief en bestuurlijk benaderen top 10 eigenaren met meeste leegstand	Makelaars, assetmanagers, Transformatieteam	2018
Verkennen versnelling en kwaliteitsimpuls procedure omgevingsvergunning / RO-procedures voor transformatie-initiatieven (incl. Quick Scan)	ODRA, RJZ, Transformatieteam	2017
Ondersteunen Project Ruimtekoers	Makelaars, marktpartijen, Transformatieteam	2017
Ontwikkelen strategie bevordering sloop	Transformatieteam	2018
Metamorfoseroute Binnenstad	City Marketing Arnhem, Strijbosch Thunnissen, Transformatieteam	2017

Eusebiusplein 1 • oud kantoorpand (voormalig UWV - vestiging) verbouwd tot appartementencomplex.

7. GEWENSTE RESULTATEN

Met onze inzet willen we er samen met pandeigenaren en andere betrokkenen voor zorgen dat er over enige jaren geen vastgoed meer structureel (meer dan 3 jaar) leeg staat. Wij willen dat dit niveau terug gaat naar de 'natuurlijke' (frictie) leegstand. Deze is voor winkels ca. 5%, voor kantoren ca. 10% en voor bedrijfsruimte ca. 3%. We willen dit bereiken door het stimuleren van herontwikkeling, (tijdelijke) transformatie en sloop. Onze doelstelling is dat minstens 10.000 m2 bvo per jaar wordt herontwikkeld/getransformeerd. Dat kan zowel met een structurele als tijdelijke invulling.

Planning

Jaar	Activiteit	Wie
2015	Visie op transformatie vaststellen	College - Raad
2015	Herzien bestemmingsplan Binnenstad Deelname pilot ontslakken en aangename aanloopstraten Onderzoek succes en faalfactoren van transformatie	College - Raad College College
2017	Vaststellen tussentijdse evaluatie Visie op transformatie Besluit over continuering Transformatieteam	College College
2018	Evaluatie Visie op transformatie Implementatie omgevingsplannen	College - Raad College - Raad
2019	Herijking Visie op transformatie	College

Bergstraat 280 • getransformeerd pand van kantoor naar studenthuisvesting.

Bijlage 1: Ondersteunende instrumenten

Onderstaand een overzicht van ondersteunende instrumenten.

- Faciliteren van subsidieaanvragen. Vanuit de Intergemeentelijke Uitvoeringsorganisatie G5 kunnen initiatiefnemers in sommige gevallen geadviseerd worden over de mogelijkheden voor subsidies. Voor sommige subsidie-regelingen (bv. Impulsplan Wonen Provincie Gelderland) kan alleen de gemeente een aanvraag indienen.
- Stedelijke herverkaveling. Het verruilen en verevenen van eigendomsrechten kan in sommige gevallen de haalbaarheid voor transformatie vergroten. Stedelijke herverkaveling is echter een ingewikkeld en moeizaam proces. Waar mogelijk zal de gemeente deze processen ondersteunen. Meest kansrijk voor dit proces is de binnenstad.
- Beleidskaders. Deze geven sturing/richting op hoofdlijnen aan ruimtelijk-economische ontwikkelingen en transformatie-initiatieven (zoals 'Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040' (2012), Midterm Review Economische Agenda (2013), Visie op Transformatie (2015) en Woonprincipes (2016). Nieuwe beleidskaders moeten tevens nauw aansluiten op deze visie. Het gaat bijvoorbeeld over beleid op het gebied van wonen, detailhandel, horeca, kantoren, maatschappelijk vastgoed, bedrijventerrein.
- Strategische vastgoedportefeuillesturing. Afgelopen jaren heeft de gemeente met succes vele panden verkocht. Het betrof panden die niet meer nodig zijn voor een door de gemeente uit te voeren functie (bijvoorbeeld schoolgebouwen). Hierin wordt, waar mogelijk, meegewerkt aan een nieuwe gewijzigde invulling van de betreffende panden door bijvoorbeeld wijzigen van het bestemmingsplan.
- Onderzoek en monitoring. De basis om instrumenten heel gericht in te kunnen zetten. En te weten waarover we praten. Het gaat hierbij om het structureel verzamelen en delen van data, kaartmateriaal, feiten, onderzoek, succes- en faalfactoren bij transformaties, marktanalyses (behoefteonderzoek), etc.
- Experimenteren. Het toewijzen van experimenteerruimte voor tijdelijke invulling. Dat kan op lange termijn onverwachte positieve uitwerkingen hebben, zeker niet alleen transformatiegerelateerd. Alom bekend voorbeeld is Coehoorn Centraal, maar experimenteren kan ook veel kleinschaliger (kortere periodes, per pand, doorlopend/verschuivend). En het fijne is: het mag mislukken.
- Pilot 'Ontslakken'. Het Actieteam 'Ontslakken' (opgezet vanuit de bouwsector) ondersteunt inmiddels 25 gemeenten met 'wenken voor sneller, goedkoper en flexibeler acteren' als gemeente op het gebied van gebiedsontwikkeling en gebouwentransformatie. De beperkte kansen voor transformaties willen wij optimaal benutten. Initiatieven mogen niet onnodig sneuvelen door een bureaucratische houding en werkwijze van de kant van de gemeente of een stapeling van beleidsambities. Deze pilot zet juist daarop in. Arnhem heeft zich bij deze pilot aangesloten. Arnhem verwerkt te zijner tijd de successen van de pilot Ontslakken in haar ruimtelijke beleid.
- Stimuleringsregelingen duurzaamheid inzetten. In transformatieprocessen proberen we een dubbelslag te slaan door naast de functiewijziging ook een verduurzaming van het pand en gebruik te realiseren. De gemeente kan hierin adviseren.

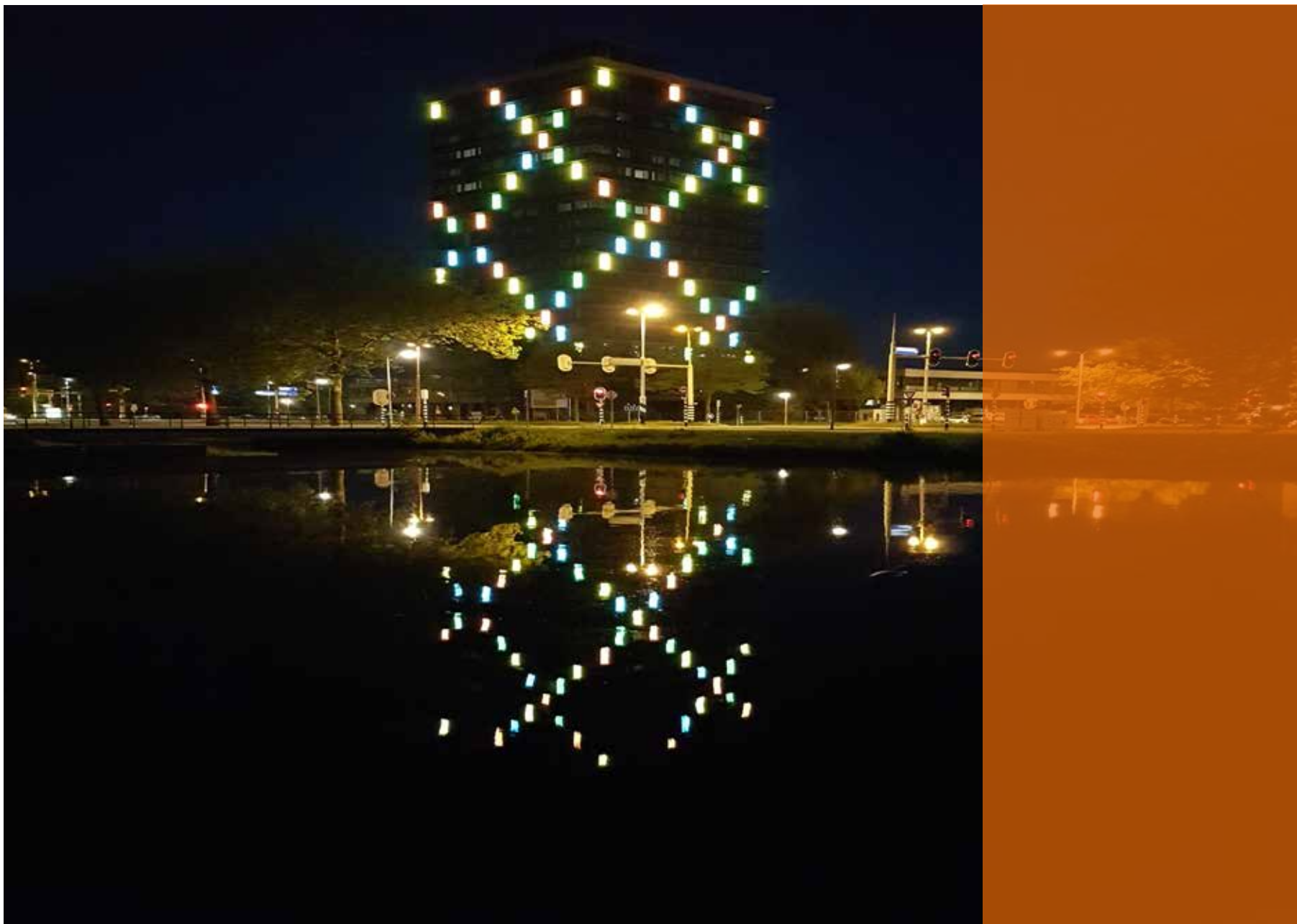
Bijlage 2: Politieke aandacht

Er zijn diverse moties aangenomen en een initiatiefvoorstel ingediend die betrekking hebben op de aanpak van leegstand. Korte samenvatting van de inhoud van deze moties en initiatiefvoorstel:

- Motie PvdA en D66 'Transformatie' (behandeling Structuurvisie, 10 december 2012), waarbij het college wordt verzocht: een visie te ontwikkelen om transformatie te faciliteren en deze visie te vertalen in de komende herziening van bestemmingsplannen.
- Motie PvdA, CDA, VVD, Zuid Centraal en Trots 'Transformatie Gelderse Poort' (behandeling bestemmingsplan Elden, 17 december 2012), waarbij het college wordt verzocht: in overleg met de eigenaren een quick-scan uit te voeren naar de gewenste en mogelijke functies op Gelderse Poort en dit te vertalen in een bestemmingplanwijziging.
- Initiatiefvoorstel GroenLinks 'Ruimte creatief benutten' (gemeenteraadsvergadering 21 mei 2013). Het voorstel zet in op het bieden van 10 concrete mogelijkheden voor initiatiefnemers om hen in staat te stellen op een creatieve wijze lege plekken in onze stad te benutten. Het college heeft opdracht verleend om 9 van de 10 genoemde acties uit te voeren.
- Motie PvdA 'leegstand tegengaan met tijdelijke initiatieven en herbestemming' (behandeling MJPB, 11 november 2013), waarbij het college wordt verzocht:
  - de mogelijkheid voor tijdelijke gebruik van winkels en horecapanden te vergroten door afspraken te maken met verhuurders over de huurprijzen;
    - in alle panden in gemeentelijk eigendom, die al meer dan 6 maanden leegstaan, tijdelijke initiatieven toe te staan;
    - vraag en aanbod bij elkaar te brengen voor het opzetten van een database met alle leegstaande panden in de stad en alle vragers naar (tijdelijke) ruimtes;
    - bij tijdelijke initiatieven voor winkels soepel om te gaan met vergunningverlening;
    - de leegstandsverordening zo toe te passen dat pandeigenaren na enige tijd worden verplicht om iets aan het pand te doen: tijdelijke verhuur of herbestemming
    - mensen met een uitkering in te zetten om de herbestemming mogelijk te maken
- Motie Zuid Centraal 'bedrijfsterreinen flexibel inzetten' (behandeling MJPB, 11 november 2013) waarbij het college wordt opgedragen met een voorstel voor bedrijfsterreinen te komen dat het mogelijk maakt andersoortige voorzieningen flexibel en tijdelijk daar te huisvesten.

Bijlage 3: Transformaties 2013 - 2015

Acties	Jaar	Locatie	Voormalige functie	Nieuwe functie	Meters
gerealiseerd	2013	Bergstraat 280 (vml Gibo-gebouw)	Kantoor	28 Studentenwoningen	3.200
gerealiseerd	2013	Da Costastraat 5 (Paasbergkerk)	Kerk	Wonen + zorg	1.436
gerealiseerd	2013	Heselbergherweg 1 ('Paleis op de Heuvel')	School	Woningen	3.059
gerealiseerd	2013	Nieuwe Oeverstraat 50 (vml Cito)	Kantoor	Hotel (Holiday Inn)	4.400
gerealiseerd	2013	Onder de Linden 21 (School III)	School	Gezondheidscentrum	2.372
gerealiseerd	2013	Oude Kraan 74	Kantoor	Onderwijs, creatief, kantoor	3.367
gerealiseerd	2013	Roëllstraat 2	Kantoor	8 zorgappartementen	620
gerealiseerd	2013	Van Oldenbarneveltstraat 90-92 (De Transformatie)	Industrie/kantoor	42 woningen (incl. woon-werk)	4.455
gerealiseerd	2013	Velperweg 8	Kantoor	fysiotherapiepraktijk, wonen	1.300
gerealiseerd	2013	Verlengde Hoflaan 74 (st. Jan de Doperkerk)	Kerk	memorarium	1.050
					25.259
gerealiseerd	2014	Bosweg 1 (vml Arnhemse Buitenschool)	School	Wonen / wonen + zorg	1.540
gerealiseerd	2014	Janspoort 2/4/Jansplein 37/39/Gele Rijdersplein 1/2	kantoor	31 sociale huurappartementen	2.500
gerealiseerd	2014	Marienburgstraat 12-13	Maatschappelijke doeleinden	15 sociale huurappartementen	1.235
gerealiseerd	2014	Parkstraat 34a	Kantoor & Theater	wonen	350
gerealiseerd	2014	Sint Janskerkstraat 86a	School	atelierruimte	840
gerealiseerd	2014	Statenlaan 8 (vml Stedelijk Gymnasium)	School	wonen - werken	3.353
gerealiseerd	2014	Velperplein 11 (vml Piet Hoefsloot Wonen)	Detailhandel	3 appartementen (BG: leeg)	364
gerealiseerd	2014	Velperweg 139	Kantoor	Verpleegruimte	400
gerealiseerd	2014	Vijverlaan 30 (vml Radar speciale school)	School	Detail/kantoor/werkruimte	1.100
					11.682
gerealiseerd	2015	Bakenbergseweg 72 (Heilig Hartkerk)	Kerk	wonen + zorg en gezondheidscentrum	900
gerealiseerd	2015	Compagnieplaats 22 (Poort van Saksen Weimar)	Poortgebouw	wonen + zorg	1.165
gerealiseerd	2015	Dullertstraat 25-27 (vml Thialf)	Kantoor	restaurant, werkruimte, BSO	534
gerealiseerd	2015	Jansplein 52	Kantoor	22 appartementen (begeleid wonen)	509
gerealiseerd	2015	Koningstraat 26/37 (Building 026)	Bibliotheek(/horeca)	Detailhandel/horeca/kantoor	12.500
gerealiseerd	2015	Mooieweg 8 (Boerderij De Overmaat)	Maatschappelijke doeleinden	bedrijf (Gebra bv)	820
gerealiseerd	2016	Rijnkade 150 (vml Humphrey's)	Horeca	informatiecentrum Slag om Arnhem	229
gerealiseerd	2015	Rijnstraat 71 / Oude Oeverstraat 12 (Drie Gasthuizen)	Winkel	kantoor	506
gerealiseerd	2015	Rosendaalsestraat 373 (St. Jansschool)	School	4 woningen	1.518
gerealiseerd	2015	Schoolstraat 35 (vml Lorentz HBS/Sociale Academie)	School	kamerverhuur	3.275
gerealiseerd	2015	Weverstraat 16-16a (vml muziekschool)	Maatschappelijke doeleinden	34 appartementen/3 commerciële functies	3.470
gerealiseerd	2015	Weverstraat 39 (vml dansacademie)	Maatschappelijke doeleinden	detailhandel (Loft)	1.686
					27.112

Studentencomplex Helix - voormalig kantoor Rijkswaterstaat wordt getransformeerd naar studentenwoningen.

Vervolg bijlage 3: Transformaties 2016 en 2017

Acties	Jaar	Locatie	Voormalige functie	Nieuwe functie	Meters
gerealiseerd	2016	Ijssellaan 82 (de Gravin)	Kantoor	99 appartementen	10.000
gerealiseerd	2016	Eusebiusplein 1	Kantoor	90 appartementen/studio's tbv studenten	5.000
gerealiseerd	2016	Lange Water 5 (de Graaf)	Kantoor	90 studio's tbv studenten	3.000
gerealiseerd	2016	Velperbuitensingel 8-12	Kantoor	29 (huur) appartementen	2.800
gerealiseerd	2016	Gele Rijdersplein 15	Kantoor	57 Appartementen en horeca	3.500
gerealiseerd	2016	Utrechtsestraat 46	Kantoor	38 appartementen	3.000
gerealiseerd	2016	Velperweg 27	Kantoor	Sportschool en kantoor	1.200
gerealiseerd	2016	Broerenstraat 39	Kantoor	45 appartementen	3.700
gerealiseerd	2016	Utrechtseweg 38	Kantoor	93 appartementen	2.950
				Totaal	35.150
gerealiseerd	2017	Weverstraat 40	Maatschappelijke doeleinden	Cultuur (galerie) en horeca	1.300
in uitvoering	2017	Utrechtseweg 35	Kantoor	35 appartementen	1.400
in uitvoering	2017	Gildemeesterplein 1 (voormalig Rijkswaterstaat toren)	Kantoor	Studentencomplex Helix (394 studentenwoningen)	14.000
in uitvoering	2017	Kortestraat 1	School	27 appartementen	2.500

Bijlage 4: Belangrijkste wijzigingen ten opzichte van Visie op Transformatie vastgesteld 2015

Prioriteitsgebied Binnenstad is kleiner geworden. De noordzijde Willemsplein en de noord- en zuidzijde Utrechtsestraat en Stationsplein zijn uit het prioriteitsgebied geschrapt. Reden is de kantoorlocaties rondom station Arnhem Centraal te behouden. (kaart Binnenstad in Hoofdstuk 3 aangepast)

De lijst prioriteitspanden is geschrapt. Veelal zijn deze panden gelegen in een prioriteitsgebied, inmiddels getransformeerd ofwel betrokken in een gebiedsontwikkeling.

De tabel in Hoofdstuk 6: Geplande activiteiten is geactualiseerd

De tabel in Hoofdstuk 7: Gewenste resultaten is geactualiseerd

Cijfers zijn geactualiseerd

Bijlage 3: Transformaties 2013 en 2014 is aangevuld met de transformaties 2015, 2016 en 2017

Stedelijk OV en HOV actieplan

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.: 5 juni 2019

Zaaknummer:

Portefeuillehouder:

R. van der Zee

Aan de gemeenteraad,

29 mei 2019

Aanwezige woordvoerders:

De heer R. Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer M. Loos (VVD), de heer J. van der Loo (GroenLinks), de heer V. Bouma (PvdA), de heer D. Becker (ChristenUnie), de heer M. Venhoek (D66), de heer S. Dilekçi (DENK/Verenigd Arnhem), de heer T. Engelaar (PVV), de heer G. van Plateringen (Arnhemse Ouderen Partij) en de heer J. Hutten (CDA).

De fracties van de SP en de Partij voor de Dieren waren niet vertegenwoordigd.

Toezegging

- De wethouder zegt toe, daar waar het van toepassing is, de wijken via de teams leefomgeving bij de tracé-wijzigingen van de HOV-lijnen te betrekken.
- De wethouder zegt toe zich bij de provincie ten volle in te zetten voor het gelijk laten blijven van de ritprijzen.
- De wethouder zegt toe de raad te informeren over de vraag hoe het zit met de hoogfrequentielijst naar Elst.

Conclusie

De voorzitter concludeert dat de meningsvormende fase is afgerond. Het voorstel wordt met instemming van de raadskamer als debatstuk doorgeleid naar de besluitvormende fase.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

C. J. M. Kalthoff

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 348654

Onderwerp: Vaststellen toekomstbeeld stedelijk ov en HOV actieplan

Voorstel

1. Het toekomstbeeld stedelijk openbaar vervoer (OV) Arnhem Nijmegen vast te stellen.
2. Het Actieplan Samenwerken aan hoogwaardig openbaar vervoer (Actieplan HOV) vast te stellen en dit samen met de provincie uit te voeren.

Inleiding

Toekomstbeeld openbaar vervoer Arnhem en Nijmegen

De provincie heeft in 2016 haar OV-visie vastgesteld. In 2018 heeft de provincie de gemeenten Nijmegen en Arnhem gevraagd de uitwerking van haar Gelderse OV visie voor beide steden gezamenlijk vorm te geven. Het "Toekomstbeeld stedelijk openbaar vervoer" is deze uitwerking (zie bijlage 1). Het gaat hierbij om een uitwerking van het stedelijk HOV, het Stadsnet en het Flexnet in beide steden.

HOV Actieplan

Zelf heeft de provincie haar OV visie uitgewerkt voor het hoogwaardig openbaar vervoer per bus in het document "Samenwerken aan hoogwaardige OV corridors", ook wel HOV Actieplan genoemd (zie bijlage 2). Deze uitwerking is gedaan voor de gehele regio Arnhem Nijmegen en de uitkomsten van het Toekomstbeeld stedelijk openbaar vervoer in Arnhem en Nijmegen zijn hierin verwerkt.

In het HOV Actieplan gaat het om realisatie van een netwerk (corridors) van duurzaam hoogwaardig openbaar (bus)vervoer. Doel van dit netwerk is om de steden en de regio bereikbaar te houden en daarmee economisch aantrekkelijker. HOV bussen hebben gestrekte routes en zijn meer gericht op verbinden dan op ontsluiten. Bijvoorbeeld vanuit kernen in de regio naar steden of vanuit P&R terreinen/transfers naar binnensteden. HOV bussen rijden frequent (minimaal 6 keer per uur in de stad in de spits), hebben betrouwbare reistijden en goede haltevoorzieningen.

Proces

Beide plannen (concept versies) zijn op 4 december al besproken in het college. Wij hebben destijds voorlopig ingestemd met beide plannen. Door de portefeuillehouder is het collegebesluit - met inachtneming van een paar kanttekeningen over verdere uitwerking duurzaamheid, verhoging van het huidige exploitatiebudget voor OV en onduidelijkheid over de financiering - meegedeeld tijdens het portefeuillehoudersoverleg (PFO) Mobiliteit van de Regio Arnhem Nijmegen en tijdens het Vervoerberaad met de provincie Gelderland. Het PFO Mobiliteit en het Vervoerberaad hebben op 12 resp. 17 december 2019 voorlopig ingestemd met beide plannen, met de opmerking vanuit het PFO Mobiliteit dat in de definitieve versie van het HOV Actieplan (januari 2019) meer uitwerking gegeven wordt aan

duurzaamheid en financiering. De door de regio gewenste verhoging van het exploitatiebudget voor het OV is volgens de gedeputeerde geen verantwoordelijkheid van GS, maar van Provinciale Staten. Naar aanleiding van deze voorlopige besluitvorming heeft het PFO Mobiliteit begin maart, in een brief aan de Statenfracties, haar zorgen geuit over het huidige exploitatiebudget voor het OV. Volgens de regio is dit niet toereikend om de ambities zoals die zijn aangegeven in HOV Actieplan, te realiseren (zie bijlage 3).

Het HOV Actieplan is op 2 april jl. vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Gelderland. Gedeputeerde Staten hebben op 2 april ook ingestemd met de uitvoering en financiering van de no-regretmaatregelen 2019. Voor uitvoering van deze no-regret maatregelen is € 3.775.000 beschikbaar gesteld. Het HOV Actieplan ligt eveneens ter vaststelling voor bij de Regiogemeenten (colleges en/of raden). Duurzaamheid en financiën zijn in deze versie van het Actieplan beter uitgewerkt. De komende tijd zal duidelijk worden wat het standpunt van de nieuwe Staten is ten aanzien van het door de regio gewenste verhoging van het exploitatiebudget.

Het Toekomstbeeld stedelijk openbaar vervoer zal daarnaast zowel in de colleges als de raden van Nijmegen en Arnhem vastgesteld moeten worden aangezien het hier om een actualisatie van bestaand gemeentelijk beleid gaat (in Arnhem van de OV nota "De Reiziger Centraal" uit 2013).

Beoogd effect

De aantrekkelijkheid en concurrentiekracht van het stedelijk en regionaal OV te vergroten en daarmee de bereikbaarheid en economische aantrekkelijkheid van de regio en de steden te verbeteren.

Argumenten

1.1 *Het is belangrijk dat beide steden hun (bus) OV-uitgangspunten helder hebben*

In het "Toekomstbeeld Stedelijk Openbaar Vervoer" hebben Arnhem en Nijmegen het volgende uitgewerkt:

- Het stedelijk HOV netwerk (in Arnhem: alle trolleylijnen)
- Het Stadsnet (de reguliere stadslijnen)
- Het Flexnet (vraagafhankelijk vervoer/maatwerk)

Arnhem hecht aan zijn duurzame en emissie loze trolleybussen en bijbehorend trolley netwerk. In Arnhem vallen alle trolleylijnen onder het stedelijk HOV en zijn daarmee de dragers van het OV in Arnhem. Het gaat hier om lijnen met een hoge frequentie (minimaal 4 keer per uur, betrouwbare reistijden en zeer goede haltevoorzieningen).

Onder het Stadsnet vallen alle lijnen die niet het HOV niveau hebben. Deze lijnen hebben een wat lagere frequentie (1 keer per half uur), vaak een lagere bezettingsgraad en hebben goede overstapmogelijkheden. Het streven van zowel Nijmegen als Arnhem is om elke wijk in beide steden rechtstreeks met het station of centrum te verbinden. Dat lukt niet altijd met stedelijk HOV, aanvullend zijn er dan de stadslijnen die in een wat lagere frequentie rijden.

Over het Flexnet (aanvullend openbaar vervoer zoals Brengflex, buurtbussen, Maas concepten en bv de OV fiets) is in het Toekomstbeeld aangegeven dat de reizigersstromen in beide steden zodanig zijn dat het vervangen van reguliere buslijnen door Flexnet nauwelijks aan de orde is. De OV fiets speelt in beide steden wel een grote rol als aanvulling op het openbaar vervoer. Flexnet (buurtbus, Brengflex en ander MaaS concepten) speelt volgens Arnhem en Nijmegen met name een rol in de

regiogemeenten buiten de twee grote steden. Zowel Arnhem als Nijmegen zijn van mening dat Brengflex (nu nog een pilot van de provincie) op dit moment te duur is (enkele reis € 3,50 en daarmee geen OV tarief) als redelijk alternatief voor het reguliere OV.

Om de kwaliteit van het openbaar vervoer te verbeteren is door de provincie en Arnhem en Nijmegen gewerkt aan een Investeringsopgave. Deze is aangegeven in het Toekomstbeeld. De opgaven worden volledig door provinciale middelen gedekt.

Voor Arnhem heeft dat geresulteerd in het kaartbeeld zoals aangegeven in bijlage 1A. Daarop is aangegeven:

- Waar vertragingen in het OV netwerk (doorstroming) aangepakt moeten worden
- Waar routeoptimalisatie noodzakelijk is
- Waar een kwaliteitsimpuls van een OV knooppunt gewenst is

Naast gewenste investeringen, zijn in het Toekomstbeeld ook no regret maatregelen aangegeven. Dat zijn maatregelen in Arnhem en Nijmegen die beide steden al graag uitgevoerd zouden willen zien in 2019 (vooruitlopend op de start van de nieuwe concessie en die hierop niet kunnen wachten). In Arnhem gaat het bijvoorbeeld om herinrichting van de Oude Zevenaarseweg en aanpassing van de Jacob Cremersstraat. Tot slot wordt in het Toekomstbeeld een doorkijk gegeven naar 2030 en is in een kaartbeeld het gewenste stedelijk HOV voor Arnhem aangegeven (zie bijlage 1B).

Waarom zijn heldere OV uitgangspunten van belang voor zowel Arnhem als Nijmegen?

- Ten eerste omdat de provincie onze visie op het openbaar vervoer ook jaarlijks vraagt bij de voorbereiding van de nieuwe dienstregeling openbaar vervoer;
- Ten tweede - en op dit moment actueel - omdat eind 2022 gestart wordt met de nieuwe OV concessie "Rijn-Waal". Voor inschrijvende vervoerders biedt het nu voorliggende Toekomstbeeld zicht op de OV wensen van beide steden.
- Ten derde is het Toekomstbeeld te beschouwen als een actualisatie van het Arnhemse OV beleid "De reiziger centraal", wat alweer uit 2013 dateert en toe was aan een actualisatie.
- Ten vierde geeft het Toekomstbeeld houvast voor investeringen in de infrastructuur voor het OV (zie kaartbeeld 1A)
- Ten vijfde kan het Toekomstbeeld gebruikt worden als input van de gemeentelijke Omgevingsvisies

1.2 HOV corridors verbeteren de bereikbaarheid

De stedelijke bereikbaarheid staat onder druk. Een betere bereikbaarheid met het OV draagt bij aan een (economisch) aantrekkelijkere stad en duurzame stad. HOV bussen (en zeker emissie loze trolleybussen) verbeteren de bereikbaarheid (en het leefklimaat) doordat de huidige OV reizigers vaker en sneller (en schoner) kunnen reizen. Ook trekt het nieuwe OV reizigers aan, wat eveneens goed is voor de bereikbaarheid en het leefklimaat. Dat HOV zijn vruchten afwerpt, blijkt uit het toenemend aantal reizigerskilometers dat in de regio Arnhem Nijmegen met het OV is gemaakt in de periode 2012-2017, dat is met 30% toegenomen. Vooral de huidige HOV lijnen 300, 331 (naar Nijmegen) en 352 (naar Renkum en Wageningen) hebben de afgelopen jaren een forse groei in reizigers laten zien.

1.3 De sociale functie van de bus moeten we waarborgen

Zoals ook al aangegeven in "De reiziger Centraal", de Arnhemse OV visie uit 2013 heeft het OV c.q. de bus een belangrijke sociale functie. Bijvoorbeeld voor mensen die minder mobiel zijn en daardoor minder goed kunnen lopen of fietsen. Daarnaast zijn er mensen die geen auto kunnen of willen

kopen. Vooral voor de eerste doelgroep is het van belang dat de loopafstand naar een bushalte niet te ver is en overstappen wordt beperkt. Deze wensen staan soms onder druk. Ten eerste omdat het kosten efficiënt is om rustige busroutes op te heffen en deze bussen in te zetten op de drukkeren trajecten. Ten tweede omdat HOV lijnen gestrekte routes rijden en steeds minder door wijken heen. Loopafstanden tot haltes worden hierdoor groter. Het Toekomstbeeld geeft beleidsuitgangspunten zodat de sociale functie wel gewaarborgd blijft. Uitgangspunten zijn bijvoorbeeld dat elke wijk rechtstreeks met station en/of centrum verbonden blijft en dat de maximale loopafstand naar een bushalte 400 meter bedraagt.

2.1 *We moeten samen aan de slag*

Om HOV-corridors te realiseren zijn maatregelen nodig om de doorstroming en de kwaliteit van de haltes te verbeteren en moeten de routes en dienstregeling geoptimaliseerd worden. Om dit uit te kunnen voeren is samenwerking met de provincie en regiogemeenten noodzakelijk. Ten eerste omdat de provincie concessiegever is voor het busvervoer. Ten tweede omdat de HOV bussen rijden over de infrastructuur van de provincie en regiogemeenten. Het voorstel is dat een gezamenlijke projectorganisatie de acties onder haar regie uitvoert.

2.2 *Nader onderzoek is nodig om te bepalen welke HOV-corridors haalbaar zijn*

In het Actieplan zijn twaalf HOV-corridors benoemd, Het trolley netwerk in Arnhem en de "Rijnlijn" naar de WUR in Wageningen zijn 2 van deze HOV corridors.. Tot deze lijst is gekomen middels regionale overleggen. Deze corridors worden kansrijk geacht, maar nader onderzoek moet uitwijzen of dit ook daadwerkelijk het geval is. Hiervoor worden dit jaar verkenningen uitgevoerd. Belangrijke vragen hierbij zijn onder andere; Welke reizigerseffecten worden verwacht? Wat is het effect op de exploitatie? Welke route kan het beste gereden worden? Als het duidelijke is welke HOV-corridors daadwerkelijk worden gerealiseerd kunnen maatregelen worden uitgewerkt en uitgevoerd. Een aantal no-regret maatregelen worden dit jaar al uitgevoerd.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *De provincie kan uitgangspunten uit ons Toekomstbeeld naast zich neerleggen*

Als gemeente zijn wij verantwoordelijk voor de infrastructuur en beslissen wij over welke wegen bussen mogen rijden (hierna te noemen: Beschikbare Wegen). De provincie is concessieverlener van het OV en bepaalt welke routes de bussen rijden over de Beschikbare Wegen en hoeveel bussen. Wij worden gevraagd (jaarlijks bij de start van de nieuwe Dienstregeling) om mee te denken en input te leveren over de routes, maar gaan hier uiteindelijk niet over. Het kan dus zijn dat wij wel graag een wijk rechtstreeks verbonden zien met de binnenstad, maar dat de provincie er voor kiest om dit niet te doen.

2.1 *Het OV-exploitatiebudget is naar verwachting niet genoeg*

In 2016 is het OV-exploitatiebudget door Provinciale Staten vastgesteld. Verwacht wordt dat dit budget niet toereikend is om onze ambities voor zowel de stadslijnen als de HOV-corridors te realiseren. In maart 2019 hebben alle gemeenten in de regio Arnhem Nijmegen daarom gezamenlijk richting Provinciale Staten een lobbybrief gestuurd voor meer exploitatiebudget (bijlage 3). Op dit moment is nog niet duidelijk wat het standpunt hierover zal zijn van de nieuwe Staten.

Mochten de Staten te zijner tijd besluiten om het exploitatie budget niet of slechts gedeeltelijk te verhogen dan zal het ambitieniveau van het Actieplan bijgesteld moeten worden en zal uw raad hierover geïnformeerd worden.

Daarnaast is in reactie op het concept HOV actieplan (in september 2018) aangegeven dat de financiering van zowel de no-regret maatregelen als het vervolg (uitwerking corridors) nog onduidelijk was. Inmiddels is duidelijk dat deze kosten 100% vergoed worden door de provincie, behoudens de door de gemeente gemaakte uren van eigen personeel (zie ook onder kopje financiën).

Financiën

Het HOV Actieplan is op 2 april jl. vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Gelderland. Gedeputeerde Staten hebben op 2 april ook ingestemd met de uitvoering en financiering van de no-regretmaatregelen 2019. Voor uitvoering van deze no-regret maatregelen is € 3.775.000 beschikbaar gesteld, en vastgelegd in een subsidieregeling. Deze subsidieregeling wordt op 1 mei a.s. voor gemeenten open gesteld. Deze regeling is bedoeld om in 2019 aan de slag te gaan met verkenningen en no-regret maatregelen. Het uitvoeren van verkenningen (per HOV corridor)

- Het uitvoeren van infrastructurele maatregelen (no- regret)
- Het verbeteren van haltevoorzieningen (no-regret)

NO-REGRET MAATREGELLEN 2019 HOV-CORRIDORS

1	Uitvoeren van verkenningen	Aanpak per HOV-corridor of groepen van HOV-corridors	€ 775.000,-
2	Uitvoeren van infrastructuurmaatregelen	Optimalisatie Oude Zevenaarseweg Arnhem	€ 1.500.000,-
		Optimalisatie kruising Apeldoornseweg/ Cremerstraat Arnhem	€ 500.000,-
		Optimalisatie Rijnlijn (VRI's, infrastructuur, haltevoorzieningen)	€ 400.000,-
3	Verbeteren van haltevoorzieningen	Rondom binnenstad Nijmegen	€ 400.000,-
		Nijmegen Noord	€ 200.000,-
			€ 3.775.000,-

Verkenningen

Voor de uitvoering van de HOV- verkenningen heeft de provincie €775.000, - vrij gemaakt. De verkenningen worden volledig betaald door de provincie.

No-regret maatregelen

Voor de uitvoering van de no-regret HOV-maatregelen in Arnhem heeft de provincie 2 miljoen euro vrijgemaakt (optimalisatie Oude Zevenaarseweg en optimalisatie Jacob Cremerstraat. Op bladzijde 22 van het HOV Actieplan: "bestedingsplan 2019 HOV" (bijlage 2) is aangegeven dat de gemeente

Arnhem trekker is van beide Arnhemse no-regret maatregelen. Dat betekent concreet dat wij verantwoordelijk zijn voor de definitieve kostenraming en uitvoering van de maatregelen. Wij kunnen hier echter 100% subsidie (exclusief ambtelijke personele kosten) voor aanvragen bij de provincie (vanaf 1 mei is de subsidieregeling open).

Maatregelen na verkenningen

De exact benodigde financiële inzet na uitvoering van de HOV-verkenningen is nu nog niet te ramen. Hiervoor moeten eerst de verkenningen zijn uitgevoerd. Voor de periode 2020 tot en met 2023 is de grove inschatting dat jaarlijks een investeringsbudget nodig is van 4 tot 8 miljoen euro. Elk jaar zal er aan Gedeputeerde Staten een investeringsvoorstel gedaan worden. Daarbij is het uitgangspunt dat de provincie 100% van de investeringskosten, via een subsidie aan de gemeenten, voor haar rekening zal nemen. De gemeenten zullen als cofinanciering de eigen urenkosten dragen.

Uitvoering

De uitvoering van het Actieplan OV zal gedaan worden door een in 2019 op te starten projectorganisatie, waarin vertegenwoordigers zullen plaatsnemen vanuit de provincie, regiogemeenten en de steden Arnhem en Nijmegen. Het provinciale Vervoerberaad (voorzitter de gedeputeerde mobiliteit, leden het PFO mobiliteit regio Arnhem Nijmegen) fungeert daarbij als bestuurlijk opdrachtgever (zie bijlage 2, het schema op blz. 16 van het Actieplan HOV).

Communicatie

Niet van toepassing

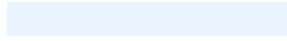
Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1: Toekomstbeeld stedelijk openbaar vervoer
- Bijlage 1A: investeringsopgave Arnhem
- Bijlage 1B: gewenst stedelijk HOV Arnhem, doorkijk 2030
- Bijlage 2: Samenwerken aan hoogwaardig OV (HOV Actieplan)
- Bijlage 3: Brief Regio Arnhem Nijmegen aan Statenfracties: huidige exploitatiebudget OV naar verwachting ontoereikend voor ambities HOV Actieplan/Toekomstbeeld

Besluit van

Zaaknummer

348654

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 23 april 2019, Cluster SBR nummer: 348654

gelet op artikel 108, eerste lid, van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het toekomstbeeld stedelijk openbaar vervoer (OV) Arnhem Nijmegen vast te stellen.
2. Het Actieplan Samenwerken aan hoogwaardig openbaar vervoer (Actieplan HOV) vast te stellen en dit samen met de provincie uit te voeren.

De griffier,

De voorzitter,

Gemeenten Nijmegen en
Arnhem

Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen

Eindrapport

Omdat we ons verplaatsen

adviseurs
mobiliteit
**Goudappel
Coffeng**

Gemeenten Nijmegen en Arnhem

Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen

Eindrapport

Datum 19 november 2018
Kenmerk NMG252/Bkh/V2
Eerste versie

Documentatiepagina

Oprachtgever(s)	Gemeenten Nijmegen en Arnhem
Titel rapport	Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen Eindrapport
Kenmerk	NMG252/Bkh/V2
Datum publicatie	19 november 2018

	Inhoud	Pagina
1	Aanleiding en doel	6
1.1	Aanleiding	6
1.2	Doel van het “Toekomstbeeld”	6
2	Beleidsuitgangspunten OV	7
2.1	Goed OV in de steden	7
2.1.1	Europa en Nederland goed bereikbaar	7
2.1.2	Economische noodzaak interne verbindingen	7
2.1.3	Rol in beleid en aansturing	8
2.2	OV-Visie van provincie Gelderland	8
2.3	Wat is goed OV	9
2.4	Stedelijk HOV: rol en eigenschappen	12
2.4.1	Eigen <i>look and feel</i>	12
2.4.2	Hoge frequentie	12
2.4.3	Korte reistijden	12
2.4.4	Opbouw van het HOV-netwerk	13
2.4.5	Trolleybussen	13
2.4.6	Trein	13
2.5	Stadsnet	14
2.6	Flexnet	15
2.6.1	Functie Flexnet in steden	15
2.6.2	Wanneer Flexnet	15
2.6.3	Flexnet in Arnhem en Nijmegen	16
2.6.4	Type Flexnet	16
2.6.5	Knooppunten, hubs	17
2.7	Kwaliteit voor iedereen	17
2.7.1	Halten op orde	17
2.7.2	Reisinformatie	18
2.7.3	De bus rijdt op tijd	18
3	Infrastructuur	19
3.1	Infrastructuur	19
3.2	Vertragingen in het OV-netwerk	19
3.3	Investeringsopgave kwaliteitsimpuls OV	22
3.4	Morgen aan de slag met no-regret maatregelen	25
4	Doorkijk naar 2030	26
4.1	Ontwikkeling OV-reizigers afgelopen jaren	26
4.1.1	Reizigersgroei	26
4.1.2	Positie van Arnhem en Nijmegen	26
4.2	Demografie	27
4.3	Economie	28
4.4	Sociaal-cultureel	28
4.5	Technologie	29
4.6	Duurzaamheid	30

4.7	Politiek	31
4.8	Groei van de vraag naar het openbaar vervoer	33
4.8.1	Arnhem	34
4.8.2	Nijmegen	35
5	Toekomstbeeld OV-netwerk	37
5.1	Inleiding	37
5.2	Criteria voor een HOV-route	37
5.3	Arnhem	38
5.4	Nijmegen	39
5.5	Stadsnet	41
5.6	Flexnet	41
Bijlage 1		42
	Bestaand beleid van gemeenten Arnhem en Nijmegen	
Bijlage 2		44
	Opzet van het HOV-netwerk	
Bijlage 3		47
	Voorbeeld van een HOV-bushalte	
Bijlage 4		48
	Projecten t.b.v. doorstroming	

1

Aanleiding en doel

1.1 Aanleiding

De mobiliteit in en rond Nijmegen en Arnhem blijft groeien. Het openbaar vervoer (OV) zal zijn rol daarin moeten uitbreiden om de regio bereikbaar te houden. Ook de sociale functie heeft een prominente rol. In deze nota geven de gemeenten Nijmegen en Arnhem hun visie op het OV in de komende jaren.

Provincie Gelderland is concessieverlener voor het OV in de regio. De provincie heeft in 2017 haar OV-Visie vastgesteld. Centraal staat daarin een driedeling van het openbaar vervoernetwerk in Vastnet (de regionale trein en het hoogwaardig openbaar vervoer per bus), Stadsnet en Flexnet. De uitwerking van dit principe vindt plaats in de regio's. De provincie heeft daarom aan de gemeenten Arnhem en Nijmegen gevraagd de uitwerking van haar OV-visie voor de steden gezamenlijk vorm te geven. Deze nota "Toekomstbeeld OV Arnhem en Nijmegen" is daarvan de weerslag. Buslijnen met een overheersend regionaal karakter zijn (nog) niet in de studie betrokken; toevoeging daarvan zal de waarde van de nota versterken.

1.2 Doel van het "Toekomstbeeld"

Deze nota "Toekomstbeeld OV Arnhem en Nijmegen" heeft enkele doelen. Ten eerste geeft het voor de provincie Gelderland inzicht in de wijze waarop de OV-netwerken in Arnhem en Nijmegen vormgegeven kunnen worden als uitwerking van het provinciaal OV-beleid. Daarnaast biedt het voor de nieuwe concessie die eind 2022 van start gaat, aan de inschrijvende vervoerders zicht op de wensen van beide gemeenten. De vervoerders kunnen hun bieding daarop richten. Ook geeft het Toekomstbeeld houvast voor investeringen in de infrastructuur voor het OV. Ten slotte is het bruikbaar als input voor de omgevingsvisies van beide gemeenten.

2 Beleidsuitgangspunten OV

2.1 Goed OV in de steden

De stedelijke regio Arnhem-Nijmegen is de economische motor van de provincie Gelderland. De provincie Gelderland heeft met de colleges van B&W van Arnhem en Nijmegen in 2016 een bestuursakkoord gesloten om de regio Arnhem-Nijmegen in de top van Nederland te krijgen. De regio heeft alles in huis om dit waar te maken. Het heeft onder andere hoogwaardige kennislocaties, hoogopgeleide en creatieve bevolking, onderwijs- en kennisinstelling van wereldformaat, innovatieve bedrijvigheid en is het culturele centrum voor Oost-Nederland.

2.1.1 Europa en Nederland goed bereikbaar

Om de provinciale en regionale economische ambities waar te maken, moet optimaal gebruik gemaakt worden van de gunstige natuurlijke ligging van de regio. Arnhem en Nijmegen hebben een zeer gunstige ligging aan de spoor- en vaarwegen in Nederland en Europa. Daarmee is de regio vanuit de Randstad (Schiphol), Nordrhein Westfalen (vliegveld Düsseldorf) en de rest van Nederland en Europa goed bereikbaar.

Omdat de regio vanuit Europa en Nederland zo goed bereikbaar is, wordt het essentieel dat er binnen de regio optimale verbindingen zijn voor economische en maatschappelijke functies. Omdat de beschikbare wegcapaciteit aan zijn maximale benutting zit, speelt het OV in toenemende mate een bepalende rol of de regio voldoende intern is ontsloten en verbonden. Dat maakt dat het OV binnen de stedelijke regio naar een hoger niveau gebracht moet worden.

2.1.2 Economische noodzaak interne verbindingen

Niet alleen het toepassen van een regionale innovatieve techniek (zoals trolley 2.0 of waterstof) heeft een economische meerwaarde. Ook het verbeteren van de verbinding tussen de steden Nijmegen, Arnhem en Wageningen heeft een ruimtelijk economische meerwaarde. Zo worden in het advies "Toekomst van de stad" van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (2014) goede verbindingen binnen stedelijke netwerken sterk gerelateerd aan het begrip complementariteit. In dit advies betoogt de raad dat het noodzakelijk is om het gebrek aan massa en dichtheid van Nederlandse steden (ten opzichte van grote steden en stedelijke netwerken over de grens) te compenseren en

om op een fundamenteel andere manier naar concurrentie en samenwerking tussen steden te kijken.

Regionale werkgevers- en economische organisaties vinden het verbeteren van de OV-bereikbaarheid van economische kernlocaties essentieel om de concurrentiepositie van onze regio te verbeteren. In toenemende mate gaat het daarbij vooral om het voldoende ontsluiten van arbeidspotentieel voor bedrijven. In onze regio betekent dat het snel verbinden van woonlocaties met werklocaties.

2.1.3 Rol in beleid en aansturing

Het busvervoer in en rond Arnhem en Nijmegen maakt deel uit van de concessie Arnhem Nijmegen. Deze heeft een looptijd van december 2012 tot en met december 2022. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben een actieve adviserende rol bij de provincie Gelderland in de huidige concessie Arnhem Nijmegen. De gemeenten hechten hieraan veel waarde gezien het grote belang van OV voor het stedelijk functioneren.

2.2 OV-Visie van provincie Gelderland

De provincie Gelderland hanteert in haar OV-visie drie samenhangende niveaus voor het OV in de steden: Vastnet, Stadsnet en Flexnet. Kenmerken daarvan zijn als volgt:

Vastnet

- Tussen steden en knooppunten;
- Trein en HOV-bus.

Stadsnet

- In de grote steden, waaronder zeker Arnhem en Nijmegen;
- Waar de auto een probleem is.

Flexnet

- Overal;
- Allerlei concepten;
- Vrijwilligers, OV-bedrijven en derden;
- Met en zonder financiële steun van de provincie of andere overheden.

De figuur geeft de opbouw van het systeem weer.

In de volgende paragrafen wordt toegelicht hoe de gemeenten Arnhem en Nijmegen deze opbouw van het OV-netwerk uitwerken. In hoofdstuk 5 wordt concreet uitgewerkt wat dit betekent voor het OV-netwerk in Arnhem en Nijmegen.

2.3 Wat is goed OV

De reiziger bepaalt wat goed OV is. De “Klantwensenpiramide” (zie afbeelding) is een gangbare indeling in typen wensen van OV-reizigers. Als basis, onderaan de piramide, dienen de veiligheid en betrouwbaarheid van het OV-systeem op orde te zijn. Als de reiziger vindt dat die onvoldoende zijn, zal hij (of zij) niet eens overwegen om met het OV te reizen. Het volgende type klantwens betreft snelheid van de reis en reisgemak. De reiziger verwacht dat deze goed zijn; wanneer dat niet zo is, zal hij minder gebruik gaan maken van het OV. Ten slotte zijn er de aspecten comfort en beleving; op deze aspecten zullen positieve ervaringen leiden tot meer OV-gebruik.

De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben op basis van deze klantwensen de drie niveaus uit het provinciaal beleid uitgewerkt: Stedelijk HOV, Stadsnet en Flexnet. De aspecten die de reiziger belangrijk vindt, zijn daarin onderscheiden. De driedeling in typen OV is minder scherp dan zij lijkt, mengvormen zijn denkbaar.

<i>aspect</i>	<i>Stedelijk HOV-net</i>	<i>Stadsnet</i>	<i>Flexnet</i>
stelsysteem	Samenhangend OV-systeem, reiziger is leidend en niet een systeemkenmerk. Netwerk is afgestemd op de regionale lijnen en de trein.		
rijtijd	Deur-tot-deur concurrerend met auto. Staat alleen stil op halten, tenzij conflict met ander HOV of op Centrumring (Arnhem) of Singels (Nijmegen).	Vaste rijtijd volgens een dienstregeling	Varieert
betrouwbaarheid	Rijdt "altijd" op tijd dankzij eigen businfra waar dat nodig is (95% van de ritten komt op tijd op knooppunten).	Zo goed mogelijk	Varieert
frequentie	Spits ≥ 6 x pu Overdag ≥ 4 x pu Altijd ≥ 2 x pu (niet in nacht) Zie tabel voor details	Varieert, altijd ≥ 2 x pu	Veelal geen vaste frequentie
exploitatieperiode	Ma-vr: 6.00-24.00 Zat: 8.00-24.00 Zon: 9.00-24.00	Ma-vr: 6.00-24.00# Zat: 8.00-24.00# Zon: 9.00-24.00# #: In zeer stille uren is geen exploitatie nodig wanneer het aantal reizigers te gering is voor ≥ 2 ritten per uur	Varieert, kan beperkt zijn in een gebied tot bijvoorbeeld de avond

Zit- en staanplaatsen	In dal altijd zitplaats, in spits staanplaats kan mits over korte afstand	In dal bijna altijd zitplaats, in spits staanplaats kan mits over korte afstand	Bij toepassing met voertuig: alleen zitplaatsen
type route	Gestrekt van en naar knooppunten. Vertrektijden van lijnen op elkaar afgestemd (om-en-om) op gezamenlijke assen.	Van en naar knooppunten	Veelal ontsluitend, hangt af van functie in het gebied
Halte-afstanden	Centrum meer halten, knooppunten, daarbuiten grotere afstanden (> 600 meter). Halten zonder in- of uitstappers op een rit zijn zeldzaam (zie ook betrouwbaarheid).	Korte afstanden (400 meter)	Korte afstanden of zonder vaste halten, hangt af van functie in het gebied
Voertuig, comfort	Hoogwaardige uitstraling. Comfort op langere afstanden: ruimere zitplaatsen, airco, goede vering.	standaard	Klein voertuig
huisstijl	Eigen <i>HOV tramlook</i>	Geen afwijkende voorschriften	lokaal
lijnummer	Herkenbaar als HOV	"gewoon" nummer	Hangt af van type Flex
Halte-accommodatie	Kwalitatief hoogwaardige halte in onderhoud en inrichting. Altijdabri, bankje en DRIS. Fietsenstalling of -klemmen. Herkenbare kleurstelling van alle halte-elementen.	Abri en DRIS op halten met veel instappers. Fietsenstalling of -klemmen waar nodig.	Niet vastgelegd
tarief	OV-tarief, geen toeslag	OV-tarief	Eigen tarief, max. OV-tarief wanneer het vervanging van regulier OV is

Frequenties Stedelijk HOV-net

Werkdag	Frequentie	Zaterdag	Frequentie	Zondag	Frequentie
6:00-7:00	4x per uur	8:00-10:00	2x per uur	8:00-12:00	2x per uur
7:00-9:00	6x per uur	10:00-18:00	4x per uur	12:00-18:00	4x per uur
9:00-15:00	4x per uur	18:00-24:00	2x per uur	18:00-24:00	2x per uur
15:00-18:30	6x per uur				
18:30-20:00	4x per uur				
20:00-24:00	2x per uur				

In alle gevallen zijn de ritten goed over het uur verspreid. In perioden dat het aantal reizigers te laag is om een HOV-frequentie te rechtvaardigen, is af te wegen of die frequentie op termijn wel realistisch is, of de lijn wel voldoet aan HOV-kenmerken of dat met een uitzondering gewerkt kan worden. Lege bussen passen niet bij HOV.

2.4 Stedelijk HOV: rol en eigenschappen

In de opbouw van OV-netwerken staat HOV bus (Hoogwaardig Openbaar Vervoer) op een gelijke positie als de trein. De gemeenten onderschrijven dit uitgangspunt van de provincie Gelderland en werken het in de volgende paragrafen uit. In de regio Arnhem-Nijmegen komt regionaal HOV en stedelijk HOV voor. Beide vormen van HOV verbinden steden en knooppunten. HOV bus heeft meer een verbindend dan een ontsluitend karakter, en is meer gericht op langere afstanden.

De invulling van HOV-bus op de verschillende aspecten is in de voorgaande tabel weergegeven. Enkele aspecten worden onderstaand toegelicht.

2.4.1 Eigen look and feel

Omdat de reiziger bij HOV veelal langere reizen maakt, is meer comfort logisch. In de Randstad is R-Net het HOV-product voor trein, metro, tram en bus. Reizigers waarderen de aparte productformule, bestaande uit luxer materieel, een afwijkende kleurstelling van materieel en halten, fietsenstallingen, grotereabri's op de halten en imago. Een reizigersgroei van 10% wordt hieraan toegeschreven (bron bijvoorbeeld: Evaluatie R-net lijn 400 Leiden Zoetermeer, provincie Zuid-Holland, 2016).

Om HOV-net voor de reizigers herkenbaar te maken, is een eigen HOV-uitstraling essentieel. De *tramlook* kan er voor zorgen dat reizigers HOV-net als tram ervaren, wat een bijdrage levert aan het imago en daarmee reizigersgroei.

Bij HOV-bus heeft elke halte een hoogwaardigeabri. De halte moet verder zodanig zijn aangelegd dat de bus dicht tegen het perron kan staan, zodat reizigers zonder "kier" kunnen instappen. In bijlage 3 zijn schetsen opgenomen van twee standaardsituaties.

2.4.2 Hoge frequentie

Reizigers ervaren HOV als hoogwaardig wanneer het herkenbaar is en op alle aspecten aan de verwachtingen voldoet. Een hoge frequentie en korte reistijden zijn essentieel. Voor stedelijk HOV is een frequentie van minimaal zes keer per uur in de spits reëel. Buiten de spits is vier keer per uur de HOV-standaard. Alleen in de zeer stille uren (zoals de avond) is een bus elk half uur het minimum.

Op uitlopers van het netwerk kan HOV in sommige gevallen minder vaak rijden. Dit vermijdt het rijden met lege bussen.

2.4.3 Korte reistijden

HOV haalt een groot deel van zijn kracht uit korte reistijden. Een goede doorstroming van de bussen is onontbeerlijk, in de file staan past er niet bij. Op trajecten met vertragingen is aparte infrastructuur voor de HOV-bus noodzakelijk. Een korte reistijd betekent dat de reistijd van deur tot deur kan concurreren met de auto. Wachtijd op de HOV-bus wordt gecompenseerd door het niet hoeven zoeken van een parkeerplaats in bijvoorbeeld het centrum of bij een kantorencomplex.

2.4.4 Opbouw van het HOV-netwerk

Voor de opzet van het stedelijke HOV-netwerk in Arnhem en Nijmegen zijn vier principes gehanteerd (zie uitwerking in bijlage 2):

- Vertrektijden afgestemd
- Bundelen: aantakken of doorrijden
- Bundelen tot HOV of meerdere lijnen
- HOV-lijnen rijden door op knooppunten

In het algemeen is voor de beide stedelijke netwerken de voorkeur voor afgestemde vertrektijden, doorrijden (niet aantakken), in beperkte mate bundelen en doorrijden op knooppunten. Per HOV-tracé worden deze afwegingen gemaakt, waarbij de reizigersbelangen van de diverse groepen reizigers, aansluitingen in het netwerk, exploitatiekosten en bijvoorbeeld helderheid van het netwerk criteria zijn.

2.4.5 Trolleybussen

In Arnhem zijn de trolleybuslijnen als stedelijk HOV de dragers van het OV. De gemeente Arnhem hecht aan zijn trolleybus. Qua emissieloos openbaar vervoer loopt Arnhem al jaren voor op de rest van het land. Ook reizigers waarderen de trolleybus. Reizigers geven aan de "gewone" bussen in de concessie Arnhem Nijmegen het rapportcijfer 7,7. Voor de Arnhemse trolleybussen is het rapportcijfer 7,9 (CROW Klantenbarometer 2017).

Momenteel wordt Trolley 2.0 ontwikkeld. Trolley 2.0 betekent dat een trolleybus op trajecten zonder bovenleiding kan rijden. De bus heeft accu's die worden opgeladen tijdens het rijden onder bovenleiding. Het maakt emissieloos rijden mogelijk met beperkte investeringen. Het aanleggen van de laad-infrastructuur voor elektrische bussen blijkt daar veelal tijdrovend en kostbaar. Trolley 2.0 beperkt het opladen van bussen op eindpunten, wat hoge kosten vermijdt van bussen die tijdens het opladen geen reizigers kunnen vervoeren.

De gemeenten Nijmegen en Arnhem vinden lage emissies van het OV belangrijk. Inzet van zero emissie bussen in de stad is dan ook vanzelfsprekend. Benutten van de bestaande trolleybovenleiding vermijdt dubbele investeringen in laadinfrastructuur (voor bussen met en zonder trolley).

2.4.6 Trein

De stations Arnhem en Nijmegen worden bediend door de ICE (Arnhem) en veel Intercity's en stoptreinen. De afgelopen jaren zijn treinen vaker gaan rijden, is station Nijmegen Goffert geopend en is de kwaliteit van diverse stations verbeterd. Het aantal treinreizigers op de stations Arnhem en Nijmegen is sterk gegroeid. Dit past in het landelijke beeld.

Voor de komende jaren verwachten NS en ProRail voortgaande groei van het aantal treinreizigers. Dit is deels te danken aan voorziene verbeteringen van het treinnetwerk. Zo is in 2023 op de verbinding Nijmegen – Arnhem – Utrecht – Amsterdam een frequentieverhoging gepland van vier naar zes ritten per uur als onderdeel van PHS (Programma Hoogfrequent Spoor). Andere mogelijke uitbreidingen zijn sneltreinen op de lijnen van Arnhem richting Winterswijk en van Nijmegen richting Venlo. Verdubbeling van het aantal ICE's naar een uurdienst is ook een mogelijkheid.

De trein heeft een grote rol in het vervoer over middellange en lange afstanden. Hij verzorgt vervoer tussen Arnhem en Nijmegen, en met de regio's en de andere landsdelen. De stations Arnhem Presikhaaf en Nijmegen Heyendaal hebben een belangrijke functie voor de nabijgelegen onderwijslocaties (respectievelijk HAN en Radboud Universiteit Nijmegen Campus Heyendaal). Wenselijk is het laten rijden van meer treinen naar deze stations. De omvang van die reizigersstromen is, zeker bij voortgaande groei, meer geschikt voor vervoer per trein dan per (HOV-)bus.

De gemeenten Arnhem en Nijmegen vinden een grotere rol voor de trein als drager van het OV-netwerk in de regio noodzakelijk. Daarvoor lopen al diverse studies en projecten. Het valt buiten deze nota om daar dieper op in te gaan. Bij realisatie is aanpassing van het busnetwerk logisch.

2.5 Stadsnet

Wanneer het aantal reizigers voldoende is voor een buslijn, maar niet op HOV-niveau, rijdt volgens de OV-Visie van de provincie Gelderland Stadsnet. Dit kunnen alle typen buslijn zijn: een spitslijn, een lijn die de hele dag rijdt maar niet met een hoge HOV-frequentie of bijvoorbeeld een zomerlijn.

Het streven van de gemeenten Arnhem en Nijmegen is om elke wijk in Arnhem en Nijmegen rechtstreeks met het station en/of centrum te verbinden. Wanneer echter het aantal inwoners te gering is om (minimaal) een halfuurdienst te bieden, is een reis met goede overstap acceptabel. Dit vergt een goede outillage van de overstaphalte en een korte betrouwbare overstaptijd. Afhankelijk van de loopafstanden in een wijk, kan het te verkiezen zijn om een lijn die wel naar het station rijdt via de wijk te laten rijden met een meer gestrekte route. Tegenover langere loopafstanden staat dan een rechtstreekse verbinding.

De frequentie van elke lijn in het stadsnet is scherp afgestemd op het aantal reizigers. Het laten rijden van nagenoeg lege bussen is niet effectief. De exploitatiekosten kunnen dan beter aangewend worden voor drukke buslijnen. Inzet van kleine voertuigen op rustige lijnen en grote voertuigen op de drukke lijnen is logisch.

Lijnen die verbindingen bieden buiten de centrale stations om (tangent-lijnen) zijn een zinvolle aanvulling op het netwerk. Ze verkorten de reistijd en maken een overstap overbodig. Tangent-lijnen zijn haalbaar als er veel rechtstreekse reizigers zijn. De minimale frequentie voor een tangent-lijn is een kwartierdienst in de spits en een halfuurdienst tussen de spitsen. Een tangent-lijn die minder vaak rijdt, zal in het algemeen te weinig reizigers trekken ten opzichte van de frequente lijnen die via de centrale stations rijden met een overstap. Een voorbeeld van een tangent-lijn is lijn 13/15 tussen Wijchen enerzijds en het Canisius Wilhelmina Ziekenhuis en de Radboud Universiteit Campus Heyendaal anderzijds.

2.6 Flexnet

2.6.1 Functie Flexnet in steden

Arnhem en Nijmegen kennen in hun lokale OV-netwerken vooral dikke reizigersstromen, met meer reizigers dan lijnen in de regio. In Nederlands OV wordt een uurdienst beschouwd als het minimum, zeer rustige perifere landsdelen uitgezonderd. Voor reizigers in stedelijk OV echter is een uurdienst niet zinvol. Ze zullen er weinig gebruik van maken door de lange wachttijden (vooral bij een overstap) en het beperkte aantal vertrekmogelijkheden. In stedelijke netwerken kunnen reizigers vaak een alternatieve reis maken met lijnen die wel elk half uur of vaker rijden. Daarom trekken Arnhem en Nijmegen de conclusie dat in stedelijk OV het aanbod van regulier OV minimaal een halfuurdienst moet zijn.

Flexnet kan een functie in het stedelijke OV-netwerk hebben wanneer een vaste lijndienst met een halfuurdienst niet (meer) te exploiteren is met een acceptabele kostendekking. Dit kan het geval zijn in gebieden met lage dichtheden, zoals een bedrijventerrein zonder grote kantoorcomplexen of een deel van de stad met weinig woningen. Ook kan Flexnet zinvol zijn op momenten van de dag dat er te weinig OV-reizigers zijn voor een halfuurdienst. Dit kan bijvoorbeeld in de avond of zondagochtend het geval zijn in bepaalde delen van de steden.

Ook kan Flexnet een aanvullende functie op het OV hebben. In gebieden waar het OV-netwerk grote afstanden tot halten kent, kan Flexnet een middel zijn om het OV dichterbij te brengen. Of dit met een "buurtwinkelbus", een fietsensysteem of iets anders gebeurt, is lokaal uit te werken.

Inzet van Flexnet kan ook zinvol zijn wanneer daardoor een bestaande buslijn voor een grote groep reizigers aan waarde wint. Bijvoorbeeld het strekken van een route waarbij Flexnet op het "vervallen" gedeelte de functie van de gestrekte lijn overneemt. Dit is zinvol als het aantal reizigers op het "vervallen" gedeelte veel lager is dan het aantal reizigers dat er voordeel van ondervindt.

Flexnet is een type OV dat de komende periode zijn uitwerking gaat krijgen. Ook buiten de provincie Gelderland zijn typen Flexnet aan de orde. De gemeenten Arnhem en Nijmegen zullen ervaringen in het land volgen. Toepassingen in beide steden kunnen dan weloverwogen worden ingevoerd. Omdat Flexnet meer is toegesneden op de dunne reizigersstromen, zullen de steden in mindere mate een voortrekkersrol vervullen.

2.6.2 Wanneer Flexnet

Arnhem en Nijmegen beschouwen Flexnet pas als vervanging van OV wanneer een bestaande stedelijke lijndienst een lagere frequentie heeft (of zal krijgen) dan een halfuurdienst. De vervoerder (in de huidige concessie Hermes) bepaalt de frequentie op basis van reizigersstromen, de efficiënte inzet van personeel en materieel en overwegingen als verwachte ontwikkelingen in het gebied, de aanwezigheid van

alternatief OV in de nabijheid of anderszins. Elke situatie is verschillend, dus algemeen geldende normen zijn niet reëel.

Inzet van Flexnet als aanvullend systeem op het OV-netwerk in een gebied kent voor Arnhem en Nijmegen andere criteria. Het staat de vervoerder vrij om alle denkbare typen Flexnet toe te voegen op het OV-netwerk. Uitgangspunt moet zijn dat Flexnet het bestaande OV versterkt. Dit kan zijn door het bieden van extra mogelijkheden om OV-halten te bereiken of verbindingen te bieden die met het reguliere OV niet of minder goed worden geboden. Zo kan Flexnet een snelle verbinding met een ander gebied bieden waarmee reizigers een overstap vermijden of een veel kortere reistijd hebben.

Bij Flexnet is duidelijkheid voor de (potentiële) reizigers van belang. Een Flexnetsysteem moet helder zijn in al zijn facetten. Een campagne bij introductie en tijdens de exploitatie zijn van belang. Flexnet is (vooralsnog?) minder vanzelfsprekend dan regulier OV. Wanneer Flexnet gedurende bepaalde uren van de dag beschikbaar is, bijvoorbeeld in een wijk alleen in de avond wanneer het aantal reizigers te laag is voor een halfuurdienst, dient deze periode voor reizigers eenduidig te zijn en niet te kort. Een Flexnetsysteem dat bij wijze van voorbeeld alleen op werkdagen tussen 23.00 uur en 0.30 uur functioneert, kan niet functioneel zijn.

2.6.3 Flexnet in Arnhem en Nijmegen

Wanneer Flexnet wordt ingevoerd als vervanging van bestaand OV, dient het tarief voor reizigers maximaal het huidige OV-tarief te bedragen. Arnhem en Nijmegen hechten sterk aan de sociale functie en betaalbaarheid van het OV. Flexnet als aanvulling op bestaand OV kan wel een hoger tarief hebben.

Bij Flexnet is ook van belang dat in Arnhem en Nijmegen voor een deel van de inwoners gebruik van de fiets niet vanzelfsprekend is. Dit kan zijn oorzaak vinden in lichamelijke oorzaken, culturele maar ook praktische zoals de afwezigheid van een goede plaats om de fiets te stallen in flats of woningen zonder schuur.

De reizigersstromen in Arnhem en Nijmegen zijn zodanig, dat het vervangen van een gehele lijn door Flexnet nauwelijks aan de orde is. Denkbaar zou zijn een ondergrens voor een OV-lijn op het niveau van een Buurtbus. Dit betekent maximaal 80-100 reizigers per dag; bij meer reizigers blijkt inzet van een standaardbus of een extra buurtbus nodig. Ook rustige stadslijnen in Arnhem en Nijmegen hebben altijd meer dan 100 reizigers per dag.

2.6.4 Type Flexnet

Flexnet is in vele verschijningsvormen denkbaar: een buurtbus of een app waarop ritten gevraagd en aangeboden worden of een doordacht fietsensysteem. In en rond Arnhem en Nijmegen zijn deelfietsen (zoals OV-Fiets), de buurtbus en Breng Flex al gangbaar. Waar deze systemen het regulier OV aanvullen, hebben ze meerwaarde voor het OV-systeem.

Het tarief van Breng Flex voor reizigers (€ 3,50 per rit) is hoger dan het OV-tarief. Met dit tarief is het voor Arnhem en Nijmegen geen goed voorbeeld als het vervanging van bestaand OV is.

In de stad is de keuze voor het type Flexnet onder andere afhankelijk van:

- Het aantal inwoners of bezoekers dat er (potentieel) gebruik van maakt;
- De mate waarin men gewend is aan regulier OV in de wijk;
- Het aantal mensen dat minder goed ter been is;
- De mate waarin de fiets een alternatief is (in samenhang met leeftijden, fietsbezit, afstanden);
- Het autobezit;
- Het aantal mensen met een laag inkomen;
- De voorzieningen op korte afstand (zoals een winkel);
- Het aantal lokale vrijwilligers dat een initiatief kan opzetten en “in de lucht” houden.

Per situatie verschilt het meest geschikte type Flexnet. Zeker wanneer het als vervanging van regulier OV wordt overwogen, moet dit geschieden met de bovengenoemde overwegingen.

2.6.5 Knooppunten, hubs

Een vorm van Flexnet is een OV-knooppunt (ook hub genoemd) waar aanvullende vormen van vervoer beschikbaar zijn. Dit kan bijvoorbeeld deelfietsen betreffen, maar ook een deelautosysteem. In zekere zin kan men een bushalte in een woonwijk met een goede fietsenstalling ook als een hub beschouwen.

Een hub met deelfietsen is zinvol als er verspreide bestemmingen zijn die elk te klein zijn om bediening met een bushalte te verantwoorden. Dit geldt bijvoorbeeld voor bedrijventerreinen. In woonwijken liggen deelfietsen minder voor de hand: de meeste reizigers hier wonen in de wijk en zullen met de eigen fiets naar de halte komen.

2.7 Kwaliteit voor iedereen

Goed openbaar vervoer vergt dat de kwaliteit op orde is, of het nu HOV, Stadsnet of Flexnet betreft. De uitwerking van het netwerk is in de vorige paragrafen belicht. Deze paragraaf belicht de aspecten die voor elke vorm gelden: de halte, stiptheid en informatie.

2.7.1 Halten op orde

Elke halte met meer dan 50 instappers heeft in beginsel eenabri die bescherming biedt tegen wind en regen. De omvang van deabri is zodanig dat ook op drukke momenten iedereen een schuilplaats kan vinden. In deabri is reisinformatie aanwezig met vertrektijden van de bussen, de routes, een plattegrond van het netwerk en een verwijzing naar aanvullende informatie die men met een mobieltje kan inzien. Daar waar geenabri geplaatst kan worden door ruimtegebrek, is een bankje aanwezig.

Op halten van HOV-lijnen zijn fietsenklemmen aanwezig met de mogelijkheid de fiets met een ketting te bevestigen. Een overdekte fietsenstalling en fietskluisen zijn wenselijk op drukkeren halten en op halte waar (dure) elektrische fietsen worden gestald. In gebieden met korte afstanden naar de halte kan van een fietsenstalling worden afgezien als de reizigers overwegend te voet naar de halte komen.

2.7.2 Reisinformatie

Alle halten van HOV-lijnen en de halten met veel instappers van Stadsnet hebben een display met de werkelijke vertrektijden (DRIS: Dynamisch Reis Informatie Systeem). Zo een display geeft de reiziger op eenvoudige wijze informatie over de verwachte wachttijd.

De informatie in de bussen en bijvoorbeeld op de website van de vervoerder voldoet aan de vereisten van deze tijd: helder, dynamisch en eenvoudig vindbaar.

2.7.3 De bus rijdt op tijd

Vooraf voor HOV maar ook voor Stadsnet geldt dat de bussen op tijd moeten rijden. Dit is bij HOV (zie aldaar) uitgewerkt. Te vroeg vertrekken vanaf een halte komt nooit voor. Omdat vertragingen nooit uit te sluiten zijn, is goede actuele reisinformatie onontbeerlijk.

3

Infrastructuur

3.1 Infrastructuur

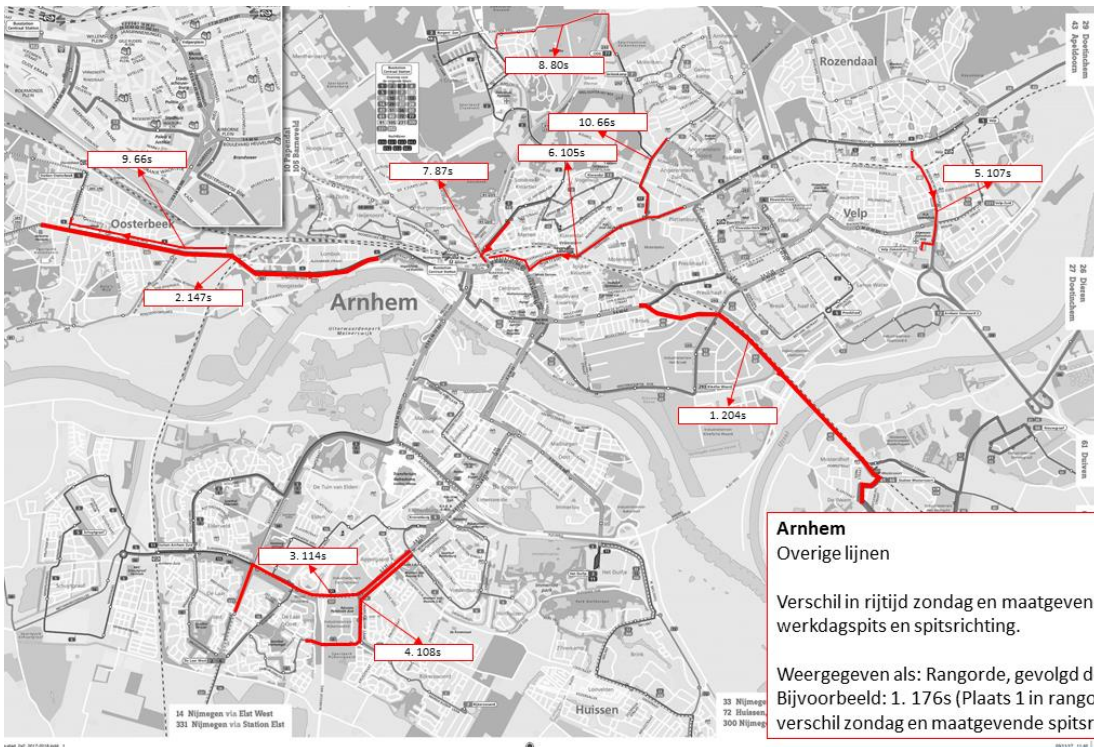
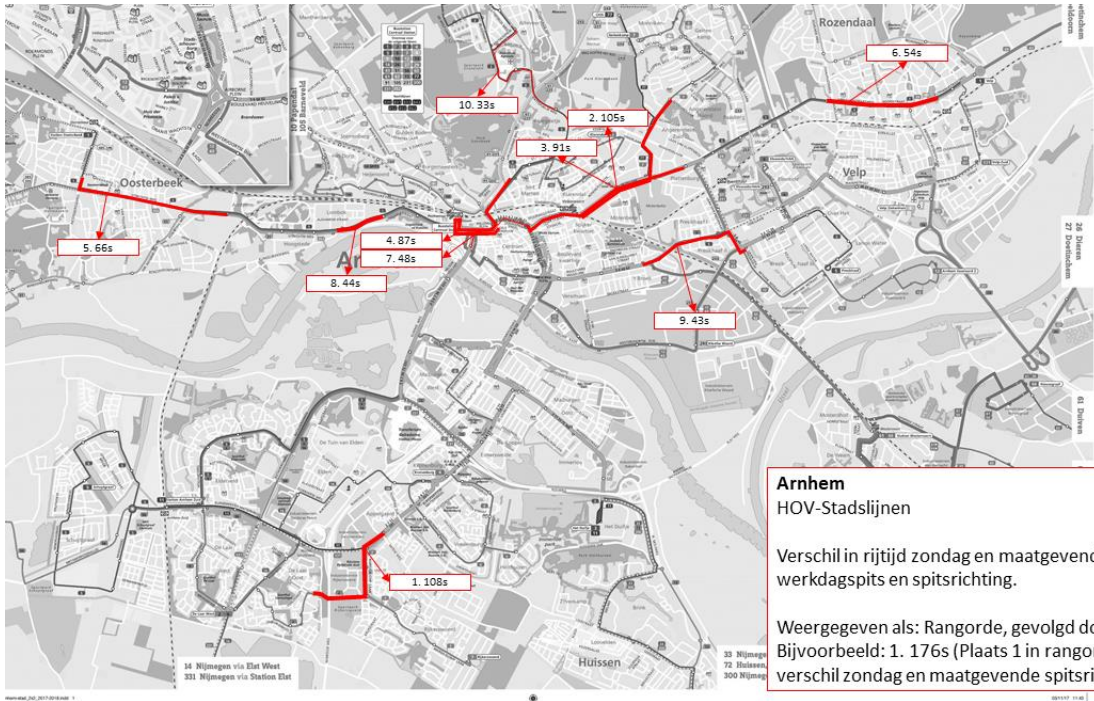
Voor reizigers zijn korte reistijden van belang en een kleine kans op vertragingen. Dit geldt nog sterker bij HOV-lijnen die een hoge kwaliteit bieden. Op plaatsen waar het OV vertraging ondervindt, is eigen infrastructuur voor het OV wenselijk. Dit kan bestaan uit eigen busbanen of busstroken en/of voorzieningen in de verkeerslichten die groen licht geven aan bussen. De mate van vertraging, de ruimtelijke mogelijkheden, de kosten en de gevolgen voor ander verkeer bepalen de mogelijkheden.

3.2 Vertragingen in het OV-netwerk

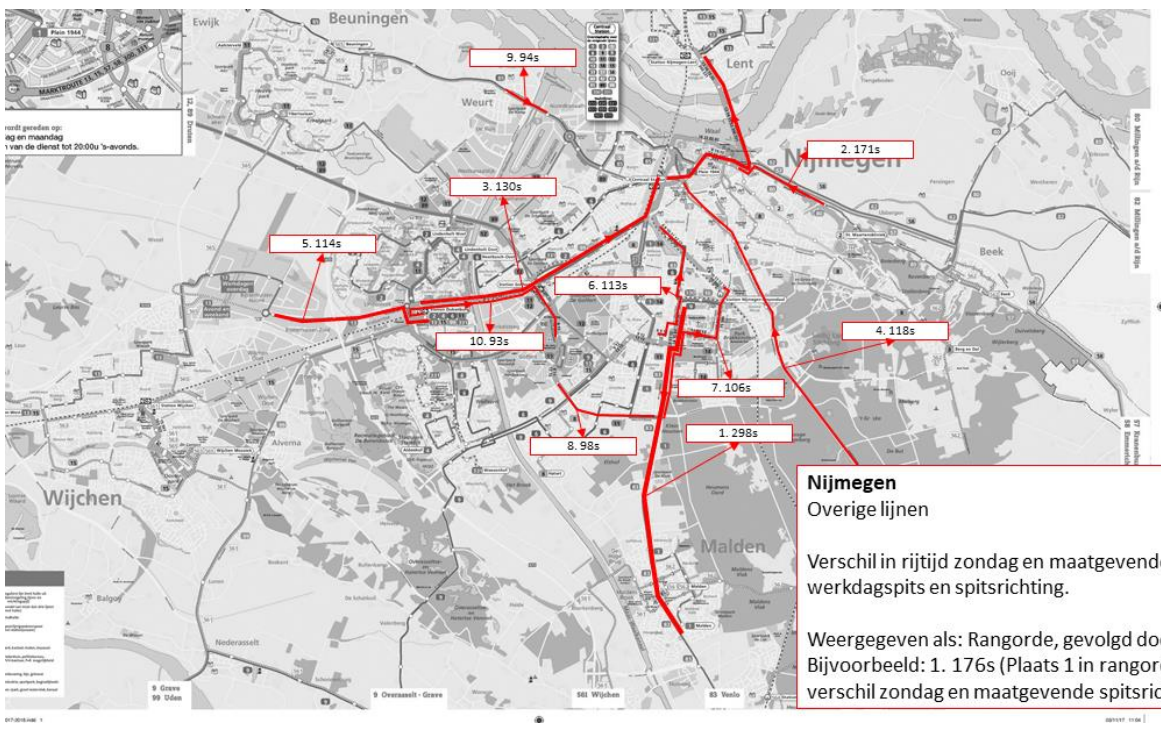
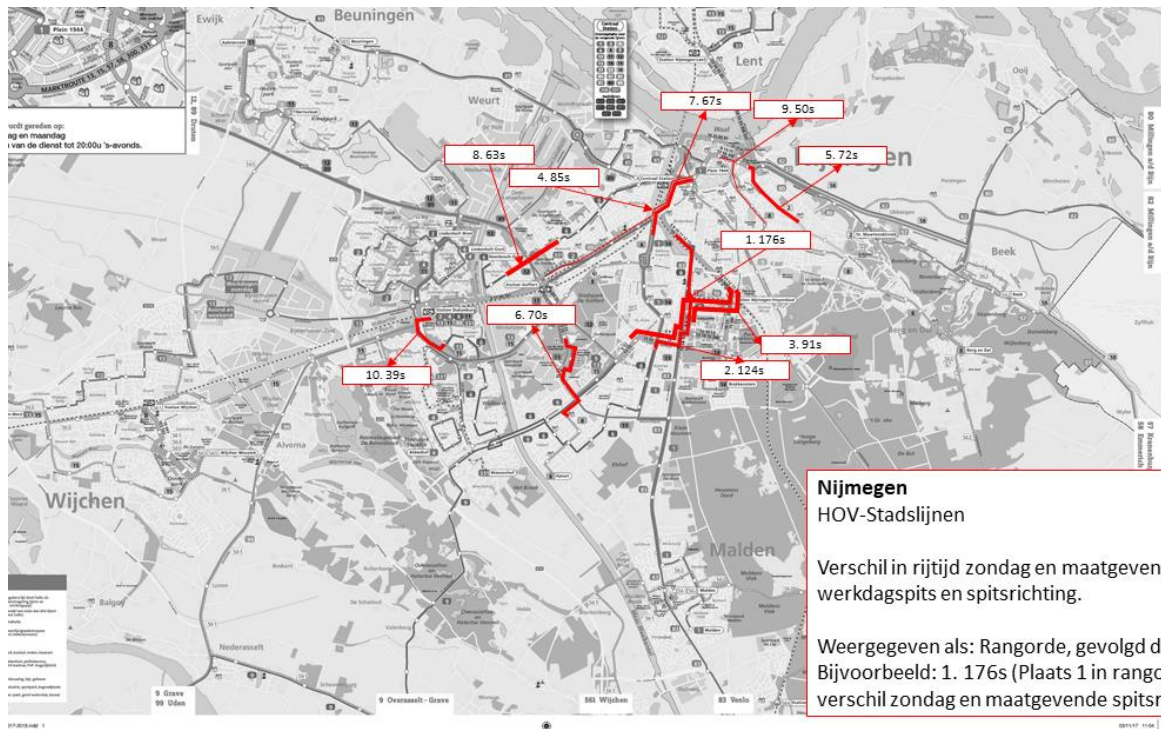
Voor het hele OV-netwerk in de stedelijke regio Arnhem Nijmegen zijn de vertragingen in beeld gebracht. Daarvoor zijn de werkelijke vertrektijden van alle bussen op alle haltes in november 2017 geanalyseerd. Hiermee zijn 'vertragingsskaarten' gemaakt. Hierop is te zien waar bussen de meeste vertraging hebben. Vertraging is in deze studie het verschil in de gemiddelde rijtijd op werkdagen in de spits ten opzichte van de zondag. Omdat er op zondag minder overig verkeer is waarmee de bus rekening moet houden, zal de zondagse rijtijd altijd korter zijn dan die op werkdagen in de spits. Bij deze definitie is een (geringe) mate van "vertraging" altijd aan de orde.

Op de kaarten is de top-10 van vertragingen in Arnhem en Nijmegen opgenomen. Het eerste cijfer geeft de rangorde aan, het tweede de vertraging per rit in de spits in de aangegeven richting. Het bovenste kaartbeeld betreft de frequente stadslijnen, het onderste kaartbeeld de regioliijnen.

In Arnhem doen de grootste vertragingen voor de busreizigers zich voor van Arnhem richting Westervoort en vanuit Oosterbeek richting Arnhem. Ook in Arnhem Zuid ondervindt de OV-reiziger vertraging, vooral op de routes rondom de Burgemeester Matsersingel. Dit zijn ook de routes waar in de spits het autoverkeer beperkte doorstroming heeft. Het openbaar vervoer kent er beperkte vrijliggende voorzieningen. De bus staat samen met het autoverkeer stil.

Vertragingen bus in Arnhem: frequente stadslijnen (boven) en regioliijnen (onder)

Vertragingen bus in Nijmegen: frequente stadslijnen (boven) en regioliijnen (onder)

De grootste vertraging in het OV-netwerk van Nijmegen (zie de twee voorgaande kaartbeelden) doet zich voor vanaf Campus Heyendaal richting Malden. Bussen ondervinden een gemiddelde vertraging van 5 minuten (298 seconden) op het tracé van de Philips van Leydenlaan, de Sint Annastraat en de Rijksweg Malden. Overige vertragingen zijn er rondom campus Heyendaal en op de inprickers naar het centrum: Graafseweg, Nijmeegsebaan-Groesbeekseweg, Ubbergseweg en de Industrieweg.

3.3 Investeringsopgave kwaliteitsimpuls OV

Om de kwaliteit van het openbaar vervoer te verbeteren, is door de provincie Gelderland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen samengewerkt aan een investeringsopgave. Met investeringen wordt het OV-systeem betrouwbaarder en efficiënter gemaakt. Einddoel is een OV-netwerk dat toekomstvast is en de regio intern goed verbindt. Een belangrijke pijler van dit systeem is een regionaal/stedelijk HOV-netwerk dat economische kernlocaties met elkaar verknoopt. Voor zowel Arnhem als Nijmegen hebben diverse werksessies plaatsgevonden. Hoofdonderwerp was het uitwerken van maatregelen in de steden om het OV verder te verbeteren. Het gaat daarbij om maatregelen die:

- de vertragingen in het OV-netwerk aanpakken;
- route-optimalisaties uitwerken;
- kwaliteitsimpuls bieden aan OV-knooppunten.

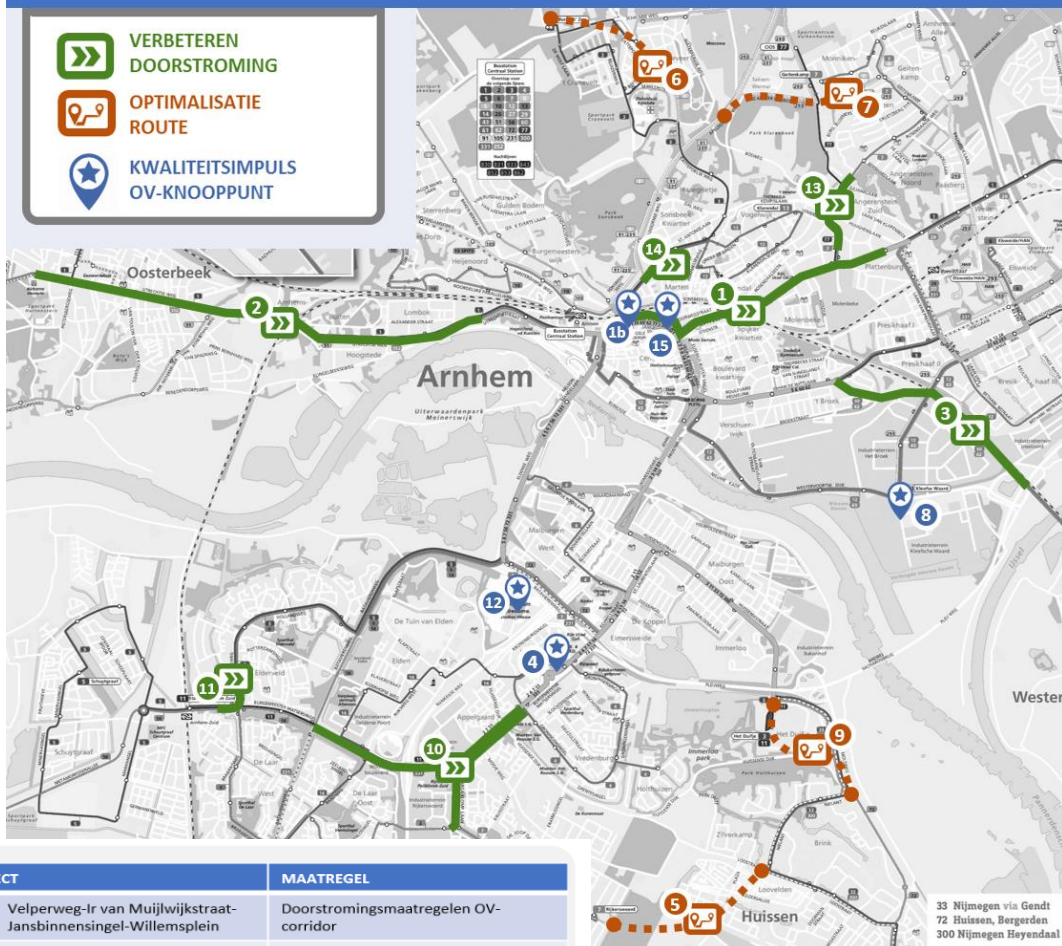
De investeringsopgaven van de beide steden, gecombineerd met de investeringsopgave voor de tien HOV-lijnen, wordt gezamenlijk uitgewerkt in een uitvoeringsagenda. Deze agenda zal tot 2023 concreet zijn en voor de periode 2023-2030 agenderend. In bijlage 4 zijn deze (indicatief) uitgewerkt.

Investeringsopgave voor Arnhem

Arnhem komt tot vijftien prioritaire locaties/ maatregelen voor verbeteringen OV. In het kaartbeeld zijn deze weergegeven.

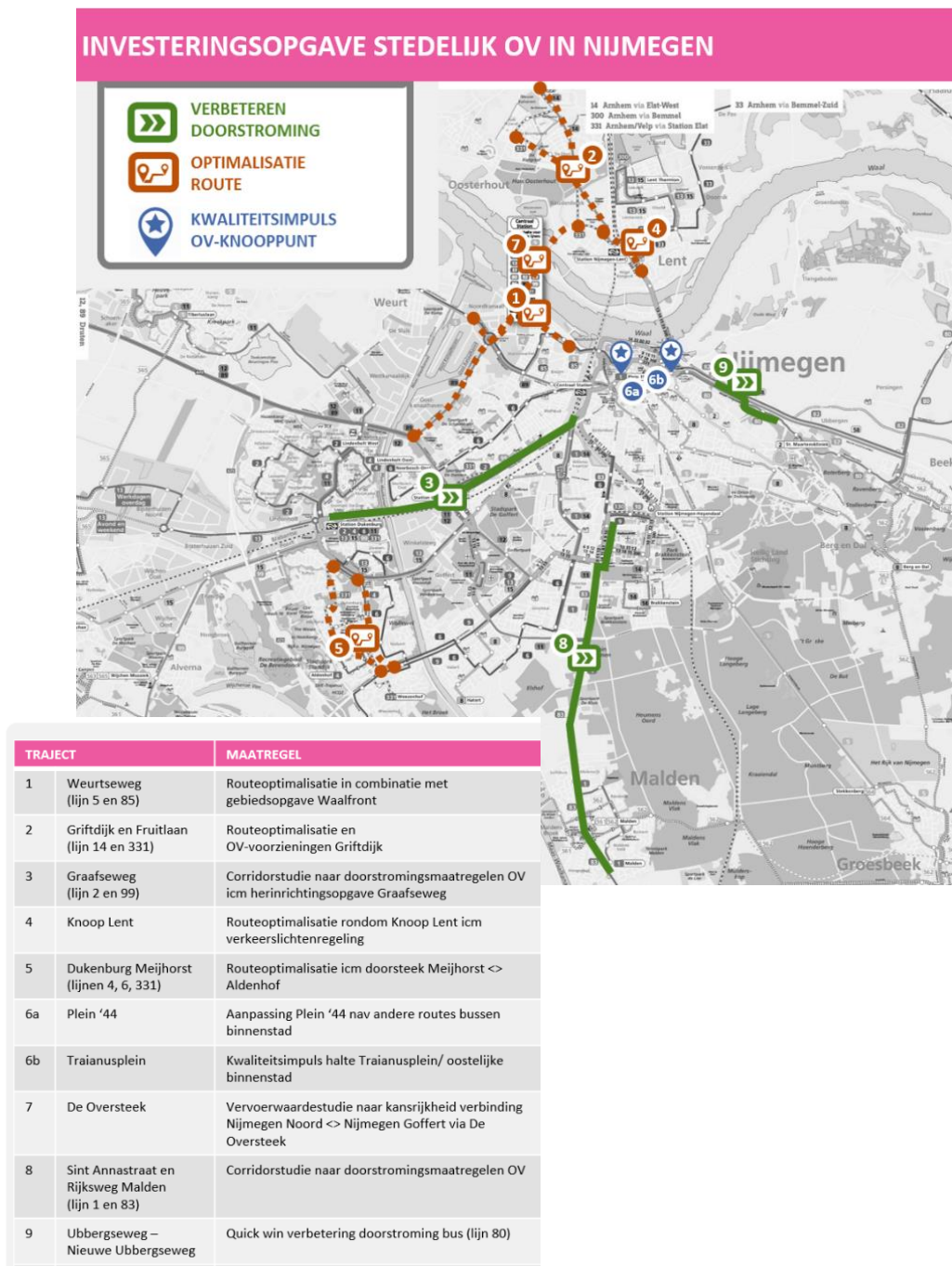
INVESTERINGSOPGAVE STEDELIJK OV IN ARNHEM

TRAJECT		MAATREGEL
1	Velperweg-Ir van Muijwijkstraat-Jansbinnensingel-Willemsplein	Doorstromingsmaatregelen OV-corridor
1b	Willemsplein	Verbeteren inrichting en indeling OV-knooppunt
2	Utrechtseweg	Doorstromingsmaatregelen OV-corridor
3	Oude Zevenaarseweg icm VRI	Herinrichting Oude Zevenaarseweg
4	OV-Knooppunt WKC Kronenburg	Kwaliteitsimpuls OV-knooppunt
5	Marga Klompélaan	Doortrekken lijn 7 naar Huissen
6	Schelmseweg	Routeoptimalisatie lijn 3 in samenhang met lijn 8
7	Weg achter het Bos	Routeverkorting lijn 8
8	Westervoortsedijk	IPKW verbinden met HOV inclusief P+R
9	Keizerstraat/ Het Duijfe	Routeoptimalisatie lijn 3 inclusief doortrekken naar Huissen
10	Burgemeester Matsersingel	Doorstromingsmaatregelen OV-corridor
11	Metamorfoseallee-Hollandweg	Aanpassingen kruispunt voor doorstroming OV
12	P+R Gelredome	Optimalisatie P+R locatie
13	Rozendaalseweg-Raapopseweg	Doorstromingsmaatregelen OV
14	Cronjestraat-Cremerstraat	Doorstromingsmaatregelen OV
15	Velperplein	Verbeteren inrichting en indeling OV Knooppunt

Investeringsopgave voor Nijmegen

Nijmegen komt tot negen prioritaire locaties/ maatregelen voor verbeteringen OV. In bijlage 4 zijn deze uitgewerkt.

3.4 Morgen aan de slag met no-regret maatregelen

Zowel in Arnhem als in Nijmegen zijn er maatregelen die de gemeenten in 2019 al willen en kunnen uitvoeren.

Arnhem wil aan de slag met de herinrichting van de Oude Zevenaarseweg en de aanpassing van de entree van de Jacob Cremerstraat. Daarnaast wil Arnhem in 2019 starten met de corridorstudie voor de lijnen 1 en 3 en het voorbereiden van een optimalisatie van de inrichting van het OV-knooppunt Willemsplein.

In Nijmegen verandert de busroute door de binnenstad. Nijmegen gaat hiervoor in 2019 aanpassingen doen aan onder andere de haltes op de singels. Verder wil Nijmegen in 2019 starten met de voorbereidingen voor de routeoptimalisaties van de buslijnen naar Beuningen en naar Oosterhout en Elst.

4

Doorkijk naar 2030

Vershillende ontwikkelingen raken het openbaar vervoer. De relevante trends voor Arnhem en Nijmegen zijn in kaart gebracht in de paragrafen Demografie, Economie, Sociaal-cultureel, Technologie, Duurzaamheid en Politiek. Verschillende documenten en interviews zijn als bron gebruikt. Samenvattende kaartbeelden zijn in de laatste paragraaf opgenomen. Als eerste wordt de ontwikkeling van het aantal OV-reizigers in de afgelopen jaren gezien.

4.1 Ontwikkeling OV-reizigers afgelopen jaren

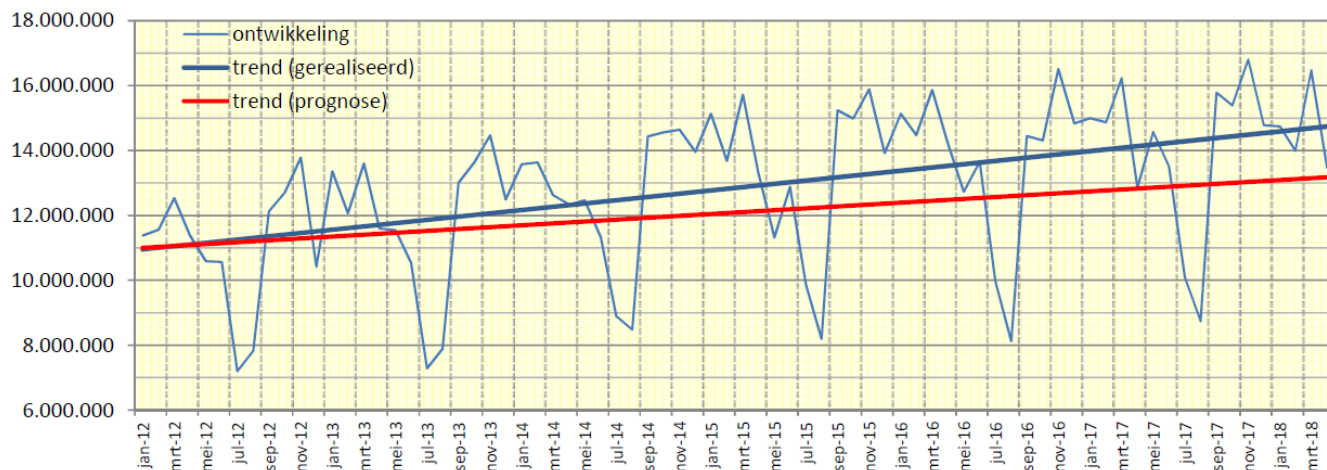
4.1.1 Reizigersgroei

Het aantal reizigerskilometers dat in de regio Arnhem-Nijmegen in het openbaar vervoer is vervoerd, is tussen 2012 en 2017 met 30% gestegen (zie figuur 4.1). De groei is veel groter dan de inwonersgroei: zowel in Arnhem als Nijmegen groeide in die periode het aantal inwoners met 5%. Het is een aanwijzing voor stedelijke dynamiek, zoals die ook in de Randstad optreedt. De centra van de grote steden kennen een grote groei van het aantal verplaatsingen, vooral met fiets en OV. Activiteiten die veel verplaatsingen genereren, zoeken elkaar op.

4.1.2 Positie van Arnhem en Nijmegen

In het Toekomstbeeld OV Oost-Nederland (2016) is berekend welke potentie het OV heeft op basis van het aantal inwoners, arbeidsplaatsen en leerlingplaatsen. Voor de berekening zijn deze aantallen in en rond de meest intensieve locaties geïnventariseerd. Voor Oost-Nederland is het kaartbeeld in bijlage 1 opgenomen. Duidelijk is de overheersende rol van de steden Arnhem en Nijmegen in hun omgeving.

Ontwikkeling reizigerskilometers SAN

figuur 4.1. Reizigerskilometers SAN (Stadsregio Arnhem Nijmegen) 2012-2018

4.2 Demografie

De bevolking van zowel Arnhem als Nijmegen blijft de komende jaren groeien. Volgens de meest recente openbare bevolkingsprognose (Bevolkingsprognose Arnhem 2016-2030, Gemeente Arnhem, juli 2016) zal Arnhem groeien van 154.000 inwoners (2016) naar 168.000 inwoners in 2030. Dit is een groei van 9% in veertien jaar tijd. Nijmegen verwacht (Demografische verkenning 2015, Gemeente Nijmegen, oktober 2015) een groei van 171.000 inwoners (2015) naar 186.000 in 2030. Dit is een groei van eveneens 9%, in vijftien jaar tijd.

Beide steden verwachten de grootste toename van het aantal inwoners in de leeftijdscategorie boven de 65 jaar. Bij jongeren verwacht Arnhem lichte krimp, Nijmegen minder dan gemiddelde groei. Ouderen maken minder OV-ritten per persoon dan andere leeftijdscategorieën (zie bijvoorbeeld "Wie reist er nog met het OV?", NEA, CVS november 2004). Veruit de meeste OV-ritten maken jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar. Op basis van de demografische ontwikkelingen is dus zowel voor Arnhem als Nijmegen een beperkte groei van het aantal OV-reizen te verwachten.

Onderverdeeld naar wijken, is in Arnhem groei van het aantal OV-reizigers te verwachten in Schuytgraaf, Arnhemse Broek en Malburgen West, waar veel woningen worden gebouwd. Daling is te verwachten in Rijkerswoerd en De Laar door afname van het aantal inwoners in combinatie met vergrijzing.

In Nijmegen is op basis van de demografische ontwikkelingen de meeste OV-groei te verwachten in Nijmegen Noord, door sterke groei van het aantal inwoners. Enige groei is te verwachten in Centrum en Oud-West door groei van het aantal inwoners in de

leeftijdscategorie 20-29 jaar. Minder OV-reizigers zijn te verwachten in Dukenburg en Lindenholt door de krimp in combinatie met vergrijzing.

4.3 Economie

Er zijn geen recente ramingen van het aantal arbeidsplaatsen in Arnhem en Nijmegen waarin de gunstige economische ontwikkelingen van de afgelopen twee jaren zijn meegenomen. In oudere prognoses is een groei van het aantal arbeidsplaatsen in Arnhem en Nijmegen van ongeveer 1% per jaar gehanteerd.

De gemeenten Arnhem, Nijmegen en de provincie Gelderland zetten zich gezamenlijk in om de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de regio Arnhem-Nijmegen te versterken. De investeringsagenda die elk jaar opgezet wordt, helpt daarbij. Hierbij ligt de focus op de gezamenlijk ambities en sterke punten (Investeringsagenda). De economische ontwikkeling en innovatie wordt gericht op de terreinen Health (met name Nijmegen) en Energy (met name Arnhem) en kennislocaties.

De gemeente Arnhem richt zich op het verbeteren van het innovatieklimaat voor de sector Energy. Er zijn vier belangrijke locaties waar ruimtelijke ontwikkelingen gepland staan:

- Arnhems Buiten
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW)
- Rondom het station Arnhem Centraal/Coehoorn
- Campus HAN/HVHL

De eerste twee zijn met name gericht op bedrijven, rondom Arnhem Centraal en campus HAN/HVHL bovendien op faciliteiten en onderwijs. Het verbeteren van de bereikbaarheid met het openbaar vervoer naar en tussen deze hotspots is gewenst. Met, op termijn, groei naar HOV.

In Nijmegen worden nieuwe projecten uitgevoerd, naast aandacht voor bestaande bedrijventerreinen. Eén van deze projecten is NYMA nabij de nieuwe brug over de Waal "de oversteek"; een plek waar ondernemers zich kunnen vestigen. Rond Winkelsteeg (het gebied tussen station Goffert en het Maas-Waal Kanaal) kunnen zich hoogwaardige bedrijven vestigen; Novio Tech Campus is hier een voorbeeld van. Ontwikkelingen bij "Knoop 38" betreffen extensieve bedrijvigheid rond afrit 38 (Elst) van de A15.

4.4 Sociaal-cultureel

De sociale functie van het openbaar vervoer, basismobiliteit voor elke inwoner, is belangrijk voor Arnhem en Nijmegen. Het moet voor elke inwoner mogelijk zijn om zich tegen een redelijk tarief en binnen een redelijke reistijd te verplaatsen. De bereikbaarheidsfunctie en sociale functie van openbaar vervoer komen naar boven in onder

andere de nota Nijmegen Duurzaam Bereikbaar en de Beleidsnota openbaar vervoer Arnhem.

Een aspect dat samenhangt met de sociale functie, is het belang van korte loopafstanden naar toegankelijke bushaltes. Het huidige beleid gaat uit van maximale loopafstanden in de stad van 400 meter voor regulier OV en 600 meter voor HOV. Een lijnennet dat grofmaziger wordt, betekent grotere loopafstanden naar de halte. In Arnhem en Nijmegen is sprake van vergrijzing en voor een deel van de ouderen zijn juist korte loopafstanden naar de halte van belang. Ook toegankelijke haltes zijn voor hen van belang, evenals voor mensen met een beperking en met bagage.

Hoger onderwijs speelt in beide steden een belangrijke rol. Met het veranderen van het leenstelsel voor studenten in 2015 is het aantal studenten dat reist per OV tussen onderwijs en huisadres toegenomen. De verwachting is dat de omvang van deze groep zal stijgen, zeker gezien het inzetten van beide steden op hoger onderwijs.

De groei van stedelijke dynamiek is een landelijke trend waarin geen kentering wordt voorzien. Arnhem en Nijmegen volgen daarmee de trend die ook in de steden van de Randstad waarneembaar is; sterk groeiende mobiliteit, ook van het OV, meer dan evenredig aan de groei van de bevolking.

4.5 Technologie

In en rond het OV zijn de afgelopen jaren technologische ontwikkelingen geweest. Deze zullen niet stilstaan. Nieuwe mobiliteit, zoals elektrische fietsen, deelfietsen en -auto's, MaaS (Mobility as a Service) en elektrische auto's kunnen een grotere rol gaan spelen. Tot heden hebben deze factoren nog maar een kleine rol in het OV. De verwachting is dat deze aspecten meer in de landelijke gebieden dan in de steden gevolgen zullen hebben.

Al ingeburgerd is de toepassing van informatietechnologieën in reisinformatie. Het overal direct kunnen raadplegen van een app heeft de plaats van (bijvoorbeeld) busboekjes ingenomen. Haltes met displays die de werkelijke vertrektijd van de bus aangeven zijn gemeengoed, het papieren kaartje op de haltepaal verliest aan functie.

Voor de komende jaren zijn de volgende ontwikkelingen rond het OV te voorzien.

- Het bezit van de elektrische fiets is nu landelijk 8%: er zijn 1,9 miljoen e-bikes op totaal 24,7 miljoen fietsen. Dit aandeel zal de komende jaren toenemen. De elektrische fiets gaat sterker concurreren met de bus. De elektrische fiets kan goed ingezet worden als voor- en/of natransport (OV visie Gelderland). Dit wint aan belang als halteafstanden groter worden.
- Flexibele oproepgestuurde systemen kunnen in toenemende mate als vangnet van het normale OV worden ingezet. Klantvriendelijke apps voor reizigers en planningssystemen voor de vervoerders stimuleren dergelijke systemen. Breng Flex is een voorbeeld in de regio Arnhem – Nijmegen en onder andere namen

elders. Gezien het dichtere OV-netwerk in steden, zal een systeem als Breng Flex in de regio van groter belang zijn dan in de steden. Bij deze systemen is een voldoende aantal potentiële reizigers in het gebied noodzakelijk.

- MaaS: Mobility as a Service. Dit begrip is een verzamelnaam voor diensten ten behoeve van het gebruik van OV. De consument koopt mobiliteit in, in plaats van te investeren in transportmiddelen. Nieuwe services zullen een combinatie vormen tussen openbaar vervoer, vraag gestuurd vervoer en privé voertuigen. De verwachting voor het OV-gebruik is dat het zowel positieve als negatieve effecten zal hebben omdat het combineren van meerdere typen vervoer gemakkelijker wordt.
- Deelfietsen en -auto's worden meer gangbaar, onder andere door toepassing van klantvriendelijke plannings- en reserveringssystemen op apps. Ook de betaling van de ritten wordt daardoor eenvoudig. In wijken kunnen hubs gemaakt worden met deelfietsen of -auto's. Het openbaar vervoer kan hier op aangepast worden. De grote reizigersstromen gaan per OV, het fijnmazige deel wordt aan deelfietsen overgelaten. In zowel Arnhem als Nijmegen zijn locaties waar deelfietsen- en auto's staan en waar de potentie getest wordt. Zo is er een pilot met deelfietsen tussen Presikhaaf en IPKW in Arnhem, staan er twee deelauto's bij de Sint Jacobslaan in Nijmegen en staan er op verschillende locaties deelfietsen in Nijmegen. Al langer bestand is het systeem met OV-fietsen (deelfietsen) op de stations Arnhem Centraal en Nijmegen en Greenwheels.

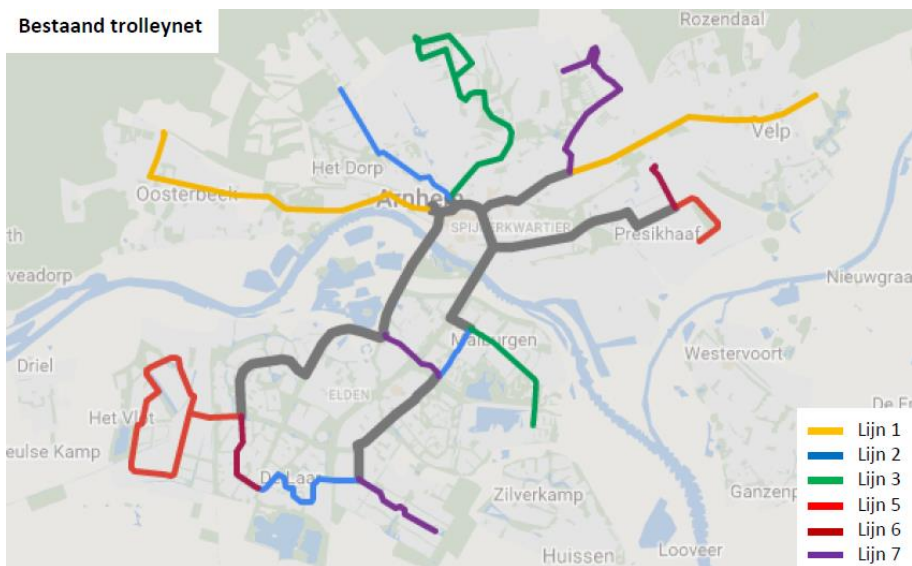
4.6 Duurzaamheid

In het landelijk "Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Openbaar Vervoer per Bus" uit 2016 is opgenomen dat vanaf 2025 alle nieuw instromende bussen in het Nederlandse openbaar vervoer vrij zijn van schadelijke uitlaatgassen. Vanaf 2030 zal dit gelden voor alle bussen die in exploitatie zijn, ook de oudere.

Ook in de huidige OV-concessie Arnhem Nijmegen speelt duurzaamheid een belangrijke rol. Naast de emissievrije trolleybussen worden uitsluitend aardgasbussen ingezet. Het verder verduurzamen van het openbaar vervoer is een belangrijk thema in de regio en zal in de volgende concessie een belangrijke plaats innemen. Verschillende kansen treden op om via deze nieuwe concessie innovatie te stimuleren en op die manier de luchtkwaliteit in de regio te verbeteren en bij te dragen aan klimaatdoelen.

In Arnhem zijn de trolleybuslijnen de dragers van het stedelijk HOV. De gemeente Arnhem hecht aan haar trolleybus. Dit is in een eerder hoofdstuk uitgewerkt.

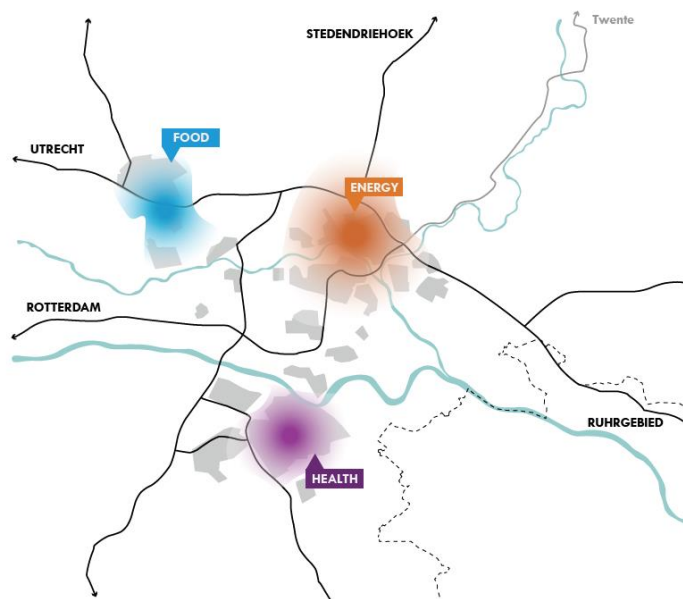

figuur 4.2 Bestaand trolleyneet

4.7 Politiek

De gemeenten Arnhem, Nijmegen en de provincie Gelderland zetten zich gezamenlijk in om de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de regio Arnhem-Nijmegen te versterken. De wijze waarop dit gebeurt, krijgt onder andere vorm in de jaarlijkse Investeringsagenda. Hierbij ligt de focus op de gezamenlijk ambities en sterke punten;

1. Economische ontwikkeling en innovatie op de terreinen Health (met name Nijmegen) en Energy (met name Arnhem) en kennislocaties.

figuur 4.3: economische ambities

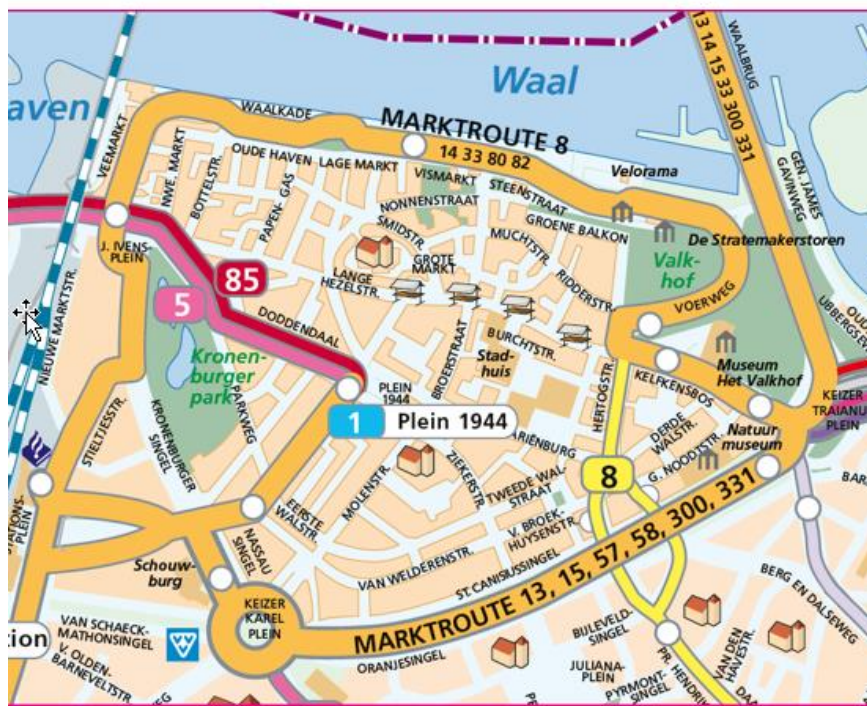
2. Bruisende binnensteden; levendige binnensteden zijn belangrijk voor de regionale en provinciale economie. Het is voor beide steden de ambitie dat de bereikbaarheid van de (binnen)stad ook in de avond goed op orde is.
3. Slimme duurzaamheid; duurzaamheidsdoelen spelen een rol en deze regio is een proeftuin waar duurzame technieken kunnen worden uitgetest. Het verder verduurzamen van de OV concessie valt hieronder. Voor Arnhem is de ontwikkeling van Trolley 2.0 een belangrijk aspect dat hieronder valt.

Goede bereikbaarheid is een van de randvoorwaarden voor het behalen van de ambities. Op de investeringsagenda staan concrete plannen voor het verbeteren van de bereikbaarheid, zoals bijvoorbeeld het verbeteren van de bereikbaarheid van Heyendaal en het opwaarderen van de stations Nijmegen Heyendaal en Arnhem Presikhaaf, en plannen die mindere concreet zijn, zoals stimuleren ondernemerschap (Briskr en PPDC) en talentontwikkeling.

Naast de goede bereikbaarheid, is betaalbaarheid van het openbaar vervoer belangrijk voor Arnhem en Nijmegen. Daarbij beschouwen beide gemeenten de huidige OV-tarieven als maximum. De OV-reizigers geven het laagste rapportcijfer van alle kwaliteitsaspecten van het OV voor het tarief: het rapportcijfer 5,8 (Klantenbarometer 2017 provincie Gelderland, concessie Arnhem – Nijmegen). Dit geeft ook aan dat de OV-tarieven geen verhoging kunnen verdragen. De gemeente Nijmegen biedt tot 2020 65+ ers goedkoop OV aan (€ 10 per jaar) en vanaf 2020 aan minima. De gemeente vergoedt hiervoor inkomstenderving aan Connexxion. De gemeente Arnhem en Nijmegen vinden dat inzet van systemen die regulier OV vervangen (zoals Breng Flex) geen hoger tarief mogen vragen dan het normale OV-tarief.

Bussen in de Nijmeegse binnenstad

De gemeente Nijmegen heeft besloten dat binnen twee jaar bussen niet meer de route over de Burchtstraat zullen volgen. Regionale bussen en HOV gaan op basis van de plannen via de singels rijden, de stadslijnen via de Waalkade. Een nieuwe grote halte aan het Traianusplein is hiervoor noodzakelijk, evenals een verbeterde halte aan de Nassausingel. Tevens is een extra halte ter hoogte van de Van Schevichavenstraat wenselijk vanuit OV gezien. De busroute die anno 2018 gereden wordt op marktdagen, wordt de nieuwe binnenstadroute. Onderstaand zijn de huidige busroutes op marktdagen (zaterdag, zondag, maandag) weergegeven.

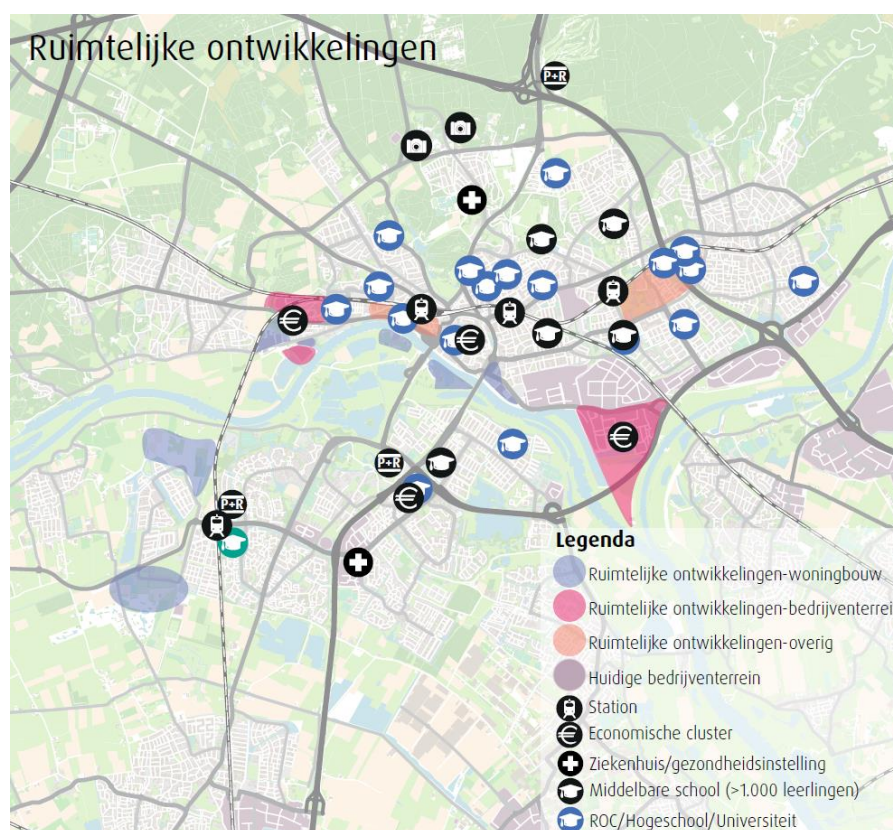
Figuur 4.4: Marktroutes in centrum Nijmegen

4.8 Groei van de vraag naar het openbaar vervoer

De ontwikkelingen die in de voorgaande paragrafen zijn toegelicht, hebben invloed op het aantal OV-reizigers in Arnhem en Nijmegen. De belangrijkste conclusie is dat een voortgaande groei van de stedelijke dynamiek in de centra van Arnhem en Nijmegen verwacht kan worden. Verder zijn grote verbeteringen te voorzien in de treindiensten te Arnhem en Nijmegen. Daarmee zijn twee motoren voor voortgaande reizigersgroei in de stedelijke OV-netwerken geïdentificeerd.

4.8.1 Arnhem

Het onderstaande kaartbeeld geeft de belangrijkste elementen van de vorige paragrafen weer. Ingetekend zijn de ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van demografie en economie. Ook ingetekend zijn belangrijke bestemmingen zoals economische clusters, de binnenstad, ziekenhuizen, scholen, P&R-locaties en bedrijventerreinen.

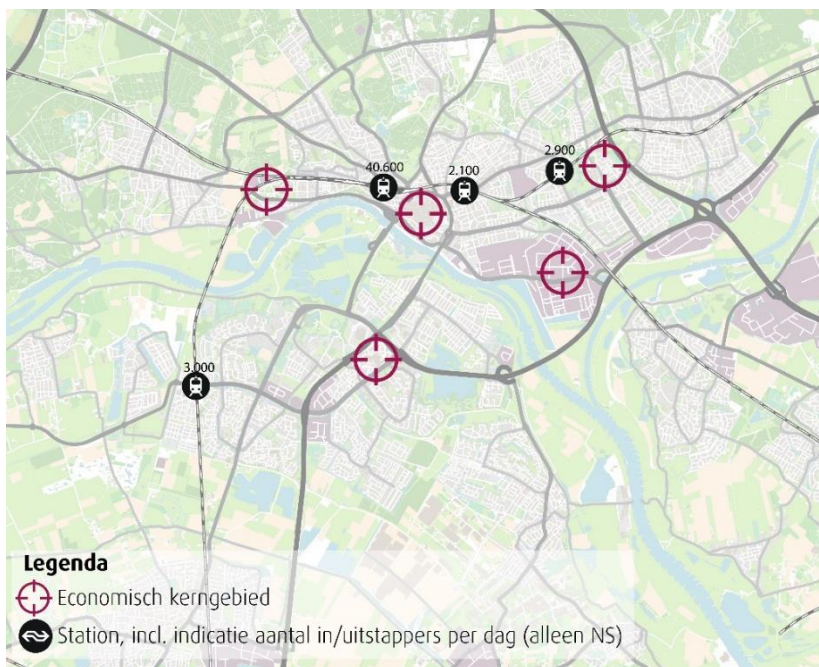

figuur 4.5: Ruimtelijke ontwikkelingen in Arnhem

Economische kerngebieden

De ruimtelijke ontwikkelingen en andere bestemmingsgebieden leiden tot een aantal economische kerngebieden in de stad, waaronder de belangrijke stations. Deze punten zijn in figuur 4.6 weergegeven.

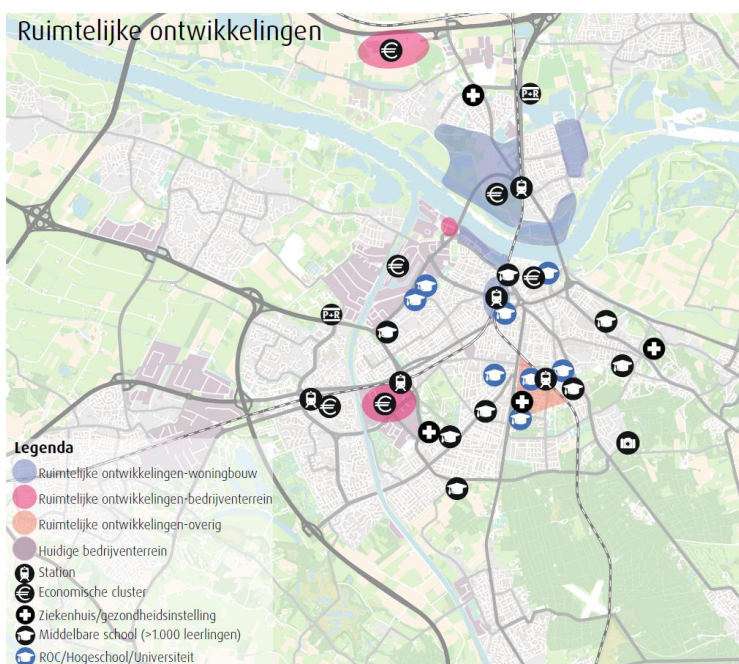
De omgeving van station Arnhem zal een impuls krijgen door groei van het aantal treinreizigers. Voorzien is een stapsgewijze verbetering van de ICE tussen Amsterdam en Duitsland. De Intercity Amsterdam - Utrecht - Arnhem - Nijmegen gaat in de plannen van PHS (Project Hoogfrequent Spoor) vanaf 2023 zes keer per uur rijden in plaats van vier keer per uur.

figuur 4.6: Economische kerngebieden in Arnhem

4.8.2 Nijmegen

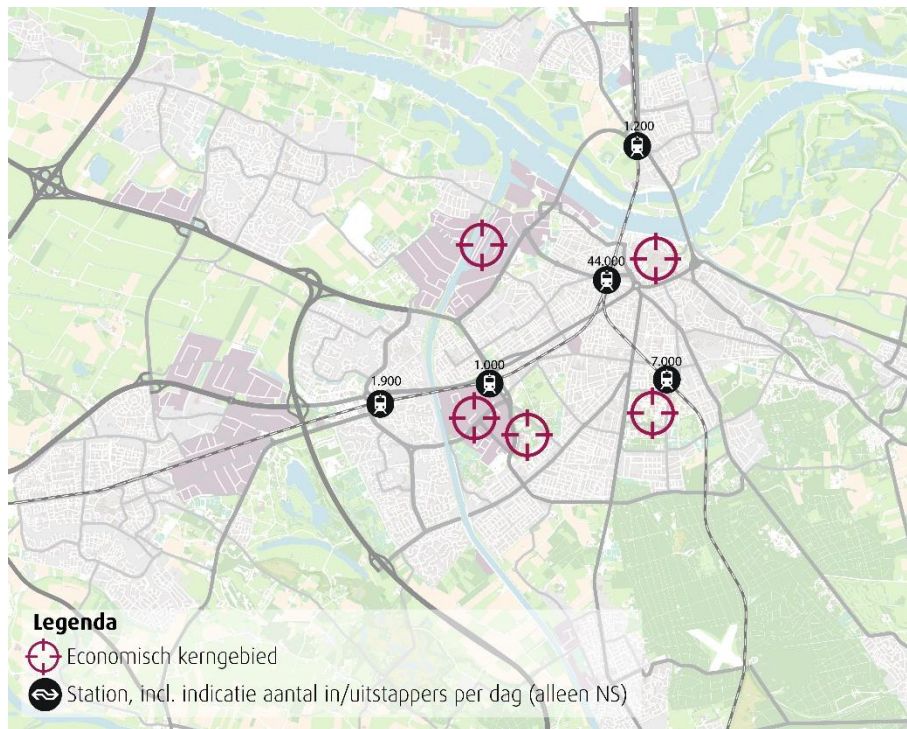
De ontwikkelingen in Nijmegen zijn op onderstaande kaartbeeld ingetekend.

Figuur 4.7: Ruimtelijke ontwikkelingen in Nijmegen

Economische kerngebieden

De ruimtelijke ontwikkelingen en andere bestemmingsgebieden leiden tot een aantal economische kerngebieden in Nijmegen, waaronder de belangrijke stations. Deze punten zijn in figuur 4.8 weergegeven.

Figuur 4.8: economische kerngebieden in Nijmegen

5

Toekomstbeeld OV-netwerk

5.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is de visie van de gemeenten Arnhem en Nijmegen op goed openbaar vervoer toegelicht. De indeling van de provincie Gelderland in HOV-net, Stadsnet en Flexnet is daarbij gehanteerd. Uit een vertragsanalyse volgden in hoofdstuk 3 investeringsopgaven voor de OV-infrastructuur, een van de doelen van deze nota. Een doorkijk naar 2030 op diverse aspecten maakte in hoofdstuk 4 de analyse compleet. Vanuit deze elementen komt dit hoofdstuk tot een samenhangend geheel van HOV-routes.

Het vastleggen van HOV-routes is van belang om bij investeringen in de infrastructuur zekerheid te hebben over de toekomstvastheid. Het rijden via de HOV-routes kan in de nieuwe concessie verplicht worden gesteld. Voor de routes van de buslijnen in het Vastnet en -voor zover van toepassing in de steden- Flexnet kan de vervoerder zelf zijn keuzes maken. De provincie Gelderland bepaalt welke inschrijving van de vervoerders het best passend is.

Een deel van de buslijnen in Arnhem en Nijmegen rijdt verder in de regio. De provincie Gelderland heeft bezint welke routes in aanmerking komen voor opwaardering tot HOV. Dit heeft ook gevolgen voor het stedelijke OV-netwerk in Arnhem en Nijmegen. Afstemming tussen beide groepen lijnen is van belang. Een voorbeeld is lijn 5 van Groesbeek naar Nijmegen; deze heeft in Nijmegen drukke lokale haltes op de Groesbeekseweg.

5.2 Criteria voor een HOV-route

Bij het vaststellen van HOV-routes is het huidige netwerk niet per definitie leidend. Wel is het een belangrijk richtsnoer: het huidige OV-netwerk is in tientallen jaren met veel overwegingen ontwikkeld, grote knooppunten en economische kerngebieden geven een logische structuur en het wegennet (in veel gevallen met OV-infrastructuur) leidt tot keuzes die veelal gelijk zijn aan het huidige OV-netwerk in de steden.

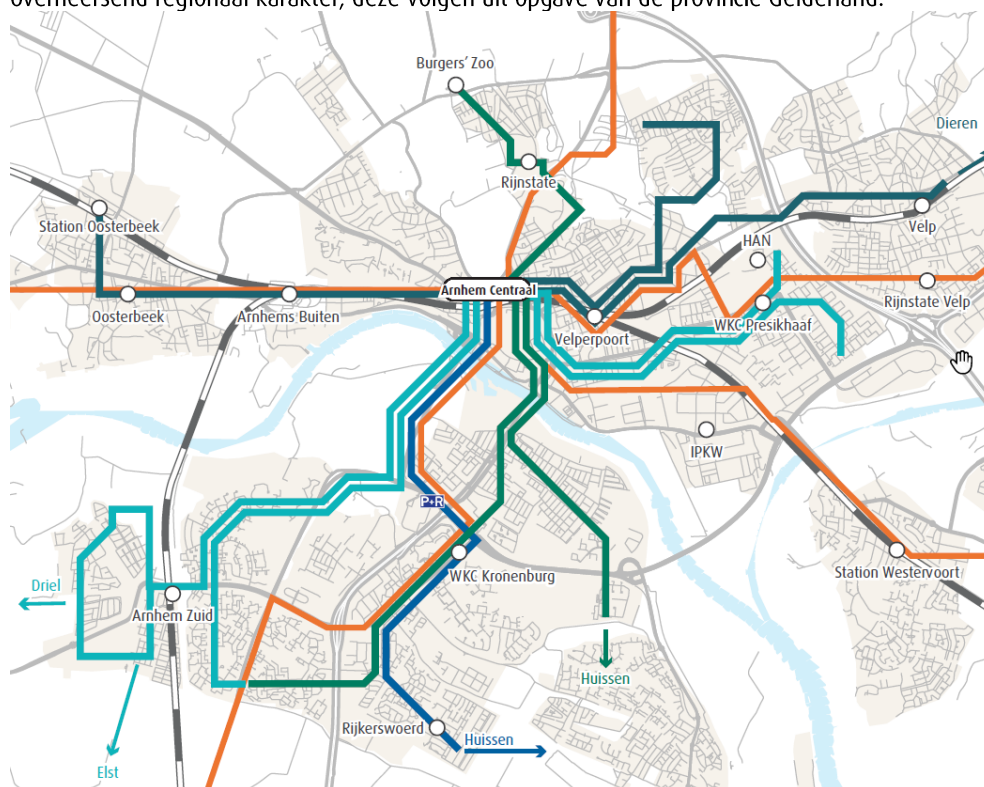
Bij het overzicht van de HOV-routes voor de toekomst, is voor de begrijpelijkheid de huidige lijnummering gehanteerd. Ook de regionale lijnen zijn opgenomen, naar opgave door de provincie Gelderland. Paragraaf 5.3 behandelt de HOV-trajecten in Arnhem vermeld, paragraaf 5.4 Nijmegen.

5.3 Arnhem

De HOV-routes in Arnhem zijn onderstaand opgenomen. Voor een groot deel komt het overeen met de huidige routes van de trolleybuslijnen. De meeste voldoen aan vervoerkundige HOV-kenmerken als frequentie, exploitatieperiode en rijtijd. Op enkele HOV-routes is betere afstemming tussen diverse lijnen nodig. Waar de vertrektijden van deze lijnen nu onafhankelijk van elkaar gepland worden, is het voor de reiziger wenselijk dat ze als eenheid rijden. Het voorkomt dat kort achter elkaar twee bussen van verschillende lijnen rijden en er dan een lange periode geen bus komt.

Het belang van korte rijtijden die concurreren met de auto, maakt het nodig om de relatief slingerende routes van enkele buslijnen te stekken naar bestaande HOV-routes. Dit geldt bijvoorbeeld voor Huissen en Elst/ Driel. Door een dergelijke bundeling komen investeringen in HOV-infrastructuur beter uit de verf en ontstaan voor reizigers op het samenlooptraject korte wachttijden.

Het kaartbeeld geeft de toekomstige HOV-tracés aan. De oranje lijnen hebben een overheersend regionaal karakter, deze volgen uit opgave van de provincie Gelderland.

In de tabel zijn de HOV-tracés opgenomen, met ter oriëntatie de huidige lijnummering.

Lijn	traject	opmerkingen
1	CS – Velp	Incl. lijnen 29 en (deels) 26 en 27
1	Oosterbeek - CS	Incl. lijnen 352 (afhankelijk van toekomstige route) en deels 51. Routedeel naar station Oosterbeek bezien op functie.
2	CS – De Laar	
3	CS – Burgers Zoo	Route Alteveer eventueel strekken, geen lus meer.
3	CS – Het Duifje	Later doortrekken naar Huissen, relatie met lijn 300 en Trolley 2.0
5	CS - Presikhaaf	Grotendeels samen met lijn 6
5	CS - Schuytgraaf	Grotendeels samen met lijn 6. Ringlijn Schuytgraaf bezien in relatie tot doortrekking Elst en Driel. Eventueel functie lijn 56 Arnhem Zuid – CS overnemen.
6	CS - HAN	Grotendeels samen met lijn 5
6	CS – De Laar	Grotendeels samen met lijn 5
7	CS - Geitenkamp	Route Geitenkamp eventueel strekken
7	CS - Rijkerswoerd	In toekomst naar Huissen
12+43	CS - IPKW	Groei spits nodig, oa door P+R in IPKW. Route door centrum?
60+62	CS - Zevenaar	Regiolijn
91+231	CS - Apeldoorn	Regiolijn
300	Arnhem – Huissen - Nijmegen	Regiolijn, relatie met lijn 3 Het Duifje. Zie ook Nijmegen
331	Arnhem – Elst - Nijmegen	Regiolijn, zie ook Nijmegen

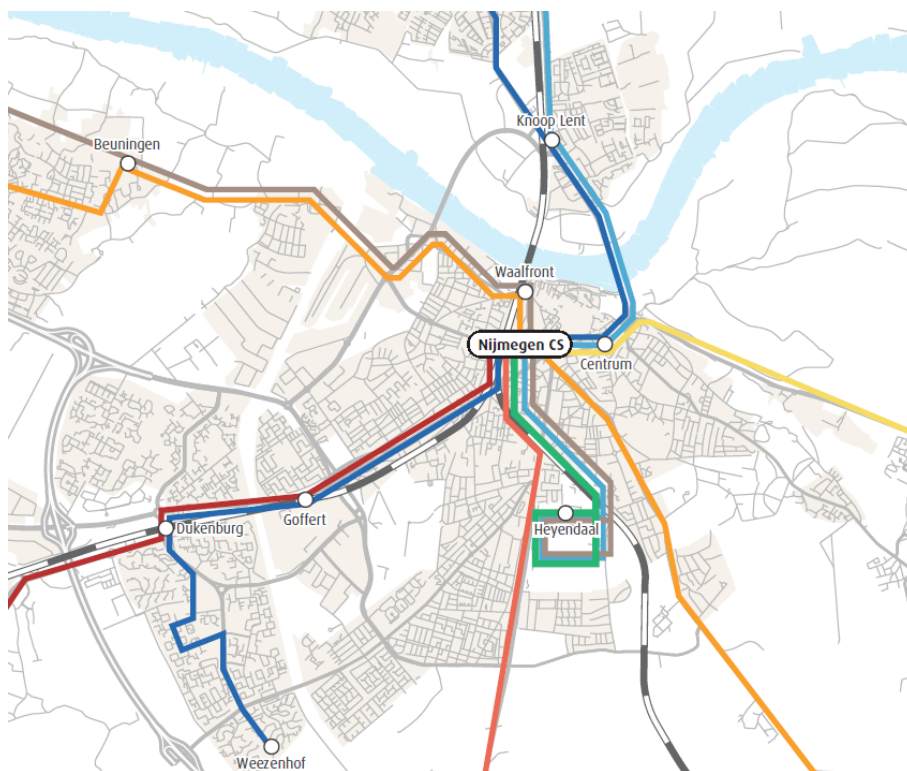
5.4 Nijmegen

Het OV-netwerk in Nijmegen kent een andere opzet dan Arnhem. Er zijn minder lange assen met een HOV-karakter (goede infrastructuur, korte rijtijden en hoge frequenties). Vanaf station Nijmegen loopt een vrijliggende busbaan zuidwaarts langs het spoor tot station Heyendaal, bij de Radboud Universiteit Campus Heyendaal. Bij de Graafseweg en Sint Annastraat zijn aansluitingen op het “gewone” wegennet. Van dit zeer effectieve HOV-tracé maken bijna alle buslijnen in zuidelijke richting gebruik. Verder is de route van de Graafseweg (overgaand in Wijchenseweg) tot aan station Dukenburg als HOV-route te beschouwen. Hier zijn geen voorzieningen voor de doorstroming van het busverkeer.

Met als basis de HOV-tracés naar Heyendaal en Dukenburg, kent Nijmegen een gespreid netwerk met korte loopafstanden naar halten. Wijken hebben veelal busverbindingen met het centrum, station, ziekenhuizen en bovendien met andere wijken. Dit komt

overeen met het beeld dat de gemeente Nijmegen heeft van goed OV in zijn stad waarbij ook de sociale functie zijn plaats heeft. De bestaande infrastructuur van Nijmegen maakt een verdergaande bundeling op assen niet eenvoudig.

In Nijmegen zijn de volgende trajecten aan te merken als HOV-tracé.

Lijn	traject	opmerkingen
10 en andere	CS - Heyendaal	Frequentie zeer hoog. Lijn 10 korte lijn met veel staanplaatsen, geen HOV-allure.
2 en andere	CS - Dukenburg	Diverse lijnen.
5 en 85	CS - Beuningen	Regiolijnen
99	CS - Uden	Regiolijn
331	Arnhem - Elst - CS - Dukenburg - Weezenhof	Regiolijn, route in Dukenburg en Oosterhout uit te werken
83	CS - Malden - Venlo	Regiolijn, samenhang met lijn 1
5	CS - Groesbeek	Regiolijn
82	CS - Millingen a.d. Rijn	Regiolijn
300	CS - Lent - Arnhem - Velp	Regiolijn

5.5 Stadsnet

Buslijnen die niet als HOV functioneren, behoren tot het Stadsnet. Dit kunnen allerlei typen lijn zijn, variërend van drukke stedelijke buslijnen met relatief veel halten, tot rustige lijnen of bijvoorbeeld de Heyendaal-shuttle. In hoofdstuk 2 is aangegeven welke kenmerken deze lijnen volgens de gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben. Belangrijk kenmerk is dat lijnen altijd minimaal elk half uur rijden. Een lagere frequentie is in steden voor reizigers niet aantrekkelijk.

De beide gemeenten leggen niet nauwkeurig vast hoe Stadsnet er in hun ogen in de toekomst uit ziet. Daarvoor lopen de kenmerken van het vervoer te ver uiteen en zijn reizigersstromen in de loop der jaren te veranderlijk. Wel achten beide gemeenten het huidige lijnennet adequaat.

Lijnen die gebieden buiten het centrum om bedienen (tangent-lijnen) zijn zinvol als ze in de spits elk kwartier (of vaker) rijden en daarbuiten minimaal elk half uur. Bediening in de avond en het weekend is niet nodig als het aantal reizigers te laag is. In Nijmegen is lijn 13/15 tussen Wijchen enerzijds en het Canisius Wilhelmina Ziekenhuis en de Radboud Universiteit Campus Heyendaal anderzijds een zinvolle tangent-lijn. Deze rechtstreekse buslijn biedt voor zowel werknemers als bijvoorbeeld bezoekers van de ziekenhuizen een gemakkelijke reis zonder overstap op station Nijmegen. De stedelijke structuur van Arnhem maakt tangent-lijnen daar minder kansrijk; routes tussen wijken lopen vanwege de locaties van de Rijnbruggen logischerwijs via het centrum.

In Nijmegen is het wenselijk dat een buslijn via De Oversteek gaat rijden. Met een buslijn via De Oversteek worden beide groeiende delen van de regio met elkaar verbonden zonder omweg (en overstap) op station Nijmegen.

5.6 Flexnet

In paragraaf 2.6 is toegelicht hoe de steden de rol van Flexnet zien. De gemeenten zien Flexnet nauwelijks als vervanging van bestaand OV. Als het aan de orde zou zijn, is het huidige OV-tarief voor reizigers de randvoorwaarde.

Als aanvulling op OV kan Flexnet eventueel uit de verf komen in delen van de steden met gespreide vervoervraag waarvoor de bus niet geschikt is. Ervaringen met Flexnet in andere delen van de provincie Gelderland kunnen hierbij inspiratie opleveren. Nijmegen en Arnhem zien geen voortrekkersrol voor zich weggelegd, Flexnet bedient logischerwijs juist gemeenten met minder OV-reizigers.

Bijlage 1

Bestaand beleid van gemeenten Arnhem en Nijmegen

Voorliggende nota borduurt voort op eerder vastgesteld beleid van beide gemeenten en de provincie. Centraal staat in alle nota's de ontwikkeling van het HOV-netwerk: hoogwaardig openbaar vervoer. Deze lijnen hebben hoge frequenties en korte rijtijden die kunnen concurreren met de auto. Hiervoor is op sommige plaatsen eigen infrastructuur nodig. Het HOV-netwerk is –mede- verantwoordelijk voor de gerealiseerde groei van het aantal reizigers.

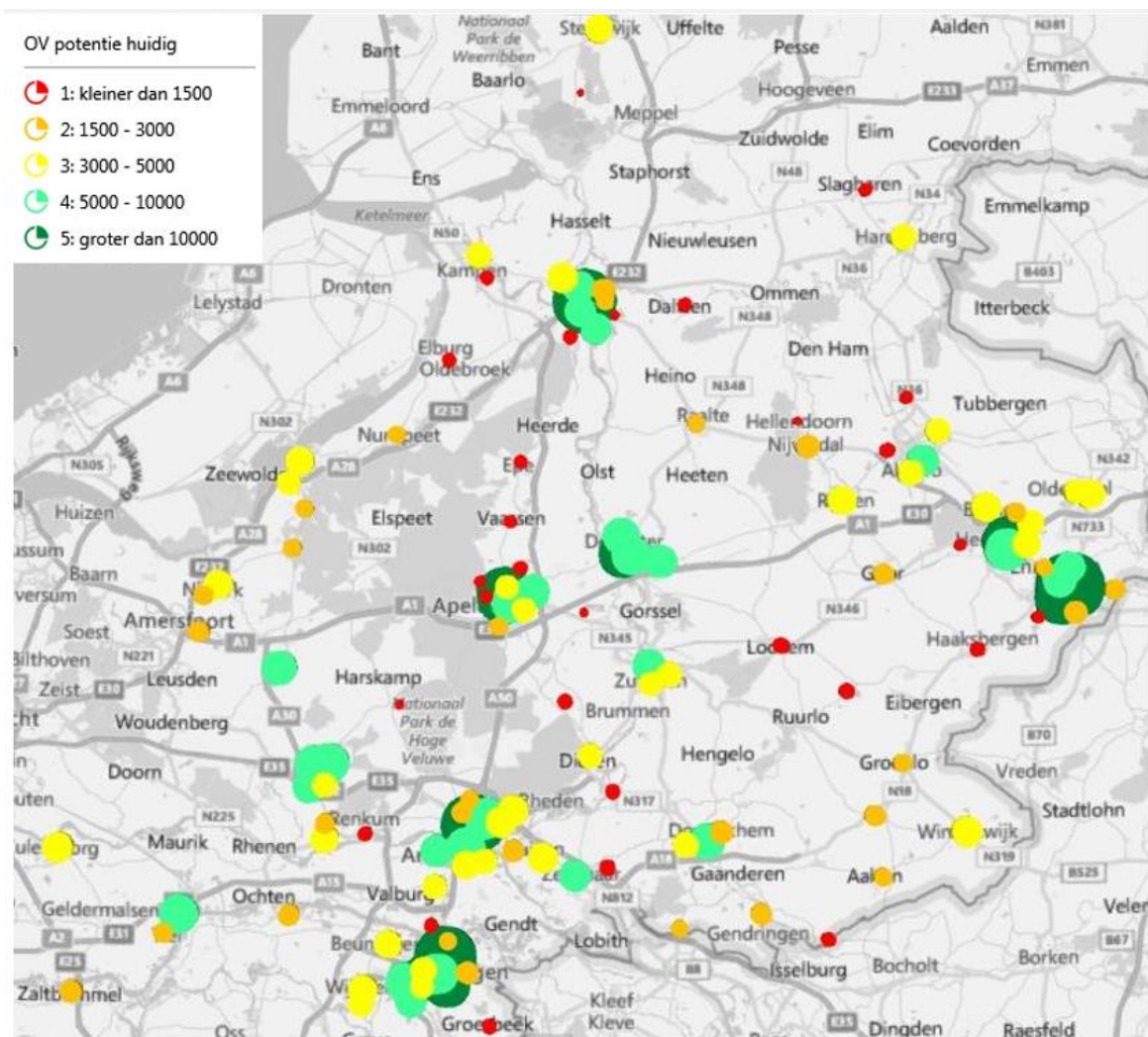
In 2009 verscheen de nota "HOV-netwerk Arnhem – Nijmegen". Deze werkte een netwerk uit voor het zich ontwikkelende gebied tussen Arnhem en Nijmegen. Het netwerk is gebaseerd op hoogwaardig openbaar vervoer (HOV), grotendeels met eigen infrastructuur. In de jaren daarna is een dergelijk regionaal netwerk tot stand gekomen. Kenmerk is dat de regionale buslijnen ook in Arnhem en Nijmegen een rol vervullen. Ze zijn een aanvulling op de trein tussen Arnhem en Nijmegen. Destijds was sprake van inzet van trams op termijn, wanneer het aantal reizigers voldoende zou zijn om de investeringen verantwoord te maken.

De gemeente Nijmegen stelde in 2011 de nota "Nijmegen Duurzaam Bereikbaar" vast. Voor het openbaar vervoer stond daarin de verbetering van het spoorvervoer centraal met een nieuw station Goffert en verdubbeling tot kwartierdienst van de sprinter naar Wijchen. Voor de bus ging het om introductie van hoogwaardig openbaar vervoer met hoge frequenties en verbeterde voorzieningen zoals DRIS-panelen op drukke halten.

De gemeente Nijmegen stelde in 2012 de nota "Voorkeursbeslissing HOV" vast. Deze behelst het tracé van de Waalsprong via station Nijmegen naar Campus Heyendaal. Voor de periode na 2020 was eventuele omzetting in een tram opgenomen.

De gemeente Arnhem legde haar beleid in 2013 vast in de "Beleidsnota Openbaar vervoer, de reiziger centraal". De gemeente zet in op een stedelijk hoogwaardig openbaar vervoernetwerk. In het kader van de sociale opgave is er aandacht voor mobiliteit voor iedereen.

In opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is in 2016 het Toekomstbeeld OV Oost-Nederland opgesteld (zie paragraaf 4.7.2). Voor de locaties met de hoogste aantallen inwoners, arbeidsplaatsen en leerlingplaatsen is de OV-potentie in de huidige situatie en de toekomst berekend. Figuur B1 geeft de OV-potentie van de huidige situatie weer. De overheersende rol van de steden Arnhem en Nijmegen in hun omgeving valt op.

figuur B1: OV-potentie van de magneten: aantal te verwachten OV-ritten op basis van de ruimtelijke vulling

Bijlage 2

Opzet van het HOV-netwerk

Voor de opzet van het stedelijke HOV-netwerk in Arnhem en Nijmegen zijn vier principes gehanteerd:

- Vertrektijden afgestemd
- Bundelen: aantakken of doorrijden
- Bundelen tot HOV of meerdere lijnen
- HOV-lijnen rijden door op knooppunten

HOV Netwerk: vertrektijden afgestemd

Bij HOV zijn korte wachttijden voor reizigers van belang. Op een HOV-route is het wenselijk dat de vertrektijden van de bussen goed op elkaar afgestemd zijn. Als er bijvoorbeeld twaalf bussen per uur passeren, betekent dit dat er elke vijf minuten een bus passeert.

In de huidige OV-netwerken van Arnhem en Nijmegen is dit niet altijd het geval. Op diverse routes rijden meerdere lijnen die elk onafhankelijk van elkaar hun vertrektijden hebben. Dit leidt er toe dat de bussen van verschillende lijnen soms kort achter elkaar rijden en er dan een langere periode geen bus passeert. Voor de reizigers zijn de wachttijden langer dan noodzakelijk is. Wanneer dit op een HOV-route het geval is, komen de investeringen in doorstroming en outillage dan onvoldoende uit de verf. De illustraties geven dit weer.

De visie van de gemeenten Arnhem en Nijmegen is dat op HOV-routes de bussen goed op elkaar afgestemde vertrektijden hebben en ze voor de reizigers als eenheid herkenbaar zijn. De kwaliteit van HOV komt zo optimaal tot zijn recht voor reizigers.

07:00

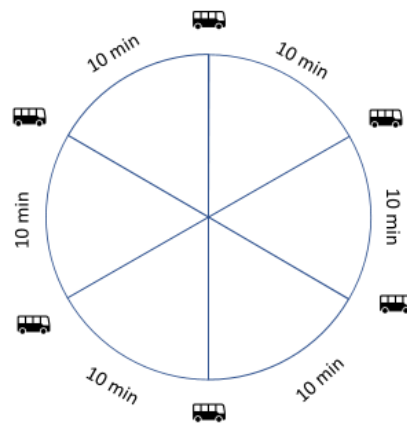
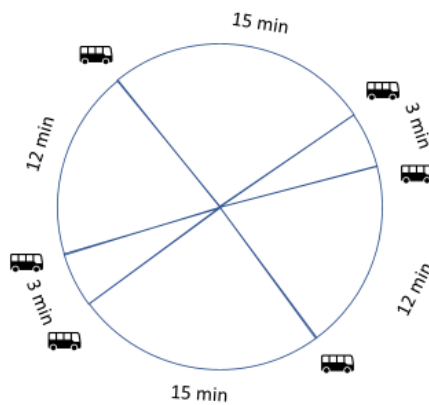
Vertrek bussen

Bus	Richting	Halte	Vertrek
1	Velp		07:09
26	Dieren		07:12
1	Velp		07:24
1	Velp		07:39
26	Dieren		07:42
1	Velp		07:54

07:00

Vertrek bussen

Bus	Richting	Halte	Vertrek
1	Velp		07:09
26	Dieren		07:19
1	Velp		07:29
1	Velp		07:39
26	Dieren		07:49
1	Velp		07:59

Bundelen: doorrijden

Het is wenselijk dat op HOV-trajecten de bussen onderling afgestemde vertrektijden hebben en voor de klant als eenheid herkenbaar zijn. Daarvoor bestaan in het algemeen twee principes: aantakken (links in de figuur) of doorrijden (rechts).

Bij het principe "aantakken" rijdt op het HOV-traject één lijn met een hoge frequentie. Op het eindpunt (gezien vanuit het centrum) beginnen de ritten van de andere lijnen. Deze sluiten zo veel mogelijk aan op de HOV-lijn. Dit systeem wordt bijvoorbeeld bij een metro en aantakkende buslijnen gevolgd. Voordeel voor de reizigers op het HOV-traject is een zeer helder netwerk en goed afgestemde vertrektijden (dus korte wachttijden). Nadeel

voor de reizigers naar een bestemming buiten het HOV-traject is de introductie van een overstap.

Bij het principe “doorrijden” rijdt op het HOV-traject ook één lijn, die op het eindpunt van het HOV-traject zich splitst in diverse bestemmingen en (eventueel) in eindigende ritten. Voordeel ten opzichte van de variant “aantakken” is dat minder reizigers hoeven over te stappen, nadeel is dat het netwerk minder duidelijk voor reizigers is: de lijn heeft diverse eindpunten.

Voor Arnhem en Nijmegen gaat de voorkeur uit naar het principe “doorrijden” met als voorwaarde dat alle ritten goed op elkaar afgestemd zijn. Alleen zo ontstaan voor de reizigers op de HOV-traject korte wachttijden. Nadeel kan zijn dat eventuele aansluitingen in de regio anders kunnen worden door de andere vertrektijden op het HOV-traject.

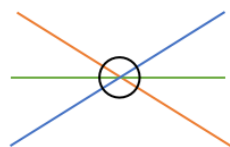
Bundelen tot HOV of meerdere lijnen

Voor hoge frequenties (dus korte wachttijden) is het bundelen van busroutes op HOV-tracés wenselijk. Buslijnen die op routes nabij het HOV-tracé rijden, kunnen via het HOV-tracé gaan rijden om de frequentie op het HOV-tracé verder te verhogen. Het betekent wel dat loopafstanden naar de halte groter worden.

Het concentreren van lijnen naar een HOV-tracé kan zinvol zijn wanneer de parallelle buslijn(en) relatief weinig in- en uitstappers op zijn route kent en er op die halten een adequaat alternatief voorhanden is.

HOV-lijnen rijden door op knooppunten

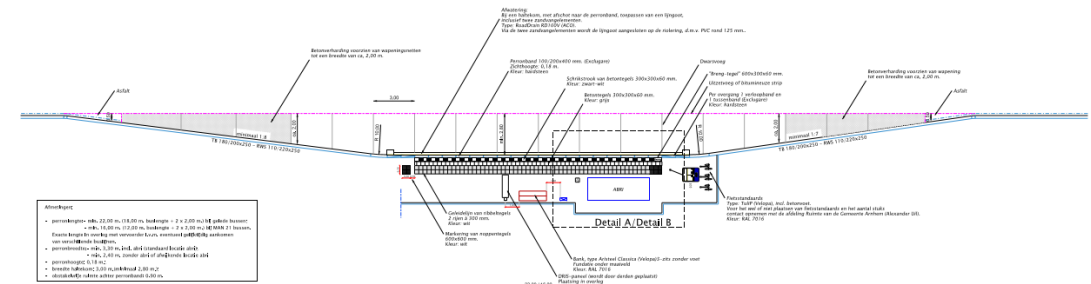
De kwaliteit van HOV-lijnen wordt voor de reizigers groter als deze op een knooppunt (zoals station Arnhem en Nijmegen) doorrijden naar verder gelegen bestemmingen. Zo ontstaan voor reizigers meer rechtstreekse reizen zonder overstap. Op de veelal korte reizen binnen steden is dat een groot voordeel. In Arnhem en Nijmegen speelt ook een rol dat beide stations niet direct aan de rand van de binnenstad liggen. Doorrijden betekent daarom in veel gevallen dat de binnenstad ook beter bereikbaar wordt. Doorrijden op een knooppunt stelt hoge eisen aan de stiptheid. Een vertraging die op weg naar het knooppunt wordt opgelopen, werkt dan immers door op het traject voorbij het knooppunt. De noodzaak van goede infrastructuur voor HOV wordt hiermee nog sterker benadrukt.

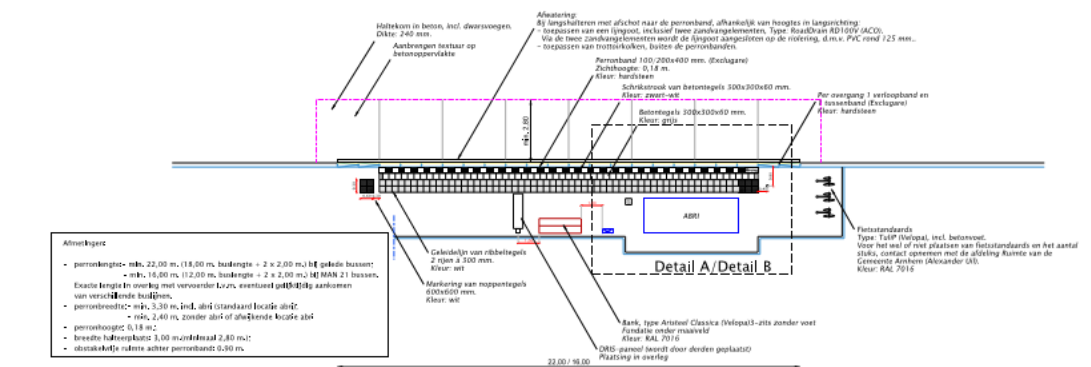

Bijlage 3

Voorbeeld van een HOV-bushalte

Principedetail bushalte met halterekom

Principedetail bushalte met langshalteren

Schaal 1:100

Bijlage 4 Projecten t.b.v. doorstroming (indicatief)

Projecten t.b.v. doorstroming, regioliijnen, Arnhem en Nijmegen

Projecten indicatief

Regioliijnen

Prioriteit ***

<i>Traject, maatregel</i>	<i>lijnen</i>	<i>prio</i>	<i>jaar</i>
Huissen, doorstroming	300	***	2019
Lent, Ovatonde	300	***	2019
Studie doorstroming	331	***	2019
Halte Arnhem Rijnstraat	331	***	2020
Doorstroming routes Nijmegen - Beuningen	5,12,85,89	***	2020
Haltevoorzieningen op HOV-niveau	div	***	2019-2023
Regioliijnen, alle prio ***		***	

Prioriteit ** en *

<i>Traject, maatregel</i>	<i>lijnen</i>	<i>prio</i>	<i>jaar</i>
Doorstroming route Apeldoornseweg	91,231	**	2021-2023
Haltevoorzieningen op HOV-niveau	9,99	**	2021-2023
Maatregelen, uit te werken	58	**	2021-2023
Route Groesbeek - Nijmegen	5	**	2021-2023
Haltevoorzieningen op HOV-niveau	60,62	**	2021-2023
HOV-verbinding A15	60,62	**	2021-2023
Kleine maatregelen	80,82	*	2023-2030
Regioliijnen, alle prio ** en *		** en *	

Nijmegen

Prioriteit ***

<i>Traject, maatregel</i>	<i>lijnen</i>	<i>prio</i>	<i>jaar</i>
Routeoptimalisatie van/naar Beuningen, Waalfront	5,85	***	2021-2023
Routeoptimalisatie van/naar Oosterhout, Elst	14,331	***	2021-2023
Doorstroming Graafseweg	9,99	***	2020
Optimalisatie Knoop Lent	div.	***	2023-2030
Optimaliseren routes Dukenburg	4,6,331	***	2021-2023
Centrumroute	div	***	2019,2020
Nijmegen, alle prio ***		***	

Prioriteit **

<i>Traject, maatregel</i>	<i>lijnen</i>	<i>prio</i>	<i>jaar</i>
Corridor Annastraat - Rijksweg Malden	1,83	**	2023-2030
Optimalisatie Keizer Traianusplein - Ubbergseweg	80	**	2020
Nijmegen, alle prio **		**	

Arnhem

Prioriteit ***

<i>Traject, maatregel</i>	<i>lijnen</i>	<i>prio</i>	<i>jaar</i>
Velperweg, Van Remagenl.- Willemspl.	1,29,26,27 +	***	2020
Diverse verkenningen	div.	***	2019
Kwaliteit knooppunt Willemsplein	div.	***	2021-2023
Utrechtseweg (Oosterbeek - Arnhem), Rijnlijn	352	***	volgt
Utrechtseweg (Oosterbeek - Arnhem) combi met Rijnlijn	1,51	***	2021-2023
Oude Zevenaarseweg, busbaan en VRI	60,62	***	2020
Winkelc. Kronenburg, knooppunt en VRI	7,331,72 +	***	2020
Marga Klompelaan, lijn 7 doortrekken naar Huissen	7	***	2023-2030
Optimalisatie route lijn 3 bij Burgers Zoo	3	***	2021-2023
Routeverkorting lijn 8 Weg Achter het Bos	8	***	2021-2023
Verbeteren OV in IPKW en andere econ. hotspots	div.	***	2020
Arnhem, alle prio ***		***	

Prioriteit ** en *

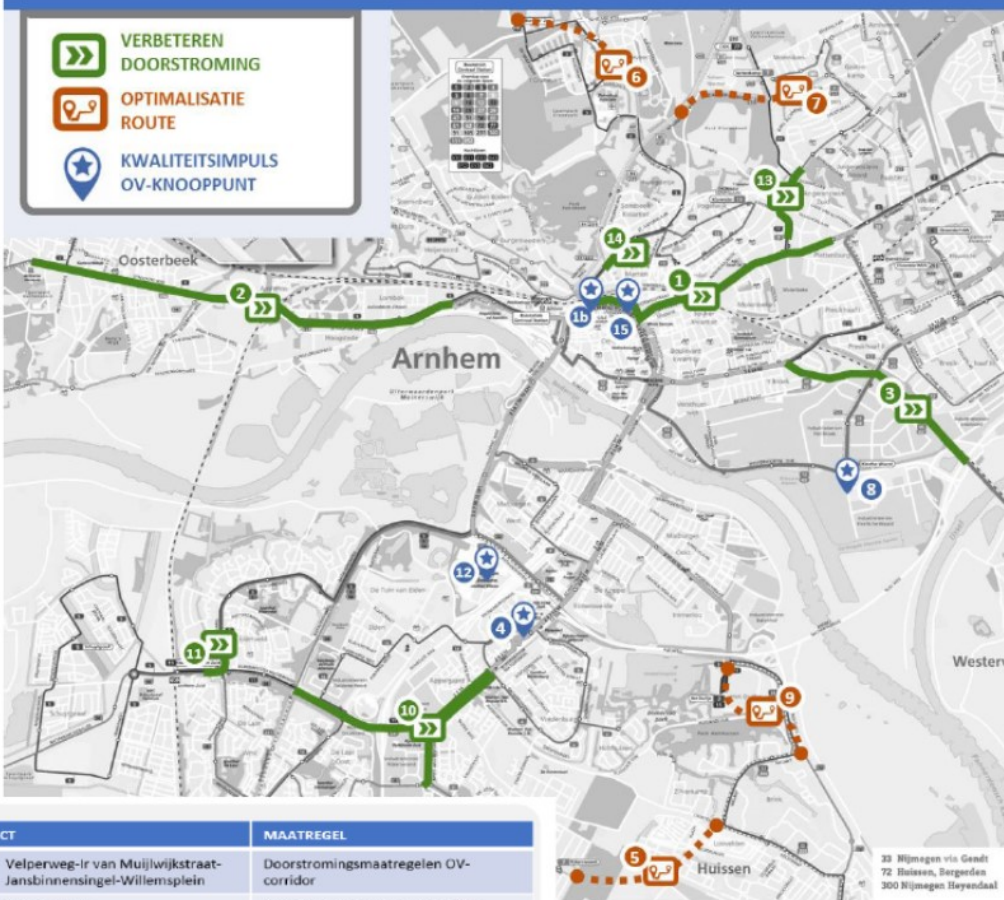
<i>Traject, maatregel</i>	<i>lijnen</i>	<i>prio</i>	<i>jaar</i>
Corridorstudie Velperweg, Van Remagenl.- Willemspl.	1,26,27,29+	**	2019
Lijn 3 Het Duifje en Huissen	3	**	2023-2030
Burg. Matsersingel, Batavierenweg - Groningensgl	2,7,11,331	**	2021-2023
Busbaan Hollandweg - Metamorfoseallee	5,6	**	2020
Busbaan Metamorfoseallee	5,11,56	**	2020
Verkenning Rozendaalseweg Raapopseweg	7	*	2019
Cremerstraat bij Apeldoornseweg	3,13,8	*	2019
Kwaliteit busstation Velperplein	diverse	*	2023-2030
Arnhem, alle prio ** en *		** en *	

Vestiging Den Haag
Casuariestraat 9A
Den Haag
T +31 (0570) 666 222
Postbus 161
7400 AD Deventer

www.goudappel.nl
goudappel@goudappel.nl

adviseurs
mobiliteit
**Goudappel
Coffeng**

INVESTERINGSOPGAVE STEDELIJK OV IN ARNHEM

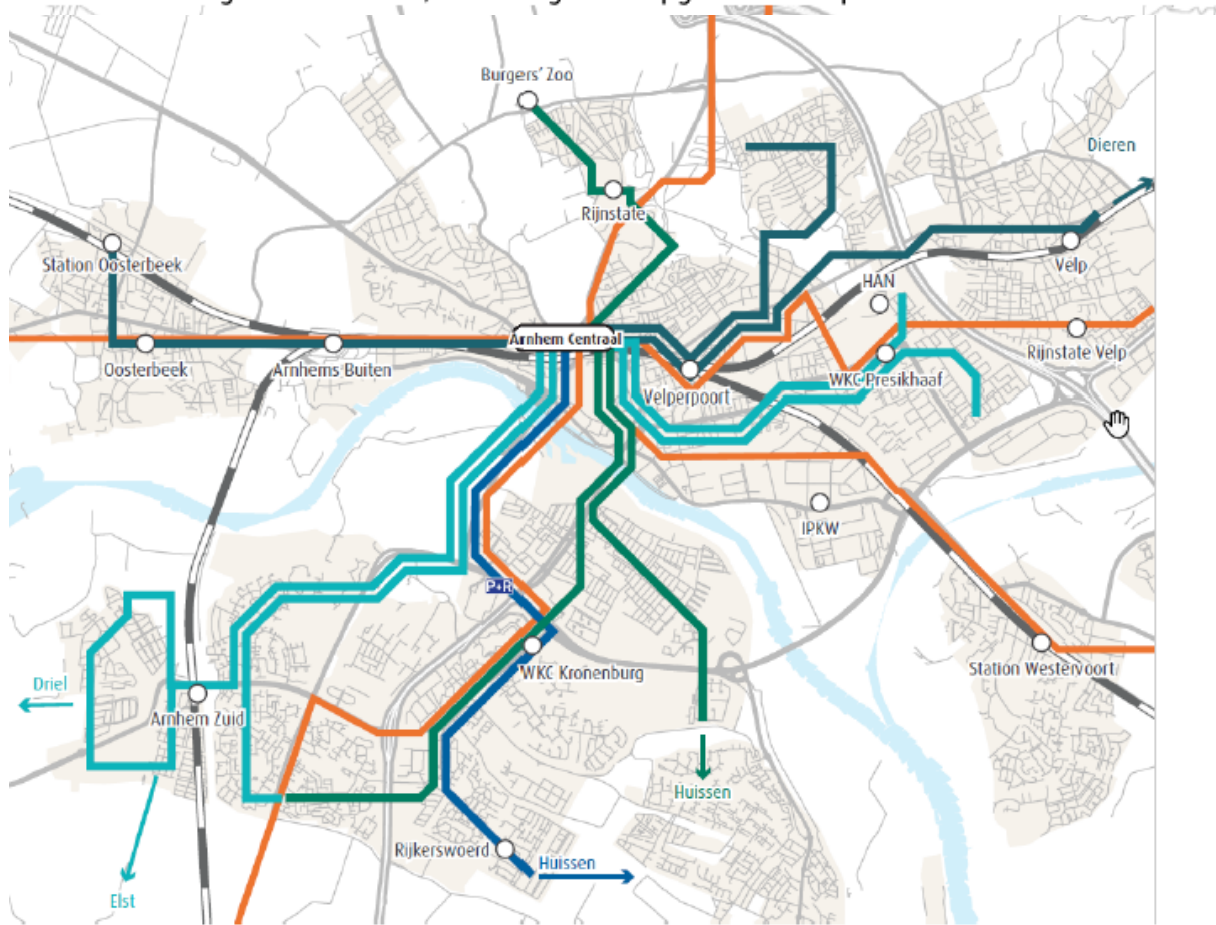

TRAJECT	MAATREGEL
1	Velperweg-Ir van Muijwijkstraat-Jansbinnensingel-Willemsplein
1b	Willemsplein
2	Utrechtseweg
3	Oude Zevenaarseweg icm VRI
4	OV-Knooppunt WKC Kronenburg
5	Marga Klompélaan
6	Schelmseweg
7	Weg achter het Bos
8	Westervoortsedijk
9	Keizerstraat/ Het Duifje
10	Burgemeester Matsersingel
11	Metamorfosenallee-Hollandweg
12	P+R Gelredome
13	Rozendaalseweg-Raapopseweg
14	Cronjstraat-Cremerstraat
15	Velperplein

33 Nijmegen via Gendt
72 Huissen, Bargerden
300 Nijmegen Heyendaal

Bijlage 1 B: Toekomstig HOV netwerk Arnhem

Het kaartbeeld geeft de toekomstige HOV-tracés aan. De oranje lijnen hebben een overheersend regionaal karakter, deze volgen uit opgave van de provincie Gelderland.

In de tabel zijn de HOV-tracés opgenomen, met ter oriëntatie de huidige lijnummers.

Lijn	traject	opmerkingen
1	CS - Velp	Incl. lijnen 29 en (deels) 26 en 27
1	Oosterbeek - CS	Incl. lijnen 352 (afhankelijk van toekomstige route) en deels 51. Routedeel naar station Oosterbeek bezien op functie.
2	CS - De Laar	
3	CS - Burgers Zoo	Route Alteveer eventueel strekken, geen lus meer.
3	CS - Het Duifje	Later doortrekken naar Huissen, relatie met lijn 300 en Trolley 2.0
5	CS - Presikhaaf	Grotendeels samen met lijn 6
5	CS - Schuytgraaf	Grotendeels samen met lijn 6. Ringlijn Schuytgraaf bezien in relatie tot doortrekking Elst en Driel. Eventueel functie lijn 56 Arnhem Zuid - CS overnemen.
6	CS - HAN	Grotendeels samen met lijn 5
6	CS - De Laar	Grotendeels samen met lijn 5
7	CS - Geitenkamp	Route Geitenkamp eventueel strekken
7	CS - Rijkerswoerd	In toekomst naar Huissen
12+43	CS - IPKW	Groei spits nodig, oa door P+R in IPKW. Route door centrum?
60+62	CS - Zevenaar	Regiolijn
91+231	CS - Apeldoorn	Regiolijn
300	Arnhem - Huissen - Nijmegen	Regiolijn, relatie met lijn 3 Het Duifje. Zie ook Nijmegen
331	Arnhem - Elst - Nijmegen	Regiolijn, zie ook Nijmegen

SAMENWERKEN AAN HOOGWAARDIGE OV-CORRIDORS

*Actieplan voor de Regio
Arnhem Nijmegen 2019-2022*

provincie
Gelderland

regio arnhem
nijmegen

Titel rapport	Samenwerken aan Hoogwaardige OV-Corridors Actieplan voor de Regio Arnhem Nijmegen 2019-2022
Kenmerk	002738.06112018.R1.02
Datum publicatie	februari 2018
Door	Ina van der Veen (projectmanager Uitvoeren Werken, provincie Gelderland) Alex Mulders (adviseur mobiliteit, Goudappel Coffeng)
In samenwerking met	Kernteam HOV-corridors Arnhem Nijmegen: Jan Harmsen (project-/programmaleider Mobiliteit, provincie Gelderland) Erik Mes (concessiemanager Openbaar Vervoer Regio Arnhem Nijmegen, provincie Gelderland) Alexander Uil (bestuursadviseur Mobiliteit, gemeente Arnhem) Janet Doorduyn (beleidsmedewerker Ruimtelijke Ontwikkeling, gemeente Nijmegen)
	Aangevuld met: Johan Leferink (regiocoördinator Mobiliteit Arnhem Nijmegen, Gelderland) Suzanne Hesseling (secretaris PFO Mobiliteit, regio Arnhem Nijmegen)
Layout en kaartmateriaal	Leon Rook (grafisch en ruimtelijk ontwerper, Goudappel Coffeng)
Fotomateriaal	Rutger Hollander (fotograaf, Rutger Hollander fotografie)
Status	Eindversie

inhoudsopgave

1.	Naar een regionaal actieplan HOV-corridors	4
1.1	De stedelijke bereikbaarheid staat onder druk	4
	Inzet op duurzame mobiliteit prioriteit	
1.2	Doorontwikkeling HOV voor een duurzaam verbonden regio	5
1.3	Een gezamenlijke voorbereiding en uitvoering naar maatregelen	6
1.4	Doorkijk naar besluitvorming	7
2.	Hoogwaardig Openbaar Vervoer in de regio Arnhem Nijmegen	8
2.1	Wat is Hoogwaardig openbaar vervoer?	8
2.2	HOV-corridors in de regio Arnhem Nijmegen	8
2.3	Eerste ervaringen HOV	10
3.	Investeringen op corridorniveau	12
3.1	Verkenning van HOV-corridors in breed perspectief	12
3.2	Investeringsvoorstellen als vertrekpunt	13
	Doorstromingsmaatregelen voor het openbaar vervoer	
	Kwaliteitsimpuls OV-knooppunten en verbeteren haltes	
	Optimaliseren routes en dienstregeling	
4.	Samenwerking en investeringen	18
4.1	Opstarten van een gezamenlijke projectorganisatie	18
	Sturende rol gemeenten	
	Kernteam en stuurgroep als opdrachtgevers	
4.2		19
4.3	No-regret maatregelen en verkenningen in 2019	20
	Het uitvoeren van de verkenningen	
	Uitvoeren van verkenningen	
	Verbeteren van haltevoorzieningen	
	Bijlage 1	22
	Bestedingsplan 2019 HOV	22

1.

Naar een regionaal actieplan HOV-corridors

1.1 De stedelijke bereikbaarheid staat onder druk

De stedelijke regio Arnhem Nijmegen is een belangrijke economische motor van de provincie Gelderland. De regio kent hoogwaardige onderwijs- en kennisinstellingen, innovatieve bedrijvigheid en een hoopopgeleide en creatieve bevolking. Voor een stevige concurrentiepositie zijn optimale verbindingen tussen de woon-, werk- en kennislocaties essentieel.

Dit is een forse uitdaging! Immers Gelderland en in het bijzonder de regio Arnhem Nijmegen kampt met toenemende problemen in de bereikbaarheid. De filedruk is de afgelopen jaren fors gestegen. Met een aantrekkende economie en werkgelegenheid en de groei in het aantal inwoners neemt de filedruk verder toe. Het Centraal Planbureau (2015) voorspelt dat de stedelijke bevolking van Arnhem en Nijmegen de komende 10 jaar tussen de 5% en 10% groeit. In combinatie met de mobiliteitsgroei leidt dit in toenemende mate tot problemen in de bereikbaarheid, vooral in en rondom de steden.

Inzet op duurzame mobiliteit prioriteit

Tegelijkertijd is het bewustzijn om duurzame mobiliteit te stimuleren gemeengoed geworden. Dit is hard nodig omdat onze dagelijkse mobiliteit, inclusief de aanleg van infrastructuur, verantwoordelijk is voor een derde van de totale CO₂-uitstoot. Om de klimaatdoelen te behalen en de leefbaarheid in onze steden en kernen te verbeteren is een versnelling op de inzet van duurzame mobiliteit.

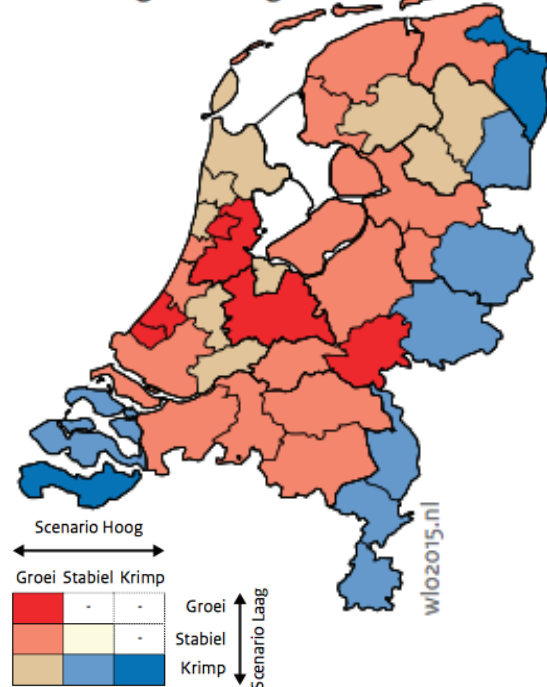

Filedruk Gelderland explosief gestegen

NIJMEGEN - Het aantal files in Gelderland is dit jaar extreem toegenomen. De filezwaarte, zoals de ANWB de drukte op wegen noemt, is in deze provincie met 40 procent gestegen ten opzichte van de eerste negen maanden vorig jaar. Landelijk ligt die stijging gemiddeld op 20 procent.

De Gelderlander, 05 oktober 2018

Bevolkingsomvang

Prognoses bevolkingsontwikkeling 2030

Uit de analyses van het Centraal Planbureau (2015) blijkt de regio Arnhem Nijmegen de enige regio buiten de Randstad te zijn die zowel in een hoog als in een laag groeiscenario een groeiend aantal inwoners kent.

Bron: wlo2015.nl

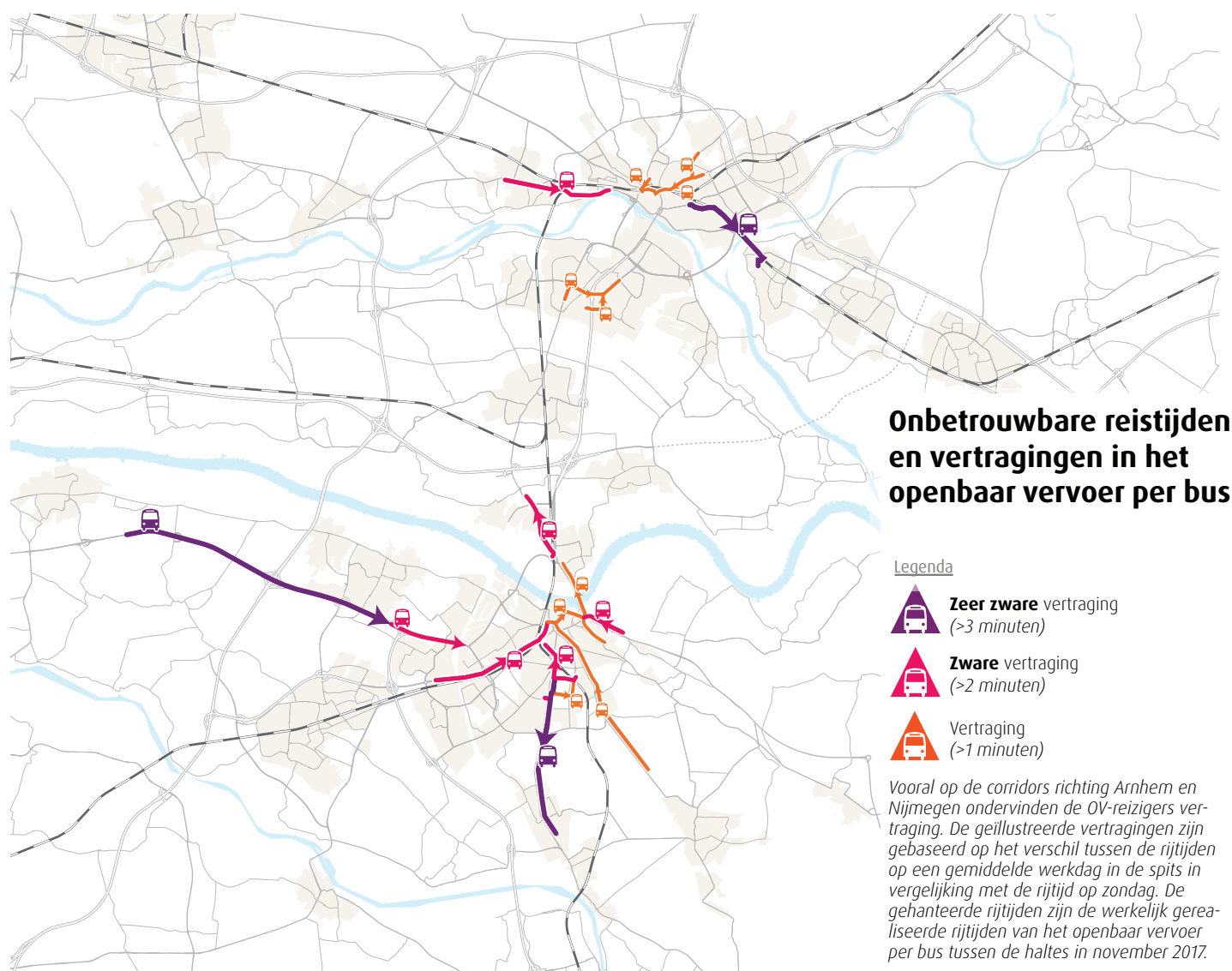
1.2 Doorontwikkeling HOV voor een duurzaam verbonden regio

Om de uitdaging van een duurzaam verbonden stedelijke regio op te pakken, werkt Gelderland samen met de gemeenten in de regio Arnhem Nijmegen aan de doorontwikkeling van Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV). Snelle, schone en betrouwbare verbindingen tussen de woon-, werk- en kennislocaties in de stad en de regio.

Dit regionaal Actieplan HOV-corridors, als uitwerking van de OV-visie van Gelderland (2016), zet in op gerichte maatregelen om het openbaar vervoer te verbeteren. Een forse kwaliteitsimpuls nog voor de start van de nieuwe concessie per 2023.

Het regionaal Actieplan is opgesteld in samenhang met het toekomstbeeld stedelijk OV van Arnhem en Nijmegen (2018). Gezamenlijk zijn analyses uitgevoerd naar de vertragingen van het openbaar vervoer. Uit analyses van de rijtijden blijkt dat openbaar vervoer op dit moment op diverse plekken oponthoud onder vindt. Vooral op de corridors in de stad en richting Arnhem en Nijmegen kennen de OV-reizigers onbetrouwbare reistijden en structureel vertraging.

Om de snelheid en betrouwbaarheid van het openbaar vervoer op de HOV-corridors te verbeteren zijn investeringen op korte termijn nodig. Maatregelen zoals de aanleg van vrijliggende infrastructuur voor het openbaar vervoer, de aanpassing van verkeerslichten en het optimaliseren van routes. Tevens is behoefte aan toekomstbestendige haltevoorzieningen om de aantrekkelijkheid en het gemak voor de reizigers te vergroten. De maatregelen dragen bij aan het versterken van de stedelijke bereikbaarheid, op korte termijn en in de toekomst.

1.3 Een gezamenlijke voorbereiding en uitvoering naar maatregelen

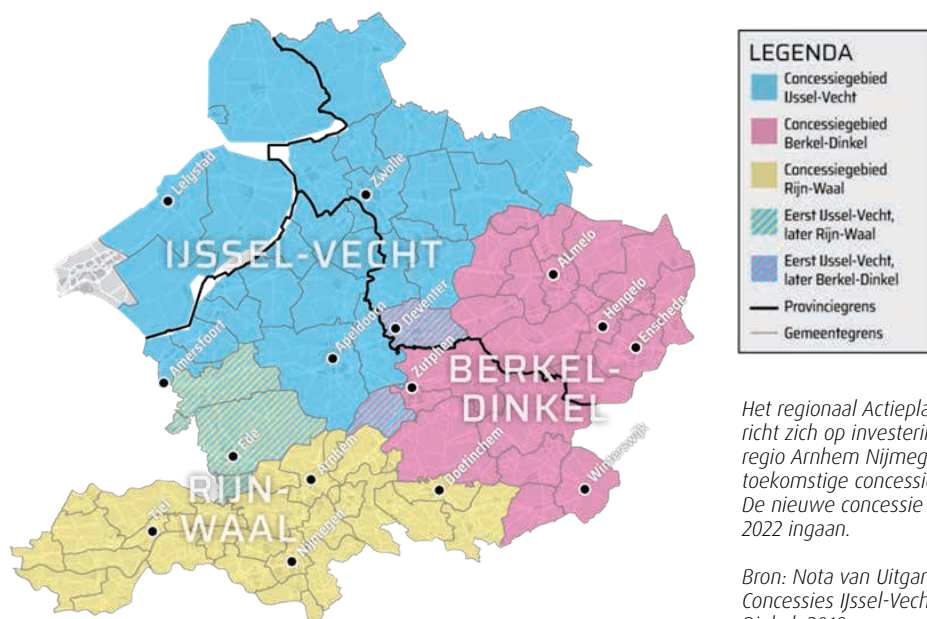
De provincie Gelderland werkt aan een duurzaam, verbonden en economische krachtige regio. Hoogwaardige OV-corridors dragen bij aan een welvarend, sociaal en schoon Gelderland. In de uitwerking naar maatregelen vraagt het Actieplan een afweging van verschillende belangen en waarden. De gemeenten in de regio Arnhem en Nijmegen en provincie trekken daarom in dit regionaal Actieplan HOV-corridors gezamenlijk op. De betrokken partijen hebben allen een belangrijke rol in succesvol openbaar vervoer. De gemeenten onder andere vanuit hun rol als beheerder van de openbare ruimte en van de weg. Ook de provincie is wegbeheerder en heeft daarbij ook een rol als concessiegever.

Een belangrijk ijkpunt voor het Actieplan is de start van de nieuwe concessie van het openbaar vervoer. De regio Arnhem Nijmegen valt per december 2022 onder het grotere concessiegebied Rijn Waal. De inzet is om nog voor de start van de nieuwe concessie verbeteringen door te voeren.

Daarvoor willen we de volgende zaken doen:

- Het gezamenlijk doen van verkenningen in 2019 naar kansrijke HOV-corridors;
- De effecten en consequenties voor het openbaar vervoer corridorsgewijs in beeld brengen. Inclusief de gevolgen voor het onderliggend openbaar vervoer en de financiële gevolgen voor de exploitatie van het openbaar vervoer;
- Het prioriteren van kansrijke investeringen en het gezamenlijk voorbereiden van de uitvoering daarvan;
- Concrete no-regret maatregelen in 2019 direct uitvoeren om de kwaliteit voor de OV-reizigers op de HOV-corridors te verbeteren.

Om de ambities met elkaar waar te maken willen de betrokken partijen per 2019 starten met een regionale projectorganisatie HOV-corridors. Een team met specialisten van de betrokken partners die slagvaardig aan de slag gaat met de voorbereiding en de uitvoering van kansrijke maatregelen.

Het regionaal Actieplan HOV-corridors richt zich op investeringen binnen de regio Arnhem Nijmegen gelegen in het toekomstige concessiegebied Rijn-Waal. De nieuwe concessie zal per december 2022 ingaan.

Bron: Nota van Uitgangspunten, Concessies IJssel-Vecht Rijn-Waal Berkel-Dinkel, 2018

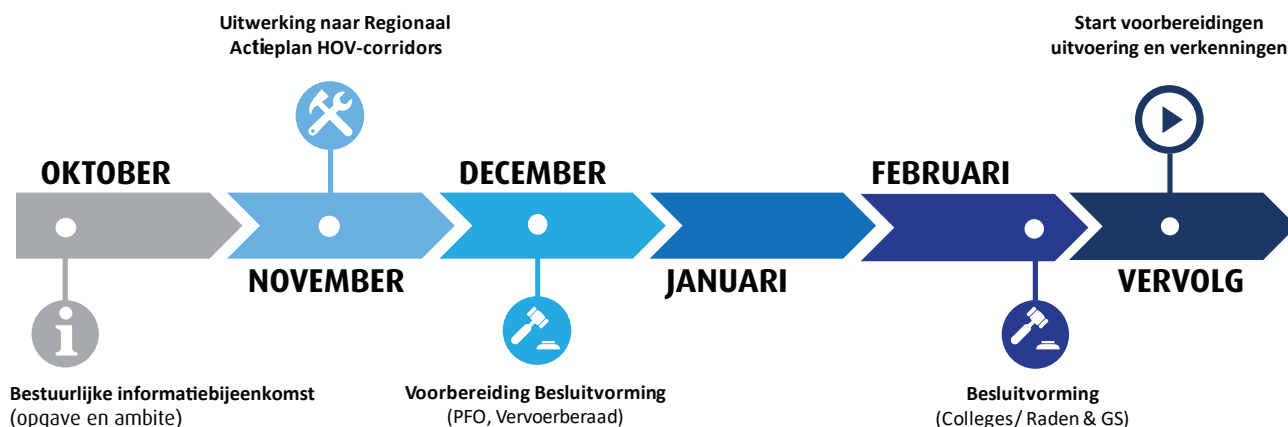
1.4 Doorkijk naar besluitvorming

De opgave en ambitie van het regionaal Actieplan HOV-corridors is 8 oktober 2018 voorgelegd aan de regionale partners in een bestuurlijke informatiebijeenkomst. In oktober en november is met de regionale partners gewerkt aan de verdere uitwerking van het Actieplan.

Voordat besluitvorming plaatsvindt, wordt het regionaal Actieplan eerst bestuurlijk voorgelegd. Dit gebeurt in regionaal verband in het PFO-mobiliteit van de regio Arnhem Nijmegen (12 december 2018) en aansluitend in het Vervoerberaad van de regio Arnhem Nijmegen (17 december 2018). Ambtelijke afstemming vindt voorafgaand hieraan plaats. De uiteindelijke besluitvorming vindt plaats in de diverse colleges en/ of raden van de regiogemeenten en in GS van de provincie Gelderland. Dit zal naar verwachting in januari/ februari 2019 zijn.

We werken daarbij toe naar de volgende besluiten:

1. Instemmen met de gezamenlijke ambitie en uitwerking om het openbaar vervoer op de HOV-corridors in de regio Arnhem Nijmegen te verbeteren;
2. Instemmen met het opstarten van een gezamenlijke projectorganisatie per 2019, die de maatregelen onder haar regie voorbereid en uitvoert;
3. Instemmen met een aanpak waarbij de effecten op reizigers, onderliggend openbaar vervoer en exploitatie per HOV-corridor in beeld worden gebracht;
4. Instemmen met de uitvoering van de no-regret maatregelen in 2019.

2.

Hoogwaardig Openbaar Vervoer in de regio Arnhem Nijmegen

2.1 Wat is Hoogwaardig openbaar vervoer?

Onze ambitie is dat ons hoogwaardig openbaar vervoer (HOV) voldoet aan hoge kwaliteitseisen. Het gaat dan om openbaar vervoer met:

- Een storingsvrije afwikkeling; dus een vlotte verbinding zonder oponthoud;
- Gestrekte routes met waar nodig eigen vrijliggende infrastructuur;
- Een hoge frequentie, bij voorkeur van minimaal 4x per uur in de regio en 6x per uur in de stad in de spits en overdag;
- Herkenbare en goed bereikbare halte- en knooppuntvoorzieningen;
- Een hoog niveau van (dynamische) reizigersinformatie;
- Beschikbaarheid van goede en voldoende stallingsvoorzieningen voor de fiets.

Het hoogwaardig openbaar vervoer per bus staat niet op zichzelf, maar maakt onderdeel uit van een bestaand netwerk van openbaar vervoer. De OV-visie van Gelderland maakt het onderscheid in Vastnet, Stadsnet en Flexnet. HOV-bus valt samen met het spoor en de overige sterke buslijnen in de categorie van het Vastnet. In onderlinge samenhang vormen zij de ruggengraat van het openbaar vervoernetwerk in de regio.

2.2 HOV-corridors in de regio Arnhem Nijmegen

HOV-bus zorgt voor snelle en frequente verbindingen tussen de stedelijke knooppunten. Sterke openbaar vervoer relaties worden gebundeld op corridors. De hoogwaardige OV-corridors verbinden:

- I. Kernen in de regio met de steden;
- II. Woongebieden met binnensteden en stations;
- III. Economische kerngebieden met hoofdstations;
- IV. P+R met binnensteden en hoofdstations.

Dit regionaal Actieplan zet in op de doorontwikkeling van de kwaliteit van het openbaar vervoer op de hoogwaardige OV-corridors. We willen daarbij toegroeien naar een toekomstbestendig HOV-netwerk.

De hoogwaardige OV-corridors zijn:

1. Arnhem-Huissen-Bemmel-Nijmegen
2. Velp-Arnhem-Elst-Nijmegen
3. Arnhem-Oosterbeek-Renkum-Wageningen-Ede
4. Arnhem-Apeldoorn
5. Arnhem-Westervoort-Duiven-Zevenaar
6. Groesbeek-Nijmegen-Beuningen
7. Nijmegen-Kleve-Emmerich
8. Nijmegen-Beuningen-Druten
9. Nijmegen-Mook-Gennep
10. Nijmegen-Wijchen-Grave
11. Trolley netwerk van Arnhem e.o.
12. Heyendaalshuttle van Nijmegen

Op diverse hoogwaardige OV-corridors rijden meerdere buslijnen samen. De geschetste corridors zijn een uitwerking van de ambitie van de OV-visie van de provincie Gelderland (2016) en van de Gebiedsopgave Arnhem-Nijmegen (2017). In samenhang met het toekomstbeeld stedelijk OV van Arnhem en Nijmegen (2018) vormt het regionaal Actieplan een uitwerking.

Netwerk openbaar vervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vastnet
(regionaal spoor & HOV - bus)

Stadsnet
(reguliere stadslijnen en streeklijnen, scholierenlijnen en buurtbus)

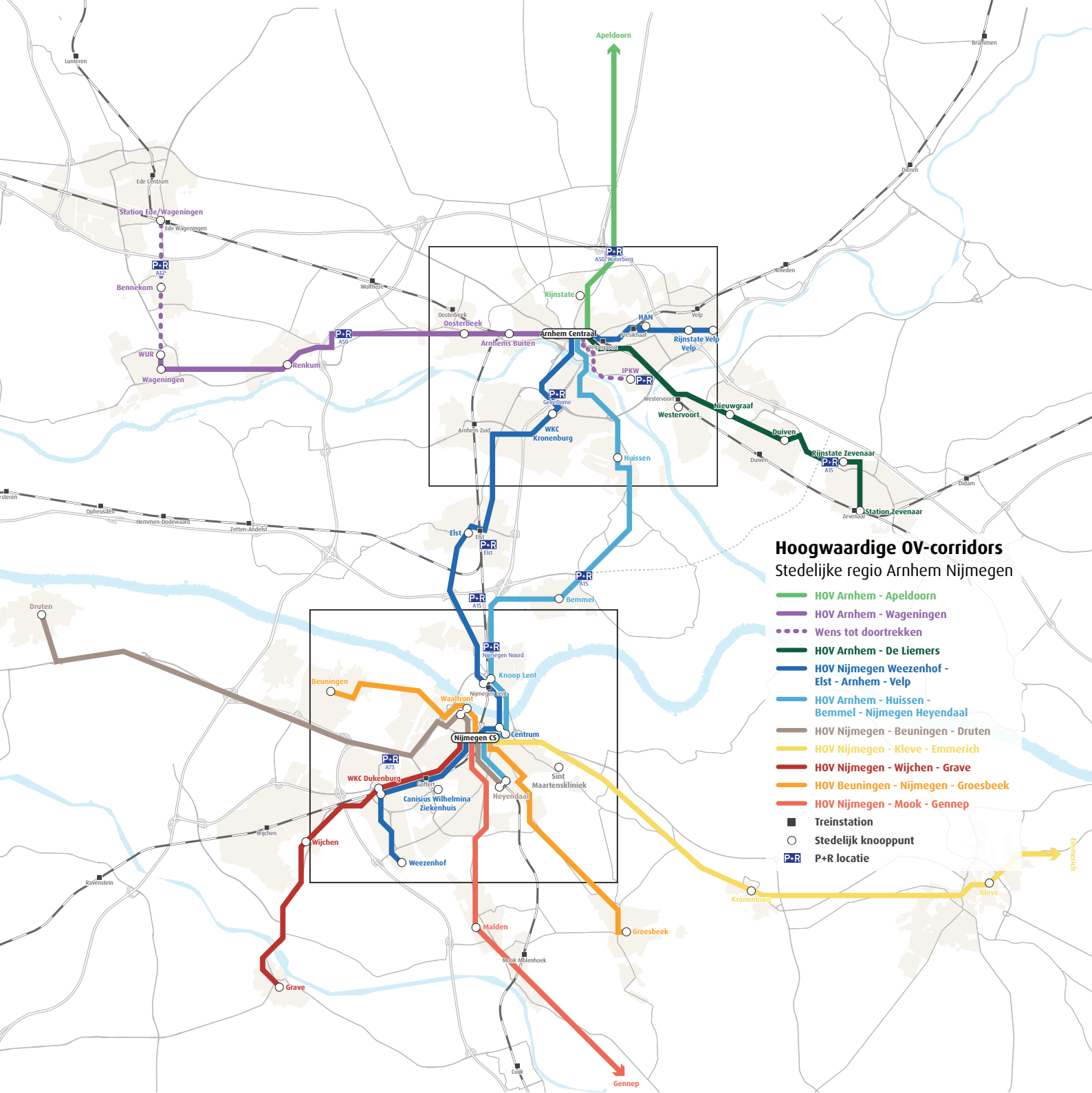
Flexnet
(vraagafhankelijk/ maatwerk)

Het Vastnet heeft een verbindende functie voor de OV-reizigers. Dit zijn het spoor, HOV-bus en de sterke overige buslijnen.

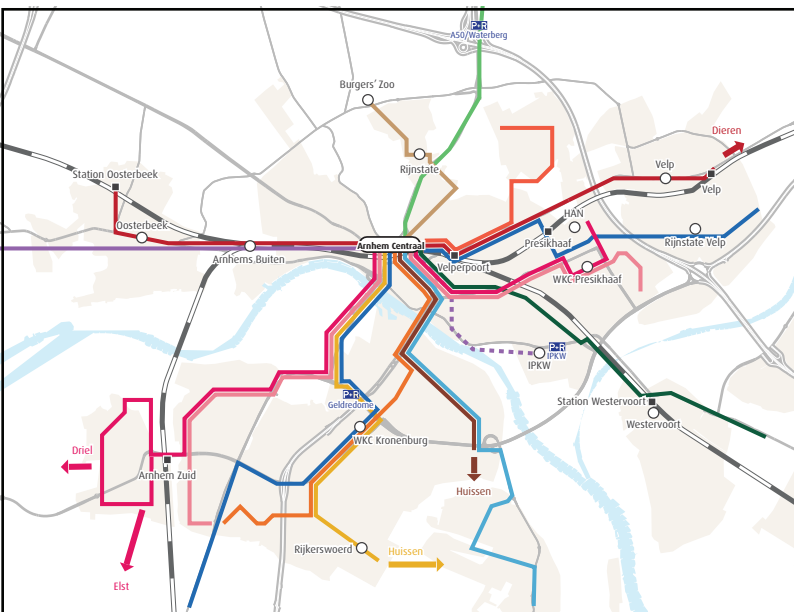
Het Stadsnet heeft vooral een ontsluitende functie voor de OV-reizigers.

Het Flexnet vormt de aanvulling op het reguliere openbaar vervoer en kent een vraagafhankelijke invulling.

Hoogwaardige OV-corridors Stedelijke regio Arnhem Nijmegen

- HOV Arnhem - Apeldoorn
- HOV Arnhem - Wageningen
- - - Wens tot doortrekken
- HOV Arnhem - De Liemers
- HOV Nijmegen Weezenhof - Elst - Arnhem - Velp
- HOV Arnhem - Huissen - Bommel - Nijmegen Heyendaal
- HOV Nijmegen - Beuningen - Druten
- HOV Nijmegen - Kleve - Emmerich
- HOV Nijmegen - Wijchen - Grave
- HOV Beuningen - Nijmegen - Groesbeek
- HOV Nijmegen - Mook - Genneep
- Treinstation
- Stedelijk knooppunt
- P+R locatie

2.3 Eerste ervaringen HOV

De afgelopen jaren heeft de regio Arnhem Nijmegen ervaring opgedaan in de ontwikkeling van hoogwaardige OV-corridors en maatregelen om het openbaar vervoer corridorgewijs te verbeteren.

Als concurrerend alternatief voor de automobilist in de regio is hoogwaardig openbaar vervoer geïntroduceerd tussen de beide steden Arnhem en Nijmegen. Zowel de lijn 300 (Nijmegen Heyendaal-Bemmel-Huissen-Arnhem Centraal) als lijn 331 (Nijmegen Weezenhof – Elst – Arnhem Centraal – Velp Zuid) zijn succesvolle voorbeelden van hoogwaardig openbaar vervoer. De beide busverbindingen kennen op drukke trajecten eigen vrijliggende infrastructuur en doen bewust minder haltes aan. Reizigers waarderen de kwaliteit. Over een langere periode is het aantal reizigers op beide HOV-corridors fors gestegen. Ook in 2017 realiseren de snelle verbindingen een doorgroei, zoals blijkt uit de evaluatie van de vervoerder Breng/ Connexxion.

Op de verbinding tussen Arnhem en Wageningen is de afgelopen jaren ook fors geïnvesteerd in de kwaliteit van het openbaar vervoer. Niet alleen is de dienstregeling van de lijn 352 verbeterd door in de spits iedere 10 minuten een bus te laten rijden. In samenwerking met de gemeenten is tevens geïnvesteerd in doorstromingsmaatregelen voor de bus en betere haltevoorzieningen. Ook deze corridor kent een verdere groei van het aantal OV-reizigers, in 2017 een reizigersgroei van 14%.

Het gebruik van Breng blijft stijgen

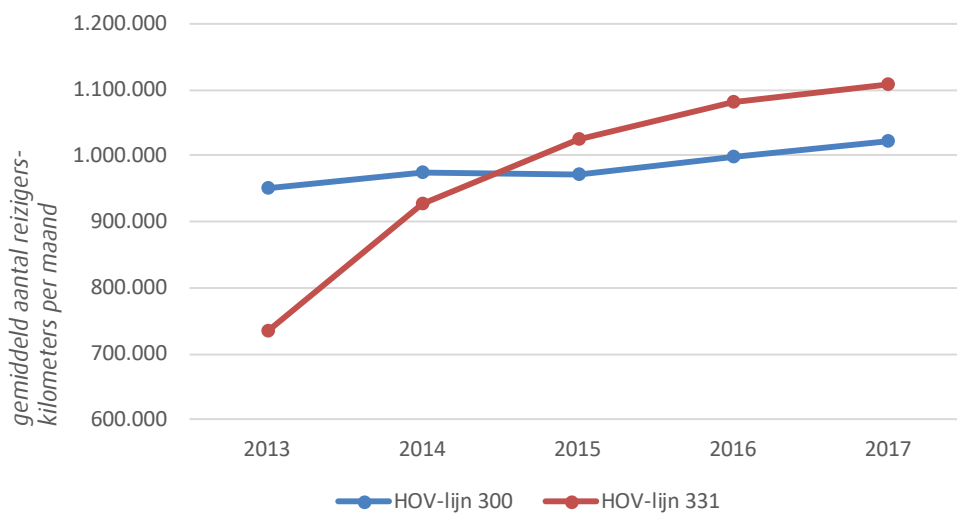
In de regio Arnhem-Nijmegen is het gebruik van de Breng bussen in 2017 met 3% gestegen. Snelle verbindende lijnen doen het goed, zoals lijn 300, die de plaatsen Bemmel, Huissen, Ressen en Lent met Arnhem en Nijmegen verbindt. Ook lijn 331 stijgt in het gebied Oosterhout en Elst.

editie 2018, Breng Nieuws

Gebruik HOV-lijnen

Gegevens vanuit OV-Chipkaart
(bewerkt Goudappel Coffeng)

3.

Investeringen op corridorniveau

3.1 Verkenning van HOV-corridors in breed perspectief

Het verbeteren van de kwaliteit van het openbaar vervoer op de geschetste hoogwaardige OV-corridors staat in het Actieplan centraal. Om toe te groeien naar de gestelde ambitie zijn investeringen per corridor nodig.

Deze investeringen hebben positieve gevolgen voor de bereikbaarheid, de economische aantrekkelijkheid, duurzaamheid, de reizigerstevredenheid en de reizigersgroei. Om daadwerkelijk tot gedragen maatregelen te komen is het nodig om de consequenties van de opgave en ambitie in breed perspectief te verkennen.

Per hoogwaardige OV-corridor levert dit diverse vragen op:

- Welke verkorting van reistijd en/ of verbetering van de betrouwbaarheid is te behalen?
- Wat zijn de economische gevolgen voor de stedelijke knooppunten langs de corridor?
- Welke reizigerseffecten zijn te verwachten? Welke reizigersgroepen profiteren en welke niet?
- Wat betekent dit voor het aantal inwoners binnen een bepaalde afstand van een halte?
- Wat zijn de effecten op het reguliere ontsluitende vervoer en eventuele effecten op het vraagafhankelijke vervoer?
- Is een hogere frequentie, bijvoorbeeld op HOV-niveau, de komende jaren te verwachten?
- Wat zijn de consequenties voor de exploitatie en de exploitatiekosten?

Inzicht in bovenstaande effecten en consequenties per corridor is nodig om een afgewogen besluit te nemen over investeringen in doorstroming, knooppunten en optimalisatie van routes en dienstregeling. Hiervoor bekijken we het openbaar vervoer in breed perspectief. We starten in 2019 met een verkenning naar de effecten van HOV op reizigers en exploitatie per corridor.

3.2 Investeringsvoorstellen als vertrekpunt

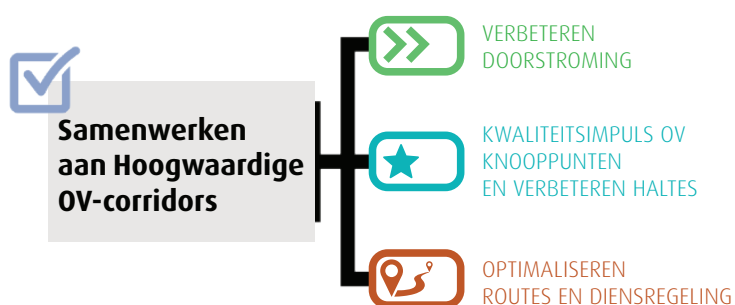
Als voorwerk zijn kansrijke investeringen per HOV-corridor reeds in beeld gebracht. Drie werkgroepen hebben hiervoor input verzameld:

1. Werkgroep Stadsnetten, waarbij in breed perspectief is gekeken naar het toekomstbeeld openbaar vervoer in de steden Arnhem en Nijmegen;
2. Werkgroep Rijnlijn, waarbij scenario's voor een toekomstige lijnvoering tussen Arnhem en Wageningen zijn onderzocht;
3. Werkgroep HOV, waarbij in vier werksessies gezamenlijk met de gemeenten de opgaven en kansen per HOV-corridor zijn verkend.

Als resultaat van de drie werkgroepen is een overzicht aan maatregelen om het openbaar vervoer op de HOV-corridors te verbeteren gemaakt. De maatregelen kennen een sterke onderlinge samenhang en zijn grofweg onder te verdelen in drie hoofdtypen:

- Doorstromingsmaatregelen voor het openbaar vervoer;
- Kwaliteitsimpuls OV-knooppunten en verbeteren haltes;
- Optimaliseren routes en dienstregeling.

Doorstromingsmaatregelen voor het openbaar vervoer

Doorstromingsmaatregelen zijn nodig om het openbaar vervoer vlot en betrouwbaar langs de file te leiden. Op diverse locaties in de regio zijn hiervoor maatregelen aangeduid. Zie hiervoor ook het kaartbeeld op de volgende pagina. Genoemde maatregel is het verbeteren van de doorstroming voor het openbaar vervoer op de Oude Zevenaarseweg in Arnhem (2). Op deze HOV-corridor richting De Liemers staat het openbaar vervoer dagelijks in de wachtrij voor de verkeerslichten. Tevens is een aantal locaties aangewezen waar een nadere verkenning nodig is om een adequate oplossing uit te werken. Denk hierbij aan doorstromingsmaatregelen op de Graafseweg in Nijmegen (10) en de Maas en Waalweg tussen Druten en Nijmegen (3).

Kwaliteitsimpuls OV-knooppunten en verbeteren haltes

Onderdeel van de no-regret maatregelen is het verbeteren van diverse haltes in 2019. Gerichte investeringen, zodat de haltes ook in de toekomst aantrekkelijk zijn. Denk daarbij niet alleen aan voldoende fietsstallingen, maar ook aan voorzieningen om de elektrische fiets veilig te stallen en op te laden. Op andere locaties gaat het om het vergemakkelijken van de overstap van de auto (Kiss & Ride of P+R). Hiervoor is Gelderland reeds gestart met het inventariseren van de kwaliteit van de haltes langs de HOV-corridors.

Tegelijkertijd is door de regio ook een aantal OV-knooppunten benoemd die een kwaliteitsimpuls nodig hebben. De genoemde knooppunten zijn op de volgende pagina in kaart geïllustreerd. Enkele voorbeelden zijn:

- het verbeteren van de haltes voor het HOV op de singels in Nijmegen in samenhang met de route die het HOV in Nijmegen gaat rijden over de singels (23);
- het verbeteren van het OV-knooppunt van Druten, als belangrijke overstaplocatie tussen de HOV-corridor Nijmegen en 's-Hertogenbosch (15);
- het bieden van een kwaliteitsimpuls van het OV-knooppunt winkelcentrum Kronenburg in Arnhem (21).

Optimaliseren routes en dienstregeling

Om op corridorniveau het openbaar vervoer te verbeteren is het optimaliseren van routes een belangrijke oplossingsrichting. Het strekken van routes biedt de reiziger kortere reistijden en een hogere betrouwbaarheid. Genoemde investeringen zijn:

- de optimalisatie van HOV-bus in de Liemers (Westervoort-Duiven-Zevenaar) in relatie tot de toekomstige aansluiting A15 (Duiven/ Zevenaar) en de ontwikkeling van een P+R (14);
- het optimaliseren van de route van HOV-lijn 331 door Dukenburg in samenhang met de bestaande ontsluitende lijnen (34).
- het optimaliseren van het openbaar vervoer tussen Arnhem en Wageningen (Rijnlijn) met doortrekking naar de campus van de Wageningen Universiteit (WUR) en station Ede-Wageningen (4);

Het optimaliseren van de routes gebeurt in samenhang met het onderliggend regulier openbaar vervoer. Een corridorgewijze aanpak is hiervoor nodig, waardoor ook optimalisaties in de dienstregeling mogelijk zijn. Doordat openbaar vervoer meer gebundeld wordt, is bijvoorbeeld een consequente frequentie om de 10 minuten mogelijk.

Op de volgende pagina is de voorselectie aan maatregelen in kaart gebracht.

VERBETEREN DOORSTROMING

1	Apeldoornseweg	Doorstromingsmaatregelen openbaar vervoer
2	Oude Zevenaarseweg	Herinrichting Oude Zevenaarseweg in combinatie met vrije infrastructuur OV
3	Maas en Waalweg	Corridorstudie naar doorstromingsmaatregelen OV
4	Utrechtseweg	Doorstromingsmaatregelen OV-corridor
5	Cronjestraat-Cremerstraat	Kleine reconstructie voor betere doorstroming OV
6	Velperweg-Ir van Muijlwijkstraat-Jansbinnensingel	Corridorstudie naar verbeteren doorstroming OV
7	Rozendaalseweg-Raapopseweg	Corridorstudie naar verbeteren doorstroming OV
8	Metamorfoseallee-Hollandweg	Aanpassingen kruispunt voor doorstroming OV
9	Burgemeester Matsersingel	Doorstromingsmaatregelen OV-corridor
10	Graafseweg	Corridorstudie naar doorstromingsmaatregelen OV icm herinrichtingsopgave
11	Ubbergseweg - Keizer Traianusplein	Doorstromingsmaatregel openbaar vervoer
12	Rijksweg Malden	Corridorstudie naar verbeteren doorstroming OV

KWALITEITSIMPULS OV KNOOPPUNTEN EN VERBETEREN HALTES

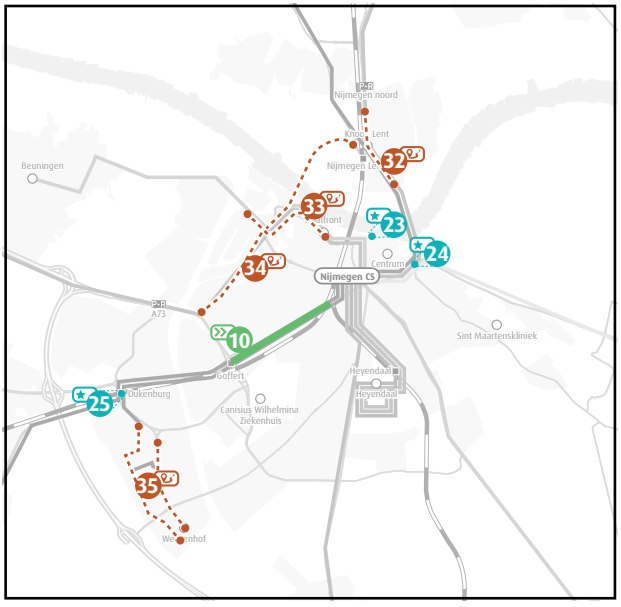
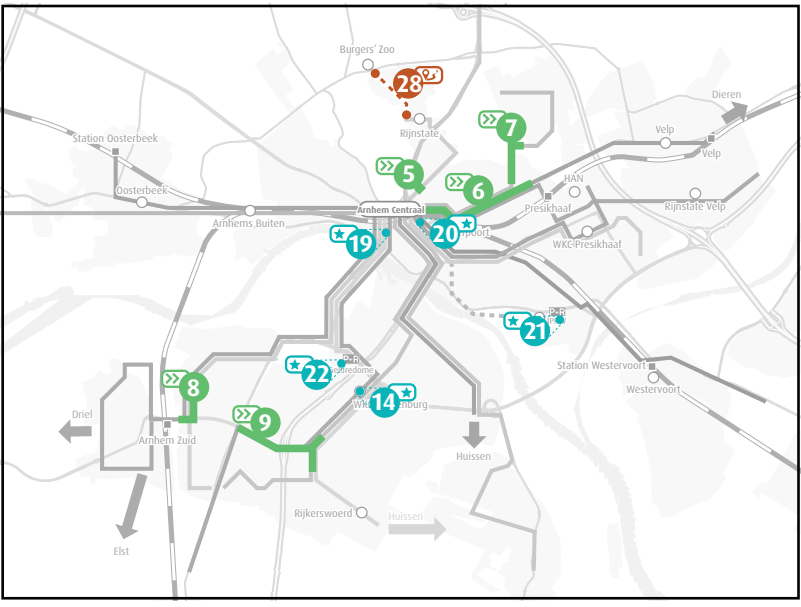
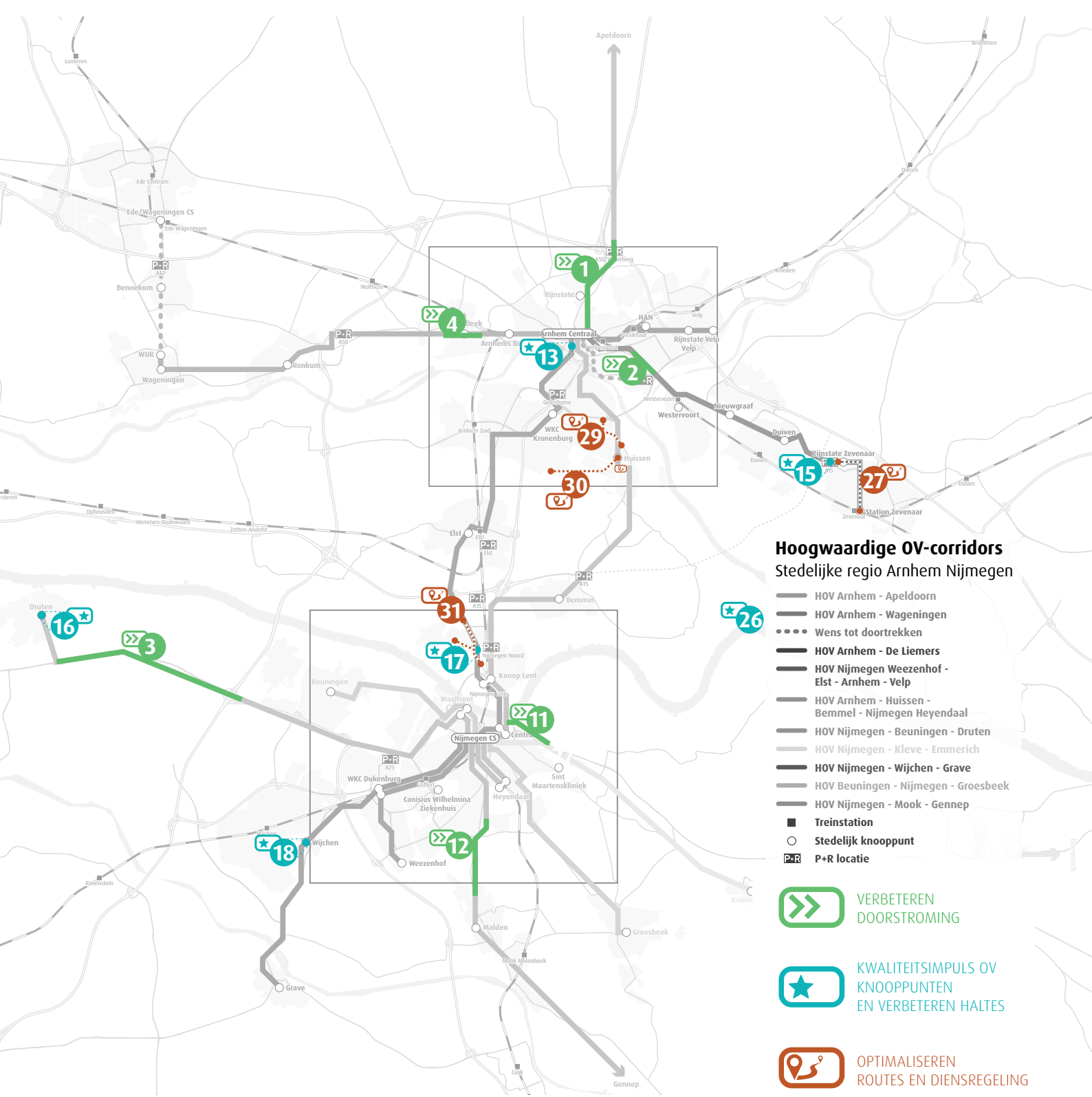
13	Rijnstraat	Halteverbetering
14	OV-Knooppunt WKC Kronenburg	Kwaliteitsimpuls OV-knooppunt
15	P+R A15/ Zevenaar	Toekomstige P+R locatie in relatie met de via A15
16	OV-knooppunt Druten	Kwaliteitsimpuls OV-knooppunt
17	Ovatonde/ P+R Nijmegen-Noord	Kwaliteitsimpuls P+R Nijmegen-Noord
18	Wijchen Zuid en Nederasselt	Kwaliteitsimpuls haltevoorzieningen
19	Willemsplein	Verbeteren inrichting en indeling OV-knooppunt
20	Velperplein	Verbeteren inrichting en indeling OV Knooppunt
21	IPKW/ Westervoortsedijk	IPKW verbinden met HOV inclusief P+R
22	P+R Gelredome	Optimalisatie P+R locatie
23	Plein 44	Aanpassing haltes Plein 44
24	Singels Nijmegen	Kwaliteitsimpuls haltes op de singels nav andere routes bussen binnenstad
25	Dukenburg	Kwaliteitsimpuls OV-Knooppunt Dukenburg
26	Verbeteren haltevoorzieningen	Upgraden HOV-haltes n.a.v. halte-inventarisatie

OPTIMALISEREN ROUTES EN DIENSTREGELING

27	Route HOV door Zevenaar	Studie naar routeoptimalisatie lijnvoering openbaar vervoer in Zevenaar
28	Schelmseweg	Routeoptimalisatie lijn 3 in samenhang met lijn 8
29	Keizerstraat/ Het Duifje	Studie naar doortrekken lijn 3 naar Huissen
30	Marga Klompélaan/ Rijkerswoerd	Studie naar doortrekken lijn 7 naar Huissen
31	Griftdijk en Fruitlaan	Routeoptimalisatie en OV-voorzieningen Griftdijk (lijn 14 en 331)
32	Knoop Lent	Routeoptimalisatie rondom Knoop Lent icm verkeerslichtenregeling
33	Waalfront	Routeoptimalisatie Lijn 5 en lijn 85 in combinatie met gebiedsopgave Waalfront
34	De Oversteek	Vervoerwaardestudie naar kansrijkheid verbinding Nijmegen Noord <-> Nijmegen Goffert
35	Dukenburg	Routeoptimalisatie inclusief verkenning doorsteek Meijhorst <-> Aldenhof

Deze bovenstaande selectie aan investeringsvoorstellen vanuit de regio vormt het vertrekpunt voor de uitvoering van de verkenningen vanaf 2019.

4.

Samenwerking en investeringen

4.1 Opstarten van een gezamenlijke projectorganisatie

Welke investeringen we per HOV-corridor daadwerkelijk gaan uitvoeren en op welk termijn, willen we in 2019 gaan verkennen. Tegelijkertijd streven we ernaar om in 2019 diverse no-regretmaatregelen uit te voeren. Om de benodigde werkzaamheden efficiënt en in samenhang uit te voeren willen we een gezamenlijke projectorganisatie opstarten. In de regio Arnhem Nijmegen is bij de uitvoering van maatregelen bij de bestaande HOV-corridors (bestaande HOV-lijnen 300 en 331) veel ervaring opgedaan met deze werkwijze.

De ambitie is een slagvaardige projectorganisatie in 2019 in te richten en op te starten, op basis van voldoende kwaliteit en tijd. Een partnership tussen de gemeenten en de provincie met een mix aan competenties vanuit de betrokken partijen. We benutten hiervoor de kennis en ervaring bij de samenwerkende partijen waar het gaat om onder andere projectleiders, OV-experts, verkeerskundig ontwerpers en experts kostenraming.

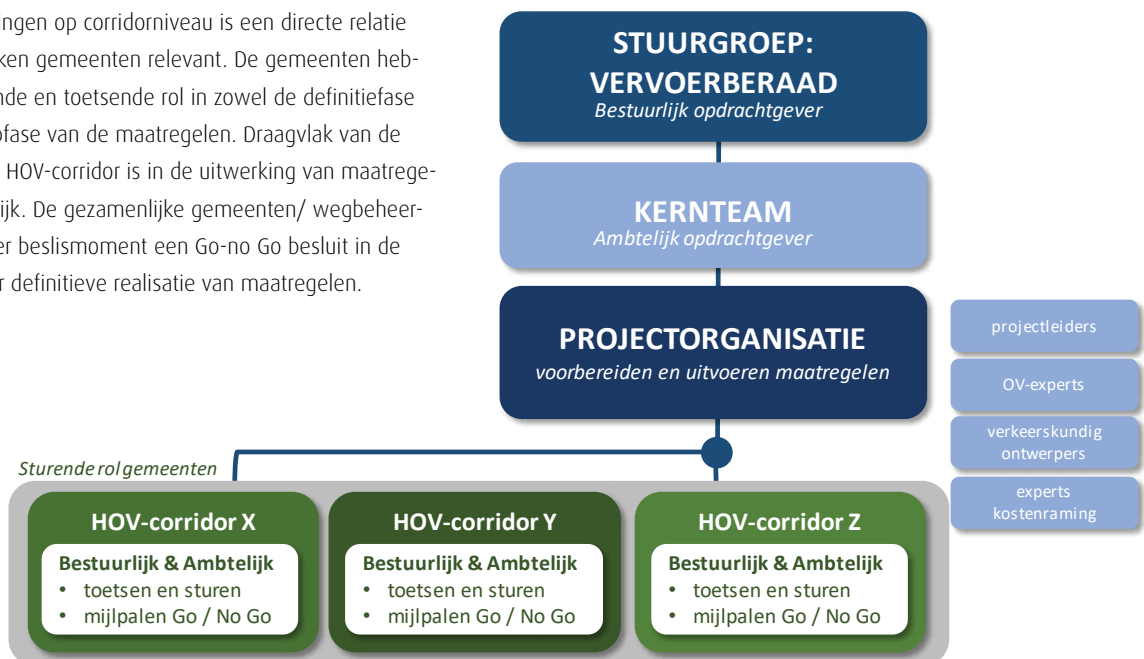
Sturende rol gemeenten

Bij de investeringen op corridorniveau is een directe relatie met de betrokken gemeenten relevant. De gemeenten hebben een sturende en toetsende rol in zowel de definitiefase als de ontwerpfase van de maatregelen. Draagvlak van de partners op de HOV-corridor is in de uitwerking van maatregelen onontbeerlijk. De gezamenlijke gemeenten/ wegbeheerders nemen per beslismoment een Go-no Go besluit in de voortgang naar definitieve realisatie van maatregelen.

Kernteam en stuurgroep als opdrachtgevers

Om de opgebouwde kennis, ervaring en energie te benutten bouwen we voort op de bestaande kerngroep die dit regionaal Actieplan heeft opgesteld. In dit kernteam zitten experts vanuit Gelderland en vanuit de gemeenten Arnhem en Nijmegen. Onder hun regie wordt de projectorganisatie ingericht en opgestart. Tevens zorgt het kernteam voor het voorbereiden van de verkenningen per corridor.

Voor de bestuurlijke aansturing van het geheel richten we geen nieuwe bestuurlijke overlegstructuur in. Het voorstel is aan te sluiten bij bestaande organisatiestructuren. Het Vervoerberaad in de regio Arnhem Nijmegen benutten we daarbij als bestuurlijke stuurgroep. In dit reguliere bestuurlijke overleg tussen de provincie Gelderland en de gemeenten in de regio Arnhem Nijmegen bespreken we de voortgang en dilemma's. Het Vervoerberaad komt 2 á 3 keer per jaar bij elkaar.

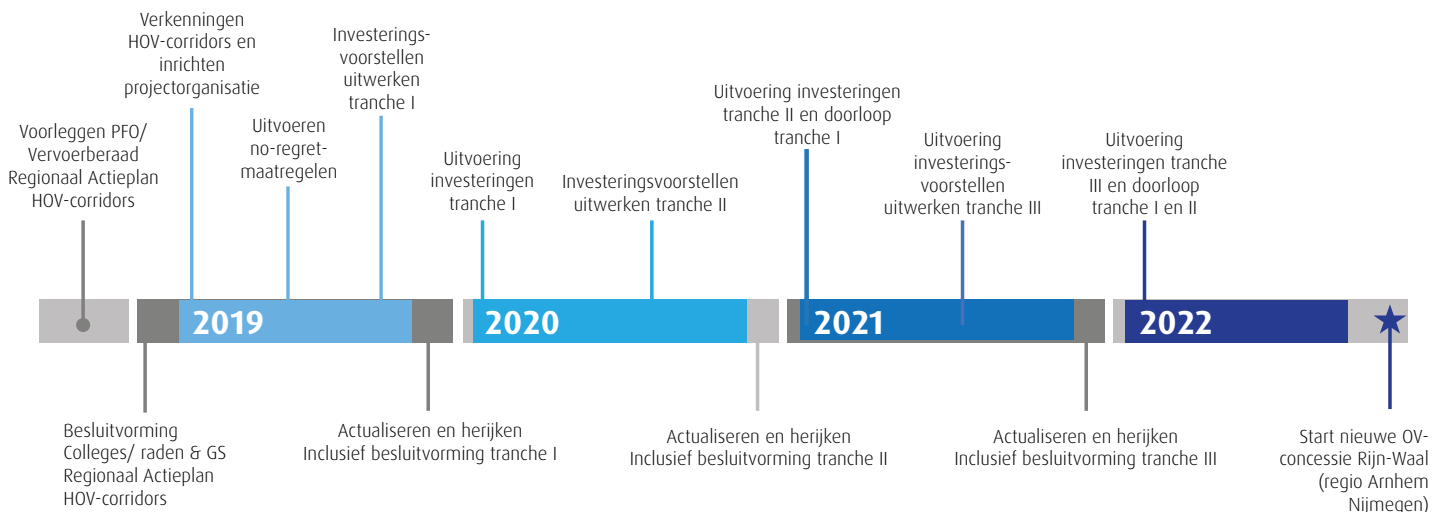

4.2 Investerings en prioritering

Om de ambities waar te maken is naast capaciteit ook inzet van financiën nodig. De exacte financiële inzet is nu nog niet te ramen. Voor de periode 2020 tot en met 2023 is de inschatting dat jaarlijks een investeringsbudget nodig is van van 4 tot 8 miljoen euro.

De verkenningen leiden per medio 2019 tot meer zicht op kansrijke investeringen per HOV-corridor, mede afhankelijk van de consequenties en effecten op reizigers en exploitatie. Dan is ook een meer scherpe kostenraming op te stellen. Op basis van de kansrijkheid en prioritering doet de projectorganisatie jaarlijks een bijstelling van de benodigde investeringsbudgetten. Tot en met de start van de nieuwe concessie zal de projectorganisatie jaarlijks investeringsvoorstellen uitwerken. Deze voorstellen worden na toetsing en besluitvorming van de betrokken gemeenten/ wegbeheerders verder tot uitvoering gebracht door de projectorganisatie.

De ervaring leert dat het tot uitvoering brengen van maatregelen een lange doorlooptijd kent. Daarom is het noodzakelijk om ook een financiële doorkijk te geven tot 2030, inclusief eventuele reserveringen in onder andere het MIAM (Meerjaren Investeringsagenda Mobiliteit), Investeringsagenda Arnhem en Nijmegen en mogelijk andere financieringsbronnen. In de jaarlijkse actualisatie en herijking van het regionaal Actieplan HOV-corridors wordt dit meegenomen.

4.3 No-regret maatregelen en verkenningen in 2019

Om in 2019 met de uitvoering van de no-regret maatregelen te starten is het voorstel om 3,8 miljoen euro budget vrij te maken.

We investeren in:

- Het uitvoeren van verkenningen (per HOV-corridor);
- Het uitvoeren van infrastructuurmaatregelen;
- Het verbeteren van haltevoorzieningen.

Voor de financiële dekking van de kosten is een subsidieregeling in de maak. In het begin van het tweede kwartaal van 2019 is meer duidelijk over de voorwaarden van de subsidieregeling. Voor 2019 is een bestedingsplan opgesteld, dit is bijgevoegd in bijlage 1.

Uitvoeren van verkenningen

Om per 2020 te starten met de eerste investeringstranche HOV-corridors, werkt het kernteam aan het begeleiden van de benodigde verkenningen. Inzicht in de effecten en consequenties zijn nodig om uiteindelijk een afgewogen besluit te nemen over eventuele investeringen in doorstroming, knooppunten of optimalisatie van routes en dienstregeling.

Het doel is dan ook om in 2019 te starten met een verkenning per corridor naar de effecten van HOV op reizigers en exploitatie. In het no-regretpakket is hiervoor € 775.000,- vrijgemaakt.

Uitvoeren van infrastructuurmaatregelen

De infrastructuurmaatregelen bestaan uit doorstromingsmaatregelen op de Oude Zevenaarseweg in Arnhem en het optimaliseren van het bestaande kruispunt van de Jacob Cremerstraat met de Apeldoornseweg. Beide maatregelen zijn gekoppeld aan geplande herinrichtingswerkzaamheden. Tevens willen we in 2019 investeringen doen in het optimaliseren van de Rijnlijn (Arnhem-Renkum-Wageningen). In totaal is voor het uitvoeren van deze infrastructuurmaatregelen 2,4 miljoen euro geraamd.

Verbeteren van haltevoorzieningen

De verbetering van de haltevoorzieningen hangt samen met de inventarisatie die op dit moment loopt. In 2019 wordt op basis van de inventarisatie een eerste tranche aan verbeteringen van HOV-haltes doorgevoerd. Hiervoor is een budget van € 600.000,- beschikbaar.

NO-REGRET MAATREGELEN 2019 HOV-CORRIDORS

1	Uitvoeren van verkenningen	Aanpak per HOV-corridor of groepen van HOV-corridors	€ 775.000,-
2	Uitvoeren van infrastructuurmaatregelen	Optimalisatie Oude Zevenaarseweg Arnhem	€ 1.500.000,-
		Optimalisatie kruising Apeldoornseweg/ Cremerstraat Arnhem	€ 500.000,-
		Optimalisatie Rijnlijn (VRI's, infrastructuur, haltevoorzieningen)	€ 400.000,-
3	Verbeteren van haltevoorzieningen	Rondom binnenstad Nijmegen	€ 400.000,-
		Nijmegen Noord	€ 200.000,-
			€ 3.775.000,-

Lin 6 2 min
Lin 15 10 min

G

Lin 331 7 min
Lin 2 8 min

Lin 4 4 min
Lin 38 7 min

Lin 11 10 min
Lin 2 6 min

WIKI

GO GO GO
DEALS

GO GO GO
DEALS

11 Wijmegen via Negenhart
MAN
breng
5301

Deze bus rijdt op groen gas

DE BESTE
1.50

Map

Bijlage 1: Bestedingsplan 2019 HOV

	Lijn	Maatregel	Door	Begroot
Uitvoeren van verkenningen		Aanpak per HOV-corridor of groepen van HOV-corridors	Provincie	€ 775.000,-
		Onderzoek aandrijftechnieken		
Uitvoeren van infrastructurele maatregelen	60	Aanleg busbaan Oude Zevenaarseweg	Gemeente Arnhem	€ 1.500.000,-
	91/ 321/ Stadsnet 3	Optimalisatie kruising Apeldoornseweg/ Cremerstraat	Gemeente Arnhem	€ 500.000,-
	352	Rijnlijn: diverse aanpassingen. VRI's en haltevoorzieningen	Provincie	€ 400.000,-
Verbeteren van haltevoorzieningen	58/ 300/ 331	Uitbreiden halte Nassausingel Herinrichten halte Burchtstraat Verwijderen halte Hunnerpark Realiseren halte Traianusplein Afstelling van VRI's Halte Terwindtstraat opheffen ten gunste van een busbaan	Gemeente Nijmegen	€ 400.000,-
	331	Halte Oude Groenestraat opwaarderen Halte Terracottastraat/ Aquilastraat opwaarderen Halte Stationsstraat aanpassen	Gemeente Nijmegen	€ 200.000,-
	12/86/89/ 165	Aanleg busknooppunt Druten	Gemeente Druten	P.M.

Samenwerken aan Hoogwaardige OV-Corridors

Samenwerken aan een krachtig en duurzaam verbonden regio Arnhem Nijmegen

Aan de huidige en toekomstige fracties van
Provinciale Staten van Gelderland

Datum : 5 maart 2019
Uw kenmerk :
Ons kenmerk :
Zaaknummer :
Contactpersoon : Suzanne Hesseling
Telefoonnummer : 026 3775124

Onderwerp: Uitvoering ambities "HOV-Actieplan regio Arnhem Nijmegen" in de komende
bestuursperiode.

Geachte deelnemende partij aan de komende Provinciale Statenverkiezing van Gelderland,

Graag vragen wij uw aandacht voor het volgende:

In deze brief schetsen wij de ontwikkelingen rond de uitvoering van het HOV-actieplan regio Arnhem-Nijmegen. Deze ontwikkelingen leiden onzes inziens tot de conclusie dat er een hoge urgentie is om de afspraken over investeringen in het openbaar vervoer, die bij de vaststelling van de OV-visie in 2016 gemaakt zijn, te herijken. Het gaat hierbij niet alleen om fysieke maatregelen, maar ook om het hiervoor benodigde exploitatiebudget. De investeringen die toen zijn afgesproken zijn niet meer toereikend om aan de actuele en toekomstige opgaven het hoofd te bieden en de noodzakelijke ambities uit het actieplan waar te maken.

We nemen u hieronder graag mee in deze gedachtelijn.

In 2016 is de OV-visie 2020 (deel 1) door uw Staten vastgesteld. Hierin zijn de contouren voor de toekomst van het Gelders openbaar vervoer geschetst. De OV-visie is de afgelopen jaren uitgewerkt met diverse partners, waaronder de gemeenten in de regio Arnhem Nijmegen.

Bij de vaststelling van de OV-visie heeft u aangegeven dat de bereikbaarheid van de steden belangrijk is, aangezien de steden de economische motoren zijn van Gelderland (Statenbrief 9 maart 2016). Ook in de Omgevingsvisie "Gaaf Gelderland" (2018) heeft u aangegeven dat bereikbaarheid een kritische succesfactor is voor een verbonden samenleving en een krachtige, duurzame Gelderse economie.

De financiering en betaalbaarheid van het (regionaal) openbaar vervoer staan echter onder druk en daarmee ook de bereikbaarheid. De afgelopen jaren hebben de regio Arnhem Nijmegen en de steden Arnhem en Nijmegen met u meegedacht om het openbaar vervoer op een efficiëntere en goedkopere manier in te richten.

Uitgangspunt hierbij was uw standpunt om in de eerste fase van de uitwerking van de OV visie (tot en met 2020) niet meer geld uit geven aan het OV dan het hiervoor in 2016 door u vastgestelde budget.

Datum: 5 maart 2019

Ons kenmerk:

Pagina: 2

Uitwerking OV-visie in regionaal Actieplan HOV-bus

In samenwerking met de regiogemeenten heeft de provincie de notitie 'Samenwerken aan een regionaal actieplan hoogwaardige OV corridors' opgesteld, ook wel 'regionaal Actieplan HOV-bus' genoemd. In het Actieplan HOV-bus is voorzien om in de regio en in de steden een netwerk (corridors) te realiseren van duurzaam Hoogwaardig Openbaar (bus)Vervoer. Doel van dit netwerk is om de steden en de regio bereikbaar te houden en daarmee economisch aantrekkelijker.

Door in te zetten op goede, snelle, schone (duurzame) en betrouwbare verbindingen tussen de woon-, werk- en kennislocaties in de stad en in de regio verbetert de bereikbaarheid. In het Actieplan worden twaalf HOV-corridors benoemd in de regio Arnhem Nijmegen. Het trolley netwerk in Arnhem is daarbij als één HOV-corridor opgenomen.

Om de snelheid en betrouwbaarheid van het openbaar vervoer op de 12 HOV corridors te verbeteren zijn investeringen op korte termijn nodig. Maatregelen zoals de aanleg van vrijliggende infrastructuur voor het openbaar vervoer, aanpassingen van verkeerslichten en het optimaliseren van routes. Tevens is behoefte aan toekomstbestendige haltevoorzieningen en OV-knooppunten (bijvoorbeeld regionaal winkelcentrum Kronenburg) om de aantrekkelijkheid en het gemak voor reizigers te vergroten. Dit draagt bij aan de concurrentiekracht van het openbaar vervoer nu en in de toekomst. Als regio willen wij ons hiervoor de komende jaren maximaal inzetten om het voorgaande samen met de provincie mogelijk te maken.

Onderleggers regionaal Actieplan HOV

- ***Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen***

Het Actieplan HOV-bus is opgesteld in samenhang met het Toekomstbeeld stedelijk OV van Arnhem en Nijmegen (2018). In het Toekomstbeeld hebben beide steden op verzoek van de provincie het OV-netwerk in beide steden - ook wel het Stadsnet - verder uitgewerkt. Het Toekomstbeeld geeft o.a. houvast voor investeringen in de infrastructuur voor het OV in beide steden.

In het Toekomstbeeld is lijn 10 in Nijmegen en het volledige trolley netwerk van Arnhem aangegeven als stedelijk HOV-net. Al sinds 2013 is het Arnhemse trolley netwerk vergelijkbaar met het regionale HOV: gestrekte lijnen, rijden in hoge frequentie, hoge kwaliteit, goede haltevoorzieningen.

Uitwerking HOV corridor Arnhem-Renkum-Wageningen-WUR "Rijnlijn"

Naast het 'Toekomstbeeld' is de uitwerking van de HOV-corridor Arnhem-Renkum-Wageningen-WUR "Rijnlijn" ook een belangrijke bouwsteen voor het Actieplan HOV. De provincie en de gemeenten Renkum, Wageningen, Arnhem en de WUR (universiteit Wageningen) hebben het afgelopen jaar samengewerkt aan een pilot: Corridor Arnhem-Renkum-Wageningen-WUR, ook wel "Rijnlijn" genoemd. De resultaten en gehanteerde werkwijze van deze pilot zullen ook gebruikt worden bij de - vanaf 2019 -

Datum: 5 maart 2019

Ons kenmerk:

Pagina: 3

geplande uitwerkingen van de andere HOV corridors in de regio Arnhem Nijmegen (zoals aangegeven in het regionaal Actieplan HOV).

Exploitatiebudget voor OV, zoals vastgesteld in 2016 naar verwachting ontoereikend voor de verdere uitwerking van het OV beleid in de regio Arnhem Nijmegen.

De pilot "Rijnlijn" - de HOV corridor Arnhem-Renkum-Wageningen-WUR- heeft aangetoond dat de exploitatiekosten stijgen, gelet op het ambitieniveau wat provincie en regio voor ogen hebben voor de HOV corridors.

Een eerste voorlopige conclusie is dat het huidige exploitatiebudget voor uitvoering van de OV visie (vastgesteld door uw Staten in 2016) waarschijnlijk niet toereikend zal zijn voor het ambitieniveau dat zowel provincie als de regio nastreven op de HOV corridors in de regio Arnhem Nijmegen. Daarnaast is ook onvoldoende rekening gehouden met de bevolkingsprognoses. Deze laten voor de komende jaren een aanzienlijke groei van de bevolking zien in met name de twee steden. Ook dit zal naar verwachting leiden tot meer mobiliteit en een toename van het gebruik van het stedelijk openbaar vervoer.

In het Regionaal Actieplan HOV is aangegeven dat de exacte financiële inzet nu nog niet te ramen is, maar de komende 2 jaar, bij de uitwerking van de andere HOV-corridors, wel duidelijker zal worden. Uit de pilot is al wel duidelijk geworden dat voor de uitwerking en het ambitieniveau van een HOV-corridor extra investeringen noodzakelijk zijn. Enerzijds is er budget nodig voor eenmalige investeringen en anderzijds is extra exploitatiebudget nodig voor uitvoering van het OV-beleid.

Als vastgehouden wordt aan de huidige afspraken; dat wil zeggen geen extra exploitatiebudget tot en met 2020 (de eerste fase van implementatie van het openbaar vervoer, Statenbrief maart 2016), dan betekent dat, dat alle ambities zoals aangegeven in het Regionaal Actieplan HOV (inclusief de Rijnlijn) gefinancierd moeten worden door verschuivingen binnen de bestaande OV-voorzieningen. Dat zou concreet kunnen betekenen dat door realisatie van de HOV-corridors, veel kernen in de regio - maar ook wijken in Arnhem en Nijmegen- ondersteunende OV-lijnen zien verdwijnen.

Goede vervoersnetwerken, niet alleen in beide steden, maar in de hele regio Arnhem Nijmegen zijn - zoals ook aangegeven in uw Omgevingsvisie (2018)- belangrijk voor de economische kracht van deze regio, de bereikbaarheid en voor de sociale samenhang. **Mogelijke wijzigingen/aanpassingen en/of versoeringen van het OV kunnen dan ook grote gevolgen hebben voor de bereikbaarheid en de economische en maatschappelijke ontwikkeling van deze regio. Hiervoor vragen wij uw speciale aandacht.**

Wij verzoeken u om het voorgaande in overweging te nemen en in het nieuwe coalitieakkoord niet alleen aandacht te besteden aan de (H)OV-bereikbaarheid, maar ook aan het belang van goed openbaar vervoer in de gehele regio Arnhem Nijmegen en om de hiervoor de benodigde extra exploitatiemiddelen vrij te maken. Uiteraard zullen wij van onze kant blijven inzetten op de verdere uitwerking van zowel het

Datum: 5 maart 2019
Ons kenmerk:
Pagina: 4

regionaal Actieplan HOV als de verschillende corridoruitwerkingen (waaronder de Rijnlijn), samen met de Provincie en andere partners.

Hoogachtend,
Mede namens de gemeenten in de regio Arnhem Nijmegen,

Harriet Tiemens,
Voorzitter portefeuillehoudersoverleg mobiliteit
Regio Arnhem Nijmegen

Meningsvorming 1 - 22 mei 2019-

Toekomstbeeld stedelijk OV en HOV actieplan

Zaaknummer:

Portefeuillehouder:

R. van der Zee

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de heer R. Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer M. Loots (VVD), de heer L. de Groot (Partij voor de Dieren), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer V. Bouma (PvdA), de heer D. Becker (ChristenUnie), de heer M. Venhoek (D66), de heer S. Dilekçi (DENK/Verenigd Arnhem), de heer C. Verheij (PVV), de heer G. van Plateringen (Arnhemse Ouderen Partij) en de heer J. Hutten (CDA).

De fractie van de PVV was niet vertegenwoordigd.

Verloop:

De raadskamer heeft onderling en met de portefeuillehouder van gedachten gewisseld over onderdelen van het raadsvoorstel.

Conclusie

Namens de raadskamer besluit de voorzitter dat de Meningsvormende (M1) fase nog niet is afgerond.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

E.J. Greving

Zaaknummer:

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Mattijs Loor (D66) Marie José Navis (GroenLinks) Hanny van Nunen (PvdA) Leo de Groot (PvdD) Yildirim Usta (Denk Verenigd Arnhem) Gerrie Elfrink (SP) Karin Kalthoff (VVD) Klaartje van Dillen (CDA)
Titel motie	Meer schulden voorkomen
Nummer Zaaknummer	19M19 375087
De Raad, Gehoord de beraadslaging,	
Constaterende dat <ul style="list-style-type: none"> - De overheid bij schulden vaak de voornaamste schuldeiser is; - De gemeente verantwoordelijk is voor schuldhulpverlening en voor uitvoering en handhaving van de Participatiewet; - Staatssecretaris Van Ark in haar brief aan de Tweede Kamer van 13 februari 2019 aangeeft dat een tussentijdse aanmaning, aanbieden van vroegtijdig betalingsregeling en persoonlijk contact tot een vermindering van boete-stapelen heeft geleid; - De staatssecretaris in dezelfde brief aangeeft gemeenten te zullen oproepen om – vooruitlopend op nieuwe wetgeving – uit te gaan van minimaal 95% van de bijstandsnorm als beslagvrije voet; - Arnhem op dit moment een minimum hanteert van 90% of 92,5% van de bijstandsnorm als beslagvrije voet; - De minister voor Rechtsbescherming toe heeft gezegd (14 februari 2019) dat kwijtschelding van boetestapelings hand in hand dient te gaan met het accepteren van schuldhulpverlening.	
Overwegende dat	

- Stapeling van boetes, aanmaningskosten, invorderingskosten en rente op betalingsachterstanden onwenselijk is en naast schuldenproblematiek ook de bijkomende maatschappelijke problemen vergroot;
- Met het opleggen van invorderkosten en rente bij betalingsachterstanden of bij het hanteren van een te lage beslagvrije voet, de gemeente haar eigen taak om problematische schulden tegen te gaan bemoeilijkt;
- Boetes bedoeld zijn om mensen die niet willen betalen aan te zetten tot betalen, maar geen effect hebben indien inwoners niet kunnen betalen;
- Bij het aanhouden van een te lage beslagvrije voet er een groot risico bestaat op het opbouwen van nieuwe schulden.

Spreekt uit dat:

- De gemeente al het mogelijke moet doen om te voorkomen dat kwetsbare inwoners door beslaglegging of boetes van de zijde van de overheid verder in financiële problemen komen.

En verzoekt het college:

- Geen boetes of vordering verhogende kosten op te leggen bij betalingsachterstanden indien sprake is van inwoners met problematische schulden, mits zij schuldhelpverlening accepteren;
- Ook geen boetes of vordering verhogende kosten op te leggen bij betalingsachterstanden indien al sprake is van een maximaal beslag op loon of uitkering en er geen (spaar)geld is om de boete of kosten mee te voldoen;
- Zo spoedig mogelijk gehoor te geven aan de oproep van de staatssecretaris om een beslagvrije voet van minimaal 95% van de bijstandsnorm als uitgangspunt te hanteren;
- De raad uiterlijk in juni 2019 een voorstel tot aanpassing van de Afstemmingsverordening te doen toekomen, indien dat voor de uitvoering van bovenstaande noodzakelijk is;
- Er bij grote schuldeisers, zoals het CJIB, de belastingdienst, zorgverzekeraars, energieleveranciers of woningcoöperaties, op aan te dringen boetestapeling te voorkomen door tussentijds een aanmaning in eenvoudig Nederlands te sturen en/of vroegtijdig persoonlijk contact op te nemen en een betalingsregeling aan te bieden.

en gaat over tot de orde van de dag

Mattijs Loor (D66)

Marie José Navis (GroenLinks)

Hanny van Nunen (PvdA)

Leo de Groot (PvdD)

Yildirim Usta (Denk Verenigd Arnhem)

Gerrie Elfrink (SP)

Karin Kalthoff (VVD)

Klaartje van Dillen (CDA)

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Motie vreemd aan de agenda
Motie van	Mieke Hegge - Partij voor de Dieren Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem
Titel motie	Een ambitieus en innovatie plan voor bos in Arnhem
Nummer Zaaknummer	19M20 375087
De Raad, Gehoord de beraadslaging,	
Constaterende dat: <ul style="list-style-type: none"> • De uitstoot van CO2 het klimaat opwarmt • De afname van biodiversiteit een groot probleem is	
Overwegende dat: <ul style="list-style-type: none"> • Een bos zorgt voor meer biodiversiteit in de vorm van bomen, planten, vogels, insecten • Een bos vele tonnen CO2 kan vastleggen • Een bos zorgt voor schonere lucht en verkoeling op hete dagen • Een bos ruimte biedt voor recreatie en educatie • Arnhem in het kader van Circulaire stad alle ruimte wil geven aan lokale en regionale voedselvoorziening • Urgenda het meest ambitieuze en innovatieve plan voor meer bos in de gemeente beloont door het volgende plantseizoen het plan te realiseren	
Roept het college op: Voor 1 mei 2019 met een ambitieus en innovatief plan te komen voor meer bos in Arnhem. Daarbij het concept voedselbos en aanplant van fruit- en noten bomen mee te nemen. Mee te doen aan de Gelderse Bos Battle 2019 van Urgenda.	

en gaat over tot de orde van de dag

Mieke Hegge - Partij voor de Dieren

Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem

Vaststellen Jaarstukken 2018 (inclusief nota Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)

Zaaknummer: 359083

Portefeuillehouder: R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig

De raadsleden/fractievoorgangers; van der Laak (AC), Greving (PvdA), Combée (VVD), van Burgsteden (CDA), Verheij (PVV) en Cetintats (SP).

De fracties van DENK/Verenigd Arnhem, D66, GroenLinks, AOP, CU en de Partij voor de Dieren waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Amendement

De raadskamer heeft een concept amendement besproken, dat was aangekondigd door de fractie van D66 met als mede indieners de fracties van SP en VVD. De fracties van de CU, PVV en AC hebben aangegeven mede indiener te willen worden. De fractie van het CDA steunt het amendement.

Conclusie

De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat het onderwerp kan worden doorgeleid naar de besluitvorming.

De raadsadviseur,

K. Vons

De voorzitter,

S. van Ommen

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Jaarstukken 2018 (incl.nota Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)
Amendement van het lid	Sabine Andeweg (D66) Gerrie Elfrink (SP) Leendert Combée (VVD) Daniël Becker (CU) Coen Verheij (PVV) Guus van der Laak (AC)
Titel Amendement	Geen nieuw beleid in jaarstukken
Nummer Zaaknummer	19A30 359083
<p>De ondergetekenden stellen het volgende amendement voor:</p> <p>Het eerste ditcum ontwerp besluit te wijzigen in:</p> <p>1. De jaarstukken inclusief de bijbehorende jaarrekening 2018 vast te stellen met dien verstande dat de raad slechts kennisneemt van al het in de jaarstukken aangekondigde nieuwe beleid;</p>	
Toelichting	<p>Op diverse plaatsen in de jaarstukken 2018 wordt nieuw beleid aangekondigd. Ondermeer wordt vooruitgelopen op nieuw Participatiebeleid (Doorbraak naar Werk) en nieuw beleid op het terrein van Wonen en Bouwen. De raad hecht er aan dat niet door middel van het vaststellen van het jaarverslag over nieuw beleid wordt besloten en wacht daartoe de voorstellen van het college van burgemeester en wethouders af.</p>

Sabine Andeweg (D66)
Leendert Combée (VVD)
Gerrie Elfrink (SP)
Daniël Becker (CU)
Coen Verheij (PVV)
Guus van der Laak (AC)

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 359083

Onderwerp: **Jaarstukken 2018 (inclusief Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)**

Voorstel

1. De jaarstukken inclusief de bijbehorende jaarrekening 2018 vast te stellen.
2. De resultaatbestemming volgend uit de toepassing van reeds genomen raadsbesluiten vast te stellen.
3. Kennis te nemen van het bij de jaarrekening behorende accountantsverslag, opgesteld door Deloitte.
4. Kennis te nemen van de bij het jaarverslag behorende geheime Bijlage Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2018 met daarin de geactualiseerde (grond)exploitaties.
5. De bijgevoegde meerjarenbegrotingswijziging met betrekking tot de FJP 2018 vast te stellen.
6. Kennis te nemen van de presentatie van de jaarstukken in één oogopslag.
7. Kennis te nemen van de presentatie van de jaarstukken in een animatie.
8. De naam van de BR Revolverend Fonds (schulden) om te zetten in de BR Jongerenperspectieffonds Arnhem.
9. Kennis te nemen van de rechtmatigheid van de aangetrokken leningen.

Inleiding

Jaarstukken 2018:

Volgens de wettelijke kaders, zijnde het Besluit Begroting en Verantwoording voor Provincies en Gemeenten (BBV), is het college verantwoordelijk voor het opstellen van het jaarverslag en de jaarrekening, zijnde de jaarstukken.

Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven. Daarnaast moeten de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen waaronder gemeentelijke verordeningen.

De Verordening Financieel Beleid en Beheer van de gemeente Arnhem verplicht het college om ieder jaar voor 1 mei de opgestelde jaarstukken, het jaarverslag en de jaarrekening, aan te bieden aan de raad. De Gemeentewet verplicht de gemeente om ieder jaar voor 15 juli het door de gemeenteraad vastgestelde jaarstukken inclusief de jaarrekening aan te bieden aan de provincie Gelderland.

Verantwoordelijkheid accountant:

De controleverordening vormt de basis waarop de accountant de controle over de boekjaren uitvoert. In de verordening wordt de reikwijdte van de controle, de geldende normstellingen en de te hanteren

goedkeurings- en rapporteringtolerantie vermeld. De bij de controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten.

Accountantsverslag en controleverklaring Deloitte:

In het accountantsverslag doet Deloitte verslag van de uitkomsten van de controle. Daarbij gaan zij nader in op de scope en reikwijdte van de accountantscontrole en geven zij een nadere toelichting op de getrouw- en rechtmatigheid van de jaarrekening. Het accountantsverslag is integraal onderdeel van de rapportage aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) inzake de SiSa-verantwoording.

FJP 2018:

Als bijlage bij het jaarverslag verschijnt ieder jaar de geheime Nota Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP). De FJP bevat het geactualiseerde resultaat van de grondexploitaties en projecten ('herzieningen' genoemd), de toekomstige winstverwachting, de getroffen voorzieningen (= te verwachten verliezen), de stand van de reserves en het benodigde weerstandsvermogen.

De paragraaf Grondbeleid in het jaarverslag is openbaar. De bijlagen van de FJP met financiële projectinformatie bevat geheime informatie. Daarom wordt voorgesteld om kennis te nemen van de geheime bijlage FJP 2018 onder geheimhouding.

Beoogd effect

Jaarstukken 2018:

Decharge verlenen aan het college van burgemeester en wethouders voor het gevoerde beleid en beheer door middel van de vaststelling door de raad van de jaarstukken inclusief de bijbehorende jaarrekening 2018.

FJP 2018:

Inzicht verschaffen in de ontwikkeling van de grondexploitaties en de investeringsprojecten. Daarnaast is het doel om de herzieningen zo snel mogelijk te verwerken in de begroting, zodat in de projecten gewerkt wordt met een actueel (financieel) kader.

Argumenten

1.1 Jaarstukken 2018

Volgens de wettelijke kaders, zijnde het Besluit Begroting en Verantwoording voor Provincies en Gemeenten (BBV), is het college verantwoordelijk voor het opstellen van het jaarverslag en de jaarrekening.

Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat:

- de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven;
- de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen waaronder gemeentelijke verordeningen.

De Verordening Financieel Beleid en Beheer van de gemeente Arnhem verplicht het college om ieder jaar voor 1 mei de opgestelde jaarstukken aan te bieden aan de raad.

De Gemeentewet verplicht de gemeente om ieder jaar op uiterlijk 15 juli het door de gemeenteraad vastgestelde jaarstukken aan te bieden aan de provincie Gelderland.

1.2 Resultaatbestemming

In de afgelopen jaren zijn over diverse mutaties van reserves reeds raadsbesluiten genomen. In de jaarrekening is in de paragraaf 'Eigen vermogen' per reserve aangegeven wanneer het raadsbesluit is genomen. In het jaarverslag is per programma onder de mutaties reserves nogmaals opgenomen wanneer de onderliggende raadsbesluiten zijn genomen of zijn aangekondigd (bij raadsbrief).

In 2018 is ten opzichte van de definitieve begroting een nadelig totaal van saldo van baten en lasten gerealiseerd van € 1,9 miljoen. Vervolgens is € 1,0 miljoen aan mutaties via de reserves onttrokken. Uiteindelijk resteert een nadelig gerealiseerd resultaat van € 0,9 miljoen. Hiervan wordt voorgesteld dit in 2018 te verrekenen met de Algemene Reserve (AR). De totstandkoming van dit resultaat staat inhoudelijk toegelicht in paragraaf 'Toelichting overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar' van de jaarrekening.

1.3 Accountantsverslag Deloitte

De accountant heeft geen controleverschillen ten aanzien van getrouw- en rechtmatigheid geconstateerd, met uitzondering van een onzekerheid in het sociale domein, namelijk in de Persoonsgebonden budgetten (PGB) en de zorg in natura. De PGB bestedingen van de gemeente zijn verplicht belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft een controleverklaring met beperking verstrekt bij de verantwoordingen over 2018.

Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen in de jaarrekening 2018, alsook de geconstateerde rechtmatigheidsafwijkingen, leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 5,5 miljoen.

In 2018 zijn aanvullende werkzaamheden uitgevoerd om te komen tot een getrouwe en rechtmatige besteding van de zorg in natura (Wmo en Jeugd, exclusief PGB). Deze maatregelen hebben echter niet in alle gevallen geleid tot voldoende en geschikte informatie om de juistheid en rechtmatigheid vast te stellen.

Deze onzekerheden vallen ruim binnen de tolerantie en hebben daarmee geen invloed op de strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening 2018.

De punten over de interne organisatie die de accountant constateert hebben we zelf ook opgemerkt. We gaan met een actieplan aan de slag met de bevindingen van de accountant, maar er zullen ook zaken zijn die pas met de invoering van het nieuwe financiële systeem vanaf 2020 worden opgelost.

Voor een nadere toelichting op de bevindingen van de accountant wordt verwezen naar het accountantsverslag.

1.4 FJP: bijlage, geheimhouding en begrotingswijziging

Het algemene, publieke overzicht van de grondexploitatie is terug te vinden in de paragraaf Grondbeleid van het jaarverslag. Deze FJP 2018 is een verdieping daarop met gedetailleerde projectinformatie en risicobeschrijvingen. Wij raden u aan eerst de paragraaf Grondbeleid in het jaarverslag te lezen en pas daarna deze bijlagen. In verband met de geheimhouding van de bijlagen FJP 2018 wordt geheimhouding opgelegd op grond van artikel 25, tweede lid en 86, tweede lid van de Gemeentewet.

Op basis van de in het jaarverslag vastgestelde boekwaarden en de marktontwikkelingen zijn de individuele projectbegrotingen geactualiseerd. Hiervoor is bij het raadsvoorstel een voorstel tot begrotingswijziging opgenomen. U wordt gevraagd in te stemmen met deze begrotingswijziging.

1.6 Jaarstukken in één oogopslag

Door de raad is bij de behandeling van de jaarstukken 2017 gevraagd om een versimpelde weergave bij de volgende P&C-documenten op te stellen.

Bij de MJPB 2019-2022 is deze voor de eerste keer opgesteld. Bij deze jaarstukken is de infographic uitgebreid met informatie over de beleidsthema's. De infographic zal zowel op de homepage van de website financiën.arnhem.nl als in het boekwerk Jaarstukken 2018 te zien zijn.

1.7 Animatie

In het kader van de doorontwikkeling van de P&C-cyclus is voorgesteld om naast de infographic ook een animatie te maken. Als pilot is deze voor de jaarstukken 2018 opgesteld. In 2 minuten wordt uitgelegd wat de jaarstukken zijn en wat we gedaan en bereikt hebben met als doelgroep de inwoners van Arnhem. De animatie zal op de homepage van de website financiën.arnhem.nl te zien zijn en verspreid worden op social media.

1.8 Tenaamstelling BR Revolverend Fonds (schuld)

Voorgesteld wordt de naam van de BR Revolverend Fonds (schulden) om te zetten in de BR Jongerenperspectiefonds Arnhem. Deze benaming is tot stand gekomen, omdat de naam het doel beter afdekt.

Rechtmatigheid aangetrokken leningen

1.9 Het college heeft de rechtmatigheid van de aangetrokken leningen vastgesteld.

Kanttelingen en risico's

1.1 Jaarstukken 2018

Voor de financiële risico's en onzekerheden wordt verwezen naar de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' in het jaarverslag.

Bij het vaststellen van de geautoriseerde stand voor de jaarschijf 2018 van de MJPB 2018-2021 (raadsbesluit van 30 januari 2019) is een interne technische verschuiving tussen enkele taakvelden niet als mutatie verwerkt. Deze mutatie heeft beperkte gevolgen voor de totale lasten van de programma's R2, R5 en R7. De totale geautoriseerde stand 2018 wordt door deze verschuiving niet geraakt. In de jaarstukken 2018 is de verschuiving binnen de programma's R2, R5 en R7 hersteld.

1.4 FJP 2018

De bijlagen FJP 2018 geven inzicht in de projectrisico's. Dit jaar kunnen de reserves verder aangevuld worden. Op deze manier is het grondbedrijf weer beter in staat om eventuele financiële tegenvallers in de toekomst zelf op te vangen, voordat een beroep gedaan wordt op de algemene reserve. De resultaten van de projecten blijven aan grote risico's onderhevig. De gemeente heeft daarom buffers nodig om risico's op te kunnen vangen. Voor de uitvoering van de projecten met alle bijkomende risico's is het weerstandsvermogen opnieuw bepaald. Dit is opgenomen in het jaarverslag en de FJP 2018.

Financiën

Jaarstukken 2018:

Alles wat is gerealiseerd in 2018 is opgenomen in het jaarverslag (de afwijkingen per programma) en in de jaarrekening.

Begrotingswijzigingen FJP 2018:

De (grondexploitatie)projecten worden gefinancierd uit de te verkopen gronden, subsidies en andere bijdragen (van derden). Het jaarresultaat van de grondexploitatie en de investeringsprojecten wordt behandeld in het jaarverslag 2018, waaronder de daaruit voortkomende financiële consequenties (zoals bijvoorbeeld het aanpassen van financiële voorzieningen). Het geactualiseerde resultaat van de grondexploitaties en projecten heeft daarnaast ook budgetneutrale consequenties die in de begroting moeten worden aangepast. Het gaat hier om een verschuiving van plannings door de jaren heen. Bijgaande begrotingswijziging wordt via deze nota ter goedkeuring voorgelegd.

De sturing op de projecten door de raad vindt plaats op de in de nota Zicht op Gegronde Keuzes (herijking Grondbeleid 2013) afgesproken momenten in de controlcyclus.

Exploitatiebegroting (x € 1.000)	Begroting 2019	Meerjarenraming		
		2020	2021	2022
<i>8. FJP 2018</i>				
Baten	4.232	-1.971	905	3.215
Lasten	3.904	-3.054	1.617	3.122
Dotatie/ onttrekking (-) reserves	43	1.083	-711	96

Uitvoering

De accountant geeft een toelichting aan de auditcommissie over het accountantsverslag en de controleverklaring, behorende bij de jaarrekening.

Communicatie

Er wordt geen separaat persbericht gemaakt voor de jaarstukken.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel en concept-raadsbesluit
- Jaarstukken 2018
- Accountantsverslag 2018 Deloitte
- Financiële Jaarrapportage Projecten 2018 (geheim)
- Begrotingswijziging Financiële Jaarrapportage Projecten 2018
- Jaarstukken in één oogopslag
- Animatie (te zien op financien.arnhem.nl)

Besluit van

Zaaknummer

359083

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 23 april 2019, Cluster Bedrijfsvoering nummer: 359083;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. de jaarstukken inclusief de bijbehorende jaarrekening 2018 vast te stellen
2. de resultaatbestemming volgend uit de toepassing van reeds genomen raadsbesluiten vast te stellen
3. kennis te nemen van het bij de jaarrekening behorende accountantsverslag, opgesteld door Deloitte
4. kennis te nemen van de geheime Bijlage FJP 2018, waarbij geheimhouding wordt opgelegd op grond van artikel 25, tweede lid en 86, tweede lid van de Gemeentewet over de Bijlage FJP 2018
5. de bijgevoegde meerjarenbegrotingswijziging met betrekking tot de FJP 2018 vast te stellen
6. de jaarstukken in één oogopslag aanbieden
7. de jaarstukken in een animatie aanbieden
8. De naam van de BR Revolverend Fonds (schulden) om te zetten in de BR Jongerenperspectiefonds Arnhem
9. kennis te nemen van de rechtmatigheid van de aangetrokken leningen

De griffier,

De voorzitter,

Jaarstukken 2018

Jaarstukken 2018

Jaarstukken 2018

Inhoudsopgave

DEEL 1 HOOFDLIJNEN VAN BELEID	7
Leeswijzer.....	8
Hoofdlijnen van beleid.....	11
DEEL 2 JAARVERSLAG	14
Veranderopgaven.....	15
V01 Vitale economie Arnhem Nijmegen.....	16
V02 Circulair Arnhem.....	18
V03 Doorbraak naar werk.....	21
V04 Zorg dichterbij.....	24
V05 Inclusief Arnhem.....	26
Wijken.....	28
Wijken algemeen.....	29
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek.....	35
Noordwest.....	39
Noordoost.....	43
Presikhaaf.....	46
Malburgen.....	49
Schuytgraaf, Elderveld.....	53
De Laar, Elden.....	56
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg.....	59
Stad.....	62
R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening.....	63
R1 Veiligheid.....	67
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat.....	72
R3 Economie.....	78
R4 Educatie.....	84
R5 Cultuur, recreatie en sport.....	90
R6 Participatie en Maatschappelijke Ondersteuning.....	97
R7 Gezondheid en Milieu.....	109
R8 Wonen en Ruimte.....	116
R9 Financiën en bedrijfsvoering.....	123
Paragrafen.....	129
Lokale heffingen.....	130
Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	133
Onderhoud kapitaalgoederen.....	147
Financiering.....	158
Bedrijfsvoering.....	162
Verbonden partijen.....	166

Grondbeleid	184
Investeringen	194
Subsidies	196
Integriteit	199
DEEL 3 JAARREKENING	202
Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening en de toelichting	203
Balans en de toelichting	213
Bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld	242
Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa tabel)	245
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	247
BIJLAGEN	248
Gemeenteraad	249
Portefeuilleverdeling	251
Overzicht investeringen	253
Overzicht subsidies	261
Afkortingenlijst	271
Begrippenlijst	274

DEEL 1 HOOFDLIJNEN VAN BELEID

Deel 1 bestaat uit:

1. Leeswijzer
2. Hoofdpijnen van beleid

Leeswijzer

Inleiding

De jaarstukken zijn een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de Meerjarenprogrammabegroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. In de jaarstukken wordt zowel beleidsinhoudelijk als financieel verantwoording afgelegd over de resultaten die in 2018 zijn behaald. De jaarstukken bestaan uit twee delen: het jaarverslag en de jaarrekening.

Jaarverslag

In het jaarverslag staat de beleidsinhoudelijke verantwoording centraal. Deze verantwoording wordt gegeven aan de hand van de 3W-vragen:

- wat wilden we bereiken?
- wat hebben we gedaan?
- wat heeft het gekost?

Jaarrekening

De jaarrekening is financieel van aard. Hierin wordt verantwoording afgelegd over de financiën van de gemeente.

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de jaarstukken eruit ziet.

Opbouw van de jaarstukken

In de inhoudsopgave staat vermeld uit welke hoofdstukken de jaarstukken bestaan. In het kort worden deze hoofdstukken hier toegelicht.

Jaarstukken op hoofdlijnen

De jaarstukken starten met een infographic, waarin wordt ingegaan op de belangrijkste inhoudelijke en financiële ontwikkelingen in 2018.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid

In het eerste hoofdstuk staan de belangrijkste opgaven en het beleidsinhoudelijke en financiële resultaat in 2018 benoemd.

Deel 2 - jaarverslag

Het jaarverslag is opgebouwd uit vijf onderdelen:

Vijf veranderopgaven (V)

In de vastgestelde Perspectiefnota 2018-2021 is gekozen voor het doorontwikkelen en actualiseren van de op dat moment in gang gezette vier veranderopgaven. Tijdens de raadsbehandeling van de Perspectiefnota is via het amendement 'De kracht van diversiteit in de MJPB'(17A17) een nieuwe veranderopgave toegevoegd. De vijf opgaven zijn:

1. Vitale economie Arnhem - Nijmegen
2. Circulair Arnhem
3. Doorbraak naar werk
4. Zorg dichterbij
5. Inclusief Arnhem

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/Kronenburg/Vredenburg, Elden/De Laar en Schuytgraaf/Elderveld.

De afzonderlijke wijken die vallen onder de acht wijkprogramma's zijn niet in het boekwerk van de jaarstukken 2018 opgenomen. Deze zijn wel ter informatie opgenomen op financien.arnhem.nl.

Tien stedelijke programma's (R)

In de stedelijke programma's zijn de doelen, inspanningen, beleidskaders, de taken en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen. Denk daarbij aan onderhoud van wijken, wegen en straten, cultuur en

sport of onderwijshuisvesting. Binnen de programma's wordt gewerkt aan de reguliere doelen uit de beleidsplannen, en wordt tegelijk ingezet op de doelen vanuit de veranderopgaven.

De taakvelden die vallen onder de stedelijke programma's zijn niet in het boekwerk van de jaarstukken 2018 opgenomen. Deze zijn wel ter informatie opgenomen op financien.arnhem.nl.

Tussen de veranderopgaven, de wijkprogramma's en de stedelijke programma's zit veel samenhang. In de stedelijke programma's en de wijkprogramma's wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de doelstellingen van de veranderopgaven. De budgetten van de veranderopgaven bevinden zich ook binnen deze programma's.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote.
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.
4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn drie niet verplichte paragrafen in de jaarstukken opgenomen:

8. Investerings - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.
10. Integriteit - In deze paragraaf wordt aangegeven op welke wijze invulling is gegeven aan het Arnhemse integriteitsbeleid.

Deel 3 - Jaarrekening

Het tweede deel van de jaarstukken bestaat uit de financiële jaarrekening. Dit hoofdstuk biedt, conform de vereisten vanuit het BBV, diverse financiële overzichten:

- Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening en de toelichting;
- Balans en de toelichting op de balans;
- Overzicht baten en lasten per taakveld 2018;
- Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa-verantwoording);
- Controleverklaring van de onafhankelijke accountant.

Bijlagen

De volgende bijlagen zijn bij de jaarstukken gevoegd:

- Overzicht gemeenteraad per 31 december 2018;
- Portefeuilleverdeling College van burgemeester en wethouders;
- Overzicht investeringen;
- Overzicht subsidies;
- Afkortingenlijst;
- Begrippenlijst.

Arnhemse doelenboom

In de MJPB 2018-2021 is de Arnhemse doelenboom opgenomen. In de bovengenoemde veranderopgaven, stedelijke programma's en wijkprogramma's zijn de doelen benoemd. In het jaarverslag wordt verantwoording afgelegd over de doelen en prestaties. Bij de doelen wordt aangegeven of deze op koers (groen bolletje), gedeeltelijk op koers (oranje bolletje) of niet op koers lopen (rood bolletje).

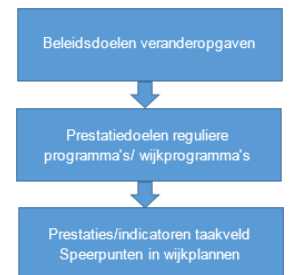
De doelenboom is als volgt opgebouwd:

Elke veranderopgave kent een aantal strategische beleidsdoelen. Deze strategische beleidsdoelen worden in de MJPB meer concreet vertaald in:

- Prestatiedoelen in de stedelijke programma's;
- Prestatiedoelen in de wijkprogramma's.

Vervolgens zijn de prestatiedoelen in de reguliere programma's vertaald naar concrete prestaties en/of indicatoren per taakveld.

De prestatiedoelen in de wijkprogramma's zijn verder uitgewerkt in de speerpunten van de wijken.

Interactieve website jaarstukken

De jaarstukken zijn digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl

Hoofdpijnen van beleid

Opgaven

Op 21 maart 2018 hebben de gemeenteraadsverkiezingen plaatsgevonden. Op 23 mei bereikten de fracties van GroenLinks, VVD, D66 en PvdA een akkoord en hebben gezamenlijk het Coalitieakkoord 2018-2022 afgesloten. De koers is onder vier richtinggevendende uitspraken samengevat:

- Meedoen in een socialer Arnhem: werkgelegenheid, overheid, onderwijs en ondernemers, zorg en welzijn, armoede en schulden, inclusie.
- Wonen in een duurzamer Arnhem: duurzaamheid en klimaatbestendig, wonen, groen en ruimtelijke ontwikkeling.
- Genieten van een nog mooier Arnhem: Levendige en leefbare wijken, veiligheid, vitale lokale en regionale economie, bereikbare en aantrekkelijke stad, cultuur en toerisme.
- Open en verantwoord besturen: Samenwerking met burgers en organisaties, gemeentefinanciën en belastingen.

2018 stond dan ook in het teken van de start om uitvoering te geven aan de ambities en afspraken uit dit coalitieakkoord, met behulp van inspanningen uit vormgegeven veranderopgaven, programma's en wijkprogramma's en gebouwd op de Arnhemse hoofddoelen.

Veranderopgaven

De gemeente Arnhem heeft in de MJPB 2018-2021 vijf veranderopgaven opgenomen:

1. Vitale economie Arnhem- Nijmegen - Een aantrekkelijke stad nodigt mensen uit om er te wonen, te werken en te recreëren. Daar is een gezonde economie voor nodig. Dat is niet iets dat Arnhem alleen kan doen, daarvoor is samenwerking binnen de regio Arnhem-Nijmegen nodig.
2. Circulair Arnhem - De inzet is niet meer afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen, maar uitsluitend van duurzame energiebronnen. Dat is de noodzakelijke inzet van de energietransitie. Die energietransitie vindt heel lokaal plaats, bij iedere inwoner. Voor Arnhem is dit daarmee een belangrijk thema.
3. Doorbraak naar werk - Te vaak blijven mensen zonder betaald werk aan de kant staan. Hoe langer dat duurt, hoe kleiner de kans op nieuw werk. We willen niemand structureel uitsluiten en zoveel mogelijk inwoners aan werk helpen. Een samenleving die structureel mensen uitsluit is niet houdbaar. Dit vraagt om een doorbraak op de arbeidsmarkt en op individueel niveau.
4. Zorg dichterbij - Op het gebied van zorg zijn de afgelopen jaren veel taken naar de gemeente gegaan. Er wordt geluisterd naar wat Arnhemers nodig hebben om zo zelfstandig mogelijk te kunnen leven. Iedereen moet de juiste hulp en zorg krijgen, op maat en afhankelijk van hun persoonlijke situatie.
5. Inclusief Arnhem - Een beperking, je geaardheid of je afkomst mag niet uitmaken voor de kansen die je krijgt, je mogelijkheden om mee te doen of de manier waarop we met elkaar omgaan.

Wijkprogramma's

Sinds 2017 worden acht wijkprogramma's vormgegeven en uitgevoerd: 'Van wijken weten' werd in 2018 onverkort doorgezet. Niet het beleid in het stadhuis, maar het perspectief van de bewoners op sociaal gebied en hun kijk op de kwaliteit van de woon- en leefomgeving in de eigen wijk zijn uitgangspunt. Door de teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams wordt gewerkt aan de voorwaarden om tot duurzame wijken te komen, zowel wat betreft leefbaarheid als zelfredzaamheid van inwoners. De wijken kunnen zelf invloed uitoefenen om de beschikbare middelen zo in te zetten dat deze een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de wijk.

Arnhemse hoofdoelen

In de Perspectiefnota 2017-2020 zijn publieke waarden genoemd. Deze vormen de basis voor de Arnhemse doelenboom. De Arnhemse hoofdoelen van beleid worden in het volgende overzicht nader toegelicht.

Arnhem gewilde stad

HD1 Dynamische (centrum)stad aan de rivier

Inzetten op een dynamisch centrum in en voor de regio. Een centrum dat aantrekkelijk is voor inwoners van de stad en bezoekers uit de wijde omtrek.

HD2 Bedrijvige stad regionaal en internationaal

Willen het economisch potentieel vergroten door vernieuwing en doorontwikkeling van bedrijvigheid, het verbeteren van de kennisinfrastructuur en door het creëren van werkgelegenheid op alle niveaus in regionaal en (inter-)nationaal perspectief.

HD3 Cultuur- en sportstad met landelijke uitstraling

Werken aan een landelijke uitstraling met het accent op de unieke historie, de mix van stedelijkheid in het groen en aan de rivier en de toppers op het gebied van sport, culturele evenementen en leisure.

HD4 Duurzame stad

Koersen op duurzaam wonen in de stad waar inwoners en bedrijven gericht zijn op energietransitie in een groen-blauwe omgeving.

HD5 Besturen met kennis uit de stad

Willen de bestuurlijke effectiviteit versterken door gebeurtenissen en incidenten in de stad aan te grijpen om het lerend vermogen van de stad te vergroten.

Arnhem gezonde stad

HD6 Wonen in leefbare wijken

Bevorderen van wonen en leven in een prettige, duurzame omgeving in gedifferentieerde en levensloopbestendige wijken die schoon, heel en veilig zijn. Wonen in wijken waar de inwoners zich ook eigenaar voelen van de publieke ruimte.

HD7 Zelfredzame inwoners met zorg elkaar

Willen Arnhemmers stimuleren om mee te doen in de samenleving, met oog en zorg voor elkaar. Kwetsbare inwoners behouden keuzevrijheid in wie hen waarmee helpt en altijd zorgen voor een zorgzaam vangnet voor wie het niet zelfstandig redt.

HD8 Krachtige sociale verbanden in de wijk

Stimuleren van krachtige sociale verbanden door meer uitwisseling van kennis en verbinding tussen inwoners met een diverse achtergrond.

Realisatie

Wat hebben we gedaan in 2018

Er is gewerkt aan 'Arnhem is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad' en daarin zijn de eerste stappen vanuit het nieuwe coalitieakkoord gezet.

De aantrekkingskracht en het voorzieningenniveau in de binnenstad is versterkt. Arnhem wil tot de culturele eredivisie behoren. De transformatie van de binnenstad is nog in volle gang; de korenbeurs wordt getransformeerd, Muis is afgerond en de verkeersafwikkeling bij de blauwe golven is verbeterd. Eind 2018 heeft de gemeenteraad ingestemd met het hervatten van de vernieuwing van het Museum. Ook hebben veel sportevenementen in Arnhem plaatsgevonden (zoals Boels Ladies Tour, Rush Hour, marathon op natuurijs, WK zitvolleybal en WK Inline skates). Bedrijvigheid stimuleren wordt onder andere gedaan door de introductie van 'Van bedrijven Weten'. In 2018 is gestart met de uitwerking hiervan.

In 2018 is gestart met het uitvoeren van de visie 'De Arnhemse Binnenstad binnen bereik'. De walstroom in de haven is in gebruik genomen waardoor geen generatoren meer nodig zijn om schepen van stroom te voorzien. Hierdoor is het vervoer over het water schoner geworden en daarmee ook aantrekkelijker. Het doortrekken van de A15 is weer uitgesteld waardoor de druk op de wegen rond Arnhem groot blijft. Er is verder gewerkt aan het netwerk van snelfietspaden waardoor bereikbaarheid van binnenstad, werklocaties en andere plekken van de stad, per fiets steeds aantrekkelijker wordt.

Er is volop ingezet in het op gang brengen van de energietransitie. Arnhemse bedrijvigheid is daarbij belangrijk. Vanuit Hotspot Energy is daarom verder gewerkt aan de clustering van kennis en kunde van energiegerelateerde bedrijven. De energietransitie vergt aanpassing op individueel niveau. Om dat te stimuleren is voor huurders materiaal ontwikkeld om hen te helpen hun gedrag aan te passen en besparingen te realiseren. Het aantal geregistreerde zonnepanelen in Arnhem is in 2018 fors gestegen.

Vanuit 'Doorbraak naar werk' is de doorontwikkelagenda van de regionale en lokale uitvoeringsstructuur van de Participatiewet ontwikkeld. Er is gestart met de proeftuinen 'MaatWerk', 'Schepen te Boeckopflat' en 'Geitenkamp' waarin werd geëxperimenteerd met gebiedsgerichte werkwijzen.

Via "Zorg Dichterbij" wordt getracht meer Arnhemmers zorg en ondersteuning op maat te laten ontvangen, waarbij de zorg zo licht en dichtbij mogelijk wordt aangeboden. De Sociale wijkteams hebben steeds meer Arnhemmers in beeld. In 2018 is ingezet op het voorkomen van armoede en schulden door bijvoorbeeld "Vroeg Eropaf" en vroegsignalering, waarbij in een vroeg stadium betalingsproblemen gesignaleerd worden en mede daardoor problematische schulden voorkomen kunnen worden.

In 2018 is een uitgewerkt programma Inclusie opgesteld. Om de stedelijke cohesie te versterken is een stedelijke bijeenkomst Samen in Arnhem georganiseerd, die goed werd bezocht. De gemeente Arnhem is Koplopergemeente bij de implementatie van het VN Verdrag Handicap en heeft zich aangesloten bij het Charter Diversiteit.

Financieel resultaat

Algemeen

In 2018 is een aantal taakvelden verhangen. Dit als gevolg van de realisatie 2017 waaruit bleek dat nog niet alle producten geheel goed waren toebedeeld naar taakvelden.

In tegenstelling voorgaand jaar is voor de wijkprogramma's een financiële totaalverantwoording opgenomen. Dit omdat blijkt dat een groot aantal afwijkingen voor alle wijkprogramma's geldt. Dit is terug te vinden in het hoofdstuk [Wijken algemeen](#).

Resultaat 2018

In het resultaat van 2018 is een onttrekking aan de algemene reserve van € 1,0 miljoen ten opzichte van de begroting gerealiseerd. De afwijkingen worden toegelicht in de betreffende programma's.

Resultaat t.o.v. Turap

De prognose van het resultaat van de Turap bedroeg € 20 miljoen. Hiervan is reeds € 19 miljoen verwerkt in de begroting en derhalve niet meer als afwijking te zien. Na de begrotingswijziging werd een prognose van het resultaat verwacht van € 1,4 miljoen (niet gespecificeerd naar AR/BR). Dit is geresulteerd in een negatief resultaat van € 1,9 miljoen.

De voornaamste afwijking hierin zit in de afwijking op zorg (€ -8,1 miljoen). Andere opvallende posten zijn de afwijking op resultaat grondexploitaties van € 4,2 miljoen door aangepaste inschatting van risico's en € -3,1 miljoen nadeel op de uitkering van het gemeentefonds dat nog niet bekend was ten tijde van Turap 2. Ook De Connectie leidt tot afwijking die niet was voorzien in turap 2 van € -1,4 miljoen. Voordelen zitten verdeeld over de programma's in kleinere posten. Er is een aantal posten specifiek te benoemen. Naast € 2,0 voordeel op het treasury resultaat is in totaal € 3,0 miljoen voordeel op de BUIG uitkering en voorziening gerealiseerd. Ook is de post onvoorzien onvermijdbaar ad € 1,0 miljoen niet benut.

EMU-saldo

Het gerealiseerde EMU-saldo over 2018 bedraagt negatief € 9,9 miljoen. Afgezet tegen het begrote EMU-saldo negatief € 57,8 miljoen geeft dit een voordeel van € 47,9 miljoen. Deze afwijking wordt vooral verklaard door de ontwikkeling in de investeringen in 2018.

In de MJPB 2018-2021 is voor de berekening van het EMU-saldo uitgegaan van investeringen tot een bedrag van € 75,6 miljoen, terwijl in werkelijkheid een bedrag van € 29,9 miljoen is gerealiseerd. Een verschil van € 45,7 miljoen. De toelichting hierop is terug te vinden in de [paragraaf Investerings](#).

DEEL 2 JAARVERSLAG

Het jaarverslag bestaat uit vier onderdelen:

1. Veranderopgaven (V);
2. Wijkprogramma's (W);
3. Stedelijke programma's (R);
4. Paragrafen.

Veranderopgaven

De volgende veranderopgaven (V) zijn opgenomen in de MJPB 2018-2021:

- V1 Vitale economie Arnhem en Nijmegen**
- V2 Circulair Arnhem**
- V3 Doorbraak naar werk**
- V4 Zorg dichterbij**
- V5 Inclusief Arnhem**

De veranderopgaven staan niet los van elkaar en kennen een onderlinge samenhang.

In de veranderopgaven is aangegeven welke belangrijke vernieuwingen de gemeente in de stad en in de wijken in de komende jaren wil realiseren.

V01 Vitale economie Arnhem Nijmegen

Arnhem positioneert zich samen met Nijmegen als bruisende binnensteden aan de rivier met oog voor de complementariteit van de beide binnensteden en het specifieke DNA van Arnhem en Nijmegen. Samen met Nijmegen vindt een verkenning naar de culturele versterking in de regio plaats. Het versterken van de Arnhemse Hotspot Energy is nodig om stevige stappen te kunnen maken, naast regionaal ook internationaal. Slimme duurzaamheid is cruciaal voor de duurzame economische versterking van de regio.

Wat wilden we bereiken

Bruisende Binnensteden aan de rivier

Samen met Nijmegen, en met oog voor de complementariteit van beide binnensteden, is gewerkt aan de transformatie van de binnenstad en de beweging van 'place to buy' naar 'place to meet'. Eigen kwaliteit en samen sterker door samenwerking, ook met de regio, staat daarin voorop.

Arnhem speelt in de Culturele Eredivisie

De economische en maatschappelijke impact van kunst en cultuur is groot voor een vitale en krachtige stad en regio. In 2018 is verder geïnvesteerd in een aantrekkelijk cultuuraanbod, het creatieve klimaat in de stad en de positionering van Arnhem als cultuurstad. Met de afspraken in het coalitieakkoord over onder andere Museum Arnhem en het Stadstheater/ Lauwersgracht Alliantie wordt hier verder invulling aan gegeven. In regionaal verband is door Arnhem en Nijmegen, samen met de provincie Gelderland en beide cultuurnetwerken (CNA en CNN) gewerkt aan een gezamenlijke cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen.

Health en Energy versterken

Het versterken van de Arnhemse Hotspot Energy is vol in ontwikkeling. In 2018 is ingezet op versterken van de samenwerking met partners en scherp krijgen van concrete projecten en bijbehorende investeringen.

Slimme duurzaamheid

Slimme duurzaamheid is een breed begrip. Hieronder vallen duurzame mobiliteit, energietransitie en circulaire economie. Dit zijn ook thema's binnen het NEMIA-programma. In 2018 is richting gegeven aan de invulling van Circulaire Economie door het benoemen van een wethouder met de portefeuille Circulaire economie en participatie in sub-icoongroep Circulaire economie vanuit de investeringsagenda.

Mobiliteit/infrastructuur

De bereikbaarheid van Arnhem is een veelvuldig terugkerend thema, zowel voor de binnenstad als werklocaties als stadsbreed. Het is voor Arnhem belangrijk dit thema te blijven agenderen in de regio, bij provincie en rijk om de bereikbaarheid van de stad op de langere termijn te behouden.

Doelen veranderopgave

Onderscheidend Arnhem in het stedelijk netwerk Arnhem-Nijmegen

De samenwerking Arnhem-Nijmegen is verder versterkt. Zo wordt nauw samengewerkt door de investeringsagenda. Ook wordt goed samengewerkt in andere regionale samenwerkingen zoals The Economic Board en Regionaal Programma Werklocaties. ●

Aantrekkelijke (centrum)stad aan de rivier

Arnhem heeft ingezet op een dynamische centrum, ook voor de regio. Arnhem heeft, samen met Nijmegen, gewerkt aan een bruisende binnenstad aan de rivier. Hierbij is gezocht naar complementariteit en samen sterker worden. Samen met Nijmegen heeft bijvoorbeeld een verkenning plaatsgevonden naar de culturele versterking (025). ●

Samenwerkend Arnhem

Er wordt steeds meer publiek/publiek-privaat samengewerkt. Dit gebeurt onder andere op vraagstukken rondom duurzaamheid maar ook onderwijs en arbeidsmarkt. Ook binnen de Hotspot Energy wordt samengewerkt met diverse partners uit het bedrijfsleven, onderwijs en semi-overheid. ●

Wat hebben we gedaan

Bruisende Binnenstad aan de rivier

Arnhem heeft ingezet op een dynamische centrum, ook voor de regio. Arnhem heeft, samen met Nijmegen en vanuit de Investeringsagenda, gewerkt aan een bruisende binnenstad aan de rivier. Hierbij is gezocht naar complementariteit en samen sterker worden. Ook wordt samen gewerkt aan de transformatie van 'place to buy' naar 'place to meet' van beide binnensteden en heeft bijvoorbeeld een verkenning plaatsgevonden naar de culturele versterking (025). Daarnaast is gewerkt aan de stedelijke ontwikkeling van het centrum en de

bereikbaarheid van de binnenstad van Arnhem. Zie concrete voorbeelden in [R2 Verkeer en Vervoer](#), [R3 Economie](#), [R5 Cultuur, Recreatie en Sport](#) en [R8 Wonen en Ruimte](#).

Health en energy versterken

Om opstartende energiebedrijven te stimuleren heeft de gemeente Arnhem bijgedragen aan het incubatorprogramma Generation E en heeft de gemeente in samenwerking met het bedrijfsleven een Energy Scale up challenge gefinancierd. Dit past binnen de aanpak om nieuwe energiegerelateerde bedrijven naar Arnhem te trekken met daarin de focus op waterstof, ict/ smartgrids en energieopslag. Daarnaast is gestart met de aanpak om van Industriepark Kleefswaard, Arnhems Buiten en de campussen HAN/ Van HAL Larenstein aantrekkelijke kennis- en werklocaties te maken op het gebied van energie. Om de verschillende projecten binnen Hotspot Energy aan te jagen en verdere samenwerking te stimuleren is een externe coördinator vanuit Stichting Kiemt aangesteld.

Slimme Duurzaamheid

In 2018 is richting gegeven aan invulling van het thema Circulaire Economie in Arnhem. Arnhem richt zich vanaf 2018 op Circulaire economie binnen eigen inkoopvraagstukken. Daarnaast wordt zoveel mogelijk gekeken hoe circulaire economie vorm kan krijgen in de bouw of renovatie van eigen vastgoed en worden ondernemers in de stad zoveel mogelijk gefaciliteerd om hun bedrijfsprocessen en/ of producten circulair te maken.

Mobiliteit en infrastructuur

In 2018 is gestart met het uitvoeren van de visie 'De Arnhemse Binnenstad binnen bereik'. In 2018 is de walstroom in de haven in gebruik genomen waardoor geen generatoren meer nodig zijn om schepen van stroom te voorzien. Hierdoor is het vervoer over het water schoner geworden en daarmee ook aantrekkelijker. Het doortrekken van de A15 is helaas weer uitgesteld waardoor de druk op de wegen rond Arnhem groot blijft. Er is verder gewerkt aan het netwerk van snelfietspaden waardoor bereikbaarheid van binnenstad, werklocaties en andere plekken van de stad, per fiets steeds aantrekkelijker wordt.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

Voor de stand van zaken amendementen MJPB 2018-2021 wordt verwezen naar [R3 Economie](#)

V02 Circulair Arnhem

Arnhem streeft binnen ecologische randvoorwaarden naar efficiënt en maatschappelijk verantwoord omgaan met producten, materialen, hulpbronnen en het sluiten van kringlopen, zodat ook toekomstige generaties toegang tot materiële welvaart behouden. Dat betekent ook: werken aan nieuwe innovatieve vormen van (lokale en regionale) duurzame voedselvoorziening gericht op gezonder leven.

Wat wilden we bereiken

De opgave is om stappen te zetten op weg naar een circulaire economie met als definitie: "Binnen ecologische randvoorwaarden efficiënt en maatschappelijk verantwoord omgaan met producten, materialen, hulpbronnen en het sluiten van kringlopen, zodat ook toekomstige generaties toegang tot materiële welvaart behouden." Dat betekent overigens ook: werken aan nieuwe innovatieve vormen van (lokale en regionale) duurzame voedselvoorziening gericht op gezonder leven. Een duurzame ontwikkeling van Arnhem wordt krachtig door de inzet van bewoners en ondernemers die concrete stappen zetten en de kringlopen gaan sluiten. De teams Leefomgeving gaan hier het gesprek over aan in de wijken en werken dit uit in de wijkbegrotingen. Deze ambitie wordt vormgegeven op stedelijk en regionaal niveau. Slim investeren in circulariteit heeft namelijk economisch en ecologisch profijt. Energiebesparing gaat hand in hand met de verduurzaming van de energievoorziening in de regio Arnhem-Nijmegen: dé regio voor decentrale energieopwekking door bedrijven en burgers met een energienet dat bewijst dat het in de praktijk werkt. Niet in een proeftuintje maar met de ambitie om een gebied van 800.000 inwoners te voorzien van stabiele en duurzame energie.

Een circulaire samenleving is een samenleving gebaseerd op hernieuwbare grondstoffen en energie. In de afgelopen jaren is het programma Energie made in Arnhem succesvol geweest in het op gang brengen van de energietransitie. De circulaire samenleving gaat echter nog verder. De periode tot en met het eerste kwartaal 2018 wordt als eerste fase gebruikt om een beeld te vormen van waar de gemeente staat in circulair Arnhem. Wat gebeurt er al, waar zit de energie in de samenleving op wijkniveau waar op kan worden aangesloten en waar zitten aanknopingspunten op stedelijk en regionaal niveau? Hoe kan de volgende stap naar een circulair Arnhem worden gezet en met welke scenario's kan daarnaar toe worden gewerkt? Wat kan de gemeente doen om bewoners en bedrijven in de stad te steunen in hun worsteling met het vormgeven van circulariteit? Wat is daarvan de impact op de stad en de gemeente als het gaat om inhoudelijk ambitie, planning en fasering, capaciteit en financiën? Vanaf medio 2018 wordt de ambitie en de weg daarnaar toe samen met de stad bepaald en door de gemeenteraad bekrachtigd voor wat betreft de gemeentelijke inspanningen in de wijk, op stedelijk niveau en voor de gehele gemeente.

In het coalitieakkoord 2018-2022 ligt de focus op ambities voor een duurzaam en klimaatbestendig Arnhem, het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed en circulaire inkoop door de gemeente zelf. Voor de energietransitie in de wijken en klimaatadaptatie is een Klimaatfonds van € 10 miljoen beschikbaar gesteld. De ambities voor circulaire economie worden nog geformuleerd.

Doelen veranderopgave

Komen tot een visie Circulair Arnhem 2018

Op 27 februari 2018 is de [visie Circulair Arnhem](#) aan de gemeenteraad gestuurd.

Wat hebben we gedaan

New energy made in Arnhem (NEMiA)

De doelen NEMiA worden in een aparte rapportage gemonitord, zoals afgesproken bij de vaststelling van het programmaplan in september 2015. De meest [recente rapportage](#) is in juli 2017 aan de raad aangeboden. De volgende rapportage wordt verwacht in het tweede kwartaal van 2019. Hieronder staan de activiteiten en resultaten uit 2018.

Energie- en milieutechnologie

Het versterken van het Arnhemse energiecluster in het kader van Hotspot Energy Arnhem was in 2018 volop in ontwikkeling. Er is een plan van aanpak geschreven om nieuwe energiegerelateerde bedrijven naar Arnhem te trekken met daarin de focus op waterstof, ict/ smartgrids en energieopslag. Om opstartende energiebedrijven te stimuleren is bijgedragen aan het incubatorprogramma Generation E en is in samenwerking met het bedrijfsleven een Energy Scale up challenge gefinancierd. Daarnaast is gestart met de aanpak om van Industriepark

Kleefswaard, Arnhems Buiten en de campussen HAN/Van HAL Larenstein aantrekkelijke kennis- en werklocaties te maken op het gebied van energie, zie ook [R3 Economie](#).

Besparen en opwekken

- Voor energiebesparing bij bedrijven is een plan van aanpak gemaakt. De ODRA heeft 100 controles bij MKB-bedrijven uitgevoerd op energiebesparing. Met VNO-NCW, de grote bedrijfskoepels in Arnhem (OKA, StAB, PBA, VECA, HORA, KHN, IJ2, Greenbusinessclub GeldersePoort), het Energieloket Midden Gelderland en de ODRA wordt een gezamenlijke Arnhemse aanpak voor verduurzaming bij bedrijven uitgewerkt. Collectieven van bedrijven kunnen (gesubsidieerde) energiescans laten uitvoeren. Belangrijk onderdeel is ook gezamenlijke communicatie voor het vergroten van de bewustwording bij ondernemers.
- De Green Deal zorginstellingen is door 8 zorginstellingen ondertekend. Zij hebben hoge ambities op het verduurzamen van hun vastgoed en bedrijfsvoering.
- Duurzaam bouwen, duurzaam renoveren en energiebesparing zijn focuspunten in de prestatieafspraken met de woningcorporaties, deze afspraken gaan verder dan het landelijke doel gemiddeld label B in 2020, zie ook [R8 Wonen en ruimte](#).
- Vanuit het amendement '[verduurzamen sociale huurwoningen II - huis-aan-huis bewustwordingscampagne](#)' zijn, samen met de huurdersbelangenverenigingen en corporaties, materialen ontwikkeld die huurders helpen hun gedrag aan te passen en worden acties gericht op besparing bij huurders uitgevoerd.
- Met een collectieve inkoopactie van Energieloket ELMG en de gemeente zijn bij 745 particuliere woningeigenaren isolatie- en opwekmaatregelen gerealiseerd, met een investeringsvolume van ruim € 2,8 miljoen en CO2 besparing van ruim 1000 ton per jaar. Een tweede actie is gestart.
- Er zijn 273 duurzaamheidsleningen verstrekt voor isolatie, warmtepompen en zonnepanelen, voor een totaalbedrag van ruim € 1.800.000, zie ook [R7 Gezondheid en Milieu](#).
- Het aantal geregistreerde zonnepanelen op Arnhemse daken is in 2018 met 4430 gestegen naar 53.700.
- Het aantal woningequivalenten op het warmtenet is met 947 gestegen naar 10.488.
- Het bestemmingsplan Koningspleij noord waarin vier windturbines en een zonneveld van 8,5 ha zijn opgenomen, ligt sinds maart 2018 bij de Raad van State wachtend op een uitspraak. Voorbereidingen voor de realisatie zijn in volle gang. Rijn en IJssel Energiecoöperatie heeft ruim 525 geïnteresseerden voor participatie in drie van de vier windturbines. De Omgevingsraad van het windpark heeft aan de ontwikkelaars adviezen meegegeven voor de turbinekeuze en het turbineontwerp.

Voorbeeldige gemeente

- Certificering van de Arnhemse bedrijfsvoering voor CO2 prestatieladder trede 3 is voorbereid.
- Op gemeentelijk vastgoed (stadhuis, de Grote Koppel en de Korenmaat) zijn in 2018 1.135 zonnepanelen geïnstalleerd. Verder is op vier sportlocaties (Vredenburg, Elderveld, De Grote Koppel, Schuytgraaf) de verlichting vervangen door LED.
- De Green Deal Grond-, weg- en waterbouw is voorbereid.

Schone mobiliteit en luchtkwaliteit

- De milieuzone is per 1-1-2019 uitgebreid met personenauto's.
- Vanuit het EU project Clean Mobile Energy is walstream bij de Nieuwe Haven gerealiseerd.
- De Luchtagenda is voorbereid en is begin 2019 vastgesteld.
- Een concessie voor de laadinfrastructuur in Gelderland en Overijssel is uitgegeven.
- Twee Trolley 2.0 bussen zijn getest en worden begin 2019 in de dienstregeling ingezet.

Energietransitie in de wijken

Naar aanleiding van de ambities in coalitieakkoord zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

- In het kader van het Gelders Energieakkoord programma wijken van de toekomst hebben provincie en gemeente vier Arnhemse wijken die bezig zijn met de energietransitie financieel ondersteund. Het betreft Spijkerkwartier, Lombok/Heijenoord (Arnhem-West), Alteveer-Cranevelt en Hoogkamp.
- Daarnaast spelen initiatieven in de wijken Immerloo, Elderveld en Vredenburg/Kronenburg, waar samen met corporaties, waterschap en netbeheerder transitietrajecten zijn gestart.
- Er is een Aanjaagfonds van € 250.000 (vanuit Europese subsidie Climate Active Neighbourhoods) opengesteld voor het ondersteunen van wijkinitiatieven. In 2018 is het aantal wijkinitiatieven gestegen van vier naar twintig.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

Voor de stand van zaken amendementen MJPB 2018-2021 wordt verwezen naar [R3 Economie](#), [R5 Cultuur, recreatie en sport](#), [R7 Gezondheid en milieu](#), [R8 Wonen en ruimte](#)

V03 Doorbraak naar werk

Iedereen heeft een talent. Iedereen heeft dromen in het leven. Te vaak blijven mensen zonder betaald werk aan de kant staan. Naarmate mensen langer niet meer deelnemen aan het arbeidsproces worden de kansen op werk steeds kleiner. Een samenleving die structureel mensen uitsluit is niet houdbaar. Dit vraagt om een doorbraak want is er veel werk, de economie trekt aan, er is vraag naar meer onderhoud, toezicht, zorg, etc. In deze veranderopgave wordt gezocht naar uitbreiding van de mogelijkheden om talenten en dromen van mensen, die langdurig afhankelijk zijn van een uitkering, te koppelen aan de vraag naar werk.

Wat wilden we bereiken

Arnhem wil dat zoveel mogelijk inwoners volwaardig mee kunnen doen. Het liefst via reguliere banen waarbij tenminste het minimumloon wordt betaald. Als dat nog niet mogelijk is, worden andere vormen van maatschappelijke participatie ingezet.

De afgelopen periode is vooral geïnvesteerd in het neerzetten van een nieuwe (regionale) samenwerkings- en uitvoeringsstructuur voor de per 1-1-2015 ingevoerde Participatiewet. Een terugblik op de afgelopen jaren en de contouren schetsen waarbinnen momenteel gewerkt wordt, geeft de volgende kernboodschap:

- Het was een ingewikkelde opgave om invulling te geven aan de uitvoering van de Participatiewet: meer verantwoordelijkheden, minder budgetten in economisch lastige tijden.
- Er is stevig ingezet op de samenwerking met (i) werkgevers, vakbonden, onderwijs, UWV en regiogemeenten in het bestuurlijke Werkbedrijf voor de arbeidsmarktregio Midden Gelderland en (ii) vertegenwoordigers en kenners van de doelgroep zelf in de Adviesraad Werk & Inkomen.
- Op basis van die samenwerking is ingezet op een professionele werkgeversbenadering waarmee werkgevers in onze arbeidsmarktregio zich ondersteund en ontzorgd voelen in hun maatschappelijke verantwoordelijkheid om hun werkgelegenheid inclusiever te organiseren.
- Er zijn algemene en doelgroepspecifieke instroombeperkende maatregelen geïntensiveerd, waarmee geprobeerd wordt te voorkomen dat Arnhemmers in de bijstand raken danwel stimuleren dat zij daar zo snel mogelijk uit geraken.
- Er is krachtig ingezet op arbeidsontwikkeling waarbij een uitkering als investering in participatie wordt gezien en mensen met een uitkering geen klanten met een beperking, maar kandidaat-werknemers met talenten zijn.
- Vastgesteld is dat Arnhem landelijk gezien nog steeds hoog scoort als het gaat om het aantal inwoners in de bijstand; dat daar nog steeds een grote uitdaging ligt; maar ook dat het is gelukt om de komst van nieuwe doelgroepen in economisch moeilijke tijden met aanzienlijk minder budget op te vangen en de ontwikkeling van het aantal mensen in de bijstand beheersbaar te houden.
- Een duurzame uitvoeringsstructuur om meer Arnhemmers aan passend werk te helpen staat goed in de steigers. Deze uitgangspositie, in combinatie met de huidige gunstige economische ontwikkelingen, biedt prima perspectieven voor 'doorbraken naar werk'.

In 2018 was het doel invulling geven aan die 'doorbraken naar werk':

- Doorbraken naar werk, waarmee de hoge gemiddelde bijstandsdichtheid verlaagd worden.
- Doorbraken naar werk, waarbij de integrale leefsituatie van mensen en hun kracht en talenten centraal staan in de aanpak en ondersteuning die met onze samenwerkings- en uitvoeringpartners geboden is en wordt doorontwikkeld.
- Doorbraken naar werk, waarbij steeds meer werkgevers in onze arbeidsmarktregio bereid en in staat zijn om invulling te geven aan de inclusieve arbeidsmarkt.
- Doorbraken naar werk, waarbij minder vanuit budgetten gedacht en gehandeld wordt en meer vanuit maatschappelijke waarde en sociale impact.
- Doorbraken naar werk, waarbij de grenzen worden opgezocht van wet- en regelgeving maar ook kritisch zijn op onze eigen kaders en regels.

Doelen veranderopgave

Versterken samenwerking instroom naar werk

In een continue lijn wordt hieraan gewerkt.

Voorkomen uitkeringsafhankelijkheid

In een continue lijn wordt hieraan gewerkt.

Perspectief om voor eigen inkomen te zorgen

In een continue lijn wordt hieraan gewerkt.

Maatwerk bieden om werkfit te worden

In een continue lijn wordt hieraan gewerkt.

Wat hebben we gedaan

2018 stond, in het licht van de gemeenteraadsverkiezingen en het aantreden van nieuwe bestuurders, vooral in het teken van het voorbereiden van de doorontwikkelagenda van de (in de vorige bestuursperiode) neergezette regionale en lokale uitvoeringsstructuur van de Participatiewet. Dit tegen de achtergrond van gunstige economische ontwikkelingen, een gekantelde arbeidsmarkt, een bewerkelijker uitkeringsbestand, nieuwe bestuurlijke ambities en andere bestuurlijke accenten.

Om te voorkomen dat Arnhemmers niet aan het werk raken en afhankelijk worden van inkomensondersteuning zijn de 'Bemiddelen aan de Poort'-aanpak en de preventieve aanpakken rondom kwetsbare doelgroepen (zoals leerlingen VSO/ Pro, studenten MBO1-2 en nieuwkomers) gecontinueerd.

Om Arnhemmers die al lange tijd aan de kant staan en afhankelijk zijn van inkomensondersteuning te activeren naar werk werden in 2018 de proeftuinen 'MaatWerk!', 'Schepen te Boeckopflat' en 'Geitenkamp' uitgevoerd. In deze proeftuinen werd geëxperimenteerd met nieuwe, gebiedsgerichte werkwijzen waarbij (i) inwoners actief worden benaderd en meer op maat vanuit hun integrale leefsituatie worden ondersteund bij het zetten van stappen naar werk en waarbij (ii) cluster Werk & Inkomen in samenwerking met de teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams re-integratie- en inkomensinstrumenten inzet. De opgedane leerervaringen vormen mede de basis voor de organisatieontwikkeling van het cluster Werk & Inkomen.

Om Arnhemmers die een beroep doen op ondersteuning van de Participatiewet zo snel mogelijk op weg naar werk te helpen is in 2018 ingezet op de doorontwikkeling van de in de basis neergezette uitvoeringsstructuur van de Participatiewet en de samenwerking in de in-, door- en uitstroomketen.

- Het Cluster Werk & Inkomen voerde in samenwerking de genoemde proeftuinen uit en startte eind 2018 met de voorbereiding van de noodzakelijke herijking van focus, inzet en werkwijze van het cluster.
- Centrum voor Activerend Werk (CAW) zag in 2018 de vraag naar en het aanbod van activerend werk groeien. Eind 2018 werd activerend werk met de aanbieders en partners geëvalueerd en werd een doorontwikkelagenda opgesteld.
- In 2017 werd de overdracht van de bedrijfsactiviteiten van de voormalige sociale werkvoorziening Presikhaaf Bedrijven naar het arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor voorbereid. Scalabor, waarvan de gemeente Arnhem 100% aandeelhouder is, is per 1-1-2018 operationeel. In 2018 heeft Scalabor passend werk en arbeidsontwikkeling georganiseerd voor de circa 1.400 Arnhemse SW-medewerkers en is gestart met het aanbieden van arbeidsontwikkelingsdiensten voor de Arnhemse doelgroep van de Participatiewet. In de proeftuin 'Arbeitsontwikkeling' hebben Scalabor en cluster Werk & Inkomen gezocht naar een goede ketensamenwerking. De leerervaringen hiervan zijn benut om de diensten, werkwijzen, werkprocessen en samenwerkingsafspraken voor 2019 te verbeteren en aan te scherpen.
- Het Werkgeversservicepunt (WSP) heeft zich in 2018 verder geprofessionaliseerd. In het licht van de gekantelde arbeidsmarkt is gezocht naar een betere balans in de uitvoering tussen enerzijds de personeelsvraag van werkgevers en anderzijds de talenten van de kandidaatwerknemers uit het uitkeringsbestand van de opdrachtgevende gemeenten. Samen met de regiogemeenten heeft het WSP invulling gegeven aan (fase 1 van) het project 'Arbeitsmarkt Periodieke Ketenganalyse' (APK). Doel van dit project is de prestaties van de samenwerking van uitvoeringpartners binnen de in-, door- en uitstroomketen te meten en te verbeteren.

Om de haalbaarheid en realiseerbaarheid van de lokale doelen en ambities van het programma Doorbraak Naar Werk te vergroten werden in 2018 op regionaal niveau rondom het arbeidsmarktbeleid verbinding en afstemming gezocht en gevonden met de belangen en agenda's van onze partners in het bestuurlijke Werkbedrijf (werkgevers, vakbonden, onderwijs, UWV en regiogemeenten). Belangrijke gespreksthemata waren de inclusieve arbeidsmarkt, het stimuleren van sociaal ondernemerschap en de ketensamenwerking. Daarnaast werd in 2018 op lokaal niveau het begin gemaakt om meer samenhang en wisselwerking aan te brengen in de inspanningen van (i) de afzonderlijke gemeentelijke programma's Inclusie, Zorg Dichterbij en Doorbraak Naar Werk en (ii) de teams Leefomgeving. In 2018 heeft het cluster Werk & Inkomen de stedelijke opgave om meer Arnhemmers aan het werk te helpen (en dus meer Arnhemmers een minder groot beroep te laten doen op inkomensondersteuning) gesynchroniseerd met gebiedsgerichte uitdagingen (en kansen) van de wijken.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

Voor de stand van zaken amendementen MJPB 2018-2021 wordt verwezen naar [R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning](#)

V04 Zorg dichterbij

Zorg dichterbij wil niet alleen het aanbod op het gebied van zorg en ondersteuning voor inwoners van Arnhem in de eigen woon- en leefomgeving dichterbij brengen, maar wil dit ook gemakkelijker bereikbaar maken. Dit door uitbreiding van de algemene voorzieningen in de wijk en een passend aanbod van specialistische voorzieningen.

Wat wilden we bereiken

Arnhem wil dat inwoners passende en kwalitatief goede zorg en ondersteuning ontvangen, waardoor mensen zo zelfredzaam en zelfstandig mogelijk kunnen leven. Daarbij staan drie doelstellingen centraal:

- Meer Arnhemmers ontvangen zorg op maat, zo licht mogelijk en dichtbij; daarbij hebben de wijkteams regelruimte om te doen wat nodig is.
- Meer (kwetsbare) Arnhemmers wonen eerder en langer (zelfstandig) thuis.
- Meer Arnhemmers zijn financieel zelfredzaam. Verwacht wordt dat het verkleinen van de armoede en schuldenproblematiek uiteindelijk zal leiden tot een vermindering van de behoefte aan zorg.

Doelen veranderopgave

Minder afhankelijkheid van specialistische ondersteuning door versterking van de basisvoorzieningen

De teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams werken gezamenlijk aan het verschuiven van individuele gespecialiseerde zorg door specialistische aanbieders naar algemene basisvoorzieningen in de wijk, dichtbij huis. Met een daarvoor bestemd transformatiebudget kan een extra impuls worden gegeven aan het ontwikkelen van een vernieuwend aanbod.

Passende inzet van zorg en ondersteuning, waardoor de effectiviteit vergroot wordt

De Sociale wijkteams hebben een cruciale rol in de toegangsbeoordeling tot passende zorg. Voor de jeugdzorg verloopt deze beoordeling echter nog voor een belangrijk deel via huisartsen en gecertificeerde instellingen. Om beter te kunnen beoordelen welke zorg voor het kind passend is, moeten de Sociale wijkteams meer gaan samenwerken met huisartsen, jeugdartsen, kinderartsen en aanbieders.

Vermindering van schuldenproblematiek door vroege signalering en inzet van passende ondersteuning

Door vroegsignalering worden in een vroeg stadium betalingsproblemen gesignaleerd en mede daardoor problematische schulden voorkomen. Alle bezochte inwoners krijgen informatie waar ze terecht kunnen met vragen over financiën. Vroeg Eropaf bereikt alle wijken in de stad. Het aantal aangesloten crediteuren (als signaleerder betalingsachterstanden) is uitgebreid.

De bezochte inwoners ontvangen passende vormen van hulp dan wel ondersteuning. Dit voorkomt grotere financiële en maatschappelijke problemen op de langere termijn.

Doen wat nodig is prevaleert boven bestaande financieringsschotten, wet- en regelgeving en partijen

Gezien de oplopende kosten voor de jeugdzorg en de Wmo is het een uitdaging om de juiste hulp en zorg te kunnen blijven bieden. Zorg op maat, niet teveel, niet te weinig maar precies goed en passend bij dat wat inwoners nodig hebben is het streven. Daarbij wordt ook gekeken welke inzet mogelijk is vanuit het eigen netwerk, vanuit de algemene voorzieningen en vanuit andere wetgeving zoals de Wet Langdurige Zorg (WLZ) en de Zorgverzekeringswet (ZVW). Daar waar mogelijk wordt gezocht naar financiering vanuit meerdere domeinen en wetten.

Langer veiliger, zelfstandiger en gelukkiger kunnen blijven wonen in de wijk

Een groter aantal kwetsbare Arnhemmers woont langer zelfstandig thuis. Er wordt minder beroep gedaan op intramurale zorgvoorzieningen. Sociale wijkteams hebben hierin als verwijzer een belangrijke rol. Over het aantal woningen dat beschikbaar is voor de uitstroom vanuit intramurale zorginstellingen zijn afspraken gemaakt met de woningcorporaties. Om de uitstroom vanuit intramuraal beschermd wonen te stimuleren is er aandacht geweest voor presentatie en communicatie van de afspraken aan alle zorgaanbieders. Met ingang van mei 2018 zijn nieuwe producten Beschermd wonen geïntroduceerd waarbij 24-uurs oproepbaarheid in de wijk mogelijk is geworden. In opdracht van de gemeente heeft Zorgbelang Inclusief samen met ervaringsdeskundigen een folder ontwikkeld om inwoners te begeleiden bij de praktische kant van de stap van beschermd wonen naar zelfstandig wonen in de wijk. Voor een aantal doelgroepen is het echter nog steeds moeilijk een geschikte woning te vinden, zoals personen met een belast woonverleden die in de opvang verblijven.

Wat betreft levensloopgeschikte woningen zijn in 2018 corporaties, huurdersbelangenorganisaties en gemeente gestart met het samen formuleren van een definitie voor een levensloopgeschikte woning en het beoordelen of er voldoende van zijn. In het voorjaar van 2019 wordt dit afgerond. Ook worden diverse knelpunten rond woningaanpassingen besproken om te komen tot oplossingen, bijvoorbeeld hoe reeds aangepaste woningen kunnen worden behouden voor de doelgroep. Daarvoor vindt een inventarisatie plaats van welke woningen zijn aangepast.

Wat hebben we gedaan

Algemeen

- Steeds meer inwoners komen in beeld bij de Sociale wijkteams. In de afgelopen jaren is het aandeel Arnhemse inwoners dat in beeld is bij de sociale wijkteams opgelopen naar 19%. De cliënttevredenheid over de wijkcoaches is hoog blijkt uit het laatste Inwonerstevredenheidsonderzoek (7,3). Er is een daling van de gemiddelde zorgkosten per inwoner. Daarentegen ontvangen meer mensen lichtere vormen van ambulante zorg en stijgen daardoor de kosten.

- Dat inwoners vroeg in beeld komen, past in de Arnhemse aanpak om sterk in te zetten op vroegsignalering en preventie. Het leidt echter ook tot het sneller en meer inzetten van met name lichte zorg en ondersteuning. Tegelijkertijd daalt het volume van de 'zware' specialistische (verblijf)zorg niet. Het aantal plekken voor beschermd wonen en jeugdzorg met verblijf neemt nauwelijks af.
- Steeds meer aanbieders gaan zorg en ondersteuning bieden. Vanuit dit toenemende aanbod komen inwoners ook in beeld en leidt dit tot een stijgende vraag. Het huidige regionale inkoopmodel in het sociaal domein kent een open inschrijving en lage toetredingsdrempels voor aanbieders.

Daarnaast is er een aantal maatschappelijke factoren dat de vraag naar voorzieningen, zowel voor de Wmo als jeugd, beïnvloedt. Deze factoren lijken structureel van aard, waardoor wordt verwacht dat de stijging van de zorguitgaven een structureel karakter zal hebben. De onderstaande factoren spelen hierbij een rol.

Specifiek Wmo

- Inwoners wonen langer zelfstandig thuis. Vanuit de gemeente Arnhem en vanuit het Rijk wordt dit ook gestimuleerd. Het Rijk heeft de drempel om vanuit de Wmo door te stromen naar de Wet Langdurige Zorg verhoogd door bijvoorbeeld de verzorgingshuizen feitelijk af te schaffen. Daarnaast worden vanuit de GGZ-instellingen cliënten gestimuleerd om weer zelfstandig te wonen met daarbij de nodige begeleiding vanuit de Wmo (beschermd wonen).
- Toenemende vergrijzing. Zo is het aandeel van 75-plussers met 7,8% gestegen ten opzichte van 2013 en zal dit aandeel verder stijgen in de komende decennia.

Specifiek Jeugdzorg

- De tekorten van de jeugdzorg worden onder andere veroorzaakt doordat er steeds sneller zicht wordt gekregen op de problematiek. Zo krijgen de Sociale wijkteams problemen sneller in beeld en wordt er vaker zorg en ondersteuning ingezet.
- De verwachtingen van ouders en hun omgeving ten aanzien van kinderen liggen steeds hoger. Indien niet aan dit hoge verwachtingspatroon kan worden voldaan wordt er eerder professionele jeugdhulp gevraagd ter ondersteuning.
- Toenemende prestatiedruk en keuzestress, zowel op school, op de arbeidsmarkt als vanuit sociale media.
- Zijwaartse druk vanuit het onderwijs, waarbij de jeugdhulp geacht wordt problemen binnen het onderwijs te compenseren.
- Het toenemend aantal complexe scheidingen, waar ouders jarenlang in een onderlinge strijd verwickeld zijn met de negatieve gevolgen hiervan voor de kinderen.

Armoede en schulden

In 2018 is ingezet op het voorkomen van armoede en schulden. Mede door extra in te zetten op vroegsignalering van betalingsachterstanden via Vroeg Eropaf en de wijkplannen in het kader van Kansrijk opgroeien voor een duurzame perspectiefverbetering voor kinderen in armoede.

Armoede in Arnhem is absoluut gezien iets toegenomen, relatief is het onveranderd. Dit is ook terug te zien in het beroep dat is gedaan op de inkomensondersteunende voorzieningen.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

Voor de stand van zaken amendementen MJPB 2018-2021 wordt verwezen naar [R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning](#).

V05 Inclusief Arnhem

Alle Arnhemmers doen volop mee in de Arnhemse samenleving ongeacht achtergrond, beperkingen of seksuele voorkeur. Met inwoners, organisaties en instellingen wordt samengewerkt in een programma om dit te realiseren.

Wat wilden we bereiken

In 2018 was de ambitie om tot een uitgewerkt programma te komen voor de veranderopgave. In deze uitwerking ging het om een concretisering van de doelen van het programma in dialoog met de Arnhemmers zelf. De aanpak was om niet zozeer vanuit de gemeente zelf maar vanuit initiatieven in de wijken en de stad als geheel de thema's te benoemen die bijdragen aan de doelstelling dat meer Arnhemmers ongeacht hun achtergrond, beperkingen en/of seksuele voorkeur mee kunnen doen.

Doelen veranderopgave

Een integrale Inclusie-agenda Arnhem 2018-2021

Binnen het veranderprogramma Inclusief Arnhem wordt niet toe gewerkt naar een integrale Inclusie-agenda, maar zijn binnen alle relevante afdelingen/programma's én met de stad speerpunten benoemd waarop stappen gezet worden richting een inclusief Arnhem. Deze speerpunten zijn:

1. Ontwikkelen en toepassen van de Arnhemse Standaard voor toegankelijkheid als koplopergemeente.
2. Verbeterslag naar een meer inclusieve gemeentelijke communicatie.
3. Stimuleren dat alle Arnhemmers met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk gaan.
4. Stimuleren dat de beheersing van de Nederlandse taal en laaggeletterdheid geen belemmering vormt om mee te doen in Arnhem.
5. Optimaliseren contacten vanuit zorgaanbieders en (Sociale) wijkteams richting Arnhemmers met een ondersteuningsbehoefte om de toegang tot de sociale voorzieningen te verbeteren.
6. Bevorderen acceptatie van seksuele diversiteit.
7. Bestrijding discriminatie.
8. Het bevorderen van diversiteit onder het personeel van de gemeente Arnhem.
9. Zichtbaar maken van kracht van Inclusie Arnhem en gesprekken voeren met burgers die zorgen hebben over de diversiteit in de samenleving.

In 2018 is hard gewerkt aan deze speerpunten en dit zal in 2019 een vervolg krijgen.

Versterken van sociale cohesie en het bestrijden van uitsluiting en intolerantie

Vanuit meerdere speerpunten binnen het programma Inclusief Arnhem wordt ingezet op het versterken van de sociale cohesie en het bestrijden van uitsluiting en intolerantie.

Om de sociale cohesie te versterken is een stedelijke bijeenkomst Samen in Arnhem georganiseerd. Op deze drukbezochte avond zijn mensen en maatschappelijke organisaties met verschillende achtergronden met elkaar in verbinding gebracht en zijn Inclusie-initiatieven zichtbaar gemaakt. Om het sociale netwerk meer zichtbaar te maken en te versterken zullen vervolgacties volgen. Daarnaast wordt er samengewerkt met de teams Leefomgeving om hun speerpunten rondom Inclusie te versterken. Daarnaast is ook een bijeenkomst georganiseerd rondom het thema uitsluiting door armoede en zijn hoog opgeleide migrantenjongeren gekoppeld aan werkgevers om hun netwerk te vergroten en zo de kans op werk te versterken.

Om uitsluiting en intolerantie te bestrijden is in 2018 samen met het Meldpunt discriminatie en Pesten (MDP) ingezet op een effectieve gezamenlijke aanpak van discriminatie in de horeca (met het Horecadeurpanel) en bij werkgevers en de uitzendbranche in Arnhem.

Daarnaast heeft de gemeente in de week van Respect en rondom de Coming Out dag in samenwerking met verschillende netwerkpartners meerdere activiteiten rondom het thema uitsluiting georganiseerd en gefaciliteerd. De gemeente heeft opnieuw de intentieverklaring getekend om als regenbooggemeente aandacht te vragen voor de LHBTI-gemeenschap (Lesbiennes, Homo's, Biseksuelen, Transgenders en Intersekse). In dit kader zijn in 2018 een tweetal verkenningen opgestart naar de leefsituatie van de LHBTI-gemeenschap.

De gemeente Arnhem is ook koplopergemeente op het gebied van toegankelijkheid en implementeert het VN-verdrag handicap. In 2018 is aan de raad een voorstel gedaan om te komen tot een Arnhemse Standaard Toegankelijkheid. Dit voorstel wordt begin 2019 besproken in de raad.

Versterken van diversiteit in de gemeentelijke organisatie

Eén van de speerpunten binnen het veranderprogramma Inclusief Arnhem richt zich op het versterken van diversiteit binnen de gemeentelijke organisatie. Hierbij wordt niet alleen op een meer divers personeelsbestand gericht, maar ook op bewustwording bij het huidige personeelsbestand om diversiteit als kracht te zien waarmee de verbinding naar de multi-diverse stad geborgd en versterkt wordt.

In 2018 heeft de gemeente daarom het Charter Diversiteit ondertekend. Hieruit is een plan van aanpak voortgevloeid voor meer aandacht aan diversiteit en inclusie binnen de gemeentelijke organisatie. Belangrijk onderdeel hiervan was de All Inclusive week. In deze week werden voor alle collega's veel verschillende activiteiten georganiseerd (film, theater, workshops, lezingen, besprekingen in managementoverleggen enzovoorts) om het bewustzijn te vergroten en de dialoog hierover op gang te brengen. Ook werden bewustwordings sessies georganiseerd met mensen met een fysieke beperking. De gemeente heeft daarnaast meegewerkt aan een onderzoek van de universiteit Tilburg. De conclusies en verbeterpunten die voortvloeien uit dit onderzoek worden in 2019 uitgewerkt. De gemeente heeft daarnaast het verdrag van Dordrecht onderschreven waarin aandacht is voor de positie van transgenders op de werkvloer. In 2019 wordt langs twee lijnen verder op diversiteit ingezet. Bewustwording en vernieuwing van arbeidsmarktcommunicatie en concrete acties op basis van de resultaten van het onderzoek van de Universiteit van Tilburg. Dit onderzoek biedt handvatten voor verruiming van mogelijkheden voor het diverser maken van de organisatie.

Wat hebben we gedaan

Om tot een nadere uitwerking van het programma te komen zijn een aantal netwerkbijeenkomsten georganiseerd als vervolg op de stedelijke bijeenkomst op 13 december 2017 in Het Maarten Van Rossum College. Ook is een bijeenkomst met de adviesraden over Inclusief Arnhem georganiseerd. Dit alles heeft geleid tot de formulering van speerpunten die opgenomen zijn in de [raadsbrief](#) van 6 februari 2018.

Op basis van deze brief is concreet gewerkt aan de speerpunten, waarbij onder andere de gemeente Arnhem, [Koplopergemeente](#) bij de implementatie van het VN Verdrag Handicap, opnieuw verklaard heeft zich in te zetten als [Regenbooggemeente](#), en zich heeft aangesloten bij het [Charter Diversiteit](#).

Om het programma verder te ontwikkelen met de stad is op 29 november een brede stedelijke conferentie [Samen in Arnhem](#) georganiseerd waar zo'n 300 Arnhemmers een bijdrage hebben geleverd aan Inclusief Arnhem. Het doel om met de stad aan de hand van duidelijke speerpunten het programma Inclusief Arnhem invulling te geven is hierdoor gerealiseerd en kan de volgende jaren weer verder worden ontwikkeld.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

[17A28 Verdrag rechten van de mens Inclusie](#)

Eén van de speerpunten betreft de fysieke toegankelijkheid voor mensen in een anders werkend lichaam. Zo wordt een Arnhemse norm voor toegankelijkheid ontwikkeld voor gemeentelijke gebouwen en de direct aangrenzende openbare ruimte. Het amendement is in 2018 afgehandeld en krijgt een vervolg in 2019.

Wijken

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de volgende 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken):

- W1   Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

- W2   Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

- W3   Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

- W4   Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

- W5   Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duijfe en Immerloo

- W6   Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

- W7   Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

- W8   Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg/Holthuizen

Wijken algemeen

Sinds 2017 zijn in het kader van 'Van Wijken Weten' acht wijkprogramma's ingesteld. De wijken kunnen zelf invloed uitoefenen om de beschikbare middelen zo in te zetten dat deze een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de wijk. In de wijkprogramma's zijn de beschikbare budgetten op wijkniveau opgenomen. In de acht wijkprogramma's wordt verantwoording gegeven over de doelen die specifiek voor de wijk zijn opgenomen. In dit hoofdstuk wordt verantwoording afgelegd op de financiële afwijkingen die voor alle acht wijken gelden.

Portefeuillehouder

Martien Louwers

Wat wilden we bereiken

De uitdagingen voor de gemeente Arnhem is om met een groeiend takenpakket tot effectieve uitvoering en efficiënte besteding van middelen te komen. Veranderde opvattingen over burgerkracht en burgerparticipatie leiden tot een andere verhouding en verdeling van verantwoordelijkheden tussen overheid en burger. Inzicht en kracht van burgers worden maatgevend voor gemeentelijk handelen. Het is geweldig als bewoners en organisaties zelf het initiatief nemen.

De overheid moet loslaten en vertrouwen geven aan de burgers. Dit vraagt om een forse cultuuromslag op de eerste plaats bij de gemeente, maar ook bij burgers, bedrijven en instellingen.

Frontlijnsturing op wijkgerelateerde budgetten maakt een betere en efficiëntere besteding van middelen mogelijk. In de Arnhemse wijken (georganiseerd naar acht gebieden) worden medewerkers van de gemeente verbonden aan de gebieden om samen met burgers en bedrijven vorm te geven aan de uitvoering van het beleid in de betreffende wijken. De teams Leefomgeving zijn bevoegd tot het fiatteren van uitgaven op hun domein. Hiermee geven zij richting aan grote delen van de gemeentelijke begroting.

Sociale wijkteams

In de wijken wordt de toewijzing van zorg en ondersteuning uitgevoerd door de Sociale wijkteams (Stichting Wijkteams Arnhem). De kerntaak van de Sociale wijkteams is om zorg en ondersteuning te bieden dicht bij de inwoners. Hierbij is de ambitie te komen tot een Arnhemse samenleving waarin iedereen meedoet, meetelt en omziet naar elkaar. Een ieder vanuit zijn eigen kracht en vermogen. De Sociale wijkteams bieden daarin de ondersteuning zodat inwoners zelf, samen met mensen uit hun netwerk en de voorzieningen in de wijk waar ze wonen, verder kunnen. De wijkteams staan dichtbij inwoners, werken duidelijk en transparant, zorgen dat de zorg samenhangend georganiseerd zijn. Wijkcoaches werken kostenbewust.

Wat hebben we gedaan

Aanpak 2018 teams Leefomgeving

- De opgaven die inwoners zien in hun directe woon- en leefomgeving zijn in beeld gebracht. Deze opgaven zijn vertaald in opdrachten die door de 'kernorganisatie' zijn uitgevoerd.
- De teams Leefomgeving zijn gevraagd bijzondere aandacht te besteden aan ontmoeten en burgerparticipatie.
- Er is een organisatie neergezet die in onderlinge verbinding, vraaggericht en op maat kan werken aan de kwaliteit van de woon-, en leefomgeving in de wijken.
- De teams Leefomgeving hebben verbinding gelegd met professionals in de wijk, zoals scholen, om perspectief te bieden aan jeugd.
- Er is samengewerkt tussen de Sociale wijkteams en de teams Leefomgeving om de afschaling van specialistische naar algemene voorzieningen mogelijk te maken.
- Er is een bijdrage geleverd aan de stedelijke opgaven op wijkniveau.

Kansrijk opgroeien (17A39)

In 2018 is Kansrijk Opgroeien van start gegaan. Daarbij is een begin gemaakt in een aantal gebieden waaronder Noord-Oost, Noord-West, De Laar, CSA (Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek) en Malburgen. Hier is een integrale aanpak voor bestrijding kinderarmoede op wijkniveau ontwikkeld samen met partners (onder andere scholen, Rijnstad, Sociaal wijkteam, Stichting Leergeld, consultatiebureau, kinderopvang).

Openbare ruimte

In de begroting 2018 is een aanzienlijk deel van het budget voor het onderhoud van de openbare ruimte toegekend aan de wijken (ruim 15 miljoen euro). Dit maakt onderdeel uit van de wijkbegrotingen.

De budgetten zijn ingezet voor het reguliere dagelijks en groot onderhoud in de wijken. Hierbij valt te denken aan: handhaving en vergunningverlening, onderhouden van wegen en kunstwerken, het inzamelen van afval en het reinigen van de openbare ruimte, het onderhouden van groen, bomen en speelvoorzieningen, het onderhouden van watergangen en het zorgen voor een werkende openbare verlichting.

Daarnaast zijn er budgetten ingezet voor het grootschalig onderhoud van de openbare ruimte in de Spijkerbuurt, rondom het winkelcentrum Presikhaaf, afronding van het groot onderhoud in Sonsbeek-Noord en Graaf Otto, herinrichting van de Merwedestraat en is een start gemaakt met groot onderhoud in Schaarsbergen (Bakenberg). In samenloop met de grootschalige rioolvervanging zijn enkele wegen in Geitenkamp aangepakt. De bestedingen op het gebied van afval en stadsreiniging in de wijken liggen in 2018 iets boven begroting en voor BGB, openbare verlichting, wegen en groen iets onder begroting. Dit is het gevolg van vertraagde uitvoering van enkele groot onderhoud projecten. Via de bestemmingsreserves blijven deze middelen beschikbaar om de vertraagde werkzaamheden alsnog uit te voeren.

Sociale wijkteams

De Sociale wijkteams hebben in 2018 zorg en ondersteuning dichtbij de inwoners geleverd. De wijkcoaches hebben:

- kortdurende ondersteuning geboden en individuele inwoners geholpen hun netwerk en de basisvoorzieningen te benutten;
- de inwoners begeleidt met het opstellen van het eigen (gezins)plan;
- specialistische zorg ingezet;
- een netwerk in de wijk onderhouden, partners geactiveerd en verbonden met oog op passende buurtinitiatieven;
- de gemeente en wijkteams Leefomgeving geadviseerd over passende inkoop van algemene en specialistische voorzieningen;
- de regionale opdracht toegang "Beschermd Wonen/Thuis" uitgevoerd.

Toelichting financiële afwijkingen die voor alle acht wijkprogramma's gelden

Taakveld	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten					
Armoederegelingen	-804	N	Het aantal huishoudens in armoede is gestegen, de regelingen zijn toegankelijker gemaakt en doelgroepen worden actiever benaderd vanuit gemeente, waardoor meer inwoners gebruik maken van de (openeinde)regelingen. Het totale resultaat op Armoederegelingen is een nadeel van €813.000. Dit bestaat uit een positief resultaat op het stedelijk programma R6 van €145.000, een nadeel op de wijkprogramma's van €1.104.000 en een voordeel op de baten in de wijkprogramma's van €146.000. Van het nadeel is €300.000 incidenteel en €513.000 is structureel.	S	AR
Armoederegelingen	-300	N	De stelpost voor indexatie van het Armoedebeleid van €300.000 is in 2018 niet opgelost. Dit leidt tot een incidenteel nadeel voor 2018. Met ingang van 2019 is de stelpost structureel gedekt door extra middelen voor Armoede uit het Coalitieakkoord.	I	AR
Schulddienstverlening	500	V	Er zijn minder inwoners vanuit de Sociale wijkteams doorverwezen naar de financiële partners voor Schulddienstverlening.	I	AR
Subsidie aan sportbedrijf	-1.187	N	In 2018 zijn de sporthallen en gymzalen toegewezen aan de diverse wijkprogramma's op basis van hun functie. Daarmee is inzichtelijk welke kosten gerealiseerd zijn ten behoeve van sportobjecten per wijk. Het bijbehorende budget is niet verdeeld naar de betreffende wijkprogramma's. Vandaar dat een nadeel ontstaat van ruim € 1 miljoen. Tegenover dit nadeel staat een voordeel op het stedelijk programma R5, het resultaat over de programma's heen is nihil.	I	AR
Onderwijsachterstandenbeleid	810	V	Dit betreft een voordeel als gevolg van onderbesteding op de onderwijsachterstandenbeleid (OAB) budgetten binnen de wijkprogramma's. Voor een deel bestaat dit uit dekking voor de loonkosten die geboekt zijn op het stedelijk programma R09. Het overige voordeel is deels ter dekking van subsidieafrekeningen voorgaande jaren die op het stedelijk programma zijn geboekt. Het resterende voordeel betreft een onderbesteding op de wijkprogramma's.	I	AR
Voortijdig schoolverlaten en laaggeletterdheid	710	V	Binnen het beleidsveld educatie zijn de "niet bestede middelen laaggeletterdheid en voortijdig schoolverlaten" over 2018 op het stedelijke programma geboekt, terwijl deze onderdelen op de wijkprogramma's zijn begroot. Dit heeft geleid tot een nadeel op het stedelijk programma en een voordeel op de wijkprogramma's.	I	AR
Passende kinderopvang	567	V	Vanwege de vertraagde opstart van enkele pilot-projecten binnen passende kinderopvang is hier een onderbesteding ontstaan.	I	AR
Voor- en vroegschoolse onderwijs	-416	N	Dit nadeel is ontstaan vanwege boekingen binnen de wijkprogramma's op het gebied van Ontwikkelrecht, terwijl het budget op het stedelijk programma staat. Het nadeel wordt gecompenseerd door een voordeel op het stedelijk programma R04.	I	AR
Gebruikerexploitatie MFC's	-426	N	Het totale saldo op de gebruikers- en bedrijfsexploitatie van de multifunctionele centra (MFC) is € 4.000 nadelig. Er staat een nadeel op de wijkprogramma's voor in totaal € 386.000 en op de stedelijke programma's staat een voordeel van € 382.000.	I	BR

Transformatiefonds	868	V	In de loop van 2018 is erop gestuurd om zo min mogelijk uit te geven, omdat de tekorten op het sociaal domein duidelijk werden. Daarnaast was onvoldoende helder welke voorliggende voorzieningen specifiek zouden kunnen bijdragen aan de afschaling van zorg.	I	BR
Subtotaal Afwijkingen m.b.t. budgetten Teams Leefomgeving			Hierboven zijn de verschillen toegelicht waarnaar op de wijkprogramma's verwezen is. Per wijkprogramma betreft dit: W1: € 592 V W2: € -20 N W3: € -219 N W4: € 197 V W5: € 551 V W6: € -1.150 N W7: € 231 V W8: € 140 V Totaal: € 322 V		
Beschermd Wonen	-1.017	N	Zie ook het stedelijk programma R6. Het nadeel op beschermd wonen wordt grotendeels veroorzaakt door een verschuiving van de persoonsgebonden budgetten naar de Zorg In Natura. Een wezenlijke toename van deze vorm van zorg is niet geconstateerd. Het tekort op Beschermd wonen 2018 wordt onttrokken aan de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR
Activerend Werk	-859	N	De inzet op activerend werk is in 2018 sterk gestegen. Een deel van de inzet is te herleiden naar de doelgroep statushouders. Hier wordt een compensatie voor ontvangen (zie baten op het stedelijk programma R6). Daarnaast is er een verdere verschuiving van de inzet op dagbesteding naar trajecten activerend werk. Het nadeel op activerend werk 2018 wordt onttrokken aan de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR
WMO Zorg in Natura	-8.740	N	Er is een nadeel gerealiseerd op het WMO Zorg in Natura. Er is vooral sprake van een forse stijging in de inzet van begeleiding. Verder wordt dit nadeel gedeeltelijk veroorzaakt door een verschuiving van persoonsgebonden budgetten naar zorg in natura en kan worden gecompenseerd door een voordeel op de WMO PGB's. Het nadeel wordt verrekend binnen de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR
WMO PGB	6.368	V	Het voordeel op de persoonsgebonden budgetten (PGB) onder de WMO wordt voornamelijk veroorzaakt doordat een verschuiving heeft plaatsgevonden naar de Zorg in Natura (zowel beschermd wonen als WMO begeleiding).	S	BR
Jeugdzorg Zorg In Natura en PGB	-8.502	N	Er is een nadeel gerealiseerd op het Jeugdzorg Zorg in Natura. Er is vooral sprake van een forse stijging in de inzet van begeleiding en Jeugd en Opvoedhulp. Verder wordt dit nadeel voor een klein deel veroorzaakt door een verschuiving van persoonsgebonden budgetten naar zorg in natura en kan worden gecompenseerd door een voordeel op de PGB's. Het nadeel wordt verrekend binnen de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR
Jeugdbescherming	155	V	Jeugdbescherming is een specifieke categorie binnen de jeugdzorg en omvat de kosten van de gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming, alsook het meldpunt Veilig Thuis. Ten opzichte van het totale beschikbare budget jeugdbescherming is sprake van een verhoudingsgewijs gering voordeel. Het voordeel wordt toegevoegd aan de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR

Doelgroepenvervoer	-633	N	Dit nadeel is als eerste ontstaan door incidentele afrekeningen over de jaren 2016, 2017 en 2018. Daarnaast zijn de vervoerskosten gestegen door met name een substantiële stijging van het WMO-vervoer en leerlingenvervoer. Tot slot komt de provinciale subsidie, die de BVO DRAN ontvangt en verreken met de kosten, lager uit dan begroot door herverdeling op basis van het aandeel van Arnhem in de regionale WMO-vervoerskosten. Hier staat een voordeel van 128.000 op het stedelijk programma R6 tegenover, dit compenseert de nadelen op de wijken voor een deel.	S	BR
Wonen, rollen, vervoer	-640	N	Dit nadeel betreft incidentele kosten uit 2017. Dit zijn nagekomen kosten die niet zijn opgenomen in de lumpsum contracten 2018 voor rolstoelen en scootmobiels.	I	BR
Huishoudelijke hulp	-1.662	N	Dit nadeel is gerealiseerd op de huishoudelijke hulp. Door de stijging van het aantal inwoners die huishoudelijke hulp ontvangen, de verhoging van de tarieven en de afbouw van het Rijksbudget is een structureel nadeel ontstaan. Op het stedelijk programma R6 is een voordeel (€70.000). Dit compenseert voor een deel dit nadeel. Het nadeel wordt verrekend binnen de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR
Budgettaire verschuiving stedelijk-wijkprogramma's	1.865	V	Er heeft onterecht een verschuiving van budgetten plaatsgevonden tussen stedelijke en wijkprogramma's, waardoor op het stedelijke programma een nadeel is ontstaan. Dit nadeel valt volledig weg tegen voordelen op de wijken.	I	BR
Overige lasten Sociaal Domein	710	V	Dit voordeel wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de budgetten mantelzorg (mantelzorgcomplimenten en projectgelden), en de subsidiebudgetten Cliëntondersteuning en Inloopvoorzieningen GGZ niet volledig zijn uitgenut. Het voordeel wordt verrekend binnen de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR
Overige beleidsuren	221	V	Er zijn uren begroot, waarop geen realisatie heeft plaatsgevonden.	I	AR
Sociaal Domein subsidies	302	V	Dit voordeel compenseert de kleine verschillen in subsidies, die verantwoord zijn op het stedelijk programma R6. Per saldo is het resultaat nihil.	I	BR
WMO PGB	-250	N	Het voordeel op de persoonsgebonden budgetten onder de WMO wordt voornamelijk veroorzaakt doordat een verschuiving heeft plaatsgevonden naar de Zorg in Natura (zowel beschermd wonen als WMO begeleiding).	I	BR
Doelgroepenvervoer	-362	N	Dit nadeel is als eerste ontstaan door incidentele afrekeningen over de jaren 2016, 2017 en 2018. Daarnaast zijn de vervoerskosten gestegen door met name een substantiële stijging van het WMO-vervoer en leerlingenvervoer. Tot slot komt de provinciale subsidie, die de BVO DRAN ontvangt en verreken met de kosten, lager uit dan begroot door herverdeling op basis van het aandeel van Arnhem in de regionale WMO-vervoerskosten. Hier staat een voordeel van 128.000 op het stedelijk programma R6 tegenover, dit compenseert de nadelen op de wijken voor een deel.	I	BR
WMO Zorg in Natura	-355	N	Er is een nadeel gerealiseerd op het WMO Zorg in Natura. Er is vooral sprake van een forse stijging in de inzet van begeleiding. Verder wordt dit nadeel gedeeltelijk veroorzaakt door een verschuiving van persoonsgebonden budgetten naar zorg in natura en kan worden gecompenseerd door een voordeel op de WMO PGB's. Het nadeel wordt verrekend binnen de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	I	BR

Baten

Gebruikersexploitatie MFC's	40	V	<p>Het totale saldo op de gebruikers- en bedrijfsexploitatie van de multifunctionele centra (MFC) is € 4.000 nadelig. Nagenoeg neutraal dus. Gedeeltelijk staat een nadeel op de wijkprogramma's voor in totaal € 386.000 en op het stedelijke programma staat daar een voordeel tegenover van € 382.000. Per MFC en dus ook per wijk kunnen de afwijkingen substantieel zijn. Dit komt enerzijds omdat de ramingen voor de gebruikers- en bedrijfsexploitatie niet meer actueel zijn. Voor de MFC's Klarendal en Omnibus staan nog geheel geen ramingen in de begroting. Anderzijds ontstaan verschillen omdat de kosten niet gelijk oplopen met de bedragen die bij gebruikers als voorschotten in rekening worden gebracht. De voorschotten zijn gebaseerd op gemiddelden en kunnen dus afwijken van de werkelijke kosten.</p>		
Eigen bijdragen WMO	952	V	<p>Door beleidsaanpassingen van het Rijk werd verwacht dat de eigen bijdragen in 2018 zouden dalen. De begroting is hierop aangepast. De eigen bijdragen zijn echter vrijwel gelijk gebleven aan de inkomsten in 2017. Hierdoor is een voordeel ontstaan.</p>	S	BR
Armoederegelingen	146	V	<p>Het totale resultaat op Armoederegelingen is een nadeel van €813.000. Dit bestaat uit een positief resultaat op het stedelijk programma R.06 van €145.000, een nadeel op de wijkprogramma's van €1.104.000 en een voordeel op de baten in de wijkprogramma's van €146.000. Van het nadeel is €300.000 incidenteel en €513.000 is structureel.</p>	S	AR
Subtotaal Afwijkingen m.b.t. budgetten Teams Leefomgeving			<p>Hierboven zijn de verschillen toegelicht waarnaar op de wijkprogramma's verwezen is. Per wijkprogramma betreft dit: W1: € 141 V W2: € 145 V W3: € 10 V W4: € 18 V W5: € 46 V W6: € 514 V W7: € 129 V W8: € 135 V Totaal: € 1.138 V</p>		

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma CSA bevinden zich de wijken [Centrum](#), [Spijkerkwartier](#) en [Arnhemse Broek](#). Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken zijn in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wijkwethouder
Cathelijne Bouwkamp

Wat wilden we bereiken

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Verbeteren leefbaarheid in omgeving opvangvoorzieningen	V05

De leefbaarheid en kwaliteit van de leefomgeving staan in een aantal buurten en straten (met name het Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek) onder druk. Verschillende factoren beïnvloeden deze leefbaarheidsbeleving. Een bepalende factor is de aanwezigheid van verschillende maatschappelijke opvangvoorzieningen. Het beoogd resultaat is:

- versterken van het formele en informele netwerk;
- meer ogen en oren op straat (inclusieve samenleving) en iedereen is welkom;
- verhogen van de belevingskwaliteit en balans in dynamiek;
- de opvang ontwikkelt zich de komende jaren tot een kortdurende en tijdelijke plek met een maatwerktraject voor iedere bezoeker;
- versterken van de samenredzaamheid in de leefomgeving door inzet van een ervaringsdeskundige.

De monitorgroep die is opgericht in de omgeving van de opvangvoorziening heeft zich doorontwikkeld en richt zich op de totale aspect van een leefbaarheid in de Spoorhoek. Er is geïnvesteerd in het versterken van het formele en informele netwerk. Het Sociale wijkteam is er actief bij betrokken. In 2018 is begonnen met het opstellen van een plan van aanpak voor het uitbreiden van de buurtcirkel dat gericht is op verschillende maatschappelijke thema's zoals ontmoeten en verwardheid. De Straatcoaches in het Spijkerkwartier zorgen voor meer oren en ogen op straat en zijn een spil in de wijk en een aanspreekpunt voor bewoners, psychisch kwetsbare mensen onder andere de dak- en thuislozen groep en welzijnsorganisaties. Ze staan in contact met de politie, handhavers en hulpverleners en werken nauw samen.

Preventieve aanpak kwetsbare jongeren en jongvolwassenen

V03; V04

In de wijken van CSA komt het onderwerp kwetsbare jongeren en jongvolwassenen vaak terug. Deze problematiek is voor het Centrum en het Spijkerviertel toe te rekenen aan het grote aandeel jongvolwassenen die op zichzelf wonen. In het Arnhemse Broek zijn bijvoorbeeld veel jongeren inwonend bij ouders en in het Spijkerviertel en het Centrum wonen veel studenten en jongvolwassenen in woonvoorzieningen.

Kenmerkend voor deze groepen is de schuldenproblematiek en het perspectief op werk en toekomst.

Het beoogd resultaat is:

- vroegtijdige aanpak schuldenproblematiek jongeren;
- perspectief op werk;
- nadere verkenning van aard en omvang om wijk/buurtspecifieke interventies in te zetten;
- interventies richten op positief perspectief op wonen, werken en leven.

Er is ingezet op Vroeg Erop af bij schulden. Door samenwerking met de partners in de verschillende wijken, worden signalen sneller opgepakt. In het Arnhemse Broek is de doorgaande schoollijn ontwikkeld om de mogelijkheden en kansen van kinderen die opgroeien in armoede te versterken. Er is ingezet op het project het Fort in het kader van Kansrijk Opgroeien. Er is meer ingezet op wijkniveau om interventies in te zetten.

Ontmoeten in de wijk versterken

V04; V05

Behouden en versterken van ontmoetingsplekken die laagdrempelig zijn om de sociale samenhang en betrokkenheid in en met de wijk te vergroten. Voorop staat dat meer ontmoetingsplekken niet garant staan voor meer ontmoeting. De huidige plekken in de wijk voor ontmoeting worden ondersteund en blijven bestaan en worden waar nodig geadopteerd door de wijk. Het beoogd resultaat is:

- meer buurt community's ontstaan en zijn zichtbaarder in de wijk;
- versterken en het verbinden van kwaliteiten en waarden in de wijk;
- onzichtbaar wordt zichtbaar (alles wordt zichtbaar alleen verbinding is nodig);
- versterken van bestaande wijkinitiatieven;
- op basis van behoefte ontwikkelen van ontmoetingsplekken in de wijk;
- samen met bewoners de onderlinge zelfredzaamheid vergroten.

Op veel plekken zijn bewoners actief in hun woongebied. Diverse ideeën en bewonersinitiatieven zijn door het team Leefomgeving, daar waar nodig en gewenst, ondersteund en gefaciliteerd. Het team Leefomgeving heeft verbinding gelegd tussen verschillende initiatieven waardoor duurzame samenwerking is ontstaan. De initiatieven zijn complementair aan elkaar. Op diverse plekken in de wijk zijn nieuwe initiatieven ontstaan.

Verbeteren leefklimaat / duurzaamheid

V01; V02; V03; V05

De circulaire wijk economie houdt in dat de sociale en economische waarden in de wijk ten goede komen aan de wijk in een cyclisch proces en daarmee duurzaam zijn. In de wijk Spijkerviertel is op dit gebied een belangrijke ontwikkeling gaande, waarbij zij vooruit lopen op andere wijken in Arnhem. Onder andere het buurtgroenbedrijf dat naast financiële opbrengsten onderzoekt wat de maatschappelijke waarde is voor een wijk, door activering van mensen. Zo zijn er in de wijk tal van initiatieven die een bijdrage leveren aan de wijk economie en duurzaamheidsambitie van de wijk. Hierbij wordt aangesloten op de veranderopgave Circulair Arnhem. Het beoogd resultaat is:

- wijk economie om duurzaamheid en participatie in de wijk te bevorderen.
- bevordering groen in versteende wijken om te komen tot gezonde en sociale cohesie;
- circulaire wijk economie mogelijk maken door flexibele regelgeving en inzet van middelen.

Er is ingezet op leefbaarheid en duurzaamheid. In het Centrum is groenfase 2 afgerond, een samenwerking tussen bewoners, ondernemers en het team Leefomgeving. Op diverse plekken in het Arnhemse Broek is ingezet op vergroening. In het Spijkerviertel is ingezet op verdere doorontwikkeling van de circulaire wijk economie.

Wat hebben we gedaan

Verbeteren van de leefbaarheid in de omgeving van de opvangvoorziening

De monitorgroep bestaande uit bewoners, ondernemers, politie, handhaving en de welzijnsorganisatie is verbreed. Door de komst van de straatcoaches is de overlast rondom de opvangvoorziening tot het minimale opgelost. Daarom is de scope van de groep verbreed naar de Spoorhoek in het geheel waarbij ook de Steenstraat wordt meegenomen. Door de nauwe samenwerking met de politie, handhaving, welzijnsorganisaties en de Sociale wijkteams zijn de straatcoaches een vangnet voor de doelgroep en aanspreekpunt voor bewoners, ondernemers en organisaties. Zij zijn extra ogen en oren op straat voor de politie en handhavers en zij worden daarmee ontlast.

Preventieve aanpak kwetsbare jongeren en jongvolwassene

In 2018 heeft het team Leefomgeving ingezet op een preventieve aanpak van kwetsbare jongeren en jongvolwassenen. In het Arnhemse broek is sterk geïnvesteerd op een preventieve aanpak in het kader van Kansrijk Opgroeien. Er zijn meerdere pilots gestart in 2018. Te denken valt aan doorgaande schoollijn Hugo de Groot school, Paulusschool en project het Fort.

Ook Stichting RAAK is een baken voor de risicogroep dak- en thuisloze jongeren en ondersteunt de jongeren in de eerste stappen richting een perspectief op de toekomst.

Ontmoeten in de wijk versterken

In 2018 zijn er meerdere initiatieven ondersteund gericht op ontmoeten. Deze initiatieven zijn naast ontmoeten ook gericht op participeren. Voorbeelden hiervan zijn: Stadsrestaurant, Golden Oldies Shop, Broek Omhoog en de blauwe wijkconomie. Daarnaast heeft Vrijstaat Thialf ondersteuning gekregen om verder te kunnen ontwikkelen als veilige ontmoetingsplek voor Arnhemmers tussen de 0 en 99 jaar.

Verbeteren leefbaarheid en duurzaamheid

In 2018 is er sterk ingezet op vergroening. In het centrum is groenfase 2 ondersteund. In het Arnhemse Broek is geïnvesteerd in een wandelpad waar bewoners een eigen wandelclub hebben opgezet. Het team Leefomgeving heeft dit ondersteund om de sociale cohesie te bevorderen. Er is geïnvesteerd in de Blokhut om het achterstallig onderhoud te verminderen en activiteiten te bevorderen. Op de Lage Kade zijn drempels aangebracht en bloembakken geplaatst als maatregel tegen de overlast van straatraces en leefbaarheid van de aldaar wonende bewoners te bevorderen.

In de Coehoornstraat zijn onnodige inrichtingselementen verwijderd. Met het weghalen van paaltjes en een hoge stoeprand in de weg is de wijk gebruiksvriendelijker geworden voor fietsers en voetgangers. Het team Leefomgeving heeft verschillende initiatieven met elkaar in contact gebracht om gezamenlijk te komen tot een krachtige wijk. In het Spijkerviertel is ingezet op het buurtgroenbedrijf en de ondersteuning van Spijkerpeil wat moet leiden naar meer bewonersparticipatie.

Er wordt gewerkt aan de implementatie van het parkeerplan, waarbij de parkeeropbrengsten ten goede komen aan duurzame verkeersbeperkende maatregelen. In 2019 worden de eerste resultaten verwacht.

Woonoverlast

In het Spijkerviertel is een projectleider gestart met de aanpak van de verkamering. In opdracht van en samen met bewoners en met het team Leefomgeving is er een plan gemaakt met korte en lange termijn acties om verkamering en overlast tegen te gaan. Deze projectleider werkt samen met het stadsbrede project wonen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

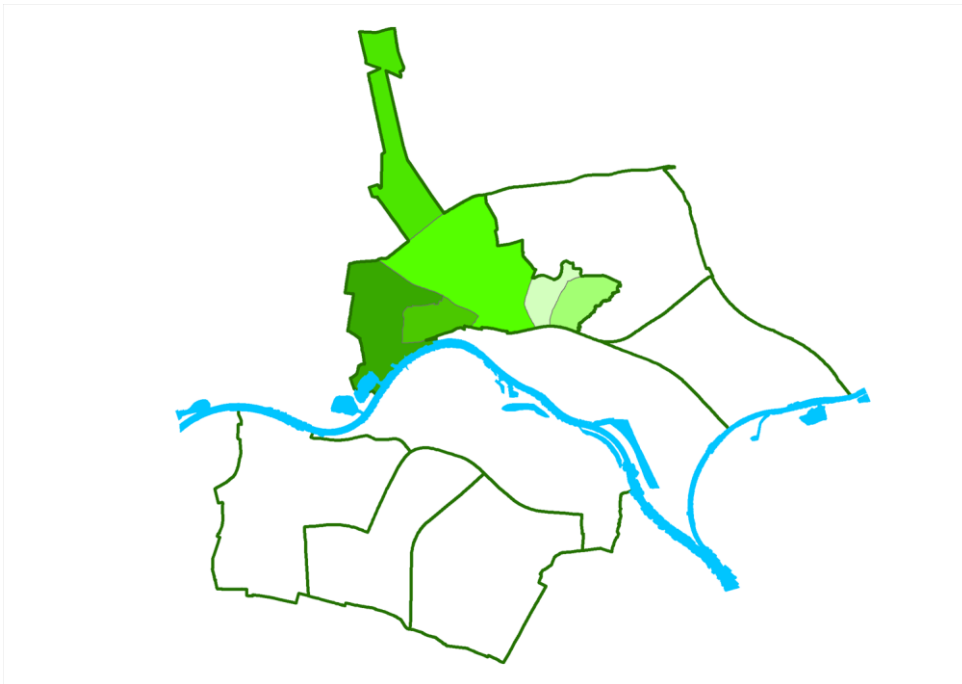
	Rekening	Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Totaal	2018	Afwijking
Middelen					
Lasten	-32.448	-35.662	-33.124	-32.848	276
Baten	9.363	10.061	9.020	9.462	442
Saldo lasten en baten	-23.085	-25.602	-24.103	-23.386	718
Gerealiseerd resultaat	-23.085	-25.602	-24.103	-23.386	718

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	276	V			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	554	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Diverse afwijkingen binnen de ondergemandateerde budgetten	-84	N	Resultaat op de overige ondergemandateerde budgetten	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	-204	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Baten	442	V			
Programmering Groot Onderhoud Openbare Ruimte	182	V	Programmering Groot Onderhoud Openbare Ruimte	I	BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	66	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	157	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken [Klarendal](#), [Burgemeesterswijk / Hoogkamp](#), [Schaarsbergen en omgeving](#), [Sint Marten/Sonsbeek kwartier](#), [Heijenoord en Lombok](#), [Klingelbeek](#). Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken zijn in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wijkwethouder

Hans de Vroome

Wat wilden we bereiken

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Participatie in de wijk bevorderen	V03; V04; V05
Inwoners activeren naar betaald of onbetaald werk en/of deelname aan de samenleving. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • meedoen: iedereen die kan levert een maatschappelijke bijdrage op zijn of haar manier; • vergroten van het zelf organiserend vermogen van bewoners; • integreren: voor elke inwonersgroep is er ruimte om naast elkaar en met elkaar te leven; • ontmoeten: het in stand houden en verbeteren van huidige ontmoetingsplekken en het faciliteren van de totstandkoming van eventuele nieuwe plekken.	●
Gedurende 2018 is uitvoering gegeven aan de proeftuin 'Maatwerk' in de wijk Klarendal om bewoners naar betaald en onbetaald werk te leiden. Deze proeftuin is succesvol verlopen. Er wordt in de wijken ingezet om ontmoetingsplekken in stand te houden. In Sint Marten is het buurthuis de Nieuwe Hommel een bron van zorg.	
Duurzame wijk stimuleren	V02
Energiebeperking, waterafvoer verbeteren, vergroenen, schone wijk. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • aansluiten bij bewegingen in de wijk tot vergroenen en duurzaam opwekken en omgaan met energie; • schone wijk: extra inzet op het schoonhouden van de wijk; • waterafvoer: verminderen wateroverlast.	●
In de wijken zijn acties ondernomen om de duurzame wijk te stimuleren. Waar mogelijk is dit uitgevoerd in samenwerking met de wijk. In de wijk Sint Marten is het wijkspierpunt niet uitgevoerd, onder andere door het gebrek aan wijkinitiatieven in verband met vertraging van Diftar.	

Ketenaanpak sociaal domein bevorderen

V03; V04

Een geïntegreerde aanpak in de keten (thuis, school, buitenschoolse activiteiten) ontwikkelen die zich onder andere richt op het wegnemen en voorkomen van achterstanden bij kinderen. Het beoogd resultaat is:

- kinderen doen mee;
- de zelfredzame inwoner in de zelfredzame (zelforganiserende) wijk.

In 2018 is Kansrijk Opgroeien van start gegaan. Hier is een integrale aanpak voor bestrijding kinderarmoede op wijkniveau ontwikkeld samen met partners (onder andere Kunstrijk, Rijnstad, Sociaal wijkteam, Sportbedrijf consultatiebureau, kinderopvang).

Wijkeconomie versterken

Initiatieven van ondernemingen in de wijk stimuleren, die ondersteunend zijn aan het realiseren van de gebiedsdoelen en het levensvatbaar houden van de wijk. Heb beoogd resultaat is:

- versterken van het ondernemersnetwerk en betrokkenheid samen met de wijk.

Acties lopen op het gebied van krachten bundelen en bevorderen van het ondernemingsklimaat.

Openbare ruimte/verkeer met wijkregie

Het creëren van een aantrekkelijke en veilige leefomgeving in samenspraak met de inwoners.

Het beoogd resultaat is:

- verhogen inbreng en verruimen beslissingsbevoegdheid van inwoners bij de inrichting van de bebouwde omgeving (bouwplannen) en de openbare ruimte (herinrichting).

Er wordt gewerkt aan een aantrekkelijke en veilige leefomgeving in de wijken. Voorbeelden hiervan zijn de inbreng van de ideeën en wensen van bewoners in het traject renovatie Apeldoornseweg en het parkeerplan St. Marten Sonsbeek.

Wat hebben we gedaan

Participatie in de wijk bevorderen

In Klarendal is gedurende 2018 is uitvoering gegeven aan de proeftuin 'MaatWerk' door samenwerking Werk & Inkomen en de Sociale wijkteams op locatie in de Klarendalse Molen in de wijk Klarendal/Sint Marten. De pilot heeft geresulteerd in een structurele aanpak in de wijk. Er is een wijkgerichte gebiedsagenda samen met Werk & Inkomen en het Sociale wijkteam ontwikkeld. Dit wordt voortgezet in 2019.

Er zijn tal van uiteenlopende initiatieven en activiteiten op maat ondersteund, soms tijdelijk met behulp van de participatiemedewerker of opbouwwerker. Daarnaast worden diverse locaties anders dan het Multifunctioneelcentrum (MFC) en De Klarendalse Molen ondersteund, zoals de Wasplaats, De Mix en De Leuke Linde. Deze acties liggen op koers.

Het beheer van buurthuis de Nieuwe Hommel in Sint Marten is een bron van zorg, omdat een financieel gezonde exploitatie van de Nieuwe Hommel op gespannen voet staat met de maatschappelijke functie die het pand heeft. In 2018 zijn hierover diverse gesprekken gevoerd en is bekeken welke mogelijke scenario's voorliggen. Eind 2018 ontstond een nieuwe situatie omdat Rijnstad, de eigenaar van het pand, voornemens is om een deel van het eigen personeel in dit pand te vestigen. De consequenties hiervan zijn op dit moment nog niet duidelijk. Vanuit team Leefomgeving is het standpunt dat de buurthuisfunctie centraal moet blijven staan.

Er is een actieve projectgroep die alle mogelijkheden onderzoekt en aanpakt om samen met de wijkbewoners een mooi wijkcentrum van de grond te krijgen in de Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, in de Bakermat. Er zijn onderzoeken en een enquête uitgevoerd, er zijn interviews gehouden en publicaties gedaan om de behoefte te peilen. Er wordt samengewerkt met het aangrenzende Woonzorgcomplex "Het Arenheem" met prachtige voorzieningen, wijkverenigingen zijn betrokken evenals het Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA). Het voormalige kerkgebouw van de Diaconessenkerk komt eind 2019 ter beschikking om als behuizing te dienen voor een laagdrempelig wijk- ontmoetingscentrum. Er is een mooie mix van doelgroepen van oud tot jong benoemd waarvoor de voorziening, inclusief een sociaal VVV, ontwikkeld wordt; eenzame ouderen; dagbesteding ouderen; jonge en oudere vrijwilligers; mensen met een behoefte naar middelen (bijvoorbeeld scootmobielpool).

Duurzame wijk stimuleren

In Schaarsbergen was het doel om in 2018 een plan te maken voor het uit te voeren groot onderhoud inclusief een oplossing voor de grote wateroverlast in Schaarsbergen. Dat plan is samen met de wijk opgesteld. Het plan bestaat uit vier bouwstenen, waarvan er twee (bouwstenen 1 en 2) zijn opgenomen in de MJPB 2019-2022. Deze twee bouwstenen worden in de periode tot mei 2020 gerealiseerd. Voor de bouwstenen 3 en 4 zoekt de gemeente nog dekking. Over dat proces en de planning worden begin 2019 afspraken gemaakt met de wijk. In zowel Heijenoord/Lombok, Klingelbeek als in Sint Marten Sonsbeek zijn bewonersinitiatieven ondersteund.

Ketenaanpak sociaal domein bevorderen

Om de jeugd perspectief te bieden in Klarendal/ Sint Marten, is er samen met partners in de wijk uitvoering gegeven aan de pilot Kansrijk Opgroeien. Een maatwerkprogramma is ingezet op de doorlopende ontwikkeling van het kind en gezin in Klarendal/Sint Marten. Tevens is er geïnvesteerd in een betere samenwerking van de betrokken professionals.

Openbare ruimte/ verkeer met wijkregie

De wijkverenigingen in de Burgemeesterswijk /Hoogkamp hebben een hele duidelijke kijk op de kwaliteit en functionaliteiten van de openbare ruimte. De Burgemeesterswijk heeft een eigen wijkplan geformuleerd met te beschermen ruimtelijke kwaliteiten. In diverse projecten denkt het team Leefomgeving mee met de plannen van de bewoner en zijn bereid op een verantwoorde manier van regels en een reguliere beheer aanpak af te wijken. Voorbeelden zijn: verwijderde drempels v Lawick v Pabststraat, oversteek AH 30 km-zone, Witsenveld/speel terrein Panoramaschool, groenplan Burgemeesterswijk (opdracht door wijkvereniging aan Studenten Larenstein), planvorming fietsparkeren voortuinen. In Sint Marten/Sonsbeek heeft afgelopen jaar een proces gelopen om samen met de wijk een keuze te maken voor maatregelen om de parkeerproblematiek aan te pakken en te verminderen. In Klarendal is uitvoering gegeven aan een parkeerproblemonderzoek aan de Sonsbeeksingel. Voor de reconstructie van de Apeldoornseweg heeft ook een uitgebreid proces met burgerparticipatie gelopen. Op de Noordelijke parallelweg zijn klinkers vervangen door asfalt om het verkeerslawaai te verminderen.

In Schaarsbergen is voor het vergroten van de verkeersveiligheid een gezamenlijk plan gemaakt voor verbeteren van de veiligheid van het fietspad dat uitkomt op de Bakenbergseweg. Dat plan wordt begin 2019 uitgevoerd. Er zijn gesprekken gevoerd voor het verbeteren van de veiligheid van de Kemperbergerweg (de Ventweg). Het is zeer waarschijnlijk mogelijk om dat te combineren met het in 2019 geplande groot onderhoud voor de Ventweg. Begin 2019 maakt de gemeente samen met de omwonenden en Siza de plannen daarvoor. Door de herontwikkeling van Sylva's Bos en de aansluiting van de toekomstige woonwijk op de Kemperbergerweg is de wens van het afwaarderen van de Kemperbergerweg van 80 km naar 60 km per uur kunnen realiseren. De uitvoering vindt plaats in 2019.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

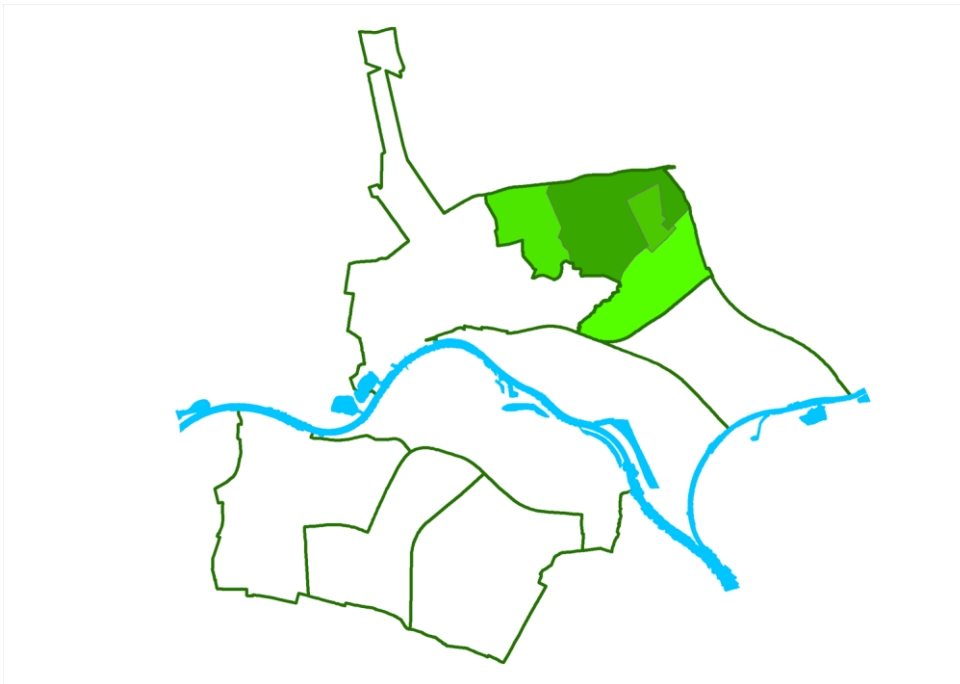
Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening	Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Totaal	2018	Afwijking
Middelen					
Lasten	-31.298	-28.985	-27.439	-30.315	-2.876
Baten	3.488	2.325	2.183	2.334	150
Saldo lasten en baten	-27.810	-26.659	-25.255	-27.981	-2.726
Gerealiseerd resultaat	-27.810	-26.659	-25.255	-27.981	-2.726

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-2.876	N			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	19	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	-2.763	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Baten	151	V			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	60	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	47	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken [Geitenkamp](#), [Monnikenhuizen](#), [Velperweg e.o.](#), [Alteveer en Cranevelt](#). Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken zijn in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wijkwethouder
Jan van Dellen

Wat wilden we bereiken

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Verkeer en parkeren optimaliseren Over verkeer- en parkeeroverlast blijf je in gesprek. Van belang is dat er samenhang wordt georganiseerd en de beleving van de burger mee wordt genomen. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • Verkeersbeheerplan opstellen. Het verkeersonderzoek in Alteveer/Cranevelt is afgerond. Analyse en uitvoering is opgepakt met bewoners en interne organisatie. Het verkeersbeheerplan zelf wordt in het eerste kwartaal 2019 geschreven.	●
Versterken Geitenkamp - Plattenburg Door schuldenproblematiek en/of werkloosheid zijn mensen perspectiefloos. Er wordt al jaren geïnvesteerd in hulpverlening, activiteiten etc. zonder duidelijke verbeteringen. Dit leidt tot lage zelfredzaamheid, consumerend gedrag, eenzaamheid, taalproblematiek, problemen met de opvoeding en fraude. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • integrale buurtaanpak waarbij bewoners actief participeren in het maatschappelijk leven. In samenwerking met het cluster Werk en Inkomen zijn diverse acties uitgevoerd. Deze zijn in de volgende paragraaf 'wat hebben we gedaan' weergegeven.	● ●
Effectieve inzet organisaties op cliëntniveau Er zijn veel (gesubsidieerde) organisaties werkzaam in de wijk, die met dezelfde cliënt bezig zijn en die niet altijd van elkaars inzet weten. Het is van belang overlap van dienstverlening te inventariseren om te komen tot efficiënte inzet (doen wat nodig is op thema's die spelen, outputgericht en op preventie). Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • de zelfredzame inwoner in de zelfredzame (zelforganiserende) wijk; • verkenning in 2018 om te komen tot een wijkgerichte inkoop in 2019. In afstemming met andere teams Leefomgeving en de kernorganisatie is een overzicht van de totale subsidiestroom in kaart gebracht. Beoogd doel is om te komen tot een meer doelmatige inzet van de subsidies. In 2018 is deze verbeteringslag voor de grootste subsidiepartners ingezet. Er is nu meer afstemming vooraf over de opdracht, de beoogde inzet en er zijn kwartaalgesprekken gevoerd om de voortgang te volgen.	● ●

Wat hebben we gedaan

Versterken Geitenkamp-Plattenburg

Op drie gebieden is ingezet:

a. Aanpak werkloosheid - In samenwerking met het cluster Werk en Inkomen zijn diverse acties uitgevoerd:

- Pilot Geitenkamps Project (extra inwoners met Participatiewetuitkering (PW uitkering) zijn begeleid naar werk).
- Start gebiedsteam Werk en Inkomen in de wijk, de medewerkers zijn in de wijk gaan werken.
- Route op weg naar Werk in de wijken Geitenkamp en Plattenburg georganiseerd voor inwoners met een uitkering.
- Extra activerend werkplekken in de Geitenkamp gecreëerd.

b. Ontmoeting:

- Faciliteren ontmoeting/buurtmoestuin Vlindertuin in Geitenkamp.
- Samen met de Wageningen University & Research (WUR) onderzoekt de gemeente, vanaf 2018, vier jaar lang wat de effecten van de activiteiten van wijkondernemingen (Stichting Stevig en Koffiekafee De Beijer) op de gezondheid van de inwoners en leefbaarheid van de wijk.
- Project gestart met bewoners en Rozet in Plattenburg met programma Age Friendly Cultural City. Door zelf cultuur te maken geven mensen vorm en betekenis aan een omgeving die voortdurend verandert.

c. Kansrijk opgroeien:

Er is een netwerk ingericht bestaande uit basisschool de Witte Vlinder, peuterspeelzalen met VVE (voor- en vroegschoolse educatie), Rijnstad, het consultatiebureau, het Sportbedrijf en de Stichting Leergeld, het Sociale wijkteam en het team Leefomgeving. Deze partijen werken samen op het vergroten van kansen voor de kinderen die in het gebied wonen en die in armoede opgroeien op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en gezin.

Concrete acties in 2018:

- vergroten ouderbetrokkenheid bij de Witte Vlinder;
- start maatjes project (blikverruiming bij kwetsbare kinderen);
- extra inzet bij basisschool de Witte Vlinder op brede talentontwikkeling binnen het pedagogische programma vreedzame wijk. Een belangrijk onderdeel is om op de school met extra inzet op drama, muziek en sportlessen tijdens de schooluren brede talentontwikkeling te koppelen aan basisvaardigheden.

Overig

Verder is het volgende gerealiseerd in de wijk Noordoost:

- de Monnikensteeg is fietsvriendelijker gemaakt;
- zijn voorbereidingen getroffen voor verkeersremmende maatregelen op de Bosweg;
- zijn verschillende speelplekken opgeknapt;
- is een start gemaakt met veilige oversteekplaatsen op de Bronbeeklaan;
- is een aanpassing gerealiseerd om wateroverlast bij hoosbuien te voorkomen bij het Larikshof;
- zijn extra uren opbouw- en participatiewerk ingezet.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Totaal	2018	Afwijking	
Middelen						
Lasten	-23.846	-24.448	-23.183	-24.218	-1.035	
Baten	2.818	2.391	2.034	2.130	96	
Saldo lasten en baten	-21.028	-22.057	-21.150	-22.088	-938	
Gerealiseerd resultaat	-21.028	-22.057	-21.150	-22.088	-938	

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-1.035	N			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	-231	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Groot onderhoud openbare ruimte	145	V	Het geplande onderhoud aan de fietspaden in Noordoost is wel uitgevoerd in 2018, maar is ten laste gebracht van het investeringsbudget voor fietspaden. Hierdoor is er een onderbesteding op het geraamde wijkbudget.	I	BR
Groot onderhoud openbare ruimte	84	V	Groot onderhoud openbare ruimte	I	BR
Onderhoud openbare ruimte	36	V	Overig Beheer en Onderhoud Openbare Ruimte	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	-942	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Baten	96	V			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	-109	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	174	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken [Presikhaaf West](#) en [Presikhaaf Oost](#). Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken zijn in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wijkwethouder
Martien Louwers

Wat wilden we bereiken

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Ontmoeten in de wijk bevorderen	V05
Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • bestaande ontmoetingsplekken behouden, verbeteren en investeren in programmering; • nieuwe ontmoetingsplek in Presikhaaf 3 creëren.	
Op verschillende ontmoetingsplekken in Presikhaaf is geïnvesteerd in het behouden en verbeteren van de programmering. Dit is met name gebeurd door de verschillende wijkpartijen actief (zowel op proces als met financiële middelen) te ondersteunen met als doel hen te stimuleren om maximaal op eigen kracht invulling te geven aan de verschillende ontmoetingsplekken.	
Verder is Buurthuis De Overkant opnieuw geopend in Presikhaaf 3.	
Grensoverschrijdend gedrag in de openbare ruimte beperken	
Team Leefomgeving wil bereiken dat bewoners zich prettig en veilig voelen op straat. Ze weten dat grensoverschrijdend gedrag wordt aangepakt. De bedoeling is dat op termijn bewoners elkaar weer gaan aanspreken; goed voorbeeld doet goed volgen.	
Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • zichtbare en daarmee ook preventieve aanwezigheid van vaste handhavers in de wijk; • minder (zwerf)afval in de openbare ruimte; • verdere verbetering van de samenwerking tussen alle professionals in de openbare ruimte; • partners in de wijk werken samen vanuit dezelfde visie in een OGO-aanpak (Overlast- en Grensoverschrijdend gedrag in de Openbare ruimte).	
Er is een proces gestart om de basisvoorwaarden met betrokken partijen en instanties vorm te geven. Dit is een complex proces waarvoor een aantal verschillende partners en perspectieven moet worden samengebracht. Ook vergt het commitment van veel partijen. Er wordt verwacht dat in 2019 dit proces verder vorm wordt gegeven.	

Meedoen in de samenleving begint bij de taal spreken. Het doel is dat alle bewoners voor wie Nederlands niet hun eerste taal is, het Nederlands voldoende beheersen om te kunnen participeren op hun eigen niveau. Het beoogd resultaat is:

- het Totaal plan bereikt 40 cursisten die een traject doorlopen;
- minimaal 30% van deze cursisten die eerder niet participeerden, stromen door naar (vrijwilligers)werk.

Gecombineerd bereiken de formele taallessen en het non-formele taalaanbod 90 wijkbewoners. Door de formele taallessen krijgen de deelnemers meer sociale contacten buiten de deur, leren beter en durven meer Nederlands te praten. Er is een groep die taallessen krijgt met daaraan gekoppeld een taalstage van minimaal 4 uur per week. Alle cursisten die taalstage lopen, zetten stappen op de participatieladder wat betreft het uitvoeren van onbetaald werk en het uitvoeren van structurele taken die economische waarde hebben. Deelnemers aan de non-formele taallessen (van beginners tot gevorderden niveau) zetten stappen op de participatieladder wat betreft verkleinen sociaal isolement en deelnemen aan georganiseerde activiteiten.

Ontwikkelen gebiedsvisie Winkelcentrum Presikhaaf in samenhang met Gezondheidscentrum de Bethaan en het MFC

Deze drie locaties hebben een belangrijke functie in de wijk: educatie, gezondheidszorg, horeca en detailhandel komen hier samen. Vrijwel alle bewoners komen hier regelmatig. De huidige inrichting nodigt niet uit tot verblijven en maakt het lastig om van de ene naar de andere locatie te komen. Het beoogd resultaat is:

- een samenhangende gebiedsvisie om dit meer als een verblijfsgebied in te richten, te ontwikkelen met bewoners en ondernemers;
- zoeken naar middelen en mogelijkheden om de gebiedsvisie in de komende jaren te realiseren.

In verband met de dynamiek rondom de ontsluiting aan de Lange Wal is de focus verschoven naar de verkeersveiligheid op de Lange Wal. Er wordt een analyse gemaakt van de bestaande situatie en mogelijke verbeterscenario's. De uitkomsten hiervan worden meegenomen in een stadsbrede prioritering van verbeteringen van wijkontsluitingswegen. Afhankelijk van de uitkomsten van deze prioritering zal duidelijk worden of er voldoende middelen beschikbaar zijn voor eventuele aanpassingen in het gebied. Indien deze gevonden worden, is dit ook het moment om een bewonersproces te starten.

Wat hebben we gedaan

Ontmoeten

Buurthuis de Overkant

In 2018 is voormalig buurthuis De Overkant in de buurt Presikhaaf 3 aangekocht door de afdeling Vastgoed in opdracht van het team Leefomgeving. Er is een dynamisch buurtproces gestart waarbij zowel buurtbewoners als kleinere wijkorganisaties samen vormgeven aan de inhoudelijke invulling van het buurthuis. Hierbij wordt toegewerkt naar een maximale autonomie en verantwoordelijkheid van buurtbewoners en buurtpartijen. Ook de buitenruimte wordt samen met buurtpartijen en maatschappelijke partners ontwikkeld.

Buurthuis de Oosthof

Het team Leefomgeving heeft zich maximaal ingezet om de overname van het buurthuis door Volkshuisvesting (VHV) te ondersteunen. Daarnaast is het team Leefomgeving in gesprek met de beheerstichting om hen te faciliteren hier zelf op duurzame wijze invulling te geven voor de buurt.

Daarnaast is het team Leefomgeving actief in gesprek met verschillende buurtorganisaties om ook in andere buurten activiteiten om ontmoeten te bevorderen te ondersteunen.

Spelen

Samen met studenten van het HAN Sparkcentre en vele buurtbewoners is er gewerkt aan het opstellen van een toekomstbestendige en vraaggerichte visie op spelen in Presikhaaf. Hierbij is niet alleen aandacht besteed aan fysieke speelplekken maar is ook gekeken naar de relatie met de activiteitenprogrammering van de diverse partners in de wijk en de rol die speelplekken spelen op het gebied van ontmoeten.

Kansen voor Kinderen

Het team Leefomgeving heeft in 2018 ingezet op het ontwikkelen van een netwerk van ouders, wijkorganisaties, uitvoerende wijkprofessionals en de scholen om toe te werken naar een integraal en vraaggericht aanbod voor alle kinderen tot 12 jaar in de wijk, ook die niet in Presikhaaf naar school gaan. Hierbij zijn het benutten van talenten van kinderen, het verhogen van ouderbetrokkenheid en het promoten van een gezonde leefstijl belangrijke speerpunten.

Aanpassingen openbare ruimte

Op meerdere plekken in Presikhaaf heeft het team Leefomgeving op verzoek van en in samenwerking met bewoners kleine aanpassingen gedaan in de openbare ruimte. Zo zijn er fietsbeugels geplaatst, voetpaden verbreed, speelplekken verbeterd en is met bewoners een groenstrook heringericht en de bijbehorende speelplek aangepast.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

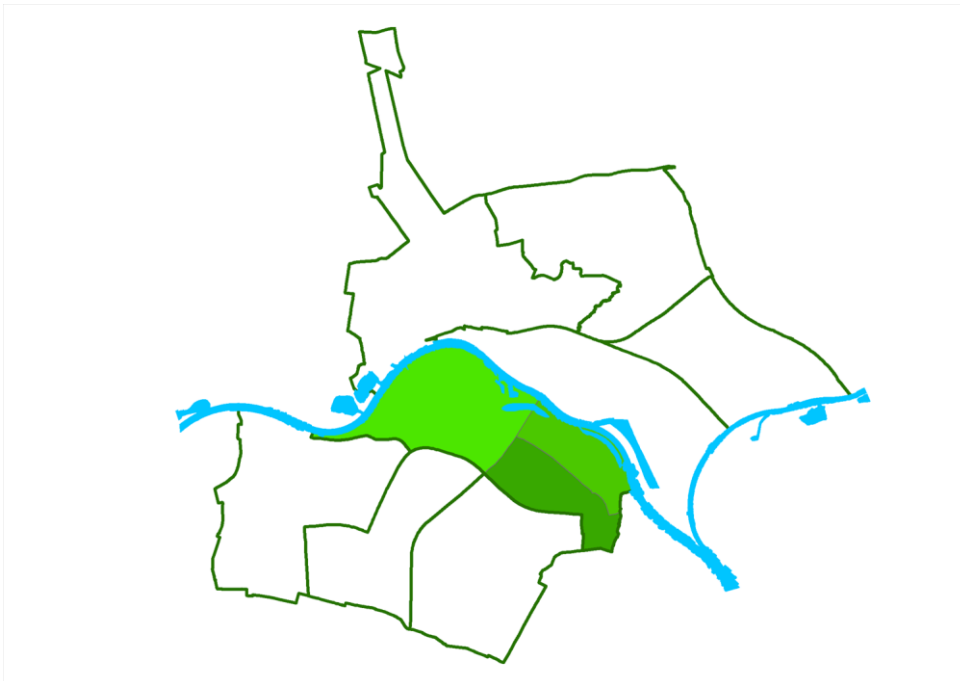
Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Totaal	2018	Afwijking	
Middelen						
Lasten	-22.873	-25.087	-23.888	-23.829	59	
Baten	2.699	2.754	2.512	2.655	143	
Saldo lasten en baten	-20.174	-22.332	-21.376	-21.174	202	
Gerealiseerd resultaat	-20.174	-22.332	-21.376	-21.174	202	

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	59	V			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	172	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Gevelmuur MFC Presikhaaf	-255	N	Als gevolg van bouwfouten in de muren zijn herstelwerkzaamheden noodzakelijk. Dit is vorig jaar ook gemeld maar de aanpassingen zijn doorgeschoven naar dit jaar en lopen nog verder door naar 2019. Daarom is de afwijking lager dan het in de Turap 2 gemelde nadeel van € 450.000. Het gebouw is vijf jaar gelden opgeleverd, maar verhaal op de aannemer is niet meer mogelijk omdat deze failliet is gegaan. Het nadeel komt ten laste van de BR Vastgoed.	I	BR
Speerpuntenbudget Teams Leefomgeving	210	V	Binnen het budget voor uitvoering van speerpunten van het team leefomgeving is in 2018 geld overgebleven. Een aantal projecten is wel doorgedaan, maar op andere plaatsen in de administratie verantwoord. Een andere oorzaak is dat projecten niet zijn doorgedaan door gewijzigde omstandigheden die tot nieuwe inzichten hebben geleid, of doordat de voorbereiding meer tijd kost.	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	-357	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Baten	143	V			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	-65	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	184	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken [Malburgen West](#), [Malburgen Oost \(Noord\)](#), [Malburgen Oost \(Zuid\)](#), waaronder het Duifje en Immerloo. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken zijn in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wijkwethouder
Ronald Paping

Wat wilden we bereiken

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Ontmoetingsplek in Immerloo met een aantoonbare sociaal maatschappelijke meerwaarde.	V04; V05
<p>In de wijk Malburgen Oost/Zuid, met name Immerloo is een grote diversiteit aan nationaliteiten. De bewoners geven aan behoefte te hebben aan een laagdrempelige ontmoetingsplek in de wijk. Tevens bestaat er grote behoefte om op een eenvoudige manier met professionals in contact te komen over o.a. opvoedings- en financiële vraagstukken. Het beoogd resultaat is:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sociaal maatschappelijke meerwaarde aantonen van Buurthuis Prisma als de ontmoetingsplek van de wijk Immerloo. <p>In het kader van de professionalisering Sociaal Huis Prisma is in 2018 een traject gestart (Appreciative Inquiry, waarderend onderzoeken) samen met gebruikers (van diverse culturen en achtergronden) en wijkbewoners over de toekomstige invulling/functie van het Huis en beheer. Dit sloot echter niet aan bij de verwachtingen van de gebruikers en wijkbewoners. Wel zijn de afgelopen periode alle gevoeligheden en onduidelijkheden duidelijk(er) geworden en is beter zicht verkregen op de noodzakelijke aanpak om Sociaal Huis Prisma een buurthuis voor de wijk te laten worden. Medio 2018 is gestart met een nieuw traject met betrekking tot beheer- en gebruik van het buurthuis, dit loopt door in 2019.</p>	
Vergroten gevoel van sociale en fysieke veiligheid	V04
<p>In de wijken Malburgen Oost/Zuid en Malburgen West voelen inwoners zich onveilig vanwege bepaalde groepen mensen die rondhangen en overlast veroorzaken. Daarnaast is op sommige plekken de fysieke inrichting niet goed afgestemd op het gebruik en dit werkt onveilige situaties in de hand. Het beoogd resultaat is:</p> <ul style="list-style-type: none"> Inwoners voelen zich veilig op straat, ook in de avonden. <p>In de wijk zijn acties ondernomen op het gebied van Keurmerk Veilig Ondernemen, het winkelcentrum, parkeren, overlast jeugd en de openbare ruimte. Deze zijn in de volgende paragraaf 'wat hebben we gedaan' opgenomen.</p>	

Meer respect en begrip voor elkaar

V05

In Malburgen dreigen bepaalde groepen zich te vervreemden, zichzelf uit te sluiten van de samenleving en de wijk. Er is door professionals vaak een gebrek aan contact en het onderhouden van contact met deze groepen. Een verscherping van de tegenstellingen tussen verschillende culturen dreigt. Het beoogd resultaat is:

- Verschillende culturen hebben meer respect en begrip voor onderlinge verschillen.

In Sociaal Huis Prisma is 2018 een traject gestart (Appreciative Inquiry, waarderend onderzoeken) samen met gebruikers (van diverse culturen en achtergronden) en wijkbewoners over de toekomstige invulling/functie en beheer. Dit sloot echter niet aan bij de verwachtingen van de gebruikers en wijkbewoners. Daarom is halverwege het jaar gestart met een nieuw traject met betrekking tot beheer- en gebruik van het buurthuis, dit loopt door in 2019.

In 2018 zijn nieuwe organisaties die met jongeren werken gecontracteerd voor zowel meiden (dit was er nog niet) en jongens die beter aansluiten bij de leefwereld van bepaalde doelgroepen.

De samenwerking tussen organisaties die met jongeren is werken is verbeterd; ieder vanuit zijn eigen rol en expertise.

Inzicht en beheer in de eigen, financiële situatie

V03; V04

Vanuit de aanpak 'vroegsignalering schulden' die zich richt op het inwoners met een betalingsachterstand bij een van de aangesloten organisaties. Naast deze aanpak, is het belangrijk om te onderzoeken hoe in de toekomst een betalingsachterstand kan worden voorkomen. Het beoogd resultaat is:

- Inwoners zijn in staat om inzicht in hun financiële situatie te krijgen, deze op orde te brengen en te houden.

Het project Vroegsignalering schulden is succesvol uitgevoerd en vraagt om vervolg in 2019. Rijnstad heeft het project Coaches Financieel Sterk ingevoerd (vrijwilligers met gedegen kennis van administratie- en financiën ondersteunen inwoners op gebied van administratie en budget). Het Sociale wijkteam geeft aan dat hier goede resultaten mee geboekt worden. Achter-de-voordeurprojecten signaleren inwoners met financiële problemen.

Meer inwoners op basisniveau Nederlandse taal

V03; V05

Malburgen kent relatief veel inwoners die laaggeletterd zijn en of de Nederlandse taal niet voldoende beheersen. Het beoogd resultaat is:

- Inzicht in het taalniveau van de inwoners;
- wat nodig is om de belemmeringen op te heffen.

Het Taalplan Malburgen is opgesteld. Het actieplan zal in 2019 uitgevoerd worden. In december 2018 is een stedelijk taalcoördinator aangesteld en in Malburgen is (voor een beperkter aantal uren) ook een wijkcoördinator taal aangesteld.

Wat hebben we gedaan

Vergroten van gevoel van sociale en fysieke veiligheid

In 2018 is in samenwerking met een aantal ondernemers van de Drieslag, CCV (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid), brandweer, politie, gemeente, Wijkbeheergroep Malburgen Oost-Zuid en team Leefomgeving Malburgen gestart met het traject Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO). Dit om de fysieke en sociale veiligheid op het winkelcentrum te vergroten en meer verbinding tot stand te brengen tussen de ondernemers. Een aantal stappen van het traject zijn in 2018 doorlopen (schouw, enquêtes, maatregelenmatrix) en verschillende ondernemers zijn aangesloten bij de dit traject. Het opstarten van het KVO heeft meer tijd gekost dan vooraf ingeschat, met name is flink geïnvesteerd om ondernemers te betrekken bij het KVO. Veel van hen zijn zeer sceptisch of hebben alleen oog voor hun eigen winkel.

Een grote rol was weggelegd voor de voorzitter, een 'kartrekker' die er vol voor wilt gaan. Er zijn veel ondernemers geënthousiasmeerd om deel te nemen aan het KVO.

De voorzitter vertrekt en daarmee is er (nog) geen opvolger/'trekker'. De vraag is of er een ondernemer is, die dit stokje wilt overnemen. Veel ondernemers staan er alleen voor en hebben geen tijd en ruimte om 'trekker' van traject KVO te zijn.

Vanuit de bewoners wordt al jaren aangegeven dat zij zich zorgen maken over de verloedering, verpaupering en veiligheid van het winkelcentrum. Het winkelcentrum is en blijft een zorgkindje, maar is ook een belangrijke voorziening voor inwoners van Malburgen. Er zijn ook steeds meer signalen van overlast van de bovenwoningen, veel mensen ingeschreven op één adres, maar ook fysieke veiligheid, door achterstallig onderhouden vallen ramen uit het kozijn. Tot nu toe heeft zich nog geen ernstig incident voorgedaan, maar dat kan in de toekomst veranderen. Hierover is contact gelegd met de ODRA en wijkagent en gaat in 2019 opgepakt worden.

Verder is het volgende opgepakt:

- Samen met politie en handhaving parkeerplan rondom de Drieslag opgesteld en uitgevoerd.
- Met betrekking tot verkeer is in 2018 een Verkeersschouw in Malburgen-West gehouden. De knelpunten zijn geanalyseerd en gemotiveerd door de afdeling Verkeer. Kleine aanpassingen kunnen in 2019 uitgevoerd worden, voor andere zaken moet eerst naar budget gezocht worden.
- Samenwerking met professionals die werken met overlastgevende jeugd zijn verder vormgegeven.

- In 2018 is een pilot Toolkids uitgevoerd om kwetsbare kinderen weerbaarder en sociaal vaardiger te maken.
- In het kader van achter de voordeurprojecten is hulp en ondersteuning laagdrempeliger aangeboden aan een bepaalde groep kwetsbare bewoners. Ook nieuwe bewoners van de flats in Immerloo worden door een outreachend maatschappelijk werker bezocht.
- Tuinklusdag Oost- Noord (Venkelstraat e.o.), tegen verloedering en afval (grofvuil) op straat, is in 2018 uitgebreid met de Dragonstraat e.o. Dit project heeft ook een sociale component (ontmoeting, hulp aan elkaar).
- Vanuit de Openbare ruimte is de fietsaansluiting Malburgse Bandijk / John Frostbrug verbeterd en zijn kleine aanvullingen op herontwikkelingsprojecten van Volkshuisvesting gedaan.

Kansrijk Opgroeien Malburgen

In Malburgen zijn verschillende projecten in het schooljaar 2018/2019 opgezet:

Jeugdwijkraad/debatgroepen

De jeugd leert debatteren; een aantal jongeren gaan de jeugdwijkraad vormen (rolmodellen in de wijk). Het resultaat is een jeugdwijkagenda; jongeren voeren (met ondersteuning) projecten uit.

Plan Kinderwerk Immerloo

Het doel is zorgen dat kinderen naschoolse vaardigheden en kwaliteiten kunnen ontwikkelen die ze de kans biedt op een betere leefwereld. Hierbij wordt ook ingezet op een pedagogische ondersteuning van ouders en de verbinding die gemaakt kan worden met andere inwoners, het product Bewonersondersteuning, het aansluitende Tiener- & Jongerenwerk. Gedurende de voorgestelde periode worden samen met partners in het gebied stappen gezet naar een Kansrijkere toekomst voor kinderen en ouders in Immerloo.

Vervolg Zomerprogramma "Jouw Opstelling voor Succes"

Dit is een programma met sport waarin tieners en jongeren trainen en begeleid en ondersteund worden om het maximale uit hun kunnen te halen.

Ouderkindworkshops

Er zijn ouderkindworkshops opgezet om ouderbetrokkenheid te vergroten.

Kennis van de wereld

In het reguliere lesprogramma wordt aan kinderen nieuwe kennis aangereikt waarmee ze ook ervaringen op kunnen doen. Het is bekend dat wanneer kinderen iets leren en ze er ook daadwerkelijk mee in aanraking komen, zaken beter beklijven. Theorie en praktijk worden gekoppeld en ervaringen worden uitgebreid. Ervaringen waar ze van thuis uit niet snel mee in aanraking zullen komen en die ze niet snel zullen vergeten. Praktisch gezien betekent dit, dat met groepen educatieve excursies worden gedaan die aansluiten bij thema's die in het reguliere lesprogramma worden aangeboden.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening	Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Totaal	2018	Afwijking
Middelen					
Lasten	-35.561	-36.902	-34.262	-36.009	-1.746
Baten	4.644	4.754	4.310	4.435	125
Saldo lasten en baten	-30.917	-32.148	-29.952	-31.573	-1.622
Gerealiseerd resultaat	-30.917	-32.148	-29.952	-31.573	-1.622

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-1.746	N			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	576	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	-2.218	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Baten	125	V			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	-19	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen		
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	92	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR

Schuytgraaf, Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken [Schuytgraaf](#) en [Elderveld](#). Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken zijn in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wijkwethouder
Ronald Paping

Wat wilden we bereiken

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Multifunctionele ontmoetingsfuncties Ter bevordering van de sociale cohesie zijn ontmoetingsfuncties van belang in het gebied. (Vrijwilligers)organisaties in de wijk Schuytgraaf hebben behoefte aan multifunctionele, betaalbare plekken voor diverse doeleinden en doelgroepen. In de wijk Elderveld worden bestaande partijen die moeite hebben om goed samen te werken, tijdelijk extra ondersteund. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • versterking van de sociale cohesie; • bewoners, instanties en organisaties weten elkaar beter te vinden. Er hebben verschillende acties plaatsgevonden om ontmoeting te stimuleren. Zie voor een verdere toelichting de volgende paragraaf 'wat hebben we gedaan'.	V04
Veilige en prettige openbare ruimte Op een aantal plekken wordt de verkeersveiligheid als slecht ervaren. In overleg met bewoners en samenwerkingspartners worden - wanneer nodig - verkeerskundige aanpassingen ingezet (oversteek singels/ hoofdwegen, winkelcentra en scholen). Tevens aandacht voor openbare ruimte Station Zuid: in samenwerking met bewoners en partners wordt een projectaanpak geïnitieerd om de leefbaarheid te verbeteren. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • Verbeteren verkeersveiligheid. Op een aantal plekken is de verkeersveiligheid verbeterd. Zie voor een verdere toelichting de volgende paragraaf 'wat hebben we gedaan'.	V03
Minder problematische schulden en echtscheidingen Bij het sociale wijkteam en sociale partners zijn veel nadelige gevolgen van echtscheidingen en schulden bekend. Bijkomend aandachtspunt hierbij zijn de jeugdigen die hierdoor in de problemen komen. Samen met de partners wordt gewerkt aan het voorkomen van echtscheidingen en schulden. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • problemen rondom echtscheidingen en schulden worden vroegtijdig gesignaleerd; • minder problematische echtscheidingen; • (preventieve) voorzieningen voor schuldenproblematiek zijn beter gekoppeld aan de doelgroep. Aansluiting bij het project Vroegsignalering. Aan het doel wordt gewerkt door de opstart van het project Kansrijk Opgroeien. Zie voor een verdere toelichting de volgende paragraaf 'wat hebben we gedaan'.	

(Preventieve) aanpak op onderwerpen als eenzaamheid, dementie en langer thuis wonen. Samen met bewoners, sociaal wijkteam, SWOA en andere partners wordt de benodigde (preventieve) inzet hierop georganiseerd. Dit speerpunt geldt met name voor de wijk Elderveld. Het beoogd resultaat is:

- ouderen wonen langer zelfstandig thuis;
- dagbesteding vindt meer plaats in directe leefomgeving.

In samenwerking met Stichting Welzijn Ouderen Arnhem is gewerkt aan de aanpak van eenzaamheid bij ouderen. Zie voor een verdere toelichting de volgende paragraaf 'wat hebben we gedaan'.

Wat hebben we gedaan **Multifunctionele ontmoetingsfuncties**

Het traject om een MOP/JOP voor jongeren voor de Schuytgraaf en Elderveld te realiseren is in gang gezet. Daarnaast is een traject ingezet om ontmoeten voor jongeren in binnenlocaties te realiseren. Het wijkcentrum Elderveld is een werklocatie geworden voor professionele partners (Rozet, Rijnstad, Sociale wijkteams, raadslieden, team Leefomgeving, politie) en wordt door opbouwwerk verder doorontwikkeld voor bewoners(inbreng). Uiteindelijk moet dit een algemene voorziening voor de wijk worden.

In zowel Schuytgraaf als Elderveld zijn partijen die ontmoeten bevorderen/ondersteunen in beeld gebracht en wordt samenwerking gestimuleerd.

In Schuytgraaf heeft het team Leefomgeving in de Buitenplaats van SIZA gezorgd dat door het aanbieden van betaalbare maaltijden bewoners elkaar kunnen ontmoeten.

Er is samenwerking en gezamenlijk gebruik voor de te realiseren kapschuur. Deze kan gebruikt worden voor het aanbieden van natuuronderwijs door scholen, opslag en samenkomst van vrijwilligers.

De Huiskamer van Schuytgraaf wordt ondersteund voor sociaal-/maatschappelijke doeleinden. Ondersteuning in het proces voor de totstandkoming van het multi-functionele sportveld is geboden.

Voor senioren wordt de ontmoeting door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in de Gaanderij Elderveld ondersteund.

Veilige en prettige openbare ruimte

De Marasingel is voor met name schoolgaande jeugd en bezoekers van het winkelcentrum op verzoek van de bewoners voorzien van een verkeersinstallatie. Met het projectteam Schuytgraaf wordt nauw samengewerkt aan verbetervoorstellen in de openbare ruimte. Met name het zelf organiserend vermogen van bewoners wordt gestimuleerd.

In Elderveld hebben bewoners een eigen speelplek ingericht. De herinrichting van de waterspeeltuin in Elderveld is een sprekend voorbeeld van samenwerking tussen bewoners en de gemeente. De doorsteek in Winkelcentrum Elderveld is veiliger geworden. Ook is de problematiek rondom parkeren na uitbreiding van een supermarkt op het winkelcentrum samen met bewoners opgepakt. Een werkgroep verkeer is in Elderveld opgericht.

Minder problematische schulden en echtscheidingen

Door middel van de opstart van het project Kansrijk Opgroeien in vooralsnog Schuytgraaf worden kinderen met problematiek die ten grondslag liggen aan problematische thuissituaties in beeld gebracht.

Samenwerkingspartners als het Sociale wijkteam, de basisscholen, jongerenwerk, peuterspeelzalen en consultatiebureau zijn hierbij aangehaakt. Er is voorzien in een behoefte om voor kinderen die extra aandacht nodig hebben een kinderwerker aan te stellen. Kansrijk opgroeien en het project 3O's in de Schuytgraaf zijn nauw met elkaar verweven.

Ouderen wonen prettig in hun buurt

In samenwerking met Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) is gewerkt aan de inrichting van een voorliggende/algemene voorziening voor licht dementerende ouderen. Door de cultuurmakelaar worden ouderen geactiveerd mee te werken aan het opzetten van een virtuele tour door de wijk.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening	Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Totaal	2018	Afwijking
Middelen					
Lasten	-23.883	-22.151	-21.122	-25.545	-4.424
Baten	3.595	2.790	2.626	3.397	771
Saldo lasten en baten	-20.288	-19.361	-18.495	-22.147	-3.653
Gerealiseerd resultaat	-20.288	-19.361	-18.495	-22.147	-3.653

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-4.424	N			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	-1.182	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	S/I	AR/BR
Wijkresultaat TLO (536)	149	V	Onderbenutting eigen financiële ruimte	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	-3.404	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Baten	771	V			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	395	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	206	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR

De Laar, Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken [De Laar](#) en [Elden](#). Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken zijn in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wijkwethouder
Roeland van der Zee

Wat wilden we bereiken

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Bewonersparticipatie bevorderen Het doel is om de betrokkenheid van bewoners te versterken door nieuwe vormen van bewonersparticipatie uit te proberen (experimenten). Dit is belangrijk voor het gebied om goede beslissingen te nemen over de aandachtspunten. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • verdergaande samenwerking met bewoners. 	V05
Er wordt op veel fronten samengewerkt. In Elden is de denktank Elden actief. In de Laar zijn steeds meer groepen actief geworden, zoals denktank de Laar Schoon, bewonersplatform en incidentele groepen op diverse projecten (verkeer, speeltuinen, AED).	
Bewoners doen mee Geconstateerd dat een relatief grote groep bewoners in de Laar een bijstandsuitkering ontvangen. Er zijn ook meer gezinnen met een laag inkomen dan gemiddeld in Arnhem. Meedoen in de nabije omgeving is een stimulans voor mensen om zich te ontwikkelen. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • meer bewoners doen mee in de maatschappij. 	V03; V05
De partners in de wijk werken samen om bewoners waar nodig te activeren. De werkcoach van Werk & Inkomen trekt samen op met de wijkcoach van het Sociale wijkteam op. Ze zoeken bewoners met een vraag op het gebied van (arbeids-) participatie actief op. Het inloopspreekuur voor participatie in boerderij de Kroon loopt goed. Er zijn resultaten geboekt wat betreft de toeleiding naar werk.	
Prettige openbare ruimte Ontmoetingsplekken, groen, spelen, afval, verlichting, veilige wegen etc. zijn belangrijke items in het gebied. Bewonersprojecten in dit kader worden ondersteund. Het beoogd resultaat is: <ul style="list-style-type: none"> • bewoners voelen zich prettig in hun leefomgeving. 	
Op diverse plekken in de wijk zijn bewoners actief voor hun eigen woongebied. Wanneer bewoners ideeën hebben richten ze zelf groepen op en het team Leefomgeving ondersteunt deze als dit gewenst is. Op een aantal plekken is de verkeersveiligheid, verlichting en speelvoorziening verbeterd. De groenaannemer sluit ook meer aan bij de initiatieven van bewoners. Denktank de Laar Schoon heeft een plan gereed. De uitvoering hiervan zal in 2019 starten. In Elden is in de dorpsvisie specifiek aandacht voor historisch perspectief en groengordel.	

(Preventieve) aanpak op onderwerpen als eenzaamheid, dementie en langer thuis wonen. Samen met bewoners, sociaal wijkteam, SWOA en andere partners wordt de benodigde (preventieve) inzet georganiseerd. Het beoogd resultaat is:

- ouderen wonen langer zelfstandig thuis;
- dagbesteding vindt meer plaats in directe leefomgeving;
- de zelfredzame inwoner in de zelfredzame (zelforganiserende) wijk.

Partners in de wijk hebben de benodigde inzet georganiseerd op eenzaamheid en dagbesteding. Er is een laagdrempelige algemene voorziening voor ouderen gerealiseerd in Elden. In de Laar is onder andere ingezet op buurtcirkels.

Wat hebben we gedaan

Bewonersparticipatie bevorderen

In 2018 heeft het team Leefomgeving sterk ingezet om de bewonersparticipatie te bevorderen door bij initiatieven de bewoners op nieuwe manieren te betrekken of eigen verantwoordelijkheid te geven. Bij iedere wens of uitdaging in de wijk zijn bewoners betrokken die mee konden denken of eigen oplossingen konden aandragen. Voorbeelden zijn: Enquête voetpad Kroonse Wal, tijdelijke verkeerswerkgroep Brabantweg en diverse speeltuininitiatieven. In Elden is de denktank ondersteund en was samenwerking op projecten in de openbare ruimte.

Bewoners doen mee

Team Leefomgeving, Sociaal wijkteam en afdeling Werk & Inkomen werken samen om meer bewoners mee te laten doen. Voor bewoners in het gebied is een inloopspreekuur waar bewoners (onder andere op uitnodiging) hun behoefte voor wat betreft (arbeids-)participatie kunnen bespreken. Dit levert goede verbindingen op en mensen worden daadwerkelijk naar werk geleid. Als blijkt dat er eerst iets anders nodig is, wordt dat door de bewoner opgepakt.

Openbare ruimte

Er is veel aandacht besteed aan de openbare ruimte. Dit heeft vorm gekregen door het ondersteunen van bewonersgroepen. Er zijn diverse projecten in de openbare ruimte samen met bewoners gerealiseerd. Voorbeelden zijn: voetpad Kroonse Wal, verbeteren veiligheid oversteekplaatsen Brabantweg en oversteek Randweg bij boerderij de Kroon. In Elden is de situatie rondom basisscholen verbeterd en is groot onderhoud verricht aan de Molenweg.

Zorg voor elkaar

Bewoners in Elden hebben samen met de Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) het project 'Elden voor elkaar' opgezet. Een laagdrempelige dagvoorziening in het dorpshuis waar ouderen onder begeleiding hun vaardigheden langer kunnen behouden. Sociaal wijkteam en team Leefomgeving hebben hierbij ondersteund. Ambities zoals dementievriendelijk dorp worden in het project meegenomen en zullen in 2019 verder vorm krijgen. In de Laar wordt vorm gegeven aan het project Buurtkring. Mensen worden aan elkaar gekoppeld om elkaar te kunnen ondersteunen, zodat ze prettig in hun eigen omgeving kunnen (blijven) wonen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening	Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Totaal	2018	Afwijking
Middelen					
Lasten	-16.302	-18.055	-16.619	-17.408	-788
Baten	1.916	1.812	1.650	1.980	330
Saldo lasten en baten	-14.387	-16.244	-14.969	-15.428	-458
Gerealiseerd resultaat	-14.387	-16.244	-14.969	-15.428	-458

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-788	N			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	213	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Resterend Wijkresultaat TLO (537)	-32	N	Resultaat eigen financiële ruimte	I	AR
Diverse afwijkingen binnen de ondergemandateerde budgetten	144	V	Resultaat op de overige ondergemandateerde budgetten	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	-1.013	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Onderhoud panden	-68	N	Meer (storings)onderhoud op diverse panden	I	BR
Baten	330	V			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	10	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Verhuuropbrengsten	55	V	Brabantweg 115		
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	201	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg bevinden zich de wijken [Rijkerswoerd](#), [Kronenburg en Vredenburg/Holthuizen](#). Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken zijn in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wijkwethouder
Martien Louwers

Wat wilden we bereiken

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Bewegen en ontmoeten in de wijk	V03; V05
<p>Meer, veilige en goed bereikbare ontmoetingsplekken dragen bij aan ontmoeting en beweging. In het gebied RKV is dit overal een thema ondanks dat er accentverschillen zijn. Het beoogd resultaat is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • verhoging welzijn en sociale cohesie; • bewegen op de kaart zetten, voor alle doelgroepen.	
<p>In het gebied is meer gelegenheid tot bewegen gerealiseerd. De gelegenheden worden goed gebruikt en voorzien daarmee in een behoefte. Daarnaast zijn er meerdere projecten opgestart op gebied van bewegen en ontmoeten. Deze zullen in 2019 een vervolg krijgen en naar verwachting gerealiseerd worden.</p>	
Voorkomen hitteplekken	V02
<p>De wijken Kronenburg en Vredenburg worden genoemd als één van de hitteplekken in de stad Arnhem. Van belang is om initiatieven met betrekking tot vergroening en verduurzaming (Arnhem CAN) te ondersteunen door deelname aan projecten en het organiseren van informatie bijeenkomsten voor wijkbewoners, ook in de wijk Rijkerswoerd. Op deze manier kan samen met bewoners de gevolgen visueel worden gemaakt. Het beoogd resultaat is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meer bekendheid in de wijken geven aan de subsidiemogelijkheden vanuit het Europese project Climate Active Neighbourhoods' (afgekort CAN); • ondersteunen van wijkinitiatieven voor vergroening en duurzaamheid. <p>Om hitteplekken tegen te gaan is er meer aandacht gegeven aan hitteproblematiek en duurzaamheid. Dit heeft geresulteerd in vergroening van het gebied en meer informatieverstrekking naar bewoners rondom duurzaamheid.</p>	

Innovatieve participatie

V03; V04; V05

Aan de hand van de signalen van professionals uit de wijk realiseren van vernieuwende pilots ten behoeve van werkgelegenheid en participatie. Het beoogd resultaat is:

- activering;
- armoede bestrijding;
- gezondheid;
- sociaal netwerk verbeteren;
- minder overlast.

In samenwerking met partijen in het gebied is ingezet om de kansen voor werk in het gebied te vergroten. Dit is op verschillende manieren aangevlogen onder andere ook in samenwerking met Werk & Inkomen en het Sociale wijkteam.

Doorbraak naar werk: stimuleren vrijwilligerswerk

V03

Het huidige beleid draagt niet altijd bij aan toestroom van vrijwilligers stadsbreed en in de wijk.

Verkenning is nodig om het vrijwilligerswerk te stimuleren en aantrekkelijk te maken, ook voor inwoners met een uitkering. Het beoogd resultaat is:

- Verhoging aantal vrijwilligers;
- Beter matching van vraag en aanbod.

Vrijwilligerswerk wordt gestimuleerd op diverse manieren, de effecten hiervan moeten nog duidelijk worden. De organisaties waar vrijwilligers zich aan verbonden hebben, worden door ons ondersteund. Er is verbinding gelegd tussen bewoners en vrijwilligers in het gebied.

Wat hebben we gedaan

Bewegen en ontmoeten in de wijk

In 2018 is ingezet op het creëren van beweegmogelijkheden en ontmoetingsplekken in de wijk. Hierbij hebben de bewoners van het gebied ruimte gekregen om mee te praten. Dit heeft geresulteerd in de realisatie van een playground voor Rijkerswoerd, de Buitenfitness in Vredenburg en vergaande plannen voor twee speeltuintjes in Kronenburg. Ontmoeten in Kronenburg is projectmatig opgepakt. Sportcentrum Rijkerswoerd wordt naast bewegen steeds beter gebruikt voor bijvoorbeeld ontmoeting, de lftar en creatieve ochtenden. Het team Leefomgeving ondersteunt Cultuurgroep Rijkerswoerd. Deze groep versterkt ontmoeting in de wijk. Het vrijwilligersinitiatief 'Koffieurtje Kronenburg' is opgezet en wordt draaiende gehouden door vrijwilligers. Het Sociaal wijkteam zet het koffieurtje in als voorliggende voorziening.

Voorkomen hitteplekken

Om hitteplekken tegen te gaan, wordt meer bekendheid gegeven aan hitteproblematiek en duurzaamheid. Lijn 2030 het informatiebusje is in het leven geroepen, de Passerelle is vergroend, project vergroenen Kronenburg is gestart en er zijn informatiebijeenkomsten geweest in Vredenburg in samenwerking met Climate Active Neighbourhoods. Stadslandbouw wordt ondersteund en er is een wijkinitiatief voor het vergroenen van daken in Kronenburg en de Mahatma Gandhistraat.

Innovatieve participatie

Om overlast te voorkomen worden bewonersgroepen in verschillende wooncomplexen ondersteund. Daarnaast worden vrijwilligersprojecten ondersteund die deelname en onderweg naar werk stimuleren.

Er is een inloopspreekuur Werk en Inkomen in Kronenburg in samenwerking met UWV en Sociaal wijkteam. Het team Leefomgeving is in gesprek met Rijnstad over het doen van een voorzieningencheck in een specifiek gebied. Het is niet gelukt deze in 2018 uit te rollen.

Doorbraak naar Werk: stimuleren vrijwilligerswerk

Het team Leefomgeving heeft vrijwilligers steeds beter in beeld en stimuleert hun inzet, hiervoor worden de opbouwwerkers ingezet. Er wordt geprobeerd zo goed mogelijk om onze vrijwilligers persoonlijke aandacht te geven, bijvoorbeeld door een nieuwjaarsborrel en persoonlijke attentie.

Het project automaatje is in samenwerking met de Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) dit jaar opgezet en gestart. Dit project maakt het mogelijk voor bewoners met een vervoersvraag om laagdrempelig vervoer op maat te regelen.

Openbare Ruimte

De Fridjof Nansenstraat is verbreed om het kapot rijden van de bermen te voorkomen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening	Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Totaal	2018	Afwijking
Middelen					
Lasten	-25.497	-27.550	-25.845	-26.835	-990
Baten	2.069	1.927	2.103	2.217	114
Saldo lasten en baten	-23.427	-25.623	-23.742	-24.618	-876
Gerealiseerd resultaat	-23.427	-25.623	-23.742	-24.618	-876

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-990	N			
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	131	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Wijkresultaat TLO (538)	94	V	Resultaat eigen financiële ruimte	I	AR
Diverse afwijkingen binnen de ondergemandateerde budgetten	-60	N	Resultaat op de overige ondergemandateerde budgetten	I	AR
onderhoud panden	-54	N	Slochterenweg 59	I	BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	-1.082	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Baten	114	V			
Benzineverkooppunt	49	V		I	BR
Onderhoud panden	32	V	Slochterenweg 29	I	BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Leefomgeving	16	V	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale Wijkteams	-56	N	Saldo van diverse afwijkingen. Zie toelichting bij wijken algemeen	I/S	AR/BR
Diverse baten	73	V			

Stad

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 10 reguliere programma's:

- R0   Algemeen bestuur en publieke dienstverlening**
- R1   Veiligheid**
- R2   Verkeer, vervoer en waterstaat**
- R3   Economie**
- R4   Educatie**
- R5   Cultuur, recreatie en sport**
- R6   Participatie en maatschappelijke ondersteuning**
- R7   Gezondheid en milieu**
- R8   Wonen en ruimte**
- R9   Financiën en bedrijfsvoering**

R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening

Arnhem wil een faciliterende netwerkgemeente zijn die openstaat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken. De raad en het college zijn gericht op een transparant, democratisch bestuur met de focus op de nieuwe koers voor meer wijksturing. Daarnaast werkt Arnhem samen in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband. Arnhemers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer gericht is op digitale dienstverlening. Bij klantcontacten ligt de focus op een klantvriendelijke benadering.

Wat wilden we bereiken

Bestuur

Arnhem heeft zich voorbereid op een nieuwe bestuursperiode waarin de stad onder leiding van een nieuwe gemeenteraad en een nieuw college van burgemeester en wethouders de uitdagingen waarvoor de stad staat oppakt.

Griffie

De nieuwe gemeenteraad en zijn raadsleden optimaal ondersteunen in de eerste fase van de nieuwe zittingsperiode.

Publieke dienstverlening

Arnhem blijft zich actief inzetten voor verbetering van de dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers. Informatie is online beschikbaar en waar wettelijk mogelijk kunnen producten digitaal worden aangevraagd.

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderingen
Bestuurlijk stelsel afstemmen op wijksturing	
Eén wethouder heeft de portefeuille Wijksturing en Wijkzaken. De 24 wijken zijn ingedeeld in 8 gebieden. Elk gebied heeft een verantwoordelijk wethouder.	
Verdere digitalisering publieke dienstverlening	
Het gebruik van het digitale kanaal is gestagneerd, enerzijds door aanhoudende ICT-problemen en anderzijds door een gebrek aan voortgang bij de leverancier met de doorontwikkeling van de software voor burgerzaken. Wel zijn bij Burgerzaken de voorbereidingen getroffen voor digitalisering van het archief van de burgerlijke stand. Bovendien was Arnhem in 2018 de eerste pilotgemeente waar inwoners de mogelijkheid kregen om digitaal hun rijbewijs te verlengen. Klantenservice heeft met succes een nieuw kanaal geïntroduceerd (whatsapp), wat door inwoners zeer wordt gewaardeerd.	
Positionering van Arnhem in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	V01
VNG, G40	
De fysieke, sociale en economische pijlers van de G40 zijn ook voor deze bestuursperiode weer bemenst met Arnhemse wethouders. Als lid respectievelijk partner van VNG en G40 nam Arnhem zowel bestuurlijk als ambtelijk deel aan diverse overleggen, themagroepen en lobbytrajecten die vanuit deze netwerken werden gevoerd. Dit resulteerde in november 2018 nog in de medeondertekening door Arnhem van drie moties op het gebied van het sociaal domein die werden aangenomen tijdens de recente Buitengewone Algemene Ledenvergadering van de VNG.	

Regionale samenwerking

Op de schaal van de regio Arnhem-Nijmegen werkte Arnhem via de portefeuillehoudersoverleggen (PFO's) door aan verdere agendavorming en vraagstukken op gebied van economie, wonen, mobiliteit en duurzaamheid. De PFO's werkten onder meer aan:

- een Regionaal Programma Werklocaties dat meer balans moet brengen in het regionale aanbod van bedrijventerreinen, kantoren en locaties voor detailhandel;
- een regionale Bereikbaarheidsagenda Mobiliteit;
- (sub)regionale woonagenda's, die de woningverdeling en -planning regelen;
- de Regionale Energie Strategie (RES) met regionale projecten op het gebied van energietransitie;
- een Europese aanbesteding voor de gezamenlijke inkoop van energie.

Belangrijke mijlpaal voor de regio in 2018 was de lancering van de Gezonde-groei-ambitie, gepresenteerd via het gelijknamige magazine. Gezonde groei staat voor het behouden en versterken van de unieke combinatie van economische kracht en kwaliteit van leven in de regio Arnhem-Nijmegen: inzetten op duurzame en gezonde keuzes voor wonen, werken en mobiliteit, op weg naar een circulaire economie.

Bureau Brussel werkte ook in 2018 door aan de profilering van onze regio in Brussel en tegelijkertijd aan het aangaan van partnerschappen met andere regio's en gezamenlijk binnenhalen van Europese subsidies. In 2018 resulteerde dit onder meer in meer bekendheid van de regio in Europa. Dit gebeurde door events, zoals in het kader van European Green Capital en de European Week of Regions and Cities, waar 700 Brusselse stakeholders de virtual reality experience van onze regio hebben gezien. Ook kende 2018 een werkbezoek van Europarlementariërs aan de regio, gesprekken met Eurocommissarissen Timmermans, Vella, Sefcovic en Canete. Concreet leveren deze activiteiten nieuwe Europese projecten, kennis en subsidies op. Vanuit de regio zijn er in 2018 tien nieuwe voorstellen ingediend in Europa, waarvan er ondertussen vijf zijn goedgekeurd.

Via een bestuursakkoord en de regionale investeringsagenda werkt Arnhem samen met Nijmegen, Provincie en andere partners aan de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de regio.

Euregio

In Euregioverband werkte Arnhem in 2018 door aan de grensoverschrijdende samenwerking en projecten in het Euregiogebied. Het 100.000+ stedennetwerk is in 2018 verder tot ontwikkeling gekomen. De ambtelijke uitwisseling neemt gestaag toe. Er is een verkenning uitgevoerd naar snelfietsroutes in en rond de grote steden in de Euregio. Verder is de start gemaakt met uitwisseling en samenwerking op het terrein van duurzaamheid. De burgemeester van deze steden hebben dit in september 2018 met elkaar afgesproken.

Inclusief handelen bij publieke dienstverlening

V05

Inclusief handelen is een continu aandachtspunt binnen publieke dienstverlening.

Toegankelijk bestuur

Na de gemeenteraadsverkiezingen is een coalitieakkoord gesloten tussen GroenLinks, VVD, D66 en PvdA en zijn 6 nieuwe wethouders benoemd in het college. Het college hecht veel waarde aan de samenwerking met inwoners, raad en organisaties. Hierbij is het uitgangspunt om vroegtijdig met de raad, inwoners en verschillende partijen in gesprek te gaan.

Toegankelijke publieke dienstverlening

Voor minder digitaal vaardige inwoners wordt met partners in de stad ondersteuning georganiseerd (bijvoorbeeld via digivaardig-trainingen in de bibliotheek) of worden alternatieve kanalen geboden. In samenwerking met Zorgbelang en enkele taalambassadeurs werkt Burgerzaken aan een laagdrempeliger dienstverlening voor laaggeletterden. Klantenservice heeft voorbereidingen getroffen om bellen met de gemeente goedkoper te maken, en met de introductie van whatsapp tevens een nieuw communicatiekanaal opengesteld.

Wat hebben we gedaan

Bestuur

Nadat op 21 maart de verkiezingen voor de gemeenteraad plaatsvonden, nam de grootste fractie het initiatief om te komen tot een nieuw coalitieakkoord en een nieuw college van burgemeester en wethouders. Onder leiding van Tweede Kamerlid Tom van der Lee volgde er een fase van informatie en formatie. Onderdeel van de coalitieonderhandeling vormde de stadsdag op 21 april en alle inwoners van Arnhem de gelegenheid werd geboden invloed uit te oefenen op de koers voor de stad.

Op 23 mei bereikten de onderhandelaars van de fracties van GroenLinks, VVD, D66 en PvdA een akkoord. Hierna werd op 30 mei een nieuw college geïnstalleerd.

Griffie

In de aanloop naar de verkiezingen vonden er diverse verkiezingsdebatten plaats in het stadhuis. Laat in de avond van 21 maart kon de burgemeester de voorlopige uitslag van de verkiezingen bekend maken op een zeer druk bezocht uitslagenavond in de hal van het stadhuis. Op 27 maart werd afscheid genomen van de scheidende raadsleden in een buitengewone vergadering van de gemeenteraad. Op 29 maart werden de nieuwe raadsleden geïnstalleerd.

Een uitgebreid introductieprogramma begeleidde de komst van de nieuwe gemeenteraad. In meerdere bijeenkomsten maakten de raadsleden kennis met elkaar, met ondernemers, burgers en instellingen in de stad, met de ambtelijke organisatie en met de vele facetten van het raadswerk.

Tegelijkertijd ondersteunde de griffie (in)formateur Van der Lee gedurende een intensief proces van coalitieonderhandelingen.

Publieke dienstverlening

De digitalisering van Burgerzaken is gestagneerd, door ICT-problemen bij de gemeente en een gebrek aan voortgang in de doorontwikkeling van de software bij de leverancier. Wel heeft Arnhem als eerste pilotgemeente in 2018 de inwoners de mogelijkheid gegeven om digitaal hun rijbewijs te verlengen. Ook heeft de Klantenservice met succes een nieuw kanaal geïntroduceerd (whatsapp), wat door inwoners zeer wordt gewaardeerd. De gemeente blijft zich inspannen voor modernisering van de dienstverlening.

De op 21 maart 2018 te houden gemeenteraadsverkiezingen zijn georganiseerd. Hierbij is aandacht besteed aan een zo optimaal mogelijke bereikbaarheid en toegankelijkheid van de stembureaus.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

17A31 Het raadbudget 2018

De structurele taakstelling op het raadbudget van € 21.000 is geschrapt. De voor 2018 begrote uitgaven voor de gemeenteraadsverkiezingen (€ 85.000) zijn ten laste gebracht van de algemene middelen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GO Arnhem Nijmegen City Region
Euregio RijnWaal

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

- Immigratie- en naturalisatiedienst (IND);
- Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA).

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening	Begroting 2018		Rekening	Afwijking
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	
Middelen					
Lasten	-11.482	-11.692	-12.815	-12.169	646
Baten	5.051	3.684	4.024	4.344	320
Saldo lasten en baten	-6.431	-8.007	-8.791	-7.825	966
Toevoegingen aan reserves	-16	0	-157	-239	-82
Onttrekkingen aan reserves	28	21	21	21	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	12	21	-136	-218	-82
Gerealiseerd resultaat	-6.419	-7.986	-8.927	-8.043	884

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	646	V			
Bestuursondersteuning	433	V	Lagere personeelskosten, wachtgeld en pensioenkosten (voormalig) college	I	AR
Baten	320	V			
Legesinkomsten burgerzaken	251	V	Meeropbrengst leges burgerzaken is toe te schrijven aan het aantal verstrekte paspoorten en rijbewijzen.	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. Er zijn geen verplichte indicatoren voor dit programma. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

- Gemeenteraadsverkiezingen 2018;
- Nieuw Coalitieakkoord 2018-2021;
- Onderzoek naar de bestuurscultuur.

Actuele beleidskaders

- Coalitieakkoord 2014-2018;
- Addendum op het Coalitieakkoord (november 2015);
- [Coalitieakkoord 2018-2022](#);
- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Koersnota Van wijken weten (2016);
- Perspectiefnota 2017-2020;
- nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen.

Portefeuillehouders

Naam

Ahmed Marcouch
Martien Louwers
Jan van Dellen

R1 Veiligheid

Leven in een veilige omgeving is voor iedereen belangrijk. Gemeentelijk veiligheidsbeleid is een belangrijke schakel in de verbetering van de leefbaarheid en veiligheid in Arnhem. De gemeente heeft een regierol op het terrein van de brede veiligheid: veilig ondernemen, veiligheid in de wijk, veilig uitgaan, veiligheid op straat en veilig in huis. In nauwe samenwerking met de diverse partners in veiligheid werkt de gemeente aan integrale veiligheid en aan een positievere veiligheidsbeleving van haar inwoners en bezoekers van de stad.

Wat wilden we bereiken

Openbare orde en veiligheid

In samenwerking met de veiligheid- en zorgpartners werken aan de basisveiligheid in uitgaansgebieden, in winkelgebieden, in wijken en achter de voordeur. Er wordt geïnvesteerd in een professioneel netwerk van veiligheid- en zorgpartijen. Radicalisering wordt tegengegaan en mensenhandel en maatschappij ondermijnende activiteiten worden bestreden. Er is aandacht voor lokale plekken van overlast door individuen of groepen.

Crisisbeheersing en brandweer

De kleine kans op ongevallen met grote gevolgen voor burgers in een wijde omtrek beperken door voorbereid te zijn op rampen en crisissituaties. Het verbeteren van de brandveiligheid door naast het uitrukken voor branden ook aandacht te hebben voor brandpreventie.

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Bestrijden van uitsluiting en intolerantie	V05
Arnhem heeft ingezet op het voorkomen dat inwoners, ondernemers en bezoekers in Arnhem bewust worden buitengesloten. Uitsluiting is een voedingsbodem voor vijandigheid, bedreiging en soms excessief geweld. Het onderwerp discriminatie is als speerpunt in de kadernota Veiligheid 2018-2022 opgenomen. In de lokale driehoek is besproken de aangiftebereidheid te bevorderen door het vergemakkelijken van het doen van aangifte en het prioriteit geven aan de vervolging.	
Bijdrage aan integrale Inclusie-agenda Arnhem 2018-2021;	V05
Zie de toelichting bij bovenstaand doel 'bestrijden van uitsluiting en intolerantie'.	
Realisatie uitvoeringsplan Radicalisering	
Het Uitvoeringsplan radicalisering 2018 is vertaald naar concrete acties. Er zijn preventie-activiteiten uitgevoerd en gestart. Er heeft casusoverleg en casusbegeleiding plaatsgevonden binnen het Veiligheidshuis regio Arnhem. Er is met lokale, regionale en landelijke diensten zoals de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) contact geweest over de lokale aanpak en over individuele casussen. De aanpak wordt in 2019 voortgezet en vindt er, op verzoek van de gemeenteraad, een onderzoek plaats naar de effecten van lokale aanpak.	
Realisatie uitvoeringsplan Mensenhandel	
In 2017 is het uitvoeringsplan mensenhandel 2017-2020 vastgesteld. In 2018 is ingezet op preventie zoals voorlichting en deskundigheidsbevordering en het verbeteren van de signalering van mogelijke uitbuiting. De ketensamenwerking is bevorderd door deelname van de ketenregisseur aan de casustafel mensenhandel in het RIEC (Regionale Informatie en Expertise Centre). Lokale signalen van mogelijk uitbuiting zijn besproken in het veiligheidshuis en indien nodig, doorgezet voor verdere behandeling naar politie, openbaar ministerie. Zorgcoördinatie is ingezet voor het organiseren en bieden van noodzakelijke zorg en hulp. In overwegende mate betrof het zaken van seksuele uitbuiting.	
Aanpassing/herijking Arnhem's prostitutiebeleid	
In tegenstelling tot de verwachting is de Wrp (Wet regulering prostitutie en misstanden in de seksbranche) nog niet vastgesteld maar aangehouden in de Eerste Kamer. In het regeerakkoord is de afspraak gemaakt om het oorspronkelijke wetsvoorstel aan te scherpen met de intentie om in 2019 een aangepast wetsvoorstel aan de Kamer aan te bieden. Arnhem heeft ook in 2018 deelgenomen aan het Landelijk Overleg Prostitutie. Op de vergunde seksinrichtingen is toezicht gehouden. Er is gecontroleerd en gehandhaafd op illegale prostitutie.	
Veilig in stad en wijken	
In nauwe samenwerking met Politie en het Openbaar Ministerie (OM), is ingezet op verschillende thema's en onderwerpen op het gebied van openbare orde en veiligheid. In Arnhem is het aantal woninginbraken ten opzichte van 2017 wederom met meer dan 30% gedaald. Uit de Leefbaarheid en veiligheidsmonitor 2017 blijkt echter dat meer inwoners zich onveilig voelen en dat er grote verschillen zijn per wijk.	
Er is in samenwerking met justitiële partners is een ondermijningsbeeld opgesteld. Dit heeft geleid tot sluiting van een aantal horecazaken. Veiligheid participeert in het project ter verbetering van het Korenkwartier. De uitvoering van het lokale coffeeshopbeleid uit 2017 heeft geleid tot stringenter handhaving en zelfs sluiting. Arnhem heeft zich ook gemeld als mogelijke deelnemer aan het landelijke experiment gesloten coffeeshopketen. Met vergunningen is gezorgd voor een goed en veilig verloop van de demonstraties en de vele evenementen in de stad. De lokale aanpak van radicalisering is in 2018 stevig doorgezet. De evaluatie in 2019 van de lokale aanpak moet bijdragen aan een verbetering.	
Het Uitvoeringsplan Mensenhandel 2017-2020 is in 2018 vertaald in concrete acties die betrekking hadden op: Ketensamenwerking, verbetering signalering en zorg slachtoffers.	

De samenwerking op de domeinen zorg, welzijn én veiligheid is verbeterd waaronder de aanpak op personen met verward gedrag. Aan de veiligheidsvraagstukken in de wijken is bijgedragen door onder andere integrale handhaving op panden, inzet op overlast van (jeugd)groepen en overige vormen van woonoverlast. De aanpak van woonoverlast heeft een impuls gekregen door de burgemeester de mogelijkheid te geven een gedragsaanwijzing op te leggen. Hiervoor is de Algemene Plaatselijke Verordening (Apv) aangepast en zijn er beleidsregels opgesteld. In het Veiligheidshuis zijn, in overleg met de straf- en zorgpartners, persoonsgerichte aanpakken afgesproken om criminaliteit en overlast van individuen te stoppen. Er is periodiek afstemmingsoverleg met de teams Leefomgeving over de veiligheidsproblematiek in de wijk.

Crisisbeheersing kreeg aandacht in de veiligheidsregio Gelderland Midden. Er is een risicoanalyse, een rampenbestrijdingsplan en er is geoefend.

In 2018 is de nieuwe kadernota veiligheid 2018-2022 'Arnhem; Veilige Stad', met daarin de veiligheidsthema's die de komende jaren de aandacht vragen, aan de gemeenteraad aangeboden.

Basisveiligheid op orde

Zie de toelichting bij bovenstaand doel 'Veilig in stad en wijken'.

Bestrijding van radicalisering

Zie de toelichting bij bovenstaand doel 'Realisatie uitvoeringsplan Radicalisering'.

Bestrijding van mensenhandel

Zie de toelichting bij bovenstaand doel 'Realisatie uitvoeringsplan Mensenhandel'.

Wat hebben we gedaan

Aandacht voor crisisbeheersing en brandweer

Ter bescherming tegen calamiteiten, rampen en crises is er in de Veiligheidsregio Gelderland Midden, met als deelnemers de gemeenten, politie, brandweer en de hulpdiensten geoefend en zijn de draaiboeken voor rampenbestrijding op orde. Voor de Bevolkingszorg waaronder opvang en registratie is er een piketregeling. Aangetroffen explosieven uit de Tweede Wereldoorlog zijn geruimd. Naast het daadwerkelijk uitrukken bij branden heeft de brandweer met voorlichtingsactiviteiten de aandacht voor en de bewustwording met betrekking tot brandveiligheid bij de burger vergroot.

Basisveiligheid op orde in de stad

In nauwe samenwerking met Politie en het Openbaar Ministerie (OM) is ingezet op verschillende thema's en onderwerpen op het gebied van openbare orde en veiligheid. Overeenkomstig het landelijke beeld daalt ook de omvang van de criminaliteit in Arnhem. Zo is in Arnhem het aantal woninginbraken ten opzichte van 2017 wederom met meer dan 30% gedaald.

Veiligheid is onderdeel van het project ter verbetering van het Korenkwartier. De uitvoering van het lokale coffeeshopbeleid uit 2017 heeft geleid tot handhaving en zelfs sluiting. Arnhem heeft zich ook gemeld als mogelijke deelnemer aan het landelijke experiment gesloten coffeeshopketen. Met het afgeven van vergunningen is toegezien op een goed en veilig verloop van de demonstraties en de vele evenementen in de stad. De aanpak op personen met verward gedrag is door gezamenlijke inspanning van zorg, welzijn én veiligheidspartners verbeterd. Voor de behandeling van concrete individuele complexe casussen zijn in het veiligheidshuis persoonsgerichte aanpakken opgesteld.

Tegengaan radicalisering in Arnhem

Het Uitvoeringsplan radicalisering 2018 is vertaald naar concrete acties. Er zijn preventie-activiteiten uitgevoerd en gestart. Er heeft regulier casusoverleg en casusbegeleiding plaatsgevonden binnen het Veiligheidshuis regio Arnhem. Er is met lokale, regionale en landelijke diensten zoals de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) contact en overleg geweest over de lokale aanpak en over individuele casussen. De tijdige landelijke interventie in onder andere Arnhem en op Arnhemse terreurverdachten heeft aangetoond dat waakzaamheid en het voortzetten van de aanpak nodig is. De aanpak wordt in 2019 voortgezet en vindt er, op verzoek van de gemeenteraad, een onderzoek plaats naar de effecten van lokale aanpak.

Bestrijden mensenhandel en maatschappij ondermijnende activiteiten

In 2018 zijn diverse acties georganiseerd in het kader van het uitvoeringsplan mensenhandel 2017-2020. Er zijn voorlichtingsbijeenkomsten gehouden voor professionals om handelingsverlegenheid weg te nemen. Lokale signalen over mogelijke mensenhandel zijn besproken in het Veiligheidshuis en indien nodig doorgezet naar politie, openbaar ministerie. De ketensamenwerking is bevorderd door deelname in het RIEC (Regionale Informatie en Expertise Centre) aan de casustafel mensenhandel door de ketenregisseur mensenhandel. Het

organiseren van de noodzakelijke zorg en hulp voor de slachtoffers is geboden door de Zorgcoördinator Mensenhandel.

Met justitiële partners is het in 2017 opgestelde ondermijningsbeeld geactualiseerd. De aandacht voor ondermijning heeft geleid tot sluiting van een aantal horecazaken.

Actualiseren Arnhems prostitutiebeleid (Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche)

Het wetsvoorstel 'Wet regulering prostitutie en misstanden in de seksbranche' is nog niet vastgesteld maar aangehouden in de Eerste Kamer. In het regeerakkoord is de afspraak gemaakt om het oorspronkelijke wetsvoorstel aan te scherpen met de intentie om in 2019 een aangepast wetsvoorstel aan de Kamer aan te bieden. Arnhem heeft ook in 2018 deelgenomen aan het Landelijk Overleg Prostitutie. Op de vergunde seksinrichtingen is toezicht gehouden. Er is gecontroleerd en gehandhaafd op illegale prostitutie.

Opstellen integraal veiligheidsbeleid 2018 en verder

De nieuwe kadernota veiligheid 2018-2022 'Arnhem; Veilige Stad', met daarin de veiligheidsthema's die de komende jaren de aandacht vragen, is in november 2018 aan de gemeenteraad aangeboden. De besluitvorming zal in 2019 plaatsvinden.

Rapportage Monitor Leefbaarheid en veiligheid 2017

De tweejaarlijkse [Monitor Leefbaarheid en veiligheid 2017](#) is in mei 2018 ter informatie naar de Raad gestuurd.

Aandacht voor lokale plekken van overlast en verloedering veroorzaakt door individuen of groepen

Aan de veiligheidsvraagstukken in de wijken is bijgedragen door integrale handhaving op panden, inzet op overlast van (jeugd)groepen en overige vormen van woonoverlast. De aanpak van woonoverlast heeft een impuls gekregen door de burgemeester de mogelijkheid te geven een gedragsaanwijzing op te leggen. Hiervoor is de Algemene Plaatselijke Verordening (Apv) aangepast en zijn er beleidsregels opgesteld. In het Veiligheidshuis zijn, in overleg met de straf- en zorgpartners, persoonsgerichte aanpakken afgesproken om criminaliteit en overlast van individuen te stoppen. Er is periodiek afstemmingsoverleg met de teams Leefomgeving over de veiligheidsproblematiek in de wijk.

Met wie werken we samen Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

- Veiligheid- en zorgpartijen in de veiligheidsketen.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	Afwijking	
Middelen						
Lasten	-14.505	-13.628	-14.544	-14.092	452	
Baten	2.035	1.513	1.774	1.995	221	
Saldo lasten en baten	-12.469	-12.115	-12.770	-12.097	673	
Toevoegingen aan reserves	-173	0	-195	-224	-29	
Onttrekkingen aan reserves	178	321	305	305	0	
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	5	321	110	81	-29	
Gerealiseerd resultaat	-12.464	-11.794	-12.660	-12.016	644	

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	452	V			
Bedrijfsvoeringslasten Veiligheidshuis	175	V	Tegenover dit budget voor bedrijfsvoering staan de lasten met betrekking tot Veiligheidshuis (ICT, werkplekken, secretariaat) die op R9 Financiën en Bedrijfsvoering verantwoord zijn. Per saldo resteert een nihil resultaat.	I	AR
Radicalisering en mensenhandel	160	V	Budgetten ten behoeve van de lokale aanpak van radicalisering en de aanpak van mensenhandel en uitbuiting worden gedeeltelijk ingezet voor maatregelen in 2019 (via BR Taakmutaties Overloop).	I	BR
Baten	221	V			
Afrekening 2017 VGGM brandweer	107	V	De afrekening 2017 van VGGM leidt tot een incidentele uitkering aan de gemeente Arnhem van € 549.000. Dit bestaat voor € 107.000 voordeel op de brandweer en € 442.000 voordeel op de GGD (R7 Gezondheid en milieu).	I	AR
Nazorg ex-gedetineerden	61	V	De afrekening 2017 Nazorg ex-gedetineerden heeft een incidenteel voordeel opgeleverd.		

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren voor dit programma zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Indicator	Jaar	Score	Toelichting	Bron
Winkeldiefstal	2017	4,6	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.	CBS - Diefstallen
Diefstal uit woning	2017	3,5	Het aantal diefstallen uit woningen per 1.000 inwoners.	CBS - Diefstallen
Geweldsmisdrijven	2017	8	Het aantal geweldsmisdrijven, per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).	CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen
Vernieling en beschadiging	2017	6,6	Het aantal vernielingen en beschadigingen, per 1.000 inwoners.	CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen
Verwijzingen Halt	2017	123	Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	Bureau Halt
Jongeren met delict voor rechter	2015	2,18	Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

- Integraal Veiligheidsbeleid; Kadernota Veiligheid 2018-2022; "Arnhem; Veilige Stad";
- Onderzoeksresultaat Leefbaarheid & Veiligheid in de wijken;
- aanpassing APV voor aanpak Woonoverlast.

Actuele beleidskaders

- [Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2016-2019](#);
- Kadernota Veiligheid 2012-2016;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2016;
- Tussennotitie radicalisering Arnhem (2015);
- Uitvoeringsplan Mensenhandel 2017.

Portefeuillehouders

Naam

Ahmed Marcouch

R2 Verkeer, vervoer en waterstaat

Arnhem is een goed bereikbare, toegankelijke, aantrekkelijke en vitale stad en wil dat blijven. Om sociaal en economische bereikbaarheid te waarborgen wordt naast onderhoud ingezet op het verbeteren van de voorzieningen voor fietsers, voetgangers en OV-reizigers, het verdelen van schaarse parkeerruimte in en rond de binnenstad en de bereikbaarheid van de economische kerngebieden in de stad en de regio. De focus ligt ook op de samenhang tussen mobiliteit en milieu/duurzame energie. Een voorbeeld hiervan is de koppeling van Arnhem met de ontwikkeling van Trolley 2.0 op het gebied van elektrisch vervoer.

Wat wilden we bereiken

Verkeer en vervoer

Er wordt gewerkt aan een optimale bereikbaarheid binnenstad, stad en regio:

- In de binnenstad wordt naast de grote inspanningen in de zuidelijke binnenstad inzet gepleegd op de vier Rode Lopers en de Groene Loper (Park Sonsbeekloper); de belangrijkste corridors die de middeleeuwse binnenstad verbinden met de schil eromheen en de belangrijkste entreeplekken vanuit het openbaar vervoer en het parkeren (fietsen en auto's). In 2018 werkt Arnhem de verbetermaatregelen uit het plan 'De Arnhemse binnenstad binnen bereik' met de binnenstadspartners verder uit.
- Arnhem houdt de veiligheid en afwikkelkwaliteit van haar hoofdwegen (fiets en auto) op orde, evenals het voorzieningenniveau van het openbaar vervoer.
- Arnhem is actief partner in het opstellen van de regionale bereikbaarheidsaanpak voor de regio Arnhem Nijmegen.
- Ook wordt ingezet op slimme mobiliteitsmaatregelen in de sfeer van Mobility as a Service waaronder introductie een free floating deelautosysteem.

Daarnaast zet Arnhem in op een goede verkeersinfrastructuur voor inwoners, bedrijven en bezoekers en een betere bereikbaarheid met de fiets.

Parkeren

Arnhem zet zich in op een optimale bereikbaarheid van de binnenstad, uitbreiden van digitale mogelijkheden bij parkeren, verbetering van de uitstraling van parkeergarages, uitbreiding betaald parkeren of andere oplossingen om parkeerproblematiek in de wijken aan te pakken. De parkeermaatregelen als genoemd in de nota 'De Arnhemse binnenstad binnen bereik' worden uitgewerkt.

Openbaar vervoer

Het streven is een kwalitatief hoogwaardige infrastructuur van het openbaar vervoer inclusief de uitbreiding van het netwerk en dienstregeling.

Aantrekkelijke, toegankelijke stad

De openbare ruimte wordt sober en doelmatig onderhouden, met als doel deze schoon, heel en veilig te houden, waarbij kapitaalvernietiging wordt voorkomen en een veilige openbare ruimte voorop staat. Op enkele locaties in de stad ligt het ambitieniveau hoger: in het Centrum, in het vernieuwde stationsgebied en rondom de wijkwinkelcentra.

Water

Arnhem zet in op verhogen van de aantrekkelijkheid van Arnhem als aanlegplaats. Dit gaat om zowel bezoekende cruiseschepen als vrachtschepen.

Prestatiedoelen

Gekoppeld met Veranderingen

Betere bereikbaarheid (binnen)stad

De bereikbaarheid van de (binnen)stad wordt verbeterd door meer in te zetten op duurzame vervoersmiddelen, de doorstroming van verkeer op hoofdwegen te verbeteren, het fietsgebruik te laten stijgen door aanleg van aantrekkelijke doorgaande snelfietsroutes en het openbaar vervoer in de stad aantrekkelijker te maken.

Met het opstellen van een Uitvoeringsagenda is uitwerking gegeven aan de nota 'de Arnhemse Binnenstad binnen bereik'. Er zijn tien verschillende projecten ten aanzien van parkeren en bereikbaarheid binnenstad gestart, op basis van de projecten uit de nota en vastgestelde raadsnoties. In 2019 volgt hierover besluitvorming.

Er wordt ingezet om congestie op hoofdwegen tegen te gaan. Hierin wordt samengewerkt op regionaal niveau, zoals door gedragsbeïnvloeding mobiliteit. In regionale samenwerking wordt gewerkt aan verbetering van de bereikbaarheid van regio en stad onder de noemer Regionale Bereikbaarheidsaanpak.

Verbeteren parkeervoorzieningen voor fiets, auto en verminderen parkeeroverlast

Voorstellen voor het verbeteren van parkeervoorzieningen voor fiets en auto zijn onderdeel van de Uitvoeringsagenda 'de Arnhemse Binnenstad binnen bereik'.

Aantrekkelijke aanlegplaats aan de Rijn;

De openbare ruimte wordt onderhouden op het afgesproken onderhoudsniveau. Met de aangepaste havenverordening van eind 2017 is door gebruik van walstroom geen overlast meer van generatoren.

Duurzame OV infrastructuur

De gemeente Arnhem is met de Provincie bezig om op Lijn 9 Trolley 2.0 toe te gaan passen.

Veilige openbare ruimte op afgesproken onderhoudsniveau

Het lukt grotendeels om de openbare ruimte op het afgesproken kwaliteitsniveau te onderhouden. Dit geldt niet voor het onderhoud van de wegen. Hier zijn extra middelen nodig om oplopende kosten in de toekomst te voorkomen. Hier is in de MJPB 2019-2022 deels rekening mee gehouden.

Bevorderen schoon rijden (bijvoorbeeld milieuzone)

Milieuzone vrachtverkeer is vanaf 1-1-2019 uitgebreid met een milieuzone personenwagens diesel (Euro 3 en viezer mogen niet meer in zone).

Beïnvloeding minder rijden en reizen (buiten spitsuren)

Dit is onderdeel van de Regionale Bereikbaarheidsaanpak, zoals onder meer het programma Slim en Schoon Onderweg.

Stimuleren slimme en duurzame mobiliteit (Duurzaam bereikbaar) V02

Duurzaam OV: Er wordt samen met de provincie en regio gewerkt aan een HOV-Actieplan waarin duurzaamheid een onderdeel is. Daarnaast zijn we met de provincie in gesprek over verdere uitrol van Trolley 2.0 en het volledig zero-emissie maken van al het OV in de regio. Fiets: er wordt gewerkt aan een Accentnota Fiets waarin de fietsambitie van Arnhem wordt bepaald, waaronder de inzet op snelfietsroutes en fietsparkeren binnenstad.

Beter benutten verkeersruimte en parkeren (Bereikbaar en vindbaar) V01

Onder meer onderdeel van de Uitvoeringsagenda 'de Arnhemse Binnenstad binnen bereik'.

Vindbaarheid stallingen en parkeergarages vergroten (Vindbaar en gastvrij) V01

Onderdeel van de Uitvoeringsagenda 'de Arnhemse Binnenstad binnen bereik'.

Meer beleving en verbeteren leefbaarheid binnenstad en ruimtelijke kwaliteit (Gastvrij, kwaliteit en leefomgeving) V01

De openbare ruimte wordt onderhouden op het afgesproken onderhoudsniveau. Onder meer onderdeel van de Uitvoeringsagenda 'de Arnhemse Binnenstad binnen bereik'.

Verminderen van hitteplekken / verbeteren stadsklimaat V02

In 2018 zijn verschillende buurtinitiatieven ondersteund gericht op het verbeteren van het stedelijk klimaat, bekende zijn Binnenstad Groen fase 2 en Van Muijwijkstraat. De laatste wordt met bewoners en ondernemers integraal doorontwikkeld.

Bij projecten wordt steeds meer rekening gehouden met een klimaatbestendige openbare ruimte.

Beperken gevolgen van extreme wateroverlast V02

Bij projecten wordt steeds meer rekening gehouden met een klimaatbestendige openbare ruimte, waaronder het verminderen van wateroverlast.

Arnhem is met alle vervoersmiddelen een goed bereikbare en toegankelijke stad

Naast de bereikbaarheid van de binnenstad wordt gewerkt aan het actualiseren van het mobiliteitsbeleid op stedelijk niveau. Op basis daarvan worden nieuwe plannen en maatregelen voorbereid.

Goede parkeervoorzieningen voor bezoekers en bewoners en weinig parkeeroverlast

Kwaliteit parkeervoorzieningen is onderdeel Uitvoeringsagenda binnenstad, door middel van gereguleerd parkeren kan parkeeroverlast voorkomen worden.

Beheer openbare ruimte is sober en doelmatig met een hogere ambitie voor centrumgebieden (het Centrum, wijkwinkelcentra en Arnhem)

Om een aantrekkelijke, toegankelijke stad te blijven, is het van groot belang dat de openbare ruimte op orde is: veilige wegen, fietspaden, trottoirs, bruggen, viaducten, goed werkende openbare verlichting en verkeersregelinstallaties. Dit draagt tevens bij aan de toegankelijkheid voor ouderen en andere kwetsbare groepen. Bij aanpak van de openbare ruimte in de wijken wordt samengewerkt met de teams Leefomgeving. Daarnaast worden er gezamenlijke schouwen met bewoners gehouden om knelpunten te signaleren.

De Arnhemse ambities zijn:

- de openbare ruimte sober en doelmatig te onderhouden, met als doel deze schoon, heel en veilig te houden, waarbij kapitaalvernietiging wordt voorkomen en een veilige openbare ruimte voorop staat. Op enkele locaties in de stad ligt het ambitieniveau hoger: in het Centrum, in het vernieuwde stationsgebied en rondom de wijkwinkelcentra. In de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen wordt verder ingegaan op de kwaliteitsnormen;
- bij het programmeren van het groot onderhoud van de openbare ruimte wordt nadrukkelijk de afstemming met de teams Leefomgeving gezocht en wordt naar de samenhang met de geplande rioolvervanging gekeken;
- in de binnenstad wordt nadrukkelijk ingezet op het verbeteren van de kwaliteit en beleving van de openbare ruimte. Naast de grote inspanningen in de zuidelijke binnenstad wordt inzet gepleegd op de vier Rode Lopers, de belangrijkste corridors die de middeleeuwse binnenstad verbinden met de schil eromheen en de belangrijkste entreeplekken vanuit het openbaar vervoer en het parkeren (fietsen en auto's).

Wat hebben we gedaan

Verkeer en vervoer

De reconstructie van het Roermondsplein is afgerond. Daarmee is de centrering een logische doorlopende route geworden voor het verkeer en is de bereikbaarheid van de binnenstad verbeterd. Het Roermondsplein is nu een duidelijk en herkenbaar onderdeel van de centrering.

De snelfietsroutes Arnhem-Dieren en Arnhem-Wageningen zijn in uitvoering. Twee trajectdelen zijn gerealiseerd: de Klingelbeekseweg (Arnhem-Wageningen) en Amerstraat (Arnhem-Dieren).

In 2018 is gestart met de realisatie van intelligente verkeerslichten (I-VRI) voor verbetering van de doorstroming op het stedelijk hoofdnet.

Op basis van de nota 'de Arnhemse Binnenstad binnen bereik' is in 2018 een Uitvoeringsagenda opgesteld. Er zijn tien verschillende projecten opgenomen en uitgewerkt ten aanzien van parkeren en bereikbaarheid binnenstad, op basis van de projecten uit de nota en vastgestelde raadsnoties. Projecten zijn onder meer monitoring parkeren, 'Kwaliteit parkeren in stappen omhoog' (parkeergarages) en 'Meer aandacht voor Transferia'.

Samenwerking op gebied van regionale mobiliteit

Vanuit de regionale samenwerking (GO regio Arnhem Nijmegen) neemt Arnhem actief deel aan de verbetering van de regionale bereikbaarheid onder de noemer Regionale Bereikbaarheidsaanpak.

- Arnhem is secretaris van het Portefeuillehouderoverleg (PFO) Mobiliteit.
- Arnhem is trekker van de regionale Samenwerkingsagenda Fiets, de nieuwe regionale fietsambitie.
- Samen met partners zoals Economic Board en regionaal bedrijfsleven inzet op verbetering van de internationale ICE treinverbinding naar Frankfurt.
- Samenwerking regio en provincie Gelderland bij het opstellen van een nieuw een regionaal Actieplan Hoogwaardige OV corridors (HOV-bus).
- Als onderdeel van het regionale bereikbaarheidsprogramma Slim en Schoon Onderweg wordt gewerkt aan de visie op bereikbaarheid voor de periode 2019-2022.
- In 2018 is vanuit Slim en Schoon uitvoering gegeven aan de bezoekersaanpak binnenstad zoals een onderzoek naar de kansen en mogelijkheden van Park&Ride Gelredome, een nieuw stedelijk transferium bij IPKW en een campagne ter stimulering van de Park&Ride Gelredome.

Parkeren

- Het toevoegen van functionaliteiten aan het digitale parkeerloket, waaronder afgifte van zakelijke parkeervergunningen voor parkeergarages is uitgevoerd.
- Door uitvoering van schilderwerk is de uitstraling van parkeergarage Rozet verbeterd.
- Werkzaamheden aan parkeergarages Muis en Arnhem Centraal zijn in voorbereiding.
- Het parkeerplan voor Spijkerviertel is uitgevoerd, de invoering van gereguleerd parkeren in Sint Marten/ Sonsbeekkwartier gaat niet door.
- Nieuwe plannen op het gebied van parkeren en parkeergarages zijn onderdeel van de Uitvoeringsagenda 'de Arnhemse Binnenstad binnen bereik'.

Openbaar vervoer

- Trolley 2.0 is verder ontwikkeld. Er zijn twee trolleybussen omgebouwd naar Trolley 2.0.
- Er zijn twee laadpunten Smart Trolley Grid geopend in Schuytgraaf en Oosterbeek.
- In opdracht van provincie en samen met Nijmegen is een visie geschreven over het OV-stadsnet.
- In samenwerking met de provincie Gelderland is een HOV-Actieplan opgesteld voor het ontwikkelen van tien HOV-corridors.
- Voor de Rijnlijn is een vervoerplan opgesteld en in 2019 zal provincie een besluit hierover nemen.
- Vanuit de regio en Arnhem is een reactie gegeven op de Nota van Inlichtingen voor de nieuwe OV-concessie.
- Er zijn diverse kleine aanpassingen geweest op de OV-infrastructuur en andere verkeersmaatregelen.

Aantrekkelijke, toegankelijke stad

Bij het onderhoud aan de openbare ruimte (zoals veilige wegen, fietspaden en trottoirs, bruggen, viaducten, goed werkende openbare verlichting, groen en riolen) met als doel deze schoon, heel en veilig te houden wordt samen met de teams Leefomgeving steeds meer invulling gegeven aan wijksturing.

In verschillende wijken is groot onderhoud afgerond. In de Spijkerbuurt loopt dit door in 2019. De voorbereiding van de herinrichting van de Apeldoornseweg is afgerond. Dit is gebeurd in nauwe samenwerking met omwonenden en andere belanghebbenden. De uitvoering zal in 2019 plaatsvinden.

Water

Baggeren

Het baggeren van de Defensiehaven is voorbereid voor de uitvoering in 2019. De komende jaren moeten baggerwerkzaamheden worden uitgevoerd bij Onderlangs, Rosandepolder, Boterdijk en de Praets. De werkzaamheden bij Onderlangs zijn daarbij het meest urgent. De recente problemen als gevolg van de lage waterstand afgelopen zomer hebben deze noodzaak nog eens onderstreept. Voor de overige baggerprojecten bij Rosandepolder, Boterdijk en de Praets worden onderzoeken uitgevoerd om omvang en scope van de werkzaamheden meer gedetailleerd vast te kunnen stellen.

Wateroverlast

Bij alle projecten in de openbare ruimte worden, daar waar mogelijk en financieel haalbaar, maatregelen genomen om de wateroverlast ter plekke te verminderen. In samenwerking met het Platform Arnhem Klimaatbestendig wordt gekeken naar mogelijke aansluiting bij activiteiten op aangrenzende particuliere terreinen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GO Arnhem Nijmegen City Region

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

- Han Automotive;
- Euregio RijnWaal;
- Provincie Gelderland;
- Hermes (vervoerder);
- diverse Arnhemse bedrijven.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	Afwijking	
Middelen						
Lasten	-23.523	-21.778	-23.516	-22.301	1.215	
Baten	11.394	8.772	10.587	11.051	464	
Saldo lasten en baten	-12.129	-13.005	-12.929	-11.250	1.680	
Toevoegingen aan reserves	-7.950	-4.275	-6.646	-6.992	-345	
Onttrekkingen aan reserves	7.612	6.379	9.184	7.394	-1.790	
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-338	2.104	2.538	403	-2.135	
Gerealiseerd resultaat	-12.467	-10.901	-10.392	-10.847	-455	

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Lasten	1.215	V		I/S	AR/BR
Bijdrage Buitengewoon Beter aan Gele Rijders Plein	500	V	Door fasering in het project Gele Rijders Plein heeft een begrote bijdrage uit de BR Buitengewoon Beter nog niet in 2018 plaatsgevonden.	I	BR
Schilderwerk en aanpassen entree parkeergarage Rozet	-160	N	Vanwege de nieuwbouwwontwikkeling in het project Bartok is een andere ingang heropend in de parkeergarage Rozet. Daardoor was het noodzakelijk om achterstallig onderhoud aan het trappenhuis en de entree uit te voeren. De kosten bedragen € 50.000. Daarnaast is schilderwerk aan de buitenzijde uitgevoerd. Hiertoe was in 2017 opdracht gegeven, maar is abusievelijk geen bedrag in de begroting 2018 opgenomen. In totaal is in 2018 een nadeel gerealiseerd van € 160.000. Het nadeel wordt gedekt uit de BR Bereikbaarheid.	I	BR
OVT station - onderbesteding OZB en afrekening beheer door NS	483	V	Er is een voordeel gerealiseerd van € 330.000 op de te betalen OZB. Dit levert dit jaar een (incidenteel) voordeel op omdat onvoldoende duidelijk is wat de totale beheerskosten zijn voor het beheer van de Openbaar Vervoer Terminal (OVT). Naar alle waarschijnlijkheid gaan de beheerskosten die door NS beheer in rekening worden gebracht nog toenemen. Daarnaast ontvingen we een positieve afrekening ad. € 153.000 over 2016 en 2017 voor het beheer van de OVT door NS beheer. Het totale voordeel wordt toegevoegd aan de BR Vastgoed.	I	BR
Parkeergarage Arnhem Centraal	345	V	Door uitstel van onderhoud aan de vloeren van de parkeergarage Arnhem Centraal ontstaat een voordeel in 2018. Dit voordeel wordt verrekend met de BR Vastgoed (lagere onttrekking dan begroot).	I	BR
Groot onderhoud wegen	-184	N	Het budget voor groot onderhoud aan wegen was in 2018 nog niet voldoende om de werkelijke kosten voor het wegonderhoud te dekken. Vanaf de MJPB 2019-2022 is het budget voor wegonderhoud structureel opgehoogd.	I	BR
Overige kleine verschillen	262	V	Overige kleine verschillen	I	AR
Baten	464	V			
Bijdrage provincie Gelderland N224	108	V	In 2018 is een bijdrage ontvangen van de provincie Gelderland voor de werkzaamheden aan het kruispunt Amsterdamseweg-Schelmseweg (N224) van circa € 100.000. De lasten die tegenover deze ontvangsten staan, maken onderdeel uit van de verantwoorde exploitatielasten.	I	BR
Schadeverhaal openbare ruimte	104	V	Schades veroorzaakt door derden aan de openbare ruimte kunnen soms verhaald worden. Het bedrag dat per jaar wordt ontvangen varieert en is niet begroot. De werkelijke ontvangsten leiden tot een voordeel in de jaarrekening 2018.	i	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. Er zijn geen verplichte indicatoren voor dit programma. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

- De raadsbehandeling van de nota "De Arnhemse binnenstad binnen bereik" in het najaar van 2017 heeft voor een groot deel het handelen in 2018 ter verbetering van de bereikbaarheid van en het parkeren in de binnenstad bepaald;
- Uitwerking openbaar-vervoermaatregelen (waaronder tariefacties);
- Uitwerking fietsmaatregelen;
- Verbetermaatregelen parkeerproduct, digitalisering;
- Uitwerking van diverse wijkparkeerplannen (voortkomend uit de wijkactieplannen);
- Herinrichtingsvoorstellen voor hoofdwegen (Apeldoornseweg);
- Uitwerking maatregelen uit Beter Benutten-Vervolg.

Actuele beleidskaders

- [Structuurvisie Infrastructuur en Milieu, Ministerie van I&M, 2012](#);
- Omgevingsvisie provincie Gelderland, 2014;
- Invulling Basismobiliteit 2016-2018, visie en kaders voor samenwerking, provincie Gelderland, 2012;
- Rijksprogramma Beter Benutten-ervolg 2015-2018, 2014;
- [Verordening parkeren en parkeerbelasting 2017](#);
- [Uitwerkingsbesluit parkeren 2018](#);
- Private Parkeertarieven 2017;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad" (juli 2017).

Portefeuillehouders

Naam

Cathelijne Bouwkamp
Roeland van der Zee

R3 Economie

De groei van de Arnhemse economie komt weer op gang. Een aantrekkelijke dienstverlening aan ondernemers en een vitale centrumstad zijn daarbij van groot belang, net als investeren in sterke en kansrijke economische sectoren. De focus van Arnhem ligt op de transformatie van de binnenstad tot een aantrekkelijk compact centrum met diverse voorzieningen. Nieuwe, bestaande en lokale initiatieven waar de gemeente, ondernemers en onderwijs samenwerken zorgen voor nieuwe innovatiekracht, groeikansen en werkgelegenheid. Het programma Economie levert daarmee belangrijke bijdrage aan de opgave Vitale Economie.

Wat wilden we bereiken

Structuurversterking van de economie

In het coalitieakkoord wordt gesproken over 'Van Bedrijven Weten'. Arnhem streeft naar optimale dienstverlening voor ondernemers en een vestigingsklimaat waar starters en start-ups zich graag vestigen.

Structuurversterking ontstaat ook door een stevige samenwerking in de regio waar aandacht is en blijft voor de Arnhemse kwaliteiten. Voor Arnhem ligt de focus op Energy. Belangrijk is dat hier ook de onderwijsinstellingen met hun kennis betrokken zijn omdat aanwas van studenten en starters op de arbeidsmarkt cruciaal is voor de structuurversterking van de stad.

Aantrekkelijk vestigingsklimaat

Voor een goed vestigingsklimaat is het belangrijk dat er voldoende en aantrekkelijke werklocaties zijn. Hierover zijn samen met provincie en regio-gemeenten afspraken gemaakt om vraag en aanbod van locaties zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen.

Maar het voorzieningenniveau in de stad bepaald ook de mate van aantrekkelijke vestigingsstad.

De focus van Arnhem heeft in 2018 gelegen op de transformatie van de binnenstad tot een aantrekkelijk compact centrum met diverse voorzieningen. Een bruisende Binnenstad draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en werknemers. En de binnenstad is zelf ook een werklocatie van betekenis.

Professionele marketing

In 2018 is verder gewerkt aan een gedragen en professionele marketing van de stad en de regio. Er ligt een ondernemingsplan voor citymarketing, dat in 2019 verder wordt uitgewerkt met de partners in de stad. Met de ondersteuning van een aantal grote festivals en evenementen met (inter)nationale uitstraling is de profilering en zichtbaarheid van de stad vergoot. Het gaat bijvoorbeeld om Bridge to liberation, Fashion en Design Festival en Innovate. De Slag om Arnhem en herdenken zitten in het hart van de stad en vertellen verhalen vanuit alle verschillende perspectieven om zo ook het stokje over te geven aan nieuwe generaties.

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderingen
Kennis- en innovatieagenda (Economic Board Arnhem-Nijmegen)	V01
Er is een goede samenwerking vanuit Arnhem met the Economic Board Arnhem Nijmegen. Hierin werken onderwijsinstellingen, bedrijfsleven en overheden aan vraagstukken rond kennis en innovatiekansen in de regio.	
Resultaat actieve acquisitie (inter)nationale bedrijven en kennisinstellingen	V01
Het acquisitieteam van de gemeente Arnhem is volop in gesprek (samen met partners in de stad) met potentiële bedrijven voor zowel de binnenstad als de bedrijventerreinen. Inmiddels wordt gemerkt dat steeds minder werklocaties beschikbaar zijn.	
Transformatie binnenstad tot aantrekkelijke, compacte stad	V01
De transformatie van de binnenstad is nog steeds in volle gang bezig. Voorbeelden hiervan zijn: Transformatie Korenkwartier, projecten Zuidelijke Binnenstad (Paradijs, Bartok, Trans), corridor naar de Rijnkade, transformatie kantoren naar woningen, vergroening binnenstad, de Markt, parkeren op de Markt met Winter Arnhem en verbinding met de schil rondom de binnenstad. Er is een groei van het aantal bezoekers per week (2017 348.000).	
Sfeervolle en goed lopende markten	
Deze doelstelling is niet meer actueel door de verzelfstandiging van de markten.	
Succesvolle evenementen met (inter)nationale uitstraling die Arnhem op de kaart zetten	
Internationale evenementen als State of Fashion, WK Inline skaten en WK zitvolleybal hebben Arnhem in 2018 op de kaart gezet. Maar ook andere evenementen als het Fashion en Design Festival en World Streetpainting zorgden voor goede promotie van de stad.	

Uitwerking uitnodigingsagenda MIRT	V01
De investeringsagenda Arnhem-Nijmegen (voormalig MIRT) is in uitvoering en door middel van (regionale & lokale) projecten aan te melden en uit te voeren wordt de agenda geladen en daarmee neemt het investeringsniveau toe. Belangrijke thema's zijn: Slimme duurzaamheid, Bruisende binnensteden aan de rivier en ruimte voor werk, kennis en innovatie in Health en Energy.	
Circulaire economie	V02
Binnen de regio wordt samengewerkt op dit thema. Mede door deze samenwerking heeft de regio Arnhem-Nijmegen in 2018 ook de BT-Award voor beste circulaire regio gewonnen. Ook is een regionaal project gestart, met een bijdrage vanuit de investeringsagenda waarin de HAN (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen) en WUR (Wageningen University & Research) onderzoek doen naar afval en reststromen op bedrijventerreinen.	
Meer arbeidsaanbod voor mensen die langdurig afhankelijk zijn van een uitkering	V03
Bij werkgevers in de regio ontstaat steeds grotere krapte en daarmee bereidheid arbeidsplaatsen geschikt te maken. Het Werkgevers Servicepunt (WSP) ondersteunt werkgevers hierbij.	
Bijdrage aan de Inclusie-agenda Arnhem 2018-2021 op het terrein van (wijk)economie	V05
Vanuit het programma Inclusief Arnhem is verbinding gelegd met het programma Doorbraak naar Werk. In dit programma worden mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, geholpen om vanuit hun eigen perspectief stappen te zetten.	
Uitwerking evenementenvisie Arnhem	
De subsidieregeling voor evenementen is opnieuw vorm gegeven, waarin een combinatie is gemaakt met de culturele subsidieregelingen. In 2018 zijn de eerste subsidierondes geweest.	
Aantrekkelijke markten in stad en wijk	
Deze doelstelling is niet meer actueel door de verzelfstandiging van de markten.	

Wat hebben we gedaan **Structuurversterking van de economie**

In 2018 is door de nieuwe coalitie het begrip 'Van Bedrijven Weten' geïntroduceerd. In de relatie naar bedrijven moet, voor een optimale dienstverlening, veel meer de vraag centraal staan en de mogelijkheden voor bedrijven drempels weg te nemen. In 2018 is gestart met de uitwerking van Van Bedrijven Weten.

De lokale en regionale economie worden optimaal gestimuleerd en gefaciliteerd. Dit is onder andere opgepakt vanuit de rol die de gemeente zelf kan vervullen in het eigen inkoopproces. De gemeente wil dat inkoop meer lokaal, duurzaam en sociaal wordt, waar mogelijk. In 2018 zijn gesprekken met ondernemers gevoerd om input op deze thema's te vergaren.

Vanuit de Hotspot Energy is verder gewerkt aan clustering van kennis en kunde van energiegerelateerde bedrijven, instellingen en aansluitend onderwijs op dit gebied. Via ons acquisitiebeleid zijn nieuwe bedrijven in Arnhem gehuisvest, maar zijn ook Arnhemse bedrijven behouden voor de stad. Met de regio wordt gewerkt aan gemeenschappelijke doelen als bruisende binnensteden, Circulaire economie en campusontwikkeling.

Uiteraard wordt op economisch gebied intensief samengewerkt in de regio, met Nijmegen, met regio Food Valley en met onze burens in NordrheinWestfalen. Ook de samenwerking met en tussen regionale onderwijsinstellingen als HAN, ArtEZ, Van Hall Larenstein, Radboud Universiteit en Wageningen University & Research is belangrijk voor structuurversterking van de economie.

Aantrekkelijk vestigingsklimaat

Het regionale plan Werklocaties is vastgesteld door de provincie. De vervolgstappen in het proces, instellen voorzienbaarheid en voorbereiden ruimtelijke inpassing, zijn ingezet. Deze afspraken moeten leiden tot een betere verhouding in kwaliteit van aanbod van bedrijfskavels.

Een aantrekkelijk vestigingsklimaat betekent ook voldoende woningaanbod voor studenten en expats. Dit aanbod is in 2018 verder versterkt.

Samen met de ondernemers in de stad wordt gewerkt aan ontwikkeling en uitvoer van initiatieven die bij ondernemers leven. Belangrijk is dat de vraag van ondernemers voorop staat.

Met grote bedrijfskoepels in de stad is gestart met het ontwikkelen van een gezamenlijke aanpak rond energiemaatregelen en energietransitie. Naar verwachting zal dit in 2019 uitgerold kunnen gaan worden. Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen is in 2018 gestart met een initiatief tot vergroenen van de entrees van de open bedrijventerreinen in Arnhem. Deze entrees zijn gesitueerd op gemeentegrond maar voor de ondernemers belangrijke punten die een eerste indruk achterlaten van 'hun' bedrijventerrein. In 2019 wordt dit initiatief uitgevoerd.

Verstevinging aantrekkingskracht voorzieningenniveau binnenstad en Transformatie binnenstad tot aantrekkelijke compacte stad

Er wordt continu ingezet om de aantrekkingskracht en het voorzieningenniveau in de binnenstad te versterken. De transformatie van de binnenstad is nog steeds in volle gang. Voorbeelden hiervan zijn: Transformatie Korenkwartier (aankoop van twee panden met voorkeursrecht, ontwikkeling van de Korenbeurs en de inzet van een matchmaker en een gebiedsconciërge), appartementen Bartok, de verschillende projecten in de Zuidelijke Binnenstad (de kavels aan de Rodenburgstraat, de tender aan de Nieuwstraat, Trans, corridor Nieuwstraat naar de Rijnkade), het terugbrengen van de Sint Jansbeek in de binnenstad en de verkeersafwikkeling bij de Blauwe Golven. Filmtheater Focus is afgerond, de Eusebiuskerk nadert voltooiing en heeft nieuwe verlichting en de toren is grotendeels uit de steigers, en de ver- en nieuwbouw van concertgebouw Musis is afgerond. Het Gele Rijdersplein krijgt toekomstperspectief door de transformatie naar tegelijk een plek met ruimte voor reuring (westzijde) en een luwteplek met ruimte voor wonen, werken en verblijven (oostzijde). Ook is gestart met de plannen voor de vergroening van het plein.

De binnenstad wordt naast een plek om te winkelen steeds meer een plek om te ontmoeten, te wonen en te werken. In 2018 is verder gewerkt aan de transformatie van kantoren naar woningen, de vergroening van de binnenstad, en zijn de stepping stones en verbindingen met de schil rondom de binnenstad versterkt (bijvoorbeeld de Rijnkade). In de aanloopgebieden van de stad is een transformatie naar een aantrekkelijke mix van diverse maatschappelijke, culturele en creatieve functies. Er wordt samenwerking gezocht in de Lauwersgrachtalliantie, er is duurzame versterking van het georganiseerd vermogen in de stad (Platform Binnenstad Arnhem (PBA), Citymarketing), de beeldbepalende (culturele) evenementen (Bridge to Liberation, Fashion en Design festival, Innovate) zijn verstevigd, Musis is heropend, Rozet is door ontwikkeld en er zijn plannen voor het Museum Arnhem gemaakt. Met PBA is gewerkt aan het vergroten van het ondernemerschap en het gastvrijheidsniveau in de binnenstad (de 7-straatjes dienen daarbij als mooi voorbeeld). Daarnaast heeft een aantal vernieuwende horecaconcepten (Grand cru-beleid uit de Horecavisie) zich gevestigd in de binnenstad van Arnhem. In 2018 is de warenmarkt verzelfstandigd in een stichting die zich voorbereid op een mogelijke verplaatsing naar het gebied rondom de Eusebius, waardoor de warenmarkt en de binnenstad steviger verbonden kunnen worden. Zo zijn cultuur en evenementen dragers van de binnenstad als place to meet en wordt deze transformatie samen met de stakeholders gerealiseerd. Er is sprake van een groei van het aantal bezoekers per week (2017 348.000).

Bereikbaarheid is een belangrijke voorwaarde voor een economisch vitale en aantrekkelijke binnenstad. Via het programma Binnenstad Binnen Bereik, dat in 2018 is uitgewerkt in een concreet uitvoeringsprogramma, wordt de binnenstad toegankelijker en gastvrij voor bezoekers. Zo is de Markt op 16 december 2018 opengesteld voor parkeren tijdens Winter Arnhem.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

[17A26 Circulaire economie](#)

In het nieuwe coalitieakkoord aangegeven dat de gemeente in wil zetten op meer lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. Hierin komt ook het aspect werkgelegenheid aan de orde. Daarnaast werkt de gemeente samen met de Provincie en de regio, inclusief The Economic Board op het gebied van Circulaire Economie waarbij de regio de focus legt op:

- inkoop bij Grond Weg en Waterbouw zo circulair mogelijk;
- bouw en urban mining;
- bedrijfsafval;
- bedrijven stimuleren en faciliteren om hun product en/of bedrijfsproces zo circulair mogelijk te maken.

In al deze accenten speelt werkgelegenheid een belangrijke rol.

[17A49 Extra middelen voor accountmanagement](#)

In 2018 is door de nieuwe coalitie het begrip 'Van Bedrijven Weten' geïntroduceerd. In de relatie naar bedrijven moet, voor een optimale dienstverlening, veel meer de vraag centraal staan en de mogelijkheden voor bedrijven drempels weg te nemen. In 2018 is gestart met het bepalen van de richting van 'Van Bedrijven Weten'. De middelen zijn nog niet uitgegeven in 2018 en zijn doorgeschoven naar 2019 om een bijdrage te leveren aan de uitvoering van 'Van Bedrijven Weten'.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Facility Point
Euregio RijnWaal
GO Arnhem Nijmegen City Region

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

- Ondernemers(verenigingen);
- Vastgoedeigenaren;
- Bemiddelende en belangenorganisaties;
- Winkeliersverenigingen;
- Brancheverenigingen;
- Onderwijs- en kennisinstellingen;
- Intergemeentelijk overleg Werklocaties;
- Regionaal Portefeuillehoudersoverleg;
- Economic Board.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening	Begroting 2018		Rekening	Afwijking
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	
Middelen					
Lasten	-5.981	-5.213	-6.240	-6.541	-301
Baten	909	492	444	887	442
Saldo lasten en baten	-5.073	-4.721	-5.796	-5.654	142
Toevoegingen aan reserves	-332	0	0	-462	-462
Onttrekkingen aan reserves	181	173	613	593	-20
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-151	173	613	131	-482
Gerealiseerd resultaat	-5.224	-4.548	-5.182	-5.523	-340

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-301	N			
Vitale economie	-137	N	In 2018 is binnen het programma Vitale Economie vooral ingezet op planvorming voor de komende jaren, ambities vormgeven en programmalijnen neerzetten. Dit heeft financieel geleid tot meer kosten op eigen uren beleidscapaciteit (nadeel € 359.000) en minder uitgaven op de programmabudgetten (voordeel € 222.000).	I	AR
Baten	442	V			
Economie algemeen	256	V	In 2018 zijn extra baten ontvangen, waarvoor in de komende jaren (met name 2019) extra kosten zullen optreden. Deze baten worden aan de BR SEF en de BR Evenementen toegevoegd om ze de komende jaren, conform plannen, uit te geven. Het gaat met name om baten in het kader van Regionaal Programma Werklocaties (€ 58.000), Vergroenen bedrijventerreinen (€ 50.000), Bijdrage evenementenbudget (€ 65.000).	I	BR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren voor dit programma zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Indicator	Jaar	Score	Toelichting	Bron
Demografische druk	2018	58,3	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar (%).	CBS - Bevolkingsstatistiek
Banen	2017	949,3	Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.	LISA
Vestigingen	2017	137,7	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.	LISA
Funciemenging	2017	58,1	De funciemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).	LISA

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

- Regionaal Programma Werklocaties;
- Voortgang relatiebeheer, ondernemersdienstverlening en acquisitiebeleid;
- Verruiming winkeltijden;
- WK BMX 2021 en WK Volleybal Vrouwen 2022;
- 2 update regionale investeringsagenda Arnhem-Nijmegen; <https://ris.ibabs.eu/raad-arnhem/list/ec16a63e-2895-4667-b26f-e1bf1063a407/932c2338-b917-4ff0-96b5-9fad1d1427e9/1c6c6c95-17f8-4544-bac3-2fb2d8eb23a1/>;
<https://ris.ibabs.eu/raad-arnhem/list/ec16a63e-2895-4667-b26f-e1bf1063a407/932c2338-b917-4ff0-96b5-9fad1d1427e9/f83e3bf7-44c5-497e-ae40-0c56d79e9e59/>;
- Voortzetting samenwerkingsverband Arnhem Studiestad;
- 75 jaar Slag om Arnhem.

Actuele beleidskaders

- Economische Koers Arnhem (2016);
- Investeringsagenda Arnhem-Nijmegen (2016);
- Evenementenbeleid (2015);
- [Visie op transformatie \(2015\)](#);
- [Detailhandelsvisie \(2016\)](#);
- [Horecavisie \(2016\)](#);
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020 (2016);
- [New Energy made in Arnhem \(2015\)](#);
- [Visie 'Arnhemse Binnenstad' \(2015\)](#);
- [Standplaatsenbeleid \(2016\)](#).

Portefeuillehouders

Naam

Ahmed Marcouch
Hans de Vroome
Jan van Dellen

R4 Educatie

Het principe van wijksturing is ook voor het programma Educatie leidend. De geformuleerde ambities bieden houvast aan de teams Leefomgeving bij invulling van het educatieve aanbod in de wijken, afgestemd op de behoeften van wijkbewoners. Arnhem heeft het ontwikkelrecht voor peuters vanaf 2 jaar gerealiseerd en streeft naar passend onderwijs zo dicht mogelijk bij huis. Ingezet wordt op het bestrijden van taalachterstanden en voortijdige schooluitval. Dit in nauwe samenwerking met wijkteams, scholen en andere wijkvoorzieningen. Een bovenwettelijk onderwijsaanbod wordt samen met onderwijspartners ingevuld: schoolzwemmen en natuureducatie. Volwasseneneducatie richt zich samen met de regiogemeenten in belangrijke mate op het tegengaan van laaggeletterdheid.

Wat wilden we bereiken

Onderwijsbeleid en leerlingzaken

- Ervoor zorgen dat de schoolloopbaan van kinderen en jongeren in de stad soepel en zonder grote breukmomenten - in een doorgaande leerlijn - verloopt.
- Met het ontwikkelrecht voor peuters de voorschoolse ontwikkeling van peuters intensief ondersteunen.
- Problemen in de ontwikkeling van jonge kinderen vroegtijdig signaleren en zo licht mogelijk passende jeugdhulp inzetten (passende kinderopvang).
- Samenwerking van peuterspeelzalen en basisscholen met andere wijkgebonden voorzieningen voor (jonge) kinderen.
- Een kwalitatief goed en zoveel mogelijk thuisnabij aanbod van onderwijs, in onderwijsgebouwen van goede kwaliteit en met passende zorg en ondersteuning voor de kinderen die dat nodig hebben.
- Onderwijsachterstanden bij kinderen tegengaan door activiteiten die helpen taal- en ontwikkelingsachterstanden bij (jonge) kinderen te voorkomen en te bestrijden.
- De algemene en specialistische zorg voor kinderen en jongeren waarvoor de gemeente verantwoordelijk is, is afgestemd op de zorg die vanuit het onderwijs aan leerlingen wordt geboden.
- Voorkomen en bestrijden van voortijdige schooluitval in samenwerking met Sociale wijkteams en scholen, zodat jongeren een startkwalificatie behalen en goed voorbereid kunnen instromen op de arbeidsmarkt.

Volwasseneneducatie

De lokale aanpak van laaggeletterdheid en leesbevordering wordt doorontwikkeld om het aantal laaggeletterden in Arnhem te verminderen. Arnhem is daarbij aangesloten op het landelijke actieplan 'Tel mee met Taal'. Bij de lokale aanpak wordt aansluiting gezocht met het sociale domein (wijkteams) voorschoolse instellingen en scholen. Hierbij wordt ook geëxperimenteerd met informele educatie (inzet van vrijwilligers) in de wijken.

Natuur- en milieueducatie, educatie over duurzaamheid, klimaatadaptatie, voedsel, gezondheid

Stichting Natuurcentrum Arnhem ondersteunt de ontwikkeling van de duurzame samenleving door informatie, lessen en cursussen op het gebied van natuur- en milieueducatie, duurzaamheid, klimaatadaptatie, voedsel en gezondheid.

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Bevorderen inzet op flexibele arrangementen in combinatie met werken en leren voor zowel jeugdigen als volwassenen	V03
In samenwerking met scholen en ketenpartners worden arrangementen ingericht.	
Overeenkomst met schoolbesturen over overdracht onderwijshuisvesting	
Het Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs (IHP PO) is in uitvoering.	
Capaciteit gymlokalen primair inzetten voor bewegingsonderwijs	
Dit wordt uitgevoerd conform de opdracht aan het sportbedrijf.	
Geschikte gymlokalen voor breder gebruik	
Gymlokalen worden naast onderwijs ingezet voor sport.	
Voorschools aanbod op maat voor alle peuters	
Op alle gesubsidieerde voorschoolse locaties zijn alle peuters (dus ook met taalachterstand en/ of specifieke ondersteuningsbehoefte/ jeugdhulp) welkom. Het aanbod sluit aan op de behoefte van peuters.	
Bestrijden onderwijsachterstanden, schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten	V03; V04
Met programma's voor- en voerschoolse educatie, het stimuleren van ouderbetrokkenheid, centrale opvang van nieuwkomers, schakelklassen en activiteiten als Zomerschool, Weekendschool wordt hier actief op ingezet. Zowel in de uitvoering van Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC), Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL) als lokaal Voortijdig schoolverlaten-beleid (VSV) wordt hieraan gewerkt.	

Verhogen deelname volwassenen aan taalbevorderende activiteiten	V03	
Het aanbod van educatietrajecten voor volwassenen is uitgebreid.		
Versterken aansluiting onderwijs en zorg.	V04	
Er wordt ingezet op het verkleinen van 'het grijze gebied' tussen onderwijs en jeugdhulp.		
Bijdrage aan de Inclusie-agenda 2018-2021	V05	
Inclusief handelen is een aandachtspunt binnen educatie.		
Bestrijden van uitsluiting en intolerantie	V05	
Door actief in te zetten op het vergroten van onderwijskansen van kinderen en het realiseren van passende kinderopvang wordt hieraan gewerkt.		
Voldoende duurzame, gezonde en efficiënte schoolgebouwen, verspreid over de stad		
Dit is onderdeel van Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs en Voortgezet speciaal onderwijs (IHP PO en Vso).		
Voldoende en kwalitatief goede gymlokalen voor bewegingsonderwijs		
Er is een analyse uitgevoerd. Hieruit blijkt dat voldoende gymlokalen beschikbaar zijn.		
Alle peuters nemen deel aan voorschoolse educatie		
Het bereik van VVE- peuters is 97% in het derde kwartaal 2018.		
Alle jongeren tot 23 jaar behalen een startkwalificatie		
Het streven is zoveel mogelijk jongeren een startkwalificatie te laten behalen. Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL) en Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC) werken continu aan het bevorderen van deze doelstelling.		
Laaggeletterdheid doelgericht tegengaan		
Gemeente Arnhem heeft samen met, en als partner in het kernteam laaggeletterdheid Arnhem, een plan gemaakt om gezamenlijk en gericht laaggeletterdheid in Arnhem tegen te gaan. Uitvoering is gestart in 2018 en loopt door tot 2020.		

Wat hebben we gedaan

Onderwijsbeleid en leerlingzaken

Het voorschools aanbod - op grond van de subsidieregeling Voorschools Aanbod - is breed in de stad beschikbaar. Daarmee wordt bijgedragen aan opvang en educatie van (jonge) peuters.

Op 46 voorschoolse locaties in de stad is het Ontwikkelrecht ingevoerd en daarmee kunnen alle 2-jarigen in de stad gebruik maken van een voorschools aanbod van minimaal 12 uur. Dit draagt bij aan vroegtijdig signaleren van taal/ontwikkelingsachterstanden.

Vanaf 1 november 2018 is hier ook Passende Kinderopvang ingevoerd. Vanuit de inclusie gedachte is ieder kind welkom op de reguliere opvang en de jeugdhulp komt daar naar het kind toe, in plaats van andersom.

Activiteiten ter bestrijding van onderwijsachterstanden zijn in 2018 voortgezet: schakelklassen en opvang van nieuwkomers, Zomer- en Weekendschool en verlengde schooldagactiviteiten. Er is duidelijkheid gekomen over het perspectief voor de rijksbijdrage Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vanaf 2019.

Een aantal lopende activiteiten in het kader van het lokaal en regionale Voortijdig Schoolverlaten-programma is voortgezet in 2018. Enkele nieuwe initiatieven zijn in gang gezet en lopen door in 2019. Aanvullend op het behalen van een startkwalificatie is ingezet op een sluitende overgang van school naar werk voor jongeren in een kwetsbare positie.

Met betrekking tot de aansluiting van onderwijs en jeugdhulp is onderzocht welke knelpunten er zijn. Een aantal dilemma's is benoemd in samenwerking met het onderwijsveld en Sociale wijkteams.

De Gemeenschappelijke Regeling voor Onderwijszaken (GRO) is opgeheven. Het Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL) is structureel ondergebracht bij de MGR (Modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland).

Volwasseneneducatie

Voor de uitvoering van de Wet Educatie Beroepsonderwijs is in samenwerking met de gemeenten in de arbeidsmarktregio voorzien in een aanbod aan educatievoorzieningen. Hiervoor is subsidie verstrekt aan zowel formele als non-formele aanbieders van volwasseneneducatie.

Op lokaal niveau is samengewerkt met, en als partner in, het kernteam laaggeletterdheid Arnhem. Gezamenlijk is een plan ontwikkeld om laaggeletterdheid tegen te gaan, waarbij de nadruk ligt op het bereiken en ondersteunen van inwoners met Nederlands als moedertaal. Er zijn vier actielijnen uitgezet, die aansluiten bij het landelijk actieprogramma Taal voor het leven: bekendheid en bewustwording; signalering en toeleiding; aanbod; monitoring.

Via de partners in het kernteam (Rijnstad, Stichting PAS, Rozet Arnhem, Rijn IJssel, Stichting Lezen en Schrijven, teams Leefomgeving) is samenwerking gezocht met organisaties in het onderwijs en het sociale domein.

Natuur- en milieueducatie, educatie over duurzaamheid, klimaatadaptatie, voedsel, gezondheid

Er is met Stichting Natuurcentrum Arnhem een opdracht inclusief prestatie-indicatoren overeen gekomen voor de periode 2017 -2020 en hebben daarvoor een subsidie beschikbaar gesteld. Daarmee ontwikkelt Natuurcentrum Arnhem een aanbod aan alle basisscholen en andere geïnteresseerde Arnhemmers van lessen en cursussen op het gebied van natuur- en milieueducatie, duurzaamheid, klimaatadaptatie, voedsel en gezondheid.

Natuurcentrum Arnhem exploiteert daarmee ook duurzaam (SKAL-gecertificeerd) twee educatieve voor iedereen toegankelijke stadsboerderijen, ondersteunt stadsbreed buurt- en wijkinitiatieven rondom natuur en (sociale) duurzaamheid en biedt beschermde werk- en stageplekken voor vrijwilligers, studenten en mensen in een sociaal-economisch kwetsbare positie.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

[17A35g Effectieve aanpak laaggeletterden](#)

De raad is op 28 augustus 2018 [per brief](#) geïnformeerd over de uitvoering van het amendement.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

- Sociale wijkteams;
- RBL/RMC (onderdeel van MGR);
- Onderwijsinstellingen;
- Stichting PAS;
- De Samenwerkingsverbanden po en vo;
- Rozet Arnhem;
- Rijnstad;
- Rijn IJssel;
- Natuurcentrum Arnhem.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	Afwijking
Middelen					
Lasten	-23.783	-19.165	-18.160	-18.747	-587
Baten	5.452	4.531	2.287	3.409	1.122
Saldo lasten en baten	-18.331	-14.634	-15.873	-15.338	535
Toevoegingen aan reserves	-8.640	-6.255	-15.850	-17.379	-1.529
Onttrekkingen aan reserves	3.746	7.286	8.252	9.024	772
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-4.894	1.031	-7.598	-8.355	-757
Gerealiseerd resultaat	-23.225	-13.603	-23.471	-23.693	168

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-587	N			
Voortijdig schoolverlaten en Laaggeletterdheid	-710	N	Binnen het beleidsveld educatie zijn de Niet bestede middelen van Laaggeletterdheid en Voortijdig schoolverlaten over 2018 op het stedelijk programma geboekt terwijl deze onderdelen binnen de wijkprogramma's zijn begroot. Dit heeft geleid tot een nadeel op het stedelijk programma en een voordeel op de wijkprogramma's.	I	AR
Onderwijsachterstanden-beleid	-400	N	Door hogere uitgaven en subsidieafrekeningen uit voorgaande jaren is een nadeel ontstaan. Dit nadeel wordt deels gecompenseerd door een opname uit gereserveerde Rijksmiddelen en deels uit de financiële ruimte binnen de wijkprogramma's.	I	AR
Volwasseneneducatie	-178	N	Het nadeel op Volwasseneneducatie wordt gecompenseerd door een opname uit gereserveerde Rijksmiddelen.	I	AR
Voor- en vroegschoolsonderwijs	687	V	Vanwege budgetoverheveling uit 2017 en vanwege minder gebruik van Ontwikkelrecht (onder andere door het aantrekken van de economie) is er een voordeel ontstaan op dit budget. Dit voordeel compenseert het nadeel dat op dit onderwerp op de wijken is ontstaan als gevolg van het boeken van kosten op de wijkprogramma's terwijl de begroting op het stedelijk programma staat.	I	AR
Inzet beleidsuren	-319	N	Er zijn meer beleidsuren ingezet op Educatie dan begroot.	I	AR
Onderwijshuisvesting, kapitaallasten	1.000	V	Dit budget is dit jaar niet besteed. Dit is begroot ter dekking van toekomstige kapitaallasten onderwijshuisvesting en wordt daarom verrekend met de BR Onderwijshuisvesting kapitaallasten.	S	BR
Onderwijshuisvesting, onderhoud en exploitatie	-220	N	Nadeel op exploitatiekosten Multifunctionele centra (MFC's) en andere onderwijshuisvesting. Wordt gecompenseerd door hogere baten.	I	BR

Baten	1.122	V			
Rijksmiddelen Educatie	336	V	Het voordeel is ontstaan als gevolg van opnames van gereserveerde Rijksmiddelen ter compensatie van hogere lasten op het Onderwijsachterstandenbeleid en op Volwasseneneducatie en uit overige baten.	I	AR
Subsidieafrekeningen Educatie	167	V	Dit voordeel is ontstaan als gevolg van afrekeningen (terugbetalingen) van verleende subsidies uit voorgaande jaren.	I	AR
Onderwijshuisvesting, doorbelaste kosten	404	V	Voordeel op doorbelaste kosten van schoolgebouwen en Multifunctionele centra (MFC's). Hier staan ook hogere kosten tegenover.	I	BR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren voor dit programma zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Indicator	Jaar	Score	Toelichting	Bron
Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	2016	2,5	Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12 - Ingrado 23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat (%). De cijfers van DUO hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2017" staat voor schooljaar "2017/2018".	
Absoluut verzuim	2017	0,51	Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2017" staat voor schooljaar "2016/2017".	Ingrado
Relatief verzuim	2017	27,45	Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2017" staat voor schooljaar "2016/2017".	Ingrado

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

- Jaarlijks uitvoeringsplan Integraal Huisvestingsplan primair onderwijs;
- Nieuw gemeentelijk plan Onderwijsachterstanden (2018-2021);
- Vervolg Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre;
- Vervolg Regionaal educatieplan Midden-Gelderland 2015-2017 (volwasseneneducatie).

Actuele beleidskaders

- Visie op het jonge kind in Arnhem, de praktijk (2013);
- Nota Integrale Kindcentra (2016);
- Regionaal educatieplan Midden-Gelderland 2015-2017.

Portefeuillehouders

Naam

Roeland van der Zee
Hans de Vroome

R5 Cultuur, recreatie en sport

Arnhem is een creatieve en levendige stad met een gevarieerd aanbod aan (top)cultuur en evenementen, sportfaciliteiten en recreatief groen. Creatieve innovatie krijgt in Arnhem ruim baan. Arnhem wil hierbij de identiteit en eigenheid van Arnhem versterken, zowel landelijk als regionaal. Cultuurhistorie zoals Market Garden en het Arnhemse erfgoed spelen hierbij een grote rol. Arnhem als groene stad met haar unieke ligging aan de Rijn geeft prioriteit aan speel- en ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken, buurtgroen en dierenwelzijn. Arnhem stimuleert sport en beweging zowel topsport als sport in de wijken.

Wat wilden we bereiken

Sport

In 2018 waren de pijlers van het sportbeleid: stimuleren van een gezonde leefstijl, stimuleren van sporten in de wijken, sportevenementen en bedrijfssport. Daarnaast was inzet beoogd op energiebesparende maatregelen van accommodaties.

Cultuur

In 2018 is verder geïnvesteerd in een aantrekkelijk culturaanbod, het creatieve klimaat in de stad en de positionering van Arnhem als cultuurstad. Kunst en cultuur zijn, naast de eigen intrinsieke waarde, zowel een waardevermeerderaar als ook kapitaal voor een vitale, krachtige stad en regio. Met de afspraken in het coalitieakkoord over onder andere Museum Arnhem en het Stadstheater/ Lauwersgracht Alliantie wordt hier verder invulling aan gegeven. In regionaal verband is door Arnhem en Nijmegen, samen met de provincie Gelderland en beide cultuurnetwerken (CNA en CNN) gewerkt aan een gezamenlijke cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen. Dit is op 1 november 2018 ingediend bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Onderdeel hiervan vormt een aantal proeftuinen waaraan in 2019 en 2020 wordt gewerkt in de aanloop naar de nieuwe landelijke cultuurperiode.

Erfgoed

Het Arnhems Erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.

Groen

Arnhem heeft veel waardevol groen. Groen levert een bijdrage aan de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de stad en zorgt voor een relatief goed stadsklimaat. Het beleid is erop gericht dat de ontwikkeling en het behoud van vitaal groen samengaan met stedelijke herstructurering, nieuwbouw en gebruik.

Spelen

Kinderen moeten veilig buiten kunnen spelen. Het beleid is gericht op behoud van 10% (groene) veilige gebruikruimte en, waar mogelijk, grote natuurlijke speel- en ontmoetingsruimten voor alle leeftijden in wijken.

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderingen
Ver- en nieuwbouw van concertgebouw Muis	
De opening van het vernieuwde Muis heeft in januari 2018 plaatsgevonden door koningin Maxima. Er is ingezet op een brede muziekprogrammering onder andere in samenwerking met Luxor Live. Er is sprake van stijgende bezoekersaantallen.	●
Ontwikkeling Lauwersgracht Alliantie i.r.t. toekomst Stadstheater	
Na de afspraken in het coalitieakkoord is door de drie partners uit de Lauwersgrachtalliantie - Muis & Stadstheater Arnhem, Toneelgroep Oostpool en Introdans - intensief gewerkt aan een verdiepingsslag in het onderzoek naar de wenselijkheid en haalbaarheid van verdergaande samenwerking en samenwonen. Dit wordt begin 2019 voorgelegd aan college en raad (inclusief vervolgstappen).	●
Nieuwbouw Focus Filmtheater op Kerkplein in 2018	
De opening van de nieuwbouw van Focus Filmtheater heeft in juni 2018 plaatsgevonden. De nieuwe huisvesting met uitbreiding van zalen heeft geleid tot meer bezoekers dan verwacht en levert een belangrijke impuls aan dit deel van de binnenstad.	●
Doorontwikkeling Rozet	
Met de stichting Rozet is met ingang van 1 januari 2018 één subsidierelatie, gebaseerd op het strategisch plan 2018-2020 'Rozet: springplank van de stad'. In 2019 vindt onder andere evaluatie van de strategie en organisatieontwerp plaats, evenals onderzoek naar toekomstige juridische structuur.	●
Groot mode-evenement in 2018	
In de zomer van 2018 heeft de eerste editie van State of Fashion plaatsgevonden. Dit is inhoudelijk goed ontvangen, heeft circa 25.000 bezoekers getrokken en met een klein positief resultaat afgerond.	●

Behouden en versterken van aanwezige cultuurhistorische waarden

Onderdeel van het reguliere werk. Voor versterking van cultuurhistorische waarden is bijvoorbeeld input gegeven op het Masterplan Stadsblokken-Meinerswijk fase 2 en de visie Slijpbeek/de Hes en is een herbestemmingsonderzoek voor fort Westervoort uitgevoerd. Dit onderzoek gaat naast herbestemming ook uit van een scenario voor versterking van de aanwezige waarden.

Gezonde leefstijl met sport stimuleren

De inzet van leefstijlcoaches is uitgebreid. In 2018 is gestart om de aanpak vanuit sport en publieke gezondheid rond het stimuleren van een gezonde leefstijl gezamenlijk op te pakken.

Sporten in de wijk en in de openbare ruimte stimuleren

De quick wins en de mogelijkheden voor sporten in de openbare ruimte zijn in kaart gebracht door het Mulierinstituut. Aan de hand van dit onderzoek wordt op het moment een inventarisatie gemaakt van waar het meest behoefte is aan aanpassing in de openbare ruimte en waar deze het meeste effect sorteren. Daarnaast zijn er in 2018 meerdere voorzieningen gerealiseerd, waaronder de buitenfitness in Vredenburg. Bankjes, fitnessstoelstoelen en verlichting zijn in een groene setting aangelegd bij de Vredenburg door waar ook veel ouderen van De Petersborg gebruik kunnen maken van de nieuwe voorziening. Om een ruim aanbod aan sport- en beweegarrangementen in de stadsparken en openbare ruimte te realiseren is in 2018 in samenwerking met de wijken, sportverenigingen en sportaanbieders een voorzichtig begin gemaakt met het realiseren van enkele pilots.

Sportevenementen en bedrijfssport bevorderen

V01

2018 was een druk jaar wat betreft sportevenementen, met onder andere de Boels Ladies Tour, Rush Hour, een Marathon op natuurijs, het WK Zitvolleybal en het WK Inline Skate. Al deze evenementen werden geflankeerd door side events en sportstimuleringsactiviteiten. Daarnaast is op lokaal niveau de Subsidieregeling sport ter stimulering van evenementen volledig benut. Er is een start gemaakt met bevordering van bedrijfssport, gekoppeld aan de European Company Games Arnhem 2021. Hierbij wordt het (Arnhems) bedrijfsleven actief betrokken. De werksportkaart is geïntroduceerd door het sportbedrijf om de bedrijfssport te stimuleren.

Uitbreiding uiterwaardenpark Meinerswijk

Het ontwerpbestemmingsplan wordt in het eerste kwartaal 2019 ter inzage gelegd.

Herbestemming kamp Koningsweg

Het bestemmingsplan is vastgesteld.

Bevordering en verbetering dierenwelzijn

De uitvoeringsagenda is geactualiseerd en geëvalueerd.

Groene hoofdstructuur versterken

De projecten groenfonds 2018 zijn voor een groot deel uitgevoerd, waaronder:

- Versterken laanstructuur Hommelseweg/ Thomas a Kempislaan;
- Groene entree Veluwe ter hoogte van de Waterbergseweg;
- Vergroenen winkelcentrum Presikhaaf;
- Vergroenen Muis hoek Velperplein;
- Versterken biodiversiteit: Het project van Arnhem Zoemt loopt.

Medio 2019 wordt een nieuw beleidsplan bomen (bomenplan) opgesteld.

Verminderen van hitteplekken en stimuleren van stadslandbouw

Met de subsidieregeling voor initiatieven ter vermindering van hitteplekken wordt een beperkte bijdrage geleverd aan het verminderen van de opwarming van de stad.

In alle gemeentelijke openbare ruimte projecten worden zo mogelijk klimaatadaptieve maatregelen genomen. Particulieren worden gestimuleerd tot het nemen van klimaatadaptieve maatregelen. In alle ruimtelijke projecten worden eisen danwel aanbevelingen tot het nemen van klimaatadaptatie maatregelen opgenomen.

Om onze inzet meer te focussen wordt gewerkt aan een actieprogramma.

Uitbreiding van Museum Arnhem op de huidige locatie

V01

Eind december 2018 heeft de gemeenteraad ingestemd met het hervatten van de vernieuwing van het museum op de huidige locatie en het investeringskrediet te verhogen met €7.500.000 (coalitieakkoord).

Verkenning en ontwikkeling culturele versterking tussen Arnhem en Nijmegen.

V01

Voor 1 november 2018 is een cultureelprofiel 025 Arnhem Nijmegen opgeleverd aan ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Dit is gezamenlijk opgesteld door beide cultuurnetwerken (CNA en CNN), de gemeenten Arnhem en Nijmegen en provincie Gelderland. Onderdeel hiervan vormt een aantal proeftuinen waaraan in 2019 en 2020 wordt gewerkt in aanloop naar de nieuwe landelijke cultuurperiode 2021-2024.

Zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed

V01

Cultuurhistorische advisering met betrekking tot behoud en het beleefbaar maken van cultuurhistorie in Stadsblokken-Meinerswijk fase 2 loopt nog steeds; onlangs is op de laatste versie van het masterplan gereageerd. Met betrekking tot behoud en beleefbaarheid wordt ook geadviseerd in projecten zoals de Visie Slijpbeek en De Hes. In een winkelpand in de binnenstad is een historisch plafond gerestaureerd en zichtbaar gemaakt en ook bij de restauratie van het Mozaïek-college zijn bouwkundige waarden met het oog op beleefbaarheid teruggebracht.

Versterken van het groen-blauwe netwerk

V02

Zie voor de toelichting bovengenoemd doel 'Groene hoofdstructuur versterken'.

Klimaatadaptieve stad

V02

De inspanningen die geleverd worden dragen bij met het nationale doel 'klimaatbestendige stad in 2050'. Om onze inzet meer focus te geven, wordt gewerkt aan een actieprogramma.

Bevordering stadslandbouw/regionale voedselvoorziening.	V02	
In 2018 zijn verschillende buurt- en schoolinitiatieven ondersteund in de uitwerking van hun plannen. De inventarisatie van de verduurzaming van onze landbouwgronden is eveneens gestart in overleg met gebruikers en belangenbehartigers.		●
Iedereen sport mee	V05	
2018 was het jaar van het aangepast sporten. In Arnhem heeft onder andere het WK zitvolleybal plaatsgevonden. Daarnaast is het gebruik van de Gelrepas uitgebreid. Ook is er volop gebruik gemaakt van de Subsidieregeling Aangepast sporten.		●
Behoud bossen en parken		
Groot onderhoud van parken en bossen is volgens planning uitgevoerd. Het uitvoeringsprogramma voor de bestrijding van invasieve exoten wordt volgens planning uitgevoerd.		●
Verduurzaming sportaccommodaties	V02	
In het kader van verduurzaming worden de nodige stappen gezet. Bij het planmatig onderhoud zijn bij vijf locaties de verlichtingsarmaturen vervangen door Led-verlichting, op vier locaties zijn zonnepanelen aangebracht en de aansturing van verlichting en temperatuur worden beter gestuurd. Naast deze acties wordt er veel nadrukkelijker gestuurd op basis van gebruik door gebouwbeheersystemen (GBS) waarmee temperatuur, licht ingesteld kunnen worden op de verhuur. Ook huurders/sportverenigingen en sportbedrijf zijn bezig met verduurzaming van hun sportaccommodaties door toepassing van Led-veldverlichting en zonnepanelen.		●
Arnhem positioneren als culturele hoofdstad van Oost-Nederland		
Er is ingezet op duurzame versterking van het culturele klimaat, samenwerking in de Lauwersgracht Alliantie, versteviging van de beeldbepalende culturele evenementen, doorontwikkeling van Rozet, uitbreiding van Museum Arnhem en de samenwerking in 025-verband.		●
Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed		
Zo is in 2018 de wederopbouw in de binnenstad tussen de singels aangewezen als gemeentelijk monument, evenals een deel van het Romeinse castellum in Meinerswijk. Dagelijks wordt geadviseerd op behoud, bescherming en omgang met monumenten en archeologisch erfgoed. Met betrekking tot dat laatste zijn meerdere archeologische projecten uitgevoerd, waaronder opgravingen te huis Klingelbeek en het Coberco-terrein. Er zijn meerdere gebieden geïnventariseerd op mogelijke aanwezigheid van cultuurhistorische waarden, zoals de omgeving van de Westervoortsedijk waar de komende jaren ruimtelijke opgaven liggen. Er is input geleverd voor de herbestemming van het Rembrandttheater en met de Eusebiuskerk wordt nauw samengewerkt in relatie tot de herbestemming. Dit zijn enkele voorbeelden. Ook is input geleverd voor omgang met cultuurhistorie in ruimtelijke instrumenten zoals het bestemmingsplan.		●
Alle Arnhemmers kunnen bewegen en sporten		
Gelrepas aanbod is voldoende en naar aanleiding van het nieuwe collegeakkoord verruimd.		●
Moderne en 'gezonde' sportverenigingen en sportaanbieders		
Om te komen tot maatschappelijke vitale sportverenigingen heeft het sportbedrijf verenigingsondersteuning 2.0 ontwikkeld. Dit is een meer integrale benadering waarbij de verschillende disciplines binnen het sportbedrijf samenwerken in de advisering aan de sportverenigingen.		●
Wat betreft de voetbalverenigingen is er een aantal verenigingen die niet vitaal zijn en leden verliezen. Dit is verder opgepakt in het kader van de Arnhemse voetbalaanpak, met tot nu toe wisselend succes.		●
Voldoende en goede binnen- en buitensportaccommodaties voor diverse doelgroepen		
Er zijn voldoende binnen- en buitensportaccommodaties, in 2018 in de nieuwbouw van een sporthal aan de Bethanienstraat gestart om in de toenemende behoefte voor bewegingsonderwijs te voorzien.		●
Arnhemse openbare ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten		
Zie voor de toelichting bovengenoemd doel 'Sporten in de wijk en in de openbare ruimte stimuleren'.		●
Groen in Arnhem behouden en bevorderen		
Zie voor de toelichting bovengenoemd doel 'Groene hoofdstructuur versterken'.		●
Dierenwelzijn bevorderen		
De Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn is in oktober 2016 vastgesteld in de raad. De agenda bevat actiepunten gericht op het onder de aandacht brengen en verbeteren van het dierenwelzijn in Arnhem. De uitvoeringsagenda is een dynamische agenda en wordt jaarlijks geëvalueerd en geactualiseerd, mede op basis van ontwikkelingen en vragen in de stad.		●
Behoud van 10% groene, veilige speelruimte		
Zie de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen voor de uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden.		●

Wat hebben we gedaan

Sport

2018 was het jaar van sportevenementen, inzet op aangepast sporten en is een start gemaakt met het bevorderen van bedrijfssport. Tevens is inzichtelijk gemaakt wat nodig is om sporten in de openbare ruimte te stimuleren.

Cultuur

Naast de activiteiten benoemd bij de hierboven genoemde prestatiedoelen, is er met partners in de stad en regio gewerkt aan de volgende onderwerpen die zorgen voor duurzame versterking van het culturele klimaat: zo hebben beide provincies positief besloten over het toekomstplan van Het Gelders Orkest en het Orkest van het Oosten om per 1 september 2019 één symfonische voorziening te vormen en daarvoor ook extra middelen beschikbaar te stellen. De samenwerking tussen Jacobiberg en Luxor Live krijgt concreet gestalte, maar partijen hebben meer tijd nodig om PopPlatformArnhem verder te ontwikkelen inclusief de poppodiumfunctie van Willemeen. Een kwaliteitsimpuls voor de lokale media is een belangrijk (raads)onderwerp.

Erfgoed

Cultuurhistorisch erfgoed is beschermd waar kwetsbaarheid dit noodzakelijk maakte. Een omvangrijk project was de aanwijzing van monumenten uit de wederopbouwperiode in de binnenstad. Dit was noodzakelijk vanuit de cultuurhistorische waarde van de objecten, maar ook omdat ruimtelijke dynamiek ervoor zorgde dat steeds meer van dit erfgoed verloren ging. Behalve de wederopbouw is ook de gemeentelijke monumentenprocedure voor het Romeinse fort in Meinerswijk gestart met het oog op de UNESCO werelderfgoednominatie. Naast deze concrete voorbeelden van aanwijzing is behoud ook gerealiseerd via reguliere plantoetsing, vergunningverlening, cultuurhistorische paragrafen in bestemmingsplannen en meerdere archeologische onderzoeken. Met betrekking tot dat laatste geldt de grote opgraving van Huis Klingelbeek als voorbeeld, uitgevoerd door gemeentelijke archeologen. De acht deelnemende gemeenten in het samenwerkingsverband regio-archeologie zijn geadviseerd met betrekking tot archeologische vraagstukken. Algemeen geldt dat door de aantrekkende economie het aantal te behandelen omgevingsvergunningen met erfgoedcomponent flink is toegenomen en het grootste deel van het werk heeft bepaald.

Het beleefbaar maken van cultuurhistorie is vooral opgepakt binnen specifieke projecten. Denk hierbij aan Stadsblokken-Meinerswijk fase 2 met een rijk industrieel verleden en de Visie Slijpbeek waarin de Slijpbeek als cultuurhistorisch element wordt benoemd en benut. Via ondersteuning van de Open Monumentendag, de Dag van de Arnhemse Geschiedenis en Stichting Monuscript (boeken over Arnhemse monumenten), lezingen, presentaties, de ArcheoHotspot en meerdere archeologische rapporten is publieksbereik gerealiseerd. Met betrekking tot publiciteit en kennisdeling is ook samengewerkt met Rozet.

Groen en spelen

Het Groenfonds helpt het groene karakter van de stad versterken. Het fonds wordt ingezet om de doelen uit de Groenvisie 2017 - 2035 te behalen. Het Groenfonds wordt onder meer ingezet voor het herstel van landschapswaarden, het verbinden van de stedelijke hoofdgroenstructuur, voor meer biodiversiteit, voor meer groen om in te bewegen en te recreëren, voor het verminderen van hitteplekken, voor het verminderen van wateroverlast en voor de vervanging van stadslanen. De uitvoeringsagenda groenvisie 2019 is vastgesteld, waarin ook de besteding van het Groenfonds is vastgelegd.

Vergroenen, het stimuleren van stadslandbouw en participatie blijven speerpunten in samenwerking met bewoners, scholen, ondernemers in en om de stad. Voor het ondersteunen van (wijk)initiatieven gericht op het verminderen van hitteplekken en stadslandbouw is een subsidieregeling beschikbaar. In het natuurnetwerk is doorontwikkeling van het uiterwaardenpark Meinerswijk een belangrijk speerpunt. In 2018 is gewerkt aan de uitwerking van het bestemmingsplan wat begin 2019 ter inzage ligt.

In 2018 is veel aandacht uitgegaan naar het behoud van bomen. Besloten is om een nieuw beleidsplan voor bomen (bomenplan) op te stellen samen met de stad waarin ook de evaluatie van de afschaffing van de kapvergunning wordt meegenomen.

De gerealiseerde projecten op het gebied van groen en spelen staan bij de prestaties en in de [paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen](#).

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

[17A52 Rookvrije zones speeltuinen en sportparken](#)

Het amendement wordt tot uitvoering gebracht. Er wordt ingezet op bewustwording bij verenigingen en er wordt overgegaan tot het invoeren van rookvrije zones op gemeentelijke sportparken. Binnensportaccommodaties en binnenbaden zijn al rookvrij. Speeltuinen worden rookvrij gemaakt.

[17A43 Duurzaamheid 3. Groenfonds](#)

Er is structureel € 50.000 gereserveerd voor het Groenfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Sportbedrijf Arnhem
Lingezege

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

- Gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde partijen; rijk, provincie Gelderland, Oost-Nederland, gemeente Nijmegen;
- Gecontracteerde partijen;
- Papendal.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	Afwijking	
Middelen						
Lasten	-65.348	-46.985	-49.111	-49.641	-531	
Baten	24.715	8.669	8.421	9.633	1.213	
Saldo lasten en baten	-40.633	-38.316	-40.690	-40.008	682	
Toevoegingen aan reserves	-4.597	-2.136	-3.906	-4.343	-437	
Onttrekkingen aan reserves	2.931	369	1.812	2.177	365	
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.666	-1.767	-2.094	-2.166	-72	
Gerealiseerd resultaat	-42.299	-40.083	-42.784	-42.175	609	

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-531	N			
Subsidie Sportbedrijf	1.025	V	In 2018 zijn de sporthallen en gymzalen toegewezen aan de diverse wijken. Daarmee is inzichtelijk welke kosten gerealiseerd zijn ten behoeve van sportobjecten per wijk. Het bijbehorende budget is niet verdeeld naar de betreffende wijken. Tegenover dit voordeel staan nadelen in de wijkprogramma's, het resultaat is nihil.	I	AR
Onderhoud sport- en cultuuraccommodaties	-559	N	Er is noodzakelijk extra onderhoud verricht aan diverse sport- en cultuuraccommodaties. De kosten daarvan zijn gedekt uit de BR Vastgoed en doorbelast aan de gebruikers (zie baten). Het resultaat is nihil.	I	BR
Cultuursubsidie MSA	-267	N	Een verschil in het te verlenen subsidiebedrag aan MSA zorgt voor een nadeel bij de lasten, hier staat een voordeel bij de baten tegenover. Het resultaat is nihil.	I	AR
Warmte koude opslag Museum	-220	N	De ondergrondse warmte koude opslag (WKO) bij het museum is in onbalans geraakt (geen juiste verhouding in aan- en afvoer van warm en koud water). De provincie heeft de gemeente verplicht om dit te herstellen. Daartoe is een extra installatie aangebracht. Ook na de renovatie zal van dit WKO systeem gebruik worden gemaakt. Het herstel leidt tot een eenmalig nadeel van € 220.000. Het nadeel wordt gedekt uit de BR Vastgoed.	I	BR
Inzet beleidsuren	-493	N	Er is meer beleidscapaciteit ingezet dan begroot.	I	AR
Baten	1.213	V			
Cultuursubsidie MSA	319	V	Een verschil in het te verlenen subsidiebedrag aan MSA zorgt voor een voordeel bij de baten, hier staat een nadeel bij de lasten tegenover. Het resultaat is nihil. Daarnaast is een vordering op de aannemer m.b.t. extra energielasten 2018 MSA opgenomen. Verwachting is dat deze vordering in 2019 geïnd kan worden.	I	AR
Doorbelasting onderhoud sport- en cultuuraccommodaties	415	V	Er is noodzakelijk extra onderhoud verricht aan diverse sport- en cultuuraccommodaties. De kosten daarvan (zie lasten) zijn verrekend met de BR Vastgoed en doorbelast aan de gebruikers. Het resultaat is nihil.	I	BR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren voor dit programma zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Indicator	Jaar	Score	Toelichting	Bron
Niet-sporters	2016	47,2	Het percentage niet-wekelijks sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.	Gezondheidsmonitor volwassenen (en ouderen), GGD'en, CBS en RIVM

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

- De uitvoeringsagenda groenvisie 2019 is vastgesteld waarin de besteding van het Groenfonds is vastgelegd;
- Het ontwerpbestemmingsplan Meinerswijk is uitgewerkt en wordt in het 1e kwartaal 2019 ter inzage gelegd;
- De uitvoeringsagenda Dierenwelzijn is geëvalueerd en geactualiseerd;
- Besloten is om een nieuw bomenplan op te stellen samen met de stad waarin ook de evaluatie van de afschaffing van de kapvergunning wordt meegenomen.

Actuele beleidskaders

Cultuur

- [Kadernota 'STROOM – cultuurbeleid Arnhem', 2012](#);
- [Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016](#);
- [Evenementenvisie \(2015\)](#).

Sport

- [DE SPORTVISIE \(2011\)](#);
- [Gelders Sportakkoord \(2016\)](#).

Erfgoed

- Erfgoedagenda 2017-2019 (uitvoeringsprogramma via raadsbrief najaar 2017);
- Erfgoedwet (die per 1 juli 2016 de Monumentenwet vervangt en alle erfgoedwetten bundelt);
- Beleidskader provincie Gelderland: 'Cultuur en Erfgoed 2017-2020: beleef het mee!'.

Openbaar groen en recreatie

- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenplan Arnhem;
- Groenvisie 2017-2035;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020 (vastgesteld door de Raad, 2009);
- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen (Raad, 2013).

Portefeuillehouders

Naam

Cathelijne Bouwkamp
Roeland van der Zee
Hans de Vroome
Jan van Dellen

R6 Participatie en Maatschappelijke Ondersteuning

Arnhem richt zich op een sterkere deelname - waar mogelijk geheel op eigen kracht - van alle inwoners aan de samenleving. De wijkgerichte werkwijze is in 2018 verder geïmplementeerd met de focus op een samenhangend aanbod om doorbraak naar werk en meer financiële zelfredzaamheid te bevorderen. De wijkteams spelen hierin een cruciale rol. Arnhem zet in op preventie en vroegsignalering (Vroeg-Eropaf- benadering) en waar nodig waar mogelijk met maatwerkvoorzieningen in de wijk. Het bevorderen van (arbeids)participatie en onderlinge redzaamheid in een wijk wordt steeds meer in samenhang met de wijkprogramma's uitgewerkt. Hierbij spelen burgerinitiatieven, ondersteuning mantelzorg, informele zorg en (vrijwilligers)werk een belangrijke rol om te komen tot een inclusieve samenleving.

Wat wilden we bereiken

Samenkracht en burgerparticipatie

Voor integratie en vluchtelingen was de doelstelling om sociale cohesie te verbeteren door bruggen te slaan tussen alle bevolkingsgroepen en stromingen in Arnhem met als doel dat alle inwoners van Arnhem meedoen. Begrippen als onderling respect en vertrouwen krijgen hierbij specifieke aandacht. Specifiek voor vluchtelingen en statushouders lag de focus op, integratie, huisvesting en sobere opvang en perspectief voor uitgeprocedeerde asielzoekers (waaronder de noodopvang en Bed, Bad, Brood, BBB).

Zorg dichterbij

De veranderopgave Zorg dichterbij heeft de doelstelling dat meer Arnhemmers zorg op maat ontvangen, waarbij de zorg zo licht en dichtbij mogelijk wordt aangeboden (doen wat nodig is). Dit draagt ook bij aan de tweede doelstelling om meer kwetsbare Arnhemmers eerder en langer (zelfstandig) thuis te laten wonen.

De focus lag in 2018 op het intensiveren van preventie en vroegsignalering. Mogelijke problemen van mensen moeten sneller in beeld komen om onnodige inzet van specialistische zorg te voorkomen. Daarnaast lag de focus op het ontwikkelen van meer algemene voorzieningen in de wijk en stimuleren dat deze meer gebruikt gaan worden door inwoners als alternatief voor specialistische zorg. De transformatie van het sociaal domein was gericht om per gebied tot een passend zorgaanbod te komen (preventie, algemene voorzieningen, maatwerkvoorzieningen Wmo, Wet maatschappelijke ondersteuning, en specialistische jeugdhulp).

Participatie

Arnhem wil dat zoveel mogelijk inwoners volwaardig mee kunnen doen, het liefst via reguliere banen waarbij tenminste het minimumloon wordt verdiend. Als dat niet mogelijk is, worden andere vormen van maatschappelijke participatie ingezet. In 2018 werd hiervoor Activerend werk verder doorontwikkeld en ingezet. Scalabor is neergezet als arbeidsontwikkelbedrijf, zodat mensen weer kunnen participeren en waar mogelijk kunnen uitstromen uit de uitkering. Vanuit de [veranderopgave Doorbraak naar Werk](#) wordt gewerkt aan minder mensen langdurig afhankelijk laten zijn van een uitkering.

Om de arbeidsparticipatie te vergroten ontwikkelden de wijkteams en het cluster Werk en Inkomen een nieuwe wijk- en gezinsgerichte aanpak voor mensen in de bijstand.

Om te komen tot een integrale aanpak hebben de wijkteams eveneens toegang tot de instrumenten voor arbeidstoeleiding gekregen.

In 2018 werd €0,5 miljoen in proeftuinen geïnvesteerd. Hiervoor zijn proeftuinen met wijkcoaches in vier wijken ingericht. De wijkgerichte werkwijze is in 2018 verder geïmplementeerd, waarbij inspanningen vanuit de participatiewet, Wmo en jeugdwet worden gebundeld.

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Activerend werk voor inwoners met grote afstand tot de arbeidsmarkt om zich te ontwikkelen tot betaald werk met ondersteuning of vrijwilligerswerk	V03
Gegevens om te staven dat Activerend Werk leidt tot ontwikkeling naar betaald werk (met ondersteuning) of vrijwilligers werk worden ontwikkeld. Wel wordt uit de praktijk gehoord dat inwoners stappen zetten op de participatieladder en dat men via Activerend Werk uitstroomt naar betaald werk of vrijwilligerswerk.	
Inkomensondersteunende voorzieningen voor rechthebbende minima	
Het aantal huishoudens in armoede is toegenomen. Daardoor is meer gebruik gemaakt van diverse voorzieningen en het totaalbudget is overschreden.	
De invloed op de in- en uitstroom beschermingsbewind is en blijft minimaal (wetsvoorstel adviesrecht is nog niet ingediend). Wel is de groei van beschermingsbewind wat afgenomen in vergelijking tot voorgaande jaren.	

Arnhemse kinderen uit minimegezinnen doen mee en hebben toekomstperspectief	V04	
In 2018 is Kansrijk Opgroeien van start gegaan. Daarbij is een begin gemaakt in een aantal gebieden waaronder Noord-Oost, Noord-West, De Laar, CSA en Malburgen. Hier is een integrale aanpak voor bestrijding kinderarmoede op wijkniveau ontwikkeld samen met partners (onder andere scholen, Rijnstad, Sociaal wijkteam, Stichting Leergeld, consultatiebureau, kinderopvang). Ook is het aantal voorzieningen uitgebreid, daar waar het bijdraagt aan de doelen van Kansrijk Opgroeien.		
Arnhemmers zijn financieel zelfredzaam en schuldenvrij	V04	
De activerende schulddienstverlening wordt uitgevoerd door de Sociale wijkteams, Rijnstad en PLANgroep. Het aantal aanmeldingen bij Rijnstad en PLANgroep is in 2017 en 2018 achtergebleven bij de verwachting. Het is niet duidelijk waardoor dit wordt veroorzaakt. Mede daarom heeft de rekenkamer in 2018 een onderzoek in gang gezet naar de effectiviteit en organisatie van de schulddienstverlening.		
Effectieve zorg en ondersteuning op maat en bij voorkeur in de wijk	V04	
Er zijn extra voorzieningen ontwikkeld en ingezet om zo vroeg mogelijk de juiste zorg te kunnen bieden. De uitvoering ervan vindt zo veel mogelijk plaats in de eigen wijk.		
Draagvlak voor integratie vluchtelingen in de Arnhemse samenleving		
In het kader van een inclusieve samenleving zijn bijeenkomsten gehouden. Ook burgerinitiatieven zijn gefaciliteerd, zoals Boost en het Integratiehuis, om draagvlak te creëren voor integratie van vluchtelingen in de Arnhemse samenleving.		
Regionale afspraken Beschermd thuis (beschermd wonen en maatschappelijke opvang) in het geval van decentralisatie naar gemeenten		
De ingangsdatum van de decentralisatie is naar verwachting 1-1-2021. In 2018 is een procesbegeleider aangesteld die als opdracht heeft gekregen een Regioplan Beschermd Thuis op te leveren met daarin een advies over de regionale samenwerking op deze onderdelen. Onderdeel van dit advies is een bestuurlijke verkenning in alle gemeenten van de Regio Centraal Gelderland. Het Regioplan zal in het eerste kwartaal van 2019 worden opgeleverd.		
Bevorderen zelfregie en betrokken netwerk bij aanpak sociale problematiek		
Onder de aandacht en wordt uitgevoerd door onze subsidiepartners op welzijn.		
Bevorderen sociale cohesie	V05	
Dit is één van de speerpunten van het Inclusie-programma en is onderdeel van de verschillende programma's. Zie de verantwoording bij de veranderingopgave Inclusie.		
Sobere opvang van asielzoekers en vluchtelingen		
Sobere opvang is gerealiseerd. Noodopvang Arnhem en de Bed Bad Brood regeling, uitgevoerd door het Stoelenproject, bieden opvang voor uitgeprocedeerde asielzoekers.		
Zo snel mogelijk uitkeringsgerechtigden bewegen naar betaald werk	V03	
De aanpak 'Bemiddelen aan de Poort' is ook in 2018 voortgezet. Aan het eind van 2018 is daarnaast een versnellingssteam ingericht om met een intensieve aanpak inwoners te bewegen richting werk. Resultaten hiervan worden in 2019 zichtbaar.		
Arnhemmers zijn economisch zelfstandig		
Zie de toelichting bij bovenstaand doel 'Arnhemmers zijn financieel zelfredzaam en schuldenvrij'.		
Arnhemmers met een laag inkomen doen mee		
Er wordt goed gebruik gemaakt van de Inkomensondersteunende maatregelen. Daarnaast zijn de vernieuwingen op koers. De pilot dierenartskosten is ontwikkeld en gestart. Kwijtschelding afvalstoffenheffing is gehandhaafd.		
Zorg en ondersteuning op maat en in de wijk		
Zie de toelichting bij bovenstaand doel 'Effectieve zorg en ondersteuning op maat en bij voorkeur in de wijk'.		
Vluchtelingen en statushouders doen mee in de Arnhemse samenleving		
Het kernteam zet onverminderd in op een integrale ondersteuning van statushouders in werk, inkomen en huishouden.		

Wat hebben we gedaan

Samenkracht en burgerparticipatie

Voor asiel en vluchtelingen is er opvang en heeft het kernteam ingezet op integrale ondersteuning. Deze werkwijze heeft succesvolle elementen en wordt de komende periode doorontwikkeld. Ingezet is op een goedwerkende aanpak voor personen met verward gedrag. Vraagstukken vanuit de wijken op het gebied van samenkracht en burgerparticipatie zijn in samenspraak met de teams Leefomgeving opgepakt.

Voor vrouwenopvang wordt ingezet op ambulantisering: hulp bieden in de thuissituatie en daarmee het voorkomen van opvang. Voor maatschappelijke opvang wordt verder ingezet op het verbeteren van de samenwerking tussen alle ketenpartners in de Openbare Geestelijke Gezondheidszorg (OGGz). Doel is opvang te voorkomen. Als opvang toch noodzakelijk is, dan wordt ingezet op zelfredzaamheid en duurzame door- of uitstroom door het bieden van goede nazorg.

Zorg dichterbij

De huidige transformatie van zorg is ten dele succesvol: Sociale wijkteams hebben steeds meer Arnhemmers in beeld. Zo'n 19 % van de Arnhemse inwoners is in beeld bij het sociaal wijkteam. De cliënttevredenheid over de wijkcoaches is hoog blijkt uit het laatste Inwonerstevredenheidsonderzoek (7,3). Er is een daling van de gemiddelde zorgkosten per inwoner. Daarentegen ontvangen meer mensen lichtere vormen van ambulante zorg en stijgen daardoor de kosten.

Tegelijkertijd daalt het volume van de 'zware' specialistische (verblijf)zorg niet. Het aantal plekken voor beschermd wonen en jeugdzorg met verblijf neemt nauwelijks af. Ook zijn extra preventieve en algemene voorzieningen ontwikkeld, maar is er nog weinig vernieuwing in het totale aanbod. Ook zijn er veel zorgaanbieders (meer dan 600), die nog onvoldoende samenwerken met elkaar om de noodzakelijke en gewenste zorg en ondersteuning te bieden. Zie verder de toelichting bij [Veranderopgave Zorg Dichterbij](#).

Participatie

Door de aantrekkende economie is ook in Arnhem het uitkeringsbestand gedaald, van circa 7.600 naar circa 7.300 Participatiewet-uitkeringen. De daling is 3,3 % in 2018. Toch blijft Arnhem achter ten opzichte van vergelijkbare gemeenten. Het percentage van mensen in de bijstand is 11,5% Arnhem versus 8,2% gemiddeld ten opzichte van de benchmark gemeenten.

De instroom in de Participatiewet is gedaald: van 1.501 uitkeringen eind 2017 naar 1.315 uitkeringen (min 12,5%) eind 2018. Deze cijfers zijn positief: steeds meer mensen weten in deze economische gunstige tijden hun economische zelfstandigheid te behouden.

De doelgroep jongeren is met een hoge in- en uitstroom zeer dynamisch. De instroom van statushouders is erg toegenomen de laatste jaren; binnen de doelgroep jongeren is ruim twintig procent statushouder. De uitstroom is eind 2017 licht gedaald van 1.565 naar 1.543 eind 2018 (-1,5%).

In 2018 zijn er circa 1.100 re-integratie trajecten afgesloten. Dit heeft in 50% van de trajecten geleid tot betaald werk, studie, uitstroom naar zelfstandig ondernemerschap of uitstroom Bijstand voor zelfstandigen (BBZ). Er zijn 129 plaatsingen gerealiseerd vanuit de kerngroep doelgroepregister. Dit is ruim hoger dan de taakstelling 2018 (100).

Activerend werk en Scalabor zijn verder doorontwikkeld en operationeel. Per 1 januari 2018 heeft Scalabor de bedrijfsactiviteiten van de Gemeenschappelijke Regeling Presikhaaf Bedrijven overgenomen. De gemeente Arnhem heeft ervoor gekozen om, naast de dienstverlening voor inwoners met een SW indicatie, arbeidsontwikkelingstrajecten in te kopen voor inwoners die onder de Participatiewet vallen. In de eerste helft van het jaar heeft de inkoop en opstart van trajecten bij Scalabor meer tijd ingenomen dan verwacht (zie ook Turap 2). Deze vertraging resulteert in een onderbesteding van € 550.000 op het participatiebudget. De onderbesteding is ingezet ten behoeve van hogere uitgaven op andere re-integratieinstrumenten binnen het participatiebudget (projecten betaald werk, werkervaringsplaatsen, trajectondersteuning, WerkgeversServicepunt).

De ontwikkelingen en resultaten in de veranderopgave Doorbraak naar Werk worden beschreven in [V3 Doorbraak naar werk](#). Daarin staan ook de ontwikkelingen omtrent de wijkgerichte aanpak beschreven.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

[17A38 Geen premiereregeling](#)

De (voorgestelde) premiereregeling is niet ingevoerd, de (voorgestelde) bestemmingsreserve 'Bijstand naar werk' is niet gevormd en de middelen (€ 500.000) zijn behouden voor BUIG.

[17A39 Geld voor kinderen in armoede](#)

De teams Leefomgeving zijn met steun van een projectleider gestart met de wijkgerichte aanpak 'kansrijk opgroeien', in samenwerking met onder meer relevante stichtingen, fondsen en onderwijs. De middelen worden besteed aan het versterken van het huidig aanbod van voorzieningen én aan het ontwikkelen van een wijkspecifiek voorzieningenaanbod.

[17A48 Pilot dierenartskosten voor minima](#)

Er is een pilot opgezet om te onderzoeken of een tegemoetkoming mogelijk is voor minima met betrekking tot dierenartskosten. De raad is begin 2019 geïnformeerd over de start van de pilot.

[17A29 Revolverend fonds voor jongvolwassenen met schulden](#)

In maart 2018 is per raadsbesluit de opdracht gegeven om het fonds in een pilot op basis van casuïstiek vorm te gaan geven en de inrichting ervan uit te werken. Hiervoor is een projectteam samengesteld onder leiding van een projectmanager. Zowel gemeentelijke collega's als externe partners namen hieraan deel.

In juni 2018 is per raadsbrief geïnformeerd over de stappen die in de pilot zijn gezet tot aan de zomerperiode 2018. De pilotfase wordt eind februari 2019 afgerond, waarna het fonds (nu te noemen Jongerenperspectieffonds Arnhem) vanaf maart 2019 definitief van start gaat. Hiervoor is een inrichtingsplan opgesteld, dit is de basis voor de uitvoering door de diverse betrokken partners.

[17A50 Schulden voorkomen](#)

Arnhem is aangesloten op Startpunt Geldzaken. Vrijwilligers van Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) en Humanitas zijn getraind in het gebruik van de geldplannen. Er wordt onderzoek gedaan wat nodig is om mensen met schulden eerder te bereiken en helpen. Met de uitkomst van het onderzoek wordt samen met partners uit de stad een communicatieplan gemaakt en kan het huidige aanbod mogelijk verbeterd of aangepast worden.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Werkvoorziening Midden-Gelderland (Presikhaaf Bedrijven)
GO Arnhem Nijmegen City Region
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Scalabor B.V.

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

Partners uitvoering Participatie

- UWV;
- Werkgeversservicepunt Midden-Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum Activerend Werk;
- Leerwerkloket;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Partners uitvoering Wmo en Jeugdzorg

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Gesubsidieerde welzijnsorganisaties;
- Gecontracteerde zorgaanbieders;
- Zorglokaal.

Partners Asielzoekers en vluchtelingen

- COA (Centraal Opvang orgaan Asielzoekers);
- Vluchtelingenwerk Oost Nederland;
- Platforms 'Arnhem voor Vluchtelingen', 'Welkom in Arnhem', 'Welkom in Elden' en andere vrijwilligers(organisaties).

Partners uitvoering Schulddienstverlening en Armoede (m.n.):

- Stichting Sociale Wijkteams Arnhem;
- Rijnstad;
- PLANGroep;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdsport- en cultuurfonds;
- Arnhemse Dialoog;
- Partners armoedepact.

Partners uitvoering OGGZ

- Veiligheidshuis;
- Politie;
- Zorgpartijen (O)GGZ en verslavingszorg;
- VGGM.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	Afwijking
Middelen					
Lasten	-232.986	-208.560	-217.473	-220.397	-2.924
Baten	123.218	106.792	110.531	116.893	6.362
Saldo lasten en baten	-109.768	-101.768	-106.942	-103.503	3.438
Toevoegingen aan reserves	-22.517	-6.180	-8.260	-13.847	-5.587
Onttrekkingen aan reserves	24.481	17.474	14.054	24.485	10.431
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.964	11.294	5.794	10.638	4.844
Gerealiseerd resultaat	-107.804	-90.474	-101.148	-92.865	8.282

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-2.924	N			
Armoederegelingen	145	V	Het totale resultaat op Armoederegelingen is een nadeel van € 813.000 (€ 513.000 structureel en € 300.000 incidenteel (incidenteel omdat de negatieve indexatie van het armoedebudget vanaf 2019 ongedaan is gemaakt door een verhoging van het armoedebudget)). Het totale tekort bestaat uit een positief resultaat op R6 van € 145.000, een nadeel op de wijkprogramma's van € 1.104.000 (voornamelijk door opneinderegelingen) en een voordeel op de baten in de wijkprogramma's van € 146.000. Het voordeel op stad is ontstaan doordat minder inwoners voor Budgetondersteuning op Maat zijn gemeld. Ook van de opneinderegeling beschermingsbewind is minder gebruikt gemaakt dan verwacht.	S	AR
Aanloopkosten Scalabor	533	V	In 2018 is een budget van circa € 390.000 beschikbaar gesteld voor aanloopkosten Scalabor met dekking uit de BR Noodfonds. De uiteindelijke aanloopkosten in het jaar 2018 komen uit op circa € 40.000. Hierdoor is sprake van een voordeel van ongeveer € 350.000. Daarnaast heeft Scalabor in 2017 een voorlopige subsidie van € 500.000 ontvangen met dekking uit de BR Noodfonds voor (nog te maken) opstartkosten. Deze kosten vallen ook lager uit, waardoor de definitieve subsidie € 320.000 bedraagt en het voordeel uitkomt op € 180.000. Dit leidt tot een incidenteel voordeel van opgeteld circa € 530.000 dat wordt verrekend met de BR noodfonds.	I	BR
Loonkosten Werk & Inkomen	568	V	In verband met de organisatieontwikkeling van het cluster Werk & Inkomen is in 2018 terughoudend omgegaan met het invullen van vacatureruimte. Daarnaast is in 2018 sprake geweest van incidentele dekking vanuit de ESF-subsidie Inclusie. In 2018 heeft dit geresulteerd in een voordeel van circa € 1.000.000 op formatie (saldo op baten en lasten). Het voordeel uit formatie wordt in 2019 ingezet om de kanteling in de werkwijze binnen het Cluster Werk en Inkomen vorm te kunnen geven. Dit bedrag is overgeheveld naar de BR Bedrijfsvoering.	I	BR

BUIG	764	V	Op 1 oktober 2018 heeft het rijk de definitieve BUIG budgetten voor 2018 bekend gemaakt. De budgetten zijn zoals verwacht positief bijgesteld. In Turap 2 was het verwachte tekort ten opzichte van de begroting € 341.000. Het definitieve budget in combinatie met de gerealiseerde uitkeringslasten 2018 en de verwachte vangnetuitkering leiden per saldo tot een tekort van circa € 7,1 miljoen. In de begroting is rekening gehouden met een tekort van € 8,0 miljoen, waardoor een voordeel ontstaat van circa € 900.000 (saldo op baten en lasten).	I	AR
Voorziening dubieuze debiteuren sociale zaken	1.558		Totale debiteurenpost bedraagt € 17,3 mln. Deze post is niet geheel inbaar, waardoor een voorziening noodzakelijk is. Om deze voorziening te bepalen heeft een steekproef plaatsgevonden op het vorderingenbestand. Uiteindelijk bleek een voorziening van 9,0 mio toereikend waardoor ten opzichte van de vorige positie van € 10,6 mln een voordeel op programma R6 gerealiseerd wordt van 1,6mio		
Bijstandsbesluit zelfstandigen	-246	N	Op de regeling Bijstandsbesluit zelfstandigen (BBZ) ontstaat per saldo een tekort van € 200.000 (saldo op baten en lasten). Dit tekort wordt met name veroorzaakt door de kosten voor periodieke uitkeringen die hoger uitvallen dan de vergoeding vanuit het rijk. Daarnaast zijn de baten kapitaalverstrekking lager uitgevallen dan gestelde normering uit de normbatenregeling vanuit het Rijk. Deze normbatenregeling vervalt per 1-1-2019.	I	AR
Kosten SW medewerkers	459	V	De financiering van de SW medewerkers vanuit het Rijk is in de begroting losgekoppeld van de uitgaven. Uit de realisatie 2018 is een incidenteel voordeel van circa € 460.000 ontstaan als gevolg van een lager aantal SW'ers dan waar in de begroting rekening mee is gehouden. De begroting voor loonkosten SW medewerkers wordt jaarlijks herijkt op basis van de meircirculaire van het gemeentefonds. In deze meircirculaire zijn de aantallen SW medewerkers opgenomen zoals door de SW bedrijven wordt aangeleverd (voor 2019 de MGR-module Werkgeverschap SW).	I	AR
Administratieve afwijking	-1.855	N	Voor zowel de Gelrepas als de ESF-subsidie Inclusie geldt dat de baten en lasten voor regiogemeenten niet zijn begroot. In de realisatie leidt dit daarom op zowel de baten als de lasten tot een afwijking. Per saldo is de afwijking op deze onderdelen € 86.000 (saldo van baten en lasten).	I	AR
Beschermd Wonen	-1.831	N	Het nadeel op beschermd wonen wordt grotendeels veroorzaakt door een verschuiving van de persoonsgebonden budgetten naar de Zorg In Natura. Ook wordt een deel van de kosten vergoed door een bijdrage van de regio (zie baten). Een wezenlijke toename van deze vorm van zorg is niet geconstateerd. Dit tekort op Beschermd wonen 2018 bedraagt 5.144, maar wordt voor 1.774 onttrokken aan de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR. Het overige tekort komt ten laste van de Algemene reserve (hier komen we onderaan de lasten op terug, na alle voor- en nadelen die nog wel ten laste of ten gunste van de BR Noodfonds gaan).	S	BR
Zorg in Natura, overig	-360	N	Er is een nadeel gerealiseerd op WMO Zorg in Natura. Dit nadeel wordt voornamelijk veroorzaakt doordat over voorgaande jaren nog declaraties worden uitbetaald. Het nadeel wordt verrekend binnen de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	I	BR

WMO PGB	3.754	V	Het stedelijk budget voor persoonsgebonden budgetten (PGB) heeft voornamelijk betrekking op de regiofunctie die Arnhem heeft in het kader van beschermd wonen. Door de afbouw van de PGB's voor beschermd wonen ontstaat op dit budget een voordeel en op de zorg in natura een nadeel. Het overschot op WMO PGB's 2018 wordt toegevoegd aan de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR
Jeugdzorg Zorg In Natura en PGB	-1.456	N	Er is een nadeel gerealiseerd op Jeugdzorg Zorg in Natura. Dit nadeel wordt voornamelijk veroorzaakt door nabetaling van declaraties over voorgaande jaren. Het nadeel wordt verrekend met de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	I	BR
Jeugdbescherming	174	V	Jeugdbescherming is een specifieke categorie binnen de jeugdzorg en omvat de kosten van de gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming, alsook het meldpunt Veilig Thuis. Ten opzichte van het totale beschikbare budget jeugdbescherming is sprake van een verhoudingsgewijs gering voordeel op Veilig Thuis. Het voordeel wordt toegevoegd aan de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR
Doelgroepenvervoer	128	V	Dit voordeel van 128.000 compenseert de nadelen op de wijken voor een deel. Het nadeel op de wijken is als eerste ontstaan door incidentele afrekeningen over de jaren 2016, 2017 en 2018. Daarnaast zijn de vervoerskosten gestegen door met name een substantiële stijging van het WMO-vervoer en leerlingenvervoer. Tot slot komt de provinciale subsidie, die de BVO DRAN ontvangt en verrekent met de kosten, lager uit dan begroot door herverdeling op basis van het aandeel van Arnhem in de regionale WMO-vervoerskosten.	I	BR
Huishoudelijke hulp	70	V	Dit voordeel compenseert voor een deel het nadeel dat is gerealiseerd op huishoudelijk hulp in de wijken. Door de stijging van het aantal inwoners die huishoudelijke hulp ontvangen, de verhoging van de tarieven en de afbouw van het Rijksbudget is een structureel nadeel ontstaan. Dit wordt verrekend binnen de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR.	S	BR
Budgettaire verschuiving stedelijk-wijkprogramma's	-1.865	N	Er heeft onterecht een verschuiving van budgetten plaatsgevonden tussen stedelijke en wijkprogramma's, waardoor op het stedelijke programma een nadeel is ontstaan. Dit nadeel valt volledig weg tegen voordelen op de wijken.	I	BR
Sociaal Domein subsidies	-302	N	Dit nadeel wordt veroorzaakt door kleine verschillen in subsidies, het bijbehorende budget staat op de wijken. Per saldo is het resultaat nihil.	I	BR
ICT kosten De Connectie	612	V	De totale kosten van De Connectie zijn ten laste van R9 gebracht en niet verdeeld over de programma's. Hierdoor is een voordeel ontstaan in R6, omdat hier een bedrag voor ICT staat begroot.	I	AR
Resultaat vrouwenopvang	133	V	Arnhem vervult ten behoeve van de regio's Centraal Gelderland en Achterhoek de centrumfunctie Vrouwenopvang. Ten opzichte van het budget dat beschikbaar voor de uitvoering van alle regionale en lokale beleidsafspraken, is sprake van een licht voordeel. Het voordeel wordt toegevoegd aan de BR Beschermd en Weerbaar.	I	BR
Burgerinitiatieven sociaal domein	274	V	Het beschikbare budget ten behoeve van burgerinitiatieven is niet volledig uitgenut. Het voordeel wordt toegevoegd aan BR Burgerinitiatieven.	I	BR

AWBZ MO middelen	1.112	V	Het voordeel is behaald doordat een aantal onderzoeken zijn uitgesteld naar 2019 waar budget voor was gereserveerd in 2018. Conform besluit bij Turap-2 zal € 1,1 miljoen van het voordeel aan de BR Noodfonds worden toegevoegd.	I	BR
Beschermde Wonen	-3.370	N	Na alle beschreven voor- en nadelen op het zorgdomein, niet alleen hierboven maar ook bij de baten hieronder en in de wijkprogramma's is de BR Noodfonds voor het deel Zorgdomein uitgeput. Om die reden komt een deel van het tekort Zorgdomein ten laste van de AR. Gezien de grootte van het bedrag is er om praktische redenen voor gekozen om een deel van het reeds hierboven beschreven nadeel op beschermd wonen (daar 1.774 N) hieraan toe te rekenen.	S	AR
Extra inzet project- en interimmanagement voor diverse projecten	-390	N	Er is in 2018 extra inzet PIM geweest ten behoeve van diverse projecten, onder andere ten behoeve van Doorbraak naar werk (Wet banen afspraak, proeftuin Maatwerk, positionering Bureau zelfstandigen, ontwikkelagenda Doorbraak naar werk). Hier staan baten tegenover, het resultaat is per saldo nihil.	I	AR
Inzet beleidsuren	-1.616	N	Er zijn meer uren besteed dan begroot.		

Baten	6.362	V			
Loonkosten Werk & Inkomen	487	V	In verband met de organisatieontwikkeling van het cluster Werk & Inkomen is in 2018 terughoudend omgegaan met het invullen van vacature ruimte. Daarnaast is 2018 sprake geweest van incidentele dekking vanuit de ESF-subsidie Inclusie. In 2018 heeft dit geresulteerd in een voordeel van circa € 1.000.000 op formatie (saldo op baten en lasten). Het voordeel uit formatie wordt in 2019 ingezet om de kanteling in de werkwijze binnen het Cluster Werk en Inkomen vorm te kunnen geven. Deze middelen zijn toegevoegd aan de BR Bedrijfsvoering.	I	BR
BUIG	166	V	Op 1 oktober 2018 heeft het Rijk de definitieve BUIG budgetten voor 2018 bekend gemaakt. De budgetten zijn zoals verwacht positief bijgesteld. In Turap 2 was het verwachte tekort ten opzichte van de begroting € 341.000. Het definitieve budget in combinatie met de gerealiseerde uitkeringslasten 2018 en de verwachte vangnetuitkering leiden per saldo tot een tekort van circa € 7,1 miljoen. In de begroting is rekening gehouden met een tekort van € 8,0 miljoen, waardoor een voordeel ontstaat van circa € 900.000 (saldo op baten en lasten).	I	AR
Bijstandsbesluit zelfstandigen	46	V	Op de regeling Bijstandsbesluit zelfstandigen (BBZ) ontstaat per saldo een tekort van € 200.000 (saldo op baten en lasten). Dit tekort wordt met name veroorzaakt doordat de kosten voor periodieke uitkeringen hoger uitvallen dan de vergoeding vanuit het Rijk. Daarnaast zijn de baten kapitaalverstrekking lager uitgevallen dan gestelde normering uit de normbatenregeling vanuit het Rijk. Deze normbatenregeling vervalt per 1-1-2019.	I	AR
Administratieve afwijking	1.941	V	Voor zowel de Gelrepas als de ESF-subsidie Inclusie geldt dat de baten en lasten voor regiogemeenten niet zijn begroot. In de realisatie leidt dit daarom op zowel de baten als de lasten een afwijking tot een afwijking. Per saldo is de afwijking op deze onderdelen € 86.000 (saldo op baten en lasten).	I	AR

LVB-bijdrage regio	810	V	Door gemeente Arnhem wordt voorzien in een regionale zorgbehoefte van LVB (licht verstandelijke beperking) cliënten, in een vorm van beschermd wonen. Het budget voor deze cliënten is aan de individuele regiogemeenten verleend. Conform afspraak stellen de meeste regio gemeenten hun budget beschikbaar aan gemeente Arnhem om de kosten van deze cliënten te dekken.	S	BR
Activerend Werk	423	V	Dit betreft een bijdrage aan activerend werk vanuit het budget voor statushouders. Dit voordeel compenseert deels de hogere dan begrote lasten op activerend werk binnen de wijkbudgetten.	I	BR
Eigen bijdragen	270	V	Er zijn over 2017 achteraf nog meer eigen bijdragen van het CAK ontvangen dan waar in de jaarrekening 2017 rekening mee is gehouden. Dit levert een incidenteel voordeel op, dat ten gunste van de BR Noodfonds zal worden gebracht.	I	BR
Terugontvangen subsidies	254	V	Onder andere uit de afwikkeling van projecten vallend onder het innovatiebudget, is een deel van de verstrekte subsidie terugontvangen.	I	BR
Sociaal domein bedrijfsvoeringsbudget	557	V	Het positief resultaat op het bedrijfsvoeringsbudget wordt gedoteerd aan de BR Noodfonds.	S	BR
Asielzoekers: extra inkomsten vanuit COA	429	V	Door het Centraal Orgaan Asielzoekers zijn niet-begrote bijdragen overgemaakt. Dit leidt tot een voordeel waar gedeeltelijk ook hogere lasten tegenover staan.	I	AR
Dekking voor extra inzet project- en interim management diverse projecten	363	V	Er is in 2018 extra inzet PIM geweest ten behoeve van diverse projecten, onder andere ten behoeve van Doorbraak naar werk (Wet banen afspraak, proeftuin Maatwerk, positionering Bureau zelfstandigen, ontwikkelagenda Doorbraak naar werk), zie lastenkant. Het resultaat van baten en lasten is per saldo nihil.	I	AR
Afwikkeling uitplaatsing schuldienstverlening (BAC)	303	V	In voorgaande jaren (vanaf 2015) is schuldienstverlening (BAC) opgeheven. Dit is aanbesteed en wordt uitgevoerd door Rijnstad en Plangroep en de Sociale wijkteams. De afwikkeling heeft voor een incidenteel voordeel gezorgd.	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren voor dit programma zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Indicator	Jaar	Score	Toelichting	Bron
Netto arbeidsparticipatie	2017	65,4	Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.	CBS - Arbeidsdeelname
Bijstandsuitkeringen	2018	80,1	Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 1.000 inwoners.	CBS - Participatiewet
Aantal re-integratievoorzieningen	2018	7,2	Het aantal re-integratievoorzieningen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar	CBS - Participatiewet
Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	2018	75	Aantal per 1.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo-gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 327 deelnemende gemeenten.	CBS - Monitor Sociaal Domein WMO
Kinderen in armoede	2015	11,27	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
Jeugdwerkloosheid	2015	2,47	Het percentage werkeloze jongeren (16-22 jaar).	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
Jongeren met jeugdhulp	2018	10,1	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzicht van alle jongeren tot 18 jaar.	CBS - Beleidsinformatie Jeugd
Jongeren met jeugdreclassering	2018	0,7	Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar).	CBS - Beleidsinformatie Jeugd
Jongeren met jeugdbescherming	2018	1,1	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.	CBS - Beleidsinformatie Jeugd

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

Samenkracht en burgerparticipatie

- De inclusieve Arnhemse samenleving;
- Stimuleringsregeling Burgerkracht Sociaal Domein;
- Ondersteuning en waardering mantelzorgers / respijtzorg.

Inkomensregelingen

- Schuldienstverlening ZZP'ers en ondernemers;
- Revolverend fonds jongvolwassenen met schulden.

Arbeidsparticipatie-instrumenten gericht op toeleiding naar werk

- Doorontwikkeling Werkgeversservicepunt (Implementatie Bedrijfsplan);
- Transitie Presikhaaf Bedrijven naar Scalabor.

Maatwerkvoorzieningen Wmo

- Plan van aanpak vervolg Doelgroepenvervoer (voor 2017 e.v.).

Geëscaleerde zorg volwassenen

- Regionaal Plan Beschermd Wonen (2017).

Actuele beleidskaders

Samenkracht en burgerparticipatie

- Raadsvoorstel Integratie in de Arnhemse Vluchtelingenketen (2016);
- Beleidsagenda seksuele diversiteit 2015-2017 (2015).

Inkomensregelingen

- [Kansrijk opgroeien](#).

Begeleide participatie

- Raadsbrief Stand van zaken implementatie Participatiewet en de transitie van Presikhaaf & Bedrijven (2016).

Arbeidsparticipatieinstrumenten gericht op toeleiding naar werk

- Uitvoeringsplan deel Participatie;
- Raadsinformatiebrief Koers, keuzes en overwegingen Uitvoeringsplan en Bestedingsplan Participatie;
- Raadsvoorstel Advies inzake regionale samenwerking Participatiewet en toekomst Presikhaaf & Bedrijven;
- Bedrijfsplan Werkgeversservicepunt (WSP);
- Businesscase transitie Presikhaaf & Bedrijven;
- Raadsvoorstel en Werkboek Werkbedrijf Arnhem;
- Re-integratieverordening.

Maatwerkvoorzieningen en maatwerkdienstverlening Wmo volwassenen

- [Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019](#).

Maatwerkdienstverlening Wmo jeugd

- [Verordening Jeugdzorg Arnhem 2018](#).

Geëscaleerde zorg volwassenen

- Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling 2015-2019.

Portefeuillehouders

Naam

Cathelijne Bouwkamp

Roeland van der Zee

Hans de Vroome

Martien Louwers

Ronald Paping

R7 Gezondheid en Milieu

Arnhem wil een gezonde en duurzame stad zijn. Vanuit volksgezondheid zet Arnhem zich in op preventie op wijkniveau, het bevorderen van een gezonde leefstijl en een integrale, sluitende aanpak van gezondheidsproblemen. Milieutaken gericht op het verbeteren van afvalscheiding, op het gebied afgestemde stadsreiniging, goed functionerende riolering, voorkomen van wateroverlast, milieubeheer en -handhaving (externe veiligheid, duurzaamheid, lucht, bodem, geluid, geur, energie en klimaat) dragen bij tot gezonde, leefbare wijken en openbare ruimte.

Wat wilden we bereiken

Gezondheid

In 2018 waren speerpunten; een gezonde leefstijl, waaronder investeren in de aanpak overgewicht en obesitas bij kinderen en kansrijke start, met specifieke inzet op vroeg signalering en ondersteuning aan kwetsbare zwangeren in samenwerking met ketenpartners.

Riolering

De uitvoering is gebaseerd op het gemeentelijke rioleringsplan (GRP 5; 2014-2018). De ambitie is beperkt tot realisatie van alleen de technisch noodzakelijke rioolvervangingen; vooral het herstellen en vervangen van slechte riolen.

Afval

Afvalscheiding en hergebruik helpt bij het verminderen van de belasting op het milieu en bespaart kosten en grondstoffen. In 2018 lag de focus op het stadsbreed invoeren van omgekeerd inzamelen en de voorbereiding voor Diftar.

Milieubeheer

- Energie, duurzaamheid en luchtkwaliteit: de ambities voor energie, duurzaamheid en luchtkwaliteit zijn vastgelegd in het programmaplan New energy made in Arnhem.
- Bodem en ondergrond: het is een gemeentelijke taak te zorgen voor het in stand houden en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Naast wettelijke taken is er de ambitie om de ondergrond in te zetten bij de klimaatadaptatie en als duurzame bron van energie.
- Externe veiligheid: beheersen van risico's die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving.
- Geluidshinder: programmatische aanpak om geluidshinder onder controle te houden en aanpak van nieuwe situaties om nieuwe geluidgehinderden te voorkomen.
- Handhaving: voorbereiding omgevingswet en goed naleefgedrag van bedrijven (prioriteiten voor verbonden partij ODRA).

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Een toekomstbestendige, doelmatige en flexibele JGZ	
De Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM) heeft de doorontwikkeling en de efficiencymaatregelen vormgegeven. Hierbij is de aansluiting van jeugdgezondheidszorg bij de vraag en behoefte en bij de transformatiedoelstelling gezocht. Deze doorontwikkeling is samen met regiogemeenten opgepakt en volgens planning verlopen.	
Terugdringen van gezondheidsachterstanden	
Extra aandacht wordt besteed aan de wijken met de grootste gezondheidsachterstanden (Malburgen, Klarendal, St. Marten, Geitenkamp, Presikhaaf, Arnhemse Broek). Op dit moment wordt sterk ingezet op de jeugd (Kansrijke Start, Kansrijk Opgroeien, Rookvrije Generatie).	
Leefomgeving (lucht, bodem, geluid en externe veiligheid) voldoet aan normen	
Bodem Door de actuele loodproblematiek is in 2018 onderzoek verricht in de diffuus belaste wijken. Hierdoor is er een tijdelijke toename van circa 15 locaties. Deze zullen in 2019 worden gesaneerd en/of beheerst.	

Externe veiligheid

In 2018 is er geen aanleiding geweest om af te wijken van het externe veiligheidsrisico in woonwijken.

Lucht

Zie Veranderopgave Circulair Arnhem

Geluid

Het aantal ernstig slaapverstoorden en ernstig gehinderden is in 2018 hoger dan in de jaren ervoor. Dit wordt veroorzaakt door het transformeren van kantoorlocaties naar woonlocaties op geluidbelaste plekken en nieuwbouw op belaste plekken in de stad.

Milieuhandhaving

- ODRA heeft bij 318 bedrijven integrale milieucontroles afgerond.
- Bij zo'n 53% van de controles werden één of meer overtredingen geconstateerd, waardoor een hercontrole noodzakelijk was. Het percentage is ongeveer gelijk aan het voorgaande jaar.
- ODRA heeft 704 klachten en meldingen op het gebied van milieu afgehandeld, een daling ten opzichte van het vorige jaar. De meeste klachten betreffen geluidhinder. In het oog springt de toename van dumping van drugsafval.
- Na actualisatie van vier vergunningen in 2018 resteren nog drie te actualiseren vergunningen van de in totaal 20 vergunningplichtige bedrijven waarvoor Arnhem bevoegd gezag is. Het betreft LPG-tankstations, waarvoor de landelijke regelgeving is veranderd.

Voldoen aan doelen NEMIA	V02
Niet alle doelen van het programma New energy made in Arnhem liggen op koers. Bijvoorbeeld de besluitvorming van de Raad van State over het bestemmingsplan windturbines en zonneveld Koningspleij noord duurt veel langer dan verwacht, waardoor de realisatie van deze grootschalige opwek vertraging oploopt. En het geambieerde percentage energiebesparing (1,5% per jaar) blijft achter. De doelen NEMiA worden in een aparte rapportage gemonitord. De meest recente rapportage is in juli 2017 aan de raad aangeboden. De volgende rapportage wordt verwacht in het tweede kwartaal van 2019.	
Stimuleren van een gezonde fysieke en sociale omgeving	
Samen met de teams Leefomgeving wordt er aandacht besteed aan gezonde leefstijl en gezonde leefomgeving in de wijken Malburgen, Klarendal, St. Marten, Geitenkamp, Presikhaaf, Arnhemse Broek, Vredenburg/Kronenburg.	
Verschuiving van zorg van de tweede naar de eerste en nulde lijn	
In 2018 is verder ingezet op terugdringen overgewicht en obesitas bij kinderen door JOGG programma en GO-aanpak. De eerste resultaten zijn positief, er is een positieve trend zichtbaar van de terugloop in overgewichtcijfers.	
Bevorderen gezonde leefstijl	
Er wordt ingezet op de ketenaanpak van overgewicht/obesitas bij kinderen en de achterliggende problematiek, meer bewegen en gezonder eten en drinken op de basisscholen en in het naschoolse aanbod (voortzetting JOGG-programma). In het voortgezet onderwijs wordt voorlichting gegeven aan jongeren over het gebruik van alcohol, drugs en tabak. Volwassenen in Arnhem komen in aanmerking voor een gratis leefstijltraject op indicatie van de eerstelijnsgezondheidszorg (huisarts, fysiotherapeut of diëtist).	
Samenwerking met (eerstelijns) gezondheidszorg om werkfit te worden	V03
De Sociale wijkteams hebben zorg en aandacht voor leefstijl en gezondheid bij inactieve mensen op de arbeidsmarkt.	
Hergebruik afvalstromen	V02
Afvalscheiding stagneert, in 2018 is meer restafval en minder herbruikbaar afval ingezameld dan verwacht. Oorzaken zijn het hoge afkeurpercentage van (gescheiden ingezameld) PMD (plastic verpakkingen, metalen verpakkingen en drinkpakken) en het toenemen van restafval uit andere bronnen (niet-Arnhems en bedrijfsafval) door het niet meer kunnen afsluiten van de ondergrondse containers. Om de kwaliteit van het ingezamelde PMD te verbeteren is in Klarendal gestart met een pilot voor een actieve bewustwordingscampagne. Ook is er in 2018 stadsbreed een mailing verstuurd. In november 2018 is een proef uitgevoerd om tijdens inzameling van de PMD-minicontainers inzicht te krijgen in het aanbod- en scheidingsgedrag van bewoners. De wijken waar de proef plaatsvond zijn Geitenkamp, Klarendal, Malburgen, De Laar en Rijkerswoerd. Afhankelijk van de resultaten van de pilots, worden in 2019 stadsbreed campagnes uitgevoerd.	
Bijdrage volksgezondheid aan Inclusie agenda Arnhem 2018-2021	V05
In 2018 is een voorstel geschreven om te komen tot een Arnhemse Standaard toegankelijkheid en deze wordt begin 2019 voorgelegd aan de raad. Het programma publieke gezondheid en sport is aangesloten bij het Inclusieteam en er wordt gezocht naar mogelijkheden om vanuit Inclusie het programma te versterken. De samenhang tussen Inclusie en Publieke gezondheid zit zowel in de maatregelen die algemeen van aard zijn (collectieve preventie) als in de maatregelen die specifiek de zelfredzaamheid en participatie van bepaalde doelgroepen stimuleren.	
Gescheiden afvalverwerking	
Zie voor de toelichting bovengenoemd doel 'Hergebruik afvalstromen'.	
Gezonde, leefbare wijken en openbare ruimte	
Zie voor de toelichting bovenstaand doel 'Stimuleren van een gezonde fysieke en sociale omgeving'.	
Gezonde Arnhemmers	
Zie voor de toelichting bovenstaand doel 'Bevorderen gezonde leefstijl'.	

Wat hebben we gedaan

Gezondheid

In 2018 is verder ingezet op preventie op gebied van publieke gezondheid:

- Continuering JOGG-programma en GO-aanpak in de wijken met de grootste gezondheidsachterstand (kansrijk opgroeien);
- Samen met de teams Leefomgeving wordt aandacht besteed aan gezonde leefstijl en gezonde leefomgeving in de wijken;
- Collectieve interventies gericht op alcohol- en middelengebruik en mentale gezondheid.

Riolering

Vanuit het GRP5 zijn diverse grote rioolvervangingen en of reparaties gerealiseerd. Hierbij is in de wijk Geitenkamp de grootschalige rioolveranging aangeprezen om ook gevolgen van extreme wateroverlast en sociale problematiek aan te pakken. Dit gebeurt in samenwerking met het Waterschap Rijn en IJssel, woningcorporaties en de wijkbewoners. Ook bij de voorbereiding van de rioolveranging in Schaarsbergen is nadrukkelijk aandacht voor oplossingen voor extreme wateroverlast. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de Aanpak Wateroverlast Arnhem-Noord.

Ook is er in 2018 gewerkt aan de [restauratie van het zogenoemde moerriool](#). Het moerriool van Arnhem ligt onder onze binnenstad en is de hoofdader van het Arnhemse rioelstelsel. Het voert een zeer groot deel van het afval- en regenwater van Arnhem-Noord af. De renovatie van het riool, 150 jaar oud en anderhalve kilometer lang, gebeurt zonder te graven, op een diepte van soms tien meter onder onze stad. Voor de opknopbeurt worden bijzondere en nieuwe technieken gebruikt. Dit heeft in 2018 de "no-dig award" opgeleverd.

Afval

Met uitzondering van het centrumgebied waren in mei 2018 alle wijken over op omgekeerd inzamelen. De invoering van Diftar is in juli 2018 uitgesteld om beter invulling te kunnen geven aan de door de gemeenteraad gestelde kaders. De keuze voor een nieuwe startdatum is nog niet gemaakt, de voorbereidingen richten zich op invoering in 2020.

In 2018 is de hoeveelheid restafval toegenomen en het aandeel herbruikbare afvalstromen is gedaald. Belangrijke oorzaak is het niet meer kunnen afsluiten van de restafvalcontainers. In 2018 is bij de autoriteit persoonsgegevens het verzoek ingediend om een jaar na oplegging van de last onder dwangsom de containers weer te kunnen afsluiten.

Milieu

- Energie, duurzaamheid en luchtkwaliteit: zie [Veranderopgave Circulair Arnhem](#);
- Door de actuele loodproblematiek is onderzoek verricht in de diffuus belaste wijken. Hierdoor is er een toename van 15 locaties. Deze worden in 2019 gesaneerd en/ of beheerst;
- Geluid: het aantal ernstig slaapverstoorden en ernstig gehinderden is in 2017 hoger dan in de jaren ervoor. Dit wordt veroorzaakt door het transformeren van kantoorlocaties naar woonlocaties op geluidbelaste plekken en nieuwbouw op belaste plekken in de stad.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

[17A30g 3 Miljoen duurzaam inzetten](#)

Er zijn 330 aanvragen gedaan, waarvan:

- 45 afwijzingen;
- 273 aanvragen voorgedragen voor lening, totaal ruim € 1.800.000;
- 12 nog in behandeling.

In totaal zijn ruim 3700 zonnepanelen op daken gelegd en 25 woningen geïsoleerd (dak-, vloer-, spouw- en/of HR++glas) en/of voorzien van warmtepomp.

[17A41 Duurzaamheid 1. Prioriteit geven aan duurzaamheid](#)

In de [brief van 26 juni 2018](#) is de raad geïnformeerd over de invulling van dit amendement.

[17A34g Schone lucht wordt steeds schoner](#)

De luchtagenda is voorbereid en ligt begin 2019 ter besluitvorming bij de gemeenteraad.

[17A32 De overlast te lijf: meer handhavers in de openbare ruimte](#)

Na aanneming van het amendement (vijf extra fte handhaving) is direct de werving gestart voor drie handhavers voor 2018. Door de extra inzet kon er naast een goede afhandeling van de meldingen, meer inzet gepleegd worden op projecten. Voorbeelden van onderwerpen met een projectmatige aanpak zijn hondenoverlast, scholenprojecten (parkeerverlast bij wegbrengen en ophalen van de kinderen) en afval CSA. Ook is er intensief ingezet op de overlast fietsen rondom het centraal station. De vraag hiernaar komt uit de wijken. Eind 2019 worden naar aanleiding van het amendement nog eens aanvullend twee handhavers geworven. Daarmee komt het totaal aantal handhavers in 2020 voor de wijken op 12 fte.

[17A54 Verduurzamen sociale huurwoningen 2: huis-aan-huis bewustwordingscampagne](#)

Op [20 november 2018](#) is de raad geïnformeerd over stand van zaken van uitvoering van dit amendement.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

- Gecontracteerde partijen;
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Welzijnsorganisaties;
- Eerstelijns-zorgpartners;
- Sociale wijkteams.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	Afwijking
Middelen					
Lasten	-33.982	-30.431	-31.648	-31.408	240
Baten	37.812	35.380	36.076	35.910	-166
Saldo lasten en baten	3.830	4.949	4.428	4.502	74
Toevoegingen aan reserves	-1.110	-4.247	-15.280	-16.144	-864
Onttrekkingen aan reserves	8.564	4.947	5.547	5.843	296
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	7.454	700	-9.733	-10.301	-568
Gerealiseerd resultaat	11.284	5.649	-5.304	-5.799	-494

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	240	V			
Inwonerbijdrage VGGM, onderdeel volksgezondheid	-118	N	Diverse voor- en nadelen op algemene gezondheidszorg en jeugdgezondheidszorg.	I	AR
Bezwaarschriften afvalstoffenheffing	-129	N	De meeropbrengst op afvalstoffenheffing (zie baten) is het gevolg van enerzijds een grotere toename van het aantal huishoudens dan waarmee bij het opstellen van de begroting rekening is gehouden en anderzijds het gevolg van de afhandelingen van ontheffingen en bezwaarschriften die tot een nieuwe aanslag hebben geleid. Daardoor liggen de kosten van de financiële afwikkeling van bezwaarschriften echter hoger dan begroot. Het saldo van lasten en baten op de afvalstoffenheffing is een voordeel van € 425.000.	I	AR
Meerkosten restafvalverwerking	-150	N	In 2018 zijn er meer kosten op de restafvalverwerking. De hoeveelheid restafval met 6% toegenomen terwijl er een gelijkblijvend of afname was verwacht na het afronden van Omgekeerd Inzamelen in mei 2018. Er is in het afgelopen half jaar, na het openzetten van de ondergrondse containers, geconstateerd dat de hoeveelheid aangeboden restafval sterk is toegenomen. Mogelijk dat een deel van dit afval afkomstig is van bedrijven of niet-Arnhemmers die zonder afvalpas deze containers konden gebruiken.	i	AR
Europese subsidieprojecten EMIA	1.000	V	De Europese projecten hebben een looptijd van meerdere jaren, waardoor de realisatie per jaar kan afwijken van de begroting. Minder gemaakte subsidiabele kosten leidt tot minder ontvangen subsidie (zie ook verschil aan de batenkant). Het saldo wordt verrekend met de BR Klimaat en energie.	I	BR
Uitbreiding milieuzone	348	V	Deze onderbesteding van € 348.000 is ontstaan doordat een deel van de werkzaamheden niet in 2018 maar in 2019 plaatsvinden. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR Klimaat en energie voor besteding in 2019.	I	BR
Energy Made in Arnhem	348	V	Dit voordeel is ontstaan omdat werkzaamheden niet in 2018 maar in 2019 worden uitgevoerd. Het bestaat onder andere uit de besteding van de amendementsgelden 'Prioriteit geven aan duurzaamheid' (€ 168.000) en de besteding van de amendementsgelden 'Verduurzamen sociale huurwoningen' (€ 51.000). Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR Klimaat en energie (€ 180.000) en de BR Duurzaam Arnhem (€ 168.000).	I	BR

Kosten ODRA	-386	N	De kosten voor de ODRA zijn totaal € 851.000 hoger uitgevallen. Hiervan is € 386.000 verantwoord op R.07 en € 465.000 op R.08. Door een toename van het aantal vergunningaanvragen zijn de kosten voor vergunningverlening, toezicht en advies hoger uitgevallen. Voor de bouwaanvragen resulteert dit ook in hogere legesinkomsten die de hogere kosten van ODRA overschrijden.	S	AR
Project- en interimmanagement	-245	N	Project- en interimmanagement heeft diverse opdrachten uitgevoerd. Deze lasten zijn gedekt door baten.	I	AR
Overige kleine verschillen	-137	N	Overige kleine verschillen	I	AR
Baten	-166	N			
Afrekening VGGM 2017	442	V	De afrekening 2017 van VGGM leidt tot een incidentele uitkering aan de gemeente Arnhem van € 549.000. Dit bestaat voor € 107.000 voordeel op de brandweer (R1 Veiligheid) en € 442.000 voordeel op de GGD inclusief facilitaire zaken (R7 Gezondheid en milieu).	I	AR
Lagere opbrengst rioolheffing	-191	N	De verordening, en daarmee de opbrengst Rioolheffing 2018, is opgesteld op basis van een inschatting van de WOZ-waarden voor een nieuwe peildatum. De waarde voor niet-woningen is hierbij te hoog ingeschat. De werkelijke WOZ-waarde niet-woningen ligt op een lager niveau en betekent voor 2018 een lagere opbrengst dan begroot.	I	AR
Meeropbrengst afvalstoffenheffing	554	V	De meeropbrengst op afvalstoffenheffing is het gevolg van enerzijds een grotere toename van het aantal huishoudens dan waarmee bij het opstellen van de begroting rekening is gehouden en anderzijds het gevolg van de afhandelingen van ontheffingen en bezwaarschriften die tot een nieuwe aanslag hebben geleid. Daarnaast liggen de kosten van de financiële afwikkeling van bezwaarschriften hoger dan begroot. Per saldo resteert een voordeel op de afvalstoffenheffing van € 425.000.	I	AR
Europese subsidieprojecten EMIA	-1.028	N	De Europese projecten hebben een looptijd van meerdere jaren, waardoor de realisatie per jaar kan afwijken van de begroting. Minder gemaakte subsidiabele kosten leidt tot minder ontvangen subsidie (zie ook verschil aan de lastenkant). Het saldo wordt verrekend met de BR Klimaat en energie.	I	BR
Energy Made in Arnhem	107	V	Een project is afgesloten met een voordelig saldo. Dit saldo zal worden toegevoegd aan de BR Klimaat en energie.	I	BR
Verhuur Stads kantoor aan ODRA	-335	N	Een deel van het Stads kantoor wordt aan de ODRA verhuurd. De baten zijn gerealiseerd op R9, maar per abuis staat een deel begroot op R7. Dit leidt tot een voordeel op R7 en een nadeel op R9.	I	AR
Project- en interimmanagement	245	V	Project- en interimmanagement heeft diverse opdrachten uitgevoerd. De lasten worden gedekt door baten.	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren voor dit programma zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Indicator	Jaar	Score	Toelichting	Bron
Fijn huishoudelijk restafval	2017	204	Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).	CBS - Statistiek Huishoudelijk afval
Hernieuwbare elektriciteit	2017	1,7	Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon, waterkracht en biomassa (%)	Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

Volksgesondheid

- Vaststelling lokaal gezondheidsbeleid 2018 e.v. jaren.

Riolering

- Het huidige Gemeentelijk Rioleringsplan 2014-2018 (GRP5) liep eind 2018 af. Met de invoering van de Omgevingswet, verwachting 2021, vervalt de wettelijke verplichting van het hebben van een GRP. Het huidige GRP is verlengd. Klimaatadaptatie binnen de huidige (financiële) kaders van het GRP ingepast.
- Watervisie (gezamenlijk visie van gemeente en beide waterschappen als opvolger van het Waterplan Arnhem 2009-2015).

Afval

- De invoering van Diftar is in juli 2018 uitgesteld. De keuze voor een nieuwe startdatum is nog niet gemaakt, de huidige voorbereidingen richten zich op invoering in 2020.

Actuele beleidskaders

- Verlenging lokaal gezondheidsbeleid (raadsbesluit 29 juni 2015);
- [Koersnota Van Wijken Weten \(vastgesteld op 17 maart 2016\)](#);
- [New Energie made in Arnhem \(raadsbesluit september 2015\)](#);
- het amendement 16A41 [Rechte rug \(2\): Met ambitie de overlast te lijf](#) is in 2017 nader uitgewerkt in de [nota Handhaving fysieke ruimte](#).

Portefeuillehouders

Naam

Cathelijne Bouwkamp
Roeland van der Zee
Ronald Paping

R8 Wonen en Ruimte

In de Arnhemse woonprincipes 2016-2025 wil Arnhem haar positie als aantrekkelijke woonstad, onderscheidend in de regio, versterken. De nieuwe Omgevingswet wordt voorbereid, de nieuwe werkwijze van de Welstand wordt uitgevoerd en de werkprocessen van de ODRA worden verbeterd. De Arnhemse visie op de fysieke ruimte is richtinggevend, maar flexibel om de eigen Arnhemse kwaliteiten te benutten en ruimte te geven aan creativiteit en ondernemerschap. Het grondbeleid speelt in op nieuwe ontwikkelingen en biedt maatwerk per locatie.

Wat wilden we bereiken

Ruimtelijke ordening

De Arnhemse visie op de fysieke ruimte is een stip op de horizon, geen blauwdruk van wat het moet worden. Dat geeft de ruimtelijke ontwikkeling de nodige flexibiliteit om in te kunnen spelen op de eigen Arnhemse kwaliteiten en om ruimte te geven aan creativiteit en ondernemerschap. Flexibiliteit in de uitvoering vraagt wel om robuuste en heldere kaders op hoofdlijnen zoals bestemmingsplannen.

Eigen ontwikkelingen en ontwikkelingen door derden vragen om een duidelijke maar tevens flexibele, projectoverstijgende visie op de stad als geheel. Deze visie wordt opgenomen in de Omgevingsvisie.

Een belangrijke ontwikkeling is de komst van de Omgevingswet. Deze wet zal consequenties hebben voor het fysieke domein. Op het moment van invoering van de wet (planning is 1 januari 2021) moet de basis (van ons beleid) op orde zijn. Bij het opstellen van de Omgevingsvisie en de verdere uitwerking daarvan zal de stad betrokken worden. De nieuwe Omgevingswet biedt de kans om onze leefomgeving verder te verbeteren, de gezondheid en veiligheid van inwoners te beschermen en bij te dragen aan het behoud van een leefbare stad. Het DNA van de stad, de energietransitie, de klimaatopgave en het behoud en het versterken van natuur in Arnhem zijn belangrijke pijlers voor de uitwerking van Omgevingswet en -visie in het bijzonder. Daarbij moet blijken of het huidige plan van aanpak bijstelling behoeft. De mogelijkheden die de Omgevingswet biedt worden (de komende jaren) verzilverd daar waar dat na afweging van baten en lasten aantoonbaar voordeel oplevert. Dat geldt onder meer voor de Arnhemse opgaven zoals de invoering van wijksturing en voor verbetering van de dienstverlening.

Grondbeleid

Het gemeentelijk grondbeleid speelt in op nieuwe ontwikkelingen en biedt maatwerk per situatie en locatie. Ontwikkelingen door andere partijen dan de gemeente worden gestimuleerd en worden door de gemeente begeleid.

Wonen en bouwen

De beleving van Arnhem als aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken en te verblijven wordt beïnvloed door de kwaliteit van zowel het bestaande woningaanbod als de nieuwbouwplannen voor de verschillende (bijzondere) doelgroepen en de woon- en leefomgeving. In de Arnhemse woonprincipes 2025 die in 2015 zijn vastgesteld, wil Arnhem haar positie als aantrekkelijke woonstad in de regio versterken. De komende jaren groeit de stad nog verder, onder andere in de woningenbehoefte naar sociale huurwoningen. Dit daagt Arnhem uit om strak te koersen: wat is nodig om aan de woningbehoefte te voorzien (waarbij de bestuurlijke ambitie minimaal 30% sociale huur in de planontwikkeling is opgenomen) en tegelijkertijd de aantrekkelijkheid van de stad te behouden en welke keuzes horen daarbij.

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Het begeleiden van ontwikkelingsplannen van derden (andere grond-pandeigenaren dan de gemeente)	
Er zijn weer tal van plannen van derden in diverse stadia begeleid. Zowel bij het opstellen van gebiedsvisies, het opstellen van ambitienota's als bij de herziening van bestemmingsplannen is begeleiding verzorgd. Daarbij gaat het om tal van projecten, aansprekende namen zijn bijvoorbeeld: Akzo terrein, Stadsblokken Meinerswijk, Arnhem Centraal en Melkfabriek.	
Arnhem vitaal en aantrekkelijk maken als stad om in te wonen, te werken, te ontmoeten en te verblijven	V01
Met bijvoorbeeld de ontwikkeling van de Zuidelijke Binnenstad, maar ook het Korenkwartier, Schuytgraaf, Arnhem Centraal, Winkelcentrum Presikhaaf, Buitenplaats Koningsweg zijn ook in 2018 weer stappen gezet in het verder verbeteren van de aantrekkelijkheid en vitaliteit van de stad.	
Huisvesting bieden aan specifieke doelgroepen	V04
Voor een aantal doelgroepen is het nog steeds moeilijk een geschikte woning te vinden, zoals personen met een belast woonverleden die in de opvang verblijven.	

Vergroten van de energieprestatie en duurzaamheid van de bestaande sociale voorraad	V02
Afspraken met corporaties hierover zijn gemaakt. De monitor met de corporaties laat zien dat ze afspraken ook halen.	
Doorstroming bevorderen aan de onderkant van de woningmarkt	
Door ontwikkelingen aan de bovenkant van de markt wordt doorstroming bevorderd.	
Zelf bouwen bevorderen	
De vraag naar zelfbouwlocaties is groot. Deze overstijgt momenteel het aanbod vanuit de gemeente. Komend jaar zal er vanuit het programma ruimte voor ontwikkeling gekeken worden of er ingespeeld kan worden op de groeiende vraag naar zelfbouwlocaties.	
Kwaliteit verbeteren van de bestaande woningvoorraad	
In de prestatieafspraken van 2019 zijn hierover nieuwe afspraken gemaakt.	
Inwoners langer zelfstandig laten wonen	V04
Er is in 2018 een doorstart gemaakt met het procesplan langer zelfstandig wonen. Er is gestart met het opstellen van een Visie wonen, zorg en welzijn samen met partners uit de stad. Daarnaast zijn twee doetafels opgestart, rondom leefbaarheid/woonoverlast en alternatieve woonvormen. Wat betreft levensloopgeschikte woningen zijn in 2018 corporaties, huurdersbelangenorganisaties en gemeente gestart met het samen formuleren van een definitie voor een levensloopgeschikte woning en het beoordelen of er voldoende van zijn. In het voorjaar van 2019 wordt dit afgerond. Ook worden diverse knelpunten rond woningaanpassingen besproken om te komen tot oplossingen, bijvoorbeeld hoe reeds aangepaste woningen kunnen worden behouden voor de doelgroep. Daarvoor vindt een inventarisatie plaats van welke woningen zijn aangepast.	
Ontwikkelen en beheren van de fysieke stad door de eigen Arnhemse kwaliteiten te onderkennen en hierop actief voort te bouwen	V01
De Arnhemse kwaliteiten op diverse terreinen zijn impliciet in beeld en vormen de basis voor fysiek beheer en ontwikkeling. Op weg naar de Omgevingsvisie zal de beschrijving van deze kwaliteiten expliciet worden gemaakt en worden opgenomen in een integraal "Arnhems DNA" dat in samenspraak met de stad en de raad wordt opgesteld.	
Ruimtelijke kwaliteit is op orde	
In eigen plannen en in de begeleiding van plannen van derden wordt permanent aandacht besteed aan een goede ruimtelijke kwaliteit voor de stad. Via inbreng van eigen deskundigheid, het team Welstand en Monumenten en Kwaliteitsteams vindt de borging ervan plaats.	
Voldoende aanbod voor wonen en werken op de juiste plek	
Er zijn netto 1374 woningen toegevoegd aan de woningvoorraad (cijfers medio maart bekend). Toevoegingen zijn gerealiseerd door nieuwbouwwontwikkelingen en transformatie van kantoorpanden. In 2018 is gestart met het uitwerken van de beleidsmaatregel 'minimaal 30% sociale huurwoningen in de planontwikkeling realiseren'. Het regionale plan Werklocaties is vastgesteld door de Provincie. De vervolgstappen in het proces, instellen voorzienbaarheid en voorbereiden ruimtelijke aanpassingen, zijn ingezet. Deze afspraken moeten leiden tot een betere verhouding in kwaliteit van aanbod van bedrijfskavels. Een aantrekkelijk vestigingsklimaat betekent ook voldoende woningaanbod voor studenten en expats. Dit aanbod is in 2018 verder versterkt.	
Het realiseren van nieuwe ontwikkelingen tegen aanvaardbare maatschappelijke offers en kosten	
Nieuwbouw en transformatie opgaven worden gerealiseerd.	
Het verhogen van de kwaliteit van het ruimtegebruik, de zeggenschap voor de burger en de marktwerking op de grondmarkt	
Binnen de ruimtelijke projecten wordt steeds met zorg een goede afweging gemaakt ten aanzien van ruimtegebruik (zoals dichtheid, handhaven bomen). De burgers worden bij de ruimtelijke projecten (zowel de gemeentelijke als projecten van derden) betrokken. De mate waarin kan per project verschillen. De gemeentelijke gronden worden marktconform verkocht.	

Wat hebben we gedaan

Ruimtelijke ordening

De economie en de woningmarkt draaien op volle toeren, vanuit de markt komen veel initiatieven, ongeveer dertig ontwikkelingsplannen van derden zijn met succes begeleid. Aansprekende voorbeelden zijn: Coberco (melkfabriek), RIN-locatie, Buitenplaats Koningsweg, ING Velperweg, de HES Arnhems Buiten, AKZO-locatie en Landgoed Klingelbeek.

Voor Stadsblokken en Meinerswijk is in 2017 het masterplan vastgesteld. In 2018 is het bestemmingsplan opgesteld en als ontwerp vrijgegeven voor de ter inzage legging.

In 2018 zijn 12 bestemmingsplannen door de gemeenteraad vastgesteld. Het gaat voornamelijk om ontwikkelbestemmingsplannen die ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk maken zoals de RIN-locatie, Groot Rijnwijk en Buitenplaats Koningsweg. Hiermee is een bijdrage geleverd aan de verdere ontwikkeling van Arnhem. Het bestemmingsplan voor heel Schuytgraaf is herzien. Hiermee ontstaat weer een eenduidig en helder juridisch-planologisch kader voor Schuytgraaf waarin alle velden zijn meegenomen: een zogenaamd 'veegplan'.

Voor de gebieden in Arnhem waar het waardevolle groen en de bomen niet adequaat waren bestemd is het facetplan 'Groen en bomen' vastgesteld. Door dit bestemmingsplan zijn al het structurele groen en de waardevolle bomenlanen goed beschermd.

Het uitgeven van kavels in Particulier Opdrachtgeverschap heeft een grote vlucht genomen. De in 2018 nog beschikbare kavels (in projecten Schuytgraaf en Rodenburgstraat) zijn op een enkele kavel na uitverkocht; in deze delen van Arnhem overstijgt de vraag het aanbod. Alleen in Gaardenhage zijn nog meerdere kavels beschikbaar.

In 2018 zijn voorbereidingen getroffen voor de implementatie van de Omgevingswet die per 1 januari 2021 in werking treedt. De opgave is ambtelijk verder voorbereid in opmaat naar de implementatiejaren 2019 en 2020. De Omgevingswet heeft een plek gekregen in het coalitieakkoord. De gemeenteraad is met een masterclass Omgevingswet bij de opening van het bestuurlijke jaar bijgepraat. Er is daarvoor ook een reader opgesteld "Omgevingswet, Omgevingsvisie en Gemeenteraad". In december is in de raadskamer een workshop gegeven om de veranderingen door de komst van de Omgevingswet voor het bestuur in het fysieke domein verder te verkennen. Op bescheiden schaal is met individuele inwoners gesproken over participatie bij de implementatie van de Omgevingswet.

Grondbeleid

Over 2018 bedraagt het positief resultaat op de grondexploitaties circa € 140.000. Dit is het saldo op het afsluiten van het project Dreessingel, een tussentijdse winstneming op het project Zuidelijke binnenstad en het bijstellen van de voorzieningen van een aantal projecten als gevolg van de herziening van de grondexploitaties en de algemene kosten van de grondexploitaties. Het resultaat op de grondexploitaties is exclusief het resultaat op erfpacht, strategische posities en voorstudies. In 2018 zijn 18 kavels uitgegeven.

Wonen en bouwen

- De prestatieafspraken met de woningcorporaties zijn grotendeels uitgevoerd en nieuwe/ aanvullende afspraken voor 2019 en verder zijn gemaakt op het gebied van duurzaamheid, huisvesting van bijzondere doelgroepen, woonoverlast, leefbaarheid in de wijken en opstellen van wijkvisies in twee wijken.
- Er zijn netto 1.374 woningen toegevoegd aan de woningvoorraad. Toevoegingen zijn gerealiseerd door nieuwbouwontwikkelingen en transformatie van kantoorpanden.
- In 2018 is gestart met het uitwerken van de beleidsmaatregel 'minimaal 30% sociale huurwoningen in de planontwikkeling realiseren'. Tegelijkertijd is in de geest van deze ambitie al gehandeld in de programmering van nieuwe opgaven.
- Corporaties stellen jaarlijks 120 woningen aan beschikbaar aan huisvesting van maatschappelijke doelgroepen in het kader van beschermd wonen, hebben grote stappen gemaakt in het behalen van de prestatieafpraak op duurzaamheid (gemiddeld label B in 2020).
- In 2018 is gestart met een woningbehoefteonderzoek onder woonwagengebruikers.
- In 2018 is gestart met de evaluatie van de huisvestingsverordening en het woningsplittingsbeleid.
- In 2018 is gestart met het opstellen van een visie op wonen en zorg en zijn doetafels gestart op de thema's nieuwe woonconcepten en overlast. Dit in samenwerking met partijen en inwoners in de stad.
- De subregionale woonagenda en het bijbehorende uitvoeringsprogramma zijn vastgesteld door het college. Hierin wordt gezocht naar de meest optimale samenwerking met de andere subregio's van Arnhem (Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden en Rozendaal). De vraag 'Waar kunnen we elkaar versterken en aanvullen en hoe bereiken we dat' staat centraal.

Afhandeling Amendementen MJPB 2018-2021

[17A46 Onderzoek aantrekkelijk Arnhem Zuid](#)

Het resultaat van het onderzoek dat ter uitvoering van het amendement is gedaan, wordt betrokken bij de actualisering van de kaders voor de ontwikkeling van het Olympusgebied (omgeving voormalige Rijnhal). Aanbieding aan de raad heeft begin februari 2019 plaatsgevonden.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
GO Arnhem Nijmegen City Region

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

- Woningcorporaties.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	Afwijking	
Middelen						
Lasten	-60.899	-42.017	-52.258	-50.261	1.997	
Baten	85.520	38.962	49.608	50.741	1.133	
Saldo lasten en baten	24.621	-3.055	-2.650	480	3.129	
Toevoegingen aan reserves	-11.273	-1.472	-4.799	-4.777	22	
Onttrekkingen aan reserves	2.858	1.915	278	2.206	1.928	
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-8.415	443	-4.521	-2.571	1.949	
Gerealiseerd resultaat	16.206	-2.612	-7.170	-2.091	5.078	

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	1.997	V			
Verschuiving bouwgronden in exploitatie	-891	N	Fasering bouwgronden in exploitatie (BIE ofwel grondexploitatieprojecten) leiden tot afwijkingen op de geraamde lasten en baten. Maar omdat het saldo van de lasten en baten 2018 op de lopende projecten naar de balans gaat als onderhandenwerk, is er per saldo geen resultaat in de exploitatie (zie ook baten).	I	AR
Resultaat grondexploitatie	-1.992	N	Het jaarresultaat 2018 op de grondexploitatie is € 1.253.000 voordelig en bestaat uit de volgende onderdelen: a. Tussentijdse winstneming op één project: voordeel € 960.000; b. Nadelige resultaten door toekomstige ontwikkelingen op vastgestelde grondexploitatie: nadeel € 928.000; c. Voordelig saldo op het beheer van strategische posities: voordeel € 308.000; d. Resultaat op afgesloten project: voordeel € 115.000; e. Kosten van voorstudies: nadeel € 167.000; f. Resultaat op erfpachten: voordeel € 973.000; g. Algemene kosten: nadeel € 8.000 Dit resultaat bestaat uit afwijkingen op zowel de lasten (nadeel € 1.992.000) en de baten (voordeel € 3.245.000). Het per saldo positieve resultaat van € 1.253.000 komt ten gunste van de algemene middelen. Hier komt nog een bedrag van € 53.000 bij door een onttrekking uit de BR Voorstudies, als gedeeltelijke dekking voor de kosten van de voorstudies. In totaal ontstaat daarmee een positief saldo van € 1.306.000. Door de voortgang in de uitvoering van de grondexploitatie projecten, neemt het risico op de grondexploitatie af. Als gevolg hiervan valt een bedrag van € 1.992.000 vrij uit de BR Grondexploitatie ten gunste van de AR. Dit voordeel ad € 1.992.000 staat onder de onttrekkingen uit de reserves.	I	AR en BR
Rente strategische posities	523	V	Voordeel op de rente over de boekwaarde van de strategische posities.	I	AR
Verschuiving overige projecten	4.439	V	Fasering overige projecten (zie ook baten). Per saldo ontstaat op dit programma een nadeel op de fasering van de projecten van € 342.000. Daar staat een gelijk voordeel tegenover op enkele andere programma's waar ook een verrekening met de balans van het onderhanden werk plaatsvindt.	I	AR

Kosten ODRA	-465	N	De kosten voor de ODRA zijn totaal € 851.000 hoger uitgevallen. Hiervan is € 386.000 verantwoord op R7 en € 465.000 op R8. Door een toename van het aantal vergunningaanvragen zijn de kosten voor vergunningverlening, toezicht en advies hoger uitgevallen. Voor de bouwaanvragen resulteert dit ook in hogere legesinkomsten die de hogere kosten van ODRA overschrijden.	S	AR
Stimuleringsmaatregelen woningbouw	100	V	De ontvangst van een subsidie en de doorbetaling ervan aan het betreffende project heeft niet plaatsgevonden in 2018. Dit leidt tot een voordeel bij de lasten en bij de baten tot een nadeel.	I	AR
Afwikkeling projecten en vastgoedtransacties	213	V	De afsluiting van enkele kleinere projecten leidt tot een voordeel van € 126.000 en de verkoop van enkele percelen grond tot een voordeel van € 87.000	I	AR

Baten	1.133	V			
Verschuiving bouwgronden in exploitatie	868	V	Fasering bouwgronden in exploitatie (BIE ofwel grondexploitatieprojecten) leiden tot afwijkingen op de geraamde lasten en baten. Maar omdat het saldo van de lasten en baten 2018 op de lopende projecten naar de balans gaat als onderhandenwerk, is er per saldo geen resultaat in de exploitatie (zie ook baten).	I	AR
Resultaat grondexploitatie	3.245	V	Zie toelichting onder de lasten bij het onderdeel grondexploitatie.	I	AR
Bouwleges	1.658	V	De opbrengsten uit bouwleges zijn door de toename van het aantal vergunningaanvragen hoger uitgevallen. De bouwactiviteiten zijn toegenomen en daarnaast is landelijke regelgeving aangepast. Sinds medio 2018 mogen weer leges geheven worden voor bouwactiviteiten in gebieden met een bestemmingsplan ouder dan 10 jaar.	I	AR
Verschuiving overige projecten	-4.781	N	Fasering overige projecten (zie ook lasten).	I	AR
Stimuleringsmaatregelen woningbouw	-100	N	De ontvangst van een subsidie en de doorbetaling ervan aan het betreffende project heeft niet plaatsgevonden in 2018. Dit leidt bij de lasten tot een voordeel en bij de baten tot een nadeel.	I	AR
Resultaat overige grondtransacties	235	V	Op een aantal grondtransacties, niet zijnde grondexploitatie (BIE) is een voordeel behaald.	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren voor dit programma zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Indicator	Jaar	Score	Toelichting	Bron
Nieuwbouw woningen	2016	9,1	Het aantal nieuwbouwwoningen, per 1.000 woningen.	ABF - Systeem Woningvoorraad

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

- Voorbereiding implementatie Omgevingswet;
- Monitoring prestatie-afspraken en nieuwe afspraken (ter kennisneming);
- Woningbouwplanning en nieuwe regionale afspraken met de provincie;
- Actualisering Volkshuisvestelijke kader 2016-2018 en Uitvoeringsagenda 2017-2018 van de Arnhemse woonprincipes 2025;
- Uitwerking hoe kan worden ingezet op de thema's als sociale huurwoningen en goedkope koopwoningen, middenhuur en bijzondere woonvormen (waaronder zelfbouw).

Actuele beleidskaders

- Nota Zicht op Gegronde Keuzes;
- Herijking van het grondbeleid uit 2005 (Nota Grond(ig) gezien!) in 2013;
- [Arnhemse Woonprincipes 2025](#);
- [Volkshuisvestelijk kader 2016-2018](#);
- [Uitvoeringsagenda 2017-2018](#);
- [Huisvestingsverordening 2016](#);
- Starterslening.

Portefeuillehouders

Naam

Cathelijne Bouwkamp
Roeland van der Zee
Hans de Vroome
Ronald Paping
Jan van Dellen

R9 Financiën en bedrijfsvoering

Financiën en bedrijfsvoering faciliteert de andere programma's in de begroting en stelt kaders voor de gemeentelijke financiële huishouding en de gemeentelijke organisatie. Het gaat hierbij om leningen, verzekeringen, beleggingen en de niet direct aan de andere programma's toe te rekenen kosten, zoals ICT, huisvesting, facilitaire zaken en kapitaallasten. Inzicht wordt gegeven hoe het gemeenschapsgeld wordt ingezet: zorgvuldig en transparant. Hierbij gaat het om de verantwoording van de baten uit het gemeentefonds en het heffen van gemeentelijke belastingen met een evenwichtige lastenverdeling.

Wat wilden we bereiken

In de MJPB 2018-2021 zijn in dit programma diverse ambities opgenomen op het gebied van Financiën en Bedrijfsvoering. Hierbij valt te denken aan ambities ten aanzien van de instroom van jongeren/ inzet trainees, het bevorderen van de diversiteit in het personeelsbeleid, de gemeentelijke huisvesting en de ICT.

Prestatiedoelen	Gekoppeld met Veranderopgaven
Instroom van jongeren in personeelsbestand	
Het huidige traineeprogramma loopt van 2017 tot september 2019. Als werkgever wordt ruimte geboden om trainees die dat willen en die geschikt zijn in te laten stromen in onze organisatie. Op het talentprogramma "werken zonder te beperken", zijn in 2018 drie jonge mensen aangenomen. Dit programma loopt de komende jaren door. Met het oog op de noodzaak van instroom van jongeren én meer diversiteit zijn de eerste stappen gezet voor vernieuwing van onze arbeidsmarktcommunicatie. Het budget Instroom jongeren wordt vooral ingezet om het traineeprogramma en het talentprogramma te continueren, dakpanconstructies te bevorderen (jonge mensen worden dan 3 of 6 maanden naast oudere collega die vertrekken ingezet) en de arbeidsmarktcommunicatie te versterken.	
Verlaging huisvestingslasten bij krimpende organisatie	
In de MJPB 2018-2021 is de taakstelling op huisvesting als gevolg van nieuw afgesloten huurcontracten gerealiseerd.	
Meerjarig stabiel niveau van de omslagrente	
De omslagrente kan stabiel gehouden worden door de gemiddeld aan geldverstrekkers te betalen rente slechts beperkt te laten fluctueren. Dat kan gerealiseerd worden door -indien nodig- variatie aan te brengen in de looptijden van nieuwe leningen. De huidige stabiele -lage- rente op de kapitaalmarkt maakt ingrijpen in deze vorm nog niet nodig. Voorzien wordt dat de omslagrente gedurende langere tijd op de huidige 2% kan blijven.	
Diversiteit in personeelsbestand	V05
In 2018 heeft de gemeente het Charter Diversiteit ondertekend. Hieruit is een plan van aanpak voortgevloeid voor meer aandacht aan diversiteit en inclusie binnen de gemeentelijke organisatie. Belangrijk onderdeel hiervan was de All Inclusive week. In deze week werden voor alle collega's veel verschillende activiteiten georganiseerd (film, theater, workshops, lezingen, besprekingen in managementoverleggen) om het bewustzijn te vergroten en de dialoog hierover op gang te brengen. Ook werden bewustwordingssessies georganiseerd met mensen met een fysieke beperking. De gemeente heeft daarnaast meegewerkt aan een onderzoek van de universiteit Tilburg. De conclusies en verbeterpunten die voortvloeien uit dit onderzoek worden in 2019 uitgewerkt. De gemeente heeft daarnaast het verdrag van Dordrecht onderschreven waarin aandacht is voor de positie van transgenders op de werkvloer. In 2019 wordt langs twee lijnen verder op diversiteit ingezet. Bewustwording en vernieuwing van arbeidsmarktcommunicatie en concrete acties op basis van de resultaten van het onderzoek van de Universiteit van Tilburg. Dit onderzoek biedt handvatten voor verruiming van mogelijkheden voor het diverser maken van de organisatie.	
Bewustwording diverse samenleving in ambtelijke uitvoeringspraktijk	V05
Zie de toelichting bij bovenstaand doel 'Diversiteit in personeelsbestand'.	
Voldoende weerstandvermogen om gemeentelijke risico's af te dekken	
De weerstandsfactor komt op basis van de realisatie over 2018 uit op 1,5. Dit betekent dat er (meer) dan voldoende weerstandvermogen is om de gemeentelijke risico's af te dekken. Vooruitkijkend naar 2019, waarbij reeds een aantal onttrekkingen aan de algemene reserve is begroot, lijkt de weerstandsfactor met de huidige inzichten te dalen naar 1,0. Dit is het minimale niveau om dekking te bieden aan gemeentelijke risico's.	
Flexibele huisvesting voor personeel	
Er is eind 2018 bij twee organisatie onderdelen gestart met Het Nieuwe Werken. Deze proef levert inzichten op die kunnen worden gebruikt bij de verdere uitrol in 2019.	
Financieel gezonde gemeente	
De financiële positie is op basis van de jaarrekening 2018 in Arnhem op een aantal onderdelen voldoende (weerstandvermogen, grondexploitatie), maar wel onverminderd kwetsbaar aangezien de solvabiliteit (verhouding tussen eigen en vreemd vermogen) aan de lage kant is. Het is de vraag of de positieve ontwikkelingen die de financiële kengetallen bij de jaarrekening laten zien doorgetrokken kunnen worden naar de komende jaren. Dit in het licht van de ontwikkelingen en risico's op bijvoorbeeld het zorgdomein.	
Een goede financieringsfunctie	
De financieringsfunctie rust op twee pijlers: betalingsverkeer, waarvoor goede relaties vereist zijn met de (huis)banken en beschikbaarheid van financiering (geld).	

De relaties met de banken, waarmee de gemeente Arnhem zaken doet, zijn onverminderd goed. Betalingen en ontvangst van geld verloopt soepel en ongestoord. Ook in 2018 is de gemeente in staat gebleken om in samenwerking met geldmakelaars tegen gunstige voorwaarden leningen aan te trekken, wat ertoe heeft geleid dat de gemiddelde rente over aangetrokken leningen verder is gedaald.

Evenwichtige opbouw personeelsbestand

Bij een evenwichtige opbouw als het om leeftijd gaat, is er nog altijd een flinke oververtegenwoordiging van oudere medewerkers. Ook bij een evenwichtige opbouw als het gaat om migratieachtergrond is er nog achterstand in te halen. Zie de toelichting bij bovenstaand doel 'Diversiteit in personeelsbestand'.

Evenwichtige lastendruk voor Arnhemse inwoners en ondernemers

Deze doelstelling heeft alleen betrekking op de MJPB als de nieuwe tarieven en de verhouding tussen inwoners en ondernemers wordt bepaald. In de jaarrekening kan daarop geen afwijking ontstaan.

Betrouwbare en veilige informatievoorziening

Om te komen tot een betrouwbare en veilige informatievoorziening is een aantal trajecten opgestart en (deels) uitgevoerd:

- Het bewustmaken van onze medewerkers met betrekking tot Cybersecurity (de Safe & Sound campagne) heeft een goede start gekregen en geleid tot een licht verhoogd bewustzijn maar vraagt nog een meerjarige inspanning.
- Het op orde krijgen van de infrastructuur met betrekking tot Cybersecurity, naar aanleiding van het Rekenkamer Arnhem onderzoek waarbij zeer grote kwetsbaarheden zijn aangetoond.
- Het implementeren van het ISMS (Information Security Management System), waardoor Cybersecurity een integraal onderdeel wordt van de bedrijfsvoering, is technisch gerealiseerd maar moet nog in de organisatie ingebed worden. Schaarre capaciteit en middelen zijn beperkend in het verder doorvoeren en coördineren van beveiligingsmaatregelen conform de Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG).
- Auditing zoals ENSIA (Eenduidige Normatiek Single Information Audit) is uitgevoerd waardoor Arnhem aantoonbaar in control is op die onderdelen.
- Er zijn diverse maatregelen genomen om de beschikbaarheid en integriteit van de informatiesystemen (zoals het zaaksysteem) te verbeteren maar ook hier vraagt het om meerjarige inspanningen en investeringen. Schaarre capaciteit en middelen zijn hier beperkend in.

Wat hebben we gedaan

Personeelsopbouw

Zie de realisatie onder prestatiedoel 'Instroom van jongeren in personeelsbestand'.

Indirecte personeelskosten

Voor de toekomstig verwachte WW/BW-uitkeringen (Werkloosheidswet/Bovenwettelijke uitkering) als gevolg van reorganisatie of verzelfstandigingen is een voorziening personele verplichtingen gevormd. Meer informatie is te vinden in de [paragraaf Bedrijfsvoering](#).

Huisvesting

Het haalbaarheidsonderzoek naar de gemeentelijke huisvesting is in maart 2018 afgerond. Vervolgens zijn de ambities van het college op 4 december gedeeld met de raad. Daarna is het startschot gegeven om een modulair programma van eisen met kostenramingen op te gaan stellen voor de verbouwing. Het streven is om medio 2023 het project af te ronden. Tussentijds moeten nog besluiten door college en raad genomen worden.

ICT

In de [paragraaf Bedrijfsvoering](#) wordt informatie gegeven over de ontwikkelingen op het gebied van ICT en Informatie & Automatisering.

Treasury

Op de geldleningen is een klein positief resultaat behaald van € 160.000. Daarnaast was er geen noodzaak om de in de begroting opgenomen buffer voor rentestijgingen aan te spreken. Het resultaat op het product Geldleningen wordt nader toegelicht in de [paragraaf Financiering](#).

Gemeentefonds

In het gemeentefonds hebben de negatieve ontwikkeling van het accres, de ontwikkelingen op de diverse maatstaven van de algemene uitkering in 2018 en de verrekeningen over oudere jaren voor een negatief resultaat gezorgd.

De in 2018 ontvangen decentralisatie- en integratie-uitkeringen zijn of worden veelal verrekend met de reguliere programma's waarop de intensiveringen of extra lasten zich hebben voorgedaan of in de komende jaren gaan voordoen.

Belastingen en heffingen

Een evenwichtige belastingverdeling tussen enerzijds burgers en ondernemers en anderzijds burgers onderling met de mogelijkheid van kwijtschelding heeft plaatsgevonden.

De indexering belastingen was in 2018 1,6% gebaseerd op consumentenprijsindex (CPI) van het Centraal Plan Bureau (CPB). Meer informatie over belastingen en heffingen is te vinden in de [paragraaf Lokale Heffingen](#).

Vennootschapsbelasting (Vpb)

Vanaf 2016 is de gemeente verplicht om over ondernemingsactiviteiten vennootschapsbelasting af te dragen. In het afgelopen jaar is de onderbouwing van de belastingplicht vrijwel geheel afgerond. Afstemming met de belastingdienst gaat in 2019 plaatsvinden, waarna de aangiften van 2016, 2017 en 2018 definitief kunnen worden gedaan. Het project duurt, mede doordat de belastingdienst is gewijzigd van inzicht, langer dan vooraf verwacht.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
Dataland
BVO De Connectie

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Overige partners

Niet van toepassing.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van alle partners binnen dit programma die in 2018 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten

Bedragen x € 1.000 bedragen positief zijn voordelig en negatief zijn nadelig

	Rekening		Begroting 2018		Rekening	
	2017	Geamendeerd	Definitief	2018	Afwijking	
Middelen						
Lasten	-102.310	-98.674	-98.043	-107.796	-9.653	
Baten	475.452	466.212	480.590	486.388	5.798	
Saldo lasten en baten	373.142	367.539	382.547	378.692	-3.856	
Toevoegingen aan reserves	-28.647	-4.430	-28.515	-30.909	-2.394	
Onttrekkingen aan reserves	19.034	3.270	42.048	42.806	758	
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-9.613	-1.160	13.533	11.897	-1.636	
Gerealiseerd resultaat	363.529	366.379	396.080	390.589	-5.492	

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2018 en rekening verklaard.

Taakveld	Totale afwijking (x € 1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	-9.653	N			
Gemeentefonds	-1.748	N	Reservering diverse decentralisatieuitkeringen uit decembercirculaire	S	AR
Treasury	2.038	V	Buffer rentestijgingen niet aangesproken en resultaat treasury		
Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	V	Budgetten niet aangesproken		
OZB belasting	-105	N	Een hogere last als gevolg van het afboeken van vorderingen en het verhogen van de voorziening dubieuze debiteuren.	I	AR
Resultaat De Connectie	-2.654	N	Voor het totaalresultaat op De Connectie moet ook rekening worden gehouden met de (niet vermelde) voordelen op R0, R1, R6, R7 en R9. Per saldo resulteert dit in een nadeel van € 1.400k op De Connectie. Dit resultaat wordt veroorzaakt door meerkosten ICT (onder andere extra werkzaamheden als gevolg van uitkomsten rekenkameronderzoek), afrekening definitief resultaat 2017 en de meerjarige doorwerking CAO-afspraken voor De Connectie.	I	AR
Huisvestingskosten Stads Kantoor	-1.736	N	Bijdrage huurovereenkomst Stads Kantoor van De Connectie. Hier tegenover staat een bate.	I	AR
ODRA	-1.064	N	Dit betreft de dienstverlening die door De Connectie voor de ODRA wordt gedaan. Dit wordt via Arnhem gefactureerd. Er staat een bate tegenover.	I	BR
Vennootschapsbelasting	178	V	Op basis van de voorlopige aangifte 2018 bedraagt de gerealiseerde vennootschapsbelasting € 422k. Bij een definitieve aangifte kan dit bedrag nog veranderen. De afwijking komt dan in het betreffende jaar terecht (2019 of 2020).	I	AR
Dekkingsresultaat op uren	-2.427	N	Door middel van doorbelasting van uren worden loonkosten toegerekend aan de juiste programma's. Per saldo leidt dit nog tot een tekort van € 900k op R9. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door daling in rendabele capaciteit, hetgeen een tekort oplevert in doorbelasting van overhead en loonkosten op de projecten. De overschrijding op de lasten wordt gedeeltelijk gecompenseerd door een voordeel in de baten.	I	AR
Sportbedrijf	-529	N	Dit betreft doorbelaste ICT kosten van De Connectie. Deze zijn opgenomen in de doorbelasting als gevolg van de DVO naar het Sportbedrijf, zie de baten.	I	BR

Loonkosten indirecte medewerkers	-2.253	N	Deze overschrijding wordt gedeeltelijk gedekt door baten. Er blijft een overschrijding van € 1.207k.	I	AR
----------------------------------	--------	---	--	---	----

Baten	5.798	V			
Gemeentefonds	-1.315	N	Lagere inkomsten gemeentefonds door lager accres	S	AR
OZB belasting	-227	N	De verordening, en daarmee de opbrengst OZB 2018, is opgesteld op basis van een inschatting van de WOZ-waarden voor een nieuwe peildatum. De waarde voor niet-woningen is hierbij enigszins te hoog ingeschat. De werkelijke WOZ-waarde niet-woningen ligt op een lager niveau en betekent voor 2018 een lagere opbrengst dan begroot.	I	AR
Belastingen Lingewaard	-420	N	Medio 2017 is de samenwerking met de gemeente Lingewaard op het gebied van uitvoering werkzaamheden belastingen beëindigd. De hiermee gepaard gaande ontvlechting in de begroting viel gelijktijdig met de ontvlechting van De Connectie en is abusievelijk niet verwerkt in de begroting. Hierdoor resteert een nadeel van € 420.000.	S	AR
Resultaat op De Connectie	256	V	Zie toelichting bij de lasten.	I	AR
Servicekosten Stads kantoor	682	V	Dit betreft doorbelaste servicekosten technisch beheer aan onderhuurders Stads kantoor die niet begroot zijn.	I	AR
Huisvestingskosten Stads kantoor	1.283	V	Zie toelichting bij de lasten.	I	AR
ODRA	1.490	V	Zie toelichting bij de lasten.	I	BR
Dekkingsresultaat op uren	1.503	V	Door middel van doorbelasting van uren worden loonkosten toegerekend aan de juiste programma's. Per saldo leidt dit nog tot een tekort van € 900k op R9. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door daling in rendabele capaciteit, hetgeen een tekort oplevert in doorbelasting van overhead en loonkosten op de projecten. De overschrijding op de lasten wordt gedeeltelijk gecompenseerd door een voordeel in de baten.	I	AR
Sportbedrijf	1.055	V	Dit betreft de DVO tussen gemeente Arnhem en het Sportbedrijf.	I	BR
Loonkosten indirecte medewerkers	2.101	V	Deze onderschrijding is ter dekking van de lasten.	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) verplicht dienen te worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren voor dit programma zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Indicator	Jaar	Score	Toelichting	Bron
Woonlasten éénpersoonshuishouden	2018	695	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.	COELO, Groningen
Woonlasten meerpersoonshuishouden	2018	759	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.	COELO, Groningen
WOZ-waarde woningen	2018	187	De gemiddelde WOZ waarde van woningen, x € 1.000.	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken
Formatie	2018	5,9	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1000 inwoners.	Eigen gegevens gemeente
Bezetting	2018	5,8	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1000 inwoners.	Eigen gegevens gemeente
Apparaatskosten per inwoner	2018	646	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.	Eigen gegevens gemeente
Kosten inhuur externen als % van de loonsom	2018	13	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten.	Eigen gegevens gemeente
Overhead % van totale lasten	2018	7	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.	Eigen gegevens gemeente

Raad en Beleid

Raadsonderwerpen in 2018

- Belasting- en legesverordening;
- Evaluatie pilot anoniem solliciteren.

Actuele beleidskaders

- Treasurystatuut;
- [Verordening financieel beleid en beheer 2017](#);
- Financiële spelregels n.a.v. "het Lenteakkoord";
- Wet Financiering decentrale overheden (Fido);
- Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo);
- Nota Financieringsbemiddeling;
- Notitie Overhead juli 2016 (BBV);
- Notitie Rente juli 2016 (BBV);
- Meicirculaire 2018.

Portefeuillehouders

Naam

Ahmed Marcouch
Ronald Paping
Jan van Dellen

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen wisselt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

- 1   **Lokale heffingen**
- 2   **Weerstandsvermogen en risicobeheersing**
- 3   **Onderhoud kapitaalgoederen**
- 4   **Financiering**
- 5   **Bedrijfsvoering**
- 6   **Verbonden partijen**
- 7   **Grondbeleid**
- 8   **Investeringen**
- 9   **Subsidies**
- 10   **Integriteit**

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in belastingen, leges en retributies. Bij belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Bij retributies is ook sprake van een gedwongen bijdrage, maar hier wordt door de overheid wél een individuele tegenprestatie tegenover gesteld (zoals riool- en afvalstoffenheffing). Leges zijn vergoedingen voor diverse administratieve en andersoortige diensten die de overheid verstrekt (zoals bouwvergunningen, verstrekken paspoort of rijbewijs).

Uitgangspunten van beleid

- Coalitieakkoord 2014-2018 'Met de stad!': in het coalitieakkoord zijn afspraken gemaakt die met ingang van 2015 zijn doorgevoerd;
- Algemene regel: alle belastingen, heffingen, leges en parkeertarieven worden jaarlijks met maximaal de inflatie (CBS consumentenprijsindex) verhoogd. De toegepaste verhoging voor 2018 is 1,6%.

Uitgangspunten tarieven 2018

Evenwichtige lastenverdeling tussen burgers onderling (draagkracht)

De gemeenteraad heeft in het Coalitieakkoord 2014-2018 afspraken gemaakt over de lokale lastenontwikkeling. De tarieven voor de inwoners zijn op meerdere fronten onder de loep genomen. Afspraken op het gebied van de OZB (onroerendezaakbelasting) leiden bijvoorbeeld tot een andere verdeling van lasten voor eigenaren en gebruikers van onroerend goed, waarbij de totale belastingopbrengst voor de gemeente gelijk blijft.

De instrumenten die Arnhem hiervoor inzet zijn:

- de grondslag van de belastingen;
- de OZB en de rioolheffing hebben met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Zo geldt voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen: 'hoe hoger de waarde van de woning/ het gebouw, hoe hoger de te betalen belasting';
- kwijtschelding van gemeentelijke belastingen.

De gebruiker betaalt

Bij de afvalstoffenheffing wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt. Daarom werkt de gemeente bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven voor particulieren: één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens.

Belangrijke ontwikkelingen 2018

Afvalstoffenheffing / invoering Diftar

Op 3 juli 2018 heeft de gemeenteraad besloten om de invoering van Diftar, een gedifferentieerd tarief naar rato van het afvalaanbod, uit te stellen. Er is besloten om meer tijd te nemen voor het invullen van de randvoorwaarden die eerder door de raad waren gesteld en Diftar niet per 1 januari 2019 in te voeren. De vaste afvalstoffenheffing, gedifferentieerd naar één- en meerpersoonshuishoudens, blijft daarmee ook in 2019 gehandhaafd. Een definitief besluit over de termijn waarop Diftar zal worden ingevoerd, wordt genomen bij de vaststelling van de belastingverordening.

Parkeerbelasting

In de raadsvergadering van 18 december 2017 is het Parkeerplan Spijkerkwartier aangenomen. Dit parkeerplan, waarin het betaald parkeren wordt uitgebreid, is op initiatief van de wijk zelf ontwikkeld en opgesteld. De wijziging is op 1 mei 2018 in werking genomen voor de vergunningen en op 1 juli 2018 voor de parkeertarieven.

Havengelden (scheepvaartrechten)

Vanaf 1 augustus 2017 loopt de inning van havengelden via Parkline Aqua. De tarieven voor de verschillende kades zijn apart vastgesteld. Indien een schip in het bezit is van een Green Award Certificaat, worden een korting op het tarief ontvangen.

Marktgeden

Met ingang van 1 april 2018 zijn de weekmarkten verzelfstandigd. Tevens is per die datum de Marktgedenverordening ingetrokken.

Opbrengsten 2018 van de lokale heffingen

Onderstaande tabel geeft inzicht in de opbrengsten van de gemeentelijke belastingen en heffingen, afgezet tegen de begroting 2018.

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Realisatie	Begroting	Realisatie	Afwijking
	2017	2018	2018	
Belastingsoorten				
Onroerend Zaakbelasting	52.855	54.300	54.073	-227
Afvalstoffenheffing	15.484	15.540	16.095	555
Rioolheffing	15.984	16.338	16.203	-135
Subtotaal	84.323	86.178	86.371	193
Overige heffingssoorten				
Parkeerbelasting	6.588	7.039	6.871	-168
Leges burgerlijke stand	2.849	2.745	2.882	137
Bouw- en sloopvergunningen (WABO)	3.866	3.251	4.940	1.689
Overige heffingen	1.399	1.268	971	-297
Subtotaal	14.702	14.303	15.664	1.361
Totaal	99.025	100.481	102.035	1.554

Toelichting

- Onroerend zaakbelasting, rioolheffing en afvalstoffenheffing
Het nadelig resultaat ten aanzien van onroerend zaakbelasting en rioolheffing wordt veroorzaakt doordat de waardeontwikkeling van met name niet-woningen in werkelijkheid minder hard gedaald is dan waarmee bij het vaststellen van de tarieven is gerekend. Dit betekent voor 2018 een lagere opbrengst dan begroot. De meeropbrengst op afvalstoffenheffing is het gevolg van een grotere toename van het aantal huishoudens dan waarmee bij het opstellen van de begroting rekening is gehouden.

- Leges burgerlijke stand
De hogere opbrengst op de leges burgerlijke stand is toe te schrijven aan het aantal verstrekte paspoorten, rijbewijzen en identiteitskaarten. Hiervoor geldt dat een groot deel van de ontvangen leges direct worden afgedragen aan het Rijk.

- Bouw- en Sloopleges WABO
De opbrengsten uit bouwleges zijn door de toename van het aantal vergunningaanvragen hoger uitgevallen. De bouwactiviteiten zijn toegenomen en daarnaast is landelijke regelgeving aangepast. Sinds medio 2018 mogen weer leges geheven worden voor bouwactiviteiten in gebieden met een bestemmingsplan ouder dan 10 jaar.

Kwijtschelding

Inwoners van Arnhem komen in aanmerking voor kwijtschelding als het zogenoemde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Arnhem kiest met het hanteren van een bovengrens van 100% van het bijstandsniveau voor de maximale invulling van het kwijtscheldingsbeleid die de wet biedt.

In 2018 is in totaal € 2,35 miljoen kwijtgescholden.

Bedragen x € 1.000

Overzicht kwijtschelding	Realisatie	Begroting	Realisatie	Afwijking
	2017	2018	2018	
Afvalstoffenheffing en rioolheffing	2.347	2.145	2.355	210
Totaal	2.347	2.145	2.355	210

Kostendekkendheid heffingen

Rioolheffing

Bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkenheid tbv rioolheffing	Begroting 2018	Jaarrekening 2018
Kosten Taakveld(en),incl (omslag) rente	14.174	14.258
Inkomsten taakveld(en), excl.heffingen	-	-
<i>Netto kosten taakvelden</i>	<i>14.174</i>	<i>14.258</i>
Toe te rekenen kosten:		
Overhead incl. (omslag)rente	942	942
BTW	1.427	1.469
Totale kosten	16.543	16.669
Opbrengst rioolheffing	16.338	16.203
Dekkingspercentage	99%	97%

Afvalstoffenheffing

Bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkenheid tbv afvalstoffenheffing	Begroting 2018	Jaarrekening 2018
Kosten Taakveld(en),incl (omslag) rente	14.910	16.353
Inkomsten taakveld(en), excl.heffingen	-2.074	-1.913
<i>Netto kosten taakvelden</i>	<i>12.836</i>	<i>14.440</i>
Toe te rekenen kosten:		
Overhead incl. (omslag)rente	583	609
BTW	2.123	2.345
Totale kosten	15.542	17.394
Opbrengst afvalstoffenheffing	15.540	16.095
Dekkingspercentage	100%	93%

De daling van de kostendekkendheid van afvalstoffenheffing ten opzichte van de begroting wordt veroorzaakt door een stijging van de lasten voor de verwerking van afval en hogere kosten in verband met de verlening van kwijtschelding. Daar staat een hogere opbrengst tegenover. Per saldo daalt de kostendekkendheid naar 93%.

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er in financieel moeilijke tijden).

Het weerstandsvermogen geeft aan hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om tegenvallers (de risico's) op te vangen. De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) en in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

Samenvatting van de paragraaf

Hoe staat Arnhem er financieel voor? Net als wanneer iemand naar zijn eigen financiële positie kijkt, is het noodzakelijk om zicht te hebben in de wijze waarop de bezittingen zijn gefinancierd. Als iemand bijvoorbeeld een relatief goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, dan kan worden geconcludeerd dat zijn financiële positie solide is.

Zo is het ook bij gemeenten. Heeft Arnhem geen of weinig schulden, een goed gevulde 'bankrekening' (algemene reserve) en zijn de baten vrijwel ieder jaar even hoog of iets hoger dan de lasten, dan staat Arnhem er over het algemeen goed voor.

Het weerstandsvermogen geeft daarnaast aan in welke mate de gemeente Arnhem in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt.

Met behulp van de hiernaast afgebeelde financiële kengetallen die betrekking hebben op de balans en de begroting kan een goed beeld worden geschetst van de financiële positie van Arnhem.

Een afzonderlijk kengetal zegt weinig over hoe de financiële positie moet worden beoordeeld. Zo heeft een hoge schuld geen nadelig effect te hebben op de financiële positie, maar is dat afhankelijk of en wat er aan eigen vermogen tegenover die schuld staat. Het is dus, met andere woorden, niet mogelijk om een individueel kengetal te gebruiken voor de beoordeling van de financiële positie. Het weerstandsvermogen en de kengetallen zullen altijd in samenhang moeten worden gezien, omdat ze alleen gezamenlijk en in hun onderlinge verhouding een goed beeld kunnen geven van de financiële positie van een gemeente. De kengetallen zijn daarom gezamenlijk opgenomen in deze paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing en zijn voorzien van een toelichting.

De financiële kengetallen laten voor Arnhem het volgende beeld zien:

1A. Netto schuldquote	rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
	80%	100%	86%
1B. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
	71%	90%	76%
2. Solvabiliteitsratio	rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
	16%	15%	16%
2A. Weerstandsvermogen (factor)	rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
	2,1	2,0	1,4
3. Kengetal grondexploitatie	rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
	8%	9%	7%
4. Structurele exploitatieruimte	rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
	-1%	-2%	-2%
5. Woonlasten meerpersoonshuishouden	rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
	103%	104%	100%

Conclusie

Hieruit kan geconcludeerd worden dat de financiële positie in Arnhem op een aantal onderdelen voldoende is, maar waarbij ook een essentieel onderdeel als de solvabiliteit (verhouding tussen eigen en vreemd vermogen) aan de lage kant is. Dit was voor de provincie bij de MJPB 2019-2022 aanleiding om de financiële positie van Arnhem als 'matig' te beoordelen. Ten opzichte van begroting 2018 verbetert de solvabiliteit op basis van de realisatie over 2018 wel. Daarmee valt Arnhem echter nog steeds in de meest risicovolle categorie. De grens ligt namelijk op 20%.

De netto schuldquote (ook gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen) komt op basis van de realisatie lager uit dan in de begroting is verwacht, maar is nog steeds aan de hoge kant. De verlaging komt deels door daadwerkelijk lagere schulden, maar ook deels doordat de gerealiseerde baten hoger uitvallen dan begroot (het zogenaamde 'noemer'-effect).

Het weerstandsvermogen kent bij het jaarverslag daarentegen een positiever beeld, waarbij de weerstandsfactor als gevolg van de het resultaat over 2018 uitkomt op 1,4. Dit ligt lager dan de 2,0 die in de MJPB 2018-2021 was opgenomen, maar is nog steeds voldoende om de risico's te kunnen opvangen.

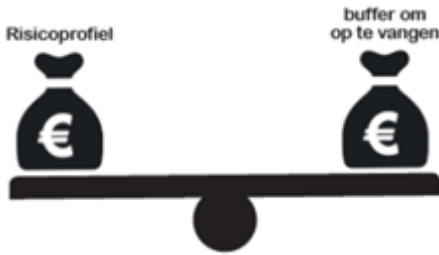
Het kengetal van de grondexploitatie toont aan dat Arnhem in de minst risicovolle categorie zit (gebaseerd op basis van de lopende verwachte grondexploitaties). Dit komt omdat de gemeente Arnhem in de tijd van de economische crisis grote verliezen heeft moeten nemen en ook genomen heeft. De nieuwe regelgeving in het BBV leidt tot verplichte tussentijdse winstnemingen in de grondexploitatie. Dit ligt niet in de lijn van een behoedzame raming, zoals door Arnhem tot voor kort werd gehanteerd. Dit maakt het noodzakelijk om ook voor het grondbedrijf de aanwezige risico's nauwlettend te volgen en hierop te sturen.

Het kengetal over de structurele exploitatieruimte is overgenomen van de begroting over 2018. In de jaarrekening wordt namelijk geen nieuwe analyse gemaakt van de verdeling tussen structurele en incidentele lasten en baten. De woonlasten liggen in de realisatie 2018 iets lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt doordat de woonlasten afgezet zijn ten opzichte van de baten en deze vallen in de realisatie hoger uit dan in de begroting (wederom een 'noemer'-effect).

Uitgangspunten van beleid bepaling weerstandsvermogen voor risico's

Het centrale uitgangspunt van het gemeentelijk beleid voor risico's is dat de gemeente voldoende buffers heeft om risico's als die zich voordoen op te vangen. Het doel is daarbij om niet iedere tegenvaller direct van invloed te laten zijn op het lopende beleid, waardoor de reguliere dienstverlening niet in het gedrang komt:

De benodigde weerstandscapaciteit is bepaald door de omvang en impact van de risico's te bepalen. Het gemeentelijk risicoprofiel voor het jaarverslag 2018 is opnieuw geïnventariseerd.

Onder beschikbare weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om risico's te kunnen dekken. De hoogte van de beschikbare weerstandscapaciteit wordt bepaald door de reserves van de gemeente, de algemene reserve en de bestemmingsreserves grondexploitatie.

De spelregels hiervoor liggen vast in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV), de beleidsnota 'Weerstandsvermogen en risicomanagement 2006' en de gemeentelijke verordening Financieel beleid en beheer gemeente Arnhem 2017 (artikel 11). In deze verordening is in aansluiting op het coalitieakkoord 2018-2022 het volgende vastgelegd: 'Voor een robuuste financiële positie mag de weerstandsfactor niet lager zijn dan 1. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid.'

Om de robuustheid van de financiële positie goed te beoordelen is het van belang om niet alleen naar het weerstandsvermogen te kijken, maar ook naar ratio's als de solvabiliteit en de netto schuldquote.

Uitkomsten onderzoek spelregels weerstandsvermogen

De beleidsnota dateert uit 2006. Om die reden is dan ook een onderzoek naar de werking van de spelregels weerstandsvermogen. Dit om op basis daarvan besluiten te nemen over een nieuwe geactualiseerde beleidsnota van de bepaling van het gemeentelijk weerstandsvermogen.

In het Jaarverslag 2017 en de MJPB 2019-2022 zijn de uitkomsten van dit onderzoek vermeld.

Uit het onderzoek is onder andere naar voren gekomen dat de het weerstandsvermogen tijdens de economische crisis niet toereikend was. Tekorten in het grondbedrijf, kortingen op specifieke uitkeringen en het gemeentefonds waren veel groter dan bij de berekening van de risico's was voorzien. Uit het onderzoek komen de volgende adviezen:

- Signaleer met name externe risico's eerder. Bijvoorbeeld de negatieve gevolgen van Rijksbeleid;
- Houdt meer rekening met tegenvallers in een crisissituatie en houdt hiermee rekening bij de bepaling van het gemeentelijk weerstandsvermogen;
- Reken dit door in de vorm van scenario's waardoor een meer tastbaar en transparant beeld voor de gemeenteraad ontstaat. Die benadering wordt ook al gekozen voor het Grondbedrijf waarin in de Financiële Jaarrapportage steeds scenario's zichtbaar worden gemaakt.

Een belangrijke overweging die uit het onderzoek naar voren gekomen is, is dat wanneer tegenvallers/risico's zich daadwerkelijk voordoen bij budgetten met een structureel karakter het niet mogelijk is om deze binnen 1 jaar in de begroting op te vangen. Tijd voor het ontwikkelen van bezuinigingsvoorstellen, tijd voor besluitvorming, frictiekosten zijn hiervan de oorzaak. Voor een meer robuuste berekening van de omvang van het gemeentelijk risicoprofiel zou het dan ook noodzakelijk zijn de risico's bij structurele budgetten twee jaar mee te tellen. Deze gedragslijn hanteren ook veel andere gemeenten.

Een advies uit het onderzoek was ook om paragrafen weerstandsvermogen en stresstest samen te voegen. Zo is het mogelijk de verschillende kengetallen voor de financiële positie beter in onderlinge samenhang te beoordelen. Evenals in de MJPB 2019-2022 zijn de beide paragrafen ook in dit jaarverslag samengevoegd.

Aansluitend op het onderzoek is aangekondigd de Beleidsnota Weerstandsvermogen en risicomanagement te actualiseren. Het onderzoek hiervoor is afgerond. Aansluitend op een themabijeenkomst van het College van B&W over risicomanagement is het voornemen om hierover ook met de auditcommissie te spreken en aansluitend de nieuwe beleidsnota te agenderen in de gemeenteraad.

Grondexploitatie

De risico's van de grondexploitatieprojecten worden, binnen bandbreedtes op basis van parameters, gekwantificeerd in een eigen berekening voor het risicoprofiel voor de grondexploitaties, tot één totaal benodigde weerstandscapaciteit voor de grondexploitatie.

Voor een uitgebreidere omschrijving en verklaring van de risico's, de financiële positie, de ontwikkeling van de benodigde weerstandscapaciteit van het grondbedrijf wordt verwezen naar de paragraaf Grondbeleid en de Financiële Jaarrapportage Projecten 2018.

Uit het onderzoek naar de spelregels voor de berekening van het weerstandsvermogen is gebleken dat tijdens de economische crisis de berekende buffers voor het grondbedrijf niet toereikend was. De verliezen die in het grondbedrijf genomen moesten worden door de stagnatie van de vastgoedmarkt waren groter dan het berekende risicoprofiel en daaraan gekoppeld weerstandsvermogen. Zo werd onder andere de looptijd van grondexploitaties langer dan eerder ingeschat.

De parameters voor de berekening van het weerstandsvermogen zijn parameters die ook op dit moment horen bij de actuele economische situatie. Als de vastgoedmarkt stagneert kunnen bij beperkte buffers ook hier weer tekorten ontstaan. Zeker nu verplicht tussentijdse winsten genomen moeten worden waardoor de mogelijkheden om binnen de grondexploitaties economische tegenvallers op te lossen beperkter aanwezig zijn. Ook wijzigt het risicoprofiel van het grondbedrijf door de behoefte aan meer sociale woningbouw en de noodzaak complexere binnenstedelijke locaties te gaan ontwikkelen waaraan zonder buffers niet kan worden bijgedragen. In de Financiële Jaarrapportage Projecten zijn scenario's opgenomen die zichtbaar maken wat de gevolgen voor het risicoprofiel van het grondbedrijf zouden zijn bij een eventuele nieuwe stagnatie van de vastgoedmarkt.

Breder inzicht door gemeentelijke stresstest

Als aanvulling op de hiervoor genoemde vijf financiële kengetallen kiest Arnhem ervoor om op deze vijf aandachtsvelden nog beter inzicht te krijgen. Hiervoor zijn de vijf kengetallen uitgebreid met een aantal kengetallen die door veel (grote) gemeenten in een gemeentelijke stresstest worden toegepast. Bij elk kengetal wordt door een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende. De kleuren gebruikt bij de verschillende kengetallen (rood, oranje, geel, groen en blauw) komen overeen met de kleuren in het eerste figuur van deze paragraaf en de hierboven opgenomen tabel 'financiële kengetallen'.

1C. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.691	€ 4.426	€ 3.534
b	Schuldevolutie	-2%	8%	-20%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,84%	2,06%	1,73%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja
e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	95,70%	94,91%	94,57%

2A. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
a	Weerstandsfactor	2,1	2,0	1,4
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

3A. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

4A. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav structurele exploitatieruimte		rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
a	Toereikendheid onderhoudsbudgetten openbare ruimte	0,34%	0,36%	0,17%
b	Ombuigingen, taakstellingen	0%	0,05%	0,00%
c	Meerjarig sluitende begroting	ja	ja	ja

5A. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		rek. 2017	begr. 2018	rek. 2018
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,05%	0,07%	0,07%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,75%	1,78%	2,02%
c	Kostendekkendheid leges: extra ruimte voor meer baten	0,0002%	0,0003%	0,0003%

Uit deze aanvullende kengetallen blijkt dat Arnhem op veel onderdelen goed scoort (groene vakken). Het aandeel nog in te vullen taakstellingen in de begroting is zeer minimaal, terwijl er tevens sprake is van een meerjarig sluitende begroting.

Maar hierbij past een duidelijke kanttekening. De ontwikkelingen in kosten van zorg en ook de voornemens van het Rijk voor de verdeling van de middelen beschermd wonen kunnen grote impact hebben op de financiële positie van onze gemeente. Aanvullende maatregelen te nemen bij de vaststelling van de MJPB 2020–2023 zullen er voor moeten zorgen dat de begroting ook de komende jaren sluitend blijft.

Daarnaast is ook het risicoprofiel van de gemeente minder robuust in vergelijking met sommige andere gemeenten, omdat in Arnhem geen rekening wordt gehouden met het feit dat als risico's zich voordoen op structurele budgetten, het meer dan 1 jaar tijd kost om tegenvallers in de begroting op te vangen.

De toereikendheid van de onderhoudsbudgetten voor de openbare ruimte blijft ook een aandachtspunt. Dit geldt met name voor het onderhoudsbudget van de wegen en groen. Uit de kengetallen op de woonlasten blijkt dat binnen de OZB in beperkte mate nog ruimte zit op basis van de onbenutte belastingcapaciteit. De leegstand komt in de realisatie iets hoger uit dan begroot en blijft een punt van aandacht.

Op het onderdeel schuldquote komt ook bij deze aanvullende kengetallen een kwetsbaar beeld naar voren. De netto schuld per inwoner blijft onverminderd hoog, maar de schuldevolutie van -20% geeft aan dat de schuld per inwoner in 2018 ten opzichte van de begroting wel flink is afgenomen. Het aandeel van de netto rentelasten op de totale lasten schommelt rond de 2% en dit blijft kwetsbaar volgens de stresstest.

Weerstandsvermogen en risicoprofiel

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een weerstandsfactor waarbij een bandbreedte wordt gehanteerd tussen de 1 en 1,4. De factor wordt berekend door de beschikbare weerstandscapaciteit te delen door de gewenste weerstandscapaciteit bij een zekerheidspercentage van 90%. Onderstaande tabel laat zien dat de gemeente bij de opmaak van het jaarverslag 2018 op een factor van 1,4 uitkomt. Een doorkijk naar Turap-1 2019 op basis van de reeds voorziene effecten op de algemene reserve (bijvoorbeeld de onttrekking van € 10,4 miljoen ter dekking tekort sociaal domein in 2019 conform raadsbrief van 11 december) geeft het inzicht dat de gemeente in 2019 over onvoldoende weerstandsvermogen beschikt. De weerstandsfactor komt dan namelijk uit op 0,9. In de Perspectiefnota en de MJPB 2020-2023 zullen op basis van de meerjarige ontwikkeling van het weerstandsvermogen voorstellen worden gedaan voor het op peil brengen hiervan.

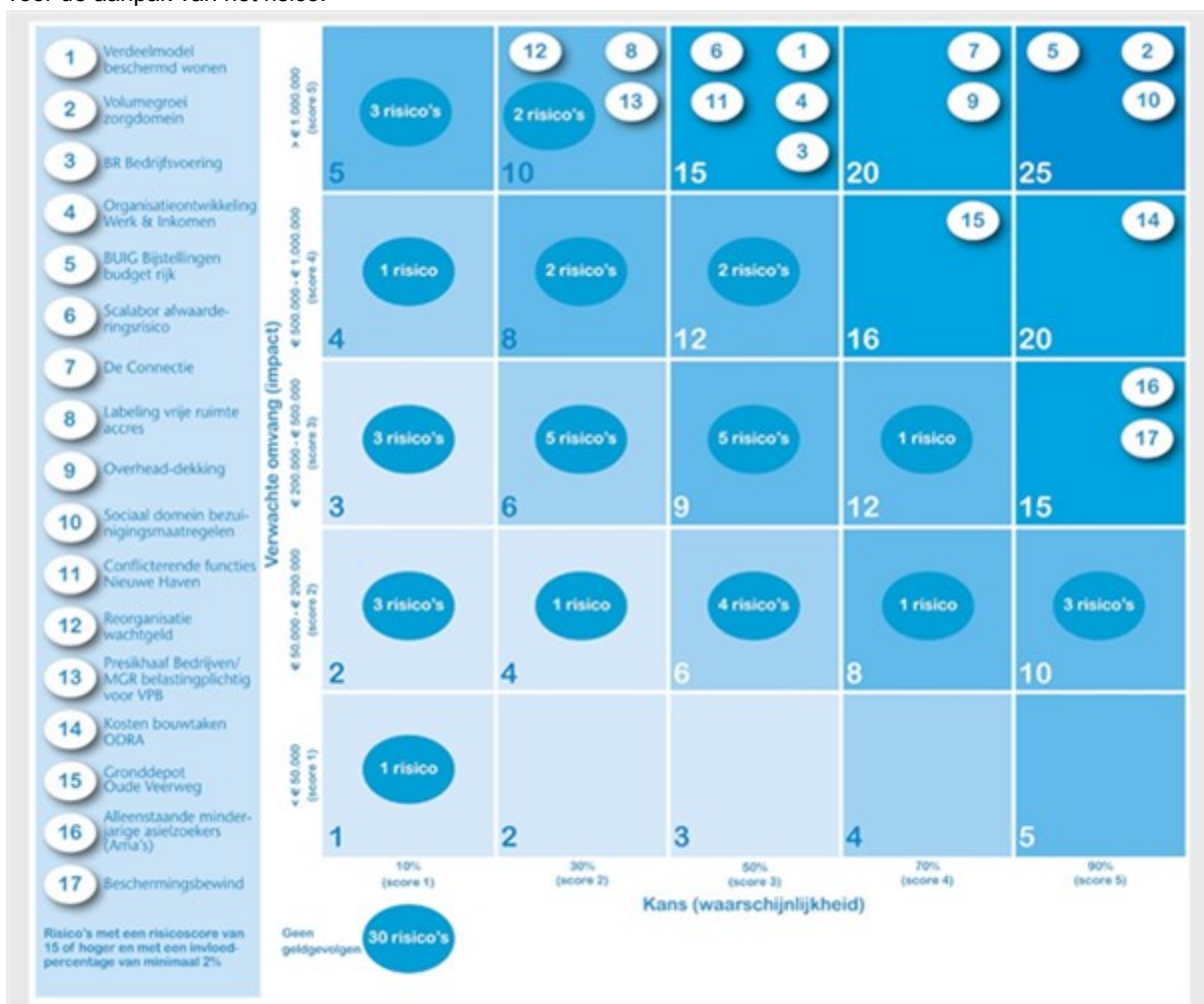
Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2018	Doorwerking 2019
	90%	90%
	<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Benodigde weerstandscapaciteit	33.713	33.713
Beschikbare weerstandscapaciteit	48.606	31.742
Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	14.893	-1.971
Verschil (> factor 1,4)	1.408	-15.456
Weerstandsfactor	1,4	0,9 *)

*) de stand bij Turap-1 2019 geeft de huidige weerstandsfactor aan.

Risicoprofiel

Het risicoprofiel in dit jaarverslag omvat 84 risico's. Er zijn 54 financiële risico's die in aanmerking komen voor het reserveren van weerstandsvermogen. Zeventien risico's hebben een risicoscore van 15 of hoger en/of een invloedpercentage van minimaal 2%.

Belangrijk aandachtspunt bij het risicoprofiel is dat dit zo goed mogelijk per risico wordt ingeschat. Vervolgens wordt door middel van statische berekeningen nagegaan welke mogelijke financiële gevolgen het risicoprofiel voor onze gemeente in totaliteit kan hebben. Dit blijft een belangrijk hulpmiddel, maar zoals eerder al bij de toelichting op de uitkomsten van het onderzoek naar de spelregels weerstandvermogen is aangegeven, hebben dergelijke berekeningen ook beperkingen. Het is geen exacte wetenschap zo is in het verleden gebleken. Bovendien is een belangrijke kanttekening bij de risico's die nu geïnventariseerd zijn, dat de inschatting van de risico's niet plaatsvindt in een statische, als het ware bevroren situatie. De actualiteit leidt weer tot nieuwe- en of gewijzigde risico's. Om die reden wordt de vinger steeds aan de pols gehouden en wordt de raad zowel bij de MJPB als bij het Jaarverslag geïnformeerd over de ontwikkelingen in het gemeentelijk risicoprofiel. In het risicoprofiel zijn 30 risico's zonder geldgevolg (risicoscore 0) opgenomen. Bij deze risico's, trends en ontwikkelingen is nog niet duidelijk of en in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen, of bij deze risico's is de netto risicoscore na beheersmaatregel 0. In onderstaande risicokaart zijn de risico's weergegeven. Hoe donkerder blauw de kleur, hoe hoger de prioriteit voor de aanpak van het risico.

Hieronder worden de belangrijkste 17 risico's gepresenteerd en toegelicht. Er wordt een onderverdeling gemaakt naar:

- externe risico's;
- risico's fysieke pijler;
- risico's pijler economie en werk;
- overige gemeentelijke risico's;
- risico's grondbedrijf;
- risico's sociale pijler.

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Turap-2 2018
Externe risico's						
Verdeelmodel Beschermd Wonen/ Maatschappelijke Opvang/ Begeleiding/ Jeugd						
Er vindt een herziening van de verdeelmodellen sociaal domein plaats. Dit heeft effect voor de verdeling van de gelden over gemeenten op deze domeinen. Voor Beschermd wonen heeft dit het grootste effect omdat de verdeling nog op historische gronden plaatsvindt, gericht op de omvang en spreiding van het aanbod zoals onder de AWBZ is ontstaan, verdeeld over centrumgemeenten. Om de transformatie van de zorg te ondersteunen zullen de middelen niet langer aan de centrumgemeenten, maar aan alle gemeenten op basis van een objectief verdeelmodel verdeeld gaan worden. Het financieel effect van de nieuwe modellen kan nog niet worden vastgesteld. Naar verwachting wordt het verdeelmodel in 2021 ingevoerd. Dit bedrag is een voorlopige inschatting die bijgesteld zal en kan worden op het moment dat hierover meer informatie bekend is.						
	3	5	€ 10.000.000	15	15,0%	Gewijzigd (+)
Labeling vrije ruimte accres						
Als nadere uitwerking van het Regeerakkoord is het Interbestuurlijk Programma (IBP) verschenen. Daarin zijn doelen en resultaten opgenomen die het Rijk in samenwerking met lokale overheden wil realiseren. Het risico bestaat dat de vrije ruimte (het accres gemeentefonds) van gemeenten hier grotendeels voor moet worden ingezet. Dit kan leiden tot knelpunten als de gemeente dit accres ook voor andere doeleinden wil inzetten.						
	2	5	€ 5.000.000	10	3,6%	Ongewijzigd
Risico's fysieke pijler						
Conflicterende functies Nieuwe Haven						
In september 2018 heeft het college, op basis van nieuwe onderzoeksrapporten over de veiligheid in de Nieuwe Haven, geconcludeerd dat de conflicterende gebruiksvormen (industrie, recreatie en wonen) daar een veiligheidsrisico vormen. Er is besloten een aantal korte termijn maatregelen te nemen. Voor de lange termijn wordt een visie opgesteld, waarin verschillende gebruiksscenario's voor de Nieuwe Haven, tegen elkaar zullen worden afgewogen. Als er gekozen wordt voor een scenario waarin bepaalde functies uit oogpunt van veiligheid of ontwikkelmogelijkheden uit de Nieuwe Haven zullen moeten verdwijnen, dan is het waarschijnlijk dat er kosten moeten worden gemaakt.						
	3	5	€ 2.500.000	15	3,0%	Nieuw
Kosten bouwtaken ODRA						
De kosten voor vergunningverlening zijn in de jaarrekening 2018 hoger uitgevallen dan begroot. Oorzaak is een hoger aantal vergunningaanvragen voor met name kleinere bouwvergunningen en bijbehorend bouwtoezicht. Het risico bestaat dat ook in 2019 en verder de begrote kosten onvoldoende zijn om het toegenomen volume aan aanvragen op te vangen.						
	5	4	€ 850.000	20	2,5%	Gewijzigd (+)
Gronddepot Oude Veerweg						
Mogelijk kan de gemeente Arnhem niet voldoen aan een resterende afnameplicht van 80.000 m3 grond uit het gronddepot aan de Oude Veerweg. Gemeente is met de grondbank de verplichting aangegaan 100.000 m3 grond af te nemen voor project Westervoortsedijk Dijktrace. Uiteindelijk is 20.000 m3 binnen het project toegepast. De bestemming van gronddepot vervalt eind 2018 en bebouwing zal plaatsvinden. Afhankelijk van het kunnen vinden van geschikte toepassingsmogelijkheden voor de grond zal er sprake zijn van kosten van afvoer.						
	4	4	€ 600.000	16	1,0%	Ongewijzigd

Risico's pijler economie en werk

Organisatieontwikkeling Werk & Inkomen

De afgelopen jaren is de volledige uitvoeringsketen voor participatie getransformeerd: het Centrum Activerend Werk, de ontwikkeling van Scalabor, het regionaal Werkgeversservicepunt en de ontwikkeling in de wijken, met de Teams Leefomgeving en de sociale wijkteams. De uitvoeringsorganisatie staat nog voor een enorme slag, deze is absoluut noodzakelijk om (I) als volwaardige toekomstbestendige partner te functioneren in de keten en (II) de ambities te kunnen realiseren. Slag die gemaakt moet worden:

- De Arnhemmer centraal stellen, vanuit de volledige breedte van zijn leefomgeving
- Vanuit werk, inkomen en zorg te kijken wat nodig is en de 'regie' te nemen op participatie
- De inwoner op weg naar werk te volgen en supporten en nazorg te bieden voor een duurzaam resultaat

Dat stelt compleet andere vragen / eisen aan de medewerkers en de wijze van organiseren. Daarom is het noodzakelijk om te investeren in een cultuuromslag, opleiding en coaching van medewerkers, goed werkende ondersteunende systemen, tijdelijke inhuur en mobiliteit van medewerkers die de ontwikkeling niet kunnen / willen volgen. Dat laatste vraagt een zeer proactieve aanpak waar nu al op wordt ingezet, boventaligheid wordt zoveel mogelijk voorkomen. Met eigen en externe expertise is in beeld gebracht wat de benodigde investering zou kunnen zijn. Daaruit komt een bandbreedte naar voren, die wordt vooral bepaald door de frictiekosten. In de begroting wordt voorgesteld om rekening te houden met € 6,1 miljoen aan frictiekosten. Het verschil met ten opzichte van de berekende maximumvariant aan frictiekosten wordt opgenomen als risico (€ 7,5 miljoen).

3	5	€ 7.500.000	15	8,9%	Nieuw
---	---	-------------	----	------	-------

BUIG Bijstellingen budget rijk

Mutaties van het macrobudget hebben grote effecten op de prognose/realisatie van BUIG. In 2018 zat tussen het voorlopig budget en het definitieve budget ruim 5% (positief) verschil. De geprognosticeerde afwijking ten opzichte van de begroting is hierdoor met ongeveer 1,4 miljoen bijgesteld.

Voor 2019 is het de verwachting dat de budgetten mogelijk negatief worden bijgesteld (de realisaties 2018, welke een dalende lijn laat zien, worden namelijk pas verwerkt bij de bijstellingen van het voorlopige budget 2019).

Volgen van de landelijke lijn is ambitieus. Daarnaast wordt in de begroting uitgegaan van de realisatie afgelopen jaar + procentuele ontwikkeling van de landelijke lijn in de uitkeringslast. Het volgen van de landelijke lijn is onderdeel van de ambitie van het college. Deze ambitie is ambitieus. De keuzes bij de organisatieverandering W&I hebben invloed op het behalen van de ambitie. Ook deze ontwikkeling heeft invloed op het saldo BUIG.

Voorgesteld wordt om voor 2019 een risico van 5% budgetbijstelling op te nemen met een kans van 90%. Op basis van de geactualiseerde prognose (realisatiecijfers t/m september) zou het risicobedrag op +/- 2,5 miljoen uitkomen.

5	5	€ 2.500.000	25	7,2%	Nieuw
---	---	-------------	----	------	-------

Scalabor Afwaarderingsrisico

Het risico bestaat dat de gemeente de deelneming Scalabor als gevolg van een toekomstig negatief resultaat zal moeten afwaarderen. Mogelijke oorzaken:

- onvoldoende verandervermogen binnen het werkbedrijf leidt tot onvoldoende resultaten op het punt van arbeidsontwikkeling, doorstroming naar werk en financiële resultaten;
- onvoldoende benutting SW-werkplekken en onvoldoende rendabel maken van een SW-werkplek;
- onvoldoende inkoop P-wet trajecten (inwoners met een bijstandsuitkering) door gemeenten. Het bedrijfsplan Scalabor biedt arbeidsontwikkelingsdiensten aan voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet;
- onvoldoende aanbod van werk, oorzaken: 1. gemeente koopt groen en schoonmaak liever elders in, 2. mogelijke beperkingen in het aanbestedingsrecht;
- overige gemeenten kiezen ervoor om na 3,5 jaar geen nieuwe DVO af te sluiten met Scalabor. Opletter eind 2020.

3	5	€ 3.500.000	15	4,2%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Presikhaaf Bedrijven/MGR belastingplichtig voor VPB

Het risico bestaat dat Presikhaaf Bedrijven/MGR belastingplichtig zal zijn voor de VPB. Het risico's is klein, maar de omvang van het risicobedrag is groot, € 5 miljoen per jaar. Het aandeel van de gemeente Arnhem daarin is opgenomen als risicobedrag. Nagegaan wordt welke maatregelen mogelijk zijn om te voorkomen dat het risico zich voordoet.

2	5	€ 2.640.000	10	2,5%	Nieuw
---	---	-------------	----	------	-------

Overige gemeentelijke risico's

Bedrijfsvoering

Voor het opvangen van resultaten in de Bedrijfsvoering is de BR Bedrijfsvoering ingericht. Met deze BR moeten resultaten op De Connectie, frictiekosten als gevolg van afbouw formatie overheadafdelingen en andere incidentele afwijkingen op personeel worden opgevangen. Het risico bestaat dat de BR op termijn niet voldoende is c.q. wordt gevoed vanuit te verwachten voordelen van De Connectie.

3	5	€ 5.000.000	15	8,9%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

De Connectie

De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt:

- overige risico's die samenhangen met de Connectie (maximaal financieel gevolg € 2.000.000,-)
- BTW: Het risico op kostprijsverhogende BTW als gevolg van de verzelfstandiging van De Connectie. (maximaal financieel gevolg €170.000)
- Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (ongekwantificeerd)
- Desintegratie Huisvesting: risico als gevolg van leegstaande panden doordat De Connectie een andere vestigingsplaats kiest. (ongekwantificeerd)
- Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (ongekwantificeerd)

4	5	€ 2.200.000	20	3,7%	Gewijzigd (-)
---	---	-------------	----	------	---------------

Overhead-dekking

Minder overhead-dekking als gevolg van marktconforme tarieven voor verzelfstandigde onderdelen en derden.

4	5	€ 2.000.000	20	3,3%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Reorganisatie wachtgeld

Van medewerkers die als gevolg van (kleine) reorganisaties worden ontslagen wordt het bedrag dat verwacht wordt aan ww/bw uitkeringen toegevoegd aan een voorziening personele verplichtingen. Hierbij wordt rekening gehouden met verwachte kans op een andere baan. De opgebouwde rechten van deze medewerkers kunnen hoger zijn. Voor het verschil is een risico opgenomen.

2	5	€ 6.000.000	10	2,5%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Risico's grondexploitatie

Grondexploitatie

Grondexploitatieprojecten	€ 2.680.000				
Grondexploitatieprojecten in voorbereiding	€ 1.600.000				
Totaal	€ 4.280.000				
Grote projecten niet zijnde grondexploitatie	€ 600.000				
Totaal benodigde weerstandscapaciteit grondexploitatie	€ 4.880.000				Gewijzigd (-)

Risico's sociale pijler

Volumegroei zorgdomein 2019

Op dit moment is het moeilijk een betrouwbare prognose voor de ontwikkeling van de volume-ontwikkeling van het zorgdomein te geven. Het is niet logisch te veronderstellen dat het volume zich exact ontwikkelt zoals in 2018. Maar evenmin is het logisch te veronderstellen dat deze (significant) gaat dalen. Ook zijn de beelden van de verschillende gemeenten in het land verschillend. Vanuit bepaalde steden zijn er hoopgevende beelden en lijkt er daar sprake van een daling van de zorgvraag. Vanuit andere steden zijn de beelden minder positief en wordt rekening gehouden met een verdere stijging van de zorgvraag. Beide ontwikkelingen staan haaks op elkaar. Op dit moment zijn er maatregelen in voorbereiding om de volumegroei te beperken. Wellicht zullen deze, als ze genomen worden, op korte termijn effect sorteren.

5	5	€ 4.000.000	25	11,5%	Nieuw
---	---	-------------	----	-------	-------

Sociaal domein - Maatregelen

Er zijn maatregelen in voorbereiding om de oplopende kosten van zorg te beperken en terug te dringen. Deze maatregelen en de implementatie daarvan gaat als vanzelfsprekend gepaard met een bepaalde mate van onzekerheid.

5	5	€ 1.500.000	25	3,2%	Nieuw
---	---	-------------	----	------	-------

Alleenstaande minderjarige asielzoekers (Ama's)

Arnhem heeft een relatief groot aantal alleenstaande minderjarige asielzoekers die hier verblijven. Tot het 18e jaar vallen deze jongeren onder de zorg en verantwoordelijkheid van het landelijke Nidos; daarna niet meer. Om te voorkomen dat deze jongeren hierna in een 'gat' dreigen te vallen, zijn er met jeugdzorgorganisaties afspraken gemaakt over verdere begeleiding naar zelfstandigheid en integratie. Voor een deel van deze groep is een doorstroomvoorziening gecreëerd. Hiermee zijn kosten gemoeid die niet door het rijk worden gedekt en ook niet vallen binnen de wettelijke kaders van de wmo en jeugdzorg en derhalve de hiermee gemoeid zijnde budgetten. Uitgaande van jaarlijks 33 nieuwe Ama's en 16 plekken in de doorstroomvoorziening gaat het hier om maximaal om € 300.000 aan extra kosten.

5	3	€ 300.000	15	0,9%	Gewijzigd (+)
---	---	-----------	----	------	---------------

Beschermingsbewind

In de MJPB 2018-2021 zijn de aannames van de businesscase Beschermingsbewind/BooM herijkt op basis van ervaring die is opgedaan, van het aanbestedingstraject BooM en de Arnhemse trend (afnemende toename) van aantal inwoners in beschermingsbewind. De aannames zijn in de MJPB 2019-2022 ongewijzigd gebleven. Bijzondere bijstand voor beschermingsbewind is een openeinderegeling. Het risico blijft bestaan dat de aantallen inwoners in beschermingsbewind voor wie bijzondere bijstand wordt verstrekt, hoger zijn dan verwacht. Voor het maximaal risico is met 10% van het budget Beschermingsbewind/BooM gerekend.

5	3	€ 400.000	15	0,6%	Ongewijzigd
---	---	-----------	----	------	-------------

De belangrijke stijgers en dalers met een risicoscore van 15 en hoger ten opzichte van de vorige stand bij de Turap-2 2018 zijn:

Externe risico's:

Gewijzigd risico (+):

- Verdeelmodel Beschermde Wonen/ Maatschappelijke Opvang/ Begeleiding/ Jeugd (het financieel gevolg is fors omhoog bijgesteld)

Fysische Pijler:

Nieuwe risico (+):

- Conflicterende functies Nieuwe Haven

Gewijzigd risico (-):

- Locatie K7' Arnhem Centraal
(kans is naar beneden bijgesteld)

Economie en Werk:

Vervallen risico (-):

- BUIG eigen risico vangnetregeling
(dit risico is vervallen i.v.m. een overlap met het nieuwe risico Bijstellingen budget Rijk)

Nieuwe risico's (+):

- BUIG Bijstellingen budget rijk
(In dit nieuwe risico is het effect van negatieve budgetbijstellingen op de prognose voor Arnhem opgenomen)
- Organisatieontwikkeling Werk & Inkomen

Overige gemeentelijke risico's:

Gewijzigd risico (-):

- De Connectie
(het financieel gevolg is naar beneden bijgesteld)

Grondexploitatie risico's:

Gewijzigd (-):

De risico's van de grondexploitatieprojecten worden, binnen bandbreedtes op basis van parameters, gekwantificeerd in een eigen simulatie voor de grondexploitatie tot één totaal benodigde weerstandscapaciteit voor de grondexploitatie. Het risico van de grondexploitatie is op basis van een zekerheidspercentage van 90% ingeschat op € 4,3 miljoen. Dit is een afname van € 1,8 miljoen. ten opzichte van vorig jaar en komt doordat de totale volumes aan investeringen en nog te realiseren opbrengsten verder is afgenomen.

Voor een uitgebreidere omschrijving en verklaring van de risico's, de financiële positie, de ontwikkeling van de benodigde weerstandscapaciteit en scenario's van het grondbedrijf wordt verwezen naar de paragraaf Grondbeleid.

Sociale pijler:

Vervallen risico's (-):

- BR Noodfonds
- Taakstelling Rijnstad
(op te lossen binnen de ruimte van de vermogensfeer van Rijnstad)

Nieuwe risico's (+):

- Volumegroei zorgdomein
- Sociaal domein - bezuinigingsmaatregelen

Risico's zonder geldgevolg

In het risicoprofiel zijn 30 risico's zonder geldgevolg opgenomen. Deze risico's worden in het risicoprofiel meegenomen met een risicoscore 0. In het risicoprofiel zijn de volgende nieuwe risico's zonder geldgevolg opgenomen:

Het volgende risico heeft betrekking op het programma Participatie:

- Participatiebudget

Het participatiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Het risico is dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om te zetten.

Daarnaast heeft het rijk de gemeenten verplicht om een faciliteit beschut werk aan te bieden. Arnhem voert deze wet uit, echter er is voor gekozen om hier niet actief op in te zetten (we hebben een alternatief: activerend werk). Het risico is dat Arnhem meer toekenningen beschut werk ontvangt en/of dat de keuze wordt gemaakt om actief in te zetten op beschut werk. Hiervoor is momenteel geen ruimte binnen het participatiebudget.

De volgende risico's hebben betrekking op het Zorgdomein:

- Verblijfscomponent Beschermd wonen bij PGB

Vanaf 2020 zullen wij als gemeente Arnhem PGB beschermd wonen met verblijfscomponent gaan aanbieden. Een aanzuigende werking van aanbieders wordt verwacht met extra risico op fraude. Tevens beïnvloedt dit de ontwikkeling naar scheiden wonen en zorg, ingezet met het plan Beschermd Thuis.

- **Tarieven jeugdbescherming**

De tarieven Jeugdbescherming zijn blijkens een onderzoek uitgevoerd door Bureau Berenschot onvoldoende. De tarieven liggen momenteel nog vast, maar worden medio 2020 opnieuw aanbesteed. Dit onderzoek zal mogelijk aanleiding geven de tarieven te herzien, wat leidt tot een mogelijke kostenstijging Jeugdbescherming.

Het volgende risico heeft betrekking op het programma Cultuur:

- **Lauwersgrachtalliantie**

Mogelijk extra kosten onderhoud om de Schouwburg langer in de lucht te houden zolang nog niet is gebouwd.

Het volgende risico heeft betrekking op het programma Wonen en Ruimte:

- **Risico op hogere onderhoudskosten a.g.v. extreme weersomstandigheden**

Door extreme weersomstandigheden kan schade ontstaan aan de openbare ruimte. Hierbij valt te denken aan schade aan openbaar groen en andere zaken in de openbare ruimte door extreme droogte, schade aan wegen door zware regenval. Het cluster openbare ruimte werkt aan een klimaat adoptatieplan om de verwachte effecten en mogelijke beheersmaatregelen in beeld te brengen. Echter kan niet worden uitgesloten dat schade door extreem weer niet binnen het budget opgevangen kan worden.

Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door de omvang en impact van de risico's, en is door het toepassen van het simulatiemodel van de mate waarin de verschillende risico's zich kunnen voordoen berekend.

De totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit om de risico's op te kunnen vangen is € 33,7 miljoen. Dit is € 5,7 miljoen hoger dan in de Turap-2 2018. Dit is het gevolg van het actualiseren van het risicoprofiel (er zijn 18 nieuwe risico's meegenomen, 10 risico's zijn vervallen en 18 risico's zijn gewijzigd).

De benodigde weerstandscapaciteit voor de gemeentebrede risico's is hierdoor gestegen met € 7,5 miljoen.

De benodigde weerstandscapaciteit voor de grondexploitatie risico's is gedaald met € 1,8 miljoen.

Een deel van de risico's wordt afgedekt door specifieke beheersmaatregelen. Bijvoorbeeld het vormen van een reserve of voorziening en het afsluiten van verzekeringen. Naast de afgedekte risico's loopt een gemeente ook altijd risico's die niet (kunnen) worden afgedekt. Voor deze resterende risico is de benodigde weerstandscapaciteit berekend, hierbij is een zekerheidspercentage van 90% gehanteerd.

Een zekerheidspercentage van 90% wil zeggen dat in 90% van alle schattingen in de simulatie van de benodigde weerstandscapaciteit voor het huidige risicoprofiel, de schattingen kleiner of gelijk zijn aan het bedrag van € 33,7 miljoen. 10% van de uitkomsten van de schattingen zijn groter dan dit bedrag.

In de volgende tabel is de benodigde weerstandscapaciteit opgenomen:

Benodigde weerstandscapaciteit	Turap 2-2018	Jaarverslag 2018	Doorwerking 2019
	90%	90%	90%
Gemeentebrede risico's	21.356	28.833	28.833
Grondexploitatie projecten	4.436	2.680	2.680
Grondexploitatieprojecten in voorbereiding	1.570	1.600	1.600
Risico's grondexploitatie	6.007	4.280	4.280
Grote projecten niet zijnde grondexploitatie	685	600	600
Benodigde weerstandscapaciteit	28.048	33.713	33.713

Beschikbare weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit middelen die kunnen worden ingezet voor het afdekken van negatieve financiële effecten als gevolg van de risico's die manifest zijn. De overige bestemmingsreserves, de stille reserves, de onbenutte belastingcapaciteit en vanaf 2013 de toekomstige winstpotentie Grondexploitatie worden niet meegenomen voor het bepalen van de beschikbare weerstandscapaciteit. De totale omvang van de beschikbare weerstandscapaciteit bij Turap-1 2019 is € 31,7 miljoen. Dit is € 13,3 miljoen lager dan bij Turap-2

2018. Dit is met name het gevolg van de in de brief van 11 december 2018 aangekondigde forse uitname uit de Algemene reserve ter dekking van het tekort sociaal domein van in totaal € 10,4 miljoen. Deze onttrekkingen zijn verwerkt in de stand bij de Turap-1 2019.

Beschikbare Weerstandscapaciteit	Turap 2-2018 Jaarverslag 2018 Doorwerking 2019		
	90%	90%	90%
Algemene reserve per 1-1	58.240	58.240	41.738
+ Toevoegingen	4.381	24.733	6.965
- Onttrekkingen	-40.389	-40.375	-14.468
- Dotatie aan BR Noodfonds door wijziging risicoprofiel			-5.800
- Dekking tekort Zorgdomein			-4.600
Verwacht financieel resultaat	0	0	0
Algemene reserve 31-12	22.232	42.598	23.835
Verwacht resultaat / Resultaat	20.401	-860	0
Algemene Reserve per 31-12 definitief	42.633	41.738	23.835
BR Voorstudies	53	0	0
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500
BR Grondexploitatie	7.360	5.368	5.368
Toekomstige winstpotentie Grondbedrijf	0	0	0
Weerstandscapaciteit Grondbedrijf per 31-12	8.913	6.868	6.868
Strikt onvermijdbaar	767	0	767
Onvoorzien	272	0	272
Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	0	1.039
Verwachte toevoegingen en onttrekkingen AR komend jaar	-7.503		
Beschikbare weerstandscapaciteit	45.082	48.606	31.742

Totaalbeeld benodigd voor de risico's en de beschikbare weerstandscapaciteit

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Turap-2 2018	JV 2018	Doorwerking 2019
	90%	90%	90%

Benodigde weerstandscapaciteit			
Gemeentebrede risico's	21.356	28.833	28.833
Risico's grondexploitatie	6.007	4.280	4.280
Grote projecten niet zijnde grondexploitatie	685	600	600
Totaal	28.048	33.713	33.713
Beschikbare weerstandscapaciteit			
Algemene reserve 1-1	58.240	58.240	41.738
+ Toevoegingen	4.381	24.733	6.965
- Onttrekkingen	-40.389	-40.375	-14.468
- Dotatie aan BR Noodfonds door wijziging risicoprofiel			-5.800
- Dekking tekort Zorgdomein			-4.600
Verwacht financieel resultaat	0	0	0
Algemene reserve 31-12	22.232	42.598	23.835
Verwacht resultaat / Resultaat	20.401	-860	0
Algemene Reserve per 31-12 definitief	42.633	41.738	23.835
Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	0	1.039
Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	8.913	6.868	6.868
Verwachte toevoegingen en onttrekkingen AR komend jaar	-7.503		
Totaal	45.082	48.606	31.742
Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering	17.034	14.893	-1.971
Verschil (> factor 1,4)	5.814	1.408	-15.456
Weerstandsfactor	1,6	1,4	0,9 *)

*) de stand bij Turap-1 2019 geeft de huidige weerstandsfactor aan.

De verwachte weerstandsfactor bij Turap-1 2019 is ten opzichte van Turap-2 2018 bij een zekerheidspercentage van 90% gedaald van 1,6 bij Turap-2 2018 naar 0,9 bij Turap-1 2019. De gemeente beschikt hiermee over onvoldoende weerstandsvermogen. In de Perspectiefnota en de MJPB 2020-2023 zullen op basis van de meerjarige ontwikkeling van het weerstandsvermogen voorstellen worden gedaan voor het op peil brengen hiervan. Het weerstandsvermogen (benodigd versus beschikbaar) is ten opzichte van Turap-2 2018 gedaald met € 19 miljoen.

Onderhoud kapitaalgoederen

De kapitaalgoederen bestaan uit wegen en civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de riolering, het water en het groen in de stad alsmede installaties van zwembaden, sportvelden en gemeentelijk vastgoed. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijke deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en deels uit investeringsbudgetten.

Samenvattend beeld

De paragraaf geeft inzicht in omvang en besteding door per type kapitaalgoederen inzicht te geven in geldende kaders, ambitieniveau van het onderhoud, feitelijke onderhoudssituatie en geplande inzet voor de komende jaren.

Met ingang van 1 januari 2017 is met wijksturing een nieuwe koers ingeslagen, waarbij inwoners meer invloed hebben op de besteding van de budgetten op wijkniveau. Hiertoe zijn veel budgetten financieel gesplitst in een stedelijk deel (stedelijk beleid) en een wijkdeel (zeggenschap in de wijken). Sinds 2017 vindt jaarlijks afstemming plaats tussen de teams Leefomgeving en de gemeentelijke Kernorganisatie over de manier waarop de openbare ruimte en de kapitaalgoederen in de wijken onderhouden zullen worden in het komende jaar.

Het volgende beeld is waar te nemen:

- Met gerichte en integrale programmering van het groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte worden de beschikbare middelen zo goed en efficiënt mogelijk ingezet.
- Wijksturing heeft (nog) niet geleid tot bijstelling van de onderhoudsinspanning (wat). De wijken zijn betrokken bij de nadere invulling van werkzaamheden (hoe).
- Het lukt grotendeels om de kapitaalgoederen met de beschikbare middelen te onderhouden op het afgesproken ambitieniveau. Dit geldt niet voor het onderhoud aan de wegen. Hier zijn extra middelen nodig om oplopende kosten in de toekomst te voorkomen. Hier is in de MJPB 2019-2022 reeds deels in voorzien. Ook is de ambitie geformuleerd om bij de komende begrotingsbehandeling ruimte in het financiële beeld te zoeken om het budget voor wegenonderhoud structureel op het juiste niveau te brengen.
- De gesignaleerde opgave met betrekking tot de aanpak van invasieve exoten, ter bescherming van het gemeentelijk groen, zal vanaf 2019 worden gerealiseerd. De baggeropgave wordt nog nader in beeld gebracht.
- De invoeringsdatum voor Diftar van 1-1-2019 is uitgesteld om de invoering zorgvuldig voor te bereiden binnen de door de Raad gestelde kaders.

Overzicht basisniveaus onderhoudsobjecten

	centrum	winkel centra	wijken	bedrijfs terreinen	bossen/ parken	hoofdinfra	fietspaden
groen	A	A	C	C	B		
speelvoorzieningen	B	B	B	B	B		
recreatievoorzieningen	A	A	B	B	B		
verhardingen	A	A	C	B	B	B	A/B
verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
beeldende kunst	B	B	B	B	B	B	B
zwerfvuil en onkruid	A	A	C	C	C	C	C
overige stadsreiniging	A	A	C	C	C	C	C
openbare verlichting	B	B	B	B	B	B	B
riolering	B	B	B	B	B	B	B
water	B	B	B	B	B		

In bovenstaand overzicht zijn de in Arnhem gehanteerde basisniveaus (CROW) voor de diverse onderhoudsobjecten met ingang van 2017 op hoofdlijnen weergegeven. Met de wijksturing wordt het mogelijk om op wijkniveau hiervan af te wijken. Meer gedetailleerde informatie per object van onderhoud volgt hieronder.

Mogelijke consequenties Wijksturing

Voor alle onderdelen van de openbare ruimte, die in deze paragraaf worden beschreven, geldt dat met de invoering van wijksturing vanaf 1 januari 2017 per wijk met de inwoners afspraken kunnen worden gemaakt over

de besteding van de 'wijk gerelateerde budgetten openbare ruimte'. Hierdoor kunnen de onderhoudsniveaus in de wijken gaan afwijken van de niveaus die in bovenstaande tabel zijn aangegeven; niveaus die tot 1 januari 2017 voor de gehele stad golden. Dit is in 2018 echter niet het geval geweest.

Wegen

Actuele kaders

- Beleidsnota Wegenonderhoud (raadsbesluit 2008);
- Besluitvorming bezuinigingen (raadsbesluiten 2012, 2013).

Ambitie

De huidige ambities liggen na verschillende bezuinigingen op het volgende niveau:

- niveau A voor fietspaden*;
- niveau B voor hoofdwegen en busbanen*;
- niveau C voor wijkwegen, met parkeervakken op niveau D.

* Hoofdwegen en (hoofdnetwerk) fietspaden zijn gedefinieerd in de structuurvisie 2020, doorkijk 2040.

Planning

Het beheerplan 2017, is qua planning bepalend voor het groot onderhoud. Waar mogelijk wordt – met name voor wijkwegen – samenloop gecreëerd met groot onderhoud en de uitvoering van het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP).

Resultaat 2018

Vanwege de noodzaak tot bezuinigingen werd de afgelopen jaren de ambitie voor het kwaliteitsniveau voor wegen neerwaarts bijgesteld. Als gevolg daarvan zijn onderhoudsmaatregelen uitgesteld (moment van ingrijpen later) en werden ook minder preventieve maatregelen uitgevoerd. Inmiddels worden nu onderhoudsmaatregelen getroffen op wegen waar sprake is van genoemd uitgesteld groot onderhoud. Daarbij blijkt dat de technische staat van met name asfaltwegen in de praktijk verder is verslechterd dan destijds werd voorzien. De onderhoudsmaatregelen die nu (na uitstel) moeten worden getroffen zijn dan ook ingrijpender en daarmee vaak duurder dan eerder werd aangenomen. Doorwerken met het huidige budget zou ertoe leiden dat uitstel van noodzakelijke maatregelen langer blijft voortduren, waardoor in de toekomst weer extra meerkosten dreigen te ontstaan. In de MJPB 2019-2022 is daarom extra budget gereserveerd voor wegenonderhoud.

Gerealiseerd in 2018:

Hoofdstructuur:

- Het geplande onderhoud is uitgevoerd.
- In samenloop met de herinrichting is onderhoud aan het Roermondsplein uitgevoerd.
- Een aantal grote samenloop projecten (waaronder Apeldoornseweg) is in voorbereiding.

Wijkwegen en fietspaden:

- Er is groot onderhoud uitgevoerd onder andere aan het parkeerterrein rondom winkelcentrum Presikhaaf.
- Diverse fietspaden in Elderveld en Arnhem Noord zijn aangepakt.
- Groot onderhoud in de wijk Spijkerkwartier en groot onderhoud in de Geitenkamp (riool en verhardingen) is op dit moment in uitvoering.

Verkeersinfrastructuur:

- Een groot deel van de snelfietsroutes Arnhem-Wageningen en Arnhem-Dieren zijn aangelegd.
- Verbetering van de fietsstructuur op de Monnikensteeg is gerealiseerd (Beukenlaan tot komgrens). Een tweede deel (Zaslaan tot Roosendaalseweg) volgt nog.
- Er zijn diverse verkeersinfrastructurele investeringsprojecten doorgeschoven naar 2019. Oorzaak ligt in het feit dat er met de Provincie diverse overleggen zijn om een en ander te subsidiëren. Hierdoor heeft de planning vertraging opgelopen.

Openbare Verlichting

Actuele kaders

Nota uitrol Led-verlichting (2015). Bij nieuwe aanleg en groot onderhoud wordt standaard LED-verlichting toegepast.

Ambitie

Met het oog op de sociale veiligheid en verkeersveiligheid voldoet de openbare verlichting in het algemeen aan de verlichtingsklassen van de Nederlandse Stichting Voor Verlichtingskunde (NSVV), volgens ROVL 2011. Deze klassen zijn afgeleid van de Europese norm EN13.201. Voor de kwaliteit van de verlichting in woonwijken gaat het om de laagste verlichtingsklassen van de NSVV, die overeenkomen met het Politiekeurmerk Veilig Wonen. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. (Meerkosten van LED-verlichting ten opzichte van conventionele verlichting moeten financieel opwegen tegen de besparingen die optreden bij gebruik gedurende 20 jaar).

Planning

- De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels is afgestemd op de aangegeven ambitieniveau. Realisatie wordt zo veel mogelijk afgestemd met overige werkzaamheden groot onderhoud in de openbare ruimte.
- De financiering vindt plaats vanuit investeringsbudgetten.
- De vervanging van armaturen en masten in de binnenstad is gepland in de periode 2018 t/m 2020. In de planning wordt nadrukkelijk afgestemd met de ambities voor de binnenstad ([veranderopgave Vitale economie Arnhem Nijmegen](#), onderdeel Dynamische centrumstad aan de rivier).

Resultaat 2018

In 2018 zijn werkzaamheden vertraagd door langere doorlooptijden bij de aannemer en lange levertijden op masten en armaturen. Daarnaast zijn projecten uitgesteld om te kunnen profiteren van samenloopvoordelen bij de uitvoering van andere werkzaamheden in de openbare ruimte. Hierdoor zijn er in 2018 minder investeringen gedaan dan begroot.

Verkeersinstallaties

Actuele kaders

'Licht op groen'/ over de exploitatie (raadsbesluit 2004); Het Groen Goed Verdeeld' (collegebesluit 2006).

Ambitie

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met een nadruk op het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Planning

De vervanging van de verkeersregelinstallaties wordt gedaan vanuit het investeringsbudget. Hierbij worden vaste afschrijvingstermijnen gehanteerd: verkeersregelautomaat en LED-lantaarns: elke 15 jaar; masten en kabels: elke 30 jaar.

Resultaat 2018

In 2018 zijn de volgende verkeerslichten vervangen:

- AH050: Lange Wal - Lange Water
- AH032: Westervoortsedijk - Snelliusweg
- AH029: Westervoortsedijk - van Oldenbarneveldtstraat
- AH048: Velperweg - Oude Velperweg
- AH016: IJssellaan - Marsdiep

Tevens is één nieuw verkeerslicht geplaatst op de Marasingel in Schuytgraaf ter hoogte van de Omnibus.

In 2018 is tijdens de reconstructie van het Roermondsplein een nieuw verkeerslicht geplaatst en een verkeerslicht vervangen.

Civieltechnische kunstwerken

Actuele kaders

Beleidskader Buiten Gewoon Beter en Buitengewoon doorgaan (raadsbesluit 2002)

Ambitie

Ambitie is de civieltechnische kunstwerken op basisniveau (kwaliteitsniveau B) te brengen en te houden. Er zijn op dit moment 1.456 civieltechnische kunstwerken (bijvoorbeeld trappartijen, bruggen, tunnels en viaducten). Door stadsuitbreiding neemt dit aantal verder toe.

Planning

- Begin 2017 is aan de hand van de nieuwe inspecties een nieuw beheerplan, leidend voor het onderhoud in de komende jaren, in werking getreden.
- Op basis van bestaande inspecties staat in ieder geval groot onderhoud aan het viaduct Huissensedijk, de tunnels en keermuren Airborneplein en de Noordelijke aanbrug van de John Frostbrug op de planning.

Resultaat 2018

- Van alle keermuren op het Airborneplein zijn de voegen vervangen en tevens is er een nieuw beplantingsplan ontworpen. Aan de tunnels wordt nog gewerkt.
- Onderhoud aan het viaduct Huissensedijk is uitgesteld naar 2019 omdat meer voorbereidingstijd nodig was.
- De Noordelijke aanbrug van de John Frostbrug wacht op samenloop met onderhoudswerkzaamheden van Rijkswaterstaat aan de brug. Huidige planning is 2024.
- Er is groot onderhoud uitgevoerd aan meerdere keermuren, waaronder ter plaatse van station Presikhaaf.
- Vervanging van 2 fiets- voetgangersbruggen aan de Veerpolderstraat in Malburgen is gerealiseerd.

Riolering

Actuele kaders

Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP5) 2014-2018 en aanpak wateroverlast Arnhem-Noord (raadsbesluit 2015).

Ambitie

- Uitgangspunt voor het GRP5 is uitvoering van wettelijk verplichte taken en een herstel- en vervangingsprogramma, waarmee de risico's op bezwijkende riolen minimaal zijn.
- Alleen riolen met een levensduur van minder dan vijf jaar worden vervangen. Riolen met een levensduur minder dan 10 jaar worden alleen vervangen als ze in een projectgebied liggen.
- In het GRP5 zijn geen middelen opgenomen voor de aanpak van bekende plekken met wateroverlast op straat.
- Naar aanleiding van de wateroverlast in de zomer van 2014 is de aanpak wateroverlast Arnhem-Noord opgesteld en door de raad vastgesteld (2015). De aanpak is nadrukkelijk een gedeelde verantwoordelijkheid van de overheid (gemeente en waterschap) en de particulieren (bewoners, bedrijven, instellingen). Daarbij geldt als uitgangspunt dat de opgave ten aanzien van wateroverlast in de openbare ruimte worden opgelost en niet in het rioolstelsel.

Planning

- De gemiddelde theoretische technische levensduur van een rioolstreng is 60 jaar. Belangrijke bepalende factoren voor de levensduur zijn de stabiliteit van de ondergrond, het gebruik van de buitenruimte boven het riool en het gebruik van het riool zelf. In de praktijk is de gemiddelde levensduur in Arnhem iets langer dan 60 jaar. In Arnhem ligt op dit moment 135 kilometer riool dat ouder is dan 60 jaar.
- In de komende planperiode worden alleen die riolen vervangen die op technische gronden ook echt vervangen moeten worden.
- In 2017 is gestart met het opstellen van de nota voor de volgende GRP periode; 2019-2023. In de nota zullen ambities voor wat betreft de riolering aan de raad worden voorgelegd. Het aspect klimaatbestendigheid zal daarin een plek gaan krijgen.

Resultaat 2018

In 2018 is een fractie meer geïnvesteerd in herstel of vervanging van het riool en de gemalen dan begroot. Er zijn werkzaamheden uitgevoerd in onder andere de Geitenkamp, Spijkerbuurt, Braamweg/Heselbergerweg, Roermondsplein, Zuidelijke binnenstad, Moerriool, Winkelcentrum Presikhaaf, de voorbereiding van rioolvervangings in de Apeldoornseweg en onderhoud aan gemalen.

Er is in aanloop naar de invoering van de Omgevingswet afgezien van het opstellen van een nieuw GRP. Met de MJPB 2019-2022 (november 2018) is de looptijd van het huidige GRP verlengd en aangevuld met een verruiming van de aanpak van wateroverlast in samenloop met beheeropgaven om de klimaatbestendigheid van de stad te vergroten. Tevens is er een actieplan Klimaatadaptatie in voorbereiding.

Water

Actuele kaders

- Aanpak Wateroverlast Arnhem-Noord (2015);
- Waterplan (gezamenlijk plan van gemeente en beide waterschappen);
- Fonteinenvisie;
- Gemeentelijke Rioleringsplan 2014-2018 (2015);
- Waterbeheerplannen van beide Waterschappen;
- Omgevingsvisie Gelderland.

Ambitie

“Water” omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (boven en ondergronds), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinenvisies hoort in deze categorie. De ambitie is:

- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

Planning

- Tot 2020 worden systematisch alle 100 duikers & beekriolen geïnspecteerd die onder de spoor-, snel- en hoofdwegen liggen.
- Door reiniging en inspectie van de duikers en beekriolen kan de fysieke conditie (het schadebeeld) worden beoordeeld en de onderhoudsbehoefte in beeld worden gebracht. Op basis daarvan worden ook in deze planperiode de beheersmaatregelen uitgezet.
- Inventarisatie van de baggeropgave voor de komende jaren.
- In 2017 opstellen van een nieuwe gezamenlijke watervisie van gemeente en beide waterschappen (Rijn & IJssel en Rivierenland). De visie geeft ook de koers aan voor de aanpak van de hemelwateropgave in de Keuzenota GRP6.

Resultaat 2018

De systematische inspectie en reparatie van de duikers en beekriolen ligt op koers en is bijna afgerond.

Het baggeren van de Defensiehaven is voorzien in 2019. De komende jaren dienen daarnaast nog baggerwerkzaamheden te worden uitgevoerd bij Onderlangs, Rosandepolder, Boterdijk en de Praets. De werkzaamheden bij Onderlangs zijn daarbij het meest urgent. De recente problemen als gevolg van de lage waterstand afgelopen zomer hebben deze noodzaak nog eens onderstreept. Voor de overige baggerprojecten bij Rosandepolder, Boterdijk en de Praets worden op dit moment onderzoeken uitgevoerd om omvang en scope van de werkzaamheden meer gedetailleerd vast te kunnen stellen. Op basis van de uitkomsten van deze onderzoeken ontstaat ook gedetailleerder inzicht in kosten en benodigde dekking. Deze inzichten zullen bij de voorbereiding van de perspectiefnota 2021 worden betrokken.

Samen met onze waterpartners is de mening dat een watervisie niet meer past de integrale opgaven waarvoor gestaan wordt. Water maakt een essentieel onderdeel uit van de brede klimaatopgave (wateroverlast, -onderlast en -veiligheid). Samen met onze waterpartners is de gedachte dat het beter is om het thema water vanuit die samenhang een plaats te geven in plaats van een monodisciplinaire visie op te stellen. Er is daarom afgezien van het verder uitwerken van een watervisie.

Wijkgroen

Actuele kaders

Groenplan 2004-2007/2015 (raadsbesluit 2004).

Ambitie

Het Groenplan bevat een samenhangende visie op de ontwikkeling, inrichting en beheer van het groen in en om de stad Arnhem, voor korte (2004 – 2007) en de middellange termijn (2015). Wijkgroenbeheer is gericht op realisatie en instandhouding van de gewenste streefbeelden. Op de ene plaats leidt dit tot natuurlijk groen en op een andere tot meer cultureel groen. De ambitie is als volgt:

- onderhoudsambitie wijkgroen: technisch beheer (snoeien en dergelijke) op B niveau en onkruidbeheersing op C-niveau;
- onderhoudsambitie groen in de binnenstad en winkelcentra: A-niveau.

Planning

- Dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd op het vastgestelde onderhoudsniveau.
- Vervangingen: er staan enkele kleinschalige vervangingen in verschillende wijken op de planning. Waar mogelijk worden deze integraal opgepakt met andere projecten. Vervangingen worden in overleg met de teams Leefomgeving uitgevoerd.
- Op de planning staat een nieuwe meerjarige aanbesteding voor het dagelijks onderhoud.
- In 2017 is gestart met het opstellen van de Groenvisie als opvolger van het huidige Groenplan. De Groenvisie bevat een visie op ontwikkeling, inrichting en beheer van al het grote groen in en om de stad en worden kaders gegeven voor het groen in en om de stad Arnhem.

Resultaat 2018

- Het dagelijks onderhoud is conform planning uitgevoerd.
- Het bestek dagelijks onderhoud is meerjarig aanbesteed.
- Er is groot onderhoud aan de paddepoelen uitgevoerd.
- Diverse kleinere groenvervangingen zijn uitgevoerd.
- Groenvisie is gereed.
- Plan van aanpak invasieve exotenbestrijding is gereed, uitvoering vanaf 2019.

Speelvoorzieningen

Actuele kaders

- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spellennota) 2010-2020 (raadsbesluit 2009);
- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen (raadsbesluit 2013).

Ambitie

De ambitie die binnen de huidige kaders nagestreefd worden, is:

- behoud van de 10% (groene) veilige gebruiksruimte;
- waar mogelijk grote natuurlijke speel- en ontmoetingsruimtes voor alle leeftijden in de wijken;
- de onderhoudsambitie voor speelvoorzieningen is niveau B.

Speelvoorzieningen in de (semi-) openbare ruimte moeten voldoen aan de normen van het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS).

Planning

- Versleten speeltoestellen en speeltoestellen die niet meer veilig bespeelbaar zijn worden verwijderd.
- Vervangen of plaatsen van speeltoestellen wordt afgestemd met de teams Leefomgeving.
- Dagelijks onderhoud en inspectie worden uitgevoerd op vastgesteld onderhoudsniveau.

Resultaat 2018

- Alle inspecties zijn conform planning uitgevoerd.
- Het dagelijks onderhoud is conform planning uitgevoerd.
- Versleten speeltoestellen zijn verwijderd. In overleg met de teams Leefomgeving zijn op diverse speelplekken speeltoestellen (bij)geplaatst.
- De aanleg van 1 grote speel- en ontmoetingsruimte in park Elderveld (Spelderveld/Waterspeeltuin) is afgerond. Deze plek is samen met Team Leefomgeving en de buurt opgeknapt en ingericht.

Bomen

Actuele kaders

Groenplan 2004-2007/2015 (raadsbesluit 2004).

Ambitie

- Beheer- en onderhoudsmaatregelen zijn gericht op duurzame instandhouding van het bomenbestand en de bomenstructuur. Hierbij is speciale aandacht voor waardevolle bomen.
- Het ambitieniveau voor het onderhoud aan vrijstaande (straat)bomen is B.

De gemeente als boomeigenaar dient volgens het Burgerlijk Wetboek de algemene zorgvuldigheidsnormen in acht te nemen, de zorgplicht.

Planning

- In de periode tot en met 2019 wordt de huidige staat van de bomenlanen geïnventariseerd. Hierin wordt het percentage uitgevallen bomen in beeld gebracht. Daarmee wordt in beeld gebracht welke bomenlanen op termijn aan vervanging toe zijn.
- In 2019 zal het project Apeldoornseweg in uitvoering gaan waar ingezet wordt op behoud en versterking van de bomenstructuur.
- Vervanging van bomenlanen in het wijkgroen worden afgestemd met de teams Leefomgeving.
- Dagelijks onderhoud van de vrijstaande bomen wordt op het vastgestelde onderhoudsniveau uitgevoerd. De visuele boomcontrole en de daaruit voortvloeiende maatregelen worden uitgevoerd.
- In 2017 is gestart met het opstellen van de Groenvisie als opvolger van het huidige Groenplan waarin ook de ambities worden benoemd voor de Arnhemse bomen.

Resultaat 2018

- Wettelijke zorgplicht:
  - Alle wettelijke controles zijn volgens planning uitgevoerd en werkzaamheden die hieruit volgen zijn uitgevoerd of worden begin 2019 uitgevoerd.
  - Iepenziekte is volgens planning bestreden, 28 gemeentelijke iepen zijn geroid. Eikenprocessierups is volgens planning bestreden.
  - Als gevolg van de kastanjabloedingsziekte zijn 49 Kastanjes geroid.
- Het dagelijks onderhoud bestaat voornamelijk uit snoeiwerkzaamheden. Dit is volgens planning uitgevoerd.
- Het verwijderen en vervangen van bomen is in veel gevallen "on hold" gezet in afwachting van het nieuwe bomenbeleid.

De bomen die vanwege veiligheid niet meer gehandhaafd konden blijven, zijn verwijderd. De inventarisatie van de bomenlanen heeft vertraging opgelopen waardoor de periode van inventariseren verlengd wordt. Uitvoering van het project Apeldoornseweg is uitgesteld naar 2019.
- De Groenvisie is gereed.

Parken en bossen

Actuele kaders

- Groenplan 2004-2007/2015 (raadsbesluit 2004);
- Gebiedsvisie Moscowa 2007-2030 (raadsbesluit 2007);
- Gebiedsvisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem 2008-2018 (raadsbesluit 2008).

Ambitie

Ruimte voor recreatie, sport en samenleven én de instandhouding en verbetering van erfgoed en ecologische systemen. Concreet bij onder meer de instandhouding van de rijksmonumenten Moscowa, Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. Onderhoud is tenminste op B-kwaliteitsniveau.

Planning

- In 2018 wordt grootschalig onderhoud gepleegd aan de Barokkelaan en de boomgroepen.
- In 2017 is gestart met het opstellen van de Groenvisie als opvolger van het huidige Groenplan waarin de ambities voor de parken en bossen een plek zullen krijgen.

Resultaat 2018

De opgaven zijn conform planning uitgevoerd. Op de lange termijn is er groot onderhoud nodig aan een aantal boomgroepen en laanstructuren in enkele Arnhemse parken. Dit vraagt dan om extra middelen. De termijn waarop dit gaat spelen is mede afhankelijk van de keuzes die gemaakt gaan worden bij de herziening van het bomenbeleid in 2019.

Sportvelden

Actuele kaders

- Sportvisie (raadsbesluit 2011);
- Arnhemse Accommodatienota (raadsbesluit 2014).

Ambitie

- Integraal en efficiënt beheer, exploitatie en onderhoud van de buitensportaccommodaties, passend bij de wensen en behoeften van de huidige en potentiële gebruikers.

- Bij het integrale en efficiënte beheer wordt uitgegaan van de kwalificatie “voldoende tot goed” op basis van de uitgangspunten in het kwaliteitssysteem voor sportvelden (KYBYS).
- Uitgangspunt is voorts dat een deel van het uitvoerende werk wordt uitgevoerd door medewerkers met een blijvende of tijdelijke achterstand tot de arbeidsmarkt.

Planning

- Het reguliere onderhoud aan de overblijvende sportparken zal op het huidige kwaliteitsniveau worden uitgevoerd vanuit de normale onderhoudsbudgetten.
- Noodzakelijke renovaties en vervangingen zijn voor de periode 2018–2021 voorgedragen in de Meerjarige Investeringsplanning (MIP).

Resultaat 2018

Het onderhoud is uitgevoerd conform planning.

Het onderhoud en de renovaties en vervangingen zijn uitgevoerd conform de Meerjarige Investeringsplanning (MIP) 2018, met uitzondering van de aanleg van een 5e hockeyveld in Arnhem noord, waarvan de voorbereiding nu al langer loopt. De vertraging heeft onder andere te maken met natuuronderzoek.

Uit de jaarlijkse kwaliteitsinspectie van de sportvelden blijkt dat de velden grotendeels voldoen grotendeels aan de afgesproken kwalificatie voldoende / goed.

Installaties zwembaden

Actuele kaders

- Sportvisie (raadsbesluit 2011);
- Arnhemse Accommodatienota (raadsbesluit 2014).

Ambitie

- Nieuwbouw van zwembad Valkenhuizen is voorzien in de periode 2018–2021.
- De benodigde investeringen zijn opgenomen in de meerjarige investeringsplanning.

Planning

- Voortzetting van het reguliere onderhoud conform genoemd onderhoudsplan, met dien verstande dat wordt geanticipeerd op de nieuwbouw.
- Tijdige vervanging van installaties in de periode 2017-2020 is voorgedragen voor de Meerjarige Investeringsplanning (MIP).

Resultaat 2018

Het onderhoud in de zwembaden is uitgevoerd conform planning.

De renovaties en vervangingen zijn, met uitzondering van het vervangen van filters, die niet tijdig leverbaar waren, conform de Meerjarige Investeringsplanning (MIP) 2018 uitgevoerd.

De baden voldoen aan de NPR 9200 en er is voor het nog te controleren RVS een plan van aanpak gemaakt.

Inzamelvoorzieningen voor afval- en grondstoffen

Actuele kaders

- Afvalplan 2012-2020 (raadsbesluit 2012);
- Uitrol omgekeerd inzamelen (raadsbesluit juni 2015);
- Overeenkomst voor het Ondergronds Afval Transportsysteem bij Arnhem Centraal (OAT);
- Raadsbesluit invoering van Diftar en aangenomen amendement 'Kaders voor uitwerking van diftar' (maart 2017).

Ambitie

- In het Afvalplan is de ambitie opgenomen om in 2020 te komen tot 60% hergebruik van het huishoudelijk afval. Arnhem wil zich conformeren aan de nationale ambitie van 75% in 2020 ('Van Afval Naar Grondstof' (VANG) programma).
- Zorg voor een geborgde functionaliteit (geen storingen aan de voorzieningen).
- Te allen tijde een veilige situatie bij de inzamelvoorzieningen voor gebruikers en passanten.

Planning

- Uitrol omgekeerd inzamelen van 2016 t/m 2018 conform het raadsbesluit van juni 2015; In 2016 is besloten om omgekeerd inzamelen te versnellen.

Jaarlijkse evaluatie of op basis van de controles de onderhoudsovereenkomst nog voldoende actueel is of aangevuld moet worden.

- Noodzakelijke investeringen in het OndergrondsAfvalTransport (OAT) zijn voorzien in de exploitatie, ook na 2019.
- September 2017 raadvorstel voor de invoering van Diftar (systeem met gedifferentieerde tarieven, waarbij de hoogte van de afvalstoffenheffing is gekoppeld aan de hoeveelheid aangeboden restafval). De raad bepaalt of de kaders zijn uitgevoerd zoals in het amendement van maart 2017 vastgelegd en op basis daarvan de termijn van invoering van Diftar.

Resultaat 2018

- In 2018 is het noodzakelijk onderhoud aan reguliere inzamelmiddelen conform planning uitgevoerd.
- De noodzakelijke investeringen in het OndergrondsAfvalTransport (OAT) zijn voorzien in de exploitatie.
- In juli 2018 is besloten tot uitstel van de invoering van Diftar. De invoeringsdatum voor Diftar van 1-1-2019 is uitgesteld om de invoering zorgvuldig voor te bereiden binnen de door de Raad gestelde kaders. De voor de voorbereiding van Diftar gereserveerde investeringen zijn in 2019 aan de orde.
- Het systeem van Omgekeerd Inzamelen is in mei 2018 in de gehele stad gerealiseerd, met uitzondering van de binnenstad en het buitengebied.

Vastgoed

Actuele kaders

Er is een ambtelijk Vastgoedbeheerplan en er zijn voor alle panden in (permanent) beheer ambtelijke meerjarige onderhoudsplannen. Bij het vastgoed gelden als deelpartefeuilles [onderwijsgebouwen \(R4\)](#), [culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen \(R5\)](#), [welzijnsvoorzieningen \(R6\)](#), [gemeentelijke huisvesting \(R9\)](#), [bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte \(R2\)](#).

Ambitie

- De ambitie is, behalve voor stedelijke ontwikkelingsprojecten, over het geheel genomen een NEN2767- conditie score 3 of beter. Dit gebeurt door middel van een vastgelegde meet- en registreermethode. Deze registratie geschiedt door een gecertificeerde inspecteur. Deze stelt van ieder materiaal, elk element en iedere detaillering vast wat de eventuele gebreken zijn, de omvang daarvan en de intensiteit. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Een conditiescore van 3 is naar de maatstaf van de meeste eigenaren en gebruikers voldoende. Afwijkingen van conditiescore 3 zijn mogelijk al naar gelang de functie.
- Het door de gemeente aangekocht vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten worden niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Planning

- Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Jaarlijks wordt er gemiddeld ongeveer € 1,4 miljoen uitgegeven aan investeringen zoals daken en installaties. Daarnaast wordt er jaarlijks gemiddeld € 3,9 miljoen uitgegeven aan kosten voor onderhoud.
- De totale kosten in verband met het aanhouden van het gemeentelijke vastgoed bedragen in 2018 € 43,5 miljoen. Dat is inclusief het aanhuren van gebouwen (met name het Stadskantoor) voor € 7,8 miljoen. Aan huur wordt jaarlijks een bedrag van € 15,8 miljoen ontvangen.
- Naast de exploitatie wordt in 2018 een bedrag van € 1.287.000 geïnvesteerd. Onderdeel daarvan is de verduurzaming van 21 gemeentelijke panden uit de kernportefeuille. Voor de opgave om het vastgoed te verduurzamen is, in het kader van het Gelders energieakkoord en het Arnhemse programma New energy made in Arnhem is een plan gemaakt. Gemiddeld zal in de komende 10 jaren hiervoor een bedrag van €320.000 worden uitgetrokken, te beginnen met een bedrag van € 240.000 in 2018.
- Tot en met het jaar 2019 is er een taakstelling voor te verkopen vastgoed van € 1 miljoen per jaar. Voor 2020 en 2021 is een bedrag van € 700.000 opgenomen. Deze taakstelling zal voornamelijk worden ingevuld door de verkoop van overtollig geworden sportgebouwen en schoolgebouwen. Daarnaast is er voor 2020 een taakstellende bezuiniging opgenomen van € 150.000 die met ingang van 2021 wordt omgezet in een structurele taakstelling op het aanhouden van vastgoed van € 50.000.

Resultaat 2018

Exploitatie

In 2018 bedroegen de kosten van het vastgoed over alle programma's heen € 38,3 miljoen, waarvan ruim € 20,2 miljoen aan kapitaallasten en € 18,1 miljoen aan overige kosten. De grootste kostenpost hierbinnen is huur: deze bedroeg ruim € 7,0 miljoen. De (verhuur) inkomsten bedroegen € 18,6 miljoen.

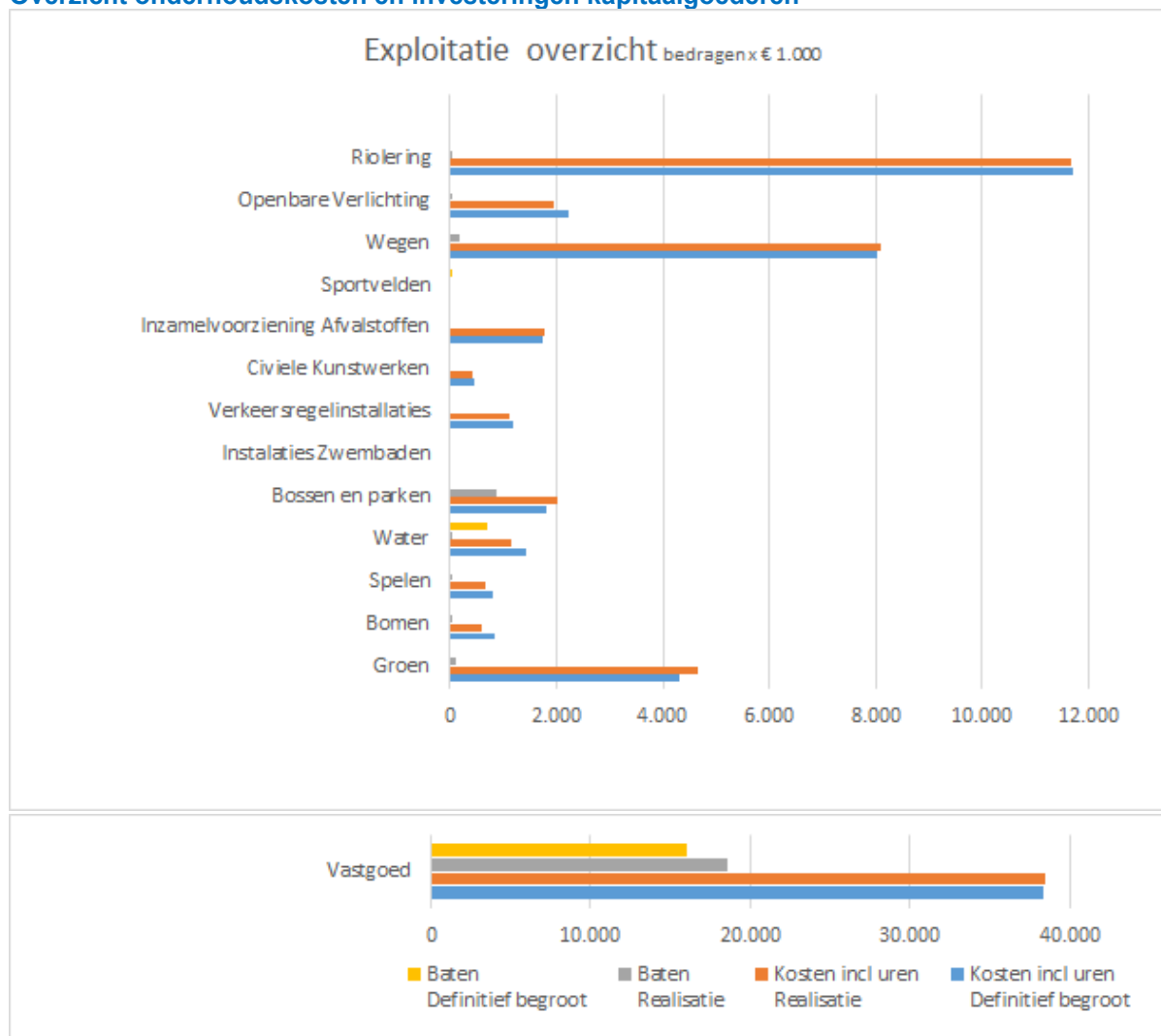
Onderhoud

De onderhoudskosten voor het vastgoed bedroegen in 2018 € 4,4 miljoen (exclusief onderhoudsinvesteringen). De panden met de grootste onderhoudskosten in 2018; Parkeergarage Centraal € 0,4 miljoen, MFC Presikhaven € 0,3 miljoen, Parkeergarage Langstraat € 0,2 miljoen.

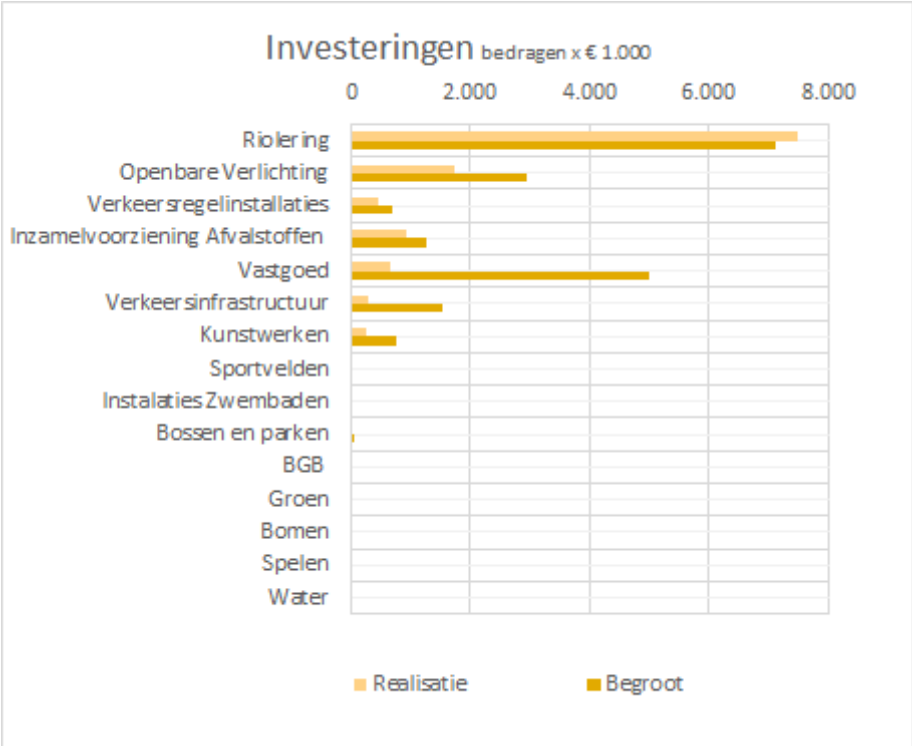
Investerings

In 2018 is er € 0,6 miljoen uitgegeven aan investeringen. De panden met de hoogste investeringen in 2018 zijn De Pas 44 voor € 0,2 miljoen. en Rietgrachtstraat 80 € 0,1 miljoen.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

* Afvalinzameling alleen de onderhoudskosten van de inzamelmiddelen

Financiering

In deze paragraaf financiering worden enerzijds het gevoerde beleid in de financieringsfunctie en anderzijds het resultaat daarvan in 2018 toegelicht. De werkzaamheden zijn alle binnen de kaders van het treasurystatuut uitgevoerd.

Financieringsvolume

Jaarlijks, bij de vaststelling van de MJPB, neemt de gemeenteraad een besluit over het financieringsvolume in het begrotingsjaar. Hierin stelt de gemeenteraad het maximale niveau vast waarvoor door het college van burgemeester en wethouders nieuwe langlopende leningen mogen worden aangetrokken.

Voor de langlopende financiering is door de raad voor het jaar 2018 een bovengrens vastgesteld van € 250 miljoen. In 2018 zijn nieuwe vaste leningen aangetrokken voor een bedrag van € 80 miljoen. De vastgestelde bovengrens is dus niet overschreden.

Voor de maximaal aan te trekken kortlopende financiering wordt door de gemeenteraad geen plafond vastgesteld, hiervoor is de kasgeldlimiet (zie hierna) bepalend.

Financiering met vast geld in het jaar 2018

Voor de financiering van de investeringen en projecten wordt, naast aangetrokken leningen, gebruik gemaakt van de interne mogelijkheden om reserves en voorzieningen in te zetten als financieringsmiddel. Het volume van de voor dit doel aangewende reserves en voorzieningen bedroeg per 1 januari 2018 respectievelijk €133.559 miljoen en € 11.757 miljoen:

Bedragen x € 1.000

Reserves en voorzieningen als financieringsbron	Volume	Rente
Voorzieningen: 0%	11.757	0
Reserves:		
- Rente : 0%	116.990	0
- Rente : 2%	16.569	331
Subtotaal reserves	133.559	331
Totaal	145.316	331

Volumes en mutaties leningenportefeuille 2018

Nadat de eigen middelen (reserves en voorzieningen, zie hierboven) volledig zijn aangewend moet de gemeente voor de financiering van activa op de balans op zoek naar vreemd vermogen, van andere partijen aangetrokken leningen.

In onderstaand overzicht zijn de belangrijkste volume- en stroomgegevens met betrekking tot de vaste financiering (met daarin de financiering van de sociale woningbouw) en de door de gemeente aan derden verstrekte financiering opgenomen:

Bedragen x € 1.000

Leningen portefeuille	Stand			Stand
	01.01.2018	Vermeerdering	Aflossing	
Leningen Opgenomen / Gelden (O/G)				
Vaste financiering	659.051	80.000	-43.399	695.652
Totaal leningen O/G	659.051	80.000	-43.399	695.652
Leningen Uitgaande / Gelden (U/G)				
Vaste leningen uitstaand	63.887	13.744	-9.244	68.387
Lening aan woningcorporatie:				
- Woningstichting Omnia	12			12
Totaal leningen U/G	63.899	13.744	-9.244	68.399

Kortlopende financiering

Bij de kortlopende financiering gaat het om het lenen van geld voor een periode van maximaal één jaar. De gemeente trekt actief kasgeld aan op de geldmarkt, deels via geldmakelaars en deels rechtstreeks bij banken, ten behoeve van de financiering van de dagelijkse activiteiten. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor de liquiditeitsprognose, de verwachting van de ontwikkelingen in inkomende en uitgaande kasstromen van de gemeente.

Daarnaast mag de gemeente bij de huisbank BNG -indien nodig- altijd nog rood staan, al is dat als gevolg van eisen van de Europese Centrale Bank wel aanzienlijk duurder dan kasgeldleningen. De aanwezigheid van deze achtervang geeft wel de zekerheid dat de gemeente altijd kan beschikken over voldoende kasgeld en aan de dagelijkse betalingsverplichtingen kan voldoen.

Kasgeldlimiet

De wet FIDO (Wet Financiering Decentrale Overheden) geeft concrete richtlijnen voor het beheersen van de renterisico's. De kasgeldlimiet is een wettelijke norm (plafond) voor de netto vlottende financiering (kortlopende financiering) van de gemeente. De bovengrens voor op te nemen kortlopende financieringsmiddelen is bij ministeriële regeling voor het jaar 2018 vastgesteld op 8,5% van het begrotingstotaal bij aanvang van het jaar. Het begrotingstotaal voor 2018 bedroeg bij vaststelling van de MJPB 2018 - 2021 door de gemeenteraad € 717 miljoen. De kasgeldlimiet voor het jaar 2018 bedroeg dus € 60,9 miljoen.

De kasgeldlimiet wordt als gemiddelde per kwartaal berekend. De gemeente Arnhem heeft in 2018 in geen enkel kwartaal de kasgeldlimiet overschreden.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 zijn gemeenten en andere decentrale overheden verplicht tijdelijk overtollige middelen, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën, het zogenaamde schatkistbankieren. Voor de gemeente Arnhem bedroeg de drempelwaarde in 2018 € 4,18 miljoen.

Inkomende en uitgaande kasstromen hebben een afwijkend ritme, waardoor hoge positieve of negatieve kassaldi kunnen ontstaan. Om enigszins ruimte te bieden voor zulke schommelingen hoeft niet de dagelijkse stand van de banksaldi te worden afgezet tegen de drempelwaarde, maar het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.

Door de gemeente Arnhem is de drempelwaarde voor schatkistbankieren in 2018 in geen van de kwartalen overschreden.

Renterisiconorm

In de wet FIDO is een norm vastgesteld voor de risicobeoordeling van de rente op de langlopende financiering, de zogenaamde renterisiconorm. Deze norm geeft feitelijk aan voor welk deel van het begrotingstotaal de gemeente een zogenaamd renterisico mag lopen. Dit renterisico bestaat eruit dat bij een tussentijdse herziening van de rente of bij de noodzaak om een herfinanciering toe te passen de actuele marktrente kan zijn gestegen waardoor op de begroting hogere lasten moeten worden opgenomen. Voor 2018 was de renterisiconorm vastgesteld op 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting bij aanvang van het jaar.

In 2017 heeft de gemeente op de bestaande leningenportefeuille een bedrag van € 42,3 miljoen afgelost en is door partijen die een lening hebben van de gemeente € 8,3 miljoen afgelost. De gemeente heeft hierdoor per saldo voor een bedrag van € 34 miljoen nieuwe leningen moeten aantrekken (de balans moet wel in evenwicht blijven). Daarnaast is voor een lening van € 28 miljoen de rente herzien. Het gerealiseerde renterisico bedroeg daarmee € 62 miljoen.

De toegestane renterisiconorm was 20% van € 717 miljoen: € 143,4 miljoen. Het werkelijk gelopen renterisico van € 62 miljoen is 8,6 % van € 717 miljoen. De gemeente Arnhem is dus ook met betrekking tot de renterisiconorm ruim onder de wettelijke limiet gebleven.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft het risicomanagement financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:

- de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
- de financiering van de sociale woningbouw;
- de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen;
- overige risico's.

Deze risico's worden hieronder toegelicht.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van alle investeringen die worden gedaan door de gemeente Arnhem. Deze financiering vindt plaats door middel van eigen en vreemd vermogen. Als eigen financieringsmiddel worden de reserves en voorzieningen ingezet. Aan een beperkt aantal bestemmingsreserves, die dienen ter dekking van kapitaallasten in de begroting, wordt rente vergoed. Vreemd vermogen wordt aangetrokken in de vorm van langlopende leningen. De rentekosten van financiering van gemeentelijke investeringen en projecten worden doorberekend in de vorm van een zogenaamde omslagrente: op basis van langjarige gemiddelden van rentes van aangetrokken geldleningen en andere kosten van de treasuryfunctie werd tot en met het jaar 2017 dit rentepercentage bepaald. De omslagrente bedroeg in 2018 2%. Als gevolg van de aanhoudend lage rentestand op de kapitaalmarkt bestaat de mogelijkheid dat de omslagrente in de komende jaren verder verlaagd moet worden wanneer in verband met aflossing van relatief dure leningen (rente van 4 á 5%) goedkope leningen worden aangetrokken.

Voor het opvangen van rentefluctuaties om de omslagrente constant te houden wordt geen specifieke bestemmingsreserve aangehouden. De huidige regelgeving van het BBV staat dit niet meer toe. Het risico van rentefluctuaties is opgenomen in het gemeentelijke risicoprofiel, dat wordt gedekt door de weerstandscapaciteit. Daarmee geeft de gemeente aan dat dit risico een normaal bedrijfsvoeringsrisico is, dat geen speciale positie vraagt. Wel wordt vanzelfsprekend van de treasuryfunctie verwacht dat deze door de juiste financieringsbeslissingen te nemen toch een stabiele omslagrente realiseert voor de gemeente.

Financiering van de sociale woningbouw

Op het gebied van de financiering van de sociale woningbouw heeft de gemeente de actieve rol uit het verleden op een haar na volledig afgebouwd. Per 31/12/2018 bedraagt de schuld van corporaties aan de gemeente Arnhem nog maar € 11.000. Vergeleken met de stand van € 248 miljoen per 1/1/2010 mag gesteld worden dat het risico uit hoofde van deze leningen effectief volledig is verdwenen.

Corporaties hebben de leningen in eigen beheer genomen met borging door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW), waarbij de gemeente Arnhem als intermediair tussen de bank en de corporatie is verdwenen, of hebben leningen volledig afgelost. De verhoging van de achtervang jegens het WSW is weliswaar toegenomen, wat op zich ook een risico meebrengt. Maar dit risico is veel kleiner dan wanneer de gemeente zelf borg staat voor de leningen of deze zelf heeft verstrekt.

Wanneer het WSW de achtervang aanspreekt (wat overigens nog nooit is gebeurd) moet de gemeente een renteloze lening ter beschikking stellen. Die lening wordt terugbetaald, zoals normaal is bij leningen. Het risico betreft dus alleen de rente over de lening, die de gemeente natuurlijk wel zelf moet betalen aan de verstrekker van het geld. Voor de hoofdsom zal de gemeente niet worden aangesproken.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen en derden gaat het om activiteiten die passen binnen het beleid van de gemeente Arnhem. De gemeente heeft hierbij gekozen voor een terughoudend beleid. Slechts in bijzondere gevallen en soms als voortzetting van een bestaande relatie verstrekt de gemeente leningen aan derde partijen.

Het risico is aanwezig dat een instelling niet aan de contractuele verplichting van betaling van rente en/of aflossing kan voldoen. Dit probleem wordt in eerste instantie ("aan de voorkant") beheerst door financiering te bieden die het best past bij de financiële mogelijkheden van de instelling. Voor het geval er toch problemen mochten ontstaan eist de gemeente garanties en/of waarborgen, bijvoorbeeld het recht van 1e hypotheek of pandrecht. Ook wordt bij leningen aan instellingen/derden een risico-opslag van (als regel) 0,1% op de te betalen rente gehanteerd. De risico's zelf zijn -net als de risico's van rentefluctuaties- ondergebracht in het gemeentelijk risicoprofiel.

Overige risico's

Conform de wettelijke voorschriften en de kaderstelling vanuit het treasurystatuut trekt de gemeente alleen leningen aan in euro's. Beleggen van middelen is niet aan de orde vanwege de verplichting om overtollige middelen aan te houden in de schatkist van het Ministerie van Financiën (schatkistbankieren). Overigens heeft Arnhem geen overtollig kapitaal, ook niet in de Schatkist. Er is binnen de gemeente Arnhem dus geen sprake van valutarisico of koersrisico.

Resultaten van de activiteit treasury

De primaire doelstelling van de treasury is een goede financiering van de gemeentelijke organisatie tegen zo laag mogelijke kosten, waarbij rekening moet worden gehouden met wettelijke voorschriften en beperkingen. Tevens

is het van belang rekening te houden met gevolgen in de toekomst van financieringsbeslissingen. Dit vereist alert reageren op ontwikkelingen in de financiële markten in het kader van een meerjarig financieringsbeleid.

Het resultaat 2018 op de financieringsfunctie is als volgt opgebouwd:

Bedragen x € 1.000

Progr.	Financiering	Bedrag	V/N
R9	Resultaat vaste en vlottende financiering	1.652	V
R9	Resultaat financiering woningbouw en volkshuisvesting	0	
R9	Dividend BNG	1.256	V
Totaal Resultaat		2908	V

Afgezet tegen het begrote resultaat in de MJPB voor 2018 van € 2,817 miljoen is sprake van een klein voordelig resultaat van € 91.000. Dit resultaat wordt als volgt verklaard:

Bedragen x € 1.000

Progr.	Financiering	Bedrag	V/N
	Resultaat ten opzichte van de MJPB		
R9	Vaste en vlottende financiering	91	V
R9	Financiering woningbouw en volkshuisvesting	0	V
R9	Dividend BNG	0	V
Totaal Resultaat		91	V

Het uiteindelijke resultaat in de jaarrekening sluit zo nauw aan bij de begroting omdat in de loop van 2018 de begroting geactualiseerd is naar de laatst bekende ontwikkelingen. Daarna hebben zich geen grote, onverwachte ontwikkelingen of bewegingen meer voorgedaan.

Het uitgekeerde dividend van de BNG heeft betrekking op het jaar 2017. De hoogte ervan is vastgesteld in de algemene vergadering van aandeelhouders in april 2018 en wordt daarom in het jaarverslag 2018 verantwoord. De BNG heeft in 2017 ongeveer hetzelfde resultaat behaald als in 2016. Toch is het dividend fors hoger dan over 2016 (€ 1.256.000 versus € 814.000), wat verklaard wordt door de beslissing een groter deel van de winst uit te keren als dividend. In 2018 is 37,5% uitgekeerd in plaats van 25%, wat in de jaren daarvoor gangbaar was. De bank voldoet aan de Europese eisen met betrekking tot op de balans aanwezige buffers en kan daarom meer winst uitkeren aan de aandeelhouders in plaats van deze toe te voegen aan het eigen vermogen.

De economie en ontwikkelingen in de rente

De economie, zowel in Europa als in Nederland, zit al een aantal jaren in de lift en sinds 2016 begint ook de inflatie aan te trekken. De inflatie schommelt in 2018 rond de 2%, het streefniveau van de ECB.

Bij zo'n economisch beeld hoort een rente, die op een hoger niveau ligt dan de afgelopen jaren. De ECB gaat dan ook in 2019 het opkoopprogramma van (staats-)obligaties afbouwen. De economie wordt sterk genoeg geacht om een hogere rente te kunnen dragen.

De rente voor langlopende leningen is nog steeds erg laag en de verwachting is dat de rente voorlopig ook wel laag zal blijven omdat een forse stijging van de inflatie niet wordt verwacht en omdat er erg veel geld beschikbaar is op de kapitaalmarkt. Met zekerheid zal het moment komen dat de rente sneller naar hogere niveaus zal stijgen, maar dat moment kan niemand voorspellen.

Voor de financieringsfunctie is het zaak om alert te blijven op deze ontwikkelingen. De gemeente (en dus de belastingbetaler) is erbij gebaat activiteiten zo goedkoop mogelijk en toch veilig te kunnen financieren, wat betekent dat de huidige, lage rente lang in de boeken blijft door leningen met lange looptijden af te sluiten. Daarnaast is het zaak om een open oog te houden voor de economische en financiële ontwikkelingen, zodat een stijging van de rente de gemeente niet overvalt.

Bedrijfsvoering

Voor de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn bedrijfsmiddelen nodig om de geformuleerde doelen van de verschillende programma's te kunnen bereiken. Het gaat met name om de uitgaven voor personeel en organisatie, informatie en automatisering, auditing en risicomanagement.

Personeel en organisatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 2016	Realisatie Bezetting 2017	Begroting Formatie 2018	Realisatie Bezetting 2018
Bestuur				
Aantal FTE Raad	39	39	39	41
Aantal FTE College B&W	7	7	7	7
Personeel				
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.360	1.055	933	914
Totaal personeel gemeente Arnhem	1.360	1.055	933	914

Organisatieontwikkelingen

De organisatieontwikkeling is in 2018 verder opgepakt vanuit de uitgangspunten die in 2017 geformuleerd zijn en die samengevat zijn in de term "KERN": Ken je stad, Eigenaarschap, Resultaatgericht, Nabij. Dit gaat vooral over verbeteringen op het niveau van werkwijzen, houding en gedrag. Het is een doorlopend proces dat langere tijd in beslag neemt, maar nu duidelijk voet aan de grond begint te krijgen.

Een ingrijpende organisatieontwikkeling wordt ingezet bij cluster Werk en Inkomen, waar op basis van een concrete opdracht om te komen tot substantiële vermindering van het aantal inwoners dat afhankelijk is van een uitkering. Deze ontwikkeling loopt nog door in het hele jaar 2019.

Wijksturing wordt doorontwikkeld - zowel binnen de teams Leefomgeving (opdrachtgever in het kader van wijksturing) als binnen de rest van de organisatie (opdrachtnemer).

Diversiteit en inclusie

Door het ondertekenen van het Charter diversiteit (januari) is benadrukt dat de gemeente Arnhem een diverse en inclusieve organisatie wil zijn, waar iedereen zich welkom voelt, met of zonder arbeidsbeperking en ongeacht de migratieachtergrond of seksuele voorkeur. Diversiteit en inclusie in onze eigen organisatie is dan ook 1 van de 9 speerpunten van het veranderprogramma "Inclusie" dat begin 2018 van start is gegaan. In oktober is een "All-inclusive week" gehouden met theater, film, lezingen, gesprekken in de MT's, storytelling en workshops. Deze week heeft gezorgd voor goede gesprekken, voor bewustwording en het besef dat "inclusie" begint bij ons zelf. Andere activiteiten waren onder andere een onderzoek van de universiteit van Tilburg, evaluatie van de pilot anoniem solliciteren en vorderingen met de banenafpraak.

Instroom jongeren en generatie- en levensfasebewust personeelsbeleid

Naast de voortzetting van het traineeprogramma is het regionale programma "werken zonder te beperken" van start gegaan met 3 trainees in Arnhem. Het aantal stagiaires in 2018 is ongeveer 60. Het aantal werkervaringsplaatsen is 11. Er is een start gemaakt met het versterken van onze arbeidsmarktcommunicatie waarbij aandacht geschonken wordt aan jongeren en kandidaten met een migratieachtergrond. Onder de nieuwe instroom (32 medewerkers) zijn 15 collega's van 35 jaar en jongeren. Dat is het dubbele van het jaar daarvoor. Intern is de doorstroom van medewerkers goed op gang gekomen. Er is hard gewerkt aan het verbeteren van de gesprekscyclus en in het afgelopen jaar zijn 6 dakpanconstructies gerealiseerd (dat wil zeggen dat voor vertrek van een oudere medewerker een jongere medewerker is aangesteld, zodat kennis kon worden overgedragen).

Uit de onderstaande tabel volgt dat het resultaat op de totale personele lasten en baten dat ongeveer op nul uitkomt. In dit resultaat zijn betrokken de afwijkingen op de loonsom, de inhuur, de kosten voor voormalige medewerkers rekening houdend met reeds gevormde voorzieningen, de emolumenten en de opbrengsten voor personeel. De opbrengsten uit personeel worden gerealiseerd op verschillende programma's en vanuit externe partijen.

Bedragen in € 1.000

	Realisatie 2017	Begroting 2018	Realisatie 2018	Afwijking
Aantal FTE ambtelijke organisatie	1.055	933	914	20
Personeelslasten ambtelijke organisatie af: corr loonsom (inhuur uit vacatureruimte + decl. vac.ruimte)	76.340	71.415	71.517	-103
Stelposten		-2.978	0	-2.978
Overige emolumenten		914	0	914
af: opbrengsten personeel	2.266	1.380	954	427
Voormalig personeel	-2.626	-1.228	-3.506	2.278
	1.231	467	1.035	-569
Inhuur: dekking uit vacatureruimte	2.436	2.882	2.339	543
Inhuur: dekking uit overige personele budgetten	12.451	6.151	8.049	-1.898
Dekking uit reserves en voorzieningen		406	-1.122	1.528
Dekking uit andere budgetten dan personeel	-3.277			
Saldo personeelsbudget	88.821	79.003	80.389	142

Ontwikkelingen formatie

	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Aantal FTE ambtelijke organisatie MJPB 2018-2021	945	938	934	933	933
Bij: trainees	11	8	0	0	0
Bij: (coörd) opdrachtgever De Connectie	2	2	2	2	2
Bij: formatie terug van De Connectie	1	1	1	1	1
Bij: integraal handhavers tlv budget leerbedrijf	2	2	2	2	2
Bij: formatie op orde Openbare ruimte	4	4	4	4	4
Bij: amendement overlast te lijf	3	3	5	5	5
Bij: veiligheidsadviseur	1	1	1	0	0
Bij: formatie uitbreiding tlv BR Bedrijfsvoering	5	5	5	4	4
Bij: tijdelijke formatie kredietadviseur	1	2	1	0	0
Af: formatie reductie agv minder projecten	-7	-9	-9	-9	-9
Af: formatie schuldsanering naar externe partij	-4	-4	-4	-4	-4
Af: formatie naar MGR	-2	-2	-2	-2	-2
Af: formatie RBL naar externe partij	-12	-12	-12	-12	-12
Af: formatiereductie tbv invullen taakstelling	-5	-5	-5	-5	-5
Af: opheffen Sociale Bank Centraal Gelderland	-14	-14	-14	-14	-14
Diverse andere mutaties	3	7	3	-1	-1
Aantal FTE ambtelijke organisatie jaarrekening 2018	933	927	912	905	905

Vanaf 2018 blijft de formatie op een redelijk constant niveau liggen.

Inhuur externen

Bedragen x € 1.000

Inhuur externen	2015	2016	2017	2018
Begroot	*	*	10.146	9.033
Realisatie	12.662	17.128	14.887	10.388
Afwijking	0	0	-4.741	-1.355

* Er wordt pas op inhuur begroot vanaf 2017

De totale inhuur over 2018 komt op ruim € 10 miljoen. De redenen om over te gaan tot inhuur zijn voornamelijk:

- de wens tot het werken met een flexibele schil (bijvoorbeeld in de openbare ruimte en bij burgerzaken);
- projecten in de stad, waarvoor het specialisme niet in huis is (bijvoorbeeld binnen gebiedsrealisatie);
- vervanging vanwege ziekte en verloof.

Informatie en automatisering

ICT

Voor veel projecten is de bijdrage van ICT De Connectie van groot belang. Omdat de vorming van de nieuwe afdeling ICT van De Connectie veel vraagt, is in 2018 beperkte capaciteit vanuit ICT beschikbaar geweest. Dit zorgt voor vertraging in de nieuwe ontwikkelingen aan de kant van gemeente Arnhem. Voor 2018 is afgerekend met een lumpsum methodiek, de Producten en Diensten Catalogus van De Connectie is nog in ontwikkeling. In 2018 is in toenemende mate zorg ontstaan over de kwaliteit en stabiliteit van de ICT. Daarom is een onderzoek uitgevoerd naar de hele keten van informatievoorziening (zie ook volgende paragraaf). De komende jaren zullen de nodige investeringen worden gedaan om de basis op orde te krijgen en te houden.

Binnen het nieuwe project Het Nieuwe Werken is een groep gestart met mobiel werken. Om ook de digitale omgeving die hierbij hoort verder in te richten is het noodzakelijk onder andere de veiligheid verder te onderzoeken en eventueel maatregelen te nemen.

Er is onderzoek gedaan naar en een functioneel ontwerp gemaakt voor een datawarehouse waarmee snel en onafhankelijk van bronsystemen informatie kan worden gecorreleerd en gepresenteerd om het beleid te ondersteunen. De vervolgstappen naar de implementatie van een regionale variant zullen in 2019 gestart worden.

IT-audit en informatiebeveiliging en privacy

Vanaf 25 mei 2018 geldt de Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). In verband hiermee is in 2018 de privacyverklaring op de website herschreven, een register van verwerkingsactiviteiten opgezet en processen ingericht voor de afhandeling van verzoeken op basis van de AVG. De informatie van de Autoriteit Persoonsgegevens en de aandacht voor de AVG in de media hebben geleid tot hernieuwde aandacht voor privacy. De functionaris voor gegevensbescherming (FG) en de privacy officer hebben veel vragen uit de organisatie over de consequenties beantwoord en geadviseerd over het omgaan met persoonsgegevens.

In het afgelopen jaar is een onderzoek uitgevoerd naar de professionaliteit van de informatievoorzieningsketen (inclusief de verankering binnen de Connectie) waaruit bleek dat op een aantal onderwerpen sprake is van een te beperkte werking of achterstand. De nodige verbeteringen op de governance, ICT-dienstverlening (mensen en middelen) en de cultuuraspecten krijgen in de komende jaren hun beslag. In 2018 heeft op initiatief van de Rekenkamer Arnhem een ethische hacker een technisch onderzoek gedaan naar de technische ICT infrastructuur. Daar kwam een groot aantal risico's en aandachtspunten naar voren. Door een actie/ verbeterplan zijn deze aangepakt. Ultimo 2018 zijn meeste punten opgelost.

De bewustwordingscampagne "Safe & Sound" is in 2018 voor een groot deel uitgevoerd. Met behulp van onder andere e-learning en lezingen is de bewustwording rondom de onderkende risico's vergroot en zijn de consequenties daarvan onder de aandacht gebracht. In 2019 en volgende jaren worden deze activiteiten gecontinueerd. Continue aandacht is nodig om te zorgen dat het bewustzijn op het gebied van informatieveiligheid en privacy niet verslapt.

In 2018 is het ENSIA-proces voor de tweede keer gestart. Op basis van de bevindingen uit 2017 zijn in samenwerking met De Connectie systemen en processen aangepast. De cyclus van 2018 strekt zich uit over de periode april 2018 - mei 2019. ENSIA resulteert in een collegeverklaring over de mate waarin het college in control is op het taakveld informatieveiligheid. Deze verklaring wordt geaudit door een externe partij en vervolgens verstuurd naar het ministerie van Binnenlandse zaken. Dit wordt separaat van het jaarverslag verwerkt.

Slimme Stad

Er is aandacht voor Arnhem als "Slimme Stad". In 3 thema's wordt een pilot beschreven hoe Arnhem inspeelt op moderne technologische ontwikkelingen om zo de dienstverlening nog verder te verbeteren.

1. Pilot Vitale economie

Binnen het programma Vitale Economie neemt de versterking van de Arnhemse werkgelegenheid een belangrijke positie in. De gemeente wil beter inzicht krijgen in de factoren die daar invloed op hebben om gerichte interventies te kunnen doen.

2. Pilot Obesitas bij kinderen

Deze pilot moet zorgen voor standaardaanpak op basis van data. Arnhem verkent op dit moment samen met GGD, Rijnstate en Zorgverzekeraar Menzis welke bijdrage het gebruik van data met geavanceerde onderzoekstechnieken (datascience) actuele en vernieuwende inzichten kan bieden rekening houdend met privacy, ethische en juridische belemmeringen. Deze pilot richt zich specifiek op voorspellende inzichten, om preventie en vroegsignalering van jongeren met overgewicht/obesitas mogelijk te maken.

3. Pilot GelrePas (GP) in de Blockchain

Blockchain is de grootste IT-revolutie sinds het ontstaan van internet. Het bekendste voorbeeld is de Bitcoin. De GelrePas lijkt zich bij uitstek te lenen voor de Blockchain, omdat de rechtmatigheidstoets en het gebruik van de GelrePas gepaard gaan met veel administratieve handelingen waarbij vele partijen betrokken zijn.

Auditing en risicomanagement

Binnen de gemeente Arnhem ondersteunt de afdeling Financiën en Control onder andere de processen op het gebied van risicobeheersing, risicomanagement en interne controles. De afspraken hiervoor liggen onder andere vast in het Auditstatuut 2017 en jaarlijks in het intern controleplan. Auditing en risicomanagement worden ingezet om beter 'in control' te komen. Dit gebeurt door het uitvoeren van risicoanalyses, het begeleiden van bijeenkomsten om maatregelen te inventariseren om risico's te beheersen met het uiteindelijke doel om de doelstellingen van de organisatie beter te kunnen bereiken. Dat gebeurt ook door te evalueren (auditen) en te kijken welke leer- en verbeterpunten op te pakken zijn. De opdrachten komen vooral van het management van de ambtelijke organisatie. In een aantal gevallen heeft ook de gemeenteraad direct van de uitkomst van de onderzoeken kennis kunnen nemen (risicoanalyses verzelfstandigingen) of indirect door verwerking van de risico's in de raadsnota's. Door het geven van trainingen wordt het risicobewustzijn in de organisatie vergroot.

De belangrijkste onderzoeksthema's in 2018 waren:

- het gemeentelijk risicoprofiel is doorlopend geactualiseerd en geëvalueerd;
- binnen de organisatie is nagegaan op welke manier gestuurd wordt, dan wel gestuurd kan worden, op de afspraken die in het coalitieakkoord zijn vastgelegd. Voor een aantal onderwerpen is het proces van risicomanagement ook al gestart;
- het risicoprofiel voor Scalabor B.V. is geactualiseerd;
- start risicoanalyse implementatie Omgevingswet;
- start actualisatie risico's Sociaal Domein;
- actualisatie opzet en uitvoering risicogerichte aanpak Verbonden Partijen;
- risicoanalyses met betrekking tot de taken van de gemeente op het gebied van zorg;
- actualisatie van de frauderisico's.

De uitkomsten van het onderzoek 'Spelregels bepaling weerstandsvermogen' zijn vermeld in de MJPB 2019-2022. Dit zijn de bouwstenen voor een nieuwe beleidsnota Risicomanagement en weerstandsvermogen die in procedure zal worden gebracht.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van opdrachtgever en van eigenaar. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerking-)organisatie.

De gemeente is daarnaast ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen met daarnaast een aanvullend (maatwerk-)pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governance code en het toepassen van een 'risicokompas'.

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Ten slotte is op 1 januari 2015 de Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) gewijzigd. Hiermee is een aantal wijzigingen doorgevoerd die erop gericht zijn de invloed van de raad op het samenwerkingsverband te versterken.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit de beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de begroting 2019-2022 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas.

In onderstaand overzicht wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. Daarnaast wordt per verbonden partij een terugblik gegeven op de belangrijkste ontwikkelingen in 2018.

Relatie met de paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit ([zie paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing](#)).

Overzicht Verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit, het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat (indien beschikbaar), actuele ontwikkelingen en de weergave van het risicoprofiel.

Besloten Vennoetschappen

Facility Point		Bedragen x € 1000
Vestigingsplaats	Arnhem	
Rechtsvorm	Besloten Vennoetschap	
Programma (s)	R3 Economie	
Doel verbonden partij	Voor de ontwikkeling van het bedrijvenpark IJsseloord 2 is destijds Facility Point Arnhem opgericht. Directievoering bij Facility Point Arnhem B.V. wordt verzorgd door Color Business Centers. Color Business Centers is van 2015 t/m 2018 overgenomen door Regus, een wereldwijde speler op het gebied van verhuur van kantoorruimte en flexibele werkplekken, maar is nu weer zelfstandig directievoerder.	
Partners	Gemeente Arnhem, N.V. Gelderse Ontwikkelingsmaatschappij en Klaassen Vastgoed Ontwikkeling B.V.	
Bestuurlijk belang	De concerttreasurer is gemachtigd als aandeelhouder.	
Financieel Belang	De gemeente bezit 37,5% van de aandelen in Facility Point.	
Eigen vermogen	Per 01-01-2018	1969
	Per 31-12-2018	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018	2050
	Per 31-12-2018	
Financieel resultaat		
Ontwikkelingen	Facility Point heeft het jaarverslag over 2018 nog niet gepubliceerd. Naar verwachting zullen de ontwikkelingen niet substantieel afwijken van 2017.	
Risico profiel		
Risico's	Laag	
Toelichting Risico's		

Scalabor B.V.		Bedragen x € 1000
Vestigingsplaats	Arnhem	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap	
Programma (s)	R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning	
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben - in opdracht van gemeenten - naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de gemeenschappelijke regeling Presikhaaf Bedrijven.	
Partners	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Presikhaaf Bedrijven detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet.	
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.	
Financieel Belang	Gemeente Arnhem bezit 100% van de aandelen met een nominale waarde van in totaal € 3,5 mln. Daarnaast staan wij als gemeente borg voor de lening(en) ter hoogte van maximaal € 4 mln die Scalabor bij de BNG heeft afgesloten.	
Eigen vermogen	Per 01-01-2018	3500
	Per 31-12-2018	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018	
	Per 31-12-2018	
Financieel resultaat		
Ontwikkelingen	<p>Scalabor B.V. is per 1-1-2018 van start gegaan. 2018 is dus het opstartjaar van deze nieuwe sociale onderneming. De inspanningen zijn met name gericht geweest op een naadloze overdracht van de bedrijfsactiviteiten van het voormalige Presikhaaf Bedrijven, de uitvoering van de dienstverlening voor SW-medewerkers, het neerzetten van de arbeidsontwikkefunctie voor de doelgroep van de Participatiewet en het in samenwerking met het cluster Werk & Inkomen uitvoeren van die arbeidsontwikkefunctie.</p> <p>Voor wat betreft de drie ontwikkelsporen te weten (i) van sociale werkvoorziening naar arbeidsontwikkelbedrijf, (ii) van bolwerk naar knooppunt in arbeidsregionaal netwerk en (iii) van hekkensluiter naar middenmoter geldt het volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zoals aangegeven zijn er stevige ontwikkelstappen gezet met de arbeidsontwikkefunctie. Bij wijze van proeftuin is invulling gegeven aan de samenwerking met het cluster Werk & Inkomen. De doorstroom van kandidaat werknemers van Werk & Inkomen naar Scalabor verliep aanvankelijk moeizaam, maar is vanaf het laatste kwartaal 2018 sterk verbeterd. • Op het ontwikkelspoor 'van bolwerk naar knooppunt in arbeidsregionaal netwerk' werden in 2018 voorzichtige stappen gezet. Scalabor B.V. manifesteert zich steeds meer als een proactieve, lokale en regionale samenwerkingspartner rondom de arbeidsontwikkeling van de doelgroep van de Participatiewet. In 2019 wordt stevig doorgepakt op deze ontwikkeling. • De meerjarige prognose van de bedrijfsresultaten van Scalabor B.V. laten een positieve ontwikkeling zien, maar minder positief dan aanvankelijk verwacht. In de loop van 2018 zijn de meerjarige prognoses dan ook bijgesteld. De financiële consequenties hiervan zijn beheersbaar. <p>Eind 2018 is het risicoprofiel geactualiseerd en is er een beheersstrategie opgesteld die in de begroting 2019 is opgenomen.</p>	
Risico profiel		
Risico's	Hoog	

Toelichting Risico's

Scalabor heeft een relatief hoog risicoprofiel. Dit komt omdat: het nog een bedrijf in opbouw en ontwikkeling is (per 1-1-2018 gestart); de inzet van Scalabor cruciaal is voor de gemeentelijke uitvoering van de Participatiewet; de maatschappelijke en financiële impact van eventueel disfunctioneren van Scalabor groot zijn; de omgeving van Scalabor een grote dynamiek kent en sterk beïnvloed wordt door landelijke wet- en regelgeving en de gemeentelijke uitvoering daarvan. Het is daarom van belang te beschikken over een adequate beheersstrategie gericht op het wegnemen en elimineren van de ongewenste effecten van de risico's en het borgen van de continuïteit van de verbonden partij. In 2018 is hier als volgt op ingezet:

- De governance rondom Scalabor is in de basis adequaat geregeld en georganiseerd: de statuten zijn duidelijk over de rollen, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de Algemene Aandeelhoudersvergadering (AvA), de Raad van Commissarissen (RvC) en de directeur; de aandeelhoudersrol is passend belegd binnen de gemeentelijke organisatie.
- In 2018 werd het bovenstaande daadwerkelijk in praktijk gebracht. Dit loopt goed. Zo zijn onder andere spelregels overeengekomen over het dividendbeleid en is gezamenlijk verkend om tot een passende monitoring en beïnvloeding te komen van (i) de drie genoemde ontwikkelsporen/ transformaties, (ii) een adequate invulling van de gemeentelijke klantrol en (iii) een adequate invulling van de informatiebehoefte van de aandeelhouders, enzovoorts.
- Met het bovenstaande is in 2018 een prima basis gelegd om de risicobeheersing in 2019 verder in te vullen en aan te scherpen.

Vestigingsplaats	Arnhem	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap	
Programma (s)	R5 Cultuur, recreatie en sport	
Doel verbonden partij	Het sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem benut de kracht van beide, voor een beter welzijn van de stad.	
Partners	Gemeente Arnhem	
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concredirecteur.	
Financieel Belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.	
Eigen vermogen	Per 01-01-2018	450
	Per 31-12-2018	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018	19590
	Per 31-12-2018	
Financieel resultaat		
Ontwikkelingen	<p>Sportbedrijf Arnhem biedt in opdracht van de gemeente een breed scala aan sportactiviteiten en -mogelijkheden aan in de zwembaden, sporthallen en -zalen en op de sportparken en bouwspelplaatsen. Het Sportbedrijf is ruimte geboden voor ontwikkeling en ondernemerschap. Dit ondernemerschap moet nog groeien, in 2018 zijn daarvan echter wel de eerste tekenen zichtbaar. Sportontwikkeling heeft zich goed gemanifesteerd in de wijken en ten aanzien van "Kansrijk opgroeien". De nieuwbouw van zwembad Valkenhuizen is in 2018 voorbereid en heeft geleid tot een succesvolle aanbesteding, waardoor sportbedrijf Arnhem naar verwachting in 2020 het nieuwe zwembad in gebruik kan nemen. Het ontvlechten van de organisatie en het inrichten van het nieuw opgebouwde sportbedrijf hebben meer tijd gevraagd dan oorspronkelijk was gedacht en ook in 2018 zijn nog enkele correcties doorgevoerd. Aan het inzicht in de exploitatie van binnensport, buitensport, zwembaden en efficiency en effectiviteit van interventies is in 2018 gewerkt, maar het is nog niet volledig uitgewerkt. De transparantie van de financiële informatievoorziening dient toe te nemen. Het zijn van regiegemeente in combinatie met de wijksturing vergt het nodige van de opdrachtgever. Dit zal ook na 2018 nog van invloed zijn op de professionalisering van de relatie opdrachtgever - opdrachtnemer. Gemeente Arnhem en Sportbedrijf Arnhem BV investeren gezamenlijk op basis van gelijkwaardigheid in verdere verzakelijking van de relatie. In 2018 heeft het Rijk bekend gemaakt dat met ingang van 2019 'het gelegenheid geven tot sport' vrijgesteld is van BTW. Dit betekent dat de BTW niet meer aftrekbaar is en dus kostenverhogend werkt. Sportbedrijf Arnhem BV en de gemeente zijn in 2018 druk geweest met de voorbereiding van het uitvoeren van dit besluit. Er zit voor Sportbedrijf Arnhem nog een financiële onzekerheid in. De verwachting is dat begin maart 2019 een publicatie in de Staatscourant hierover zal worden gedaan door het rijk. Echter, tot die tijd is nog niks zeker en bestaat er nog onzekerheid voor Sportbedrijf Arnhem.</p> <p>Eind 2018 is het risicoprofiel geactualiseerd en is er een beheersstrategie opgesteld die in de begroting 2019 is opgenomen.</p>	
Risico profiel		
Risico's	Hoog	
Toelichting Risico's	<p>2018 was het tweede jaar voor het Sportbedrijf als zelfstandige organisatie. Deze stond met name in het teken van verdere professionalisering van de bedrijfsvoering en het verder op orde brengen van de interne processen, teneinde een goedkeurende controleverklaring van de accountant te verkrijgen.</p> <p>Een belangrijk onderdeel van de beheersstrategie is het verder ontwikkelen van de rapportages, deze zijn in ontwikkeling, maar zijn nog onvoldoende. In 2019 zal dit verder worden doorontwikkeld. Met een jaarlijkse subsidie van € 16 mln. is een goede rapportage noodzakelijk om een goed zicht hierop te hebben. Er wordt naar gestreefd dat het Sportbedrijf financieel robuuster wordt, opdat ze meer flexibiliteit hebben om marktgericht te kunnen gaan werken. Dit is onderwerp van gesprek met het Sportbedrijf.</p>	

Naamloze Vennootschappen

NV Bank Nederlandse Gemeenten		Bedragen x € 1000
Vestigingsplaats	Den Haag	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap	
Programma (s)	R9 Financiën en bedrijfsvoering	
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.	
Partners		
Bestuurlijk belang	De concerttreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.	
Financieel Belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG	
Eigen vermogen	Per 01-01-2018	4953
	Per 31-12-2018	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018	135041
	Per 31-12-2018	
Financieel resultaat		
Ontwikkelingen	De BNG heeft het jaarverslag over 2018 nog niet gepubliceerd. Naar verwachting zullen de ontwikkelingen niet substantieel afwijken van 2017.	
Risico profiel		
Risico's	Laag	
Toelichting Risico's		

Stichtingen

Dataland		Bedragen x € 1000
Vestigingsplaats	Gouda	
Rechtsvorm	Stichting	
Programma (s)	R9 Financiën en bedrijfsvoering	
Doel verbonden partij	Het ontzorgen, ondersteunen en faciliteren van gemeenten op het gebied van geo-, woz- en vastgoedinformatie, oftewel objectinformatie.	
Partners	(Op 7 na) alle Nederlandse gemeenten. De rol van Dataland neemt toe: bijna alle gemeenten zijn inmiddels toetreden.	
Bestuurlijk belang	Certificaathouders participeren in DataLand en hebben invloed op het beleid van DataLand via het bestuur. Het afdelingshoofd van de afdeling Informatie is gemachtigd voor deze rol.	
Financieel Belang	De Gemeente heeft certificaten van aandelen DataLand B.V. Deze inkomsten worden door DataLand gebruikt om de kerntaken uit te voeren: ontzorgen, ondersteunen en faciliteren van gemeenten.	
Eigen vermogen	Per 01-01-2018	751
	Per 31-12-2018	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018	522
	Per 31-12-2018	
Financieel resultaat		
Ontwikkelingen		
Risico profiel		
Risico's	Laag	
Toelichting Risico's		

Gemeenschappelijke Regelingen

BVO De Connectie		Bedragen x € 1000
Vestigingsplaats	Arnhem	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Programma (s)	R9 Financiën en bedrijfsvoering	
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.	
Partners	gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden	
Bestuurlijk belang	Opdrachtgever (Concerndirecteur Stef Schuijt), wethouder Jan van Dellen is lid van het bestuur.	
Financieel Belang	De gemeente Arnhem draagt 73 % bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Daarnaast heeft de gemeente Arnhem in de vorm van een niet uit de balans blijvende vordering een bijdrage verleend voor de transitiekosten. De stand van deze vordering was ultimo 2018 € 2,6 miljoen.	
Eigen vermogen	Per 01-01-2018	464
	Per 31-12-2018	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018	7820
	Per 31-12-2018	
Financieel resultaat		
Ontwikkelingen	<p>De Connectie is inmiddels ruim een jaar operationeel. De start van de Connectie heeft zich gekenmerkt door het samenvoegen van de afdelingen en het inventariseren van de knelpunten en de opgaven. Per afdeling is een roadmap opgesteld en is de transformatie opgave geformuleerd. Deze is geprioriteerd door de Connectie in afstemming met de opdrachtgeversoverleg, waarin de drie gemeenten en de Connectie zijn vertegenwoordigd.</p> <p>De Connectie is een organisatie in op- en uitbouw, de beheersing is dan ook vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. De strategische aspecten komen in het Bestuurdersoverleg aan de orde. Binnen het Opdrachtgeversoverleg, worden de tactisch en operationele aspecten besproken en waar nodig bijgestuurd. In het demand management overleg worden de vraag en aanbod aspecten besproken en afgestemd en binnen het controllersoverleg worden de financiële zaken besproken. In deze verschillende gremia worden alle risico's die gepaard gaan met de transitie van de Connectie besproken en is daarmee ook de beheersstrategie gedefinieerd. Arnhem zet in op een actieve betrokkenheid en een open communicatie met de Connectie. Dit om zicht te hebben op het ontstaan van risico's alsmede de beheersing van de risico's door de Connectie zelf.</p> <p>Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. Eind 2018 is het risicoprofiel voor De Connectie geactualiseerd en is er een beheersstrategie opgesteld die in de begroting 2019 is opgenomen. In 2019 wordt daarover in de reguliere p&c-cyclus gerapporteerd. Naast het onderzoek dat de Connectie zelf heeft laat uitvoeren naar de staat van de ICT, is in opdracht van de gemeente Arnhem de totale informatievoorzieningsketen (IV-keten) onderzocht. Beide rapporten geven aanleiding om op meerdere vlakken extra in te zetten op verandering en verbetering.</p>	
Risico profiel		
Risico's	Hoog	
Toelichting Risico's		

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma (s)	R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning
Doel verbonden partij	Het Doelgroepenvervoer werd voorheen uitgevoerd door de Stadsregio Arnhem Nijmegen die van rechtswege in 2015 is komen te vervallen. In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht. Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.
Partners	Regio Arnhem en regio Nijmegen
Bestuurlijk belang	Wethouder R. van der Zee is lid van het bestuur
Financieel Belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer.
Eigen vermogen	Per 01-01-2018 Per 31-12-2018
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018 5300 Per 31-12-2018
Financieel resultaat	0
Ontwikkelingen	Eind 2018 is gestart met een 'knoppenplan'. Om te komen tot kostenbesparingen wordt met dit knoppenplan binnen bestaand beleid het vervoer op een andere wijze georganiseerd en uitgevoerd. Dit heeft met name betrekking op het beleid van iedere afzonderlijke gemeente. Dit plan wordt in 2019 geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. Eind 2018 is het (regionale) onderzoek naar de toekomst van Avan gestart. In het eerste kwartaal van 2019 wordt daarover besloten en richting gegeven aan de wijze, waarop het doelgroepenvervoer per augustus 2020 wordt vormgegeven. Eind 2018 is het risicoprofiel geactualiseerd en is er een beheersstrategie opgesteld die in de begroting 2019 is opgenomen.
Risico profiel	
Risico's	Hoog
Toelichting Risico's	

Vestigingsplaats	Kleve	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Programma (s)	R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening, R3 Economie	
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij 55 gemeenten en regionale overheden zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking (sinds 1 november 1993). De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland.	
Partners	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel.	
Bestuurlijk belang	In de Euregio Council zitten namens de gemeente Arnhem burgemeester A. Marcouch en raadsleden V. Bouma, mw. K. Kalthoff en Y. Usta	
Financieel Belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie (2018: 28).	
Eigen vermogen	Per 01-01-2018	1460
	Per 31-12-2018	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018	2453
	Per 31-12-2018	
Financieel resultaat		
Ontwikkelingen	<p>In Euregioverband werkte Arnhem in 2018 door aan de grensoverschrijdende samenwerking en projecten in het Euregiogebied. Het 100.000+ stedennetwerk is in 2018 verder tot ontwikkeling gekomen. De ambtelijke uitwisseling neemt gestaag toe. Er is een verkenning uitgevoerd naar snelfietsroutes in en rond de grote steden in de Euregio. Verder is de start gemaakt met uitwisseling en samenwerking op het terrein van duurzaamheid. De burgemeester van deze steden hebben dit in september 2018 met elkaar afgesproken.</p> <p>Na de gemeenteraadsverkiezingen in 2018 zijn 3 nieuwe gemeenteraadsleden benoemd in de Euregioraad.</p>	
Risico profiel		
Risico's	Laag	
Toelichting Risico's		

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma (s)	R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening, R2 Verkeer vervoer en waterstaat, R3 Economie, R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning, R8 Wonen en ruimte
Doel verbonden partij	Binnen het Gemeenschappelijk Orgaan Arnhem - Nijmegen werken 18 gemeenten samen aan goed wonen, werken en leven in de regio Arnhem-Nijmegen. Vanuit de ambitie 'Gezonde groei' zet de regio Arnhem-Nijmegen in op duurzame en gezonde keuzes voor wonen, werken en mobiliteit, op weg naar een circulaire economie. De regio werkt met Bureau Brussel aan belangenbehartiging, lobby en het binnen halen van Europese subsidies in Brussel.
Partners	Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.
Bestuurlijk belang	Burgemeester Marcouch is voorzitter van het bestuurlijk overleg van de regio Arnhem-Nijmegen. Wethouder Van Dellen is voorzitter van het portefeuillehoudersoverleg Economie. De wethouders van der Zee, Bouwkamp en Paping nemen deel aan respectievelijk de portefeuillehoudersoverleggen Mobiliteit, Duurzaamheid en Wonen.
Financieel Belang	De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. In de begroting 2019 van het GO is deze bijdrage gesteld op €1,88. Voor 2019 wordt uitgegaan van 157.243 inwoners.
Eigen vermogen	Per 01-01-2018 274 Per 31-12-2018
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018 31 Per 31-12-2018
Financieel resultaat	
Ontwikkelingen	<p>Op de schaal van de regio Arnhem- Nijmegen werkte Arnhem via de portefeuillehoudersoverleggen (PFO's) door aan verdere agendavorming en vraagstukken op gebied van economie, wonen, mobiliteit en duurzaamheid.</p> <p>De PFO's werkten onder meer aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een Regionaal Programma Werklocaties dat meer balans moet brengen in het regionale aanbod van bedrijventerreinen, kantoren en locaties voor detailhandel; • een regionale Bereikbaarheidsagenda Mobiliteit; • (sub)regionale woonagenda's, die de woningverdeling en -planning regelen; • de Regionale Energie Strategie (RES) met regionale projecten op het gebied van energietransitie; • den Europese aanbesteding voor de gezamenlijke inkoop van energie. <p>Belangrijke mijlpaal voor de regio in 2018 was de lancering van de Gezonde Groei-ambitie, gepresenteerd via het gelijknamige magazine. Gezonde Groei staat voor het behouden en versterken van de unieke combinatie van economische kracht en kwaliteit van leven in de regio Arnhem-Nijmegen: inzetten op duurzame en gezonde keuzes voor wonen, werken en mobiliteit, op weg naar een circulaire economie.</p> <p>Bureau Brussel werkte ook in 2018 door aan de profilering van onze regio in Brussel en tegelijkertijd aan het aangaan van partnerschappen met andere regio's en gezamenlijk binnenhalen van Europese subsidies. In 2018 resulteerde dit onder meer in meer bekendheid van de regio in Europa. Dit gebeurde door events, zoals in het kader van European Green Capital en de European Week of Regions and Cities, waar 700 Brusselse stakeholders de virtual reality experience van onze regio hebben gezien. Ook kende 2018 een werkbezoek van Europarlementariërs aan de regio, gesprekken met Eurocommissarissen Timmermans, Vella, Sefcovic en Canete. Concreet leveren deze activiteiten nieuwe Europese projecten, kennis en subsidies op. Vanuit de regio zijn er in 2018 tien nieuwe voorstellen ingediend in Europa, waarvan er ondertussen 5 zijn goedgekeurd.</p> <p>Via bestuursakkoord en regionale investeringsagenda werkt Arnhem samen met Nijmegen, Provincie en andere partners aan de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de regio.</p>
Risico profiel	
Risico's	Middel
Toelichting Risico's	

Lingezege		Bedragen x € 1000
Vestigingsplaats	Arnhem	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Programma (s)	R5 Cultuur, recreatie en sport	
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezege op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).	
Partners	Provincie Gelderland, Waterschap Rivierenland, gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Arnhem	
Bestuurlijk belang	Wethouder R. Paping is lid van het Algemeen bestuur	
Financieel Belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling	
Eigen vermogen	Per 01-01-2018	15947
	Per 31-12-2018	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018	470
	Per 31-12-2018	
Financieel resultaat		
Ontwikkelingen	<p>Sinds de ondertekening van de Bestuursovereenkomst Park Lingezege (2010) en het bijbehorende Masterplan, is hard gewerkt aan de realisatie van de zogenaamde basisuitrusting, ook wel 'de ruggengraat' van het Park Lingezege. De realisatie/inrichting van het park zal medio 2019 gereed zijn, daarna treedt de beheerfase in van het park.</p> <p>Op enkele plekken is afgeweken van het oorspronkelijk Masterplan, omdat dat beter of mooier was of omdat de kosten anders te hoog zouden oplopen. Ook ten aanzien van het eigenaarschap van de grond en het beheer ervan zijn sinds de vaststelling van het Beheerplan en beheervisie (2015) belangrijke veranderingen opgetreden.</p> <p>Sinds eind 2017 zijn er bestuurlijke gesprekken gevoerd over het eigenaarschap van gronden, die deel uit maken van de basisuitrusting van Park Lingezege. De provincie Gelderland, eigenaar van deze gronden (ongeveer 140 ha. snippergroen, grotere eenheden natuur en een evenemententerrein), heeft deze gronden in 2017 voor € 2,7 mln. te koop aangeboden aan de parkorganisatie. Later hebben ook de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard aangegeven de gronden te willen kopen van de provincie.</p> <p>Het afgelopen jaar heeft veelvuldig bestuurlijk overleg tussen de vier betrokken gemeenten (Nijmegen, Overbetuwe, Lingewaard en Arnhem) en de provincie plaatsgevonden. Deze gesprekken waren gericht op het bereiken van overeenstemming over de grondverkoop (met name wie de nieuwe eigenaar wordt) en over de wijze waarop het park in de beheerfase zijn vervolg krijgt. De provincie heeft daarbij aangegeven, dat zij de verkoop van de gronden geregeld wil hebben voor 1-1-2019.</p> <p>Het komen tot overeenstemming over genoemde zaken bleek een lastig en daarmee langdurig proces. Uiteindelijk is eind 2018 een bestuurlijk akkoord bereikt. Belangrijk onderdeel van de gemaakte afspraken is dat de grotere eenheden natuur (vlakgroen) en het evenemententerrein in deelgebied De Park in eigendom bij de parkorganisatie blijven. Dit sluit aan bij de eerdere wensen vanuit Arnhem. Voor Arnhem zijn de ontwikkelingen in dit deelgebied van groot belang, gelet op de zeer nabije ligging van onder andere de wijk Schuytgraaf.</p>	
Risico profiel		
Risico's	Laag	
Toelichting Risico's		

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma (s)	R4 Educatie, R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning
Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. In 2017 is alleen gebruik gemaakt van de samenwerkingsmodule "Inkoop van specialistische zorg". Dit betreft inkoop (aanbesteding), contractmanagement en -beheer binnen het zorgdomein (Jeugdzorg en Wmo). In 2018 zijn hieraan twee modules toegevoegd: Werkgeversservicepunt (samenwerking UWV en regiogemeenten) en Onderwijszaken (grotendeels de voormalige GR Onderwijszaken).
Partners	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee).
Bestuurlijk belang	Wethouder R. Paping is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten Wethouders mw. M. Louwers (Werkgeversservicepunt), R. van der Zee (Inkoop zorg) en H. de Vroome (Onderwijszaken).
Financieel Belang	Bijdrage 2018: 3.027
Eigen vermogen	Per 01-01-2018 0 Per 31-12-2018
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018 277 Per 31-12-2018
Financieel resultaat	
Ontwikkelingen	In 2018 werd de MGR uitgebreid met twee modules: het Werkgeversservicepunt en de module Onderwijszaken. Hoewel de doelstellingen of accenten verschilden stond bij de drie modules doorontwikkeling centraal. Zo stond 'samen sterk staan in de transformatie sociaal domein' bij de inkoop en bij de onderwijsmodule 'uitvoering geven van de Leerplichtwet en de regionale RMC-taak' voorop. Ook werd uitvoering gegeven aan de afspraken die in het kader van de governance structuur zijn vastgelegd. Binnen de MGR-organisatie zelf vonden verschillende personele wisselingen op leidinggevend niveau plaats. Er werd een uitvoeringsprogramma opgesteld waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden weergegeven. Daarnaast is in het najaar een uitvoeringsplan voor de periode 2020-2023 ontwikkeld. Voorts is de bedrijfsvoering van de MGR verder gestroomlijnd en werd er gewerkt aan een archiefverordening en besluit informatiebeheer alsmede aan de voorwaarden om te voldoen aan de privacywetgeving. Eind 2018 hebben de gemeenteraden van de deelnemende gemeenten ingestemd met een wijziging van de gemeenschappelijke regeling. Daardoor kon per 2019 de vierde samenwerkingsmodule, te weten Werkgeverschap Sociale Werkvoorziening, worden toegevoegd. In dat kader werd voor deze module een nieuwe DVO opgesteld. Eind 2018 is het risicoprofiel geactualiseerd en is er een beheersstrategie opgesteld die in de begroting 2019 is opgenomen.
Risico profiel	
Risico's	Middel
Toelichting Risico's	

Vestigingsplaats	Arnhem	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Programma (s)	R7 Gezondheid en Milieu, R8 Wonen en ruimte	
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.	
Partners	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.	
Bestuurlijk belang	Wethouder Bouwkamp is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur	
Financieel Belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage afhankelijk van afgesproken werkprogramma. Deze is circa € 5 miljoen.	
Eigen vermogen	Per 01-01-2018	771
	Per 31-12-2018	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018	900
	Per 31-12-2018	
Financieel resultaat		
Ontwikkelingen	<p>In 2018 heeft het algemeen bestuur besloten om per 2020 over te gaan op outputfinanciering. In 2018 zijn de voorbereidingen daarvoor gestart. In 2018 heeft ODRA net als 2017 een flinke hoeveelheid bouw gerelateerde producten meer geleverd dan was begroot. Dit komt door de aanhoudende volumestijging in de bouw. Eind 2018 is het risicoprofiel geactualiseerd en is er een beheersstrategie opgesteld die in de begroting 2019 is opgenomen. Inmiddels rapporteert ODRA maandelijks over de geleverde productie in relatie tot het overeengekomen werkprogramma. Dit maakt het mogelijk om zo nodig bij te sturen en relevante ontwikkelingen mee te nemen in de financiële cyclus van de gemeente.</p>	
Risico profiel	▲	
Risico's	Middel	
Toelichting Risico's		

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma (s)	R5 Cultuur, recreatie en sport
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, Provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.
Partners	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Bestuurlijk belang	Wethouders J. van Dellen en H. de Vroome maken deel uit van het bestuur
Financieel Belang	De bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling is in 2018 een bedrag van € 1.111
Eigen vermogen	Per 01-01-2018 200 Per 31-12-2018
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018 19800 Per 31-12-2018
Financieel resultaat	
Ontwikkelingen	<p>De begroting, jaarplannen en -rekening worden door het Gelders Archief jaarlijks voorgelegd aan de deelnemers van de G.R. Eventuele exploitatieverliezen worden binnen de exploitatie van het Gelders Archief opgevangen. In uitzonderlijke gevallen kunnen tegenvallers worden omgeslagen ten laste van de deelnemende gemeenten, echter het merendeel van de inkomsten komt van rijkswege, wat de risico's voor de deelnemende gemeenten verkleint. Daarnaast is er sprake van een eigen organisatie en momenteel een solide financiële basis.</p> <p>De prijscompensatie die door het Rijk wordt toegepast is in de laatste jaren hoger gebleken dan de gemeentelijke compensatie, maar dient door de gemeente overgenomen te worden. Dit heeft geleid tot een verschil tussen de beschikbare middelen en door het college toe te kennen bijdrage van circa € 20.000.</p> <p>Door het Algemeen bestuur is in 2017 aan de begroting van 2018 de verwachting toegevoegd dat de bijdrage van de gemeente Arnhem vanaf het begrotingsjaar 2019 op het begrotingsniveau van 2017 zal komen. Tevens is daar de verwachting uitgesproken dat ook voor de jaren na 2019 de Arnhemse bijdrage aan het Gelders Archief maximaal de hoogte van de bijdrage van 2017 zal zijn. In de begroting 2019 worden deze verwachtingen ingelost: de bijdrage van de gemeente Arnhem is voor 2019 en de jaren erna gesteld op de hoogte van de bijdrage van 2017.</p> <p>Vanaf 2020 is de verwachting, dat er een nieuwe verdeling van de lumpsum komt, waarbij de verdeling op basis van historische kosten wordt losgelaten en overgegaan wordt tot een verdeling op basis van het aantal strekkende meters dat door het GA wordt beheerd voor de partners in de GR. Het voorstel levert een reëlere en eerlijker verdeling van de lumpsum op. Voor Arnhem betekent dit een verlaging van de bijdrage. Voorwaarde is wel dat de Provincie Gelderland vanaf 2020 toetreedt tot de GR.</p>
Risico profiel	
Risico's	Middel
Toelichting Risico's	

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma (s)	R1 Veiligheid, R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning, R7 Gezondheid en milieu
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.
Partners	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.
Bestuurlijk belang	Burgemeester A. Marcouch en wethouder R. van der Zee maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.
Financieel Belang	Gemeentelijke bijdrage Brandweer 2018: € 11,0 mln. Gemeentelijke bijdrage Volksgezondheid 2019: € 3,8 mln.
Eigen vermogen	Per 01-01-2018 8239 Per 31-12-2018
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018 37036 Per 31-12-2018
Financieel resultaat	
Ontwikkelingen	<p>Crisisbeheersing en Brandweer 2018 is qua incidenten een relatief rustig jaar gebleken. Organisatorisch is de periode afgerond waarin de regionale brandweerorganisatie tot een robuuste en toekomstbestendige is neergezet. Dit heeft geleid tot een financieel beheer waarin ook realistischer begroot kan worden en waardoor de mee- en tegenvallers kleiner en beheersbaarder zullen zijn. Naar de toekomst is duidelijk dat met wettelijke wijzigingen op het gebied van onder andere Ruimtelijke Ordening de organisatie-focus meer komt te liggen op een risico-gerichte dan op een regel-gerichte aanpak. Ook in de praktijk zal er doorontwikkeld worden naar focus op preventie. Voorbereidingen voor actualisering van diverse wettelijk voorgeschreven planvormen zijn in 2018 opgepakt en worden in 2019 afgerond; de planvorming zal na raadpleging ter vaststelling aangeboden worden aan het regionaal bestuur. In 2018 heeft ook besluitvorming plaats gehad op de tak Bevolkingszorg (Bouwen Bevolkingszorg), onderdeel van de Crisisbeheersing. In 2019 zal de besluitvorming leiden tot implementatie waardoor in het najaar van 2019 door een Regionale netwerkorganisatie toegewerkt kan worden naar een robuuste en geborgde Bevolkingszorg-organisatie.</p> <p>Volksgezondheid Binnen de Jeugdgezondheidszorg is verder gewerkt aan meer efficiëntie en kwaliteitsverbetering binnen de Jeugdgezondheidszorg. Dit heeft geleid tot een structurele besparing op de kosten. In 2018 is de landelijke campagne van de vaccinatie van jongeren tegen meningokokken van start gegaan. Grote groepen jongeren zijn gevaccineerd tegen meningokokken. Ook is geïnvesteerd in het programma Voorzorg. Binnen GGD Gelderland-Midden werken 4 speciaal opgeleide Voorzorgverpleegkundigen die intensieve begeleiding bieden aan kwetsbare (aanstaande) moeders. In 2018 is de overheveling van de financiering van het Rijksvaccinatieprogramma via het gemeentefonds gerealiseerd. Binnen publieke gezondheidszorg is extra ingezet op preventie op het gebied van infectieziektebestrijding (bijvoorbeeld het voorkomen van griepvirussen bij kwetsbare doelgroepen), extra inspanningen zijn verricht voor de (preventieve) zorg voor statushouders, de doorontwikkeling van de onderzoek/informatie/adviesfunctie van VGGM en het verbeteren van de zorg voor personen met verward gedrag (onder andere het meld- en adviespunt Verward Gedrag). Binnen Veilig Thuis is in 2018 onder meer gewerkt aan de verbeterde Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling die op 1 januari 2019 van kracht is gegaan. De verbeterde Meldcode vraagt van Veilig Thuis een andere manier van samenwerken met verschillende beroepsgroepen.</p>
Risico profiel	
Risico's	Middel
Toelichting Risico's	

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma (s)	R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning
Doel verbonden partij	Deze regeling was in het leven geroepen voor het uitvoeren van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW). De kernactiviteit was het bieden van werk onder aangepaste omstandigheden aan personen die (nog) niet kunnen re-integreren in een reguliere baan. De bedrijfsactiviteiten zijn per 1 januari 2018 overgedragen aan Scalabor B.V. (Scalabor). Het overdragen van de bedrijfsactiviteiten heeft een zeer grote impact op organisatie en financiën van Presikhaaf Bedrijven. Presikhaaf Bedrijven houdt de dienstverbanden van alle SW-medewerkers onder haar hoede en draagt zorg voor de uitbetaling en financiering - door middel van de gemeentelijke bijdragen - van de loonlasten en hiermee samenhangende kosten.
Partners	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Rheden, Rijnwaarden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar.
Bestuurlijk belang	Het raadslid M. Coenders en wethouders mw. M. Louwers, R. Paping en R. van der Zee in het Algemeen Bestuur (AB) en de wethouders mw. M. Louwers en R. Paping in het Dagelijks Bestuur (DB).
Financieel Belang	Voor de begroting 2019 is rekening gehouden met het deelnamepercentage voor het jaar 2018. Voor Arnhem is dit afgerond 53%.
Eigen vermogen	Per 01-01-2018 799 Per 31-12-2018 792
Vreemd vermogen	Per 01-01-2018 19091 Per 31-12-2018 8272
Financieel resultaat	4
Ontwikkelingen	Per 1-1-2018 zijn de bedrijfsactiviteiten van Presikhaaf Bedrijven overgegaan naar Scalabor B.V. GR Presikhaaf Bedrijven bleef verantwoordelijk voor: <ul style="list-style-type: none"> • Het formele werkgeverschap van SW-medewerkers; • De financiering en uitbetaling van de loonlasten van SW-medewerkers; • De van werk-naar-werk-beweging van boventallige medewerkers die niet zijn meegegaan in de overgang naar Scalabor B.V. • En een aantal restverantwoordelijkheden/ -taken die voortvloeien uit nog lopende overeenkomsten en afspraken met derden. In de loop van 2018 is verkend in hoeverre het mogelijk was om bovenstaande verantwoordelijkheden en taken van de GR Presikhaaf Bedrijven over te hevelen aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR). Op basis van de verkenning is besloten om een en ander, omwille van de zorgvuldigheid, gefaseerd over te dragen en per 1-1-2019 (a) en (b) als de Module Werkgeverschap SW onder te brengen in de MGR. Andere verantwoordelijkheden en taken volgen (mogelijk) later.
Risico profiel	
Risico's	Middel
Toelichting Risico's	Het risico van de GR Presikhaaf Bedrijven is afgeschaald van 'hoog' naar 'middel' omdat de bedrijfsactiviteiten werden overgeheveld naar Scalabor B.V. Het grootste financiële risico binnen GR Presikhaaf Bedrijven (en vanaf 1-1-2019 de Module Werkgeverschap SW) betreft de vereiste dekking van de loonlasten van SW-medewerkers. Deze laat zich prima voorspellen en is dan ook meerjarig geraamd in de MJPB. Voor het beheersen van dit risico is het cruciaal om (i) evt. wijzigingen in de cao SW en (ii) evt. bijstellingen van de SW-bijdrage van het Rijk in beeld te houden. Dit wordt dan ook gedaan.

Grondbeleid

In de paragraaf Grondbeleid geeft de gemeente aan hoe het grondbeleid wordt ingezet om de bestuurlijke doelstellingen te realiseren. Het grondbeleid houdt rekening met de te bereiken doelen voor de stad, afgezet tegen de (financiële) risico's die dat met zich meebrengt. Maatwerk per locatie wordt geboden.

Algemeen

Het grondbedrijf heeft in het afgelopen jaar een positief resultaat geboekt van circa € 2,3 miljoen. De vastgoedmarkt, en specifiek de woningmarkt, kende in 2018 een uitstekend jaar. Het sentiment op de vastgoedmarkt is positief gestemd en gronduitgiften hebben versneld plaatsgevonden (hoofdzakelijk in Schuytgraaf). Vorig jaar was het resultaat van het grondbedrijf eenmalig aanzienlijk hoger vanwege gewijzigde regelgeving met betrekking tot verplichte tussentijdse winstneming in de grondexploitaties. Dit jaar is het positieve resultaat met name te danken aan de tussentijdse winstneming in het project Zuidelijke Binnenstad en het erfpachtresultaat.

De vraag vanuit de markt naar woningen in zowel het koop- als huursegment is groot. De beweging van de opgaande vastgoedmarkt is enkele jaren geleden ingezet en duurt voort. Ook voor de komende jaren is de verwachting dat de druk op de Arnhemse woningmarkt zal aanhouden. Op de (middel)lange termijn heeft de gemeente nog een gering aantal locaties waar zij een gevarieerd programma kan ontwikkelen. Dit geldt in het bijzonder voor woningbouw, waar Schuytgraaf vanaf 2022 in feite de enige locatie is waar de gemeente actief bouwrijpe grond voor woningen ontwikkelt en verkoopt. Dit afnemende aantal locaties in de toekomst geldt echter ook voor de commerciële markt. Het aanbieden van locaties door de gemeente is niet het doel op zich, maar het biedt de gemeente regie en sturingsmogelijkheden om gewenste ruimtelijke ontwikkelingen in Arnhem tot realisatie te brengen.

De opgave voor de komende jaren is om de groei in goede banen te leiden en actief op zoek te gaan naar potentiële ontwikkellocaties. Het voeren van een acupuncturele wijze van actieve grondpolitiek (waar zich kansen voordoen) in combinatie met een faciliterende grondpolitiek geeft mogelijkheden om te voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve (woning) behoefte die zich nu en in de toekomst in Arnhem zal ontwikkelen.

Grondbeleid

Het beleidsmatige kader voor het Grondbeleid is verwoord in de nota Zicht op Gegronde Keuzes. In 2013 heeft de laatste herijking plaatsgevonden. De belangrijkste aanpassing daarbij is dat nu meer wordt uitgegaan van een situationeel grondbeleid terwijl tien jaar geleden het kompas op een actief grondbeleid gericht stond. De keuzes die, zeker in de komende jaren, gemaakt worden, zullen meer afhankelijk gesteld worden van wat in concrete situaties het meest wenselijk is om ruimtelijke ontwikkelingen van de grond te krijgen. Per locatie wordt maatwerk verricht. Het genoemde maatwerk komt tot uitdrukking bij de vaststelling van bestemmingsplannen of bestemmingsplanwijzigingen – waarbij de raad via de achterliggende (deels vertrouwelijke) exploitaties deelgenoot wordt gemaakt van mogelijke financiële implicaties.

Gezien de huidige ontwikkelingen op de vastgoedmarkt, de gewijzigde BBV-regelgeving en de aankomende inwerkingtreding van de Omgevingswet (2021) in combinatie met het feit dat de laatste herijking van het grondbeleid alweer dateert uit 2013, zal het beleidsmatige kader voor het grondbeleid in 2019 tegen het licht worden gehouden.

Strategische aankopen

Ondanks dat de focus van het grondbeleid van de gemeente is gewijzigd van 'actief, tenzij' naar 'situationeel' grondbeleid, betekent dit niet dat er geen strategische aankopen meer gedaan mogen worden. Er kunnen zich ruimtelijke kansen voordoen, waarvoor het wenselijk is om voorafgaand aan het vaststellen van een grondexploitatie aankopen te doen. Een belangrijk onderdeel bij strategische aankopen is de afweging van financiële risico's die met de aankoop gemoeid zijn. Door vooraf een budget ter beschikking te stellen, kan snel worden gehandeld.

In de MJPB 2018-2021 is voor de jaarschijf 2019 vastgesteld dat het maximale financiële kader voor strategische aankopen € 10 miljoen is. De totale waarde aan strategisch bezit mag maximaal € 50 miljoen bedragen. Deze bedragen zijn niet gewijzigd ten opzichte van het afgelopen jaar. In 2018 zijn er strategische aankopen gedaan, te weten de panden Varkensstraat 1a, 2 en 45 (Korenkwartier).

Ontwikkelingen vastgoedmarkt

De woningprijzen in Arnhem zijn in 2018 met 10% gestegen ten opzichte van een jaar eerder en bevinden zich op recordhoogte. De verkooptijden en het aantal transacties zijn wederom afgenomen. Dit laat zien dat het beschikbare woningaanbod steeds verder opdroogt en de woningmarkt verder stagneert. De vraag overtreft blijvend het aanbod waardoor sprake is van een krappe woningmarkt.

Hoe lang deze trend zich voortzet is, gezien de landelijke ontwikkelingen op de woningmarkt, de vraag. Van invloed is de hoogte van de rente. Het laatste kwartaal van 2018 is het woningaanbod voor het eerst sinds jaren weer gestegen en het consumentenvertrouwen laat daarnaast een dalende trend zien als gevolg van het hoge prijsniveau. De opgave is om de woningproductie te versnellen. Het is van belang dat in Arnhem de woningvoorraad wordt aangevuld met nieuwe woningbouwprojecten en bestaande woningbouwprojecten versneld worden gerealiseerd. Een uitdaging hierbij zijn de alsmar stijgende bouwkosten en de (hoofdzakelijk) binnenstedelijke opgave.

Binnenstedelijke ontwikkelingen zijn complexer door de vele belangen als gevolg van de bestaande eigendomssituatie, hogere kosten (verwerving, sloop, sanering, planvorming) en grotere risico's. Het is dan ook noodzakelijk dat de gemeente middelen tot haar beschikking heeft om binnenstedelijke woningbouwprojecten te stimuleren. De financiële omvang van de opgave is vooraf moeilijk in te schatten. De rol van de gemeente, de (financiële) inbreng en het risico dat zij bereid is te nemen, zal per project afgewogen moeten worden.

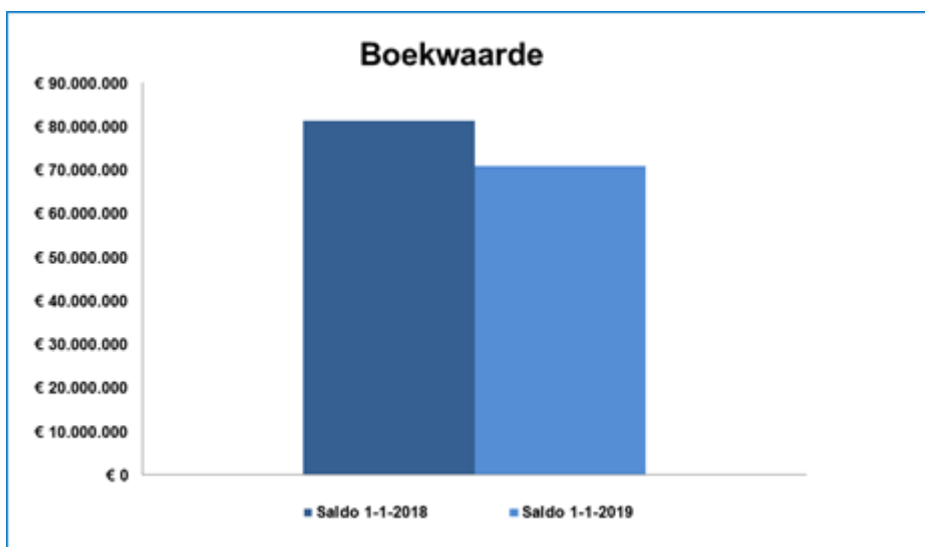
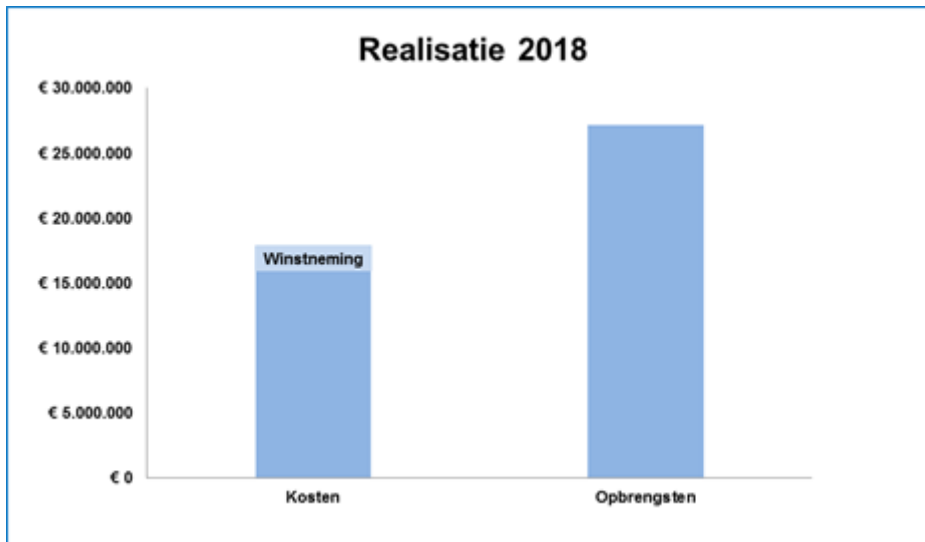
Op de commerciële vastgoedmarkt is de dynamiek verder toegenomen en zijn er hoge opnamevolumes zichtbaar in de markt voor kantoren, bedrijfsruimten en winkels & horeca. Het investeringsniveau is goed en betreft vooral renovatie, herontwikkeling of uitbreiding van bestaand vastgoed. Nieuwbouw doet zich enkel voor op gerichte locaties, zoals multimodale knooppunten en de binnenstad van Arnhem.

Ontwikkeling grondbedrijf afgelopen jaar en vooruitblik komende jaren

Het grondbedrijf heeft over 2018 een positief resultaat behaald, exclusief de tussentijdse winstneming, van circa € 1,3 miljoen. Daarnaast is afgelopen jaar voor circa € 0,96 miljoen aan tussentijdse winstneming gerealiseerd. De belangrijkste bijdrage komt vanuit het onderdeel erfpachten (verkoop erfpachtspercelen). Het resultaat erfpacht bedraagt € 2,2 miljoen. De totale mutatie voorzieningen bedraagt circa € 0,93 miljoen aan aanvullende voorzieningen op de vastgestelde grondexploitaties. Het positieve resultaat zorgt ervoor dat het grondbedrijf, op basis van de huidige risico inschatting, zelf haar risico's kan dragen. Bij het openen van nieuwe grondexploitaties blijft het belangrijk om de risico's beheersbaar te houden. Dit betekent onder andere dat bij nieuwe investeringen 'cashflowsturing' (kosten en opbrengsten zo dicht mogelijk bij elkaar houden) het devies is en het weerstandsvermogen voldoende toereikend moet zijn voor economisch slechtere tijden.

Gebiedsontwikkeling is steeds vaker binnenstedelijk en is complexer geworden. Dit vraagt steeds meer om (gemeentelijke) financiële bijdragen. Op het ogenblik zijn er geen gemeentelijke middelen beschikbaar om tekorten binnen een gebiedsontwikkeling op te vangen. Om toch ruimtelijke ontwikkeling in de toekomst mogelijk te maken is het raadzaam om te onderzoeken of er middelen kunnen worden gecreëerd.

Uit onderstaande grafieken (cashflow 2018) komt naar voren dat in 2018 meer grondopbrengsten binnen zijn gekomen in het grondbedrijf dan er aan kosten zijn gemaakt. In totaal is er voor circa € 16,5 miljoen aan kosten gemaakt, terwijl er voor circa € 27 miljoen aan opbrengsten binnen zijn gekomen. De boekwaarde volgt ook dit jaar de dalende trend die in de voorgaande jaren is ingezet (NB. de weergegeven boekwaarde betreft de boekwaarde grondexploitaties en de boekwaarde materiële vaste activa).

In onderstaande grafiek zijn de kosten en opbrengsten (een optelling van grondopbrengsten en overige opbrengsten / subsidies) weergegeven. Per saldo wordt er in totaal nog voor circa € 96 miljoen geïnvesteerd in de lopende grondexploitaties en investeringsprojecten en komt er nog voor circa € 180 miljoen aan opbrengsten binnen. Ter vergelijking: vorig jaar bedroeg het totaal aan nog te realiseren investeringen circa € 114 miljoen en de nog te realiseren opbrengsten circa € 215 miljoen. De wijzigingen zijn terug te voeren op gerealiseerde kosten en opbrengsten in 2018 en eventuele mutaties (programma, planning, afboekingen) in grondexploitatieprojecten en investeringsprojecten.

De grondexploitatie

Algemeen

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de grondexploitaties op hoofdlijnen doorgenomen. In een vertrouwelijke bijlage (Financiële Jaarrapportage Projecten 2018) wordt per project nader ingegaan op de wijzigingen. Het resultaat van de grondexploitaties komt tot stand door de projecten te actualiseren/herzien op het gebied van kostenramingen, opbrengstenramingen en de fasering.

In de Najaarsrapportage is al aangegeven met welke parameters, die extern getoetst zijn, de herzieningen van de grondexploitaties uitgevoerd worden. De parameters voor de kosten- en opbrengstenstijgingen zijn beperkt gewijzigd ten opzichte van vorig jaar. Voor woningbouw in de vrije sector wordt uitgegaan van een stijging van 3,5% in 2019 en 2,5% in 2020 en 2021. Voor de overige opbrengstcategorieën worden lagere percentages aangehouden, variërend van 1,5% voor winkels en kantoren tot 2% voor bedrijventerreinen. Bij de kostenstijgingen liggen de percentages tot en met 2020 tussen de 2,0% en 3,5%. Vanaf 2021 worden geen verschillen tussen de kosten- en opbrengstenstijging verwacht (beide 2%).

De rente is bij de herzieningen dit jaar niet aangepast ten opzichte van vorig jaar. De gemeente moet namelijk verplicht uitgaan van een gewogen marktrente. Op basis daarvan is in de gemeentebegroting de rekenrente voor het grondbedrijf wederom bepaald op 2%.

Jaarresultaat grondbedrijf 2018

Over 2018 is er een positief resultaat voor het grondbedrijf Arnhem van circa € 2,3 miljoen. Dit wordt als volgt gespecificeerd.

Bedragen x € 1.000

Resultaat grondbedrijf 2018	Lasten	Baten	Totaal
Afgesloten projecten	0	116	116
Winstnemingen projecten	0	960	960
Vastgestelde grondexploitaties	1.405	477	-928
Strategisch bezit (MVA)	477	640	163
Voorstudies	217	0	-217
Overige kosten & opbrengsten	11	3	-9
Erfpachten	875	3.068	2.193
Totaal resultaat Grondbedrijf voor bestemming	2.984	5.263	2.279

De belangrijkste kosten- en opbrengstenposten worden hierna op hoofdlijnen nader toegelicht.

- Afgesloten projecten

In 2018 is één project afgesloten, namelijk de Dreessingel. Het project laat een licht positief resultaat zien, van €116.000.

- Tussentijdse winstneming vastgestelde grondexploitaties

Conform de BBV-spelregels is binnen de vastgestelde grondexploitatie Zuidelijke Binnenstad tussentijds winst genomen. De tussentijdse winstneming bedraagt €0,96 miljoen. Bij de winstneming is nog wel duidelijk rekening gehouden met onder andere de looptijd en het investerings- en opbrengstenvolume in de toekomst van het project. Bij de Zuidelijk Binnenstad is dit beperkt waardoor een groot deel van de totale winst in het project al tussentijds toegevoegd is aan het resultaat van het grondbedrijf.

- Vastgestelde grondexploitaties - voorzieningen

Grondexploitaties waarop een verwacht financieel tekort zit, dienen vooraf te worden afgedekt. Dit wordt aangeduid als het voorzichtigheidsprincipe. Wanneer een grondexploitatie niet sluitend is, wordt voor het voorziene tekort een voorziening getroffen om de tekorten af te dekken.

Ten opzichte van vorig jaar zijn de totale voorzieningen met € 0,93 miljoen toegenomen. De voorziening van het complex CZ Olympus Kwadrant, van €127.000, is volledig vrijgevallen als gevolg van de positieve boekwaarde. Bij toekomstige investeringen in de openbare ruimte van de grondexploitatie is 'cashflowsturing' het uitgangspunt. Binnen de grondexploitatie Spijkerbroek is de voorziening afgenomen met €350.000, door een voordeel op de kosten voor het woonrijp maken. De voorzieningen van de complexen Gaardenhagen en RIJC-West zijn daarentegen toegenomen met € 200.000 respectievelijk €1.200.000. De toename van de voorziening in Gaardenhagen komt omdat de planning van dit project met een jaar is verlengd. De beperkte belangstelling voor dit type kavels in de huidige tijd geeft aanleiding om komend jaar voorstellen te doen om de huidige projectopzet aan te passen. Voor RIJC-West is de voorziening toegenomen. Het ruimtelijke plan uit 2008 is in 2018 heroverwogen op basis van actuele beleidskaders en de huidige marktsituatie. Op basis van een globale massastudie is geconcludeerd dat de maximale opbrengstpotentie lager zal liggen dan eerder is ingeschat, terwijl de investeringen aanzienlijk hoger zijn, maar noodzakelijk zijn om deze grondopbrengst te kunnen realiseren. Dit leidt tot een extra voorziening van ruim €1.200.000.

- Strategisch bezit

De rentelasten en beheerslasten voor het strategisch bezit worden zoveel mogelijk gedekt door het tijdelijke bezit te exploiteren. In 2018 waren de opbrengsten hoger dan de kosten, namelijk €0,64 miljoen om €0,48 miljoen. Daarnaast heeft in 2018 één verkoop plaatsgevonden, waarbij een kleine boekwinst is gerealiseerd. Totaal batig saldo van het strategisch bezit over 2018 is circa €0,16 miljoen.

- Voorstudies en overige kosten grondexploitatie

De totale kostenpost van deze categorieën bedragen circa €217.000.

- Erfpachten

Het netto erfpachtresultaat heeft ook in 2018 duidelijk bijgedragen aan het positieve resultaat van het grondbedrijf. Dit komt vooral door opbrengsten erfpachtcanon en (eenmalige) afkopen. Het resultaat is €2,2 miljoen positief.

Grondexploitatie en Weerstandsvermogen

Grondexploitatie

Hiervoor is beschreven hoe het jaarresultaat grondbedrijf per ultimo 2018 is opgebouwd. Hierin zijn voor alle projecten de laatste (financiële) effecten meegenomen. Echter zegt dit nog niets over de totale omvang van alle investeringen en opbrengsten en de risico's die daarbij voor de toekomst aanwezig zijn. Deze paragraaf gaat eerst in op de totalen van de grondexploitatie en de effecten daarvan op het weerstandsvermogen voor het grondbedrijf.

Grondexploitaties in voorbereiding / strategisch bezit

Dit zijn locaties waar nog geen (financiële) ontwikkelkaders voor zijn vastgesteld. Per ultimo 2018 bedroeg de totale boekwaarde van het strategisch bezit €16,1 miljoen, ten opzichte van €15,7 miljoen in 2017. Deze stijging is een resultante van de verkoop van de panden Emancipatiebuurt, het afsluiten van het complex Noordpad 47A en de aankoop van de panden Korenkwartier. De boekwaarde bestaat uit de volgende elementen:

Voor een bedrag van circa €4,2 miljoen betreft het bebouwde gronden. Deze panden (inclusief ondergrond) zijn gewaardeerd tegen een bedrag van maximaal 80% van de oorspronkelijke aanschafprijs of, indien dit lager is, de getaxeerde marktprijs. De panden zijn aangekocht met het oog op mogelijke toekomstige ontwikkelingen, maar worden in principe verkocht als inzichten daarover veranderen. Zo is in 2018 de laatste woning van de Emancipatiebuurt verkocht aan particulieren en zijn de panden Korenkwartier aangekocht, ten behoeve van de gewenste transformatie van de Varkensstraat.

Naast de gebouwen heeft de gemeente ook nog voor circa €11,9 miljoen aan onbebouwde terreinen als strategisch bezit. Deze gronden hebben een boekwaarde van gemiddeld €19,- per m². In 2018 is het bezit Noordpad 47A overgedragen aan openbare ruimte. Totaal stijgt de boekwaarde, als gevolg van de mutaties in 2018, met circa €430.000 ten opzichte van 2017.

Vastgestelde grondexploitaties

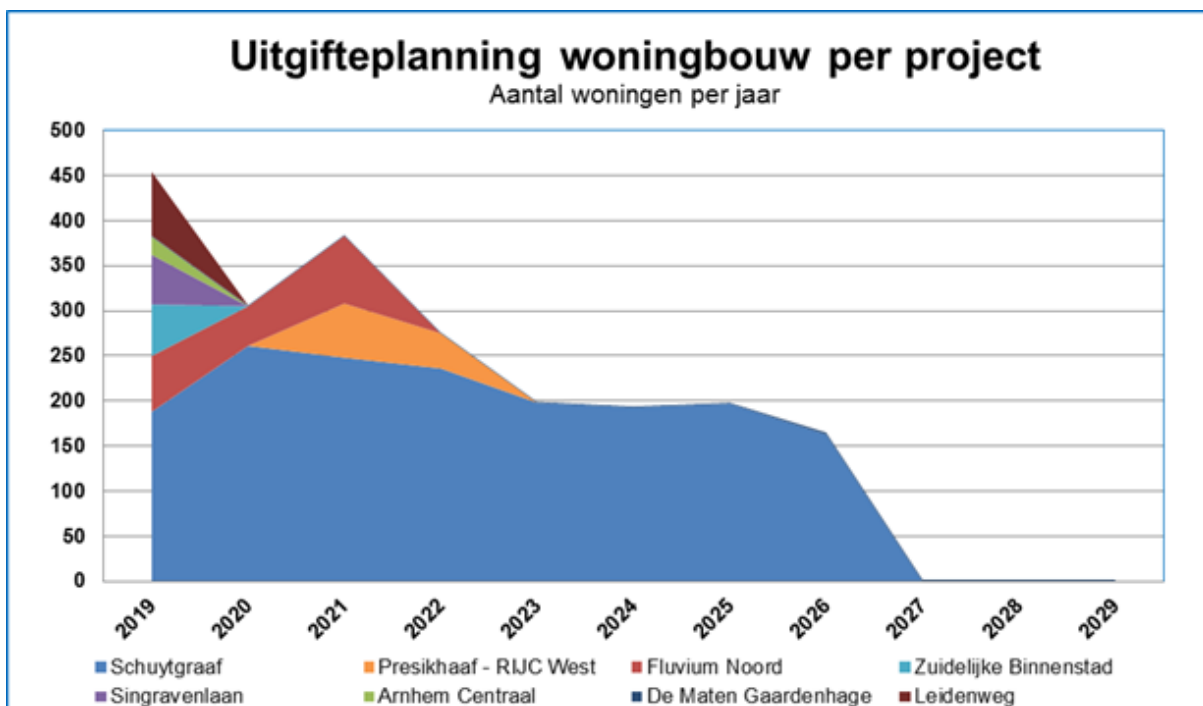
In de onderstaande tabel is het totaal van alle grondexploitaties weergegeven. In 2018 zijn er geen grondexploitaties geopend. Totaal bedraagt de boekwaarde circa €54 miljoen (in 2017 €66 miljoen). Daarnaast moeten er nog voor circa €81 miljoen aan investeringen plaatsvinden (in 2017 €94 miljoen) en voor circa €156 miljoen aan totale opbrengsten (in 2017 €180 miljoen) gerealiseerd worden. De totale winstpotentie, oftewel het ingeschatte eindresultaat van de projecten, per 1-1-2019 bedraagt voor de grondexploitaties nog circa €20 miljoen.

Bedragen x € 1.000.000

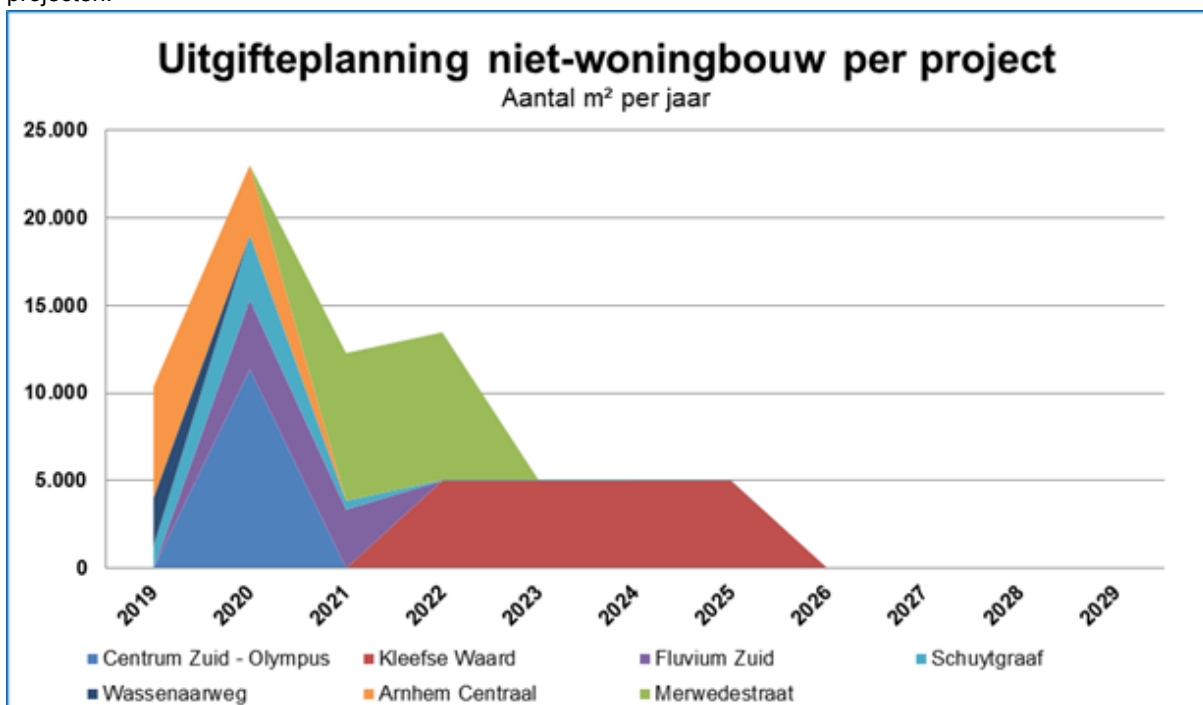
Vastgestelde grondexploitaties			
	Boekwaarde	Nog te realiseren	Totaal
Kosten			
Verwervingen	215	3	218
Civiele kosten	159	50	209
Overige kosten	51	7	58
Plankosten en VTU	125	21	146
Totaal kosten	551	81	632
Opbrengsten			
Grondopbrengsten	326	150	476
Subsidies / bijdragen	157	6	163
Voorziening Grondbedrijf	62	0	62
Totaal opbrengsten	545	156	701
Rente / Kosten- en opbrengstenstijging	49	-2	47
Resultaat (op eindwaarde)	-54		23
Resultaat op cw per 01-01-2019 (winstpotentie)			19

Onderstaande grafieken geven het programma aan van woningbouw en niet-woningbouw die opgenomen is in de vastgestelde grondexploitaties.

Voor de korte termijn zijn op verschillende plekken in de stad nog enkele woningbouwontwikkelingen. Voor de langere termijn heeft de gemeente, buiten Schuytgraaf, geen eigen woningbouwontwikkelingen in de pijplijn.

Voor bedrijven, kantoren en ander commercieel programma geldt ook dat na 2023, met uitzondering van uitgifte voor bedrijven op Oude Veerweg, er verder geen gemeentelijke gronden meer beschikbaar zijn in de huidige projecten.

Reserves en begroting

Met het fors positieve resultaat uit het FJP 2017, zijn de bestemmingsreserves aangevuld. Op deze manier is het grondbedrijf weer beter in staat om eventuele financiële tegenvallers in de toekomst eerst zelf op te vangen, voordat een beroep gedaan wordt op de Algemene reserve. Naast de reserves is er ook nog een winstpotentie van circa €20 miljoen in de grondexploitaties. De winstpotentie is stabiel gebleven ten opzichte van vorig jaar (€20 miljoen). Dit betekent dat de totale resultaten het afgelopen jaar hoger zijn geworden. Vooral de hogere grondopbrengsten dragen hieraan bij. De winstpotentie binnen de projecten wordt overigens niet meegenomen in de beschikbare weerstandscapaciteit van het grondbedrijf. Deze middelen zijn namelijk nog niet vrijgevallen en komen daarmee ook pas in de toekomst tot onze beschikking. Vanuit het voorzichtigheidsprincipe worden die daarom niet ingezet als dekking voor de weerstandscapaciteit. Wel draagt de winstpotentie bij aan het vermogen om risico's binnen de grondexploitaties zelf op te kunnen vangen.

Bedragen x € 1.000

Ontwikkeling bestemmingsreserves grondbedrijf	Saldo per 31-12-2017	Saldo per 31-12-2018
Bestemmingreserve grondexploitaties	7.360	5.368
Bestemmingreserve voorstudies	53	0
Bestemmingreserve strategische posities	1.500	1.500
Totaal bestemmingsreserves grondbedrijf	8.913	6.868

In bovenstaande tabel staat aangegeven hoe de verschillende bestemmingsreserves zich over het afgelopen jaar hebben ontwikkeld. De bestemmingsreserve grondexploitaties is bij de voorgaande FJP maximaal gevuld. Hiermee kunnen de berekende risico's dus volledig worden afgedekt binnen het grondbedrijf. De hoogte van de bestemmingsreserve komt voort uit de weerstandscapaciteit die benodigd is voor het grondbedrijf plus een marge van 10%. De jaarlijkse maximale bestemmingsreserve grondexploitaties kan hiermee dus fluctueren, afhankelijk van de risico's binnen het grondbedrijf. Uit de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit volgt, dat ten opzichte van het jaarverslag 2017 de benodigde weerstandscapaciteit in 2018 daalt (zie voor toelichting; Weerstandsvermogen). Als gevolg van de daling van de benodigde weerstandscapaciteit, daalt de maximale hoogte van de bestemmingsreserve grondexploitaties naar circa €5,4 miljoen (in 2017 betrof dit € 7,4 miljoen). Hierdoor valt een bedrag van circa € 2,0 miljoen vrij. De gemaakte kosten ten behoeve van de ontwikkelingen Lorentz en Coehoorn zijn ten laste van de bestemmingsreserve Voorstudies gebracht. Hierdoor bedraagt het saldo van de bestemmingsreserve voorstudies € 0. De bestemmingsreserve Strategische posities is maximaal gevuld, conform het beleid en kent in 2018 geen mutaties. Op basis van de vastgestelde beleidskaders valt dit jaar circa € 2,0 miljoen vrij vanuit de bestemmingsreserves.

In onderstaande tabel is de begroting van het Grondbedrijf voor 2018 weergegeven. Hier werd reeds rekening gehouden met een positief resultaat voor het Grondbedrijf (vooral uit erfpachten).

Bedragen x € 1.000

Grondexploitatie en begroting 2018		
Resultaat afgesloten projecten	0	N
Winstnemning van vastgestelde grondexploitaties	0	N
Voorziening van vastgestelde grondexploitaties	0	N
Strategisch bezit (MVA)	-145	N
Voorstudies	-50	N
Algemene kosten grondexploitatie	0	N
<i>Totaal resultaat op grondexploitatieprojecten</i>	<i>-195</i>	<i>N</i>
<i>Resultaat erfpachten</i>	<i>1.221</i>	<i>V</i>
Totaal begroot resultaat grondexploitatie	1.026	V
Totaal werkelijk jaarresultaat Grondbedrijf	2.279	V
Afwijking werkelijk resultaat t.o.v. begroting	1.254	V

De afwijking tussen het werkelijke resultaat Grondbedrijf en de begroting, zijnde € 1,3 miljoen en de vrijgevallen € 2,0 miljoen uit de totale bestemmingsreserve wordt, conform het beleid, toegevoegd aan de Algemene reserve.

Weerstandsvermogen

Weerstandsvermogen grondexploitaties en grote projecten

- Ruimtelijke projecten zoals grondexploitaties, grote infrastructurele werken en herontwikkeling van stadsdelen zijn altijd omgeven met risico's. Risico's van operationele aard, strategische risico's maar ook systeemrisico's, zoals economische ontwikkelingen, die door de gemeente niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn.
- Jaarlijks worden de ramingen van de nog te realiseren inkomsten en uitgaven van deze projecten geactualiseerd om een solide basis voor de projectbegrotingen te verkrijgen. Maar projecten verlopen soms anders dan wat op enig moment als meest waarschijnlijke scenario wordt geacht.

- Op de lopende projecten worden regelmatig analyses uitgevoerd om risico's te identificeren die het bereiken van de projectdoelen in de weg kunnen staan. Om deze risico's te beheersen worden beheersmaatregelen genomen.
- Risico's die optreden kunnen het resultaat van projecten sterk beïnvloeden. De gemeente heeft daarom buffers nodig om risico's op te kunnen vangen.
- Risico's en onzekerheden rond de begrote inkomsten en uitgaven, maar ook rond de projectplanningen worden binnen bandbreedtes op basis van simulatie gekwantificeerd. Het resultaat hiervan wordt in onderstaande tabel weergegeven.
- Het gekwantificeerde risico (de benodigde weerstandscapaciteit) wordt meegewogen in de bepaling van het weerstandsvermogen.

Bedragen x € 1.000

Gewenste weerstandscapaciteit grondbedrijf	FJP2018	FJP 2017
Zekerheidspercentage	90%	90%
Grondexploitaties	2.680	4.436
Strategisch bezit (MVA)	1.600	1.570
Benodigd weerstandsvermogen grondbedrijf	4.280	6.007
Grote projecten niet zijnde grondexploitaties	600	685
Benodigd weerstandsvermogen	4.880	6.691

- De benodigde weerstandscapaciteit ultimo 2018 komt uit op €4,9 miljoen bij een zekerheidspercentage van 90%. Hieraan ligt een risicosimulaties van de projecten op onzekerheden rond kosten, opbrengsten en planning ten grondslag.
- Ten opzichte van het jaarverslag 2017 daalt de benodigde weerstandscapaciteit (bij 90%) met €1,8 miljoen. Dit komt doordat de totale volumes aan investeringen en nog te realiseren opbrengsten in totaal met €46,6 miljoen zijn afgenomen.
- Daarnaast is het verwachte resultaat (voor winstneming) van de grondexploitaties verbeterd. Dit komt met name door hogere grondopbrengsten. Hierdoor zijn de mogelijkheden om risico's op te vangen binnen het positieve resultaat van de grondexploitaties toegenomen.
- De gehanteerde parameters ter bepaling van het weerstandsvermogen zijn gelijk aan die van het afgelopen jaar.
- De beschikbare weerstandscapaciteit (€7,4 miljoen) conform het jaarverslag 2017 is hoger dan de benodigde weerstandscapaciteit per 1-1-2019, zijnde € 4,9 miljoen (plus een marge van 10% is €5,4 miljoen). Het overschot van de beschikbare weerstandscapaciteit kan vrijvallen ten behoeve van de Algemene Reserve. Ook dan is de beschikbare weerstandscapaciteit van het grondbedrijf ruim voldoende om het berekend benodigd weerstandsvermogen te kunnen afdekken.

Weerstandsvermogen en scenario's

Om de uitkomsten van de simulatie, het gewenste weerstandsvermogen van €4,8 miljoen (90% zekerheid), betekenis te geven en de noodzaak te onderstrepen van een weerstandsvermogen dat aansluit op het risicoprofiel van de gehele portefeuille schetsen we hieronder enkele extreme scenario's.

In onderstaande tabel zijn de scenario's weergegeven en afgezet tegen het resultaat op netto contante waarde van de vastgestelde grondexploitaties per 1 januari 2019 (ca. €18,5 miljoen).

Bedragen x € 1.000.000

Scenario's grondbedrijf			
Scenario	Omschrijving	Effect op resultaat	Resultaat
FJP 2018	Basis	0,0	18,5
Scenario 1	Drie jaar vertraging	-3,3	15,2
Scenario 2	Grondopbrengsten 10% lager	-15,0	3,5
Scenario 3	Ontwikkeling staken		-54,1

- Scenario 1 geeft het effect weer als de geraamde opbrengsten met een vertraging van drie jaar gerealiseerd worden en de overige uitgangspunten gelijk blijven. Dit houdt in dat er drie jaar extra rentekosten (2,0%/jaar) worden berekend over de huidige boekwaarde.
- Scenario 2 geeft weer wat het effect op het basisresultaat grondexploitatie is van toekomstige grondopbrengsten als die 10% lager liggen dan nu aangenomen.
- Scenario 3 geeft weer welk financieel resultaat er volgt uit het staken van alle ontwikkelingen van de grondexploitatie projecten. Uitgangspunt voor dit scenario is dat de huidige boekwaarde van de grondexploitaties bij het staken van de ontwikkeling als verlies wordt genomen.

Eind 2017 en in de eerste helft van 2018 is een onderzoek gedaan naar de spelregels met betrekking tot het risicoprofiel in relatie tot het weerstandsvermogen. Ook het grondbedrijf was bij dit onderzoek betrokken. De uitkomsten daarvan zijn toegelicht in de paragrafen Weerstandsvermogen van het Jaarverslag 2017 en de MJPB 2019 - 2022. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat het weerstandsvermogen tijdens de economische crisis niet toereikend was. De verliezen die in het grondbedrijf genomen moesten worden door de stagnatie van de vastgoedmarkt waren groter dan het berekende risicoprofiel en daaraan gekoppeld weerstandsvermogen. Zo werd onder andere de looptijd van grondexploitaties langer dan eerder ingeschat. De parameters voor de berekening van het weerstandsvermogen zijn parameters die ook op dit moment horen bij de actuele economische situatie. In het kader van het gemeente brede financiële beeld worden robuustere scenario's in beeld gebracht. Als de vastgoedmarkt stagneert kunnen bij beperkte buffers ook hier weer tekorten ontstaan. Zeker nu verplicht tussentijdse winsten genomen moeten worden waardoor de mogelijkheden om binnen de grondexploitaties economische tegenvallers op te lossen beperkter aanwezig zijn. Ook wijzigt het risicoprofiel van het grondbedrijf door de behoefte aan meer sociale woningbouw en de noodzaak complexere binnenstedelijke locaties te gaan ontwikkelen waaraan zonder buffers niet kan worden bijgedragen.

Indien robuustere parameters worden gehanteerd voor de berekening van het risico profiel komt er een benodigd weerstandscapaciteit uit van € 13,6 miljoen dit is € 8,7 miljoen extra. Hierbij is rekening gehouden met een rentestijging, vertraging op de gronduitgifte tot 5 jaar en een dalende grondopbrengst, tot 10% lager.

Gezien deze omvang kan het noodzakelijk zijn voor 2019 en volgende jaren tussentijdse winsten niet vrij te laten vallen, maar deze als buffer te reserveren. In de herijking van de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen en nota Grondbeleid zullen hier voorstellen voor worden gedaan.

Investerings

In de verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de meerjarenprogrammabegroting. Investerings vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte.

Activering/ onderhanden activa

bedragen x € 1.000

Regulier programma	Begroot 2018	Onderhanden activa	Bestedingen	Activering	Over- / onder-schrijding	Onderhanden activa
	MIP 2018-2022	2017	2018	2018		2018
Nr. Omschrijving	MJPB '19-'22			Totaal		
	1	2	3	4	5 (=1-4)	6
R1 Veiligheid	0	0	7	0	0	7
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat	11.506	785	5.321	5.727	5.779	379
R3 Economie	50	0	-82	-82	132	0
R4 Educatie	5.397	361	5.263	997	4.400	4.627
R5 Cultuur, recreatie en sport	30.435	8.839	7.984	13.026	17.409	3.797
R6 Participatie en zorg	10	0	2	0	10	2
R7 Gezondheid en milieu	8.491	-102	9.105	8.414	77	589
R8 Wonen en ruimte	0	0	729	729	-729	0
R9 Financiën en bedrijfsvoering	7.671	609	886	1.045	6.626	450
Totaal	63.560	10.492	29.215	29.856	33.704	9.851

Uit de tabel blijkt dat van de voorgenomen investeringen van € 63,6 miljoen in 2018 47% is geactiveerd, € 29,9 miljoen. De resulterende onderuitputting van € 33,7 miljoen wordt grotendeels verklaard door achterblijven van investeringen in de programma's R2 Verkeer, vervoer en waterstaat (€ 5,8 miljoen), R4 Educatie (€ 4,4 miljoen), R5 Cultuur, recreatie en sport (€ 17,4 miljoen) en R9 Financiën en bedrijfsvoering (€ 6,6 miljoen). Zie de [bijlage Investerings](#) voor een totaaloverzicht.

Van de onderuitputting springt een aantal grote "achterblijvers" in het oog:

1. R2 Verkeer, vervoer en waterstaat

Krediet	€ 11.506.000
Activering	€ 5.727.000
Onderschrijding	€ 5.779.000

Deze onderuitputting wordt vooral verklaard door onderuitputting op een tweetal grote investeringen:

- Van het krediet verkeersinfrastructuur schuift een bedrag van € 1,2 miljoen door naar 2019 en 2020. Het gaat met name om twee projecten welke doorschuiven naar 2019; de herinrichting van de Apeldoornseweg en de bijdrage aan E-bus 2020 Trolley 2.0
- Van de geraamde investering in openbare verlichting van € 2,7 miljoen is € 1,2 miljoen minder besteed. In 2018 zijn werkzaamheden vertraagd door langere doorlooptijden bij de aannemer en lange levertijden op masten en armaturen. Daarnaast zijn projecten uitgesteld om te kunnen profiteren van samenloopvoordelen bij de uitvoering van andere werkzaamheden in de openbare ruimte.

2. R4 Educatie

Krediet	€ 5.397.000
Activering	€ 997.000
Onderschrijding	€ 4.400.000

Hier valt vooral op dat de aankoop van grond voor de nieuwbouw van Het Prisma, een school voor voortgezet speciaal onderwijs aan de Heijenoordseweg, voor een bedrag van € 2,7 miljoen is doorgeschoven naar 2019, waarna in 2020 volgens planning de nieuwbouw van start kan gaan.

3. R5 Cultuur, recreatie en sport

Krediet	€ 30.435.000
Activering	€ 13.026.000
Onderschrijving	€ 17.409.000

Deze onderuitputting wordt vooral verklaard door het niet realiseren van twee grote investeringen:

- De aanbesteding van de verbouwing van Sportcentrum Valkenhuizen heeft in eerste instantie niet geleid tot aanvaarding van de opdracht door een aannemer. De ontvangen inschrijvingen waren te hoog. Na uitgebreid overleg en intensieve onderhandelingen is de opdracht eind december 2018 alsnog gegund aan een aannemer. Vanzelfsprekend is het krediet van € 12,089 miljoen in 2018 nog niet aangesproken.
- De investering van € 2,02 miljoen in een nieuwe trekkenwand in de schouwburg wordt doorgeschoven naar 2019.

4. R9 Financiën en bedrijfsvoering

Krediet	€ 7.671.000
Activering	€ 1.045.000
Onderschrijving	€ 6.626.000

Voor een bedrag van € 5,2 miljoen zijn investeringen in bedrijfsapplicaties niet gerealiseerd en doorgeschoven naar 2019 om een aantal redenen:

- De doorontwikkelingen voor het zaakstelsel is tijdelijk op hold gezet omdat het stelsel een tijdlang technisch instabiel was.
- Als gevolg van personele wisselingen was een tijdlang onvoldoende capaciteit beschikbaar om projecten te begeleiden en implementeren.
- Een aantal wettelijke ontwikkelingen is vertraagd, zoals de Omgevingswet en de regeling van diverse digitale aangiften bij burgerzaken.

Onderuitputting kapitaallasten

Als gevolg van het (nog) niet activeren van geplande investeringen (onderhanden activa) of nog niet realiseren van investeringen, waarvoor krediet beschikbaar is, zal in 2019 een onderuitputting optreden van de begrote kapitaallasten. Conform besluit van de gemeenteraad terzake zal deze onderuitputting worden toegevoegd aan de Algemene Reserve.

Uitzondering hierop vormt de onderuitputting van kapitaallasten voor investeringen in het onderwijs. Deze worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve "kapitaallasten onderwijs".

De verwerking in begroting 2019 zal plaatsvinden in een verzamelbesluit, dat ter vaststelling aan de gemeenteraad zal worden voorgelegd.

Subsidies

Subsidies zijn financiële bijdragen aan burgers en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de -door de gemeenteraad vastgestelde- beleidsdoelen van de gemeente. In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de verleende subsidies in 2018.

Inleiding

Het verlenen van subsidies is één van de instrumenten die de gemeente kan inzetten om haar doelstellingen te realiseren. Subsidies kunnen op twee manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen

Volgens de Algemene wet bestuursrecht (Awb) mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regelen of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidies. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies

Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan de 'grote' instellingen worden op deze wijze verstrekt.

Subsidies 2018

In Arnhem wordt het grootste deel van de subsidies verleend op basis van begrotingssubsidies. In 2018 heeft Arnhem in totaal voor €80.076 aan subsidies verstrekt. Zie de [bijlage Subsidies](#) voor een totaaloverzicht.

Dit komt ongeveer overeen met het begrote bedrag.

Er zijn drie grote(-re) afwijkingen waarvan de begroting afwijkt van de realisatie. Het gaat om de volgende subsidies/instellingen:

- ESF-subsidie regiogemeenten - de baten (inkomsten vanuit het Rijk) zijn opgenomen op een ander grootboek;
- Stichting Bridge to Liberation (R3)- het budget is als 'werkzaamheden uitbestede taken' in plaats van subsidie op een andere post opgenomen;
- Regeling '1a Publieke evenementen, productie, presentatie 1e ronde' en Regeling 'Programmatische Activiteiten Cultuur' - De uitgaven van deze regeling hebben plaatsgevonden op de regeling Programmatische Activiteiten Cultuur terwijl het budget op de eerst genoemde regeling is opgenomen.

Onderstaande verdeling geeft inzicht in de verdeling van de grondslagen:

Subsidies naar grondslagen	Begroot	Realisatie
	2018	2018
Begroting	69.742	70.330
ASV en gedelegeerde subsidieregelingen	7.896	8.376
Totaal	77.638	78.706

Subsidies worden ingezet om samen met instellingen de doelstellingen van de gemeente te realiseren. In het volgende overzicht is de verdeling van de subsidies over de verschillende programma's vermeld.

Programma	Begroot 2018	Realisatie 2018
R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	802	807
R1 Veiligheid	89	75
R3 Economie	1.779	2.040
R4 Educatie	10.831	11.439
R5 Cultuur, recreatie en sport	39.314	39.237
R6 Participatie en Maatschappelijke Ondersteuning	24.599	24.856
R7 Gezondheid en Milieu	105	136
R8 Wonen en Ruimte	118	116
Totaal	77.637	78.706

Uit het overzicht blijkt dat de gemeente de meeste subsidie verstrekt in de programma's R5 en R6. Op deze terreinen worden enkele grote instellingen gefinancierd, die met hun activiteiten invulling geven aan gewenst gemeentelijk beleid. Hieronder staan de instellingen die in 2018 meer dan €1,0 miljoen subsidie ontvingen. Hierbij wordt aangegeven aan welk programma zij een bijdrage leveren.

Progr	Subsidieontvanger	Begroot	Realisatie
		2018	2018
R5	Sportbedrijf Arnhem BV	16.015	16.116
		16.015	16.116
R4	Stichting Rozet	0	177
R5	Stichting Rozet	8.508	8.291
R6	Stichting Rozet	32	86
		8.540	8.554
R4	Stichting Rijnstad	110	114
R5	Stichting Rijnstad	263	256
R6	Stichting Rijnstad	6.741	6.962
		7.115	7.332
R3	Stichting Muis & Stadstheater Arnhem	0	15
R5	Stichting Muis & Stadstheater Arnhem	6.503	6.480
		6.503	6.495
R6	Stichting IrisZorg	4.435	4.435
		4.435	4.435
R6	Stichting MOVIERA	3.144	3.144
		3.144	3.144
R5	Stichting Museum Arnhem	2.802	2.823
		2.802	2.823
R4	Stichting Pas	2.590	2.764
		2.590	2.764
R6	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem	2.109	2.135
		2.109	2.135
R4	Stichting Peutercentra Arnhem	1.856	1.986
R6	Stichting Peutercentra Arnhem	0	13
		1.856	1.998
R4	Specialistisch Ambulant Pactum Rijn-Side	258	258
R6	Specialistisch Ambulant Pactum Rijn-Side	1.460	1.464
		1.718	1.722
R4	Stichting Natuurcentrum Arnhem	1.701	1.701
		1.701	1.701
R4	Kinderopvang SKAR	1.487	1.502
R6	Kinderopvang SKAR	6	0
		1.492	1.502
R4	Rijn IJssel ROC	1.081	1.153
		1.081	1.153
Totaal		61.101	61.874

Wijksturing subsidies

Er zijn veel gesubsidieerde organisaties werkzaam in de wijken. Het kan zijn dat deze organisaties voor dezelfde doelgroep werken en de gemeente en/of de organisaties onvoldoende van deze mogelijk overlappende inzet weten. Vanuit de gemeente wordt ingezet om de overlap van dienstverlening in de wijken te inventariseren. In 2018 is voor de subsidieaanvraag 2019 aan de subsidiepartners gevraagd welke inzet zij in welke wijk plegen. Bij de beoordeling van de aanvragen en het toekennen van de subsidies is de verbinding versterkt tussen de kernorganisatie, teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams. Hierdoor zal een betere sturing in de wijk en een meer doelmatige inzet van subsidies mogelijk worden.

Integriteit

Het Arnhemse Integriteitsbeleid gaat uit van gedragscodes voor zowel bestuurders, raads- en commissieleden als voor het ambtelijk apparaat om misbruik van bevoegdheden, belangenverstrengeling en discriminatie te voorkomen.

Ambtenaren Actuele kaders

Ambtenarenwet

In de wet is de verplichting tot het voeren en handhaven van integriteitsbeleid opgenomen. Het college moet een integriteitsbeleid voeren dat is gericht op het bevorderen van goed ambtelijk handelen en dat in ieder geval aandacht besteedt aan het bevorderen van integriteitsbewustzijn en aan het voorkomen van misbruik van bevoegdheden, belangenverstrengeling en discriminatie.

Gedragscode voor ambtenaren bij de gemeente Arnhem

In deze gedragscode zijn de voorwaarden voor goed ambtelijk handelen opgenomen.

Arbeidsvoorwaarden gemeente Arnhem

In de arbeidsvoorwaarden is de basis voor de regeling 'Melding vermoeden misstand' ([artikel 15:2](#) "Klokkenluiders") vastgelegd.

Wet Huis voor Klokkenluiders

Deze wet is ingegaan op 1 juli 2016 en geldt voor werkgevers en werknemers (inclusief externen, vrijwilligers, flexwerkers en stagiairs). De wet regelt de mogelijkheden en bescherming van hen die een misstand met een maatschappelijk belang willen melden.

Terugblik 2018

Ambtseed/belofte

Voor de ceremonie bij het afleggen van de ambtseed/ belofte is gekozen voor een mix van plechtigheid in vorm, serieusheid op de inhoud en luchtigheid in de uitvoering. Binnen de muren van de Schepenzaal van het Duivelshuis, en in aanwezigheid van burgemeester en gemeentesecretaris.

In een ceremonie van twee uur worden medewerkers door een programma geleid.

Naleven van de gedragscode

In het verslagjaar 2018 is sprake geweest van één melding die betrekking had op het vermoeden van een misstand. Er is geen disciplinaire maatregel opgelegd.

Onderzoeksprotocol

Als een serieuze melding van een integriteitsschending wordt gedaan is het van groot belang dit zorgvuldig en via een transparante procedure te onderzoeken. Hiervoor is in 2018 een nieuw onderzoeksprotocol vastgesteld.

Vertrouwenspersoon ambtelijke integriteit/melding misstanden

Medewerkers kunnen -indien gewenst anoniem- integriteitsschendingen of vermoedens daarvan melden. De gemeente hanteert een onderzoeksprotocol dat in werking treedt bij melding of constatering van niet integer gedrag van een medewerker, alsmede een richtlijn aanhouding en inbeslagname. De vertrouwenspersoon Integriteit heeft in 2018 een aantal gesprekken gevoerd naar aanleiding van concrete vragen van een medewerker over integriteit. In deze gevallen bleek het uiteindelijk niet te gaan om een integriteitsschending. Het is echter een goede zaak dat deze vragen en signalen over mogelijke integriteitsschendingen gesteld worden en in vertrouwelijkheid besproken worden. De vertrouwenspersoon heeft ook een voorlichtende rol over integriteit.

Werkgroep Ambtelijke integriteit

Er is een werkgroep 'ambtelijke integriteit' bestaande uit onder andere vertegenwoordigers vanuit P&O, informatiebeveiliging en juridische control. Deze werkgroep beziet incidenten vanuit een brede blik en bespreekt of, en zo ja, welke actie nodig is in een bepaald geval. De werkgroep heeft een adviserende rol naar de gemeentesecretaris.

Bewustwording

In 2017 is gestart met een gemeentebrede campagne ('Safe & Sound') om het 'beveiligingsbewustzijn' van de medewerkers te vergroten. Dit is in 2018 voortgezet. Daarbij worden informatieveiligheid-, privacy- en

integriteitsissues aangesneden. Deze campagne, waaraan ook partners kunnen deelnemen, is van belang om de gedeelde normen en waarden binnen de gemeentelijke organisatie meer kenbaar te maken.

Verder worden ook andere initiatieven ontplooid. Binnen het cluster Werk en Inkomen vond onder andere een grote bijeenkomst over privacy plaats. Sinds 2018 is gestart met een aantal bijeenkomsten over staats- en bestuursrecht, waarbij het thema integriteit ook een rol speelt.

In 2018 heeft een vertegenwoordiging van de werkgroep ambtelijke integriteit elk managementteam van de clusters bezocht. Het doel was bekendheid te geven aan de werkzaamheden van de werkgroep Ambtelijke Integriteit en de bewustwording rond het belang van integriteit verder te vergroten. Verder heeft de werkgroep in de managementteams een brief over dit onderwerp besproken, die aan alle medewerkers is gestuurd namens de gemeentesecretaris. Deze brief heeft als doel verdere bewustwording ten aanzien van dit onderwerp. Aan leidinggevendenden is gevraagd dit verder onder de aandacht te brengen toegespitst op de specifieke werksituaties.

Vooruitblik 2019

Noodzaak tot actualisatie

In 2018 is een start gemaakt met het actualiseren van de huidige beleid en regelingen op het gebied van integriteit. Er is onder andere een nieuw onderzoeksprotocol vastgesteld. Het is om een aantal redenen van belang om het huidige beleid en regelingen op het gebied van integriteit tegen het licht te houden en daar waar nodig te actualiseren.

Op 1 januari 2020 treedt de Wnra (Wet normalisering rechtspositie ambtenaren) in werking. Ook de bestaande (lokale) regelingen moeten Wnra-proof worden gemaakt en worden ondergebracht in het personeelshandboek. Aangezien met de Wnra het private arbeidsrecht vanaf 1-1-2020 zal gelden voor het gemeentelijk personeel, moeten onder andere P&O-adviseurs en -juristen worden opgeleid.

Actualisatie van het integriteitsbeleid is daarnaast essentieel, omdat de organisatie meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de ambtenaren is gaan vragen ('eigenaarschap'), om te doen wat nodig is in een specifiek geval, en niet te schuilen achter bureaucratische uitvoeringsregels (geen 'afvinkgedrag' meer, maar van geval tot geval een individuele afweging maken). Werken in een meer regelluwe omgeving vraagt van de ambtenaren een hoge mate van professionaliteit en zelfstandigheid, en de vaardigheid om verantwoording af te kunnen leggen over de keuze die gemaakt is in een bepaald concreet geval.

In 2019 wordt verder gegaan met de actualisatie.

Integriteit: structuur en cultuur bepalen samen het succes

Het gehalte van integriteit in een organisatie wordt bepaald door een samenwerking van maatregelen op structuur- en op cultuurniveau.

Bij structuur ('hard controls') gaat het om wetten, verplichte procedures en protocollen die gedrag van medewerkers sturen om integriteitsschendingen te voorkomen. Hierbij kan gedacht worden aan de inrichting van het financiële systeem ('vier ogen-principe') dat fraude zoveel als mogelijk uitsluit, het afsluiten van kasten met persoonsgevoelige informatie, een overlegvorm waarin tegenspraak georganiseerd is, autorisatie via digitale toegangsrechten, of de begrenzing van bevoegdheden in een mandaatbesluit.

Cultuurmaatregelen ('soft controls') richten zich op de kennis, overtuiging en beleving van de medewerkers. Het moet de gewenste collectieve organisatienormen en -waarden aan elke ambtenaar overbrengen. Hier gaat het in de eerste plaats om het genoemde integriteitsbewustzijn: hoe wordt hier gewerkt en waarom.

Voorbeelden van cultuurmaatregelen zijn de gedragscode, een introductieprogramma met daaraan gekoppeld de ambtseed voor nieuwe ambtenaren, kennisbijeenkomsten, besprekingen in werkoverleggen, intervisie, of een medewerkersonderzoek. Het gaat om bewustwording, communicatie en dialoog.

Bestuurlijk

Bestuurlijke integriteit houdt in dat de verantwoordelijkheid die met de bestuurlijke functie samenhangt wordt aanvaard en dat de bereidheid er is om daarover verantwoording af te leggen. Verantwoording wordt intern afgelegd aan de gemeenteraad, maar ook extern aan organisaties en burgers voor wie bestuurders hun functie vervullen.

Actuele kaders

- Gedragscode integriteit raads- en commissieleden gemeente Arnhem;
- Gedragscode integriteit burgemeester en wethouders gemeente Arnhem.

Beide gedragscodes bevatten bepalingen over onder meer belangenverstrengeling, opgave van financiële belangen en nevenfuncties, geheimhouding, geschenken, giften en gunsten.

Terugblik 2018

De leden van het college hadden in totaal 38 nevenfuncties, waarvan 36 ambtshalve. Voor één van de niet-ambtshalve nevenfuncties wordt een vergoeding ontvangen. Er zijn door het college in 2018 geen geschenken, giften of gunsten aangenomen vallend binnen het meldingsbereik van de gedragscode.

In het kader van Integriteit is aan de kandidaat wethouders gevraagd een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) aan te vragen en deze is in alle gevallen verleend.

De Commissaris van de Koning heeft op 29 november 2018 een bezoek gebracht aan de gemeente Arnhem. Hij sprak met het college van burgemeester en wethouders en met de gemeenteraad onder meer over het thema integriteit/ondermijning.

Het Presidium van de gemeenteraad heeft op 19 december besloten om in het jaar 2019 bijzondere aandacht te besteden aan het onderwerp integriteit.

De opgave van nevenfuncties van [leden van het college van burgemeester en wethouders](#), van [raadsleden en van fractievolgers](#) is openbaar en te raadplegen op de website van de gemeente Arnhem

DEEL 3 JAARREKENING

Dit onderdeel gaat in op het behaalde resultaat en de financiële positie van de gemeente Arnhem.

De jaarrekening bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening en de toelichting;
2. Balans en de toelichting;
3. Bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld;
4. Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa tabel);
5. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant.

Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening en de toelichting

Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar

Bedragen x € 1.000.000

Nr.	Omschrijving	Begroot 2018 primitief			Begroot 2018 def.			Rekening 2018		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Reguliere programma's										
R0	Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	-12	4	-8	-13	4	-9	-12	4	-8
R1	Veiligheid	-14	2	-12	-15	2	-13	-14	2	-12
R2	Verkeer, vervoer en waterstaat	-22	9	-13	-24	11	-13	-22	11	-11
R3	Economie	-5	0	-5	-6	0	-6	-7	1	-6
R4	Educatie	-19	5	-15	-18	2	-16	-19	3	-15
R5	Cultuur, recreatie en sport	-47	9	-38	-49	8	-41	-50	10	-40
R6	Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-209	107	-102	-217	111	-107	-220	117	-104
R7	Gezondheid en milieu	-30	35	5	-32	36	4	-31	36	5
R8	Wonen en ruimte	-42	39	-3	-52	50	-3	-50	51	0
Subtotaal reguliere programma's (R0-R8)		-399	209	-191	-426	224	-202,0	-426	235	-191
Omschrijving algemene dekkingsmiddelen:										
R9	Lokale heffingen	-5	56	51	-4	55	51	-2	55	53
R9	Algemene uitkeringen	0	372	372	0	384	384	0	383	383
R9	Dividend	0	0	0	0	1	1	0	1	1
R9	Financieringsfunctie	-2	2	0	-2	2	0	0	2	2
R9	Overige algemene dekkingsmiddelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
R9	Subtotaal algemene dekkingsmiddelen	-7	430	423	-6	442	436	-2	441	439
R9	Gerealiseerde kosten overhead	-84	36	-48	-89	39	-50	-101	45	-56
R9	Vennootschapsbelasting	-1	0	-1	-1	0	-1	0	0	0
R9	Overig	-7	0	-6	-2	0	-2	-4	0	-4
Subtotaal Financiën en bedrijfsvoering (R9)		-99	466	368	-98	481	383	-108	486	379
Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten		-498	675	177	-524	704	180,5	-533	721	188,0
Toevoeging / onttrekking aan reserves										
R0	Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	0	0	0	0	0	0	0	0	0
R1	Veiligheid	0	0	0	0	0	0	0	0	0
R2	Verkeer, vervoer en waterstaat	-4	6	2	-7	9	3	-7	7	0
R3	Economie	0	0	0	0	1	1	0	1	0
R4	Educatie	-6	7	1	-16	8	-8	-17	9	-8
R5	Cultuur, recreatie en sport	-2	0	-2	-4	2	-2	-4	2	-2
R6	Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-6	17	11	-8	14	6	-14	24	11
R7	Gezondheid en milieu	-4	5	1	-15	6	-10	-16	6	-10
R8	Wonen en ruimte	-1	2	0	-5	0	-5	-5	2	-3
R9	Financien en bedrijfsvoering	-4	3	-1	-29	42	14	-31	43	12
Subtotaal mutaties reserves		-29	42	13	-83,6	82,1	-1,5	-95	95	-0,46

Wijkprogramma's										
W1	Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)	-36	10	-26	-33	9	-24	-33	9	-23
W2	Noordwest	-29	2	-27	-27	2	-25	-30	2	-28
W3	Noordoost	-24	2	-22	-23	2	-21	-24	2	-22
W4	Presikhaaf	-25	3	-22	-24	3	-21	-24	3	-21
W5	Malburgen	-37	5	-32	-34	4	-30	-36	4	-32
W6	Schuytgraaf/Elderveld	-22	3	-19	-21	3	-18	-26	3	-22
W7	De Laar/Elden	-18	2	-16	-17	2	-15	-17	2	-15
W8	Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg (RKV)	-28	2	-26	-26	2	-24	-27	2	-25
Subtotaal wijkprogramma's		-219	29	-190	-205	26	-179,0	-217	29	-188,4
Gerealiseerd resultaat		-746	746	0	-813	813	0	-846	845	-1

Toelichting overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar

In 2018 is een nadelig totaal van saldo van baten en lasten gerealiseerd van € 1,9 miljoen. Vervolgens is voor een bedrag van € 1,0 miljoen aan de reserves toegevoegd ten opzichte van de begroting. Uiteindelijk resteert een nadelig gerealiseerd resultaat van € 0,9 miljoen dat zal worden verrekend met de Algemene Reserve.

Overzicht van baten en lasten

Bedragen x € 1.000.000

Omschrijving	2018	2017
Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten	-0,4	15,6
Begroot totaal saldo van baten en lasten	1,5	0,0
Begrotingsafwijking saldo van baten en lasten	-1,9	15,6
Gerealiseerde mutaties reserves	-0,5	2,0
Begrote mutaties reserves	-1,5	0,0
Begrotingsafwijking mutaties reserves	1,0	2,0
Gerealiseerd resultaat	-0,9	17,6

Specificatie voor- en nadelen

Voor de gedetailleerde toelichting op de onderstaande voor- en nadelen wordt verwezen naar de afzonderlijke programmateksten in het jaarverslag. Bij elk programma staan de financiën vermeld in het onderdeel 'Wat heeft het gekost'.

Bedragen X €1.000.000

Nr.	Omschrijving	Begroot 2018			Rekening 2018			Begrotingsafwijking 2018		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Reguliere programma's										
R0	Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	-13	4	-9	-12	4	-8	1	0	1
R1	Veiligheid	-15	2	-13	-14	2	-12	0	0	1
R2	Verkeer, vervoer en waterstaat	-24	11	-13	-22	11	-11	1	0	2
R3	Economie	-6	0	-6	-7	1	-6	0	0	0
R4	Educatie	-18	2	-16	-19	3	-16	-1	1	0
R5	Cultuur, recreatie en sport	-49	8	-41	-50	10	-40	-1	1	1
R6	Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-217	111	-107	-220	117	-104	-3	6	3
R7	Gezondheid en milieu	-32	36	4	-31	36	5	0	0	0
R8	Wonen en ruimte	-52	50	-3	-50	51	0	2	1	3
Subtotaal reguliere programma's (R0-R8)		-426	224	-202	-426	235	-191	0	11	11

Omschrijving algemene dekkingsmiddelen:									
R9 Lokale heffingen	-4	55	51	-2	55	53	2	0	2
R9 Algemene uitkeringen	0	384	384	0	383	383	0	-1	-1
R9 Dividend	0	1	1	0	1	1	0	0	0
R9 Financieringsfunctie	-2	2	0	0	2	2	2	0	2
R9 Overige algemene dekkingsmiddelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
R9	-6	442	436	-2	441	439	4	-1	3
R9 Gerealiseerde kosten overhead	-89	39	-50	-101	45	-56	-12	6	-6
R9 Vennootschapsbelasting	-1	0	-1	0	0	0	1	0	1
R9 Overig	-2	0	-2	-4	0	-4	-2	1	-1
Subtotaal Financiën en bedrijfsvoering (R9)	-98	481	383	-108	486	379	-10	6	-4
Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten	-524	704	181	-533	721	188	-9	17	7
Toevoeging / onttrekking aan reserves									
R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	0	0	0	0	0	0	0	0	0
R1 Veiligheid	0	0	0	0	0	0	0	0	0
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat	-7	9	3	-7	7	0	0	-2	-2
R3 Economie	0	1	1	0	1	0	0	0	0
R4 Educatie	-16	8	-8	-17	9	-8	-2	1	-1
R5 Cultuur, recreatie en sport	-4	2	-2	-4	2	-2	0	0	0
R6 Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-8	14	6	-14	24	11	-6	10	5
R7 Gezondheid en milieu	-15	6	-10	-16	6	-10	-1	0	-1
R8 Wonen en ruimte	-5	0	-5	-5	2	-3	0	2	2
R9 Financien en bedrijfsvoering	-29	42	14	-31	43	12	-2	1	-2
Subtotaal mutaties reserves	-84	82	-1	-95	95	0	-12	13	1
Wijkprogramma's									
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)	-33	9	-24	-33	9	-23	0	0	1
W2 Noordwest	-27	2	-25	-30	2	-28	-3	0	-3
W3 Noordoost	-23	2	-21	-24	2	-22	-1	0	-1
W4 Presikhaaf	-24	3	-21	-24	3	-21	0	0	0
W5 Malburgen	-34	4	-30	-36	4	-32	-2	0	-2
W6 Schuytgraaf/Elderveld	-21	3	-18	-26	3	-22	-4	1	-4
W7 De Laar/Elden	-17	2	-15	-17	2	-15	-1	0	0
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg (RKV)	-26	2	-24	-27	2	-25	-1	0	-1
Subtotaal wijkprogramma's	-205	26	-179	-217	29	-188	-12	2	-9
Gerealiseerd resultaat	-813	813	0	-846	845	-1	-33	32	-1

Progr.	Omschrijving	Afwijking	V/N	I/S	naam reserve	met BR	met de AR
R0	Bestuursondersteuning	433	V	I	AR		433
R1	VGGM resultaat jaarrekening 2017	549	V	I	AR		549
R2	Onderbesteding OZB OVT station	483	V	I	BR Vastgoed	483	
R2	Extra onderhoud Parkeergarage Rozet	-160	N	I	BR Bereikb	-160	
R2	Parkeergarages	345	N	S	BR Bereikb	345	
R2	Buitengewoon Beter Gele Rijders Plein	500	V	I	BR BGB	500	
R4	Passende kinderopvang	567	V	I	AR		567
R4	Educatie	719	V	I	AR		719
R4	Voor- en vroegschoolse onderwijs	271	V	I	AR		271
R4	Inzet beleidsuren	-319	N	I	AR		-319
R4	Onderwijshuisvesting	1.000	V	I/S	BR	1.000	
R5	Herstel WKO systeem museum	-220	N	I	BR Vastgoed	-220	
R5	Inzet beleidsuren	-493	N	I	AR		-493
R6	Aanloopkosten Scalabor	533	V	I	BR Noodfonds	533	
R6	Loonkosten Werk & Inkomen	1.055	V	I	BR Bedrijfsv	1.055	
R6	Kosten SW medewerkers	459	V	I	AR		459
R6	BUIG	930	V	I	AR		930
R6	AWBZ MO middelen	1.112	V	I	BR Noodfonds	1.112	
R6	Zorgkosten Wmo & jeugd	-14.544	N	I/S	BR Noodfonds / AR	-11.174	-3.370
R6	Inzet beleidsuren	-1.616	N	I	AR		-1.616
R7	Energy Made in Arnhem	427	V	I	BR Klim en En	427	
R7	Uitgestelde werkzaamheden milieuzone	348	V	I	BR Klim en En	348	
R7	Onderhoudskosten ondergrondse containers	-150	N	I	AR		-150
R8	Resultaat grondexploitaties (incl erfpacht)	1.253	V	I	AR / BR Grex		1.253
R8	Opbrengsten bouwleges	1.658	V	I	AR		1.658
R8	Kosten bouwtaken ODRA	-800	N	S	AR		-800
R9	Gemeentefonds: effect gemeentefonds op algemene middelen	-3.063	N	I	AR		-3.063
R9	Belastingen	-98	V	I	AR		-98
R9	Belastingen gemeente Lingewaard	-420	N	S	AR		-420
R9	Vrijval post onvoorzien / onvermijdbaar	1.039	V	I/S	AR		1.039
R9	Treasury resultaat	2.038	V	I	AR		2.038
R9	Ontvlechting De Connectie	-2.065	N	S	AR		-2.065
R9	Dekkingsresultaat uren	-924	N	I	AR		-924
R9	Indirecte loonkosten	-152	N	I	AR		-152
W0	Schulddienstverlening	500	V	I	AR		500
W0 & R6	Armoede	-813	N	S	AR		-813
W0	Inzet beleidsuren	221	V	I	AR		221
W4	Herstel gevel MFC Presikhaven	-255	N	I	BR Vastgoed	-255	
Div.	Overige afwijkingen	7.760	V	I	AR / BR	7.037	2.786
	Prognose saldo van voor- en nadelen toegelicht	-1.891	N	I	AR / BR	1.031	-860

Incidentele baten en lasten

In de begroting 2018 heeft de Provincie de volgende posten als incidenteel aangemerkt.

Bedragen x € 1.000

Progr. Omschrijving	Begroting 2018
<i>Incidentele lasten</i>	
R0 Verkiezingen: budget verkiezingsjaar	85
R2 Havens	100
R2 Middelen aan Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem voor de opstart van het kwaliteitskeurmerk.	50
R3 Arnheems aandeel in regionale incidentele kosten	125
R4 MFC's: verhuurbaarheid MFC Geitenkamp verbeteren	50
R4 MFC's: Verkleinen multiruimtes i.s.m. afschaffen locatiemanagers	50
R5 Herbestemming Eusebius	250
R6 Dotatie aan reserve voor Individuele studietoelage	535
R6 Dotatie aan reserve Noodfonds	1.180
R6 Armoede-agenda: kosten bewindvoering blijven structureel knelpunt	127
R6 Aanloopkosten en overige frictiekosten	6.735
R7 Uitbreiding milieuzone (negatief € 826.000 incidenteel)	406
R8 Dotatie aan reserve grondexploitatie	619
R8 Niet-grondexploitatieprojecten	617
R8 Overhevelen naar beleidsveld van middelen Bodemsanering	137
R8 Frictiekosten bij invulling taakstelling ODRA	34
R8 Exportbelasting	-546
R8 Grondexploitatie	29.749
R9 Dotatie aan reserve Grondexploitatie, correctie FJP 2016	1.397
R9 Reductie contributiemarge	162
R9 Frictiekosten afbouw overhead	3.014
R9 Frictie uit verzelfstandiging MSSA	270
R9 Actualisatie frictiekosten (minder frictiekosten dan in MJPB 2017 begroot)	-3.014
R9 Dotatie aan algemene reserve rampenoefening	5
R9 Dotatie aan algemene reserve ingroei vermogenspositie MJPB 2013-2016	-7
R9 Dotatie aan algemene reserve herstelplan kunstbedrijf	163
R9 Dotatie aan algemene reserve correctie FJP 2014	5
R9 Dotatie aan algemene reserve verzelfstandiging MSSA	40
R9 Dotatie aan algemene reserve MJPB 2016-2019	2.584
R9 Dotatie aan algemene reserve correctie FJP 2015	-5
R9 Dotatie aan algemene reserve correctie divers	3
R9 Dotatie aan algemene reserve correctie divers verzamelbesluit 2 2017	21
R9 Dotatie aan algemene reserve correctie divers verzamelbesluit 3 2017	350
R9 Dotatie aan algemene reserve MJPB 2017-2020	194
R9 Dotatie aan algemene reserve resultaat MJPB 2018-2021	711
R9 GRP: Kasschuif: toevoegen/onttrekken aan reserve Onderhoud openbare ruimte ter dekking van tekort	247
div Correctie, kader voor onderwijshuisvesting vrijvallen uit BR onderwijs tgv algemene middelen	-1.494
Totaal incidentele lasten	44.949

Bedragen x € 1.000

Progr. Omschrijving	Begroting 2018	
Incidentele baten		
R6	Verwachte inzet vanuit reserve noodfonds tbv sociaal domein	5.097
R6	Onttrekken aan reserve Noodfonds tbv Presikhaaf	6.735
R7	Onttrekking reserve Toezicht peuterspeelzalen	25
R7	Onttrekking aan reserve Gemeentelijk rioleringsplan	134
R7	Dekking door inzet reservering budget vergroening elektriciteit en gas 2016-2018	80
R7	GRP: Kasschuif: toevoegen/onttrekken aan reserve Onderhoud openbare ruimte ter dekking van tekort	153
R7	Dekken tekort 2017 en 2018 vanuit rekeningresultaat 2015 of vanuit besparingen die eerder starten	121
R8	Niet-grondexploitatie	219
R8	AC: Onttrekking kosten besturingssysteem bussen aan reserve Beheer en onderhoud openbare ruimte (10 jaar)	75
R8	Grondexploitatie	29.726
R8	Dekking frictiekosten invulling taakstelling ODRA uit vrijval programmakosten Wabo 2016 (reserveren)	34
R9	Bijdrage in gemeentefonds voor individuele studietoelage	535
R9	Verkoop bezit (vastgoed, 4 jaar incidenteel)	1.000
R9	Onttrekking reserve Taakmutaties gemeentefonds/overloop	555
R9	Onvoorzien	272
R9	Bodensamerings, incidentele uitkering in gemeentefonds	137
R9	Dividend BNG	pm
R9	Vorming reserve Frictiekosten ter reductie contributiemarge	162
R9	Dekking uit reserve tbv frictiekosten verzelfstandigingen af te bouwen overhead	3.014
R9	Dekking uit vorming bestemmingsreserve tbv frictiekosten verzelfstandigingen MSSA	270
R9	Onttrekking aan algemene reserve verzelfstandiging FJP 2014	3
R9	Onttrekking aan algemene reserve verzelfstandiging FJP 2015	-3
R9	Onttrekking aan algemene reserve zomernota 2016-2019	50
R9	Onttrekking aan algemene reserve VGGM	121
R9	Minder onttrekken aan reserve Frictiekosten	-3.014
Totaal incidentele baten		45.501

Bedragen x € 1.000

Progr. Omschrijving	Begroting 2018
Totaal incidentele baten	44.949
Totaal incidentele baten	45.501
Per saldo hogere incidentele baten (+), hogere incidentele lasten (-)	552

Onvoorzien/ strikt onvermijdbaar

In de begroting is in Regulier Programma 9 Financiën en Bedrijfsvoering een bedrag opgenomen voor zowel incidentele als structurele onvoorziene lasten. Voor de incidentele onvoorziene lasten (= onvoorzien) wordt jaarlijks een bedrag opgenomen van € 272.000. Voor de post voor structurele onvoorziene lasten (= strikt onvermijdbaar) wordt jaarlijks een bedrag van € 767.000 gereserveerd. Er zijn in 2018 geen onvoorziene lasten geweest.

Specificatie onvoorzien / strikt onvermijdbaar

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Begroot 2018		Rekening	Afwijking
	Geamendeerd	Definitief	2018	
Onvoorzien	272	272	0	272
Strikt onvermijdbaar	767	767	0	767
Totaal	1.039	1.039	0	1.039

Begrotingsanalyse

Hieronder volgt een overzicht van alle door de raad vastgestelde begrotingswijzigingen in 2018 vanaf de vaststelling van de [MJPB 2018-2021](#)

Specificatie vastgestelde begrotingswijzigingen

Bedragen x € 1.000 positieve bedragen betreft voordeel, negatieve bedragen betreft nadeel

Begr. Raadsver-wijz.nr. gadering	Onderwerp	Exploitatie 2018			Reserves 2018		Saldo
		Lasten	Baten	Saldo	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen	
13-11-2017	Ontwerp MJPB 2017-2020	-686.608	686.006	-602	17.101	-17.703	0
13-11-2017	Raadsbehandeling MJPB 2017-2020	-30.375	17.816	-12.559	11.894	-24.453	0
Geamendeerde MJPB 2018-2020		-716.983	703.822	-13.161	28.995	-42.156	0
18-094	Diverse Meerjarige effecten besluitvorming na gereedkoming boekwerk MJPB 2017-2020	-6.347	6.346	-1	350	-351	0
18-010	30-05-2018 Verzamelbesluit-1	6.181	-5.846	335	30	305	0
18-020	26-09-2018 Verzamelbesluit-2	861	-1.502	-641	0	-641	0
18-030	19-12-2018 Verzamelbesluit-3	-3.367	2.973	-394	3.123	-3.517	0
18-001	13-11-2017 Belastingverordening 2018 / Diftar	152	-152	0	0	0	0
18-002	18-12-2017 Parkeerplan Spijkerkwartier	-300	300	0	126	-126	0
18-003	29-01-2018 Ontsluiting RIN-Locatie (Sylva's Bos)	0	0	0	0	0	0
18-004	05-03-2018 Verzelfstandiging Markten	299	-299	0	0	0	0
18-011	20-06-2018 FJP 2017	-10.791	10.834	43	-1.293	1.336	0
18-012	20-06-2018 Jaarstukken 2017	269	0	269	14.968	-14.699	0
18-013	03-07-2018 Lokale aanpak Jihadisme	-395	395	0	0	0	0
18-014	12-09-2018 Clean Mobil Energy	-1.716	1.858	142	142	0	0
18-019	26-09-2018 Turap-2 2018	-2.017	11.075	9.058	31.275	-22.217	0
18-022	28-11-2018 Innovatieve aanpak energiebesparing 2018	-51	0	-51	0	-51	0
18-031	19-12-2018 Niet bestede middelen 2018	4.913	980	5.893	5.893	0	0
	Afrondingen	1	0	1	1	0	0
Begroot 2018 Definitief		-729.291	730.784	1.493	83.610	-82.117	0

Begrotingsrechtmatigheid

Het budgetrecht is een recht dat de raad toekomt. Het budgetrecht van de raad houdt in dat het college in principe alleen uitgaven kan doen en verplichtingen kan aangaan na toestemming ofwel autorisatie van de raad. Met de vaststelling van de begroting geeft de raad het college deze toestemming. Begrotingsrechtmatigheid houdt in dat de financiële beheershandelingen bij de gemeente binnen de begroting dienen te passen. Begrotingsoverschrijdingen die niet bij de raad bekend zijn, beschouwt de accountant als onrechtmatig. Derhalve legt het college aan de raad daarom deze overschrijdingen voor. Formeel is het voldoende alleen de overschrijdingen aan de lastenkant te laten vaststellen om deze alsnog als rechtmatig te laten beschouwen. Na instemming van de raad met deze overschrijdingen is formeel geen sprake meer van "overschrijdingen" en geen begrotingsonrechtmatigheid in het kader van de controleverklaring. Hieraan zijn twee voorwaarden verbonden, conform het Besluit controle accountantscontrole decentrale overheid (Bado):

1. het gaat om overschrijdingen waarbij het college bij het doen van de uitgaven, binnen het door de raad uitgezette beleid is gebleven en die nog dienen te worden geautoriseerd;
2. de overschrijdingen worden goed herkenbaar in de jaarrekening opgenomen, passend binnen de aanbevelingen in de Kadernota Begrotingsrechtmatigheid van de Commissie BBV. Daarin worden de overschrijdingen in enkele categorieën ingedeeld, die ondanks de overschrijding gewoon als rechtmatig bestempeld, mits goed toegelicht in de jaarrekening. Dat gaat om:
  1. compensatie door direct gerelateerde opbrengsten;
  2. passend binnen bestaand beleid;
  3. open einde regeling;
  4. overig.

De onderstaande tabel omvat een overzicht van alle afwijkingen in de lasten tussen de definitieve begroting 2018 en de rekening 2018.

Bedragen X € 1.000 bedragen positief zijn voordelig, bedragen negatief zijn nadelig

Nr.	Omschrijving	Lasten begroot 2018 definitief	Lasten rekening 2018	Afwijking	V / N
Reguliere programma's					
R0	Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	-12.815	-12.169	646	V
R1	Veiligheid	-14.544	-14.092	452	V
R2	Verkeer, vervoer en waterstaat	-23.516	-22.301	1.215	V
R3	Economie	-6.091	-6.541	-450	N
R4	Educatie	-18.160	-18.747	-587	N
R5	Cultuur, recreatie en sport	-49.111	-49.641	-531	N
R6	Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-217.473	-220.397	-2.924	N
R7	Gezondheid en milieu	-31.797	-31.408	389	V
R8	Wonen en ruimte	-52.258	-50.261	1.997	V
R9	Financien en bedrijfsvoering	-98.043	-107.696	-9.653	N
Subtotaal reguliere programma's		-523.808	-533.255	-9.447	N

Wijkprogramma's					
W1	Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)	-33.124	-32.848	276	V
W2	Noordwest	-27.439	-30.315	-2.876	N
W3	Noordoost	-23.183	-24.218	-1.035	N
W4	Presikhaaf	-23.888	-23.829	59	V
W5	Malburgen	-34.262	-36.009	-1.746	N
W6	Schuytgraaf/Elderveld	-21.122	-25.545	-4.424	N
W7	De Laar/Elden	-16.619	-17.408	-788	N
W8	Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg (RKV)	-25.845	-26.835	-990	N
Subtotaal wijkprogramma's		-205.482	-217.007	-11.525	N
Totaal programma's		-729.290	-750.261	-20.971	N

Hieronder wordt in het kort ingegaan op de aard van de overschrijding. Voor de verdere toelichting wordt verwezen naar het onderdeel 'Financiën per programma' dat in het jaarverslag voor elk programma is opgenomen.

De nadelige afwijkingen per programma worden in de volgende categorieën geplaatst.

1. Compensatie door direct gerelateerde opbrengsten

- R3: Het nadeel op de lasten wordt binnen dit programma gecompenseerd door ook extra baten op Economie.
- R4: Het nadeel op de lasten wordt binnen dit programma gecompenseerd door ook extra baten vanuit de rijksmiddelen Educatie.
- R5: Het nadeel op de lasten wordt veroorzaakt door extra onderhoud aan sport- en cultuuraccommodatie. Dat extra onderhoud wordt deels doorbelast aan de gebruikers en deels geëgaliseerd door een onttrekking vanuit de BR Vastgoed die daarvoor is bedoeld.
- R7: Het nadeel op de lasten wordt veroorzaakt door extra kosten voor vergunningverlening, toezicht en advies hoger. Hiertegenover staan ook extra legesinkomsten.
- R9: Het nadeel op de lasten van dit programma betreft doorbelaste uren, huisvesting en ICT kosten die ook als bate verantwoord zijn.

2. Passend binnen bestaand beleid

- R6, W2, W3, W5 t/m W8: Het nadeel op de lasten van deze programma's wordt veroorzaakt door posten die in 2018 bij de raad onder de aandacht zijn geweest, namelijk de tekorten op het gedecentraliseerde sociale domein, veroorzaakt door de forse stijging in de inzet van begeleiding. Het grootste deel van de tekorten wordt geëgaliseerd via de BR Noodfonds die daarvoor is bedoeld.
- R9: Het nadeel op de lasten van dit programma betreft een tegenvallende uitkering uit de decembercirculaire en een nadeel op De Connectie als gevolg van de informatieveiligheidsonderzoek en een CAO verhoging.

3. Open einde regeling

NVT

4. Overig

NVT

Wet Normering Topinkomens

- Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Gemeente Arnhem van toepassing zijnde regelgeving;
- Het bezoldigingsmaximum in 2018 is € 189.000 (2017: € 181.000). Het weergegeven individuele WNT-maximum is berekend naar rato van de omvang van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte;

- Voor een functionaris zonder dienstbetrekking geldt een andere regeling. De eerste twaalf kalendermaanden waarin de functie wordt vervuld geldt een separate normering voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking. Na deze twaalf kalendermaanden is de reguliere WNT-normering van toepassing. In de onderstaande tabel worden de beloningen conform de vereiste indeling toegelicht.

Bezoldiging leidinggevende topfunctionarissen

Omschrijving	R. van Wuijtswinkel	J.G.M. Kersten
Funcctie(s)	Gemeente-secretaris	Griffier
Gegevens 2018		
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1	1
Echte of fictieve dienstbetrekking?	Ja	Ja
Individueel WNT-maximum	189.000	189.000
Bezoldiging		
Beloning	133.468	100.636
Belastbare onkostenvergoedingen		
Beloningen betaalbaar op termijn	18.555	17.540
Subtotaal	152.023	118.176
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-	-
Totaal bezoldiging 2018	152.023	118.176
Gegevens 2017		
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1	1
Individueel WNT-maximum	181.000	181.000
Bezoldiging		
Beloning	135.259	105.496
Belastbare onkostenvergoedingen		
Beloningen betaalbaar op termijn	17.337	14.564
Totaal bezoldiging	152.596	120.060

Balans en de toelichting

Balans

Bedragen x € 1.000

Activa	31-12-2018	31-12-2017	Passiva	31-12-2018	31-12-2017
Vaste activa			Vaste passiva		
Immateriële vaste activa	11.193	10.107	Eigen vermogen	150.777	151.176
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	11.193	10.107	Algemene Reserve	42.598	40.623
			Bestemmingsreserves	109.039	92.936
			Gerealiseerd resultaat boekjaar	-860	17.617
Materiële vaste activa	672.005	668.041	Voorzieningen	10.342	11.757
Investerings met een economisch nut	444.985	445.507	Voorzieningen ter egalisering van kosten	0	0
Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	164.674	161.517	Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	10.342	11.757
Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	62.347	61.017			
Financiële vaste activa	88.826	88.627	Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	699.796	663.621
Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	4.741	4.741	Obligo's	856	1.196
Leningen aan woningbouwcorporaties	12	12	Onderhandse leningen van:		
Overige langlopende leningen	70.907	68.064	- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	615.652	579.051
Nog te ontvangen erfpacht canon	11.535	12.051	- buitenlandse instellingen, fondsen, banken e.d.	80.000	80.000
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer	1.631	3.759	Waarborgsommen	212	209
			Vooruitontvangen afkoopsommen erfpacht	3.075	3.164
Totaal vaste activa	772.024	766.775	Totaal vaste passiva	860.915	826.554

Activa	31-12-2018	31-12-2017	Passiva	31-12-2018	31-12-2017
Vlottende activa			Vlottende passiva		
Voorraden	40.796	52.362	Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	10.073	67.769
Grond- en hulpstoffen	0	0	Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen	0	55.000
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	40.471	52.037	Banksaldi (schuld)	257	221
Gereed product en handelsgoederen	326	326	Overige schulden	9.816	12.548
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	102.531	128.836	Overlopende passiva	47.839	55.874
Vorderingen op openbare lichamen	36.037	36.331	Overige vooruitontvangen bedragen	5.252	4.386
Rekening-courantverhouding met het Rijk	20.729	11.025	Verplichtingen	41.601	49.475
Rekening-courantverhoudingen met niet-financiële instellingen	0	0	De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen	986	2.013
Overige vorderingen	45.765	81.481			
Liquide middelen	1.083	758			
Banksaldi	1.009	617			
Kassaldi	74	140			
Overlopende activa	2.393	1.465			
Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen	2.393	1.465			
Totaal vlottende activa	146.803	183.422	Totaal vlottende passiva	57.912	123.643
Totaal generaal	918.827	950.196	Totaal generaal	918.827	950.196

Toelichting balans

2.1 Waarderingsgrondslagen

BBV

Voor gemeenten is de regelgeving voor de jaarlijkse begrotings- en verantwoordingsstukken vastgelegd in het Besluit begroting en verantwoording (BBV).

Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als bate genomen op het moment waarop het dividend betaalbaar gesteld wordt.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen of schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden, overlopende verlofaanspraken en dergelijke. Voor arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. De referentieperiode is dezelfde als die van de meerjarenprogrammabegroting, te weten vier jaar. Indien er sprake is van (eenmalige) schokeffecten (bijvoorbeeld reorganisaties) wordt wel een verplichting opgenomen.

Met betrekking tot de eigen bijdragen die het CAK int en aan de gemeenten afdraagt geldt op basis van de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV het volgende: Gemeenten kunnen op basis van de overzichten van het CAK wel de aantallen personen, soort en omvang van de zorgverlening beoordelen met de eigen WMO-administratie. Probleempunt is dat door het ontbreken van inkomensgegevens op deze overzichten de informatie over de eigen bijdrage ontoereikend is om als gemeente de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de eigen bijdragen als geheel te kunnen vaststellen. Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de eigen bijdragen door het CAK, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dat betekent dat door de gemeenten geen zekerheden over omvang en hoogte van de eigen bijdragen kunnen worden verkregen als gevolg van het niet kunnen vaststellen van de juistheid op persoonsniveau, zoals hiervoor is toegelicht.

Balans

Algemeen

De waardering van de activa en passiva vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

Immateriële vaste activa

De bijdragen aan activa in eigendom van derden worden vanaf het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven op basis van de afschrijvingstermijnen van de materiële vaste activa.

Materiële vaste activa met economisch nut en materiële vaste activa met economisch nut waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven

De waardering is tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht voor zover die de voorlopige kosten van de investering niet overstijgen.

Investerings kunnen bestaan uit meerdere delen (componenten), waarvoor verschillende afschrijvingstermijnen gelden. In dat geval wordt de zogenoemde componentenmethode gebruikt. Deze houdt in dat verschillende samenstellende delen van het bewuste materieel vast actief afzonderlijk worden geactiveerd en de verschillende delen worden afgeschreven op basis van de bij die componenten horende afschrijvingstermijn.

Slijtende investeringen worden vanaf het eerste boekjaar na het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven op basis van de verwachte gebruiksduur. Op grondbezit met economisch nut wordt niet afgeschreven.

Bij de waardering wordt in voorkomende gevallen rekening gehouden met een vermindering van de waarde, indien deze naar verwachting duurzaam is.

De gehanteerde afschrijvingstermijnen in jaren zijn hieronder opgenomen.

Tabel afschrijvingstermijnen

Activasoort	Afschrijvingstermijn in jaren
Gronden en terreinen	
Grond	0
Bedrijfsgebouwen en woonruimten	
Parkeergarages	50
Permanente gebouwen & Verbouwingen, renovaties en restauraties	40
Semi – permanente gebouwen	20
Installaties, leidingen en voorzieningen	20
Dak en/of dakbedekking	15

Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	
Bruggen en viaducten (verkeerstechnische kunstwerken)	75
Verkeersinfrastructuur	30
Verkeersvoorzieningen & Verkeersregelingen	20
Parkeermaatregelen	10
Openbare verlichting: kabels	25
Openbare verlichting: masten & LED-armaturen	15
Openbare verlichting: LED-behuizingen	10
Bouwkundige voorzieningen	20
Kunstgrasvelden – onderlaag	20
Kunstgrasvelden – bovenlaag	10
Sport grasvelden	15
Herinrichting wijken (niet meer in gebruik per 01.01.2011)	20
Lage Kade	60
Rioleringen	40
Beschoeiingen & Voorzieningen in bossen en parken / hekwerk	10
Vervoermiddelen	
Tractoren - landbouwvoertuigen	10
Vrachtauto's	5
Fietsen en scooters	5
Personenauto's	5
Machines, apparaten en installaties	
Telecommunicatie voorzieningen & Glasvezelbekabeling	10
Parkeerapparatuur	10
Datacommunicatie voorzieningen & Hard- en software	5
Machines en installaties (niet vast aan/in gebouwen)	10
Gereedschappen	5
Overige materiële vaste activa	
Ondergronds afvaltransportsysteem	30
(ondergrondse) Afvalcontainers	10
Inrichting van gebouwen en inventaris	15
Speelvoorziening	10
Invalidentoiletten	10

Voor de waarde van de in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van eerste uitgifte als verkrijgingsprijs. Gronden in eeuwigdurende erfpacht worden gewaardeerd tegen registratiewaarde.

Onder de materiële vaste activa zijn onderhanden activa (activa in uitvoering) opgenomen. Het betreft vooruitbetaalde termijnen en gemaakte kosten (inkopen en personeelskosten) op investeringen in kapitaalwerken die nog niet zijn opgeleverd. Na gereedmelding worden deze activa ondergebracht in één van de bovengenoemde rubrieken.

Materiële vaste activa in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut

Dit betreft infrastructurele werken in de openbare ruimte, zoals wegen, pleinen, bruggen, viaducten en parken. De spelregels voor de materiële activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zijn vanaf het begrotingsjaar

2017 gelijk aan die met economisch nut. Voor 2017 was er geen verplichting om alle investeringen in maatschappelijk nut te activeren.

Financiële vaste activa

De post financiële vaste activa omvat zowel deelnemingen in een aantal vennootschappen als langlopende leningen u/g. Het aandelenbezit is gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde. De leningen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Zonodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

De jaarlijks ontvangen canon bij eeuwigdurend in erfpacht uitgegeven gronden zijn opgenomen tegen contante waarde. Het uitgangspunt daarbij is de interne rekenrente bij uitgifte, die gedurende de duur van de overeenkomst ongewijzigd blijft.

Vorraden

De als onderhanden werken opgenomen grondexploitatieprojecten en overige onderhanden werken zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs, dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend overeenkomstig de kostensoortenlijst van het Besluit ruimtelijke ordening (zoals grondaankopen en kosten bouw- en woonrijp maken). Daarnaast omvat de vervaardigingsprijs de daadwerkelijk te betalen rente over het vreemd vermogen.

Voor winsten uit de grondexploitatieprojecten en overige onderhanden werken geldt vanuit de BBV notitie grondexploitatie de percentage of completion methode: voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd kan tussentijds naar rato van de voortgang van de grondexploitatie winst worden genomen. Hiervoor moet het resultaat op de grondexploitatie wel op betrouwbare wijze kunnen worden ingeschat. Indien aan de volgende voorwaarden is voldaan, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat.
2. De grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht.
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie gerealiseerd).

Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht.

Indien uit de prognoses blijkt, dat de boekwaarde niet kan worden gecompenseerd met verwachte toekomstige opbrengsten, wordt voor het tekort een voorziening getroffen.

De vooruitontvangen bijdragen voor het onderhanden werk worden in mindering gebracht op de vervaardigingskosten.

Gereed product wordt gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs. Dat laatste doet zich met name voor indien voorraden incurant worden. De kostprijs bestaat uit de verkrijgingsprijs van grond- en hulpstoffen en de loon- en machinekosten die aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

De overige grond- en hulpstoffen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

Uitzettingen en overlopende activa

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht.

Liquide middelen

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve en de bestemmingsreserves. De algemene reserve is vrij besteedbaar. Bestemmingsreserves zijn reserves die de gemeenteraad voor specifieke doelen heeft ingesteld of die dienen om schommelingen op te vangen in aan derden in rekening te brengen tarieven.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De voorzieningen voor pensioenen wethouders zijn op contante waarde gewaardeerd.

Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar

Van de langlopende schulden is de oorspronkelijke looptijd een jaar of langer. Deze schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

De vooruitontvangen afkoopsommen bij tijdelijk in erfpacht uitgegeven gronden vallen vrij ten gunste van het resultaat naar gelang de looptijd van het erfpachtcontract.

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Van de netto-vlottende schulden is de oorspronkelijke looptijd een jaar of korter. Deze schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Vlottende passiva

De onder de noemer vlottende passiva gepresenteerde schulden en vooruitontvangen bedragen hebben betrekking op een resterende looptijd van minder dan een jaar en zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. De ontvangsten bijdragen die de voorlopige kosten van investeringen overstijgen, worden gepresenteerd als vooruitontvangen bedragen en als specifieke voorschotten ontvangen van het Rijk of Provincie.

Overig

Overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld

In de bijlage bij de jaarrekening is het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld opgenomen. Hierbij wordt de indeling en het verdelingsprincipe gehanteerd conform de begroting. De vergelijkende cijfers van de begroting zijn, waar nodig, qua rubricering voor vergelijkingsdoeleinden tussen de taken aangepast.

Bedragen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn X € 1.000, tenzij anders aangegeven.

2.2 Immateriële vaste activa

Verloopstaat immateriële vaste activa

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Inves- teringen	Desinves- teringen	Af- schrijving	Bijdragen van derden	31-12-2018
Bijdrage activa eigendom derden	10.107	1.362	0	-276	0	11.193
Totaal	10.107	1.362	0	-276	0	11.193

De belangrijkste investering in 2018 betreft de investering in de restauratie van de Eusebiuskerk (€ 1,4 miljoen).

2.3 Materiële vaste activa

Specificatie materiële vaste activa

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Investerings met een economisch nut	444.985	445.507
Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	164.674	161.517
Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	62.347	61.017
Totaal	672.005	668.041

2.3.1 Investerings met een economisch nut

Verloopstaat Investerings met een economisch nut: geen heffing

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop						31-12-2018
		Herubr.	Inves- teringen	Desinves- teringen	Afschrij- ving	Bijdragen en subsidies	Afwaard. duurzame waardever- mindering	
Gronden en terreinen	77.951	446	1.385	0	0	0	0	79.782
Bedrijfsgebouwen	335.562	8.780	9.731	0	-11.870	-436	0	341.767
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	2.225	20	526	0	-153	-15	0	2.603
Machines, apparaten en installaties	4.914	434	2.983	0	-1.142	0	0	7.189
Vervoersmiddelen	675	159	28	0	-204	0	0	658
Overige materiële vaste activa	14.310	31	95	0	-1.387	-63	0	12.986
Onderhanden activa	9.870	-9.870	0	0	0	0	0	0
Totaal	445.507	0	14.748	0	-14.756	-514	0	444.985

De belangrijkste investeringen in 2018 betreffen de investeringen in het nieuwe Filmhuis (€ 4.120.000), in Valkenhuizen (€ 1.406.000) en de renovatie / nieuwbouw in het speciale onderwijs (€ 5.137.000).

2.3.2 Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten wel heffing kan worden geheven

Verloopstaat investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten wel heffing kan worden geheven

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop						31-12-2018
		Her-rubr.	Inves-teringen	Desinves-teringen	Afschrij-ving	Bijdragen en subsidies	Afwaard. duurzame waardever-minding	
Gronden en terreinen	289	0	0	0	0	0	0	289
Bedrijfsgebouwen	145	0	0	0	-8	0	0	137
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	152.681	102	8.082	0	-4.824	0	0	156.041
Overige materiële vaste activa	8.402	-102	929	0	-1.113	91	0	8.207
Onderhanden activa	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	161.517	0	9.011	0	-5.945	91	0	164.674

De belangrijkste investeringen in 2018 betreffen de investeringen in de gemeentelijke riolering (€ 7.496.000) en in het omgekeerd afval inzamelen (€ 1.000.000).

2.3.3 Investerings met een maatschappelijk nut

Verloopstaat investeringen met een maatschappelijk nut

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop					31-12-2018
		Her-rubr.	Inves-teringen	Desinves-teringen	Afschrij-ving	Bijdragen en subsidies	
Maatschappelijk nut vóór 2017							
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	58.980	0	256	0	-3.118	0	56.118
Overige materiële vaste activa	18	0	0	0	-18	0	0
Onderhanden activa	201	0	423	0	0	-624	0
Subtotaal	59.199	0	679	0	-3.136	-624	56.118
Maatschappelijk nut na 2017							
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	1.298	0	4.845	0	-54	0	6.089
Overige materiële vaste activa	0	0	0	0	0	0	0
Onderhanden activa	520	0	369	0	0	-749	140
Totaal	61.017	0	5.895	0	-3.191	-1.374	62.347

De belangrijkste investeringen in 2018 betreffen de investeringen in het verkeer (€ 3.077.000), waaronder de infrastructuur Roermondsplein. Daarnaast zijn grote investeringen gedaan in de openbare verlichting (€ 1.254.000).

2.4 Financiële vaste activa

Verloopstaat financiële vaste activa

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop		31-12-2018
		Verhoging	Aflossing	
Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	4.741	0	0	4.741
Leningen aan woningbouwcorporaties	12	0	0	12
Overige langlopende leningen	68.064	12.884	-10.040	70.907
Nog te ontvangen erfpacht canon	12.051	0	-516	11.536
Overige uitzettingen > 1 jaar	3.759	1.626	-3.755	1.630
Totaal	88.627	14.510	-14.311	88.826

Specificatie kapitaalverstrekkingen deelnemingen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Scalabor B.V.	3.500	3.500
Bank Nederlandse Gemeenten	1.241	1.241
B.V. Facility Point Arnhem	0	0
Sportbedrijf Arnhem B.V.	0	0
Totaal	4.741	4.741

Op de deelneming BV Facility Point is een 100% voorziening in mindering gebracht.

Specificatie leningen woningbouwcorporaties

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Woningstichting Omnia	12	12
Totaal	12	12

Specificatie overige leningen u/g

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Sportbedrijf Arnhem	11.641	13.055
Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVn)	10.965	11.663
Stichting MSA	9.004	9.819
Kredietbank Nederland	8.500	0
Stichting DrieGasthuizenGroep	7.328	7.710
Gelderse Hogeschool	6.142	7.294
Kunstbedrijf	2.585	122
Moscowa	2.393	2.535
Stichting Behouden Steden	2.235	2.235
Stichting Oostpool	1.873	1.693
Luxor	693	832
Rozet	633	0
Museum Arnhem	0	706
Focus	520	0
Zwembad Klarenbeek	425	121
Diverse sport- en culturele instellingen	3.450	6.102
Leenbijstand BUIG	5.930	6.942
Voorziening leenbijstand BUIG	-3.410	-2.765
Kredieten SBCG		0
Voorziening kredieten SBCG	0	0
Totaal	70.908	68.064

Specificatie overige uitzettingen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Vangnetuitkering 2018	1.626	3.741
Regelingen werknemers (fiets)	4	17
Waarborgsommen	0	1
Totaal	1.630	3.759

2.5 Voorraden

Specificatie voorraad

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Grond- en hulpstoffen	0	0
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	40.470	52.036
Gereed product en handelsgoederen	326	326
Totaal	40.796	52.362

Specificatie onderhanden werk

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Grondexploitatieprojecten	116.290	126.949
Voorzieningen verliezen grondexploitatie	-63.329	-62.401
Overig onderhanden werk	-12.491	-12.512
Totaal	40.470	52.036

Verloop grondexploitatie

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop			31-12-2018
		Kosten	Bijdragen	Afwaardering duurzame waardevermindering	
Grondexploitatieprojecten	126.949	-9.989	-670	0	116.290
Overig onderhanden werk	-12.512	3.376	-3.355	0	-12.491
Totaal	114.437	-6.613	-4.025	0	103.799

Verklaring saldo grondexploitatie

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop			31-12-2018
		Gemaakte kosten*	Ontvangen subsidies	Bijdragen van derden	
Schuytgraaf	57.340	-11.878	0	0	45.462
Arnhem Centraal	57.395	-1.703	-415	-46	55.231
Koningspley	1.193	363	0	0	1.556
Presikhaaf	7.009	129	0	0	7.138
Merwedestraat	3.220	80	0	-61	3.239
De Maten	6.601	158	0	0	6.759
Hoogstedelaan	-31	331	0	-27	273
Saksen Weimar	-593	55	0	-1	-539
Spijkerbroek	993	222	-19	0	1.196
Centrum Zuid	-583	-243	0	0	-826
Wassenaarweg	-205	-3	0	0	-208
Oostelijk Centrum Gebied	4.740	528	-101	0	5.167
Zuidelijke binnenstad fase 1	-9.894	1.794	0	0	-8.100
Overig	-236	178	0	0	-58
Totaal	126.949	-9.989	-535	-135	116.290

* De gemaakte kosten bestaan uit het saldo van de kosten en de opbrengsten, exclusief de twee apart genoemde bijdragen (ontvangen subsidies en bijdragen van derden).

Verklaring saldo overig onderhanden werk

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop			31-12-2018	
		Herrubr.	Gemaakte kosten*	Ontvangen subsidies		Bijdragen van derden
Arnhem Centraal	-288	0	648	0	-168	192
Malburgen	-8.242	-12	364	-2	0	-7.892
Zuidelijke binnenstad	-563	0	827	-401	-2	-139
Presikhaaf	-742	0	-18	0	0	-760
Overig	-2.677	12	1.555	-2.619	-163	-3.892
Totaal	-12.512	0	3.376	-3.022	-333	-12.491

* De gemaakte kosten bestaan uit het saldo van de kosten en de opbrengsten, exclusief de twee apart genoemde bijdragen (ontvangen subsidies en bijdragen van derden).

Nadelige resultaten

Jaarlijks worden de resultaten van alle projecten doorgerekend. Indien deze doorrekening tot een nadelig resultaat leidt en er geen andere compenserende maatregelen in het project getroffen kunnen worden, wordt daartoe een voorziening ingesteld of de bestaande voorziening verhoogd.

Verliezen bij afsluiting van projecten, naast reeds getroffen voorzieningen, komen ten laste van het resultaat van het boekjaar.

Omschrijving	Boekwaarde	Nog te realiseren	Totaal
Kosten			
Verwervingen	215	3	218
Civiele kosten	159	50	209
Overige kosten	51	7	58
Plankosten en VTU	125	21	146
Totaal kosten	550	81	631
Opbrengsten			
Grondopbrengsten	326	150	476
Subsidies / bijdragen	157	6	163
Voorziening Grondbedrijf	62	0	62
Totaal opbrengsten	545	156	701
Rente / Kosten- en opbrengstenstijging	49	-2	47
Resultaat (op eindwaarde)	-54	77	23
Resultaat op contante waarde per 01-01-2018			18

Specificatie gereed product en handelsgoederen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Bovenleiding materiaal trolley	326	326
Totaal	326	326

2.6 Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Specificatie uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Vorderingen op openbare lichamen	36.037	36.331
Rekening-courantverhouding met het Rijk	20.729	11.025
Rekening courantverhoudingen met niet-financiële instellingen	0	0
Overige vorderingen	45.765	81.481
Totaal	102.531	128.837

Specificatie vorderingen op openbare lichamen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
BTW	29.296	33.785
Debiteuren publiekrechtelijk	6.741	2.546
Totaal	36.037	36.331

Specificatie rekening-courantverhouding met het Rijk

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Rc-verhouding Ministerie van financiën: schatkistbankieren	20.729	11.025
Totaal	20.729	11.025

Specificatie overige vorderingen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Vorderingen m.b.t. lokale heffingen	2.092	2.607
Voorziening oninbaarheid m.b.t. lokale heffingen	-215	-180
Vorderingen m.b.t. sociale zekerheid	11.466	11.554
Voorziening oninbaarheid m.b.t. sociale zekerheid	-5.653	-8.231
Vorderingen op De Connectie	4.433	5.572
Debiteuren privaatrechtelijk	7.402	17.551
Voorziening oninbaarheid m.b.t. debiteuren privaatrechtelijk	-1.006	-878
Vorderingen op Zorglokaal	13.614	9.352
Overige vorderingen	13.633	44.134
Totaal	45.766	81.481

2.7 Liquide middelen

Specificatie liquide middelen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Banksaldi	1.009	618
Kassaldi:		
Kas Stadsbank	0	92
Kas Burgerzaken	70	1
Overige kas	4	47
Totaal	1.083	758

De vastgestelde jaarschijf 2018 van de MJPB 2018 - 2021 heeft een lastenniveau van € 717,0 miljoen (2017: € 696,9 miljoen). Op basis daarvan is een drempelwaarde bepaald voor buiten de schatkist aan te houden tegoeden van € 4,2 miljoen (2017: € 4,1 miljoen) gemiddeld per kwartaal.

Gemiddeld saldo banken per kwartaal 2018

Kwartaal	Drempelbedrag 2018	Realisatie 2018	Over- / onderschrijding 2018
1	4.184	2.466	-1.718
2	4.184	2.257	-1.927
3	4.184	1.912	-2.272
4	4.184	1.682	-2.502

In alle kwartalen heeft de gemeente ruim minder tegoeden aangehouden bij banken dan maximaal is toegestaan.

2.8 Overlopende activa

Specificatie overlopende activa

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen (die ten laste van volgende begrotingsjaren komen):		
Vooruitbetaalde faciliterende grondexploitatieplannen	901	907
Overige vooruitbetaalde bedragen	1.488	548
Kruisposten	4	10
Totaal	2.393	1.465

2.9 Eigen vermogen

Specificatie eigen vermogen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Algemene reserve	42.598	40.623
Bestemmingsreserves	109.039	92.936
Gerealiseerd resultaat boekjaar	-860	17.617
Totaal	150.777	151.176

In de mutaties van de algemene reserve zijn alle begrote dotaties en onttrekkingen verwerkt. De afwijkingen ten opzichte van de begroting zijn meegenomen in het gerealiseerd resultaat.

Verloopstaat eigen vermogen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Algemene reserve	Bestemmingsreserves	Totaal
Saldo 01-01-2017	43.695	91.837	135.532
Gerealiseerde toevoegingen	8.762	58.132	66.894
Gerealiseerde onttrekkingen	11.834	57.033	68.867
Saldo 31-12-2017	40.623	92.936	133.559
Gerealiseerd resultaat voorgaand boekjaar	17.617	0	17.617
Saldo 01-01-2018	58.240	92.936	151.176
Gerealiseerde toevoegingen	24.733	70.600	95.333
Gerealiseerde onttrekkingen	40.375	54.497	94.872
Saldo 31-12-2018	42.598	109.039	151.637
Gerealiseerd resultaat boekjaar	-860	0	-860
Saldo 01-01-2019	41.739	109.039	150.778
Mutaties 2018	-16.502	16.103	-399

2.9.1 Bestemmingsreserves (BR)

Verloopstaat bestemmingsreserves

Bedragen x € 1.000

Prog. Omschrijving	31-12-2017	Toevoegingen	Onttrekkingen	31-12-2018
R0 Onderzoek Rekenkamer	252	65	0	317
R0 Raad	12	0	0	12
R0 Fractie-ondersteuning	0	17	0	17
R1 Veilig ondernemen	103	0	103	0
R2 Buitengewoon Beter	3.375	0	456	2.919
R2 Bereikbaarheid	2.364	4.825	4.884	2.305
R2 Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	3.873	959	1.258	3.574
R3 Sociaal Economisch Fonds	441	270	213	498
R3 Evenementen	305	112	90	327
R4 Onderwijs	11.930	15.527	7.214	20.243
R5 Beeldbepalende culturele manifestaties	507	11	0	518
R5 Beeldende en Monumentale Kunst	20	10	0	30
R5 Cultureel Vastgoed	9.347	1.876	0	11.223
R5 Groenfonds	394	153	81	466
R6 Participatie	492	0	0	492
R6 Maatschappelijke opvang	179	0	0	179
R6 Wijkfondsen	166	92	15	243
R6 Bewonersbudgetten	164	0	164	0
R6 Pakketmaatregelen WMO	23	0	0	23
R6 Beschermd en Weerbaar	3.168	175	0	3.343
R6 Herstructurering OGGz	456	0	0	456
R6 Noodfonds	16.406	4.013	16.758	3.661
R6 Burgerinitiatieven sociaal Domein	995	51	262	784

R6	Revolverend fonds (schuld)	0	5.000	3.750	1.250
R6	Werk-Investeringsfonds	0	0	0	0
R7	Toezicht peuterspeelzalen en gastouderopvang	261	0	26	235
R7	Huishoudelijk afval	778	0	238	540
R7	GRP-dekking kapitaallasten	134	0	134	0
R7	Klimaat en energie	550	850	187	1.213
R7	Duurzaamheidsleningen	438	0	13	425
R7	Revolverend fonds (duurzaam)	0	3.000	2.262	738
R7	Duurzaam Arnhem	0	11.000	161	10.839
R8	Omgevingslawaaï	455	0	8	447
R8	Risicobeheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469
R8	Grondexploitatie	7.360	0	1.992	5.368
R8	Voorstudies	53	0	53	0
R8	Strategische posities	1.500	0	0	1.500
R8	Herstructureringsgebieden	0	0	0	0
R8	Zuidelijke Binnenstad	2.700	4.636	0	7.336
R8	Volkshuisvesting	579	75	39	615
R8	Startersleningen	1.651	33	115	1.569
R8	Stimulering woningbouw	444	0	7	437
R8	Vastgoed	602	6.512	3.366	3.748
R8	Bouw- en sloopleges	0	0	0	0
R9	Taakmutaties Gemeentefonds-Overloop	8.808	7.877	6.944	9.741
R9	Frictiekosten en Organisatie-ontwikkeling	102	0	0	102
R9	Bedrijfsvoering	5.646	3.461	3.444	5.663
R9	ICT	235	0	55	180
R9	Kapitaallasten	2.199	0	205	1.994
Totaal Bestemmingsreserves (BR)		92.936	70.600	54.497	109.039

Voor de tekstuele toelichting op de belangrijkste financiële reservemutaties wordt verwezen naar de programmaonderdelen 'Wat heeft het gekost' in het jaarverslag.

Voor de volgende bestemmingsreserve worden onttrekkingen aangewend voor afschrijvingen aan de reserves:

- R2 Bereikbaarheid;
- R4 Onderwijs;
- R5 Cultureel vastgoed;
- R7 GRP-dekking kapitaallasten;
- R9 ICT;
- R9 Kapitaallasten.

Doelstellingen per bestemmingsreserve

BR Onderzoek rekenkamer (R0)

In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter de rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken, zonder zich eerst over de 'Wie-betaalt- waarvan' vraag te hoeven buigen.

BR Raad (R0)

Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek/ enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat

het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

BR Fractie-ondersteuning (R0)

Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

BR Veilig ondernemen (R1)

Deze bestemmingsreserve is ingesteld met het aangenomen Amendement Fonds Veilig Ondernemen (raadsbesluit 05-11-2012). Een collectief van ondernemers kan op deze reserve een beroep doen om op basis van cofinanciering de veiligheid van hun winkelstraat of winkelgebied te verbeteren.

BR Buiten Gewoon Beter (R2)

De middelen uit deze bestemmingsreserve zijn ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2019. Tevens dient de bestemmingsreserve om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang blijven de geormerkte middelen zo beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

BR Bereikbaarheid (R2)

Deze bestemmingsreserve is ingesteld ten behoeve van het verhogen van de bereikbaarheid van de binnenstad, het ontwikkelen van parkeervoorzieningen en het onderhoud van de hoofdwegen die betrekking hebben op de bereikbaarheid van het stadscentrum (Besluit MJPB 2009-2012).

BR Groot onderhoud en vervanging Openbare ruimte (R2)

Op 28 oktober 2013 heeft de Raad besloten een egaliseringsreserve in te stellen voor het flexibeler inzetten van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Door minder gebonden te zijn aan vaste en gelabelde budgetten kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad. De flexibiliteit wordt verkregen door de schotten tussen onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water) en jaren weg te halen. Daarnaast is ultimo 2013 de BR Fietspaden voormalig recreatieschap Veluwe (€ 183.000) binnen deze bestemmingsreserve geïntegreerd. De gemeente Arnhem heeft namelijk van de Recreatiegemeenschap Veluwe 8,9 km fietspad overgenomen (raadsbesluit 27-9-2010). De reserve diende voor het op niveau brengen en gedurende een aantal jaren houden van de betreffende fietspaden.

BR Sociaal Economisch Fonds (R3)

Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

BR Evenementen (R3)

In de begroting is budget beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

BR Onderwijs (R4)

In het raadsbesluit van 30 september 2013 heeft de raad ingestemd met het doteren van de onderuitputting kapitaallasten onderwijs en overige onderwijshuisvestingsbudgetten aan de BR Onderwijs. De bestemmingsreserve zal ingezet worden ter dekking van de kapitaallasten voor de nieuwbouwprojecten basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs. Met het jaarverslag 2014 is besloten om de bestemmingsreserve kapitaallasten onderwijs te hernoemen naar de bestemmingsreserve onderwijs. Per 1 januari 2015 is de BR Investing brede scholen samengevoegd met de BR Onderwijs. Dit geeft flexibiliteit. Vrijvallende onderwijsmiddelen worden bijvoorbeeld in deze reserve geboekt. Het wordt mogelijk om gelden voor het speciaal onderwijs, die in de betreffende jaarschijf niet nodig zijn voor bovengenoemde projecten, in te zetten voor bijvoorbeeld het primair onderwijs. Onderwijsprojecten worden hierdoor de komende jaren gerealiseerd zonder dat het extra geld kost.

BR Beeldbepalende culturele manifestaties (R5)

Deze reserve dient ter financiering van beeldbepalende culturele evenementen. Dit betreft hoogwaardige modeevenementen en Sonsbeek Internationaal, conform raadsbesluit 29-09-2014.

BR Beeldende en Monumentale kunst (R5)

Op 4 juli 2011 heeft de gemeenteraad het besluit genomen om maximaal € 93.000 te reserveren voor een projectaanvraag voor een cultureel bruggenbouwer voor de Arnhemse beeldende kunstsector. Ook heeft de raad besloten dit bedrag te dekken uit de bestemmingsreserve voor beeldende kunst en vormgeving. Het bedrag van € 93.000 is over meerdere jaren te besteden. Ook is deze reserve bedoeld voor het dekken van projecten in het kader van de meerjarige 1%-regeling. Daarnaast dient deze reserve ter financiering van de uitvoering van gemeentelijke projecten op het gebied van kunst in openbare ruimte. Dotaties aan deze reserve komen voort uit eventuele onderbesteding op het budget voor monumentale kunsten. Projecten in de openbare ruimte kennen een andere dynamiek dan de gemeentelijke begrotingscyclus. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

BR Cultureel Vastgoed (R5)

Onder de BR Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) worden 4 projecten verstaan: een filmtheater in de zuidelijke binnenstad: Focus Filmhuis Arnhem (1), uitbreiding van het museum aan de Utrechtseweg: Museum Arnhem (2), onderhoud Schouwburg Arnhem (3) en verbouw en uitbreiding Muis Sacrum (4). Het doel van deze bestemmingsreserve is om deze gebouwen gedurende een periode van 40 jaar te beheren en exploiteren. Om dit te realiseren worden eenmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding kapitaallasten gedoteerd aan de reserve. De voeding van de reserve wordt ingezet ter dekking van de exploitatietekorten van de projecten die onderdeel uitmaken van Cultureel Vastgoed.

BR Groenfonds (R5)

Deze reserve is bij raadsbesluit op 28 juni 2004 ingesteld. De reserve wordt ingezet om investeringen mogelijk te maken in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn, maar waarvoor geen middelen beschikbaar zijn. Tevens geldt voor particulieren met een perceel > 1.500 M2 een herplantplicht voor bomen, die gekapt worden. Wanneer herplant niet mogelijk of wenselijk is, dient de waarde van de bomen gestort te worden in het Groenfonds. In het groenplan is een groot aantal projecten benoemd, die voor uitvoering in aanmerking komt. Wanneer er subsidies beschikbaar komen moeten er ook eigen middelen beschikbaar zijn (co-financiering).

BR Participatie (R6)

De bestemmingreserve is gevormd om diverse risico's op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de WWB en het bereiken van de doelstellingen.

De risico's die afgedekt worden door de reserve zijn:

- in 2015 is nieuwe wetgeving ingevoerd, waarbij de doelgroep die door de gemeente gere-integreerd moet worden, wordt uitgebreid (Wajong en WSW). Met de invoering van de nieuwe wet zijn invoeringskosten gemoeid, die niet uit het Participatiebudget kunnen worden gedekt;
- de door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn de afgelopen jaren sterk teruggelopen. Tegelijkertijd blijft verhoogde inzet op participatie en re-integratie nodig om de doelstellingen te realiseren. Dit belang wordt versterkt door de recessie;
- niet nominatief te verantwoorden kosten inzake de re-integratie: Bij besteding van het Participatiebudget is een groot knelpunt dat niet direct tot personen te herleiden kosten hieruit niet mogen worden betaald. Deze kosten komen ten laste van de reserve;
- risicobeheersing: Voor de declaratie van het Participatiebudget geldt een foutmarge van 0%. Niet te declareren kosten van re-integratie komen ten laste van de gemeente. Dekking is mogelijk binnen deze reserve. De omvang van het mogelijke risico is moeilijk in te schatten.

BR Maatschappelijke opvang (R6)

Deze reserve wordt vanaf 2012, in het kader van de herstructurering van de MO-OGGZ-VZ ingezet. Een belangrijk deel van de risico's en de knelpunten dat zich in eerdere jaren heeft voorgedaan bij de uitvoering van het masterplan Minder Opvang Beter Leven, is afgedekt door een beroep te doen op de BR Herstructurering Oggz, BR Beschermd en weerbaar en BR Pakketmaatregelen Wmo. Een aantal van de risico's en knelpunten kan zich ook in 2018 en volgende jaren nog manifesteren, onder andere in de doorstroomvoorziening, crisisopvang of gezinsopvang.

BR Wijkfondsen (R6)

In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten toegevoegd, respectievelijk onttrokken aan de reserve.

BR Bewonersbudgetten (R6)

Medio 2008 heeft de Tweede Kamer bepaald dat er extra middelen moesten komen voor inwoners van krachtwijken en andere wijken in de 31 grote steden. Deze middelen hebben het doel bewoners meer zeggenschap te geven over hun eigen leefomgeving en om bewonersparticipatie een impuls te geven. De middelen zijn noodzakelijk om uitvoering te geven aan dit beleid.

BR Pakketmaatregelen Wmo (R6)

Tot nu toe ontbreken (op lokaal niveau) de middelen om de verdere invoeringsopgaven (transitie / transformatie) van de jeugdzorg en de Wmo te begeleiden. Het betreft hier dan de dekking van de extra kosten zoals projecten, extern advies, pilots en dergelijke. In lijn met eerdere besluitvorming door de raad wordt voorgesteld het (restant)saldo van deze reserve hiervoor aan te wenden en beschikbaar te stellen.

BR Beschermd en Weerbaar (R6)

De bestemmingsreserve betreft regionale middelen (regio Arnhem en Achterhoek) voor de voorbereiding en uitvoering van de wetcode huiselijk geweld en kindermishandeling in het kader van het Rijksprogramma Beschermd en Weerbaar (wettelijke taak) en voor de voorgenomen activiteiten op het gebied van voorkoming en bestrijding van geweld in de privésfeer, ook in het kader van het Rijksprogramma Beschermd en Weerbaar. In de Regiovisie Huiselijk Geweld en Kindermishandeling, die in de tweede helft van 2014 door de 19 gemeenteraden is vastgesteld, is afgesproken dat Arnhem de besteding van de regiomiddelen op hoofdlijnen aan de regiogemeenten voorlegt.

Tussen 2015 en 2018 wordt gefaseerd een nieuw landelijk verdeelmodel voor de Decentralisatie-Uitkering (DU) Vrouwenopvang ingevoerd. Dit houdt voor de regio Arnhem/Achterhoek een afname in van de DU. Arnhem is als centrumgemeente ontvanger van de DU. Arnhem wil de bestemmingsreserve reserveren voor het afdekken van de risico's die de taakstelling in verband met de afname van de DU met zich meebrengt.

BR Herstructurering Oggz (R6)

Deze bestemmingsreserve is ingesteld per 13-12-2010 en dient ter dekking voor de in het Masterplan Herstructurering MO/OGGZ/VZ nader te specificeren acties en maatregelen voor de realisatie van een structurele bezuiniging op dit beleidsveld vanaf 2012. Deze bestemmingsreserve wordt aangehouden vanwege de opdracht van de raad dat geen gezinnen (met kinderen) op straat komen te staan ook al hebben ze op basis van de bestaande afspraken geen toegang tot de reguliere maatschappelijke opvang en ontbreekt het perspectief op reguliere huisvesting in het kader van de woningwet. Om in incidentele gevallen te kunnen voorzien in maatwerkoplossingen of investering in tijdelijke voorzieningen is de instandhouding en inzet van deze bestemmingsreserve noodzakelijk.

BR Noodfonds (R6)

De Raad heeft conform de uitwerking van het coalitieakkoord op 3 november 2014 ingestemd met de vorming van een sociaal noodfonds. Met het raadsbesluit van 15 december 2014 heeft de raad ingestemd met de nadere uitwerking van de afspraken inzake de toegang tot het noodfonds. Het noodfonds is opgesplitst in twee aparte reserves: een voor de realisatie van het zorgniveau (BR Noodfonds) en een voor de burgerinitiatieven (BR Burgerinitiatieven sociaal domein).

De BR Noodfonds is bedoeld voor het handhaven van het zorgniveau met betrekking tot Jeugd en Wmo. Het primaire doel is daarmee het borgen van de zorg(continuïteit) van klantrajecten. Het is niet bedoeld voor correcties op tarieven of om problemen met betrekking tot de bedrijfsvoering van organisaties op te lossen. Met het raadsbesluit van 19 juni 2017 (Perspectiefnota 2018-2021) heeft de raad ingestemd met de verbreding van de BR Noodfonds, passend binnen de beweging, waarbij de aanpak gericht op participatie verder wordt geïntegreerd in het brede sociale domein.

BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein (R6)

De Raad heeft conform de uitwerking van het coalitieakkoord op 3 november 2014 ingestemd met de vorming van een sociaal noodfonds. Met het raadsbesluit van 15 december 2014 heeft de raad ingestemd met de nadere uitwerking van de afspraken inzake de toegang tot het noodfonds. Het noodfonds is opgesplitst in twee aparte

reserves: één voor de realisatie van het zorgniveau (BR Noodfonds) en één voor de burgerinitiatieven (BR Burgerinitiatieven sociaal domein).

De BR Burgerinitiatieven sociaal domein is bedoeld voor het stimuleren en organiseren van activiteiten door inwoners/en of organisaties die zich richten op het versterken van de zelfredzaamheid van de inwoners van Arnhem.

BR Revolverend fonds (schuld) (R6)

Uit deze Revolverend Fonds reserve wordt voor jongvolwassenen met schulden de oninbaarheid en een deel van de uitvoeringskosten van externe partijen betaald.

BR Toezicht peuterspeelzalen en gastouderopvang (R7)

Deze reserve is nodig om komende jaren de kwaliteit van toezicht en handhaving in de kinderopvang te kunnen continueren en waar nodig ook op een andere wijze te gaan organiseren.

BR Huishoudelijk afval (R7)

Deze reserve is ingesteld om niet begrote prijsontwikkelingen op te kunnen vangen en de kosten van specifieke projecten op het gebied van afvalstoffen af te dekken. Op dit moment loopt het project "omgekeerde afvalinzameling". De eerste jaren veroorzaakt dit project een exploitatietekort van € 700.000. Dit tekort wordt conform raadsbesluit (Rb 30-05-2012) gedekt uit de BR Huishoudelijk afval.

BR GRP Dekking kapitaallasten (R7)

Deze bestemmingsreserve dient ter financiering van de toekomstige kapitaallasten van de rioleringsprogramma's. De GRP projecten worden geactiveerd en afgeschreven. Om de hieruit volgende kapitaallasten, gedurende 40 jaar te dekken valt er jaarlijks een gedeelte van de reserve vrij.

BR Klimaat en Energie (R7)

De bestemmingsreserve dient ter dekking van het bereiken van de doelen van New energy made in Arnhem 2015-2020 en het dekken van fluctuaties in het uitgavenpatroon die voortvloeien uit de veranderopgave Klimaat en Energie.

BR Duurzaamheidsleningen (R7)

De duurzaamheidslening is bedoeld voor maatregelen op gebied van energiebesparing en duurzame opwekking bij particuliere woningen. Uit de bestemmingsreserve worden de jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de duurzaamheidsleningen gedekt.

BR Revolverend fonds (duurzaam) (R7)

Uit deze Revolverend Fonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.

BR Duurzaam Arnhem (duurzaam) (R7)

Deze reserve dient voor de inhaalslag om de doelstellingen te halen zoals verwoord in NEMiA.

BR Omgevingslawaaï (R7)

De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaaï terug te dringen, zoals door stil asfalt, investeringen in schermen en andere bronmaatregelen.

BR Risico beheer Arnhem Centraal (R8)

Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergrondsafvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

BR Grondexploitatie (R8)

De reserve grondexploitatie is de beschikbare weerstandscapaciteit van het grondbedrijf. Deze bestemmingsreserve is conform raadsbesluit 30 juni 2014 niet opgeheven, maar zal blijven bestaan om toekomstige schommelingen in de grondexploitatie op te vangen (voor zover er weer sprake is van een positief saldo).

BR Voorstudies (R8)

Deze reserve dient ter financiering van schommelingen bij uitgaven tijdens de initiatieffase van de projecten. De niet bestede budgetten van voorstudies worden ten gunste van deze reserve gebracht. Indien er in een jaar hogere kosten voor voorstudies worden gemaakt dan het jaarbudget, komt dit ten laste van deze reserve.

BR Strategische posities (R8)

Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen).

BR Herstructureringsgebieden (R8)

Deze reserve dient ter financiering van de bijdrage aan de verhoging van de volkshuisvestelijke kwaliteit in het herstructureringsgebied Malburgen. Deze reserve is gevoed uit de meeropbrengst van het in 1999 afgesloten volkshuisvestingsconvenant.

BR Zuidelijke binnenstad (R8)

Deze reserve dient ter dekking van de boekwaarde van projecten in de zuidelijke binnenstad vanaf 2017 tot en met het einde van het project.

BR Volkshuisvesting (R8)

Deze reserve is het uitvoeringsinstrument van de Nota Wonen. Overeenkomstig besluit van de raad d.d. 30 juni 2014, wordt deze reserve deels ingezet om een redelijke compensatie te bieden voor de gedupeerden van de fraude bij de Woning Onderhoud Stichting (WOS). De reserve wordt jaarlijks gevoed met het renteresultaat dat wordt behaald op de uit te zetten Startersleningen.

BR Startersleningen (R8)

De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de bestemmingsreserve worden de jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.

BR Stimulering woningbouw (R8)

De kredietcrisis heeft geleid tot een forse economische recessie, met grote gevolgen voor de vastgoedmarkt. Om de bouwproductie door te laten gaan op het gewenste niveau stimuleringsmaatregelen voorzien. Voor de dekking daarvan is deze reserve gevormd. De bedragen zijn vooral bedoeld voor projecten met prioriteit voor de gemeente alsmede die van groot belang zijn voor de stedelijke ontwikkeling en grootschalige herstructurering.

BR Vastgoed (R8)

Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van onvoorziene uitgaven bij onderhoud vastgoed. Bijvoorbeeld bij calamiteiten. Voeding van de bestemmingsreserve kan de komende jaren door toevoeging uit verkoopopbrengsten en eventuele positieve resultaten op het onderhoudsbudget als gevolg van gunstige aanbestedingen. Daarnaast dient de bestemmingsreserve voor egalisatie van de (meerjarige) onderhoudsplannen van het vastgoed in eigendom van de gemeente en opvangen van calamiteiten. Het maximum van €900.000 is uitsluitend van toepassing op de middelen die zijn bestemd voor het opvangen van onvoorziene tekorten. Het deel van de reserve dat is bestemd voor egalisatie van kosten voor noodzakelijk onderhoud is dan niet aan een maximum gebonden.

BR Bouw en sloopleges (R8)

Egalisatie van exploitatiesaldi Wabo-leges. De opbrengsten zijn afhankelijk van het investeringsklimaat en kunnen sterk fluctueren. Deze bestemmingsreserve is nihil, maar besloten is om niet op te heffen om toekomstige schommelingen op te vangen.

BR Taakmutaties gemeentefonds - Overloop (R9)

Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe

toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de algemene reserve (raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

BR Friciekosten en Organisatie-ontwikkeling (R9)

Deze bestemmingsreserve dient ter egalisatie van de frictiekosten als gevolg van de reorganisatie in 2012.

BR Bedrijfsvoering (R9)

In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

BR ICT (R9)

Deze BR dient om de ICT omgeving up-to-date en stabiel te houden.

Er worden twee centrale ambities onderkend:

1. Betrouwbare IT (basis op orde)

Snel, Safe & Simpel IT voorziening. Door werken onder Architectuur wordt gewerkt aan een belangrijke voorwaarde

voor vereenvoudiging en vergroting van de flexibiliteit van de IT, een volwassen IT- organisatie en veilige informatievoorziening door voortvarende maatregelen te nemen. Om deze ambitie te realiseren is gebleken dat een

investeringsimpuls nodig is op de deels verouderde hardware. Een deel van de reserve zal dan gebruikt worden om

toekomstige kapitaallasten van deze investering te dekken met afloop in 2019.

2. Klant centraal (inwoner, ondernemer en medewerker)

Versterking samenwerking, ruimte op innovatie en oriëntatie op klant. Er is een strategie ontwikkeld langs deze ambitie met een focus op een beperkt aantal projecten. Deze worden verdeeld in 4 prioriteitsgroepen. Voor ieder project wordt een business gemaakt. De belangrijkste projecten zijn:

- Zaakgericht werken;
- Ondersteuning van samenwerking;
- Informatieveiligheid;
- Informatievoorziening van regionale samenwerking (regionale belastingsamenwerking, ICT-diensten, digitale dienstverlening aan inwoners/ ondernemers).

BR Kapitaallasten (R9)

Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

2.10 Voorzieningen

Verloopstaat voorzieningen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop		31-12-2018	
		Toevoegingen	Onttrekkingen		Vrijval
Verplichtingen, verliezen en risico's	11.757	1.167	-1.493	-1.089	10.342
Totaal	11.757	1.167	-1.493	-1.089	10.342

Verloopstaat voorzieningen voor verliezen, verplichtingen en risico's

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop			31-12-2018
		Toevoegingen	Onttrekkingen	Vrijval	
Pensioen wethouders	5.305	286	-173	0	5.418
Personele risico's	4.341	863	-857	-1.010	3.337
Kunstbedrijf	1.636	9	-353	-78	1.214
Spaarverlof	475	9	-110	-1	373
Totaal	11.757	1.167	-1.493	-1.089	10.342

Voorziening pensioen wethouders

De gemeente is verantwoordelijk voor de uitbetaling van ouderdoms- en nabestaandenpensioen voor zittende en ex-wethouders op grond van de wet Appa. Deze voorziening dient voor de toekomstige verplichtingen.

Voorziening personele risico's

Deze voorzieningen zijn gevormd ten behoeve van getroffen afvloeiingsregelingen met personeelsleden en reorganisaties.

Voorziening Kunstbedrijf

Deze voorziening is gevormd ten behoeve van uitvoering van het reorganisatieplan Stichting Kunstbedrijf Arnhem die van toepassing is op de door de gemeente bij de stichting gedetacheerde werknemers.

Voorziening spaarverlof

Dit betreft een voorziening ter dekking van de kosten die samenhangen met de mogelijkheid voor werknemers om verlof te sparen voor nader omschreven doelen. Zodra het opgespaarde verlof wordt opgenomen ontstaat een capaciteitstekort dat opgevangen wordt door de hiertoe gevormde voorziening.

2.11 Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar

Specificatie schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Obligo's aan het Rijk	856	1.196
Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	615.652	579.051
Buitenlandse instellingen	80.000	80.000
Onderhandse leningen	695.652	659.051
Waarborgsommen	212	209
Vooruitontvangen afkoopsommen erfpacht	3.075	3.164
Totaal	699.796	663.620

Specificatie onderhandse leningen binnenlandse banken en overige financiële instellingen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop		31-12-2018
		Vermeerderingen	Aflossingen	
BNG	419.192	10.000	-23.269	405.923
Nederlandse Waterschapsbank	66.688	0	-20.027	46.661
Provincie Noord-Brabant	50.000	70.000	0	120.000
Triodos Bank	30.000	0	0	30.000
Provincie Limburg	10.000	0	0	10.000
Overig	3.171	0	-103	3.068
Totaal	579.051	80.000	-43.399	615.652

Specificatie onderhandse leningen buitenlandse banken en overige financiële instellingen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop		31-12-2018
		Vermeerderingen	Aflossingen	
Deutsche Bank	80.000	0	0	80.000
Totaal	80.000	0	0	80.000

De totale rentelast voor het jaar 2018 met betrekking tot de langlopende leningen bedraagt € 14,4 miljoen (2017: € 15,0 miljoen).

2.12 Schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Specificatie schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen	0	55.000
Rekening courant niet-financiële instellingen	257	221
Schulden aan publiekrechtelijke lichamen	9.376	11.429
Schulden aan derden	440	1.119
Overige schulden	9.817	12.548
Totaal	10.074	67.769

Specificatie banksaldi (schuld)

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Rekening-courant Voorzieningsfonds	257	187
Rekening-courant Milieu Samenwerking MRA	0	34
Totaal	257	221

Specificatie overige schulden aan publiekrechtelijke lichamen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Sociale lasten salarissen en uitkeringen	1.600	4.851
Loonheffing uitkeringen	1.737	1.587
Loonheffing salarissen	4.554	1.334
BTW	1.370	2.059
Publiekrechtelijke crediteuren	115	1.333
VPB	0	265
Totaal	9.376	11.429

Specificatie overige schulden aan derden

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Privaatrechtelijke crediteuren	175	862
Diversen	265	257
Totaal	440	1.119

2.13 Overlopende passiva

Specificatie overlopende passiva

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Overige vooruitontvangen bedragen	5.252	4.386
Verplichtingen	41.601	49.475
Van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen:		
Het Rijk	819	1.154
Overige Nederlandse overheidslichamen	167	859
Totaal	47.839	55.874

Specificatie vooruitontvangen bedragen (die ten bate van volgende begrotingsjaren komen)

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Vooruitontvangen faciliterende grondexploitatieplannen	2.260	1.644
Vooruitontvangen onderhanden materiële vaste activa	1.123	1.260
Overige vooruitontvangen bedragen	1.869	1.482
Totaal	5.252	4.386

Specificatie Verplichtingen (die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume).

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Nog te betalen zorgkosten	15.724	14.588
Rente leningen	9.137	9.399
Nog te betalen aan De Connectie	3.014	1.866
Nog te betalen subsidies	1.607	508
Nog te betalen aan Scalabor B.V./ Presikhaaf bedrijven	169	6.491
Diversen	11.950	16.623
Totaal	41.601	49.475

Verloopoverzicht specifiek ontvangen voorschotten Rijk en Provincie (voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren uitgesplitst naar de ontvangen bedragen van: Europese overheidslichamen, Het Rijk & Overige Nederlandse overheidslichamen)

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2017	Verloop		31-12-2018
		Ontvangen subsidies	Uitgaven	
Regionaal meldpunt en coördinatie	505	0	0	505
Onderwijsachterstandenbeleid	249	5.575	-5.741	83
OHV Asielzoekers	17	0	0	17
Electronisch Kinddossier	13	0	0	13
Volwasseneneducatie	338	1.434	-1.571	201
Opzetten regiotafels	32	0	-32	0
Van het Rijk ontvangen voorschotbedragen	1.154	7.009	-7.344	819
Transitie jeugdzorg	167	0	0	167
GSO-gelden	641	0	-641	0
E-facts	51	0	-51	0
Van overige Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen	859	0	-692	167
Totaal	2.013	7.009	-8.036	986

2.14 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Specificatie totaal niet in de balans opgenomen verplichtingen

Bedragen x € 1000

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Toekomstige verplichtingen		
Verplichtingen personeel	3.723	3.677
Verplichtingen huurovereenkomsten	11.373	18.340
Verplichtingen lopende inkoopovereenkomsten en aanbestedingen	17.315	21.086
Subtotaal toekomstige verplichtingen	32.411	43.103
Garantiestellingen		
Garanties uit geldleningen	1.098.239	1.132.396
Garanties uit borgstellingen	14.223	14.749
Subtotaal garantiestellingen	1.112.462	1.147.145
Totaal	1.144.873	1.190.248

Specificatie verplichtingen personeel

Uren x 1.000, Bedragen x € 1.000

Omschrijving	31-12-2018		31-12-2017	
	uren	€	uren	€
Verloftegoeden personeel	85	3.690	87	3.677
Wachtgeldverplichting per maand voormalige wethouders		33		0

Specificatie garantiebedragen uit borgstellingen

Bedragen x € 1.000

Instelling	Garantie afgegeven voor	31-12-2018	31-12-2017
St. Waarborgfonds Sociale Woningbouw	Geldleningen coöporaties	1.085.794	1.119.914
322 begunstigen (2016: 394)	Hypothecaire leningen	10.643	10.643
2 begunstigen (2016: 2)	Hypotheekrecht Schuytgraaf	1.500	1.500
St. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	Geldleningen organisaties en personen	150	187
44 begunstigen (2016: 60)	Woningverbeteringen Malburgen en Presikhaaf	152	152
Totaal		1.098.239	1.132.396

De gemeente heeft in 2017 besloten tot een maximum van € 10.052.000 garant te staan voor nog af te sluiten leningen van de BNG aan het in 2017 verzelfstandigde Sportbedrijf Arnhem B.V. Van deze garantstelling is geen gebruik gemaakt per 31-12-2018. Sportbedrijf Arnhem B.V. heeft bij de BNG nog geen financiering aangetrokken.

Specificatie waarde resterende contractbedragen huurovereenkomsten

Bedragen x € 1.000

Instelling	Datum raadsbesluit	Oorspronkelijk bedrag	Borgstelling	% 31-12-2018	31-12-2017
Sportcentrum Papendal	B&W 20-09-2016	15.000		100	14.000
VV Eldenia	B&W 17-12-2013	200		50	67
Stichting Zwembad Klarenbeek	23-03-2010	180		50	61
St.Sportparken de Hoogkamp	B&W 08-11-2011	195		50	45
RKVV VDZ	B&W 10-07-2012	190		50	40
ABC Taxus	23-05-2006	68		50	10
Totaal					14.223
					14.749

Specificatie uitstaande verplichtingen inkoopovereenkomsten

Bedragen x € 1.000

Gehuurd item	Gehuurd van	Startdatum contract	Einddatum contract	31-12-2018	31-12-2017
Eusebiusbuitensingel 53	EusebiusBS (Arnhem)	1-1-2008	31-7-2020	3.813	6.014
Eusebiusbuitensingel 49-51	60E Sachwert Rendite Fonds	1-7-2005	30-6-2020	3.352	5.589
Boulevard Heuvelink 2, Eusebiusveste	HSA BV	1-4-2011	31-3-2021	2.519	3.523
Olympus	St. Quadraam/Olympus College	1-10-2002	31-12-2018	0	1.082
Johnny van Doornplein 8/Velperbinnensingel	IEF Berlage Arnhem BV	15-4-2016	14-4-2026	883	1.005
Eusebiusbuitensingel 49-51, parkeerplaatsen	60E Sachwert Rendite Fonds	1-1-2008	31-7-2020	250	407
Eusebiusbuitensingel 53, parkeerplaatsen	EusebiusBS (Arnhem)	1-1-2008	31-7-2020	183	291
Bovenbeekstraat 21	Vereniging Hendrick de Keyser	1-4-1995	31-3-2025	171	195
Rijnkade 150	Louk Heimans Beheer BV	1-4-2015	31-3-2019	19	99
Batavierenweg 25	BV Exploitiemaatschappij Gelredome	8-3-2007	onbepaald	50	50
Hazenkamp 66	Brassa B.V.	1-2-2015	31-7-2021	134	47
Croydonplein 388	Stichting Woonzorg Nederland	1-1-2015	31-12-2018	0	24
Kronenburggalerij 3	Wereldhave NV	1-4-2008	31-7-2020	0	9
Spijkerstraat 185A	St. Progr. & Beheer de Nieuwe Lommerd	1-5-2017	30-4-2018	0	2
Zeelandsingel 40		1-1-2017	22-7-2018	0	2
Schuttersbergweg 27	Stichting Volkshuisvesting Arnhem	1-3-2016	22-7-2018	0	1
Totaal				11.373	18.340

Specificatie uitstaande verplichtingen inkoopovereenkomsten

Bedragen x € 1.000

Naam	Contract	Startdatum	Einddatum	31-12-2018	31-12-2017
SUEZ Recycling and Recovery Netherlands	Afvalinzameling en -verwerking	diverse	diverse	9.500	9.500
P1 Holding B.V.	Parkeergarages en straatparkeren	jan. 2017	dec. 2020	5.315	7.286
Focus Filmtheater	Nieuwbouw	mei 2017	mrt. 2018	0	2.300
Bestek Straatverlichting	Verlichtingswerken en verlichtingsonderhoud	2018	2019	2.500	2.000
Totaal				17.315	21.086

Bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld

Specificatie resultaat per taakveld

Stad/wijk Taak	Begroot 2018 definitief			Rekening 2018			Afwijking
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	
<i>Bedragen X € 1.000 bedragen positief zijn voordelig, bedragen negatief zijn nadelig</i>							
Stad							
T01 Bestuur	-7.061	1.243	-5.818	-6.502	1.232	-5.270	548
T02 Burgerzaken	-5.754	2.781	-2.973	-5.668	3.112	-2.555	418
T03 Beheer overige gebouwen en gronden	-1.415	0	-1.415	-1.308	696	-612	803
T04 Overhead	-88.773	38.616	-50.157	-102.569	45.336	-57.233	-7.076
T05 Treasury	-2.123	2.993	870	-14	2.922	2.908	2.038
T061 OZB woningen	-4.024	26.393	22.369	-633	25.727	25.094	2.725
T062 OZB niet-woningen	0	28.349	28.349	-1.200	28.342	27.142	-1.207
T064 Belastingen Overig	-5	381	376	-250	502	252	-124
T07 Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	383.858	383.858	0	382.543	382.543	-1.315
T08 Overige baten en lasten	-1.103	0	-1.103	-1.300	321	-980	123
T09 Vennootschapsbelasting (VpB)	-600	0	-600	-422	0	-422	178
T11 Crisisbeheersing en Brandweer	-11.809	1.190	-10.619	-11.769	1.309	-10.460	159
T12 Openbare orde en Veiligheid	-2.735	585	-2.150	-2.324	686	-1.637	513
T21 Verkeer en vervoer	-13.599	829	-12.770	-12.801	1.650	-11.152	1.618
T22 Parkeren	-6.804	6.703	-101	-6.698	6.751	53	154
T24 Economische Havens en waterwegen	-758	474	-284	-880	657	-223	61
T25 Openbaar vervoer	-2.356	2.581	225	-1.922	1.994	72	-153
T31 Economische ontwikkeling	-3.645	0	-3.645	-3.743	186	-3.557	88
T33 Bedrijfsloket en -regelingen	-127	91	-36	-201	143	-58	-22
T34 Arnhem promotie	-2.469	354	-2.115	-2.596	557	-2.039	76
T42 Onderwijshuisvesting	-13.254	583	-12.671	-12.441	992	-11.449	1.222
T43 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-4.906	1.704	-3.202	-6.307	2.417	-3.890	-688
T51 Sportbeleid en activering	-10.696	0	-10.696	-10.023	26	-9.997	699
T52 Sportaccommodaties	-1.506	1.977	471	-1.948	2.288	341	-130
T53 Cultpresent, cultproduct, cultpartic	-15.969	5.009	-10.960	-16.088	5.467	-10.621	339
T54 Musea	-4.206	234	-3.972	-4.475	270	-4.205	-233
T55 Cultureel erfgoed	-1.622	509	-1.113	-1.969	490	-1.480	-367
T56 Media	-8.158	0	-8.158	-8.220	0	-8.220	-62
T57 Openbaar groen en (openlucht) recrea	-6.954	692	-6.262	-6.918	1.092	-5.826	436
T61 Samenkracht en burgerparticipatie	-3.817	60	-3.757	-3.119	627	-2.492	1.265
T62 Wijkteams	-3.100	0	-3.100	-3.181	0	-3.181	-81
T63 Inkomensregelingen	-126.472	109.289	-17.183	-124.849	110.574	-14.276	2.907
T64 Begeleide participatie	-35.779	0	-35.779	-34.922	423	-34.499	1.280
T65 Arbeidsparticipatie	-4.735	869	-3.866	-6.431	2.515	-3.915	-49
T66 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-673	-181	-854	-1.439	105	-1.335	-481

T671 Maatwerkdienstverlening volwassenen	-10.392	-199	-10.591	-7.153	630	-6.523	4.068
T672 Maatwerkdienstverlening jeugd	-531	0	-531	-2.615	283	-2.332	-1.801
T681 Geescaleerde zorg volwassenen	-30.901	694	-30.207	-35.788	1.736	-34.051	-3.844
T682 Geescaleerde zorg jeugd	-1.073	0	-1.073	-899	0	-899	174
T71 Volksgezondheid	-5.151	33	-5.118	-5.387	463	-4.923	195
T72 Riolering	-12.038	16.354	4.316	-12.062	16.225	4.163	-153
T73 Afval	-7.625	17.472	9.847	-8.098	17.978	9.880	33
T74 Milieubeheer	-6.786	2.200	-4.586	-5.823	1.208	-4.615	-29
T75 Begraafplaatsen en crematoria	-48	16	-32	-39	36	-3	29
T81 Ruimtelijke Ordening	-1.162	0	-1.162	-1.095	43	-1.052	110
T82 Grondexploit (niet- bedrijventerrein)	-31.408	31.340	-68	-33.659	35.400	1.741	1.809
T83 Wonen en bouwen	-19.687	18.268	-1.419	-15.506	15.298	-208	1.211
Totaal Stad	-523.809	704.344	180.535	-533.255	721.252	187.998	7.463

Stad/wijk Taak	Begroot 2018 definitief			Rekening 2018			Afwijking
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	
<i>Bedragen X € 1.000, bedragen positief zijn voordelig, bedragen negatief zijn nadelig</i>							
Wijk							
T04 Overhead	-52	0	-52	-85	0	-85	-33
T11 Crisisbeheersing en Brandweer	0	0	0	-6	6	0	0
T12 Openbare orde en Veiligheid	-1.761	171	-1.590	-1.581	95	-1.486	104
T21 Verkeer en vervoer	-10.920	40	-10.880	-10.183	299	-9.884	996
T22 Parkeren	-2.784	7.202	4.418	-2.641	7.030	4.390	-28
T31 Economische ontwikkeling	-30	0	-30	-31	0	-31	-1
T33 Bedrijfsloket en -regelingen	0	0	0	-20	14	-6	-6
T42 Onderwijshuisvesting	-5.845	3.250	-2.595	-6.255	3.359	-2.896	-301
T43 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-10.044	6.703	-3.341	-8.213	6.735	-1.478	1.863
T51 Sportbeleid en activering	-6.399	0	-6.399	-7.523	29	-7.493	-1.094
T52 Sportaccommodaties	-1.487	1.672	185	-1.809	1.900	92	-93
T53 Cultpresent, cultproduct, cultpartic	-495	0	-495	-487	0	-487	8
T57 Openbaar groen en (openlucht) recrea	-3.136	0	-3.136	-2.845	146	-2.699	437
T61 Samenkracht en burgerparticipatie	-10.968	18	-10.950	-10.535	152	-10.383	567
T62 Wijkteams	-12.142	0	-12.142	-11.964	0	-11.964	178
T63 Inkomensregelingen	-10.326	300	-10.026	-13.357	703	-12.654	-2.628
T64 Begeleide participatie	-2.970	0	-2.970	-6.034	0	-6.034	-3.064
T65 Arbeidsparticipatie	-8.560	0	-8.560	-8.379	80	-8.299	261
T66 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-5.040	40	-5.000	-2.498	0	-2.498	2.502
T671 Maatwerkdienstverlening volwassenen	-35.360	4.676	-30.684	-39.276	5.467	-33.809	-3.125
T672 Maatwerkdienstverlening jeugd	-34.067	0	-34.067	-38.330	105	-38.225	-4.158
T681 Geescaleerde zorg volwassenen	-32.029	0	-32.029	-32.921	0	-32.921	-892
T682 Geescaleerde zorg jeugd	-3.957	0	-3.957	-4.600	0	-4.600	-643
T71 Volksgezondheid	-504	337	-167	-478	287	-192	-25
T72 Riolering	0	0	0	-1	0	-1	-1
T73 Afval	-6.075	201	-5.874	-6.290	201	-6.089	-215
T74 Milieubeheer	-532	1.777	1.245	-667	1.980	1.313	68
T81 Ruimtelijke Ordening	0	0	0	0	0	0	0
T83 Wonen en bouwen	0	53	53	0	21	21	-32
Totaal Wijk	-205.483	26.440	-179.043	-217.007	28.610	-188.396	-9.353
Totaal	-729.292	730.784	1.492	-750.261	749.863	-399	-1.891

Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa tabel)

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2018 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2019								
BZK	C2 5	Beleidsregeling subsidies Budget Investeringen Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK) Beleidsregeling subsidies budget investeringen ruimtelijke kwaliteit (BIRK) Provincies en gemeenten	Besteding (jaar T) exclusief bestedingen uit baten exploitatie	Eindverantwoording Ja/Nee	Cumulatieve bestedingen tot en met (jaar T) exclusief bestedingen uit baten exploitatie Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Berekende bala boven drempelwaarden ten behoeve van benefit sharing Alleen in te vullen na afloop project	Aantal gerealiseerde kwaliteitsdragers afpraak Alleen in te vullen na afloop project	Aantal gerealiseerde kwaliteitsdragers realisatie Alleen in te vullen na afloop project
			Aard controle R Indicatnummer: C25/01	Aard controle n.v.t. Indicatnummer: C25/02	Aard controle n.v.t. Indicatnummer: C25/03	Aard controle R Indicatnummer: C25/04	Aard controle R Indicatnummer: C25/05	Aard controle R Indicatnummer: C25/06
			€ 544.371	Ja	€ 71.311.216	€ 0	3	3
OC W	D1 0	Volwasseneducatie Contactgemeenten	Verstrekte uitkering (jaar T)	Besteding (jaar T) van educatie	Reservering besteding van educatie in jaar T voor volgend kalenderjaar (jaar T+1)	Onttrekking besteding van educatie in jaar T van volgend kalenderjaar (jaar T+1)		
			Aard controle R Indicatnummer: D10/01	Aard controle R Indicatnummer: D10/02	Aard controle R Indicatnummer: D10/03	Aard controle R Indicatnummer: D10/04		
			€ 1.783.627	€ 1.582.794	€ 200.833	€ 0		
OC W	D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB) Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 Gemeenten	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, ouders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie		
			Aard controle R Indicatnummer: D9/01	Aard controle R Indicatnummer: D9/02	Aard controle R Indicatnummer: D9/03	Aard controle R Indicatnummer: D9/04		
			€ 4.142.255	€ 1.190.173	€ 408.437	€ 142.071		
			Hieronder per regel één gemeente (code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid	Hieronder per regel één gemeente (code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid	Eindverantwoording Ja/Nee	
			Aard controle n.v.t. Indicatnummer: D9/05	Aard controle R Indicatnummer: D9/06	Aard controle n.v.t. Indicatnummer: D9/07	Aard controle R Indicatnummer: D9/08	Aard controle n.v.t. Indicatnummer: D9/09	
			1	Bedrag	Bedrag	Bedrag		
IenW	E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaa Subsidieregeling sanering verkeerslawaa Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen	Overige bestedingen (jaar T)	Besteding (jaar T) door meerwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt	Correctie over besteding t/m jaar T	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen
			Aard controle n.v.t. Indicatnummer: E3/01	Aard controle R Indicatnummer: E3/02	Aard controle R Indicatnummer: E3/03	Aard controle R Indicatnummer: E3/04	Aard controle R Indicatnummer: E3/05	Aard controle R Indicatnummer: E3/06
			1 IenW/BSK-2018/133210	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

			Kopie beschikingsnummer	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T)	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T)	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen	Correctie over besteding kosten ProRail t/m jaar T	Eindverantwoording Ja/Nee
			Aard controle n.v.t. Indicatummer: E3 / 07	Aard controle n.v.t. Indicatummer: E3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatummer: E3 / 09	Aard controle n.v.t. Indicatummer: E3 / 10	Aard controle R Indicatummer: E3 / 11	Aard controle n.v.t. Indicatummer: E3 / 12
		1	IanW/BSK-2018/133210	€ 0	€ 0	€ 0		Nee
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2018	Besteding (jaar T) algemene bijstand Gemeente 1.1 Participatiewet (PW)	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk) Gemeente 1.1 Participatiewet (PW)	Besteding (jaar T) IOAW Gemeente 1.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk) Gemeente 1.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Besteding (jaar T) IOAZ Gemeente 1.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk) Gemeente 1.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)
			Aard controle R Indicatummer: G2 / 01	Aard controle R Indicatummer: G2 / 02	Aard controle R Indicatummer: G2 / 03	Aard controle R Indicatummer: G2 / 04	Aard controle R Indicatummer: G2 / 05	Aard controle R Indicatummer: G2 / 06
			€ 107.556,054	€ 2.023.764	€ 5.999.756	€ 37.243	€ 366.386	€ 0
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente 1.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente 1.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk) Gemeente 1.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK)	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet Gemeente 1.7 Participatiewet (PW)	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk) Gemeente 1.7 Participatiewet (PW)	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee
			Aard controle R Indicatummer: G2 / 07	Aard controle R Indicatummer: G2 / 08	Aard controle R Indicatummer: G2 / 09	Aard controle R Indicatummer: G2 / 10	Aard controle R Indicatummer: G2 / 11	Aard controle n.v.t. Indicatummer: G2 / 12
			€ 454.225	€ 51.661	€ 9.227	€ 686.809	€ 0	Ja
SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2018	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) kapitaalverzekering (exclusief Bob)	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Baten (jaar T) kapitaalverzekering (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 58 Bbz 2004 (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) Bob
			Aard controle R Indicatummer: G3 / 01	Aard controle R Indicatummer: G3 / 02	Aard controle R Indicatummer: G3 / 03	Aard controle R Indicatummer: G3 / 04	Aard controle R Indicatummer: G3 / 05	Aard controle R Indicatummer: G3 / 06
			€ 354.665	€ 221.641	€ 48.175	€ 296.531	€ 97.903	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 58 Bbz 2004	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee			
			Aard controle R Indicatummer: G3 / 07	Aard controle R Indicatummer: G3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatummer: G3 / 09			
			€ 0	€ 0	Ja			
VWS	H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling	Feitelijke bezetting behandelaars (jaar T)	Feitelijke bezetting behandelaars (jaar T)	Besteding (jaar T)			
			Afspraak	Realisatie				
			Aard controle D1 Indicatummer: H1 / 01	Aard controle D1 Indicatummer: H1 / 02	Aard controle R Indicatummer: H1 / 03			
			24	24	€ 646.651			

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

BIJLAGEN

De volgende bijlagen zijn opgenomen:

Bijlage 1: Gemeenteraad

Bijlage 2: Portefeuilleverdeling

Bijlage 3: Overzicht investeringen

Bijlage 4: Overzicht subsidies

Bijlage 5: Afkortingenlijst

Bijlage 6: Begrippenlijst

Gemeenteraad

Raadsleden 2018-2022

Groenlinks - 7 zetels

M.W.K. Coenders - fractievoorzitter
M.P. Simonis
C. Prinsen
M.J. Navis
M. Dolsma
T. Gemici
J. van der Loo

VVD - 6 zetels

L.J.J.H. Combée - fractievoorzitter
S. Pape-Boot
C.J.M. Kalthoff
B. van Es
R. Maref
M. Loos

D66 - 5 zetels

S.A. Andeweg - fractievoorzitter
M.S. Loor
S.W. Dijk
S. van Ommen
M.P. Venhoek

PvdA - 4 zetels

E.J. Greving - fractievoorzitter
V.L. Bouma
J.L.M. van Nunen
R. de Vries

SP - 3 zetels

G.E. Elfrink - fractievoorzitter
P.G.M. Lunter- Driever
S.E.M. Dobbe

Arnhem Centraal - 3 zetels

A.D.M. van der Laak - fractievoorzitter
L.R. Manders
A.J.W. Kraaijenbrink

Partij voor de Dieren - 2 zetels

L.C.M. de Groot - fractievoorzitter
M.H. Hegge

CDA - 2 zetels

W.P. van Burgsteden - fractievoorzitter
C.K. van Dillen-Koorn

Denk - Verenigd Arnhem - 2 Zetels

Y. Usta - fractievoorzitter (tijdelijke vervanging dhr. Bal)
T. Aydemir (tijdelijk raadslid)

PVV - 2 zetels

C. Verheij - fractievoorzitter
R.H.A. Sanders

ChristenUnie - 2 zetels

D. Becker - fractievoorzitter (vicevoorzitter gemeenteraad)

N.N. Nede

Arnhemse Ouderen Partij - 1 zetel

N.K.J. Wiggers - fractievoorzitter

Portefeuilleverdeling

Burgemeester Ahmed Marcouch

- Openbare orde en veiligheid
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking
- Externe relaties
- Integriteit
- Lobby
- G32 Algemeen bestuur
- Herdenken

Wethouder Cathelijne Bouwkamp (GroenLinks, 1e locoburgemeester)

- Duurzaamheid
- Groen
- Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet
- Openbare ruimte
- Asielzaken
- Vluchtelingen zaken
- Dierenwelzijn
- Project Oostelijk centrumgebied
- Project Centrum Zuid
- G32 fysieke pijler

Wethouder Roeland van der Zee (VVD, 2e locoburgemeester)

- Vastgoed
- Grondzaken
- Mobiliteit: inclusief duurzame mobiliteit
- Zorg: WMO, Sociale wijkteams, Inkoopmodule spec. zorg / deelname regionaal b.o. publieke gezondheid ca., huiselijk geweld en kindermishandeling
- Project Blauwe Golven
- Project Stadsblokken-Meinerswijk
- Project Arnhem Centraal

Wethouder Hans de Vroome (D66, 3e locoburgemeester)

- Cultuur en erfgoed
- Onderwijs (inclusief bibliotheek en volksuniversiteit)
- Jeugd /Jeugdzorg
- Evenementen
- Toerisme en recreatie
- Privacy
- Project Binnenstad (project)
- Project Gele Rijdersplein / Jansbeek boven water

Wethouder Martien Louwers (PvdA, 4e locoburgemeester)

- Werk en Inkomen
- Wijksturing en Wijkzaken
- Schulddienstverlening
- Inclusie: inclusief diversiteit, emancipatie, integratie
- Welzijn: Maatschappelijke opvang, welzijn, ouderenbeleid en vrijwilligers- en mantelzorgbeleid
- Burgerparticipatie

Wethouder Ronald Paping (GroenLinks, 5e locoburgemeester)

- Financiën
- Wonen
- Armoedebeleid
- Vergunningen en handhaving
- Project Malburgen
- Project Presikhaaf
- Project Park Lingezen

Wethouder Jan van Dellen (VVD, 6e locoburgemeester)

- Economische Zaken / Acquisitie: Van Bedrijven Weten, Circulaire economie, G32 economische pijler, Regio, Provincie, Citymarketing
- Sport
- Publieke dienstverlening
- Automatisering
- Personeel en Organisatie
- Bedrijfsvoering
- Communicatie
- Project Kleefse Waard

Overzicht investeringen

Omschrijving investering	Begroot 2018	Incl. Begr.	Onderhanden activa 2017			Bestedingen 2018			Activering 2018			Over- /	Onderhanden activa 2018		
	MIP 2018-2022	wijzi-	Apparaats	Overige		Apparaats	Overige		Apparaats	Overige		onder-	Apparaats	Overige	
	MJPB '19-'22	gingen	kosten	Kosten	Totaal	kosten	Kosten	Totaal	kosten	Kosten	Totaal	schrijding	kosten	Kosten	Totaal
	1		2	3	4 (2+3)	5	6	7 (5+6)	8	9	10 (8+9)	11 (1-10)	12 (2+5-8)	13 (3+6-9)	14 (12+13)

R1 Veiligheid															
Rietgrachtstraat 74	0	0	0	0	0	7	0	7	0	0	0	0	7	0	7
Subtotaal	0	0	0	0	0	7	0	7	0	0	0	0	7	0	7
TOTAAL R1	0	0	0	0	0	7	0	7	0	0	0	0	7	0	7

R2 Verkeer, vervoer en waterstaat															
Vastgoed															
Rietgrachtstraat 80	591	0	0	63	63	0	90	90	0	0	0	591	0	153	153
Molenkom / Kalksteeg	0	0	0	0	0	0	29	29	0	29	29	-29	0	0	0
Dr Joop d'Uylsingel 3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Subtotaal	593	0	0	63	63	0	119	119	0	29	29	564	0	153	153
Parkeren															
Straatparkeren															
Digitalisering parkeerproducten	70	0	3	10	13	5	14	19	0	0	0	70	8	24	32
Parkeerautomaten buitenwijken	372	0	0	0	0	0	297	297	0	297	297	75	0	0	0
Parkeerautomaten	134	0	0	0	0	0	36	36	0	36	36	98	0	0	0
Bebording	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24	0	0	0
Subtotaal	600	0	3	10	13	5	347	352	0	333	333	267	8	24	32
Garageparkeren															
Bewegwijzering PG Arnhem Centraal	400	0	0	1	1	0	52	52	0	0	0	400	0	53	53
Vervangen garage-apparatuur	360	0	0	0	0	0	277	277	0	277	277	83	0	0	0
CCTV Camera-video Arnhem Centraal	56	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	56	0	0	0
Planmatig onderhoud Langstraat	65	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	65	0	0	0
Planmatig onderhoud Willemstunnel	142	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	142	0	0	0
Subtotaal	1.023	0	0	1	1	0	329	329	0	277	277	746	0	53	53
Overig															
Parkeermaatregelen infra	97	0	3	0	3	-3	-11	-14	0	0	0	97	0	-11	-11
1000 fietsplekken binnenstad	0	0	0	0	0	9	136	145	8	136	144	-144	1	0	1
Subtotaal	97	0	3	0	3	6	125	131	8	136	144	-47	1	-11	-10
Verkeer															
Voormalige landbouwwegen	411	0	3	2	5	0	113	113	3	115	118	293	0	0	0
Schelmseweg	156	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	156	0	0	0

Gladheidsbestrijding	196	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	196	0	0	0
Ontsluiting RIN-locatie (Sylva's Bos)	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	80	0	0	0
Verkeersregelinstallaties	680	0	0	-97	-97	32	530	562	32	433	465	215	0	0	0
Verkeersinfrastructuur	1.532	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.532	0	0	0
Planmatig onderhoud	2.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2.000	0	0	0
Infrastructuur Roermondsplein	0	0	0	0	0	56	1.945	2.001	56	1.945	2.001	-2.001	0	0	0
Verkeerskrediet - algemeen	214	0	0	0	0	0	110	110	0	110	110	104	0	0	0
Kunstwerken	772	0	0	0	0	20	244	264	20	244	264	508	0	0	0
Doorlaatwerk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sneffietsroute Arnhem - Wageningen	0	0	118	-24	94	30	14	44	148	-10	138	-138	0	0	0
INV VK SFR Arnhem-Dieren	0	0	29	-7	22	11	26	37	40	19	59	-59	0	0	0
Velperpoort -stationsomgeving	0	0	563	-609	-46	116	-70	46	0	0	0	679	-679	0	0
Fietspad HAN - Larenstein	0	0	120	12	132	7	-139	-132	0	0	0	127	-127	0	0
Monnikensteeg fietspad	0	0	0	0	0	9	-9	0	0	0	0	9	-9	0	0
VK Fiets 2010 Park12 - fietspaden	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fietsroutes	0	0	0	0	0	32	0	32	0	0	0	32	0	32	0
Subtotaal	6.041	0	833	-723	110	313	2.764	3.077	299	2.856	3.155	2.886	847	-815	32
Openbaar vervoer															
Halten 2016-2017	0	0	42	-62	-20	1	2	3	42	-60	-18	18	1	0	1
Eindpunt lijn 7 Geitenkamp	0	0	2	2	4	2	-6	-4	4	-4	0	0	0	0	0
Eindpunt lijn 5 Elsweide	0	0	17	6	23	44	15	59	60	21	81	-81	1	0	1
Raapopseweg bushalte	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Robuust trolley netwerk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trolley 2.0 prototype	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal	0	0	61	-54	7	47	11	58	106	-43	63	-63	2	0	2
Openbare Verlichting															
Kabels en leidingen	275	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	275	0	0	0
Masten algemeen: OV projecten	2.677	0	74	514	588	97	1.157	1.254	134	1.592	1.726	951	37	79	116
Subtotaal	2.952	0	74	514	588	97	1.157	1.254	134	1.592	1.726	1.226	37	79	116
Oppervlaktewater en Havenbeheer															
Beschermingsconstructie haven	0	200	0	0	0	1	0	1	0	0	0	200	1	0	1
Subtotaal	0	200	0	0	0	1	0	1	0	0	0	200	1	0	1
TOTAAL R2	11.306	200	974	-189	785	469	4.852	5.321	547	5.180	5.727	5.779	896	-517	379

R3 Economie

Infocentrum Slag om Arnhem

Infocentrum Slag om Arnhem	24	0	0	0	0	1	-85	-84	1	-85	-84	108	0	0	0
Infocentrum Slag om Arnhem	26	0	0	0	0	0	2	2	0	2	2	24	0	0	0
Subtotaal	50	0	0	0	0	1	-83	-82	1	-83	-82	132	0	0	0

TOTAAL R3	50	0	0	0	0	1	-83	-82	1	-83	-82	132	0	0	0
------------------	-----------	----------	----------	----------	----------	----------	------------	------------	----------	------------	------------	------------	----------	----------	----------

R4 Educatie

Vastgoed

Graslaan 97 - MFC	73	0	0	0	0	0	13	13	0	0	0	73	0	13	13
Kazerneplein 2 - MFC Klarendal	39	0	0	0	0	0	53	53	0	53	53	-14	0	0	0
Huissensedijk 30	0	0	0	0	0	0	13	13	0	13	13	-13	0	0	0
Blekerstraat 6	0	0	0	0	0	0	21	21	0	21	21	-21	0	0	0
Ruitenberglaan 2 - Natuurcentrum	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	0	0	0
Subtotaal	123	0	0	0	0	0	100	100	0	87	87	36	0	13	13

MFC's

MFC Klarendal	0	0	0	0	0	0	-260	-260	0	-260	-260	260	0	0	0
Subtotaal	0	0	0	0	0	0	-260	-260	0	-260	-260	260	0	0	0

Onderwijs HuisvestingsProgramma OHP

Onderwijs HuisvestingsProgramma OHP	1.100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.100	0	0	0
Emily Brontesingel 1A	0	0	0	0	0	0	142	142	0	142	142	-142	0	0	0
Meikers 3	0	0	0	0	0	0	30	30	0	30	30	-30	0	0	0
Bernhardlaan 10	0	0	0	0	0	0	163	163	0	163	163	-163	0	0	0
Mr Kempenaersingel 4A	0	0	0	0	0	0	42	42	0	42	42	-42	0	0	0
Dalweg 40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pallas Atheneplein 2	0	0	0	0	0	0	79	79	0	79	79	-79	0	0	0
Viottastraat 12	0	0	0	0	0	0	123	123	0	123	123	-123	0	0	0
Viottastraat 10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Breezandpad 5 blinkertschool	0	0	0	305	305	0	-305	-305	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal	1.100	0	0	305	305	0	274	274	0	579	579	521	0	0	0

Renovatie / nieuwbouw regulier onderwijs

Gymzaal Fluitekruid - Zwanebloem	0	0	0	0	0	8	15	23	0	0	0	0	8	15	23
Kringloop	0	0	0	0	0	6	-17	-11	6	-17	-11	11	0	0	0
Subtotaal	0	0	0	0	0	14	-2	12	6	-17	-11	11	8	15	23

Renovatie / nieuwbouw speciaal onderwijs

sporthal briant ommezwaai	0	0	3	-7	-4	0	419	419	0	0	0	0	3	412	415
renovatie/nieuwbouw briant	0	0	12	-14	-2	39	808	847	0	0	0	0	51	794	845
renovatie mariendal	0	0	1	33	34	0	1.173	1.173	0	0	0	0	1	1.206	1.207
renovatie/nieuwbouw mariendal sporthal	0	0	4	0	4	2	0	2	0	0	0	0	6	0	6
Wijzer -uitbreiding	0	0	0	0	0	0	77	77	0	0	0	0	0	77	77
Jozefschool - uitbreiding	0	0	0	0	0	0	90	90	0	0	0	0	0	90	90
renovatie dr bosschool	0	0	1	4	5	0	17	17	0	0	0	0	1	21	22
renovatie de stijgbeugel	0	0	0	4	4	0	75	75	0	0	0	0	0	79	79
bp middachtensingel kinderkamp e.o	0	0	6	0	6	51	12	63	0	0	0	0	57	12	69

Bethanienstraat 248-250	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ommezwaai	0	0	22	-13	9	11	1.405	1.416	0	0	0	0	33	1.392	1.425
Mariendaal - sportvoorziening	0	0	0	0	0	0	4	4	0	0	0	0	0	4	4
Breezandpad 3-5 Klimboom	0	0	0	0	0	7	305	312	0	0	0	0	7	305	312
Breezandpad 3-5 Sloop gebouw	0	0	0	0	0	0	33	33	0	0	0	0	0	33	33
Schuytgraaf - Grond	813	0	0	0	0	0	602	602	0	602	602	211	0	0	0
Schuytgraaf - Uitbreiding	661	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	661	0	0	0
Prisma	2.700	0	0	0	0	7	0	7	0	0	0	2.700	7	0	7
Subtotaal	4.174	0	49	7	56	117	5.020	5.137	0	602	602	3.572	166	4.425	4.591
TOTAAL R4	5.397	0	49	312	361	131	5.132	5.263	6	991	997	4.400	174	4.453	4.627

R5 Cultuur, recreatie en sport

Vastgoed

Willemsplein 10 - Luxor	94	0	0	0	0	0	4	4	0	0	0	94	0	4	4
Koningsplein 12 - Schouwburg	2.020	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2.020	0	0	0
Verlperbuitensingel 25 Musis	210	0	0	233	233	0	46	46	0	279	279	-69	0	0	0
Urechtseweg 87-89 Museum Moderne Kunst	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0
Kortestraat 16 - Rijnboog	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Korenmarkt 42 - Korenbeurs - Filmhuis	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0
Julianalaan 17 - Atelierruimte Angerenst	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Zypendaalseweg 28 - Rentmeestersw Watermolen	30	0	0	0	0	0	34	34	0	34	34	-4	0	0	0
Zypendaalseweg 26 - Watermuseum	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24	0	0	0
Zypendaalseweg 50	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Zypendaalseweg 22-24 Witte Watermolen	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0
Zypendaalseweg 48	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Olympus 29	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	33	0	0	0
Brabantweg 115 - Gebouw	27	0	0	0	0	0	-29	-29	0	-29	-29	56	0	0	0
Brabantweg 115 - Complex	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mr de Kempnaersingel 2/2A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Breezandpad 11-17	85	0	0	0	0	0	-25	-25	0	-25	-25	110	0	0	0
De Pas 44	172	0	0	0	0	0	139	139	0	139	139	33	0	0	0
Drielsedijk 15	47	0	0	0	0	0	40	40	0	40	40	7	0	0	0
Marasingel 251	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0
Eimerssingel-Oost 262b	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0
Slochterenweg 29 - Complex	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slochterenweg 29 - Gebouw	37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	37	0	0	0
Beukenlaan 23 - Zwembad	240	0	0	0	0	0	17	17	0	0	0	240	0	17	17
Beukenlaan 23 - Horeca	0	0	0	0	0	0	17	17	0	0	0	0	0	17	17
Beukenlaan 9 - 15 Sportcentrum	0	0	0	0	0	0	10	10	0	0	0	0	0	10	10

Beukenlaan 15 Sporthallen	0	0	0	0	0	0	8	8	0	0	0	0	0	8	8
Beukenlaan 23	0	0	0	0	0	7	0	7	0	0	0	0	7	0	7
Boshovenstraat 6	18	0	0	0	0	0	18	18	0	18	18	0	0	0	0
Nic Maesstraat 6B - Gymzaal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hooghalensingel 4	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	0	0	0
Kermisland 2	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18	0	0	0
Neerlandstuinstraat 16	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0
Urechtseweg 87-89 Museum Moderne Kunst	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	50	0	0	0
Breezandpad 11-17	164	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	164	0	0	0
Subtotaal	3.352	0	0	233	233	7	279	286	0	456	456	2.896	7	56	63
Overige															
Voorzieningen in bossen en parken	70	0	5	10	15	-5	-10	-15	0	0	0	70	0	0	0
Subtotaal	70	0	5	10	15	-5	-10	-15	0	0	0	70	0	0	0
Eusebiuskerk															
Eusebiuskerk : Restauratie 2017-2019	1.362	0	0	0	0	0	1.362	1.362	0	1.362	1.362	0	0	0	0
Subtotaal	1.362	0	0	0	0	0	1.362	1.362	0	1.362	1.362	0	0	0	0
Valkenhuizen															
Valkenhuizen	12.008	0	110	403	513	205	677	882	0	0	0	12.008	315	1.080	1.395
parkeervoorzieningen valkenhuizen	624	0	18	2	20	107	417	524	124	419	543	81	1	0	1
Subtotaal	12.632	0	128	405	533	312	1.094	1.406	124	419	543	12.089	316	1.080	1.396
Zwembaden															
Grote Koppel	0	0	0	0	0	0	75	75	0	75	75	-75	0	0	0
Subtotaal	0	0	0	0	0	0	75	75	0	75	75	-75	0	0	0
Sporthal Middachtensingel															
Tribune	1.040	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.040	0	0	0
Installaties	560	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	560	0	0	0
Subtotaal	1.600	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.600	0	0	0
Museum															
Vernieuwing en uitbreiding museum	0	0	494	1.084	1.578	227	93	320	0	0	0	0	721	1.177	1.898
Subtotaal	0	0	494	1.084	1.578	227	93	320	0	0	0	0	721	1.177	1.898
Musis Sacrum en Schouwborg															
Renovatie Musis Sacrum	0	0	0	0	0	26	163	189	0	0	0	0	26	163	189
Schouwborg Arnhem	0	0	0	0	0	140	101	241	0	0	0	0	140	101	241
Subtotaal	0	0	0	0	0	166	264	430	0	0	0	0	166	264	430
Filmhuis															
Nieuwbouw Filmhuis	11.419	0	432	6.048	6.480	87	4.033	4.120	509	10.081	10.590	829	10	-	10
Subtotaal	11.419	0	432	6.048	6.480	87	4.033	4.120	509	10.081	10.590	829	10	-	10
TOTAAL R5	30.435	0	1.059	7.780	8.839	794	7.190	7.984	633	12.393	13.026	17.409	1.220	2.577	3.797

R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning**3 D's**

Kantoorinrichting	10	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	10	0	2	2
Subtotaal	10	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	10	0	2	2
TOTAAL R6	10	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	10	0	2	2

R7 Gezondheid en milieu**Vastgoed**

Gerard Douweg 4	9	0	0	0	0	0	3	3	0	0	0	9	0	3	3
Eimerssingel - Oost 266	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0
Kinderkamp 11	38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	38	0	0	0
Bethanienstraat 242 - De Overkant	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	60	0	0	0
Subtotaal	117	0	0	0	0	0	3	3	0	0	0	117	0	3	3

Riolering

Gemeentelijk Rioleringsplan	7.121	0	0	0	0	1.090	6.992	8.082	1.090	6.406	7.496	-375	0	586	586
Subtotaal	7.121	0	0	0	0	1.090	6.992	8.082	1.090	6.406	7.496	-375	0	586	586

Afval

Ondergrondse containers	1.253	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.253	0	0	0
Ondergrondse containers	0	0	0	0	0	0	20	20	0	20	20	-20	0	0	0
Omgekeerd afval inzamelen	0	0	0	17	17	4	996	1.000	4	1.013	1.017	-1.017	0	0	0
Omgekeerd afval inzamelen	0	0	0	-119	-119	0	0	0	0	-119	-119	119	0	0	0
Subtotaal	1.253	0	0	-102	-102	4	1.016	1.020	4	914	918	335	0	0	0
TOTAAL R7	8.491	0	0	-102	-102	1.094	8.011	9.105	1.094	7.320	8.414	77	0	589	589

R8 Wonen en ruimte**Gronden**

Erfpachtgronden	0	0	0	0	0	0	295	295	0	295	295	-295	0	0	0
NIEGG-gronden	0	0	0	0	0	0	434	434	0	434	434	-434	0	0	0
Subtotaal	0	0	0	0	0	0	729	729	0	729	729	-729	0	0	0
TOTAAL R8	0	0	0	0	0	0	729	729	0	729	729	-729	0	0	0

R9 Financien en bedrijfsvoering**Vastgoed**

Julianalaan 5A	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Muntweg 11	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0
Koningstraat 38-39	32	0	0	0	0	0	6	6	0	6	6	26	0	0	0
Snelliusweg 60	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0

Koningstraat 38-39	70	0	0	0	0	0	77	77	0	77	77	-7	0	0	0
Snelliusweg 60	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Subtotaal	114	0	0	0	0	0	83	83	0	83	83	31	0	0	0
ICT															
Bedrijfsapplicaties	5.040	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5.040	0	0	0
ArcGis	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1
MS Office sjablonen	75	0	0	26	26	0	4	4	0	0	0	75	0	30	30
@Arnhem	0	0	0	34	34	0	73	73	0	73	73	-73	0	34	34
inrichting datawarehouse	0	0	0	52	52	0	33	33	0	0	0	0	0	85	85
IT Zaakgericht werken (Eddie)	602	0	56	0	56	0	217	217	13	217	230	372	43	0	43
Key2subsidies	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1
Key2Burgerzaken	0	0	0	63	63	0	141	141	0	32	32	-32	0	172	172
Sjablonen W+I	0	0	0	50	50	2	19	21	0	0	0	0	2	69	71
Key2Participatie	0	0	57	44	101	22	26	48	79	70	149	-149	0	0	0
Sociaal internet	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0	0	0	2	0	2
Zoeken en Vinden	0	0	0	0	0	0	11	11	0	0	0	0	0	11	11
Subtotaal	5.717	0	113	269	382	26	526	552	92	392	484	5.233	47	403	450
HFZ															
HFZ Machines en installaties	512	0	0	11	11	0	124	124	0	135	135	377	0	0	0
HFZ Starnetkasten	0	0	0	5	5	0	0	0	0	5	5	-5	0	0	0
HFZ Gereedschappen	97	0	0	21	21	0	88	88	0	109	109	-12	0	0	0
HFZ Vervoermiddelen	392	0	0	159	159	0	28	28	0	187	187	205	0	0	0
HFZ Inrichting gebouwen en inventaris	771	0	0	31	31	0	11	11	0	42	42	729	0	0	0
Subtotaal	1.772	0	0	227	227	0	251	251	0	478	478	1.294	0	0	0
Geo-apparatuur															
Geo-apparatuur	68	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	68	0	0	0
Subtotaal	68	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	68	0	0	0
TOTAAL R9	7.671	0	113	496	609	26	860	886	92	953	1.045	6.626	47	403	450
Totaal	63.360	200	2.195	8.297	10.492	2.522	26.693	29.215	2.373	27.483	29.856	33.704	2.344	7.507	9.851

Overzicht subsidies

Subsidies met de grondslag begroting

In de MJPB 2018-2021 is een overzicht gegeven met de instellingen en het te subsidiëren bedrag per instelling. Door het vaststelling van deze begroting is de maximale subsidie per vermelde instelling voor 2018 vastgesteld. Hieronder is de besteding per instelling opgenomen.

Progr	Subsidieontvanger	Begroot 2018	Realisatie 2018
R0	GO Arnhem Nijmegen City Region	768	774
R0	St. Die Blide Incomst van Sinterniclaesz	3	3
R0	Stichting Airborne Herdenkingen	7	7
R0	Stichting Jumelage Arnhem	5	5
R0	Stichting Viering Nationale Feest- en Gedenkdagen	18	18
Totaal R0		801	807
R1	Stichting Halt, team Gelderland	19	19
R1	Stichting Vitesse Betrokken	57	56
R1	Begrotingspost	12	0
Totaal R1		88	75
R3	Arnhem.Run	0	2
R3	ArtEZ Hogeschool vd Kunsten	0	13
R3	Boekhandel Jansen & Feijter	0	1
R3	City Centrum Arnhem	10	10
R3	Crazy Coasters BV	0	1
R3	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	0	6
R3	JMA Real Estate BV	0	4
R3	Maison the Faux	0	3
R3	Pluspen Teksten	0	1
R3	RBT KAN	315	320
R3	Smartvertizing BV	0	1
R3	St Fashion Festival Arnhem	0	5
R3	St Generation E	15	13
R3	St Platform Binnenstad Arnhem	0	5
R3	St. Airborne Region	0	10
R3	Stichting Airborne Museum	250	235
R3	Stichting Bridge to Liberation	75	355
R3	Stichting De Innovatiefabriek Arnhem	0	50
R3	Stichting Fashion Festival Arnhem	0	50
R3	Stichting Introdans	0	3
R3	Stichting Ondernemersfonds Arnhem	380	380
R3	Stichting Platform Binnenstad Arnhem	50	50
R3	Ver Docks Arnhem	0	3
R3	VNO-NCW regio Arnhem-Nijmegen	0	3
R3	Begrotingspost	25	0
Totaal R3		1.120	1.524
R4	De Basis	120	150
R4	IVIO-Opleidingen	175	175
R4	Kinderopvang SKAR	0	29
R4	KluppluZ BV	0	93
R4	LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	45	45
R4	Regionaal Opleidingscentrum Graafschap College	44	41
R4	Rijn IJssel ROC	1.081	1.153
R4	Scalabor BV	0	9

R4	Specialistisch Ambulant Pactum Rijn-Side	258	258
R4	St. Academy For Community and Talent	0	60
R4	Stichting Delta v katholiek en protestants-christelijk onderwijs	0	68
R4	Stichting Gym & Turnen Arnhem	79	79
R4	Stichting Natuurcentrum Arnhem	1.701	1.701
R4	Stichting Pas	2.590	2.764
R4	Stichting Peutercentra Arnhem	0	17
R4	Stichting Prago	46	0
R4	Stichting Rijnstad	95	94
R4	Stichting Rozet	0	177
R4	Stichting School's Cool Arnhem	21	21
R4	Stichting Vluchtelingenwerk Oost-Nederland	53	53
Totaal R4		6.308	6.987
R5	Archeologische Werkgemeenschap voor NL	0	6
R5	Arnhemsche Federatie van Muziekgezelschappen	5	5
R5	Arnhemse Sport Federatie	0	12
R5	BNG 15/gemeente Arnhem/terugbetaling bet	0	-6
R5	Cultuur Netwerk Nijmegen	12	12
R5	De Nieuwe Oost	78	78
R5	Diversen	26	0
R5	Nog te betalen subsidies 2017	0	-35
R5	Open Monumentendag Arnhem Stichting	0	4
R5	Radboud Universiteit Nijmegen	3	3
R5	Sanja Bunic	0	-1
R5	Sportbedrijf Arnhem BV	16.015	16.116
R5	St Monuscript	0	6
R5	St Culturele Evenementen Arnhem	-15	7
R5	St. De Regenboog	1	0
R5	Stichting Beheer Wijk- en Sportac Vredenburg	34	50
R5	Stichting Bezoekerscentrum Sonsbeek-Molenplaats	135	133
R5	Stichting Eusebius	434	434
R5	Stichting Focus Filmtheater	583	563
R5	Stichting Het Gelders Orkest	64	64
R5	Stichting Het Huis van Puck	201	201
R5	Stichting Introdans	111	109
R5	Stichting Jacobiberg	211	209
R5	Stichting KAB Posttheater	188	188
R5	Stichting Luxor Live	368	368
R5	Stichting Museum Arnhem	2.802	2.823
R5	Stichting Muis & Stadstheater Arnhem	6.503	6.480
R5	Stichting Omars Gym	21	21
R5	Stichting Productiehuis Plaatsmaken	153	153
R5	Stichting Rijnstad	263	256
R5	Stichting Rozet	8.508	8.291
R5	Stichting RTV Arnhem	121	121
R5	Stichting SLAK	190	190
R5	Stichting Sonsbeek & State of Fashion	400	389
R5	Stichting Sportcentrum Rijkerswoerd	271	268
R5	Stichting Theater Het Hof	16	15
R5	Stichting Toneelgroep Oostpool	64	64
R5	Stichting Zwembad Klarenbeek	308	308

R5	VVE flat Biljoen 55 t/m 65	0	1
R5	Zygmunt & More	0	8
Totaal R5		38.074	37.914
R6	Arnhems Platform Chronisch zieken en Gehandicapten	118	116
R6	Arnhems Vrijwilligersgala	10	13
R6	Bewonersvereniging Plattenburg	0	2
R6	Centrum voor Activerend Werk	291	291
R6	De Helling Exp.Werkplaats	85	85
R6	De opgroeiwinkel	11	15
R6	de Opvoedpraktijk Arnhem	0	8
R6	Div. gemeenten	0	128
R6	Diversen	22	10
R6	Diverzo, COC Midden-Gelderland	11	19
R6	Divosa	0	6
R6	Dorpsvereniging Elden	0	5
R6	GGNet Voortgezette Behandeling	18	18
R6	Indigo	116	116
R6	KIES voor de kinderen	0	8
R6	Kledingbank Arnhem e.o.	0	7
R6	Kunstbedrijf Arnhem	32	0
R6	Leger des Heils Gelderland W&G	119	119
R6	Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	422	352
R6	MEE Gelderse Poort	279	131
R6	Nederlandse Vereniging voor Autisme	8	8
R6	Presikhaaf Bedrijven	266	54
R6	Pro Persona Arnhem	30	42
R6	Protestant Christelijke Ouderenbond Arnhem	1	0
R6	Recreatieve Vereniging Craneveer	0	3
R6	RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	239	465
R6	Rijn IJssel	0	1
R6	Rooms Katholieke Parochie St. Eusebius	31	31
R6	Scalabor BV	0	-321
R6	Slachtofferhulp Nederland, Regio Oost	32	31
R6	Specialistisch Ambulant Pactum Rijn-Side	1.460	1.460
R6	Spectrum	0	22
R6	Stichting 2GetThere Arnhem	357	335
R6	Stichting Arnhem voor Vluchtelingen	10	10
R6	Stichting Arnhemse Openbare en Gelderse Wetenschappelijke Bibliotheek	54	0
R6	Stichting Catharina	35	35
R6	Stichting De Huurdershuis	44	44
R6	Stichting De Instap	41	40
R6	Stichting De Klup	15	15
R6	Stichting Het Omgangshuis Arnhem	62	62
R6	Stichting Humanitas	48	63
R6	Stichting IrisZorg	4.435	4.435
R6	Stichting Jeugdland	63	63
R6	Stichting Kruispunt	193	193
R6	Stichting Leergeld Arnhem	239	360
R6	Stichting MOVIERA	3.144	3.144
R6	Stichting Next Step	25	0
R6	Stichting Ome Joop's Tour	21	21

R6	Stichting PACT18	0	-100
R6	Stichting Present	0	10
R6	Stichting Rijnstad	6.716	6.916
R6	Stichting Rozet	32	85
R6	Stichting Stoelenproject "De Duif"	213	213
R6	Stichting Veilig Thuis Gelderland Midden	794	683
R6	Stichting Vitale Verbindingen	200	183
R6	Stichting Vluchtelingenwerk Oost-Nederland	489	489
R6	Stichting Vrijwillige Terminale Zorg Arnhem	2	2
R6	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem	2.051	2.052
R6	Stichting Wijkbelangen Angerenstein	0	2
R6	VMBO 't Venster	30	30
R6	Wijkvereniging De Oostelaar	0	12
R6	Wijkvereniging Elderveld	0	14
R6	Wijkvereniging Klarenbeek e/o	0	1
R6	Wijkvereniging Molenbeke	0	2
R6	Wijkvereniging Rijkerswoerd	0	9
R6	Wijkvereniging Saksen Weimar	0	1
R6	Wijkvereniging Schuytgraaf	0	16
R6	Wijkvereniging Velperweg Noord e/o	0	1
R6	Wijkvereniging Vrehoek	0	8
R6	Youth for Christ Nederland	78	78
R6	Zorgbelang Inclusief	30	10
R6	Begrotingspost	104	0
Totaal R6		23.126	22.782
R7	Div. gemeenten	0	14
R7	Diversen	0	-93
R7	Groepspraktijk van verloskundigen	1	12
R7	HyGear BV	0	60
R7	Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	12	0
R7	Rijn en IJssel Energie Coöperatie	0	32
R7	Stichting Rijnstate Ziekenhuis	15	25
R7	Stichting VanHarte	75	0
R7	Stichting Vitanos	0	73
R7	't Geboortehuys	0	1
R7	Verloskundig centrum PUUR Vroedvrouwen	1	12
Totaal R7		104	136
R8	Div. woningen	0	22
R8	Generale oost	0	8
R8	Muziektheater De Plaats	0	25
R8	St Platform Binnenstad Arnhem	0	36
R8	St tot behoud Stevenklipper	0	25
R8	Vredelust BV	100	0
R8	Begrotingspost	18	0
Totaal R8		118	116
Totaal		69.739	70.341

Subsidies op basis van subsidieregelingen

In 2018 waren er verschillende subsidieregelingen op basis van de ASV. Hieronder is een overzicht opgenomen van deze subsidieregelingen en de instellingen waaraan in 2018 een subsidie is verstrekt.

Subsidieontvanger	Begroot 2018	Realisatie 2018
Begrotingspost	691	0
Besten Productions	0	8
Like2Organize	0	8
Moncherry	0	5
Stichting Debatcentrum Arnhem	0	5
Stichting KunstLAB Arnhem	0	8
Stichting Netwerk Groen Arnhem	0	3
Stichting Ontwerp Platform Arnhem	0	4
1a Publ_evenement_product_presentatie 1ste ronde	691	40
Begrotingspost	429	0
Forty Licks fanclub	0	1
JMA Real Estate BV	0	1
Smartvertizing BV	0	1
Stichting Bridge to Bridge Arnhem	0	25
Stichting Platform Binnenstad Arnhem	0	10
Stichting World Streetpainting	0	7
1a Publ_evenement_product_presentatie 2de ronde	429	45
Muziekvereniging Crescendo Elden-Arnhem	0	8
Nikki de Graaf	0	7
Ondernemersvereniging DOCKS	0	10
Stichting Arnhemse Meisjes - New Seeds	0	8
Stichting Jazz in Arnhem	0	5
Stichting MoGo	0	8
Stichting projectruimte circa...dit	0	10
Stichting Theater Gezelschap De Vlieg	0	10
Stichting Verborgten Landschap	0	10
Stichting Wintertuin	0	9
2 Culturele producties_present_festival 1ste ronde	0	83
Accordeonvereniging Arnhem-Zuid	0	5
Arnhem Sinfonietta	0	4
Arnhems Fanfare Orkest	0	4
Arnhems Homomannenkoor Het Herenakkoord	0	2
Arnhems Interscholair Orkest	0	5
Arnhems Klarinettenkoor	0	4
Arnhems Oratoriumkoor De Vrije Stem	0	2
Arnhems Slavisch Koor	0	2
Arnhems Symphonieorkest Nova	0	4
Arnhems Trompetterkorps	0	5
Begrotingspost	152	0
Brassband Gelderland	0	3
Chr. Gemengde Zangvereniging Arnhem-Zuid	0	2
De Firma Zorgbehang	0	4
Die Gelre Sanghers	0	2

Divertimento	0	2
EI ELE Dans en Muziekschool	0	5
Gelders Opera- en Operette Gezelschap	0	4
Het Binnenstadskoor	0	2
Kamerkoor Capella Arnhem	0	4
Kamerkoor Novo Cantare	0	2
Klarendal Jazz Orkest	0	4
Kunst door Oefening en Wilskracht	0	4
Muziekvereniging Crescendo Elden-Arnhem	0	5
Muziekvereniging DWS Arnhem-Zuid	0	4
Muziekvereniging Eendracht	0	5
Muziekvereniging Heijenoord	0	4
On Score	0	2
Philharmonie Gelre	0	4
Politie Kapel Gelderland Midden	0	4
Rijnstad Vocaal Theater	0	2
Show en Majorette peloton Parade Girls	0	5
Showband Mystique Arnhem	0	5
ST Xenophon - Trompetterkorps te paard	0	5
Stichting Arnhem Band van Scouting Nederland	0	4
Stichting Cappella ad Fluvium	0	2
Stichting Flor de Fango	0	4
Stichting Koorschool Arnhem	0	3
Stichting Toon Hermans Huis Arnhem	0	2
Toneelgroep Arnhem	0	3
Toneelvereniging Menander	0	5
Toonkunst Arnhem	0	4
Vereniging Wereldvrouwenkoor	0	2
Vrouwenkoor Klankkleur	0	2
West Arnhemsche Muziekvereniging	0	5
Zangkoor All Friends	0	2
Amateurkunst	152	151
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	0	-46
Arnhems Innovatiebudget	0	-46
Begrotingspost	523	0
Diversen	62	187
Burgerkracht Sociaal Domein	585	187
Div.scholen	638	702
Diversen	0	-9
Gem Doesburg	0	34
Lingewaard	0	93
RSD de Liemers	0	215
Sportbedrijf Rheden	0	117
ESF-subsidie regiogemeenten	638	1.153
Begrotingspost	19	0
Music and Sports BV	0	13
Sportcentrum Papendal	0	15

Stichting AMZAF	0	5
Stichting Arnhemse Stockdagen	0	10
Stichting Carnavalsoptocht Regio Arnhem	0	5
Stichting Dancetour	0	3
Stichting De Eldense Draai	0	5
Stichting de Luie Hond	0	30
Stichting Evenementen Elden	0	3
Stichting Halfvol	0	8
Stichting Historische Schepen Arnhem	0	5
Stichting Hoogte80 Festivals	0	8
Stichting Koningsdag Arnhem	0	10
Stichting Musis & Stadstheater Arnhem	0	15
Stichting Muziek Bij De Buren Arnhem	0	5
Stichting OX	0	20
Stichting Q Symphony	0	5
Stichting Straatleven	0	25
Stichting Team Triathlon Arnhem	0	5
Stichting TEDxArnhem	0	5
Stichting Theaterprojecten	0	37
Stichting Viering Nationale Feest- en Gedenkdagen	0	3
Stichting World Streetpainting	0	15
TIG Sports B.V.	180	180
Evenementen fonds	199	434
Begrotingspost	166	0
Fonds Cultuur 1e ronde	166	0
1e Arnhemse Wegen- en Sleepdienst van Amerongen BV	0	2
Alutech Arnhem VOF	0	1
Bedrijfspanc Syncera a/d Rijn	0	2
Clearwindt BV	0	2
de heer G.J. Driebergen	0	0
HelMan Vastgoed	0	3
Het Klinket	0	8
K3	0	4
Kokke, AGH eo ALAM	0	1
Mach4Metal	0	2
St. Bewoners Vredenburg	0	13
Stichting Platform Binnenstad Arnhem	0	50
Theo de Rijk Vastgoed	0	12
Hitteplekken en Stadslandbouw	0	99
Kunstwerk! Culturele voorzieningen in de Liemers	6	6
Stichting Arnhemse Openbare en Gelderse Wetenschappelijke Bibliotheek	44	44
Stichting Bibliotheek Veluwezoom	44	44
Stichting Mikado	37	37
Stichting Rijnstad	15	15
Stichting TaalOase	31	31
Stichting Welzijn Lingewaard	38	38
Non-formele educatie regio Midden-Gelderland	215	215

Cordeo Scholengroep	0	3
De Basisfluvius	238	1
De Onderwijsspecialisten	121	214
SKPCPO Delta	0	70
St Vrijescholen Athena	0	3
St. Primair Onderwijs Fluvius	0	138
Stichting Kentalis Onderwijs	204	0
Onderwijshuisvestingsprogramma	563	429
St. tgECHO	0	576
Musis Sacrum / Schouwborg Arnhem	0	137
Stichting Kunst op de Koffie	0	25
Programmatische Activiteiten Cultuur	0	738
BECA 2000	0	2
Begrotingspost	42	0
Budovereniging Bushi Arnhem	0	5
CIKO'66	0	5
ESA	0	1
ESCA-HANDBAL	0	3
ISVA Arnhem en Omstreken	0	5
Korfbalvereniging Oost-Arnhem	0	3
R.S.V.V.	0	1
Rinaldo Visser	3	3
RK Parochie De Wijngaard en Pricken, L	0	1
Sportel	0	2
St Sportpromotie Rhederlaag	0	3
Stichting De Eldense Draai	0	1
Stichting Team Triathlon Arnhem	0	3
Stichting Top Girls Toernooi	0	2
Voetbalvereniging Arnhemia	0	2
Sport	45	38
B.S. Cosmicus Arnhem	2	2
St Fluvius	43	43
ST Prim Onderw op Islamitische grondslag	0	1
Stichting Delta v katholiek en protestants-christelijk onderwijs	98	98
Stimulering inzet conciërges basisscholen	143	144
Begrotingspost	61	0
Stichting Wintertuin	0	50
Stroomversneller	61	50
Indigo	0	41
Stevig Arnhem	10	10
Stichting Welzijn Ouderen Arnhem	58	83
Zorgbelang Inclusief	0	9
Transformatie Sociaal Domein	68	142
Begrotingspost	31	0

Kinderopvang SKAR	1.492	1.474
Kinderopvang Twins	103	108
Partou BV	77	77
Stichting Peutercentra Arnhem	1.856	1.963
Stichting Peuterspeelzaal Klein Duimpje	47	32
Voorschools Aanbod Gemeente Arnhem	3.608	3.654
Scouting St. Christoforus-Lichtdraagsters Arnhem	0	3
Stichting Andre de Thaye en Scouting Lincoln groep	0	3
Stichting De Geuzen Arnhem	0	5
Stichting Miguel Pro	0	1
Stichting Scouting Anne de Guigne	0	2
Stichting scouting Schutgraaf	0	4
Stichting ter behartiging van de Aarendheemgroep	0	2
Stichting Zeekadetkorps Willem Ruys	0	1
Vrijwillige Jeugdwerk	0	22
A.J.E. Aries	0	12
Arnhemsche Federatie van Muziekgezelschappen	0	0
Basisschool De Witte Vlinder	0	16
Basisschool Het Mozaiek	0	10
Begrotingspost	4	0
Bureau Vragenderwijzer	0	15
Burenhulporganisatie Voor elkaar	0	7
De Bewaarschool	0	23
De Johannesschool	13	17
Diversen	-30	86
Kindcentrum De Kempenaer	0	5
Nat. Vereniging de Zonnebloem	0	1
Postduivenvereniging De Luchtbode	0	1
Progressio	0	37
Specialistisch Ambulant Pactum Rijn-Side	0	4
St. Jonge Alleenstaande Moeders	12	0
Stichting Bouwspelplaats "De Leuke Linde"	156	156
Stichting De Blauwe Tomaat	4	16
Stichting Hoogte80 Festivals	0	2
Stichting Integratiehuis	8	8
Stichting Jeugdfonds Cultuur Arnhem	0	20
Stichting Jeugdland	0	29
Stichting Kunst op de Bult	0	5
Stichting Motel Spatie	0	20
Stichting Ome Joop's Tour	0	20
Stichting Park Immerloo	0	0
Stichting Peutercentra Arnhem	0	18
Stichting RecaP	15	15
Stichting Rijnstad	26	51
Stichting Rozet	0	1
Stichting Samen is de Stad	25	25
Stichting SeniorenWeb Arnhem	0	3
Stichting SLAK	0	21
Stichting Speelgoedbank Arnhem	0	20

Stichting Sporades	26	34
Stichting Stadscompagnie	24	24
Stichting Vitanos	0	12
Stichting Wijkraad Alteveer/'t Cranevelt	12	12
Stichting Wijkwaswinkel De Wasplaats	40	40
Voetbalvereniging Elsweide	0	2
Wijkvereniging Rijkerswoerd	0	14
Wijkinitiatieven	334	799
Totaal	7.897	8.377

Afkortingenlijst

A.

AIVD - Asielzoekerscentra
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AWB – Algemene Wet bestuursrecht
AWBZ – Algemene Wet bijzondere ziektekosten
AZC - Asielzoekerscentra

B.

B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BGB – Buiten Gewoon Beter
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
Boom – Budgetondersteuning op Maat
BR – Bestemmingsreserve
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.

CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPI - Consumentenprijsindex
CROW – Netwerk waar gemeentelijke professionals kennis etc uitwisselen over openbare ruimte
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek
CPB – Centraal Plan Bureau

D.

DB – Dagelijks Bestuur
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.

ESF - Europees Sociaal Fonds
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.

FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.

GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.

HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HHT - Huishoudelijkehulp toelage

I.

ICT – Informatie- en communicatietechnologie

IHP - Integraal Huisvestingsplan
IND - Immigratie- en Naturalisatiedienst
I-VRI- Intelligente Verkeersregelinstantie

J.

JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht

M.

MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplan
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MDP - Meldpunt discriminatie en pesten

N.

NCTV - Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
NEN – Nederlandse Norm
NV – Naamloze Vennootschap

O.

OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting

P.

P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PFO - Portefeuillehoudersoverleg
PGB - Persoonsgebondenbudget
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs

R.

RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RIEC – Regionaal Informatie en Expertise Centrum
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.

SO – speciaal onderwijs
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

U.

UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.

VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden

VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.

Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Wbb – Wet bodembescherming
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wgs - Wet gemeentelijke schuldhulpverlening
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wrp - Wet regulering prostitutie en misstanden in de seksbranche
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
WUR - Wageningen University & Research

Z.

ZVW - Zorgverzekeringswet
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Access

Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)

Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing

Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering

Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve

Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing

Het controleren van een organisatie.

B.

Balans

De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten en lasten (stelsel van)

Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering

De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting

Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat

Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort

Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel

Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit

De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).

Benodigde weerstandscapaciteit

Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid

Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve

Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)

Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang

Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds

Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.**Circulaire**

Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds

Compabiliteitsvoorschriften

Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.**Deelneming**

Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend

Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering

Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.**EMU-saldo**

Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.**Financieel belang**

Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen

Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen

Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

Alle jaarlijkse kosten van kapitaalgoederen die terug te vinden zijn op de begroting. Daarbij gaat het om afschrijvingen, rentekosten, onderhoudskosten, kosten om risico's te dekken en overheadkosten.

G.**Gemeenschappelijke regeling**

Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds

Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie

De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.**Kans**

De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen

Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten

Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er

van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Leges

Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen

Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geldt dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplan (MIP)

In het meerjareninvesteringsplan wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming

Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting

Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead

De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

P.

Paragrafen

Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting

Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus

De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator

Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma

Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting

Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve

Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico

De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico

Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing

Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar

De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen

De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart

De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement

Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf

Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel

Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore

Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	X < € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	X = of > € 50.000 en X < € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	X = of > € 200.000 en X < € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	X = of > 500.000 en X < € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	X = of > € 1.000.000

Roerende zaakbelasting

Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.

Solvabiliteit

Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost

Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.

Taakmutatie

Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld

Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode

Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accres is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accres.

Treasury

Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.**Verbonden partij**

Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening

Dit is een reservering (geormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.**Weerstandsfactor**

= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.**Zekerheidspercentage**

Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Aan de leden van de gemeenteraad
van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum	Behandeld door	Ons kenmerk
7 mei 2019	S. Walhout MSc EMA RA 088 288 6535	3114718480/2019.066628/TMO
Onderwerp		
Controleverklaring jaarrekening 2018		

Geachte leden van de raad,

Hierbij ontvangt u onze controleverklaring d.d. 7 mei 2019 bij de jaarrekening 2018 van uw gemeente.

Wij hebben één exemplaar van de controleverklaring voorzien van een originele handtekening. Dit exemplaar is bestemd voor uw eigen archief. Het tweede exemplaar van de controleverklaring is voorzien van de naam van onze accountantspraktijk en de naam van de accountant, echter zonder persoonlijke handtekening. Wij verzoeken u bij openbaarmaking van de controleverklaring gebruik te maken van het exemplaar van de controleverklaring dat niet is voorzien van een persoonlijke handtekening. Dit conform het advies van de beroepsorganisatie NBA ter vermindering van fraude met handtekeningen van accountants.

Wij bevestigen u ermee akkoord te gaan dat de bijgevoegde controleverklaring zonder persoonlijke handtekening wordt opgenomen in de jaarstukken. Deze jaarstukken dienen te worden uitgebracht overeenkomstig het aan ons voorgelegde definitieve concept (c.q. de laatste drukproef, rekening houdend met de aangegeven wijzigingen), waarvan een gewaarmerkt exemplaar is bijgevoegd. Overigens wijzen wij u erop dat onze hiervoor genoemde toestemming vervalt in de situatie dat de jaarrekening niet ongewijzigd wordt vastgesteld door de gemeenteraad.

Indien u deze jaarstukken inclusief controleverklaring opneemt op internet, dient u te waarborgen dat de jaarstukken inclusief controleverklaring goed zijn afgescheiden van andere informatie op de internetsite. Afscheiding kan bijvoorbeeld plaatsvinden door de jaarstukken in niet-bewerkbare vorm als een afzonderlijk bestand op te nemen of door een waarschuwing op te nemen indien de lezer de jaarstukken verlaat ("u verlaat de beveiligde, door de accountant gecontroleerde jaarrekening").

Overigens wijzen wij erop dat, indien tot het moment van de vergadering van de gemeenteraad omstandigheden blijken die aanpassing van de jaarrekening noodzakelijk maken, een dergelijke aanpassing nog vóór deze vergadering moet worden gemaakt. Uiteraard vervalt in die situatie onze genoemde toestemming.

2

7 mei 2019

3114718480/2019.066628/TMO

Wij zullen onze bevindingen toelichten in de auditcommissie d.d. 13 mei 2019. Over onze overige bevindingen naar aanleiding van de controle van de jaarrekening verwijzen wij u naar ons accountantsverslag 2018.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

drs. G.J. Zuidema RA

Bijlagen:

- Eén controleverklaring met persoonlijke handtekening
- Eén controleverklaring zonder persoonlijke handtekening
- Gewaarmerkte jaarstukken 2018

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de gemeenteraad van de gemeente Arnhem

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van de gemeente Arnhem te Arnhem gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva van de gemeente Arnhem op 31 december 2018 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincie en gemeenten (BBV).
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder gemeentelijke verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2018.
- Het overzicht van baten en lasten over 2018.
- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.
- De SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen.
- De bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het aan de gemeenteraad op 31 januari 2017 ter kennisname gezonden normenkader en het Controleprotocol WNT 2018. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Arnhem zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 8.460.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves bedraagt, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 BADO en de controleverordening gemeente Arnhem 2016.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2018. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met de gemeenteraad overeengekomen dat wij aan de gemeenteraad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 6.768.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- Het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen
- Overige gegevens, waaronder de bijlagen

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is zoals bedoeld in artikel 213 lid 3 sub d Gemeentewet en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de voor de gemeente van toepassing zijnde vereisten in de Gemeentewet en aan de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van het college van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad voor de jaarrekening

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weer-geven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het college van burgemeester en wethouders is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder gemeentelijke verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het college van burgemeester en wethouders tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van burgemeester en wethouders noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het college van burgemeester en wethouders afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het college van burgemeester en wethouders de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het college van burgemeester en wethouders het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het college van burgemeester en wethouders moet gebeurtenissen en omstandigheden waar-door gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De gemeenteraad is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslag-geving van gemeente.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, de controleverordening gemeente Arnhem 2016, het Controleprotocol WNT 2018, de ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeente.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van burgemeester en wethouders en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het college van burgemeester en wethouders gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de gemeenteraad onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

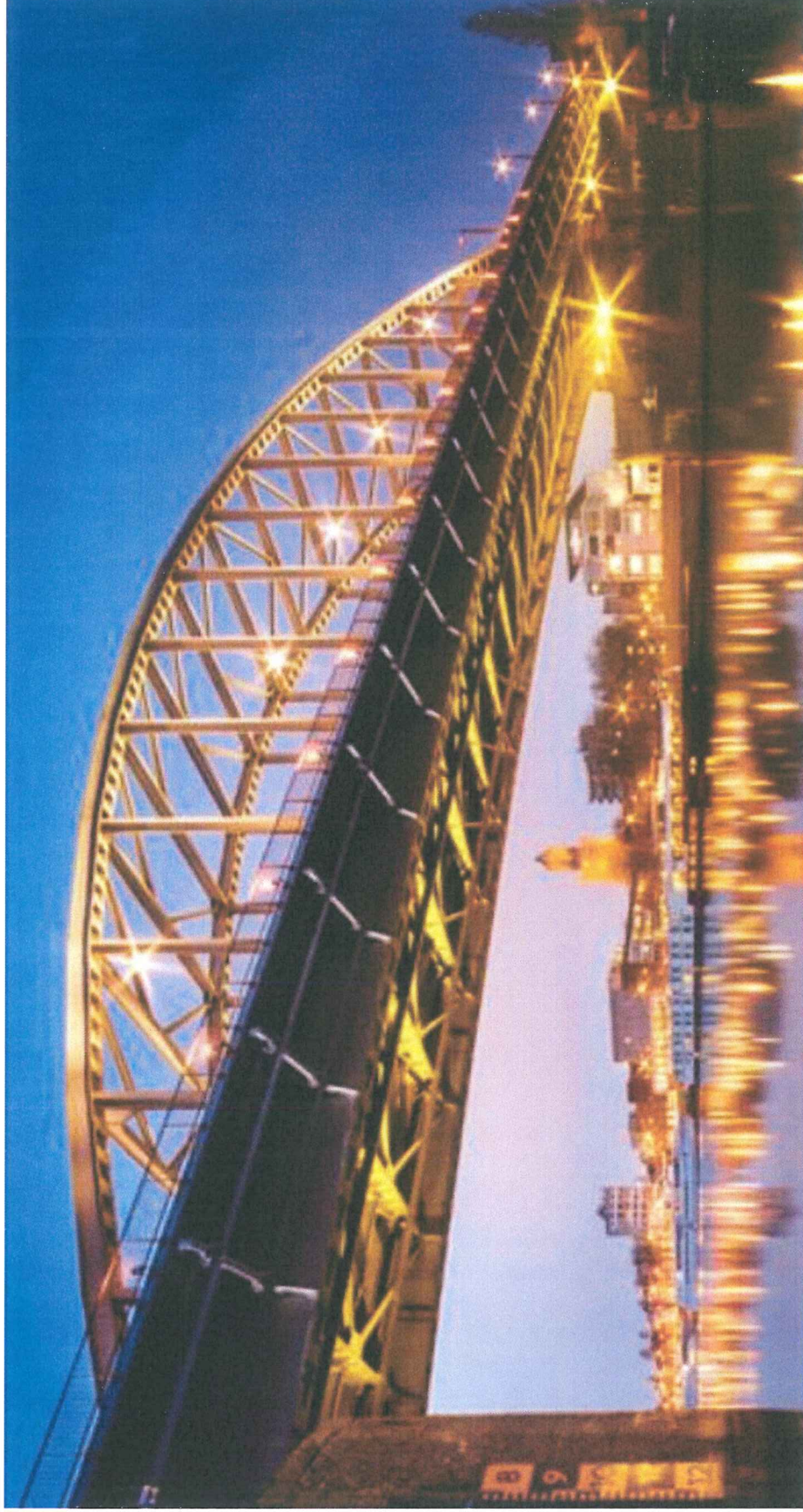
Arnhem, 7 mei 2019

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. J.J. Zuidema RA

Deloitte.

Accountantsverslag 2018
Gemeente Arnhem

**Aan de gemeenteraad van de
gemeente Arnhem**
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum:
7 mei 2019

Ons kenmerk:
3114718480/2019.066628/TMO

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2018 van de gemeente Arnhem aan. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen.

De jaarrekening 2018 van de gemeente Arnhem geeft een getrouw en rechtmatig beeld

De jaarrekening 2018 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem. Bij deze jaarrekening verstrekken wij een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid, gedateerd 7 mei 2019.

Wij bespreken onze bevindingen met de Auditcommissie

Wij bespreken deze rapportage graag met de auditcommissie en zullen eventuele vragen die u heeft, beantwoorden. Wij hebben de inhoud van dit accountantsverslag afgestemd met de portefeuillehouder financiën en de betrokken medewerkers financiën.

Graag danken wij u en uw medewerkers voor de medewerking die wij hebben ervaren tijdens onze controle.

Met vriendelijke groet,

Deloitte Accountants B.V.

C.c. College van burgemeester en wethouders

Op alle opdrachten verricht door Deloitte zijn de 'Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, mei 2018' gedeponereerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.
Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2018	3
Inleiding	6
De financiële positie van uw gemeente	9
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	12
Interne beheersing	18
Overige aangelegenheden	20
Bijlagen	21

Bestuurlijke samenvatting controle 2018

Conclusies jaarrekeningcontrole 2018

Getrouwheid en rechtmatigheid	<ul style="list-style-type: none"> • Goedkeurend oordeel voor getrouwheid en rechtmatigheid. • Gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 8.460.000 en € 25.380.000.
Financiële positie	<ul style="list-style-type: none"> • De vermogenspositie ultimo 2018 is ten opzichte van 2017 licht afgenomen. • Het weerstandsvermogen bedraagt € 48,6 miljoen. Dit is hoger dan de door de gemeente onderkende risico's van € 33,7 miljoen. Wij kwalificeren de financiële positie van de gemeente Arnhem op basis hiervan als voldoende. Wel zien wij dat in de toekomst het weerstandsvermogen verder onder druk komt te staan door de oplopende tekorten in het sociaal domein.
Interne beheersing	<ul style="list-style-type: none"> • Op basis van onze tussentijdse en jaareinde controlewerkzaamheden hebben wij tekortkomingen geïdentificeerd in de interne beheersingsmaatregelen. Het belangrijkste aandachtspunt dat wij aan u meegeven is het volledig opvolgen van de IT-audit bevindingen, omdat dit van belang is om een volgende stap te kunnen zetten in de doorontwikkeling van de kwaliteit van de interne beheersing. Omdat wij niet kunnen steunen op de IT-omgeving en op de geautomatiseerde controles hebben wij aanvullende gegevensgerichte werkzaamheden (detailcontroles) verricht. • Een tweede belangrijk aandachtspunt is de versterking van de interne beheersing rondom de administratieve verwerking van lasten in het sociaal domein. • Wij hebben voorgaand jaar vastgesteld dat versterking van het proces van totstandkoming van de jaarrekening, inclusief de interne controles daarbij, noodzakelijk is. Hieronder vallen ook afstemmingen van saldi met verbonden partijen (bijvoorbeeld de Connectie). Wij hebben geconcludeerd dat deze versterking nog niet heeft plaatsgevonden. • Wij constateren dat de ambtelijke organisatie veel tijd en energie heeft gestoken in het op orde brengen van de financiële administratie, waarbij er weliswaar 'schoon schip' is gemaakt in de financiële administratie, maar een verdere verbetering van de interne beheersing nog wel nodig is. Daarnaast is het belangrijk om de verbetermaatregelen ook te borgen. We hebben vernomen dat dit inmiddels de aandacht heeft van uw college en projectmatig wordt uitgewerkt.

	<ul style="list-style-type: none"> • Wij blijven aandacht vragen voor het belang van een verdere doorontwikkeling van hardcontrols (methoden en technieken) en softcontrols (bedrijfscultuur, houding en gedragen) binnen de ambtelijke organisatie. Om een verdere doorontwikkeling van de organisatie te kunnen bewerkstelligen is een investering in capaciteit en kwaliteit op sommige plekken in de ambtelijke organisatie benodigd. • Memoriaalboekingen zijn (correctie)boekingen die niet via de reguliere boekingsgang plaatsvinden. Deze boekingen zijn daarom in opzet meer risicovol. Bij onze controle besteden wij extra aandacht aan deze boekingen. Wij constateren hierbij dat uw gemeente veel (onnodige) boekingen maakt met memorialen. Dit betreffen veelal correctieboekingen die noodzakelijk zijn doordat de initiële boekingen vaak niet goed worden uitgevoerd.
<p>Kwaliteit verslaggeving</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er is een groot aantal correcties uitgevoerd om een voldoende niveau van de kwaliteit van de verslaggeving te bewerkstelligen. Dat is zowel voor de ambtelijke organisatie als voor ons een intensief en tijdrovend proces geweest. Wij adviseren uw college om goed naar de correcties te kijken en na te gaan of deze nog gevolgen hebben voor de cijfers over 2019. Het niet tijdig onderkennen van onvolkomenheden in de financiële administratie kan leiden tot onjuiste tussentijdse financiële informatie. • Verder kan de kwaliteit van de toelichtingen en analyses ten opzichte van de begroting kan verder toenemen door hieraan een meer inhoudelijke oorzakenanalyse toe te voegen (waardoor is de afwijking ontstaan en waarvoor was de afwijking niet eerder te voorzien c.q. rapporteren?).
<p>Grondexploitatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wij hebben het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten met betrekking tot grondexploitatie ontwikkelt en wij hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel. Indien nodig hebben wij specialisten ingeschakeld bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen aannemelijk zijn en consistent worden gebruikt.
<p>Sociaal domein</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen van € 5,5 miljoen leidt tot een onzekerheid in onze controle. Uw gemeente heeft in 2018 aanvullende werkzaamheden uitgevoerd om te komen tot een getrouwe en rechtmatige besteding van de zorg in natura (Wmo en Jeugd, exclusief PGB). Deze maatregelen hebben echter niet in alle gevallen geleid tot voldoende en geschikte informatie om de juistheid en rechtmatigheid vast te stellen. Dit resulteert in onzekerheden in de bestedingen voor zorg in natura ter grootte van eveneens € 13,1 miljoen. De totale onzekerheden van € 18,6 miljoen van de PGB- en ZIN-bestedingen vallen binnen de tolerantie van € 25,4 miljoen en hebben geen invloed op de strekking van de controleverklaring.

	<ul style="list-style-type: none"> • Het huidige 'open' stelsel geeft ruimte voor relatief groot aantal zorgaanbieders (ca. 400), dit maakt zowel het contractmanagement als de informatievoorziening meer complex en moeilijker te onderhouden en te beheersen. • Een lage drempel en toegankelijk maken van zorg kunnen onbedoeld een aanzuigende werking hebben op zorggebruik waardoor kosten toenemen. • Het gevolgde proces en de totstandkoming van de informatievoorziening sociaal domein kenmerkt zich als reactief in plaats van proactief. Om de informatievoorziening te verbeteren is een taskforce ingesteld die aan de slag gaat om in de hele keten meer inzicht te krijgen in de ontwikkelingen van de zorgkosten. • Na 2017 is ook in 2018 een toename in de jeugdzorgkosten waarneembaar wat leidt tot een fors tekort. Deze tekorten dekt de gemeente voornamelijk met incidentele middelen, terwijl de last een structureel karakter lijkt aan te nemen. Wij adviseren uw college te analyseren in hoeverre het reëel is te verwachten dat de reeds ingezette alsook nog vorm te geven maatregelen leiden tot de gewenste afname of dat de gemeente structureel middelen dient vrij te maken om de verwachte tekorten te dekken. • Facturen mogen wettelijk nog 5 jaar na worden gestuurd. In het raamcontract is vastgelegd dat na 6 weken door aanbieder moet worden gedeclareerd. Dit wordt niet consequent nagekomen door aanbieder. Wij adviseren het college om hier steviger op te monitoren en na te bellen als de aanbieder zich hier niet aan houdt.
<p>Procescontrole jaarrekening</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De controle van de jaarrekening 2018 van de gemeente Arnhem is, overeenkomstig de afspraak, op 18 februari 2019 gestart. De voor controle aan ons ter beschikking gestelde concept-jaarrekening voldeed niet volledig aan de daaraan te stellen eisen v.w.b. interne consistentie en getrouwe cijfers. • Ten aanzien van de aangeleverde onderbouwingen van jaarrekeningposten vermelden wij dat net als voorgaand jaar dat deze op een groot aantal onderdelen onvoldoende was. Belangrijke posten welke aanzienlijk meer tijd hebben gekost dan begroot betroffen de voorziening voor uitkeringsvorderingen, materiële vaste activa, uitgaven sociaal domein en diverse onvoldoende onderbouwde balansposten.
<p>Fraude</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Middels de frauderisicoanalyse geeft het college aan de raad aan welke (fraude)risico's het college accepteert en op welke risico's zij acteert door middel van het inrichten van beheersmaatregelen. Wij hebben vernomen dat er in 2018 gestart is met het actualiseren van de frauderisicoanalyse 2015. Wij adviseren uw college de frauderisicoanalyse jaarlijks te actualiseren en te bespreken in de auditcommissie zodat dit een zichtbaar en vast onderdeel vormt van de interne beheersingsomgeving. • Wij hebben op basis van de door ons uitgevoerde werkzaamheden geen aanwijzingen van materiële fraude.

Inleiding

Onze belangrijkste bevindingen

Wij zijn voornemens een goedkeurende controleverklaring te verstrekken bij de jaarrekening 2018

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2018 van gemeente Arnhem uitgevoerd en wij verstrekken een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid bij deze jaarrekening.

Geen feitelijk niet-gecorrigeerde controleverschillen

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op het vermogen of resultaat van de gemeente.

Uw college heeft rechtmatig gehandeld

Op basis van onze controlewerkzaamheden hebben wij geconcludeerd dat alle financieel relevante aspecten van wetgeving en verordeningen, zoals opgenomen in uw normen- en toetsingskader, door het college zijn nageleefd en dat zowel de baten en lasten over 2018 als de balansmutaties in 2018 rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Uit de uitgevoerde controlewerkzaamheden voor de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij geen onrechtmatigheden vastgesteld die een impact hebben op de strekking van de controleverklaring.

De begrotingsoverschrijdingen passen binnen het bestaande beleid en zijn goed toegelicht. Er is geen sprake van controleverschillen (feitelijke afwijkingen) ten aanzien van rechtmatigheid.

Dit met uitzondering van de Persoonsgebonden budgetten (PGB) en zorg in natura (ZIN).

Onzekerheden bestedingen in het sociaal domein

De PGB-bestedingen zijn door uw gemeente (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft een controleverklaring met beperking bij de verantwoordingen 2018 verstrekt.

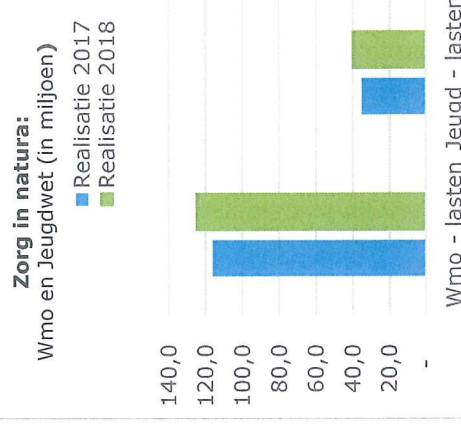
Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen in de jaarrekening 2018, alsook de geconstateerde rechtmatigheidsafwijkingen, leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 5,5 miljoen.

Uw gemeente heeft in 2018 aanvullende werkzaamheden uitgevoerd om te komen tot een getrouwe en rechtmatige besteding van de zorg in natura (Wmo en Jeugd, exclusief PGB). Deze maatregelen hebben echter niet in alle gevallen geleid tot voldoende en geschikte informatie om de juistheid en rechtmatigheid vast te stellen. Dit resulteert in onzekerheden in de bestedingen voor zorg in natura ter grootte van eveneens € 13,1 miljoen.

Deze onzekerheden vallen binnen de tolerantie van € 25,4 miljoen en hebben daarmee geen invloed op de strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening 2018.

Het (verplichte) overzicht van controleverschillen treft u in bijlage A1 en A2 van deze rapportage aan.

Wij zijn voornemens een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening 2018 te verstrekken. De onzekerheden van € 18,6 miljoen van de PGB- en ZIN-bestedingen vallen binnen de tolerantie van € 25,4 miljoen en hebben geen invloed op de strekking van de controleverklaring.

Geen feitelijk niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoordde informatie in de SiSa-bijlage 2018 geconstateerd.

Geen feitelijk niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op de WNT.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging van 24 augustus 2018 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2018. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- De Controleverordening gemeente Arnhem (op grond van artikel 213 van de Gemeentewet).
- Het aan uw raad op 31 januari 2017 door het college ter kennisname aangeboden normenkader

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging en is nader omschreven in het auditplan 2018. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2018 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Wij zijn onafhankelijk van gemeente Arnhem

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de memberfirms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de vennootschap, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage C bij deze rapportage.

Er zijn geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn zeer belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en resultaten van de gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming over moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om schattingen te moeten maken van het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn in de jaarrekening 2018 uiteengezet in paragraaf 2.1 waarderingsgrondslagen.

Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd en hebben daarnaast gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving.

Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Deloitte Accountants B.V. is onafhankelijk van de gemeente Arnhem en voor zover wij weten heeft zicht geen inbreuk voorzijdende regels en het beleid ten aanzien van onafhankelijkheid.

EU-aanbestedingen

Opdrachten boven een jaarlijks door de Europese Commissie vast te stellen drempelwaarde, moeten Europees worden aanbesteed. In het kader van de jaarrekeningcontrole is intern een uitgebreide crediteurenanalyse uitgevoerd, waarbij de organisatie op basis van de onderliggende contracten, in voorgaande jaren uitgevoerde controles en bij (interne) juristen ingewonnen adviezen is getoetst of over 2018 de Europese aanbestedingsrichtlijnen zijn nageleefd. Op basis van onze werkzaamheden - waarbij wij gebruik hebben gemaakt van de interne analyses en daarbij verzamelde documentatie - concluderen wij dat over 2018 rechtmatig is gehandeld.

Voor één opdrachtverstrekking heeft de gemeente gebruik gemaakt van het uitsluitend recht. Dit kan bij eenvoudig besluit van het college van burgemeester en wethouders op grond van de Participatiewet of op grond van een gemeentelijke verordening. Na de verlening van het uitsluitend recht is de gunning van een begunstigingsovereenkomst uitgezonderd van de aanbestedingsplicht. Hierbij moet transparantie achteraf in acht genomen worden, wat betekent dat een aankondiging van de gegunde concessie moet worden gepubliceerd. De publicatie door de gemeente zal nog moeten plaatsvinden.

Vennootschapsbelastingplicht

Vanaf 2016 zijn gemeenten onder voorwaarden belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting (Vpb). De vermogensbestanddelen die uw gemeente aan de Vpb-plichtige activiteiten toerekent en de fiscale waardering daarvan, hebben uiteraard invloed op de te verantwoorden fiscale winsten en daarmee de Vpb-last over 2016 en toekomstige jaren.

Wij hebben de Vpb in onze accountantscontrole betrokken rekening houdend met de materialiteit van de gemeente als geheel, maar hebben geen afzonderlijk detailonderzoek naar de aanvaardbaarheid van de fiscale openingsbalansen.

Naar aanleiding van onze werkzaamheden concluderen wij dat de verwachting van uw gemeente dat alleen het betaald parkeren 'door de ondernemerspoort' komen voldoende is onderbouwd. De geschatte Vpb-last voor deze activiteiten bedraagt over 2018 € 0,4 miljoen (2017: € 0,6 miljoen).

Voor één opdrachtverstrekking moet de aankondiging van de gegunde concessie nog worden gepubliceerd.

De financiële positie van uw gemeente

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van ontwikkelingen in het vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is ten opzichte van 2018 licht afgenomen

In het BBV, de verslaggevingsregels van gemeenten, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten 2018 bedraagt € 0,4 miljoen nadelig. Per saldo is tussentijds € 0,5 miljoen aan de reserves toegevoegd, zodat het gerealiseerde resultaat over 2018 per saldo € 0,9 miljoen nadelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

	2018	2017	2016
Eigen vermogen (in € 1.000)			
Eigen vermogen per 1 januari	151.176	135.532	133.473
Tussentijdse resultaatbestemming	461	-1.973	-12.831
Gerealiseerd resultaat	-860	17.617	14.890
Gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten	-399	15.644	2.059
Eigen vermogen per 31 december	150.777	151.176	135.532

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2018 circa 16,4% van het balanstotaal (2017: circa 15,9% van het balanstotaal).

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming. Concreet betekent dit voor uw gemeente het volgende.

Exploitatieresultaat (in € 1 miljoen)

Totale baten	749,9
Totale lasten	-/- 750,3
Gerealiseerde saldo van baten en lasten	-0,4
Af: stortingen in reserves	-/- 95,3
Bij: onttrekkingen aan reserves	94,8
Saldo mutaties reserves	-0,5
Gerealiseerd resultaat	-0,9

De exploitatie over 2018 laat een nadelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 0,4 miljoen zien, ten opzichte van een begroot positief saldo van € 1,5 miljoen. Dit is een nadeel van afgerond € 1,9 miljoen. Hier staat ten opzichte van de begroting een voordeel op de mutaties in reserves tegenover van € 1,0 miljoen. Per saldo is sprake van een nadeel ten opzichte van de begroting van € 0,9 miljoen.

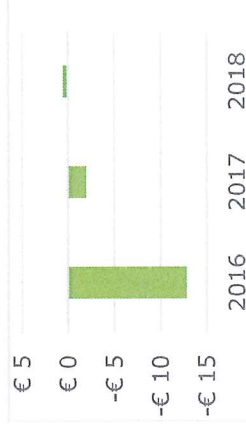
Voor een nader gedetailleerd inzicht van de afwijkingen en de verklarende toelichting hierop verwijzen wij u naar de toelichtingen per programma, onderdeel "Financiën", zoals opgenomen in de programmaverantwoording in uw jaarstukken 2018

In het hoofdstuk 'Belangrijkste bevindingen uit onze controle' van het accountantsverslag gaan wij nader in op de verschillen tussen begrote en werkelijke lasten in het kader van begrotingsrechtmatigheid.

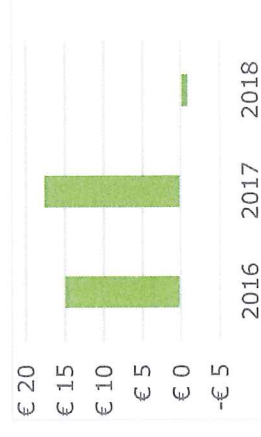
Saldo van baten en lasten (in miljoen)

Mutaties in reserves (in miljoen)

Gerealiseerd resultaat (in miljoen)

Het weerstandsvermogen is afgenomen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's.

De beschikbare weerstandscapaciteit (voor samenstelling verwijzen wij naar de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing in uw jaarverslag 2018) bedraagt, exclusief het voorstel tot resultaatbestemming, € 48,6 miljoen (2017: 47,7 miljoen). Er is dus sprake van een stijging (ad 1,9%) van de beschikbare weerstandscapaciteit in 2018 ten opzichte van 2017. *Overigens merken wij hierbij op dat deze cijfers niet aan accountantscontrole of een beoordelingsopdracht zijn onderworpen.*

De inventarisatie van risico's die in de paragraaf weerstandsvermogen (in het jaarverslag) is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een kansinschatting van het voorkomen van het geïdentificeerde risico, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te bepalen. Daarbij wordt een doorlopend inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente en welke risico's zijn verdwenen en/of nieuw zijn geïdentificeerd. Ook wordt een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van grootste risico's.

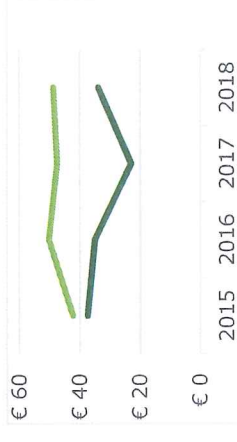
Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie door middel van een simulatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is bij het vastgestelde zekerheidspercentage van 90%.

Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van afgerond € 33,7 miljoen (2017: € 22,9 miljoen), inclusief risico's van grondexploitaties van € 4,3 miljoen (2017: € 6,0 miljoen) die inhoudelijk worden toegelicht in de paragraaf Grondbeleid in het jaarverslag 2018. Ten opzichte van 2017 is sprake van een stijging van de gekwantificeerde risico's met per saldo € 10,8 miljoen, wat vooral wordt veroorzaakt door de verwachte uitkeringslasten als gevolg van de reorganisatie ad € 6,0 miljoen, alsook de risico's vanuit verbonden partijen die mogelijk Vpb-plichtig worden ad € 2,6 miljoen.

De stijging van de beschikbare weerstandscapaciteit en de sterkere stijging van de benodigde weerstandscapaciteit leiden ertoe dat de ratio van het weerstandsvermogen per ultimo 2018 nadeliger is (op zekerheidsniveau 90% is deze 1,41 ten opzichte van 2,07 in 2017 en dat deze zich met een 'overschot' van € 14,9 miljoen boven de door u gestelde bandbreedte van 1,0 – 1,3 bevindt. Op basis hiervan constateren wij dat de financiële positie van uw gemeente ultimo 2018 is afgenomen in relatie tot eind 2017 maar nog wel voldoende is, gelet op de door u onderkende risico's.

Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstandspositie verwijzen wij u naar de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing in uw jaarverslag 2018. Hierbij merken wij aanvullend op dat uw gemeente in deze paragraaf op een transparante en toereikende wijze inzicht geeft in het weerstandsvermogen en het systeem van risicobeheersing.

Weerstandscapaciteit (in miljoen)

Beschikbaar **Benodigd**

Ratio weerstandscapaciteit

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Dit hoofdstuk bevat onze bevindingen die, volgens ons professionele oordeel, van belang zijn om te rapporteren

Proces jaarrekeningcontrole kan verder worden versterkt

De controle van de jaarrekening van de gemeente Arnhem is op 18 februari 2019 aangevangen. De voor controle aan ons ter beschikking gestelde conceptjaarrekening en het onderliggende controledossier voldeed echter niet volledig aan de daaraan te stellen eisen. Ten aanzien van de aangeleverde onderbouwingen en kwaliteit van de verantwoording in de jaarrekening merken wij op dat deze niet in alle gevallen voldoende was.

Tussentijds heeft er periodiek afstemming plaats gevonden met verantwoordelijke medewerkers, de concerncontroller en de concerndirecteur waarbij tussentijds de bevindingen zijn gedeeld alsmede de prioriteiten zijn gesteld. De stevige inspanningen bij zowel de gemeente als bij Deloitte hebben ertoe geleid dat de jaarrekeningcontrole tijdig afgewikkeld is.

Het is van belang om een verdere doorontwikkeling van hard controls (methoden en technieken) en softcontrols (bedrijfscultuur, houding en gedrag) binnen de organisatie te realiseren. Wij adviseren het college hieraan prioriteit te geven in de komende jaren.

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

Significante (beeldbepalende) verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie van uw gemeente en de baten en lasten in de jaarrekening. Daarnaast vereisen zij van het college en de directie dat zij zich een oordeel vormen over soms moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om schattingen te moeten maken van het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

Wij hebben het door het college en de directie toegepaste proces voor significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben daarnaast gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Waar nodig hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de relevante financiële verslaggevingsvoorschriften.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2018 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2018 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2018 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting, de SiSa-bijlage en het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld).

Wij blijven aandacht vragen voor het belang van een verdere doorontwikkeling van hard controls (methoden en technieken) en softcontrols (bedrijfscultuur, houding en gedrag) binnen de organisatie.

Bij onze controle hebben wij geen tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd. Het jaarverslag en de jaarrekening zijn met elkaar verenigbaar.

In het onderdeel 'programmaverantwoording' van het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden over: wat de gemeente heeft gedaan, wat de gemeente heeft bereikt en wat het de gemeente heeft gekost. De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag.

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben voor zover wij dat kunnen beoordelen vastgesteld dat verklaringen van het college in het jaarverslag en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden. Deze verklaringen dienen te omvatten:
  - de belangrijkste risico's met betrekking tot het beleid van de gemeente;
  - een beschrijving van het ontwerp van de beheersing van interne risico's en interne controlesystemen en een rapportage ten aanzien van de werking van de beheersing van interne risico's en interne controlesystemen tijdens het boekjaar;
  - een beschrijving van eventuele belangrijke wijzigingen en eventuele belangrijke verbeteringen die staan gepland, inclusief een bevestiging dat deze zijn besproken met de gemeenteraad.

De grondexploitaties zijn deugdelijk geactualiseerd

De veruit grootste balanspost met betrekking tot onderhanden projecten betreft de voorraden (grondexploitaties). De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot drie P's:

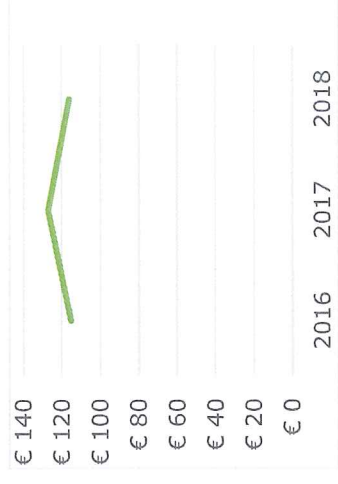
- **Planning:** is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt? Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- **Programmering:** in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavel, appartementen, etc.) in de projecten in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- **Prijs:** de verkoopprijzen van woningen en dus van grond hebben langere tijd onder druk gestaan. Is afgewogen welke prijzen de gemeente kan hanteren, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgenomen?

De 3 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in uw Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) en zijn ook vermeld in de paragraaf Grondbeleid van het jaarverslag 2018.

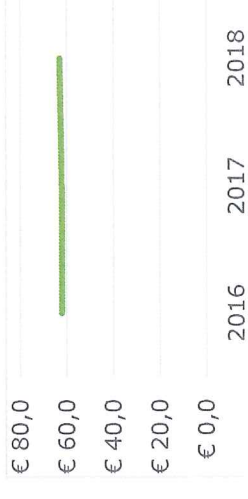
Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor actualisatie van de grondexploitaties, zijnde vooral de uitgangspunten voor de planning (fasering), programmering, het prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (renteomslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen aannemelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn en of de veronderstellingen aannemelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.

Totaal grondexploitaties
(boekwaarde in miljoen)

Voorziening grondbedrijf (in miljoen)

- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente.
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (is historische informatie representatief voor toekomstige situaties).

Wij hebben vastgesteld dat de uitgangspunten en veronderstellingen redelijk zijn tegen de achtergrond van de werkelijke uitkomsten in voorafgaande verslagperiodes, de huidige economische ontwikkelingen en niet strijdig zijn met voornemens en (vastgestelde) plannen van uw raad.

De grondexploitaties zijn voor de jaarrekening 2018 integraal doorgerekend (geactualiseerd) en waar nodig zijn de verwachtingen bijgesteld, waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening moet worden getroffen.

Winstname grondexploitatie op basis van de POC-methode

Voor het project Schuytgraaf wordt toekomstig een positief resultaat verwacht op basis van de huidige uitgangspunten. In de jaarrekening 2018 is echter geen winst genomen op het project Schuytgraaf waar deze wel werd verwacht op basis van de tussentijdse rapportages. Dit wordt veroorzaakt doordat in het coalitieakkoord de ambitie is uitgesproken om 30% sociale woningbouw te realiseren waar in het complex Schuytgraaf momenteel gerekend wordt met 28% sociale woningbouw.

Wanneer het programma voor het project Schuytgraaf wordt aangepast naar 30% sociale woningbouw dan zal de eindwaarde van dit project circa € 6 miljoen lager uitvallen, waardoor tussentijdse winstname in 2018 niet reëel is.

De kwaliteit van de onderbouwingen en inschattingen (met name voorzieningen) bij het opstellen van de jaarrekening is goed

Uw gemeente heeft voorzieningen gevormd voor verliezen, risico's of verplichtingen die hun oorsprong vinden in het huidige boekjaar of eerdere boekjaren, maar waarvan de (verwachte) uitgaven in de toekomst liggen. Binnen de voorzieningen maakt u conform het BBV onderscheid naar voorzieningen voor 'verplichtingen, verliezen en risico's', ter 'egalisering van kosten' ('groot onderhoud') en 'voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is'.

Voor de voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's en de voorzieningen ter egalisering van kosten zijn naar hun aard gebaseerd op veronderstellingen en schattingen van het management en het college.

Zij schatten op basis van hun kennis van de gemeente en haar omgeving in wat het effect van de te voorziene risico's, verplichtingen en kosten zal zijn in de komende jaren en wat de omvang van de voorziening moet zijn.

Omdat schattingen per definitie subjectief zijn, besteden wij als uw accountant nadrukkelijk aandacht aan de onderbouwing en redelijkheid van de aannames van het college en het management.

Wij hebben als onderdeel van onze controle daarom uitvoerige gesprekken met het management, de directie en het college gevoerd over de aard van de risico's en de verwachtingen over de ontwikkelingen in de komende jaren. Daarbij zijn ook alternatieven voor de gehanteerde schattingen overwogen. Wij zijn van mening dat de gehanteerde uitgangspunten voor schattingen reëel en consistent zijn toegepast.

Sociaal domein (3 decentralisaties)

De PGB-bestedingen zijn door uw gemeente (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft een controleverklaring met beperking bij de verantwoordingen 2018 verstrekt.

Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen in de jaarrekening 2018, alsook de geconstateerde rechtmatigheidsafwijkingen, leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 5,5 miljoen

Uw gemeente heeft in 2018 aanvullende werkzaamheden uitgevoerd om te komen tot een getrouwe en rechtmatige besteding van de zorg in natura (Wmo en Jeugd, exclusief PGB). Deze maatregelen hebben echter niet in alle gevallen geleid tot voldoende en geschikte informatie om de juistheid en rechtmatigheid vast te stellen. Dit resulteert in onzekerheden in de bestedingen voor zorg in natura ter grootte van eveneens € 10,2 miljoen.

Deze onzekerheden vallen binnen de tolerantie van € 25,4 miljoen en hebben daarmee geen invloed op de strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening 2018.

Begrotingsoverschrijdingen zijn toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2018, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet borgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de raad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota 2018 van de Commissie BBV. Hieruit blijkt dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma. Zoals blijkt uit de hierna opgenomen tabel is op vijf programma's een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren. Begrotingsoverschrijdingen zijn in te delen in categorieën zoals genoemd in de Kadernota Rechtmatigheid 2018 (paragraaf 4.2.3) en hierna in de tabel ook door ons vermeld.

Wij adviseren u voor de vaststelling van de getrouwheid (inclusief prestatielevering) en de rechtmatigheid van de PGB-bestedingen 2019 toereikende interne controle op te zetten en uit te voeren om voor de jaarrekening 2019 de onzekerheden zoveel mogelijk weg te nemen.

Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen leiden tot een onzekerheid in onze controle.

De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel onrechtmatig zijn, hebben geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van deze materiële overschrijdingen – alsook de andere overschrijdingen – naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in het hoofdstuk Begrotingsrechtmatigheid van de jaarrekening 2018. Hiermee legt uw gemeente op een adequate wijze verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2018.

De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel onrechtmatig zijn, hebben – gezien de oorzaak en de toelichting – geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Wij hebben geen ongecorrigeerde fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage 2018 geconstateerd

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien zes documenten aan het CBS aan te leveren.

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2018. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag. Bij de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

Begrotingsoverschrijdingen groter dan € 1 miljoen

Programma 6 Participatie en Maatschappelijke ondersteuning (totaal € 3 miljoen)	Past binnen het bestaande beleid en wordt grotendeels gecompenseerd door direct gerelateerde hogere opbrengsten ad € 6 miljoen. <i>Onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel.</i>
Wijk 2 Noordwest (totaal € 3 miljoen)	Het nadeel op de lasten van deze programma's wordt veroorzaakt door posten die in 2018 bij de raad onder de aandacht zijn geweest, namelijk de tekorten op het gedecentraliseerde sociale domein, veroorzaakt door de forse stijging in de inzet van begeleiding en past daarmee binnen het bestaande beleid. <i>Onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel.</i>
Wijk 5 Malburgen (totaal € 2 miljoen)	Het nadeel op de lasten van deze programma's wordt veroorzaakt door posten die in 2018 bij de raad onder de aandacht zijn geweest, namelijk de tekorten op het gedecentraliseerde sociale domein, veroorzaakt door de forse stijging in de inzet van begeleiding en past daarmee binnen het bestaande beleid. <i>Onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel.</i>
Wijk 6 Schuytgraaf (totaal € 4 miljoen)	Het nadeel op de lasten van deze programma's wordt veroorzaakt door posten die in 2018 bij de raad onder de aandacht zijn geweest, namelijk de tekorten op het gedecentraliseerde sociale domein, veroorzaakt door de forse stijging in de inzet van begeleiding en past daarmee binnen het bestaande beleid. <i>Onrechtmatig, maar telt niet mee in het oordeel.</i>

Wij hebben geen fouten met betrekking tot naleving van De Wet Normering topinkomens (WNT) geconstateerd

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en vervangt tegelijkertijd de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens). Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt. De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2018 niet meer bedragen dan € 189.000 per jaar.

Daarnaast dienen gemeenten het salaris openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief – wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan – ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2018 hebben wij geen overschrijding van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd.

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving

Het college van burgemeester en wethouders is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving.

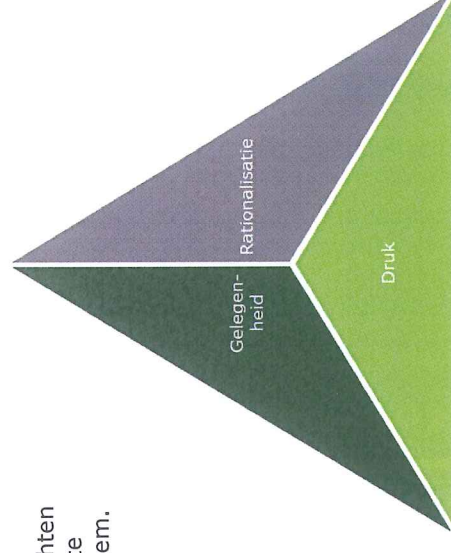
Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptie-wetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook gemeenten in toenemende mate te maken krijgen met anticorruptie regels.

Als onderdeel van onze controle hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat de directie daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de rekeningencommissie. Tijdens deze gesprekken heeft het college aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Hierbij heeft het college ook voorbeelden gegeven van de manier waarop zij deze beheerst.

In onze voorgaande rapportages hebben wij u geattendeerd op het belang van periodieke frauderisicoanalyses, bijvoorbeeld met gebruik van de 'fraudedriehoek', als vast onderdeel van de interne beheersingsomgeving. Uw gemeente heeft dit vormgegeven door opname in de halfjaarlijkse risicomanagement gesprekken. Wij hebben echter niet kunnen vaststellen dat een frauderisicoanalyse (inclusief het corruptierisico) beschikbaar is binnen de gemeente.

Wij adviseren om het fraudebeheersingsproces in te richten en te formaliseren en de uitkomsten hiervan zichtbaar te maken en te borgen in het planning en control systeem.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot naleving van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en de publicatieverplichtingen van de WNT.

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2018

Managementletter 2018, toegespitst op de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2018 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter 2018 aan het college en de gemeenteraad d.d. 22 november 2018.

In deze managementletter hebben wij u geïnformeerd dat niet alle processen op orde waren. Dit heeft ertoe geleid dat tijdens het proces om te komen tot een getrouwe jaarrekening veel correcties doorgevoerd diende te worden.

Memoriaalboekingen

Uw gemeente heeft maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing getroffen om de betrouwbaarheid van de financiële informatie te waarborgen. Memoriaalboekingen zijn (correctie)boekingen die niet via de reguliere boekingsgangen plaatsvinden. Deze boekingen zijn daarom in opzet meer risicovol.

Bij onze controle besteden wij specifiek en extra aandacht aan deze boekingen. Wij constateren dat uw gemeente veel (onnodige) boekingen maakt met memorialen als gevolg van het initieel niet juist verwerken van transacties.

Wij vragen het college de correcties te analyseren (oorzaakanalyse) en op basis hiervan verbeteringen door te voeren in de primaire registratie van transacties.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving verdient de nodige aandacht

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen gaan over de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen een steeds dominantere plaats in binnen uw organisatie voor een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking. Daarmee krijgt de IT ook een dominantere positie in onze controleaanpak en -uitvoering.

In onze voorgaande rapportages hebben wij u gerapporteerd dat betreffende het financiële systeem Decade de algemene IT-beheersmaatregelen niet adequaat zijn. Hierdoor is voor u als gemeente onzeker of deze systemen werken zoals bedoeld, of functiescheiding is gewaarborgd en of de rapportages uit deze systemen betrouwbaar zijn.

Vanaf juli 2017 heeft de gemeente diverse bedrijfsprocessen en onderliggende IT-systemen ondergebracht bij de gemeenschappelijke regeling de Connectie. Gezien de toenemende digitalisering en een continue betrouwbare informatieverwerking en –voorziening is het belangrijk dat met de nodige urgentie de belangrijkste verbeterpunten (o.a. rechtenbeheer) worden geïmplementeerd. Uw gemeente is voornemens dit samen met De Connectie te realiseren.

Overeenkomstig artikel 2:393, lid 4 van het Burgerlijk Wetboek zijn wij verplicht om onze bevindingen te rapporteren met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking. Onze controle heeft geen aangelegenheden geïdentificeerd die op dit gebied aan u gerapporteerd moeten worden, anders dan de waarnemingen zoals hierboven besproken.

Versterking beheersing sociaal domein noodzakelijk

Over het jaar 2018 bedraagt het tekort op het sociaal domein circa € 15 miljoen. Dit tekort is gedurende het jaar 2018 sterk opgelopen. Het proces rondom beheersing en informatievoorziening moet verder versterkt worden, zodat eventuele tekorten eerder signaleerd worden en er tijdig door het college kan worden bijgestuurd. Hiertoe hebben wij onderstaand onze belangrijkste observaties weergegeven:

- Het huidige 'open' stelsel geeft ruimte voor relatief groot aantal aanbieders (ca. 400), dit maakt zowel contractmanagement als de onderlinge informatievoorziening meer complex en moeilijker te onderhouden en te beheersen.
- Een lage drempel en toegankelijk maken van zorg kan een aanzuigende werking hebben op zorggebruik waardoor kosten toenemen.
- Het gevolgde proces en de totstandkoming van de informatievoorziening sociaal domein kenmerkt zich als reactief in plaats van proactief. Om de informatievoorziening te verbeteren is een taskforce ingesteld die aan de slag gaat om in de hele keten meer inzicht te krijgen in de ontwikkelingen van de zorgkosten.

- Doorontwikkeling effectiviteit van informatievoorziening is noodzakelijk zodat tijdige bijsturing mogelijk is op basis van juiste signalen.

- Facturen mogen wettelijk nog 5 jaar na worden gestuurd. In het raamcontract is vastgelegd dat na 6 weken door aanbieder moet worden gedeclareerd. Dit wordt niet consequent nagekomen door aanbieder. Wij adviseren het college om hier steviger op te monitoren en na te bellen als de aanbieder zich hier niet aan houdt.

- De gemeente kan actiever op contractafspraken sturen en hier consequenties aan verbinden (bijv. korting toepassen als facturen jaren later worden ingediend door aanbieder).

- Er is ruimte voor verbetering door verregaande samenwerking met systeeminstellingen (aanbieders waar je niet zonder kan) als ketenpartners (informatie delen/inzicht in bedrijfsvoering aanbieder/gebruik-maken en delen van data/proactief signaleren/gedeeld eigenaarschap etc.).

Overige aangelegenheden

In dit onderdeel geven wij een samenvatting van overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties.

Onze communicatie met management

Bevestigingen van het management

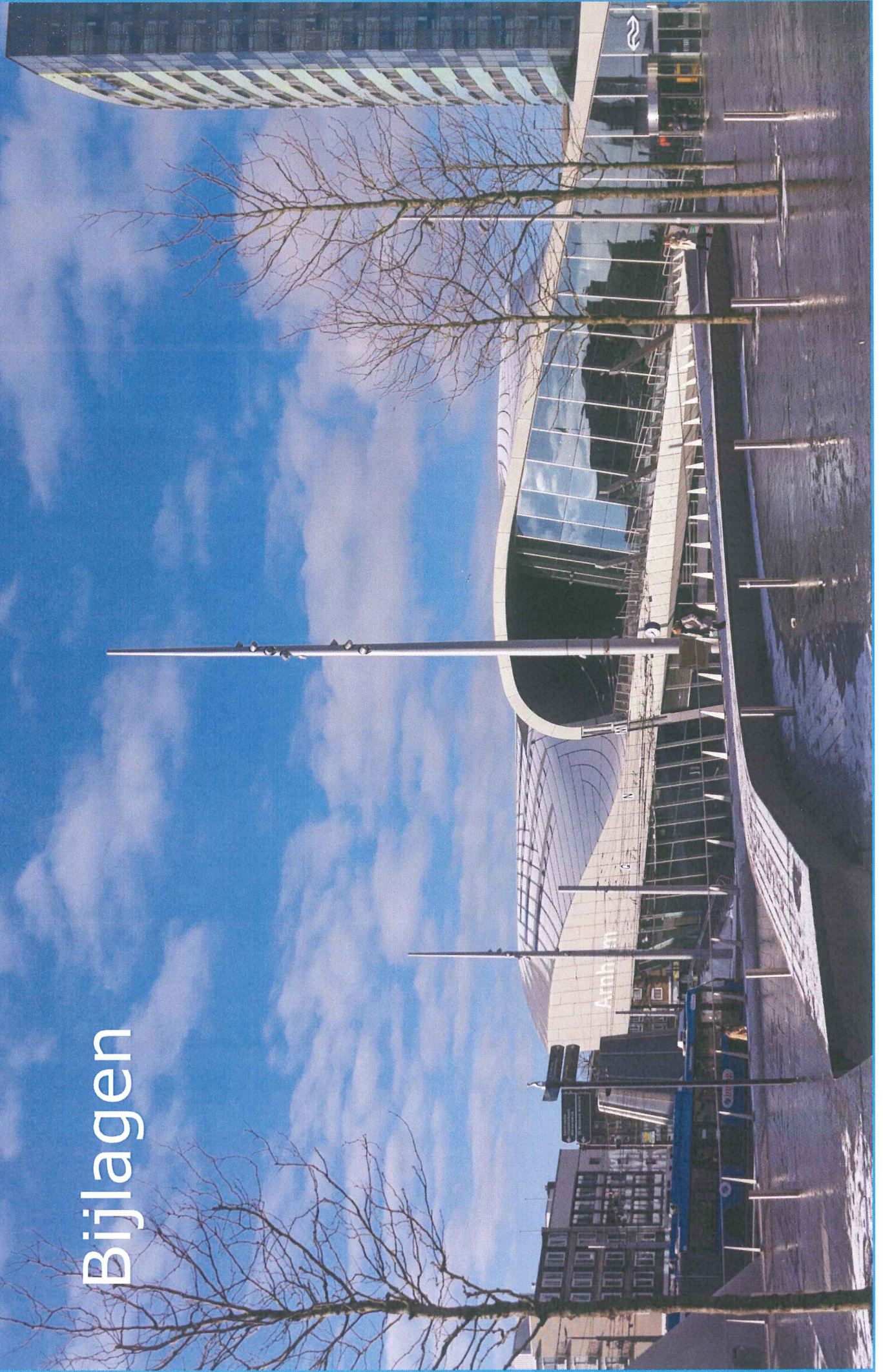
Wij hebben ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bijlagen

Bijlage A1a – Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen boven de rapportagerempeel van € 6.768.000.

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	N.v.t.	N.v.t.
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout	N.v.t.	N.v.t.
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout investeringskredieten	N.v.t	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)	N.v.t	
Overige rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	
Totaal rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en in het normenkader is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A1b – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle boven de rapportagerempel van € 6.768.000 en overige onzekerheden die wij relevant vinden om te vermelden.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid PGB-bestedingen 2018 (SVB)	€ 5.500.000	€ 5.522.000
Onzekerheid bestedingen ZIN 2018	€ 13.100.000	€ 11.300.000
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	€ 18.600.000	€ 16.800.000
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	N.v.t.	
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	€ 18.600.000	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en in het normenkader is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dat houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 – In de controle opgenomen aanpassingen

De onderstaande tabel bevat de belangrijkste geïdentificeerde en gecorrigeerde afwijkingen.

Aard van de gecorrigeerde controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Feitelijke controleverschillen		
Opboeking verplichting Connectie	0,5 miljoen	0,5 miljoen
Te hoog opgenomen voorziening bijstandsdebiteuren	1,6 miljoen	1,6 miljoen
Onvolledig opgenomen verplichtingen	2,6 miljoen	2,6 miljoen
Onvolledige kosten sociaal domein	1,8 miljoen	1,8 miljoen
Voorziening dubieuze debiteuren te laag opgenomen	0,8 miljoen	0,8 miljoen
Vangnetregeling onvolledig opgenomen	1,6 miljoen	1,6 miljoen
Diverse reclassificaties	Meerdere miljoenen	Meerdere miljoenen

Bijlage B – Bevindingen controle SiSa-bijlage 2018

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Onderstaand treft u deze tabel aan.

		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
C25	Beleidsregeling subsidies Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
D10	Volwasseneducatie	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 WWB_gemeentedeel 2018	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2018	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Bijlage C – Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Arnhem

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de “Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)” en vormen een belangrijk onderdeel van het ‘normenkader’ waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Arnhem in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om onze onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Het stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.

- Procedures voor de organisatie van periodieke training inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
  - Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
  - De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
  - Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en indien er bedreigingen zijn signaleerd welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreiging voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenaemde onafhankelijkheidsvaluatie) wordt in het dossier opgenomen. Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een raad van commissarissen of audit committee overwegen wij ook één van deze beide instanties te raadplegen.
  - Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwelijkheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om de bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om komend boekjaar teamleden bij de gemeente Arnhem te rouleren.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Arnhem

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken welke aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Bijlage D - Algemene Verordening Gegevensbescherming

Per 24 mei 2016 is de AVG in werking getreden. De AVG is van toepassing op elke organisatie in de Europese Unie (EU) die persoonsgegevens verwerkt. Daarnaast geldt de wetgeving ook voor organisaties die diensten en/of goederen aanbieden aan individuen in de EU, al dan niet om iets. Mocht een organisatie het gedrag van individuen monitoren, voor zover dit gedrag plaatsvindt op het grondgebied van de EU, dan zal de organisatie ook moeten voldoen aan de AVG. De AVG heeft dus een reikwijdte die verder gaat dan slechts de grenzen van de EU. Tot 25 mei 2018 hebben organisaties de tijd gehad om hun processen op de AVG aan te passen. Daarna kan iedere natuurlijke persoon binnen de EU organisaties aanspreken op het niet-nakomen ervan. De wetgeving wil het transparant, het zorgvuldig en het bewust gebruik van persoonsgegevens bevorderen en de huidige wetgeving vernieuwen.

Rechten van individuen

De AVG maakt het voor individuen mogelijk om kosteloos inzicht te krijgen in de persoonsgegevens die een organisatie van dat individu verwerkt. In bepaalde gevallen is het dan mogelijk voor een individu om gegevens te wijzigen, te laten verwijderen, een verzoek in te dienen om verdere verwerking te blokkeren en zelfs om te vragen of de gegevens overgedragen kunnen worden naar een andere partij.

Wat is er gelijk gebleven

Hoewel de AVG veranderingen met zich meebrengt, zijn veel van de reeds bestaande principes gelijk gebleven. Zo mogen gegevens alleen voor een specifiek doeleinde worden verwerkt, moet er een wettelijke basis bestaan voor het gebruik van die gegevens, en mogen zij niet verder verwerkt worden indien dit niet verenigbaar is met het oorspronkelijke doel. Ook is onder de AVG de plicht om datalekken te melden binnen 72 uur blijven bestaan.

Verwerkingsverantwoordelijkheid

Wellicht een van de grootste veranderingen is het beginsel van de verwerkingsverantwoordelijkheid. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen uit de AVG en moeten kunnen aantonen dat zij hier actief mee bezig zijn. Dit betekent dat de AVG een hoge mate van volwassenheid en documentatie verlangt. Zonder het actief documenteren van genomen maatregelen en de afwegingen die gemaakt zijn om tot die maatregelen te komen, wordt het lastig voor organisaties om aan te tonen dat zij actief bezig zijn geweest met deze wetgeving.

Additionele plichten - Gegevensbescherming door ontwerp en standaardinstellingen

Naast meer rechten voor individuen introduceert de AVG ook aanvullende plichten ten opzichte van de Wet bescherming persoonsgegevens. Zo zullen organisaties een register moeten opstellen waarin zij hun verwerkingsactiviteiten opnemen, met daarbij aanvullende informatie, zoals bewaartermijnen en genomen beveiligingsmaatregelen.

Daarnaast zullen alle processen ontworpen moeten worden met de bescherming van persoonsgegevens als centraal uitgangspunt, het zogenaemde 'gegevensbescherming door ontwerp' ('privacy by design'). Daarbij zullen deze processen ook nog eens standaard de voor de individu minst indringende instellingen moeten hebben, het zogenaemde 'gegevensbescherming door standaardinstellingen' ('privacy by default').

Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben tot doel het vertrouwen van de individu in de digitale wereld te vergroten.

Risico assessment - Gegevensbescherming effectbeoordeling

Voor iedere nieuwe gegevensverwerking dient de verantwoordelijke gegevensverwerker een impactanalyse uit te voeren indien de verwerking een hoog risico oplevert voor de bescherming van persoonsgegevens van de betrokkene. Deze impactanalyse zal uitgevoerd moeten worden met het individu als uitgangspunt, en moet in ieder geval plaatsvinden indien een organisatie systematisch individuen monitort of op grootschalig niveau gevoelige gegevens verwerkt. Hierbij zal het criterium 'grootschalig' worden ingevuld aan de hand van zowel de hoeveelheid gegevens als de hoeveelheid betrokkenen.

Toezichthoudende autoriteit

Ieder EU-land zal ten minste één toezichthoudende autoriteit aanwijzen die bevoegd is om handhavend op te treden in het geval dat de AVG niet wordt nageleefd. In Nederland is dat de Autoriteit Persoonsgegevens (voorheen: het College Bescherming Persoonsgegevens). Deze autoriteiten hebben daarnaast ook als taak om praktische informatie te verstrekken over de AVG en om leading practices te identificeren en te verspreiden.

Mocht dit nodig zijn, dan hebben de hertoe geautoriseerde toezichthouders echter ook de bevoegdheid om organisaties boetes op te leggen wanneer blijkt dat zij zich niet aan de AVG gehouden hebben. Deze boetes kunnen oplopen tot maximaal € 20 miljoen of 4% van de wereldwijde omzet van het voorgaande jaar.

E-privacyverordening

Naastr de AVG zal er ook een E-privacyverordening komen (die de huidige E-privacyrichtlijn gaat vervangen). Die wetgeving gaat specifiek in op de bescherming van persoonsgegevens bij elektronische communicatie. Deze richtlijn verplicht lidstaten om in het geval van elektronische communicatie, in aanvulling op de AVG, maatregelen te definiëren rondom elektronische communicatiegegevens die als persoonsgegevens kunnen worden aangeduid. Een definitieve versie hiervan is nog niet gepubliceerd en verwacht wordt dat deze wetgeving pas gaat gelden in 2019.

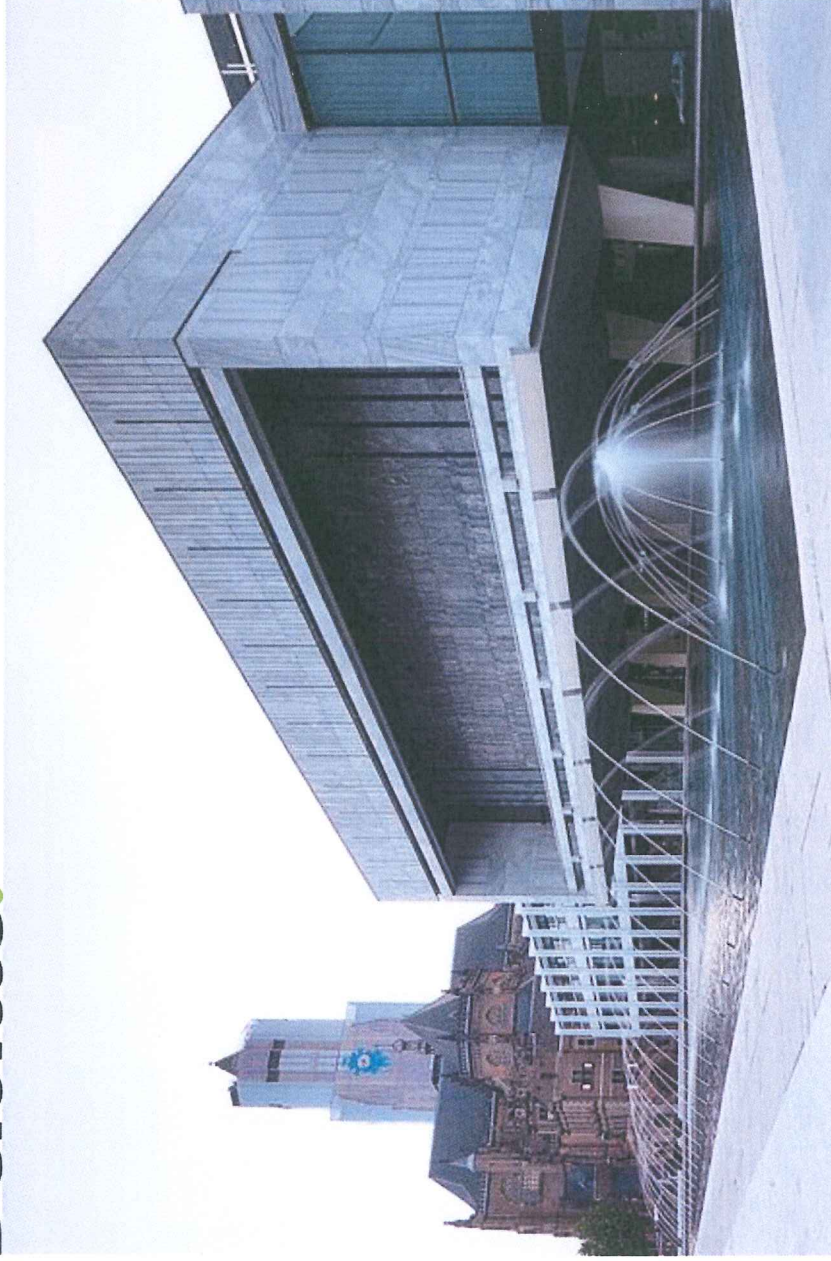
Beveiliging van persoonsgegevens

Naastr het zorgvuldig verzamelen van persoonsgegevens moet een organisatie persoonsgegevens ook op een juiste en passende manier organisatorisch en technisch beveiligen. Dit houdt onder andere in dat de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van gegevens geborgd worden. Dat die gegevens niet alleen technisch beveiligd moeten worden maar ook organisatorisch, benadrukt dat het beschermen van gegevens ook offline moet gebeuren.

Functionaris voor de gegevensbescherming

De AVG dwingt af dat sommige organisaties een functionaris ten behoeve van gegevensbescherming dienen aan te stellen. Deze functie dient zich namens de organisatie onder andere bezig te houden met het toepassen en naleven van de AVG en het interne dataprivacybeleid. De verplichting om een functionaris voor de gegevensbescherming aan te stellen, geldt in ieder geval voor overheidsinstellingen.

Deloitte.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited ("DTTL"), its global network of member firms, and their related entities. DTTL (also referred to as "Deloitte Global") and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL does not provide services to clients. Please see www.deloitte.nl/about to learn more.

Deloitte is a leading global provider of audit and assurance, consulting, financial advisory, risk advisory, tax and related services. Our network of member firms in more than 150 countries and territories serves four out of five Fortune Global 500 companies. Learn how Deloitte's approximately 264,000 people make an impact that matters at www.deloitte.nl.

This communication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms or their related entities (collectively, the "Deloitte network") is, by means of this communication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this communication.

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 19007
 Onderwerp : Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2018
 I / S : Incidenteel
 Raad d.d. :
 Zaaknr. :
 bedragen x € 1.000,--

Programma's	2019					2020					2021					2022									
	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	
				Toevoeg.	Onttrekk.					Toevoeg.	Onttrekk.					Toevoeg.	Onttrekk.					Toevoeg.	Onttrekk.		
Wijkprogramma's																									
Geb 1 CSA																									
Geb 2 Noordwest																									
Geb 3 Noordoost																									
Geb 4 Presikhaaf																									
Geb 5 Malburgen																									
Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld																									
Geb 7 De Laar/Elden																									
Geb 8 RKV																									
Stedelijke programma's																									
R0 Alg. bestuur en publ. dienstverl.																									
R1 Veiligheid																									
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat																									
R3 Economie																									
R4 Educatie																									
R5 Cultuur, recreatie en sport																									
R6 Particip. en maatschap. Ondersteun.																									
R7 Gezondheid en milieu																									
R8 Wonen en ruimte	4.232	3.904	-328	-327	1	-1.971	-3.054	-1.083	-1.083		905	1.617	711	711		3.215	3.122	-93	-93						
R9 Financiën en bedrijfsvoering																									
Totaal	4.232	3.904	-328	-327	1	-1.971	-3.054	-1.083	-1.083		905	1.617	711	711		3.215	3.122	-93	-93						

Wat zijn de inkomsten?

Wat zijn de uitgaven?

Stedelijke programma's:

Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	€ 12 mln.
Veiligheid	€ 14 mln.
Verkeer, vervoer en waterstaat	€ 29 mln.
Economie	€ 7 mln.
Educatie	€ 36 mln.
Cultuur, recreatie en sport	€ 54 mln.
Participatie en maatschappelijke ondersteuning	€ 235 mln.
Gezondheid en milieu	€ 47 mln.
Wonen en ruimte	€ 55 mln.
Financiën en bedrijfsvoering	€ 140 mln.
Totaal	€ 629 mln.

Wijken:

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek	€ 33 mln.
Noordwest	€ 30 mln.
Noordoost	€ 24 mln.
Presikhaaf	€ 24 mln.
Malburgen	€ 36 mln.
Schuytgraaf/ Elderveld	€ 26 mln.
De Laar/ Elden	€ 17 mln.
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg	€ 27 mln.
Totaal	€ 217 mln.

Wat hebben we gedaan?

Bereikbaarheid - De verkeersdoorstroming blauwe golven is verbeterd. Er is verder gewerkt aan het netwerk van snelfietspaden. De Markt is op 16 december opengesteld voor parkeren tijdens Winter Arnhem.

Duurzaamheid - We zetten in op besparen en opwekken van energie en aardgasloos bouwen. Er is een klimaatfonds ingesteld. Op gemeentelijk vastgoed zijn in 2018 1135 zonnepanelen geïnstalleerd.

Cultuur - Nieuw Focusfilmtheater en Muis zijn gereed. De Korenbeurs krijgt een nieuwe invulling. Landelijke sportevenementen hebben in de stad plaatsgevonden.

Zorg, armoede en maatschappelijke ondersteuning - Veel geld gaat naar hulpmiddelen en woningaanpassingen voor mensen met een beperking, begeleiding en beschermd wonen als mensen dat nodig hebben en hulp in de huishouding. Ook zetten we in op het voorkomen van schulden en bestrijden van armoede. De inzet is zorg op maat, zo licht mogelijk en dichtbij.

Werk - We geven veel geld aan uitkeringen. We zetten in op dat zoveel mogelijk Arnhemmers volwaardig mee doen.

Aan de gemeenteraad

Datum : 23 april 2019
Zaaknummer : 353324
Contactpersoon : Natasja Bouwman
Telefoonnummer : 026 3774629

Onderwerp: Turap-1 2019

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de Turap-1 2019.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2019 is door de gemeentelijke organisatie een eerste tussenrapportage (Turap-1 2019) opgesteld: een gemeentebrede afwijkingenrapportage. In de Turap-1 2019 informeren wij u over de verwachte majeure afwijkingen over het jaar 2019 en het verwachte resultaat op het einde van het jaar.

Turap-1 2019

De door u vastgestelde jaarschijf 2019 is, met een onttrekking aan de reserves van per saldo € -10,2 miljoen, sluitend. Ten opzichte van de begrote lasten en baten wordt in 2019 een nadelig totaalsaldo van baten en lasten verwacht van € -6,6 miljoen. Na verrekening met de bestemmingsreserves, ontstaat een nadeel voor de algemene reserve van € -7,0 miljoen.

Binnen deze afwijking zijn veel voordelige en nadelige posten in 2019 nog maar beperkt beïnvloedbaar. Voor de structurele knelpunten worden ter oplossing voorstellen voor bijsturing gedaan in de Perspectiefnota (met uitwerking in de MJPB 2020-2023). Deze zullen ook een bijdrage kunnen leveren aan het verzachten van het nadelige effect voor de algemene reserve in 2019.

Voor de verdere achtergronden verwijzen we u naar de Turap-1 2019, die als bijlage is bij deze brief is gevoegd.

Consequenties

Deze Turap-1 2019 bieden wij u ter kennisname aan in het kader van onze actieve informatieplicht. Op basis van de verwachte majeure afwijkingen in de Turap-1 2019 verkrijgt u inzicht in de gebieden waar beleidsmatig en/of financieel indien noodzakelijk voorstellen gedaan kunnen worden om de knelpunten op te lossen in de rest van 2019 en/of komende jaren.

Datum : 23 april 2019
Zaaknummer : 353324
Pagina : 2

Communicatie

De Turap-1 2019 wordt openbaar gemaakt via de website van de gemeente Arnhem.

Hoogachtend

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris,

de burgemeester,

Bijlage(n)

– Turap-1 2019

Tussenrapportage 1-2019

Inhoudsopgave

1 - SAMENVATTING.....	3
Inleiding	3
Beleidsmatige ontwikkelingen.....	3
Financiële ontwikkelingen.....	3
2 - TOELICHTING OP DE BELEIDSMATIGE ONTWIKKELINGEN.....	5
2.1 Voortgang beoogde doelen en prestaties	5
3 - TOELICHTING OP DE FINANCIËLE ONTWIKKELINGEN.....	6
3.1 Toelichting op de voordelige afwijkingen via de exploitatie te verrekenen met de AR.....	6
3.2 Toelichting op de nadelige afwijkingen via de exploitatie te verrekenen met de AR.....	8
3.3 Ontwikkeling weerstandsvermogen	12

1 - Samenvatting

Inleiding

In deze tussentijdse rapportage (Turap 1-2019) is rekening gehouden met de ontwikkelingen die zich op basis van het eerste kwartaal aftekenen en leiden tot afwijkingen in de begroting. Daarbij is een splitsing aangebracht in afwijkingen met een incidenteel en een structureel karakter. De meest opvallende afwijking heeft betrekking op het sociaal domein. In de raadsbrief van 11 december 2018 is de raad geïnformeerd over de oplopende kosten in het sociaal domein en het voorgenomen besluit om hiervoor aanvullend € 12,1 miljoen te reserveren. Op basis van de meest recente ontwikkelingen (zie toelichting op R6 hogere uitgaven sociaal domein) is deze reservering niet voldoende. Gedurende het jaar kunnen cijfers mogelijk nog veranderen in relatie tot de ontwikkelingen in de zorg zelf en de rijksbijdragen. De omvang en het structurele karakter van de overschrijding zijn aanleiding om integraal afgewogen maatregelen te nemen. In de Perspectiefnota 2020-2023 zult u in de brede begroting voorstellen aantreffen in samenhang met andere ontwikkelingen die ons college de komende jaren op ons af ziet komen. Deze zullen deels ook van invloed zijn op de jaarschijf 2019 en hebben daarmee ook een gunstig effect op de verwachte financiële prognose. Daarbij komt dat afwijkingen die in deze rapportage als structureel worden gekwalificeerd, na genomen maatregelen mogelijk een meer incidenteel karakter kunnen krijgen.

De Perspectiefnota ontvangt u voor 1 juni en na besluitvorming worden de maatregelen in de tweede Turap verwerkt. Ons college beklemtoont dus de urgentie om bij de Perspectiefnota met een totaal en gewogen pakket van maatregelen te komen.

Beleidsmatige ontwikkelingen

Op dit moment zijn voor het eerste kwartaal 2019 geen majeure beleidsmatige afwijkingen te melden.

Financiële ontwikkelingen

In onderstaand overzicht is de prognose voor 2019 gegeven en is aangegeven tot welke afwijking dit leidt:

Omschrijving	Vastgestelde MJPB 2019-2022	MJPB incl begrotings- wijzigingen t/m 27-3-2018	Prognose 2019	Afwijking
				<i>Bedragen x € 1.000</i>
Baten	723.645	725.595	738.199	12.604
Lasten	727.593	735.814	755.040	-19.226
Totaal van verwachte saldo van baten en lasten	-3.948	-10.219	-16.841	-6.622
Toevoegingen aan reserves	32.279	36.159	36.759	600
Onttrekkingen aan reserves	36.227	46.378	46.628	250
Mutaties BR	3.948	10.219	9.869	-350
Resultaat (bestemming via de AR)	0	0	-6.972	-6.972

Na de begrotingswijzigingen op 27 maart 2019 sluit de vastgestelde jaarschijf 2019 van de MJPB 2019 - 2022 op nul met een onttrekking aan (bestemmings)reserves van per saldo € 10,2 miljoen.

Ten opzichte van de begrote baten en lasten wordt in deze turap voor 2019 een nadelig saldo van baten en lasten verwacht van € 16,8 miljoen, waarbij er ten opzichte van de begroting dus een nadelige

afwijking van € 6,622 ontstaat. Daarvan wordt € 600.000 extra toegevoegd en € 250.000 extra onttrokken aan de bestemmingsreserves. Per saldo betekent dit een nadelig resultaat dat ten laste van de algemene reserve komt van € 6,972 miljoen. De afwijking op de lasten en baten kan uitgesplitst worden in voor- en nadelen per onderdeel:

*€ 1.000	Afwijking lasten	Afwijking baten	Totaal
Voordelen	7.680	15.820	23.500
Nadelen	-26.906	-3.216	-30.122
Totaal	-19.226	12.604	-6.622

In de onderstaande tabellen worden de verwachte voor- en nadelen in detail weergegeven.

Programma	Omschrijving	Afwijking	Incidenteel	Structureel
R.06	Prognose BUIG actueel en realistisch	800	800	
R.09	Raming gemeentefonds obv september- en decembercirculaire 2018	1.622	1.622	
R.09/R.06	In meicirculaire te verwachten loon-prijs bijstelling sociaal domein	2.000		2.000
R.06	In te zetten vanuit AR voor dekking tekort 2019 sociaal domein (conform raadsbrief)	10.400	10.400	
R.04	Vrijval VSV lokaal	300	300	
R.04	Temporiserend investering onderwijshuisvesting	200	200	
R.08	Opbrengsten bouwleges	600	600	
R.06	Vrijval kapitaallasten Museum Arnhem (tgv BR cultureel vastgoed)	600	600	
div	Vrijval kapitaallasten, agv actualisatie jaarschijf 2018 exclusief ict en sport (MIP 2019)	787	787	
R.09	Vrijval kapitaallasten ICT, als gevolg van actualisatie jaarschijf 2018 (MIP 2019)	1.151	1.151	
R.05	Vrijval kapitaallasten sport, als gevolg van actualisatie jaarschijf 2018 (MIP 2019)	805	805	
R.09	Herrijking dotatie spelregel aflossen in 20 jaar (obv MIP in MJPB 2020-2023)	483	483	
R.09	Ruimte binnen rentebuffer	786		786
R.09	Dividend BNG	515		515
R.09	Niet geclaimde reservering volumeontwikkeling in de begroting	2.450		2.450
Voordeel		23.500	17.748	5.752

Programma	Omschrijving	Afwijking	Incidenteel	Structureel
R.06	Hogere uitgaven sociaal domein	-18.688		-18.688
R.06	Niet te realiseren onttrekking BR Noodfonds	-3.760	-3.760	
R.06	Armoede	-709		-709
R.04	School Bethaniënstraat: knelpunt ivm behoud bomen	-500	-500	
R.07	Omgevingswet	-600	-600	
R.08	Kosten bouwtaken ODRA	-600	-600	
wijk	Herstel gevel MFC Presikhaven (tgv BR Vastgoed)	-250	-250	
R.09	Naar Sociaal Domein: verhoging DU Beschermd Wonen	-1.712		-1.712
R.09	Naar beleidsveld: DU Transformatiefonds Jeugd	-955	-955	
R.09	Naar beleidsveld: DU Kinderen in een AZC (in meicirculaire ook vanaf 2020)	-127	-127	
R.09	Naar beleidsveld: middelen rijksvaccinatieprogramma	-286		-286
R.09	Naar beleidsveld: middelen toezicht en handhaving kinderopvang en gastouderopvang	-116		-116
R.09	Naar beleidsveld: middelen toezicht en handhaving kwaliteit peuterspeelzalen	-20		-20
R.09	Incidenteel knelpunt 2019 De Connectie	-1.111	-1.111	
R.05	Reeds gekorte subsidie aan sportbedrijf door uitstel oplevering Valkenhuizen	-250	-250	
R.09	Saldo structurele voor- en nadelen in de begroting op programma R9	-438		-438
Nadeel		-30.122	-8.152	-21.970
Afwijking in exploitatie (saldo voor- en nadelen)		-6.622	9.596	-16.218
Afwijking ten laste van AR (na verrekening met bestemmingsreserves)		-6.972	9.246	-16.218

Hieruit blijkt dat er voor € 23,5 miljoen aan voordelen wordt verwacht en voor € 30,1 miljoen aan nadelen. In vergelijking met de begroting ontstaat er een nadeel van € 6,6 miljoen. Omdat een deel daarvan met de bestemmingsreserves wordt verrekend, ontstaat er een nadeel van € 7,0 miljoen voor de

algemene reserve. Opvallend is dat de verwachte voordelen grotendeels incidenteel zijn en de verwachte nadelen overwegend structureel van aard zijn. Dit is aanleiding om in de Perspectiefnota structurele maatregelen voor bijsturing voor te stellen. Zoals in de inleiding aangegeven, zullen deze maatregelen ook deels neerslaan in 2019, waardoor het effect op de algemene reserve gedempt kan worden. De afwijkingen worden in paragraaf 3.1 en 3.2 van deze tussenrapportage nader inhoudelijk toegelicht.

2 - Toelichting op de beleidsmatige ontwikkelingen

2.1 Voortgang beoogde doelen en prestaties

In de MJPB 2019 - 2022 is ten behoeve van de inzichtelijkheid in en de meetbaarheid van het Arnhemse beleid de Arnhemse doelenboom opgenomen, waarin de samenhang tussen de Arnhemse hoofddoelen, de beleidsdoelen in de veranderopgaven en in de reguliere opgaven in beeld wordt gebracht.

In deze Turap 1-2019 wordt nog niet gerapporteerd over alle doelen, in dit vroege stadium van het jaar is dat nog niet opportuun. In Turap 2-2019 zal uitgebreid worden gerapporteerd over de realisatie van de beoogde doelen, waarbij ook aandacht zal worden geschonken aan doelen waarvan de realisatie juist wel voorspoedig verloopt.

Hierbij zal expliciet aandacht worden geschonken aan de effecten van de in de Perspectiefnota voorgestelde maatregelen op de voortgang van de realisatie van de verschillende doelen.

3 - Toelichting op de financiële ontwikkelingen

3.1 Toelichting op de voordelige afwijkingen via de exploitatie te verrekenen met de AR

R.06 Prognose BUIG € 800.000 voordeel

Met het nieuwe voorstel van actueel en realistisch begroten ontstaat voor het jaar 2019 een verwacht voordeel ten opzichte van de begroting van de BUIG van € 800.000.

R.09 Gemeentefonds € 1.622.000 voordeel

Op basis van de september- en decembercirculaires uit 2018 is een nieuwe prognose gemaakt van het gemeentefonds. Het verwachte positieve accres uit het Regeerakkoord leidt tot een positief effect in 2019 van € 2,6 miljoen. Daarbij wordt op basis van de najaarsnota 2018 van het Rijk rekening gehouden met een nadeel in het gemeentefonds vanwege een onderuitputting over 2018 van de rijksuitgaven die wordt doorvertaald naar het gemeentefonds. Voor Arnhem zou dit in 2019 neerkomen op een bedrag van € 1 miljoen nadelig (afrekening 2018 in 2019). Per saldo ontstaat er dus een verwacht voordeel op het gemeentefonds van € 1,6 miljoen.

R.09/R.06 Gemeentefonds loon-prijsbijstelling sociaal domein 2019 € 2.000.000 voordeel

In de meicirculaire 2019 wordt nog één keer loon- en prijsbijstelling toegekend over de (per 2019) vervallen IU Sociaal domein. Op basis van de toegekende loon- en prijsbijstelling 2018 (€ 200 mln.), zou 1% voor Arnhem uitkomen op € 2,0 miljoen vanaf 2019.

R.06 Dekking sociaal domein vanuit AR € 10.400.000 voordeel

In de raadsbrief d.d. 11 december 2018 "Ontwikkelingen in het zorgdomein" zijn incidentele maatregelen voorgesteld ter dekking van het tekort in 2019. Voorgesteld is om een bedrag van respectievelijk € 5,8 miljoen en € 4,6 miljoen vanuit de AR vrij te laten vallen om dit te doteren aan de BR Noodfonds.

R.04 Vrijval VSV lokaal € 300.000 voordeel

Er is sprake van een incidenteel voordeel op middelen VSV lokaal binnen het programma Educatie. Dit voordeel kan gebruikt worden voor het opvangen van nadelen binnen dit programma.

R.04 Temporisering onderwijshuisvesting € 200.000 voordeel

Het is mogelijk om binnen onderwijshuisvesting te temporiseren en hierdoor middelen uit de BR Onderwijshuisvesting te onttrekken.

R.08. Opbrengsten bouwleges (€ 600.000 voordeel) (zie ook onder nadelen)

In de begroting van omgevingsdienst regio Arnhem (ODRA) is voor Arnhem rekening gehouden met zo'n € 600.000 extra kosten voor bouwtaken, als gevolg van de hoogconjunctuur in de bouw. Deze meerkosten voor werkzaamheden van de ODRA zijn niet opgenomen in de Arnhemse begroting. Er staan wel verwachte extra inkomsten aan bouwleges tegenover. De verwachtingen van extra kosten en extra inkomsten worden vooralsnog bevestigd door de resultaten van de eerste maanden van 2019.

R.05 Vrijval kapitaallasten Museum Arnhem € 600.000 voordeel

In coalitieakkoord en MJPB wordt vanaf 2019 € 0,6 miljoen geraamd voor kapitaallasten knelpunt Museum Arnhem. Inmiddels (19 december 2018) heeft de Raad besloten het investeringskrediet hiervoor met € 7,5 miljoen te verhogen. Verwacht wordt dat de verbouwing van het Museum in 2021 zal worden afgerond. De kapitaallasten komen dan vanaf 2022 ten laste van de begroting. De in 2019 (en 2020 en 2021) geraamde bedragen kunnen vrijvallen in de BR Cultureel vastgoed (op basis van de huidige gedragslijn).

Div. Onderuitputting kapitaallasten € 2.743.000 voordeel

Zoals in jaarverslag 2018 is gemeld zal vanwege achterblijvende investeringen een onderuitputting optreden op de begrote kapitaallasten in 2019. Deze onderuitputting bedraagt € 2.743.000, verdeeld in € 1.151.000 ICT, € 805.000 sport en € 787.000 vanwege overige investeringen. Dit wordt verrekend met de algemene reserve, waarbij voorgesteld wordt dit als dekking voor een tweetal knelpunten op ICT en sport (zie toelichting nadelige afwijkingen) te gebruiken.

R.09 Afschrijven 20 jaar herijking obv actualisatie MIP € 483.000 voordeel

De huidige begrote dotatie aan de bestemmingsreserve is gebaseerd op het vorige MIP en deze is nu geactualiseerd op basis van het geactualiseerde MIP. Dit levert in 2019 een lagere dotatie op en dus een voordeel van € 483.000.

R.09 Ruimte binnen rentebuffer € 786.000 voordeel

In de begroting is een meerjarige stelpost opgenomen voor het kunnen opvangen van bovenmatige stijgingen van de rente (rentebuffer). In de begroting van treasury (rentelasten) wordt reeds rekening gehouden met een stijging van de rente in de loop van de komende jaren tot circa 3,5-4%. Dit lijkt op basis van de huidige inzichten meer dan voldoende om onvoorziene stijgingen in de rente op te kunnen vangen. Voor 2019 is deze buffer dan ook niet nodig.

R.09 Dividend BNG € 515.000 voordeel

De BNG heeft een persbericht uitgedaan over hun resultaat 2018. Het voorstel is om per aandeel van € 2,50 een dividend uit te keren van € 2,85. Voor Arnhem betekent dat een dividend van $496.470 \times € 2,85 = € 1.414.939,50$. Begroot is € 900.000. Een voordeel van € 514.939,50 (afgerond € 515.000).

R.09 Niet geclaimde reservering volumeontwikkeling € 2.450.000 voordeel

De indexatie van de volume-ontwikkeling is gebaseerd op de groei van het aantal inwoners. Het bedrag dat in deze turap vrijvalt, is het totaal beschikbare bedrag minus een aantal specifieke claims. De nog uit te werken verdeelsystematiek is nog niet (volledig) toegepast. Deze objectieve verdeelsystematiek wordt in de komende periode nog uitgewerkt ten behoeve van de MJPB 2020-2023. Voor het jaar 2019 is, gelet op de kostenstijgingen in het sociaal domein, nog terughoudend omgegaan met het toekennen van claims.

3.2 Toelichting op de nadelige afwijkingen via de exploitatie te verrekenen met de AR

R.06 Hogere uitgaven sociaal domein € 18.688.000 nadeel

De prognose van de afwijking sociaal domein (Wmo en Jeugd) wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- Het structureel effect vanuit 2018: In de raadsbrief 'ontwikkelingen in het zorgdomein' is gemeld dat er sprake is van een structureel nadeel in 2018 van - € 10,9 miljoen. Naar aanleiding van de productieverantwoordingen van de zorgaanbieders over 2018 is dit structurele nadeel verder opgelopen en bedraagt - € 13,1 mln. Om op het prijspeil 2019 te komen dient dit bedrag te worden geïndexeerd met 2,9% en daarmee wordt het bedrag 2019 - **€ 13,5 miljoen**.
- De prognose van de volumegroei 2019 wordt geprognoseerd op - **€ 3,6 miljoen**. Deze prognose is gebaseerd op de (geïndexeerde) lastengroei 2019 tov 2018. Zo wordt er bij beschermd wonen een daling voorzien van de lasten van 2,5%. De oorzaak hiervan is de ontwikkeling van beschermd wonen naar beschermd thuis. Waarbij meer inwoners ambulante begeleiding thuis ontvangen en minder inwoners in een beschermd wonen instelling verblijven. Bij de WMO producten wordt een stijging van de lasten geprognoseerd van; 15% bij 'begeleiding' en 17% bij 'activerend werk'. Voor wat betreft de jeugdzorg constateren we een afvlakking van het totaal aantal Arnhemmers dat een beroep doet op de jeugdzorg in het tweede half jaar. Dit is een positieve ontwikkeling ten opzichte van de stijging van de afgelopen jaren. Deze positieve trend wordt echter niet gezien bij de producten 'begeleiding' en 'behandeling'. Hier zien wij nog steeds een stijging van 15% die niet wordt gecompenseerd door de overige producten.
- De invoering van het abonnementstarief heeft brede gevolgen, deze wordt met name bij het product Hulp bij het Huishouden zichtbaar. Hulp bij het Huishouden laat in 2018 een relatief constante lijn zien. Deze is in lijn met de demografische ontwikkelingen. In 2019 wordt een extra stijging geconstateerd, die is toe te rekenen aan de invoering van het abonnementstarief. Op grond hiervan wordt een stijging voorzien van ca. 20%, met een (geïndexeerd) gevolg van - **€ 2,1 miljoen**.
- Bij het doelgroepenvervoer is een stijging van de vraag voorzien die al is meegenomen in de structurele effecten van de lasten 2018. Naast deze stijging van de vraag is er een aantal andere ontwikkelingen zoals de stijging van de niet compensabele BTW (van 6% naar 9%), de afbouw van de provinciale subsidie en het niet kunnen realiseren van de taakstelling Doelgroepenvervoer. Dit resulteert in een aanvullend nadeel doelgroepenvervoer - **€ 500.000**.
- Verschillende andere onderdelen tellen op tot een totaal nadeel van - **€ 700.000**. Dit bestaat uit Wonen Rollen en Vervoer (nadeel € 400.000), uitbreiding taken SWT (nadeel € 100.000) en overig (€ 200.000).
- In de septembercirculaire 2018 is een structurele verhoging van 2019 van de DU Beschermd wonen opgenomen van **€ 1,7 miljoen**. Deze extra middelen kunnen door het beleidsveld worden ingezet. Voorgenomen is dus het bedrag 2019 in te zetten ter dekking van het tekort 2019.

In de raadsbrief van 11 december 2018 heeft het college een voorgenomen besluit gecommuniceerd om een bedrag van € 12,1 mln aan het noodfonds te doteren ter dekking van het tekort voor 2019. Dit bestaat uit extra middelen decentralisatieuitkering Beschermd Wonen ter hoogte van € 1,7 miljoen en een onttrekking uit de Algemene Reserve ter hoogte van € 10,4 miljoen.

In onderstaand overzicht wordt een compleet beeld gegeven van het effect van de voor- en nadelen ten aanzien van het sociaal domein voor 2019:

<i>Opbouw prognose - € 20.400:</i>	
Doorwerking 2018 inclusief indexatie 2019	- € 13.500
Volumegroei	- € 3.600
Abonnementstarief	- € 2.100
Doelgroepenvervoer	- € 500
Overige nadelen	- € 700
Totaal	- € 20.400
Verhoging kader agv DU Beschermd wonen	€ 1.712
Verwacht nadeel sociaal domein	- € 18.688
Inzet vanuit AR (zie onder voordelen R6)	€ 10.400
Verwachte loon/prijsbijstelling IU sociaal domein (zie onder voordelen R6)	€ 2.000
Tekort beleidsveld	€ 6.288

Mogelijke aanvullende middelen Jeugdzorg en Abonnementstarief

Als compensatie voor de gestegen Jeugdzorg lasten heeft het Rijk aangekondigd dat er vanaf 2020 aanvullende middelen beschikbaar worden gesteld. De hoogte van dit bedrag is nog niet met zekerheid te bepalen. Daarnaast zijn er signalen dat het Rijk een aanvullende compensatie gaat verstrekken voor de groei als gevolg van de introductie van de invoering van het abonnementstarief.

R.06 Niet te realiseren onttrekking aan BR Noodfonds € 3.760.000 nadeel

De in de begroting in 2019 opgenomen onttrekking aan de BR Noodfonds is niet meer mogelijk, omdat deze uitgeput is. Dit leidt tot een incidenteel nadeel van € 3,760 miljoen.

R.06 Armoede € 709.000 nadeel

De regelingen op het gebied van Armoede zijn zoveel mogelijk opnieuw doorgerekend en afgezet tegen de begroting 2019. Er ontstaat een verwacht tekort van € 709.000. De stijging ten opzichte van het structurele tekort van € 500.000 (uit de Jaarrekening 2018) zit vooral in een hogere maandpremie van de Collectieve Aanvullende Ziektekostenverzekering voor Chronisch Zieken en Gehandicapten (CAZ-CZG) en hogere tekort op Bijzondere bijstand.

Op Beschermingsbewind wordt verwacht € 80.000 over te houden als de trend van 2018 doorgetrokken wordt. Dat betekent dat de begrote onttrekking aan de BR Taakmutaties van € 170.000 voor beschermingsbewind in 2019 niet nodig is. Dit bedrag blijft dan beschikbaar voor dekking van de taakstelling op Beschermingsbewind vanaf 2021.

R.04 School Bethaniënstraat knelpunt ivm behoud bomen € 500.000 nadeel

Ten aanzien het onderwijshuisvestingsproject Bethaniënstraat is verzocht om met een alternatief plan te komen waarbij zoveel mogelijk bomen behouden blijven. Dit alternatieve plan is gemaakt, met meerkosten ter grootte van € 500.000 incidenteel.

R.07 Omgevingswet € 600.000 nadeel

De invoering van de omgevingswet is gepland op 1 januari 2021. De afgelopen tijd is gebleken dat er aanvullende investeringen nodig zijn om de implementatie van de Omgevingswet voor te bereiden in lijn met wettelijke vereisten en het gekozen ambitieniveau. De gemeente bereidt zich hier de komende jaren op voor langs vijf lijnen, waarop middelen voor regie, proces, inzet van mensen uit de lijnorganisatie en techniek nodig zijn. Op basis van onze activiteiten in die vijf lijnen zijn de benodigde middelen voor 2019 en 2020 en de jaren daarna geraamd. De raming vraagt, naast inzet van de programma- en lijnorganisatie, aanvullende middelen van € 600.000 in 2019.

R.08. Kosten bouwtaken ODRA (€ 600.000 nadeel) (zie ook onder voordelen)

In de begroting van omgevingsdienst regio Arnhem (ODRA) is voor Arnhem rekening gehouden met zo'n € 600.000 extra kosten voor bouwtaken, als gevolg van de hoogconjunctuur in de bouw. Deze meerkosten voor werkzaamheden van de ODRA zijn niet opgenomen in de Arnhemse begroting. Er staan wel verwachte extra inkomsten aan bouwleges tegenover. De verwachtingen van extra kosten en extra inkomsten worden vooralsnog bevestigd door de resultaten van de eerste maanden van 2019.

Wijk Presikhaaf - Herstel gevel MFC Presikhaven € 250.000 nadeel (BR Vastgoed)

Als gevolg van bouwfouten in de muren zijn herstelwerkzaamheden noodzakelijk. Het herstel is gestart in 2018 en in dat jaar ook gemeld als afwijking in de Turap en jaarrekening. De aanpassingen lopen voor een deel door naar 2019. Dit jaar wordt nog een nadeel verwacht van € 250.000. Het gebouw is vijf jaar geleden opgeleverd en de kosten zijn niet meer verhaalbaar op de aannemer omdat deze failliet is gegaan. Het nadeel komt ten laste van de BR Vastgoed .

R.09 Overhevelen DU's en taakmutaties GF naar beleidsvelden € 3.216.000 nadeel

In de decembercirculaire is een aantal mutaties opgenomen ten aanzien van decentralisatieuitkeringen en taakmutaties. Van de volgende middelen wordt voorgesteld deze vanuit het gemeentefonds over te hevelen naar de betreffende beleidsvelden, omdat daar kosten tegenover staan. Het gaat hierbij om nieuwe taken, uitbreiding van taken of volumeontwikkelingen. Het betreft middelen voor transformatie Jeugdzorg, kinderen in een AZC, uitvoering rijksvaccinatieprogramma, toezicht/handhaving kinderopvang & peuterspeelzalen en volumeontwikkeling beschermd wonen.

R.09 De Connectie € 1.111.000 nadeel

Als gevolg van de problematiek bij De Connectie heeft een aantal geplande ' Arnhemse ICT-investeringen (2018) geen doorgang gevonden. Dat heeft als gevolg dat de kapitaallasten (afschrijving en rente) vrij kunnen vallen in de begroting 2019 (zie bij voordelen). Het voorstel is om deze kapitaallasten in te zetten voor de problematiek bij De Connectie. De vrijval 2019 is in ieder geval voldoende om het incidentele knelpunt in dit jaar ook op te lossen. De verwachting is dat dit ook nog een keer in 2020 kan (en dan pas wordt verwerkt in de begroting). Beschikbare ICT-budgetten worden hiermee ook ingezet voor ICT.

R.05 Valkenhuizen € 250.000 nadeel

De oplevering nieuwbouw zwembad Valkenhuizen was oorspronkelijk gepland eind 2018, vanaf 2019 zou het nieuwe zwembad in gebruik worden genomen. Vanaf 2019 zou het Sportbedrijf Arnhem binnen haar exploitatie van zwembad valkenhuizen € 250.000 kunnen besparen, o.a. door efficiënter werken en minder energieverbruik, waardoor dit bedrag is meegerekend in de projectbegroting. In de gemeentelijke begroting is vanaf 2019 gerekend met de nieuwe kapitaallasten voor het nieuwe zwembad en een bijdrage hiervoor vanuit het Sportbedrijf. Nu is de nieuwbouw vertraagd en wordt het nieuwe zwembad

pas eind 2020 opgeleverd. Dit betekent dat het Sportbedrijf in 2019 en 2020 geen besparing van € 250.000 kan realiseren, waardoor het ook niet gekort kan worden op de aan hen verstrekte subsidie. De eerdere verwerking van deze bijdrage, conform oorspronkelijk verbouwplan, zal dan ook aangepast moeten worden naar de huidige inzichten. Voorgesteld wordt om dit knelpunt in 2019 en 2020 ad € 250.000 te dekken uit de onder uitputting op de kapitaallasten voor de nieuwbouw van Valkenhuizen 2019 en 2020 (zie voordeel vrijval kapitaallasten).

R.09 Saldo voor- en nadelen programma R9 € 438.000 nadeel

Binnen programma R9 is een aantal enkele structurele plussen en minnen ontstaan die per saldo uitkomen op een incidenteel nadeel van € 438.000 (waarvan structureel vanaf 2020 circa € 231.000 resteert). Het gaat daarbij bijvoorbeeld om correcties van begrotingskaders naar aanleiding van verzelfstandigingen.

3.3 Ontwikkeling weerstandsvermogen

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing in het jaarverslag 2018 is reeds een doorkijk gemaakt van de ontwikkeling van het weerstandsvermogen en de weerstandsfactor in 2019. Hiervoor is het bij de jaarrekening geactualiseerde risicoprofiel afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit, inclusief de reeds voorgenomen mutaties aan de algemene reserve in 2019 (zoals de onttrekking van € 10,4 miljoen voor dekking tekort sociaal domein in 2019). Dit levert het volgende beeld op:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2018	Turap-1 2019
	90%	90%
	<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Benodigde weerstandscapaciteit	33.713	33.713
Beschikbare weerstandscapaciteit	48.612	31.748
Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	14.899	-1.965
Vershil (> factor 1,4)	1.414	-15.450
Weerstandsfactor	1,4	0,9

Hieruit blijkt dat bij een doorkijk naar 2019 op basis van de jaarrekening en de reeds bekende mutaties voor 2019 de weerstandsfactor onder de 1 zakt naar 0,9. Hierin zijn dus nog niet alle effecten van de ontwikkelingen in 2019 op de algemene reserve meegenomen zoals in deze Turap geschetst zijn. Zoals aangegeven worden in de Perspectiefnota voorstellen gedaan voor bijsturing, welke deels ook effect hebben op jaarschijf 2019. Bij de Perspectiefnota wordt ook bekeken welke ontwikkelingen een effect hebben op het risicoprofiel en wordt inzicht gegeven in de meerjarige verwachte ontwikkeling van de weerstandsfactor.

In het algemeen geldt dat als ontwikkelingen leiden tot een hoger risicoprofiel (benodigde weerstandscapaciteit) of tot een daling van de algemene reserve (beschikbare weerstandscapaciteit), de weerstandsfactor onder de 1,0 zou kunnen dalen. In dat geval wordt het noodzakelijk de Algemene Reserve aan te vullen en hiervoor middelen in de begroting op te nemen.

Inrichtingsplan

Jongerenperspectieffonds (JPF)

Arnhem

Datum	14 januari 2019
Versie	3
Opdrachtgever	Ellen Krabbenborg
Projectmanager	Maartje ter Steeg

Versiebeheer

Versie	Datum	Korte beschrijving wijziging
1	09-01-2019	
2	10-01-2019	Opmerkingen opdrachtgever verwerkt
3	14-01-2019	Opmerkingen Staf Armoede Schulddienstverlening verwerkt

Distributielijst

Versie	Datum	Naam	Functie
1	09-01-2019	Ellen Krabbenborg	Programmamanager en Opdrachtgever
2	10-01-2019	Wethouder Louwers en wethouder Paping	Behandeling in Staf Armoede Schulddienstverlening 14-01-19
3	14-01-2019	Gereed voor behandeling college van B&W	

Inhoudsopgave

1. Algemeen	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Totstandkoming van het fonds	3
1.3 Doelstelling	3
1.4 Doelgroep	4
2. Aanmelding fonds	5
2.1 Toeleiding	5
2.2 Aanmelding	5
2.3 Go/No Go voor het fonds	5
3. Schuldregeling	7
3.1 Inleiding	7
3.2 Herfinanciering	7
3.3 Sanering	7
3.4 Meerwaarde van het fonds	8
4. Begeleiding	9
4.1 Inleiding	9
4.2 Trajectbegeleiding	9
4.3 Financiële begeleiding	10
5. Organisatie	11
5.1 Uitvoerende partijen	11
5.2 Procesbeschrijving	11
5.3 Financiën	12
5.4 Monitoring	12

1. Algemeen

1.1 Aanleiding

Jongeren (van 18 t/m 27 jaar) met schulden worden belemmerd in hun ontwikkeling naar een perspectiefrijke toekomst. Het reguliere aanbod vanuit de schulddienstverlening laat vaak te weinig ruimte om aan het perspectief te werken.

Ter illustratie: Bij een jongere die studeert komt een reguliere schuldregeling niet tot stand, omdat een student niet kan voldoen aan de inspanningsverplichting die hieraan gekoppeld is.

Er moet sprake zijn van een inkomen en dat is er niet. Studiefinanciering wordt niet als inkomen gezien. Een uitkering wel, maar een uitkering biedt de jongere geen perspectief. In dit geval kan de jongere niet aan zijn schulden werken én tegelijk aan zijn of haar perspectief voor de toekomst..

De Arnhemse gemeenteraad heeft het initiatief genomen om hiervoor een fonds op te richten. Dit fonds moet ervoor zorgen dat jongeren met schulden (weer) perspectief krijgen op hun toekomst. Van belang is dat er aan een duurzame oplossing wordt gewerkt waarbij de jongere schuldenvrij wordt én aan zijn of haar perspectief kan werken.

1.2 Totstandkoming van het fonds

De gemeenteraad heeft in maart 2018 het college opdracht gegeven om in een pilot op basis van casuïstiek het fonds vorm te geven. De pilot is uitgevoerd in samenwerking met een aantal partners op het gebied van schulddienstverlening, zorg en welzijn. Het resultaat van de pilot is dit inrichtingsplan, waarin beschreven wordt wat het fonds kan bieden en hoe het fonds in de praktijk werkt. Het fonds noemen we het Jongerenperspectieffonds (JPF) Arnhem.

1.3 Doelstelling

De doelstellingen van het fonds zijn:

- De schulden van jongeren terugdringen
- Ervoor zorgen dat jongeren in staat zijn om (zelfstandig of met passende begeleiding) hun financiën te beheren
- Ervoor zorgen dat jongeren kunnen werken aan hun toekomstperspectief

Het fonds is een extra instrument in de keten van schulddienstverlening. Met het fonds als aanvullend instrument willen we ervoor zorgen dat er geen jongeren tussen wal en schip vallen en alle jongeren geholpen kunnen worden bij hun schulden.

1.4 Doelgroep

Het JPF richt zich op jongeren met schulden die niet terecht kunnen in een regulier schuldhulptraject. Het gaat om jongeren met problemen op meerdere leefgebieden die ondersteuning nodig hebben om uit de schulden te komen en aan hun problemen te werken. Jongeren komen niet in aanmerking voor een regulier traject als hun inkomen te laag is om tot een minnelijke regeling te komen. We zien dit vooral bij jongeren die studeren of graag willen gaan studeren. Het fonds maakt het mogelijk dat we voor deze jongeren toch een regeling kunnen treffen met schuldeisers.

Een ander verschil met een regulier schulddienstverleningstraject, is dat de reguliere schulddienstverlening zich vooral richt op de financiën. Binnen het JPF richten we ons ook op de ondersteuning op andere leefgebieden om ervoor te zorgen dat de jongere kan werken aan een duurzame oplossing én toekomstperspectief.

De doelgroep voor het fonds kan als volgt worden omschreven:

- Arnhemse inwoners van 18 tot en met 27 jaar
- Met een perspectiefwens voor de toekomst
- Waarbij een of meerdere (problematische) schulden dit toekomstperspectief ernstig verstoren

2. Aanmelding fonds

2.1 Toeleiding

Een jongere kan via verschillende wegen bij het fonds terechtkomen. Bijvoorbeeld via school of het jongeren netwerk van de Dullertsstichting. De jongere kan zich ook zelf melden bij het sociale wijkteam. De sociale wijkteams vormen de toegang tot het fonds.

2.2 Aanmelding

De wijkcoach gaat in gesprek met de jongere en brengt in enkele gesprekken de situatie van de jongere in beeld. De wijkcoach bekijkt of het fonds een geschikt instrument kan zijn voor de jongere. Selectiecriteria zijn:

- Leeftijd: minimaal 18 en maximaal 27 jaar (op het moment van aanmelding)
- Woonplaats: jongere woont of heeft een postadres in Arnhem
- Regulier schulddienstverleningstraject is niet mogelijk in verband met perspectiefwens
- Commitment: jongere wil meewerken aan coaching en budgetbeheer
- Schuldensituatie: de jongere heeft schulden die hij/zij niet op eigen kracht op kan lossen

Is dat het geval, dan is voor een aanmelding het volgende nodig:

- Omschrijving van de perspectiefwens
- Budgetplaatje (sluitend op inkomsten en uitgaven, voorzieningencheck gedaan)
- Actueel schuldenoverzicht (niet ouder dan 6 maanden, met overzicht schuldeisers)
- Inzicht in technische belemmeringen

In het budgetplaatje, dat de maandelijkse inkomsten en uitgaven van de jongere bevat, nemen we standaard een aflossing van 50 euro per maand op voor aflossing van de schulden. Dat is de minimale afloscapaciteit. De schuldregeling wordt beschreven in hoofdstuk 3.

Het is de verantwoordelijkheid van de wijkcoach om samen met de jongere de aanmelding compleet te maken.

2.3 Go/No Go voor het fonds

Om te bepalen of het fonds het juiste instrument is voor de jongere, wordt de aanmelding besproken in een casusgroep. Deze casusgroep bestaat uit een vaste vertegenwoordiger van het sociaal wijkteam, een vaste vertegenwoordiger vanuit PLANgroep en de jongerenbegeleider van het fonds. Daarbij wordt gekeken naar:

- Perspectiefwens van de jongere
- Motivatie en gedrag van de jongere
- Financiële situatie van de jongere

Ook wordt gekeken hoe het fonds het beste kan worden ingezet, via herfinanciering of sanering.
Daarover meer in hoofdstuk 3.

Als het fonds niet het juiste instrument blijkt te zijn, dan wordt gekeken welke alternatieve ondersteuning kan worden ingezet en vindt een warme overdracht plaats. De jongere wordt dus altijd verder geholpen. Mocht de casusgroep er onderling niet uitkomen of er onduidelijkheid ontstaan, dan kunnen zij een beroep doen op de bestuursadviseur of juridisch adviseur van de gemeente Arnhem.

3. Schuldregeling

3.1 Inleiding

Binnen het JPF willen we zo snel mogelijk starten met een schuldregeling. De druk van schulden brengt voor de jongeren veel stress met zich mee, die we graag zo snel mogelijk weg willen nemen. De ervaring leert dat de stress van de schulden het ook moeilijk maken om problemen op andere leefgebieden aan te pakken. Binnen het fonds zijn er twee scenario's mogelijk als het gaat om een schuldregeling: herfinanciering of sanering.

3.2 Herfinanciering

Is er sprake van een relatief lage schuld die een jongere zelf binnen drie jaar kan afbetalen, dan is er de keuze voor herfinanciering. In dat geval betaalt de Kredietbank Nederland (KBNL) in opdracht van de gemeente de schulden af aan de schuldeisers en verstrekt een renteloos herfinancieringskrediet aan de jongere. De jongere betaalt het krediet in maandelijkse termijnen in een periode van 3 jaar (of sneller indien mogelijk) af.

Het grote voordeel voor de jongere is dat de jongere nog maar te maken heeft met één schuldeiser en dat is de gemeente. Dit neemt veel stress van de jongere weg en dat biedt ruimte om te werken aan het perspectief, zoals het starten of het voortzetten van de studie.

3.3 Sanering

Kan de jongere de volledige schuld niet binnen 3 jaar afbetalen, dan wordt een sanering in gang gezet. PLANgroep voert dit in opdracht van de gemeente uit. De schuldeisers ontvangen een saneringsvoorstel. Aan alle schuldeisers wordt een vast percentage aangeboden. In de meeste gevallen is dit 10% van de schuldenlast. Als een schuldeiser aangeeft niet akkoord te gaan met het ingediende voorstel, dan legt de schuldregelaar contact met de schuldeiser. Dan wordt erop ingezet om alsnog tot overeenstemming te komen.

Als er akkoord is bereikt met de schuldeisers, dan betaalt de Kredietbank Nederland in opdracht van de gemeente het voorstel uit aan de schuldeisers. Vervolgens verstrekt de KBNL een renteloos saneringskrediet aan de jongere. De jongere betaalt dit krediet in maandelijkse termijnen in een periode van 3 jaar af (of sneller indien mogelijk).

Aanbod richting schuldeisers

Voor het aanbod richting schuldeisers bij een sanering, hanteren we de volgende percentages:

Percentage saneringsvoorstel

Leeftijdsgroep	Inkomen	Aanbod schuldeisers
Jongeren tot 21 jaar	Tot bijstandsniveau	5% van de schuld
Jongeren 21-27 jaar	Tot bijstandsniveau	10% van de schuld
Jongeren 18-27 jaar	Boven bijstandsniveau	15-20% van de schuld

Project-en Interimmanagement

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9200 • 6800 HA Arnhem
Telefoon 0900 - 1809 • Fax 026 - 3774830 • gemeente@arnhem.nl

Met dit aanbod worden alle schuldeisers gelijk behandeld. Dit stemt overeen met de NVVK-normen. Jongeren met studiefinanciering hebben feitelijk geen inkomen. Bij hen gaan we onverminderd uit van 5 of 10% van het schuldenpakket.

Is de afloscapaciteit van de jongere lager dan we volgens deze voorstellen aan de schuldeiser horen te bieden, dan vullen wij vanuit het fonds het ontbrekende deel aan. Dit om ervoor te zorgen dat we richting de schuldeisers een goed aanbod kunnen doen en tegelijkertijd de jongere verder kunnen helpen.

Uitzondering in percentage dat wordt aangeboden

Voor jongeren die beschikken over inkomsten tot bijstandsniveau (een uitkering of salaris) geldt: valt het aanbod aan schuldeisers op basis van bovenstaande percentages lager uit dan wat op grond van de geldende minimale aflosnorm (NVVK) regulier zou kunnen worden geboden, dan stellen we het voorstel bij tot het percentage dat overeenkomt met deze minimale aflosnorm. De percentages worden met treden van 5% aangepast. Daarmee respecteren wij de minimale normen van de NVVK en gaan er in fonds niet onder zitten. Deze situatie kan zich voordoen bij jongeren bij wie de hoogte van het schuldenpakket relatief laag, maar wel problematisch is.

Rekenvoorbeeld:

Alleenstaande vrouw 22 jaar, woont zelfstandig. Ontvangt maximale studiefinanciering. Schuldenlast €10.000. Het voorstel JPF 10% resulteert in een JPF voorstel van € 1.000,00, te verdelen over de eisers. Immers 10% van € 10.000. Iedere eiser krijgt 10% aangeboden.

In een regulier traject zou een voorstel volgen op basis van de minimale aflosnorm. Deze is 5% van de PW uitkering voor alleenstaanden en bedraagt €49,00 per maand. Dit zou omgerekend een netto saneringskrediet opleveren van € 1450,00. Dit betekent dat aan de schuldeisers 14,5% zou worden geboden als de jongere in een regulier traject zou zitten.

Conclusie: het JPF aanbod is lager dan volgens de minimale aflosnorm. Daarom bieden we binnen JPF voor deze jongere 15% i.p.v. 10% aan (15% is de dichtstbijzijnde trede). Alle eisers krijgen dus 15% aangeboden en de aanvulling van 5% wordt uit het JPF betaald.

3.4 Meerwaarde van het fonds

Het Jongerenperspectiefonds biedt op financieel gebied de volgende voordelen voor de jongeren:

- Jongeren met weinig tot geen inkomen kunnen toch een saneringskrediet afsluiten
- De gemeente Arnhem staat garant voor de verstrekte kredieten. In geval van oninbaarheid wordt het fonds aangesproken.
- Het fonds maakt het mogelijk om renteloze kredieten te verstrekken. Uitvoeringskosten met betrekking tot de kredieten worden gefinancierd door het fonds.

Project-en Interimmanagement

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9200 • 6800 HA Arnhem
Telefoon 0900 - 1809 • Fax 026 - 3774830 • gemeente@arnhem.nl

4. Begeleiding

4.1 Inleiding

De jongere ontvangt begeleiding bij het aflossen van de schulden en bij het werken aan een (financieel) duurzaam toekomstperspectief. Daarbij zijn er twee soorten begeleiding: financiële en trajectbegeleiding. Deze vormen van begeleiding worden in dit hoofdstuk beschreven.

4.2 Trajectbegeleiding

Elke jongere binnen het fonds ontvangt begeleiding van een trajectbegeleider. De wijkcoach zal de trajectbegeleider bij de jongere introduceren. Vaak is er sprake van problemen binnen verschillende leefgebieden. Dit kan bijvoorbeeld zijn op het gebied van huisvesting, scholing, zorg of het sociale netwerk. De trajectbegeleider brengt samen met de jongere de uitdagingen die er zijn in kaart. Samen bekijken ze hoe deze problemen aangepakt kunnen worden zodat er ruimte ontstaat om te werken aan het toekomstperspectief.

4.2.1 Perspectiefplan

Met de jongere wordt een perspectiefplan opgesteld. De jongerenbegeleider introduceert het plan bij de jongere en ondersteunt de jongere bij het schrijven van het perspectiefplan. In dit plan wordt het gewenste perspectief van de jongere uitgewerkt. Er wordt beschreven wat de situatie van de jongere is, waar de jongere graag naar toe wil en wat hier voor nodig is. Daarbij wordt gekeken wat de jongere zelf kan doen en welke rol het netwerk kan spelen. Is inzet nodig van specifieke hulpverleners of professionals, dan vindt hierover afstemming plaats met de wijkcoach. Ook worden praktische afspraken gemaakt en vastgelegd. In alle gevallen is er sprake van maatwerk. Een voorbeeld van een perspectiefplan is te vinden in bijlage 1.

4.2.2 Fases van trajectbegeleiding

Het proces van trajectbegeleiding kent de volgende fases:

1. Kennismakingsfase

De begeleider maakt in een eerste gesprek kennis met de jongere. In deze fase wordt gekeken wat de motivatie en het gedrag van de jongere is. De trajectbegeleider neemt deze eerste indruk mee naar de casusgroep waar bepaald wordt of inzet van het fonds het juiste instrument is voor de jongere. In deze fase wordt definitief bepaald of de jongere een traject binnen het fonds kan gaan volgen.

2. Opstellen perspectiefplan

Als er een GO is voor het fonds, stelt de jongere samen met de trajectbegeleider een perspectiefplan op. Dit plan vormt de basis voor de begeleiding. De schuldregelaar start parallel met het proces van schuldregeling.

3. Begeleidingsfase

In deze fase vindt de individuele begeleiding van de jongere plaats.

Project-en Interimmanagement

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9200 • 6800 HA Arnhem
Telefoon 0900 - 1809 • Fax 026 - 3774830 • gemeente@arnhem.nl

4. Afbouw

In deze fase vindt de afbouw van het traject plaats. Samen met de wijkcoach wordt gekeken wat er na afronding van het begeleidingstraject nog aan ondersteuning nodig is.

Het doel is om gedurende de begeleiding de problemen op de verschillende leefgebieden aan te pakken en te komen tot een duurzame oplossing waarin de situatie zo stabiel mogelijk is. De gemiddelde duur van een begeleidingstraject is naar verwachting 18 maanden. De intensiteit van de begeleiding is afhankelijk van de situatie. Ook de duur zal afhankelijk zijn van de situatie van de jongere.

4.2.3 Profiel van de jongerenbegeleider

De jongerenbegeleider onderhoudt nauw contact met de jongere en sluit aan bij de leefwereld van de jongere. Hij/zij heeft kennis van de fases van opgroeien. De begeleider zet in op het opbouwen van vertrouwen en het motiveren van de jongere om tot gedragsverandering te komen. Het doel is de jongere zelfredzaam te maken op meerdere leefgebieden. De trajectbegeleider gaat flexibel om met zijn beschikbaarheid en kan indien nodig ook buiten kantooruren met de jongere afspreken. De begeleiding is altijd op maat en gaat uit van de behoefte van de jongere.

4.3 Financiële begeleiding

Voor alle jongeren die een traject gaan volgen, wordt budgetbeheer opgestart in de vorm van BooM (Budgetondersteuning op Maat). Het doel hiervan is om rust te creëren in de financiële situatie van de jongere. Zo wordt voorkomen dat ze nieuwe schulden maken of betalingsverplichtingen aangaan die ze zich niet kunnen veroorloven. Er zijn verschillende vormen van budgetbeheer mogelijk.

Budgetbeheer moet er in ieder geval voor zorgen dat de vaste lasten (waaronder aflossing krediet) van de jongere maandelijks betaald worden.

Om tot een duurzame oplossing te komen, is het van belang ervoor te zorgen dat de jongere financieel zo zelfredzaam mogelijk wordt. Om dit doel te bereiken, zal het onderdeel coaching binnen BooM ingezet worden zodra de jongere hier klaar voor is. In deze coaching leert de jongere op een goede en verantwoorde manier om te gaan met financiën. Is een zwaardere vorm van budgetbeheer in het begin ingezet, dan kan er gedurende het traject ook geschakeld worden naar een lichtere vorm van budgetbeheer. Zo kan de jongere steeds meer zelf verantwoordelijkheid over de financiën gaan dragen.

5. Organisatie

5.1 Uitvoerende partijen

Bij de uitvoering van het fonds, zijn verschillende (externe) partijen betrokken. De gemeente Arnhem heeft de reguliere schulddienstverlening uitbesteed aan enkele organisaties, die ook een rol hebben in het fonds. We lichten de betrokkenheid van de diverse partijen hier kort toe:

Sociale wijkteams

De sociale wijkteams zijn verantwoordelijk voor de aanmelding van de jongere voor het fonds. De wijkcoach zorgt ervoor dat de basisinformatie op orde is om te kijken of het fonds een geschikt instrument is om in te zetten. Daarnaast blijft de wijkcoach in contact met de jongere gedurende het JPF-traject en onderhoudt contact met de trajectbegeleider en andere betrokken partijen in het fonds.

PLANgroep

PLANgroep voert in opdracht van de gemeente Arnhem de onderhandelingen met de schuldeisers en de daarop volgende schuldregelingen uit. PLANgroep voert ook BooM uit. Binnen het fonds nemen zij deel aan de casusgroep en voeren de voorbereiding voor het herfinancieringskrediet of saneringskrediet uit.

De Kredietbank Nederland (KBNL)

De KBNL verstrekt binnen het fonds in opdracht van de gemeente de kredieten aan de jongeren: de herfinancieringskredieten en de saneringskredieten.

Trajectbegeleiding

Op dit moment is de trajectbegeleiding ondergebracht bij een zelfstandige jeugd- en gezinswerker. Dit is de situatie in het eerste half jaar waarin nader onderzocht wordt welke begeleiding er exact nodig is en bij welke organisatie dit structureel kan worden belegd.

Gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem heeft een rol als opdrachtgever van de externe partijen. Daarnaast voert zij een belangrijke rol uit in het kader van de monitoring van de voortgang van het fonds en houdt zij zicht op de uitvoering. De gemeente is aanspreekpunt voor alle partners. De betrokken bestuursadviseur vervult deze rol.

5.2 Procesbeschrijving

Alle uitvoerende partijen hebben met elkaar een uitvoerige procesbeschrijving opgesteld. Hierin staat exact weergegeven welke stappen de jongere in het traject doorloopt, en welke organisatie bij welke stap aan zet is. Ook staat hierin weergegeven op welke momenten er in ieder geval afstemming plaatsvindt tussen de partijen.

5.3 Financiën

Uit het JPF worden drie soorten kosten gefinancierd: oninbaarheid, aanvulling saneringskredieten en uitvoeringskosten.

- *Oninbaarheid*

Indien jongeren hun krediet niet aflossen en na diverse invorderingsmomenten vanuit KBNL het krediet wordt beëindigd, wordt het restant van het krediet uit het JPF betaald. Als norm voor oninbaarheid hanteren we hier 4%, conform de cijfers van KBNL.

- *Aanvulling saneringskredieten*

Indien het aanbod naar de schuldeisers (10% van de schuld) hoger is dan de maximale afloscapaciteit van de jongere, betaalt de gemeente het verschil uit het JPF.

- *Uitvoeringskosten*

De activiteiten van de financiële partners voor het JPF (PLANGroep en KBNL) die specifiek voor de jongeren worden uitgevoerd, worden gedekt uit het JPF. Het betreft hier kosten (€ 824 per traject) voor afsluiten van dit krediet, een aantal afstemmingsoverleggen en een vergoeding als alternatief voor het niet in rekening brengen van rente voor een krediet.

Overige uitvoeringskosten

Activiteiten die ook bij een regulier schulddienstverleningstraject en BooM worden uitgevoerd, worden uit reguliere budgetten voor Schulddienstverlening en BooM gedekt en niet uit JPF.

Begeleidingskosten

De kosten voor de trajectbegeleider worden niet uit JPF betaald, maar uit reguliere budgetten voor ambulante begeleiding.

5.4 Monitoring

Met de uitvoerende partijen zijn in het proces afspraken gemaakt over monitoring. Periodiek brengen zij rapportages uit over hun activiteiten in het fonds. De gemeente Arnhem houdt zicht op de uitvoering in haar rol als opdrachtgever richting de partijen en 'eigenaar' van het fonds.

Bijlage 1   Perspectiefplan

PERSPECTIEFPLAN JPF ARNHEM

1. Situatieschets

- Hoe ziet mijn situatie er nu uit?
- Waar sta ik nu?
- Waar loop ik tegenaan?

2. Perspectiefwens

A. Wat wil ik bereiken?

B. Waarom wil ik dat bereiken?

C. Op welke termijn wil ik dat bereiken?

D. Wat en wie heb ik daarvoor nodig?

E. Welke kwaliteiten kan ik inzetten voor het werken aan mijn perspectief?

F. Welke dingen zouden er kunnen gebeuren waardoor het niet zou lukken om aan mijn perspectief te werken?

3. Afspraken

A. Welke afspraken maken we?

(Denk bijvoorbeeld aan: aanpak schulden, inzet begeleiding om aan perspectief te kunnen werken en heel concreet: wie doet wat en wie heeft welke verantwoordelijkheid?)

B. Wat betekenen deze afspraken voor mij?

(Denk bijvoorbeeld aan: ik zet me volledig in voor het volgen en afmaken van mijn studie, ik volg de regels die bij de aanpak van mijn schulden horen, ik hou regelmatig contact met mijn wijkcoach, ik informeer mijn wijkcoach bij wijzigingen in mijn situatie, ik realiseer me dat ik een verbintenis aanga voor een duur van X jaar)

4. Akkoord

Ik, <naam jongere>, ga akkoord met de inhoud van dit plan, verbind me aan de afspraken die we in dit plan gemaakt hebben en zal me er volledig voor inzetten.

Naam jongere:

Handtekening:

Naam jongerenbegeleider:

Handtekening

Naam wijkcoach:

Handtekening wijkcoach:

Fractie:	GL-1
Vraag:	Betekent het voordeel op BUIG dat we voor 2018 geen gebruik kunnen maken van het vangnet?
Pagina boek:	
Antwoord:	Arnhem had over 2018 een tekort van 8,1% op BUIG. Voor de vangnetregeling 2018 geldt een drempel van 5% tekort. Arnhem kan daarmee nog steeds een beroep doen op de vangnetregeling.

Fractie:	GL-2
Vraag:	Waarom is het doel 'integrale buurtaanpak waarbij bewoners actief participeren in het maatschappelijk leven' in Geitenkamp niet geheel behaald?
Pagina boek:	43
Antwoord:	Een integrale aanpak vloeit voort uit de filosofie van wijksturing dat een aanpak optimaal aansluit bij dat wat nodig is in de wijk. Ook in 2018 zijn stappen gezet om steeds beter afgestemd in te zetten in de wijk te organiseren voor en met bewoners. Een integrale buurtaanpak is niet van het ene op het andere moment gerealiseerd. TLO werkt vanuit de analyse van de noodzaak in de wijk en partners binnen de gemeente en partners die in opdracht of op basis van subsidie leveren inzet in de wijk. Samen werken we het versterken van de integraliteit in combinatie met een optimale betrokkenheid van bewoners. De komst van het gebiedsteam van W&I als actief partner in de wijk (werkplek) en de versterking van de relatie met het SWT en Rijnstad, maar ook de ontwikkelingen rondom de Vlindertuin in combinatie met leerwerkprojecten zijn hier goede voorbeelden van.

Fractie:	GL-3
Vraag:	Er zijn ook steeds meer signalen van overlast van de bovenwoningen, veel mensen ingeschreven op één adres, maar ook fysieke veiligheid, door achterstallig onderhoud vallen ramen uit het kozijn. Tot nu toe heeft zich nog geen ernstig incident voorgedaan, maar dat kan in de toekomst veranderen." In hoeverre is dit nu opgepakt?
Pagina boek:	50
Antwoord:	Het ging om 1 raam, deze is ondertussen vervangen. (De woningen zijn in bezit van diverse particuliere eigenaren, dus geen corporatie bezit). Aangezien het allemaal particulier eigendom is, kan de gemeente pas handelen na een melding van eigenaar/bewoner. Tot nu toe zijn meldingen bij ons en de Odra niet bekend.

Fractie:	GL-4
Vraag:	Wat wordt nog meer gedaan aan het tegengaan van hitteplekken in de wijk, zodat het doel meer gehaald wordt? Of zijn met de gedane inspanningen de inspanningen voor het voorkomen van hitteplekken klaar?
Pagina boek:	59
Antwoord:	Kronenburg is op de hittekaart van Arnhem aangegeven als locatie waar hittestress een probleem vormt. Op diverse plekken in de wijk Kronenburg (en aangrenzend in Vredenburg) vonden en vinden vergroeningsprojecten plaats. Hierbij wordt gewerkt aan maatregelen op korte en langere termijn. Een aantal voorbeelden: In Kronenburg loopt op dit moment een project 'vergroening Croydonplein'. Samen met bewoners, collega's en met behulp van subsidie zullen daar in de loop van dit jaar de eerste resultaten van te zien zijn. In Kronenburg/Vredenburg is het project 'Passerelle' (loopbrug van Vredenburg naar Kronenburg) afgerond. Afgezien van vele andere

	<p>aspecten van de brug die zijn aangepakt is de brug ook vergroend. Met Volkshuisvesting zijn we in gesprek over de Schepen te Boeckopflat, daar kan mogelijk verticaal groen worden toegepast.</p> <p>Daarnaast wordt binnenkort een wijkbreed onderzoek afgerond naar verdere mogelijkheden tot vergroening en verkoeling. Hierin worden mogelijkheden benoemd voor de middellange termijn. Op langere termijn (>2 jr) wordt meer structureel naar de wijk gekeken. Hierbij worden o.a. aanpassingen van het winkelcentrum betrokken, optimalisatie van het busstation, verduurzaming van het woningbestand en het profiel van de Burgemeester Matsersingel.</p> <p>Verder heeft de provincie Kronenburg aangewezen als pilotwijk voor hun integrale wijkaanpak. Zij willen samen met de gemeente en andere partijen kijken naar de meerwaarde die zij kunnen bieden in de integrale wijkaanpak.</p>
--	--

Fractie:	GL-5
Vraag:	Bodem Door de actuele loodproblematiek is in 2018 onderzoek verricht in de diffuus belaste wijken. Hierdoor is er een tijdelijke toename van circa 15 locaties. Deze zullen in 2019 worden gesaneerd en/of beheerst." Is bekend welke locaties worden opgepakt en wanneer?
Pagina boek:	109
Antwoord:	<p>De onderzoeken hebben grotendeels plaatsgevonden in 2018 en deels aanvullend in 2019; 1e kwartaal is vooral besteed aan analyse van de gegevens en het vaststellen van onze beleidskeuzes en juridische mogelijkheden. Verwachting is dat we na de zomer met de eerste locaties in gesprek gaan over de aanpak. De locaties zijn met name gelegen in het Spijkerkwartier en St. Marten. Aanpak kan variëren van daadwerkelijk ontgraven van een gedeelte van de tuin, maar ook uit het in stand houden van aanwezige verhardingen. Moment van aanpak (saneren) zal ook in overleg met de bewoners worden bepaald.</p> <p>In de 2e helft van 2019 zullen we ook een pilot starten waarbij bewoners in de diffuus belaste wijken op vrijwillige basis en tegen een kleine vergoeding een indicatieve meting kunnen laten doen in hun tuin; dit kan leiden tot een nieuw aantal potentiële spoedlocaties. Deze zullen dan verder in 2019 worden aangepakt met onderzoek en zo nodig sanerende maatregelen.</p>

Fractie:	D66- 1 en 2
Vraag:	<p>In- en uitstroom bijstand</p> <p>Op 19-2-2019 antwoordde het college op technische vragen dat het de door ons genoemde aspecten mee zal nemen in de monitoring bij de jaarrekening. Van een aantal zaken waren nog geen gegevens voorhanden op 19-2. Een volledige monitoring op de genoemde aspecten mogen wij vanaf de jaarrekening 2019 verwachten. De terugkoppeling in de huidige jaarrekening (p. 99) is zeer summier.</p> <p>-1- Zijn er inmiddels aanvullende gegevens over 2018 bekend, waardoor u de in de brief van 19-2 gegeven informatie kunt aanvullen?</p> <p>-2- Zo ja, kunnen we die ontvangen?</p>
Pagina boek:	99
Antwoord:	<p>Er zijn geen aanvullende gegevens bekend. Zoals aangegeven in de beantwoording van de technische vragen kunnen niet alle vragen met terugwerkende kracht in het gewenste detailniveau worden beantwoord. Voor een deel komt dit doordat de gegevens niet op de door u gewenste detailniveau zijn verzameld. In 2019 wordt de monitoring op de ambitie</p>

	verder vorm gegeven. Bij de jaarrekening 2019 zal deze monitoring worden gedeeld met uw raad.
--	---

Fractie:	D66-3
Vraag:	<p>Van Wijken Weten</p> <p>In de wijkprogramma's is te zien dat de Teams Leefomgeving hun inzet op specifieke thema's vaak projectmatig organiseren in specifieke projecten per wijk.</p> <p>-3- Op welke wijze worden deze projecten en de bijbehorende resultaten gestructureerd bijgehouden en gedeeld tussen de verschillende teams?</p>
Pagina boek:	
Antwoord:	De teams Leefomgeving hebben aanspreekpunten per thema. Als er projecten zijn die voor de hele stad interessant zijn of om te volgen als pilot, worden deze bij een themagroep belegd waarin ook adviseurs zitten van de kernorganisatie. Zij zorgen dat ervaringen, resultaten en informatie gedeeld worden.

Fractie:	D66 - 4 en 5
Vraag:	<p>Cluster W&I in de wijken</p> <p>-4- Wat is de stand van zaken m.b.t. de aangekondigde verschuiving binnen cluster W&I naar wijkgericht werken nabij de inwoners?</p> <p>Hiervan wordt op enkele punten melding gemaakt (p. 23, 44, 56, maar de transitie lijkt minder verstrekkend te zijn dan al in de vorige collegeperiode aan de raad was aangekondigd.</p> <p>-5- Tot welke resultaten heeft de start van deze nieuwe werkwijze tot nu toe geleid?</p>
Pagina boek:	
Antwoord:	Het cluster W&I is volop in ontwikkeling. Recent is het organisatie- en implementatieplan opgesteld en voorgelegd aan de directie en de ondernemingsraad. Op korte termijn ontvangt u het plan Doorbraak naar Werk waarin u verder wordt geïnformeerd hierover. Gekoerst wordt op een effectuering van de organisatieverandering per 1-1-2020. Wij verwachten de nieuwe werkwijze bij gaat dragen aan de realisatie van onze ambitie.

Fractie:	D66 - 6 en 7
Vraag:	<p>Passende inzet van zorg en ondersteuning</p> <p>Het jaarverslag meldt een knelpunt bij het optimaal bieden van passende zorg na beoordeling door de sociale wijkteams (p. 24), waardoor meer samenwerking nodig is.</p> <p>-6- Hoe groot is dit probleem?</p> <p>-7- In welk deel van de gevallen zijn sociale wijkteams dan wel anderen die de indicatie stellen op dit moment onvoldoende in staat specialistische jeugdhulp, zoals bijvoorbeeld jeugd-GGZ optimaal te indiceren?</p>
Pagina boek:	24
Antwoord:	Op dit moment is niet te kwantificeren hoe groot dit knelpunt is, zoals benoemd in vraag 6 en 7. We zien wel dat een deel van de andere verwijzers (dus degenen naast het sociaal wijkteam, zoals huisartsen) in de jeugdzorg geheel autonoom deze zorg toewijst. Ervaringen in andere regio's tonen aan dat een intensievere samenwerking tussen sociale wijkteams en andere verwijzers kan leiden tot inzet van beter passende zorg. In Arnhem zijn hierin nog verbeteringen mogelijk. In de Perspectiefnota zullen we hiertoe maatregelen voorstellen.

Fractie:	D66 -8
-----------------	---------------

Vraag:	Op pagina 24 van de jaarstukken wordt gemeld dat met de corporaties de inventarisatie wordt afgerond rondom het tekort aan levensloopbestendige of zorggeschikte woningen. Dit probleem is echter veel groter dan alleen de corporatiesector, getuige ook het nieuws van afgelopen week. -8- Welke stappen heeft de gemeente in 2018 gezet om ook buiten de corporatiesector de beschikbaarheid van voldoende levensloopbestendige woningen te stimuleren?
Pagina boek:	24
Antwoord:	<p>Medio 2018 is een werkgroep van verschillende partijen gestart om samen te bepalen wat onder een levensloopbestendige woning wordt verstaan, voor zowel nieuwbouw als bestaande bouw. Uitgangspunt voor nieuwbouw is zoveel mogelijk levensloopbestendig bouwen. Op dit moment wordt onderzoek gedaan naar de gewenste omvang van levensloopbestendige woningen. Op basis hiervan maken gemeente en corporaties afspraken over het aantal woningen binnen de bestaande voorraad, dat levensloopbestendig kan worden gemaakt. Het gaat daarbij om nader te bepalen basisvoorzieningen. De werkgroep zal in de eerste helft van 2019 een voorstel doen voor deze afspraken.</p> <p>Bij nieuwbouwontwikkelingen (zowel voor huur als koop) en herbesteding wordt levensloopbestendigheid altijd als aandachtspunt meegegeven; het is als thema opgenomen in de toelichting op bestemmingsplannen.</p> <p>Het levensloopbestendig maken van bestaande koopwoningen is de verantwoordelijkheid van de woningeigenaren zelf. Woningeigenaren kunnen - net als huurders - een beroep doen op de Wmo voor woningaanpassingen zoals een traplift of aangepast toilet, indien nodig (als gevolg van beperkingen). De gemeente werkt in de eerste helft van 2019 een voorstel uit voor een bewustwordingscampagne om senioren te attenderen op het belang van tijdig aanpassen van hun woning en voorlichting te geven over de bouwkundige en financiële mogelijkheden hiervoor. Hierbij zal aansluiting worden gezocht bij de nieuwe regeling voor Toekomstbestendig wonen die het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVn) heeft ontwikkeld in samenwerking met de provincie Gelderland; deze regeling is bedoeld voor zowel verduurzaming als het levensloopgeschikt maken van woningen.</p>

Fractie:	D66 - 9
Vraag:	Zijwaartse druk op de jeugdhulp Op pagina 25 wordt gesproken van 'zijwaartse druk' van uit het onderwijs op de jeugdhulp. – -9- Welke afspraken zijn in 2018 gemaakt om deze druk te verminderen of te voorkomen?
Pagina boek:	25
Antwoord:	In 2018 zijn hierover geen expliciete afspraken gemaakt. De professionals van de wijkteams (en van het onderwijs) handelen vanuit hun beroepsperspectief. Samen doen wat nodig is, is hierbij in 2018 steeds het credo geweest. Op onderdelen leidt dit tot een stijging van uitgaven. In 2019 gaan we in gesprek met het onderwijs om te komen tot heldere afspraken.

Fractie:	D66 - 10 en 11
Vraag:	Verkenningen LHBTI-gemeenschap -10- Wat is de vraagstelling van de verkenningen die op p. 26 worden genoemd -11- Wanneer wordt de raad geïnformeerd over de uitkomsten hiervan?

Pagina boek:	26
Antwoord:	<p>De hoofdvraag van deze verkenning is: Hoe kan de leefsituatie van de Arnhemse LHBTI-gemeenschap verbeterd worden? Om deze vraag te kunnen beantwoorden is een aantal deelvragen opgesteld: Hoe is de leefsituatie van de Arnhemse LHBTI-gemeenschap, en dan vooral op het gebied van acceptatie, veiligheid en zichtbaarheid? Wat gaat wel goed en wat dient verbeterd/versterkt te worden? Hoe is de behoefte aan hulp en ondersteuning?</p> <p>Voor de transgendergemeenschap zijn specifieke interviewvragen ontwikkeld voor verschillende thema's: Levensloop, participatie, transgendergemeenschap, inclusie, veiligheid en acceptatie, belangenorganisaties, psychologische problematiek en ervaring met gemeente en overheid.</p> <p>In september vindt een bijeenkomst plaats waarin de bevindingen gedeeld worden met de deelnemers die hebben meegewerkt aan de verkenningen en overige belangstellenden. De raad zal hierna schriftelijk geïnformeerd worden.</p>

Fractie:	D66 - 12, 13 en 14
Vraag:	<p>"Er zijn minder inwoners vanuit de sociale wijkteams doorverwezen naar de partners voor schulddienstverlening (p. 31)."</p> <p>-12- Hoe verhoudt dit zich tot het aantal inwoners met problematische schulden?</p> <p>-13- Zijn er minder mensen met schuldenproblemen of is er enkel minder doorverwezen?</p> <p>-14- En indien er minder is doorverwezen: waarom?</p>
Pagina boek:	31
Antwoord:	<p>12-. Er is geen registratie van het aantal mensen met problematische schulden. Wel zijn er landelijke schattingen beschikbaar en is er informatie over betalingsachterstanden (bijv. via BKR en CAK). Hieruit blijkt dat het aantal mensen met problematische schulden al jaren licht daalt. De afname van het aantal verwijzingen vanuit wijkteams naar Rijnstad en PLANgroep daalt echter sterker dan de landelijke trend.</p> <p>-13-. Combinatie van beide.</p> <p>-14-. Met name het aantal verwijzingen naar Rijnstad blijft achter bij de verwachtingen. Aangezien de Sociale Wijkteams pas sinds oktober 2018 zijn gestart met de registratie van inwoners met financiële problemen hebben we nog niet voldoende inzicht in de redenen hiervoor. In de loop van 2019 verwachten we hier een beter beeld van te krijgen.</p>

Fractie:	D66 -15
Vraag:	-15- Is de situatie rondom het station en park Sonsbeek ivm jongeren en drugs- en alcoholproblematiek een aandachtspunt geweest? Zo ja welke acties zijn er ondernomen.
Pagina boek:	35
Antwoord:	In 2018 is dit signaal niet bij de gemeente binnen gekomen. Dit signaal is in 2019 gemeld bij de gemeente. Er wordt nu extra inzet gepleegd door oa wijkagent, straathoekwerker, Jtta, handhaving. Er is een afstemmingsoverleg tussen de verschillende partijen, waarbij gewerkt wordt aan een plan van aanpak.

Fractie:	D66 - 16, 17 en 18
Vraag:	<p>"Daarnaast is op sommige plekken de fysieke inrichting niet goed afgestemd op het gebruik, dit werkt onveilige situaties in de hand."</p> <p>-16- Over wat voor een soort "onveilige situaties" hebben we het dan? (Gewelddelicten, Zedendelicten?)</p>

	<p>-17- Kan het college een overzicht geven van de plekken waar de fysieke inrichting niet goed afgestemd is en daarbij een overzicht wat de kosten zijn om deze plekken veilig te maken?</p> <p>-18- Kan het college een overzicht verstrekken van het aantal en welke incidenten/delicten hebben plaatsgevonden in Malburgen omdat de fysieke inrichting niet goed is afgestemd op het gebruik?</p> <p>Het beoogd resultaat is; Inwoners voelen zich veilig op straat, ook in de avonduren.</p>
Pagina boek:	49
Antwoord:	<p>16- Onoverzichtelijke plekken, meer gevoel van onveiligheid bijv. op Winkelcentrum De Drieslag, maar ook onoverzichtelijke verkeerssituaties.</p> <p>17-Parkeerplekken waar wordt gedeald en verkeerssituaties in beeld d.m.v. schouw</p> <p>18- Deze zijn in beeld d.m.v. diverse schouwingen bij verkeerssituaties, maar ook incidentcijfers aangaande de Drieslag.</p>

Fractie:	D66 - 19 en 20
Vraag:	<p>Het beoogd resultaat is; Inwoners voelen zich veilig op straat, ook in de avonduren.</p> <p>-19- Welke acties zijn er ondernomen om de veiligheid overdag en in de avond te vergroten</p> <p>-20- Tot welke verbetering heeft dit geleid?</p>
Pagina boek:	49
Antwoord:	<p>19. Meer handhaving en politie ingezet. Het winkelcentrum heeft veel aandacht van de wijkagent.</p> <p>Vanuit TLO ligt er een plan van aanpak om gezamenlijk met ondernemers, huiseigenaren en buurtbewoners te komen tot verbetering van de leefbaarheid. Dit PvA bevindt zich in de opstartfase.</p> <p>20. Handhaving en politie is beter zichtbaar en dus meer aanwezig. Dit wordt gezien en gewaardeerd door buurtbewoners en bezoekers. Dit wordt duidelijk aangegeven. Enquetes, criminaliteitscijfers etc zijn de afgelopen periode niet geupdate, dus wij moeten afgaan op hetgeen wij horen van bezoekers/bewoners en zij waarderen de toegenomen inzet van handhaving/politie.</p>

Fractie:	D66 - 21, 22 en 23
Vraag:	<p>“Er zijn ook steeds meer signalen van overlast van bovenwoningen, veel mensen ingeschreven op één adres, maar ook fysieke veiligheid, door achterstallig onderhoud vallen ramen uit het kozijn. Tot nu toe heeft zich nog geen ernstig incident voorgedaan, maar dat kan in de toekomst veranderen. Hierover is contact gelegd met de ODRA en wijkagent en gaat in 2019 opgepakt worden”</p> <p>-21- Wat verstaat het college onder “veel mensen ingeschreven op één adres”? Welk aantal hanteert u voor de definitie veel?</p> <p>-22- Wat heeft het college tot nu toe gedaan om de fysieke veiligheid van Arnhemmers te waarborgen als er op dit moment ramen uit het kozijn vallen?</p> <p>-23- Hoe moeten we de opmerking “Tot nu toe heeft zich nog geen ernstig incident voorgedaan, maar dat kan in de toekomst veranderen” plaatsen? Is deze onveilige situatie al aangepakt?</p> <p>-24- Om hoeveel panden gaat het waar dit probleem zich voordoet?</p>
Pagina boek:	50
Antwoord:	<p>21. Veel = meerdere volwassenen. Om hoeveel exact het per adres gaat, is niet duidelijk.</p> <p>22. Het ging om 1 raam, deze is ondertussen vervangen. (De woningen zijn in bezit van diverse particuliere eigenaren, dus geen corporatie bezit)</p> <p>23. Ongelukkige formulering, zie antwoord vraag 22</p>

	24. Dit is niet geïnventariseerd. Aangezien het allemaal particulier eigendom is, kan de gemeente pas handelen na een melding van eigenaar/bewoner. Tot nu toe zijn meldingen bij ons en de Odra niet bekend.
--	---

Fractie:	D66 - 25 en 26
Vraag:	<p>“Er is een inloopspreekuur Werk en Inkomen in Kronenburg in samenwerking met UWV en Sociaal Wijkteam. Het team leefomgeving is in gesprek met Rijnstad over het doen van een voorzieningencheck in een specifiek gebied. Het is niet gelukt deze in 2018 uit te rollen”</p> <p>-25- Waarom is het niet gelukt? Graag toelichting hierop. -26- Wat moet er aangepast worden om het wel te laten lukken?</p>
Pagina boek:	60
Antwoord:	<p>Het gaat hier om twee verschillende projecten. Project Schepen te Boeckoppad in Kronenburg: inloopspreekuur ism UWV en SWT. Dit project is afgerond in 2018.</p> <p>Het project waar voorzieningenchecks zouden worden ingezet is het project Rijnlandflat in Vredenburg.</p> <p>25. De doorlooptijd werd te lang en er is gezocht naar een andere oplossing. 26. Inmiddels is er op dit project (Rijnlandflat) een projectleider ingehuurd en zijn de plannen aangepast. Er is een externe partij ingehuurd om de diverse problematiek, die alle partners zien, te inventariseren.</p>

Fractie:	D66 - 27
Vraag:	<p>“In de lokale drie Tot nu toe heeft zich nog geen ernstig incident voorgedaan, maar dat kan in de toekomst veranderen hoek is besproken de aangiftebereidheid te bevorderen door het vergemakkelijken van het doen van aangifte en het prioriteit geven aan de vervolging”</p> <p>-27- Op welke wijze heeft dit plaatsgevonden? Welke inspanningen zijn hiervoor geleverd? Eerder heeft D66 gevraagd een mobiel aangifte mogelijkheid op de Korenmarkt te faciliteren in ieder geval op de vrijdagen en zaterdagen, tot op heden hebben wij hier nog niks op vernomen.</p>
Pagina boek:	67
Antwoord:	<p>In het periodieke overleg van de burgemeester met de politie en OM is gesproken over het belang om op een zorgvuldige manier aandacht te schenken aan discriminatie. Door het serieus omgaan met meldingen, aangiftes zonder drempels op te werpen. Het OM is gevraagd om waar mogelijk hier ook vervolg aan te geven. De aandacht is benadrukt door het onderwerp te prioriteren in de Kadernota veiligheid 2018-2022. Bij de politie heeft dit de aandacht door het instrueren van medewerkers en de aanstelling van een Operationeel Expert Discriminatie. Er is geen mobiele aangiftemogelijkheid op de Korenmarkt. Wel neemt de politie deel aan een gezamenlijke aanpak van discriminatie in de horeca (Horecadeurpanel Arnhem).</p>

Fractie:	D66 - R2
Vraag:	<p>Wegenonderhoud In programma R2 (p. 73) wordt vermeld dat de MJPB 2019-2022 slechts deels rekening houdt met benodigde extra middelen voor wegenonderhoud. Welk deel van door het college verwachte meerkosten is nog niet begroot?</p>

Pagina boek:	73
Antwoord:	In de MJPB 2019-2022 is voorgesteld om de noodzakelijke uitbreiding van het structurele budget voor wegenonderhoud in twee stappen te realiseren. De uitbreiding van het budget voor wegenonderhoud is in deze MJPB beperkt tot een bedrag van 0,465 (2019) oplopend tot € 0,9 miljoen(2022) per jaar. De opgave is groter en vergt een budgetverhoging oplopend tot € 1,4 miljoen per jaar. Het nog niet begrote deel bedraagt dus 0,5 miljoen per jaar.

Fractie:	D66 - 28
Vraag:	Markten Het college rapporteert dat sfeervolle en aantrekkelijke markten niet langer een doel zijn (p. 78, 79) omdat de markten verzelfstandigd zijn. De gemeente is wel voor meer doelen afhankelijk van derden om ze te bereiken. -28- Op basis van welke wijziging van de MJPB (welk raadsbesluit) is niet alleen besloten tot verzelfstandiging maar ook dit doel voor een aantrekkelijke stad geschrapt?
Pagina boek:	78
Antwoord:	Door de verzelfstandiging heeft de markt een andere positie gekregen, hetgeen zich vertaalt in de aandacht en verwoording in de doelen en de jaarrekening. Dat wil overigens allerminst zeggen dat er geen aandacht en inzet meer is voor sfeervolle en aantrekkelijke markten en daarmee voor een aantrekkelijke stad.

Fractie:	D66 - 29 en 30
Vraag:	Het placemakingproject op het Gele Rijdersplein is vroegtijdig beëindigd. Toch wordt op pagina 80 wel gesproken over het toekomstperspectief voor het plein dat mede op basis van het placemakingproject vorm moest krijgen. -29-Hoe gaat de gemeente het proces richting de toekomst van het plein en de roomdivider vormgeven? -30- En op welke wijze worden gebruikers en omwonenden van het plein hierbij betrokken?
Pagina boek:	80
Antwoord:	29 - Zoals in het interpellatiedebat toegezegd en herhaald tijdens de mondelinge vragen op 17 april jl zullen wij naar verwachting in de loop van mei, of gezien de vakantieperiode begin juni, met onze inzichten naar uw raad komen. Zoals toegezegd zullen we daarbij ook een doorkijk naar het vervolg maken. Een deel van het toekomstperspectief van het plein zoals in het raadsbesluit uit juli 2017 opgenomen, namelijk de vergroening van het plein is inmiddels gerealiseerd. 30 - Bewoners, ondernemers, Platform Binnenstad Arnhem en Arnhem6811 zijn vertegenwoordigd in de klankbordgroep Gele Rijdersplein. De klankbordgroep wordt regelmatig geïnformeerd en geconsulteerd over de uitvoering van het voorgenomen besluit. Daarnaast vinden indien daar aanleiding toe is, algemenere bewoners- en ondernemersavonden plaats over voorgenomen plannen.

Fractie:	D66 - 31 en 32
Vraag:	Beleidsuren Op diverse programma's is sprake van extra beleidsuren die niet begroot zijn (p. 87, 95, 105, 127). In het verleden werden deze uren ook voor een significant deel

	<p>uit andere budgetten dan personeel gedekt (tabel p. 163). Dat is in 2018 niet meer gebeurd.</p> <p>-31- Kunnen wij een totaaloverzicht ontvangen van de begrote en bestede beleidsuren in 2018 (in euro's en in FTE) per programma, en de dekking van niet begrote uren uit reguliere middelen van het programma of als nadeel uit de algemene reserve?</p> <p>13% van de Arnhemse loonkosten bestaat in 2018 uit externe inhuur (p. 128).</p> <p>-32- Gelieve de hierboven gevraagde uren en euro's tevens uit te splitsen naar eigen inzet en externe inhuur.</p>
Pagina boek:	87, 95,105,127
Antwoord:	<p>31 - Zie onderstaande tabel voor begroot en besteed in totale uren en kosten van de gemeente. Alle overschrijdingen komen als nadeel tlv de algemene reserve, alle voordelen tgv de algemene reserve. Als het wel betrekking had op een specifiek project maar daar niet op is toebedeeld dmv urenschrijven, komen die voordelen ook tgv de algemene reserve. Door de complexe wijze van uren doorberekenen komt dit helaas nog weleens voor. We zijn bezig deze methodiek aan te passen. Er is een overschrijding op de beleidsuren. Korthedshalve verwijzen we naar de paragraaf bedrijfsvoering waaruit blijkt dat we binnen de kaders van de personeelsbegroting zitten.</p>

Rijlabels	begroting EUR	geboekt EUR	vrije ruimte EUR	begroting aantal uren	geboekt aantal uren
IR1 Veiligheid	0	6.950	-6.950	0	70
IT11 Crisisbeheersing en Brandweer	0	6.950	-6.950	0	70
IR2 Verkeer, vervoer en waterstaat	0	45.775	-45.775	0	394
IT21 Verkeer en vervoer	0	44.651	-44.651	0	383
IT22 Parkeren	0	1.124	-1.124	0	11
IR4 Educatie	0	37.649	-37.649	0	382
IT42 Onderwijshuisvesting	0	37.649	-37.649	0	382
IR5 Cultuur, recreatie en sport	0	31.459	-31.459	0	295
IT52 Sportaccommodaties	0	6.980	-6.980	0	66
IT53 Cultpresent, cultproduct, cultpartic	0	24.479	-24.479	0	230
IR7 Gezondheid en Milieu	0	1.718	-1.718	0	17
IT72 Riolering	0	1.718	-1.718	0	17
RO Algemeen bestuur en publieke dienstverl	270.000	299.839	-29.839	2.367	2.629
T01 Bestuur	250.000	299.839	-1.718	2.192	2.629
T02 Burgerzaken	20.000	0	20.000	185	0
R1 Veiligheid	100.098	0	100.098	927	0
T12 Openbare orde en Veiligheid	100.098	0	100.098	927	0
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat	592.293	711.472	-119.179	5.504	6.611
T21 Verkeer en vervoer	371.813	383.211	-11.398	3.506	3.613
T22 Parkeren	94.000	233.737	-139.737	859	2.135
T25 Openbaar vervoer	126.480	94.524	31.956	1.155	863
R3 Economie	1.728.088	2.087.403	-359.315	15.803	19.089
T31 Economische ontwikkeling	1.581.688	1.865.164	-283.476	14.503	17.103
T34 Arnhem promotie	146.400	222.239	-75.839	1.308	1.986
R4 Educatie	758.829	905.862	-147.033	7.029	8.392
T42 Onderwijshuisvesting	458.716	240.675	218.041	4.098	2.150
T43 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	300.113	665.187	-365.074	2.816	6.242
R5 Cultuur, recreatie en sport	2.430.433	2.690.827	-260.394	22.572	24.990
T51 Sportbeleid en activering	271.649	518.256	-246.607	2.416	4.610
T53 Cultpresent, cultproduct, cultpartic	761.437	795.774	-34.337	6.765	7.070
T54 Musea	132.381	434.708	-302.327	1.264	4.151
T55 Cultureel erfgoed	380.649	625.558	-244.909	3.705	6.089
T57 Openbaar groen en (openlucht) recrea	884.317	316.531	567.786	8.578	3.070
R6 Participatie en Maatschappel Ondersteun	2.756.267	4.149.350	-1.393.083	25.684	38.666
T61 Samenkracht en burgerparticipatie	530.952	753.862	-222.910	4.881	6.931
T62 Wijkteams	0	74.182	-74.182	0	640
T63 Inkomensregelingen	57.999	270.963	-212.964	529	2.472
T64 Begeleide participatie	72.499	0	72.499	671	0
T65 Arbeidsparticipatie	387.143	599.377	-212.234	3.643	5.640
T66 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	128.395	644.307	-515.912	1.208	6.064
T671 Maatwerkdienstverlening volwassenen	70.200	415.495	-345.295	661	3.912
T672 Maatwerkdienstverlening jeugd	718.488	543.985	174.503	6.640	5.028
T681 Geescaleerde zorg volwassenen	790.591	847.179	-56.588	7.449	7.982
R7 Gezondheid en Milieu	2.379.899	2.491.275	-111.376	22.346	23.391
T71 Volksgezondheid	361.494	407.430	-45.936	3.300	3.720
T72 Riolering	33.100	0	33.100	306	0
T73 Afval	33.104	0	33.104	307	0
T74 Milieubeheer	1.952.201	2.083.845	-131.644	18.429	19.672
R8 Wonen en Ruimte	3.152.407	2.613.910	538.497	29.305	24.299
T81 Ruimtelijke Ordening	1.041.076	917.155	123.921	9.865	8.691
T82 Grondexploit (niet-bedrijventerrein)	537.335	225.748	311.588	4.813	2.022
T83 Wonen en bouwen	1.573.996	1.471.007	102.989	14.537	13.586
R9 Financien en bedrijfsvoering	385.247	37.659	347.588	3.376	330
T04 Overhead	385.247	37.659	347.588	3.376	330
Eindtotaal	14.553.561	16.111.146	-1.557.585	135.095	149.553

32 -Helaas kunnen wij dat niet nader specificeren, aangezien niet op dat detailniveau geregistreerd wordt.

Fractie:	D66 - 33
Vraag:	Waarom is het budget voor onderwijshuisvesting dit jaar niet besteed?
Pagina boek:	87
Antwoord:	Deze middelen waren ook niet bedoeld om in 2018 uit te geven maar dienen ter dekking van toekomstige kapitaallasten voor investeringen in het IHP en speciaal onderwijs.

	<p>Waren helaas administratief onjuist in de begroting opgenomen waardoor het nu lijkt op een onderschrijding. Dit is in toekomstige jaren inmiddels gecorrigeerd.</p> <p>Dit wordt verwerkt in de Perspectiefnota en de MJPB</p>
--	---

Fractie:	D66 -34
Vraag:	<p>Op pagina 89 worden slechts de cijfers over 2016 en 2017 genoemd, terwijl cijfers over 2018 inmiddels beschikbaar zouden moeten zijn.</p> <p>-34- Kunnen wij alsnog de cijfers over 2018 ontvangen?</p>
Pagina boek:	89
Antwoord:	<p>De gegevens die gebruikt worden komen uit "Waar staat je gemeente". Hierin zijn de gegevens over 2018 nog niet opgenomen. Zodra deze wel opgenomen zijn, zullen wij u hierover informeren.</p>

Fractie:	D66 - 35
Vraag:	<p>"Om de arbeidsparticipatie te vergroten ontwikkelden de wijkteams en het cluster Werk en Inkomen een nieuwe wijk- en gezinsgerichte aanpak voor mensen in de bijstand. Om te komen tot een integrale aanpak hebben wijkteams eveneens toegang tot de instrumenten voor arbeidstoeleiding gekregen. "</p> <p>-35- Welke resultaten zijn hiermee behaald? Svp een overzicht</p>
Pagina boek:	97
Antwoord:	<p>Op verschillende manieren is in afgelopen jaar gewerkt aan het vormgeven van de integrale aanpak. De proeftuinen, meer wijkgericht werken vanuit W en I, inzichtelijk maken van instrumenten voor arbeidstoeleiding voor sociale wijkteams etc. De resultaten die op deze wijze zijn geboekt zijn niet separaat weer te geven ten opzichte van het totaalresultaat.</p>

Fractie:	D66 - 36, 37 en 38
Vraag:	<p>In 2018 werd 0,5 miljoen in proeftuinen geïnvesteerd. Hiervoor zijn proeftuinen met wijkcoaches in vier wijken ingericht. De wijkgerichte werkwijze is in 2018 verder geïmplementeerd, waarbij inspanningen vanuit de participatiewet, WMO en jeugdwet worden gebundeld.</p> <p>-36- Hoeveel mensen zijn er uit de bijstand geholpen met dit project?</p> <p>-37- Welke andere voordelen (nieuwe inzichten) zijn er behaald?</p> <p>-38- Wat verwacht het college voor aankomend jaar van deze proeftuin?</p>
Pagina boek:	97
Antwoord:	<p>Er zijn verschillende proeftuinen vormgegeven, vooral gericht op het ontdekken en ontwikkelen van werkwijzen. De proeftuinen hadden dan ook allemaal een ander karakter. Beschrijving van de proeftuinen is in de raadsbrief van 6 maart 2018 met de raad gedeeld. Enkele cijfers behorend bij de proeftuinen (stand per juli 2018):</p>

PROEFTUINEN	Cijfermatig
Arbeidsontwikkeling	619 mensen benaderd 208 mensen voorlichtingsbijeenkomst 136 naar Scalabor 33 in assessment (1 ^o fase ao-traject) 35 verlengde intake
BAP XL	44 inwoners opgepakt en doorverwezen (trede 1 tm 5)
Maatwerk	86 inwoners gesproken en doorverwezen (resultaat van juli)
Vissenbuurt	154 vd 220 huishoudens in beeld
Schepen ten Boeckoplat	Circa 27 inwoners gesproken, niet of nauwelijks bemiddeld richting ketenpartners
Geitenkamp	50 mensen, grootste deel activerend werk/verkeringsplek/arbeidsontwikkeling in combinatie met zorg

De leervragen waren gericht op:

- hoe werkt een goede toegangspoort, wie/waar en hoe je benader je de inwoners?
- hoe komen we tot een sluitende aanpak op preventie?
- hoe werken we optimaal samen in de keten? (participatierotonde)
- hoe werken we vanuit de integraliteit van de leefdomen van inwoners en wat is daar voor nodig?

De proeftuinen zelf zijn afgerond, de laatste eind december 2018. Op alle leervragen hebben we ervaring opgedaan die nu meegenomen wordt in de doorontwikkeling van Werk en Inkomen.

Fractie:	D66 - 39
Vraag:	De activerende schulddienstverlening wordt uitgevoerd door de Sociale Wijkteams, Rijnstad en Plan groep. Het aantal aanmeldingen bij Rijnstad en Plangroep is in 2017 en 2018 achtergebleven bij de verwachting. Het is niet duidelijk waardoor dit wordt veroorzaakt. Mede daarom heeft de rekenkamer in 2018 een onderzoek in gang gezet naar de effectiviteit en organisatie van de schulddienstverlening. -39- Welke acties heeft het college uitgezet toen duidelijk werd dat het aantal aanmeldingen achterbleef?
Pagina boek:	98
Antwoord:	-39- Voordat de rekenkamer aankondigde onderzoek te gaan doen naar de schulddienstverlening in Arnhem, heeft het college in het coalitieakkoord 2018-2022 de afspraak gemaakt om een evaluatie uit te voeren naar het hele traject van schulddienstverlening. Met als doel om de meest passende en effectieve schulddienstverlening in te zetten voor verschillende doelgroepen. Dankzij het onderzoek van de rekenkamer, hoefde geen separaat onderzoek te worden uitgevoerd. In 2018 zijn gesprekken gevoerd met sociale wijkteams en Rijnstad over het lage aantal aanmeldingen. De sociale wijkteams hebben hierna de volgende acties ondernomen; sterke sturing op aanmeldingen bij Rijnstad door teamleider-bestuurders, extra inzet van aandachtsfunctionarissen met expertise op armoede en schulden, aanvullende training voor alle wijkcoaches en start met registratie van hulp bij financiële problemen.

Fractie:	D66 -40
Vraag:	Pagina 98: Voor vrouwenopvang wordt ingezet op ambulantisering: hulp bieden in de thuissituatie en daarmee het voorkomen van opvang. -40- Kan het college de onderbouwing geven waaruit blijkt dat bovengenoemde realistisch en haalbaar is. Zeker gezien de huidige situatie binnen de vrouwenopvang.
Pagina boek:	98

Antwoord:	<p>De afgelopen jaren is de ombuiging van opvangplaatsen naar meer ambulante trajecten realistisch gebleken. Het uitgangspunt hierbij is dat Moviera voldoende capaciteit overhoudt om te voldoen aan de landelijke en wettelijke verplichtingen voor het bieden van opvang. Ter onderbouwing enkele cijfers van de afgelopen jaren:</p> <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <thead> <tr> <th></th> <th>2014</th> <th>2015</th> <th>2016</th> <th>2017</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Ambulante trajecten</td> <td>392</td> <td>420</td> <td>491</td> <td>551</td> </tr> <tr> <td>Opvang trajecten</td> <td>151</td> <td>92</td> <td>115</td> <td>80</td> </tr> <tr> <td>Crisisopvang/analysefase</td> <td>246</td> <td>245</td> <td>253</td> <td>169</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		2014	2015	2016	2017	Ambulante trajecten	392	420	491	551	Opvang trajecten	151	92	115	80	Crisisopvang/analysefase	246	245	253	169					
	2014	2015	2016	2017																						
Ambulante trajecten	392	420	491	551																						
Opvang trajecten	151	92	115	80																						
Crisisopvang/analysefase	246	245	253	169																						

Fractie:	D66 -41 en 42
Vraag:	<p>Als opvang toch noodzakelijk is, dan wordt ingezet op zelfredzaamheid en duurzame doorof uitstroom door het bieden van goede nazorg.</p> <p>-41- Kan het college aangeven wat ze hiervoor gedaan heeft het afgelopen jaar?</p> <p>-42- Zijn vrouwen in de vrouwenopvang specifiek geholpen met de schuldenproblematiek, wetende dat veel vrouwen met hogere schulden uit de opvang komen dan dat ze erin gaan.</p>
Pagina boek:	98
Antwoord:	<p>-41- Tijdens het verblijf in de opvang wordt naast -bijvoorbeeld- behandeling van verslaving of een psychiatrisch ziektebeeld, in kaart gebracht wat de cliënt nodig heeft om duurzaam te kunnen uitstromen. Op basis hiervan wordt samen met de cliënt een persoonlijk plan gemaakt. In de meeste gevallen betreft dit een aantal uren begeleiding door een zorgaanbieder en/of een sociaal wijkteam, zolang als nodig. De soort en mate van begeleiding is afgestemd op de persoonlijke situatie en kan bestaan uit -bijvoorbeeld- hulp bij het voeren van een huishouden, het opbouwen van een sociaal netwerk, budgetbeheer, participatie dmv vrijwilligerswerk etc.</p> <p>-42- Tijdens het verblijf in de opvang wordt samen met de cliënt naar het inkomen gekeken, waarbij ook aandacht voor de aanwezigheid van schulden is. Het regelen van een eigen inkomen voor deze groep is complex constateerde de Nationale Ombudsman in zijn onderzoeksrapport "Vrouwen in de knel" (juni 2017). Het ministerie van VWS en de gemeenten / VNG zijn aan de slag met de uitvoering van de onderzoeksaanbevelingen, die er onder meer op zijn gericht om de (groei van-) schulden tijdens de opvangperiode te voorkomen.</p>

Fractie:	D66 - 43, 44, 45 en 46
Vraag:	<p>Pagina 100: Revolverend fonds voor jongvolwassenen met schulden Hiervoor is een inrichtingsplan opgesteld, dit is de basis voor de uitvoering door de diverse betrokken partners.</p> <p>-43- Kan het college het inrichtingsplan delen met de raad?</p> <p>-44- Hebben alle betrokken partners dit inrichtingsplan ontvangen van de gemeente?</p> <p>-45- Wanneer is dit inrichtingsplan gemaakt en verspreid?</p> <p>-46- Waarom is het ROC niet genoemd als partner voor de gemeente Arnhem?</p>
Pagina boek:	100

Antwoord:	<p>-43- Het Inrichtingsplan is een plan dat in de loop van 2018 en begin 2019 is opgesteld met de partners die samen het Jongerenperspectieffonds (JPF) uitvoeren. Het betreft afspraken over deze uitvoering. Het plan is in 2019 vastgesteld door gemeente en partners. Omdat het een plan is van zowel gemeente als deelnemende partners hebben we de vraag over delen en openbaar maken van de werkwijze ook aan deze partijen voorgelegd.</p> <p>-44- Alle partners die het JPF uitvoeren (Stichting Wijkteams Arnhem, PLANgroep, KBNL, jongerenbegeleider en gemeente) hebben dit plan ontvangen.</p> <p>-45- Het inrichtingsplan is in de pilotfase gemaakt en de laatste versie is begin 2019 (voor de start van het daadwerkelijke JPF) met de uitvoerend partners vastgesteld en gedeeld.</p> <p>-46- De ROC's hebben net als o.m. Opr€cht, Rijnstad, HAN, Jongerenloket W&I, andere scholen een rol als verwijzer/signaleerder. Zij hebben geen uitvoerende rol in het JPF. Wel zijn zij actief geïnformeerd over deze werkwijze zodat zij naar het JPF gaan verwijzen. Daarnaast zijn wij we in gesprek over hun signalerende en verwijzende rol (om het proces te verbeteren en het aantal aanmeldingen naar het JPF te verhogen).</p>
-----------	---

Fractie:	D66 - 47
Vraag:	<p>Loonkosten Werk&Inkomen.</p> <p>"In verband met de organisatieontwikkeling van het cluster Werk & Inkomen is in 2018 terughoudend omgegaan met het invullen van vacatureruimte"</p> <p>-47- Kan het college een toelichting en onderbouwing geven op deze mededeling?</p>
Pagina boek:	102
Antwoord:	<p>Arnhem staat voor een forse opgave op het gebied van bijstandsontwikkeling. Om hier invulling aan te geven is in de afgelopen jaren een geheel nieuwe uitvoeringstructuur opgezet met o.a. Scalabor, WSP en Activerend Werk. Zoals u onder ander in de raadsinformatiebrief "Op weg naar Doorbraak naar Werk" (06-03-2018) heeft kunnen lezen wordt ook kritisch gekeken naar onze eigen uitvoeringsstructuur: wat vragen de wijken en het programma Doorbraak naar Werk aan onze uitvoeringsorganisatie Werk en Inkomen? Welke doorontwikkeling van professionals past hierbij? Ervaringen hiervoor zijn onder meer opgedaan in de proeftuinen. Omdat het kritisch kijken naar de uitvoeringsstructuur (aangekondigd in maart 2018) kan leiden tot een andere inrichting van de organisatie is behoudend omgegaan met het invullen van vacatureruimte (onder andere om boventaligheid / frictiekosten te voorkomen). Daar waar nodig is in 2018 inhuur ingezet om de werkzaamheden uit te voeren.</p>

Fractie:	D66 - 48
Vraag:	<p>Resultaat vrouwenopvang</p> <p>-48- Voordeel van 133.000 waarom is dit niet besteed aan extra opvangplekken of het tegengaan van schuldenproblematiek in de opvang?</p>
Pagina boek:	104
Antwoord:	<p>Jaarlijks worden (door de 4 centrumgemeenten) subsidieafspraken gemaakt met Moviera over het aantal en soort opvangplaatsen. In ieder individueel traject dat vrouwen krijgen aangeboden is inbegrepen dat gekeken wordt naar het voorkomen en/of oplossen van schuldenproblematiek. In 2018 is geen signaal ontvangen dat er onvoldoende opvangplaatsen zouden zijn. Wel is, in het onderzoeksrapport van de Nationale Ombudsman 'vrouwen in de knel</p>

	(juni 2017)', geconstateerd dat o.a. door complexe regelgeving het voor vrouwen in de opvang moeilijk is om inkomen en het voorkomen van schulden goed te regelen. Het ministerie van VWS en de gemeenten / VNG zijn aan de slag met de uitvoering van de aanbevelingen uit dit rapport, die er onder meer op zijn gericht om de (groei van-) schulden tijdens de opvangperiode te voorkomen.
--	---

Fractie:	D66 - 49 en 50
Vraag:	<p>Minder dubieuze debiteuren</p> <p>Op pagina 103 wordt melding gemaakt van een verschil in de verwachte niet inbare vorderingen van 1,6 mln. Hierbij is niet vermeld of dit een voordeel of nadeel betreft, en of dit incidenteel/structureel verrekend wordt met de AR/een BR.</p> <p>-49- Klopt het dat het gaat om een incidenteel voordeel van 1,6 mln ten goede van de AR?</p> <p>-50- Zo nee, waarom niet?</p>
Pagina boek:	103
Antwoord:	De genoemde € 1,6 mln. voorziening dubieuze debiteuren sociale zaken betreft een incidenteel voordeel. Dit voordeel wordt niet toegevoegd aan de AR, maar aan de BR bedrijfsvoering. Omdat er nog onzekerheid bestaat over de juiste hoogte van deze post en dit bedrag in 2019 nog nodig kan zijn om de voorziening op het juiste peil te brengen, is het bedrag toegevoegd aan de BR Bedrijfsvoering.

Fractie:	D66 - 51																										
Vraag:	<p>In tegenstelling tot andere gemeentes (p. 137) en in afwijking van de aanbevelingen uit het onderzoek naar de spelregels van het weerstandsvermogen (p. 135) rekent Arnhem risico's op structurele budgetten niet twee jaar mee in de bepaling van de benodigde weerstandscapaciteit.</p> <p>-51- Waar zou onze weerstandsfactor (31-12-2018) op uitkomen als risico's op structurele budgetten wel twee jaar lang meegeteld zouden worden?</p>																										
Pagina boek:	137																										
Antwoord:	<p>Hieronder op de eerste plaats het huidige scenario:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Huidig scenario</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit</td> <td>JV 2018</td> </tr> <tr> <td></td> <td>90%</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Benodigde weerstandscapaciteit</td> </tr> <tr> <td>Gemeentebrede risico's</td> <td>28.833</td> </tr> <tr> <td>Risico's grondexploitatie</td> <td>4.280</td> </tr> <tr> <td>Grote projecten niet zijnde grondexploitatie</td> <td>600</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>33.713</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Beschikbare weerstandscapaciteit</td> </tr> <tr> <td>Totaal AR, GB, Onvoorzien/onvermijdbaar</td> <td>48.606</td> </tr> <tr> <td>Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering</td> <td>14.893</td> </tr> <tr> <td>Vershil (> factor 1,4)</td> <td>1.408</td> </tr> <tr> <td>Weerstandsfactor</td> <td>1,4</td> </tr> </tbody> </table> <p>Indien de risico's op structurele budgetten twee jaar lang worden meegenomen, ontstaat het volgende beeld:</p>	Huidig scenario		Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2018		90%	Benodigde weerstandscapaciteit		Gemeentebrede risico's	28.833	Risico's grondexploitatie	4.280	Grote projecten niet zijnde grondexploitatie	600	Totaal	33.713	Beschikbare weerstandscapaciteit		Totaal AR, GB, Onvoorzien/onvermijdbaar	48.606	Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering	14.893	Vershil (> factor 1,4)	1.408	Weerstandsfactor	1,4
Huidig scenario																											
Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2018																										
	90%																										
Benodigde weerstandscapaciteit																											
Gemeentebrede risico's	28.833																										
Risico's grondexploitatie	4.280																										
Grote projecten niet zijnde grondexploitatie	600																										
Totaal	33.713																										
Beschikbare weerstandscapaciteit																											
Totaal AR, GB, Onvoorzien/onvermijdbaar	48.606																										
Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering	14.893																										
Vershil (> factor 1,4)	1.408																										
Weerstandsfactor	1,4																										

	<p>Robuuster scenario van de in totaal 84 risico's zijn de 45 structurele risico's x factor meegeteld benodigde weerstandscapaciteit + 18,7 mln.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit</th> <th>JV 2018</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td>90%</td> </tr> </tbody> </table> <p>Benodigde weerstandscapaciteit</p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>Gemeentebrede risico's</td> <td>47.533</td> </tr> <tr> <td>Risico's grondexploitatie</td> <td>4.280</td> </tr> <tr> <td>Grote projecten niet zijnde grondexploitatie</td> <td>600</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>52.413</td> </tr> </tbody> </table> <p>Beschikbare weerstandscapaciteit</p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>Totaal AR, GB, Onvoorzien/onvermijdbaar</td> <td>48.606</td> </tr> <tr> <td>Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering</td> <td>-3.807</td> </tr> <tr> <td>Vershil (> factor 1,4)</td> <td>-24.772</td> </tr> <tr> <td>Weerstandsfactor</td> <td>0,9</td> </tr> </tbody> </table> <p>Het inschatten van de aard, omvang en karakter van de risico's is geen exacte wetenschap. Hier is de inschatting gemaakt dat 45 geïdentificeerde risico's een structureel karakter hebben en derhalve voor 2 jaar zijn meegenomen.</p>	Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2018		90%	Gemeentebrede risico's	47.533	Risico's grondexploitatie	4.280	Grote projecten niet zijnde grondexploitatie	600	Totaal	52.413	Totaal AR, GB, Onvoorzien/onvermijdbaar	48.606	Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering	-3.807	Vershil (> factor 1,4)	-24.772	Weerstandsfactor	0,9
Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2018																				
	90%																				
Gemeentebrede risico's	47.533																				
Risico's grondexploitatie	4.280																				
Grote projecten niet zijnde grondexploitatie	600																				
Totaal	52.413																				
Totaal AR, GB, Onvoorzien/onvermijdbaar	48.606																				
Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering	-3.807																				
Vershil (> factor 1,4)	-24.772																				
Weerstandsfactor	0,9																				

Fractie:	D66- 52
Vraag:	<p>Schuytgraaf, Elderveld Minder problematische schulden en echtscheidingen (pagina's 53-54) Voor de aanpak van deze problematiek is in (vooralsnog) de Schuytgraaf het project Kansrijk opgestart.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zijn de wijken Schuytgraaf en Elderveld in 2018 aangesloten op het project Vroegsignalering? • Hoe verzekert het college dat ook kinderen in armoede in Elderveld de nodige ondersteuning van uit het budget Kansrijk Opgroeien krijgen?
Pagina boek:	53-54
Antwoord:	<p>Ja vroegsignalering wordt ook in Schuytgraaf en Elderveld ingezet. Vanuit het sociale wijkteam en de bestuursadviseur wordt aangegeven dat er sprake is van ongeveer 11 matches. Opvallend is dat in Schuytgraaf/Elderveld sprake lijkt van vooral schuiven met betalingen. De ene maand de ene rekening, de andere maand de andere, waardoor de indruk gewekt wordt dat mensen het nog enigszins onder controle hebben. Om hier goed zicht op te krijgen wordt 3 maanden terug gekeken.</p> <p>Bij het opstarten van Kansrijk opgroeien is in eerste instantie gekozen voor een start in Schuytgraaf. Een wijk met heel veel jonge kinderen en een wijk waar nog niet op alle vlakken (ontmoeten, sporten, cultuur, peutergym, alleenstaande jonge ouders, kindwerk etc.) voldoende aangeboden werd. Het betreft hier voornamelijk de doelgroepen 0-4 en 4-12. Hierin zijn grote stappen gezet. Bij het project Kansrijk Opgroeien wordt naast de bestuursadviseurs van de gemeente Arnhem heel nauw samengewerkt met het Sociale Wijkteam Schuytgraaf/Elderveld. Signalen dat er dringend iets nodig is op dit gebied worden vroegtijdig opgepakt en kunnen vooruitlopend op kansrijk opgroeien in Elderveld worden ingezet. Signalering vindt overigens ook plaats vanuit tiener- en jongerenwerk Rijnsd, ambulant jongerenwerk, woningbouw, kinderopvang etc. In Elderveld ligt de focus op de doelgroepen 4-12 en 12+. Nu voor de zomervakantie Kansrijk Opgroeien in Schuytgraaf goed vorm heeft gekregen wordt na de zomervakantie gestart met Kansrijk Opgroeien in Elderveld. Al met al liggen we op koers.</p>

Fractie:	D66-53
Vraag:	<p>R8 wonen en ruimte Wat wilden wij bereiken ruimtelijke ordening (pagina 116)</p> <ul style="list-style-type: none"> •Mogen wij de zinsnede "minimaal 30% sociale huur in de planontwikkeling" lezen als "minimaal 30% over de projecten in de periode 2018-2022"? Zo nee, waarom niet? •Op welke wijze houdt het college rekening met de diversiteit van wijken bij de "beleidsmaatregel"? •Is het wat het college betreft denkbaar dat in wijken met veel bestaande sociale huur projecten worden gerealiseerd met 100% middeldure huur en betaalbare koop? Zo nee, waarom niet? •Is het wat het college betreft denkbaar dat corporaties op zichzelf staande projecten realiseren met 100% sociale huur? En hoe verhouden dergelijke ontwikkelingen zich dan tot de "minimaal 30% over de projecten"? •Waarom heeft het college geen voorstel aan de raad voorgelegd met kaders voor deze "beleidsmaatregel"?
Pagina boek:	116
Antwoord:	<p>1. Ja, minimaal 30% sociale huurwoningen over de te realiseren projecten waarbij realisatie niet altijd in die vier jaar kan plaatsvinden.</p> <p>2. Het college is nog bezig met de uitwerking van de beleidsmaatregel, waarbij verschillende overwegingen een rol zullen kunnen spelen.</p>

Fractie:	PvdA -1
Vraag:	Kunnen jullie een beeld geven van de daadwerkelijke tekorten in de zorg / jeugdzorg voor 2018 naar de systematiek van de raadsbrief van 11 december 2018? Ik kan nu erg moeilijk de vergelijking maken tussen de raadsbrief en de jaarrekening / jaarverslag.
Pagina boek:	
Antwoord:	<p>In de raadsbrief van 11 december is aangegeven dat er een nadelig resultaat werd verwacht van € 12,3 mln (€ 10,9 mln structureel en € 1,4 mln incidenteel). Het incidentele tekort is nagenoeg gelijk gebleven.</p> <p>De daadwerkelijke afrekeningen die zijn ontvangen van de leveranciers hebben geleid tot een structureel nadeel van € 13,1 mln.</p> <p>Dit is een totaalstelling van de afwijkingen van baten en lasten van programma W0 en R6 voor de onderdelen Sociaal Domein.</p> <p>In onderstaande tabel ziet u de opbouw hiervan. De individuele bedragen zijn opgenomen in de afwijkingenrapportage van de programma's.</p>

Aansluiting afwijkingen jaarverslag 2018 (R6 en W0) op tekort zorgdomein, 7-5-2019

Onderwerp					
Lasten	R6	W0	Totaal	S	I
Beschermd wonen, ZIN	-1.831	-1.017	-2.848	-2.848	
Beschermd wonen, ZIN	-3.370		-3.370	-3.370	
ZIN overig	-360	-355	-715		-715
WMO, ZIN		-8.740	-8.740	-8.740	
WMO PGB	3.754	6.368	10.122	10.122	
WMO PGB		-250	-250		-250
Jeugd, ZIN en PGB	-1.456		-1.456		-1.456
Jeugd, ZIN en PGB		-8.502	-8.502	-8.502	
Jeugdbescherming	174	155	329	329	
Doelgroepenvervoer		-633	-633	-633	
Doelgroepenvervoer	128	-362	-234		-234
Huishoudelijke hulp	70	-1.662	-1.592	-1.592	
Budgettaire verschuiving	-1.865	1.865	-		-
SD subsidies	-302	302	-		-
Transformatiefonds		868	868		868
Activerend werk		-859	-859	-859	
Wonen, rollen, vervoer		-640	-640		-640
Overige lasten SD		710	710	710	
			-		
Subtotaal lasten	-5.058	-12.752	-17.810	-15.383	-2.427
Baten	R6	W0	Totaal	S	I
LVB-bijdrage regio	810		810	810	
Activerend werk	423		423		423
Eigen bijdrage WMO	270		270		270
Eigen bijdrage WMO		952	952	952	
Terugontvangen subsidies	254		254		254
SD bedrijfsvoeringsbudget	557		557	557	
			-		
Subtotaal baten	2.314	952	3.266	2.319	947
Totaal	-2.744	-11.800	-14.544	-13.064	-1.480

Fractie:	PvdA-3
Vraag:	Ik zie een andere uitkomst in de Jaarrekening van de BR Noodfonds dan bij de technische vragen in december rondom de raadsbrief ontwikkelingen sociaal domein. Kunnen jullie een staatje over de ontwikkelingen van het sociaal noodfonds geven op basis van de laatste ontwikkelingen?
Pagina boek:	

Antwoord:	<p>Op pagina 227 van de Jaarstukken 2018 staat een staat met het beginsaldo, de toevoegingen, onttrekkingen en het eindsaldo van het BR Noodfonds in 2018.</p> <p>Het eindsaldo is hoger dan bij de beantwoording van de technische vragen in december rondom de Raadsbrief ontwikkelingen in het sociaal domein. Dit heeft twee oorzaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het aandeel sociaal domein werd bij de beantwoording destijds negatief, maar dit vonden wij bij nader inzien onwenselijk gezien de toekomstige begrote onttrekkingen voor het deel Participatie. We hebben daarom bij de jaarrekening een onttrekking uit de algemene reserve gedaan (zie pagina 105 Jaarstukken 2018 de toelichting achter Beschermd Wonen). <p>De werkelijke onttrekking voor Participatie was lager dan begroot</p>
-----------	---

Fractie:	SP-1
Vraag:	<p>Het budget voor groot onderhoud aan wegen was in 2018 nog niet voldoende om de werkelijke kosten voor het wegenonderhoud te dekken. Vanaf de MJPB 2019-2022 is het budget voor wegenonderhoud structureel opgehoogd.</p> <p>Het budget is overschreden. 1. Wat is hiervan de exacte reden? Zijn er aan de voorkant meer kosten gemaakt dat het budget toeliet? Of is het werk uiteindelijk duurder gebleken? Graag toelichten. 2. Te ontvangen: een overzicht van het de begrote en gerealiseerde kosten voor het onderhoud aan de verschillende wegen.</p>
Pagina boek:	76
Antwoord:	<p>Zoals ook is aangegeven in de paragraaf kapitaalgoederen (pag. 148) is het budget voor wegenonderhoud ontoereikend. Er is in 2018 optimaal geprogrammeerd om het beschikbare budget zo goed mogelijk in te zetten en het oplopen van achterstanden te beperken. Dit heeft geleid tot een relatief kleine budgetoverschrijding (<10%) die via de bestemmingsreserve BGB kon worden opgevangen.</p> <p>Het gevraagde overzicht is op deze korte termijn niet te leveren.</p>

Fractie:	SP-2
Vraag:	<p>Na de afspraken in het coalitieakkoord is door de drie partners uit de Lauwersgrachtalliantie - Muis & Stadstheater Arnhem, Toneelgroep Oostpool en Introdans - intensief gewerkt aan een verdiepingsslag in het onderzoek naar de wenselijkheid en haalbaarheid van verdergaande samenwerking en samenwonen. Dit wordt begin 2019 voorgelegd aan college en raad (inclusief vervolgstappen).</p> <p>In de raadsbrief van 12 maart staat:... zodat een voorstel over het vervolg aan de gemeenteraad ter besluitvorming kan worden voorgelegd (derde kwartaal 2019)... 1. graag opheldering wat we moeten nu moeten aanhouden, de informatie uit de vorige week aangeboden jaarstukken of de informatie uit de raadsbrief van 12 maart? 2. indien het laatste, waardoor is de vertraging veroorzaakt?</p>
Pagina boek:	90
Antwoord:	<p>Met de verdiepingsslag wordt bedoeld het ambitiesdocument 'Een huis voor iedereen' van Thomas van Dalen. Dit document is per brief dd 12/3 aangeboden aan de raad. Ergo: er is geen vertraging opgetreden.</p>

Fractie:	SP-3
Vraag:	<p>kamp koningsweg vliegerhorst Deelen - erfgoed</p> <p>Wat is de stand van zaken mbt de Vliegerhorst? Ook graag inzoomen op de hangar.</p>

Pagina boek:	R5
Antwoord:	<p>De hangar uit de Tweede Wereldoorlog ten noorden van Kamp Koningsweg Noord is eigendom van de gemeente Arnhem en is ter overname aangeboden aan de Stichting Verborgten Landschap. De stichting is momenteel plannen voor restauratie en herbestemming in combinatie met het gebruik van de omliggende akker aan het uitwerken. Er zijn diverse gesprekken gevoerd met de initiatiefnemers om te komen tot een plan waarbij het gebied ontsloten en exploiteerbaar gemaakt kan worden met respect voor de natuur- en cultuurhistorische waarden van het gebied.</p> <p>Het is niet bekend wanneer een doorontwikkeld plan gereed zal zijn.</p>

Fractie:	SP-4
Vraag:	<p>Lauwersgracht</p> <p>wethouder Hans de Vroome zei op 7 -11 - 2018 dat het realistisch was om de zaak in 2021 gereed te hebben.</p> <p>Hoe verhoudt die uitspraak toen zich tot de huidige planning? Als deze uitspraak niet meer realistisch moet worden geacht, op welk moment is dat inzicht ontstaan? Onderbouwing?</p>
Pagina boek:	90
Antwoord:	<p>Bij het opstellen van de begroting op basis van het coalitieakkoord, was 2022 het laatste jaar van de horizon 2019 - 2022.</p> <p>Om die reden zijn de kapitaallasten op dat jaar gezet. Hieraan kan geen conclusie worden getrokken t.a.v. planning of haalbaarheid van een project. Dit is een financieel- technische verwerking teneinde de kapitaallasten zo in beeld te houden.</p> <p>Feitelijk toedeling van de kapitaallasten aan een jaarschijf vindt plaats na een definitief investeringsbesluit. Vrijvallende jaarschijven komen dan beschikbaar.</p>

Fractie:	SP-5																																																	
Vraag:	<p>Inzet beleidsuren -493 N Er is meer beleids capaciteit ingezet dan begroot. I AR</p> <p>Graag specificeren naar deelonderwerp, medewerkers / fte, intern / externe inhuur.</p>																																																	
Pagina boek:	95																																																	
Antwoord:	<table border="1"> <thead> <tr> <th>progran</th> <th>taak</th> <th>begroting EUR</th> <th>geboekt EUR</th> <th>vrije ruimte EUR</th> <th>begroting aantal uren</th> <th>geboekt aantal uren</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>R5 Cult T51</td> <td>Sportbeleid en activering</td> <td>232.540</td> <td>518.256</td> <td>-285.716</td> <td>2.068</td> <td>4.610</td> </tr> <tr> <td>R5 Cult T53</td> <td>Cultpresent, cultproduct, cultpartic</td> <td>761.437</td> <td>795.774</td> <td>-34.337</td> <td>6.765</td> <td>7.070</td> </tr> <tr> <td>R5 Cult T54</td> <td>Musea</td> <td>132.381</td> <td>434.708</td> <td>-302.327</td> <td>1.264</td> <td>4.151</td> </tr> <tr> <td>R5 Cult T55</td> <td>Cultureel erfgoed</td> <td>380.649</td> <td>625.558</td> <td>-244.909</td> <td>3.705</td> <td>6.089</td> </tr> <tr> <td>R5 Cult T57</td> <td>Openbaar groen en (openlucht) recrea</td> <td>653.973</td> <td>280.580</td> <td>373.393</td> <td>6.373</td> <td>2.734</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Eindtotaal</td> <td>2.160.980</td> <td>2.654.876</td> <td>-493.896</td> <td>20.175</td> <td>24.654</td> </tr> </tbody> </table> <p>We hebben helaas geen splitsing tussen intern en extern, door de wijze van registreren.</p> <p>Per saldo is er geen nadeel voor de AR, aangezien alle personele kosten worden gedekt in de begroting (zie paragraaf bedrijfsvoering). Er loopt nu een project om de huidige methodiek (budgetneutraal) aan te passen aan een eenvoudige systematiek, waarbij begroting en realisatie beter aansluiten op de realiteit.</p>	progran	taak	begroting EUR	geboekt EUR	vrije ruimte EUR	begroting aantal uren	geboekt aantal uren	R5 Cult T51	Sportbeleid en activering	232.540	518.256	-285.716	2.068	4.610	R5 Cult T53	Cultpresent, cultproduct, cultpartic	761.437	795.774	-34.337	6.765	7.070	R5 Cult T54	Musea	132.381	434.708	-302.327	1.264	4.151	R5 Cult T55	Cultureel erfgoed	380.649	625.558	-244.909	3.705	6.089	R5 Cult T57	Openbaar groen en (openlucht) recrea	653.973	280.580	373.393	6.373	2.734	Eindtotaal		2.160.980	2.654.876	-493.896	20.175	24.654
progran	taak	begroting EUR	geboekt EUR	vrije ruimte EUR	begroting aantal uren	geboekt aantal uren																																												
R5 Cult T51	Sportbeleid en activering	232.540	518.256	-285.716	2.068	4.610																																												
R5 Cult T53	Cultpresent, cultproduct, cultpartic	761.437	795.774	-34.337	6.765	7.070																																												
R5 Cult T54	Musea	132.381	434.708	-302.327	1.264	4.151																																												
R5 Cult T55	Cultureel erfgoed	380.649	625.558	-244.909	3.705	6.089																																												
R5 Cult T57	Openbaar groen en (openlucht) recrea	653.973	280.580	373.393	6.373	2.734																																												
Eindtotaal		2.160.980	2.654.876	-493.896	20.175	24.654																																												

Fractie:	SP-6
Vraag:	Voor vrouwenopvang wordt ingezet op ambulantisering: hulp bieden in de thuissituatie en daarmee het voorkomen van opvang.

	1. Dit is (een aankondiging van) een bezuiniging? 2. Er is nu al een tekort aan plekken. Alleen de ergste gevallen krijgen opvang. Hoe wordt dit verantwoord? Graag toelichten
Pagina boek:	98
Antwoord:	Dit is niet ingegeven door een bezuiniging maar een inhoudelijk transformatie/ beleidswijziging van de hulp aan slachtoffers huiselijk geweld en kindermishandeling. Over de ombuiging 'minder opvang, meer ambulante' heeft de raad in 2015 een besluit genomen. Hulp en zorg aan slachtoffers in de eigen omgeving, indien dit veilig kan gebeuren, heeft altijd voorkeur boven het gebruik van opvangplaatsen. Wanneer de veiligheid in het geding is moet er natuurlijk altijd gebruik gemaakt kunnen worden van de (beschermd) opvangplaatsen. Hiervoor zijn er naast de reguliere crisis- en vervolgoopvangplaatsen altijd noodbedden beschikbaar en geldt voor de vrouwenopvang een landelijke toegankelijkheid van de opvangplaatsen. Ons hebben geen signalen bereikt dat het aantal gesubsidieerde opvangplaatsen bij Moviera onvoldoende is.

Fractie:	SP-7
Vraag:	vrouwenopvang waarom is er geld overgebleven terwijl er in 2018 en tekort aan opvangplekken was?
Pagina boek:	104
Antwoord:	Vanuit het budget Vrouwenopvang worden verschillende activiteiten en instrumenten op het brede terrein van de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling gefinancierd. Er is geen directe relatie tussen het totale budget Vrouwenopvang en de subsidie aan Moviera voor het aantal opvangplaatsen. In de regiovisie Huiselijk Geweld en Kindermishandeling worden afspraken gemaakt over de inzet en het volume van de verschillende activiteiten. Op het totale budget is in 2018 een deel niet besteed. Het betreft met name het deel dat voor lokale activiteiten wordt ingezet.

Fractie:	SP-8
Vraag:	Revolverend fonds voor jongvolwassenen met schulden Hiervoor is een inrichtingsplan opgesteld, dit is de basis voor de uitvoering door de diverse betrokken partners Te ontvangen: het inrichtingsplan
Pagina boek:	100
Antwoord:	Het Inrichtingsplan is een plan dat in de loop van 2018 en begin 2019 is opgesteld met de partners die samen het Jongerenperspectieffonds (JPF) uitvoeren. Het betreft afspraken over deze uitvoering. Het plan is in 2019 vastgesteld door gemeente en partners. Omdat het een plan is van zowel gemeente als deelnemende partners hebben we de vraag over delen en openbaar maken van de werkwijze ook aan deze partijen voorgelegd.

Fractie:	SP-9
Vraag:	armoederegelingen minder budget ondersteuning op maat en minder beschermingsbewind. 146k V Graag specificeren per categorie, Boom / beschermingsbewind, instroom /doorstroom, inwoners / euro's.
Pagina boek:	102
Antwoord:	Budgetondersteuning op Maat (BooM): zie voor exacte aantallen memo 'Uitwerking toezeggingen agenderingsverzoek armoedebestrijding' d.d. 06-05-2029.

	<p>Beschermingsbewind 2018: Totaal 2524 cliënten (beschermingsbewind, inclusief curatele en mentorschap). Instroom 2018: ten minste 472 Uitstroom 2018: ten minste 335. (wijzigingen worden vaak pas later doorgegeven, dus aantallen zijn indicatie).</p> <p>Uitgaven zijn lager dan begroot, maar beroep op beschermingsbewind groeit nog steeds (zij het minder dan voorgaande jaren).</p> <p>Het voordeel van € 146.000 heeft betrekking op Beschermingsbewind (€ 79.000), BooM (€ 36.000) en kleine voordelen op diverse kleinere regelingen (€ 31.000).</p>
--	---

Fractie:	SP-10																																	
Vraag:	<p>armoederegelingen</p> <p>nadeel wijkprogramma's 1.104.000 euro Graag specificeren per regeling. 1. Hoe groot is volumestijging? 2. Hoeveel daarvan is te wijten aan toename doelgroep? 3. Hoeveel aan betere bereikbaarheid door werken met wijkteams? Ook graag indien mogelijk toelichten per regeling.</p>																																	
Pagina boek:	102																																	
Antwoord:	<p>Het nadeel op de wijkprogramma's in 2018 bedroeg € 1.104.000, verdeeld over de volgende regelingen:</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 60%;">Regeling</th> <th style="width: 20%;">Resultaat 2018</th> <th style="width: 20%;">Δ # unieke gebruikers</th> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: center;">in € 1.000</td> <td style="text-align: center;">2017- 2018</td> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Bijzondere bijstand</td> <td style="text-align: center;">-183</td> <td style="text-align: center;">-101</td> </tr> <tr> <td>Gelrepas</td> <td style="text-align: center;">-245</td> <td style="text-align: center;">783</td> </tr> <tr> <td>Individuele Inkomens toeslag</td> <td style="text-align: center;">-93</td> <td style="text-align: center;">559</td> </tr> <tr> <td>Coll aanvullende ziektekostenverzekering</td> <td style="text-align: center;">-133</td> <td style="text-align: center;">111</td> </tr> <tr> <td>Tegemoetkoming Chronisch zieken gehandicapten</td> <td style="text-align: center;">81</td> <td style="text-align: center;">459</td> </tr> <tr> <td>Kwijtschelding</td> <td style="text-align: center;">-209</td> <td style="text-align: center;">17</td> </tr> <tr> <td>Individuele Studietoelage</td> <td style="text-align: center;">-22</td> <td style="text-align: center;">5</td> </tr> <tr> <td>Stelpost armoedebeleid</td> <td style="text-align: center;">-300</td> <td style="text-align: center;">0</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td style="text-align: center;">-1.104</td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>In de laatste kolom staat de volumemutatie van het aantal gebruikers per regeling van 2017 naar 2018.</p> <p>2. Doelgroepmutatie. In 2018 is het aantal inwoners in Arnhem in absolute aantallen toegenomen, maar procentueel is het aantal minima niet hoger dan in voorgaande jaren. De stijging van het aantal gebruikers en uitgaven (in relatie tot de begroting) wordt veroorzaakt doordat de regelingen actief onder de aandacht zijn gebracht van inwoners die hier recht op hebben. Dit heeft ertoe geleid dat ook een groter beroep is gedaan op deze regelingen.</p> <p>3. De wijkteams registreren beperkt hoeveel inwoners worden verwezen naar een regeling. Daardoor is er geen aantoonbare relatie tussen betere bereikbaarheid van de wijkteams en het aantal inwoners dat gebruik maakt van een regeling. Wel is algemeen bekend dat wijkteams door onze inwoners goed worden bereikt waardoor regelingen mogelijk sneller onder de aandacht worden gebracht. Zoals in de vorige vraag is vermeld, worden de regelingen echter ook via andere kanalen bekend gemaakt.</p>	Regeling	Resultaat 2018	Δ # unieke gebruikers		in € 1.000	2017- 2018	Bijzondere bijstand	-183	-101	Gelrepas	-245	783	Individuele Inkomens toeslag	-93	559	Coll aanvullende ziektekostenverzekering	-133	111	Tegemoetkoming Chronisch zieken gehandicapten	81	459	Kwijtschelding	-209	17	Individuele Studietoelage	-22	5	Stelpost armoedebeleid	-300	0	Totaal	-1.104	
Regeling	Resultaat 2018	Δ # unieke gebruikers																																
	in € 1.000	2017- 2018																																
Bijzondere bijstand	-183	-101																																
Gelrepas	-245	783																																
Individuele Inkomens toeslag	-93	559																																
Coll aanvullende ziektekostenverzekering	-133	111																																
Tegemoetkoming Chronisch zieken gehandicapten	81	459																																
Kwijtschelding	-209	17																																
Individuele Studietoelage	-22	5																																
Stelpost armoedebeleid	-300	0																																
Totaal	-1.104																																	

Fractie:	SP-11
Vraag:	BR noodfonds

	Hoe gaat de BR Noodfonds zich in de komende jaren ontwikkelen? (zie ook 2019-2022 Technische vragen fractie SP Ambtelijke bijstand tbv behandeling MJPB 2019-2022)
Pagina boek:	
Antwoord:	<p>In de beantwoording van de (politieke) vragen bij de MJPB 2019-2022 hebben wij ten aanzien van de BR Noodfonds zijn een aantal mogelijke scenario's uitgewerkt en is aangegeven dat er in de daaropvolgende periode inspanning verricht zou worden op meer duiding.</p> <p>Het uiteindelijke tekort op het sociaal domein in de jaarrekening 2018 en het verwachte (structurele) tekort in 2019 in de Turap 1-2019 hebben een financieel effect op het Noodfonds. In de Turap 1-2019 gaan wij op deze financiële effecten in 2019 in. De financiële effecten voor de jaren 2020 en verder komen waar nodig terug in de Perspectiefnota die wij binnenkort aan u voorleggen.</p>

Fractie:	SP-12
Vraag:	BR SP noodfonds Hoe heeft het BR SP noodfonds zich in 2018 en 2019 ontwikkeld? (t/m turap 2019-1)
Pagina boek:	102
Antwoord:	<p>2018 Voor de ontwikkeling in 2018 zie hierboven het antwoord bij vraag PvdA-3 en specifiek pagina 227 van de Jaarstukken 2018. Het saldo per 31 december 2018 van € 3,7 miljoen is met name bestemd voor de toekomstige (begrote) onttrekkingen van het deel Participatie.</p> <p>2019 Wij stellen voor om in 2019 € 12,1 miljoen extra te doteren aan het BR Noodfonds ter dekking van een groot deel het verwachte nadeel op het sociaal domein in 2019 (zie raadsbrief van 11 december en Turap 1-2019). Daarnaast kan in 2019 een begrote onttrekking uit het BR Noodfonds van € 3,8 miljoen niet gerealiseerd worden (zie pagina 4 en 9 Turap 1-2019).</p>

Fractie:	SP-13
Vraag:	<p>In verband met de organisatieontwikkeling van het cluster Werk & Inkomen is in 2018 terughoudend omgegaan met het invullen van vacatureruimte. Daarnaast is in 2018 sprake geweest van incidentele dekking vanuit de ESF-subsidie Inclusie. In 2018 heeft dit geresulteerd in een voordeel van circa € 1.000.000 op formatie (saldo op baten en lasten). Het voordeel uit formatie wordt in 2019 ingezet om de kanteling in de werkwijze binnen het Cluster Werk en Inkomen vorm te kunnen geven. Dit bedrag is overgeheveld naar de BR Bedrijfsvoering.</p> <p>Er is sprake van een incidentele ESF subsidie Inclusie en een financieel voordeel door het niet invullen van vacatures. Aangenomen wordt dat de ESF subsidie wordt aangewend voor het doel waarvoor het wordt verstrekt. 1. Klopt dit? 2. Wat is het exacte doel? 3. Waarvoor komt deze subsidie dan nu in de plaats maw wat was de oorspronkelijke dekking? 4. Hoeveel vacatures zijn niet ingevuld/ formatieplekken zijn niet opgevuld en op welke afdelingen? 5. Wat is de oorspronkelijke personele omvang van die afdelingen? 6. Wat zijn de ontwikkelingen mbt het ziekteverzuim bij het cluster per afdeling?</p>
Pagina boek:	102
Antwoord:	1. ja, over deze subsidie dient ook een verantwoording te worden afgelegd waarmee geborgd wordt dat de gestelde doelen worden behaald. Administratief is ervoor gekozen om de werkzaamheden volledig uit te

	<p>voeren vanuit de vaste formatie. De subsidie die Arnhem ontvangt vanuit ESF wordt vervolgens ingezet ten behoeve van dekking inhuur op de reguliere werkzaamheden. Omdat in 2018 terughoudend is omgegaan met het inzetten van personeel is een financieel voordeel ontstaan.</p> <p>2. In het kader van de ESF subsidie is bij alle deelnemende gemeenten een loket ingericht voor aanvullende begeleiding en ondersteuning van de doelgroep naar werk. Het doel is om de deelnemers zoveel mogelijk te bemiddelen naar werk of terug te leiden naar een (vervolg)opleiding.</p> <p>3. Zie antwoord op vraag 1. Oorspronkelijke dekking is formatieruimte.</p> <p>4+5: Het cluster Werk & Inkomen heeft een formatieomvang van circa 238 fte. Over 2018 was sprake van circa 24 fte aan vacatureruimte. Deze vacatureruimte is deels ingevuld met inhuur.</p> <p>6. De norm voor het ziekteverzuim van het cluster Werk & inkomen was voor 2018 6,1%. Met een realisatie 5,3% zit W&I onder de gestelde norm.</p>
--	---

Fractie:	SP-14
Vraag:	<p>In 2018 is gestart met het uitwerken van de beleidsmaatregel 'minimaal 30% sociale huurwoningen in de planontwikkeling realiseren'</p> <p>1. Wanneer heeft het college tot deze beleidsmaatregel besloten? 2. Wanneer is de raad hierover geïnformeerd? 3. Welke consequenties heeft deze beleidsmaatregel voor de totale woningbouwproductie? 4. Is daar onderzoek naar gedaan. 5. Te ontvangen: de beleidsmaatregel en het bijbehorende onderzoek.</p>
Pagina boek:	R8
Antwoord:	<p>1. De Coalitie heeft de ambitie uitgesproken in het coalitieakkoord en het College is bezig deze nu te vertalen in een beleidsmaatregel (zie ook MJPB 2019-2022, blz. 127)</p> <p>2. De raad wordt hierover na de zomer geïnformeerd.</p> <p>3. 4. Dat zijn we nu aan het onderzoeken</p> <p>5. De planning is na de zomer</p>

Fractie:	SP-15
Vraag:	<p>In 2018 is gestart met het uitwerken van de beleidsmaatregel 'minimaal 30% sociale huurwoningen in de planontwikkeling realiseren'. Tegelijkertijd is in de geest van deze ambitie al gehandeld in de programmering van nieuwe opgaven.</p> <p>Te ontvangen: de programmering van alle nieuwe opgaven inclusief de nieuwe opgaven waar het nog niet gehandeld is in de geest van deze ambitie. Graag presenteren per nieuwe opgave</p>
Pagina boek:	116,117,118,119
Antwoord:	De voortgang van de woningbouwplanning is met de raad gedeeld via de raadsbrief van 26 februari 2019, met als onderwerp: Toezegging 373 'Uitwerking Subregionale Woonagenda'

Fractie:	SP-16
Vraag:	Wat is het totaal aan sociale huurwoningen waar behoefte aan is in onze stad inclusief vervangingsopgave?
Pagina boek:	116,117,118,119

Antwoord: d:	Tabel 6: Doelgroepen per scenario, Gemeente Arnhem (2015-2035) Bron: ABF, Socrates 2016						
	gemeente Arnhem		Jaarlijkse inkomensontwikkeling van 0%				
			2015	2025	2035	2015-2025	20
	Totaal huishoudens		75.860	82.640	84.670	6.780	
	Doelgroep huurtoeslag (EC)		28.890	30.240	30.720	1.350	
	Overige EC-groep (EC)		13.160	14.670	15.250	1.510	
	Totaal EC-groep		42.050	44.910	45.970	2.860	
Totaal Middengroep		8.590	9.760	10.280	1.170		
Totaal Hogere Inkomens		25.220	27.960	28.410	2.740		

Fractie:	SP-17																																																																																										
Vraag:	Er zijn netto 1.374 woningen toegevoegd aan de woningvoorraad. Toevoegingen zijn gerealiseerd door nieuwbouwwontwikkelingen en transformatie van kantoorpanden. Wat zijn de toevoegingen aan de woningvoorraad geweest sinds 2011 , voor het totaal en voor de categorie: sociaal (huur en koop), graag per jaar presenteren. Hetzelfde voor sloop.																																																																																										
Pagina boek:	116,117,118,119																																																																																										
Antwoord:	<table border="1"> <thead> <tr> <th>woningen - Gemeente</th> <th>2011</th> <th>2012</th> <th>2013</th> <th>2014</th> <th>2015</th> <th>2016</th> <th>2017</th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>voorraad begin periode</td> <td>68085</td> <td>69900</td> <td>70553</td> <td>71110</td> <td>71961</td> <td>72709</td> <td>73639</td> <td>74417</td> <td>75632</td> </tr> <tr> <td>toevoeging door nieuwbouw</td> <td>474</td> <td>663</td> <td>450</td> <td>671</td> <td>383</td> <td>665</td> <td>641</td> <td>823</td> <td></td> </tr> <tr> <td>toevoeging overig</td> <td>1849</td> <td>452</td> <td>436</td> <td>285</td> <td>679</td> <td>599</td> <td>295</td> <td>551</td> <td></td> </tr> <tr> <td>onttrekking door sloop</td> <td>102</td> <td>260</td> <td>261</td> <td>3</td> <td>255</td> <td>108</td> <td>49</td> <td>122</td> <td></td> </tr> <tr> <td>onttrekking overig</td> <td>406</td> <td>202</td> <td>112</td> <td>100</td> <td>49</td> <td>241</td> <td>91</td> <td>52</td> <td></td> </tr> <tr> <td>saldo toevoegingen - onttrekkingen</td> <td>1815</td> <td>653</td> <td>513</td> <td>853</td> <td>758</td> <td>915</td> <td>796</td> <td>1200</td> <td></td> </tr> <tr> <td>administratieve correcties</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>44</td> <td>-2</td> <td>-10</td> <td>15</td> <td>-18</td> <td>15</td> <td></td> </tr> <tr> <td>voorraad einde periode</td> <td>69900</td> <td>70553</td> <td>71110</td> <td>71961</td> <td>72709</td> <td>73639</td> <td>74417</td> <td>75632</td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>Eenheid: aantal woningen Bron: BAG, gemeente Arnhem</p>	woningen - Gemeente	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	voorraad begin periode	68085	69900	70553	71110	71961	72709	73639	74417	75632	toevoeging door nieuwbouw	474	663	450	671	383	665	641	823		toevoeging overig	1849	452	436	285	679	599	295	551		onttrekking door sloop	102	260	261	3	255	108	49	122		onttrekking overig	406	202	112	100	49	241	91	52		saldo toevoegingen - onttrekkingen	1815	653	513	853	758	915	796	1200		administratieve correcties	0	0	44	-2	-10	15	-18	15		voorraad einde periode	69900	70553	71110	71961	72709	73639	74417	75632	
woningen - Gemeente	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019																																																																																		
voorraad begin periode	68085	69900	70553	71110	71961	72709	73639	74417	75632																																																																																		
toevoeging door nieuwbouw	474	663	450	671	383	665	641	823																																																																																			
toevoeging overig	1849	452	436	285	679	599	295	551																																																																																			
onttrekking door sloop	102	260	261	3	255	108	49	122																																																																																			
onttrekking overig	406	202	112	100	49	241	91	52																																																																																			
saldo toevoegingen - onttrekkingen	1815	653	513	853	758	915	796	1200																																																																																			
administratieve correcties	0	0	44	-2	-10	15	-18	15																																																																																			
voorraad einde periode	69900	70553	71110	71961	72709	73639	74417	75632																																																																																			

Fractie:	SP-17a																																																																		
Vraag:	Graag antwoord vraag 17 ook voorzien van de aantallen sociale woningen?																																																																		
Pagina boek:																																																																			
Antwoord :	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Woningen - Gemeente</th> <th>2011</th> <th>2012</th> <th>2013</th> <th>2014</th> <th>2015</th> <th>2016</th> <th>2017</th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>woningvoorraad totaal</td> <td>68090</td> <td>69900</td> <td>70550</td> <td>71110</td> <td>71960</td> <td>72710</td> <td>73640</td> <td>74420</td> <td>75630</td> </tr> <tr> <td>woningen koop</td> <td>28790</td> <td>29560</td> <td>30940</td> <td>30860</td> <td>31440</td> <td>31540</td> <td>31690</td> <td>31920</td> <td></td> </tr> <tr> <td>woningen corporatie bezit</td> <td>25980</td> <td>26040</td> <td>26300</td> <td>26880</td> <td>27600</td> <td>27460</td> <td>26320</td> <td>26440</td> <td></td> </tr> <tr> <td>woningen overige verhuur</td> <td>12060</td> <td>12220</td> <td>11680</td> <td>12180</td> <td>11860</td> <td>12380</td> <td>14570</td> <td>15120</td> <td></td> </tr> <tr> <td>woningen onbekend</td> <td>1250</td> <td>2070</td> <td>1630</td> <td>1200</td> <td>1070</td> <td>1330</td> <td>1070</td> <td>940</td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <table border="1"> <tr> <td>Eenheid</td> <td>aantal woningen</td> </tr> <tr> <td>Bron</td> <td>BAG, gemeente Arnhem</td> </tr> <tr> <td></td> <td>BAG / WOZ gemeente Arnhem</td> </tr> </table>	Woningen - Gemeente	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	woningvoorraad totaal	68090	69900	70550	71110	71960	72710	73640	74420	75630	woningen koop	28790	29560	30940	30860	31440	31540	31690	31920		woningen corporatie bezit	25980	26040	26300	26880	27600	27460	26320	26440		woningen overige verhuur	12060	12220	11680	12180	11860	12380	14570	15120		woningen onbekend	1250	2070	1630	1200	1070	1330	1070	940		Eenheid	aantal woningen	Bron	BAG, gemeente Arnhem		BAG / WOZ gemeente Arnhem
Woningen - Gemeente	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019																																																										
woningvoorraad totaal	68090	69900	70550	71110	71960	72710	73640	74420	75630																																																										
woningen koop	28790	29560	30940	30860	31440	31540	31690	31920																																																											
woningen corporatie bezit	25980	26040	26300	26880	27600	27460	26320	26440																																																											
woningen overige verhuur	12060	12220	11680	12180	11860	12380	14570	15120																																																											
woningen onbekend	1250	2070	1630	1200	1070	1330	1070	940																																																											
Eenheid	aantal woningen																																																																		
Bron	BAG, gemeente Arnhem																																																																		
	BAG / WOZ gemeente Arnhem																																																																		

Fractie:	SP-17b
-----------------	---------------

Vraag:	Graag het aantal toevoegingen aan de woningvoorraad per jaar over de afgelopen 8 jaar. Zowel totaal aantal toevoegingen sociale huurwoningen als het totaal aantal woningen wat is toegevoegd. Graag ook het aantal per jaar aan de voorraad toegevoegde sociale koopwoningen over de afgelopen acht jaar. Als dat onderscheid niet mogelijk is, graag het aantal per jaar aan de voorraad toegevoegde sociale woningen over de afgelopen acht jaar.
Pagina boek:	
Antwoord:	Het aantal corporatiewoningen is in de vorige technische vraag beantwoord. Van de 'overige huurwoningen' toegevoegd in de stad is de huur niet bekend. Van de koopwoningen is niet bekend welke toevoegingen sociale koop zijn.

Fractie:	SP-18
Vraag:	In 2018 is gestart met het uitwerken van de beleidsmaatregel 'minimaal 30% sociale huurwoningen in de planontwikkeling realiseren'. 1. Wanneer heeft het college tot deze beleidsmaatregel besloten? 2. Wanneer is de raad hierover geïnformeerd? 3. Welke consequenties heeft deze beleidsmaatregel voor de totale woningbouwproductie? 4. Is daar onderzoek naar gedaan? 5. zo ja, wat waren de uitkomsten? 6. Te ontvangen: de beleidsmaatregel en indien van toepassing het bijbehorende onderzoek.
Pagina boek:	
Antwoord:	Zelfde als SP 14

Fractie:	SP-19
Vraag:	In 2018 is gestart met het uitwerken van de beleidsmaatregel 'minimaal 30% sociale huurwoningen in de planontwikkeling realiseren'. Wat betekent 'minimaal 30% sociale HUURwoningen realiseren' voor de hoeveelheid sociale KOOPwoningen die in de planontwikkeling gerealiseerd moet worden? Is deze op minimaal 0% gesteld? Zo nee, welk percentage wordt minimaal vereist?
Pagina boek:	116,117,118,119
Antwoord:	Minimaal 30% sociale huurwoningen betekent dat we geen minimaal percentage voor sociale koopwoningen hanteren in de planontwikkeling.

Fractie:	SP-20
Vraag:	In 2018 is gestart met het uitwerken van de beleidsmaatregel 'minimaal 30% sociale huurwoningen in de planontwikkeling realiseren'. Sociale huurwoningen hebben al gauw een onrendabele top tussen de 25.000 en 50.000 euro. 1. van welke gemiddelde onredabele top gaat het college uit bij het uitvoeren van deze maatregel? 2. Wat betekent dit voor de grote van de sociale huurwoning? 3. Wat betekent dit voor de huurprijs van de sociale huurwoning? blijft deze in alle gevallen onder de aftoppingsgrens? 4. Wat betekent dit voor de levensloopbestendigheid van de sociale huurwoning? 5. Wat betekent dit voor de aantallen sociale huurwoningen die te realiseren zijn in de planontwikkeling? 6. Wat betekent dit voor de bouw van betaalbare koopwoningen in de planontwikkeling? in absolute en relatieve zin? 7. Wat betekent dit voor de hoeveelheid woningen in het duurste segment die in de planontwikkeling moeten worden gebouwd in absolute en relatieve zin? 8. Wat betekent dit voor de resultaten van het grondbedrijf? 9. Kunt u de antwoorden op bovenstaande vragen gedegen onderbouwen?
Pagina boek:	116,117,118,119
Antwoord:	1. Dit is aan de ontwikkelaar

	<p>2. Dit is aan de ontwikkelaar waarbij natuurlijk minimaal bouwbesluit leidend is.</p> <p>3. Sociaal is onder de huurtoeslaggrens van 720,42</p> <p>4. Wij vragen meestal naar levensloopgeschikt of woonkeur. Maar ook dit is aan de ontwikkelaar.</p> <p>5. Deze vraag wordt in relatie met de opgave voor sociale huurwoningen niet begrepen.</p> <p>6. Bij de nog vast te stellen beleidsmaatregel gaan we uit van sociale huurwoningen niet van sociale koopwoningen. Per project zal vervolgens de invulling verschillen in de andere 70%</p> <p>7. De andere 70% zijn in overleg met gemeenten, buurt etc. vrij in te vullen door de ontwikkelaar.</p> <p>8. Bij de vastgestelde grondexploitaties waar de kaders (en afspraken) reeds vastliggen zijn de percentages sociale woningbouw niet aangepast. Bij projecten waar de kaders nog niet zijn vastgesteld nemen we wel 30% sociale woningbouw op.</p>
--	--

Fractie:	SP-21
Vraag:	<p>Dit daagt Arnhem uit om strak te koersen: wat is nodig om aan de woningbehoefte te voorzien (waarbij de bestuurlijke ambitie minimaal 30% sociale huur in de planontwikkeling is opgenomen) en tegelijkertijd de aantrekkelijkheid van de stad te behouden en welke keuzes horen daarbij.</p> <p>Is het nu 30% over alle projecten heen? Of 30% per project? Indien dit laatste, hoe verhoudt zich dat dan tot de ambitie voor gedifferentieerde wijken?</p>
Pagina boek:	116,117,118,119
Antwoord:	30% over de te realiseren projecten. Dit betekent dat er gedifferentieerd kan worden en dat er gemiddeld nog altijd 70% in andere segmenten wordt toegevoegd wat de gedifferentieerdheid van de wijken ten goede komt.

Fractie:	SP-22
Vraag:	<p>project malburgen</p> <p>wat is de reden voor de vertraging in project nieuwe A?</p>
Pagina boek:	R8
Antwoord:	Project is van Volkshuisvesting

Fractie:	SP-23
Vraag:	<p>Wat is de stand van zaken van het sociale woningbouw project Witsenstraat? Hoe verhoudt zich dat tot de oorspronkelijke planning?</p>
Pagina boek:	116,117,118,119
Antwoord:	Wij kunnen het project Witsenstraat niet terug vinden in de jaarstukken.

Fractie:	SP-24
Vraag:	<p>belastingen lingewaard</p> <p>Waar is het voordeel van dit nadeel gebleven?</p>
Pagina boek:	127
Antwoord:	De samenwerking met de gemeente Lingewaard op het gebied van uitvoering werkzaamheden belastingen is in 2017 beëindigd. Daarmee zijn ook de inkomsten (bijdrage gemeente Lingewaard voor de uitvoering belastingtaken) komen te vervallen en is het nadeel ontstaan.

Fractie:	SP-25
Vraag:	<p>Rijnstad heeft op R6 twee ton meer subsidie ontvangen dan begroot</p> <p>Wat is hiervoor de verklaring?</p>

Pagina boek:	198
Antwoord:	<p>Het budget voor de subsidie Rijnstad is over meerdere onderdelen in de begroting verdeeld.</p> <p>De overschrijdingen worden gedekt uit budgetten elders (o.a. innovatiefonds, kansrijk opgroeien). Dit had gecorrigeerd moeten worden met een begrotingswijziging, maar dat is niet gebeurd.</p> <p>Er is dus geen sprake van overschrijding van het totale budget van Rijnstad, de besteding blijft binnen het totale beschikbare budget</p>

Fractie:	SP-26
Vraag:	Rijnstad heeft op R6 twee ton meer subsidie ontvangen dan begroot Wat is hiervoor de verklaring?
Pagina boek:	198
Antwoord:	<p>Het budget voor de subsidie Rijnstad is over meerdere onderdelen in de begroting verdeeld. De overschrijdingen worden gedekt uit budgetten elders (o.a. innovatiefonds, kansrijk opgroeien).</p> <p>Dit had gecorrigeerd moeten worden met een begrotingswijziging, maar dat is niet gebeurd. Er is dus geen sprake van overschrijding van het totale budget van Rijnstad, de besteding blijft binnen het totale beschikbare budget.</p>

Fractie:	SP-27
Vraag:	<p>gelders archief</p> <p>Vanaf 2020 is de verwachting, dat er een nieuwe verdeling van de lumpsum komt, waarbij de verdeling op basis van historische kosten wordt losgelaten en overgegaan wordt tot een verdeling op basis van het aantal strekkende meters dat door het GA wordt beheerd voor de partners in de GR. Het voorstel levert een reëlere en eerlijker verdeling van de lumpsum op. Voor Arnhem betekent dit een verlaging van de bijdrage. Voorwaarde is wel dat de Provincie Gelderland vanaf 2020 toetreedt tot de GR.</p> <p>1. Hoe groot is de verlaging? 2. Hoe staat het met het e-depot?</p>
Pagina boek:	181
Antwoord:	<p>1. De te verwachten besparing 2020 bij Gelders Archief bedraagt circa € 88.000, onder voorwaarde dat de indexaties door worden berekend. De verlaging is afhankelijk van het toetreden van de Provincie Gelderland tot het GeldersArchief vanaf 2020.</p> <p>2. Het bestuur van het Gelders Archief (GA) heeft de directie van het GA de opdracht gegeven de casus van het aansluiten op het e-Depot te beschrijven voor de verschillende partners in de gemeenschappelijke regeling. Op basis van deze casus zal overleg plaatsvinden met de Connectie over de realisatie van de aansluiting op het e-Depot door de verschillende partners.</p>

Fractie:	SP-28
Vraag:	<p>stichting Peuterspeelzalen heeft 1,5ton meer subsidie ontvangen dan begroot</p> <p>Wat is hiervoor de verklaring?</p>
Pagina boek:	198
Antwoord:	<p>De subsidie SPA verloopt per geplaatste peuter. Volgens de huidige opgave van Stichting Peutercentra Arnhem (SPA) zijn er in 2018 meer geplaatste peuters dan wij hadden begroot voor 2018. Bij de afrekening over 2018 zal blijken of SPA over 2018 ook daadwerkelijk 1,5 ton meer ontvangt dan begroot.</p> <p>De stijging bedraagt ongeveer 30 peuters.</p>

Fractie:	SP-29
Vraag:	AWBZ MO middelen Het voordeel is behaald doordat een aantal onderzoeken zijn uitgesteld naar 2019 waar budget voor was gereserveerd in 2018. Om welke onderzoeken gaat het en waarom zijn ze uitgesteld?
Pagina boek:	105
Antwoord:	Het gaat om de onderzoeken implementatie tussenvoorziening gezinsopvang, aanpak psychisch kwetsbare personen en onderzoek doorontwikkeling wonen. Voor de implementatie tussenvoorziening gezinsopvang geldt dat deze is uitgesteld ivm overname door andere zorgaanbieder. De aanpak voor psychisch kwetsbare personen is wel gestart maar het volledige begrote bedrag is nog niet nodig gebleken. Het laatste; de onderzoek doorontwikkeling wonen is wel opgestart, maar heeft een langere aanloop en is nog niet in de volledige grootte neergezet zoals financieel was opgenomen.

Fractie:	SP-30
Vraag:	eigen bijdragen Er zijn over 2017 achteraf nog meer eigen bijdragen van het CAK ontvangen dan waar in de jaarrekening 2017 rekening mee is gehouden. Dit levert een incidenteel voordeel op, dat ten gunste van de BR Noodfonds zal worden gebracht. 1. Het nadeel op de posten waar de eigen bijdrage verband mee houdt is dus minder groot dan eerder gepresenteerd? 2. Betreft het (ook) eigen bijdragen voor nagekomen declaraties die elders in jaarstukken 2018 ook worden genoemd. Graag specificeren.
Pagina boek:	106
Antwoord:	In het algemeen is het zo dat eigen bijdragen niet geheven worden over een specifieke verstrekte voorziening, maar over het totaal van de in een bepaalde periode geleverde zorgkosten. Het is dus niet mogelijk te specificeren op welke zorgkosten eigen bijdragen betrekking hebben. Dat betekent dat er geen directe relatie ligt tussen de zorgkosten en de te ontvangen eigen bijdragen. Natuurlijk leiden hogere zorgkosten bij de WMO in het algemeen wel tot hogere baten op de eigen bijdrage. Dit in tegenstelling tot de Jeugdzorg, waar geen eigen bijdragen wordt geheven. De nagekomen declaraties voor voorgaande jaren hebben voornamelijk betrekking op Jeugdzorg en daar is dus geen eigen bijdrage van toepassing.

Fractie:	SP-31
Vraag:	prognoseverloop 2018 - 2019 Te ontvangen: de verschillende prognoses voor de financiële ontwikkelingen op het sociaal domein die in 2018 t/m april 2019 aan de controller en / of de portefeuillehouder financiën zijn aangeboden.
Pagina boek:	
Antwoord:	Buiten de formele P&C momenten zijn er in 2018 geen separate prognoses opgesteld.

	Op 11 januari 2018 is een herijking van het sociaal domein gepubliceerd (bijlage II bij Raadsbrief 381 van 16 januari 2018). Daarnaast zijn prognoses opgesteld bij Turap 1-2018, Turap-2 2018, de Raadsbrief van 11 december 2018 en de Turap 1-2019 . Verder zijn er geen separate prognoses aan de controller of portefeuillehouder aangeboden.
--	--

Fractie:	SP-32										
Vraag:	Dit voordeel wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de budgetten mantelzorg (mantelzorgcomplimenten en projectgelden), en de subsidiebudgetten Cliëntondersteuning en Inloopvoorzieningen GGZ niet volledig zijn uitgenut. Het voordeel wordt verrekend binnen de BR Noodfonds, passend binnen het doel van deze BR. Graag specificeren										
Pagina boek:	33										
Antwoord:	De specificatie van het voordeel is als volgt: <table border="1" data-bbox="592 763 1337 945"> <tr> <td>Inloopvoorzieningen en cliëntenondersteuning</td> <td>€ 234.000</td> </tr> <tr> <td>Mantelzorgcompliment en projectgelden</td> <td>€ 189.000</td> </tr> <tr> <td>Belangenorganisaties</td> <td>€ 62.000</td> </tr> <tr> <td>Onderuitnutting overige subsidies en kosten</td> <td>€ 225.000</td> </tr> <tr> <td></td> <td>€ 710.000</td> </tr> </table>	Inloopvoorzieningen en cliëntenondersteuning	€ 234.000	Mantelzorgcompliment en projectgelden	€ 189.000	Belangenorganisaties	€ 62.000	Onderuitnutting overige subsidies en kosten	€ 225.000		€ 710.000
Inloopvoorzieningen en cliëntenondersteuning	€ 234.000										
Mantelzorgcompliment en projectgelden	€ 189.000										
Belangenorganisaties	€ 62.000										
Onderuitnutting overige subsidies en kosten	€ 225.000										
	€ 710.000										

Fractie:	SP-33
Vraag:	BUIG De laatste BUIG cijfers zijn nog niet verwerkt in de TURAP? Wat betekent dit voor het beeld?
Pagina boek:	
Antwoord:	Recent (24-04-2019) is het nader voorlopig budget voor 2019 bekend gemaakt. De aanpassing van de meerjarige budgetten (2020-2023) volgen pas bij de Voorjaarsnota van het Rijk. Er wordt gerekend aan het effect van het nader voorlopig budget voor 2019. Dit effect wordt zoals gebruikelijk in de eerstvolgende rapportage, in Turap-2, opgenomen. In het risicoprofiel is overigens rekening gehouden met het risico op bijstelling van het BUIG budget (zie pagina 140 van het jaarverslag)

Fractie:	SP-34
Vraag:	solvabiliteit Is de solvabiliteit niet een luxe-probleem bij een de weerstandsfactor van 0,9?
Pagina boek:	
Antwoord:	We vinden het belangrijk om de verschillende kengetallen van de financiële positie in onderlinge samenhang te bekijken. Dus zowel de weerstandsfactor (die iets zegt over voldoende vermogen om risico's op te vangen) als de solvabiliteit en de schuldquote. Er zijn ook onderlinge verbanden, aangezien een hogere AR bijdraagt aan een hogere weerstandsfactor en ook aan een betere solvabiliteit.

Fractie:	SP-35
Vraag:	Onderstaande tabel laat zien dat de gemeente bij de opmaak van het jaarverslag 2018 op een factor van 1,4 uitkomt. Een doorkijk naar Turap-1 2019 op basis van de reeds voorziene effecten op de algemene reserve (bijvoorbeeld de onttrekking van € 10,4 miljoen ter dekking tekort sociaal domein in 2019 conform raadsbrief van 11 december) geeft het inzicht dat de gemeente in 2019 over onvoldoende weerstandsvermogen beschikt. De weerstandsfactor komt dan namelijk uit op 0,9

	Is de mjpg 2019-2022 in financieel technisch opzicht een robuuste begroting gebleken als het weerstandsfactor met deze begroting zo drastisch is gedaald? Wat zegt de financiële verordening daar ook al weer over een dergelijk weerstandsfactor?
Pagina boek:	
Antwoord:	<p>Na het vaststellen van de MJPB 2019-2022 zijn we geconfronteerd met de tekorten sociaal domein. Zoals in de raadsbrief van 11 december 2018 is beschreven, wordt in 2019 vanuit de AR hiervoor dekking gevonden. Dit heeft zijn effect op de weerstandsfactor voor 2019. Daaraan gekoppeld is een opgave om tot maatregelen te komen, welke in de Perspectiefnota landen.</p> <p>De verordening zegt het volgende: Voor een robuuste financiële positie mag de weerstandsfactor niet lager zijn dan 1. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid.</p>

Fractie:	SP-36
Vraag:	weerstandfactor 0,9 is een weerstandsfactor van 0,9 niet dermate laag dat er onmiddellijk moet worden aangezuiverd?
Pagina boek:	
Antwoord:	Volgens de financiële verordening moet bij een factor onder de 1 inderdaad de algemene reserve worden aangezuiverd. De genoemde 0,9 betreft echter een eerste doorkijk naar het jaar 2019, waarbij aangegeven is dat alleen rekening is gehouden met de op dat moment voorziene mutaties aan de AR. Zoals uit Turap-1 2019 blijkt, wordt voor 2019 een factor van 0,9 verwacht, waarbij ook daarbij uitgegaan is van de op dat moment verwachte resultaten. Nog geen rekening is daarbij gehouden met de oplossingen voor tekorten, die ook al in het jaar 2019 ingeboekt kunnen worden. Deze zijn opgenomen in de Perspectiefnota en zullen ertoe leiden dat de weerstandsfactor verder omhoog gaat.

Fractie:	SP-37
Vraag:	sociale pijler: vervallen risico BR noodfonds graag toelichten
Pagina boek:	143
Antwoord:	Vanwege het gerealiseerde tekort op het sociaal domein in 2018 hebben extra onttrekkingen uit het BR Noodfonds plaatsgevonden en heeft dit risico zich in werkelijkheid voorgedaan, waarna het kan vervallen. Bij de actualisatie van de risico's zijn nieuwe risico's geformuleerd (zie pagina 143).

Fractie:	SP-38
Vraag:	taakstelling rijnsstad op te lossen binnen vermogenssfeer graag verduidelijking wat precies wordt bedoeld.
Pagina boek:	143
Antwoord:	Het risico is komen te vervallen, omdat er binnen Rijnstad in 2018 ruimte in het eigen vermogen is om de taakstelling in te kunnen vullen.

Fractie:	SP-39
Vraag:	investeringen vastgoed

	4,5 mln minder dan begroot. Graag specificeren
Pagina boek:	157
Antwoord:	<p>Van de totale raming van € 4,3 miljoen is €0,6 miljoen daadwerkelijk gerealiseerd en afgewikkeld. Een bedrag van € 3,3 miljoen wordt doorgeschoven naar 2019 om diverse redenen. Voor €2,3 miljoen is dat voor begrote investeringen voor panden waarvoor renovatie/nieuwbouwplannen zijn (schouwburg, zwembad Valkenhuizen en museum). Daar worden investeringen uitgesteld in afwachting van besluitvorming (trekkenwand ad. € 2 miljoen) of wordt alleen gebruik gemaakt van het krediet voor hoogst noodzakelijk onderhoud (zwembad ad. € 240.000). Voor het overige zijn werkzaamheden al gestart maar lopen door naar 2019 of wordt het werk pas in 2019 gestart.</p> <p>Verder is van de € 4,3 miljoen raming € 0,4 miljoengeheel niet meer nodig Dit is of omdat werken goedkoper zijn uitgevallen of doordat door nieuwe inzichten de investering geheel niet meer nodig is.</p>

Fractie:	SP-40
Vraag:	<p>investeringen verkeersinfra 1,5 mln minder dan begroot. Graag specificeren</p>
Pagina boek:	157
Antwoord:	<p>In de toelichting op de jaarstukken zijn een aantal afwijkingen toegelicht. Zo is op pagina 194 een toelichting gegeven op de onderuitputting van de begroting 2018 voor verkeersinfrastructuur.</p>

Fractie:	SP-41
Vraag:	<p>risicokaart Hoe verhoudt deze risicokaart zich tot de risicokaart in de mjpgb 2019-2022. Graag verklaring voor de verschillen.</p>
Pagina boek:	
Antwoord:	<p>Op pagina 142 en 143 in het jaarverslag (Paragraaf Weerstandsvorming) is precies opgesomd welke risico's gewijzigd of vervallen zijn ten opzichte van Turap-2 2018. Deze risicokaart is ook gebruikt voor de MJPB 2019-2022.</p>

Fractie:	CDA-1
Vraag:	"aanzienlijk deel" - welk deel wel en welk deel niet?
Pagina boek:	29 OR
Antwoord:	<p>Het budget voor onderhoud aan de openbare ruimte is verdeeld in een wijk-deel (opgesplitst in de 8 wijken) en een stad-deel. Het budget wordt aan de wijken toegerekend voor zover dit betrekking heeft op onderhoud in de wijken. Denk daarbij bijvoorbeeld aan onderhoud aan wijkwegen, onderhoud aan wijkgroen en -bomen en het inzamelen van afval. Voor het onderhoud aan hoofdwegen, riolering, en stadsparken etc. is budget op stadsniveau gereserveerd.</p>

Fractie:	CDA-2
Vraag:	<p>waarom zijn de staatjes/overzichtjes "bouw" (wegen, fietspaden, et cetera) uit de jaarstukken gehaald? Om inzicht te krijgen bij bijvoorbeeld de opmerking op pag 73 over onderhoud wegen en de toelichting pag 148 kapitaalgoederen wegen. Een overzicht wat gedaan en achter is gebleven handig, was er eerdere jaren JR opgenomen.</p>
Pagina boek:	
Antwoord:	<p>Omdat de bedoelde informatie in de vastgestelde MJPB 2019-2022 niet meer op de deze manier is weergegeven is er voor gekozen de informatie over dit onderwerp hier op de zelfde wijze te presenteren.</p>

Fractie:	CDA-3
-----------------	--------------

Vraag:	Schulddienstverlening - betreft dit de BOOM dienstverlening? Of is er misschien afname van armoede hieruit op te maken of zijn er andere/meerdere dienstverleners waar geen gebruik van gemaakt is?
Pagina boek:	31
Antwoord:	Dit betreft niet BooM maar schulddienstverlening (zie verder ook antwoorden D66 -12, 13, 14- en SP-10-).

Fractie:	CDA-4
Vraag:	transformatiefonds - "in de loop van 2018...." Wanneer werd dit voor het eerst merkbaar?
Pagina boek:	32
Antwoord:	<p>De ontwikkeling van een transformatie agenda heeft in 2018 de nodige tijd gekost. Dit heeft ertoe geleid dat een aantal plannen niet meer in 2018 kon worden opgestart en is doorgeschoven naar 2019. Dit werd vanaf het derde kwartaal van 2018 merkbaar.</p> <p>Het overschot op het transformatiebudget is verrekend in het resultaat van het sociaal domein, zoals ieder jaar is gebeurd met sinds 2015.</p> <p>Voor de plannen die in 2019 op de transformatie agenda staan, is opnieuw budget beschikbaar.</p>

Fractie:	CDA-5																																										
Vraag:	overige beleidsuren - voor welke onderwerpen is er een onderbesteding van begrote uren geweest en waarom niet?																																										
Pagina boek:	33																																										
Antwoord:	<table border="1"> <thead> <tr> <th>program</th> <th>taak</th> <th>begroting EUR</th> <th>geboekt EUR</th> <th>vrije ruimte EUR</th> <th>begroting aantal uren</th> <th>geboekt aantal uren</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>R6 Parti T61</td> <td>Samenkracht en burgerparticipatie</td> <td>293.846</td> <td>521.101</td> <td>-227.255</td> <td>2.641</td> <td>4.683</td> </tr> <tr> <td>R6 Parti T66</td> <td>Maatwerkvoorzieningen (WMO)</td> <td>488.475</td> <td>536.451</td> <td>-47.976</td> <td>4.604</td> <td>5.056</td> </tr> <tr> <td>R6 Parti T672</td> <td>Maatwerkdienstverlening jeugd</td> <td>602.490</td> <td>166.881</td> <td>435.609</td> <td>5.632</td> <td>1.560</td> </tr> <tr> <td>R6 Parti T681</td> <td>Geescaleerde zorg volwassenen</td> <td>73.990</td> <td>13.482</td> <td>60.508</td> <td>702</td> <td>128</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Eindtotaal</td> <td>1.458.801</td> <td>1.237.915</td> <td>220.886</td> <td>13.579</td> <td>11.427</td> </tr> </tbody> </table> <p>De begroting van de uren wordt onvoldoende specifiek bepaald, waardoor veelal de afwijking veroorzaakt wordt. U kunt kijken naar de voortgang op de doelen. Daar is zichtbaar welke werkzaamheden wel/niet uitgevoerd zijn en welke doelen behaald. De link naar de verantwoorde afwijking op uren is niet 1 op 1 te maken.</p> <p>Per saldo is er geen nadeel voor de AR, aangezien alle personele kosten worden gedekt in de begroting (zie paragraaf bedrijfsvoering). Er loopt nu een project om de huidige methodiek (budgetneutraal) aan te passen aan een eenvoudige systematiek, waarbij begroting en realisatie beter aansluiten op de realiteit.</p>	program	taak	begroting EUR	geboekt EUR	vrije ruimte EUR	begroting aantal uren	geboekt aantal uren	R6 Parti T61	Samenkracht en burgerparticipatie	293.846	521.101	-227.255	2.641	4.683	R6 Parti T66	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	488.475	536.451	-47.976	4.604	5.056	R6 Parti T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	602.490	166.881	435.609	5.632	1.560	R6 Parti T681	Geescaleerde zorg volwassenen	73.990	13.482	60.508	702	128	Eindtotaal		1.458.801	1.237.915	220.886	13.579	11.427
program	taak	begroting EUR	geboekt EUR	vrije ruimte EUR	begroting aantal uren	geboekt aantal uren																																					
R6 Parti T61	Samenkracht en burgerparticipatie	293.846	521.101	-227.255	2.641	4.683																																					
R6 Parti T66	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	488.475	536.451	-47.976	4.604	5.056																																					
R6 Parti T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	602.490	166.881	435.609	5.632	1.560																																					
R6 Parti T681	Geescaleerde zorg volwassenen	73.990	13.482	60.508	702	128																																					
Eindtotaal		1.458.801	1.237.915	220.886	13.579	11.427																																					

Fractie:	CDA-6
Vraag:	Pag 33. Doelgroepenvervoer, staat 2x een nadeel op deze pag tbv doelgroepenvervoer met ander bedrag, wel dezelfde toelichting. Klopt dit wel? Idem WMO zorg in Natura pag 32 en 33 genoemde verschillende bedragen eenzelfde toelichting.
Pagina boek:	33
Antwoord:	De eerstgenoemde bedragen van Doelgroepenvervoer en WMO zorg in natura betreffen de structurele afwijkingen en de als tweede genoemde bedragen de incidentele afwijkingen. De tekstuele toelichting had hier mogelijk gesplitst kunnen worden zodat deze meer aansluit bij het structurele resp. incidentele karakter van de afwijking.

Fractie:	CDA-7
Vraag:	1.138.000 voordeel wijken pag 34 en pag 38 en 42 weer andere bedragen. Wat is het nu?

Pagina boek:	34, 38
Antwoord:	De tabel op pagina 31 t/m 34 is correct. Per abuis zijn de cijfers in de toelichtingen op de 8 wijkprogramma, waaronder pagina 38 en 42, niet overal correct. Bijvoorbeeld waar op pagina 38 €554 voordelig staat, had dit €592 voordelig moeten zijn (conform pagina 32).

Fractie:	CDA-8
Vraag:	Waarom een rood bolletje uitbreiding Museum Arnhem? Is toch een behaald doel uit de doelenboom?
Pagina boek:	91
Antwoord:	Het extra krediet is beschikbaar gesteld, maar de uitbreiding is nog niet gerealiseerd

Fractie:	CDA-9
Vraag:	Scalabor boekt voordeel in aanloopkosten, waarom risico hoog aangegeven in verbonden partijen positieve ontwikkeling maar positief dan aanvankelijk verwacht, zie wel een toelichting op pag 140, maar dat zijn toch risico's die gemeente Arnhem kan beïnvloeden zoals genoemd veranderingsproces bij W&I en niet Scalabor?
Pagina boek:	102
Antwoord:	<p>De aanloop- en opstartkosten voor Scalabor zijn in 2018 lager uitgevallen dan verwacht. Deze incidentele kosten hebben te maken met de opstart van Scalabor en de transitie van Presikhaaf Bedrijven naar Scalabor.</p> <p>Het geformuleerde risico bij de verbonden partijen gaat om onze aandeelhouderspositie bij Scalabor. Om een toekomstbestendig arbeidsontwikkelbedrijf te worden zal Scalabor moeten transformeren (zie ook het kader hiervoor door de raad meegegeven). Dit betekent onder andere dat zij verbeteringen moet doorvoeren op het gebied van arbeidsontwikkeling en het zo optimaal mogelijk benutten (en rendabel maken) van SW-werkplekken. Als het gaat om het risico "Scalabor Afwaarderingsrisico" op pagina 140 van het jaarverslag betreft dit dan ook een risico dat zich met name binnen de beïnvloedingsfeer van Scalabor bevindt. Gemeente Arnhem heeft, als een van de afnemers, gedeeltelijk invloed daar waar het gaat om de afnemen van P-wet trajecten (hiervoor formuleerden we destijds wel een risico dat inderdaad verband houdt met het veranderingsproces bij W & I, en het aanbieden van werk (inkoop groen, etc.).</p>

Technische vragen Turap 2019-1

Vragen SP

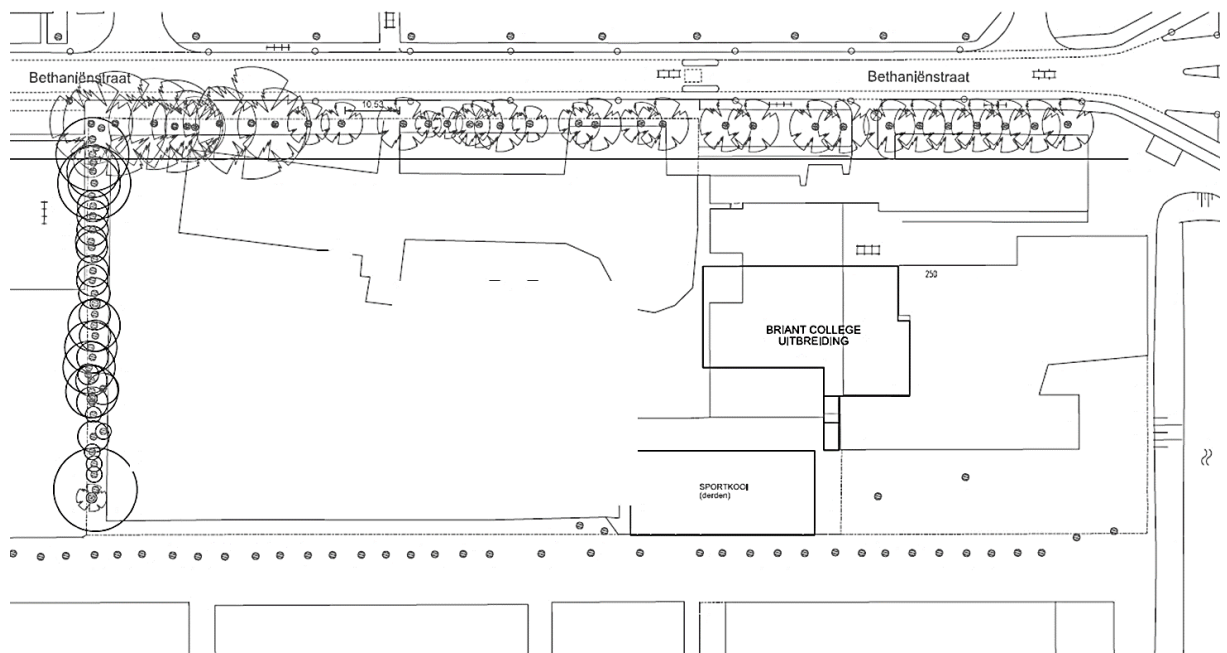
- a. Te ontvangen: plan Bethanienstraat, voor en na het onderzoek, en het onderzoek.**
  - b. van welke bomen is besloten ze niet te kappen als gevolg van het onderzoek**

Antwoord:

Belangrijkste wijzigingen:

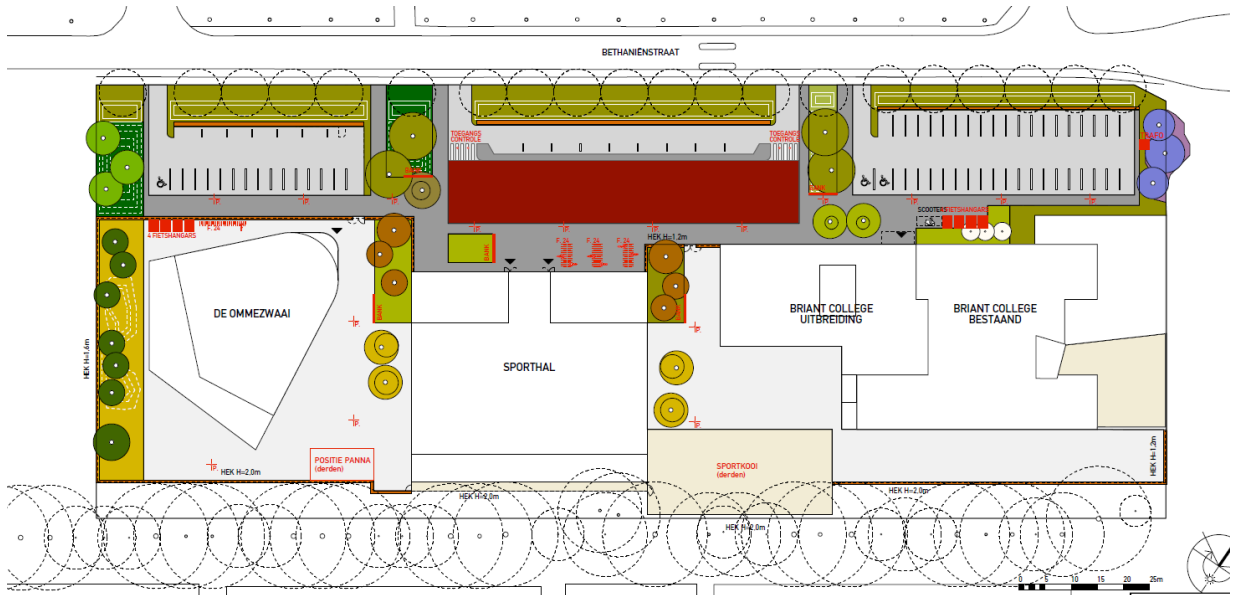
- In plaats van 74 bomen worden 17 bomen gekapt: 7 t.b.v. het realiseren van 2 extra in-/uitritten, 10 bomen op de schoolpleinen voor voldoende bewegingsruimte voor de doelgroep leerlingen
- Binnen de kroonprojectie van de te behouden bomen mogen geen grondroerende werkzaamheden plaatsvinden (in verband met aantasting van de bomen). Dit geeft beperkingen in de mogelijkheden van gebruik van het terrein en het realiseren van voldoende parkeerplaatsen. Er wordt ter plaatse van die kroonprojecties een parkeerconstructie (dek net boven maaiveld) gerealiseerd dat de wortels van de bomen niet aantast.
- Terrein kan niet geheel gesaneerd worden. Rondom de te behouden bomen komt een hek.

- 1. Huidige situatie Bethanienstraat**

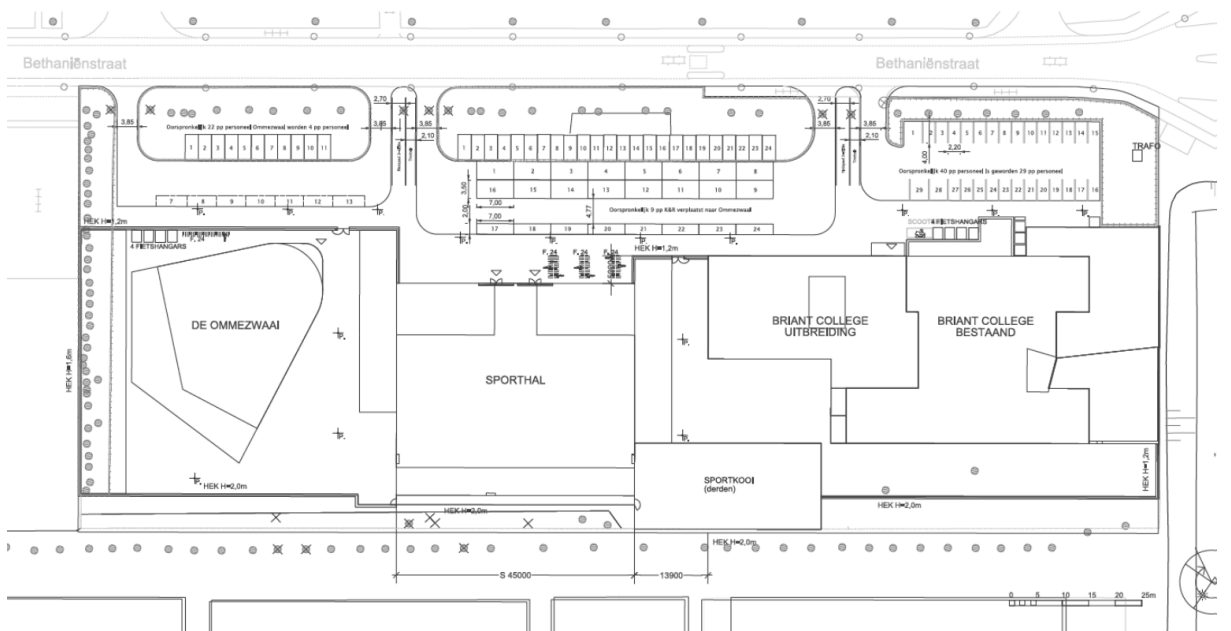

- 2. Impressie oorspronkelijk inrichtingsplan Bethanienstraat**

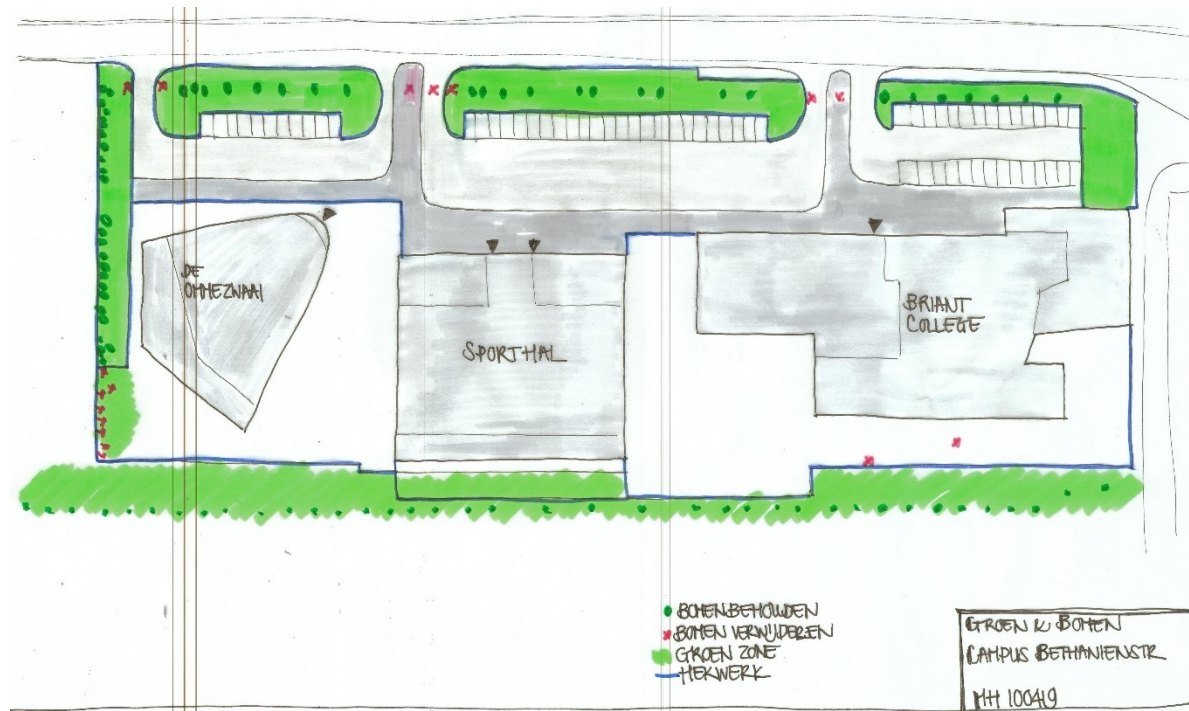

3. Aangepaste inrichtingsplan Bethaniënstraat

4. Te behouden en te kappen bomen

In bovenstaande schets is te zien (in groen) welke bomen behouden blijven aan de voor en westzijde van de locatie, als gevolg van het onderzoek.

2. Financieel beeld inclusief Weerstandsfactor na nieuwste BUIG cijfers

Antwoord:

Recent (24-04-2019) is het nader voorlopig budget voor 2019 bekend gemaakt. De aanpassing van de meerjarige budgetten (2020-2023) volgen pas bij de Voorjaarsnota van het Rijk. Er wordt gerekend aan het effect van het nader voorlopig budget voor 2019. Dit effect wordt zoals gebruikelijk in de eerstvolgende rapportage, in Turap-2, opgenomen. In het risicoprofiel is overigens rekening gehouden met het risico op bijstelling van het BUIG budget (zie pagina 140 van het jaarverslag).

3. R.09 Niet geclaimde reservering volumeontwikkeling in de begroting Het bedrag dat in deze turap vrijvalt, is het totaal beschikbare bedrag minus een aantal specifieke claims. Te ontvangen: lijst met 'specifieke' claims die kennelijk zijn/worden toegekend en een lijst met kennelijk afgewezen / niet te honoreren claims.

Antwoord:

De toe te kennen claims zijn de volgende:

- Fysieke domein (claim agv aanbestedingen): € 575.000
- worden uitgevoerd): € 284.500
- Participatie (T65 Arbeidsparticipatie): € 47.529
- Bijstand en armoedebestrijding (T63, Inkomensregelingen, en T61 Samenkracht en burgerparticipatie): € 108.524

Er zijn geen claims die niet gehonoreerd/toegekend zijn.

4. **“Het is mogelijk om binnen onderwijshuisvesting te temporiseren en hierdoor middelen uit de BR Onderwijshuisvesting te onttrekken”** ongetwijfeld is dat mogelijk. Maar waarom gebeurt het? Welke specifieke uitgaven zijn getemporeerd? Welke projecten?

Antwoord:

Temporiseren van het IHP is geen bewuste keuze, maar ontstaat door de weerbarstige praktijk.

5. **R.05 Vrijval kapitaallasten Museum Arnhem € 600.000 voordeel.** Hoe zit het met de kapitaallasten Lauwersgracht die per 2022 in de begroting staan? Lauwersgracht is immers in minder ver gevorderd stadium dan museum of hebben we wat gemist?

Antwoord:

De Turap gaat uitsluitend over het begrotingsjaar 2019 en nog niet over de jaren daarna. Voor 2019 zijn er nog geen kapitaallasten begroot voor Lauwersgracht.

6. **Div. Onderuitputting kapitaallasten € 2.743.000 voordeel.** Te ontvangen: lijst met achtergebleven investeringen

Antwoord:

Begrote maar niet geactiveerde investeringen 2018 worden nagenoeg in zijn geheel doorgeschoven naar 2019 en/of volgende jaren. De effecten hiervan voor de kapitaallasten vanaf 2020 zijn/worden meegenomen/verwerkt in de Perspectiefnota 2020-2023 / MJPB 2020-2023.

Hieronder een overzicht van de investeringen in 2018 en het effect op de begrote kapitaallasten in 2019:

Investerings 2018				Kapitaallasten			
Aandachtveld	Begroot	Geactiveerd	Minder geactiveerd dan begroot	Onderuitputting kapitaallasten 2019	Afspraken / spelregels verrekening met	Effect per saldo	
1. Vastgoed	6.298.000	2.710.000	3.588.000	288.000	- 0	288.000	
2. ICT ¹⁾	5.717.000	484.000	5.233.000	1.151.000	- 0	1.151.000	
3. Gemeente RioleringsPlan	7.121.000	7.496.000	-375.000	-17.000	BR Groot onderhoud c.a. -17.000	0	
4. Parkeren	1.721.000	754.000	967.000	105.000	BR Bereikbaarheid 105.000	0	
5. Sport ²⁾	14.231.000	618.000	13.613.000	805.000	- 0	805.000	
6. Huisvesting Facilitaire Zaken	1.772.000	479.000	1.293.000	151.000	- 0	151.000	
7. Afval	1.253.000	918.000	335.000	41.000	- 0	41.000	
8. Cultuur	11.419.000	10.589.000	830.000	87.000	BR Cultureel Vastgoed 87.000	0	
9. Onderwijs	5.274.000	1.181.000	4.093.000	130.000	BR Onderwijs 130.000	0	
10. Verkeer	4.242.000	1.234.000	3.008.000	177.000	- 0	177.000	
11. Openbare verlichting	2.952.000	1.726.000	1.226.000	106.000	- 0	106.000	
12. Overige	1.560.000	1.362.000	198.000	24.000	- 0	24.000	
	63.560.000	29.551.000	34.009.000	3.048.000	305.000	2.743.000	
Aansluiting JV2018:							
Erfpachtgronden		729.000	-729.000				
Desinvesteringen		-424.000	424.000				
	63.560.000	29.856.000	33.704.000				
Turap-1 2019 pag. 4 en 7				Aandachtveld		Bedrag	
Vrijval kap.lasten, als gevolg van actualisatie jaarschijf 2018 exclusief ict en sport (MIP 2019)				1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11 en 12		787.000	
Vrijval kap.lasten ICT, als gevolg van actualisatie jaarschijf 2018 (MIP 2019)				2		1.151.000	
Vrijval kap.lasten sport, als gevolg van actualisatie jaarschijf 2018 (MIP 2019)				5		805.000	
						2.743.000	
1) Tijdelijk on hold zetten doorontwikkeling zaakstelsel i.v.m. technische instabiliteit; Capaciteitsproblemen waardoor projecten niet konden worden begeleid en geïmplementeerd; Vertraging wettelijke ontwikkelingen (o.a. Omgevingswet en diverse digitale aangiftenburgerzaken)							
2) Doorschuiven investering zwembad Valkenhuizen ad 12.008.000 en Sporthal Midachtensingel ad 1.600.000 van 2018 naar 2020							

7. R.06 Hogere uitgaven sociaal domein € 18.688.000 nadeel Te ontvangen: onderliggende rapportage(s) die voor het onder deze kop gestelde is/zijn gebruikt
Wij verwijzen hiervoor naar pagina 8 van de turap.

8. R.06 Niet te realiseren onttrekking aan BR Noodfonds € 3.760.000 nadeel Is dit niet het 'accident waiting to happen' waar de SP fractie bij de begrotingsbehandeling al aandacht voor vroeg?
Dit is geen technische vraag.

Vragen D66

-1- R.06 Prognose BUIG € 800.000 voordeel. Wordt dit voordeel aangepast nu de nieuwe BUIG-beschikking is ontvangen? Zo ja op welke wijze, svp met toelichting en onderbouwing.

Antwoord:

Recent (24-04-2019) is het nader voorlopig budget voor 2019 bekend gemaakt. De aanpassing van de meerjarige budgetten (2020-2023) volgen pas bij de Voorjaarsnota van het Rijk. Er wordt gerekend aan het effect van het nader voorlopig budget voor 2019. Dit effect wordt zoals gebruikelijk in de eerstvolgende rapportage, in Turap-2, opgenomen. In het risicoprofiel is overigens rekening gehouden met het risico op bijstelling van het BUIG budget (zie pagina 140 van het jaarverslag).

-2- R.04 Waarom is het mogelijk om binnen onderwijshuisvesting te temporiseren? Welke onderbouwing ligt hieraan ten grondslag?

Antwoord:

Het IHP is qua planning behoorlijk ambitieus opgesteld, in de praktijk zien we dat projecten doorgaans wat naar achteren schuiven in de tijd. Temporiseren van het IHP is geen bewuste keuze, maar ontstaat door de weerbarstige praktijk.

Vragen PvdA

2. In de TURAP I 2019 staat een mogelijke dekking voor de tekorten in de zorg. Ik mis hierin de prijs- en volumeontwikkelingen die in de MJPB 2019-2022 (pagina 15) zijn meegenomen? Deze ontwikkelingen zijn bewust meegenomen, omdat ze op dat moment voorzien waren. Ik ga ervan uit dat de volumeontwikkelingen 2019 dus in eerste instantie hieruit gedekt worden?

Antwoord:

De dekking voor prijsontwikkelingen zoals genoemd op pagina 15 van de MJPB is in de MJPB al aan het kader van het zorgdomein toegevoegd. Het nadeel in de Turap is ten opzichte van dit kader. Ten aanzien van de volumeontwikkelingen is gewerkt aan het opzetten van een systematiek voor het toedelen van de reservering voor volume aan de verschillende budgetten in de begroting. Hiermee zal vanaf 2020 gewerkt worden. Voor 2019 is alleen op basis van concrete claims uit de totale reservering voor volume budget toegevoegd aan diverse onderdelen van de begroting, onder andere aan het zorgdomein. Het niet geclaimde deel valt vrij in programma R9 (algemene middelen) en het tekort op het zorgdomein in R6 komt ten laste van de algemene middelen.

4. Zit in het bedrag van de TURAP voor het tekort in de zorg (€ 13,1 mln, pagina 8) ook het niet uitvoeren van de transformatieopgave van circa € 1,0 mln voor 2019?

De transformatieopgave is verwerkt in de begroting. De turapmeldingen zijn ten opzichte van de begroting, derhalve is rekening gehouden met de transformatieopgave.

5. Bij het doelgroepenvervoer is in de TURAP I een tekort opgenomen van € 500k. Dit is inclusief de niet in te vullen taakstelling volgens de tekst op pagina 8. Deze taakstelling is in 2019 € 473k. Daarnaast is het tekort in 2019 volgens de begroting van de BVO DRAN € 400k. Dit wordt veroorzaakt door de andere punten die op pagina 8 van de TURAP genoemd staan (o.a. BTW en afbouw provinciale subsidie). Hoe kan dan het bedrag van in totaal € 500k in de TURAP verklaard worden?

De taakstelling bedraagt vanaf 2019 € 473k, maar bedroeg in 2018 al € 248k. Deze was vorig jaar al niet in te vullen en is daarom in het structurele effect uit 2018 verwerkt. In het aanvullende nadeel

2019 in Turap 1-2019 zit alleen de stijging van de niet in te vullen taakstelling met € 225k (naar € 473k).

Van het tekort van circa € 400k volgens de begroting van de BVO DRAN heeft € 120k de oorsprong in de volumestijging in 2018 (zie tabel Analyse tekort in Raadsvoorstel "*ontwerp Meerjarenbegroting BVO DRAN 2020-2023...*" van 17 april jl.) en deze € 120k zit daarmee ook in het structureel effect uit 2018 (conform de toelichting op pagina 8 van de Turap 1-2019). Van het tekort van € 400k uit de begroting BVO DRAN is daarom alleen het resterende deel (ca. € 270k) meegenomen bij het aanvullende tekort in Turap 1-2019.

Het gemelde aanvullende nadeel op doelgroepenvervoer van afgerond € 500k bij Turap 1-2019 bestaat dus uit de **stijging** van de niet in te vullen taakstelling (€ 225k) en het tekort BVO DRAN (€ 270k) dat niet al in het structurele effect 2018 is meegenomen.

CDA Technische vragen TURAP 1-2019:

- **Doelgroepvervoer nadeel omvat ook de kosten voor duurzaamheidsmaatregelen busjes?**

Antwoord:

Nee, het nadeel omvat niet de kosten voor mogelijke duurzaamheidsmaatregelen busjes. In het Raadsvoorstel 'Uitgangspunten en randvoorwaarden voor de regionale inkoop van het doelgroepenvervoer' van 26 maart jl. bent u over het thema duurzaamheid geïnformeerd.

(Uit het Raadsvoorstel:

De aanbestedingen die nu gaan plaatsvinden hebben mogelijk wel financiële gevolgen, alleen is er nu geen zicht op de hoogte ervan. Daarnaast kan een hoge ambitie op het gebied van duurzaamheid mogelijk een kostenverhogend effect hebben. Op dit moment wordt daar door de werkgroep Duurzaamheid, een samenstelling van ambtenaren uit regio en medewerkers vanuit de Vervoersorganisatie, onderzoek naar gedaan. Er wordt daarbij ook gekeken en contact gelegd met diverse partijen in het land die sinds de start van AVAN betrokken zijn geweest bij aanbestedingen en projecten op het gebied van doelgroepenvervoer en duurzaamheid. Uiterlijk 16 mei 2019 zal het bestuur van de BVO DRAN een besluit nemen over de perceelindeling en de ambitie van duurzaamheid voor AVAN in het kader van de nieuwe aanbesteding.)

- **Is het werkelijk zo dat dit alleen maar om structurele nadelen gaat in sociaal domein? Met zorg worden Arnhemmers toch ook beter? Er zal toch ook sprake zijn van uitstroom uit de zorg?**

Antwoord:

Wij verwachten dat een deel van de volumeontwikkeling structureel doorwerkt. Zoals afgesproken komen we bij de perspectiefnota terug op de verwachtingen voor de komende jaren. Er is uiteraard sprake van uitstroom uit de zorg. Er is echter ook nieuwe instroom. Bij de prognose van volumestijgingen of -dalingen houden wij met beide rekening. Per saldo zien we een stijging van het volume (prognose € 3,6 miljoen).

- **Cumuleren de kosten voor zorgboerderij verder in 2019?**

Antwoord:

Voor een goede beantwoording heeft deze vraag verduidelijking nodig. Algemeen is te stellen dat aanbieders inclusief zorgboerderijen zijn gecontracteerd, waarbij duidelijk is aangegeven, dat er geen afnamegarantie geldt. De vraag van de inwoners is leidend om tot de meest passende zorg uit te komen. Verder zijn de tarieven per product vastgesteld waarbij in ieder geval de begeleidingskosten vergoed worden.

- **Zijn er bomen behouden gebleven, en hoeveel door het onderzoek van 500 K bij de ontwikkeling school Betanienstraat?**

Antwoord:

Er zouden 74 bomen gekapt worden, dat is teruggebracht naar 17, er blijven dus 57 bomen behouden.

- **Wat zijn de kosten voor invoering omgevingswet in steden van vergelijkbare omvang? Wanneer werd duidelijk dat implementatiemiddelen onvoldoende waren?**

Antwoord:

Wat zijn de kosten voor invoering omgevingswet in steden van vergelijkbare omvang?

De VNG heeft met accountantskantoor Deloitte een rekenmodel ontwikkeld om de invoeringskosten voor de omgevingswet te ramen. In dit model zijn ervaringscijfers en cijfers uit benchmarks van andere gemeenten verzameld. Het bedrag van de Turap is getoetst aan dit model en lijkt reëel.

Wanneer werd duidelijk dat implementatiemiddelen onvoldoende waren?

De afgelopen tijd is gebleken dat er aanvullende investeringen nodig zijn om de implementatie van de Omgevingswet voor te bereiden in lijn met wettelijke vereisten en het vastgestelde ambitieniveau. We hebben hier bij de MJPB 2019-2022 melding van gemaakt en komen in de Perspectiefnota met een concrete invulling.

- **Was het nadeel Valkenhuizen inzichtelijk bij de tweede aanbesteding?**

Antwoord:

Het is de verwachting dat het Sportbedrijf een efficiëntere bedrijfsvoering kan realiseren als het nieuwe zwembad Valkenhuizen gereed is. Daarom is een besparing ingeboekt op het Sportbedrijf bij gereedkomen van het zwembad. Deze besparing kan als gevolg van de vertraging in de aanbesteding/nieuwbouw nog niet worden gerealiseerd. Dit was bekend, ook tijdens de onderhandelingen.

- **Is het mogelijk de specs te krijgen van structurele tekorten R.09?**

Antwoord:

Het betreft een aantal nadelen:

- stelposten ten aanzien van personele mutaties, veelal als gevolg van nadelen door ontvlechting formatie naar verzelfstandigde organisaties (delen van formatieplaatsen die achterblijven)
- onmogelijkheid om overhead als gevolg van stopzetten uitvoering Belastingen gemeente Lingewaard geheel af te bouwen

En een aantal voordelen:

- minder budget benodigd voor bekostiging ID-banen (tbv gemeente zelf)
- op rente strategische posities

Per saldo in 2019 een nadeel van circa € 4 ton, structureel vanaf 2020 een nadeel van € 2 ton.

Vragen Groen Links

1. **In hoeverre verwacht het college compensatie van het Rijk voor het abonnementstarief? Zie pagina 8.**

De VNG heeft de minister gevraagd om de (inhoudelijke en financiële) effecten nauwlettend te monitoren en evalueren. De maatregel moet worden aangepast als de uitwerking niet is zoals beoogd, waarbij gemeenten volledig worden gecompenseerd voor de extra uitgaven. De verwachting is dat de eerste editie van de monitor in september of oktober verschijnt. Dat zal een kwalitatief beeld opleveren van de ontwikkelingen vanaf januari. In september 2020 verschijnt het kwantitatieve onderzoek over heel 2019.

De minister heeft aangegeven dat er mogelijk extra geld bijkomt, als de regeling uit de pas loopt. Of dat het geval is en hoeveel geld dan beschikbaar komt is nu nog niet te voorspellen.

2. Er is een structurele verhoging van de DU Beschermd Wonen genoemd op pagina 8. In hoeverre staan hier extra kosten en taken tegenover?

De structurele verhoging van de DU Beschermd Wonen betreft de verwachte volumegroei 2019 voor Beschermd Wonen. De kosten en taken die hiermee gepaard gaan zijn hierin meegenomen.

3. Hoe noodzakelijk zijn de extra ICT-investeringen bij de Connectie? Welke problemen worden er verwacht bij uit- of afstel?

De door PWC en Arlande uitgevoerde onderzoeken tonen aan dat het geen optie is om helemaal niet te investeren in de ICT-omgeving en dat investeringen in 2019 noodzakelijk zijn om de continuïteit van dienstverlening en bedrijfsvoering te kunnen leveren. Ook zijn daarvoor de risico's op uitval en veiligheidsincidenten te groot om de opgelopen achterstanden niet op te lossen. We hebben al gezien dat de dienstverlening aan inwoners meerdere dagen stil kan komen te liggen. Daarbij komt dat de afdeling ICT alleen nog maar bezig is om 'brandjes' te blussen en steeds verder achterop gaat lopen.

Daarnaast heeft de gemeente Arnhem ook ambities om te vernieuwen, dat zal met een ondersteunende afdeling die niet voldoende functioneert steeds lastiger worden. We zien vanuit de gemeente nu al dat vernieuwingsprojecten bij de inzet van ICT een bottleneck ervaren. Een afbreukrisico is ook dat draagvlak (voor heel De Connectie) in rap tempo gaat afbrokkelen.

4. Op pagina 11 wordt gemeld dat begrotingskaders naar aanleiding van verzelfstandigingen moeten worden aangepast. Dit gebeurt vaker bij verzelfstandigingen. Is in beeld hoe de begrote kosten van redelijk recente verzelfstandigingen (laatste 5 jaar) zich verhouden tot de daadwerkelijke kosten?

Dit beeld is niet eenvoudig te geven en vraagt om een gedetailleerde analyse. In algemene zin kan worden opgemerkt dat na ontvlechting van de begroting van verzelfstandigde organisaties er nog begrotingsposten achterblijven (positief en negatief), die niet overgedragen of opgelost kunnen worden. Voorbeeld is afbouw van overhead als dit kleine onderdelen zijn op diverse plaatsen in de organisatie, waardoor niet gehele formatieplaatsen kunnen worden afgebouwd.

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvorming 1 8 mei 2019

Jaarstukken 2018 (inclusief Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)

Zaaknummer: 359083

Portefeuillehouder: R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de heer G. van der Laak (Arnhem Centraal), de heer L. Combée (VVD), de heer M. Coenders (GroenLinks), de heer E. Greving (PvdA), mevrouw S. Andeweg (D66), de heer N. Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij), mevrouw I. van Burgsteden (CDA), de heer G. Elfrink (SP) en mevrouw M. Hegge (PvdD), de heer C. Verheij (PVV).

De fracties van de CU, PvdD en Verenigd Arnhem/Denk waren niet bij de bespreking aanwezig.

Inspreker:

Dhr. R. Barends van Kennisnetwerk Arnhem-Nijmegen heeft gebruik gemaakt van het inspreekrecht.

Toezeggingen:

1. De wethouder zegt toe n.a.v. de vraag van dhr. Elfrink, betreffende de memo van wethouder Paping over armoede bestrijding (budget versus uitgaven), om de juistheid te checken van het feit dat het budget door de jaren heen is toegenomen met 32 % en dat dit volgens dhr. Elfrink niet overeenkomt met de groei van de landelijke populariteit. Wethouder Paping komt hier in de volgende vergadering op terug.
2. De wethouder zegt toe vóór de zomer met het risicobeleid (risicoprofiel) naar de raad te komen.
3. De wethouder zegt toe schriftelijk terug te komen op welke risico's er in 2018 wel zijn meegenomen en welke er in 2019 niet zijn meegenomen (zie MJPB en Turap 2), zeker ook het risico beschermd wonen.
4. De wethouder zegt toe dat het onderzoek naar woningbouwbehoefte in de regio Arnhem/ Nijmegen vóór de zomer kan worden afgerond.

Conclusie

De voorzitter constateert dat meningsvormende fase (I) niet is afgerond en dat deze wordt voortgezet op een volgend moment, te beginnen met de fractie van de PVV.

De raadsadviseur,

K.M. Vons

De voorzitter,

M. Venhoek

Meningsvorming 1 (vervolg) 22 mei 2019

Jaarstukken 2018 (inclusief Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)

Zaaknummer: 359083

Portefeuillehouder: R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezige raadskamerleden: de heer R. Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer L. Combée (VVD), de heer M. Coenders (GroenLinks), de heer E. Greving (PvdA), mevrouw S. Andeweg (D66), de heer N. Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij), mevrouw K. van Dillen (CDA), de heer G. Elfrink (SP), de heer C. Verheij (PVV), de heer D. Becker en de heer Y. Usta.

De fractie van de PvdD was niet bij de bespreking aanwezig.

Aanwezige collegeleden: Wethouder R. Paping, wethouder J. van Dellen, wethouder M. Louwers, wethouder H. de Vroome en wethouder R. van der Zee

Inspreker:

Het inspreken heeft reeds plaatsgevonden op 8 mei.

Verloop van de behandeling

Op 22 mei heeft voor de tweede keer een meningsvormende behandeling in de raadskamer plaatsgevonden en heeft een gedeelte van de behandeling, betreffende de geheime FJP 2018, in beslotenheid plaatsgevonden. De raadskamer heeft geheimhouding opgelegd op het besprokene, tijdens dit besloten gedeelte van de raadskamervergadering.

Bijgevoegde stukken

Naar aanleiding van de op 8 mei gedane onderstaande toezeggingen zijn er twee memo's bij de stukken bijgevoegd op ibabs; memo "Uitwerking toezegging taakstelling armoedebudget" en memo betreffende de risico's Zorgdomein. Tevens is de bundel met technische vragen en antwoorden betreffende de Jaarstukken en de Turap bij de stukken geplaatst.

- De wethouder zegt toe n.a.v. de vraag van dhr. Elfrink, betreffende de memo van wethouder Paping over armoede bestrijding (budget versus uitgaven), om de juistheid te checken van het feit dat het budget door de jaren heen is toegenomen met 32 % en dat dit volgens dhr. Elfrink niet overeenkomt met de groei van de landelijke populariteit. Wethouder Paping komt hier in de volgende vergadering op terug.

- De wethouder zegt toe schriftelijk terug te komen op welke risico's er in 2018 wel zijn meegenomen en welke er in 2019 niet zijn meegenomen (zie MJPB en Turap 2), zeker ook het risico beschermd wonen.

Conclusie

De voorzitter constateert dat meningsvormende fase (I) voor zowel de Jaarstukken 2018 als de geheime FJP 2018 niet is afgerond en dat deze wordt voortgezet op een volgend moment.

De raadsadviseur,

K.M. Vons

De voorzitter,

M. Venhoek

Zaaknummer: 3348854

Meningsvorming 1 (vervolg) 29 mei 2019

Jaarstukken 2018 (inclusief Financiële Jaarrapportage Projecten 2018)

Zaaknummer: 359083

Portefeuillehouder: R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezige raadskamerleden: de heer G. van der Laak (Arnhem Centraal), de heer L. Combée (VVD), de heer M. Coenders (GroenLinks), de heer E. Greving (PvdA), mevrouw S. Andeweg (D66), de heer N. Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij), mevrouw I. van Burgsteden (CDA), de heer G. Elfrink (SP), de heer C. Verheij (PVV) en de heer D. Becker (CU)

De fractie van de PvdD en Denk/VA was niet bij de bespreking aanwezig.

Aanwezige collegeleden: Wethouder R. Paping, wethouder J. van Dellen, wethouder M. Louwers, wethouder H. de Vroome, wethouder C. Bouwkamp en wethouder R. van der Zee

Verloop van de behandeling

Op 29 mei heeft voor de derde keer een meningsvormende 1 behandeling in de raadskamer plaatsgevonden.

Toezeggingen

- Wethouder van Dellen zegt toe n.a.v. de vraag van dhr. C. Verheij van de fractie van de PVV, uit te zoeken hoe lang de situatie m.b.t. het gebruik van walstroom in de huidige situatie blijft (dieseluitstoot van cruiseschepen).
- Wethouder Louwers zegt toe n.a.v. de vraag van mevr. S. Andeweg van de fractie van D66, deze week (uiterlijk vrijdag 31 mei) met het JPF inrichtingsplan m.b.t. het jongerenfonds te delen met de raad.
- Wethouder de Vroome zegt toe n.a.v. de vraag van mevr. I. van Burgsteden van de fractie van het CDA, dat het college bereid is met de raad over de toeristenbelasting te praten.
- Wethouder Paping zegt toe n.a.v. de vraag van dhr. Elfrink van de fractie SP m.b.t. het risicomanagement; de risico prognoses op het sociaal domein die zijn uitgevoerd over 2018 en die richting het college zijn gegaan ook aan de raad te verstrekken.
- Wethouder van Dellen zegt toe schriftelijk terug te komen op hoeveel meldingen m.b.t. het klokkenluiden zijn binnen gekomen. Binnen nu en anderhalve week is het onderzoek afgerond en kan het naar de raad. Tevens neemt de wethouder ook de meldingen die zijn gedaan over het niet integer gedrag van medewerkers mee en de politieke vraag omtrent het feit wat de brief (pag. 200) voor extra aandacht (bewustwording) in 2018 gedaan heeft. M.a.w. hoe veilig is het binnen deze gemeente?
- Wethouder van Dellen zegt toe schriftelijk terug te komen op de vragen van de dhr. G. Elfrink van de fractie van de SP over het inzichtelijk krijgen van de in 2018 verstrekte declaraties, reiskosten incl. die van de gemeentesecretaris, de inrichtingskosten van de wethouders kamers en aansluitend op de vragen van dhr. M. Coenders van de fractie van GroenLinks hoe de wachtgelden verdeeld zijn.
- Wethouder Bouwkamp zegt toe de vraag van mevr. S. Andeweg van de fractie van D66 terug te leggen bij portefeuillehouder Marcouch, met de vraag met een schriftelijk antwoord te komen op de volgende vraag: "Hoe kan het dat het signaal, m.b.t. de drugs- en alcoholproblematiek van jongeren in het Sonsbeekpark, niet terug komt in de driehoek als onderwerp. De gemeente tast in het duister (2018) en de politie weet er wel van. Hoe kan dat? "

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvorming 1 (vervolg) 29 mei 2019

Moties en amendementen

De fractie van D66 en de fractie van de SP kondigen een amendement aan m.b.t. het schrappen van nieuw beleid uit de Jaarstukken 2018.

Conclusie

De voorzitter constateert dat meningsvormende fase (I) voor zowel de Jaarstukken 2018 als de geheime FJP 2018 is afgerond en dat het raadsvoorstel doorgeleid kan worden naar de meningsvorming 2.

De raadsadviseur,

K.M. Vons

De voorzitter,

M. Venhoek

Memo

Datum : 22 mei 2019
Aan : Raad
Van : H. Niemeijer & E. Krabbenborg
Betreft : Toezegging risico's zorgdomein

In de raad heeft de Wethouder Financiën toegezegd schriftelijk terug te komen op het risicoprofiel Zorgdomein. Hierbij ook specifiek mbt het risico 'verdeelmodel beschermd wonen'.

In het kader van de MJPB alsmede het jaarverslag worden de risico's periodiek (her)beoordeeld. Daarbij worden de laatste landelijke en lokale ontwikkelingen meegewogen om zo te beoordelen welke risico's, in welke mate dienen mee te wegen in het weerstandsvermogen.

Deze weging leidt tot een permanente cyclus van herbeoordeling en een aanpassing van de risico's en daarmee het gemeentelijke risicoprofiel. De resultaten hiervan worden vastgelegd in de MJPB en/of het jaarverslag. Ook tussentijds wordt - wanneer actueel - de raad geïnformeerd over de risico's van een college- en/of raadsbesluit. Dit middels de raadsinformatiebrief en of het raadsvoorstel.

Risico's Zorgdomein

De onderstaande tabel is een overzicht van de risico's Zorgdomein, inclusief de impact (maximale financiële gevolg) en kans (risicoscore) dat een risico zich voordoet.

Rapportage risico's Zorgdomein

Risicogebeurtenis	MJPB 2018-2021		JV 2017		MJPB 2019-2022		Jaarverslag 2018	
	Financieel (max)	Risico score	Financieel (max)	Risico score na	Financieel (max)	Risico score na	Financieel (max)	Risico score na
Beschermingsbewind	€400.000,00	15	€400.000,00	15	€400.000,00	15	€400.000,00	15
Verdeelmodel beschermd wonen	€2.000.000,00	15	€2.000.000,00	15	€500.000,00	9	€10.000.000,00	15
Jeugdzorg i.r.t. de verdeel-modellen jeugdzorg en WMO	€0,00	0	€0,00	0				
Vrouwenopvang	€250.000,00	0	€250.000,00	0	€300.000,00	0	€0,00	0
Sociaal Domein tijdige transformatie en innovatie	€0,00	0						
Krapte op de woningmarkt voor kwetsbare doelgroepen			€0,00	0	€250.000,00	0	€225.000,00	0
Asiel en integratie			€0,00	0	€0,00	0		
Uitputting Noodfonds					€8.000.000,00	20		

Risicogebeurtenis	MJPB 2018-2021		JV 2017		MJPB 2019-2022		Jaarverslag 2018	
	Financieel (max)	Risico score	Financieel (max)	Risico score na	Financieel (max)	Risico score na	Financieel (max)	Risico score na
Per 1 januari 2020 wordt de De Wet Verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz) ingevoerd.					€0,00	0	€0,00	0
Woonplaatsbeginsel in de Jeugdwet					€500.000,00	0	€1.700.000,00	0
Abonnementstarief WMO					€500.000,00	0	€1.100.000,00	0
Bekostiging en kostenverdeling Veilig Thuis					€120.000,00	0	€120.000,00	0
Alleenstaande minderjarige asielzoekers (Ama's)					€0,00	0	€300.000,00	15
Volumegroei zorgdomein 2019							€4.000.000,00	25
Sociaal domein - Maatregelen							€1.500.000,00	25
Verblijfscomponent Beschermd wonen bij PGB							€0,00	0
Tarieven jeugdbescherming							€0,00	0

Risico verdeelmodel beschermd wonen

Namens de SP fractie heeft Dhr. Elfrink ons bij brief, ingekomen 17 maart 2019, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018. In de vragen van het raadslid die beantwoord zijn op 23 april, zijn eveneens vragen gesteld en beantwoord met betrekking tot het risico 'verdeelmodel beschermd wonen'.

Het risico beschermd wonen is een risico wat zich feitelijk al sinds 2015 aftekent en de volle aandacht heeft van Arnhem. In 2015 kwam het Rijk met een 'nieuw' verdeelmodel. De uitkomsten van dit verdeelmodel zouden een zeer fors negatief effect hebben op Arnhem. Naar aanleiding van deze signalen is de raad geïnformeerd en heeft Arnhem in samenwerking met andere gemeenten een effectieve lobby opgezet. Mede naar aanleiding hiervan heeft het Rijk besloten het verdeelmodel te herzien en te komen met een nieuw verdeelmodel beschermd wonen. Arnhem is sinds 2015 actief betrokken via verschillende overleggremsia zoals; het Directeurenoverleg Sociaal Domein, de Werkgroep GGZ en de landelijke Klankbordgroep Verdeelmodel BWMOBG.

Bij de beoordeling van de risico's tbv de MJPB 19-22 werd geconstateerd dat een valide cijfermatige onderbouwing zeer moeilijk was en dat dit feitelijk ook ontbrak bij de waardering tot op dat moment. Ook bij deze herbeoordeling was het risico nauwelijks te kwantificeren en is besloten het risico te bepalen op grond van de kaders en richtlijnen uit de meicirculaire 2015 en de informele signalen over het ingroeipad. In de meicirculaire heeft het Rijk aangegeven dat het maximale herverdeeffect niet meer dan € 15 per

inwoner¹ per jaar zou bedragen. Daarbij zou er sprake zijn van een ingroeipad van 5 jaar. Het kwantificeren van beide leidt tot een risicobedrag zoals opgenomen in de MJPB 19-22.

Bij het jaarverslag 2018 is het risicoprofiel wederom herbeoordeeld. Het exacte effect van het nieuwe verdeelmodel is lange tijd onduidelijk geweest en dat is het tot op heden nog steeds, ondanks de publicatie van 15 maart. Op deze datum heeft het Rijk de voorlopige uitkomsten van dit verdeelmodel gepubliceerd, het nadelige effect voor Arnhem komt op basis van de voorlopige uitkomst uit op ca. € 26 mln. Uit de toelichting op de publicatie van het voornoemde resultaat blijkt dat er nog een grote mate van onzekerheid is met betrekking tot dit bedrag. Uit de toelichting blijkt tevens dat de resultaten nog fors zullen wijzigen. Bij de inschatting van het maximale effect van het risico is rekening gehouden, met mogelijke aanpassingen van het model en een ingroeipad, zoals dat ook bij het verdeelmodel BUIG is overeengekomen en wijkt af van de eerdere inschatting. Dit alles heeft geleid tot een opwaardering van het risico.

---

¹ Meicirculaire 2015

Memo

Datum : 20 mei 2019
Aan : Gemeenteraad
Van : Ronald Paping
Betreft : Uitwerking toezegging taakstelling armoedebudget

Tijdens de politieke avond op 8 mei jl. heeft wethouder Paping een toezegging gedaan over de taakstelling die binnen het armoedebeleid was opgenomen.

Vraag 1

Vraag afkomstig van Dhr. Coenders (raadslid GroenLinks)

Stond er een inhoudelijke verhaal tegenover de taakstelling van € 300.000 op het Armoedebudget of is alleen het bedrag omlaag gegaan zonder dat er een inhoudelijk verhaal was waar dit vandaan moest komen? Hadden we minder mensen in armoede, is het pakket ergens verschaald of is de taakstelling opgelegd en hadden we het tekort kunnen zien aankomen?

Beantwoording

Indexatie armoedebudget

In het coalitieakkoord "Met de stad" (2014-2018) is de volgende afspraak gemaakt:

"Het budget voor armoedebeleid in de begroting wordt bepaald door het begrote budget in het voorgaande jaar te vermeerderen of te verminderen met een procentuele toe- of afname van het aantal huishoudens met een laag inkomen (op basis van landelijke ramingen in het jaarlijkse armoedesignalement van het SCP/CBS). Dit is taakstellend voor de uitvoering en staat innovaties binnen het armoedebeleid niet in de weg".

In de perspectiefnota 2018-2021 is dit uitgangspunt vertaald in een taakstelling van € 300.000:
In het coalitie-akkoord is de afspraak opgenomen om het totale armoedebudget te koppelen aan het landelijke indexcijfer voor lage inkomens. Hiermee beweegt het armoedebudget mee met de omvang van de doelgroep, conform de landelijke trend. Op basis van de gepubliceerde cijfers SCP (raming 2017 "Armoede van Personen"), waarbij de indexering voor het budget armoedebeleid -3,54% is, kan de begroting voor 2018 derhalve naar beneden toe worden bijgesteld met 0,3 mln."

Aan deze taakstelling was geen inhoudelijke opdracht gekoppeld. De omvang van de doelgroep in Arnhem is niet gedaald conform de landelijke ontwikkeling. De taakstelling is daardoor niet ingevuld en leidde in 2018 tot een tekort van € 300.000.

Vraag 2

Vraag afkomstig van Dhr. Elfrink (raadslid SP)

Het budget is in de periode 2014-2018 met 32% toegenomen volgens de memo van de wethouder. Dit correspondeert niet met de groei van de landelijke populatie, terwijl de wethouder zegt dat de taakstelling hier wel verband mee houdt. Kunt u hier nog eens naar kijken?

Beantwoording

Het budget voor het beleidsveld Armoede is in de periode 2014-2018 met ruim 30% toegenomen. Dit is veroorzaakt door een toevoeging van € 4,1 mln. aan het beleidsveld. Deze toevoeging is bedoeld voor de stijgende kosten voor Beschermingsbewind en de toevoeging van het budget "Kansrijk Opgroeien." Daarnaast is de taakstelling nog steeds blijven staan. De stijging van dit budget heeft dus geen enkele relatie met de opgelegde taakstelling uit het coalitieakkoord 2014-2018. De taakstelling is gebaseerd op de landelijke ontwikkeling van het aantal mensen in armoede en is niet gebaseerd op de hoogte van het Arnhemse budget voor armoede.

In het coalitie-akkoord 2018-2021 is het armoedebudget weer op peil gebracht: Er is € 400.000 toegevoegd aan het budget voor armoede: € 300.000 om de taakstelling op te lossen en € 100.000 voor de uitbreiding van de GelrePas naar 130% voor gezinnen.

Memo

Datum : 13 juni 2019
Aan : Raad
Van : R. Paping, wethouder Financiën

Betreft : Toezegging 473 Jaarstukken 2018 - risicoprognoses 2018 sociaal domein

Tijdens de derde meningsvormende behandeling van de Jaarstukken 2018 op 29 mei 2019 heb ik toegezegd de risico prognoses op het sociaal domein, die zijn uitgevoerd over 2018 en die richting het college zijn gegaan, ook aan de raad te verstrekken. Via het memo van 22 mei 2019 (toezegging 457) gaf ik u al inzicht in de risico's op het zorgdomein. In reactie op de vraag van dhr. Elfrink is dit aangevuld tot onderstaand overzicht, waarin de risicoprognose voor het sociaal domein als geheel is opgenomen.

De raad wordt tweemaal per jaar geïnformeerd over de risico's die zich kunnen voordoen: bij de MJPB* en bij het Jaarverslag*. Ter voorbereiding hierop wordt voor alle programma's nagegaan welke risico's zich kunnen voordoen. De kans en het mogelijk financieel nadeel worden ingeschat. Al deze prognoses van risico's worden door middel van een statistische berekening omgezet in een bedrag voor de benodigde weerstandscapaciteit. Tussentijds zijn, behalve deze uitgebreide risicoprognoses ter voorbereiding van MJPB en Jaarverslag, dergelijke risicoprognoses niet voorgelegd aan het college. De risico's met het meeste impact worden ook afzonderlijk vermeld in de paragraaf weerstandsvermogen. Hierbij wil ik opmerken dat de statistische berekeningen vooral een hulpmiddel zijn om een beeld te krijgen van de omvang van het totale gemeentelijke risicoprofiel. Het blijft gaan om inschattingen van kansen en gevolgen van risico's, zonder dat daar zekerheid over bestaat.

Met name risico's uit het programma R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning zijn aangevuld in onderstaand overzicht ten opzichte van het overzicht in genoemde memo van 22 mei jl.

Risico's Sociaal Domein (incl. zorgdomein)

Prognose risicogebeurtenis	MJPB 2018-2021		JV 2017		MJPB 2019-2022		Jaarverslag 2018	
	Financieel (max)	Risico score	Financieel (max)	Risico score	Financieel (max)	Risico score	Financieel (max)	Risico score
Beschermingsbewind	€400.000,00	15	€400.000,00	15	€400.000,00	15	€400.000,00	15
Verdeelmodel beschermd wonen	€2.000.000,00	15	€2.000.000,00	15	€500.000,00	9	€10.000.000,00	15
Jeugdzorg i.r.t. de verdeel-modellen jeugdzorg en WMO	€0,00	0	€0,00	0				
Vrouwenopvang	€250.000,00	0	€250.000,00	0	€300.000,00	0	€0,00	0
Sociaal Domein tijdige transformatie en innovatie	€0,00	0						
Armoedeagenda Invoering Diftar	€786.000,00	12	€250.000,00	9				
Buig (niet rechtmatige verstrekkingen)	€1.000.000,00	16	€1.000.000,00	16	€1.000.000,00	16	€1.000.000,00	12
Scalabor (afwaarderingsrisico)	€3.500.000,00	15	€3.500.000,00	15	€3.500.000,00	15	€3.500.000,00	15
BUIG (eigen risico)	€1.000.000,00	12	€650.000,00	16	€1.300.000,00	25		
Scalabor (rendementsverbetering)	€370.000,00	9						
Sociale Bank Centraal Gelderland	€500.000,00	9						

* Jaarrekening 2018: globaal april/mei 2019 opgesteld en verstuurd naar Raad;

MJPB 2019: globaal september/oktober 2018 opgesteld en verstuurd naar Raad.

Risico's Sociaal Domein (incl. zorgdomein) - vervolg

Prognose risicogebeurtenis	MJPB 2018-2021		JV 2017		MJPB 2019-2022		Jaarverslag 2018	
	Financieel (max)	Risico score	Financieel (max)	Risico score	Financieel (max)	Risico score	Financieel (max)	Risico score
Scalabor (Transformatierisico)	€370.000,00	9	€700.000,00	12	€700.000,00	12	€700.000,00	12
Budgetadvies (aantal trajecten)	€150.000,00	4	€150.000,00	2				
Participatie: (bevroren budget)	€0,00	0						
Aansprakelijkheid normering BBZ			€200.000,00	10	€200.000,00	10		
Gemeenschappelijke regeling: Presikhaaf Bedrijven (PHB)			€0,00	0	€0,00	0	€0,00	0
Scalabor Overgang onderneming			€0,00	0	€0,00	0	€0,00	0
Scalabor Rollen en sturing			€0,00	0	€0,00	0	€0,00	0
Participatiewet (aanvullende richtlijnen)			€0,00	0	€0,00	0	€0,00	0
Krapte op de woningmarkt voor kwetsbare doelgroepen			€0,00	0	€250.000,00	0	€225.000,00	0
Asiel en integratie			€0,00	0	€0,00	0		
Uitputting Noodfonds					€8.000.000,00	20		
Wet Verplichte geestelijke gezondheidszorg					€0,00	0	€0,00	0
Woonplaatsbeginsel in de Jeugdwet					€500.000,00	0	€1.700.000,00	0
Abonnementstarief WMO Eigen bijdrage					€500.000,00	0	€1.100.000,00	0
Bekostiging en kostenverdeling Veilig Thuis					€120.000,00	0	€120.000,00	0
Alleenstaande minderjarige asielzoekers					€0,00	0	€300.000,00	15
Taakstelling Rijnstad					€250.000,00	15		
Scalabor: garantstelling lening					€2.400.000,00	5	€2.000.000,00	5
BUIG Bijstellingen budget rijk							€2.500.000,00	25
Organisatieontwikkeling Werk & Inkomen							€7.500.000,00	15
Presikhaaf Bedrijven/MGR belastingplichtig voor VPB							€2.642.500,00	10
Participatiebudget (onder druk)							€0,00	0
Volumegroei zorgdomein 2019							€4.000.000,00	25
Sociaal domein - Maatregelen							€1.500.000,00	25
Verblijfscomponent Beschermd wonen bij PGB							0	0
Tarieven jeugdbescherming							0	0

Memo

Beantwoording Toezeggingen

Beste leden van de raad,

Bij de handeling van de Jaarrekening 2018 zijn door mij enkele toezeggingen gedaan in het kader wachtgeld, de kosten van de kamers van wethouders en de declaraties van B&W en de gemeentesecretaris. Hieronder treft u de vragen en de beantwoording aan.

1. Kan er inzicht worden gegeven in de verdeling van de wachtgeld over 2018 (dhr. Coenders)?

In 2018 is een totaalbedrag van € 268.179 uitgekeerd aan zeven voormalige wethouders (Elfrink, Haga, König, Leisink, Mink, Ritsema en Van Burgsteden). In 2019 betreft het een totaalbedrag van € 241.659, uitgekeerd aan vijf voormalige wethouders (Elfrink, Haga, Leisink, Ritsema en Van Burgsteden).

2. Kan er naast de inrichtingskosten van de kamer van mevrouw Louwers inzicht worden gegeven in de inrichtingskosten van kamers van de andere wethouders?

Er zijn geen inrichtingskosten gemaakt voor de kamers van de wethouders.

3. Kan er inzicht worden gegeven in de declaraties (reis- en verblijfskosten) van B&W en de Gemeentesecretaris?

Het college van B&W ontvangt een wettelijk vastgestelde maandelijks onkostenvergoeding¹ en derhalve zijn door de collegeleden *geen* kosten gedeclareerd. De gemeente heeft met inachtneming van de richtlijnen uit de Regeling rechtspositie wethouders wel voorzieningen vergoed in het kader van verplichte verhuizing.

De gemeentesecretaris ontvangt geen onkostenvergoeding. De gedeclareerde kosten over het jaar 2018 via MPZ zijn:

a. Representatiekosten	€ 826,08 (lunches / diners)
b. Dienstkilometers	€ <u>240,59</u>
Totaal	€ 1.066,67

Melding buitenlandse dienstreis 2018

- a. Mevrouw van Burgsteden: dienstreis naar Brussel, doel Internationaal Netwerken. Reis ondernomen met auto met chauffeur.
- b. De heer Jan van Dellen: dienstreis WK mannen Turijn, doel overhandigen bid WK volleybal vrouwen 2022. Reis- en verblijfskosten (hotel + reis) € 1.000.

¹ Onkostenvergoeding wethouders 2018: € 355,80. Ambtstoelage burgemeester: € 386,74.

- c. De heer G. Elfrink: dienstreis naar Brussel (EP). Doel: bijwonen conferentie Liberation Route.
Reis- en verblijfskosten: € 105 (reis) en € 104,24 (hotel)
- d. Mevrouw Bouwkamp: 27 september t/m 29 september 2018; studiereis Bouwsociëteit naar Turijn.
Gemeente Arnhem is lid van de Bouwsociëteit, deelname en kosten reis en verblijf is inbegrepen in het lidmaatschap
- e. Mevrouw Bouwkamp: 30 augustus 2019 t/m 31 augustus 2019; Deelname aan de "Second International mayors Summit" in Düsseldorf op 30 en 31 augustus als vervanger van burgemeester. De overnachting wordt betaald door de stad Düsseldorf. Alleen de reiskosten van en naar Düsseldorf zijn voor rekening van de Gemeente Arnhem. Mevrouw Bouwkamp is met de chauffeur naar Düsseldorf gegaan.

De binnenlandse reizen zijn via de NS Business Card in rekening gebracht bij de gemeente. Sommige dienstreizen zijn met een dienstauto ondernomen.

Titel/onderwerp: **Begroting 2020 en jaarrekening 2018 en Park Lingezege**

Raadsadviseur: E.J.S. Dirksen   Telefoonnr: 3774712   elsebee.dirksen@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Suzanne Hesseling
Portefeuillehouder:	Ronald Paping	Telefoonnr:	026-3775124
		E-mailadres:	Suzanne.hesseling@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend 1		
Toelichting	<p>Voorstel Het college stelt u voor om: - Het Dagelijks Bestuur van Park Lingezege te vragen om in beeld te brengen wat de consequenties zijn van de grondtransacties in 2019 voor de doorontwikkeling van het beheerfonds in 2020. - Het Dagelijks Bestuur te vragen om af te zien van indexering van de jaarlijkse beheerbijdragen in 2020. - De hiervoor aangegeven punten op te nemen in een zienswijze en deze kenbaar maken aan het Dagelijks Bestuur van Park Lingezege.</p> <p>Achtergrond Jaarlijks wordt door het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege aan de raden van de vier deelnemende gemeenten (Arnhem, Nijmegen, Lingewaard en Overbetuwe) de mogelijkheid geboden om een zienswijze in te dienen met betrekking tot de jaarrekening en de begroting van het park.</p> <p>Toelichting Eind 2018, begin 2019 heeft definitieve besluitvorming plaats gevonden over de laatste grondtransacties, 140 ha grond van de provincie is verkocht aan de parkorganisatie en gedeeltelijk doorverkocht aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. De grotere eenheden natuur en evenemententerrein, in deelgebied De Park (60 ha), blijven eigendom van de parkorganisatie, in lijn met de eerdere wensen van Arnhem. De financiële situatie van Park Lingezege lijkt, na de grondtransacties in 2019, niet goed verwoord in de begroting 2020. De parkorganisatie is van plan om de jaarbijdrage van de gemeenten weer te gaan indexeren. Als dit gebeurt levert dit geen problemen op voor de begroting van de gemeente Arnhem.</p> <p>Kanttekeningen De uiterste aanleverdatum van de zienswijze voor gemeenteraden was 7 juni. Deze datum is niet gehaald. Het college heeft daarom de concept-zienswijze alvast kenbaar gemaakt aan het DB. <i>(Het DB en AB van Park Lingezege vergaderen op respectievelijk 21 juni en 12 juli.)</i> Over het te laat aanleveren van het raadsvoorstel m.b.t. de zienswijze Park Lingezege zijn op 25 mei j.l. artikel 44 vragen gesteld.</p>		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende fase.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<p>Het betreft een eerste meningsvormende behandeling (M1). Bedoeling van deze fase is om partijen te laten verkennen welke essentiële politieke informatie en/of toezeggingen van het college, de fracties missen om hun definitieve standpunt te bepalen. Daartoe kunnen woordvoerders vragen stellen aan het college en aan elkaar, bedoeling is dat fracties hun (voorlopige) mening over het voorstel kenbaar maken en daarover van gedachten wisselen met de overige fracties.</p> <p>Uitkomst van de meningsvormende (1) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase, of</p>		

	<p>2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming II, waar deze besproken zullen worden.</p> <p><i>Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld.</i></p>			
Bijlagen				
Raadsvoorstel " Begroting 2020 en jaarrekening 2018 Park Lingezege				
Jaarrekening 2018 Park Lingezege				
Begroting 2020P Park Lingezege				
Zienswijzebrief				
Raadsbrief 'Informatiebrief over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege [d.d. 15-1-19] incl. 3 bijlages				
Begeleidende Mail directeur Park Lingezege (Ingekomen stuk 21 maart 2019)				
Art 44 vragen SP Raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Park Lingezege [25 mei 2019]				

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 367297

Onderwerp: begroting 2020 en jaarrekening 2018 park lingezegen

Voorstel

1. Het dagelijks bestuur van park Lingezege vragen om in beeld te brengen wat de consequenties zijn van de grondtransacties in 2019 voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in 2020.
2. Het dagelijks bestuur vragen om af te zien van indexering van de jaarlijkse beheerbijdrage in 2020.
3. De hiervoor aangegeven punten op te nemen in een zienswijze en deze kenbaar te maken aan het Dagelijks Bestuur van park Lingezege

Inleiding

Jaarlijks wordt door het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege aan de raden van de 4 betrokken gemeenten, waaronder Arnhem, de mogelijkheid geboden om een zienswijze in te dienen met betrekking tot de jaarrekening en de begroting van het park.

In de jaarrekening 2018 is aangegeven dat er minder is uitgegeven dan aanvankelijk begroot, dit komt omdat diverse investeringen niet gerealiseerd zijn of doorgeschoven zijn naar 2019.

Eind 2018, begin 2019 heeft de parkorganisatie voor 2,7 mln. gronden overgenomen van de provincie Gelderland. Delen daarvan zijn voor 1,65 mln. doorverkocht aan Lingewaard en Overbetuwe. De consequenties van deze grondtransacties voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in 2020 zijn niet in beeld gebracht in de nu voorliggende begroting.

De begroting 2020 is de eerste begroting die zich volledig richt op het beheer van het park. Hiervoor wordt -ook voor het eerst- een beroep gedaan op het beheerfonds. Volgens de laatste berekeningen is dit fonds voldoende, in combinatie met de jaarlijkse beheerbijdrage van de 4 betrokken gemeenten, om het beheer voor de komende 40 jaar te kunnen financieren.

Wel wordt er in de begroting 2020 van park Lingezege voorgesteld om met ingang van 2020, de jaarlijkse beheerbijdrage weer te indexeren. De hoogte van het beheerfonds (6,8 mln.) geeft echter geen aanleiding om de voorgestelde indexering nu al toe te passen.

Voorgesteld wordt om het voorgaande aan te geven in een zienswijze aan het Dagelijks Bestuur van park Lingezege.

Het indienen van een eventuele zienswijze door uw raad is mogelijk tot 7 juni 2019.

De deadline voor het indienen van een zienswijze wordt niet gehaald. Besluitvorming over de jaarrekening 2018 en begroting 2020 door uw raad is nu (naar verwachting) voorzien op 19 juni a.s. Vooruitlopend op definitieve besluitvorming door uw raad heeft ons college de concept zienswijze alvast kenbaar gemaakt aan het dagelijks bestuur van Park Lingezege.

Het Dagelijks en het Algemeen Bestuur van Park Lingezege vergaderen pas op 21 juni respectievelijk 12 juli over de nu voorliggende jaarrekening en begroting. Definitieve besluitvorming over de nu

voorliggende stukken (inclusief zienswijze) door uw raad heeft (naar alle waarschijnlijkheid) dan al plaatsgevonden.

Beoogd effect

Uw raad te informeren over de jaarstukken 2018 en de ontwerpbegroting 2020 van de Gemeenschappelijke Regeling park Lingezegen en uw zienswijze te geven op deze stukken, zodat u, uw controlerende rol adequaat kunt uitoefenen en tijdig kunt bijsturen.

Argumenten

1.1 *De financiële situatie van het Park, na de grondtransacties in 2019, lijkt niet goed verwoord in de begroting 2020*

De jaarrekening 2018 laat zien dat er € 0.6 mln. minder is uitgegeven dan aanvankelijk begroot voor 2018. Dit komt hoofdzakelijk omdat diverse investeringen niet gerealiseerd zijn in 2018 en doorgeschoven zijn naar 2019 en door keuzes die de uitvoering van het Park goedkoper maken.

Zoals bekend heeft eind 2018, begin 2019 definitieve besluitvorming plaatsgevonden over de laatste grondtransacties. De provincie Gelderland had eerder aangegeven 140 ha grond -deel uitmakend van de zogenaamde basisruiting van het park- te willen verkopen. De Parkorganisatie heeft deze 140 ha voor 2,7 mln. overgenomen van de provincie Gelderland en delen daarvan doorverkocht aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard (voor totaal 1,65 mln.). Dit bedrag zou geheel ten goede komen aan de verdere doorontwikkeling van het park ((zie ook bijlage Raadsinformatiebrief 15 januari 2019). De grotere eenheden natuur (vlakgroen) en het evenemententerrein in deelgebied De Park (totaal 60 ha) blijven in eigendom van de parkorganisatie. Deze laatste overdracht was geheel in lijn met de eerdere wensen vanuit Arnhem. Voor Arnhem zijn de ontwikkelingen in deelgebied De Park namelijk van groot belang, gelet op de zeer nabije ligging van o.a. de wijk Schuytgraaf.

In de nu voorliggende begroting is niets vermeld over de grondtransacties die in 2019 hebben plaatsgevonden. Het Dagelijks Bestuur heeft bij de behandeling van de concept begroting 2020 gevraagd om voor de behandeling van deze begroting in het Algemeen Bestuur een overzicht te geven van wat er in het lopende jaar (2019) nog aan geld in- en uitgaat. Dit overzicht is echter nog niet ontvangen. Wij vragen het Dagelijks Bestuur van park Lingezegen in beeld te brengen wat de consequenties van de grondtransacties in 2019 zijn voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in de begroting van 2020.

De nu voorliggende concept begroting voor 2020 is de eerste begroting die volledig is gericht op het beheer van het park. Zoals aangegeven in de inleiding is immers vanaf eind 2019 de realisatiefase van het Park afgesloten -dat wil zeggen dat de basisruiting gerealiseerd is- en zijn alle investeringen afgerond.

Vanaf 2020 zal voor het beheer van het park een beroep gedaan worden op het beheerfonds van het Park. Het beheerfonds is volgens de laatste berekeningen voldoende gevuld om, in combinatie met de jaarlijkse bijdrage van de deelnemende gemeenten het beheer voor de komende 40 jaar te kunnen bekostigen.

1.2 *De parkorganisatie is voornemens om de jaarbijdrage van de gemeenten weer te indexeren*
In de Begroting voor 2020 is aangegeven dat met ingang van 2020 de parkorganisatie voornemens is om de jaarbijdrage weer te willen indexeren.
De hoogte van het beheerfonds (6,8 mln.) geeft ons geen aanleiding om de voorgestelde indexering nu al toe te passen.

Kanttekeningen en risico's

1.2 *Indexering levert geen probleem op voor begroting Gemeente Arnhem*

De afgelopen jaren heeft geen indexering plaatsgevonden. In verband met de economische crisis en op nadrukkelijk verzoek van de deelnemende gemeenten is dit niet gebeurd. Onze jaarlijkse bijdrage zou met de nu voorgestelde indexering stijgen van €240.000 naar € 249.500 p/j. In de begroting van de gemeente Arnhem is voor de jaarlijkse beheerbijdrage een bedrag gereserveerd van € 257.102. De voorgestelde indexering leidt dus niet tot begrotingsproblemen in Arnhem.

Financiën

De jaarrekening 2018 laat zien dat er € 0.6 mln. minder is uitgegeven dan aanvankelijk begroot voor 2018. Dit komt hoofdzakelijk omdat diverse investeringen niet gerealiseerd zijn in 2018 en doorgeschoven zijn naar 2019 en door keuzes die de uitvoering van het Park goedkoper maken. De begroting 2020 levert geen problemen op. Het Beheerfonds van 6,8 mln., aangevuld met de jaarlijkse gemeentelijke bijdragen, is voldoende om het beheer de komende 40 jaar uit te voeren.

Uitvoering

n.v.t.,

Communicatie

n.v.t.,

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Jaarrekening 2018 park Lingezen
- Begroting 2020 Park Lingezen
- Raadsinformatiebrief grondtransacties januari 2019

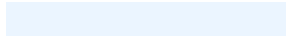
- Zienswijzebrief

Ter inzage stukken voor gemeenteraad

-

Besluit van

Zaaknummer

367297

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 28 mei 2019, Cluster SBR nummer: 367297;

gelet op artikel 35 van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen en artikel 19 en 20 van de Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege;

besluit:

1. Het dagelijks bestuur van park Lingezege te vragen om in beeld te brengen wat de consequenties zijn van de grondtransacties in 2019 voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in 2020.
2. Het dagelijks bestuur te vragen om af te zien van indexering van de jaarlijkse beheerbijdrage in 2020.
3. De hiervoor aangegeven punten in een zienswijze kenbaar te maken aan het bestuur van park Lingezege, conform bijgevoegde zienswijzebrief.

De griffier,

De voorzitter,

Park Lingezen

Jaarstukken 2018

6 februari 2019

Inhoudsopgave

1	Jaarverslag	3
2	Programmaverantwoording	5
2.1	Programma.....	5
2.2	Uitgangspunten van het beleid ten aanzien van de algemene dekkingsmiddelen.....	6
2.3	Aanwending van de post onvoorzien.....	6
2.4	Paragrafen	6
2.4.1	Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	6
2.4.2	Financiering	7
2.4.3	Bedrijfsvoering	7
2.4.4	Verbonden partijen	8
2.4.5	Grondbeleid.....	8
2.4.6	Rechtmatigheid	8
2.4.7	BTW	8
3	Jaarrekening	10
3.1	Algemeen	10
3.2	Balans Park Lingezen	12
3.3	Toelichting op de balans	13
3.3.1	Toelichting algemeen	13
3.3.2	Toelichting op de activa	13
3.3.3	Toelichting op de passiva	15
3.4	Overzicht van baten en lasten 2017 Park Lingezen.....	16
3.4.1	Toelichting op het overzicht van baten en lasten	16
3.5	Overige gegevens	20
3.5.1	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	20

1 Jaarverslag

Het openbaar lichaam Park Lingezege is opgericht om Park Lingezege te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Het openbaar lichaam is operationeel sinds 1 december 2010.

De realisatie van Park Lingezege is vastgelegd in de bestuursovereenkomst d.d. juli 2008. In het uitvoeringsprogramma Park Lingezege zijn de uit te voeren projecten beschreven. De huidige tijdsplanning van het Park Lingezege gaat ervan uit dat de laatste werkzaamheden aan het park in 2018 worden uitgevoerd. Aan het einde van de looptijd van het project wordt een beheerfonds gevormd uit de middelen die overblijven. Het beheerfonds wordt gebruikt om de kosten van het beheer langjarig te dekken. In een later stadium worden de beheerkosten in een aparte begroting opgenomen en ter goedkeuring aangeboden. In een bijbehorend masterplan is het ruimtelijk ontwerp vastgelegd dat wordt gebruikt als toetsingskader bij de ruimtelijke invulling. Het ontwerp vanuit het masterplan is nader uitgewerkt in een structuurvisie. Tot op heden heeft de parkorganisatie de uitvoering en realisatie van het uitvoeringsprogramma tot taak evenals de coördinatie van het beheer van gerealiseerde onderdelen van Park Lingezege.

De parkorganisatie functioneert als een zelfstandige openbaar lichaam. De dagelijkse operationele aansturing wordt verzorgd door de Parkdirecteur. De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het openbaar lichaam ligt bij het Dagelijks Bestuur en bij het Algemeen Bestuur.

De partners die samenwerken in het openbaar lichaam zijn: provincie Gelderland, gemeente Lingewaard, gemeente Overbetuwe, gemeente Nijmegen, gemeente Arnhem en waterschap Rivierenland.

Het park is opgedeeld in vijf deelgebieden die elk een eigen karakter krijgen. In het uitvoeringsprogramma worden de deelgebieden gescheiden uitgewerkt. Per zogenaamd 'element' is reeds inzichtelijk gemaakt wat en door wie één en ander gerealiseerd kan worden evenals tegen welke kosten. Ook is in een uitvoeringsstrategie een plan voor realisatie op hoofdlijnen uitgezet.

Programma verantwoording 2018

2 Programmaverantwoording

2.1 Programma

Belangrijkste doelstellingen en activiteiten

De doelstelling van het programma is de realisatie van Park Lingezege. Voor het afgelopen begrotingsjaar waren de belangrijkste doelstellingen en activiteiten:

Doelstellingen en Activiteiten		Raming 2018	Realisatie 2018
Doelstelling	Activiteit	(x € 1)	(x € 1)
Inrichting De Park	Uitvoering projecten	€ 1.498.949	€ 433.340
Inrichting Waterrijk	Uitvoering projecten	€ 1.755.661	€ 1.813.647
Inrichting Landbouwwand/De Woerdt	Uitvoering projecten	€ 538.144	€ 374.182
Algemeen	Uitvoering projecten	€ 1.429.938	€ 513.435
<i>Subtotaal:</i>		€ 5.222.692	€ 3.134.604
Grondverwerving	Aankoop van grond	€ -	€ 30.700
Planontwikkeling	Opstellen van de plannen en voorbereidend onderzoek	€ -	€ 242.051
Organisatie	Projectmanagement en ondersteuning	€ 960.441	€ 1.233.080
Beheerkosten	Beheer van ingerichte gebieden	€ 316.795	€ 307.541
<i>Subtotaal:</i>		€ 1.277.236	€ 1.813.372
Totaal:		€ 6.499.928	€ 4.947.976

Bereikt

In 2018 is de uitvoering van de realisatie van Park Lingezege verder vormgegeven. De Park, Landbouwwand en het Waterrijk zijn nagenoeg volledig afgerond. In 2018 is bovendien gestart met de aanleg van de spoorwegkruising in De Park en het inrichten van een strook naast de A15 in De Woerdt. Dat zijn de laatste activiteiten voor de beide gebieden en afronding staat gepland in 2019. In de realisatie is te zien dat in 2018 de raming uitging van een inrichting voor ruim 5,2 miljoen Euro. De realisatie zit daarbij op ruim 3,1 miljoen Euro. Het gaat hier om een verschuiving van activiteiten in vooral De Park en onder algemeen. Daar was in de raming een bedrag van ruim 1 miljoen Euro opgenomen voor de doorontwikkeling. De realisatie op de doorontwikkeling was 0,35 miljoen Euro.

Hieronder staat per doelstelling een korte verklaring.

Uitgevoerde activiteiten

Grondverwerving

In 2018 heeft de parkorganisatie nog enkele kleine strookjes grond aangekocht.

Planontwikkeling

Onder planontwikkeling vallen ook in 2018 kosten voor OCE en voor het uitwerken van de plannen, waaronder die voor het verder ontwikkelen en beheer. Voor OCE en archeologie zijn ook in 2018 activiteiten verricht.

Organisatie

In 2018 is de uitvoeringsorganisatie verder afgebouwd, zij het minder snel dan verwacht in verband met de uitloop van uitvoerende projecten. De beschikbare capaciteit volgt het niveau van de activiteiten in het park en de afbouw gaat door tot op het punt dat alleen een beheerorganisatie overblijft.

Inrichting De Park

De Park is afgerond op de spoorwegkruising na. We kunnen constateren dat De Park ruim binnen begroting wordt opgeleverd.

Inrichting Waterrijk

Het zwaartepunt van de werkzaamheden in het Waterrijk lag in 2017. De afronding is op een paar onderdelen vertraagd. Definitieve afronding zal zijn in 2019.

Inrichting Landbouwland/Buitens/De Woerd

In de deelgebieden Landbouwland/Buitens/De Woerd zijn alle activiteiten afgerond, op de zone A15 na. Die activiteiten worden afgerond in 2019.

Toelichting

In de realisatie loopt de parkorganisatie achter ten opzichte van de begroting. Dit is met name veroorzaakt door een gewijzigde timing van activiteiten en het nog niet kunnen invullen van de wensen rondom doorontwikkeling.

2.2 Uitgangspunten van het beleid ten aanzien van de algemene dekkingsmiddelen

De baten liggen lager dan opgenomen in de begroting. In 2018 heeft de een subsidie ontvangen voor OCE. Die subsidie was niet in de begroting opgenomen. De opbrengsten bestaan verder uit bijdragen voor beheer, uit doorgegeven BTW (transparantiemethode) en uit pacht. In 2018 was een verkoop van grond geprognoseerd. De Parkorganisatie heeft die gronden echter nog in bezit. Verkoop van de gronden is voorlopig niet nodig om de taken uit te kunnen voeren.

Algemene dekkingsmiddelen	Raming 2018 (x € 1)	Realisatie 2018 (x € 1)
Saldo van de financieringsfunctie	€ -	€ -
Overige algemene dekkingsmiddelen	€ 2.148.115	€ 1.268.447
Totaal:	€ 2.148.115	€ 1.268.447

2.3 Aanwending van de post onvoorzien

De post onvoorzien is in het jaar 2018 niet ingezet.

Onvoorzien	Raming 2018 (x € 1)	Realisatie 2018 (x € 1)
Park Lingezege	€ 424.938	€ -
Totaal:	€ 424.938	€ -

2.4 Paragrafen**2.4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing**

De parkorganisatie vormt alleen reserves die vrij aanwendbaar zijn. De parkorganisatie kent geen formeel weerstandsvermogen, aangezien de begroting over de totale looptijd van het project sluitend en taakstellend is. Eventuele tegenvallers leiden over de volledige looptijd van het project daarom tot keuzes. Risico's worden opgevangen in de exploitatie wanneer ze de post onvoorzien

overschrijden. Vanuit de behoefte te kunnen blijven sturen op uitgaven is een fasering tussen deelgebieden van het park aangebracht. Op die manier kan aan meer bepalende elementen van het park uitvoering worden gegeven door eventueel minder bepalende elementen niet uit te voeren. De volledige inrichting van Park Lingezege lukt nog altijd binnen de randvoorwaarden van de oorspronkelijke projectbegroting uit 2010.

Het vermogen van de parkorganisatie was aan het begin van 2018, na het besluit van het algemeen bestuur het resultaat van 2016 te onttrekken aan de algemene reserves, € 15.947.329. De algemene reserves van de parkorganisatie worden afgebouwd gedurende de realisatie van het park. Afname van de algemene reserves loopt zo parallel met afname van de risico's. Na goedkeuring van de jaarrekening stellen wij voor het resultaat over 2018 (-/- € 3.679.529) ten laste te brengen van het eigen vermogen. Hiermee komen de algemene reserves uit op € 12.267.800.

De parkorganisatie voert risicomanagement uit op de deelprojecten en op het totale park. In afzonderlijke, actief beheerde, risicoregisters zijn de belangrijkste risico's geïnventariseerd, (kwalitatief) gewogen en waar nodig voorzien van de benodigde beheersmaatregelen. In periodiek overleg over de deelgebieden en in de verschillende vergaderingen van de parkorganisatie worden de risico's en de voortgang van de beheersmaatregelen besproken.

Kengetallen BBV	2018		2017
	begroot	realiteit	realiteit
netto schuldquote	nvt	-968%	-912%
netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	nvt	-968%	-912%
Solvabiliteitsratio	nvt	98%	97%
Structurele exploitatieruimte	-203%	42%	40%

De financiering van de parkorganisatie gebeurt volledig door de deelnemers aan de parkorganisatie. Zij hebben met elkaar in een bestuursovereenkomst afgesproken hoeveel middelen elke deelnemer bijdraagt aan de ontwikkeling en inrichting van het park. Alle middelen zijn na oprichting van het park beschikbaar gesteld. Omdat de financiering gebeurt door het storten van middelen bij de start van de parkorganisatie is geen alternatieve financiering noodzakelijk. Middelen om tot alternatieve financiering te komen zijn daarom vooralsnog uitgesloten. De parkorganisatie heeft een treasurystatuut opgesteld, in overeenstemming met haar verordeningen en de relevante wet- en regelgeving. In het treasurystatuut is onder andere opgenomen dat het de parkorganisatie niet is toegestaan langlopende financiering aan te trekken.

2.4.3 Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering van de parkorganisatie is volledig operationeel. Sinds de oprichting per 1 december 2010 is de organisatie op sterkte gebracht en is de volledige planning- en control cyclus ingericht. De bedrijfsvoering is aangepast aan de overgang naar een meer op uitvoering gerichte organisatie. De parkorganisatie kent de volgende organisatievorm:

Algemeen Bestuur

Het algemeen bestuur bestaat uit zes leden vanuit de deelnemende partijen aan de parkorganisatie. Het algemeen bestuur is uiteindelijk verantwoordelijk voor het beleid van de parkorganisatie. In 2018 heeft het algemeen bestuur zes keer vergaderd.

Dagelijks Bestuur

Het dagelijks bestuur bestaat uit drie leden vanuit de deelnemende partijen aan de parkorganisatie. Het dagelijks bestuur is in 2018 vijf keer in vergadering geweest en staat dichterbij de bedrijfsvoering van de parkorganisatie en het inrichten van de deelgebieden.

Operationele organisatie

De operationele aansturing van de parkorganisatie is de verantwoordelijkheid van de (door het algemeen bestuur aangestelde) parkdirecteur. Hij heeft een team beschikbaar dat bestaat uit gedetacheerde en ingehuurde medewerkers op de aandachtsgebieden operationele uitvoering, juridisch, financieel, communicatie en ondersteuning. De parkorganisatie heeft geen vaste medewerkers in dienst. De verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke besluitvoering ligt bij het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van de parkorganisatie. ICT is volledig uitbesteed.

2.4.4 Verbonden partijen

De Parkorganisatie kent geen verbonden partijen.

2.4.5 Grondbeleid

De parkorganisatie is opgericht voor het realiseren van het Park Lingezege. Realisatie van het park bestaat uit het inrichten van natuur. De grond waarop de natuur wordt ingericht is grotendeels reeds verworven.

Het grondbeleid van het park is gericht op het verwerven van de basisuitrusting en het inrichten van de basisuitrusting. Naast de basisuitrusting bestaat ook nog een streefbeeld. Het streefbeeld is echter geen onderdeel van dit project. Grond die wordt aangekocht en niet bij de basisuitrusting hoort wordt in principe geruild tegen grond die wel tot de basisuitrusting hoort, of wordt verkocht.

2.4.6 Rechtmatigheid

De parkorganisatie heeft geen herziene begroting gemaakt, maar werkt vanuit een oorspronkelijke begroting. De realisatie wijkt af van de begroting. Per afwijking is een verklaring gegeven. In 2018 zijn door de controller van de parkorganisatie interne audits uitgevoerd op gevolgde procedures. De audits hebben geen onrechtmatigheden opgeleverd.

2.4.7 BTW

De Parkorganisatie komt zelf niet in aanmerking voor BTW compensatie. Door middel van de transparantiemethode wordt de BTW echter doorgegeven aan de deelnemende partijen (gemeenten en provincie). De verdeelsleutel is afgestemd met de belastingdienst. De te compenseren BTW wordt via een factuur verrekend met de deelnemende partijen. De BTW positie is in de jaarrekening verantwoord onder 'vorderingen op openbare lichamen'.

Jaarrekening 2018

3 Jaarrekening

3.1 Algemeen

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De volgende grondslagen, waarop de waardering van de activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd, zijn bedoeld als leidraad voor een juiste interpretatie van de financiële overzichten. De jaarrekening is opgesteld volgens de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (hierna: BBV).

Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Voor zover het BBV niet anders voorschrijft, zijn de baten en lasten toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Vorraden

De parkorganisatie heeft geen waarde toegekend aan de gronden die zij bezit. Deze gronden zijn verworven en volledig afgewaardeerd.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voor mogelijk oninbare vorderingen is een voorziening dubieuze debiteuren opgenomen.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn tegen nominale waarde opgenomen in de balans.

Gerealiseerd resultaat

Het gerealiseerde resultaat is het resterende resultaat na reeds bestemde mutaties in de reserves. Het gerealiseerde resultaat wordt ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur.

Vlottende passiva

De vlottende passiva zijn tegen nominale waarde opgenomen in balans.

Borg- en garantstellingen

Buiten de balanstelling wordt - voor zover van toepassing - het bedrag genoemd waarvoor er borg- of garantstellingen zijn afgegeven.

Verordeningen

Het openbaar lichaam heeft verordeningen opgesteld conform artikel 216, 217 en 217a van de Provinciewet. Deze verordeningen organiseren het financiële beleid van de parkorganisatie. Het algemeen bestuur heeft Keystone Accountants B.V. opdracht gegeven de controle van de jaarrekening te verzorgen.

Normenkader en controletolerantie

Naast de verschillende wet- en regelgeving wordt het normenkader gevormd door de verschillende verordeningen, het treasury-statuuat en de door de parkorganisatie ingerichte (financiële) processen met bijbehorende procedures en werkinstructies. De verordeningen die relevant zijn werden vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur op 1 december 2010. Het normenkader wordt gevormd door:

Programma/ product	Specifieke activiteit	Wetgeving extern	Regelgeving intern
Algemeen bestuur en ondersteunende processen	Samenwerking	<ul style="list-style-type: none"> - Grondwet - Burgelijk wetboek - Algemene wet bestuursrecht - Wet gemeenschappelijke regelingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Bestuursovereenkomst - Regeling voorschriften mandatering bevoegdheden van het dagelijks bestuur en de voorzitter (Regeling mandatering)
	Algemeen financieel middelenbeheer	<ul style="list-style-type: none"> - Burgerlijk wetboek - Provinciewet - Besluit begroting en verantwoording - Besluit accountantscontrole provincies en gemeenten - Besluit BTW compensatiefonds - Wet gemeenschappelijke regelingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Verordening 216 - Verordening 217/217a - Regeling mandatering
	Treasury	<ul style="list-style-type: none"> - Wet financiering decentrale overheden - Regeling Uitzettingen en derivaten decentrale overheden 	<ul style="list-style-type: none"> - Treasurystatuut
	Arbeidsvoorwaarden en Personeelsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - Ambtenarenwet - Fiscale wetgeving - Sociale verzekeringswetgeving - Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector 	<ul style="list-style-type: none"> - Overige personeelsregelingen - Detacheringsovereenkomsten
	Inkopen en contractbeheer	<ul style="list-style-type: none"> - Europese aanbestedingsrichtlijnen 	<ul style="list-style-type: none"> - Regeling inkopen en aanbesteding - Regeling mandatering

Voor de controletolerantie wordt aangesloten bij de maximale goedkeuring- en rapportagetoleranties, zoals die wettelijk in het Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden (BADO) zijn vastgesteld, te weten 1% van de lasten voor fouten en voor onzekerheden in de controle 3% van de lasten. Deze toleranties gelden zowel voor de getrouwheid als voor de rechtmatigheid.

3.2 Balans Park Lingezege

ACTIVA	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Vlottende activa		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer - vorderingen op openbare lichamen		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd kleiner dan één jaar		
- vorderingen op openbare lichamen	2.830	6.636
- overige uitzettingen	-	-
- Rekening courant verhouding met het Rijk	9.682	9.729
Liquide middelen		
- bank- en giroaldi	58	53
<i>Totaal vlottende activa</i>	<i>12.570</i>	<i>16.418</i>
Totaal activa:	12.570	16.418

PASSIVA	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Vaste Passiva		
Eigen vermogen		
- Algemene Reserve	15.947	18.336
- Gerealiseerd resultaat	-3.680	-2.388
<i>Totaal vaste passiva:</i>	<i>12.268</i>	<i>15.947</i>
Vlottende Passiva		
Netto vlottende schulden met een retetypische looptijd kleiner dan één jaar		
- overige schulden	164	225
Overlopende passiva		
- verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	139	246
<i>Totaal vlottende passiva</i>	<i>303</i>	<i>470</i>
Totaal Passiva:	12.570	16.418

	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Garantstellingen	-	-
Gewaarborgde geldleningen	-	-

3.3 Toelichting op de balans

3.3.1 Toelichting algemeen

De parkorganisatie heeft een eenvoudige balans. Daarbij beschikt de parkorganisatie over middelen die worden gebruikt om het park te realiseren en straks te onderhouden. De activa bestaan uit vorderingen en middelen in de schatkist. Aan de passiva zijde van de balans heeft de parkorganisatie alleen Eigen vermogen en kortlopende schulden (crediteuren). De belangrijkste posten zijn hierna toegelicht.

3.3.2 Toelichting op de activa

Vlottende Activa (x € 1.000)

Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Vorderingen op openbare lichamen	2.830	6.636
Overige uitzettingen	-	-
Rekening Courant verhouding met het Rijk	9.682	9.729
Totaal:	12.512	16.365

De vorderingen op openbare lichamen bestaan uit een post BTW (€ 583.219) die aan de deelnemende partijen wordt gefactureerd. De afspraken voor deze doorbelasting zijn gemaakt met de fiscus en de deelnemende partijen. Het overige bedrag (€ 2.246.958) bestaat voornamelijk uit een vordering op de provincie Gelderland. De rekening courant verhouding met het Rijk bedraagt per eind 2018 € 9.682.107.

Liquide middelen:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Bank- en girosaldi	58	53
Totaal:	58	53

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de parkorganisatie en zijn voor het grootste deel ondergebracht op een aan schatkistbankieren gekoppelde bankrekening.

De Parkorganisatie maakt gebruik van schatkistbankieren. De overtollige middelen boven een drempelbedrag (voor de parkorganisatie 250.000 Euro) moeten onder schatkistbankieren worden aangehouden in een aan de schatkist gekoppelde rekening. Uit het verloopoverzicht van de middelen blijkt dat de parkorganisatie voldoet aan die vereiste.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
Verslagjaar					
(1)	Drempelbedrag	250			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	198	48	53	118
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	52	202	197	132
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
Verslagjaar					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	6.500			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	6.500			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	250			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	17.834	4.340	4.897	10.829
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	198	48	53	118

3.3.3 Toelichting op de passiva**Vaste Passiva (x € 1.000)**

Eigen vermogen:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Algemene reserve	15.947	18.336
Resultaat na bestemming	-3.680	-2.388
Totaal:	12.268	15.947

Het resultaat wordt, na besluit van het algemeen bestuur, onttrokken aan de algemene reserve.

Vlottende Passiva

Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd kleiner dan één jaar

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Schulden aan openbare lichamen	-	57
Crediteuren	164	171
Nog te ontvangen facturen	139	269
Totaal:	303	497

Overlopende passiva

De overlopende passiva bestaat voornamelijk uit crediteuren en een post voor facturen die betrekking hadden op 2018 maar zijn ontvangen in 2019.

Langlopende financiële verplichtingen

De parkorganisatie heeft geen langlopende financiële verplichtingen.

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

Er is geen sprake van gebeurtenissen na balansdatum met een materiële impact op de jaarrekening.

3.4 Overzicht van baten en lasten 2018 Park Lingezege

	Raming begrotingsjaar Bedragen X € 1.000,--			Realisatie begrotingsjaar Bedragen X € 1.000,--		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Programma's:						
Park Lingezege	-	6.075	-6.075	-	4.948	-4.948
<i>Subtotaal programma's</i>	-	6.075	-6.075	-	4.948	-4.948
Algemene dekkingsmiddelen:						
Saldo Financieringsfunctie	-	-	-	-	-	-
Overige algemene dekkingsmiddelen	2.148	-	2.148	1.268	-	1.268
<i>Subtotaal algemene dekkingsmiddelen</i>	2.148	-	2.148	1.268	-	1.268
Onvoorzien	-	425	-425	-	-	-
Gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten	2.148	6.500	-4.352	1.268	4.948	-3.680
<i>mutaties reserves</i>	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerd resultaat	2.148	6.500	-4.352	1.268	4.948	-3.680

De begroting heeft niet dezelfde indeling als dit overzicht van baten en lasten. De afwijking wordt veroorzaakt doordat de inrichting van de basisuitrusting Park Lingezege feitelijk een projectbegroting kent.

3.4.1 Toelichting op het overzicht van baten en lasten*Belangrijkste verschillen tussen de raming en de realisatie:*

De belangrijkste verschillen tussen de realisatie en de raming worden veroorzaakt door verschuiving van activiteiten over jaargrenzen en door keuzes die de uitvoering van Park Lingezege goedkoper maken. Inschattingen voor de verdeling van de middelen voor de jaren worden vanuit de opzet van de gemeenschappelijke regeling ruim elf maanden voorafgaand aan een realisatiejaar gemaakt. De kans op een afwijkende realisatie is daardoor groter. De opzet van het openbaar lichaam is zo dat het openbaar lichaam zonder tussenkomst van de deelnemende partijen zelfstandig in staat is financieel te sturen. De belangrijkste verschillen tussen realisatie en de laatste prognose in dit overzicht van baten en lasten zijn:

LASTEN PROGRAMMA LINGEZEGEN*Grondverwerving*

In 2018 zijn nog enkele kleine stroken grond die nodig waren voor inrichting verworven.

Inrichting

De kosten voor inrichting zijn lager dan begroot. Dat heeft te maken met verschuiving van werkzaamheden.

Planontwikkelingskosten

De planontwikkelingskosten liggen hoger dan de laatste prognose. Dat hangt vooral samen met de vertraging in de uitvoering van de spoorwegovergang en onderzoeken naar de doorontwikkeling van het park.

Beheer

De kosten voor beheer vallen iets lager uit dan begroot.

Analyse begrotingsrechtmatigheid

In dit overzicht van baten en lasten is sprake van begrotingsrechtmatigheid. In de realisatie van de uitgaven hebben we een onderschrijding ten opzichte van de oorspronkelijke begroting en de laatste prognose.

De parkorganisatie werkt met een taakstellende begroting op het programma Park Lingezege. Binnen het programma zijn de middelen vrij te verdelen over jaargrenzen, categorieën en deelgebieden. Uitvoering van activiteiten of verwerving van gronden vindt steeds plaats op basis van besluiten van het dagelijks en/of van het algemeen bestuur. De onderschrijding in 2017 binnen het programma leidt tot een herverdeling van de middelen over de resterende jaren.

Apparaatskosten OL

De centrale organisatie is begonnen met de afbouw. Het aantal FTE wordt daarbij aangepast aan de afnemende activiteit bij de realisatie van het park. In de realisatie is op 2018 nog wel een overschrijding op organisatie. Die overschrijding is vooral het gevolg van communicatie en een iets tragere afbouw dan oorspronkelijk voorzien.

Overige kosten

De overige kosten hebben voornamelijk betrekking op de post onteigening, BTW en onvoorzien. De raming voor de BTW is op basis van de uitgaven bijgesteld. De post onvoorzien wordt op basis van de realisatie in dit jaar weer naar beneden bijgesteld voor de begroting.

Beheerkosten

De beheerkosten betreffen de kosten van tijdelijk beheer van gronden welke voor het park al beschikbaar zijn, maar nog niet zijn ingericht.

DEKKINGSMIDDELEN PROGRAMMA LINGEZEGEN

Ingebrachte middelen

De ingebrachte middelen bestaan uit de beheerbijdragen van de verschillende deelnemers in de gemeenschappelijke regeling.

Grondverkopen

In 2018 is een opbrengst geboekt (€ 44.860) op basis van een onderlinge grondruil tussen de Provincie, SBB en de parkorganisatie.

Overige opbrengsten

De overige opbrengsten bestaan uit activiteiten die de parkorganisatie vanuit een onderaannemersrol vervult en uit pacht opbrengsten.

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Omdat de parkdirecteur geen vaste dienstbetrekking heeft bij de parkorganisatie geldt voor hem de WNT norm van € 189.000.

De topfunctionarissen die werkzaam zijn voor de parkorganisatie zijn:

Leden van het algemeen bestuur:

- Mevrouw J.P.M. Meijers (provincie Gelderland)
- De heer W. Hol (gemeente Overbetuwe)
- De heer T. Janssen (gemeente Lingewaard)
- De heer M. Gremmen (waterschap Rivierenland)
- De heer R. Paping (gemeente Arnhem)
- Mevrouw H. Tiemens (gemeente Nijmegen)

Leden van het dagelijks bestuur:

- Mevrouw J.P.M. Meijers (provincie Gelderland)
- De heer W. Hol (gemeente Overbetuwe)
- De heer T. Janssen (gemeente Lingewaard)

De leden van het algemeen bestuur en dagelijks bestuur ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden voor de parkorganisatie.

De directeur van de parkorganisatie

- De heer J.W. Kamerman (provincie Gelderland)

De heer Kamerman is vanuit de provincie gedetacheerd bij de parkorganisatie. In 2017 was hij het hele jaar actief in zijn positie als parkdirecteur.

Naam	Functie
J.P.M. Meijers	Voorzitter
W. Hol	Lid AB/DB
T. Janssen	Lid AB/DB
M. Gremmen	Lid AB
R. Paping	Lid AB
H. Tiemens	Lid AB
J.W. Kamerman	Directeur

Topfunctionarissen

bedragen x € 1	J. W. Kamerman
Functiegegevens	Parkdirecteur
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor in fte	0,36
Gewezen topfunctionaris?	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	nee
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 37.096
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -
<i>Subtotaal</i>	€ 37.096
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 68.040
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	nvt
Totale bezoldiging	€ 37.096
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	nvt
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor 2017 in fte	0,89
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 104.302
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -
Totale bezoldiging 2017	€ 104.302

De heer Kamerman is op detacheringsbasis actief bij de parkorganisatie. De berekende vergoeding over 2018 is gebaseerd op het over 2018 gefactureerde bedrag.

3.5 Overige gegevens

3.5.1 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

PARK
LINGEZEGEN
MOOI DICHTBIJ!

Openbaar Lichaam Park Lingezegen

Begroting 2020

6 februari 2019

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Algemeen.....	4
3.	Begroting	5
4.	Toelichting bij de begroting.....	7
	LASTEN.....	7
	BATEN	8
	DEKKINGSSTAAT TEKORT.....	9
	BEHEERFONDS	9
5.	Paragrafen	10
	a. Weerstandsvermogen	10
	b. Financiering.....	10
	c. Bedrijfsvoering.....	11
	d. Verbonden partijen	11
	Bijlage 1: Risico plot en beheersmaatregelen	13

CONCEPT

1. Inleiding

Het openbaar lichaam Park Lingezen is opgericht om Park Lingezen te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Voor een juiste planning van middelen en verantwoording over de verstrekte middelen heeft het openbaar lichaam besloten een begroting op te stellen.

Dit document bevat de begroting, een meerjarenperspectief, een toelichting op de begroting en een uitwerking van een aantal essentiële paragrafen op financieel beleid. De begroting past in het financieel beheer zoals beoogd door het openbaar lichaam. Dit is de eerste begroting die volledig is gericht op het beheer. De laatste activiteiten die te maken hebben met de inrichting worden nog in 2019 afgerond.

CONCEPT

2. Algemeen

Het openbaar lichaam Park Lingezege is opgericht om Park Lingezege te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Het Openbaar Lichaam is operationeel sinds 1 december 2010.

De realisatie van Park Lingezege is vastgelegd in de bestuursovereenkomst d.d. juli 2008. In het uitvoeringsprogramma Park Lingezege zijn de uit te voeren projecten beschreven. De tijdsplanning van het Park Lingezege gaat ervan uit dat de laatste werkzaamheden aan het park in 2019 worden uitgevoerd. Aan het einde van de looptijd van het project is voorzien in een beheerfonds dat wordt gebruikt om de kosten van het beheer langjarig te dekken. Vanaf 2020 gaat de parkorganisatie over in een beheerorganisatie, die de coördinatie van het beheer in Park Lingezege op zich neemt.

Het park is opgedeeld in 5 deelgebieden die elk een eigen karakter zullen krijgen. In het uitvoeringsprogramma worden de deelgebieden gescheiden uitgewerkt. Per zogenaamd 'Element' is reeds inzichtelijk gemaakt wat en door wie e.e.a. gerealiseerd kan worden evenals tegen welke kosten. Ook is in een uitvoeringsstrategie de hoofdroute naar realisatie op hoofdlijnen uitgezet.

De begroting is opgesteld voor 2020. Het park is eind 2019 voor wat betreft uit te voeren maatregelen afgerond. De laatste activiteiten in 2019 betreft uitloop van uit te voeren werkzaamheden in het Waterrijk en het realiseren van een brug over het spoor in de park. Deze begroting sluit op een uitgave van 151 k Euro. Vanaf 2019 wordt een beroep gedaan op het beheerfonds. In het meerjarenperspectief zijn de gevolgen daarvan zichtbaar. Het beheerfonds is volgens de laatste berekeningen voldoende om (bij ongewijzigde omstandigheden) 40 jaar vooruit te kunnen.

3. Begroting

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN			
Bedragen * € 1.000,--		Bedragen * € 1.000,--	
Lasten		Baten	
Omschrijving	2020	Omschrijving	2020
Inrichting - Infrastructuur	-	Bijdragen ontwikkeling deelnemers GR	-
Inrichting - Water	-	Subsidies	-
Inrichting - Natuur	-	Grondverkopen	-
Inrichting - Recreatie	-	Renteopbrengsten	-
Beheer De Park	219	Overige opbrengsten	-
Beheer Waterrijk	60	Bijdragen deelnemers GR	998
Beheer Landbouwland	106		
Beheer De Buitens	96		
Beheer De Woerd	124		
Overige kosten	28		
Projectmanagement	86		
Beheerkosten park	372		
Administratie en toezicht	58		
Totaal Lasten:	1.149	Totaal Baten:	998
Overschot/-tekort			-151

Meerjarenperspectief:

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN									
Bedragen * € 1.000,--					Bedragen * € 1.000,--				
Lasten					Baten				
Omschrijving	2020	2021	2022	2023	Omschrijving	2020	2021	2022	2023
Inrichting - Infrastructuur	-	-	-	-	Bijdragen ontwikkeling deelnemers GR	-	-	-	-
Inrichting - Water	-	-	-	-	Subsidies	-	-	-	-
Inrichting - Natuur	-	-	-	-	Grondverkopen	-	-	-	-
Inrichting - Recreatie	-	-	-	-	Renteopbrengsten	-	-	-	-
Beheer De Park	219	225	232	239	Overige opbrengsten	-	-	-	-
Beheer Waterrijk	60	61	63	65	Bijdragen deelnemers GR	998	1.028	1.059	1.091
Beheer Landbouwland	106	103	104	116					
Beheer De Buitens	96	99	102	105					
Beheer De Woerd	124	128	132	136					
Overige kosten	28	29	29	30					
Projectmanagement	86	89	92	94					
Beheerkosten park	372	384	395	407					
Administratie en toezicht	58	59	61	63					
Totaal Lasten:	1.149	1.177	1.210	1.255	Totaal Baten:	998	1.028	1.059	1.091
Overschot/-tekort						-151	-149	-151	-164

Financiële kengetallen BBV:

Kengetallen BBV				
	2020	2021	2022	2023
netto schuldquote	nvt	nvt	nvt	nvt
netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	nvt	nvt	nvt	nvt
Solvabiliteitsratio	nvt	nvt	nvt	nvt
Structurele exploitatieruimte	-15%	-14%	-14%	-15%

CONCEPT

4. Toelichting bij de begroting

LASTEN

<i>Beheer de Park</i>	<u>219.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Park.	
<i>Beheer Waterrijk</i>	<u>60.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in het Waterrijk. In deze post is rekening gehouden met een verlaging van de kosten door de aanvraag van SNL subsidie door SBB.	
<i>Beheer Landbouwland</i>	<u>106.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in het Landbouwland.	
<i>Beheer de Buitens</i>	<u>96.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Buitens.	
<i>Beheer de Woerdt</i>	<u>124.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Woerdt.	
<i>Overige kosten</i>	<u>28.000,--</u>
Deze post bestaat nagenoeg volledig uit de kosten die de parkorganisatie draagt voor het niet kunnen compenseren van een deel van de BTW. Het gaat dan om BTW die niet via de transparantiemethode wordt doorgegeven aan de deelnemende partijen.	
<i>Projectmanagement</i>	<u>86.000,--</u>
Dit zijn de kosten van het aansturen van de beheerorganisatie en de secretariële ondersteuning.	
<i>Beheerkosten Park</i>	<u>372.000,--</u>
Onder deze post zijn de algemene beheerkosten die niet aan de deelgebieden zijn toe te wijzen opgenomen. Voorbeelden hiervan zijn de kosten voor sociaal beheer, handhaving en toezicht en de vervanging van parkmeubilair.	
<i>Administratie en toezicht</i>	<u>58.000,--</u>
Dit zijn de verwachte uitgaven voor het voeren van de administratie en de rol van project control.	

BATEN

Bijdragen deelnemers GR

998.000,--

De deelnemers aan de GR storten jaarlijks een beheerbijdrage. De basisbeheerbijdrage is EUR 240.000,00 per deelnemer. In deze begroting is de bijdrage voor het eerst sinds een aantal jaar weer geïndexeerd.

CONCEPT

DEKKINGSSTAAT TEKORT

De begroting sluit voor de jaren 2020 t/m 2023. Aan het eind van 2023 is volgens de laatste meerjaren prognose nog een bedrag van kEur 6.459 over. In dat bedrag zit kEur 1.650 die beschikbaar komt voor de grond die is doorverkocht aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. Bovendien beschikt de parkorganisatie op dat moment nog over grond die voor een geraamd bedrag van kEUR 1.188 te verkopen is. Wanneer die grond wordt verkocht komen de totale middelen die beschikbaar zijn dus op kEur 7.647. De middelen zijn beschikbaar voor het beheerfonds (kEur 5.997), dat hieronder verder is uitgewerkt, en voor de doorontwikkeling (kEur 1.650).

Schematisch ziet het verloop van de beschikbare middelen er als volgt uit:

			* € 1.000
Startsaldo eind van vorig jaar	2018		12.268
Toe/afname lopend jaar:	2019		-5.194
Toe/afname 1e begrotingsjaar	2020		-151
Toe/afname 2e begrotingsjaar	2021		-149
Toe/afname 3e begrotingsjaar	2022		-151
Toe/afname 4e begrotingsjaar	2023		-164
Saldo middelen na 4e begrotingsjaar	2024		6.459

BEHEERFONDS

Bij de oprichting van de Gemeenschappelijke Regeling is afgesproken het beheer langdurig te financieren. De dekking voor het beheer moet komen uit een beheerfonds. Het beheerfonds wordt gevormd door een gecreëerd overschot aan het einde van de looptijd van het project. Voor het beheerfonds storten de verschillende deelnemers aan de Gemeenschappelijke Regeling bovendien jaarlijks een bijdrage aan de parkorganisatie. Het beheerfonds was per eind 2018 kEur 6.800. Vanaf 2019 is gestart met het onttrekken van middelen aan het beheerfonds om het verschil tussen beheerkosten en de beheerbijdragen op te vangen (dat is, niet geïndexeerd, om en nabij de 150 kEur per jaar). De stand van het beheerfonds aan het einde van de meerjaren prognose is kEur 5.997. Dat staat gelijk aan de beginstand van kEur 6.800 minus 5 jaren dekking van het tekort (kEur 803).

Met het beheerfonds is op basis van de huidige gegevens voldoende aan middelen beschikbaar om (bij ongewijzigde omstandigheden) ruim 40 jaar vooruit te kunnen.

5. Paragrafen

a. Weerstandsvermogen

Definitie:

Onder weerstandsvermogen wordt verstaan “het vermogen om niet-structurele risico’s op te vangen teneinde de taken te kunnen voortzetten”.

Weerstand capaciteit:

Hiermee worden de middelen bedoeld die kunnen worden aangewend om financiële tegenvallers (risico’s) op te vangen. Deze capaciteit is van belang om, ingeval één of meerdere risico’s zich voordoen, toch het voorgenomen programma tot uitvoering te brengen.

De weerstand capaciteit kan zowel de exploitatie als het vermogen betreffen. In de exploitatiesfeer is te denken aan een raming voor onvoorziene uitgaven. In de vermogenssfeer gaat het om de (vrij aanwendbare) reserves.

De Parkorganisatie heeft een vrij aanwendbaar Eigen Vermogen. Een risico dat leidt tot een tegenvaller moet primair worden opgevangen via de exploitatie. In de begroting is voor het ondervangen van potentiële risico’s een post van meegenomen als onvoorzien. Deze post lijkt, met het afnemen van de risico’s binnen de begroting, nog altijd ruim te zijn. De ontwikkeling van de weerstandscapaciteit van de parkorganisatie is als volgt:

Weerstandscapaciteit:			* € 1.000
Startsaldo	2018		8.315
Saldo na lopende jaar	2019		6.836
Saldo na begrotingsjaar	2020		6.772
Saldo na begrotingsjaar +1	2021		6.625
Saldo na begrotingsjaar +2	2022		6.473
Saldo na begrotingsjaar +3	2023		6.294

Het grootste risico voor de begroting zijn stijgende kosten in lijn met de GWW index. Omdat een verschil zit tussen de uitgaven en de inkomsten per jaar (geen rekening houdend met indexering is dit verschil ongeveer 150 kEur per jaar) heeft elke procent dat de GWW index stijgt als gevolg dat 1,5 kEur extra aan kosten wordt onttrokken aan het beheerfonds. Dit risico vraagt niet direct om maatregelen, aangezien het huidige beheerfonds ruim 40 jaar aan beheer mogelijk maakt. De oorspronkelijke doelstelling was 20 jaar.

Met het projectteam is een uitgebreide risicoanalyse uitgevoerd. Risico’s zijn opgenomen in een plot en voor de belangrijkste risico’s zijn beheersmaatregelen vastgesteld. Tegenvallers die vanuit deze risico’s komen zijn voldoende op te vangen vanuit de weerstandscapaciteit. Plot en beheersmaatregelen zijn als bijlage bij deze begroting opgenomen.

b. Financiering

De financiering van het Openbaar Lichaam is gebeurd door middel van bijdragen van de deelnemers in de gemeenschappelijk regeling. De bijdragen van de deelnemers zijn opgenomen in het Eigen Vermogen van de parkorganisatie. Dat eigen vermogen is voldoende voor de realisatie van het park.

c. Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering omvat de hele organisatie van het openbaar lichaam. Het succes van de uitvoering van Park Lingezen is afhankelijk van een goede bedrijfsvoering en scherpe planning en control op de uit te voeren projecten.

Bestuur

Voor de dagelijkse bedrijfsvoering kent het Openbaar Lichaam een bestuur. Het bestuur wordt gevormd door een dagelijks bestuur en een algemeen bestuur. De parkorganisatie wordt aangestuurd door een parkdirecteur die bevoegdheid heeft te handelen namens het Algemeen en Dagelijks Bestuur.

Personeel

In het Openbaar lichaam is in totaal een bezetting van 3,5 FTE voorzien voor 2020. De Benodigde functionarissen worden geleverd door de verschillende deelnemende partijen, conform bijlage bij de bestuursovereenkomst.

Planning en Control

Voor het Openbaar lichaam wordt ter ondersteuning van de bedrijfsvoering gebruik gemaakt van een volledige planning en control cyclus. De Administratieve organisatie wordt inclusief controle maatregelen beschreven en voor de juiste inrichting wordt gebruik gemaakt van de verordeningen 216 en 217 zoals die ook voor provincies (en als artikelen 212 en 213 ook voor gemeenten) gelden, inclusief een treasury statuut.

Financiële administratie

Het openbaar lichaam voert een financiële administratie die in staat is gedetailleerde rapportages op te leveren over voortgang van de uitgaven afgezet tegen de begroting.

d. Verbonden partijen

Het Openbaar Lichaam heeft geen bestuurlijke of financiële belangen in een andere rechtspersoon.

Vaststelling van de begroting 2020

Aldus besloten in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van de gezamenlijke regeling Park Lingezen, gehouden op .....

Het algemeen bestuur voornoemd,

De voorzitter:

De parkdirecteur:

J.P.M. Meijers

J.W. Kamerman

CONCEPT

Bijlage 1: Risico plot en beheersmaatregelen

Kans van optreden:	Hoog	Afspraken BO niet nagekomen	Beheer leidt niet tot beoogde natuurbeheertypes	
		Deel subsidie vanuit provincie niet uitgekeerd (max 600k)		
	Middel	Beroepen van bewoners/omwonenden op de bestemmingsplannen Brug/Tunnel	Bestuurlijke discussie over besteding overschot	
		Onverwachte bodemverontreiniging		
		Meerwerk op aangenomen werk hoger dan ingeschat		
		Businesscase investeringskrediet sluit niet		
		Kosten voor het fysieke beheer vallen hoger uit dan geraamd		
		Kosten sociaal beheer vallen hoger uit dan geraamd		
	Laag	Niet (volledig) ontvangen van subsidie op OCE		
		Verkoop van grond (AM Wonen) brengt minder op dan ingeschat.	Procedurele fouten.	De fietsbrug kan niet worden aangelegd
		Wegvallen van bestuurlijk commitment door deelnemende partijen.		
		Optreden van planschade door aanleg van het park.		
		kans		
		Verkrijgen vergunning probleem voor inrichting door aanwezigheid van onbekende flora en fauna		
		Aantrekking nieuwe (ongewenste) flora en fauna		
		Vertraging in verkrijgen van vergunning		
		Laag	Middel	Hoog

Gevolgschade:

Nr	Risico	Oorzaak	Consequenties (gevolg)	Actie/ Beheersmaatregel
58	Beheer leidt niet tot beoogde natuurbeheertypes	- verkeerde aanleg; - verkeerd beheer	- geen SNL subsidie - park niet in lijn met doelstellingen kwaliteit	- duidelijkheid over eigenaarschap en beheer; - onderhoudsplan opstellen; - jaarlijkse beheerrapportages opstellen

Aan de gemeenteraad

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Contactpersoon : Suzanne Hesseling
Telefoonnummer : 026 3775124

Onderwerp: Informatiebrief over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van bijgevoegde informatiebrief (inclusief bijbehorende kaart) over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege. Deze brief is gestuurd door de voorzitter van zowel het dagelijks- als algemeen bestuur van Park Lingezege (Josan Meijers).

Inleiding

Sinds de ondertekening van de Bestuursovereenkomst Park Lingezege (2010) en het bijbehorende Masterplan, is hard gewerkt aan de realisatie van de zogenaamde basisuitrusting, ook wel 'de ruggengraat' van het Park Lingezege. De realisatie/inrichting van het park zal medio 2019 gereed zijn, daarna treedt de beheerfase in van het park.

Op enkele plekken is afgeweken van het oorspronkelijk Masterplan, omdat dat beter of mooier was of omdat de kosten anders te hoog zouden oplopen. Ook ten aanzien van het eigenaarschap van de grond en het beheer ervan zijn sinds de vaststelling van het Beheerplan en beheervisie (2015) belangrijke veranderingen opgetreden.

Naast aanpassing van (een deel van) het Beheerplan uit 2015 zijn er sinds 2017 bestuurlijke gesprekken gevoerd over het eigenaarschap van gronden, die deel uit maken van de basisuitrusting van Park Lingezege. De provincie Gelderland, eigenaar van deze gronden (ongeveer 140 ha: snippergroen, grotere eenheden natuur en een evenemententerrein), heeft deze gronden in 2017 voor € 2,7 mln. te koop aangeboden aan de parkorganisatie. Later hebben ook de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard aangegeven de gronden te willen kopen van de provincie.

Het afgelopen jaar heeft veelvuldig bestuurlijk overleg tussen de vier betrokken gemeenten en de provincie plaatsgevonden. Deze gesprekken waren gericht op het bereiken van overeenstemming over de grondverkoop (met name wie de nieuwe eigenaar wordt) en over de wijze waarop het park in de beheerfase zijn vervolg krijgt. De provincie heeft daarbij aangegeven dat zij de verkoop van de gronden geregeld wil hebben voor 1-1-2019.

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Pagina : 2

Het komen tot overeenstemming over genoemde zaken bleek een lastig en daarmee langdurig proces. Uiteindelijk is eind 2018 een bestuurlijk akkoord bereikt. In bijgevoegde informatiebrief van de voorzitter van zowel het dagelijks als algemeen bestuur van Park Lingezegen, gedeputeerde Josan Meijers, zijn de laatste ontwikkelingen in Park Lingezegen en de resultaten van de hiervoor aangegeven grondtransacties weergegeven.

De brief van de voorzitter is tegelijkertijd verstuurd naar de colleges van de andere betrokken gemeenten: Nijmegen, Overbetuwe en Lingewaard en verder naar het college van GS en het dagelijks bestuur van het Waterschap Rivierenland.

Informatiebrief

Met deze informatiebrief van Park Lingezegen worden de gemaakte bestuurlijke afspraken over de grondtransacties schriftelijk vastgelegd en openbaar gemaakt.

Uit bijgevoegde informatiebrief met bijbehorende kaart blijkt duidelijk welke delen van de -van de provincie -aangekochte 140 ha in eigendom blijven van de parkorganisatie en welke gronden doorverkocht worden aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. Belangrijk onderdeel van de gemaakte afspraken is dat de grotere eenheden natuur (vlakgroen) en het evenemententerrein in deelgebied De Park in eigendom bij de parkorganisatie blijven. Dit sluit aan bij de eerdere wensen vanuit Arnhem. Voor Arnhem zijn de ontwikkelingen in dit gebied nl van groot belang, gelet op de zeer nabije ligging van o.a. de wijk Schuytgraaf.

Zoals al aangegeven in de inleiding was het proces rondom de grondtransacties lastig en langdurig. Concreet betekende dit, ondanks eerdere toezeggingen aan uw raad, dat ons college u hierover niet eerder kon informeren. Nu er een definitief besluit is genomen over de grondtransacties en de daadwerkelijke grondtransactie inmiddels heeft plaatsgevonden (1-1-2019), is het moment daar om hiermee naar buiten te treden. Reden voor de parkorganisatie om bijgevoegde informatiebrief te sturen naar de colleges van de bij Park Lingezegen betrokken gemeenten: Nijmegen, Overbetuwe, Lingewaard en Arnhem. Gelet op de eerdere toezeggingen aan uw raad, is dit tevens het moment om u hierover te informeren. Tijdens het bestuurlijk overleg van 1 november 2018 is afgesproken om de gemeenteraden van de vier betrokken gemeenten gelijktijdig door middel van één gezamenlijke informatiebrief vanuit Park Lingezegen te informeren.

Ons college ziet gelet op de hiervoor aangegeven afspraken de toekomst van Park Lingezegen met vertrouwen tegemoet.

Communicatie

De verdere communicatie hierover verloopt via Park Lingezegen.

Hoogachtend

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris,

de burgemeester,

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Pagina : 3

Bijlage(n)

- De Informatiebrief en bijbehorende kaart van Park Lingezen
- Voortgangsrapportage Park Lingezen 2018 (ter kennisname)

Aan het bestuur van Park Lingezege
De Park 10
6661 NW Elst

Datum : ..... juni 2019
Uw kenmerk :
Ons kenmerk :
Contactpersoon : Suzanne Hesseling
Telefoonnummer : 5124

Onderwerp : Zienswijze jaarrekening 2018 en begroting 2020
Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege

Geacht Bestuur,

Naar aanleiding van uw email van 20 maart 2019, delen we u mee dat uw (ontwerp)jaarrekening 2018 en (ontwerp) begroting 2020 behandeld zijn in de raadsvergadering van ..... juni 2019.

Ten aanzien van de (ontwerp) jaarrekening 2018 en (ontwerp) begroting 2020 heeft de raad van onze gemeente de volgende zienswijze:

De raad heeft kennisgenomen van de hiervoor aangegeven stukken en heeft de volgende opmerkingen:

- Het Dagelijks Bestuur van park Lingezege wordt gevraagd om in beeld te brengen wat de consequenties van de grondtransacties in 2019 zijn voor de doorontwikkeling en het beheerfonds in de begroting van 2020.
- De hoogte van het beheerfonds (6,8 mln) geeft de Gemeenteraad van Arnhem geen aanleiding om de voorgestelde indexering nu al toe te passen.

Hoogachtend
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage: raadsbesluit van .....juni 2019.

Aan de gemeenteraad

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Contactpersoon : Suzanne Hesseling
Telefoonnummer : 026 3775124

Onderwerp: Informatiebrief over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van bijgevoegde informatiebrief (inclusief bijbehorende kaart) over realisatie, grondtransacties en de toekomst van Park Lingezege. Deze brief is gestuurd door de voorzitter van zowel het dagelijks- als algemeen bestuur van Park Lingezege (Josan Meijers).

Inleiding

Sinds de ondertekening van de Bestuursovereenkomst Park Lingezege (2010) en het bijbehorende Masterplan, is hard gewerkt aan de realisatie van de zogenaamde basisuitrusting, ook wel 'de ruggengraat' van het Park Lingezege. De realisatie/inrichting van het park zal medio 2019 gereed zijn, daarna treedt de beheerfase in van het park.

Op enkele plekken is afgeweken van het oorspronkelijk Masterplan, omdat dat beter of mooier was of omdat de kosten anders te hoog zouden oplopen. Ook ten aanzien van het eigenaarschap van de grond en het beheer ervan zijn sinds de vaststelling van het Beheerplan en beheervisie (2015) belangrijke veranderingen opgetreden.

Naast aanpassing van (een deel van) het Beheerplan uit 2015 zijn er sinds 2017 bestuurlijke gesprekken gevoerd over het eigenaarschap van gronden, die deel uit maken van de basisuitrusting van Park Lingezege. De provincie Gelderland, eigenaar van deze gronden (ongeveer 140 ha: snippergroen, grotere eenheden natuur en een evenemententerrein), heeft deze gronden in 2017 voor € 2,7 mln. te koop aangeboden aan de parkorganisatie. Later hebben ook de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard aangegeven de gronden te willen kopen van de provincie.

Het afgelopen jaar heeft veelvuldig bestuurlijk overleg tussen de vier betrokken gemeenten en de provincie plaatsgevonden. Deze gesprekken waren gericht op het bereiken van overeenstemming over de grondverkoop (met name wie de nieuwe eigenaar wordt) en over de wijze waarop het park in de beheerfase zijn vervolg krijgt. De provincie heeft daarbij aangegeven dat zij de verkoop van de gronden geregeld wil hebben voor 1-1-2019.

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Pagina : 2

Het komen tot overeenstemming over genoemde zaken bleek een lastig en daarmee langdurig proces. Uiteindelijk is eind 2018 een bestuurlijk akkoord bereikt. In bijgevoegde informatiebrief van de voorzitter van zowel het dagelijks als algemeen bestuur van Park Lingezegen, gedeputeerde Josan Meijers, zijn de laatste ontwikkelingen in Park Lingezegen en de resultaten van de hiervoor aangegeven grondtransacties weergegeven.

De brief van de voorzitter is tegelijkertijd verstuurd naar de colleges van de andere betrokken gemeenten: Nijmegen, Overbetuwe en Lingewaard en verder naar het college van GS en het dagelijks bestuur van het Waterschap Rivierenland.

Informatiebrief

Met deze informatiebrief van Park Lingezegen worden de gemaakte bestuurlijke afspraken over de grondtransacties schriftelijk vastgelegd en openbaar gemaakt.

Uit bijgevoegde informatiebrief met bijbehorende kaart blijkt duidelijk welke delen van de -van de provincie -aangekochte 140 ha in eigendom blijven van de parkorganisatie en welke gronden doorverkocht worden aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. Belangrijk onderdeel van de gemaakte afspraken is dat de grotere eenheden natuur (vlakgroen) en het evenemententerrein in deelgebied De Park in eigendom bij de parkorganisatie blijven. Dit sluit aan bij de eerdere wensen vanuit Arnhem. Voor Arnhem zijn de ontwikkelingen in dit gebied nl van groot belang, gelet op de zeer nabije ligging van o.a. de wijk Schuytgraaf.

Zoals al aangegeven in de inleiding was het proces rondom de grondtransacties lastig en langdurig. Concreet betekende dit, ondanks eerdere toezeggingen aan uw raad, dat ons college u hierover niet eerder kon informeren. Nu er een definitief besluit is genomen over de grondtransacties en de daadwerkelijke grondtransactie inmiddels heeft plaatsgevonden (1-1-2019), is het moment daar om hiermee naar buiten te treden. Reden voor de parkorganisatie om bijgevoegde informatiebrief te sturen naar de colleges van de bij Park Lingezegen betrokken gemeenten: Nijmegen, Overbetuwe, Lingewaard en Arnhem. Gelet op de eerdere toezeggingen aan uw raad, is dit tevens het moment om u hierover te informeren. Tijdens het bestuurlijk overleg van 1 november 2018 is afgesproken om de gemeenteraden van de vier betrokken gemeenten gelijktijdig door middel van één gezamenlijke informatiebrief vanuit Park Lingezegen te informeren.

Ons college ziet gelet op de hiervoor aangegeven afspraken de toekomst van Park Lingezegen met vertrouwen tegemoet.

Communicatie

De verdere communicatie hierover verloopt via Park Lingezegen.

Hoogachtend

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris,

de burgemeester,

Datum : 15 januari 2019
Zaaknummer : 322433
Pagina : 3

Bijlage(n)

- De Informatiebrief en bijbehorende kaart van Park Lingezen
- Voortgangsrapportage Park Lingezen 2018 (ter kennisname)

Informatiebrief voor de Colleges van B&W van de gemeenten Arnhem, Lingewaard, Nijmegen en Overbetuwe, GS van Provincie Gelderland en Dagelijks bestuur van Waterschap Rivierenland.

Uw brief van --	Uw kenmerk --	Ons kenmerk 20181207-001/kb	Datum 7-12-2018
Onderwerp Realisatie en de toekomst van Park Lingezegen	Behandeld door J.W. Kamerma	Telefoonnummer 088 0109333	Bijlage(n) --

Graag brengen we u met deze brief op de hoogte van de realisatie en de toekomst van Park Lingezegen.

Aanleg bijna voltooid

In 2008 ondertekenden wij (provincie Gelderland, gemeente Arnhem, Lingewaard, Nijmegen en Overbetuwe, Waterschap Rivierenland, Staatsbosbeheer en de Stadsregio) samen de bestuursovereenkomst Park Lingezegen. Sindsdien is er hard gewerkt aan de realisatie van Park Lingezegen. Nu, eind 2018, is de aanleg bijna voltooid en maken vele mensen dagelijks gebruik van het nieuwe landschapspark. De laatste werkzaamheden, waaronder de brug over het spoor Arnhem-Nijmegen, worden medio 2019 afgerond.

Park Lingezegen gaat daarmee een volgende fase in, namelijk de gebruiksfase. Iedereen kan in het landschapspark fietsen, wandelen, kanoën, zwemmen, noem maar op. Ook ontwikkelt de natuur zich steeds verder; de bomen die als kleine stekken in de grond zijn gezet groeien uit tot grote bomen, er groeien steeds meer kruiden op de graslanden die langzaam verschrallen, vogels vinden er een nieuwe plek om te wonen en broeden.

Realisatie afronden, beheer en doorontwikkeling voorbereiden

Het bestuur van Park Lingezegen heeft de tijd genomen om de volgende fase goed voor te bereiden. De realisatiefase moet zorgvuldig worden afgerond. Ondertussen moeten beheer en doorontwikkeling voor de verre toekomst worden gestart. Op 7 december 2018 heeft het Algemeen Bestuur ten aanzien van het beheer en doorontwikkeling een aantal belangrijke besluiten genomen. Deze worden hieronder toegelicht.

Budget voor realisatie

Park Lingezegen is grotendeels gerealiseerd zoals in het masterplan was vastgelegd, binnen het afgesproken budget. Op enkele plekken is van het masterplan afgeweken omdat dat beter of mooier was, of omdat de kosten anders te hoog zouden oplopen. Zo is bijvoorbeeld de oorspronkelijke fietstunnel in deelgebied De Park vervangen door een prachtige fietsbrug.

In de realisatiefase ontstonden ook een paar onvoorziene problemen. Zo kwam eind 2010 een deel van de financiering te vervallen doordat de rijksregeling ILG (Investeringsbudget Landelijk Gebied) plots werd

ingetrokken. Hierdoor ontstond een gat in de begroting van € 10,5 miljoen. De provincie Gelderland dichtte het gat met een even grote subsidie, zodat de oorspronkelijke plannen toch uitgevoerd konden worden.

Toekomstig beheer: jaarlijkse bijdragen gemeenten en beheerfonds

Het spreekt voor zich dat het belangrijk is om het landschapspark nu en in de toekomst goed te beheren. Dat betekent bijvoorbeeld dat de bomen op tijd worden gesnoeid, bermen en graslanden worden gemaaid, maar ook dat het park schoon wordt gehouden, versleten parkmeubilair wordt hersteld en de doorgaande fietspaden worden gestrooid als het gesneeuwd heeft.

Voor de beheerkosten van Park Lingezegen is afgesproken dat de gemeenten Arnhem, Lingewaard, Nijmegen en Overbetuwe elk jaarlijks een bijdrage betalen, omdat met name uw inwoners gebruik maken van Park Lingezegen. Daarnaast beschikt Park Lingezegen over een beheerfonds van € 6,8 miljoen (inclusief inleg provincie van € 2 miljoen), waaraan jaarlijks een deel van de beheerkosten wordt onttrokken. Zo blijven de beheerbijdragen van de gemeenten zo laag mogelijk, en zijn de beheerkosten voor Park Lingezegen toch voor de komende 30 jaar gedekt.

Naast het fysieke beheer, hebben we ook te maken met sociaal beheer. Daar valt bijvoorbeeld de boa onder die toezicht houdt in Park Lingezegen en de communicatie, zoals het verstrekken van informatie aan gebruikers en afhandelen van meldingen.

Doorontwikkeling: beheer, recreatie, energie, landbouw

Gelukkig ontstaan er nog steeds nieuwe ideeën voor het gebruik en beheer. Dit noemen we doorontwikkeling. Een paar voorbeelden:

- agrariërs of natuurverenigingen die willen meehelpen met het beheer van weilanden of wegbermen,
- ondernemers die de recreatie willen ondersteunen met een theehuis, fietsverhuur, het organiseren van bedrijfsuitjes of de verkoop van streekproducten,
- nieuwe ontwikkelingen in samenwerking met kennisinstellingen zoals energiewinning uit oppervlaktewater, nieuwe methoden voor landbouwgewassen of bodemherstel.

Eigendom van de gronden

Ten aanzien van eigenaarschap en beheer van de gronden is in de loop van de tijd een belangrijke verandering opgetreden.

Het Waterrijk naar Staatsbosbeheer

Oorspronkelijk zouden alle natuurgronden - om niet - door de provincie worden overgedragen aan Staatsbosbeheer. Dat bleek echter op basis van EU-regels niet meer mogelijk. Uiteindelijk heeft Staatsbosbeheer de natuurgronden in deelgebied Het Waterrijk gekocht. Voor de overige gronden had Staatsbosbeheer geen belangstelling meer omdat deze gronden niet goed passen in hun beleid om grote eenheden aaneengesloten natuur te beheren.

Basisuitrusting naar Park Lingezegen

We willen voorkomen dat het grondbezit in Park Lingezegen te veel versnipperd raakt. Ook willen we kunnen garanderen dat de basisuitrusting van Park Lingezegen tot in de verre toekomst behouden blijft.

Daarom koopt Park Lingezege de gronden die behoren tot de basisuitrusting buiten Het Waterrijk van de provincie Gelderland voor een marktconform bedrag. Het overgrote deel van de basisuitrusting in deelgebied De Park wordt blijvend eigendom van Park Lingezege. Het gaat hier om de weilanden en het evenemententerrein, in totaal ruim 60 ha. Zie ook bijgevoegde kaart.

Doorverkoop aan Lingewaard

De gronden binnen de gemeente Lingewaard worden eind 2019 door de parkorganisatie verkocht aan de gemeente Lingewaard voor een marktconform bedrag van € 1,2 miljoen. De opbrengst van de verkoop van de grond zal worden ingezet voor de toekomstige ontwikkeling van Park Lingezege.

Doorverkoop aan Overbetuwe

Met uitzondering van de weilanden in De Park en het evenemententerrein worden de gronden in Overbetuwe die deel uitmaken van de basisuitrusting verkocht aan de gemeente Overbetuwe, voor een marktconform bedrag van € 0,45 miljoen. Ook hier geldt dat de opbrengst van de verkoop aan de gemeente Overbetuwe ten goede zal komen aan de doorontwikkeling van Park Lingezege. Mocht de parkorganisatie in de toekomst toch besluiten om de grote groene delen te verkopen, dan worden deze als eerste aangeboden aan de gemeente Overbetuwe. Omgekeerd zullen gronden binnen de basisuitrusting die nu worden aangekocht door de gemeenten en die de gemeenten zouden willen verkopen eerst aan Park Lingezege aangeboden. Vanzelfsprekend zullen alle gronden die in eigendom zijn van de gemeenten worden beheerd volgens het beheerplan voor Park Lingezege.

Kleine beheerorganisatie, grotere netwerkorganisatie

Voor het uitvoeren van diverse beheertaken blijft binnen de bestaande gemeenschappelijke regeling (Wgr) een kleine beheerorganisatie in stand. Hierbij denken wij aan een formatie van 3-3,5 fte. Deze voert ook het 'sociaal beheer' uit, zoals handhaving. Hiervoor zal een boa worden aangesteld. Na verloop van tijd zal worden bezien of het nodig is om een nieuwe, eenvoudiger Wgr op te richten.

Om de doorontwikkeling van Park Lingezege mogelijk te maken wordt een netwerkorganisatie opgezet waarvoor naast overheden ook bedrijfsleven, kennisinstituten en gebruikers worden uitgenodigd. Daar wordt vanaf begin 2019 een start mee gemaakt.

Ik hoop dat ik u met deze brief voldoende heb geïnformeerd over de ontwikkelingen van Park Lingezege. Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u zich richten aan uw bestuurlijk vertegenwoordiger in Park Lingezege.

Met vriendelijke groet,

Josan Meijers,

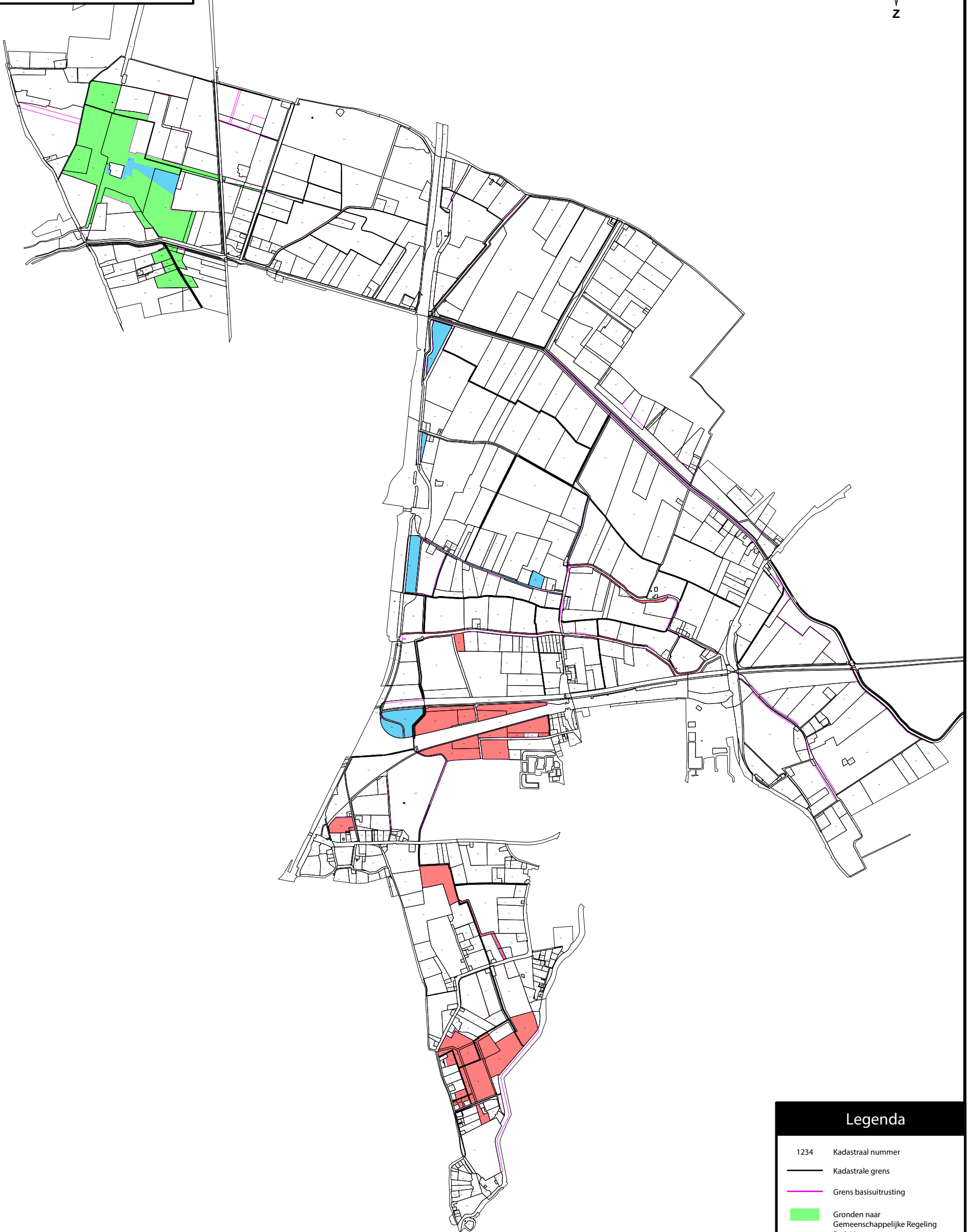
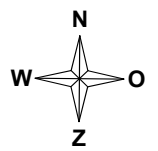
Voorzitter Algemeen en Dagelijks Bestuur Park Lingezege

Parkorganisatie Lingezege

Basisuitrusting

Overeenkomst

Datum 19-12-2018 Schaal 1:30.000 op A3

Legenda

- 1234 Kadastraal nummer
- Kadastrale grens
- Grens basisuitrusting
- Gronden naar Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege
- Gronden die worden doorgeleverd naar gemeente Overbetuwe
- Gronden die worden doorgeleverd naar gemeente Lingewaard

ROGEO
Sturen op geo-informatie

ROGeo BV t. 088 - 700 60 00
www.rogeo.nl info@rogeo.nl

Voortgangsrapport

September 2018

Dit rapport is een uitgave van:
Park Lingezegen
De Park 10
6661 NW ELST
september 2018
parklingezegen.nl

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	6
De Park	7
Het Waterrijk	8
Het Landbouwland	10
De Buitens	12
De Woerdt	13
Beheer	15
Bestemmingsplannen	17
Q-team/Supervisie	19
Private Initiatieven	22
Communicatie	24
Evenementen	27
Meldpunt	31
Handhaving	33
Archeologie en OCE	34
Recreatieve routes	37
Doorontwikkeling	38

Park
Lingezegen
Stand van
zaken
2018

INLEIDING

Jan Willem Kamerman, parkdirecteur

Het aanleggen van de basisuitrusting van Park Lingezegen vordert enorm. Verreweg het grootste deel is inmiddels aangelegd en wordt al volop gebruikt door met name fietsers en wandelaars. Nog een klein jaar en laatste delen van Het Waterrijk zijn ook ingericht en dan is de brug over het spoor in De Park ook klaar.

In de aangelegde gebieden zien we de natuur zich ontwikkelen. Ook vinden we nieuwe planten en dieren die er eerst niet zaten. Door gericht beheer zorgen we er voor dat wat we hebben aangelegd zich ook goed kan ontwikkelen. Soms laten we ons bij het beheer helpen door bijvoorbeeld schapen en koeien (lakenvelders) zoals in deelgebied De Park.

In voorliggende voortgangsrapportage kunt u lezen wat er de afgelopen jaren allemaal is gerealiseerd. Om een duidelijk beeld te geven hebben we er voor gekozen om vooral veel plaatjes te gebruiken en weinig tekst. Maar Park Lingezegen is natuurlijk het mooist in 'het echt'. Kom dus vooral een keer kijken om te zien hoe het geworden is!

Deze voortgangsrapportage 2018 is opgesteld in opdracht van het Bestuur van Park Lingezegen en bedoeld om de verbonden partijen te informeren over voortgang van de ontwikkeling van Park Lingezegen.

In de voortgangsrapportage 2018 wordt per deelgebied beschreven welke werkzaamheden zijn uitgevoerd, welke delen nog moeten worden aangelegd en wanneer dit zal gebeuren. Ook lichten we een aantal onderwerpen toe, te weten; financiën, beheer, bestemmingsplannen, handhaving, supervisie, private initiatieven, meldingen, communicatie, evenementen, doorontwikkeling, handhaving, archeologie en opsporen conventionele explosieven toe.

DE PARK

Anton de Kleijn, projectleider

Voortgang realisatie

De basisuitrusting van De Park is gereed. Het Romeins Lint ten noorden en zuiden van de Linge met fietspad en watergangen is aangelegd en wordt veelvuldig gebruikt. Momenteel grazen hier koeien en schapen en wordt de optimale beheervorm bepaald. De zuidelijke laan is gereed, de contouren van het kasteelterrein zijn duidelijk zichtbaar. Het evenemententerrein is klaar en is in september 2017 geopend. De oostelijke laan, de Notenlaan, is volledig 'in ere hersteld'. Ieder najaar is het weer druk aan de Notenlaan, want walnoten rapen is een erg leuk uitje.

Zuidelijke deel Romeins lint

De gemeente Overbetuwe heeft de grond verworven waarop de fietsverbinding vanuit Elst Noord komt te liggen. De fietsverbinding is vervolgens aangelegd en inmiddels feestelijk geopend.

Spoorwegovergang

De Notenlaan moet een belangrijke ontsluitingsweg worden voor fietsers en voetgangers om De Park te bereiken. Hiervoor is het nodig dat zij de spoorlijn Arnhem/Nijmegen kunnen kruisen. Na grondig onderzoek en uitvoerige overwegingen heeft het AB besloten tot een spoorbrug. In samenwerking met de gemeente Overbetuwe en ProRail is gestart met de voorbereiding van een fietsbrug. Inmiddels is het bestemmingsplan onherroepelijk en de aanbestedingsprocedure gestart. In samenspraak met ProRail is het definitief technisch ontwerp geaccordeerd. De vervolgstap is het uitwerken van het uitvoeringsontwerp. In overleg met ProRail zijn vijf aannemers geselecteerd die bekend zijn met de bouw van een stalen brug en waar ProRail en Park Lingezegen vertrouwen in hebben. De gemeente Overbetuwe is aangehaakt en wordt op regelmatige basis meegenomen in de planning en de status van de werkzaamheden. De brug wordt medio september 2019 opgeleverd.

HET WATERRIJK

Joop Eilander, projectleider

In Het Waterrijk zijn de werkzaamheden gestart in het voorjaar van 2014. Het Waterrijk-Oost is eind 2016 opgeleverd, en de oplevering van Het Waterrijk-West gebeurt eind 2018.

De provincie Gelderland heeft een verkoopovereenkomst gesloten met Staatsbosbeheer voor deelgebied Het Waterrijk. Overdracht zal naar verwachting binnenkort plaatsvinden. Gelijktijdig zullen ook het fietspad en de waterlopen worden overgedragen aan de gemeente en waterschap.

Het Waterrijk-Oost

Eind 2016 is Het Waterrijk-Oost opgeleverd. In het najaar van 2018 wordt nog een klein stukje beplanting aangebracht en worden wat inboetwerkzaamheden verricht. In overleg met Staatsbosbeheer worden nog enkele minimale aanpassingen in het terrein aangebracht: een klein stukje voetpad en een stortplaats voor maaiafval. Staatsbosbeheer realiseert zelf, samen met de Stichting Nederlands Cultuurlandschap, nog een oeverwaluwand.

Het Waterrijk-Oost is voor het beheer overgedragen aan Staatsbosbeheer, behalve het beheer van de waterberging, dat is overgedragen aan het waterschap. Alleen voor het rietland heeft de aannemer nog een onderhoudsplicht tot najaar 2019.

Het Waterrijk-West

In Het Waterrijk-West bevinden de werkzaamheden zich in een afrondende fase. Nog een klein deel van de grond moet worden afgevoerd. Bruggen, steigers en het vlonderpad zijn gereed. Het fietspad en de wandelpaden worden momenteel aangelegd en afgewerkt. Eindoplevering vindt plaats in december 2018. In het voorjaar van 2019 wordt nog een klein gedeelte van het riet aangeplant. De onderhoudstermijn voor het riet loopt tot 2022 (3 jaar na aanleg).

Samen met de gemeente Overbetuwe wordt gekeken of dit jaar nog een tweede brug over de Linge kan worden gerealiseerd. Indien dit lukt, lopen de werkzaamheden hoogstwaarschijnlijk uit tot in het eerste kwartaal van 2019.

Na oplevering wordt het beheer van Het Waterrijk-West per direct overgedragen aan Staatsbosbeheer.

HET LANDBOUWLAND

Janet Holland, projectleider

Park Bredelaar

Het beheer van Park Bredelaar is door de gemeente Overbetuwe gegund aan Stichting Park Bredelaar. Deze stichting is speciaal hiervoor opgericht en heeft als doelstelling het beheren en exploiteren van Park Bredelaar, maar ook het steunen en promoten van eerlijke en duurzame voedsel- en landbouwsystemen. Deze beheerafspraken zijn vastgelegd voor de periode 2016 tot en met december 2021. Verder zijn de beheerders de samenwerking aangegaan met stichting Philadelphia. Door krachten te bundelen kunnen zij gezamenlijk een breed aanbod van activiteiten en werkzaamheden bieden zoals continuïteit in het dagelijks beheer, ondersteuning bij evenementen en het ontvangen van bezoekers in pocketpark De Bredelaar.

In 2018 vindt er een evaluatie plaats over de huidige inrichting van pocketpark De Bredelaar in relatie tot het huidige beheer en onderhoud door de stichting.

Pocketpark De Bredelaar is een mooi voorbeeld van hoe het toekomstige beheer en onderhoud van Park Lingezege er uit kan zien.

Herontwikkeling locatie AM, Breedlersestraat te Elst

Sinds 2011 heeft Park Lingezege de locatie AM aan de Breedlersestraat in eigendom. Op dit moment worden deze gronden jaarlijks in pacht uitgegeven. De achterste opslagloods is in bruikleen gegeven aan een carnavalsvereniging. De voorste ligboxenstal zal medio 2018 worden gesloopt in verband met aanwezig asbest.

Vanuit het park bestaat de behoefte om de locatie te saneren en te ontwikkelen. In de afgelopen jaren zijn er diverse initiatiefnemers geweest voor deze locatie, waaronder een kangoeroefarm, rondestallen en een ecodorp. Geen van deze alternatieven is tot ontwikkeling gekomen. Op dit moment zijn er gesprekken gaande met een initiatiefnemer om deze locatie te herontwikkelen. Dit initiatief wordt in samenspraak met de gemeente Overbetuwe en de parkorganisatie nader onderzocht en uitgewerkt.

Berg Idylle (Elsterbrug)

De Berg Idylle is volledig afgerond. De toekomstige eigenaar neemt ook de exploitatie van de urnenmuur op zich. Deze is op dit moment nog niet in gebruik.

DE BUITENS

Janet Holland, projectleider

De Poel

Pocketpark De Poel is definitief opgeleverd en geopend.

Bomen van de toekomst

De 'zone A15', tussen de A15 en de Betuweroute, is grotendeels gerealiseerd met de aanleg van paden en een brug. Voor het bosgedeelte startte initiatiefnemer De Stilstichting samen met Wageningen Environmental Research het project 'Bomen van de toekomst'. Daarin wordt van verschillende boomsoorten onderzocht hoe de verschillende variëteiten het beste kunnen worden ingezet wanneer de klimaatverandering doorzet. Elders zijn al experimenten aan de gang op zandgronden, en hier willen ze een experiment uitvoeren op kleigrond.

De Stilstichting heeft daarom het verzoek ingediend om binnen de basisuitrusting van Park Lingezege een stuk grond van 1 à 2 hectare te mogen beplanten met verschillende soorten/ras bomen. Het experiment duurt circa 25 jaar. Aan het eind van deze periode laat de Stilstichting een bos van 1 à 2 hectare achter in het park. De aanplant vindt plaats in de winter van 2018-2019.

DE WOERDT

Joop Eilander, projectleider

Kasteelterrein / Bos Idylle

Het kasteelterrein Ressen is inmiddels volledig gesaneerd en opgeruimd. In nauwe samenspraak met de Vereniging Dorpsbelangen Ressen is een ontwerp gemaakt voor de Bos Idylle (het kasteelterrein). Momenteel wordt het ontwerp technisch uitgewerkt. De realisatie van de idylle is gepland in het najaar van 2018, met mogelijk een kleine uitloop naar het eerste kwartaal van 2019.

Parkwal Bemmell

In de afgelopen twee jaar heeft de parkorganisatie samen met Rijkswaterstaat (RWS) gewerkt aan een ontwerp voor de Parkwal. Afgelopen voorjaar is gebleken dat dat ontwerp niet gerealiseerd kan worden vanwege de aanwezigheid van een hoofdgasleiding. Momenteel is het wachten op de ontwerpaanpassing van RWS voor de geluidswal en het snelfietspad. Zodra we daar over beschikken kunnen we een nieuw ontwerp maken. Dan zal ook een nieuwe bestuursovereenkomst worden opgesteld. De kans dat dat ontwerp nog in 2018 tot uitvoering komt is gering. Gezien de beperkte ontwerpruimte zijn de financiële consequenties waarschijnlijk ook gering.

Voor het deel van het gebied buiten de Parkwal geldt dat realisatie dit najaar waarschijnlijk kan worden afgerond, met mogelijk een kleine uitloop naar het eerste kwartaal van 2019.

FINANCIËN

Jan Heinen, controller

De werkzaamheden in Park Lingezege zijn grotendeels uitgevoerd. Voor de rest van 2018 en een deel van 2019 wordt voornamelijk nog gewerkt aan de afronding van Het Waterrijk en aan het realiseren van de spoorbrug in De Park. Die spoorbrug valt qua investering wel hoger uit dan de oorspronkelijke ramingen. Dat komt onder andere door de sterk gestegen staalprijs en de lagere beschikbare capaciteit voor het uitvoeren van werken. Hoeveel hoger de kosten uitvallen is op het moment van deze rapportage nog niet bekend, maar dit wordt geraamd op maximaal 0,9 miljoen euro. De hogere kosten zijn vanuit de reserves van de parkorganisatie op te vangen en hebben geen invloed op de hoogte van het beheerfonds. Dat blijft op het niveau van 6,8 miljoen euro. Bovendien blijft nog altijd een bedrag beschikbaar voor de doorontwikkeling van Park Lingezege. De hoogte van dat bedrag kan wel worden beïnvloed door de uiteindelijke kosten van de spoorbrug.

Een deel van de middelen die de parkorganisatie ter beschikking had voor de realisatie van Park Lingezege bestaat uit een subsidie vanuit de Provincie Gelderland. Deze subsidie moet nog worden afgewikkeld na de uiteindelijke realisatie.

In 2017 zijn de volgende belangrijke ontwikkelingen geweest op financiën:

- Realisatie - In de verschillende deelgebieden is voor ruim 4 miljoen euro aan maatregelen gerealiseerd.
- Onvoorzien - Vanuit de post onvoorzien is ruim 0,4 miljoen euro vrijgevallen omdat we geen onvoorziene uitgaven hadden.

BEHEER

Hans Hendriks, projectleider beheer

In 2017 heeft de parkorganisatie gewerkt aan de bestendiging van het beheer van Park Lingezege. De bestaande beheercontracten zijn gecontinueerd en waar nodig bijgesteld.

Beheer De Park

Het onderhoudsbestek voor deelgebied De Park is verlengd tot eind 2018. De grote weides zijn nog steeds in pacht uitgegeven; beweiding met koeien (1 per hectare) helpt een fauna- en florarijk grasland te vormen. In de Notenlaan verzorgt een schapsherder met schapen het onderhoud van het grasland.

Beheer De Woerd

De bestaande beheercontracten zijn gecontinueerd en waar nodig bijgesteld. Het huidige beheercontract loopt tot eind 2018.

Beheer Het Landbouwland en De Buitens

De bestaande beheercontracten zijn gecontinueerd en waar nodig bijgesteld. Het huidige beheercontract loopt tot eind 2018.

Beheer Het Waterrijk

De provincie Gelderland heeft een verkoopovereenkomst gesloten met Staatsbosbeheer voor deelgebied Het Waterrijk. Overdracht zal naar verwachting binnenkort plaatsvinden. Het beheer van Het Waterrijk-Oost is nu al in handen van Staatsbosbeheer. Op dit moment is Het Waterrijk-West nog werkgebied van de aannemer. Zodra Het Waterrijk-West is gerealiseerd komt ook daar het beheer in handen van Staatsbosbeheer.

Beheer Berg Idylle en Water Idylle

De bestaande beheercontracten zijn gecontinueerd en waar nodig bijgesteld. Het huidige beheercontract loopt tot eind 2018. Voor wat betreft de urnenmuur (bij de Berg Idylle) zal de toekomstige eigenaar afspraken moeten maken over het toekomstig gebruik van deze urnenmuur.

Beheer Voedselbossen

Er zijn afgelopen jaar twee nieuwe voedselbossen aangelegd in deelgebied De Park: de Santackergaard en Appelland. In totaal zijn er nu vijf voedselbossen in dit deelgebied. Met de vijf particuliere beheerders zijn afspraken gemaakt over het beheer en onderhoud in een bruikleenovereenkomst. Appelland is begin 2018 feestelijk geopend, De Santackergaard op 8 september 2018.

Beheer Park Bredelaar

Stichting Pocketpark Bredelaar is met het beheer op de goede weg. Het zijn enthousiaste mensen die gebruik maken van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Stichting Philadelphia werkt hier ook op het terrein. Ook organiseren ze een aantal evenementen per jaar. Er zal eind dit jaar een evaluatie worden gehouden over de huidige inrichting van pocketpark De Bredelaar.

Beheerregister

Voor een goede overdracht naar de toekomstige beheerorganisatie is het wenselijk dat er een contracten- en beheerregister wordt aangelegd. Concreet betekent dit dat alle bestaande contracten worden gekoppeld aan het bestaande Planview-systeem. Dat maakt per perceel de betreffende beheergegevens inzichtelijk. Ook geeft dit een overzicht van welke contracten wanneer aflopen, zodat hier tijdig op kan worden ingespeeld. Uitgangspunt hierbij is het vastgestelde Beheerplan van december 2015.

BESTEMMINGSPLANNEN

Jaap Roest, jurist

In 2011 en 2012 zijn de bestemmingsplannen Park Lingezege Lingewaard, Park Lingezege Overbetuwe en De Park 10 Overbetuwe in werking getreden. Hoewel binnen deze bestemmingsplannen het basisontwerp van Park Lingezege kon worden gerealiseerd, moesten toch enkele herzieningen van deze plannen plaatsvinden.

Inmiddels is een aantal herzieningen onherroepelijk geworden, bijvoorbeeld in de gemeente Lingewaard voor een aantal perceelsgebonden locaties. Er is nog een bestemmingsplanherziening voor Overbetuwe (brug Notenlaan) in procedure.

Spookkruising Notenlaan De Park

Het spoor Arnhem-Nijmegen zou volgens het Masterplan en de Intergemeentelijke Structuurvisie worden gekruist door een tunnelverbinding. In het geldende bestemmingsplan is daartoe ook een aanduiding 'tunnel' opgenomen. Later zijn de mogelijkheden van een brug over het spoor nader onderzocht. Daarom is aan de gemeenteraad van Overbetuwe voorgesteld om het bestemmingsplan te herzien door daarin de aanduiding 'brug' op te nemen. Het ontwerp-bestemmingsplan heeft ter inzage gelegen. Er zijn geen zienswijzen ingediend, waardoor het bestemmingsplan ongewijzigd ter vaststelling wordt voorgelegd aan de gemeenteraad. In het najaar van 2018 is het bestemmingsplan dan onherroepelijk.

Meerdere locaties Lingewaard

In de gemeente Lingewaard is voor meerdere locaties binnen het bestemmingsplangebied Park Lingezege het bestemmingsplan inmiddels herzien. Voor een locatie aan de Vossepels is tegen de herziening met succes beroep ingesteld. De verwachting is dat de gemeente een reparatie van die herziening zal voorbereiden.

Gemeenschappelijke regeling

De Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezege is opgezet voor twee taken: om Park Lingezege te realiseren én om het beheer te coördineren. De parkorganisatie heeft die eerste taak bijna volbracht, waardoor dat gedeelte van de GR niet meer hoeft te worden uitgevoerd. De afgelopen jaren is er veel veranderd aan het beeld dat in 2010 leefde bij het aangaan van de regeling. Daarnaast willen partijen mogelijk doorontwikkelen in het gebied. Hiervoor is geen ruimte opgenomen in de huidige GR. De GR moet worden aangepast. Hoe dit vorm moet krijgen, wordt in de tweede helft van 2018 uitgewerkt.

Q-TEAM/SUPERVISIE

Sylvia Karres en Michaël van Buuren

De supervisor van Park Lingezege (landschapsarchitect Sylvia Karres) geeft het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van Park Lingezege gevraagd en ongevraagd advies over de ruimtelijke kwaliteit van Park Lingezege. Zij richt zich daarbij zowel op de aanleg van de basisuitrusting als op het beheer en de doorontwikkeling. De supervisor woont de vergaderingen van het DB en het AB bij. De gemeenten binnen Park Lingezege betrekken haar bij de kwalitatieve beoordeling van belangrijke (nieuwe) ontwikkelingen binnen het park. Bij haar advieswerk wordt Sylvia bijgestaan door secretaris Michaël van Buuren, die onderdeel uitmaakt van de parkorganisatie. Hieronder de voornaamste adviezen en activiteiten van de supervisor uit het afgelopen jaar.

Afronding basisuitrusting

De supervisie voor het afronden van de basisuitrusting was in 2017 vooral gericht op verschillende projecten rond het buurtschap Ressen. De supervisor heeft – mede op verzoek van de gemeente Lingewaard – een notitie uitgebracht waarin de gehele ruimtelijke ontwikkeling van Ressen en omgeving in samenhang is beschouwd. Dit gaf een kader voor de uitwerking van twee elementen uit de basisuitrusting: de Kasteelplaats en de Parkwal A15. Tegelijkertijd zijn daarbij ook andere ontwikkelingen en initiatieven in Ressen aan de orde gekomen. De herontwikkeling van een voormalige viskwekerij voor drie nieuwe woningen en een parkstrook is daarvan het voornaamste voorbeeld.

Sylvia Karres heeft overleg gevoerd met de ontwerpers van de Bos Idylle: Berdie Olthof en Herman Verkerk over de materialisatie en uitwerking van het ontwerp, dit is vervolgens teruggekoppeld met de projectleider Joop Eilander. Verder heeft zij geadviseerd over de brug over de spoorlijn in de Notenlaan, aanvulling van het parkmeubilair en het opheffen van verschillende 'missing links' tussen bestaande woonwijken en Park Lingezege (met name de verbinding van het circuit in De Park met de Mozartstraat, die in 2017 is gerealiseerd).

Beheer

Een belangrijk aandachtspunt voor de supervisor is het beheer van het park, en dan met name de basisuitrusting. Naast een zorgvuldig ontwerp en dito aanleg, is het voor de ruimtelijke kwaliteit van het park ook belangrijk zorg te dragen voor continuïteit van een hoogwaardig beheer. In 2016 heeft zij de aandacht specifiek gericht op het beheer van de weiden binnen het circuit van De Park en van de Voedselbossen die in het park zijn aangelegd.

In dit kader voerde zij ook overleg over de gerealiseerde opstallen bij de nieuwe voedselbossen in het deelproject De Park. Deze voldoen niet geheel aan de gestelde randvoorwaarden. Voorgesteld is om vooralsnog de status quo te accepteren en dit punt in 2019, als er een evaluatie van de voedselbossen wordt gehouden, nader aan de orde te stellen.

Doorontwikkeling

In 2015 is afgesproken om voor de borging van de ruimtelijke kwaliteit van Park Lingezege, de supervisor en haar secretaris te betrekken bij alle initiatieven voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen binnen Park Lingezege. Twee thema's staan daarbij centraal:

- Verkeer. Mede op instigatie van de supervisor is gewerkt aan een Verkeersvisie voor Park Lingezege en omgeving. Deze richt zich op de (toekomstige) ontwikkeling van het verkeer binnen, naar en uit het gebied. Het doel daarvan is om – vanuit de ambities van betrokken overheden en Park Lingezege – een kader te scheppen voor verschillende verkeersprojecten die relevant zijn voor het park. De Visie wordt afgerond in 2018.
- Duurzame energie. Park Lingezege wil ruimte bieden aan (innovatieve) initiatieven voor duurzame energie. Op die manier kan het park bijdragen aan de doelen van de energietransitie en het klimaatakkoord. Ter voorbereiding daarop is een werkbijeenkomst georganiseerd met als resultaat een notitie waarin aanzetten zijn gegeven voor duurzame energie in het park.

Mede naar aanleiding van voorgaande zijn adviezen gegeven over de volgende zaken:

- Het ontwerp van een ongelijkvloerse kruising van de 1e Weteringsewal met de spoorlijn Arnhem-Nijmegen
- De verkeerssituatie in deelgebied De Woerdt, met name over de zogenaamde Dorpssingel
- Het Landschapsplan en het Esthetisch Programma van Eisen voor het doortrekken van de A15
- De ontwikkeling van een snelfietsroute langs de door te trekken A15
- De situering en landschappelijke inpassing voor een initiatief voor een zonneakker in deelgebied Het Landbouwwand

Voorts zijn adviezen gegeven over de volgende initiatieven en onderwerpen:

- De herontwikkeling van de zogenaamde AM-locatie aan de Breedlersestraat in deelgebied De Buitens
- De ontwikkeling, het ontwerp en de landschappelijke inpassing van een crematorium aan de Karstraat in deelgebied De Buitens
- De herontwikkeling van een erf aan de 1e Weteringsewal in het deelgebied Het Waterrijk
- De herontwikkeling van een erf aan de Grote Molenstraat in het deelgebied De Park
- De aanleg van een natuurspeelplaats op het erf van De Landerij in deelgebied De Park
- De situering van hectares natuurcompensatie in het park in verband met het doortrekken van de A15 op de voormalige Jabro-locatie aan de Karstraat
- De aanvullende inrichting van het voedselbos van Ecovrede in deelgebied De Park (aanleg sawah)
- Ook nam de supervisor deel aan de Ruimtelijke Ateliers regio Arnhem-Nijmegen over grootschalige energieopwekking in het kader van de energietransitie.

PRIVATE INITIATIEVEN

Janet Holland, projectleider

Voor Park Lingezege zijn vijf grootschalige ontwikkelingen voorzien die een bijdrage kunnen leveren aan de identiteit en het functioneren van het landschapspark. Deze thema's zijn:

- recreatie
- natuur
- (stads)landbouw
- strategisch waterbeheer
- duurzame energie

Private initiatiefnemers worden uitgenodigd om invulling te geven aan de ontwikkelrichtingen. Op het moment dat initiatieven zich melden die in de lijn liggen met deze grootschalige ontwikkelingen, dan worden deze begeleid. Hiervoor is een procedure opgesteld, waarbij het Q-team advies geeft vanuit de parkorganisatie.

Er heeft afgelopen jaar een verschuiving plaatsgevonden van kleine particuliere initiatieven naar grote initiatieven op het gebied van landbouw, recreatie, en duurzaamheid. Deze grotere initiatieven hebben meer ruimtelijke en kwalitatieve impact op Park Lingezege dan de kleinere initiatieven die we in eerdere jaren binnenkregen.

Het gaat hierbij om de volgende initiatieven:

- Ecodorp (gerealiseerd buiten het park)
- Ecorecreatie (realisatiefase)
- Drijvende zonnepanelen (idee)
- Minirondeel (onderzoeksfase)
- Farm Models educatie landbouw (locatie buiten het park)

- Zonnepark Lingewaard (Heuvelsestraat) (ontwerpfase)
- Hondenloopgebieden Lingewaard (deels gerealiseerd)
- Schaapskudde binnen De Park (gerealiseerd)
- Natuurcamping (onderzoeksfase)
- Duurzame mengvorm landbouw en veeteelt (agroforestry) (onderzoeksfase)
- Kleinschalige biologische plantenkwekerij (zoekt nog geschikte locatie/ onderzoeksfase)
- Kunstwerkplaats KW37 binnen Park Lingezege (gerealiseerd buiten het park)

COMMUNICATIE

Kristel Kleinhesselink, projectleider communicatie

Communicatieboodschap

De afgelopen jaren lag de nadruk in de communicatie over Park Lingezege bij de plannen en de werkzaamheden. Nu de werkzaamheden grotendeels zijn afgerond, ligt de focus vooral op het vergroten van de bekendheid bij de huidige en toekomstige gebruikers. We communiceren over recreatiemogelijkheden, feestelijke openingen en evenementen om mensen te enthousiasmeren voor het landschapspark en om te laten zien dat het een mooi gebied is met volop mogelijkheden. Ook worden er steeds vaker activiteiten georganiseerd door organisaties en ondernemers. Ook hierover communiceert Park Lingezege.

Vraagbaak en servicepunt

Sinds 2016 neemt het aantal berichten en vragen via sociale media toe. Behalve via de infobox en het contactformulier op de website, komen er vooral via Facebook veel vragen, ideeën en meldingen binnen. We treden de laatste jaren actiever in contact met de bezoekers door ze (online) op weg te helpen. Naast de inzet van de 'gewone' communicatie, worden we steeds meer een servicepunt voor alle mensen die Park Lingezege bezoeken en daar iets willen ondernemen. De service is niet 24/7, maar veel recreatieve vragen die via Facebook binnen komen worden ook in het weekend beantwoord.

Communicatiemiddelen

We zetten een breed scala van communicatiemiddelen in. Dit zijn:

- website
- blogs
- sociale media: Facebook, Twitter, YouTube en Instagram
- Lingezege-app (iOS en Android) met alle recreatiemogelijkheden in Park Lingezege
- digitale nieuwsbrief (maandelijks)
- informatiepagina in de lokale huis-aan-huiskranten (4x per jaar)

- recreatiekaart (jaarlijkse herziene editie)
- diverse folders van ommetjes en fietsroutes (ook i.s.m. RBTKAN, Klompenpaden)
- advertenties op Facebook, in magazines (bijvoorbeeld Vierdaagse Magazine) en specials bij lokale kranten
- excursies, informatiestands, informatiepanelen

Cross mediale inzet

De communicatie gebeurt inmiddels zoveel mogelijk cross-mediaal, via een combinatie van kanalen, zodat de boodschap op verschillende manieren bij de diverse doelgroepen aankomt. Vaak zetten we de boodschap ook uit via de communicatiekanalen van maatschappelijke organisaties, ondernemers en de samenwerkingspartners. Door samen te werken met ondernemers en organisaties in Park Lingezege, bereiken we een bredere doelgroep. Dat zal de komende jaren alleen maar sterker worden.

Communicatieplan

Met de overgang naar de nieuwe fase heeft Park Lingezege eind 2015 de inzet van communicatie onderzocht. Hoe waarderen de doelgroepen (bewoners en omwonenden in het bijzonder) de verschillende manieren waarop Park Lingezege communiceert? Daarnaast is in kaart gebracht hoeveel mensen bekend zijn met Park Lingezege en met de mogelijkheden die het park biedt voor onder meer recreatie en ondernemen. De resultaten van het onderzoek uit 2015 zijn meegenomen in het communicatieplan 2017-2018.

Werkwijze en organisatie

De projectleider communicatie coördineert de communicatie over Park Lingezege. Zij werkt nauw samen met Laura Ramaker, evenementencoördinator. Voor de productie van de communicatiemiddelen wordt samengewerkt met externe bureaus. Er is ook afstemming met de communicatieadviseurs van de samenwerkingspartners. Er is regelmatig bilateraal overleg over bijvoorbeeld de woordvoering bij evenementen, de promotie van activiteiten en het ter inzage leggen van documenten en over werkzaamheden. De projectleiders van de deelgebieden overleggen op adhocbasis met de projectleider communicatie over werkzaamheden en opleveringen.

EVENEMENTEN

Laura Ramaker, evenementencoördinator

Doordat Park Lingezege bijna klaar is, worden er steeds meer evenementen georganiseerd. In 2017 is ook het evenemententerrein geopend, tijdens het Foot & Food Festival. Dit trekt nog meer evenementen.

Park Lingezege wordt steeds bekender en populairder. Qua evenementen, teamuitjes, familie-uitjes en dergelijke, maar ook qua recreëren. Steeds meer groepen komen fietsen of (hard)lopen met gids of gezellig met elkaar. Ook ondernemers beginnen elkaar te vinden om evenementen en uitjes te organiseren. Als park krijgen wij steeds meer een rol als meedenker over uitjes en evenementen. Wij organiseren nog een paar evenementen, maar initiatiefnemers beginnen het park goed zelf te ontdekken.

Evenementen georganiseerd door Park Lingezege

Ondernemersochtend

In 2017 hebben wij een begin gemaakt met ondernemersochtenden. Wij hebben de ondernemers in en rondom Park Lingezege aangeschreven en die zijn in gesprek gegaan met elkaar. Hieruit zijn leuke initiatieven naar voren gekomen, zoals aantrekkelijke arrangementen. Nu zijn we bezig om een ondernemersplatform op te zetten. De ondernemers zijn hier goed bij betrokken en zij willen dit langzamerhand ook zelf gaan trekken.

Openingen

Er zijn in 2017/2018 een aantal openingen geweest. Wij hebben de Berg en Water Idylle geopend. Daarbij hebben we een rondleiding georganiseerd door de twee idylles en daarna een drankje en hapje aangeboden. Bij de opening van de ruiterroutes verrichte ... de officiële openingshandeling en was er daarna een hapje en drankje bij Landerij De Park. Het fietspad bij het Amadeuspad is geopend door een stukje te fietsen over het circuit met aansluitend een hapje en drankje voor de aanwezigen.

Lezingen

In samenwerking met erfgoedcentrum Arnhem en ArcheoHotspots hebben wij een aantal lezingen verzorgd. In het Rozet zijn twee lezingen geweest, beiden over archeologie. De ene lezing ging over Romeinen en de vondsten uit het park, die ook een tijdlang tentoongesteld zijn in het Rozet. De tweede lezing ging over de Tweede Wereldoorlog. Bij deze lezing hebben wij ook Martien van Hemmen van Exodus betrokken. Ook is een lezing georganiseerd in de bibliotheek van Kronenburg. Hier hebben we een algemeen verhaal verteld over Park Lingezege, over recreëren in het park en over de archeologie.

Nationale archeologiedagen

Tijdens de Nationale Archeologiedagen 2017 hebben wij een processie georganiseerd vanaf Landerij De Park naar het Tempelmuseum in Elst. De kralenketting uit de Romeinse tijd welke is gevonden in De Park, is toen symbolisch overgedragen aan het Tempelmuseum. In het museum kon men ook een rondleiding krijgen in kerk en in het museum.

Foot & Food Festival

In 2017 was de vierde editie van de estafettewedstrijd Lingezege loop. Omdat het aantal aanmeldingen in 2016 tegenviel hebben we er dit jaar een festival omheen georganiseerd. Dit hebben wij samen met een evenementenbureau gedaan. Diezelfde dag is ook het evenemententerrein officieel geopend door burgemeester Toon van Asseldonk (Overbetuwe). Het festival was erg leuk, helaas regende het heel hard (vooral bij de opbouw en start van de Lingezege loop). Desondanks waren de aanwezige mensen allemaal enthousiast en ook de ondernemers waren enthousiast en betrokken.

Op 22 september 2018 werd voor de tweede keer het Foot & Food Festival georganiseerd. De vijfde Lingezege loop is hier onderdeel van. Door de slechte weersomstandigheden hebben we de streekmarkt, kidsplay-

ground, de band en sport & spel moeten annuleren. De Lingezege loop, muziek van de dj en de foodtrucks gingen wel door.

Evenementen waarin we hebben geparticipeerd

Parklopen

In De Park is begonnen met Parklopen, elke derde zondag van de maand. Dit is een initiatief van de Atletiekunie samen met Henk Bruggeman van hardloopvereniging De Loper. Wij hebben hierbij geholpen door onder andere mee te denken met de route en door te helpen met communicatie. Doordat het Parklopen in De Park een succes is, is het ook opgezet in Bemmelen, ditmaal als initiatief van de Atletiekunie samen met BOD De Sprinters, op elke eerste zondag van de maand. Onze rol was wederom meedenken met routes, tips geven over de omgeving en helpen met communiceren.

Opening Het Appelland

De opening van boomgaard het Appelland (februari 2018) is georganiseerd door de ondernemer. Hij heeft verschillende spelen georganiseerd en voor een hapje en drankje gezorgd. Wij hebben met hem meegedacht en gezorgd voor communicatie.

Meedenken

Excursies en uitjes

Bij een aantal excursies en uitjes hebben wij tips gegeven over het programma. Ook denken we mee en hebben we mensen in contact gebracht met gidsen en ondernemers in Park Lingezege. Er is een excursie

geweest van een delegatie Chinezen, gemeente Tilburg, Larenstein, provincie (EZ), pusinessleaders en de gemeente Lingewaard.

Dag van Park Lingezege

De Dag van Park Lingezege is de laatste jaren georganiseerd door de Gebruikersraad. Wij hebben een aantal keer met hen gezeten en meegedacht. De Gebruikersraad heeft de dag met hun uitgebreide netwerk van organisaties en ondernemers zelf georganiseerd. De laatste Dag van Park Lingezege vond plaats in juni 2016; op basis van een evaluatie met de deelnemende ondernemers en organisaties is besloten de dag niet meer te organiseren.

Toekomst

Nationale Archeologiedagen

Op 13 oktober 2018 organiseren wij een publieke opgraving en een archeozandbak. Dit wordt gedaan bij de stapsteen bij het Vierdaagsebos in Elst. Hier is een hoge verwachting van vondsten, waardoor dit een goede plek is. Het publiek kan zelf graven en meekijken hoe een opgraving in zijn werk gaat. Daarnaast is voor de kinderen een archeozandbak waar zij kunnen graven naar bijvoorbeeld scherven.

Opening Park Lingezege

Het is nog niet duidelijk wat we gaan doen met de feestelijke en officiële opening van Park Lingezege. Momenteel zijn we druk met brainstormen en het opstellen van een programma. De opening staat gepland voor het voorjaar van 2019.

MELDPUNT *Karin van den Berg*

In 2018 werd er veel gebruik gemaakt van de info-mailbox. Er zijn tot nu toe (peildatum 3 september 2018) 61 meldingen geregistreerd.

Ideeën

Sommige mensen komen met ideeën over bijvoorbeeld het inzaaien van akkerranden, de voedselbossen en het opruimen van zwerfafval in Park Lingezege. Ook zijn er vragen als 'Waarom wordt de fundering van het Kasteel in de Notenlaan niet zichtbaar gemaakt?'.

Meldingen

Ook houdenmelders het welzijn van de planten en dieren in Park Lingezege goed in de gaten; denk aan het melden van een dode zwaan, de jacht, een plas met weinig water voor de vissen, te weinig drinkwater of genoeg schaduw tijdens warm weer voor de koeien. Aparte vogel- en plantensoorten worden vol trots gemeld, mensen sturen foto's naar het projectbureau.

De eikenprocessierups werd gesignaleerd in De Woerd. Of beheerszaken worden gemeld: een kapot hekwerk bij de koeien dichtbij het projectbureau, paden die gemaaid moeten worden en dergelijke.

Klachten

Mensen maken soms een melding of dienen een klacht in omdat ze vinden dat er overmatig veel mest wordt uitgereden in sommige weilanden of vinden dat er te veel/te vroeg/te weinig gemaaid wordt.

Met het gebruik van Park Lingezege, wordt er vaker afval gedumpt. Soms zijn er nog wat kleine aanvaringen tussen ruiters, hardlopers en loslopende honden die eigenlijk aan de lijn moeten. Dat lijkt echter minder te worden.

Vragen

Er wordt regelmatig gevraagd of de parkorganisatie kan helpen bij het organiseren van excursies (onder andere voor studenten). Deze studenten hebben vaak later weer vragen aan onze projectleiders. Ook zoeken mensen regelmatig een leuke locatie voor een trouwerij, familiefeest, kinderfeest of organiseren ze een feest voor hun vriendengroep. Ze vragen onze hulp en wij denken mee en geven tips/adviezen.

Ook zijn er mensen die graag gebruik willen maken van Park Lingezege om er in te sporten; bootcamp, handbal, aanspanning te paard, het starten van een wandelgroep. Of ze vragen of Park Lingezege voor een scootmobiel toegankelijk is.

Tot slot werden ook particuliere initiatieven aangemeld, bijvoorbeeld mogelijkheden voor een kleine natuurkampeerplaats en een kleine biologische plantenkwekerij.

Alle vragen en opmerkingen worden doorgezet naar de projectleider die daarover gaat.

HANDHAVING

Projectleider Janet Holland

Handhaver vacature

Sinds augustus 2015 was er een boa (buitengewoon opsporingsambtenaar) werkzaam in Park Lingezege. De huidige boa is medio 2017 vertrokken naar een andere gemeente. Inmiddels is er een vacature opgesteld voor een nieuwe handhaver Domein II die vanuit de gemeente Lingewaard zal worden aangesteld met als werkgebied Park Lingezege.

Rol en taken boa

De boa is een gastheer/-vrouw en vraagbaak voor gebruikers en bezoekers van Park Lingezege. Zijn (of haar) opstelling en houding zijn dan ook open, proactief en laagdrempelig. De boa signaleert onregelmatigheden en ongewenst gedrag en spreekt de mensen daar op aan. Indien noodzakelijk treedt de boa handhavend op. Het uitschrijven van een proces verbaal is echter geen doel op zich, maar meer een middel om ongewenst gedrag binnen Park Lingezege beperkt te houden.

De zaken waar de boa binnen Park Lingezege onder meer mee geconfronteerd wordt, zijn voornamelijk het dumpen van zwerfafval, loslopende honden en hangjeugd. Deze overlast is verspreid over het hele park. Er zijn geen specifieke overlastgebieden aan te wijzen. Ook drugsafval binnen Park Lingezege is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Deze meldingen worden doorgezet naar de politie.

ARCHEOLOGIE EN OCE

Arno Schuring, projectleider OCE en Harry Pape, archeoloog

Algemeen

De afgelopen twee jaren heeft er veel archeologisch onderzoek plaatsgevonden, maar is er ook veel naar buiten getreden met de archeologische resultaten. Zo zijn er meerdere goed bezochte lezingen gegeven, bijvoorbeeld tijdens de Romeinenweek in mei 2017 in de bibliotheken van Rozet, Kronenburg (Arnhem) en Mariënborg (Nijmegen). In oktober 2017 is er een processie gelopen tijdens de Nationale Archeologiedagen, om een doosje Merovingische kralen vanaf De Park via het Amadeuspad naar het Tempel | Kerk Museum Elst te brengen. Deze kralen waren een bijzondere vondst tijdens de aanleg van het fietspad van Elst naar De Park.

Voor de Romeinenweek in mei 2018 was er een fietsexcursie voor vrijwilligers van Park Lingezege langs archeologische vindplaatsen in het park meegenomen waarin ze het verhaal achter de vondsten te horen kregen.

In oktober 2018 is er een publieksopgraving bij de Stapstenen (De Buitens) in het kader van de Nationale Archeologiedagen.

Het publieksboek Archeologie Park Lingezege wordt naar verwachting in het tweede kwartaal van 2019 aangeboden. In dit boek zijn alle archeologische vondsten uit de Tweede Wereldoorlog beschreven. Op het gebied van OCE (Opsporen Conventionele Explosieven), hebben de laatste benaderingswerkzaamheden in 2017 plaats gevonden. Naast de brug over het spoor en enkele kleine extra werkzaamheden zijn de OCE-werkzaamheden in Park Lingezege gereed.

De Park

Ten zuiden van De Park is de verbinding met Elst-Noord tot stand gekomen middels het Amadeuspad. Hiervoor is een bureau-, boor- en proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Ook voor de toekomstige spoorbrug in het verlengde van het Notenlaantje is een bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Voor de verdere werkzaamheden aan de brug is geen vervolgonderzoek nodig, anders dan een passieve archeologische begeleiding bij het graven van enkele sloten. De vroegmiddeleeuwse kralen die per toeval werden ontdekt kwamen eveneens uit De Park. De gemeente Overbetuwe gaat een brug aanleggen in de 1e Weteringsewal. Als parkorganisatie staan we de gemeente bij met raad en daad.

Het Waterrijk

In dit deelgebied is de basisuitrusting gereed. Sporadisch wordt nog OCE-onderzoek uitgevoerd, waarbij archeologische vondstmeldingen gedaan zullen worden als dit van toepassing is. Van alle tot nu toe aangetroffen artefacten bij OCE-onderzoek is in 2016 een catalogus verschenen (Greenhouse Advies, GRA-rapport 2016.05, Hordijk/Pape/Osinga 2016), waarbij het gros van het materiaal uit Waterrijk kwam.

Het Landbouwland

Park Bredelaar ligt in Het Landbouwland, op de grens met De Buitens. Onlangs hebben we akkoord gekregen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om verticale drainage in Park Bredelaar toe te passen. Met deze aanpassing kunnen we de wateroverlast tegengaan op dit archeologische monument.

De Buitens

Het overgrote deel van het archeologische monumentencomplex langs de Breedlersestraat ligt in De Buitens. Het archeologisch rapport, ter plaatse van Park Bredelaar, langs de Kattenlegerstraat en langs de Stapstenen is onlangs afgerond. Er zijn veel archeologische resten aangetroffen van meerdere nederzettingen, en een

grafveld langs de Kattenlegerstraat. Dit onderzoek kan als de 'kers op de taart' worden beschouwd voor de archeologie in Park Lingezege en omgeving, vanwege de uniekheid van de vondsten. Bij het rietveenmoeras, knooppunt Ressen (langs de A 15), isproefsleuvenonderzoek uitgevoerd, waarbij een Romeinse mantelspeld en artefacten uit WO2 zijn aangetroffen.

De Woerdt

In deelgebied De Woerdt wordt op het voormalige kasteelterrein van Ressen een idylle gerealiseerd, waarvoor archeologisch bureau- en booronderzoek is uitgevoerd. Het muurwerk van het middeleeuwse kasteel ligt waarschijnlijk op circa 3 meter diepte. Omdat er geen diepe bodemingrepen zijn gepland, zal geen verder onderzoek nodig zijn. Langs de A15 is in het kader van de voorbereiding van de parkwal ten zuiden van de A15 een bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Een deel van het terrein komt in aanmerking voor vervolgonderzoek, dit zal zeer waarschijnlijk door Rijkswaterstaat worden opgepakt in het kader van de doortrekking van de A15.

RECREATIEVE ROUTES

Janet Holland, projectleider

In de basisinrichting van Park Lingezege is de aanleg van wandel-, fiets- en ruitersporen opgenomen. Daarvoor heeft de parkorganisatie bij de provincie subsidie aangevraagd en ontvangen. Deze wandel-, fiets- en ruiterroutes zijn inmiddels afgerond. De routes worden gemarkeerd in het veld en zijn ook digitaal te raadplegen via internet. Dit vergroot het gebruik van de aangelegde routes en stimuleert ook de lokale economie door bijvoorbeeld horecagelegenheden aan te doen.

Cijfers

Via Wandelnet is bekend dat de NS-wandelroute door Park Lingezege in de eerste helft 2017 ruim 12.000 keer is gedownload. De overige wandelroutes zijn op de website van Wandelnet in de periode van januari tot en met augustus 2017 32.000 bezocht en 6.000 keer gedownload. Dit is volgens Wandelnet een zeer goede score.

Naast de wandel-, fiets- en ruiterroutes zijn er op verzoek van initiatiefnemers ook skeelerroutes gerealiseerd. Binnen het Romeins Lint in deelgebied De Park zijn hardlooperoutes bewegwijzerd. Verder is vanaf 2017 in samenwerking met de Atletiekunie het project Parklopen gestart in deelgebied De Park. Vanwege het succes en de belangstelling is Parklopen in 2018 ook in het zuidelijk deel De Woerdt gestart. Onlangs is het verzoek binnengekomen om tussen Arnhem en Nijmegen in het landschapspark een mountainbikeroute te realiseren.

DOORONTWIKKELING

Jan Willem Kamerman, parkdirecteur

De basisuitrusting is grotendeels aangelegd. Toch zal het tot 2019 duren totdat het resterende deel, zoals het rietmoeras in Het Waterrijk, gereed is. Ondertussen is Park Lingezege al volop in gebruik en ontstaan er nieuwe ideeën en initiatieven voor gebruik en inrichting. De parkorganisatie neemt de tijd om initiatiefnemers te helpen bij het uitwerken en realiseren van nieuwe initiatieven, mits deze passen binnen de bestaande doelen van Park Lingezege. Deze doelen zijn: recreatie, (stads)landbouw, waterbeheer, natuur en duurzame energie.

Rich Water World

In samenwerking met onder andere de Radboud Universiteit en Wageningen University & Research is het project Rich Water World uitgevoerd en inmiddels afgerond. Het project omvatte het op veldschaal aanleggen, testen en verbeteren van een biocascade (waterzuivering) en het ontwikkelen van een watermanagementtool. De resultaten van het project waren positief; ze worden op www.richwaterworld.com uitvoerig toegelicht. Een vervolg op dit project is in voorbereiding.

Voedselbossen

Inmiddels zijn in samenwerking met vijf initiatiefnemers vijf voedselbossen aangelegd. De start was lastig voor de voedselbossen omdat de grond nog erg verstoord was. De natuur herstelt zich goed en de bomen, struiken en planten zijn mede door de goede zorg van de initiatiefnemers goed aangeslagen. De eerste appels, noten en bessen zijn geoogst. De ontwikkeling van de voedselbossen wordt nauwgezet gemonitord en regelmatig worden er rondleidingen georganiseerd om het publiek kennis te laten maken met de voedselbossen.

Proefen vezelhenep, triticale en boom van de toekomst

In samenwerking met twee agrariërs van de lokale afdeling van LTO is in 2016 op drie percelen vezelhenep verbouwd als experiment in het kader van de Green Deal Natuurvezels, waarin onder andere het Ministerie van LNV en de provincie Gelderland deelnemen. Vezelhenep biedt mogelijkheden als grondstof voor kleding, bouwstoffen, veevoer en biocomposieten. Vezelhenep kan wellicht worden gebruikt als derde gewas in de rotatiecultuur.

In 2017 is door dezelfde agrariërs triticale geteeld om te onderzoeken of dit gewas geschikt is om op te nemen in de wisselteelt.

In de winter van 18/19 zal op de percelen het experiment 'Boom van de toekomst' starten. Met dit experiment dat in opdracht van de Stilttestichting door de Wageningen UR wordt uitgevoerd, wordt nagegaan welke bomen/rassen zich het beste kunnen aanpassen aan de klimaatverandering.

Park Lingezen

Jaarstukken 2018

6 februari 2019

Inhoudsopgave

1	Jaarverslag	3
2	Programmaverantwoording	5
2.1	Programma.....	5
2.2	Uitgangspunten van het beleid ten aanzien van de algemene dekkingsmiddelen.....	6
2.3	Aanwending van de post onvoorzien.....	6
2.4	Paragrafen	6
2.4.1	Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	6
2.4.2	Financiering	7
2.4.3	Bedrijfsvoering	7
2.4.4	Verbonden partijen	8
2.4.5	Grondbeleid.....	8
2.4.6	Rechtmatigheid	8
2.4.7	BTW	8
3	Jaarrekening	10
3.1	Algemeen	10
3.2	Balans Park Lingezen	12
3.3	Toelichting op de balans	13
3.3.1	Toelichting algemeen	13
3.3.2	Toelichting op de activa	13
3.3.3	Toelichting op de passiva	15
3.4	Overzicht van baten en lasten 2017 Park Lingezen.....	16
3.4.1	Toelichting op het overzicht van baten en lasten	16
3.5	Overige gegevens	20
3.5.1	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	20

1 Jaarverslag

Het openbaar lichaam Park Lingezege is opgericht om Park Lingezege te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Het openbaar lichaam is operationeel sinds 1 december 2010.

De realisatie van Park Lingezege is vastgelegd in de bestuursovereenkomst d.d. juli 2008. In het uitvoeringsprogramma Park Lingezege zijn de uit te voeren projecten beschreven. De huidige tijdsplanning van het Park Lingezege gaat ervan uit dat de laatste werkzaamheden aan het park in 2018 worden uitgevoerd. Aan het einde van de looptijd van het project wordt een beheerfonds gevormd uit de middelen die overblijven. Het beheerfonds wordt gebruikt om de kosten van het beheer langjarig te dekken. In een later stadium worden de beheerkosten in een aparte begroting opgenomen en ter goedkeuring aangeboden. In een bijbehorend masterplan is het ruimtelijk ontwerp vastgelegd dat wordt gebruikt als toetsingskader bij de ruimtelijke invulling. Het ontwerp vanuit het masterplan is nader uitgewerkt in een structuurvisie. Tot op heden heeft de parkorganisatie de uitvoering en realisatie van het uitvoeringsprogramma tot taak evenals de coördinatie van het beheer van gerealiseerde onderdelen van Park Lingezege.

De parkorganisatie functioneert als een zelfstandige openbaar lichaam. De dagelijkse operationele aansturing wordt verzorgd door de Parkdirecteur. De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het openbaar lichaam ligt bij het Dagelijks Bestuur en bij het Algemeen Bestuur. De partners die samenwerken in het openbaar lichaam zijn: provincie Gelderland, gemeente Lingewaard, gemeente Overbetuwe, gemeente Nijmegen, gemeente Arnhem en waterschap Rivierenland.

Het park is opgedeeld in vijf deelgebieden die elk een eigen karakter krijgen. In het uitvoeringsprogramma worden de deelgebieden gescheiden uitgewerkt. Per zogenaamd 'element' is reeds inzichtelijk gemaakt wat en door wie één en ander gerealiseerd kan worden evenals tegen welke kosten. Ook is in een uitvoeringsstrategie een plan voor realisatie op hoofdlijnen uitgezet.

Programma verantwoording 2018

2 Programmaverantwoording

2.1 Programma

Belangrijkste doelstellingen en activiteiten

De doelstelling van het programma is de realisatie van Park Lingezege. Voor het afgelopen begrotingsjaar waren de belangrijkste doelstellingen en activiteiten:

Doelstellingen en Activiteiten		Raming 2018	Realisatie 2018
Doelstelling	Activiteit	(x € 1)	(x € 1)
Inrichting De Park	Uitvoering projecten	€ 1.498.949	€ 433.340
Inrichting Waterrijk	Uitvoering projecten	€ 1.755.661	€ 1.813.647
Inrichting Landbouwland/De Woerdt	Uitvoering projecten	€ 538.144	€ 374.182
Algemeen	Uitvoering projecten	€ 1.429.938	€ 513.435
Subtotaal:		€ 5.222.692	€ 3.134.604
Grondverwerving	Aankoop van grond	€ -	€ 30.700
Planontwikkeling	Opstellen van de plannen en voorbereidend onderzoek	€ -	€ 242.051
Organisatie	Projectmanagement en ondersteuning	€ 960.441	€ 1.233.080
Beheerkosten	Beheer van ingerichte gebieden	€ 316.795	€ 307.541
Subtotaal:		€ 1.277.236	€ 1.813.372
Totaal:		€ 6.499.928	€ 4.947.976

Bereikt

In 2018 is de uitvoering van de realisatie van Park Lingezege verder vormgegeven. De Park, Landbouwland en het Waterrijk zijn nagenoeg volledig afgerond. In 2018 is bovendien gestart met de aanleg van de spoorwegkruising in De Park en het inrichten van een strook naast de A15 in De Woerdt. Dat zijn de laatste activiteiten voor de beide gebieden en afronding staat gepland in 2019. In de realisatie is te zien dat in 2018 de raming uitging van een inrichting voor ruim 5,2 miljoen Euro. De realisatie zit daarbij op ruim 3,1 miljoen Euro. Het gaat hier om een verschuiving van activiteiten in vooral De Park en onder algemeen. Daar was in de raming een bedrag van ruim 1 miljoen Euro opgenomen voor de doorontwikkeling. De realisatie op de doorontwikkeling was 0,35 miljoen Euro.

Hieronder staat per doelstelling een korte verklaring.

Uitgevoerde activiteiten

Grondverwerving

In 2018 heeft de parkorganisatie nog enkele kleine strookjes grond aangekocht.

Planontwikkeling

Onder planontwikkeling vallen ook in 2018 kosten voor OCE en voor het uitwerken van de plannen, waaronder die voor het verder ontwikkelen en beheer. Voor OCE en archeologie zijn ook in 2018 activiteiten verricht.

Organisatie

In 2018 is de uitvoeringsorganisatie verder afgebouwd, zij het minder snel dan verwacht in verband met de uitloop van uitvoerende projecten. De beschikbare capaciteit volgt het niveau van de activiteiten in het park en de afbouw gaat door tot op het punt dat alleen een beheerorganisatie overblijft.

Inrichting De Park

De Park is afgerond op de spoorwegkruising na. We kunnen constateren dat De Park ruim binnen begroting wordt opgeleverd.

Inrichting Waterrijk

Het zwaartepunt van de werkzaamheden in het Waterrijk lag in 2017. De afronding is op een paar onderdelen vertraagd. Definitieve afronding zal zijn in 2019.

Inrichting Landbouwland/Buitens/De Woerdt

In de deelgebieden Landbouwland/Buitens/De Woerdt zijn alle activiteiten afgerond, op de zone A15 na. Die activiteiten worden afgerond in 2019.

Toelichting

In de realisatie loopt de parkorganisatie achter ten opzichte van de begroting. Dit is met name veroorzaakt door een gewijzigde timing van activiteiten en het nog niet kunnen invullen van de wensen rondom doorontwikkeling.

2.2 Uitgangspunten van het beleid ten aanzien van de algemene dekkingsmiddelen

De baten liggen lager dan opgenomen in de begroting. In 2018 heeft de een subsidie ontvangen voor OCE. Die subsidie was niet in de begroting opgenomen. De opbrengsten bestaan verder uit bijdragen voor beheer, uit doorgegeven BTW (transparantiemethode) en uit pacht. In 2018 was een verkoop van grond geprognoseerd. De Parkorganisatie heeft die gronden echter nog in bezit. Verkoop van de gronden is voorlopig niet nodig om de taken uit te kunnen voeren.

Algemene dekkingsmiddelen	Raming 2018 (x € 1)	Realisatie 2018 (x € 1)
Saldo van de financieringsfunctie	€ -	€ -
Overige algemene dekkingsmiddelen	€ 2.148.115	€ 1.268.447
Totaal:	€ 2.148.115	€ 1.268.447

2.3 Aanwending van de post onvoorzien

De post onvoorzien is in het jaar 2018 niet ingezet.

Onvoorzien	Raming 2018 (x € 1)	Realisatie 2018 (x € 1)
Park Lingezen	€ 424.938	€ -
Totaal:	€ 424.938	€ -

2.4 Paragrafen

2.4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

De parkorganisatie vormt alleen reserves die vrij aanwendbaar zijn. De parkorganisatie kent geen formeel weerstandsvermogen, aangezien de begroting over de totale looptijd van het project sluitend en taakstellend is. Eventuele tegenvallers leiden over de volledige looptijd van het project daarom tot keuzes. Risico's worden opgevangen in de exploitatie wanneer ze de post onvoorzien overschrijden. Vanuit de behoefte te kunnen blijven sturen op uitgaven is een fasering tussen

deelgebieden van het park aangebracht. Op die manier kan aan meer bepalende elementen van het park uitvoering worden gegeven door eventueel minder bepalende elementen niet uit te voeren. De volledige inrichting van Park Lingezege lukt nog altijd binnen de randvoorwaarden van de oorspronkelijke projectbegroting uit 2010.

Het vermogen van de parkorganisatie was aan het begin van 2018, na het besluit van het algemeen bestuur het resultaat van 2016 te onttrekken aan de algemene reserves, € 15.947.329. De algemene reserves van de parkorganisatie worden afgebouwd gedurende de realisatie van het park. Afname van de algemene reserves loopt zo parallel met afname van de risico's. Na goedkeuring van de jaarrekening stellen wij voor het resultaat over 2018 (-/- € 3.679.529) ten laste te brengen van het eigen vermogen. Hiermee komen de algemene reserves uit op € 12.267.800.

De parkorganisatie voert risicomanagement uit op de deelprojecten en op het totale park. In afzonderlijke, actief beheerde, risicoregisters zijn de belangrijkste risico's geïnventariseerd, (kwalitatief) gewogen en waar nodig voorzien van de benodigde beheersmaatregelen. In periodiek overleg over de deelgebieden en in de verschillende vergaderingen van de parkorganisatie worden de risico's en de voortgang van de beheersmaatregelen besproken.

Kengetallen BBV	2018		2017
	begroot	realiteit	realiteit
netto schuldquote	nvt	-969%	-912%
netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	nvt	-969%	-912%
Solvabiliteitsratio	nvt	98%	97%
Structurele exploitatieruimte	-15%	-46%	-13%

2.4.2 Financiering

De financiering van de parkorganisatie gebeurt volledig door de deelnemers aan de parkorganisatie. Zij hebben met elkaar in een bestuursovereenkomst afgesproken hoeveel middelen elke deelnemer bijdraagt aan de ontwikkeling en inrichting van het park. Alle middelen zijn na oprichting van het park beschikbaar gesteld. Omdat de financiering gebeurt door het storten van middelen bij de start van de parkorganisatie is geen alternatieve financiering noodzakelijk. Middelen om tot alternatieve financiering te komen zijn daarom vooralsnog uitgesloten. De parkorganisatie heeft een treasurystatuut opgesteld, in overeenstemming met haar verordeningen en de relevante wet- en regelgeving. In het treasurystatuut is onder andere opgenomen dat het de parkorganisatie niet is toegestaan langlopende financiering aan te trekken.

2.4.3 Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering van de parkorganisatie is volledig operationeel. Sinds de oprichting per 1 december 2010 is de organisatie op sterkte gebracht en is de volledige planning- en control cyclus ingericht. De bedrijfsvoering is aangepast aan de overgang naar een meer op uitvoering gerichte organisatie. De parkorganisatie kent de volgende organisatievorm:

Algemeen Bestuur

Het algemeen bestuur bestaat uit zes leden vanuit de deelnemende partijen aan de parkorganisatie. Het algemeen bestuur is uiteindelijk verantwoordelijk voor het beleid van de parkorganisatie. In 2018 heeft het algemeen bestuur zes keer vergaderd.

Dagelijks Bestuur

Het dagelijks bestuur bestaat uit drie leden vanuit de deelnemende partijen aan de parkorganisatie. Het dagelijks bestuur is in 2018 vijf keer in vergadering geweest en staat dichterbij de bedrijfsvoering van de parkorganisatie en het inrichten van de deelgebieden.

Operationele organisatie

De operationele aansturing van de parkorganisatie is de verantwoordelijkheid van de (door het algemeen bestuur aangestelde) parkdirecteur. Hij heeft een team beschikbaar dat bestaat uit gedetacheerde en ingehuurde medewerkers op de aandachtsgebieden operationele uitvoering, juridisch, financieel, communicatie en ondersteuning. De parkorganisatie heeft geen vaste medewerkers in dienst. De verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke besluitvoering ligt bij het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van de parkorganisatie. ICT is volledig uitbesteed.

2.4.4 Verbonden partijen

De Parkorganisatie kent geen verbonden partijen.

2.4.5 Grondbeleid

De parkorganisatie is opgericht voor het realiseren van het Park Lingezege. Realisatie van het park bestaat uit het inrichten van natuur. De grond waarop de natuur wordt ingericht is grotendeels reeds verworven.

Het grondbeleid van het park is gericht op het verwerven van de basisuitrusting en het inrichten van de basisuitrusting. Naast de basisuitrusting bestaat ook nog een streefbeeld. Het streefbeeld is echter geen onderdeel van dit project. Grond die wordt aangekocht en niet bij de basisuitrusting hoort wordt in principe geruild tegen grond die wel tot de basisuitrusting hoort, of wordt verkocht.

2.4.6 Rechtmatigheid

De parkorganisatie heeft geen herziene begroting gemaakt, maar werkt vanuit een oorspronkelijke begroting. De realisatie wijkt af van de begroting. Per afwijking is een verklaring gegeven. In 2018 zijn door de controller van de parkorganisatie interne audits uitgevoerd op gevolgde procedures. De audits hebben geen onrechtmatigheden opgeleverd.

2.4.7 BTW

De Parkorganisatie komt zelf niet in aanmerking voor BTW compensatie. Door middel van de transparantiemethode wordt de BTW echter doorgegeven aan de deelnemende partijen (gemeenten en provincie). De verdeelsleutel is afgestemd met de belastingdienst. De te compenseren BTW wordt via een factuur verrekend met de deelnemende partijen. De BTW positie is in de jaarrekening verantwoord onder 'vorderingen op openbare lichamen'.

Jaarrekening **2018**

3 Jaarrekening

3.1 Algemeen

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De volgende grondslagen, waarop de waardering van de activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd, zijn bedoeld als leidraad voor een juiste interpretatie van de financiële overzichten. De jaarrekening is opgesteld volgens de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (hierna: BBV).

Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Voor zover het BBV niet anders voorschrijft, zijn de baten en lasten toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Vorraden

De parkorganisatie heeft geen waarde toegekend aan de gronden die zij bezit. Deze gronden zijn verworven en volledig afgewaardeerd.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voor mogelijk oninbare vorderingen is een voorziening dubieuze debiteuren opgenomen.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn tegen nominale waarde opgenomen in de balans.

Gerealiseerd resultaat

Het gerealiseerde resultaat is het resterende resultaat na reeds bestemde mutaties in de reserves. Het gerealiseerde resultaat wordt ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur.

Vlottende passiva

De vlottende passiva zijn tegen nominale waarde opgenomen in balans.

Borg- en garantstellingen

Buiten de balanstelling wordt - voor zover van toepassing - het bedrag genoemd waarvoor er borg- of garantstellingen zijn afgegeven.

Verordeningen

Het openbaar lichaam heeft verordeningen opgesteld conform artikel 216, 217 en 217a van de Provinciewet. Deze verordeningen organiseren het financiële beleid van de parkorganisatie. Het algemeen bestuur heeft Keystone Accountants B.V. opdracht gegeven de controle van de jaarrekening te verzorgen.

Normenkader en controletolerantie

Naast de verschillende wet- en regelgeving wordt het normenkader gevormd door de verschillende verordeningen, het treasury-statuuat en de door de parkorganisatie ingerichte (financiële) processen met bijbehorende procedures en werkinstructies. De verordeningen die relevant zijn werden vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur op 1 december 2010. Het normenkader wordt gevormd door:

Programma/ product	Specifieke activiteit	Wetgeving extern	Regelgeving intern
Algemeen bestuur en ondersteunende processen	Samenwerking	<ul style="list-style-type: none"> - Grondwet - Burgelijk wetboek - Algemene wet bestuursrecht - Wet gemeenschappelijke regelingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Bestuursovereenkomst - Regeling voorschriften mandatering bevoegdheden van het dagelijks bestuur en de voorzitter (Regeling mandatering)
	Algemeen financieel middelenbeheer	<ul style="list-style-type: none"> - Burgerlijk wetboek - Provinciewet - Besluit begroting en verantwoording - Besluit accountantscontrole provincies en gemeenten - Besluit BTW compensatiefonds - Wet gemeenschappelijke regelingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Verordening 216 - Verordening 217/217a - Regeling mandatering
	Treasury	<ul style="list-style-type: none"> - Wet financiering decentrale overheden - Regeling Uitzettingen en derivaten decentrale overheden 	<ul style="list-style-type: none"> - Treasurystatuut
	Arbeidsvoorwaarden en Personeelsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - Ambtenarenwet - Fiscale wetgeving - Sociale verzekeringswetgeving - Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector 	<ul style="list-style-type: none"> - Overige personeelsregelingen - Detacheringsovereenkomsten
	Inkopen en contractbeheer	<ul style="list-style-type: none"> - Europese aanbestedingsrichtlijnen 	<ul style="list-style-type: none"> - Regeling inkopen en aanbesteding - Regeling mandatering

Voor de controletolerantie wordt aangesloten bij de maximale goedkeuring- en rapportagetoleranties, zoals die wettelijk in het Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden (BADO) zijn vastgesteld, te weten 1% van de lasten voor fouten en voor onzekerheden in de controle 3% van de lasten. Deze toleranties gelden zowel voor de getrouwheid als voor de rechtmatigheid.

3.2 Balans Park Lingezege

ACTIVA	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Vlottende activa		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer - vorderingen op openbare lichamen		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd kleiner dan één jaar		
- vorderingen op openbare lichamen	2.830	6.636
- overige uitzettingen	-	-
- Rekening courant verhouding met het Rijk	9.682	9.729
Liquide middelen		
- bank- en giroaldi	58	53
<i>Totaal vlottende activa</i>	<i>12.570</i>	<i>16.418</i>
Totaal activa:	12.570	16.418

PASSIVA	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Vaste Passiva		
Eigen vermogen		
- Algemene Reserve	15.947	18.336
- Gerealiseerd resultaat	-3.680	-2.388
<i>Totaal vaste passiva:</i>	<i>12.268</i>	<i>15.947</i>
Vlottende Passiva		
Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd kleiner dan één jaar		
- overige schulden	164	225
Overlopende passiva		
- verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	139	246
<i>Totaal vlottende passiva</i>	<i>303</i>	<i>470</i>
Totaal Passiva:	12.570	16.418

	31-12-2018 (x € 1.000)	31-12-2017 (x € 1.000)
Garantstellingen	-	-
Gewaarborgde geldleningen	-	-

3.3 Toelichting op de balans

3.3.1 Toelichting algemeen

De parkorganisatie heeft een eenvoudige balans. Daarbij beschikt de parkorganisatie over middelen die worden gebruikt om het park te realiseren en straks te onderhouden. De activa bestaan uit vorderingen en middelen in de schatkist. Aan de passiva zijde van de balans heeft de parkorganisatie alleen Eigen vermogen en kortlopende schulden (crediteuren). De belangrijkste posten zijn hierna toegelicht.

3.3.2 Toelichting op de activa

Vlottende Activa (x € 1.000)

Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Vorderingen op openbare lichamen	2.830	6.636
Overige uitzettingen	-	-
Rekening Courant verhouding met het Rijk	9.682	9.729
Totaal:	12.512	16.365

De vorderingen op openbare lichamen bestaan uit een post BTW (€ 583.219) die aan de deelnemende partijen wordt gefactureerd. De afspraken voor deze doorbelasting zijn gemaakt met de fiscus en de deelnemende partijen. Het overige bedrag (€ 2.246.958) bestaat voornamelijk uit een vordering op de provincie Gelderland. De rekening courant verhouding met het Rijk bedraagt per eind 2018 € 9.682.107.

Liquide middelen:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Bank- en girosaldi	58	53
Totaal:	58	53

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de parkorganisatie en zijn voor het grootste deel ondergebracht op een aan schatkistbankieren gekoppelde bankrekening.

De Parkorganisatie maakt gebruik van schatkistbankieren. De overtollige middelen boven een drempelbedrag (voor de parkorganisatie 250.000 Euro) moeten onder schatkistbankieren worden aangehouden in een aan de schatkist gekoppelde rekening. Uit het verloopoverzicht van de middelen blijkt dat de parkorganisatie voldoet aan die vereiste.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
Verslagjaar					
(1)	Drempelbedrag	250			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	198	48	53	118
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	52	202	197	132
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
Verslagjaar					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	6.500			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	6.500			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	250			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	17.834	4.340	4.897	10.829
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	198	48	53	118

3.3.3 Toelichting op de passiva**Vaste Passiva (x € 1.000)**

Eigen vermogen:

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Algemene reserve	15.947	18.336
Resultaat na bestemming	-3.680	-2.388
Totaal:	12.268	15.947

Het resultaat wordt, na besluit van het algemeen bestuur, onttrokken aan de algemene reserve.

Vlottende Passiva

Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd kleiner dan één jaar

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Schulden aan openbare lichamen	-	57
Crediteuren	164	171
Nog te ontvangen facturen	139	269
Totaal:	303	497

Overlopende passiva

De overlopende passiva bestaat voornamelijk uit crediteuren en een post voor facturen die betrekking hadden op 2018 maar zijn ontvangen in 2019.

Langlopende financiële verplichtingen

De parkorganisatie heeft geen langlopende financiële verplichtingen.

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

Er is geen sprake van gebeurtenissen na balansdatum met een materiële impact op de jaarrekening.

3.4 Overzicht van baten en lasten 2018 Park Lingezege

	Raming begrotingsjaar Bedragen X € 1.000,--			Realisatie begrotingsjaar Bedragen X € 1.000,--		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Programma's:						
Park Lingezege	-	6.075	-6.075	-	4.948	-4.948
<i>Subtotaal programma's</i>	-	6.075	-6.075	-	4.948	-4.948
Algemene dekkingsmiddelen:						
Saldo Financieringsfunctie	-	-	-	-	-	-
Overige algemene dekkingsmiddelen	2.148	-	2.148	1.268	-	1.268
<i>Subtotaal algemene dekkingsmiddelen</i>	2.148	-	2.148	1.268	-	1.268
Onvoorzien	-	425	-425	-	-	-
Gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten	2.148	6.500	-4.352	1.268	4.948	-3.680
<i>mutaties reserves</i>	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerd resultaat	2.148	6.500	-4.352	1.268	4.948	-3.680

De begroting heeft niet dezelfde indeling als dit overzicht van baten en lasten. De afwijking wordt veroorzaakt doordat de inrichting van de basisuitrusting Park Lingezege feitelijk een projectbegroting kent.

3.4.1 Toelichting op het overzicht van baten en lasten*Belangrijkste verschillen tussen de raming en de realisatie:*

De belangrijkste verschillen tussen de realisatie en de raming worden veroorzaakt door verschuiving van activiteiten over jaargrenzen en door keuzes die de uitvoering van Park Lingezege goedkoper maken. Inschattingen voor de verdeling van de middelen voor de jaren worden vanuit de opzet van de gemeenschappelijke regeling ruim elf maanden voorafgaand aan een realisatiejaar gemaakt. De kans op een afwijkende realisatie is daardoor groter. De opzet van het openbaar lichaam is zo dat het openbaar lichaam zonder tussenkomst van de deelnemende partijen zelfstandig in staat is financieel te sturen. De belangrijkste verschillen tussen realisatie en de laatste prognose in dit overzicht van baten en lasten zijn:

LASTEN PROGRAMMA LINGEZEGEN*Grondverwerving*

In 2018 zijn nog enkele kleine stroken grond die nodig waren voor inrichting verworven.

Inrichting

De kosten voor inrichting zijn lager dan begroot. Dat heeft te maken met verschuiving van werkzaamheden.

Planontwikkelingskosten

De planontwikkelingskosten liggen hoger dan de laatste prognose. Dat hangt vooral samen met de vertraging in de uitvoering van de spoorwegovergang en onderzoeken naar de doorontwikkeling van het park.

Beheer

De kosten voor beheer vallen iets lager uit dan begroot.

Analyse begrotingsrechtmatigheid

In dit overzicht van baten en lasten is sprake van begrotingsrechtmatigheid. In de realisatie van de uitgaven hebben we een onderschrijding ten opzichte van de oorspronkelijke begroting en de laatste prognose.

De parkorganisatie werkt met een taakstellende begroting op het programma Park Lingezege. Binnen het programma zijn de middelen vrij te verdelen over jaargrenzen, categorieën en deelgebieden. Uitvoering van activiteiten of verwerving van gronden vindt steeds plaats op basis van besluiten van het dagelijks en/of van het algemeen bestuur. De onderschrijding in 2017 binnen het programma leidt tot een herverdeling van de middelen over de resterende jaren.

Apparaatskosten OL

De centrale organisatie is begonnen met de afbouw. Het aantal FTE wordt daarbij aangepast aan de afnemende activiteit bij de realisatie van het park. In de realisatie is op 2018 nog wel een overschrijding op organisatie. Die overschrijding is vooral het gevolg van communicatie en een iets tragere afbouw dan oorspronkelijk voorzien.

Overige kosten

De overige kosten hebben voornamelijk betrekking op de post onteigening, BTW en onvoorzien. De raming voor de BTW is op basis van de uitgaven bijgesteld. De post onvoorzien wordt op basis van de realisatie in dit jaar weer naar beneden bijgesteld voor de begroting.

Beheerkosten

De beheerkosten betreffen de kosten van tijdelijk beheer van gronden welke voor het park al beschikbaar zijn, maar nog niet zijn ingericht.

DEKKINGSMIDDELEN PROGRAMMA LINGEZEGEN

Ingebrachte middelen

De ingebrachte middelen bestaan uit de beheerbijdragen van de verschillende deelnemers in de gemeenschappelijke regeling.

Grondverkopen

In 2018 is een opbrengst geboekt (€ 44.860) op basis van een onderlinge grondruil tussen de Provincie, SBB en de parkorganisatie.

Overige opbrengsten

De overige opbrengsten bestaan uit activiteiten die de parkorganisatie vanuit een onderaannemersrol vervult en uit pachtopbrengsten.

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Omdat de parkdirecteur geen vaste dienstbetrekking heeft bij de parkorganisatie geldt voor hem de WNT norm van € 189.000.

De topfunctionarissen die werkzaam zijn voor de parkorganisatie zijn:

Leden van het algemeen bestuur:

- Mevrouw J.P.M. Meijers (provincie Gelderland)
- De heer W. Hol (gemeente Overbetuwe)
- De heer T. Janssen (gemeente Lingewaard)
- De heer M. Gremmen (waterschap Rivierenland)
- De heer R. Paping (gemeente Arnhem)
- Mevrouw H. Tiemens (gemeente Nijmegen)

Leden van het dagelijks bestuur:

- Mevrouw J.P.M. Meijers (provincie Gelderland)
- De heer W. Hol (gemeente Overbetuwe)
- De heer T. Janssen (gemeente Lingewaard)

De leden van het algemeen bestuur en dagelijks bestuur ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden voor de parkorganisatie.

De directeur van de parkorganisatie

- De heer J.W. Kamerman (provincie Gelderland)

De heer Kamerman is vanuit de provincie gedetacheerd bij de parkorganisatie. In 2017 was hij het hele jaar actief in zijn positie als parkdirecteur.

Naam	Functie
J.P.M. Meijers	Voorzitter
W. Hol	Lid AB/DB
T. Janssen	Lid AB/DB
M. Gremmen	Lid AB
R. Paping	Lid AB
H. Tiemens	Lid AB
J.W. Kamerman	Directeur

Topfunctionarissen

bedragen x € 1	J. W. Kamerman
Functiegegevens	Parkdirecteur
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor in fte	0,36
Gewezen topfunctionaris?	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	nee
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 37.096
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -
<i>Subtotaal</i>	€ 37.096
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 68.040
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	nvt
Totale bezoldiging	€ 37.096
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	nvt
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor 2017 in fte	0,89
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 104.302
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -
Totale bezoldiging 2017	€ 104.302

De heer Kamerman is op detacheringsbasis actief bij de parkorganisatie. De berekende vergoeding over 2018 is gebaseerd op het over 2018 gefactureerde bedrag.

3.5 Overige gegevens

3.5.1 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

PARK
LINGEZEGEN
MOOI DICHTBIJ!

Openbaar Lichaam Park Lingezegen

Begroting 2020

6 februari 2019

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Algemeen.....	4
3.	Begroting	5
4.	Toelichting bij de begroting.....	7
	LASTEN.....	7
	BATEN	8
	DEKKINGSSTAAT TEKORT.....	9
	BEHEERFONDS	9
5.	Paragrafen	10
	a. Weerstandsvermogen	10
	b. Financiering.....	10
	c. Bedrijfsvoering.....	11
	d. Verbonden partijen	11
	Bijlage 1: Risico plot en beheersmaatregelen	13

CONCEPT

1. Inleiding

Het openbaar lichaam Park Lingezen is opgericht om Park Lingezen te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Voor een juiste planning van middelen en verantwoording over de verstrekte middelen heeft het openbaar lichaam besloten een begroting op te stellen.

Dit document bevat de begroting, een meerjarenperspectief, een toelichting op de begroting en een uitwerking van een aantal essentiële paragrafen op financieel beleid. De begroting past in het financieel beheer zoals beoogd door het openbaar lichaam. Dit is de eerste begroting die volledig is gericht op het beheer. De laatste activiteiten die te maken hebben met de inrichting worden nog in 2019 afgerond.

CONCEPT

2. Algemeen

Het openbaar lichaam Park Lingezege is opgericht om Park Lingezege te realiseren en te beheren. In een bestuursovereenkomst hebben de verschillende partijen besloten tot de oprichting van een openbaar lichaam zodat besluitvorming en uitvoering voor het park bij één partij komt te liggen. Het openbaar lichaam werkt onder mandaat van de deelnemende partijen. Het Openbaar Lichaam is operationeel sinds 1 december 2010.

De realisatie van Park Lingezege is vastgelegd in de bestuursovereenkomst d.d. juli 2008. In het uitvoeringsprogramma Park Lingezege zijn de uit te voeren projecten beschreven. De tijdsplanning van het Park Lingezege gaat ervan uit dat de laatste werkzaamheden aan het park in 2019 worden uitgevoerd. Aan het einde van de looptijd van het project is voorzien in een beheerfonds dat wordt gebruikt om de kosten van het beheer langjarig te dekken. Vanaf 2020 gaat de parkorganisatie over in een beheerorganisatie, die de coördinatie van het beheer in Park Lingezege op zich neemt.

Het park is opgedeeld in 5 deelgebieden die elk een eigen karakter zullen krijgen. In het uitvoeringsprogramma worden de deelgebieden gescheiden uitgewerkt. Per zogenaamd 'Element' is reeds inzichtelijk gemaakt wat en door wie e.e.a. gerealiseerd kan worden evenals tegen welke kosten. Ook is in een uitvoeringsstrategie de hoofdroute naar realisatie op hoofdlijnen uitgezet.

De begroting is opgesteld voor 2020. Het park is eind 2019 voor wat betreft uit te voeren maatregelen afgerond. De laatste activiteiten in 2019 betreft uitloop van uit te voeren werkzaamheden in het Waterrijk en het realiseren van een brug over het spoor in de park. Deze begroting sluit op een uitgave van 151 k Euro. Vanaf 2019 wordt een beroep gedaan op het beheerfonds. In het meerjarenperspectief zijn de gevolgen daarvan zichtbaar. Het beheerfonds is volgens de laatste berekeningen voldoende om (bij ongewijzigde omstandigheden) 40 jaar vooruit te kunnen.

3. Begroting

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN			
Bedragen * € 1.000,--		Bedragen * € 1.000,--	
Lasten		Baten	
Omschrijving	2020	Omschrijving	2020
Inrichting - Infrastructuur	-	Bijdragen ontwikkeling deelnemers GR	-
Inrichting - Water	-	Subsidies	-
Inrichting - Natuur	-	Grondverkopen	-
Inrichting - Recreatie	-	Renteopbrengsten	-
Beheer De Park	219	Overige opbrengsten	-
Beheer Waterrijk	60	Bijdragen deelnemers GR	998
Beheer Landbouwland	106		
Beheer De Buitens	96		
Beheer De Woerd	124		
Overige kosten	28		
Projectmanagement	86		
Beheerkosten park	372		
Administratie en toezicht	58		
Totaal Lasten:	1.149	Totaal Baten:	998
Overschot/-tekort			-151

Meerjarenperspectief:

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN									
Bedragen * € 1.000,--					Bedragen * € 1.000,--				
Lasten					Baten				
Omschrijving	2020	2021	2022	2023	Omschrijving	2020	2021	2022	2023
Inrichting - Infrastructuur	-	-	-	-	Bijdragen ontwikkeling deelnemers GR	-	-	-	-
Inrichting - Water	-	-	-	-	Subsidies	-	-	-	-
Inrichting - Natuur	-	-	-	-	Grondverkopen	-	-	-	-
Inrichting - Recreatie	-	-	-	-	Renteopbrengsten	-	-	-	-
Beheer De Park	219	225	232	239	Overige opbrengsten	-	-	-	-
Beheer Waterrijk	60	61	63	65	Bijdragen deelnemers GR	998	1.028	1.059	1.091
Beheer Landbouwland	106	103	104	116					
Beheer De Buitens	96	99	102	105					
Beheer De Woerd	124	128	132	136					
Overige kosten	28	29	29	30					
Projectmanagement	86	89	92	94					
Beheerkosten park	372	384	395	407					
Administratie en toezicht	58	59	61	63					
Totaal Lasten:	1.149	1.177	1.210	1.255	Totaal Baten:	998	1.028	1.059	1.091
Overschot/-tekort						-151	-149	-151	-164

Financiële kengetallen BBV:

Kengetallen BBV				
	2020	2021	2022	2023
netto schuldquote	nvt	nvt	nvt	nvt
netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	nvt	nvt	nvt	nvt
Solvabiliteitsratio	nvt	nvt	nvt	nvt
Structurele exploitatieruimte	-15%	-14%	-14%	-15%

CONCEPT

4. Toelichting bij de begroting

LASTEN

<i>Beheer de Park</i>	<u>219.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Park.	
<i>Beheer Waterrijk</i>	<u>60.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in het Waterrijk. In deze post is rekening gehouden met een verlaging van de kosten door de aanvraag van SNL subsidie door SBB.	
<i>Beheer Landbouwland</i>	<u>106.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in het Landbouwland.	
<i>Beheer de Buitens</i>	<u>96.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Buitens.	
<i>Beheer de Woerd</i>	<u>124.000,--</u>
Alle beheerkosten op de verschillende elementen in de Woerd.	
<i>Overige kosten</i>	<u>28.000,--</u>
Deze post bestaat nagenoeg volledig uit de kosten die de parkorganisatie draagt voor het niet kunnen compenseren van een deel van de BTW. Het gaat dan om BTW die niet via de transparantiemethode wordt doorgegeven aan de deelnemende partijen.	
<i>Projectmanagement</i>	<u>86.000,--</u>
Dit zijn de kosten van het aansturen van de beheerorganisatie en de secretariële ondersteuning.	
<i>Beheerkosten Park</i>	<u>372.000,--</u>
Onder deze post zijn de algemene beheerkosten die niet aan de deelgebieden zijn toe te wijzen opgenomen. Voorbeelden hiervan zijn de kosten voor sociaal beheer, handhaving en toezicht en de vervanging van parkmeubilair.	
<i>Administratie en toezicht</i>	<u>58.000,--</u>
Dit zijn de verwachte uitgaven voor het voeren van de administratie en de rol van project control.	

BATEN

Bijdragen deelnemers GR

998.000,--

De deelnemers aan de GR storten jaarlijks een beheerbijdrage. De basisbeheerbijdrage is EUR 240.000,00 per deelnemer. In deze begroting is de bijdrage voor het eerst sinds een aantal jaar weer geïndexeerd.

CONCEPT

DEKKINGSSTAAT TEKORT

De begroting sluit voor de jaren 2020 t/m 2023. Aan het eind van 2023 is volgens de laatste meerjaren prognose nog een bedrag van kEur 6.459 over. In dat bedrag zit kEur 1.650 die beschikbaar komt voor de grond die is doorverkocht aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. Bovendien beschikt de parkorganisatie op dat moment nog over grond die voor een geraamd bedrag van kEUR 1.188 te verkopen is. Wanneer die grond wordt verkocht komen de totale middelen die beschikbaar zijn dus op kEur 7.647. De middelen zijn beschikbaar voor het beheerfonds (kEur 5.997), dat hieronder verder is uitgewerkt, en voor de doorontwikkeling (kEur 1.650).

Schematisch ziet het verloop van de beschikbare middelen er als volgt uit:

			* € 1.000
Startsaldo eind van vorig jaar	2018		12.268
Toe/afname lopend jaar:	2019		-5.194
Toe/afname 1e begrotingsjaar	2020		-151
Toe/afname 2e begrotingsjaar	2021		-149
Toe/afname 3e begrotingsjaar	2022		-151
Toe/afname 4e begrotingsjaar	2023		-164
Saldo middelen na 4e begrotingsjaar	2024		6.459

BEHEERFONDS

Bij de oprichting van de Gemeenschappelijke Regeling is afgesproken het beheer langdurig te financieren. De dekking voor het beheer moet komen uit een beheerfonds. Het beheerfonds wordt gevormd door een gecreëerd overschot aan het einde van de looptijd van het project. Voor het beheerfonds storten de verschillende deelnemers aan de Gemeenschappelijke Regeling bovendien jaarlijks een bijdrage aan de parkorganisatie. Het beheerfonds was per eind 2018 kEur 6.800. Vanaf 2019 is gestart met het onttrekken van middelen aan het beheerfonds om het verschil tussen beheerkosten en de beheerbijdragen op te vangen (dat is, niet geïndexeerd, om en nabij de 150 kEur per jaar). De stand van het beheerfonds aan het einde van de meerjaren prognose is kEur 5.997. Dat staat gelijk aan de beginstand van kEur 6.800 minus 5 jaren dekking van het tekort (kEur 803).

Met het beheerfonds is op basis van de huidige gegevens voldoende aan middelen beschikbaar om (bij ongewijzigde omstandigheden) ruim 40 jaar vooruit te kunnen.

5. Paragrafen

a. Weerstandsvermogen

Definitie:

Onder weerstandsvermogen wordt verstaan “het vermogen om niet-structurele risico’s op te vangen teneinde de taken te kunnen voortzetten”.

Weerstand capaciteit:

Hiermee worden de middelen bedoeld die kunnen worden aangewend om financiële tegenvallers (risico’s) op te vangen. Deze capaciteit is van belang om, ingeval één of meerdere risico’s zich voordoen, toch het voorgenomen programma tot uitvoering te brengen.

De weerstand capaciteit kan zowel de exploitatie als het vermogen betreffen. In de exploitatiesfeer is te denken aan een raming voor onvoorziene uitgaven. In de vermogenssfeer gaat het om de (vrij aanwendbare) reserves.

De Parkorganisatie heeft een vrij aanwendbaar Eigen Vermogen. Een risico dat leidt tot een tegenvaller moet primair worden opgevangen via de exploitatie. In de begroting is voor het ondervangen van potentiële risico’s een post van meegenomen als onvoorzien. Deze post lijkt, met het afnemen van de risico’s binnen de begroting, nog altijd ruim te zijn. De ontwikkeling van de weerstandscapaciteit van de parkorganisatie is als volgt:

Weerstandscapaciteit:			* € 1.000
Startsaldo	2018		8.315
Saldo na lopende jaar	2019		6.836
Saldo na begrotingsjaar	2020		6.772
Saldo na begrotingsjaar +1	2021		6.625
Saldo na begrotingsjaar +2	2022		6.473
Saldo na begrotingsjaar +3	2023		6.294

Het grootste risico voor de begroting zijn stijgende kosten in lijn met de GWW index. Omdat een verschil zit tussen de uitgaven en de inkomsten per jaar (geen rekening houdend met indexering is dit verschil ongeveer 150 kEur per jaar) heeft elke procent dat de GWW index stijgt als gevolg dat 1,5 kEur extra aan kosten wordt onttrokken aan het beheerfonds. Dit risico vraagt niet direct om maatregelen, aangezien het huidige beheerfonds ruim 40 jaar aan beheer mogelijk maakt. De oorspronkelijke doelstelling was 20 jaar.

Met het projectteam is een uitgebreide risicoanalyse uitgevoerd. Risico’s zijn opgenomen in een plot en voor de belangrijkste risico’s zijn beheersmaatregelen vastgesteld. Tegenvallers die vanuit deze risico’s komen zijn voldoende op te vangen vanuit de weerstandscapaciteit. Plot en beheersmaatregelen zijn als bijlage bij deze begroting opgenomen.

b. Financiering

De financiering van het Openbaar Lichaam is gebeurd door middel van bijdragen van de deelnemers in de gemeenschappelijk regeling. De bijdragen van de deelnemers zijn opgenomen in het Eigen Vermogen van de parkorganisatie. Dat eigen vermogen is voldoende voor de realisatie van het park.

c. Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering omvat de hele organisatie van het openbaar lichaam. Het succes van de uitvoering van Park Lingezen is afhankelijk van een goede bedrijfsvoering en scherpe planning en control op de uit te voeren projecten.

Bestuur

Voor de dagelijkse bedrijfsvoering kent het Openbaar Lichaam een bestuur. Het bestuur wordt gevormd door een dagelijks bestuur en een algemeen bestuur. De parkorganisatie wordt aangestuurd door een parkdirecteur die bevoegdheid heeft te handelen namens het Algemeen en Dagelijks Bestuur.

Personeel

In het Openbaar lichaam is in totaal een bezetting van 3,5 FTE voorzien voor 2020. De Benodigde functionarissen worden geleverd door de verschillende deelnemende partijen, conform bijlage bij de bestuursovereenkomst.

Planning en Control

Voor het Openbaar lichaam wordt ter ondersteuning van de bedrijfsvoering gebruik gemaakt van een volledige planning en control cyclus. De Administratieve organisatie wordt inclusief controle maatregelen beschreven en voor de juiste inrichting wordt gebruik gemaakt van de verordeningen 216 en 217 zoals die ook voor provincies (en als artikelen 212 en 213 ook voor gemeenten) gelden, inclusief een treasury statuut.

Financiële administratie

Het openbaar lichaam voert een financiële administratie die in staat is gedetailleerde rapportages op te leveren over voortgang van de uitgaven afgezet tegen de begroting.

d. Verbonden partijen

Het Openbaar Lichaam heeft geen bestuurlijke of financiële belangen in een andere rechtspersoon.

Vaststelling van de begroting 2020

Aldus besloten in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van de gezamenlijke regeling Park Lingezen, gehouden op .....

Het algemeen bestuur voornoemd,

De voorzitter:

De parkdirecteur:

J.P.M. Meijers

J.W. Kamerman

CONCEPT

Bijlage 1: Risico plot en beheersmaatregelen

Kans van optreden:	Hoog	Afspraken BO niet nagekomen	Beheer leidt niet tot beoogde natuurbeheertypes	
		Deel subsidie vanuit provincie niet uitgekeerd (max 600k)		
	Middel	Beroepen van bewoners/omwonenden op de bestemmingsplannen Brug/Tunnel	Bestuurlijke discussie over besteding overschot	
		Onverwachte bodemverontreiniging		
		Meerwerk op aangenomen werk hoger dan ingeschat		
		Businesscase investeringskrediet sluit niet		
		Kosten voor het fysieke beheer vallen hoger uit dan geraamd		
		Kosten sociaal beheer vallen hoger uit dan geraamd		
	Laag	Niet (volledig) ontvangen van subsidie op OCE		
		Verkoop van grond (AM Wonen) brengt minder op dan ingeschat.	Procedurele fouten.	De fietsbrug kan niet worden aangelegd
		Wegvallen van bestuurlijk commitment door deelnemende partijen.		
		Optreden van planschade door aanleg van het park.		
		kans		
		Verkrijgen vergunning probleem voor inrichting door aanwezigheid van onbekende flora en fauna		
		Aantrekking nieuwe (ongewenste) flora en fauna		
		Vertraging in verkrijgen van vergunning		
		Laag	Middel	Hoog

Gevolgschade:

Nr	Risico	Oorzaak	Consequenties (gevolg)	Actie/ Beheersmaatregel
58	Beheer leidt niet tot beoogde natuurbeheertypes	- verkeerde aanleg; - verkeerd beheer	- geen SNL subsidie - park niet in lijn met doelstellingen kwaliteit	- duidelijkheid over eigenaarschap en beheer; - onderhoudsplan opstellen; - jaarlijkse beheerrapportages opstellen

Van: SP fractie in de gemeenteraad van Arnhem

Aan: het college van B&W

Betreft: schriftelijke vragen conform artikel 44 rvo

Onderwerp: raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Park Lingezen

Arnhem, 23 mei 2019

Geachte voorzitter,

Op 20 maart jl. ontving uw raad de jaarrekening en de conceptbegroting van Park Lingezen. In het begeleidend schrijven is duidelijk aangegeven dat de gemeenteraden tot 7 juni 2019 gelegenheid hebben een zienswijze in te dienen¹. In de vergadering van 27 maart heeft uw raad besloten de voorbereiding van de besluitvorming om te komen tot een Arnhemse zienswijze in handen te stellen van uw college². Tot op heden heeft de gemeenteraad geen raadsvoorstel mogen ontvangen.

Hierbij stelt de SP fractie de volgende vragen aan het college:

1. Waarom heeft u het besluit van de gemeenteraad van Arnhem niet uitgevoerd?
2. Waarom heeft u de gemeenteraad daarover niet geïnformeerd?
3. Bent u van plan om alsnog met een raadsvoorstel voor een zienswijze te komen?
4. Zo ja, wanneer kunnen wij die verwachten? En hoeveel tijd resteert de raad dan nog om tot besluitvorming te komen? Acht u die tijd voldoende om te komen tot zorgvuldige besluitvorming? Zo ja, hoe rijmt u dat met de ruime tijd die u als college zelf heeft genomen voor uw besluitvorming?
5. Indien u dat niet van plan bent; waarom ontnemt u de gemeenteraad van Arnhem de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen?
6. Acht u deze gang van zaken in het belang van de gemeente Arnhem?
7. Welke beterschap kunt u beloven voor de toekomst?

De fractie van de SP verzoekt u deze vragen per ommekeer te beantwoorden.

Hoogachtend,

G. E. Elfrink

---

¹ Zie ingekomen stukken 21 maart 2019

² Besluitenlijst gemeenteraad 27 maart 2019

Aan de leden van de raad

Datum : 11 juni 2019
Zaaknummer : 372582
Contactpersoon : Suzanne Hesseling
Telefoonnummer : 026 3775124

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo inzake "Raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Jaarrekening 2018 en begroting 2020 Park Lingezege".

Geachte voorzitter en leden,

Het raadslid G.E.Elfrink van de fractie SP heeft ons bij brief, ingekomen 23 mei 2019, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 over "raadsbesluit niet uitgevoerd: zienswijze Jaarrekening 2018 en begroting 2020 Park Lingezege". De brief is als bijlage toegevoegd aan deze reactie.

Ter beantwoording van de vragen delen wij u het volgende mee:

- 1. Op 20 maart jl. ontving de raad de jaarrekening en de conceptbegroting van Park Lingezege. In het begeleidend schrijven is duidelijk aangegeven dat de gemeenteraden tot 7 juni 2019 gelegenheid hebben een zienswijze in te dienen. In de vergadering van 27 maart heeft de raad besloten de voorbereiding van de besluitvorming om te komen tot een Arnhemse zienswijze in handen te stellen van uw college. Tot op heden heeft de gemeenteraad geen raadsvoorstel mogen ontvangen. Waarom heeft u het besluit van de gemeenteraad van Arnhem niet uitgevoerd?*

Antwoord: Wij hebben het besluit van de gemeenteraad uitgevoerd. Op 28 mei jl. hebben wij tijdens de collegevergadering, de jaarrekening 2018 en de begroting 2020 van Park Lingezege besproken inclusief bijbehorend voorstel aan uw raad en concept zienswijzebrief.

Het indienen van een eventuele zienswijze door uw raad is mogelijk tot 7 juni 2019. Definitieve besluitvorming over de jaarrekening 2018 en begroting 2020 van park Lingezege door uw raad is nu voorzien op 19 juni a.s. Vooruitlopend op de definitieve besluitvorming door uw raad hebben wij de concept zienswijze op 3 juni al toegezonden aan Park Lingezege.

Het Dagelijks- en het Algemeen Bestuur van Park Lingezege vergaderen pas op 21 juni respectievelijk 12 juli over de nu voorliggende jaarrekening en begroting. Definitieve besluitvorming over de nu voorliggende stukken (inclusief zienswijze) door uw raad heeft (naar alle waarschijnlijkheid) dan al plaatsgevonden. Uw definitieve standpunt zullen wij vóór de besluitvorming in zowel het DB als AB van park Lingezege kenbaar maken aan het DB en AB van Park Lingezege. Bij de toezending van de concept zienswijze op 3 juni jl. hebben wij ook al aangegeven dat het definitieve besluit van uw raad

Datum : 11 juni 2019
Zaaknummer : 372582
Pagina : 2

wordt toegezonden voordat de definitieve besluitvorming in DB en AB over de jaarrekening 2018 en begroting 2020 plaatsvindt.

2. *Waarom heeft u de gemeenteraad hierover niet geïnformeerd?*

Antwoord: Het voorstel aan uw raad en de bijbehorende concept zienswijze "jaarrekening 2018 en begroting 2020 park Lingezegen" zijn geagendeerd voor de meningsvormende raad van 12 juni a.s. en de besluitvormende vergadering van 19 juni a.s. (zie ook het antwoord op vraag 1)

3. *Bent u van plan om alsnog met een raadsvoorstel voor een zienswijze te komen?*

Antwoord: Hiervoor verwijzen wij naar onze beantwoording bij de vragen 1 en 2.

4. *Zo ja, wanneer kunnen wij die verwachten? En hoeveel tijd resteert de raad dan nog om tot besluitvorming te komen? Acht u de tijd voldoende om te komen tot zorgvuldige besluitvorming? Zo ja, hoe rijmt u dat met de ruime tijd die u als college zelf heeft genomen voor uw besluitvorming?*

Antwoord: Hiervoor verwijzen wij naar onze beantwoording bij de vragen 1 en 2.

5. *Indien u dat niet van plan bent; waarom ontnemt u de gemeenteraad van Arnhem de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen?*

Antwoord: niet van toepassing en zie ons antwoord bij de vragen 1 en 2.

6. *Acht u deze gang van zaken in het belang van de gemeente Arnhem?*

Antwoord: niet van toepassing en zie ons antwoord bij de vragen 1 en 2.

7. *Welke beterschap kunt u beloven voor de toekomst?*

Antwoord: niet van toepassing en zie ons antwoord bij de vragen 1 en 2.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:
– Brief met artikel 44 vragen

cc: Raadsleden en fractievolgers

Datum : 11 juni 2019
Zaaknummer : 372582
Pagina : 3

Aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018

Zaaknummer: 369858

Portefeuillehouder: Mw. M. Louwers

Aan de gemeenteraad,

07 juni 2019

Het dagelijks bestuur van de Agendacommissie heeft besloten dit voorstel toe te voegen aan de agenda van de besluitvormende vergadering. Het db heeft hierbij overwogen dat:

- Het voorstel is soortgelijk met voorstellen over 2016 en 2017.
- Het is een procedureel voorstel: de raad moet instemmen c.q. bevestigen dat het college inzicht heeft gegeven in maatregelen om het tekort te reduceren. De raad hoeft niet met de maatregelen zelf in te stemmen.
- De aanvraag met bijbehorende documenten zijn juridisch getoetst of deze aan de (procedurele) eisen voldoen.

De griffier,

J.G.M. Kersten

De voorzitter,

D. Becker

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 369858

Onderwerp: Aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018

Voorstel

1. Kennis te nemen van bijgaand raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018".
2. Vast te stellen dat het college van B&W inzicht heeft gegeven in de analyse en de maatregelen die zijn getroffen om het tekort op BUIG te reduceren.
3. Bijgaand aanvraagformulier vangnetuitkering 2018 Arnhem te ondertekenen.
4. Het college van B&W te mandateren de aanvraag aan te passen indien de raadsbehandeling van het programmaplan Doorbraak Naar Werk daartoe aanleiding geeft.

Inleiding

Gemeenten ontvangen op grond van de Participatiewet budget voor bijstandsuitkeringen en loonkostensubsidies. Dit budget wordt ook wel het BUIG-budget genoemd. Gemeenten die een tekort hebben kunnen in aanmerking komen voor een vangnetuitkering. De voorwaarden zijn op hoofdlijnen:

- het tekort is groter dan een bepaalde toegangsdrempel
- het college verklaart maatregelen te hebben getroffen om te komen tot tekortreductie
- het college geeft een toelichting op deze verklaring
- de gemeenteraad stemt in met de verklaring van het college

De vangnetuitkering is gebaseerd op een solidariteitsprincipe tussen gemeenten: de vangnetuitkeringen worden bekostigd uit het macrobudget van twee jaar na het tekortjaar. Deze aanvraag beoogt, naast de gemeenteraad, ook andere gemeenten inzicht te geven dat het college inspanning heeft geleverd om het tekort te reduceren.

Zoals in voorgaande jaren aangegeven heeft de gemeente Arnhem sinds de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor bijstandsmiddelen in 2015 een tekort op de bijstand. Het budget dat ontvangen wordt vanuit het Rijk is fors lager dan de uitkeringslast. Over de jaren 2015 t/m 2017 heeft de gemeenten Arnhem, met succes, een aanvraag ingediend voor de vangnetuitkering. Zoals voorgaande jaren zal de gemeente Arnhem ook voor 2018 een beroep doen op de vangnetuitkering van het Rijk.

Gezien het feit dat de aanvraag via een voorgeschreven format ingediend dient te worden, is voor de leesbaarheid de analyse en de genomen maatregelen in het raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018" uiteengezet. De teksten uit dit memo zijn vervolgens geplaatst onder de juiste onderdelen in het "aanvraagformulier vangnetuitkering 2018 Arnhem". Dit aanvraagformulier zal, na instemming en ondertekening, worden ingediend bij de Toetsingscommissie vangnet Participatiewet.

Beoogd effect

Goedkeuring door de Toetsingscommissie vangnet Participatiewet van de Arnhemse aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018, waardoor het tekort op BUIG/ Inkomensdeel wordt verminderd.

Argumenten

1.1 *Het is nodig voor een succesvol beroep op de vangnetuitkering BUIG*

De Toetsingscommissie toetst de aanvraag procedureel. Onderdeel van de procedure is dat de raad instemt met de verklaring van het college. Met deze instemming bevestigt de gemeenteraad dat het college inzicht heeft gegeven in de maatregelen die zijn getroffen om het tekort te reduceren. De instemming heeft geen betrekking op het inhoudelijk oordeel dat de gemeenteraad eventueel over de maatregelen van het college heeft uitgesproken. De gemeenteraad hoeft het dus niet eens te zijn met de maatregelen.

Er heeft een intern juridische toets plaatsgevonden dat voorliggende documenten voldoen aan de procedurele eisen van de Toetsingscommissie.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Aanvraagtermijn tot 15 augustus 2019*

Het college dient het ingevulde aanvraagformulier in bij de onafhankelijke Toetsingscommissie vangnet Participatiewet. De commissie moet de aanvraag uiterlijk op 15 augustus 2019 hebben ontvangen.

1.2 *Ondertekening*

Het aanvraagformulier vangnetuitkering 2018 Arnhem dient zowel door het college als de gemeenteraad te worden ondertekend.

Financiën

Het tekort op BUIG komt voor 2018 (voor vangnetuitkering) uit op circa € 8,5 miljoen. Op basis van de tool berekening vangnetuitkering 2018 is berekend dat Arnhem aanspraak kan maken op circa € 1,6 miljoen vangnetuitkering. Beide bedragen zijn verwerkt in de jaarrekening 2018. Ondertekening van het aanvraagformulier is noodzakelijk om daadwerkelijk een beroep te doen op de vangnetuitkering (en dus geld te ontvangen van het Rijk).

Uitvoering

Zodra het aanvraagformulier vangnetuitkering 2018 Arnhem is ondertekend dient het college het ingevulde aanvraagformulier in bij de onafhankelijke Toetsingscommissie vangnet Participatiewet.

Communicatie

Naast bovenstaande stappen is geen verdere externe communicatie voorzien.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018"
- Aanvraagformulier vangnetuitkering 2018 Arnhem

Besluit van

Zaaknummer

36858

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 3 juli 2019, Cluster Strategie, Beleid & Regie nummer: 369858

gelet op artikel 108, tweede lid, en artikel 147, derde lid, van de Gemeentewet en artikel 74 van de Participatiewet en artikel 10a van het Besluit Participatiewet;

besluit:

1. Kennis te nemen van bijgaand raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018".
2. Vast te stellen dat het college van B&W inzicht heeft gegeven in de analyse en de maatregelen die zijn getroffen om het tekort op BUIG te reduceren.
3. Bijgaand aanvraagformulier vangnetuitkering 2018 Arnhem te ondertekenen.
4. Het college van B&W te mandateren de aanvraag aan te passen indien de raadsbehandeling van het programmaplan Doorbraak Naar Werk daartoe aanleiding geeft.

De griffier,

De voorzitter,

Memo

Datum : 28 mei 2019

Zaaknummer : 369858

Aan : Raad

Van : College

Betreft : Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018

INLEIDING

De gemeente Arnhem heeft sinds de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor bijstandsmiddelen in 2015 een tekort op de bijstand. Het budget dat ontvangen wordt van het Rijk is fors lager dan de uitkeringslast. Gemeenten met een omvangrijk tekort komen onder voorwaarden in aanmerking voor aanvullend budget. Dit heet de vangnetuitkering. De vangnetuitkering is gebaseerd op solidariteit van gemeenten en wordt bekostigd uit het macrobudget van twee jaar later. Evenals voorgaande jaren zal de gemeente Arnhem ook voor 2018 een beroep moeten doen op de vangnetuitkering. Om in aanmerking te komen voor de vangnetuitkering heeft het Rijk de voorwaarde gesteld dat het college, met instemming van de gemeenteraad, moet verklaren dat het maatregelen heeft genomen om tot tekortreductie te komen. In dit memo worden, in lijn met de opzet van het aanvraagformulier van het Rijk, onderstaande onderwerpen behandeld:

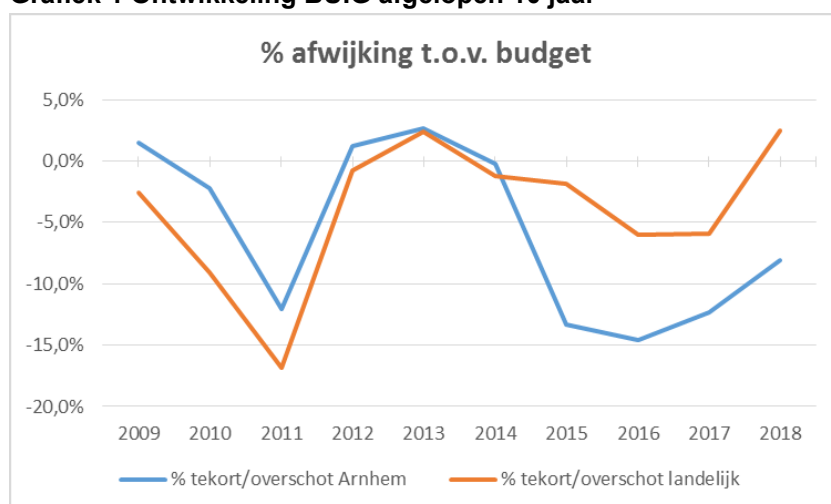
1. **Analyse van de oorzaken van het tekort**
  - 1.1 Verdeelmodel
  - 1.2 Meer uitkeringen dan voorspelling verdeelmodel
2. **Uitgevoerde maatregelen om het tekort verder te reduceren**
  - 2.1 Uitgevoerde maatregelen
  - 2.2 Ingezette maatregelen vanuit Doorbraak naar werk
  - 2.3 Onderscheid interne en externe maatregelen
3. **Beoogde effect van de genoemde maatregelen**

Bij een aanhoudend tekort – dat wil zeggen dat het college in een aaneengesloten periode van drie jaar, waarin een vangnetuitkering is verleend, nogmaals aanspraak wenst te maken op een vangnetuitkering – moet het college verklaren dat (aanvullende) maatregelen zijn getroffen om tot verdere tekortreductie te komen. Deze worden in paragraaf 2.1 en 2.2 besproken. Bij de aanvraag wordt er een onderscheid gemaakt tussen interne en externe maatregelen. Met ‘externe maatregel’ wordt door het ministerie bedoeld: een maatregel die is getroffen naar aanleiding van externe consultatie. Maatregelen die tot stand zijn gekomen zonder externe consultatie worden interne maatregelen genoemd.

1. ANALYSE VAN DE OORZAKEN VAN HET TEKORT

Arnhem kent sinds de invoering van het objectief verdeelmodel een groot tekort op BUIG. Omdat, mede door de omvang van het tekort, de verwachting is dat Arnhem een structureel tekort zal hebben op BUIG is enkele jaren geleden gekozen om (een deel van) het tekort structureel te dekken vanuit de algemene middelen. Bij de publicatie van het voorlopig budget 2018 werd duidelijk dat Arnhem ook voor 2018 te maken zou hebben met een tekort. Zowel bij de voorlopige als de definitieve budgetten is het budget positief bijgesteld. Het tekort BUIG 2018 (voor vangnetuitkering) is uiteindelijk uitgekomen op circa € 8,5 miljoen. In grafiek 1 is de ontwikkeling van het saldo BUIG over de afgelopen 10 jaar weergegeven van zowel Arnhem als Nederland. Deze ontwikkeling is uitgedrukt in de procentuele afwijking (tekort = - / overschot = +) ten opzichte van het door het Rijk beschikbaar gestelde budget. Te zien is dat het tekort is afgenomen van circa 12,4% in 2017 naar 8,1% in 2018.

Grafiek 1 Ontwikkeling BUIG afgelopen 10 jaar

* data afkomstig uit: [Berenschot - BUIG-saldi van uw gemeente in meerjarig perspectief](#) + [Divosa](#)

Hierna gaan we in op de oorzaken van het tekort op BUIG. Wij gaan ervan uit dat een deel van het tekort wordt veroorzaakt door het verdeelmodel en een deel door eigen presteren. Hoe de verhoudingen hierin liggen is niet precies te duiden.

1.1 Verdeelmodel

Een belangrijke oorzaak van het tekort op BUIG ligt bij het 'nieuwe' verdeelmodel, dat is ook in eerdere jaren gedeut. Uit grafiek 1 blijkt dat vanaf 2015 het verdeelmodel voor Arnhem een ongunstiger uitkomst heeft t.o.v. het landelijke beeld. Het model voorspelt voor Arnhem een fors aantal minder bijstandsuitkeringen dan de realisatie. De juistheid van de voorspelling van het model is daarbij onvoldoende verifieerbaar. Dat er onvolkomenheden zitten in het model wordt bevestigd doordat het model, mede door lobby vanuit Arnhem, sinds de invoering in 2015 jaarlijks is aangepast/verbeterd. Ook voor 2019 is het model verder aangepast door, naast het volume, ook de prijs van een uitkering objectief te gaan berekenen.

Naast de verdeling van het budget heeft de Raad voor het Openbaar Bestuur geconcludeerd dat het Rijk de afgelopen jaren een ontoereikend budget beschikbaar heeft gesteld¹. Dit heeft geleid tot grote tekorten bij gemeenten, oplopend tot ruim 270 miljoen euro in 2016 en 2017. De belangrijkste oorzaak daarvoor is dat bij de raming van het budget het Rijk ten onrechte geen rekening houdt met de toestroom van statushouders. In de voorjaarsnota 2018 heeft het Rijk aangekondigd de instroom van statushouders in de bijstand vanaf 2018 direct in het bijstandsbudget te verwerken. Deze maatregel heeft ertoe geleid dat voor 2018 het macrobudget uiteindelijk toereikend was. De raming van het budget blijft echter wel een aandachtspunt. Met name de ramingen van het ministerie voor de beleidseffecten zijn lastig te controleren. De VNG is samen met Divosa in gesprek met SZW om te komen tot meer transparantie en meer betrokkenheid van gemeenten vooraf bij de totstandkoming van het macrobudget.

Zowel de berekeningen van het macrobudget als het verdeelmodel liggen buiten de directe invloedssfeer van Arnhem. Via landelijke netwerken blijft Arnhem echter wel lobbyen voor verbeteringen van de verdeling van het macrobudget.

1.2 Meer uitkeringen dan voorspelling verdeelmodel

Volgens het verdeelmodel zou Arnhem fors minder bijstandsuitkeringen mogen hebben. Uit de door het Rijk beschikbaar gestelde "Rekentool verdeelmodel bijstandsbudgetten 2018" blijkt dat Arnhem ongeveer 460 huishoudens meer in de bijstand heeft dan de voorspelling van het model. Deze afwijking ten opzichte van de voorspelling concentreert zich met name op de groep alleenstaande huishoudens en huishoudens in de leeftijdscategorie 50+. Wat de precieze oorzaak van deze afwijking is, is moeilijk te duiden. Voor een deel denken we nog steeds dat dit komt door het verdeelmodel. Daarnaast zien we dat Arnhem, in vergelijking met het landelijk gemiddelde en met vergelijkbare steden een relatief hoge bijstandsdichtheid heeft. Uit landelijke cijfers blijkt dat Arnhem weliswaar goed presteert op de instroom (instroom % is lager dan landelijk) maar slecht scoort op de uitstroom². Hier liggen verbetermogelijkheden. Het college constateert tevens dat mensen langdurig afhankelijk zijn van een uitkering, waarbij in sommige wijken en buurten deze langdurige afhankelijkheid van de uitkering zich voortzet van generatie op generatie. De gemeente Arnhem ziet mogelijkheden om extra, aanvullende maatregelen te nemen om dit patroon van langdurige uitkeringsafhankelijkheid terug te dringen. Deze maatregelen worden beschreven in paragraaf 2.2 'Ingezette maatregelen vanuit Doorbraak naar Werk'.

---

¹ Rapport: Financieringssysteem Bijstand, ROB, 19 juni 2018

² Landkaart van de participatiewet, Berenschot, 21 november 2018

2. MAATREGELEN OM HET TEKORT TE REDUCEREN

In de raadsbrief 'Ambitie: Doorbraak naar werk' van 26 februari 2019 en het programmaplan van Doorbraak naar werk (DnW) (19 mei 2019) constateren we dat we in Arnhem in vergelijking met het landelijk gemiddelde en in vergelijking met andere steden veel mensen in ons uitkeringsbestand hebben. Arnhem heeft een bijstandsdichtheid van 11,5%. Vergelijkbare gemeenten hebben een gemiddelde bijstandsdichtheid van 8,2%. Ondertussen trekt de arbeidsmarkt in onze regio aan, maar vertaalt dit zich niet direct tot een grotere uitstroom uit het uitkeringsbestand. Dit vraagt om een **doorbraak** want is er veel werk te doen. De economie trekt aan, er is onder andere meer vraag naar meer personeel in de horeca, bouw en ICT. Arnhem zoekt naar uitbreiding van de mogelijkheden om talenten van mensen, die langdurig afhankelijk zijn van een uitkering, te koppelen aan de vraag naar werk. En zo een andere levenssituatie te bereiken.

De groeiende en blijvende vraag naar arbeid biedt de kans - maar maakt het tegelijkertijd ook noodzakelijk - om (1) ieders talent te ontwikkelen, (juist) ook van de mensen die nu niet of te beperkt meedoen en (2) daadwerkelijk invulling te geven aan de inclusieve arbeidsmarkt waaraan mensen ongeacht hun leeftijd, achtergrond, beperking of geaardheid zoveel mogelijk duurzaam meedoen. De ambitie van het college is om deze kans met lokale en regionale samenwerkings- en uitvoeringspartners te verzilveren. De hoofdoelen van het programma Doorbraak naar werk zijn:

In 2023

- *hebben er meer Arnhemmers betaald werk.*
- *zijn er meer Arnhemmers minder afhankelijk van inkomensondersteuning.*
- *is er meer passend werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.*

Dit betekent concreet:

- *Volgt de gemeente Arnhem de landelijke trend qua uitstroom uit de bijstand.*
- *Heeft de gemeente Arnhem (samen met de uitvoeringspartners) tenminste 500 Arnhemmers met een afstand tot de arbeidsmarkt extra uit de bijstand gekregen.*

Dit is voor onze stad het begin van een trendbreuk: vanaf 2023 komen we hiermee in een andere positie. Uit het AEF-rapport blijkt dat deze ambitie haalbaar is, maar niet eenvoudig. Het is een proces van lange adem, we moeten alle zeilen bijzetten om de ambitie te halen.

Het Programma Doorbraak Naar Werk is er op gericht om:

- In te zetten op "doorbraken" om de hoofdoelen te halen.
- Vanuit de visie en doelstellingen samenhang te brengen in de inspanningen.
- Met de focus op werk ook op andere vlakken resultaten te boeken, zoals meer participatie.
- De inspanningen in beleid en uitvoering vanuit deze opgave te verbinden met de opgaven op zorg, economie, onderwijs, inclusie en ook goed te worden in de monitoring van de brede maatschappelijke impact.
- Verder te werken aan de beloften van de decentralisaties en de ontwikkeling die met Van Wijken Weten is ingezet.

De afgelopen periode hebben we maatregelen ingezet om instroom van mensen in een uitkering Participatiewet zoveel mogelijk te beperken en de uitstroom naar werk zoveel mogelijk te bevorderen. Daarnaast hebben we in het afgelopen jaar ook ingezet op een intensivering vanuit Doorbraak naar Werk om tot verdere tekortreductie te komen op BUIG. Met Doorbraak naar werk worden namelijk bestaande aanpakken en inspanningen die instroom voorkomen en uitstroom bevorderen geïntensiveerd. Daarnaast wordt er flink ingezet op maatregelen om Arnhemmers die langdurig

afhankelijk zijn van een uitkering zoveel mogelijk in eigen inkomen te laten voorzien en uitstroom te bevorderen.

2.1 Uitgevoerde maatregelen

Maatregelen die instroom beperken en uitstroom bevorderen reduceren het aantal te verstrekken uitkeringen en daarmee het tekort op BUIG. In de afgelopen periode is door gemeente Arnhem geïnvesteerd in verschillende maatregelen om het tekort op BUIG te reduceren. Deze zijn toegelicht in de 'Jaarstukken 2018'.

1. Bemiddelen aan de poort/ Versnellingsteam

Voor mensen die zich melden voor een uitkering en een korte afstand tot de arbeidsmarkt hebben, is in 2018 de zogenaamde Bemiddelen aan de poort-aanpak ingezet. Gedurende acht weken worden mensen intensief begeleid en gestimuleerd om zelf een betaalde baan te zoeken. Bemiddelen aan de poort blijkt een succesvol instrument. In de loop van 2018 werd het versnellingsteam ingericht (zie maatregel 8. Dichtbij de Arnhemmer en integraal) van het cluster Werk & Inkomen. Vernieuwd met een meer integrale werkwijze, verbonden met vormen van activerend werk (i.s.m. het Centrum voor Activerend Werk) en begeleid werk (i.s.m. Scalabor) en daarmee verbreed naar andere groepen, dus ook mensen die al langer een uitkering ontvangen. De hiermee versterkte 'poortfunctie' zal de komende periode worden geborgd.

2. Zoekperiode en scholingsplicht voor jongeren

De gemeente Arnhem hanteert in de afgelopen periode voor jongeren tot 27 jaar een zoekperiode van 4 weken. Jongeren worden in die periode gestimuleerd om zelf werk te zoeken of zich aan te melden bij school. In dat verband wordt de scholingsplicht toegepast. De gemeente Arnhem hanteert mbo-niveau 3 als minimaal gewenst scholingsniveau. Indien jongeren aantoonbaar in staat zijn om scholingsniveau 3 te halen en er is voldoende studiefinanciering beschikbaar, dan worden jongeren gestimuleerd om zich in te schrijven voor een opleiding. De zoekperiode en scholingsplicht worden niet generiek toegepast. Indien nodig hanteren we voor jongeren in een kwetsbare positie een aanpak op maat.

3. Sluitende aanpak jongeren in kwetsbare positie

In 2018 werden onze aanpakken rondom jongeren in een kwetsbare posities voorgezet. Leerlingnetwerken VSO/ Pro hebben als doel om een sluitend regionaal netwerk te realiseren bij de overgang van jongeren in een kwetsbare positie van VSO/ Pro naar vervolgonderwijs of werk. Binnen dit netwerk werken onderwijsinstellingen, WSP, UWV, gemeenten en andere partners samen. De Leerlingnetwerken VSO/ Pro in onze arbeidsmarktregio worden landelijk als 'good practice' genoemd. Het Schakelpunt Onderwijs-Werk heeft als doel om een sluitend regionaal netwerk te realiseren bij de overgang van jongeren in een kwetsbare positie van MBO 1-2 naar werk. Daarbij worden de hiaten in de huidige aanpak gesignaleerd en verbindingen gelegd tussen onderwijsinstellingen, RBL, LWL, WSP en gemeenten.

4. Statushouders en nieuwkomers

Statushouders en nieuwkomers vragen een intensieve benadering op meerdere leefdoelgebieden. We willen het risico op langdurige afhankelijkheid verkleinen. Ons uitgangspunt is dat werk de beste manier is om de taal te leren, te integreren en duurzaam een bestaan op te bouwen. Evenals de afgelopen periode werden in 2018 statushouders ondersteund door het kernteam statushouder bij W&I. De ervaringen

zullen worden gebruikt om de komende periode een inhaalslag te maken zodat meer nieuwkomers werk vinden.

5. Proeftuinen

Om Arnhemmers die al lange tijd aan de kant staan en afhankelijk zijn van inkomensondersteuning te activeren naar werk hebben we in 2018 de proeftuinen 'MaatWerk', 'Schepen te Boeckopflat' en 'Geitenkamp' uitgevoerd. In deze proeftuinen werd geëxperimenteerd met nieuwe, gebiedsgerichte werkwijzen waarbij (i) inwoners actief worden benaderd en meer op maat vanuit hun integrale leefsituatie worden ondersteund bij het zetten van stappen naar werk en waarbij (ii) cluster Werk & Inkomen in samenwerking met de Teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams re-integratie- en inkomensinstrumenten inzet. De opgedane leerervaringen vormen mede de basis voor de organisatieontwikkeling van het cluster Werk & Inkomen (zie verderop).

6. Nieuwe samenwerkings- en uitvoeringsstructuur

In de afgelopen periode is ook geïnvesteerd in het neerzetten van een nieuwe (regionale) samenwerkings- en uitvoeringsstructuur voor de per 2015 ingevoerde Participatiewet. Kern daarbij was meer verantwoordelijkheden met minder budgetten in economisch lastige tijden. Er is:

- Ingezet op de samenwerking met werkgevers, vakbonden, onderwijs, UWV en regiogemeenten en kenners van de doelgroep zelf in de Adviesraad Werk & Inkomen.
- Een professionele werkgeversbenadering vormgegeven in het Werkgeversservicepunt.
- Ingezet op algemene en doelgroep specifieke instroombeperkende maatregelen (zie 1-3).
- Vormgegeven aan de transformatie van een traditionele sociale werkvoorziening naar een breed inzetbaar arbeidsontwikkelbedrijf (Scalabor).
- Gewerkt aan het neerzetten van een brede en vernieuwende voorziening: activerend werk.
- Gebouwd aan een sluitende ketenaanpak.

Om de haalbaarheid en realiseerbaarheid van de lokale doelen en ambities van het programma Doorbraak Naar Werk te vergroten werden in 2018 op regionaal niveau rondom het arbeidsmarktbeleid verbinding en afstemming gezocht en gevonden met de belangen en agenda's van onze partners in het bestuurlijke Werkbedrijf (werkgevers, vakbonden, onderwijs, UWV en regiogemeenten). Belangrijke gespreksthema's waren de inclusieve arbeidsmarkt, het stimuleren van sociaal ondernemerschap en de ketensamenwerking. Daarnaast werd in 2018 op lokaal niveau het begin gemaakt om meer samenhang en wisselwerking aan te brengen in de inspanningen van (i) de afzonderlijke gemeentelijke programma's Inclusie, Zorg Dichterbij en Doorbraak Naar Werk en (ii) de teams Leefomgeving. In 2018 heeft het cluster Werk & Inkomen de stedelijke opgave om meer Arnhemmers aan het werk te helpen (en dus meer Arnhemmers een minder groot beroep te laten doen op inkomensondersteuning) gesynchroniseerd met gebiedsgerichte uitdagingen (en kansen) van de wijken.

2.2 Ingezette maatregelen vanuit Doorbraak naar werk

Met het programma Doorbraak naar werk (looptijd 2019-2023) zijn we bezig om bestaande aanpakken en inspanningen te intensiveren. Er wordt daarnaast ingezet op aanvullende maatregelen om Arnhemmers die langdurig afhankelijk zijn van een uitkering zoveel mogelijk in eigen inkomen te laten voorzien en uitstroom te bevorderen. We focussen ons op de volgende doorbraken:

- Investeren in voorkomen
- Dichtbij de Arnhemmer en integraal
- Perspectief bieden: aan het werk, tenzij

- Inclusief werk
- Samen sterk
- Monitoring

7. Investeren in voorkomen

Wij willen voorkomen dat Arnhemmers afhankelijk worden van inkomensondersteuning. Wij denken dat betaald werk daar het beste middel voor is. Onze acties zijn daarom gericht op het voorkomen van instroom in de bijstand en de inzet op begeleiden naar betaald werk. Daarvoor hebben we de volgende maatregelen georganiseerd:

A. Versterken Poort

Arnhemmers die een beroep doen op de participatiewet helpen we bij het zetten van stappen naar werk. Dit past bij onze '**aan het werk, tenzij**' insteek. We baseren ons hierbij op de succeservaringen voor de doelgroep met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt en hebben deze aanpak eind 2018 verbreed. In de aanpak hebben we ook verbinding gevormd met activerend werk (van CAW) en begeleid werk (van Scalabor). Zodat er aansluitend, als nodig, een robuuster arbeidsontwikkeltraject kan worden ingezet.

B. Sluitende aanpak jongeren in kwetsbare positie

De **sluitende aanpak voor jongeren in kwetsbare posities** (van school naar werk of school) scherpen we aan. Met onze partners uit onderwijs, bedrijfsleven en de uitvoering zetten we in op het voorkomen dat jongeren uitvallen. Belangrijk daarbij vinden we dat alle partijen zo veel mogelijk hun eigen verantwoordelijkheid nemen. In elk geval:

- Zijn we bezig om de inzet op de goed werkende leerlingnetwerken VSO/Pro, die zorgen voor een warme overstap van school naar werk, te intensiveren.
- Gebruiken we de ervaringen van het schakelpunt en de leerlingnetwerken om ook voor mbo1-2 en Entree een heldere en succesvolle samenwerking neer te zetten.
- Proberen we jongeren die geen startkwalificatie hebben, niet op school zitten, geen werk hebben en geen uitkering aanvragen in beeld te krijgen. We maken hierbij gebruik van de mogelijkheid om bestanden te koppelen en de kennis vanuit de wijken.
- Herijken we de aanpak vroeg- en voortijdig schoolverlaten zodat uitval nog verder teruggebracht wordt, is een sluitende aanpak voor kwetsbare jongeren een belangrijk onderwerp bij de Maatschappelijk Educatieve Agenda en zoeken we de aansluiting met de jeugdzorg.
- Gaat onze schulddienstverlening goed aansluiten op de begeleiding naar werk of terug naar school zodat schuld geen belemmering vormt.
- Richten we ons op goede nazorg passend bij deze doelgroep.

C. Statushouders en nieuwkomers

Statushouders en nieuwkomers vragen een intensieve benadering op meerdere leefdomeneinen. We willen het risico op langdurige afhankelijkheid verkleinen. Ons uitgangspunt is dat werk de beste manier is om de taal te leren, te integreren en duurzaam een bestaan op te bouwen. Voor nieuwkomers onderzoeken we hoe we een inhaalslag kunnen maken, zodat meer nieuwkomers werk vinden. We gebruiken de ervaringen uit de afgelopen periode, voor een verbeterde werkwijze.

D. Andere specifieke doelgroepen

Arnhemmers waarvan het einde van de WW in zicht is (**max WW**) benaderen we al voortijdig om in gesprek te gaan over wat nodig is om richting (betaald) werk te gaan. Andere groepen waarbij we **risico's op instroom verkleinen** door een outreachende aanpak zijn bijvoorbeeld de Arnhemmers in

detentie. Nog voor zij vrijkomen, zetten wij een aantal zaken in gang. Met de Sociale Verzekeringsbank zijn we in gesprek over mensen voor wie het einde van de Algemene nabestaandewet in zicht is. Zo beoordelen we steeds of een potentiële groep van instroom ook een extra aanpak vraagt.

8. Dichtbij de Arnhemmer en integraal

Wij willen Arnhemmers die al lange tijd aan de kant staan en afhankelijk zijn van inkomensondersteuning activeren op weg naar werk. Daarom gaan wij actief op hen af en helpen wij hen (op maat) vanuit hun leefsituatie bij het zetten van stappen naar werk. Dit vraagt om een meer gebiedsgerichte benadering en aanpak van de opgave in samenwerking met de teams leefomgeving en sociale wijkteams. Het actief aan de slag gaan met het wegwerken van belemmeringen is een belangrijk spoor. Daarbij leveren we de volgende inspanningen:

- In een vaste cyclus vindt met de Teams Leefomgeving het gesprek over **gebiedsagenda's** plaats. In gebiedsagenda's bepalen we per wijk de behoefte t.a.v. participatie zodat we onze aanpak daarop kunnen inrichten. Zo krijgt de stedelijke opgave een accent per wijk.
- We hebben de beweging in gang gezet om de **werkwijze bij Werk & Inkomen aan te passen**. Dit is noodzakelijk om als volwaardige, toekomstbestendige partner te functioneren in de keten (zie verder) en ambities te kunnen realiseren. Daarbij staat de Arnhemmer centraal, doen we wat nodig is vanuit werk, inkomen en zorg, komt er regie op financiële zelfredzaamheid en werk en werken we methodisch en evidence-based. De voorbereiding voor de ontwikkeling is in volle gang, de implementatie staat gepland vanaf 2020. De investering (ca. 6 miljoen euro) die hiervoor nodig is nemen we mee in de voorbereiding van de begroting 2020-2023.
- Vooruitlopend op de ontwikkeling van Werk & Inkomen werken we sinds 2018 met een **versnellingsteam**. In een klein team wordt in korte tijd intensief samengewerkt met de inwoner om hem/haar zo snel mogelijk toe te leiden naar betaald werk. De aanpak is vernieuwend en zaken worden in samenhang ontwikkeld zoals versterken van de poortfunctie en gebiedsgericht werken.
- We gaan **belemmeringen wegwerken** en in de komende periode wordt onze aanpak op het terrein van armoede, schulden en werk herijkt. Daarbij zien we werk als de 'ultieme' oplossing om uit een situatie van armoede en schulden te komen. Bij de herijking gaan we in gesprek met partijen in en buiten de stad en te kijken we naar ervaringen van andere steden.
- Wij willen dat **werk loont**. Voor de Arnhemmer met een uitkering en voor de werkgever die een plaats aan deze mensen biedt. We gaan dit onder andere doen door deeltijd werk lonend te maken en steviger in te zetten op loonkostensubsidie. Hierdoor krijgen Arnhemmers de gelegenheid stappen te zetten in een echte werkomgeving.

9. Perspectief bieden

Arnhemmers die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet helpen we zo snel mogelijk op weg naar werk: 'aan het werk, tenzij'. We bieden diverse mogelijkheden voor inwoners die een grote afstand tot de arbeidsmarkt te overbruggen hebben, voor Arnhemmers die met een vorm van begeleiding kunnen werken en voor hen die rechtstreeks aan het werk kunnen. De afgelopen jaren is de volledige uitvoeringsketen voor participatie getransformeerd: het Centrum Activerend Werk, arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor, het regionaal Werkgeversservicepunt en de ontwikkeling in de wijken met de Teams Leefomgeving en de sociale wijkteams.

Om de ambitie binnen Doorbraak naar werk waar te maken en uitstroom te bevorderen zullen we inzetten op de doorontwikkeling van partijen in de uitvoeringsketen:

A. Doorontwikkeling van (Centrum voor) Activerend Werk

Activerend werk is bedoeld voor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Via een algemene voorziening Centrum voor Activerend werk worden de mogelijkheden van mensen in beeld gebracht en een passende werkplek gezocht. Sociale wijkteams kunnen vervolgens een passend (ontwikkel)arrangement inzetten. Doel is dat mensen arbeidsvaardigheden opdoen en daarmee stappen zetten op de Participatieladder. In Activerend werk werken zorgaanbieders, Scalabor, onderwijs, een vertegenwoordiging vanuit kleinschalige wijkinitiatieven, de vrijwilligerscentrale, cluster W&I en de sociale wijkteams samen. In de komende periode zullen we inzetten op de doorontwikkeling van Activerend Werk:

- Verbeteren van de kwaliteit (toewijzing, naleving en toetsing).
- Verbeteren van de verbinding en samenwerking in de participatieketen.
- Verbeteren en uitbreiden van het aanbod van activerend werkplekken.
- Verbeteren financiële toekomstbestendigheid en de gemeentelijke bijdrage aan het Centrum voor Activerend Werk gefaseerd af te schalen en het eigenaarschap te beleggen bij de kernpartners.

Jaarlijks verwachten wij dat er ca. 1.100 activerend werk-arrangementen worden ingezet. Ongeveer de helft hiervan op basis van een advies van Centrum voor Activerend Werk. Van deze adviezen zal het grootste deel gericht zijn op oriëntatie (op werk) of ontwikkeling (van activerend werk naar vormen van begeleid of regulier werk).

B. Doorontwikkeling van Scalabor

Scalabor is primair een arbeidsontwikkelbedrijf, waarbij passend werk voor mensen met verminderd arbeidsvermogen is georganiseerd in een productiefaciliteit, een dienstenbedrijf en een detachingsfaciliteit. Scalabor levert de diensten diagnose en advies, passend werk en arbeidsontwikkeltrajecten, detachering (individueel en groep) en jobcoaching en nazorg. Zowel vanuit de wijkaanpak als vanuit W&I krijgen mensen met een PW-uitkering een arbeidsontwikkeltraject van Scalabor. Hiermee worden mensen "werkfit" gemaakt en maken zij meer kans op vacatures, die bijvoorbeeld via het WSP (zie onder) worden verzameld. Scalabor bestaat ruim een jaar. De gemeenteraad heeft bij de start aan Scalabor een aantal transformaties meegegeven. Insteek is dat deze transformaties de doorontwikkelagenda van Scalabor bepalen:

- Van sociale werkvoorziening naar arbeidsontwikkelbedrijf.
- Van bolwerk naar netwerk.
- Van hekkensluis naar middenmoter.

Vanuit onze verschillende rollen (aandeelhouder, klant) als gemeente Arnhem sturen wij/ zijn wij mede factor in de transformaties. Daarbij maken wij maximaal gebruik van Scalabor om Arnhemmers werkfit te maken, hen en SW-medewerkers in hun arbeidsontwikkeling te ondersteunen, in passende werkervaringsplekken en passend werk te voorzien en het georganiseerde passende werk betaalbaar te houden, te borgen en uit te bouwen.

C. Doorontwikkeling van Werkgeversservicepunt Midden-Gelderland

Werkgeversservicepunt Midden-Gelderland is de regionale partner voor werkgevers. Het WSP ondersteunt werkgevers in onze arbeidsmarktregio in hun personeelsbehoefte en hun maatschappelijke verantwoordelijkheid om hun werk inclusiever te organiseren. Dit doet het WSP door jobcarving- en jobcreatie-adviezen, drempels te verlagen door werkgevers te wijzen op en te adviseren over de mogelijkheden van PW-instrumenten en door afspraken te organiseren waarop kandidaatwerknemers en werkgevers elkaar ontmoeten en tot matches komen. De doorontwikkeling van het WSP richt zich met name op het versterken van de ketensamenwerking met Scalabor en andere partners en (in het licht van de huidige arbeidsmarkt) een evenwichtiger balans tussen de vraag- en aanbodbenadering. Jaarlijks realiseert het WSP ca. 1.160 plaatsingen.

D. Doorontwikkeling van LeerWerkLoket Midden-Gelderland

LeerWerkLoket Midden-Gelderland is een regionale projectorganisatie van gemeenten, UWV en ROC, die zich manifesteert als een uitvoerend 'Research & Development-platform' binnen onze lokale en regionale uitvoeringsstructuur van de Participatiewet. Het ondersteunt het WSP, UWV, cluster W&I en Scalabor bij het vernieuwen van de werkgevers- en werknemersbenadering en aanpakken en doet dit door vooral ook zelf in de uitvoering inwoners en werkgevers te ondersteunen en adviseren. De doorontwikkeling van LWL richt zich met name op het daadwerkelijk pakken van de genoemde R&D-functie/positie.

E. Arbeidsmarkt Periodieke Ketenanalyse

In september 2018 is het Regionaal Werkbedrijf (RWB) gestart met drie arbeidsmarkt periodieke ketenanalyses (APK). Hiervoor is het onderzoeksbureau Nautus ingehuurd. Het doel is om het matchingsproces aan te scherpen en de wensen en behoeften van de verschillende partners in de keten zo optimaal mogelijk op elkaar af te stemmen. Hiermee kunnen er meer vacatures vervuld worden en meer mensen worden geplaatst. Dit leidt tot meer uitstroom uit de uitkering. Daarnaast wordt een methodiek ontwikkeld zodat we als arbeidsmarktregio zelf structureel een APK kunnen organiseren.

10. Inclusief werk

Om langdurige afhankelijkheid van een uitkering te voorkomen en uitstroom te bevorderen worden werkgevers gemotiveerd om hun werk inclusiever te organiseren:

- Wij willen graag een vruchtbare basis van inclusief ondernemerschap in onze stad en regio. Een groep ondernemers die andere ondernemers weet te betrekken en enthousiasmeren. Op dit moment maken we met werkgevers de stand van zaken op. Waar staan we, waar zit de urgentie bij werkgevers in de stad met oog op de (structurele) tekorten op de arbeidsmarkt? Wat hebben partijen nodig om meer inclusief te gaan ondernemen en welke rol kan de gemeente daarin spelen? We kijken daarbij ook naar andere steden en initiatieven. De initiatieven om een **netwerk Inclusief Midden Gelderland** te ontwikkelen ondersteunen wij zeer.
- Zo maximaal mogelijk invulling geven aan **social return**. Dit betekent kijken hoe met maatwerk de meest duurzame oplossing mogelijk is. Of dit nu is door werk of werkervaringsplaatsen te bieden, te investeren in opleiding of anderszins. We doen dat vanuit het perspectief 'lokaal, sociaal, duurzaam'. Ook bij de inzet van het klimaatfonds zoeken wij naar mogelijkheden voor social return. We hebben een speciaal team ingericht voor social return. De komende tijd verkennen wij de mogelijkheid om de aanpak meer regionaal op te pakken. Dat betekent nog meer helderheid voor werkgevers en daarmee kans op goed resultaat. Daarnaast helpen we andere partijen in de stad bij het vormgeven van de social return opgave.
- **Gemeente Arnhem wil een inclusieve werkgever zijn**. De opgave om meer mensen richting betaald werk te krijgen is ook een opgave voor ons als werkgever. We willen minimaal voldoen aan onze banenafpraak. Dat lukt al in aantallen en we staan nu voor de opgave deze plekken te verduurzamen. We doen mee met Talenttraject Werken zonder te beperken samen met provincie, gemeente Nijmegen, gemeente Overbetuwe en het Werkbedrijf. We hebben een actief stagebeleid met daarbij een stagecoördinator, voor alle niveaus van onderwijs en we bieden werkervaringsplaatsen.
- Een aantal sectoren in onze stad kent een grote (structurele) vraag naar mensen. Een van die sectoren is de zorg. Onze duurzaamheidsambities bieden ook kansen om vraag en aanbod dichterbij elkaar te brengen. Denk aan alle werkgelegenheid rond de energietransitie. Wij **maken werk van zorg en duurzaamheid**. Op dit moment lopen er al diverse initiatieven, bijvoorbeeld in samenwerking tussen Scalabor en zorgpartijen en in samenwerking met corporaties rond de energietransitie. De komende tijd zetten wij in op het bij elkaar brengen van partijen.

11. Samen sterk

De opgave waar we voor staan is van meer partijen dan van de gemeente alleen. Samenwerken maakt ons werk beter en de impact die we kunnen bereiken groter. Wij willen de impact van onze doelen en ambities vergroten. Daarvoor hebben we de volgende maatregelen georganiseerd:

- Met onze partners in het Werkbedrijf en Economic Board (werkgevers, werknemers, provincie, onderwijs en regiogemeenten) zoeken en borgen we afstemming en verbinding rondom het (boven)regionale arbeidsmarkt- en het Human Capitalbeleid. We zetten in op een gezamenlijke positionering en lobby richting het Rijk.
- Samen met de regiogemeenten en het Werkbedrijf werken we aan een **Regionaal Strategische Agenda**. Waar gaan we als regio in komende jaren het verschil maken om onze individuele en gezamenlijke opgaven te verwezenlijken? De input van onder meer onze Arbeidsmarkt Periodieke Ketenanalyse (APK) helpt hierbij. Ook bekijken we met partners uit bedrijfsleven en onderwijs heel nadrukkelijk waar de toekomstige vraag in de arbeidsmarkt ligt en welke interventies daarbij passen. De zorg is daar zeer zeker een aandachtssector (waar ook al initiatieven op plaats vinden om gericht te ontwikkelen). Op basis hiervan formuleren we de aanvraag Perspectief op Werk (zie 2.3) richting rijk.
- We **versterken in gezamenlijke lobby** naar het Rijk. Onderwerpen hierbij zijn in elk geval het macrobudget en de verdeling daarvan, maar op dit moment ook zeker de interventies die het rijk voorbereidt in het kader van haar Breed Offensief. Waarbij wij alert zijn op de balans tussen voor ons doel zinvolle centrale interventies en benodigde decentrale ruimte.

12. Werkinvesteringsfonds (WiF)

Het participatiebudget zit “vast” en biedt beperkt investeringsruimte waardoor het ons remt bij het begeleiden van mensen naar werk. Het Werkinvesteringsfonds (Wif) is incidenteel beschikbaar als flexibele inzet naast het participatiebudget. Het stelt ons in staat om te investeren in activiteiten en projecten die de uitstroom naar werk vergroten. We zetten het fonds in om deze activiteiten en projecten te vinden, te monitoren en om bewijslast te leveren voor wat wel werkt en wat niet. We zetten het Wif ook in om aan te tonen welke investeringen effectief zijn, met name gericht op uitstroom uit de bijstand. We doen dit samen met partners in de stad, binnen de gemeente en met onze inwoners.

Het doel van het Wif is om op nieuwe en innovatieve manieren maatschappelijke impact te realiseren en daarmee bij te dragen aan de doelen van ‘Doorbraak naar werk’. We streven naar:

1. Impact: maatschappelijk en financieel (bereiken van een trendbreuk)
2. Samen investeren (met partners)
3. Innoveren (leren van nieuwe dingen doen)

Hierbij moet impact altijd aanwezig zijn en daarnaast minimaal (2) samen investeren of (3) innoveren. Samen investeren of innoveren zijn nooit een doel op zich.

2.3 Onderscheid tussen interne en externe maatregelen

Indien maatregelen tot stand komen zonder inbreng van externen worden zij als intern aangemerkt. Indien maatregelen met een duidelijk herkenbare inbreng van externen (dus personen of organisaties buiten de eigen gemeente) tot stand komen worden ze als extern aangemerkt. De maatregelen 1, 2 en een deel van 7 en 10 zien wij als interne maatregelen. Deze maatregelen zijn tot stand gekomen zonder consultatie van externen.

De maatregelen 3 tot en met 12 zien wij als externe maatregelen. Bij het ontwikkelen van de aanpak binnen Doorbraak naar werk is gebruik gemaakt van allerlei onderzoeken (bijvoorbeeld van Divosa en Movisie) om de effectiviteit van arbeidstoeleiding te verbeteren. Ook is het Werkbedrijf betrokken bij het opstellen van het programmaplan en de doorontwikkeling van de uitvoeringsketen (maatregel 9-11). Daarnaast zijn werkbezoeken gebracht aan verschillende gemeenten en het werk- en ontwikkelbedrijf WeenerXL om te leren van ervaringen elders. We zien daarbij dat het centraal stellen van de inwoners, het koppelen van meerdere leefgebieden en de focus op werk belangrijke sleutels zijn voor succes. De gemeente Arnhem heeft een onderzoek laten uitvoeren door AEF, waarbij de haalbaarheid van de ambitie binnen DnW is getoetst en de randvoorwaarden om deze te halen zijn verkend. We kregen daarbij relevante input op de complexiteit van de opgave, mede vanwege de vaak complexere situatie van mensen in een uitkeringspositie. Ook kregen we input op dat wat nodig is om aan de slag te gaan met de ambitie. De input uit deze consultaties samen met de ambitie binnen Doorbraak naar werk hebben geleid tot de (door)ontwikkeling van verschillende maatregelen (maatregel 3-12).

Het AEF heeft ook een startfoto gemaakt van de werkwijze van Werk & Inkomen en wat nodig is hierin anders te doen (randvoorwaarden voor oplossingen) voor het halen van de ambitie. De conclusies en aanbevelingen, zoals een integrale aanpak, dichtbij de leefwereld van de inwoner en tactisch gat opvullen, uit dit onderzoek hebben we een plek gegeven in de nieuwe werkwijze van het cluster Werk en Inkomen (maatregel 8). Daarnaast heeft AEF ook een onderzoek gedaan naar de nieuwe visie en strategie van gemeente Arnhem voor het bieden van toekomstperspectief voor nieuwe Arnhemmers. Dit heeft geleid tot het uitgangspunt dat werk de beste manier is om de taal te leren, te integreren en duurzaam een bestaan op te bouwen (maatregel 4 en 7). Tot slot doet de gemeente Arnhem mee aan de Benchmark van Divosa en nemen we regelmatig deel aan bijeenkomsten van G-32, Divosa, VNG en de Programmaraad, waarin onder andere best practices worden uitgewisseld tussen gemeenten.

3. Beoogd effect van de maatregelen

De genoemde maatregelen hebben als beoogd effect bijdragen aan de verdere reductie van het tekort ten opzichte van voorgaande jaren. De maatregelen 1, 2, 3, 6, 7 en 12 dragen bij aan het beperken van de instroom in de bijstand en hebben daarmee een reducerend effect op de stijging van de uitgaven. De maatregelen 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11 en 12 dragen bij aan het bevorderen van de uitstroom uit de bijstand en leveren daarmee een bijdrage aan het verder reduceren van het tekort. Instroombeperkende maatregelen hebben een reducerend effect op de stijging van de uitgaven. Met uitstroombeperkende maatregelen dragen we bij aan het verder reduceren van het tekort. In het programma Doorbraak naar werk leveren we extra inspanning om het tekort op BUIG te reduceren.

De onder 2 genoemde maatregelen dragen ook bij aan het bereiken van de concrete doelstelling om de landelijke trend te volgen en de doelstelling om 500 Arnhemmers extra uit de bijstand te krijgen. Het beoogd effect van de ingezette maatregelen binnen Doorbraak naar werk voor de komende jaren is:

In 2023

- Hebben er meer Arnhemmers betaald werk.
- Zijn er meer Arnhemmers financieel zelfredzamer.
- Is er meer passend werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Concreet

- Volgt de gemeente Arnhem de landelijke trend qua uitstroom uit de bijstand.
- En heeft de gemeente Arnhem (samen met de uitvoeringspartners) tenminste 500 Arnhemmers met een afstand tot de arbeidsmarkt extra uit de bijstand gekregen.

Dit betekent voor onze stad

- het begin van een trendbreuk: vanaf 2023 komen we hiermee in een andere positie.

We gaan sturen en monitoren op de doelen die we nastreven. Het is belangrijk om goed te weten waar we staan, om te leren van onze interventies en welke resultaten we boeken als het gaat om uitstroom uit ons bestand. Met de adviezen van een extern adviesbureau is daarin de volgende systematiek gekozen:

- We fixeren de wijze van monitoren van de ambitie (landelijke lijn + 500 extra op uitkeringslast).
- We herijken jaarlijks de ambitie aan de hand van nieuwe inzichten van het Rijk: de nieuwe prognoses en realisatiecijfers zijn immers bepalend voor onze ambitie.
- Daaronder monitoren we de 'beweging': KPI's op programma- en uitvoeringsniveau. De zinvolle indicatoren daarvoor zijn we nu aan het ontwikkelen, die kunnen ook gaan over de beperking van instroom.
- We gaan dan ook jaarlijks het gesprek aan over resultaten en over mogelijk nieuwe interventies of investeringen.

De monitoring is een belangrijke manier om ook de raad en onze partners mee te nemen in de ontwikkelingen.

Aanvraag Vangnetuitkering Participatiewet over 2018

Versie: uitgebreid verzoek

Wat is een vangnetuitkering?

Gemeenten ontvangen op grond van de Participatiewet budget voor bijstandsuitkeringen en loonkostensubsidies. Dit budget wordt ook wel het BUIG-budget genoemd. Gemeenten die een tekort hebben kunnen in aanmerking komen voor een vangnetuitkering. De voorwaarden zijn op hoofdlijnen:

- het tekort is groter dan een bepaalde toegangsdrempel
- het college verklaart maatregelen te hebben getroffen om te komen tot tekortreductie
- het college geeft een toelichting op deze verklaring
- de gemeenteraad stemt in met de verklaring van het college

De vangnetuitkering is gebaseerd op een solidariteitsprincipe tussen gemeenten: de vangnetuitkeringen worden bekostigd uit het macrobudget van twee jaar na het tekortjaar. Deze aanvraag beoogt, naast de gemeenteraad, ook andere gemeenten inzicht te geven dat het college inspanning heeft geleverd om het tekort te reduceren.

Hoe verloopt de aanvraagprocedure?

Het college kan een vangnetuitkering uitsluitend aanvragen via dit aanvraagformulier, dat is vastgesteld door de minister. Elke aanvraag geldt alleen voor het betreffende tekortjaar. Bij een volgend tekort (boven de risicodrempel) moet dus opnieuw een aanvraag worden ingediend.

Met een ingevuld aanvraagformulier geeft het college de gemeenteraad inzicht in de getroffen maatregelen om het tekort te reduceren. Een belangrijke veronderstelling bij het vangnet is dat gemeenteraad en college regelmatig in gesprek zijn over ontwikkelingen in het bijstandsvolume (bijv. middels kwartaalrapportages). Op dit niveau wordt inhoudelijk gesproken over maatregelen (beleid en uitvoering) om eventuele tekorten te reduceren.

Het college dient het ingevulde aanvraagformulier in bij de onafhankelijke Toetsingscommissie vangnet Participatiewet. De commissie moet de aanvraag uiterlijk op 15 augustus 2019 hebben ontvangen. De Toetsingscommissie beoordeelt de aanvraag procedureel. Dit betekent dat wordt beoordeeld of het college en de gemeenteraad een aantal processtappen hebben doorlopen: het tekort is groter dan de drempelwaarde; het college heeft in de verklaring toegelicht dat maatregelen zijn getroffen om het tekort te reduceren en de gemeenteraad heeft ingestemd met de verklaring. De commissie geeft dus geen inhoudelijk oordeel over de aanvraag. Vervolgens adviseert deze commissie de Minister. Deze adviezen worden in beginsel overgenomen.

Voor een verdere toelichting op dit formulier wordt verwezen naar de informatie op de website:

<https://www.toetsingscommissievp.nl/vangnetuitkering-2018>.

Wat wordt verwacht van gemeenteraadsleden?

Hieronder verklaart het college maatregelen te hebben getroffen om het tekort te reduceren. De gemeenteraad wordt gevraagd om in te stemmen met de verklaring van het college. Met deze instemming bevestigt de gemeenteraad dat het college inzicht heeft gegeven in de maatregelen die zijn getroffen om het tekort te reduceren. De instemming heeft geen betrekking op het inhoudelijk oordeel dat de gemeenteraad eventueel over de maatregelen van het college heeft uitgesproken. De gemeenteraad hoeft het dus niet eens te zijn met de maatregelen.

Welke punten vragen de aandacht van de gemeenteraad? Uit welke onderdelen moet dat inzicht bestaan?

- Het college geeft de gemeenteraad via een globale analyse inzicht in de oorzaken van het tekort op de gebundelde uitkering (ook wel BUIG genoemd).
- Het college geeft de gemeenteraad inzicht in de (interne en externe) maatregelen, met een toelichting waarom die naar verwachting leiden tot een reductie van het tekort.
- Het college geeft de gemeenteraad inzicht in welke mate (interne en externe) maatregelen beogen bij te dragen aan het (verder) reduceren van het tekort.

Op de website van de VNG wordt [de brief aan de Raadsleden](#) over de VU 2018 gepubliceerd.

1. Verklaring college bij een uitgebreid verzoek

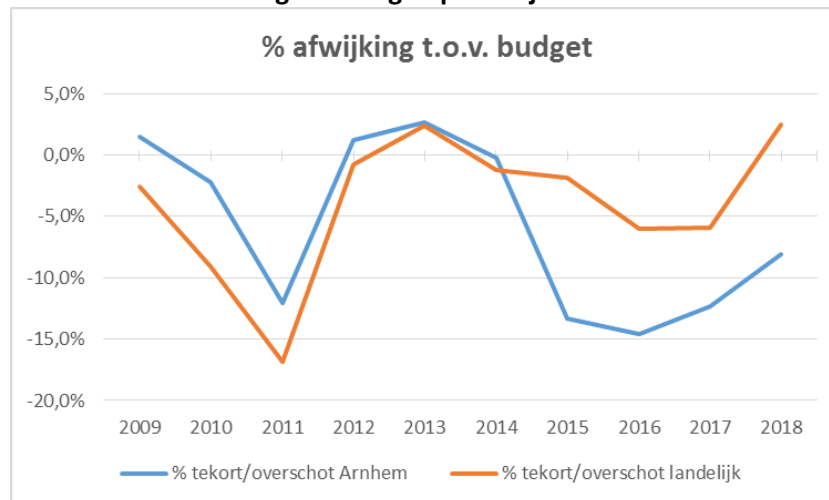
Dit gedeelte bestaat uit de volgende vier onderdelen:

- A. Analyse van de oorzaken van het tekort
- B. Uitgevoerde *interne en externe* maatregelen om het tekort verder te reduceren
- C. Beoogde effect van de genoemde maatregelen
- D. Ondertekening door het college

A. Analyse van de oorzaken van het tekort

Arnhem kent sinds de invoering van het objectief verdeelmodel een groot tekort op BUIG. Omdat, mede door de omvang van het tekort, de verwachting is dat Arnhem een structureel tekort zal hebben op BUIG is enkele jaren geleden gekozen om (een deel van) het tekort structureel te dekken vanuit de algemene middelen. Bij de publicatie van het voorlopig budget 2018 werd duidelijk dat Arnhem ook voor 2018 te maken zou hebben met een tekort. Zowel bij de voorlopige als de definitieve budgetten is het budget positief bijgesteld. Het tekort BUIG 2018 (voor vangnetuitkering) is uiteindelijk uitgekomen op circa € 8,5 miljoen. In grafiek 1 is de ontwikkeling van het saldo BUIG over de afgelopen 10 jaar weergegeven van zowel Arnhem als Nederland. Deze ontwikkeling is uitgedrukt in de procentuele afwijking (tekort = - / overschot = +) ten opzichte van het door het Rijk beschikbaar gestelde budget. Te zien is dat het tekort is afgenomen van circa 12,4% in 2017 naar 8,1% in 2018.

Grafiek 1 Ontwikkeling BUIG afgelopen 10 jaar

* data afkomstig uit: [Berenschot - BUIG-saldi van uw gemeente in meerjarig perspectief](#) + [Divosa](#)

Hierna gaan we in op de oorzaken van het tekort op BUIG. Wij gaan ervan uit dat een deel van het tekort wordt veroorzaakt door het verdeelmodel en een deel door eigen presteren. Hoe de verhoudingen hierin liggen is niet precies te duiden.

Verdeelmodel

Een belangrijke oorzaak van het tekort op BUIG ligt bij het 'nieuwe' verdeelmodel, dat is ook in eerdere jaren geïdentificeerd. Uit grafiek 1 blijkt dat vanaf 2015 het verdeelmodel voor Arnhem een ongunstiger uitkomst heeft t.o.v. het landelijke beeld. Het model voorspelt voor Arnhem een fors aantal minder bijstandsuitkeringen dan de realisatie. De juistheid van de voorspelling van het model is daarbij onvoldoende verifieerbaar. Dat er onvolkomenheden zitten in het model wordt bevestigd doordat het model, mede door lobby vanuit Arnhem, sinds de invoering in 2015 jaarlijks is aangepast/verbeterd. Ook voor 2019 is het model verder aangepast door, naast het volume, ook de prijs van een uitkering objectief te gaan berekenen.

Naast de verdeling van het budget heeft de Raad voor het Openbaar Bestuur geconcludeerd dat het Rijk de afgelopen jaren een ontoereikend budget beschikbaar heeft gesteld¹. Dit heeft geleid tot grote tekorten bij gemeenten, oplopend tot ruim 270 miljoen euro in 2016 en 2017. De belangrijkste oorzaak daarvoor is dat bij de raming van het budget het Rijk ten onrechte geen rekening houdt met de toestroom van statushouders. In de voorjaarsnota 2018 heeft het Rijk aangekondigd de instroom van statushouders in de bijstand vanaf 2018 direct in het bijstandsbudget te verwerken. Deze maatregel heeft ertoe geleid dat voor 2018 het macrobudget uiteindelijk toereikend was. De raming van het budget blijft echter wel een aandachtspunt. Met name de ramingen van het ministerie voor de beleidseffecten zijn lastig te controleren. De VNG is samen met Divosa in gesprek met SZW om te komen tot meer transparantie en meer betrokkenheid van gemeenten vooraf bij de totstandkoming van het macrobudget.

Zowel de berekeningen van het macrobudget als het verdeelmodel liggen buiten de directe invloedssfeer van Arnhem. Via landelijke netwerken blijft Arnhem echter wel lobbyen voor verbeteringen van de verdeling van het macrobudget.

Meer uitkeringen dan voorspelling verdeelmodel

Volgens het verdeelmodel zou Arnhem fors minder bijstandsuitkeringen mogen hebben. Uit de door het Rijk beschikbaar gestelde "Rekentool verdeelmodel bijstandsbudgetten 2018" blijkt dat Arnhem ongeveer 460 huishoudens meer in de bijstand heeft dan de voorspelling van het model. Deze afwijking ten opzichte van de voorspelling concentreert zich met name op de groep alleenstaande huishoudens en huishoudens in de leeftijdscategorie 50+. Wat de precieze oorzaak van deze afwijking is, is moeilijk te duiden. Voor een deel denken we nog steeds dat dit komt door het verdeelmodel. Daarnaast zien we dat Arnhem, in vergelijking met het landelijk gemiddelde en met vergelijkbare steden een relatief hoge bijstandsdichtheid heeft. Uit landelijke cijfers blijkt dat Arnhem weliswaar goed presteert op de instroom (instroom % is lager dan landelijk) maar slecht scoort op de uitstroom². Hier liggen verbetermogelijkheden. Het college constateert tevens dat mensen langdurig afhankelijk zijn van een uitkering, waarbij in sommige wijken en buurten deze langdurige afhankelijkheid van de uitkering zich

---

¹ Rapport: Financieringsystematiek Bijstand, ROB, 19 juni 2018

² Landkaart van de participatiewet, Berenschot, 21 november 2018

voortzet van generatie op generatie. De gemeente Arnhem ziet mogelijkheden om extra, aanvullende maatregelen te nemen om dit patroon van langdurige uitkeringsafhankelijkheid terug te dringen. Deze maatregelen worden beschreven in paragraaf 2.2 'Ingezette maatregelen vanuit Doorbraak naar Werk'.

Bovenstaande teksten zijn afkomstig uit het raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018" welke is behandeld in de besluitvormende raadsvergadering van 3 juli 2019.

B. Uitgevoerde interne en externe maatregelen om het tekort verder te reduceren

In dit onderdeel van de verklaring van het college wordt beschreven welke (aanvullende) interne (B1) en externe maatregelen (B3) zijn uitgevoerd om een bijdrage te leveren aan de verdere tekortreductie. Bij B2 wordt beschreven wat de wijze van consultatie was om te komen tot externe maatregelen.

In de raadsbrief 'Ambitie: Doorbraak naar werk' van 26 februari 2019 en het programmaplan van Doorbraak naar werk (DnW) (19 mei 2019) constateren we dat we in Arnhem in vergelijking met het landelijk gemiddelde en in vergelijking met andere steden veel mensen in ons uitkeringsbestand hebben. Arnhem heeft een bijstandsdichtheid van 11,5 %. Vergelijkbare gemeenten hebben een gemiddelde bijstandsdichtheid van 8,2 %. Ondertussen trekt de arbeidsmarkt in onze regio aan, maar vertaalt dit zich niet direct tot een grotere uitstroom uit het uitkeringsbestand. Dit vraagt om een **doorbraak** want is er veel werk te doen. De economie trekt aan, er is onder andere meer vraag naar meer personeel in de horeca, bouw en ICT. Arnhem zoekt naar uitbreiding van de mogelijkheden om talenten van mensen, die langdurig afhankelijk zijn van een uitkering, te koppelen aan de vraag naar werk. En zo een andere levenssituatie te bereiken.

De groeiende en blijvende vraag naar arbeid biedt de kans - maar maakt het tegelijkertijd ook noodzakelijk - om (1) ieders talent te ontwikkelen, (juist) ook van de mensen die nu niet of te beperkt meedoen en (2) daadwerkelijk invulling te geven aan de inclusieve arbeidsmarkt waaraan mensen ongeacht hun leeftijd, achtergrond, beperking of geaardheid zoveel mogelijk duurzaam meedoen. De ambitie van het college is om deze kans met lokale en regionale samenwerkings- en uitvoeringspartners te verzilveren. De hoofddoelen van het programma Doorbraak naar werk zijn:

In 2023

- *hebben er meer Arnhemmers betaald werk.*
- *zijn er meer Arnhemmers minder afhankelijk van inkomensondersteuning.*
- *is er meer passend werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.*

Dit betekent concreet:

- *Volgt de gemeente Arnhem de landelijke trend qua uitstroom uit de bijstand.*
- *Heeft de gemeente Arnhem (samen met de uitvoeringspartners) tenminste 500 Arnhemmers met een afstand tot de arbeidsmarkt extra uit de bijstand gekregen.*

Dit is voor onze stad het begin van een trendbreuk: vanaf 2023 komen we hiermee in een andere positie. Uit het AEF-rapport blijkt dat deze ambitie haalbaar is, maar niet eenvoudig. Het is een proces van lange adem, we moeten alle zeilen bijzetten om de ambitie te halen.

Het Programma Doorbraak Naar Werk is er op gericht om:

- In te zetten op "doorbraken" om de hoofddoelen te halen.
- Vanuit de visie en doelstellingen samenhang te brengen in de inspanningen.
- Met de focus op werk ook op andere vlakken resultaten te boeken, zoals meer participatie.
- De inspanningen in beleid en uitvoering vanuit deze opgave te verbinden met de opgaven op zorg, economie, onderwijs, inclusie en ook goed te worden in de monitoring van de brede maatschappelijke impact.
- Verder te werken aan de beloften van de decentralisaties en de ontwikkeling die met Van Wijken Weten is ingezet.

De afgelopen periode hebben we maatregelen ingezet om instroom van mensen in een uitkering Participatiewet zoveel mogelijk te beperken en de uitstroom naar werk zoveel mogelijk te bevorderen. Daarnaast hebben we in het afgelopen jaar ook ingezet op een intensivering vanuit Doorbraak naar Werk om tot verdere tekortreductie te komen op BUIG. Met Doorbraak naar werk worden namelijk bestaande aanpakken en inspanningen die instroom voorkomen en uitstroom bevorderen geïntensiveerd. Daarnaast wordt er flink ingezet op maatregelen om Arnhemmers die langdurig afhankelijk zijn van een uitkering zoveel mogelijk in eigen inkomen te laten voorzien en uitstroom te bevorderen.

Bovenstaande teksten zijn afkomstig uit het raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018" welke is behandeld in de besluitvormende raadsvergadering van 3 juli 2019.

B1. Interne maatregelen

Uitgevoerde maatregelen

Maatregelen die instroom beperken en uitstroom bevorderen reduceren het aantal te verstrekken uitkeringen en daarmee het tekort op BUIG. In de afgelopen periode is door gemeente Arnhem geïnvesteerd in verschillende maatregelen om het tekort op BUIG te reduceren. Deze zijn toegelicht in de 'Jaarstukken 2018'.

1. Bemiddelen aan de poort/ Versnellingsteam

Voor mensen die zich melden voor een uitkering en een korte afstand tot de arbeidsmarkt hebben, is in 2018 de zogenaamde Bemiddelen aan de poort-aanpak ingezet. Gedurende acht weken worden mensen intensief begeleid en gestimuleerd om zelf een betaalde baan te zoeken. Bemiddelen aan de poort blijkt een succesvol instrument. In de loop van 2018 werd het versnellingsteam ingericht (zie maatregel 8. Dichtbij de Arnhemmer en integraal) van het cluster Werk & Inkomen. Vernieuwd met een meer integrale werkwijze, verbonden met vormen van activerend werk (i.s.m. het Centrum voor Activerend

Werk) en begeleid werk (i.s.m. Scalabor) en daarmee verbreed naar andere groepen, dus ook mensen die al langer een uitkering ontvangen. De hiermee versterkte 'poortfunctie' zal de komende periode worden geborgd.

2. Zoekperiode en scholingsplicht voor jongeren

De gemeente Arnhem hanteert in de afgelopen periode voor jongeren tot 27 jaar een zoekperiode van 4 weken. Jongeren worden in die periode gestimuleerd om zelf werk te zoeken of zich aan te melden bij school. In dat verband wordt de scholingsplicht toegepast. De gemeente Arnhem hanteert mbo-niveau 3 als minimaal gewenst scholingsniveau. Indien jongeren aantoonbaar in staat zijn om scholingsniveau 3 te halen en er is voldoende studiefinanciering beschikbaar, dan worden jongeren gestimuleerd om zich in te schrijven voor een opleiding. De zoekperiode en scholingsplicht worden niet generiek toegepast. Indien nodig hanteren we voor jongeren in een kwetsbare positie een aanpak op maat.

Ingezette maatregelen vanuit Doorbraak naar werk

Met het programma Doorbraak naar werk (looptijd 2019-2023) zijn we bezig om bestaande aanpakken en inspanningen te intensiveren. Er wordt daarnaast ingezet op aanvullende maatregelen om Arnhemmers die langdurig afhankelijk zijn van een uitkering zoveel mogelijk in eigen inkomen te laten voorzien en uitstroom te bevorderen. We focussen ons op de volgende doorbraken:

- Investeren in voorkomen
- Dichtbij de Arnhemmer en integraal
- Perspectief bieden: aan het werk, tenzij
- Inclusief werk
- Samen sterk
- Monitoring

7. Investeren in voorkomen

Wij willen voorkomen dat Arnhemmers afhankelijk worden van inkomensondersteuning. Wij denken dat betaald werk daar het beste middel voor is. Onze acties zijn daarom gericht op het voorkomen van instroom in de bijstand en de inzet op begeleiden naar betaald werk. Daarvoor hebben we de volgende maatregelen georganiseerd:

A. Versterken Poort

Arnhemmers die een beroep doen op de participatiewet helpen we bij het zetten van stappen naar werk. Dit past bij onze **'aan het werk, tenzij'** insteek. We baseren ons hierbij op de succeservaringen voor de doelgroep met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt en hebben deze aanpak eind 2018 verbreed. In de aanpak hebben we ook verbinding gevormd met activerend werk (van CAW) en begeleid werk (van Scalabor). Zodat er aansluitend, als nodig, een robuuster arbeidsontwikkeltraject kan worden ingezet.

B. Sluitende aanpak jongeren in kwetsbare positie

De **sluitende aanpak voor jongeren in kwetsbare posities** (van school naar werk of school) scherpen we aan. Met onze partners uit onderwijs, bedrijfsleven en de uitvoering zetten we in op het voorkomen dat jongeren uitvallen. Belangrijk daarbij vinden we dat alle partijen zo veel mogelijk hun eigen verantwoordelijkheid nemen. In elk geval:

- Zijn we bezig om de inzet op de goed werkende leerlingnetwerken VSO/Pro, die zorgen voor een warme overstap van school naar werk, te intensiveren.
- Gebruiken we de ervaringen van het schakelpunt en de leerlingnetwerken om ook voor mbo1-2 en Entree een heldere en succesvolle samenwerking neer te zetten.
- Proberen we jongeren die geen startkwalificatie hebben, niet op school zitten, geen werk hebben en geen uitkering aanvragen in beeld te krijgen. We maken hierbij gebruik van de mogelijkheid om bestanden te koppelen en de kennis vanuit de wijken.
- Herijken we de aanpak vroeg- en voortijdig schoolverlaten zodat uitval nog verder teruggebracht wordt, is een sluitende aanpak voor kwetsbare jongeren een belangrijk onderwerp bij de Maatschappelijk Educatieve Agenda en zoeken we de aansluiting met de jeugdzorg.
- Gaat onze schulddienstverlening goed aansluiten op de begeleiding naar werk of terug naar school zodat schuld geen belemmering vormt.
- Richten we ons op goede nazorg passend bij deze doelgroep.

C. Statushouders en nieuwkomers

Statushouders en nieuwkomers vragen een intensieve benadering op meerdere leefdomeneinen. We willen het risico op langdurige afhankelijkheid verkleinen. Ons uitgangspunt is dat werk de beste manier is om de taal te leren, te integreren en duurzaam een bestaan op te bouwen. Voor nieuwkomers onderzoeken we hoe we een inhaalslag kunnen maken, zodat meer nieuwkomers werk vinden. We gebruiken de ervaringen uit de afgelopen periode, voor een verbeterde werkwijze.

D. Andere specifieke doelgroepen

Arnhemmers waarvan het einde van de WW in zicht is (**max WW**) benaderen we al voortijdig om in gesprek te gaan over wat nodig is om richting (betaald) werk te gaan. Andere groepen waarbij we **risico's op instroom verkleinen** door een outreachende aanpak zijn bijvoorbeeld de Arnhemmers in detentie. Nog voor zij vrijkomen, zetten wij een aantal zaken in gang. Met de Sociale Verzekeringsbank zijn we in gesprek over mensen voor wie het einde van de Algemene nabestaandewet in zicht is. Zo beoordelen we steeds of een potentiële groep van instroom ook een extra aanpak vraagt.

10. Inclusief werk

Om langdurige afhankelijkheid van een uitkering te voorkomen en uitstroom te bevorderen worden werkgevers gemotiveerd om hun werk inclusiever te organiseren:

- Wij willen graag een vruchtbare basis van inclusief ondernemerschap in onze stad en regio. Een groep ondernemers die andere ondernemers weet te betrekken en enthousiasmeren. Op dit moment maken we met werkgevers de stand van zaken op. Waar staan we, waar zit de urgentie bij werkgevers in de stad met oog op de (structurele) tekorten op de arbeidsmarkt? Wat hebben partijen nodig om meer inclusief te gaan ondernemen en welke rol kan de gemeente daarin spelen? We kijken daarbij ook naar andere steden en initiatieven. De initiatieven om een **netwerk Inclusief Midden Gelderland** te ontwikkelen ondersteunen wij zeer.
- Zo maximaal mogelijk invulling geven aan **social return**. Dit betekent kijken hoe met maatwerk de meest duurzame oplossing mogelijk is. Of dit nu is door werk of werkervaringsplaatsen te bieden, te investeren in opleiding of anderszins. We doen dat vanuit het perspectief 'lokaal, sociaal, duurzaam'. Ook bij de inzet van het klimaatfonds zoeken wij naar mogelijkheden voor social return. We hebben een speciaal team ingericht voor social return. De komende tijd verkennen wij de mogelijkheid om de aanpak meer regionaal op te pakken. Dat betekent nog meer helderheid voor werkgevers en daarmee kans op goed resultaat. Daarnaast helpen we andere partijen in de stad bij het vormgeven van de social return opgave.
- **Gemeente Arnhem wil een inclusieve werkgever zijn**. De opgave om meer mensen richting betaald werk te krijgen is ook een opgave voor ons als werkgever. We willen minimaal voldoen aan onze banenafpraak. Dat lukt al in aantallen en we staan nu voor de opgave deze plekken te verduurzamen. We doen mee met Talenttraject Werken zonder te beperken samen met provincie, gemeente Nijmegen, gemeente Overbetuwe en het Werkbedrijf. We hebben een actief stagebeleid met daarbij een stagecoördinator, voor alle niveaus van onderwijs en we bieden werkervaringsplaatsen.
- Een aantal sectoren in onze stad kent een grote (structurele) vraag naar mensen. Een van die sectoren is de zorg. Onze duurzaamheidsambities bieden ook kansen om vraag en aanbod dichterbij elkaar te brengen. Denk aan alle werkgelegenheid rond de energietransitie. Wij **maken werk van zorg en duurzaamheid**. Op dit moment lopen er al diverse initiatieven, bijvoorbeeld in samenwerking tussen Scalabor en zorgpartijen en in samenwerking met corporaties rond de energietransitie. De komende tijd zetten wij in op het bij elkaar brengen van partijen.

Bovenstaande teksten zijn afkomstig uit het raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018" welke is behandeld in de besluitvormende raadsvergadering van 3 juli 2019 (nummering maatregelen sluit aan bij het memo)

B2. Toelichting consultatie t.b.v. externe maatregelen

Indien maatregelen tot stand komen zonder inbreng van externen worden zij als *intern* aangemerkt. Indien maatregelen met een duidelijk herkenbare inbreng van externen (dus personen of organisaties buiten de eigen gemeente) tot stand komen worden ze als *extern* aangemerkt. De maatregelen 1, 2 en een deel van 7 en 10 zien wij als interne maatregelen. Deze maatregelen zijn tot stand gekomen zonder consultatie van externen.

De maatregelen 3 tot en met 12 zien wij als externe maatregelen. Bij het ontwikkelen van de aanpak binnen Doorbraak naar werk is gebruik gemaakt van allerlei onderzoeken (bijvoorbeeld van Divosa en Movisie) om de effectiviteit van arbeidstoeleiding te verbeteren. Ook is het Werkbedrijf betrokken bij het opstellen van het programmaplan en de doorontwikkeling van de uitvoeringsketen (maatregel 9-11). Daarnaast zijn werkbezoeken gebracht aan verschillende gemeenten en het werk- en ontwikkelbedrijf WeenerXL om te leren van ervaringen elders. We zien daarbij dat het centraal stellen van de inwoners, het koppelen van meerdere leefgebieden en de focus op werk belangrijke sleutels zijn voor succes. De gemeente Arnhem heeft een onderzoek laten uitvoeren door AEF, waarbij de haalbaarheid van de ambitie binnen DnW is getoetst en de randvoorwaarden om deze te halen zijn verkend. We kregen daarbij relevante input op de complexiteit van de opgave, mede vanwege de vaak complexere situatie van mensen in een uitkeringspositie. Ook kregen we input op dat wat nodig is om aan de slag te gaan met de ambitie. De input uit deze consultaties samen met de ambitie binnen Doorbraak naar werk hebben geleid tot de (door)ontwikkeling van verschillende maatregelen (maatregel 3-12).

Het AEF heeft ook een startfoto gemaakt van de werkwijze van Werk & Inkomen en wat nodig is hierin anders te doen (randvoorwaarden voor oplossingen) voor het halen van de ambitie. De conclusies en aanbevelingen, zoals een integrale aanpak, dichtbij de leefwereld van de inwoner en tactisch gat opvullen, uit dit onderzoek hebben we een plek gegeven in de nieuwe werkwijze van het cluster Werk en Inkomen (maatregel 8). Daarnaast heeft AEF ook een onderzoek gedaan naar de nieuwe visie en strategie van gemeente Arnhem voor het bieden van toekomstperspectief voor nieuwe Arnhemmers. Dit heeft geleid tot het uitgangspunt dat werk de beste manier is om de taal te leren, te integreren en duurzaam een bestaan op te bouwen (maatregel 4 en 7). Tot slot doet de gemeente Arnhem mee aan de Benchmark van Divosa en nemen we regelmatig deel aan bijeenkomsten van G-32, Divosa, VNG en de Programmaraad, waarin onder andere best practices worden uitgewisseld tussen gemeenten.

Bovenstaande teksten zijn afkomstig uit het raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018" welke is behandeld in de besluitvormende raadsvergadering van 3 juli 2019.

B3. Externe maatregelen

Uitgevoerde maatregelen

Maatregelen die instroom beperken en uitstroom bevorderen reduceren het aantal te verstrekken uitkeringen en daarmee het tekort op BUIG. In de afgelopen periode is door gemeente Arnhem geïnvesteerd in verschillende maatregelen om het tekort op BUIG te reduceren. Deze zijn toegelicht in de 'Jaarstukken 2018'.

3. Sluitende aanpak jongeren in kwetsbare positie

In 2018 werden onze aanpakken rondom jongeren in een kwetsbare positie voorgezet. Leerlingnetwerken VSO/ Pro hebben als doel om een sluitend regionaal netwerk te realiseren bij de overgang van jongeren in een kwetsbare positie van VSO/ Pro naar vervolgonderwijs of werk. Binnen dit

netwerk werken onderwijsinstellingen, WSP, UWV, gemeenten en andere partners samen. De Leerlingnetwerken VSO/ Pro in onze arbeidsmarktregio worden landelijk als 'good practice' genoemd.

Het Schakelpunt Onderwijs-Werk heeft als doel om een sluitend regionaal netwerk te realiseren bij de overgang van jongeren in een kwetsbare positie van MBO 1-2 naar werk. Daarbij worden de hiaten in de huidige aanpak gesignaleerd en verbindingen gelegd tussen onderwijsinstellingen, RBL, LWL, WSP en gemeenten.

4. Statushouders en nieuwkomers

Statushouders en nieuwkomer vragen een intensieve benadering op meerdere leefdomeneinen. We willen het risico op langdurige afhankelijkheid verkleinen. Ons uitgangspunt is dat werk de beste manier is om de taal te leren, te integreren en duurzaam een bestaan op te bouwen. Evenals de afgelopen periode werden in 2018 statushouders ondersteund door het kernteam statushouder bij W&I. De ervaringen zullen worden gebruikt om de komende periode een inhaalslag te maken zodat meer nieuwkomers werk vinden.

5. Proeftuinen

Om Arnhemmers die al lange tijd aan de kant staan en afhankelijk zijn van inkomensondersteuning te activeren naar werk hebben we in 2018 de proeftuinen 'MaatWerkt', 'Schepen te Boeckopflat' en 'Geitenkamp' uitgevoerd. In deze proeftuinen werd geëxperimenteerd met nieuwe, gebiedsgerichte werkwijzen waarbij (i) inwoners actief worden benaderd en meer op maat vanuit hun integrale leefsituatie worden ondersteund bij het zetten van stappen naar werk en waarbij (ii) cluster Werk & Inkomen in samenwerking met de Teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams re-integratie- en inkomensinstrumenten inzet. De opgedane leerervaringen vormen mede de basis voor de organisatieontwikkeling van het cluster Werk & Inkomen (zie verderop).

6. Nieuwe samenwerkings- en uitvoeringsstructuur

In de afgelopen periode is ook geïnvesteerd in het neerzetten van een nieuwe (regionale) samenwerkings- en uitvoeringsstructuur voor de per 2015 ingevoerde Participatiewet. Kern daarbij was meer verantwoordelijkheden met minder budgetten in economisch lastige tijden. Er is:

- Ingezet op de samenwerking met werkgevers, vakbonden, onderwijs, UWV en regiogemeenten en kenners van de doelgroep zelf in de Adviesraad Werk & Inkomen.
- Een professionele werkgeversbenadering vormgegeven in het Werkgeversservicepunt.
- Ingezet op algemene en doelgroep specifieke instroombepalende maatregelen (zie 1-3).
- Vormgegeven aan de transformatie van een traditionele sociale werkvoorziening naar een breed inzetbaar arbeidsontwikkelbedrijf (Scalabor).
- Gewerkt aan het neerzetten van een brede en vernieuwende voorziening: activerend werk.
- Gebouwd aan een sluitende ketenaanpak.

Om de haalbaarheid en realiseerbaarheid van de lokale doelen en ambities van het programma Doorbraak Naar Werk te vergroten werden in 2018 op regionaal niveau rondom het arbeidsmarktbeleid verbinding en afstemming gezocht en gevonden met de belangen en agenda's van onze partners in het bestuurlijke Werkbedrijf (werkgevers, vakbonden, onderwijs, UWV en regiogemeenten). Belangrijke gespreksthema's waren de inclusieve arbeidsmarkt, het stimuleren van sociaal ondernemerschap en de ketensamenwerking. Daarnaast werd in 2018 op lokaal niveau het begin gemaakt om meer samenhang en wisselwerking aan te brengen in de inspanningen van (i) de afzonderlijke gemeentelijke programma's Inclusie, Zorg Dichterbij en Doorbraak Naar Werk en (ii) de teams Leefomgeving. In 2018 heeft het cluster Werk & Inkomen de stedelijke opgave om meer Arnhemmers aan het werk te helpen (en dus meer Arnhemmers een minder groot beroep te laten doen op inkomensondersteuning) gesynchroniseerd met gebiedsgerichte uitdagingen (en kansen) van de wijken.

Ingezette maatregelen vanuit Doorbraak naar werk

Met het programma Doorbraak naar werk (looptijd 2019-2023) zijn we bezig om bestaande aanpakken en inspanningen te intensiveren. Er wordt daarnaast ingezet op aanvullende maatregelen om Arnhemmers die langdurig afhankelijk zijn van een uitkering zoveel mogelijk in eigen inkomen te laten voorzien en uitstroom te bevorderen. We focussen ons op de volgende doorbraken:

- Investeren in voorkomen
- Dichtbij de Arnhemmer en integraal
- Perspectief bieden: aan het werk, tenzij
- Inclusief werk
- Samen sterk
- Monitoring

7. Investeren in voorkomen

Wij willen voorkomen dat Arnhemmers afhankelijk worden van inkomensondersteuning. Wij denken dat betaald werk daar het beste middel voor is. Onze acties zijn daarom gericht op het voorkomen van instroom in de bijstand en de inzet op begeleiden naar betaald werk. Daarvoor hebben we de volgende maatregelen georganiseerd:

A. Versterken Poort

Arnhemmers die een beroep doen op de participatiewet helpen we bij het zetten van stappen naar werk. Dit past bij onze **'aan het werk, tenzij'** insteek. We baseren ons hierbij op de succeservaringen voor de doelgroep met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt en hebben deze aanpak eind 2018 verbreed. In de aanpak hebben we ook verbinding gevormd met activerend werk (van CAW) en begeleid werk (van Scalabor). Zodat er aansluitend, als nodig, een robuuster arbeidsontwikkeltraject kan worden ingezet.

B. Sluitende aanpak jongeren in kwetsbare positie

De **sluitende aanpak voor jongeren in kwetsbare posities** (van school naar werk of school) scherpen we aan. Met onze partners uit onderwijs, bedrijfsleven en de uitvoering zetten we in op het voorkomen dat jongeren uitvallen. Belangrijk daarbij vinden we dat alle partijen zo veel mogelijk hun eigen verantwoordelijkheid nemen. In elk geval:

- Zijn we bezig om de inzet op de goed werkende leerlingnetwerken VSO/Pro, die zorgen voor een warme overstap van school naar werk, te intensiveren.
- Gebruiken we de ervaringen van het schakelpunt en de leerlingnetwerken om ook voor mbo1-2 en Entree een heldere en succesvolle samenwerking neer te zetten.
- Proberen we jongeren die geen startkwalificatie hebben, niet op school zitten, geen werk hebben en geen uitkering aanvragen in beeld te krijgen. We maken hierbij gebruik van de mogelijkheid om bestanden te koppelen en de kennis vanuit de wijken.
- Herijken we de aanpak vroeg- en voortijdig schoolverlaten zodat uitval nog verder teruggebracht wordt, is een sluitende aanpak voor kwetsbare jongeren een belangrijk onderwerp bij de Maatschappelijk Educatieve Agenda en zoeken we de aansluiting met de jeugdzorg.
- Gaat onze schulddienstverlening goed aansluiten op de begeleiding naar werk of terug naar school zodat schuld geen belemmering vormt.
- Richten we ons op goede nazorg passend bij deze doelgroep.

C. Statushouders en nieuwkomers

Statushouders en nieuwkomers vragen een intensieve benadering op meerdere leefdomeneinen. We willen het risico op langdurige afhankelijkheid verkleinen. Ons uitgangspunt is dat werk de beste manier is om de taal te leren, te integreren en duurzaam een bestaan op te bouwen. Voor nieuwkomers onderzoeken we hoe we een inhaalslag kunnen maken, zodat meer nieuwkomers werk vinden. We gebruiken de ervaringen uit de afgelopen periode, voor een verbeterde werkwijze.

D. Andere specifieke doelgroepen

Arnhemmers waarvan het einde van de WW in zicht is (**max WW**) benaderen we al voortijdig om in gesprek te gaan over wat nodig is om richting (betaald) werk te gaan. Andere groepen waarbij we **risico's op instroom verkleinen** door een outreachende aanpak zijn bijvoorbeeld de Arnhemmers in detentie. Nog voor zij vrijkomen, zetten wij een aantal zaken in gang. Met de Sociale Verzekeringsbank zijn we in gesprek over mensen voor wie het einde van de Algemene nabestaandewet in zicht is. Zo beoordelen we steeds of een potentiële groep van instroom ook een extra aanpak vraagt.

8. Dichtbij de Arnhemmer en integraal

Wij willen Arnhemmers die al lange tijd aan de kant staan en afhankelijk zijn van inkomensondersteuning activeren op weg naar werk. Daarom gaan wij actief op hen af en helpen wij hen (op maat) vanuit hun leefsituatie bij het zetten van stappen naar werk. Dit vraagt om een meer gebiedsgerichte benadering en aanpak van de opgave in samenwerking met de teams leefomgeving en sociale wijkteams. Het actief aan

de slag gaan met het wegwerken van belemmeringen is een belangrijk spoor. Daarbij leveren we de volgende inspanningen:

- In een vaste cyclus vindt met de Teams Leefomgeving het gesprek over **gebiedsagenda's** plaats. In gebiedsagenda's bepalen we per wijk de behoefte t.a.v. participatie zodat we onze aanpak daarop kunnen inrichten. Zo krijgt de stedelijke opgave een accent per wijk.
- We hebben de beweging in gang gezet om de **werkwijze bij Werk & Inkomen aan te passen**. Dit is noodzakelijk om als volwaardige, toekomstbestendige partner te functioneren in de keten (zie verder) en ambities te kunnen realiseren. Daarbij staat de Arnhemmer centraal, doen we wat nodig is vanuit werk, inkomen en zorg, komt er regie op financiële zelfredzaamheid en werk en werken we methodisch en evidence-based. De voorbereiding voor de ontwikkeling is in volle gang, de implementatie staat gepland vanaf 2020. De investering (ca. 6 miljoen euro) die hiervoor nodig is nemen we mee in de voorbereiding van de begroting 2020-2023.
- Vooruitlopend op de ontwikkeling van Werk & Inkomen werken we sinds 2018 met een **versnellingsteam**. In een klein team wordt in korte tijd intensief samengewerkt met de inwoner om hem/haar zo snel mogelijk toe te leiden naar betaald werk. De aanpak is vernieuwend en zaken worden in samenhang ontwikkeld zoals versterken van de poortfunctie en gebiedsgericht werken.
- We gaan **belemmeringen wegwerken** en in de komende periode wordt onze aanpak op het terrein van armoede, schulden en werk herijkt. Daarbij zien we werk als de 'ultieme' oplossing om uit een situatie van armoede en schulden te komen. Bij de herijking gaan we in gesprek met partijen in en buiten de stad en te kijken we naar ervaringen van andere steden.
- Wij willen dat **werk loont**. Voor de Arnhemmer met een uitkering en voor de werkgever die een plaats aan deze mensen biedt. We gaan dit onder andere doen door deeltijd werk lonend te maken en steviger in te zetten op loonkostensubsidie. Hierdoor krijgen Arnhemmers de gelegenheid stappen te zetten in een echte werkomgeving.

9. Perspectief bieden

Arnhemmers die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet helpen we zo snel mogelijk op weg naar werk: 'aan het werk, tenzij'. We bieden diverse mogelijkheden voor inwoners die een grote afstand tot de arbeidsmarkt te overbruggen hebben, voor Arnhemmers die met een vorm van begeleiding kunnen werken en voor hen die rechtstreeks aan het werk kunnen. De afgelopen jaren is de volledige uitvoeringsketen voor participatie getransformeerd: het Centrum Activerend Werk, arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor, het regionaal Werkgeversservicepunt en de ontwikkeling in de wijken met de Teams Leefomgeving en de sociale wijkteams.

Om de ambitie binnen Doorbraak naar werk waar te maken en uitstroom te bevorderen zullen we inzetten op de doorontwikkeling van partijen in de uitvoeringsketen:

A. Doorontwikkeling van (Centrum voor) Activerend Werk

Activerend werk is bedoeld voor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Via een algemene voorziening Centrum voor Activerend werk worden de mogelijkheden van mensen in beeld gebracht en een passende werkplek gezocht. Sociale wijkteams kunnen vervolgens een passend (ontwikkel)arrangement inzetten. Doel is dat mensen arbeidsvaardigheden opdoen en daarmee stappen zetten op de Participatieladder. In Activerend werk werken zorgaanbieders, Scalabor, onderwijs, een vertegenwoordiging vanuit kleinschalige wijkinitiatieven, de vrijwilligerscentrale, cluster W&I en de sociale wijkteams samen. In de komende periode zullen we inzetten op de doorontwikkeling van Activerend Werk:

- Verbeteren van de kwaliteit (toewijzing, naleving en toetsing).
- Verbeteren van de verbinding en samenwerking in de participatieketen.
- Verbeteren en uitbreiden van het aanbod van activerend werkplekken.
- Verbeteren financiële toekomstbestendigheid en de gemeentelijke bijdrage aan het Centrum voor Activerend Werk gefaseerd af te schalen en het eigenaarschap te beleggen bij de kernpartners.

Jaarlijks verwachten wij dat er ca. 1.100 activerend werk-arrangementen worden ingezet. Ongeveer de helft hiervan op basis van een advies van Centrum voor Activerend Werk. Van deze adviezen zal het grootste deel gericht zijn op oriëntatie (op werk) of ontwikkeling (van activerend werk naar vormen van begeleid of regulier werk).

B. Doorontwikkeling van Scalabor

Scalabor is primair een arbeidsontwikkelbedrijf, waarbij passend werk voor mensen met verminderd arbeidsvermogen is georganiseerd in een productiefaciliteit, een dienstenbedrijf en een detachingsfaciliteit. Scalabor levert de diensten diagnose en advies, passend werk en arbeidsontwikkeltrajecten, detachering (individueel en groep) en jobcoaching en nazorg. Zowel vanuit de wijkaanpak als vanuit W&I krijgen mensen met een PW-uitkering een arbeidsontwikkeltraject van Scalabor. Hiermee worden mensen "werkfit" gemaakt en maken zij meer kans op vacatures, die bijvoorbeeld via het WSP (zie onder) worden verzameld. Scalabor bestaat ruim een jaar. De gemeenteraad heeft bij de start aan Scalabor een aantal transformaties meegegeven. Insteek is dat deze transformaties de doorontwikkelagenda van Scalabor bepalen:

- Van sociale werkvoorziening naar arbeidsontwikkelbedrijf.
- Van bolwerk naar netwerk.
- Van hekkensluis naar middenmoter.

Vanuit onze verschillende rollen (aandeelhouder, klant) als gemeente Arnhem sturen wij/ zijn wij mede factor in de transformaties. Daarbij maken wij maximaal gebruik van Scalabor om Arnhemmers werkfit te maken, hen en SW-medewerkers in hun arbeidsontwikkeling te ondersteunen, in passende werkervaringsplekken en passend werk te voorzien en het georganiseerde passende werk betaalbaar te houden, te borgen en uit te bouwen.

C. Doorontwikkeling van Werkgeversservicepunt Midden-Gelderland

Werkgeversservicepunt Midden-Gelderland is de regionale partner voor werkgevers. Het WSP ondersteunt werkgevers in onze arbeidsmarktregio in hun personeelsbehoefte en hun maatschappelijke verantwoordelijkheid om hun werk inclusiever te organiseren. Dit doet het WSP door jobcarving- en jobcreatie-adviezen, drempels te verlagen door werkgevers te wijzen op en te adviseren over de mogelijkheden van PW-instrumenten en door afspraken te organiseren waarop kandidaatwerknemers en werkgevers elkaar ontmoeten en tot matches komen. De doorontwikkeling van het WSP richt zich met name op het versterken van de ketensamenwerking met Scalabor en andere partners en (in het licht van de huidige arbeidsmarkt) een evenwichtiger balans tussen de vraag- en aanbodbenadering. Jaarlijks realiseert het WSP ca. 1.160 plaatsingen.

D. Doorontwikkeling van LeerWerkLoket Midden-Gelderland

LeerWerkLoket Midden-Gelderland is een regionale projectorganisatie van gemeenten, UWV en ROC, die zich manifesteert als een uitvoerend 'Research & Development-platform' binnen onze lokale en regionale uitvoeringsstructuur van de Participatiewet. Het ondersteunt het WSP, UWV, cluster W&I en Scalabor bij het vernieuwen van de werkgevers- en werknemersbenadering en aanpakken en doet dit door vooral ook zelf in de uitvoering inwoners en werkgevers te ondersteunen en adviseren. De doorontwikkeling van LWL richt zich met name op het daadwerkelijk pakken van de genoemde R&D-functie/positie.

E. Arbeidsmarkt Periodieke Ketenanalyse

In september 2018 is het Regionaal Werkbedrijf (RWB) gestart met drie arbeidsmarkt periodieke ketenanalyses (APK). Hiervoor is het onderzoeksbureau Nautus ingehuurd. Het doel is om het matchingsproces aan te scherpen en de wensen en behoeften van de verschillende partners in de keten zo optimaal mogelijk op elkaar af te stemmen. Hiermee kunnen er meer vacatures vervuld worden en meer mensen worden geplaatst. Dit leidt tot meer uitstroom uit de uitkering. Daarnaast wordt een methodiek ontwikkeld zodat we als arbeidsmarktregio zelf structureel een APK kunnen organiseren.

10. Inclusief werk

Om langdurige afhankelijkheid van een uitkering te voorkomen en uitstroom te bevorderen worden werkgevers gemotiveerd om hun werk inclusiever te organiseren:

- Wij willen graag een vruchtbare basis van inclusief ondernemerschap in onze stad en regio. Een groep ondernemers die andere ondernemers weet te betrekken en enthousiasmeren. Op dit moment maken we met werkgevers de stand van zaken op. Waar staan we, waar zit de urgentie bij werkgevers in de stad met oog op de (structurele) tekorten op de arbeidsmarkt? Wat hebben partijen nodig om meer inclusief te gaan ondernemen en welke rol kan de gemeente daarin spelen? We kijken daarbij ook naar andere steden en initiatieven. De initiatieven om een **netwerk Inclusief Midden Gelderland** te ontwikkelen ondersteunen wij zeer.

- Zo maximaal mogelijk invulling geven aan **social return**. Dit betekent kijken hoe met maatwerk de meest duurzame oplossing mogelijk is. Of dit nu is door werk of werkervaringsplaatsen te bieden, te investeren in opleiding of anderszins. We doen dat vanuit het perspectief 'lokaal, sociaal, duurzaam'. Ook bij de inzet van het klimaatfonds zoeken wij naar mogelijkheden voor social return. We hebben een speciaal team ingericht voor social return. De komende tijd verkennen wij de mogelijkheid om de aanpak meer regionaal op te pakken. Dat betekent nog meer helderheid voor werkgevers en daarmee kans op goed resultaat. Daarnaast helpen we andere partijen in de stad bij het vormgeven van de social return opgave.
- **Gemeente Arnhem wil een inclusieve werkgever zijn**. De opgave om meer mensen richting betaald werk te krijgen is ook een opgave voor ons als werkgever. We willen minimaal voldoen aan onze banenafpraak. Dat lukt al in aantallen en we staan nu voor de opgave deze plekken te verduurzamen. We doen mee met Talenttraject Werken zonder te beperken samen met provincie, gemeente Nijmegen, gemeente Overbetuwe en het Werkbedrijf. We hebben een actief stagebeleid met daarbij een stagecoördinator, voor alle niveaus van onderwijs en we bieden werkervaringsplaatsen.
- Een aantal sectoren in onze stad kent een grote (structurele) vraag naar mensen. Een van die sectoren is de zorg. Onze duurzaamheidsambities bieden ook kansen om vraag en aanbod dichterbij elkaar te brengen. Denk aan alle werkgelegenheid rond de energietransitie. Wij **maken werk van zorg en duurzaamheid**. Op dit moment lopen er al diverse initiatieven, bijvoorbeeld in samenwerking tussen Scalabor en zorgpartijen en in samenwerking met corporaties rond de energietransitie. De komende tijd zetten wij in op het bij elkaar brengen van partijen.

11. Samen sterk

De opgave waar we voor staan is van meer partijen dan van de gemeente alleen. Samenwerken maakt ons werk beter en de impact die we kunnen bereiken groter. Wij willen de impact van onze doelen en ambities vergroten. Daarvoor hebben we de volgende maatregelen georganiseerd:

- Met onze partners in het Werkbedrijf en Economic Board (werkgevers, werknemers, provincie, onderwijs en regiogemeenten) zoeken en borgen we afstemming en verbinding rondom het (boven)regionale arbeidsmarkt- en het Human Capitalbeleid. We zetten in op een gezamenlijke positionering en lobby richting het Rijk.
- Samen met de regiogemeenten en het Werkbedrijf werken we aan een **Regionaal Strategische Agenda**. Waar gaan we als regio in komende jaren het verschil maken om onze individuele en gezamenlijke opgaven te verwezenlijken? De input van onder meer onze Arbeidsmarkt Periodieke Ketenanalyse (APK) helpt hierbij. Ook bekijken we met partners uit bedrijfsleven en onderwijs heel nadrukkelijk waar de toekomstige vraag in de arbeidsmarkt ligt en welke interventies daarbij passen. De zorg is daar zeer zeker een aandachtsector (waar ook al initiatieven op plaats vinden om gericht te ontwikkelen). Op basis hiervan formuleren we de aanvraag Perspectief op Werk (zie 2.3) richting rijk.
- We **versterken in gezamenlijke lobby** naar het Rijk. Onderwerpen hierbij zijn in elk geval het macrobudget en de verdeling daarvan, maar op dit moment ook zeker de interventies die het rijk

voorbereidt in het kader van haar Breed Offensief. Waarbij wij alert zijn op de balans tussen voor ons doel zinvolle centrale interventies en benodigde decentrale ruimte.

12. Werkinvesteringsfonds (WiF)

Het participatiebudget zit “vast” en biedt beperkt investeringsruimte waardoor het ons remt bij het begeleiden van mensen naar werk. Het Werkinvesteringsfonds (Wif) is incidenteel beschikbaar als flexibele inzet naast het participatiebudget. Het stelt ons in staat om te investeren in activiteiten en projecten die de uitstroom naar werk vergroten. We zetten het fonds in om deze activiteiten en projecten te vinden, te monitoren en om bewijslast te leveren voor wat wel werkt en wat niet. We zetten het Wif ook in om aan te tonen welke investeringen effectief zijn, met name gericht op uitstroom uit de bijstand. We doen dit samen met partners in de stad, binnen de gemeente en met onze inwoners.

Het doel van het Wif is om op nieuwe en innovatieve manieren maatschappelijke impact te realiseren en daarmee bij te dragen aan de doelen van ‘Doorbraak naar werk’. We streven naar:

1. Impact: maatschappelijk en financieel (bereiken van een trendbreuk)
2. Samen investeren (met partners)
3. Innoveren (leren van nieuwe dingen doen)

Hierbij moet impact altijd aanwezig zijn en daarnaast minimaal (2) samen investeren of (3) innoveren. Samen investeren of innoveren zijn nooit een doel op zich.

Bovenstaande teksten zijn afkomstig uit het raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018" welke is behandeld in de besluitvormende raadsvergadering van 3 juli 2019 (nummering maatregelen sluit aan bij het memo).

C. Beoogd effect van de genoemde maatregelen op de tekortreductie

In dit onderdeel van de verklaring van het college wordt het beoogde effect beschreven van de genoemde (aanvullende) interne en externe maatregelen, die een bijdrage leveren aan de *verdere* tekortreductie. Het gaat hierbij om een inschatting van het beoogde effect.

De genoemde maatregelen hebben als beoogd effect *bijdragen aan de verdere reductie van het tekort ten opzichte van voorgaande jaren*. De maatregelen 1, 2, 3, 6, 7 en 12 dragen bij aan het beperken van de instroom in de bijstand en hebben daarmee een reducerend effect op de stijging van de uitgaven. De maatregelen 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11 en 12 dragen bij aan het bevorderen van de uitstroom uit de bijstand en leveren daarmee een bijdrage aan het verder reduceren van het tekort. *Instroombeperkende maatregelen hebben een reducerend effect op de stijging van de uitgaven. Met uitstroombeperkende maatregelen dragen we bij aan het verder reduceren van het tekort. In het programma Doorbraak naar werk leveren we extra inspanning om het tekort op BUIG te reduceren.*

De onder 2 genoemde maatregelen dragen ook bij aan het bereiken van de concrete doelstelling om de landelijke trend te volgen en de doelstelling om 500 Arnhemmers extra uit de bijstand te krijgen. Het beoogd effect van de ingezette maatregelen binnen Doorbraak naar werk voor de komende jaren is:

In 2023

- Hebben er meer Arnhemmers betaald werk.
- Zijn er meer Arnhemmers financieel zelfredzamer.
- Is er meer passend werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Concreet

- Volgt de gemeente Arnhem de landelijke trend qua uitstroom uit de bijstand.
- En heeft de gemeente Arnhem (samen met de uitvoeringpartners) tenminste 500 Arnhemmers met een afstand tot de arbeidsmarkt extra uit de bijstand gekregen.

Dit betekent voor onze stad

- het begin van een trendbreuk: vanaf 2023 komen we hiermee in een andere positie.

We gaan sturen en monitoren op de doelen die we nastreven. Het is belangrijk om goed te weten waar we staan, om te leren van onze interventies en welke resultaten we boeken als het gaat om uitstroom uit ons bestand. Met de adviezen van een extern adviesbureau is daarin de volgende systematiek gekozen:

- We fixeren de wijze van monitoren van de ambitie (landelijke lijn + 500 extra op uitkeringslast).
- We herijken jaarlijks de ambitie aan de hand van nieuwe inzichten van het Rijk: de nieuwe prognoses en realisatiecijfers zijn immers bepalend voor onze ambitie.
- Daaronder monitoren we de 'beweging': KPI's op programma- en uitvoeringsniveau. De zinvolle indicatoren daarvoor zijn we nu aan het ontwikkelen, die kunnen ook gaan over de beperking van instroom.
- We gaan dan ook jaarlijks het gesprek aan over resultaten en over mogelijk nieuwe interventies of investeringen.

De monitoring is een belangrijke manier om ook de raad en onze partners mee te nemen in de ontwikkelingen.

Bovenstaande teksten zijn afkomstig uit het raadsmemo "Analyse en maatregelen onderbouwing aanvraag vangnetuitkering BUIG 2018" welke is behandeld in de besluitvormende raadsvergadering van 3 juli 2019.

D. Ondertekening

Een verzoek tot vangnetuitkering dient door het college van burgemeester en wethouders te worden ingediend, ook indien de uitvoering van de Participatiewet aan een samenwerkingsverband is overgedragen (meer informatie hierover in de toelichting onderaan het formulier). De ondertekening geschiedt door burgemeester en secretaris.

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem verklaart dat het voor 15 augustus 2019 de genoemde interne en externe maatregelen heeft getroffen om te komen tot verdere tekortreductie.

Datum: _____

De secretaris,

_____

Naam van de ondertekenaar:

De burgemeester,

_____

Naam van de ondertekenaar:

2. Instemming gemeenteraad

In artikel art. 10, eerste lid, onderdeel d, BPw staat dat de verklaring van het college de instemming van de gemeenteraad moet hebben. Met de instemming van de gemeenteraad stelt de gemeenteraad vast dat het college inzicht heeft gegeven in de oorzaken van het tekort, de getroffen interne en externe maatregelen, het beoogde effect van deze maatregelen en de bijdrage die deze samen leveren om het tekort verder te reduceren.

De instemming heeft geen betrekking op het inhoudelijk oordeel dat de gemeenteraad eventueel over de maatregelen van het college heeft uitgesproken. Het is geen vereiste dat de gemeenteraad het eens is met de getroffen maatregelen.

De ondertekening geschiedt door voorzitter en griffier. De gemeenteraad dient uiterlijk voor het moment van indiening van het verzoek haar instemming te hebben gegeven, uiterlijk 15 augustus 2019.

De gemeenteraad van de gemeente Arnhem stemt in met de onder 1. afgegeven verklaring door het college van deze gemeente.

Ondertekening in dit formulier is een vereiste. Het is niet toegestaan om ter vervanging van onderstaande handtekeningen het gemeenteraadbesluit in te voegen of mee te sturen.

Datum: _____

Ondertekening

De voorzitter,

[Blauw veld voor ondertekening voorzitter]

Naam van de ondertekenaar:

De griffier,

[Blauw veld voor ondertekening griffier]

Naam van de ondertekenaar:

Besluit van 19 juni 2019

Zaaknummer 367536

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 4 juni 2019, Cluster beleid en regie nummer: 367536;

gelet op artikel 35 van de Gemeentewet;

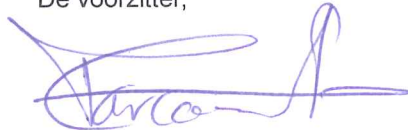
besluit:

1. Kennis te nemen van de Ontwerpbegroting 2020 van de Gemeenschappelijke Regeling Gelders Archief.
2. Een zienswijze in te dienen bij het bestuur van het Gelders Archief, conform bijgevoegde (concept) zienswijzebrief.

De griffier,

De voorzitter,

Zienswijze gemeenteraad Arnhem inzake Ontwerpbegroting 2020 Gelders Archief

Zaaknummer:

Portefeuillehouder:

Dhr. De Vroome

Aan de gemeenteraad,

7 juni 2019

Het dagelijks bestuur van de Agendacommissie heeft besloten dit voorstel toe te voegen aan de agenda van de besluitvormende vergadering. Het db heeft hierbij overwogen dat:

- het raadsvoorstel geen beleidswijzigingen bevat en
- het raadsvoorstel financieel binnen de kaders blijft

"De voorgelegde conceptbegroting 2020 is sluitend en laat een consistent meerjarenbeeld zien. De conceptbegroting valt binnen de begroting 2020 van de gemeente Arnhem en levert voor deze begroting een verlaging van de bijdrage op van € 88.000."

De griffier,

J.G.M. Kersten

De voorzitter,

D. Becker

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 367536

Onderwerp: Zienswijze Ontwerpbegroting 2020 Gelders Archief

Voorstel

1. Kennis te nemen van de Ontwerpbegroting 2020 van de Gemeenschappelijke Regeling Gelders Archief.
2. Een zienswijze in te dienen bij het bestuur van het Gelders Archief, conform bijgevoegde (concept) zienswijzebrief.

Inleiding

Het Gelders Archief heeft op 10 april jl. de ontwerpbegroting 2020 inclusief programmaplan naar de deelnemers aan de Gemeenschappelijke Regeling gestuurd. Deze begroting is op 3 april in concept vastgesteld door het Dagelijks Bestuur van het Gelders Archief, dat het college verzoekt de begroting voor te leggen aan de gemeenteraad voor het naar voren brengen van een eventuele zienswijze.

Het formuleren en indienen van een zienswijze op de Ontwerpbegroting 2020 Gelders Archief vormt een wezenlijk onderdeel van de begrotingscyclus en geeft de deelnemers aan de Gemeenschappelijke Regeling de mogelijkheid invloed uit te oefenen op het opstellen van de begroting.

De zienswijze kan vóór 26 juni 2019 kenbaar worden gemaakt aan het dagelijks bestuur van het Gelders Archief.

Beoogd effect

Met bijgaande (concept) zienswijzebrief het bestuur van Het Gelders Archief op de hoogte te brengen van de zienswijze van de raad op de Ontwerpbegroting 2020 van het Gelders Archief.

Argumenten

1.1 Nieuwe verdeling lumpsum

In de ontwerpbegroting 2020 van het Gelders Archief is een nieuwe verdeelsleutel voor de lumpsumfinanciering gehanteerd. De oude verdeelsleutel op basis van historische gegevens is losgelaten en vervangen door een verdeelsleutel op basis van het aantal strekkende meters dat door het Gelders Archief wordt beheerd voor de partner in de Gemeenschappelijke Regeling. Uitgangspunt is het aantal strekkende meters dat de verschillende partners afnemen in 2040, het jaar tot wanneer het GA verwacht dat er nog papieren archief wordt overgebracht. Voor de begroting van de gemeente Arnhem betekent deze nieuwe verdeling van de lumpsum een verlaging van de bijdrage met € 88.000.

1.2 Aansluiting e-depot

Voor aansluiting op het e-depot van het Rijk zijn het programmaged DTR (Digitale Taken Rijksoverheid) voor de Rijkscollectie en een bijdrage van de Provincie Gelderland opgenomen in de begroting 2020. Er is geen bijdrage van de verschillende partners in de Gemeenschappelijke Regeling opgenomen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Nieuwe verdeling lumpsum

De nieuwe lumpsumverdeling gaat alleen door als de Provincie Gelderland met ingang van 2020 toetreedt als partner in de Gemeenschappelijke Regeling. De onderhandelingen met de provincie zijn in een vergevorderd stadium, maar op dit moment nog niet afgerond. Mocht de provincie onverhoopt niet toetreden - waar gezien het proces tot nu toe niet vanuit gegaan wordt - dan zal dit consequenties hebben voor de lumpsumverdeling, wat voor alle partners tot een hogere bijdrage zal leiden dan nu opgenomen is in de begroting.

1.2 Aansluiting e-depot

De directie van het Gelders Archief beschrijft op dit moment een casus voor aansluiting van de verschillende partners op het e-depot. Op basis van deze casus zullen gesprekken gevoerd gaan worden met de partners in de regeling en vervolgstappen genomen worden. Het moment van aansluiting zal door de partners individueel worden vastgesteld, waarbij ervan uitgegaan wordt dat dit voor de gemeente Arnhem niet in 2020 zal zijn.

Financiën

De voorgelegde conceptbegroting 2020 is sluitend en laat een consistent meerjarenbeeld zien. De conceptbegroting valt binnen de begroting 2020 van de gemeente Arnhem en levert voor deze begroting een verlaging van de bijdrage op van € 88.000. Deze verlaging is in de Perspectiefnota 2020 e.v. al opgenomen als bezuiniging op de gemeentelijke begroting.

Uitvoering

De zienswijze wordt naar het Dagelijks Bestuur van het Gelders Archief gestuurd.

Communicatie

Zie onder uitvoering

Bijlagen

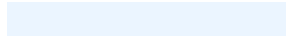
Stukken voor gemeenteraad

- Aanbiedingsbrief Begroting 2020 Gelders Archief
- Begroting 2020 Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
- Zienswijze Begroting 2020 Gelders Archief

Besluit van

Zaaknummer

367536

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 4 juni 2019, Cluster beleid en regie nummer: 367536;

gelet op artikel 35 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Kennis te nemen van de Ontwerpbegroting 2020 van de Gemeenschappelijke Regeling Gelders Archief.
2. Een zienswijze in te dienen bij het bestuur van het Gelders Archief, conform bijgevoegde (concept) zienswijzebrief.

De griffier,

De voorzitter,

Aan de gemeenteraad van de gemeente Arnhem
door tussenkomst van het college van B&W

Ons nummer: DB2019/3

Geacht college,

Conform artikel 18 van de Gemeenschappelijke Regeling Gelders Archief stelt het dagelijks bestuur jaarlijks vóór 15 april een ontwerpbegroting op voor het volgende kalenderjaar. Bijgevoegd vindt u de begroting 2020, met daarin opgenomen het programmaplan, zoals op 3 april 2019 in concept vastgesteld door het dagelijks bestuur.

Ik verzoek u bijgevoegde begroting voor te leggen aan de gemeenteraad voor het naar voren brengen van eventuele zienswijzen. Deze zienswijzen kunnen vóór 26 juni a.s. kenbaar worden gemaakt aan het dagelijks bestuur.

Mocht u hierover nog vragen hebben dan kunt u contact opnemen met de heer L.C.L. van Wijk (026-3521600).

Gelders Archief,
namens het dagelijks bestuur,

Dr. F.J.W. van Kan
Algemeen directeur

GELDERS
ARCHIEF

Westervoortsedijk 67-D, 6827 AT Arnhem | 026 35 21 600 | 06 53 95 85 23 | www.geldersarchief.nl

BEGROTING 2020

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Westervoortsedijk 67-D, 6827 AT Arnhem

INHOUDSOPGAVE

Beleidsbegroting

I Programmaplan

1. Programma Gelders Archief
2. Algemene dekkingsmiddelen
3. Kosten van overhead
4. Bedrag voor vennootschapsbelasting
5. Bedrag voor onvoorzien

II Paragrafen

1. Verslaglegging
2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Rechtmatigheid
8. Organisatiegegevens

Financiële begroting

III Baten en lasten met toelichting

IV Balans met toelichting

V Meerjarenraming 2021-2023

I PROGRAMMAPLAN

1. Programma Gelders Archief

INLEIDING

Digitale toekomst

De focus van de dienstverlening van het Gelders Archief ligt inmiddels op online. Heel belangrijk daarbij is het aanbod tot scannen op verzoek van onze bronnen en het steeds meer presenteren van onze informatie als open data. Een klant kan zo in veel gevallen op afstand worden geholpen. Niet in alle gevallen is dat mogelijk, het betreft dan veelal belemmeringen op grond van privacywetgeving en van auteursrecht. Het e-Depot is anno 2020 volledig geïmplementeerd en kan worden aangeboden aan de partners van het Gelders Archief zodra zij zich bij dit e-Depot kunnen en willen aansluiten. Tot deze digitale dienstverlening wordt ook de zo geheten uitplaatsing gerekend, waarbij digitale bestanden in principe na het sluiten van de 'file' in het e-Depot worden ondergebracht, ongeacht of deze bestanden voor blijvende bewaring in aanmerking komen. Dit maakt een records management application (RMA) bij de archiefvormer overbodig.

Gezamenlijke toekomstvisie

Om zo goed mogelijk in te spelen op de complexiteit van de digitale ontwikkelingen wordt bij voortdurende samenwerking met de andere Regionaalhistorische centra (RHC's) in de provinciehoofdsteden. Gezamenlijk is in 2019 een toekomstvisie ontwikkeld¹, die een antwoord geeft op de uitdagingen die de digitalisering van de samenleving en van de werkprocessen van de overheid bieden en reageert op de heroverweging die de minister in 2018 aankondigde van de deelname van het Rijk aan de RHC's. Sleutelwoorden in de visie zijn: bevordering van transparantie, goed informatiebeheer, stimuleren van hergebruik door (linked) open data, archivering by design en archiveren aan de bron. Beide laatste noties betekenen dat resp. bij het ontwerpen van systemen al de archiveringsfunctie wordt meegenomen en dat waar dit opportuun is archiveren van informatie in de oorspronkelijke systemen gebeurt.

Het door de RHC's opgebouwde netwerk zal verder worden verstevigd. Door een bundeling van krachten zal de expertise op het gebied van duurzaam beheer en toegankelijkheid, informatiesystemen en -processen, toezicht en advies op een hoger plan gebracht en kan de huidige (kennis)infrastructuur binnen de provincies zich verder ontwikkelen ten behoeve van de vraag vanuit lokale overheden, de decentrale rijksinstellingen en het erfgoedveld.

Uitbreiding deelname gemeenschappelijke regeling

Met de provincie Gelderland zijn in 2019 onderhandelingen gevoerd, gericht op toetreding van de provincie tot de gemeenschappelijke regeling Gelders Archief per 1 januari 2020. Of gesprekken met andere partners daar ook toe zullen leiden, is bij het opstellen van deze begroting nog niet zeker.

MISSIE

*Wij zijn een betrouwbare partner voor het beheren van informatie (zowel fysiek als digitaal) van en voor onze publieke en particuliere relaties. Door optimalisering van de toegankelijkheid van de collectie, dragen wij bij aan een **transparante overheid** en aan **kennisverspreiding over het verleden van Gelderland**.*

---

¹ De visie op hoofdlijnen van de RHC's. Eenheid in verscheidenheid: de RHC's als ruggengraat van het archiefbestel (februari 2019).

DOELEN

Uit de missie komen de volgende doelen voort:

Transparante overheid

Voor een goede relatie tussen burger en bestuur is transparantie levensvoorwaarde. Toegankelijke en duurzaam opgeslagen informatie draagt daar in het bijzonder aan bij. Nu ook het Gelders Archief steeds recenter gevormde archieven beheert, groeit onze bijdrage aan een transparante overheid. Met inspectie en advisering ondersteunt het Gelders Archief zijn partners bij een goed dynamisch informatiebeheer.

Kennisverspreiding over het verleden van Gelderland

Voor het verspreiden van kennis over het verleden van Gelderland is digitale dienstverlening op hetzelfde niveau als dienstverlening in de studiezaal noodzakelijk. Een optimale toegankelijkheid van de collectie veronderstelt een steeds grotere digitale beschikbaarheid van de collectie. De opname van digitale archiefbescheiden bevordert deze online dienstverlening.

INSTRUMENTEN

Om de doelen te realiseren worden de volgende instrumenten ingezet:

Duurzaam integraal archiefbeheer

In de planperiode zet het Gelders Archief opnieuw stevig in op de verdere ontwikkeling en ingebruikname van het e-Depot. De focus ligt daarbij op het aanbieden van expertise en advies op dit gebied aan de partners, aansluitend op hun wensen. Meer dan ooit is er daarbij aandacht voor de 'voorkant' van het proces.

Naast die inzet op het beheer van digitaal archief, blijft de aandacht voor de analoge bestanden onverminderd bestaan.

In 2020 en volgende jaren zullen nog (kilo)meters papieren overheidsarchief worden verworven. De verwerving van particuliere archieven en collecties, van belang voor het goed documenteren van maatschappelijke ontwikkelingen, wordt volgens een in 2018 geactualiseerd acquisitieplan ter hand genomen.

(Online) toegankelijkheid

Het Gelders Archief blijft zich inzetten voor kwaliteitsverbetering van de service op digitaliseren op verzoek om de online toegankelijkheid te vergroten. In 2019 is de digitaliseringsservice geëvalueerd, inclusief de invloed die deze service heeft op het fysieke bezoek aan de studiezaal. Daaruit is o.m. gebleken dat de website aanpassing behoeft, zodat het online-onderzoek beter kan verlopen. Dit zal in 2020 ter hand worden genomen.

De meest geraadpleegde bestanden van het Archief zijn de Burgerlijke Stand en de doop-, trouw- en begraafboeken. Daarom zal in 2020 onderzocht worden hoe de raadpleging daarvan verbeterd kan worden. Daarnaast worden de resultaten van het crowdsourcingproject waarbij vrijwilligers online huwelijksakten over de periode 1923-1933 indexeerden, in 2020 online gepubliceerd. Deze data komen dan ook direct beschikbaar als open data op de website van het Archief. In het kader van Open Data wordt ook gewerkt aan het openstellen van AV materiaal voor hergebruik. De deelname aan het Archives Portal Europe/ Europeana wordt voortgezet; daarmee zijn onze bestanden ook op internationaal niveau toegankelijk.

Ook in 2020 worden de social media van het archief ingezet, vooral voor het vergroten van de naamsbekendheid van het Gelders Archief en om te bevorderen dat de website van het archief wordt gevonden en gebruikt voor onderzoek.

De komende jaren zet het Gelders Archief verder in op klantgerichte prioritering bij het ontsluiten van de rijke historische collectie (ruim 38 strekkende km). De collectie bestaat uit papieren en perkamenten documenten, kaarten, foto's, prenten en andere AV-objecten, een bibliotheekcollectie en bewegend beeld en geluid.

De archieven en collecties die nog niet toegankelijk zijn voor het publiek worden integraal bewerkt op grond van de klantvraag, het belang van een archief of collectie en de beschikbare middelen. Archieven worden toegankelijk gemaakt via digitale toegangen. AV materiaal wordt door middel van digitalisering ontsloten. De integrale aanpak kenmerkt zich de stroomlijning van deze ontsluitingsprocessen waarbij zo nodig de digitalisering van AV materiaal tijdens een inventarisatieproject wordt uitgevoerd.

In het project Audio Visueel Archief Gelderland (AVAG) wordt bewegend beeld en geluid gedigitaliseerd en ontsloten. AVAG heeft verder tot doel om de online toegankelijkheid van bewegend beeld in de provincie te bevorderen en desgewenst derden daarbij ondersteuning te leveren.

Samenwerking

Eerste en belangrijkste samenwerkingspartner voor het Gelders Archief is het consortium van RHC's, zoals hierboven is aangegeven. Maar het Gelders Archief werkt ook met andere partijen samen als dit in het belang van ons publiek is en tot efficiëntie en kwaliteitsverbetering leidt. Daartoe maakt het Gelders Archief deel uit van een netwerk op verschillende niveaus, van internationaal tot regionaal.

1. Op internationaal niveau vindt uitwisseling plaats binnen de ICA (International Council on Archives), maar ook rechtstreeks met archiefdiensten in omliggende landen.
2. Op provinciaal niveau wordt samengewerkt met de andere Gelderse archiefdiensten, belangrijkste onderwerp is daarbij het thema duurzame toegankelijkheid van digitale archieven. Binnen de Gelderse erfgoedsector maakt het Gelders Archief deel uit van de coöperatie Erfgoed Gelderland.
3. In de regio Arnhem is het Archief betrokken bij het initiatief Modekern.

2. Algemene dekkingsmiddelen

Conform de Gemeenschappelijke Regeling Gelders Archief, artikel 16, worden de ter beschikking te stellen middelen verschaft door de minister en de gemeenten, door het verstrekken van jaarlijkse bijdragen, op basis van de begroting. Deze zijn vermeld in de Financiële Begroting (onderdeel III) als "lumpsum".

3. Kosten van overhead

De kosten voor de overhead van het Gelders Archief worden bepaald door de directe personele kosten. Deze betreffen 8 personen, die deels ook worden ingezet in het primaire proces of bij derden. In 2020 bedragen deze kosten naar verwachting € 500.000,-, dat betekent een overhead van 20%.

4. Bedrag voor vennootschapsbelasting

Vanaf 2016 zijn overheidsondernemingen belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Het Nationaal Archief heeft overleg gevoerd met de Belastingdienst en het ministerie van Financiën over de positie van onder meer de RHC's in deze context; hier is geen gemeenschappelijk standpunt uit gekomen. Het Gelders Archief heeft de standpunten ten aanzien van de vennootschapsbelasting met BDO-adviseurs opgesteld en voorgelegd aan de belastingdienst. In juni 2018 heeft de belastingdienst aangegeven het Gelders Archief vooralsnog niet uit te nodigen om aangifte te doen. Met BDO-adviseurs wordt nu een nadere onderbouwing opgesteld voor het geval om een aangifte wordt gevraagd. Vanwege de verwachting dat hier geen fiscale consequenties uit voortkomen, wordt hier in de begroting geen rekening mee gehouden.

5. Bedrag voor onvoorzien

In de begroting van het Gelders Archief is geen bedrag opgenomen voor onvoorzien.

II PARAGRAFEN

1. Verslaglegging

In de Regeling Gelders Archief (RGA, art 16-23) zijn bepalingen opgenomen ten aanzien van de begroting, de meerjarenraming en de jaarstukken. De Wet Gemeenschappelijke Regelingen (GR) en de Gemeentewet (GW) schrijven voor dat iedere gemeenschappelijke regeling begrotings- en verantwoordingsstukken opstelt conform het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Dit besluit is ook van toepassing op het Gelders Archief; de betreffende stukken zijn conform de BBV opgesteld. Het Gelders Archief voert één programma uit; er is geen nadere onderverdeling in deelprogramma's.

2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Bij het weerstandsvermogen gaat het om de mate waarin het Gelders Archief in staat is middelen vrij te maken om substantiële financiële tegenvallers op te vangen, zonder dat dit aanpassing van het beleid vereist. Een risico is de kans op het optreden van een positieve dan wel negatieve gebeurtenis van materieel belang, die niet voorzien is in de begroting van enig jaar.

Het Gelders Archief heeft tot doel "de belangen van de minister en de colleges bij alle aangelegenheden betreffende de archiefbescheiden, collecties, individuele documenten en dergelijke die berusten in de rijksarchiefbewaarplaats in de provincie en de archiefbewaarplaatsen van de gemeenten, in gezamenlijkheid te behartigen". Voor de bekostiging van de uitvoering van deze taken is het Gelders Archief nagenoeg geheel afhankelijk van de deelnemers.

Het weerstandsvermogen betreft de algemene reserve en bedraagt per 1 januari 2019 € 209.570. Dit betreft 5% van de deelnemersbijdragen in het GA. De mate waarin weerstandsvermogen wordt gevormd, wordt in belangrijke mate beïnvloed door de statuten (RGA art 22, lid 2), waarin is opgenomen dat de reserve in enig jaar niet meer dan 10% van de gezamenlijke bijdragen mag bedragen.

Risico's die van invloed kunnen zijn op de toekomstige cijfers zijn:

- Vertraging in de besluitvorming op bestuurlijk niveau;
- Sociaaleconomische ontwikkelingen die gevolgen hebben op subsidies;
- Wijziging in de hoogte van de bijdrage door de deelnemers;
- Wijzigingen in de gemeenschappelijke regeling;
- Calamiteiten ten aanzien van het gebouw;
- CAO aanpassingen;
- WW verplichtingen.

EMU-saldo

Het EMU-saldo geeft het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van de organisatie weer, berekend op transactiebasis. In het onderstaande zijn de verwachtingen voor het begrotingsjaar en de meerjarenraming opgenomen.

Kengetal	2018	2019	Begroting 2020	2021	2022	2023
EMU-saldo	-274.025	275.000	275.000	275.000	275.000	275.000

Kengetallen

Het BBV kent een verplichte set van financiële kengetallen. Naast de kengetallen dient een beoordeling van de onderlinge verhouding van de kengetallen in relatie tot de financiële positie te worden opgenomen.

Kengetal	2018	2019	Begroting 2020	2021	2022	2023
Netto schuldquote	380	380	380	380	380	380
Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	380	380	380	380	380	380
Solvabiliteitsratio	1%	1%	1%	1%	1%	1%
Structurele exploitatieruimte	-0,2%	0%	0%	0%	0%	0%
Grondexploitatie	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Belastingcapaciteit	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Netto schuldquote

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeenschappelijke regeling ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) gaat uit van een norm van maximaal 130%. Hierbij geldt dus hoe lager hoe beter. Hierbij blijkt dat de huisvestingschuld van het Gelders Archief ten opzichte van de jaarlijkse inkomsten relatief hoog is en drukt op de langdurige vaste lasten van de organisatie.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeenschappelijke regeling in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. De VNG gaat uit van een norm van minimaal 20%. Hierbij geldt dus hoe hoger hoe beter. Bij de beoordeling van dit kengetal moet in ogenschouw worden genomen, dat het Gelders Archief een gemeenschappelijke regeling is en sinds de oprichting een maximale reserve van 10% mag hebben.

Structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves, te delen door de totale baten. Met behulp van dit kengetal kan worden beoordeeld in welke mate sprake is van een begrotingsevenwicht.

3. Onderhoud kapitaalgoederen

Het Gelders Archief beschikt over een gebouw en installaties waarvoor planmatig onderhoud nodig is. Het gebouw is eigendom en het volledige onderhoud van dit pand komt voor rekening van het Gelders Archief. Hiervoor is een meerjarenonderhoudsplan (MJOP) opgesteld. De afschrijvingen van het gebouw zijn gelijk aan de annuïtaire aflossingen van de lening.

4. Financiering

Door het Algemeen Bestuur is het normenkader voor rechtmatigheid vastgesteld in de Financiële Verordening. Hierbij dienen met name risico's bij financieringen beheersbaar te zijn en de kosten van geldleningen zo veel mogelijk beperkt.

Door de invoering van het schatkistbankieren zijn decentrale overheden verplicht hun (tijdelijk) overtollige middelen in de schatkist aan te houden. Per 1 januari 2019 wordt een bedrag van € 4.553.632 aangehouden

bij het Ministerie van Financiën. Het drempelbedrag (het bedrag dat gemiddeld buiten de schatkist mag worden gehouden) bedraagt € 250.000.

5. Bedrijfsvoering

Aan het hoofd van het openbaar lichaam Gelders Archief staat het algemeen bestuur. De voorzitter en twee leden van het algemeen bestuur hebben zitting in het dagelijks bestuur. De ambtelijke leiding van het Gelders Archief is belegd bij een door het algemeen bestuur benoemde algemeen directeur.

Het Gelders Archief kent drie afdelingen (Publiek, Collectie en Bedrijfsvoering) die tezamen één programma verzorgen: de uitvoering van de archiefwet voor de deelnemers in de GR. De organisatie heeft één managementteam, dat direct leiding geeft aan alle medewerkers en vrijwilligers.

Er is geen budgetverdeling; enkele medewerkers kunnen bestellingen doen tot maximaal € 500,- en daarboven is vooraf toestemming vereist van de directeur bedrijfsvoering.

6. Rechtmatigheid

In de Regeling Gelders Archief (RGA artikel 21) is opgenomen dat jaarlijks een jaarrekening wordt opgesteld met een verklaring omtrent getrouwheid en rechtmatigheid, afgegeven door een accountant. Het algemeen bestuur heeft (conform RGA artikel 24) nadere regels vastgesteld met betrekking tot de organisatie van de financiële administratie, het kasbeheer en de boekhouding in een Financiële Verordening en met betrekking tot de controle op de financiële administratie en het kasbeheer in een Controle Verordening.

Het gaat hierbij om de rechtmatigheid in het kader van de accountantscontrole, waarbij moet worden vastgesteld dat baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Dit blijft beperkt tot handelingen waaruit financiële gevolgen voortkomen. Behalve een oordeel over de getrouwheid, wordt ook een expliciet oordeel gevraagd over rechtmatigheid. In het kort gezegd betekent dit dus dat de accountant een oordeel wordt gevraagd of gewerkt is volgens vastgestelde afspraken en regelgeving.

De afspraken zijn vastgelegd in de Administratieve Organisatie/Interne Beheersing (AO/IB), waarin de belangrijkste maatregelen zijn beschreven die gericht zijn op de informatieverstrekking voor de dagelijkse bedrijfsvoering, het kunnen beheersen van de organisatie en het hierover verantwoording af kunnen leggen. Er is vastgelegd hoe de processen verlopen, hoe de taken zijn verdeelt en wie welke bevoegdheden heeft. Er zijn tegengestelde belangen gecreëerd, zodat de kans op fraude en misbruik beperkt worden (functiescheiding). De mate waarin dit kan is overigens afhankelijk van de grootte van de organisatie. Er zijn autorisatietabellen opgesteld er wordt gebruik gemaakt van werkinstructies, werkprogramma's en standaardformulieren voor het goed laten functioneren van de AO/IB. Risico's op fraude in de crediteurenadministratie en/of betalingen worden in 2019 nader onderzocht.

7. Verbonden partijen

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het Gelders Archief een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Van een financieel belang is sprake bij het ter beschikking stellen van een bedrag dat niet verhaalbaar is indien de verbonden partij failliet gaat, onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Een bestuurlijk belang is aanwezig bij zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht. Het Gelders Archief heeft geen verbonden partij.

De directeur en medewerkers van het Gelders Archief zijn verbonden aan andere organisaties en met enkele daarvan vinden ook transacties plaats met het Gelders Archief. Deze worden altijd verricht op basis van contracten en vooraf afgesproken tarieven.

8. Organisatiegegevens

Statutaire naam : Gelders Archief
 Vestigingsplaats : Arnhem
 Rechtsvorm : Openbaar lichaam op basis van de wet gemeenschappelijke regelingen (WGR)
 Locaties : Westervoortsedijk 67-D, 6827AT Arnhem

Doelstellingen

Het Gelders Archief heeft tot doel "de belangen van de minister en de colleges bij alle aangelegenheden betreffende de archiefbescheiden, collecties, individuele documenten en dergelijke die berusten in de rijksarchiefbewaarplaats in de provincie en de archiefbewaarplaatsen van de gemeenten, in gezamenlijkheid te behartigen".

Directie

De directie wordt gevoerd door de heer dr. F.J.W. van Kan. De directeur valt onder de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). De bezoldiging van de directeur ligt onder het van toepassing zijnde WNT-maximum.

Bestuur (op 1 januari 2019)

Naam	Namens	AB	DB
A.M.C.J. Ponsioen	Rijk	vz	Vz
E.G. Jansen	Rijk	lid	
M. Engelhard	Rijk	lid	
H.E. de Vroome	Arnhem	lid	lid
J. van Dellen	Arnhem	lid	
A.M.J. Schaap	RRR	lid	lid

De bestuursleden vallen onder de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). De bezoldiging van de bestuursleden ligt onder het van toepassing zijnde WNT-maximum.

III BATEN EN LASTEN MET TOELICHTING

	Jaarrekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
<u>Opbrengsten</u>			
Lumpsum Rijk	2.247.417	2.269.892	2.316.842
DVO prv Gelderland	494.256	499.199	572.330
Lumpsum Arnhem	1.110.716	1.090.970	1.054.512
Lumpsum Rheden	207.373	209.447	230.547
Lumpsum Renkum	161.245	162.857	168.081
Lumpsum Rozendaal	4.286	4.329	11.190
Prijscompensatie 2018 (2,07%)	85.105	42.676	43.535
Bijdragen lumpsum	4.310.398	4.279.370	4.397.037
Programmageld e-Depot Rijkscollectie	153.555	153.555	268.555
Overige opbrengsten	11.599	5.000	5.000
Opbrengsten projecten	155.992	100.000	100.000
Opbrengsten diensten overheid	290.658	232.000	322.000
Opbrengsten diensten derden	222.349	165.000	96.600
Totaal opbrengsten	5.144.550	4.934.925	5.189.192
<u>Kosten</u>			
Personeelskosten	2.998.745	2.741.425	2.950.692
Huisvestingskosten	1.546.911	1.560.000	1.565.000
ICT kosten	210.377	235.000	240.000
E-Depot kosten	1.800	0	25.000
Organisatiekosten	247.097	270.000	280.000
Projecten	125.422	100.000	100.000
Zakelijke diensten overheid	22.816	25.000	25.000
Zakelijke diensten derden	3.371	3.000	3.000
Financiële baten & lasten	11	500	500
Totaal kosten	5.156.552	4.934.925	5.189.192
Resultaat	-12.002	0	0

De begroting 2020 sluit dekkend af. In het onderstaande wordt een toelichting gegeven van de posten in de begroting. De vermelde bedragen zijn in € 1.000.

1) Bijdragen lumpsum

De lumpsumfinanciering is opgesteld conform de Regeling Gelders Archief (bijgesteld vanaf 2020 vanwege de toetreding van de Provincie Gelderland en de wijziging in de lumpsumfinanciering), inclusief een begroting van de prijscompensatie van 1%. De prijscompensatie wordt jaarlijks vastgesteld door de minister; de andere deelnemers volgen in deze de minister.

2) Bijdragen lumpsum e-Depot

De ingangsdatum voor de lumpsum voor het e-Depot wordt individueel door de partners in de Regeling vastgesteld; de inspanning en kosten daarbij ook. Voorsnog is hier het programmageld DTR voor de Rijkscollectie en de opdracht van de Provincie Gelderland opgenomen.

3) Overige opbrengsten

Dit betreft opbrengsten publiek, collecties en specifieke subsidies. Daarnaast worden hier de inkomsten opgenomen van de projecten, zakelijke diensten overheid en zakelijke diensten derden; de directe kosten hiervan worden apart zichtbaar opgenomen.

4) Personele kosten

Dit bestaat uit de volgende onderdelen:

- a) personele kosten van de medewerkers met een aanstelling bij het Gelders Archief.
- b) inhuur tijdelijke krachten voor additionele of projectmatige werkzaamheden.
- c) de reis- en verblijfskosten van medewerkers, de kosten van stagiaires en vrijwilligers, de opleidingskosten en de overige personeelskosten.

Hier zijn dus ook de personele kosten opgenomen van de projecten en zakelijke diensten.

5) Huisvestingskosten

De huisvestingslasten betreffen de rente en afschrijvingskosten van het gebouw, alsmede de overige exploitatie en onderhoudskosten.

6) ICT-kosten

Hieronder vallen alle licentiekosten, datacommunicatie, afschrijvingen en onderhoudskosten.

7) Organisatiekosten

De post organisatiekosten betreft contributies, abonnementen en kantoorkosten.

8) Projecten

Deze kosten betreffen met name digitaliseringsprojecten en de kosten voor het project AVAG.

9) Zakelijke diensten overheid

Dit betreft opdrachten voor overheidsorganisaties in de uitvoering van wettelijke taken. In deze post is ook het project e-Depot opgenomen, waarin nu de kosten worden genomen ter voorbereiding van de nieuwe werkzaamheden voor het Gelders Archief.

10) Zakelijke diensten derden

Dit betreft opdrachten bij bedrijfsarchieven, de detachering van personeel en de dienstverlening aan andere organisaties in het gebouw.

IV BALANS MET TOELICHTING

	31-12-2018	31-12-2019
<u>VASTE ACTIVA</u>		
Materiële vaste activa		
Investerings met een economisch nut	15.829.731	15.700.000
	15.829.731	15.700.000
<u>VLOTTENDE ACTIVA</u>		
Voorraden	0	0
Uitzettingen rentetypische looptijd < 1 jaar		
Overige vorderingen	63.224	50.000
Liquide middelen	4.764.104	4.500.000
Overlopende activa		
Overige transitoria die t.l.v. volgende jaren komen	195.404	200.000
	5.022.731	4.750.000
Totaal activa	20.852.462	20.450.000
<u>VASTE PASSIVA</u>		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	221.572	209.570
Gerealiseerde resultaat lopend jaar	-12.002	0
	209.570	209.570
Voorzieningen		
Voorziening groot onderhoud	738.997	800.000
Voorziening vakantiedagen	54.690	60.000
	793.687	860.000
Vaste schulden rentetypische looptijd > 1 jaar		
Binnenlandse banken	18.500.239	18.123.107
	19.503.496	19.192.677
<u>VLOTTENDE PASSIVA</u>		
Netto vlottende schulden rentetypische looptijd < 1 jaar		
Overige schulden	797.760	800.000
Overlopende passiva	551.206	457.323
	1.348.966	1.257.323
Totaal passiva	20.852.462	20.450.000

Materiële vaste activa

Toelichting afschrijvingstermijnen:

- Grond (0 jaar), Gebouw & terrein (30 jaar)
- Inventaris (10 jaar), Apparatuur (5 jaar), Software (5 jaar) en ICT (3 jaar)

Overige vorderingen

Dit betreft het verwachte saldo debiteuren per 31 december.

Liquide middelen

Dit betreft het verwacht saldo van de liquide middelen per 31 december.

Bij schatkistbankieren OCW is een drempelbedrag afgesproken van € 250.000. Behoudens perioden waarin de bijdragen van de deelnemers worden ontvangen of grote uitgaven staan gepland, wordt het drempelbedrag niet overschreden.

Overlopende activa

Dit betreft de verwachte overlopende activa op basis van de ervaringen in het verleden.

Algemene reserve

In de begroting wordt een resultaat nihil verwacht, waardoor geen wijzigingen optreden in het eigen vermogen.

Voorziening groot onderhoud

De voorziening zal naar verwachting de komende jaren toenemen voor de dekking van de vervangingsinvesteringen op termijn.

Voorziening vakantiedagen

De voorziening is ter dekking van de verplichtingen op 31 december van het boekjaar.

Vaste schulden met rentetypische looptijd > 1 jaar

Er zijn twee leningen afgesloten bij de Bank Nederlandse Gemeenten te Den Haag. De totale hoofdsom van de lening BNG bedraagt 21.000.000. Van de resterende looptijd is € 16.422.000 langer dan vijf jaar. De gemiddelde rentevoet bedraagt 4,36%.

Lening	Rente	Ingangsdatum	Looptijd in jaren	Aflossing 2018	Aflossing 2019
€ 5.000.000 (aflossingsvrij)	4.35	01-10-2010	40	0	0
€ 16.000.000 (annuïtair)	4.38	01-07-2011	30	346.145	361.306

Overige schulden

Dit betreft de verwachte overige schulden op basis van de ervaringen in het verleden.

Overlopende passiva

Dit betreft de verwachte overlopende passiva op basis van de ervaringen in het verleden.

V MEERJARENRAMING 2020-2022

	2021	2022	2023
<u>Opbrengsten</u>			
Lumpsum Rijk	2.340.010	2.363.411	2.387.045
DVO prv Gelderland	578.053	583.834	589.672
Lumpsum Arnhem	1.065.057	1.075.708	1.086.465
Lumpsum Rheden	232.852	235.181	237.533
Lumpsum Renkum	169.762	171.459	173.174
Lumpsum Rozendaal	11.302	11.415	11.529
Prijscompensatie (1%)	43.970	44.410	44.854
Bijdragen lumpsum	4.441.007	4.485.417	4.530.272
Programmageld e-Depot Rijkscollectie	268.555	268.555	268.555
Overige opbrengsten	5.000	5.000	5.000
Opbrengsten projecten	100.000	100.000	100.000
Opbrengsten diensten overheid	347.000	362.000	372.000
Opbrengsten diensten derden	96.600	96.600	96.600
Totaal opbrengsten	5.258.162	5.317.572	5.372.427
<u>Kosten</u>			
Personeelskosten	3.009.662	3.054.072	3.093.927
Huisvestingskosten	1.570.000	1.575.000	1.580.000
ICT kosten	245.000	250.000	255.000
E-depot kosten	25.000	25.000	25.000
Organisatiekosten	280.000	285.000	290.000
Projecten	100.000	100.000	100.000
Zakelijke diensten overheid	25.000	25.000	25.000
Zakelijke diensten derden	3.000	3.000	3.000
Financiële baten & lasten	500	500	500
Totaal kosten	5.258.162	5.317.572	5.372.427
Resultaat	0	0	0

De meerjarenraming geeft een extrapolatie van de begroting 2020.

Het Gelders Archief
t.a.v. het Bestuur
Westervoortsedijk 67-D
6827 AT ARNHEM

Datum :
Uw kenmerk : DB2019/3
Zaaknummer : 367536
Contactpersoon : Hilbrand Harkema
Telefoonnummer : 026 3775307

Onderwerp: begroting incl. programmaplan 2020

Geachte voorzitter en leden,

In uw brief van 10 april 2019 biedt u de gemeente Arnhem de ontwerpbegroting 2020 aan. U vraagt de gemeente omtrent deze ontwerpbegroting en programmaplan een zienswijze in te dienen vóór 26 juni 2019. Daarna wordt de begroting ter goedkeuring voorgelegd aan uw Algemeen Bestuur (AB). Via deze brief stellen wij u op de hoogte van de zienswijze van de Raad op de Begroting 2020 van het Gelders Archief.

Wij constateren dat de ontwerpbegroting 2020 een sluitende is en daarnaast een consistent meerjarenbeeld geeft. Uw ontwerpbegroting valt tevens binnen de begroting van de gemeente Arnhem voor 2020.

In uw ontwerpbegroting 2020 is een nieuwe verdeelsleutel voor de lumpsumfinanciering gehanteerd. De oude verdeelsleutel op basis van historische gegevens is losgelaten en vervangen door een verdeelsleutel op basis van het aantal strekkende meters dat door het Gelders Archief wordt beheerd voor de partners in de Gemeenschappelijke Regeling. Voor de begroting van de gemeente Arnhem betekent deze nieuwe verdeling van de lumpsum een verlaging van de bijdrage met € 88.000. Voorwaarde voor deze nieuwe lumpsumverdeling is dat de Provincie Gelderland met ingang van 2020 toetreedt als partner in de Gemeenschappelijke Regeling. Zoals wij uit de stukken kunnen opmaken zijn de onderhandelingen met de provincie in een vergevorderd stadium, maar op dit moment nog niet afgerond. Mocht de provincie onverhoopt niet toetreden - waar wij gezien het proces tot nu toe niet van uitgaan - dan zal dit dus consequenties hebben voor de lumpsumverdeling. Wij verzoeken u daarom de Raad, zo gauw er duidelijkheid is over de toetreding van der Provincie Gelderland tot de Gemeenschappelijke Regeling, hiervan op de hoogte te brengen en, zo nodig, een nieuwe begroting voor 2020 voor te leggen.

Datum:
Zaaknummer: 367536
Pagina: 2

Voor aansluiting op het e-depot van het Rijk is het programmaged DTR (Digitale Taken Rijksoverheid) en een bijdrage van de Provincie Gelderland opgenomen. En geen bijdrage van de verschillende partners in de Gemeenschappelijke Regeling. Met deze partners, waaronder de gemeente Arnhem, zullen over het moment van aansluiting op het e-depot individueel afspraken worden gemaakt. Wij gaan ervan uit dat dit geen consequenties zal hebben voor de begroting 2020.

Wij wensen u veel succes met de uitvoering van uw activiteiten.

Hoogachtend,

De griffier,

De voorzitter,

Vrijstellingsregeling voor medisch afval

Zaaknummer: 372783

Portefeuillehouder: Mw. C. Bouwkamp

Aan de gemeenteraad,

14 juni 2019

Het dagelijks bestuur van de Agendacommissie heeft besloten dit voorstel toe te voegen aan de agenda van de besluitvormende vergadering. Het db heeft hierbij overwogen dat:

- Het voorstel komt tegemoet aan de wens van de raad om bij de invoering van DIFTAR een systeem voor vrijstelling voor medisch afval in te richten.
- Het voorstel is mede tot stand gekomen i.o.m. belangenbehartigende organisaties.
- De aanvraagprocedure is laagdrempelig ingericht: eenvoudige verantwoording, bescherming van privacy en geldig voor 4 jaar.

De griffier,

J.G.M. Kersten

De voorzitter,

D. Becker

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 372783

Onderwerp: **Vrijstellingsregeling voor medisch afval**

Voorstel

1. Bij de invoering van DIFTAR een vrijstelling te verlenen op het variabele deel van de afvalstoffenheffing ter grootte van 208 stortingen van 30-liter-zakken aan inwoners die om medische redenen structureel extra afval hebben.
2. Hiervoor een laagdrempelige aanvraag- en beoordelingsprocedure te hanteren.

Inleiding

Door de invoering van DIFTAR zal de afvalstoffenheffing bestaan uit een vast deel en een variabel deel. Het bedrag van het variabele deel is dan afhankelijk van hoe vaak een inwoner restafval aanbiedt. Elke keer dat een inwoner een restafvalzak in een ondergrondse container aanbiedt, kost dat geld.

Voor inwoners met medisch afval zoals incontinentiemateriaal, stomamateriaal of infuuszakken, is er geen mogelijkheid om dit afval gescheiden aan te bieden en daarmee ook geen mogelijkheid om de hoogte van hun variabele tarief op dit onderdeel te verlagen. Deze inwoners zullen dit medisch afval dan als restafval moeten afvoeren, met navenant oplopende kosten, zonder daar verder invloed op te hebben.

Uw raad heeft bij de instemming met invoering van DIFTAR gevraagd om op dit onderwerp een systeem voor vrijstelling voor medisch afval in te richten. Wij stellen voor om de volgende uitgangspunten voor de regeling te hanteren:

- de aanvraagprocedure is duidelijk en laagdrempelig;
- toetsing vindt plaats op medische verklaringen van huisarts of apotheek, of door het indienen van facturen of pakbonnen van materialen;
- er wordt een vrijstelling toegekend per huishouden van 208 stortingen van 30-liter per jaar;
- indien minima van deze regeling gebruik maken, dan komt deze vrijstelling in plaats van de vrijstelling vanwege de kwijtscheldingsregeling voor het variabele tariefdeel;
- daar waar deze regeling voor een beperkt deel van de doelgroep mogelijk niet toereikend blijkt te zijn, bestaat de mogelijkheid om per individuele situatie te beoordelen of een aanvullende vrijstelling aan de orde dient te zijn.

Beoogd effect

Inwoners die om medische redenen veel afval produceren en dit als restafval dienen af te voeren, worden met deze vrijstellingsregeling financieel gecompenseerd.

Argumenten

1.1 Kosten van de afvalstoffenheffing voor de doelgroep beperken

Een medische aandoening kan voor groepen inwoners leiden tot een hoog afvalaanbod. In de toekomstige situatie waarbij het variabele tarief is gebaseerd op de hoeveelheid afval die aangeboden wordt, zou dit kunnen leiden tot een sterke kostenstijging. Omdat er over het algemeen geen invloed kan worden uitgeoefend op de hoeveelheid medisch afval, wordt een vrijstelling gehanteerd op het variabele tarief ter grootte van 208 stortingen. Deze hoeveelheid is gebaseerd op de informatie uit het vooroverleg dat gevoerd is met belangenbehartigers Adviesraad WMO en de APCG, het Arnheems platform voor chronisch zieken en gehandicapten en is naar verwachting toereikend om de extra kosten die deze huishoudens ervaren ten gevolge van de extra hoeveelheden te compenseren. Daar waar in incidentele situaties sprake is van grotere hoeveelheden kan hiervoor aanvullende compensatie geboden worden.

1.2 Hygiënische redenen kunnen leiden tot noodzaak om vaker afval aan te bieden

Naast onvermijdbare extra hoeveelheid afval kunnen ook hygiënische redenen ten grondslag liggen aan het vaker dan gemiddeld aanbieden van afval. Ook deze worden gefaciliteerd door deze regeling.

2.1 Laagdrempelige aanvraagprocedure

De kernpunten van de aanvraagprocedure:

- De aanvraag verloopt via een digitaal formulier op de gemeentelijke website. Naast de gegevens van de aanvrager wordt een verklaring gevraagd van de huisarts, zorgverzekeraar of apotheker dat de aanvrager veel medisch afval produceert. Is deze procedure niet mogelijk omdat instanties deze informatie niet willen of kunnen leveren, dan kan ook gekozen worden voor het leveren van de relevante informatie via facturen of pakbonnen van materialen die op aanvragers naam staan.
- Bij de behandeling van de aanvragen houdt de gemeente rekening met de AVG, waardoor persoonsgegevens vertrouwelijk behandeld worden.
- De beoordeling van de aanvragen vindt plaats door de afdeling Ondersteuning Sociaal Domein.
- De beoordeling zal plaatsvinden op compleetheid van de ingestuurde documenten en uitdrukkelijk niet gebeuren op indicatie, het ziektebeeld of andere medische achtergronden.
- De tegemoetkoming geldt voor een periode van 4 jaar. Elke 4 jaar dient een nieuwe aanvraag te worden ingediend, waarbij de gemeente Arnhem een kwartaal voor het verlopen van de vrijstellingsperiode een rappel stuurt.

Om voldoende tijd voor de beoordeling in te ruimen en de aanvragers tijdig duidelijkheid te kunnen verschaffen, is uitgaande van invoering van DIFTAR per 1 januari 2020, de uiterste termijn van indienen gesteld op 1 november 2019. Aanvragen die daarna binnenkomen worden wel behandeld maar leveren de aanvrager mogelijk pas na 1-1-2020 duidelijkheid op.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Tijdig informeren van de doelgroep*

Een voorwaarde is dat deze doelgroep tijdig over de regeling is geïnformeerd en er gebruik van kan maken. Een uitgebreid communicatietraject waarbij gebruik gemaakt wordt van de organisaties en contactmomenten voor deze groepen zal daarvoor worden benut.

1.2 *Inschatting hoeveel inwoners er gebruik van gaan maken*

Op basis van gegevens van andere gemeenten is een inschatting gemaakt over het aantal huishoudens dat gebruik zou kunnen gaan maken van deze regeling: tussen de 600 en 800. Door het ontbreken van specifieke informatie over het aantal huishoudens in Arnhem dat voor deze regeling in aanmerking komt, bestaat het risico dat het aantal huishoudens meer zal blijken te zijn dan 800, waardoor ook de kosten zullen toenemen.

Financiën

De verleende tegemoetkomingen leiden tot gedeerde inkomsten op het variabele deel van de afvalstoffenheffing. Deze kwijtscheldingen op medische grondslag kunnen worden toegerekend als een kostenpost bij de bepaling van de hoogte van de heffing.

De hoogte van deze kosten is mede afhankelijk van de nog te bepalen tarievenstructuur. In augustus zullen wij u hierover nader informeren. De inschatting is dat deze kwijtschelding zal leiden tot een kostenpost van circa €125.000 tot €150.000 bij kwijtschelding aan 800 huishoudens.

Uitvoering

Na besluitvorming gaan wij over tot het inrichten van de aanvraagprocedure en starten we het communicatietraject. We hanteren hierbij de volgende planning:

- juni 2019: communicatie en implementatietraject voorbereiden;
- juni-juli 2019: kostentoerekening en tarieven bepalen;
- september - oktober 2019: besluitvormingstraject MJPB 2020-2023 met daarin onder andere de financiële consequenties van keuzes op heffingen en kwijtscheldingsbeleid DIFTAR;
- vanaf september 2019: informeren inwoners over de wijze van aanvragen;
- vanaf oktober 2019: organisatie is operationeel en aanvragen worden getoetst en verwerkt.

Communicatie

Om de doelgroep zo goed mogelijk te bereiken en te informeren over de regeling, wordt de communicatiestrategie specifiek gericht op de kanalen en middelen voor deze groepen. We zoeken daarbij de samenwerking met de (vereniging van) huisartsen, praktijkondersteuners, thuiszorginstellingen, mantelzorg- en thuishulporganisaties. Ook de (sociale) wijkteams en hun kanalen worden hierbij ingezet.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Niet van toepassing.

Besluit van

[Redacted]

Zaaknummer

372783

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 11 juni 2019, Cluster Openbare Ruimte nummer: 331649;

besluit:

1. Bij de invoering van DIFTAR een vrijstelling te verlenen op het variabel deel van de afvalstoffenheffing ter grootte van 208 stortingen van 30-liter-zakken aan inwoners die om medische redenen structureel extra afval hebben.
2. Hiervoor een laagdrempelige aanvraag- en beoordelingsprocedure te hanteren.

De griffier,

De voorzitter,

Beste raadsleden en fractievolgers,

We stellen het op prijs dat het Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) vooraf betrokken is bij deze regeling. Wij hebben nog wel enkele opmerkingen over de uitvoering:

- Als gevolg van het omgekeerd inzamelen en Diftar hebben sommige inwoners (extra) hulp nodig bij het verwerken van het afval. Denk aan het verwisselen van de afvalzakken of het wegbrengen van het afval. Het is afhankelijk van wat je zelf kunt, welke hulp je nodig hebt. Wat wordt geregeld als mensen meer hulp nodig hebben?
In de pilotfase van omgekeerd afval verzamelen is ooit voorgesteld dat voor mensen die hun afval zelf niet kunnen wegbrengen een oplossing zou worden gezocht op wijkniveau. Is hierover iets bekend?
Zijn er ook nog andere maatwerkoplossingen mogelijk, zoals bijvoorbeeld een container bij de woning, die regelmatig geleegd wordt (oplossing uit de gemeente Gorinchem)?
- Ook hebben wij in de pilotfase omgekeerd afval inzamelen onze zorg uitgesproken m.b.t. mensen met een psychische kwetsbaarheid (of multiproblematiek) zonder woonbegeleiding; zij kunnen mogelijk problemen ondervinden met het scheiden van afval en dus met hogere kosten te maken krijgen. Is deze groep in beeld, zijn hier signalen over bekend?
- Hoe kunnen inwoners aantonen dat ze grotere hoeveelheden medisch^[1] (gerelateerd) afval hebben en hiervoor aanvullende compensatie aanvragen? Niet alles loopt via de verzekering. Wij pleiten er ook voor dat de gemeente in gesprek gaat met de leveranciers voor medisch materiaal, om het verpakkingsmateriaal te beperken. Klanten hebben namelijk maar beperkte keuzemogelijkheden in leveranciers via de verzekeraar (bijvoorbeeld sondevoeding) en kunnen niet naar een ander om verpakkingsafval te beïnvloeden.
- De regeling kan alleen digitaal worden aangevraagd. De gemeente moet er voor zorgen dat ook inwoners die geen computer hebben, of digibeet of laaggeletterd zijn, de regeling kunnen aanvragen. Hoe worden zij hierbij ondersteund?
- Een deel van de achterban valt ook onder de minima. In dit voorstel wordt een link gelegd tussen de vrijstellingen. Is het niet handiger om de regelingen tegelijk te behandelen?
- Wordt de regeling na een bepaalde periode geëvalueerd?

Met vriendelijke groet,

Dick Cochijs,

Voorzitter Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg)

---

^[1] We onderscheiden medisch en medisch gerelateerd afval. Onder het laatste verstaan wij extra materiaal als gevolg van de aandoening. In het voorstel staan al veel voorbeelden van medisch afval genoemd. Deze lijst is aan te vullen met bijvoorbeeld de latex handschoenen (indisposables) en niet scheidbaar verpakkings/verzendmateriaal ed, materiaal tbv chronische thuisbeademing; de opsomming is daarmee niet compleet.

Daarnaast brengen sommige aandoeningen ook extra regulier noodzakelijk afval met zich mee: denk aan servetten (bij het eten en drinken), schoonmaakdoekjes, tissues, maaltijdverpakkingen, onderleggers of extra incontinentiemateriaal bij kinderen (12 luiers ipv 3). Deze materialen worden niet vergoed en daarmee niet geleverd door hulpmiddelenleveranciers. En zijn er dus ook geen pakbonnen aanwezig.

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Sarah Dobbe - SP
Titel motie	2 van 3: Neem verantwoordelijkheid voor de bewoners van Camping Arnhem
Nummer Zaaknummer	19M27 375087
De Raad, Gehoord de beraadslaging,	
Constaterende dat <ul style="list-style-type: none"> - De gemeente jarenlang heeft gedoogd en in sommige gevallen actief heeft bijgedragen dat er op Oostappen Vakantiepark Arnhem permanent wordt gewoond; - De meeste bewoners van de camping zich hierdoor met medeweten van de gemeente in een kwetsbare situatie bevinden waarbij huisvesting te allen tijde van hen kan worden ontnomen; - De gemeente ervoor moet zorgen dat er voldoende huisvesting en onderdak, maar ook ondersteuning en zorg is voor haar inwoners; - Het gedogen en actief bijdragen aan het permanent wonen op Oostappen Vakantiepark Arnhem mensen mogelijk in een nog kwetsbaarder positie heeft geplaatst en een oplossing voor fatsoenlijke huisvesting en achterliggende problemen van deze mensen mogelijk heeft vertraagd.	
Verzoekt het college om: <ul style="list-style-type: none"> - Er op toe te zien dat de mensen die momenteel permanent op Oostappen Vakantiepark Arnhem verblijven met urgentie naar geschikte permanente huisvesting worden geholpen; - Deze mensen te compenseren voor eventuele kosten die daarvoor moeten worden gemaakt; - Deze mensen met prioriteit ondersteuning en zorg te bieden waar dat nodig is; - De gemeenteraad hierover binnen drie maanden te informeren.	

en gaat over tot de orde van de dag

Namens de SP-fractie Arnhem

Sarah Dobbe

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Motie vreemd aan de orde
Motie van	Nico Wiggers, Arnhemse Ouderen Partij Sarah Dobbe, SP Daniël Becker, ChristenUnie
Titel motie	Correct inschrijven
Nummer Zaaknummer	19M29 375087
De Raad, Gehoord de beraadslaging,	
Constaterende dat <ul style="list-style-type: none"> • op 3 april 2019 uitvoerig is gesproken over de problematiek op camping Oostappen, waar in strijd met het bestemmingsplan door tientallen mensen wordt gewoond; • in beginsel op elk willekeurig adres door de gemeente inschrijving van personen in Arnhem plaatsvindt, ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de hoofdbewoner/ gerechtigde van het adres; • niet wordt nagegaan of de hoofdbewoner van een adres instemt met een inschrijving in het GBA; • zonder toestemming inschrijven op het adres voor de hoofdbewoner kan leiden tot ongewenste situaties, zoals toepassing van de kostendelersnorm; ongewenste post van schuldeisers; mensen aan de deur die op het verkeerde been gezet zijn e.d.; • de hoofdbewoner niet eenvoudig de inschrijving – gedaan zonder zijn toestemming – kan doen beëindigen; • veel gemeenten – ook in de regio Arnhem – als voorwaarde hebben dat een huurovereenkomst, een koopakte of schriftelijke toestemming van de hoofdbewoner moet worden overlegd om inschrijving te laten plaatsvinden;	
Overwegende dat <ul style="list-style-type: none"> • het college heeft toegezegd dat de problematiek aandacht heeft en op basis van maatwerk tot een oplossing wenst te komen, in overleg met en in het belang van alle betrokkenen; • het niet wenselijk is om de nu ontstane situatie te laten voortduren; • de wethouder niet voornemens is de praktijk van registratie van personen op een adres te wijzigen; • het wenselijk is om de praktijk van registratie van personen op een adres te wijzigen, in die zin dat de hoofdbewoner c.q. de gerechtigde van het adres vooraf toestemming verleend om op het adres in te schrijven, opdat problemen kunnen worden voorkomen;	
Spreekt dat <ul style="list-style-type: none"> • het college van burgemeester en wethouders met onmiddellijke ingang de registratie van personen op een adres waar wonen niet is toegestaan stopt; • het college van burgemeester en wethouders met onmiddellijke ingang het inschrijven van personen op een adres bindt aan een vooraf te overleggen huurovereenkomst, eigenaarsverklaring of toestemming van de hoofdbewoner;	

en gaat over tot de orde van de dag

Nico Wiggers, Arnhemse Ouderen Partij

Sarah Dobbe, SP

Daniël Becker, ChristenUnie

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Sarah Dobbe - SP Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij
Titel motie	Geen caravan maar een huis voor Arnhemmers
Nummer Zaaknummer	19M46 375087
De Raad, Gehoord de beraadslaging,	
Constaterende dat: <ul style="list-style-type: none"> - We in Nederland een minimumstandaard aan woningen hebben gesteld, waarbij woningen aan eisen moeten voldoen voor kwaliteit, zodat mensen veilig en gezond kunnen wonen; - Het onwenselijk is voor de gezondheid en veiligheid van mensen om deze eisen naar beneden bij te stellen of de grenzen hiervan op te zoeken; - De gemeente zich dient in te spannen zodat er voor alle Arnhemmers fatsoenlijke, veilige en gezonde huisvesting is.	
Verzoekt het college om: Te handhaven op permanente bewoning op Oostappen Vakantiepark Arnhem en andere Vakantieparken en er op toe te zien dat er voldoende huizen zijn en onderdak is voor mensen zonder plek om te wonen,	

en gaat over tot de orde van de dag

Sarah Dobbe - SP

Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Sarah Dobbe - SP Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij
Titel motie	Bouw woningen als er toch al wordt gewoond
Nummer Zaaknummer	19M47 375087
De Raad, Gehoord de beraadslaging,	
Constaterende dat <ul style="list-style-type: none"> - Er reeds jarenlang op Oostappen Vakantiepark Arnhem permanent wordt gewoond door Arnhemmers; - Er reeds jarenlang met tussenpozen grootschalige huisvesting van Oost-Europese arbeidsmigranten plaatsvindt op Oostappen Vakantiepark Arnhem; - Dat de standaard van deze huisvesting onder de standaard ligt die je mag verwachten van een huis waar in wordt gewoond ipv gerecreëerd; - Er een grote behoefte is aan meer betaalbare en sociale woningen in Arnhem.	

Verzoekt het college om:

De raad een voorstel te doen voor het omvormen van het camping terrein van Oostappen Vakantiepark Arnhem naar een woonbuurt.

en gaat over tot de orde van de dag

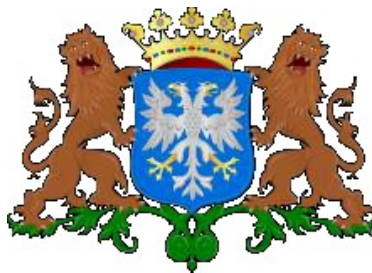
Sarah Dobbe - SP

Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking	Motie vreemd aan de agenda
Motie van	SP Arnhem
Titel motie	voorkom pijnlijke en dure rechtszaken huishoudelijke hulp
Nummer Zaaknummer	19M54 375087
De raad, gehoord de beraadslaging,	
constaterende dat; <ul style="list-style-type: none"> • steeds meer gemeenten in Nederland indicaties zonder urennorm afgeven, • de gemeenten zo dachten te bezuinigen, • kwetsbare ouderen hiermee gedupeerd worden, • dit is door de Centrale Raad van Beroep is verboden, • deze gemeenten veel geld kwijt zijn aan rechtszaken door boetes en proceskosten	
overwegende dat; <ul style="list-style-type: none"> • op het moment dat Arnhem afscheid zou nemen van uren-indicatie;<ul style="list-style-type: none"> - de rechtszekerheid van kwetsbare ouderen wordt aangetast - de gemeente groot financieel risico gaat lopen op het verliezen van rechtszaken • de gemeente Arnhem dit voorbeeld onder geen beding moet volgen,	
Spreekt uit dat: <ul style="list-style-type: none"> - Arnhem altijd een urenindicatie afgeeft, <p>en gaat over tot de orde van de dag.</p> <p>Abdurrahman Çetintas - SP</p>	
<p>Toelichting: Steeds meer gemeenten geven indicaties zonder urennorm ondanks dat dit door de Centrale Raad van Beroep is verboden. Dit creëert niet alleen onduidelijkheid voor de inwoners maar ook rechtsonzekerheid. Een inwoner weet immers niet hoeveel hulp hij of zij ontvangt. Tegen gemeente die het verbod hebben genegeerd worden steeds vaker rechtszaken aangespannen. De rechtszaken worden door deze gemeenten haast zonder uitzondering verloren. Naast dat dit pijnlijk is kost het de gemeenten veel geld. Zo is de gemeente Eindhoven al vier ton kwijt en dat mogelijk zal oplopen tot 1 miljoen euro.</p> <p>https://www.ed.nl/eindhoven/verzet-ouderen-kost-eindhoven-mogelijk-bijna-miljoen~a2b04582/</p>	

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Motie vreemd aan de agenda
Motie van	Y. Usta (DENK Verenigd Arnhem)
Titel motie	“12 punten voor het Songfestival naar Arnhem”
Nummer Zaaknummer	19M51 375087
De Raad,	
Gehoord de beraadslaging,	
Constaterende dat	
<ul style="list-style-type: none"> - Arnhem een gastvrije stad is, - Arnhem de culturele hoofdstad van Oost-Nederland is, - Er draagvlak is voor het organiseren van het Songfestival in Arnhem, - Arnhem ervaring heeft met grote (inter)nationale evenementen, - Arnhem qua festivallocatie, infrastructuur en goede bereikbaarheid (ligging tussen Amsterdam en Düsseldorf) de beste kaarten heeft voor het Songfestival, - Er ruim 200 miljoen mensen kijken naar het Songfestival, - Dit goed is voor de Arnhemse citymarketing en naamsbekendheid van de stad, - Er duizenden toeristen, journalisten, hoogwaardigheidsbekleders etc. naar het Songfestival komen, - Dit ten goede komt voor de Arnhemse economie en werkgelegenheid, - Het vele miljoenen kost om het Songfestival te organiseren voor de NPO, die geen extra steun krijgt vanuit de landelijke overheid en hiervoor nog dekking zoekt, - Vitesse en KNVB nog moeten puzzelen om hun speelschema rond te krijgen in het geval dat het Gelredome wordt boekt;	
Overwegende dat	
<ul style="list-style-type: none"> - Het een uitstekende gelegenheid is om de stad internationaal te promoten via de vele miljoenen geïnteresseerden, - Het een gemiste kans is voor Arnhem op het moment dat wij het niet halen, - Nederland groter is dan alleen maar Amsterdam, Het college van B&W al vol trots naar buiten brengt zich in te willen spannen om het Songfestival naar Arnhem te halen;	

Roept het college op

- Maximaal inzet te leveren om het Songfestival naar Arnhem te halen in samenwerking met onder andere de provincie Gelderland, ondernemers, Vitesse, Gelredome, inwoners en de regio. De gemeenteraad tijdig te informeren over eventuele gemeentelijke bijdragen en organisatorische aandachtspunten;

en gaat over tot de orde van de dag

Yildirim Usta / DENK Verenigd Arnhem

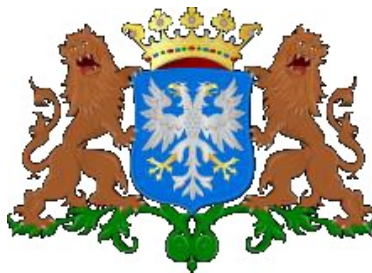

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	19 juni 2019
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Nico Wiggers, Arnhemse Ouderen Partij
Titel motie	Stop gebruik fossiele brandstoffen
Nummer Zaaknummer	19M52 375087
De Raad, Gehoord de beraadslaging,	
Constaterende dat - de Raad van Arnhem op 15 mei 2019 graag een positieve bijdrage levert aan het verminderen en uiteindelijk het beëindigen van het gebruik van fossiele brandstoffen; - ook de gemeente Arnhem fossiele brandstoffen gebruikt voor haar bedrijfsvoering en functioneren;	
Overwegende dat - het gebruik van fossiele brandstoffen – nu en in de toekomst – door velen als ongewenst wordt aangeduid; - leden van het college burgemeester en wethouders voor haar dienstreizen ook gebruik maakt van vervoersmiddelen, zoals auto's, die gebruikmaken van fossiele brandstoffen; - ambtenaren, medewerkers en adviseurs werkzaam in dienst van of in opdracht van de gemeente Arnhem gebruikmaken van vervoersmiddelen, zoals auto's, rijdend middels fossiele brandstoffen; - de gemeente een voorbeeldfunctie heeft op tal van terreinen, zo hoort hoe zij haar eigen huishouding voert;	
Verzoekt het college <ol style="list-style-type: none"> per 1 januari 2020 of zoveel eerder voor haar dienstreizen geen gebruik meer te maken van vervoersmiddelen die gebruikmaken van fossiele brandstoffen; in 2020 in te voeren dat ambtenaren, medewerkers en adviseurs werkzaam in dienst van of in opdracht van de gemeente Arnhem voor dienstreizen GEEN gebruikmaken van vervoersmiddelen, zoals auto's, rijdend middels fossiele brandstoffen;	

en gaat over tot de orde van de dag

Nico Wiggers, Arnhemse Ouderen Partij

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	5 juni 2019
Ter bespreking van	Motie vreemd
Motie van	Nico Wiggers; Arnhemse Ouderen Partij Muriël Simonis; GroenLinks
Titel motie	Nieuwe standaard consumpties gemeente Arnhem
Nummer Zaaknummer	19M53 375087
De Raad, Gehoord de beraadslaging,	
Constaterende dat - het aanbieden van vis en vlees en vis- en vleesproducten tijdens de bijeenkomsten georganiseerd door of namens de gemeente gewoonte is en de niet-consumptie van vis en vlees en vis- en vleesproducten als bijzonder wordt aangemerkt;	
Overwegende dat - de consumptie van vis en vlees vanuit milieuoverwegingen vermindering behoeft; - de gemeente een voorbeeldfunctie heeft op tal van terreinen, ook op hoe zij haar eigen huishouding voert; - gezien de opvatting over het gebruik van vis en vlees het wenselijk is dat de “niet-consumptie van vis en vlees” de standaard zou moeten zijn, mede vanwege het te beogen effect, namelijk minder vis- en vleesconsumptie; - bij alle door de gemeente georganiseerde bijeenkomsten vegetarisch - dat betekent in de praktijk in toenemende mate plantaardig - eten en drinken de nieuwe standaard zou moeten worden en dat mensen die toch graag in vrijheid van een stukje vlees of vis willen genieten, dat van tevoren moeten aangeven.	
Verzoekt het college per 1 januari 2020 of zoveel eerder als mogelijk als standaard in te voeren dat tijdens alle door de gemeente Arnhem georganiseerde bijeenkomsten vegetarisch - dat betekent in de praktijk toenemende mate plantaardig - eten en drinken als de nieuwe standaard geldt waarbij mensen die toch graag in vrijheid van een stukje vlees of vis willen genieten, dit van tevoren moeten aangeven. Daarnaast onderzoekt het college de mogelijkheid van een volledig plantaardig gebaseerd voedselaanbod.’	

en gaat over tot de orde van de dag

Nico Wiggers, Arnhemse Ouderen Partij

Muriël Simonis, GroenLinks